36
24 D
26

Q. 519.

Summa Theo
D. Thomae
Pa. 2ae Partis

C

b 25

36.24D26

PRIMA

SECVNDAE
PARTIS SVMMAE
THEOLOGICAE
SANCTI THOMAE
AQVINATIS

NVNC DEMVM ROMAE
RECOGNITA.

HIC LIBER EST CONTUS IESU MARIAE FF. EREM. EXCAL. S. AUG.

[redacted]

[redacted]

ROMAE

IN AEDIBVS POPVLI ROMANI

M. D. LXXXVI.

De vltimo fine humanæ vitæ.
De virtutibus & vitijs in genere.

In initio pręfixi ſunt duo Indices: quorum Alter uniuerſam iſtius partis doctrinam ad locos communes, ſeu ſumma doctrinæ Chriſtianę capita, Alphabeti ordine digeſta, reuocatam continet: Alter omnium eſt Quæſtionum; quibus ij loci communes in eadem parte explicantur; ſeruato eo qui in auctore eſt ordine; vt inde litterarum ſacrarum ſtudioſi & quid in ea parte tractetur ſtatim videre, & quod in ea quærent, ſine negotio inuenire queant.

PRIOR

PRIOR INDEX

EIVS PARTIS SVMMAE

Theologicæ Sancti Thomæ Aquinatis, quæ Prima ſecundæ appellatur: qui eſt locorum communium Theologicorum in ea parte explicatorum: ut inde ſacrarum literarum ſtudioſi, & quid in ea parte tractetur ſtatim uidere, & quod in ea quærent, ſine negotio inuenire queant.

ACTVS humani. q.7
Actus { humani ſequentes ratione bonitatis. q.21
Actus { imperati à uoluntate. q.17
Amor. q.26
Amoris { cauſa. q.27
Amoris { effectus. q.28
Audacia. q.45
Beatitudines. q.69
Beatitudo. q.2. & 3
Bonitas & malitia actuum. q.18. & 19. & 20.
Circunſtantiæ humanorum actuum q.7.
Concupiſcentia. q.30
Conſenſus. q.15
Conſilium. q.14
Decalogus. q.100
Delectatio. q.31.32.33. & 34
Deſperatio. q.40
Dolor. q.35
Dona. q.68
Electio. q.13.
Finis ultimus hominis. q.1
Fructus. q.70
Fruitio. q.11
Gratia. q.109. ad finem 12æ.
Habitus in generali. q.49. uſq; 54
Ignorantia. q.76
Intentio. q.12
Inuoluntarium. q.6
Ira. q.46.47. & 48
Iuſtificatio impij. q.113. & 114
Lex. q.90
Legum diſcrimen. q.91
Lex { æterna. q.93
Lex { humana. q.95
Lex { naturalis. q.44
Lex { noua. q.106.107. & 108
Lex { uetus. q.98
Comparatio nouæ legis ad ueterem q.107.
Legis ueteris præcepta. q.99
Legis humanæ { poteſtas. q.96
Legis humanæ { mutatio. q.97
Malitia actuum { interioris uoluntatis. q.19
Malitia actuum { humanorũ { in generali. q.18
Malitia actuum { humanorũ { exteriorũ. q.20
Malum circa paſſiones animæ. q.24
Meritum. q.114
Motiuum uoluntatis. q.9
Odium. q.29
Paſſio animæ. q.22
Paſſionum animæ diſcrimen. q.23
Paſſionum animæ ordo. q.25
Peccatum. q.71.72. &c.
Peccati cauſa. q.75. uſque 81
Peccatorum diſcrimen. q 88

Peccati effectus. q.85 86.87
Peccatum mortale. q.88
Peccatum originale. q.82
Peccatorum ſubiectum. q.74
Peccatum ueniale. q.89
Præcepta ceremonialia. q.101.102 & 103.
Præcepta iudicialia. q.104. & 105
Præcepta moralia. q.100
Spes & deſperatio. q.40
Timor. q.41.42.43.& 44
Triſtitia. q.35.36.37.&c.
Triſtitiæ remedia. q.38
Virtus. q.55.&c.
Virtutum æqualitas. q.66
Virtutes Cardinales. q.61
Virtutum cauſa. q.63
Virtutum connexio. q.65
Virtutū diſtinctio. q.57.58.59.& 60
Virtutum duratio. q.67
Virtutum medium. q.64
Virtutes Theologicæ. q.62
Vitium. q.71
Voluntarium. q.6
Voluntas. q.8
Vſus. q.16

FINIS.

POSTERIOR INDEX

EIVSDEM PRIMAE SECVNdæ, continens omnes quæſtiones, quæ in ea parte explicantur, ſeruato eo, qui in auctore eſt, ordine.

De fine ultimo hominis in communi. *Queſtio prima.*

Vtrum
- homini conueniat agere propter finem? art. 1
- agere propter finem ſit proprium rationalis creaturę? 2
- actus hominis recipiant ſpeciem ex fine? 3
- ſit aliquis finis ultimus humanæ uitæ? 4
- unius hominis poſſint eſſe plures ultimi fines? 5
- homo ordinet omnia in ultimum finem? 6
- idem ſit ultimus finis omnium hominum? 7
- in illo ultimo fine aliæ creaturæ conueniant? 8

De beatitudine hominis in quibus conſiſtat. *Queſtio 2.*

Vtrum conſiſtat beatitudo hominis in
- diuitijs? 1
- honoribus? 2
- fama ſiue gloria? 3
- poteſtate? 4
- aliquo corporis bono? 5
- uoluptate? 6
- aliquo bono animæ? 7
- aliquo bono creato? 8

De bea-

De beatitudine, quid eſt. Quæſtio 3.

Vtrum
- beatitudo ſit aliquid increatum? 1
- ſi eſt aliquid creatum ſit operatio? 2
- ſit operatio ſenſitiuæ partis an intellectiuæ tantum? 3
- ſi eſt
  - intellectiuæ partis, ſit operatio intellectus an uoluntatis? 4
  - operatio intellectus, ſit operatio intellectus ſpeculatiui, an practici. 5
  - operatio intellectus ſpeculatiui, an conſiſtat in ſpeculatione ſcientiarum ſpeculatiuarum? 6
- ſit in ſpeculatione ſubſtantiarum ſeparatarum. ſ. angelorum? 7
- ſit in ſola ſpeculatione Dei qua per eſſentiam uidetur? 8

De his quę exiguntur ad beatitudinem Quæſtio 4.

Vtrum
- delectatio requiratur ad beatitudinem? 1
- in beatitudine ſit principalius an uiſio, an delectatio? 2
- ad beatitudinem requiratur comprehenſio? 3
- requiratur rectitudo uoluntatis? 4
- ad beatitudinem hominis requiratur corpus? 5
- requiratur ad eam perfectio corporis? 6
- requirantur ad eam aliqua exteriora bona? 7
- requiratur ad eam ſocietas amicorum? 8

De adeptione beatitudinis. Quæſtio 5.

Vtrum
- homo poſſit conſequi beatitudinem? 1
- unus homo poſſit eſſe beatior alio? 2
- aliquis poſſit eſſe in hac uita beatus? 3
- beatitudo habita poſſit amitti? 4
- homo
  - per ſua naturalia poſſit acquirere beatitudinem? 5
  - conſequatur beatitudinem per actionem alicuius ſuperioris creaturæ? 6
- requirantur aliqua opera hominis ad hoc quod homo beatitudinem conſequatur à Deo? 7
- omnis homo appetat beatitudinem? 8

De uoluntario & inuoluntario. Quæſtio 6.

Vtrum
- in humanis actibus inueniatur uoluntarium? 1
- inueniatur in animalibus brutis? 2
- uoluntarium poſſit eſſe abſque omni actu? 3
- uiolentia
  - uoluntati poſſit inferri? 4
  - cauſet inuoluntarium? 5
- metus cauſet inuoluntarium ſimpliciter? 6
- concupiſcentia cauſet inuoluntarium? 7
- ignorantia cauſet inuoluntarium? 8

De circunſtantijs humanorum actuum, in quibus uoluntarium, & inuoluntarium inuenitur. Quæſtio 7.

Vtrum
- circunſtantia ſit accidens actus humani, uel quid ſit? 1
- circunſtantiæ humanorũ actuũ ſint conſiderandę à Theologo? 2
- conuenienter aſſignentur circunſtantiæ in tertio Ethic. 3
- ſint principales circunſtantię propter quid & ea in quibus eſt operatio, ut dicitur in tertio Ethicorum? 4

De uoluntate quorum ſit ut uolitorum. *Quæſtio* 8.

Vtrum
- uoluntas ſit tantum boni? 1
- uoluntas
  - ſit tantum finis: an eorum quæ ſunt ad finem? 2
  - ſi eſt eorum quæ ſunt ad finem: uno actu moueatur in finem, & in ea quæ ſunt ad finem? 3

De motiuo uoluntatis. *Quæſtio* 9.

Vtrum uoluntas
- moueatur ab intellectu? 1
- ab appetitu ſenſituo moueatur? 2
- moueat ſeipſam? 3
- moueatur
  - ab aliquo exteriori principio? 4
  - à corpore cæleſti? 5
  - à Deo ſolo ſicut ab exteriori principio? 6

De modo quo uoluntas mouetur. *Quæſtio* 10.

Vtrum uoluntas moueatur.
- ad aliquid naturaliter? 1
- de neceſſitate
  - à ſuo obiecto? 2
  - ab inferiori appetitu? 3
  - ab exteriori motiuo, quod eſt Deus? 4

De fruitione quę eſt actus uoluntatis. *Quæſtio* 11.

Vtrum
- Frui ſit actus appetitiuæ potentiæ? 1
- Frui conueniat tantum rationali creaturæ, an etiam animalibus brutis? 2
- fruitio ſit tantum ultimi finis? 3
- ſit ſolum finis habiti? 4

De intentione quę eſt actus uoluntatis. *Quæſtio* 12.

Vtrum
- intentio ſit actus intellectus, an uoluntatis? 1
- ſit tantum ultimi finis? 2
- aliquis poſſit ſimul duo intendere? 3
- intentio finis ſit idē actus cū uoluntate eius, quod eſt ad finē? 4
- intentio conueniat brutis animalibus? 5

De electione, quæ eſt actus uoluntatis in comparatione ad ea, quæ ſunt ad finem. *Quæſtio* 13.

Vtrum
- Electio
  - ſit actus uoluntatis an rationis? 1
  - conueniat brutis animalibus? 2
  - ſit
    - ſolum eorum, quę ſunt ad finem, an etiam quandoque ipſius finis? 3
    - tantum eorum quæ per nos aguntur? 4
    - ſolum poſſibilium? 5
- homo ex neceſſitate eligat, an libere? 6

De conſilio quòd præcedit electionem. *Quæſtio* 14.

Vtrum
- conſilium ſit inquiſitio? 1
- conſilium
  - ſit de
    - fine, an ſolum de his, quæ ſunt ad finem? 2
    - his ſolum quæ à nobis aguntur? 3
    - omnibus quæ à nobis aguntur? 4
  - ordine reſolutorio procedat? 5
  - procedat in infinitum? 6

De con.

De conſenſu qui eſt actus uoluntatis in comparatione eorum, quę ſunt ad finem. Quæſtio 15.

Vtrum
- Conſenſus ſit appetitiuæ, an apprehenſiuæ uirtutis? 1
- conueniat brutis animalibus? 2
- Cõſenſus
  - ſit de fine, an de his quæ ſunt ad finem? 3
  - in actum pertineat ſolum ad ſuperiorem animæ partem? 4

De uſu qui eſt actus uoluntatis in comparatione ad ea quæ ſunt ad finem. Quæſtio 16.

Vtrum
- vti ſit actus uoluntatis? 1
- conueniat brutis animalibus? 2
- ſit tantum eorum quæ ſunt ad finem, uel etiam finis? 3
- uſus præcedat uel ſequatur electionem? 4

De actibus imperatis à uoluntate. Quæſtio 17.

Vtrum
- Imperare ſit actus rationis, an uoluntatis? 1
- imperare pertineat ad bruta animalia? 2
- imperium
  - præcedat uſum, an econuerſo? 3
  - & actus imperatus ſit actus unus, an diuerſi? 4
- imperentur actus
  - uoluntatis? 5
  - rationis? 6
  - appetitus ſenſitiui? 7
  - animæ uegetabilis? 8
  - exteriorum membrorum? 9

De bonitate & malitia humanorum actuum in generali. Quæſt. 18

Vtrum
- omnis humana actio ſit bona, an etiam aliqua ſit mala? 1
- actio hominis habeat bonitatem uel malitiam ex obiecto? 2
- hoc habeat ex
  - circunſtantia? 3
  - fine? 4
- aliqua actio hominis ſit bona uel mala in ſua ſpecie? 5
- actus habeat ſpeciem boni uel mali ex fine? 6
- ſpecies, quæ eſt ex fine contineatur ſub ſpecie, quæ eſt ex obiecto, ſicut ſub genere, uel econuerſo? 7
- aliquis actus ſit indifferens ſecundum
  - ſuam ſpeciem? 8
  - indiuiduum? 9
- aliqua circunſtantia conſtituat actum moralem in ſpecie boni uel mali? 10
- omnis circunſtantia agens bonitatem uel malitiam cõſtituat actum moralem in ſpecie boni uel mali? 11

De bonitate & malitia humanorum actuum interioris uoluntatis. Quæſtio 19.

Vtrum bonitas dependeat ex
- obiecto? 1
- ſolo obiecto? 2
- ratione? 3
- lege æterna? 4

Vtrum
- ratio errans obliget? 5
- uoluntas contra legem Dei ſequens rationem errantem ſit mala? 6

Vtrum
- bonitas uoluntatis in his quæ ſunt ad finem, dependeat ex intentione finis? 7
- quantitas bonitatis uel malitiæ in uoluntate ſequatur quantitatem boni uel mali in intentione? 8
- bonitas uoluntatis dependeat ex conformitate ad uoluntatem diuinam. 9
- neceſſarium ſit uoluntatem humanam conformari uoluntati diuinæ in uolito ad hoc quod ſit bona? 10

De bonitate & malitia exteriorum actuum humanorum. *Quæſt.* 20

Vtrum
- bonitas uel malitia per prius ſit in actu uoluntatis, an in actu exteriori? 1
- tota bonitas & malitia exterioris actus dependeat ex bonitate uoluntatis? 2
- bonitas & malitia ſit eadem interioris & exterioris actus? 3
- actus exterior aliquid addat de bonitate & malitia ſupra actū interiorem? 4
- euentus ſequens aliquid addat de bonitate uel malitia ad exteriorem actum? 5
- idem actus exterior poſſit eſſe bonus & malus. 6

De his quę conſequuntur actus humanos ratione bonitatis & malitiæ. *Quæſtio* 21.

Vtrum actus humanus inquantum eſt bonus uel malus, habeat rationem rectitudinis uel peccati? 1

Habeat rationem
- laudabilis uel culpabilis? 2
- meriti uel demeriti? 3
- meriti uel demeriti apud Deum? 4

De paſſionibus animæ in generali. *Quæſtio* 22.

Vtrum
- aliqua paſſio ſit in anima? 1
- magis ſit in
  - parte appetitiua quàm in apprehenſiua? 2
  - appetitu ſenſitiuo quàm in intellectiuo qui dicitur uoluntas? 3

De differentia paſſionum abinuicem. *Quæſtio* 23.

Vtrum
- paſſiones quæ ſunt in concupiſcibili ſint diuerſæ ab his quæ ſunt in iraſcibili? 1
- contrarietas paſſionū iraſcibilis ſit ſecundum contrarietatem boni & mali? 2
- ſit aliqua paſſio animæ non habens contrarium? 3
- ſint aliquę paſſiones differentes ſpecie in eadem potentia, non contrariæ ad inuicem? 4

De bono & malo circa paſſiones animę. *Quęſtio* 24.

Vtrum
- bonum & malum morale poſſint in paſſionibus animæ inueniri? 1
- omnis paſſio animæ ſit mala moraliter? 2
- paſſio addat uel diminuat ad bonitatem uel malitiam actus? 3
- aliqua paſſio ſit bona uel mala ex ſua ſpecie? 4

De ordine paſſionum ab inuicem. *Queſtio* 25.

Vtrum
- paſſiones iraſcibilis ſint priores paſſionibus concupiſcibilis, uel econberſo? 1
- amor ſit prima paſſionum concupiſcibilis? 2
- ſpes ſit prima inter paſſiones iraſcibilis? 3
- iſtæ quatuor, ſcilicet gaudium, triſtitia, ſpes & timor ſint principales paſſiones? 4

De paſſionibus animæ in ſpeciali: De amore. *Queſtio* 26.

Vtrum Amor
- ſit in concupiſcibili? 1
- ſit
  - paſſio? 2
  - idem quod dilectio? 3
- conuenienter diuidatur in amorem amicitiæ, & amorē concupiſcentiæ? 4

De cauſa amoris. *Queſtio* 27.

Vtrum
- bonum ſit ſola cauſa amoris? 1
- cognitio ſit cauſa amoris? 2
- ſimilitudo ſit cauſa amoris? 3
- aliqua alia paſſionum animæ ſit cauſa amoris? 4

De effectibus amoris. *Queſtio* 28.

Vtrum
- unio ſit effectus amoris? 1
- mutua inheſio ſit eius effectus? 2
- ecſtaſis ſit eius effectus? 3
- zelus ſit eius effectus? 4
- amor ſit
  - paſſio læſiua amantis? 5
  - cauſa omnium quæ amans agit? 6

De odio. *Queſtio* 29.

Vtrum
- cauſa & obiectum odij ſit malum? 1
- odium
  - cauſetur ex amore? 2
  - ſit fortius quàm amor? 3
- aliquis poſſit habere odio
  - ſeipſum? 4
  - ueritatem? 5
- aliquid poſſit haberi odio in uniuerſale? 6

De concupiſcentia. *Queſtio* 30.

Vtrum
- concupiſcentia ſit tantum in appetitu ſenſitiuo? 1
- concupiſcentia ſit paſſio ſpecialis? 2
- ſint aliquæ concupiſcentiæ naturales, & aliquæ nō naturales? 3
- concupiſcentia ſit infinita? 4

De delectatione ſecundum ſe. *Queſtio* 31.

Vtrū
- delectatio ſit paſſio? 1
- delectatio ſit in tempore? 2
- differat a gaudio? 3
- delectatio ſit in appetitu intellectiuo? 4
- delectationes corporales & ſenſibiles ſint maiores delectationibus ſpiritualibus & intelligibilibus? 5

dele-

delectationes tactus ſint maiores delectationibus quæ ſunt ſecundum alios ſenſus? . 6
aliqua delectatio ſit non naturalis ? 7
delectatio poſſit eſſe delectationi contraria? 8

De cauſa delectationis. *Quæſtio 32.*

Vtrum operatio ſit cauſa propria delectationis ? 1
motus ſit cauſa 2
ſpes & memoria ſint cauſa 3
triſtitia ſit cauſa 4
actiones aliorum ſint nobis cauſa 5
benefacere alteri ſit cauſa 6
ſimilitudo ſit cauſa 7
admiratio ſit cauſa 8

De effectibus delectationis. *Quæſtio 33.*

Vtrum delectationis ſit dilatare ? 1
delectatio cauſet ſui ſitim uel deſiderium ? 2
delectatio impediat uſum rationis? 3
delectatio perficiat operationem ? 4

De bonitate, & malitia delectationum. *Quæſtio 34.*

Vtrum omnis delectatio ſit mala ? 1
omnis delectatio ſit bona ? 2
aliqua delectatio ſit optima ? 3
Vtrum delectatio ſit menſura uel regula ſecundum quam iudicetur bonum uel malum in moralibus? 4

De triſtitia ſeu dolore ſecundum ſe. *Quæſtio 35.*

Vtrum dolor ſit paſſio animæ ? 1
triſtitia ſit idem quod dolor ? 2
triſtitia ſeu dolor ſit contrarius delectationi ? 3
omnis triſtitia omni delectationi contrarietur? 4
delectationi contemplationis ſit aliqua triſtitia contraria? 5
magis ſit fugienda triſtitia quàm delectatio appetenda? 6
dolor exterior ſit maior quàm interior ? 7
ſint tantum quatuor ſpecies triſtitiæ ? 8

De cauſis triſtitiæ ſeu doloris. *Quæſtio 36.*

Vtrum cauſa doloris ſit bonum amiſſum uel malum coniunctum? 1
concupiſcentia ſit cauſa doloris? 2
appetitus unitatis ſit cauſa doloris? 3
poteſtas cui non poteſt reſiſti, ſit cauſa doloris, 4

De effectibus doloris, ſeu triſtitiæ. *Quæſtio 37.*

Vtrum dolor auferat facultatem addiſcendi? 1
aggrauatio animi ſit effectus triſtitiæ uel doloris? 2
triſtitia uel dolor debilitet omnem operationem? 3
triſtitia magis noceat corpori quàm aliæ animæ paſſiones ! 4

De remedijs triſtitiæ ſeu doloris. *Quæſtio* 38.

Vtrum dolor & triſtitia mitigetur per quamlibet delectationem? 1
Vtrum mitigetur per fletum? 2
Vtrum mitigetur per compaſſionem amicorum? 3
Vtrum mitigetur per contemplationem ueritatis? 4
Vtrum mitigetur per ſomnum & balnea? 5

De bonitate & malitia triſtitiæ ſeu doloris. *Quæſtio* 39.

Vtrum triſtitia ſit mala? 1
Vtrum triſtitia poſſit eſſe bonum honeſtum? 2
Vtrum triſtitia poſſit eſſe bonum utile? 3
Vtrum dolor corporis ſit ſummum malum? 4

De paſſionibus iraſcibilis. De ſpe & deſperatione. *Quæſtio* 40.

Vtrum ſpes ſit idem quod deſiderium? 1
Vtrum ſpes ſit in ui apprehenſiua, an in ui appetitiua? 2
Vtrum ſpes ſit in brutis animalibus? 3
Vtrum ſpei contrarietur deſperatio? 4
Vtrum cauſa ſpei ſit experientia? 5
Vtrum in iuuenibus & in ebrioſis abundet ſpes? 6
Vtrum ſpes ſit cauſa amoris? 7
Vtrum ſpes conferat ad operationem uel magis impediat? 8

De timore ſecundum ſe. *Quæſtio* 41.

Vtrum ſit timor paſſio animæ? 1
Vtrum ſit ſpecialis paſſio? 2
Vtrum ſit aliquis timor naturalis? 3
De ſpeciebus timoris. 4

De obiecto timoris. *Quæſtio* 42.

Vtrum obiectum timoris ſit bonum uel malum? 1
Vtrum malum naturæ ſit obiectum timoris? 2
Vtrum timor ſit de malo culpæ? 3
Vtrum ipſe timor timeri poſſit? 4
Vtrum repentina magis timeantur? 5
Vtrum ea, contra quæ non eſt remedium, magis timeantur? 6

De cauſa timoris. *Quæſtio* 43.

Vtrum cauſa timoris ſit amor? 1
Vtrum cauſa timoris ſit defectus? 2

De effectibus timoris. *Quæſtio* 44.

Vtrum timor faciat contractionem? 1
Vtrum faciat conſiliatiuos? 2
Vtrum faciat tremorem? 3
Vtrum impediat operationem? 4

De

De audacia. *Quæſtio* 45.

Vtrum
- audacia ſit contraria timori? 1
- audacia ſequatur ſpem? 2

De
- cauſa audaciæ. 3
- effectu audaciæ. 4

De ira ſecundum ſe. *Quæſtio* 46.

Vtrum
- ſit ſpecialis paſſio? 1
- obiectum iræ ſit bonum an malum? 2
- Ira ſit
  - in concupiſcibili? 3
  - cum ratione? 4
  - naturalior quàm concupiſcentia? 5
  - grauior quàm odium? 6
  - ad illos ſolum ad quos eſt iuſtitia? 7
- fel, mania & furor, ſint ſpecies iræ? 8

De cauſa effectiua iræ, & de remedijs eius. *Quæſtio* 47.

Vtrum ſemper motiuũ iræ ſit aliquid factum contra eũ qui iraſcitur? 1

Vtrum
- ſola paruipenſio uel deſpectio ſit motiuum iræ? 2
- excellentia iraſcentis ſit cauſa iræ? 3
- defectus hominis ſit cauſa quod cõtra eum aliquis iraſcatur? 4

De effectibus iræ. *Quæſtio* 48.

Vtrum ira
- cauſet delectationem? 1
- maxime
  - cauſet furorem in corde? 2
  - impediat rationis uſum? 3
- cauſet taciturnitatem? 4

De habitibus in generali quantum ad ſubſtantiam eorum. *Quæſtio* 49.

Vtrum Habitus
- ſit qualitas? 1
- ſit determinata ſpecies qualitatis? 2
- importet ordinem ad actum? 3

De neceſſitate habituum: utrum ſcilicet ſit neceſſarium eſſe habitus? 4

De ſubiecto habituum. *Quæſtio* 50.

Vtrum
- in corpore ſit aliquis habitus? 1
- anima ſit ſubiectum habitus ſecundum ſuam eſſentiam, uel ſecundum ſuam potentiam? 2
- in potentijs ſenſitiuæ partis poſſit eſſe aliquis habitus? 3
- in ipſo intellectu ſit aliquis habitus? 4
- in uoluntate ſit aliquis habitus? 5
- in ſubſtantiis ſeparatis ſit aliquis habitus? 6

De cauſa habituum quantum ad generationem ipſorum. *Quæſtio* 51.

Vtrum
- aliquis habitus ſit a natura? 1
- aliquis habitus cauſetur ex actibus? 2
- per unum actum poſſit generari habitus? 3
- aliqui habitus ſint hominibus infuſi a Deo? 4

De

De cauſa habituum quantum ad augmentum.
Queſtio 52.

Vtrum { habitus augeantur? 1
habitus augeantur per additionem? 2
quilibet actus augeat habitum? } 3

De corruptione & diminutione habituum.
Queſtio 53.

Vtrum { habitus corrumpi poſſit? 1
poſſit diminui? 2
habitus corrumpatur uel diminuatur per ſolam ceſſationem ab opere? } 3

De diſtinctione Habituum. *Queſtio 54.*

Vtrum { multi habitus poſſint eſſe in una potentia? 1
habitus diſtinguantur ſecundum { ſua obiecta? 2
bonum & malum? 3
unus habitus ex multis habitibus conſtituatur? } 4

De uirtutibus quantum ad ſuas eſſentias. *Queſtio 55.*

Vtrum uirtus humana ſit habitus? 1
Vtrum ſit habitus { operatiuus? 2
bonus? } 3
De diffinitione uirtutis? 4

De ſubiecto uirtutis. *Queſtio 56.*

Vtrum { uirtus ſit in potentia animæ ſicut in ſubiecto? 1
una uirtus poſſit eſſe in pluribus potentijs? 2
intellectus poſſit eſſe ſubiectum uirtutis? 3
iraſcibilis & concupiſcibilis poſſit eſſe ſubiectum uirtutis? 4
uires apprehenſiuæ ſenſitiuæ ſint ſubiectum uirtutis? 5
uoluntas poſſit eſſe ſubiectum uirtutis? } 6

De diſtinctione uirtutum intellectualium.
Queſtio 57.

Vtrum { habitus intellectuales ſpeculatiui ſint uirtutes? 1
ſint tantum tres, ſcilicet ſapientia, ſcientia & intellectus? 2
habitus intellectualis, qui eſt ars, ſit uirtus? 3
Prudentia ſit uirtus { diſtincta ab arte? 4
neceſſaria homini? 5
Eubulia ſyneſis & gnome ſint uirtutes adiūctæ prudentiæ? } 6

De diſtinctione uirtutum moralium ab intellectualibus. *Queſtio 58.*

Vtrum { omnis uirtus ſit uirtus moralis? 1
uirtus moralis diſtinguatur ab intellectuali? 2
ſufficienter diuidatur uirtus per moralem & intellectualem? 3
moralis uirtus poſſit eſſe ſine intellectuali? 4
econuerſo intellectualis poſſit eſſe ſine morali? } 5

De

De diſtinctione uirtutum moralium ſecundum comparationem ad paſſiones. *Queſtio* 59.

Vtrum
- uirtus moralis ſit paſſio? 1
- uirtus moralis poſſit eſſe cum
  - paſſione? 2
  - triſtitia? 3
- omnis uirtus moralis ſit circa paſſiones? 4
- aliqua uirtus moralis poſſit eſſe ſine paſſione? 5

De diſtinctione uirtutum moralium abinuicem. *Queſtio* 60.

Vtrum
- ſit una tantum uirtus moralis? 1
- uirtutes morales quæ ſunt circa operationes, diſtinguantur ab his quæ ſunt circa paſſiones? 2
- circa
  - operationes ſit una tantum uirtus moralis? 3
  - diuerſas paſſiones ſint diuerſæ uirtutes morales? 4
- uirtutes morales diſtinguantur ſecundum diuerſa obiecta paſſionum? 5

De uirtutibus Cardinalibus. *Queſtio* 61.

Vtrum uirtutes morales debeant dici cardinales uel principales? 1
De numero earum, utrum ſcilicet ſint tantum quatuor, ſcilicet, prudentia, iuſtitia, temperantia & fortitudo? 2
Quæ ſint uirtutes huiuſmodi? 3

Vtrum
- differant ab inuicem? 4
- diuidantur conuenienter in uirtutes politicas, purgatorias, purgati animi & exemplares? 5

De uirtutibus Theologicis. *Queſtio* 62.

Vtrum
- aliquæ uirtutes ſint theologicæ? 1
- uirtutes theologicæ diſtinguantur ab intellectualibus & moralibus? 2

Quot & quæ ſint huiuſmodi? 3
De ordine earum, utrum ſcilicet fides ſit prior ſpe, & ſpes ſit prior charitate? 4

De cauſa uirtutum. *Queſtio* 63.

Vtrum
- uirtus ſit in nobis a natura? 1
- aliqua uirtus cauſetur in nobis ex aſſuetudine operum? 2
- aliquæ uirtutes morales ſint in nobis per infuſionem? 3
- uirtus quam acquirimus ex aſſuetudine operũ ſit eiuſdem ſpeciei cum uirtute infuſa? 4

De medio uirtutum. *Queſtio* 64.

Vtrum
- uirtutes morales ſint in medio? 1
- medium uirtutis moralis ſit medium rei uel rationis? 2
- uirtutes
  - intellectuales conſiſtant in medio? 3
  - Theologicæ conſiſtant in medio? 4

De

De connexione uirtutum. Quæſtio 65.

Vtrum
- uirtutes morales ſint adinuicem connexæ? 1
- uirtutes morales poſſint eſſe ſine charitate? 2
- charitas poſſit eſſe ſine eis? 3
- fides & ſpes poſſint eſſe ſine charitate? 4
- charitas poſſit eſſe ſine eis, ſcilicet fide & ſpe? 5

De æqualitate uirtutum. Quæſtio 66.

Vtrum
- uirtus poſſit eſſe maior uel minor? 1
- omnes uirtutes ſimul in eodem exiſtentes ſint æquales? 2

De comparatione uirtutum moralium ad intellectuales? 3

De comparatione uirtutum
- moralium adinuicem. 4
- intellectualium adinuicem? 5
- Theologicarum adiuicem? 6

De duratione uirtutum poſt hanc uitam. Quæſtio 67.

Vtrum
- uirtutes morales maneant poſt hanc uitam? 1
- uirtutes intellectuales maneant? 2
- fides maneat? 3
- remaneat ſpes? 4
- aliquid fidei uel ſpei remaneat? 5
- remaneat charitas. 6

De donis. Quæſtio 68.

Vtrum dona differant a uirtutibus? 1

De neceſſitate donorum, utrum ſcilicet dona neceſſaria ſint hominibus ad ſalutem? 2

Vtrum dona ſint habitus? 3

Quæ & quot ſint? 4

Vtrum
- dona ſint connexa? 5
- maneant in patria? 6

De comparatione eorum
- adinuicem? 7
- ad uirtutes? 8

De beatitudinibus. Quæſtio 69.

Vtrum beatitudines à donis & uirtutibus diſtinguantur? 1

Præmia beatitudinum pertineant ad hanc uitam? 2

De
- numero beatitudinum. 3
- conuenientia præmiorum quæ eis attribuuntur. 4

De fructibus. Quæſtio 70

Vtrum fructus ſpiritus ſancti ſint actus? 1

Differant à beatitudinibus. 2

De
- numero eorum. 3
- oppoſitione eorum ad opera carnis. 4

De peccatis & uitijs ſecundum ſe. Quæſtio 71.

Vtrum uitium contrarietur uirtuti? 1

Vtrum uitium ſit
- contra naturam? 2
- peius quàm actus uitioſus? 3

Vtrum
- actus uitioſus poſſit eſſe ſimul cum uirtute? 4
- in omni peccato ſit aliquis actus uitioſus? 5

De diffi-

De diffinitione peccati quam Auguſtinus ponit 22. contra Fauſtum, ſcilicet quòd peccatum eſt dictum uel factum uel concupitum cōtra legem æternam.

De diſtinctione peccatorum & uitiorum.
Queſtio 72.

Vtrum
- peccata diſtinguantur ſpecie ſecundum obiecta? 1
- conuenienter diſtinguantur peccata ſpiritualia à carnalibus? 2
- peccata diſtinguantur ſpecie ſecundum cauſas? 3
- ſecundum eos in quos peccatur, ſcilicet in Deum, proximum & ſeipſum? 4
- ueniale & mortale differant ſpecie? 5
- ſecundum
  - omiſſionem & commiſſionem? 6
  - diuerſum peccati proceſſum? 7
  - abundantiam & defectum? 8
  - diuerſas circunſtantias? 9

De comparatione peccatorum ad inuicem.
Queſtio 73.

Vtrum
- omnia peccata & uitia ſint connexa? 1
- omnia ſint paria? 2
- grauitas peccatorum attendatur ſecundum obiecta? 3
- ſecundum dignitatem uirtutum quibus peccata opponuntur? 4
- peccata carnalia ſint grauiora quàm ſpiritualia? 5
- ſecundum
  - cauſas peccatorum attendatur grauitas ipſorum? 6
  - circunſtantias? 7
  - quantitatem nocumenti? 8
  - conditionem perſonæ in quam peccatur? 9
- propter magnitudinem perſonæ peccantis aggrauetur peccatum. 10

De ſubiecto peccatorum ſiue uitiorum.
Queſtio 74

Vtrum
- uoluntas poſſit eſſe ſubiectum peccati? 1
- ſola uoluntas poſſit eſſe ſubiectum peccati? 2
- ſenſualitas poſſit eſſe ſubiectum peccati? 3
- poſſit eſſe ſubiectum peccati mortalis? 4
- ratio poſſit eſſe ſubiectum peccati? 5
- peccatum delectationis moroſæ uel non moroſę ſit in ratione inferiori ſicut in ſubiecto? 6
- peccatum conſenſus in actum ſit in ratione ſuperiori ſicut in ſubiecto? 7
- conſenſus in delectationem ſit peccatum mortale? 8
- ratio ſuperior poſſit eſſe ſubiectum peccati uenialis? 9
- in ratione ſuperiori poſſit eſſe peccatū ueniale circa proprium obiectum, ideſt ſecundum quod inſpicit rationes æternas? 10

De

De cauſis peccatorum in generali.
Quæſtio 75.

Vtrum
peccatum habeat cauſam? 1
habeat cauſam < interiorem? 2
exteriorem? 3
peccatum ſit cauſa peccati? 4

De ignorantia quę eſt cauſa peccati ex parte rationis.
Quęſtio 76.

Vtrum
ignorantia ſit cauſa peccati? 1
ignorantia ſit peccatum? 2
totaliter excuſet a peccato? 3
diminuat peccatum? 4

De cauſa peccati ex parte appetitus ſenſitiui.
Quęſtio 77.

Vtrum
paſſio appetitus ſenſitiui poſſit mouere uel inclinare uoluntatem? 1
poſſit ſuperare rationem contra eius ſcientiam? 2
peccatum quod ex paſſione prouenit, ſit peccatum ex infirmitate? 3
hæc paſſio quæ eſt amor ſui, ſit cauſa omnis peccati? 4
De his tribus cauſis quæ ponuntur primæ Ioannis tertio, ſcilicet concupiſcentia oculorum, concupiſcentia carnis, & ſuperbia uitæ. 5
Vtrum
paſſio quæ eſt cauſa peccati diminuat peccatum? 6
ipſum totaliter excuſet? 7
peccatum quod eſt ex paſſione poſſit eſſe mortale? 8

De cauſa peccati quę eſt ex parte uoluntatis, quę dicitur malitia. *Quęſtio* 78.

Vtrum
aliquis poſſit ex certa malitia uel induſtria peccare? 1
quicunque peccat ex < habitu, ex certa malitia peccet? 2
certa malitia ex habitu peccet? 3
ille qui peccat ex certa malitia, grauius peccet quàm ille qui peccat ex paſſione? 4

De cauſis exterioribus peccati ex parte Dei.
Quæſtio 79.

Vtrum
Deus ſit cauſa peccati? 1
à Deo ſit actus peccati? 2
Deus ſit cauſa excæcationis & obdurationis? 3
hæc ordinentur ad ſalutem eorum qui excæcantur & obdurantur? 4

De cauſa peccati ex parte diaboli. *Quęſtio* 80.

Vtrum diabolus ſit directe cauſa peccati? 1
Vtrum diabolus inducat ad peccandum interius perſuadendo? 2
Vtrum diabolus poſſit neceſſitatem peccandi inducere? 3
Vtrum omnia peccata ex diaboli ſuggeſtione proueniant? 4

De cauſa peccati ex parte hominis, & de traductione peccati originalis, cuius homo eſt cauſa per originem. *Quęſtio* 81.

Vtrum primum peccatum primi hominis in poſteros deriuetur per originem? 1
Vtrum omnia alia peccata primi parentis, uel etiam aliorum parentum per originem in poſteros deriuentur? 2
Vtrum peccatum originale deriuetur ad omnes qui ex Adam per uiam ſeminis generantur? 3
Vtrum peccatum originale ad illos deriuetur qui miraculoſè ex aliqua parte hominis formarentur? 4
Vtrum ſi fœmina peccaſſet uiro non peccante, traduceretur peccatū originale? 5

De peccato originali quantum ad ſuam eſſentiam. *Quęſtio* 82.

Vtrum originale peccatum ſit habitus? 1
Vtrum ſit tantum unum in uno homine? 2
Vtrum ſit concupiſcentia? 3
Vtrum ſit æqualiter in omnibus? 4

De ſubiecto originalis peccati. *Quęſtio* 83.

Vtrum ſubiectum originalis peccati per prius ſit caro an anima? 1
Vtrum ſi anima, utrum per eſſentiam uel per potentias ſuas? 2
Vtrum uoluntas per prius ſit ſubiectum peccati originalis, quàm aliæ potentiæ? 3
Vtrum aliquæ potentiæ animæ ſint ſpecialiter infectæ, ſcilicet generatiua, uis concupiſcibilis, & ſenſus tactus. 4

De cauſa peccati ſecundum quod unum peccatum eſt cauſa alterius. *Quęſtio* 84.

Vtrum cupiditas ſit radix omnium peccatorum? 1
Vtrum ſuperbia ſit initium omnis peccati? 2
Vtrum præter ſuperbiam & auaritiā debeant dici capitalia uitia quædam, alia ſpecialia uitia? 3
Quot & quæ ſint capitalia uitia? 4

De effectibus peccati quantum ad corruptionem boni naturæ. *Quęſtio* 85.

Vtrum peccatum diminuat bonum naturæ? 1
Vtrum peccatum totaliter tolli poſſit? 2

De

De quatuor uulneribus quæ Beda ponit: quibus humana natura uulnerata eſt propter peccatum. 3
Vtrum { priuatio modi, ſpeciei & ordinis ſit effectus peccati? 4
Mors & alij defectus corporales ſint { effectus peccati? 5
homini aliquo modo naturales? 6

De effectu peccati, quantum ad maculam animæ.
Queſtio 86.

Vtrum { macula animæ ſit effectus peccati? 1
macula remaneat in anima poſt actum peccati? 2

De effectu peccati quantum ad reatum pœnæ, & de ipſo reatu pœna. *Queſtio* 87.

Vtrum { reatus pœnæ ſit effectus peccati? 1
unum peccatum poſſit eſſe pœna alterius peccati? 2
aliquod peccatum faciat reum pœnæ æternæ? 3
faciat reum pœnæ infinitæ ſecundum quantitatem? 4
omne peccatum faciat reum æternæ & infinitæ pœnæ? 5
reatus pœnæ poſſit remanere poſt peccatum? 6
omnis pœna inferatur pro aliquo peccato? 7
unus puniatur pro peccato alterius? 8

De peccatis quæ diſtinguuntur ſecundum reatum pœna, & de uenialibus per comparationem ad mortale.
Quæſtio 88.

Vtrum { ueniale peccatum diuidatur conuenienter contra mortale peccatum? 1
peccatum ueniale & mortale diſtinguantur genere? 2
ueniale peccatum { ſit diſpoſitio ad mortale? 3
poſſit fieri mortale? 4
circunſtantia aggrauans poſſit facere de ueniali peccato mortale? 5
peccatum mortale poſſit fieri ueniale? 6

De ueniali peccato ſecundum ſe. *Queſtio* 89.

Vtrum ueniale peccatum cauſet maculam in anima? 1
De diſtinctione peccati uenialis prout figuratur per lignum, fœnum & ſtipulam. 1. ad Corinth. 3. 2
Vtrum { homo in ſtatu innocentiæ potuerit peccare uenialiter? 3
angelus bonus uel malus poſſit peccare uenialiter? 4
primi motus ſenſualitatis infidelium ſint peccata uenialia? 5
peccatum ueniale poſſit eſſe ſimul in aliquo cum ſolo peccato originali? 6

De exteriori principio actuum mouente ad bonum, ſcilicet de lege in communi quantum ad eius eſſentiam. *Queſtio* 90.

Vtrum lex ſit aliquid rationis. 1
De fine eius: utrum ſcilicet lex ordinetur ſemper ad bonum commune ſicut ad finem? 2
De cauſa eius: utrum ſcilicet cuiuſlibet ſit facere leges? 3
De promulgatione ipſius: utrum ſcilicet promulgatio ſit de ratione legis? 4

De legibus quantum ad earum differentiam. *Queſtio* 91.

Vtrum ſit aliqua lex æterna? 1
Vtrum ſit aliqua lex naturalis? 2
Vtrum ſit aliqua lex humana? 3
Vtrum ſit aliqua lex diuina? 4
Vtrum ſit una tantum, an plures? 5
Vtrum ſit aliqua lex peccati ſeu fomitis? 6

De lege quantum ad ſuos effectus. *Queſtio* 92.

Vtrum effectus legis ſit homines facere bonos? 1
Vtrum effectus ſeu actus legis ſint, imperare, uetare, permittere & punire, ut legiſperitus dicit? 2

De legibus in ſpeciali quantum ad leges ſingulares, & de ipſa lege æterna. *Queſtio* 93.

Quæ ſit lex æterna? 1
Vtrum ſit omnibus nota? 2
Vtrum omnis lex ab ea deriuetur? 3
Vtrum legi æternæ ſubijciantur omnia neceſſaria & æterna? 4
Vtrum legi æternæ ſubijciantur contingentia naturalia? 5
Vtrum legi æternæ ſubijciantur omnes res humanæ? 6

De lege naturali. *Queſtio* 94.

Quid ſit lex naturalis? 1
Quæ ſint præcepta legis naturalis? 2
Vtrum omnes actus uirtutum ſint de lege naturali? 3
Vtrum lex naturalis ſit una apud omnes? 4
Vtrum ſit mutabilis? 5
Vtrum poſſit a mente hominis deleri? 6

De

De lege humana ſecundum ſe. Queſtio 95.

De utilitate legis humanæ. 1

De eius origine, utrum ſcilicet deriuetur à lege naturali? 2
qualitate eius. 3
diuiſione eiuſdem. 4

De lege humana quantum ad eius poteſtatem. Queſtio 96.

Vtrum lex humana debeat poni in communi? 1

Vtrum lex humana debeat omnia uitia cohibere? 2
omnium uirtutum actus habeat ordinare? 3
imponat homini neceſſitatē quantum ad forum conſcientiæ? 4
omnes homines legi humanæ ſubdantur? 5
his qui ſunt ſub lege liceat agere præter uerba legis? 6

De lege humana quantum ad eius mutationem. Queſtio 97.

Vtrum lex humana ſit mutabilis? 1
lex humana debeat ſemper mutari quando aliquid melius occurrit? 2
lex humana per conſuetudinem aboleatur, & utrum conſuetudo obtineat uim legis? 3
uſus legis humanæ per diſpoſitionem rectorum debeat immutari? 4

De ueteri lege ſecundum ſe. Queſtio 98.

Vtrum lex uetus ſit bona? 1
ſit à Deo? 2
ſit à Deo mediantibus angelis? 3
data ſit omnibus? 4
omnes obliget? 5
congruo tempore fuerit data? 6

De lege ueteri quantum ad præcepta eius, ſcilicet de præceptorum eius diſtinctione. Queſtio 99.

Vtrum ueteris legis ſint plura præcepta uel unum tantum? 1
lex uetus contineat aliqua præcepta moralia? 2
præter moralia præcepta contineat aliqua cæremonialia? 3
præter hæc contineat aliqua iudicialia præcepta? 4
præter præcepta moralia, cæremonialia & iudicialia, contineat aliqua alia? 5

De modo quo lex inducebat ad obſeruantiam prædictorum. 6

De præceptis ueteris legis, & de moralibus. Queſtio 100.

Vtrum omnia præcepta moralia ueteris legis ſint de lege naturæ? 1
ſint de actibus omnium uirtutum? 2
omnia præcepta moralia ueteris legis reducantur ad decem præcepta decalogi? 3

De

De { diſtinctione præceptorum decalogi. 4
numero præceptorum decalogi. 5
ordine eorundem. 6
modo tradendi ipſa. 7 }
Vtrum { ſint diſpenſabilia? 8
modus { obſeruandi uirtutem cadat ſub præcepto? 9
charitatis cadat ſub præcepto? 10 } }
De diſtinctione aliorum præceptorum moralium? 11
Vtrum præcepta moralia ueteris legis iuſtificent? 12

De præceptis cęremonialibus ueteris legis ſecundum ſe. Quęſtio 101.

Quæ ſit ratio præceptorum cęremonialium. 1
Vtrum { ſint figuralia? 2
debuerint eſſe multa? 3 }
De diſtinctione ipſorum. 4

De præceptis cæremonialibus quantum ad ſuas cauſas. Quęſtio 102.

Vtrum { præcepta cęremonialia habeant cauſam? 1
habeant cauſam literalem, uel ſolum figuralem? 2 }
De cauſis { ſacrificiorum. 3
ſacramentorum. 4
ſacrorum. 5
obſeruantiarum. 6 }

De præceptis cæremonialibus quantum ad eorum durationem. Quęſtio 103.

Vtrum { præcepta cęremonialia fuerint ante legem? 1
in lege aliquam uirtutem habuerint iuſtificandi? 2
ceſſauerint Chriſto ueniente? 3
ſit peccatum mortale ea obſeruare poſt Chriſtum? 4 }

De pręceptis iudicialibus in communi. Quęſtio 104.

Quæ iudicialia præcepta. 1
Vtrum ſint figuralia? 2
De { duratione eorum, ſcilicet, utrum obligent in perpetuum? 3
diſtinctione ipſorum? 4 }

De pręceptis iudicialibus quantum ad ipſorum rationem. Quęſtio 105

De ratione præceptorum iudicialium quæ pertinent ad principes. 1
De his quæ pertinent ad { conuictum hominum ad inuicem. 2
extraneos. 3
domeſticam conuerſationem. 4 }

De

De lege noua ſcilicet Euangelij ſecundum ſe. *Quæſtio* 106.

Vtrum lex noua ſit ſcripta uel indita? 1
De uirtute eius, utrum iuſtificet? 2
Vtrum { debuerit dari à principio mundi? 3
ſit duratura uſque ad finem mundi, an debeat ei alia lex ſuccedere? } 4

De comparatione legis nouę ad ueterem. *Quæſtio* 107.

Vtrum { lex noua ſit alia lex à lege ueteri? 1
lex noua impleat ueterem? 2
contineatur in ueteri? } 3
Quæ ſit grauior, utrum lex noua, an uetus? 4

De his quæ continentur in lege noua. *Quæſtio* 108.

Vtrum { lex noua debeat aliqua opera exteriora præcipere uel prohibere? 1
ſufficienter exteriores actus ordinauerit? 2
conuenienter { inſtituat homines quantum ad actus exteriores? 3
ſuperaddat conſilia præceptis? } } 4

De principio exteriori humanorum actuum per quod iuuamur ad rectè agendum, ſcilicet de gratia quantum ad eius neceſſitatem. *Quæſtio* 109.

Vtrum { abſque gratia poſſit homo aliquod uerum cognoſcere? 1
abſque gratia Dei poſſit homo aliquod bonum facere uel uelle? 2
homo abſque gratia { poſſit Deum ſuper omnia diligere? 3
per ſua naturalia poſſit pręcepta legis obſeruare? 4
poſſit mereri uitam æternam? } } 5
Vtrum { homo poſſit ſe ad gratiam præparare ſine gratia? 6
abſque gratia poſſit homo. { reſurgere à peccato? 7
uitare peccatum? } 8
homo gratiam conſecutus poſſit abſque alio diuino auxilio bonum facere, & uitare peccatum? 9
poſſit perſeuerare in bono per ſeipſum? } 10

De gratia Dei quantum ad eius eſſentiam. *Quæſtio* 110.

Vtrum gratia { ponat aliquid in anima? 1
ſit qualitas? 2
differat à uirtute infuſa? } 3
De ſubiecto gratiæ, utrum .ſ. gratia ſit in eſſentia animæ ſicut in ſubiecto? 4

De diuiſione gratię. *Quæſtio* 111.

Vtrum gratia conuenienter diuidatur per gratiam gratis datam & gratum facientem? 1
De diuiſione gratię { gratum facientis per operantem & cooperantem? 2
per gratiam pręuenientem & ſubſequentem? 3
gratis datæ. } 4

De comparatione gratię gratum facientis & gratis datę. 5

De gratia quantum ad eius cauſam. Queſtio 112.

Vtrum ſolus Deus ſit cauſa efficiens gratię? 1
Vtrum requiratur aliqua diſpoſitio ad gratiam ex parte recipientis ipſam per actum liberi arbitrij? 2
Vtrum ex neceſſitate detur gratia ſe præparanti ad gratiam? 3
Vtrum gratia ſit ęqualis in omnibus? 4
Vtrum aliquis poſſit ſcire ſe habere gratiam? 5

De gratia quantum ad eius effectus. Queſtio 113.

De iuſtificatione impij, quę eſt effectus gratię operantis, primo quid ſit iuſtificatio impij. 1
Vtrum ad eam requiratur gratię infuſio? 2
Vtrum ad eam requiratur aliquis motus liberi arbitrij? 3
Vtrum ad eam requiratur motus fidei? 4
Vtrum ad eam requiratur motus liberi arbitrij in peccatum? 5
Vtrum premiſſis ſit connumeranda remiſſio peccatorum? 6
Vtrum in iuſtificatione impij ſit ordo temporis, aut fiat ſubitò? 7
De naturali ordine eorum quę ad iuſtificationem concurrunt? 8
Vtrum iuſtificatio impij ſit maximum opus Dei? 9
Vtrum iuſtificatio impij ſit miraculoſa? 10

De merito quod eſt effectus gratię cooperantis. Queſtio 114.

Vtrum homo poſſit aliquid mereri à Deo? 1
Vtrum aliquis ſine gratia poſſit mereri uitam ęternam? 2
Vtrum aliquis per gratiam poſſit mereri uitam ęternam ex condigno? 3
Vtrum gratia ſit principium merendi mediante charitate principaliter? 4
Vtrum homo poſſit ſibi mereri primam gratiam? 5
Vtrum homo poſſit eam mereri alij? 6
Vtrum aliquis poſſit ſibi mereri reparationem poſt lapſum? 7
Vtrum poſſit aliquis ſibi mereri augmentum gratię, uel charitatis? 8
Vtrum poſſit aliquis ſibi mereri finalem perſeuerantiam? 9
Vtrum bona temporalia cadant ſub merito? 10

FINIS.

PRIMA

PRIMA SECVNDAE ANGELICI DOCTORIS S. THOMÆ AQVINATIS.

PROLOGVS.

* Lib. 2. ortho. fidei. c. 12.

QVIA, ſicut Damaſcenus *dicit, homo factus ad imaginem Dei dicitur, ſecũdum quod per imaginẽ ſignificatur intellectuale & arbitrio liberũ, & per ſe poteſtatiuũ: poſtquã prædictũ eſt de exẽplari, ſcilicet de Deo, & de his, quæ proceſſerũt ex diuina poteſtate ſecundũ eius voluntatem, reſtat vt conſideremus de eius imagine, id eſt, de homine ſecundum quod & ipſe eſt ſuorum operum principiũ, quaſi liberum arbitrium habẽs, & ſuorum operum poteſtatem.

QVÆSTIO I.

De vltimo fine hominis, in octo articulos diuiſa.

VBI primo conſiderãdum occurrit de vltimo fine humanæ vitæ, & deinde de his, ꝑ quæ homo ad hũc finem peruenire poteſt, vel ab eo deuiare. ex fine enim oportet accipere rationes eorum, quæ ordinantur ad finem. Et quia vltimus finis humanæ vitæ ponitur eſſe beatitudo, oportet primum conſiderare de vltimo fine in communi, deinde de beatitudine.

¶ Circa primũ quærũtur octo.

¶ Primo, vtrum hominis ſit agere propter finem.

¶ Secundo, vtrum hoc ſit propriũ rationalis naturæ.

¶ Tertio, vtrum actus hominis recipiant ſpeciem à fine.

¶ Quarto, vtrum ſit aliquis vltimus finis humanæ vitæ.

¶ Quinto, vtrum vnius hominis poſſint eſſe plures vltimi fines.

¶ Sexto, vtrum omnia homo ordinet in vltimum finem.

¶ Septimo, vtrum idem ſit finis vltimus omnium hominũ.

¶ Octauo, vtrum in illo vltimo fine oẽs aliæ creaturæ conueniant.

ARTICVLVS I.

Vtrum homini conueniat agere propter finem. I

AD primũ ſic proceditur. Videtur, quòd homini nõ conueniat agere propter finẽ: cauſa enĩ naturaliter prior eſt ſuo effectu. Sed finis habet rationem vltimi, vt ipſum nomen ſonat. Ergo finis non habet rationem cauſæ, ſed propter illud agit homo quod eſt cauſa actionis, cũ hęc propoſitio, propter, deſignet habitudinem cauſæ, ergo homini non conuenit agere propter finẽ.

Infrà ar. 2. cor. & q. 6. ar. 1. cor. & q. 28. art. 6. cor. & q. 94. art. 2. cor. & q. 109. ar. 6. cor. Et 3. cont. c. 2. Et opuſ. 3. c. 100.

¶ 2 Præterea, Illud quod eſt vltimus finis, non eſt propter finem: ſed in quibuſdam actiones ſunt vltimus finis, vt patet per Philoſophum in primo * Ethic. ergo non omnia homo agit propter finem.

* 1. lib. Ethi. c. 1. tom. 5.

¶ 3 Præterea, Tũc videtur ho-

mo agere propter finem quando deliberat. Sed multa homo agit abſque deliberatione, de quibus etiam quandoque nihil cogitat; ſicut cùm aliquis mouet pedem vel manum alijs intentus, vel fricat barbam; non ergo homo omnia agit propter finem.

SED contra, Omnia quæ ſunt in aliquo genere, deriuantur à principio illius generis, ſed finis eſt principium in operabilibus ab homine: vt patet per Philoſophũ in * ſecundo Phyſ. ergo homini conuenit omnia agere propter finem.

* Lib. 2. Phyſ. tex. 89. to. 2.

CONCLVSIO.

Cùm hominis proprium ſit per rationem & voluntatem agere, etiam neceſſariò omnes hominis actiones vt ſunt hominis propter finem ſunt.

RESPONDEO dicendum, quòd actionum quæ ab homine aguntur, illæ ſolæ propriè dicuntur humanæ, quę ſunt proprię hominis inquantum eſt homo. Differt autem homo ab alijs irrationalibus creaturis in hoc quòd eſt ſuorum actuum dominus. Vnde illæ ſolæ actiones vocantur propriè humanæ quarum homo eſt dominus. Eſt autem homo dominus ſuorum actuum per rationem & voluntatem: vnde & liberum arbitrium eſſe dicitur facultas voluntatis & rationis. Illæ ergo actiones propriè humanæ dicuntur, quæ ex voluntate deliberata procedunt: ſi quæ autem aliæ actiones homini cõueniant, poſſunt dici quidem hominis actiones, ſed non propriè humanæ, cùm non ſint hominis inquantum eſt homo. Manifeſtum eſt autem, quòd omnes actiones, quæ procedunt ab aliqua potentia, cauſantur ab ea ſecundum rationem ſui obiecti. Obiectum autem voluntatis eſt finis & bonum, vnde oportet ꝙ omnes actiones humanæ propter finem ſint.

AD primum ergo dicendum, quòd finis etſi ſit poſtremus in executione, eſt tamen primus in intentione agentis: & hoc modo habet rationem cauſæ.

AD ſecundum dicendum, ꝙ ſi qua actio humana ſit vltimus finis, oportet eam eſſe voluntariam: aliàs non eſſet humana, vt dictum eſt. * Actio autem aliqua dupliciter dicitur volũtaria. Vno modo, quia imperatur à voluntate, ſicut ambulare vel loqui: alio modo, quia elicitur à voluntate, ſicut ipſum velle. Impoſſibile autẽ eſt quòd ipſe actus à voluntate elicitus ſit vltimus finis: nam obiectum voluntatis eſt finis, ſicut obiectum viſus eſt color. Vnde ſicut impoſſibile eſt, quòd primum viſibile ſit ipſum videre; quia omne videre eſt alicuius obiecti viſibilis: ita impoſſibile eſt quòd primum appetibile, quod eſt finis ſit ipſum velle. Vnde relinquitur, quòd ſi qua actio humana ſit vltimus finis, ꝙ ipſa ſit imperata à voluntate: & ita ibi aliqua actio hominis, ad minus ipſum velle, eſt propter finẽ. Quicquid ergo homo faciat, uerum eſt dicere, ꝙ homo agat propter finẽ, etiam agendo actionem quæ eſt vltimus finis.

* In corp. art.

AD tertium dicendum, quòd huiuſmodi actionęs nõ ſunt propriè humanæ: quia non procedũt ex deliberatione rationis, quę eſt proprium principium humanorum actuum. & ideo habet quaſi finem imaginatum, non autem per rationem præſtitutum.

ARTICVLVS II.

Vtrum agere propter finem ſit proprium rationalis naturæ.

AD

2

1.2.q.50. art.2.co. & 2.contra. c.46. Et.lib.3. c.1. fina. 16.24.109 110.fin.et 111.Et vni. art. 5. cor. & 2. phy.lect. 4. cap. 2. princ. & lect. 10. prin.

AD SECVNDVM, ſic proceditur. Videtur, quòd agere propter finem ſit propriũ rationalis naturæ: homo enim cuius eſt agere propter finem, nunquam agit propter finẽ ignotum: ſed multa ſunt, quæ non cognoſcunt finem, vel quia omnino carent cognitione, ſicut creaturæ inſenſibiles, vel quia non apprehendunt rationem finis, ſicut bruta animalia. videtur ergo proprium eſſe rationalis creaturæ agere propter finem.

¶ 2 Præterea, Agere propter finem eſt ordinare ſuam actionẽ ad finem: ſed hoc eſt rationis opus: ergo non conuenit his, quæ ratione carent.

* tex.42. tomo 2.

¶ 3 Præterea, Bonum & finis eſt obiectum voluntatis: ſed voluntas in ratione eſt, vt * dicitur in 3. de anima: ergo agere propter finem non eſt niſi rationalis naturæ.

2.Phyſic. text. 49. tom.2.

SED contra eſt, quod Philoſophus * probat in 2. Phyſ. quòd non ſolum intellectus, ſed etiam natura agit propter finem.

CONCLVSIO.

Quanquã omne agens agat propter finem, proprium tamen eſt rationalis naturæ, vt propter finem agat, quaſi ſe agẽs vel ducens in finem.

RESPONDEO dicendum, quòd omnia agentia neceſſe eſt agere propter finem. Cauſarum enim adinuicem ordinatarum ſi prima ſubtrahatur, neceſſe eſt alias ſubtrahi: prima autem inter omnes cauſas eſt cauſa finalis, cuius ratio eſt, quia materia non ſequitur formam niſi ſecundum quod mouetur ab agente; nihil enim reducit ſe de potentia in actum, agens autem non mouet niſi ex intentione finis: ſi enĩ agens nõ eſſet determinatum ad aliquem effectũ, non magis ageret hoc quàm illud. Ad hoc ergo quod determinatum effectũ producat, neceſſe eſt quòd determinetur ad aliquid certum, quod habet rationem finis: Hæc autem determinatio ſicut in rationali natura per rationalem fit appetitum, qui dicitur voluntas; ita in alijs fit per inclinationem naturalem, quæ dicitur appetitus naturalis. Tamen conſiderandum eſt, quòd aliquid ſua actione vel motu tendit ad finem dupliciter. Vno modo, ſicut ſeipſum ad finem mouens vt homo. Alio modo, ſicut ab alio motum ad finem, ſicut ſagitta tendit ad determinatum finem ex hoc quod mouetur à ſagittante, qui ſuam actionem dirigit in finem. Illa ergo quæ rationẽ habent, ſeipſa mouent ad finem, quia habent dominium ſuorum actuum per liberum arbitrium; quod eſt facultas voluntatis & rationis. Illa verò quæ ratione carent, tendunt in finem propter naturalẽ inclinationẽ quaſi ab alio mota, non autem à ſeipſis, cùm non cognoſcant rationẽ finis: & ideo nihil in finem ordinare poſſunt, ſed ſolùm in finem ab alio ordinantur: nam tota irrationalis natura comparatur ad Deum ſicut inſtrumentum ad agens principale, vt * ſuprà habitum eſt: & ideo proprium eſt naturæ rationalis, vt tendat in finem, quaſi ſe agens, vel ducens ad finem. Naturæ verò irrationalis quaſi ab alio acta vel ducta, ſiue in finem apprehenſum, ſicut bruta animalia: ſiue in finem non apprehenſum, ſicut ea quæ omnino cognitione carent.

p.p.q.22. ar.2.& q. 105.ar.5.

AD primum ergo dicendum, quòd quando homo per ſeipſum agit propter finem, cognoſcit finem: ſed quando ab alio agitur vel ducitur, puta cùm agit ad imperium alterius, vel cùm mouetur altero impellente, non eſt ne-

neceſſarium quòd cognoſcat finem: & ita eſt in creaturis irrationalibus.

AD ſecundum dicẽdum, quòd ordinare in finem eſt eius, quod ſeipſum agit in finem. Eius verò quod ab alio agitur in finem, eſt ordinari in finem, quod poteſt eſſe irrationalis naturæ, ſed ab aliquo rationem habente.

AD tertium dicendum, quòd obiectum voluntatis eſt finis & bonum in vniuerſali. vnde non poteſt eſſe voluntas in his, quæ carent ratione & intellectu: cùm non poſſint apprehendere vniuerſale, ſed eſt in eis appetitus naturalis vel ſenſitiuus determinatus ad aliquod bonum particulare. Manifeſtum autem eſt quòd particulares cauſæ mouentur à cauſa vniuerſali, ſicut cum rector ciuitatis, qui intendit bonũ commune, mouet ſuo imperio omnia ſua particularia officia ciuitatis: & ideo neceſſe eſt quòd omnia, quæ carent ratione, moueantur in fines particulares ab aliqua voluntate rationali, quæ ſe extendit in bonum vniuerſale, ſcilicet à voluntate diuina.

ARTICVLVS III.

Vtrum actus humani recipiant ſpeciem ex fine.

3 Infra art. 4. & q. 18. ar. 2. & 3. & q. 72. ar. 1. & 3. Et 2. diſt. 40. art. 2. Et mal. q. 2. ar. 4. ad 9.

AD TERTIVM ſic proceditur. Videtur, quòd actus humani nõ recipiãt ſpeciem à fine: finis enim eſt cauſa extrinſeca. ſed vnumquodque habet ſpeciem ab aliquo principio intrinſeco. ergo actus humani non recipiunt ſpeciem à fine.

¶ 2 Præterea, Illud quod dat ſpeciem, oportet eſſe prius: ſed finis eſt poſterior in eſſe. ergo actus humanus nõ habet ſpeciem à fine.

¶ 3 Præterea, Idem non poteſt eſſe niſi in vna ſpecie, ſed eundem numero actum contingit ordinari ad diuerſos fines. ergo finis non dat ſpeciem actibus humanis.

SED contra eſt, quod dicit * Auguſtinus in lib. de moribus Eccle. & Manichæorum. Secundum quod finis eſt culpabilis vel laudabilis, ſecundum hoc ſunt opera noſtra culpabilia vel laudabilia. * lib. 2. c. 13. circa principiũ tomo 1.

CONCLVSIO.

Cùm actus propriè dicantur humani, inquantum procedunt à voluntate deliberata, cuius obiectum eſt bonum & finis, propriè etiam ex fine ſpeciem recipiunt.

RESPONDEO dicendum, quòd vnumquodque ſortitur ſpeciem ſecundum actum, & non ſecundum potẽtiam: vnde ea quę ſunt compoſita ex materia & forma, conſtituuntur in ſuis ſpeciebus per proprias formas. Et hoc etiam conſiderandum eſt in motibus proprijs. Cùm enim motus quodammodo diſtinguatur per actionem & paſſionem, vtrumque horum ab actu ſpeciem ſortitur: actio quidem ab actu, qui eſt principium agendi: paſſio verò ab actu, qui eſt terminus motus noſtri. Vnde calefactio actio, nihil aliud eſt, quàm motio quædã à calore procedens; calefactio verò paſſio nihil aliud eſt, quàm motus ad calorem. Diffinitio autem manifeſtat rationem ſpeciei. Et vtroque modo actus humani, ſiue conſiderentur per modum actionũ, ſiue per modũ paſſionũ, ſpeciem à fine ſortiuntur: vtroque enim modo poſſunt conſiderari actus humani, eo quòd homo mouet ſeipſum, & mouetur à ſeipſo. Dictum eſt autem * ſuprà, quòd actus dicuntur humani inquantum procedunt à voluntate deliberata, obiectum autem voluntatis eſt bonum & finis: & ideo manifeſtum eſt, quòd principium huma- * ar. 1. huius quęſ.

humanorum actuum, inquantũ ſunt humani, eſt finis, & ſimiliter eſt terminus eorundem: nam id ad quod terminatur actus humanus, eſt id quod volũtas intendit tanquam finem, ſicut in agentibus naturalibus forma generati eſt conformis formæ generantis. Et quia, vt * Ambroſius dicit ſuper Lucam, Mores propriè dicuntur humani: actus morales propriè ſpeciem ſortiuntur ex fine, nam idem ſunt actus morales & actus humani.

* in præfatione ĩ Lucã nõ procul à fine. to. 5

AD primum ergo dicendum, quòd finis non eſt omnino aliquid extrinſecum ab actu, quia comparatur ad actum, vt principium vel terminus: & hoc idem ipſum eſt de ratione actus, vt ſcilicet ſit ab aliquo quantum ad actionẽ, & vt ſit ad aliquid quantum ad paſſionem.

AD ſecundum dicendum, ꝙ finis ſecundum quod eſt prior in intentione, vt * dictum eſt, ſecundum hoc pertinet ad volũtatem: & hoc modo dat ſpeciem actui humano ſiue morali.

* ar. 1. huius quęſ.

AD tertium dicendum, quòd idẽ actus numero ſecundum qđ ſemel egreditur ab agente, non ordinatur niſi ad vnum finẽ proximum, à quo habet ſpeciem: ſed poteſt ordinari ad plures fines remotos, quorum vnus eſt finis alterius. Poſſibile tamen eſt, quòd vnus actus ſecũdum ſpeciem naturæ, ordinetur ad diuerſos fines voluntatis. Sicut hoc ipſum quod eſt occidere hominem, quod eſt idem ſecundum ſpeciem naturæ, poteſt ordinari ſicut in finem ad conſeruationem iuſtitiæ, & ad ſatisfaciendum iræ: & ex hoc erunt diuerſi actus ſecundum ſpeciem moris, quia vno modo erit actus virtutis, alio modo erit actus vitij. Non enim motus recipit ſpeciem ab eo quod eſt terminus per accidens, ſed ſolùm ab eo quod eſt terminus per ſe: fines autem morales accidunt rei naturali, & econuerſo ratio naturalis finis accidit morali. Et ideo nihil prohibet, actus qui ſunt ijdem ſecundum ſpeciem naturæ, eſſe diuerſos ſecundum ſpeciem moris, & econuerſo.

ARTIC. IIII.

Vtrum ſit aliquis vltimus finis humanæ vitæ.

4

AD QVARTVM ſic proceditur. Videtur quòd non ſit aliquis vltimus finis humanæ vitæ, ſed procedatur in finibus in infinitum. Bonum enim ſecundum ſuam rationem eſt diffuſiuum ſui, vt patet per * Dionyſ. 4. cap. de diuin. nomin. Si ergo quod procedit ex bono, ipſum etiam eſt bonum; oportet ꝙ illud bonum diffundat aliud bonum, & ſic proceſſus boni eſt in infinitum. Sed bonum habet rationem finis. Ergo in finibus eſt proceſſus in infinitum.

* 3. diſ. 3. q. 2. art. 3. c.

* c. 4. de diuin. nomin. in principio

¶ 2 Præterea. Ea quæ ſunt rationis, in infinitum multiplicari poſſunt, vnde & mathematicæ quantitates in infinitum augentur. Species etiam numerorum propter hoc poſſunt eſſe infinitæ, quia dato quolibet numero, aliũ maiorem excogitare potes. Sed deſiderium finis ſequitur apprehenſionem rationis. Ergo videtur quòd in finibus procedatur in infinitum.

¶ 3 Præterea, Bonum & finis eſt obiectum voluntatis. Sed voluntas infinities poteſt reflecti ſupra ſeipſam, poſſum enim velle aliquid, & velle me velle illud, & ſic in infinitum. Ergo in finibus humanæ voluntatis proceditur in infinitum, & non eſt aliquis vltimus finis humanæ voluntatis.

SED contra eſt, quòd Philoſophus * dicit 2. meta. quòd qui infinitum faciunt, auferunt naturam boni. Sed bonum eſt quod habet

* lib. 2. met. tex. 8. tom. 3.

habet rationem finis. Ergo contra rationem finis eſt quòd procedatur in infinitum. Neceſſe eſt ergo ponere vnum vltimum finem.

CONCLVSIO.

In finibus & his quæ propter finem ſunt, non eſt proceſſus in infinitum, ſed ſicut eſt aliquid primum, à quo incipit motus ad finem, ita eſt vnus vltimus finis.

RESPONDEO dicẽdum, quòd per ſe loquendo, impoſſibile eſt in finibus procedere in infinitum, ex quacunque parte. in omnibus enim, quæ per ſe habent ordinem adinuicem, oportet quòd remoto primo, remoueantur ea, quæ ſunt ad primũ. Vnde Philoſophus * probat in 8. Phyſic. quòd non eſt poſſibile in cauſis mouentibus procedere in infinitum, quia non eſſet primũ mouens: quo ſubtracto alia mouere non poſſunt, cùm non moueant niſi per hoc quòd mouentur à primo mouente. In finibus autem inuenitur duplex ordo, ſcilicet ordo intentionis & ordo executionis: & in vtroque ordine oportet eſſe aliquid primum. Id enim, quod eſt primum in ordine intentionis, eſt quaſi principium mouens appetitum: vnde ſubtracto principio, appetitus à nullo moueretur. Id autẽ quod eſt principium in executione, eſt vnde incipit operatio: vnde iſto principio ſubtracto, nullus inciperet aliquid operari. Principiũ autem intentionis eſt vltimus finis, principium autem executionis, eſt primum eorum, quæ ſunt ad finem. Sic ergo ex neutra parte poſſibile eſt in infinitum procedere, quia ſi non eſſet vltimus finis, nihil appeteretur, nec aliqua actio terminaretur, nec etiã quieſceret intentio agentis. Si autem non eſſet primum in his, quæ ſunt ad finem, nullus inciperet aliquid operari, nec terminaretur conſilium, ſed in infinitum procederet. Ea verò, quæ non habent ordinem per ſe, ſed per accidens, ſibi inuicem coniũguntur, nihil prohibet infinitatẽ habere: cauſæ enim per accidens indeterminatę ſunt, & hoc etiam modo contingit eſſe infinitatem per accidẽs in finibus, & his quæ ſunt ad finem.

* 8. Phyſic. tex. 34. to mo 2.

AD primum ergo dicendum, quòd de ratione boni eſt, quòd aliquid ab ipſo effluat, non tamẽ quòd ipſum ab alio procedat. & ideo cùm bonum habeat rationem finis, & primum bonum ſit vltimus finis, ratio iſta non probat, quòd non ſit vltimus finis, ſed quòd à fine primo ſuppoſito procedatur in infinitum inferius verſus ea, quæ ſunt ad finem. & hoc quidem competeret ſi conſideraretur ſola virtus primi boni, quæ eſt infinita. Sed quia primum bonum habet diffuſionem ſecundum intellectum, cuius eſt ſecundum aliquam cauſam certam profluere in cauſata, aliquis certus modus adhibetur bonorũ effluxui à primo bono, à quo omnia alia bona participant virtutẽ diffuſiuam: & ideo diffuſio bonorum nõ procedit in infinitum, ſed ſicut dicitur Sap. 11. Deus omnia diſpoſuit in numero, pondere, & menſura.

AD ſecundum dicendum, quòd in his quæ ſunt per ſe, ratio incipit à principijs naturaliter notis, & ad aliquem terminum progreditur: vnde Philoſophus probat in primo * Poſteriorum, quòd in demonſtrationibus non eſt proceſſus in infinitum: quia in demonſtrationibus attenditur ordo aliquorum per ſe adinuicem cõnexorum, & non per accidens. in his autem quæ per accidens connectuntur, nihil prohibet rationem in infinitum procedere: acci-

* primo Poſt. tex. 6. tom. 1.

dit

dit autem quantitati aut numero præexiſtenti inquantum huiuſmodi, quòd ei addatur quantitas aut vnitas: vnde in huiuſmodi nihil prohibet rationẽ procedere in infinitum.

AD tertium dicendum, quòd illa multiplicatio actuum voluntatis reflexæ ſupra ſeipſam per accidens, ſe habet ad ordinem finium: quod patet ex hoc quòd circa vnum & eundem actum indifferenter ſemel, vel pluries ſupra ſeipſam voluntas reflectitut.

ARTICVLVS V.

Vtrum vnius hominis poſſint eſſe plures vltimi fines.

5

Infrà q. 12. art. 3. ad 1. & q. 13. art. 3. ad tertiũ. Et 2. diſt. 24. art. 3. cor. Et 3. diſt. 31. q. 1. artic. 1. cor. Et mal. qõ. 14. art. 2. cor. fin.

AD QVINTVM ſic proceditur. Videtur, quòd poſſibile ſit volũtatem vnius hominis in plura ferri ſimul ſicut in vltimos fines. Dicit enĩ * Auguſtinus 19. de ciuitate Dei, quod quidam vltimum hominis finem poſuerunt in quatuor, ſcilicet in voluptate, in quiete, in bonis naturæ, & in virtute. hæc autem manifeſtè ſunt plura. ergo vnus homo poteſt conſtituere vltimum finem ſuę voluntatis in multis.

* Lib. 19. cap. 1. tomo 5.

¶ 2 Præterea, Quæ non opponuntur adinuicem, ſe inuicem non excludunt. ſed multa inueniuntur in rebus quæ ſibiinuicẽ non opponuntur. ergo ſi vnum ponatur vltimus finis voluntatis, non propter hoc alia excluduntur.

¶ 3 Præterea, Voluntas per hoc quòd conſtituit vltimum finem in aliquo, ſuam liberam potentiam non amittit; ſed antequam conſtitueret vltimum finẽ ſuum in illo, puta in voluptate, poterat conſtituere finem ſuum vltimum in alio, puta in diuitijs. ergo etiam poſtquam conſtituit aliquis vltimum finem ſuæ voluntatis in voluptate, poteſt ſimul conſtituere vltimum finem in diuitijs. ergo poſſibile eſt vnius hominis voluntatem ſimul ferri in diuerſa, ſicut in vltimos fines.

SED contra, Illud in quo quieſcit aliquis ſicut in vltimo fine, hominis affectui dominatur: quia ex eo totius vitæ ſuæ regulas accipit. Vnde deguloſis dicitur Phil. tertio, Quorũ Deus venter eſt, quia ſcilicet conſtituunt vltimum finem in delicijs ventris: Sed ſicut dicitur Matt. 7. Nemo poteſt duobus dominis ſeruire, ad inuicem ſcilicet non ordinatis: ergo impoſſibile eſt eſſe plures vltimos fines vnius hominis ad inuicem non ordinatos.

CONCLVSIO.

Cùm illud appetat aliquis vt vltimum finem, quod appetit ut bonum perfectum, & completiuum ſui ipſius: non poſſunt vnius hominis plures ſimul eſſe fines vltimos.

RESPONDEO dicendum, quod impoſſibile eſt quòd voluntas vnius hominis ſimul ſe habeat ad diuerſa ſicut ad vltimos fines, cuius ratio poteſt triplex aſſignari.

¶ Prima eſt, quia cùm vnumquodq; appetat ſuam perfectionem, illud appetit aliquis vt vltimum finem, quod appetit vt bonum perfectum, & completiuũ ſui ipſius. Vnde * Auguſtinus dicit 19. de ciuitate Dei. Finem hominum nunc dicimus, non q̃ conſumitur vt non ſit, ſed quòd perficitur vt plenè ſit. Oportet igitur quòd vltimus finis ita impleat totum hominis appetitum, quòd nihil extra ipſum appetendũ relinquatur: quod eſſe nõ põt ſi aliquid extraneũ ad ipſius perfectionem requiratur. Vnde non

* Lib. 19. de ciuit. Dei c. 1. non longè à princ. tom. 5.

poteſt eſſe quòd in duo ſic tendat
appetitus, ac ſi vtrumque ſit bo-
num perfectum ipſius.

¶ Secunda ratio eſt, quia ſicut
in proceſſu rationis principium
eſt id quod naturaliter cognoſci-
tur, ita in proceſſu rationalis ap-
petitus qui eſt voluntas, oportet
eſſe principium id quod natura-
liter deſideratur: hoc autem opor
tet eſſe vnum, quia natura non
tendit niſi ad vnum: principium
autem in proceſſu rationalis ap-
petitus eſt vltimus finis, vnde o-
portet id, in quod tendit volun-
tas ſub ratione vltimi finis, eſſe
vnum.

¶ Tertia ratio eſt, quia cùm
actiones voluntariæ ex fine ſpe-
ciem ſortiantur, ſicut * ſuprà ha-
art. 3. bitum eſt, oportet quòd à fine vl-
timo, qui eſt communis, ſortian-
tur rationem generis, ſicut & na-
turalia ponuntur in genere ſecun
dum formalem rationem com-
munem. Cùm igitur omnia ap-
petibilia voluntatis inquantum
huiuſmodi ſint vnius generis, o-
portet vltimum finem eſſe vnũ:
& præcipuè quia in quolibet ge-
nere eſt vnum primum principiũ:
vltimus autem finis habet ratio-
art. præc. nem primi principij, vt * dictum
eſt: ſicut autem ſe habet vltimus
finis hominis ſimpliciter ad to-
tum humanum genus, ita ſe ha-
bet vltimus finis huius hominis
ad hunc hominem, vnde opor-
tet quòd ſicut omnium hominũ
eſt naturaliter vnus finis vltim⁹,
ita huius hominis voluntas in v-
no vltimo fine ſtatuatur.

AD primum ergo dicendum,
quòd omnia illa plura accipie-
bantur in ratione vnius boni per-
fecti ex his conſtituti, ab his qui
in eis vltimum finem ponebant.

AD ſecundum dicendum, q
etſi plura accipi poſſunt quæ ad-
inuicẽ oppoſitionem non habeãt:
tamen bono perfecto opponitur
quòd ſit aliquid de perfectione
rei extra ipſam.

AD tertium dicendum, quòd
poteſtas voluntatis non habet vt
faciat oppoſita eſſe ſimul, quod
contingeret ſi tenderet in plura
diſparata, ſicut in vltimos fines:
vt ex * dictis patet. in cor. ar.

ARTICVLVS VI.

Vtrum homo omnia quæ vult, velit propter vltimum finem. 6

AD SEXTVM ſic proce- Infrà q.
ditur. Videtur quòd non 60. art. 2.
omnia quæcunque vult cor. & 4.
homo, propter vltimum finem diſtin. 49.
velit. ea enim quæ ad finem vlti- qõ. 1. art.
mum ordinantur, ſerioſa dicun- 3. q. 4. Et
tur quaſi vtilia: ſed iocoſa à ſe- 1. contra
rijs diſtinguuntur. ergo ea quæ cap. 100.
homo iocosè agit, non ordinat in
vltimum finem.

¶ 2 Præterea, Philoſophus di-
cit in principio * Metaph. quòd * c. 2. nõ
ſcientiæ ſpeculatiuæ propter ſeip longè à
ſas quæruntur: nec tamen poteſt principio
dici quòd quælibet earum ſit vlti tom. 3.
mus finis. ergo non omnia quæ
homo appetit, appetit propter vl-
timum finem.

¶ 3 Præterea, Quicunque or-
dinat aliquid in finem, cogitat de
illo fine: ſed non ſemper homo co
gitat de vltimo fine in omni eo
quod appetit aut facit: non ergo
oĩa homo appetit, aut facit pro-
pter vltimum finem.

SED contra eſt, quod dicit * Lib. 19. c.
Auguſtinus 19. de ciuitate Dei, 1. nõ mul
Illud eſt finis boni noſtri, propter tũ à prin-
quod amantur cætera, illud autẽ cipio to.
propter ſeipſum. 5.

CONCLVSIO.

Cùm vltimus finis hoc modo ſe habeat in mouendo appetitũ, ſicut ſe habet in alijs motionibus primum mouens, ſine quo non mouent cauſæ ſecundæ: oportet quæcunque vult homo velit propter vltimum finem.

RESPONDEO dicendum, quòd neceſſe eſt, ꝙ omnia quæ homo appetit, appetat propter vltimum finem, & hoc apparet duplici ratione. Primò quidem quia quicquid homo appetit, appetit ſub ratione boni: quod quidem ſi non appetitur vt bonũ perfectũ, quod eſt vltimus finis; neceſſe eſt vt appetatur vt tendens in bonũ perfectum, quia ſemper inchoatio alicuius ordinatur ad cõſummationem ipſius; ſicut patet tam in his quæ fiunt à natura, quàm in his quæ fiunt ab arte: & ita omnis inchoatio perfectionis ordinatur in perfectionẽ conſummatam, quæ eſt propter vltimum finem. Secundò, quia vltimus finis hoc modo ſe habet in mouendo appetitum, ſicut ſe habet in alijs motionibus primũ mouens. Manifeſtum eſt autẽ ꝙ cauſæ ſecundę mouentes, non mouẽt niſi ſecundum quod mouentur à primo mouente: vnde ſecunda appetibilia non mouent appetitum niſi in ordine ad primum appetibile, quod eſt vltimus finis.

AD primum ergo dicẽdum, ꝙ actiones ludicræ non ordinantur ad aliquem finem extrinſecum: ſed tantum ordinantur ad bonũ ipſius ludentis: prout ſunt delectantes vel requiem præſtantes. bonum autem conſummatũ hominis eſt ultimus finis eius.

Et ſimiliter dicendum AD ſecundum de ſcientia ſpeculatiua, quæ appetitur vt bonum quoddã ſpeculantis, quod comprehenditur ſub bono completo & perfecto, quod eſt vltimus finis.

AD tertium dicendum, ꝙ non oportet vt ſemper aliquis cogitet de vltimo fine; quandocunq; aliquid appetit vel operatur: ſed virtus primæ intentionis quæ eſt reſpectu vltimi finis, manet in quolibet appetitu cuiuſcunque rei: etiam ſi de vltimo fine actu non cogitetur: ſicut nõ oportet, quòd qui vadit per viam, in quolibet paſſu cogitet de fine.

ARTICVLVS VII.

Vtrum ſit vnus vltimus finis omnium hominum.

AD SEPTIMVM ſic proceditur. Videtur, ꝙ non omnium hominum ſit vnus finis vltimus: maximè enim videtur vltimus finis eſſe hominis incommutabile bonum: ſed quidam auertũtur ab incommutabili bono, peccando: non ergo omnium hominum vnus eſt vltimus finis.

7 Suprà artic.5.cor. & 1.Eth. lec.9. c.3. 1. fin.

¶ 2 Præterea, Secundum vltimum finem tota vita hominis regulatur. ſi igitur eſſet unus vltimus finis omnium hominum, ſequeretur ꝙ in hominibus non eſſent diuerſa ſtudia viuẽdi: quod patet eſſe falſum.

¶ 3 Prætera, Finis eſt actionis terminus: actiones autẽ ſunt ſingularium; homines autem etſi conueniant in natura ſpeciei: tamen differunt ſecundum ea quæ ad indiuidua pertinent. nõ ergo omnium hominum eſt vnus vltimus finis.

SED contra eſt, quòd * Auguſtinus dicit 13. de trinit. quòd omnes homines cõueniunt in appetendo vltimum finem, qui eſt beatitudo.

lib.13. de trin. c. 3. & 4. lu. 5.

CONCLVSIO.

Tametſi vnus eſt vltimus finis formaliter omnium hominũ, multiplicantur tamen ea quę per varia ſtudia homines vt vltimos fines aſſequi conãtur.

RESPONDEO dicẽdum, quòd de vltimo fine poſſumus loqui dupliciter: vno modo ſecundum rationem vltimi finis: alio modo ſecundum id, in quo finis vltimi ratio inuenitur. Quantum igitur ad rationem vltimi finis,

omnes conueniunt in appetitu finis vltimi: quia omnes appetunt ſuam perfectionem adimpleri, quæ eſt ratio vltimi finis, vt dictum eſt.* Sed quantum ad id, in quo iſta ratio inuenitur, non omnes homines conueniunt in vltimo fine; nam quidam appetunt diuitias tanquam conſummatũ bonũ, quidã verò voluptatẽ, qdã uerò quodeunque aliud. Sicut & omni guſtui delectabile eſt dulce, ſed quibuſdam maximè delectabilis eſt dulcedo vini, quibuſdam dulcedo mellis, aut alicuius taliũ: illud tñ dulce oportet ſimpliciter eſſe melius delectabile, in quo maximè delectatur, qui hẽt optimũ guſtũ: & ſimiliter illud bonum oportet eſſe completiſſimum, quod tanquam vltimũ finem appetit habens affectum bene diſpoſitum.

art.5.huius quęſ.

Ad primum ergo dicendum, ꝙ illi qui peccant, auertũtur ab eo, in quo verè inuenitur ratio vltimi finis: non autem ab ipſa vltimi finis intentione, quam quærunt falſo in alijs rebus.

Ad ſecundum dicendum, ꝙ diuerſa ſtudia uiuendi contingunt in hominib⁹ propter diuerſas res, in quibus quæritur ratio ſummi boni.

Ad tertium dicendum, ꝙ etſi actiones ſint ſingularium, tamen primum principium agẽdi in eis eſt natura, quæ tendit ad unum, vt dictum eſt. *

art.5.huius quęſ.

8

ARTICVLVS VIII.

Vtrum in illo vltimo fine aliæ creaturæ conueniant.

Inf.quęſ. 103.ar.2. & 2. diſt. 38. art. 1. & 2. cor. & 1.contra ea.75. §.1. & li. 3.cap.17. 25. & 27. fin.& 97.

AD OCTAVVM ſic ꝓceditur. Videtur, quòd in vltimo fine hominis etiã omnia alia conueniant. finis.n. reſpondet principio: ſed illud quod eſt principium hominum, ſ. De⁹; eſt etiam principium omnium aliorum: ergo in ultimo fine hominis omnia alia communicant.

¶ 2 Præterea, Dionyſ. dicit in libro de diuin.no. * ꝙ Deus cõuertit omnia ad ſeipſum tãquam ad vltimum finem: ſed ipſe eſt vltimus finis hominis quia ſolo ipſo fruendum eſt, ergo in fine vltimo hominis ẽt alia conueniunt.

c.2. & veri. qõ. 5. arti. 6. ad quartũ.
* ca.x. circa princ. &c.4. prima parte ante medium.

¶ 3 Præterea, Finis vltimus hominis eſt obiectum volũtatis. ſed bonum voluntatis eſt bonum vniuerſale, quod eſt finis omniũ: ergo neceſſe eſt, ꝙ in vltimo fine hominis omnia conueniant.

SED cõtra eſt, quod vltimus finis hominum eſt beatitudo quã omnes appetũt; ut Auguſt. dicit. † ſed nõ cadit in aliqua alia expertia rationis, vt beata ſint: ſicut * Auguſtinus dicit In lib. 83. quæſtionum: non ergo in vltimo fine hominis alia conueniunt.

†19. de ciuit. Dei c. 1. & 13. de tri.c.3. & 4.
*li.83.q̃ſ. q.5.to.4.

CONCLVSIO.

Quamuis Deus ſit vltimus finis omniũ rerũ, non eſt tamẽ hominis & aliarũ creaturarũ ratione carentium idẽ vltimus finis quantũ ad illius conſecutionem & adeptionẽ.

RESPONDEO dicendum, ꝙ ſicut Philoſoph⁹ dicit in 5. † Meta. finis dupliciter dicitur, ſ. cuius & quo, id eſt ipſa res, in qua ratio boni inuenitur, & vſus ſiue adeptio illius rei: ſicut ſi dicamus, ꝙ mot⁹ corporis grauis finis eſt vel locus inferior, vt res: vel hoc qđ eſt eſſe in loco inferiori, vt uſus: & finis auari eſt uel pecunia, vt res, vel poſſeſſio pecuniæ, vt uſus. Si ergo loquamur de ultimo fine hominis; quãtum ad ipſam rem, quæ eſt finis; ſic in vltimo fine hominis omnia alia conueniunt: q Deus eſt vltimus finis hominis & omnium aliarum rerum. Si autẽ loquamur de vltimo fine hominis quantum ad conſecutionem finis, ſic in hoc fine hominis non communicant creaturæ irrationales, nam homo & aliæ rationales creaturæ conſequuntur vltimum

†5.meta. te.22. to. 3.

mum finē, cognoſcendo & amando Deum, quod non competit alijs creaturis, quæ adipiſcuntur vltimū finem, inquantum participant aliquam ſimilitudinē Dei; ſecundum quod ſunt, vel viuūt, vel etiam cognoſcunt.

Et ꝑ hoc patet reſponſio ad obiecta: nam beatitudo nominat adeptionem vltimi finis.

QVÆSTIO II.

De his in quibus hoīs beatitudo cōſiſtit, in octo articulos diuiſa.

DEINDE conſiderandum eſt de beatitudine.

Primò quidē in quibus ſit.

Secundò, quid ſit.

Tertiò, qualiter eam conſequi poſſumus.

¶ Circa primū quæruntur octo.

¶ Primo, vtrum beatitudo conſiſtat in diuitijs.

¶ Secundo, vtrum in honoribus.

¶ Tertio, vtrum in fama, ſiue in gloria.

¶ Quarto. vtrum in poteſtate.

¶ Quinto, vtrum in aliquo corporis bono.

¶ Sexto, vtrum in voluptate.

¶ Septimo, vtrū ī aliquo bono aīę.

¶ Octauo, vtrum in aliquo bono creato.

ARTICVLVS PRIMVS.

Vtrum beatitudo hominis conſiſtat in diuitijs.

9

Sup. contra ca. 30. Et opu. 3. c. 108. 262 & 264. Et opu. 20. li. 1. ca. 8. Et Mat. 5. c. 3. 4. & 5. Et 1. Ethi. lec. 5. fin.

AD PRIMVM ſic proceditur. Videtur, ꝙ beatitudo hominis in diuitijs cōſiſtat. cùm. n. beatitudo ſit vltim⁹ finis hominis, in eo conſiſtit, qđ maximè in hominis affectu dominatur: huiuſmodi aūt ſunt propriè diuitiæ. dicitur. n. Eccle. 10. Pecuniæ obediūt omnia, ergo in diuitijs beatitudo hoīs cōſiſtit.

¶ 2 Præterea, Secundum Boetium in 3. de cōſo.* Beatitudo eſt ſtatus omnium bonorum aggregatione perfectus: ſed in pecunijs omnia poſſideri vñr: quia vt Philoſophus dicit in 5. Ethi.* Ad hoc nūmus eſt inuentus, vt ſit quaſi fideiuſſor habendi, pro eo quodcūque homo voluerit. ergo in diuitiis beatitudo conſiſtit.

* proſa 2. circa prī. c. 5. & c. 5. & 1. Politicorum cap. 6. & 7. to. 5.

¶ 3 Præterea, Deſiderium ſummi boni cùm nunquam deficiat, videtur eſſe infinitū: ſed hoc maximè in diuitijs inuenitur, quia auarus non implebitur pecunia, vt dicitur Eccle. 5. ergo in diuitijs beatitudo conſiſtit.

SED cōtra, Bonum hominis in retinendo beatitudinem, magis conſiſtit, quàm in emittendo ipſam: ſed ſicut Boet.* in 3. de conſol. dicit, Diuitiæ effundendo magis ꝗ̄ coaceruando melius nitēt. ſiquidem auaritia ſemper odioſos, claros facit largitas; ergo in diuitijs beatitudo non conſiſtit.

lib. 2. proſa 5. circa princip.

CONCLVSIO.

Cùm beatitudo ſit vltimus finis hominis, artificiales aūt diuitias homines quærant propter naturales, atque has referant ad naturam hominis ſuſtentandā; impoſſibile eſt beatitudinē hoīs cōſiſtere in diuitijs.

RESPONDEO dicendum, ꝙ impoſſibile eſt beatitudinē hominis in diuitijs conſiſtere. Sunt enim duplices diuitiæ, vt Philoſophus dicit in 1. Polit.* ſcilicet naturales & artificiales. Naturales quidem diuitiæ ſunt, quibus homini ſubuenitur ad defectus naturales tollēdos: ſicut cibus & potus, veſtimenta, vehicula & habitacula, & alia hmōi. Diuitiæ artificiales ſunt, quibus ſecūdum ſe natura nō iuuatur, ut denarij; ſed ars humana eos adinuenit ꝑꝑ facilitatē cōmutationis, vt ſint quaſi menſura rerum venalium. Manifeſtum eſt aūt ꝙ in diuitiis naturalibus beatitudo hominis eſſe non pōt. quæruntur. n. hmōi diuitiæ ad ſuſtentandam naturam hominis: & ideo non poſſunt eſſe vltimus finis, ſed magis ordinātur ad hominem ſicut ad finem. Vnde in ordine naturæ omnia huiuſ-

*1. Pol. c. 6 à medio tom. 5.

modi

modi ſunt infra hominem & propter hominem facta: ſecundum illud Pſal. 8. Omnia ſubiecisti ſub pedibus eius. Diuitiæ autem artificiales non quæruntur niſi propter naturales, non enim quærerentur niſi quia per eas emuntur res ad vſum vitæ neceſſariæ: vnde multo minus habent rationẽ vltimi finis. Impoſſibile eſt igitur beatitudinẽ, quæ eſt vltimus finis hominis, in diuitijs eſſe.

AD primum ergo dicẽdum, ꝙ omnia corporalia obediunt pecuniæ quantum ad multitudinem ſtultorum qui ſola corporalia bona cognoſcunt, quæ pecunia acquiri poſſunt. iudiciũ autem de bonis humanis non debet ſumi à ſtultis, ſed à ſapientibus, ſicut & iudiciũ de ſaporibus ab his, qui habent guſtum bene moderatũ.

AD ſecundum dicẽdum, quòd pecunia poſſunt haberi omnia venalia: non autem ſpiritualia, quæ vendi non poſſunt: vnde dicitur Prouerb. 17. Quid prodeſt ſtulto diuitias habere, cùm ſapientiam emere non poſſit?

AD tertium dicendum, quòd appetitus naturaliũ diuitiarũ nõ eſt infinitus: quia ſecundum certam menſuram ſufficiunt naturæ: ſed appetitus diuitiarum artificialium eſt infinitus, quia deſeruit concupiſcentiæ inordinatæ, q̃ non modificatur:* ut patet per Philoſophum in 1. Polit. aliter tamen eſt infinitum deſiderium diuitiarum, & deſiderium ſummi boni: nam ſummũ bonũ quanto perfectius poſſidetur, tanto ipſum magis amatur, & alia contẽnuntur: quia quanto magis habetur, magis cognoſcitur: & ideo dicitur Eccle. 24. Qui edunt me, adhuc eſurient: ſed in appetitu diuitiarum, & quorumcunq; tẽporalium bonorum eſt econuerſo: nam quando iam habentur, ipſa contemnuntur, & alia appetũtur: ſecundum quod ſignificatur Ioan. 4. cùm dominus dicit. Qui bibit ex hac aqua, per quã tẽporalia ſignificantur, ſitiet iterum. & hoc ideo: quia eorum inſufficientia magis cognoſcitur cùm habẽtur: & ideo hoc ipſum oſtendit eorum imperfectionem, & quod in eis ſummum bonum non conſiſtit.

*1. Pol. c. 6. à med. to. 5.

ARTICVLVS II.

Vtrum beatitudo hominis conſiſtat in honoribus. 10

AD SECVNDVM ſic proceditur. Videtur, ꝙ beatitudo hominis in honoribus cõſiſtat. beatitudo enim ſiue felicitas eſt præmium virtutis, vt Philoſoph. dicit in 1. Ethic. * ſed honor maximè videtur eſſe id quod eſt virtutis præmium, vt Philoſophus dicit in 4. Ethic. †. ergo in honore maximè conſiſtit beatitudo.

3. contra ea. 28. Et opuſ. 3. c. 108. 264. Et Ma. 5. tom. 5. Et 1. Ethic. lec. 5. c. 3. * c. 9. t. 5. † c. 3. t. 5.

¶ 2 Præterea, Illud quod cõuenit Deo, & excellentiſſimis, maximè videtur eſſe beatitudo, quę eſt bonum perfectum. ſed huiuſmodi eſt honor: vt Philoſophus dicit in 8. Ethic. * & primæ Tim. 2. dicit Apoſt. Soli Deo honor & gloria. Ergo in honore conſiſtit beatitudo.

* 4. Ethi. c. 3. to. 5. & lib. 8. c. 14.

¶ 3 Præterea, Illud q̃d eſt maximè deſideratũ ab hominibus, eſt beatitudo: ſed nihil videtur eſſe magis deſiderabile ab hominibus quàm honor, quia homines patiuntur iacturam in omnibus alijs rebus, ne patiantur aliquod detrimẽtum ſui honoris: ergo in honore beatitudo conſiſtit.

Sed cõtra, Beatitudo eſt in beato, honor autem nõ eſt in eo qui honoratur: ſed magis in honorante, qui reuerentiam exhibet honorato, vt Philoſophus dicit in 1. Ethic. * Ergo in honore beatitudo non conſiſtit.

* 1. Ethi. c. 5. to. 5.

CONCLVSIO.

Cùm ſecundum beatitudinẽ homo conſtituatur in excellentia, cuius ſignum eſt honor et reue-

reuerentia, non niſi conſecutiuè in honoribus beatitudo hominis conſiſtit.

RESPONDEO dicendum, quòd impoſſibile eſt beatitudinē conſiſtere in honore, honor enim exhibetur alicui propter aliquā eius excellentiam: & ita eſt ſignū & teſtimonium quoddam illius excellentiæ, quæ eſt in honorato. Excellentia autem hominis maximè attenditur circa beatitudinem, quæ eſt hominis bonū perfectum: & ſecundum partes eius, id eſt, ſecundum illa bona, quib⁹ aliqd beatitudinis participatur: & ideo honor poteſt quidem conſequi beatitudinem, ſed principaliter in eo beatitudo conſiſtere non poteſt.

AD primum ergò dicēdum, ꝙ honor non eſt præmium virtutis, propter quod virtuoſi operantur, ſed accipiunt honorem ab hominibus loco præmij, quaſi à nō habentibus ad dandum maius. verū autem præmium virtutis eſt ipſa beatitudo: propter quam virtuoſi operantur. ſi autem propter honorem operarentur, iam non eſſet virtus, ſed magis ambitio.

AD ſecundum dicēdum, quòd honor debetur Deo & excellentiſſimis in ſignum vel teſtimoniū excellentiæ præexiſtentis, non ꝙ ipſe honor faciat eos excellētes.

Quærendus ē honor à bonis & ſapientib⁹.
* ī corp. ar.

A'D tertium dicendum, quòd ex naturali deſiderio beatitudinis, quam conſequitur honor, vt dictum eſt *, contingit quòd homines maximè honorem deſiderant: vnde quærunt homines maximè honorari à ſapiētibus, quorum iudicio credunt ſe eſſe excellentes vel felices.

II
3. contra ca. 29. Et opuſ. 3. c. 108. & 264. Et

ARTICVLVS III.

Vtrum beatitudo hominis conſiſtat in fama ſiue gloria.

AD TERTIVM ſic proceditur. Videtur, ꝙ beatitudo hominis cōſiſtat in gloria. in eo enim videtur beatitudo conſiſtere, quod redditur ſā ctis pro tribulationibus, quas in mundo patiuntur, huiuſmodi autem ex gloria: dicit enim Apoſt. Rom. 8. Non ſunt condignæ paſſiones huius temporis ad futurā gloriam, quæ reuelabitur in nobis. ergo beatitudo conſiſtit in gloria.

op. 20. li. 1. ca. 7. & 8.

¶ 2 Præterea, Bonum eſt diffuſiuum ſui, vt patet per Dionyſiū 4. capitulo de diuin. nomin. * Sed per gloriam bonum hominis maxime diffunditur in notitiam aliorum: quia gloria, vt Ambroſ. † dicit, nihil aliud eſt quàm clara cum laude notitia. Ergo beatitudo hominis conſiſtit in gloria.

c. 4. circa princip.
† id hēt Augu. in li. 83. qō. q. 31. circa finē.

¶ 3 Præterea, Beatitudo eſt ſtabiliſſimum bonorum. hoc autem eſſe videtur fama uel gloria: quia per hanc quodammodo homines æternitatē ſortiuntur, vnde Boet. dicit in lib. de conſol. * Vos immortalitatem vobis propagare videmini, cùm futuri famam temporis cogitatis. Ergo beatitudo conſiſtit in fama ſeu gloria.

* li. 2. proſa 7. poſt med.

Sed contra, Beatitudo eſt verū hominis bonum: ſed famam ſeu gloriam contingit eſſe falſam: vt enim dicit Boet. in libr. 3. de conſol. * Plures magnum ſæpe nomen falſis vulgi opinionibus attulerunt: quo quid turpius excogitari poteſt? nam qui falſo prædicantur, ſuis ipſi neceſſe eſt laudibus erubeſcant: non ergo beatitudo hominis conſiſtit in fama ſeu gloria.

* li. 3. de conſ. proſa 6. circa principium.

CONCLVSIO.

Impoſſibile eſt in fama ſeu gloria humana, quæ frequenter fallax eſt, conſiſtere hominis felicitatem.

RESPONDEO dicendum, quòd impoſſibile eſt beatitudinē hominis in fama ſeu gloria humana cōſiſtere: nam gloria nihil aliud eſt quàm clara notitia cum laude, vt Ambroſ. dicit.* Res autem

* id hēt Augu. in li. 83. qō q. 31. circa finem to. 4.

tem cognita aliter cõparatur ad cognitionem diuinam, & aliter ad cognitionẽ humanam: humana.n.cognitio à reb⁹ cognitis cauſatur:ſed diuina cognitio eſt cauſa rerum cognitarum. Vnde perfectio humani boni,quæ beatitudo dicitur, nõ poteſt cauſari à notitia humana, ſed magis notitia humana de beatitudine alicuius procedit:& quodammodo cauſatur ab ipſa humana beatitudine, vel inchoata,vel perfecta.Et ideo in fama vel in gloria non poteſt conſiſtere hominis beatitudo,ſed bonum hominis depẽdet ſicut ex cauſa ex cognitione Dei: & ideo ex gloria, quæ eſt apud Deum dependet beatitudo hominis, ſicut ex cauſa ſua: ſecundum illud Pſ. 90.Eripiam eum, & glorificabo eum: longitudine dierum replebo eum:& oſtendam illi ſalutare meum.Eſt etiam aliud conſiderãdum,ꝙ humana notitia ſæpe fallitur:& præcipuè in ſingularibus contingentibus, cuiuſmodi ſunt actus humani: & ideo frequẽter humana gloria fallax eſt. Sed q̃a Deus falli non poteſt, eius gloria ſemper uera eſt:propter quod dicitur ſecundæ ad Corint. 10. Ille probatus eſt quẽ Deus cõmẽdat.

AD primum ergo dicendum,ꝙ Apoſtolus nõ loquitur ibi de gloria quæ eſt ab hominibus, ſed de gloria quæ eſt à Deo coram angelis eius. vnde dicitur Mar.8.Filius hominis confitebitur eum in gloria Patris ſui coram angelis eius.

AD ſecundum dicẽdum,quòd bonũ alicuius hoĩs q̃d per famã vel gloriã eſt in cognitione multorum: ſi cognitio quidem vera ſit,oportet ꝙ deriuetur à bono exiſtente in ipſo homine:& ſic præſupponit perfectam beatitudinẽ, vel inchoatam.Si autem cognitio falſa ſit,non concordat rei: & ſic bonum nõ inuenitur in eo, cuius fama celebris habetur: vnde patet ꝙ fama nullo modo poteſt facere hominem beatum.

AD tertium dicẽdum,ꝙ fama non habet ſtabilitatem: imò falſo rumore de facili perditur,& ſi ſtabilis aliquãdo perſeueret,hoc eſt per accidens,ſed beatitudo habet per ſe ſtabilitatẽ & ſemper.

ARTIC. IIII.

Vtrum beatitudo hominis conſiſtat in poteſtate. 12

AD QVARTVM ſic ꝓceditur.Videtur,ꝙ beatitudo conſiſtat in poteſtate. omnia.n. appetunt aſſimilari Deo tanquam vltimo fini & primo principio.ſed homines qui in poteſtatibus ſunt propter ſimilitudinem poteſtatis,maximè videntur eſſe Deo conformes: vnde in Scriptura Dij vocantur, vt patet Exo.13. Dijs nõ detrahes:ergo in poteſtate beatitudo conſiſtit.

3. contra ea. 31.Et opuſ.3.c. 168. & 264.

¶ 2 Præterea,Beatitudo ẽ bonũ perfectum, ſed perfectiſſimũ eſt, ꝙ homo etiam alios congruè poſſit regere:quod conuenit his qui in poteſtatibus ſunt conſtituti.ergo beatitudo cõſiſtit in poteſtate.

¶ 3 Præterea, Beatitudo cùm ſit maximè appetibilis, opponitur ei quod maximè eſt fugiendum. ſed hoĩes maximè fugiunt ſeruitutem: cui cõtraponitur poteſtas. ergo in poteſtate beatitudo conſiſtit.

SED cõtra,Beatitudo eſt perfectum bonum,ſed poteſtas eſt maximè imperfecta: vt enim dicit Boet.3.de conſol. * Poteſtas humana ſolicitudinem morſus expellere, formidinum aculeos vitare nequit:& poſtea, potentem cẽſes,cui ſatellites latus ambiũt? qui quos terret,ipſe plus metuit. non igitur beatitudo conſiſtit in poteſtate.

* li. 3. de conſ. proſa 5.circa medium.

CONCLVSIO.

Poteſtas,cùm principium ſit malum & bonum reſpiciens, in eius bono vſu magis quàm in ipſa, dicendum eſt conſiſtere hominis beatitudinem.

RE-

RESPONDEO dicẽdum, ꝙ impoſſibile eſt beatitudinem ĩ poteſtate conſiſtere propter duo. Primò quidem: quia poteſtas hẽt rationem principij, vt patet in 5. Metaph.* beatitudo autem habet rationem vltimi finis. Secundò, quia poteſtas ſe habet ad bonum & ad malum; beatitudo autẽ eſt proprium & perfectum hominis bonum: vnde magis poſſet conſiſtere beatitudo aliqua in bono vſu poteſtatis, qui eſt per virtutẽ, quàm in ipſa poteſtate. pñt autẽ quatuor generales rationes induci ad oſtendendũ, ꝙ in nullo præmiſſorum exteriorum bonorum beatitudo conſiſtat: quarum prima eſt, ꝙ cùm beatitudo ſit ſummum hominis bonum, non compatitur ſecum aliquod malum, omnia autẽ prædicta poſſunt inueniri & in bonis & in malis. Secunda ratio eſt, quia cùm de ratione beatitudinis ſit, ꝙ ſit per ſe ſufficiẽs, vt patet in 1. Ethic.* hoc neceſſe eſt, ꝙ beatitudine adepta, nullum bonum neceſſarium homini deſit. adeptis aũt ſingulis præmiſſorum poſſunt adhuc multa bona homini neceſſaria deeſſe, puta ſapientia, ſanitas corporis, & huiuſmodi. Tertia, quia cũ beatitudo ſit bonum perfectum, ex beatitudine non põt aliquod malum alicui prouenire, qđ non conuenit præmiſſis: dicitur enim Eccl. 5. ꝙ diuitiæ interdum conſeruantur in malum domini ſui, & ſimile patet in alijs tribus. Quarta ratio eſt, quia ad beatitudinem homo ordinatur per principia interiora, cùm ad ipſam naturaliter ordinetur: præmiſſa aũt quatuor bona magis ſunt à cauſis exterioribus, & vt plurimum à fortuna, vnde & bona fortunæ dicuntur. Vnde patet, ꝙ in præmiſſis nullo mõ beatitudo conſiſtit.

5. metap. tex. 17. tom. 3.

1. ethi. c. 7. to. 5.

AD primum ergo dicendum, ꝙ diuina poteſtas eſt ſua bonitas, vnde vti ſua poteſtate nõ poteſt niſi bene: ſed hoc in hominibus non inuenitur; vnde non ſufficit ad beatitudinem, quòd homo aſſimiletur Deo quantum ad poteſtatẽ, niſi aſſimiletur ei quantum ad bonitatem.

AD ſecundum dicendum, ꝙ ſicut optimum eſt quod aliquis vtatur bene poteſtate in regimine multorum: ita peſſimum eſt, ſi malè vtatur, & ita poteſtas ſe habet ad bonum & ad malum.

AD tertium dicendum, quòd ſeruitus eſt impedimentum boni vſus poteſtatis: & ideo naturaliter homines eam fugiunt, & non quaſi in poteſtate hominis ſit ſũmum bonum.

ARTICVLVS V.

Vtrũ beatitudo hominis conſiſtat in aliquo corporis bono. 13

Inf. q. 3. ar. 3. cor. Et 4. diſ. 49. q. 1. ar. 1. q. 1. Et 3. cot. ea. 32. & 37. princ. & opuſc. 3. c. 264. a. Et Pſ. 32. cor. 8. & 1. Eth. lect. 10. cor. 2.

AD QVINTVM ſic ꝓceditur. Videtur ꝙ beatitudo hominis conſiſtat in bonis corporis. dicitur. n. Eccl. 30. Non eſt cenſus ſupra cenſum ſalutis corporis: ſed in eo quod eſt optimum, conſiſtit beatitudo; ergo conſiſtit in corporis ſalute.

¶ 2 Præterea, Diony. dicit 5. c. de diuin. nom.* ꝙ eſſe eſt melius quàm viuere, & viuere melius q̃ alia quæ conſequuntur, ſed ad eſſe vel uiuere hominis requiritur ſalus corporis: cùm ergo beatitudo ſit ſummum bonum hominis, videtur quòd ſalus corporis maximè ꝑtineat ad beatitudinẽ.

* cap. 5. non longè à prĩ.

¶ 3 Præterea, Quanto aliquid eſt communius, tanto ab altiori principio dependet: quia quanto eſt cauſa ſuperior, tanto eius virtus ad plura ſe extendit, ſed ſicut cauſalitas cauſæ efficientis conſideratur ſecundum influentiã: ita cauſalitas finis attenditur ſecundum appetitum. ergo ſicut prima cauſa efficiens eſt, quæ in omnia ĩfluit; ita vltimus finis eſt quod ab omnib⁹ deſideratur: ſed ipſum eſſe eſt qđ maximè deſideratur ab omnibus. ergo in his q̃ pertinent ad eſſe hominis ſicut

eſt ſalus corporis, maximè conſiſtit beatitudo.

SED contra eſt, quòd ſecũdum beatitudinẽ homo excellit omnia alia animalia: ſed ſecundum bona corporis à multis animalibus ſuperatur: ſicut ab elephãte, in diuturnitate vitæ: à leone in fortitudine: à ceruo, in curſu. ergo beatitudo hominis non conſiſtit in bonis corporis.

CONCLVSIO.

Cùm corporalia bona ordinẽtur ad alia vt ad finẽ, impoſſibile eſt in aliquo corporis bono beatitudinem, quæ eſt vltimus hominis finis, conſiſtere.

RESPONDEO dicendum, quòd impoſſibile eſt beatitudinẽ hominis in bonis corporis conſiſtere propter duo. Primò quidem: quia impoſſibile eſt, ꝙ illius rei, quæ ordinatur ad aliud ſicut ad finem, vltimus finis ſit eiuſdem conſeruatio in eſſe. vnde gubernator non intendit ſicut vltimũ finem, conſeruationem nauis ſibi commiſſæ, eo quod nauis ad aliud ordinatur ſicut in finem, ſ. ad nauigandum. Sicut autem nauis committitur gubernatori, ad dirigendum, ita homo eſt ſuæ voluntati & rationi commiſſus: ſecundum illud quod dicitur Eccl. 15. Deus ab initio conſtituit hominem, & reliquit eum in manu conſilij ſui. Manifeſtum eſt autẽ, quòd homo ordinatur ad aliquid ſicut ad finem: nõ enim homo eſt ſummum bonum. Vnde impoſſibile eſt, quòd vltimus finis rationis & voluntatis humanæ ſit conſeruatio humani eſſe. Secundò, quia dato quòd finis rationis & uoluntatis humanæ eſſet conſeruatio humani eſſe: non tamẽ poſſet dici, quòd finis hominis eſſet aliquod corporis bonum. Eſſe.n. hominis conſiſtit in anima & in corpore: & quamuis eſſe corporis dependeat ab anima, eſſe tamen humanæ animæ non dependet à corpore: * vt ſupra oſtenſum eſt: p.p.q.75. & 90. ipſumque corpus eſt propter animam, ſicut materia propter formam, & inſtrumenta propter motorẽ, vt per ea ſuas actiones exerceat, vnde omnia bona corporis ordinantur ad bona animæ ſicut ad finem: vnde impoſſibile eſt ꝙ in bonis corporis beatitudo conſiſtat, quæ eſt vltimus finis.

AD primũ ergo dicendum, ꝙ ſicut corpus ordinatur ad animã ſicut ad finem, ita bona exteriora ad ipſum corpus. & ideo rationabiliter bonum corporis præfertur bonis exterioribus quę per ſẽ ſum ſignificantur, ſicut & bonũ animæ præfertur omnibus bonis corporis.

AD ſecundum dicendum, ꝙ eſſe ſimpliciter acceptum ſecundũ quod includit in ſe omnem perfectionem eſſendi præeminet vitæ & omnibus perfectionibus ſubſequentibus: ſic igitur ipſum eſſe præhabet in ſe omnia bona ſubſequentia, & hoc modo Dionyſ. loquitur. ſed ſi conſideretur ipſũ eſſe prout participatur in hac re vel in illa, quæ non capiunt totã perfectionem eſſendi: ſed habent eſſe imperfectũ ſicut eſt eſſe cuiuſlibet creaturæ, ſic manifeſtum eſt, quòd ipſum eſſe cum perfectione ſuperaddita eſt eminentius: vnde & Dion. * ibidem dicit, ꝙ viuentia ſunt meliora exiſtentibus, & intelligentia viuentibus. codẽ loco citato.

AD tertium dicendum, quòd quia finis reſpondet principio, ex illa ratione probatur, quòd vltimus finis eſt primum principium eſſendi, in quo eſt omnis eſſendi perfectio: cuius ſimilitudinem appetunt ſecundum ſuam perfectionem: quædam quidẽ ſecundum eſſe tantum, quædam ſecundum eſſe viuens, quadã ſecũdũ eſſe viuens & intelligens & beatum: & hoc paucorum eſt.

AR-

ARTICVLVS VI.

Vtrum beatitudo hominis conſiſtat in uoluptate.

14 4.diſ. 44. q.1.ar. 3. quę.4.ad tertiũ & quartũ. & 3.contra c. 27. &33.§.3. Et lib.4. q.83.§.4. Et op. 3. c.108. Et Matth.5. co. 3.4. & 5.& 1. Eth.le.5. co.1.tex. 2.& lect. 10.col. 2. * li.10.c, 2.tom. 5, † propoſit.1.to.3

AD SEXTVM ſic proceditur. Videtur ꝙ beatitudo hominis in voluptate conſiſtat. beatitudo enim cum ſit vltimus finis, non appetitur propter aliud, ſed alia propter ipſam. Sed hoc maxime conuenit delectationi. ridiculum eſt enim ab aliquo quærere, propter quid velit delectari: vt dicitur in 10. Ethic.* Ergo beatitudo maximè ĩ voluptate & dlectatiõe cõſiſtit.

¶ 2 Præterea, Cauſa prima vehementius imprimit quàm ſecũda, vt dicitur in lib. * de cauſis, influentia autem finis attenditur ſecundum eius appetitum, illud ergo videtur habere rationem finis vltimi, quod maxime mouet appetitum: hoc autem eſt voluptas, cuius ſignum eſt, quòd delectatio intantũ abſorbet hominis voluntatem & rationem, ꝙ alia bona contemnere facit. Ergo videtur ꝙ vltimus finis hominis, qui eſt beatitudo, maxime in voluptate conſiſtat.

¶ 3 Præterea, Cũm appetitus ſit boni, illud quod omnia appetũt, videtur eſſe bonum óptimũ: ſed delectationem omnia appetunt & ſapientes & inſipientes, & etiã ratione carentia: ergo delectatio eſt optimũm. cõſiſtit ergo in voluptate beatitudo, quæ eſt ſummum bonum.

lib.3 proſa 7.

SED contra eſt quod * Boet. dicit in 3.de conſolat. Triſtes exitus eſſe voluptatum, quiſquis reminiſci libidinum ſuarum volet, intelliget: quæ ſi beatos efficere poſſent, nihil cauſæ eſſet quin pecudes quoq; beatæ eſſe dicãtur.

CONCLVSIO.

Cùm omnis delectatio ſit quoddam proprium accidens quod conſequitur beatitudinẽ, uel aliquam beatitudinis partẽ: Dici non poteſt hominis beatitudo in delectatione ſeu voluptate conſiſtere.

RESPONDEO dicendum, ꝙ quia delectationes corporales pluribus notæ ſunt, aſſumpſerũt ſibi nomen voluptatum: vt dicitur.7.Ethic.* In quibus tamẽ beatitudo principaliter non cõſiſtit, quia in vnaquaque re aliud eſt quod pertinet ad eſſentiam eius, aliud eſt proprium accidens ipſius: ſicut in homine, aliud eſt qđ eſt animal rationale mortale, aliud quod eſt riſibile. Eſt igitur conſiderandum, quod omnis delectatio eſt quoddam proprium accidens, quod conſequitur beatitudinem uel aliquam beatitudinis partẽ: ex hoc.n. aliquis delectatur, quia habet bonũ aliquod ſibi conueniens vel in re, vel in ſpe, vel ſaltem in memoria: bonũ autem conueniens ſi quidem ſit perfectum, eſt ipſa hominis beatitudo; ſi aũt ſit imperfectum, beatitudo eſt quædã participata, vel propinqua, vel remota, vel ſaltẽ apparens. Vnde manifeſtum eſt ꝙ nec ipſa delectatio quæ ſequitur bonum perfectum, eſt ipſa eſſentia beatitudinis, ſed quoddã conſequens ad ipſam ſicut per ſe accidens: voluptas autẽ corporalis non poteſt ẽt modo prædicto ſequi bonum perfectum, nam ſequitur bonum quod apprehẽdit ſenſus, qui eſt virtus animæ corpore vtens. Bonũ aũt quod pertinet ad corpus, quod apprehenditur ſecundum ſenſum, non põt eſſe perfectum hominis bonum. Cùm.n. anima rationalis excedat proportionem materiæ corporalis, pars animæ quæ eſt ab organo corporeo abſoluta, quandam habet infinitatem reſpectu ipſius corporis & partium animæ corpori concreatarum: ſicut inuiſibilia ſunt quodãmodo infinita reſpectu materialium, eo ꝙ forma per materiã quodãmodo contrahitur & finitur: vnde forma àma

li.7.c.14. to.5.

teria abſoluta, eſt quodammodo infinita. Et ideo ſenſus, qui eſt vis corporalis, cognoſcit ſingulare, quòd eſt determinatum per materiam: intellectus verò qui eſt uis à materia abſoluta, cognoſcit vniuerſale, quod eſt abſtractum à materia, & continet ſub ſe infinita ſingularia. Vnde patet, quod bonum cõueniens corpori, quod per apprehenſionem ſenſus delectationem corporalem cauſat, nõ eſt perfectũ bonum hominis, ſed eſt minimum quiddam in comparatione ad bonũ animæ: vnde Sapient. 7. dicitur, quòd omne aurum in compatatione ſapientiæ, arena eſt exigua. Sic igitur neque voluptas corporalis eſt ipſa beatitudo, nec eſt per ſe accidens beatitudinis.

AD primum ergo dicẽdum, ꝙ eiuſdem rationis eſt, quòd appetatur bonum, & quòd appetatur delectatio: quæ nihil eſt aliud q̃ quietatio appetitus in bono, ſicut ex eadem virtute naturæ eſt, ꝙ graue feratur deorſum: & ꝙ ibi quieſcat. vnde ſicut bonum per ſeipſum appetitur, ita & delectatio propter ſe & nõ propter aliud appetitur, ſi ly propter, dicat cãm finalem. ſi verò dicat cauſam formalem, vel potius cauſam motiuam, ſic delectatio eſt appetibilis propter aliud. id eſt propter bonũ quod eſt delectationis obiectum: & per conſequens eſt principium eius, & dat ei formam. ex hoc. n. delectatio habet quod appetatur, quia eſt quies ĩ bono deſiderato.

AD ſecundum dicẽdum, quòd vehemens appetitus delectationis ſenſibilis contingit ex hoc, ꝙ operationes ſenſuum, quia ſunt principia noſtræ cognitionis, ſunt magis perceptibiles. vnde etiam à pluribus delectationes ſenſibiles appetuntur.

AD tertium dicendum, quòd eo modo omnes appetunt delectationes ſicut & appetunt bonũ: & tamen delectationem appetũt ratione boni, & non econuerſo: vt dictum eſt. * vnde non ſequitur quòd delectatio ſit maximũ, In corp. art.
& per ſe bonum, ſed ꝙ vnaquæq; delectatio conſequatur aliquod bonum, & aliqua delectatio conſequatur id quod eſt per ſe, & maximum bonum.

ARTIC. VII.

Vtrum beatitudo hominis conſiſtat in aliquo bono animæ.

AD SEPTIMVM ſic ꝓ- 15
ceditur. Videtur. ꝙ beatitudo conſiſtat in aliquo bono animę. beatitudo enim eſt quoddam hominis bonum. hoc autem per tria diuiditur, quę sũt bona exteriora, bona corporis & bona animæ. ſed beatitudo nõ cõſiſtit in bonis exterioribus: neq; in bonis corporis, ſicut ſupra oſtẽſum * eſt: ergo conſiſtit in bonis animæ. Ar. 5. & 6. huius quæſt.

¶ 2 Præterea, Illud cui appetimus aliquod bonum, magis amamus quàm bonum quod ei appetimus: ſicut magis amamus amicum cui appetimus pecuniam, q̃ pecuniam. Sed vnuſquiſq; quodcunq; bonum ſibi appetit, amat: ergo ſeipſum amat magis q̃ omnia alia bona. Sed beatitudo eſt qđ maximè amatur, quod patet ex hoc quod propter ipſam omnia amantur & deſiderantur. Ergo beatitudo conſiſtit in aliquo bono ipſius hominis, ſed non in bonis corporis, ergo in bonis aïę.

¶ 3 Præterea, Perfectio eſt aliqd eius quod perficitur, ſed beatitudo eſt quædam perfectio hominis: ergo beatitudo eſt aliquid hominis, ſed non eſt aliquid corporis, vt oſtenſum eſt: * ergo beatitudo eſt aliquid animæ, & ita cõſiſtit in bonis animæ. Art. 5.

SED contra eſt, ꝙ ſicut Aug. dicit in lib. * de doctrina Chriſtiana, id, in quo conſtituitur beata vita, propter ſe diligẽdum eſt: ſed homo non eſt, propter ſeipſum diligendus, ſed quicquid eſt in homine, lib. 1. de doc. Chr. c. 3. & 22 to. 3.

mine, eſt diligendũ propter Deũ, ergo in nullo bono animæ beatitudo conſiſtit.

CONCLVSIO.

Beatitudo ipſa, cùm ſit perfectio animæ, eſt quoddam animæ bonum inhærens, ſed id ĩ quo beatitudo conſiſtit, quod ſcilicet beatum facit, eſt aliquid extra animam.

15 RESPONDEO dicendum, ꝙ ſicut ſuprà dictum eſt, * finis dupliciter dicitur:ſ. ipſa res, quã adipiſci deſideramus, & vſus ſeu adeptio, uel poſſeſſio illius rei. Si ergo loquamur đ ultimo fine hominis quantum ad ipſam rẽ, quã appetimus ſicut ultimũ finẽ, impoſſibile eſt ꝙ vltimus finis hoïs ſit ipſa aĩa, uel aliquid eius: ipſa enim aĩa in ſe conſiderata eſt ut in potẽtia exiſtens. fit.n. de potentia ſciente actu ſciens, & de potẽtia virtuoſa actu virtuoſa: cùm aũt potẽtia ſit propter actũ, ſicut ꝓp cõplementũ, impoſſibile eſt, ꝙ id quod eſt ſecundum ſe in potẽtia exiſtẽs, habeat rationẽ vltimi finis; vnde impoſſibile eſt ꝙ ipſa aĩa ſit vltimus finis ſuiipſius: ſimiliter ẽt neq; aliquid eius, ſiue ſit potentia, ſiue actus ſiue habitus. bonũ.n. quod eſt ultimus finis, eſt bonum perfectum cõplẽs boni appetitum: appetitus autem humanus, qui eſt uoluntas, eſt boni uniuerſalis: quodlibet bonum aũt inhærens ipſi aïæ, eſt bonum participatum, & per conſequens particulatum, unde impoſſibile eſt ꝙ aliquod eorũ ſit vltimus finis hominis. Sed ſi loquamur đ vltimo fine hoïs quãtũ ad ipsã adeptionẽ, uel poſſeſſionẽ, ſeu quemcunq; uſum ipſius rei, quæ appetitur vt finis, ſic ad vltimũ finem pertinet aliquid hoïs ex parte animæ, quia hõ per aĩam beatitudinẽ conſequitur: res ergo ipſa quę appetitur ut finis, eſt id ĩ quo beatitudo conſiſtit, & quod beatum facit: ſed huius rei adeptio uocatur beatitudo: vñ dicendum eſt ꝙ beatitudo eſt aliquid animæ, ſed in quo conſiſtit beatitudo eſt aliquid extra animam.

qõ.præc. artic.8.

AD primum ergo dicendum, ꝙ ſecundum quod ſub illa diuiſione cõprehenduntur oĩa bona, quæ homini ſunt appetibilia, ſic bonũ animæ dicitur non ſolũ potentia, aut habitus, aut actus, ſed & obiectũ quod eſt extrinſecum, & hoc modo nihil prohibet dicere id, in quo beatitudo conſiſtit, eſſe quoddam bonum animæ.

AD ſecundum dicendũ, quantum ad propoſitum pertinet, ꝙ beatitudo maximè amatur tanquam bonum concupitum: amicus autem amatur tanquã id cui concupiſcitur bonum: & ſic etiã homo amat ſeipſum. vnde nõ eſt eadẽ rõ amoris vtrobiq;. vtrũ aũt amore amicitiæ aliquid hõ ſupra ſe amet, erit locus conſiderandi cùm de charitate agetur. * * 2.2. q. 26.at.3.

In corp. art.

AD tertium dicendum, ꝙ beatitudo ipſa cùm ſit perfectio aĩæ, eſt quoddã aïæ bonũ inhærẽs, ſed id, in quo beatitudo conſiſtit, q̃d ſcilicet beatum facit, eſt aliquid extra animam, vt dictum eſt * 16

ARTIC. VIII.

Vtrum beatitudo hominis conſiſtat in aliquo bono creato.

AD OCTAVVM ſic proceditur. Videtur ꝙ beatitudo hominis conſiſtat ĩ aliquo bono creato. Dicit.n. Dio. 4.c. de di.no.* ꝙ diuina ſapientia coniungit fines primorum principijs ſecundorum: ex quo põt accipi ꝙ ſummum inferioris naturæ ſit attingere infimum naturæ ſuperioris: ſed ſummũ hominis bonum eſt beatitudo: cùm ergo angelus naturæ ordine ſit ſupra hominẽ, vt in primo habitũ eſt: † ui detur ꝙ beatitudo hominis conſiſtat in hoc quod aliquo modo attingit ad angelum.

1 qõ. 12. ar.1.c. & q.82.ar.2 cor. & 2. 2, qõ. 85. ar.2. cor. Et.4. contra.c.7.§. 17. & ca. 54.cor.1. & 2. Et op. 3. ca. 108. & 264. Et opu.20. li. 1.ca.8.& 9.Pſa.32. co. 8.

*c.4.par. 1. aliquãtulũ ante finem.

† q.75.arti. 7. & 108.ar.8. & q.111.

¶ 2 Præterea, Vltimus finis cu iuſlibet rei ē ī ſuo opere pfecto: vnde pars eſt propter totū, ſicut propter finem: ſed tota vniuerſitas creaturarum quæ dicitur maior mundus, comparatur ad hominē, qui in 8. Phyſ.* dicitur minor mundus, ſicut perfectum ad imperfectum. ergo beatitudo hominis conſiſtit in tota vniuerſitate creaturarum.

*li. 8. Ph. tex. 17. tom. 2.

¶ 3 Præterea, per hoc homo efficitur beatus ꝙ eius naturale deſiderium quietatur: ſed deſideriū hominis non extenditur ad maius bonum q̃ ipſe capere pōt: cū ergo homo nō ſit capax boni, qđ excedit limites totius creaturæ, uidetur ꝙ per aliquod bonū creatum homo beatus fieri poſſit: & ita beatitudo hominis in aliquo bono creato conſiſtit.

SED contra eſt quod Auguſ. dicit. 19. de ciuit. Dei. † Vt uita carnis, anima eſt: ita beata uita hominis, De⁹ eſt. de quo dicitur, Pſalm. 143. Beatus populus cuius Dominus Deus eius eſt.

† li. 19. c. 26. in pri. tom. 5.

CONCLVSIO.

Cùm appetitum humanum qui eſt voluntas nihil quietū reddere aut ſatiare poſſit præter uniuerſale bonum quod eſt illius obiectum, omne autē bonum creatum ſit bonum particulare, non poteſt hominis beatitudo cōſiſtere in aliquo bono creato.

RESPONDEO dicendum, ꝙ impoſſibile eſt beatitudinem hominis eſſe ī aliquo bono creato, beatitudo enim eſt bonū perfectum qđ totaliter quietat appetitum: alioquin non eſſet ultimus finis ſi adhuc reſtaret aliqd appetendum. Obiectum autem uoluntatis quæ eſt appetitus humanus, eſt uniuerſale bonū, ſicut obiectum intellectus eſt uniuerſale uerum. Ex quo patet ꝙ nihil poteſt quietare uoluntatem hominis niſi bonum uniuerſale, qđ non inuenitur in aliquo creato, ſed ſolū in Deo, quia omnis creatura habet bonitatem participatam. Vnde ſolus Deus voluntatē hominis implere poteſt; ſecundū quod dicitur in Pſal. 102. Qui replet in bonis deſiderium, &c. In ſolo igitur Deo beatitudo hominis conſiſtit.

AD primum ergo dicendum, ꝙ ſuperius hominis attingit quidem infimum angelicæ naturæ per quandam ſimilitudinem: nō tamen ibi ſiſtit ſicut in vltimo fine. ſed procedit vſque ad ipſum uniuerſalem fontem boni: qui eſt uniuerſale obiectum beatitudinis omnium beatorum tanquā infinitum & perfectum bonum exiſtens.

AD ſecundum dicendum, ꝙ ſi totum aliquod non ſit ultimus finis. ſed ordinetur ad finem ulteriorem, ultimus finis partis non eſt ipſum totū, ſed aliquid aliud: uniuerſitas autem creaturarum ad quam comparatur homo ut pars ad totum, non eſt ultimus finis, ſed ordinatur in Deum ſicut in ultimum finem; vnde bonum uniuerſi non eſt ultimus finis hominis, ſed ipſe Deus.

AD tertium dicendum, ꝙ bonum creatū non eſt minus quàm bonum, cuius eſt homo capax, ut rei intrinſecæ & inhærentis: eſt tamen minus quàm bonum cuius eſt capax ut obiecti, quod eſt infinitum: bonum autem quod participatur ab angelo & à toto uniuerſo, eſt bonum finitum & contractum.

QVÆSTIO III.

Quid ſit beatitudo, in octo articulos diuiſa.

DEINDE cōſiderandū eſt quid ſit beatitudo, & quæ requirantur ad ipſam.

¶ Circa primū quæruntur octo.

¶ Primo, utrum beatitudo ſit aliquid increatum.

¶ Secun-

¶ Secundo, ſi eſt aliquid creatū, utrum ſit operatio.

¶ Tertio, vtrum ſit operatio ſenſitiuæ partis, an intellectiuæ tm̄.

¶ Quarto, ſi eſt operatio intellectiuæ partis, vtrum ſit operatio intellectus, an volunratis.

¶ Quinto, ſi eſt operatio ſpeculatiui intellectus, aut practici.

¶ Sexto ſi eſt operatio intellectꝰ ſpeculariui, vtrum cōſiſtat in ſpeculatione ſcienriarum ſpeculatiuarum.

¶ Septimo, vtrum conſiſtat in ſpeculatione ſubſtantiarum ſeparatarum. ſ. angelorum.

¶ Octauo, vtrum in ſola ſpeculatione Dei, qua per eſſentiam videtur.

ARTICVLVS I.

Vtrum beatitudo ſit aliquid increatum.

17

Inf. q. 26. ar. 3, & 4. diſt. 49. qō. 1. arr. 2. qō. 1. cor. AD PRIMVM ſic proceditur. Videtur quòd beatitudo ſit aliquid increatū. Dicit. n. Boet. in 3. de conſol.* eſſe Deum ipſum beatitudinem, neceſſe eſt confiteri.

*Prof. to. circa medium. ¶ 2 Præterea, Beatitudo eſt ſummum bonum: ſed eſſe ſummum bonum conuenit Deo: cùm ergo non ſint plura ſumma bona, videtur quòd beatitudo ſit idē quod Deus.

¶ 3 Præterea, Beatitudo eſt vltimus finis in quem naturaliter humana volunras tanquam in finem tendit: ſed in nullum aliud voluntas tanquam in finem tendere debet niſi in Deum quo ſolò

† l. 1. de doc. Chr, ca. 4. 5. & 22. to. 3. fruendum eſt: vt Augu. dicit.† ergo beatitudo eſt idē quod Deus.

SED contra, Nullum factum eſt increatum. ſed beatitudo hoīs eſt aliquid factum: quia ſecundū

*l. 1. c. 3. in princ. tom. 3. Aug. 1. de doct. Chriſt. * Illis rebꝰ fruendum eſt quæ nos beatos faciuut. ergo beatitudo non eſt aliquid increatum.

CONCLVSIO.

Beatitudo hominis quantū ad cām vel obiectum, eſt aliquid increatum: quantum verò ad ipſam eſſentiam beatitudinis, eſt aliquid creatum.

RESPONDEO dicendum, ꝙ ſicut ſupra dictum eſt,* finis dicitur dupliciter. Vno modo ipſa res, quam cupimus adipiſci, ſicut auaro eſt finis pecunia. Alio mō, ipſa adeptio uel poſſeſſio, ſeu uſꝰ aut fruitio eius rei, quæ deſideratur: ſicut ſi dicatur ꝙ poſſeſſio pecuniæ eſt finis auari, & frui-re voluptuoſa eſt finis intēperati. Primo ergo modo vltimus hoīs finis eſt bonum increatū, ſ. Deus, qui ſolus ſua infinita bonitate poteſt voluntatem hoīs perfecte implere. Secundo aūt modo ultimꝰ finis hoīs eſt creatum aliquid in ipſo exiſtens, quod nihil eſt aliud q̄ adeptio vel fruitio finis vltimi: vltimus aūt finis uocatur beatitudo. ſi ergo beatitudo hoīs conſideretur quantū ad cauſā uel obiectum, ſic eſt aliquid increatum: ſi aūt conſideretur quantum ad ipſam eſſētiam beatitudinis, ſic eſt aliquid creatum. q. 1. ar. 8, & q. præ. ar. 7.

AD primū ergo dicendum, ꝙ Deus eſt beatitudo Per eſſentiam ſuam. non enim per adeptionem aut participationem alicuius alterius beatus eſt, ſed per eſſentiā ſuam. Hoīes aūt ſunt beati, ſicut ibidem dicit Boet.* per participationem: ſicut & dij per participationem dñr. ipſa aūt participatio beatitudinis ſecūdum quam hō dicitur beatus, aliquid creatū eſt. cad. proſ. 10. lib. 3. de conſ.

AD ſecundum dicēdum, quòd beatitudo dicitur eſſe ſummum hominis bonum: quia eſt adeptio uel fruitio ſummi boni.

AD tertium dicendum, quòd beatitudo dicitur vltimus finis ꝑ modum, quo adeptio finis dicitur finis,

ARTICVLVS II. 18

Vtrum beatitudo ſit operatiō.

AD SECVNDVM ſic ꝓceditur. Videtur, ꝙ beatitudo non ſit operatio. Dicit. t. d. 1. q. 1. ar. 1. Et 3. diſ. 34.

q.1.ar.5. col. & 4. diſt. 49. q.1. ar.2. qõ. 2. & qõ.4. art. 2. Et quo. 8. arti.19. co. & 1. Eth.le.1. & 9.Met. le.9 fi. † Proſ.2. circa pri. cit enim Apoſt. Rom. 6. Habetis fructum veſtrum in ſanctificatione, finem verò vitam æternã. ſed vita non eſt operatio, ſed eſt ipsũ eſſe viuentium. ergo vltimus finis, qui eſt beatitudo, non eſt operatio.

¶ 2 Præterea, Boetius dicit in tertio de conſol.† ꝙ beatitudo eſt ſtatus omnium bonorum congregatione perfectus. ſed ſtatus non nominat operationem. ergo beatitudo non eſt operatio.

¶ 3 Præterea, Beatitudo ſignificat aliquid in bono exiſtens, cũ ſit vltima perfectio hominis. ſed operatio nõ ſignificat vt aliquid exiſtens in operante, ſed magis vt ab ipſo procedens. ergo beatitudo non eſt operatio.

¶ 4 Præterea, Beatitudo permanet in beato: operatio autem non permanet, ſed tranſit. ergo beatitudo non eſt operatio.

¶ 5 Præterea, Vnius hominis eſt vna beatitudo. operationes autẽ ſunt multæ. ergo beatitudo non eſt operatio.

¶ 6 Præterea, Beatitudo ineſt beato abſque interruptione: ſed operatio humana frequenter interrumpitur, puta ſomno vel aliqua alia occupatione, vel quiete. ergo beatitudo nõ eſt operatio.

SED cõtra eſt quod Philoſoph[9] li.1. ethi. ca.7. poſt medium tom.5. dicit in primo Ethic.* ꝙ felicitas eſt operatio ſecundum virtutem perfectam.

CONCLVSIO.

Cùm beatitudo conſiſtat in vltimo hominis actu, neceſſe eſt ipſam eſſe aliquam hominis operationem.

RESPONDEO dicendum, ꝙ ſecundum quod beatitudo hominis eſt aliquid creatum in ipſo exiſtens, neceſſe eſt dicere, ꝙ beatitudo hominis ſit operatio. Eſt enim beatitudo vltima hoĩs perfectio, vnumquodq; aũt intantũ perfectum eſt, inquantũ eſt actu, nam potentia ſine actu imperfecta eſt: oportet ergo beatitudinẽ in vltimo actu hoĩs cõſiſtere. Manifeſtum eſt aũt ꝙ operatio eſt vltimus actus operantis: vnde & actus ſecundus à philoſopho nominatur in ſecũdo de anima.*nã habens formã, poteſt eſſe in potẽtia operans, ſicut ſciens eſt in potentia cõſiderans: & inde eſt ꝙ in alijs rebus res vnaquæq; dicitur eſſe propter ſuam operationem, vt dicitur in 2. de cælo. † Neceſſe eſt ergo beatitudinẽ hominis operationem eſſe. li.2. te.2. adiuncto 3. & 6. to. 2. † lib. 2. tex. 17. tom.2.

AD primum ergo dicẽdum, ꝙ vita dicitur dupliciter. Vno mõ ipſum eſſe viuentis: & ſic beatitudo non eſt vita. * oſtenſum eſt.n. ꝙ eſſe vnius hominis qualecũq; ſit, non eſt hominis beatitudo: ſolius.n. Dei beatitudo eſt ſuũ eſſe. Alio modo dicitur vita ipſa operatio uiuentis ſecundum quam principium vitæ in actum reducitur: & ſic nominamus uitam actiuam vel contemplatiuam vel voluptuoſã: & hoc modo vita æterna dicitur vltimus finis: quod patet per hoc quod dicitur Ioan.17. Hæc eſt vita æterna, vt cognoſcãt te Deum verum & vnum. qu.2. art. 5.

AD ſecundum dicendum, ꝙ Boet.* diffiniendo beatitudinem conſiderauit ipſam cõem beatitudinis rationẽ. Eſt.n. cõis beatitudinis ratio, ꝙ ſit bonũ cõe perfectũ: & hoc ſignificauit cùm dixit, ꝙ eſt ſtatus oĩum bonorum aggregatione perfectus: per quod nihil aliud ſignificatur, niſi ꝙ beatus eſt in ſtatu boni perfecti. Sed Ariſto.* expreſſit ipsã eſſentiã beatitudinis, oſtendens per quid hõ ſit in huiuſmodi ſtatu: quia per operationem quandam. & ideo in 1. Ethic.* ipſe ẽt oſtendit, ꝙ beatitudo eſt bonum perfectum. loco in arg. citato. loco in arg. citato. c. 7. to. 5.

AD tertium dicendum, ꝙ ſicut dicitur in 9. Metaph.* duplex eſt actio: vna quæ procedit ab operãte in exteriorẽ materiã, ſicut vrere & ſecare: & talis operatio non poſſet eſſe beatitudo, nã talis operatio tex.16. li. 9. metap. tom.3.

ratio non eſt actio & perfectio agentis. ſed magis patientis, vt ibidem dicitur. * Alia eſt actio manens in ipſo agente, ut ſentire, intelligere, & velle, & huiuſmodi actio eſt perfectio & actus agentis: & talis operatio poteſt eſſe beatitudo.

eod. t. 16.

AD quartū dicendum, quòd cùm beatitudo dicat quandā vltimam perfectionem, ſecūdum ꝙ diuerſæ res beatitudinis capaces, ad diuerſos gradus perfectionis pertingere poſſunt: ſecundū hoc neceſſe eſt ꝙ diuerſimode beatitudo dicatur. Nam in Deo eſt beatitudo per eſſentiam, quia ipſum eſſe eius, eſt operatio eius: quia non fruitur alio, ſed ſeipſo. In angelis autem beatitudo eſt ultima perfectio ſecūdum aliquam operationem qua coniungūtur bono increato: & hæc operatio eſt ī eis vnica & ſempiterna. In hominibꝰ autem ſecundum ſtatum præſentis uitæ eſt ultima perfectio ſecūdum operationem qua hō coniūgitur Deo: ſed hæc operatio nec continua pōt eſſe, & per conſequens nec vnica eſt, quia operatio interſciſſione multiplicatur: & propter hoc in ſtatu præſentis vitæ perfecta beatitudo ab homine haberi non poteſt. Vnde Philoſophus in 1. Ethi. * ponens beatitudinem hominis in hac vita, dicit eam imperfectam, poſt multa concludens. Beatos autem dicimus, vt homines: ſed promittitur nobis à Deo beatitudo perfecta, quando erimus ſicut angeli in cęlo: ſicut dicitur Matt. 22. Quantū ergo ad illam beatitudinem perfectam ceſſat obiectio: quia vna & continua & ſempiterna operatione in illo beatitudinis ſtatu mens hominis Deo coniungitur: ſed in præſenti uita quantum deficimus ab vnitate & continuitate talis operationis, tm̄ deficimus à beatitudinis perfectione: eſt tñ aliqua participatio beatitudinis: & quanto operatio poteſt eſſe magis continua & vna, tāto plus hēt rationem beatitudinis: & ideo in actiua vita, quæ circa multa occupatur, eſt minus de ratione beatitudinis, ꝙ̄ in vita contemplatiua, quæ verſatur circa unū, id eſt, circa ueritatis contēplationē. etſi aliquando hō actu non operetur hmōi operationem: tñ quia in prōptu hēt eam, ſemper pōt operari. Et quia ēt ipſam ceſſationem puta ſomni vel occupationis alicuius naturalis ad operationem prędictā ordinat, quaſi videtur operatio continua eſſe. Et per hoc patet ſolutio ad QVINTVM & ad SEXTVM.

li. 1. eth. ca. 10. in fi. tom. 5.

ARTICVLVS III.

Vtrum beatitudo ſit operatio ſēſitiuę partis, aut intellectiuæ tantum.

AD TERTIVM ſic proceditur. Videtur ꝙ beatitudo conſiſtat ēt in operatione ſenſus: nulla. n. operatio inuenitur in hoīe nobilior operatione ſēſitiua, niſi ītellectiua. Sā operatio intellectiua depēdet in nobis ab operatione ſēſitiua: q a nō poſſumus intelligere ſine phātaſmate, vt dicitur in tertio de anima. * ergo beatitudo conſiſtit ēt in operatione ſenſitiua.

19 3. q. cont. ca. 33. & 37. princ. Et opuſ. 3. ca. 264. & 1. Eth. le. 10. cor. * tex. 30. tom. 2. † proſ. 2. circa pri.

¶ 2 Præterea, Boetius dicit in 3. † de conſol. ꝙ beatitudo eſt ſtatus oīum bonorum aggregatione perfectus. Sed quædam bona ſunt ſenſitiua, quæ attingimus ꝑ ſenſus operationē: ergo videtur ꝙ operatio ſenſus requiratur ad beatitudinem.

¶ 3 Præterea, Beatitudo eſt bonum perfectū: ut probatur in 1. Ethic. * ꝙ non eſſet, niſi homo perficeretur per ipſam ſecundum omnes partes ſuas. ſed per operationes ſenſitiuas quædam partes animæ perficiuntur: ergo operatio ſenſitiua requiritur ad beatitudinem.

lib. 1. eth. c. 7. to. 5.

SED contra, In operatione sẽſitiua cõicant nobis bruta animalia, non autem in beatitudine. ergo beatitudo non conſiſtit in operatione ſenſitiua.

CONCLVSIO.

Cùm homo per ſenſus operationem coniungi nequeat increato bono, beatitudo non eſt ſenſitiua partis operatio,

RESPONDEO dicendum, ꝙ ad beatitudinem põt aliquid pertinere tripliciter. Vno mõ eſsẽtialiter. Alio modo antecedẽter. Tertiò modo cõſequenter: Eſſentialiter quidem non poteſt pertinere operatio ſenſus ad beatitudinem: nã beatitudo hominis cõſiſtit eſſentialiter in coniunctione ipſius ad bonum increatum. quòd eſt vltimus finis, ut ſupra oſtenſum eſt, * cui hõ coniungi non põt per ſenſus operationem. Similiter ẽt, quia ſicut oſtenſum eſt, * in corporalibus bonis beatitudo hominis non conſiſtit, quæ tamen ſola per ſenſus operationẽ attingimus: pñt aũt operationes sẽſus ꝑtinere ad beatitudinẽ antecedenter & conſequenter: antecedenter quidem ſecundum beatitudinem imperfectam, qualis in præſenti uita haberi poteſt, nã operatio intellectus præexigit operationem ſenſus. Conſequẽter autem in illa perfecta beatitudine, quæ expectatur in cælo: quia poſt reſurrectionem ex ipſa beatitudine animæ, vt Auguſtinus dicit in epiſtola ad Dioſcorũ, * fiet quædam refluentia in corpus & in ſenſus corporeos, vt in ſuis operationibus perficiantur: vt infra magis patebit, cùm de * reſurrectione agetur: non autem tunc operatio qua mens humana Deo coniungitur, à ſenſu dependebit.

art.1.huius quęſ.

q.2.ar.5.

aliquantulũ ante medium epiſto. eſt epiſt. 56. tom.2.

*In 3.parte ſed nõ comple.

AD primum ergo dicẽdum, ꝙ obiectio illa probat, quòd operatio ſenſus requiritur antecedenter ad beatitudinem imperfectã, qualis in hac vita haberi poteſt.

AD ſecundum dicendum, ꝙ beatitudo perfecta, qualem angeli habent, habet congregationem omnium bonorum per coniũctionem ad uniuerſalem fontem totius boni: non quòd indigeat ſingulis particularibus bonis, ſed in hac beatitudine imperfecta requiritur congregatio bonorum ſufficientium ad perfectiſſimam operationem huius vitæ.

AD tertium dicendum, ꝙ in perfecta beatitudine perficitur totus homo, ſed in inferiori parte ꝑ redundantiam à ſuperiori: in beatitudine autem imperfecta præſentis vitæ econuerſo à perfectione inferioris partis proceditur ad perfectionem ſuperioris.

ARTICVLVS IIII.

Vtrum ſi beatitudo eſt intellectiua partis ſit operatio intellectus, an voluntatis,

20

AD QVARTVM ſic ꝓceditur. Videtur, ꝙ beatitudo conſiſtat in actu voluntatis. Dicit enim * Aug. 19. de ciuitate Dei, quòd beatitudo hominis in pace conſiſtit. vnde in Pſal. 147. Qui poſuit fines tuos pacem: ſed pax ad voluntatem pertinet. ergo beatitudo hominis in voluntate conſiſtit.

¶ 2 Præterea, Beatitudo eſt sũmum bonum. ſed bonum eſt obiectum voluntatis. ergo beatitudo in voluntatis operatione cõſiſtit.

¶ 3 Præterea, Primo mouenti reſpondet vltimus finis: ſicut vltimus finis totius exercitus eſt victoria, quæ eſt finis ducis, qui omnes mouet: ſed primum mouens ad operandum eſt volũtas: quia mouet alias vires, vt infrà dicetur. ergo beatitudo ad voluntatem pertinet.

¶ 4 Præterea, ſi beatitudo eſt aliqua operatio, oportet quòd ſit nobiliſſima operatio hominis: ſed nobilior eſt Dei dilectio, ꝙ eſt actus

Inf. q.25, art, 2. & ar.3. co. Et 2. contrà c. 25. & 26. & 27.§.2. Et mal. q.16 art. 2, ad 6. Et ver. q.1.ar.5. ad 8. Et quol. 8. ar. 19. Et opuſ.3.c. 10.

* li. 19.c. 10.& 11. to.n.5.

actus voluntatis, quàm cognitio, quæ eſt operatio intellectus, vt patet per Apoſtolum 1. ad Corinth. 13. ergo videtur quòd beatitudo conſiſtat in actu voluntatis.

lib. 13. de tri. ca. 5. in fi. to. 3 † eod. li. c. 6. circa medium tom. 3.

¶ 5 Præterea,* Auguſtinus dicit in 13. de trinit. quòd beatus eſt qui habet omnia quæ vult, & nihil vult malè; & poſt † pauca ſubdit, Et appropinquat beato qui bene vult quodcunq; vult: bona cũ beatum faciunt quorum bonorũ iam habet aliquid, ipſam ſcilicet bonam voluntatem. ergo beatitudo in actu voluntatis conſiſtit.

SED contra eſt, quòd Dominus dicit Ioann. 17. Hæc eſt vita æterna vt cognoſcãt te Deum verum vnum: vita autem æterna eſt ultimus finis, ut dictum eſt. ergo beatitudo hominis in cognitione Dei conſiſtit, quæ eſt actus intellectus.

CONCLVSIO.

Quum finem intelligibilem non conſequamur, niſi per hoc qđ fit nobis preſens per actum intellectus: oportet beatitudinẽ eſſentialiter in actu intellectus conſiſtere, & non niſi accidentaliter (ſecũdum ipſam ſcilicet delectationem quę beatitudinem conſequitur) in actu voluntatis.

q. 2. ar. 6.

RESPONDEO dicendum, quòd ad beatitudinem, ſicut ſuprà dictum eſt, * duo requiruntur. Vnum, quod eſt eſſe beatitudinis: aliud, qđ eſt quaſi per ſe accidens eius ſcilicet delectatio ei adiuncta. Dico ergo, quòd quantum ad id quod eſt eſſentialiter ipſa beatitudo, impoſſibile eſt ꝙ conſiſtat in actu uoluntatis. Manifeſtum eſt enim ex præmiſſis, * quòd beatitudo eſt conſecutio finis ultimi: cõſecutio autem finis nõ cõſiſtit in ipſo actu uolũtatis. volũtas autẽ fertur in finẽ & abſentem, cùm ipſum deſiderat: & præſentem, cùm in ipſo requieſcens delectatur. manifeſtum eſt autem quòd ipſum deſiderium finis non eſt conſecutio finis, ſed eſt motus ad finem: delectatio autem aduenit uolũtati ex hoc, qđ finis eſt præſens, non autem econuerſo ex hoc aliquid fit præſens, quia uoluntas delectatur in ipſo: oportet igitur aliquid aliud eſſe quàm actum uolũtatis, per quod fit finis ipſe præſens uoluntati: Et hoc manifeſtè apparet circa fines ſenſibiles, ſi enim conſequi pecuniam eſſet per actum uoluntatis, ſtatim à principio cupidus conſecutus eſſet pecuniã, quando uult eam habere, ſed à principio quidem eſt abſens ei: conſequitur autem ipſam per hoc quòd manu ipſam apprehendit, uel aliquo huiuſmodi, & tunc iam delectatur in pecunia habita; Sic igitur & circa intelligibilem finem cõtingit, nam à principio uolumus conſequi finem intelligibilem: conſequimur autem ipſum per hoc ꝙ fit præſens nobis per actum intellectus, & tunc uoluntas delectata cõquieſcit in fine iam adepto. Sic igitur eſſentia beatitudinis in actu intellectus conſiſtit, ſed ad uoluntatem pertinet delectatio beatitudinem conſequens, ſecundum quod Auguſt. dicit 10. confeſſ.* quòd beatitudo eſt gaudiũ de ueritate: quia ſcilicet ipſum gaudium eſt conſummatio beatitudinis.

art. 1. huius q. & q. 2.

Li. 10. cõfeſ. c. 23. ante medium, to. 1.

AD primum ergo dicendum, quòd pax pertinet ad ultimũ hominis finem, non quaſi eſſentialiter ſit ipſa beatitudo: ſed quia antecedenter & conſequenter habet ſe ad ipſam. antecedẽter quidem inquantum iam ſunt remota omnia perturbantia & impedientia ab ultimo fine: conſequẽter uero inquantum iam homo adepto ultimo fine, remanet pacatus deſiderio quietato.

AD ſecundum dicendum, ꝙ primum obiectum uoluntatis nõ

eſt

eſt actus eius: ſicut nec primum obiectum viſus eſt viſio, ſed viſibile. vnde ex hoc ipſo quòd beatitudo pertinet ad voluntatẽ tanquam primum obiectum eius, ſequitur quòd non pertineat ad ipſam tanquam actus ipſius.

AD tertium dicendum, quòd finem primo apprehendit intellectus quàm voluntas: tamen motus ad finem incipit in volũtate: & ideo volũtati debetur id quod vltimo conſequitur conſecutionem finis, ſcilicet delectatio vel fruitio.

AD quartum dicẽdum, quòd dilectio præeminet cognitioni in mouendo. ſed cognitio præuia eſt dilectioni in attingendo. non enĩ diligitur niſi cognitum: vt dicit
lib.10.de Trinita. c.1.10. 3. Auguſt. in 10. de Trinit. * & ideo intelligibilem finem primo attingimus per actionem intellectus, ſicut & finem ſenſibilem primo attingimus per actionem ſenſus.

AD quintum dicẽdum, quòd ille qui habet omnia quæ vult, ex hoc eſt beatus, ꝙ habet ea quæ vult. quod quidem eſt per aliud quàm per actum voluntatis. ſed nihil malè velle reqritur ad beatitudinem, ſicut quædam debita diſpoſitio ad ipſam, voluntas autem bona ponitur in numero bonorum, quæ beatum faciunt prout eſt inclinatio quædam in ipſa: ſicut motus reducitur ad genus ſui termini; vt alteratio ad qualitatem.

ARTICVLVS V.

Vtrum beatitudo ſit operatio intellectus ſpeculatiui, an practici.

21
1.q.20.artic.8.& 4 diſt.49.q. 1.ar.1.q. 3. Et opuſcu.3.ca. 254. & 1. E.hi.lec. 10.cor.2.

AD QVINTVM ſic proceditur. Videtur, ꝙ beatitudo conſiſtat in operatione intellectus practici. finis enim vltimus cuiuſlibet creaturæ conſiſtit in aſſimilatione ad Deũ. Sed homo magis aſſimilatur Deo per intellectum practicum, quæ eſt cauſa rerum intellectarum, ꝙ per intellectum ſpeculatiuum, cuius ſcientia accipitur à rebus. ergo beatitudo hominis magis cõſiſtit in operatione intellectus practici, quàm ſpeculatiui.

¶ 2 Præterea, Beatitudo eſt ꝑfectum bonum hominis. Sed intellectus practicus magis ordinatur ad bonũ, quàm ſpeculatiuus, qui ordinatur ad verum. vnde & ſecundum perfectionem practici intellectus dicimur boni: non autem ſecundum perfectionem ſpeculatiui intellectus, ſed ſecundũ eam dicimur ſcientes vel intelligentes. ergo beatitudo hominis magis cõſiſtit in actu intellectus practici quàm ſpeculatiui.

¶ 3 Præterea, Beatitudo eſt quoddã bonum ipſius hominis. ſed ſpeculatiuus intellectus occupatur magis circa ea quę ſunt extra hominem; practicus autẽ intellectus occupatur circa ea quæ ſunt ipſius hominis, ſcilicet circa operationes & paſſiones eius. ergo beatitudo hominis magis cõſiſtit in operatione intellectus practici, quàm intellectus ſpeculatiui.

SED contra eſt quòd Auguſt. dicit in primo de Trinit. * quòd contemplatio promittitur nobis, actionum omniũ finis, atque ęternæ perfectio gaudiorum. lib. 1. de Trinit. c. 10.ĩ prin. & c.8.parum ante mediũ tom.3.

CONCLVSIO.

Principaliter in ſpeculatiui intellectus operatione, vt in optima, & maximè propter ſeipſam quæſita, & qua homo cũ Deo angeliſque communicat, beatitudo noſtra reperitur, licet ſecũdario in practici intellectus operatione conſiſtat.

RESPONDEO dicendum, quòd beatitudo magis cõſiſtit in operatione ſpeculatiui intellect⁹ quàm practici: quod patet ex tribus. Primò quidem ex hoc, quòd ſi bea-

ſi beatitudo hominis eſt operatio oportet quòd ſit optima operatio hominis: optima autem operatio hominis eſt, quæ eſt optimæ potẽtiæ reſpectu optimi obiecti, optima autẽ potentia eſt intellectus, cuius obiectum optimũ eſt bonũ diuinum, quod quidẽ nõ eſt obiectum practici intellectus, ſed ſpeculatiui. vnde in tali operatione, ſcilicet in contemplatione diuinorum, maximè conſiſtit beatitudo; & quia vnuſquiſque videtur eſſe id, qđ eſt optimũ in eo, vt dicitur in 9. & 10. Ethic. * ideo talis operatio eſt maximè propria homini & maximè delectabilis. Secundò apparet idem ex hoc, quòd contemplatio maximè quæritur propter ſeipſam, actus autẽ intellectus practici non quæritur propter ſeipſum, ſed propter actionẽ: ipſæ autem actiones ordinantur ad aliquem finem: vnde manifeſtum eſt, ꝙ vltimus finis non poteſt conſiſtere in vita actiua, quæ pertinet ad intellectum practicũ. Tertiò idem apparet ex hoc, ꝙ in vita contemplatiua homo communicat cum ſuperioribus, ſcilicet cum Deo & angelis, quibus per beatitudinẽ aſſimilatur: ſed in his quæ pertinent ad vitã actiuam etiam alia animalia cum homine aliqualiter communicant, licet imperfectè. & ideo vltima & perfecta beatitudo, quæ expectatur in futura vita, tota principaliter conſiſtit in contemplatione; beatitudo aũt imperfecta qualis hic haberi poteſt, primo quidẽ & principaliter conſiſtit in contẽplatione; ſecundario verò in operatione practici intellectus ordinãtis actiones & paſſiones humanas: vt dicitur in 10. * Ethic.

* li. 9. c. 4. & 8. li. 10 c. 7. ad fi. tom. 5.

lib. 10. Eth. ca. 7. & 8. to. 5.

AD primum ergo dicendum, quòd ſimilitudo prædicta intellectus practici ad Deum eſt ſecundum proportionalitatem: quia ſcilicet habet ſe ad ſuum cognitum, ſicut Deus ad ſuum. ſed aſſimilatio intellect⁹ ſpeculatiui ad Deũ eſt ſecundum vnionem vel informationem, quæ eſt multo maior aſſimilatio: & tamen dici poteſt ꝙ reſpectu principalis cogniti, qđ eſt ſua eſſentia, non habet Deus practicam cognitionem, ſed ſpeculatiuam tantum.

AD ſecundum dicendum, ꝙ intellectus practicus habet bonũ, quod eſt extra ipſum. ſed intellectus ſpeculatiuus habet bonum in ſeipſo, ſcilicet contemplationẽ veritatis: & ſi illud bonũ ſit perfectum, ex eo totus homo perficitur & fit bonus, quod quidem intellectus practicus non habet: ſed ad illud ordinat.

AD tertium dicendum, quòd ratio illa procederet ſi ipſemet homo eſſet vltimus finis. tunc.n. conſideratio & ordinatio actuũ & paſſionum eius eſſet beatitudo. Sed quia vltimus hominis finis eſt aliud bonum extrinſecũ, ſcilicet Deus ad quem per operationem intellectus ſpeculatiui attingimus, ideo magis beatitudo hominis in operatione intellect⁹ ſpeculatiui conſiſtit, quàm in operatione intellectus practici.

ARTIC. VI.

Vtrum beatitudo conſiſtat in cõſideratione ſcientiarum ſpeculatiuarum.

AD SEXTVM ſic proceditur. Videtur quòd beatitudo hominis conſiſtat in conſideratione ſcientiarũ ſpeculatiuarum. Philoſophus enim * dicit in lib. Ethic. quòd felicitas eſt operatio ſecũdum perfectam virtutem: & diſtinguens virtutes ſpeculatiuas non ponit niſi tres, ſcientiam, ſapientiam, & intellectũ, quæ omnes pertinent ad conſiderationem ſcientiarum ſpeculatiuarum. ergo vltima hominis beatitudo in conſideratione ſciẽtiarum ſpeculatiuarum conſiſtit.

22 2.2. quæſ. 167. ar. 1. ad 1. Et opuſ. 3. c. 104. 262. & 266.

* li. 10. c. 7. à medio, to. 5.

¶ 2 Præterea, Illud videtur eſſe vltima hominis beatitudo, qđ naturaliter

naturaliter deſideratur ab omnibus propter ſeipſum. ſed huiuſmodi eſt conſideratio ſpeculatiuarum ſcientiarum: quia ut * dicitur in 1. Metaph. Omnes homines natura ſcire deſiderāt. & poſt pauca † ſubditur, quòd ſpeculatiuæ ſcientiæ propter ſeipſas quæruntur. ergo in conſideratione ſcientiarum ſpeculatiuarum cōſiſtit beatitudo.

*in prin. ca. 1. lib. tomo 3. † eodem lib. 1. ca. 2. nō procul à pri. tomo 3.

¶ 3 Præterea, Beatitudo eſt ultima hominis perfectio. unumquodque autem perficitur ſecundum quod reducitur de potentia in actum: intellectus autem humanus reducitur in actū per conſiderationem ſcientiarum ſpeculatiuarum. ergo uidetur quod in huiuſmodi conſideratione ultima hominis beatitudo conſiſtat.

SED contra eſt quod dicitur Hier. 9. Non glorietur ſapiens in ſapientia ſua. & loquitur de ſapientia ſpeculatiuarum ſcientiarum. non ergo conſiſtit in harum conſideratione ultima hominis beatitudo.

CONCLVSIO.

Cùm conſideratio ſcientiarum ſpeculatiuarum non poſſit ultra extendi quàm ſenſibiliū cognitio, quæ eſt earum principium, ducere poſſit: idcirco in ſpeculatiuis ſcientijs ultima atque perfecta hominis beatitudo non inuenitur, ſed tātum eius participatio quadam.

RESPONDEO dicendum, quòd ſicut * ſupra dictum eſt, duplex eſt hominis beatitudo, una perfecta, & alia imperfecta. Oportet autem intelligere perfectam beatitudinem quæ attingit ad ueram beatitudinis rationem: beatitudinē autē imperfectā, quę nō attingit, ſed participat quandam particularem beatitudinis ſimilitudinem, ſicut eſt perfecta prudentia in homine apud quem eſt ratio rerum agibilium; imperfecta autem prudentia eſt in quibuſdā animalibus brutis, in quibus ſunt quidam particulares inſtinctus ad quędam opera ſimilia operibus prudentiæ. Perfecta igitur beatitudo in conſideratione ſcientiarum ſpeculatiuarum eſſentialiter conſiſtere non poteſt. Ad cuius euidentiam conſiderandum eſt, quòd conſideratio ſpeculatiuæ ſcientiæ non ſe extendit ultra uirtutem principiorum illius ſcientiæ, quia in principijs ſcientiæ uirtualiter tota ſcientia continetur. Prima autē principia ſciētiarum ſpeculatiuarum ſunt per ſenſum accepta: ut patet per Philoſophum in principio * Metaphyſ. & in fine * Poſter. Vnde tota conſideratio ſcientiarum ſpeculatiuarum non poteſt ultra extendi, quàm ſenſibilium cognitio ducere poteſt. In cognitione autē ſenſibilium non poteſt conſiſtere ultima hominis beatitudo, quæ eſt ultima eius perfectio: non em̄ aliquid perficitur ab aliquo inferiori, niſi ſecundum quod in inferiori eſt aliqua participatio ſuperioris. Manifeſtum eſt autē quòd forma lapidis, uel cuiuſlibet rei ſenſibilis, eſt inferior homine: unde per formam lapidis non perficitur intellectus inquātum eſt talis forma, ſed inquātum in ea participatur aliquid ſimile alicui, qđ eſt ſupra intellectum humanum, ſcilicet lumē intelligibile, uel aliquid huiuſmodi. Omne autem qđ eſt per aliud, reducitur ad id quod eſt ꝑ ſe: unde oportet quòd ultima perfectio hominis ſit per cognitionem alicuius rei, quę ſit ſupra intellectum humanum. * Oſtenſum eſt autē quòd per ſenſibilia non poteſt deueniri in cognitionem ſubſtantiarum ſeparatarum, quæ ſunt ſupra intellectū humanum: unde relinquitur ꝙ hominis ultima beatitudo non poſſit eſſe in conſideratione ſpeculati-

Ar. 2. huius q. ad 4. arg.

Li. 1. Metaphyſic. non procul à pri. lib. & 2. Poſterio. text. ult. parū antè mediū tomo 3.

* p. p. qō. 88. ar. 2.

culatiuarum ſcientiarum. Sed ſicut in formis ſenſibilibus participatur aliqua ſimilitudo ſubſtantiarum ſuperiorum, ita conſideratio ſcientiarum ſpeculatiuarũ eſt quædam participatio veræ & perfectæ beatitudinis.

AD primum ergo dicendum, quòd Philoſophus loquitur in li. Ethicorũ de felicitate imperfecta qualiter in hac vita haberi poteſt vt * ſuprà dictum eſt.

ar.2.ad4 argum.

AD ſecundum dicendum, ꝙ naturaliter deſideratur nõ ſolum perfecta beatitudo, ſed etiã qualiſcunque ſimilitudo vel participatio ipſius.

AD tertium dicendum, quòd per conſiderationem ſciẽtiarum ſpeculatiuarum reducitur intellectus noſter aliquo modo in actum: non autem in vltimum & completum.

ARTICVLVS VII.

Vtrum beatitudo conſiſtat in cognitione ſubſtantiarũ ſeparatarum, ſcilicet angelorum.

23

1. q. 64. artic. 1. ad 2. & qõ. 89. art. 2. ad 3. Et 3. contra ca. 44. Et veri. q. 2. art. 3. ad 5. Et opu. 10. c. 3. Et opuſ. 3. c. 108. & 264.

AD SEPTIMVM ſic proceditur. Videtur, ꝙ beatitudo hominis conſiſtat in cognitione ſubſtantiarum ſeparatarum, id eſt, angelorum. Dicit enim Gregorius in quadam homilia, * Nihil prodeſt intereſſe feſtis hominum, ſi non contingat intereſſe feſtis angelorũ. per quòd finalem beatitudinem deſignat. ſed feſtis angelorum intereſſe poſſumus per eorum contemplationem. ergo videtur quòd in contemplatione angelorum vltima hominis beatitudo conſiſtat.

* Hom. 26. ĩ euã. poſt mediũ illius.

¶ 2 Præterea, Vltima pfectio vniuſcuiuſque rei eſt, vt coniungatur ſuo principio: vnde & circulus dicitur eſſe figura perfecta, quia habet idem principium & finem. ſed principium cognitionis humanæ eſt ab ipſis angelis, per quos homines illuminantur; vt dicit † Dion. 4. capitulo de cœleſti hierar. ergo perfectio humani intellectus eſt in contemplatione angelorum.

† c. 4. nõ procul à principio illius.

¶ 3 Præterea, Vnaquæque natura perfecta eſt, quando coniungitur ſuperiori naturæ; ſicut vltima perfectio corporis eſt, vt coniungatur naturæ ſpirituali. ſed ſupra intellectum humanum ordine naturæ ſunt angeli. ergo vltima perfectio humani intellectus eſt, vt coniungatur per contemplationem ipſis angelis.

SED contra eſt quod dicitur Hierem. 9. In hoc glorietur, qui gloriatur, ſcire & noſſe me. ergo vltima hominis gloria vel beatitudo non conſiſtit niſi in cognitione Dei.

CONCLVSIO.

Quia ſubſtantia ſeparata omne præter Deum, per participationem quandam eſſe habẽt; idcirco, neque veriſſima obiecta humani intellectus eſſe poſſunt, neque in earum contemplatione poteſt perfecta hominis beatitudo conſiſtere.

RESPONDEO dicendum, quòd ſicut * dictum eſt, perfecta hominis beatitudo non conſiſtit in eo quod eſt perfectio intellectus, ſecundum alicuius participationem, ſed in eo quod eſt per eſſentiam tale. Manifeſtũ eſt autẽ quòd vnumquodque intantũ eſt perfectio alicuius potẽtiæ, inquãtum ad ipſum pertinet ratio proprij obiecti illius potẽtiæ: propriũ autem obiectũ intellectus eſt verum: quicquid ergo habet veritatem participatam, contemplatũ non facit intellectum perfectum vltima perfectione: cum autem eadem ſit diſpoſitio rerum in eſſe ſicut in veritate, vt dicitur in 2. * Metaphyſ. quæcunque ſunt entia per participationem, ſunt vera per participationem. Angeli autem habent eſſe participatum, quia ſolius Dei ſuum eſſe eſt ſua

Ar. pre.

li. 2. Met tex. 4. to. 5.

eſſentia,

p. p. q. 3. ar. 4. & q. 61. art. 1. eſſentia, vt in primo * oſtenſum eſt: vnde relinquitur quòd ſolus Deus ſit veritas per eſſentiam, & quòd eius contēplatio faciat perfectè beatum. Aliqualem autem beatitudinem imperfectam nihil prohibet attendi in cōtemplatione angelorum: & etiam altiorem quàm in conſideratione ſcientiarum ſpeculatiuarum.

AD primum dicendum, quòd feſtis angelorum intererimus, nō ſolū contemplantes angelos, ſed ſimul cum ipſis Deum.

AD ſecundum dicendum, ꝙ ſecundum illos qui ponunt animas humanas eſſe ab angelis creatas, ſatis conueniens videtur, ꝙ beatitudo hominis ſit in contemplatione angelorum, quaſi in cōiunctione ad ſuum principium: ſed hoc eſt erroneum, vt in primo * dictum eſt. Vnde vltima perfectio intellectus humani eſt per coniunctionem ad Deū, qui eſt principiū & creationis animę, et illuminationis ei⁹. Angelus aūt illuminat tanquam miniſter, vt in primo * habitum eſt. vnde ſuo miniſterio adiuuat hominem vt ad beatitudinem perueniat, non autem eſt humanæ beatitudinis obiectum.

p. p. q. 90. art. 3.

p. p. q. 111

AD tertium dicendum, quòd attingi ſuperiorem naturam ab inferiori cōtingit dupliciter. Vno modo, ſecundum gradum potentiæ participātis, & ſic vltima perfectio hominis erit in hoc quòd homo attinget ad contemplandū ſicut angeli contemplantur. Alio modo, ſicut obiectum attingitur à potentia; & hoc modo vltima perfectio cuiuſlibet potentiæ eſt, vt attingat ad id in quo plenè inuenitur ratio ſui obiecti.

ARTICVLVS VIII.

Vtrum beatitudo hominis ſit in viſione diuinæ eſſentiæ.

24

Suprà ar. 4. Et 1. q. 12. art. 4.

AD OCTAVVM ſic proceditur. Videtur ꝙ beatitudo hoīs nō ſit in viſione ipſius diuinæ eſſentiæ: dicit em̄ * Dionyſ. in 1. ca. myſticæ theologiæ. Quòd per id quod eſt ſuprem̄ū intellectus, homo Deo coniūgitur, ſicut omnino ignoto: ſed id quod videtur per eſſentiam, non eſt omnino ignotum: ergo vltima intellect⁹ perfectio ſeu beatitudo, non conſiſtit in hoc quòd Deus per eſſentiam videtur.

¶ 2 Præterea, Altioris naturæ perfectio altior eſt: ſed hæc eſt perfectio diuini intellectus propria, vt ſuam eſſentiam videat. ergo vltima perfectio intellectus humani ad hoc non pertingit: ſed infrà ſubſiſtit.

SED contra eſt, quod dicitur 1. Ioan. 3. Cùm apparuerit, ſimiles ei erimus, & videbimus eum, ſicuti eſt ipſe.

q. 26. art. 2. & 3. & 1. diſt. 1. q. 1. ar. 1. Et 2. diſt. 4. ar. 1. Et 4. diſt. 49. q. 1. ar. 2. qō. 1. Et q. 4. ar. 5. q. 1. Et 3. contra c. 25. & 37. Et opuſ. 3. cor. 14. 106. 107. 108. 153. 166. 167. 168. 195. 20. 62. & 264.

* c. 1. in fine illius.

CONCLVSIO.

Cùm Deus ſit omnium prima cauſa, ad cuius eſſentiam cognoſcēdam remanet naturaliter homini effectum cognoſcenti deſiderium, non niſi in illius eſſentiæ viſione ponenda eſt hominis beatitudo.

RESPONDEO dicendum, ꝙ vltima & perfecta beatitudo non poteſt eſſe niſi in viſione diuinæ eſſentiæ. Ad cuius euidentiam duo cōſiderāda ſunt. Primo quidem, quòd homo non eſt perfectè beatus quamdiu reſtat ſibi aliquid deſiderandum & quęrendum. Secundum eſt, quòd vniuſcuiuſq; potentiæ perfectio attenditur ſecundum rationē ſui obiecti. Obiectum autem intellectus eſt quod quid eſt, id eſt, eſſentia rei, vt * dicitur in 3. de anima. vnde intantū procedit perfectio intellectus, inquantum cognoſcit eſſentiam alicuius rei. Si ergo intellectus aliquis cognoſcat eſſentiā alicuius effectus per quā non poſſit cognoſci eſſentia cauſæ, vt ſcilicet ſciatur de cauſa q̄d eſt: non dicitur intellectus attin-

li. 3. de anima, te xt. 26. to. 2.

gere

gete ad cauſam ſimpliciter, quã-
uis per effectum cognoſcere poſ-
ſit de cauſa an ſit. Et ideo rema-
net naturalitet homini deſide-
rium, cùm cognoſcit effectum,
& ſcit eũ habere cauſam, vt etiã
ſciat de cauſa quid eſt: & illud
deſiderium eſt admirationis, &
cauſat inquiſitionem, vt dicitur
li.1.Met. in principio * Metaphyſicæ. Puta
c.2. circa ſi aliquis cognoſcẽs eclipſim ſo-
medium lis, cõſiderat, quòd ex aliqua cau
to.3. ſa procedit, de qua, quia neſcit
quid ſit, admiratur, & admirãdo
inquirit: nec iſta inquiſitio quie-
ſcit quouſq; perueniat ad cogno-
ſcendum eſſentiam cauſæ. Si igi-
tur intellectus humanus cogno-
ſcens eſſentiam alicuius effectus
creati non cognoſcat de Deo niſi
an eſt: nondum perfectio eius at-
tingit ſimpliciter ad cauſam pri-
mam, ſed remanet ei adhuc na-
turale deſiderium inquirẽdi cau-
ſam: vnde nondum eſt perfectè
beatus. Ad perfectam igitur bea-
titudinem requiritur ꝙ intelle-
ctus pertingat ad ipſam eſſentiã
primæ cauſæ: & ſic perfectionem
ſuam habebit per vnionẽ ad Deũ
ſicut ad obiectũ in quo ſola bea-
Ar.1.hu- titudo hominis conſiſtit; vt * ſu-
ius q. prà dictum eſt.

A D primum ergo dicendum,
quòd Dionyſ. loquitur de cogni
tione eorum qui ſunt in via, ten-
dentes ad beatitudinem.

A D ſecundum dicendum, ꝙ
Ar.1.hu- quòd ſicut ſuprà * dictum eſt, fi-
ius q. nis poteſt accipi dupliciter. Vno
modo, quantũ ad rem ipſam quæ
deſideratur: & hoc modo idẽ eſt
finis & ſuperioris & inferioris na
q.1.ar.8. turæ, imò omnium rerum: vt * ſu
pra dictum eſt. Alio modo. quan-
tum ad conſecutionẽ huius rei:
& ſic diuerſus eſt finis ſuperioris
& inferioris naturę ſecundum di
uerſam habitudinem ad rem ta-
lem: ſic igitur altior eſt beatitu-
do Dei ſuã eſſentiã intellectu cõ-
prehendẽtis, q̃ hominis vel angeli
videntis, & non comprehendẽtis.

QVÆSTIO IIII.

*De his quæ ad beatitudinẽ exi-
gũtur, in octo articulos diuiſa.*

DEINDE cõſiderandum
eſt de his quæ exiguntur
ad beatitudinem.

¶ Et circa hoc quæruntur octo.
¶ Primo, vtrum delectatio requi
ratur ad beatitudinem.
¶ Secundo, quid ſit principalius
in beatitudine, vtrum dele-
ctatio vel viſio.
¶ Tertio, vtrum requiratur com-
prehenſio.
¶ Quarto, vtrum requiratur re-
ctitudo voluntatis.
¶ Quinto, vtrum ad beatitudinẽ
hominis requiratur corpus.
¶ Sexto, vtrũ perfectio corporis.
¶ Septimo, vtrum aliqua exte-
riora bona.
¶ Octauo, vtrum requiratur ſo-
cietas amicorum.

ARTICVLVS I.

*Vtrum delectatio requiratur ad
beatitudinem.* 25

A D PRIMVM ſic pro- Suprà. q
ceditur. Videtur, ꝙ dele- 3. . . 4.
ctatio non requiratur ad cor & 2.
beatitudinem. Dicit enim Augu- diſ.38.ar.
ſtinus in 1. de Trini. * quòd viſio 2. cor. &
eſt tota merces fidei. ſed id quod diſt.49.q.
eſt præmium vel merces uirtutis, 3.ar.4.q.
eſt beatitudo: vt patet per Philo- 3.Et opu.
ſophum in 1. † Ethic. ergo nihil 3.ca.107.
aliud requiritur ad beatitudinẽ, 166.
niſi ſola viſio. * cap.8.à

¶ 2 Præterea, Beatitudo eſt ꝑ medio.
ſe ſufficientiſſimum bonum, vt † c.9 to.5
Philoſophus dicit 1. * Ethi. quod * c.7.& 8
autem eget aliquo alio, non eſt tom.5.
perfectè ſufficiens. cùm igitur eſ-
ſentia beatitudinis in viſione Dei † q.3. ar.
conſiſtat, vt † oſtenſum eſt: vide- 8.
tur quòd ad beatitudinem non
requiratur delectatio.

¶ 3 Præterea, Operationem fe
licitatis ſeu beatitudinis oportet
eſſe non impeditam: vt dicitur in
10.* Ethi. ſed delectatio impedit * li. 10.c.
actionẽ intellectus: corrumpit.n. 6.

æſtimationem prudentiæ, vt dicitur in 6. † Ethic. ergo delectatio non requiritur ad beatitudinem.

† lib.6.c. 5.tom.5.

SED cōtra eſt quod Auguſtinus dicit 10. * confeſſ. quòd beatitudo eſt gaudium de veritate.

* lib. 10. conf. ca. 23. ante mediū, tom.1.

CONCLVSIO.

Cùm delectatio cauſetur ex hoc quod appetitus requieſcit in bono adepto, ipſa ad beatitudinem ſicut aliquid concomitans requiritur.

RESPONDEO dicendum, quòd quadrupliciter aliquid requiritur ad aliud. Vno modo, ſicut præambulum vel præparatorium ad ipſum; ſicut diſciplina requiritur ad ſciētiam. Alio modo, ſicut perficiens aliquid: ſicut anima requiritur ad vitam corporis. Tertio modo, ſicut coadiuuans extrinſecus: ſicut anima requiritur ad aliquid agendum. Quarto modo ſicut aliquid concomitans: vt ſi dicamus quod calor requiritur ad ignem, & hoc modo delectatio requiritur ad beatitudinem: delectatio enim cauſatur ex hoc quòd appetitus requieſcit in bono adepto: vnde cum beatitudo nihil aliud ſit, q̄ adeptio ſummi boni, non poteſt eſſe beatitudo ſine delectatione concomitante.

AD primum ergo dicendum, quòd ex hoc ipſo ꝙ merces alicui redditur, voluntas merētis, quieſcit, quod eſt delectari. vnde in ipſa ratione mercedis redditæ delectatio includitur.

AD ſecundū dicendum, quòd ex ipſa viſione Dei cauſatur delectatio: vnde ille, qui Deum videt, delectatione indigere non poteſt.

AD tertium dicendum, quod delectatio concomitās operationem intellectus, non impedit ipſam: ſed magis eam confortat, vt dicitur in 10. * Ethi. Ea enim quę delectabiliter facimus, attentius & perſeuerantius operamur: delectatio autē extranea impedit operationem, quādoque quidem ex intentionis diſtractione, quia ſicut * dictum eſt, ad ea quibus delectamur, magis intenti ſumus; & dum vni vehementer intendimus, neceſſe eſt quòd ab alio intētio retrahatur. quandoque autē etiam ex contrarietate: ſicut delectatio ſenſus cōtraria rationi impedit æſtimationem ſpeculatiui intellectus.

lib. 10.Ethic. c.4. tom.5.

* in iſta ſolutione.

ARTICVLVS II.

Vtrum in beatitudine ſit principalius viſio quàm delectatio. 26

AD SECVNDVM ſic proceditur. Videtur, ꝙ delectatio ſit ptincipalius in beatitudine quàm viſio: delectatio eñ, vt dicitur in 10. * Ethi. eſt perfectio operis: ſed perfectio eſt potior perfectibili. ergo delectatio eſt potior operatione intellectus, quæ eſt viſio.

Suprà ar. 1.& locis ibi notatis.

* li. 10.c. 4. à medio, to.5.

¶ 2 Præterea, Illud propter qđ aliquid eſt appetibile, eſt potius: ſed operationes appetuntur propter delectationem ipſarum. vnde & natura in operationibus neceſſarijs ad conſeruationem indiuidui & ſpeciei, delectationem appoſuit, vt huiuſmodi operationes ab animalibus non negligantur. Ergo delectatio eſt potior in beatitudine, quàm operatio intellectus, quæ eſt viſio.

¶ 3 Præterea, Viſio reſpondet fidei, delectatio autem ſiue fruitio charitati. Sed charitas eſt maior fide, vt dicit Apoſtolus primę ad Corinthios 13. Ergo delectatio ſiue fruitio eſt potior viſione.

SED contra, Cauſa eſt potior effectu: ſed viſio eſt cauſa delectationis, ergo viſio eſt potior, quàm delectatio.

CONCLVSIO.

Cùm cauſa ſit effectu potior, principalius bonum eſt ipſa viſio in beatitudine, quàm delectatio ipſam concomitans.

RE-

RESPONDEO dicẽdum, quòd iſtam quæſtionem mouet Philoſophus in 10. * Ethic. & eã inſolutam dimittit: ſed ſi quis diligenter conſideret, ex neceſſitate oportet, quòd operatio intellectus, quæ eſt viſio, ſit potior delectatione. Delectatio enim conſiſtit in quadam quietatione volũtatis, quòd autem voluntas in aliquo quietetur, non eſt niſi propter bonitatem eius in quo quietatur: ſi ergo voluntas quietatur in aliqua operatione, ex bonitate operationis procedit quietatio voluntatis: nec voluntas quærit bonum propter quietationem. ſic enim ipſe actus voluntatis eſſet finis: quod eſt contra * præmiſſa. Sed ideo quærit quòd quietetur in operatione: quia operatio eſt bonum eius. vnde manifeſtũ eſt quòd principalius bonum eſt ipſa operatio, in qua quietatur voluntas, quàm quietatio voluntatis in ipſo.

li. 10. Eth. c. 6. 7. & 8. tom. 5.

q. 1. ar. 1. ad 2.

AD primum ergo dicendum, quòd ſicut Philoſophus ibidem * dicit, delectatio perficit operationem ſicut decor iuuenturem, qui eſt ad iuuẽturem conſequẽs: vnde delectatio eſt quædam perfectio concomitãs viſionem: non ſicut perfectio faciens viſionem in ſua ſpecie perfectam eſſe.

eodẽ lib. Ethi. c. 4. poſt mediũ, to. 5.

AD ſecundum dicendum, quòd apprehenſio ſenſitiua non attingit ad communem rationẽ boni, ſed ad aliquod bonum particulare, quod eſt delectabile: & ideo ſecundum appetitum ſenſitiuum, qui eſt in animalibus operationes quærũtur propter delectationem, ſed intellectus apprehendit vniuerſalem rationem boni, ad cuius conſequutionem ſequitur delectatio. vnde principalius intendit bonum, quàm delectationem: & inde eſt quòd diuinus intellectus, qui eſt inſtitutor naturæ, delectationes appoſuit propter operationes. non eſt autem aliquid æſtimandum ſimpliciter ſecundum ordinem ſenſitiui appetitus: ſed magis ſecundũ ordinem appetitus intellectiui.

AD tertium dicendum, quòd charitas non quærit bonum dilectum propter delectationem: ſed hoc eſt ei conſequens, vt delectetur in bono adepto quod amat: & ſic delectatio non reſpondet ei vt finis: ſed magis viſio per quam primo finis fit ei præſens.

ARTIC. III.

Vtrum ad beatitudinem requiratur comprehenſio. 27

AD TERTIVM ſic procedirur. Videtur quòd ad beatitudinem non requiratur comprehenſio: dicit enim * Auguſtinus ad Paulinam, de videndo Deum, Attingere mente Deum, magna eſt beatitudo. Cõprehendere autem eſt impoſſibile: ergo ſine comprehenſione eſt beatitudo.

1. di. 1. q. 1. ar. 1. corollar. 4. di. 49. q. 4 ar. 5. q. 1. cor.

* epi. 112 c. 9. to. 2.

¶ 2 Præterea, Beatitudo eſt perfectio hominis ſecundum intellectiuam partem, in qua non ſunt aliæ potentiæ quàm intellectus & voluntas, vt in primo * dictum eſt. ſed intellectus ſufficienter perficitur per viſionem Dei: voluntas autem per delectationem in ipſo. ergo non requiritur comprehenſio tanquam aliquod tertium.

q. 79. & per 4. quæſt. ſequent.

¶ 3 Præterea, Beatitudo in operatione conſiſtit: operationes autem determinantur ſecundum obiecta: obiecta autem generalia ſunt duo, verum, & bonum: verũ correſpondet viſioni, & bonum correſpondet dilectioni. ergo nõ requiritur comprehenſio quaſi aliquod tertium.

SED contra eſt, quod Apoſt. dicit 1. ad Corin. 9. Sic currite vt comprehendatis: ſed ſpiritualis curſus terminatur ad beatitudinem. vnde ipſe dicit 2. ad Tim. vl. Bonum certamẽ certaui, curſum conſummaui, fidem ſeruaui, in reliquo repoſita eſt mihi corona iuſtitiæ.

iuſtitiæ. ergo comprehenſio requiritur ad beatitudinem.

CONCLVSIO.

Ad beatitudinem non ſolum requiritur viſio, quę perfecta eſt ultimi & intelligibilis finis cognitio: ſed etiam comprehenſio quæ finis præſentiam reſpicit, & fruitionem, quæ rei amantis in amato quietationem importat.

RESPONDEO dicendum, q; cum beatitudo conſiſtat in cōſequutione vltimi finis, ea quę requiruntur ad beatitudinem ſunt conſideranda ex ipſo ordine hominis ad finem: ad finem autem intelligibilē ordinatur homo partim quidem per intellectum, partim autem per voluntatē: per intellectum quidem inquantum in intellectu pręexiſtit aliqua cognitio finis imperfecta. Per voluntatem autem primò quidem per amorem, qui eſt primus motus voluntatis in aliquid; ſecundo autē per realē habitudinē amantis ad amatū. quæ quidē poteſt eſſe triplex; quandoq; enī amatū eſt pręſens amāti, & tūc iā nō quęritur: quandoq; autem non eſt pręſens, ſed impoſſibile eſt ipsū adipiſci, & tunc etiā non quæritur: quandoq; autē poſſibile eſt ipſum adipiſci, ſed eſt eleuatū ſupra facultatem adipiſcentis, ita vt ſtatim haberi non poſſit, & hæc eſt habitudo ſperātis ad ſperatum, quæ ſola habitudo facit finis inquiſitionē. Et iſtis tribus reſpondent aliqua in ipſa beatitudine: nam perfecta cognitio finis rñdet imperfectæ. Præſentia verò ipſius finis rñdet habitudini ſpei. Sed delectatio in præſentia cōſequitur dilectionē,
Ar. 1. huius q. vt * ſuprà dictū eſt: & ideo neceſſe eſt ad beatitudinē iſta tria concurrere, ſcilicet viſionē, quæ eſt cognitio perfecta intelligibilis finis, comprehenſionē, quæ importat pręſentiā finis, delectationē vel fruitionē, q̄ importat quietationem rei amantis in amato.

AD primum ergo dicendum, quòd comprehenſio dicitur dupliciter. Vno modo incluſio comprę henſi in comprehendente. & ſic omne quod comprehenditur à finito, eſt finitum: vnde hoc modo Deus comprehendi non poteſt ab aliquo intellectu creato. Alio modo comprehenſio nihil aliud nominat quàm tentionem alicuius rei, quæ iam præſentialiter habetur: ſicut aliquis conſequens aliquem; dicitur eum comprehendere, quando tenet eum: & hoc modo comprehenſio requiritur ab beatitudinem.

AD ſecundum dicendum, q; ſicut ad voluntatem pertinet ſpes & amor; quia eiuſdem eſt amare aliquid, & tendere in illud non habitum: ita etiam ad voluntatē pertinet comprehēſio & delectatio: quia eiuſdem eſt habere aliquid & quieſcere in illo.

AD tertium dicendum, quòd comprehenſio non eſt aliqua operatio præter viſionem: ſed quædā habitudo ad finem iam habitum. vnde etiam ipſa viſio vel res viſa, quæ pręſentialiter adeſt, obiectū comprehenſionis eſt.

ARTIC. IIII.

Vtrum ad beatitudinem requiratur rectitudo voluntatis. 28

AD QVARTVM ſic proceditur. Videtur quòd rectitudo voluntatis non requiratur ad beatitudinem. beatitudo enim conſiſtit in operatione intellectus, vt * dictum eſt. ſed ad perfectam intellectus operationem non requiritur rectitudo voluntatis, per quā homines mundi dicuntur. dicit enim * Auguſt. in lib. retractationum, Non approbo quod in oratione dixi: Deus qui non niſi mūdos verum ſcire voluiſti. reſponderi enim poteſt multos etiā non mundos multa ſcire vera. ergo rę ctitudo

Infrà q. 5. ar. 4. 7. cor. Et opuſc. 3. c. 173

* q. 3. art. 4.

* li. 1. retract. c. 4. non longè à pri. tomo 1.

ctitudo volũtatis non requiritur ad beatitudinem.

¶ 2 Præterea, Prius non depẽdet à poſteriori; ſed operatio intellectus eſt prior quam operatio volũtatis. ergo beatitudo quæ eſt perfecta operatio intellectus, non dependet à rectitudine voluntatis.

¶ 3 Præterea, Quod ordinatur ad aliquid tanquam ad finem, nõ eſt neceſſarium adepto iam fine: ſicut nauis poſtquam peruenitur ad portum. Sed rectitudo voluntatis, quæ eſt per virtutem, ordinatur ad beatitudinem tanquam ad finem. ergo adepta beatitudine, non eſt neceſſaria rectitudo voluntatis.

SED contra eſt quod dicitur Matth. 5. Beati mũdo corde: quoniam ipſi Deum videbunt. & Hebr. 12. Pacem ſequimini cum omnibus, & ſanctimoniam ſine qua nemo videbit Deum.

CONCLVSIO.

Sic ad beatitudinem requiritur voluntatis rectitudo, vt ſine hac nec aliquis ad eam peruenire, nec in ea eſſe poſſit.

RESPONDEO dicendum, quòd rectitudo uoluntatis requiritur ad beatitudinem, & antecedenter & concomitanter. Antecedenter quidem: quia rectitudo voluntatis eſt per debitum ordinem ad finem vltimum: finis aũt cõparatur ad id quod ordinatur ad finẽ, ſicut forma ad materiã: vnde ſicut materia non poteſt cõſequi formam niſi ſit debito modo diſpoſita ad ipſam, ita nihil conſequitur finem, niſi ſit debito modo ordinatũ ad ipſum: & ideo nullus poteſt ad beatitudinẽ peruenire, niſi habeat rectitudinem voluntatis. Concomitanter autẽ: q.3. ar.8. quia ſicut* dictum eſt, beatitudo vltima conſiſtit in viſione diuinę eſſentiæ, quæ eſt ipſa eſſentia bonitatis: & ita voluntas videntis Dei eſſentiam, ex neceſſitate amat quicquid amat ſub ordine ad Deum: ſicut voluntas non videntis Dei eſſentiam, ex neceſſitate amat quicquid amat ſub cõmuni ratione boni quam nouit: & hoc ipſum eſt quod facit volũtatem rectam. vnde manifeſtum eſt, quòd beatitudo non poteſt eſſe ſine recta uoluntate.

AD primum ergo dicendum, quòd Auguſtinus loquitur de cognitione veri, quod non eſt ipſa eſſentia bonitatis.

AD ſecundum dicendum, ꝙ omnis actus voluntatis procedit ab aliquo actu intellectus: aliqs tamen actus voluntatis eſt prior quàm aliquis actus intellectus: voluntas enim tendit in finalem actum intellectus, qui eſt beatitudo: & ideo recta inclinatio voluntatis præexigitur ad beatitudinẽ: ſicut rectus motus ſagittę ad percuſſionem ſigni.

AD tertium dicendum, quòd non omne quod ordinatur ad finem, ceſſat adueniẽte fine: ſed id tantum quod ſe habet in ratione imperfectionis, vt motus: vnde inſtrumenta motus non ſunt neceſſaria poſtquam peruenitur ad finem: ſed debitus ordo ad finem eſt neceſſarius.

ARTICVLVS V. 29

Vtrum ad beatitudinem hominis requiratur corpus. 3.q. 7.ar. 4. ad 2. & qō.15.ar. 10.cor.et ad 2. Et 4.diſt.49. q.4.ar.5. q.2.cor. & ad 1.et 4.contra. c.47. fin. & po.q.5 ar.10.co. Et opuſ. 3.c.152. Et Iob. 19.fin.

AD QVINTVM ſic proceditur. Videtur, quòd ad beatitudinem requiratur corpus. perfectio enim virtutis & gratiæ præſupponit perfectionẽ naturæ: ſed beatitudo eſt perfectio virtutis & gratiæ: anima aũt ſine corpore non habet perfectionem naturæ, cùm ſit pars naturaliter humanæ naturæ; omnis autem pars eſt impefecta à ſuo toto ſeparata. ergo anima ſine corpore non poteſt eſſe beata.

¶ 2 Præterea, Beatitudo eſt operatio quædam perfecta, vt* ſuprà dictum eſt. Sed operatio per- *q.3.ar.4

fecta ſequitur eſſe perfectũ: quia nihil operatur niſi ſecundum qđ eſt ens in actu. Cùm ergo anima nõ habeat eſſe perfectũ quãdo eſt à corpore ſeparata ſicut nec pars ſeparata à toto, videtur quòd anima ſine corpore non poſſit eſſe beata.

¶ 3 Præterea, Beatitudo eſt perfectio hominis: ſed anima ſine corpore non eſt homo. ergo beatitudo non poteſt eſſe in anima ſine corpore.

¶ 4 Præterea, Secundum Philoſophum in 10. * Ethic. operatio felicitatis in qua conſiſtit beatitudo, eſt non impedita, ſed operatio animæ ſeparatæ eſt impedita: quia vt dicit * Aug. 12 ſuper Gene. ad litteram. ineſt ei naturalis quidã appetitus corpus adminiſtrandi: quo appetitu retardatur quodãm modo ne tota intentione pergat in illud ſummum cælum, id eſt, in viſionem eſſentiæ diuinæ. ergo anima ſine corpore non poteſt eſſe beata.

c.6.li.10.

lib. 12. c. 35. circa medium tomo 3.

¶ 5 Præterea, Beatitudo eſt ſufficiens bonum, & quietat deſiderium. Sed hoc non conuenit animæ ſeparatæ: quia adhuc appetit corporis vnionem, vt * Aug. dicit ergo anima ſeparata à corpore nõ eſt beata.

lib. 12. ſuper Gen. ca. 35. ad medium tomo 3.

¶ 6 Præterea, Homo in beatitudine eſt angelis æqualis: ſed anima ſine corpore non æquatur angelis, vt * Auguſt. dicit: ergo nõ eſt beata.

* eo. lib. 12. ſuper Gen. c. 35 tomo 3.

SED contra eſt, quod dicitur Apocal. 14. Beati mortui, qui in Domino moriuntur.

CONCLVSIO.

Cùm perfecta hominis beatitudo conſiſtat in viſione eſſentiæ diuinæ, quæ per phantaſmata non videtur, ad ipſam nõ neceſſariò corpus reqritur quaſi illius eſſentiam conſtituens: beatitudo tamen quæ in hac vita poſſibilis nobis eſt, cùm in ſpeculatione conſiſtat, neceſſariò corpus exigit.

RESPONDEO dicendum, quòd duplex eſt beatitudo. Vna imperfecta, quæ habetur in hac vita: & alia perfecta, quæ in Dei viſione conſiſtit. Manifeſtum eſt autem, quòd ad beatitudinẽ huius vitæ de neceſſitate requiritur corpus. Eſt enim beatitudo huius vitæ operatio intellectus vel ſpeculatiui vel practici. operatio autem intellectus in hac vita nõ poteſt eſſe ſine phantaſmate, quod non eſt niſi in organo corporeo, vt in primo * habitum eſt: & ſic beatitudo quæ in hac vita haberi poteſt, dependet quodammodo ex corpore. Sed circa beatitudinẽ perfectam, quæ in Dei viſione cõſiſtit, aliqui poſuerunt quòd non poteſt animæ aduenire ſine corpore exiſtenti, dicentes quòd animæ ſanctorum à corporibus ſeparatæ, ad illam beatitudinem non perueniunt vſque ad diem iudicij quando corpora reſument: qđ quidẽ apparet eſſe falſum & auctoritate & ratione. Auctoritate quidem: quia Apoſtolus dicit 2. ad Cor. 5. Quamdiu ſumus in corpore, peregrinamur à Domino. & quæ ſit ratio peregrinationis, oſtendit, ſubdens, Per fidem enim ambulamus, & non per ſpeciem. Ex quo apparet, quòd quamdiu aliquis ambulat per fidem, & nõ per ſpeciem carẽs viſione diuinæ eſſentiæ, nondum eſt Deo præſens. animæ autem ſanctorum à corporibus ſeparatæ ſunt Deo p̃ſentes. vnde ſubditur, Audemus autem, & voluntatem habemus bonam peregrinari à corpore, & præſens eſſe ad Deum. vnde manifeſtum eſt, quòd animæ ſanctorũ ſeparatæ à corporibus ambulant per ſpeciem Dei eſſentiam videntes, in quo eſt vera beatitudo. Hoc etiam per rationem apparet: nam intellectus ad ſuam operationem non indiget corpore niſi propter

p. p. q. 84 art. 7.

propter phantaſmata, in quibus veritatem intelligibilem contuetur, vt in primo * dictum eſt. Manifeſtum eſt autem, quòd diuina eſſentia per phantaſmata videri non poteſt, vt in primo † oſtenſum eſt. Vnde cum in viſione diuinæ eſſentiæ perfecta hominis beatitudo conſiſtat, non dependet beatitudo perfecta hominis à corpore: vnde ſine corpore poteſt anima eſſe beata. Sed ſciẽdum ꝙ ad perfectionem alicuius rei dupliciter aliquid pertinet. Vno modo, ad conſtituendam eſſentiam rei: ſicut anima requiritur ad perfectionem hominis. Alio modo requiritur ad perfectionem rei, quod pertinet ad bene eſſe eius: ſicut pulchritudo corporis: vel velocitas ingenij pertinet ad perfectionem hominis. quamuis ergo corpus primo modo ad perfectionem beatitudinis humanæ non pertineat, pertinet tamen ſecundo modo. cùm enim operatio dependeat ex natura rei, quanto anima perfectior erit in ſua natura, tanto perfectius habebit ſuã propriam operationem, in qua felicitas conſiſtit. vnde * Auguſtinus in 12. ſuper Geneſ. ad literã, cùm quæſiuiſſet vtrum ſpiritibus defunctorum ſine corporibus poſſit ſumma illa beatitudo præberi: reſpondit, quòd non ſic poſſunt videre incommutabilem ſubſtantiam, vt ſancti angeli vident, ſiue alia latentiore cauſa; ſiue ideo quia eſt in eis naturalis quidam appetitus corpus adminiſtrandi.

q.84.ar.7

† p. p. q. 12.

lib. 12. ſuper Gen. c.35. to.3

AD primum ergo dicendum, quòd beatitudo eſt perfectio animæ ex parte intellectus, ſecundũ quem anima tranſcendit corporis organa, non autem ſecundum quod eſt forma naturalis corporis: & ideo illa naturalis perfectio manet, ſecundum quam ei beatitudo debetur, licet non maneat illa naturæ perfectio ſecundũ quã eſt corporis forma.

AD ſecundũ dicendum, quòd anima aliter ſe habet ad eſſe, q̃ aliæ partes: nam eſſe totius non eſt alicuius ſuarum partium: vnde vel pars omnino deſinit eſſe deſtructo toto, ſicut partes animalis deſtructo animali: vel ſi remanẽt, habent aliud eſſe in actu: ſicut pars lineæ habet aliud eſſe, quàm tota linea: ſed animæ humanæ remanet eſſe cõpoſiti poſt corporis deſtructionem. & hoc ideo, quia idem eſt eſſe formæ & materiæ. & hoc idem eſt eſſe compoſiti. anima autem ſubſiſtit in ſuo eſſe, vt in primo * oſtenſum eſt. vnde relinquitur, ꝙ poſt ſeparationem à corpore perfectum eſſe habeat, vnde perfectam operationem habere poteſt, licet nõ habeat perfectam naturam.

P.P. q.75. art.2.

AD tertium dicendum, quòd beatitudo eſt hominis ſecundum intellectum: & ideo remanente intellectu poteſt ineſſe ei beatitudo: ſicut dẽtes Aethiopis poſſunt eſſe albi, etiam poſt euulſionem: ſecũdum quos Aethiops dicitur albus.

AD quartum dicẽdum, quòd dupliciter aliquid impeditur ab alio. Vno modo, per modum contrarietatis, ſicut frigus impedit actionem caloris: & tale impedimentum operationis repugnat felicitati. Alio modo, per modum cuiuſdam defectus: quia ſcilicet res impedita non habet quicquid ad omnimodam eius perfectionẽ requiritur: & tale impedimentũ operationis non repugnat felicitati, ſed omnimodæ perfectioni ipſius; & ſic ſeparatio animæ à corpore dicitur animam retardare, ne tota intentione tendat in viſionem diuinæ eſſentiæ. appetit enim anima ſic frui Deo, quòd etiam ipſa fruitio deriuetur ad corpus per redundantiã ſicut eſt poſſibile: & ideo quamdiu ipſa fruitur Deo ſine corpore, appetitus eius ſic quieſcit in eo, quod tamen adhuc ad participationem eius vellet ſuum corpus pertingere.

AD quintum dicẽdum, quòd deſiderium animę ſeparatæ totaliter qeſcit ex parte appetibilis: quia habet id quod ſuo appetitui ſufficit. ſed non totaliter requieſcit ex patte appetẽtis; quia illud bonum non poſſidet ſecundũ omnem modum quo poſſidere vellet: & ideo corpore reſumpto beatitudo creſcit, non intenſiuè, ſed extenſiuè.

AD ſextum dicendum, quòd id quod ibidem dicitur, quòd ſpiritus defunctorum non ſic vidẽt Deum ſicut angeli, non eſt intelligendum ſecundum inæqualitatẽ quantitatis; quia etiam modò aliquę animæ beatorum ſunt aſſumptæ ad ſuperiores ordines angelorum, clarius videntes Deum ꝙ inferiores angeli: ſed intelligitur ſecundum inęqualitatem proportionis: quia angeli etiam infimi habẽt omnem perfectionem beatitudinis, quam ſunt habituri: nõ autem animæ ſeparatæ ſanctorũ.

ARTIC. VI.

Vtrũ ad beatitudinem requiratur aliqua perfectio corporis. 30

Suprà ar. 5. & locis ibi inductis.

AD SEXTVM ſic proceditur. Videtur quòd perfectio corporis non requiratur ad beatitudinem hominis perfectam. perfectio enim corporis eſt quoddam corporale bonũ: ſed * ſuprà oſtenſum eſt, ꝙ beatitudo non cõſiſtit in corporalibus bonis. ergo ad beatitudinem hominis non requiritur aliqua perfecta diſpoſitio corporis.

* q. 2. per totam.

¶ 2 Præterea, Beatitudo hominis conſiſtit in viſione diuinæ eſſentiæ, vt † oſtenſum eſt: ſed ad hanc operationem nihil exhibet corpus, vt * dictum eſt; ergo nulla diſpoſitio corporis requiritur ad beatitudinem.

† q. 3. ar. 8.

* ar. 5. pręcedent.

¶ 3 Præterea, Quanto intellectus eſt magis abſtractus à corpore, tanto perfectiùs intelligit: ſed beatitudo conſiſtit in perfectiſſima operatione intellectus. ergo oportet omnibus modis animam eſſe abſtractam à corpore. nullo ergo modo requiritur aliqua diſpoſitio corporis ad beatitudinẽ.

SED contra, Præmium virtutis eſt beatitudo. vnde dicitur Io. 13. Beati eritis ſi feceritis ea. ſed ſanctis repromittitur pro pręmio non ſolum viſio Dei, & delectatio: ſed etiam corporis bona diſpoſitio. dicitur enim Iſa. vlt. Videbitis, & gaudebit cor veſtrum, & oſſa veſtra quaſi herba germinabũt, ergo bona diſpoſitio corporis requiritur ad beatitudinem.

CONCLVSIO.

Ad omnem beatitudinem quocunque modo ſumptam cõueniens corporis humani antecedit & ſequitur diſpoſitio, vt illius decor & perfectio.

RESPONDEO dicendum, quòd ſi loquamur de beatitudine hominis qualis in hac vita poteſt haberi, manifeſtum eſt, ꝙ ad eam ex neceſſitate requiritur bona diſpoſitio corporis. cõſiſtit enim hæc beatitudo ſecundũ philoſophũ in operatione virtutis perfectæ. manifeſtum eſt aũt, ꝙ per inualitudinem corporis in omni operatione virtutis homo impediri poteſt. Sed ſi loquamur de beatitudine perfecta, ſic quidã poſuerunt, quòd non requiritur ad beatitudinem aliqua corporis diſpoſitio, imo requiritur ad eã, vt omnino anima ſit à corpore ſeparata. vnde Auguſtin. * 12. de ciuita. Dei introducit verba Porphyrij dicentis: Quòd ad hoc ꝙ ſit beata anima, omne corpus fugiendum eſt. Sed hoc eſt inconueniens: cùm enim naturale ſit animæ corpori vniri, non poteſt eſſe ꝙ perfectio animæ naturalẽ eius perfectionẽ excludat. Et ideo dicendum eſt, ꝙ ad beatitudinem omnibus modis perfectã requiritur perfecta diſpoſitio corporis, & antecedenter & conſequenter: antece-

lib. 12. c. 26. in pri. et li. 22. c. 26. in pri. tom. 5.

lib. 12.c. antecedẽter quidem, quia vt Au-
35.to.3. guſtin. * dicit 12. ſuper Geneſ. ad literam, ſi tale ſit corpus, cuius ſit difficilis & grauis adminiſtratio, ſicut caro quæ corrumpitur, & aggrauat animam, auertitur mens ab illa viſione ſummi cæli. vnde concludit, quòd cùm hoc corpus iam non erit animale, ſed ſpirituale; tunc angelis adæquabitur, & erit ei ad gloriam quod ſarcinæ fuit. Conſequenter verò, qa ex beatitudine animæ fiet redundantia ad corpus, vt & ipſum ſua
aliquan- perfectione potiatur. vnde Aug. *
tulũ ante dicit in epiſt. ad Dioſcorum. Tam
medium potenti natura Deus fecit animã,
& eſt ep. vt ex eius pleniſſima beatitudine
56.to.3. redundet in inferiorem naturam incorruptionis vigor.

AD primum ergo dicendum, quòd in corporali bono non conſiſtit beatitudo ſicut in obiecto beatitudinis, ſed corporale bonũ poteſt facere ad aliquem beatitudinis decorem vel perfectionem.

AD ſecundum dicendum, ꝙ etſi corpus nihil conferat ad illã operationem intellectus, qua Dei eſſentia videtur: tamen poſſet ab hac impedire; & ideo requiritur perfectio corporis, vt non impediat eleuationem mentis.

AD tertium dicendum, quòd ad perfectam operationem intellectus requiritur quidem abſtractio a hoc corruptibili corpore quod aggrauat animam: non autẽ à ſpirituali corpore, quod erit totaliter ſpiritui ſubiectum. de quo in tertia parte huius operis dicetur.

ARTICVLVS VII.

31 *Vtrum ad beatitudinem requirãtur aliqua exteriora bona.*

2.2.q.18. AD SEPTIMVM ſic pro-
ar.3.ad 4 ceditur. Videtur quòd ad beatitudinẽ requirantur etiam exteriora bona: quod enim in præmium ſanctis promittitur, ad beatitudinem pertinet. ſed ſanctis repromittuntur exteriora bona, ſicut cibus & potus, diuitiæ & regnum: dicitur enim Luc. 22. Vt edatis & bibatis ſuper menſam meam in regno meo, & Matth. 6. Theſaurizate vobis theſaurũ in cælo: & Mat. 25. Venite benedicti patris mei, poſſidete regnum. ergo ad beatitudinem requiruntur exteriora bona.

¶ 2 Præterea, Secundum Boëtium in 3. de * conſolatione, Bea- profa, 2.
titudo eſt ſtatus omnium bonorũ circa pri-
aggregatione perfectus. ſed exte- cipium.
riora ſunt aliqua hominis bona, licet minima, vt * Auguſ. dicit. er lib. 2. de
go ipſa etiam requiruntur ad bea l.b.arb.c.
titudinem. 19. & 1.

¶ 3 Præterea, Dominus Matt. retrac. c.
5. dicit, Merces veſtra multa eſt 9.tom. 1.
in cęlis: ſed eſſe ĩ cęlis ſignificat eſſe in loco. ergo ſaltẽ locus exterior requiritur ad beatitudinem.

SED contra eſt, quòd dicitur in Pſalm. 72. Quid enim mihi eſt in cæl. & à te quid vol. ſuper terram? quaſi dicat, nihil volo niſi hoc quod ſequitur: mihi adhęrere Deo bonum eſt. ergo nihil aliud extra Deum ad beatitudinem requiritur.

CONCLVSIO.

Ad beatitudinem patriæ, exteriora bona, quæ vitę animali non ſpiritali deſeruiunt, nullo modo requiruntur: ad eam tamen beatitudinem, quæ in vita actiua ac cõtemplatiua operibus perficitur, neceſſaria ſũt vt inſtrumenta.

RESPONDEO dicendum, ꝙ ad beatitudinem imperfectam qualis in hac vita poteſt haberi, requiruntur exteriora bona, non quaſi de eſſentia beatitudinis exiſtentia, ſed quaſi inſtrumentaliter deſeruientia beatitudini: quę conſiſtit in operatione virtutis, vt dicitur in primo * Eth. Indiget li.1.Ethi.
enim homo in hac vita neceſſarijs cap.7.
corporis tam ad operationem vir

tutis contemplatiuæ, quàm etiā ad operationem virtutis actiuæ, ad quam etjam plura alia requiruntur, quibus exerceat opera actiuæ virtutis.

Sed ad beatitudinem perfectā, quæ in viſione Dei conſiſtit, nullo modo huiuſmodi bona requiruntur. Cuius ratio eſt, quia omnia huiuſmodi bona exteriora vel requiruntur ad ſuſtentationē animalis corporis, vel requiruntur ad aliquas operationes, quas per animale corpus exercemus, quæ humanæ vitæ conueniunt: illa autem perfecta beatitudo, quę in viſione Dei conſiſtit, vel erit in anima ſine corpore, vel erit in anima corpori iuncta non iam animali, ſed ſpirituali: & ideo nullo modo huiuſmodi exteriora bona requiruntur ad illam beatitudinem, cùm ordinentur ad vitam animalem. & quia in hac vita magis accedit ad ſimilitudinē illius pfectæ beatitudinis felicitas cōtemplatiua, quàm actiua, vtpote

* q. 3. ar. 5. etiam Deo ſimilior, vt ex * dictis patet; ideo minus indiget huiuſmodi bonis corporis, vt dicitur in

† lib. 10. cap. 8. 10. † Ethic.

AD primum ergo dicendum, quòd omnes illæ corporales promiſſiones, quæ in ſacra ſcriptura cōtinentur, ſunt metaphoricè intelligendæ ſecūdum quod in ſcripturis ſolent ſpiritualia per corporalia deſignari, vt ex his quæ nouimus, ad deſiderandum incognita conſurgamus, ſicut Grego.

ho. 10. in euāgelia circa pri. dicit in quadam * homilia. Sicut per cibum & potum intelligitur delectatio beatitudinis, per diuitias ſufficientia qua homini ſufficiet Deus, per regnum, exaltatio hominis vſque ad coniunctionē cum Deo.

AD ſecundū dicendū, ꝙ bona iſta deſeruiētia aīali vitæ nō cōpetunt vitæ ſpūali, ī qua beatitudo pfecta cōſiſtit. Et tamen erit in illa beatitudine omnium bonorū congregatio: quia quicquid bonum inuenitur in iſtis, totū habebitur in ſummo fonte bonorum.

AD tertium dicendum, quòd ſecundum * Auguſt. in lib. de ſer. Do. in monte, Merces ſanctorum non dicitur eſſe in corporeis cælis: ſed per cælos intelligitur altitudo ſpiritualium bonorum. Nihilominus tamen locus corporeꝰ ſcilicet cælum empyreum aderit beatis; non propter neceſſitatem beatitudinis, ſed ſecundum quādam congruentiam & decorem. — lib. 1. c. 9. nō remotè à fine, tomo 4.

ARTICVLVS VIII.

Vtrum ad beatitudinem requiratur ſocietas amicorum.

AD OCTAVVM ſic proceditur. Videtur, ꝙ amici ſint neceſſarij ad beatitudinem. futura enim beatitudo in ſcripturis frequenter nomine gloriæ deſignatur; ſed gloria conſiſtit in hoc quòd bonum hominis ad notitiam multorum deducitur, ergo ad beatitudinem requiritur ſocietas amicorum. 32

¶ 2 Pręterea, Boëtius dicit, ꝙ nullius boni ſine conſortio iucūda eſt poſſeſſio: ſed ad beatitudinem requiritur delectatio. ergo etiam requiritur ſocietas amicorum.

¶ 3 Præterea, Charitas in beatitudine perficitur: ſed charitas extendit ſe ad dilectionem Dei & proximi. ergo videtur quòd ad beatitudinem requiratur ſocietas amicorum.

SED contra eſt quod dicitur Sapient. 7. Venerunt mihi omnia bona pariter cum illa, ſcilicet cū diuina ſapientia, quæ conſiſtit in cōtemplatione Dei, & ſic ad beatitudinem nihil aliud requiritur.

CONCLVSIO.

Etiā ſi ad præſentis vitæ beatitudinē amicorum ſocietas requiratur, vt illis ad opera vitæ actiuæ & contēplatiuæ præſtāda, iuuetur, oblectetur & exerceatur.

ceatur homo: non tamen ad perfectam ſequentis vitæ beatitudinem, neceſſaria eſt.

RESPONDEO dicendum, ꝙ ſi loquamur de felicitate præſentis vitæ, ſicut philoſophus dicit in 9.* Ethic. Felix indiget amicis.non quidem propter vtilitatem, cùm ſit ſibi ſufficiēs; nec propter delectationem, quia hēt in ſeipſo delectationem perfectam in operatione virtutis: ſed ꝑpter bonam operationem, vt ſcilicet eis benefaciat, & vt eos inſpiciēs bñfacere delectetur, & vt ab eis ī benefaciendo iuuetur. Indiget.n. homo ad bene operandum auxi-

li. 9. Eth. c. 9. & 11. tom. 5.

32 lio amicorum, tam in operibus vitæ actiuæ, q̄ in operibus vitæ contemplatiuæ. Sed ſi loquamur de perfecta beatitudine quæ erit in patria, non requiritur ſocietas amicorum de neceſſitate ad beatitudinem; quia homo habet totā plenitudinem ſuæ perfectionis in Deo: ſed ad bene eſſe beatitudinis facit ſocietas amicorum. Vñ Auguſt.* dicit 8. ſuper Geneſ. ad literam, ꝙ creatura ſpiritualis ad hoc ꝙ ſit beata, non niſi intrinſecus adiuuatur æternitate, ueritate, charitate Creatoris: extrinſecꝰ verò ſi adiuuari dicenda eſt, fortaſſe hoc ſolo adiuuatur, ꝙ ſe inuicem vident, & de ſua ſocietate gaudent.

li. 8. c. 25. poſt mediū to. 3.

AD primū ergo dicendum, ꝙ gloria, quæ eſt eſſentialis beatitudini, eſt quam habet homo non apud hominem, ſed apud Deum.

AD ſecundum dicēdum, quòd verbum illud intelligitur quādo in eo bono quod habetur, non eſt plena ſufficientia. quod in propoſito dici non poteſt, quia omnis boni ſufficientiam habet homo in Deo.

AD tertium dicēdum, ꝙ perfectio charitatis eſt eſſentialis beatitudini quantum ad dilectionē Dei, non quantum ad dilectionē proximi. Vnde ſi eſſet una ſola anima fruens Deo, beata eſſet nō habens proximum quem diligeret: ſed ſuppoſito proximo ſequitur dilectio eius ex perfecta dilectione Dei. vnde quaſi concomitanter ſe habet amicitia ad perfectam beatitudinem.

QVÆSTIO V.

De adeptione beatitudinis, in octo articulos diuiſa.

DEINDE conſiderandum eſt de ipſa adeptione beatitudinis.

¶ Et circa hoc quęruntur octo.

¶ Primo, vtrum homo poſſit conſequi beatitudinem.

¶ Secundo, vtrū vnus homo poſſit eſſe alio beatior.

¶ Tertio, vtrum aliquis poſſit eſſe in hac vita beatus.

¶ Quarto, vtrum beatitudo habita poſſit amitti.

¶ Quinto, vtrum homo per ſua naturalia poſſit acquirere beatitudinem.

¶ Sexto, vtrum homo conſequatur beatitudinem per actionē alicuius ſuperioris creaturæ.

¶ Septimo, vtrum requirantur opera hominis aliqua ad hoc ꝙ homo beatitudinem conſequatur à Deo.

¶ Octauo, vtrum omnis homo appetat beatitudinem.

ARTIC. PRIMVS.

Vtrum homo poſſit conſequi beatitudinem. 33

AD PRIMVM ſic ꝓceditur. Videtur, ꝙ homo beatitudinem adipiſci nō poſſit. ſicut .n. natura rationalis eſt ſupra ſenſibilem, ita natura intellectualis eſt ſupra rationalē, vt patet per * Dioy. in lib. de diui. no. in multis locis. ſed bruta animalia quæ habent naturā ſenſibilem tantum, non poſſunt peruenire

cap. 5. de diu. nominib.

uenire ad finem rationalis naturæ. ergo nec homo qui eſt rationalis naturæ, poteſt peruenire ad finem intellectualis naturæ, qui eſt beatitudo.

¶ 2 Præterea, Beatitudo uera cōſiſtit in viſione Dei, quæ eſt veritas pura. ſed homini eſt connaturale, ut ueritatem intueatur in rebus materialibus. Vnde ſpecies intelligibiles in phantaſmatibus
li.3.de anima.tex.39 intelligit, ut dicitur in * tertio de anima. ergo non poteſt ad beatitudinem peruenire.

¶ 3 Præterea, Beatitudo conſiſtit in adeptione ſummi boni: ſed aliquis non poteſt peruenire ad ſummum niſi tranſcēdat media: cùm igitur inter Deum & naturā humanam media ſit natura angelica, quā homo tranſcendere non poteſt, videtur ꝙ non poſſit beatitudinem adipiſci.

SED cōtra eſt, quod dicitur in Pſal. 93. Beatus homo quem tu erudieris Domine.

CONCLVSIO.

Cùm homo ſit vniuerſalis boni per intellectum capax, quod & uoluntate appetere poteſt, poſſibile eſt hominem adipiſci beatitudinem.

RESPONDEO dicendum, quòd beatitudo nominat adeptionem perfecti boni. quicunque ergo eſt capax perfecti boni, poteſt ad beatitudinem peruenire. quòd autem homo boni perfecti ſit capax, ex hoc apparet, quòd eius intellectus poteſt comprehendere vniuerſale & perfectum bonum, & eius voluntas appetere illud, & ideo homo poteſt beatitudinē adipiſci. Apparet etiam idem ex hoc ꝙ homo eſt capax viſionis di
q.12.ar.1 uinæ eſſentiæ, ſicut in primo* habitum eſt: in qua quidem viſione perfectam hominis beatitudinē conſiſtere diximus.

AD primum ergo dicēdum, ꝙ aliter excedit natura rationalis ſenſitiuā: & aliter intellectualis rationalem: natura enim rationalis excedit ſenſitiuam quantū ad cognitionis obiectum; quia ſēſus nullo modo poteſt cognoſcere vniuerſale, cuius ratio eſt cognoſcitiua: ſed intellectualis natura excedit rationalem quantum ad modum cognoſcendi intelligibilem ueritatem, nam intellectualis natura ſtatim apprehendit veritatem, ad quam rationalis natura per inquiſitionem rationis pertingit, vt patet ex his quæ in primo * dicta ſunt; & ideo ad id qđ q.79.ar.8
intellectus apprehendit, ratio per quendam motum pertingit: unde rationalis natura cōſequi poteſt beatitudinem, quæ eſt perfectio intellectualis naturæ: tamen alio modo q̄ angeli. nam angeli conſecuti ſunt eam ſtatim poſt principium ſuæ cognitionis: homines autem per tempus ad ipſam perueniunt, ſed natura ſenſitiua ad hunc finem nullo modo pertingere poteſt.

AD ſecundum dicendum, ꝙ homini ſecūdum ſtatum præſentis uitæ eſt connaturalis modus cognoſcendi veritatem intelligibilem per phantaſmata: ſed poſt huius uitæ ſtatum habet aliū modum connaturalem, ut in primo
* dictum eſt. q.74.ar.7 & q.89. ar.1.

AD tertium dicendum, ꝙ homo non poteſt trāſcendere angelos gradu naturæ, ut ſcilicet naturaliter ſit eis ſuperior: poteſt tamen eos tranſcendere per operationem intellectus: dum intelligit aliquid ſuper angelos eſſe, qđ homines beatificat, quod cū perfectè conſequetur, perfectè beatus erit.

ARTICVLVS II.

Vtrùm vnus homo poſſit eſſe beatior altero.

34

AD SECVNDVM ſic ꝓceditur. Videtur, ꝙ vnus 4.diſt.49.
homo alio non poſſit eſſe q.1.ar.4.
beatior. beatitudo enim eſt præmium q.2.

mium virtutis, vt philoſophus di
* li. 1. ethi. ca. 9. tom. 5.
cit in primo * Ethic. ſed pro operibus uirtutum omnibus ęqualis merces redditur. dicitur. n. Matt. 20. ꝙ omnes qui operati ſunt in vinea, acceperunt ſingulos denarios: quia vt dicit † Gregorius, æqualem æternæ vitæ retributionem ſortiti ſunt. ergo vnus non erit beatior alio.

† homil. 19. i euã. parũ ante mediũ

¶ 2 Præterea, Beatitudo eſt ſummum bonum. ſed ſummo nõ poteſt eſſe aliquid maius: ergo beatitudine vnius hominis non poteſt eſſe alia maior beatitudo.

¶ 3 Præterea, Beatitudo cùm ſit perfectum & ſufficiẽs bonum, deſiderium hominis quietat: ſed non quietatur deſiderium ſi aliquod bonum deeſt, quod ſuppleri poſſit; ſi autem nihil deeſt quod ſuppleri poſſit, non poterit eſſe aliquid aliud maius bonum. ergo uel homo non eſt beatus, uel ſi eſt beatus, non poteſt alia maior beatitudo eſſe.

SED contra eſt, quòd dicitur Ioan. 14. In domo Patris mei manſiones multæ ſunt: per quas vt Auguſt. * dicit, diuerſæ meritorũ dignitates intelliguntur in vita æterna. dignitas autem vitæ æternæ, quę pro merito datur eſt ipſa beatitudo, ergo ſunt diuerſi gradus beatitudinis: & non omnium eſt æqualis beatitudo.

De Sãcta Virgine cap. 26. tract. 67. in Ioã. añ mediũ tomo 9.

CONCLVSIO.

Nõ poteſt beatitudo una ex parte obiecti alia maior eſſe; ſed ſecundum fruitionem eius, quia alius eſt alio melius diſpoſitus ad eam, unus altero beatior eſſe poteſt.

q. 1. ar. 8. & q. 2. ar. 7.

RESPONDEO dicendum, ꝙ ſicut * ſuprà dictum eſt, in ratione beatitudinis duo includuntur, ſ. ipſe finis vltimus, qui eſt ſummum bonum; & adeptio vel fruitio ipſius boni. Quantum igitur ad ipſum bonũ quod eſt beatitudinis obiectum & cã, non põt eſſe una beatitudo alia maior: quia nõ eſt niſi vnũ ſummũ bonum, ſ. Deus, cuius fruitione hoĩes ſunt beati; ſed quantũ ad adeptionem hmõi boni uel fruitionẽ põt aliquis alio eſſe beatior: quia quanto magis hoc bono fruitur, tanto beatior eſt. contingit aũt aliquẽ perfectius frui Deo, ꝗ aliũ ex eo ꝙ eſt melius diſpoſitus vel ordinatus ad eius fruitionẽ. & ſcd̃m hoc põt aliquis alio beatior eſſe.

AD primum ergo dicendũ, ꝙ vnitas denarij ſignificat vnitatẽ beatitudinis ex parte obiecti; ſed diuerſitas manſionũ ſignificat diuerſitatẽ beatitudinis ſecundum diuerſum gradum fruitionis.

AD ſecundum dicendum, ꝙ beatitudo dicitur eſſe ſummum bonum inquãtum eſt ſummi boni perfecta poſſeſſio ſiue fruitio.

AD tertiũ dicendũ, ꝙ nulli beato deeſt aliquod bonũ deſiderandum, cùm habet ipſum bonũ infinitũ, qđ eſt bonũ oĩs boni, vt * Auguſt. dicit. ſed dicitur aliquis alio beatior ex diuerſa eiuſdem boni participatione. additio aũt aliorũ bonorum nõ auget beatitudinẽ. vnde Auguſt. dicit in 5 † Confeſ. Qui te & alia nouit, nõ propter illa beatior, ſed ꝑp te ſolũ beatus.

* epi. 56. parũ añ mediũ to. 2. & 13 đ triu. cap. 7. tom. 3.
† li. 5. cõf. cap. 4. circa princ. tom. 1.

ARTIC. III.

Vtrum aliquis in hac uita poſſit eſſe beatus.

AD TERTIVM ſic proceditur. Videtur ꝙ beatitudo poſſit in hac uita haberi. dicitur. n. in Pſal. 118. Beati immaculati in via, qui ambulãt in lege Dñi. hoc aũt in hac vita contingit. ergo aliquis in hac vita poteſt eſſe beatus.

Inf. ar. 5. cor. & q. 62. art. 1. co. & 3. di. 27. q. 2. ar. 2. cor. & 4. diſt. 49. q. 1. ar. 2. q. 2. ad 5. Et uer. q. 14. ar. 2. cor. Et 1. eth. lec. 16. fi.

¶ 2 Præterea, Imperfecta participatio ſummi boni non adimit rationem beatitudinis: alioquin vnus non eſſet beatior alio. ſed in hac vita hoĩes pñt participare ſũmũ bonũ cognoſcendo & amãdo Deũ, licet imperfectè. ergo hõ in hac vita poteſt eſſe beatus.

¶ 3 Præ-

¶ 3 Preterea, Quod ab omnib⁹ dicitur, non poteſt totaliter falsũ eſſe. videtur enim naturale quod in pluribus eſt: natura autem nõ totaliter deficit, ſed plures ponũt beatitudinem in hac vita: vt patet per illud Pſal. 143. Beatum dixerunt populum cui hæc ſunt, ſcilicet præſentis vitæ bona. ergo aliquis in hac vita põt eſſe beatus.

SED contra eſt; quod dicitur Iob 14. Homo natus de muliere breui uiuens tempore, repletur multis miſeriis. ſed beatitudo excludit miſeriã. ergo homo in hac vita non poteſt eſſe beatus.

CONCLVSIO.

Cùm perfecta beatitudo in viſione diuina eſſentia conſiſtens omne malum excludat, hac autem vita miſerijs varijs ſit obnoxia, cõſtat eam in hac vita haberi non poſſe.

RESPONDEO dicẽdum, ꝙ aliqualis beatitudinis participatio in hac vita haberi poteſt, perfecta autem & uera beatitudo non poteſt haberi in hac vita. & hoc quidem conſiderari poteſt dupliciter. Primò quidem ex ipſa communi beatitudinis ratione: nam beatitudo, cùm ſit perfectum & ſufficiens bonum, omne malum excludit, & omne deſiderium implet. in hac autẽ vita non poteſt omne malũ excludi; multis enim malis præſens vita ſubiacet, quæ vitari non poſſunt, & ignorantiæ ex parte intellectus. & inordinatæ affectioni ex parte appetitus, & multiplicibus pœnalitatib⁹ ex parte corporis, ut * Auguſt. diligenter proſequitur 19. de ciuit. Dei. ſimiliter etiam boni deſiderium in hac uita ſatiari non põt: naturaliter enim homo deſiderat permanentiam eius boni, quod habet. bona autem præſentis vitæ tranſitoria ſunt, cùm & ipſa vita tranſeat, quam naturaliter deſideramus, & eam perpetuo permanere vellemus, quia naturaliter homo refugit mortem. vnde impoſſibile eſt quòd in hac vita vera beatitudo habeatur. Secundo, ſi conſideretur id, in quo ſpecialiter beatitudo conſiſtit, ſ. viſio diuinæ eſſentiæ, quæ nõ poteſt homini prouenire in hac vita, vt in primo * oſtenſum eſt. ex quibus manifeſtè apparet, quòd non poteſt aliquis in hac vita veram & perfectam beatitudinem adipiſci.

li. 19. c. 5. 6. 7. 8. 10. 5

q. 12. ar. 11.

AD primum ergo dicendum, quòd beati dicũtur aliqui in hac vita uel propter ſpem beatitudinis adipiſcendæ in futura uita, ſecundum illud Rom. 8. Spe ſalui facti ſumus: vel propter aliquam participationem beatitudinis ſecundum aliqualem ſummi boni fruitionem.

AD ſecundum dicendum, ꝙ participatio beatitudinis poteſt eſſe imperfecta dupliciter. Vno modo, ex parte ipſius obiecti beatitudinis. quod quidem ſecundũ ſui eſſentiam non videtur: & talis imperfectio tollit rationẽ veræ beatitudinis. Alio modo poteſt eſſe imperfecta ex parte ipſius participantis, qui quidem ad ipſum obiectum beatitudinis ſecũdum ſeipſum attingit, ſcilicet Deum: ſed imperfectè per reſpectum ad modum, quo Deus ſeipſo fruitur, & talis imperfectio nõ tollit veram rationem beatitudinis: quia cùm beatitudo ſit operatio quædam, vt * ſuprà dictũ eſt, vera ratio beatitudinis conſideratur ex obiecto, quòd dat ſpeciem actui, non autem ex ſubiecto.

q. 3. ar. 2.

AD tertium dicendum, quòd homines reputant in hac vita eſſe aliquam beatitudinẽ propter aliquam ſimilitudinem ueræ beatitudinis: & ſic non ex toto in ſua æſtimatione deficiunt.

AR-

ARTICVLVS IIII.

Vtrum beatitudo habita poſſit amitti.

36

1.qō. 64. ar.2. cor. & 1. diſt. 8.q.3. ar. 2. cor. fi. & 3. contra.c. 61. & 62. & opuſ.3.c. 166. 262. & 264. Et 10. 10. le. 5.co.5.

AD QVARTVM ſic ꝓceditur. Videtur, ꝙ beatitudo poſſit amitti. beatitudo enim eſt perfectio quædam: ſed omnis perfectio ineſt perfectibili ſecundum modum ipſius. cũ igitur homo ſecundum naturam ſuam ſit mutabilis, videtur quòd beatitudo ab homine mutabiliter participetur: & ita videtur, ꝙ homo beatitudinem poſſit amittere.

¶ 2 Præterea, Beatitudo conſiſtit in actione intellectus qui ſubiacet voluntati: ſed voluntas ſe habet ad oppoſita. ergo videtur ꝙ poſſit deſiſtere ab operatione qua homo beatificatur: & ita homo deſinet eſſe beatus.

¶ 3 Præterea, Principio reſpondet finis: ſed beatitudo hominis habet principium: quia homo nõ ſemper fuit beatus. ergo videtur quòd habeat finem.

SED contra eſt, quod dicitur Matth.23. de iuſtis, quòd ibunt in vitam æternam. quæ, vt dictum eſt,* eſt beatitudo ſanctorum. quod autem eſt æternum, non deficit. ergo beatitudo non poteſt amitti.

ar. 2. huius qō.

CONCLVSIO.

Poſſibile eſt quemuis ab imperfecta beatitudine, qualis in hac vita haberi poteſt, deficere, non autem à perfecta, quæ quoniam in uiſione diuina eſſentiæ conſiſtit, omne malum excludit.

RESPONDEO dicendum, quòd ſi loquamur de beatitudine imperfecta, qualis in hac vita poteſt haberi, ſic poteſt amitti. & hoc patet in felicitate contemplatiua, quæ amittitur: vel per obliuionẽ, puta cùm corrumpitur ſciẽtia ex aliqua ægritudine: uel ꝑ aliquas occupationes quibus totaliter abſtrahitur aliquis à contemplatione. Patet etiam idem in felicitate actiua. voluntas enim hominis tranſmutari poteſt, vt videlicet degeneret à virtute, in cuius actu principaliter conſiſtit felicitas. ſi autem virtus remanet integra, exteriores tranſmutationes poſſunt quidem beatitudinem talẽ perturbare inquantum impediũt multas operationes virtutum; nõ tamen poſſunt eam totaliter auferre: quia adhuc remanet operatio virtutis, dum ipſas aduerſitates homo laudabiliter ſuſtinet. & quia beatitudo huius vitæ amitti poteſt, quod videtur eſſe cõtra rationem beatitudinis: ideo philoſophus dicit in primo Eth.* ali quos eſſe in hac uita beatos non ſimpliciter ſed ſicut hoĩes: quorũ natura mutationi ſubiecta eſt. Si verò loquamur de beatitudine perfecta, quę expectatur poſt hãc vitam, ſciendum ꝙ Origenes poſuit, † quorundam Platonicorũ * errorem ſequens, quòd poſt vltimam beatitudinem homo poteſt fieri miſer. Sed hoc manifeſtè apparet eſſe falſum dupliciter.

li. 1. ethi. ca. 10. in fine.

† lib. 1. Periar. ca. 5. à medio & li. 2. c. 3. to. 4.

* Alias *quorundã philoſophorũ.*

¶ Primo quidem ex ipſa communi ratione beatitudinis: cùm enim ipſa beatitudo ſit perfectũ bonum & ſufficiens, oportet ꝙ deſiderium hominis quietet, & omne malum excludat: naturaliter autem homo deſiderat retinere bonum quod habet, & ꝙ eius retinendi ſecuritatem obtineat: alioquin neceſſe eſt quòd timore amittendi vel dolore de certitudine amiſſionis affligatur. Requiritur igitur ad ueram beatitudinem, quòd homo certam habeat opinionem; bonum quod hẽt, nũquam ſe amiſſurum: quæ quidẽ opinio ſi uera ſit, conſequens eſt ꝙ beatitudinem nunquam amittet: ſi autem falſa ſit, hoc ipſum eſt quoddam malum falſam opinionem habere: nam falſum eſt malum intellectus, ſicut uerum eſt bonum ipſius, ut dicitur in 6.

Ethi.

li.6.ex c. 2.&3.

Ethic.* Non igitur iam verè erit beatus ſi aliquod malū ei ineſt.

¶ Secundo idem apparet ſi cōſideretur ratio beatitudinis ī ſpeciali: oſtenſum eſt enim ſupra* ꝙ

qu.3.ar.8

perfecta beatitudo hominis in viſione diuinæ eſſentiæ cōſiſtit: eſt autem impoſſibile quòd aliquis uidens diuinam eſſentiam, uelit eam non videre: quia omne bonū habitū quo aliquis carere vult, aut eſt inſufficiens, & quæritur aliquid ſufficientius loco eius: aut habet aliquod incommodū annexum, propter quod in faſtidium venit: uiſio autem diuinæ eſſentiæ replet animam omnibus bonis cùm cōiungat fonti totius bonitatis. vnde dicitur in Pſa. 16. Satiabor cùm apparuerit gloria tua. & Sapien. 7. dicitur, Venerūt mihi omnia bona pariter cum illa, ſcilicet cum contemplatione ſapientiæ: ſimiliter etiam non habet aliquod incommodum adiūctum: quia de contemplatione ſapientiæ dicitur, Sapien. 8. Non habet amaritudinem conuerſatio illius, nec tædium conuictus eius: ſic ergo patet quòd propria volūtate beatus non poteſt beatitudinem deſerere: ſimiliter etiā non poteſt eam perdere Deo ſubtrahente, quia cùm ſubtractio beatitudinis ſit quædam pœna, non pōt talis ſubtractio à Deo iuſto iudice prouenire niſi pro aliqua culpa in quam cadere nō poteſt qui Dei eſſentiam videt, cum ad hāc uiſionem ex neceſſitate ſequatur rectitudo voluntatis, vt ſupra o-

qu.4.ar.4

ſtenſum eſt,* ſimiliter etiam nec aliquod aliud agens poteſt eam ſubtrahere; quia mens Deo coniūcta ſuper omnia alia eleuatur. & ſic ab huiuſmodi coniunctione nullum aliud agens poteſt ipſam excludere. vnde inconueniēs videtur quod per quaſdam alternationes temporum tranſeat hō de beatitudine ad miſeriam, & econuerſo, quia huiuſmodi temporales alternationes eſſe nō poſſunt niſi circa ea quæ ſubiacent tempori & motui.

A D primum ergo dicēdum, ꝙ beatitudo eſt perfectio conſummata, quæ omnem defectum excludit à beato: & ideo abſq; mutabilitate aduenit eam habenti, faciente hoc virtute diuina quæ hominem ſubleuat in participationem æternitatis tranſcendentis omnem mutationem.

A D ſecundum dicendum, ꝙ voluntas ad oppoſita ſe habet in his quæ ad finem ordinantur: ſed ad vltimū finem naturali neceſſitate ordinatur: quod patet ex hoc quòd homo non poteſt non velle eſſe beatus.

A D tertium dicendum, quòd beatitudo habet principium ex conditione participantis: ſed caret fine propter conditionem boni cuius participatio facit beatū. vñ ab alio eſt initium beatitudinis, & ab alio eſt qđ caret fine.

ARTICVLVS V.

Vtrum homo per ſua naturalia poſſit acquirere beatitudinem.

AD QVINTVM ſic proceditur. Videtur ꝙ homo per ſua naturalia poſſit beatitudinem conſequi. natura enim non deficit in neceſſarijs: ſed nihil eſt homini tam neceſſarium, quàm id quod per finem vltimū conſequitur. ergo hoc naturæ humanæ non deeſt: poteſt igitur homo per ſua naturalia beatitudinem conſequi. 27

Inf.q.62. ar.1.2. & 3. Et 1. qō.12 ar. 4.&q.94. ar.1.Et 4. di.49.q.2 ar.6.Et 3. cōtra 52. 147. 157. §.1.&159 princip. Et Ro.1. lec.6.fin.

¶ 2 Præterea, Homo cùm ſit nobilior irrationalibus creaturis, uidetur eſſe ſufficientior: ſed irrationales creaturæ per ſua naturalia pñt conſequi ſuos fines: ergo multo magis homo per ſua naturalia pōt beatitudinem conſequi.

¶ 3 Præterea, Beatitudo eſt opera-

peratio perfecta ſecundum Philoſophum. * eiuſdem autem eſt incipere rem & perficere ipſam. cùm igitur operatio imperfecta, quæ eſt quaſi principium in operationibus humanis, ſubdatur naturali hominis poteſtati, qua ſuorum actuū eſt dominus: uidetur ꝙ per naturalem potentiam poſſit pertingere ad operationē perfectam, quæ eſt beatitudo.

* lib. 1. ethi. c. 7. tom. 5.

SED contra, Homo eſt principium naturaliter actuum ſuorū per intellectum & uoluntatem. ſed vltima beatitudo ſanctis præparata excedit intellectum & voluntatem. dicit enim Apoſtolus 1. ad Corinth. 2. Oculus nō uidit, & auris non audiuit, & in cor hominis non aſcendit: quæ præparauit Deus diligentibus ſe. ergo hō per ſua naturalia non poteſt beatitudinem conſequi.

CONCLVSIO.

Non poteſt homo ſuis naturalibus viribus beatitudinem illam, quæ in viſione diuinæ eſſentiæ conſiſtit, adipiſci, ſicut illam, quæ in hac uita haberi poteſt.

RESPONDEO dicendum, ꝙ beatitudo imperfecta, quæ in hac vita haberi poteſt, poteſt ab hoīe acquiri per ſua naturalia, eo modo quo & virtus in cuius operatione conſiſtit. de quo infra dicetur.* ſed beatitudo hominis perfecta (ſicut ſupra dictum eſt †) cōſiſtit in viſione diuinæ eſſentiæ. videre autem Deum per eſſentiā eſt ſupra naturam non ſolum hominis, ſed etiam omnis creaturæ, vt in primo oſtenſum eſt:* naturalis enim cognitio cuſlibet creaturæ eſt ſecundum modum ſubſtantiæ eius: ſicut de intelligentia dicitur in lib. de cauſis, quòd cognoſcit ea quæ ſunt ſupra ſe, & ea quæ ſunt infra ſe ſecundum

* quæſ. 63.
† q. 3. ar 8.
* q. 12. ar. 4

modum ſubſtantiæ ſuæ: omnis autem cognitio, quæ eſt ſecundum modum ſubſtantiæ creatæ, deficit à uiſione diuinæ eſſentiæ quæ in infinitum excedit omnem ſubſtantiam creatam: vnde nec homo, nec aliqua creatura poteſt conſequi beatitudinem ultimam per ſua naturalia.

AD primum ergo dicendum, quòd ſicut natura non deficit homini in neceſſariis, quamuis non dederit ſibi arma & tegumenta ſicut alijs animalibus, quia dedit ei rationem & manus quibus poſſit hæc ſibi acquirere: ita nec deficit homini in neceſſarijs: quamuis non daret ſibi aliquod principium quo poſſet beatitudinem conſequi. hoc enim erat impoſſibile: ſed dedit ei liberum arbitrium, quo poſſit conuerti ad Deum, qui eum faceret beatum: quæ enim per amicos poſſumus, per nos aliqualiter poſſumus, vt dicitur in 3. Ethic. †

AD ſecundum dicēdum, quòd nobilioris conditionis eſt natura, quæ poteſt conſequi perfectum bonum, licet indigeat exteriori auxilio ad hoc conſequendum, quàm natura, quæ non poteſt conſequi perfectum bonum, ſed conſequitur quoddam bonum imperfectum, licet ad conſecutionem eius non indigeat exteriori auxilio: ut philoſophus dicit in ſecundo de cælo: * ſicut melius eſt diſpoſitus ad ſanitatem, qui poteſt conſequi perfectam ſanitatem, licet hoc ſit per auxilium medicinę, quàm qui ſolum poteſt conſequi quandam imperfectam ſanitatem ſine medicinæ auxilio: & ideo creatura rationalis, quæ poteſt conſequi perfectum beatitudinis bonum indigens ad hoc diuino auxilio, eſt perfectior quàm creatura irrationalis, quę huiuſmodi boni non eſt capax: ſed

† lib. 3. c. 3. poſt mediū illius tom. 5.

* lib. 2. de cælo, à tex. 60. vſque ad 66. to 2.

quod-

quoddam bonum imperfectum conſequitur virtute ſuæ naturæ.

AD tertium dicendum, quòd quando imperfectum & perfectũ ſunt eiuſdem ſpeciei, ab eadẽ uirtute cauſari poſſunt; non autem hoc eſt neceſſe ſi ſũt alterius ſpeciei: non enim quicquid põt cauſare diſpoſitionem materiæ, põt vltimam perfectionem conferre; imperfecta autem operatio quæ ſubiacet naturali hoĩs poteſtati, non eſt eiuſdem ſpeciei cũ operatione illa perfecta, quæ eſt hominis beatitudo, cùm operationis ſpecies depẽdeat ex obiecto. vnde ratio non ſequitur.

ARTICVLVS VI.

Vtrum homo conſequatur beatitudinem per actionem alicuius ſuperioris creaturæ.

38 AD SEXTVM ſic proceditur. Videtur ꝙ homo poſſit fieri beatus ꝑ actionem alicuius ſuperioris creaturæ ſcilicet angeli. cùm enim duplex ordo inueniatur in rebus: vnus partium vniuerſi adinuicẽ, alius totius vniuerſi ad bonum quod eſt extra vniuerſum: prim⁹ ordo ordinatur ad ſecundum, ſicut ad finem, vt dicitur 12. Metaphyſi. * ſicut ordo partium exercitus adinuicem eſt propter ordinem totius exercitus ad ducem: ſed ordo partium vniuerſi adinuicem attenditur ſecundum qđ ſuperiores creaturæ agunt in inferiores: ut in primo dictum eſt. † beatitudo autẽ conſiſtit in ordine hominis ad bonum, quod eſt extra uniuerſum, quod eſt Deus. ergo per actionem ſuperioris creaturæ, ſ. angeli in hominẽ homo beatus efficitur.

li. 12. metaph. tex. 52. & 53. tom. 3.

† p. p. q. 21. art. 1. ad 3. arg.

¶ 2 Præterea, Quod eſt in potentia tale poteſt reduci in actum, ꝑ id, quod eſt actu tale; ſicut quod eſt potentia calidum, fit actu calidum, per id quòd eſt actu calidum: ſed homo eſt in potẽtia beatus: ergo poteſt fieri actu beatus per angelum qui eſt actu beatus.

¶ 3 Præterea, Beatitudo conſiſtit in operatione intellectus. ut ſuprà dictum eſt: * ſed angelus poteſt illuminare intellectum hominis: vt in primo habitum eſt. ergo angelus poteſt facere hominem beatum. q. 3. art. 5.

SED contra eſt quod dicitur in Pſal. 83. Gratiam & gloriã dabit Dominus.

CONCLVSIO.

Cùm beatitudo ſit quoddam bonum excedens naturam creatam, impoſſibile eſt homini eã conferri actione alicuius naturæ creatæ; ſed fit ſolo Deo agente homo beatus.

RESPONDEO dicendum, quod cum omnis creatura naturæ legibus ſit ſubiecta (vtpote habens limitatam virtutẽ & actionem) illud quod excedit naturã creatam, non poteſt fieri virtute alicuius creaturæ: & ideo ſi quid fieri oporteat quod ſit ſupra naturam, hoc fit immediate à Deo: ſicut ſuſcitatio mortui, illuminatio cæci, & cætera huiuſmodi. oſtenſum * eſt autem, ꝙ beatitudo eſt quoddam bonum excedẽs naturam creatam: vnde impoſſibile eſt ꝙ per actionem alicuius creaturæ conferatur: ſed hõ beatus fit ſolo Deo agente, ſi loquamur de beatitudine perfecta: ſi uerò loquamur de beatitudine imperfecta, ſic eadem ratio eſt de ipſa & de uirtute, ĩ cuius actu conſiſtit. art. præc.

AD primum ergo dicẽdum, ꝙ plerunque contingit in potentijs actiuis ordinatis, ꝙ perducere ad vltimum finem pertinet ad ſupremam potentiam: inferiores verò potentiæ coadiuuant ad cõ-

ſecutionem

ſecutionem illius vltimi finis diſponendo: ſicut ad artem gubernatiuam, quæ præeſt nauifactiuę, pertinet uſus nauis, propter quē nauis ipſa fit. ſic igitur in ordine vniuerſi homo quidem adiuuatur ab angelis ad conſequēdum vltimum finem ſecūdum aliqua præcedētia quibus diſponitur ad eius conſecutionem: ſed ipſum vltimum finem conſequitur per ipſum primum agentem qui eſt Deus.

AD ſecundum dicēdum, quòd quando aliqua forma actu exiſtit in aliquo ſecūdum eſſe perfectum & naturale, poteſt eſſe principium actionis in alterum, ſicut calidum per calorē calefacit: ſed ſi forma exiſtit in aliquo imperfecte, & non ſecundū eſſe naturale, non poteſt eſſe principium communicationis ſui ad alterū: ſicut intētio coloris qui eſt in pupilla, non poteſt facere album. neque etiam omnia quæ ſunt illuminata aut calefacta, poſsūt alia calefacere & illuminare: ſic enim illuminatio & calefactio eſſent vſque ad infinitum. lumē autem glorię per quod Deus videtur, in Deo quidem eſt perfectè ſecūdū eſſe naturale: in qualibet autem creatura eſt imperfecte & ſecundum eſſe ſimilitudinarium vel participatum: vnde nulla creatura beata poteſt communicare ſuā beatitudinem alteri.

AD tertium dicendum, quòd angelus beatus illuminat intellectum hominis, vel etiam inferioris angeli quantum ad aliquas rationes diuinorum operum: nō autem quantum ad uiſionem diuinæ eſſentiæ: ut in primo dictum eſt; * ad eam enim videndam omnes immediatè illuminantur à Deo.

p.p.queſ. 106.ar.1. ad 1.&2. arg.

ARTICVLVS VII.

Vtrum requirantur aliqua opera bona ad hoc, quòd homo beatitudinem conſequatur à Deo.

39

AD SEPTIMVM ſic proceditur. Videtur quòd nō requirātur aliqua opera hominis ad hoc ut beatitudinem conſequatur à Deo: Deus enim cū ſit agens infinitæ virtutis, non præexigit in agendo materiā aut diſpoſitionē materiæ, ſed ſtatim poteſt totum producere: ſed opera hominis cùm non requirantur ad beatitudinem eius ſicut cauſa efficiens (vt dictum eſt *) nō poſſunt requiri ad eam niſi ſicut diſpoſitiones. ergo Deus qui diſpoſitiones non præexigit in agēdo, beatitudinem ſine præcedētibus operibus confert.

Inf.q.6.1 traductione. Et 1. qō.62.ar. 5.ad 1. Et opuſ.3.c. 173.

* ar. pce.

¶ 2 Præterea, Sicut Deus eſt actor beatitudinis immediate: ita & naturam immediate inſtituit: ſed in prima inſtitutione naturæ produxit creaturas nulla diſpoſitione præcedēte vel actione creaturæ: ſed ſtatim fecit vnūquodq; perfectum in ſua ſpecie: ergo uidetur quòd beatitudinem conferat homini ſine aliquibus operationibus præcedentibus.

¶ 3 Præterea, Apoſtolus dicit Rom. 4. beatitudinem hominis eſſe cui Deus confert iuſtitiam ſine operibus, non ergo requirūtur aliqua opera hominis ad beatitudinem conſequendam.

SED contra eſt quod dicitur Ioan. 13. Si hæc ſcitis, beati eritis, ſi feceritis ea. ergo per actionem ad beatitudinem peruenimus.

CONCLVSIO.

Solus Deus natura beatus eſt. Angeli uerò diuinæ naturæ proximiores vnico motu beatitudinem ſunt cōſecuti, quā pluribus motibus, ſeu actionibus meritorijs Deus uoluit ut homines conſequerentur.

RESPONDEO dicendum, quòd rectitudo uoluntatis, ut ſupra

q.4.ar. 4. prædictũ eſt,* requiritur ad beatitudinem, cùm nihil aliud ſit q̃ debitus ordo uoluntatis ad ultimum finem;quæ ita exigitur ad conſecutionem ultimi finis ſicut debita diſpoſitio materiæ ad conſecutionem formæ:ſed ex hoc nõ oſtenditur quòd aliqua operatio hominis debeat præcedere eius beatitudinem, poſſet.n. Deus ſimul facere uoluntatem rectè tẽdentem in finem,& finem conſequentem:ſicut quandoq; ſimul materiam diſponit & inducit formam:ſed ordo diuinæ ſapientiæ exigit ne hoc fiat:ut enim dicitur in 2.de cælo.* Eorum quæ nata ſunt habere bonum perfectũ, aliquid habet ipſum ſine motu, aliquid uno motu,aliquid pluribus.habere autem perfectum bonum ſine motu cõuenit ei quod naturaliter habet illud.habere autem beatitudinem naturaliter eſt ſolius Dei:unde ſolius Dei proprium eſt quòd ad beatitudinem non moueatur per aliquam operationem præcedentem. Cum autem beatitudo excedat omnem naturã creatam, nulla pura creatura conuenienter beatitudinem conſequitur abſque motu operationis per quam tendit in ipſam: ſed angelus qui eſt ſuperior ordine naturæ,quàm homo,conſecutus eſt eam ex ordine diuinæ ſapiẽtiæ uno motu operationis meritoriæ:ut in primo expoſitũ eſt:* homines autem conſequuntur ipſam multis motibus operationũ, qui merita dicuntur.vnde etiam ſecundum Philoſophum,† beatitudo eſt præmium uirtuoſarum operationum.

li.2.de cælo.tex.64 65.66.to.2.

q.62.ar.5

li.1.ethi. c.9. & li. 10.c.6.7. & 8.to.5.

AD primum ergo dicẽdum, operatio hominis non præexigitur ad conſecutionem beatitudinis propter inſufficientiam diuinæ uirtutis beatificantis: ſed vt ſeruetur ordo in rebus.

AD ſecundum dicendum, primas creaturas ſtatim Deus perfectas produxit abſq; alia diſpoſitione uel operatione creaturæ pcedẽte.quia ſic inſtituit prima indiuidua ſpecierum, ut per ea natura propagaretur ad poſteros: & ſimiliter quia per Chriſtum,q eſt Deus & homo,beatitudo erat ad alios deriuanda ſecundum illud Apoſtoli ad Heb.2. Qui multos filios in gloriam adduxerat,ſtatim à principio ſuæ cõceptionis abſq; aliqua operatione meritoria præcedẽte anima eius fuit beata:ſed hoc eſt ſingulare in ipſo: nã pueris baptizatis ſubuenit meritum Chriſti ad beatitudinem conſequendam: licet deſint in eis merita propria, eo quòd per baptiſmũ ſunt Chriſti membra effecti.

AD tertium dicendum, Apoſtolus loqtur de beatitudine ſpei quæ habetur per gratiam iuſtificantem, quæ quidem non datur propter opera præcedentia:nõ.n. habet rationem termini motus ut beatitudo,ſed magis eſt principium motus quo ad beatitudinẽ tenditur.

40

Inf.q.10. ar.1.& 2. Et 1. qõ. 19.art. 1. & q. 82. ar. j. & 2 cor. Et 1.° contra.c° 88.& l. 3. c.99.co.3° Et veri. qõ.22.ar. 5.& 6. Et mal. qõ. 6.cor.co. 4.& ad 7. 9. & 10. & 3. Eth. co.5.fi.

ARTICVLVS VIII.

Vtrum omnis homo appetat beatitudinem.

AD OCTAVVM ſic pceditur.Videtur, non omnes appetant beatitudinẽ:nullus.n. põt appetere quod ignorat, cùm bonu apprehenſum ſit obiectum appetitus;vt dicitur in 3.de anima.*ſed multi neſciunt quid ſit beatitudo.quod,ſicut Auguſ.dicit in 13. de trinit. † patet ex hoc quidã poſuerunt beatitudinem in voluptatibus corporis:quidam in uirtute animæ:quidam in aliis reb'. non ergo omnes beatitudinem appetunt.

* li.3. de aia. tex. 29. 34. & 49.tom.2.

† Aug.li. 13.de tri. ca.4. circa princ. tom.3.

¶ 2 Præterea, Eſſentia beatitudinis eſt viſio eſſentiæ diuinæ, ut dictum eſt: * ſed aliqui opinãtur hoc eſſe impoſſibile, Deus per eſſentiã ab homine videatur : vñ hoc nõ appetũt.ergo non oẽs homines appetunt beatitudinem.

* q.3.ar. 8.

¶ 3 Præ-

¶ 3 Præterea, Aug. dicit in 13. de tri. † Quòd beatus eſt qui hẽt oĩa quæ vult, & nihil malè vult: ſed non omnes hoc volunt; quidã enim malè aliqua uolũt, & tamẽ uolunt illa ſe velle. non ergo oẽs volunt beatitudinem.

† li. 13. c. 4. & 5. to. 3.

SED contra eſt qđ Aug. dicit 13. de trin.* Si unus dixiſſet, Oẽs beati eſſe vultis, miſeri eſſe non vultis, dixiſſet aliquid quod nullus in ſua non cognoſceret volũtate, quilibet ergo vult eſſe beatus.

* lib. 13. c. 3. circa fin. to. 3.

CONCLVSIO.

Quanquam non omnes id appetãt in quo beatitudo vera cõſiſtit; omnes tamen uniuerſale & perfectum bonum natùraliter appetere certum eſt, in quo conſiſtit communis ratio beatitudinis.

RESPONDEO dicendum, ꝙ beatitudo dupliciter poteſt cõſiderari. Vno modo ſecundũ communem rationem beatitudinis: & ſic neceſſe eſt ꝙ omnis hõ beatitudinem uelit: ratio autem beatitudinis communis eſt, ut ſit bonum perfectũ, ſicut dictum eſt. * cùm autem bonum ſit obiectũ uoluntatis, perfectum bonum eſt alicuius quod totaliter eius uolũtati ſatisfacit: unde appetere beatitudinem, nihil aliud eſt quàm appetere, ut voluntas ſatietur: qđ quilibet vult. Alio modo poſſumus loqui de beatitudine ſecundum ſpecialem rationem quantum ad id in quo beatitudo conſiſtit. & ſic non omnes cognoſcũt beatitudinem: quia neſciunt cui rei communis ratio beatitudinis conueniat: & per cõſequens quãtum ad hoc non omnes eam volunt. Vnde patet reſponſio ad PRIMVM.

q. 1. ar. 5. & 7.

AD ſecundum dicẽdum, quòd cùm uoluntas ſequatur apprehẽſionem intellectus ſeu rationis: ſicut cõtingit ꝙ aliquid eſt idẽ, ſecundum rem. quod tamen eſt diuerſum ſecundum rationis cõſiderationem: ita contingit ꝙ aliquid eſt idem ſecundum rem: & tamen vno modo appetitur, alio modo non appetitur. beatitudo ergo poteſt conſiderari ſub ratione finalis boni & perfecti, quę eſt communis ratio beatitudinis. & ſic naturaliter & ex neceſſitate voluntas in illud tendit: ut dictum eſt. * Poteſt etiam conſiderari ſecundum alias ſpeciales conſiderationes, uel ex parte ipſius operationis, uel ex parte potentiæ operatiuæ, uel ex parte obiecti: & ſic non ex neceſſitate voluntas tendit in ipſam.

In corp. ar. & q. 1. ar. 5.

AD tertium dicendum, quòd iſta diffinitio beatitudinis, quam quidam poſuerunt, Beatus eſt, qui habet omnia quæ vult: vel, cui omnia optata ſuccedunt. quodammodo intellecta eſt bona & ſufficiens: alio uerò modo eſt imperfecta. Si enim intelligatur ſimpliciter de omnibus quæ vult homo naturali appetitu: ſic uerum eſt, quod qui habet omnia quæ vult, eſt beatus. nihil enim ſatiat naturalem hominis appetitũ niſi bonum perfectum, quod eſt beatitudo. Si uerò intelligatur de his quæ homo vult ſecundum apprehenſionem rationis, ſic habere quædam quæ homo uult, non pertinet ad beatitudinẽ, ſed magis ad miſeriam inquantum huiuſmodi habita impediunt hominem, ne habeat quæcunque uult naturaliter. ſicut etiam ratio accipit vt vera interdum quæ impediunt à cognitione veritatis: & ſecundum hanc cõſiderationem Auguſt. * addit ad perfectionem beatitudinis, quòd nihil mali uelit. quamuis primum poſſet ſufficere, ſi rectè intelligeretur, ſcilicet, ꝙ beatus eſt qui habet omnia quæ vult.

locis in argu. ſed contra citatis.

QVÆSTIO VI.

De uoluntario & inuoluntario, in octo articulos diuiſa.

QVIA igitur ad beatitudinem per actus aliquos neceſſe eſt peruenire: oportet conſequenter de humanis actibus cōſiderare: ut ſciamus quibus actibus perueniatur ad beatitudinem, uel impediatur beatitudinis via. Sed quia operationes & actus circa ſingularia ſunt: ideo omnis operatiua ſcientia in particulari conſideratione perficitur. moralis igitur conſideratio quia eſt humanorum actuum: Primo quidem tradenda eſt in vniuerſali: Secundo uerò in particulari.

¶ Circa vniuerſalem autē conſiderationem humanorum actuū primo quidem conſiderandū occurrit de ipſis actibus humanis. Secundo, de principiis eorum. Humanorum autem actuum quidā ſunt hominis proprij, quidam sūt homini & aliis animalibus communes; & quia beatitudo eſt proprium hominis bonum, propinquius ſe habent ad beatitudinē actus, qui ſunt propriè humani, quàm actus, qui ſunt homini aliiſque animalibus communes. Primo ergo conſiderādum eſt de actibus qui sūt proprii hominis: Secundo de actibus qui ſunt homini aliiſque animalibus cōes: q dicuntur animæ paſſiones.

¶ Circa primum duo conſideranda occurrunt. Primo, de conſideratione humanorum actuum. Secundo, de diſtinctione eorum actuum. cùm autem actus humani propriè dicantur qui ſunt uoluntarii, eo ꝙ uolūtas eſt rationalis appetitus, qui eſt proprius hominis: oportet cōſiderare de actibus inquantum ſunt uoluntarij. Primo ergo conſiderādum eſt de voluntario & inuoluntario in cōmuni. Secundo, de actibus qui ſunt voluntarij: quaſi ab ipſa voluntate eliciti, vt immediatè ipſius voluntatis exiſtentes. Tertio, de actibus qui ſunt uoluntarii: quaſi à uoluntate imperati, qui ſunt ipſius voluntatis mediantibus aliis potentiis. Et quia actus uoluntarij habent quaſdam circūſtantias ſecundum quas dijudicantur: primo conſiderandum eſt de uoluntario, & inuolūtario, & conſequenter de circunſtātiis ipſorum actuum, in quibus uoluntarium & inuoluntarium inuenitur.

¶ Circa primum quæruntur octo.

¶ Primo, utrum in humanis actibus inueniatur uoluntarium.

¶ Secundo, utrum inueniatur in animalibus brutis.

¶ Tertio, utrum voluntarium eſſe poſſit abſque omni actu.

¶ Quarto, vtrum violentia uolūtati poſſit inferri.

¶ Quinto, vtrum violentia cauſet inuoluntarium.

¶ Sexto, vtrum metus cauſet inuoluntarium.

¶ Septimo, utrum concupiſcentia inuoluntarium cauſet.

¶ Octauo, utrum ignorantia.

ARTICVLVS PRIMVS.

Vtrum in humanis actibus inueniatur uoluntarium.

41

AD PRIMVM ſic ꝓceditur. Videtur ꝙ in humanis actibus non inueniatur uolūtarium. voluntarium. n. eſt cuius principium eſt in ipſo: vt patet per Greg. Niſſenum,* & Damaſ. † & Ariſt.* ſed principiū humanorum actuum nō eſt in ipſo homine, ſed eſt extra. nam appetitus hominis mouetur ad agēdum ab appetibili quod eſt extra: quod eſt ſicut mouens nō motū: vt dicitur in 3. de anima. † ergo in humanis actibus non inuenitur voluntarium.

¶ 2 Præterea, Philoſophus in 8. Phy.* probat, ꝙ non inuenitur in animalibus aliquis actus nouus qui

*Niſſen. lib. 5. c. 3. circa principium.
† Dama. lib. 2. ortho. fidi c. 24.
* Ariſt. 3. eth. ca. 1. to. 5.
† lib. 3. tex. 54. tom. 2.
* li. 8. Phyſic. te. 28. tom. 2.

qui non præueniatur ab alio mo tu exteriori: ſed omnes actus hominis ſunt noui: nullus .n. actus hominis æternus eſt: ergo principium omnium humanorũ actuũ eſt ab extra: non igitur in eis inuenitur uolũtarium.

¶ 3 Præterea, Qui voluntariè agit, per ſe agere poteſt: ſed hoc homini non conuenit. dicitur.n. Ioan.15. Sine me nihil poteſtis facere. ergo voluntarium in humanis actibus non inuenitur.

li.1.orth. fidei ca. 24. SED contra eſt, qđ dicit Damaſcenus in 2.li. * quòd voluntarium eſt actus qui eſt operatio rationalis. tales autem ſunt actus humani: ergo in actibus humanis inuenitur voluntarium.

CONCLVSIO.

Cùm homo maximè ſui operis finem cognoſcat, & ſeipſum ad illum moueat, in illius actib⁹ maximè uolũtariũ inuenitur.

RESPONDEO dicendum, ꝙ oportet in actibus humanis voluntarium eſſe. Ad cuius euidentiam conſiderandum eſt, ꝙ quorundam actuum principium eſt in agente, ſeu in eo quod mouetur, quorundam autem motuum vel actuum principiũ eſt extra: cùm.n. lapis mouetur ſurſũ, principium huius motionis eſt extra lapidem: ſed cùm mouetur deorſum, principium huius motionis eſt in ipſo lapide. Eorum autem, quæ à principio intrinſeco mouentur, quædam mouent ſeipſa, quædã autem non: cùm.n. omne agens ſeu motum agat ſeu moueatur propter finem (ut ſu- q.1. ar.2. prà habitum eſt *) illa perfectè mouẽtur à principio intrinſeco, in quibus eſt aliquod intrinſecũ principiũ, non ſolum vt moueantur, ſed vt moueantur in finẽ. ad hoc aũt ꝙ fiat aliquid ꝑ finẽ, requiritur cognitio finis aliqualis quodcunq; igitur ſic agit, vel mouetur à principio intrinſeco, qđ hẽt aliquam notitiam finis, hẽt in ſeipſo principium ſui actus nõ ſolum ut agat, ſed ẽt ut agat ꝑ finem: quod autem nullam notitiam finis hẽt, etſi in eo ſit principium actionis uel motus, non tñ eius quod eſt agere uel moueri propter finem, eſt principium in ipſo, ſed in alio, à quo ei imprimitur principiũ ſuæ motionis in finem: vnde hmõi non dñr moueře ſeipſa, ſed ab aliis moueri. Quæ uerò habent notitiam finis, dicuntur ſeipſa mouere: quia in eis eſt principium non ſolum vt agant, ſed etiam vt agant propter finem: & ideo cùm vtrunq; ſit ab intrinſeco principio, ſ.ꝙ agunt & ꝙ ꝑ finem agunt, horum motus & actus dñr uoluntarij: hoc autẽ importat nomen volũtarij, ꝙ motus & actus ſit à propria inclinatione: & inde eſt, ꝙ uoluntarium dicitur eſſe ſecundum diffinitionem Ariſt. & Greg. Niſſeni & Damaſ.* non ſolum cuius principiũ eſt intra, ſed cum additione ſcientiæ. vñ cũ hõ maximè cognoſcat finẽ ſui operis, & moueat ſeipſũ, in eius actibus maximè voluntarium inuenitur. locis in arg.1. citatis.

AD primum dicendum, quòd non omne principium eſt principium primum: licet ergo de rõne voluntarij ſit ꝙ principium eius ſit intra: non tñ eſt contra rationẽ uoluntarij, ꝙ principium intrinſecum cauſetur, vel moueatur ab exteriori principio: quia non eſt de ratione uoluntarij, ꝙ principium intrinſecum ſit principium primum. Sed tamen ſciẽdum ꝙ contingit aliquod principium motus eſſe primum in gñe, quod tñ nõ eſt primũ ſimpliciter: ſicut in gñe alterabilium primũ alterans eſt corpus cæleſte: quod tñ non eſt primũ mouens ſimpliciter, ſed mouetur motu locali à ſuperiori mouẽte. ſic igitur principium

cipium intrinſecum uoluntarij actus, quod eſt uis cognoſcitiua & appetitiua, eſt primum principium ī genere appetitiui motus, quamuis moueatur ab aliquo exteriori ſecundum alias ſpecies motus.

AD ſecundum dicēdum, quòd motus animalis nouus præuenitur quidem ab aliquo exteriori motu quantum ad duo, Vno modo inquantum per motum exteriorem præſentatur ſenſui animalis aliquod ſenſibile, quod apprehenſum mouet appetitum: ſicut leo videns ceruum per eius motū appropinquantem incipit moueri ad ipsū. Alio modo inquantum per exteriorem motum incipit aliqualiter immutari naturali immutatione corpus animalis, puta per frigus uel calorem. corpore autem immutato per motum exterioris corporis immutatur ēt ꝑ accidens appetitus ſenſitiuus, qui eſt uirtus organi corporei: ſicut cùm ex aliqua alteratione corporis commouetur appetitus ad cōcupiſcentiam alicuius rei: ſed hoc non eſt contra rationem uoluntarij, ut dictum eſt: * huiuſmodi.n. motiones ab exteriori principio ſunt alterius generis.

Ad ꝑced. argum.

A D tertium dicēdum, ꝙ Deus mouet hominem ad agendū, non ſolum ſicut proponens ſenſui appetibile, uel ſicut immutans corpus, ſed etiam ſicut mouens ipsā uoluntatem: quia omnis motus tam voluntatis quàm naturæ ab eo procedit ſicut à primo mouente, & ſicut non eſt contra rationē naturæ quòd motus naturæ ſit à Deo, ſicut à primo mouente inquantum natura eſt quoddam inſtrumētum Dei mouentis: ita nō eſt contra rationem actus voluntarij, quòd ſit à Deo, inquantum voluntas à Deo mouetur: eſt tamen communiter de ratione naturalis & voluntarii motus quòd ſint à principio intrinſeco.

ARTICVLVS II.

Vtrum uolūtarium inueniatur in animalibus brutis. 42

A D SECVNDVM ſic ꝓceditur. Videtur, ꝙ volūtarium non ſit in brutis animalibus: voluntarium.n. à uoluntate dicitur. voluntas aūt cum ſit in ratione, ut dicitur in 3. de anima: * non poteſt eſſe in brutis animalibus. ergo neque voluntarium in eis inuenitur. 2. diſt. 25. art. 1. ad ſextū. Et 3. diſt. 27. qō. 1. art. 4. ad tertium. Et ver. q. 24. arti. 2. ad primum. Et 3. eth. lec. 4. & le. 5. cor. 1.

¶ 2 Præterea, Secundum hoc ꝙ actus humani ſunt voluntarij, homo dicitur eſſe dominus ſuorum actuum. ſed bruta animalia non habent dominiū ſui actus: non.n. agunt; ſed magis aguntur: vt Damaſc. dicit. ergo in brutis animalibus non eſt uoluntarium. * tex. 42. tom. 2.

¶ 3 Præterea, Dam. † dicit ꝙ actus uoluntarios ſequitur laus uel uituperium. ſed actibus brutorum animalium nō debetur nec laus neq; vituperium. ergo ī eis non eſt uoluntarium. † li. 2. ca. 24.

S E D cōtra eſt, quod dicit Philoſophus in 3. Ethic. * ꝙ pueri & bruta animalia communicant voluntario: & idem dicunt Gregor. Niſſenus, & Damaſc. † *li. 3. eth. c. 1. nō lōgè à fin. †Dam. li. 2. cap. 24. Niſſenus lib. 5. c. 4. circa pri.

CONCLVSIO.

In ſolis hominibus, finis cognitionem perfectam habētibus, uoluntarium ſecundum perfectam rationem inuenitur, in brutis uerò animalibus nō niſi ſecundum imperfectam.

RESPONDEO dicendum, ꝙ ſicut dictum eſt, *ad rationem voluntarij requiritur, ꝙ principium actus ſit intra eum al qua cognitione finis. eſt autē duplex cognitio finis, perfecta ſcilicet & imperfecta. perfecta quidem finis cognitio eſt quando non ſolum apprehenditur res quæ eſt finis, ſed etiam cognoſcitur ratio finis, & proportio eius quod ordinatur ad finem ipſum; & talis cognitio * ar. ꝑce.

gnitio finis competit ſoli rationa
li naturæ. Imperfecta aũt cogni-
tio finis eſt, quæ in ſola finis ap-
prehenſione conſiſtit ſine hoc, ꝙ
cognoſcatur ratio finis. & propor
tio actus ad finem: & talis cogni-
tio finis reperitur i brutis anima-
libus per ſenſum & æſtimationẽ
naturalem. Perfectam igitur co-
gnitionem finis ſequitur volun-
tarium ſecundum rationem per-
fectam, prout. ſ. apprehenſo fine
aliquis poteſt deliberans de fine
& de his quæ ſunt ad finem, mo-
ueri in finem, uel nõ moueri. im-
perfectam aũt cognitionem finis
ſequitur voluntarium ſecundum
rationem imperfectam, prout. ſ.
apprehendens finem non delibe-
rat, ſed ſubito mouetur in ipſum.
vnde ſoli rationali naturæ com-
petit voluntarium ſecundum ra-
tionem perfectam, ſed ſecundum
rationem imperfectam competit
etiam brutis.

AD primum ergo dicẽdum, ꝙ
volũtas nominat rationalem ap-
petitum: & ideo nõ poteſt eſſe in
his quæ ratione carent. volunta-
rium autem denominatiuè dici-
tur à voluntate, & poteſt trahi ad
ea in quibus eſt aliqua participa
tio voluntatis ſecundum aliquã
conuenientiam ad uolũtatem: &
hoc modo uoluntarium attribui
tur animalibus brutis, inquantũ
ſcilicet per cognitionẽ aliquã mo
uentur in finem.

AD ſecundum dicendum, ꝙ
ex hoc contingit quòd homo eſt
dominus ſui actus, quòd habet
deliberationem de ſuis actibus.
ex hoc. n. ꝙ ratio deliberans ſe ha
bet ad oppoſita, voluntas in vtrũ-
que poteſt: ſed ſecundum hoc vo-
luntarium nõ eſt in brutis anima
libus, vt dictum eſt. * In corp. art.

AD tertiũ dicendum, ꝙ laus
& uituperium cõſequuntur actũ
uoluntarium ſecundum perfectã
uoluntarij rationem, qualis non
inuenitur in brutis.

ARTICVLVS III.

Vtrum uoluntarium poſſit eſſe abſque omni actu.

43

AD TERTIVM ſic ꝓce Inf. q. 71.
ditur. Videtur ꝙ volunta ar. 5. ad ſe
rium non poſſit eſſe ſine cundum.
actu. Voluntarium enim dicitur Et 2. diſt.
quod eſt à voluntate: ſed nihil po 25. art. 3.
teſt eſſe à voluntate niſi per ali- co. & ad
quem actum ad minus ipſius vo quintũ.
luntatis. ergo voluntarium nõ po Et mal.
teſt eſſe ſine actu. q. 2. ar. 1.

¶ 2 Præterea, Sicut per actũ vo ad ſecun
luntatis dicitur aliquis velle: ita dum.
ceſſante actu voluntatis dicitur
non velle, ſed non velle inuolun
tarium cauſat quod opponitur vo
luntario. ergo voluntarium non
poteſt eſſe actu volũtatis ceſsãte.

¶ 3 Præterea, De ratione volũ-
tarij eſt cognitio, ut dictum eſt, * art. ꝓced.
ſed cognitio eſt per aliquẽ actũ.
ergo voluntarium non poteſt eſ-
ſe abſque aliquo actu.

SED contra, Illud cuius dñi
ſumus, dicitur eſſe voluntarium.
ſed nos domini ſumus eius quod
eſt agere & non agere, uelle & nõ
uelle: ergo ſicut agere & velle eſt
voluntarium; ita & non agere, &
non velle.

CONCLVSIO.

Poteſt nonnunquam uoluntariũ eſſe ſine exteriori actu cũ interiori, ut quando vult nõ agere, quandoque verò abſque interiori actu, ut cùm non vult.

RESPONDEO dicẽdum,
ꝙ uolũtariũ dicitur, qđ eſt à volũ
tate. ab aliquo aũt dicitur eſſe alĩ
quid dupliciter. Vno modo dire-
ctè, ꝙ. ſ. procedit ab aliquo inquã
tum eſt agens. ſicut calefactio à
calore. Alio modo indirectè, ex
hoc ipſo ꝙ non agit: ſicut ſubmer
ſio nauis dicitur eſſe à guberna-
tore inquantum deſiſtit à guber-
nando.

Sed ſciendum, ꝙ non ſemper id quod ſequitur ad defectum actionis, reducitur ſicut in cauſā in agens ex eo ꝙ non agit, ſed ſolum tunc cùm poteſt & dēt agere: ſi. n. gubernator non poſſet nauem dirigere, uel non eſſet ei cōmiſſa gubernatio nauis, non imputaretur ei nauis ſubmerſio, q̄ per abſentiam gubernatoris contingeret: quia igitur voluntas uolendo & agēdo pōt impedire hoc quod eſt non velle & non agere, & aliquando debet, hoc quod eſt non uelle & non agere, imputatur ei, quaſi ab ipſa exiſtens. & ſic voluntarium poteſt eſſe abſq; actu: quandoque quidem abſq; actu exteriori cum actu interiori: ſicut cùm vult non agere: aliquādo autem & abſque actu interiori, ſicut cùm non vult.

AD primum ergo dicēdum, ꝙ voluntarium dicitur non ſolum quod procedit à voluntate directe, ſicut ab agente: ſed etiam quod eſt ab ea indirecte ſicut à non agente.

AD ſecundum dicendum, ꝙ non velle dicitur dupliciter. Vno modo prout ſumitur in vi vnius dictionis ſecundum quod eſt infinitiuū huius verbi, Nolo. vnde ſicut cùm dico, nolo legere, ſenſus eſt, uolo non legere: ita hoc quod eſt non velle legere, ſignificat velle non legere: & ſic non velle cauſat inuoluntarium. Alio modo ſumitur in vi orationis, & tunc non affirmatur actus voluntatis, & hmōi non velle nō cauſat inuoluntarium.

AD tertium dicendum, quòd eo modo requiritur ad uoluntarium actus cognitionis, ſicut & actus voluntatis, vt ſcilicet ſit in poteſtate alicuius conſiderare & velle & agere: & tunc, ſicut non velle & non agere cùm tempus fuerit, eſt volūtarium, ita etiam non conſiderare.

ARTICVLVS IIII.

Vtrum violentia uoluntati poſſit inferri. 44

AD QVARTVM ſic ꝓceditur. Videtur, quòd uoluntati poſſit uiolentia inferri: vnumquodque enim poteſt cogi à potentiori: ſed aliquid eſt humanæ uoluntati potentius, ſ. Deus, ergo ſaltem ab eo cogi poteſt.

1. qō. 82. at. 1. co. & ad 1. Et 4. diſt. 29. ar. 1. Et veri. q. 22. art. 5. & 8. & q. 24. art. 4. Et Ro. 6. lec. 4. co. 2.

¶ 2 Præterea, Omne paſſiuum cogitur à ſuo actiuo quando immutatur ab eo: ſed uolūtas eſt vis paſſiua. eſt. n. mouens motum, ut dicitur in 3. de anima.* cùm ergo aliquando moueatur à ſuo actiuo, videtur ꝙ aliquādo cogatur.

* tex. 54 tom. 2.

¶ 3 Pręterea, Motus violentus eſt qui eſt contra naturā: ſed motus voluntatis aliquando eſt contra naturam, ut patet de motu voluntatis ad peccandū, qui eſt contra naturam: ut Damaſ. † dicit. ergo motus voluntatis poteſt eſſe coactus.

† li. 4. ortho. fidei ca. 21.

SED contra eſt quod Auguſt. dicit in 5. * de ciuit. Dei, quod ſi aliquid fit uoluntarie, non fit ex neceſſitate: omne autem coactū fit ex neceſſitate. ergo quod fit ex voluntate, nō poteſt eſſe coactū: ergo voluntas non poteſt cogi ad agendum.

* li. 5. de ciui. Dei, c. 10. to. 5

CONCLVSIO.

Impoſſibile eſt uoluntati quo ad proprium eius actum, qui eſt velle ipſum, violentiam inferri, ſicut contingit quo ad actus imperatos, quos videlicet exercet mediante alia potentia quæ propter exteriora aliqua ab actu ſuo impediri pōt.

RESPONDEO dicēdum, ꝙ duplex eſt actus volūtatis: unus quidem, qui eſt eius immediate velut ab ipſa elicitus, ſ. velle. Aliꝰ qui eſt actus uoluntatis: à volūtate imperatus & mediāte alia po-

ctia exercitus, vt ambulare & loqui, qui à volũtate ſperantur mediante potentia motiua. quãtum igitur ad actus à voluntate imperatos voluntas violẽtiam pati poteſt, inquantum per violentiam exteriora membra impediri poſſunt, ne imperium volũtatis exequantur: ſed quantum ad ipſum proprium actum voluntatis, non poteſt ei violẽtia inferri. & huius eſt ratio, quia actus voluntatis nihil eſt aliud q̃ inclinatio quædã procedens ab interiori principio cognoſcẽte: ſicut appetitus naturalis eſt quædã inclinatio ab interiori principio & ſine cognitione: quod autem eſt coactum vel violẽtum, eſt ab exteriori principio: vnde cõtra rationem ipſius actus voluntatis eſt, quòd ſit coactus vel violentus, ſicut etiam eſt cõtra rationẽ naturalis inclinationis vel motus lapidis, quòd feratur ſurſum. poteſt enim lapis per violentiam ferri ſurſum: ſed quod iſte motus violentus ſit ex eius naturali inclinatione, eſſe non poteſt: ſimiliter etiam poteſt homo per violentiam trahi, ſed quòd hoc ſit ex eius voluntate, repugnat rationi violentiæ.

AD primum ergo dicendum, quòd Deus qui eſt potẽtior quàm voluntas humana, poteſt voluntatem mouere ſecundum illud Prouerbium. Prouerb. 21. Cor regis in manu Dei eſt: & quocunq; voluerit, vertet illud. Sed ſi hoc eſſet per violentiam, iam non eſſet cum actu voluntaris, nec ipſa voluntas moueretur, ſed aliquid contra voluntatem.

AD ſecundum dicendum, q non ſemper eſt motus violentus quando paſſiuũ immutatur à ſuo actiuo: ſed quando hoc fit contra interiorem inclinationẽ paſſiui: alioquin omnes alterationes & generationes ſimplicium corporum eſſent innaturales & violentæ: ſunt autem naturales propter naturalem aptitudinem interiorem materiæ vel ſubiecti ad talẽ diſpoſitionem: & ſimiliter quando voluntas mouetur ab appetibili ſecũdum propriam inclinationem, non eſt motus violentus, ſed voluntarius.

AD tertium dicendum, quòd id in quod voluntas tendit peccando, etſi ſit malum & contra rationalem naturam ſecundum rei veritatem: apprehenditur tamen vt bonum & conueniens homini ſecundum aliquam delectationẽ ſenſus, vel ſecũdum aliquem habitum corruptum.

ARTICVLVS V.

Vtrum violentia cauſet inuoluntarium.

AD QVINTVM ſic proceditur. Videtur, q violẽtia non cauſet inuolũtarium: voluntarium enim & inuoluntarium ſecundum volũtatem dicuntur. Sed voluntati violentia inferri non poteſt: vt oſtẽſum eſt.* ergo violentia inuoluntariũ cauſare non poteſt. — a Svprà ar. 4. cor. & infra art. 6. ad 1. & qõ. 73. ar. 6. co. Et 2 2. q. 88. artic. 6. ad. 1 Et mal. q. 6. cor.

¶ 2 Præterea, Id quod eſt inuoluntarium, eſt cum triſtitia: vt Damaſc. & Philoſophus dicunt:† ſed aliquando patitur aliquis violentiam, nec tamẽ inde triſtatur. ergo violentia non cauſat inuoluntarium. — * ar. præced. † Dama. lib. 2. ca. 24. Ariſt. 3. eth. ca. 1. tom. 5.

¶ 3 Præterea, Id quod eſt à voluntate, non poteſt eſſe inuoluntarium: ſed aliqua violenta ſunt à voluntate: ſicut cum aliquis cũ corpore graui ſurſum aſcendit: & ſicut cùm aliquis inflectit membra contra naturalem eorum flexibilitatem. ergo violentia non cauſat inuoluntarium.

SED cõtra eſt quod Philoſophus & Damaſce. dicunt:* quòd aliquid eſt inuolũtarium per violentiam. — * locis in arg. 2. citatis.

CONCLVSIO.

Cùm uiolẽtia ſit à principio extrinſeco, voluntarium verò, ſicut & naturale, à principio intrin-

intrinſeco, neceſſarium eſt violentiam cauſare inuoluntarium.

RESPONDEO dicendum, quod violentia directe opponitur voluntario, ſicut etiam & naturali, commune eſt enim voluntario & naturali, quòd vtrunque ſit à principio intrinſeco: violentum autem eſt à principio extrinſeco: & propter hoc ſicut in rebus, quæ cognitione carent, violentia aliquid facit contra naturam: ita in rebus cognoſcentibus facit aliquid eſſe contra voluntatē. quod autem eſt contra naturam, dicitur eſſe innaturale. & ſimiliter quod eſt contra voluntatem, dicitur eſſe inuoluntarium: vnde violentia inuoluntarium cauſat.

AD primum ergo dicendum, quòd inuoluntarium voluntario opponitur. dictum * eſt autem ſupra quòd voluntariū dicitur non ſolum actus, qui eſt immediate ipſius voluntatis, ſed etiam actus à voluntate imperatus. Quantum igitur ad actum qui eſt immediate ipſius voluntatis, vt ſupra dictum eſt †, violentia voluntati inferri non poteſt: ſed quantum ad actum imperatum voluntas poteſt pati violētiam: & quantum ad hunc actum violentia inuoluntarium facit.

*ar. præc.

† ar. præcedēn.

AD ſecundum dicendum, quòd ſicut naturale dicitur quod eſt ſecundum inclinationem naturæ, ita voluntarium dicitur quod eſt ſecundum inclinationem voluntatis. dicitur autē aliquid naturale dupliciter. Vno modo quia eſt à natura, ſicut à principio actiuo: ſicut calefacere eſt naturale igni. Alio modo ſecundum principium paſſiuum: quia ſcilicet eſt innata inclinatio ad recipiendum actionem à principio extrinſeco: ſicut motus cæli dicitur eſſe naturalis propter aptitudinem naturalem cæleſtis corporis ad talem motum, licet mouens ſit voluntarium. Et ſimiliter voluntarium poteſt aliquid dici dupliciter. Vno modo ſecundū actionem, puta cùm aliquis vult aliquid agere. Alio modo ſecundum paſſionem, ſcilicet cùm aliquis vult pati ab alio. vnde cùm actio infertur ab aliquo exteriori manente in eo qui patitur voluntate patiendi, non eſt ſimpliciter violentū: quia licet ille qui patitur, non conferat agendo, cōfert tamen volendo pati. vnde nō poteſt dici inuoluntarium.

AD tertium dicendum, quòd ſicut Philoſophus dicit in octauo Phyſicorum, * Motus animalis quo interdū mouetur aīal contra naturalem inclinationem corporis: etſi non ſit naturalis corpori, eſt tamen quodammodo naturalis animali: cui naturale eſt quod ſecundum appetitum moueatur, & ideo hoc non eſt violentum ſimpliciter, ſed ſecundū quid. & ſimiliter eſt dicendum cùm aliquis inflectit mēbra contra naturalē diſpoſitionem: hoc enim eſt violentum ſecundum quid, ſcilicet quantum ad membrum particulare, non tamen ſimpliciter quantū ad ipſum hoiem.

*li. 8. te. 27. to. 2.

ARTIC. VI.

Vtrum metus cauſet inuoluntarium ſimpliciter. 46

AD SEXTVM ſic proceditur. Videtur quod metus cauſet inuolūtarium ſimpliciter: ſicut enim violentia eſt reſpectu eius quod contrariatur præſentialiter voluntati: ita metus eſt reſpectu futuri mali quod repugnat voluntati: ſed violentia cauſat inuoluntarium ſimpliciter. ergo & metus inuoluntarium ſimpliciter cauſat.

Inf. art. 7. ad 1. et 2. Et 4. diſt. 29. q̄ō. 1. art. 2. Et quoli. 5. ar. 10. Et 2. Cor. 9. co. 3. Et 3 eth. eo. 2. & 4. fin.

¶ 2 Præterea, Quod eſt ſecundum ſe tale, quolibet addito, remanet tale: ſicut quod ſecūdum ſe eſt calidum, cuicunque coniūgatur, nihilominus eſt calidum, ipſo manente: ſed illud quod per me-

metum agitur ſecundũ ſe eſt inuoluntarium. ergo etiam aduenіente metn eſt inuoluntarium.

¶ 3 Præterea, Quod ſub conditione tale eſt, ſecundum quid eſt tale: quod autem abſque conditione eſt tale, ſimpliciter eſt tale: ſicut quod eſt neceſſariũ ex conditione, eſt neceſſarium ſecundũ quid: quod autem eſt neceſſariũ abſolute, eſt neceſſarium ſimpliciter: ſed id quod per metum agitur, eſt inuoluntarium abſolute: non eſt autem uolnntarium niſi ſub cõditione, ſcilicet ut uitetur malum quod timetur. ergo id qđ per metum agitur, eſt ſimpliciter inuoluntarium.

Niſſen. li. 5. c. 1. ante med.
† Ariſto. li. 3. eth. ca. 1. non multum procul à princip.

SED contra eſt, quod Greg. Niſſen. dicit, * & etiam Philoſophus, † quòd huiuſmodi quę per metum aguntur, ſunt magis uoluntaria quàm inuoluntaria.

CONCLVSIO.

Quod per metum fit, ſimpliciter voluntarium eſt, ſecundum quid autem inuoluntarium.

*li. 3. eth. c. 1. non remotè à principio
† Niſſen. lib. 5. c. 1.

RESPONDEO dicendum, quòd ſicut Philoſophns dicit in 3. Eth.* & idem dicit Gregor. Niſſen. in lib. ſuo de homine. † Huiuſmodi, quæ per metum agitur, mixta ſunt ex uoluntario & inuolũtario. Id enim quod per metum agitur in ſe conſideratũ, non eſt uoluntarium: ſed fit uoluntarium in caſu, ſcilicet ad uitandũ malum quod timetur: ſed ſi quis rectè conſideret, magis ſunt huiuſmodi uoluntaria quàm inuoluntaria: ſunt enim uoluntaria ſimpliciter, inuoluntaria autem ſecundum quid: unumquodque enim ſimpliciter eſſe dicitur ſecũdum quod eſt in actu: ſecundum autem quod eſt in ſola apprehenſione, non eſt ſimpliciter, ſed ſecundũ quid: hoc autem quod per metum agitur, ſecundum hoc eſt in actu ſecundum quod fit: cùm enim actus in ſingularibus ſint, ſingulare autem inquantum huiuſmodi eſt hic & nunc, ſecundũ hoc id quod fit eſt in actu, ſecundum quod hic eſt & nunc, & ſub alijs conditionibus indiuidualibus: ſic autem hoc quod fit per metum, eſt uoluntarium, inquantum ſcilicet eſt hic & nunc: prout ſcilicet in hoc caſu eſt impedimẽtum maioris mali qnod timebatur: ſicut proiectio merciũ in mare fit uoluntarium tempore tempeſtatis propter timorem periculi: vnde manifeſtum eſt, quòd ſimpliciter voluntarium eſt, vnde & competit ei ratio voluntarij: quia principium eius eſt intra. ſed qđ accipiatur id qnod per metũ fit, vt extra hũc caſum exiſtens prout repugnat voluntati, hoc non eſt niſi ſecundum rationem tantum: & ideo eſt inuoluntarium ſecundum quid, ideſt, prout conſideratur extra hunc caſum exiſtens.

AD primum ergo dicendum, quòd ea quæ aguntur per metum & per vim, non ſolum differunt ſecundum præſens & futurũ: ſed etiam ſecundum hoc quod in eo quod agitur per vim, voluntas nõ conſentit, ſed omnino eſt contra motum voluntatis: ſed id quod per metum agitur, fit voluntariũ: ideo quia motus voluntatis fertur in id, licet non propter ſeipſum, ſed propter aliud, ſcilicet ad repellendum malum quod timetur: ſufficit enim ad rationem voluntarij, quòd ſit propter aliud voluntarium: voluntarium enim eſt non ſolum quod propter ſeipſum volumus vt finem, ſed etiã quod propter aliud volumus vt propter finem. patet ergo quòd in eo quod per vim agitur voluntas interior nihil agit; & ideo, vt Gre. Niſſen. dicit * ad excludẽdum ea quæ per metũ aguntur in diffinitione violenti, non ſolum dicitur ꝙ violentum eſt, cuius principiũ eſt extra, ſed additur, nihil conferente vim paſſo: quia ad id quod agitur per metum, volũtas timentis aliquid confert. lib. 5. c. 1.

AD ſecundum dicendum, ꝙ ea quæ abſolute dicuntur, quolibet addito remanent talia: ſicut calidum & album: ſed ea quæ relatiue dicuntur, variantur ſecundum comparationem ad diuerſa: quod enim eſt magnum comparatum huic, eſt paruum comparatū alteri. Voluntarium autem dicitur aliquid non ſolum propter ſe quaſi abſolute, ſed etiam propter aliud quaſi relatiue: & ideo nihil prohibet aliquid quod de ſe non eſſet voluntarium, alteri comparatum fieri voluntarium per comparationem ad aliud.

AD tertium dicendum, quòd illud quod per metum agitur, abſque conditione eſt volūtarium, id eſt, ſecundum quod actu agitur: ſed inuoluntariū eſt ſub conditione, id eſt, ſi talis metus non immineret: vnde ſecūdum illam rationem magis poteſt concludi oppoſitum.

ARTICVLVS VII.

Vtrum cōcupiſcentia cauſet inuoluntarium.

47

2. 2. q. 142. ar. 1. cor. & 3. eth. lect. 3. co. 5. & & lect. 4.

AD SEPTIMVM ſic proceditur. Videtur ꝙ concupiſcentia cauſet inuolūtariū. ſicut enim metus eſt quedā paſſio, ita & concupiſcentia: ſed metus cauſat quodammodo inuoluntarium. ergo etiam concupiſcentia.

¶ 2 Præterea, Sicut per timorem timidus agit contra id quod proponebat, ita icōtinens propter concupiſcentiam: ſed timor aliquo modo cauſat inuolūtarium; ergo & concupiſcentia.

¶ 3 Præterea, Ad voluntariū requiritur cognitio: ſed concupiſcentia corrumpit cognitionem. dicit em̄ Philoſophus in 6. Ethi.* quod delectatio ſiue cōcupiſcentia delectationis, corrumpit æſtimationem prudentiæ. ergo concupiſcentia cauſat inuoluntarium.

lib. 6. c. 5. tom. 5.

SED contra eſt quod Damaſ. dicit: * Inuoluntarium eſt miſericordia vel indulgētia dignum, & cum triſtitia agitur: ſed neutrū horum competit ei quod per cōcupiſcentiam agitur. ergo concupiſcentia non cauſat inuoluntarium.

li. 2. fidei ort. c. 24.

CONCLVSIO.

Volūtarium aliquid dicitur ex eo quod voluntas in illud fertur: concupiſcentia igitur non cauſat inuoluntariū, ſed magis aliquid voluntariū facit.

RESPONDEO dicendum, quòd concupiſcentia non cauſat inuoluntarium, ſed magis facit aliquid voluntarium. dicitur em̄ aliquid voluntarium ex eo quòd voluntas in id fertur; per concupiſcentiā aūt uolūtas inclinatur ad volendū id quod concupiſcit: & ideo concupiſcentia magis facit ad hoc quòd aliquid ſit voluntarium, quàm quòd ſit inuoluntarium.

AD primum ergo dicendum, quòd timor eſt de malo; concupiſcētia autem reſpicit bonum: malum autem ſecundum ſe contrariatur voluntati: ſed bonum eſt voluntati conſonum. vnde magis ſe habet timor ad cauſandum inuoluntarium quàm concupiſcentia.

AD ſecundū dicendum, quòd in eo qui per metū aliquid agit, manet repugnātia voluntatis ad id quod agitur, ſecundum quod in ſe conſideratur: ſed in eo qui agit aliquid per concupiſcētiam, ſicut eſt incontinens, non manet prior voluntas, qua repudiabat illud quod concupiſcitur: ſed mutatur ad volendum id quod prius repudiabat; & ideo quod per metum agitur, quodammodo eſt inuoluntarium: ſed quod per concupiſcentiā agitur, nullo mō: nā incontinens concupiſcentiæ agit

contra

cōtra id quod prius proponebat: non autem cōtra quod nūc vult. ſed timidus agit contra id quod etiam nunc ſecundum ſe vult.

AD tertium dicendum, quòd ſi concupiſcentia totaliter cognitionem auferret, ſicut contingit in illis, qui propter concupiſcentiam fiunt amentes, ſequeretur quòd concupiſcentia voluntariū tolleret, nec tamen propriè eſſet ibi inuoluntarium: quia in his quæ vſum rationis non habent, neque voluntarium eſt, neq; inuoluntarium, ſed quandoque in his quæ per concupiſcentiam aguntur, non totaliter tollitur cognitio, quia non tollitur poteſtas cognoſcendi: ſed ſolum conſideratio actualis in particulari agibili, & tamen hoc ipſum eſt volūtarium, ſecundum quod volūtarium dicitur quod eſt in poteſtate voluntatis, vt non agere, & nō velle: ſimiliter autem & non cōſiderare: poteſt enim voluntas paſſioni reſiſtere, vt infra dicetur. †

† q.77.artic.6.& 7

ARTIC. VIII.

48 *Vtrum ignorantia cauſet inuoluntarium.*

Inf.q. 19. ar.6. cōr. & q. 76. ar.3.& 4. Et 2.diſt. 39. qō. 1. ar.1.ad4. & diſ.43. ar.1.ad3. Et mal. qō.3. art. 8.cor.

AD OCTAVVM ſic proceditur. Videtur quòd ignorantia non cauſet inuoluntarium, inuoluntarium enim veniam meretur, vt Damaſ. dicit: * ſed interdum quòd per ignorantiam agitur, veniam nō meretur: ſecundum illud 1.ad Corinth. 14. Si quis ignorat, ignorabitur. ergo ignorantia non cauſat inuoluntarium.

* lib.2. c. 24.

¶ 2 Præterea, Omne peccatū eſt cum ignorantia: ſecundum illud Prouer. 14. Errant qui operantur malum. Si igitur ignorantia inuoluntarium cauſet, ſequeretur, quòd omne peccatum eſſet inuoluntarium: quod eſt contra Auguſt. † dicentem, quòd omne peccatum eſt voluntarium.

† li. 1. retra.c. 15. parū ante med.

¶ 3 Præterea, Inuoluntarium cum triſtitia eſt: vt Damaſcen. dicit: * ſed quædā ignoranter agūtur, & ſine triſtitia. puta ſi aliquis occidit hoſtem quem quærit occidere, putās occidere ceruum: ergo ignorātia nō cauſat inuoluntariū.

* Dama. l.2. orth. fidei, ca. 24.

SED contra eſt, quòd Damaſc. † et Philoſophus dicunt, quòd inuoluntarium quoddam eſt per ignorantiam.

† Dama. loco nūc dicto Ariſ.3.eth. cap.1.

CONCLVSIO.

Ignorantia eorum quæ quis ſcire tenetur, voluntarium ſimpliciter cauſat, non autem inuoluntarium: ignorantia verò quæ concomitatur voluntatis actum, vt illius quod agitur, quod etiam ſi ſciretur ageretur, non voluntarium facit: ea autem ignorantia quæ cauſa eſt volendi id quod aliàs quis non vellet, ſimpliciter inuoluntarium facit.

RESPONDEO dicēdum, quòd ignorātia habet cauſare inuoluntarium ea ratione qua priuat cognitionem, quæ præexigitur ad voluntariū, vt ſupra dictum eſt: * non tamen quælibet ignorantia huiuſmodi cognitionem priuat. & ideo ſciendum, quòd ignorantia tripliciter ſe habet ad actum voluntatis. vno modo concomitanter, alio modo conſequenter, tertio modo antecedenter. Concomitanter quidē, quando ignorantia eſt de eo quod agitur: tamen etiam ſi ſciretur, nihilominus ageretur: tūc enim ignorantia non inducit ad volendum vt hoc fiat, ſed accidit, ſimul eſſe aliquid factum & ignoratum: ſicut in exēplo poſito, ſcilicet cùm aliquis vellet quidem occidere hoſtem, ſed ignorans occidit eū, putans occidere ceruum; & talis ignorantia non facit inuoluntarium, vt philoſophus dicit: * quia non cauſat aliquid quòd ſit repugnans voluntati: ſed facit non voluntarium: quia non poteſt eſſe

* artic.1.

* li. 3. eth. c.1. to. 5.

actu volitum quod ignoratũ eſt. Conſequẽter autẽ ſe habet ignorantia ad voluntatem inquantũ ipſa ignorantia eſt voluntaria, & hoc contingit dupliciter ſecundũ duos modos voluntarij ſupra po-
ar.3.ad 1. ſitos. * Vno modo quia actus voluntatis fertur in ignorantiam, ſicut cùm aliquis ignorare vult, vel vt excuſationem peccati habeat, vel vt non retrahatur à peccando : ſecundum illud Iob. 21. Scientiam uiarum tuarum nolumus: & hæc dicitur ignorantia affectata. Alio modo dicitur ignorantia voluntaria eius quod quis poteſt ſcire & debet. ſic enim non agere & non velle voluntarium
arti. 3. dicitur: vt ſupra dictum eſt.* hoc igitur modo dicitur ignorantia ſiue cùm aliquis actu non conſiderat quod conſiderare poteſt, & debet, quæ eſt ignorãtia malę electionis, vel ex paſſione vel ex habitu proueniẽs. ſiue cùm aliquis notitiam quam debet habere, nõ curat acquirere: & ſecundũ hunc modum ignorantia vniuerſaliũ iuris quæ quis ſcire tenetur, volũtaria dicitur, quaſi per negligentiam proueniens. cùm autem ipſa ignorantia ſit volũtaria aliquo iſtorum modorum, nõ poteſt cauſare ſimpliciter inuoluntarium: cauſat tamen ſecundũ quid inuoluntarium inquantum præcedit motũ voluntatis ad aliquid agendum: qui non eſſet ſcientia pręſente. Antecedenter autem ſe habet ad voluntatem ignorantia quando non eſt voluntaria, & tamen eſt cauſa volendi quod aliàs non vellet. ſicut cùm aliquis homo ignorat aliquam circunſtantiam actus quam non tenebatur ſcire, & ex hoc aliquid agit, ꝙ non faceret ſi ſciret. puta cùm aliquis diligentia adhibita neſciens aliquem tranſire per viam, proijcit ſagittam quâ interficit tranſeuntem: & talis ignorantia cauſat inuoluntarium ſimpliciter. Et per hoc patet reſponſio ad obiecta. Nam prima ratio procedit de ignorãtia eorum quæ quis tenetur ſcire; ſecunda autem de ignorantia electionis quæ quodammodo eſt voluntaria, vt dictum
eſt: * tertia verò de ignorantia quæ concomitanter ſe habet ad voluntatem. In corp. art.

QVÆSTIO VII.

De circunſtantijs humanorum actuum, in quatuor articulos diuiſa.

DEINDE conſiderandũ eſt de circũſtantijs humanorum actuum.

¶ Et circa hoc quęrũtur quatuor.

¶ Primo, quid ſit circunſtantia.

¶ Secundo, vtrum circunſtantiæ ſint circa humanos actus attendendæ à Theologo.

¶ Tertio, quot ſunt circunſtãtiæ.

¶ Quarto, quæ ſunt in eis principaliores.

ARTICVLVS I.

Vtrum circunſtantia ſit accidẽs actus humani. 49

AD PRIMVM ſic proceditur. Videtur, ꝙ circunſtantia nõ ſit accidẽs actus humani. Dicit enĩ Tullius in Rhetoricis quòd circunſtantia eſt per quam argumentationi auctoritatem & firmamentũ adiungit oratio, ſed oratio dat firmamentum argumentationi præcipuè ab his quæ ſunt ſubſtãtia rei: vt diffinitio, genus, & ſpecies; & alia huiuſmodi, à quibus etiam * Tullius Oratorem argumentari docet. ergo circunſtantia non eſt accidens humani actus.

Infr. art. 3. cor. & q. 18. art. 3. & 4. di. 16. qõ. 3. ar. 1. q. 1. & mal. q. 2. ar. 4. ad 5. & ar. 5. cor. prin. & 3. eth. le. 3. co. 2 fin.

* in li. topic.

¶ 2 Præterea, Accidentis proprium eſt ineſſe: quod autem circunſtat, non ineſt, ſed magis eſt extra. ergo circunſtantiæ nõ ſunt accidentia humanorum actuum.

¶ 3 Præterea, Accidentis non eſt accidẽs: ſed ipſi humani actus ſunt quædã accidẽtia. nõ ergo circunſtantiæ ſunt accidẽtia actuũ.

SED contra, Particulares cõditiones

ditiones cuiuſlibet rei ſingularis dicũtur accidentia indiuiduãtia
li.3.eth. c.1. ante medium & poſt, tomo 5. ipſam:ſed philoſophus in 3.* Eth. circunſtantias nominat particularia, id eſt particulares ſingulorum actuum conditiones. ergo circunſtantiæ ſunt accidentia indiuiduali a humanorum actuum.

CONCLVSIO.

Circunſtare aliquid dicitur q̃d quidem eſt extrinſecum à re, tamen ipſam attingit, circunſtantię igitur humanorũ actuum rectè accidẽtia eorum dicuntur.

RESPONDEO dicendum,
li.1.perihermenias.ca 1. tomo 1. quòd quia nomina ſecundum * Philoſophum ſunt ſigna intellectuum, neceſſe eſt, quod ſecundũ proceſſum intellectiuę cognitionis ſit etiam nominationis proceſſus: procedit autem noſtra cognitio intellectualis à notioribus ad minus nota, & ideo apud nos à notioribus nomina transferuntur ad ſignificandum res minus notas: & inde eſt, quòd ſicut dici-
li.10.metex.13.& 14.to.3. tur in 10. * Metaph. ab his, quæ ſunt ſecundum locum, proceſſit nomen diſtantiæ ad omnia contraria: & ſimiliter nominibus pertinentibus ad motum localem vtimur ad ſignificandum alios motus, eo quod corpora quę loco circunſcribuntur, ſunt maximè nobis nota. Et inde eſt, ꝙ nomẽ circunſtantiæ ab his quę in loco sũt, deriuatur ad actus humanos. dicitur autem in localibus aliquid circunſtare, quod eſt quidem extrinſecum à re, tamen attingit ipſam vel appropinquat ei ſecundum locum: & ideo quæcunque conditiones ſunt extrą ſubſtantiam actus, & tamen attingunt aliquo modo actum humanum, circunſtantiæ dicuntur; quod autem eſt extra ſubſtantiam rei ad rem ipſam pertinens, accidens eius dicitur: vnde circunſtantiæ actuum humanorum, accidentia eorum dicenda ſunt.

AD primum ergo dicendum, ꝙ oratio quidem dat firmamentum argumentationi, primo ex ſubſtantia actus, ſecundario vero ex his quæ circunſtant actum: ſicut primo accuſabilis redditur aliquis ex hoc, quòd homicidiũ fecit: ſecundario verò ex hoc ꝙ dolo fecit, vel propter lucrũ, vel in tempore, vel in loco ſacro, aut aliquid aliud huiuſmodi. & ideo ſignanter dicit, quòd per circunſtantiam oratio argumentationi firmamentum adiungit quaſi ſecundario.

AD ſecundum dicendum, ꝙ aliquid dicitur accidens alicuius dupliciter. Vno modo, quia ineſt ei: ſicut album dicitur accidens Sortis. Alio modo, quia eſt ſimul cum eo in eodem ſubiecto: ſicut dicitur quòd album accidit muſico, inquantum conueniunt, & quodammodo ſe contingunt in vno ſubiecto. & per hũc modum dicuntur circunſtantiæ accidentia actuum.

AD tertium dicendum, quòd ſicut * dictum eſt, accidens dicitur accidẽti accidere propter cõuenientiam in ſubiecto: ſed hoc contingit dupliciter. Vno modo, ſecundum quod duo accidentia comparantur ad vnum ſubiectũ abſque aliquo ordine: ſicut albũ & muſicum ad Sortem. Alio modo, cùm aliquo ordine: puta quia ſubiectum recipit vnum accidẽs alio mediante: ſicut corpus recipit colorem mediante ſuperficie, & ſic vnum accidens dicitur etiã alteri ineſſe: dicimus enim colorem eſſe in ſuperficie. Vtroque autem modo circunſtantiæ ſe habent ad actus: nam aliquæ circunſtantiæ ordinatæ ad actum pertinent ad agentem non mediante actu, puta locus & conditio perſonæ: aliquæ verò mediante ipſo actu, ſicut modus agendi. in ſolut. præced.

AR

ARTICVLVS II.

Vtrum circunſtantiæ humanorū actuum ſint conſiderandæ à Theologo.

50

4.diſt.16. q.5. ar.1. q.1. ad 1. & q.2.co.

AD SECVNDVM ſic proceditur. Videtur quod circūſtantiæ humanorū actuū non ſint conſiderandæ à Theologo. nō enim conſiderātur à Theologo actus humani, niſi ſecundū quod ſunt aliquales, id eſt boni vel mali: ſed circunſtantiæ non videntur poſſe facere actus aliquales, qa nihil qualificatur formaliter loquendo ab eo quod eſt extra ipſum, ſed ab eo quod in ipſo eſt. ergo circunſtantiæ actuum non ſunt à Theologo conſiderandæ.

¶ 2 Præterea, Circunſtantiæ ſunt accidentia actuum: ſed vni infinita accidunt. & ideo, vt dicitur in 6. * Metaph. nulla ars vel ſcientia eſt circa ens per accidēs, niſi ſola ſophiſtica. ergo Theologus non habet conſiderare circūſtantias humanorum actuum.

li 6.met. tex.4 to. 3.

¶ 3 Præterea, Circunſtantiarum cōſideratio pertinet ad Rhetorem. Rhetorica autem non eſt pars Theologiæ. ergo conſideratio circunſtantiarum non pertinet ad Theologum.

SED cōtra, Ignorantia circunſtantiarum cauſat inuoluntariū: vt * Dama. & Gregor. Niſſenus dicunt. ſed inuoluntarium excuſat à culpa, cuius conſideratio pertinet ad Theologum. ergo & conſideratio circūſtantiarum ad Theologum pertinet.

Dama.li. 2.cap.24. Greg Niſſenus li. 5.c.2.

CONCLVSIO.

Cùm ex circunſtantijs humani actus diſponantur in ordinē ad ultimum finem, eorum ſpeculatio maximè ad Theologum ſpectat.

RESPONDEO dicendum, quòd circūſtantiæ pertinent ad conſiderationem Theologi tripliei ratione. Primò quidem, quia Theologus conſiderat actus humanos ſecundum quod per eos homo ad beatitudinē ordinatur. omne autem quod ordinatur ad finē, oportet eſſe proportionatū fini: actus autem proportionātur fini ſecundum commenſurationem quandam, quæ fit per debitas circunſtantias, vnde conſideratio circunſtantiarum ad Theologum pertinet. Secundò, quia Theologus conſiderat actus humanos, ſecundum quod in eis inuenitur bonū & malum, melius & peius. & hoc diuerſificatur ſecundum circunſtantias, vt * infrà patebit. Tertiò, quia Theologus conſiderat actus humanos ſecundum quod ſunt meritorij, vel demeritorij: quod conuenit actibus humanis. ad quod requiritur quod ſint voluntarij. actus autem humanus iudicatur voluntarius vel inuoluntarius ſecundum cognitionē vel ignorantiam circunſtantiarum, vt * dictum eſt. & ideo conſideratio circunſtantiarum pertinet ad Theologum.

q.18. art. 10. & 11. & q. 73. art.7.

in argu. Sed contra.

AD primùm ergo dicendum, quòd bonum ordinatum ad finē dicitur vtile, quod importat relationem quandam. vnde Philoſophus dicit in 1. * Ethico. quòd in ad aliquid bonum eſt vtile. in his autem quæ ad aliquid dicuntur, denominatur aliquid non ſolū ab eo quod ineſt, ſed etiam ab eo quod extrinſecus adiacet, vt patet in dextro & ſiniſtro, æquali & inæquali, & ſimilibus: & ideo cū bonitas actuum ſit inquantum ſunt vtiles ad finem, nihil prohibet eos bonos vel malos dici ſecundum proportionem ad aliqua quæ exterius adiacent.

li.1. ethi. c.7. circa principiū tomo 5.

AD ſecundum dicendum, quòd accidentia quę omnino per accidens ſe habent, relinquūtur ab omni arte propter eorum incertitudinem & infinitatem: ſed talia accidentia non habēt rationem circunſtantiæ: quia, vt * dictum

ar.1. hui* quæſt.

ctum eſt, ſic circunſtantiæ ſunt extra actum, quòd tamen actum aliquo modo contingunt ordinatæ ad ipſum: accidentia autẽ per ſe cadunt ſub arte.

AD tertium dicendum, quòd conſideratio circunſtantiarũ pertinet ad Moralem & Politicum, & ad Rhetorem. Ad Moralem quidem prout ſecundum eas inuenitur vel prætermittitur medium virtutis in humanis actibus & paſſionibus; ad Politicum autem & Rhetorem, ſecundum quod ex circunſtantijs actus redduntur laudabiles vel vituperabiles, excuſabiles, vel accuſabiles, diuerſimodè tamen. nam quod Rhetor perſuadet, Politicus diiudicat. Ad Theologum autem cui omnes aliæ artes deſeruiunt, pertinent omnibus modis prædictis: nam ipſe habet conſiderationes de actibus virtuoſis & vitioſis cũ morali: & conſiderat actus ſecundum quod merentur pœnam vel præmium cum Rhetore & Politico.

ARTICVLVS III.

51 *Vtrum conuenienter enumerentur circunſtantiæ in tertio Ethicorum.*

4.diſt.16. q.3.ar.1. q.2.&3. Et mal. q 2. art. 6. cor.co.2. & 3. Eth. lc. 3. co. 2. fin. * c. 1. to. 5.

AD TERTIVM ſic procedidur: Videtur quòd inconuenienter circunſtantiæ numerentur in 3. * Ethic. Circunſtantia enim actus dicitur, quod exterius ſe habet ad actũ. huiuſmodi autem ſunt tempus & locus. ergo ſolę duæ ſunt circunſtãtiæ, ſcilicet quando & vbi.

¶ 2 Præterea, Ex circunſtãtijs accipitur qd bene vel male fiat: ſed hoc pertinet ad modũ actus. ergo omnes circunſtantiæ includuntur ſub vna, quæ eſt modus agendi.

¶ 3 Præterea, Circunſtantiæ nõ ſunt de ſubſtantia actus: ſed ad ſubſtantiã actus pertinere videntur cauſæ ipſius actus. ergo nulla circunſtãtia debet ſumi ex ſubſtantia ipſius actus. ſic ergo neque quis, neque propter quid, neque circa quid ſunt circunſtantiæ. nam quis pertinet ad cauſam efficientem, propter quid ad finalem, circa quid ad materialem.

SED cõtra eſt auctoritas Phi. in 3. * Ethicor.

* c.1.poſt medium tomo 5.

CONCLVSIO.

In humanis actibus quis fecit, quibus auxilijs, ſeu inſtrumẽtis, quid, cur, quomodo, & quando, & circa quid fecerit, inſpicienda ſunt.

RESPONDEO dicendum, quod Tullius in ſua Rhetorica aſſignat ſeptem circunſtantias, quę hoc verſu cõtinentur. Quis, quid, vbi, quibus auxilijs, cur, quomodo, qñ. Conſiderandum eſt enim in actibus, quis fecit, quibus auxilijs vel inſtrumentis fecerit, quid fecerit, vbi fecerit, cur fecerit, quomodo fecerit, & quando fecerit. ſed Ariſt. in 3. * Ethic. addit alia, ſcilicet circa qd, quæ à Tullio comprehẽditur ſub quid. Et ratio huius annumerationis ſic accipi poteſt. nam circunſtantia dicitur quaſi extra ſubſtantiam actus exiſtẽs: ita tamen quod aliquo modo attingit ipſum: contingit autem hoc fieri tripliciter. Vno modo, inquãtum attingit ipſum actũ. Alio modo, inquantũ attingit cauſam actus. Tertio modo, inquantum attingit effectum. Ipſum autẽ actum attingit, vel per modũ menſuræ, ſicut tẽpus & locus: vel per modũ qualitatis actus, ſicut modus agẽdi. ex parte autẽ effectus, vt cùm cõſideratur quid aliquis fecerit: ex parte verò cauſæ actus quantũ ad cauſam finalẽ accipitur propter quid: ex parte autem cauſæ materialis ſiue obiecti accipitur circa quid: ex parte verò cauſæ agentis principalis accipitur quis egerit: ex parte verò cauſæ agẽtis inſtrumentalis accipitur quibus auxilijs.

* c.1.poſt medium tomo 5.

AD primum ergo dicendum, quòd tẽpus & locus circunſtant actum per modum menſuræ: ſed alia circunſtant actum inquantũ attingũt ipſum quocunq; alio modo, extra ſubſtantiã ei' exiſtẽtes.

AD ſecundum dicendum, ꝙ iſte modus qui eſt bene vel male, nõ ponitur circunſtantia, ſed cõſequens ad omnes circunſtãtias: ſed ſpecialis circunſtantia ponitur modus qui pertinet ad qualitatem actus, puta quòd aliquis ambulet velociter vel tardè, & quòd aliquis percutit fortiter vel remiſsè. & ſic de alijs.

AD tertium dicendum, quòd illa conditio cauſæ ex qua ſubſtãtia actus dependet, nõ dicitur circunſtantia, ſed aliqua conditio adiuncta, ſicut in obiecto non dicitur circunſtantia furti, quòd ſit alienum: hoc enim pertinet ad ſubſtantiã furti, ſed quòd ſit magnum vel paruum, & ſimiliter eſt de alijs circunſtantijs, quæ accipiuntur ex parte aliarum cauſarum: non enim finis qui dat ſpeciem actus, eſt circunſtantia. ſed aliquis finis adiũctus: ſicut quòd fortis fortiter agat propter bonũ fortitudinis, non eſt circunſtãtia: ſed ſi fortiter agat propter liberationem ciuitatis, vel populi Chriſtiani, vel aliquid huiuſmodi, intelligitur etiam ex parte eius qđ eſt quid: nam quod aliquis perfundens aliquem aqua, abluat ipſum, non eſt circunſtantia ablutionis, ſed quòd abluendo infrigidet, vel calefaciat, & ſanet, vel no-
52 ceat, hoc eſt circunſtantia.

ARTIC. IIII.

4. diſt. 16. q. 3. ar. 2. q. 2. et di. 33. qõ. 1. ar. 3. q. 2. ad 4. & 3. Eth. le. 3. fin.

Vtrum ſint principales circunſtantię propter quid, & ea in quibus eſt operatio.

AD QVARTVM ſic proceditur. Videtur quòd nõ ſint principales circunſtãtiæ propter quid, & ea in quibus eſt operatio, vt dicitur in 3.* Eth. ea enim in quibus eſt operatio, videntur eſſe locus & tempus: quæ non videntur eſſe principalia inter circunſtantias: cùm ſint maximè extrinſeca ab actu. ea ergo in quibus eſt operatio, nõ ſunt principaliſſimæ circunſtantiarum.

* cap. 1. à medio to' mo. 5.

¶ 2 Præterea, Finis eſt extrinſecus rei. non ergo videtur eſſe principaliſſima circunſtãtiarum.

¶ 3 Præterea, Principaliſſimũ in vnoquoq; eſt cauſa eius & forma. ſed cauſa ipſius actus eſt perſona agẽs: forma aũt actus eſt modus ipſius. ergo iſtę duę circunſtãtiæ videntur eſſe principaliſſimę.

SED contra eſt, quod * Gre. Niſſenus dicit, quòd principaliſſimæ circunſtantiæ ſunt, cuius gratia agitur, & quid eſt qđ agitur. li. 5. c. 2. in fine.

CONCLVSIO.

Circunſtantia, quæ attingit humanum actum ex parte finis, prima eſt, ſcilicet Cuius gratia: quam ſequitur circunſtãtia attingens actum ſecundũ ſubſtantiam, videlicet Quid fecit.

RESPONDEO dicendum, quòd actus propriè dicuntur humani, ſicut * ſuprà dictum eſt, prout ſunt uoluntarij; uoluntatis autem motiuum & obiectum eſt finis: & ideo principaliſſima eſt omnium circunſtantiarum illa, quę attingit actum ex parte finis, ſcilicet, Cuius gratia: ſecundaria verò quæ attingit ipſam ſubſtantiam actus, id eſt, Quid fecit: aliæ verò circunſtantiæ ſunt magis vel minus principales, ſecundum quod magis vel minus ad has appropinquant. q. 1. ar. 1.

AD primum ergo dicendum, quòd per ea in quibus eſt operatio, Philoſophus non intelligit tẽpus & locum. ſed ea quæ adiunguntur ipſi actui: vnde * Gre. Niſſenus quaſi exponens dictũ Philoſophi, loco eius quod Philoſophus dixit, in quibus eſt operatio, dicit, quid agitur. loco citato in arg. Sed contra.

AD

AD ſecundum dicendum, ꝙ finis, etſi non ſit de ſubſtantia actus, eſt tamen cauſa actus principaliſſima inquantum mouet agentem ad agendum. vnde & maximè actus moralis ſpeciem habet ex fine.

AD tertium dicendum, quòd perſona agens, cauſa eſt actus ſecundum quod mouetur à fine: & ſecundum hoc principaliter ordinatur ad actum. aliæ verò conditiones perſonę non ita principaliter ordinantur ad actum. modus etiam non eſt ſubſtantialis forma actus: hæc enim attenditur in actu ſecũdum obiectum vel finem & terminum, ſed eſt quaſi quædam qualitas accidentalis.

QVÆSTIO VIII.

De voluntate quorum ſit vt volitorum in tres articulos diuiſa.

DEINDE conſiderãdum eſt de ipſis actibus uoluntatis in ſpeciali. Et primo, de actib⁹ qui ſunt immediatè ipſius voluntatis, velut à uoluntate eliciti. Secundo de actibus imperatis à uolũtate: voluntas autem mouetur & in finem, & in ea quæ ſunt ad finem.

¶ Primo igitur conſiderandũ eſt de actibus volũtatis quibus mouetur in finem: & deinde de actibus eius quibus mouetur in ea quę ſunt ad finẽ: actus autem uoluntatis in finem videntur eſſe tres, ſcilicet uelle, frui, & intendere. Primo ergo conſiderabimus de uoluntate. Secũdo, de fruitione. Tertio, de intentione.

¶ Circa primũ conſideranda ſunt tria. Primo quidem, quorum uoluntas ſit. Secundo, à quo moueatur. Tertio, quomodo moueatur.

¶ Circa primum quæruntur tria.

¶ Primo, vtrum uoluntas ſit tantum boni.

¶ Secundo, vtrum ſit tantum finis, an etiam eorũ quæ ſunt ad finem.

¶ Tertio, ſi eſt aliquo modo eorũ quæ ſunt ad finem, vtrum vno motu moueatur in finẽ, & in ea quę ſunt ad finem.

ARTICVLVS I.

Vtrum uoluntas ſit tantũ boni. 53

AD PRIMVM ſic proceditur. Videtur ꝙ voluntas non tantum ſit boni: eadem enim eſt potentia oppoſitorum, ſicut viſus albi & nigri. ſed bonum & malum ſunt oppoſita. ergo voluntas non ſolum eſt boni, ſed etiam mali.

1. qõ. 19. ar. 9. cor. Et 1. diſt. 46. ar. 2. ad 2. & 2. di. 3. q. 4. ad 2. & 4. di. 49. qõ. 1. ar. 3. q. 1. cor. & 1. cõtra c. 96. §. 2. & veri. q. 14 ar. 2. cor.

¶ 2 Præterea, Potentiæ rationales ſe habẽt ad oppoſita perſequenda ſecundum * Philoſophũ; ſed uoluntas eſt potentia rationalis; eſt enim in ratione, vt dicitur in 3. † de anima. ergo uoluntas ſe habet ad oppoſita. non ergo tantum ad uolendum bonum, ſed etiam ad uolendum malum.

* li. 9. meta. tex. 3. to. 3.

† li. 3. de aĩa, text. 42. to. 2.

¶ 3 Præterea, Bonũ & ens cõuertuntur, ſed uoluntas non ſolũ eſt entium, ſed etiam nõ entium: volumus enim quandoque non ambulare & non loqui: uolumus etiam interdum quædam futura quæ non ſunt entia in actu. ergo voluntas non tantum eſt boni.

SED contra eſt quod * Dio. dicit 4. ca. de diuin. no. Quod malũ eſt præter uoluntatem, & quòd omnia bonum appetunt.

* c. 4. par. 4. aliquãtulũ ante finem.

CONCLVSIO.

Voluntas, cũ ſit inclinatio conſequẽs intellectus apprehenſionẽ, non niſi in bonum, uel apparens bonum tendit.

RESPONDEO dicendũ, ꝙ uolũtas eſt appetitus quidã rationalis: omnis aũt appetitus non eſt, niſi boni. cuius ratio eſt: qa appetitus nihil aliud eſt ꝙ quædã inclinatio appetẽtis in aliqd. nihil aũt inclinatur niſi in aliquid ſimile, & cõueniens. cũm igit oĩs res in-

quantum eſt ens, & ſubſtantia, ſit quoddam bonum, neceſſe eſt vt omnis inclinatio ſit in bonum. & inde eſt quòd Philoſophus dicit in 1. * Ethic. quòd bonũ eſt quod omnia appetunt.

li. 1. ethi. in princi pio li. to. 5.

Sed conſiderandum eſt, quòd cùm omnis inclinatio conſequatur aliquam formam, appetitus naturalis cõſequitur formam in natura exiſtentem: appetitus autem ſenſitiuus uel etiam intellectiuus ſeu rationalis, qui dicitur uoluntas, ſequitur formam apprehẽſam: ſicut igitur id, in quod tendit appetitus naturalis, eſt bonum exiſtens in re, ita id, in q̃d tendit appetitus animalis uel uoluntarius; eſt bonũ apprehenſum. Ad hoc igitur, quòd uoluntas in aliquid tendat, non requiritur ꝙ ſit bonum in rei ueritate, ſed ꝙ apprehendatur in ratione boni. & propter hoc Philoſophus dicit in 2. * Phyſicor. quòd finis eſt bonum, uel apparens bonum.

li. 2. text. 31. to. 2.

AD primum ergo dicendum, quòd eadem potentia eſt oppoſitorum: ſed non eodem modo ſe habet ad utrunque. uoluntas igitur ſe habet & ad bonum, & ad malum, ſed ad bonum appetendo ipſum; ad malum uerò, fugiendo illud: ipſe ergo actualis appetitus boni uocatur uoluntas ſecũdum quod nominat actum uolũtatis. ſic enim nunc loquimur de voluntate: fuga autem mali magis dicitur uoluntas: unde ſicut uoluntas eſt boni, ita uoluntas eſt mali.

AD ſecundum dicendum, ꝙ potentia rationalis non ſe habet ad quælibet oppoſita proſequenda, ſed ad ea quæ ſub ſuo obiecto conuenienti cõtinentur, nam nulla potentia proſequitur niſi ſuũ conueniens obiectum: obiectum autem uoluntatis eſt bonum. Vnde ad illa oppoſita proſequenda ſe habet uoluntas, quæ ſub bono comprehẽduntur: ſicut moueri & quieſcere, loqui & tacere, & alia huiuſmodi: in utrunq; enim horũ fertur uoluntas ſub ratione boni.

AD tertium dicendum, quòd, illud quod non eſt ens in rerum natura, accipitur vt ens in ratione. vnde negationes & priuationes entia dicuntur rationis, per quem etiã modum futura prout apprehenduntur, ſunt entia. inquantum igitur ſunt huiuſmodi entia, apprehenduntur ſub ratione boni, & ſic voluntas in ea tendit. Vnde Philoſophus dicit in 5. * Ethic. quòd carere malo habet rationem boni.

li. 5. ethi. c. 1. circa mediũ, tomo 5.

ARTIC. II.

Vtrum voluntas ſit tantum finis, an etiam eorum, quæ ſunt ad finem. 54

AD SECVNDVM ſic proceditur. Videtur ꝙ voluntas non ſit eorũ quę ſunt ad finem, ſed tantum finis. Dicit enim Philoſophus in 3. * Ethi. ꝙ voluntas eſt finis, electio autem eorum quæ ſunt ad finem.

veri. q. 22. ar. 3. ad 9.

* li. 3. c. 2. in medio tomo 5.

¶ 2 Præterea, Ad ea quæ ſunt diuerſa genere, diuerſæ potentiæ aſſe ordinantur, vt dicitur in 6. * Ethic. ſed finis & ea quæ ſunt ad finem, ſunt in diuerſo genere boni: nam finis qui eſt bonum, honeſtum vel delectabile, eſt in genere qualitatis vel actionis, aut paſſionis. bonum autem quod dicitur vtile, quod eſt ad finem, eſt in ad aliquid, vt dicitur in primo * Ethic. ergo ſi voluntas eſt finis, nõ erit eorũ quę ſunt ad finẽ.

lib. 6 c. 1. à medio tomo 5.

lib. 1. c. 7. circa pri. tomo 5.

¶ 3 Præterea, Habitus proportionantur potentijs, cùm ſint earum perfectiones. ſed in habitibus qui dicũtur artes operatiuæ, ad aliud pertinet finis, et ad aliud quod eſt ad finem. ſicut ad gubernatorem pertinet vſus nauis, qui eſt finis eius: ad nauifactiuam vero conſtructio nauis, quæ eſt propter finem. ergo cùm voluntas ſit finis, non erit eorum quæ ſunt ad finem.

SED contra eſt, quia in rebus natu-

naturalibus per eandem potentiã aliquid pertrãſit media & pertingit ad terminum.ſed ea quę ſunt ad finem, ſunt quædã media per quæ peruenitur ad finem, ſicut ad terminum. Ergo ſi volũtas eſt finis, ipſa etiam eſt eorum quæ ſunt ad finem.

CONCLVSIO.

Voluntas vt potentia eſt, finem & ea, quæ ſunt ad finem tanquam bona, reſpicit: vt verò actum nominat, propriè tantum finis eſt.

RESPONDEO dicendum, quod voluntas quandoque dicitur ipſa potentia, qua volumus: quandoque autem ipſe voluntatis actus. Si ergo loquamur de voluntate ſecũdum quod nominat potentiã, ſic ſe extẽdit & ad finẽ & ad ea quæ ſunt ad finem. ad ea enim ſe extendit vnaquæque potentia, in quibus inueniri poteſt quocunque modo ratio ſui obiecti, ſicut viſus ſe extendit ad omnia quæcunq; participãt quocunque modo colorẽ. ratio autẽ boni quod eſt obiectum potentiæ voluntatis, inuenitur non ſolum in fine, ſed etiam in his, quæ ſunt ad finem. Si autem loquamur de voluntate ſecũdum quod nominat propriè actum, ſic propriè loquẽdo eſt finis tantum. omnis enim actus denominatus à potẽtia nominat ſimplicem actũ illius potentiæ, ſicut intelligere nominat ſimplicem actũ intellectus. Simplex autem actus potentiæ eſt in id, quod eſt ſecundum ſe obiectũ potentiæ: id autem quod eſt propter ſe bonum & volitum, eſt finis: vnde voluntas propriè eſt ipſius finis. Ea verò quæ ſunt ad finem, non ſunt bona vel volita propter ſeipſa, ſed ex ordine ad finem: vnde voluntas in ea non fertur niſi quaten⁹ fertur in finẽ: vnde hoc ipſum quod in eis vult eſt finis: ſicut & intelligere propriè eſt eorum, quæ ſecundum ſe cognoſcuntur, ſcilicet principiorum: eorum autẽ, quæ cognoſcũtur per principia, non dicitur eſſe intelligentia niſi inquantũ in eis ipſa principia cõſiderãtur. Sic eñ ſe habet finis in appetibilibus, ſicut ſe habet principium in intelligibilibus, vt dicitur in 7.* Ethic. li.2. phy. te.29. li. 7.eth. c.8 à medio. to.2. & ſ.

AD primum ergo dicendum, ꝙ Philoſophus loquitur de voluntate ſecundum quod propriè nominat ſimplicem actum voluntatis: non autem ſecundum quod nominat potentiam.

AD ſecundum dicendum, ꝙ ad ea quæ ſunt diuerſa genere ex æquo ſe habentia, ordinantur diuerſæ potentiæ: ſicut ſonus & color ſunt diuerſa genera ſenſibiliũ ad quæ ordinantur auditus & viſus. Sed vtile & honeſtum nõ ex æquo ſe habẽt, ſed ſicut quod eſt ſecundum ſe, & ſecundum alterum. huiuſmodi autẽ ſemper referuntur ad eandem potentiam: ſicut per potentiam viſiuam ſentitur & color & lux per quam color videtur.

AD tertium dicendum, quod non quicquid diuerſificat habitũ diuerſificat potentiam: habitus enim ſunt quædam determinationes potentiarũ ad aliquos ſpeciales actus: & tamen quælibet ars operatiua conſiderat & finẽ & id quod eſt ad finem: nam ars gubernatoris conſiderat quidem finem, vt quem operatur: id autẽ quod eſt ad finem, vt quod imperat, ecõtra verò nauificatiua cõſiderat id quod eſt ad finem, vt quod operatur: id verò quod eſt finis, vt ad quod ordinat id quod operatur. & iterum in vnaquaq; arte operatiua eſt, & aliquis finis proprius, & aliquid quod eſt ad finem. quod propriè ad illam artem pertinet.

ARTIC. III.

Vtrum uoluntas eodem actu moueatur in finem, & in id, quod

55

quod eſt ad finem.

Infrà qō. 12. art. 4. cor. & 3. di. 14 ar. 2. q. 4. co. Et veri. qō. 2. ar. 14. & ad 3.

AD TERTIVM ſic proceditur. Videtur ꝙ eodem actu voluntas feratur in finē, & in id quod eſt ad finē, q̄a ſecundū * Philoſophū, Vbi eſt vnū ꝑꝑ alterū, ibi eſt vnū tantū. ſed voluntas non vult id quod eſt ad finem, niſi propter finem. ergo eodem actu mouetur in vtrunque.

* li. 3. topic. ca. 2. parum à pri. to. 1.

¶ 2 Pręterea, Finis eſt ratio volendi ea quæ ſunt ad finem: ſicut lumē eſt ratio viſionis colorū. ſed eodē actu videtur lumē & color. ergo idē eſt motus uolūtatis quo vult finē, & ea quæ ſunt ad finē.

¶ 3 Præterea, Idē numero motus naturalis eſt qui per media tēdit ad vltimū: ſed ea quæ ſunt ad finē cōparantur ad finē ſicut media ad vltimū. ergo idē motus uoluntatis eſt quo volūtas fertur in finē, & in ea quæ ſunt ad finem.

SED cōtra, Actus diuerſificātur ſecundū obiecta: ſed diuerſæ ſpecies boni ſunt finis, & id quod eſt ad finem, quod dicitur vtile. ergo non eodem actu voluntas fertur in vtrunque.

CONCLVSIO.

Non ſolum in finem, ſed et in ea quæ ad finem ſunt, voluntas eodem actu ferri poteſt, quanquam diuerſa ratione.

RESPONDEO dicendum, ꝙ cùm finis ſit ſecundū ſe volitꝰ, id autē quod eſt ad finē, inquantū huiuſmodi nō ſit volitū niſi ꝑꝑ finem, manifeſtū eſt ꝙ volūtas pōt ferri in finē, inquantum huiuſmodi, ſine hoc ꝙ feratur in ea, quæ ſunt ad finem: ſed in ea quę ſunt ad finem inquantum huiuſmodi nō poteſt ferri, niſi feratur in ipſum finē. ſic ergo voluntas in ipſum finem dupliciter fertur, vno modo abſolutè ſecundū ſe; alio modo, ſicut in ratione volēdi ea, quæ ſunt ad finem. Manifeſtū eſt ergo quòd vnus & idē motus volūtatis eſt quo fertur in finē, ſecūdum quod eſt ratio uolendi ea, quæ ſunt ad finem, & in ipſa quę ſunt ad finem. Sed alius actus eſt quo fertur in ipſum finē abſolutè & quandoque præcedit tp̄e: ſicut cùm aliquis primo vult ſanitatē, & poſtea deliberās quo modo poſſit ſanari, vult cōducere medicū vt ſanetur: ſic etiā & circa intellectū accidit; nā primò aliquis intelligit ipſa principia ſecundum ſe, poſtmodū aūt intelligit ea in ipſis concluſionibus ſecundū qđ aſſentit concluſionibus ꝑꝑ principia.

AD primum ergo dicendū, ꝙ ratio illa procedit ſecundū quod voluntas fertur in finem, vt eſt ratio volendi ea quæ ſunt ad finē.

AD ſecundum dicendum, ꝙ quādocunq; videtur color, eodē actu videtur lumē. pōt tamen videri lumen ſine hoc ꝙ videat̄ color, & ſimiliter qñcunque q̄s vult ea quæ ſunt ad finē, vult eodem actu finē, non tamen econuerſo.

AD tertium dicendum, quòd in executione operis ea quæ ſunt ad finē, habent ſe vt media, & finis, vt terminus. vnde ſicut motꝰ naturalis interdū ſiſtit in medio, & nō pertingit ad terminum, ita quandoq; operatur aliquis id qđ eſt ad finē, & tamē nō conſequitur finē, ſed in uolendo eſt econuerſo. nam voluntas per finē deuenit ad volendum ea quæ ſunt ad finē. ſicut & intellectus deuenit in concluſiones per principia quę media dicuntur. vnde intellectus aliquando intelligit mediū, & ex eo non procedit ad concluſionē: & ſimiliter volūtas aliquādo uult finē, & tamē nō procedit ad uolendū id quod eſt ad finem.

Ad illud verò quod in contrariū obijcitur, patet ſolutio per ea quæ * ſuprà dicta ſunt. nam vtile & honeſtum non ſunt ſpecies boni ex æquo diuiſæ: ſed ſe habent ſicut propter ſe & propter alterū. vnde actus voluntatis in unum poteſt ferri ſine hoc ꝙ feratur in alterum: ſed non econuerſo.

ar. 2. ad 2.

QVÆSTIO IX.

De motiuo uoluntatis, in ſex articulos diuiſa.

DEINDE conſiderãdum eſt de motiuo uoluntatis. ¶ Et circa hoc q̃runt̃ ſex.

¶ Primo, vtrum uoluntas moueatur ab intellectu.

¶ Secũdo, utrum moueatur ab appetitu ſenſitiuo,

¶ Tertio, utrum uolũtas moueat ſeipſam.

¶ Quarto, utrum moueatur ab aliquo exteriori principio.

¶ Quinto, vtrũ moueatur à corpore cęleſti.

¶ Sexto, utrum uoluntas moueatur à ſolo Deo, ſicut ab exteriori principio.

ARTICVLVS I.

56

Vtrum uoluntas moueatur ab intellectu.

Inf. q. 17. ar. 1. q. 82 art. 4. Et ueri. qõ. 14. art. 1. & 2. & q. 22. ar. 11. Et mal. q. 4. ar. 2. cor. & ad 13. & qõ. 6. cor. & ad 10. & 12.

AD PRIMVM ſic proceditur. Videtur, ꝙ uoluntas non moueatur ab intellectu. dicit enim * Aug. ſup illud Pſal. 118. Concupiuit anima mea deſiderare iuſtificationes tuas. Præuolat intellectus, ſequitur tardus aut nullus effectus: ſcimus bonũ, nec delectat agere. hoc aũt nõ eſſet ſi uoluntas ab intellectu moueretur: quia motus mobilis ſequitur motionẽ mouentis. ergo intellectus nõ mouet uoluntatẽ.

* Pſ. 118. ſerm. 8. non procul à fin. tomo 8.

¶ 2 Præterea, Intellect⁹ ſe habet ad uoluntatẽ ut demonſtrans appetibile, ſicut imaginatio demõſtrat appetibile appetitui ſenſitiuo. Sed imaginatio demonſtrãs appetibile nõ mouet appetitũ ſenſitiuũ: imò q̃nque ita nos habem⁹ ad ea quæ imaginamur, ſicut ad ea quę in pictura nobis oſtẽdunt̃: ex q̃bus nõ mouemur, ut † dicit̃ in lib. de anima. Ergo neq; etiam intellectus mouet uoluntatem.

† li. 2. te. 154. to. 2.

¶ 3 Præterea, Idem reſpectu eiuſdẽ nõ eſt mouẽs & motũ, ſed uolũtas mouet intellectũ: intelligim⁹ enim quãdo uolumus. ergo intellectus nõ mouet uoluntatẽ.

SED contra eſt quod philoſophus dicit in 3. de * anima, quòd appetibile intellectum eſt mouẽs non motum: uoluntas autem eſt mouens motum.

li. 3. de anima, te. 54. to. 2.

CONCLVSIO.

Mouet intellectus uoluntatẽ non quo ad exercitium actus, ſed quo ad ſpecificationem: voluntas vero omnes potentias mouet quo ad exercitium actus.

RESPONDEO dicendum, quòd intantũ al quid indiget moueri ab aliquo: inquantum eſt in potentia ad plura: oportet enim ut id quod eſt in potentia, reducatur in actum per aliquid, quod eſt actu. & hoc eſt mouere. dupliciter autem aliqua uis animæ inuenitur eſſe in potentia ad diuerſa. Vno modo, quantum ad agere uel non agere. Alio modo, quantum ad agere hoc uel illud. ſicut uiſus quandoque uidet actu, & quandoque non uidet: & q̃nque uidet album, & quãdoque uidet nigrum. Indiget igitur mouente quantum ad duo, ſcilicet quantũ ad exercitium uel uſum actus, & quantum ad determinationem actus: quorum primum eſt ex parte ſubiecti, quod quandoque inuenitur agens, quandoque non agens: aliud autem eſt ex parte obiecti ſecundum quod ſpecificatur actus, motio autem ipſius ſubiecti eſt ex agente aliquo. Et cùm omne agens agat propter finem, ut ſuprà oſtenſum eſt, * principium huius motionis eſt ex fine: & inde eſt quòd ars ad quam pertinet finis, mouet ſuo imperio artẽ ad quã ꝑtinet id q̃d eſt ad finẽ. Sicut gubernatoria ars imperat nauifactiuæ, ut in 2. * Phyſi. dicitur. bonum autem in communi, quod habet rationem finis, eſt obiectum uoluntatis. Et ideo ex hac parte uoluntas mouet alias potentias animæ ad ſuos actus: utimur enim alijs potentijs cùm

q. 1. ar. 2.

li. 2. phy. te. 25. to. 2.

volumus, nam fines & perfectiones omnium aliarum potentiarũ comprehendũtur ſub obiecto voluntatis, ſicut quædam particularia bona: ſemper autem ars vel potẽtia, ad quam pertinet finis vniuerſalis, mouet ad agẽdum artẽ vel potentiam, ad quam pertinet finis particularis ſub illo vniuerſali comprehẽſus: ſicut dux exercitus, qui intendit bonum commune, ſcilicet ordinẽ totius exercitus, mouet ſuo imperio aliquẽ ex tribunis, qui intẽdit ordinem vnius aciei. Sed obiectum mouet determinando actum ad modum principij formalis, à quo in rebus naturalibus actio ſpecificatur, ſicut calefactio à calore. Primum autem principiũ formale eſt ens & verũ vniuerſale, quod eſt obiectum intellectus: & ideo iſto modo motionis intellectus mouet voluntatem, ſicut præſentans ei obiectum ſuum.

AD primum ergo dicendum, quòd ex illa auctoritate non habetur, quòd intellectus non moueat: ſed quòd non moueat ex neceſſitate.

AD ſecundum dicendum, quòd ſicut imaginatio formæ ſine æſtimatione conuenientis vel nociui non mouet appetitum ſenſitiuum: ita nec apprehenſio veri ſine ratione boni & appetibilis. Vnde intellectus ſpeculatiuus nõ mouet, ſed intellectus practicus, vt dicitur in 3.* de anima.

lib. 3. de Aſa, tex. 46. & ſequẽtibus tom. 2.

AD tertium dicendum, quòd voluntas mouet intellectũ quantum ad exercitium actus: quia & ipſum verum quod eſt perfectio intellectus, continetur ſub vniuerſali bono, vt quoddam bonũ particulare. ſed quantum ad determinationem actus quæ eſt ex parte obiecti, intellectus mouet voluntatem: quia & ipſum bonũ apprehenditur ſecundum quandam ſpecialem rationem compreheſam ſub vniuerſali ratione veri. & ſic patet quòd non eſt idem mouens & motũ ſecundum idẽ.

ARTIC. II.

Vtrum voluntas moueatur ab appetitu ſenſitiuo. 57

AD SECVNDVM ſic proceditur. Videtur quòd voluntas ab appetitu ſenſitiuo moueri non poſſit: mouẽs enim & agens eſt præſtantius patiente, vt † Auguſtinus dicit 12. ſuper Geneſ. ad literam. Sed appetitus ſenſitiuus eſt inferior volũtate quæ eſt appetitus intellectiuus: ſicut ſenſus eſt inferior intellectu. ergo appetitus ſenſitiuus non mouet intellectum.

Inf. art. 5. cor. fi. & q. 10. art. 3. & q. 77 art. 1. Et veri. q. 5. ar. 10. co. & q. 22. ar. 9. ad 3. & 6.

† li. 12. c. 16. circa medium tom. 3.

¶ 2 Præterea, Nulla virtus particularis poteſt facere effectum vniuerſalem; ſed appetitus ſenſitiuus eſt virtus particularis: conſequitur enim particularem ſenſus apprehenſionem. ergo non poteſt cauſare motũ voluntatis qui eſt vniuerſalis velut conſequens apprehenſionem vniuerſalem intellectus.

¶ 3 Præterea, Vt probatur in 8.* Phyſic. Mouens non mouetur ab eo quod mouet, vt ſit motio reciproca: ſed volũtas mouet appetitum ſenſitiuum inquantũ appetitus ſenſitiuus obedit rationi. ergo appetitus ſenſitiuus non mouet voluntatem.

li. 8. phy. text 40. tom. 2.

SED contra eſt quod dicitur Iacobi 3. Vnuſquiſque tentatur à concupiſcentia ſua abſtractus, & illectus. nõ autem abſtraheretur quis à concupiſcentia, niſi voluntas eius moueretur ab appetitu ſenſitiuo, in quo appetitu eſt concupiſcentia. ergo appetitus ſenſitiuus mouet voluntatem.

CONCLVSIO.

Cùm ſecundum paſſionem appetitus ſenſitiui immutetur homo ad aliquam diſpoſitionẽ, rectè dicitur voluntas ex parte obiecti ab appetitu ſenſitiuo moueri.

RE-

RESPONDEO dicendum quòd, ſicut * ſupra dictum eſt, id quod apprehenditur ſub ratione boni & conuenientis, mouet voluntatem per modum obiecti. Quòd autẽ aliquid videatur bonum & conueniens, ex duobus cõtingit, ſ. ex conditione eius qđ proponitur, & eius cui proponitur: conueniens enim ſecundum relationem dicitur, vnde ex utroque extremorum dependet. Et inde eſt ꝙ iuſtus diuerſimodè diſpoſitus, non eodem modo accipit aliquid vt conueniens, & ut non conueniens. Vnde philoſophus dicit 3. Ethic. * Qualis unuſquiſq; eſt, talis finis uidetur ei. Manifeſtum eſt autem, ꝙ ſecundum paſſionem appetitus ſenſitiui immutatur homo ad aliquam diſpoſitionem. vnde ſecundum quod hõ eſt in paſſione aliqua, uidetur ſibi aliquid conueniens, quod non videtur ei extra paſſionem exiſtẽti: ſicut irato videtur bonũ quod non uidetur quieto: & per hunc modum ex parte obiecti, appetitus ſenſitiuus mouet uoluntatẽ.

art. pced. — li. 3. ethi. ca. 4. to. 4

AD primum ergo dicẽdum, ꝙ nihil prohibet id quod eſt ſimpliciter & ſecundum ſe prętantius, quo ad aliquid eſſe debilius: uoluntas igitur ſimpliciter præſtantior eſt quàm appetitus ſenſitiu', ſed quo ad iſtũ in quo paſſio dominatur, inquantum ſubiacet paſſioni, præeminet appetitus ſenſitiuus.

AD ſecundum dicendum, ꝙ actus & electiones hominum ſũt circa ſingularia. vnde ex hoc ipſo ꝙ appetitus ſenſitiuus eſt virtus particularis, habet magnam virtutem ad hoc, ꝙ per ipſum ſic diſponatur homo, ut ei aliquid videatur ſic uel aliter circa ſingularia.

AD tertium dicendum, quòd ſicut Philoſophus dicit in 1. * Politic. Ratio in qua eſt voluntas, mouet ſuo imperio iraſcibilẽ & concupiſcibilem: non quidem de ſpotico principatu, ſicut mouetur ſeruus à domino: ſed principatu regali ſeu politico: ſicut liberi homines reguntur à gubernante, qui tamen poſſunt contra mouere. vnde & iraſcibilis & concupiſcibilis poſſunt in contrarium mouere ad uoluntatem: & ſic nihil prohibet uoluntatem aliquãdo a b eis moueri.

li. 1. Poli. ca. 3. poſt medium tom. 5.

ARTIC. III.

Vtrum uoluntas moueat ſeipſã. 58

veti. q. 22. art. 9. cor. & ad 1. Et mal. q. 3. art. 3. cor. & q. 6. cor. & ad 4. & 10.

AD TERTIVM ſic ꝓceditur. Videtur ꝙ voluntas non moueat ſeipſam: omne enim mouens inquantum huiuſmodi eſt in actu, quod autẽ mouetur, eſt in potentia: nã motus eſt actus exiſtentis in potẽtia inquantum huiuſmodi, ſed non eſt idem in potentia & in actu teſpectu eiuſdẽ. ergo nihil mouet ſeipſum: neq; ergo uoluntas ſeipſam mouere poteſt.

¶ 2 Præterea, Mobile mouetur ad præſentiam mouentis: ſed uoluntas ſemper ſibi eſt præſens. ſi ergo ſeipſam moueret, ſemper moueretur. quod patet eſſe falſum.

¶ 3 Præterea, Voluntas mouetur ab intellectu, ut * dictum eſt. ſi igitur uoluntas mouet ſeipſã, ſequitur quòd idem ſimul moueatur à duobus motoribus immediatè, quod videtur inconueniens. non ergo uoluntas mouet ſeipſam.

ar. 1 hui' qõnis.

SED contra eſt, quia volũtas domina eſt ſui actus, & in ipſa eſt velle & non uelle: quod nõ eſſet, ſi non haberet in poteſtate mouere ſeipſam ad uolendum. ergo ipſa mouet ſeipſam.

CONCLVSIO.

Voluntas finem & bonum uolẽdo, ſeipſam mouere poteſt ad uolendum ea, quæ ad finem ſunt.

RE-

ar.1.hui' qõnis. RESPONDEO dicendum, ꝙ, ſicut * ſupra dictum eſt, ad voluntatem pertinet mouere alias potentias ex ratione finis, qui eſt *q.pced. art.2. uoluntatis obiectũ: ſed, ſicut * dictum eſt, hoc modo ſe hẽt finis in appetibilibus, ſicut principiũ in intelligibilibus. Manifeſtum eſt autẽ, ꝙ intellectus per hoc ꝙ cognoſcit principium, reducit ſeipſum de potentia in actum, quantum ad cognitionem concluſionum, & hoc modo mouet ſeipſũ: & ſimiliter voluntas per hoc ꝙ vult finem, mouet ſeipſam ad uolendum ea, quę ſunt ad finem.

AD primum ergo dicẽdum, ꝙ uoluntas non ſecundum idẽ mouet & mouetur. Vnde nec ſecundum idem eſt in actu & in potentia, ſed inquantum actu vult finem, reducit ſe de potentia in actum reſpectu eorum quæ ſunt ad finem, ut. ſ. actu ea uelit.

AD ſecundum dicẽdum, quòd potentia voluntatis ſemper actu eſt ſibi præſens. ſed actus uoluntatis quo vult finem aliquando, nõ ſemper eſt in ipſa voluntate. per hunc autem modum mouet ſeipſam. vnde non ſequitur ꝙ ſemper ſeipſam moueat.

AD tertium dicendum, quòd non eodem modo uoluntas mouetur ab intellectu. & à ſeipſa: ſed ab intellectu quidem mouetur ſecundum rationem obiecti: à ſe
59 ipſa uerò quantum ad exercitiũ actus ſecundum rationem finis.

Inf.q.17. ar.5.ad 2. & qõ.80. ar.1. cor. & 1.q.105 art. 4. & qõ. 106. ar.2. cor. & q.111. ar.2. cor. & 3.contra ca.88. & 89.

ARTICVLVS IIII.

Vtrum uoluntas moueatur ab aliquo exteriori principio.

AD QVARTVM ſic pceditur. Videtur, ꝙ voluntas non moueatur ab aliquo exteriori: motus enim voluntatis eſt voluntarius. ſed de ratione uoluntarii eſt ꝙ ſit à principio intrinſeco, ſicut & de ratione naturalis. non ergo motus voluntatis eſt ab aliquo extrinſeco.

* q.6. ar. 4.

¶ 2 Præterea, Voluntas violentiam pati non poteſt, ut * ſuprà oſtenſum eſt. ſed uiolentum eſt cuius principium eſt extra. ergo uoluntas non poteſt ab aliquo exteriori moueri.

¶ 3 Præterea, Quod ſufficienter mouetur ab vno motore, non indiget moueri ab alio: ſed voluntas ſufficienter mouet ſeipſã. non ergo mouet ab aliquo exteriori.

SED contra, Voluntas mouetur ab obiecto, ut * dictum eſt: *ar.1.huius qõnis ſed obiectum uolũtatis poteſt eſſe aliqua exterior res ſenſui propoſita. ergo uoluntas põteſt ab aliquo exteriori moueri.

CONCLVSIO.

Non tantum ex appetitu boni, et finis, ipſa uoluntas mouetur, ſed neceſſarium eſt ut ab exteriori obiecto moueatur in ſuum primum actum.

RESPONDEO dicẽdum, quòd ſecundum quod uoluntas mouetur ab obiecto, manifeſtum eſt, quòd moueri poteſt ab aliquo exteriori: ſed eo modo quo mouetur quantũ ad exercitiũ actus, adhuc neceſſe eſt ponere voluntatẽ ab aliquo principio exteriori moueri; omne.n. quod quandoque eſt agens in actu, & quandoque in potentia, indiget moueri ab aliquo mouente. Manifeſtum eſt aũt ꝙ voluntas incipit uelle aliquid, cum hoc prius nõ vellet. neceſſe eſt ergo ꝙ ab aliquo moueatur ad volendum: & quidem, ſicut * dictum eſt, ipſa mouet ſe ar. pced. ipſam inquantum per hoc ꝙ vult finem, reducit ſeipſam ad uolendum ea quæ ſunt ad finem, hoc autẽ non põt facere niſi conſilio mediante: cũm.n. aliquis vult ſanari, incipit cogitare quõ hoc cõſequi poſſit, & per talẽ cogitationẽ peruenit ad hoc ꝙ põt ſanari per medicũ, & hoc vult. Sed quia non ſemper ſanitatem actu uoluit, neceſſe eſt ꝙ inciperet velle

ſanari

ſanari ab aliquo mouente, & ſi quidē ipſa moueret ſe ipſam ad volendum, oportuiſſet ꝙ median te conſilio hoc ageret ex aliqua uoluntate præſuppoſita. hoc autē non eſt procedere in infinitum; vnde neceſſe eſt ponere ꝙ in primum motum voluntatis uoluntas prodeat ex inſtinctu alicuius exterioris mouentis, vt Ariſt. con cludit in quodam capitulo* Ethicæ Eudimicæ.

lib.7. moraa. Eudimior. ca. 18.to.5.

AD primum ergo dicēdum, ꝙ de ratione voluntarij eſt ꝙ principium eius ſit intra: ſed non oportet ꝙ hoc principium intrinſecū ſit primum principium non motum ab alio. vnde motus uoluntarius etſi habeat principium proximum intrinſecum, tamen principium primum eſt ab extrà; ſicut & primum principium motus naturalis eſt ab extra, quod. ſ. mouet naturam.

AD ſecundum dicēdum, quòd hoc non ſufficit ad rationem violenti, quòd principium ſit extra: ſed oportet addere, quòd nullam conferat vim patiens: quod non contingit, dum uoluntas ab exteriori mouetur; nam ipſa eſt quæ vult, ab alio tñ mota. Eſſet autem motus iſte uiolentus, ſi eſſet contrarius motui voluntatis, quod in propoſito eſſe non poteſt: quia ſic idem vellet & non nellet.

A D tertium dicēdum, ꝙ volūtas quantum ad aliquid ſufficienter ſe mouet & in ſuo ordine, ſ. ſicut agens proximum: ſed non poteſt ſeipſam mouere quantum ad omnia, vt * oſtenſum eſt. vnde indiget moueri ab alio, ſicut à primo mouente.

In cor.ar.

ARTICVLVS V.

Vtrum uoluntas moueatur à corpore cæleſti.

60

1. q̃ō. 15. ar.3.& 4. Et 22. q. 95.ar. 5.6

AD QVINTVM ſic proceditur. Videtur, ꝙ volūtas humana à corpore cæleſti moueatur. omnes. n. motus uarii & multiformes reducuntur ſicut in cauſam in motum vniformē, qui eſt motus cæli: vt probatur octauo † Phyſ. ſed motus humani ſunt varii & multiformes incipientes poſtq̃ prius non fuerant. ergo reducuntur in motum cæli, ſicut in cauſam, qui eſt uniformis ſecundum naturā.

& 7.& 2. di.15.q̃ō. 1.ar.2. & 3.&3.cōtra c. 84. vſq; 93. Et uer.q. 5.ar.9. & 10. & opu.3.cap. 129. 130. & 161.& opu. 10. ar.19. & opu.25.c. 5.& opu. 26.

¶ 2 Præterea, Secundum Augu. in 3. * de trin. corpora inferiora mouentur per corpora ſuperiora: ſed motus humani corporis qui cauſatur à voluntate, non poſſet reduci in motū cæli, ſicut in cauſam, niſi etiā uoluntas à cælo moueretur. ergo cælum mouet uolūtatem humanam.

¶ 3 Præterea, Per obſeruationē cæleſtiū corporum Aſtrologi quędam uera prænuntiant de humanis actibus futuris, qui ſunt à voluntate: quod non eſſet, ſi corpora cæleſtia uoluntatem hominis mouere non poſſent. mouetur ergo uolūtas humana à cæleſti corpore.

†li.8.tex. 76.to.2.

S E D cōtra eſt, ꝙ † Damaſ. dicit in 2. lib. ꝙ corpora cæleſtia nō ſunt cauſa noſtrorum actuum eſſent autem, ſi uoluntas, quæ eſt humanorum actuum principiū, à corporib* cæleſtibus moueretur. non ergo mouetur uolūtas à corporibus cæleſtibus.

* ca.4.in prin.to. 3 †li.2. orthodo. fidei ca.7 parū à medio.

CONCLVSIO.

Cùm uoluntas ſit potentia omnino immaterialis & incorporea, non poteſt niſi indirectè à corporibus cæleſtibus moueri.

RESPONDEO dicendum, ꝙ eo modo, quo voluntas mouetur ab exteriori obiecto, manifeſtum eſt, quòd uoluntas pōt moueri à corporibus cæleſtibus: inquātum ſcilicet corpora exteriora, quæ ſenſui propoſita mouent voluntatem, & etiam ipſa organa potentiarum ſenſitiuarū, ſubiacent motibus cæleſtiū corporū.

Sed

Sed eo modo, quo voluntas mouetur quantum ad exercitiũ actus ab aliquo exteriori agente, adhuc quidam poſuerunt corpora cæleſtia directe imprimere in uoluntatem humanam: ſed hoc eſt impoſſibile. voluntas enim, vt dicitur in tertio de anima, * eſt in ratione. Ratio autem eſt potentia animæ non alligata organo corporali, unde relinquitur quòd voluntas ſit potentia omnino immaterialis & incorporea. Manifeſtum eſt autem, quod nullum corpus agere poteſt in rem incorpoream, ſed potius econuerſo, eo ꝙ res incorporeæ & immateriales ſunt formalioris & uniuerſalioris virtutis, quàm quæcunq; res corporales. vnde impoſſibile eſt, ꝙ corpus cęleſte imprimat directè in intellectum, aut uoluntatem: & propter hoc Ariſt. in lib. * de anima, recitans opinionem dicentium, quòd talis eſt uoluntas in hominibus, qualem in eis inducit patet Deorum, uirorumq;, ſcilicet Iupiter, per quem totum cęlum intelligunt, attribuit eis q ponebant intellectum non differre à ſenſu: omnes enim uires ſenſitiuæ cùm ſint actus organorum corporalium, per accidens moueri poſſunt à cæleſtibus corporib', motis ſ. corporibus, quorum ſunt actus: ſed quia dictum eſt, quòd appetitus intellectiuus quodammodo mouetur ab appetitu ſenſitiuo indirectè, redundant motus cęleſtium corporum in voluntatem: inquantum. ſ. per paſſiones appetitus ſenſitiui voluntatẽ moueri contingit.

li. 3. de anima te. 42. to. 2.

lib. 2. de aia, tex. 150. to. 2.

AD primũ ergo dicẽdũ, ꝙ multiformes motus uoluntatis humanæ reducuntur in aliquam causã vniformẽ, quæ eſt in intellectu & uoluntate ſuperiorum. quod non poteſt dici de aliquo corpore, ſed de aliqua ſuperiori ſubſtantia immateriali. vnde nõ oportet quòd motus uoluntatis in motum cęli reducatur ſicut in cauſam.

AD ſecundum dicendum, ꝙ motus corporales humani reducuntur in motum cæleſtis corporis, ſicut in cauſam, inquantum ipſa diſpoſitio organorum congrua eſt ad motũ aliqualiter ex impreſſione cęleſtium corporum, & inquantum etiam appetitus ſẽſitiuus cõmouetur ex impreſſione cæleſtium corporum: & ulterius inquantum corpora exteriora mouentur ſecundum motum cæleſtium corporum: ex quorum concurſu voluntas incipit aliqd uelle & non uelle, ſicut adueniẽte frigore incipit aliquis uelle facere ignem. ſed iſta motio voluntatis eſt ex parte obiecti exterius præſentati, non ex parte interioris inſtinctus.

AD tertiũ dicendũ, ꝙ ſicut * dictum eſt, appetitus ſenſitiuus eſt actus organi corporalis. vñ nihil prohibet ex impreſſione corporũ cæleſtium aliquos eſſe habiles ad iraſcendum, uel concupiſcendũ, vel aliquam huiuſmodi paſſionẽ, ſicut & ex complexione naturali plures hominum ſequuntur paſſiones, quibus ſoli ſapientes reſiſtunt, & ideo vt in pluribus uerificantur quæ pronuntiantur de actibus hominum ſecundum cõſiderationem cæleſtium corporũ. Sed tamen, ut Ptolæmeus dicit in * Centiloquio. Sapiens dominatur aſtris, ſcilicet, quia reſiſtens paſſionibus, impedit per uoluntatem liberam & nequaquam motui cæleſti ſubiectam, huiuſmodi cæleſtium corporum effectus: vel, ut * Auguſ. dicit 2. ſuper Geneſ. ad literam, fatendum eſt quãdo ab Aſtrologis uera dicuntur, inſtinctu quodam occultiſſimo dici, quem neſcientes humanæ mentes patiuntur, quod cùm ad decipiendum homines fit, ſpirituum ſeductorum operatio eſt.

ar. 2. huius qõ. & p. p. q 81.

parum à princi. libri.

li. 2. c. 17. circa fin. tom. 3.

ARTI-

ARTICVLVS VI.

Vtrũ uoluntas moueatur à Deo ſolo, ſicut ab exteriori principio.

61

Inf.q.80. ar.1.Et 1. q.105.ar. 4. & qõ. 111.ar.2. Et 3. con tra c. 88. 89.91. & 92.pri.Et mal. q.3. ar.3. cor. & qõ.16. ar.5. cor. & ad 13.

AD SEXTVM ſic proceditur. Videtur ꝙ uoluntas nõ à ſolo Deo moueatur, ſicut ab exteriori principio. inferius enim natum eſt moueri à ſuo ſuperiori, ſicut corpora inferiora à corporibus cæleſtib'. ſed uoluntas hominis habet aliquid ſuperius poſt Deum, ſ. angelum. ergo uoluntas poteſt moueri, ſicut ab exteriori principio ẽt ab angelo.

¶ 2 Præterea, Actus voluntatis ſequitur actum intellectus. ſed intellectus hominis reducitur in ſuum actum nõ ſolum à Deo, ſed etiam ab angelo per illuminationes, ut Diony.* dicit. ergo eadem ratione & uoluntas.

* ca.4.de diu. no. nõ remo tè à prin.

¶ 3 Præterea, Deus non eſt cã niſi bonorum, ſecũdũ illud Gen. 1. Vidit Deus cũcta quæ fecerat, & erant ualde bona. ſi ergo à ſolo Deo uoluntas hominis moueretur, nunquã moueretur ad malum. cùm tamen voluntas ſit qua peccatur, & rectè viuitur, ut † Auguſt. dicit.

† li.1. retrac. cap. 9. in medio, to.1.

SED contra eſt, quod Apoſt. dicit ad Phil.2. Deus eſt qui operatur in nobis uelle & perficere.

CONCLVSIO.

Cùm humana uoluntas ſit animę rationalis potentia, ad vniuerſale bonum ordinem habens, non poteſt niſi à Deo ſolo, ut ab exteriori principio moueri.

RESPONDEO dicendum, ꝙ motus uoluntatis eſt ab intrinſeco, ſicut & motus naturalis: quamuis autem rem naturalem poſſit aliquid mouere, quod non eſt cauſa naturæ rei motæ: tamẽ motum naturalem cauſare nõ poteſt, niſi quod eſt aliqualiter cauſa naturæ. Mouetur .n. lapis ſurſum ab homine, qui naturam lapidis nõ cauſat, ſed hic motus nõ eſt lapidi naturalis: naturalis aũt motus eius non cauſatur niſi ab eo quod cauſat naturam. vnde dicitur in 8.* Phyſic. quòd generãs mouet ſecũdum locum grauia & leuia. Sic ergo hominem uoluntatem habentem contingit moueri ab aliquo, qui nõ eſt cauſa ei', ſed quòd motus voluntarius eius ſit ab aliquo principio extrinſeco, quod non eſt cauſa uolũtatis, eſt impoſſibile. voluntatis autem cauſa nihil aliud eſſe põt, quàm Deus. Et hoc patet dupliciter: primò quidem ex hoc quòd uoluntas eſt potentia animæ rationalis, quæ à ſolo Deo cauſatur per creationem, vt in * primo dictũ eſt. Secundò uerò ex hoc, quòd uolũtas habet ordinem ad vniuerſale bonum. vnde nihil aliud poteſt eſſe uoluntatis cauſa, niſi ipſe Deus qui eſt uniuerſale bonum. omne autem aliud bonum per participationem dicitur, & eſt quoddã particulare bonum: particularis autem cauſa non dat inclinationem vniuerſalem. vnde nec materia prima quæ eſt in potentia ad omnes formas, poteſt cauſari ab aliquo particulari agente.

li.8. Phy. te. 29.30 31.32. & 17.to.2.

1.p.q.90. art.2. & 4.

AD primum ergo dicẽdum, ꝙ angelus nõ ſic eſt ſupra hominẽ, quod ſit cauſa uoluntatis eius, ſicut corpora cæleſtia ſunt cauſa formarum naturalium, ad quas conſequuntur naturales motus corporum naturalium.

AD ſecundum dicendum, ꝙ intellectus hominis mouetur ab angelo ex parte obiecti, quod ſibi proponitur uirtute angelici luminis ad cognoſcendum. & ſic ẽt volũtas ab exteriori creatura poteſt moueri, vt * dictum eſt.

artic.4.

AD tertium dicendum, quòd Deus mouet voluntatem hominis, ſicut vniuerſalis motor ad vniuerſale obiectum uolũtatis qđ eſt bonum: & ſine hac vniuerſali mo-

motione homo nō poteſt aliquid velle. ſed homo per rationem determinat ſe ad uolēdum hoc uel illud; quod eſt uerè bonum uel apparens bonum. ſed tamen interdum ſpecialiter Deus mouet aliquos ad aliquid determinatè volendum, quod eſt bonum: ſicut in his quos mouet per gratiam, vt * infrà dicetur.

q. 109. & 112.

QVÆSTIO X.

De modo quo uoluntas mouetur, in quatuor articulos diuiſa.

DEINDE conſiderādum eſt de modo quo voluntas mouetur.

¶ Et circa hoc quæruntur quatuor.

¶ Primo, utrum voluntas ad aliquid naturaliter moueatur.

¶ Secundo, utrum de neceſſitate moueatur à ſuo obiecto.

¶ Tertio, utrū de neceſſitate moueatur ab appetitu inferiori.

¶ Quarto, vtrum de neceſſitate moueatur ab exteriori motiuo, quod eſt Deus.

ARTICVLVS PRIMVS.

Vtrum uoluntas ad aliquid naturaliter moueatur.

62

1. qō. 41. art. 2. co. Et veri. q. 22. ar. 5 & 9. Et mal. qō. 16. ar. 4 ad 3.

* Et etiā tex. 49. tomo. 2.

AD PRIMVM ſic proceditur. Videtur ꝙ voluntas non moueatur ad aliquid naturaliter. Agens. n. naturale diuiditur contra agens volūtarium, ut patet in principio ſecundi * Phyſ. non ergo uolūtas ad aliquid naturaliter mouetur.

¶ 2 Præterea, Id quod eſt naturale, ineſt alicui ſemꝑ, ſicut igni eſſe calidum. ſed nullus motus ineſt voluntati ſemper. ergo nullus motus eſt naturalis uolūtati.

¶ 3 Præterea, Natura eſt determinata ad unum. ſed voluntas ſe habet ád oppoſita. ergo uoluntas nihil naturaliter vult.

SED contra eſt, quòd motus uoluntatis ſequitur actum intellectus: ſed intellectus aliqua intelligit naturaliter. ergo & uoluntas aliqua vult naturaliter.

CONCLVSIO.

Fertur ipſa hominis uoluntas naturaliter in bonum et ultimū finem, & in ea qua ſua cōueniunt natura.

* Boetius paulo à principio lib.

† li. 5. meta. tex. 5. tom. 3.

* tex. 4. videtur eſſe, to. 2.

RESPONDEO dicendum, ꝙ ſicut * Boetius dicit in lib. de duabꝰ naturis, & Philoſophus in 5. † Meta. natura dicitur multipliciter: quandoq; enim dicitur principium intrinſecum in rebus mobilibus, & talis natura eſt uel materia, uel forma materialis, ut patet in 2. * Phyſ. Alio modo dicitur natura quælibet ſubſtātia, uel quodlibet ens, & ſecūdū hoc illud dicitur eſſe naturale rei, qđ conuenit ei ſecundum ſuam ſubſtantiam: & hoc eſt quod per ſe ineſt rei. in omnibus autē ea quæ non per ſe inſunt, reducuntur in aliquid quod per ſe ineſt, ſicut in primum: & ideo neceſſe eſt, quòd hoc modo accipiendo naturam, ſemper principium in his quæ cōueniunt rei, ſit naturale. Et hoc manifeſtè apparet in intellectu, nam principia intellectualis cognitionis ſunt naturaliter nota, ſimiliter ēt principium motiuum voluntariorum oportet eſſe aliquid naturaliter uolitū; hoc autē eſt bonum in cōi, in quod uoluntas naturaliter tendit, ſicut ēt q̄libet potentia in ſuū obiectum, & ēt ipſe finis ultimus, qui hoc mō ſe hēt in appetibilibus, ſicut prima principia demonſtrationū in intelligibilibus, & vniuerſaliter oīa illa quę conueniunt uolēti ſecundū ſuam naturā: nō. n. per voluntatē appetimus ſolū ea q̄ pertinēt ad potentiā uoluntatis, ſed ēt ea quæ pertinent ad ſingulas potentias & ad totū hominē. vnde naturaliter hō vult non ſolum obiectum voluntatis, ſed ēt alia quæ conueniunt aliis potētiis; vt

cogni-

cognitionem ueri, quæ conuenit intellectui, & eſſe, & uiuere, & hmôi alia, q̃ reſpiciunt conſiſtentiam naturalem. quæ oĩa comprehendũtur ſub obiecto uolũtatis, ſicut quædam particularia bona.

AD primum ergo dicendum, quòd uolũtas diuiditur cõtra naturã, ſicut vna cã cõtra aliã. quędã.n. fiunt naturaliter, & quædã fiunt voluntariè. Eſt aũt alius modus cauſandi proprius uoluntati quæ eſt dña ſui actus, præter modũ qui conuenit naturæ, quæ eſt determinata ad unum: ſed quia voluntas in aliqua natura fundatur, neceſſe eſt ꝙ modus ꝓprius naturæ quantũ ad aliquid, participetur à voluntate; ſicut quod eſt prioris cãæ, participaṙ à poſteriori. eſt.n. prius in vnaquaq; re ipſũ eſſe qđ eſt ꝑ naturã, q̃ velle quod eſt per uoluntatem. & inde eſt ꝙ volũtas naturaliter aliquid vult.

AD ſcđm dicendũ, ꝙ in reb⁹ naturalibus id quod eſt naturale. quaſi conſequens formam tm̃, ſẽper actu ineſt, ſicut calidũ igni. Quod aũt eſt naturale ſicut conſequens materiam, non ſemper actu ineſt: ſed quandoq; ſecđm potẽtiam tm̃. nam forma eſt actus, materia verò potentia. motus aũt eſt actus exiſtentis in potentia: & ideo illa quæ pertinent ad motũ, vel quæ ſequuntur motum in rebus naturalibus, non ſemper inſunt: ſicut ignis non ſemper mouetur ſurſum, ſed quando eſt extra locum ſuum. & ſimiliter non oportet ꝙ uoluntas, quæ de potẽtia in actum reducitur, dum aliquid vult, ſemper actu uelit: ſed ſolum qñ eſt in aliqua diſpoſitione determinata. uoluntas autem Dei quæ eſt actus purus, ſemper eſt in actu uolendi.

AD tertiũ dicendũ, ꝙ ſemper naturæ rñdet vnum proportionatum naturæ: naturæ .n. in gñe reſpondet aliquid vnum in gñe, & naturæ in ſpecie acceptæ reſpondet unum in ſpecie; naturæ autẽ indiuiduatę reſpondet aliquid vnum indiuiduale. cùm igitur voluntas ſit quędam vis immaterialis, ſicut & intellectus, reſpondet ſibi naturaliter aliquod unũ commune, ſ. bonũ, ſicut ẽt intellectui aliquod bonum cõe. ſ. uerum vel ens, uel quicquid eſt huiuſmodi. Sub bono autem cõi multa particularia bona continentur, ad quorum nullum voluntas determinatur.

ARTICVLVS II.

Vtrum uoluntas moueatur de neceſſitate à ſuo obiecto.

AD SECVNDVM ſic ꝓceditur. Videtur, quòd uoluntas de neceſſitate moueatur à ſuo obiecto: obiectũ.n. uoluntatis comparatur ad ipſam, ſicut motiuum ad mobile, ut patet in tertio * de anima. ſed motiuum ſi ſit ſufficiens ex neceſſitate mouet mobile. ergò voluntas ex neceſſitate poteſt moueri à ſuo obiecto.

6;

Inf. q. 80. ar. 1. c. fi. Et 1. qõ. 82. ar. 1. & 2. Et veri. q. 22. art. 5. & 6. Et mal. q. 6. cor. & ar. 9. & 10.

¶ 2 Præterea, Sicut uoluntas eſt uis immaterialis, ita & intellectus. & vtraq; potentia ad obiectum uniuerſale ordinatur, vt † dictum eſt. ſed intellectus ex neceſſitate mouetur à ſuo obiecto; ergo & uoluntas à ſuo.

* 3. de anima, te. 54. to. 2.

† ar. 1. ad 3.

¶ 3 Præterea, Omne quod quis vult, aut eſt finis, aut aliquid ordinatum ad finem. ſed finem aliquis ex neceſſitate vult, ut uidetur; quia eſt ſicut principium in ſpeculatiuis cui ex neceſſitate aſſentimus. finis aũt eſt rõ uolendi ea quæ ſũt ad finẽ: & ſic uidetur ẽt, ꝙ ea quę ſunt ad finem, ex neceſſitate uelim⁹. Volũtas ergo ex neceſſitate moueṙ à ſuo obiecto.

SED contra eſt, qđ potentiæ rationales ſecũdũ Philoſophũ ſũt ad oppoſita; ſed uoluntas eſt potentia rationalis: eſt.n. in ratione, vt dicitur in 3. * de anima. Ergo uolũtas ſe habet ad oppoſita. nõ ergo ex neceſſitate mouetur ad alterum oppoſitorum.

3. de aĩa tex. 42. tomo 2.

CONCLVSIO.

Voluntas de neceſſitate mouetur ab obiecto illo, quod eſt uniuerſale bonum, ab ipſa ſcilicet beatitudine: non autem à particulari bono, quod uoluntas poteſt non uelle.

RESPONDEO dicẽdum, ꝙ voluntas mouetur dupliciter. Vno modo quantum ad exercitium actus: alio modo quantum ad ſpecificationem actus, quæ eſt ex obiecto. Primo ego modo voluntas à nullo obiecto ex neceſſitate mouetur: poteſt enim aliquis de quocunque obiecto non cogitare, & per conſequens neq; actu uelle illud. Sed quantum ad ſecundũ motionis modum uolũtas ab aliquo obiecto ex neceſſitate mouetur, ab aliquo autẽ nõ: in motu enim cuiuſlibet potentiæ à ſuo obiecto, conſiderãda eſt ratio, per quam obiectum mouet potentiam: uiſibile. n. mouet viſũ ſub ratione coloris actu viſibilis, vnde ſi color proponatur viſui, ex neceſſitate mouet ipſum, niſi aliquis viſum auertat, quod pertinet ad exercitium actus. Si aũt proponeretur aliquid uiſui, quod nõ omnibus modis eſſet color in actu, ſed ſecũdum aliquid eſſet tale, ſecundum autem aliquid non tale: non ex neceſſitate uiſus tale obiectum videret: poſſet. n. intendere in ipſum ex ea parte, qua non eſt coloratum in actu, & ſic ipſum non videret. Sicut autẽ coloratum in actu eſt obiectum viſus, ita bonum eſt obiectum voluntatis. vnde ſi proponatur aliquod obiectum voluntati, qđ ſit vniuerſaliter bonum & ſecũdum omnem conſiderationem, ex neceſſitate voluntas in illud tẽdit, ſi aliquid uelit: non enim poterit velle oppoſitum. Si autem proponatur ſibi aliquod obiectum, qđ non ſecundum quamlibet conſiderationẽ ſit bonum, non ex neceſſitate uoluntas fertur in illud. Et quia defectus cuiuſcunq; boni habet rationem nõ boni, ideo illud ſolum bonum quod eſt perfectum, & cui nihil deficit, eſt tale bonum, quod voluntas non poteſt non uelle, quod eſt beatitudo: alia autem quælibet particularia bona inquantũ deficiũt ab aliquo bono, poſſunt accipi vt nõ bona: & ſecundum hanc conſiderationem poſſunt repudiari uel approbari à uolũtate, quæ poteſt in idem ferri ſecundum diuerſas conſiderationes.

AD primum ergo dicendũ, ꝙ ſufficiens motiuum alicuius potentiæ non eſt niſi obiectum qđ totaliter habet rationem motiui. Si aũt in aliquo deficiat, nõ ex neceſſitate mouebit, ut dictũ eſt. * In corp. art.

AD ſecundum dicẽdum, quòd intellectus ex neceſſitate mouetur à tali obiecto, quod eſt ſemper & ex neceſſitate uerum, non autem ab eo quod poteſt eſſe uerum & falſum, ſ. à contingenti: ſicut & de bono dictum eſt. † In corp. art.

AD tertium dicendum, quòd finis ultimus ex neceſſitate mouet uoluntatem: quia eſt bonum perfectum, & ſimiliter illa quæ ordinantur ad hunc finem, ſine quibus finis haberi non poteſt, ſicut eſſe & uiuere, & huiuſmodi: alia uerò ſine quibus finis haberi poteſt, nõ ex neceſſitate vult qui vult finẽ: ſicut concluſiones, ſine quibus principia poſſunt eſſe uera, non ex neceſſitate credit qui principia credit.

ARTICVLVS III.

Vtrum volũtas moueatur de neceſſitate ab inferiori appetitu.

AD TERTIVM ſic proceditur. Videtur ꝙ uoluntas ex neceſſitate moueatur à paſſione appetitus inferioris. dicit enim Apoſtolus Rom. 7. Nõ enim quod volo bonum, hoc ago: ſed quod odi malum illud facio: quod dicitur propter concupiſcen- 64

cupiſcentiam, quæ eſt paſſio quædam. ergo uoluntas ex neceſſitate mouetur à paſſione.

¶ 2 Præterea, Sicut dicitur in 3. * Ethic. Qualis unuſquiſq; eſt, talis finis uidetur ei: ſed nõ eſt in poteſtate uoluntatis ꝙ ſtatim paſſionem abijciat. ergo non eſt ĩ poteſtate uoluntatis, ꝙ non uelit illud, ad quod paſſio ſe inclinat.

li.3. ethi. c.4. to. 5.

¶ 3 Præterea, Cauſa vniuerſalis non applicatur ad effectum particularem niſi mediãte cauſa particulari, uñ ratio uniuerſalis non mouet niſi mediãte æſtimatione particulari. vt dicitur in 3. de anima: * ſed ſicut ſe habet rõ vniuerſalis ad æſtimationem particularem, ita ſe habet uolũtas ad appetitum ſenſitiuum. ergo ad aliquod particulare volendũ non mouetur uoluntas niſi mediante appetitu ſenſitiuo. ergo, ſi appetitus ſenſitiuus ſit per aliquam paſſionem ad aliquid diſpoſitus, uoluntas non poterit in cõtrarium moueri.

li.3. de anima, te. 58. to. 2.

SED contra eſt, quod dicitur Geneſ. 4. Subter te erit appetitus tuus, & tu dominaberis illius. nõ ergo uoluntas hominis ex neceſſitate mouetur ab appetitu inferiori.

CONCLVSIO.

Voluntas cùm ſit ſpiritualis in homine poteſtas, non neceſſario & uniuerſaliter ab inferiori appetitu mouetur.

RESPONDEO dicendum, quòd ſicut ſupra dictũ eſt. * paſſio appetitus ſenſitiui mouet uoluntatem ex ea parte, qua uoluntas mouetur ab obiecto, inquantum ſcilicet hõ aliqualiter diſpoſitus per paſſionem, iudicat aliquid eſſe conueniens & bonum, quod extra paſſionem exiſtẽs nõ iudicaret: huiuſmodi autem immutatio hominis per paſſionem duobus modis contingit. Vno modo ſic, ꝙ totaliter ratio ligatur, ita ꝙ hõ uſum rationis non hẽt; ſicut contingit in his, qui propter uehementem irã uel cõcupiſcentiam furioſi vel amentes fiunt, ſicut & propter aliquã aliam perturbationem corporalẽ. hmõi. n. paſſiones non ſine corporali tranſmutatione accidunt: & de talibus eadem eſt ratio, ſicut & de animalibus brutis, quæ ex neceſſitate ſequũtur imperiũ paſſionis: in his. n. non eſt aliquis rationis motus. & per conſequens nec uoluntatis. Aliquando autem ratio non totaliter abſorbetur à paſſione, ſed remanet quantum ad aliquid. iudicium rationis liberum: & ſecundum hoc, remanet aliquid de motu uoluntatis. Inquantum ergo ratio manet libera, & paſſioni non ſubiecta, intantum volũtatis motus, qui manet, non ex neceſſitate tendit ad hoc ad quod paſſio inclinat: & ſic aut motus uoluntatis non eſt in homine; ſed ſola paſſio dominatur: aut ſi mot⁹ voluntatis ſit, non ex neceſſitate ſequitur paſſionem.

q. pc. ar. 2

AD primum ergo dicendum, quòd etſi uoluntas non poſſit facere quin motus concupiſcentiæ inſurgat, de quo Apoſtolus dicit Rom. 7. Quod odi malum, illud facio, id eſt concupiſco: tamẽ poteſt voluntas non uelle concupiſcere, aut concupiſcentiæ nõ conſentire. & ſic non ex neceſſitate ſequitur concupiſcentiæ motũ.

AD ſecundum dicendum, ꝙ cùm in homine duæ ſint naturæ, intellectualis. ſ. & ſenſitiua, quandoque quidem eſt homo aliqualis uniformiter ſecundum totam animam: quia. ſ. vel pars ſenſitiua totaliter ſubiicitur rationi, ſicut contingit in virtuoſis; uel econuerſo ratio totaliter abſorbetur à paſſione, ſicut accidit in amentibus: ſed aliqñ etſi ratio obnubiletur à paſſione, remanet tñ aliquid rationis liberũ. & ſecũdum hoc põt aliquis uel totaliter paſſionẽ repellere: uel ſaltẽ ſe tenere ne paſſionem ſequatur; in tali. n. diſpoſitione,

tione,quia homo ſecūdum diuerſas partes aiæ diuerſimodè diſponitur,aliud ei uidetur ſecundum rationē,& aliud ſecūdū paſſionē.

AD tertiū dicendū,ꝙ voluntas non ſolum mouetur à bono vniuerſali apprehenſo per rationem, ſed ēt à bono apprehenſo per ſenſum. & ideo poteſt moueri ad aliquod particulare bonum abſque paſſione appetitus ſenſitiui: multa.n.volumus & operamur abſq; paſſione per ſolam appetitus electionem:ut patet in his in quibus ratio renititur paſſioni.

ARTIC. IIII.

65 *Vtrum uoluntas moueatur de neceſſitate ab exteriori motiuo,quod eſt Deus.*

AD QVARTVM ſic ꝓceditur. Videtur, ꝙ uoluntas ex neceſſitate moueatur à Deo.omne enim agens cui reſiſti non poteſt, ex neceſſitate monet: ſed Deo cùm ſit infinitæ uirtutis, reſiſti non poteſt:unde dicitur Rom.9. Voluntati eius qs reſiſtit?ergo Deus ex neceſſitate mouet uoluntatem.

¶ 2 Præterea, Voluntas ex neceſſitate mouetur in illa quæ naturaliter vult,ut dictum eſt:* ſed hoc eſt vnicuiq; rei naturale, qđ Deus in eo operatur:ut Augu.dicit 26.* contra Fauſtum. ergo uoluntas ex neceſſitate vult omne illud ad quod à Deo mouetur.

ar.1.hui⁹ quæſt.

li.26. contra Fauſtum,c.3. ante mediū, to.6.

¶ 3 Præterea, Poſſibile eſt,quo poſito non ſequitur impoſſibile. ſequitur autem impoſſibile ſi ponatur quòd uolūtas nō uelit hoc ad quod Deus eam mouet: quia ſecūdum hoc operatio Dei eſſet inefficax;nō ergo eſt poſſibile uoluntatem non uelle hoc ad quod Deus eā mouet. ergo neceſſe eſt eam hoc uelle.

SED contra eſt, quod dicitur Eccleſ.15.Deus ab initio conſtituit hominem,& reliquit eum in manu conſilii ſui:nō ergo ex neceſſitate mouet uoluntatē eius.

CONCLVSIO.

Cùm uoluntas ſit actiuum principium non determinatū ad unū,ſed indifferenter ad multa ſe habens, non neceſſario à Deo mouetur,qui cuncta mouèt ſecundum propria naturæ diſpoſitionem.

RESPONDEO dicendum, ꝙ ſicut Diony.dicit 4.cap.de diu. nom.* Ad prouidētiam diuinam non pertinet naturam rerum corrūpere,ſed ſeruare: unde omnia mouet ſecundum eorum conditionem,ita quòd ex cauſis neceſſariis,per motionem diuinam cōſequuntur effectus ex neceſſitate;ex cauſis autem contingentibus ſequuntur effectus contingēter.Quia igitur uoluntas eſt actiuum principium non determinatum ad vnum, ſed indifferenter ſe habens ad multa,ſic Deus ipsā mouet quòd non ex neceſſitate ad unum determinat⁹, ſed remanet motus eius contingens, & nō neceſſarius,niſi in his ad quæ naturaliter mouetur.

* ca.4.nō multum procul à fine.

AD primum ergo dicēdum,ꝙ voluntas diuina nō ſolum ſe extendit vt aliquid fiat per rem quā mouet,ſed ut etiam eo modo fiat quo congruit naturæ ipſius. & iō magis repugnaret diuinæ motioni,ſi voluntas ex neceſſitate moueretur, quod ſuæ naturæ nō cōpetit,q̄ ſi moueretur libere prout competit ſuę naturæ.

AD ſecundum dicēdum, quòd naturale eſt vnicuiq; quod Deus operatur in ipſo, ut ſit ei naturale: ſic enim unicuique conuenit aliquid ſecundū quod Deus vult, ꝙ ei conueniat: non autem vult quod quicquid operatur in reb⁹, ſit eis naturale, puta quod mortui reſurgant: ſed hoc uult unicuique eſſe naturale, quod poteſtati diuinę ſubdatur.

AD tertium dicendum, ꝙ ſi Deus mouet uoluntatem ad ali-

quid

quid, impoſſibile eſt poni, ꝙ uolũtas ad illud non moueatur: non tamen eſt impoſſibile ſimpliciter; unde non ſequitur ꝙ uoluntas à Deo ex neceſſitate moueaẽ.

QVÆSTIO XI.

De fruitione, quæ eſt actus uoluntatis, in quatuor articulos diuiſa.

DEINDE conſiderãdum eſt de fruitione.

¶ Et circa hoc quæruntur quatuor.

¶ Primo, Vtrum frui ſit actus appetitiuæ potentiæ.

¶ Secundo, Vtrum ſoli rationali creaturæ conueniat, an etiam animalibus brutis.

¶ Tertio, Vtrum fruitio ſit tantũ ultimi finis.

¶ Quarto. Vtrum ſit ſolum finis habiti.

ARTIC. PRIMVS

Vtrum frui ſit actus appetitiuæ potentiæ.

66

Inf. ar. 2. cor. Et 1. di. 1. q. 1. ar. 1. AD PRIMVM ſic proceditur. Videtur ꝙ frui nõ ſit ſolum appetitiuæ potẽtiæ. frui. n. nihil aliud eſſe videtur quàm fructum capere: ſed fructum humanæ uitæ quę eſt beatitudo accipit intellectus, in cuius actu beatitudo conſiſtit: ut ſupra oſtensũ eſt.* ergo frui non eſt ap-
q. 3. ar. 8. petitiuæ potentiæ, ſed intellect⁹.

¶ 2 Præterea. Quælibet potẽtia habet proprium finẽ, qui eſt eius perfectio: ſicut uiſus finis eſt cognoſcere uiſibile, auditus pcipere ſonos, & ſic de aliis. ſed finis rei eſt fructus eius: ergo frui ẽ potentiæ cuiuſlibet, & non ſolum appetitiuæ.

¶ 3 Præterea, Fruitio delectationẽ quandam importat: ſed delectatio ſenſibilis pertinet ad ſẽſũ qui delectatur in ſuo obiecto: & eadẽ ratione delectatio intellectualis ad intellectum. ergo fruitio pertinet ad apprehẽſiuam potentiam, & non ad appetitiuam.

SED contra eſt. quod Aug. dicit in 1. de doctrina Chriſt.* & in 10. de trin. Frui eſt amore inhærere alicui rei pp ſeipſam. ſed amor pertinet ad appetitiuam potẽtiã. ergo & frui eſt actus appetitiuæ potentiæ. li. 1. de doctri. Chr. c. 4. in prĩcipio. Et lib. 10. de tri. c. 10. tom. 3.

CONCLVSIO.

Cùm fruitio ad delectationem uel amorem ſpectet, appetitiuę potentiæ actus eſt.

RESPONDEO dĩcendum, ꝙ fruitio & fructus ad idem pertinere vĩr, & unum ex altero deriuari. Quid aũt a quo, nihil ad propoſitũ refert, niſi ꝙ hoc probabile uidetur, ꝙ id quod magis eſt manifeſtum, prius ẽt fuerit nominatum. Sunt aũt nobis primo manifeſta quæ ſunt ſenſibilia magis. vnde a ſenſibilibus fructibus nomen fruitionis deriuatum uidetur. Fructus aũt ſenſibilis eſt id quod ultimũ ex arbore expectatur, & cum quadã ſuauitate percipitur; vnde fruitio pertinere videtur ad amorem uel delectationem quam aliquis habet de vltimo expectato, quod eſt finis: finis autem & bonum eſt obiectũ appetitiuæ potentiæ: vnde manifeſtum eſt quòd fruitio eſt actus appetitiuæ potentiæ

AD primum ergo dicẽdum, ꝙ nihil prohibet vnum & idem ſecundum diuerſas rationes ad diuerſas potẽtias pertinere. ipſa igitur uiſio Dei inquantum eſt uiſio, eſt actus intellectus: inquantum autem eſt bonum & finis, eſt voluntatis obiectum, & hoc modo eſt eius fruitio. & finem hunc intellectus conſequitur tãquam potentia agens, uoluntas aũt tanquam potentia mouens ad finẽ, & fruens fine iam adepto.

AD ſecundum dicendum, ꝙ perfectio & finis cuiuſlibet alterius potentiæ continetur ſub obiecto appetitiuæ, ſicut proprium ſub communi: ut dictum eſt ſu-

q.9.ar. 1. pra.*vnde perfectio & finis cuiuſlibet potentiæ inquãtũ eſt quoddam bonum, pertinet ad appetitiuam, propter quod appetitiua potentia mouet alias ad ſuos fines. & ipſa conſequitur finem qñ qlibet aliarum pertingit ad finem.

AD tertium dicendum, ꝙ in delectatione duo ſũt, ſ. perceptio conuenientis, quæ pertinet ad apprehenſiuam potentiam: & complacentia eius quod offertur ut conueniens, & hoc pertinet ad appetitiuam potentiam, in qua ratio delectationis completur.

ARTICVLVS II.

Vtrum frui conueniat tantum rationali creaturæ, an etiam animalibus brutis.

67 AD SECVNDVM ſic ꝑceditur. Videtur, ꝙ frui ſolummodo ſit hominum. dicit enim Aug. in primo de doctrina Chriſtiana, * quòd nos homines ſumus qui fruimur & utimur: non ergo alia animalia frui poſſunt.

Inf.qõ.1. ar.5.ad 2. Et 1.di.1. q.4.ar.1. *cap.3.& 22.10.3.

¶ 2 Præterea, Frui eſt vltimi finis: ſed ad vltimum finem nõ pñt pertingere bruta animalia. ergo eorum non eſt frui.

¶ 3 Præterea, Sicut appetitus ſenſitiuus eſt ſub intellectiuo, ita appetitus naturalis eſt ſub ſenſitiuo: ſi igitut frui pertinet ad appetitum ſenſitiuum, videtur quòd pari ratione poſſit ad naturalem pertinere. quod patet eſſe falſũ. quia eius non eſt delectari. ergo appetitus ſenſitiui non eſt frui: & ita non conuenit brutis animalibus.

SED contra eſt, quod Aug. dicit in lib. 83. q. * Frui quidem cibo & qualibet corporali uoluptate non abſurdè exiſtimantur & beſtiæ.

li.83. qõ. qõ.30. añ medium, tom.4.

CONCLVSIO.

Conuenit rationali naturæ fruitio ſecundum rationem perfectam, brutis autem ſecũdum imperfectam, cæteris autẽ nullo modo conuenit.

RESPONDEO dicendum, quòd ſicut ex prædictis habetúr, * frui non eſt actus potentiæ peruenientis ad finem, ſicut exequẽtis: ſed potentiæ imperantis executionem: dictum * eſt .n. quòd eſt appetitiuæ potentiæ. In rebus autem cognitione carentibus inuenitur quidem potentia pertingens ad finem per modum exequentis, ſicut graue tendit deorſum, & leue ſurſum. Sed potentia ad quam pertinet finis per modũ imperantis, non inuenitur in eis, ſed in aliqua ſuperiori natura, q̃ ſic mouet totam naturam per imperium, ſicut in habentibus cognitionem, appetitus mouet alias potentias ad ſuos actus. vnde manifeſtum eſt ꝙ in his, quæ cognitione carent, quamuis pertingant ad finem, non inuenitur fruitio finis: ſed ſolum in his quæ cognitionem hñt. ſed cognitio finis eſt duplex, pfecta & imperfecta. Perfecta quidẽ, qua non ſolũ cognoſcit id qđ eſt finis & bonũ. ſed ratio uniuerſalis finis & boni: & talis cognitio eſt ſolius rationalis naturæ. Imperfecta aũt cognitio eſt, qua cognoſcitur particulariter finis & bonum: & talis cognitio eſt in brutis animalibus, quorum & uirtutes appetitiuæ non ſunt imperantes liberè, ſed ſecundum naturalem inſtinctũ ad ea, q̃ apprehendunt, mouentur. vnde rationali naturæ cõuenit fruitio ſecundum rationem perfectam, brutis autem animalibus ſecundum rationem imperfectã, aliis autem creaturis nullo modo.

* ar.pce. ad.2.

* ar.pce. ad 5.& in cor.

AD primum ergo dicendum, quòd Auguſt. loquitur de fruitione perfecta.

AD ſecundum dicendum, ꝙ non oportet ꝙ fruitio ſit ultimi finis ſimpliciter, ſed eius quod habetur ab unoquoque pro ultimo fine.

AD tertium dicendum, quòd appetitus ſenſitiuus conſequitur aliquam cognitionem, non autē appetitus naturalis, præcipuè ꝑut eſt in his, quæ cognitione carent.

AD quartum dicēdum, quòd Aug. ibi loquitur de fruitione imperfecta, qđ ex ipſo modo loquēdi apparet. dicit. n. ꝙ frui nō adeò abſurdè exiſtimantur & beſtiæ, ſcilicet ſicut uti abſurdiſſimè dicerentur.

ARTICVLVS III.

68 *Vtrum fruitio ſit tantum ultimi finis.*

q.12.ar.2. ad 3. AD TERTIVM ſic proceditur. Videtur ꝙ fruitio non ſit tantum ultimi finis. dicit. n. Apoſtolus ad Philemonē, Itaque frater, ego te fruar in Domino: ſed manifeſtum eſt, quòd Paulus non poſuerat ultimum ſuum finē in homine. ergo frui non tm̄ eſt ultimi finis.

¶ 2 Præterea, Fructus eſt quo aliquis fruitur: ſed Apoſtolus dicit ad Gal. 5. Fructus ſpiritus eſt charitas, gaudium, pax, & huiuſmodi, quæ non habent rationem ultimi finis. non ergo fruitio eſt tantum ultimi finis.

¶ 3 Præterea, Actus uoluntatis ſupra ſeipſos reflectuntur. uolo. n. me uelle, & amo me amare: ſed frui eſt actus uoluntatis: voluntas. n. eſt per quam fruimur, vt Aug. dicit 10. de Trinit. † ergo aliquis fruitur ſua fruitione. ſed fruitio non eſt vltimus finis hominis, ſed ſolum bonum increatum quod eſt Deus. nō ergo fruitio eſt ſolum ultimi finis.

† li. 10. de Tri. c. 10. ante mediū, to. 3.

SED contra eſt quod Aug. dicit 10. de tri. * quòd non fruitur ſiquis id quod in facultatem voluntatis aſſumit, propter aliud appetit. ſed ſolū vltimus finis eſt q non propter aliud appetitur: ergo ſolius vltimi finis eſt fruitio.

* li. 10. c. 11 añ mediū, to. 3.

CONCLVSIO.

Fruitio tantum vltimi finis eſt, qui non propter aliud quæritur, ſed propter ſeipſum, ut in eo uoluntas quieſcat & delectetur.

RESPONDEO dicēdum, ꝙ ſicut dictum eſt, * ad rationē fructus duo pertinent: ſ. quod ſit vltimum, & ꝙ appetitū quietet quadam dulcedine vel delectatione. Vltimum autem eſt ſimpliciter, & ſecundū quid: ſimpliciter quidem quod ad aliud nō refertur, ſed ſecundum quid, quod eſt aliquorum ultimum. quod ergo eſt ſimpliciter ultimum, in quo aliquid delectatur, ſicut in vltimo fine, hoc quippe proprie dicitur fructus, & eo propriè dicitur aliquis frui: quod autem in ſeipſo non eſt delectabile, ſed tantū appetitur in ordine ad aliud, ſicut potio amara ad ſanitatem, nullo modo fructus dici poteſt: quod autem in ſe habet quandam delectationem, ad quam quædā præcedentia referuntur, pōt quidem aliquo modo dici fructus. ſed nō propriè & ſecūdum completā rationem fructus eo dicimur frui. Vnde Aug. in 10. de trinit. dicit, * quod fruimur cognitis in quibus voluntas delectata conquieſcit: non autem quieſcit ſimpliciter niſi in ultimo: quia quamdiu aliquid expectatur, motus voluntatis remanet in ſuſpēſo: licet iam ad aliquid peruenerit. Sicut in motu locali, licet illud quod eſt medium in magnitudine, ſit principium & finis: non tamen accipitur, ut finis in actu, niſi quādo in eo quieſcitur.

Art. 1. huius queſ.

li. 10. ca. 10. añ mediū, to. 3.

AD primum ergo dicendū, ꝙ ſicut Aug. dicit in 1. de doctrina Chriſt. * Si dixiſſet, Te fruar, & nō addidiſſet, in Domino: uideretur finem delectationis in eo poſuiſſe. ſed quia addidit in Domino, in Domino ſe poſuiſſe finē, atq; i eo ſe frui ſignificauit: ut ſic fratre ſe frui dixerit, non tanquam termino, ſed tanquam medio.

li. 1. c. 33. poſt mediū, to. 3.

AD ſecundum dicēdum, quòd fructus aliter comparatur ad arborem producentem, & aliter ad hominem fruentem. ad arborem quidem prodncenrem comparatur, vt effectus ad cauſam: ad fruētem autem ſicut ultimum expectatum & delectans. dñr igitur ea quæ enumerat ibi Apoſtolus, fructus: quia ſunt effectus quidā Spiritus ſancti in nobis (unde & fructus Spiritus dñr) nō aūt ita ꝙ eis fruamur tanquam vltimo fine. Vel aliter dicendum, ꝙ dicuntur fructus ſecundum Ambro. * quia propter ſe petenda ſunt: non quidem ita ꝙ ad beatitudinē nō referantur, ſed quia in ſeipſis habent unde nobis placere debeāt.

Gloſ. interlinearis ad Galat. 5. id hēt: & refertur. 1. ſent. di. 1, † q. 1. ar. 8. & q. 2. ar. 7.

A D tertium dicēdum, ꝙ ſicut ſupra dictum eſt, † finis dicitur dupliciter. Vno modo ipſa res: alio modo adeptio rei. quæ quidē non ſunt duo fines, ſed vnus finis in ſe conſideratus & alteri applicatus. Deus igitur eſt vltimus finis ſicut res quę vltimo quæritur, fruitio autē ſicut adeptio huius ultimi finis. ſicut igitur non eſt aliud finis De⁹ & fruitio Dei, ita eadem ratio fruitionis eſt qua fruimur Deo, & qua fruimur diuina fruitione: & eadem ratio eſt de beatitudine creata, quæ ī fruitione conſiſtit.

ARTICVLVS IIII.

Vtrum fruitio ſit ſolum finis habiti.

69

A D QVARTVM ſic ꝓceditur. Videtur, ꝙ fruitio non ſit niſi finis habiti. Dicit enim Auguſt. 10. de trin. * ꝙ frui eſt cum gaudio vti nō adhuc ſpei, ſed iam rei: ſed quandiu non habetur, nō eſt gaudium rei, ſed ſpei. ergo fruitio nō eſt niſi finis habiti.

* li. 10. c. 11. a fi me diū, to. 3.

¶ 2 Præterea, Sicut dictum eſt, † fruitio non eſt proprie niſi ultimi finis: quia ſolus ulrimus finis quietat appetitū: ſed appetitus nō quietatur niſi in fine iam habito. ergo fruitio, propriè loquēdo, nō eſt niſi finis habiti.

† ar. 3.

¶ 3 Præterea, Frui eſt capere fructū: ſed non capitur fructus niſi qñ iam finis habetur. ergo fruitio non eſt niſi finis habiti.

S E D cōtra, Frui eſt amore inhęrere alicui rei propter ſeipſam, vt Augu. dicit: * ſed hoc pōt fieri ēt de re non habita. ergo frui pōt eſſe etiam finis non habiti.

lib. 1. de doc. Chr. c. 4. ī princip. to. 3.

CONCLVSIO.

Eſt perfecta fruitio ultimi finis habiti realiter; imperfecta verò finis non habiti realiter, ſed in intentione tantum.

R E S P O N D E O dicēdum, ꝙ frui importat comparationem quandam uolūtatis ad ultimum finem, ſecundum quod uoluntas habet aliquid ꝓ vltimo fine. Habetur aūt ultim⁹ finis dupliciter: vno modo perfectè, & alio modo imperfectè. Perfectè quidem, qñ habetur non ſolum in intētione, ſed ēt in re: imperfectè aūt, qñ habetur in intentione tm̄. Eſt ergo perfecta fruitio iam habiti finis realiter. ſed imperfecta eſt etiam finis non habiti realiter, ſed in intentione tantum.

A D primum ergo dicendum, ꝙ Auguſt. loquitur de fruitione perfecta.

AD ſecundum dicēdum, quòd quies uoluntatis dupliciter impeditur. Vno mō ex parte obiecti, quia, ſ. non eſt ultimus finis, ſed ad aliud ordinatur. Alio modo ex parte appetentis finem, qui nōdū adipiſcitur finem. obiectum autē eſt quod dat ſpeciem actui: ſed ab agente dependet modus agendi: ut ſit perfectus uel imperfect⁹ ſecundum conditionē agentis. & ideo eius quod non eſt vltimus finis, fruitio eſt impropria quaſi deficiens à ſpecie fruitionis. Finis aūt ultimi non habiti eſt fruitio, propria quidem, ſed imperfecta propter imperfectum modū habendi ultimum finem.

AD

AD tertiũ dicendum, ꝙ finem accipere vel habere dicit aliq̃s, non ſolum ſecundum rem, ſed etiam ſecundum intentionem: vt dictum eſt. *

In cor. ar.

QVÆSTIO XII.

De intentione, in quinque articulos diuiſa.

DEINDE conſiderãdum eſt de intentione.

¶ Et circa hoc quæruntur quinque.

¶ Primo, vtrum intentio ſit actus intellectus uel voluntatis.

¶ Secundo, utrum ſit tantum finis ultimi.

¶ Tertio, vtrum aliquis poſſit ſimul duo intendere.

¶ Quarto, utrum intentio finis ſit idem actus cum uolũtate eius quod eſt ad finem.

¶ Quinto, utrum intentio conueniat brutis animalibus.

ARTICVLVS PRIMVS.

Vtrum intentio ſit actus intellectus uel uoluntatis.

70

2.2.q.168 ar.1. cor. Et 2.diſt. 38.art. 3. Et uer.q. 23.ar. 13. Et mal. qõ.16.ar. 11.ad 3.

AD PRIMVM ſic proceditur. Videtur, ꝙ intẽtio ſit actus intellectus, & non uoluntatis. Dicitur n. Matth. 6. Si oculus tuus fuerit ſimplex, totũ corpus tuum lucidum erit: vbi per oculum ſignificatur intentio, ut dicit Aug.* in libro de ſerm. Dom. in mon. ſed oculus cùm ſit inſtrumẽtũ viſus, ſignificat apprehenſiuam potentiã. ergo intẽtio nõ eſt actus appetitiuæ potentiæ, ſed apprehẽſiuæ.

*lib.2.c. 21. circa medium, tom.4.

¶ 2 Præterea, ibidem Augu. dicit,† ꝙ intentio lumen vocatur à Domino, vbi dicit, Si lumẽ quod in te eſt, tenebræ ſunt, &c. ſed lumen ad cognitionẽ pertinet, ergo & intentio.

† li.2.ca. 21.tom.4

¶ 3 Præterea, Intentio deſignat ordinationem quandam in finẽ: ſed ordinare eſt rationis. ergo intentio non pertinet ad uoluntatem, ſed ad rationem.

¶ 4 Præterea, Actus uoluntatis non eſt niſi finis uel eorum quæ ſunt ad finem. ſed actus uoluntatis reſpectu finis vocatur uoluntas ſeu fruitio, reſpectu aũt eorũ quæ ſunt ad finẽ, eſt electio, à quibus differt intentio. ergo intẽtio non eſt actus uoluntatis.

SED contra eſt, quod Aug. dicit in 10. de trin.* ꝙ uoluntatis intẽtio copulat corpus uiſum viſui, & ſimiliter ſpeciem in memoria exiſtẽtem ad aciem animi interius cogitantis. eſt igitur intentio actus uoluntatis.

li. 10. c. 7. circa finẽ innuitur; & lib. 11. ca. 3. & 4. clarius: & c. 6. to. 3.

CONCLVSIO.

Cùm uoluntas moueat omnes animæ uires in finem, eius proprie intentio actus eſt.

RESPONDEO dicendum, ꝙ intentio, ſicut ipſum nomẽ ſonat, ſignificat in aliud tendere; in aliquid aũt tendit & actio mouẽtis & motus mobilis: ſed hoc ꝙ motus mobilis in aliquid tendit, ab actione mouentis procedit. Vñ intentio primo & principaliter ꝑtinet ad id qđ mouet ad finẽ: vñ dicimus architectorem & omnẽ præcipientem mouere ſuo imperio alios ad id, ad quod ipſe tendit. voluntas aũt mouet oẽs alias vires animæ ad finem, vt ſupra * habitum eſt. vñ manifeſtum eſt ꝙ intẽtio ꝓprie eſt actus uolũtatis.

*q. 9. ar. 1

AD primum ergo dicẽdum, ꝙ intentio nominatur oculus metaphoricè: non quia ad cognitionẽ pertinet, ſed quia cognitionẽ præſupponit per quam proponitur voluntati finis ad quẽ mouet, ſicut oculo præuidemus quò tendere corporaliter debeamus.

AD ſcđm dicendũ, ꝙ intentio dicitur lumen, quia manifeſta eſt intendenti; vnde & opera dñr tenebræ: quia homo ſcit quid intendit, ſed neſcit quid ex opere ſequatᷣ: ſicut Aug.* ibidẽ exponit.

*lib. 2. de Ser. Dñi I monte c. 21. à medio ad finem vſq; tom. 4.

AD tertium dicendum, quòd voluntas quidem non ordinat, ſed tamen in aliquid tendit ſecun-

ſecundum ordinem rationis. vnde hoc nomen intentio nominat actum uolũtatis præſuppoſita ordinatione rationis ordinantis aliquid in finem.

AD quartum dicẽdum, quòd intentio eſt actus uolũtatis reſpectu finis: ſed uoluntas reſpicit finem tripliciter. Vno modo abſolutè: & ſic dicitur uolũtas prout abſolutè uolumus, uel ſanitatẽ, uel ſi quid aliud eſt huiuſmodi. Alio modo conſideratur finis ſecundum quod in eo quieſcitur: & hoc modo fruitio reſpicit finẽ. Tertio modo conſideratur finis ſecundum quod eſt terminus alicuius quod in ipſum ordinatur. & ſic intentio reſpicit finem: non.n. ſolum ex hoc intendere dicimur ſanitatem, quia uolumus eã, ſed quia uolumus ad eã per aliquid aliud peruenire.

ARTIC. II.

Vtrum intentio ſit tantum ultimi finis.

71 2.2. q.180 ar.1. cor. Et 2.diſt. 38. art.3. Et ver.q. 22.ar.13. co.

AD SECVNDVM ſic proceditur. Videtur quod intentio ſit tãtum vltimi finis. Dicitur enim in lib. ſententiarũ Proſperi, Clamor ad Deum eſt intentio cordis: ſed Deus eſt ultimus finis humani cordis. ergo intẽtio ſemper reſpicit vltimum finem.

¶ 2 Præterea, Intentio reſpicit finem ſecundum quod eſt terminus: ut dictum eſt. † ſed terminus habet rationem ultimi finis. ergo intentio ſemper reſpicit ultimum finem. ar.1.ad3.

¶ 3 Præterea, Sicut intentio reſpicit finẽ, ita & fruitio. ſed fruitio ſemper eſt ultimi finis. ergo & intentio.

SED contra, Vltimus finis humanarum uoluntatum eſt unus, ſcilicet beatitudo, ut ſupra dictũ eſt.* ſi igitur intentio eſſet tm̃ vltimi finis, non eſſent diuerſæ hominum intentiones. quod patet eſſe falſum. Q.1 a,7.

CONCLVSIO.

Tametſi intentio ſit ſemper ipſius finis, non tamen ſemper eſt ultimi finis.

RESPONDEO dicendum, quod, ſicut dictum eſt, † intentio reſpicit finem ſecundum quod eſt terminus motus uolũtatis. In motu aũt põt accipi terminus dupliciter. Vno modo ipſe terminus vltimus, in quo quieſcitur, qui eſt terminus totius motus. Alio mõ aliquod mediũ, qđ eſt principiũ uniꝰ partis motus & finis uel terminus alterius. ſicut ĩ motu, quo itur de A in C per B, C eſt terminus ultimus, B autem terminus, ſed non ultimus: & utriuſq; poteſt eſſe intentio. vnde etſi ſemper ſit finis, non tñ oportet quod ſemper ſit ultimi finis. ar.1.huiꝰ quæſt.

AD primum ergo dicẽdum, quod intẽtio cordis dicitur clamor ad Deum: non quod Deus ſit obiectum intentionis ſemper, ſed quia eſt intentionis cognitor: uel quia cũ oramus, intentionem noſtram ad Deum dirigimus, quæ quidẽ intentio vim clamoris habet.

AD ſecundum dicendum, quòd terminus habet rationem vltimi finis: ſed non ſemper ultimi reſpectu totius, ſed quandoq; reſpectu alicuius partis.

AD tertium dicendum, quòd fruitio importat quidem quietẽ quæ eſt in fine, quod pertinet ſolum ad ultimum finem: ſed intẽtio importat motum in finẽ, non autem in quietem. vnde non eſt ſimilis ratio.

ARTICVLVS III.

Vtrum aliquis poſſit ſimul duo intendere. 27

AD TERTIVM ſic proceditur. Videtur quod non poſſit aliquis ſimul intendere plura. Dicit.n. Aug. in lib. de ſer.* Domini in mõte, quòd non põt hõ ſimul intendere Deum & commodum corporale. ergo pari ratione neque aliqua alia duo. Ver. q8. 13.ar.13. cor. *lib.2.ex ca.21.24. & 25. to. 4.

¶ 2 Præ-

¶ 2 Præterea, Intentio nominat motum uoluntatis ad terminum: ſed unius motus nō poſſunt eſſe plures termini ex una parte. ergo uoluntas non poteſt ſimul multa intendere.

¶ 3 Pręterea, Intentio præſuponit actum rationis ſiue intellectus: ſed non contingit ſimul plura intelligere ſecundum Philoſophum.* ergo etiam neque contingit ſimul plura intendere.

li.2.Top. c.4. in declaratione 33.loci to.1.

SED cōtra, Ars imitatur naturam: ſed natura ex uno inſtrumento intendit duas utilitates, ſicut lingua ordinatur ad guſtum & ad locutionem, vt dicitur in tertio de anima.* ergo pari ratione ars vel ratio poteſt ſimul aliquid unum ad duos fines ordinare, & ita poteſt aliquis ſimul plura intendere.

li.3. in fi. & libr.2. tex.88.

CONCLVSIO.

Poteſt ſimul voluntatis intentio ſimul in multa ferri, vt finē vltimum & proximum, & vnum alteri præeligendo.

RESPONDEO dicēdum, quod aliqua duo poſſunt accipi dupliciter, uel ordinata adinuicē vel ad inuicē non ordinata: & ſi quidā adinuicem fuerint ordinata, manifeſtum eſt ex * præmiſſis, quòd homo poteſt ſimul multa intendere. Eſt enim intentio non ſolū finis ultimi, vt dictum eſt, † ſed etiam finis medii: ſimul autem intendit aliquis & finem proximum & ultimum, ſicut cōfectionem medicinæ & ſanitatem. Si autem accipiantur duo adinuicē non ordinata, ſic etiam ſimul homo poteſt plura intendere: quod patet ex hoc, quòd homo unum alteri præeligit: quia melius eſt altero: inter alias autem conditiones, quibus aliquid eſt melius altero, una eſt quod ad plura ualet. Vnde poteſt aliquid præeligi alteri ex hoc quod ad plura ualet. & ſic manifeſtè homo ſimul plura intendit.

* ar.2. huius quęſ.

† ar.2. huius q.

AD primum ergo dicendum quòd Auguſt. intelligit hominem non poſſe ſimul Deum & commodum temporale intendere, ſicut ultimos fines: quia vt ſuprà oſtenſum eſt, * non poſſunt eſſe plures fines vltimi vni⁹ hominis.

q.1. ar.5.

AD ſecundū dicendum, quòd vnius motus poſſunt ex una parte eſſe plures termini, ſi unus ad alium ordinetur: ſed duo termini adinuicem non ordinati ex vna parte unius motus eſſe non poſſunt. Sed tamen conſiderandum eſt, quòd id, quod non eſt unum ſecundum rem, poteſt accipi vt vnum ſecundum rationem. Intentio autem eſt motus voluntatis in aliquid præordinatum in ratione, ſicut dictum eſt: * & ideo ea quæ ſunt plura ſecundum rē, poſſunt accipi, vt vnus terminus intentionis, prout ſunt vnum ſecundum rationem: vel quia aliqua duo concurrunt ad integrandum aliquid vnum, ſicut ad ſanitatem concurrunt calor & frigus commenſurata: vel quia aliqua duo ſub vno communi continentur, quod poteſt eſſe intentū, puta acquiſitio vini & veſtis continetur ſub lucro, ſicut ſub quodam communi. vnde nihil prohibet, quin ille qui intendit lucrū, ſimul hęc duo intendat.

ar.1. ad 3

AD tertium dicendum, quòd ſicut in primo dictum eſt, * contingit ſimul plura intelligere, inquantum ſunt aliquo modo vnū. 73

q.85. ar.4

ARTIC. IIII.

Vtrum intentio finis ſit idem actus cum uolūtate eius quod eſt ad finem.

Sup. q.8. ar.3. Et 2 diſ.38.ar.4. Et 3.diſ.14.art.1. quæ.4.cor. Et veri. q.22.art. 14.

AD QVARTVM ſic proceditur. Videtur, quòd nō ſit unus & idem motus intētio finis, & uoluntas eius quod eſt ad finem. Dicit enim Auguſt. * in 10. de trinitat. * quòd uoluntas videndi feneſtram, finem habet feneſtrę uiſionē. & altera eſt voluntas per feneſtrā uidendi tran-

li.10. c.7. ad finē. Et li.11. c.3. & 4. & c.6. to.

ſeūtes. ſed hoc pertinet ad intentionem quòd velim videre tranſeuntes per feneſtram: hoc autem ad voluntatem eius quod eſt ad finem, quod uelim videre feneſtram. ergo alius eſt motus voluntatis intentio finis. & alius voluntas eius quod eſt ad finem.

¶ 2 Præterea, Actus diſtinguũtur ſecundum obiecta. ſed finis et id quod eſt ad finem, ſunt diuerſa obiecta. ergo alius motus voluntatis eſt intentio finis, & volũtas eius quod eſt ad finem.

¶ 3 Præterea, Voluntas eius quod eſt ad finē, dicitur electio: ſed non eſt idem electio & intentio. ergo non eſt idem motus intentio finis cum uoluntate eius quod eſt ad finem.

SED contra eſt quod id quod eſt ad finem, ſe habet ad finem, vt medium ad terminum: ſed idem motus eſt, qui per medium tranſit ad terminum in rebus naturalibus. ergo & in rebus uolũtarijs idem motus eſt intentio finis, & voluntas eius quod eſt ad finem.

CONCLVSIO.

Vnus & idem ſubiecto motus eſt voluntatis in finem tendens, & in id quod eſt ad finem.

RESPONDEO dicendum, quòd motus uolũtatis in finem, & in id quod eſt ad finem, poteſt conſiderari dupliciter. Vno modo ſecundum quod uoluntas in utrunque fertur abſolutè, & ſecũdum ſe: & ſic ſunt ſimpliciter duo motus voluntatis in vtrunque. Alio modo poteſt conſiderari ſecundum quod volũtas fertur in id, quod eſt ad finem propter finem, & ſic vnus & idem ſubiecto motus uoluntatis eſt tendens ad finem & in id, quod eſt ad finem. Cùm enim dico, volo medicinam propter ſanitatem, non deſigno niſi unum motum uoluntatis: cuius ratio eſt, quia finis ratio eſt uolēdi ea, quæ ſunt ad finem: idem autem actus cadit ſuper obiectum & ſuper rationem obiecti, ſicut eadem viſio eſt coloris & luminis, vt ſuprà dictum eſt. * Et eſt ſimile de intellectu, quia ſi abſolutè principiũ & concluſionem conſideret, diuerſa eſt conſideratio vtriuſque: in hoc autem quòd concluſioni propter principia aſſentit, eſt vnus actus intellectus tantum. *q. 8. ar. 3. ad 2.

AD primum ergo dicendum, quòd Auguſt. loquitur de viſione feneſtræ, & uiſione tranſeuntium per feneſtram, ſecũdum quod uolũtas in utrunq; abſolutè fertur.

AD ſecundum dicendum, quòd finis inquantum eſt res quædam, eſt aliud voluntatis obiectum, quàm id quod eſt ad finem: ſed inquantum eſt ratio uolendi id quod eſt ad finem, eſt vnum & idem obiectum.

AD tertium dicendum, quòd motus, qui eſt unus ſubiecto, poteſt ratione differre ſecundũ principium & finem: vt aſcēſio & deſcenſio, ſicut dicitur in 3. Phy. * ſic igitur inquantum motus uoluntatis fertur in id quod eſt ad finem, prout ordinatur ad finem, eſt electio: motus autem uoluntatis, qui fertur in finem ſecundum quod acquiritur per ea quę ſunt ad finem, uocatur intentio: cuius ſignum eſt quòd intentio finis eſſe poteſt, etiam nondum determinatis his quę ſunt ad finem, quorum eſt electio. *libr. 3. Phy. tex. 21. to. 2.

ARTICVLVS V.

Vtrum intentio conueniat brutis animalibus.

74

ADQVINTVM ſic proceditur. Videtur, quòd bruta animalia intendant finē: natura enim in his quæ cognitione carent, magis diſtat à rationali natura quàm natura ſenſitiua, quæ eſt in animalibus brutis: ſed natura intendit finem etiam in his quæ cognitione carēt; vt probatur 2. 2. queſ 110. ar. 1 cor. & 2 di. 38. ar 3. cor. & ad 2.

li.2. te. 77. & ſe. batur in 2.Phyſi. ergo multo magis bruta animalia intendunt finem.

¶ 2 Præterea, Sicut intentio eſt finis: ita & fruitio: ſed fruitio conuenit brutis animalibus, vt
* qõ. 11. ar. 2. dictum eſt. † ergo & intentio.

¶ 3 Præterea. Eius eſt intēdere finem, cuius eſt agere propter finem, cùm intendere nihil ſit niſi in aliud tendere. ſed bruta animalia agunt propter finem: mouetur enim animal vel ad cibum quærendum, vel ad aliquid huiuſmodi. ergo bruta animalia intendunt finem.

SED contra, Intentio finis importat ordinationem alicuius in finem, quod eſt rationis: cùm igitur bruta animalia non habeant rationem, videtur quòd non intēdant finem.

CONCLVSIO.

Quamuis propriè & principaliter brutis animalibus nō conueniat intentio, conuenit tamen quatenus instinctu naturali ad aliquid mouentur.

RESPONDEO dicendum, quòd ſicut ſuprà dictum eſt, * intendere eſt in aliud tēdere, quod quidem eſt & mouentis & motis ſecundum quidem igitur quod dicitur intendere finem id quod mouetur ad finem ab alio, ſic natura dicitur intēdere finem, quaſi mota ad ſuum finem à Deo, ſicut ſagitta à ſagittāte: & hoc modo etiam bruta animalia intendunt finem inquantum mouentur ab inſtinctu naturali ad aliquid. Alio modo intēdere finem eſt mouentis: prout ſcilicet ordinat motum alicuius, vel ſui, vel alterius in finem: quod eſt rationis tantum. vnde per hunc modū bruta non intendūt finem, quod eſt proprie & principaliter intendere, vt dictum eſt. *

ar. 1. huius quæſt. — * artic. 1.

AD primum ergo dicendū, quòd ratio illa procedit, ſecundū quod intendere eſt eius quod mouetur ad finem.

AD ſecundum dicendū, quòd fruitio non importat ordinationē alicuius in aliquid ſicut intētio, ſed abſolutam quietem in fine.

AD tertium dicendum, quòd bruta animalia mouentur ad finem, non quaſi conſiderantia, quòd per motum ſuum poſſint conſequi finem, quod eſt proprie intendentis, ſed quaſi concupiſcentia naturali inſtinctu mouentur ad finem quaſi ab alio mota, ſicut & cætera quæ mouētur naturaliter.

QVÆSTIO XIII.

De electione eorum, quæ ſunt ad finem, in ſex articulos diuiſa.

CONSEQVENTER cōſiderandum eſt de actibus voluntatis, qui ſunt in cōparatione ad ea, quę ſunt ad finē. & ſunt tres, eligere, conſentire, & vti. Electionem autem præcedit conſilium. Primò ergo conſiderādum eſt de electione. Secundò de conſilio. Tertiò, de conſenſu. Quartò, de vſu.

¶ Circa electionē quærūtur ſex.
¶ Primo cuius potentiæ ſit actus, vtrū uoluntatis vel rationis.
¶ Secundo, vtrum electio conueniat brutis animalibus.
¶ Tertio, vtrum electio ſit ſolum eorum quæ ſunt ad finem, vel etiam quandoque finis.
¶ Quarto, utrum electio ſit tantū eorū quæ per nos agūtur.
¶ Quinto, vtrum electio ſit ſolū poſſibilium.
¶ Sexto, vtrum homo ex neceſſitate eligat uel libere.

ARTICVLVS I.

Vtrum electio ſit actus uoluntatis uel rationis.

AD PRIMVM ſic proceditur. Videtur, quòd electio nō ſit actus uoluntatis, ſed rationis: electio enim collationē quandā importat qua vnū alteri præfertur. ſed conferre eſt rationis: ergo electio eſt rationis.

1. qõ. 83. ar. 3. cor. Et 2. diſt. 24 qõ. 1. art. 2. Et veri. qõ. 22. ar. 15. & 3. Eth. le. 6. & 6. li. 6. lec. 2. ſ.

¶ 2 Præ-

¶ 2 Præterea, Eiuſdem eſt ſyllogizare & concludere. ſyllogizare autē in operabilibus eſt rõnis. cùm igitur electio ſit quaſi cõcluſio in operabilibus: vt dicitur in 7. Ethi. * videt̃ ꝙ ſit actus rationis.

*li.7.c.3. tomo 5.

¶ 3 Præterea, Ignorantia non pertinet ad uoluntatem, ſed ad vim cognitiuam: eſt autem quædam ignorantia electionis; vt dicitur in 3. Ethico. † ergo videtur quòd electio non pertineat ad voluntatem; ſed ad rationem.

† li.3.Et. c.1. to.5.

SED contra eſt, quòd Philoſophus dicit in 3. Ethic * quòd electio eſt deſiderium eorum, quæ ſunt in nobis. deſiderium autem eſt actus uoluntatis; ergo & electio.

*li.3.eth. c.3. prope finem tomo 5.

CONCLVSIO.

Cùm electio perficiatur in motu quodam animæ ad bonũ qđ eligitur, non eſt ſubſtantialiter actus rationis, ſed voluntatis.

RESPONDEO dicēdum, ꝙ in nomine electionis importatur aliquid pertinens ad rationē ſiue ad intellectũ; & aliquid pertinens ad uoluntatem. Dicit enim Philoſophus in 6. Eth. * quòd electio eſt appetitus intellectus, vel appetitus intellectiuus: quandocunque autem duo concurrunt ad aliquid unum conſtituēdum, vnum eorum eſt vt formale, reſpectu alterius. Vnde Greg. Niſſ. † dicit, quòd electio, neque eſt appetitus ſecundum ſeipſam, neq; conſilium ſolum, ſed ex his aliquod compoſitũ. ſicut enim dicimus animal ex anima & corpore compoſitum eſſe: neque uerò corpus eſſe ſecundum ſeipſum, neq; animam ſolam, ſed utrunque: ita & electionem. Eſt autem conſiderandum in actibus animæ, quòd actus, qui eſt eſſentialiter vnius potentiæ vel habitus, recipit formam & ſpeciem à ſuperiori potentia vel habitu, ſecūdum quod ordinatur inferius à ſuperiori ſi enim aliquis actum fortitudinis exerceat propter Dei amorē, actus quidē ille materialiter eſt fortitudinis, formaliter verò charitatis. Manifeſtum eſt autem, ꝙ ratio quodammodo voluntatem præcedit & ordinat actum eius, inquantum ſcilicet voluntas in ſuum obiectum tendit ſecundũ ordinem rationis, eo quòd vis apprehenſiua, appetitiuæ ſuũ obiectum repræſentat. Sic igitur ille actus, quo uoluntas tendit in aliquid, quod proponitur vt bonum ex eo quòd per rationem eſt ordinatum ad finē; materialiter quidem eſt uoluntatis, formaliter autem rationis. In huiuſmodi autem ſubſtãtia, actus materialiter ſe habet ad ordinem, qui imponitur à ſuperiori potentia; & ideo electio ſubſtantialiter non eſt actus rationis, ſed uoluntatis, perficitur enim electio in motu quodam animæ ad bonum, quod eligitur. vnde manifeſtè actus eſt appetitiuæ potentiæ.

li.6.ethi. c.2.to.5.

lib.5.c.4.

AD primum ergo dicendum, quòd electio importat collationē quandam præcedentem, non ꝙ eſſentialiter ſit ipſa collatio.

AD ſecundum dicendum, ꝙ concluſio ſyllogiſmi, quæ fit in operabilibus, ad rationem pertinet: & dicitur ſententia vel iudicium, quam ſequitur electio: & ob hoc ipſa concluſio pertinere videtur ad electionem tanquam ad conſequens.

AD tertium dicendum, quòd ignorãtia dicitur eſſe electionis: non quòd ipſa electio ſit ſcientia, ſed quia ignoratur quid ſit eligēdum.

ARTICVLVS II.

Vtrum electio conueniat brutis animalibus. 76

AD SECVNDVM ſic proceditur. Videtur, ꝙ electio brutis animalib⁹ conueniat. electio enim eſt appetitus

2.diſt.26. ar.1.ad 6. & 7. & 5. Met. lec. 15.fin.

li. 3. ethi. c. 3. circa fin. to. 5.

titus aliquorum propter finem: vt dicitur in 3. Ethi.* ſed bruta animalia appetunt aliquid propter finem. agunt enim propter finem, & ex appetitu. ergo in brutis animalibus eſt electio.

¶ 2 Præterea, Ipſum nomen electionis ſignificare videtur, quod aliquid præ alijs accipiatur. ſed bruta animalia accipiunt aliquid præ alijs: ſicut manifeſtè apparet, quòd ouis vnam herbam comedit, aliam refutat. ergo in brutis animalibus eſt electio.

li. 6. ethi. ca. 12. in medio tomo 5.

*l. 1. Me. ca. 1. non procul à prin. to. 3

¶ 3 Præterea, Vt dicitur in 6. Ethicor.* Ad prudentiam pertinet quòd aliquis bene eligat ea quæ ſunt ad finem: ſed prudentia conuenit brutis animalibus. vnde dicitur in principio Metaph.* quòd prudentia ſunt ſine diſciplina quæcunque ſonos audire non potentia ſunt, vt apes. & hoc etiam ſenſui manifeſtũ videtur: apparent enim mirabiles ſagacitates in operibus animalium, vt apum & aranearum, & canum. canis enim inſequens ceruum, ſi ad triuium uenerit, odoratu quidem explorat an ceruus primam vel ſecundam uiam tranſiuerit: quòd ſi inuenerit non tranſiſſe, iam ſecurus per tertiam viam incedit, vt explorando, quaſi utens ſyllogiſmo diuiſiuo, quo concludi poſſet ceruum per illam viam incedere; ex quo non incedit per alias duas; cùm non ſint plures. ergo videtur quòd electio brutis animalibus conueniat.

lib. 5. c. 4. circ. pri.

SED contra eſt, quòd Grego. Niſſenus dicit,* quòd pueri & irrationalia voluntariè quidem faciunt non tamen eligentia. ergo in brutis animalibus non eſt electio.

CONCLVSIO.

Cùm electio in his quæ ſunt penitus ad vnum aliquod particulare determinata, nullum locum habeat: huiuſmodi autem ſint bruta animalia ex appetitu ſenſitiuo ad vnum particulare determinata, manifeſtum eſt ipſis electionem ſecundum quam plura eligi poſſunt, non conuenire.

RESPONDEO dicendum, quòd cùm electio ſit præacceptio vnius reſpectu alterius, neceſſe eſt quòd electio ſit reſpectu plurium, quæ eligi poſſunt: & ideo in his quæ ſunt penitus determinata ad vnum, electio locum nõ habet. Eſt aũt differentia inter appetitum ſenſitiuum & voluntatem, quia vt ex prædictis patet,* appetitus ſenſitiuus eſt determinatus ad unum particulare ſecundum ordinem naturæ; uoluntas autem eſt quidem ſecundum naturæ ordinem determinata ad vnum commune, quod eſt bonũ, ſed indeterminatè ſe habet reſpectu particularium bonorum. Et ideo propriè voluntatis eſt eligere, nõ autem appetitus ſenſitiui, qui ſolus eſt in brutis animalib'. Et propter hoc brutis animalibus electio non conuenit.

q. 1. ar. 2. ad 3. & q. 6. ar. 2.

AD primum ergo dicendum, quòd non omnis appetitus alicuius propter finẽ vocatur electio: ſed cùm quadã diſcretionẽ vnius ab altero: quæ locum habere non poteſt, niſi vbi appetitus poteſt ferri ad plura.

AD ſecundum dicendum, quod brutum animal accipit vnum præ alio: quia appetitus eius eſt naturaliter determinatus ad ipſum: vnde ſtatim quando per ſenſum vel per imaginationem repræſentatur ſibi aliquid, ad quod naturaliter inclinatur eius appetitus, abſque electione mouetur ad ipſum, ſicut etiam abſque electione ignis mouetur ſurſum & non deorſum.

AD tertium dicendum, quòd ſicut dicitur in 3. Phyſicor.* Motus eſt actus mobilis à mouente: &

*li. 3. Ph. tex. 11. et ſe. q. vſq; ad 19. pcipuè, to. 2

& ideo uirtus mouentis apparet
in motu mobilis: & propter hoc
in omnibus quæ mouentur à ra-
tione, apparet ordo rationis mo-
uentis: licet ipſa quæ à ratione
mouentur, rationem non habeāt.
ſic enim ſagitta directè tendit ad
ſignum ex motione ſagittantis,
ac ſi ipſa rationem haberet diri-
gentem. & idem apparet in mo-
tibus horologiorum, & omnium
ingeniorum humanorum, quæ
arte fiunt. Sicut autem compara-
tur artificialia ad artem huma-
nam, ita comparantur omnia na-
turalia ad artem diuinā: & ideo
ordo apparet in his, quæ mouen-
tur ſecundū naturam: ſicut & in
his, quæ mouentur ſecundum ar
† li. 2. te. 49. to. 2. tem, vt dicitur in 2. Phyſic. † Et
ex hoc contingit quòd in operi-
bus brutorum animalium appa-
rent quædam ſagacitates, inquan
tum habet inclinationem natu-
ralem ad quoſdā ordinatiſſimos
proceſſus, vtpote à ſumma arte or
dinatos: & propter hoc etiā quæ-
dam animalia dicuntur pruden-
tia vel ſagacia: non quòd in eis ſit
aliqua ratio vel electio. quod ex
hoc apparet, quòd omnia quæ
ſunt unius naturæ, ſimiliter ope-
rantur.

ARTICVLVS III.

77

Vtrum electio ſit ſolū eorum, quæ ſunt ad finem, an etiam quā-doque ipſius finis.

Inf. ar. 4. & 6. cor. Et 3. qō. 18. art. 4. cor. & li. 4. contra c. 95. fin. Et opuſ. 2. c. 177. Et 3. eth. le. 1. Et 1. Periher. l. 14. fina. * cap. 12. poſt me. tom. 5.

AD TERTIVM ſic pro-
ceditur. Videtur ꝙ ele-
ctio non ſit tantum eorū
quæ ſunt ad finē: dicit enim Phi-
loſophus in 6. Ethic. * quòd ele-
ctionem rectam facit virtus: quę-
cunque autem illius gratia nata
ſunt fieri, non ſunt virtutis, ſed al
terius potētiæ: illud autem cuius
gratia fit aliquid, eſt finis. ergo
electio eſt finis.

¶ 2 Prӕterea, Electio impor-
tat præacceptionem unius reſpe-
ctu alterius: ſed ſicut eorum quæ
ſunt ad finem, vnum poteſt præac
cipi alteri: ita etiam diuerſorum
finium: ergo electio poteſt eſſe fi-
nis ſicut & illorum quæ ſunt ad
finem.

SED contra eſt, quod Philoſo
phus dicit in 3. Ethic. * quòd vo- c. 2. to. 5.
luntas eſt finis, electio autem eo-
rum quæ ſunt ad finem.

CONCLVSIO.

Electio eorum tantum eſt, quæ ſunt ad finem, & ſi quando-que finis eſt, non vltimi, ſed eius, qui ad vlteriorem finem ordinari poteſt.

RESPONDEO dicendū, ꝙ
ſicut iam dictum eſt, * electio cō- ar. 1. ad 2
ſequitur ſententiam vel iudiciū,
quod eſt ſicut concluſio ſyllogiſ-
mi operatiui: vnde illud cadit ſub
electione, quod ſe habet vt cōclu
ſio in ſyllogiſmo operabilium: fi-
nis autem in operabilibus ſe ha-
bet vt principium, & non vt cō-
cluſio, vt Philoſophus dicit in 2.
Phyſ. * vnde finis inquantum eſt * libr. 2.
huiuſmodi, nō cadit ſub electio- Phy. tex.
ne. ſed ſicut in ſpeculatiuis ni- 89. to. 2.
hil prohibet id quod eſt vnius de-
monſtrationis vel ſcientiæ, princi
pium eſſe concluſionem alterius
demonſtrationis vel ſcientiæ, pri-
mum tamen principium indemō
ſtrabile non poteſt eſſe concluſio
alicuius demonſtationis vel ſciē-
tiæ: ita etiam contingit id quod
eſt in vna operatione vt finis, or-
dinari ad aliquid vt ad finem: &
hoc modo ſub electione cadit, ſi-
cut in operatione medici ſanitas
ſe habet vt finis, vnde hoc non ca
dit ſub electione medici, ſed hoc
ſupponit tanquam principiū: ſed
ſanitas corporis ordinatur ad bo-
num animæ: unde apud eum qui
habet curam de animæ ſalute, po
teſt ſub electione cadere eſſe ſa-
nū, vel eſſe infirmū: nā Apoſtolus
dicit 2. ad Cor. 12. Cùm enim infir
mor, tūc ſum potēs. ſed vltimus fi
nis nullo mō ſub electione cadit.

AD

AD primum ergo dicendum, quòd fines proprii uirtutum ordinantur ad beatitudinem ſicut ad vltimum finem: & hoc modo poteſt eſſe eorum electio.

AD ſecundum dicendum, ꝙ ſicut ſupra habitum eſt, vltimus finis eſt vnus tantum: vnde vbicũ que occurrunt plures fines, inter eos poteſt eſſe electio, ſecundum quod ordinantur ad vltimum finem.

ARTIC. IIII.

Vtrum electio ſit tantum eorũ, quæ per nos aguntur.

78 Inf. ar. 5. co.

AD QVARTVM ſic proceditur. Videtur, ꝙ electio non ſit ſolum reſpectu humanorum actuum. electio enim eſt eorum, quę ſunt ad finē: ſed ea quæ ſunt ad finem, non ſolum ſunt actus, ſed etiam organa; vt dicitur in 2. Phyſic. ergo electiones non ſunt tantum humanorum actuum.

¶ 2 Prętereа, Actio à contemplatione diſtinguitur. ſed electio etiam in contemplatione locum habet: prout ſcilicet vna opinio alteri præeligitur. ergo electio nō eſt ſolum humanorum actuum.

¶ 3 Præterea, Eliguntur homines ad aliqua officia vel ſecularia, vel eccleſiaſtica, ab his qui nihil erga eos agunt: ergo electio nō ſolum eſt humanorũ actuum.

SED contra eſt, quod Philoſ. dicit in 3. * Eth. quòd nullus eligit niſi ea, quæ exiſtimat fieri per ipſum. (lib. 3. c. 2.)

CONCLVSIO.

Cùm electio ſit ſemper eorum quę ſunt ad finem, neceſſe eſt ipſam ſemper humanorũ actuum eſſe.

RESPONDEO dicendum, quòd ſicut intentio eſt finis, ita electio eſt eorum quæ ſunt ad finem, finis autem vel eſt actio, vel res aliqua: & cùm res aliqua fuerit finis, neceſſe eſt quòd aliqua humana actio interueniat, vel inquantum homo facit rem illam, quæ eſt finis (ſicut medicus facit ſanitatem, quæ eſt finis eius: unde & facere ſanitatem dicitur finis medici) vel inquantum homo aliquo modo vtitur uel fruitur re quę eſt finis: ſicut auaro eſt finis pecunia, vel poſſeſſio pecuniæ. Et eodem modo dicendum eſt de eo quod eſt ad finem: quia neceſſe eſt, vt id quod eſt ad finē, vel ſit actio, vel res aliqua, interueniente aliqua actione, per quā facit id quod eſt ad finem, vel vtitur eo. Et per hunc modũ electio ſemper eſt humanorum actuum.

AD primum ergo dicendum, quòd organa ordinantur ad finē, inquantum homo vtitur eis propter finem.

AD ſecundum dicendum, ꝙ in ipſa cōtemplatione eſt aliquis actus intellectus aſſentiētis huic opinioni vel illi: actio uero exterior eſt quæ contra contemplationem diuiditur.

AD tertium dicendum, quòd homo qui eligit epiſcopum, vel principem ciuitatis, eligit nominare ipſum in talem dignitatem: alioquin ſi nulla eſſet eius actio ad conſtitutionem epiſcopi, vel principis, non competeret ei electio. Et ſimiliter dicendum eſt, ꝙ quandocunque diciturаliqua res præeligi alteri: adiungitur ibi aliqua operatio eligentis.

ARTICVLVS V.

Vtrum electio ſit ſolũ poſſibiliũ. 79

AD QVINTVM ſic proceditur. Videtur, quòd electio non ſit ſolum poſſibilium: electio enim eſt actus voluntatis, vt dictum eſt:* ſed voluntas eſt poſſibilium & impoſſibilium: vt dicitur in 3 Ethic. † ergo & electio.

Veri. q. 22. ar. 13. ad 12. Et 3. eth. le. 5. fi.
* artic. 1.
† l. 3. eth. c. 2. parũ ante medium.

¶ 2 Præterea, Electio eſt eorũ quæ per nos aguntur: ſicut dictũ eſt. * nihil ergo refert quantum ad electionem vtrum eligatur id quod

* ar. 4. huius q.

quod eſt impoſſibile ſimpliciter, vel id quod eſt impoſſibile eligẽti. ſed frequẽter ea quę eligimus, perficere nõ poſſumus: & ſic ſunt impoſſibilia nobis. ergo electio eſt impoſſibilium.

¶ 3 Præterea, Nihil homo tentat agere niſi eligendo. Sed beatus Benedictus dicit: quòd ſi Prælatus aliquid impoſſibile præcepetit, tentandum eſt: ergo electio poteſt eſſe impoſſibilium.

li. 3. ethi. c. 2. parũ ante mediũ to. 5. SED cõtra eſt quod Philoſophus dicit in 3. Ethic. * quod electio non eſt impoſſibilium.

CONCLVSIO.

Electio, cùm ad humanas referatur ſemper actiones, non, niſi poſſibilium, eſſe poteſt.

¶ artic. 4. RESPONDEO dicendum, quòd ſicut dictum eſt, * electiones noſtræ referuntur ſemper ad noſtras actiones: ea autem, quæ per nos aguntur, ſunt nobis poſſibilia. vnde neceſſe eſt dicere, ꝙ electio non ſit niſi poſſibilium. Similiter etiam ratio eligendi aliquid, eſt, vt ex hoc poſſimus conſequi finem: vel ex hoc, quòd ducit ad finem: per id autem quod eſt impoſſibile, non poteſt aliquis cõſequi finem. cuius ſignum eſt, quia cùm in conſiliando perueniunt homines ad id quod eſt eis impoſſibile, diſcedunt quaſi non valentes vlterius procedere. Apparet etiã hoc manifeſtè ex proceſſu rationis præcedentis: ſic eñ ſe habet id quod eſt ad finem de quo electio eſt ad finem, ſicut cõcluſio ad principium. Manifeſtũ eſt autem, quòd concluſio impoſſibilis non ſequitur ex principio poſſibili: vnde non poteſt eſſe, ꝙ finis ſit poſſibilis, niſi id quod eſt ad finem, fuerit poſſibile: ad id autem quod eſt impoſſibile nullus mouetur. vnde nullus tenderet in finem niſi per hoc quod apparet id quod eſt ad finem eſſe poſſibile, vnde id quod eſt impoſſibile, ſub electione non cadit.

AD primum ergo dicendum, quòd volũtas media eſt inter intellectum & exteriorẽ operationem. nã intellectus proponit voluntati ſuum obiectum, & ipſa uolũtas cauſat exteriorem actionem: ſic igitur principium motus voluntatis conſideratur ex parte intellectus, qui apprehendit aliquid vt bonum in uniuerſali. Sed terminatio, ſeu perfectio actus voluntatis attenditur ſecundum ordinẽ ad operatiõnẽ, per quã aliquis tendit ad conſecutionem rei: nam motus voluntatis eſt ab anima ad rem. & ideo perfectio actus uoluntatis attenditur ſecũdum hoc, quod eſt alicui bonũ ad agendum: hoc autem eſt poſſibile: & ideo uoluntas cõpleta non eſt niſi de poſſibili, qđ eſt bonum uolenti. ſed voluntas incõpleta eſt de impoſſibili, quæ ſecundum quoſdam velleitas dicitur: quia ſcilicet aliquis vellet illud ſi eſſet poſſibile, electio autem nominat actum uoluntatis iam determinatum ad id quod eſt huic agendum; & ideo nullo modo eſt niſi poſſibilium.

AD ſecundum dicendum, quòd cùm obiectum voluntatis ſit bonum apprehenſum: hoc modo iudicandum eſt de obiecto voluntatis, ſecundum quod cadit ſub apprehenſione: & ideo ſicut quandoque voluntas eſt alicuius quod apprehenditur vt bonum, & tamen non eſt verè bonum: ita quandoque eſt electio eius quod apprehenditur, vt poſſibile eligenti: quod tamen non eſt ei poſſibile.

AD tertium dicendum, quòd hoc ideo dicitur: quia an aliquid ſit poſſibile, ſubditus non debet ſuo iudicio diffinire: ſed in unoquoque iudicio ſuperioris ſtare.

AD

1. q. 115. art. 4. co. Et 2.2. q. 104. ar. 1. co. Et veri. qõ. 22. ar. 6. & q. 24. art. 1. Et mal. q. 6. & 1. periher. le. 14. fin. * l. 7. eth. c. 8. à medio. to. 5. † ar. 1. huius quęſ.

ARTIC. VI.

Vtrũ homo ex neceſſitate eligat vel liberè.

AD SEXTVM ſic proceditur. Videtur ꝙ homo ex neceſſitate eligat: ſic enim ſe habet finis ad eligibilia, vt principia ad ea quæ ex principijs conſequuntur, vt patet in 7. Ethicor. * ſed ex principijs ex neceſſitate deducuntur concluſiones ergo ex fine de neceſſitate mouetur aliquis ad eligendum.

¶ 2 Præterea, Sicut dictũ eſt, † electio conſequitur iudicium rationis de agendis ſed ratio ex neceſſitate iudicat de aliquibus propter neceſſitatem præmiſſarum: ergo videtur quòd etiam electio ex neceſſitate ſequatur.

¶ 3 Præterea, Si aliqua duo ſunt penitus æqualia, non magis mouetur homo ad vnum, quàm ad aliud: ſicut famelicus ſi habet cibum æqualiter appetibilem in diuerſis partibus, & ſecundum æqualem diſtantiam, non magis mouetur ad unum, quàm ad alterum: vt Plato dixit: * aſſignans rationem quietis terrę in medio: ſicut dicitur in 2. de cælo. Sed multo minus poteſt eligi quod accipitur vt minus, quàm quod accipitur vt æquale: ergo ſi proponantur duo vel tria uel plura, inter quæ unum maius appareat, impoſſibile eſt aliquod aliorum eligere. Ergo ex neceſſitate eligitur illud quod eminentius apparet. Sed omnis electio eſt de omni eo quod videtur aliquo modo melius: ergo omnis electio eſt ex neceſſitate.

hoc habetur in 2. de cælo tex. 75. & 90. ex ſentent. Anaximãdr.

SED contra eſt, quòd electio eſt actus potentiæ rationalis, quæ ſe habet ad oppoſita ſecundum philoſophum. †

li. 9. met. te. 3. to. 3.

CONCLVSIO.

Cùm electio ſit rationalis naturæ & uoluntatis actus, quæ ea quæ ſunt ad finem eligit, ea non ex neceſſitate, ſed liberè homines utuntur.

RESPONDEO dicendum, quòd homo non ex neceſſitate eligit, & hoc ideo: quia quod poſſibile eſt non eſſe, non neceſſe eſt eſſe. Quod autem poſſibile ſit non eligere vel eligere, huius ratio ex duplici hominis poteſtate accipi poteſt: poteſt enim homo uelle, & non velle, agere & non agere: poteſt etiam velle hoc, aut illud, cuius ratio ex ipſa virtute rationis accipitur. Quicquid enim ratio poteſt apprehendere vt bonum, in hoc uoluntas tendere poteſt: poteſt autem ratio apprehendere vt bonum, non ſolum hoc, quod eſt velle, aut agere, ſed hoc etiam quod eſt non velle & non agere: & rurſum in omnibus particularibus bonis poteſt conſiderare rationem boni alicuius, & defectũ alicuius boni, quod habet rationem mali: & ſecundum hoc poteſt vnumquodq; huiuſmodi bonorum apprehendere, vt eligibile vel fugibile. Solum autem perfectum bonum, quod eſt beatitudo non põt ratio apprehẽdere ſub ratione mali, aut alicuius defect⁹: & ideo ex neceſſitate beatitudinem homo vult, nec poteſt uelle non eſſe beatus aut miſer: electio autem cùm non ſit de fine, ſed de his quę ſunt ad finem (vt iam dictum eſt *) non eſt perfecti boni quod eſt beatitudo, ſed aliorum particularium bonorum: & ideo homo non ex neceſſitate, ſed liberè eligit.

ar. 3. hui⁹ quęſt.

AD primum ergo dicendum, quòd non ſemper ex principijs ex neceſſitate procedit cõcluſio. Sed tunc ſolum quãdo principia non poſſunt eſſe vera ſi concluſio non ſit vera. & ſimiliter non oportet quòd ſemper ex fine inſit homini neceſſitas ad eligendum ea, quæ ſunt ad finem: quia non omne quod eſt ad finẽ, tale eſt ꝙ ſi-

ne eo finis haberi non poſſit, aut ſi tale ſit, non ſemper ſub tali ratione conſideratur.

AD ſecundum dicendum, ꝙ ſententia ſiue iudicium rationis de rebus agendis eſt circa contingentia, quæ à nobis fieri poſſunt. In quibus concluſiones non ex neceſſitate ſequuntur ex principijs neceſſarijs abſoluta neceſſitate, ſed neceſſarijs ſolum ex cõditione: vt, ſi currit, mouetur.

AD tertium dicendum, quòd nihil prohibet ſi aliqua duo æqualia proponantur ſecundum vnã conſiderationem, quin circa alterum conſideretur aliqua conditio per quam emineat, & magis flectatur volũtas in ipſum quàm in aliud.

QVÆST. XIIII.

De conſilio quod electionem præcedit, in ſex articulos diuiſa.

DEINDE conſiderãdum eſt de conſilio.

¶ Et circa hoc quæruntur ſex.

¶ Primo, vtrum conſilium ſit inquiſitio.

¶ Secundo, vtrum conſilium ſit de fine, vel ſolum de his quę ſunt ad finem.

¶ Tertio, vtrum conſilium ſit ſolum de his, quæ à nobis aguntur.

¶ Quarto, vtrum conſilium ſit de oibus, quæ à nobis aguntur.

¶ Quinto, vtrum conſilium procedat ordine reſolutorio.

¶ Sexto, vtrum conſilium procedat in infinitum.

ARTICVLVS I.

81 *Vtrum conſilium ſit inquiſitio.*

2.2.q. 49. ar. 5 cor. Et 3. diſt. 35. q. 2. q. 1. cor. * li. 2. or. fidei, ca. 22.

AD PRIMVM ſic proceditur. Videtur, ꝙ conſilium non ſit inquiſitio: dicit enim * Damaſ. quòd conſilium eſt appetitus, ſed ad appetitum non pertinet inquirere. ergo conſilium non eſt inquiſitio.

¶ 2 Preterea, Inquirere intellectus diſcurrentis eſt, & ſic Deo non conuenit, cuius cognitio nõ eſt diſcurſiua, vt in primo * habitum eſt, ſed conſilium Deo attribuitur. dicitur enim ad Ephe. 1. quòd operatur omnia ſecundum conſilium voluntatis ſuæ. ergo conſilium non eſt inquiſitio. p.p. q. 14. artic. 7.

¶ 3 Præterea, Inquiſitio eſt de rebus dubijs: ſed conſilium datur de his quæ ſunt circa bona certa, ſecundum illud Apoſt. 1. ad Corinth. 7. De virginibus autem præceptum Domini non habeo, conſilium autem do. ergo conſilium non eſt inquiſitio.

SED contra eſt, quod * Greg. Niſſenus dicit, Omne quidẽ conſilium quæſtio eſt, nõ autem omnis quæſtio conſilium. li. 5. ca. 5. circa pri.

CONCLVSIO.

Conſilium inquiſitio rationis eſt ante iudicium de eligendis.

RESPONDEO dicendum, quòd electio, ſicut * dictum eſt, cõſequitur iudicium rationis de rebus agendis: in rebus autem agendis multa incertitudo inuenitur. quia actiones ſunt circa ſingularia contingentia, quæ propter ſui variabilitatẽ incerta ſunt. In rebus autem dubijs & incertis ratio non profert iudicium abſq; inquiſitione præcedente, & ideo neceſſaria eſt inquiſitio rationis ante iudiciũ de eligendis. & hæc inquiſitio conſilium uocatur: ꝑ ꝗd philoſophus dicit in 3. * Eth. ꝙ electio eſt appetit⁹ precõſiliati. queſt. 13. li. 3. ethi. c. 3. circa fin. to. 5.

AD primum ergo dicendum, ꝙ quãdo actus duarũ potentiarũ adinuicẽ ordinãtur, in vtroq; eſt aliquid ꝗd eſt alterius potẽtię. & ideo vterq; actus ab vtraq; potentia denominari põt. Manifeſtum eſt autẽ, ꝙ actus rationis dirigentis in his quæ ſunt ad finem, & actus uolũtaris, ſecundũ regimen rationis in ea tendẽtis, ad ſeinuicẽ ordinantur. vnde & in actu voluntaris, quæ eſt electio, apparet aliquid rationis, ſcilicet ordo, &

in

in conſilio, quod eſt actus rationis, apparet aliquid uolũtatis, ſicut materia: quia conſilium eſt de his, quę homo vult facere, & eſt ſicut motiuum; quia ex hoc ꝙ homo vult finẽ, mouetur ad conſiliandum de his quæ ſunt ad finem; & ideo philoſophus dicit in 6. * Ethi. quod electio eſt intellectus appetitiuus, vt ad electionẽ vtrunq; concurrere oſtẽdat, ita * Dama. dicit, quod conſilium eſt appetitus inquiſitiuus, vt conſiliu aliquo modo pertinere oſtendat & ad uolũtatem circa quam, & ex qua fit inquiſitio, & ad rationem inquirentem.

li.6. ethi. c.2. circa finẽ to.5. * li. 2.or. fidei, ca. 22.

AD ſecundum dicendum, ꝙ ea quæ dicuntur de Deo, accipiẽda ſunt abſque omni defectu qui inuenitur in nobis: ſicut in nobis ſcientia eſt concluſionum per diſcurſum à cauſis in effectus. Sed ſcientia dicta de Deo ſignificat certitudinem de omnibus effectibus in prima cauſa abſque omni diſcurſu. Et ſimiliter conſiliũ attribuitur Deo quantum ad certitudinem ſententiæ vel iudicij, quæ in nobis prouenit ex inquiſitione conſilij, ſed huiuſmodi inquiſitio in Deo locum nõ habet. & ideo conſilium ſecundum hoc Deo non attribuitur: & ſecundũ hoc * Damaſc. dicit quòd Deus non conſiliatur. ignorantis enim eſt conſiliari.

li.2.orth. fidei, ca. 22.

AD tertium dicendum, quòd nihil prohibet aliqua eſſe certiſſima bona ſecundum ſententiam ſapientum & ſpiritualium virorum, quæ tamen non ſunt certa bona ſecundum ſententiam plurium, vel carnalium hominum, & ideo de talibus cõſilia dantur.

82

2.2.q.33. ar.1. ad 2 & qõ.47. ar. 1. ad 2 & 3. diſt. 35.q.2. artic.4.q.1. co. & 3. Eth. le.8.

ARTICVLVS II.

Vtrum conſilium ſit de fine, vel ſolũ de his, quæ ſunt ad finẽ.

AD SECVNDVM ſic proceditur. Videtur, ꝙ conſiliũ nõ ſolũ ſit de his quæ ſunt ad finẽ, ſed etiã de fine. quæcunque enim dubitationem habent de his poteſt inquiri. ſed circa operabilia humana contingit eſſe dubitationem de fine, & non ſolum de his quæ ſunt ad finem. cũ igitur inquiſitio circa operabilia ſit conſilium, videtur quòd cõſilium poſſit eſſe de fine.

¶ 2 Præterea, Materia conſilij ſunt operationes humanæ: ſed quædã operationes humanę ſunt fines, vt dicitur in primo * Ethic. in pri. li. ergo cõſilium poteſt eſſe de fine.

SED contra eſt quod * Greg. Niſſ. dicit, ꝙ nõ de fine, ſed de his quæ ſunt ad finem, eſt conſilium. *li.5.c.5. à medio.

CONCLVSIO.

Conſilium, cùm inquiſitio ſit rationis de rebus agẽdis, eorum tantum eſt quæ ſunt ad finẽ, non autem ipſius finis, niſi eũ in vlteriorem finem ordinari contingat.

RESPONDEO dicendum, quòd finis in operabilibus habet rationẽ principij, eo quòd rationes eorum, quę ſunt ad finem, ex fine ſumũtur: principium autem non cadit ſub quæſtione, ſed principia oportet ſupponere in omni inquiſitione: vnde cùm conſiliũ ſit quæſtio, de fine non eſt conſilium, ſed ſolum de his quæ ſunt ad finem. Tamen contingit id qđ eſt finis reſpectu quorundam, ordinari ad alium finem, ſicut etiã id quod eſt principium unius demonſtrationis, eſt concluſio alterius: & ideo id quod accipitur vt finis in vna inquiſitione, poteſt accipi vt ad finem in alia inquiſitione, & ſic de eo erit conſilium.

AD primum ergo dicendum, quòd id quod accipitur vt finis, eſt iam determinatũ: vnde quãdiu habetur vt dubium, non habetur vt finis: & ideo ſi de eo cõſilium habetur, non erit conſilium de fine, ſed de eo quod eſt ad finem.

AD ſecundũ dicendum, quòd de operationibus eſt conſilium inquantum ordinantur ad aliquẽ finem. vnde ſi aliqua operatio humana ſit finis, de ea inquantum huiuſmodi, non eſt conſilium.

ARTIC. III.

83 *Vtrum conſilium ſit ſolũ de his quæ à nobis aguntur.*

2. 2. q. 47. ar. 2. cor. Et 3. diſt. 35. qõ. 2. ar. 4 q. 1. cor. & 3. Eth. le. 7.

AD TERTIVM ſic procedit ur. Videtur quòd conſilium non ſit ſolum de his quæ aguntur à nobis: conſiliũ enim collationem quandam importat; ſed collatio inter multos poteſt fieri etiam de rebus immobilibus, quæ non fiunt à nobis, puta de naturis rerum. ergo conſilium non ſolum eſt de his quæ aguntur à nobis.

¶ 2 Præterea, Homines interdum conſilia quęrunt de his, quę ſunt lege ſtatuta; vnde & iuriſcõſulti dicuntur: & tamen eorum qui quærũt huiuſmodi conſiliũ non eſt leges facere. ergo conſiliũ non ſolum eſt de his quæ à nobis aguntur.

¶ 3 Pręterea, Dicuntur etiam quidam conſultationes facere de futuris euentibus, qui tamen nõ ſunt in poteſtate noſtra. ergo conſilium non ſolum eſt de his, quæ à nobis fiunt.

¶ 4 Præterea, Si conſilium eſſet ſolũ de his quæ à nobis fiunt, nullus conſiliaretur de his quæ ſunt per alium agenda: ſed hoc patet eſſe falſum. ergo conſilium non ſolum eſt de his quæ à nobis fiunt.

lib. 5. c. 5. SED cõtra eſt quòd * Grego. Niſſenus dicit, Conſiliamur de his, quæ fiunt in nobis, & per nos fieri poſſunt.

CONCLVSIO.

Conſilium cùm propriè collationem inter plures de particularibus contingentibus quæ à nobis fiunt vel fieri poſſunt, denotet, propriè etiam circa ea eſt quæ à nobis finis gratia aguntur.

RESPONDEO dicendum, quòd cõſilium propriè importat collationẽ inter plures habitam: quod & ipſum nomen deſignat; dicitur enim conſilium quaſi cõſidium, eo quod multi conſident ad ſimul conferendum. Eſt autẽ conſiderandum, quòd in particularibus contingentibus ad hoc ꝙ aliquid certum cognoſcatur, plures conditiones, ſeu circunſtãtias conſiderare oportet, quas ab vno non facile eſt conſiderari, ſed à pluribus certius percipiuntur: dũ quod vnus conſiderat, alij non occurrit. In neceſſarijs autẽ & vniuerſalibus eſt abſolutior & ſimplicior conſideratio, ita quòd magis ad huiuſmodi conſiderationẽ vnus per ſe ſufficere põt; & ideo inquiſitio conſilij propriè pertinet ad contingentia ſingularia, cognitio autem veritatis in talibus non habet aliquid magnum, vt per ſe ſit appetibilis, ſicut cognitio vniuerſalium & neceſſariorum; ſed appetitur ſecundum quod eſt vtilis ad operationem, quia actiones ſunt circa contingentia ſingularia: Et ideo dicendum eſt, quòd propriè conſiliũ eſt circa ea quæ aguntur à nobis.

AD primum ergo dicendum, quòd conſilium importat collationem, non quamcunque, ſed collationem de rebus agendis ratione iam * dicta. in cor. ar.

AD ſecundum dicendum, ꝙ id quod eſt lege poſitũ, quamuis non ſit ex operatione quærentis conſilium, tamen eſt directiuum eius ad operandum: quia iſta eſt vna ratio aliquid operandi mandatum legis.

AD tertium dicendum, quòd conſilium non ſolum eſt de his quæ aguntur, ſed de his quæ ordinantur ad operationes: & propter hoc conſultatio dicitur fieri de futuris euentibus inquantum ho

mo

mo per futuros euentus cognitos dirigitur ad aliquid faciendũ vel uitandum.

AD quartum dicẽdum, quòd de aliorum factis cõſilium quærimus, inquantum ſunt quodam modo vnum nobiſcum, vel per vnionem affectus, ſicut amicus ſolicitus eſt de his, quæ ad amicũ ſpectant, ſicut de ſuis: vel per modum inſtrumenti: nam agẽs principale & inſtrumẽtale ſunt quaſi vna cauſa, cùm vnum agat per alterum: & ſic dominus conſiliatur de his quæ ſunt agẽda per ſeruũ.

ARTIC. IIII.

84 *Vtrum cõſilium ſit de omnibus, quæ à nobis aguntur.*

Et 3. diſt. 35. qõ. 2. ar. 4. q. 1. cor. Et Pſ. 19. co. 3. Et 3. Eth. lect. 7. * artic. 1.

AD QVARTVM ſic proceditur. Videtur, quòd conſilium ſit de omnibus, quæ ſunt per nos agenda: electio enim eſt appetitus præconſiliati, vt * dictum eſt; ſed electio eſt de omnibus, quæ per nos agũtur: ergo & conſilium.

¶ 2 Præterea, Conſilium importat inquiſitionẽ rationis: ſed in omnibus quæ non per impetũ paſſionis agimus, procedimus ex inquiſitione rationis. ergo de omnibus quæ aguntur à nobis eſt conſilium.

li. 3. ethi. cap. 3. in medio to mo 5.

¶ 3 Præterea, Philoſophus dicit in 3. * Ethic. quòd ſi per plura aliquid fieri poteſt, cõſilio inquiritur per quod facillimè & optimè fiat. ſi autem per unum qualiter per illud fiat: ſed omne qđ fit, fit per vnum, vel per multa. ergo de omnibus, quæ fiunt à nobis, eſt conſilium.

lib. 5. c. 5.

SED contra eſt quod * Greg. Niſſenus dicit, quòd de his, quæ ſecũdum diſciplinam vel artem ſunt operibus, nõ eſt conſilium.

CONCLVSIO.

De illis, quæ ſecundum artem vel diſciplinam determinata ſunt aut quæ parui ſunt momenti, conſilium non eſt, ſed de ijs tantummodo, quæ cum alicuius ſint momẽti incerta ſunt ſeu in dubium vocantur.

RESPONDEO dicẽdum, ꝙ cõſilium eſt inquiſitio quædam, vt * dictum eſt: de illis autem inquirere ſolemus, quæ in dubium veniunt: vnde & ratio inquiſitiua, quæ dicitur argumentum, eſt rei dubiæ faciens fidem. quòd autem in operabilibus humanis nõ ſit dubitabile, ex duobus contingit. Vno modo, quia per determinatas vias proceditur ad determinatos fines, ſicut contingit in artibus, quæ habent certas vias operandi, ſicut ſcriptor non conſiliatur quomodo debet trahere literas, hoc enim determinatum eſt per artem. Alio modo, quia nòn multum refert utrum ſic, vel ſic fiat: & iſta ſunt minima quæ parum adiuuant, vel impediunt reſpectu finis conſequendi: quod autem parum eſt quaſi nihil accipit ratio. Et ideo de duobus non conſiliamur, quamuis ordinẽtur ad finem, vt * philoſophus dicit; ſcilicet de rebus paruis, & de his quæ ſunt determinata qualiter fieri debent, ſicut eſt in operationibus artium præter quaſdã cõiecturales, vt * Gregor. Niſſenus dicit, vtputa medicinalis, negotiatiua, & huiuſmodi.

ar. 1. huius quæſ.

li. 3. ethi. c. 2. to. 5.

li. 5. c. 5.

AD primum ergo dicendum, quòd electio præſupponit conſilium ratione iudicij vel ſententiæ: vnde quando iudicium, vel ſententia manifeſta eſt abſq; inquiſitione. non requiritur conſilij inquiſitio.

AD ſecundum dicendum, ꝙ ratio in rebus manifeſtis non inquirit, ſed ſtatim iudicat: & ideo non oportet in omnibus quæ ratione aguntur, eſſe inquiſitionem conſilij.

AD tertium dicendum, quòd quando aliquid per vnum poteſt fieri, ſed diuerſis modis; poteſt dubitatio-

bitationem habere, ſicut & quando fit per plura. & ideo opus eſt conſilio: ſed quando determinatur non ſolum res ſed modus, tũc non eſt opus conſilio.

ARTIC. V.

85 *Vtrum conſilium procedat ordine reſolutorio.*

AD QVINTVM ſic proceditur. Videtur quòd conſilium non procedat modo reſolutorio: conſilium enim eſt de his quæ à nobis aguntur, ſed operationes noſtræ non procedunt modo reſolutorio, ſed magis modo compoſitiuo, ſcilicet de ſimplicibus ad compoſita: ergo compoſiti conſiliũ non ſemper procedit modo reſolutorio.

¶ 2 Præterea, Cõſilium eſt inquiſitio rationis, ſed ratio à prioribus incipit, & ad poſteriora deuenit, ſecundum conuenientiorẽ ordinẽ. cùm igitur præterita ſint priora præſentibus, & præſentia priora futuris, in conſiliando videtur eſſe procedendum à præſentibus, & præteritis in futura; quod non pertinet ad ordinem reſolutorium. ergo in conſilijs non ſeruatur ordo reſolutorius.

¶ 3 Præterea, conſilium non eſt niſi de his quæ ſunt nobis poſſibilia, vt dicitur in 3. * Ethi. ſed an ſit nobis aliquid poſſibile, perpẽditur ex eo ꝙ poſſumus facere vel nõ poſſumus facere vt perueniamus in illud. ergo in inquiſitione conſilij à præſentibus incipere oportet.

li. 3. ethi. c. 3. paulo poſt princip. tomo 5.

SED contra eſt, quòd philoſophus dicit in 3. * Ethi. quòd ille, qui conſiliatur, videtur quærere & reſoluere.

*l. 3. eth. ca. 3. poſt medium tomo 5.

CONCLVSIO.

Cùm à fine qui prior eſt in intẽtione & poſterior in executione, conſilium incipiat, recte dicitur ordine reſolutorio procedere.

RESPONDEO dicẽdum, quòd in omni inquiſitione oportet incipere ab aliquo principio: quòd quidem, ſi ſicut eſt prius in cognitione, ita etiã ſit prius in eſſe: nõ eſt proceſſus reſolutorius, ſed magis compoſitiuus. Procedere enim à cauſis in effectus, eſt proceſſus compoſitiuus: nam cauſæ ſunt ſimpliciores effectibus. Si autem id, quod eſt prius in cognitione, ſit poſterius in eſſe, eſt proceſſus reſolutorius; vtpote, cùm de effectibus manifeſtis iudicamus, reſoluendo in cauſas ſimplices: principium autem in inquiſitione conſilij eſt finis, qui quidẽ eſt prior in intentione, poſterior tamen in eſſe: & ſecundum hoc oportet quòd inquiſitio conſilij ſit reſolutoria, incipiẽdo ſcilicet ab eo, quod in futuro intenditur, quouſq; perueniatur ad id quod ſtatim agendum eſt.

AD primum ergo dicendum, quòd conſilium eſt de operationibus: ſed ratio operationum accipitur ex fine. & ideo ordo ratiocinandi de operationibus eſt contrarius ordini operandi.

AD ſecundum dicendum, ꝙ ratio incipit ab eo, quod eſt prius ſecundum rationem, non autem ſemper ab eo quod eſt prius tpe.

AD tertium dicendum, quòd de eo quod eſt agendum propter finem, non quæreremus ſcire an ſit poſſibile, ſi non eſſet congruũ fini: & ideo prius oportet inquirere an conueniat ad ducendum in finem, quàm conſideretur an ſit poſſibile.

ARTIC. VI.

Vtrum cõſilium procedat in infinitum. 86

AD SEXTVM ſic proceditur. Videtur ꝙ inquiſitio cõſilij procedat in infinitum: conſilium enim inquiſitio eſt de particularibus in quibus eſt operatio: ſed ſingularia ſunt infinita: ergo inquiſitio cõſilij eſt infinita.

¶ 2 Præterea, Sub inquiſitione conſilij cadit conſiderare non ſolum quid agendum ſit: ſed etiã quo modo impedimenta tollantur. Sed quælibet humana actio poteſt infinitè impediri, & impedimentum tolli poteſt per aliquã rationem humanam: ergo in infinitum remanet quærere de impedimentis tollendis.

¶ 3 Præterea, Inquiſitio ſcientiæ demonſtratiuæ non procedit in infinitum: quia eſt deuenire in aliqua principia per ſe nota, quæ omnimodam certitudinẽ habẽt. Sed talis certitudo non poteſt inueniri in ſingularibus contingentibus, quæ ſunt variabilia, & incerta. ergo inquiſitio conſilij procedit in infinitum.

SED contra, Nullus mouetur ad id, ad quod impoſſibile eſt ꝙ perueniat, vt dicitur in primo* de cælo. ſed infinitum impoſſibile eſt tranſire. ſi igitur inquiſitio conſilij ſit infinita, nullus conſiliari inciperet: quod patet eſſe falſum.

ex lib. 4. de cælo tex. 33.

CONCLVSIO.

Non eſt inquiſitio conſilij in infinitum procedens, niſi in potentia, actu enim terminata eſt tam ex parte principij, quàm termini inquiſitionis.

RESPONDEO dicendum, quòd inquiſitio conſilij eſt finita in actu ex duplici parte, ſcilicet ex parte principij & ex parte termini: accipitur enim in inquiſitione cõſilij duplex principium, vnum proprium ex ipſo genere operabilium, & hoc eſt finis, de quo non eſt conſilium, ſed ſupponitur in conſilio vt principium, vt* dictum eſt. Aliud ex alio genere aſſumptum, ſicut & in ſcientijs demonſtratiuis vna ſcientia ſupponit aliqua ab alia, de quibus non inquirit, huiuſmodi autem principia, quæ in inquiſitione conſilij ſupponũtur, ſunt quęcũque ſunt per ſenſum accepta, vtpote quòd hoc ſit panis vel ferrum; & quæcunque ſunt per aliquam ſcientiam ſpeculatiuam, vel practicam in vniuerſali cognita; ſicut quòd mœchari eſt à Deo prohibitum, & quòd homo non poteſt viuere niſi nutriatur nutrimento conuenienti: & de iſtis nõ inquirit cõſiliator. Terminus autem inquiſitionis eſt id quod ſtatim eſt in poteſtate noſtra, vt faciamus. Sicut enim finis habet rationem principij, ita id quod agitur propter finem, habet rationẽ concluſionis. Vnde id quod primo agendum occurrit, habet rationem vltimæ concluſionis, ad quam inquiſitio terminatur: nihil autem prohibet conſilium potentia infinitum eſſe, ſecundum quod in infinitum poſſunt aliqua occurrere conſilio inquirenda.

art. 2. huius q.

AD primum ergo dicendum, quòd ſingularia non ſunt infinita actu, ſed in potentia.

AD ſecundum dicendum, ꝙ licet humana actio poſſit impediri, non tamen ſemper habet impedimentum paratum & ideo nõ ſemper oportet conſiliari de impedimento tollendo.

AD tertium dicendum, quòd in ſingularibus contingentibus poteſt aliquid accipi certum, etſi non ſimpliciter tamen vt nunc, prout aſſumitur in operatione. Sortem enim ſedere non eſt neceſſarium: ſed eum ſedere dum ſedet, eſt neceſſarium: & hoc per certitudinem accipi poteſt.

QVÆSTIO XV.

De conſenſu qui eſt actus voluntatis in comparatione eorum, quæ ſunt ad finem, in quatuor articulos diuiſa.

DEINDE conſiderãdum eſt de conſenſu.

¶ Et circa hoc quæruntur quatuor.

¶ Primo, vtrũ conſenſus ſit actus appetitiuæ, vel apprehenſiuæ virtutis.

 ¶ Secundo,

¶ Secundo, vtrum conueniat brutis animalibus.

¶ Tertio, vtrum ſit de fine, vel de his quæ ſunt ad finem.

¶ Quarto, vtrum conſenſus in actum, pertineat ſolum ad ſuperiorem animæ partem.

ARTICVLVS I.

Vtrum coſenſus ſit actus appetitiuæ vel apprehenſiuæ virtutis.

87 Inf.q. 74. ar.7.ad 1. Et 4.d.29 ar.1. cor.

AD PRIMVM ſic proceditur. Videtur quòd conſentire pertineat ſolum ad partem animæ apprehenſiuam. Auguſt. enim 12. de * trinit. conſenſum attribuit ſuperiori rationi. ſed ratio nominat apprehenſiuam uirtutem. ergo conſentire pertinet ad apprehenſiuam virtutem.

*c. 12.

¶ 2 Præterea, Conſentire eſt ſimul ſentire. ſed ſentire eſt apprehenſiuæ potentiæ. ergo & conſentire.

¶ 3 Præterea, ſicut aſſentire dicit applicationem intellectus ad aliquid, ita & conſentire. ſed aſſentire pertinet ad intellectũ, qui eſt vis apprehenſiua. ergo & conſentire ad vim apptehenſiuam pertinet.

li.2.orth. fidei, c.2. poſt medium. SED contra eſt, quòd * Damaſc. dicit in 2. li. quòd ſi aliquis iudicet, & non diligat, nõ eſt ſententia, id eſt conſenſus: ſed diligere ad appetitiuam uirtutem pertinet, ergo & conſenſus.

CONCLVSIO.

Cùm conſentire ſit ſimul ſentire atque ita quandam coniunctionem importet ad id cui conſentitur: magis proprie actus dici debet appetitiuæ virtutis, cuius eſt in aliud tendere quàm apprehenſiuæ.

RESPONDEO dicendum, quòd conſentire importat applicationẽ ſenſus ad aliquid. Eſt autem propriũ ſenſus, quòd cognoſcitiuus eſt rerum præſentiũ: vis enim imaginatiua eſt apprehẽſiua ſimilitudinum corporalium etiã rebus abſentibus, quarũ ſunt ſimilitudines; intellectus autem apprehenſiuus eſt vniuerſalium rationum, quas poteſt apprehendere indifferenter, & præſentibus & abſentibus ſingularibus. Et quia actus appetitiuæ virtutis eſt quędam inclinatio ad rem ipſam ſecundum quandã ſimilitudinẽ, hinc eſt ꝙ ipſa applicatio appetitiuæ virtutis ad rem ſecundũ quã ei inhæret, accipit nomen ſenſus: quaſi experientiam quandam ſumens de re, cui inhęret, inquantũ complacet ſibi in ea. vnde Sap. 1. dicitur. Sentite de Domino in bonitate: & ſecundum hoc conſentire eſt actus appetitiuæ virtutis.

AD primum ergo dicendũ, ꝙ, ſicut dicitur in 3. * de anima, voluntas in ratione conſiſtit. vnde cùm Auguſtinus attribuit conſenſum rationi, accipit rationẽ ſecũdum qđ in ea concludit uolũtas. tex. 42.

AD ſecundum dicendum, ꝙ ſentire propriè dictum ad apprehenſiuã potentiã pertinet, ſed ſecundum ſimilitudinem cuiuſdã experientiæ pertinet ad appetitiuam, vt * dictum eſt. in cor. ar.

AD tertium dicendum, quòd aſſentire eſt quaſi ad aliud ſentire. & ſic importat quandã diſtantiam ad id cui aſſentitur. ſed conſentire eſt ſimul ſentire & ſic importat quandam coniunctionem ad id cui conſentitur. & ideo voluntas cuius eſt tendere ad ipſam rem, magis propriè dicitur cõſentire. Intellectus autem cuius operatio non eſt ſecundum motum ad rem, ſed potius econuerſo, vt in primo * dictum eſt magis propriè dicitur aſſentire: quamuis vnum pro alio poni ſoleat. Poteſt etiam dici, quòd intellectus aſſentit inquantum à uolũtate mouetur. p.p. q. 16. ar. 1. & q. 27. art. 4. & qõ. 59. art. 2.

ARTICVLVS II.

Vtrum conſenſus conueniat brutis animalibus.

88

Inf.q.16. ar.2. cor.

AD SECVNDVM ſic proceditur. Videtur, ꝙ conſenſus cōueniat brutis animalibus. cōſenſus enim importat determinationem appetitus ad unum, ſed appetitus brutorum animalium ſunt determinati ad unum. ergo conſenſus in brutis animalibus inuenitur.

¶ 2 Præterea, Remoto ꝑtiori remouetur poſterius. ſed conſenſus præcedit operis executionem: ſi ergo in brutis non eſſet cōſenſus, non eſſet in eis operis executio: quod patet eſſe falſum.

¶ 3 Præterea, Homines interdū conſentire dicuntur in aliquid agendum ex aliqua paſſione, puta concupiſcentia uel ira. ſed bruta animalia ex paſſione agunt. ergo in eis eſt conſenſus.

SED contra eſt, quod * Damaſ. dicit, ꝙ poſt iudicium homo diſponit & amat quod ex cōſilio iudicatum eſt, quod uocatur ſententia, id eſt conſenſus. ſed conſilium non eſt in brutis animalib⁹: ergo nec conſenſus.

li.2.orth. fid.ca.22.

CONCLVSIO.

Cùm nulla ſit in brutis animalibus appetitiui motus applicatio ad quippiam agendum, impoſſibile eſt illis conſenſum aliquem conuenire.

RESPONDEO dicendum ꝙ conſenſus, propriè loquendo, non eſt in brutis animalibus. cuius ratio eſt: quia cōſenſus importat applicationem appetitiui motus ad aliquid agendum. eius aūt eſt applicare appetitiuum motū ad aliquid agendum, in cuius poteſtate eſt appetitiuus motus: ſicut tangere lapidem cōuenit quidem baculo, ſed applicare baculum ad tactum lapidis, eſt eius ꝗ habet in poteſtate mouere baculum: bruta autem animalia non habent in ſui poteſtate appetitiuum motum: ſed talis motus in eis eſt ex inſtinctu naturæ. Vnde brutum animal appetit quidem, ſed non applicat appetitiuum motum ad aliquid, & propter hoc nō propriè dicitur conſentire, ſed ſolum rationalis natura, quæ habet in poteſtate ſua appetitiuum motū, & poteſt ipſum applicare, uel nō applicare ad hoc uel ad illud.

AD primum ergo dicendum, quòd in brutis animalibus inuenitur determinatio appetitus in aliquid paſſiuè tantum; conſenſus uerò importat determinationem appetitus non ſolum paſſiuam, ſed magis actiuam.

AD ſecundum dicendum, ꝙ remoto priori, remouetur poſterius, quod propriè ex eo tantum ſequitur. ſi autem aliquid ex pluribus ſequi poſſit, nō propter hoc poſterius remouetur vno priorū remoto: ſicut ſi induratio poſſit fieri & à calido & frigido (nam lateres indurantur ab igne. & aqua congelata induratur ex frigore) non oportet ꝙ remoto calore remoueatur induratio. executio autem operis non ſolum ſequitur ex conſenſu. ſed etiam ex impetuoſo appetitu, qualis eſt in brutis animalibus.

AD tertium dicendum, quòd homines qui ex paſſione agunt, poſſunt paſſionem non ſequi: nō autem bruta animalia. unde non eſt ſimilis ratio.

ARTICVLVS III.

Vtrùm conſenſus ſit de fine, vel de his, quæ ſunt ad finem. 89

AD TERTIVM ſic ꝓceditur. Videtur ꝙ conſenſus ſit de fine: quia propter quod unūquodque, & illud magis; ſed his quæ ſunt

ſunt ad finem, conſentimus propter finem; ergo fini conſentimus magis.

¶ 2 Præterea, Actio intemperati eſt finis eius. ſicut & actio uirtuoſi eſt finis eius. ſed intemperatus conſentit in proprium actū; ergo cōſenſus poteſt eſſe de fine.

¶ 3 Præterea, Appetitus eorum quæ ſunt ad finem, eſt electio, vt * ſuprà dictum eſt, ſi igitur conſenſus eſſet ſolum de his quę sūt ad finē, in nullo ab electione differre uideretur: quod patet eſſe falſum per * Damaſ. qui dicit ꝙ poſt diſputationem, quam uocauerat ſententiam, fit electio. non ergo conſenſus eſt ſolum de his quæ ſunt ad finem.

q.13.ar.3

li.2.orth. fid.c. 22.

SED cōtra eſt quod * Damaſ. ibidem dicit, ꝙ ſenſus ſiue ſentētia eſt quando homo diſponit & amat, quod ex conſilio iudicatū eſt, ſed conſilium non eſt niſi de his quæ ſunt ad finem. ergo nec conſenſus.

li.2.orth. fid.c. 22.

CONCLVSIO.

Cùm conſenſus propriè loquendo, non ſit niſi applicatio motus appetitiui ad id quod ex conſilio iudicatum eſt, & conſilium non ſit niſi de his quæ ſunt ad finem: conſtat conſenſum etiam propriè non eſſe niſi de his quæ ſunt ad finem.

RESPONDEO dicendum, quòd conſenſus nominat applicationem appetitiui motus ad aliquid præexiſtens in poteſtate applicantis: in ordine autem agibilium primo quidem oportet ſumere apprehenſionem finis, deinde appetitum finis: deinde conſilium de his, quæ ſunt ad finem, deinde appetitū eorum, quæ ſunt ad finem: appetitus autem in ultimum finem tendit naturaliter. vnde & applicatio motus appetitiui in finem apprehenſum, non habet rationem cōſenſus, ſed ſimplicis voluntatis. de his autē quę ſunt poſt ultimum finem, inquantum ſunt ad finē, ſub conſilio cadunt: & ſic pōt eſſe de eis conſenſus, inquantum motus appetitiu applicatur ad id, quod ex cōſilio iudicatum eſt. motus verò appetitiuus in finem, non applicatur cōſilio, ſed magis conſiliū ipſi: quia conſilium præſupponit appetitū finis, ſed appetitus eorū quæ ſunt ad finem, præſupponit determinationem cōſilij. Et ideo applicatio appetitiui motus ad determinationem conſilij, propriè eſt conſēſus. vnde cum conſilium non ſit niſi de his, quæ ſunt ad finem, cōſenſus propriè loquendo, non eſt niſi de his quæ ſunt ad finem.

AD primum ergo dicēdum, ꝙ ſicut cōcluſiones ſcimus per principia; horum tamen non eſt ſcientia: ſed quod maius eſt, ſ. intellectus, ita conſentimus his quę sūt ad finem propter finem; cuius tñ non eſt cōſenſus, ſed quod maius eſt, ſ. uoluntas.

AD ſecundum dicendum, ꝙ intemperatus habet pro fine delectationē operis, ꝑ quā conſētit ī opus magis, ꝙ̃ in ipsā operationē.

AD tertium dicēdum, ꝙ electio addit ſupra conſenſum quandam relationē reſpectu eius, cui aliquid præeligitur: & ideo poſt conſenſum adhuc remanet electio. poteſt enim cōtingere quòd per conſilium inueniantur plura ducentia ad finem, quorum dum quodlibet placet, in quodlibet eorum conſentitur: ſed ex multis ꝙ̃ placent, præaccipimus vnum, eligendo: ſed ſi inueniatur unū ſolum quod placeat, non differūt re conſenſus & electio, ſed ratione tantum; ut conſenſus dicatur ſecundū quod placet ad agendum: electio autem ſecundum quod præfertur his quæ nōn placent.

ARTIC. IIII.

Vtrum conſenſus in actum pertineat ſolum ad ſuperiorem animæ partem.

AD

90 AD QVARTVM ſic ꝓceditur. Videtur, ꝙ cõſenſus ad agendum non ſemper pertineat ad ſuperiorem rationem. delectatio.n. conſequitur operationem, & perficit eam, ſicut decor iuuentutẽ, ſicut dicitur in 10. *Ethico. ſed
li.10.eth. c.4.paulo poſt mediũ, to 5. conſenſus in delectationem pertinet ad inferiorem rationem, vt dicit Aug. in 12. de * trin. ergo conſenſus in actum non pertinet ad ſolam ſuperiorem rationem.
* li.12. c. 12.to.3.

¶ 2 Præterea, Actio in quã conſentimus, dicitur eſſe uolũtaria: ſed multarum potentiarũ eſt producere actiones uolũtarias. ergo non ſola ſuperior ratio conſentit in actum.

¶ 3 Præterea, Superior ratio intendit æternis inſpiciendis & cõſulendis, vt Auguſt. dicit in 12. de
lib.12. de tri.c.7. in fine.to.3. * trinit. ſed multotiens homo cõſentit in actum, nõ propter rationes æternas, ſed propter aliquas rationes temporales, uel etiã propter aliquas animæ paſſiones. nõ ergo cõſentire in actum pertinet ad ſolam ſuperiorem rationem.

SED contra eſt, quod Aug. dicit 12. de * trin. Non poteſt peccatum efficaciter perpetrandũ mente decerni, niſi illa mentis intentio penes quam ſumma poteſtas eſt membra in opus mouendi, vel ab opere cohibendi, malè actioni cedat & ſeruiat.
lib.12.de tri.ca.12. circa mediũ, to.3.

CONCLVSIO.

Conſenſus in actum cùm ſit finalis ſententia de agẽdis, ſolum ad ſuperiorem animæ partẽ, rationem ſcilicet ſecundum quod in ea uoluntas includitur, pertinet.

RESPONDEO dicendum, ꝙ finalis ſententia ſemper pertinet ad eũ, qui ſuperior eſt, ad quẽ pertinet de aliis iudicare quamdiu.n. iudicandum reſtat qđ proponitur, nondum datur finalis ſẽtentia. Manifeſtum eſt autẽ, quòd ſuperior ratio eſt, quæ hẽt de omnibus iudicare: quia de ſenſibilibus per rationem iudicamus. de his uerò quæ ad rationes humanas pertinent, iudicamus ſecũdũ rationes diuinas, quæ pertinent ad rationem ſuperiorem. & ideo quamdiu incertum eſt an ſecũdũ rationes diuinas reſiſtatur, uel non, nullum iudicium rationis habet rationem finalis ſententię. Finalis autem ſententia de agẽdis eſt cõſenſus in actum: & ideo conſenſus in actum pertinet ad rationem ſuperiorem: ſecundum tamen quod in ratione uoluntas includitur, ſicut * ſupra dictum eſt. ar.1.ad 1

AD primum ergo dicendũ, ꝙ conſenſus in delectationem operis pertinet ad ſuperiorem rationem, ſicut & cõſenſus in opꝰ: ſed conſenſus in delectationem cogitationis pertinet ad rationẽ inferiorem, ſicut ad ipſam pertinet cogitare: & tamẽ de hoc ipſo, quod eſt cogitare, uel non cogitare, inquantum conſideratur vt actio quędam, habet iudicium ſuperior ratio: & ſimiliter de delectatione conſequente: ſed inquantum accipitur ut ad actionẽ aliam ordinatum, ſic pertinet ad inferiorem rationem: quod enim ad aliud ordinatur, ad inferiorẽ artem uel potentiam pertinet, ꝙ̃ finis ad quem ordinatur: unde ars quæ eſt de fine, architectonica, ſeu principalis uocatur.

AD ſecundum dicẽdum, quòd quia actiones dicuntur uoluntariæ, ex hoc ꝙ eis conſentimus, nõ oportet ꝙ cõſenſus ſit cuiuſlibet potentiæ: ſed uoluntatis à quã dicitur uoluntarium, quæ eſt in ratione, ſicut * dictum eſt. q.6.ar. 1.

AD tertium dicendum, quòd ratio ſuperior dicitur conſentire non ſolum quia ſecundum rationes æternas ſemper moueat ad agendum, ſed etiam quia ſecũdũ rationes æternas non diſſentit.

QVÆSTIO XVI.

De uſu qui eſt actus uoluntatis in comparatione eorum, quæ ſunt ad finem.

DEINDE cõſiderandum eſt de uſu.

¶ Et circa hoc quæruntur quatuor.

¶ Primo, utrum uti ſit actus uoluntatis.

¶ Secundo, utrum conueniat brutis animalibus.

¶ Tertio, utrum ſit tantum eorũ, quæ ſunt ad finem, uel etiam finis.

¶ Quarto, de ordine uſus ad electionem.

ARTIC. PRIMVS.

Vtrum uti ſit actus uoluntatis.

91 1.di. 1.q. 1.ar.2. * lib. 1.c. 4.& li.10. de tri.ca. 10. paulo à princi. pio to. 3.

AD PRIMVM ſic proceditur. Videtur, ꝙ vti non ſit actus uoluntatis: dicit enim Augu. in 1. de * doct. Chriſ. ꝙ uti eſt id quod in uſum venit ad aliud obtinendum, referre. ſed referre aliquid ad aliud eſt rationis, cuius eſt conferre, & ordinare. ergo vti eſt actus rationis, non ergo uoluntatis.

* lib.2.orthο.fidei ca.22.

¶ 2 Præterea, * Dama. dicit ꝙ homo impetum facit ad operationem, & dicitur impetus: deinde vtitur, & dicitur uſus: ſed operatio pertinet ad potentiam executiuam. actus autẽ voluntatis non ſequitur actum executiuæ potentiæ, ſed executio eſt ultimum. ergo uſus non eſt actus uoluntatis.

li.83 q̃ſt. q.30. in fine, to.4.

¶ 3 Præterea, Aug. dicit in lib. 83. * quæſt. Omnia quæ facta sũt, in uſum hominis facta ſunt: quia omnibus vtitur ratio iudicando ea quæ hominibus data ſunt; ſed iudicare de rebus à Deo creatis, pertinet ad rationẽ ſpeculatiuã, q̃ omnino ſeparata uidetur à uolũtate, quæ eſt principium humanorum actuum: ergo uti non eſt actus uoluntatis.

SED contra, eſt quod Aug. dicit in 10. de * tri. Vti eſt aſſumere aliquid in facultatem uoluntatis. lib.10. c. 11. ante medium, tom.3.

CONCLVSIO.

Cùm uolũtatis ſit omnes animæ uires, & habitus, uel organa ad ſuos proprios actus applicare: illius primo & principaliter vt primi mouentis uſus eſt, rationis autem ut dirigentis, cæterarum uerò potentiarum, ut exequentium.

RESPONDEO dicendum, quòd uſus rei alicuius importat applicationẽ rei illius ad aliquã operationem: vnde & operatio ad quam applicamus rem aliquam, dicitur uſus eius, ſicut equitare eſt uſus equi: & percutere eſt vſus baculi. ad operationem autẽ applicamus & principia interiora agendi, ſcilicet ipſas potentias animæ, uel membra corporis: ut intellectum ad intelligendum, & oculum ad uidendum: & res exteriores, ſicut baculum ad percutiendum: ſed manifeſtum eſt ꝙ res exteriores non applicamus ad aliquam operationem niſi ꝑ principia intrinſeca, quæ ſunt potentiæ animæ, vt habitus potentiarũ, aut organa. quæ sũt corporis mẽbra. Oſtenſum eſt autem * ſuprà, quòd uoluntas eſt quę mouet potentias animæ ad ſuos actus, & hoc eſt applicare eas ad operationem. vnde manifeſtum eſt, quòd vti primo & principaliter eſt uoluntatis tanquam primi mouentis, rationis autem tanquam dirigentis, ſed aliarum potentiarum tanquam exequentium, quæ cõparantur ad volũtatem, à qua applicantur ad agendum, ſicut inſtrumenta ad principale agens: actio autem propriè non attribuitur inſtrumento, ſed principali agenti, 4.q.41.

genti, ſicut ædificatio ædificatori: non autem inſtrumentis. vnde manifeſtum eſt, quòd uti propriè eſt actus uoluntatis.

AD primum ergo dicendum, quòd ratio quidem ĩ aliud refert, ſed uolũtas tendit in id quod eſt in aliud relatum per rationem: & ſecũdum hoc dicitur, ꝙ uti eſt referre aliquid in alterum.

AD ſecundum dicendum, ꝙ Damaſſ. loquitur de uſu ſecundũ quod pertinet ad executiuas potentias.

AD tertium dicendum, quòd etiã ipſa ratio ſpeculatiua applicatur ad opus intelligendi, uel iudicandi à uoluntate. & ideo intellectus ſpeculatiuus vti dicitur tã quam à uoluntate motus, ſicut aliæ executiuæ potentiæ.

ARTICVLVS II.

Vtrum uti conueniat brutis animalibus.

92 Suprà q. 11. ar. 10. ad 4.

AD SECVNDVM ſic ꝓceditur. Videtur ꝙ uti cõueniat brutis animalib⁹. frui .n. eſt nobilius quàm uti: qa vt Aug. dicit in 10. de † trinit. Vtimur eis quæ ad aliud referimus, quo fruendum eſt. ſed frui conuenit brutis animalibus, vt * ſuprà dictum eſt. ergo multo magis cõuenit eis uti.

† lib. 10. c. 10. paulò poſt princip. *q. 11. ar. 2.

¶ 2 Præterea, Applicare membra ad agendum eſt uti mẽbris, ſed bruta animalia applicant mẽbra ad aliquid agendum, ſicut pedes ad ambulandum, cornua ad percutiendum. ergo brutis animalibus conuenit uti.

SED contra eſt quod * Aug. dicit in lib. 83. q. vti aliquid non poteſt niſi animal, quod rationis eſt particeps.

li. 83. qõ. q. 30. circa med. tom. 4.

CONCLVSIO.

Nullus uſus brutis animalibus, cùm ratione careant, & unũ ad alterum referre neſciant; competere poteſt.

RESPONDEO dicendum, ꝙ ſicut * dictum eſt, uti eſt applicare aliquod principium actionis ad actionem, ſicut conſentire eſt applicare motum appetitiuũ ad aliquid appetendum, ut * dictũ eſt. applicare autem aliquid ad alterum non eſt niſi eius quod hẽt ſuper illud arbitrium: quod non eſt niſi eius qui ſcit referre aliqd in alterum, quod ad rationẽ pertinet, & ideo ſolum animal rationale & conſentit & utitur.

Ar. præc. Q. præce. art. 1. 2. 3.

AD primum ergo dicendum, ꝙ frui importat abſolutum motũ appetitus in appetibile. ſed vti importat motum appetitus ad aliquid in ordine ad alterum. Si ergo comparentur vti & frui quantum ad obiecta. ſic frui eſt nobilius quàm uti; quia id quod eſt abſolutè appetibile, eſt melius q̃ id, quod eſt appetibile ſolum in ordine ad aliud. ſed ſi comparentur quantum ad uim apprehenſiuam præcedentem, maior nobilitas requiritur ex parte uſus: quia ordinare aliquid in alterum, eſt rationis. abſolutè autem aliquid apprehendere poteſt ẽt ſenſus.

AD ſecundum dicendum, ꝙ animalia per ſua membra aliqd agunt inſtinctu naturæ: non per hoc ꝙ cognoſcant ordinem membrorum ad illas operationes. vnde non dicuntur propriè applicare membra ad agendum, nec uti membris.

ARTICVLVS III.

Vtrum uſus poſſit eſſe etiam ultimi finis.

93

AD TERTIVM ſic procedit. Videtur ꝙ vſus poſſit eſſe etiam vltimi finis. Dicit. n. Auguſt. in 10. de * Trin. Omnis qui fruitur, utitur. ſed ultimo fine fruitur aliqs, ergo ultimo fine aliquis vtitur.

lib. 10. de Tri. c. 11. añ medi. tom. 3.

¶ 2 Præterea, Vti eſt aſſumere aliquid in facultatem uolũtatis, vt * ibidem dicitur: ſed nihil ma-

*loco nũc proximè dicto

gis

gis aſſumitur à voluntate, q̄ ultimus finis. ergo uſus poteſt eſſe vltimi finis.

¶ 3 Præterea, Hilarius dicit in ſecundo de † Trin. φ æternitas eſt in patre, ſpecies in imagine, id eſt in filio, vſus in munere, id eſt in ſpiritu ſancto, ſed ſpiritus ſanctus cũ ſit Deus, eſt vltimus finis.

† paulò poſt prin. lib.

SED contra eſt quod dicit Auguſt. in lib. 83.* quæſ. Dco nullus rectè utitur, ſed ſolus Deus eſt ultimus finis. ergo ultimo fine non eſt utendum.

li. 83. q̄. q. 30. non procul à fine, to. 4.

CONCLVSIO.

Quoniam vſus applicationẽ alicuius ad aliud denotat, ipſe tantummodo eorum eſt quæ ſunt ad finem, & non vltimi finis.

RESPONDEO dicendum, quòd vti ſicut * dictum eſt, importat applicationem alicuius ad aliquid. quod autem applicatur ad aliud, ſe habet in ratione eius quod eſt ad finem. & ideo vti ſemper eſt eius, quod eſt ad finẽ: propter quod & ea quæ ſunt ad finẽ accommoda, vtilia dicuntur. & ipſa vtilitas interdum uſus nominatur. Sed conſiderandum eſt, φ vltimus finis dicitur dupliciter. Vno modo ſimpliciter, & aliomodo quo ad aliquem: cùm. n. finis, vt * ſuprà dictum eſt, dicatur quãdoque quidem res, quandoq; aũt adeptio rei uel poſſeſſio eius, ſicut auaro finis eſt, uel pecunia, uel poſſeſſio pecuniæ: manifeſtũ eſt φ ſimpliciter loquendo, ultimus finis eſt ipſa res: non. n. poſſeſſio pecuniæ eſt bona niſi propter bonum pecuniæ, ſed quo ad hũc adeptio pecuniæ eſt finis ultim⁹: non. n. quæreret pecuniã auarus niſi vt haberet eam. ergo ſimpliciter loquendo & propriè, pecunia homo aliquis fruitur, quia in ea ultimum finem conſtituit, ſed inquantum refert eam ad poſſeſſionem, dicitur uti ea.

Art. 1.

q. 1. ar. 1. & q. 4. ar. 2.

AD primum ergo dicẽdum, φ Aug. loquitur de uſu communiter ſecundum quod importat ordinem finis ad ipſam fruitionẽ, quam aliquis quærit de fine.

AD ſecundũ dicẽdum, quòd finis aſſumitur in facultatem uoluntatis, ut uoluntas in illo quieſcat: unde ipſa requies in fine, quę fruitio eſt, dicitur hoc modo uſus finis: ſed id quod eſt ad finem, aſſumitur in facultatem voluntatis, non ſolum in ordine ad uſum eius quod eſt ad finem: ſed in ordine ad aliam rem, in qua uoluntas quieſcit.

AD tertium dicendum, quòd uſus accipitur in verbis Hilarii ꝓ quiete in ultimo fine: eo mō quo aliquis communiter loquẽdo, dicitur uti fine ad obtinendum ipſum, ſicut * dictum eſt. vnde Auguſt. in 6. de † Trinit. dicit, φ illa delectatio, felicitas uel beatitudo uſus ab eo appellatur.

*In corp. & ad 1. †lib. 6. c. 10. circa mediũ, tom. 3.

ARTIC. IIII.

Vtrum uſus præcedat electionẽ.

94

AD QVARTVM ſic ꝓceditſ. Videtſ, φ vſus p̄cedat electionẽ. poſt electionẽ. n. nihil ſequitſ niſi executio: ſed uſus cũ pertineat ad voluntatem, pręcedit executionẽ. ergo præcedit etiam electionem.

¶ 2 Præterea, Abſolutum eſt añ relatum. ergo minus relatum eſt ante magis relatum: ſed electio importat duas relationes, unam eius quod eligitur ad finem, aliã uerò ad id cui præeligitur: uſus aũt importat ſolã relationẽ ad finẽ. ergo uſus eſt prior electione.

¶ 3 Præterea, Voluntas vtitur aliis potentiis inquantum mouet eas, ſed voluntas mouet etiam ſe ipſam, ut * dictum eſt. ergo etiam vtitur ſeipſa, applicando ſe ad agendum; ſed hoc facit cùm conſẽtit: ergo in ipſo conſenſu eſt vſus; ſed cõſenſus præcedit electionẽ, ut * dictum eſt, ergo & uſus.

q. 9. ar. 3. q. 15. ar. 3 ad 3.

* lib. 2. ortho. fidei cap. 2.

SED contra eſt quod * Dama. dicit,

dicit, ꝙ uoluntas poſt electionem impetum facit ad operationem, & poſtea utitur. ergo vſus ſequitur electionem.

CONCLVSIO.

Vſus electionem ſequitur ſi conſideretur uolũtas ut utitur cæteris executiuis potentijs, nonnunquam tamen ſi ad rationem conferatur, uſus electionem præcedit.

RESPONDEO dicendum, quòd voluntas duplicem habitudinem habet ad volitum: unam quidem, ſecundum quod eſt quodammodo in uolente per quandã proportionem vel ordinem ad volitum. vnde & res, quæ naturaliter ſunt proportionatæ ad aliquẽ finem, dicũtur appetere illum naturaliter: ſed ſic habere finem eſt imperfectè habere ipſum. omne autem imperfectum tendit in perfectionem: & ideo tam appetitus naturalis q̃ uoluntarius, tendit vt habeat ipſum finem realiter, quod eſt perfectè habere ipſum. & hęc eſt ſecunda habitudo volũtatis ad volitum. volitum aũt nõ ſolum eſt finis, ſed id, quod eſt ad finem: ultimum autem quod pertinet ad primam habitudinem voluntatis reſpectu eius, quod eſt ad finem, eſt electio. ibi enim cõpletur proportio voluntatis, vt cõplerè uelit id, quod eſt ad finem. ſed vſus iam pertinet ad ſecundã habitudinem voluntatis, qua tendit ad conſequendum rem uolitam: vnde manifeſtum eſt quòd uſus ſequitur electionem: ſi tamẽ accipiatur uſus ſecundum quod voluntas vtitur executiua potentia, mouendo ipſam. ſed quia voluntas etiam quodammodo rationem mouet, & utitur ea, poteſt intelligi uſus eius quod eſt ad finẽ, ſecundum quod eſt in conſideratione rationis referentis ipſum in finem. & hoc modo uſus pręcedit electionem.

AD primum ergo dicendum, ꝙ ipſam executionẽ operis præcedit motio qua voluntas mouet ad exequendum, ſequitur autem electionem. & ſic cum uſus pertineat ad prædictam motionem voluntatis: medium eſt inter electionem & executionem.

AD ſecũdum dicẽdum, quòd id quod eſt per eſſentiam ſuã relatum, poſterius eſt abſoluto: ſed id cui attribuũtur relationes, nõ oportet quòd ſit poſterius: imò quanto cauſa eſt prior, tanto hẽt relationes ad plures effectus.

AD tertium dicendum, quòd electio præcedit vſum ſi referantur ad idem. nihil aũt prohibet ꝙ vſus unius pręcedat electionem alterius. & quia actus uoluntatis reflectuntur ſupra ſeipſos, in quo libet actu volũtatis põt accipi cõſẽſus & electio, & uſus: ut ſi dicatur ꝙ uoluntas conſentit ſe eligẽre & cõſentire, & utitur ſe ad cõſentiendum & eligẽdum, & ſemper iſti actus ordinati ad id quod eſt prius, ſunt priores.

QVÆST. XVII,

De actibus imperatis à uoluntate, in nouem articulos diuiſa.

DEINDE conſiderãdum eſt de actibus imperatis à uoluntate.

¶ Et circa hoc quæruntur nouẽ.
¶ Primo, utrum imperare ſit act⁹ uoluntatis, uel rationis.
¶ Secundo, utrum imperare pertineat ad bruta animalia.
¶ Tertio, de ordine imperij ad uſum.
¶ Quarto, utrum imperium & actus imperatus ſint unus act⁹, uel diuerſi.
¶ Quinto, utrum actus uoluntatis imperetur.
¶ Sexto, utrum actus rationis.
¶ Septimo, utrũ actus appetitus ſenſitiui.

¶ Octauo, vtrum actus animæ vegetabilis.

¶ Nono, utrum actus exteriorum membrorum.

ARTICVLVS PRIMVS.

Vtrum imperare ſit actus rationis, uel uoluntatis.

95 Inf.q.60. art.1.cor. Et 21. q.83.ar.1 & 10.cor. Et ueri. q.22. art. 12. ad quartum Et.quo.9 ar.12. * q.9. ar. 1.

AD PRIMVM ſic proceditur. Videtur quod imperare non ſit actus rationis, ſed uoluntatis. imperare enim eſt mouere quoddam. Dicit enim Auic. quod quadruplex eſt mouẽs, ſcilicet perficiẽs, diſponens, imperans, & conſiliãs. ſed ad uoluntatem pertinet mouere omnes alias uires animæ: ut dictum eſt * ſuprà. ergo imperare eſt actus uoluntatis.

¶ 2 Præterea, Sicut imperari pertinet ad id quod eſt ſubiectũ, ita imperare ptinere uidetur ad id quod eſt maximè liberum: ſed radix libertatis eſt maximè in uoluntate. ergo uoluntatis eſt imperare.

¶ 3 Preterea, Ad imperium ſtatim ſequitur actus. Sed ad actum rationis nõ ſtatim ſequitur act⁹: non enim qui iudicat aliquid eſſe faciendum, ſtatim illud operatur. ergo imperare non eſt actus rationis, ſed uoluntatis.

SED contra eſt quod † Greg. Niſſenus † dicit, & etiã * Philoſophus, quod appetitus obedit rationi: ergo rationis eſt imperare.

† Niſſen⁹ li.4.c. 9.ĩ pri.& c.8 añ mediũ * Ariſt.1 eth. cap. ult. to.5.

CONCLVSIO.

Imperare eſt actus rationis eſſentialiter, præſuppoſito tamen actu uoluntatis, cuius uirtute ipſa ratio per imperiũ mouet, quo ad exercitium actus.

RESPONDEO dicendum, quod imperare eſt actus rationis, pſuppoſito tamen actu uoluntatis. Ad cuius euidentiam conſiderandum eſt, quod quia actus uoluntatis & rationis ſupra ſeinuicem poſſunt ferri, prout ſcilicet ratio ratiocinatur de uolendo, & uoluntas vult ratiocinari, contingit actum uoluntatis præueniri ab actu rationis, & econuerſo: & quia uirtus prioris actus remanet in actu ſequenti, contingit quandoq; quod eſt aliquis actus uolũtatis, ſecundum quod manet uirtute ĩ ipſo aliquid de actu rationis, ut * dictum eſt de uſu & electione: & econuerſo, aliquis eſt actus rationis, ſecundũ quod uirtute manet in ipſo aliquid de actu uolũtatis. Imperare autem eſt quidem eſſentialiter actus rationis; impẽrans enim ordinat eum cui imperat ad aliquid agendum, intimãdo vel denuntiando. ſic autem ordinare per modum cuiuſdam intimationis eſt rationis: ſed rõ põt aliquid intimare vel denuntiare dupliciter. Vno modo abſolute, q̃ quidem intimatio exprimitur per verbum indicatiui modi, ſicut ſi aliquis alicui dicat, hoc eſt tibi faciendum. Aliquando autẽ ratio intimat aliquid alicui mouendo ipſum ad hoc, & talis intimatio exprimitur p verbum imperatiui modi: puta cùm alicui dicitur, fac hoc. primum autẽ mouens in uiribus animæ ad exercitium actus, eſt uolũtas. vt * ſuprà dictum eſt. cùm ergo ſecundum mouens non moueat niſi in uirtute primi mouentis, ſequitur quod hoc ipſum quod ratio mouet imperando, ſit ei ex uirtute uoluntatis. vnde relinquitur quòd imperare ſit actus rationis præſuppoſito actu uoluntatis, in cuius uirtute ratio mouet per imperium ad exercitium actus.

q.16.ar.1 & q.13.ar tic.1.

q.9. ar.1.

AD primum ergo dicendũ, quod imperare non eſt mouere quocũque modo, ſed cùm quadam intimatione denuntiatiua ad alterũ, quod eſt rationis.

AD ſecundum dicendum, quod radix libertatis eſt uoluntas, ſicut ſubiectum, ſed ſicut cauſa, eſt ratio. ex hoc enim uoluntas libe-

rè poteſt ad diuerſa ferri: quia ratio poteſt habere diuerſas conceptiones boni. & ideo philoſophi diffiniunt liberum arbitrium quod eſt liberum de ratione iudicium, quaſi ratio ſit cauſa libertatis.

AD tertiũ dicendum, quod ratio illa concludit quod imperiũ non ſit actus rationis abſolutè, ſed cũ quadam motione, vt * dictũ eſt. [In corp. ar.]

ARTIC. II.

96 *Vtrum imperare pertineat ad animalia bruta.*

[ſup.q.11. ar.1. cor.] AD SECVNDVM ſic proceditur. Videtur, quod imperare conueniat brutis animalibus: quia ſecundum Auicen. Virtus imperãs motum eſt appetitiua, & uirtus exequens motum eſt in muſculis, & in neruis: ſed utraque uirtus eſt ĩ brutis animalibus. ergo imperiũ inuenitur in brutis animalibus.

¶ 2 Præterea, De ratione ſerui eſt, quòd ei imperetur: ſed corpus comparatur ad animam, ſicut ſeruus ad dominum, ſicut dicit Philoſophus in 1. * Polit. [li.1.ca.1. à medio.] ergo corpori imperatur ab anima etiam in brutis, quæ ſunt compoſita ex anima & corpore.

¶ 3 Præterea, Per imperium homo facit impetũ ad opus: ſed impetus in opus inuenitur in brutis animalibus, vt * Damaſ. dicit. [li.2.c.22.] ergo in brutis animalibus inuenitur imperium.

SED contra, Imperium eſt actus rationis, vt * dictum eſt: [art.pced.] ſed in brutis non eſt ratio: ergo neque imperium.

CONCLVSIO.

Cùm imperare ſit actus rationis, impoſſibile eſt animalibus brutis conuenire.

RESPONDEO dicendum, quòd imperare nihil aliud eſt, quàm ordinare aliquem ad aliquid agẽdum cum quadã intimatiua motione: ordinare autem eſt propriè actus rationis. vnde impoſſibile eſt quod in brutis animalibus, in quibus non eſt ratio, ſit aliquo modo imperium.

AD primum ergo dicẽdum, quod vis appetitiua dicitur ĩperare motum, inquantum mouet rationẽ imperantem: ſed hoc eſt ſolum in hominibus: in brutis autem animalibus virtus appetitiua non eſt propriè imperatiua, niſi imperatiuum ſumatur largè pro motiuo.

AD ſecundum dicẽdum, quòd in brutis animalibus corpus quidem habet, vnde obediat: Sed aia non habet vnde imperet: quia nõ habet vnde ordinet: & ideo non eſt ibi ratio imperãtis & imperati, ſed ſolum mouentis & moti.

AD tertiũ dicendũ, quod aliter inuenitur impetus ad opus in brutis animalibus, & aliter in hominibus. homines enim faciunt impetum ad opus per ordinationẽ rationis, unde habet in eis impetus rationẽ imperij. in brutis aũt fit impetus ad opus per inſtinctũ naturæ: quia ſcilicet appetitus eorum ſtatim apprehenſo conueniẽti uel inconuenienti, naturaliter mouetur ad proſecutionem uel fugam. unde ordinatur ab alio ad agendum, non autem ipſa ſeipſa ordinant ad actionem, & ideo in eis eſt impetus; ſed non imperium.

ARTICVLVS III.

Vtrum uſus præcedat imperiũ. 97

AD TERTIVM ſic proceditur. Videtur, quod uſus præcedat imperium. Imperium enim eſt actus rationis præſupponens actum voluntatis: vt ſupra dictum eſt. * [Art.1.] ſed vſus eſt actus uoluntatis: ut ſupra dictum eſt. † [q.16.ar.1.] ergo uſus præcedit imperium.

¶ 2 Prçterea, Imperium eſt aliquid eorum quæ ad finem ordinantur,

nantur, eorum autem quæ ſunt ad finem, eſt uſus. ergo videtur ꝙ uſus ſit prius q̃ imperium.

¶ 3 Præterea, Omnis actus potentiæ motæ à uoluntate vſus dicitur: quia voluntas vtitur alijs potentiis, ut ſuprà dictum eſt. ſed imperium eſt actus rationis, pro-
q.16 ar.1 ut mota eſt à uoluntate: ſicut dictum eſt. * ergo imperiũ eſt quidam uſus: cõe aũt eſt prius proprio: ergo uſus ẽ prius q̃ imperiũ.

lib. 2. ortho. fidei, ca.22. SED contra eſt, quod Damaſ. dicit, * ꝙ impetus ad operationẽ pręcedit vſum: ſed impetus ad operationem fit per imperium. ergo imperium præcedit uſum.

CONCLVSIO.

Prius eſt naturaliter imperium, quàm uſus imperij.

RESPONDEO dicendum, ꝙ uſus eius quod eſt ad finem, ſecũdũ quod eſt in ratione referente ipſum in finem præcedit electionem, ut ſuprà dictum eſt. * vñ
Q. pced. art.4. multo magis præcedit imperiũ, ſed uſus eius, quod eſt ad finem, ſecundum quod ſubditur potentię executiuæ: ſequitur imperiũ, eo ꝙ uſus utentis coniunctus eſt cũ actu eius, quo quis utitur. non enim utitur aliquis baculo antequam aliquo modo per baculum operetur. imperium aũt non eſt ſimul cum actu eius cui imperaẽ, ſed naturaliter prius eſt imperiũ, q̃ imperio obediatur, & aliquando etiam eſt prius tempore. unde manifeſtum eſt, ꝙ imperium eſt prius q̃ uſus.

AD primum ergo dicẽdum, ꝙ non omnis actus uoluntatis præcedit hunc actum rationis, qui ẽ imperium: ſed aliquis præcedit, ſcilicet electio, & aliquis ſequitur, ſ. uſus, quia poſt determinationem conſilij, quę eſt iudicium rationis, uolũtas eligit, & poſt electionem ratio imperat ei, per qđ agẽdum eſt, quod eligitur: & tũc demum uoluntas alicuius incipit uti exequendo imperium rationis: quandoque quidem uolũtas alterius cùm aliquis imperat alteri: quandoque autem uoluntas ipſius imperãtis cùm aliquis imperat ſibiipſi.

AD ſecundum dicẽdum, quòd ſicut actus ſunt præuij potentijs, ita obiecta actibus. obiectum autem uſus eſt id quod eſt ad finẽ. ex hoc ergo quod ipſum imperiũ eſt ad finem, magis poteſt concludi ꝙ imperium ſit prius vſu, q̃ ꝙ ſit poſterius.

AD tertium dicendum, quòd ſicut actus uoluntatis utentis ratione ad imperandum præcedit ipſum imperium, ita ẽt poteſt dici ꝙ & iſtum uſum volũtatis pręcedit aliquod imperiũ rationis, eo ꝙ actus harum potentiarum ſupra ſeipſos inuicem reflectunẽ.

ARTICVLVS IIII.

Vtrum imperium & actus imperatus ſint actus unus ue! diuerſi.

98

AD QVARTVM ſic ꝓceditur. Videtur, ꝙ actus imperatus non ſit vnus actus cum imperio. Inf.q.10. ar.3. cor, & ad 1. Et 3.q.19 ar.1.
diuerſarum.n. potentiarum diuerſi ſunt actus: ſed alterius potẽtiæ eſt actus imperatus, & alterius ipſum imperium; quia alia eſt potẽtia quæ imperat, & alia cui imperatur. ergo non eſt idẽ actus imperatus cum imperio.

¶ 2 Præterea, Quæcunq; poſſunt ab inuicem ſeparari, ſunt diuerſa. nihil.n. ſeparatur a ſeipſo: ſed aliquando actus imperatus ſeparatur ab imperio. præcedit.n. quandoq; imperium, & nõ ſequitur actus imperatus: ergo alius actus eſt imperium ab actu imperato.

¶ 3 Præterea, Quæcunque ſe habent ſecundum prius & poſteri⁹, ſunt diuerſa: ſed imperium naturaliter præcedit actum imperatũ. li.2. Top. ca.2. parũ
ergo ſunt diuerſa. à principio, to. 1.

SED contra eſt, quod Philoſophus dicit, * ꝙ ubi eſt unum ꝓpter alte-

alterum, ibi eſt unũ tm̃. ſed actus imperatus non eſt niſi propter imperium. ergo ſunt vnum.

CONCLVSIO.

Imperium & actus imperatus ſunt vnus & idem actus humanus ſicut quoddã totum, multi autem ſecũdũ partes.

RESPONDEO dicendum, ꝙ nihil prohibet aliqua eſſe ſecũdũ quid multa: & ſecũdum quid unum. Quinimo omnia multa ſunt ſecundum aliquid vnum, ut Dionyſ. dicit ult. c. de diui. nom.* Eſt tamen differentia attendenda in hoc, ꝙ quædam ſunt ſimpliciter multa, & ſecũdum quid vnũ, quædam verò econuerſo. unum autem hoc modo dicitur ſicut & ens: ens autem ſimpliciter eſt ſubſtanti a. ſed ens ſecũdũ quid eſt accidens, uel etiam ens rationis, & ideo quæcunque ſunt unum ſecundum ſubſtãtiam, ſunt unum ſimpliciter, & multa ſecundum quid: ſicut totum in genere ſubſtantiæ compoſitum ex ſuis partibus, uel integralibus, vel eſſentialibus eſt unum ſimpliciter. nã totum eſt ens & ſubſtantia ſimpliciter: partes uerò sũt entia & ſubſtantiæ in toto: quæ verò ſunt diuerſa ſecundum ſubſtantiam & vnum ſecundum accidens, ſunt diuerſa ſimpliciter, & unum ſecundum quid: ſicut multi homines ſunt unus populus, & multi lapides ſunt unus aceruus, quæ ẽ vnitas cõpoſitionis aut ordinis. Similiter etiã multa indiuidua, q̃ ſunt unum gñe uel ſpecie, sũt ſimpliciter multa, & ſecundum quid unum. nam eſſe unum genere vel ſpecie, eſt eſſe unum ſecundũ rationẽ. Sicut aũt in gñe rerum naturalium aliquod totum componitur ex materia & forma, ut hõ ex anima & corpore: qui eſt unũ ens naturale, licet habeat multitudinẽ partium. ita ẽt in actibus humanis actus inferioris potẽtiæ materialiter ſe hẽt ad actum ſuperioris: inquantũ inferior potentia agit in uirtute ſuperioris mouentis ipſam. ſic. n. & actus mouẽtis primi formaliter ſe hẽt ad actũ inſtrumẽti. vñ patet ꝙ imperiũ & actus imperatus ſunt vnus actus human⁹, ſicut quoddã totũ eſt unũ: ſed ẽ ſcd̃m partes multa.

(e. vlt. pan I ò poſt princ. ca.)

AD primum ergo dicendum, ꝙ ſi eſſent potentiæ diuerſę adinuicẽ nõ ordinatæ, act⁹ earũ eſſẽt ſimpliciter diuerſi: ſed qñ una potentia eſt mouens alteram, tunc actus earum ſunt quodammodo vnus. nam idẽ eſt actus mouẽtis, & moti, ut dicitur in 3. Phyſi. * (li. 3. phyſ. tex. 20. & 21. & pro ximè pcedẽtibus, tom. 2.)

AD ſecundũ dicẽdum, quòd ex hoc quod imperiũ & actus imperatus pñt ab inuicem ſeparari: habeẽ ꝙ ſunt multa partibus. nã partes hominis pñt abinuicem ſeparari, quæ tñ ſunt unum toto.

AD tertium dicendum, quòd nihil prohibet in his q̃ ſunt multa partibus & unum toto, vnum eſſe prius alio: ſicut anima quodammodo eſt prius corpore, & cor eſt prius alijs membris.

ARTICVLVS V.

Vtrum actus uoluntatis imperetur. 99

AD QVINTVM ſic' pcedit. Videẽ, ꝙ actus uoluntatis non ſit imperat⁹. dicit. n. Aug. in 8. * conf. Imperat animus ut uelit animus, nec tñ facit. uelle aũt eſt actus uolũtatis. ergo actus uolũtatis nõ imperaẽ. (2. diſt. 24. q. 1. ar. 1. cor. Et mal. q. 3. ar. 3. ad 5. * ca. 8. pa fũ. anme diũ, to. 1.)

¶ 2 Præterea, Ei conuenit imperari, cui conuenit imperiũ intelligere, ſed uoluntatis non eſt intelligere imperium. differt. n. uoluntas ab intellectu cuius eſt intelligere. ergo actus uoluntatis non imperatur.

¶ 3 Præterea, Si aliquis actus voluntatis imperatur, pari ratione oẽs imperanẽ: ſed ſi oẽs actus uoluntatis imperãtur, neceſſe eſt ĩ infinitũ procedere: quia act⁹ voluntatis præcedit actũ imperãti

arti. 1. rationis, vt * dictum eſt. qui voluntatis actus ſi iterum imperatur, illud iterum imperium præcedet aliquis rationis actus: & ſic in infinitum. hoc autem eſt inconueniens, quod procedatur in infinitum. non ergo actus uoluntatis imperatur.

SED contra, Omne quod eſt in poteſtate noſtra, ſubiacet imperio noſtro: ſed actus uoluntatis ſunt maximè in poteſtate noſtra: nam omnes actus noſtri intãtum dicuntur in poteſtare noſtra eſſe, inquantum uoluntarij ſunt. ergo actus uoluntatis imperantur à nobis.

CONCLVSIO.

Cùm ratio poſſit de uoluntãtis actu ordinare, eidem imperari à ratione neceſſarium eſt.

art. 1. RESPONDEO dicendum, quòd, ſicut * dictum eſt, imperiũ nihil aliud eſt quàm actus rationis ordinantis cum quadam motione ad aliquid agendum. Manifeſtum eſt autem quòd ratio põt ordinare de actu uoluntatis, ſicut enim põt iudicare, quòd bonum ſit aliquid uelle, ita poteſt ordinare imperando ꝙ homo uelit. ex quo patet quòd actus voluntatis poteſt eſſe imperatus.

li. 8. conf. c. 9. circa medium, tom. 1. AD primum ergo dicẽdum, ꝙ ſicut * Auguſt. ibidem dicit, animus quando perfectè imperat ſibi, vt uelit, tunc iam vult: ſed ꝙ aliquando imperet, & non velit, hoc contingit ex hoc quòd non perfectè imperat. Imperfectum autem imperiũ contingit ex hoc quòd ratio ex diuerſis partibus mouetur ad imperandum uel ad non imperandũ: unde fluctuat inter duo, & non perfectè imperat.

AD ſecundum dicẽdum, quòd ſicut ĩ mẽbris corporalibus quodlibet membrum operatur non ſibi ſoli, ſed toti corpori, vt oculus videt toti corpori; ita etiam eſt in potentiis animæ; nam intellectus intelligit non ſolum ſibi, ſed omnibus potentijs: & voluntas vult non ſolum ſibi, ſed omnibus potentijs: & ideo homo imperat ſibiipſi actum uoluntatis inquantum eſt intelligens & uolens.

AD tertium dicendum, ꝙ cũ imperium ſit actus rationis, ille actus imperatur qui rationi ſubditur: primus autem uoluntatis actus ex rationis ordinatione nõ eſt, ſed ex inſtinctu naturæ, aut ſuperioris cauſæ, ut * ſuprà dictum eſt: & ideo non oportet ꝙ in infinitum procedatur. q. 9. ar. 4.

ARTIC. VI. 100

Vtrum actus rationis imperetur. 1. q. 112. ar. 1. ad 1.

AD SEXTVM ſic proceditur. Videtur, ꝙ actus rationis non poſſit eſſe imperatus: inconueniens .n. videtur ꝙ aliquid imperet ſibiipſi: ſed rõ eſt quæ imperat, ut * ſupra dictũ eſt: ergo rationis actus non imperatur. art. 1.

¶ 2 Præterea. Id quod eſt per eſſentiã, diuerſum eſt ab eo quod ẽ per participationem: ſed potẽtia, cuius actus imperatur à ratione, eſt ratio per participationem, vt dicitur in primo * Ethic. ergo illius potentiæ actus non imperatur, quæ eſt ratio per eſſentiam. cap. ult. tom. 5.

¶ 3 Præterea, Ille actus imperatur qui eſt in poteſtate noſtra. ſed cognoſcere & iudicare uerũ, quod eſt actus rationis, non eſt ſẽper in poteſtate noſtra. non ergo actus rationis põt eſſe imperatus.

SED contra, Id quod libero arbitrio agimus, noſtro imperio agi põt: ſed actus rationis exercẽtur per liberum arbitriũ. dicit. n. Damaſ. ꝙ libero arbitrio homo exquirit, & ſcrutatur, & iudicat, & diſponit ergo actus rationis poſſunt eſſe imperati.

CONCLVSIO.

Actus rationis quo ad exercitiũ ſunt imperati, cùm in noſtra ſint poteſtate, ſed quo ad ſpecificationem non ſemper ſunt impe-

imperati, actus videlicet rationis circa ea, quorum eſt contingens veritas.

RESPONDEO dicendum, quòd quia ratio ſupra ſeipſam reflectitur, ſicut ordinat de actibus aliarum potentiarum, ita etiam poteſt ordinare de ſuo actu. vnde etiam actus ſuus poteſt eſſe imperatus. Sed attendendum eſt, quòd actus rationis poteſt conſiderari dupliciter. Vno modo quantum ad exercitium actus, & ſic actus rationis ſemper imperari poteſt: ſicut cum inducitur alicui quòd attendat, & ratione vtatur. Alio modo quantum ad obiectum, reſpectu cuius duo actus rationis attenduntur; primo quidem, vt veritatem circa aliquid apprehendat: & hoc non eſt in poteſtate noſtra; hoc enim contingit per uirtutem alicuius luminis vel naturalis, vel ſupernaturalis: & ideo quantum ad hoc, actus rationis non eſt in poteſtate noſtra, nec imperari poteſt. Alius autem actus rationis eſt dum his, quæ apprehendit, aſſentit. ſi igitur fuerint talia apprehenſa, quibus naturaliter intellectus aſſentiat (ſicut prima principia) aſſenſus talium vel diſſenſus non eſt in poteſtate noſtra ſed in ordine naturæ. & ideo propriè loquẽdo naturæ imperio ſubiacet. Sunt autem quædam apprehenſa, quæ non adeò conuincunt intellectũ, quin poſſit aſſentire vel diſſentire, vel ſaltem aſſenſum vel diſſenſum ſuſpendere propter aliquã cauſam. & in talibus aſſenſus ipſe vel diſſenſus in poteſtate noſtra eſt, & ſub imperio cadit.

AD primum ergo dicendũ, ꝙ ratio hoc modo imperat ſibi ipſi, ſicut & voluntas mouet ſeipſam, vt* ſuprà dictum eſt: inquantum ſcilicet vtraque potentia reflecti tur ſupra ſuum actum, & ex uno in aliud tendit. q.9. ar.3.

AD ſecundum dicendũ, quòd propter diuerſitatem obiectorum quæ actui rationis ſubduntur, nihil prohibet rationẽ ſeipſam participare: ſicut in cognitione concluſionum participatur cognitio principiorum.

AD tertium patet reſponſio ex dictis.

ARTICVLVS VII.

Vtrum actus appetitus ſenſitiui imperetur. 101

AD SEPTIMVM ſic proceditur. Videtur ꝙ actus ſenſitiui appetitus nõ ſit imperatus. Dicit enim Apoſtolus Rom.7. Non enim quod volo bonum hoc ago. & glo. * exponit, ꝙ homo vult non concupiſcere, & tamen concupiſcit. ſed concupiſcere eſt actus appetitus ſenſitiui. ergo actus appetitus ſenſitiui non ſubditur imperio noſtro.

Infrà q. 50. art.3. & q. 56. art. 4. Et veri. q. 25. ar.4.

* eſt glo. Aug. li.3. contra Iulia. c. 26. tomo 7.

¶ 2 Præterea, Materia corporalis ſoli Deo obedit quãtum ad tranſmutationem formalem, vt in primo † habitum eſt. ſed actus appetitus ſenſitiui habet quandã formalem tranſmutationem corporis, ſcilicet calorem vel frigus. ergo actus appetitus ſenſitiui nõ ſubditur imperio humano.

† p.p.q. 105. ar.1. & q.110. ar.2.

¶ 3 Præterea, Proprium motiuum appetitus ſenſitiui eſt apprehenſum ſecundũ ſenſum vel imaginationem: ſed non eſt in poteſtate noſtra ſemper, quòd aliquid apprehendamus ſenſu, vel imaginatione. ergo actus appetitus ſenſitiui non ſubiacet imperio noſtro.

SED contra eſt, quod * Gregorius Niſſenus dicit, quòd obediens rationi diuiditur in duo: in deſideratiuum & iraſcitiuũ, quæ pertinẽt ad appetitum ſenſitiuũ. ergo actus appetitus ſenſitiui ſubiacet imperio rationis.

lib.4. c.8. circ. medium & c. 9. in prin.

CONCLVSIO.

Actus appetitus ſenſitiui quo modo ab animi poteſtate ſũt, rationis imperio ſubijciũtur;

quo uero modo inſequuntur corporis diſpoſitionem, nonnũquam præter rationis imperium, fiunt.

RESPONDEO dicendum, quòd ſecundum hoc aliquis act* imperio noſtro ſubiacet, prout eſt in poteſtate noſtra, vt * ſuprà dictum eſt. & ideo ad intelligendũ qualiter actus appetitus ſenſitiui ſubdatur imperio rationis, oportet conſiderare qualiter ſit in poteſtate noſtra. Eſt autem ſciendũ ꝙ appetitus ſenſitiuus in hoc differt ab appetitu intellectiuo, qui dicitur uoluntas, ꝙ appetitus ſenſitiuus eſt uirtus organi corporalis, non aũt uoluntas: omnis autẽ actus uirtutis utentis organo corporali, dependet non ſolũ ex potentia animæ, ſed etiam ex corporalis organi diſpoſitione, ſicut uiſio ex potentia uiſiua & qualitate oculi, per quã iuuatur uel impeditur. vnde & actus appetitus ſenſitiui non ſolum dependet ex ui appetitiua, ſed etiam ex diſpoſitione corporis. illud autem, qđ eſt ex parte potẽtię animæ ſequitur apprehenſionem: apprehenſio autem imaginationis, cum ſit particularis, regulatur ab apprehẽſione rationis, quæ eſt vniuerſalis: ſicut uirtus actiua particularis à virtute actiua vniuerſali: & ideo ex iſta parte actus appetitus ſenſitiui ſubiacet iperio rationis. qualitas autem & diſpoſitio corporis non ſubiacet imperio rationis. & ideo ex hac parte impediť quin motus ſenſitiui appetitus totaliter ſubdatur imperio rationis. Cotingit aũt etiam quandoq; ꝙ motus appetitus ſenſitiui ſubito concitatur ad apprehenſionẽ imaginationis uel ſenſus: & tunc ille motus eſt præter imperium rationis, quamuis potuiſſet impediri à ratione ſi præuidiſſet. uñ Philoſophus dicit in 1. * Polit. ꝙ rõ preeſt iraſcibili & cõcupiſcili, nõ principatu deſpotico, qui eſt domini ad ſeruum; ſed principatu politico, aut regali, qui eſt ad liberos, qui non totaliter ſubduntur imperio.

art. 6.

li. 1. Poli. cap. 3. à med. to. 5

AD primum ergo dicendum, ꝙ hoc quod hõ vult non concupiſcere, & tñ concupiſcit, contingit ex diſpoſitione corporis, ꝑ quam impeditur appetitus ſẽſitiuus, ne totaliter ſequatur imperium rationis. vnde & Apoſtolus ibidem ſubdit, Video aliam legem in mẽbris meis repugnantem legi mentis meæ. hoc etiam contingit propter ſubitum motum concupiſcẽtiæ, ut * dictum eſt. In corp. art.

AD ſecundum dicendum, ꝙ qualitas corporalis dupliciter ſe hẽt ad actũ appetitus ſẽſitiui. vno mõ ut præcedens: prout aliquis ẽ aliqualiter diſpoſitus ſcđm corpus ad hanc uel illam paſſionẽ. Alio modo, vt conſequens: ſicut cùm ex ira aliquis incaleſcit. qualitas igitur præcedens non ſubiacet imperio rationis: quia uel eſt ex natura, vel ex aliqua præcedẽti motione, q̃ non ſtatim quieſcere põt: ſed qualitas conſequẽs ſequitur imperium rationis, quia ſequitur motum localẽ cordis, qđ diuerſimodè mouetur ſecundum diuerſos actus ſẽſitiui appetitus.

AD tertium dicendum, quòd quia ad apprehenſionem ſenſus requiritur ſenſibile exterius, non eſt in poteſtate noſtra apprehẽdere aliquid ſenſu niſi ſenſibili præſente, cuius ꝑſentia non ſemper eſt in poteſtate noſtra. tunc. n. hõ põt uti ſẽſu eùm uoluerit, niſi ſit impedimentum ex parte organi. Apprehenſio autẽ imaginationis ſubiacet ordinationi rationis ſecundum modum uirtutis uel debilitatis imaginatiuæ potentiæ. Quòd. n. hõ non poſſit imaginari quæ ratio conſiderat, cõtingit vel ex hoc, ꝙ non ſunt imaginabilia, ſicut incorporalia: uel propter debilitatem virtutis imaginatiuæ, quæ eſt ex aliqua indiſpoſitione organi.

AR-

ARTICVLVS VIII.

Vtrum actus animę uegetabilis imperetur.

102 Inf.q.50. ar.3.ad 1. Et 2.2.q. 148.ar. 1. ad 3. Et 3 q.15.ar.2. ad 1.& q. 19.arti.2. cor. Et 2. di.20.q.1. ar.2.ad 3. & ueri. qō.13.ar. 4.cor.co. 2. & quo lib.4. art. 21. co. & 1.Ethico. col.1.fin.

AD OCTAVVM ſic proceditur. Viderur ꝙ actus uegetabilis animæ imperio rationis ſubdā-tur. vires .n. ſenſitiuæ nobiliores ſunt uiribus animę vegetabilis, ſed vires animæ ſenſitiuæ ſubdū-tur imperio rarionis. ergo multo magis vires animæ uegerabilis.

¶ 2 Præterea, Homo dicitur minor mundus: quia ſic eſt anima ĩ corpore, ſicut Deus in mundo. ſed Deus ſic eſt in mundo, ꝙ omnia quæ ſunt in mundo, obediūt eius imperio. ergo & omnia quæ ſunt in hoīe, obediūt imperio rationis, etiam vires uegetabilis animæ.

¶ 3 Præterea, Laus & uituperiū non contingit niſi in actibus, qui ſubduntur imperio rationis. ſed in actibus nutritiuę & generatiuæ potentiæ contingit eſſe laudē & vituperium, & uirtutem & uitium, ſicut patet in gula & luxuria, & uirtutibus oppoſitis. ergo actus harum potentiarum ſubdū tur imperio rationis.

* li.4. ca. 15.ĩ prin.

SED contra eſt, quod * Greg. Niſſenus dicit, ꝙ id, quod nō perſuadetur à ratione, eſt nutritiuū & generatiuum.

CONCLVSIO.

Actus animæ uegetatiuæ, cùm ſequātur appetitum naturalē, nullo pacto imperio rationis ſubduntur.

RESPONDEO dicendum, ꝙ actuum quidam procedunt ex appetitu naturali, quidam autem ex appetitu animali, uel intellectuali. omne .n. agens aliquo modo apperit finem. appetitus autē naturalis nō conſequitur aliquā apprehēſionem, ſicut ſequitur appetitus animalis, & intellectualis. ratio autem imperat per modum apprehenſiuæ virtutis. & iō actus illi, qui procedunt ab appetitu intellectiuo, uel animali, pñt à ratione imperari, non aūt actus illi, qui procedunt ex appetitu naturali. huiuſmodi .n. actus sūt vegetabilis animæ. vnde, vt * Greg. Niſſenus dicit, ꝙ uocatur naturale, quod generatiuum & nutririnum. & propter hoc actus uegetabilis animæ non ſubduntur imperio rarionis. lib.4. ca. 15.ĩ prin.

AD primū ergo dicendū, ꝙ quāto aliquis actus eſt ĩmaterialior, tanto eſt nobilior & magis ſubditus imperio rarionis. unde ex hoc ipſo, ꝙ vires animæ uegetabilis non obediūt rationi, apparet has uires infimas eſſe.

AD ſecundum dicendum, ꝙ ſimilitudo attenditur quantum ad aliquid: quia .ſ. ſicut Deus mouet mundum, ita anima mouet corpus, non autem quantum ad omnia. non .n. anima creauit corpus ex nihilo, ſicut Deus mundū, propter quod totaliter ſubditur eius imperio.

AD tertium dicendum, ꝙ uirtus & uitium, laus & uituperium non debentur ipſis actibus nutritiuæ, uel generatiuæ porentiæ, ꝗ ſunt digeſtio & formatio corporis humani: ſed actibus ſenſitiuæ partis ordinatis ad actus generatiuæ, uel nutritiuæ, puta in concupiſcendo delectarionem cibi & uenereorum, & urendo ſecundū quod oportet, uel non ſecundum quod oportet.

ARTICVLVS IX.

103 1.q.81.ar. 3.ad 2. & 2.2.q.168 ar. 1. cor. & 2. diſt. 20.q.1.ar. 2.ad 3. & ueri.q.15 ar.4.ad 5. art.5. ad 14.& mal. qō.7.ar.2 ad 15. * ar.præced.

Vtrum actus exteriorum membrorum imperentur.

AD NONVM ſic ꝓceditur. Videtur ꝙ membra corporis non obediant rationi quantum ad actus ſuos, cōſtat .n. ꝙ membra corporis magis diſtant à ratione ꝗ uires animæ uegetabilis. ſed vires animæ uegetabilis non obediunt rationi, vt * dictū eſt. ergo multo minus mēbra corporis.

†li.4.c.15

¶ 2 Præterea, Cor eſt principiū motus animalis.ſed motus cordis non ſubditur imperio rationis.dicit.n. † Greg.Niſſenus,ꝙ pulſatiuum non eſt perſuaſibile ratione:ergo motus membrorum corporalium non ſubiacet imperio rationis.

*lib.14.de ciui.Dei, c.16.non procul à fine.to.5.

¶ 3 Prӕterea, Aug.dicit 14.de * ciu.Dei,ꝙ motus membrorū genitalium aliquando importunus eſt nullo poſcente, aliquando autem deſtituit inhiantem: & cùm in animo concupiſcenti ferueat, friget in corpore.ergo motus mēbrorum non obediunt rationi.

*li.8.cōf. c.9.parū à principio, to.1.

SED contra eſt, quod Augu. dicit 8.* confeſſ. Imperat animus vt moueatur manus: & tanta eſt facultas, vt uix à ſeruitio diſcernatur imperium.

CONCLVSIO.

Membra illa,quibus opera ſenſitiuę partis exercentur, imperio rationis ſubduntur; quæ uerò naturalium uirium motum ſuſcipiunt,minimè ſubijciuntur rationis imperio.

RESPONDEO dicendum, quòd membra corporis ſunt organa quædam potētiarū animæ: unde eo modo,quo potentiæ animæ ſe habent ad hoc ꝙ obediant rationi, hoc modo ſe habent & corporis membra.Quia igitur uires ſenſitiuæ ſubduntur imperio rationis, non autem vires naturales;ideo omnes motus membrorum,quæ mouētur à potentijs ſēſitiuis, ſubduntur imperio rationis:motus autem membrorum ꝙ conſequuntur vires naturales,nō ſubduntur imperio rationis.

AD primum ergo dicendum, quòd membra non mouent ſeipſa,ſed mouentur per potentias animæ, quarum quædam ſunt rationi viciniores quàm vires animæ uegetabilis.

AD ſecundum dicendum, ꝙ in his quæ ad intellectum & uoluntatem pertinent, primum inuenitur id quod eſt ſecundum naturam ex quo alia deriuantur.Vt à cognitione principiorum naturaliter notorum cognitio concluſionum,& à uoluntate finis naturaliter deſiderati deriuatur electio eorum quæ ſunt ad finē: ita etiam in corporalibus motibus principium eſt ſecundum naturam.principium autem corporalis motus eſt à motu cordis:unde motus cordis ſecundum naturā eſt,& non ſecundum voluntatē. conſequitur enim ſicut per ſe accidens vitam, quæ eſt ex unione corporis & animæ: ſicut motus grauium & leuium conſequitur formam ſubſtantialem ipſorum. vnde,& à generante moueri dicūtur ſecundum Philoſophum in 8. * Phyſ. & propter hoc motus iſte vitalis dicitur.vnde † Greg. Niſſ. dicit.ꝙ ſicut generatiuum & nutritiuum non obedit rationi, ita nec pulſatiuum quod eſt uitale: pulſatiuum autem appellat motum cordis,qui manifeſtatur per uenas pulſatiles.

li.8.Phyſ. tex.29.& ſequērib. †li.4.c.15 in princi. & ca. 16.

AD tertium dicendum, quòd ſicut Aug.dicit in 14.de * ciuit. Dei; Hoc quod motus genitaliū membrorum rationi non obedit, eſt ex pœna peccati:ut .ſ. aīa ſuæ inobedientiæ ad Deū in illo præcipuè membro pœnam inobediētiæ patiatur, per quod peccatum originale ad poſteros traducitur. Sed quia per peccatum primi parentis,ut † infrà dicetur,natura ē ſibi relicta ſubtracto ſupernaturali dono quod homini diuinitus erat collatū, ideo conſiderāda eſt rō naturalis, quare motus hmōi membrorū ſpecialiter rationi nō obedit.cuius cām aſſignat * Ariſ in lib.de cauſis motus aīalium:dicens inuolūtarios eſſe motus cordis & membri pudendi:ſ.quia ex aliqua apprehenſione huiuſmodi membra commouentur:inquantum.ſ. intellectus & phantaſia repræſentāt aliqua,ex quibus cōſequun-

*li.14.de ciu. Dei, c.16.non procul à fine,to.5.

†q.85.ar. 3.

in lib. de motu animaliū, cap. 8. in principio

ſequuntur paſſiones animæ, ad quas conſequitur motus horum membrorum. non tamen mouētur ſecundū iuſſum rationis aut intellectus: quia ſcilicet ad motū horum membrorum requiritur aliqua alteratio naturalis: ſcilicet caliditatis & frigiditatis. quæ quidē alteratio non ſubiacet imperio rationis. ſpecialiter autem hoc accidit in his duobus membris: quia utrunque iſtorum mēbrorum eſt quaſi quoddam animal ſeparatum, inquantum eſt principium vitæ. principium aūt eſt uirtute torū: Cor. n. principiū eſt ſenſuū, & ex mēbro genitali virtus exit ſeminalis, quæ eſt virtute totum animal. & ideo habēt proprios motus naturaliter: quia principia oportet eſſe naturalia, vt* dictum eſt.

In ſol. ad 9.

QVÆST. XVIII.

De bonitate & malitia humanorum actuum in generali, in vndecim articulos diuiſa.

POST hoc conſiderandum eſt de bonitate & malitia humanorum actuum. Et primò, quomodo actio humana ſit bona vel mala. Secundo de his quæ conſequū tur ad bonitatē vel malitiā humanorū actuū, puta meritum vel demeritum, peccatum & culpa.

¶ Circa primum occurrit triplex cōſideratio. Prima eſt de bonitate & malitia humanorū actuum in generali. Secunda, de bonitate & malitia interiorum actuum. Tertia, de bonitate & malitia exteriorum actuum.

¶ Circa primum quæruntur vndecim.

¶ Primo, vtrū omnis actio ſit actio bona, vel aliqua ſit mala.

¶ Secundo, vtrum actio hominis habeat ꝙ ſit bona, vel mala ex obiecto.

¶ Tertio, vtrum hoc habeat ex circunſtantia.

¶ Quarto, vtrum hoc habeat ex fine.

¶ Quinto, vtrum aliqua actio hominis ſit bona, vel mala in ſua ſpecie.

¶ Sexto, vtrum actus habeat ſpeciem boni vel mali ex fine.

¶ Septimo, vtrū ſpecies, quæ eſt ex fine, contineatur ſub ſpecie, quæ eſt ex obiecto, ſicut ſub genere, aut econuerſo.

¶ Octauo, vtrum ſit aliquis actus indifferens ſecundum ſuam ſpeciem.

¶ Nono, vtrum aliquis actus ſit indifferens ſecundum indiuiduum.

¶ Decimo, vtrum aliqua circunſtantia conſtituat actum moralē in ſpecie boni vel mali.

¶ Vndecimo, vtrū omnis circunſtantia augēs bonitatem vel malitiam conſtituat actum moralem in ſpecie boni vel mali.

104

ARTICVLVS I.

Vtrum omnis humana actio ſit bona, vel aliqua mala.

Inf. ar. 2. co. & qō. 73. art. 7. ad 1. & mal. q. 2. ar. 1. 2. & 3. & 5 co.

AD PRIMVM ſic proceditur. Videtur ꝙ omnis actio hominis ſit bona, & nulla ſit mala. dicit enim * Dio. 4 c. de di. no. Quòd malum non agit niſi uirtute boni: ſed virtute boni nō fit malum. ergo nulla actio eſt mala.

* c. 4. par. à medio.

¶ 2 Præterea, Nihil agit niſi ſecundum quod eſt actu: non eſt autem aliquid malum ſecūdum quod eſt actu, ſed ſecūdum quod potentia priuatur actu. inquantū autem potentia perficitur per actum, eſt bonū, vt dicitur in 9. † Metaph. Nihil ergo agit inquantū eſt malum, ſed ſolum inquātum eſt bonum. Omnis ergo actio eſt bona, & nulla mala.

† li. 9. me tap. text. 20. to. 3.

¶ 3 Præterea, Malum non poteſt eſſe cauſa niſi per accidens, vt patet per* Dionyſ. 4. cap. de di ui. nom. ſed omnis actionis eſt ali

c. 4. par. 4. aliquantulum à principio

quis

quis per ſe effectus. nulla ergo actio eſt mala, ſed omnis actio eſt bona.

SED contra eſt quod Dominus dicit Ioan. 3. Omnis qui malè agit, odit lucem. eſt ergo aliqua actio hominis mala.

CONCLVSIO.

Quia de ratione boni eſt, ipſa eſſendi plenitudo, non omnis hominis actio ſimpliciter bona dici poteſt, ſed quantum deeſt illi de plenitudine eſſendi, quę debetur actioni humanæ tantum à bonitate deficit, & ſic dicitur mala.

RESPONDEO dicẽdum, ꝙ de bono & malo in actionibus oportet loqui ſicut de bono & malo in rebus, eo quòd vnaquæque res talem actionem producit qualis eſt ipſa. In rebus autem vnumquodque tantum habet de bono, quantũ habet de eſſe. bonũ enim & ens conuertuntur, vt in primo * dictum eſt. ſolus autem Deus habet totam plenitudinem ſui eſſe ſecundùm aliquid vnum & ſimplex: vnaquæque res verò alia habet plenitudinem eſſendi ſibi conuenientẽ ſecũdum diuerſa. Vnde in aliquibus contingit, quòd quantũ ad aliquid habent eſſe, & tamen eis aliquid deficit ad plenitudinem eſſendi eis debitam: ſicut ad plenitudinem eſſe humani, requiritur ꝙ ſit quoddã compoſitum ex anima & corpore habens omnes potentias & inſtrumenta cognitionis & motus. vnde ſi aliquid horũ deficiat alicui homini, deficit ei aliquid de plenitudine ſui eſſe. quantum igitur habet de eſſe, tantum habet de bonitate: inquantum verò aliquid ei deficit de plenitudine eſſendi, intantum deficit à bonitate, & dicitur malum; ſicut homo cæcus habet de bonitate quòd uiuit, & malum eſt ei quòd caret viſu. Si verò nihil haberet de entitate vel bonitate, neque malum neque bonũ dici poſſet. Sed quia de ratione boni eſt ipſa plenitudo eſſendi, ſi quidem alicui aliquid defuerit de debita eſſendi plenitudine, non dicetur ſimpliciter bonum, ſed ſecundum quid inquantum eſt ens. poterit tamen dici ſimpliciter ens, & ſecundum quid non ens. vt in primo * dictũ eſt. Sic igitur dicendum eſt, quòd omnis actio inquãtum habet aliquid de eſſe, intantum habet de bonitate: inquantum verò deficit ei aliquid de plenitudine eſſendi, quæ debetur actioni humanę, intantum deficit à bonitate, & ſic dicitᷣ mala; puta ſi deficiat ei, vel determinata quantitas ſecundum rationem, vel debitus locus, vel aliquid huiuſmodi.

q. 5. ar. 3. — p. p. q. 5. art. 1.

AD primum ergo dicendum, quòd malum agit in virtute boni deficientis, ſi enim nihil eſſet ibi de bono, neque eſſet ens, neq; agere poſſet. ſi autem nõ eſſet deficiens, non eſſet malum. vnde & actio cauſata eſt quoddam bonum deficiens: quia ſecundum quid eſt bonum, ſimpliciter autem malum.

AD ſecundum dicendum, ꝙ nihil prohibet aliquid eſſe ſecundum quid in actu, vnde agere poſſit, & ſecundum aliud priuari actu, vnde cauſet deficientẽ actionem: ſicut homo cæcus actu habet virtutem greſſiuam per quã ambulare poteſt: ſed inquantum caret viſu, qui dirigit in ambulando, patitur defectum in ambulando dum ambulat ceſpitando.

AD tertium dicendum, quòd actio mala poteſt habere aliquẽ effectum per ſe ſecũdum id quod habet de bonitate & entitate: ſicut adulterium eſt cauſa generationis humanæ, inquantum habet commixtionem maris & fœminæ, non autem inquantum caret ordine rationis.

ARTICVLVS II.

105

Vtrum actio hominis habeat bonitatem vel malitiam ex obiecto.

Inf. q. 19. ar. 1. & 2. co. 2. qõ. 21. art. 1. co. & 2. di. 36. ar. 5. co. * li. 3. de doct. chr. c. 12. parũ à principio, tomo 3.

AD SECVNDVM ſic proceditur. Videtur, ꝙ actio non habeat bonitatẽ vel malitiam ex obiecto. obiectum enim actionis eſt res. in rebus autem non eſt malũ, ſed in uſu peccantium, vt Auguſ. dicit in lib. 3. de * doctr. Chriſtia. ergo actio humana nõ habet bonitatem vel malitiam ex obiecto.

¶ 2 Præterea, Obiectum comparatur ad actionem vt materia: bonitas autem rei non eſt ex materia, ſed magis ex forma quæ eſt actus. ergo bonum & malum nõ eſt in actibus ex obiecto.

¶ 3 Preterea, Obiectum potẽtiæ actiuæ comparatur ad actionem ſicut effectus ad cauſam: ſed bonitas cauſæ non dependet ex effectu, ſed magis econuerſo. ergo actio humana non habet bonitatem vel malitiam ex obiecto.

SED contra eſt quod dicitur Oſeæ nono, Facti ſunt abominabiles ſicut ea, quæ dilexerunt. fit autẽ homo Deo abominabilis propter malitiam ſuæ operationis. ergo malitia operationis eſt ſecundum obiecta mala, quæ homo diligit. & eadem ratio eſt de bonitate actionis.

CONCLVSIO.

Sicut prima rei naturalis bonitas eſt ex forma, quæ dat ſpeciem rei, ita prima bonitas moralis eſt ex obiecto conuenienti: & ſimili modo de malitia morali cenſendum eſt

artic. 1.

RESPONDEO dicendum, quòd ſicut * dictum eſt, bonum & malum actionis ſicut & cæterarum rerum, attenditur ex plenitudine eſſendi vel defectu ipſius. primum autem, quod ad plenitudinem eſſendi pertinere videtur, eſt id, quod dat rei ſpeciẽ. ſicut autem res naturalis habet ſpeciem ex ſua forma, ita actio habet ſpeciem ex obiecto, ſicut & motus ex termino. & ideo ſicut prima bonitas rei naturalis attenditur ex ſua forma, quæ dat ſpeciem ei, ita & prima bonitas actus moralis attenditur ex obiecto conuenienti, vnde & à quibuſdam uocatur bonum ex genere, puta uti re ſua. & ſicut in rebus naturalibus primum malum eſt, ſi res generata non conſequitur formam ſpecificam, puta ſi non generetur homo, ſed aliquid loco hominis: ita primum malũ in actionibus moralibus eſt, qđ eſt ex obiecto, ſicut accipere aliena: & dicit̃ malũ ex genere, genere pro ſpecie accepto, eo modo loquendi quo dicimus humanum genus totam humanam ſpeciem.

AD primum ergo dicendũ, ꝙ licet res exteriores ſint in ſeipſis bonæ, tamen non ſemper habent debitam proportionem ad hanc vel illam actionem: & ideo inquantum conſiderantur vt obiecta talium actionum, non habent rationem boni.

AD ſecundum dicendum, ꝙ obiectum nõ eſt materia ex qua, ſed materia circa quam: & habet quodammodo rationem formæ inquantum dat ſpeciem.

AD tertium dicendum, quòd non ſemper obiectũ actionis humanæ eſt obiectum actiuæ potentiæ. nam appetitiua potentia eſt quodammodo paſſiua inquãtum mouetur ab appetibili: & tamen eſt principiũ humanorum actuũ. neque etiam potentiarũ actiuarũ obiecta ſemper habent rationem effectus, ſed quãdo iam ſunt trãſmutata: ſicut alimentũ tranſmutatum eſt effectus nutritiuæ potẽtiæ, ſed alimentum nondũ trãſmutatum comparatur ad potentiam nutritiuam, ſicut materia circa quam operatur. ex hoc autem ꝙ obiectum eſt aliquo modo

effectus

effectus potentiæ actiuæ, ſequitur ꝙ ſit terminus actionis eius, & per conſequẽs quòd det ei formam & ſpeciem; motus enim habet ſpeciem à terminis. & quamuis etiam bonitas actionis non cauſetur ex bonitate effectus; tamen ex hoc dicitur actio bona, ꝙ bonum effectum inducere poteſt; & ita ipſa proportio actionis ad effectũ eſt ratio bonitatis ipſius.

ARTIC. III.

Vtrum actio hominis ſit bona vel mala ex circunſtantia.

106

Inf. q. 42. ar. 6. cor. Et mal. q. 2. ar. 5. co. & q. 7 ar. 4. cor. Et quol. 4. art. 16. cor. Et 2. di. 36. ar. 5. cor.

AD TERTIVM ſic proceditur. Videtur ꝙ actio nõ ſit bona vel mala ex circunſtantia: circunſtãtiæ enim circunſtant actum ſicut extra ipſum exiſtẽtes, vt * dictum eſt: ſed bonum & malum ſunt in ipſis rebus, vt dicitur in 6. † Metaphyſ. ergo actio non habet bonitatem vel malitiam ex circunſtantia.

* q. 7. ar. 1.
† libr. 6. met. tex. 8. tom. 3.
* l. 6. metaph. tex. 4. to. 3.

¶ 2 Præterea, Bonitas vel malitia actus maximè conſideratur in doctrina morum. ſed circunſtãtiæ cùm ſint quædam accidentia actuum, videntur eſſe præter cõſiderationem artis: quia nulla ars conſiderat id quod eſt per accidens, vt dicitur in 6. * Meta. ergo bonitas vel malitia actionis non eſt ex circunſtantia.

† ar. præ.

¶ 3 Præterea, Id quod conuenit alicui ſecundum ſuam ſubſtãtiam, nõ attribuitur ei vt aliquod accidens. Sed bonum & malum conuenit actioni ſecũdum ſuam ſubſtantiam: quia actio ex ſuo genere poteſt eſſe bona vel mala: vt † dictum eſt. ergo non conuenit actioni ex circunſtãtia, quòd ſit bona vel mala.

li. 2. ethi. c. 6. to 5.

SED contra eſt, quòd Philoſophus dicit in lib. * Ethic. quòd virtuoſus operatur ſecundum q̃d oportet, & quando oportet, & ſecundum alias circunſtantias. ergo ex contrario vitioſus ſecundũ vnumquodque uitium operatur quando non oportet, vbi non oportet: & ſic de alijs circunſtãtijs ergo actiones humanæ ſecundũ circũſtãtias ſunt bonæ vel malæ.

CONCLVSIO.

Sicut res naturales non modo ex ſuis ſubſtãtialibus formis perfectionem ſortiuntur, verum etiam ex accidentibus ſuperuenientibus: ita & humani actus non ſolum ex obiectis, verum ex circunſtantijs boni vel mali eſſe dicuntur.

RESPONDEO dicendum, quod in rebus naturalibus nõ inuenitur tota plenitudo perfectionis, quæ debetur ei ex forma ſubſtantiali, quæ dat ſpeciẽ, ſed multũ ſuperadditur ex ſuperuenientibus accidentibus: ſicut in homine ex figura, ex colore: & ſic de alijs, quorum ſi aliquod deſit ad decentem habitudinem cõſequitur malum: ita etiam eſt in actione. nam plenitudo bonitatis eius non tota conſiſtit in ſua ſpecie, ſed aliquid additur ex his quæ adueniunt tanquam accidentia quædam: & huiuſmodi ſunt circunſtãtiæ debitæ: unde ſi aliquid deſit quod requiratur ad debitas circunſtantias, erit actio mala.

AD primum ergo dicendum, quòd circunſtantiæ ſunt extra actionem inquantum non ſunt de eſſentia actionis, ſunt tamen in ipſa actione uelut quædam accidentia eius: ſicut & accidentia, quæ ſunt in ſubſtantijs naturalibus, ſunt extra eſſentias earum.

AD ſecundum dicendum, ꝙ non omnia accidentia per accidens ſe habent ad ſua ſubiecta: ſed quædam ſunt per accidentia, quæ in vnaquaque arte conſiderantur: & per hunc modum conſiderantur circunſtantiæ actuum in doctrina morali.

AD tertium dicendum, quòd cùm bonum conuertatur cũ ente, ſicut ens dicitur ſecundum ſub-

ſtantiam

ſtantiam & ſecundum accidens: ita & bonum attribuitur alicui & ſecundum eſſe ſuum eſſentiale, & ſecundum eſſe accidentale tam in rebus naturalibus, quàm in actionibus moralibus.

ARTIC. IIII.

Vtrum actio humana ſit bona vel mala ex fine.

107 Inf.q.73. ar.1.ad 1.

AD QVARTVM ſic proceditur. Videtur, quòd bonum & malum in actibus humanis non ſint ex fine: Dicit enim Diony. 4 cap. de di. no.* quòd nihil reſpiciens ad malum, operatur. ſi igitur ex fine deriuaretur operatio bona vel mala, nulla actio eſſet mala: quod patet eſſe falſum.

*ca. 4. in par. 4. aliquantulū a principio.

¶ 2 Præterea, Bonitas actus eſt aliquid in ipſo exiſtens: finis autem eſt cauſa extrinſeca: non ergo ſecundum finem dicitur actio bona vel mala.

¶ 3 Præterea, Contingit aliquam bonam operationē ad malum finem ordinari: ſicut cùm aliquis dat eleemoſynā propter inanem gloriam, & econuerſo aliquam malam operationem ordinari ad bonum finem ſicut cùm quis furatur, vt det pauperi. non ergo eſt ex fine actio bona vel mala.

SED contra eſt, quòd Boëtius dicit in Topic.* quòd cuius finis bonus eſt, ipſum quoque bonum eſt: & cuius finis malus eſt, ipſum quoque malum eſt.

*li. 3. ca. 1. non procul à fin.

CONCLVSIO.

Actiones humanæ ſicut ex fine dependent, ita præter abſolutam bonitatē quam ex ſe habent, & eam quam ex obiecto vel ex circunſtantijs, ex fine quoque bonitatem vel malitiam ſuſcipiunt.

RESPONDEO dicendum, quòd eadem eſt diſpoſitio rerum in bonitate & in eſſe. ſunt enim quædam quorum eſſe ex alio nō dependet: & in his ſufficit conſiderare ipſum eorum eſſe abſolutè. Quædā verò ſunt quorū eſſe dependet ab alio: vnde oportet ꝙ conſiderentur per conſiderationem ad cauſam, à qua dependēt. ſicut autem eſſe rei dependet ab agente & forma, ſic bonitas rei dependet à fine: vnde in perſonis diuinis, quę non habent bonitatē dependentem ab alio, non conſideratur aliqua ratio bonitatis ex fine: actiones autem humanæ & alia, quorum bonitas dependet ab alio, habent rationem bonitatis ex fine, a quo dependent præter bonitatem abſolutam, quæ in eis exiſtit. Sic igitur in actione humana, bonitas quadruplex conſiderari poteſt. Vna quidem ſecundū genus, prout ſcilicet eſt actio: quia quantum habet de actione & entitate, tantum habet de bonitate, vt dictum eſt. * Alia verò ſecūdum ſpeciem, quæ accipitur ſecundum obiectum conueniēs. *artic 1. Tertia ſecundum circunſtantias, quaſi ſecundum accidentia quædam. Quarta autem ſecundum finem, quaſi ſecundum habitudinem ad bonitatis cauſam.

AD primum ergo dicendum, quòd bonum, ad quod aliquis reſpiciens operatur, non ſemper eſt verum bonum: ſed quandoq; verum bonum & quandoque apparens: & ſecundum hoc ex fine ſequitur actio mala.

AD ſecundū dicendum, quòd quamuis finis ſit cauſa extrinſeca: tamen debita proportio ad finem & relatio in ipſum inhæret actioni.

AD tertium dicendum, quòd nihil prohibet actioni habenti vnam prædictarū bonitatum deeſſe aliam: & ſecundum hoc cōtingit actionem: quæ eſt bona, ſecundum ſpeciem ſuam vel ſecundū circunſtantias ordinari ad finem malum, vel econuerſo, nō tamen

eſt

eſt actio bona ſimpliciter, niſi omnes bonitates concurrant: quia quilibet ſingularis defectus cauſat malum: bonum autem cauſatur ex integra cauſa: vt Dionyſ.
c 4.pa.4. poſt medium. dicit 4. c. de diuinis nominibus.*

ARTICVLVS V.

Vtrum aliqua actio humana ſit bona vel mala in ſua ſpecie.

108

Mal.q.2. ar.4. ad 5 & art. 5. cor. AD QVINTVM ſic proceditur. Videtur quòd actus morales non differant ſpecie ſecundum bonum & malum. bonum enim & malum in actibus inuenitur conformiter
* artic.1. rebus, vt dictum eſt.* Sed in rebus bonum & malum non diuerſificant ſpeciem: idem enim ſpecie eſt homo bonus & malus. ergo neque etiam bonum & malũ in actibus diuerſificant ſpeciem.

¶ 2 Præterea, Malum cùm ſit priuatio, eſt quoddam non ens: ſed non ens non poteſt eſſe differentia, ſecundum Philoſophum
l.3.te.10. tomo 3. in 3. Metaph.* Cùm ergo differẽtia cõſtituat ſpeciem, videtur ꝙ aliquis actus ex hoc quòd eſt malus, non conſtituatur in aliqua ſpecie. & ita bonum & malum non diuerſificant ſpeciem humanorum actuum.

¶ 3 Præterea, Diuerſorum actuum ſecundum ſpeciem diuerſi ſunt effectus: ſed idem ſpecie effectus poteſt conſequi ex actu bono & malo: ſicut homo generatur ex adulterio & ex matrimoniali concubitu. ergo actus bonus & malus non differũt ſpecie.

¶ 4 Præterea, Bonum & malũ dicitur in actibus quandoq; ſecundum circunſtantiam, vt dictũ
ar. 3. huius q. eſt:* ſed circũſtantia cùm ſit accidens, non dat ſpeciem actui. ergo actus humani non differunt ſpecie ꝑ bonitatẽ & malitiam.

SED contra, Secundum Philo
2.eth.c.1 & 2.to.5. ſophum in 2. Eth.* ſimiles habitus, ſimiles actus reddunt: ſed habitus bonus & malus differunt ſpecie, vt liberalitas & prodigalitas. ergo & actus bonus & malus differunt ſpecie.

CONCLVSIO.

Cùm actus ſpeciem habeat ex obiecto, cuius bonum & malum differentiæ ſunt, manifeſtum eſt actum bonũ & malum differre ſpecie.

RESPONDEO dicendum, quòd omnis actus ſpeciem habet ex ſuo obiecto, ſicut ſupra dictũ eſt.* vnde oportet quòd aliqua differentia obiecti faciat diuerſitatem ſpeciei in actibus. Eſt autẽ q.1. ar.3.
conſiderandum, quòd aliqua differentia obiecti facit differentiã ſpeciei in actibus, ſecũdũ quod referuntur ad vnum principium actiuũ: qđ nõ facit differentiã in actibus, ſecũdũ ꝙ referũtur ad aliud principiũ actiuũ. quia nihil qđ eſt ꝑ accidẽs, cõſtituit ſpeciẽ, ſed ſolum quod eſt per ſe. poteſt autẽ aliqua differentia obiecti eſſe per ſe in comparatione ad vnũ principium, & per accidens in comparatione ad aliud, ſicut cognoſcere colorem & ſonum per ſe differunt per comparationem ad ſenſum. non autem per comparationem ad intellectum. In actibus autem bonum & malum dicitur per comparationem ad rationẽ: quia vt Dionyſ. dicit 4. cap. de di. no.* Bonum hominis eſt ſecundum rationem eſſe, malum autem quod eſt præter rationem: vnicuique enim rei eſt bonum quod conuenit ei ſecundum ſuã formam, & malum quod eſt ei præter ordinem ſuæ formæ. patet ergo quòd differentia boni & mali circa obiectum conſiderata cõparatur per ſe ad rationem, ſcilicet ſecundum quod obiectum eſt ei cõueniens vel non conueniẽs. dicuntur autem aliqui actus humani vel morales ſecundũ quòd ſunt à ratione. vnde manifeſtum eſt, quòd bonum & malum diuerſificãt ſpeciem in actibus moralibus. ca.4.p.4. inter medium & finem.

libus. differentiæ enim per ſe diuerſificant ſpeciem.

AD primum ergo dicendum, quòd etiam in rebus naturalibus bonum & malum, quod eſt ſecundum naturam & cōtra naturam, diuerſificant ſpeciem naturæ. corpus enim mortuum & corpus viuum non ſunt eiuſdem ſpeciei: & ſimiliter bonum inquantum eſt ſecundum rationem: & malum, inquantum eſt præter rationem, diuerſificant ſpeciem moris.

AD ſecundum dicendum, ꝙ malum importat priuationē non abſolutam, ſed conſequentem talem potentiam. dicitur enim malus actus ſecundum ſuam ſpeciē. non ex eo quòd nullum habeat obiectum, ſed quia habeat obiectum non conueniens rationi: ſicut tollere aliena. vnde inquantum obiectum eſt aliquid poſitiuē, poteſt cōſtituere ſpeciem mali actus.

AD tertium dicendum, quòd actus coniugalis & adulterium ſecundum quod comparantur ad rationem, differunt ſpecie, & habent effectus ſpecie differentes: quia vnum eorum meretur laudem & præmium, aliud vituperium & pœnam. ſed ſecundum ꝙ comparantur ad potentiam generatiuam, non differunt ſpecie: & ſic habent vnum effectum ſecundum ſpeciem.

AD quartum dicēdum, quòd circunſtantia quandoq; ſumitur vt differentia eſſentialis obiecti, ſecundum quod ad rationem cōparatur: & tunc poteſt dare ſpeciem actui morali. & hoc oportet eſſe quandocunq; circunſtantia tranſmutat actum de bonitate in malitiam: non enim circunſtantia faceret actum malum, niſi per hoc, quod rationi repugnat.

ARTICVLVS VI.

Vtrum actus habeat ſpeciem boni vel mali ex fine.

109

AD SEXTVM ſic proceditur. Videtur ꝙ bonū & malum quod eſt ex fine, non diuerſificent ſpeciem in actibus. actus enim habent ſpeciē ex obiecto: ſed finis eſt præter rationem obiecti. ergo bonum & malum quod eſt ex fine, non diuerſificant ſpeciem actus. Inf.q.19. ar.1.&2. di.40. ar. 1.

¶ 2 Præterea, id quod eſt per accidens, non conſtituit ſpeciem, vt dictum eſt, * ſed accidit alicui actui quòd ordinetur ad aliquē finē, ſicut quòd aliquis det eleemoſynam propter inanem gloriam. ergo ſecundum bonum & malum, quod eſt ex fine, non diuerſificātur actus ſecundum ſpeciem. art.3.huius q.

¶ 3 Præterea, Diuerſi actus, ſecundum ſpeciem ad vnum finem ordinari poſſunt: ſicut ad finem inanis gloriæ ordinari poſſunt actus diuerſarum virtutum & diuerſorum uitiorum. non ergo bonum & malum, quod accipitur ſecundum finem, diuerſificat ſpeciem actuum.

SED contra eſt quod ſuprà oſtenſum eſt, * quòd actus humani habent ſpeciem à fine. ergo bonum & malum quod accipitur ſecundum finem, diuerſificat ſpeciem actuum. q.1. ar.3.

CONCLVSIO.

Bonitas uel malitia humanos actus morales ſpecie diſtinguēs etiam ex fine qui proprium obiectum actus interioris voluntatis eſt, ſumi debet.

RESPONDEO dicendū, ꝙ aliqui actus dicūtur humani, inquantū ſunt volūtarij, ſicut ſupra dictum eſt: * in actu autē voluntario inuenitur duplex actus, ſcilicet q.1.ar.1.

licet actus interior uoluntatis, & actus exterior: & uterq; horum actúum habet ſuum obiectum. finis autem propriè eſt obiectum interioris actus uoluntarij. id autē circa quod eſt actio exterior, eſt obiectum eius. ſicut igitur actus exterior accipit ſpeciem ab obiecto circa quod eſt, ita actus interior uoluntatis accipit ſpeciē à fine, ſicut à proprio obiecto. id autem quod eſt ex parte uoluntatis, ſe habet ut formale ad id q͛d eſt ex parte exterioris actus: quia uoluntas utitur membris ad agēdum, ſicut inſtrumētis. neq; act⁹ exteriores habent rationem moralitatis niſi inquantum ſunt uolūtarij. & ideo actus humani ſpecies formaliter conſideratur ſecū dū finē, materialiter aūt ſecūdū obiectum exterioris actus. vnde Philoſophus dicit in 5. Ethico. * Quòd ille qui furatur, ut committat adulterium, eſt per ſe loquendo magis adulter q̃ fur.

li.5. ethi. ca.2. paulo poſt prin.to.5

AD primum ergo dicendū, ꝙ finis habet rationem obiecti, ut dictum eſt. *

In cor. q.1.ar.1.

AD ſecundum dicendum, quòd ordinari ad talem finem, et ſi accidat exteriori actui: non tamen accidit actui interiori uolūtatis, qui comparatur ad exteriorem, ſicut formale ad materiale.

AD tertium dicendum, quòd quando multi actus ſpecie differentes ordinantur ad vnum finē, eſt quidem diuerſitas ſpeciei ex parte exteriorum actuum, ſed vnitas ſpeciei ex parte actus interioris.

ARTICVLVS VII.

Vtrum ſpecies, quæ eſt ex fine, cōtineatur ſub ſpecie, quæ eſt ex obiecto, ſicut ſub genere, uel econuerſo.

110 2.2.q.11. ar.1.ad 2

AD SEPTIMVM ſic ꝓceditur. Videtur, ꝙ ſpecies bonitatis, quæ eſt ex fine, contineatur ſub ſpecie bonitatis, quæ eſt ex obiecto ſicut ſpecies ſub genere: puta cū aliquis vult furari ut det eleemoſynam. Actus enim habet ſpeciē ex obiecto, ut dictum eſt: * Sed impoſſibile eſt quod aliquid contineatur in aliqua alia ſpecie, q̃ ſub propria ſpecie non continetur: quia idem non poteſt eſſe in diuerſis ſpeciebus non ſubalternis. ergo ſpecies, quæ eſt ex fine, continetur ſub ſpecie, quæ eſt ex obiecto.

* ar.pce. & 2. & q. 1.ar.3.

¶ 2 Præterea, Semper ultima differentia conſtituit ſpeciem ſpecialiſſimam. Sed differentia, quæ eſt ex fine, uidetur eſſe poſterior quàm differentia, quæ eſt ex obiecto: quia finis habet rationem ultimi. ergo ſpecies, quæ eſt ex fine, continetur ſub ſpecie, quæ eſt ex obiecto ſicut ſpecies ſpecialiſſima.

¶ 3 Præterea, Quanto aliqua differentia eſt magis formalis, tanto magis eſt ſpecialis: quia differentia comparatur ad genus vt forma ad materiam: ſed ſpecies, quæ eſt ex fine, eſt formalior ea quæ ē ex obiecto: ut dictum eſt. * ergo ſpecies, quæ eſt ex fine, continetur ſub ſpecie, quę eſt ex obiecto, ſicut ſpecies ſpecialiſſima ſub genere ſubalterno.

ar.6.huius quæ.

SED contra, Cuiuſlibet generis ſunt determinatæ differentiæ. ſed actus eiuſdem ſpeciei ex parte obiecti poteſt ad infinitos fines ordinari: puta furtum ad infinita bona uel mala: ergo ſpecies quæ eſt ex fine, non cōtinetur ſub ſpecie, quæ eſt ex obiecto, ſicut ſub genere.

CONCLVSIO.

Species moralis actus ex fine accepta, non continetur ſub ſpecie actus ex obiecto ſpecificati, ſicut ſub genere, ſed ſunt in diſtinctis ſpeciebus.

RESPONDEO dicendum, quòd

quòd obiectũ exterioris actus dupliciter poteſt ſe habere ad finem uoluntatis. Vno modo ſicut per ſe ordinatum ad ipſum, ſicut bene pugnare per ſe ordinatur ad victoriã. Alio modo per accidens: ſicut accipere rem alienam, per accidens ordinatur ad dandum eleemoſynam. Oportet autem, vt Philoſophus dicit in 7. Metaph. * quòd differentiæ diuidentes aliquod genus, & conſtituentes ſpeciẽ illius generis, per ſe, diuidant illud. ſi autem per accidens, non rectè procedit diuiſio: puta ſi quis dicat, animaliũ aliud rationale, aliud irrationale: & animalium irrationalium, aliud alatũ, aliud non alatum. alatum enim & non alatum non ſunt per ſe determinatiua eius quod eſt irrationale. Oportet autẽ ſic diuidere, animalium aliud habens pedes, aliud non habens pedes: & habentium pedes, aliud habet duos, aliud quatuor, aliud multos: hæc enim per ſe determinant priorem differentiam. Sic igitur quãdo obiectum non eſt per ſe ordinatum ad finẽ, differentia ſpecifica, quæ ex obiecto, non eſt per ſe determinatiua eius quod eſt ex fine, nec econuerſo. vnde vna iſtarum ſpecierum non eſt ſub alia, ſed tũc actus moralis eſt ſub duabus ſpeciebꝰ quaſi diſparatis. vnde dicimus quòd ille qui furatur, vt mœchetur, cõmittit duas malitias in uno actu. Si verò obiectũ per ſe ordinetur ad finem, vna dictarum differentiarum eſt per ſe determinatiua alterius, vnde una iſtarũ ſpecierũ continebitur ſub altera. conſiderandum autẽ reſtat quæ ſub qua. Ad cuius euidentiam primo conſiderandum eſt, quòd quanto aliqua differentia ſumitur à forma magis particulari, tanto magis eſt ſpecifica. Secundò, quòd quanto agens eſt magis vniuerſale, tanto ex eo eſt forma magis vniuerſalis. Tertiò. quod quanto aliquis finis eſt poſterior, tanto reſpondet agenti vniuerſaliori: ſicut victoria quæ eſt vltimus finis exercitus, eſt finis intentus à ſummo duce: ordinatio autem huius aciei vel illius eſt finis intentus ab aliquo inferiorũ ducum. Et ex iſtis ſequitur quòd differentia ſpecifica, quæ eſt ex fine, eſt magis generalis: & differẽtia quæ eſt ex obiecto per ſe ad talem finem ordinato, eſt ſpecifica reſpectu eiꝰ. volũtas enim cuius proprium obiectũ eſt finis, eſt vniuerſale motiuum reſpectu omnium potentiarũ animę, quarum propria obiecta ſunt obiecta particularium actuum.

li.7 met. text. 43. tomo 3.

AD primum ergo dicendum, quòd ſecundum ſubſtantiam ſuã non poteſt aliquid eſſe in duabus ſpeciebus, quarum vna ſub altera non ordinetur. Sed ſecundum ea quæ rei adueniunt, poteſt aliquid ſub diuerſis ſpeciebus contineri: ſicut hoc pomum ſecundum colorẽ continetur ſub hac ſpecie, ſcilicet albi: & ſecundum odorẽ ſub ſpecie bene redolẽtis: & ſimiliter actus, qui ſecundum ſubſtãtiam ſuam eſt in vna ſpecie naturæ, ſecundum conditiones morales ſuperuenientes ad duas ſpecies referri poteſt: vt ſuprà dictum eſt. *

q.1.ar.3. ad 3.

AD ſecundum dicendum, ꝙ finis eſt poſtremum in executione, ſed eſt primum in intentione rationis: ſecundum quam accipiuntur moralium actuum ſpecies.

AD tertium dicendum, quòd differentia comparatur ad genus vt forma ad materiam, inquantũ facit eſſe genus in actu: ſed etiam genus conſideratur vt formalius ſpecie (ſecundum quod differentia comparatur ad genus vt forma ad materiam) inquantum facit eſſe abſolutius & minus contractũ. vnde & partes diffinitionis reducuntur ad genus cauſæ formalis: vt dicitur in lib. Phyſ. * & ſecundum hoc genus eſt cauſa formalis ſpeciei, & tanto erit formalius: quanto communius.

li.2.text. 31.to.2.

formalis ſpeciei,& tanto erit formalius,quanto communius.

ARTICVLVS VIII.

Vtrum aliquis actus ſit indifferens ſecundum ſuam ſpeciẽ.

III 2.di. 1.q. 3.ad 3.Et 2.diſt.40. art. 5. Et mal. q.2. art. 4.per to. & 5. cor. & quoli. 9. ar.15. co. * Auguſ. ench ca. 11.to.3. † In prædic. c. de oppoſit. * q.1.art. 3.

AD octauum ſic proceditur Videtur,quòd non ſit aliquis actus indifferens ſecũdum ſuam ſpeciem. malum enim eſt priuatio boni ſecũdum Auguſtinum,* ſed priuatio & habitus ſunt oppoſita immediata ſecundum Philoſophum. † ergo non eſt aliquis actus qui ſecundũ ſpeciem ſuam ſit indifferẽs,quaſi medium exiſtens inter bonum & malum.

¶ 2 Præterea, Actus humani habẽt ſpeciem à fine vel obiecto, vt dictum eſt: * ſed omne obiectum & omnis finis habet rationem boni vel mali. ergo omnis actus humanus ſecundum ſuam ſpeciem eſt bonus vel malus. nullus ergo eſt indifferens ſecũdum ſpeciem.

† ar.1.huius q.

¶ 3 Præterea,Sicut dictũ eſt, † actus dicit bonus qui habet debitam perfectionem bonitatis, malus cui aliquid de hoc deficit:ſed neceſſe eſt,quòd omnis actus vel habeat totam plenitudinem ſuæ bonitatis; vel aliquid ei deficiat. ergo neceſſe eſt, ꝙ omnis actus ſecũdũ ſpeciem ſuam ſit bonus vel malus, & nullus indifferens.

SED contra eſt, quòd Auguſtinus dicit in libro de ſer. Dom. in mont. * quòd ſunt quædam facta media, quæ poſſunt bono vel malo animo fieri: de quibus eſt temerarium iudicare. ſunt ergo aliqui actus ſecundum ſpeciem ſuam indifferentes.

li.2. c.23. tomo 4.

CONCLVSIO.

Sunt aliqui ex humanis actibus indifferentes ſecũdum ſuam ſpeciem,quorũ videlicet obiectum nihil includit ad rationem pertinens,ſicut leuare de terra feſtucam.

RESPONDEO dicendũm, quòd ſicut dictum eſt, * actus omnis habet ſpeciem ab obiecto, & actus humanus, qui dicit̃ moralis,habet ſpeciem ab obiecto relato ad principium actuum humanorum,quod eſt ratio.vnde ſi obiectum actus includat aliquid quod conueniat ordini rationis, erit actus bonus ſecũdum ſuam ſpeciem, ſicut dare eleemoſynã indigenti. Si autem includat aliquid, qđ repugnet ordini rationis, erit malus actus ſecundum ſpeciem:ſicut furari quod eſt tollere aliena. cõtingit autem quòd obiectum actus non includit aliquid pertinens ad ordinem rationis:ſicut leuare feſtucam de terra,ire ad campum,& huiuſmodi. & tales actus ſecundum ſpeciem ſuam ſunt indifferentes. artic.1.

AD primum ergo dicendum, quòd duplex eſt priuatio. quædã quæ conſiſtit in priuatum eſſe: & hæc nihil relinquit,ſed totum aufert,vt cæcitas totaliter aufert viſum: & tenebræ lucem, & mors vitam:& inter hanc priuationem & habitum oppoſitum nõ poteſt eſſe aliquod medium circa proprium ſuſceptibile. Eſt autem alia priuatio quæ conſiſtit in priuari ſicut ægritudo eſt priuatio ſanitatis, non quòd tota ſanitas ſit ſublata, ſed quod eſt quaſi quædam via ad totalem ablationem ſanitatis, quæ fit per mortem. & ideo talis priuatio cùm aliquid relinquat,non ſemper eſt immmediata cum oppoſito habitu.& hoc modo malum eſt priuatio boni: vt Simplicius dicit in commento ſuper lib.Prędicamentorum: quia non totum bonum aufert,ſed aliquid relinquit, vnde poteſt eſſe aliquod medium inter bonum & malum.

AD ſecundum dicendum, ꝙ omne obiectum vel finis, habet aliquam bonitatem vel malitiã ſaltem naturalẽ:non tamen ſemper importat bonitatem vel malitiam

tiam moralem, quæ conſideratur per comparationẽ ad rationem, vt dictũ eſt:* & de hac nunc agitᷣ.

In corp. artic.

AD tertium dicendum, quod non quicquid habet actus, pertinet ad ſpeciem eius, vnde etſi in ratione ſuæ ſpeciei non contineatur quicquid pertinet ad plenitudinem bonitatis ipſius, non propter hoc eſt ex ſpecie ſua malus, nec etiam bonus: ſicut homo ſecũdum ſuam ſpeciem neque virtuoſus, neque uitioſus eſt.

ARTICVLVS IX.

Vtrum aliquis actus ſit indiffe rens ſecundum indiuiduum.

I i 2

2. diſt. 40. ar. 5. cor. & 4. diſt. 26. qõ. 1. art. 4. co. Et mal. q. 2. ar. 5.

AD NONVM ſic proceditur. Videtur, quòd aliquis actus ſecundum indiuiduum ſit indifferens: nulla enim ſpecies eſt, quæ ſub ſe non contineat vel continere poſſit aliquod indiuiduum, ſed aliquis actus eſt indifferẽs ſecundum ſuã ſpeciem, vt dictum eſt:* ergo videtur quòd aliquis actus indiuidualis poteſt eſſe indifferens.

*ar. præc.

¶ 2 Præterea, Ex indiuidualibus actibus cauſantur habitus conformes ipſis: vt dicitur in 2. Ethi.* ſed aliqs habitus eſt indifferens. dicit enim Philoſophus in 4. Eth. † de quibuſdam, ſicut de placidis & prodigis, ꝙ non ſunt mali: & tamen conſtat, quòd non ſunt boni, cùm recedãt a uirtute: & ſic ſunt indifferentes ſecundũ habitum. ergo aliqui actus indiuiduales ſunt indifferentes.

*l. 2. eth. ca. 1. & 2. tomo 5. † l. 4. eth. c. 1. à me. & c. 2. in fine & c. 6. ſimul. tomo 5.

¶ 3 Præterea, Bonum morale pertinet ad virtutem, malum autem morale pertinet ad vitium. Sed contingit quandoque, quòd homo actũ qui ex ſpecie ſua eſt indifferens, nõ ordinat ad aliquẽ finem vitii vel uirtutis. ergo contingit aliquem actum indiuidualem eſſe indifferentem.

*li. 7. moral. c. 25. ante medĩũ id habet: Etho mi. 16. in euã. in fi.

SED contra eſt quod Gregorius dicit in quadam homilia.* Otioſum uerbum eſt quod vtilitate rectitudinis, aut ratione iuſtæ neceſſitatis, aut piæ vtilitatis caret. ſed uerbum otioſum eſt malum: quia de eo reddent homines rationem in die iudicij: vt dicitur Matth. 12. Si autem non caret ratione iuſtæ neceſſitatis aut piæ vtilitatis, eſt bonum. ergo omne verbum aut eſt bonũ, aut malum; pari ergo ratione, & quilibet alius actus vel eſt bonus, vel malus: nullus ergo indiuidualis actus eſt indifferens.

CONCLVSIO.

Quemuis humanum actum in indiuiduo conſideratũ, quando ex deliberata ratione procedit, bonum eſſe vel malum neceſſe eſt: verum ſi tãtummodo ex imaginatione proueniat, vt cùm quis fricat barbam, talem indifferentem eſſe nihil vetat.

RESPONDEO dicendum, quòd contingit quandoque aliquem actum eſſe indifferentem ſecundum ſpeciem, qui tamen eſt bonus vel malus in indiuiduo conſideratus. & hoc ideo, quia actus moralis, ſicut dictum eſt,* non ſolum habet bonitatem ex obiecto, à quo habet ſpeciem, ſed etiam ex circunſtantijs, quæ ſunt quaſi quædam accidentia, ſicut aliquid conuenit indiuiduo hominis ſecundum accidentia indiuidualia, qđ nõ conuenit homini ſecũdum rationẽ ſpeciei. & oportet ꝙ quilibet indiuidualis actus habeat aliquã circunſtantiã, per quam trahatur ad bonum vel malum, ad minus ex parte intentionis finis. Cùm eñ rationis ſit ordinare, actus à rõne deliberatiua procedens, ſi non ſit ad debitũ finem ordinatus, ex hoc ipſo repugnat rõni, & habet rationẽ mali. ſi uero ordinetur ad debitum finem, conuenit cum ordine rationis, vnde habet rationem boni: neceſſe eſt autẽ quòd vel ordine-

artic. 5.

tur, vel non ordinetur ad debitũ finem, vnde neceſſe eſt omnem actum hominis à deliberatiua ratione procedentem, in indiuiduo cõſideratum, bonum eſſe vel malum. Si autem non procedit à ratione deliberatiua, ſed ex quadã imaginatione (ſicut cum aliquis fricat barbam, vel mouet manũ aut lapidẽ) talis actus non eſt ꝓpriè loquendo moralis uel humanus, cùm hoc habeat actus à ratione: & ſic erit indifferens quaſi extra genus moralium actuum exiſtens.

AD primum ergo dicendum, quòd aliquem actum eſſe indifferentem ſecundum ſuam ſpeciẽ, poteſt eſſe multipliciter. Vno modo ſic, quòd ex ſua ſpecie debeatur ei quod ſit indifferens: & ſic procedit ratio, ſed tamen iſto modo nullus actus ex ſua ſpecie eſt indifferens. non enim eſt aliquod obiectũ humani actus, quod non poſſit ordinari uel ad malum, vel ad bonum per finem, vel circunſtantiam. Alio modo poteſt dici indifferens ex ſua ſpecie, quia nõ habet ex ſua ſpecie quòd ſit bon⁹ vel malus: vnde per aliquid aliud poteſt fieri bonus uel malus: ſicut homo non habet ex ſua ſpecie, quòd ſit albus, vel niger, nec tamen habet ex ſua ſpecie quòd nõ ſit albus aut niger poteſt enim albedo vel nigredo ſuperuenire homini aliunde, quàm à principijs ſpeciei.

AD ſecundum dicendum, ꝙ Philoſophus * dicit illum eſſe malum propriè, qui eſt alijs hominibus nociuus: & ſecundum hoc dicit, prodigum non eſſe malũ, quia nulli alteri nocet niſi ſibi ipſi: & ſimiliter de omnibus alijs qui nõ ſunt proximis nociui. Nos autem hic dicimus malum communiter omne quod eſt rationi rectę repugnans. & ſecundum hoc omnis indiuidualis actus eſt bonus vel malus, vt dictum eſt.*

locis in arg. citatis.

I. e. cor. ar.

AD tertium dicendum, quòd omnis finis à ratione deliberatiua intentus pertinet ad bonum alicuius virtutis, vel ad malum alicuius vitij. nam hocipſum qđ aliquis agit ordinate ad ſuſtentationem vel quietem ſui corporis, ad bonum virtutis ordinatur in eo, qui corpus ſuum ordinat ad bonum virtutis: & idem patet in alijs.

ARTICVLVS X.

Vtrum aliqua circunſtãtia conſtituat actum moralem in ſpecie boni vel mali. 113

AD DECIMVM ſic proceditur. Videtur ꝙ circunſtantia non poſſit cõſtituere aliquam ſpeciem boni, vel mali actus: ſpecies enim act⁹ eſt ex obiecto. Sed circunſtantiæ differunt ab obiecto. ergo circunſtantiæ non dant ſpeciem actus.

¶ 2 Præterea, Circunſtantiæ comparãtur ad actum moralem: ſicut accidentia eius, vt dictum eſt. * Sed accidens non conſtituit ſpeciem. ergo circunſtantia non conſtituit aliquam ſpeciem boni vel mali.

¶ 3 Præterea, Vnius rei non ſunt plures ſpecies: vnius autem actus ſunt plures circunſtantiæ: ergo circunſtantia non conſtituit actum moralem in aliqua ſpecie boni vel mali.

Sup. ar. 5. ad 4. & infra art. 11. co. & q. 73. art. 7. cor. & ad 1. & 2. di. 36. ar. 5. cor. & 4. diſt. 16. q. 3. ar. 2. q. 3. co. & di. 41. ar. 4. q. 1 co. Et mal. q. 2. ar. 6. per. to. & ar. 7. & q. 7. artic. 4. co.

* q. 7. art. 1.

SED contra, Locus eſt circunſtantia quædam, ſed locus conſtituit actum moralem in quadam ſpecie mali: furari enim aliquid de loco ſacro eſt ſacrilegium. ergo circunſtantia cõſtituit actum moralem in aliqua ſpecie boni vel mali.

CONCLVSIO.

Quandocunque aliqua circunſtantia reſpicit ſpecialem ordinem rationis pro vel contra, ex tali circunſtantia cõſtituitur aliqua ſpecies moralis actus in bonitate, vel malitia.

RE-

RESPONDEO dicendum, quòd ſicut ſpecies rerum naturalium conſtituuntur ex naturalibus formis, ita ſpecies moralium actuum conſtituũtur ex formis, prout ſunt à ratione conceptæ: ſicut ex ſupradictis * patet. quia verò natura determinata eſt ad unum, nec poteſt eſſe proceſſus naturæ in infinitum, neceſſe eſt peruenire ad aliquam vltimam formam, ex qua ſumatur differẽtia ſpecifica, poſtquam alia differentia ſpecifica eſſe non poſſit. & inde eſt quòd in rebus naturalibus quod eſt accidens alicui rei, non poteſt accipi vt differentia conſtituens ſpeciem. Sed proceſſus rationis non eſt determinatus ad aliquid vnum; ſed quolibet dato, poteſt ulterius procedere. & ideo quod in actu vno accipitur vt circunſtantia ſuperaddita obiecto, quod determinat ſpeciem actus, poteſt iterum accipi à ratione ordinãte, vt principalis conditio obiecti determinantis ſpeciem actus: ſicut tollere alienum habet ſpeciem ex ratione alieni. ex hoc enim conſtituitur in ſpecie furti, & ſi conſideretur ſuper hoc ratio loci vel temporis, ſe habebit in ratione circunſtantiæ: ſed quia ratio etiã de loco uel de tempore & alijs huiuſmodi ordinare poteſt, contingit conditionẽ loci circa obiectum accipi vt contrariam ordini rationis: puta quòd ratio ordinat iniuriam non eſſe faciendam loco ſacro. vnde tollere aliquid alienum de loco ſacro, addit ſpecialem repugnantiam ad ordinẽ rationis: & ideo locus, qui prius conſiderabatur vt circunſtantia, nunc conſideratur vt principalis cõditio obiecti rationi repugnãs. & per hunc modum quandocunque aliqua circunſtantia reſpicit ſpecialem ordinem rationis vel pro vel contra, oportet quòd circunſtantia det ſpeciem actui morali vel bono, vel malo.

artic. 5.

AD primum ergo dicendũ, ꝙ circunſtantia, ſecundũ quod dat ſpeciẽ actui, conſideratur vt quædam conditio obiecti (ſicut dictum eſt *) & quaſi quædam ſpecifica differentia eius. In corp.

AD ſecundum dicendum, ꝙ circunſtantia manens in ratione circunſtantiæ, cùm habeat rationem accidentis, non dat ſpeciem: ſed inquantum mutatur in principalem conditionẽ obiecti, ſecundum hoc dat ſpeciem. Nota circunſtantiarũ diuerſitatẽ

AD tertium dicendum, quòd non omnis circunſtantia conſtituit actum moralẽ in aliqua ſpecie boni uel mali, cùm non quælibet circunſtantia importet aliquã conſonantiam uel diſſonantiam ad rationem. unde non oportet licet ſint multæ circunſtantiæ vni actus, quòd unus actus, ſit in pluribus ſpeciebus, licet etiam non ſit inconueniẽs quòd vnus actus moralis ſit in pluribus ſpeciebus moris etiã diſparatis: vt dictũ ẽ.* * ar. 8. ad 1. & q. 1. ar. 3. ad 3

ARTICVLVS XI.

Vtrum omnis circunſtantia augens bonitatem vel malitiã, conſtituat actum moralem in ſpecie boni vel mali. 114

AD VNDECIMVM ſic proceditur. Videtur ꝙ omnis circũſtantia pertinens ad bonitatem vel malitiam, det ſpeciem actui. bonum enim & malum ſunt differẽtiæ ſpecificæ moralium actuũ. quod ergo facit differentiam in bonitate vel malitia moralis actus, facit differre ſecundum differẽtiam ſpecificam, quod eſt differre ſecundum ſpeciem. ſed id quod addit in bonitate vel malitia actus, facit differre ſecundum bonitatem & malitiã: ergo facit differre ſecundum ſpeciem. ergo omnis circunſtantia addens in bonitate vel malitia actus, cõſtituit ſpeciem.

Inf. q. 73. ar. 7. cor. & 4. diſt. 16. qo. 3. ar. 1. 1. q. 3. coi. Et mal. q. 2. art 7.

¶ 2 Præterea, Aut circunſtantia adueniens habet in ſe aliquã rationem

rationem bonitatis vel malitiæ, aut nõ. Si nõ, nõ poteſt addere in bonitate vel malitia actus: quia quod non eſt bonum, non poteſt facere maius bonum: & quod nõ eſt malum, non poteſt facere maius malum. Si autem habet in ſe rationem bonitatis vel malitiæ, ex hoc ipſo habet quandam ſpeciem boni vel mali. ergo omnis circunſtantia augens bonitatem vel malitiam, conſtituit nouam ſpeciem boni vel mali.

¶ 3 Præterea, Secundum Dio. 4. cap. de di. no. * Malum cauſatur ex ſingularibus defectibus: quælibet autem circunſtantia aggrauans malitiam, habet ſpecialẽ defectum. ergo quælibet circunſtãtia habet nouam ſpeciem peccati: & eadem ratione quælibet augens bonitatem, videtur addere nouam ſpeciem boni, ſicut quælibet vnitas addita numero facit nouam ſpeciem numeri. bonum enim conſiſtit in numero, pondere, & menſura.

c. 4. in p. 4. à medio illi^{9}.

SED contra, Magis & minus nõ diuerſificant ſpeciem, ſed magis & minus eſt circunſtantia addens in bonitate & malitia, ergo non omnis circunſtantia addens in bonitate uel malitia, conſtituit actum moralem in ſpecie boni vel mali.

CONCLVSIO.

Quia non omnis circunſtantia bonitatem vel malitiã actus adaugens habet bonitatẽ vel malitiam ſecundum ſe, ideo non quæuis dat nouam ſpeciẽ.

RESPONDEO dicendum, quòd ſicut dictum eſt, * circunſtantia dat ſpeciem boni vel mali actui morali, inquantum reſpicit ſpecialem ordinem rationis. contingit aũt quandoque, quòd circunſtantia non reſpicit ordinẽ rationis in bono vel malo niſi præſuppoſita alia circũſtantia, à qua actus moralis habet ſpeciem boni vel mali. ſicut tollere aliquid in magna quantitate vel parua non reſpicit ordinem rationis in bono vel malo, niſi præſuppoſita aliqua alia conditione: per quam actus habeat malitiam vel bonitatẽ: puta hoc, quod eſt eſſe alienum, quod repugnat rationi. Vnde tollere alienum in magna vel parua quantitate nõ diuerſificat ſpeciem peccati, tamen poteſt aggrauare vel diminuere peccatũ; & ſimiliter eſt in alijs malis vel bonis. vnde non omnis circunſtãtia addens in bonitate vel malitia, variat ſpeciem moralis actus.

ar. præc.

AD primum ergo dicendũ, quod in his quæ intenduntur & remittuntur, differentia intentionis & remiſſionis non diuerſificat ſpeciem: ſicut quod differt in albedine ſecundum magis & minus, nõ differt ſecundum ſpeciem coloris. & ſimiliter quod facit diuerſitatem in bono vel malo ſecundum intentionem & remiſſionẽ, non facit differentiam moralis actus ſecundum ſpeciem.

AD ſecundum dicendum, quod circunſtantia aggrauãs peccatũ, vel augens bonitatẽ actus, quandoque non habet bonitatem vel malitiam ſecundum ſe, ſed per ordinem ad aliam conditionem actus, vt dictum eſt: * & ideo non dat nouam ſpeciem, ſed auget bonitatem vel malitiam, quæ eſt ex alia conditione actus. In corp.

AD tertium dicendum, quòd non quælibet circunſtantia inducit ſingularem defectum ſecundum ſeipſam, ſed ſolum ſecundum ordinem ad aliquid aliud. & ſimiliter non ſuperaddit nouam perfectionem niſi per comparationem ad aliquid aliud: & pro tanto licet augeat bonitatem vel malitiam, non tamen ſemper variat ſpeciem boni vel mali.

QVÆ-

QVÆST. XIX.

De bonitate & malitia actus interioris voluntatis, in decem articulos diuiſa.

DEINDE conſiderãdum eſt de bonitate actus interioris voluntatis.

¶ Et circa hoc quæruntur decẽ.

¶ Primo, vtrùm bonitas voluntatis dependeat ex obiecto.

¶ Secundo, vtrum ex ſolo obiecto dependeat.

¶ Tertio, vtrum dependeat ex ratione.

¶ Quarto, vtrum dependeat ex lege æterna.

¶ Quinto, vtrum ratio errans obliget.

¶ Sexto, vtrum voluntas contra legem Dei ſequens rationẽ errantem ſit mala.

¶ Septimo, vtrum bonitas voluntatis in his, quæ ſunt ad finẽ, depẽdeat ex intẽtione finis.

¶ Octauo, vtrum quantitas bonitatis vel malitiæ in voluntate ſequatur quantitatẽ boni vel mali in intentione.

¶ Nono, vtrum voluntatis bonitas dependeat ex conformitate ad volũtatem diuinam.

¶ Decimo, vtrum neceſſe ſit voluntatem humanam conformari diuinæ voluntati in volito ad hoc quòd ſit bona.

ARTICVLVS I.

115 *Vtrum bonitas uoluntatis depẽdeat ex obiecto.*

AD PRIMVM ſic proceditur. Videtur, ꝙ bonitas voluntatis non dependeat ex obiecto. voluntas eñ non poteſt eſſe niſi boni: quia ma
c.4.par. 4 non multum remotè ante finem. lum eſt præter voluntatem: vt Dion. dicit. 4. ca. de di. no. * Si igitur bonitas uoluntatis iudicaretur ex obiecto, ſequeretur quòd omnis uoluntas eſſet bona, & nulla eſſet mala.

¶ 2 Præterea, Bonũ per prius inuenitur in fine. vnde bonitas finis inquantum huiuſmodi non dependet ab aliquo alio. ſed ſecũdum Philoſophum in 6. Ethic. * li.6. ethi. c.5. circa medium tomo 5. Bona actio eſt finis, licet factio nũquam ſit finis: ordinatur enim ſemper ſicut ad finem ad aliquid factum. ergo bonitas actus voluntatis non dependet ex aliquo obiecto.

¶ 3 Præterea, Vnumquodque quale eſt, tale alterum facit. ſed obiectum voluntatis eſt bonum bonitate naturæ. non ergo poteſt præſtare volũtati bonitatem moralem. moralis ergo bonitas volũtatis non dependet ex obiecto.

SED contra eſt, quòd Philoſophus dicit in 5. Ethic. * li.5. ethi. c. 1. ĩ pri. tomo 5. quòd iuſtitia eſt ſecundum quam aliqui uolunt iuſta, & eadẽ ratione virtus eſt ſecũdum quam aliqui volunt bona: ſed bona voluntas eſt quæ eſt ſecundum virtutem. ergo bonitas voluntatis eſt ex hoc ꝙ aliquis vult bonum.

CONCLVSIO.

Cùm bonum & malum ſint per ſe differentiæ actus uolũtatis, differentia autem ſpeciei in actibus ſit ſecundum obiecta, ſequitur bonitatem & malitiam ſecundum obiecta attẽdi debere.

RESPONDEO dicendum, quòd bonum & malum ſunt per ſe differentiæ actus voluntatis. nã bonum & malum per ſe ad volũtatem pertinent, ſicut verum & falſum ad rationem, cuius actus per ſe diſtinguitur differentia veri & falſi: prout dicimus opinionẽ eſſe veram vel falſam, vnde voluntas bona & mala ſunt actus differentes ſecũdum ſpeciem. differentia aũt ſpeciei in actibus eſt ſecundum obiecta, vt dictũ eſt: * q.18.ar.5 & ideo bonum & malum in acti-

 bus

bus uoluntatis proprie attēditur ſecundum obiecta.

AD primum ergo dicendum, quod uoluntas non ſemper eſt veri boni, ſed quandoque eſt apparentis boni, quod quidem habet rationem aliquam boni, non tamen ſimpliciter conuenientis ad appetēdum, & propter hoc actus voluntatis non eſt bonus ſemper, ſed aliquando malus.

AD ſecundū dicendum, quòd quamuis aliquis actus poſſit eſſe vltimus finis hominis ſecundum aliquem modum: non tamen talis actus eſt actus voluntatis, vt
q.3. ar.4. vt ſupra dictum eſt. *

AD tertium dicendum, quòd bonum per rationem repræſentatur voluntati vt obiectum, & inquantum cadit ſub ordine rationis, pertinet ad genus moris, & cauſat bonitatem moralem in actu uoluntatis. ratio enim principium eſt humanorum & mora-
In cor & q.18.ar.5 lium actuum: vt ſuprà dictū eſt.*

ARTICVLVS II.

116 *Vtrum bonitas voluntatis dependeat ex ſolo obiecto.*

AD SECVNDVM ſic proceditur. Videtur, ꝙ bonitas voluntatis nō dependeat ſolum ex obiecto. finis enim affinior eſt uoluntati, quàm alteri potentiæ: ſed actus aliarū potentiarum recipiunt bonitatē non ſolum ex obiecto, ſed etiam
q.18.ar.4 ex fine, vt ex ſupradictis patet. * ergo etiam actus uoluntatis recipit bonitatem non ſolum ex obiecto, ſed etiam ex fine.

¶ 2 Præterea, Bonitas actus non ſolum eſt ex obiecto ſed etiā ex circunſtantijs: vt ſuprà dictū
q.18 ar.3 eſt. * Sed ſecundum diuerſitatē circunſtantiarum contingit eſſe diuerſitatem bonitatis, & malitiæ in actu uolūtatis: puta quod aliquis velit quādo debet, & vbi debet, & quantum debet, & quomodo debet. vel prout debet: ergo bonitas voluntatis non ſolum dependet ex obiecto, ſed etiam ex circunſtantijs.

¶ 3 Præterea, Ignorantiā circunſtantiarum excuſat malitiā volūtatis, vt ſuprà habitum eſt. * q.6. ar.8
Sed hoc non eſſet niſi bonitas & malitia voluntatis à circunſtantijs dependeret. ergo bonitas & malitia uoluntatis dependet ex circunſtantijs, & non à ſolo obiecto.

SED contra, Ex circūſtantijs inquantum huiuſmodi actus nō habet ſpeciem, vt ſuprà dictum
eſt. * Sed bonum & malum ſunt q.18. art.
ſpecificæ differentiæ actus volun- 10.
tatis, vt dictum eſt, * ergo boni- qō.18.ar.
tas & malitia voluntatis non de- 5.
pendent ex circunſtantijs; ſed ex ſolo obiecto.

CONCLVSIO.

Cùm obiectum per ſe actui voluntatis bonitatem afferat: ex ipſo ſolo, & non ex circunſtantijs bonitas voluntatis dependet.

RESPONDEO dicendum, quòd in quolibet genere quanto aliquid eſt prius, tanto eſt ſimplicius, & in paucioribus cōſiſtens, ſicut prima corpora ſunt ſimplicia: & ideo inuenimus quod ea, quæ ſunt prima in quolibet genere, ſunt aliquo modo ſimplicia, & in vno conſiſtunt. principium autem bonitatis & malitiæ humanorum actuum, eſt ex actu voluntatis: & ideo bonitas & malitia voluntatis ſecūdum aliquid vnum attenditur, aliorum vero actuum bonitas & malitia poteſt ſecundum diuerſa attendi. illud autem vnum, quod eſt principium in quolibet genere, non eſt per accidens, ſed per ſe: quia omne, quod eſt per accidens reducitur ad id quod eſt per ſe, ſicut ad principium. & ideo bonitas voluntatis ex ſolo vno illo dependet, quod per ſe facit bonitatem in actu, ſcilicet ex obiecto, & nō

ex

ex circunſtantiis, quæ ſunt quædam accidentia actus.

AD primum ergo dicēdum, ꝙ finis eſt obiectum voluntatis, nō autem aliarum uirium. vnde quātum ad actum uoluntatis nō differt bonitas, quæ eſt ex obiecto à bonitate, quæ eſt ex fine: ſicut in actibus aliarum virium: niſi forte per accidens, prout finis depēdet ex fine, & voluntas ex uoluntate.

AD ſecundum dicendum, ꝙ ſuppoſito ꝙ uolūtas ſit boni, nulla circunſtantia poteſt eam facere malam. Quod ergo dicitur, ꝙ aliquis vult aliquod bonum, quā non debet. poteſt intelligi dupliciter. Vno modo ita ꝙ iſta circunſtantia referatur ad volitum, & ſic uoluntas nō eſt boni: quia uelle facere aliquid quando non debet fieri, non eſt uelle bonū. Alio modo ita, ꝙ referatur ad actum volendi: & ſic impoſſibile eſt, ꝙ aliquis uellt bonum quando non debet: quia ſemper homo dēt uelle bonum, niſi forte per accidens inquantum aliquis uolendo hoc bonum impeditur, ne tunc velit aliquod bonum debitum: & tunc nō incidit malum, ex eo quòd aliquis vult illud bonum, ſed ex eo quod non vult aliud bonum. & ſimiliter dicendum eſt de aliis circunſtantiis.

AD tertium dicēdum, ꝙ circunſtantiarum ignorantia excuſat malitiam uoluntatis ſecundū quod circunſtantiæ ſe tenent ex parte voliti, inquantum ſcilicet ignorat circunſtantias actus, quē vult.

ARTICVLVS III.

117 *Vtrum bonitas uoluntatis depēdeat ex ratione.*

Inf.q.21. ar.1. cor.

AD TERTIVM ſic proceditur. Videtur ꝙ bonitas uoluntatis non dedendeat à ratione. prius enim non dependet à poſteriori: ſed bonum per prius pertinet ad uoluntatem, q̄ ad rationem: ut ex ſuprà dictis patet. * ergo bonum uoluntatis non dependet à rōne. q.9.ar.1.

¶ 2 Præterea, Philoſophus dicit in 6. Ethicorum, * ꝙ bonitas intellectus practici eſt uerum conforme appetitui recto: appetitus autem rectus eſt uoluntas bona: ergo bonitas rōnis practicæ magis dependet à bonitate uoluntatis, quàm econuerſo. li.6.ethi ca.2.to.5

¶ 3 Præterea, Mouens non depēdet ab eo quod mouetur, ſed econuerſo: uoluntas autem mouet rationem & alias vires, ut ſupra dictum eſt. * ergo bonitas voluntatis non dependet à ratione. q.9.ar.1.

SED cōtra eſt qd̄ Hilarius dicit in decimo de trinitate. * Immoderata eſt omnis ſuſceptarum voluntatum pertinacia, ubi nō rationi uoluntas ſubiicitur: ſed bonitas uoluntatis conſiſtit in hoc, quod non ſit imoderata. ergo bonitas voluntatis dependet ex hoc ꝙ ſit ſubiecta rationi. lib.10 de tri.ī prin. libri.

CONCLVSIO.

Cùm bonitas uoluntatis pendeat ex obiecto per rationem ſibi oblato, ex ipſa ratione, eiuſdē bonitatem pendere oportet.

RESPONDEO dicendum, ꝙ ſicut dictum eſt, * bonitas uoluntatis proprie ex obiecto depēdet, obiectum autem uoluntatis proponitur ei per rationem, nam bonum intellectū eſt obiectū uoluntatis proportionatum ei; bonū autem ſenſibile uel imaginariū non eſt proportionatum voluntati, ſed appetitui ſenſitiuo: quia voluntas poteſt tendere in bonum vniuerſale, quod ratio apprehendit, appetitus autē ſenſitiuus non tendit niſi in bonum particulare, quod apprehendit vis ſenſitiua. & ideo bonitas uoluntatis dependet à ratione eo modo, quo depēdet ab obiecto. ar.1.& 2.

AD

AD primum ergo dicēdum, ꝙ bonum ſub ratione boni, id eſt appetibilis, per prius pertinet ad voluntatem, quàm ad rationem: ſed tamen per prius pertinet ad rationē ſub ratione veri, quàm ad uolūtatem ſub ratione appetibilis: quia appetitus uoluntatis nō pōt eſſe de bono, niſi prius à ratione apprehendatur.

li.6. ethi. cap.2. AD ſecundum dicendum, ꝙ Philoſophus ibi loquitur de intellectu practico ſecūdum quod eſt cōſiliatiuus & ratiocinatiuus eorum quæ ſunt ad finem: ſic.n. perficitur per prudentiam. In his aūt quæ ſunt ad finem, rectitudo rationis conſiſtit in cōformitate ad appetitum finis debiti: ſed tū & ipſe appetitus finis debiti præſupponit rectam apprehēſionem de fine quæ eſt per rationem.

AD tertiū dicendum, ꝙ uolūtas quodammodo mouet rationē: & ratio alio modo mouet uoluntatem, ex parte ſ.obiecti: ut
q 9.art.1. ſupra dictum eſt.*

ARTICVLVS IIII.

Vtrùm bonitas uoluntatis depēdeat ex lege æterna.

118

Inf. q 21. ar.1. cor. AD QVARTVM ſic proceditur. Videtur, ꝙ bonitas uoluntatis humanæ non depēdeat à lege æterna. vnius enim vna eſt regula & menſura: ſed regula humanæ uolūtatis ex qua eius bonitas dependet eſt ratio recta. ergo non dependet bonitas voluntatis à lege æterna.

¶ 2 Præterea, Menſura eſt homogenea menſurato: ut dicitur 10 Metaph.* Sed lex æterna non eſt homogenea voluntati humanæ. ergo lex æterna non poteſt eſſe menſura uoluntatis humanæ, vt ab ea bonitas eius dependeat.

¶ 3 Præterea, Mēſura debet eſſe certiſſima: ſed lex æterna eſt nobis ignota: ergo nō poteſt eſſe noſtræ uoluntatis menſura, ut ab ea bonitas uoluntatis noſtræ dependeat.

SED contra eſt quod Auguſ. * dicit 22. lib. contra Fauſtum, quòd peccatum eſt factum, dictū, uel concupitum aliquid contra æternam legem: ſed malitia voluntatis eſt radix peccati: ergo cùm malitia bonitati opponatur, bonitas voluntatis dependet à lege æterna. li.22.contra Fauſt. cap.27.in prin. to.6

CONCLVSIO.

Cùm ratio humana ad legem æternam comparetur, ut cauſa ſecunda primæ ſubordinata, neceſſarium eſt, uoluntatis humanæ bonitatem magis ex lege æterna, quàm ex ratione dependere.

RESPONDEO dicendum, ꝙ in omnibus cauſis ordinatis effectus plus dependet à cauſa prima, quàm à cauſa ſecunda: quia cauſa ſecunda nō agit niſi in virtute primæ cauſæ. Quòd autem ratio humana ſit regula voluntatis humanæ, ex qua eius bonitas menſuretur, habet ex lege æterna quæ eſt ratio diuina: unde in Pſal.4. dicitur, Multi dicunt, quis oſtendit nobis bona? Signatum eſt ſuper nos lumē vultus tui, Domine: quaſi diceret lumen rationis, quod in nobis eſt, intantum poteſt nobis oſtēdere bona, & noſtram uolūtatem regulare, inquātum eſt lumen vultus tui, id eſt à vultu tuo deriuatum. unde manifeſtum eſt, quod multo magis dependet bonitas uoluntatis humanæ à lege æterna, quàm à ratione humana: & ubi deficit humana ratio, oportet ad rationem æternam recurrere.

AD primum ergo dicendū, ꝙ vnius rei non ſunt plures menſuræ proximæ: poſſunt tamen eſſe plures menſuræ, quarum una ſub alia ordinetur.

AD

AD ſecundum dicẽdum, quòd mẽſura proxima eſt homogenea menſurato, non autem menſura remota.

AD tertiũ dicendũ, ꝙ licet lex æterna ſit nobis ignota, ſecundũ quod eſt in mente diuina: innoteſcit tamen nobis aliqualiter, uel per rationem naturalem, quæ ab ea deriuatur vt propria eius imago, uel per aliqualem reuelationem ſuperadditam.

ARTICVLVS V.

119 *Vtrum uoluntas diſcordans à ratione errante ſit mala.*

1.diſt.39. q.3.ar.2. cor.& ar. 3. per to. & 4. diſt. 9.ar.3. q. 2.ad.2.Et veri. qõ. 17. art. 4. Et mal.q. 2.ar.2. ad 8.Et quo. 3. art. 27. Et quol.8 art. 13.& 15.&quo lib.9.art. 15.cor.& Rom. 14. lec.2. co. 2.& le.3. eo.fin. Et Galat. 5. cor. 3. *ar. pce. † In ſer. 6.đ verb. Dñi à me dio.to.10

AD QVINTVM ſic proceditur. Videtur, ꝙ uoluntas diſcordans à ratione errante non ſit mala. ratio enim eſt regula uoluntatis humanæ, inquantum deriuatur à lege æterna, vt dictum eſt: * ſed ratio errans non deriuatur à lege æterna. ergo ratio errans nõ eſt regula uoluntatis humanæ: nõ eſt ergo uoluntas mala ſi diſcordat à ratione errante.

¶ 2 Præterea, Secundum Aug. † inferioris poteſtatis præceptũ non obligat ſi contrarietur præcepto poteſtatis ſuperioris, ſicut ſi proconſul iubeat aliquid quod Imperator prohibet. ſed ratio errans quandoq; proponit aliquid quod eſt conta præceptum ſuperioris, ſcilicet Dei, cuius eſt ſumma poteſtas. ergo dictamen rationis errantis non obligat: non eſt ergo uoluntas mala ſi diſcordet à ratione errante.

¶ 3 Præterea, Omnis uoluntas mala reducitur ad aliquam ſpeciem malitiæ. ſed uoluntas diſcordans à ratione errãte, non poteſt reduci ad aliquam ſpeciẽ malitiæ: puta ſi ratio errans erraret in hoc quòd dicat eſſe fornicãdum, voluntas eius qui fornicari non vult, ad nullam malitiam reduci poteſt. ergo uoluntas diſcordans à ratione errante non eſt mala.

SED cõtra, ſicut in primo dictũ ẽ, * Conſciẽtia nihil aliud eſt ꝗ̃ applicatio ſcientiæ ad aliquẽ actũ: ſcientia autem in ratione eſt uoluntas. ergo diſcordans à ratione errante eſt contra conſcientiam. Sed omnis talis uoluntas eſt mala: dicitur enim Rom. 14. Oẽ quod non eſt ex fide, peccatum eſt, id eſt, omne quod eſt contra conſcientiam. ergo uoluntas diſcordans à ratione errante eſt mala. *q.79. ar.13.

CONCLVSIO.

Quæuis uoluntas à ratione ſiue recta ſiue errante diſcordãs, ſemper eſt mala.

RESPONDEO dicendum, quòd cùm conſcientia ſit quodãmodo dictamen rationis, eſt.n. quædã applicatio ſciẽtiæ ad actũ, ut in primo dictum eſt: * idẽ eſt quærere vtrum voluntas diſcordans à ratione errante ſit mala, quod quærere vtrum conſciẽtia errans obliget. p.p.q. 79. ar.13.

Circa quod aliqui diſtinxerũt tria genera actuũ: quidam.n. ſunt boni ex genere, quidam ſunt indifferentes, quidam ſunt mali ex genere. Dicunt ergo quòd ſi ratio uel conſcientia dicat aliquid eſſe faciẽdum quod ſit bonum ex ſuo genere, non eſt ibi error. Similiter ſi dicat aliquid non eſſe faciendum quod eſt malum ex ſuo gñe: eadem enim ratione præcipiũtur bona, qua prohibentur mala. ſed ſi ratio uel conſcientia dicat alicui, quòd illa quæ ſunt ſecundũ ſe mala, homo teneatur facere ex præcepto, uel quòd illa quæ ſunt ſecũdum ſe bona, ſint prohibita, erit ratio uel conſcientia errãs: & ſimiliter ſi ratio uel cõſcientia dicat alicui, quòd id quod eſt ſecundum ſe indifferens, ut leuare feſtucã de terra, ſit prohibitum uel præceptum, erit ratio uel conſciẽtia errans. Dicunt ergo ꝙ rõ uel conſcientia errans circa indifferentia ſiue præcipiendo ſiue prohibendo obligat: ita ꝙ uoluntas

diſcordans

diſcordans à tali ratione errante, erit mala & peccatum: ſed rõ uel conſcientia errans præcipiẽdo ea, q̃ ſunt p ſe mala, uel ꝓhibẽdo ea, quæ ſunt per ſe bona & neceſſaria ad ſalutem, non obligat: unde in talibus uoluntas diſcordans à ratione uel conſcientia errante, non eſt mala. Sed hoc irrationabiliter dicitur. ĩ indifferentibus.n. voluntas diſcordans à ratione vel conſcientia errante eſt mala aliquo modo propter obiectũ, à quo bonitas vel malitia uoluntatis dependet, non autem propter obiectum ſecundum ſui naturam, ſed ſecundum quod per accidẽs à ratione apprehenditur, ut bonũ uel malum ad faciendum, uel ad vitandum: & quia obiectum uolũtatis eſt id, quod proponitur à ratione, ut dictum eſt, * ex quo aliquid proponitur à ratione ut malum, uoluntas, dum in illud fertur, accipit rationẽ mali. hoc autem contingit non ſolũ ĩ indifferentibus, ſed etiam in per ſe bonis, uel malis. nõ ſolum enim id, quod eſt indifferens poteſt accipere rationem boni, uel mali p accidens, ſed etiam id quod eſt bonum, poteſt accipere rationẽ mali: uel illud, quod eſt malum rationem boni propter apprehenſionem rationis: puta abſtinere à fornicatione, bonum quoddam eſt; tamen in hoc bonum non fertur voluntas, niſi ſecundum quòd à ratione proponitur. Si ergo proponatur ut malum à ratione errante, fertur in hoc ſub ratione mali. vnde uoluntas erit mala, quia vult malum, nõ quidem id quod eſt malum per ſe, ſed id quod eſt malum per accidens propter apprehenſionem rationis: & ſimiliter credere in Chriſtum eſt per ſe bonum & neceſſarium ad ſalutẽ, ſed uoluntas non fertur in hoc niſi ſecundum quod à ratione proponitur. vnde, ſi à ratione proponatur ut malum, uolũtas feretur ĩ hoc ut malum: non quia illud ſit malum ſecundum ſe, ſed quia eſt malum per accidens ex apprehenſione rationis. & ideo Philoſoph. dicit in 7. Ethic. * quòd per ſe loquendo, incontinens eſt qui non ſequitur rationem rectam: per accidens autem, qui non ſequitur rationem falſam. Vnde dicendũ ꝙ ſimpliciter omnis uoluntas diſcordans à ratione ſiue recta, ſiue errante, ſemper eſt mala.

q.8.ar.1.

lib.7.eth. c.1. & li. 5.c.9. ante mediũ tom 5.

AD primum ergo dicendum, quòd iudicium rationis errantis licet non deriuetur à Deo: tamen ratio errans iudicium ſuum proponit vt verum: & per conſequẽs vt à Deo deriuatum, à quo eſt omnis veritas.

AD ſecũdum dicẽdum, quòd verbum Aug. habet locum quando cognoſcitur quòd inferior poteſtas præcipit aliquid contra præceptum ſuperioris poteſtatis. Sed ſi aliquis crederet quod præceptũ Proconſulis eſſet præceptum Imperatoris, contemnendo preceptũ Proconſulis, contemneret præceptum Imperatoris. Et ſimiliter ſi aliquis homo cognoſceret, ꝙ ratio humana dictaret aliquid contra præceptum Dei, nõ teneretur rationem ſequi: ſed tunc ratio nõ totaliter eſſet errãs, ſed quãdo rõ errans proponit aliquid ut præceptũ Dei, tunc idẽ eſt cõtẽnere dictamen rationis & Dei præceptũ.

AD tertium dicendum, quòd ratio, quando apprehendit aliqd vt malum, ſemper apprehendit illud ſub aliqua ratione mali: puta quia contrariatur diuino præcepto, uel quia eſt ſcandalum, uel ꝓpter aliquod huiuſmodi; & tũc ad talem ſpeciem malitiæ reducitur talis mala uoluntas.

ARTICVLVS. VI.

Vtrum uoluntas concordans rationi erranti ſit bona. 120

AD SEXTVM ſic proceditur. Videtur ꝙ uoluntas concordans rationi erranti ſit bona. Sicut enim

Supr. art. 5. & locis ibi inductis.

enim uoluntas diſcordans à ratione, tendit in id quod ratio iudicat malum, ita uoluntas cõcordans rationi tendit in id quod ratio iudicat bonum: ſed uoluntas diſcordans à ratione etiam errante eſt mala. ergo uoluntas cõcordans rationi & erranti eſt bona.

¶ 2 Præterea, Voluntas concordans præcepto Dei & legi æternę ſemper eſt bona: ſed lex æterna & præceptum Dei proponitur nobis per apprehenſionem rationis etiã errantis. ergo uoluntas cõcordãs & rationi erranti eſt bona.

¶ 3 Pręterea, Voluntas diſcordans à ratione errante eſt mala. ſi ergo uoluntas concordans rationi erranti ſit etiam mala; uidetur ꝙ omnis uoluntas habentis rationem errantem, ſit mala. & ſic talis homo erit perplexus, & ex neceſſitate peccabit: quod eſt inconueniens. ergo uoluntas cõcordãs rationi erranti eſt bona.

SED contra, Voluntas occidẽtium Apoſtolos erat mala: ſed tñ concordabat rationi erranti ipſorum. ſecundum illud Ioan. 16. Venit hora, ut omnis qui interficit vos, arbitretur obſequium ſe præſtare Deo. ergo uoluntas concordans rationi erranti poteſt eſſe mala.

CONCLVSIO.

Voluntas concordans rationi erranti circa ea, quæ quis ſcire tenetur, ſemper eſt mala.

RESPONDEO dicendum, ꝙ ſicut præmiſſa quæſtio eadẽ eſt cum quæſtione, qua quæritur, vtrum conſcientia erronea liget: ita iſta queſtio eadem eſt cum illa qua quæritur, utrum conſcientia erronea excuſet. Hæc aũt quæſtio dependet ab eo, quod ſuprà de ignorantia dictum eſt. * dictũ eſt. n. ſuprà, ꝙ ignorantia quãdoque cauſat inuoluntarium, quandoq; autem non. Et quia bonum & malum morale cõſiſtit in actu inquantum eſt uoluntarius, vt ex præmiſſis patet, * manifeſtũ eſt, ꝙ illa ignorantia, quæ cauſat inuolũtarium, tollit rationem boni & mali moralis, nõ autem illa quæ inuoluntarium non cauſat. Dictũ eſt & ſuprà, * ꝙ ignorantia, quæ eſt aliquo modo uolita ſiue directe, ſiue indirecte, non cauſat inuoluntarium: & dico ignorantiã directe uoluntariam, in quã actꝰ voluntatis fertur. Indirecte autẽ propter negligẽtiam, ex eo quòd aliquis non vult illud ſcire, quod ſcire tenetur, ut ſuprà dictũ eſt. * Si igitur ratio uel conſcientia erret errore uoluntario uel directe, uel propter neglig̃ẽtiam, quia eſt error circa id quod quis ſcire tenetur, tũc talis error rationis uel conſcientiæ non excuſat quin voluntas concordans rationi uel cõſcientiæ ſic erranti ſit mala. Si autem ſit error, qui cauſat inuoluntarium proueniens ex ignorantia alicuius circunſtantiæ abſq; omni negligentia, tunc talis error rationis uel conſcientię excuſat, vt voluntas concordans rationi erranti nõ ſit mala: puta ſi ratio errans dicat, ꝙ homo teneatur ad vxorem alterius accedere, uoluntas concordans huic rationi errãti eſt mala: eo ꝙ error iſte prouenit ex ignorantia legis Dei, quã ſcire tenetur. Si autem ratio erret in hoc ꝙ credat aliquam mulierem ſubmiſſam eſſe ſuam uxorẽ, & ea petente debitum uelit eam cognoſcere, excuſatur uoluntas eius, ut non ſit mala: quia error iſte ex ignorantia circunſtantiæ prouenit, quæ excuſat & inuolũtarium cauſat.

AD primum ergo dicendum, ꝙ ſicut Dionyſ. dicit in 4. cap. de diu. nom.* Bonum cauſatur ex integra cauſa, malum autem ex ſingularibus defectibus, & ideo ad hoc ꝙ dicatur malũ id, in qđ fert uoluntas, ſufficit, ſiue ꝙ ſecũdum ſuã naturam ſit malum, ſiue ꝙ apprehendatur vt malum: ſed ad hoc quòd ſit bonum requiritur quòd

q. 6. art. 8. ar. 2. huiꝰ quæſt. q. 6. art. 8 q. 6. art. 3. c. 3. par. 4 à med io illius.

quòd utroque modò ſit bonum.

AD ſecundum dicendũ, quòd lex æterna errare non poteſt: ſed ratio humana poteſt errare: & iõ uoluntas concordans rationi humanæ non ſemper eſt recta, nec ſemper eſt cõcordans legi æternę.

AD tertium dicendum, ꝙ ſicut in ſyllogiſticis uno inconuenienti dato, neceſſe eſt alia ſequi: ita in moralibus uno inconueniẽti poſito, ex neceſſitate alia ſequũtur: ſicut ſuppoſito ꝙ aliquis quærat inanem gloriam, ſiue propter inanem gloriam faciat quod facere tenetur, ſiue dimittat, ſemper peccabit. Nec tamẽ eſt perplexus: quia poteſt intentionem malam dimittere, & ſimiliter ſuppoſito errore rationis vel cõſcientię qui procedit ex ignorantia non excuſante, neceſſe eſt ꝙ ſequatur malum in uoluntate. nec tamen eſt hõ perplexus: quia poteſt ab errore recedere, cùm ignorãtia ſit vincibilis & uoluntaria.

ARTICVLVS VII.

Vtrum volũtatis bonitas in his, quæ ſunt ad finem, dependeat ex intentione finis.

121 AD SEPTIMVM ſic proceditur. Videtur ꝙ bonitas uoluntatis non dependeat ex intentione finis. Dictum eſt enim ſupra, * ꝙ bonitas uolũtatis depẽdet ex ſolo obiecto: ſed in his quæ ſunt ad finem, aliud eſt obiectum voluntatis, & aliud finis intentus. ergo in talibus bonitas uoluntatiș nõ dependet ab intentione finis.

2. diſ. 38. ar. 4. ad 4 & art. 5. cor. & di. 40. art. 2. & in expo. lit.

* ar. 2.

¶ 2 Præterea, Velle ſeruare mãdatum Dei, pertinet ad uoluntatem bonam: ſed hoc poteſt referri ad malum finem, ſ. ad finem inanis gloriæ uel cupiditatis, dũ aliquis vult obedire Deo propter tẽporalia conſequenda. ergo bonitas uoluntatis non dependet ab intentione finis.

¶ 3 Præterea, Bonum & malũ ſicut diuerſificant voluntatem: ita diuerſificant finem. Sed malitia voluntatis nõ dependet à malitia finis intenti. Qui.n. vult furari vt det eleemoſynam, uoluntatem malam habet, licet intendat finem bonum. Ergo etiam bonitas voluntatis non dependet à bonitate finis intenti.

SED contra eſt quod Auguſt. dicit 9. confeſſionum, ꝙ intentio remuneratur à Deo: ſed ex eo aliquid remuneratur à Deo, quia ẽ bonum: ergo bonitas voluntatis ex intentione finis dependet.

CONCLVSIO.

Bonitas voluntatis in his, quæ ad finem ſunt, ex ipſa intentione finis dependet.

RESPONDEO dicendum, ꝙ intentio dupliciter ſe põt habere ad volũtatem, uno modo ut præcedens, alio modo ut concomitans. Præcedit quidem cauſaliter intentio uoluntatem, quãdo aliquid uolumus propter intentionem alicuius finis: & tũc ordo ad finem conſideratur vt rõ cuiuſdam bonitatis ipſius uoliti, puta cum aliquis vult ieiunare ꝓpter Deum: habet.n. ieiunium ratiõnẽ boni ex hoc ipſo, quòd ſit propter Deum, Vnde cum bonitas uoluntatis dependeat à bonitate uoliti, vt ſupra dictum eſt, * neceſſe eſt ꝙ dependeat ex intentione finis. Conſequitur autem intentio voluntatem quando accedit voluntati præexiſtenti, puta ſi aliqs vellet aliquid facere, & poſtea referat illud in Deum, tunc primæ voluntatis bonitas non dependet ex intentione ſequenti, niſi quatenus reiteratur actus uoluntatis cum ſequenti intentione. * ar. 1. & 2.

AD primum ergo dicẽdum, ꝙ quando intentio eſt cauſa uolendi, ordo ad finẽ accipitur vt quædam ratio bonitatis in obiecto: vt dictum eſt * In corp. art.

AD ſecundũ dicẽdum, quòd voluntas non poteſt dici bona, ſi

ſit

ſit intentio mala, cauſa uolendi: qui enim vult dare eleemoſynā propter inanem gloriam cōſequēdam, vult id, quod de ſe eſt bonū ſub ratione mali: & ideo prout ē uolitū ab ipſo, ē malū, vnde uolūtas eius eſt mala. Sed ſi intētio ſit conſequens, tunc volūtas potuit eſſe bona, & per intentionem ſequentem non deprauatur ille actus voluntatis qui præceſſit, ſed actus voluntatis qui iteratur.

AD tertium dicendum, quòd ar.6.ad 1 ſicut iam dictum eſt, * malū contingit ex ſingularibus defectib[9], bonum autem ex tota & integra cauſa. vnde ſiue uoluntas ſit eius quod eſt ſecundum ſe malum, & ſub ratione boni, ſiue ſit boni ſub ratione mali, ſemper uoluntas erit mala: ſed ad hoc quòd ſit uolūtas bona, requiritur quod ſit boni ſub ratione boni, id eſt, ꝙ velit bonum & propter bonum.

ARTICVLVS VIII.

Vtrum quantitas bonitatis uel malitiæ in uolūtate ſequatur quantitatem boni uel mali in intentione.

122 Sup.ar.7. ad 2. Et mal.q.2. ar.2.ad 8

AD OCTAVVM ſic proceditur. Videtur, ꝙ quātitas bonitatis, in uoluntate dependeat ex quantitate bonitatis in intentione, quia ſuper illud Matt. 12. Bonus homo de theſauro bono cordis ſui profert bona: dicit glo. * Tantum bonum quis facit quantum intendit: Sed intentio non ſolum dat bonitatem actui exteriori, ſed etiā voluntati, ut dictū eſt. * ergo tātum aliquis habet bonam volūtatem quantum intendit.

* glo.interl.ibid. * ar. pec.

¶ 2 Præterea, Augmentata cauſa augmentatur effectus: ſed intētionis bonitas eſt cauſa bonæ uoluntatis. ergo quantū quis intēdit de bono, tm̄ voluntas eſt bona.

¶ 3 Præterea, In malis quantū aliquis intēdit, tm̄ peccat. ſi. n. aliquis proijciens lapidē intenderet facere homicidiū, reus eſſet homicidij. ergo pari ratione, ī bonis tantum eſt bona uoluntas, quantum aliquis bonum intendit.

SED contra, Poteſt eſſe intentio bona & uoluntas mala. ergo pari rōne pōt eſſe intentio magis bona, & voluntas minus bona.

CONCLVSIO.

Quantitas bonitatis uoluntatis non ſemper ſequitur quantitatem bonitatis intentionis, ſed malitiæ quantitas eſt ſecūdum quantitatem malitiæ intentionis.

RESPONDEO dicendum, ꝙ circa actum & intentionem finis duplex quantitas poteſt conſiderari. Vna ex parte obiecti, quia vult maius bonum, uel agit. Alia ex intenſione actus, quia intenſe vult, uel agit quod eſt maius ex parte agentis. Si igitur loquamur de quantitate vtriuſq; quātum ad obiectum, manifeſtū eſt, ꝙ quantitas actus non ſequitur quantitatē intentionis: quod quidē ex parte actus exterioris contingere poteſt dupliciter. Vno modo, quia obiectum, quòd ordinatē ad finem intentum, nō eſt proportionatum fini illi, ſicut ſi quis daret decem libras, nō poſſet conſequi ſuā intentionē, ſi intenderet emere rem valentem centum libras. Alio modo propter impedimenta, quæ ſuperuenire poſſunt circa exteriorem actum, quæ nō eſt in poteſtate noſtra remouere: puta aliquis intendit ire uſque Romam, & occurrunt ei impedimenta, quòd non poteſt hoc facere. Sed ex parte interioris act' voluntatis nō eſt niſi vnō modo; quia interiores actus uoluntatis ſunt in poteſtate noſtra, non autē exteriores actus: ſed uoluntas poteſt uelle aliquod obiectū nō proportionatum fini intento, & ſic u olun-

voluntas, quę fertur in illud obie
ctum abſolute conſideratum, nō
eſt tantum bona quantum eſt in-
tentio. Sed quia etiam ipſa inten-
tio quodāmodo pertinet ad actū
voluntatis, inquantum. ſ. eſt ratio
eius; propter hoc redundat quan-
titas bonæ intentionis in volunta
tem, inquantum. ſ. uoluntas vult
aliquod bonum magnū, vt finem:
licet illud, per quod vult conſeq
tantum bonum, non ſit dignum
illo bono. Si vero conſideretur
quantitas intentionis & actus ſe
cundum intenſionem vtriuſque,
ſic intenſio intentionis redundat
in actum interiorem & exterio-
rem uoluntatis, quia ipſa intētio
quodammodo ſe habet formali-
ter ad utrūque, ut ex ſupradictis
q. 12. ar. 4 patet, † licet materialiter intētio
ne recta exiſtente intenſa, poſſūt
eſſe actus interior uel exterior:
non ita intenſus materialiter lo-
quendo, puta cùm aliquis no ita
intenſe vult medicinām ſumere,
ſicut vult ſanitatem, tamen hoc
ipſum quod eſt intenſe intende-
re ſanitatem, redundat formali-
ter in hoc quod eſt intenſe uelle
medicari. Sed tamen hoc eſt conſi
derandum, ꝙ intenſio actus inte
rioris uel exterioris poteſt referri
ad intentionem ut obiectum. pu-
ta cum aliquis intendit intēſe vel
le, uel aliquid intenſe operāri, &
tamen non propter hoc intenſe
vult vel operatur: quia quantita-
tem intenti boni nō ſequitur bo-
nitas actus interioris uel exterio
In iſto ar. ris, ut dictum eſt. * Et inde eſt ꝙ
non quantum aliquis intēdit me
reri, meretur, quia quantitas me-
riti conſiſtit in intenſione actus,
q. 114. ar. vt infra dicetur. *
4.
AD primum ergo dicēdum, ꝙ
gloſſa illa loquitur quantùm ad
reputationem Dei, qui præcipuè
conſiderat intentionem finis. Vñ
alia gloſſa dicit ibidem, ꝙ theſau
rus cordis, intētio eſt, ex qua Deꝰ
In corp. iudicat opèra: bonitas enim intē-
ar. tionis, ut dictum eſt, * redundat
quodammodo in bonitatem uo-
luntatis, quæ facit etiam exterio-
rem actum apud Deum merito-
rium.

AD ſecundum dicēdum, quòd
ſola bonitas intentionis non eſt
tota cauſa bonæ uoluntatis: un-
de ratio non ſequitur.

AD tertium dicendum, quòd
ſola malitia intētionis ſufficit ad
malitiam uoluntatis. & ideo etiā
quantum mala eſt intentio, tan-
tum etiam mala eſt uoluntas: ſed
non eſt eadem ratio de bonitate: ar. 7 ad 2
vt dictum eſt. * & 3.

ARTICVLVS IX.

*Vtrum bonitas uoluntatis depē-
deat ex conformitate ad uolū
tatem diuinam.* 123

AD NONVM ſic proce- 2. diſt. 48.
ditur. Videtur ꝙ bonitas art. 1. Et
voluntatis humanæ non veri. qō.
dependeat ex conformitate volū 23. art. 7.
tatis diuinæ. Impoſſibile eſt enim cor.
voluntatem hominis conformari
voluntati diuinæ: ut patet per id
quod dicitur Iſa. 55. Sicut exaltā-
tur cæli à terra, ita exaltatæ ſunt
viæ meæ à uiis veſtris; & cogita-
tiones meæ à cogitationibus ue-
ſtris. Si ergo ad bonitatem uolun
tatis requireretur cōformitas ad
diuinam volūtatem, ſequeretur,
ꝙ impoſſibile eſſet hominis uo-
luntatem eſſe bonam: quod eſt in
conueniens.

¶ 2 Præterea, Sicut uolūtas no
ſtra deriuatur à uoluntate diui-
na, ita ſcientia noſtra deriuatur à
ſcientia diuina: ſed non requiri-
tur ad ſcientiam noſtram, quòd
ſit conformis ſciētiæ diuinæ. mul
ta. n. Deus ſcit, quæ nos ignora-
mus. ergo non requiritur ꝙ uolū
tas noſtra ſit conformis uolunta-
ti diuinæ.

¶ 3 Præterea, Volūtas eſt actio-
nis principium: ſed actio noſtra
non poteſt cōformari actioni di-
uinæ. ergo nec voluntas uolūtati.

SED contra eſt, quod dicitur Matth.26. Non ſicut ego uolo, ſed ſicut tu vis: quod dicit, quia rectũ vult eſſe hominem, & ad Deum dirigi: vt Aug. dicit in Enchi. *Rectitudo autem voluntatis eſt bonitas eius, ergo bonitas uoluntatis dependet ex conformitate ad voluntatem diuinam.

Habeť cõcione prima ĩ Pſa. 32. ſuper illud: rectos decet collaudatio. tom. 8.

CONCLVSIO.

Cùm vnumquodque bonum ſit inquantum attingit ad propriam menſuram: manifeſtũ eſt humanæ uoluntatis bonitatem ex conformitate ad diuinam dependere.

RESPONDEO dicendum, quòd ſicut dictũ eſt, * bonitas voluntatis dependet ex intentione finis: finis autem vltimus uoluntatis humanæ eſt ſummum bonũ, quod eſt Deus, vt ſupra dictum eſt. * Requiritur ergo ad bonitatem humanæ uoluntatis, ꝙ ordinetur ad ſummum bonum: hoc autem bonum primo quidem & per ſe comparatur ad uoluntatẽ diuinam, ut obiectum proprium eius: illud autem quod eſt primũ in quolibet genere, eſt mẽſura & ratio omnium quæ ſunt illius generis. vnumquodque autem rectum & bonum eſt inquantum attingit ad propriam menſuram. ergo ad hoc quod uoluntas hominis ſit bona, requiritur quòd conformetur voluntati diuinæ.

art. 7.

q. 1. ar. 7.

AD primum ergo dicendum, quòd uoluntas hominis non põt cõformari uoluntati diuinæ per æquiparantiam, ſed per imitationem: & ſimiliter cõformatur ſciẽtia hominis ſcientiæ diuinæ, inquãtum cognoſcit uerũ, & actio hominis actioni diuinæ inquantum eſt agenti cõueniens: & hoc per imitationem, non aũt ꝑ æquiparãtiã. Vnde patet ſolutio ad ſecũdum & ad tertium argumẽtũ.

ARTICVLVS X.

Vtrum neceſſarium ſit uoluntatem humanam cõformari uoluntati diuinæ in uolito, ad hoc quòd ſit bona. 124

AD DECIMVM ſic ꝓceditur. Videtur, ꝙ volũtas hominis nõ debeat ſemper conformari diuinæ uoluntati in uolito. Nõ enim poſſũmus uelle quod ignoram⁹: bonum.n. apprehenſum eſt obiectum uoluntatis: ſed quid Deus velit ignoramus in plurimis. ergo non poteſt humana voluntas diuinæ voluntati conformari in volito.

Inf. q. 39. art. 2. ad. 3. & 2. 2. q. 104. ar. 4. ad 3. & 1 di 48. ar. 3. & 4. Et veri. q. 23 ar. 7. & 8. Et opu. 9. qõ. 87.

¶ 2 Præterea Deus vult damnare aliquem quem præſcit in mortali peccato moriturum. ſi ergo homo teneretur conformare noluntatem ſuam diuinæ uoluntati in uolito, ſequeretur ꝙ hõ teneretur velle ſuam damnationem: quod eſt inconueniens.

¶ 3 Præterea, Nullus teneť velle aliquid quod eſt contra pietatem. ſed ſi homo uellet illud, qđ Deus vult; hoc eſſet quandoque contra pietatem: puta cum Deus vult mori patrem alicuius: ſi fili⁹ hoc idem uellet, cõtra pietatem eſſet. ergo non tenetur conformare uoluntatem ſuam uolũtati diuinæ in uolito.

SED contra, Quia ſuper illud Pſalm. 32. Rectos decet collaudatio, dicit gloſſ. * Rectum cor habet qui vult quod Deus vult: ſed quilibet tenetur habere rectum cor, ergo quilibet tenetur uelle quod Deus vult.

Aug. concione 1. de prima parte Pſ. 32. to 8.

¶ 2 Præterea, Forma uoluntatis eſt ex obiecto ſicut & cuiuſlibet actus: ſi ergo tenetur hõ conformare uoluntatem ſuam uolũtati diuinæ, requiritur ꝙ teneať conformare in uolito.

¶ 3 Præterea, Repugnantia voluntatum conſiſtit in hoc, ꝙ homines diuerſa uolunt: ſed quicũ-

que habet uoluntatem repugnantem diuinæ uoluntati, habet malam uoluntatem. ergo quicunq; non conformat uoluntatem ſuā uoluntati diuinæ in uolito, habet malam uoluntatem.

CONCLVSIO.

Voluntas humana tenetur diuinæ conformari uolūtati in uolito formaliter, non autē materialiter.

RESPONDEO dicendum,
art. 5. ꝙ ſicut ex prædictis patet:* uolūtas fertur in ſuum obiectum ſecundum quod à ratione proponitur: contingit autem aliquid à ratione conſiderari diuerſimode, ita ꝙ ſub una ratione eſt bonum, & ſecundum aliam ratione non bonum. Et ideo ſi uoluntas alicuius uelit illud eſſe, ſecundum qđ habet rationem boni, eſt bona: & uolūtas alterius ſi uelit illud idē non eſſe, ſecundum quod habet rationem mali, erit uoluntas etiā bona. Sicut iudex habet bonā uoluntatem dum uult occiſionē latronis, quia iuſta eſt: uoluntas autem alterius, puta vxoris uel filij, qui vult non occidi ipſum inquantum eſt ſecundum naturam mala occiſio, eſt etiam bona. Cū autem uoluntas ſequatur apprehenſionem rationis, uel intellectus; ſecundū quod ratio boni apprehenſi fuerit communior, ſecū dum hoc & uoluntas fertur in bonum communius. Sicut patet in exemplo propoſito. nam iudex habet curam boni cōis quod eſt iuſtitia: & ideo vult occiſionē latronis, quæ habet rationem boni ſecundum relationem ad ſtatum cōem: uxor autem latronis conſiderare habet bonum priuatū familiæ, & ſecundū hoc vult maritum latronem non occidi. Bonū autē totius uniuerſi eſt id, quod eſt apprehēſum à Deo, qui eſt vniuerſi factor & gubernator: unde quicquid vult, vult ſub rōne boni cōis, quod eſt ſua bonitas quæ eſt bonum totius uniuerſi. Apprehenſio aūt creaturæ ſecūdum ſuā naturā eſt alicuius boni particularis proportionati ſuæ naturæ: contingit autem aliquid eſſe bonū ſecūdum rationē particularē, quod non eſt bonum ſcđm rationem uniuerſalem, aut econuerſo, ut dictum eſt. * Et ideo cōtin- In iſto ar. git ꝙ aliqua uolūtas eſt bona uolens aliquid ſecundum rationem particularē conſideratum, quod tñ Deus non vult ſecūdum rationem vniuerſalē, aut econuerſo. Et inde eſt etiā ꝙ pñt diuerſæ uoluntates diuerſorum hominū circa oppoſita eſſe bonæ, prout ſub diuerſis rationibus particularib⁹ volunt hoc eſſe vel non eſſe. Non eſt aūt recta uoluntas alicuius hominis uolentis aliquod bonū particulare, niſi referat illud in bonum cōe, ſicut in finem: cùm etiā naturalis appetitus cuiuſlibet partis ordinetur in bonum cōe toti⁹. ex fine aūt ſumitur quaſi formalis ratio volendi illud, quod ad finem ordinatur: unde ad hoc ꝙ aliquis recta uolūtate velit aliquod particulare bonū, oportet ꝙ illud particulare bonum ſit uolitū materialiter, bonum aūt cōe diuinū ſit uolitum formaliter. Voluntas igitur humana tenetur conformari diuinæ voluntati in uolito formaliter: tenetur. n. uelle bonū diuinum & cōe, ſed non materialiter ratione iam dicta. * Sed tamē In iſtomet ar. quantum ad utrumq;, aliquo mō uoluntas humana conformať uoluntati diuinæ: quia ſecundū qđ conformatur uoluntati diuinæ in cōi ratione voliti, conformatur ei in fine ultimo: ſecundum autem quod non conformatur ei in uolito materialiter, cōformatur ei ſecundum ratione cauſæ efficiētis: quia hanc propriam inclinationē conſequentem naturā uel apprehenſionem particularē huius rei, habet res à Deo ſicut à cauſa effectiua. vnde conſueuit dici, quòd conformatur quantum ad hoc voluntas

luntas hominis uoluntati diuinę: quia vult hoc quod Deus vult cũ uelle. Eſt & alius modus conformitatis ſecundum rationem cauſæ formalis, ut ſcilicet homo uelit aliquid ex charitate ſicut De⁹ vult: & iſta etiam conformitas reducitur ad conformitatem formalem quæ attenditur ex ordine ad ultimum finem: quod eſt propriũ obiectum chatitatis.

AD primum ergo dicendũ, ꝙ volitum diuinum, ſecundum rationem communem quale ſit, ſcire poſſumus. Scimus enim, quòd Deus quicquid uult, uult ſub ratione boni: & ideo quicunq; vult aliquid ſub quacunq; ratione boni, habet voluntatem conformẽ voluntati diuinæ quantum ad rationem uoliti: ſed in particulari neſcimus quid Deus uelit: & quãtum ad hoc non tenemur conformare uolũtatem noſtram diuinæ uoluntati: in ſtatu tamen gloriæ omnes uidebunt in ſingulis quæ uolent ordinem eorum ad id, qđ Deus circa hoc vult: & ideo non ſolum formaliter, ſed materialiter in omnibus ſuam volũtatem Deo conformabunt.

AD ſecundum dicendum, ꝙ Deus non uult damnationem alicuius ſub ratione damnationis, nec mortem alicuius inquantum eſt mors, quia ipſe uult omnes homines ſaluos fieri: ſed vult iſta ſub ratione iuſtitiæ: unde ſufficit circa talia quòd homo uelit iuſtitiam Dei & ordinem naturę ſeruari. Vnde patet ſolutio AD TERTIVM.

AD primum uerò, quod in cõtrarium obiiciebatur, dicendum, ꝙ magis vult quod Deus vult, q conformat uoluntatem ſuam uoluntati diuinæ quantum ad rationem uoliti, quàm qui cõformat quantum ad ipſam rem uolitam: quia uoluntas principalius fertur in finem, quàm in id quod eſt ad finem.

AD ſecundum dicẽdum, quòd ſpecies & forma actus magis attẽditur ſecundum rationem obiecti: q̃ ſecundum id quod eſt materiale in obiecto.

AD tertium dicendum, quòd non eſt repugnantia uoluntatum quãdo aliqui diuerſa uolunt nõ ſecundum eandem rationem, ſed ſi ſub una ratione eſſet aliquid ab uno uolitum, quod alius nollet, hoc induceret repugnantiam uoluntatum: quod tamen non eſt in propoſito.

QVÆSTIO XX.

De bonitate & malitia exteriorum actuum humanorum, in ſex articulos diuiſa.

DEINDE cõſiderandum ẽ de bonitate & malitia quantum ad exteriores actus.

¶ Et circa hoc quæruntur ſex.

¶ Primo, vtrum bonitas & malitia per prius ſit in actu uoluntatis, uel in actu exteriori.

¶ Secũdo, vtrum tota bonitas vel malitia actus exterioris depẽdeat ex bonitate uoluntatis.

¶ Tertio, vtrum ſit eadem bonitas & malitia interioris & exterioris actus.

¶ Quarto, vtrum actus exterior aliquid addat de bonitate uel malitia ſupra actum interiorem.

¶ Quinto, vtrum euentus ſequens aliquid addat de bonitate uel malitia ad actum exteriorem.

¶ Sexto, vtrum idem actus exterior poſſit eſſe bonus & malus.

ARTICVLVS PRIMVS.

Vtrum bonitas uel malitia per prius ſit in actu uoluntatis, uel in actu exteriori.

125 AD PRIMVM ſic ꝓcceditur. Videtur, ꝙ bonum & malum per prius conſiſtat in actu exteriori, q̃ in actu voluntatis. Voluntas enim habet bonitatẽ ex obiecto: vt ſupra dictum eſt.* Sed actus exterior eſt obiectum interioris actus uoluntatis: dicimur.n. velle furtum, vel velle dare eleemoſynam. ergo malum & bonum per prius eſt in actu exteriori, quam in actu uolũtatis.

q 19. ar. 1

¶ 2 Præterea, Bonum per prius conuenit fini: quia ea quæ ſunt ad finem, habent rationem boni ex ordine ad finem: actus autem uoluntatis non poteſt eſſe finis, vt ſupra dictum eſt: * actus autẽ alterius potẽtiæ poteſt eſſe finis. ergo per prius cõſiſtit bonum in actu potentiæ alterius q̃ in actu voluntatis.

q. 1. ar. 1 ad 2.

¶ 3 Præterea, Actus uoluntatis formaliter ſe habet ad actum exteriorem, ut ſuprà dictum eſt. * Sed id quod eſt formale, eſt poſterius: nã forma aduenit materię. ergo per prius eſt bonum & malũ in actu exteriori, q̃ in actu uoluntatis.

q. 18. ar. 6

SED contra eſt quod Auguſt. dicit in lib. retractationum,* q̃d uoluntas eſt, qua peccatur & recte viuitur. ergo bonum & malũ morale per prius conſiſtit in uoluntate.

li. i. retra. ca. 9. circa mediũ tom. 1.

CONCLVSIO.

Actus exterioris bonitas, ſi conſideretur ſecundum ſuam naturã, magis à ratione, quàm à uoluntate eſt: ſed ſi ſecundum operis executionem ſpectetur, ſequitur uoluntatis bonitatem, quæ eſt eius principium.

RESPONDEO dicendum, ꝙ aliqui actus exteriores põt dici boni uel mali dupliciter. Vno mõ ſecũdũ genus ſuum, & ſcd̃m circunſtãtias in ipſis cõſideratas: ſicut dare eleemoſynam ſeruatis debitis circunſtãtiis. dicitur eſſe bonũ. Alio mõ dicitur aliquid eſſe bonũ uel malũ ex ordine ad finẽ, ſicut dare eleemoſynã ꝓ inanẽ gloriam. dicitur eſſe malũ. Cũ aũt finis ſit proprium obiectũ voluntatis, manifeſtum eſt ꝙ iſta rõ boni uel mali, quã hẽt actus exterior ex ordine ad finem, per prius inuenitur in actu uolũtatis, & ex eo deriuatur ad actũ exteriorem bonitas aũt uel malitia, quã hẽt actus exterior ſcd̃m ſe ꝓ debitã materiã & debitas circunſtantias, non deriuatur à uoluntate, ſed magis à ratione: ũñ, ſi conſideretur bonitas exterioris actus ſecundum quod eſt in ordinatione & apprehẽſione rationis, prior ẽ q̃ bonitas actus uoluntatis: ſed, ſi conſideretur ſecundum quod eſt in executione operis, ſequitur bonitatem uoluntatis, quæ eſt principium eius.

AD primum ergo dicendum, ꝙ actus exterior eſt obiectum uoluntatis, inquantum proponitur uoluntati à ratione, ut quoddam bonum apprehenſum & ordinatũ per rationem: & ſic eſt prius q̃ bonum actus uoluntatis: inquantũ uerò conſiſtit in executione operis, eſt effectus uoluntatis: & ſequitur uoluntatem.

AD ſecundum dicendum, ꝙ finis eſt prior in intẽtione, ſed eſt poſterior in executione.

AD tertium dicendum, quòd forma ſecundũ quod eſt recepta in materia: eſt poſterior uia generationis q̃ materia, licet ſit prior natura: ſed ſecundum quod eſt in cauſa agente eſt omnibus modis prior: uoluntas autem comparatur ad actum exteriorem, ſicut cã efficiens: unde bonitas actus uoluntatis eſt forma exterioris actus, ſicut in cauſa agẽte exiſtẽs.

ARTICVLVS II.

Vtrum tota bonitas & malitia exterioris actus dependeat ex bonitate uoluntatis.

AD SECVNDVM ſic proceditur. Videtur ꝙ tota bonitas & malitia act⁹ exterioris dependeat ex uoluntate. dicitur. n, Matth. 7 Nō poteſt arbor bona malos fructus facere, nec arbor mala facere fructus bonos. per arborem autē intelligitur uoluntas, & per fructū opus, ſecundū glo.* ergo non poteſt eſſe, ꝙ uolūtas interior ſit bona, & actus exterior ſit malus, aut econuerſo.

Eſt Aug. lib. 1. cōt. Iul. ca. 8. antè mediū, to. 7.

¶ 2. Præterea, Aug. dicit in lib. Retractationum, * quòd non niſi uoluntate peccatur, ſi ergo non ſit peccatum in uoluntate, nō erit peccatum in exteriori actu: & iō tota bonitas uel malitia exterioris actus ex uoluntate dependet.

* lib. 1. retrac. c. 9. circa mediū, to. 1.

¶ 3 Præterea, Bonum & malū; de quo nunc loquimur, ſunt differentię moralis actus. differētiæ autem per ſe diuidunt genus ſecundum Philoſophum in 8. Metaphy.* cum igitur actus ſit moralis ex eo ꝙ eſt uoluntarius, uidetur, ꝙ bonū & malū accipitur in actu ſolum ex parte uoluntatis.

li. 7. Metaph. tex. 43. to. 3.

SED cōtra eſt, quod Aug. dicit in lib. contra Mendaciū, * ꝙ quædā ſunt, quæ nullo quaſi bono fine, aut bona uoluntate poſſunt bene fieri.

cap. 7. parum ante medium tom. 4.

CONCLVSIO.

Tota bonitas & malitia exterioris actus ſecundum ordinem ad finem ex uoluntatis bonitate & malitia pēdet, quæ uerò ex circunſtantijs, à ratione cauſatur.

RESPONDEO dicendum, ꝙ ſicut iam dictum eſt,* in exteriori actu pōt conſiderari duplex bonitas, uel malitia. Vna ſecundū debitam materiam & circunſtantias. Alia ſecundum ordinem ad finem. Et illa quidem quæ eſt ſecundum ordinē ad finē, tota dependet ex uoluntate: illa aūt quę eſt ex debita materia vel circunſtantiis, depēdet ex ratione, & ex hac dependet bonitas voluntatis ſecundum quod in ipſam fertur.

Ar. p̄ced.

Q. p̄ced. ar. 6. & 7.

Eſt aūt conſiderandum, ꝙ ſicut ſupra dictum eſt, * ad hoc ꝙ aliquid ſit malum, ſufficit unus ſingularis defectus, ad hoc aūt ꝙ ſit ſimpliciter bonū, non ſufficit vnū ſingulare bonū, ſed requiritur integritas bonitatis. Si igitur uoluntas ſit bona & ex obiecto ꝓprio, & ex fine: conſequens eſt actū exteriorē eſſe bonū. Sed nō ſufficit ad hoc, ꝙ actus exterior ſit bon⁹ bonitate uolūtatis, quæ eſt ex intentione finis: ſed, ſi uoluntas ſit mala ſiue ex intētione finis, ſiue ex actu uolito, conſequens eſt actum exteriorem eſſe malum.

AD primum ergo dicēdum, ꝙ voluntas bona, prout ſignificatur per arborem bonam, eſt accipienda ſcđm quod hēt bonitatē & ex actu uolito, & ex fine intento.

AD ſecundum dicēdum, quòd nō ſolum aliquis uoluntate peccat, qn̄ vult malum finem, ſed ēt quando vult malum actum.

AD tertium dicendum, quòd voluntarium dicitur non ſolum actus voluntatis ſed ēt actus exteriores, prout à voluntate procedūt & rōne: & ideo circa utroſq; act⁹ pōt eē differētia boni & mali.

ARTICVLVS III.

Vtrum bonitas et malitia ſit eadem exterioris & interioris actus.

AD TERTIVM ſic proceditur. Videtur ꝙ non eadem ſit bonitas uel malitia actus interioris uolūtatis & exterioris actus. Actus enim interioris principiū eſt vis animæ interior apprehenſiua vel appetitiua, actus autē exterioris principium eſt potentia exequēs

1 2 7 Inf. ar. 4 ad 2.

motum: ubi autem ſunt diuerſa principia actionis, ibi ſunt diuerſi actus: actus aũt eſt ſubiectum bonitatis, uel malitiæ. non poteſt aũt eſſe idem aceñs in diuerſis ſub iectis. ergo nõ põt eſſe eadem bonitas interioris & exterioris act⁹.

¶ 2 Præterea, Virtus eſt, q̃ bonum facit habentem, & op⁹ eius bonũ reddit: ut dicitur in 2. Ethi. * ſed alia eſt uirtus intellectualis in potentia imperante, & alia uirtus moralis in potentia imperata, ut patet in principio 2. Ethic. * ergo alia eſt bonitas actus interioris, quæ eſt potentię imperãtis, & alia eſt bonitas actus exterioris, quæ eſt potentiæ imperatæ.

li. 2. ethi. c. 6. ĩ principio. to. 5. *li. 2. eth. ca. 1. to. 5

¶ 3 Pręterea. Cã & effectus idẽ eſſe non pñt: nihil. n. eſt cã ſuipſi⁹, ſed bonitas actus interioris eſt cã bonitatis act⁹ exterioris, aut econuerſo: ut dictum eſt. * ergo non põt eſſe eadem bonitas vtriuſq;.

*art. 1. & 2. huius q. & q. 18 ar. 6. † q. 18. ar. 6.

SED contra eſt quod ſupra † oſtenſum eſt, ꝙ actus uoluntatis ſe habet ut formale ad actum exteriorem: ex formali autem & materiali fit unũ. ergo eſt una bonitas actus ĩterioris & exterioris.

CONCLVSIO.

Bonitas & malitia exterioris actus ſecundum relationẽ ad finem eadem eſt cum bonitate & malitia interioris actus uoluntatis, ſed ſecundum relationẽ ad circunſtantias non vna, ſed diuerſæ ſunt bonitas interioris actus, & exterioris, etſi una in alteram redũdet.

RESPONDEO dicendum, ꝙ ſicut ſupra dictum eſt, * actus interior uoluntatis & actus exterior, prout conſiderantur in genere moris, ſunt vnus actus: contingit autem quandoque actum, qui eſt unus ſubiecto, habere plures rationes bonitatis uel malitiæ, & quandoq; unam tm̃. Sic ergo dicendum, quod quandoque eſt eadem bonitas uel malitia interioris actus & exterioris, quando q̃; alia & alia. Sicut. n: dictum eſt, * prædictæ duæ bonitates, uel malitiæ, ſ. interioris & exterioris act⁹ adinuicem ordinantur. Contingit autem in his, quæ ad aliud ordinantur, quòd aliquid eſt bonũ ex hoc ſolum, ꝙ ad aliud ordinatur: ſicut potio amara ex hoc ſolo eſt bona, q̃ eſt ſanatiua: unde nõ eſt alia bonitas ſanitatis & potionis, ſed una & eadem. Quãdoque uerò illud quod ad aliud ordinatur: habet in ſe aliquã rationem boni, etiam præter ordinem ad aliud bonum, ſicut medicina ſaporoſa habet rationem boni delectabilis præter hoc, ꝙ eſt ſanatiua. Sic ergo dicendum, ꝙ quando actus exterior eſt bonus uel malus ſolum ex ordine ad finem; tũc eſt omnino eadem bonitas & malitia actus uoluntatis, quæ per ſe reſpicit finem, & actus exterioris, qui reſpicit finem mediante actu uoluntatis. cùm autem actus exterior habet bonitatem uel malitiam ſecundum ſe, ſ. ſecundũ materiam uel circunſtantiam: tunc bonitas exterioris actus eſt una, & bonitas uoluntatis, quæ eſt ex fine, eſt alia: ita tñ ꝙ bonitas finis ex uoluntate redundat in actum exteriorem, & bonitas malitiæ & circunſtantiarũ redundat in actũ uoluntatis, ſicut iam dictũ eſt. *

q. 17. ar. 4 & q. 18. ar. 6. q. 18. ar. 6 Art. 1.

AD primum ergo dicẽdum, ꝙ ratio illa probat quòd actus interior & exterior ſunt diuerſi ſecũdum genus naturæ, ſed tamen ex eis ſic diuerſis conſtituitur unum in gñe moris, ut ſupra dictũ eſt. * q. 17. ar. 4

AD ſecundum dicendum, ꝙ ſicut dicitur in 6. Ethic. * Virtutes morales ordinantur ad ipſos actus uirtutum, qui ſunt quaſi fines: prudentia aũt, quæ eſt in ratione ad ea quæ ſunt ad finem, & propter hoc requiruntur diuerſæ uirtutes. Sed ratio recta de ipſo fine uirtutum non habet aliam bonitatem, q̃ bonitatem uirtutis ſecundum quod bonitas rationis parti-

li. 6. ethi. ca. 1. in fine, tom. 5

participatur in qualibet uirtute.

AD tertium dicēdum, ꝙ quādo aliquid ex vno deriuatur in alterum, ſicut ex cauſa agente vniuoca; tunc aliud eſt quod eſt in utroque: ſicut cùm calidum calefacit, alius numero eſt calor calefacientis & calor calefacti: licet idem ſpecie. Sed quando aliquid deriuatur ab uno in alterū ſecundum analogiam uel proportionē, tunc eſt tantum unum numero: ſicut à ſano quod eſt in corpore animalis, deriuatur ſanum ad medicinam & urinam, nec alia ſanitas eſt medicinæ & urinæ, quàm ſanitas animalis, quam medicina facit, & urina ſignificat: & hoc modo à bonitate uoluntatis deriuatur bonitas actus exterioris; & econuerſo, ſ. ſecundū ordinem unius ad alterum.

ARTICVLVS IIII.

Vtrū actus exterior aliquid addat de bonitate uel malitia ſupra actum interiorem.

128 Inf. q. 24. ar. 3. cor. Et 2. 2. q. 76. art. 4. ad 2. & 2. di. 40. ar. 3. Et ma. qō. 2. art. 2. ad 8. * ex ho. 19. ī Mat. aliquantulum à prin. to. 2

AD QVARTVM ſic ꝓceditur. Videtur, ꝙ exterior actus nō addat in bonitate uel malitia ſupra actum interiorem: dicit. n. Chryſ. ſuper Math. * Voluntas eſt, q̄ aut remuneratur pro bono, aut condemnatur pro malo. opera autem teſtimonia ſunt uoluntatis. non ergo quærit Deus opera propter ſe, ut ſciat quomodo iudicet, ſed propter alios: ut omnes intelligant, quia iuſtus eſt Deus: ſed malum uel bonum magis eſt æſtimādum ſecundum iudicium Dei, q̄ ſecundum iudicium hominum. ergo actus exterior nihil addit ad bonitatem uel malitiam ſuper actum interiorem.

¶ 2 Præterea, Vna & eadem eſt bonitas interioris & exterioris actus, ut dictum eſt: † ſed augmentum fit per additionem vnius ad alterum. ergo actus exterior non addit in bonitate, uel malitia ſuper actum interiorem. (margin: † ar. pce.)

¶ 3 Præterea, Tota bonitas creaturæ nihil addit ſupra bonitatem diuinā: quia tota deriuatur à bonitate diuina: ſed bonitas actus exterioris quandoq; tota deriuatur ex bonitate actus interioris: quandoque autem econuerſo, ut dictum eſt: * non ergo unum eorum addit in bonitate uel malitia ſuper alterum. (margin: ar. pced)

SED contra, Omne agens intendit conſequi bonum, & uitare malum. ſi ergo per actum exteriorem nihil additur de bonitate vel malitia, fruſtra qui habet bonam voluntatem uel malā, facit opus bonum, aut deſiſtit à malo opere, quod eſt inconueniens.

CONCLVSIO.

Bonitas exterioris actus quā habet ex bonitate finis non niſi per accidens, addit ad bonitatem interioris actus: ea uero quam habet ſecūdū materiā & conuenientes circunſtantias, cùm ſit ſicut terminus interioris actus, adauget eius bonitatem, uel malitiam.

RESPONDEO dicendum, ꝙ ſi loquamur de bonitate exterioris actus, quam habet ex bonitate finis, tunc actus exterior nihil addit ad bonitatem: niſi cōtingat ipſam uoluntatē ſcd̄m ſe fieri meliorem in bonis, uel peiorē in malis; quod quidē uidetur poſſe contingere tripliciter. Vno mō ſecundū numerū: puta cū aliquis vult aliquid facere bono fine uel malo, & tunc quidē nō facit, poſt modū aūt vult & facit, duplicat actus uoluntatis: & ſic fit duplex bonū uel duplex malū. Alio mō quātū ad extenſionē: puta cū aliquis vult facere aliquid bono fine uel malo, & ꝑꝑ ailquod impedimentum deſiſtit; alius aūt continuat motum uolūtatis quouſq; opus perficiat: manifeſtum eſt ꝙ huiuſmodi uoluntas eſt diu...

nior in bono uel malo, & ſecundum hoc eſt peior uel melior. Tertiò, ſecundum intentionẽ: sũt enim quidam actus exteriores, q inquantum ſunt delectabiles vel pœnoſi, nati ſunt intendere volũtatem vel remittere: conſtat autẽ ꝙ quanto uoluntas intenſius tendit in bonum uel malum, tanto eſt melior uel peior.

Si autem loquamur de bonitate actus exterioris, quam hẽt ſecundum materiam & debitas circunſtãtias, ſic comparatur ad voluntatem vt terminus & finis: & hoc mõ addit ad bonitatẽ uel malitiam uoluntatis: quia omnis inclinatio uel motus perficitur in hoc, ꝙ conſequitur finem uel attingit terminum. vnde non eſt ꝑfecta uoluntas niſi ſit talis, quæ opportunitate data operetur. Si verò poſſibilitas deſit uoluntate exiſtente perfecta ut operaretur ſi poſſet, defectus perfectionis, q̃ eſt ex actu exteriori, eſt ſimpliciter inuoluntarium. Inuoluntariũ aũt ſicut non meretur pœnã, uel præmium in operando bonũ aut malum: ita non tollit aliquid de præmio vel de pœna, ſi homo inuolũtariè ſimpliciter deficiat ad faciendum bonum uel malum.

AD primum ergo dicendũ, ꝙ Chryſ. loquitur qñ uoluntas hominis eſt conſummata, & nõ ceſſatur ab actu niſi propter impotẽtiam faciendi.

AD ſecundum dicendum, ꝙ ratio illa procedit de bonitate actus exterioris quam habet à bonitate finis: ſed bonitas actus exterioris, quam habet à materia & circunſtantijs, eſt alia à bonitate uoluntatis, quę eſt ex fine: nõ autẽ alia à bonitate uoluntatis, quã habet ex ipſo actu uolito, ſed cõparatur ad ipſam, ut ratio & cauſa eius, ſicut ſupra dictum eſt.* Et per hoc etiam patet ſolutio ad TERTIVM. [art. 1.]

ARTICVLVS V.

Vtrum euentus ſequens, aliquid addat de bonitate uel malitia ad exteriorem actum.

AD QVINTVM ſic proceditur. Videtur, ꝙ euentus ſequens, addat ad bonitatem uel malitiam actus. Effectus. n. uirtute præexiſtit in cauſa: ſed euentus conſequuntur actus, ſicut effectus cauſas: ergo virtute præexiſtunt in actibus. Sed unumquodq; ſecundum ſuã uirtutem iudicatur bonũ uel malum, nã virtus eſt, quæ bonũ facit habentẽ, ut dicitur in 2. Ethico.* Ergo euentus addunt aliquid ad bonitatem uel malitiam actus.

[Inf. q. 73. art. 8. Et mal. q. 1. art. 3. ad 15. & qõ. 3. art. 10. ad 5.]

[li. 2. ca. 6. in princ. tom. 5.]

¶ 2 Præterea, Bona quæ faciũt auditores, ſunt effectus quidã cõſequentes ex prædicatione doctoris, ſed hmõi bona redundant ad meritum prædicatoris, ut patet ꝑ id quod dicitur Philippenſium 4. Fratres mei chariſſimi & deſideratiſſimi, gaudium meum, & corona mea. ergo euentus ſequens addit ad bonitatem uel malitiã actus.

¶ 3 Præterea, Pœna nõ additur niſi creſcente culpa: unde dicitur Deutero. 25. pro menſura peccati erit & plagarum modus. ſed ex euentu ſequente additur ad pœnã: dicitur. n. Exo. 21. ꝙ ſi bos fuerit cornupeta ab heri & nudiuſtertius, & conteſtati ſunt dominum eius, nec recluſit eum, occideritq; virum aut mulierem: & bos lapidibus obruetur, & dominum illius occident. non aũt occideretur ſi bos non occidiſſet hominem, etiam non recluſus. ergo euentus ſequens addit ad bonitatem uel malitiam actus.

¶ 4 Præterea, Si aliquis ingerat cãm mortis, percutiendo, uel ſententiam dando, & mors nõ ſequatur, non cõtrahitur irregularitas: contraheretur aũt ſi mors ſequeretur. ergo euentus ſequens addit ad bonitatem uel malitiã actus.

SED contra, Euentus ſequens non facit actum malum, qui

qui erat bonus, nec bonum qui erat malus: puta ſi aliqs det eleemoſynam pauperi, quā ille abutatur ad peccatum, nihil deperit ei, qui eleemoſynam facit: & ſimiliter ſi aliquis patienter ferat iniuriam ſibi factam, nō propter hoc excuſatur ille, qui fecit. Ergo euentus ſequens non addit ad bonitatem vel malitiam actus.

CONCLVSIO.

Euentus ſequens præcogitatus, auget bonitatem vel malitiā exterioris actus, non præcogitatus autem ſi per accidens vel in paucioribus ſequitur, non auget: aliud eſt ſi in pluribus, vel per ſe ſequatur.

RESPONDEO dicendū, ꝙ euentus ſequens aut eſt præcogitatus, aut nō. Si eſt præcogitatus, manifeſtum eſt quòd addit ad bonitatem vel malitiam actus: cum enim aliquis cogitās, ꝙ ex opere ſuo multa mala poſſunt ſequi, nec propter hoc dimittit: ex hoc apparet uoluntas eius eſſe magis inordinata. Si autem euentus ſequens non ſit præcogitatus, tunc diſtinguendum eſt: quia ſi per ſe ſequitur ex tali actu, & vt in pluribus, ſecundum hoc euentus ſequēs addit ad bonitatem vel malitiam actus. manifeſtū eſt enim meliorem actum eſſe ex ſuo genere, ex quo poſſunt plura bona ſequi, & peiorē, ex quo nata ſunt plura mala ſequi: ſi verò per accidens, & vt in paucioribus, tunc euentus ſequens non addit ad bonitatem vel ad malitiā actus. nō enim datur iudicium de re aliqua ſecundum illud quod eſt per accidens, ſed ſolum ſecundum illud quod eſt per ſe.

AD primum ergo dicendū, ꝙ virtus cauſæ exiſtimatur ſecundum effectus per ſe; non autem ſecundum effectus per accidens.

AD ſecundum dicendum, ꝙ bona quæ auditores faciunt, conſequūtur ex prædicatione doctoris, ſicut effectus per ſe, vnde redundāt ad præmiū prædicatoris: & præcipuè qñ ſunt præintenta.

AD tertium dicendum, quòd euentus ille pro quo illi pœna infligenda mandatur, & per ſe ſequitur ex tali cauſa, & iterū ponitur vt præcogitatus: & ideo imputatur ad pœnam.

AD quartum dicēdum, quòd ratio illa procederet ſi irregularitas ſequeretur culpam, non aūt ſequitur culpam, ſed factum ꝑ aliquem defectum ſacramenti.

ARTICVLVS VI.

Vtrum idem actus exterior poſſit eſſe bonus & malus. 130

Inf. q. 72. ar. 6. c. Et 2. 2. q. 99. ar. 2. ad 2 & arti. 3. ad 2. Et 2 diſt. 40. arti. 4 & mal. q. 2. arti. 4. Et veri. q. 1. ar. 4. c. & q. 2. ar. 3. cor.

AD SEXTVM ſic proceditur. Videtur ꝙ vnus actus poſſit eſſe bonus & malus. Motus enim eſt vnus qui eſt continuus, vt dicitur in 5. Phyſic.* ſed vnus motus continuus pōt eſſe bonus & malus, puta ſi aliquis continuè ad eccleſiam vadens, primo quidem intendat inanem gloriam, poſtea intendat Deo ſeruire. Ergo vnus actus poteſt eſſe bonus & malus.

¶ 2 Præterea, Secundum Philoſophum in 3. Phyſic.† actio & paſſio ſunt vnus actus, ſed poteſt eſſe paſſio bona ſicut Chriſti; & actio mala: ſicut Iudæorum. Ergo vnus actus poteſt eſſe bonus & malus.

*li. 5. Phyſi. tex. 39. & 40. to. 2.

†l. 3. Phy. text. 14. 20. 21. 10. 2.

¶ 3 Præterea, Cum ſeruus ſit quaſi inſtrumētum domini, actio ſerui eſt actio domini, ſicut actio inſtrumenti eſt actio artificis. ſed poteſt contingere, quòd actio ſerui procedat ex bona voluntate domini, & ſic ſit bona, & ex voluntate mala ſerui, & ſit mala. Ergo idem actus poteſt eſſe bonus & malus.

SED contra, Contraria non poſſunt eſſe in eodem: ſed bonū & malum ſunt contraria: ergo vnus actus non poteſt eſſe bonus & malus.

CON-

CONCLVSIO.

Si conſideretur vnus actus vt eſt vnus in genere moris, fieri nõ poteſt vt ſit bonus & malus: verum ſi conſideretur vt eſt vnus vnitate naturę & non vnitate moris, ſic vnum eundemque actũ bonum & malum eſſe, nihil vetat.

RESPONDEO dicendum, quòd nihil prohibet aliquid eſſe vnum ſecundum quod eſt in vno genere, & eſſe multiplex ſecundum quod refertur ad aliud genus: ſicut ſuperficies cõtinua eſt vna ſecundum quod cõſideratur in genere quantitatis, tamen eſt multiplex ſecundum quod refertur ad genus coloris, ſi partim ſit alba, & partim nigra. Et ſecundũ hoc nihil prohibet aliquem actũ eſſe vnum ſecundum quod refertur ad genus naturæ, qui tamen non eſt vnus ſecundũ quod refertur ad genus moris: ſicut & econ-
artic. 3. uerſo, vt dictum eſt.* Ambulatio enim continua eſt vnus actus ſecundum genus naturæ, poteſt tamen contingere quòd ſint plures ſecundum genus moris, ſi mutetur ambulantis uoluntas, quæ eſt principium actuum moralium, ſi ergo accipiatur vnus actus, put eſt in genere moris, impoſſibile eſt, quòd ſit bonus & malus bonitate & malitia morali: ſi tamen ſit vnus vnitate naturæ, & non vnitate moris, poteſt eſſe bonus & malus.

AD primum ergo dicendum, quòd ille motus continuus qui procedit ex diuerſa intentione, licet ſit vnus vnitate naturæ, non eſt tamen vnus vnitate moris.

AD ſecundum dicendum, ꝙ actio & paſſio pertinent ad genus moris, inquantum habent rationem voluntarij, & ideo ſecundũ quod diuerſa voluntate dicuntur voluntaria, ſecundum hoc ſunt duo moraliter, & poteſt ex vna parte ineſſe bonum, & ex alia malum.

AD tertium dicendum, quòd actus ſerui inquantum procedit ex voluntate ſerui, non eſt actus domini, ſed ſolum inquantum procedit ex mandato domini. vnde ſic non facit ipſum malum mala voluntas ſerui.

QVÆSTIO XXI.

De ijs quæ conſequuntur actus humanos in bonitate, vel malitia, in quatuor articulos diuiſa.

DEINDE conſiderãdum eſt de his quę conſequuntur actus humanos ratione bonitatis vel malitiæ.

¶ Et circa hoc quæruntur quatuor.

¶ Primo, vtrum actus humanus inquãtum eſt bonus vel malus, habeat rationem rectitudinis vel peccati.

¶ Secundo, vtrum habeat rationem laudabilis vel culpabilis.

¶ Tertio, vtrum habeat rationẽ meriti vel demeriti.

¶ Quarto, vtrum habeat rationẽ meriti vel demeriti apud Deum.

ARTICVLVS I.

Vtrum actus humanus inquantum eſt bonus vel malus, habeat rationẽ rectitudinis uel peccati. 131

ADPRIMVM ſic proceditur. Videtur quod actus humanus inquãtum eſt bonus vel malus, non habeat rationem rectitudinis vel peccati. Peccata enim ſunt monſtra in natura; vt dicitur in 2. Phyſi.* monſtra autẽ non ſunt actus, ſed ſunt quædam res generatæ præter ordinem naturæ: ea autẽ quæ ſunt ſecũdum artem & rationem, imitantur ea quæ ſunt ſecundum naturam, vt ibidem dicitur. Ergo actus ex hoc, quod eſt inordinatus

Mal. q. 2. arti. 2. ad tertium.

li. 2. Phy. te. 82. t. 2.

tus

tus & malus, nō habet rationem peccati.

¶ 2 Præterea, Peccatum vt dicitur in 2. Phyſic.* accidit in natura & arte, cùm non peruenitur ad finem intentum à natura vel arte: ſed bonitas vel malitia act* humani maximè conſiſtit in intentione finis, & eius proſecutione. ergo videtur quòd malitia actus non inducat rationem peccati.

li. 2. Phy. tex. 82. to mo. 2.

¶ 3 Præterea, Si malitia actus induceret rationem peccati, ſequeretur quod vbicunque eſſet malū, ibi eſſet peccatum: hoc autem eſt falſum, nam pœna licet habeat rationem mali, non tamē habet rationem peccati: non ergo ex hoc quod aliquis actus eſt malus, habet rationem peccati.

SED contra, Bonitas actus humani, vt ſuprà oſtēſum eſt;* principaliter dependet à lege æterna, & per conſequens malitia eius in hoc conſiſtit, quòd diſcordat à lege æterna: ſed hoc facit rationē peccati. Dicit enim Auguſt. 22. cōtra Fauſtum,* quòd peccatum eſt dictum vel factum vel concupitum contra legem æternam. Ergo actus humanus ex hoc quòd eſt malus, habet rationem peccati.

q. 19. ar. 4

l. 22. contra Fauſ. ca. 27. in princip. tomo 6.

CONCLVSIO.

Cùm ex eo actus bonus vel malus dicatur quod rationis & æternæ legis ordinem ſequatur vel non ſequatur, actum humanum ex hoc quod bonus eſt vel malus rectitudinis habere rationem vel peccati, neceſſarium eſt.

RESPONDEO dicēdum, ꝙ malum in plus eſt quàm peccatū, ſicut & bonum in plus eſt, quàm rectum: quælibet enim priuatio boni in quocunque conſtituit rationem mali, ſed peccatum propriè conſiſtit in actu, qui agitur propter finem aliquem, cùm non habet debitum ordinem ad finē illum. Debitus autem ordo ad finem ſecundum aliquam regulā menſuratur, quæ quidem regula in his, quæ ſecundū naturā agūt, eſt ipſa uirtus naturæ, quæ inclinat in talem finem. Quando ergo actus procedit à uirtute naturali ſecundum naturalem inclinationem in finem, tunc ſeruatur rectitudo in actu, quia medium non exit ab extremis, ſcilicet actus ab ordine actiui principij ad finem. Quando autem à rectitudine tali actus aliquis recedit, tūc incidit ratio peccati. In his verò quę aguntur per uoluntatem, regula proxima eſt ratio humana, regula autem ſuprema eſt lex æterna. Quandocunque ergo actus hominis procedit in finem ſecundum ordinem rationis & legis æternæ, tunc actus eſt rectus: quando autē ab hac rectitudine obliquatur, tunc dicitur peccatum. Manifeſtum eſt autē ex præmiſſis,* ꝙ omnis actus volūtarius eſt malus per hoc quod recedit ab ordine rationis & legis æternæ, & omnis actus bonus concordat rationi & legi æternę. vnde ſequitur quod actus humanus ex hoc, ꝙ eſt bonus vel malus habeat rationem rectitudinis vel peccati.

Q. 19.

AD primum ergo dicendum, ꝙ monſtra dicuntur eſſe peccata inquantum producta ſunt ex peccato in actu naturæ exiſtente.

AD ſecundū dicendum, quòd duplex eſt finis, ſcilicet ultimus & propinquus. In peccato autem naturæ deficit quidem actus à fine vltimo, qui eſt perfectio generati, non autem deficit à quocunque fine proximo: operatur eñ natura aliqd formando. Similiter in peccato volūtatis, ſemper eſt defectus ab ultimo fine intento, qa nullus actus uolūtatis malus eſt ordinabilis ad beatitudinem, quæ eſt vltimus finis: licet non deficiat ab aliquo fine proximo.

ximo, quem uoluntas intendit et conſequitur. vnde etiam eum ipſa intentio huius finis ordinetur ad finem ultimum, in ipſa intentione huiuſmodi finis poteſt inueniri ratio rectitudinis & peccati.

AD tertium dicendum, quòd vnumquodque ordinatur ad finẽ per actum ſuũ: & ideo ratio peccati, quæ conſiſtit in deuiatione ab ordine ad finem, propriè conſiſtit in actu. ſed pęna reſpicit perſonam peccantem: vt in primo dictum eſt. *

p.p. q.48.

ARTICVLVS II.

Vtrum actus humanus inquantum eſt bonus vel malus, habeat rationem laudabilis vel culpabilis.

132

3. diſ. 24. ar. 1. q. 2. co. Et 4. diſ. 16. q. 3. ar. 2. q. 1. ad primũ, & q. 6. ar. 2. ad tertiũ, & mal. q. 2. art. 2. ad tertium. * tex. 82. 83. 84. † c. 5. to. 5.

AD SECVNDVM ſic proceditur. Videtur, ꝙ actus humanus ex hoc, ꝙ eſt bonus vel malus, nõ habet rationẽ laudabilis vel culpabilis. peccatum enim contingit in his, quę aguntur à natura, vt dicitur in 2. Phyſic. * ſed tamen ea quæ ſunt naturalia, non ſunt laudabilia, nec culpabilia: vt dicitur in 3. Ethic. † ergo actus humanus ex hoc quòd eſt malus, vel peccatũ, non habet rationem culpæ: & per conſequens nec ex hoc quòd eſt bonus, habet rationem laudabilis.

¶ 2 Præterea, Sicut contingit peccatum in actibus moralibus, ita & in actibus artis: quia vt dicitur in 2. Phyſic. * peccat Grammaticus nõ rectè ſcribẽs, & Medicus non rectè dans potionẽ. ſed non culpatur artifex ex hoc, ꝙ aliquid malum facit, quia ad induſtriam artificis pertinet, quòd poſſit & bonum opus facere, & malum cùm voluerit. ergo uidetur quòd etiam actus moralis ex hoc quòd eſt malus, nõ habeat rationem culpabilis.

text. 82. tomo 2.

¶ 3 Præterea, Dion. dicit in 4. cap. de di. no. * quòd malum eſt infirmum & impotens: ſed infirmitas vel impotentia, vel tollit vel diminuit rationem culpæ: nõ ergo actus humanus eſt culpabilis ex hoc quòd eſt malus.

c. 4. p. 4. à medio.

SED contra eſt quod Philoſophus dicit, quòd laudabilia ſunt virtutum opera: vituperabilia autem vel culpabilia opera contraria: ſed actus boni ſunt actus virtutis, quia uirtus eſt quæ bonum facit habentem; & opus eius bonum reddit, vt dicitur in 2. Eth. * vnde actus oppoſiti ſunt actus mali. ergo actus humanus ex hoc quòd eſt bonus uel malus, habet rationem laudabilis uel culpabilis.

li. 2. ethi. c. 6. in pr. tomo 5.

CONCLVSIO.

Cùm omnes humani actus à nobis liberè procedant, neceſſarium eſt omnem actum hominis, vt bonum vel malum, culpabilis vel laudabilis rationem habere.

RESPONDEO dicendũ, ꝙ ſicut malũ eſt in plus quàm peccatum, ita peccatum eſt in plus quàm culpa. Ex hoc enim dicitur actus culpabilis uel laudabilis, quod imputatur agẽti: nihil enim eſt aliud laudari vel culpari, quã imputari alicui malitiam uel bonitatem ſui actus. Tunc enim actus imputatur agenti, quando eſt in poteſtate ipſius, ita quòd habeat dominium ſui actus: hoc autem eſt in omnibus actibus uolũtarijs, quia per uoluntatem homo dominium ſui actus habet, vt ex ſupradictis patet. * Vnde relinquitur, quòd bonum uel malũ in ſolis actibus uoluntarijs conſtituit rationem laudis uel culpę: in quibus idem eſt malum, peccatum, & culpa.

q. 1. arti. 1. & 2.

AD primum ergo dicendum, quòd actus naturales non ſunt in poteſtate naturalis agentis, cùm natura ſit determinata ad vnum: &

& ideo licet in actibus naturalibus ſit peccatum, non tamen eſt ibi culpa.

AD ſecundum dicendum, ꝙ ratio aliter ſe habet in artificialibus & aliter in moralibus. In artificialibus enim ratio ordinatur ad finem particularem, quod eſt aliquid per rationem excogitatũ. In moralibus autẽ ordinatur ad finem communem totius humanæ vitæ: finis autem particularis ordinatur ad finem communem. Cùm enim peccatum ſit per deuiationem ab ordine ad finem, vt dictum eſt, * in actu artis contingit dupliciter eſſe peccatum. Vno modo per deuiationem à fine particulari intento ab artifice, & hoc peccatum erit proprium arti: puta ſi artifex intendens facere bonum opus faciat malũ, vel intendens malum, faciat bonum. Alio modo per deuiationem à fine cõmuni humanæ uitę: & hoc modo dicetur peccare, etiam ſi intendat facere malum opus, & faciat per hoc vt alius decipiať. ſed hoc peccatum non eſt proprium artifi cis inquãtum artifex, ſed inquãtum homo eſt. vnde ex primo peccato culpatur artifex inquantum artifex, ſed ex ſecundo culpatur homo inquantũ homo. Sed in moralibus, vbi attẽditur ordo rationis ad finem communem humanæ vitæ, ſemper peccatum & malum attenditur per deuiationem ab ordine rationis ad finem communẽ humanæ uitæ: & ideo culpatur ex tali peccato homo, & inquantum eſt homo, & inquantũ moralis eſt. vnde Philoſophus dicit in 6. Ethi. * quòd in arte volẽs peccans eſt eligibilior: circa prudentiam autem minus, ſicut & in virtutibus moralibus: quarum prudentia eſt directiua.

artic. 1.

* l. 6. eth. c. 5. circa finem, to mo 5.

AD tertium dicendum, quòd illa infirmitas, quæ eſt in malis voluntarijs, ſubiacet poteſtati hominis: & ideo nec tollit nec diminuit rationem culpæ.

ARTICVLVS III.

Vtrum actus humanus inquantum eſt bonus vel malus, habeat rationem meriti, vel demeriti. 123

AD TERTIVM ſic proceditur. Videtur ꝙ actus humanus non habeat rationem meriti vel demeriti ꝑ ſuam bonitatẽ vel malitiam. meritum enim & demeritũ dicitur per ordinẽ ad retributionem, quæ locum ſolum habet in his quæ ad alterum ſunt. ſed non omnes actus humani boni vel mali ſunt ad alterum, ſed quidã ſunt ad ſeipſum: ergo non omnis actus humanus bonus vel malus, habet rationem meriti, vel demeriti.

2. diſt. 40. at. 5 Et 4 diſ. 16. q. 3. ar. 1. q. 1. ad primum & mal. q. 2. arti. 2. ad tertium.

¶ 2 Præterea, Nullus meretur pœnam vel præmium ex hoc ꝙ diſponit, vt vult de eo cuius eſt dominus: ſicut ſi homo deſtruat rem ſuam, non punitur, ſicut ſi deſtrueret rem alterius. ſed homo eſt dominus ſuorũ actuum, ergo ex hoc quòd benè vel malè diſponit de ſuo actu, nõ meretur pœnam uel præmium.

¶ 3 Præterea, Ex hoc quòd aliquis ſibi ipſi acquirit bonum, nõ meretur, vt ei bene fiat ab alio: & eadem ratio eſt de malis. ſed ipſe actus bonus eſt quoddam bonũ & perfectio agentis; actus autem inordinatus eſt quoddam malũ ipſius. non ergo ex hoc quòd homo facit malum actum vel bonum, meretur vel demeretur.

SED contra eſt quod dicitur Iſaiæ 3. Dicite iuſto, quoniam bene, quoniam fructum adinuẽtionum ſuarum comedet: væ impio in malum, retributio enim manuum eius fiet ei.

CONCLVSIO.

Actus humani vt boni vel mali, meriti vel demeriti ratio-

nem

nem habent ſecundum retributionem iuſtitiæ ad alterum.

RESPONDEO dicendum, quòd meritum & demeritum dicuntur in ordine ad retributionē, quæ fit ſecundum iuſtitiam: retributio autem ſecundum iuſtitiam fit alicui ex eo quod agit in profectum, vel nocumentum alterius. Eſt autem cōſiderandum, quòd unuſquiſque in aliqua ſocietate uiuens, eſt aliquo modo pars & membrum totius ſocietatis; quicunq; ergo agit aliquid in bonum, vel malum alicuius in ſocietate exiſtentis, hoc redūdat in totam ſocietatem: ſicut qui lædit manum, per conſequens lędit hominem. Cùm ergo aliquis agit in bonum vel malum alterius ſingularis perſonæ, cadit ibi dupliciter ratio meriti vel demeriti. Vno modo ſecundum quod debet ei retributio à ſingulari perſona, quàm iuuat vel offendit: alio modo ſecundum quod debetur ei retributio à toto collegio. Quādo verò aliquis ordinat actū ſuum directe in bonum vel malum totius collegij, debetur ei retributio. primo quidem & principaliter à toto collegio, ſecundario verò ab omnibus collegij partibus. cùm verò aliquis agit qđ in bonum proprium vel malum vergit, etiam debetur ei retributio, inquantum etiam hoc vergit in commune, ſecundum quod ipſe eſt pars collegij, licet non debeatur ei retributio inquantum eſt bonum vel malum ſingularis perſonæ quæ eſt eadem agenti, niſi forte à ſeipſo ſecundum quandam ſimilitudinem, prout eſt iuſtitia hominis ad ſeipſum. Sic igitur patet, quòd actus bonus vel malus habet rationem laudabilis vel culpabilis ſecūdum quod eſt in poteſtate voluntatis; rationem vero rectitudinis & peccati ſecūdum ordinem ad finem; rationē verò meriti & demeriti ſecundū retributionem iuſtitiæ ad alterum.

AD primum ergo dicendum, quòd quandoque actus hominis boni vel mali, etſi non ordinantur ad bonum vel malum alterius ſingularis perſonæ, tamen ordinantur ad bonum vel ad malum alterius, quod eſt ipſa communitas.

AD ſecundum dicendum, ꝙ homo qui habet dominium ſui actus, ipſe etiam inquantum eſt alterius, ſcilicet communitatis, cuius eſt pars, meretur aliquid vel demeretur, inquantum actus ſuos benè vel malè diſponit: ſicut etiam ſi alia ſua de quibus communitati ſeruire debet, benè vel malè diſpenſat.

AD tertium dicendum, quòd hoc ipſum bonum vel malum, quod aliquis ſibi facit per ſuum actum, redundat in communitatem: vt dictum eſt. * In corp. ar.

ARTICVLVS IIII.

Vtrum actus humanus inquantum eſt bonus vel malus, habeat rationem meriti vel demeriti apud Deum. 134

AD QVARTVM ſic proceditur. Videtur ꝙ actus hominis bonus vel malus, non habeat rationem meriti vel demeriti per comparationem ad Deum. quia, vt dictum eſt, * meritum et demeritum importat ordinem ad recompenſationem profectus vel damni ad alterum illati. ſed bonus actus hominis vel malus non cedit in aliquem profectū vel damnū ipſius Dei. dicitur enim Iob. 35. Si peccaueris, quid ei nocebis? porrò ſi iuſte egeris, quid donabis ei? ergo actus hominis bonus vel malus non habet rationem meriti vel demeriti apud Deum. Et Heb.6 lect. 3. art. 3.

¶ 2 Præterea, inſtrumentum nihil meretur vel demeret apud eum,

eum, qui utitur inſtrumẽto. quia tota actio inſtrumenti eſt vtentis ipſo, ſed homo in agendo eſt inſtrumentum diuinæ virtutis principaliter ipſum mouentis: vnde dicitur Iſa. 10. Nunquid gloriabitur ſecuris contra eum qui ſecat in ea? aut exaltabitur ſerra contra eum à quo trahitur? vbi manifeſtè hominem agentem comparat inſtrumento. ergo homo bene agendo vel male nõ meretur vel demeretur apud Deum.

¶ 3 Prętereà, Actus humanus habet rationem meriti vel demeriti inquantum ordinatur ad alterum: ſed non omnis actus humanus ordinatur ad Deum. ergo non omnes actus boni vel mali habent rationem meriti vel demeriti apud Deum.

SED contra eſt, quod dicitur Eccleſ. vlt. Cuncta quæ fiunt, adducet Deus in iudicium, ſiue bonum, ſiue malum: ſed iudicium importat retributionem, reſpectu cuius meritum vel demeritũ dicitur: ergo omnis actus hominis bonus vel malus habet rationem meriti vel demeriti apud Deum.

CONCLVSIO.

Cùm Deus ſit gubernator & totius vniuerſi rector, præſertim rationalium creaturarum, illarum finis exiſtens: actus humani, vt boni vel mali non tantum apud homines, ſed apud Deum meritorij vel demeritorij eſſe dicuntur.

RESPONDEO dicendum, quòd ſicut dictum eſt, * actus alicuius hominis habet rationẽ meriti vel demeriti, ſecũdum quod ordinatur ad alterum, vel ratione eius, vel ratione communitatis: vtroque autem modo actus noſtri boni vel mali habẽt rationem meriti vel demeriti apud Deum: Ratione quidẽ ipſius, inquantũ eſt ultimus hominis finis. eſt autem debitum, vt ad finem vltimũ omnes actus referantur, vt ſuprà habitũ eſt. * unde qui facit actũ malum non referibilẽ in Deum, nõ ſeruat honorẽ Dei, qui vltimo fini debetur. Ex parte verò totius cõmunitatis vniuerſi, quia in qualibet communicatione, ille qui regit communitatem, præcipuè habet curã boni cõmunis: vnde ad eum pertinet retribuere pro his, quæ benè vel malè fiunt in communitate. Eſt autem Deus gubernator & rector totius vniuerſi, ſicut in primo habitum eſt, * & ſpecialiter rationalium creaturarũ. vnde manifeſtum eſt, quòd actus humani habẽt rationem meriti vel demeriti per comparationem ad ipſum; alioquin ſequeretur, quòd Deus non haberet curam de actibus humanis.

(Margin: artic. 3. — qõ. 19. ar. 10. — q. 103. ar. 6.)

AD primum ergo dicendũ, quòd per actum hominis Deo ſecundũ ſe nihil poteſt accreſcere vel deperire: ſed tamen homo quantum in ſe eſt, aliquid ſubtrahit Deo vel ei exhibet, cùm ſeruat vel nõ ſeruat ordinem, quem Deus inſtituit.

AD ſecundum dicendum, quòd homo ſic mouetur à Deo vt inſtrumentum, quòd tamen nõ excludit quin moueat ſeipſum per liberum arb. vt ex ſupradictis patet. * & ideo per ſuum actũ meretur, vel demeretur apud Deum. q. 10. a. 4.

AD tertium dicendum, quòd homo non ordinatur ad communitatem politicam ſecundum ſe totum, & ſecundum omnia ſua: & ideo non oportet quòd quilibet actus eius ſit meritorius vel demeritorius per ordinem ad cõmunitatem politicam, ſed totum quod homo eſt, & quod poteſt & habet, ordinandum eſt ad Deum: & ideo omnis actus hominis bonus vel malus habet rationẽ meriti vel demeriti apud Deũ, quantum eſt ex ipſa ratione actus.

QVÆST. XXII.

De ſubiecto paſſionum animæ, in tres articulos diuiſa.

POST hoc conſiderandum eſt de paſſionibus animæ. ¶ Et primò, in generali. Secundò, in ſpeciali. In generali autem quatuor occurrunt circa eas conſideranda. Primò quidem de ſubiecto earum. Secundò, de differentia earum. Tertiò, de comparatione earum adinuicem. Quartò, de malitia & bonitate ipſarum.

¶ Circa primum quæruntur tria.

¶ Primo, vtrum aliqua paſſio ſit in anima.

¶ Secundo, vtrum magis in parte appetitiua, quàm in apprehenſiua.

¶ Tertio, vtrum magis ſit in appetitu ſenſitiuo, quàm intellectiuo, qui dicitur uoluntas.

ARTICVLVS I.

Vtrum aliqua paſſio ſit in anima.

135

3.diſt.15. q.2.ar.1. &veri.q. 26.art.1. &2.cor. *q.75.ar. 5.

AD PRIMVM ſic proceditur. Videtur ꝙ nulla paſſio ſit in anima, pati enim eſt proprium materiæ. ſed anima non eſt compoſita ex materia & forma, vt in primo * habitum eſt. ergo nulla paſſio eſt in anima.

† tex.19. 20.21. & ſequen.

¶ 2 Præterea, Paſſio eſt motꝰ, vt dicitur in 3. † Phyſi. ſed anima non mouetur, vt probatur in primo de anima. ergo paſſio non eſt in anima.

*li.6.c.2. inter pri. & med.

¶ 3 Præterea, Paſſio eſt uia in corruptionem. nam omnis paſſio magis facta abijcit à ſubſtantia, vt dicitur in lib.* Topicorum. ſed anima eſt incorruptibilis. ergo nulla paſſio eſt in anima.

SED contra eſt, quod Apoſtolus dicit ad Rom.7. Cùm eſſemus in carne, paſſiones peccatorum, quæ per legem erant, operabantur in mẽbris noſtris. peccata autem ſunt propriè in anima. ergo & paſſiones, quæ dicuntur peccatorum, ſunt in anima.

CONCLVSIO.

Cùm contingat animam ſentire & intelligere, & ad compoſiti tranſmutationem mutari, aliquam ei paſſionẽ communiter acceptam conuenire neceſſarium eſt, paſſionem autem propriè dictam, non niſi per accidens attribui certum eſt.

RESPONDEO dicendum, quod pati dicitur tripliciter. Vno modo cõmuniter, ſecundum qđ omne recipere eſt pati, etiam ſi nihil abijciatur à re: ſicut ſi dicatur aërem pati, quando illuminatur: hoc autẽ magis eſt perfici quàm pati. Alio modo dicitur propriè pati, quando aliquid recipitur cum alterius abiectione. Sed hoc contingit dupliciter, quandoque enim abijcitur id, quod non eſt conueniens rei: ſicut cum corpus animalis ſanatur, dicitur pati, quia recipit ſanitatẽ, ægritudine abiecta. Alio modo quando, econuerſo contingit, ſicut ægrotare dicitur pati, quia recipitur infirmitas ſanitate abiecta: & hic eſt propiiſſimus modus paſſionis, nam pati dicitur ex eo, quòd aliquid trahitur ad agentem: quod autem recedit ab eo, qđ eſt ſibi conueniens, maximè videtur ad aliud trahi. Et ſimiliter in primo de generatione * dicitur, quòd quando ex ignobiliori generatur nobilius, li.1.text. 18.to.2. eſt generatio ſimpliciter, & corruptio ſecundum quid: econuerſo autẽ quãdo ex nobiliori ignobilius generatur. Et his tribꝰ modis cõtingit eſſe in anima paſſionem. nam ſecundum receptionẽ tantum, dicitur quòd ſentire & intelligere eſt quoddam pati: paſſio autem cum abiectione, no eſt niſi ſecundum tranſmutationem corporalem: vnde paſſio propriè

dicta non poteſt competere animæ niſi per accidens, inquantum ſcilicet compoſitum patitur. Sed in hoc eſt diuerſitas, nam quando huiuſmodi tranſmutatio fit in deterius, magis propriè habet rationem paſſionis, quàm quando fit in melius: vnde triſtitia magis propriè eſt paſſio, quàm lætitia.

AD primum igitur dicēdum, quòd pati ſecundum quod eſt cū abiectione & tranſmutatione, proprium eſt materiæ, vnde non inuenitur niſi in compoſitis ex materia & forma. ſed pati ſolam non importat receptionem non eſt neceſſarium quod ſit materię, ſed poteſt eſſe cuiuſcunque exiſtentis in potentia. Anima autem etſi non ſit compoſita ex materia & forma, habet tamē aliquid potentialitatis ſecundū quam conuenit ſibi recipere & pati: ſecundum quod intelligere pati eſt, vt dicitur in 3. de * anima.

* li. 3. de aïa, text. 12. to. 2.

AD ſecundum dicendum, ꝙ pati & moueri, etſi non cōueniat animæ per ſe, conuenit tamen ei per accidens, ut in primo de † anima dicitur.

† tex. 63. tomo 2.

AD tertium dicendum, quòd ratio illa procedit de paſſione, quæ eſt cum tranſmutatione ad deterius. & huiuſmodi paſſio animæ conuenire non poteſt niſi per accidens: per ſe autem conuenit compoſito quod eſt corruptibile.

136 Inf. q. 41. ar. 1. cor. & 3. q. 15 ar. 4. cor. & veri. q. 26. art. 3. cor. & ad 18. & Di. 2. 1. 5. co. 1. & 2. ethi. lec. 5. co. 1. fi. & 1. Pe. le. 2 co. 3. * l. 2. Metap. te. 4. tomo 3.

ARTICVLVS II.

Vtrum paſſio magis ſit in parte appetitiua, quàm in apprehenſiua.

AD SECVNDVM ſic proceditur. Videtur, ꝙ paſſio magis ſit in parte animæ apprehēſiua, quàm in parte appetitiua. quod enim eſt primū in quolibet genere, videtur eſſe maximum illorum, quę ſunt in genere illo, & cauſa aliorum, vt dicitur in 2. * Metaphyſicæ. ſed paſſio prius inuenitur in parte apprehenſiua, quàm in parte appetitiua. non enim patitur pars appetitiua niſi paſſione præcedente in parte apprehenſiua. ergo paſſio eſt magis in parte apprehenſiua, quàm in parte appetitiua.

¶ 2 Preterea, Quod eſt magis actiuum, videtur eſſe minus paſſiuum: actio enim paſſioni opponitur, ſed pars appetitiua eſt magis actiua quàm pars apprehenſiua. ergo videtur, quòd in parte apprehenſiua magis ſit paſſio.

¶ 3 Præterea, Sicut appetitus ſenſitiuus eſt virt' in organo corporali, ita & vis apprehenſiua ſenſitiua. ſed paſſio animę fit, propriè loquendo, ſecundum tranſmutationem corporalem. ergo nō magis eſt paſſio in parte appetitiua ſenſitiua, quàm in apprehenſiua ſenſitiua.

SED contra eſt quod Aug. dicit in 9. de * ciuita. Dei, quòd motus animi quos Græci pathos; noſtri autem, ſicut Cicero, perturbationes; quidam affectiones vel affectus: quidam verò, ſicut in Græco habetur expreſſius, paſſiones vocāt: ex quo patet ꝙ paſſiones animæ ſunt idem quod affectiones; ſed affectiones manifeſtè pertinēt ad partem appetitiuam, & non apprehenſiuā. ergo & paſſiones magis ſunt in appetitiua, quàm in apprehenſiua. l. 9. c. 4. in prin. to. 5

CONCLVSIO.

Cùm homo magis per vim appetitiuam, quàm per apprehenſiuam ad res ipſas trahatur, paſſiones quoque magis in appetitiua quàm in apprehenſiua reperiri neceſſe eſt.

RESPONDEO dicendum, quòd ſicut iam dictum eſt, * nomine paſſionis importatur, quòd patiens trahatur ad id quod eſt agētis. Magis autem trahitur anima ad rem per vim appetitiuam quàm per uim apprehēſiuam: nā ar. præc.

per vim appetitiuã anima habet ordinem ad ipſas res prout in ſeipſis ſunt. Vnde Philoſophus dicit li.6.Met. te.8.to.3. in 6 * Metaph. quòd bonum & malum, quæ ſunt obiecta appetitiuę potentiæ, ſunt in ipſis rebus: vis autem apprehenſiua non trahitur ad rem ſecundum quod in ſeipſa eſt, ſed cognoſcit eam ſecũdum intenſionem rei, quam in ſe habet, vel recipit ſecundum pro- li.6.Met. te.8.to.3. prium modum: vnde & ibidem * dicitur, quòd verum & falſum, quæ ad cognitionem pertinent, non ſunt in rebus, ſed in mente. vnde patet, quòd ratio paſſionis magis inuenitur in parte appetitiua, quàm in parte apprehẽſiua.

AD primum ergo dicendum, ꝙ econuerſo ſe habet in his, que pertinent ad perfectionem, & in his quæ pertinent ad defectum. nam in his quæ ad perfectionem pertinent, attenditur intenſio per acceſſum ad vnum primum principium, cui quanto eſt aliquid propinquius, tanto eſt magis intenſum: ſicut intenſio lucidi attẽditur per acceſsũ ad aliquid ſummè lucidum, cui quanto aliquid magis appropinquat, tãto eſt magis lucidũ. ſed in his, quæ ad defectũ pertinẽt, attẽditur intẽſio nõ per acceſſum ad aliquod ſummũ, ſed per receſſum à perfecto, quia in hoc ratio priuationis & defectus conſiſtit: & ideo quanto minus recedit à primo, tanto eſt minus intẽſum: & ꝓpter hoc in principio ſemper inuenitur paru9 defectus, qui poſtea procedẽdo magis multiplicatur. paſſio autẽ ad defectum pertinet; quia eſt alicuius, ſecundũ quod eſt in potẽtia. vnde in his, quæ appropinquant primo perfecto, ſcilicet Deo, inuenitur parum de ratione potentiæ & paſſionis. in alijs autem conſequẽter plus: & ſic etiã in priori vi animæ, ſcilicet apprehẽſiua, inuenitur minus de ratione paſſionis.

AD ſecundum dicendum, ꝙ vis appetitiua dicitur eſſe magis actiua: quia eſt magis principiũ exterioris actus. & hoc habet ex hoc ipſo, ex quo habet quòd ſit magis paſſiua, ſcilicet ex hoc ꝙ habet ordinem ad rem prout eſt in ſeipſa: per actionẽ enĩ exteriorẽ uenimus ad conſequẽdas res.

AD tertium dicendum, quòd ſicut in primo * dictum eſt, dupliciter organum animę poteſt trãſmutari. p.p.q.78. art.3. Vno modo tranſmutatione ſpirituali, ſecundũ quòd recipit intentionẽ rei. & hoc per ſe inuenitur in actu apprehẽſiuę uirtutis ſenſitiuę, ſicut oculus immutatũ à uiſibili; non ita ꝙ coloretur, ſed ita ꝙ recipiat intentionem coloris. Eſt autẽ & alia naturalis trãſmutatio organi, prout organum tranſmutatur quantum ad ſuam naturalem diſpoſitionem: puta ꝙ calefit aut infrigidatur, vel alio modo ſimili tranſmutatur. & huiuſmodi tranſmutatio per accidens ſe habet ad actum apprehenſiuæ virtutis ſenſitiuæ: puta cùm oculus fatigatur ex forti intuitu, vel diſſoluitur ex uehementia uiſibilis; ſed ad actũ appetitus ſenſitiui per ſe ordinatur huiuſmodi tranſmutatio: vnde in diffinitione motuum appetitiuæ partis materialiter ponitũ aliqua naturalis trãſmutatio organi: ſicut dicitur, quòd ira eſt accenſio ſanguinis circa cor. vnde patet quòd ratio paſſionis magis inuenitũ in actu ſenſitiuæ uirtutis appetitiuæ, ꝗ in actu ſenſitiuæ uirtutis apprehenſiuæ, licet vtraque ſit actus organi corporalis.

ARTICVLVS III.

Vtrum paſſio ſit magis in appetitu ſenſitiuo, quàm intellectiuo, qui dicitur uoluntas. 137

AD TERTIVM ſic proceditur. Videtur quòd paſſio non magis ſit in appetitu ſenſitiuo, quàm in appetitu intellectiuo. Dicit enim * Dio. 2. c. de di. no. ꝙ Hierotheus ex quadam eſt doctus diuiniore inſpiratione c.2.p.1. ſi. illius.

tione non ſolum diſcens, ſed etiã patiẽs diuina: ſed paſsio diuinorum non poteſt pertinere ad appetitum ſenſitiuum, cuius obiectũ eſt bonum ſenſibile. ergo paſsio eſt in appetitu intellectiuo, ſicut & in ſenſitiuo.

¶ 2 Præterea, Quanto actiuũ eſt potentius, tanto paſsio eſt fortior: ſed obiectum appetitus intellectiui, quod eſt bonũ uniuerſale, eſt potentius actiuum, quàm obiectũ appetitus ſenſitiui, quod eſt particulare bonum. ergo ratio paſsionis magis inuenitur in appetitu intellectiuo, quàm in appetitu ſenſitiuo.

¶ 3 Præterea, Gaudium & amor paſsiones quædam eſſe dicuntur: ſed hæc inueniũtur in appetitu intellectiuo, & non ſolum in ſenſitiuo: alioquin non attribuerẽtur in ſcripturis Deo & angelis. ergo paſsiones non magis ſunt in appetitu ſenſitiuo, quàm in intellectiuo.

li.2.orth. fiuei, ca. 22. circa princ. SED contra eſt quod dicit * Damaſcenus in ſecũdo libro deſcribens animales paſsiones: Paſſio eſt motus appetitiuæ virtutis ſenſibilis in imaginatione boni vel mali. Et aliter: * Paſsio eſt motus irrationalis animæ per ſuſceptionem boni vel mali.
* eo.li.& cap.

CONCLVSIO.

Cùm nulla in appetitu intellectiuo requiratur corporalis tranſmutatio, magis propriè in appetitu ſenſitiuo quàm intellectiuo paſſionis ratio inuenitur.

RESPONDEO dicẽdum, ꝙ ſicut iam * dictum eſt paſsio propriè inuenitur vbi eſt tranſmutatio corporalis, quæ quidem inuenitur in actibus appetitus ſenſitiui, & non ſolum ſpiritualis, ſicut eſt in apprehẽſione ſenſitiua; ſed etiam naturalis. In actu autem appetitus intellectiui non requiritur aliqua tranſmutatio corporalis: quia huiuſmodi appetitus non eſt uirtus alicuius organi. vnde patet ꝙ ratio paſsionis magis propriè inuenitur in actu appetitus ſenſitiui, quàm intellectiui, vt etiam patet per diffinitiones * Damaſceni inductas.
ar.1.& 2. ad 3.
* in argu. Sed cotr.

AD primum ergo dicendum, ꝙ paſsio diuinorum ibi dicitur affectio ad diuina, & coniunctio ad ipſa per amorem, quod tamen fit ſine trãſmutatione corporali.

AD ſecundũ dicendum, quòd magnitudo paſsionis non ſolum dependet ex uirtute agentis, ſed etiam ex poſsibilitate patientis quia quæ ſunt benè paſsibilia, multum patiuntur etiam à paruis actiuis. Licet ergo obiectum appetitus intellectiui ſit magis actiuum, quàm obiectum appetitus ſenſitiui, tamen appetitus ſenſitiuus eſt magis paſsiuus.

AD tertium dicendum, quòd amor & gaudium, & alia huiuſmodi, cùm attribuuntur Deo, vel angelis, aut hominibus ſecundũ appetitum intellectiuum, ſignificant ſimplicem actum uoluntatis cùm ſimilitudine effectus abſque paſsione. Vnde dicit Auguſtinus nono de * ciuit. Dei, Sancti angeli & ſine ira puniunt, & ſine miſeriæ compaſsione ſubueniũt. & tamen iſtarum nomina paſsionum cõſuetudine locutionis humanæ etiam in eos uſurpantur propter quandam operum ſimilitudinem, non propter affectionũ infirmitatem.
lib.9.c.5. circa fin. tomo 5.

QVÆSTIO XXIII.

De differentia paſſionum ab inuicem. in quatuor articulos diuiſa.

DEINDE conſiderandũ eſt de paſsionum differentia ad inuicem.

¶ Et circa hoc quęrunt quatuor.

¶ Primo, vtrũ paſsiones quæ ſunt in cõcupiſcibili, ſint diuerſæ ab his quæ ſũt in iraſcibili.

¶ Secundo, vtrum contrarietates paſſionum iraſcibilis, ſint ſecundum contrarietatem boni & mali.

¶ Tertio, vtrum ſit aliqua paſſio non habens contrarium.

¶ Quarto, vtrum ſint aliquæ paſſiones differentes ſpecie in eadem potentia non contrariæ ad inuicem.

ARTICVLVS I.

Vtrum paſſiones, quæ ſunt in cõcupiſcibili, ſint diuerſæ ab
138 *his, quæ ſunt in iraſcibili.*

veri. qõ. 26.ar.4. AD PRIMVM ſic proceditur. Videtur, ꝙ paſſiones eędẽ ſint in iraſcibili & in cõcupiſcibili. Dicit enĩ
*l.2.eth. c.5. circa princip. tomo 5. Philoſophus in ſecundo * Ethic. quòd paſſiones animæ ſunt, quas ſequitur gaudium & triſtitia: ſed gaudium & triſtitia ſunt in concupiſcibili: ergo omnes paſſiones ſunt in concupiſcibili; non ergo ſunt aliæ in iraſcibili & aliæ in concupiſcibili.

¶ 2 Præterea, Matt. 13. ſuper illud, Simile eſt regnum cælorũ
*eſt gloſa Hier. in iſtum locũ, to.9 fermento, &c. dicit gloſſ. * Hier. In ratione poſſideamus prudentiam, in iraſcibili odium vitiorum, in concupiſcibili deſideriũ virtutum. Sed odium eſt in concupiſcibili, ſicut & amor, cui contrariatur: vt dicitur in ſecundo *
li. 2. top. c.3. in loco 25. tomo 1. Topic. ergo eadẽ paſſio eſt in concupiſcibili & iraſcibili.

¶ 3 Præterea, Paſſiones & actus differunt ſpecie ſecundum obiecta: ſed paſſionum iraſcibilis & concupiſcibilis eadem obiecta ſunt, ſcilicet bonum & malum. ergo eædem paſſiones ſunt iraſcibilis & concupiſcibilis.

SED contra, Diuerſarum potentiarum actus ſunt ſpecie diuerſi, ſicut videre & audire: ſed iraſcibilis & concupiſcibilis ſunt duæ potentiæ diuidentes appetitum ſenſitiuum, vt in primo * di
p.p.q. 81. art.2. * qõ. 22. ar.2. ctum eſt. ergo cùm paſſiones ſint motus appetitus ſenſitiui, vt * ſuprà dictũ eſt, paſſiones, quæ ſunt in iraſcibili, erunt alię ſecũdum ſpeciem à paſſionibus quę ſunt in concupiſcibili.

CONCLVSIO.

Sicut iraſcibilis potentia & potentia concupiſcibilis ſpecie differunt, ita omnes paſſiones ad iraſcibilem attinentes differunt ſpecie à paſſionibus, quæ ſunt in concupiſcibili.

RESPONDEO dicendum, quòd paſſiones, quæ ſunt in iraſcibili, & in concupiſcibili differunt ſpecie. Cùm enim diuerſæ potentiæ habeant diuerſa obiecta, vt in primo * dictum eſt: ne- p.p. q.77. artic. 3.
ceſſe eſt, quòd paſſiones diuerſarum potẽtiarum ad diuerſa obiecta referantur, vnde multo magis paſſiones diuerſarum potentiarũ ſpecie differunt. Maior enim differentia obiecti requiritur ad diuerſificandam ſpeciem potentiarum, quàm ad diuerſificandã ſpeciem paſſionum, vel actuum. Sicut enim in naturalibus diuerſitas generis conſequitur diuerſitatẽ potentiæ materiæ, diuerſitas autẽ ſpeciei diuerſitatẽ formæ in eadem materia: ita in actibus animæ actus ad diuerſas potentias pertinentes ſunt non ſolum ſpecie, ſed etiã genere diuerſi: actus autem vel paſſiones reſpicientes diuerſa obiecta ſpecialia comprehenſa ſub vno communi obiecto vnius potentiæ, differũt ſicut ſpecies illius generis. Ad cognoſcendum ergo quæ paſſiones ſunt in iraſcibili, & quæ in concupiſcibili, oportet aſſumere obiectum vtriuſque potentiæ: * dictum eſt p.p.q. 81. ar. 2.
autem in primo, quòd obiectum potentię concupiſcibilis eſt bonũ vel malum ſenſibile ſimpliciter acceptum, quod eſt delectabile, uel doloroſum. Sed quia neceſſe eſt quòd interdum anima difficultatem vel pugnam patiatur adipiſcendo aliquod huiuſmodi bonum,

bonum, vel fugiendo aliquod huiuſmodi malum, inquantum hoc eſt quodammodo eleuatũ ſupra facilem poteſtatẽ animalis: ideo ipſum bonum vel malum ſecundum quod habet rationem ardui vel difficilis, eſt obiectum iraſcibilis. Quæcunque ergo paſſiones reſpiciunt abſolute bonum vel malum, pertinent ad concupiſcibilem, vt gaudium, triſtitia, amor, odium, & ſimilia. Quæcunque verò paſſiones reſpiciunt bonum vel malum ſub ratione ardui, prout eſt aliquid adipiſcibile, vel fugibile cum aliqua difficultate pertinent ad iraſcibilem, vt audacia, & timor, ſpes, & huiuſmodi.

p.p.q.81. art.2. AD primum ergo dicendum, quòd ſicut primo * dictum eſt, ad hoc vis iraſcibilis data eſt animalibus, vt tollantur impedimenta, quibus concupiſcibilis in ſuũ obiectum tẽdere prohibetur: vel propter difficultatem boni adipiſcẽdi; vel propter difficultatẽ mali ſuperãdi. & ideo paſſiones iraſcibilis oẽs terminant̃ ad paſſiones cõcupiſcibilis: & ſcdm hoc etiam paſſiones quæ ſunt in iraſcibili, conſequitur gaudium & triſtitia, quæ ſunt in concupiſcibili.

* loco in arg. citato. AD ſecundum dicendum, ꝙ odium vitiorum attribuit * Hie. iraſcibili non propter rationem odij, quæ propriè competit cõcupiſcibili, ſed propter impugnationem, quæ pertinet ad iraſcibilẽ.

AD tertium dicendum, quòd bonum inquantum eſt delectabile, mouet concupiſcibilem: ſed ſi bonum habeat quandam difficultatem ad adipiſcendum, ex hoc ipſo habet aliquid repugnans cõcupiſcibili; & ideo neceſſarium fuit eſſe aliam potentiam, quę in id tenderet: & ratio eſt eadem de malis: & hæc potentia eſt iraſcibilis. Vnde ex conſequẽti ſpecies concupiſcibilis & iraſcibilis ſpecie differunt.

ARTICVLVS II.

Vtrum contrarietas paſſionum iraſcibilis, ſit ſecundum contrarietatem boni & mali. 139

AD SECVNDVM ſic proceditur. Videtur, ꝙ contrarietas paſſionum iraſcibilis, non ſit niſi ſecundũ contrarietatem boni & mali. Paſſiones enim iraſcibilis ordinãtur ad paſſiones concupiſcibilis, vt * dictum eſt: ſed paſſiones concupiſcibilis non contrariantur niſi ſecundum contrarietatem boni & mali, ſicut amor & odium, & gaudium & triſtitia: ergo nec paſſiones iraſcibilis.

Inf.q 40. ar.4. & q. 45. art.1. ad 2. et 3. diſt.26.q. 1. artic.3. cot. & veri qõ.26. art.4. * ar.1. ad 1.

¶ 2. Præterea, Paſſiones differunt ſecundum obiecta ſicut & motus ſecundum terminos: ſed contrarietas non eſt in motibus niſi ſecundum cõtrarietatem terminorũ, vt patet in quinto * Phy. ergo neque in paſſionibus eſt cõtrarietas paſſionum, niſi ſecundũ contrarietatem obiectorum: obiectum autem appetitus eſt bonum vel malum: ergo in nulla potentia appetitiua poteſt eſſe contrarietas paſſionum, niſi ſecundum contrarietatem boni & mali. li.5. Phy. tex.48. tomo 2.

¶ 3 Præterea, Omnis paſſio animæ attenditur ſecundum acceſſum & receſſum; vt Auicen. dicit in 6. de naturalibus: ſed acceſſus cauſatur ex ratione boni, receſſus autem ex ratione mali, quia ſicut bonum eſt, quod omnia appetunt, vt dicitur in primo * Ethic. ita malum eſt, quod omnia fugiunt: ergo contrarietas in paſſionibus animæ non poteſt eſſe niſi ſecundũ bonum & malũ. in principio primi eth. tomo 5.

SED contra, Timor & audacia ſunt contraria, vt patet in tertio * Ethic. ſed timor & audacia non differunt ſecundum bonum & malum, quia vtrunque eſt reſpectu aliquorum malorum: ergo non omnis contrarietas paſſionum iraſcibilis, eſt ſecundum contrarietatem boni & mali. li.3. ethi. c.7. to. 5.

CONCLVSIO.

In paſſionibus iraſcibilis reperitur contrarietas tam ſecundum obiecta, quàm ſecũdum acceſſum & receſſum ab eodem termino: In paſſionibus autem concupiſcibilis ſecundum obiecta tantum.

RESPONDEO dicendum, quòd paſſio quidam motus eſt, vt dicitur in 3. * Phyſic. Vnde oportet contrarietatem paſſionum accipere ſecundum contrarietatem motuum, vel mutationum. Eſt autem duplex cõtrarietas in mutationibus & motibus, vt dicitur in 6. * Phyſi. Vna quidem ſecundum acceſſum & receſſum ab eodem termino: quæ quidem cõtrarietas eſt propriè mutationũ, id eſt generationis, quæ eſt mutatio ad eſſe, & corruptionis, quæ eſt mutatio ab eſſe. Alia autẽ ſecundum contrarietatem terminorum, quæ propriè eſt cõtrarietas motuum: ſicut dealbatio, quę eſt motus à nigro in album, opponitur denigrationi, quę eſt motus ab albo in nigrum. Sic igitur in paſſionibus animæ duplex contrarietas inuenitur. Vna quidem, ſecundum contrarietatem obiectorũ, ſcilicet boni & mali. Alia verò, ſecundum acceſſum & receſſum ab eodem termino. In paſſionibus quidem concupiſcibilis inuenitur prima contrarietas tantum, quæ ſcilicet eſt ſecundum obiecta. In paſſionibus autem iraſcibilis inuenitur vtraque; cuius ratio eſt, quia obiectum concupiſcibilis, vt * ſuprà dictum eſt, eſt bonum vel malum ſenſibile abſolutè. bonum autem inquantum bonum, non poteſt eſſe terminus, vt à quo, ſed ſolum vt ad quem: quia nihil refugit bonum inquãtum bonum, ſed omnia appetunt ipſum. Similiter nihil appetit malum inquantum huiuſmodi, ſed omnia fugiunt ipſum: & propter hoc malũ non habet rationem termini ad quem, ſed ſolum termini à quo. Sic igitur omnis paſſio concupiſcibilis reſpectu boni, eſt vt in ipſum, ſicut amor, deſideriũ, & gaudium. Omnis verò paſſio reſpectu mali, eſt vt ab ipſo: ſicut odium, fuga ſeu abominatio, & triſtitia. Vnde in paſſionibus concupiſcibilis non poteſt eſſe contrarietas ſecundum acceſſum & receſſum ab eodem obiecto: ſed obiectum iraſcibilis eſt ſenſibile bonum vel malum, non quidem abſolutè, ſed ſub ratione difficultatis vel arduitatis, vt * ſuprà dictum eſt. Bonum autem arduum ſiue difficile habet rationem vt in ipſum tendatur, inquãtum eſt bonum, quod pertinet ad paſſionem ſpei: & vt ab ipſo recedatur inquantum eſt arduum & difficile, quod pertinet ad paſſionẽ deſperationis. Similiter malum arduum habet rationem vt vitetur inquantum eſt malũ: & hoc pertinet ad paſſionem timoris: habet etiam rationem vt in ipſum tendatur, ſicut in quoddam arduũ, per quod ſcilicet aliquid euadit ſubiectionem mali, & ſic tendit in ipſum audacia. Inuenitur ergo in paſſionibus iraſcibilis contrarietas ſecundum contrarietatem boni vel mali, ſicut inter ſpem & timorem. Et iterum ſecundum acceſſum & receſſum ab eodem termino, ſicut inter audaciam & timorem.

Et per hoc patet reſponſio ad obiecta.

ARTICVLVS III.

Vtrum ſit aliqua paſſio animæ non habens contrarium. 140

AD TERTIVM ſic proceditur. Videtur quòd omnis paſsio animæ habeat aliquod contrariũ. Omnis enim paſsio animæ uel eſt in iraſcibili, vel in concupiſcibili, ſicut * ſuprà dictum eſt. ſed vtręque paſsiones habent contrarietatem

Marginalia: li. 3. phy. text. 19. 20. 21. & alijs seq. to. 2. — *l. 6. phy. à tex. 46. vſque ad 52. to. 2. — art. præc. — art. præc. — art. præc.

tatem ſuo modo: ergo omnis paſſio animæ habet contrarium.

¶ 2 Præterea, Omnis paſsio animæ habet bonum vel malum pro obiecto, quæ ſunt obiecta vniuerſaliter appetitiuę partis: ſed paſsioni, cuius obiectum eſt bonũ, opponitur paſsio, cuius obiectum eſt malum: ergo omnis paſſio habet contrarium.

¶ 3 Præterea, Omnis paſsio animæ eſt ſecundum acceſſum vel ſecundum receſſum, vt * dictũ eſt: ſed cuilibet acceſſui contrariatur receſſus, & econuerſo. ergo omnis paſsio animæ habet contrarium.

ar.præcc.

SED contra, Ira eſt quædam paſsio animæ. ſed nulla paſsio contraria ponitur iræ, vt patet in 4. * Ethic. ergo non omnis paſsio habet contrarium.

lib.4.c.5. peruin à princ.to mo 5.

CONCLVSIO.

Sola ira inter omnes animæ paſſiones eſt cui nulla eſt alia paſſio contraria, neque ſecundum contrarietatem obiectorum, neque ſecundum acceſſum & receſſum ab eodem termino.

RESPONDEO dicendũ, ꝙ ſingulare eſt in paſsione iræ, ꝙ non poteſt habere cõtrarium neque ſecundum acceſſum & receſſum, neque ſecundum contrarietatem boni & mali. Cauſatur enim ira ex malo difficili iã iacente, ad cuius præſentiam neceſſe eſt, quòd aut appetitus ſuccumbat, & ſic non exit terminos triſtitię, quæ eſt paſsio concupiſcibilis: aut habet motum ad inuadendum malum læſiuum quod pertinet ad iram. motum autem ad fugiendum habere non poteſt, quia iam malum ponitur præſens vel præteritum: & ſic motui iræ non contrariatur aliqua paſsio ſecundum contrarietatem acceſſus & receſſus. Similiter etiam nec ſecũdum contrarietatem boni & mali: q̃a malo iã iniacẽti opponitur bonum iam adeptum, quod iam nõ poteſt habere rationem ardui vel difficilis: nec poſt adeptionẽ boni remanet alius mot⁹ niſi quietatio appetitus in bono adepto, quæ pertinet ad gaudium, quod eſt paſſio concupiſcibilis. vnde motus iræ non poteſt habere aliquẽ motum animæ contrarium, ſed ſolũmodo opponitur ei ceſſatio à motu, ſicut Philoſophus dicit in ſua * Rhetorica, ꝙ miteſcere opponitur ei quod eſt iraſci. qđ non eſt oppoſitum contrariè, ſed negatiuè vel priuatiuè. In retho. c.3. to.6.

Et per hoc patet reſponſio ad obiecta.

ARTICVLVS IIII.

Vtrum ſint aliquæ paſſiones differentes ſpecie in eadem potentia non contrariæ ad inuicem. 141

AD QVARTVM ſic proceditur. Videtur ꝙ non poſsint in aliqua potentia eſſe paſsiones ſpecie differentes, & non contrariæ ad inuicem. paſsiones enim animæ differunt ſecundum obiecta. obiecta autẽ paſsionum animę ſunt bonum & malum, ſecundum quorum differentiam paſsiones habent contrarietatem. ergo nullæ paſsiones eiuſdem potentiæ non habentes contrarietatem ad inuicem, differunt ſpecie.

Inf.q.25. ar.3.&4. cor. & 2. Ethic. le. 5.co.2.

¶ 2 Præterea, Differentia ſpeciei eſt differentia ſecundum formam: ſed omnis differentia ſecũdum formam eſt ſecundum aliquam contrarietatem, vt dicitur in 10. * Metap. ergo paſsiones eiuſdem potentiæ, quæ non ſunt contrariæ, non differunt ſpecie. li.10. Metaph.tex. 24.to.3.

¶ 3 Præterea, Cùm omnis paſſio animæ conſiſtat in acceſſu vel receſſu ad bonum vel ad malum, neceſſe videtur quòd omnis differentia paſsionum animæ ſit vel ſecundũ differentiã boni vel mali, vel ſecundum differẽtiam acceſſus vel receſſus, vel ſecundũ maio-

maiorē vel minorē acceſſum vel ſum. Sed primæ duæ differentiæ inducunt cōtarietatem in paſſionibus animæ, vt * dictum eſt. tertia autem differentia nō diuerſificat ſpeciem: quia ſic eſſent infinitæ ſpecies paſſionum animæ. ergo non poteſt eſſe quod paſſiones eiuſdē potentię animę differant ſpecie: & non ſint contrariæ.

arti 2.

SED contra Amor & gaudium differunt ſpecie, & ſunt in concupiſcibili, nec tamen cōtrariantur ad inuicem, quin potius vnū eſt cauſa alterius. ergo ſunt aliquæ paſſiones eiuſdem potentiæ, quę differunt ſpecie, nec ſunt contrariæ.

CONCLVSIO.

Sunt aliqua in parte animæ appetitiua paſſiones differentes ſpecie, non tamen contrariæ, vt amor & gaudium.

RESPONDEO dicendū, q paſſiones differunt ſecūdum actiua, quæ ſunt obiecta paſſionum animæ. Differētia autem actiuorum poteſt attēdi dupliciter. Vno modo, ſecundum ſpeciem vel naturam ipſorum actiuorum, ſicut ignis differt ab aqua. Alio modo, ſecundum diuerſam virtutē actiuam: diuerſitas autem actiui uel motiui quātum ad uirtutem mouendi poteſt accipi in paſſionibus animæ ſecundum ſimilitudinem agentiū naturalium. Omne enim mouens trahit quodammodo ad ſe patiens, vel à ſe repellit. Trahendo quidem ad ſe, tria facit in ipſo. Nam primo quidem dat ei inclinationem vel aptitudinem, vt in ipſum tendat: ſicut cum corpus leue, quod eſt ſurſum, dat leuitatem corpori generato, per quam habet inclinationem vel aptitudinem ad hoc quod ſit ſurſum. Secundo, ſi corpus generatū eſt extra locum proprium, dat ei moueri ad locū. Tertio, dat ei quieſcere in loco cùm peruenerit: quia ex eadem cauſa aliquid quieſcit in loco, per quam mouebatur ad locum: & ſimiliter intelligēdum eſt de cauſa repulſionis. In motibus autem appetitiuæ partis bonum habet quaſi virtutem attractiuam, malum autem uirtutem repulſiuam. Bonum ergo primo in potētia appetitiua cauſat quādam inclinationem ſeu aptitudinem ſeu connaturalitatem ad bonum, quod pertinet ad paſſionem amoris: cui per contrarium reſpōdet odium ex parte mali. Secundo, ſi bonum ſit non ſum habitū, dat ei motum ad aſſequendum bonum amatum, & hoc pertinet ad paſſionem deſiderij vel concupiſcentiæ, & ex oppoſito ex parte mali eſt fuga vel abominatio. Tertio, cùm adeptum fuerit bonum, dat appetitus quietationem quādam in ipſo bono adepto: & hoc pertinet ad delectationē vel gaudium, cui opponitur ex parte mali dolor vel triſtitia. In paſſionib' autem iraſcibilis pręſupponitur quidem aptitudo uel inclinatio ad proſequendum bonum, vel fugiendum malum ex concupiſcibili, quę abſolutè reſpicit bonum vel malum: & reſpectu boni nōdum adepti eſt ſpes & deſperatio: reſpectu autem mali nondum imiacentis eſt timor & audacia: reſpectu autem boni adepti nō eſt aliqua paſſio in iraſcibili: quia iā non habet rationem ardui, vt * ſupra dictum eſt: ſed ex malo iā imacenti ſequitur paſſio iræ. Sic igitur patet, quod in concupiſcibili ſunt tres coniugationes paſſionum, ſcilicet amor & odium, deſiderium & fuga, gaudium & triſtitia. Similiter in iraſcibili ſunt tres, ſcilicet ſpes & deſperatio, timor & audacia, & ira, cui nulla paſſio opponitur. Sunt ergo omnes paſſiones ſpecie differentes vndecim: ſex quidem in concupiſcibili, & quinque in iraſcibili, ſub quibus omnes animæ paſſiones continentur. Et per hoc patet reſponſio ad obiecta.

artic. 3.

QVÆ-

QVÆSTIO. XXIIII.

De bono & malo in animi paſſionibus, in quatuor articulos diuiſa.

DEINDE conſiderãdum eſt de bono & malo circa paſſiones animę.

¶ Et circa hoc quæruntur quatuor.

¶ Primo, vtrum bonum & malũ morale poſſit in paſſionibus animæ inueniri.

¶ Secundo, utrum omnis paſſio animæ ſit mala moraliter.

¶ Tertio, vtrum omnis paſſio addat uel diminuat ad bonitatẽ uel malitiam actus.

¶ Quarto, utrum aliqua paſſio ſit bona uel mala ex ſua ſpecie.

ARTIC. PRIMVS.

142 *Vtrum bonum & malum morale poſſit in paſſionibus animæ inueniri.*

Inf.q.59. ar.1. cor. & ad 2. Et 2.2.q. 33.art. 1. ad 1.& 2. di.36. ar. 2. Et ma. q.10.ar.1 ad 1.& q. 12.art. 2. ad 1.& ar ti.3 . cor.

† in præfatione non procul à fine,to.5.

† ca.4.nõ procul à fine.

† q.22.

* lib.2.ethic.c. 5. tom.5.

AD PRIMVM ſic proceditur. Videtur, ꝙ nulla paſſio animæ ſit bona uel mala moraliter. Bonum enim & malum morale eſt propriũ hominis: mores enim ꝓpriè dicuntur humani, ut † Ambroſius dicit ſuper Lucã; ſed paſſiones non ſunt propriæ hominũ, ſed ſunt etiam aliis animalibus communes. ergo nulla paſſio animæ eſt bona, uel mala moraliter.

¶ 2 Preterea, Bonum uel malum hominis eſt ſecundum rationem eſſe, uel præter rationem eſſe, ut Dion. dicit 4. cap. de * diui. no. ſed paſſiones animæ non ſunt in ratione, ſed in appetitu ſenſitiuo, vt † ſuprà dictum eſt ergo nõ pertinet ad bonum uel malum hominis, quod eſt bonum morale.

¶ 3 Præterea, Philoſophus dicit in 2. * Ethico. quòd paſſionibus neque laudamur, neque uituperamur: ſed ſecundum bona & mala moralia laudamur & uituperamur. ergo paſſiones non ſunt bonæ uel malæ moraliter.

SED contra eſt, quod Auguſt. dicit in 14. de † ciuit. Dei: de paſſionibus animæ loquens, Malæ ſunt iſta, ſi malus eſt amor: bonæ; ſi bonus. † li.14.de ci. Dei,c. 7.poſtme diũ, & c. 9.to.5.

CONCLVSIO.

Paſſiones animi prout ſubiacent imperio rationis & uoluntatis, bonæ uel malæ moraliter dici poſſunt, non autẽ ut motus quidam ſunt irrationalis appetitus.

RESPONDEO dicendum, ꝙ paſſiones animæ dupliciter põt conſiderari. Vno modo, ſecũdum ſe. Alio modo, ſecundum quod ſubiacent imperio rationis & voluntatis. Si igitur ſecundum ſe conſiderentur, prout ſcilicet sũt motus quidam irrationalis appetitus, ſic non eſt in eis bonum vel malum morale. quod dependet à ratione, vt * ſuprà dictum eſt. Si autem conſiderentur ſfcundum quod ſubiacent imperio rationis & uolũtatis, ſic eſt in eis bonum vel malum morale: propinquior enim eſt appetitus ſenſitiuus ipſi rationi & uoluntati, quàm membra exteriora, quorum tamẽ motus & actus ſunt boni uel mali moraliter ſecũdum quod ſunt voluntarij: vnde multo magis & ipſæ paſſiones ſecundum quod ſũt voluntariæ, poſſunt dici bonæ vel malæ moraliter. Dicuntur autem uoluntariæ, uel ex eo quòd à uoluntate imperantur, vel ex eo ꝙ à uoluntate non prohibentur. q.19.ar.3

AD primum ergo dicẽdum, ꝙ iſtæ paſſiones ſecundum ſe conſideratæ ſunt communes hominibus, & animalibus aliis: ſed ſecũdum quod à ratione imperantur, ſunt propriæ hominibus.

AD ſecundũ dicẽdum, quòd etiam

etiam inferiores uires appetitiuæ dicuntur rationales ſecundũ qđ participant aliqualiter rationem, vt dicitur in 1.Eth. *

cap.vlt.

AD tertium dicendum, quòd Philoſophus dicit, ꝙ non laudamur aut uituperamur ſecundum paſſiones abſolutè conſideratas, ſed non remouet quin poſſint fieri laudabiles uel uituperabiles ſecundũ quod à ratione ordinãtur. Vnde ſubdit, Non enim laudatur aut uituperatur qui timet aut iraſcitur, ſed qui aliqualiter, id eſt ſecundum rationem, uel præter rationem.

ARTICVLVS II.

Vtrũ omnis paſſio animæ ſit mala moraliter.

143

Inf.q.59. ar.2.& 3. Et.2.2.q. 123.ar.10 cor. Et mal. qō. 12.art. 1. cor. & 1. Eth.lc.16 cor.2.fin. & lib. 2. lc.3. co. fin. & 7. Phy.lc.6. co.2. fin. *lib.9.de ci.Dei, c. 4.in prin. & lib.14. cap.9. † li 2.ortho.fidei. ca.22. * li. 4.ortho.fidei, ca.21. † li.14.de ci.Dei,c. 9. parum à princi. tom.5.

AD SECVNDVM ſic proceditur. Videtur ꝙ omnes paſſiones animæ ſunt malæ moraliter. Dicit.n.Aug.9.de * ciui.Dei, quòd paſſiones animæ quidam uocant morbos uel perturbationes animæ: ſed omnis morbus uel perturbatio animæ eſt aliquid malum moraliter. ergo omnis paſſio animæ moraliter mala eſt.

¶ 2 Præterea. † Damaſ.dicit, ꝙ operatio quidem, quæ ſecundum naturam motus eſt, paſſio verò q̃ præter naturam. ſed quod eſt præter naturam in motibus animæ, habet rationem peccati & mali moralis. vnde ipſe * alibi dicit, ꝙ diabolus uerſus eſt ex eo, quod eſt ſecundum naturam, in id, qđ eſt præter naturã. ergo hmõi paſſiones ſunt malę moraliter.

¶ 3 Præterea, Omne quod inducit ad peccatum, habet rationẽ mali, ſed huiuſmodi paſſiones inducunt ad peccatum. vnde Ro.8. dicũtur paſſiones peccatorum, ergo uideť ꝙ ſint malę moraliter.

SED contra eſt, quod Augu. dicit in 14.de † ciu.Dei, ꝙ rectus amor oẽs iſtas affectiones rectas hẽt; metuunt enim peccare, cupiunt perſeuerare, dolent in peccatis, gaudent in operibus bonis.

CONCLVSIO.

Non omnes animæ paſſiones malæ moraliter dicendæ ſunt, ſed quæ contra & præter rationis iudicium ſunt.

RESPONDEO dicendum, ꝙ circa hanc quæſtionem diuerſa fuit ſententia Stoicorum & Peripateticorum. Nam Stoici dixerũt oẽs paſſiones eſſe malas: Peripatetici uerò dixerunt paſſiones moderatas eſſe bonas. quæ quidẽ differẽtia, licet magna uideať ſcđm uocẽ, tñ ſcđm rẽ uel nulla eſt, uel parua, ſi quis vtrorũq; intẽtiones conſideret: Stoici.n. non diſcernebant inter ſenſum & intellectũ, & per cõſequẽs nec inter intellectiuum appetitum & ſenſitiuũ: vñ nec diſcernebant paſſiones aĩæ à motibus voluntatis ſecundũ hoc quod paſſiones aĩę ſunt in appetitu ſenſitiuo, ſimplices aũt motus volũtatis ſunt in intellectiuo: ſed oẽm rationabilẽ motum appetitiuæ partis vocabant uoluntatem: paſſiones aũt dicebant motũ progredientem extra limites rõnis. Et ideo eorum ſententiã ſequens Tullius in 3.l.de * Tuſcul.q. oẽs paſſiones uocat animæ morbos, ex quo argumentatur, ꝙ qui morboſi ſunt, ſani non ſunt, & qui ſani non ſunt, inſipiẽtes ſunt, vnde inſipientes inſanos dicimus. Peripatetici uerò omnes motus appetitus ſenſitiui paſſiones vocant: vnde eas bonas ęſtimant, cùm ſũt à ratione moderatæ, malas autẽ cùm ſunt præter moderationẽ rationis. ex quo primum patet ꝙ * Tul. in eo. lib. Peripateticorum ſẽtentiã, qui approbabãt mediocritatem paſſionum, inconuenięter improbat, dicẽs ꝙ omne malũ ẽt mediocre uitandum eſt: nam ſicut corpus ẽt mediocriter ægrũ, ſanum non eſt: ſic iſta mediocritas morborum uel paſſionum aĩę ſana non eſt. Non enim paſſiones dicun-

li.5.fo.3. à prin. li.

li.3. fo.5. à principio li. numerãdo.

dicuntur morbi uel perturbationes animæ, niſi cũ carent moderatione rationis. unde patet reſponſio AD PRIMVM.

AD ſecundum dicendum, ꝙ in omni paſſione animæ additur aliquid uel diminuitur à naturali motu cordis: inquantum cor intenſius uel remiſſius mouetur, ſecũdum ſyſtolem aut diaſtolem: & ſecundum hoc habet paſſionis rationem: tamen non oportet ꝙ paſſio ſemper declinet ab ordine naturalis rationis.

AD tertium dicendũ, ꝙ paſſiones aīæ inquãtũ ſunt præter ordinẽ rationis, inclinant ad peccatũ: inquantũ aũt ſunt ordinatæ à ratione, pertinent ad uirtutem.

ARTICVLVS III.

Vtrum paſſio addat uel diminuat ad bonitatem uel malitiam actus.

144 Inf. q. 77. ar. 6. & veri. q̃ō. 26. art. 7. & mal. q. 3. ar. 11.

AD TERTIVM ſic proceditur. Videtur, ꝙ paſſio quęcunq; ſemper diminuat de bonitate act' moralis. Omne .n. quod impedit iudicium rationis, ex quo dependet bonitas actus moralis, diminuit per conſequens bonitatem actus moralis: ſed omnis paſſio impedit iudicium rationis. Dicit enim Saluſtius in * Catilinario: Omnes homines qui de rebus dubiis conſultant, ab odio, ira, & amicitia, atq; miſericordia vacuos eſſe decet. ergo omnis paſſio diminuit bonitatem moralis actus.

* in e. cuius tit. ē: Cæſaris oratio, in principio

¶ 2 Præterea, Actus hominis quanto eſt Deo ſimilior, tãto eſt melior. vnde dicit Apoſtolus Epheſ. 5. Eſtote imitatores Dei ſicut filij chariſſimi. ſed Deus & ſancti angeli puniunt ſine ira, ſine miſeriæ compaſſione ſubueniunt, ut Auguſt. dicit in nono de * ciuit. Dei. ergo eſt melius huiuſmodi opera agere ſine paſſione animæ, q̃ cum paſſione.

lib. 9. c. 5. circa finē tom. 5.

¶ 3 Præterea, Sicut malum morale attenditur per ordinem ad rationem. ita & bonum morale: ſed malum morale diminuitur per paſſionem; minus enim peccat qui peccat ex paſſione, q̃ qui peccat ex induſtria. ergo minus bonum operatur qui operatur ſine paſſione, quàm qui operatur cum paſſione.

SED contra eſt, quod Auguſt. dicit 9. * de ciu. Dei, quòd paſſio miſericordiæ rationi deſeruit, quando ita præbetur miſericordia, ut iuſtitia conſeruetur, ſiue cùm indigenti tribuitur, ſiue cũ ignoſcitur pœnitẽti: ſed nihil, qđ deſeruit rationi, diminuit bonũ morale. ergo paſſio animæ nõ diminuit bonum moris.

li. 9. ca. 5. parũ ante medium, tom. 5.

CONCLVSIO.

Diminuunt & addunt paſſiones animæ actui humano bonitatem uel malitiam, prout ſubduntur imperio rationis, & uoluntatis.

RESPONDEO dicendum, quòd Stoici, ſicut ponebant omnem paſſionem animæ eſſe malam, ita ponebant conſequenter omnem paſſionem animæ diminuere actus bonitatem: omne. n. bonum ex permiſtione mali uel totaliter tollitur, uel fit minus bonum. Et hoc quidem uerum eſt, ſi dicamus paſſiones animæ ſolum inordinatos motus ſenſitiui appetitus, prout ſunt perturbationes, ſeu ægritudines. Sed ſi paſſiones ſimpliciter nominem' omnes motus appetitus ſenſitiui: ſic ad perfectionem humani boni pertinet, quòd etiam ipſæ paſſiones ſint moderatæ per rationem. Cùm enim bonum hominis conſiſtat in ratione ſicut in radice, tanto iſtud bonum erit perfectius, quanto ad plura, quæ homini conueniunt, deriuari poteſt: vnde nullus dubitat quin ad perfectionem moralis boni pertineat, ꝙ actus exteriorum mẽbrorum per rõnis regulã dirigantur. Vnde

Vnde cùm appetitus ſenſitiuus
q.17.ar.7 poſſit obedire rationi; vt * ſuprà dictum eſt, ad perfectionem moralis ſiue humani boni pertinet, ꝙ etiam ipſæ paſſiones animæ ſint regulatæ per rationẽ. Sicut igitur melius eſt quòd hõ & uelit bonũ & faciat exteriori actu, ita etiam ad perfectionẽ boni moralis pertinet, quòd homo ad bonum moueatur, non ſolum ſecundum voluntatem, ſed etiam ſecundũ appetitum ſenſitiuum: ſecundum illud quod in Pſal. 83. dicitur, Cor meum & caro mea exultauerũt in Deum viuum, ut cor accipiamus ꝓ appetitu intellectiuo, carnem autem pro appetitu ſenſitiuo.

AD primum ergo dicẽdum, ꝙ paſſiones animę dupliciter ſe poſſunt habere ad iudiciũ rationis. Vno modo antecedenter: & ſic cùm obnubilent iudicium rationis, ex quo dependet bonitas moralis actus, diminuunt actus bonitatem: laudabilius enim eſt, ꝙ ex iudicio rationis aliquis faciat opus charitatis, quàm ex ſola paſſione miſericordiæ. Alio modo ſe habent conſequenter: & hoc dupliciter vno modo per modũ redundantiæ: quia. ſ. cùm ſuperior pars animæ intenſè mouetur in aliquid, ſequitur motum eius et pars inferior. & ſic paſſio exiſtens conſequenter in appetitu ſenſitiuo eſt ſignum intenſionis uoluntatis: & ſic indicat bonitatem moralem maiorem. Alio modo, per modum electionis, quando. ſ. homo ex iudicio rationis eligit affici aliqua paſſione, ut promptius operetur cooperante appetitu ſẽſitiuo: & ſic paſſio animæ addit ad bonitatem actionis.

AD ſecundum dicendũ, quòd in Deo & in Angelis non eſt appetitus ſenſitiuus, neq; etiam membra corporea: & ideo bonũ in eis non attenditur ſecundum ordinationem paſſionum aut corporeorum actuum, ſicut in nobis.

AD tertium dicendum, quòd paſſio tendens in malum præcedens iudicium rationis, diminuit peccatum: ſed cõſequens aliquo prædictorum modorum auget ipſum, uel ſignat augmentũ eius.

ARTICVLVS IIII.

Vtrũ aliqua paſſio ſit bona uel mala ex ſua ſpecie. 145

AD QVARTVM ſic ꝓceditur. Videtur, ꝙ nulla paſſio animæ ſecũdum ſpeciem ſuam ſit bona uel mala moraliter. Bonum enim & malũ morale attenditur ſecundum rationem: ſed paſſiones ſunt in appetitu ſenſitiuo, & ita id quod eſt ſecundum rationem, accidit eis. cùm ergo nihil, quod eſt per accidens, pertineat ad ſpeciem rei, uidetur quòd nulla paſſio ſecundũ ſuam ſpeciem ſit bona uel mala. 2.2.q.158 ar.1.cor. & 4. diſ. 15.q.2.arti.1.qõ.1. ad 4. & diſtin.50.q. 2.ar.4.q. 3.ad 3. & mal.q.10 ar.1.

¶ 2 Præterea, Actus & paſſiones habent ſpeciem ex obiecto: ſi ergo aliqua paſſio ſecundum aliquam ſuam ſpeciem eſſet bona uel mala, oporteret quòd paſſiones, quarum obiectum eſt bonũ, bonæ eſſent ſecundum ſuam ſpeciem, ut amor, deſiderium, & gaudium: & paſſiones, quarum obiectum eſt malum, eſſent malæ ſecundum ſuam ſpeciem, vt odiũ, timor & triſtitia. ſed hoc patet eſſe falſum; non ergo aliqua paſſio eſt bona uel mala ex ſua ſpecie.

¶ 3 Præterea, Nulla ſpecies paſſionum eſt, quæ non inueniatur in aliis animalibus: ſed bonũ morale non inuenitur niſi in homine: ergo nulla paſſio animæ bona eſt uel mala ex ſpecie.

SED contra eſt, quod Auguſt. dicit 9. de * ciu. Dei, quòd miſericordia pertinet ad uirtutem. Philoſophus etiam dicit in 2. * Ethi. ꝙ uerecundia eſt paſſio laudabilis: ergo aliquæ paſſiones ſunt bonæ uel malæ ſecundum ſuam ſpeciem. li.9. de ciui. Dei, c. 5. to. 5. * lib. 2. ethi. ca. 7. paulo añ finẽ, to. 5.

CON-

CONCLVSIO.

Bonum & malum non pertinet ad ſpeciem actus & paſſionis ſecũdum ſuam naturam, ſed ſecundum quod ad genus moris pertinent, prout .ſ. aliquid de uoluntario & rationis iudicio participant.

RESPONDEO dicendum, quòd ſicut de actibus * dictum eſt, ita & de paſſionibus dicendũ uidetur, ꝙ ſcilicet ſpecies actus uel paſſionis dupliciter cõſiderari poteſt. Vno modo, ſecundum quod eſt in genere naturæ, & ſic bonum uel malum morale non pertinent ad ſpeciem actus uel paſſionis. Alio modo, ſecundum quod pertinent ad genus moris, prout .ſ. participant aliquid de uolũtario & iudicio rationis: & hoc modo bonum & malum morale poſſunt pertinere ad ſpeciem paſſionis, ſecundum quod accipitur ut obiectum paſſionis, aliquid de ſe conueniens rationi, uel diſſonum à ratione. ſicut patet de uerecundia, quæ eſt timor turpis, & de inuidia, quæ eſt triſtitia de bono alterius: ſic.n. pertinent ad ſpeciẽ exterioris actus.

q.18 ar.6. & 7. & q. 20.

AD primum ergo dicendum, quòd ratio illa procedit de paſſionibus ſecundum quod pertinent ad ſpeciem naturæ: prout .ſ. appetitus ſenſitiuus in ſe cõſideratur: ſecundum uerò quod appetitus ſenſitiuus obedit rationi, iam bonum & malum rationis non eſt ex paſſionibus eius per accidens, ſed per ſe.

AD ſecũdum dicẽdum, quòd paſſiones, quæ in bonum tendũt, ſi ſit uerum bonum, ſunt bonæ, & ſimiliter quæ à uero malo recedunt: econuerſo uerò paſſiones quæ ſunt per receſſum à bono & per acceſſum ad malum, ſunt malæ.

AD tertium dicendum, quòd in brutis animalib' appetitus ſẽſitiuus non obedit rationi: & tamen inquantum ducitur quadã æſtimatiua naturali, quæ ſubijcitur rationi ſuperiori, ſ. diuinæ, eſt in eis quædam ſimilitudo moralis boni quantum ad animæ paſſiones.

QVÆSTIO XXV.

De ordine paſſionum adinuicẽ, in quatuor articulos diuiſa.

DEINDE conſiderãdum eſt de ordine paſſionum adinuicem.

¶ Et circa hoc quæruntur quatuor.

¶ Primo, de ordine paſſionum iraſcibilis ad paſſiones concupiſcibilis.

¶ Secundo, de ordine paſſionum concupiſcibilis adinuicem.

¶ Tertio, de ordine paſſionum iraſcibilis adinuicem.

¶ Quarto, de quatuor principalibus paſſionibus.

ARTICVLVS PRIMVS.

Vtrum paſſiones iraſcibilis ſint priores paſſionibus concupiſcibilis, uel econuerſo. 146

AD PRIMVM ſic proceditur. Videtur, ꝙ paſſiones iraſcibilis ſint priores paſſionibus concupiſcibilis. Ordo enim paſſionum eſt ſecundum ordinem obiectorum: ſed obiectum iraſcibilis eſt bonum arduum, quod uidetur eſſe ſupremum inter alia bona. ergo paſſiones iraſcibilis uidentur præeſſe paſſionibus cõcupiſcibilis.

Inf. q.40. ar. 1. cor. Et 2 2. q. 141. ar. 3. ad 1. & 3. diſ. 26. q. 2. ar. 3. q. 2. cor. & veri. q. 25 ar. 2. cor. & mal. q. 4. ar. 2. ad 12.

¶ 2 Præterea, Mouens eſt prius moto: ſed iraſcibilis comparatur ad concupiſcibilem ſicut mouẽs ad motum: ad hoc.n. datur animalibus ut tollantur impedimenta, quibus concupiſcibilis prohibetur

tur ſiui ſuo obiecto, vt * ſuprà dictum eſt. Remouens autem prohibens habet rationem mouētis, vt dicitur in 8.† Phyſ. ergo paſſiones iraſcibilis ſunt priores paſſionibus concupiſcibilis.

* q.23.articic.1.

† li.8.ph. text. 32. tom.2.

¶ 3 Præterea, Gaudium & triſtitia ſunt paſſiones concupiſcibilis. Sed gaudium & triſtitia conſequuntur ad paſſiones iraſcibilis. dicit.n. Philoſophus in 4.* Ethi. ꝙ punitio quietat impetū iræ, delectationem loco triſtitiæ faciēs. ergo paſſiones concupiſcibilis ſunt poſteriores paſſionib⁹ iraſcibilis.

* li.4.eth. ca.5. paulo poſt medium. tom.5.

SED contra, Paſſiones concupiſcibilis reſpiciunt bonum abſolutum: paſſiones aūt iraſcibilis reſpiciunt bonū contractum, ſ. arduum. Cùm igitur bonum ſimpliciter ſit prius q̄ bonum cōtractū, uidetur ꝙ paſſiones concupiſcibilis ſint priores paſſionibus iraſcibilis.

CONCLVSIO.

Paſſiones concupiſcibilis ſic præcedunt eas, quæ ſunt iraſcibilis, vt ab illis originem habeant, & ad illas terminentur.

RESPONDEO dicendum, ꝙ paſſiones cōcupiſcibilis ad plura ſe habent. q̄ paſſiones iraſcibilis. Nam in paſſioni bus concupiſcibilis inuenitur aliquid pertinens ad motum: ſicut deſideriū, & aliquid pertinens ad quietem, ſicut gaudium & triſtitia. Sed in paſſionibus iraſcibilis non inuenitur aliquid pertinens ad quietem, ſed ſolum pertinens ad motum. Cuius rō eſt, quia id in quo iā quieſcitur, non hēt rationē difficilis ſeu ardui, quod eſt obiectū iraſcibilis: quies aūt cùm ſit finis motus, eſt prior in intētione, ſed poſterior in executione. Si ergo cōparentur paſſiones iraſcibilis ad paſſiones concupiſcibilis, quæ ſignificant quietem in bono, manifeſtè paſſiones iraſcibilis præcedūt ordine executionis, hmōi paſſiones concupiſcibilis, ſicut ſpes præcedit gaudium, unde cauſat ipſum, ſcdm illud Apoſ. Rom. 12. Spe gaudentes. Sed paſſio concupiſcibilis importans quietē in malo, ſ. triſtitia, media eſt inter duas paſſiones iraſcibilis; ſequitur.n. timorem: cùm.n. occurrerit malū quod timebatur, cauſatur triſtitia: pręcedit aūt motum iræ. quia cùm ex triſtitia præcedente aliqs inſurgit in uindictā, hoc pertinet ad motum iræ: & quia rependere vicē mali, apprehenditur vt bonum, cùm iratus hoc conſecutus fuerit, gaudet: & ſic manifeſtum eſt, ꝙ omnis paſſio iraſcibilis terminatur ad paſſionem concupiſcibilis pertinentem ad quietē, ſ. vel ad gaudium, uel ad triſtitiā. Sed ſi comparentur paſſiones iraſcibilis ad paſſiones concupiſcibilis, q̄ important motum, ſic manifeſte paſſiones cōcupiſcibilis sūt priores, eo ꝙ paſſiones iraſcibilis addunt ſupra paſſiones concupiſcibilis, ſicut & obiectum iraſcibilis addit ſupra obiectum concupiſcibilis arduitatē ſiue difficultatem: ſpes enim ſupra deſiderium addit quendā conatum & quādam eleuationem animi ad conſequēdum bonum arduum: & ſimiliter timor addit ſupra fugam ſeu abominationem quandam depreſſionem animi ꝑꝑ difficultatem mali. Sic ergo paſſiones iraſcibilis mediæ ſunt inter paſſiones concupiſcibilis, quæ important motū in bonum uel in malum, & inter paſſiones concupiſcibilis, quę important quietem in bono uel in malo. Et ſic patet, ꝙ paſſiones iraſcibilis & principiū habent à paſſionibus concupiſcibilis, & ī paſſionibus cōcupiſcibilis termināt̄.

AD primum ergo dicendum, ꝙ illa rō procederet, ſi de ratione obiecti concupiſcibilis eſſet aliquid oppoſitum arduo: ſicut de ratione obiecti iraſcibilis eſt, ꝙ ſit arduum: ſed quia obiectū concupiſcibilis eſt bonum abſolutè, prius naturaliter eſt quàm obiectum

ctum iraſcibilis, ſicut commune proprio.

AD ſecundum dicendum, ꝙ remouens prohibens non eſt mouens per ſe, ſed per accidens: nũc autem loquimur de ordine paſſionum per ſe.

Et præterea iraſcibilis remouet prohibens quietẽ concupiſcibilis in ſuo obiecto. vnde ex hoc nõ ſe quitur niſi ꝙ paſsiones iraſcibilis præcedunt paſsiones concupiſcibilis ad quietẽ pertinẽtes, de quibus ẽt tertia ratio procedit.

ARTICVLVS II.

Vtrum amor ſit prima paſſionũ concupiſcibilis.

147

1. qõ. 20. ar. 1. cor. & 3. diſt. 27. q. 1. ar. 3. & 4. cõtra Gẽt. ca. 19. & veri. qõ. 26. art. 4. co. & Ga. 5. le. 6. co. 2. fi. & 1. Metaph le. 5. fin.
*li. 2. tex. 49.
†c. 4. par. 1. non remotè à fine, & p. 2
*lib. 8. ethi. c. 2. 3. & ſequẽ. 10. 5.

AD SECVNDVM ſic proceditur. Videtur quòd amor nõ ſit prima paſsionum concupiſcibilis. Vis. n. concupiſcibilis à concupiſcentia denominatur, quę eſt eadem paſsio cum deſiderio: ſed denominatio fit à potiori, ut dicitur in 2.* de anima. ergo cõcupiſcentia eſt potior amore.

¶ 2. Præterea, Amor unionem quandam importat: eſt. n. vis unitiua & concretiua, vt Dion. dicit in 4. cap. de † diu. no. ſed concupiſcentia uel deſiderium eſt motus ad unionem rei cõcupitæ vel deſideratæ. ergo concupiſcentia eſt prior amore.

¶ 3 Præterea, Cauſa eſt prior effectu: ſed delectatio eſt quandoque cauſa amoris: quidam. n. ꝑ delectationẽ amant, vt dicitur in 8.* Ethi. ergo delectatio eſt prior amore. non ergo prima inter paſſiones concupiſcibilis eſt amor:

† li. 14. c. 7. & 9. 10. 5.

SED contra eſt quod Auguſt. dicit in 14. † de ciu. Dei ꝙ omnes paſsiones ex amore cauſantur: amor. n. inhians habere quod amatur, cupiditas eſt; id autẽ habens, eoq; fruẽs, lætitia eſt. Amor ergo eſt prima paſsionum concupiſcibilis.

CONCLVSIO.

Cùm omnes in potentia concupiſcibili paſsiones ex amore cau ſentur, primam quoque paſsio num cõcupiſcibilis neceſſe eſt ipſum amorem eſſe.

RESPONDEO dicendum, ꝙ obiecta concupiſcibilis sũt bonum & malũ, naturaliter autem eſt prius bonum malo, eo ꝙ malum eſt priuatio boni. vnde & omnes paſsiones, quatum obiectum eſt bonum, naturaliter ſunt priores paſsionibus, quarum obiectũ eſt malũ, unaquæque. ſ. ſua paſsione oppoſita. Quia enim bonum quæritur, ideo refutatur oppoſitum malum. bonum autem hẽt rationẽ finis, qui quidẽ eſt prior in intentione, ſed eſt poſterior in executione. Poteſt ergo ordo paſſionum concupiſcibilis attendi vel ſecundum intentionem, uel ſecundum conſecutionẽ. Secundum quidẽ conſecutionem illud eſt prius quod primo fit in eo, qđ tendit ad finem. manifeſtum eſt autem, ꝙ omne, quod tendit ad finem aliquem, primo quidem habet aptitudinem ſeu proportionẽ ad finem: nihil enim tendit in finem non proportionatũ. ſecundo mouetur ad finẽ. tertio quieſcit in fine poſt eius conſecutionem. ipſa autem aptitudo ſiue proportio appetitus ad bonum eſt amor, qui nihil aliud eſt q̃ complacentia boni. motus aũt ad bonum eſt deſideriũ uel cõcupiſcẽtia; quies aũt in bono eſt gaudiũ uel delectatio. & ideo ſcđm hunc ordinẽ amor præcedit deſiderium, & deſiderium præcedit delectationẽ. ſed ſecundum ordinem intentionis eſt econuerſo: nam delectatio intenta cauſat deſideriũ, & amorem: delectatio enim eſt fruitio, quæ quodammodo eſt finis, ſicut & ipſum bonum, vt * ſuprà dictum eſt. q. 11. art. 3. ad 3.

AD primum ergo dicendũ, ꝙ hoc modo nominatur aliquid ſecundum quod nobis innoteſcit: uoces enim ſũt ſigna intellectuũ ſecundum * Philoſophũ. nos autẽ vt plurimum per effectum cognoſcimus cauſam; effectus autem amoris, quando quidem habetur ipſum amatum, eſt delectatio: qñ uerò non habetur, eſt deſiderium uel concupiſcentia: vt autem Auguſt. dicit in 10. de * Trin. Amor magis ſentitur cùm eum prodit indigentia. Vnde inter omnes paſſiones concupiſcibilis magis eſt ſenſibilis concupiſcentia: & propter hoc ab ea denominatur potentia.

li. 1. Periher. ĩ principio. to. 1.

lib. 10. de Tri. c. 12. à med. tomo. 3.

AD ſecundum dicẽdum, quòd duplex eſt unio amati ad amantem. Vna quidem realis ſecundũ coniunctionem ad rem ipſam: & talis unio pertinet ad gaudium uel delectationem, quæ ſequitur deſideriũ. Alia autem eſt unio affectiua, ſecundũ .ſ. quod aliquid hẽt aptitudinẽ vel proportionẽ: prout ſ. ex hoc ꝙ aliquid habet aptitudinem ad alterum, & inclinationem, iam participat aliquid eius: & ſic amor vnionem importat, quæ quidem unio præcedit motum deſiderij.

AD tertium dicendum, quòd delectatio cauſat amorem ſecundum quod eſt prior in intẽtione.

ARTICVLVS III.

148 *Vtrum ſpes ſit prima inter paſſiones iraſcibilis.*

Sup. q. 23 ar. 4. cor.

AD TERTIVM ſic proceditur. Videtur ꝙ ſpes non ſit prima inter paſſiones iraſcibilis. Vis enim iraſcibilis ab ira denominatur: cùm ergo denominatio fiat à potiori, uidetur ꝙ ira ſit potior & prior quàm ſpes.

¶ 2 Præterea, Arduum eſt obiectum iraſcibilis: ſed magis videtur eſſe arduum, quòd aliquis conetur ſuperare malum contrariũ quod imminet ut futurũ, quod pertinet ad audaciam: uel quod iniacet iam ut præſens, quod pertinet ad iram, quàm ꝙ conetur acquirere ſimpliciter aliquod bonum. & ſimiliter magis videtur eſſe arduum quòd conetur vincere malum præſens, quàm malum futurum. ergo ira uidetur eſſe potior paſſio ꝙ̃ audacia, & audacia quàm ſpes: & ſic ſpes non videtur eſſe potior.

¶ 3 Præterea, Prius occurrit in motu ad finem receſſus à termino, ꝙ̃ acceſſus ad terminum: ſed timor & deſperatio importãt receſſum ab aliquo: audacia autem & ſpes important acceſſum ad aliquid: ergo timor & deſperatio præcedunt ſpem & audaciam.

SED contra, Quanto aliquid eſt propinquius primo, tanto eſt prius: ſed ſpes eſt ꝓpinquior amori, qui eſt prima paſſionum: ergo ſpes eſt prior inter oẽs paſſiones iraſcibilis.

CONCLVSIO.

Spes cùm inter omnes iraſcibilis paſſiones magis & prius bonũ reſpiciat, prior quoque omnibus neceſſario eſt.

RESPONDEO dicendum, ꝙ ſicut iam * dictum, eſt, omnes paſſiones iraſcibilis importãt motum in aliquid: motus autem ad aliquid in iraſcibili poteſt cauſari ex duobus: vno modo ex ſola aptitudine ſeu proportione ad finem, quæ pertinet ad amorẽ uel odium. Alio modo, ex præſentia ipſius boni uel mali, quæ pertinet ad triſtitiam uel gaudium: & quidem ex præſentia boni nõ cauſatur aliqua paſſio in iraſcibili, vt * dictum eſt, ſed ex præſentia mali cauſatur paſſio iræ. Quia igitur in uia generationis ſeu conſecutionis proportio uel aptitudo ad finem præcedit conſecutionẽ finis:

art. 1.

q. 23. ar. 3

finis: inde eſt ꝙ ira inter oẽs paſſiones iraſcibilis eſt ultima ordine generationis: inter alias autẽ paſſiones iraſcibilis, quæ important motum conſequentem amorem uel odium boni uel mali, oportet ꝙ paſſiones, quarum obiectum eſt bonum, ſ. ſpes & deſperatio, ſint naturaliter priores paſſionibus, quarum obiectum eſt malum. ſ. audacia & timore: ita tamẽ ꝙ ſpes eſt prior deſperatione; qa ſpes eſt motus in bonum ſecundũ rationem boni, quod de ſua rõne eſt attractiuum: & ideo eſt motus in bonum per ſe: deſperatio autẽ eſt receſſus à bono, qui non competit bono ſecundum quod eſt bonum, ſed ſecũdum aliquid aliud, vnde eſt quaſi per accidens. & eadem ratione timor, cùm ſit receſſus à malo, eſt prior q̃ audacia. ꝙ autem ſpes & deſperatio ſint naturaliter priores q̃ timor & audacia: ex hoc manifeſtum eſt, quòd ſicut appetitus boni eſt ratio qua re uitetur malum, ita etiam ſpes & deſperatio ſunt ratio timoris & audaciæ. Nam audacia conſequitur ſpẽ victoriæ, & timor conſequitur deſperationem uincẽdi: ira autem conſequitur audaciã, nullus enim iraſcitur uindictam appetens niſi audeat uindicare: ſecundum quod Auicen. dicit in 6. de naturalibus. Sic ergo patet, ꝙ ſpes eſt prima inter omnes paſſiones iraſcibilis. Et ſi ordinem omnium paſſionum ſecũdum viã generationis ſcire velimus, primo occurrunt amor & odium, ſecundo deſiderium & fuga, tertio ſpes & deſperatio, quarto timor & audacia, quinto ira, ſexto & ultimo gaudium & triſtitia: q̃
conſequuntur ad omnes paſſio-
li.2.ethi. nes, ut dicitur in 2. * Ethico. ita
c.5.to. 5. tamen ꝙ amor eſt prior odio, &
deſiderium fuga, & ſpes deſpera-
* ex iſto tione, & timor audacia, & gaudiũ
art. & ex q̃ triſtitia, ut ex * prædictis col-
2. art. hu- ligi poteſt.
ius quæſ. AD primum ergo dicendum, quòd quia ira cauſatur ex aliis paſſionibus, ſicut effectus à cauſis præcedentibus: ideo ab ea tanquam à manifeſtiori denominatur potentia.

AD ſecundum dicendum, ꝙ arduum non eſt ratio accedendi uel appetendi, ſed potius bonum: & ideo ſpes quæ directius reſpicit bonum, eſt prior, quamuis audacia aliquando ſit in magis arduum uel etiam ira.

AD tertium dicẽdum, ꝙ appetitus primo & per ſe mouetur in bonum ſicut in proprium obiectum: & ex hoc cauſatur quod recedat à malo: proportionatur.n. motus appetitiuæ partis, non quidem motui naturali, ſed intentioni naturæ, quæ per prius intendit finem q̃ remotionem contrarij, q̃ nõ quæritur niſi propter adeptionem finis.

ARTICVLVS IIII.

Vtrum iſtæ ſint quatuor principales paſſiones, gaudium, triſtitia, ſpes, & timor. 149

AD QVARTVM ſic ꝓceditur. Videtur, quòd nõ ſint iſtæ quatuor principales paſſiones, gaudium & triſtitia, ſpes & timor. Auguſt. in 14. de * ciuit. Dei, nõ ponit ſpem, ſed cupiditatem loco eius.

Inf.q. 14. ar.4.ad 2. Et 2.2.qõ. 123.ar.11 ad 1.& q. 141.ar.7. ad 3.& veri.qõ.26. ar.5. * cap.7.8. & 9.to.5.

¶2 Præterea, In paſſionibus animæ eſt duplex ordo, ſ. intentionis & conſecutionis ſeu generationis. aut ergo principales paſſiones accipiuntur ſecũdum ordinẽ intentionis: & ſic tantum gaudiũ & triſtitia, quæ ſunt finales, erunt principales paſſiones: aut ſecundum ordinem conſecutionis ſeu generationis, & ſic erit amor principalis paſſio. nullo ergo mõ debẽt dici quatuor paſſiones iſtæ principales, gaudium & triſtitia, ſpes & timor.

¶3 Præterea, Sicut audacia cau-

ſatur ex ſpe, ita timor ex deſperatione. aut ergo ſpes & deſperatio debent poni principales paſſiones tanquam cauſæ, aut ſpes & audacia tanquam ſibiipſis affines.

In li. 1. de cõſ. met. vlt. in fi. SED contra eſt illud q̃d Boe. in lib. de * conſ. enumerans quatuor principales paſſiones, dicit, Gaudia pelle, pelle timorem, ſpẽq́ue fugato, nec dolor adſit.

CONCLVSIO.

Gaudiũ, triſtitia, ſpes, et timor quatuor ſunt principales animæ paſſiones, quamuis non ſecundum eandem rationem.

RESPONDEO dicendum, ꝙ hæ quatuor paſſiones cõmuniter principales eſſe dicuntur, quarũ duæ, ſ. gaudium & triſtitia principales dñr, quia sũt cõpletiuæ & finales ſimpliciter reſpectu oĩm paſſionum: vnde ad oẽs paſſiones li. 2. ethi. c. 5. to. 5. conſequuntur, ut dicitur in 2. * Ethico. Timor autem & ſpes ſunt principales non quidẽ quaſi completiuæ ſimpliciter, ſed quia ſunt completiuæ in gñe motus appetitiui ad aliquid. Nã reſpectu boni incipit motus in amore, & procedit in deſiderium, & terminatur in ſpe: reſpectu uerò mali incipit in odio, & procedit ad fugam, & terminatur in timore. & ideo ſolet harum quatuor paſſionum numerus accipi ſecundum differentiam præſẽtis & futuri: motus. n. reſpicit futurum, ſed quies eſt in aliquo præſenti. De bono igitur pręſenti eſt gaudiũ, de malo præſenti eſt triſtitia; de bono futuro eſt ſpes, de malo futuro eſt timor: oẽs autem aliæ paſſiones, q̃ ſunt de bono uel de malo præſenti vel futuro, ad has cõpletiuè reducuntur. Vnde ẽt à quibuſdã dñr principales hæ prædictæ quatuor paſſiones, quia ſunt generales. quod quidem uerũ eſt, ſi ſpes & timor deſignant motum appetitus communiter tendentẽ in aliquid appetendum uel fugiendum.

AD primum ergo dicendum, ꝙ Aug. ponit deſiderium uel cupiditatem loco ſpei inquantũ ad idem pertinere vñr, id eſt ad bonum futurum.

AD ſecũdum dicẽdum, quòd paſſiones iſtę dicuntur principales ſecundum ordinem intentionis & complementi: & quamuis timor & ſpes non ſint ultimæ paſſiones ſimpliciter, tamen ſunt ultimæ in genere paſſionum tendẽtium in aliud quaſi in futurum: nec põt eſſe inſtantia niſi de ira, quæ tamen non poteſt poni principalis paſſio: quia eſt quidam effectus audaciæ, quæ non poteſt eſſe paſſio principalis, ut * infra q. 45. art. 2. ad 3. dicetur.

AD tertium dicendum, quòd deſperatio importat receſsũ à bono, quod eſt quaſi per accidens. Et audacia importat acceſſum ad malum, quod etiam eſt per accidens: ideo hæ paſſiones non põt eſſe principales: quia quod eſt per accidens, non poteſt dici principale, & ſic etiam nec ira poteſt dici paſſio principalis, quæ cõſequitur audaciam.

QVÆSTIO. XXVI.

De paſſionibus animæ in ſpeciali, & primo de amore, in quatuor articulos diuiſa.

CONSEQVENTER conſiderandum eſt de paſſionibus animæ in ſpeciali. Et primò, de paſſionibus concuſcibilis. Secundò, de paſſionibus iraſcibilis.

¶ Prima conſideratio erit tripartita. Nam primo conſiderabimus de amore & odio. Secundò, de cõcupiſcentia & fuga. Tertiò, de delectatione & triſtitia.

¶ Circa amorem conſideranda ſunt tria,

¶ Primo, de ipſo amore. Secundo, de cauſa amoris. Tertio, de effectibus eius.

¶ Circa

¶ Circa primum quæruntur quatuor.

¶ Primo, vtrum amor ſit in concupiſcibili.
¶ Secundo, vtrũ amor ſit paſſio.
¶ Tertio, vtrũ amor ſit idẽ quod dilectio.
¶ Quarto, vtrum amor conueniẽter diuidatur in amorem amicitiæ & in amorem concupiſcentiæ.

ARTICVLVS PRIMVS.

Vtrum amor ſit in concupiſcibili.

150

Inf.art.2. ad 2.& 3. diſt.26.q. 1. art. 2. cor. fi. Et di.27.q.1. art.2. Et mal. q.8. ar.3.ad 6. & 3.de anima le. 4.col. 2. fin.

AD PRIMVM ſic proceditur. Videtur, quòd amor non ſit in concupiſcibili. Dicitur.n.Sap.8.Hanc, ſcilicet ſapientiam, amaui & exquiſiui à iuuentute mea: ſed concupiſcibilis cùm ſit pars appetitus ſenſitiui, non poteſt tendere in ſapientiam, quæ non comprehenditur ſenſu. ergo amor nõ eſt in cõcupiſcibili.

* li.14.de ci. dei, c. 7.poſt mediũ, to.5.

¶ 2 Præterea, Amor videtur eſſe idem cuilibet paſſioni. Dicit.n. Auguſt.in 14.* De ciu.Dei, Amor inhians habere quod amatur, cupiditas eſt; id autem habens, eoq́; fruens, lætitia: & fugiens quod ei aduerſatur, timor eſt; idq́; ſi acciderit ſentiens, triſtitia eſt. ſed nõ omnis paſſio eſt in concupiſcibili: ſed timor etiam hic enumeratus eſt in iraſcibili. ergo non eſt ſimpliciter dicendum, ꝙ amor ſit in concupiſcibili.

† cap.4. in par. 2.

¶ 3 Præterea, Dion.in cap.† de diui.no.ponit quendam amorem naturalẽ: ſed amor naturalis magis videtur pertinere ad uires naturales, quæ ſunt animæ uegetabilis: ergo amor nõ ſimpliciter eſt in concupiſcibili.

li. 2. top. ca.3.in loco 25.

SED contra eſt quod Philoſophus dicit in 2. * Topicorum, ꝙ amor eſt in concupiſcibili.

CONCLVSIO.

Amor ſenſitiuus eſt in appetitu ſenſitiuo, ſicut amor intellectiuus in appetitu intellectiuo.

p.p.q.103 ar.1.

RESPONDEO dicendum, quòd amor eſt aliquid ad appetitũ pertinẽs, cùm utriuſq; obiectũ ſit bonum. vnde ſecundũ differentiam appetitus eſt differẽtia amoris. eſt.n.quidam appetitus nõ cõſequens apprehenſionẽ ipſius appetentis, ſed alterius. & huiuſmodi dicitur appetitus naturalis: res enim naturales appetũt quod eis conuenit ſecundũ ſuam naturã, non per apprehenſionem propriã, ſed per apprehenſionem inſtituẽtis naturam, vt in 1.li. * dictũ eſt. Alius autem eſt appetitus conſequens apprehenſionem ipſius appetentis, ſed ex neceſſitate, nõ ex iudicio libero: & talis eſt appetitus ſenſitiuus in brutis, qui tamẽ in hominibus aliquid libertatis participat inquantum obedit rationi. Alius aũt eſt appetitus conſequens apprehenſionem appetẽtis ſecundum liberum iudiciũ. & talis eſt appetitus rationalis ſiue intellectiuus, qui dicitur uolũtas. In unoquoq; aũt horũ appetituũ amor dicitur illud, quod eſt principiũ motus tendentis in finem amatum: in appetitu autem naturali principiũ huiuſmodi motus eſt connaturalitas appetentis ad id in quod tẽdit, q̃ dici põt amor naturalis: ſicut ipſa cõnaturalitas corporis grauis ad locum mediũ eſt per grauitatem, & poteſt dici amor naturalis. & ſimiliter aptatio appetitus ſenſitiui vel voluntatis ad aliquod bonum, id eſt ipſa cõplacẽtia boni, dicitur amor ſẽſitiuus, uel intellectiuus, ſeu rationalis. Amor igitur ſenſitiuus ẽ in appetitu ſẽſitiuo, ſicut amor intellectiuus ĩ intellectiuo appetitu: & ꝑtinet ad cõcupiſcibilẽ, q̃a dicitur per reſpectũ ad bonũ abſolutè, nõ ꝑ reſpectũ ad arduũ, q̃d eſt obiectum iraſcibilis.

AD primum ergo dicẽdum, ꝙ auctoritas illa loquitur de amore intellectiuo uel rationali.

AD ſecundum dicendum, ꝙ amor dicitur eſſe timor, gaudiũ, cupiditas, & triſtitia, non quidem eſſentialiter: ſed cauſaliter.

AD tertium dicendum, quòd amor naturalis non ſolum eſt in uiribus animæ uegetatiuę, ſed in omnibus potentiis animæ, & etiã in omnibus partibus corporis, & vniuerſaliter in omnibus rebus: quia, ut Dionyſ. dicit 4. cap. * de diuin. nom. Omnibus eſt pulchrũ & bonũ amabile, cùm vnaquæq; res habeat connaturalitatem ad id quod eſt ſibi conueniens ſecundũ ſuam naturam.

cap. 4. in par. 1. parum ante mediũ.

ARTICVLVS II.

151 *Vtrum amor ſit paſsio.*

Inf. ar. 3. ad 3. & 4. & q. 28. ar. 6. ad 1.

AD SECVNDVM ſic proceditur. Videtur ꝙ amor non ſit paſsio. Nulla enim uirtus paſsio eſt, ſed omnis amor eſt virtus quædam, ut dicit Dion. 4. cap. * de diu. no. ergo amor non eſt paſsio.

* ca. 4. in par. 1. declinando ad finẽ, & ẽt par. 2.

¶ 2 Præterea, Amor eſt unio quædam uel nexus, ſecundum Aug. in lib. de † trin. ſed unio uel nexus non eſt paſsio, ſed magis relatio. ergo amor non eſt paſsio.

† li. 8. de tri. ca. 10. habetur tom. 3.

¶ 3 Præterea, * Damaſ. dicit in lib. 2. ꝙ paſsio eſt motus quidam: amor autem non importat motũ appetitus, qui eſt deſiderium, ſed principium huiuſmodi motus. ergo amor non eſt paſsio.

* li. 2. ortho. fidei cap. 22.

SED cõtra eſt, quod Philoſophus dicit in 8. † Ethico. ꝙ amor eſt paſsio.

† lib. 8. ethi. ca. 5. parum à medio, tom. 5.

CONCLVSIO.

Amor ſecundum quod eſt in concupiſcibili, cùm ſit quędã appetitus ab appetibili immutatio, paſsio propriè eſt, communiter autẽ ut eſt in uolũtate.

RESPONDEO dicendum, ꝙ paſsio eſt effectus agentis in patiente: agens autem naturale duplicem effectum inducit in patiens. Nam primo quidem dat formam, ſecundo dat motum conſequentem formam. Sicut generãs dat corpori grauitatem & motum conſequentem ipſam, & ipſa grauitas, quæ eſt principium motus ad locum connaturalem, propter grauitatem poteſt quodammodo dici amor naturalis: ſic etiam ipſum appetibile dat appetitui, primo quidem quandam coaptationem ad ipſum, quæ eſt quædã cõplacẽtia appetibilis: ex qua ſequitur motus ad appetibile: nam appetitiuus motus circulo agitur, vt dicitur in 3. de * anima: appetibile. n. mouet appetitum, faciens quodammodo in eo eius intẽtionem, & appetitus tendit in appetibile realiter conſequendum, ut ſit ibi finis motus, ubi fuit principium. Prima ergo immutatio appetitus ab appetibili vocatur amor, qui nihil eſt aliud quàm complacentia appetibilis. & ex hac complacentia ſequitur motus in appetibile, qui eſt deſiderium, & ultimo quies, quæ eſt gaudium. Sic ergo cùm amor conſiſtat in quadam immutatione appetitus ab appetibili; manifeſtum eſt, quòd amor eſt paſsio: propriè quidem ſecundũ quod eſt in concupiſcibili, communiter autem & extenſo nomine, ſecundum quod eſt in uoluntate.

li. 3. de anima te. 55. to. 2.

AD primum ergo dicendũ, ꝙ quia uirtus ſignificat principium motus uel actionis, ideo amor in quantum eſt principium appetitiui motus, à * Dio. uocatur uirtus.

ca. 4. par. 4. de diu. no. in principio.

AD ſecundum dicẽdum, quòd vnio pertinet ad amorem in quantum per complacentiam appetitus amans ſe habet ad id quod amat, ſicut ad ſeipſum vel ad aliquid ſui. & ſic patet quòd amor non eſt ipſa relatio unionis, ſed vnio eſt conſequens amorem: vñ

&

cap.4. de di. no. in par.2. & i par.1. declinando ad finē.

& * Dion. dicit ꝙ amor eſt uirtus vnitiua. Et Philoſophus dicit in 2. † Politicæ, ꝙ unio eſt opꝰ amoris.

† lib.2.poli. ca. 2. à med. to. 5.

AD tertium dicendum, quòd amor etſi non nominet motum appetitus tendentem in appetibile, nominat tamen motum appetitus, quo immutatur ab appetibili, ut ei appetibile complaceat.

ARTICVLVS III.

Vtrum amor ſit idem quod dilectio.

152

1. diſt. 10. expo. lit. & 3. diſt. 27. q. 2. arti. 1. & di. 4. le. 9. co. 1. & 5. & pſ. 17. co. 1. & Ioan. 21. lec. 3. cor. 3. prī.

AD TERTIVM ſic proceditur. Videtur ꝙ amor ſit idem quod dilectio. Dion. n. 4. cap de * diui. nom. dicit ꝙ hoc modo ſe habent amor & dilectio, ſicut quatuor & bis duo, rectilineum & rectas habēs lineas. ſed iſta ſignificāt idē: ergo amor & dilectio ſignificant idē.

* ca. 4 in 1. par. aliquantulū poſt medium illius.

¶ 2 Præterea, Appetitiui motus ſecundum obiecta differunt. ſed idem eſt obiectum dilectionis & amoris. ergo ſunt idem.

¶ 3 Præterea, Si dilectio & amor in aliquo differunt, maximè in hoc differre uidentur; ꝙ dilectio ſit in bono accipienda, amor autem in malo, ut quidam dixerunt ſecūdum quod Auguſt. narrat in 14. de † ciuit. Dei. ſed hoc modo non differunt: quia, ut ibidem * Auguſt. dicit, in ſacris ſcripturis utrunque accipitur in bono & in malo. ergo amor & dilectio non differunt: ſicut ipſe Auguſt. ibidem concludit, ꝙ non eſt aliud amorem dicere, & aliud dilectionem dicere.

† ca. 7. añ mediū.
* li. 14. de ci. Dei, c. 7. tom. 5.

SED contra eſt quod Dio. dicit 4. c. de † diui. no. ꝙ quibuſdā ſanctorum uiſum eſt diuinius eſſe nomen amoris, ꝗ nomen dilectionis.

† ca. 4. de diu. no. i 1 par. circa mediū & fin.

CONCLVSIO.

Tametſi amor & dilectio ut in appetitu intellectiuo ſunt, idē ſignificent; differunt tamen in hoc, ꝙ dilectio addit ad amorem electionem præcedentem.

RESPONDEO dicendum, ꝙ quatuor nomina inueniuntur ad idem quodammodo pertinentia, ſ. amor, dilectio, charitas & amicitia: differunt tamen in hoc ꝙ amicitia ſecūdum Philoſophū in 8. * Ethico. eſt quaſi habitus: amor autem & dilectio ſignificātur per modum actus, uel paſſionis: charitas autem utroque modo accipi poteſt, differenter tamē ſignificatur actus per iſta tria. Nam amor communius inter ea eſt: omnis. n. dilectio uel charitas eſt amor. ſed non econuerſo: addit enim dilectio ſupra amorem dilectionem præcedentem, vt ipſum nomen ſonat. vnde dilectio non eſt in concupiſcibili, ſed in uoluntate tantum, & eſt in ſola rationali natura. charitas autem addit ſupra amorem perfectionem quandam amoris, inquantum id quod amatur, magni pretij æſtimatur, vt ipſum nomen deſignat.

lib. 8. ca. 5 parum à medio tomo. 5.

AD primum ergo dicendū, ꝙ Dion. loquitur de amore & dilectione ſecūdum quod ſunt in appetitu intellectiuo: ſic. n. amor idē eſt quod dilectio.

AD ſecundū dicēdum, quòd obiectum amoris eſt cōmunius, ꝗ obiectum dilectionis, quia ad plura ſe extendit amor quàm dilectio, ſicut * dictum eſt.

in cor. ar.

AD tertium dicendum, quòd non differunt amor & dilectio ſecundum differētiam boni & mali: ſed ſicut * dictum eſt, in parte tamē intellectiua idem eſt amor & dilectio. & ſic loquitur ibi * Auguſtinus de amore. vnde parū poſt ſubdit, ꝙ recta uoluntas eſt amor bonus, & ꝙ peruerſa uoluntas eſt malus amor. Quia tamen amor, qui eſt paſſio concupiſcibilis, plurimos inclinat ad malum: inde habuerunt occaſionem qui prædictam differentiam aſſignauerunt.

in cor. ar.
* c. 7. & 9 lib. 14. de ciui. Dei, tom. 5.

AD quartum dicendum, quòd ideo aliqui poſuerunt et in ipſa uoluntate nomen amoris eſſe diuinius

uinius nomine dilectionis: quia amor importat quandam paſſionem, præcipuè ſecundum quod eſt in appetitu ſenſitiuo, dilectio autem præſupponit iudicium rationis: magis autem in Deum homo poteſt tendere per amorẽ paſſiuè quodammodo ab ipſo Deo attractus, quàm ad hoc eum propria ratio poſſit ducere: quod pertinet ad rationem dilectionis, ut
In cor. ar. * dictum eſt. & propter hoc diuinius eſt amor q̃ dilectio.

ARTICVLVS IIII.

Vtrum amor conuenienter diuidatur in amorem amicitiæ et amorem concupiſcentiæ.

153

1.q.60.ar. 3. cor. & ar.4. ad 3 Et mal.q. 3. art. 5. cor.& veri.q.4.ar. 3. Et Dio. 4. lc.9. & 10.cor. 1. & lib.10. co. 1. & 10.15.lec. 4 co.1.fi. * lib.8.e. 5. à medio to. 5.

AD QVARTVM ſic proceditur. Videtur q̃ amor inconuenienter diuidatur in amorem amicitiæ & concupiſcentiæ. Amor.n. eſt paſſio, amicitia uerò eſt habitus, ut dicit Philoſophus in 8. * Ethicorum: ſed habitus nõ poteſt eſſe pars diuiſiua paſſionis: ergo amor inconuenienter diuiditur p̃ amorem concupiſcentię & amorem amicitiæ.

¶ 2 Præterea, Nihil diuiditur p̃ id quod ei connumeratur: non.n. homo cõnumeratur animali, ſed concupiſcentia connumeratˀ amori, ſicut alia paſſio ab amore: ergo amor non poteſt diuidi per concupiſcentiam.

¶ 3 Præterea, Secundum Philo-
† 8. ethi. c.3. to. 5. ſophum in 8. † Ethic. triplex eſt amicitia, utilis, delectabilis, & honeſta: ſed amicitia utilis & delectabilis habet concupiſcentiam: ergo concupiſcentia nõ debet diuidi contra amicitiam.

* li 2. topic. ca. 2. patum añ medium, tom. 1. † li.8. ca. 11. à medio illius tom.5.

SED contra, Quædã dicimur amare, quia ea concupimus: ſicut dicitur aliquis amare uinum p̃p dulce, quod in eo concupiſcit, ut dicitur in 2. * Topic. ſed ad vinũ & ad huiuſmodi non habemus amicitiam: ut dicitur in 8. † Ethi. ergo alius eſt amor concupiſcentiæ, & alius eſt amor amicitiæ.

CONCLVSIO.

Diuerſus eſt amor concupiſcentiæ ab amore amicitiæ, quòd amore concupiſcentiæ quis in bonum magis quod alicui vult, fertur, quàm in illum cui vult: ſed amore amicitię magis in illum, cui bonum uolumus inclinamur.

RESPONDEO dicendum, q̃ ſicut Philoſophus dicit in 2. * li.2. rhet.
Rhetor. Amare eſt uelle alicui bo c.4. i principio
num. Sic ergo motus amoris in ci.to.6.
duo tendit, ſ. in bonũ quod quis vult alicui, uel ſibi, uel alii, & in illud, cui vult bonum. ad illud ergo bonũ quod quis vult alteri, habetur amor concupiſcentiæ: ad illud aũt cui aliquis vult bonum, habetˀ amor amicitiæ. hæc aũt diuiſio eſt ſecundum prius & poſterius. Nam id quod amatur amore amicitiæ, ſimpliciter & p̃ ſe amatur: quod aũt amatur amore concupiſcentię, non ſimpliciter & ſecundum ſe amatur, ſed amatur alteri. Sicut.n. ens per ſe ſimpliciter eſt quod hẽt eſſe ens aũt ſecundũ quid, quod eſt in alio: ita & bonũ, quod conuertitur cum ente, ſimpliciter quidem eſt quod ipſam habet bonitatem: quod autem eſt bonum alterius, eſt bonum ſecundũ quid, & per conſequens amor, quo amatur aliquid ut ei ſit bonũ, ẽ amor ſimpliciter: amor autẽ quo amatur aliquid vt ſit bonum alterius, eſt amor ſecundũ quid.

AD primum ergo dicendum, q̃ amor non diuiditur per amicitiam & concupiſcentiam, ſed p̃ amorem amicitiæ & concupiſcẽtiæ: nam ille propriè dicitur amicus, cui aliquod bonum uolumˀ: illud aũt dicimur concupiſcere, quod uolumus nobis. Et per hoc patet ſolutio AD SECVNDVM.

AD tertium dicendum, quòd ĩ amicitia utili & delectabili vult quidem aliquis aliquod bonum amico. & quantum ad hoc, ſaluatur

tur ibi ratio amicitiæ. Sed quia illud bonum refert ulterius ad ſuã delectationem & vtilitatem, inde eſt ꝙ amicitia utilis & delectabilis inquantum trahitur ad amorem concupiſcentiæ, deficit à ratione veræ amicitiæ.

QVÆSTIO XXVII.

De cauſa amoris, in quatuor articulos diuiſa.

DEINDE conſiderãdum eſt de cauſa amoris.

¶ Et circa hoc quæruntur quatuor.

¶ Primo, vtrum bonum ſit ſola cã amoris.

¶ Secundo, vtrum cognitio ſit cã amoris.

¶ Tertio, utrum ſimilitudo.

¶ Quarto, vtrum aliqua alia animæ paſſionum.

ARTICVLVS PRIMVS.

Vtrum bonum ſit ſola cauſa amoris

154 Inf. q. 20. art. 1. & Dio. 4. le. 12. co. 2.

AD PRIMVM ſic ꝓceditur. Videtur, ꝙ non ſolum bonum ſit cauſa amoris. Bonum enim nõ eſt cauſa amoris, niſi quia amatur. Sed contingit etiam malum amari, ſecundum illud Pſalm. 10. qui diligit iniquitatem, odit animam ſuam: alioquin omnis amor eſſet bonus. ergo nõ ſolum bonũ eſt cauſa amoris.

¶ 2 Præterea, Philoſophus dicit in 2. * Rheror. quòd eos, qui mala ſua dicunt, amamus. ergo videtur quòd malum ſit cauſa amoris. (li. 2. rhet. ca. 4. poſt med.)

¶ 3 Præterea, Dion. dicit 4. cap. de * diui. nom. quòd non ſolum bonum, ſed etiam pulchrum eſt omnibus amabile. (c. 4. ĩ par. 1. parum ante medium.)

SED contra eſt, quod Auguſ. dicit 8. de * trinit. Non amatur certe niſi bonum ſolum, ergo bonum eſt cauſa amoris. (* li. 8. de tri. cap. 3. in princ. tom. 3.)

CONCLVSIO.

Cùm cuique bonum ſit id, quod ſibi connaturale & proportionatum eſt, amoris cauſam neceſſe eſt ipſum bonum eſſe.

RESPONDEO dicendum, ꝙ ſicut * ſuprà dictum eſt, amor ad appetitiuam potentiam pertinet. quæ eſt uis paſſiua: vnde obiectum eius comparatur ad ipſam, ſicut cauſa motus uel act⁹ ipſius. oportet igitur ut illud ſit propriè cauſa amoris, quod eſt amoris obiectum. amoris aũt propriũ obiectum eſt bonũ: quia ut * dictum eſt, amor importat quandam connaturalitatem, uel complacentiã amantis ad amatum: vnicuique autem eſt bonum, id quod eſt ſibi connaturale & proportionatum. vnde relinquitur, ꝙ bonũ ſit propria cauſa amoris. (q. 26. ar. 1; q. 26. ar. 1 & 2.)

AD primum ergo dicẽdum, ꝙ malum nũquam amatur niſi ſub ratione boni, ſcilicet inquantum eſt ſecundum quid bonum, & apprehenditur ut ſimpliciter bonum: & ſic aliquis amor eſt malus inquantum tendit in id quod non eſt ſimpliciter uerum bonum. & per hunc modum homo diligit iniquitatem inquantum per iniquitatem adipiſcitur aliquod bonum, puta delectationem, uel pecuniam, uel aliquid huiuſmodi.

AD ſecundum dicendum, ꝙ illi qui mala ſua dicunt, non propter mala amantur, ſed propter hoc, quòd dicunt mala. hoc enim, quod eſt dicere mala ſua, habet rationem boni inquantum excludit fictionem ſeu ſimulationem.

AD tertium dicendum, quòd pulchrum eſt idem bono ſola ratione differens: cùm. n. bonum ſit quod omnia appetunt, de ratione boni eſt, quod in eo quietetur appetitus: ſed ad rationẽ pulchri pertinet, quòd in eius aſpectu

ſeu cognitione quietetur appetitus: vnde & illi ſenſus præcipuè reſpiciunt pulchrũ, qui maximè cognoſcitiui ſunt, ſ. viſus & auditus rationi deſeruientes: dicimus .n. pulchra viſibilia, & pulchros ſonos. In ſenſibilibus autem aliorum ſenſuum non utimur nomine pulchritudinis: non .n. dicimus pulchros ſapores aut odores. Et ſic patet, ꝙ pulchrum addit ſupra bonum quendã ordinem ad vim cognoſcitiuam, itaꝙ bonum dicatur id, quod ſimpliciter complacet appetitui: pulchrum autẽ dicatur id, cuius ipſa apprehenſio placet.

ARTICVLVS II.

155 *Vtrum cognitio ſit cauſa amoris.*

1.2.q.26. ar.2.ad 1. & 1.diſt. 15.q.4.ar. 1.ad 3.

AD SECVNDVM ſic proceditur. Videtur, ꝙ cognitio nõ ſit cauſa amoris: quod .n. aliquid quæratur, hoc contingit ex amore. ſed aliqua q̃runtur, quæ neſciuntur, ſicut ſciẽtiæ: cùm enim in his idem ſit eas habere, quod eas noſcere, ut Auguſt. dicit in lib. 83. * quæſt. ſi cognoſcerentur, haberentur, & non quærerentur. ergo cognitio non eſt cauſa amoris. (* q.35.añ med.to.4)

¶ 2 Præterea, Eiuſdem rationis videtur eſſe, quòd aliquid incognitum ametur, & quòd aliquid ametur pluſquam cognoſcatur: ſed aliqua amantur pluſquam cognoſcãtur: ſicut Deus, qui in hac vita poteſt per ſeipſum amari, nõ autem per ſeipſum cognoſci: ergo cognitio nõ eſt cauſa amoris.

¶ 3 Præterea, Si cognitio eſſet cauſa amoris, non poſſet inueniri amor, vbi non eſt cognitio: ſed in omnibus rebus inuenitur amor, vt dicit Dion. in 4. cap. de * diuin. no. non autem in omnibus inuenitur cognitio. ergo cognitio non eſt cauſa amoris. (ca.4.in 1. par. poſt. me.)

SED contra eſt, quod Auguſt. probat in 10. de * tri. ꝙ nullus põt amare aliquid incognitum. (ſtatim à princ. li. tom.3.)

CONCLVSIO.

Bonum cùm non niſi apprehenſum ſit obiectum & cauſa appetitiui motus, neceſſe eſt apprehenſionem & cognitionem cãm amoris in unoquoꝗ eſſe.

RESPONDEO dicendum, quòd ſicut * dictum eſt, bonũ eſt cauſa amoris per modũ obiecti: bonum autem non eſt obiectum appetitus, niſi prout eſt apprehenſum; & ideo amor requirit aliquã apprehẽſionẽ boni quod amatur: & propter hoc philoſophus dicit 9. * Eth. quòd uiſio corporalis eſt principium amoris ſenſitiui, & ſimiliter contemplatio ſpiritualis pulchritudinis uel bonitatis, eſt principium amoris ſpiritualis. ſic igitur cognitio eſt cauſa amoris ea ratione qua & bonũ, quod nõ poteſt amari niſi cognitum. (art. pced. — lib. 9. c. 5. & ca. 12. tom. 5.)

AD primum ergo dicẽdum, ꝙ ille qui quærit ſcientiam, non omnino ignorat eam: ſed ſecũdum aliquid eam præcognoſcit uel in vniuerſali uel in aliquo eius effectu, uel per hoc quod audit eã laudari, vt Auguſt. dicit decimo de * trin. Sic autem eam cognoſcere non eſt eam habere, ſed cõgnoſcere eam perfectè. (lib. 10. de tri. c. a. circa fi. & c. 2. & 3. to. 3.)

AD ſecundum dicẽdum, quòd aliquid requiritur ad perfectionem cognitionis, quod non requiritur ad perfectionem amoris. Cognitio enim ad rationem pertinet cuius eſt diſtinguere inter ea quæ ſecundum rem ſunt coniuncta, & componere quodammodo ea quæ ſunt diuerſa, vnum alteri comparando: & ideo ad perfectionem cognitionis requiritur, quòd homo cognoſcat ſigillatim quicquid eſt in re: ſicut partes, & uirtutes, & proprietates. Sed amor eſt in ui appetitiua, quæ reſpicit rem ſecundum quod in ſe eſt. Vnde ad perfectionem amoris ſufficit, quòd res prout in ſe apprehenditur, ametur. ob hoc

ergo

ergo cõtingit, quòd aliquid plus ametur, quàm cognoſcatur: quia poteſt perfectè amari, etiam ſi nõ perfectè cognoſcatur: ſicut maximè patet in ſcientijs, quas aliqui amant propter aliquam ſummariam cognitionem, quam de eis habẽt, puta quòd ſciunt Rhetoricam eſſe ſcientiam, per quam homo poteſt perſuadere; & hoc in Rhetorica amant. Et ſimiliter eſt dicendum circa amorem Dei.

AD tertium dicendum, quòd etiam amor naturalis, qui eſt in omnibus rebus, cauſatur ex aliqua cognitione: non quidem in ipſis rebus naturalibus exiſtente, ſed in eo qui naturam inſtituit, q.26.ar.1 vt* ſuprà dictum eſt.

ARTICVLVS III.

Vtrum ſimilitudo ſit cauſa amoris.

156

Inf.q.99. ar.2.cor. Et de hebdo.le.2. fin. & 4. eth.co.1. fi. & l. 8. co.3. * cap.1.à ine.

AD TERTIVM ſic proceditur. Videtur, quòd ſimilitudo non ſit cauſa amoris: idem enim non eſt cauſa contrariorum. ſed ſimilitudo eſt cauſa odij: dicitur enim Prouerb. 13. quòd inter ſuperbos ſemper ſunt iurgia. Et Philoſophus dicit in 8.* Ethic. quòd figuli corrixantur adinuicem: ergo ſimilitudo non eſt cauſa amoris.

¶ 2 Præterea, Auguſtin. dicit in 4. † Conf. quòd aliquis amat in alio, quod eſſe non vellet: ſicut homo amat hiſtrionem, qui non vellet eſſe hiſtrio. hoc autem nõ cõtingeret ſi ſimilitudo eſſet propria cauſa amoris: ſic enim homo amaret in altero quod ipſe haberet. vel vellet habere. ergo ſimilitudo non eſt cauſa amoris.

† l.4.cõf. c.14. circa mediũ tomo 1.

¶ 3 Præterea, Quilibet homo amat id quòd indiget, etiam ſi illud non habeat: ſicut infirmus amat ſanitatem, & pauper diuitias: ſed inquantum indiget, & caret eis; habet diſsimilitudinem ad ipſa. ergo non ſolùm ſimilitudo, ſed diſsimilitudo eſt cauſa amoris.

¶ 4 Præterea, Philoſophus dicit in 2.* Rhetor. quòd beneficos in pecunias & ſalutem amamus; & ſimiliter eos, qui circa mortuos ſeruant amicitiam, omnes diligunt. non autem omnes ſunt tales. ergo ſimilitudo non eſt cauſa amoris. li.2.rhet. c 4.paul. poſt prin. to. 6.

SED contra eſt quod dicitur Eccleſ. 13. Omne animal diligit ſimile ſibi.

CONCLVSIO.

Similitudo cùm ſit aliquorum vnam formam habentium, in eaque vna forma quaſi vnum quid exiſtentium, facit vt vnius affectus in alterum tendat, ſicut in unum ſibi, eique bonum velit, ſicut & ſibi, ac proinde amoris cauſa eſt.

RESPONDEO dicendum, quòd ſimilitudo, propriè loquendo, eſt cauſa amoris: ſed conſiderandum eſt quòd ſimilitudo inter aliqua poteſt attendi dupliciter. Vno modo ex hoc, quòd vtrũque habet idẽ in actu: ſicut duo habentes albedinem, dicuntur ſimiles. Alio modo ex hoc, quòd vnum habet in potentia & in quadam inclinatione illud, quod aliud habet in actu. ſicut ſi dicamus, quòd corpus graue exiſtens extra ſuum locum, habet ſimilitudinem cum corpore graui in ſuo loco exiſtenti, vel etiam ſecũdum quod potentia habet ſimilitudinem ad actum ipſum. nam in ipſa potẽtia quodammodo eſt actus. Primus ergo ſimilitudinis modus cauſat amorem amicitiæ, ſeu beneuolentiæ. ex hoc enim ꝙ aliqui duo ſunt ſimiles quaſi habentes vnam formã, ſunt quodammodo vnum in forma illa. ſicut duo homines ſunt vnum in ſpecie humanitatis, et duo albi in albedine: & ideo affect' vnius tẽdit in alterum ſicut in vnum ſibi, & vult ei bonum ſicut & ſibi. ſed

ſecundus

ſecūdus modus ſimilitudinis cauſat amorem concupiſcentiæ, vel amicitiā vtilis ſeu delectabilis: quia vnicuique exiſtenti in potentia, inquantum huiuſmodi, ineſt appetitus ſui actus, & in eiꝰ cōſecutiōne delectatur, ſi ſit ſentiens & cognoſcens. Dictum eſt autem * ſuprà; ꝙ in amore concupiſcentiæ amans propriè amat ſeipſum, cùm vult illud bonum quod concupiſcit. magis autem vnuſquiſq; ſeipſum amat, quàm alium: quia ſibi unus eſt in ſubſtantia, alteri verò in ſimilitudine alicuius formæ: & ideo ſi ex eo quod eſt ſibi ſimilis in participatione formæ, impediatur ipſemet à conſecutione boni, quod amat, efficitur ei odioſus: nō inquantum eſt ſimilis, ſed inquantū eſt proprij boni impeditiuus: & propter hoc figuli corrixantur adinuicem, quia ſeinuicem impediunt in proprio lucro: & inter ſuperbos ſunt iurgia, quia ſeinuicē impediunt in propria excellentia, quam concupiſcunt. Et per hoc patet reſpōſio ad PRIMVM.

q. 26. art. 4.

AD ſecundum dicendum, ꝙ in hoc etiam, quòd aliquis in altero amat quod in ſe amat, inuenitur ratio ſimilitudinis ſecundū proportionalitatem: nam ſicut ſe habet alius ad hoc, quòd in eo amatur, ita ipſe ſe habet ad hoc quod in ſe amat: puta ſi bonus cātor bonum amet ſcriptorem, attēditur ibi ſimilitudo proportionis, ſecundum quod vterque habet quod conuenit ei ſecūdum ſuam artem.

AD tertium dicendum, quòd ille, qui amat hoc quo indiget, habet ſimilitudinem ad id quod amat, ſicut quod eſt potentia ad actum; vt * dictum eſt.

In corp. art.

AD quartum dicēdum, quòd ſecundum eandem ſimilitudinē potentiæ ad actum, ille qui non eſt liberalis, amat eum qui eſt liberalis inquantum expectat ab eo aliquid quod deſiderat: & eadem ratio eſt de perſeuerante in amicitia ad eum, qui non perſeuerat: vtrobique enim videtur eſſe amicitia propter utilitatē. Vel dicendum, quòd licet non omnes homines habeant huiuſmodi virtutes ſecūdum habitum completum, habent tamen ea ſecundum quædam ſeminalia rationis, ſecūdum quæ qui non habet virtutē, diligit virtuoſum tanquam ſuę naturali rationi conformem.

ARTICVLVS IIII.
Vtrum aliqua alia paſſionum animæ ſit cauſa amoris. 157

AD QVARTVM ſic proceditur. Videtur, quòd aliqua alia paſſio poſſit eſſe cauſa amoris. dicit enim Philoſophus in 8. * Eth. quòd aliqui amantur propter delectationem, ſed delectatio eſt paſſio quędam: ergo aliqua alia paſſio eſt cauſa amoris.

l. 8. eth. c. 3. tom. 5.

¶ 2 Præterea, Deſideriū quædam paſſio eſt. ſed aliquos amamus propter deſideriū alicuius quod ab eis expectamus: ſicut apparet in omni amicitia, quæ eſt propter utilitatem. ergo aliqua alia paſſio eſt cauſa amoris.

¶ 3 Præterea, Auguſt. dicit in 10 de * trin. Cuius rei adipiſcendæ ſpem quiſque non gerit, aut tepidè amat, aut omnino non amat, quamuis quàm pulchra ſit videat. ergo ſpes eſt etiam cauſa amoris.

li. 10. c. 1. poſt mediū, to. 3.

SED contra hæc eſt quòd omnes aliæ affectiones animæ ex amore cauſantur, vt Auguſti. dicit 14. * de ciuit. Dei.

lib. 14 de ciu. Dei, c. 7. & 9. tomo 5.

CONCLVSIO.

Fieri non poteſt vt omnis amoris aliqua alia paſſio animæ ſit cauſa, quanquam alicuius amoris aliqua alia paſſio cauſa eſſe poteſt.

RESPONDEO dicendum, quòd nulla alia paſſio eſt, quæ nō pra-

præſupponat aliquem amorem. cuius ratio eſt: quia omnis alia paſſio animæ importat motũ ad aliquid, uel quietem in aliquo: omnis autem motus in aliquid vel quies in aliquo ex aliqua cõnaturalitate vel coaptatione procedit, quæ pertinet ad rationem amoris. vnde impoſſibile eſt, ꝙ aliqua alia paſſio animæ ſit cauſa vniuerſaliter omnis amoris: contingit tamen aliquam aliã paſſionẽ eſſe cauſam amoris alicuius, ſicut etiam vnum bonum eſt cauſa alterius.

AD primum ergo dicendum, quòd cùm aliquis amat aliquid propter delectationẽ, amor quidem ille cauſatur ex delectatione: ſed delectatio illa iterum cauſatur ex alio amore præcedente: nullus enim delectatur niſi in re aliquo modo amata.

AD ſecundum dicendum, ꝙ deſiderium rei alicuius ſemper præſupponit amorẽ illius rei: & ſic deſiderium alicuius rei poteſt eſſe cauſa, vt res alia ametur; ſicut qui deſiderat pecuniã, amat propter hoc eum, à quo pecuniã recipit.

AD tertium dicendum, quòd ſpes cauſat vel auget amorem, & hoc ratione delectationis: quia delectationem cauſat; & etiam ratione deſiderij, quia ſpes deſiderium fortificat: non enim ita intensè deſideramus quæ non ſperamus: ſed tamen & ipſa ſpes eſt alicuius boni amati.

QVÆSTIO XXVIII.

De effectibus amoris, in ſex articulos diuiſa.

DEINDE conſiderandũ eſt de effectibus amoris.

¶ Et circa hoc quæruntur ſex.

¶ Primo, vtrum unio ſit effectus amoris.

¶ Secundo, vtrum mutua inhæſio.

¶ Tertio, vtrum, ecſtaſis ſit effectus amoris.

¶ Quarto, vtrum zelus.

¶ Quinto, vtrum amor ſit paſſio læſiua amantis.

¶ Sexto, vtrũ amor ſit cauſa omnium, quæ amans agit.

ARTICVLVS I.

Vtrum vnio ſit effectus amoris. 158

AD PRIMVM ſic proceditur. Videtur, ꝙ vnio non ſit effectus amoris. abſentia enim unioni repugnat: ſed amor compatitur ſecum abſentiam. Dicit enim Apoſt. ad Galat. 4. Bonũ ęmulamini in bono, ſemper loquẽs de ſeipſo, vt glo. dicit: & non tantum cùm præſens ſum apud vos. ergò vnio non eſt effectus amoris.

1.2. q.20. ar.1. ad 3 & qõ.60. ar.3. ad 2 & 3. diſt. 27. q.1. artic.1. & Dio. 4. le. 10. co.1.

¶ 2 Præterea, Omnis vnio aut eſt per eſſentiam, ſicut forma vnitur materiæ, & accidẽs ſubiecto, & pars toti, vel alteri parti ad cõſtitutionem totius: aut eſt per ſimilitudinem vel generis, vel ſpeciei, vel accidentis. Sed amor nõ cauſat vnionẽ eſſentiæ, alioquin nunquam haberetur amor ad ea, quæ ſunt per eſſentiam diuiſa: vnionem autem, quæ eſt per ſimilitudinẽ, amor nõ cauſat, ſed magis ab ea cauſat, vt * dictũ eſt. ergo vnio non eſt effectus amoris.

q.27. art. 3. & 4.

¶ 3 Præterea, Senſus in actu fit ſenſibile in actu, & intellectus in actu fit intellectiuum in actu: non autem amãs in actu fit amatum in actu. ergo vnio magis eſt effectus cognitionis, quàm amoris.

SED contra eſt quod dicit Dion. 4. cap. de * diui. no. quòd amor quilibet eſt virtus unitiua.

c. 4. in p. 2. & etiã in p.1. declinando ad fin.

CONCLVSIO.

Cùm amor ad quærendam amati præſentiam moueat, duo aliqua copulare appetẽs, vnionẽ effectũ amoris eſſe conſtat.

RESPONDEO dicendum, quòd duplex eſt vnio amantis

ad amatum. Vna quidem ſecundum rem, puta cùm amatū præſentialiter adeſt amanti. Alia verò ſecundum affectum, quæ quidem vnio conſideranda eſt ex apprehenſione præcedente: nam motus appetitiuus ſequitur apprehẽſionem. cùm autem ſit duplex amor, ſcilicet concupiſcentiæ & amicitiæ, vterq; procedit ex quadam apprehenſione vnitatis amati ad amantem: cùm enim aliquis amat aliquid, quaſi concupiſcens illud, apprehẽdit illud quaſi pertinens ad ſuum bene eſſe. Similiter cùm aliquis amat aliquem amore amicitiæ, vult ei bonum ſicut & ſibi vult bonum. vnde apprehendit eum vt alterum ſe, inquantum ſcilicet vult ei bonum ſicut & ſibi ipſi: & inde eſt, quòd amicus dicitur eſſe alter ipſe. & Augu. dicit in 4.* Confeſſ. Bene quidam dixit de amico ſuo, dimidium animæ ſuæ. Primam ergo vnionẽ amor facit effectiuè: q̃a mouet ad deſiderandũ, & quærendum præſentiam amati, quaſi ſibi conuenientis, & ad ſe pertinentis. Secundam autem vnionẽ facit formaliter: quia ipſe amor eſt talis vnio vel nexus. vnde Auguſtin. dicit in 8.* de trinit. quòd amor eſt quaſi iunctura quædam duo aliqua copulans, vel copulare appetens; amantem ſcilicet & quod amatur. quòd enim dicit copulans, refertur ad vnionem affectus, ſine qua non eſt amor: quòd verò dicit copulare intendẽs, pertinet ad vnionem realem.

li. 4. conf. c. 6. circa finem tomo. 1. & lib. 2. retract. c. 6.

l. 8. de tr. c. 10. parũ à prin. to. 3.

AD primum ergo dicendum, ꝙ obiectio illa procedit de vnione reali, quam quidem requirit dilectio ſicut cauſam: deſideriũ verò eſt in reali abſentia amati, amor verò & in abſentia & in præſentia.

AD ſecundum dicendum, ꝙ vnio tripliciter ſe habet ad amorẽ. Quædã enim vnio eſt cauſa amoris, & hæc quidem eſt vnio ſubſtantialis, quantum ad amorem quo quis amat ſeipſum: quãtum verò ad amorem, quo quis amat alia, eſt vnio ſimilitudinis, vt * dictum eſt. Quædam vero vnio eſt eſſentialiter ipſe amor: & hæc eſt vnio ſcd'm coaptationẽ affectus, quæ quidem aſſimilatur vnioni ſubſtantiali, inquantum amans ſe habet ad amatum, in amore quidem amicitiæ, vt ad ſeipſum: in amore autem concupiſcentiæ, vt ad aliquid ſui. Quædam verò vnio eſt effectus amoris: & hæc eſt vnio realis quam amans quærit de re amata. & hæc quidem vnio eſt ſecundum cõuenientiam amoris: vt enim Philoſophus dicit 2.* Polit. Ariſtophanes dixit, quòd amantes deſiderarent ex ambobus fieri vnum: ſed quia ex hoc accideret aut ambos, aut alterum corrumpi, quærunt vnionẽ, quę conuenit & decet: vt ſcilicet ſimul conuerſentur, & ſimul colloquantur, & in alijs huiuſmodi coniungantur.

q. præce. ar. 3.

li. 2. polit. ca. 2. poſt med. to. 5

AD tertium dicendum, quòd cognitio perficitur per hoc, quòd cognitum vnitur cognoſcenti ſecundum ſuam ſimilitudinẽ. Sed amor facit ꝙ ipſa res quę amatur amanti aliquo modo vniatur, vt * dictum eſt: vnde amor eſt magis vnitiuus, quàm cognitio.

ad 2. arg. præc.

ARTICVLVS II.

Vtrum mutua inhæſio ſit effectus amoris.

159

AD SECVNDVM ſic proceditur. Videtur, ꝙ amor non cauſet mutuã inhæſionem, ſcilicet vt amans ſit in amato, & econuerſo: quod enim eſt in altero, continetur in eo: ſed non poteſt idem eſſe continens & contentum. ergo per amorem nõ poteſt cauſari mutua inhæſio, vt amatum ſit in amante, & econuerſo.

Inf. q. 66. art. 6. co. & 3. diſt. 27. q. 1. arti. 1. ad 4.

¶ 2 Præterea, Nihil poteſt penetrare in interiora alicuius integri, niſi per aliquam diuiſionem: ſed diuidere quæ ſunt ſecundum

rem

rem coniuncta, non pertinet ad appetitum, in quo eſt amor, ſed ad rationem. ergo mutua inhæſio non eſt effectus amoris.

¶ 3 Præterea, Si per amorem amans eſt in amato, & econuerſo, ſequetur quòd hoc modo amatum vniatur amanti, ſicut amans amato: ſed ipſa vnio eſt amor; vt * dictum eſt. ergo ſequitur quòd ſemper amans ametur ab amato, ꝙ patet eſſe falſum. non ergo mutua inhęſio eſt effectus amoris.

art. 2.

SED contra eſt quod dicitur 1. Ioa. 4. Qui manet in charitate, in Deo manet, & Deus in eo: charitas autẽ eſt amor Dei: ergo eadem ratione quilibet amor facit amatum eſſe in amante.

CONCLVSIO.

Cùm amor faciat amatũ in amãte eſſe & viciſſim amantẽ in amato, oportet mutuam inhæſionem effectum amoris eſſe.

RESPONDEO dicendum, quòd iſte effectus mutuæ inhæſionis poteſt intelligi & quãtum ad vim apprehenſiuam, & quantum ad vim appetitiuam. Nam quantum ad vim apprehenſiuam amatum dicitur eſſe in amante inquantum amatum immoratur in apprehenſione amantis, ſecundum illud Phil. 1. Eo quòd habeã vos in corde. Amans verò dicitur eſſe in amato ſecundum apprehẽſionem, inquantum amans non eſt contentus ſuperficiali apprehenſione amati, ſed nititur ſingula quæ ad amatum pertinent, intrinſecus diſquirere, & ſic ad interiora eius ingreditur: ſicut de ſpiritu ſancto, qui eſt amor Dei, dicitur 1. ad Corin. 2. quòd ſcrutatur etiam profunda Dei. Sed quãtum ad vim appetitiuam, amatũ dicit̃ eſſe in amãte, prout eſt per quandam complacẽtiam in eius effectu: vt vel delectetur in eo, aut in bonis eius apud præſentiã, vel in abſentia per deſideriũ tendat in ipſum amatum per amorẽ concupiſcentiæ, vel in bona quæ vult amato eius per amorem amicitiæ: non quidem ex aliqua extrinſeca cauſa, ſicut cùm aliquis deſiderat aliquid propter alterũ, vel cum aliquis vult bonum alteri propter aliquid aliud: ſed propter complacentiam amati interius radicatam. vnde & amor dicitur intimus, & dicuntur viſcera charitatis. Econuerſo autem amans eſt in amato, aliter quidẽ per amorem concupiſcentiæ, aliter per amorem amicitiæ. Amor nanque concupiſcentiæ non requieſcit in quacunque extrinſeca, aut ſuperficiali adeptione, vel fruitione amati: ſed quærit amatum perfectè habere, quaſi ad intima illius perueniẽs: in amore verò amicitiæ amans eſt in amato, inquantum reputat bona vel mala amici ſicut ſua, & voluntatem amici ſicut ſuam, vt quaſi ipſe in ſuo amico videatur bona vel mala pati, & affici, & propter hoc proprium eſt amicorum eadem velle & in eodem triſtari & gaudere ſecundum Philoſophum in 9. * Ethic. & in 2. Rhetho. vt ſic inquantum quæ ſunt amici, ęſtimat ſua, amãs videatur eſſe in amato, quaſi idem factus amato: inquantum autem econuerſo vult, & agit propter amicũ ſicut propter ſeipſum, quaſi reputans amicum idem ſibi: ſic amatum eſt in amante. Poteſt autem & tertio modo mutua inhęſio intelligi in amore amicitiæ ſecundum viã redamationis, inquantum mutuo ſe amant amici. & ſibi inuicem bona volunt & operantur.

li. 9. ethi. c. 3. à medio, & li. 2. rhet. c. 4. to. 5. & 6.

AD primum ergo dicendũ, ꝙ amatum continetur in amante, inquantum eſt impreſſum in affectu eius per quandam complacẽtiam, econuerſo verò amans cõtinetur in amato, inquantum amãs ſequitur aliquo modo illud, quod

quod eſt intimum amati. nihil enim prohibet diuerſo modo eſſe aliquid continens & contentum: ſicut genus continetur in ſpecie, & econuerſo.

AD ſecundũ dicendum, quòd rationis apprehenſio precedit affectum amoris: & ideo ſicut ratio diſquirit, ita affectus amoris ſubintrat in amatum, vt ex * dictis patet.

In corp. art.

AD tertium dicendum, quòd illa ratio procedit de tertio modo mutuæ inhæſionis, qui nõ inuenitur in quolibet amore.

ARTICVLVS III.

Vtrum ecſtaſis ſit effectus amoris.

160

2.2.q.175 ar.2.& 3. diſt.27.q. 1.ar.1.ad 4.& veri. q.13. art. 2.ad 9.& 1.Co. 12. eq.3. fi.

AD TERTIVM ſic proceditur. Videtur quòd ecſtaſis non ſit effectus amoris. Ecſtaſis enim quandam alienationem importare videtur: ſed amor non ſemper facit alienationem: ſunt enim amãtes interdum ſui compotes. ergo amor non facit ecſtaſim.

¶ 2 Præterea, Amans deſiderat amatum ſibi vniri: magis ergo amatum trahit ad ſe, quàm etiam pergat in amatum, extra ſe exiens.

¶ 3 Præterea, Amor vnit amatum amanti, ſicut * dictum eſt. Si ergo amans extra ſe tendit, vt in amatum pergat, ſequitur, quòd ſemper plus diligat amatũ quàm ſeipſum; quod patet eſſe falſum. nõ ergo ecſtaſis eſt effect* amoris.

ar.1.& 2.

SED contra eſt, quod Dion. dicit 4.ca.de * diuin. no. quòd diuinus amor ecſtaſim facit, & quòd ipſe Deus proptet amorem eſt ecſtaſim paſſus. cùm ergo quilibet amor ſit quædam ſimilitudo, participata diuini amoris, vt ibidẽ * dicitur, videtur quòd quilibet amor cauſet ecſtaſim.

c.4. in p. 1. declinãdo ad finem.

* eo. c. 4. de diui. nom.

CONCLVSIO.

Amor in vi apprehenſiua ecſtaſim parit diſpoſitiuè, afficiendo videlicet amantem ad cogitandum de re amata, in vi autem appetitiua directè & ſimpliciter amor amicitiæ, facit ecſtaſim: ſed non amor cõcupiſcẽtiæ niſi ſecundũ quid.

RESPONDEO dicendũ, quòd ecſtaſim pati aliquis dicitur cùm extra ſe ponitur; quod quidem contingit & ſecundum vim apprehenſiuam, & ſecundum vim appetitiuam. Secundum quidem vim apprehenſiuam aliquis dicitur extra ſe poni, quãdo ponitur extra cognitionem ſibi propriã, vel quia ad ſuperiorem ſublimatur, ſicut homo dum eleuatur ad cõprehendenda aliqua, quæ ſunt ſupra ſenſum & rationem, dicitur ecſtaſim pati, inquantum ponitur extra connaturalem apprehenſionem rationis & ſenſus; vel quia ad inferiora deprimitur; puta cùm aliquis in furiã vel amentiam cadit, dicitur ecſtaſim paſſus. ſecundũ appetitiuã verò partem dicitur aliquis ecſtaſim pati, quando appetitus alicuius in alterum fertur, exiens quodammodo extra ſeipſum. primam quidẽ ecſtaſim facit amor diſpoſitiuè, inquantum ſcilicet facit meditari de amato, vt * dictum eſt. Intẽſa autem meditatio vnius abſtrahit ab alijs. ſed ſecundam ecſtaſim facit amor directè: ſimpliciter quidem amor amicitiæ, amor autem concupiſcentiæ non ſimpliciter, ſed ſecundum quid. Nã in amore concupiſcentiæ quodãmodo fert amans extra ſeipſum, inquantũ ſcilicet non contentus gaudere de bono quod habet: quærit frui aliquo extra ſe: ſed quia illud extrinſecum bonum quęrit ſibi habere, non exit ſimpliciter extra ſe: ſed talis affectio in fine infra ipſam concluditur. ſed in amore amicitiæ affectus alicuius ſimpliciter exit extra ſe: quia vult amico bonum, & operatur bonũ, art.præc.

quaſi

quàſi gerens curam & prouidentiam ipſius propter ipſum amicũ.

AD primum ergo dicendum, quòd illa ratio procedit de prima ecſtaſi.

AD ſecundum dicendum, ꝙ illa ratio procedit de amore concupiſcentiæ, qui non facit ſimpli
In co.ar. citer ecſtaſim, vt * dictum eſt.

AD tertium dicendum, quòd ille qui amat, intantum extra ſe exit, inquantum vult bona amici, & operatur; non tamen vult bona amici magis quàm ſua. vnde non ſequitur quòd alterum pluſquam ſe diligat.

ARTICVLVS IIII.

161 *Vtrũ Zelus ſit effectus amoris.*

ma. q. 10 art. 1. ad 11.

AD QVARTVM ſic proceditur. Videtur ꝙ zelus non ſit effectus amoris: zelus enim eſt contentionis principium. Vnde dicitur 1. ad Corin. 3. Cùm ſit inter vos zelus & contentio, &c. ſed contentio repugnat amori: ergo zelus non eſt effectus amoris.

¶ 2 Præterea, Obiectum amoris eſt bonum, quod eſt communicatiuũ ſui, ſed zelus repugnat communicationi: ad zelum enim pertinere videtur quòd quis non patitur conſortium in amato: ſicut viri dicuntur zelare vxores, quas nolunt habere communes cum cæteris. ergo zelus non eſt effectus amoris.

¶ 3 Præterea, Zelus non eſt ſine odio, ſicut nec ſine amore. dicitur enim in Pſal. 72. Zelaui ſuper iniquos. non ergo debet dici magis effectus amoris, q̃ odij.

SED contra eſt quod Dio. di-
c. 4. in p. cit 4. c. * de diui. no. quòd Deus
1. paulo appellatur zelotes propter multũ
ante fin. amorem quẽ habet ad exiſtentia.

CONCLVSIO.

Zelus cùm ſit vehemens motus amantis in rem amatam, amoris effectus neceſſario eſt.

RESPONDEO dicendum, quòd zelus quocunque modo ſumatur, ex intentione amoris prouenit: manifeſtum eſt enim quòd quanto aliqua virtus intenſius tendit in aliquid, fortius repellit omne contrarium, vel repugnãs. Cùm igitur amor ſit quidam motus in amatum, vt * Aug. dicit in li. 83. q. q.
lib. 83. q. Intẽſus amor quærit ex- 35. & 36.
cludere omne id, quod ſibi repu- tomo 4.
gnat: aliter tamen hoc contingit in amore concupiſcẽtiæ, & aliter in amore amicitiæ. Nã in amore concupiſcentiæ qui intenſè aliquid concupiſcit, mouetur cõtra omne illud, quod repugnat conſecutioni vel fruitioni quietæ eius, quod amatur: & hoc modo viri dicũtur zelare vxores, ne per cõſortium aliorũ impediatur ſingularitas, quam in vxore quęrũt. ſimiliter etiam qui quærunt excellentiam, mouentur cõtra eos, qui excellere videntur, quaſi impedientes excellentiã eorum. & iſte eſt zelus inuidiæ, de quo dicitur in Pſalm. 36. Noli æmulari in malignantibus, neque zelaueris facientes iniquitatem. Amor autem amicitiæ quęrit bonũ amici: vnde qñ eſt intenſus, facit hominem moueri contra omne illud, qđ repugnat bono amici, & ſcđm hoc aliquis dicitur zelare pro amico, qñ ſi qua dicũtur vel fiunt contra bonũ amici homo repellere ſtudet. Et per hũc etiã modum aliquis dicitur zelare pro Deo, quando ea, quæ ſunt contra honorem vel voluntatem Dei, repellere ſecundum poſſe conatur: ſecundum illud. 3. Reg. 19. Zelatus ſum pro Domino exercituum. & Ioh. 2. ſuper illud Zelus
domus tuæ comedit me. dicit * eſt gl. Au
gloſſ. quòd bono zelo comeditur gu. in eũ
qui quælibet praua quę viderit, Io. tract.
corrigere ſatagit: ſi nequit, tole- 10. inter
rat & gemit. mediũ &

AD primum ergo dicendum, fin. to. 9.
quòd Apoſtolus ibi loquitur de zelo inuidiæ, qui quidem eſt cauſa contentionis, non contra rem

ama-

amatam, ſed pro re amata contra impedimenta ipſius.

AD ſecundum dicendum, quod bonũ amatur inquantum eſt cõmunicabile amanti. vnde omne illud, quod perfectionem huius communicationis impedit, efficitur odioſum: & ſic ex amore boni zelus cauſatur; ex defectu autem bonitatis contingit, quòd quædam parua bona non poſſunt integrè ſimul poſſideri à multis. & ex amore talium cauſatur zelus inuidiæ, non autem propriè ex his quæ integrè poſſunt à multis poſſideri. Nullus enim inuidet alteri de cognitione veritatis, quę à multis integrè cognoſci poteſt; ſed fortè de excellentia circa cognitionem huius.

AD tertium dicendum, quòd hoc ipſum, quòd aliquis odio habet ea quæ repugnant amato, ex amore procedit: vnde zelus proprìè ponitur effectus amoris magis, quàm odij.

ARTICVLVS V.

162 *Vtrum amor ſit paſſio læſiua amantis.*

AD QVINTVM ſic proceditur. Videtur quod amor ſit paſſio læſiua. Lãguor enim ſignificat læſionem quandam languentis: ſed amor cauſat languorem; dicitur enim Cant. 2. Fulcite me floribus, ſtipate me malis, quia amore lãgueo, ergo amor eſt paſſio læſiua.

¶ 2 Præterea, Liquefactio eſt quædã reſolutio: ſed amor eſt liquefactiuus. Dicitur enim Cant. 5. Aĩa mea liquefacta eſt, vt dilectus meus locutus eſt. ergo amor eſt reſolutiuus: eſt ergo corruptiuus & læſiuus.

¶ 3 Præterea, Feruor deſignat quẽdam exceſſum in caliditate, qui quidẽ exceſſus corruptiuus eſt: ſed feruor cauſatur ex amore. Dion. enim. 7. cap. * Cæl. hiarar. intet cęteras proprietates ad amorem ſeraphim pertinentes, ponit calidum & acutum, & ſuperferuens. Et Can. 8. dicitur de amore, quòd lampades eius ſunt lãpades ignis atque flammarũ. ergo amor eſt paſſio læſiua & corruptiua.

c. 7. nõ remotè à prin.

SED contra eſt, quod dicit Dion. 4. cap. de * diu. no. quòd ſingula ſeipſa amant contentiuè, id eſt conſeruatiuè. ergo amor non eſt paſſio læſiua, ſed magis conſeruatiua & perfectiua.

ca. 4 p. 1. inter me diũ & fi.

CONCLVSIO.

Amor cuiuſque boni conuenientis, vt Dei, perficit amãtem, diſconuenientis vero, ſicuti peccati amor, amãtem lædit: generaliter tamen propter exceſſum immutationis corporalis omnis amor læſiuus dici poteſt.

RESPONDEO dicendum, quòd ſicut * ſupra dictũ eſt, amor ſignificat coaptationem quandã appetitiuę virtutis ad aliquod bonum: nihil autem, quod coaptatur ad aliquid quod eſt ſibi cõueniens, ex hoc ipſo læditur, ſed magis ſi ſit poſſibile, proficit & melioratur: quod uerò coaptatur ad aliquid, quod non eſt ſibi conueniẽs, ex hoc læditur & deterioratur. Amor ergo boni conuenientis eſt perfectiuus & melioratiuus amantis: amor autem boni, quod non eſt conueniens amãti, eſt læſiuus & deterioratiuus amãtis. Vnde maximè homo perficitur & melioratur per amorẽ Dei; læditur autem & deterioratur per amorem peccati, ſecundũ illud Oſeę 9. Facti ſunt abominabiles ſicut ea, quæ dilexerunt. Et hoc quidem ſic dictũ eſt de amore, quantum ad id quod eſt formale in ipſo, quod eſt ſcilicet ex parte appetitus: quãtum verò ad id quod eſt materiale in paſſione amoris, quod eſt immutatio aliqua corporalis, accidit quòd amor ſit læſiuus propter exceſſum immutationis; ſicut accidit in ſenſu

q. 26. ar. 1 & 2. & q. 27. at. 1.

ſenſu & in omni actu virtutis animæ, qui exercetur per aliquā immutationem organi corporalis.

Ad ea verò quę in contrarium obijciuntur, dicendum, ꝙ amori attribui poſſunt quatuor effectus proximi, ſcilicet liquefactio, fruitio, languor & feruor: inter quæ primum eſt liquefactio, quæ opponitur congelationi. Ea enim quæ ſunt congelata, in ſeipſis cōſtricta ſunt, vt non poſſint de facili ſubintrationem alterius pati. ad amorem autē pertinet, quòd appetitus coaptetur ad receptionem boni amati prout amatum eſt in amante, ſicut iam * ſuprà dictum eſt. (artic. 2.) Vnde cordis congelatio vel duritia eſt diſpoſitio repugnans amori: ſed liquefactio importat quandam mollificationē cordis, qua exhibet ſe cor habile, vt amatum in ipſum ſubintret. Si ergo amatum fuerit præſens & habitum, cauſatur delectatio ſiue fruitio: ſi autem fuerit abſens; conſequuntur duæ paſſiones, ſcilicet triſtitia de abſentia, quæ ſignificatur per languorem. Vnde & Tullius in 3. de * Tuſculanis quæſt. (l. 3. à medio & li. 4. non remotè à princ.) maximè triſtitiam ægritudinē nominat, & intenſum deſiderium de conſecutione amati, quod ſignificatur per feruorem. Et iſti quidem ſunt effectus amoris formaliter accepti ſecundum habitudinem appetitiuæ virtutis ad obiectū: ſed in paſſione amoris conſequuntur aliqui effectus his proportionati ſecundum immutationem organi.

ARTICVLVS VI.

Vtrum amor ſit cauſa omniū, quæ amans agit.

163 — 3. diſt. 27. q. 1. ar. 1. cor.

AD SEXTVM ſic proceditur. Videtur quòd amās non agat omnia ex amore. Amor enim quædam paſſio eſt, vt * ſuprà dictum eſt (* q̄ō. 26. ar. 2.): ſed non oīa: quæ agit homo, agit ex paſſione, ſed quædā agit ex electione, & quædam ex ignorantia, vt dicitur in 5. * Ethic (cap. 8.) ergo non omnia, q̄ homo agit, agit ex amore.

¶ 2 Præterea, Appetitus eſt principium motus & actionis in omnibus animalibus, vt patet in 3. * de anima. (li. 3. de anima, te. 48. vſque ad 55. tomo 2.) Si igitur omnia quæ quis agit, agit ex amore, alię paſſiones appetitiuæ partis erunt ſuperfluæ.

¶ 3 Præterea, Nihil cauſatur ſimul à cōtrarijs cauſis, ſed quędam fiunt ex odio: non ergo omnia ſunt ex amore.

SED contra eſt, quod Dion. dicit 4. ca. * de diu. no. (ca. 4. p. 4. non multum procul à pri.) quòd propter amorem boni omnia agunt, quæcunque agunt.

CONCLVSIO.

Quodlibet agens, ex amore agit quodcunque agit, cùm ex intentione finis & boni operetur.

RESPONDEO dicendū, ꝙ omne agens agit propter finem aliquem, vt ſuprà dictum eſt: finis autem eſt bonum deſideratū & amatum vnicuique. Vnde manifeſtum eſt, quòd omne agens quodcunque ſit, agit quamcunque actionem ex aliquo amore.

AD primum ergo dicendum, quòd obiectio illa procedit de amore, qui eſt paſſio in appetitu ſenſitiuo exiſtens, nos autem loquimur nunc de amore communiter accepto, prout comprehendit ſub ſe amorem intellectualē, rationalem, animalem, naturalē. ſic enim Dion. loquitur de amore in 4 capit. * De diu. nom. (c. 4. i p. 2.)

AD ſecundum dicendum, ꝙ ex amore, ſicut iam dictum eſt, cauſatur & deſiderium, & triſtitia, & delectatio, & per conſequens omnes alię paſſiones. vnde omnis actio, quæ ꝓcedit ex quacunque paſſione, procedit etiam ex amore, ſicut ex prima cauſa. vnde non ſuperfluunt alię paſſiones, quæ ſunt cauſæ proximæ.

AD tertium dicendum, quòd odium

lum: vnde contingit quandoque nec odium mali, nec amorem boni eſſe bonum.

AD tertium dicendum, quòd contingit idem eſſe amabile & odibile diuerſis: ſecundum appetitum quidem naturalem, ex hoc quòd vnum & idem eſt conueniens. vni ſecundum ſuam naturam, & repugnans alteri; ſicut calor conuenit igni, & repugnat aquæ: ſecundum appetitum verò animalem ex hoc, quòd vnum & idem apprehenditur ab vno ſub ratione boni, & ab alio ſub ratione mali.

ARTICVLVS II.

165 *Vtrum odiũ cauſetur ex amore.*

Supr. qõ. 28 art. 6. ad 3. & inf. ar. 3. cor. & 4. cõtra ca. 19. co. 1. * In poſt prædicamẽtis, c. de Simul.

AD SECVNDVM ſic proceditur. Videtur, ꝙ amor non ſit cauſa odij. Ea enim quæ ex oppoſito diuidũtur, naturaliter ſunt ſimul, vt dicitur in * prędicamẽtis: ſed amor & odium cùm ſint contraria, ex oppoſito diuiduntur. ergo naturaliter ſunt ſimul. non ergo amor eſt cauſa odij.

¶ 2 Præterea, Vnum contrariorum non eſt cauſa alterius: ſed amor & odium ſunt contraria. ergo, &c.

¶ 3 Præterea, Poſterius nõ eſt cauſa prioris: ſed odium eſt prius amore, vt videtur. nam odiũ importat receſſum à malo, amor verò acceſſum ad bonũ. ergo amor non eſt cauſa odij.

l. 14. de ciuit. Dei, c. 7. & 9. tomo 5.

SED contra eſt quod dicit Auguſt. 14. * De ciuit. Dei, quòd omnes affectiones cauſantur ex amore. ergo & odium cùm ſit quædã affectio animæ, cauſatur ex amore.

CONCLVSIO.

Cùm nihil odio habeatur niſi hoc quod aduerſatur bono conuenienti, quod antea amabatur, omne odium ex amore naſci neceſſe eſt.

RESPONDEO dicendum quòd ſicut * dictũ eſt, amor conſiſtit in quadã conuenientia amantis ad amatum; odium verò conſiſtit in quadam repugnantia, vel diſſonantia: oportet autẽ in quolibet prius conſiderare quid ei conueniat, quàm quid ei repugnet. Per hoc enim aliquid eſt repugnans alteri, quia eſt corruptiuum vel impeditiuũ eius, quod eſt conueniens. vnde neceſſe eſt, quòd amor ſit prior odio: & quòd nihil odio habeatur niſi hoc, ꝙ contrariatur conuenienti, quod amatur: & ſecundum hoc omne odium ex amore cauſatur. ar. præc.

AD primum ergo dicendũ, ꝙ in his quæ ex oppoſito diuiduntur, quædam inueniuntur, quæ ſunt naturaliter ſimul & ſecundum rem, & ſecũdum rationem: ſicut duæ ſpecies animalis, vel duæ ſpecies coloris, quædam verò ſunt ſimul ſecundum rationẽ: ſed vnum realiter eſt prius altero, & cauſa eius: ſicut patet in ſpeciebus numerorum, figurarum & motuum. quædam verò non ſunt ſimul nec ſecũdum rem, nec ſecundum rationem: ſicut ſubſtantia & accidens. nam ſubſtantia realiter eſt cauſa accidentis, & ens ſecundum rationem prius attribuitur ſubſtantiæ quàm accidenti: quia accidenti non attribuitur niſi inquantum eſt in ſubſtantia. amor autem & odium naturaliter quidem ſunt ſimul ſecundum rationem: ſed non realiter. vnde nihil prohibet amorẽ eſſe cauſam odij.

AD ſecundum dicendum, ꝙ amor & odium ſunt contraria, quando accipiuntur circa idem: ſed quando ſunt de contrarijs, nõ ſunt contraria, ſed ſeinuicem cõſequentia: eiuſdem enim rationis eſt, quòd ametur aliquid & odiatur eius contrarium: & ſic amor vnius rei eſt cauſa, quòd eius contrarium odiatur.

AD tertium dicendum, quòd

in executione prius eſt recedere ab vno termino, quàm accedere ad alterum terminum: ſed in intentione eſt econuerſo; propter hoc enim receditur ab vno termino, vt accedatur ad alterum. motus autem appetitiuus magis pertinet ad intentionem, quàm ad executionem. & ideo amor eſt prior odio, cùm vtrumque ſit motus appetitiuus.

ARTICVLVS III.

166 *Vtrum odium ſit fortius quàm amor.*

AD TERTIVM ſic proceditur. Videtur quòd odiũ ſit fortius amore. dicit. n. Aug. in lib. 83. q. * Nemo eſt qui non magis dolorem fugiat, quàm appetat voluptatem: ſed fugere dolorem pertinet ad odium: appetitus autem voluptatis pertinet ad amorem. ergo odium eſt fortius amore.

*li. 83. q. q. 36. paulo poſt prin. to. 4

¶ 2 Præterea, Debilius vincitur à fortiori: ſed amor vincitur ab odio, quando ſcilicet amor conuertitur in odium: ergo odiũ eſt fortius amore.

¶ 3 Præterea, Affectio animæ per effectum manifeſtatur: ſed fortius inſiſtit homo ad repellendum odioſum, quàm ad proſequendum amatum, ſicut etiam beſtiæ abſtinent à delectabilibus propter verbera: ut Aug. introducit in lib. 83. q. * ergo odium eſt fortius amore.

li. 83. q̃ſt. q. 36. paulo poſt pri. to. 4.

SED contra, Bonũ eſt fortius quàm malum: quia malum non agit niſi virtute boni, vt Dion. dicit cap. 4. De diuin. no. * ſed odiũ & amor differunt ſecundum differẽtiam boni & mali. ergo amor eſt fortior odio.

* c. 4. in par. 4.

CONCLVSIO.

Cùm odium effectus ſit amoris, amor ipſo fortior & potentior eſt ſimpliciter, licet odium interdum magis ſentitur quàm amor.

RESPONDEO dicẽdum, ꝙ impoſſibile eſt effectum ſua cauſa eſſe fortiorem: omne autem odiũ procedit ex aliquo amore, ſicut ex cauſa, vt ſupra dictum eſt: * vnde impoſſibile eſt, quòd odium ſit fortius amore ſimpliciter: ſed oportet vlterius, quòd amor, ſimpliciter loquendo, ſit odio fortior. fortius enim mouetur aliquid in finem, quàm in ea quæ ſunt ad finem: receſſus autẽ à malo ordinatur ad conſecutionem boni, ſicut ad finem. vnde ſimpliciter loquendo, fortior eſt motus animæ in bonum, quàm in malum: ſed tamen aliquando videtur odium fortius amore ꝑꝑ duo. Primò quidem, quia odium eſt magis ſenſibile quàm amor: cùm enim ſenſus perceptio ſit in quadam immutatione, ex quo aliquid iam immutatum eſt, non ita ſentitur, ſicut quando eſt in ipſo immutari: vnde calor febris ethicæ quamuis ſit maior, non tamen ita ſentitur ſicut calor tertianæ: quia calor ethicæ iam verſus eſt quaſi in habitum & naturam: & propter hoc etiam amor magis ſentitur in abſentia amati: ſicut Augu. dicit in 10. De trin. * quòd amor non ita ſentitur, cùm non prodit eum indigentia: & ꝑꝑ hoc etiam repugnãtia eius quod oditur, ſenſibilius percipitur, q̃ conuenientia eius quod amatur. Secundo, quia non comparatur odium ad amorem ſibi correſpõdentem. ſecundum enim diuerſitatem bonorũ eſt diuerſitas amorum in magnitudine & paruitate: quibus proportionantur oppoſita odia: vnde odium quod correſpondet maiori amori, magis mouet, quàm minor amor. Et per hoc patet reſponſio ad PRIMVM nam amor uoluptatis eſt minor, quàm amor conſeruationis ſui ipſius, cui reſpondet fuga doloris: & ideo magis fugit dolor, quàm ametur voluptas.

ar. 2. huꝰ quæſt.

lib. 10. de tri. ca. 12. poſt me. tomo 3.

AD ſecundum dicendum, ꝙ odium

odium nunquam vinceret amorem niſi propter maiorem amorem, cui odium correſpondet: ſic homo magis diligit ſe, q̄ amicum: & propter hoc quod diligit ſe habet odio etiam amicū, ſi ſibi contrarietur.

AD tertium dicendum, quòd ideo intenſius aliquid operatur ad repellēdum odioſa, quia odiū eſt magis ſenſibile.

ARTICVLVS IIII.

Vtrū aliquis poſſit habere odio ſeipſum.

167 1.2 q.25. ar.7. Et 2. diſ.42. q. 2.ar.2.q. 2.ad 2. Et Pſ.10.co. 4. Et Eph. 5.lc.6.

AD QVARTVM ſic proceditur. Videtur quòd aliqs poſſit ſeipſum odio habere. Dicitur enim in Pſal. 10. Qui diligit iniquitatem, odit animam ſuam: ſed multi diligunt iniquitatem: ergo multi odiunt ſeipſos.

¶ 2 Præterea, Illum odimus, cui volumus & operamur malū: ſed quandoque aliquis vult & operatur ſibi ipſi malū, puta qui interimunt ſeipſos. ergo aliqui ſeipſos habent odio.

¶ 3 Præterea, Boëtius dicit in 2. de conſol. * quòd auaritia facit homines odioſos. ex quo poteſt accipi quòd omnis homo odit auarum: ſed aliqui ſunt auari. ergo illi odiunt ſeipſos.

* l.2. proſa 5. parū à princ.

SED contra eſt quod Apoſtolus dicit ad Epheſ. 5. quòd nemo vnquam carnem ſuā odio habuit.

CONCLVSIO.

Cùm omnia in proprium bonū per amorem inclinentur & tendant, impoſſibile eſt aliquē ſeipſum ſimpliciter odiſſe.

RESPONDEO dicendum, quòd impoſſibile eſt, quòd aliqs, per ſe loquendo, odiat ſeipſum. naturaliter vnumquodq; appetit bonum, nec poteſt aliquid ſibi appetere niſi ſub ratione boni: nam malum eſt præter voluntatem, vt Dion. dicit 4. cap. de diui. nom. * amare autem aliquem eſt velle ei bonum, vt ſuprà dictum eſt. * vnde neceſſe eſt, ꝙ aliquis amet ſeipſum, & impoſſibile eſt, quòd aliquis odiat ſeipſum, per ſe loquendo: per accidens tamen contingit, quòd aliquis ſeipſum odio habeat: & hoc dupliciter. Vno modo ex parte boni, quod ſibi aliquis vult: accidit enim quandoque illud, quod appetitur, vt ſecundum quid bonum, eſſe ſimpliciter malum: & ſecūdum hoc aliquis per accidens vult ſibi malum, quod eſt odire. Alio modo ex parte ſui ipſius cui vult bonū; vnumquodque enim maximè eſt id, quod eſt principalius in ipſo: vnde ciuitas dicitur facere id, quod Rex facit, quaſi Rex ſit tota ciuitas. Manifeſtum eſt ergo, quòd homo maximè eſt mens hominis. contingit autem, quòd aliqui æſtimant ſe maximè eſſe illud, quòd ſunt ſecundum naturā corporalē & ſenſitiuā. vnde amāt ſe ſecundum id quòd æſtimant ſe eſſe, ſed odiunt id quod verè ſunt, dum volunt cōtraria rationi. & vtroque modo ille qui diligit iniquitatem, odit non ſolum animam ſuam, ſed etiam ſeipſum. Et per hoc patet reſponſio ad PRIMVM.

* 4.p.4. aliquantulū ante fi.

* q̄. 26. art. 4.

AD ſecundum dicendum, ꝙ nullus ſibi vult & facit malum, niſi inquantum apprehendit illud ſub ratione boni: nam & illi, qui interimūt ſeipſos, hoc ipſum, quod eſt mori, apprehendūt ſub ratione boni, inquantum eſt terminatiuum alicuius miſeriæ vel doloris.

AD tertium dicendum, quòd auarus odit aliquod accidēs ſuū: non tamen propter hoc odit ſeipſum, ſicut æger odit ſuam ægritudinem ex hoc ipſo, quod ſe amat. Vel dicendū, quòd auaritia odioſos facit alijs, non autem ſibi ipſis: quinimo cauſatur ex inordinato ſui amore, ſecundum quem de bonis temporalibus plus ſibi aliquis vult quàm debeat.

ARTICVLVS V.

*Vtrum aliquis poſſit odio habe-
168 re veritatem.*

2.2.q.34. A D QVINTVM ſic pro-
ar.1. cor. ceditur. Videtur quòd
aliquis nō poſſit habere
odio veritatē. Bonum enim & ens
& verum conuertuntur: ſed ali-
quis non poteſt habere odio bo-
nitatem. ergo nec veritatem.

¶ 2 Præterea, Omnes homi-
nes naturaliter ſcire deſiderant:
li.1. met. vt dicitur in principio Metaph. *
tomo 3. ſed ſcientia non eſt niſi verorum.
ergo veritas naturaliter deſidera
tur & amatur: ſed quod naturali-
ter ineſt, ſemper ineſt: nullus er-
go poteſt habere odio ueritatem.

¶ 3 Præterea, Philoſophus di-
li.2.Rhe. cit in 2. Rhetor. * quòd homines
c.4. à me- amant non fictos, ſed non niſi pp
dio to. 6. veritatem. ergo homo naturali-
ter amat veritatem. nō ergo eam
odio habet.

SED contra eſt, quod Apoſto
lus dicit ad Galat. 4. Factus ſum
vobis inimicus, verū dicēs vobis.

CONCLVSIO.

*Non poteſt veritas in vniuerſali
à quoquam odio haberi, ſed
in particulari poteſt, ſecun-
dum quod repugnat bono a-
mato.*

RESPONDEO dicendum,
quòd bonum & verū & ens ſunt
idem ſecundum rem, ſed differūt
ratione, bonū enim habet ratio-
nem appetibilis: non autem ens
vel verum, quia bonum eſt quod
omnia appetunt: & ideo bonum
ſecundum rationem boni non po
teſt odio haberi nec in vniuerſa-
li, nec in particulari: ens autem
& verum in uniuerſali quidem
odio haberi non poſſunt: quia diſ
ſonantia eſt cauſa odij, & conue-
nientia cauſa amoris. ens autem
& verum ſunt communia omni-
bus, ſed in particulari nihil pro-
hibet, quoddam ens, & quoddam
verum odio haberi, inquantum
habet rationem contrarij & repu
gnantis: contrarietas enim & re-
pugnantia non aduerſatur ratio-
ni entis & veri, ſicut aduerſatur
rationi boni. Contingit autem ve
rum aliquod particulare triplici-
ter repugnare vel contrariari bo
no amato. Vno modo ſecundum
quod veritas eſt cauſaliter & ori
ginaliter in ipſis rebus: & ſic ho-
mo quandoque odit aliquam ve-
ritatem, dum vellet non eſſe ve-
rum, quod eſt verum. Alio modo
ſecundum quod veritas eſt in co-
gnitione ipſius hominis, quæ im-
pedit ipſum à proſecutione ama
ti. ſicut ſi aliqui vellent nō cogno
ſcere veritatē fidei, vt liberè pec-
carent: ex quorum perſona dici-
tur Iob. 22. Sciētiam viarum tua-
rum nolumus. Tertio modo habe
tur odio veritas particularis tan-
quam repugnans, prout eſt in in-
tellectu alterius. puta cùm aliqs
vult iacere in peccato odit quod
aliquis ueritatem circa peccatū
ſuum cognoſcat, & ſecundū hoc
dicit Augu. in 10. Confeſſ. * quòd l.10. cōf.
homines amant veritatem lu- cap. 23. à
centem, oderunt eam redarguen me. to. 1.
tem. Et per hoc patet reſpōſio ad
PRIMVM.

AD ſecundum dicendum, ꝙ
cognoſcere veritatem ſecundum
ſe eſt amabile: propter quod dicit
Auguſt. * quod amant eam lucē- loco nūc
tem: ſed per accidens cognitio ve proximè
ritatis poteſt eſſe odibilis, inquan citato.
tum impedit ab aliquo deſidera-
to.

AD tertium dicendum, quòd
ex hoc procedit, quòd non ficti
amantur, quòd homo amat ſecū-
dum ſe cognoſcere veritatē, quā
homines non ficti manifeſtant.

ARTICVLVS VI.

*Vtrum aliquid poſſit haberi o-
dio in vniuerſali* 169

A D SEXTVM ſic proce- Supra ar.
ditur. Videtur quòd odiū 5. cor.
non poſſit eſſe alicuius in
vniuerſali. Odium enim eſt paſſio

appeti-

appetitus ſenſitiui qui mouet ex ſenſibili apprehẽſione: ſed ſenſus non poteſt apprehendere vniuerſale. ergo odium non poteſt eſſe alicuius in vniuerſali.

¶ 2 Pręterea, Odium cauſatur ex aliqua diſſonantia, quæ communitati repugnat: ſed communitas eſt de ratione vniuerſalis. ergo odium non poteſt eſſe alicuius in vniuerſali.

¶ 3 Præterea, Obiectũ odij eſt malũ: malũ autem eſt in rebus, & non in mẽte, vt dicitur in 6. Metaph. † cùm ergo vniuerſale ſit ſolum in mente, quæ abſtrahit vniuerſale à particulari, videtur quòd odium non poſſit eſſe alicuius vniuerſalis.

† l.6.metap. text. 8.to.3.

SED contra eſt, quod Philoſophus dicit in 2. Rheto.* quòd ira ſemper ſit inter ſingularia: odium autem etiam ad genera: furem enim odit & calumniatorẽ vnuſquiſque.

li.2.Rhe. c.4.à me. tomo 6.

CONCLVSIO.

Cũ ouis nõ modo hunc lupũ, ſed in genere lupum odio habeat, odium non tantum ad particulare, verum etiam ad vniuerſale ſe extendere poteſt.

RESPONDEO dicendũ, ꝙ de vniuerſali dupliciter contingit loqui: vno modo ſecundum quod ſubeſt intentioni uniuerſalitatis; alio autem modo dicitur de natura, cui talis intentio attribuitur. alia eſt enim conſideratio hominis vniuerſalis, & alia hominis in eo, quod eſt homo. Si igitur uniuerſale accipiatur primo modo, ſic nulla potentia ſenſitiuæ partis, neque apprehẽſiua, neque appetitiua poteſt in vniuerſale, quia vniuerſale fit per abſtractionem à materia indiuiduali, in qua radicatur omnis uirtus ſẽſitiua. poteſt tamen aliqua potentia ſenſitiua, & apprehenſiua, & appetitiua ferri in aliquid vniuerſaliter, ſicut dicimus quòd obiectum viſus eſt color ſcd̃m genus: nõ quia viſus cognoſcat colorem vniuerſalẽ, ſed quia, ꝙ color ſit cognoſcibilis à uiſu, non conuenit colori, inquantũ eſt hic color, ſed inquantum eſt color ſimpliciter. Sic ergo odiũ etiã ſenſitiuæ partis põt reſpicere aliqd in uniuerſali: quia ex natura cõi aliqd aduerſatur animali, & non ſolũ ex eo quod eſt particularis, ſicut lupus oui: vnde ouis odit lupum generaliter, ſed ira ſemper cauſatẽ ex aliquo particulari, quia ex aliquo actu lædentis: actus autem particulariũ ſunt: & propter hoc Philoſophus dicit,* ꝙ ira ſemper eſt ad aliquid particulare: odium verò poteſt eſſe ad aliquid in genere; ſed odium ſecundum quod eſt in parte intellectiua; cùm conſequatur apprehenſionem vniuerſalem intellectus, poteſt vtroque modo eſſe reſpectu uniuerſalis.

li.2.Rhe. ca.4. poſt me.to. 6.

AD primum ergo dicendum, quòd ſenſus nõ apprehendit vniuerſale, prout eſt vniuerſale: apprehendit tamen aliquid, cui per abſtractionem accidit vniuerſalitas.

AD ſecundum dicendum, ꝙ id quod cõmune eſt omnibus nõ poteſt eſſe ratio odij: ſed nihil ꝓhibet aliquid eſſe commune multis, quod tamen diſſonat ab alijs, & ſic eſt eis odioſum.

AD tertium dicendum, quòd illa obiectio procedit de vniuerſali ſecundum quod ſubſtat intẽtioni vniuerſalitatis: ſic enim nõ cadit ſub apprehenſione vel appetitu ſenſitiuo.

QVÆSTIO XXX.

De concupiſcentia, in quatuor articulos diuiſa.

DEINDE conſiderandũ eſt de concupiſcentia.

¶ Et circa hoc quæruntur quatuor.

¶ Primo, vtrum concupiſcentia ſit in appetitu ſenſitiuo tantum.

¶ Secundo, vtrum concupiſcentia ſit paſſio ſpecialis.

¶ Tertio, vtrum ſint aliquæ concupiſcentiæ naturales, & aliquæ non naturales.

¶ Quarto, vtrum concupiſcentia ſit infinita.

ARTICVLVS I.

Vtrum concupiſcentia ſit tantũ in appetitu ſenſitiuo.

170 Inf. q. 32. ar. 3. ad 3. Et 3. diſt. 36. q. 1. ar. 2. co. fi nem.

AD PRIMVM ſic proceditur. Videtur quòd concupiſcentia nõ ſolum ſit in appetitu ſenſitiuo; eſt enim quædam concupiſcentia ſapientiæ, vt dicitur Sap. 6. Concupiſcentia ſapientiæ deducit ad regnum perpetuum. ſed appetitus ſenſitiuus non poteſt ferri in ſapientiã. ergo concupiſcentia non eſt in ſolo appetitu ſenſitiuo.

¶ 2 Præterea, Deſideriũ mandatorum Dei non eſt in appetitu ſenſitiuo, immo Apoſtolus dicit Ro. 7. Non habitat in me, hoc eſt in carne mea, bonum: ſed deſiderium mandatorum Dei ſub concupiſcentia cadit: ſecũdum illud Pſal. 118. Concupiuit anima mea deſi. iuſtific. tuas. ergo concupiſcentia non eſt ſolum in appetitu ſenſitiuo.

¶ 3 Præterea, Cuilibet potentiæ eſt concupiſcibile propriũ bonum. ergo concupiſcentia eſt in qualibet potentia animæ. & non ſolum in appetitu ſenſitiuo.

Lib. 2. ort. fidei, ca. 12. SED contra eſt quod Damaſ. dicit, * quòd irrationale obediẽs & perſuaſibile rationi diuiditur in concupiſcentiam & iram: hæc autem eſt irrationalis animę pars paſſiua, & appetitiua. ergo cõcupiſcentia eſt in appetitu ſenſitiuo.

CONCLVSIO.

Concupiſcentia, cùm ſit rei ſecũdum ſenſum delectabilis appetitus, in vi cõcupiſcibili ſenſitiui appetitus propriè eſt.

RESPONDEO dicẽdum, quòd ſicut Philoſophus dicit in 1. Rhetor. * Cõcupiſcentia eſt appetitus delectabilis: eſt autem duplex delectatio, vt infra dicetur: * vna, quæ eſt in bono intelligibili, quod eſt bonum rationis: alia, quæ eſt in bono ſecundùm ſenſum. Prima quidem delectatio videtur eſſe animæ tantum. Secunda autem eſt animæ & corporis, quia ſenſus eſt virtus in organo corporeo: vnde & bonũ ſecundũ ſenſum eſt bonum totius coniuncti: talis autem delectationis appetitus videtur eſſe concupiſcentia; quæ ſimul pertineat & ad animam & ad corpus, vt ipſum nomen concupiſcentiæ ſonat. vnde concupiſcentia, propriè loquendo, eſt in appetitu ſenſitiuo, & in vi concupiſcibili, quæ ab ea denominatur. li. 1. Rhe. c. 11. non procul à principio * q. 31. ar ti. 3. & 4.

AD primum ergo dicendũ, quòd appetitus ſapientiæ, vel aliorum ſpiritualium bonorum interdum concupiſcentia nominatur, vel propter ſimilitudinem quãdam, vel propter intenſionem appetitus ſuperioris partis: ex quo fit redundantia in inferiorem appetitum, vt ſimul etiam ipſe inferior appetitus ſuo modo tendat in ſpirituale bonum conſequens appetitum ſuperiorẽ, & etiam ipſum corpus ſpiritualibus deſeruiat: ſicut in Pſal. 83. dicitur, Cor meũ, & caro mea exultauerũt in Deũ viuum.

AD ſecundum dicendum, quòd deſiderium magis pertinere poteſt, propriè loquendo, nõ ſolum ad inferiorem appetitum, ſed etiã ad ſuperiorem: non enim importat aliquam conſociationem in cupiendo ſicut cõcupiſcentia: ſed ſimplicem motum in rem deſideratam.

AD tertium dicendum, quòd vnicuique potentiæ animæ appetere competit proprium bonum appetitu naturali, qui non ſequitur apprehenſionem: ſed appe-

appetere bonum appetitu animali, qui ſequitur apprehenſionem, pertinet ſolū ad uim appetitiuā. appetere autem aliquid ſub ratione boni delectabilis ſecūdum ſenſum, quod propriè eſt concupiſcere, pertinet ad uim concupiſcibilem.

ARTICVLVS II.

171 *Vtrum concupiſcentia ſit paſſio ſpecialis.*

3.diſt.26. q.1.art.1. co.

AD SECVNDVM ſic proceditur. Videtur quòd cōcupiſcentia non ſit paſſio ſpecialis potentiæ cōcupiſcibilis. Paſſiones enim diſtinguuntur ſecundum obiecta: ſed obiectum concupiſcibilis eſt delectabile ſecūdum ſenſum: quod etiam eſt obiectum concupiſcentiæ ſecundum Philoſophum in 1. Rhetor. * ergo concupiſcentia non eſt paſſio ſpecialis in concupiſcibili.

li.1.Rhe. c.11.non procul à princ.

¶ 2 Præterea, Auguſt. dicit in li.83.q.* quòd cupiditas eſt amor rerum tranſeuntium: & ſic ab amore non diſtinguitur. omnes autem paſſiones ſpeciales ab inuicē diſtinguuntur: ergo concupiſcentia non eſt paſſio ſpecialis in concupiſcibili.

*l.83.qō. q.33.poſt mediū, tom.4.

¶ 3 Præterea, Cuilibet paſſioni concupiſcibilis opponitur aliqua paſſio ſpecialis in concupiſcibili: vt ſupra dictum eſt. * Sed concupiſcentiæ non opponitur aliqua paſſio ſpecialis in concupiſcibili. dicit.n.Damaſ. † quòd expectatum bonum concupiſcentiā conſtituit, præſens verò lætitiam, ſimiliter expectatum malum timorem, præſens verò triſtitiam: ex quo videtur, quòd ſicut triſtitia contrariatur lætitiæ, ita timor cōtrariatur concupiſcentiæ: timor autem non eſt in concupiſcibili, ſed in iraſcibili. non ergo concupiſcentia eſt ſpecialis paſſio in cōcupiſcibili.

* q6.[23].

† li.2.ortho. fidei c 12.in fine.

SED contra eſt quòd concupiſcentia cauſatur ab amore, & tendit in delectationē, quæ ſunt paſſiones concupiſcibilis: & ſic diſtinguitur ab alijs paſſionibus cōcupiſcibilis tanquam paſſio ſpecialis.

CONCLVSIO.

Concupiſcentia eſt paſſio ſenſitiui appetitus ab amore à quo naſcitur, & delectatione in quam tendit, ſecundum ſpeciem diuerſa.

RESPONDEO dicendum, quòd ſicut dictū eſt, * bonum delectabile ſecundum ſenſum eſt communiter obiectum concupiſcibilis. vnde ſecundum eius differentias diuerſæ paſſiones concupiſcibilis diſtinguuntur. Diuerſitas autem obiecti poteſt attendi, uel ſecundum naturam ipſius obiecti, uel ſecundum diuerſitatē in virtute agēdi: diuerſitas quidem obiecti actiui, quæ eſt ſecundū rei naturam, facit materialem differētiam paſſionum: ſed diuerſitas, quæ eſt ſecundum uirtutem actiuam, facit formalem differentiam paſſionum, ſecundum quā paſſiones ſpecie differunt. eſt aūt alia ratio uirtutis motiuæ ipſius finis uel boni, ſecūdum quod eſt realiter præsēs, & ſecūdum quod eſt abſens. nam ſecundum quod eſt præſens, facit in ſeipſo quieſcere: ſecundum autem quod eſt abſens, facit ad ſeipſum moueri. vnde ipſum delectabile ſecundū ſenſum, inquantum appetitum ſibi adaptat quodammodo, & conformat, cauſat amorem: inquantum uerò abſens attrahit ad ſeipſum, cauſat concupiſcentiam: inquantum uerò præſens quietat in ſeipſo, cauſat delectationem. Sic ergo concupiſcentia eſt paſſio differens ſpecie, & ab amore & à delectatione: ſed concupiſcere hoc q.23.ar.1

hoc delectabile uel illud facit cō cupiſcentias diuerſas numero.

AD primum ergo dicēdum, ꝙ bonum delectabile non eſt abſolutè obiectum concupiſcentiæ, ſed ſub ratione abſentis: ſicut & ſenſibile ſub ratione prçteriti eſt obiectum memoriæ. huiuſmodi enim particulares conditiones diuerſificant ſpeciē paſſionū, uel ēt potentiarum ſenſitiuæ partis, quç reſpicit particularia.

AD ſecundum dicendum, ꝙ illa prædicatio eſt per cām, non ꝑ eſſentiam: non.n. cupiditas eſt ꝑ ſe amor, ſed amoris effectus. Vel aliter dicendum, quòd Aug. accipit cupiditatem large pro quolibet motu appetitus, qui poteſt eſſe reſpectu boni futuri: vnde cōprehendit ſub ſe & amorē & ſpē.

AD tertium dicendum, quod paſſio quæ directè opponitur concupiſcentiæ, innominata eſt, quæ ita ſe habet ad malum ſicut concupiſcentia ab bonum: ſed qa eſt mali abſentis ſicut & timor, quādoque loco eius ponitur timor, ſicut & quandoque cupiditas loco ſpei: quod .n. eſt paruum bonum uel malum, quaſi non reputatur. & ideo pro omni motu appetitus in bonum uel in malum ponitur ſpes & timor, quæ reſpiciunt bonum uel malum futurum.

ARTICVLVS III.

Vtrum ſint aliquæ concupiſcentiæ naturales, & aliquæ non naturales.

172 Inf. q. 31. ar. 3. & q. 41. art. 3. cor. & q. 77. art. 5. cor. & 2. 2. q. 117. ar. 5. ad 2. ar. 1. ad 3.

AD TERTIVM ſic proceditur. Videtur ꝙ concupiſcentiarum non ſint quædam naturales, & quædā nō naturales. Concupiſcentia.n. pertinet ad appetitum animalem, vt dictum eſt: * ſed appetitus naturalis diuiditur cōtra aīalem: ergo nulla cōcupiſcentia eſt naturalis.

¶ 2 Præterea, Diuerſitas materialis non facit diuerſitatem ſecūdum ſpeciem, ſed ſolum ſecundū numerum, quæ quidem diuerſitas ſub arte non cadit: ſed ſi quæ ſint concupiſcentiæ naturales & non naturales, non differunt niſi ſecundum diuerſa obiecta concupiſcibilia: quod facit materialem differentiam, & ſecundum numerum tantum. non ergo diuidēdæ ſunt concupiſcentiæ per naturales & non naturales.

¶ 3 Præterea, Ratio contra naturā diuiditur, ut patet in 2. Phyſic. * ſi igitur in homine eſt aliqua cōcupiſcētia nō naturalis, oportet ꝙ ſit rationalis. Sed hoc eē non poteſt: quia concupiſcentia cùm ſit paſſio quædam, pertinet ad appetitum ſenſitiuum; non autem ad uoluntatem, quæ eſt appetitus rationis. non ergo ſunt concupiſcētiæ aliquæ nō naturales. In princ. li. & clarius, tex. 49. tom. 2

SED cōtra eſt quod Philoſ. in 3 Ethi. * & in 1. Rhetor. * ponit quaſdam concupiſcentias naturales, & quaſdam non naturales. lib. 3. eth. c. 11. & 1. rhet. c. 11. to. 5. & 6.

CONCLVSIO.

Ex concupiſcentijs aliæ ſunt naturales hominibus & beſtijs communes, quibus ſecundum ſenſus apprehenſionem, benū conueniens naturæ inſequuntur, aliæ ſupra naturam, ſiue non naturales, quibus mouemur ad ea bona quæ in ratione, uel ſupra rationē ſunt.

RESPONDEO dicendum, quòd ſicut dictum eſt, * concupiſcentia eſt appetitus boni delectabilis. dupliciter autē aliquid eſt delectabile. Vno modo, quia eſt conueniens naturæ animalis, ſicut cibus & potus, & alia huiuſmodi, & huiuſmodi concupiſcētia delectabilis dicitur naturalis. Alio modo dicitur aliquid eſſe delectabile, quia eſt conueniens animali ſecundum apprehenſionem. arti. 1.

nem. ſicut cùm aliquis apprehendit aliquid ut bonum & conueniens, per conſequens delectatur in ipſo: & huiuſmodi delectabilis concupiſcentia dicitur non naturalis, & ſolet magis dici cupiditas. Primæ ergo concupiſcentiæ naturales cōes ſunt hominibus & aliis animalibus, quia utriſq; eſt aliquid conueniens & delectabile ſecundum naturam, & in his omnes homines coueniunt: vnde & Philoſophus in 3. Ethic. * uocat eas cōes & neceſſarias. Sed ſecundæ concupiſcentiæ ſunt propriæ hominum, quorum propriū eſt excogitare aliquid vt bonū & conueniens, præter id quod natura requirit: unde & in 1. Rheto. * Philoſophus dicit primas concupiſcentias eſſe irrationabiles, ſecūdas uerò cùm ratione. Et quia diuerſi diuerſimodè ratiocinantur, ideo ēt ſecundæ dicuntur in 3. Ethic. * propriæ & appoſitæ, ſ. ſupernaturales.

li. 3. ethi. c. 11. circa princ. tom. 5.

* li. 1. rheto. ca. 11. tom. 6.

li. 3. ethi. c. 11. to. 5

AD primum ergo dicendum, quòd illud idem quod appetitur appetitu naturali, poteſt appeti appetitu animali cùm fuerit apprehenſum: & ſecundum hoc cibi & potus & huiuſmodi quæ appetūtur naturaliter, poteſt eſſe concupiſcentia naturalis.

AD ſecundum dicēdum, quòd diuerſitas concupiſcentiarum naturalium à non naturalibus non eſt materialis tantum, ſed etiam quodammodo formalis, inquantum procedit ex diuerſitate obiecti actiui: obiectum autem appetitus eſt bonum apprehenſum vñ ad diuerſitatem appetitus actiui pertinet diuerſitas apprehenſionis, prout. ſ. apprehēditur aliquid vt conueniens abſoluta apprehēſione, ex qua cauſantur concupiſcentiæ naturales, quas Philoſophus in Rhet * vocat irrationales, & prout apprehenditur aliqd cum deliberatione, ex qua cauſantur concupiſcentiæ non naturales, quæ propter hoc in Rheto. dicuntur* cum ratione.

li. 1. c. 11. tom. 6.

li. 1. rhet. c. 11. paulo à prin. tom. 6.

AD tertium dicendum, ꝙ in homine non ſolum eſt ratio vniuerſalis, quæ pertinet ad partem intellectiuam, ſed etiā ratio particularis, quæ pertinet ad partem ſenſitiuam, ut in 1. lib. dictū eſt: * & ſecundū hoc etiam concupiſcentia, quæ eſt cum ratione, poteſt ad appetitum ſenſitiuum pertinere: & propter hoc appetitus ſēſitiuus poteſt etiam à ratione vniuerſali moueri, mediante imaginatione particulari.

p. p. q. 78. art. 4.

ARTICVLVS IIII.

Vtrum concupiſcentia ſit infinita. 173

AD QVARTVM ſic ꝓceditur. Videtur, quòd concupiſcentia non ſit infinita. Obiectū enim cō cupiſcentiæ eſt bonum, quod hēt rationem finis: qui autem ponit infinitum, excludit finem. vt dicitur in 2. Met. * concupiſcentia ergo non poteſt eſſe infinita.

li. 2. met. tex. 2. to. 3.

¶ 2 Præterea, Cōcupiſcentia eſt boni conuenientis, cùm procedat ex amore: ſed infinitum cùm ſit improportionatum, non pōt eſſe conueniens. ergo concupiſcentia non poteſt eſſe infinita.

¶ 3 Præterea, Infinita non eſt pertranſire, & ſic in eis nō eſt peruenire ad ultimum: ſed concupiſcēti ſit delectatio per hoc, quòd attingit ad ultimum finem ergo ſi concupiſcentia eſſet infinita, ſequeretur ꝙ nunquam fieret delectatio.

SED contra eſt, quod Philoſophus dicit in 1. Polit. * ꝙ infinito concupiſcentiæ exiſtēte homines infinita deſiderant.

li. 1. Polit. c. 6. poſt mediū, tom. 8.

CONCLVSIO.

Cùm naturalis concupiſcentia ſit eius quod requirit natura, quæ ſemper ad aliquid finitum & certum tendit, non poteſt eſſe infinita in actu, licet in potentia ſecundum ſucceſſionem infinita dici poſſit: non naturalis uero concupiſcentia, quæ uidelicet non naturam, ſed rationem ſequitur, quæ in infinitum procedere poteſt, prorſus infinita eſt.

RESPONDEO dicendum, quòd ſicut dictum eſt, * duplex eſt cõcupiſcentia, una naturalis, & alia non naturalis. Naturalis quidem concupiſcentia non põt eſſe infinita in actu; eſt enim eius quod natura requirit, natura uerò ſemper intendit in aliquid finitum & certum: vnde nunquam homo cõcupiſcit infinitum cibũ, vel infinitum potum. ſed ſicut in natura contingit eſſe infinitum in potentia per ſucceſſionem; ita huiuſmodi concupiſcentiam contingit infinitam eſſe per ſucceſſionem: ut. ſ. poſt adeptum cibum, iterum alia vice deſideret cibũ, vel quodcunque aliud quod natura requirit, quia huiuſmodi corporalia bona cum adueniunt, nõ perpetuo manent, ſed deficiunt. Vnde dixit Dominus Samaritanæ, Ioan. 4. Qui biberit ex hac aqua, ſitiet iterum. Sed concupiſcentia non naturalis omnino eſt infinita. ſequitur enim rationem, vt dictum eſt: * rationi autẽ cõpetit ĩ infinitum procedere: vnde qui cõcupiſcit diuitias, poteſt eas concupiſcere non ad aliquẽ certum terminum. ſed ſimpliciter ſe diuitem eſſe, quantumcunq; poteſt. Poteſt & alia ratio aſſignari ſecundũ Philoſophum in 1. Polit. * quare quædam concupiſcentia ſit finita, & quædam infinita: ſemper enim concupiſcentia finis eſt infinita, finis enim per ſe concupiſcitur, ut ſanitas: unde maior ſanitas magis cõcupiſcitur, & ſic in infinitum: ſicut ſi album per ſe diſgregat magis album, magis diſgregat. concupiſcentia vero eius quod eſt ad finem, non eſt infinita, ſi ſecundũ illam menſurã appetitur, quæ conuenit fini: unde qui finem ponunt in diuitijs, habent concupiſcentiam diuitiarũ in infinitum: qui autem diuitias appetunt propter neceſſitatem uitæ, concupiſcunt diuitias finitas ſufficientes ad neceſſitatem vitę, vt Philoſophus dicit ibidem. * Et eadem eſt ratio de concupiſcentia quarumcunque aliarum rerum.

[Margin: ar. ꝓced. — art. 3. — li. 1. Poli. ca. 6. poſt medium tom. 5. — co. 1. Pol. c. 6. to. 5.]

AD primum ergo dicẽdum, ꝙ omne quod concupiſcitur, accipitur ut quoddã finitum, uel quia eſt finitum ſecundum rem prout concupiſcitur * ſemel in actu, vel quia eſt finitum, ſecũdũ quod cadit ſub apprehenſione, non enim poteſt ſub ratione infiniti apprehendi: quia infinitum eſt cuius quantitatem accipientibus ſemper eſt aliquid extra ſumere: ut dicitur in 3. Phyſi. *

[Margin: * al. ſimul. — lib. 3. Phyſico text. 63. to. 2.]

AD ſecundum dicendum, ꝙ ratio quodammodo eſt uirtutis infinitæ, inquantum poteſt in infinitum aliquid conſiderare: ut apparet in additione numerorũ & linearum. vnde infinitum aliquo modo ſumptum eſt proportionatum rationi. Nam vniuerſale quod ratio apprehendit, eſt quodammodo infinitum, inquantum in potentia continet infinita ſingularia.

AD tertium dicendum, quòd ad hoc. quòd aliquis delectetur, non requiritur, quòd omnia conſequatur, quæ concupiſcit: ſed qđ in quolibet concupito, quod conſequitur, delectetur:

QVÆ-

QVÆSTIO XXXI.

De delectatione ſecundum ſe, in in octo articulos diuiſa.

DEINDE conſiderādum eſt de delectatione & triſtitia.

¶ Circa delectationē uerò conſiderãda ſunt quatuor. Primò, de ipſa delectatione ſecundū ſe. Secundò, de cauſis delectationis. Tertiò, de effectibus eius. Quartò de bonitate & malitia ipſius.

¶ Circa primum quęruntur octo.

¶ Primo, utrum delectatio ſit paſsio.

¶ Secundo, vtrum ſit in tempore.

¶ Tertio, vtrum differat à gaudio.

¶ Quarto, utrum ſit in appetitu intellectiuo.

¶ Quinto, de comparatione delectationum ſuperioris appetitus ad delectationem inferiotis.

¶ Sexto, de cōparatione delectationū ſenſitiuarū adinuicem.

¶ Septimo, vtrum ſit aliqua delectatio non naturalis.

¶ Octauo, utrum delectatio poſſit eſſe contraria delectationi.

174

ARTICVLVS PRIMVS.

Inf. art. 4. ad 2. & arti. 5 co fi. & ad 2. Et 4. dist. 49. q. 3. arti. 1. q. 1.

Vtrum delectatio ſit paſſio.

AD PRIMVM ſic proceditur. Videtur, ꝙ delectatio nō ſit paſſio. Damaſ. enim in 2. li. *diſtinguit operationem à paſſione: dicēs, quòd operatio eſt motus qui eſt ſecundum naturam, paſſio uerò eſt motus contra naturam: ſed delectatio eſt operatio, ut Philoſophus dicit in 7. & 10. Ethic. † ergo delectatio non eſt paſſio.

* li. 2. ortho. fid. c. 22.

† lib. 7. ethi. c. 12. & 13. Et li. 10. c. 1. 3. & 4. 6. & 7.

¶ 2 Pręterea, Pati eſt moueri: vt dicitur in 3. Phyſi. * ſed delectatio non conſiſtit in moueri, ſed in motum eſſe: cauſatur enim delectatio ex bono iam adepto. ergo delectatio non eſt paſſio.

*li. 3. de aĩa, tex. 28. tom. 2

¶ 3 Præterea, Delectatio conſiſtit in quadam perfectione delectati: perficit enim operationem, vt dicitur in 10. Ethic. † ſed perfici non eſt pati uel alterari, ut dicitur in 7. Phyſi. & in 2. de anima. ergo delectatio non eſt paſſio.

† li. 10. ethi. ca. 4. poſt mediū, to. 5

SED contra eſt, quod Aug. in 10. & 14. de ciuit. Dei, * ponit delectationem ſiue gaudium uel lętitiã inter alias paſſiones animæ.

* li. 14. de ciu. Dei, ca. 6. & 7. à medio tom. 5.

CONCLVSIO.

Delectatio cùm ſit motus in appetitu animali conſequens apprehenſionem ſenſus, animæ paſſio eſt.

RESPONDEO dicendum, ꝙ motus appetitus ſenſitiui propriè paſſio nominatur, ſicut ſupra dictum eſt. * affectio autē quæcunque ex apprehenſione ſenſitiua procedēs, eſt motus appetitus ſenſitiui. hoc aũt neceſſe eſt competere delectationi: nã, ſicut Philoſophus dicit in 1. Rhetor. * delectatio eſt quidã motus animæ, & conſtitutio ſimul tota & ſenſibilis in naturam exiſtentem. Ad cuius intellectum conſiderandū eſt quòd ſicut contingit in rebus naturalibus aliqua conſequi ſuas perfectiones naturales, ita hoc cōtingit in animalibus: & quamuis moueri ad perfectionem non ſit totum ſimul, tamen conſequi naturalem perfectionem eſt totum ſimul. Hæc autem eſt differentia inter animalia & alias res naturales, quòd aliæ res naturales qñ conſtituuntur in id quod conuenit eis ſecundum naturam, hoc non ſentiunt: ſed animalia hoc ſentiunt, & ex iſto ſenſu cauſatur quidam motus animæ in appetitu ſenſitiuo, & iſte motus eſt delectatio.

* q. 22. ar. 3.

* li. 1. Rhe c. 10. in fi tom. 6.

ctatio. Per hoc ergo, ꝙ dicitur, ꝙ delectatio eſt motus animæ, ponitur in genere: per hoc autem ꝙ dicitur conſtitutio in exiſtentem naturam, id eſt, in id q̄d exiſtit in natura rei, ponitur cauſa delectationis, ſ. præſentia connaturalis boni. Per hoc autem, ꝙ dicitur, ſimul tota, oſtendit ꝙ conſtitutio non debet accipi prout eſt in conſtitui, ſed prout eſt in conſtitutū eſſe: quaſi in termino motus: non enim delectatio eſt generatio, prout Plato poſuit, ſed magis conſiſtit in factum eſſe, ut dicitur in 7. Ethic. * Per hoc autem ꝙ dicitur ſenſibilis, excluduntur perfectiones rerum inſenſibilium in quibus non eſt delectatio. Sic ergo patet ꝙ cum delectatio ſit motus in appetitu animali, conſequens apprehenſionem ſenſus, delectatio eſt paſſio animæ.

li.7. ethi. cap.12.& li.10. c.3. tom.5.

AD primum ergo dicendū, ꝙ operatio connaturalis non impedita eſt perfectio ſecūda: ut habetur in 2. * de anima. & ideo quando conſtituuntur res in propria operatione connaturali, & nō impedita, ſequitur delectatio, quæ conſiſtit in perfectum eſſe: vt dictum eſt. † ſic ergo cum dicitur, ꝙ delectatio eſt operatio, non eſt prædicatio per eſſentiam, ſed per cauſam.

lib.3. ex tex. 25. & 6. ſimul. to 2

† In cor.

AD ſecundū dicēdum, quòd in animali duplex motus conſiderari poteſt: unus ſecundum intentionem finis, qui pertinet ad appetitum: alius ſecūdum executionē, qui pertinet ad exteriorem operationem. Licet ergo in eo, qui iam conſecutus eſt bonum, in quo delectatur, ceſſet motus executionis, quo tendit ad finem: nō tamē ceſſat motus appetitiuæ partis: q̄ ſicut prius deſiderabat non habitum, ita poſtea delectatur in habito. licet .n. delectatio ſit quies quædam appetitus conſiderata præſentia boni delectantis, quod appetitui ſatisfacit: tñ adhuc remanet immutatio appetitus ab appetibili, ratione cuius delectatio motus quidam eſt.

AD tertium dicēdum, ꝙ quāuis nomē paſſionis magis propriè conueniat paſſionibus corruptiuis & in malum tendētibus: ſicut ſunt ęgritudines corporales, & triſtitia & timor in anima: tamen etiam in bonum ordinantur aliquæ paſſiones: ut ſuprà dictum eſt. * & ſecūdum hoc delectatio dicitur paſſio.

qō.22. & 23. ar.1.

ARTICVLVS II. 175

Vtrum delectatio ſit in tēpore.

AD SECVNDVM ſic proceditur. Videtur, ꝙ delectatio ſit in tempore. delectatio .n. eſt motus quidam, ut in 1. Rhet. * Philoſophus dicit. ſed motus omnis eſt in tempore. ergo delectatio eſt in tempore.

Inf.art.5. cor. & 4. di.49.qō. 3.ar. 1.q. 3. & ver. q.8.ar.14. ad 12. * li.1.Rhetor.c. 10. in fin.

¶ 2 Præterea, Diuturnum uel moroſum dicitur aliquid ſecundum tempus: ſed aliquæ delectationes dicuntur moroſæ. ergo delectatio eſt in tempore.

¶ 3 Præterea, Paſſiones animæ ſunt vnius generis: ſed aliquæ paſſiones animæ ſunt in tempore: ergo & delectatio.

SED contra eſt, quod Philoſophus dicit in 10. Ethic. * quòd ſecundum nullum tempus accipiet quis delectationem.

li.10.eth. c.4. & 5. tom.5.

CONCLVSIO.

Delectatio ſecundum ſe nunquā eſt in tempore; verum ſi ſit in bono iam adepto, quod transmutationi ſubiacet, eſt in tempore per accidens.

RESPONDEO dicendum, ꝙ aliquid contingit eſſe in tempore dupliciter. vno modo ſecūdum ſe: alio modo per aliud, & quaſi per accidens. Quia .n. tempus eſt numerus ſucceſſiuorum, illa ſecūdum ſe dicuntur eſſe in tempore, de quorum ratione eſt ſucceſſio, uel aliquid ad ſucceſſionem pertinens, ſicut motus, quies, locutio

tio, & alia huiuſmodi. ſecundum aliud uero & non per ſe dicuntur eſſe in tempore illa, de quorum ratione non eſt aliqua ſucceſſio. ſed tamē alicui ſucceſſiuo ſubiacent: ſicut eſſe hominē de ſui ratione non habet ſucceſſionem, nō enim eſt motus: ſed terminus motus uel mutationis, ſ. generationis ipſius: ſed quia humanum eſſe ſubiacet cauſis tranſmutabilibus, ſecundum hoc hominē eſſe eſt in tempore Sic igitur dicendū eſt, quòd delectatio ſecundum ſe quidem non eſt in tempore. eſt.n. delectatio in bono iam adepto, quod eſt quaſi terminus motus: ſed ſi illud bonum adeptum tranſmutationi ſubiaceat, erit delectatio per accidens in tempore: ſi autem ſit omnino intranſmutabile, delectatio non erit in tēpore, nec per ſe, nec per accidens.

A D primum ergo dicendum, quòd ſicut dicitur 13. de anima, * motus dupliciter dicitur. Vno modo, qui eſt actus imperfecti, ſ. exiſtentis in potentia inquātum huiuſmodi: & talis motus eſt ſucceſſiuus & in tempore. Alius aūt motus eſt actus perfecti, id eſt exiſtētis in actu: ſicut intelligere, ſentire, & uelle, & huiuſmodi, & etiā delectari, & huiuſmodi motus non eſt ſucceſſiuus, nec per ſe in tempore.

Li.3. de anima, t. 28. to. 2.

A D ſecundum dicendum, ꝙ delectatio dicitur morosa uel diuturna ſecundū quod per accidēs eſt in tempore.

A D tertium dicendum, quòd aliæ paſſiones non habent pro obiecto bonum adeptum, ſicut delectatio, unde plus habent de rōne motus imperfecti q̄ delectatio, & per conſequens magis delectationi conuenit nō eſſe in tēpore.

ARTICVLVS III.

Vtrum delectatio differat à gaudio.

A D TERTIVM ſic proceditur. Videtur, ꝙ gaudiū ſit oīno idē quod delectatio. Paſſiones.n. animæ differunt ſcd̄m obiecta: ſed idē eſt obiectū gaudij & delectationis, ſ. bonum adeptū. ergo gaudiū eſt oīno idem quod delectatio. 176

Inf. q. 35. ar. 2. & 7. cor. & q. 41. art. 3. cor. & 3. diſ. 27. q. 1. ar. 2. ad 3. & 4. diſ. 49. q. 3. arti. 3. q. 1. ad 3.

¶ 2 Præterea, Vnus motus non terminatur ad duos terminos: ſed idē eſt motus qui terminatur ad gaudium & delectationē, ſ. cōcupiſcentia. ergo delectatio & gaudium ſunt omnino idem

¶ 3 Præterea, Si gaudiū eſt aliud à delectatione, uidet̄ ꝙ pari rōne & lætitia & exultatio & iucunditas ſignificent aliquid aliud à delectatione; & ſic erūt oēs diuerſæ paſſiones: qđ videt̄ eſſe falsū. nō ergo gaudiū differt à delectatione.

S E D contra eſt, quod in brutis aīalibus non dicimus gaudiū, ſed ī eis dicim⁹ delectationē. nō ergo ē idē gaudiū & delectatio.

CONCLVSIO.

Differunt delectatio, quæ etiam brutis attribuitur, & gaudiū quod conſequitur delectationē quæ ſit ſecundū rationem.

R E S P O N D E O dicendum, ꝙ gaudiū, ut Auic. dicit in lib. ſuo de anima, eſt quædam ſpecies delectationis. Eſt.n. cōſiderandum, quòd ſicut ſunt quædam concupiſcentiæ naturales, quædam autem non naturales, ſed conſequūtur rationem, ut ſupra dictum ē: * ita etiam delectationum quædam ſunt naturales, & quædam non naturales: quæ ſunt cum ratione. Vel ſicut Dam.* Greg. Niſ. † dicunt: uoluptatum hæ ſunt animæ, illæ corporis, quod in idē redit. Delectamur enim & in his, quæ naturaliter concupiſcimus, ea adipiſcentes: & in his, quæ cōcupiſcimus ſecundum rationem. ſed nomen gaudii nō hēt locum, niſi in delectatione, quæ conſequitur

qō. p̄ced. art. 2.

li. 2. de ortho. fid. c. 13. & 22. in prin.

li. 4. c. 12. in fin.

quitur rationem: vnde gaudium non attribuimus brutis animalibus, ſed ſolum nomen delectationis: omne autē, quod concupiſcimus ſecundum naturā, poſſumus et cum delectatione rationis concupiſcere, ſed non econuerſo. vñ de omnibus, de quibus eſt delectatio, poteſt eſſe gaudium in habentibus rationem, quamuis non ſemper de omnibus ſit gaudium: quandoque enim aliquis ſentit aliquam delectationem ſecundū corpus, de qua tamē non gaudet ſcd͂m rationem. Et ſecūdum hoc patet, quòd delectatio eſt in his, plus q̄ gaudium.

AD primum ergo dicendū, ꝙ cùm obiectum appetitus animalis ſit bonum apprehenſum, diuerſitas apprehenſionis pertinet quodammodo ad diuerſitatem obiecti. & ſic delectationes animales, quæ dicuntur etiam gaudia, diſtinguūtur à delectationibus corporalibus: quæ dicuntur ſolū delectationes, ſicut & de concupiſcentijs ſupra dictum eſt. * q.pce.ar. 3.ad 2.

AD ſecundum dicēdum, quòd ſimilis differentia inuenitur ēt in concupiſcentijs: ita quod delectatio reſpondeat concupiſcentiæ: & gaudium reſpondeat deſiderio: quod magis uidetur pertinere ad concupiſcentiam animalem. & ſic ſecundum differentiam motus eſt ēt differentia quietis.

AD tertium dicendum, quòd alia nomina ad delectationē pertinentia, ſunt impoſita ab effectibus delectationis: nam lætitia imponitur à dilatatione cordis, ac ſi diceretur lætitia: exultatio uero dicitur ab exterioribus ſignis delectationis interioris, quæ apparēt exterius, inquantum ſcilicet interius gaudium proſilit ad exteriora: iucunditas verò dicitur à quibuſdam ſpecialibus lætitiæ ſignis uel effectibus. & tñ oĩa iſta nomina vidētur pertinere ad gaudium: non.n. utimur eis niſi in naturis rationalibus.

ARTICVLVS IIII.

Vtrum delectatio ſit in appetitu intellectiuo.

AD QVARTVM ſic ꝑceditur. Videtur, ꝙ delectatio non ſit in appetitu intellectiuo. Dicit enim Philoſophus in 1. Rhet. * quòd delectatio eſt motus quidam ſenſibilis, qui non eſt in parte intellectiua. ergo delectatio non eſt in parte intellectiua. 177 Inf.q. 35. ar.1. cor. & 1. diſt. 45. art. 1. cor. & 4. di.49.qō. 3.ar.1. q. 1. & 2. * li.1.rhetor.ca.10. in fin.

¶ 2 Præterea, Delectatio eſt paſſio quædam, ſed omnis paſſio eſt in appetitu ſenſitiuo. ergo delectatio non eſt niſi in appetitu ſenſitiuo.

¶ 3 Præterea, Delectatio eſt cō munis nobis & brutis. ergo non eſt niſi in parte, quæ nobis & brutis communis eſt.

SED contra eſt, quod in Pſal. 36. dicitur, Delectare in Domino. ſed ad Deum non poteſt extendi appetitus ſenſitiuus, ſed ſolum intellectiuus: ergo delectatio pōt eſſe in appetitu intellectiuo.

CONCLVSIO.

Cùm delectatio ſequatur apprehenſionem rationis non ſolum in appetitu ſenſitiuo, ſed in intellectiuo neceſſe eſt eſſe.

RESPONDEO dicendum, quòd ſicut dictum eſt, * delectatio quædam ſequitur apprehenſionem rationis: ad apprehenſionem autem rationis non ſolū cōmouetur appetitus ſenſitiuus ꝑ applicationem ad aliquid particulare, ſed etiam appetitus intellectiuus, qui dicitur voluntas. & ſecundū hoc in appetitu intellectiuo, ſiue in voluntate eſt delectatio, quæ dicitur gaudium, non autem delectatio corporalis, hoc tamen intereſt inter delectationem utriuſque appetitus, ꝙ delectatio appetitus ſenſibilis eſt cū aliqua tranſmutatione corporali, art.ꝑced.

li, delectatio autem appetitus intellectiui nihil aliud eſt ꝙ ſimplex motus uoluntatis: & ſecundum hoc Aug. dicit in 14. de ciui. Dei,* ꝙ cupiditas & lætitia nihil eſt aliud ꝙ uoluntas in corũ conſecutione quæ uolumus.

li 14. ca. 6. circa prin. to. 5

AD primum ergo dicẽdum, ꝙ in illa diffinitione Philoſophi ſenſibile ponitur cõmuniter pro quacunq; apprehenſione: dicit. n. Philoſophus in 10. Ethi.* ꝙ ſecũdum omnem ſenſum eſt delectatio: ſimiliter autem & ſecundum intellectum, & ſpeculationem. Vel poteſt dici quòd ipſe diffinit delectationem appetitus ſenſitiui.

li. 10 eth. ca. 4. poſt medium tom. 6.

AD ſecundum dicendũ eſt, ꝙ delectatio habet rationem paſſionis, propriè loquendo, inquãtum eſt cũ aliqua transmutatione corporali, & ſic non eſt in appetitu intellectiuo, ſed ſecũdum ſimplicem motum: ſic enim etiam eſt ĩ Deo & in angelis: unde dicit Philoſophus in 7. Ethi. * quòd Deus vna ſimplici operatione gaudet. Et Diony. dicit in fin cæleſt. hierar. † ꝙ angeli non ſunt ſuſceptibiles noſtræ paſſibilis delectationis, ſed gaudent Deo ſecundum incorruptionis lætitiam.

lib. 7. eth. ca. vlt. circa finem tom. 5.
† ca. vlti. nõ remotè à fi.

AD tertium dicendum, quòd in nobis non ſolum eſt delectatio in qua communicamus cum brutis, ſed etiam in qua communicamus cum angelis: vnde ibidẽ Dionyſ. dicit, * ꝙ ſancti homines multotiens fiunt in participatione delectationum angelicarum, & ita in nobis eſt delectatio non ſolum in appetitu ſenſitiuo ĩ quo communicamus cum brutis, ſed etiam in appetitu intellectiuo in quo communicamus cũ angelis.

* cap. vl. non procul à fin.

ARTICVLVS V.

Vtrum delectationes corporales & ſenſibiles ſint maiores delectationibus ſpiritualibus & intelligibilibus.

AD QVINTVM ſic proceditur. Videtur ꝙ delectationes corporales & ſenſibiles ſint maiores delectationibus ſpiritualibus intelligibilibus. Omnes enim aliquam delectationem ſequuntur ſecundum Philoſophum in 10. Ethico. * ſed plures ſequuntur delectationes ſenſibiles, ꝙ delectationes ſpirituales intelligibiles. ergo delectationes corporales ſunt maiores.

178
Inf. q. 38. ar. 4. cor. & 4. diſt. 49. q. 3. ar ti. 5. qõ. 1. & 1. ethi. le. 13. cor. 1. & 12. Me. le. 7. cor. 5 fin.
* li. 10. ethi. ca. 2. & 3. to. 5.

¶ 2 Præterea, Magnitudo cauſæ ex effectu cognoſcitur: ſed delectationes corporales habẽt fortiores effectus: transmutant. n. corpus, & in quibuſdam inſanias faciunt, ut dicitur in 7. Ethic. * ergo delectationes corporales ſunt fortiores.

li. 7. ethi. ca. 3. circa mediũ tom. 5.

¶ 3 Præterea, Delectationes corporales oportet temperare & refrænare propter earum vehemẽtiam: ſed delectationes ſpirituales nõ oportet refrænare ergo delectationes corporales ſunt maiores.

SED contra eſt, quod dicitur in Pſal. 118. Quàm dulcia faucib⁹ meis eloquia tua ſuper mel ori meo. Et Philoſophus dicit in 10. Ethic. * quòd maxima delectatio eſt, quæ eſt ſecundum operationẽ ſapientiæ.

lib. 10. ethi. ca. 7. & 8. to. 5.

CONCLVSIO.

Cum intellectualis cognitio perfectior nobisq́; charior ſit, & bonum ſpirituale maius ſit magisq́; dilectũ, neceſſum eſt delectationes intelligibiles & ſpirituales maioris delectationis eſſe quàm ſenſibiles & corporales, licet hæ quoad nos interdũ magis ſint vehemẽtes.

RESPONDEO dicendum, ꝙ ſicut iam dictum eſt, * delectatio prouenit ex coniunctione cõuenientis cùm ſentitur & cognoſcitur. In operibus autem animæ præcipuè ſenſitiuæ & intelle

* art. 1.

ctiuæ eſt hoc conſiderandum, ꝙ cùm non tranſeant in materiã exteriorẽ, ſunt actus uel perfectiones operantis, ſ. intelligere, ſentire, velle & hmõi: nã actiones, quę tranſeunt in exteriorẽ materiam, magis ſunt actiones & perfectiones materiæ transmutatæ: motus enim eſt actus mobilis à mouente. Sic igitur prædictæ actiones animę ſenſitiuæ & intellectiuæ, & ipſæ ſunt quoddã bonum operantis, & ſunt ẽt cognitæ per ſenſum uel intellectum: vnde ẽt ex ipſis conſurgit delectatio, & non ſolũ ex eorũ obiectis. Si igitur comparentur delectationes intelligibiles delectationibus ſenſibilib' ſecũdum quod delectamur in ipſis actionibus (puta in cognitione sẽſus, & in cognitione intellectus) non eſt dubiũ, ꝙ multo ſunt maiores delectationes ĩtelligibiles, q̃ ſenſibiles: multo. n. magis delectatur hõ de hoc, ꝙ cognoſcit aliquid intelligendo, q̃ de hoc, ꝙ cognoſcit aliquid ſentiẽdo: quia intellectualis cognitio & perfectior eſt, & ẽt magis cognoſcitur: quia intellectus magis reflectitur ſupra actum ſuum, q̃ ſenſus, eſt ẽt cognitio intellectiua magis dilecta. nullus. n. eſt qui nõ vellet magis carere viſu corporali, q̃ uiſu intellectuali, eo modo quo beſtię vel ſtulti carẽt: ſicut Aug. dicit in lib. de ciui. Dei. * Sed ſi comparentur delectationes intelligibiles ſpirituales, delectationibus sẽſibilibus corporalibus, ſic ſecũdũ ſe & ſimpliciter loquendo, delectationes ſpirituales ſunt maiores: & hoc apparet ſecũdum tria, quę requirunt ad delectationẽ, ſ. bonum coniunctum, & id, cui cõiungitur, & ipſa coniunctio. Nam ipſũ bonum ſpirituale eſt maius, q̃ corporale bonum: & eſt magis dilectũ. cuius ſignum eſt, ꝙ hoies ẽt à maximis corporalibus uoluptatibus abſtinent, ut non perdãt honorẽ qui eſt bonũ intelligibile. Similiter ẽt ipſa pars intellectiua

lib. 14. de tri. ca. 14. pòſt mediũ, to. 5.

eſt multo nobilior, & magis cognoſcitiua, q̃ pars ſenſitiua. Coniunctio ẽt utriuſq; eſt magis intima & magis perfecta, & magis firma. Intimior quidem eſt: quia sẽſus ſiſtit circa exteriora accidẽtia rei, intellectus uerò penetrat vſque ad rei eſſentiam. obiectũ. n. intellectus eſt quod quid eſt, perfectior autem eſt, quia coniũctioni ſenſibilis ad ſenſum adiungitur motus, qui eſt actus imperfectus: unde & delectationes ſenſibiles non ſunt totæ ſimul, ſed in eis aliquid pertranſit, & aliquid expectatur conſummandũ, ut patet in delectatione ciborum & venereorum: ſed intelligibilia ſunt abſq; motu, vñ delectationes tales ſũt totæ ſimul. Eſt ẽt firmior, quia delectabilia corporalia ſũt corruptibilia, & cito deficiũt, bona verò ſpiritualia ſunt incorruptibilia. Sed quo ad nos delectationes corporales ſunt magis uehemẽtes ꝑ tria. Primò, quia ſenſibilia ſũt magis nota quo ad nos, q̃ intelligibilia. Secundò ẽt, quia delectationes ſenſibiles, cùm ſint paſſiones ſenſitiui appetitus, ſũt cum aliqua tranſmutatione corporali: quod non contingit in delectationibus ſpiritualibus, niſi ꝑ quandam redundantiam à ſuperiori appetitu ad inferiorem. Tertio, quia delectationes corporales appetuntur vt medicinæ quædam contra corporales defectus uel moleſtias, ex quibus triſtitiæ quædam ſequũtur. vnde delectationes corporales triſtitiis huiuſmodi ſuperuenientes, magis ſentiuntur, & per conſequens magis acceptantur, q̃ delectationes ſpirituales, quæ non habẽt triſtitias contrarias: ut infra * dicetur. q. 35. ar. 4

AD primum ergo dicẽdum, ꝙ ideo plures ſequuntur delectationes corporales: quia bona ſenſibilia ſunt magis & pluribus nota, & etiam quia homines indigent delectationibus, ut medicinis cõtra multiplices dolores & triſtitias.

tias. Et cùm plures hominum nō poſſint attigere ad delectationes ſpirituales quæ ſunt propriè virtuoſorum, conſequens eſt, quòd declinent ad corporales.

AD ſecundum dicendum, ꝙ tranſmutatio corporis magis con tingit ex delectationibus corporalibus inquātum ſunt paſſiones appetitus ſenſitiuj.

AD tertium dicendum, quòd delectationes corporales ſunt ſecundum partem ſenſitiuam, quæ regulatur ratione: & ideo indigent temperari & refrænari ꝑ rationē: ſed delectationes ſpirituales ſunt ſecundum mentem, quæ eſt ipſa regula: vnde ſunt ſecundū ſeipſas ſobriæ & moderatæ.

ARTICVLVS VI.

Vtrum delectationes tactus ſint maiores delectationibus, quæ ſunt ſecundum alios ſenſus.

179 AD SEXTVM ſic proceditur. Videtur, quòd delectationes, quæ ſunt ſecūdum tactum, nō ſint maiores delectationibus, quæ sūt ſecūdum alios ſenſus. Illa.n. delectatio uidetur eſſe maxima, qua excluſa gaudiū omne ceſſat: ſed talis eſt delectatio quæ eſt ſecundum viſum. Dicitur.n. Tobiæ 5. Quale gaudium erit mihi, qui in tenebris ſedeo, & lumen cæli nō video? ergo delectatio, quæ eſt ꝑ viſum, eſt maxima inter ſenſibiles delectationes.

22.q.15. ar.3. cor. & q.141. ar.4. cor. & ad 3. & ar.7. cor. & 4. diſt. 49.q.3.ar. 5.qō.2. Et mal.q.14. art.4. cor. & ad.1.

¶ 2 Præterea, Vnicuiq; ſit delectabile illud quod amat, ut Philoſophus dicit in 1. Rhet. * ſed inter alios ſenſus maximè diligitur viſus. ergo delectatio, quæ eſt ſecundum uiſum, eſt maxima.

* c.11. to. 6.

¶ 3 Præterea, Principium amicitiæ delectabilis, maximè eſt uiſio: ſed cauſa talis amicitiæ eſt delectatio. ergo ſecundū uiſum videtur eſſe maximè delectatio.

SED cōtra eſt, quod Philoſophus dicit in 3. Eth. * ꝙ maximè delectationes ſunt ſcđm tactum.

3. eth. ca. 10. to. 5.

CONCLVSIO.

Delectatio uiſus ratione cognitionis inter ſenſibiles maxima eſt, ſed delectatio tactus tum ratione vtilitatis, tū quia ad eam ordinantur concupiſcentiæ naturales, eſt ſimpliciter omniū aliorum ſenſuum, delectationibus eſt maior.

RESPONDEO dicendum, ꝙ ſicut iam dictum eſt, * vnumquodque inquantum amatur, efficitur delectabile: ſ enſus aūt, ut dicitur in 1. Meta. * ꝑꝑ duo diliguntur, ſ. ꝑꝑ cognitionem & ꝑꝑ vtilitatem: unde & utroq; mō contingit eſſe delectationem ſecundum ſenſum. Sed quia apprehendere ipſam cognitionem tanquā bonum quoddam, proprium eſt hominis, ideo primæ delectationes ſenſuum, quæ. ſ. ſunt ſecundūm cognitionem, ſunt propriæ hominum: delectationes aūr ſenſuum inquantum diliguntur ꝑꝑ vtilitatem, ſunt cōes omnibus animalibus. Si igitur loquamur de delectatione ſenſus, quæ eſt ratione cognitionis, manifeſtum eſt ꝙ ſecūdū uiſum eſt maior delectatio, q̄ ſecundū aliquem alium ſēſum. Si autem loquamur de delectatione ſēſus, q̄ eſt ratione vtilitatis, ſic maxima delectatio eſt ſecundum tactum. utilitas.n. ſenſibilium attenditur ſecundū ordinē ad conſeruationē naturæ animalis, ad hanc aūt utilitatē propinquius ſe hñt ſenſibilia tactus. Eſt.n. tactus cognoſcitiuus eorū, ex quibus conſiſtit animal, ſ. calidi, & frigidi, & humidi, & ſicci, & hmōi: vnde ſecūdum hoc delectationes, quæ ſunt ſecundū tactū, ſunt maiores quaſi fini propinquiores: & ꝑꝑ hoc etiā animalia alia, quæ non habent delectationem ſecundum ſenſum niſi ratio

* art.2.

† li 1. meta nō procul à prī. tom.3.

ne utilitatis, non delectantur ſecundum alios ſenſus niſi in ordine ad ſenſibilia tactus. Neque.n. odoribus leporum canes gaudēt, ſed cibatione:neque leo uoce bouis,ſed comeſtione:ut dicitur in 3 Ethic.* Cùm igitur delectatio tactus ſit maxima ratione vtilitatis,delectatio autem uiſus ratione cognitionis,ſi quis vtramque comparare uelit,inueniet ſimpliciter delectationē tactus eſſe maiorem delectatione uiſus, ſecundum quod conſiſtit infra limites ſenſibilis delectationis:quia manifeſtum eſt ꝙ id, quod eſt naturale,in vnoquoque eſt potentiſſimum. Huiuſmodi autem delectationes tactus ſunt, ad quas ordinantur concupiſcētiæ naturales, ſicut cibi,& venerea, & huiuſmodi. Sed ſi conſideremus delectationes uiſus ſecundum quod uiſus deſeruit intellectui, ſic delectationes uiſus erunt potiores ea ratione, qua & intelligibiles delectationes ſunt potiores ſenſibilibus.

li.3. ethi. c.10. poſt medium tom.5.

AD primum ergo dicendum, ꝙ gaudium,ſicut ſupra dictū eſt.* ſignificat animalem delectationem:& hæc maxime pertinet ad viſum: ſed delectatio naturalis magis pertinet ad tactum.

art.3.

AD ſecūdum dicēdum, quòd viſus maximè diligitur propter cognitionem,eo ꝙ multas rerum differentias nobis oſtendit,ut ibidem dicitur.*

li.1. Met. circa prī. tom.3.

AD tertium dicendum, quòd alio modo delectatio eſt cauſa amoris carnalis, & alio modo viſio: nam delectatio & maximè quæ eſt ſecundum tactum,eſt cā amicitiæ delectabilis per modū finis.viſio autem eſt cauſa, ſicut vnde eſt principiū motus inquantum per uiſum amabilis imprimitur ſpecies rei, quæ allicit ad amandum,& ad concupiſcendam eius delectationem.

ARTICVLVS VII.

Vtrum aliqua delectatio ſit non naturalis.

180

AD SEPTIMVM ſic proceditur. Videtur, ꝙ nulla delectatio ſit innaturalis. Delectatio enim in affectibus animæ proportionatur quieti in corporibus: ſed appetitus corporis naturalis non quieſcit niſi in loco connaturali. ergo nec quies appetitus animalis, quę eſt delectatio, poteſt eſſe niſi in aliquo connaturali. nulla ergo delectatio eſt non naturalis.

¶ 2 Præterea, Illud quod eſt cōtra naturam, eſt uiolentum: ſed omne uiolentum eſt contriſtans, vt dicitur in 5.Metaphyſ.* ergo nihil,quod eſt contra naturā, eſt delectabile.

li.1. rhet. ca.11. circa princ. tom.6.

¶ 3 Præterea, Conſtitui in propriam naturā,cùm ſentitur, cauſat delectationem:vt patet in diffinitione Philoſophi ſupra poſita:* ſed conſtitui in naturam, unicuiq; eſt naturale:quia motus naturalis eſt qui eſt ad terminum naturalem. ergo omnis delectatio eſt naturalis.

* ar.1. huius qō.

SED cōtra eſt. quod Philoſophus dicit in 7.Ethic.* ꝙ quædā delectationes ſunt ægritudinales & contra naturam.

li.7. ethi. c.12.parū à principio, &c. vlt. tō.5.

CONCLVSIO.

Cùm quædam delectationes ſint contra naturam, etiam quaſdā nō eē naturales neceſſe eſt.

RESPONDEO dicendum, ꝙ naturale dicitur quod eſt ſecūdum naturā,ut dicitur in 2. Phy.* natura aūt in hoīe dupliciter ſumi pōt. Vno mō prout intellectus & rō eſt potiſſimè hominis natura: quia ſecundū eam hō in ſpecie conſtituitur, & ſecūdū hoc naturales delectationes hominū dici pñt,quia ſunt in eo,qđ cōuenit homini ſcđm rationem, ſicut delectari in contēplatione ueritatis, & in actibus uirtutum eſt naturale

li.2.Phyſ. ex cap.4. & 5.habetur:to.2.

turale hominum. Alio mõ poteſt ſumi natura in homine ſcd̃m qđ cõdiuiditur rationi, ſ.id quod eſt cõe homini & aliis, præcipuè, ꝙ rationi non obedit: & ſecundum hoc ea, quæ pertinent ad conſeruationem corporis: uel ſcd̃m indiuiduum, vt cibus, potus, lectus, & huiuſmodi: uel ſecundum ſpeciem, ſicut uenereorum uſus, dñr homini delectabilia naturaliter. ſecundum utraſque autem delectationes contingit aliquas eſſe innaturales, ſimpliciter loquẽdo, ſed connaturales ſecundũ quid. Contingit.n.in aliquo indiuiduo corrumpi aliquod principiorum naturaliũ ſpeciei: & ſic id, quod eſt contra naturam ſpeciei, fieri per accidens naturale huic indiuiduo, ſicut huic aquæ calefactæ eſt naturale, ꝙ calefaciat. Ita igitur contingit, ꝙ id, quod eſt contra naturam hominis uel quantũ ad rationem, uel quantum ad corporis conſeruationem, fiat huic homini connaturale propter aliquam corruptionem naturæ ĩ eo exiſtentem: quæ quidem corruptio poteſt eſſe vel ex parte corporis, ſicut ex ęgritudine, ſicut febricitantibus dulcia vñr amara, & econuerſo: ſiue propter malã complexionem, ſicut aliqui delectantur in comeſtione terræ, uel carbonum uel aliquorum hmõi: uel etiam ex parte animæ, ſicut propter conſuetudinem aliqui delectantur in comedendo homines, uel in coitu beſtiarum, aut maſculorum, aut aliorum hmõi: q̃ nõ ſunt ſecundum naturã humanã.

Et per hoc patet reſponſio ad obiecta.

181 ARTICVLVS VIII.

Vtrum delectatio poſſit eſſe delectationi contraria.

AD OCTAVVM ſic ꝑceditur. Videtur, ꝙ delectationi non ſit delectatio contraria. Paſſiones enim animæ ſpeciem & contrarietatẽ recipiũt ſcd̃m obiectũ; obiectũ aũt delectationis eſt bonũ. cùm igitur bonũ non ſit cõtrariũ bono: ſed bonũ malo cõtrarietur: & malũ bono: ut dicitur in prædicamentis: * videtur ꝙ delectatio non ſit contraria delectationi. In poſt ꝑdic.ca.de oppoſitis circa pri. tom 1.

¶ 2 Præterea, Vni eſt contrariũ vnũ, ut probatur in 10.Meta. † ſed delectationi cõtraria eſt triſtitia. non ergo delectationi contraria eſt delectatio. † lib. 10. Met.tex. 17.to.3.

¶ 3 Præterea, Si delectationi cõtraria eſt delectatio, hoc non eſt niſi ꝓꝑ contrarietatem eorum in quibꝰ aliquis delectatur. ſed hæc differentia eſt materialis: contrarietas aũt eſt differentia ſcd̃m formam: ut dicitur in 10.Meta. * ergo contrarietas non eſt delectationis ad delectationem. li.10.Me. tex.13.tomo 3.

SED contra, Ea quæ ſe impediunt in eodem genere exiſtẽtia ſecũdum Philoſoph. * ſunt cõtraria: ſed quædam delectationes ſe inuicem impediunt, ut dicitur in 10.Ethic. † ergo aliquæ delectationes ſunt contrariæ. li.10.Me. tex.13.& 14.to.3. † li.10 ethi.ca.5.Iter principiũ & mediũ. tom.5.

CONCLVSIO.

Cùm aliquæ delectationes ſe impediant, neceſſe eſt quoque aliquas aliis eſſe contrarias.

RESPONDEO dicendum, ꝙ delectatio in affectionibus animæ, ſicut dictum eſt, * proportionatur quieti in corporibus naturalibus: dicũtur aũt duæ quietes eſſe contrariæ, quæ ſunt in cõtrariis terminis: ſicut quies, quæ eſt ſurſum ei, quæ eſt deorſum, ut dicitur 5.Phyſi. † vnde & cõtingit in affectibus animæ duas delectationes eſſe contrarias. *ar.2.huius quæſt. † lib.5. Phyſ.tex. 54 to.2.

AD primum ergo dicendũ, ꝙ verbum illud Philoſophi eſt intelligendum ſecundum quod bonũ & malum accipitur in uirtutibus & uitijs. nam inueniũtur duo cõtraria vitia, non aũt inuenitur virtus contraria virtuti. In aliis autẽ nil prohibet duo bona eſſe adin-

nicem contraria: ſicut calidum & frigidum, quotum unum eſt bonum igni, alterum aquæ. Et per hunc modum delectatio pōt eſſe delectationi contraria. ſed hoc in bono uirtutis eſſe non poteſt: qa bonum uirtutis non accipitur niſi per conuenientiam ad aliquid vnum, ſ. rationem.

AD ſecundum dicēdum, quòd delectatio ſe hēt in affectibus animæ ſicut quies naturalis in corporibus. eſt.n. in aliquo conueniēti, & quaſi connaturali: triſtitia autem ſe hēt ſicut quies uiolēta, triſtabile .n. repugnat appetitui animali, ſicut locus quietis uiolētæ appetitui naturali. quieti autem naturali opponitur & quies violenta eiuſdē corporis, & quies naturalis alterius: vt dicitur in 5. Phyſi. * vnde delectationi opponitur & delectatio & triſtitia. li. 5. Phy. tex. 54. & 55. to. 2.

AD tertium dicendum, ꝙ ea, in quibus delectamur, cùm ſint obiecta delectationis, non ſolum faciunt differentiam materialē, ſed etiam formalem, ſi ſit diuerſa ratio delectabilitatis. diuerſa .n. ratio obiecti diuerſificat ſpeciē actus uel paſſionis, ut ex ſupradictis patet. *

qō. 23.

QVÆSTIO. XXXII.

De cauſa delectationis, in octo articulos diuiſa.

DEINDE conſiderādum eſt de cauſis delectationis.

¶ Et circa hoc quęruntur octo.

¶ Primo, vtrum operatio ſit cauſa propria delectationis.

¶ Secundo vtrum motus ſit cauſa delectationis.

¶ Tertio, vtrum ſpes & memoria.

¶ Quarto, utrum triſtitia.

¶ Quinto, vtrum actiones aliorū ſint nobis delectationis cauſa.

¶ Sexto, utrum benefacere alteri ſit cauſa delectationis.

¶ Septimo, utrum ſimilitudo ſit cauſa delectationis.

¶ Octauo, utrum admiratio ſit cauſa delectationis.

ARTICVLVS PRIMVS.

Vtrum operatio ſit cauſa propria delectationis. 182

AD PRIMVM ſic proceditur. Videtur, ꝙ operatio nō ſit propria & prima cauſa delectationis. vt.n. Philoſophus dicit in 1. Rhetor. * Delectari conſiſtit in hoc quod ſenſus aliquid patiatur: requiritur.n. ad delectationem cognitio: ſicut dictum eſt: * ſed per prius ſunt cognoſcibilia obiecta operationum, q̄ ipſę operationes: ergo operatio non eſt propria cā delectationis. 4 diſt. 49. q. 3. ar. 5. q. 4. co. *li. 1. Rhet. to ca. 11. tom. 6. * q. 31. ar ti. 1.

¶ 2 Præterea, Delectatio potiſſimè conſiſtit in fine adepto: hoc enim eſt quod præcipuè concupiſcitur, ſed nō ſemper operatio eſt finis, ſed quandoque ipſum operatum: non ergo operatio eſt propria & per ſe cā delectationis.

¶ 3 Præterea, Otium & requies dicuntur per ceſſationē operationis. hæc aūt ſunt delectabilia, ut dicitur in 1. Rhet. * non ergo operatio eſt propria cauſa delectationis. li. 1. Rhe. c. 11. non procul à prin. to. 6

SED cōtra eſt quod Philoſ. dicit 7. & 10. Ethic. * ꝙ delectatio eſt operatio connaturalis, non impedita. * lib. 7. c. 12. & 13. et li. 10. c. 4. & 5. to. 5.

CONCLVSIO.

Cùm omnis delectatio conſecutionem boni conuenientis & huiuſmodi adeptionis cognitionē requirat, & utrumq; in quadam operatione conſiſtat, omnem delectationē aliquā operationē conſequi neceſſū eſt.

RESPONDEO dicendum, ꝙ ſicut ſuppa dictum eſt, * ad delectationem duo requiruntur, ſ. q. pced. ar. 1.

conſecutio boni conuenientis, & cognitio huiuſmodi adeptionis: vtrumq; autem horum in quadã operatione cõſiſtit. Nam actualis cognitio operatio eſt quædam, ſimiliter bonum conueniens adipiſcimur aliqua operatione: ipſa ẽt operatio propria, eſt quoddam bonum conueniens: vnde oportet ꝙ omnis délectatio aliquam operationem conſequatur.

AD primum ergo dicendum, ꝙ ipſa obiecta operationum non ſunt delectabilia, niſi inquantum coniunguntur nobis uel per cognitionem ſolam, ſicut cùm delectamur in conſideratione, uel inſpectione aliquorum: uel quocunque alio modo ſimul cum cognitione, ſicut cùm aliquis delectatur in hoc, ꝙ cognoſcit ſe habere quodcunq; bonũ, puta diuitias uel honorem uel aliquid huiusmodi: quæ quidem non eſſent delectabilia niſi inquantũ apprehenduntur ut habita: ut n. Philoſophus dicit in 2. Polit. * Magnã delectationem habet putare aliquid ſibi proprium, quæ procedit ex naturali amore alicuius ad ſeipſum; habere aũt huiuſmodi nihil ẽ aliud q̃ uti eis, uel poſſe vti, & hoc eſt per aliquam operationem: vnde manifeſtum eſt ꝙ omnis delectatio in operationem reducitur ſicut in cauſam.

li. 1. Poli. c. 2. ante medium tom. 5.

AD ſecundũ dicẽdum, quòd etiam in illis in quibus operationes non ſunt fines, ſed operata ipſa, operata sũt delectabilia in quãtum ſunt habita uel facta, quod refertur ad aliquem uſum uel operationem.

AD tertium dicendum, quòd operationes ſunt delectabiles inquantum ſunt proportionatæ & connaturales operanti. cùm autẽ virtus humana ſit finita ſecundũ aliquam menſuram, operatio eſt ſibi proportionata. Vnde ſi excedat illã menſurã, iam non erit ſibi proportionata nec delectabilis, ſed magis laborioſa & accidians: & ſecũdum hoc, otiũ & ludus, & alia, quæ ad requiẽ pertinent, delectabilia ſunt inquantũ auferũt triſtitiam, q̃ eſt ex labore.

ARTICVLVS II.

Vtrum motus ſit cauſa delectationis.

183

AD SECVNDVM ſic ꝓceditur. Videtur quòd motus non ſit cauſa delectationis: quia ſicut ſupra dictum eſt, * bonum præſentialiter adeptum eſt cã delectationis: vnde Philo. in 7. Ethico. dicit, † quòd delectatio non comparatᷣ generationi, ſed operationi rei iã exiſtentis. id aũt quod mouetᷣ ad aliud, nondũ habet illud, ſed quodammodo eſt in uia generationis reſpectu illius, ſecundũ quod omni motui adiungitur generatio & corruptio: ut dicitur in 8. Phy. * ergo motus non eſt cauſa delectationis.

4. diſt. 49. q. 3. ar. 2. ad 3.

* q. p̃ced. ar. 1.

† lib. 7. ethi. c. 12. tom. 5.

li. 8. text. 24. in fin. tom. 2.

¶ 2 Præterea, Motus præcipuè laborem & laſſitudinem inducit in operibus, ſed operationes ex hoc, ꝙ sũt laborioſæ & laſſantes, non ſunt delectabiles, ſed magis afflictiuæ. ergo motus non eſt cã delectationis.

¶ 3 Præterea, Motus importat innouationem quandam, quæ opponitur conſuetudini: ſed ea quæ ſunt conſueta, ſunt nobis delectabilia: ut Philoſophus dicit in primo Rheto. * ergo motus non eſt cauſa delectationis.

li. 1. Rhe. c. 11. non procul à prin. to. 6

SED contra eſt, quod Aug. dicit in 8. Confeſſ. * Quid eſt hoc Domine Deus meus, cùm tu in æternum tibiipſi ſis gaudium, & quædã de te circa te ſemper gaudeant, ꝙ hæc rerum pars alterno defectu & profectu offenſionibus & conciliationibus gaudet? Ex quo accipitur, ꝙ homines gaudẽt & delectantur in quibuſdam alternationibus: & ſic motus uidetur eſſe cauſa delectationis.

* li. 8. Cõ. ca. 3. poſt medium tom. 1.

CONCLVSIO.

Motus eſt cauſa delectationis, quo ad omnia quæ in ipſa delectatione reperiuntur.

RESPONDEO dicendum, ꝙ ad delectationem tria requirũtur, ſcilicet bonum delectans, cõiunctio delectabilis, & tertiũ qđ eſt cognitio huius cõiunctionis. & ſecundum hæc tria motus efficitur delectabilis: vt Philoſophus dicit in 7. Ethic. & in 1. Rhetor. * Nam ex parte noſtra qui delectamur, tranſmutatio efficitur in nobis delectabilis, propter hoc, ꝙ natura noſtra tranſmutabilis eſt: & propter hoc, ꝙ eſt nobis conueniens nunc, non erit conueniens poſtea: ſicut calefieri ad ignem, ẽ conueniens homini in hyeme, nõ autem in æſtate. Ex parte uerò boni delectantis, quod nobis coniungitur, fit ẽt tranſmutatio delectabilis, quia actio continuata alicuius agentis auget effectum: ſicut quanto aliquis diutius appropinquat igni, magis calefit, & deſiccatur, naturalis autem habitudo in quadam menſura conſiſtit: & ideo quãdo continuata præſentia delectabilis ſuperexcedit mẽſuram naturalis habitudinis, efficitur remotio eius delectabilis. Ex parte verò ipſius cognitionis, quia homo deſiderat cognoſcere aliquod totum & perfectum. cũ ergo aliqua non poterunt apprehendi tota ſimul, delectat in his tranſmutatio, ut unum tranſeat; & alterum ſuccedat: & ſic totum ſentiatur: vnde Auguſt dicit in 4. Confeſſ. * Non vis vtiq; ſtare ſyllabam, ſed tranſuolare, ut aliæ veniant, & totum audias. Ita ſemp omnia, ex quibus vnum aliquid conſtat, & non ſunt omnia ſimul, plus delectant omnia q̃ ſingula ſi poſſint ſentiri omnia. Si ergo ſit aliqua res, cuius natura ſit intrãſmutabilis: & non poſſit in ea fieri exceſſus naturalis habitudinis per continuationem delectabilis: & quæ poſſit totum ſuũ delectabile ſimul intueri, nõ erit ei tranſmutatio delectabilis: & quãtò aliquæ delectationes plus ad hoc accedunt, tãto plus cõtinuari põt.

li. 7. ethi. ca. 7. & 1. Rhet. ca. 11. to. 5. & 6.

li. 4. conf. c. 11. a medio, to. 1.

AD primum ergo dicẽdum, ꝙ id quod mouetur, etſi nondũ habeat perfectè id, ad quod mouet̃, incipit tñ aliquid habere eius, ad quod mouetur, & ſecũdũ hoc ipſe motus hẽt aliquid delectationis: deficit tñ à delectationis perfectione, nã perfectiores delectationes ſunt in rebus immobilib⁹: motus ẽt efficitur delectabilis in quantum per ipſum fit aliquid cõueniẽs, qđ prius cõueniens nõ erat, uel deſinit eſſe: ut ſupra dictum eſt. * In cor. ar.

AD ſecundum dicẽdum, quòd motus laborẽ & laſſitudinẽ inducit, ſecundum quod tranſcendit habitudinem naturalem: ſic autẽ motus non eſt delectabilis, ſed ſecundum quod remouentur contraria habitudinis naturalis.

AD tertium dicendum, quòd id quod eſt conſuetũ, efficitur delectabile, inquantum efficitur naturale. nã conſuetudo eſt quaſi altera natura: motus aũt eſt delectabilis, non quidem quo receditur à conſuetudine, ſed magis ſecũdum quod ꝑ ipſum impeditur corruptio naturalis habitudinis, quæ poſſet prouenire ex aſſiduitate alicuius operationis. Et ſic ex eadẽ cã connaturalitatis efficitur cõſuetudo delectabilis & motus.

ARTICVLVS III.

Vtrum ſpes et memoria ſint cauſæ delectationis. 184

AD TERTIVM ſic proceditur. Videtur, ꝙ memoria & ſpes nõ ſint cauſæ delectationis. Delectatio.n. eſt de bono præſenti, ut Damaſ. dicit: * ſed memoria & ſpes ſunt de abſenti. eſt.n. memoria p̃teritorum, ſpes uerò futurorum. ergo memoria & ſpes nõ ſunt cã delectationis.

Inf. q. 40. ar. 8. & 2.2 q. 30. ar. 1. ad 3. & 12 Meta. lec. 6. cor. 5. * li. 2. orth. fid. c. 12. in fine.

¶ 2 Præ-

¶ 2 Præterea, Idem non eſt cauſa cõtrariorũ: ſed ſpes eſt cauſa afflictionis. Dicitur enim Prouerbior. 14. Spes quæ differtur, affligit animam. ergo ſpes non eſt cauſa delectationis.

¶ 3 Præterea, Sicut ſpes conuenit cum delectatione in eo qđ eſt de bono, ita etiam & concupiſcentia & amor: non ergo magis debet aſſignari ſpes cauſa delectationis, quàm concupiſcentia vel amor.

SED contra eſt quod dicitur Rom. 12. Spe gaudentes. Et in Pſ. 76. Memor fui Dei, & delectatus ſum.

CONCLVSIO.

Cùm delectatio ex boni conuenientis præſentia & coniunctione naſcatur, cumq́; memoria & ſpes bonum conueniẽs aliquo modo præſens conſtituãt, etiam memoria & ſpes ſunt cauſa delectationis.

RESPONDEO dicendum, quòd delectatio cauſatur ex præſentia boni conuenientis, ſecundum quod ſentitur, vel qualitercunque percipitur. Eſt autem aliquid præſens nobis dupliciter. Vno modo ſecundum cognitionem, prout ſcilicet cognitum eſt in cognoſcente ſecundum ſuam ſimilitudinem. Alio modo ſecundum rem, prout ſcilicet unum alteri realiter coniungitur, vel actu vel potentia ſecundum quemcunque coniunctionis modum. Et quia maior eſt coniunctio ſecundum rem, quàm ſecundum ſimilitudinem, quæ eſt coniunctio cognitionis: item maior eſt coniunctio rei in actu quàm in potentia: ideo maxima eſt delectatio, quæ fit per ſenſum, qui requirit præſentiam rei ſenſibilis. Secundum autem gradum tenet delectatio ſpei, in qua non ſolum eſt delectabilis coniunctio ſecundum apprehenſionem, ſed etiam ſecundum facultatem vel poſſibilitatem adipiſcẽdi bonum, quod delectat: tertium autem gradum tenet delectatio memoriæ, quæ habet ſolam coniunctionem apprehenſionis.

AD primum ergo dicendum, quòd ſpes & memoria ſunt quidem eorum, quæ ſunt ſimpliciter abſentia, quæ tamen ſecundũ quid ſunt præſentia, ſcilicet vel ſecundum apprehenſionem ſolã, vel ſecundum apprehẽſionem & facultatem ad minus æſtimatam.

AD ſecundum dicendum, quòd nihil prohibet idem ſecũdum diuerſa eſſe cauſam contrariorum. ſic igitur ſpes inquantum habet præſentem æſtimationem boni futuri delectationem cauſat: inquantum autem caret præſentia eius, cauſat afflictionem.

AD tertium dicendum, quòd amor & concupiſcentia delectationem cauſant: omne enim amatum fit delectabile amanti, eo quòd amor eſt quędam vnio vel connaturalitas amantis ad amatum. ſimiliter etiam omne concupitum eſt delectabile cõcupiſcenti: cùm concupiſcentia ſit præcipuè appetitus delectationis: ſed tñ ſpes inquantum importat quandam certitudinem realis præſentiæ boni delectantis, quam non importat nec amor nec concupiſcẽtia: magis ponitur cauſa delectationis quàm illa, & ſimiliter magis q̃ memoria, quę eſt de eo quod iam tranſijt.

ARTICVLVS IIII.

Vtrum triſtitia ſit cauſa delectationis. 18ſ

AD QVARTVM ſic proceditur. Videtur, quòd triſtitia non ſit cauſa delectationis. Contrarium enim non eſt cauſa contrarij: ſed triſtitia contrariatur delectationi. ergo non eſt cauſa delectationis. Inf. q. 35. art. 5. ad 1. & q. 48 ar. 1. co.

¶ 2 Præterea, Contrariorum

con-

contrarij ſunt effectus: ſed delectabililia memorata ſunt cauſa delectationis. ergo triſtia memorata ſunt cauſa doloris, & nõ delectationis.

¶ 3 Preterea, Sicut ſe habet triſtitia ad delectationem, ira odium ad amorem: ſed odium nõ eſt cauſa amoris: ſed magis econ
q.29.ar.2 uerſo, vt ſupra dictũ eſt:* ergo triſtitia non eſt cauſa delectationis.

SED contra eſt quod in Pſal. 41. dicitur, Fuerunt mihi lachrymæ meæ pãnes die ac nocte. Per panem autem refectio delectationis intelligitur: ergo lachrymæ, quæ ex triſtitia oriuntur, poſſunt eſſe delectationis cauſa.

CONCLVSIO.

Triſtitia ſecundum quod eſt in actu, cauſa delectationis eſſe poteſt inquãtum memoriam rei dilectæ parit: triſtitia autem in memoria exiſtens cauſa fit delectationis ex ſubſequenti mali euaſione.

RESPONDEO dicendum, ꝙ triſtitia poteſt dupliciter conſiderari. Vno modo ſecundũ quod eſt in actu. Alio modo ſecundum quod eſt in memoria, & vtroque modo triſtitia poteſt eſſe delectationis cauſa. Triſtitia quidem in actu exiſtens eſt cauſa delectationis, inquantum facit memoriã rei dilectæ, de cuius abſentia aliquis triſtatur, & tamen de ſola eius apprehenſione delectatur, memoria autem triſtitiæ fit cauſa delectationis, propter ſubſequentem euaſionem: nam carere malo accipitur in ratione boni. vnde ſecundum quod homo apprehendit ſe euaſiſſe ab aliqui-
l.22.c.vl. bus triſtibus & doloroſis, accre-
à me. to. ſcit ei gaudii materia, ſecundum
5.Id quo quod Auguſt. dicit 22. de ciuita.
que hẽt Dei. * Quòd ſæpe læti triſtium
Gr.4.mo meminimus, & ſani dolorum ſi-
ra..in ſi. ne dolore: & inde amplius læti & grati ſumus. Et in lib. 8. Confeſſ.
dicit, † Quòd quanto maius fuit † l.8.cõf.
periculum in prælio, tanto maius c.3.ante
erit gaudium in triumpho. me.to.1.

AD primum ergo dicendum, quòd contrarium quandoq; per accidens eſt cauſa contrarij, ſicut frigidum quãdoque calefacit: vt
dicitur in 8. Phyſic. * & ſimiliter *l.8.tex.
triſtitia per accidens eſt delecta- 8.to.2.
tionis cauſa. inquantum fit per eam apprehenſio alicuius delectabilis.

AD ſecundum dicendum, ꝙ triſtia memorata inquantũ ſunt triſtia & delectabilibus contraria, non cauſant delectationem, ſed inquantum ab eis homo liberatur, & ſimiliter memoria delectabilium ex eo, quòd ſunt amiſſa poteſt cauſare triſtitiam.

AD tertium dicendũ, quòd odium etiam per accidens poteſt eſſe cauſa amoris: prout ſcilicet aliqui diligunt ſe, inquantũ conueniunt in odio vnius & eiuſdẽ.

ARTICVLVS V.

Vtrum actiones aliorum ſint nobis cauſa delectationis.

AD QVINTVM ſic proceditur. Videtur quòd 186
actiones aliorum nõ ſint nobis delectationis cauſa. Cauſa enim delectationis eſt proprium bonum coniunctum: ſed aliorũ operationes non ſunt nobis coniunctæ. ergo non ſunt nobis cauſa delectationis.

¶ 2 Præterea, Operatio eſt ꝓprium bonum operantis. ſi igitur operationes aliorum ſint nobis cauſa delectationis, pari ratione omnia alia bona aliorum erunt nobis delectationis cauſa: quod patet eſſe falſum.

¶ 3 Præterea, Operatio eſt delectabilis, inquantum procedit ex habitu nobis innato: vnde dicitur in 2. Eth. * quod ſignum ge l.2 eth.c.
nerati habitus oportet accipere 3.in prin
fientem in opere delectationem: cip.to.5.
ſed operationes aliorum nõ procedunt

cedunt ex habitibus qui in nobis ſunt, ſed interdum ex habitibus qui ſunt in operantibus: non ergo operationes aliorum ſunt nobis delectabiles, ſed ipſis operantibus.

SED contra eſt, quod dicitur in ſecunda Canonica Ioannis, Gauiſus ſum valde: quia inueni de filijs tuis ambulantes in veritate.

CONCLVSIO.

Cùm delectemur ſi quis boni aliquid nobis faciat, ſi quis nos laudet, aut honoret actiones aliorum nobis delectab:les eſſe, certum eſt.

RESPONDEO dicẽdum, ꝙ ſicut iam dictum eſt,* ad delectationem duo requiruntur, ſcilicet conſecutio proprij boni, & cognitio proprij boni conſecuti. Tripliciter ergo operatio alterius põt eſſe delectationis cauſa. Vno modo inquantum per operationem alicuius conſequimur aliquod bonum: & ſecundum hoc operationes illorum, qui nobis aliquod bonum faciunt, ſunt nobis delectabiles, quia benè pati ab alio eſt delectabile. Alio modo ſecundum quod per operationes aliorum efficitur nobis aliqua cognitio vel aliqua æſtimatio proprij boni: & propter hoc homines delectantur in hoc, quod laudantur vel honorantur ab aliis: quia ſcilicet per hoc accipiũt æſtimationem in ſeipſis aliquod bonum eſſe: & quia iſta æſtimatio fortius generatur ex teſtimonio bonorũ & ſapiẽtium, ideo in horum laudibus & honoribus homines magis delectantur. Et quia adulator eſt apparẽs laudator, propter hoc etiam adulationes quibuſdã ſunt delectabiles. Et quia amor eſt alicuius boni, & admiratio eſt alicuius magni, idcirco amari ab alijs & in admiratione haberi eſt delectabile, inquantum per hoc fit homini æſtimatio propriæ boni-

ar.1. hui' quæſt.

tatis vel magnitudinis, in quibus aliquis delectatur. Tertio modo inquãtum ipſæ operationes aliorum ſi ſint bonæ, æſtimantur, vt bonum proprium propter vim amoris, qui facit æſtimare amicũ quaſi eundem ſibi: & propter odium quod facit æſtimare bonũ alterius eſſe ſibi contrarium, efficitur mala operatio inimici delectabilis. vnde dicitur 1. ad Corin. 13. quòd charitas non gaudet ſuper iniquitate, congaudet autem veritati.

AD primum ergo dicendum, quòd operatio alterius poteſt eſſe mihi coniuncta vel per effectũ, ſicut in primo modo: vel per apprehenſionem, ſicut in ſecundo modo: vel per affectionem, ſicut in tertio modo.

AD ſecundum dicendum, ꝙ ratio illa procedit quantum ad tertium modum, nõ autem quantum ad duos primos.

AD tertium dicendum, quòd operationes aliorum etſi nõ procedant ex habitibus, qui in me ſunt, cauſant tamẽ in me aliquid delectabile, vel faciunt mihi æſtimationem ſiue apprehenſionem proprij habitus, vel procedunt ex habitu illius, qui eſt vnum mecũ per amorem.

ARTICVLVS VI.

Vtrum beneſacere alteri ſit cauſa delectationis. 187

AD SEXTVM ſic proceditur. Videtur quòd benefacere alteri non ſit delectationis cauſa. Delectatio enĩ cauſatur ex conſecutione proprij boni, ſicut ſupra dictum eſt: * ſed benefacere non pertinet ad conſecutionem proprij boni, ſed magis ad emiſſionem. ergo magis videtur eſſe cauſa triſtitiæ quàm delectationis. art. præc.

¶ 2 Præterea, Philoſophus dicit in 4. Eth. * ꝙ illiberalitas connaturalior eſt hominibus, quàm prodigalitas: ſed ad prodigalitatẽ pertinet l.4 eth. a 1. à med. tomo 3.

contrarij ſunt effectus: ſed delectabilia memorata ſunt cauſa delectationis. ergo triſtia memorata ſunt cauſa doloris, & nõ delectationis.

¶ 3 Præterea, Sicut ſe habet triſtitia ad delectationem, ita odium ad amorem: ſed odium nõ eſt cauſa amoris: ſed magis econ uerſo, vt ſupra dictũ eſt:* ergo triſtitia non eſt cauſa delectationis.

q.29.ar.2

SED contra eſt quod in Pſal. 41. dicitur, Fuerunt mihi lachrymæ meæ pãnes die ac nocte. Per panem autem refectio delectationis intelligitur: ergo lachrymæ, quæ ex triſtitia oriuntur, poſſunt eſſe delectationis cauſa.

CONCLVSIO.

Triſtitia ſecundum quod eſt in actu, cauſa delectationis eſſe poteſt inquãtum memoriam rei dilectæ parit: triſtitia autem in memoria exiſtens cauſa fit delectationis ex ſubſequenti mali euaſione.

RESPONDEO dicendum, ꝙ triſtitia poteſt dupliciter conſiderari. Vno modo ſecundũ quod eſt in actu. Alio modo ſecundum quod eſt in memoria, & vtroque modo triſtitia poteſt eſſe delectationis cauſa. Triſtitia quidem in actu exiſtens eſt cauſa delectationis, inquantum facit memoriã rei dilectæ, de cuius abſentia aliquis triſtatur, & tamen de ſola eius apprehenſione delectatur, memoria autem triſtitiæ fit cauſa delectationis, propter ſubſequentem euaſionem: nam carere malo accipitur in ratione boni. vnde ſecundum quod homo apprehendit ſe euaſiſſe ab aliquibus triſtibus & doloroſis, accreſcit ei gaudii materia, ſecundum quod Auguſt. dicit 22. de ciuita. Dei.* Quòd ſæpe læti triſtium meminimus, & ſani dolorum ſine dolore: & inde amplius læti & grati ſumus. Et in lib. 8. Confeſſ. dicit, † Quòd quanto maius fuit periculum in prælio, tanto maius erit gaudium in triumpho.

l.22.c.vl. à me. to. 5. Id quoque hẽt Gr.4.mora..in fi.

† l.8.cõf. c.3. ante me.to.1.

AD primum ergo dicendum, quòd contrarium quandoq; per accidens eſt cauſa contrarij, ſicut frigidum quãdoque calefacit: vt dicitur in 8. Phyſic.* & ſimiliter triſtitia per accidens eſt delectationis cauſa. inquantum fit per eam apprehenſio alicuius delectabilis.

*l.8.tex. 8.to.2.

AD ſecundum dicendum, ꝙ triſtia memorata inquantũ ſunt triſtia & delectabilibus contraria, non cauſant delectationem, ſed inquantum ab eis homo liberatur, & ſimiliter memoria delectabilium ex eo, quòd ſunt amiſſa poteſt cauſare triſtitiam.

AD tertium dicendum, quòd odium etiam per accidens poteſt eſſe cauſa amoris: prout ſcilicet aliqui diligunt ſe, inquantũ conueniunt in odio vnius & eiuſdẽ.

ARTICVLVS V.

Vtrum actiones aliorum ſint nobis cauſa delectationis.

AD QVINTVM ſic proceditur. Videtur quòd actiones aliorum nõ ſint nobis delectationis cauſa. Cauſa enim delectationis eſt proprium bonum coniunctum: ſed aliorũ operationes non ſunt nobis coniunctæ. ergo non ſunt nobis cauſa delectationis. 186

¶ 2 Præterea, Operatio eſt ꝓprium bonum operantis. ſi igitur operationes aliorum ſint nobis cauſa delectationis, pari ratione omnia alia bona aliorum erunt nobis delectationis cauſa: quod patet eſſe falſum.

¶ 3 Præterea, Operatio eſt delectabilis, inquantum procedit ex habitu nobis innato: vnde dicitur in 2. Eth.* quod ſignum generati habitus oportet accipere fientem in opere delectationem: ſed operationes aliorum nõ pro-

l.2 eth.c. 3.in principio.to.5.

cedunt ex habitibus qui in nobis ſunt, ſed interdum ex habitibus qui ſunt in operantibus: non ergo operationes aliorum ſunt nobis delectabiles, ſed ipſis operantibus.

SED contra eſt, quod dicitur in ſecunda Canonica Ioannis, Gauiſus ſum valde: quia inueni de filijs tuis ambulantes in veritate.

CONCLVSIO.

Cùm delectemur ſi quis boni aliquid nobis faciat, ſi quis nos laudet, aut honoret actiones aliorum nobis delectabiles eſſe, certum eſt.

RESPONDEO dicẽdum, ꝙ ſicut iam dictum eſt,* ad delectationem duo requiruntur, ſcilicet conſecutio proprij boni, & cognitio proprij boni conſecuti. Tripliciter ergo operatio alterius pôt eſſe delectationis cauſa. Vno modo inquantum per operationem alicuius conſequimur aliquod bonum: & ſecundum hoc operationes illorum, qui nobis aliquod bonum faciunt, ſunt nobis delectabiles, quia benè pati ab alio eſt delectabile. Alio modo ſecundum quod per operationes aliorum efficitur nobis aliqua cognitio vel aliqua æſtimatio proprij boni: & propter hoc homines delectantur in hoc, quod laudantur vel honorantur ab aliis: quia ſcilicet per hoc accipiũt æſtimationem in ſeipſis aliquod bonum eſſe: & quia iſta æſtimatio fortius generatur ex teſtimonio bonorũ & ſapiẽtium, ideo in horum laudibus & honoribus homines magis delectantur. Et quia adulator eſt apparẽs laudator, propter hoc etiam adulationes quibuſdã ſunt delectabiles. Et quia amor eſt alicuius boni, & admiratio eſt alicuius magni, idcirco amari ab alijs & in admiratione haberi eſt delectabile, inquantum per hoc fit homini æſtimatio propriæ bonitatis vel magnitudinis, in quibus aliquis delectatur. Tertio modo inquãtum ipſæ operationes aliorum ſi ſint bonæ, æſtimantur, vt bonum proprium propter vim amoris, qui facit æſtimare amicũ quaſi eundem ſibi: & propter odium quod facit æſtimare bonũ alterius eſſe ſibi contrarium, efficitur mala operatio inimici delectabilis. vnde dicitur 1. ad Corin. 13. quòd charitas non gaudet ſuper iniquitate, congaudet autem veritati.

ar. 1. hui⁹ quæſt.

AD primum ergo dicendum, quòd operatio alterius poteſt eſſe mihi coniuncta vel per effectũ, ſicut in primo modo: vel per apprehenſionem, ſicut in ſecundo modo: vel per affectionem, ſicut in tertio modo.

AD ſecundum dicendum, ꝙ ratio illa procedit quantum ad tertium modum, nõ autem quantum ad duos primos.

AD tertium dicendum, quòd operationes aliorum etſi nõ procedant ex habitibus, qui in me ſunt, cauſant tamẽ in me aliquid delectabile, vel faciunt mihi æſtimationem ſiue apprehenſionem proprij habitus, vel procedunt ex habitu illius, qui eſt vnum mecũ per amorem.

ARTICVLVS VI.

Vtrum benefacere alteri ſit cauſa delectationis. 187

AD SEXTVM ſic proceditur. Videtur quòd benefacere alteri non ſit delectationis cauſa. Delectatio eñ cauſatur ex conſecutione proprij boni, ſicut ſupra dictum eſt: * ſed benefacere non pertinet ad conſecutionem proprij boni, ſed magis ad emiſſionem. ergo magis videtur eſſe cauſa triſtitiæ quàm delectationis.

art. præc.

¶ 2 Præterea, Philoſophus dicit in 4. Eth.* ꝙ illiberalitas connaturalior eſt hominibus, quàm prodigalitas: ſed ad prodigalitatẽ pertinet

l. 4 eth. c. 1. à med. tomo 3.

pertinet benefacere alijs ; ad illiberalitatem autem pertinet deſiſtere à benefaciendo : eum ergo operatio connaturalis ſit delectabilis vnicuique, vt dicitur in 7. & 10. Ethic.* videtur, quòd benefacere alijs nõ ſit cauſa delectationis.

li. 7. c. 12. & 13. & li 10. c. 4. & 5. to. 5.

¶ 3 Præterea, Contrarij effectus ex contrarijs cauſis procedunt: ſed quædam quæ pertinent ad malefacere, ſunt naturaliter homini delectabilia: ſicut vincere, redarguere, vel increpare alios, & etiam punire quantum ad iratos: vt dicit Philoſophus in 1. Rhetor.* ergo benefacere magis eſt cauſa triſtitiæ, quàm delectationis.

li. 1. Rhe. c. 11. to. 6

SED contra eſt, quod Philoſophus dicit in 1. Politic.* quòd largiri & auxiliari amicis, aut extraneis eſt delectabiliſſimum.

li. 1. Pol. c. 3. ante medium tomo 5.

CONCLVSIO.

Alteri benefacere cauſa eſt delectationis ex comparatione effectus, finis & multiplicis benefaciendi principij.

RESPONDEO dicendum, quòd hoc ipſum, quod eſt benefacere alteri, poteſt tripliciter eſſe delectationis cauſa. Vno modo per comparationem ad effectum, quod eſt bonum in alrero conſtitutum: & ſecundum hoc inquantum bonum alterius reputamus quaſi noſtrum bonum, pp vnionem amoris delectamur in bono quod per nos fit alijs præcipue amicis, ſicut in bono proprio. Alio modo per comparationem ad finem: ſicut cùm aliquis per hoc ꝙ alteri bene facit, ſperat conſequi aliquod bonũ ſibi ipſi, vel à Deo, vel ab homine, ſpes autem delectationis eſt cauſa. Tertio modo per comparationem ad principiũ, & ſic hoc, quod eſt benefacere alteri, poteſt eſſe delectabile per comparationem ad triplex principium. Quorum vnum eſt facultas benefaciendi, & ſecundum hoc benefacere alteri, fit delectabile, inquantum per hoc fit homini quædam imaginatio abundantis boni in ſeipſo exiſtentis, ex quo poſſit alijs communicare: & ideo homines delectantur in filijs & operibus proprijs, ſicut quibus communicant proprium bonum. Aliud principium eſt habitus inclinans, ſecundum quem benefacere ſit alicui connaturale. vnde liberales delectabiliter dant alijs. Tertium principium eſt motiuum: puta cum aliquis mouetur ab aliquo, quem diligit ad benefaciendum alicui. omnia enim, quæ facimus vel patimur propter amicũ, delectabilia ſunt, quia amor præcipua cauſa delectationis eſt.

AD primum ergo dicendum eſt, quòd emiſſio inquantum eſt indicatiua proprij boni, eſt delectabilis: ſed inquantum euacuat proprium bonum, poteſt eſſe cõtriſtans, ſicut quando eſt immoderata.

AD ſecundũ dicendum, quòd prodigalitas habet immoderatã emiſſionem, quæ repugnat naturæ: & ideo prodigalitas dicitur eſſe contra naturam.

AD tertium dicendum, quòd vincere, redarguere & punire nõ eſt delectabile inquantum eſt in malum alterius, ſed inquantum pertinet ad proprium bonum qđ plus homo amat quàm odiat malum alterius; vincere enim eſt delectabile naturaliter, inquantum per hoc fit æſtimatio propriæ excellentiæ: & propter hoc omnes ludi in quibus eſt concertatio, & in quibus poteſt eſſe victoria, sũt maximè delectabiles: & vniuerſaliter omnes concertationes ſecundum quod habent ſpem victoriæ. Redarguere autem & increpare poteſt eſſe dupliciter delectationis cauſa. Vno modo inquã tum facit homini imaginationẽ propriæ ſapientiæ & excellentiæ: increpare enim & corripere eſt

ſapientum

ſapientum & maiorum. Alio modo ſecundum quod aliquis increpando & reprehendendo, alteri, benefacit, quod eſt delectabile, vt dictum eſt. irato autem eſt delectabile, punire, inquantum videtur remouere apparentem minorationem, quæ videtur eſſe ex præcedenti læſione: cùm enim aliquis eſt ab alio læſus, videtur per hoc ab alio minoratus eſſe, & ideo appetit ab hac minoratione liberari per retributionẽ læſionis. Et ſic patet quòd benefacere alteri, per ſe poteſt eſſe delectabile: ſed malefacere alteri, nõ eſt delectabile niſi inquantum videtur pertinere ad proprium bonum.

ARTICVLVS VII.

188 *Vtrum ſimilitudo ſit cauſa delectationis.*

AD SEPTIMVM ſic proceditur. Videtur quòd ſimilitudo nõ ſit cauſa delectationis. Principari enim & præeſſe quãdam diſſimilitudinẽ importat: ſed principari, & præeſſe naturaliter eſt delectabile: vt dicitur in 1. Rheth. * ergo diſſimilitudo magis eſt cauſa delectationis, quàm ſimilitudo.

l. 1. Rh. c. 11. nõ procul à fin. to. 6.

¶ 2 Præterea, Nihil magis eſt diſſimile delectationi, quàm triſtitia: ſed illi qui patiuntur triſtitiam, maxime ſequunrur delectationes, vt dicitur in 7. Ethic. * ergo diſſimilitudo eſt magis cauſa delectationis, quàm ſimilitudo.

l. 7. eth. c. 14 circa me. to. 5.

¶ 3 Præterea, Illi, qui ſunt repleti aliquibus delectationibus non delectantur in eis, ſed magis faſtidiunt eas: ſicut patet in repletione ciborum. non ergo ſimilitudo eſt delectationis cauſa.

SED contra eſt, quod ſimilitudo eſt cauſa amoris, vt dictum eſt ſupra: * amor autem eſt cauſa delectationis. ergo ſimilitudo eſt cauſa delectationis.

q. 27. ar. 3

CONCLVSIO.

Similitudo, quæ amoris eſt cauſa, delectationis quoque cauſa eſt.

RESPONDEO dicẽdum, quòd ſimilitudo eſt quædã vnitas, vnde id, quod eſt ſimile inquantum eſt vnum, eſt delectabile, ſicut & amabile, vt ſupra dictum eſt. * Et ſi quidem id, quod eſt ſimile, proprium bonum non corrumpat, ſed augeat, eſt ſimpliciter delectabile, puta homo homini, & iuuenis iuueni: ſi verò ſit corruptiuum proprij boni, ſic per accidẽs efficitur faſtidioſum vel contriſtans, non quidem inquantum eſt ſimile & vnum, ſed inquantum corrumpit id, quod eſt magis vnum. Quod autem aliquid ſimile corrumpat proprium bonum, contingit dupliciter. Vno modo, quia corrumpit menſurã proprij boni per quendam exceſſum: bonum enim præcipuè corporale, vt ſanitas, in quadam cõmenſuratione cõſiſtit, & propter hoc ſuperabundãtes cibi, vel quęlibet delectationes corporales faſtidiuntur. Alio modo per directam contrarietatem ad propriũ bonum, ſicut figuli abominantur alios figulos, non inquantũ ſunt figuli, ſed inquantũ per eos amittunt excellẽtiam propriam, ſiue proprium lucrum, quæ appetunt ſicut proprium bonum.

q. 27. ar. 3

AD primum ergo dicendũ, quòd cùm ſit quædam communicatio principantis ad ſubiectum, eſt ibi quædam ſimilitudo, tamen ſecũdum quandam excellentiam: eo quòd principari & præeſſe pertinent ad excellentiam proprij boni. ſapientum enim & meliorum eſt principari & pręeſſe: vnde per hoc fit homini propriæ bonitatis imaginatio, vel quia per hoc quòd homo principatur & præeſt, alijs benefacit, quod eſt delectabile.

AD ſecundum dicendum, quòd id, in quo delectatur triſtatus, et-

ſi non ſit ſimile triſtitiæ, eſt tamẽ
ſimile homini contriſtato: quia
triſtitiæ contrariantur proprio bo
no eius, qui triſtatur, & ideo ap-
petitur delectatio ab his, qui in
triſtitia ſunt: vt conferens ad pro-
prium bonum inquãtum eſt me-
dicatiua contrarij: & iſta eſt cau-
ſa quare delectationes corpora-
les quibus ſunt contrariæ quæ-
dam triſtitiæ, magis appetuntur
quàm delectationes intellectua-
les, quæ non habent contrarieta-
q.35.ar.5 tem triſtitiæ, vt infra dicetur. *
Exinde etiam eſt, quod omnia
animalia naturaliter appetũt de-
lectationem, quia ſemper animal
laborat per ſenſum & motum. &
propter hoc etiam iuuenes maxi
mè delectationes appetunt pro-
pter multas tranſmutationes in
eis exiſtentes, dum ſunt in ſtatu
augmenti. & etiam melancholi-
ci vehementer appetunt delecta-
tiones ad expellendam triſtitiam
quia corpus eorum quaſi prauo
humore corroditur: vt dicitur in
li. 7. eth. 7. Ethic.*
c.14. poſt AD tertium dicendum, quòd
mediũ il bona corporalia in quadam men
lius, to.5 ſura conſiſtunt, & ideo ſuperex-
ceſſus ſimilium corrumpit pro-
prium bonum, & propter hoc ef-
ficitur faſtidioſum & cõtriſtans,
inquantũ contrariatur bono pro-
prio hominis.

ARTICVLVS VIII.

Vtrum admiratio ſit cauſa de-
189 *lectationis.*

AD OCTAVVM ſic proce
ditur. Videtur ꝙ admira-
tio non ſit cauſa delecta
tionis, Admirari eñ eſt ignorãtis
* li.2.or. naturæ: vt Dam. dicit. * ſed igno-
fid. c.22. rantia nõ eſt delectabilis, ſed ma
gis ſcientia. ergo admiratio non
eſt cauſa delectationis.

¶ 2 Præterea, Admiratio eſt
principium ſapiẽtiæ, quaſi via ad
l.1.me.c. inquirendũ veritatem: vt dicitur
2.cir. me in principio Met. † Sed delectabi
diũ, to.3. lius eſt cõtemplari iam cognita,
quàm inquirere ignota: vt Philo-
ſophus dicit in 10. Ethic. * cùm l. 10.eth.
hoc habeat difficultatem & impe c. 7. pau-
dimentum, illud autem non ha- lo poſt
beat: delectatio autem cauſatur dr. to.5.
ex operatione non impedita, vt
dicitur in 7 Ethic. † ergo admira- † l.7.eth.
tio non eſt cauſa delectationis: ca. 12. &
ſed magis delectationẽ impedit. 13. & li.
¶ 3 Præterea, Vnuſquiſque in 10.c.4. &
conſuetis delectatur, vnde ope- 5.tom. 5.
rationes habituum per conſuetu
dinem acquiſitorũ ſunt delecta-
biles. ſed conſueta nõ ſunt admi-
rabilia, vt dicit Auguſt. ſuper Io-
han. * ergo admiratio contraria- * tra. 24.
tur cauſæ delectationis. circa pri.
SED contra eſt, quod Philo- to. 9.
ſophus dicit in 1. Rhe. † ꝙ admi- † l.1.Rh.
ratio eſt delectationis cauſa. c.11. poſt
me. to.6.

CONCLVSIO.

*Admiratio vt ſibi adiungitur
ſpes conſequendi cognitionem
eius, quod quis ſcire deſide-
rat, maxima eſt delectationis
cauſa.*

RESPONDEO dicendum,
quòd adipiſci deſiderata eſt dele-
ctabile, vt ſupra dictum eſt: * & ar.3. ad 3
ideo quanto alicuius rei amatæ
magis accreſcit deſiderium, tan-
to magis per adeptionẽ accreſcit
delectatio. etiã in ipſo augmẽto
deſiderij fit augmentum delecta-
tionis, ſcd'm quod fit etiam ſpes
rei amatæ, ſicut ſupra dictũ eſt, * * art.3.
ꝙ ipſum deſideriũ ex ſpe eſt dele-
ctabile. Eſt autẽ admiratio deſide
riũ quoddã ſciendi, quod in ho-
mine cõtingit ex hoc, ꝙ uidet ef-
fectum, & ignorat cauſam: vel ex
hoc, ꝙ cauſa talis effectus exce-
dit cognitionẽ aut facultatẽ ip-
ſius: & ideo admiratio eſt cauſa
delectationis inquantum habet
adiunctã ſpem conſequendi co-
gnitionem eius quod ſcire deſi-
derat, & propter hoc omnia admi
rabilia ſunt delectabilia: ſicut q̃
ſunt rara, & omnes repræſenta-
tiones rerum, etiã quæ in ſe non
ſunt

ſunt delectabiles. Gaudet enim anima in collatione vnius ad alterum: quia conferre vnum alteri eſt proprius & connaturalis actus rationis: vt Philoſophus di-

* In artis Poeticæ c.2.nō lō ge à pri. tomo 6.

cit in ſua Poetica.* & pp hoc etiam liberari à magnis periculis magis eſt delectabile: quia eſt admirabile, vt dicit in primo Rhe.*

*l.1.Rh. c.11. poſt medium c.10.6.

AD primum ergo dicendum, quòd admiratio non eſt delectabilis inquantum habet ignorantiam, ſed inquantum habet deſiderium addiſcendi cauſam, & inquantum admirans aliquid nouum addiſcit, ſcilicet talem eſſe, quem non æſtimabat.

AD ſecundum dicendum, ꝙ delectatio duo habet, ſcilicet qetem in bono, & huiuſmodi quietis perceptionem. Quantum igitur ad primũ, cùm ſit perfectius contemplari veritatem cognitã, quàm inquirere ignotam, contẽplationes rerum ſcitarum per ſe loquendo, ſunt magis delectabiles, quàm inquiſitiones rerum ignotarum. tamen per accidens, quantum ad ſecundum cõtingit, quòd inquiſitiones ſunt quãdoque delectabiliores, ſecundum quod ex maiori deſiderio procedunt. deſiderium autem maius excitatur perceptione ignorãtiæ: vnde maxime homo delectatur in his: quæ de nouo inuenit aut addiſcit.

AD tertium dicendum, quòd ea, quæ ſunt conſueta, ſunt delectabilia ad operandum, inquantũ ſunt quaſi connaturalia: ſed tamen ea, quæ ſunt rara, poſſunt eſſe delectabilia, vel ratione cognitionis: quia deſideratur eorum ſcientia, inquantum ſunt mira: vel ratione operationis, quia ex deſiderio magis inclinatur mens ad hoc ꝙ intenſe in nouitate operetur, vt dicitur in 10. Eth.* perfectior enim operatio cauſat perfectiorem delectationem.

l.10.eth. c.4.inter me. & fi. tom.5.

QVÆST. XXXIII.

De effectibus delectationis, in quatuor articulos diuiſa.

DEINDE conſiderandum eſt de effectibus delectationis.

¶ Et circa hoc quæruntur quatuor.

¶ Primo, vtrum delectationis ſit dilatare.

¶ Secundo, vtrum delectatio cauſet ſui ſitim vel deſiderium.

¶ Tertio, vtrum delectatio impediat vſum rationis.

¶ Quarto, vtrum delectatio perficiat operationem.

ARTICVLVS I.

Vtrũ delectationis ſit dilatare.

AD PRIMVM ſic proceditur. Videtur quòd dilatatio nõ ſit effectus delectationis. Dilatatio enim videtur ad amorem magis pertinere: ſecundum quod dicit Apoſtolus 2. ad Corin. 6. Cor noſtrum dilatatum eſt. Vnde & de præcepto charitatis in Pſal. 118. dicitur, Latum mandatum tuum nimis. ſed delectatio eſt alia paſſio ab amore. ergo dilatatio non eſt effectus delectationis. 190 Inf.q.37. ar.2. co.

¶ 2 Præterea, Ex hoc ꝙ aliqd dilatatur, efficit capacius ad recipiendum. ſed receptio pertinet ad deſiderium, quod eſt rei nondum habitæ: ergo dilatatio magis videtur pertinere ad deſiderium, quàm ad delectationem.

¶ 3 Præterea, Conſtrictio dilatationi opponitur, ſed conſtrictio videtur ad delectationem pertinere: nam illud cõſtringimus qđ firmiter uolumus retinere. & talis eſt affectio appetitus circa rẽ delectantem. ergo dilatatio ad delectationem non pertinet.

SED contra eſt, quod ad expreſſionem gaudij dicitur Iſa. 60. Videbis & afflues, & mirabitur & dilatabitur cor tuum. Ipſa etiã dele-

delectatio ex dilatatione nomen acceperit, vt lætitia nominetur: ſicut ſupra dictum eſt. *

q.31. art. 3. ad 3.

CONCLVSIO.

Delectatio dilatationis eſt cauſa ſecundum quandam tranſlationem ex corporibus acceptam, qua animus hominis vel eius affectus dilatari dicitur.

RESPONDEO dicendũ, ꝙ latitudo eſt quædam dimenſio magnitudinis corporalis. vnde in affectionibus animæ non niſi ſecundum metaphoram dicitur. dilatatio autem dicitur quaſi motus ad latitudinem: & competit delectationi ſecundum duo, quæ ad delectationem requiruntur. Quorum vnum eſt ex parte apprehenſiuæ virtutis, quæ apprehendit coniunctionem alicuius boni conuenientis: ex hac autem apprehenſione apprehendit ſe homo perfectionem quandam adeptum, quæ eſt ſpiritualis magnitudo: & ſecundum hoc animus hominis dicitur per delectationẽ magnificari ſeu dilatari. Aliud autem eſt ex parte appetitiuæ virtutis, quæ aſſentit rei delectabili, & in ea quieſcit, quodammodo ſe præbens ei ad eam interius capiendam. & ſic dilatatur affectus hominis per delectationem, quaſi ſe tradens ad cõtinendum interius rem delectantem.

AD primum ergo dicendum, quòd nihil prohibet in his, quæ dicuntur metaphorice, idem diuerſis attribui ſecundum diuerſas ſimilitudines: & ſecundũ hoc dilatatio pertinet ad amorem ratione cuiuſdam extenſionis, inquantum affectus amantis ad alios extenditur: vt curet non ſolum quæ ſua ſunt, ſed quæ aliorum. ad delectationem verò pertinet dilatatio, inquantũ aliquid in ſeipſo ampliatur, vt quaſi capacius reddatur.

AD ſecundum dicendum, ꝙ deſiderium habet quidem aliquã ampliationem ex imaginatione rei deſideratæ, ſed multo magis ex præſentia rei iam delectantis: quia magis præbet ſe animus rei iam delectanti quàm rei non habitæ deſideratæ, cum delectatio ſit finis deſiderij.

AD tertium dicendum, quòd ille, qui delectatur conſtringit quidem rem delectantem, dum ei fortiter inhæret, ſed cor ſuum ampliat, vt perfecte delectabili fruatur.

ARTICVLVS II.

Vtrum delectatio cauſet ſui ſitim, vel deſiderium. 191

AD SECVNDVM ſic proceditur. Videtur, ꝙ delectatio non cauſet deſiderium ſui ipſius. Omnis enim motus ceſſat cum peruenerit ad quietem, ſed delectatio eſt quaſi quædam quies motus deſiderij, vt ſupra dictum eſt: * ceſſat ergo motus deſiderij, cum ad delectationem peruenerit. non ergo delectatio cauſat deſiderium.

4. diſt. 49. q. 3. ar. 2. ad 3.

q. 23. art. 4. & qõ. 30. art. 2.

¶ 2 Præterea, Oppoſitum non eſt cauſa ſui oppoſiti, ſed delectatio quodãmodo deſiderio opponitur ex parte obiecti: nam deſiderium eſt boni non habiti, delectatio verò boni iam habiti ergo delectatio non cauſat deſiderium ſui ipſius.

¶ 3 Præterea, Faſtidium deſiderio repugnat: ſed delectatio plerunque cauſat faſtidium: non ergo facit ſui deſiderium.

SED contra eſt, quod Dominus dicit Ioan. 4. Qui biberit ex hac aqua, ſitiet iterum. Per aquã autem ſignificatur ſecũdum Augu. * delectatio corporalis.

Trac. 15. ſup Ioa. non multũ remotè ante me. to. 9.

CONCLVSIO.

Delectatio ſecundum quod eſt in actu, non niſi per accidens ſitim vel deſiderium ſui ipſius

ſius cauſat, vt verò in memoria eſt, & non in actu, ſitim & ſui deſiderium cauſat per ſe.

RESPONDEO dicendū, q̃ delectatio dupliciter poteſt conſiderari. Vno modo ſecundum q́d eſt in actu, alio modo ſecundum quod eſt in memoria. Item ſitis vel deſiderium poteſt dupliciter accipi. Vno modo proprie ſecundum quod importat appetitum rei non habitæ, alio modo communiter ſecundum quod importat excluſionem faſtidii: ſecundum igitur quod eſt in actu, delectatio non cauſat ſitim vel deſiderium ſui ipſius, per ſe loquendo, ſed ſolum per accidens. Si tamen ſitis vel deſiderium dicatur rei non habitæ appetitus, tunc delectatio non cauſat ſimpliciter ſitim vel deſiderium, nam delectatio eſt affectio appetitus circa rem præſentem, ſed contingit rē præſentem non perfectè haberi: & hoc poteſt eſſe vel ex parte rei habitæ, vel ex parte habentis: ex parte quidē rei habitæ, eo quòd res habita non eſt tota ſimul, vnde ſucceſſiue recipitur, & dum aliquis delectatur in eo quod habet, deſiderat potiri eo, quod reſtat: ſicut qui audit primam partem verſus, & in hoc delectatur, deſiderat alteram partem verſus
li.4.conf. c.11. à me dio, to. 1. audire: vt Aug. dicit 4. Confeſſ. * Et hoc modo omnes ferè delectationes corporales faciunt ſui ipſarum ſitim quouſque conſummētur, eo quòd tales delectationes conſequuntur aliquem motum, ſicut patet in delectationibus ciborum. ex parte autem ipſius habentis, ſicut cùm aliquis aliquam rem in ſe perfectam exiſtentem non ſtatim perfecte habet, ſed paulatim acquirit: ſicut in mundo iſto percipientes aliqd imperfecte de diuina cognitione, delectamur, & ipſa delectatio excitat ſitim vel deſiderium perfectæ cognitionis, ſecundū quod poteſt intelligi, quod habetur Eccleſ. 24. Qui bibunt me, adhuc, ſitient. Si verò per ſitim vel deſiderium intelligatur ſola intentio affectus tollens faſtidium, ſic delectationes ſpirituales maximè faciunt ſitim vel deſiderium ſui ipſarū. delectationes enim corporales, quia augmentatæ, vel continuatæ faciunt ſuper excreſcentiam naturalis habitudinis, efficiuntur faſtidioſæ, vt patet in delectatione ciborū. & propter hoc quando aliquis iam peruenit ad perfectum in delectationibus corporalibus, faſtidit eas: & quādoque appetit aliquas alias. ſed delectationes ſpirituales nō ſuperexcreſcunt naturalem habitudinem, ſed perficiunt naturam: vnde cum peruenitur ad conſummationem in ipſis, tunc ſunt magis delectabiles, niſi forte per accidens, inquantū operationi contemplatiuæ adiunguntur aliquæ operationes uirtutū corporaliū, quæ per aſſiduitatem operandi laſſantur. Et per hunc modum etiam poteſt intelligi quod dicitur Eccle. 24. Qui bibunt me, adhuc ſitient. Quia etiam de Angelis, qui perfecte Deum cognoſcunt, & delectantur in ipſo, dicitur 1. Petri 1. quòd deſiderant in eum conſpicere. Si verò conſideronſideretur delectatio prout eſt in memoria, & non in actu, ſic per ſe nata eſt cauſare ſui ipſius ſitim & deſiderium: quando ſcilicet homo redit ad illam diſpoſitionem, in qua erat ſibi delectabile, quod præterijt: ſi verò immutatus ſit ab illa diſpoſitione, memoria delectationis non cauſat in eo delectationem, ſed faſtidiū: ſicut pleno exiſtenti, memoria cibi.

AD primum ergo dicendū, q̃ quando delectatio eſt perfecta, tunc habet omnimodam quietē. & ceſſat motus deſiderij tenden-

tis in non habitum. ſed quando imperfecte habetur, tunc non omnino ceſſat motus deſiderij tendentis in non habitum.

AD ſecundum dicendum, quod id quod imperfectè habetur, ſecundum quid habetur, & ſecundum quid non habetur: & ideo ſimul de eo poteſt eſſe & deſiderium & delectatio.

AD tertium dicendum, quòd delectationes, alio modo cauſant faſtidium, & alio modo deſideriũ vt dictum eſt.* *In cor.

ARTICVLVS III.

Vtrum delectatio impediat vſum rationis.

192
Inf.q 34. ar.1. ad 1 Et 2.2.q. 15.art. 3. & qõ. 53. ar.6. Et 4. di.40.qõ. 3.ar.2. q. 3.ad 3. & ar.5.q. 1. ad 4. Et ma.q.10. ar.1. ad 7 *l. 7. Ph. tc. 20.to. 8.

AD TERTIVM ſic proceditur. Videtur quod delectatio nõ impediat vſum rationis: quies enim maximè cõfert ad debitum rationis vſum. vnde dicitur in 7. Phyſi.* quòd in ſedendo & quieſcendo fit anima ſciens & prudens. Et Sapien. 8. Intrans in domum meam conquieſcam eum illa, ſcilicet ſapientia: ſed delectatio eſt quædam quies. ergo non impedit, ſed magis iuuat rationis vſum.

¶ 2 Præterea, Ea quę nõ ſunt in eodem, etiam ſi ſint contraria, non ſe impediunt, ſed delectatio eſt in parte appetitiua, vſus autẽ rationis in parte apprehenſiua. ergo delectatio non impedit rationis vſum.

¶ 3 Præterea, Quod impeditur ab alio, videtur quodammodo tranſmutari ab ipſo: ſed vſus apprehenſiuæ virtutis magis mouet delectationem, quàm à delectatione moueatur, eſt enim cauſa delectationis. ergo delectatio non impedit vſum rationis.

SED contra eſt quod Philoſophus dicit in 6. Ethi.* quòd delectatio corrumpit exiſtimationẽ prudentiæ. l.6.eth.c. 5.to.5.

CONCLVSIO.

Delectationes conſequentes actũ rationis non impediunt, ſed magis adiuuant vſum rationis: at corporales delectationes varijs modis vſum rationis quam maximè impediũt.

RESPONDEO dicẽdum, quòd ſicut dicitur in 10. Ethic.* Delectationes propriæ adaugent operationes, extraneæ verò impediunt. Eſt ergo quædam delectatio, quæ habetur de ipſo actu rationis, ſicut cùm aliquis delectatur in contemplando, vel ratiocinando: & talis delectatio non impedit vſum rationis, ſed adiuuat, quia illud attentius operamur, in quo delectamur; attentio autẽ adiuuat operationẽ. ſed delectationes corporales impediunt vſũ rationis triplici ratione. Primo quidem ratione diſtractionis, quia ſicut iam dictum eſt,* ad ea, in quibus delectamur, multum attendimus: cùm autem intentio fortiter inhæſerit alicui rei, debilitatur circa alias res, vel totaliter ab eis reuocatur: & ſecũdum hoc ſi delectatio corporalis fuerit magna, vel totaliter impediet vſum rationis, ad ſe intentionem animi attrahendo, vel multũ impediet. Secũdo ratione contrarietatis, quædam enim delectationes maximè ſuperexcedẽtes ſunt contra ordinem rationis: & per hunc modum Philoſophus dicit in 6. Ethic.* quòd delectationes corporales corrumpunt exiſtimationem prudentię, nõ autem exiſtimationem ſpeculatiuam: cui delectatio non contrariatur: puta quòd triangulus habet tres angulos æquales duobus rectis: ſecundum autem primum modum vtramque impedit. Tertio modo ſecundum quandam ligationem: inquantum ſcilicet ad delectationem corporalem ſequitur quędã tranſmutatio corporalis, maior etiam, quàm in alijs paſſionibus, quanto vehementius afficitur appetitus ad rem præſentem, quàm ad

l.10. eth. c.5. parũ ante me. tom.5.
q.4.ar. 1. ad 3.
li. 6. eth. c.5. to. 5.

ad rem abſentem:huiuſmodi autem corporales perturbationes impediunt vſum rationis : ſicut patet in vinolentis, qui habent vſum rationis ligatum: vel impeditum.

AD primum ergo dicendum, quòd delectatio corporalis habet quidem quietem appetitus in delectabili:quæ quies interdũ contrariatur rationi, ſed ex parte corporis ſemper habet tranſmutationem, & quantum ad vtrumq; impedit rationis vſum.

AD ſecundum dicendum, ꝙ vis appetitiua & apprehẽſiua ſũt quidem diuerſæ partes, ſed vnius animę:& ideo cum intentio animæ uehementer applicatur ad actum vnius, impeditur ab actu contrario alterius.

AD tertium dicendum, quòd vſus rationis requirit debitum vſum imaginationis & aliarum virium ſenſitiuarum, quæ vtuntur organo corporali: & ideo ex tranſmutatione corporali vſus rationis impeditur impedito actu uirtutis imaginatiuæ, & aliarum ſenſitiuarum.

ARTICVLVS IIII.

Vtrum delectatio perficiat operationem.

193

Inf. q. 34. arti. 4. ad tertiũ, & q. 40. art. 8. cor. Et 4. diſt. 17. q. 2. ar. 3. q. 1. ad 3. Et veri. q. 26. art. 10. cor. & ad 2.

AD QVARTVM ſic proceditur. Videtur quòd delectatio nõ perficiat operationem. Omnis enim humana operatio ab vſu rationis dependet: ſed delectatio impedit vſum rationis, vt dictum eſt.* ergo delectatio nõ perficit, ſed debilitat operationem humanam.

¶ 2 Præterea, Nihil eſt perfectiuum ſui ipſius vel ſuæ cauſæ; ſed delectatio eſt operatio: vt dicitur in 7. & 10. Ethi.† quod oportet, vt intelligatur, vel eſſentialiter vel cauſaliter. ergo delectatio non perficit operationem.

* ar. præ.
† l. 7. eth. ca. 12. & 13. & lib. 10 c. 6. & 8. & 4. tomo 5.

¶ 3 Præterea, Si delectatio pficit operationem, aut perficit ipſam ſicut finis: aut ſicut forma, aut ſicut agens; ſed nõ ſicut finis, quia operationes non quæruntur pp delectationẽ, ſed magis econuerſo, vt ſupra dictũ eſt:* nec iterũ per modũ efficientis, quia magis operatio eſt cauſa efficiẽs delectationis: nec iterum ſicut forma, non enim perficit delectatio operationem vt habitus quidam, ſecundum Philoſophum in 10. Ethic.† Delectatio ergo non perficit operationem. * ar. pręc. † lib. 10. eth. ca. 4. poſt medium illius, to. 5.

SED contra eſt, quòd dicitur ibidem,* quòd delectatio operationem perficit. * lib. 10. ethic. c. 4 poſt me. illius, tomo 5.

CONCLVSIO.

Delectatio operationem perficit cùm per modum ſuperueniẽtis finis, tum per modum agẽtis cauſæ, indirectè tamen.

RESPONDEO dicendum, ꝙ delectatio dupliciter operationem perficit. Vno modo per modum finis. non quidem ſcd̃m qđ finis dicitur id, pp quod aliquid eſt; ſed ſcd̃m quod omne bonum completiuè ſuperueniens poteſt dici finis. & ſcd̃m hoc dicit Philoſophus in 10. Ethi.* ꝙ delectatio perficit operationẽ, ſicut quidam ſuperueniens finis: inquantũ ſcilicet ſuper hoc bonum, quod eſt operatio, ſuperuenit aliud bonum quod eſt delectatio, quæ importat quietationem appetitus in bono præſuppoſito. Secundo modo ex parte cauſæ agentis, non qdem directè, quia Philoſophus dicit in 10. Ethico.* ꝙ perficit operationem delectatio: non ſicut medicus ſanum, ſed ſicut ſanitas: indirectè autem, inquantum ſcilicet agẽs, quia delectatur in ſua actione, vehementius attendit ad ipſam, & diligentius eam operať, & ſecundum hoc dicitur in 10. Ethi.* quòd delectationes adaugent proprias operationes, & impediunt extraneas.

* l. 10. eth. ca. 4. poſt med. illius, to. 5.
* eo. li. & c. nũc citato.
* l. 10. eth c. 5. parũ ante me. to. 5.

AD primum ergo dicendum, quòd non omnis delectatio impedit actum rationis: ſed delecta-

tio corporalis, quæ nō conſequit̄ actum rationis: ſed actum concupiſcibilis, qui per delectationem augetur: delectatio autem, quæ conſequitur actum rationis, fortificat rationis uſum.

A D ſecundum dicendum, ꝙ
li.2. Phy. ſicut dicitur in 2. Phyſic. * contin
te.30.t.2. git quòd duo ſibi inuicem ſunt cauſa, ita quòd unum ſit cauſa efficiens, & aliud cauſa finalis alterius. & per hunc modum operatio cauſat delectationem ſicut cauſa efficiens: delectatio autem perficit operationem per modū fi
Incor.ar. nis: vt dictum eſt. *

A D tertium patet reſponſio ex dictis.

QVÆSTIO XXXIIII.

De bonitate & malitia delectationum, in quatuor articulos diuiſa.

DEINDE conſiderādum eſt de bonitate & malitia delectationum.

¶ Et circa hoc quæruntur quatuor.

¶ Primo, vtrum omnis delectatio ſit mala.

¶ Secundo, dato quòd non, vtrū omnis delectatio ſit bona.

¶ Tertio, vtrum aliqua delectatio ſit optima.

¶ Quarto, vtrum delectatio ſit menſura vel regula, ſecundum quam iudicetur bonū vel malum in moralibus.

ARTICVLVS I.

Vtrum omnis delectatio ſit ma-
194 *la.*

4.d.39.q. AD PRIMVM ſic pro-
3.ar.4. q. ceditur. Videtur, ꝙ om-
3. co. Et nis delectatio ſit mala. Il
veri. qō. lud enim quod corrumpit prudē
15. art.4. tiam & impedit rationis uſum,
Et 10. et. videtur eſſe ſecundum ſe malū,
le.1.2.3. quia bonum hominis eſt ſecun-
& 4. dum rationem eſſe, vt Dio. dicit
* c.4.p.4. in 4. cap. de diui. no. * ſed dele-
nō remo ctatio corrumpit prudentiam &
tè à fine. impedit rationis vſum, & tanto magis, quāto delectationes ſunt maiores. unde in delectationibus venereis, quæ ſunt maximæ, impoſſibile eſt aliquid intelligere, † l.7.eth.
vt dicitur in 7. Ethic. † Et Hiero. c.11. non
etiam dicit ſuper Mat. * quòd il- procul à
lo tēpore, quo coniugales actus fine.
geruntur, præſentia Sancti ſpiri- * Hier.in
tus non dabitur. etiam ſi Prophe- ep.ad mo-
ta videatur eſſe, qui officio genera- nogamia
tionis obſequitur. ergo delecta- à medio.
tio eſt ſecundum ſe malum: ergo tomo 1.
omnis delectatio mala.

¶ 2 Præterea, Illud quod fugit virtuoſus, & proſequitur aliquis deficiens à virtute, videtur eſſe ſecundum ſe malū & fugien- † l.10.eth
dum; quia, vt dicitur in 10. Eth. † c.5. pau-
Virtuoſus eſt quaſi menſura & lo ante fi
regula humanorum actuum. Et nē, to.5.
Apoſtolus dicit 1. ad Corinth. 2. Spiritualis iudicat omnia: ſed pueri & beſtiæ, in quibus non eſt virtus, proſequuntur delectationes: fugit autem eas temperatus. ergo delectationes ſecundum ſe ſunt malæ & fugiendæ.

¶ 3 Præterea, Virtus & ars ſunt circa difficile & bonum: vt li.2.eth.c
dicitur in 2. Ethic. * ſed nulla ars 3.nō mul
ordinata eſt ad delectationem. er- tum ante
go delectatio non eſt aliquid bo- fi.to.5.
num.

SED contra eſt, quod in Pſal. 36. dicitur: Delectare in Domino. cùm igitur ad nihil mali auctoritas diuina inducat, videtur quòd non omnis delectatio ſit mala.

CONCLVSIO.

Non omnes delectationes malæ ſunt, ſed quædam malæ, quæ ſcilicet ſunt præter rationem rectam; & quædam bonæ, videlicet, quæ ſunt ſecundum rationem.

RESPONDEO dicendum, li.10.eth.
quòd ſicut dicitur in 10. Ethic. * c.2. & 3.
aliqui poſuerunt omnes delecta- tom.5.
tiones eſſe malas, cuius ratio videtur fuiſſe: quia intentionem ſuam referebant ad ſolas delectationes ſenſibiles & corporales,

q̃ ſunt magis manifeſtæ: nã & in
cæteris intelligibilia à ſenſibili-
bus antiqui Philoſophi nõ diſtin-
guebant, nec intellectum à ſen-
l.2. d'ani. ſu: vt dicitur in lib. de ani. * dele
tex. 150. ctationes autem corporales arbi-
tomo 2. trabantur dicendum, omnes eſſe
malas, vt ſic homines, qui ad de-
lectationes immoderatas ſunt ꝓ-
ni, à delectationibus ſe retrahen-
tes, ad medium virtutis perue-
niant. Sed hæc exiſtimatio non
fuit conueniens: cùm enim nul-
lus poſſit viuere ſine aliqua ſenſi
bili & corporali delectatione, ſi
illi, qui docẽt omnes delectatio-
nes eſſe malas, deprehenditur ala
quas delectationes ſuſcipere, ma
gis homines ad delectationes e-
runt procliues, exemplo operum,
verborum doctrina prætermiſſa.
In operationibus enim, & paſſio-
nibus humanis, in quibus expe-
rientia plurimũ valet, magis mo-
uent exempla quàm verba. Dicẽ
dum eſt ergo, aliquas delectatio-
nes eſſe bonas & aliquas eſſe ma-
las. Eſt enim delectatio quies ap-
petitiuæ virtutis in aliquo bono
amato, & conſequens aliquam
operationem. Vnde huius ratio
duplex accipi poteſt. Vna quidem
ex parte boni, in quo aliquis qe-
ſcens delectatur: bonum enim &
malum in moralibus dicitur, ſe-
cundum quod conuenit rationi,
vel diſcordat ab ea, vt ſupra dictũ
q.19.ar.3 & 9. eſt. * Sicut in rebus naturalibus
aliquid dicitur naturale ex eo ꝙ
naturæ conuenit. innaturale vero
ex eo, ꝙ eſt à natura diſcordãs.
Sicut igitur in naturalibus eſt
quædam quies naturalis: quæ ſci
licet eſt ex eo quòd conuenit na-
turæ, vt cùm graue quieſcit deor-
ſum: & quædam innaturalis, quę
eſt in eo, quòd repugnat naturæ,
ſicut cum graue quieſcit ſurſum:
Ita & in moralibus eſt quædam
delectatio bona, ſecundum quod
appetitus ſuperior aut inferior
requieſcit in eo, quòd conuenit
rationi: & quędam mala ex eo, ꝙ
quieſcit in eo, quod à ratione di-
ſcordat, & à lege Dei. Alia ratio
accipi poteſt ex parte operationũ,
quarum quædam ſunt malæ, &
quædam bonæ. operationibus au
tem magis ſunt affines delecta-
tiones, quæ ſunt eis coniunctæ,
quàm concupiſcentiæ, quæ tem-
pore eas pręcedunt. vnde, cum
concupiſcentiæ bonarum opera-
tionum ſint bonæ, malarum verò
malæ, multo magis delectationes
bonarum operationum ſunt bo-
næ, malarum verò malæ.

AD primum ergo dicendum,
quòd ſicut ſupra dictum eſt: * de- q.23.ar.3
lectationes, quæ ſunt de actu ra-
tionis, non impediunt rationem,
neque corrumpunt prudentiam.
ſed delectationes extraneæ, cu-
iuſmodi ſunt delectationes cor-
porales, quæ quidem rationis v-
ſum impediunt: ſicut ſupra dictũ
eſt, * & per contrarietatem appe- q.23.ar.3
titus, qui quieſcit in eo, quod re-
pugnat rationi. & ex hoc habet
delectatio quòd ſit moraliter ma
la. vel ſecundum quandam liga-
tionem rationis: ſicut in concubi
tu coniugali delectatio, quamuis
ſit in eo quod conuenit rationi:
tamen impedit rationis uſus pro-
pter corporalem tranſmutationẽ
adiunctam. ſed ex hoc non conſe
quitur malitiam moralem; ſicut
nec ſomnus, quo ligatur vſus ra-
tionis, moraliter eſt malus, ſi ſit
ſecundum rationem receptus. nã
& ipſa ratio hoc habet, vt quãdo-
que rationis vſus intercipiatur.
Dicimus tamen quòd huiuſmodi
ligamentum rationis ex delecta-
tione in actu coniugali, etſi non
habeat malitiam moralem; quia
non eſt peccatum mortale nec ve
niale: prouenit tamen ex quadã
morali malitia, ſcilicet ex pecca-
to primi parentis. nam hoc in ſta-
tu Innocentiæ non erat, vt patet
ex his quæ in primo dicta ſunt. * p.p.q.98. ar.2.

AD ſecundum dicendum, ꝙ
temperatus non fugit omnes de-
lectationes, ſed immoderatas &

rationi non conuenientes. quòd autem pueri & beſtiæ delectationes proſequantur, non oſtendit eas vniuerſaliter eſſe malas: quia in eis eſt naturalis appetitus à Deo, qui mouetur in id quod eſt ei conueniens.

AD tertium dicendum, quòd non omnis boni eſt ars, ſed exteriorum factibilium, vt infra di-
q.57.ar.3 cetur.* circa operationes autem & paſſiones quę ſunt in nobis magis eſt prudentia & virtus, quàm ars, & tamen aliqua ars eſt factiua delectationis, ſcilicet pulmentaria & pigmentaria: vt dicitur
l.7.eth.c. 12.nō remotè à fine to. 5. in 7. Ethic.*

ARTICVLVS II.

195 *Vtrum omnis delectatio ſit bona.*

4.d.49.q. 3.ar. 3.q. 3.ad 2. & ar.4. q.1. per to. & 3.cor. Et 10.ethic. co.lec.1. 2. 3. & 4. AD SECVNDVM ſic proceditur. Videtur, quòd omnis delectatio ſit bona. Sicut enim in primo dictum eſt,* bonum in tria diuiditur, ſcilicet honeſtum, vtile & delectabile: ſed honeſtum omne eſt bonum, & ſimiliter omne vtile: ergo & omnis delectatio eſt bona.

* p.p.qō. 5.art.6. ¶ 2 Preterea, Illud ſecundum ſe eſt bonum quod non quæritur propter aliud, vt dicitur in 1. Ethi-
† ca.6.in me. & c. 7.tom. 5. cor.† ſed delectatio non quæritur propter aliud; ridiculū enim videtur ab aliquo quærere, quare vult delectari. ergo delectatio eſt per ſe bona: ſed quod per ſe prædicatur de aliquo, vniuerſaliter prædicatur de eo. ergo omnis delectatio eſt bona.

¶ 3 Præterea, Id quod ab omnibus deſideratur, videtur eſſe per ſe bonum; nam bonum eſt quod omnia appetunt: vt dicitur in 1.
l.1.eth. in prine. tomo 5. Ethic. ſed omnes appetunt aliquam delectationem, etiam pueri & beſtiæ: igitur delectatio eſt ſecundum ſe bonum. omnis ergo delectatio eſt bona.

SED contra eſt, quod dicitur Prouer. 2. Qui lætantur cùm malefecerint, & exultant in rebus peſſimis.

CONCLVSIO.

Non omnes delectationes bonæ ſunt, ſed quædam ſunt ſimpliciter bonæ, quędam verò bonæ ſecundum quid, & his oppoſitæ ſunt delectatio ſimpliciter mala, & ſecundum quid mala.

RESPONDEO dicendum, quòd ſicut aliqui Stoicorum poſuerunt omnes delectationes eſſe malas, ita Epicurei poſuerunt delectationem ſecundum ſe eſſe bonam, & per conſequens delectationes omnes eſſe bonas: qui ex hoc decepti eſſe videntur, quòd non diſtinguebant inter id, quod eſt bonum ſimpliciter, & inter id, quod eſt bonum quo ad hunc. Simpliciter quidē bonum eſt quod ſecundum ſe bonum eſt. Contingit autem quod non eſt ſecundū ſe bonum, eſſe huic bonum dupliciter. Vno modo, quia eſt ei conueniens ſecundum diſpoſitionē, in qua nunc eſt, quæ tamen non eſt naturalis: ſicut leproſo bonū eſt quandoque comedere aliqua venenoſa, quæ non ſunt ſimpliciter cōuenientia complexioni humanæ. Alio modo, quia id quod non eſt conueniens, æſtimatur vt conueniens. Et quia delectatio eſt quies appetitus in bono, ſi ſit bonum ſimpliciter, illud, in quo quieſcit appetitus, erit ſimpliciter delectatio, & ſimpliciter bona. ſi autem non ſit bonum ſimpliciter, ſed quo ad hunc, tunc nec delectatio eſt ſimpliciter, ſed huic, nec ſimpliciter eſt bona, ſed bona ſecundum quid, vel apparens bona.

AD primum ergo dicendū, quòd honeſtum & vtile dicuntur ſecundum rationem, & ideo nihil eſt honeſtum vel vtile quod non ſit bonum. Delectabile autem dicitur

citur ſecundum appetitum, qui quandoque in illud tendit, quod non eſt conueniens rationi: & ideo non omne delectabile eſt bonum bonitate morali, quæ attenditur ſecundum rationem.

AD ſecundum dicendum, ꝙ ideo delectatio non quæritur ꝑ aliud, quia eſt quies in fine: finẽ autem contingit eſſe bonum & malum, quamuis nunquam ſit finis niſi ſecundum quod eſt bonum quo ad hunc: ita etiam eſt de delectatione.

AD tertium dicendum, quòd hoc modo omnia appetunt delectationem ſicut & bonum, cùm delectatio ſit quies appetitus in bono: ſed ſicut contingit nõ omne bonum quod appetitur, eſſe per ſe & vere bonum, ita nõ omnis delectatio eſt per ſe & vere bona.

ARTICVLVS III.

Vtrum aliqua delectatio ſit optimum.

196
4.diſt.49. qõ.3.art. 4.q. 3. & 3. cõrra c,26.ad 3. Et 10. eth. le.4. co.2

AD TERTIVM ſic proceditur. Videtur, quòd nulla delectatio ſit optimum. Nulla enim generatio eſt optimum: nam generatio non poteſt eſſe vltimus finis: ſed delectatio conſequitur generationem. nam ex eo, quòd aliquid conſtituitur in ſuam naturam, delectatur: vt ſupra dictum eſt. * ergo nulla delectatio poteſt eſſe optimum. (q.31.ar.1)

¶ 2 Præterea, Illud quod eſt optimum, nullo addito poteſt fieri melius, ſed delectatio aliquo addito fit melior: eſt enim melior delectatio cum virtute, q̃ ſine virtute: ergo d̃lectatio nõ eſt optimũ.

¶ 3 Præterea, Id quod eſt optimum, eſt vniuerſaliter bonum: ſicut per ſe bonum exiſtens. nam quod eſt per ſe, eſt prius & potius eo quod eſt per accidens: ſed delectatio nõ eſt vniuerſaliter bonũ, vt dictum eſt. * ergo delectatio non eſt optimum. (ar.2.hui9 quæſt.)

SED cõtra, Beatitudo eſt optimum, cùm ſit finis humanæ vitæ: ſed beatitudo non eſt ſine delectatione. dicitur enim in Pſal. 15. Adimplebis me lætitia cùm vultu tuo, delectationes in dextera tua vſque in finem.

CONCLVSIO.

Poſſibile eſt inter humana bona aliquam delectationem optimum eſſe, quippe quæ hominis beatitudinem cõſequitur.

RESPONDEO dicendum, quòd * Plato non poſuit omnes delectationes eſſe malas, ſicut Stoici; neque omnes eſſe bonas, ſicut Epicurei: ſed quaſdam eſſe bonas, & quaſdam eſſe malas: ita tamen quòd nulla ſit ſummum bonum, vel optimum. (Apud Ariſ. li. 10. eth. ca. 2. to. 5.) Sed quantum ex eius rationibus datur intelligi, in duobus deficit. In vno quidem: quia cùm videret delectationes ſenſibiles & corporales, in quodam motu & generatione conſiſtere, ſicut patet in repletione ciborum & huiuſmodi, æſtimauit omnes delectationes conſequi generationem & motũ, vnde, cùm generatio & motus ſint actus imperfecti, ſequeretur quòd delectatio non haberet rationem vltimæ perfectionis: ſed hoc manifeſtè apparet falſum in delectationibus intellectualib9. aliquis enim non ſolum delectatur in generatione ſcientiæ, puta cùm addiſcit, aut miratur, ſicut ſupra dictum eſt: ſed etiam in contemplando ſecundum ſcientiam iam acquiſitam. Alio verò modo, quia dicebat optimum illud, quod eſt ſimpliciter ſummũ bonum, quod ſcilicet eſt ipſum bonum quaſi abſtractum, & non participatum, ſicut ipſe Deus eſt ſummum bonum. nos autem loquimur de optimo in rebus humanis: optimum autem in vnaquaque re eſt ultimus finis. Finis autem, vt * ſuprà dictũ eſt, dupliciter dicitͬ, ſcilicet ipſa res, & vſ- (q 1. ar 8.)

rei, ſicut finis auari eſt vel pecunia, vel poſſeſſio pecuniæ. & ſecũdum hoc vltimus finis hominis dici poteſt, vel ipſe Deus, qui eſt ſummum bonum ſimpliciter, vel fruitio ipſius, quæ importat delectationem quandam in vltimo fine. & per hunc modũ aliqua delectatio hominis poteſt dici optimum inter bona humana.

AD primum ergo dicendum, quòd non omnis delectatio conſequitur generationem: ſed aliquæ delectationes conſequũtur operationes perfectas; vt * dictũ eſt: & ideo nihil prohibet aliquã delectationem eſſe optimam, etſi non omnis ſit talis.

In eo. ar.

AD ſecundũ dicendum, quòd ratio illa procedit de optimo ſimpliciter, per cuius participationẽ omnia ſunt bona. vnde ex nulli' additione fit melius: ſed in aliis bonis vniuerſaliter verum eſt, ꝙ quodlibet bonum ex additione alterius fit melius. Quamuis poſſet dici, quod delectatio non eſt aliquid extraneum ab operatione virtutis: ſed concomitans ipſam, vt in primo * Ethic. dicitur.

lib. 1. c. 8. à me. t. 5.

AD tertium dicendum, quòd delectatio nõ habet quòd ſit optimum ex hoc, quòd eſt delectatio, ſed ex hoc quòd eſt perfecta qes in optimo: vnde non oportet ꝙ omnis delectatio ſit optima, aut etiam bona: ſicut aliqua ſcientia eſt optima, non tamen omnis.

ARTICVLVS IIII.

Vtrum delectatio ſit menſura vel regula, ſecundum quam iudicetur bonum vel malum in moralibus.

107

4 diſt. 49. q. 3. ar. 4. q. 3. ad 1.

AD QVARTVM ſic proceditur. Videtur ꝙ delectatio non ſit menſura, vel regula boni & mali moralis. Omnia enim menſurantur primo ſui generis, vt dicitur in 10. * Metaphyſic. ſed delectatio non eſt primum in genere moralium: ſed præcedunt ipſam amor & deſiderium. non ergo eſt regula bonitatis & malitiæ in moralibus.

* lib. 10. Met. tex. 3. & 4. t. 3

¶ 2 Præterea, Menſuram & regulam oportet eſſe vniformem, & ideo motus qui eſt maximè vniformis, eſt menſura & regula omnium motuum, vt dicitur in 10. * Met. ſed delectatio eſt varia & multiformis, cum quædam earum ſint bonæ, & quædam malæ. ergo delectatio non eſt menſura & regula moralium.

l. 10. Metap. te. 4. tomo 3.

¶ 3 Præterea, Certius iudiciũ ſumitur de effectu per cauſam, quàm econuerſo: ſed bonitas vel malitia operationis eſt cauſa bonitatis vel malitiæ delectationis: quia bonæ delectationes sũt quæ conſequũtur bonas operationes, malæ autem quæ malas, vt dicitur in 10. * Ethi. ergo delectationes non ſunt regula & menſura bonitatis, & malitiæ in moralibus.

* l. 10. eth. ca. 5. poſt me. to. 5.

SED contra eſt, quod * Aug. dicit ſuper illud Pſal. 7. Scrutans corda & renes Deus. Finis curæ & cognitionis eſt delectatio, ad quam quis nititur peruenire. Et Philoſophus dicit in 7. † Ethic. ꝙ delectatio eſt finis architectorũ, id eſt principalis, ad quam reſpicientes, vnumquodque, hoc quidem malum, hoc autem malum ſimpliciter dicimus.

* ſu. iſtud ver. Pſal. miſtæ, to mo 8.

† li. 7. eth. ca. 11. in pri. to. 5.

CONCLVSIO.

Quoniam quies uoluntatis & cuiuſlibet appetitus in bono eſt delectatio, ideo ſecundum delectationem voluntatis humana hominem bonum vel malũ moraliter iudicamus.

RESPONDEO dicendum, quòd bonitas vel malitia moralis principaliter in uoluntate cõſiſtit, vt * ſupra dictum eſt. vtrum autem volũtas ſit bona vel mala, præcipuè ex fine cognoſcitur: id autem habetur pro fine, in quo voluntas

q. 20. ar. 1

voluntas quieſcit: quies autẽ uoluntatis & cuiuslibet appetitus ĩ bono eſt delectatio, & ideo ſecundum delectationem uoluntatis humanæ præcipuè iudicatur homo bonus uel malus. Eſt enim bonus & uirtuoſus, qui gaudet in operibus virtutum: malus autem qui in operibus malis. delectationes autem appetitus ſenſitiui nõ ſunt regula bonitatis uel malitię moralis. nam cibus communiter delectabilis eſt ſecũdum appetitum ſenſitiuum bonis & malis: ſed uolũtas bonorum delectatur in eis ſecundũ conuenientiam rõnis, quam non curat uoluntas malorum.

AD primum ergo dicendũ, ꝙ amor & deſiderium ſunt priora delectatione in uia generationis: ſed delectatio eſt prior ſecundũ rationem finis, qui in operabilibus habet rationẽ principij, à quo maximè ſumitur iudicium, ſicut à regula uel menſura.

AD ſecundum dicendum, ꝙ omnis delectatio in hoc eſt uniformis, ꝙ eſt quies in aliquo bono. & ſecũdum hoc poteſt eſſe regula uel menſura: nam ille bonus eſt cuius uoluntas quieſcit in uero bono: malus autem cuius uoluntas quieſcit in malo.

q.33.ar.4 AD tertium dicendum, quòd cùm delectatio perficiat operationem per modum finis, ut * ſuprà dictum eſt, non poteſt eſſe operatio perfectè bona, niſi etiam adſit delectatio in bono: nam bonitas rei pendet ex fine, & ſic quodammõ bonitas delectationis eſt cauſa bonitatis in operatione.

QVÆSTIO XXXV.

De dolore ſeu triſtitia ſecundũ ſe, in octo articulos diuiſa.

DEINDE conſiderãdum eſt de dolore & triſtitiã.

¶ Et circa hoc primo conſiderandum eſt de triſtitia ſeu dolore ſecundum ſe. Secundo de cauſis eius. Tertio, de effectibus ipſius. Quarto, de remedijs. Quinto de bonitate uel malitia eius.

¶ Circa primum quæruntur octo.

¶ Primo, vtrum dolor ſit paſſio animæ.
¶ Secundo, vtrum triſtitia ſit idẽ quod dolor.
¶ Tertio, vtrum triſtitia ſeu dolor ſit contraria delectationi.
¶ Quarto, vtrum omnis triſtitia omni delectationi contrarietur.
¶ Quinto, vtrum delectationi cõtemplationis ſit aliqua triſtitia contraria.
¶ Sexto, vtrum magis fugienda ſit triſtitia quàm delectatio appetenda.
¶ Septimo, vtrum dolor exterior ſit maior quàm dolor interior.
¶ Octauo, de ſpeciebus triſtitiæ.

ARTICVLVS PRIMVS.

Vtrum dolor ſit paſſio animæ.

298

AD PRIMVM ſic proceditur. Videtur ꝙ dolor nõ ſit paſſio animæ. Nulla n. paſſio animæ eſt in corpore: ſed dolor poteſt eſſe in corpore. Dicit enim Auguſt. in lib. de * uera relig. ꝙ dolor qui dicitur corporis, eſt corruptio repentina ſalutis eius rei, quam malè utendo, anima corruptioni obnoxiauit. ergo dolor non eſt paſſio animæ. 3.qõ.34. ar.1.& 9. q.85. art. 1.c. *li de vera reli. c. 12. parũ à prin. to. 1.

¶ 2 Præterea, Omnis paſſio animæ pertinet ad vim appetitiuã. Sed dolor non pertinet ad uim appetitiuam, ſed magis apprehenſiuam. Dicit enim Auguſt. In libro de * natura boni, quòd dolorem in corpore facit ſenſus reſiſtens corpori potentiori. ergo dolor non eſt paſſio animæ. c.20. paulò poſt pri. to. 6

¶ 3 Præ-

¶ 3 Præterea, Omnis paſſio aĩæ pertinet ad appetitum animalẽ: ſed dolor non pertinet ad appetitum animalem, ſed magis ad appetitum naturalem. Dicit.n. Aug. 8. * ſuper Geneſ. ad literam: Niſi aliquod bonum remãſiſſet in natura, nullus boni amiſſi eſſet dolor in pœna, ergo dolor nõ eſt paſſio animæ.

li.8.ca.14 circa mediũ, to.3.

SED cõtra eſt, quod † Augu. 14. de ciuit. Dei, ponit dolorem inter paſſiones animæ, inducens illud Virg. Hinc metuunt, cupiunt, gaudentq;, dolentq;.

† li.14.c. 8. à medio, & c. 8. circafi. tom.5.

CONCLVSIO.

Dolor, cùm ſit appetitus ſenſitiui motus conſequens apprehẽſionem mali, propriiſſimè paſſio animæ eſt.

RESPONDEO dicendum, ꝙ ſicut ad delectationem duo requiruntur. ſ. coniunctio boni, & perceptio huiuſmodi coniunctionis, ita ẽt ad dolorem duo requiruntur, ſ. coniunctio alicuius mali, quod ea ratione eſt malũ, quia priuat aliquod bonum, & perceptio huiuſmodi coniunctionis. Quicquid autem coniungitur, ſi non habeat reſpectu eius cui coniungitur, rationem boni uel mali, non poteſt cauſare delectationem uel dolorem. ex quo patet, ꝙ aliquid ſub rõne boni uel mali eſt obiectum delectationis & doloris. bonum autem & malum in quantum huiuſmodi, ſunt obiecta appetitus. vnde patet, ꝙ delectatio & dolor ad appetitum pertinent. omnis autem motus appetitiuus ſeu inclinatio conſequẽs apprehenſionem pertinet ad appetitum intellectiuũ uel ſenſitiuũ: nam inclinatio appetitus naturalis non conſequitur apprehenſionem ipſius appetentis, ſed alteri*, vt in primo * dictum eſt. Cùm igitur delectatio & dolor præſupponant in eodem ſubiecto ſenſũ vel apprehenſionem aliquam, manifeſtum eſt, ꝙ dolor ſicut & delectatio eſt in appetitu intellectiuo uel ſenſitiuo. omnis autẽ motus appetitus ſenſitiui dicitur paſſio, vt * ſuprà dictum eſt: & præcipuè illi qui in defectum ſonant. vnde dolor ſecundum quod eſt in appetitu ſenſitiuo, propriiſſimè dicitur paſſio animæ: ſicut moleſtiæ corporales propriè paſſiones corporis dicuntur. vnde & Augu. 14. * de ciu. Dei, dolorem ſpecialiter ægritudinem nominat.

p.p.q.103 art. 1.

q.22.ar.3

li.14.c.7. circa fin. & cap. 8. tom.5.

AD primum ergo dicendum, ꝙ dolor dicitur eſſe corporis, qa cauſa doloris eſt in corpore, puta cùm patimur aliquod nociuũ corpori: ſed motus doloris ſemper eſt in anima. Nam corpus non poteſt dolere niſi dolente anima, ut † Auguſt. dicit.

† lib.12. ſup.Gen. c.24.to.3

AD ſecundũ dicẽdum, quòd dolor dicitur eſſe ſenſus, nõ quia ſit actus ſenſitiuę uirtutis, ſed qa requiritur ad dolorem corporalẽ, ſicut ad delectationem.

AD tertium dicendum, quòd dolor de amiſſione boni demonſtrat bonitatem naturæ, nõ quia dolor ſit actꝰ naturalis appetitus, ſed quia natura aliquid appetit vt bonum, quod cùm remoueri ſentitur, ſequitur doloris paſſio in appetitu ſenſitiuo.

ARTICVLVS II.

Vtra triſtitia ſit idẽ quod dolor.

199

AD SECVNDVM ſic pceditur. Videtur quòd triſtitia non ſit dolor. Dicit.n. Aug. 14. de * ciui, Dei, quòd dolor in corporalibus dicitur, triſtitia autẽ dicitur magis in anima. ergo triſtitia nõ eſt dolor.

3. qõ.15. ar 6. cor. & 3. diſt. 15. qõ. 2. ar.3.q. 1. & 2. & veri. qõ. 26. ar.3. ad 9. & art. 4. ad 4.

* lib. 14. de ci. Dei ca.7. i fi. tom.5.

¶ 2 Præterea, Dolor non eſt niſi de præſenti malo, ſed triſtitia poteſt eſſe de præterito & de futuro: ſicut pœnitẽtia eſt triſtitia de præterito, & anxietas de futuro. ergo triſtitia omnino à dolore differt.

¶ 3 Præterea, Dolor non uide-

tur

tur conſequi niſi ſenſum tactus: ſed triſtitia poteſt conſequi ex omnibus ſenſibus. ergo triſtitia nō eſt dolor, ſed ſe habet in pluribus.

SED contra eſt, quòd Apoſt. dicit ad Rom. 9. Triſtitia eſt mihi magna, & continuus dolor cordi meo. pro eodem utens triſtitia & dolore.

CONCLVSIO.

Si dolor accipiatur pro corporali dolore, quod vſitatius eſt, diuiditur contra triſtitiam ſecundum diſtinctionem apprehenſionis interioris & exterioris: Si uerò dolor accipiatur cōmuniter, genus eſt triſtitiæ.

RESPONDEO dicendum, quòd delectatio & dolor ex duplici apprehēſione cauſari poſſunt, uel ex apprehenſione exterioris ſenſus, uel ex apprehenſione interiori, ſiue intellectus, ſiue imaginationis. Interior autem apprehēſio ad plura ſe extendit quàm exterior, eo quòd quæcunque cadunt ſub exteriori apprehenſione, cadūt ſub interiori, ſed non econuerſo. Sola igitur illa delectatio, quę ex interiori apprehenſione cauſatur, gaudium nominatur, vt * ſuprà dictum eſt: & ſimiliter ille ſolus dolor, qui ex apprehenſione interiori cauſatur, nominatur triſtitia. Et ſicut illa delectatio, quæ ex exteriori apprehēſione cauſatur, delectatio quidem nominatur, non autem gaudium: ita ille dolor, qui ex exteriori apprehenſione cauſatur, nominatur quidem dolor, nō autem triſtitia. Sic igitur triſtitia eſt quædam ſpecies doloris, ſicut gaudium delectationis.

q. 31. ar. 3

AD primum ergo dicendum, quòd Aug. loquitur ibi quantum ad vſum uocabuli: quia dolor magis uſitatur in corporalibus doloribus, qui ſunt magis noti, quàm in dolotibus ſpiritualibus.

AD ſecundum dicendum, quòd ſenſus exterior non percipit niſi præſens: vis autem cognitiua interior pōt percipere præſens, præteritum & futurum: & ideo triſtitia poteſt eſſe de præſenti, præterito & futuro: dolor autem corporalis, qui ſequitur apprehenſionē ſenſus exterioris, non poteſt eſſe niſi de præſenti.

AD tertium dicendum, quòd ſenſibilia tactus ſūt doloroſa nō ſolum inquātum ſunt improportionata virtuti apprehenſiuæ, ſed etiam inquantum contrariantur naturæ: aliorum verò ſēſuū ſenſibilia poſſunt quidem eſſe improportionata uirtuti apprehenſiuæ, non tamen contrariantur naturæ niſi in ordine ad ſenſibilia tactus. vnde ſolus homo, qui eſt animal perfectum in cognitione, delectatur in ſenſibilibus aliorum ſenſuum ſecūdum ſeipſa: alia uerò animalia non delectantur in eis niſi ſecūdum quod referuntur ad ſenſibilia tactus, ut dicitur in 3. * Ethic. & ideo de ſenſibilibus aliorum ſenſuum non dicitur eſſe dolor ſecundum quod contrariatur delectationi naturali, ſed magis triſtitia, quæ contrariatur gaudio animali. Sic igitur ſi dolor accipiatur pro corporali dolore, quod vſitatius eſt, dolor ex oppoſito diuiditur contra triſtitiam ſecūdū diſtinctionem apprehenſionis interioris & exterioris: licet quantum ad obiecta delectatio ad plura ſe extendat quàm dolor corporalis. Si uerò dolor accipiatur cōmuniter, ſic eſt genus triſtitiæ, vt * dictum eſt.

li. 3. ethi. ca. 10. à medio to mo. 3.

In cor. ar.

ARTICVLVS III.

Vtrum triſtitia ſit contraria delectationi.

200

4. diſt. 49. q. 3. ar. 3. q. 1.

AD TERTIVM ſic proceditur. Videtur, quòd dolor delectationi nō cōtrarietur. Vnum n. contrariorum non eſt cauſa alterius: ſed triſtitia eſſe poteſt cauſa delectationis. Dicitur enim Matth. 5.

Beati

Beati qui lugent: quoniam ipſi cõſolabuntur. ergo non ſunt contraria.

¶ 2 Præterea, Vnum contrariorum non denominat aliud: ſed in quibuſdam ipſe dolor uel triſtitia eſt delectabilis: ſicut Auguſt.
li.3. Cõf. ca.2.& 4. conf.c.5. in fi to.1. dicit in 3 *Confeſſ. quòd dolor in ſpectaculis delectat. Et 4. Confeſſ. dicit, ꝙ fletus amara res eſt, & tamen quandoque delectat. ergo dolor non contrariatur delectationi.

¶ 3 Præterea, Vnum contrariorum nõ eſt materia alterius: quia contraria ſimul eſſe non poſſunt. ſed dolor poteſt eſſe materia delectationis: dicit.n. Auguſt. in lib. de * pœniten.
li.de ver. & falſ.pœnit.c.13. circa fin. tom.4. †lib.9.ethi.ca.4. non lõgè à fin.to.5 *lib.14. c.7. to.5. Semper pœnitens doleat, & de dolore gaudeat. Et Philoſophus dicit in 9. † Ethic. quòd econuerſo malus dolet de eo, quod delectatus eſt. ergo delectatio, & dolor non ſunt contraria.

SED contra eſt, quod Auguſ. dicit 14. * de ciuit. Dei, quòd lætitia eſt uoluntas in eorum conſẽſione quæ uolumus: triſtitia autẽ eſt uolũtas in diſſenſione ab his, quæ uolumus: ſed conſentire & diſſentire ſunt contraria. ergo lætitia & triſtitia ſunt contraria.

CONCLVSIO.

Delectatio & triſtitia ex ſuis obiectis contrariantur inuicem.

li.10.meta.tex.13 &14.to.3 RESPONDEO dicendum, ꝙ ſicut Philoſophus dicit 10. * Metaph. Contrarietas eſt differentia ſecũdum formam: forma autem ſeu ſpecies paſſionis & motus ſumitur ex obiecto uel termino. vnde cùm obiecta delectationis, & triſtitiæ ſeu doloris ſint cõtraria, ſcilicet bonum præſens & malum præſens: ſequitur ꝙ dolor & delectatio ſint contraria.

AD primum ergo dicẽdum, ꝙ nihil prohibet vnum contrariorũ eſſe cauſam alterius per accidẽs: ſic autem triſtitia poteſt eſſe cauſa delectationis. Vno quidem modo, inquantum triſtitia de abſentia alicuius rei, vel de præſentia contrarij uehementius quærit id in quo delectetur: ſicut ſitiens vehementius quærit delectationẽ potus, vt remedium contra triſtitiam, quam patitur. Alio modo, inquantum ex magno deſiderio delectationis alicuius non recuſat aliquis triſtitias perferre, ut ad illam delectationẽ perueniat. & utroq; modo luctus præſens ad conſolationem futuræ uitæ perducit, quia ex hoc ipſo ꝙ homo luget pro peccatis uel pro dilatione gloriæ, meretur conſolationẽ æternam. Similiter meretur etiã eam aliquis ex hoc, quòd ad ipſam conſequendam non refugit labores & anguſtias propter ipsã ſuſtinere.

AD ſecundum dicendum, ꝙ dolor ipſe poteſt eſſe delectabilis per accidens, inquantum ſcilicet habet adiũctam admirationem, ut in ſpectaculis, uel inquantum facit recordationem rei amatæ, & facit percipere amorem eius, de cuius abſentia doletur. vnde cùm amor ſit delectabilis, & dolor & omnia quæ ex amore conſequuntur, inquantum in eis ſentitur amor, ſunt delectabilia: & propter hoc etiam dolores in ſpectaculis poſſunt eſſe delectabiles inquantum in eis ſentitur aliquis amor cõceptus ad illos, qui in ſpectaculis commemorantur.

AD tertium dicendum: quod volũtas & ratio ſupra ſuos actus reflectũtur, inquantum ipſi actus voluntatis & rationis accipiuntur ſub ratione boni uel mali. & hoc modo triſtitia poteſt eſſe materia delectationis uel econuerſo, non per ſe ſed per accidens, inquantum ſcilicet utrunque accipitur in ratione boni uel mali.

AD-

ARTICVLVS IIII.

Vtrum omnis triſtitia omni delectationi contrarietur.

201 AD QVARTVM ſic proceditur. Videtur, quòd omnis triſtitia omni delectationi contrarietur. Sicut.n. albedo & nigredo ſunt contrariæ ſpecies coloris, ita delectatio & triſtitia ſunt contrariæ ſpecies animæ paſſionum: ſed albedo & nigredo vniuerſaliter ſibi opponuntur. ergo etiam delectatio & triſtitia.

Inf. at.6. cor.fi. & q.38.art. 1.ad pri. Et 3. qõ. 46.art. 8. ad 2.& 4. dist 14.q 1.ar.4. q. 2. cor.

¶ 2 Prætetea, Medicinæ per contraria fiunt, ſed quælibet delectatio eſt medicina contra quãlibet triſtitiam, ut patet per Phil. in 7. * Ethic. ergo quælibet delectatio cuilibet triſtitiæ contrariatur.

* lib.7.ethi.c.ult. to.5.

¶ 3 Præterea, Contraria ſunt q̃ ſeinuicem impediunt: ſed quælibet triſtitia impedit quamlibet delectationem, ut patet per illud quod dicitur in 10. * Ethi. ergo quælibet triſtiria cuilibet delectationi contrariatur.

li.7.ethi. c.vl.to.5.

SED contta: Contrariorum non eſt eadem cauſa: ſed ab eodẽ habitu procedit, ꝙ aliqnis gaudeat de uno, & triſtetur de oppoſito: ex charitate enim contingit gaudere cum gaudentibus, & flere cum flentibus, ut dicitur Ro. 12. ergo non omnis triſtitia omni delectationi contrariatur.

CONCLVSIO.

Triſtitia & delectatio ſecundũ ſuum genus uniuerſaliter cõtrariantur, triſtitia quoque & delectatio de eodem ſecundum ſpeciem ſimiliter contraria ſunt; nonnunquam uerò non contraria ſecundum ſpeciem, ſed magis diuerſa uel diſparata dicuntur, ſi de diuerſis & diſparatis ſint: quãdo uerò illa diuerſa ſunt contraria, tunc nullo modo pugnant: quemadmodum gaudere de bono & de malo triſtari non opponuntur,

RESPONDEO dicendum, ꝙ ſicut dicitur in 10. * Meta. Cõtrarietas eſt differentia ſecũdum formam: forma autem eſt & generalis & ſpecialis. vnde contingit eſſe aliqua contraria ſecundũ formam generis, ſicut uirtus & vitium: & ſecundum formam ſpeciei, ſicut iuſtitia & iniuſtitia. Eſt autem conſiderãdum quòd quędam ſpecificantur ſecũdum formas abſolutas, ſicut ſubſtantiæ & qualitates: quædam vero ſpecificantur per comparationem ad aliquid extra, ſicut paſſiones & motus recipiũt ſpeciem ex terminis ſiue ex obiectis. In his ergo quorum ſpecies conſiderantur ſcd̃m formas abſolutas, contingit quidem ſpecies, quæ continẽtur ſub contrariis generibus, non eſſe cõtrarias ſecundum rationem ſpeciei, non tamen contingit, ꝙ habeant aliquam affinitatem vel cõuenientiam adinuicem. Intemperantia enim & iuſtitia, quæ ſunt in contrariis generibus (virtute.ſ. & uitio) non contrariantur ad inuicem ſecundum rationem propriæ ſpeciei, nec habent aliquam affinitatem uel conuenientiam ad inuicem. Sed in illis quorum ſpecies ſumuntur ſecundum habitudinem ad aliquid extrinſecum, contingit quòd ſpecies contrariorum generum non ſolum non ſunt contrariæ ad inuicem, ſed etiam habent quandã conuenientiam & affinitarem, eo quòd eodem modo ſe habere ad contraria, contrarietatem inducit: ſicur accedere ad album, & accedere ad nigrum habent rationem contrarietatis: ſed contrario modo ſe habere ad contraria, habet rationem ſimilitudinis, ſicut rece-

li.10.eth. ca.13. & 14.10.5.

recedere ab albo, & accedere ad
nigrum. & hoc maximè apparet
in contradictione, quæ eſt princi-
pium oppoſitionis: nam in affir-
matione & negatione eiuſdē con
ſiſtit oppoſitio, ſicut album & nō
album: in affirmatione aūt vnius
oppoſitorū & negatione alterius
attenditur conuenientia & ſimi-
litudo: vt ſi dicam nigrum & nō
album. triſtitia autem & delecta
tio, cùm ſint paſſiones, ſpecifican-
tur ex obiectis: & quidem ſecun-
dum genus ſuum cōtrarietatem
habent. nam unū pertinet ad pro-
ſecutionem: aliud uerò ad fugā.
quę ſe habent in appetitu ſicut af
firmatio & negatio in ratione, vt
li.6 ethi. dicitur in 6. * Ethic. Et ideo tri
c.2. to. 5. ſtitia & delectatio, quæ ſunt de
eodem, habent oppoſitionem ad
inuicem ſecundum ſpeciem, tri-
ſtitia uerò & delectatio de diuer-
ſis. ſi quidem illa diuerſa nō ſint
diuerſa oppoſita, ſed diſparata, nō
habent oppoſitionem ad inuicem
ſecundum rationem ſpeciei, ſed
ſunt etiam diſparata: ſicut triſta-
ri de morte amici, & delectari in
contemplatione. Si uerò illa di-
uerſa ſunt contraria, tūc delecta
tio & triſtitia non ſolum non ha
bent contrarietatem ſecundū ra-
tionem ſpeciei, ſed etiam habent
conuenientiam & affinitatem: ſi-
cut gaudere de bono & triſtari de
malo.

AD primum ergo dicēdum, ꝙ
albedo & nigredo nō habent ſpe-
ciē ex beatitudine ad aliquid ex-
terius: ſicut delectatio & triſtitia.
vnde non eſt eadem ratio.

AD ſecundum dicēdum, quòd
genus ſumitur ex materia, ut pa-
tet in 8. * Meta. in accidentibus
*li.8.tex. autem loco materiæ eſt ſubiectū.
6. tom.2. † dictum eſt autem, quòd delecta
† in cor. tio & triſtitia contrariantur ſecū
ar. dū genus: & ideo in qualibet tri-
ſtitia eſt contraria diſpoſitio ſub-
iecti diſpoſitioni, quæ eſt in qua-
libet delectatione. nam in quali-
bet delectatione appetitus ſe hēt
vt acceptans id quod hēt: in qua-
libet aūt triſtitia ſe hēt vt fugiēs.
& ideo ex parte ſubiecti quęlibet
delectatio eſt medicina contra
quamlibet triſtitiam, & quælibet
triſtitia eſt impeditiua cuiuslibet
delectationis: præcipuè tñ qñ de-
lectatio triſtitiæ contrariatur ēt
ſecundum ſpeciem.

Vnde patet ſolutio AD TER
TIVM. Vel aliter dicendum,
ꝙ etſi non omnis triſtitia contra-
rietur omni delectationi ſecundū
ſpeciem; tñ quantum ad effectū
contrariatur: nam ex uno confor
tatur natura animalis, ex alio ue
rò quodammodo moleſtatur.

ARTICVLVS V.

Vtrum delectationi contemplationis ſit aliqua triſtitia contraria. 202

AD QVINTVM ſic ꝓ- 2.2.qō.9.
ceditur. Videtur, quod ar.4.ad2.
delectationi contempla- & qō.180
tionis ſit aliqua triſtitia ar.8. cor.
contraria. Dicit enim Apoſt.2. ad Et 3.q.46
Cor. 7. Quę ſecundum Deum eſt ar.7.ad4
triſtitia, pœnitentiam in ſalutem & 4. diſt
ſtabilem operatur: ſed reſpicere 49.q.3.a-
ad Deum pertinet ad ſuperiorem ti.3. q. 2
rationem, cuius eſt contemplatio Et opu.3.
ni uacare ſecundum Augu. in 12. c. 168. Et
de * Trin ergo delectationi con- Phil.7.le
tēplationis opponitur triſtitia. 6.co.3.fi.

¶ 2 Præterea, Contrariorum cō *li.12. c.
trarii ſunt effectus: ſi ergo unum 3.4.& 14.
contrariorum contemplatum eſt tom.3.
cauſa delectationis, aliud erit cā
triſtitiæ; & ſic delectationi contē
plationis erit triſtitia contraria.

¶ 3 Præterea, Sicut obiectum
delectationis eſt bonum, ita obie
ctum triſtitiæ eſt malum: ſed con
templatio poteſt habere mali ra-
tionem. Dicit.n.Philoſ. in 12. †† lib. 12.
Metaph. ꝙ quædam inconueniēs Met.tex.
eſt meditari. ergo contēplationis 51.tom.3
delectationi poteſt eſſe contraria
triſtitia.

¶ 4 Præterea, Operatio quæli-
bet ſecūdum quod non eſt impe-
dita, eſt cauſa delectationis, vt di

citur

*lib.7.ethic.c.12. & li. 10. c.4. & 5. tom.5.

citur in 7. & 10. * Ethic. ſed operatio cõtemplationis poteſt multipliciter impediri, uel ut totaliter non ſit, uel ut cum difficultate ſit. ergo in contemplatione poteſt eſſe triſtitia delectationi contraria.

¶ 5 Præterea, Carnis afflictio eſt cauſa triſtitię: ſed ſicut dicit Eccle. vltimo, Frequens meditatio carnis eſt afflictio. ergo contẽplatio habet triſtitiam delectationi contrariam.

SED contra eſt quod dicitur Sap. 8. Non habet amaritudinem conuerſatio illius (ſcilicet ſapientiæ) nec tædium conuictus eius, ſed lætitiam & gaudium. conuerſatio autem & conuictus ſapientiæ eſt per contemplationem. ergo nulla triſtitia eſt, quæ ſit contraria delectationi cõtẽplationis.

CONCLVSIO.

Delectationi quæ de ipſa contẽplatione eſt, nulla triſtitia cõtraria eſt, nec ei admiſcetur niſi per accidens.

RESPONDEO dicendum, ꝙ delectatio cõtemplationis põt intelligi dupliciter, Vno modo ita, ꝙ contemplatio ſit delectationis cauſa, & non obiectum: & tunc delectatio non eſt de ipſa cõtemplatione, ſed de re contemplata. contingit autem contemplari aliquid nociuum & contriſtans, ſicut & aliquid conueniens & delectans. vnde ſi ſic delectatio cotẽplationis accipiatur, nihil prohibet delectationi contemplationis eſſe triſtitiam contrariam. Alio modo poteſt dici delectatio contemplationis: quia contemplatio eſt eius obiectum & cauſa, puta cum aliquis delectatur de hoc ipſo quod contẽplatur, & ſic ut dicit * Gregor. Niſſen. ei delectationi, quæ eſt ſecundum contemplationem, non opponitur aliqua triſtitia. & hoc idem Philoſophus dicit in 1. Topic. & in 10. Ethi. ſed

li.4.c.12. in fine.

hoc eſt intelligendum per ſe loquendo. cuius ratio eſt: quia triſtitia per ſe contrariatur delectationi, quæ eſt de contrario obiecto: ſicut delectationi, quæ eſt de calore, contrariatur triſtitia, quæ eſt de frigore. Obiecto autem contemplationis nihil eſt contrariũ: contrariorum .n. rationes ſcd'm quod ſunt apprehenſæ, nõ ſũt cõtrariæ, ſed unum contrarium eſt ratio cognoſcendi aliud. vnde delectationi, quæ eſt in contemplãdo, per ſe loquendo, non poteſt eſſe aliqua triſtitia contraria, ſed nec etiam habet triſtitiam annexam, ſicut corporales delectationes, quæ ſunt ut medicinæ quædam contra aliquas moleſtias: ſicut aliquis delectatur in potu ex hoc ꝙ anxiatur ſiti, quando autẽ iam tota ſitis eſt repulſa, ẽt ceſſat delectatio potus: delectatio .n. cõtemplationis nõ cauſatur ex hoc ꝙ excluditur aliqua moleſtia, ſed ex hoc ꝙ eſt ſecundũ ſeipſam delectabilis: non eſt .n. generatio, vt * dictũ eſt, ſed operatio quædam q.34.ar. perfecta. Per accidẽs aũt admiſcetur triſtitia delectationi apprehẽſionis: & hoc dupliciter. Vno mõ, ex parte organi. Alio mõ, ex impedimẽto apprehẽſionis. Ex parte q̃dẽ organi admiſcetur triſtitia vel dolor apprehẽſioni, directẽ quidẽ in uiribus apprehẽſiuis ſenſitiuæ partis: q̃ hñt organũ corporale: vel ex ſenſibili, qd' eſt contrariũ debitæ cõplexioni organi: ſicut guſtus rei amaræ, & olfactus rei fętidæ; vel ex continuitate ſenſibilis conuenientis: quod per aſſiduitatem facit ſuperexcreſcentiam naturalis habitus, vt * ſupra dictum eſt. q.33.a & ſic reddit apprehẽſio ſenſibilis, q̃ prius erat delectabilis, tædioſa. ſed hæc duo directẽ in cõtẽplatione mẽtis locũ nõ hñt: q̃a mẽs nõ hẽt organum corporale, vnde * dictum eſt in auctoritate inducta, in arg Sed contra. ꝙ non hẽt contemplatio mentis nec amaritudinem nec tędiũ, ſed quia mens humana utitur in cõ-

tem-

templando viribus apprehenſiuis ſenſitiuis (in quarum actibus accidit laſſitudo) ideo indirectè admiſcetur aliqua afflictio uel dolor cõtemplationi, ſed neutro mõdo triſtitia contemplationi adiuncta per accidens, contrariatur delectationi eius. Nam triſtitia, quæ eſt de impedimento contemplationis, non contrariatur delectationi contemplationis, ſed magis habet affinitatẽ & conuenientiam cum ipſa, vt ex * ſupradictis patet. Triſtitia verò uel afflictio, quæ eſt de laſſitudine corporali, non ad idem genus refertur, vnde eſt penitus diſparata. & ſic manifeſtum eſt, quòd delectationi, quæ eſt de ipſa contemplatione, nulla triſtitia contrariatur, nec adiungitur ei aliqua triſtitia niſi per accidens. ar. ꝑced.

AD primum ergo dicẽdum, ꝙ illa triſtitia, quæ eſt ſecũdũ Deũ, non eſt de ipſa contemplatione mentis, ſed eſt de aliquo, quod mens contemplatur, ſcilicet de peccato, quod mens conſiderat vt contrarium delectationi diuinæ.

AD ſecundum dicendum, ꝙ ea quæ ſunt contraria in rerum natura, ſecundum quod ſunt in mente, non habent contrarietatẽ: non enim rationes contrariorum ſunt contrariæ, ſed magis vnum contrariorum eſt ratio cognoſcẽdi aliud, propter qđ eſt vna ſcientia contrariorum.

AD tertium dicendum, quòd contemplatio ſecundum ſe nunquam habet rationem mali, cùm contẽplatio nihil aliud ſit quàm conſideratio veri, quod eſt bonũ intellectus: ſed per accidens tantum, inquantum ſcilicet contemplatio uilioris impedit contẽplationem melioris, uel ex parte rei contemplatæ, ad quam inordinatè appetitus afficitur.

AD quartum dicendum, quòd triſtitia, quæ eſt de impedimento contemplationis, non contrariatur delectationi cõtemplationis, ſed eſt ei affinis, vt * dictũ eſt. In cor. ar.

AD quintum dicẽdum, quòd afflictio carnis per accidens & indirectè ſe habet ad contemplationem mentis, ut * dictum eſt. In cor. ar.

ARTICVLVS VI.

Vtrum magis ſit fugienda triſtitia quàm delectatio appetẽda.

203

AD SEXTVM ſic proceditur. Videtur, ꝙ magis ſit fugiẽda triſtitia quàm delectatio appetenda. Dicit enim Auguſt. in lib. 83. * quæſt. Nemo eſt qui nõ magis dolorem fugiat, ꝙ̃ appetat voluptatem. Illud autẽ in quo communiter omnia conſentiunt, uidetur eſſe naturale. ergo naturale eſt & conueniens, ꝙ plus triſtitia fugiatur, quàm delectatio appetatur. 2.2.q.138 ar. 1. cor. & 3. diſt. 27. qõ. 1. art. 3. ad 3. & 4. di. 49. qõ. 3. ar. 3. q. 3. * to. 4. li. 83. qõ. q. 36. paulo poſt prin.

¶ 2 Præterea, Actio contrarij facit ad uelocitatem & intenſionem motus: aqua enim calida citius & fortius congelatur (vt dicit Philoſophus in lib. † Meteo.) ſed fuga triſtitiæ eſt ex contrarietate contriſtantis: appetitus autẽ delectationis nõ eſt ex aliqua cõtrarietate contriſtantis, ſed magis procedit ex conuenientia delectantis. ergo maior eſt fuga triſtitię, ꝙ̃ appetitus delectationis. † li. 1. ſũma. 3. c. 2 à medio.

¶ 3 Præterea, Quanto aliquis ſecundum rationem fortiori paſſioni repugnat, tanto laudabilior eſt & virtuoſior: quia virtus eſt circa difficile & bonum, ut dicitur in 2. * Ethi. ſed fortis qui reſiſtit motui, quo fugitur dolor eſt virtuoſior ꝙ̃ temperatus qui reſiſtit motui, quo appetitur delectatio. Dicit enim Philoſophus in primo † Rhetor. ꝙ fortes & iuſti maximè honorantur. ergo uehementior eſt motus, quo fugitur triſtitia, quàm motus quo appetitur delectatio. li. 2. ethi. ca. 3. non procul à fine to. 5. † lib. 1. rhet. c. 9. nõ remote à fine. tom. 6.

SED contra, Bonum eſt fortius quàm malum ut patet per Diony.

*ca.4.par te 4.à me dio.

Dionyſ.4.cap.de * diui.nom,ſed delectatio eſt appetibilis propter bonum.quod eſt eius obiectum : fuga autẽ triſtitiæ eſt propter malum . ergo fortior eſt appetitus delectationis , quàm fuga triſtitiæ.

CONCLVSIO.

Quia delectatio integra & perfecta eſſe poteſt,:triſtitia autẽ ſemper eſt ſecundum partem, manifeſtum eſt maiorem eſſe naturaliter delectationis appetitum,quam triſtitiæ fugã, etſi per accidẽs contingat aliquem magis triſtitiam fugere,quàm delectationem appetere.

RESPONDEO dicendum, ꝙ per ſe loquendo,appetitus delectationis eſt fortior quàm fuga triſtitiæ.cuius ratio eſt, quia cauſa delectationis eſt conueniens bonum:cauſa autem doloris ſiue triſtitiæ, eſt aliquod malum repugnans. Contingit autem aliquod bonum eſſe conueniens abſq; omni diſſonantia:nõ autem poteſt eſſe aliquod malum totaliter abſ que omni cõuenientia repugnãs. vnde delectatio poteſt eſſe integra & perfecta,triſtitia autem eſt ſemper ſecundum partem . vnde naturaliter maior ẽ appetitus delectationis,quàm fuga triſtitiæ. Alia verò ratio eſt, quia bonum , quod eſt obiectum delectationis, per ſeipſum appetitur:malum autem quod eſt obiectum triſtitiæ, eſt fugiendum inquantum eſt priuatio boni : quod autẽ eſt per ſe, potius eſt illo , quod eſt per accidens.cuius etiam ſignum apparet in motibus naturalibus:nam omnis motus naturalis intenſior eſt in fine cùm appropinquat ad terminum ſuæ naturę conuenientẽ, quàm in principio cùm recedit à termino ſuæ naturæ non conuenienti:quaſi natura magis tendat in id,quod eſt ſibi conueniens, q̃ fugiat id, quod eſt ſibi repugnãs. vnde & inclinatio appetitiuæ virtutis,per ſe loquendo , uehementius tendit in delectationem , q̃ fugiat triſtitiam.Sed per accidens contingit,ꝙ triſtitiam aliquis magis fugit , q̃ delectationem appetat.& hoc tripliciter. Primo quidem ex parte apprehenſionis : qa vt Aug.dicit 10.de * Trin. amor magis ſentitur cùm eum prodit indigentia: ex indigentia autem amati procedit triſtitia , quæ eſt ex amiſſione alicuius boni amati , vel ex incurſu alicuius mali contrarii:delectatio autem nõ habet indigentiam boni amati , ſed quieſcit in eo iã adepto. Cùm igitur amor ſit cã delectationis & triſtitiæ, in tanto magis fugitur triſtitia,quãto magis ſentitur amor, ex eo ꝙ contrariatur amori. Secũdo ex parte cauſæ cõtriſtantis vel dolorem inferẽtis, quæ repugnat bono magis amato , q̃ ſit bonũ illud,in quo delectamur: magis.n. amamus conſiſtentiã corporis naturalẽ, q̃ delectationẽ cibi , & iõ timore doloris , qui prouenit ex flagellis,uel aliis huiuſmodi,quę contrariantur bonæ conſiſtentiæ corporis , dimittimus delectationem ciborum, uel aliorum huiuſmodi. Tertio,ex parte effectus, ſ. inquantum triſtitia impedit non vnam tantum delectationẽ, ſed omnes .

lib.10.de tri. circa fi.li.to.3.

AD primum ergo dicẽdum,ꝙ illud quod Auguſtinus dicit,ꝙ dolor magis fugiẽ , quàm uoluptas appetatur, eſt uerum per accidẽs, & non per ſe , & hoc patet ex eo quod ſubdit . Quandoque quidẽ etiã videmus immaniſſimas beſtias à maximis voluptatibus abſtinere dolorum metu , qui contrariaẽ uitæ,quæ maximè amaẽ.

AD ſecundum dicẽdum, quòd aliter eſt in motu, qui eſt ab interiori, & aliter in motu qui eſt ab exteriori:motus.n.qui eſt ab interiori,

riori, magis tendit in id quod eſt conueniens,q̃ recedat à cõtrario, ſicut * ſuprà dictum eſt de motu naturali.ſed motus qui eſt ab extrinſeco,intenditur ex ipſa cõtrarietate: quia vnumquodque ſuo modo nititur ad reſiſtendum contrario, ſicut ad conſeruationem ſuiipſius. vnde motus uiolentus intenditur in principio, & remittitur in fine.motus aũt appetitiuæ partis eſt ab intrinſeco, cũ ſit ab anima ad res:& ideo, per ſe loquendo,magis appetitur delectatio,q̃ fugiatur triſtitia.ſed motus ſenſitiuæ partis eſt ab exteriori, quaſi à rebus ad animã: unde magis ſentitur quod eſt magis cõtrarium.& ſic etiam per accidens, in quantum ſenſus requiritur ad delectationem & triſtitiam, magis fugitur triſtitia, q̃ delectatio appetatur.

In cor. ar.

AD tertium dicendum: quod fortis non laudatur ex eo,ꝙ ſecũdum rationem non uincitur à dolore,uel triſtitia quacunque, ſed ex ea q̃ conſiſtit in periculis mortis,quę quidem triſtitia magis fugitur,q̃ appetatur delectatio ciborum vel venereorum,circa quam eſt temperantia: ſicut uita magis amatur,q̃ cibus uel coitus.ſed tẽporatus magis laudatur ex hoc ꝙ non proſequitur delectationes tactus, q̃ ex hoc ꝙ non fugit triſtitias contrarias; ut patet in tertio * Ethicor.

li. 3. cap. 11.to.5.

ARTICVLVS VII.

Vtrum dolor exterior ſit maior quàm interior.

204 Inf.q 37. ar.1.ad 3

AD SEPTIMVM ſic proceditur. Videtur,quòd dolor exterior ſit maior q̃ dolor cordis interior. Dolot.n.cordis exterior cauſatur ex cauſa repugnante bonæ conſiſtentiæ corporis, in quo eſt uita: dolor autem interior cauſatur ex aliqua imaginatione mali. cùm ergo uita magis ametur, q̃ imaginatum bonum, uidetur ſecũdum prædicta, quod dolor exterior ſit maior q̃ dolor interior.

¶ 2 Præterea, Res magis mouet,q̃ rei ſimilitudo:ſed dolor exterior prouenit ex reali coniunctione alicuius contrarii: dolor autem interior ex ſimilitudine contrarii apprehenſa. ergo maior eſt dolor exterior, quàm dolor interior.

¶ 3 Præterea,Cauſa ex effectu cognoſcitur, ſed dolor exterior habet fortiores effectus: facilius enim homo moritur pp dolores exteriores,q̃ pp dolorem interiorem. ergo exterior dolor eſt maior,& magis fugitur, q̃ dolor interior.

SED cõtra eſt, quod dicitur Eccleſ. 25. Omnis plaga triſtitia cordis eſt,& omnis malitia nequitia mulieris. ergo ſicut nequitia mulieris alias nequitias ſuperat, ut ibi intenditur; ita triſtitia cordis omnem plagam exteriorem excedit.

CONCLVSIO.

Cùm dolores exteriores uoluntariè à quibuſdam ſuſcipiantur ut interiores euitentur, ſignum eſt interiorem dolorem eſſe exteriori maiorem.

RESPONDEO dicendum, ꝙ dolor exterior & interior in vno conueniunt, & in duobus differunt. Conueniunt quidem in hoc, quòd uterque eſt motus appetitiuæ uirtutis, ut * ſuprà dictum eſt: ſed differunt ſecundũ illa duo, quæ ad triſtitiam & delectationem requiruntur, ſcilicet ſecundum cauſam, quæ eſt bonum uel malum coniunctum, & ſecundum apprehenſionem. Cauſa enim doloris exterioris eſt malum coniunctum,quod repugnat

art.1.huius queſ.

corpori: cauſa autem interioris doloris eſt malum coniunctum, quod repugnat appetitui. dolor etiam exterior ſequitur apprehẽſionem ſenſus & ſpecialiter tactus: dolor autem interior ſequitur apprehenſionem interiorem, uel imaginationis ſcilicet, uel etiam rationis. Si ergo comparatur cauſa interioris doloris ad cauſam exterioris: una per ſe pertinet ad appetitum, cuius eſt uterque dolor, alia uero per aliud. Nam dolor interior eſt ex hoc, quod aliquid repugnat ipſi appetitui, exterior autem dolor ex eo, quod repugnat appetitui, quia repugnat corpori. ſemper aũt quod eſt per ſe, prius eſt eo quod eſt per aliud. vnde ex parte iſta, dolor interior præeminet dolori exteriori. Similiter etiam ex parte apprehenſionis: nam apprehenſio rationis & imaginationis altior eſt quàm apprehenſio ſenſus tactus. vnde, ſimpliciter & per ſe loquendo, dolor interior potior eſt quàm dolor exterior: cuius ſignum eſt, quòd etiam dolores exteriores aliquis uoluntariè ſuſcipit, ut euitet interiorem. & inquãtum nõ repugnat dolor exterior interiori appetitui, fit quodammodo delectabilis, & iucundus interiori gaudio: quandoque tamen dolor exterior eſt cum interiori dolore, & tunc dolor augetur: non ſolum enim interior eſt maior quàm exterior, ſed etiam uniuerſalior. Quicquid enim eſt repugnans corpori, poteſt eſſe repugnans interiori appetitui: & quicquid apprehenditur ſenſu, poteſt apprehendi imaginatione & ratione, ſed non conuertitur. Et ideo ſignanter in auctoritate adducta * dicitur: Omnis plaga triſtitia cordis eſt: quia etiam dolores exteriorum plagarũ ſub interiori cordis triſtitia comprehenduntur. *in arg. ſed contra.*

AD primum ergo dicendũ, quòd dolor interior poteſt etiam eſſe de his quæ contrariantur uitæ, & ſic comparatio doloris interioris ad exteriorem non eſt accipienda ſecundum diuerſa mala quæ ſunt cauſa doloris, ſed ſecũdum diuerſam comparationem huius cauſæ doloris ad appetitum.

AD ſecundum dicendum, quòd triſtitia interior non procedit ex ſimilitudine rei apprehenſa, ſicut ex cauſa (non enim homo triſtatur interius de ipſa ſimilitudine apprehenſa, ſed de re cuius eſt ſimilitudo) quæ quidem res tanto perfectius apprehenditur per aliquam ſimilitudinem, quanto ſimilitudo eſt magis immaterialis & abſtracta. & ideo dolor interior, per ſe loquendo, eſt maior tanquã de maiori malo exiſtens: propter hoc quòd interiori apprehẽſione magis cognoſcitur malũ.

AD tertium dicendum, quòd immutationes corporales magis cauſantur ex dolore exteriori, tũ quia cauſa doloris exterioris eſt corrumpens coniunctum corporaliter; quod exigit aprehenſio tactus: tum etiam quia ſenſus exterior eſt magis corporalis quàm ſenſus interior: ſicut & appetitus ſenſitiuus, quàm intellectiuus, & propter hoc, ut * ſuprà dictum eſt, ex motu appetitus ſenſitiui magis corpus immutatur, & ſimiliter ex dolore exteriori magis, quàm ex dolore interiori. q.31.ar.4

ARTICVLVS VIII. 205

Vtrum ſint tantum quatuor ſpecies triſtitiæ.

Inf.q.41. ar.4.ad 1. & 2.2.q. 35.art.4. ad 3.& 3. di.26.q. 1.art. 3. cor. fi. & ueri. qõ. 26.art.4. ad 6.

AD OCTAVVM ſic proceditur. Videtur, quòd * Damaſc. inconuenienter quatuor triſtitiæ ſpecies aſſignet, quæ ſunt accidia, achos uel anxietas ſecundũ † Greg. Niſſen. miſericordia & inuidia. Triſtitia enim delectationi opponitur. ſed delectationis non aſſignantur aliquæ ſpecies: ergo nec triſtitiæ ſpecies debent aſſignari.

*li.2 c.14 †li.4 c.12

¶ 2 Præterea, Pœnitentia eſt quædam ſpecies triſtitiæ, ſimiliter etiam nemeſis & zelus, ut dicit Philoſophus 2. * Rheth. quæ quidem ſub his ſpeciebus nõ cõprehenduntur. ergo inſufficiens eſt eius prædicta diuiſio.

* lib. 2. rhe. ca. 9. & 11. to. 6

¶ 3 Præterea, Omnis diuiſio debet eſſe per oppoſita. ſed prædicta non habent oppoſitionem adinuicem. Nam ſecũdum Greg. accidia eſt triſtitia uocem amputans: anxietas verò eſt triſtitia aggrauãs: inuidia uerò eſt triſtitia in alienis bonis: miſericordia autem eſt triſtitia in alienis malis. contingit autem aliquem triſtari & de alienis malis, & de alienis bonis, & ſimul cum hoc interius aggrauari, & exteriùs uocem amittere. ergo prædicta diuiſio non eſt conueniens.

SED contra eſt auctoritas vtriuſque. ſ. Greg. Niſſen. & Dam.*

locis in árg. 1. citatis.

CONCLVSIO.

Quatuor ſunt triſtitiæ ſpecies. Acedia, Anxietas, Miſericordia, atque Inuidia.

RESPONDEO dicendum, quòd ad rationem ſpeciei pertinet, ꝙ ſe habeat ex additione ad genus. ſed generi põt aliquid addi dupliciter. Vno modo, qđ ꝑ ſe ad ipſum pertinet, & virtute continetur in ipſo: ſicut rationale additur animali, & talis additio facit ueras ſpecies alicuius generis, vt per Philoſophum patet in 7. & 8. * Meta. aliquid uerò additur generi quaſi aliquid extraneum à ratione ipſius: ſicut ſi album animali addatur, uel aliquid huiuſmodi. & talis additio non facit veras ſpecies generis ſecundum qđ communiter loquimur de generibus & ſpeciebus. Interdum tñ dicitur aliquid eſſe ſpecies alicuius generis ꝑꝑ hoc, ꝙ habet aliquid extraneum, ad quod applicatur generis ratio: ſicut carbo & flamma dñr eſſe ſpecies ignis ꝑꝑ applicationem naturæ: ignis ad materiam alienam. & ſimili modo loquendi dñr aſtrologia & perſpectiua ſpecies mathematicæ, in quantum principia mathematica applicantur ad materiam naturalem. Et hoc mõ loquendi aſſignãtur hìc ſpecies triſtitiæ per applicationem rationis triſtitiæ ad aliquid extraneũ: quod quidem extraneum accipi põt uel ex parte cauſæ obiecti, uel ex parte effectus: proprium. n. obiectum triſtitiæ eſt proprium malum. vñ extraneum obiectũ triſtitiæ accipi põt uel ſecundum alterum tm̃, quia ſcilicet eſt malũ, ſed nõ propriũ. & ſic eſt miſericordia, quæ eſt triſtitia de alieno malo: inquantum tñ æſtimať ur proprium, uel quãtum ad utrunq;: quia neq; eſt de proprio, neq; de malo, ſed de bono alieno: inquantũ tñ bonũ alienum æſtimatur ut propriũ malũ, & ſic eſt inuidia. Proprius aũt effectus triſtitiæ conſiſtit in quadã fuga appetitus. vñ extraneum circa effectũ triſtitiæ põt accipi quãtum ad alterum tm̃: quia. ſ. tolliť fuga. & ſic eſt anxietas, quæ ſic aggrauat animum, ut non appareat aliquod refugium: vñ alio nomine diciť anguſtia. Si uerò intantũ procedit talis aggrauatio vt etiã exteriora mẽbra immobilitet ab opere, qđ ꝑtinet ad accidiam, ſic erit extraneum quantum ad vtrũque: quia nec eſt fuga, nec eſt in appetitu. Ideo aũt ſpecialiter accidia dicitur uocẽ amputare, quia uox inter oẽs exteriores motus magis exprimit interiorem cõceptum & affectum non ſolum in hominibus, ſed ẽt in aliis animalibus, ut dicitur in 1. * Polit.

li. 2. met. tex. 10. & 11. tom. 3

c. 2. circa medium tom. 5.

AD primum ergo dicẽdum, ꝙ delectatio cauſatur ex bono qđ vno modo dicitur. & ideo delectationis non aſſignantur tot ſpecies, ſicut triſtitiæ, quæ cauſať ex malo; qđ multifariã cõtigit, vt dicit Dion. 4. c. de * diuinis nomin.

ca. 4. par 4. à medio.

AD

AD ſecūdum dicendum, quòd pœnitentia eſt de malo proprio, quod per ſe eſt obiectum triſtitiæ, vnde non pertinet ad has ſpecies.
q.ſeq.ar. 2. zelus uerò & nemeſis ſub inuidia cōtinentur. vt infra* patebit.

AD tertium dicendum, quòd diuiſio iſta non ſumitur ſecundū oppoſitiones ſpecierum. ſed ſecūdum diuerſitatem extraneorum, ad quæ trahitur ratio triſtitiæ, vt
ī eor.art. * dictum eſt.

QVÆSTIO XXXVI.

De cauſis triſtitiæ & doloris, in quatuor articulos diuiſa.

DEINDE conſiderādum eſt de cauſis triſtitiæ.

¶ Et circa hoc quæruntur quatuor.

¶ Primo, utrum cauſa doloris ſit bonum amiſſum, uel magis malum coniunctum.

¶ Secundo, vtrum concupiſcētia ſit cauſa doloris.

¶ Tertio, vtrum appetitus vnitatis ſit cauſa doloris.

¶ Quarto, vtrum poteſtas, cui nō poteſt reſiſti, ſit cauſa doloris.

ARTICVLVS PRIMVS.

Vtrum cauſa doloris ſit bonum amiſſum, uel malum coniunctum.

206

AD PRIMVM ſic proceditur. Videtur, quod bonum amiſſum ſit magis cauſa doloris, quàm malum coniunctum. dicit. n. Augu. in lib.
* li. 8. qō. Dulcitij. c. 1. à medio, to. 4. * de octo quæſtionibus Dulcitij, dolorem eſſe de amiſſione bonorum temporalium. eadem ergo ratione quilibet dolor ex amiſſione alicuius boni contingit.

q. p̄c. ar. 4 ¶ 2 Præterea, * Suprà dictū eſt, quod dolor, qui delectationi contrariatur, eſt de eodē, de quo eſt delectatio: ſed delectatio eſt de bono,
q. 35. ar. 4 ſicut * ſuprà dictum eſt: ergo dolor eſt principaliter de amiſſione boni.

¶ 3 Præterea, Secūdum Auguſ. 14 de * ciu. Dei, Amor eſt cauſa triſtitiæ, ſicut & aliarum affectionum animæ: ſed obiectum amoris eſt bonum. ergo dolor uel triſtitia magis reſpicit bonum amiſſum, quàm malum coniunctum. lib. 14. de ciu. Dei, c. 7. & 9. tom. 5.

SED contra eſt, quod * Damaſcenus dicit in 2. lib. quod expectatum malum timorem conſtituit: præſens uero triſtitiam. li. 2. orth. fidei, ca. 12 ī fine.

CONCLVSIO.

Sicut delectatio prius reſpicit bonum adeptum, ut proprium obiectum. ita magis triſtitiæ cauſa eſt malum coniunctū, quàm bonum amiſſum.

RESPONDEO dicendum, quod ſi hoc modo ſe haberent priuationes in apprehenſione animę ſicut ſe habent in ipſis rebus, iſta quæſtio nullius momenti eſſe uideretur: malum. n. ut in 1. lib.* habitum eſt, eſt priuatio boni: priuatio autem in rerum natura nihil (p. p. q. 48. ar. 1.) eſt aliud quàm carentia oppoſiti habitus. ſecundum hoc ergo idē eſſet triſtari de bono amiſſo, & de malo habito: ſed triſtitia eſt motus appetitus apprehenſionem ſequētis: in apprehenſione autem ipſa priuatio habet rationem cuiuſdā entis, unde dicitur ens rationis. & ſic malum cùm ſit priuatio, ſe habet per modum contrarii. Et ideo quantum ad motum appetitiuum differt utrū reſpiciat principalius malum coniunctum, vel bonum amiſſum. Et quia motus appetitus animalis hoc modo ſe habet in operib[us] animę, ſicut motus naturalis in rebus naturalib[us], ex conſideratione naturaliū motuum ueritas accipi poteſt. Si. n. accipiamus in motibus naturalibus acceſſum & receſſum, acceſſus per ſe reſpicit id quod eſt conueniens naturæ, receſſus autē per

ſe reſpicit id quod eſt contrariũ: ſicut graue per ſe recedit à loco ſuperiori, accedit autem naturaliter ad locum inferiorẽ. Sed ſi accipiamus cãm utriuſq; motus, ſ. grauitatem, ipſa grauitas ꝑ prius inclinat ad locum deorſum, q̃ retrahat à loco ſurſum, à quo recedit, ut deorſum tendat. Sic igitur cum triſtitia in moribus appetitiuis ſe habeat per modum fugæ vel receſſus, delectatio autem per modum proſecutionis uel acceſſus: ſicut delectatio per prius reſpicit bonum adeptum, quaſi proprium obiectum: ita triſtitia reſpicit malum coniunctum: ſed cauſa delectationis & triſtitiæ, ſ. amor, per prius reſpicit bonum, q̃ malum. Si ergo eo mõ quo obiectum eſt cauſa paſſionis, magis ꝓpriè eſt cã triſtitiæ uel doloris malum coniunctum, q̃ bonũ amiſſũ.

AD primum ergo dicendum, quòd ipſa amiſſio boni apprehenditur ſub ratione mali, ſicut & amiſſio mali apprehenditur ſub ratione boni. & ideo Auguſ. dicit dolorem prouenire ex amiſſione temporalium bonorum.

AD ſecundum dicendum, ꝙ delectatio & dolor ei contrarius reſpiciunt idem; ſed ſub contraria ratione: nam ſi delectatio eſt de præſentia alicuius, triſtitia eſt de abſentia eiuſdem. In uno autẽ contrariorum includitur priuatio alterius, ut patet in 10.* Metaphy. & inde eſt quòd triſtitia, quæ eſt de contrario, eſt quodãmodo de eodem ſub contraria ratione. li. 10. Me. tex. 15. to mo. 5.

AD tertium dicendum, quòd qñ ex una cauſa proueniunt multi motus, non oportet ꝙ oẽs principalius reſpiciãt illud quod principalius reſpicit eam: ſed primus tantum. vnuſquiſque autem aliorum principalius reſpicit illud, quod eſt ei conueniẽs ſecundum propriam rationem.

ARTICVLVS II.

Vtrum concupiſcentia ſit cauſa doloris.

AD SECVNDVM ſic ꝓceditur. Videtur quòd concupiſcentia nõ ſit cã doloris ſeu triſtitiæ. Triſtitia. n. per ſe reſpicit malum, ut * dictum eſt: concupiſcentia aũt eſt motus quidã appetitus in bonum: motus autem qui eſt in unũ contrarium, non eſt cauſa motus qui reſpicit aliud contrariũ. ergo cõcupiſcentia non eſt cã doloris. Inf. ar. 4. cor. * ar. pce.

¶ 2 Præterea, Dolor ſecundum * Dam. eſt de præſenti: cõcupiſcẽtia autem eſt de futuro. ergo concupiſcentia non eſt cauſa doloris. li. 2. orth. fidei, ca. 12. in fin.

¶ 3 Præterea, Id quod per ſe eſt delectabile, non eſt cauſa doloris, ſed concupiſcentia eſt ſecundum ſeipſam delectabilis, vt Philoſophus dicit in 1. * Rheto. ergo concupiſcentia non eſt cauſa doloris ſeu triſtitiæ. li. 1. rhe. ca. 11. cir ca princ.

SED contra eſt, q́d Agu. dicit in * Ench. Subintrantibus ignorãtia agendarum rerum, & concupiſcentia noxiarum, comites ſubinferuntur, error & dolor: ſed ignorantia eſt cauſa erroris. ergo concupiſcentia eſt cauſa doloris. tom. 6. * Auguſ. ench. ca. 24. in prI. tom. 3.

CONCLVSIO.

Concupiſcentia ſecundum propriam rationem aliquãdo doloris eſt cauſa, inquantum de retardatione boni concupiti, uel eius totali ablatione triſtamur: uniuerſalis autem cauſa doloris eſſe non poteſt.

RESPONDEO dicendum, quòd triſtitia eſt motus quidam appetitus animalis: motus autem appetitiuus habet, ſicut * dictum eſt, ſimilitudinem appetitus naturalis. cuius duplex cauſa aſſignari poteſt, una per modũ finis, alia ſicut vnde eſt principium motus, ſicut deſcenſionis corporis grauis cauſa ſicut finis, eſt locus deorſũ. principium autem motus eſt inclinatio ar. ꝓced.

clinatio naturalis, quæ eſt ex gra uitate. Cauſa autem motus appetitiui per modũ finis eſt eius obiectum. & ſic * ſuprà dictum eſt, quòd cauſa doloris ſeu triſtitiæ eſt malum coniunctum. cauſa autem ſicut vnde eſt principium talis motus, eſt interior inclinatio appetitus, qui quidem per prius inclinatur ad bonum, & ex cõſequenti ad repudiandum malum contrariũ: & ideo huiuſmodi motus appetitiui primum principiũ eſt amor, qui eſt prima inclinatio appetitus ad bonum conſequendum. Secũdum autem principiũ eſt odium, quod eſt inclinatio prima appetitus ad malum fugiendum: ſed quia concupiſcẽtia vel cupiditas eſt primus effectus amoris, quo maximè delectamur, ut * ſuprà dictum eſt: ideo frequenter † Auguſtinus cupiditatem vel concupiſcentiam pro amore ponit, vt * ſuprà dictum eſt. & hoc modo concupiſcentiam dicit eſſe uniuerſalem cauſam doloris, ſed ipſa concupiſcentia ſecundũ propriam rationem conſiderata eſt interdum cauſa doloris: omne enim quod impedit motum, ne perueniat ad terminum, eſt contrarium motui: illud autẽ, quod eſt contrarium motui appetitus, eſt contriſtans. & ſic per conſequens concupiſcentia fit cauſa triſtitiæ, inquãtum de retardatione boni concupiti, uel totali ablatione triſtamur: uniuerſalis autẽ cauſa doloris eſſe nõ poteſt: quia magis dolemus de ſubtractione bonorum præſentium, in quibus iam delectamur, ꝙ̃ futurorũ quæ concupiſcimus.

ar. præced.

ar.6.q.32 †li.14.de ci.Dei, c. 7. 8. & 9. * q.30.ar ti.2.ad 2.

AD primum ergo dicẽdum, ꝙ inclinatio appetitus ad bonũ cõſequendum eſt cauſa inclinationis appetitus ad malum fugiendum ſicut * dictum eſt: & ex hoc contingit, quòd motus appetitus, qui reſpiciunt bonum, ponuntur cauſa motuum appetitus, qui reſpiciunt malum.

In cor. ar.

AD ſecundum dicẽdum, quòd illud quod concupiſcitur, etſi realiter ſit futurum, eſt tamen quodammodo præſens inquantũ ſperatur. Vel põt dici, ꝙ licet bonũ concupitum ſit futurum, tñ impedimentum præſentialiter apponitur, quod dolorem cauſat.

AD tertium dicendum, quòd cõcupiſcẽtia eſt delectabilis quãdiu manet ſpes adipiſcendi quod concupiſcitur: ſed ſubtracta ſpe per impedimentum appoſitũ, concupiſcentia dolorem cauſat.

ARTICVLVS IIII.

Vtrum appetitus unitatis ſit cã doloris.

208

AD TERTIVM ſic proceditur. Videtur. ꝙ appetitus unitatis non ſit cauſa doloris. Dicit enim Philoſo. in 10. * Ethic. ꝙ hæc opinio qui poſuit repletionem eſſe cauſam delectationis, & inciſionem cauſã triſtitiæ, uidetur eſſe facta ex delectationibus & triſtitiis, ꝙ̃ ſunt circa cibum: ſed non omnis delectatio uel triſtitia eſt huiuſmodi. ergo appetitus unitatis nõ eſt cauſa vniuerſalis doloris, cùm repletio ad unitatem pertineat, inciſio uerò multitudinem inducat.

3 diſt.15. q.2.ar.3. q.1.co. * lib.10. eth c.3. I med.ca. tom.5.

¶ 2 Præterea, Quælibet ſeparatio unitati opponitur: ſi ergo dolor cauſaretur ex appetitu vnitatis, nulla ſeparatio eſſet delectabilis: quod patet eſſe falſum in ſeparatione omnium ſuperfluorũ.

¶ 3 Præterea, Eadem ratione appetimus cõiunctionem boni & remotionem mali: ſed ſicut coniunctio pertinet ad unitatẽ, cùm ſit unio quædam, ita ſeparatio eſt contrarium unitati. ergo appetitus unitatis non magis debet poni cauſa doloris, ꝙ̃ appetitus ſeparationis.

SED contra eſt, quòd Augu. dicit in tertio de * libe. arbitr. quòd ex dolore quem beſtiæ ſentiunt, ſatis apparet in regendis

lib. 3. de lib. arbi. c.23 poſt medium tom.1.

amandiſque ſuis corporibus, ꝙ ſint animæ appetentes vnitatis. Quid enim eſt aliud dolor. niſi q dam ſenſus diuiſionis uel corruptionis impatiens?

CONCLVSIO.

Sicut concupiſcentia uel cupiditas boni, eſt cauſa doloris: ita amor uel appetitus vnitatis eiuſdem eſt cauſa.

RESPONDEO dicendum, quòd eo modo, quo concupiſcentia vel cupiditas boni eſt cã doloris, etiam appetitus vnitatis vel amor cauſa doloris ponẽdus eſt: bonum.n.vniuſcuiuſq; rei in quadam unitate conſiſtit:prout.ſ.vnaquæq; res habet in ſe vnita illa, ex quibus cõſiſtit eius perfectio. vnde & Platonici poſuerunt vnũ eſſe principium ſicut & bonum. vnde naturaliter vnumquodque appetit unitatem ſicut & bonitatem, & propter hoc ſicut amor vel appetitus boni eſt cauſa doloris, ita etiam amor, uel appetitus vnitatis.

AD primum ergo dicẽdum, ꝙ non omnis unio perficit rationẽ boni, ſed ſolum illa, à qua dependet eſſe perfectum rei: & pp hoc etiam non cuiuslibet appetitus unitatis eſt cauſa doloris uel triſtitiæ, ut quidam opinabãtur, quorum opinionem ibi Philoſophus excludit per hoc, ꝙ quædam repletiones non ſunt delectabiles: ſicut repleti cibis non delectanẽ in ciborum ſumptione: talis.n repletio ſiue unio magis repugnaret ad perfectum eſſe: ꝙ ipſum cõſtitueret. vnde dolor non cauſaẽ ex appetitu cuiuslibet unitatis, ſed eius, in qua cõſiſtit perfectio naturę.

AD ſecundum dicendum, ꝙ ſeparatio poteſt eſſe delectabilis. vel inquantum remouetur illud quod eſt contrarium perfectioni rei, uel inquantum ſeparatio hẽt aliquam unionem adiunctã, puta ſenſibilis ad ſenſum.

AD tertium dicendum, quòd ſeparatio nociuorum & corrumpentium appetitur, inquantũ tollunt debitam vnitatem. vnde appetit⁹ huiuſmodi ſeparationis nõ eſt prima cauſa doloris, ſed magis appetitus unitatis.

ARTICVLVS IIII.

Vtrum poteſtas, cui non poteſt reſiſti, ſit cauſa doloris. 209

AD QVARTVM ſic proceditur. Videtur ꝙ poteſtas maior non debet poni cauſa doloris: quod.n.eſt in poteſtate agentis, nondum eſt præſens, ſed futurum: dolor autem ẽ de malo præſenti; ergo poteſtas maior non eſt cauſa doloris.

¶ 2 Præterea, Nocumentum illatum eſt cauſa doloris: ſed nocumentum poteſt inferri etiã à poteſtate minore: ergo poteſtas maior non debet poni cauſa doloris.

¶ 3 Præterea, Cauſæ appetitiuorum motuum ſunt interiores inclinationes animæ: poteſtas autẽ maior eſt aliquid exterius: ergo non debet poni cauſa doloris.

SED contra eſt, quod Aug. dicit in lib. de nat. * boni: In animo dolorem facit voluntas reſiſtens poteſtati maiori, in corpore dolorem facit ſenſus reſiſtẽs corpori potentiori. li. de nat. boni. ca. 20. nõ ꝓcul à pri. tom. 6.

CONCLVSIO.

Maior poteſtas, cui reſiſti non poteſt, eſt doloris cauſa, dũ mali corruptiui coniunctionem facit.

RESPONDEO dicendum, ꝙ ſicut* ſuprà dictum eſt; malum coniunctum eſt cauſa doloris, vel triſtitiæ per modum obiecti. Id ergo quod eſt cauſa coniunctionis mali, debet poni cauſa doloris uel triſtitiæ. manifeſtum eſt autem hoc eſſe contra inclinationẽ appetitus, vt malo præſentialiter inhæreat: quod autem eſt contra inclinationem alicuius, nunquã aduenit ei niſi per actionem alicuius ar. 1. huius quæſt.

cuius fortioris: & ideo poteſtas maior ponitur eſſe cauſa doloris ab * Auguſtino. Sed ſciẽdum eſt, quòd ſi poteſtas fortior intãtum inualeſcat, quòd mutet contrariam inclinationẽ in inclinationem propriam, iam non erit aliqua repugnantia vel violentia, ſicut quando agens fortius, corrũpendo corpus graue, aufert ei inclinationem, qua tẽdit deorſum: & tunc ferri ſurſum non eſt ei violentum, ſed naturale. Sic igitur, ſi aliqua poteſtas maior intãtum inualeſcat, quòd auferat inclinationem voluntatis vel appetitus ſenſitiui, ex ea nõ ſequitur dolor vel triſtitia, ſed tunc ſolum ſequitur, quando remanet inclinatio appetitus in contrarium. & inde eſt, quòd * Auguſtinus dicit quòd voluntas reſiſtens poteſtati fortiori cauſat dolorem: ſi enim non reſiſteret, ſed cederet conſentiendo, non ſequeretur dolor, ſed delectatio.

* loco in argu. Sed cõtra, citato.

li. de nat. boni ca. 20. nõ procul à pri. tomo 6.

AD primum ergo dicendum, quòd maior poteſtas dolorẽ cauſat, non ſecundum quod eſt agẽs in potentia, ſed ſecundum quod eſt agens actu, dum ſcilicet facit coniunctionem mali corruptiui.

AD ſecundum dicendum, ꝙ nihil prohibet aliquam poteſtatem, quæ non eſt maior ſimpliciter, eſſe maiorem quãtum ad aliquid: & ſecundum hoc aliquod nocumentum inferre poteſt. Si autem nullo modo maior eſſet, nullo modo poſſet nocere, vnde non poſſet cauſam doloris inferre.

AD tertium dicendum, quòd exteriora agẽtia poſſunt eſſe cauſa motuum appetitiuorũ inquantum cauſant præſentiam obiecti: & hoc modo poteſtas maior ponitur cauſa doloris.

QVÆST. XXXVII.

De effectibus doloris vel triſtitiæ, in quatuor articulos diuiſa.

DEINDE conſiderandum eſt de effectibus doloris vel triſtitiæ.

¶ Et circa hoc quæruntur quatuor.

¶ Primo, vtrum dolor auferat facultatem addiſcendi.

¶ Secundo, vtrum aggrauatio animi ſit effectus triſtitiæ vel doloris.

¶ Tertio, vtrum triſtitia vel dolor debilitet omnem operationem.

¶ Quarto, vtrum triſtitia noceat corpori magis, quàm aliæ paſſiones animæ.

ARTICVLVS I.

Vtrum dolor auferat facultatem addiſcendi. 210

AD PRIMVM ergo ſic proceditur. Videtur ꝙ dolor non auferat facultatẽ addiſcendi. Dicitur enim Iſaiæ 26. Cùm feceris iudicia tua in terra, iuſtitiam diſcent omnes habitatores orbis. & infrà, In tribulatione murmuris doctrina tua eis. Sed ex iudicijs Dei & tribulatione ſeqtur dolor ſeu triſtitia in cordibus hominũ: ergo dolor vel triſtitia non tollit, ſed magis auget facultatem addiſcendi.

¶ 2 Præterea, Iſa. 28. dicitur: Quem docebit ſcientiam, & quẽ intelligere faciet auditum? Ablactatos à lacte, auulſos ab uberibus; id eſt à delectationibus. Sed dolor & triſtitia maximè tollunt delectationes: impedit enim triſtitia omnẽ delectationem, vt dicitur in 7. * Ethic. Et Eccleſ. xj. dicitur, quòd malitia vnius horæ obliuionem facit luxuriæ maximæ. ergo dolor non tollit, ſed magis præbet facultatem addiſcendi.

l. 7. eth. c. 14. circa pri. to. 5.

¶ 3 Præ-

¶ 3 Præterea, Triſtitia inte-
rior præeminet dolori exteriori,
q.35.ar.7 vt * ſuprà dictum eſt: ſed ſimul
cum triſtitia poteſt homo addi-
ſcere. ergo multo magis ſimul cũ
dolore corporali.

SED contra eſt, quod Augu.
li.1. ſoli- dicit in 1. * Soliloq. Quanquam
loq. c.12. acerrimo dolore dẽtium his die-
circa me bus torquerer, non quidem ſine-
diũ, to.1. bar animo uoluere niſi ea, quæ
iam fortè didiceram, addiſcen-
do autem penitus impediebar, ad
quod mihi tota intentione ani-
mi opus erat.

CONCLVSIO.

Dolor intenſus quoniam animi intentionem ad ſe trahit, non modo diminuit, verum ſæpenumero aufert omnem addiſcendi uoluntatem & facultatem.

RESPONDEO dicendum,
quòd quia omnes potentiæ ani-
mæ in vna eſſentia animæ radi-
cantur, neceſſe eſt quòd quando
intentio animæ vehementer tra-
hitur ad operationem vnius po-
tentiæ, retrahatur ab operatione
alterius: vnius enim animæ non
poteſt eſſe niſi vna intentio & pp
hoc ſi aliquid ad ſe trahat totam
intentionem animę vel magnam
partem ipſius, nõ compatitur ſe-
cum aliquid aliud quod magnã
attentionem requirat. manifeſtũ
eſt autem quòd dolor ſenſibilis
maximè trahit ad ſe intẽtionem
animæ, quia naturaliter vnum-
quodque tota intentione tendit
ad repellendum cõtrarium, ſicut
etiam in rebus naturalibus appa
ret. Similiter etiam manifeſtum
eſt, ꝙ ad addiſcendum aliquid de
nouo, requiritur ſtudium, & co-
natus cum magna intentione, vt
patet per illud quod dicitur Pro-
uer. 2. Si quæſieris ſapientiã quaſi
pecuniã, & ſicut theſauros effo-
deris eam, tunc intelliges diſci-
plinã. Et ideo ſi ſit dolor intẽſus,
impeditur homo ne tunc aliquid
addiſcere poſſit: & tantum poteſt
intendi, ꝙ nec etiã inſtante dolo-
re poteſt homo aliquid cõſidera-
re etiã quod prius ſciuit, in hoc
tamẽ attenditur diuerſitas ſcd̃m
diuerſitatẽ amoris, quẽ homo ha
bet ad addiſcendũ vel conſiderã-
dũ, quia quãto maior fuerit, ma-
gis retinet intentionẽ animi, ne
omnino feratur ad dolorem.

AD primum ergo dicendũ, ꝙ
triſtitia moderata, quæ excludit
euagationem animi, poteſt con-
ferre ad diſciplinam ſuſcipiendã,
& præcipuè eorum, per quæ ho-
mo ſperat ſe poſſe à triſtita libe-
rari. & hoc modo in tribulatione
murmuris homines doctrinã Dei
magis recipiunt.

AD ſecundum dicendum, ꝙ
tam delectatio, quàm dolor in-
quãtùm ad ſe trahunt animæ in-
tentionẽ impediunt cõſideratio-
nem rationis. vnde in 7. * Ethic. *l.7.eth.c.*
dicitur, quòd impoſſibile eſt in ip *11.nõ p-*
ſa delectatione venereorum ali- *cul à fin.*
quid intelligere. ſed tamen ma- *tomo 5.*
gis trahit ad ſe intentionem ani-
mæ dolor, quàm delectatio. ſicut
etiam videmus in rebus natura-
libus, quòd actio corporis natu-
ralis magis intenditur in con-
trarium: ſicut aqua calefacta ma
gis patitur à frigido, vt fortius
congeletur. ſi ergo dolor ſeu tri-
ſtitia fuerit moderata, per acci-
dens poteſt conferre ad addiſcen
dum inquantum aufert ſuperabũ
dantiam delectationum, ſed per
ſe impedit, & ſi intendatur, tota-
liter aufert.

AD tertium dicendum, quòd
dolor exterior accidit ex læſione
corporali, & ita magis habet trãſ-
mutationem corporalem adiun-
ctam, quàm dolor interior: qui
tamen eſt maior ſecundum illud
quod eſt formale in dolore, quod
eſt ex parte animæ. & ideo dolor
corporalis magis impedit contẽ-
plationem, quæ requirit omni-
modam quietem, quàm dolor in-
terior:

terior:& tamen etiam dolor in-
terior ſi multum intendatur, ita
trahit intentionem, vt non poſſit
homo de nouo aliquid addiſce-
re. vnde & Greg. ꝑꝑ triſtitiã in-
termiſit Ezechielis expoſitionẽ.

ARTICVLVS II.

Vtrum aggrauatio animi ſit ef-
211 *fectus triſtitiæ vel doloris.*

AD SECVNDVM ſic pro-
ceditur. Videtur, quòd ag
grauatio animi non ſit ef
fectus triſtitiæ: dicit enim Apo-
ſtolus 2. ad Corinth. 7. Ecce hoc
ipſum contriſtari vos ſecundum
Deum, quantam in vobis opera-
tur ſolicitudinem, ſed defenſio-
nem, ſed indignationem, &c. ſed
ſolicitudo & indignatio ad quã-
dam erectionem animi pertinẽt,
quæ aggrauationi opponitur. nõ
ergo aggrauatio eſt effectus tri-
ſtitiæ.

¶ 2 Præterea, Triſtitia dele-
ctationi opponitur, ſed effectus
delectationis eſt dilatatio, cui nõ
opponitur aggrauatio, ſed conſtri
ctio. ergo effectus triſtitiæ nõ de-
bet poni aggrauatio.

¶ 3 Præterea, Ad triſtitiam
pertinet abſorbere, vt patet per il
lud quod Apoſtolus dicit 2. ad Co
rin. 2. Ne fortè abundantiori tri-
ſtitia abſorbeatur, qui eſt eiuſmo
di. ſed quod aggrauatur non ab-
ſorbetur, quinimo ſub aliquo põ
deroſo deprimitur: quod autem
abſorbetur, intra abſorbens in-
cluditur. ergo aggrauatio nõ de-
bet poni effectus triſtitiæ.

* Gr. l.4. cap.12. † Dam. l. 2. de fid. c.14.

SED contra eſt, quod Gre.*
Niſſen. & Damaſ.† ponunt triſti-
tiam aggrauantem.

CONCLVSIO.

*Triſtitia cùm ex malo præſenti
contingat, maximè animum
aggrauat, & quandoque ani
mi & corporis motũ impedit.*

RESPONDEO dicendum,
quòd effectus paſſionum animæ
quãdoq; metaphoricè nominanẽ
ſcd'm ſimilitudinẽ ſenſibiliũ cor-
porũ, eo ꝙ motus appetitus ani-
malis ſunt ſimiles inclinationi-
bus appetitus naturalis. & per
hunc modum feruor attribuitur
amori, dilatatio delectationi, &
aggrauatio triſtitiæ. Dicitur eñ
homo aggrauari ex eo, ꝙ aliquo
pondere impeditur à proprio mo
tu. manifeſtum eſt autẽ ex * præ- q.36. a.1.
dictis, quòd triſtitia contingit ex
aliquo malo præſenti, quod qui-
dem ex hoc ipſo quod repugnat
motui voluntatis, aggrauat ani-
mum, inquãtum impedit ipſum
ne fruatur eo quod vult: & ſi qui-
dem non ſit tanta vis mali contri
ſtantis, vt auferat ſpem euadẽdi,
licet animus aggrauetur quantũ
ad hoc, quòd in præſenti non po-
titur eo quod vult, remanet ta-
men motus ad repellendum no-
ciuum contriſtans. Si vero ſuper-
excreſcat vis mali in tantum, vt
ſpem euaſionis excludat, tũc ſim
pliciter impeditur etiã interior
motus animi anguſtiati, vt neq;
hac, neque illac diuertere valeat:
& quãdoque etiã impeditur exte
rior motus corporis, ita quòd re-
maneat homo ſtupidus in ſeipſo.

AD primum ergo dicendum,
quòd illa erectio animi prouenit
ex triſtitia, quæ eſt ſecũdum Deũ
propter ſpem adiunctam de re-
miſſione peccati.

AD ſecundum dicendum, ꝙ
quantum ad motum appetitiuũ
pertinet, ad idem refertur conſtri
ctio & aggrauatio: ex hoc enim
quòd aggrauatur animus, vt ad
exteriora liberè progredi nõ poſ
ſit, ad ſeipſum retrahitur quaſi
conſtrictus.

AD tertium dicendum, quòd
triſtitia abſorbere hominem dici-
tur, quando ſic totaliter vis con-
triſtantis mali afficit animum, vt
omnẽ ſpem euaſionis excludat:
& ſic etiam eodem modo aggra-
uat & abſorbet: quædam enim
ſe conſequunẽ in his q̃ metapho-
ricè dicunẽ quę ſibi repugnare vi
dentur.

dentur, ſi ſecundum proprietatē accipiantur.

ARTICVLVS III.

Vtrum triſtitia vel dolor debilitet omnem operationem.

212

Inf.q.36. ar.3.ad 3 & qō.59. arti.3. ad ſcd̄m. AD TERTIVM ſic proceditur. Videtur quòd triſtitia non impediat omnē operationem. Solicitudo enim ex triſtitia cauſatur, vt patet per au-

* ar. præce. arg.1. ctoritatem Apoſtoli * inductam: ſed ſolicitudo adiuuat ad bene operandum. Vnde Apoſtolus dicit 2. ad Tim. 2. Solicitè cura teipſum exhibere operarium incōfuſibilem. ergo triſtitia non impedit operationem, ſed magis adiuuat ad bene operandum.

¶ 2 Pręterea, Triſtitia cauſat in multis concupiſcentiam, vt dicitur in 7. Ethic. ſed concupiſcentia facit ad intēſionem operationis: ergo & triſtitia.

¶ 3 Pręterea, Sicut quædam operationes propriæ ſunt gaudentium, ita etiam quædam operationes his qui contriſtantur, ſicut lugere: ſed vnumquodque augetur ex ſibi conuenienti. ergo aliquæ operationes non impediuntur, ſed meliorantur propter triſtitiam.

l.10. eth. c.4. to. 5. SED contra eſt, quod Philoſophus dicit in 10. * Ethi. quòd delectatio perficit operationem, & econuerſo triſtitia impedit.

CONCLVSIO.

Operatio ſi conferatur ad triſtitiam vt obiectum, maximè ex ea impeditur; ſi verò comparetur ad illam vt effectus magis augetur & perficitur.

art.præc. RESPONDEO dicēdum, ꝙ ſicut iam * dictū eſt triſtitia quandoque non ita aggrauat vel abſorbet animum, vt omnem motum interiorem & exteriorem excludat: ſed aliqui motus quandoq; ex ipſa triſtitia cauſantur. Sic ergo operatio ad triſtitiam dupliciter poteſt comparari. Vno modo ſicut ad id, de quo eſt triſtitia: & ſic triſtitia quamlibet operationem impedit; nunquam enim illud quod cum triſtitia facimus, ita bene facimus, ſicut illud qđ facimus cum delectatione vel ſine triſtitia. cuius ratio eſt, quia voluntas eſt cauſa operationis humanæ. vnde quando operatio eſt, de qua aliquis contriſtatur, neceſſe eſt quòd actio debilitetur. Alio modo cōparatur operatio ad triſtitiam ſicut ad principium & ad cauſam, & ſic neceſſe eſt, quòd operatio talis ex triſtitia augeatur, ſicut quāto aliquis magis triſtatur de re aliqua, tanto magis conatur ad expellēdam triſtitiā, dummodo remaneat ſpes expellendi: alioquin nullus motus vel operatio ex triſtitia cauſaretur: Et per hoc patet reſponſio ad obiecta.

ARTICVLVS IIII.

Vtrū triſtitia magis noceat corpori, quàm aliæ animæ paſſiones. 213

AD QVARTVM ſic proceditur. Videtur ꝙ triſtitia non inferat maximè corpori nocumentum: triſtitia. n. habet eſſe ſpirituale in anima. ſed ea quæ habent tantum eſſe ſpirituale, non cauſant tranſmutationem corporalem, ſicut patet de intentionibus colorum, quæ ſunt in aëre, à quibus nullum corpus coloratur. ergo triſtitia non facit aliquid corporale nocumentum. Inf.q.41. art. 1.co. Et 4. diſt. 15. qō. 2. ar.3. q.2. cor.

¶ 2 Præterea, Si facit aliquod corporale nocumentum, hoc non eſt niſi inquantum habet corporalem tranſmutationem adiunctam: ſed corporalis tranſmutatio inuenitur in omnibus animæ paſſionibus, vt * ſuprà dictū eſt. q.21. art. 2. ad 3. ergo non magis triſtitia quàm aliæ

aliæ animæ paſſiones, corpori nocet.

¶ 3 Præterea, Philoſophus dicit in 7.* Eth. quòd iræ & concupiſcentiæ quibuſdam inſanias faciunt, quod videtur eſſe maximũ nocumentum, cùm ratio ſit excellentiſſimum eorum quæ ſunt in homine: deſperatio etiã videtur eſſe magis nociua quàm triſtitia, cùm ſit cauſa triſtitiæ. ergo triſtitia non magis nocet corpori, quàm aliæ animæ paſſiones. l.7.eth.c. 3.cir.me. tomo 5.

SED contra eſt, quod dicitur Prouerb. 17. Animus gaudens ætatem floridam facit, ſpiritus triſtis exſiccat oſſa. Et Prouerb. 25. Sicut tinea veſtiméto, & vermis ligno, ita triſtitia viri nocet cordi. Et Eccleſ. 38. A triſtitia feſtinat mors.

CONCLVSIO.

Triſtitia magis corpori nocet, q̃ aliæ animi paſſiones, cùm vitalem cordis motum impediat.

RESPONDEO dicendum, quòd triſtitia inter omnes animę paſſiones magis corpori nocet, cuius ratio eſt: quia triſtitia repugnat humanæ vitæ quantum ad ſpeciem motus ſui, & non ſolum quantum ad menſuram ſeu quãtitatem, ſicut aliæ animæ paſſiones. Conſiſtit enim humana vita in quadam motione, quæ à corde in cætera membra diffunditur: quæ quidem motio conuenit naturæ humanæ ſecundum aliquã determinatam menſuram. Si ergo iſta motio procedat vltra menſuram debitam, repugnabit humanæ vitæ ſecundum quantitatis menſuram, non autem ſecundum ſimilitudinem ſpeciei. Si autem impediatur proceſſus huius motionis, repugnabit vitæ ſecundum ſuam ſpeciem. Eſt autem attendendum in omnibus animę paſſionibus, quòd tranſmutatio corporis quæ eſt in eis materialis, eſt conformis & proportionata motui appetitus, qui eſt formalis, ſicut in omnibus materia proportionatur formæ. Illæ ergo animæ paſſiones, quæ important motum appetitus ad perſequendum aliquid, non repugnant vitali motioni ſecundum ſpeciem, ſed poſſunt repugnare ſecũdum quantitatem, vt amor, gaudium, deſideriũ, & huiuſmodi. & ideo iſta ſecundum ſpeciem ſuam iuuant naturam corporis: ſed propter exceſſum poſſunt nocere. paſſiones autem, quæ important motum appetitus, cum fuga vel retractione quadam repugnãt vitali motioni, non ſolum ſecundũ quantitatem, ſed etiam ſecundũ ſpeciem motus. & ideo ſimpliciter nocent, ſicut timor & deſperatio, & præ omnibus triſtitia, quæ aggrauat animum ex malo præſenti, cuius eſt fortior impreſſio, quàm futuri.

AD primum ergo dicendum, quòd quia anima naturaliter mouet corpus, ſpiritualis motus animæ naturaliter eſt cauſa tranſmutationis corporalis, nec eſt ſimile de ſpiritualibus intentionibus, quæ non habent naturaliter ordinem mouendi alia corpora, quæ non ſunt nata moueri ab anima.

AD ſecundũ dicendum, quòd aliæ paſſiones habent tranſmutationem corporalem conformem, ſecundum ſuam ſpeciem motioni uitali, ſed triſtitia contrariam, vt ſupra * dictum eſt. In cor. ar.

AD tertium dicendum, quòd ex leuiori cauſa impeditur vſus rationis, quàm corrumpatur vita, cùm videamus multas ęgritudines vſum rationis tollere, quæ nondum adimunt vitã: & tamen timor & ira maximè nocumentũ corporale afferunt ex permixtione triſtitiæ propter abſentiã eius, quod cupitur. Ipſa etiam triſtitia quandoque rationem aufert, ſicut patet in his qui propter dolorem in melancholiam vel in maniam incidunt.

QVÆ-

QVÆSTIO XXXVIII.

De remedijs triſtitiæ, ſeu doloris in quinque articulos diuiſa.

DEINDE conſiderãdum eſt de remedijs doloris, ſeu triſtitiæ.

¶Et circa hoc quærunt̃ quinque.

¶ Primo, vtrum dolor vel triſtitia mitigetur per quamlibet delectationem.

¶ Secundo, vtrum mitigetur per fletum.

¶ Tertio, vtrum per compaſſionem amicorum.

¶ Quarto, vtrum per contemplationem veritatis.

¶ Quinto, vtrum per ſomnum & balnea.

ARTICVLVS I.

Vtrũ dolor vel triſtitia mitigetur per quamlibet delectationem.

214

Su. q. 35. ar. 4 ad 2 & 3. & infra. ar. 4. cor. & ar. 5. ꝑ 10. & q. 48. ar. 1 & 3. q. 46 ar. 8. ad 2 & 1. Cor. 7. co. 3. * l. 2. c. 3. † qõ. 15. art. 4.

AD PRIMVM ſic proceditur. Videtur quòd nõ quælibet delectatio mitiget quemlibet dolorem, ſeu triſtitiam: non enim delectatio triſtitiam mitigat niſi inquantum ei contrariatur: medicinæ enim ſunt per contraria, vt dicitur in ſecundo * Eth. ſed non quælibet delectatio contrariatur cuilibet triſtitiæ, vt † ſuprà dictum eſt. ergo non quælibet delectatio mitigat quamlibet triſtitiam.

* l. 9. eth. c. 4. nõ lõgè à fine.

¶ 2 Pręterea, Illud quod cauſat triſtitiam, non mitigat triſtitiã: ſed aliquæ delectationes cauſant triſtitiam: quia vt dicitur in 9. * Ethic. Malus triſtatur quoniã delectatus eſt. non ergo omnis delectatio mitigat triſtitiam.

† Aug. 4. cõf. c 7. ĩ ſi. to. 1.

¶ 3 Præterea, Augu. Dicit in 4. † Conf. quòd ipſe fugit de patria, in qua cõuerſari ſolitus erat cum amico ſuo iam mortuo: nimis eum quærebant oculi eius, vbi eum videre ſolebant. ex quo accipi poteſt, quòd illa in quibus nobis amici mortui vel abſentes communicauerunt, efficiũtur nobis de eorũ morte vel abſentia dolẽtibus oneroſa: ſed maximè cõmunicauerunt nobis in delectationibus. ergo ipſæ delectationes efficiuntur nobis dolẽtibus oneroſę: non ergo quælibet delectatio mitigat quamlibet triſtitiam.

l. 7. eth. c. vlti. poſt me. & li. 10. ca. 5. tomo 5.

SED contra eſt, quòd Philoſophus dicit in 7. * Ethico. quòd expellit delectatio triſtitiam, & quæ contraria, & quæ contingẽs, ſi ſit fortis.

CONCLVSIO.

Quoniam omnis delectatio omni triſtitia aliquo modo, nempe ſecũdum genus cõtrariatur; idcirco qualibet triſtitia per quamlibet delectationem mitigari & imminui poteſt.

* q. 35.

RESPONDEO dicendum, quòd ſicut ex * prædictis patet, delectatio eſt quædam quies appetitus in bono conuenienti, triſtitia autem eſt ex eo quod repugnat appetitui, unde ſicut ſe habet delectatio ad triſtitiã in motibus appetitiuis; ſic ſe hẽt in corporibus quies ad fatigationem, quæ accidit ex aliqua tranſmutatione innaturali; nam & ipſa triſtitia fatigationem quandã, ſeu ægritudinem appętitiuæ virtutis importat. Sicut igitur quęlibet quies corporis remediũ affert cõtra quamlibet fatigationem ex quacunque cauſa innaturali ꝓuenientem, ita quælibet delectatio remedium affert ad mitigandam quãlibet triſtitiam ex quocunque procedat.

q. 35. ar. 4 ad 2.

AD primum ergo dicendum, quòd licet non omnis delectatio contratietur omni triſtitię ſecundum ſpeciem: contrariatur tamẽ ſecundum genus, vt * ſuprà dictũ eſt, & ideo ex parte diſpoſitionis ſubiecti quælibet triſtitia ꝑ quãlibet delectationẽ mitigari põt.

AD

AD ſecundum dicendum, ꝙ delectationes malorum nõ cauſant triſtitiam in præſenti, ſed in futuro, inquantum ſcilicet mali pœnitent de malis, de quibus lętitiam habuerunt: & huic triſtitiæ ſubuenitur per contrarias delectationes.

AD tertium dicendum, quòd quando ſunt duæ cauſæ ad contrarios motus inclinantes, vtraq; alteram impedit, & tamen illa finaliter uincit, quæ fortior eſt & diuturnior. In eo autem, qui triſtatur de his in quibus ſimul cũ amico mortuo vel abſente delectari conſueuit, duæ cauſæ in contrarium inducentes inueniuntur. Nam mors vel abſentia amici recogitata inclinat ad dolorem: bonum autem præſens inclinat ad delectationem. vnde vtrumque per alterum minuitur ſed tamẽ quia fortius mouet ſenſus pręſentis quàm memoria pręteriti, & amor ſui ipſius quàm amor alterius diuturnius manet: inde eſt quòd finaliter delectatio triſtitiam expellit. Vnde poſt pau ca ſubdit idem * Augu. quòd priſtinis generibus delectationum cedebat dolor eius. li. 4. cõf. cap. 8. parũ à prin. tomo 1.

ARTICVLVS II.

Vtrum dolor vel triſtitia mitigetur per fletum.

215 Pſal. 41. co. 3.

AD SECVNDVM ſic procedit. Videt, ꝙ fletus non mitiget triſtitiã. Null' n. effectus diminuit ſuã cãm: ſed fletus vel gemitus eſt effectus triſtitiæ. ergo non minuit triſtitiam.

¶ 2 Præterea, Sicut fletus vel gemitus eſt effectus triſtitiæ, ita riſus eſt effectus lætitiæ. ſed riſus non minuit lætitiam: ergo fletus non mitigat triſtitiam.

¶ 3 Præterea, In fletu repræſentatur nobis malũ contriſtans: ſed imaginatio rei cõtriſtãtis auget triſtitiã, ſicut imaginatio rei delectantis auget lætitiã. ergo videt, quòd fletus non mitiget triſtitiã.

SED cõtra eſt, qđ Au. dicit in 4.* Conf. ꝙ qñ dolebat de morte amici, in ſolis gemitib' & lachrymis erat ei aliquantula requies. li. 4. conf. c. 4. in fi. & c. 7. parũ ante me. to. 1.

CONCLVSIO.

Quia per fletum & gemitum animi intentio, quæ eſt circa malum ad exteriora diffunditur, fletus quoque & gemitus dolorem & triſtitiam naturaliter minuunt.

RESPONDEO dicendũ, ꝙ lachrymæ & gemitus naturaliter mitigãt triſtitiã; & hoc duplici ratione. Primo quidẽ, qa oẽ nociuũ interius clauſum magis affligit: qa magis multiplicat intẽtio aiæ circa ipſum, ſed qñ ad exteriora diffundit, tũc animæ intentio ad exteriora quodãmodo diſgregat, & ſic interior dolor minuit. & pp hoc homines qui ſunt in triſtitijs, exterius ſuam triſtitiã manifeſtant vel fletu, aut gemitu, vel etiã verbo, mitigat triſtitia. Secũdo, qa ſemper operatio conueniẽs homini ſcdm diſpoſitionẽ, in qua eſt, ſibi eſt delectabilis: fletus aũt & gemitus ſunt quædã operationes cõuenientes triſtato vel dolẽti, & ideo efficiunt eis delectabiles. Cũ igit oĩs delectatio aliquali ter mitiget triſtitiã vel dolorem, vt * dictum eſt, ſequit ꝙ per planctũ & gemitũ triſtitia mitigetur. ar. p̃c.

AD pimum ergo dicendũ, ꝙ ipſa habitudo cauſæ ad effectũm contrariat habitudini contriſtantis ad contriſtatũ: nã oĩs effectus eſt conueniens ſuæ cauſæ, & per cõſequens eſt ei đlectabilis, cõtriſtans aũt cõtrariatur cõtriſtato. & ideo effectus triſtitiæ hẽt contrariã habitudinẽ magis ad contriſtatũ, q̃ contriſtãs ad ipſũ. & pp hoc mitigatur triſtitia per effectũ triſtitię rõne cõtrarietatis prædictę.

AD

AD ſecundum dicendum, ꝙ habitudo effectus ad cauſam eſt ſimilis habitudini delectantis ad delectatum: quia vtrobique conuenientia inuenitur. omne autẽ ſimile auget ſuum ſimile: & ideo per riſum & alios effectus lętitię augetur lætitia, niſi fortè per accidens propter exceſſum.

AD tertium dicendum, quòd imaginatio rei contriſtantis, quãtum eſt de ſe, nata eſt augere triſtitiam: ſed ex hoc ipſo quòd homo imaginatur, quod facit illud quod conuenit ſibi ſecundum talem ſtatum, conſurgit inde quædam delectatio. & eadem ratione ſi alicui ſubrepat riſus in ſtatu in quo uidetur ſibi eſſe lugendũ, ex hoc ipſo dolet tanquam faciat idquod non conuenit, vt Tullius dicit in 3. de Tuſcul. quæſtionibus.

ARTICVLVS III.

Vtrum dolor & triſtitia mitigẽtur per compaſſionem amicorum.

216

Iob. 2. fi. & ca. 16. co.1.fi.et Ro.13.le. 3.cõ. 3.

*l.7.cõf. c.4. parũ à prin. & li. 8. c. 4. tomo 1.

AD TERTIVM ſic proceditur. Videtur quod dolor amici compatientis non mitiget triſtitiam. Cõtrariorum enim contrarij ſunt effectus: ſed ſicut Aug. dicit 7.* Confeſſ. Quando cum multis gaudetur, in ſingulis vberius eſt gaudium: quia feruere faciunt ſe, & inflammantur ex alterutro. ergo pari ratione quando multi ſimul triſtantur, videtur quod ſit maior triſtitia.

†lib.4.c. 10.in pri. to.1.

¶ 2 Præterea, Hoc reqrit amicitia, vt amoris vicem quis rependat, vt Auguſt. dicit 4.† Confeſſ. ſed amicus condolens dolet de dolore amici dolentis. ergo ipſe dolor amici condolentis eſt cauſa amico prius dolẽti de proprio malo alterius doloris, & ſic duplicato dolore, videtur triſtitia creſcere.

¶ 3 Præterea, Omne malum amici eſt contriſtans, ſicut & malum proprium: nam amicus eſt alter ipſe. ſed dolor eſt quoddam malum, ergo dolor amici condolentis auget triſtitiam amico cui condoletur.

SED contra eſt, quod Philoſophus dicit in 9.* Eth. quòd in triſtitijs amicus condolens conſolatur. l.9.eth.c. 11. ante me.to. 5.

CONCLVSIO.

Quoniã ex hoc ꝙ amici nobis cõpatiuntur, delectationem capimus: idcirco per compaſſionem amicorum, naturaliter dolor & triſtitia minuuntur.

RESPONDEO dicendũ, ꝙ naturaliter amicus condolens in triſtitijs eſt cõſolatiuus, cuius duplicem rationem tangit Philoſophus in 9.* Ethi. Quarum prima eſt, quia cùm ad triſtitiam pertineat aggrauare, habet rationem cuiuſdam oneris, à quo aliquis aggrauatus alleuiari conat. cùm ergo aliquis videt de ſua triſtitia alios cõtriſtatos, fit ei quaſi quędã imaginatio, ꝙ illud onus alij cum ipſo ferant, quaſi conantes ad ipſum ab onere alleuiandum, & ideo leuius fert triſtitiæ onus, ſicut etiam in portãdis oneribus corporalibus contingit. Secunda ratio & melior eſt, quia per hoc quòd amici cõtriſtantur ei, percipit ſe ab eis amari, quod eſt delectabile, vt * ſuprà dictum eſt. vnde cùm omnis delectatio mitiget triſtitiam (ſicut * ſuprà dictum eſt) ſequitur, quòd amicus condolens triſtitiam mitiget.

l.9.eth.c. 11. ante me.to. 5.

q.32.ar.5

* ar.1.huius q.

AD primum ergo dicendum, quòd in vtroque amicitia manifeſtatur, ſcilicet & quòd congaudet gaudenti, & quòd condolet dolenti. & ideo vtrunque ratione cauſæ redditur delectabile.

AD ſecundum dicendum, ꝙ ipſe dolor amici ſecundũ ſe contriſtaret, ſed conſideratio cauſæ eius,

eius, quæ eſt amor, magis delectat. Et per hoc patet reſponſio ad TERTIVM.

ARTICVLVS IIII.

Vtrum per contemplationem veritatis dolor & triſtitia mitigentur.

217

AD QVARTVM ſic proceditur. Videtur quòd contemplatio veritatis non mitiget dolorem: dicitur enim Eccleſ. 1. qui addit ſcientiam, addit & dolorẽ. ſed ſcientia ad contemplationem veritatis pertinet. non ergo contemplatio veritatis mitigat dolorem.

¶ 2 Præterea, Contemplatio veritatis ad intellectum ſpeculatiuũ pertinet: ſed intellectus ſpeculatiuus non mouet, vt dicitur in 3. * de anima. cùm igitur gaudium & dolor ſint quidam motus animi, videtur quòd contemplatio veritatis nihil faciat ad mitigationem doloris.

l. 3. de aia te. 58. t. 2.

¶ 3 Præterea, Remediũ ægritudinis apponendum eſt vbi eſt ægritudo: ſed contemplatio veritatis eſt in intellectu, non ergo mitigat dolorem corporalẽ, qui eſt in ſenſu.

SED contra eſt, quòd Aug. dicit in 1. * Soliloq. Videatur mihi, ſi ſe ille mentibus noſtris veritatis fulgor aperiet, aut non me ſenſurum fuiſſe illum dolorem, aut certè pro nihilo toleraturum.

li. 1. ſoliloq. c. 12. parum à me. to. 1.

CONCLVSIO.

Cùm in veritatis contemplatione maxima conſiſtat delectatio, per veritatis contemplationem triſtitiam & dolorem mitigari neceſſarium eſt.

RESPONDEO dicẽdum, ſicut * ſuprà dictum eſt, quòd in contemplatione veritatis maxima delectatio conſiſtit: omnis autem delectatio dolorem mitigat, vt * ſuprà dictũ eſt & ideo contemplatio veritatis mitigat triſtitiam vel dolorem, & tanto magis quãto perfectius aliquis eſt amator ſapientiæ, & ideo homines ex contemplatione diuina, & futuræ beatitudinis in tribulationibus gaudent, ſecundum illud Iacobi 1. Omne gaudium exiſtimate fratres mei, cùm in tentationes varias incideritis, & quod eſt amplius, etiam inter corporis cruciatus huiuſmodi gaudium inuenitur: ſicut Tiburtius martyr cum nudatis plantis ſuper ardentes prunas incederet, dixit, Videtur mihi quòd ſuper roſeos flores incedam in nomine Ieſu Chriſti.

q. 31. ar. 5. art. præc. & arti. 1. huius q.

AD primum ergo dicendum, quod qui addit ſcientiam, addit dolorem, vel propter difficultatẽ & defectum inueniendæ veritatis, vel propter hoc quòd per ſciẽtiam homo cognoſcit multa quæ voluntati contrariantur: & ſic ex parte rerum cognitarum ſcientia dolorem cauſat; ex parte autem contemplationis veritatis, delectationem.

AD ſecundum dicendum, quòd intellectus ſpeculatiuus non mouet animum ex parte rei ſpeculatæ: mouet tamen animum ex parte ipſius contemplationis, quæ eſt quoddam bonum hominis & naturaliter delectabilis.

AD tertium dicendum, quòd in viribus animæ fit redundantia à ſuperiori ad inferius, & ſecundum hoc delectatio contemplationis, quæ eſt in ſuperiori parte, redundat ad mitigandum etiam dolorem, qui eſt in ſenſu.

ARTICVLVS V.

Vtrum dolor & triſtitia mitigentur per ſomnũ & balnea. 218

AD QVINTVM ſic proceditur. Videtur quòd ſomnus & balneum non mitigẽt triſtitiam. Triſtitia enim in anima conſiſtit: ſed ſomnus & balneum ad corpus pertinent; nõ ergo aliquid faciunt ad mitigationem triſtitiæ. Pſal. 29.

¶ 2 Præterea, Idem effectus non videtur cauſari ex cõtrarijs cauſis: ſed huiuſmodi cùm ſint corporalia, repugnãt cõtẽplationi veritatis, quæ eſt cauſa mitigationis triſtitiæ, vt * dictum eſt. non ergo per huiuſmodi triſtitia mitigatur.

art præc.

¶ 3 Præterea, Triſtitia & dolor ſecundum quod pertinent ad corpus, in quadam tranſmutatione cordis conſiſtunt: ſed huiuſmodi remedia magis vidẽtur pertinere ad exteriores ſenſus & membra, quàm ad interiorẽ cordis diſpoſitionem, non ergo per huiuſmodi triſtitia mitigatur.

SED contra eſt, quod Aug. dicit 9. * Conf. Audieram balnei nomen inde dictum, quòd anxietatem pellat ex animo. Et infrà, Dormiui & euigilaui, & non parua ex parte mitigatum inueni dolorẽ meum. Et * inducit quod in hymno Ambroſij dicitur, quòd quies artus ſolutos reddit laboris vſui: mentesque feſſas alleuat, luctusque ſoluit anxios.

l. 9 cõf. c. 12. à me. tomo 1. co. l. & c. nunc dicto,

CONCLVSIO.

Cùm ſomnus & balnea reſtaurent, & reforment corporalẽ naturam in debitum ſtatum vitalis motionis, neceſſarium eſt ea quoque triſtitiam mitigare & minuere.

RESPONDEO dicendum, quòd ſicut * ſupra dictum eſt, triſtitia ſecundum ſuam ſpeciem repugnat vitali motioni corporis, & ideo illa, quæ reformant naturam corporalem in debitũ ſtatum vitalis motionis: repugnant triſtitiæ, & ipſam mitigant. Per hoc etiam quòd huiuſmodi remedijs reducitur natura ad debitum ſtatum, cauſatur ex his delectatio: hoc enim eſt quod delectationem facit, vt * ſuprà dictum eſt. vnde cùm omnis delectatio triſtitiam mitiget, per hmõi remedia corporalia triſtitia mitigatur.

q. pc. a 3. q. 31. ar. 1

AD primum ergo dicendum, quòd ipſa debita corporis diſpoſitio inquãtum ſentitur, delectationem cauſat, & per conſequens triſtitiam mitigat.

AD ſecundum dicendum, quòd delectationum vna aliam impedit, vt * ſuprà dictum eſt: & tamẽ omnis delectatio triſtitiam mitigat, vnde non eſt inconueniens, quòd ex cauſis ſeinuicem impedientibus triſtitia mitigetur.

q. 31. ar. 8

AD tertium dicendum, quòd omnis bona diſpoſitio corporis redundat quodammodo ad cor ſicut ad principium & finem corporalium motionum, vt dicitur in libro de cauſa motus aĩalium.

QVÆSTIO XXXIX.

De bonitate & malitia triſtitiæ vel doloris, in quatuor articulos diuiſa.

DEINDE conſiderãdum eſt de bonitate & malitia doloris vel triſtitiæ.

¶ Et circa hoc quæruntur quatuor.

¶ Primo, vtrum omnis triſtitia ſit malum.

¶ Secundo, vtrum poſſit eſſe bonum honeſtum.

¶ Tertio, vtrum poſſit eſſe bonũ vtile.

¶ Quarto, vtrum dolor corporis ſit ſummum malum.

ARTICVLVS I. 219

Vtrum omnis triſtitia ſit mala.

AD PRIMVM ſic proceditur. Videtur quòd omnis triſtitia ſit mala. Dicit enim * Greg. Niſſ. Omnis triſtitia malum eſt ſui ipſius natura: ſed quod naturaliter eſt malum, ſemper, & vbique eſt malũ. ergo omnis triſtitia eſt mala.

¶ 2 Præterea, Illud quod omnes fugiunt, etiam virtuoſi, eſt malum, ſed triſtitiam omnes fugiunt etiam uirtuoſi: quia, vt dicitur in 7. † Eth. Etſi prudens nõ inten-

Inf. q. 59. ar. 3. & 3. q. 15. ar. 5 & 6. & 3. di. 15. q. 2 ar. 2. q. 1. ad. 3. & ar. 3. q. 2. co. fi. & 4 di. 49. q. 3 ar. 4 q. 2. * l. 4. c. 12 † l. 7. eth. c. 11. to. 5

intendat delectari, tamen intendit non triſtari: ergo triſtitia eſt malum.

¶ 3 Præterea, Sicut malũ corporale eſt obiectum & cauſa doloris corporalis, ita malum ſpirituale eſt obiectũ & cauſa triſtitiæ ſpiritualis. ſed omnis dolor corporalis eſt malum corporis: ergo omnis triſtitia ſpiritualis eſt malum animæ.

SED cõtra, Triſtitia de malo contrariatur delectationi de malo, ſed delectatio de malo eſt mala: vnde in deteſtationem quorũdam dicitur Prou. 2. quòd lętantur cum malefecerint. ergò triſtitia de malo eſt bona.

CONCLVSIO.

Quamuis triſtitia omnis ſecundum ſe mala ſit, in quantum impedit quietem appetitus in bono: attamen bona eſt triſtitia, qua quis de malo triſtatur opere.

RESPONDEO dicendum, quòd aliquid eſſe bonum uel malum poteſt dici dupliciter. Vno modo, ſimpliciter & ſecundum ſe, & ſic omnis triſtitia eſt quoddam malum: hoc enim ipſum qđ eſt appetitũ hominis anxiari de malo præſenti, rationem mali habet impeditur enim per hoc qes appetitus in bono. Alio modo dicitur aliquid bonum vel malum ex ſuppoſitione alterius, ſicut verecundia dicitur eſſe bonum ex ſuppoſitione alicuius turpis commiſſi, vt dicitur in 4. Eth.* Sic igi- l.4.eth.c.
tur ſuppoſito aliquo contriſtabili vel doloroſo, ad bonitatẽ pertinet, vl. to.5.
quòd aliquis de malo præſenti triſtetur, vel doleat: quòd eñi non triſtaretur vel non doleret, non poſſet eſſe, niſi quia vel non ſentiret, vel quia non reputaret ſibi répugnans; & vtrunque iſtorum eſt malũ manifeſtè, & ideo ad bonitatem pertinet, vt ſuppoſita præſentia mali, ſequatur triſtitia uel dolor. & hoc eſt qđ Au. dicit 8. ſuper* Gen. ad literã: Adhuc eſt bonũ q́ dolet amiſſum bonum: nam niſi aliquod bonũ remanſiſſet in natura, nullius boni amiſſi dolor eſſet in pœna: ſed q͂a ſermones morales ſunt in ſingularibus; quorũ ſunt operationes: illud q́ eſt ex ſuppoſitione bonũ, debet bonũ iudicari, ſicut qđ eſt ex ſuppoſitione uoluntariũ, iudicatur uoluntarium, vt dicitur in 3.* Eth. & † ſuprà habitũ eſt.

[li.8. c.14. circa mediũ to. 3.] [*l.3.eth. c.1 to. 5.] [† q.6.ar. 6.]

AD primum ergo dicendum, quòd Grego. Niſſ. loquitur de triſtitia ex parte mali triſtantis: nõ autem ex parte ſentientis & repudiantis malum. Et ex hac etiã parte omnes fugiunt triſtitiã inquantum fugiũt malum: ſed ſenſum & refutationem mali nõ fugiũt. Et ſic dicẽdum etiam eſt de dolore corporali, nam ſenſus & recuſatio mali corporalis atteſtatur naturæ bonæ. Vnde patet reſponſio ad SECVNDVM & ad TERTIVM.

ARTICVLVS II.

Vtrum triſtitia poſſit eſſe bonũ honeſtum. 220

AD SECVNDVM ſic proceditur, Videtur, quòd triſtitia non habeat rationem boni honeſti. Quod enim ad inferos deducit, contrariatur honeſto: ſed ſicut dicit* Aug. 12. ſuper Gene. ad literam, Iacob hoc timuiſſe videtur, ne nimia triſtitia ſic perturbaretur, vt non ad requiem beatorum iret, ſed ad inferos peccatorum. ergo triſtitia nõ habet rationem boni honeſti.

[3.q̃. 15. ar.6.ad 2 & 3.& q. 44.art. 6. ad 2.] [* lib. 12. ſup.Gen. c.33.non procul à ñ.to.3.]

¶ 2 Præterea, Bonũ honeſtum habet rõnem laudabilis & meritorij: ſed triſtitia diminuit rõnem laudis & meriti. Dicit eñ Apoſtolus 2. ad Corinth. 9. Vnuſquiſque prout deſtinauit in corde ſuo, nõ ex triſtitia aut ex neceſſitate. ergo triſtitia non eſt bonũ honeſtũ.

¶ 3 Præterea, Sicut Aug. dicit 14. de

l.14.ex c. 7.poſtme diū, & c. 8. circa prin. elicitur tomo 5. 14.de* ciuital. Dei,, Triſtitia eſt de his quæ nobis nolentibus accidunt:ſed non velle ea quæ præſentialiter fiunt, eſt habere voluntatem repugnantem ordinationi diuinæ, cuius prouidentiæ ſubiacent omnia, quæ aguntur. ergo cùm conformitas humanæ voluntatis ad diuinam pertineat rectitudinem voluntatis, vt* ſuprà dictum eſt, videtur quòd triſtitia contrarietur rectitudini voluntatis, & ſic non habeat rationem honeſti. *qō. 19. ar. 10.

SED contra, Omne quod meretur præmium vitæ æternæ, habet rationem honeſti, ſed triſtitia eſt huiuſmodi, vt patet per id qđ dicitur Matth. 5. Beati qui lugēt, quoniam ipſi cōſolabuntur. ergo triſtitia eſt bonum honeſtum.

CONCLVSIO.

Triſtitia cùm quandoque bona ſit, honeſtatem etiam habere poteſt.

RESPONDEO dicendum, quod ſecundum illam rationem qua triſtitia eſt bonum, poteſt eſſe bonum honeſtum. * Dictū eſt enim quòd triſtitia eſt bonum ſecundum cognitionem & recuſationem mali: quę quidem duo in dolore corporali atteſtantur bonitati naturæ, ex qua prouenit ꝙ ſenſus ſentit, & natura refugit læſiuum, quod cauſat dolorem. In interiori verò triſtitia cognitio mali quandoque quidem eſt per rectum iudicium rationis, & recuſatio mali eſt per uoluntatem bene diſpoſitam, deteſtantem malum: omne autem bonum honeſtum ex his duobus procedit, ſcilicet ex rectitudine rationis & voluntatis. vnde manifeſtum eſt quòd triſtitia poteſt habere rationem boni honeſti. ar. præc.

AD primum ergo dicendum, quòd omnes paſſiones animæ regulari debent ſecundum regulā rationis, quæ eſt radix boni honeſti, quam tranſcendit immoderata triſtitia, de qua loquitur Aug. & ideo recedit à ratione honeſti.

AD ſecundum dicendum, ꝙ ſicut triſtitia de malo procedit ex volūtate & ratione recta, quæ deteſtatur malum, ita triſtitia de bono procedit ex ratione & volūtate peruerſa, quæ deteſtatur bonum. & ideo talis triſtitia impedit laudem vel meritum boni honeſti: ſicut cùm quis facit cum triſtitia eleemoſynam.

AD tertium dicendum, quòd aliqua præſentialiter eueniunt ꝗ non fiunt Deo uolente, ſed Deo permittente, ſicut peccata. vnde voluntas repugnans peccato exiſtenti uel in ſe, vel in alio, non diſcordat à uoluntate Dei: mala vero pœnalia præſentialiter contingunt etiam Deo volente: non tamen exigitur ad rectitudinē uoluntatis, quòd ea ſecundum ſe homo velit, ſed ſolum quòd non contranitatur ordini diuinæ iuſtitiæ, vt* ſuprà dictum eſt. qō.19.ar. 10.

ARTICVLVS III.

Vtrum triſtitia poſſit eſſe bonū vtile. 221

AD TERTIVM ſic proceditur. Videtur quòd triſtitia non poſſit eſſe bonum vtile. Dicitur enim Eccleſiaſt. 30. Multos occidit triſtitia, & nō eſt vtilitas in illa. 3.q.15.artic. 6. ad 2. & 3. & q 49.ar.6 ad 2.

¶ 2 Præterea, Electio eſt de eo quod eſt utile ad finē aliquē, ſed triſtitia non eſt eligibilis: quinimo idem ſine triſtitia, quàm cū triſtitia eſt magis eligendum, vt dicitur in 3. * Topic. ergo triſtitia non eſt bonum vtile. li.3. topi. c.2. nō remotè à princ.

¶ 3 Præterea, Omnis res eſt propter ſuam operationem, vt dicitur in ſecūdo de † cælo: ſed triſtitia impedit operationem, vt dicitur in 10. * Ethic. ergo triſtitia non habet rationem boni utilis. † li.2. de cælo tex. 17.to.2. * l.10.et. c. 5. ante me. to.5.

SED contra. Sapiēs non quęrit niſi vtilia: ſed ſicut dicitur Eccleſ. 7. Cor ſapientum, vbi triſtitia,

ſtitia: & cor ſtultorum, vbi lætitia: ergo triſtitia eſt vtilis.

CONCLVSIO.

Triſtitia quæ hominem ad malum fugiendum vel vitandū impellit, maximam illi præſtat utilitatem.

RESPONDEO dicēdum, ꝙ ex malo pręſenti inſurgit duplex appetitiuꝰ motus: vnus quidē eſt, quo appetitus contrariatur malo præſenti. & ex iſta parte triſtitia non habet vtilitatem, quia id, qđ eſt præſens, non poteſt non eſſe præſens. Secūndus motus conſurgit in appetitu ad fugiendum & repellendum malum contriſtās: & quātum ad hoc triſtitia habet vtilitatem, ſi ſit de aliquo quod eſt fugiendum. Eſt enim aliquid fugiendum dupliciter. Vno modo, propter ſeipſum ex contrarietate, quam habet ad bonum, ſicut peccatum: & ideo triſtitia de peccato vtilis eſt ad hoc, quòd homo fugiat peccatum, ſicut Apoſtolus dicit 2. ad Corinth. 7. Gaudeo nō quia contriſtati eſtis, ſed quia contriſtati eſtis ad pœnitentiam. Alio modo eſt aliquid fugiendum, non quia ſit ſecundum ſe malum, ſed quia eſt occaſio mali, dum vel homo nimis inhæret ei per amorem, vel etiam ex hoc, quòd pręcipiatur in aliquod malum, ſicut patet in bonis temporalibus: & ſecūdum hoc triſtitia de bonis temporalibus poteſt eſſe vtilis, ſicut dicitur Eccleſ. 7. Melius eſt ire ad domum luctus, quàm ad domum conuiuij. in illa enim finis cunctorum admonetur hominum. Ideo autem triſtitia in omni fugiendo eſt vtilis: quia geminatur fugiendi cauſa. nam ipſum malum ſecundum ſe fugiendum eſt: ipſam autē triſtitiam ſecundum ſe omnes fugiūt, ſicut etiam bonum omnes appetunt, & delectationem de bono. Sicut ergo delectatio de bono facit, vt bonum auidius quæratur, ita triſtitia de malo facit, vt malum uehementius fugiatur.

AD primum ergo dicendum, quòd auctoritas illa intelligitur de immoderata triſtitia, quæ animum abſorbet: huiuſmodi enim triſtitia immobilitat animum, & impedit fugam mali, vt * ſuprà dictum eſt. q.37.ar.2

AD ſecundum dicendum, ꝙ ſicut quodlibet eligibile fit minus eligibile propter triſtitiam, ita quodlibet fugiendum redditur magis fugiendum propter triſtitiam: & quantum ad hoc triſtitia eſt vtilis.

AD tertium dicendum, quòd triſtitia de operatione aliqua impedit operationem: ſed triſtitia de ceſſatione operationis facit auidius operari.

ARTICVLVS IIII.

Vtrum dolor corporis ſit ſummū malum. 222

AD QVARTVM ſic proceditur. Videtur ꝙ triſtitia ſit ſummum malum. Optimo enim opponitur peſſimū, vt dicitur in 8. Ethic. ſed quędam delectatio eſt optimum, quæ ſcilicet pertinet ad felicitatem: ergo aliqua triſtitia eſt ſummum malum. Inf.q.73. arti.4. & mal.q.2. ar.10.

¶ 2 Præterea, Beatitudo ē ſummum bonum hominis, quia eſt vltimus hominis finis: ſed beatitudo conſiſtit in hoc quod homo habeat quicquid velit, & nihil mali velit, vt * ſuprà dictum eſt. ergo ſummum bonum hominis eſt impletio uolūtatis ipſius: ſed triſtitia conſiſtit in hoc, quòd accidit aliquid contra voluntatem, vt patet per Augu. 14. * De ciuit. Dei: ergo triſtitia eſt ſummum malum hominis. q.3. ar.4. l.14. đ ci. Dei ca.7. & s.to.5.

¶ 3 Præterea, Aug. ſic argumētatur in 1. † Soliloquiorum: Ex duabus partibus cōpoſiti ſumus, ex anima ſcilicet & corpore, quarū pars deterior eſt corpus, ſummum autem bonum eſt melioris † l.1. Soli.ca.12. nō longè à prin. to mo 1.

 partis

partis optimum, ſummum autē malum peſſimum deterioris. eſt autem optimum in animo ſapiētia, in corpore peſſimum dolor. ſummum igitur bonum hominis eſt ſapere. ſummum malum dolere.

SED contra, Culpa eſt magis malū quàm pœna, vt in primo * habitum eſt, ſed triſtitia ſeu dolor pertinet ad pœnam peccati, ſicut frui rebus mutabilibus eſt malū culpæ. Dicit enim Auguſt. in lib. de * vera religion. Quis eſt dolor qui dicitur animi, niſi carere mutabilibus rebus quibus fruebatur, aut frui ſe poſſe ſperauerat; & hoc eſt totum quod dicitur malum, id eſt peccatum & pœna peccati. ergo triſtitia ſeu dolor non eſt ſummum malum hominis.

p.p. q.48. ar.6.

c.12. paulo à prin. to.1.

CONCLVSIO.

Cùm peius ſit vere malum non iudicare malum eſſe: & longe adhuc peius à vero bono licet apparente malo alienari, quàm de vtroius malorum genere triſtari ſeu dolere, cōſequens eſt fieri non poſſe, vt aliqua triſtitia ſeu dolor ſit ſummum hominis malum.

RESPONDEO dicendum, quòd impoſſibile eſt aliquam triſtitiam ſeu dolorem eſſe ſummū hominis malum. Omnis enim triſtitia ſeu dolor aut eſt de hoc quod eſt uerè malum, aut eſt de aliquo apparenti malo, quod eſt verè bonum: dolor autem ſeu triſtitia, quæ eſt de uerè malo, non poteſt eſſe ſummum malum. eſt enim aliquid eo peius, ſcilicet vel non iudicare eſſe malum illud, quòd verè eſt malum, vel etiam non refutare illud, triſtitia autem vel dolor, qui eſt de apparenti malo, quod eſt verè bonum, non poteſt eſſe ſummum malum: quia peius eſſet omnino alienari à vero bono. vnde impoſſibile eſt quòd aliqua triſtitia vel dolor ſit ſummum hominis malum.

AD primum ergo dicendum, quòd duo bona ſunt communia & delectationi & triſtitiæ: ſcilicet iudicium uerum de bono & malo, & ordo debitus uoluntatis approbantis bonum & recuſantis malū. Et ſic patet quòd in dolore vel triſtitia eſt aliquod bonum, per cuius priuationem poteſt fieri deterius. ſed non in omni delectatione eſt aliquod malum, per cuius remotionē poſſit fieri melius. vnde delectatio aliqua poteſt eſſe ſummum hominis bonū eo modo quo * ſuprà dictum eſt: triſtitia autē non poteſt eſſe ſummum hominis malum. q.34.ar.3

AD ſecundum dicendum, quòd hoc ipſum quod eſt uoluntatem repugnare malo, eſt quoddam bonum: & propter hoc triſtitia uel dolor non poteſt eſſe ſummum malum: quia habet aliquam permixtionem boni.

AD tertium dicendum, quòd peius eſt quod nocet meliori, quàm quod nocet peiori. malum autē dicitur, quia nocet, vt dicit * Aug. in Ench. vnde maius malum eſt quod eſt malum animæ, quàm quod eſt malum corporis. vnde non eſt efficax ratio, quam Aug. inducit non ex ſenſu ſuo, ſed ex ſenſu alterius. Enc.c.12 tomo 3.

QVÆSTIO XL.

De paſſionibus iraſcibilis, & primo de ſpe & deſperatione, in octo articulos diuiſa.

CONSEQVENTER conſiderandum eſt de paſſionibus iraſcibilis.

¶ Et primo, de ſpe & deſperatione. Secundo, de timore & audacia. Tertio, de ira.

¶ Circa primum quæruntur octo.

¶ Primo, vtrum ſpes ſit idem quod deſiderium vel cupiditas.

¶ Secundo, vtrum ſpes ſit in vi apprehenſiua, vel in vi appetitiua.

¶ Tertio,

¶ Tertio, vtrum ſpes ſit in brutis animalibus.

¶ Quarto, vtrum ſpei contrarietur deſperatio.

¶ Quinto, vtrum cauſa ſpei ſit experientia.

¶ Sexto, vtrum in iuuenibus & ebrioſis ſpes abundet.

¶ Septimo, de ordine ſpei ad amorem.

¶ Octauo, vtrum ſpes conferat ad operationem.

ARTICVLVS I.

223 *Vtrum ſpes ſit idem quod deſiderium vel cupiditas.*

Su. q. 25. ar. 1. cor. ſi & 3. di. 26. qõ. 1. ar. 1. cor. & ver q. 4. ar. 1. co. & opuſc. 3. c. 262.

AD PRIMVM ſic proceditur. Videtur ꝙ ſpes ſit idem quod deſideriũ ſiue cupiditas: ſpes enim ponitur vna quatuor principaliũ paſſionum, ſed * Aug. enumerans quatuor principales paſſiones, ponit cupiditatem loco ſpei, vt patet in 14. † de ciuit. Dei ergo ſpes eſt idem quod cupiditas ſiue deſiderium.

* l. 14. de ciu. Dei, 7. 8. & 9. tomo 5. † li. 14. c. 7. 8. & 9. tomo 5.

¶ 2 Præterea, Paſſiones differunt ſecundum obiecta: ſed idem eſt obiectum ſpei & cupiditatis ſiue deſiderij, ſcilicet bonum futurum: ergo ſpes eſt idem quod cupiditas ſiue deſiderium. Si dicatur quòd ſpes addit ſupra deſiderium poſſibilitatem adipiſcendi bonũ futurum: cõtrà, id quod per accidens ſe habet ad obiectũ, non variat ſpeciem paſſionis: ſed poſſibile ſe habet per accidens ad bonũ futurum, quod eſt obiectũ cupiditatis, vel deſiderij, & ſpei. ergo ſpes non eſt paſſio ſpecie differens à deſiderio vel cupiditate.

SED contra, Diuerſarum potentiarum ſunt diuerſæ paſſiones ſpecie differentes: ſed ſpes eſt in iraſcibili, deſiderium autem & cupiditas in concupiſcibili. ergo ſpes differt ſpecie à deſiderio & cupiditate.

CONCLVSIO.

Cùm ſpei, quæ ad vim iraſcibilem attinet, obiectum ſit bonum futurum arduum poſſibile adipiſci, neceſſario differt à deſiderio & cupiditate, quę ad vim concupiſcibilem pertinent.

RESPONDEO dicendum, quòd ſpecies paſſionis ex obiecto conſideratur. circa obiectum autem ſpei quatuor conditiones attendũtur. Primo quidem, quòd ſit bonum: non enim, propriè loquendo, eſt ſpes niſi de bono; & per hoc differt ſpes à timore, qui eſt de malo. Secundo, vt ſit futurum: non enim ſpes eſt de præſenti iã habito. & per hoc differt ſpes à gaudio, quod eſt de bono præſenti. Tertio requiritur ꝙ ſit aliquid arduum cum difficultate adipiſcibile: non enim aliquis dicitur aliquid ſperare minimũ, quod ſtatim eſt in ſua poteſtate, vt habeat. & per hoc differt ſpes à deſiderio vel cupiditate, quæ eſt de bono futuro abſolutè: vnde pertinet ad concupiſcibilem, ſpes autem ad iraſcibilem. Quarto, ꝙ illud arduum ſit poſſibile adipiſci: non enim aliquis ſperat id quod omnino adipiſci non poteſt, & ſecundum hoc differt ſpes à deſperatione. Sic ergo patet, quòd ſpes differt à deſiderio, ſicut differunt paſſiones iraſcibilis à paſſionibus cõcupiſcibilis: & propter hoc ſpes præſupponit deſiderium, ſicut & omnes paſſiones iraſcibilis præſupponunt paſſiones concupiſcibilis, vt * ſuprà dictum eſt. q. 25. ar. 1

AD primum ergo dicendum: quòd Auguſt. ponit cupiditatem loco ſpei propter hoc quòd vtrum que reſpicit bonum futurum. Et quia bonum quod non eſt arduũ, quaſi nihil reputatur, vt ſic cupiditas maximè videatur tendere in bonum arduum, in quod etiã tendit ſpes.

AD ſecundũ dicendum, quòd obiectum ſpei non eſt bonum futurum

turum abſolutè, ſed cùm arduita
In co. ar. te & difficultate adipiſcendi, vt * dictum eſt.

AD tertium dicendum, quòd obiectum ſpei non tantum addit poſſibilitatem ſuper obiectũ deſiderij, ſed etiam arduitatem, quæ ad aliam potentiam facit ſpem pertinere. ſcilicet ad iraſcibilem,
p.p.q. 81. quæ reſpicit arduũ, vt in primo *
ar. 2. dictum eſt. poſſibile autem & impoſſibile non omnino per accidens ſe habẽt ad obiectum appetitiuæ virtutis. Nam appetitus eſt principium motionis: nihil autẽ mouetur ad aliquid niſi ſub ratione poſſibilis; nullus enim mouetur ad id quod æſtimat impoſſibile adipiſci. & propter hoc ſpes differt à deſperatione ſecundum differentiam poſſibilis & impoſſibilis.

ARTICVLVS II.

Vtrum ſpes ſit in vi apprehenſiua, an in vi appetitiua.

224

2.2.q. 18. AD SECVNDVM ſic p
ar. 1. cor. ceditur. Videtur quòd
& 3. diſt. ſpes pertineat ad vim co
26 qõ. 1. gnitiuã. Spes enim vi-
ar. 1. cor. detur eſſe expectatio quędam: di
& q. 2. ar. cĩt enim Apoſtolus Rom 8. Si au-
2. cor. & tem quod nõ videmus, ſperamus,
veri. q. 4. per patientiam expectamus. ſed
ar. 2. cor. expectatio videtur ad vim cognitiuam pertinere, cuius eſt expectare. ergo ſpes ad cognitiuam pertinet.

¶ 2 Præterea, Idem eſt (vt videtur) ſpes quod fiducia: vnde & ſperantes confidentes vocamus: quaſi pro eodẽ vtentes eo, quod eſt cõfidere & ſperare: ſed fiducia ſicut & fides, videtur ad vim cognitiuam pertinere: ergo & ſpes.

¶ 3 Præterea, Certitudo eſt proprietas cognitiuę uirtutis: ſed certitudo attribuitur ſpei. ergo ſpes ad vim cognitiuã pertinet.

SED cõtra, Spes eſt de bono,
ar. præc. ſicut * dictum eſt: bonum autem inquantum huiuſmodi, non eſt obiectum cognitiuæ, ſed appetitiuæ uirtutis. ergo ſpes non pertinet ad cognitiuam, ſed ad appetitiuam virtutem.

CONCLVSIO.

Spes, cùm extenſionem quandã appetitus in bonũ importet, neceſſario pertinet ad partem animæ appetitiuam, non autem apprehenſiuam.

RESPONDEO dicendũ, quòd cùm ſpes importet extenſionem quandam appetitus in bonum, manifeſtè pertinet ad appetitiuã uirtutem: motus enim ad res pertinet propriè ad appetitum; actio verò uirtutis cognitiuæ perficitur non ſecundum motum cognoſcẽtis ad res, ſed potius ſecundum quod res cognitæ ſunt in cognoſcẽte. Sed quia vis cognitiua mouet appetitiuam, repræſentando ei ſuum obiectum, ſecundum diuerſas rationes obiecti apprehenſi, ſubſequuntur diuerſi motus in vi appetitiua. Alius enim motus ſequitur in appetitu ex apprehenſione boni, & alius ex apprehenſione mali, & ſimiliter alius motus ex apprehenſione pręſentis & futuri, abſoluti & ardui, poſſibilis & impoſſibilis: & ſecundũ hoc ſpes eſt motus appetitiuæ uirtutis, conſequẽs apprehenſionem boni futuri ardui poſſibilis adipiſci, ſcilicet extenſio appetitus in huiuſmodi obiectum.

AD primum ergo dicendum, quòd quia ſpes reſpicit ad bonũ poſſibile, inſurgit dupliciter homini motus ſpei, ſicut dupliciter eſt ei aliquid poſſibile, ſcilicet ſecundum propriam virtutem, & ſecundũ uirtutem alterius. Quod ergo aliquis ſperat per propriam virtutem adipiſci: non dicitur expectare, ſed ſperare tantum: ſed propriè dicit expectare qđ ſperat ex auxilio virtutis alienæ, vt dicatur expectare quaſi ex alio ſpectare, inquantum ſcilicet vis apprehenſiua præcedens non

ſolum

ſolum reſpicit ad bonum, quòd intendit adipiſci, ſed ẽt ad illud, cui⁹ uirtute adipiſci ſperat, ſecũdm illud Eccl. 51 Reſpiciens etiam ad adiutorium hominum. Motus ergo ſpei quandoque dicitur expectatio propter inſpectionem uirtutis cognitiuæ præcedentem.

AD ſecundũ dicẽdum, quòd illud quod homo deſiderat, & æſtimat ſe poſſe adipiſci, credit ſe adepturum, & ex tali fide in cognitiua pręcedente motus ſequẽs in appetitu, fiducia nominatur: denominatur enim motus appetitiuus à cognitione præcedente, ſicut effectus ex cauſa magis nota: magis enim cognoſcit uis apprehenſiua ſuum actum, quàm actũ appetitiuæ.

AD tertium dicendum, quòd certitudo attribuitur motui non ſolum appetitus ſenſitiui, ſed ẽt appetitus naturalis: ſicut dicitur quòd lapis certitudinaliter tẽdit deorſum, & hoc propter infallibilitatem quam habet ex certitudine cognitionis, quæ præcedit motum appetitus ſenſitiui, uel etiã naturalis.

ARTICVLVS III.

Vtrum ſpes ſit in brutis animalibus.

225 — 3. diſ. 26. q. 1. ar. 1, cor. — * li. 2. ortho. fidei ca. 12. i fi.

AD TERTIVM ſic proceditur. Videtur, quòd in brutis animalibus nõ ſit ſpes: ſpes enim eſt de futuro bono, ut * Damaſc. dicit. ſed cognoſcere futura non pertinet ad animalia bruta, quę habẽt ſolum cognitionem ſenſitiuam, quæ non eſt futurorum. ergo ſpes non eſt in brutis animalibus.

¶ 2 Præterea, Obiectum ſpei eſt bonum poſſibile adipiſci: ſed poſſibile & impoſſibile ſunt quędam differentiæ ueri & falſi, quæ ſolũ ſunt in mente, ut Philoſophus dicit in 6 † Meta. ergo ſpes non eſt in brutis animalibus, in quibus non eſt mens. (li. 6 met. te. 8. to. 3.)

¶ 3 Præterea, * Augu. dicit ſuper Gen. ad literam, quòd animalia mouentur uiſis: ſed ſpes non eſt de eo quod uidetur nã, Quod uidet quis, quid ſperat? ut dicitur Rom. 8. ergo ſpes non eſt in brutis animalibus. (* li. 9. ſup Gen c 14 añ mediũ tom. 3.)

SED contra, Spes eſt paſſio iraſcibilis, ſed in brutis animalibus eſt iraſcibilis: ergo & ſpes.

CONCLVSIO.

Quoniam ex his quæ uidet animal brutum (vt cum canis leporem aut accipiter auem videt) mouetur eius appetitus in aliquod uel proſequendum uel uitandum, idcirco hoc modo in animalibus brutis ſpem & deſperationem eſſe fatendum eſt.

RESPONDEO dicendum, ꝙ interiores paſſiones animaliũ ex exterioribus motibus deprehẽdi poſſunt: ex quibus apparet, ꝙ in animalibus brutis eſt ſpes. Si enim canis uideat leporẽ, aut accipiter auem nimis diſtantẽ, non mouetur ad ipſam, quaſi non ſperans ſe eam poſſe adipiſci: ſi autẽ ſit in propinquo, mouetur quaſi ſub ſpe adipiſcendi. Vt enim * ſupra dictum eſt, appetitus ſenſitiuus brutorum animalium, & ẽt appetitus naturalis rerum inſenſibilium ſequuntur apprehenſionem alicuius intellectus, ſicut & appetitus naturæ intellectiuæ, q dicitur volũtas, ſed in hoc eſt differentia, quòd uolũtas mouetur ex apprehenſione intellectus coniũcti: ſed motus appetitus naturalis ſequitur apprehenſionem intellectus ſeparati, qui naturã inſtituit Et ſimiliter appetitus ſenſitiuus brutorum animaliũ, quæ etiam quodam inſtinctu naturali agunt. Vnde in operibus brutorum animalium & aliarum rerũ natu- (q. 1. ar. 2. & qõ. 26, ar 1.)

naturalium apparet ſimilis proceſſus, ſicut & in artis operibus: & per hunc modum in animalib' brutis eſt ſpes & deſperatio.

AD primum ergo dicendū, ꝙ quamuis bruta animalia non cognoſcant futurum, tñ ex inſtinctu naturali mouetur animal ad aliquid in futurū, ac ſi futurum præuideret: huiuſmodi .n. inſtinctus eſt eis inditus ab intellectu diuino præuidente futura.

AD ſecundum dicendum, ꝙ obiectum ſpei non eſt poſſibile prout eſt quædam differentia ueri: ſic enim conſequitur habitudinem prædicati ad ſubiectum: ſed obiectum ſpei eſt poſſibile, qđ dicitur ſecūdum aliquam potētiā: ſic.n. diſtinguitur poſſibile in 5. * Metaph. ſcilicet in duo poſſibilia prædicta. li.5.met. tex. 17. tom.3.

AD tertium dicendum, quòd licet id quod eſt futurum, non cadat ſub uiſu, tñ ex his quæ uidet animal in præſenti, mouetur eius appetitus in aliquod futurum vel proſequendum, uel uitandum.

ARTICVLVS IIII.

226 *Vtrum ſpei contrarietur deſperatio.*

Sup.q.25 ar.2. cor. ſi.& præſent.q.ar. 1.c. & ad 3.& 3.di. 26. qō. 1. ar.1. cor. & veri.q. 4.art.1.c. * tex. 17. tom.3.

AD QVARTVM ſic proceditur. Videtur, quòd deſperatio non ſit contraria ſpei. Vni.n. unum eſt contrarium, vt dicitur in 10. * Metaph. ſed ſpei contrariatur timor: non ergo contrariatur ei deſperatio.

¶ 2 Præterea, Contrariā videntur eſſe circa idem: ſed ſpes & deſperatio non ſunt circa idem; nam ſpes reſpicit bonum, deſperatio autem eſt ꝑꝑ aliquod malum impeditiuum adeptionis boni. ergo ſpes non contrariať deſperationi.

¶ 3 Præterea, Motui non contrariatur motus: quies uerò opponitur motui, ut priuatio. ſed deſperatio magis uidetur importare immobilitatem, ꝙ̄ motum. ergo nō contrariatur ſpei, quæ importat motum extenſionis in bonum ſperatum.

SED cōtra eſt, quòd deſperatio nominatur per contrariū ſpei.

CONCLVSIO.

Spes cùm quendam acceſſum in bonum, deſperatio verò receſſum ab eodem deſignet: cōtrariari inuicem neceſſe eſt.

RESPONDEO dicendum, ꝙ ſicut * ſuprà dictum eſt, in mutationibus inuenitur duplex contrarietas. Vna ſecundū acceſſum ad contrarios terminos: & talis cōtrarietas ſola inuenitur in paſſionibus concupiſcibilis: ſicut amor & odium contrariantur. Alio modo per acceſſum & per receſſum reſpectu eiuſdem termini. & talis contrarietas inuenitur in paſſionibus iraſcibilis, ſicut * ſuprà dictum eſt. Obiectum autem ſpei, quod eſt bonum arduum, habet quidem rationē attractiui, prout conſideratur cum poſſibilitate adipiſcendi, & ſic tēdit in ipſum ſpes, quæ importat quendam acceſſum: ſed ſecūdum quod conſideratur cum impoſſibilitate obtinendi, habet rationē repulſiui: quia, vt dicitur in 3. * Ethi. cùm uentum fuerit ad aliquid impoſſibile, tunc homines diſcedunt, & ſic reſpicit hoc obiectum deſperatio. vnde importat motum cuiuſdam receſſus, & ꝑꝑ hoc contrariatur ſpei, ſicut receſſus acceſſui. q.23.ar.2 q.23.ar.2 li.3.ca.3. à medio, tom.5.

AD primum ergo dicēdum, ꝙ timor contrariatur ſpei ſecūdum contrarietatem obiectorum, ſcilicet boni & mali: hæc enim contrarietas inuenitur in paſſionibus iraſcibilis ſecūdum quod deriuātur à paſſionibus concupiſcibilis. ſed deſperatio contrariatur ei ſolum ſecundū contrarietatem acceſſus & receſſus.

AD ſecundum dicẽdum, quòd deſperatio non reſpicit malũ ſub ratione mali: ſed per accidẽs quãdoq; reſpicit malum inquantũ facit impoſſibilitatem adipiſcendi. poteſt aũt eſſe deſperatio ex ſolo ſuperexceſſu boni.

AD tertium dicendum: quòd deſperatio non importat ſolã priuationem ſpei, ſed importat quẽdam receſſum à re deſiderata ꝑ æſtimatam impoſſibilitatem adipiſcendi. vnde deſperatio præſupponit deſiderium ſicut & ſpes: de eo .n. quod ſub deſiderio noſtro non cadit, neq; ſpem, neq; deſperationẽ habemus: & propter hoc ẽt utrunq; eorum eſt de bono, qđ ſub deſiderio cadit.

ARTICVLVS V.

Vtrum cauſa ſpei ſit experientia.

127 Inf. q. 42. ar. 5. ad 1. & qõ. 45. ar. 3. cor.

AD QVINTVM ſic ꝑceditur. Videtur, quòd experientia non ſit cauſa ſpei. Experiẽtia .n. ad vim cognitiuam pertinet. (Vnde Philoſophus dicit in 2. * Ethi. ꝙ uirtus intellectualis indiget experimento & tempore:) ſpes autem nõ eſt in ui cognitiua, ſed in appetitiua, vt * dictum eſt. ergo experientia non eſt cauſa ſpei.

*in prin. 2. li. ethi. ar. 1. huius qõ.

¶ 2 Præterea, Philoſophus dicit in 2. * Rhe. ꝙ ſenes ſunt difficilis ſpei ꝑ experientiam. ex quo videtur ꝙ experientia ſit cauſa defectus ſpei: ſed nõ eſt idem cã oppoſitorum. ergo experientia non eſt cauſa ſpei.

*li. 2. rhe. ca. 13. circa med. tom. 6.

¶ 3 Præterea, Philoſophus dicit in 2. † de cælo, ꝙ de omnibus enuntiare aliquid, & nihil prætermittere, quandoq; eſt ſignũ ſtultitiæ: ſed ꝙ homo tentet omnia, ad magnitudinem ſpei pertinere videtur. ſtultitia autem prouenit ex inexperientia: ergo inexperiẽtia uidetur eſſe magis cauſa ſpei, quàm experientia.

† li. 2. de cę. tex. 34 tom 2.

SED contra eſt, qđ Philo. dicit in 3. * Ethic. ꝙ aliqui ſunt bonæ ſpei ꝑ multoties & multos uiciſſe, qđ ad experiẽtiã pertinet. ergo experientia eſt cauſa ſpei.

li. 3. ethi. ca. 8. itẽ finem & med. ca. tom. 5.

CONCLVSIO.

Cùm ſpei obiectum ſit bonũ poſſibile adipiſci, neceſſe quoque eſt experientiam, qua homini poteſtas, & exiſtimatio ſit facile conſequendi bonum aliquod, cauſam ſpei eſſe, etſi nõ nunquam ex experientia diminuatur ſpes.

RESPONDEO dicendum, quòd, ſicut * ſupra dictũ eſt, ſpei obiectũ eſt bonum futurũ arduũ poſſibile adipiſci: poteſt ergo aliquid eſſe cauſa ſpei, vel quia facit homini aliquid eſſe poſſibile, vel quia facit eũ exiſtimare aliqd eſſe poſſibile. Primo modo eſt cauſa ſpei oẽ illud, quod auget poteſtatẽ hominis: ſicut diuitiæ &, fortitudo, & inter cætera ẽt experiẽtia: nam per experientiã hõ acquirit facultatem aliquid de facili faciendi: & ex hoc ſequitur ſpes. vnde Vegetius dicit in lib. de re militari: Nemo facere metuit qđ ſe bene didiciſſe confidit. Alio modo eſt cã ſpei omne illud, qđ facit alicui exiſtimationem, ꝙ aliquid ſit ſibi poſſibile: & hoc mõ & doctrina & perſuaſio quælibet poteſt eſſe cauſa ſpei. & ſic etiam experientia eſt cauſa ſpei, inquãtum ſcilicet per experientiam fit homini exiſtimatio, quòd aliqd ſit ſibi poſſibile, quod impoſſibile ante experientiam reputabat. Sed per hunc modum experiẽtia poteſt eſſe cauſa defectus ſpei: qa ſicut per experientiam fit homini exiſtimatio, quòd aliquid ſibi ſit poſſibile, quod reputabat impoſſibile: ita econuerſo per experientiã fit homini exiſtimatio, ꝙ aliquid non ſit ſibi poſſibile, quod poſſibile exiſtimabat. Sic ergo experiẽtia eſt cã ſpei duobus modis, cauſa

art. 1. huius qõ.

cauſa autem defectus ſpei vno modo, & propter hoc magis dicere poſſumus eam eſſe cauſam ſpei.

AD primum ergo dicendum, quòd experientia in operabilibus non ſolum cauſat ſcientiam, ſed etiam cauſat quendam habitum propter conſuetudinem, qui facit operationem faciliorem. ſed & ipſa uirtus intellectualis facit ad poteſtatem facile operãdi: demõſtrat etiam aliquid eſſe poſſibile, & ſic cauſat ſpem.

AD ſecundum dicendum, ꝙ in ſenſibus eſt defectus ſpei propter experientiam inquãtum experientia facit exiſtimationẽ impoſſibilis. Vnde ibidem ſubditur, quòd eis multa euenerunt in deterius.

AD tertium dicendum, quòd ſtultitia & inexperientia poſſunt eſſe cauſa ſpei quaſi per accidẽs, remouendo ſcilicet ſcientiam; per quam uerè exiſtimatur aliqd eſſe non poſſibile: vnde ea ratione in experientia eſt cauſa ſpei, qua experientia eſt cauſa defectus ſpei.

ARTICVLVS VI.

Vtrum in iuuenibus & in ebrioſis abundet ſpes.

228 inf.q.45. ar.3.cor.

AD SEXTVM ſic ꝓceditur. Videtur, quòd iuuẽtus & ebrietas nõ ſint cauſa ſpei. Spes enim importat quandam certitudinem & firmitatem. Vnde ad Hebr. 6. Spes comparatur ancoræ: ſed iuuenes & ebrii deficiunt à firmitate: habent enim animum de facili mutabilem. ergo iuuentus & ebrietas non eſt cauſa ſpei.

¶ 2 Præterea, Ea quæ augent poteſtatem, maximè ſunt cã ſpei, ut ſupra dictum eſt: * ſed iuuentus & ebrietas quandam infirmitatem habent adiunctam. ergo non ſunt cauſa ſpei. ar. p̄ced.

¶ 3 Præterea, Experientia eſt cauſa ſpei, ut dictum eſt: * ſed iuuenibus experientia deficit. ergo iuuentus non eſt cauſa ſpei. ar. p̄ced.

SED contra eſt, quòd Philoſophus dicit in 3, Ethic. * ꝙ inebriati ſunt bene ſperãtes, & in 2. Rhetoricorum dicitur, † ꝙ iuuenes ſunt bonæ ſpei. li.3.ethi. ca.8 Poſt mediũ c. † lib. 2. Rhe.cap. 12.paulo poſt prin. tom,6.

CONCLVSIO.

Cùm ſpei obiectum ſit bonum futurum, arduum & poſſibile adipiſci, iuuenes minoris memoriæ exiſtentes, & cordis calore intenſo in eis; & inexpertis, maioris ſunt ſpei quàm cæteri: ſimiliter ſtulti, & rationis iudicio non utentes, & ebrioſi.

RESPONDEO dicendum, quòd iuuentus eſt cauſa ſpei propter tria, vt Philoſophus dicit in 2. Rhetoricorum. * & hęc tria põt accipi ſecundum tres conditiones boni, quod eſt obiectum ſpei, quod eſt futurum & arduum & poſſibile, ut dictum eſt. Iuuenes enim multum habent de futuro & parum de præterito: & ideo, qa memoria eſt præteriti, ſpes autẽ futuri, parum habent de memoria, ſed multum uiuunt in ſpe. Iuuenes etiam propter caliditatẽ naturæ habent multos ſpiritus, & ita in eis cor ampliatur: ex amplitudine autem cordis eſt, quòd aliquis ad ardua tendat, & ideo iuuenes ſunt animoſi & bonæ ſpei. Similiter etiam illi qui non ſunt paſſi repulſam, nec experti impedimenta in ſuis conatibus, de facili reputant aliquid ſibi poſſibile. vnde & iuuenes propter inexperientiam impedimentorum & defectuum de facili reputant aliquid ſibi poſſibile: & ideo ſunt bonæ ſpei. Duo etiã iſtorum ſunt in ebriis, ſ. caliditas & multiplicatio li.2.Rhe. c.12 to.6

tio ſpirituum propter vinum. Et iterum inconſideratio periculorum uel defectuum. Et propter eandem rationem etiam omnes ſtulti & deliberatione non vtentes, omnia tentant, & ſunt bonæ ſpei.

AD primum ergo dicendũ, ꝙ in iuuenibus & in ebriis licet nõ ſit firmitas ſecundũ rei ueritatẽ, eſt tamen in eis ſecũdum eorum æſtimationem. reputant enim ſe firmiter aſſecuturos illud quod ſperant.

Et ſimiliter dicendum AD SECVNDVM, quòd iuuenes & ebrij habent quidem infirmitatem ſecundum rei ueritatem, ſed ſecundũ eorum exiſtimationem habent poteſtatem: quia ſuos defectus non cognoſcunt.

AD tertium dicendum, quòd non ſolum experientia, ſed etiã
* ar.pce. inexperientia eſt quòdammodo cauſa ſpei, ut dictum eſt. *

ARTICVLVS VII.

Vtrum ſpes ſit cauſa amoris.

229 Sup q. 27 ar.4. ad 3 & inf. q. 62.art. 4. ad 3. Et 2.2.q. 17. ar.8. cor. & qõ. 66. ar.6.ad 2 Et ver.q. 4. art. 3. cor.

AD SEPTIMVM ſic proceditur. Videtur ꝙ ſpes non ſit cauſa amoris: quia ſecundum Auguſt. 14 de ciuita. Dei.* prima affectionum animæ eſt amor: ſed ſpes eſt quædam affectio animæ: amor ergo praecedit ſpem. non ergo ſpes cauſat amorem.

* li.14.ex c.7. to. 5.

¶ 2 Præterea, Deſideriũ praecedit ſpem: ſed deſiderium cauſatur ex amore, ut dictum eſt: † ergo etiam ſpes ſequitur amorem. non ergo cauſat ipſum.

† q.32.articulo 3.ad 2. * q.35. ar. 3.

¶ 3 Præterea, Spes cauſat delectationem, ut ſupra dictum eſt: * ſed delectatio non eſt niſi de amato: ergo amor præcedit ſpẽ.

† gloſ. interlinearis ibidẽ.

SED contra eſt, quod dicitur Matth. 1. Super illud, Abrahã genuit Iſaac, Iſaac autem genuit Iacob: dicit gloſſ. † id eſt fides ſpem, ſpes charitatem: charitas autem eſt amor. ergo amor cauſatur à ſpe.

CONCLVSIO.

Spes inquantum reſpicit bonum ſperatum ex amore naſcitur: ſed inquantum reſpicit eum per quem nobis aliquid poſſibile fit amoris eius eſt cauſa.

RESPONDEO dicendum, quòd ſpes duo reſpicere poteſt. Reſpicit enim ſicut obiectum bonum ſperatũ: ſed quia bonũ ſperatum eſt arduũ poſſibile, aliquãdo autem fit aliquod arduum poſſibile nobis, non per nos, ſed per alios: ideo ſpes etiam reſpicit illud, per quod fit nobis aliquid poſſibile. Inquantum igitur ſpes reſpicit bonum ſperatum, ſpes ex amore cauſatur. nõ enim eſt ſpes niſi de bono deſiderato & amato. inquantum uerò ſpes reſpicit illum, per quem fit aliquid nobis poſſibile, ſic amor cauſatꝰ ex ſpe, & non econuerſo. Ex hoc enim, quòd per aliquem ſperamus nobis poſſe prouenire bona, mouemur in ipſum ſicut in bonum noſtrum: & ſic incipimus ipſum amare: ex hoc autem quòd amamus aliquem, non ſperamus de eo niſi per accidens, inquantum ſcilicet credimus nos reamari ab ipſo unde amari ab aliquo facit nos ſperare de eo: ſed amor eius cauſatur ex ſpe, quam de eo habemus. Et per hæc patet reſponſio ad obiecta.

ARTICVLVS VIII.

Vtrum ſpes conferat ad operationem, uel magis impediat. 230

AD OCTAVVM ſic ꝓceditur. Videtur, ꝙ ſpes nõ adiuuet operationẽ, ſed magis impediat. Ad ſpem enim ſecuritas pertinet: ſed ſecuri-

ſecuritas parit negligẽtiam, quę impedit operationem, ergo ſpes impedit operationem.

¶ 2 Præterea, Triſtitia impedit operationem (vt ſupra dictũ eſt*) ſed ſpes quandoque cauſat triſtitiam. Dicitur.n.Prouerb.14. Spes quæ differtur, affligit animam. ergo ſpes impedit operationem.

q.37.ar.3

¶ 3 Præterea, Deſperatio cõtrariatur ſpei, ut dictum eſt. * ſed deſperatio maximè in rebus bellicis adiuuat operationem: dicitur enim.2.Reg. 12. ꝙ periculoſa res eſt deſperatio: ergo ſpes facit contrarium effectum, impediendo.ſ.operationem.

arti.4.

SED contra eſt, quod dicitur 1.ad Corinth. 9. Quod qui arat, debet arare in ſpe fructus percipiendi: & eadem ratio eſt in omnibus aliis.

CONCLVSIO.

Spes, cùm arduum & bonũ poſſibile reſpiciat, ex ipſa delectatione, quam in unoquoque gignit, quam maximè iuuat ad operationem.

RESPONDEO dicendum, quòd ſpes per ſe habet quòd adiuuet operationem intendendo ipſam: & hoc ex duobus. Primo quidem ex ratione ſui obiecti, quod eſt bonum arduum poſſibile. exiſtimatio enim ardui excitat attẽtionẽ: exiſtimatio uerò poſſibilis non retardat conatũ. vnde ſequitᵣ ꝙ homo intente operetur propter ſpem. Secũdo vero ex ratione ſui effectus: ſpes.n. vt ſupra dictũ eſt, * cauſat delectationem, quę adiuuat operationem, vt ſupra dictum eſt. vnde ſpes operationem adiuuat.

q.32.art.3.ad 2.& q.33.art.4.& q.35 art.3.

AD primum ergo dicẽdum, ꝙ ſpes reſpicit bonum conſequendum, ſecuritas aũt reſpicit malũ vitandum: vnde ſecuritas magis videtur opponi timori, q̃ ad ſpem pertinere. Et tñ ſecuritas nõ cauſat negligentiam niſi inquãtum diminuit exiſtimationẽ ardui: in quo etiam diminuitur ratio ſpei. Illa enim in quibus homo nullũ impedimentum timet, quaſi iam non reputantur ardua.

AD ſecũdum dicendum, quòd ſpes per ſe cauſat delectationem: ſed per accidens eſt ut cauſet triſtitiam, ut ſupra dictum eſt. * q.32.ar.3 ad 2.

AD tertium dicẽdum, quòd deſperatio in bello fit periculoſa propter aliquam ſpem adiunctã. Illi enim qui deſperant de fuga, debilitantur in fugiendo, ſed ſperant mortem ſuam uindicare: & ideo ex hac ſpe acrius pugnant: vnde periculoſi hoſtibus fiunt.

QVÆSTIO XLI.

De timore ſecundum ſe, in quatuor articulos diuiſa.

CONSEQVENTER cõſiderandum eſt primo de timore, & ſecundo de audacia

Circa timorem conſideranda ſunt quatuor. Primo, de ipſo timore. Secundo, de obiecto eius. Tertio, de cauſa ipſius. Quarto, de effectu.

¶ Circa primum quæruntur quatuor.

¶ Primo, vtrum timor ſit paſſio animę.

¶ Secundo, utrum ſit ſpecialis paſſio.

¶ Tertio, vtrum ſit aliquis timor naturalis.

¶ Quarto, de ſpeciebus timoris.

ARTICVLVS PRIMVS.

Vtrum timor ſit paſſio animæ. 231

AD PRIMVM ſic proceditur. Videtur quòd timor non ſit paſſio animæ. Dicit.n.Dam.in lib.3.* ꝙ timor eſt uirtus ſecũdũ ſyſtolẽ, id eſt cõtractionẽ eſſentiæ deſideratiua: ſed nulla virtus eſt paſſio: ut probatur in 2.Eth. † ergo timor non eſt paſſio.

Inf. ar.2. cor. * Dama. li.3.c.23. †c.5.to.5

¶ 2 Præ-

¶ 2 Præterea, Omnis paſſio eſt effectus ex præſentia agentis pro ueniens: ſed timor non eſt de aliquo præſenti, ſed de futuro: ut li.2.orth. fid.c. 12. in fine. Dama.* dicit in 2. lib. ergo timor non eſt paſſio.

¶ 3 Præterea, Omnis paſſio animæ eſt motus appetitus ſenſitiui, qui ſequitur apprehẽſionem ſenſus: ſenſus autem non eſt apprehenſiuus futuri, ſed præſentis. cum ergo timor ſit de malo futuro, videtur, quòd non ſit paſſio animæ.

SED contra eſt, ꝙ Aug. in 14. li.14.c. 7. 8.& 9. to. 5. de ciu. Dei * enumerat timorem inter alias animæ paſſiones.

CONCLVSIO.

Timor cùm malum per ſe reſpiciat cum aliqua corporali trãſmutatione, neceſſe eſt paſſionem animæ eſſe.

RESPONDEO dicendum, ꝙ inter cæteros animæ motus poſt triſtitiam timor magis rationem obtinet paſſionis. Vt enim ſu q.22.ar.1 pra dictum eſt, * ad rationẽ paſſionis primo quidem pertinet, ꝙ ſit motus paſſiuæ uirtutis ad quã ſcilicet comparetur ſuum obiectum per modum actiui mouentis, eo quod paſſio eſt effectus agentis, & per hũc modum etiam ſentire & intelligere dicuntur pati. Secundo magis propriè dicitur paſſio motus appetitiuæ virtutis habentis organum corporale, qui fit cum aliqua tranſmutatione corporali. Et adhuc propriiſſimè illi motus paſſiones dicũtur, qui important aliquod nocumẽtum. Manifeſtum eſt aũt, ꝙ timor, cũ ſit de malo, ad appetitiuã potẽtiã pertinet, quæ per ſe reſpicit bonũ & malum: pertinet autem ad appetitum ſenſitiuum. fit. n. cũ quadam tranſmutatione, ſ. cum contractione: ut Damaſ. * dicit: & li.3.orth. fid. c.23. importat etiam habitudinem ad malum ſecundum quod malum habet quodammodo victoriã ſuper aliquod bonum. vnde veriſſimè ſibi competit ratio paſſionis: tamen poſt triſtitiam, quæ eſt de præſenti malo: nam timor eſt de malo futuro, quod non ita mouet ſicut præſens.

AD primum ergo dicẽdum, ꝙ virtus nominat quoddam principium actionis: & ideo inquãtum interiores motus appetitiuæ uirtutis ſunt principia exteriorum actuum, dicuntur uirtutes. Philoſophus autem negat paſſionẽ eſſe virtutem, quæ eſt habitus.

AD ſecundum dicẽdum, quòd ſicut paſſio corporis naturalis prouenit ex corporali præſentia agẽtis, ita paſſio animæ prouenit ex animali præſentia agentis abſq; præſentiã corporali uel reali: inquantum. ſ. malum, quod eſt futurum, realiter eſt præſens ſecundũ apprehenſionem animę.

AD tertium dicendum, quòd ſenſus non apprehendit futurũ: ſed ex eo quòd apprehendit præſens, animal naturali inſtinctu mouetur ad ſperandum futurum bonum, uel timendum futurum malum.

ARTICVLVS II.

Vtrũ timor ſit ſpecialis paſſio. 232

AD SECVNDVM ſic ꝓceditur. Videtur quòd timor nõ ſit ſpecialis paſſio. Dicit. n. Aug. in li. 83. queſt. * quòd quem nõ exanimat li. 83. qq. q. 33. nõ procul à fin. to.4. metus, neq; cupiditas eũ uaſtat, nec ægritudo, id eſt, triſtitia, eum macerat, nec uentilat geſtiens & uana lætitia. ex quo uidetur ꝙ remoto timore, omnes aliæ paſſiones remouentur: non ergo paſſio eſt ſpecialis, ſed generalis.

¶ 2 Præterea, Philoſophus dicit in 6. Ethi.* ꝙ ita ſe hẽt in appetitu ꝓſecutio & fuga, ſicut ĩ itellectu, affirmatio & negatio: ſed negatio nõ eſt aliqd ſpeciale ĩ intellectu, ſicut nec affirmatio: ſed aliqd li.6.eth. c.2.to. 5. com-

commune ad multa: ergo nec fuga in appetitu, ſed nihil eſt aliud timor, quàm fuga quędam mali. ergo timor non eſt paſſio ſpecialis.

¶ 3 Præterea, Si timor eſſet paſſio ſpecialis, præcipue in iraſcibili eſſet: eſt autem timor etiam in concupiſcibili. Dicit n. Philoſophus in 2. Rhet. * quòd timor eſt
li.2.Rhe. cap.5. triſtitia quædam. Et Damaſ. †
dicit, ꝙ timor eſt uirtus deſidera
† Da.li.3 c.33 tiua: triſtitia autem & deſideriũ
ſunt in concupiſcibili, ut ſupra di
* q.30.& 25.ar.1. ctum eſt. * nõ eſt ergo paſſio ſpecialis, cum pertineat ad diuerſas potentias.

SED cõtra eſt, quod condiuiditur aliis paſſionibus animæ, ut patet per Dama. * in ſecundo li-
* Da.lib. 2.orth.fidei,c.15. bro.

CONCLVSIO.

Cùm timoris obiectum ſit malũ futurum difficile, cui reſiſti non poteſt, oportet ipſum eſſe animi paſſionem à cæteris diſtinctam & ſeparatam.

RESPONDEO dicendum, quòd paſſiones animæ recipiunt ſpeciem ex obiectis: vnde ſpecialis paſſio eſt, quæ habet ſpeciale obiectum. timor autẽ habet ſpeciale obiectum ſicut & ſpes. Sicut enim obiectum ſpei eſt, bonum futurum arduum poſſibile adipiſci, ita obiectum timoris eſt malum futurum difficile, cui reſiſti non poteſt: unde timor eſt ſpecialis paſſio animæ.

AD primum ergo dicẽdum, ꝙ omnes paſſiones animæ deriuantur ex uno principio, ſ. ex amore in quo habent adinuicem connexionem: & ratione huius connexionis remoto timore, remouenť alię paſſiones animæ, non iõ quia ſit paſſio generalis.

AD ſecundum dicendum, ꝙ non omnis fuga appetitus eſt timor: ſed fuga ab aliquo ſpeciali obiecto, ut dictum eſt: * & ideo
In corp. art. licet fuga ſit quoddam generale, tũ timor eſt paſſio ſpecialis.

AD tertium dicendum, quòd timor nullo modo eſt in concupiſcibili: non enim reſpicit malum abſolutè: ſed cum quadam difficultate uel arduitate, vt ei reſiſti vix poſſit. Sed quia paſſiones iraſcibilis deriuantur à paſſionibus concupiſcibilis, & ad eas terminantur (ut ſupra dictum eſt *) q.25.ar.1
ideo timori attribuuntur ea, quę ſunt cõcupiſcibilis: dicitur enim timor eſſe triſtitia inquantum obiectum timoris eſt contriſtans, ſi præſens fuerit: unde & Philoſophus dicit ibidem, * quòd timor li.2.Rhe.
procedit ex phantaſia futuri mali corruptiui, uel contriſtatiui. c.5. i pri.
Similiter & deſiderium attribuitur à Damaſ.* timori: quia ſicut ſpes * Dama.
cauſať uel oritur à deſiderio bo- loco in
ni, ita timor eſt ex fuga mali: fu- arg. cita-
ga autem mali oritur ex deſiderio boni, vt ex ſupra dictis patet. *

ARTICVLVS III. q 25.ar.2

Vtrum ſit aliquis timor naturalis. 323

AD TERTIVM ſic proceditur. Videtur, quòd timor aliquis ſit naturalis. Dicit enim Damaſ. in 3. lib. * li.3.orth. fid. c. 23.
quod eſt quidam timor naturalis nolente anima diuidi à corpore.

¶ 2 Præterea, Timor ex amore oritur, ut dictum eſt. * ſed eſt ali * ar.2. ad
quis amor naturalis, ut Diony. di princ.
cit 4.c. de di.no. † ergo etiam eſt † ca.4.de
aliquis timor naturalis. di. nom.

¶ 3 Præterea, Timor opponitur in 2. par.
ſpei, ut ſuprà dictum eſt: * ſed eſt * q.40.ar.
aliqua ſpes naturæ: ut patet per 4.ad 1.
id quod dicitur Rom. 4. de Abraham. quod contra ſpem naturæ in ſpem gratiæ credidit: ergo etiam eſt aliquis timor naturæ.

SED contra, Ea quæ ſunt naturalia, communiter inueniũtur in rebus animatis & inanimatis:

ſed

ſed timor non inuenitur in rebus inanimatis: ergo timor non eſt naturalis.

CONCLVSIO.

Timor quidā naturalis eſt, qui reſpicit malum quoquo modo lædens, & corrumpens naturæ bonum: & quidam nō naturalis, ſecundum quem, malum timemus, non naturæ oppoſitum, ſed bono amato uel deſiderato.

RESPONDEO dicendum, ꝙ alqs motus dicitur naturalis, quia ad ipsū inclinat natura: ſed hoc contingit dupliciter. Vno modo, ꝙ totū perficitur à natura abſque aliqua operatione apprehenſiuæ uirtutis: ſicut moueri ſurſū eſt motus naturalis ignis, & augeri eſt motus naturalis animalium & plantarum. Alio modo dicitur motus naturalis, ad quem natura inclinat, licet non perficiatur niſi per apprehenſionem: quia ſicut ſuprà dictum eſt, * motus cognitiuæ & appetitiuæ uirtutis reducūtur in naturam ſicut in principium primum. Et per hunc modum etiam ipſi actus apprehenſiuæ virtutis (ut intelligere, ſentire & memorari,) & etiam motus appetitus animalis quandoque dñr naturales: & per hunc modum poteſt dici timor naturalis: & diſtinguitur a timore non naturali, ſecundū diuerſitatem obiecti. Eſt enim, vt Philoſophus dicit in 2. Rhe.* timor de malo corruptiuo, quod natura refugit pp naturale deſiderium eſſendi: & talis timor dicitur eſſe naturalis. Et iterū de malo contriſtatiuo quod non repugnat naturæ, ſed deſiderio appetitus: & talis timor non eſt naturalis: ſicut ēt ſupra, amor * concupiſcētia, & delectatio diſtincta ſunt per naturale & non naturale. Sed ſecundū primā acceptionē naturalis ſciendū eſt, ꝙ quædam de paſſionibus animæ, quandoq; dñr naturales, vt amor, deſideriū & ſpes: aliæ uerò naturales dici non poſſunt: & hoc iō, quia amor & odium deſiderium & fuga important inclinationē quādam ad proſequendum bonum & fugiendum malū: quæ quidem inclinatio pertinet etiam ad appetitum naturalem. & ideo eſt amor quidam naturalis: & deſiderium vel ſpes poteſt quodammodo dici ēt in rebus naturalibus cognitione carentibus. ſed aliæ paſſiones animæ important quoſdam motus, ad quos nullo mō ſufficit inclinatio naturalis: uel quia de ratione harum paſſionum eſt ſenſus ſeu cognitio: ſicut dictum eſt,* ꝙ apprehenſio requiritur ad rationem delectationis & doloris: vñ qui caret cognitione, non pōt dici delectari uel dolere, aut quia huiuſmodi motus ſunt contra rationem inclinationis naturalis: puta ꝙ deſperatio refugit bonum pp aliquā difficultatem, & timor refugit impugnationem mali cōtrarii, ad quod eſt inclinatio naturalis: & ideo huiuſmodi paſſiones nullo modo attribuuntur rebus inanimatis.

q. 17. ar. 9 ad 2. & q. 10. ar. 1.

li. 5. Rhe. c. 5. to. 6.

q. 30. ar. 3 & qō. 31. ar 7.

q. 31. ar. 4 & qō. 35. ar. 1.

Et per hoc patet reſponſio ad obiecta.

ARTICVLVS IIII. 234

Vtrum conuenienter aſſignentur ſpecies timoris.

2 2. q. 19. ar. 1. ad. 1 Et 3. diſt. 26. q. 1. ar. 3. co. & di. 34. q. 2 ar. 1 q. 2. ad 6. Et veri. q. 26 ar. 4. ad 7. * Da. lib. 2 orth. fidei, ca. 15 † 2. Rhe. ca. 5. to. 6 * q. 35. arti. 8.

AD QVARTVM ſic proceditur. Videtur, quòd inconuenienter Dam. * aſſignet ſex ſpecies timoris, ſ. ſegnitiem, erubeſcentiam, verecundiam, admirationem, ſtuporem, agoniam. Vt enim Philoſophus dicit in 2. Rhet. † timor eſt de malo contriſtatiuo, ergo ſpecies timoris debēt rñdere ſpeciebus triſtitiæ. ſunt autem quatuor ſpecies triſtitiæ (ut ſupra dictū eſt*) ergo ſolum debēt eſſe quatuor ſpecies timoris eis correſpondentes.

¶ 2 Præterea, Illud quod in actu noſtro conſiſtit, noſtræ poteſtati ſubiicitur: ſed timor eſt de malo quod excedit poteſtatē noſtram, ut dictum eſt. † non ergo ſegnities & erubeſcentia & uerecundia, quæ reſpiciunt operationem noſtram, debet poni ſpecies timoris.

† ar.2.

¶ 3 Præterea, Timor eſt de futuro, ut dictum eſt: * ſed verecūdia eſt de turpi actu iam commiſſo, vt Greg. Niſſe. dicit: † ergo uerecundia non eſt ſpecies timoris.

* ar.1. & 2.
† li.4 ca. 14 parū à princip.

¶ 4 Præterea, Timor non eſt niſi de malo: ſed admiratio & ſtupor ſunt de magno & inſolito, ſiue bono ſiue malo. ergo admiratio & ſtupor non ſunt ſpecies timoris.

¶ 5 Præterea, Philoſophi ex admiratione ſunt moti ad inquirendam ueritatem, ut dicitur in principio Meta.* timor autem nō mouet ad inquirendū, ſed magis ad fugiendum: ergo admiratio non eſt ſpecies timoris.

*li.1.Me. c.2.ī me.

SED in contrarium ſufficiat auctoritas Dam. & Greg. Niſſ. †

† Da. loco ī arg. 1. citato, & ī arg. 3

CONCLVSIO.

Sex ſunt timoris ſpecies à ſacris doctoribus expoſita: ſegnities, erubeſcentia, uerecundia, admiratio, ſtupor & agonia.

RESPONDEO dicendum, ꝙ ſicut dictum eſt, * timor eſt de futuro malo, quod excedit poteſtatem timentis, ut ſcilicet ei reſiſti non poſſit: ſicut aūt bonum hominis, ita & malum pōt conſiderari, uel in operatione ipſius, uel in exterioribus rebus. In operatione autē ipſius hominis pōt duplex malum timeri. Primo quidē labor grauans naturā, & ſic cauſatur ſegnities: cum ſcilicet aliquis refugit operari propter timorem excedentis laboris. Secundo turpitudo lædens opinionem, & ſic ſi turpitudo timeatur in actu committendo, eſt erubeſcentia: ſi autem ſit de turpi iam facto, eſt verecundia. malum autem quod in exterioribus rebus conſiſtit, tripliciter poteſt excedere hominis facultatem ad reſiſtendū. Primo quidem ratione ſuæ magnitudinis, cùm aliquis.ſ. conſiderat aliquod magnum malum, cuius exitum conſiderare non ſufficit, & ſic eſt admiratio. Secundo ratione diſſuetudinis: quia ſcilicet aliqđ malum inconſuetum noſtræ conſiderationi offertur: & ſic eſt magnum noſtra reputatione, & hoc modo eſt ſtupor, qui cauſatur ex inſolita imaginatione. Tertio modo ratione improuiſionis: quia.ſ. prouideri non poteſt, ſicut futura infortunia timentur, & talis timor dicitur agonia.

* ar.2.

AD primum ergo dicēdum, ꝙ illæ ſpecies triſtitię, quæ ſuprà * poſitę ſunt, non accipiuntur ſecundū diuerſitatem obiecti, ſed ſecundum effectus, & ſecūdum quaſdam ſpeciales rationes: & ideo non oportet, ꝙ illæ ſpecies triſtitiæ reſpondeant iſtis ſpeciebus timoris, quæ accipiuntur ſecundū diuiſionem propriam obiecti ipſius timoris.

q.35.ar.2

AD ſecundum dicēdum, quòd operatio ſecundum quod iam fit, ſubditur poteſtati operantis: ſed aliquid circa operationem conſiderari poteſt, facultatem operantis excedēs; propter quòd aliquis refugit actionem: & ſecundū hoc ſegnities, erubeſcentia, & uerecūdia ponuntur ſpecies timoris.

AD tertium dicendum: quòd de actu præterito pōt timeri conuitium uel opprobrium futurū: & ſecundum hoc uerecundia eſt ſpecies timoris.

AD quartum dicēdum, quòd non quælibet admiratio & ſtupor ſunt ſpecies timoris, ſed admiratio, quæ eſt de magno malo, & ſtupor qui eſt de malo inſolito: vel poteſt dici, quòd ſicut ſegnities refugit laborem exterioris operationis

perationis: ita admiratio & ſtupor refugiunt difficultatem conſiderationis rei magnæ & inſolitæ, ſiue ſit bona ſiue mala: & hoc mō ſe habeat admiratio & ſtupor ad actum intellectus, ſicut ſegnities ad exteriorem actum.

AD quintum dicendum, quòd admirans refugit in præſenti dare iudicium de eo quod miratur, timens defectum, ſed in futurum inquirit. ſtupens autem timet & in præſenti iudicare & in futuro inquirere: vnde admiratio eſt principium philoſophandi: ſed ſtupor eſt philoſophicæ conſiderationis impedimentum.

QVÆSTIO XLII.

De obiecto timoris, in ſex articulos diuiſa.

DEINDE conſiderādum eſt de obiecto timoris.

¶ Et circa hoc quæruntur ſex.

¶ Primo, vtrum bonum ſit obiectum timoris, uel malum.

¶ Secundo, utrum malum naturę ſit obiectum timoris.

¶ Tertio, vtrum timor ſit de malo culpæ.

¶ Quarto, vtrum ipſe timor timeri poſſit.

¶ Quinto, utrum repentina magis timeantur.

235 ¶ Sexto, utrum ea, contra quę non eſt remedium, magis timeantur.

Inf. ar. 3. & 4. co. & q. 42. art. 2. 3. & 5. cor. & q. 43. art. 1. cor. Et 2. 2. q. 19. arti. 11. cor. fin. Et 3. di. 26. qō. 1. ar. 2. co.

ARTICVLVS PRIMVS.

Vtrum obiectum timoris ſit bonum uel malum.

AD PRIMVM ſic proceditur. Videtur quòd bonum ſit obiectū timoris. Dicit enim Aug. in li. 83. q. * quod nihil timemus niſi ne id quod amamus, aut adeptum amittamus, aut non adipiſcamur ſperatum: ſed id quod amamus, eſt bonū. ergo timor reſpicit bonum ſicut proprium obiectum.

* q. 33. in prin. to. 4

¶ 2 Præterea, Philoſophus dicit in 2. Rhe. † quòd poteſtas & ſuperalium eſſe eſt terribile: ſed huiuſmodi eſt quoddam bonum: ergo bonum eſt obiectum timoris. † lib. 2. Rhe. c. 5. tom. 6.

¶ 3 Præterea, In Deo nihil malum eſſe poteſt: ſed mandatur nobis, ut Deum timeamus: ſecundū illud Pſal. 33. Timete Deum omnes ſancti eius: ergo etiam timor eſt de bono.

SED contra eſt quod Damaſ. dicit in 2. lib. * quòd timor eſt de malo futuro. * li. 2. ca. 12. in fi.

CONCLVSIO.

Cùm timor fugam quandā importet, neceſſarium eſt ut propriè et per ſe malum reſpiciat ut obiectum, bonum uerò non niſi per accidens.

RESPONDEO dicendum, quòd timor eſt quidam motus appetitiuæ uirtutis. ad uirtutem autem appetitiuam pertinet proſecutio & fuga: ut dicitur in 6. Eth. * Eſt autem proſecutio boni, fuga autem mali: unde quicunque motus appetitiuæ uirtutis importat proſecutionē, habet aliquod bonum pro obiecto: quicunque autem importat fugam, habet malum pro obiecto. vnde cùm timor fugam quandam importet, primo & per ſe reſpicit malum ſicut proprium obiectum: poteſt autem reſpicere etiam bonum ſecundum quod habet habitudinē ad malum, quod quidem poteſt eſſe dupliciter. Vno quidem modo inquantum per malum priuatur bonum, ex hoc autem ipſo eſt aliquid malum, quod eſt priuatiuum boni: vñ cum fugiatur malum, quia malum eſt, ſequitur ut fugiatur, quia priuat bonū quod quis amando proſequitur: & ſecū- li. 6. ethi. c 2. to. 5.

li. 13. qō. 9. 33. in pri. to. 4.

dum hoc dicit Aug. * quòd nulla eſt cauſa timēdi niſi ammittatur bonum amatum. Alio mō cōparatur bonum ad malum, ut cā ipſius, inquantum. ſ. aliquod bonum ſua uirtute poteſt inducere aliquod nocumentum in bono amato: & ideo ſicut ſpes (vt ſupra dictum eſt *) ad duo reſpicit, ſcilicet ad bonum, in quod tendit, & ad id quod ſperat ſe bonum cupitum adipiſci, ita ēt timor ad duo reſpicit, ſ. ad malum, quod refugit; & ad illud bonū quod ſua uirtute poteſt infligere malum: & per hunc modum Deus timetur ab homine, inquantum poteſt infligere pœnam uel ſpiritualem, uel corporalem; & per hunc etiā modū timetur poteſtas alicuius hominis: maximè quando eſt læſiua, uel qñ eſt iniuſta: quia ſic in promptu habet nocumentum inferre, ita ēt timetur ſuper alium eſſe, id eſt inniti alii: ut. ſ. in eius poteſtate ſit cōſtitutum nobis nocumentum inferre. ſicut ille, qui eſt conſcius criminis, timet ne crimen reueletur. Et per hoc patet reſponſio ad obiecta.

q. præce. ar. 7.

ARTICVLVS II.

Vtrum malum naturæ ſit obiectum timoris.

Inf. ar. 6. ad 2. Et 2. 2. q. 144. ar. 1. cor. * lib. 2. Rhe. c. 5. poſtmed. tom. 6. † lib. 3. ethi. ca. 3. non procul à prī. to. 5.

AD SECVNDVM ſic proceditur. Videtur, ꝙ timor non ſit de malo naturæ. Dicit. n. Philoſophus in ſecūdo Rhet * ꝙ timor conſiliatiuos facit. non autem conſiliamur de his, quæ à natura eueniunt, ut dicitur in 3. Ethi. † ergo timor non eſt de malo naturæ.

¶ 2 Præterea, Defectus naturales ſemper homini imminent, ut mors & alia hmōi: ſi igitur de huiuſmodi malis eſſet timor, oporteret ꝙ hō ſemper eſſet ī timore.

¶ 3 Præterea, Natura non mouet ad contraria; ſed malum naturæ prouenit ex natura: ergo ꝙ timendo aliquis refugiat hmōi malum, nō eſt à natura: timor ergo naturalis non eſt de malo naturæ, ad quem tamen hoc malū pertinere videtur.

SED contra eſt, quòd Philoſophus dicit in 3. Ethico. * ꝙ inter omnia terribiliſſimum eſt mors, quæ eſt malum naturæ. li. 3. ethi. c. 6. paulo poſt me. to. 5.

CONCLVSIO.

Malum naturæ non eſt timoris obiectum, niſi cū aliqua euaſionis ſpe apprehendatur propinquum.

RESPONDEO dicendum, ꝙ ſicut Philoſophus dicit in 2. Rhet. * ꝙ timor prouenit ex phātaſia futuri mali corruptiui, uel contriſtatiui: ſicut aūt contriſtatiuum malum eſt quod contrariatur uoluntati, ita corruptiuum malum eſt, quod contrariatur naturæ: & hoc eſt malum naturæ, vñ de malo naturæ pōt eſſe timor. Sed cōſiderandum eſt, quòd malum naturæ, quandoq; eſt à cā naturali. & tunc dicitur malū naturæ, non ſolum quia priuat naturæ bonum. ſed ēt quia eſt effectus naturę, ſicut mors naturalis, & alii huiuſmodi defectus; aliqñ uerò malum naturæ prouenit ex cauſa non naturali, ſicut mors, q̄ uiolenter infertur à perſecutore: & utroque modo malum naturæ quodammodo timetur, & quodā modo non timetur. Cùm. n. timor proueniat ex phātaſia futuri mali, ut dicit Philoſ. * illud qđ remouet futuri mali phātaſiam, excludit ēt timorem. Quod autem non appareat aliquod malum ut futurum, poteſt ex duobus contingere. Vno quidem modo ex hoc, qđ eſt remotū & diſtans, hoc enim propter diſtantiam imaginamur, ut non futurum, & ideo uel non timemus, uel parum timemus. Vt enim Philoſ. dicit in 2. Rhetor. * Quæ ualde longè ſunt, non timentur, ſciunt enim omnes, ꝙ morientur, ſed quia nō prope eſt, nihil

li. 2. Rhe. c. 5. i prī. tom. 6.

li. 2. Rhe, c. 5. ī prī. tom. 6.

li. 2. Rhe, c. 5. circa prin. to. 6

nihil

nihil curant. Alio modo æſtimatur aliquod malum quod eſt futurum, ut nõ futurum propter neceſſitatem, quæ facit ipſum æſtimare ut præſens, unde Philoſo. dicit in 2. Rhe. * quòd illi, qui iam decapitantur, non timent, uidentes ſibi neceſſitatem mortis imminere. Sed ad hoc, ꝙ aliqs timeat, oportet adeſſe aliquam ſpem ſalutis: ſic igitur malum naturæ nõ timetur, quia non apprehenditur vt futurum. Si uerò malum naturę, quod eſt corruptiuum, apprehendatur ut propinquũ, & tñ cũ aliqua ſpe euaſionis, tũc timebit.

li. 2. Rhe. c. 5. circa me, to. 6.

AD primum ergo dicẽdum, ꝙ malum naturæ quãdoq; non prouenit à natura, ut dictum eſt: ſecũdũ tñ quod à natura ꝓuenit, etſi non ex toto vitari poſſit, poteſt tñ differri: & ſub hac ſpe poteſt eſſe conſilium de vitatione ipſius.

AD ſecundum dicendum, ꝙ malum naturæ etſi ſemper immineat, non tamen ſemper imminet de propinquo: & ideo nõ ſemper timetur.

AD tertium dicendum, quòd mors & alij defectus naturę proueniunt à natura uniuerſali: quibus tñ repugnat natura particularis quantum poteſt: & ſic ex inclinatione particularis naturæ ẽ dolor & triſtitia de hmõi malis, cùm sũt pręſentia, & timor ſi immineant in futurum.

ARTICVLVS III.

Vtrum timor ſit de malo culpæ.

237
2.2.q.144 ar.1. cor.

AD TERTIVM ſic proceditur. Videtur, quòd timor poſſit eſſe de malo culpæ. Dicit.n. Aug. ſuper Canonica Ioan: * ꝙ timore caſto timet homo ſeparationem à Deo: ſed nihil ſeparat nos à Deo niſi culpa, ſecundũ illud Iſa. 59. Peccata veſtra diuiſerũt inter uos & Deũ veſtrum. ergo timor poteſt eſſe de malo culpæ.

* trac. 9. in epi Io. circa mediũ, to. 9.

¶ 2 Præterea, Tullius dicit in 4. de Tuſcul. queſtionibus, * ꝙ de illis timemus cùm futura sũt, de quorum præſentia triſtamur: ſed de malo culpæ poteſt aliquis dolere uel triſtari. ergo etiam malũ culpæ aliquis poteſt timere.

li. 4. ĩ fo. 3. à prin. lib.

¶ 3 Præterea, Spes timori opponitur, ſed ſpes poteſt eſſe de bono uirtutis, ut patet per Philoſophũ in 9. Ethi. * & Apoſt. dicit ad Gal. 5. Confido de uobis in Domino, quòd nihil aliud ſapietis. ergò ẽt timor poteſt eſſe de malo culpæ.

li. 9 ca. 4. parũ añ med. to. 5

¶ 4 Præterea, Verecundia eſt quædam ſpecies timoris (ut ſupra dictum eſt *) ſed uerecundia eſt de turpi facto, quod eſt malum culpæ: ergo & timor.

q. 41. ar. 4

SED contra eſt, quod Philoſ. dicit in 2. Rhet. * quòd nõ omnia mala timẽtur, puta ſi aliquis erit iniuſtus, aut tardus.

li. 2. Rhe. c. 5. ĩ pri. tom. 6.

CONCLVSIO.

Cùm culpa malũ, humanæ ſubiaceat poteſtati & uoluntati, de eo nõ per ſe põt timor eſſe.

RESPONDEO dicendum, ꝙ ſicut ſupra dictũ eſt, * ſicut obiectum ſpei eſt bonum futurũ arduũ, quod quis põt adipiſci, ita timor eſt de malo futuro arduo, qđ nõ põt de facili uitari. Ex quo põt accipi: quòd id, quod omnino ſubiacet poteſtati & uoluntati noſtræ, non hẽt rationem terribilis: ſed illud ſolum eſt terribile, qđ hẽt cãm extrinſecam. Malum aũt culpæ propriam cauſam hẽt uolũtate humanã, & iõ propriè nõ hẽt rationem terribilis. Sed quia voluntas ab aliquo exteriori põt inclinari ad peccandum, ſi illud inclinans habeat magnã uim ad inclinandũ, ſecundum hoc poterit eſſe timor de malo culpæ, inquãtum eſt ab exteriori cã: puta cùm aliquis timet cõmorari in ſocietate malorum, ne ab eis ad peccandum inducatur, ſed proprie lo-

q. 41. ar. 2

quendo, in tali diſpoſitione magis timet homo ſeductionem, ꝙ culpam ſecundum propriam rationem, id eſt, inquātū eſt uoluntaria. ſic.n. nō habet, ut timeatur.

AD primum ergo dicendum, quòd ſeparatio à Deo eſt quædā pœna conſequens peccatum: & omnis pęna aliquo modo eſt ab exteriori cauſa.

AD ſecundū dicēdum, quòd triſtitia & timor in vno conueniunt, quia vtrunq; eſt de malo: differunt autē in duobus. In uno quidem, quia triſtitia eſt de malo præſenti, timor de malo futuro. In alio uerò, quia triſtitia cum ſit in concupiſcibili, reſpicit malum abſolutè: vnde poteſt eſſe de quocunque malo, ſiue paruo ſiue magno, timor uero cùm ſit in iraſcibili, reſpicit malum cum quadam arduitate ſeu difficultate, ꝙ tollitur, inquantum aliquid ſubiacet uoluntati: & ideo non omnia timemus quæ ſunt futura, de quibus triſtamur cùm ſunt præſētia: ſed aliqua, quæ.ſ. ſūt ardua.

AD tertium dicendum, quòd ſpes eſt de bono quod quis poteſt adipiſci. Poteſt aūt aliquis adipiſci bonum uel per ſe, uel per aliū: & ideo ſpes pōt eſſe de actu uirtutis q̃ eſt in poteſtate noſtra conſtitutus: ſed timor eſt de malo qđ non ſubiacet noſtræ poteſtati: & ideo ſemper malum quod timeť, eſt à cauſa extrinſeca, bonum aūt qđ ſperatur pōt eſſe & à cauſa intrinſeca, & à cauſa extrinſeca.

AD Quartum dicēdum, quòd
q.41.ar.4 ſicut ſupra dictum eſt, * uerecun
ad 2.& 3 dia non eſt timor de actu ipſo peccati: ſed de turpitudine uel ignominia, quæ conſequitur ipſum, ꝙ eſt à cauſa extrinſeca.

ARTICVLVS IIII.

Vtrum timor ipſe timeri poſſit.

238 AD QVARTVM ſic pceditur. Videtur, quòd timor timeri non poſſit. Omne.n. quod timetur, timendo cuſtoditur, ne amittatur: ſicut ille qui timet amittere ſanitatem, timendo cuſtodit eam: ſi igitur timor timeatur, timendo ſe cuſtodiet homo, ne timeat quod uidetur eſſe inconueniens.

¶ 2 Præterea, Timor eſt quædā fuga: ſed nihil fugit ſeipſū, ergo timor non timet timorem.

¶ 3 Præterea, Timor eſt de futuro: ſed ille qui timet, iam habet timorem: non ergo poteſt timere timorem.

SED contra eſt, quod homo poteſt amare amorem, & dolere de dolore. ergo etiā pari ratione poteſt timere timorem.

CONCLVSIO.

Poteſt timor timeri prout ex aliqua extrinſeca cauſa prouenit, nō autem ut ſubiacet humanæ uoluntati.

RESPONDEO dicendum,
ꝙ ſicut dictum eſt, * illud ſolum ar.pced
habet rationem terribilis, quod ex cauſa extrinſeca prouenit, nō autem quod prouenit ex uoluntate noſtra: timor aūt partim prouenit ex cā extrinſeca & partim ſubiacet uoluntati. prouenit quidem ex cauſa extrinſeca, inquantū eſt paſſio quędam conſequens phantaſiam imminentis mali: & ſecūdū hoc poteſt aliquis timere timorem, ne.ſ. immineat ei neceſſitas timendi propter ingruentiā alicuius excellentis mali. Subiacet autem uoluntati inquantum appetitus inferior obedit rationi: vnde homo poteſt timorem repellere. Et ſecundum hoc timor nō poteſt timeri: ut dicit Aug. in lib.
83.q. † Sed quia rationibus, quas li.83. qō.
induicit, aliquis poſſet uti ad oſtē q.33.to.4
dendum, quòd timor nullo modo timeatur, ideo ad eas reſpondendum eſt.

AD primum ergo dicendum, quòd non omnis timor eſt unus

timor

timor; ſed ſecundũ diuerſa, quæ timentur, ſunt diuerſi timores: nihil ergo prohibet quin in uno timore aliquis præſeruet ſe ab alio timore: & ſic cuſtodiat ſe non timere tunc illo timore.

AD ſecundũ dicendum, quòd cùm ſit alius timor quo timetur malum imminens, & alius timor quo timet̃ ipſe timor mali ĩminẽtis, nõ ſequit̃ ꝙ idẽ fugiat ſeipſũ, uel ꝙ ſit idem fuga ſuiipſius.

AD tertium dicendum, quòd propter diuerſitatem timorũ iã dictã, timore præſenti poteſt hõ timere futurum timorem.

ARTICVLVS V.

Vtrũ repentina magis timeãtur.

239 Inf. q. 43. ar. 3. ad 3

AD QVINTVM ſic ꝓceditur. Videtur, quòd inſolita & repentina non ſint magis terribilia. Sicut enim ſpes eſt de bono, ita timor eſt de malo: ſed experientia facit ad augmentum ſpei in bonis. ergo etiam facit ad augmentum timoris in malis.

li. 2. Rhe. c. 5. ante me. to. 6. ¶ 2 Præterea, Philoſophus dicit in 2. Rhe. * ꝙ magis timentur non qui acutæ ſunt iræ, ſed mites & aſtuti: conſtat autem, ꝙ illi qui acutæ iræ ſunt, magis habent ſubitos motus. ergo ea quæ ſunt ſubita, ſunt minus terribilia.

li. 3. ethi. c. 8. in fi. tom. 5. ¶ 3 Præterea. Quæ ſunt ſubita, minus conſiderari poſſunt, ſed tãto aliqua magis timentur, quãto magis conſiderantur. vnde Philoſophus dicit ĩ 3. Eth. * ꝙ aliqui videntur fortes ꝑ ignorantiã: qui ſi cognouerint ꝙ aliud ſit q̃ ſuſpicantur, fugiunt. ergo repẽtina minus timentur.

li. 2. Cõf. c. 6. à me dio, to. 1. SED contra eſt, quod Aug. dicit in 2. Confeſ. * Timor inſolita & repentina exhorreſcit, rebus q̃ amantur, aduerſantia dum præcauet ſecuritati.

CONCLVSIO.

Inſolita & repentina mala, cùm maiora, & magis irreparabilia appareant, magis etiam timentur.

RESPONDEO dicendũ, ꝙ ſicut ſupra dictum eſt. * obiectũ timoris eſt malum imminens, qđ non de facili repelli poteſt. hoc autem ex duobus contingit, ſcilicet ex magnitudine mali, & ex debilitate timentis: ad utrunque autem horum operatur quòd aliquid ſit inſolitum & repentinum. Primo quidem facit ad hoc quòd malum ĩminens maius appareat; omnia enim corporalia & bona & mala, quanto magis conſiderantur, minora apparent: & ideo ſicut propter diuturnitatem dolor præſentis mali mitigatur, ut patet per Tullium in 3. de Tuſc. quæſtionibus, * ita etiam ex præmeditatione minuitur timor futuri mali. Secundo, aliquid eſſe inſolitum & repentinũ facit ad debilitatem timentis, inquãtum ſubtrahit remedia, quæ homo poteſt præparare ad repellendum futurum malum, quæ eſſe non pñt qñ ex improuiſo malũ occurrit. ar. 3. lib. 3. aliquãtulũ à medio. loco citato in arg.

AD primum ergo dicẽdum, ꝙ obiectum ſpei eſt bonum, quod quis poteſt adipiſci. & ideo ea q̃ augmentant poteſtatem homini, nata ſunt augere ſpem: & eadem ratione diminuere timorem, quia timor eſt de malo, cui non de facili poteſt reſiſti. Quia igitur experientia facit hominẽ magis potentem ad operandum: ideo ſicut auget ſpem, ita diminuit timorem.

AD ſecundum dicendum, ꝙ illi qui habent iram acutam, non occultant eam: & ideo nocumenta ab eis illata non ita ſunt repentina, quin præuideantur. ſed homines mites & aſtuti occultant iram: & ideo nocumentum quod ab eis imminet, non poteſt præuideri, ſed ex improuiſo aduenit: & propter hoc Philoſophus * dicit, ꝙ tales magis timentur. loco citato in arg.

AD tertium dicendum, quòd per ſe loquēdo bona uel mala corporalia in principio maiora apparent: cuius rō eſt, quia unūquodque magis apparet, cōtrario iuxta ſe poſito. vñ cùm aliquis ſtatim à paupertate ad diuitias tranſit, pp paupertatē præexiſtētem diuitias magis æſtimat: & ecōtrario, diuites ſtatim ad paupertatē deueniētes eā magis horrent: & pp hoc malū repētinū magis timet: quia magis uidet̃ eſſe malū. ſed pōt ꝓpter aliquod accñs contingere, ꝙ magnitudo alicuius mali lateat, puta cū hoſtes ſe inſidioſè occultāt: & tūc verū eſt, ꝙ malū ex diligēti cōſideratione fit terribilius.

ARTICVLVS VI.

Vtrum ea, contra quæ non eſt remediū, magis timeantur.

240 AD SEXTVM ſic proceditur. Videtur ꝙ ea quæ nō hñt remedium, nō ſint magis timenda. Ad timorē enim requirit̃ ꝙ remaneat aliqua ſpes ſalutis (ut ſuprà dictū eſt*) ſed in malis quæ non habent remediū, nulla remanet ſpes ſalutis: ergo talia mala nullo modo timētur.

art. 2.

¶ 2 Præterea, Malo mortis nullum remedium adhiberi pōt: nō enim ſecundum naturā pōt eſſe reditus à morte ad uitā, nō tamē mors maximè timetur, vt dicit Philo. in 2. Rhe.* non ergo ea magis timent̃ quæ remediū nō hñt.

li. 2. Rhe. c. 5. circa prin. to. 6

¶ 3 Præterea, Philoſ. dicit in 1. Ethi.* ꝙ non eſt magis bonū qđ eſt diuturnius, eo quod eſt unius diei: neq; quod eſt perpetuum, eo quod non eſt perpetuum: ergo eadem ratione neq; maius malum, ſed ea quæ non habent remediū, non vĩr differre ab aliis, niſi pp diuturnitatem uel perpetuitatē: ergo propter hoc non ſunt peiora uel magis timenda.

* lib. 1. ethi. ca. 6. parū añ me. to. 5.

li. 2. Rhe. c. 5. circa medium tom. 6.

SED cōtra eſt, quod Philoſo. dicit in 2. Rhet.* quòd omnia timenda ſunt terribiliora: quæcunque ſi peccauerint, corrigi nō cōtingit, aut quorum auxilia non ſunt, aut non facilia.

CONCLVSIO.

Mala quæ non uitari, uel nō ita facile poſſunt, magis timenda etiam ſunt.

RESPONDEO dicendum, quòd obiectum timoris eſt malū. vnde illud quod facit ad augmētum mali, facit ad augmentum timoris; malum autem augetur non ſolum ſecundum ſpeciē ipſius mali, ſed etiam ſecundum circunſtantias, ut ex ſuprà dictis apparet: * inter cæteras autem circunſtantias diuturnitas, uel etiā perpetuitas magis uidetur facere ad augmentum mali: ea enim, q̃ ſunt in tempore, ſecundum durationem temporis quodammodo menſurantur: unde, ſi pati aliqd in tempore tanto eſt malum, pari idem in duplo tempore apprehenditur ut duplatum: & ſecundum hanc rationem pati idem in infinito tempore, quod eſt perpetuo pati, habet quodammodo infinitum augmentum: mala autem q̃ poſtquam aduenerint, non poſſint habere remedium, uel non de facili, accipiuntur ut perpetua uel diuturna: & ideò maximè reddūtur timenda.

q. 18. ar. 3

AD primum ergo dicendū, ꝙ remedium mali eſt duplex. Vnū per quod impeditur futurum malum, ne adueniat: & tali remedio ſublato aufertur ſpes, & per conſequens timor: unde de tali remedio nunc non loquimur. Aliud remedium mali eſt quo malum iam præſens remouetur: & de tali remedio nunc loquimur.

AD ſecundum dicendum, ꝙ licet mors ſit irremediabile malum, tamen quia non imminet de prope, non timetur, ut ſuprà dictum eſt.* ar. 2.

AD tertium dicendum, quòd Phi-

Philoſophus ibi loquitur de per ſe bono, quod eſt bonum ſecundum ſpeciem ſuam. ſic autem nõ fit aliquid magis bonum propter diuturnitatem vel perpetuitatẽ, ſed propter naturam ipſius boni.

QVÆST. XLIII.

De cauſa timoris, in duos articulos diuiſa.

DEINDE conſiderandum eſt de cauſa timoris.

¶ Et circa hoc quæruntur duo.

¶ Primo, vtrum cauſa timoris ſit amor.

¶ Secundo, vtrum cauſa timoris ſit defectus.

ARTICVLVS I.

241 *Vtrum cauſa timoris ſit amor.*

In ſ. ar. 2. co. Et 2. 2. qõ. 19. ar. 9. ad 3 Et Pſal. 12. co. 9. * trac. 9. ante me.

AD PRIMVM ſic proceditur. Videtur ꝙ amor non ſit cauſa timoris. Illud enim quod introducit aliqđ eſt cauſa eius: ſed timor introducit amorem charitatis, vt Aug. dicit ſuper Canonicam Ioan. * ergo timor eſt cauſa amoris, & nõ econuerſo.

† l. 2. Rh. c. 5. to. 6.

¶ 2 Præterea, Philoſophus dicit in Rhet. † quòd illi maximè timentur, à quibus expectamus imminere nobis aliqua mala: ſed propter hoc, quod ab aliquo expectamus malum, magis prouocamur ad odium eius, quàm ad amorem: ergo timor magis cauſatur ab odio, quàm ab amore.

q. 42. ar. 3

¶ 3 Præterea, Supra dictum eſt, * quòd ea quæ ſunt à nobis ipſis, non habent rationem terribiliũ: ſed ea quæ ſunt ex amore, maxime proueniunt ex intimo cordis: ergo timor ex amore non cauſatur.

l. 83. q. q. 33. in pr. tomo 4.

SED contra eſt, quòd Augu. dicit in lib. 83. q. * Nulli dubium eſt non aliam eſſe metuendi cauſam. niſi ne id quod amamus, aut adeptum amittamus, aut non adipiſcamur ſperatum. omnis ergo timor cauſatur ex hoc quòd aliquid amamus. amor igitur eſt cauſa timoris.

CONCLVSIO.

Cùm nulla alia timoris cauſa ſit niſi ne id quod amamus aut adeptũ amittamus, aut non adipiſcamur ſperatum, amor eſt timoris cauſa.

RESPONDEO dicendum, quòd obiecta paſſionum animæ ſe habent ad eas tanquam formę ad res naturales, vel artificiales: quia paſſiones animæ ſpeciem recipiunt ab obiectis, ſicut res prædictæ à ſuis formis. Sicut igitur quicquid eſt cauſa formę, eſt cauſa rei conſtitutæ per ipſam, ita etiam quicquid, & quocunque modo eſt cauſa obiecti, eſt cauſa paſſionis. Contingit autẽ aliquid eſſe cauſam obiecti, uel per modum cauſæ efficiẽtis, vel per modum diſpoſitionis materialis. ſicut obiectum delectationis eſt bonum apparens. cõueniens coniunctum: cuius cauſa efficiẽs eſt illud, quod facit coniũctionem, vel quod facit conuenientiam, vel bonitatem, vel apparentiam huiuſmodi boni: cauſa autẽ per modum diſpoſitionis materialis eſt habitus, vel quæcunque diſpoſitio ſecundum quam fit alicui conueniens aut apparens illud bonum, quod eſt ei coniunctum. Sic igitur in propoſito obiectum timoris eſt æſtimatum malum futurum propinquum, cui reſiſti de facili non poteſt. & ideo illud, quod poteſt inferre tale malum eſt cauſa effectiua obiecti timoris: & per conſequens ipſius timoris. Illud autem per quod aliquis ita diſponitur, vt aliquid ſit ei tale, eſt cauſa timoris & obiecti

eius

eius per modũ diſpoſitionis materialis, & hoc modo amor eſt
cauſa timoris: ex hoc enim quòd
aliquis amat aliquod bonum, ſe-
quitur quòd priuatiuum talis bo
ni ſit ei malum: & per conſequẽs,
quòd timeat ipſum tanquam ma
lum.

AD primum ergò dicendum,
q.pc.ar.1 quòd ſicut ſupra dictum eſt, * ti-
mor per ſe & primo reſpicit ma-
lum quod refugit, quod opponi-
tur alicui bono amato: & ſic per
ſe timor naſcitur ex amore. Secũ-
dario verò reſpicit ad id per qđ
prouenit tale malum: & ſic per
accidens quandoque timor indu
cit amorem: inquantum ſcilicet
homo qui timet puniri à Deo, ſer
uat mandata eius, & ſic incipit
ſperare, & ſpes introducit amorẽ:
vt ſupra dictum eſt. *
q.40.ar.7 AD ſecundum dicendum, ꝙ
ille, à quo expectamus mala, pri-
mò quidẽ odio habetur: ſed poſt-
quã ab ipſo iam incipiunt ſpera-
ri bona, tunc incipit amari: bonũ
autẽ cui contrariatur malũ, quod
timetur à principio amabatur.

AD tertium dicendum, quòd
ratio illa procedit de eo quod eſt
cauſa mali terribilis per modum
efficientis: amor autem eſt cauſa
eius per modum materialis diſpo
incor.ar. ſitionis, vt dictum eſt. *

ARTICVLVS II.

Vtrum cauſa timoris ſit defe-
242 *ctus.*

Pſal. 26. co.1. AD SECVNDVM ſic proceditur. Videtur, quòd de
fectus non ſit cauſa timo
ris. Illi enim qui potentiam ha-
bent, maximè timentur: ſed defe
ctus contrariatur potentiæ: ergo
defectus non eſt cauſa timoris.

¶ 2 Præterea, Illi qui iam de-
capitantur, maximè ſunt in defe
ctu: ſed tales non timent, vt dici-
l.2.Rh.c. tur in 2. Rhet. * ergo defectus nõ
5. circa eſt cauſa timoris.
me. to.6. ¶ 3 Præterea, Decertare ex
fortitudine prouenit non ex defe

ctu. ſed decertantes timẽt eos qui
pro eiſdem decertant: vt dicitur l.2.Rh.c.
in 2. Rheto. † ergo defectus non 5. ante
eſt cauſa timoris. me.to. 6.

SED contrà, Contrariorũ cõ-
trariæ ſunt cauſæ: ſed diuitiæ, &
robur, & multitudo amicorum,
& poteſtas excludunt timorem,
vt dicitur in 2. Rhet. * ergo ex de- co.l.& c.
fectu horum timor cauſatur. Rhe. poſt me. to.6.

CONCLVSIO.

*Defectus alicuius virtutis ſeu
ipſa reſiſtẽdi imbecillitas, ad
timorem diſponit: efficit autẽ
timorẽ virtus & robur quod
timetur.*

RESPONDEO dicendum,
quòd ſicut ſupra dictum eſt, * du art.præc.
plex cauſa timoris accipi poteſt.
vna quidem per modum mate-
rialis diſpoſitionis ex parte eius,
qui timet: alia per modum cauſæ
efficientis ex parte eius, qui time
tur. Quantum igitur ad primum,
defectus per ſe loquendo, eſt cau
ſa timoris: ex aliquo enim defe-
ctu virtutis contingit, quòd non
poſſit aliquis de facili repellere
imminens malum. ſed tamen ad
cauſandum timorem requiritur
defectus cum aliqua menſura:
minor enim eſt defectus qui cau
ſat timorem futuri mali, quàm
defectus conſequẽs malum præ-
ſens, de quo eſt triſtitia: & adhuc
eſſet maior defectus, ſi totaliter
ſenſus mali auferretur, vel amor
boni, cuius contrarium timetur.
Quantum verò ad ſecundum, vir
tus & robur, per ſe loquendo, eſt
cauſa timoris. ex hoc enim, quòd
aliquid quod apprehenditur vt
nociuum, eſt virtuoſum, contin-
git ꝙ eius effectus repelli non po
teſt, contingit tamen per acidens
quòd aliquis defectus ex iſta par
te cauſat timorem: inquantum
ex aliquo defectu contingit, ꝙ
aliquis velit nocumentum infer
re, puta ꝓꝑ iniuſtitiã, vel q̃a ante
læſus fuit, vel quia timet lædi.

AD primum ergo dicendum, quòd ratio illa procedit de cauſa timoris ex parte cauſæ efficiẽtis.

AD ſecundum dicendum, ꝙ illi qui iam decapitantur, ſunt in paſſione præſentis mali: & ideo iſte defectus excedit menſuram timoris.

AD tertium dicendum, quòd decertantes timent non propter potẽtiam, qua decertare poſſunt, ſed propter defectum potentiæ, ex quo contingit, quòd ſe ſuperaturos non confidunt.

QVÆSTIO XLIIII.

De effectibus timoris, in quatuor articulos diuiſa.

DEINDE conſiderãdum eſt de effectibus timoris. ¶ Et circa hoc quæruntur quatuor.

¶ Primo, vtrum timor faciat cõtractionem.

¶ Secundo, vtrum faciat conſiliatiuos.

¶ Tertio, vtrum faciat tremorẽ.

¶ Quarto, vtrum impediat operationem.

ARTICVLVS I.

Vtrum timor faciat contra-
243 *ctionem.*

Su. q. 25. ar. 1. cor. & qō. 45. ar. 4. ad 1. & 2.

AD PRIMVM ſic proceditur. Videtur ꝙ timor non faciat contractionẽ. Cõtractione enĩ facta, calor & ſpiritus ad interiora reuocãtur, ſed ex multitudine caloris & ſpirituum in interioribus magnificatur cor ad audacter aliquid aggrediendum, vt patet in iratis: cuius contrarium in timore accidit. non ergo timor facit contractionem.

¶ 2 Præterea, Multiplicatis ſpiritibus & calore in interioribus per contractionem, ſequitur ꝙ homo in uocem prorumpat: vt patet in dolentibus, ſed timentes non emittunt vocem, ſed magis redduntur taciturni: ergo timor non facit contractionem.

¶ 3 Præterea, Verecundia eſt quædam ſpecies timoris, vt ſuprà dictum eſt: * ſed verecundati rubeſcunt: vt dicit Tulli. 4 de Tuſculanis quæſt. † & philoſophus in 4. Ethic. * rubor autem faciei non atteſtatur contractioni, ſed contrario: non ergo cõtractio eſt effectus timoris,

q. 41. ar. 4 † li. 4 in fol. 4. à pri. libri. * Ariſt. 4. eth. c. vl. circa pri. tom. 5.

SED contra eſt, quod Dama. dicit in 3. lib. † quod timor eſt virtus ſecundum ſyſtolem, id eſt, ſecundum contractionem.

† li. 3. orth. fid. c. 23.

CONCLVSIO.

Sicut in moriẽtibus natura propter virtutis debilitatem ad interiora ſeſe recipit; ita in timentibus calor cum ſpiritibus ad interiora contrahitur.

RESPONDEO dicendum, quòd ſicut ſuprà dictum eſt, * in paſſionibus animæ eſt ſicut formale ipſe motus appetitiuæ potentiæ: ſicut autem materiale trãſmutatio corporalis, quorum vnũ alteri proportionatur, vnde ſecũdum ſimilitudinem & rationem appetitiui motus ſequitur corporalis tranſmutatio; quantum autem ad animalem motum appetitus, timor contractionẽ quandam importat. Cuius ratio eſt, q̄a timor prouenit ex phantaſia alicuius mali imminentis, quod difficile repelli poteſt (vt ſupra dictum eſt. *) quod autem aliquid difficile poſſit repelli, prouenit ex debilitate virtutis (vt ſuprà dictum eſt *) virtus autẽ quanto eſt debilior, tanto ad pauciora ſe poteſt extẽdere, & ideo ex ipſa imaginatione, quæ cauſat timorem, ſequitur quædam contractio in appetitu, ſicut etiam videmus in morientibus, quòd natura retrahitur ad interiora propter debilitatẽ virtutis, & videmus etiam in ciuitatibus, quod qũ ciues timẽt,

q. 28. ar. 5 q. 41. ar. 2 q. 43. ar. 2

retra-

retrahunt ſe ab exterioribus, & recurrunt quantum poſſunt ad interiora, & ſecundum ſimilitudinem huius contractionis, quæ pertinet ad appetitum animalẽ, ſequitur etiam in timore ex parte corporis contractio caloris & ſpirituum ad interiora.

AD primum ergo dicendũ, ꝙ ſicut Philoſophus dicit in lib. de Problematibus. * licet in timentibus retrahantur ſpiritus ab exterioribus ad interiora, non tamẽ eſt idem motus ſpirituum in iratis & timentibus. Nam in iratis propter calorem & ſubtilitatem ſpirituum, quæ proueniunt ex appetitu vindictæ, interius fit ſpirituum motus ab inferioribus ad ſuperiora: & ideo congregantur ſpiritus & calor circa cor. Ex quo ſequitur ꝙ irati redduntur prompti & audaces ad inuadendum, ſed in timẽtibus propter frigiditatem ingroſſantem ſpiritus mouentur à ſuperioribus ad inferiora: quæ quidem frigiditas contingit ex imaginatione defectus virtutis: & ideo non multiplicatur calor & ſpiritus circa cor: ſed magis à corde refugiunt, & propter hoc timentes non prompte inuadunt, ſed magis refugiunt.

In ſectione 27. probl. 3. & 9. to. 6.

AD ſecundum dicendum, ꝙ naturale eſt, cuilibet dolenti, ſiue homini, ſiue animali, quòd vtatur quocunque auxilio poteſt ad repellendum nociuum præſens, qđ infert dolorem. vnde videmus ꝙ animalia dolentia percutiũt vel faucibus, vel cornibus, maximũ autem auxilium ad omnia in animalibus eſt calor & ſpiritus: & ideo in dolore natura conſeruat calorem & ſpiritum interius, vt hoc utatur ad repellendum nociuum: & ideo, vt Philoſ. dicit in lib. de problematibus, * ꝙ multiplicatis ſpiritibus introrſum & calore, neceſſe eſt quòd emittantur per vocem: & propter hoc dolentes vix ſe poſſunt continere quin clament. Sed in timentibus fit motus interioris caloris & ſpirituum à corde ad inferiora, vt dictũ eſt: † & ideo timor contrariatur formationi vocis: quę fit per emiſſionem ſpirituum ad ſuperiora per os: & propter hoc timor tacẽtes facit, & inde eſt etiam quòd timor trementes facit, vt dicit Philoſ. in lib. de Problematibus.*

In ſectione 27. Proble. 9. t. 6.

† ad arg. præce.

AD tertium dicendum, quòd pericula mortis non ſolum contrariantur appetitui animali, ſed etiam contrariantur naturæ, & propter hoc in huiuſmodi timore non ſolum fit contractio ex parte appetitus, ſed etiã ex parte naturę corporalis. Sic eñ diſponitur animal ex imaginatione mortis, contrahens calorem ad interiora, ſicut quando naturaliter mors imminet, & inde eſt quòd timentes mortem palleſcunt, vt dicitur in 4. Ethic * ſed malum quod timet verecundia, non opponitur naturæ, ſed ſolum appetitui animali: & ideo fit quædam contractio ſecundum appetitum animalem, non autem ſecũdum naturam corporalẽ, ſed magis anima quaſi in ſe contracta uacat ad motionem ſpirituum & caloris. vnde fit eorum diffuſio ad exteriora: & propter hoc verecundati rubeſcunt.

In ſec. 27 prob. 9. & t. to. 6.

l. 4. c. 9. parũ à pri.

ARTICVLVS II.

Vtrum timor faciat conſiliatiuos.

244

AD SECVNDVM ſic ꝓcedit. Videt, ꝙ timor nõ faciat conſiliatiuos. Nõ enim eſt eiuſdem conſiliatiuos facere & conſilium impedire. ſed timor conſilium impedit: omnis enim paſſio perturbat quietem, quæ requiritur ad bonum vſum rationis: ergo timor non facit conſiliatiuos.

2. 2. q. 47. ar. 9. ad 3 Et q. 54. ar. 2. ad 4 Et q. 129. ar. 7. cor. Et Pſ. 12. col. 2. fi.

¶ 2 Præterea, Conſilium eſt actus rationis de futuris cogitantis & deliberantis: ſed aliquis timor eſt excutiens cogitata & mẽtem

l.4.infol. 4.à pri. l. tem à ſuo loco remouet: vt Tull. dicit in 4. de Tuſ. quæſtionibus.* ergo timor non facit conſiliatiuos, ſed magis impedit cõſilium.

¶ 3 Præterea, ſicut conſilium adhibetur ad vitanda mala, etiã adhibetur ad conſequenda bona: ſed ſicut timor eſt de malis vitandis, ita ſpes eſt de bonis conſequendis: ergo timor non facit magis conſiliatiuos, quàm ſpes.

l.2.Rhet. ca.5. poſt me. to.6. SED contra eſt, quod Philoſophus dicit in 2. Rheto. * quòd timor conſiliatiuos facit.

CONCLVSIO.

Quamuis nec timor, nec vlla animæ paſſio, facultatem cõſiliandi præbeat, ſed magis impediat: conſiliatiuos tamẽ facere dicitur, prout ſolicitos reddit homines; vt pro magnis periculis conſilientur.

RESPONDEO dicendũ, ꝙ aliquis poteſt dici conſiliatiuus dupliciter. Vno modo à voluntate, ſeu ſolicitudine conſiliandi, & ſic timor conſiliatiuos facit: quia, vt Philoſophus in 3. Ethic.† dicit, Conſiliamur de magnis, in quibus quaſi nobisipſis diſcredimus. Ea aũt, quę timorẽ incutiũt non ſunt ſimpliciter mala, ſed habent quandam magnitudinem, tum ex eo quòd apprehendũtur, vt quę difficiliter repelli poſſunt, tum etiã quia apprehenduntur, vt de prope exiſtentia; ſicut ia.n dictum eſt. * vnde homines maximè in timoribus quęrũt conſiliari. Alio modo dicitur aliquis cõſiliatiuus à facultate benè cõſiliandi: & ſic nec timor, nec aliqua paſſio conſiliatiuos facit: qa homini affecto ſecundum aliquã paſſionẽ uidetur aliquid vel maius vel minus, quàm ſit ſecundũ rei veritatẽ: ſicut amanti uidentur ea quę amat, meliora, & timẽti ea quæ timet, terribiliora: & ſic ex defectu rectitudinis iudicij

†l.3.eth. c.3.parũ ante me. tomo 5.

q.42.ar.2

quælibet paſſio quantum eſt de ſe, impedit facultatem benè conſiliandi. Et per hoc patet reſponſiõ ad PRIMVM.

AD ſecundum dicendum, ꝙ quanto aliqua paſſio eſt fortior: tanto magis homo ſecundum ipſam affectus impeditur: & ideo quando timor fuerit fortis, vult quidem homo cõſiliari: ſed adeo perturbatur in ſuis cogitationibꝰ quòd conſilium adinuenire non poteſt. Si autem ſit paruus timor, qui ſolicitudinem conſiliãdi inducat, nec multum rationẽ conturbet, poteſt etiam conferre ad facultatem bene conſiliandi ratione ſolicitudinis conſequentis.

AD tertium dicendum, quòd etiam ſpes facit cõſiliatiuos: qa, vt in 2. Rhe. * Philoſophus dicit, Nullus conſiliatur de his, de quibus deſperat, ſicut nec de impoſſibilibus: vt dicitur in 3. Ethic. † timor tñ facit magis conſiliatiuos, q̃ ſpes, quia ſpes eſt de bono prout poſſumus ipſum conſequi: timor autem de malo prout vix repelli poteſt: & ita magis reſpicit rationem difficilis timor, quàm ſpes. in difficilibus autem maximè in quibus nobis non confidimus, conſiliamur; ſicut dictum eſt. * in cor.ar.

li.2.Rhe. c.5.à me.

†l.3.eth. c.3. to.5.

ARTICVLVS III.

Vtrum timor faciat tremorem. 245

AD TERTIVM ſic proceditur. Videtur quòd tremor non ſit effectus timoris; tremor enim ex frigore accidit. uidemus enim infrigidatos tremere. timor autẽ non videtur cauſare frigus, ſed magis calorem deſiccantem: cuius ſignum eſt, quòd timentes ſitiunt: & præcipuè in maximis timoribus, ſicut patet in illis qui ad mortem ducũtur: ergo timor non cauſat tremorem.

Sup.ar.1. ad 2.ſi. Et Pſ.17.co. 7.

¶ 2 Præterea, Emiſſio ſuperfluitatum ex calore accidit. vnde vt plurimum medicinæ laxatiuæ

ſunt

ſunt calidæ. ſed huiuſmodi emiſſiones ſuperfluitatum ex timore frequenter contingunt. ergo timor videtur cauſare calorem: & ſic non cauſat tremorem.

¶ 3 Præterea, In timore calor ab exterioribus ad interiora reuocatur. ſi igitur propter huiuſmodi reuocationẽ caloris in exterioribus homo tremit, videtur ſimiliter quòd in omnibus exterioribus membris deberet cauſari tremor ex timore: hoc autem non videtur: nõ ergo tremor corporis eſt effectus timoris.

SED cõtra eſt, quod Tullius dicit in 4. de Tuſculanis quæſtionibus * ꝙ timorem ſequitur tremor, pallor, & dentium ſtrepitus. l. 4. in fol. 4. à pr. li.

CONCLVSIO.

Quoniam timentes calor deſerit, vnde virtutis mẽbra continentis debilitas naſcitur, etiam tremorẽ ex timore naſci dicendum eſt.

RESPONDEO dicẽdum, quòd, ſicut ſuprà dictum eſt, * in timore fit quædam contractio ab exterioribus ad interiora. & ideo exteriora frigida remanent: & propter hoc in eis accidit tremor, qui cauſatur ex debilitate virtutis continentis membra. Ad huiuſmodi autem debilitatẽ maximè facit defectus caloris, qui eſt inſtrumẽtum, quo anima mouet, vt dicitur in 2. de anima. * ar. 1. huius quæſt. li. 2. text. 50. to. 2.

AD primum ergo dicendum, quòd calore ab exterioribus ad interiora reuocato, multiplicatur calor interius, & maximè verſus inferiora, id eſt, circa nutritiuam. & ideo conſumpto humido conſequitur ſitis: & etiam interdum ſolutio vẽtris, & vrinæ emiſſio, & quandoque etiam ſeminis vel huiuſmodi emiſſio ſuperfluitatum, accidit propter cõtractionem uentris & teſticulorum. vt Philoſophus dicit in lib. de Problematibus. * unde patet ſolutio ad SECVNDVM. In ſectione 27. Proble. 11. tomo 6.

AD tertium dicendum, quòd quia in timore calor deſerit cor, à ſuperiorib⁹ ad inferiora tendẽs ideo timentibus maximè tremit cor & membra, quæ habent aliquam connexionem ad pectus, vbi eſt cor: unde timentes maximè tremunt in uoce propter vicinitatem uocalis arteriæ ad cor, tremit etiam labium inferius, & tota inferior mandibula propter continuationem ad cor. vnde & ſtrepitus dẽtium ſequitur: & eadem ratione brachia & manus tremunt. Vel etiam quia huiuſmodi membra ſunt magis mobilia propter quod & genua tremunt timentibus: & ſecundum illud Iſa. 35. Confortate manus diſſolutas, & genua trementia roborate.

ARTICVLVS IIII.

Vtrum timor impediat operationem. 246

AD QVARTVM ſic proceditur. Videtur quòd timor impediat operationem. Operatio enim maximè impeditur ex perturbatione rationis, quæ dirigit in opere. ſed timor perturbat rationem, vt dictum eſt. * ergo timor impedit operationem. ar. 2. huius qõ.

¶ 2 Præterea, Illi qui faciunt aliquid cum timore, facilius in operatione deficiunt, ſicut ſi aliquis incedat ſuper trabem in alto poſitam, propter timorem de facili cadit; non autem caderet: ſi incederet ſuper eandem trabem in imo poſitam propter defectum timoris. ergo timor impedit operationem.

¶ 3 Præterea, Pigritia, ſiue ſegnities eſt quædam ſpecies timoris, ſed pigritia impedit operationem: ergo & timor.

SED contra eſt, quod Apoſtolus dicit ad Philip. 2. Cum metu & tremore veſtram ſalutem operamini,

ramini, quod nõ diceret, ſi timor bonam operationem impediret. timor ergo non impedit bonam operationem.

CONCLVSIO.

Timor impedit operationem ex parte inſtrumentorum, per quæ operatio exercetur: ſed ex parte animæ, ſi ſit timor moderatus, iuuat, & hominẽ attentius conſiliari, & operari facit: ſecus autem ſi ſit immoderatus.

RESPONDEO dicendũ, ꝙ operatio hominis exterior cauſatur quidem ab anima, ſicut à primo mouente, ſed à membris corporeis ſicut ab inſtrumentis. Cõtingit autem operationem impediri & propter defectum inſtrumenti, & propter defectum principalis mouentis. Ex parte igitur inſtrumentorum corporalium timor quantum eſt de ſe, ſemper natus eſt impedire exteriorem operationem propter defectum caloris, qui ex timore accidit in exterioribus membris: ſed ex parte animæ ſi ſit timor moderatus, non multum rationem perturbans, confert ad bene operandũ, inquantum cauſat quandam ſolicitudinem, & facit hominem attentius conſiliari & operari. Si verò timor tantum increſcat, ꝙ rationem perturbet, impedit operationem etiam ex parte animæ, ſed de tali timore Apoſtolus nõ loquitur. Et per hæc patet reſponſio ad PRIMVM.

AD ſecundum dicendum, ꝙ illi qui cadunt de trabe in alto poſita, patiuntur perturbationes imaginationis propter timorem caſus imaginati.

AD tertium dicendum, quòd omnis timens refugit id quod timet: & ideo cum pigritia ſit timor de ipſa operatione inquantũ ẽ laborioſa, impedit operationẽ, quia retrahit voluntatem ab ipſa. ſed timor qui ẽ de aliis rebus, intantum adiuuat operationem, inquantum inclinat uoluntatem ad operandum ea per quæ homo effugit id quod timet.

QVÆSTIO. XLV.

De audacia, in quatuor articulos diuiſa.

DEINDE cõſiderandum eſt de audacia.

¶ Et circa hoc quæruntur quatuor.

¶ Primo, vtrum audacia ſit contraria timori.

¶ Secundo, quomodo audacia ſe habet ad ſpem.

¶ Tertio, de cauſa audaciæ.

¶ Quarto de effectu ipſius.

ARTICVLVS I.

Vtrum audacia ſit contraria timori. 247

AD PRIMVM ſic proceditur. Videtur quòd audacia nõ contrarietur timori. dicit enim Auguſt. in lib. 83. q. * quòd audacia vitium eſt. vitium autem virtuti contrariatur. cùm ergo timor nõ ſit virtus, ſed paſſio, videtur quòd timori non contrarietur audacia.

Sup. q. 23 art. 1. co. ſi. Et infra præſẽti q. ar. 3. co. Et 2. 2 q. 123. ar. 3. ad 3. & quæſtio. 129. ar. 6. ad ſcd̃m.

* li. 83. q. qõ. 31. à me. illi⁹: & qõ. 34. tom. 4.

¶ 2 Preterea, Vni vnum eſt contrarium: ſed timori cõtrariatur ſpes: non ergo contrariatur ei audacia.

¶ 3 Preterea, Vnaquæq; paſſio excludit paſſionem oppoſitã: ſed id quod excludit per timorẽ eſt ſecuritas. dicit enim Augu. 2. Confeſſ. * quòd timor ſecuritati præcauet. ergo ſecuritas contrariatur timori: non ergo audacia.

† l. 2. c. 6. à med. illius, to. 1

SED contra eſt, quod Philoſophus dicit in 2. Rhet. * quòd audacia eſt timori contraria.

* l 2. Rh c. 5. à m to. 6. c.

CONCLVSIO.

Cùm timor malum futurum fugiat, audacia verò aggrediatur periculum, manifeſtè inuicem contrariantur.

RE-

RESPONDEO dicēdum, ꝙ de ratione cōtrariorum eſt, quòd maximè à ſe diſtent, vt dicitur in 10. Metaph. * Illud autem, quod maximè diſtat à timore, eſt audacia. timor enim refugit nocumentum futurum propter eius victoriam ſuper ipſum timentem, ſed audacia aggreditur periculū imminens propter uictoriam ſui ſupra ipſum periculum. vnde manifeſtè timori contrariatur audacia.

l. 10. Meta. text. 13. to. 3.

AD primum ergo dicendū, ꝙ ira & audacia & omnium paſſionum nomina dupliciter accipi poſſunt. Vno modo ſecundum qđ important abſolutè motus appetitus ſenſitiui in aliquod obiectum bonum vel malum: & ſic ſunt nomina paſſionum. Alio modo ſecundum quod ſimul cum huiuſmodi motu important receſſum ab ordine rationis: & ſic ſunt nomina uitiorū: & hoc modo loquitur Auguſt. de audacia: ſed nos loquimur nunc de audacia ſecundum primum modum.

AD ſecundum dicendum, ꝙ vni ſecūdum idem non ſunt plura contraria. ſed ſecundum diuerſa nihil prohibet vni plura contrariari. & ſic dictū eſt ſuprà,* ꝙ paſſiones iraſcibilis habent duplicem contrarietatem, vnam ſecundum oppoſitionem boni & mali: & ſic timor contrariatur ſpei. aliam ſecundum operationē acceſſus & receſſus: & ſic timori contrariatur audacia, ſpei uerò deſperatio.

q. 23. ar. 2 & qō. 40. ar. 4.

AD tertium dicendum, quòd ſecuritas non ſignificat aliquid contrarium timori, ſed ſolam timoris excluſionem: ille enim dicitur eſſe ſecurus qui non timet: vnde ſecuritas opponitur timori ſicut priuatio, audacia autem ſicut contrarium: & ſicut contrarium includit in ſe priuationem, ita audacia ſecuritatem.

ARTICVLVS II.

Vtrum audacia conſequatur ſpem. 244

AD SECVNDVM ſic ꝓceditur. Videtur quòd audacia non conſequatur ſpem. Audacia, enī eſt reſpectu malorum & terribilium, vt dicitur in 3. Ethic. * ſpes autem reſpicit bonum (vt ſuprà dictum eſt †) ergo habent diuerſa obiecta, & non ſunt vnius ordinis. ergo audacia non conſequitur ſpem.

¶ 2 Præterea, Sicut audacia contrariatur timori, ita deſperatio ſpei: ſed timor non ſequitur deſperationem, quinimo deſperatio excludit timorem, vt Philoſophus dicit in 2. Rhet. * ergo audacia non conſequitur ſpem.

¶ 3 Præterea, Audacia intendit quoddam bonum, ſcilicet victoriam. ſed tendere in bonum arduum pertinet ad ſpem. ergo audacia eſt idem ſpei, non ergo conſequitur ad ſpem.

SED contra eſt, quòd Philoſ. dicit in 3. Ethico. † quòd illi qui ſunt bonæ ſpei, ſunt audaces. videtur ergo audacia conſequi ſpē.

Su. q. 25. ar. 3. cor Et inf. ꝑſenti. qō. ar. 3. cor. Et 2. 2. q. 125. ar. 2. ad 3. & q. 129. ar. 7. cor. Et veri q. 25 ar. 5. ad 2. Et 3 Eth. 4. col. 3. * l. 3. eth. c. 6. & 7. to. 5. † qō. 40. ar 1 * l. 2. Rh. ca. 5. poſt me. to. 6. † l. 3. Eth. ca. 8. poſt me. to. 5.

CONCLVSIO.

Audacia, quia ad eam pertinet terribilis imminentis proſecutio, ſpem, eamque vehementem conſequitur.

RESPONDEO dicendum, quòd ſicut iam pluries dictum eſt.* omnes huiuſmodi paſſiones animæ ad appetitiuam potentiā pertinent. omnis autem motus appetitiuę potentiæ reducitur ad proſecutionem vel fugam. proſecutio autē vel fuga, eſt alicuius & per ſe & per accidens: per ſe quidem eſt proſecutio boni, fuga verò mali. per accidens autem poteſt proſecutio eſſe mali propter aliquod bonum adiunctum: & fuga boni propter aliquod malum adiunctum. quod autem eſt per acci-

* Qō. 22.

accidens, ſequitur ad id, quod eſt
per ſe: & ideo proſecutio mali
ſequitur proſecutionẽ boni, ſicut
& fuga boni ſequitur fugã mali.
Hęc aũt quatuor pertinẽt ad qua
tuor paſſiones, nã ꝓſecutio boni
pertinet ad ſpem, fuga mali ad ti-
morem: proſecutio mali terribi-
lis pertinet ad audaciam, fuga ve
ro boni pertinet ad deſperationẽ.
vnde ſequitur quòd audacia con-
ſequitur ad ſpem. Ex hoc enim ꝙ
aliquis ſperat ſuperare terribile
imminens, ex hoc audacter inſe-
quitur ipſum. ad timorem verò
ſequitur deſperatio: ideo enim
aliquis deſperat, quia timet diffi-
cultatem, quæ eſt circa bonum
ſperandum.

AD primum ergo dicendum,
quòd ratio ſequeretur, ſi bonum
& malum eſſent obiecta non ha-
bentia ordinem ad inuicem. ſed
quia malum habet aliquem ordi
nem ad bonum (eſt enim poſte-
rius bono ſicut priuatio habitu)
ideo audacia quæ inſequitur ma
lum eſt poſt ſpem, quæ inſequi-
tur bonum.

AD ſecundum dicendum, ꝙ
etſi bonum ſimpliciter ſit prius
quàm malũ, tamẽ fuga per prius
debetur malo quàm bono: ſicut
inſecutio per prius debetur bono
quàm malo: & ideo ſicut ſpes eſt
prior quàm audacia, ita timor eſt
prior quàm deſperatio. & ſicut
ex timore nõ ſemper ſequitur de-
ſperatio, ſed quando fuerit inten
ſus: ita ex ſpe non ſemper ſequi-
tur audacia, ſed quando fuerit ve
hemens.

AD tertium dicendum, quòd
audacia licet ſit circa malũ, cui
coniunctum eſt bonum victoriæ
ſecundum æſtimationem auda-
cis, tamen reſpicit malum; bonũ
verò adiunctum reſpicit ſpes, &
ſimiliter deſperatio reſpicit bo-
num directè quod refugit, malũ
verò adiunctum reſpicit timor.
vnde propriè loquendo audacia
nõ eſt pars ſpei, ſed eius effectus:
ſicut nec deſperatio eſt pars timo
ris, ſed eius effectus: & propter
hoc etiã audacia principalis paſ-
ſio eſſe non poteſt.

ARTICVLVS III.

Vtrum defectus aliquis ſit cau-
ſa audaciæ. 249

AD TERTIVM ſic proce- Sup. q. 25
ditur. Videtur quòd defe- ar. 3. cor.
ctus aliquis ſit cauſa au-
daciæ. Dicit enim Philoſophus in
lib. de Problematibus: * quòd a- * In ſect.
matores vini ſunt fortes & auda 27. Probl.
ces: ſed ex vino ſequitur defectus 4. tom. 6.
ebrietatis. ergo audacia cauſatur
ex ebrietatis defectu.

¶ 2 Præterea, Philoſophus di-
cit in 2. Rheto. † quòd inexperti † l. 2. Rh.
periculorum ſunt audaces: ſed cap. 5. ali
inexperientia defectus quidam quantu-
eſt: ergo audacia ex defectu cau- lũ à medi
ſatur. tomo 6.

¶ 3 Præterea, Iniuſta paſſi au-
daciores eſſe ſolent: ſicut etiam
beſtiæ cùm percutiuntur: vt dici-
tur in 3. Ethi. * ſed iniuſtum pati l. 3. Ethi.
ad defectum pertinet: ergo auda c. 8. circa
cia ex aliquo defectu cauſatur. me. to. 5.

SED contra eſt quòd Philo. di
cit in 2. Rheth. † quòd cauſa au- † l. 2. Rh.
daciæ eſt cùm in phantaſia ſpes c. 5. à me.
fuerit ſalutarium, vt propè exiſtẽ tomo 6.
tium: timendorum autem aut nõ
entium, aut longè entium. ſed id
quod pertinet ad defectum, vel
pertinet ad ſalutarium remotio-
nem, vel ad terribilium propin-
quitatem. ergo nihil quod ad de-
fectum pertinet, eſt cauſa auda-
ciæ.

CONCLVSIO.

Cùm nullus defectus valeat ſpẽ
cauſare, & timorem per ſe
propellere, non poteſt etiam in
aliquo, per ſe audaciam cau
ſare, ſed fortè per accidens.

RESPONDEO dicendum,
quòd ſicut ſuprà dictum eſt, * au Ar. præc.
dacia conſequitur ſpem, & con-
trariatur timori. vnde quæcunq;

nata ſunt cauſare ſpem, vel excludere timorē, ſunt cauſa audaciæ. Quia verò timor & ſpes, & etiam audacia cum ſint paſſiones quædam, cõſiſtunt in motu appetitus & in quadam trāſmutatione corporali, dupliciter poteſt accipi cauſa audaciæ, ſiue quantum ad prouocationem ſpei, ſiue quantum ad excluſionem timoris: vno modo quidem ex parte appetitiui motus, alio uero modo ex parte tranſmutationis corporalis. Ex parte quidem appetitiui motus, qui ſequitur apprehēſionem: prouocatur ſpes cauſans audaciam per ea, quæ faciũt nos æſtimare ꝙ poſſibile ſit adipiſci victoriā. vel ſecundū propriā potentiam: ſicut fortitudo corporis, experientia in periculis, multitudo pecuniarum, & alia huiuſmodi, ſiue per potentiam aliorum, ſicut multitudo amicorum, vel quorumcumque auxiliantium, & præcipuè ſi homo confidat de auxilio diuino. vnde illi, qui ſe benè habent, ad diuina, audaciores ſunt, vt etiam Phil. dicit in 2. Rhet. * Timor autem excluditur ſecundum iſtum modum per remotionē terribilium appropinquantiū, puta quia homo non habet inimicos, quia nulli nocuit, quia nō videt aliquod periculum imminere: illis enim videtur maximè pericula imminere qui alijs nocuerunt. Ex parte verò trāſmutationis corporalis cauſatur audacia per prouocationem ſpei, & excluſionem timoris, vel ex his, quæ faciunt caliditatē circa cor, vnde Phil. * dicit in lib. de partibus animalium, quod illi qui habent paruum cor ſecundum quātitatē, ſunt magis audaces & animalia habentia magnum cor ſecundum quantitatem, ſunt timida: quia calor naturalis non tantum poteſt calefacere magnum cor, ſicut paruum ſicut ignis non tantū poteſt calefacere magnā domum ſicut paruam. & in lib.* de problematibus dicit, quòd habētes magnum pulmonem ſanguineum, ſunt audaciores propter caliditatem cordis exinde conſequentem. & ibidem dicit, quòd vini amatores ſunt magis audaces propter caliditatem vini. vnde & ſuprà dictum eſt, * quòd ebrietas facit ad bonitatem ſpei. caliditas enim cordis repellit timorem, & cauſat ſpem propter cordis extenſionem & amplificationem.

l.2.Rh.c. 5.non procul à fin. tom.6.

l.3.ca.4. tom.4.

In ſec.27 Probl.4. tom.6.

q.40.ar.6

AD primum ergo dicendum, ꝙ ebrietas cauſat audaciam, nō inquantum eſt defectus, ſed inquantum facit cordis dilatationem, & inquantum etiam facit æſtimationem cuiuſdam magnitudinis.

AD ſecundū dicendum, quòd illi qui ſunt inexperti periculorum, ſunt audaciores, nō propter defectū, ſed per accidens: inquantum ſcilicet propter inexperientiam neque debilitatem ſuam cognoſcunt, neque præſentiam periculorū: & ita per ſubtractionem cauſæ timoris ſequitur audacia.

AD tertium dicendum, quòd ſicut Philoſoph. dicit in 2. Rhet.* Iniuſtum paſſi redduntur audaciores, quia æſtimant, quòd Deus iniuſtum paſſis auxilium ferat. & ſic patet quòd nullus defectus cauſat audaciā niſi per accidens: inquantum ſcilicet habet adiunctam aliquam excellentiam vel veram, vel æſtimatam, vel ex parte alterius, vel ex parte ſui.

l.2.Rh.c. 5.in fine, tom.6.

ARTICVLVS IIII.

Vtrum audaces ſint promptiores in principio quàm in fine in ipſis periculis. 250

AD QVARTVM ſic proceditur. Videtur quòd audaces non ſunt promptiores in principio, quàm in ipſis periculis. Tremor enim ex timore cauſatur, qui contrariatur auda-

3.eth.le. 14.co.3.

[* q. 44. artic. 3. & 45. ar. 1.] [† in ſect. 27. Probl. 3. to. 6.] audaciæ: vt ex dictis patet. * ſed audaces quandoque in principio tremunt: vt Philoſophus dicit in libro de problematibus: † ergo non ſunt promptiores in principio, quàm in ipſis periculis exiſtentes.

¶ 2 Præterea, Per augmentum obiecti augetur paſſio: ſicut ſi bonum eſt amabile, & magis bonũ eſt magis amabile: ſed arduum eſt obiectum audaciæ: augmentato ergo arduo, augmentatur audacia: ſed magis fit arduum & difficile periculum quando eſt præſens. ergo debet tunc magis creſcere audacia.

¶ 3 Præterea, Ex vulneribus inflictis prouocatur ira, ſed ira cauſat audaciam. Dicit enim Philoſo. in 2. Rhet. * quòd ira eſt auſiuum: ergo quando iam ſunt in ipſis periculis, & percutiuntur, videtur quòd magis audaces reddantur. [lib. 2. Rh. c. 5. in fi. & lib. 3. eth. ca. 8. to. 6. & 5.]

SED contra eſt, quod dicitur in 3. Eth. * quòd audaces præuolantes ſunt & uolentes ante pericula, in ipſis autem diſcedunt. [li. 3. eth. ca. 7. poſt me. to. 5.]

CONCLVSIO.

Audaces promptiores ſunt in periculis in principio, quàm in fine, fortes verò cùm ex deliberationis iudicio pericula aggrediantur, econtra ſe habet.

RESPONDEO dicendum, quòd audacia, cùm ſit quidã motus appetitiuus ſenſitiui, ſequitur apprehenſionem ſenſitiuæ uirtutis: virtus autem ſenſitiua nõ eſt collatiua, nec inquiſitiua ſingulorum, quæ circunſtant rem, ſed ſubitum habet iudicium. Contingit autem quandoque, quòd ſecundum ſubitam apprehenſionẽ non poſſunt cognoſci omnia, quæ difficultatem in aliquo negotio afferunt, vnde ſurgit audaciæ motus ad aggrediẽdum periculum. vnde quando iam experiuntur ipſum periculum, ſentiunt maiorẽ difficultatẽ, quàm æſtimauerunt & ideo deficiunt. Sed ratio eſt diſcurſiua omnium quę afferunt difficultatem negotio: & ideo fortes qui ex iudicio rationis aggrediuntur pericula, in principio videntur remiſſi, quia non paſſi, ſed cum deliberatione debita aggrediuntur: quando autem ſunt in ipſis periculis, non experiuntur aliquid improuiſum, ſed quandoque minora illis, quæ præcogitauerunt, & ideo magis perſiſtunt. Vel etiam, quia propter bonum uirtutis pericula aggrediuntur: cuius boni voluntas in eis perſeuerat: quantacunque ſint pericula: audaces autem propter ſolam æſtimationem facientem ſpem, & excludentem timorem, ſicut dictum eſt. * [art. præc.]

AD primum ergo dicendum, quòd etiam in audacibus accidit tremor propter reuocationem caloris ab exterioribus ad interiora, ſicut etiam in timentibus. ſed in audacibus reuocatur calor ad cor: in timentibus autem ad inferiora.

AD ſecundum dicendum, quòd obiectũ amoris eſt ſimpliciter bonum: vnde augmentatum ſimpliciter augmentat amorẽ, ſed obiectum audaciæ eſt compoſitum ex bono & malo, & motus audaciæ in malum præſupponit motũ ſpei in bonum: & ideo ſi tantum addatur de arduitate ad periculum quod excedat ſpem, non ſequetur motus audaciæ, ſed diminuetur: ſi tamen ſit motus audaciæ quanto maius eſt periculum, tanto maior audacia reputatur.

AD tertium dicendum, quòd ex læſione non cauſatur ira niſi ſuppoſita aliqua ſpe: vt infra * dicetur: & ideo ſi fuerit tantum periculum, quod excedat ſpem victoriæ, non ſequetur ira: ſed verum eſt quòd ſi ira ſequatur, audacia augebitur. [q. ſe. ar. 1]

QVÆSTIO XLVI.

De ira ſecũdum ſe, in octo articulos diuiſa.

DEINDE cõſiderandum eſt de ira. Et primo, de ira ſecundum ſe. Secundo, de cauſa factiua iræ & remedio eius. Tertio, de effectu eius.

¶ Circa primum quærũtur octo.
¶ Primo, vtrum ira ſit paſſio ſpecialis.
¶ Secundo, vtrum obiectum iræ ſit bonum, an malum.
¶ Tertio, vtrum ira ſit in concupiſcibili,
¶ Quarto, vtrum ira ſit cum ratione.
¶ Quinto, vtrum ira ſit naturalior quàm concupiſcentia.
¶ Sexto, vtrum ira ſit grauior quàm odium.
¶ Septimo, vtrum ira ſolum ſit ad illos, ad quos eſt iuſtitia.
¶ Octauo, de ſpeciebus iræ.

ARTICVLVS I.

251 *Vtrum ira ſit ſpecialis paſſio.*

2.2.quæſ. 158. ar. 8. co. & 3. di. 5. q. 2. ar. 8. cor. AD PRIMVM ſic proceditur. Videtur quòd ira non ſit paſſio ſpecialis. Ab ira enim denominatur potentia iraſcibilis: ſed huius potentiæ non eſt vna tantum paſſio, ſed multæ: ergo ira non eſt paſſio ſpecialis.

¶ 2 Præterea, Cuilibet paſſioni ſpeciali eſt aliquid contrariũ, vt patet inducenti per ſingula: ſed iræ non eſt aliqua paſſio contraria, vt ſupra dictum eſt: * ergo ira non eſt paſſio ſpecialis. q.23. ar. 3

¶ 3 Præterea, Vna ſpecialis paſſio non includit aliam, ſed ira includit multas paſſiones: eſt enim cum triſtitia, & cum ſpe, & cum delectatione: vt patet per Philoſophum in 2. Rhet. * ergo ira non eſt paſſio ſpecialis. *l. 2. Rh. c. 2. & 3. tomo 6.

SED contra eſt, quòd Damaſ.† ponit iram ſpecialem paſſionem. † Dam. l. 2. c. 16. Et ſimiliter Tullius * 4. de Tuſc. quæſtionibus. l. 4. in fo. 4 à pri. l. & fo. l. 5.

CONCLVSIO.

Ira non eſt paſſio generalis, quòd cauſa ſit multarum paſſionum, ſed condiuiditur alijs animæ paſſionibus: eſt autem generalis paſſio, prout ex concurſu multarum paſſionum cauſatur.

RESPONDEO dicendum, quòd aliquid dicitur generale dupliciter. Vno modo per prædicationem, ſicut animal eſt generale ad omnia animalia. Alio modo per cauſam, ſicut ſol eſt cauſa generalis omnium, quæ generantur in his inferioribus, ſecundũ Dionyſium in 4. cap. de diuinis nominibus. * Sicut enim genus continet multas differentias poteſtate ſecundum ſimilitudinem materiæ, ita cauſa agens continet multos effectus ſecundum virtutem actiuam: contingit autem aliquẽ effectum ex concurſu diuerſarũ cauſarum produci. Et quia omnis cauſa aliquo modo in effectu manet, poteſt etiam dici tertio modo, quòd effectus ex congregatione multarum cauſarũ productus habet quandam generalitatem, inquantum continet multas cauſas quodammodo in actu. Primo ergo modo ira non eſt paſſio generalis, ſed condiuiſa alijs paſſionibus, vt ſupra dictum eſt.* Similiter autem nec ſecundo modo, non eſt enim cauſa aliarum paſſionum, ut ſupra dictum eſt:† ſed per hunc modum poteſt dici generalis paſſio amor, vt patet per Aug. in 14. lib. de ciu. Dei, *Amor enim eſt prima radix omniũ paſſionum, vt ſupra dictũ eſt.† Sed tertio modo poteſt ira dici paſſio generalis inquantum ex concurſu multarum paſſionũ cauſatur, non enim inſurgit motus iræ, niſi propter aliquam triſtitiam illatã: & niſi adſit deſiderium & ſpes vl- c. 4. circa pri. illi*. q. 23. art. 1. & 4. † qõ. 25. art. 1. l. 14. c. 7. & 8. to. 5. † qõ. 25. art. 2.

ci-

li.2.Rhe. c.2. circa pri. to.6. ciſcendi: quia vt Philoſophus dicit in 2. Rhet.* iratus habet ſpem puniendi: appetit enim vindictã, vt ſibi poſſibilem. vnde, ſi fuerit multum excellens perſona, quæ nocumentum intulit, non ſequitur ira, ſed ſolũ triſtitia, vt Auic. dicit in lib. de anima.

AD primum ergo dicendũ, ꝙ vis iraſcibilis denominatur ab ira, non quia omnis motus huius potentiæ ſit ira, ſed quia ad iram terminãtur omnes motus huius potentiæ: & inter alios eius motus iſte eſt manifeſtior.

AD ſecundum dicendum, ꝙ ex hoc ipſo, quòd ira cauſatur ex contrarijs paſſionibus, ſcilicet à ſpe quæ eſt boni, & à triſtitia, quę eſt mali, includit in ſeipſa contrarietatem. & ideo non habet contrarium extra ſe, ſicut etiam in medijs coloribus, non inuenitur contrarietas, niſi quæ eſt ſimplicium colorum ex quibus cauſantur.

AD tertium dicendum, quòd ira includit multas paſſiones, nõ quidem ſicut genus ſpecies, ſed magis ſecundum continentiam cauſæ & effectus.

ARTICVLVS II.

252 *Vtrum obiectum iræ ſit bonum vel malum.*

Inf. ar.3. & 6. cor.

AD SECVNDVM ſic proceditur. Videtur quòd obiectum iræ ſit malũ. li.4.c.13. à medio. Dicit enim Greg. Niſſ.* quòd ira eſt quaſi armigera concupiſcentiæ, inquantum ſcilicet impugnat id quod concupiſcentiam impedit: ſed omne impedimentum habet rationem mali. ergo ira reſpicit malum tanquam obiectum.

¶ 2 Præterea, Ira, & odium conueniunt in effectu. vtriuſque enim eſt inferre nocumentum alteri: ſed odium reſpicit malum tanquam obiectum: vt ſupra dictum eſt:* q.29.ar.1 ergo etiam & ira.

¶ 3 Præterea, Ira cauſatur ex triſtitia. vnde Philoſop. dicit in 7. Eth.* quòd ira operatur cum triſtitia: ſed triſtitiæ obiectum eſt malum, ergo & irę. l.7 eth.c. 6. poſt mediũ, to.5.

SED contra eſt, quod Aug. dicit in 2 Confeſſ. † quòd ira appetit vindictam: ſed appetitus vindictæ eſt appetitus boni, cùm vindicta ad iuſtitiam pertineat: ergo obiectum iræ eſt bonum. †l.2 cõf. c.6. à medi. & 14 de ciu. c. 15. to.5.

¶ 4 Præterea, Ira ſemper eſt cum ſpe. vnde & delectationem cauſat, vt dicit Philoſ. in 2. Rhe. * ſed ſpei & delectationis obiectũ eſt bonum, ergo & iræ. l.2.Rhet. c 2. nõ remotè à pri. to. 6.

CONCLVSIO.

Cùm ira motus in uindictam vt bonum, & in eum de quo uindicta quæritur vt cõtrarium & nociuum tendat, ipſam nõ tantum bonum, ſed & malũ pro obiecto reſpicere dicẽdum eſt.

RESPONDEO dicendum, quòd motus appetitiuæ virtutis ſequitur actum virtutis apprehenſiuæ. vis autem apprehenſiua dupliciter aliquid apprehendit. vno modo per modũ incomplexi, ſicut cùm intelligimus q̃d eſt homo. alio per modum complexi, ſicut cùm intelligim⁹ albũ ineſſe homini. Vnde vtroque modo vis appetitiua poteſt tendere in bonum & malum, per modũ quidem ſimplicis & incomplexi, cùm appetitus ſimpliciter ſequitur, vel inhæret bono, vel refugit malum. & tales motus ſunt deſiderium & ſpes, delectatio & triſtitia, & alia huiuſmodi. Per modum aũt complexi, ſicut cùm appetitus fertur in hoc, quòd aliquod bonum vel malum inſit vel fiat circa alterum vel tendendo in hoc, vel refugiendo ab hoc, ſicut manifeſte patet in amore & odio. amamus enim aliquem, inquantum volumus ei ineſſe aliquod bonum: odimus autem ali-

quē, inquantū volumus ei ineſſe aliqđ malū, & ſimiliter eſt in ira: quicunq; eṁiraſcitur, q̃rit vindicari de aliquo, & ſic mot⁹ iræ tendit ī duo, ſcilicet ī ipsā vindictā, quā appetit & ſperat, ſicut quoddam bonum, vnde & de ipſa delectatur: tendit etiam in illum, de quo quærit vindictam, ſicut in contrarium & nociuum, quod pertinet ad rationem mali. Eſt autem duplex differentia attendenda circa hoc iræ ad odium, & ad amorem. Quarū prima eſt, quòd ira ſemper reſpicit duo obiecta, amor verò & odium quandoque reſpiciunt vnum obiectum tantum: ſicut cùm dicitur aliquis amare vinum, vel aliquid huiuſmodi, aut etiam odire. Secunda eſt, quia vtrunque obiectorum, quod reſpicit amor, eſt bonum: vult enim amans bonum alicui tanquam ſibi conuenienti. vtrunque verò eorum, quæ reſpicit odium, habet rationem mali: vult enim odiens malum alicui, tanquam cuidā inconuenienti. Sed ira reſpicit vnum obiectum ſecundum rationem boni, ſcilicet vindictā, quam appetit, & aliud ſecūdum rationem mali, ſcilicet hominem nociuum de quo vult vindicari: & ideo eſt paſſio quodammodo compoſitā ex contrarijs paſſionibus.

Et per hoc patet reſponſio ad obiecta.

ARTICVLVS III.

253 *Vtrum ira ſit in concupiſcibili.*

2.2.q.163 art.3. co. & 3. diſt. 26.q.1.& 22.cor.& ſēſu. co. 3. fin. *l.4.ī fo. 4. & 5. à pri, libri.

AD TERTIVM ſic proceditur. Videtur quòd ira ſit in concupiſcibili. Dicit enim Tullius in 4. de Tuſculan. quæſtio. * quòd ira eſt libido quædam: ſed libido eſt in concupiſcibili. ergo & ira.

¶ 2 Præterea, Auguſt. dicit in regula, quod ira ereſcit in odiū. Et Tullius dicit in eodem libro, quòd odiū eſt ira inueterata: ſed odium eſt in concupiſcibili ſicut amor: ergo ira eſt in cōcupiſcibili

¶ 3 Præterea, Damaſ. & Gre. Niſſ. † dicunt, quòd ira componitur ex triſtitia & deſiderio: ſed vtrunq; horum eſt in concupiſcibili. ergo ira eſt in cōcupiſcibili. † Dam.l. 2.cap 16. Niſſ. li.4. cap. 14.

SED contra, Vis concupiſcibilis eſt alia ab iraſcibili: ſi igitur ira eſſet in concupiſcibili, non dominaretur ab ea vis iraſcibilis.

CONCLVSIO.

Ira cùm reſpiciat uindictam & eum, de quo vindicta quæritur, quæ ardua & difficilia ſunt in vi iraſcibili eſt, non autem in concupiſcibili, cuius paſſiones bonum vel malum reſpiciunt abſolutè.

RESPONDEO dicendum, quòd ſicut ſupra dictū eſt, * paſſiones iraſcibilis in hoc differunt à paſſionibus concupiſcibilis, q̃ obiecta paſſionum concupiſcibilis ſunt bonum & malum abſolutè; obiecta autem paſſionum iraſcibilis ſunt bonum & malum cum quadā eleuatione & arduitate. dictum eſt autem, * quod ira reſpicit duo obiecta, ſcilicet vindictā, quam appetit: & eum, de quo uindictam quærit, & circa vtrunque quandam arduitatē requirit: non enim inſurgit motus iræ niſi aliqua magnitudine circa vtrunque exiſtente. quęcunque enim nihil ſunt, aut modica valde, nullo modo digna ęſtimamus, vt dicit Philoſoph. in 2. Rhet. * unde manifeſtum eſt, q̃ ira non eſt in concupiſcibili, ſed in iraſcibili. q.23.ar.1 art.præc. l.2.Rh.c. 2. non remotè à pri. to. 6.

AD primum ergo dicendū, q̃ Tullius libidinem nominat appetitum cuiuſcunque boni futuri, non habita diſcretione ardui, vel non ardui. & ſecundum hoc ponit iram ſub libidine, inquantum eſt appetitus vindictæ: ſic autem libido communis eſt ad iraſcibilem & concupiſcibilem.

AD

AD ſecundum dicendum, ꝙ ira dicitur creſcere in odium; nõ quòd eadem numero paſſio, quæ prius fuit ira, poſtmodum fiat odium per quandam inueteratio-nem, ſed per quandam cauſalitatem: ira enim per diuturnitatem cauſat odium.

AD tertium dicendum, quòd ira dicitur componi ex triſtitia & deſiderio: non ſicut ex partibus, ſed ſicut ex cauſis. dictum eſt au-
q.25.ar.1 tem * ſupra, quod paſſiones concupiſcibilis ſunt cauſæ paſſionũ iraſcibilis.

ARTICVLVS IIII.

154 *Vtrum ira ſit cum ratione.*

AD QVARTVM ſic proceditur. Videtur ꝙ ira non ſit cum ratione. Ira enim cùm ſit paſſio quędam, eſt in appetitu ſenſitiuo: ſed appetitus ſenſitiuus nõ ſequitur rationis apprehenſionem, ſed ſenſitiuæ partis. ergo ira non eſt cum ratione.

¶ 2 Præterea, Animalia bruta carent ratione, & tamen in eis inuenitur ira. ergo ira non eſt cũ ratione.

¶ 3 Pręterea, Ebrietas ligat rationem, adiuuat autem ad iram. ergo ira non eſt cum ratione.

SED contra eſt, quod Philoſo-
l.7.eth.c. 6.nõ multũ à prin. to.5. phus dicit in 7. Ethic. * quod ira conſequitur rationẽ aliqualiter.

CONCLVSIO.

Ira cùm ſit appetitus vindictæ, pœnaq́ue infligendæ cum nocumento illato collationem importet, non ſine ratione eſt.

RESPONDEO dicẽdum, ꝙ
ar.2.huiꝰ quæſt. ſicut ſupra dictum eſt, * ira eſt appetitus vindictæ, hæc autem collationem importat pœnę infligẽdæ ad nocumẽtum ſibi illatum: vnde in 7. Ethic. dicit Philoſop. *
l.7 eth.c. 6.paulo à pri. to. 5. qđ ſyllogizans conferendo, quoniam oportet taliter oppugnare, iraſcitur confeſtim: conferre autem & ſyllogizare eſt rationis, & ideo ira eſt quodammodo cum ratione.

AD primum ergo dicendum: quòd motus appetitiuæ virtutis poteſt eſſe cum ratione dupliciter. Vno modo cum ratione præcipiente: & ſic uoluntas eſt cum ratione. vnde & dicitur appetitus rationalis. Alio modo cum ratione denunciante: & ſic ira eſt cum ratione. Dicit enim Philoſ. in lib. De problematibus, * quòd ira eſt cum ratione, non ſicut præcipiente ratione, ſed vt manifeſtante iniuriam: appetitus enim ſenſitiuus immediatè rationi non obedit, ſed mediante uoluntate. In Sectione 28. pbl.3. to.6

AD ſecundum dicendum, ꝙ bruta animalia habent inſtinctũ naturalem ex diuina ratione eis inditum, per quem habent motus interiores & exteriores ſimiles motibus rationis: ſicut ſupra dictum eſt. * q.40.ar.3

AD tertium dicendum, quòd ſicut dicitur in 7. Ethi. * ira audit aliqualiter rationem, ſicut nuntiantem quòd iniuriatum eſt ei: ſed non perfectè audit, quia non obſeruat regulam rationis in rependendo vindictam, ad iram ergo requiritur aliquis actus rationis, & additur impedimentum rationis. vnde Philoſophus dicit in lib. De problematibus. * quod illi qui ſunt multum ebrij, tanquã nihil habẽtes de iudicio rationis, non iraſcuntur, ſed quando ſunt parum ebrij, iraſcuntur tanquam habentes iudicium rationis, ſed impeditum. l.7.eth.4. c 6. circa pri. to. 5. In Sectione 3. pbl. 3. tom. 6.

ARTICVLVS V.

Vtrum ira ſit naturalior quàm concupiſcentia. 255

AD QVINTVM ſic proceditur. Videtur quòd ira non ſit naturalior ꝙ̃ concupiſcentia, proprium enim hominis dicitur, quod ſit animal manſuetum natura: ſed manſue- 2.2.q.156 at. 4. co.

tudo opponitur irę, vt dicit Philoſoph. in 2. Rhet.* ergo ira non eſt naturalior quàm cocupiſcentia: ſed omnino videtur eſſe contra hominis naturam.

li. 2. Rhe: c. 3. to. 6.

¶ Prętere a, Ratio conta naturam diuiditur. ea enim quæ ſecundum rationem agunt, non dicimus ſecundum naturam agere: ſed ira eſt cum ratione, concupiſcentia autem ſine ratione: vt dicitur in 7. Ethic.* ergo concupiſcētia eſt naturalior quàm ira.

l. 7. eth. c. 6. ante me. to. 5

¶ 3 Præterea, Ira eſt appetitus vindictæ: concupiſcentia autem maximè eſt appetitus delectabilium ſecundum tactum, ſcilicet ciborum & venereorum. hæc autem ſunt magis naturalia homini, quàm vindicta. ergo concupiſcentia eſt naturalior quàm ira.

SED contra eſt, quòd Piloſo. dicit in 7. Ethic.* quod ira eſt naturalior, quàm concupiſcentia.

l. 7. ethic. c. 6. ante me. to. 5.

CONCLVSIO.

Cùm ira ſit cum ratione magis quàm cōcupiſcentia, naturalior etiam eſt & ſecundum naturā ſpeciei, ſcilicet inquātum eſt rationalis & indiuidui, id eſt ſecundum propriā complexionem eius qui iraſcitur, ſed ſecundum naturam generis, id eſt animalis, & ex parte obiecti concupiſcentia naturalior eſt quàm ira.

RESPONDEO dicendū, ꝙ naturale dicitur illud quod cauſatur à natura, vt patet in 2. Phyſico.* unde vtrum aliqua paſſio ſit magis, vel minus naturalis, conſiderari nō poteſt, niſi ex cauſa ſua: cauſa autem paſſionis (vt ſupra dictum eſt*) dupliciter accipi poteſt. Vno modo ex parte obiecti. Alio modo ex parte ſubiecti. Si ergo conſideretur cauſa iræ, & concupiſcentiæ ex parte obiecti, ſic concupiſcentia & maximè ciborum & venereorū naturalior eſt quàm ira, inquantum iſta ſunt magis naturalia quàm vindicta. Si autem conſideretur cauſa iræ ex parte ſubiecti, ſic quodammodo ira eſt naturalior, & quodammodo cōcupiſcentia. Poteſt enim natura alicuius hominis conſiderari vel ſecundum naturam generis, vel ſecundū naturam ſpeciei, vel ſecundum complexionem propriam indiuidui. Si igitur conſideretur natura generis, quæ eſt natura huius hominis, inquantum eſt animal, ſic naturalior eſt concupiſcentia quàm ira: quia ex ipſa natura communi habet homo quandam inclinationem ad appetēdum ea, quæ ſunt conſeruatiua vitę, vel ſecundū ſpeciē, vel ſcd̄m indiuiduū. Si aūt conſideremus naturā hoīs ex parte ſpeciei, ſcilicet, inquantum eſt rationalis, ſic ira eſt magis naturalis homini, quàm concupiſcentia: inquantum ira eſt cum ratione magis quàm concupiſcentia. vnde Philoſoph. dicit in 4. Ethic.* quòd humanius eſt punire quod pertinet ad irā, quàm manſuetum eſſe. vnumquodque enim naturaliter inſurgit contra contraria & nociua. Si uerò conſideretur natura huius indiuidui ſecundum propriam complexionem, ſic ira naturalior eſt quàm concupiſcentia: quia ſcilicet habitudinem naturalem ad iraſcendum, quæ eſt ex complexione, magis de facili ſequit̄ ira quàm cōcupiſcentia. uel aliqua alia paſſio. Eſt enim homo diſpoſitus ad iraſcendum ſecundum quod habet cholericam complexionem: cholera autem inter alios humores citius mouetur: aſſimilatur enī igni. & ideo magis eſt in promptu, vt ille qui eſt diſpoſitus ſecū dum naturalem complexionem ad iram, quod iraſcatur, quàm de eo

li. 2. Phy. text. 4.

q. 36. ar. 2

l. 4. eth. c. 5. à med. tomo 5.

eo qui eſt diſpoſitus ad concupiſcendum, quod concupiſcat: & propter hoc Philoſophus dicit in 7. Eth.* quòd ira magis traducitur à parentibus in filios, q̃ concupiſcentia.

li.7. ethi. c 6. ante me. to.5.

AD primum ergo dicẽdum, in homine conſiderari poteſt & naturalis complexio ex parte corporis, quæ eſt temperata, & ipſa rõ. Ex parte igitur complexionis corporalis naturaliter homo ſecundum ſuam ſpeciem eſt non habẽs ſuperexcellentiam neque iræ neque alicuius alterius paſſionis pp temperamentum ſuæ complexionis: alia uerò animalia ſecũdum quod recedunt ab hac qualitate complexionis ad diſpoſitionẽ alicuius complexionis extremæ, ſecũdum hoc etiam naturaliter diſponuntur ad exceſſum alicuius paſſionis: ut leo ad audaciam, canis ad iram, lepus ad timorem, & ſic de aliis. Ex parte uerò rationis eſt naturale homini, & iraſci & mansuetum eſſe. ſecũdum quòd ratio quodammodo cauſat iram, inquantum nuntiat cauſam iræ: & quodammodo ſedat iram, inquantum iratus non totaliter audit imperium rationis, ut ſupra dictum eſt. *

ar.4. ad 3

AD ſecundum dicẽdum, quòd ipſa ratio pertinet ad naturam hominis; unde ex hoc ipſo, quòd ira eſt cum ratione, ſequitur q̃ ſecũdum aliquem modum ſit homini naturalis.

AD tertium dicendum, quòd ratio illa procedit de ira & de cõcupiſcentia ex parte obiecti.

ARTICVLVS VI.

Vtrum ira ſit grauior quàm odium.

256
1.2.q159 ar. 4. Et mal.q12 ar.4.

AD SEXTVM ſic pceditur. Videtur, quòd ira ſit grauior quàm odium. Dicitur enim Prouer.27. quòd ira non habet miſericordiã, nec erũpens furor: odium autem quãdóque habet miſericordiã: ergo ira eſt grauior quàm odium.

¶ 2 Præterea, Maius eſt pati malum, & de malo dolere, q̃ ſimpliciter pati: ſed illi qui habet aliquem odio, ſufficit quòd ille, quẽ odit patiatur malum: irato autẽ non ſufficit, ſed quærit quòd cognoſcat illud, & de illo doleat: vt dicit Philoſophus in 2. Rher.* ergo ira eſt grauior quàm odium.

li.2.Rhe. c.4. nõ re mote à fi ne tom.8

¶ 3 Præterea, Quanto ad conſtitutionem alicuius plura concurrunt, tanto uidetur eſſe ſtabilius, ſicut habitus permanentior eſt, qui ex pluribus actibus cauſatur: ſed ira cauſatur ex concurſu plurium paſſionum (ut ſupra dictum eſt *) non autem odium: ergo ira eſt ſtabilior & grauior q̃ odium.

ar. 1. hui* quæſt.

SED contra eſt, q'd Auguſt. * in regula odium comparat trabi, iram uerò feſtucæ.

In tertia regula poſt med. tom. 1.

CONCLVSIO.

Cùm odij obiectum ſit malũ ſub ratione mali; ira uerò ſub ratione boni odium multo deterius et grauius eſt quàm ira.

RESPONDEO dicendũm, quòd ſpecies paſſionis & ratio ipſius ex obiecto penſatur: eſt autẽ obiectum iræ & odii idem ſubiecto. nam ſicut odiens appetit malum ei, quem odit, ita iratus ei cõtra quem iraſcitur, ſed non eadẽ ratione: ſed odiens appetit malũ inimici, inquantum eſt malũ; iratus autem appetit malum eius, contra quem iraſcitur. non inquãtum eſt malum, ſed inquantum habet quandam rationem boni, ſcilicet prout æſtimat illud eſſe iuſtum, inquantum eſt uindicatiuum: vnde etiam ſuprà dictum eſt, * quòd odium eſt per applicationem mali ad malum, ira autẽ per applicationem bon. ad malũ.

ar.2. huius qõ.

Ma-

Manifeſtum eſt autem, ꝙ appetere malũ ſub ratione iuſti minus hẽt de ratione mali, q̃ uelle malum alicuius ſimpliciter. Velle enim malum alicuius, ſub ratione iuſti, põt eſſe etiam ſecundum uirtutem iuſtitiæ, ſi præcepto rationis obtẽperetur: ſed ira in hoc ſolum deficit quod non obedit rationis præcepto in ulciſcendo: vñ manifeſtũ eſt, ꝙ odium eſt multo deterius & grauius q̃ ira.

AD primum ergo dicẽdum, ꝙ in ira & odio duo poſſunt conſiderari, ſcilicet ipſum quod deſideratur, & intenſio deſiderij. Quãtum igitur ad id quod deſideratur, ira habet magis miſericordiã, quàm odium: quia enim odium appetit malum alterius ſecũdũ ſe, nulla menſura mali ſatiatur: ea. n. quæ ſecundũ ſe appetuntur, ſine menſura appetũtur, ut philoſophus dicit 1. Poli.* ſicut auarus diuitias: vnde dicitur Eccleſ. 12. Inimicus ſi inuenerit tempus, non ſatiabitur ſanguine. Sed ira non appetit malum niſi ſub ratione iuſti vindicatiui: vnde qñ malum illatum excedit menſuram iuſtitiæ ſecundum æſtimationem iraſcentis, tũc miſeretur: vnde philoſophus dicit in 2. Rhe. * quod iratus, ſi fiãt multa, miſerebitur; odiẽs autem pro nullo. Quantum uerò ad intẽſionem deſiderij irã magis excludit miſericordiam, q̃ odiũ: quia motus iræ eſt impetuoſior ꝓpter choleræ inflammationem. Vnde ſtatim ſubditur, Impetum concitati ſpiritus ferre quis poterit?

li. 1. ca. 6. à medio illius, to-mo 5.

li. 2. Rhe. c. 4. circa fin. to. 6.

A D ſecundũ ergo dicendũ, ꝙ ſicut dictum eſt, * iratus appetit malum alicuius, inquantum hẽt rationem iuſti uindicatiui: uindicta autem fit per illationem pœnæ. Eſt autem de ratione pœnæ ꝙ ſit contraria uoluntati, & quòd ſit afflictiua, & quòd pro aliqua culpa inferat: & ideo iratus hoc appetit: ut ille cui nocumentum infert, percipiat & doleat, & quòd cognoſcat propter iniuriam illatam ſibi hoc prouenire. Sed odiẽs de hoc nihil curat: quia appetit malum alterius inquantum huiuſmodi: non eſt autem uerum ꝙ id, de quo quis triſtatur, ſit peius: iniuſtitia. n. & imprudentia cùm ſint mala, quia tamen ſunt nolun taria, non contriſtant eos quibus inſunt: ut dicit Philoſophus in 2. Rhetor. *

In cor. ar.

lib. 2. c. 4. declinan do ad ſinem.

A D tertium dicendum, quòd id quod ex pluribus cauſis cauſatur, tunc eſt ſtabilius quando cauſæ accipiũtur vnius rationis: ſed vna cauſa poteſt præualere multis aliis: odium autem prouenit ex permanentiori cauſa q̃ ira: nã ira prouenit ex aliqua commotione animi propter læſionem illatam: ſed odium procedit ex aliqua diſpoſitione hominis, ſecundum quam reputat ſibi contrariũ & nocuum id quod odit: & ideo ſicut paſſio citius tranſit quàm diſpoſitio uel habitus: ita ira citius tranſit, q̃ odium: quamuis etiam odium ſit paſſio ex tali diſpoſitione proueniens: & propter hoc Philoſophus dicit in 2. Rhet. * quòd odium eſt magis inſanabile, quàm ira.

Ex 2. Rheto, c 4. nõ remotè à fine elicitur, to. 6.

ARTICVLVS VII.

Vtrum ira ſit ad illos ſolum, ad quos eſt iuſtitia.

257

AD SEPTIMVM ſic proceditur. Videtur ꝙ ira nõ ſolũ ſit ad illos, ad quos eſt iuſtitia: non enim eſt iuſtitia hominis ad res irrationales: ſed tamen homo quandoque iraſcitur rebus irrationalibus: puta cùm ſcriptor ex ira proiicit pennam, uel eques percutit equum: ergo ira nõ ſolum eſt ad illos, ad quos eſt iuſtitia.

¶ 2 Præterea, Non ex iuſtitia hominis ad ſeipſum, nec ea quæ ſui ipſius ſunt: vt dicitur in 5. Ethic. * ſed homo quandoque ſibiipſi ira-

li. 5 ethi. c. 6. circa finem & c. 11. to. 5.

iraſcitur, ſicut pœnitens propter peccatum: vnde dicitur in Pſal. 4. Iraſcimini, & nolite peccare: ergo ira non ſolum eſt ad quos eſt iuſtitia.

¶ 3 Præterea, Iuſtitia & iniuſtitia poteſt eſſe alicuius ad totum aliquod genus, uel ad totam aliquam communitatem, puta cùm ciuitas aliquem læſit: ſed ira non eſt ad aliquod genus, ſed ſolũ ad aliquod ſingularium: vt dicit Philoſophus in 2. Rhet. * ergo ira nõ proprie eſt ad quos eſt iuſtitia & iniuſtitia.

li.2.Rhe. ca.4. non multum remotè à fin. to. 6. * c.2.3. &

SED Contrarium accipi poteſt à Philoſopho in ſecundo Rhetorico. *

CONCLVSIO.

Cùm inferre uindictam ad iuſtitiam ſpectet, non alios iræ reſpicit niſi illos, ad quos iuſtitia eſt.

RESPONDEO dicendum quòd ſicut ſuprà dictum * eſt, ira appetit malum, inquantũ habet rationem iuſti uindicatiui & ideo ad eoſdem eſt ira, ad quos eſt iuſtitia & iniuſtitia. Nam inferre vindictam, ad iuſtitiam pertinet; lædere autem aliquem, pertinet ad iniuſtitiam, unde tam ex parte cauſæ quæ eſt læſio illata ab altero, quàm etiam ex parte uindictæ eius, quam appetit iratus. manifeſtum eſt, quod ad eoſdem pertinet ira ad quos iuſtitia & iniuſtitia.

ar. pced.

AD ptimum ergo dicendũ, ꝙ ſicut ſuprà dictum eſt, * ira quãuis ſit cum ratione, poteſt tamen etiam eſſe in brutis animalibus, quæ ratione carent inquantum naturali inſtinctu per imaginationem mouentur ad aliquid ſimile operibus rationis. Sic igitur cùm in homine ſit & ratio & imaginatio. dupliciter in homine põt motus iræ inſurgere. Vno modo ex ſola imaginatione nuntiante læſionem: & ſic inſurgit aliquis motus irę etiam ad res irrationales & inanimatas ſecundum ſimilitudinem illius motus, qui eſt in animalibus contra quodlibet nociuum. Alio modo ex ratione nũtiante lęſionem: & ſic, vt Philoſophus dicit in ſecundo Rhetor. * nullo modo poteſt eſſe ira ad res inſenſibiles, neque ad mortuos: tum quia non dolẽt, quod maximè quærunt irati in eis, quibus iraſcuntur; tum etiam quia non eſt ad eos uindicta, cùm eorum non ſit iniuriam facere.

ar.4.ad 2.

li.2.Rhe. c.3. nõ ꝓcul à fine tom.6.

AD ſecundũ dicẽdum, quòd ſicut Philoſophus dicit in quinto Ethico. * quædam metaphorica iuſtitia & iniuſtitia eſt hominis ad ſeipſum, inquantum ſcilicet ratio regit iraſcibilem & concupiſcibilem: & ſecundum hoc ẽt homo dicitur de ſeipſo vindictam facere: & per conſequens ſibiipſi iraſci: propriè autem & per ſe non contingit aliquem ſibiipſi iraſci.

li.5. ethi. circa finẽ lib. to. 5.

AD tertium dicendum: quòd Philoſophus in ſecundo Rhetor. * aſſignat unam differentiam inter odium & iram, quòd odium poteſt eſſe ad aliquod genus, ſicut habemus odio omne latronũ genus: ſed ira non eſt niſi ad aliquod ſingulare, cuius ratio eſt, quia odiũ cauſatur ex hoc quòd qualitas alicuius rei apprehenditur, ut diſſonans noſtræ diſpoſitioni: & hoc poteſt eſſe uel in uniuerſali, uel in particulari: ſed ira cauſatur ex hoc quòd aliquis nos læſit per ſuum actum, actus autem omnes ſunt ſingularium: & ideo ira ſemper eſt circa aliquod ſingulare. cùm autem tota ciuitas nos lęſerit, tota ciuitas computatur ſicut unum ſingulare.

li.2.Rhe. ca.4. non multũ remote à fine to.6.

ARTI-

ARTICVLVS VIII.

2.58 *Vtrum conuenienter aſſignentur ſpecies iræ.*

2. 2. qõ. 158. ar. 5. * li. 2. or. fid. ca. 16

AD OCTAVVM ſic ꝑceditur. Videtur, quòd Damaſ.* inconuenienter aſſignet tres ſpecies iræ, ſcilicet fel, maniam, & furorem. Nullius enim generis ſpecies diuerſificantur ſecundũ aliquód accidens. ſed iſta tria diuerſificãtur ſecundum aliquod accidẽs: principium enim motus iræ, fel uocatur, ira autem permanens dicitur mania, furor autem eſt ira obſeruans tempus in uindictam. ergo non ſunt diuerſæ ſpecies iræ.

li. 4. in fo. 5. à pri. li. ¶ 2 Præterea, Tullius in 4. de Tuſculanis * quæſtionibus, dicit, quòd excandeſcentia Græcè dicitur ſcifmos, & eſt ira mõ naſcens, & modo deſiſtens; thymoſis autem ſecundũ Dam. † eſt idẽ quod furor. non ergo furor tempus quærit ad uindictam, ſed tẽpore deficit.

li. 2. c. 16.

li 21. mo. c. 5. circa princip. ¶ 3 Præterea, Grego. 21. Moralium, * ponit tres gradus iræ, ſcilicet iram ſine uoce, & iram cum uoce, & iram cum uerbo expreſſo: ſecundum illa tria, quæ Dominus ponit Matth. 5. Qui iraſcitur fratri ſuo. vbi tangitur ira ſine voce. Et poſtea ſubdit: Qui dixerit fratri ſuo, racha. vbi tangitur ira cum uoce: ſed needum pleno verbo formata. Et poſtea dicit, Qui autem dixerit fratri ſuo, fatue. vbi expletur vox perfectione ſermonis. ergo inſufficienter diuiſit Damaſ. † iram, nihil ponens ex parte uocis.

loco in arg. 1. citato. SED contra eſt auctoritas * Dam. & Greg. Niſſeni.

Dama. l. 2. c. 16.

CONCLVSIO.

Tres ſunt iræ ſpecies, fel, mania, & furor, quæ ſumuntur ſecundum ea quę dant iræ aliquod augmentum.

RESPONDEO dicendum, quod tres ſpecies irę, quas Dam. ponit & etiam Greg. Niſſen.* ſumuntur ſecundum ea, quæ dant iræ aliquod augmentum; quod quidem cõtingit tripliciter. Vno modo ex facultate ipſius motus, & talem iram uocat fel: quia cito accenditur. Alio modo ex parte triſtitiæ cauſantis irã, quæ diu in memoria manet, & hæc pertinet ad maniam, quæ à manendo dicitur. Tertio ex parte eius quod iratus appetit, ſcilicet vindictæ. & hæc pertinet ad furorem, qui nũquam quieſcit donec puniat. vnde Philoſophus in 4. Ethico. * quoſdam iraſcentium uocat acutos, quia cito iraſcuntur: quoſdã amaros, quia diu retinent iram: quoſdam difficiles, quia nunquã quieſcunt niſi puniant. loeis in argu. Sed contra, citatis. li. 4. ethi. c. 5. to. 5.

AD primum ergo dicendum, quòd omnia illa per quæ ira recipit aliquam perfectionem, non omnino per accidens ſe habent ad iram: & ideo nihil prohibet ſecundum ea ſpecies iræ aſſignari.

AD ſecundum dicendum, ꝙ excãdeſcẽtia quam Tullius * ponit, magis uidetur pertinere ad primam ſpeciem iræ, quæ perficitur ſecundum uelocitatem iræ, quàm ad furorem: nihil autem prohibet ut thymoſis Græcè, qđ Latinè furor dicitur, utrunque importet, & uelocitatem ad iraſcendum, & firmitatem propoſiti ad puniendum. loco cita to in arg.

AD tertium dicendum, quòd gradus illi iræ diſtinguuntur ſecundum effectum iræ, nõ autem ſecundum diuerſam perfectionẽ ipſius motus iræ.

QVÆSTIO XLVII.

De cauſa effectiua iræ et de eius remedijs, in quatuor articulos diuiſa.

DEINDE conſiderãdum eſt de cauſa effectiua iræ, & de remediis eius.

¶ Et circa hoc quæruntur quatuor.

¶ Primo, vtrum ſemper motiuũ iræ, ſit aliquid factum contra eum, qui iraſcitur.

¶ Secundo, utrum ſola paruipenſio uel deſpectio ſit motiuum iræ.

¶ Tertio, de cauſa iræ ex parte iraſcentis.

¶ Quarto, de cauſa iræ ex parte eius contra quē aliquis iraſcitur.

ARTICVLVS PRIMVS.

Vtrum ſemper motiuum iræ ſit
aliquid factum contra eum,
259 *qui iraſcitur.*

AD PRIMVM ſic proceditur. Videtur, quòd non ſemper aliquis iraſcatur propter aliquid contra ſe factum. Homo enim peccando, nihil contra Deum facere pteſt: dicitur.n. Iob.35. Si multiplicatæ fuerint iniquitates tuæ, quid facies contra illum? dicitur tamen De° iraſci contra homines propter peccata: ſecundnm illud Pſal. 105. Iratus eſt furore Dominus in populũ ſuum. ergo nõ ſemper aliquis iraſcitur propter aliquid contra ſe factum.

¶ 2 Præterea, Ira eſt appetitus uindictæ: ſed aliquis appetit uindictam facere etiam de his, quę contra alios fiunt. ergo non ſemper motiuum iræ eſt aliquid contra nos factum.

li. 2. Rhe. ca.2. poſt me. to.6.

¶ 3 Præterea, Sicut Philoſoph° dicit in 2. Rhet.* homines iraſcũtur præcipuè cõtra eos qui deſpiciunt ea, circa quæ ipſi maximè ſtudent: ſicut qui ſtudent in Philoſophia, iraſcuntur contra eos, q philoſophiam deſpiciunt, & ſimile eſt in aliis: ſed deſpicere philoſophiam non eſt nocere ipſi ſtudēti. non ergo ſemper iraſcimur pp id quod contra nos fit.

¶ 4 Præterea, Ille qui tacet contra contumeliantem, magis ipsũ ad iram prouocat; vt dicit Chryſ. ſed in hoc contra ipſum nihil agit, quòd tacet: ergo non ſemper ira alicuius prouocatur propter aliquid quod contra ipſum fit.

SED contra eſt, quòd Philoſophus dicit in 2. Rhe.* quòd ira fit ſemper ex his, quæ ad ſeipsũ, inimicitia autem & ſine his, quæ ad ipſum: ſi.n. putemus talem eſſe, odimus. li.2.Rhe. c.4. decli nandoad fin. to. 6.

CONCLVSIO.

Quum ira ſit appetitus repellendi proprium malum: iræ motiuum ſemper eſt aliquid contra ipſum factum, qui iraſcitur.

RESPONDEO dicendum, quòd ſicut ſuprà dictum eſt,* ira q.46.ar.6 eſt appetitus nocēdi alteri ſub ratione iuſti uindicatiui; uindicta autem locum non habet niſi ubi præceſſit iniuria, nec iniuria omnis ad uindictam prouocat, ſed illa ſola, quæ ad eum pertinet, qui appetit vindictam; ſicut n. unumquodque naturaliter appetit proprium bonum, ita etiam naturaliter repellit propium malum; iniuria autem ab aliquo facta non pertinet ad aliquem; niſi aliquid fecerit quod aliquo modo ſit contra ipſum. vnde ſequitur ꝙ motiuum irę alicuius ſemper ſit aliqd contra ipſum factum.

AD primum ergo dicendũ, ꝙ ira non dicitur in Deo ſecundum paſſionem animi, ſed ſecundum iudicium iuſtitiæ; prout uult uin-

di-

iudicium iuſtitiæ: prout vult vindictam facere de peccato: peccatot enim peccando, Deo nihil nocere effectiuè poteſt: tamē ex parte ſua dupliciter cōtra Deū agit. Primo quidem inquantum cum in ſuis mandatis contemnit. Secūdo inquantum nocumentum aliquod infert alicui, uel ſibi, uel alteri: quod ad Deum pertinet, prout ille cui nocumētum infertur, ſub Dei prouidentia & tutela cōtinetur.

AD ſecundum dicendum, ꝙ iraſcimur cōtra illos qui aliis nocent, & uindictam appetimus inquantum illi quibus nocetur, aliquo modo ad nos pertinent: uel per aliquam affinitatem, uel per amicitiam, uel ſaltem per cōmunionem naturæ.

AD tertium dicendum, quòd id, in quo maximè ſtudemus, reputamus eſſe bonum noſtrum. & ideo cùm illud deſpicitur, reputamus nos quoque deſpici, & arbitramur nos læſos.

AD quartū dicēdum, quòd tunc aliquis tacens ad iram prouocat iniuriantem, quando uidetur ex contemptu tacere: quaſi paruipendat alterius irā: ipſa aūt paruipenſio quidā actus eſt.

ARTICVLVS II.

Vtrum ſola paruipenſio uel deſpectio ſit motiuum iræ.

260 Inf. ar. 3. & 4. cot.

AD SECVNDVM ſic proceditur. Videtur quòd non ſola paruipenſio uel deſpectio ſit motiuū iræ. Dicit. n. Dam.* ꝙ iniuriā paſſi uel æſtimātes pati, iraſcimur: ſed hō pōt iniuriam pati etiam abſque deſpectu uel paruipenſione: ergo non ſola paruipenſio eſt iræ motiuum. (* li. 2. or. fid. c. 16.)

¶ 2 Præterea, Eiuſdem eſt appetere honorem & contriſtari de paruipenſione: ſed bruta animalia non appetunt honorem. ergo non contriſtantur de paruipenſione, & tamē in eis prouocatur ira propter hoc, ꝙ vulnerantur: vt dicit Philoſophus in 3. Ethic.* ergo non ſola paruipenſio uidetur eſſe motiuum iræ. (li. 3. ethi. c. 8. circa me. to. 6.)

¶ 3 Præterea, Philoſ. dicit in 2. Rhe.* ponit multas alias cauſas iræ, puta obliuionem & exultationem in infortuniis, denuntiationem malorum, impedimentū conſequendæ propriæ uolūtatis: non ergo ſola paruipenſio eſt prouocatiuum iræ. (* lib. 2. Rhe. cap. 2. to. 6.)

SED cōtra eſt, quod Philoſo. dicit in 2. Rhe.* ꝙ ira eſt appetitus cū triſtitia punitionis propter apparentem paruipenſionem nō conuenienter factam. (li. 2. Rhe. c. 2. i pri. tom. 6.)

CONCLVSIO.

Quoniam ex omnibus bonis excellentiam quærimus, & idcirco omnes cauſſæ iræ ad participationem reducuntur, ſola paruipenſio uel deſpectio motiuum iræ dicitur.

RESPONDEO dicendum, quòd oēs cauſæ iræ reducunt ad paruipenſionem: ſunt. n. tres ſpēs paruipenſionis, ut dicitur in 2. Rhet.* ſcilicet deſpectus, epireaſmus, id eſt, impedimentum uolūtatis implendæ, & cōtumeliatio: & ad hæc tria omnia motiua iræ reducuntur. Cuius ratio pōt accipi duplex. Prima eſt, quia ira appetit nocumentum alterius, inquantum hēt rationem iuſti vindicatiui: & ideo intantū quærit vindictā, inquātum uidetur eſſe iuſta, iuſta aūt uindicta non fit niſi de eo, qđ eſt iniuſtè factum: & ideo, prouocatiuū ad irā ſemper eſt aliquid ſub ratione iniuſti. vnde dicit Philoſophus i 2. Rhe.* ꝙ ſi homines putauerint eos qui læſerūt, eſſe iuſtè paſſos, nō iraſcūtur: non enim fit ira ad iuſtum. Contingit autem tripliciter nocumentū alicui inferri, ſcilicet ex ignorantia, ex paſſione, & ex electione. Tunc enim aliquis maximè iniuſtū facit, quando ex electione (li. 2. Rhe. c. 2. paulo poſt pri. tom. 6.) (li. 2. Rhe. c. 3 nō procul à fi. to. 6.)

ne

ne uel induſtria, uel ex certa malitia nocumentum infert, ut dicitur in 5 Ethic. * & ideo maximè iraſcimur contra illos, quos putamus ex induſtria nobis nocuiſſe. Si enim putemus aliquos uel ꝑ ignorantiã, uel ex paſſione nobis intuliſſe iniuriam: uel non iraſcimur cõtra eos, uel multominus: agere.n. aliquid ex ignorantia vel ex paſſione diminuit rationẽ iniuriæ: & eſt quodãmodo prouocatiuum miſericordiæ & ueniæ: illi autẽ qui ex induſtria nocumentũ inferunt, ex contẽptu peccare uidentur. & ideo contra eos maximè iraſcimur: vnde Philoſoph⁹ dicit in 2. Rhetor. * ꝙ his qui ꝑꝑ iram aliquid fecerunt, aut nõ iraſcimur; aut minus iraſcimur: non enim ꝑꝑ paruipenſionem uidentur egiſſe. Secunda ratio eſt: quia paruipenſio excellentiæ hominis opponitur: quæ.n. homines nullo modo putant digna eſſe, paruipẽdunt. ut dicitur in 2. Rheto.* Ex omnibus autem bonis noſtris aliquam excellentiam quærimus. & ideo quodcunque nocumentũ nobis inferatur, inquantum excellentiæ derogat, uidetur ad paruipenſionem pertinere.

li.5.ethi. c.5. & 8. tom.5.

li.2.Rhe. c.3. circa me to.6.

li.2.Rhe. ca.2. non procul à prin. to.6

AD primum ergo dicẽdum, quòd ex quacunq; alia cauſa aliquis iniuriam patiatur, q̄ ex contemptu: illa cauſa minuit rationem iniuriæ: ſed ſolus contẽptus vel paruipenſio rationem iræ auget, & ideo eſt per ſe cã iraſcẽdi.

AD ſecũdum dicendum, quòd licet animal brutum non appetat honorem ſub ratione honoris, appetit tamen naturaliter quãdam excellentiam, & iraſcitur contra ea, quæ illi excellentiæ derogãt.

AD tertium dicendum, quòd omnes illæ cauſæ ad quandã paruipenſionem reducuntur. obliuio enim paruipenſionis eſt euidens ſignum: ea enim quæ magna æſtimamus, magis memoriæ infigimus. Similiter ex quadam paruipenſione eſt, quod aliquis non uereatur contriſtare aliquem, denuntiando ſibi aliqua triſtia, qui etiam in infortuniis alicuius hilaritatis ſigna oſtendit, uidetur parum curare de bono uel malo eius. Similiter etiam qui impedit aliquem à ſui propoſiti aſſecutione, non propter aliquam utilitatẽ ſibi inde prouenientem, non uidetur multum curare de amicitia eius: & ideo omnia talia, inquantum ſunt ſigna contemptus, ſunt prouocatiua iræ.

ARTICVLVS III.

Vtrum excellentia iraſcentis ſit cauſa iræ. 261

AD TERTIVM ſic proceditur. Videtur, quòd excellentia alicuius non ſit cauſa quòd facilius iraſcatur. Dicit enim Philoſo. in 2. Rhe. * ꝙ maximè aliqui iraſcuntur cùm triſtantur: ut infirmi & egẽtes, & qui non habent id quod concupiſcunt, ſed omnia iſta ad defectũ pertinere videntur. ergo magis facit pronum ad iram defectus, q̄ excellentia.

li.2.Rhe c.2. circa me. to. 6.

¶ 2 Præterea, Phil. dicit ibidẽ, * ꝙ tunc aliqui maximè iraſcũtur, quãdo in eis deſpicitur id, de quo põt eſſe ſuſpicio, ꝙ vel non inſit eis, uel ꝙ ſit in eis debiliter: ſed cum putãt ſe multum excellere in illis, in quibus deſpiciuntur, non curant: ſed prædicta ſuſpicio ex defectu prouenit. ergo defect⁹ eſt magis cauſa, ꝙ aliquis iraſcatur quàm excellentia.

li.2.Rhe. c.2. à medio, to.6.

¶ 3 Præterea, Ea quæ ad excellentiam pertinent, maximè faciunt homines iucundos & bonæ ſpei eſſe: ſed Philoſophus dicit in 2. Rhet. * ꝙ in ludo, in riſu, in feſto, in proſperitate, in conſummatione operum, in delectatione nõ turpi, & in ſpe optima homines non iraſcuntur: ergo excellentia non eſt cauſa iræ.

li.2.Rhe. c.3. circa me.to. 6.

SED

SED contra eſt, quòd Philoſophus in eodem libro dicit, * ꝙ homines propter excellentiam indignantur. li.2.Rhe. c.9. to.6.

CONCLVSIO.

Si ad iræ motiuum inſpiciatur, excellentia eius qui iraſcitur, iræ cauſa eſt, ſi uerò illius cui iraſcitur, attendatur diſpoſitio magis deſpectus, quàm excellentia eius cauſa eſſe uidetur.

RESPONDEO dicendum, quòd cauſa iræ in eo, qui iraſcitur dupliciter accipi poteſt. Vno modo ſecundum habitudinē ad motiuum iræ, & ſic excellentia eſt cauſa, ut aliquis de facili iraſcatur; eſt enim motiuum iræ iniuſta paruipēſio, ut dictum eſt.* ar. pced. cōſtat autem, quòd quanto aliquis eſt excellentior, iniuſtius paruipēditur in hoc in quo excellit. & ideo illi qui ſunt in aliqua excellentia, maximè iraſcuntur, ſi paruipendātur, puta ſi diues paruipenditur in pecunia, & rhetor in loquendo, & ſic de aliis. Alio modo poteſt cōſiderari cauſa iræ in eo qui iraſcitur, ex parte diſpoſitionis, quæ in eo relinquitur ex tali motiuo. manifeſtum eſt autem, quòd nihil mouet ad iram niſi nocumentum, quod contriſtat: ea autem quæ ad defectum pertinent, maximè ſunt contriſtātia; quia homines defectibus ſubiacentes facilius lęduntur. Et iſta eſt cauſa quare homines q ſunt infirmi, uel in aliis defectibus, facilius iraſcūtur, quia facilius cōtriſtantur. Et per hoc patet reſpōſio ad PRIMVM.

AD ſecundum dicendum, ꝙ ille q deſpicitur in eo, in quo manifeſtè multum excellit, non reputat ſe aliquam iacturam pati, & ideo nō contriſtatur, & ex hac parte minus iraſcitur: ſed ex alia parte inquātum indignius deſpicitur, habet maiorem rationem iraſcendi, niſi fortè reputet ſe nō inuideri, uel ſubſannari propter deſpectum, ſed propter ignorantiam, uel ꝑꝑ aliud huiuſmodi.

AD tertium dicendum, quòd omnia illa impediunt irā; inquantum impediunt triſtitiam; ſed ex alia parte nata ſunt prouocare iram ſecundum quod faciunt hominem inconuenientius deſpici.

ARTICVLVS IIII.

Vtrum defectus alicuius ſit cauſa, ut contra eū facilius iraſcamur. 262

AD QVARTVM ſic proceditur. Videtur, quòd defectus alicuius non ſit cauſa, ut cōtra ipſum facilius iraſcamur. Dicit enim Philoſophus in ſecundo * Rhetor. ꝙ his, qui confitentur, & pœnitent, & humiliantur, non iraſcimur, ſed magis ad eos miteſcimus: vnde & canes non mordent eos qui reſident. ſed hoc pertinet ad paruitatem & defectum: ergo paruitas alicuius eſt cauſa ut minus iraſcamur. li.2.Rhe. c.3. parū à pri.to.6

¶ 2 Præterea, Nullus eſt maior defect' q̄ mortis: ſed ad mortuos deſinit ira; ergo defectus alicuius non eſt cauſa prouocatiua iræ cōtra ipſum.

¶ 3 Præterea, Nullus æſtimat aliquem paruū ex hoc, quòd eſt ſibi amicus: ſed ad amicos ſi nos offenderint, uel ſi non [illegible]erint, magis offendimur. vt [illegible]icitur in Pſal. 56. Si inimicus meus maledixiſſet mihi, ſuſtinuiſſem utique. ergo defectus alicuius non eſt cauſa, ut cōtra ipſum facilius iraſcamur.

SED contra eſt, quod Philoſ. dicit in ſecundo * Rher. ꝙ diues iraſcitur cōtra pauperem ſi eum deſpiciat, & principans contra ſubditum. li.2.Rhe. c.2. à me. tom.6.

CON-

CONCLVSIO.

Defectus, & illius, contra quem iraſcimur, paruitas, quo magis deſpectionem auget, eo magis ira prouocatiua eſt, & eandem diminuit, ſi deſpectionẽ imminuat.

ar.2.& 3. RESPONDEO dicendum, quòd ſicut iam * ſupra dictum eſt, indigna deſpectio eſt maximè prouocatiua iræ: defectus igitur uel paruitas eius contra quẽ iraſcimur, facit ad augmentum irę inquantum auget indignam deſpectionem. ſicut enim quanto aliquis eſt maior, tanto indignius deſpicitur; ita quanto aliquis eſt minor, tantò indignius deſpicit. & ideo nobiles iraſcuntur ſi deſpiciantur à ruſticis, uel ſapientes ab inſipientibus, uel domini à ſeruis. Si uerò paruitas uel defectus diminuat deſpectionem indignã, talis paruitas non auget, ſed diminuit iram. & hoc modo illi qui pœnitent de iniuriis factis, & cõfitentur ſe malè feciſſe, & humiliantur, & ueniam petunt, mitigant iram: ſecundum illud Prouerb. 15. Reſponſio mollis frangit iram, inquantum ſcilicet tales uidentur nõ deſpicere; ſed magis magnipendere eos, quibus ſe humiliant. Et per hoc patet reſpõſio ad PRIMVM.

AD ſecundũ dicendum, quòd duplex eſt cauſa quare ad mortuos ceſſat ira. Vna, quia nõ poſſunt dolere & ſentire, quod maximè quærunt irati in his quib' iraſcuntur. Alio modo, quia iam uidentur ad ultimum malorum perueniſſe. vnde etiam ad quoſcũ que grauiter læſos ceſſat ira, inquantum eorum malum excedit menſuram iuſtæ retributionis.

AD tertium dicendum, quòd etiam deſpectio, quæ eſt ab amicis, uidetur eſſe magis indigna, & ideo ex ſimili cauſa magis iraſcimur contra eos ſi deſpiciant uel nocendo, uel non iuuando: ſicut & contra minores.

QVÆSTIO. XLVIII.

De effectibus iræ, in quatuor articulos diuiſa.

DEINDE conſiderãdum eſt de effectibus iræ.

¶ Et circa hoc quęruntur quatuor.

¶ Primo, vtrum ira cauſet delectationem.

¶ Secundo, utrum maximè cauſet feruorem in corde.

¶ Tertio, vtrum maximè impediat rationis uſum.

¶ Quarto, vtrum cauſet taciturnitatem.

ARTICVLVS PRIMVS.

Vtrum ira cauſet delectationem.

AD PRIMVM ſic proceditur. Videtur quòd ira non cauſet delectationem. Triſtitia enim delectationem excludit: ſed ira eſt sẽper cum triſtitia, quia, ut dicitur in 7. * Ethic. Omnis qui facit aliquid propter iram, facit triſtatus. ergo ira non cauſat delectationem. 263 li.7. ethi. c 6. parũ à medio.

¶ 2 Præterea, Philoſophus dicit ĩ 3. * Ethic. φ punitio quietat impetum iræ, delectationem pro triſtitia faciens, ex quo poteſt accipi, φ delectatio irato prouenit ex punitione: punitio autem excludit iram; ergo adueniente delectatione, ira tollitur. non eſt ergo effectus delectationi, coniũctus. * lib. 3. ethi. c. 5. ĩ med. to. 5

¶ 3 Præterea, Nullus effectus impedit cauſam ſuam, cum ſit ſuæ cauſæ conformis. ſed delectationes impediunt iram, vt dicitur

li.2.Rhe ca.3.to.6. circa medium. in 2.* Rhet. ergo delectatio non eſt effectus irę.

*li.2.rhetor. ca.2. parum à princ.tomo.6. SED contra eſt, quòd Philoſ. in eodem *libro inducit prouerbium. Quòd ira multo dulcior melle diſtillante in pectoribus virorum creſcit.

CONCLVSIO.

Ira cùm ſit appetitus uindictæ, hominem ad præſentiam uindictæ, delectatione afficit.

RESPONDEO dicendum, quòd ſicut Philoſophus dicit in 7. Ethic. * delectationes maximè ſenſibiles & corporales ſunt medicinæ quædam contra triſtitiam: & ideo quanto per delectationē cōtra maiorem triſtitiam uel anxietatem remedium præſtatur, tanto delectatio magis percipitur: ſicut patet, quòd quando aliquis ſitit, delectabilior fit ei potus. Manifeſtum eſt autem ex * prædictis, quòd motus iræ inſurgit ex aliqua illata iniuria contriſtante. cui quidē triſtitiæ remedium adhibetur per uindictam, & ideo ad præſentiā vindictæ delectatio ſequitur, & tanto maior, quāto maior fuit triſtitia. Si igitur vindicta fuerit præſens, realiter fit perfecta delectatio, quę totaliter excludit triſtitiā, & per hoc quietat motū iræ: ſed antequam uindicta ſit præſēs realiter, fit iraſcenti præſens dupliciter. Vno modo per ſpē: quia nullus iraſcitur niſi ſperans uindictam, vt * ſuprà dictum eſt. Alio modo, ſecundum continuā cogitationem: unicuique.n. cōcupiſcenti eſt delectabile immorari in cogitatione eorum quæ concupiſcit: propter quod etiam imaginationes ſomniorū ſunt delectabiles & ideo cùm iratus multum in animo ſuo cogitet de uindicta, ex hoc delectatur: tamen delectatio non eſt perfecta, quę tollat triſtitiam, & per conſequens iram.

li.7. ethi. c.12. to.5

q47. ar.1

q.46. ar.1

AD primum ergo dicendū, quòd non de eodem iratus triſtatur & gaudet. ſed triſtatur de illata iniuria, delectatur autem de uindicta cogitata & ſperata. vnde triſtitia ſe habet ad iram ſicut principiū, ſed delectatio ſicut effectus uel terminus.

AD ſecundum dicendum, quòd obiectio illa procedit de delectatione, quæ cauſatur ex reali præſentia uindictæ, quæ totaliter tollit iram.

AD tertium dicendum, quòd delectationes præcedentes impediunt ne ſequatur triſtitia, & per conſequens impediunt iram: ſed delectatio de uindicta conſequitur ipſam.

ARTICVLVS II.

Vtrum ira maximè cauſet feruorem in corde.

264 Ver.q.26 ar.3.c. fi.

AD SECVNDVM ſic proceditur. Videtur, quòd feruor non ſit maximè effectus irę. Feruor.n. ſicut ſuprà dictum eſt, pertinet ad amorem: ſed amor, ſicut * ſuprà dictū eſt, principium eſt & cauſa omnium paſſionum. cùm ergo cauſa ſit potior effectu, uidetur quòd ira non faciat maximè feruorem.

q 28. ar.4

¶ 2 Præterea, Illa, quæ de ſe excitant feruorem, per tēporis aſſiduitatē magis augentur, ſicut amor diuturnitate cōualeſcit. ſed ira per tractum tēporis debilitatur. Dicit.n. Philoſophus in 3. * Rhet. quòd tempus quietat iram. ergo ira nō propriè cauſat feruorē.

li.3.rhet. c 3. poſt. me. to.6.

¶ 3 Præterea, Feruor additus feruori augmentat feruorem, ſed maior ira ſuperueniens facit irā miteſcere, vt Philoſophus dicit in ſecundo * Rhetor. ergo ira non cauſat feruorem.

li.2.rhet. c.3. à me. tom.6.

SED contra eſt, quòd * Dam. dicit, quòd ira eſt feruor eius, qui circa cor eſt, ſanguinis ex euaporatione fellis fiens.

*Dam.li. 2.fid.ort. cap.26.in principio

CONCLVSIO.

Cùm motus iræ ſit per modum inſecutionis, cui proportionatur calor, neceſſarium eſt, per

illum

illum cauſari circa cor quendam ſanguinis feruorem, ex ipſa fellis euaporatione factum.

q.44.ar.1 RESPONDEO dicendum, ꝙ ſicut * dictum eſt, corporalis transmutatio, quæ eſt in paſſionibus animæ, ꝓportionatur motui appetitus. Manifeſtum eſt aũt, ꝙ quilibet appetitus etiã naturalis fortius tendit in id, qđ eſt ſibi contrarium ſi fuerit præſens. Vnde videmus, ꝙ aqua calefacta magis cõgelatur, quaſi frigido uehemẽtius in calidũ agente. Motus autẽ appetitiuus iræ cauſaꝛ ex aliqua iniuria illata, ſicut ex quodã contrario iniacente. & ideo appetitus potiſſimè tendit ad repellendum iniuriam per appetitũ uindictæ, & ex hoc ſequitur magna vehementia & impetuoſitas in motu iræ. Et quia motus iræ non eſt ꝑ modũ retractionis, cui proportionatur frigus, ſed magis per modũ inſecutionis, cui proportionatur calor, conſequenter fit motus iræ cauſatiu' cuiuſdam feruoris ſanguinis, & ſpirituum circa cor, ꝙ eſt inſtrumentum paſſionũ aĩæ: & exinde eſt; ꝙ propter magnã ꝑturbationẽ cordis, q̃ eſt in ira, maximè apparẽt in iratis indicia quædam in exterioribus membris. vñ Greg. dicit in 5. Mora.* Iræ ſuæ ſtimulis accenſum cor palpitat, corpus tremit, lingua ſe præpedit, facies igneſcit, exaſperantur oculi, & nequaquã recognoſcuntur noti: ore quidẽ clamorẽ format, ſed ſenſus quid loquatur ignorat.

li.5.mor. c.31. circa med.

AD primum ergo dicẽdum, ꝙ amor ipſe nõ ita ſentitur niſi cũ eũ prodit indigẽtia, vt Aug. dicit in 10. * de trin. Et ideo qñ homo patitur detrimentum amatæ excellentię propter iniuriam illatã, magis ſentitur amor: & ideo feruentius cor mutatur ad remouendum impedimentum rei amatæ: vt ſic feruor ipſe amoris per iram creſcat, & magis ſentiatur. Et tñ feruor qui conſequitur calorem alia ratione pertinet ad amorem & ad irã. Nã feruor amoris eſt cũ quadam dulcedine & lenitate: eſt enim in bonũ amatũ, & ideo aſſimilatur calori aeris & ſanguinis, propter quod ſanguinei ſunt magis amatiui; & dicitur ꝙ cogit amare iecur, in quo fit quædam generatio ſanguinis. Feruor autẽ iræ eſt, cum amaritudine ad conſumendum, quia tendit ad punitionẽ contrarij, vnde aſſimilatur calori ignis & choleræ. & propter hoc * Dam. dicit, quòd procedit ex euaporatione fellis, & fellea nominatur.

li. 10. de tri. circa fi.li.to.3.

li.1.orth. fid.ca.16

AD ſecundum dicẽdum, quòd omne illud cuius cauſa per tẽpus diminuitur, neceſſe eſt quòd tẽpe debilitetur. Manifeſtũ eſt aũt, ꝙ memoria tẽpe diminuitur: quæ.n. antiqua ſunt à memoria de facili excidũt: ira aũt cauſatur ex memoria iniuriæ illatæ, & ideo cauſa iræ per tẽpus diminuitur paulatim quouſque totaliter tollaꝛ. Maior ẽt uidetur iniuria qñ primo ſentitur, & paulatim diminuitur eius æſtimatio, ſcđm qđ magis receditur à præſenti ſenſu iniuriæ. Et ſimiliter ẽt ẽ de amore, ſi amoris cã remaneat in ſola memoria. vñ Philoſophus dicit in 8. *Ethi. ꝙ ſi diuturna fiat amici abſentiá, uidetur amicitia obliuionẽ facere: ſed in p̃ſentia amici ſẽper ꝑ tẽpus multiplicatur cã amicitiæ, & ideo amicitia creſcit. Et ſimiliter eſſet de ira, ſi continuè multiplicaretur cã ipſius. Tñ hoc ipſum, ꝙ ira cito conſumitur, atteſtaꝛ uehemẽti furori ipſi': ſicut .n. ignis magnus cito extinguitur conſumpta materia, ita etiam ira propter ſuam uehementiam cito deficit.

li.8.ca.5. non procul à prĩ.

AD tertium dicendum, quòd oĩs uirtus diuiſa in plures partes diminuitur. & ideo quando aliquis iratus alicui iraſcitur, poſtmodũ alteri, ex hocipſo diminuiꝛ

ira ad primum, & præcipuè ſi ad ſecundum fuerit maior ira: nam. iniuria, quæ excitauit iram, àd primum uidebitur, comparatione ſecundæ iniuriæ, quæ æſtimatur maior, eſſe parua uel nulla.

ARTICVLVS III.

Vtrum ira maximè impediat rationis uſum.

265

Inf. ar. 4. cor. & 2. 2. qō. 41. ar. 2. a3 & q. 157. at. 4. cor. & mal. qō. 12. ar. 1.

AD TERTIVM ſic proceditur. Videtur, quòd ira non impediat rationē. Illud enim, quod eſt cum ratione, non uidetur eſſe rationis impedimentum: ſed ira eſt cū ratione, ut dicitur in 7.* Ethic. ergo ira non impedit rationem.

*li. 7. eth. ca. 6. circa princ.
† lib. 7. ethi. ca. 6. circa medium.
* loco nunc dicto.

¶ 2 Præterea, Quanto magis impeditur ratio, tāto diminuitur manifeſtatio: ſed Philoſo. dicit in 7. † Eth. quòd iracundus non eſt inſidiator, ſed manifeſtus. ergo ira nō uidetur impedire uſum rationis, ſicut concupiſcentia quæ eſt inſidioſa, vt * ibidem dicitur.

† lib. 2. reth. cap. 2 poſt medium to. 6.

¶ 3 Præterea, Iudicium rationis euidentius fit ex adiunctione contrarij: quia contraria iuxta ſe poſita magis eluceſcunt: ſed ex hoc etiam creſcit ira; dicit. n. Philoſophus in 2. † Rheto. quòd magis homines iraſcuntur ſi contraria præexiſtunt; ſicut honòrati ſi dehonorentur, & ſic de alijs ergo ex eodem ira creſcit, & iudicium rationis adiuuatur: non ergo ira impedit iudicium rationis.

* li. 5. mora. ca. 31. circa pri.

SED contra eſt, quod Greg. dicit in 5. * Moral. quòd ira intelligentiæ lucem ſubtrahit, cùm mētem permouendo confundit.

CONCLVSIO.

Ira cum maximè circa cor, corporalem perturbationem faciat, inter omnes paſſiones animæ maximè iudicium rationis impedit.

RESPONDEO dicendum, quòd mens uel ratio quamuis nō vtatͬ organo corporali in ſuo proprio actu, tamen quia indiget ad ſui actum quibuſdam viribus ſenſitiuis, quorum actus impediuntur corpore perturbato, neceſſe ē ꝙ perturbationes corporales etiā iudicium rationis impediant, ſicut patet in ebrietate & ſomno. * Dictum eſt autem, quòd ira maximè facit perturbationem corporalem circa cor, ita vt etiā vſq; ad exteriora membra deriuetur. vnde ira inter cæteras paſſiones manifeſtius impedit iudicium rationis, ſecundum illud Pſal. 30. Conturbatus eſt in ira oculus meus.

at. ꝓced.

AD primum ergo dicendum, quòd à ratione eſt principiū iræ quantum ad motum appetitiuū, qui eſt formalis in ira: ſed perfectum iudiciū rationis paſſio iræ preoccupat, quaſi non perfectè rationem audiens propter commotionem caloris velociter impellētis, quę eſt materialis in ira, & quantum ad hoc, impedit iudiciū rationis.

AD ſecundum dicendum, quòd iracundus dicitur eſſe manifeſtus, non quia manifeſtum ſit ſibi quid facere debeat: ſed quia manifeſte operatur, non quærens aliquam occultationem; quod partim contingit propter impedimentum rationis, quæ nō poteſt diſcernere quid ſit occultādum, & quid manifeſtandum, nec etiā excogitare occultandi uias: partim verò eſt ex ampliatione cordis, quę pertinet ad magnanimitatem quam facit ira. vnde & de magnanimo Philoſophus dicit in 4. *Eth. quòd eſt manifeſtus odi tor & amator, & manifeſtè dicit & operatur. concupiſcentia autē dicitur eſſe latens & inſidioſa, qui aut plurimum delectabilia, q̄ concupiſcuntur, habent turpitudinem quandam & mollitiem in quib⁹ homo vult latere. in his autem quæ ſunt uirilitatis & excellentiæ. cuiuſmodi ſunt uindictæ,

li. 4. ca. 3 à medio.

quærit

quærit homo manifeſtus eſſe,

q.46.ar.5 AD tertium dicendum, quòd ſicut * dictum eſt, motus iræ à ratione incipit, & ideo ſecundum idem oppoſitio contrarij ad contrarium adiuuat iudicium rationis, & auget iram: cùm. n. aliquis habet honorẽ uel diuitias, & poſtea incurrit alicuius detrimentũ, illud detrimentũ apparet maius, tum propter uicinitatem contrarij, tum quia erat inopinatum, & ideo cauſat maiorem triſtitiã: ſicut etiam magna bona ex inopinato uenientia cauſant maiorem delectationem: & ſecundum augmentum triſtitiæ præcedentis conſequenter augetur & ira.

ARTICVLVS IIII.

266 *Vtrum ira maximè cauſet taciturnitatem.*

AD QVARTVM ſic proceditur. Videtur, quòd ira non cauſet taciturnitatem. Taciturnitas.n. locutioni opponitur: ſed per crementũ iræ uſque ad locutionem peruenit, vt patet per gradus iræ, quos Dominus aſſignat Matt.5. dicens: Qui iraſcitur fratri ſuo, & qui dixerit fratri ſuo, racha, & qui dixerit fratri ſuo, fatue. ergo ira non cauſat taciturnitatem.

¶ 2 Præterea, Ex hoc ꝙ cuſtodia rationis deficit, cõtingit ꝙ homo prorumpat ad uerba inordinata. vnde dicitur Prou.25. Sicut urbs patens, & abſque murorum ambitu, ita uir, qui non poteſt cohibere in loquendo ſpiritum ſuum. ſed ira maximè impedit iudiciũ art.3. rationis, ut * dictum eſt; ergo facit maximè profluere in uerba inordinata: non ergo cauſat taciturnitatem.

¶ 3 Præterea, Matt.12. dicitur, Ex abundantia cordis os loquitur: ſed per iram cor maximè perturbatur, ut dictum eſt. ergo maximè cauſat locutionem: non ergo cauſat taciturnitatem.

SED contra eſt, quod Greg. dicit 5. Moral. * ꝙ ira per ſilentiũ li.5.mor. c.31.non procul à fine. clauſa, intra mentem uehementius æſtuat.

CONCLVSIO.

Ira aliquando, perturbato ſcilicet animo quaſi ex iudicio, ſilentium inducit, quandoque tanta iræ perturbatio eſt, ut lingua à loquendi uſu omnino impediatur.

RESPONDEO dicendum, art pced. quòd ira ſicut iam * dictum eſt, & cum ratione eſt, & impedit rationem, & ex utraq; parte poteſt taciturnitatem cauſare. Ex parte quidem rationis, qñ iudicium rationis intantum uiget, ꝙ etſi non cohibeat affectum ab inordinato appetitu uindictæ, cohibet tamẽ linguã ab inordinata locutione. vnde * Gregor. in 5. Moral. dicit: li.5.mor. Aliquando ira perturbato animo c.31.àmedio. quaſi ex iudicio ſilentium inducit. Ex parte uerò impedimenti rationis, quia ſicut * dictum eſt, * art.2. perturbatio iræ uſq; ad exteriora membra perducitur, & maximè ad illa membra, in quibus expreſſius relucet veſtigium cordis, ſicut in oculis & in facie & ĩ lingua: unde, ſicut * dictum eſt, art.2. lingua ſe præpedit, facies igneſcit, exaſperantur oculi. Poteſt ergo eſſe tanta perturbatio iræ, ꝙ omnino impediatur lingua ab vſu loquendi, & tunc ſequitur taciturnitas.

AD primum ergo dicẽdum, ꝙ augmentum iræ quandoque eſt uſque ad impediendam rationẽ à cohibitione linguæ: quandoq; autem ultra procedit uſque ad impediendum motum linguæ, & aliorum membrorum exteriorũ. Et per hoc etiam patet ſolutio ad SECVNDVM.

AD tertium dicendum, quòd perturbatio cordis quandoq; põt ſuperabundare uſq; ad hoc, ꝙ ꝑ inordinatum motum cordis im-

pediatur motus exteriorum mẽbrorum, & tunc cauſatur taciturnitas. & immobilitas exteriorũ membrorũ, quandoque ẽt mors. Si autem non fuerit tanta perturbatio, tunc ex ſuperabundantia perturbationis cordis ſequitur oris loquutio.

QVÆSTIO XLIX.

De habitibus, in generali quo ad eorum ſubſtantiam in quatuor articulos diuiſa.

POST actus & paſſiones conſiderãdum eſt de principiis humanorum actuum.

¶ Et primò de principiis intrinſecis. Secundò, de principiis extrinſecis. Principium autem intrinſecum eſt potẽtia & habitus, ſed quia de potẽtijs in prima par-
p.p.q. 77. te * dictum eſt, nunc reſtat de habitibus conſiderandum.

¶ Et primò quidem in generali. Secundò uerò de virtutibus & uitiis, & huiuſmodi alijs habitibus, qui ſunt humanorum actuũ principia.

¶ Circa ipſos autem habitus in generali quatuor conſideranda ſunt.

¶ Primo quidem de ipſa ſubſtantia habituum.

¶ Secundo, de ſubiecto eorum.

¶ Tertio, de cauſa generationis augmenti & corruptionis ipſorum.

¶ Quarto, de diſtinctioneq; ipſorum.

¶ Circa primum quæruntur quatuor.

¶ Primo, vtrum habitus ſit qualitas.

¶ Secundo, vtrum ſit determinata ſpecies qualitatis.

¶ Tertio, vtrum habitus importet ordinem ad actum.

¶ Quarto, de neceſſitate habitus.

ARTICVLVS PRIMVS.

Vtrum habitus ſit qualitas. 267

AD PRIMVM ſic proceditur. Videtur, quòd habitus non ſit qualitas. 1.di.3. q. 5.ad 5. & 2.diſt.24. Dicit.n. Augu. in lib. 83. * quæſt. quòd hoc nomẽ habitus dictũ eſt ab hoc uerbo habere: ſed habere non ſolum pertinet ad qualitatẽ, ſed & ad alia genera: dicimur.n. habere quantitatem, & pecuniã, & alia huiuſmodi ergo habitus non eſt qualitas. art. 1. & qõ.1.cor. & uer.q. 20.art. 2. cor. * li 83.q. q.73. circa princ. tom.4.

¶ 2 Præterea, Habitus ponitur vnum prædicamentum, vt patet in libro prædicamentorum: ſed unũ prædicamentum non continetur ſub alio: ergo habitus nõ eſt qualitas.

¶ 3 Præterea, Omnis habitus eſt diſpoſitio, ut * dicitur in prædicamentis: ſed diſpoſitio eſt ordo habentis partes, ut dicitur in 5.* Metaph. hoc autem pertinet ad prædicamentum Situs. ergo habitus non eſt qualitas. * in pdic. qualitat. * li.5.meta.tex.24 tom.3.

SED contra eſt, quod Philoſo. dicit in † prædicamentis, quòd habitus eſt qualitas de difficili mobilis. † in prædic. qualit.to.1.

CONCLVSIO.

Habitus, ſecundum quem quippiam ad ſe uel in ordine ad alterum ſe habere dicitur, eſt quadam qualitatis ſpecies, de difficili mobilis.

RESPONDEO dicendum, ꝙ hoc nomen habitus ab habẽdo eſt ſumptum, à quo quidem nomen habitus dupliciter deriuatur. Vno quidem modo, ſecũdum quod homo, uel quæcunque alia res dicitur aliquid habere. alio modo, ſecũdum quod aliqua res aliquo modo habet ſe in ſeipſa, uel ad aliquid aliud.

¶ Circa primum conſiderandũ eſt, ꝙ habere, ſecundũ quod dicitur reſpectu cuiuſcunque, quod habetur, eõe eſt ad diuerſa genera. unde Philoſophus inter poſt

præ-

prædicamenta Habere ponit, quę ſcilicet diuerſa rerum genera cõſequuntur: ſicut ſunt Oppoſita, & Prius & Poſterius, & alia hmõi. Sed inter ea, quæ habentur, talis uidetur eſſe diſtinctio: ꝙ quædã ſunt, in quibus nihil eſt medium inter habens, & id quod habetur, ſicut inter ſubiectum & qualitatem, uel quantitatem nihil eſt medium: quædã ēt sũt, in quibus nõ eſt aliquod medium inter vtrunque, ſed ſola relatio, ſicut dicitur aliquis habere ſocium uel amicũ: quædam uerò ſunt inter quæ eſt aliquid medium, non quidem actio uel paſſio, ſed aliquid ꝑ modum actionis uel paſſionis: prout ſcilicet vnũ eſt ornãs uel regens, & aliud ornatum aut rectum. vñ Philoſophus dicit in 5. * Meta. ꝙ habitus dicitur tanquã actio quædã habentis & habiti, ſicut eſt in illis, quæ circa nos habemus, & iõ in his conſtituitur unum ſpeciale genus rerum, quod dicitur prædicamentum habitus, de quo dicit Philoſo. in 5. * Meta. ꝙ inter habentem indumentum, & indumentum quod habetur, eſt habit' medius. Si aũt ſumatur habere, prout res aliqua dicitur quodam modo ſe habere in ſeipſa, uel ad aliquid aliud, cùm iſte modus ſe habendi ſit ſecũdũ aliquam qualitatem: hoc modo habit' quædã qualitas eſt, de qua Philoſophus in 5. * Metaph. dicit, ꝙ habitus dicitur diſpoſitio ſcd̃m quam bene vel malè diſponit diſpoſitum, & aut ſcd̃m ſe, aut ad aliud, ut ſanitas habitus quidã eſt. & ſic loquimur nunc de habitu: vñ dicendũ eſt, ꝙ habitus eſt qualitas.

li. 5. met. tex. 25. tom. 3.

loco nũc dicto.

li. 5. met. tex. 25. tom. 3.

AD primum ergo dicẽdum, ꝙ obiectio illa procedit de habere communiter ſumpto: ſic. n. eſt cõe ad multa gña, ut * dictũ eſt.

In cor. ar.

AD ſecundum dicendum, quòd ratio illa procedit de habitu, ſecundum quod intelligitur aliquid medium inter habens, & id quod habetur: ſic. n. eſt quodam prædicamentum, ut * dictum eſt.

in cor. ar.

AD tertium dicendum, quòd diſpoſitio quidem ſemper importat ordinem alicuius habẽtis partes. ſed hoc contingit tripliciter, vt ſtatim ibidem Philoſophus * ſubdit, ſcilicet aut ſecundum locum, aut ſecundum potentiam, aut ſecundum ſpeciem, in quo, vt Simplicius dicit in * commento prædicamentorum, comprehẽdit omnes diſpoſitiones, corporales quidem in eo, quod dicit ſcd̃m locum: & hoc pertinet ad prædicamentum ſitus, qui eſt ordo partiũ in loco. qđ aũt dicit ſecundum potentiam, includit illas diſpoſitiones, quæ ſunt in præparatione & idoneitate nondum perfectè, ſicut ſciẽtia & uirtus inchoata: qđ autem dicit ſecundum ſpeciẽ, includit perfectas diſpoſitiones, quæ dicuntur habitus, ſicut ſcientia & virtus completè.

li. 5. met. tex. 24. tomo 3.

* in prædicamento quali. tom. 1.

ARTICVLVS II.

Vtrum habitus ſit determinata ſpecies qualitatis. 268

AD SECVNDVM ſic proceditur. Videtur, ꝙ habitus nõ ſit determinata ſpecies qualitatis: quia ut * dictum eſt, habitus ſecũdum quod eſt qualitas, dicitur diſpoſitio ſecũdum quam bene aut malè diſponitur diſpoſitum, ſed hoc contingit ſcd̃m quamlibet qualitatẽ; nam & ſecundum figurã contingit aliquid bene uel male eſſe diſpoſitum: & ſimiliter ſcd̃m calorem & frigus, & ſcd̃m oĩa huiuſmodi. ergo habitus non eſt determinata ſpecies qualitatis.

ar. ꝑced.

¶ 2 Præterea, Philoſophus in * prædicamentis caliditatem & frigiditatem dicit eſſe diſpoſitiones vel habitus, ſicut ęgritudinẽ & ſanitatẽ: ſed calor & frigus ſunt in tertia ſpecie qualitatis, ergo habitus uel diſpoſitio nõ diſtinguunt ab aliis ſpeciebus qualitatis.

in prædi. qualitat. tom. 1.

¶ 3 Præterea, Difficile mobile non eſt differẽtia pertinens ad genus qualitatis, ſed magis pertinet ad motum uel paſſionẽ: nullũ autem genus determinatur ad ſpeciem per differentiã alterius generis: ſed oportet differentias per ſe aduenire generi, ut Philoſoph' dicit in 7.* Metap. Ergo cùm habitus dicatur eſſe qualitas difficile mobilis, uidetur ꝙ nõ ſit determinata ſpecies qualitatis.

li. 7. met. tex. 42. & 43. to. 3.

SED contra eſt, quod Philoſ. dicit in * prædicamentis, ꝙ una ſpecies qualitatis eſt habitus & diſpoſitio.

* In p̃di. qualitat. tom. 1.

CONCLVSIO.

Habitus & diſpoſitio computantur prima ſpecies qualitatis ab alijs diſtincta, quibus homines in ordine ad naturam operantur.

RESPONDEO dicendum, ꝙ Philoſophus in * prædicamentis ponit ĩter quatuor ſpecies qualitatis primã diſpoſitionem & habitum, quarum quidem ſpecierũ differentias ſic aſſignat Simplici' in cõmento * prædicamentorum dicens, ꝙ qualitatum quædã sũt naturales, quę ſecundum naturã inſunt & ſemper, quædam autem ſunt aduentitiæ, quæ ab extrinſeco efficiuntur, & poſſunt amitti. & hæ quidem quæ ſunt aduentitiæ, ſunt habitus & diſpoſitiones ſecundum facile & difficile amiſſibile differentes. naturaliũ autem qualitatum quædam ſunt ſecundum id, quod aliquid eſt in potentia, & ſic eſt ſecũda ſpecies qualitatis: quædam uerò ſecũdũ qđ aliquid eſt in actu, & hoc uel in profundum, uel ſecundum ſuperficiem: ſi in profundũ quidẽ, ſic eſt tertia ſpecies qualitatis: ſecundum uerò ſuperficiẽ eſt quarta ſpecies qualitatis, ſicut figura & forma, quæ eſt figura animati. Sed iſta diſtinctio ſpecierum qualitatis inconueniens uidetur: ſunt enim multæ figuræ & qualitates paſſibiles non naturales, ſed aduẽtitiæ, & multæ diſpõnes nõ aduẽtitiæ, ſed naturales: ſicut ſanitas & pulchritudo, & huiuſmodi: & propter hoc non conuenit ordini ſpecierum: ſemper. n. quod naturalius eſt, prius eſt. Et ideo aliter accipiẽda eſt diſtinctio diſpoſitionum & habituum ab aliis qualitatibus: propriè. n. qualitas importat quendam modum ſubſtantiæ. modus autem eſt, ut dicit * Aug. ſuper Gen. ad literam, quem menſura præfigit. vnde importat quãdam determinationem ſecũdum aliquam mẽſuram. & ideo ſicut id, ſecundum quod determinatur potentia materiæ, ſecundnm eſſe ſubſtantiale dicitur qualitas, quę eſt differentia ſubſtantiæ, ita id, ſecũdum quod determinatur potentia ſubiecti ſecundũ eſſe accidentale, dicitur qualitas accidentalis, quæ eſt ẽt quædam differentia, ut patet per Philoſophũ in 5. * Meta. Modus aũt ſiue determinatio ſubiecti ſecundum eſſe accidentale, põt accipi uel in ordine ad ipſam naturam ſubiecti, uel ſecundũ actionẽ & paſſionẽ, quæ conſequuntur principia naturę, q̃ ſunt materia & forma: uel ſecundum quantitatẽ: ſi aũt accipiatur modus uel determinatio ſubiecti ſecũdum quantitatẽ, ſic eſt quarta ſpecies qualitatis. Et quia quãtitas ſecundũ ſui rationẽ eſt ſine motu & ſine ratione boni & mali, ideo ad quartã ſpeciẽ qualitatis non pertinet, ꝙ aliquid ſit bene uel male, cito, uel tardè tranſiẽs. Modus aũt ſiue determinatio ſubiecti ſecũdũ actionẽ & paſſionẽ attenditur in ſcđa uel tertia ſpecie qualitatis. & ideo in utraque conſideratur, ꝙ aliquid facile uel difficile fiat, uel ꝙ ſit cito tranſiens aut diuturnum: non aũt conſideratur in his aliquid pertinens ad rationem boni uel mali: quia motus & paſſiones non hñt rationem finis: bonum aũt & malum

in p̃dica. qualitat. tom 1.

in p̃dica. qualitat.

li. 4. ca. 3. ĩ me. to. 3

li. 5. met. tex. 19. to mo. 3.

lum dicitur per reſpectum ad finem: ſed motus & determinatio ſubiecti in ordine ad naturã rei, pertinet ad primam ſpeciem qualitatis, quæ eſt habitus & diſpoſitio. Dicit enim Philoſophus in 7. * Phyſic. loquens de habitibus animæ & corporis, quòd ſunt diſpoſitiones quædam perfecti ad optimũ: dico autẽ perfecti, quod eſt diſpoſitum ſecundum naturam. Et quia ipſa forma & natura rei eſt finis, & cuius cauſa fit aliquid, vt dicitur in 2. * Phyſic. ideo in prima ſpecie cõſideratur & bonũ & malum, & etiam facile & difficile mobile ſecundum quod aliqua natura eſt finis generationis & motus. vnde in 5. * Metaph. Philoſophus diffinit habitum, quòd eſt diſpoſitio ſecũdum quã aliquis diſponitur bene vel malè: & in 2. * Ethic. dicit quòd habitus ſunt, ſecundum quos ad paſſiones nos habemus bene vel malè. Quando enim eſt modus conueniens naturæ rei, tunc habet rationem boni: quando autẽ non conuenit, tunc habet rationem mali: & quia natura eſt id quod primum conſideratur in re, ideo habitus ponitur prima ſpecies qualitatis.

l. 7. phyſ. tex 17. & 18. to. 2.

l. 2. ph. te. 23. to. 2.

li. 5. met. te. 25. to. 3.

l. 2. eth. c. 5. to. 5.

AD primum ergo dicendum, quòd diſpoſitio ordinem quendã importat, vt * dictũ eſt. vnde non dicitur aliquis diſponi per qualitatẽ niſi in ordine ad aliquid: & ſi addatur bene uel malè quod pertinet ad rationem habitus, oportet quòd attendatur ordo ad naturam, quæ eſt finis. vnde ſecũdum figuram vel ſecundum calorem vel frigus nõ dicitur aliquis diſponi bene vel malè, niſi ſecundum ordinem ad naturam rei ſecundum quod eſt cõueniens vel non conueniens: vnde & ipſæ figuræ, & paſſibiles qualitates ſecundum quod conſiderantur vt conuenientes vel non conuenientes naturæ rei, pertinent ad habitus vel diſpoſitiones; nam figura prout conuenit naturæ rei, & color, pertinẽt ad pulchritudinem: calor autem & frigus ſecundum quod conueniũt naturæ rei, pertinent ad ſanitatem. & hoc modo caliditas & frigiditas ponuntur à Philoſopho in prima ſpecie qualitatis. Vnde patet ſolutio ad SECVNDVM, licet à quibuſdã aliter ſoluatur, vt Simplicius dicit in commento * Prædicamentorum.

in ar. 1. ad 3 argum.

in co. pd. quali. to. 1.

AD tertium dicendum, quòd iſta differentia, Difficile mobile nõ diuerſificat habitũ ab alijs ſpeciebus qualitatis, ſed à diſpoſitione: diſpoſitio autẽ dupliciter accipitur. Vno modo ſecũdum quod eſt genus habitus: nam in 5. * Metaph. diſpoſitio ponitur in diffinitione habitus. Alio modo, ſecundum quod eſt aliquid contra habitum diuiſum: & poteſt intelligi diſpoſitio propriè dicta cõdiuidi contra habitum dupliciter. Vno modo, ſicut perfectum & imperfectum in eadem ſpecie, vt ſcilicet diſpoſitio dicatur retinens nomẽ cõmune quãdo imperfectè ineſt, ita quòd de facili amittitur: habitus autem quãdo perfectè ineſt, vt non de facili amittatur; & ſic diſpoſitio fit habitus ſicut puer fit vir. Alio modo poſſunt diſtingui ſicut diuerſæ ſpecies unius generis ſubalterni, vt dicantur diſpoſitiones illæ qualitates primæ ſpeciei, quibus conuenit ſecundũ propriam rationem vt de facili amittantur: quia habent cauſas tranſmutabiles, vt ęgritudo & ſanitas. habitus vero dicuntur illæ qualitates, quæ ſecundum ſuam rationem habent, quòd non de facili tranſmutentur; quia habent cauſas immobiles, ſicut ſcientiæ & virtutes; & ſecundum hoc diſpoſitio non fit habitus, & hoc uidetur magis conſonum intentioni Ariſt. vnde ad huius diſtinctionis probationem inducit communem loquendi conſuetudinem, ſecundum quam qualitates, quæ ſecun-

li. 5. met. tex. 25. to mo 3.

ſecundum rationem ſuam ſunt facile mobiles, ſi ex aliquo accidenti difficile mobiles reddantur habitus dicuntur: & ecõuerſo eſt de qualitatibus, quæ ſecundum ſuam rationem ſunt difficile mobiles; nam ſi aliquis imperfectè habeat ſcientiam, vt de facili poſſit ipſam amittere, magis dicitur diſponi ad ſcientiam, quàm ſciẽtiam habere. Ex quo patet, quòd nomen habitus diuturnitatem quandam importat, non autem nomen diſpoſitionis, nec impedit quin ſecundum hoc facile & difficile mobile ſint ſpecificæ differentiæ, propter hoc quòd iſta pertinent ad paſſionem & motum, & non ad genus qualitatis: nam iſtę differentiæ, quamuis per accidẽs videantur ſe habere ad qualitatem, deſignant tamen proprias & per ſe differentias qualitatum: ſicut etiam in genere ſubſtantiæ frequenter accipiuntur differentiæ accidentales loco ſubſtantialium, inquantum per eas deſignãtur principia eſſentialia.

ARTICVLVS III.

Vtrum habitus importet ordinẽ ad actum.

269

Inf. ar. 4. cor. & q. 50. art. 1. ad 3.

AD TERTIVM ſic proceditur. Videtur quòd habitus non importet ordinem ad actum. Vnũquodque enim agit ſecũdum qđ eſt actu. Sed Philoſoph. dicit in 3.* de anima, quòd cùm aliquis ſit ſciens ſecundum habitum, eſt etiam tunc in potentia: aliter tamen quàm antè addiſceret. ergo habitus non importat habitudinem principij ad actum.

l. 3. đ aĩa text. 8.

¶ 2 Præterea, Illud quod ponitur in diffinitione alicuius, per ſe conuenit illi: ſed eſſe principium actionis ponitur in diffinitione potentiæ, vt patet in 5.* Meta. ergo eſſe principium actus per ſe conuenit potentiæ: quod autem eſt per ſe, eſt principium in unoquoque genere. ſi ergo etiam habitus ſit principiũ actus, ſequitur quòd ſit poſterior quàm potẽtia: & ſic non erit prima ſpecies qualitatis, habitus, vel diſpoſitio.

li. 5. met. te. 17. ĩ fi.

¶ 3 Præterea, Sanitas quãdoque eſt habitus, & ſimiliter macies & pulchritudo: ſed iſta non dicuntur per ordinem ad actum. non ergo eſt de ratione habitus, quòd ſit principium actus.

SED contra eſt, quod Aug. dicit in lib. * de bono coniugali, ꝙ habitus eſt quo aliquid agitur cũ opus eſt. & Commentator dicit in 3. * de anima, quòd habitus eſt quo quis agit cùm voluerit.

li. de bono coniu gali c. 21. paulo à pri. to. 6. *li. 3. de aĩa te. 18.

CONCLVSIO.

Habitus quilibet, cùm habitudinem ad naturam importet, neceſſe eſt ad actum & operationem ordinari vt principium.

RESPONDEO dicendum, quòd habere ordinem ad actum poteſt cõpetere habitui & ſecundum rationem habitus, & ſecundum rationem ſubiecti, in quo eſt habitus. ſecundum quidem rationẽ habitus conuenit omni habitui aliquo modo habere ordinẽ ad actum. eſt enim de ratione habitus vt importet habitudinem quandam in ordine ad naturam rei ſecundum quod conuenit vel non conuenit. Sed natura rei quę eſt finis generationis, vlterius etiam ordinatur ad alium finem, qui vel eſt operatio, vel aliquod operatum, ad quod quis peruenit per operationem. vnde habitus non ſolum importat ordinem ad ipſam naturam rei, ſed etiam cõſequenter ad operationẽ, inquantum eſt finis naturæ, vel perducens ad finem. vnde & in 5.* Metaph. dicitur in diffinitione habitus, quòd eſt diſpoſitio, ſecundũ quam bene vel malè diſponitur diſpoſitum, aut ſecũdum ſe, id eſt, ſecundũ ſuam naturã, aut ad aliud, id eſt, in ordine ad finẽ. Sed ſunt

li. 5. met. te. 25. t. 3.

quidam

quidã habitus, qui ẽt ex parte ſubiecti, in quo ſunt primo & principaliter, importãt ordinem ad
ar. præc. actum: quia, vt * dictum eſt, habitus primo & per ſe importat habitudinẽ ad naturã rei. Si igitur natura rei in qua eſt habitus, conſiſtat in ipſo ordine ad actũ, ſequitur ꝙ habitus principaliter importet ordinem ad actum. manifeſtũ eſt autem, quòd natura & ratio potentiæ eſt, vt ſit principium actus. vnde omnis habitus, q eſt alicuius potẽtiæ vt ſubiecti, principaliter importat ordinem ad actum.

AD primum ergo dicendum, quòd habitus eſt actus quidam inquantum eſt qualitas, & ſecundum hoc poteſt eſſe principium operationis: ſed eſt in potẽtia per reſpectum ad operationem. vnde habitus dicitur actus primus, & operatio actus ſecundus, vt patet
l.2. d aĩa in 2. * de anima.
te.5.to.2. AD ſecundum dicendum, ꝙ non eſt de ratione habitus, quòd reſpiciat potentiam, ſed quòd reſpiciat naturam, & quia natura præcedit actionẽ quã reſpicit potẽtia, ideo prior ſpecies qualitatis ponitur habitus, quàm potentia.

AD tertium dicendum, quòd ſanitas dicitur habitus vel habitualis diſpoſitio in ordine ad na-
In corp. turam, ſicut * dictum eſt: inquan-
ar. tum tamen natura eſt principiũ actus, ex conſequenti importat ordinem ad actum. vnde Philoſo-
li.10.c.1. phus dicit in 10. * de hiſtoria ani-
circa pri. malium, quòd homo, dicitur eſſe
tomo 4. ſanus, uel membrum aliquod, quando poteſt facere operationẽ ſani. Et eſt ſimile in alijs.

270

ARTICVLVS IIII.

Ver.q.20 art.2. co. & ver. q. 1.a.1.co. & ad 11. & 13. & qõ. 2. ar. 2.co.

Vtrum ſit neceſſarium eſſe habitum.

AD QVARTVM ſic proceditur. Videtur ꝙ non ſit neceſſariũ eſſe habitũ. habitus. n. ſunt quibus aliquid diſponitur bene vel malè ad aliquid, ſicut * dictum eſt. ar.2.hui⁹ quæſt.
ſed per ſuã formã aliqd bene vel malè diſponitˀ: nã ſecũdũ formam aliquid eſt bonum, ſicut & ens. ergo nulla neceſſitas eſt habituum.

¶ 2 Præterea, Habitus importat ordinẽ ad actũ; ſed potẽtia importat principiũ actus ſufficiẽter; nã & potẽtiæ naturales abſq; habitibus ſunt principia actuũ. ergo non fuit neceſſariũ habitus eſſe.

¶ 3 Præterea, Sicut potentia ſe habet ad bonum & ad malum, ita & habitus, & ſicut potentia non ſemper agit, ita nec habitus; exiſtentibus igitur potentijs ſuperfluum fuit habitum eſſe.

SED cõtra eſt, quod habitus ſunt perfectiones quædam, vt dicitur in 7. * Phy. ſed perfectio eſt l.7.ph.te.
maximè neceſſaria rei, cùm habeat rationem finis. ergo neceſſarium fuit habitus eſſe. 17.to.2.

CONCLVSIO.

Cùm multa reperiantur, quorũ natura, & operationes plura requirunt, quæ varijs commẽſurari modis poſſunt, neceſſarium fuit ad hoc habitus eſſe, quibus talia commenſurarentur.

RESPONDEO dicendum, quòd ſicut * ſuprà dictum eſt, ha- ar.2.& 3.
bitus importat diſpoſitionẽ quandã in ordine ad naturã rei, & operationẽ vel finẽ eius, ſecũdũ quem bene uel malè aliquid ad hoc diſponitur. Ad hoc autẽ ꝙ aliquid indigeat diſponi ad alterũ, tria requiruntur. Primo quidẽ, vt id qđ diſponitur, ſit alterũ ab eo ad qđ diſponitur, & ſic ſe habeat ad ipſum vt potẽtia ad actũ. vnde ſi aliquid ſit, cuius natura nõ ſit compoſita ex potentia & actu, & cuius ſubſtantia ſit ſua operatio, & ipſum ſit propter ſeipſum. ibi habitus vel diſpoſitio locum non habet, ſicut patet in Deo. Secundo requiritur quòd id, quod eſt in potentia ad alterum, poſſit pluri-

pluribus modis determinari & ad diuerſa. vnde ſi aliquid ſit in potentia ad alterum, ita tamē quòd non ſit in potentia niſi ad ipſum, ibi diſpoſitio & habitus locum non habet: quia tale ſubiectum ex ſua natura habet debitam habitudinem ad talem actū. vnde ſi corpus cœleſte ſit compoſitum ex materia & forma, cùm illa materia non ſit in potentia
p.p.q.66. ar.2. ad aliam formam, vt in primo * dictum eſt, non habet ibi locum diſpoſitio uel habitus ad formā, aut etiam ad operationem: quia natura cœleſtis corporis non eſt in potentia niſi ad vnum motum determinatum. Tertiò requiritur quòd plura concurrant ad diſponendum ſubiectum ad unum eorum, ad quæ eſt in potentia; quæ diuerſis modis commēſurari poſſunt, vt ſic diſponatur bene vel malè ad formam & operationē. vnde qualitates ſimplices elemētorum, quæ ſecundum unū modum determinatum naturis elementorum conueniunt, non dicimus diſpoſitiones vel habitus, ſed ſimplices qualitates. dicimus autem diſpoſitiones vel habitus ſanitatem, pulchritudinē, & alia huiuſmodi, quæ importāt quandam commenſurationem pluriū, quæ diuerſis modis commenſurari poſſunt. Propter quòd Philo-
li.5.met. tex.24.& 25.to.3. ſophus dicit in 5.* Metaph. quòd habitus eſt diſpoſitio, & diſpoſitio eſt ordo habentis partes vel ſecundum locum, vel ſecundum potentiam; vel ſecundum ſpeciē,
ar.1.hui' quæſt. vt * ſuprà dictum eſt. Quia igitur multa ſunt entium, ad quorum naturas & operationes neceſſe eſt plura concurrere, quæ diuerſis modis commēſurari poſſunt, ideo neceſſe eſt habitus eſſe.

AD primum ergo dicendum, quòd per formam perficitur natura rei, ſed oportet quòd in ordine ad ipſam formam diſponatur ſubiectum aliqua diſpoſitione: ipſa tamen forma ordinatur vlterius ad operationem, quæ eſt vel finis, vel via in finem, & ſi quidē habeat forma determinare vnam tantum operationem determinatam, nulla alia diſpoſitio requiritur ad operationem præter ipſam formam: ſi autem ſit talis forma quæ poſſit diuerſimodè operari, ſicut eſt anima: oportet quòd diſponatur ad ſuas operationes per aliquos habitus.

AD ſecundum dicendum, quòd potentia quandoque ſe habet ad multa, & ideo oportet quòd aliquo alio determinetur. Si verò ſit aliqua potentia, quæ nō ſe habet ad multa, non indiget habitu determinante, vt * dictum eſt, & In corp. propter hoc uires naturales non agunt operationes ſuas mediantibus aliquibus habitibus: quia ſecundum ſeipſas ſunt determinatæ ad unum.

AD tertium dicendum, quòd non idem habitus ſe habet ad bonum & malum, ſicut infrà * pa- q.54.ar.3 tebit. eadem autem potētia ſe habet ad bonum & malum, & ideo neceſſarij ſunt habitus, vt potentiæ determinentur ad bonum.

QVÆSTIO L.

De ſubiecto habituum, in ſex articulos diuiſa.

DEINDE cōſiderandum eſt de ſubiecto habituum.

¶ Et circa hoc quæruntur ſex.

¶ Primo, vtrum in corpore ſit aliquis habitus.

¶ Secundo, vtrum anima ſit ſubiectum habitus ſecundum ſuam eſſentiam, vel ſecundum ſuam potentiam.

¶ Tertio, vtrum in potentijs ſenſitiuæ partis poſſit eſſe aliquis habitus.

¶ Quarto, vtrum in ipſo intellectu ſit aliquis habitus.

¶ Quinto, vtrum in uoluntate ſit aliquis habitus.

¶ Sexto, vtrum in ſubſtantijs ſeparatis.

AR-

ARTICVLVS I.

271 *Vtrum in corpore ſit aliquis habitus.*

AD PRIMVM ſic procceditur. Videtur quòd in corpore non ſit aliquis habitus. Vt enim commentator dicit in 3.* de anima: Habitus eſt quo quis agit cũ voluerit: ſed actiones corporales non ſubiacēt voluntati, cum ſint naturales. ergo in corpore nõ poteſt eſſe aliquis habitus. *l.3.te.18.*

¶ 2 Preterea, Omnes diſpoſitiones corporales ſunt facile mobiles: ſed habitus eſt qualiras difficile mobilis. ergo nulla diſpoſitio corporalis poteſt eſſe habitus.

¶ 3 Præterea, Omnes diſpoſitiones corporales ſubiacent alterationi: ſed alteratio non eſt niſi in tertia ſpecie qualitatis, quæ diuiditur contra habitum. ergo nullus habitus eſt in corpore.

SED contra eſt, quod Philoſophus in * prædicamentis ſanitatē corporis vel infirmitatem inſanabilem habitum nominari dicit. *in prædica. quali. to. 1.*

CONCLVSIO.

Habitus prout ſunt in ſubiecto in ordine ad opus, non ſunt principaliter in corpore vt in ſubiecto: vt verò diſponunt ſubiectum in ordine ad formam, ſic in corpore ſunt vt habituales quædam diſpoſitiones illius.

RESPONDEO dicendũ, quod ſicut * ſuprà dictum eſt, habitus eſt quædam diſpoſitio alicuius ſubiecti exiſtentis in potētia, vel ad formam, vel ad operationem: ſecundum ergo quod habitus importat diſpoſitionem ad operationem, nullus habitus eſt principaliter in corpore, ſicut in ſubiecto: omnis enim operatio corporis eſt aut à naturali qualitate corporis, aut eſt ab anima mouente corpus. Quantum igitur ad illas operationes, quæ ſunt à natura, non diſponitur corpus per aliquem habitum: quia virtutes naturales ſunt determinatæ ad vnum. * dictum eſt autem, quòd habitualis diſpoſitio requiritur, vbi ſubiectum eſt in potentia ad multa: operationes verò, quæ ſunt ab anima per corpus, principaliter quidem ſunt ipſius animæ, ſecundario verò ipſius corporis. habitus autem proportionantur operationibus: vnde ex ſimilibus actibus ſimiles habitus cauſantur vt dicitur in 2. * Ethic. & ideo diſpoſitiones ad tales operationes principaliter ſunt in anima, in corpore verò poſſunt eſſe ſecundario, inquantum ſcilicet corpus diſponitur & habilitatur ad ꝓmptè deſeruiendum operationibus animæ. Si verò loquamur de diſpoſitione ſubiecti ad formam, ſic habitualis diſpoſitio poteſt eſſe in corpore, quod comparatur ad animam ſicut ſubiectum ad formam: & hoc modo ſanitas & pulchritudo & huiuſmodi habituales diſpoſitiones dicuntur, nõ tamen perfectè habent rationem habituum: quia cauſæ eorum ex ſua natura de facili tranſmutabiles ſunt. Alexan. verò poſuit nullo modo habitum uel diſpoſitionem primæ ſpeciei eſſe in corpore, vt * Simplicius refert in commento prædicament. ſed dicebat primam ſpeciem qualitatis pertinere tãtum ad animam. & quod Ariſt. inducit in prædicamentis de ſanitate & ægritudine, nõ inducit quaſi pertineant ad primã ſpeciem qualitatis, ſed per modum exempli: vt ſit ſenſus, quòd ſicut ægritudo & ſanitas poſſunt eſſe facile vel difficile mobiles, ita etiam qualitates primæ ſpeciei, quæ dicuntur habitus & diſpoſitio. Sed hoc patet eſſe contra intentionem Ariſt. tum quia eodē modo loquendi vtitur exēplificando

q. præce. ar.2.3. & 4.

q.p̄c.ar.4

l.2.eth.c.1.& 2. tomo 5.

In præd. qualit.

plificando de ſanitate & ægritudine, & de uirtute & de ſcientia, l.7. Phyſ. tum quia in 7. * Phy. ponit expreſ tc.17.t.2. sè inter habitus pulchritudinem & ſanitatem.

AD primum ergo dicendum, quòd obiectio illa procedit de habitu, ſecundum quod eſt diſpoſitio ad operationem, & de actibus corporis, qui ſunt à natura, non autem de his qui ſunt ab anima, quorum principium eſt uolūtas.

AD ſecundum dicendum, ꝙ diſpoſitiones corporales nō ſunt ſimpliciter difficile mobiles propter mutabilitatem corporalium cauſarum: poſſunt tamen eſſe difficile mobiles per comparationē ad tale ſubiectum, quia ſcilicet tali ſubiecto durāte amoueri nō poſſunt, vel quia ſunt difficile mobiles ꝑ comparationē ad alias diſpoſitiones. ſed qualitates animæ ſunt ſimpliciter difficile mobiles propter immobilitatem ſubiecti: & ideo non dicit, quòd ſanitas difficile mobilis ſimpliciter ſit habitus, ſed quòd eſt vt habitus, ſicut in Græco habetur: qualitates autem animæ dicuntur ſimpliciter habitus.

AD tertium dicendum, quòd diſpoſitiones corporales, quæ ſūt in prima ſpecie qualitatis, vt quidam poſuerunt, differunt à qualitatibus tertiæ ſpeciei in hoc, ꝙ qualitates tertiæ ſpeciei ſunt vt in fieri, & ut in motu. vnde dicuntur paſſiones vel paſſibiles qualitates: quando autem iam peruenerint ad perfectum quaſi ad ſpeciem, tunc iam ſunt in prima ſpecie qualitatis. Sed hoc improbat * Simplicius in commen- In præd. qualit. to prædicamentorum: quia ſecūdum hoc calefactio eſſet in tertia ſpecie qualitatis, calor autem in prima. Ariſto. autem ponit calorem in tertia. vnde Porphyrius dicit, ſicut Simplicius ibidem refert, ꝙ paſſio vel paſſibilis qualitas & diſpoſitio & habitus differunt in corporibus ſecundum intenſionem & remiſſionem: quæ enim aliquid recipit caliditatem ſecundum calefieri tantum: non autem vt calefacere poſſit, tunc eſt paſſio, ſi ſit cito tranſiens, vel paſſibilis qualitas, ſi ſit manens. quando autem iam ad hoc perducitur, quod poteſt etiam alterum calefacere, tūc ē diſpoſitio: ſi autem vlterius intantum confirmetur quòd ſit difficile mobilis, tūc erit habitus: vt ſic diſpoſitio ſit quædam intenſio ſeu perfectio paſſionis vel paſſibilis qualitatis, habitus autem diſpoſitionis. Sed hoc improbat * Simplicius, quia In præd. qualit. talis intenſio & remiſſio non importāt diuerſitatē ex parte ipſius formæ: ſed ex diuerſa participatione ipſius ſubiecti: & ita non diuerſificarēt per hoc ſpecies qualitatis. Et ideo aliter dicendum eſt, quòd ſicut * ſuprà dictum eſt, q.49.ar.2 ad 1. commenſuratio ipſarum qualitatum paſſibilium ſecundū conuenientiam ad naturam habent rationem diſpoſitionis: & ideo facta alteratione circa ipſas qualitates paſſibiles (quę ſunt calidū, frigidum, humidum & ſiccum) fit ex conſequenti alteratio ſecūdum ægritudinem & ſanitatem: primo autem & per ſe non eſt alteratio ſecundum huiuſmodi habitus & diſpoſitiones.

ARTICVLVS II.

Vtrum anima ſubiectum ſit habitus ſecundum ſuam eſſentiam, vel ſecundum ſuam potentiam. 272

AD SECVNDVM ſic procedítur. Videtur quòd 2.diſt.26. ar.3.ad 4 & 5. habitus ſint in anima magis ſecundum eſſentiam, quàm ſecundum potentiā. Diſpoſitiones enim & habitus dicuntur in ordine ad naturā, vt * q.49.ar.3 dictum eſt: ſed natura magis attenditur ſecūdum eſſentiam animæ, quàm ſecundum potentias; quia anima ſecundum ſuam eſſentiam eſt natura corporis talis,

&

& forma eius. Ergo habitus ſunt in anima ſecundum eius eſſentiam, & non ſecundum potentiā.

¶ 2 Præterea, Accidentis non eſt accidens: habitus autem eſt quoddam accidens: ſed potentiæ animæ ſunt de genere accidentium, vt in primo * dictum eſt. Ergo habitus nō eſt in anima ratione ſuæ potentiæ. p.p. q.77. art.1.

¶ 3 Præterea, Subiectum eſt prius eo, quod eſt in ſubiecto: ſed habitus cum pertineat ad primā ſpeciē qualitatis, eſt prior quàm potentia, quæ pertinet ad ſecundam ſpeciem. ergo habitus non eſt in potentia animæ ſicut in ſubiecto.

SED cōtra eſt, quòd Philoſophus in 1. * Ethico. ponit diuerſos habitus in diuerſis partibus animæ. l.1.eth.c. vlt. to.5.

CONCLVSIO.

Quia anima eſt principium operationum per ſuas potentias ideo ſecundum hoc habitus ſunt in anima ſecundum potentias.

RESPONDEO dicendum, quòd ſicut * ſuprà dictum eſt, habitus importat diſpoſitionē quandam in ordine ad naturam, vel ad operationem. Si ergo accipiatur habitus ſecundum quod habet ordinem ad naturam, ſic non poteſt eſſe in anima. ſi tamen de natura humana loquamur, quia ipſa anima eſt forma completiua humanæ naturę. vnde ſecundum hoc magis poteſt eſſe aliquis habitus, vel diſpoſitio in corpore p ordinem ad animam, quàm in anima per ordinem ad corpus. Sed ſi loquamur de aliqua ſuperiori natura, cuius homo poteſt eſſe particeps (ſecundum illud 2.Pet.1. Vt ſimus conſortes naturæ diuinæ) ſic nihil prohibet in anima ſecundum ſuam eſſentiā eſſe aliquem habitum, ſcilicet gratiam, vt * infrà dicetur. Si uero accipiatur habitus in ordine ad operationem, ſic maximè habitus inueniuntur in anima, inquantum anima non determinatur ad unam operationem, ſed ſe habet ad multas, quod requiritur ad habitum, vt * ſuprà dictū eſt. Et quia anima eſt principiū operationum per ſuas potentias, ideo ſecundum hoc habitus ſunt in anima ſecundum ſuas potentias. q.49. ar. 2.ad 3. q.110.ar 4. q.49.ar.4

AD primum ergo dicendum, quòd eſſentia animæ pertinet ad naturam humanam non ſicut ſubiectum diſponēdum ad aliquid aliud, ſed ſicut forma & natura, ad quam aliquis diſponitur.

AD ſecundum dicendum, quòd accidens per ſe non poteſt eſſe ſubiectum accidentis, ſed quia etiā in ipſis accidētibus eſt ordo quidam, ſubiectum ſecundum quod eſt ſub vno accidēte, intelligitur eſſe ſubiectum alterius, & ſic dicitur vnum accidens eſſe ſubiectum alterius, ut ſuperficies coloris: & hoc modo poteſt potentia eſſe ſubiectum habitus.

AD tertium dicendum, quòd habitus præmittitur potentiæ ſecundum quod importat diſpoſitionem ad naturam: potentia autem ſemper importat ordinem ad operationem, quæ eſt poſterior, cùm natura ſit operationis principium. ſed habitus cuius potentia eſt ſubiectum, non importat ordinem ad naturam, ſed ad operationem, vnde eſt poſterior potentia. Vel poteſt dici, quòd habitus præponitur potentiæ ſicut completum incompleto, & actus potentiæ: actus enim naturaliter eſt prior, quāuis potentia ſit prior ordine generationis & temporis, vt dicitur in 7. & 9. * Metaph. *l.9. me. à tex. 13. vſque ad 19. & l.7. text. 17. tomo 3.

AR

ARTICVLVS III.

Vtrum in potentijs ſenſitiuis partis poſſit eſſe aliquis habitus.

273

3 diſ. 23. q. 1. ar. 1. c & diſt. 33 qõ. 2. arti. 4. & ver. q. 1. ar. 1. cor. AD TERTIVM ſic proceditur. Videtur quòd in potētijs ſenſitiuæ partis nō poſſit eſſe aliquis habitus. Sicut enim potentia nutritiua pars eſt irrationalis, ita & ſenſitiua. Sed in potentijs nutritiuæ partis non ponitur aliquis habitus. ergo nec in potentijs ſenſitiuæ partis aliquis habitus debet poni.

¶ 2 Præterea, Senſitiuę partes ſunt communes nobis & brutis, ſed in brutis non ſunt aliqui habitus: quia non eſt in eis uoluntas, quæ in diffinitione habitus ponitur, vt * ſuprà dictum eſt. ergo in potentijs ſenſitiuis nō ſunt aliqui habitus. q. præ. ar. 3. in arg. Sed contra.

¶ 3 Præterea, Habitus animæ ſunt ſcientiæ & uirtutes, & ſicut ſcientia refertur ad uim apprehēſiuam, ita virtus ad uim appetitiuam: ſed in potentijs ſenſitiuis non ſunt aliquæ ſcientiæ, cum ſcientia ſit uniuerſalium, quæ vires ſenſitiuæ apprehendere non poſſunt. Ergo etiam nec habitus virtutum in partibus ſenſitiuis eſſe poſſunt.

l. 3. eth. c. 10. in pri. tomo 5. SED contra eſt quòd Philoſophus dicit in 3. * Ethic. quòd aliquæ uirtutes, ſcilicet temperantia & fortitudo, ſunt irrationabilium partium.

CONCLVSIO.

In potentijs ſenſitiuis prout ex inſtinctu naturæ operantur, non ſunt aliqui habitus, ſed prout operantur ex rationis iudicio.

RESPONDEO dicendum, quod vires ſenſitiuæ dupliciter poſſunt conſiderari. Vno modo, ſecundum quod operantur ex inſtinctu naturæ. alio modo, ſecundum quod operantur ex imperio rationis. ſecundum igitur quod operantur ex inſtinctu naturę, ſic ordinantur ad vnū, ſicut & natura. & ideo ſicut in potentijs naturalibus non ſunt aliqui habitus, ita etiam nec in potentijs ſenſitiuis ſecundum quod ex inſtinctu naturæ operantur: ſecundum verò quod operantur ex imperio rationis, ſic ad diuerſa ordinari poſſunt, & ſic poſſunt in eis eſſe aliqui habitus, quibus bene aut male ad aliquid diſponuntur.

AD primum ergo dicendū, ꝙ vires nutritiuæ partis non ſunt natæ obedire imperio rationis, & ideo non ſunt in eis aliqui habitus: ſed vires ſenſitiuæ natæ ſunt obedire imperio rationis, & ideo in eis eſſe poſſunt aliqui habitus; nam ſecundum quod obediunt rationi quodammodo rationales dicuntur, vt in 1. * Ethic. dicitur. l. 1. eth. c. vlt. to. 5.

AD ſecundum dicendum, ꝙ vires ſenſitiuæ in brutis animalibus non operantur ex imperio rationis, ſed ſi ſibi relinquātur bruta animalia, operantur ex inſtinctu naturæ, & ſic in brutis animalibus non ſunt aliqui habitus ordinati ad operationes; ſunt tñ in eis aliquæ diſpoſitiones in ordine ad naturā, vt ſanitas & pulchritudo. Sed quia bruta animalia à ratione hominis per quandā conſuetudinem diſponuntur ad aliquid operādum ſic uel aliter, hoc modo in brutis animalibus habitus quodammodo poni poſſunt. vnde Auguſt. dicit in lib. 83. quæſt. * quòd uidemus immaniſſimas beſtias à maximis voluptabus abſtinere dolorum metu: quę cum in earum conſuetudinē vertitur, domitæ & manſuetæ vocantur. Deficit tamen ratio habitus quantum ad vſum voluntatis; quia non habent dominium vtēdi vel non utendi, quod uidetur ad rationem habitus pertinere, & ideo propriè loquendo in eis habitus eſſe non poſſunt. l. 83. q. q. 36. nò lōge à pri. to. 4.

AD tertium dicendum, quòd appe-

appetitus ſenſitiuus natus eſt moueri ab appetitu rationali, vt dicitur in 3. * de anima: ſed vires rationales apprehenſiuæ natæ ſunt accipere à viribus ſenſitiuis & ideo magis conuenit, quòd habitus ſint in uiribus ſenſitiuis appetitiuis, quàm in uiribus ſenſitiuis apprehenſiuis, cùm in uiribus ſenſitiuis appetitiuis non ſint habitus niſi ſecundum quod operãtur ex imperio rationis. Quamuis etiã in ipſis interioribus viribus ſẽſitiuis apprehẽſiuis poſſint poni aliqui habit⁹, ſecundũ quos homo fit bene memoratiuus, vel cogitatiuus, vel imaginatiuus. vnde etiam Philoſophus dicit c. * de memoria, quòd conſuetudo multum operatur ad bene memorandum: quia etiam iſtæ vires mouentur ad operandum ex imperio rationis. vires autem apprehenſiuæ exteriores (vt uiſus, & auditus, & huiuſmodi) non ſunt ſuſceptiuæ aliquorum habituũ: ſed ſecundum diſpoſitionem ſuę naturæ ordinantur ad ſuos actus determinatos: ſicut & membra corporis in quibus non ſunt habitus, ſed magis in viribus imperantibus motum ipſorum.

l. 3. de anima. te. 57. to. 2.

l. de mem. c. 3. à me. tom. 2.

ARTICVLVS IIII.

27 4 *Vtrum in ipſo intellectu ſit aliquis habitus.*

Inf. q. 51. art. 3. co. & qõ. 53. ar. 1. c. q. 56. art. 5. & qõ. 67. ar. 2. cor. & ver. q. 20. ar. 2. cor. * artic. 1. ip 3. † li. 1. de aĩa. text 12. & 66. to. 2. * l. 3. te. 6

AD QVARTVM ſic proceditur. Videtur quòd in intellectu non ſunt aliqui habitus: habitus enim operationibus conformantur, vt * dictum eſt: ſed operationes hominis ſunt communes animę & corpori, vt dicitur in primo † de anima, ergo & habitus: ſed intellect⁹ non eſt actus corporis, vt dicitur in 3. * de anima. ergo intellectus non eſt ſubiectum alicuius habitus.

¶ 2 Præterea, Omne quod eſt in aliquo, eſt in eo per modum eius in quo eſt: ſed id quod eſt forma ſine materia, eſt actus tantũ: quod autem eſt compoſitum ex forma & materia, habet potentiã & actum ſimul, ergo in eo quod eſt forma tantum, non poteſt eſſe aliquid quod ſit ſimul in potentia & actu: ſed ſolum in eo quod eſt compoſitum ex materia & forma. ſed intellectus eſt forma ſine materia; ergo habitus qui habet potentiam ſimul cum actu, quaſi medium inter utrunque exiſtẽs, non poteſt eſſe in intellectu, ſed ſolum in coniuncto, quod eſt cõpoſitum ex anima & corpore.

¶ 3 Præterea, Habitus eſt diſpoſitio, ſecundum quam aliquis bene uel malè diſponitur ad aliquid, vt dicitur in 5. * Metap. ſed quod aliquis bene vel malè ſit diſpoſitus ad actũ intellectus, prouenit ex aliqua corporis diſpoſitione. vnde etiam in 2. * de anima dicitur, quòd molles carne bene aptos mente uidemus. ergo habitus cognoſcitiui non ſunt in intellectu, qui eſt ſeparatus, ſed in aliqua potentia quæ eſt actus alicuius partis corporis.

li. 5. met. tex. 25. tomo 3.

l. 2. de aĩa tex. 94. tomo 2.

SED contra eſt, quod Philoſophus in 6. * Ethic. ponit ſcientiã & ſapientiam & intellectum, qui eſt habitus principiorum in ipſa intellectiua parte animæ.

li. 6. eth. ex c. 1. 3. 6. & 7. habetur to. 5.

CONCLVSIO.

Sũt in intellectu aliqui habitus ſcilicet ſcientia, ſapientia, & intellectus, cum horum operatio intellectui competat.

RESPONDEO dicẽdum, ꝙ circa habit⁹ cognoſcitiuos diuerſimodè ſunt aliqui opinati. Quidam enim ponentes intellectum poſſibilem eſſe vnum in omnibus hominibus, coacti ſunt ponere, quòd habitus cognoſcitiui non ſunt in ipſo intellectu, ſed in viribus interioribus ſenſitiuis. manifeſtũ eſt enim, quòd homines in habitibus diuerſificantur, vnde non poſſunt habitus cognoſcitiui directè poni in eo quod unũ numero exiſtens eſt omnibus ho

minibus commune: vnde ſi intellectus poſſibilis ſit vnus numero omnium hominũ, habitus ſcientiarum, ſecundum quos homines diuerſificantur, non poterunt eſſe in intellectu poſſibili, ſicut in ſubiecto: ſed erunt in viribus interioribus ſenſitiuis, quæ ſunt diuerſæ in diuerſis. Sed iſta poſitio primo quidem eſt contra intentionem Ariſto. Manifeſtum eſt enim quòd vires ſenſitiuæ non ſunt rationales per eſſentiam, ſed ſolum per participationem, vt dicitur in 1. * Ethicor. * Philoſophus autẽ ponit intellectuales virtutes (quę ſunt ſapiẽtia, ſciã, & intellectus) in eo quod eſt rationale per eſſentiam: vnde non ſunt in uiribus ſenſitiuis, ſed in ipſo intellectu. Expreſsè etiam dicit in 3. † de anima, quòd intellectus poſſibilis, cùm ſic fiat ſingula, id eſt, cũ reducatur in actum ſingulorum per ſpecies intelligibiles, tunc fit ſcd'm actũ eo modo quo ſciens dicitur eſſe in actu, quod quidẽ accidit cùm aliquis poſſit operari per ſeipſum, ſcilicet conſiderãdo. Eſt quidem igitur tunc potentia quodammodo, non tamẽ ſimpliciter, vt antè addiſcere aut inuenire. Ipſe ergo intellectus poſſibilis eſt in quo eſt habitus ſcientiæ, quo poteſt conſiderare etiam cùm nõ conſiderat. Secundo etiã hæc poſitio eſt contra rei ueritatem: ſicut enim eius eſt potentia, cuius eſt operatio, ita etiam eius eſt habitus, cuius eſt operatio: intelligere autem & cõſiderare eſt proprius actus intellectus: ergo & habitus, quo conſideratur, eſt propriè in ipſo intellectu.

l. 1. eth. c. vl. to. 5. * locis in argu. Sed cõtra, citatis. l. 3. d'aĩa, tc. 8. to. 2.

AD primum ergo dicendum, quòd quidam dixerunt (vt * Simplicius refert in commento prædicamentorum) quòd quia omnis operatio hominis eſt quodãmodo coniuncti, vt Philoſophus dicit in 1. * de anima, ideo nullus habitus animæ tantum, ſed coniuncti. & per hoc ſequitur quòd nullus habitus ſit in intellectu, cùm intellectus ſit ſeparatus, vt ratio propoſita procedebat. ſed iſta ratio non cogit; habitus enim non eſt diſpoſitio obiecti ad potentiam, ſed magis diſpoſitio potentiæ ad obiectũ. vnde habitus oportet quòd ſit in ipſa potentia, quæ eſt principium actus, non autem in eo quod comparatur ad potẽtiam ſicut obiectum. Ipſum autem intelligere nõ dicitur cõmune eſſe aĩæ & corpori niſi ratione phantaſmatis, vt dicitur in 1. * de anima, patet autem quòd phantaſma comparatur ad intellectum poſſibilem vt obiectum, vt dicitur in 3. * de anima. vnde relinquitur quòd habitus intellectiuus ſit principaliter ex parte ipſius intellectus, non autem ex parte phantaſmatis, quod eſt cõmune animæ & corpori. Et ideo dicendum eſt, quòd intellectus poſſibilis eſt ſubiectum habitus: illi enim competit eſſe ſubiectũ habitus, quod eſt in potentia ad multa. & hoc maximè competit intellectui poſſibili: vnde intellectus poſſibilis eſt ſubiectum habituum intellectualium.

* in prædica. qualitat. * li. d'aĩa, te. 12. & 66. & 14. to. 2. l. 1. te. 66. l. 3. d'anima, text. 3. 18. & 39. to 2.

AD ſecundum dicendum, quòd ſicut potẽtia ad eſſe ſenſibile cõuenit materiæ corporali, ita potẽtia ad eſſe intelligibile conuenit intellectui poſſibili. vnde nihil prohibet, in intellectu poſſibili eſſe habitum, qui eſt medius inter puram potentiam & actum perfectum.

AD tertium dicendum, quòd quia vires apprehenſiuæ interius præparãt intellectui poſſibili proprium obiectum, ideo ex bona diſpoſitione harum virium, ad quã cooperatur bona diſpoſitio corporis, redditur homo habilis ad intelligẽdum; & ſic habitus intellectiuus ſecundario poteſt eſſe in iſtis viribus: principaliter autem eſt in intellectu poſſibili.

ARTICVLVS V.

Vtrum in voluntate ſit aliquis habitus.

275

Sup. q.49 ar.4. & 2. di. 27. ar. 1. ad 2. & 3. diſt. 23. q. 1. ar. 1. co. & diſ. 27. qō. 2. ar. 3. ad 5 & ver. q. 20. art. 2. cor. & veri. q. 1. ar. 1. cor.

AD QVINTVM ſic proceditur. Videtur quòd in voluntate non ſit aliquis habitus. Habitus enim qui in intellectu eſt: ſunt ſpecies intelligibiles, quibus intelligit actu: ſed voluntas non operatur per aliquas ſpecies. ergo voluntas non eſt ſubiectum alicuius habitus.

¶ 2 Præterea, In intellectu agente non ponitur aliquis habitus ſicut in intellectu poſſibili, quia eſt potentia actiua: ſed uoluntas eſt maximè potentia actiua; quia mouet omnes potentias ad ſuos actus, vt * ſupra dictum eſt. ergo in ipſa non eſt aliquis habitus. (q.9. ar. 1.)

¶ 3 Præterea, In potentijs naturalibus nō eſt aliquis habitus: quia ex ſua natura ſunt ad aliqd determinatæ. ſed voluntas ex ſua natura ordinatur ad hoc, quod tendat in bonum ordinatum ratione. ergo in uoluntate non eſt aliquis habitus.

SED contra eſt, quod iuſtitia eſt habitus quidam: ſed iuſtitia eſt in voluntate; eſt enim iuſtitia habitus quidam, ſecundum quē aliqui volunt & operantur iuſta; vt dicitur in 5. * Ethico. ergo voluntas eſt ſubiectum alicuius habitus. (l.5. eth. c. 1. in prin. tom. 5.)

CONCLVSIO.

Cùm uoluntas ſit quædam animæ rationalis potētia, ac proinde diuerſimodè ad agendū ordinari poſſit, neceſſe eſt in ea aliquem habitum eſſe, videlicet iuſtitiam.

RESPONDEO dicendum, quòd omnis potentia, quæ diuerſimodè poteſt ordinari ad agendum, indiget habitu, quo bene diſponatur ad ſuum actum: uoluntas autem cùm ſit potentia rationalis, diuerſimodè poteſt ad agēdum ordinari, & ideo oportet in voluntate aliquem habitum ponere quo bene diſponatur ad ſuū actum. Ex ipſa etiam ratione habitus apparet, quòd habet quendam principalem ordinem ad voluntatem, prout habitus eſt, quo quis vtitur cùm uoluerit, vt * ſuprà dictum eſt. (q. p̄c. ar. 3)

AD primum ergo dicendum, ꝙ ſicut in intellectu eſt aliqua ſpecies, quæ eſt ſimilitudo obiecti, ita oportet in voluntate & in qualibet vi appetitiua eſſe aliqd quo inclinetur in ſuum obiectū, cum nihil aliud ſit actus appetitiuæ uirtutis quàm inclinatio quædam, vt * ſuprà dictum eſt. Ad ea ergo ad quæ ſufficienter inclinatur per naturā ipſius potētiæ, non indiget aliqua qualitate inclinante; ſed quia neceſſarium eſt ad finem humanæ vitæ quòd vis appetitiua inclinetur ad aliquid determinatum; ad quod nō inclinatur ex natura potentiæ, quæ ſe habet ad multa & diuerſa; ideo neceſſe eſt, quòd in uoluntate & in alijs viribus appetitiuis ſint quædam qualitates inclinantes, quæ dicuntur habitus. (q.22. ar.2 & q.6. ar. 4.)

AD ſecundum dicendum, ꝙ intellectus agēs eſt agens tm̄, & nullo modo patiens: ſed uoluntas & quælibet vis appetitiua eſt mouens & motum, vt dicitur in 3. * de anima. & ideo non eſt ſimilis ratio de vtroque: nam eſſe ſuſceptiuum habitus conuenit ei qđ eſt quodammodo in potentia. (l.3. đ anima, text. 54. to. 2.)

AD tertium dicendum, quòd voluntas ex ipſa natura potentiæ inclinatur in bonum rationis: ſed quia hoc bonum multipliciter diuerſificatur, neceſſarium eſt, vt ad aliquod determinatum bonū rationis uoluntas per aliquem habitum inclinetur ad hoc, quòd ſequatur promptior operatio.

ARTICVLVS VI.

Vtrum in angelis ſit aliquis habitus.

276

Inf.q.51. ar.1. cor. AD SEXTVM ſic procedi-tur. Videtur, quod in angelis non ſint habitus. Dicit enim Maximus commẽtator Dio. in 7. cap. de * cæl. hierarchia. Non conuenit arbitrari uirtutes intellectuales, id eſt, ſpirituales more accidentium, quemadmodum & in nobis ſunt, in diuinis intellectibus, ſcilicet angelis, eſſe: vt aliud in alio ſit ſicut in ſubiecto: accidens enim omne illinc repulſum eſt. ſed omnis habitus eſt accidens; ergo in angelis non ſunt habitus.

inter pri. & mediũ cõm. c.7.

¶ 2 Præterea, ſicut Diony. dicit in 4. ca. * de cæl. hierar. Sanctę cæleſtium eſſentiarum diſpoſitiones ſuper omnia alia Dei bonitatem participant: ſed ſemper quod eſt per ſe, eſt prius & potius eo quod eſt per aliud; ergo angelorum eſſentiæ per ſeipſas perficiuntur ad conformitatem Dei, non ergo per aliquos habitus. & hæc videtur eſſe ratio Maximi, qui ibidem * ſubdit. Si enim hoc eſſet, non utique maneret in ſemetipſa harum eſſentia, nec deificari per ſe, quantum foret poſſibile, valuiſſet.

c.4. inter princi. & mediũ.

loco citato in arg. præced.

¶ 3 Pręterea, Habitus eſt diſpoſitio quędam, vt dicitur in 5.* Meta. ſed diſpoſitio, vt ibidem dicitur, eſt ordo habentis partes. cùm ergo angeli ſint ſimplices ſubſtantiæ, videtur quòd in eis non ſint diſpoſitiones & habitus.

l. 5. Met. te.25. to. 3.

SED contra eſt, quod Dion. dicit 7. cap. * cæl. hierar. quòd angeli primæ hierar. nominãtur calefacientes, & throni, & effuſio, ſapientię manifeſtatio deiformis ipſorum habituum.

c. 7. non multũ à princi. c.

CONCLVSIO.

Non ſunt in angelis habitus, qui ſunt diſpoſitiones ad eſſe naturale, ſed habitus in eorum uoluntate & intellectu ſunt, quibus bene diſponuntur ad attingendum ipſum Deum.

RESPONDEO dicendum, quod quidam poſuerunt in angelis non eſſe habitus: ſed quæcunque dicuntur de eis, eſſentialiter dicuntur. vnde * Maximus poſt prædicta verba quæ induximus, dicit: Habitudines earum atque uirtutes, quæ in eis ſunt eſſentiales, ſunt propter immaterialitatem. & hoc etiam Simplicius dicit * in cõmento prædicamentorum: Sapientia, quæ eſt in anima, habitus eſt, quæ autem in intellectu, ſubſtantia: omnia enim quæ ſunt diuina, & per ſe ſufficientia ſunt, & in ſeipſis exiſtentia. quæ quidem poſitio partim habet veritatem, & partim continet falſitatem. Manifeſtum eſt enim ex * præmiſſis, ꝙ ſubiectum habitus non eſt niſi ens in potentia. Cõſiderantes igitur prædicti commẽtatores, ꝙ angeli ſunt immateriales, & quod non eſt in illis potentia materiæ, ſecundum hoc ab eis habitum excluſerunt, & omne accidens. Sed quia licet in angelis non ſit potentia materiæ, eſt tamen in eis aliqua potentia (eſſe enim actum purum eſt propriũ Dei) ideo inquantum inuenitur in eis de potentia, intantum in eis poſſunt habitus inueniri. Sed quia potentia materiæ & potentia intellectualis ſubſtantiæ non eſt unius rationis: ideo per conſequens nec habitus unius rationis eſt utrobique. vnde * Simplicius dicit in commento prædicamentorum, quòd habitus intellectualis ſubſtantiæ non ſunt ſimiles his, qui ſunt hic, habitibus; ſed magis ſunt ſimiles ſimplicibus & immaterialib⁹ ſpeciebus, quas continet in ſeipſa. Circa huiuſmodi tamen habitum aliter ſe habet intellectus angelicus, & aliter intellectus humanus. Intellectus

loco citato in ar.1

in prædi. qualitat.

q.49. ar.4

in prædi. qualit.

ctus enim humanus cùm ſit infimus in ordine intellectuum, eſt in potentia reſpectu omnium intelligibilium, ſicut materia prima reſpectu omnium formarum ſenſibilium, & ideo ad omnia intelligenda indiget aliquo habitu: ſed intellectus angelicus non ſe habet ſicut pura potentia in genere intelligibilium, ſed ſicut actus quidam, non autẽ ſicut actus pur⁹: hoc enim ſolius Dei eſt, ſed cum permixtione alicuius potentiæ, & tanto minus habet de potentialitate, quanto eſt ſuperior & ideo, vt in primo * dictum eſt; inquantum eſt in potentia, indiget perfici habitualiter per aliquas ſpecies intellectuales ad operationem propriã, ſed inquantum eſt actu per eſſentiam ſuam, poteſt aliqua intelligere, ad minus ſeipſum; & alia ſecundum modum ſuæ ſubſtantiæ, vt dicitur in lib. * de cauſis: & tanto perfectius, quanto eſt perfectior. Sed quia nullus angelus pertingit ad perfectionem Dei, ſed in infinitum diſtat, propter hoc ad attingendum ad ipſum Deum per intellectum & uoluntatem, indiget aliquibus habitibus tanquam in potentia exiſtẽs reſpectu illius puri actus. vnde * Dionyſ. dicit, habitus eorum eſſe deiformes, quibus ſcilicet Deo conformantur. habitus autẽ, qui ſunt diſpoſitiones ad eſſe naturale, non ſunt in angelis, cùm ſint immateriales.

P.p. q.55. ar.3.

in ppo.8 & 13. habetur hic liber inter opera Ariſt.

ca.7. cæl. hiera. parum ante mediũ.

AD primum ergo dicendum, quòd verbum Maximi intelligẽdum eſt de habitibus & accidentibus materialibus.

AD ſecundum dicendum, ꝙ quantũ ad hoc, quòd cõuenit angelis per ſuam eſſentiam, non indigent habitu: ſed quia non ita ſunt per ſeipſos entes, quin participent ſapientiam & bonitatem diuinam; ideo inquantum indigent participare aliquid ab exteriori, intantum neceſſe eſt in eis ponere habitus.

AD tertium dicendum, quòd in angelis non ſunt partes eſſentiæ, ſed ſunt partes ſecundum potentiam, inquantum intellectus eorũ per plures ſpecies perficitur & uolũtas eorũ ſe habet ad plura.

QVÆSTIO. LI.

De cauſa habituum quantum ad generationem ipſorum.

DEINDE, cõſiderandum eſt de cauſa habituum. Et primo quãtum ad generationem ipſorum. Secundo, quantum ad augmentũ. Tertio, quantum ad diminutionem & corruptionẽ.

¶ Circa primum quęruntur quatuor.

¶ Primo, vtrum aliquis habitus ſit à natura.

¶ Secundo, vtrum aliquis habitus ex actibus cauſetur.

¶ Tertio, vtrum per vnum actũ poſſit generari habitus.

¶ Quarto, vtrum aliqui habitus ſint in hominibus infuſi à Deo.

ARTICVLVS I.

Vtrum aliquis habitus ſit à natura. 278

AD PRIMVM ſic proceditur. Videtur ꝙ nullus habitus ſit à natura. Eorum enim quæ ſunt à natura, vſus non ſubiacet volũtati: ſed habitus eſt quo quis utitur cùm uoluerit, vt dicit Cõm. in 3. * de anima. ergo habitus nõ eſt à natura.

Inf. q.63. ar.1. & 2. 2.q.47.a. 15. & 3.d. 33. qõ 1. ar.2. q.1. & ver. q. 1. ar.8 & 2. Ethic. co.2. * li.3. te. 18.

¶ 2 Pręterea, Natura non facit per duo quod per unũ poteſt facere: ſed potentiæ animæ ſunt à natura: ſi igitur habitus potentiarum à natura eſſent, habitus & potentia eſſent unum.

¶ 3 Præterea, Natura non deficit in neceſſarijs; ſed habitus ſunt neceſſarij ad bene operandũ vt * ſuprà dictum eſt. ſi igitur habitus aliqui eſſent à natura, vide- q.49.ar.4

tur quòd natura non deficeret, quin omnes habitus neceſſarios cauſaret. patet autem hoc eſſe falſum. ergo habitus nō eſt à natura.

li.6.ethi. cap.6. SED contra eſt quod in 6. * Ethic. inter alios habitus ponitur intellectus principiorum, qui eſt à natura. vnde & principia prima dicuntur naturaliter cognita.

CONCLVSIO.

Cùm inter alios habitus intellectus principiorū omnibus inſitus ſit, aliquis à natura habitus ineſt.

RESPONDEO dicendum, quòd aliquid poteſt eſſe naturale alicui dupliciter. Vno modo, ſecundum naturam ſpeciei ſicut naturale eſt homini eſſe riſibile, & igni ferri ſurſum. Alio modo, ſecundum naturam indiuidui, ſicut naturale eſt Sorti uel Platoni eſſe ægrotatiuum, vel ſanatiuum ſecundum propriam complexionem. Rurſus ſecundum utrāque naturam poteſt dici aliquid naturale dupliciter. vno modo, quia totū eſt à natura: alio modo, quia ſecundum aliquid eſt à natura. & ſecundum aliquid eſt ab exteriori principio: ſicut cùm aliquis ſanatur per ſeipſum, tota ſanitas eſt à natura; cùm autem aliquis ſanatur auxilio medicinę, ſanitas partim eſt à natura, partim ab exteriori principio. Si igitur loquamur de habitu, ſecundum quod eſt diſpoſitio ſubiecti in ordine ad formam, vel naturam, quolibet prædictorum modorum contingit habitum eſſe naturalē. Eſt enim aliqua diſpoſitio naturalis, quę debetur humanę ſpeciei, extra quā nullus homo inuenitur: & hæc ē naturalis ſecundū naturam ſpeciei. ſed quia talis diſpoſitio quandam latitudinem habet, contingit diuerſos gradus huiuſmodi diſpoſitionis conuenire diuerſis hominibus ſecundum naturam indiuidui, & huiuſmodi diſpoſitio poteſt eſſe vel totaliter à natura; uel partim à natura, & partim ab exteriori principio, ſicut * dictum eſt de his, qui ſanantur per artem. in iſto ar. Sed habitus, qui eſt diſpoſitio ad operationem, cuius ſubiectum eſt potentia animæ, vt * dictum eſt, poteſt quidem eſſe naturalis & ſecundum naturā ſpeciei, & ſecundum naturā indiuidui: q.50.ar.2 ſecundum quidem naturā ſpeciei, ſecundum quod ſe tenet ex parte ipſius animæ, quæ cùm ſit forma corporis, eſt principiū ſpecificum: ſecundum autem naturam indiuidui, ex parte corporis, quod eſt materiale principium; ſed tamen neutro modo contingit in hominibus eſſe habitus naturales, ita quòd ſint totaliter à natura. In angelis ſiquidem contingit, eo quòd habent ſpecies intelligibiles naturaliter inditas, quod non competit humanæ naturæ, vt in primo * dictum eſt. q.55.ar.2 Sunt ergo in hominibus aliqui habitus naturales tanquam partim à natura exiſtentes, & partim ab exteriori principio: aliter quidem in apprehenſiuis potentijs, & aliter in appetitiuis. In apprehenſiuis enim potentijs poteſt eſſe habitus naturalis ſecundum inchoationem & ſecundum naturam ſpeciei, & ſecundum naturam indiuidui: ſecūdum quidem naturam ſpeciei ex parte ipſius animæ, ſicut intellectus principiorum dicitur eſſe habitus naturalis: ex ipſa enim natura animæ intellectualis cōuenit homini, quòd ſtatim cognito quid eſt totū, & quid eſt pars cognoſcat quòd omne totum eſt maius ſua parte: & ſimile eſt in cæteris. Sed quid ſit totū & quid ſit pars, cognoſcere non poteſt niſi per ſpecies intelligibiles à phātaſmatibus acceptas: & ꝑ hoc Philoſophus in fine * Poſteriorū oſtendit, ꝙ cognitio principiorū l.2.poſte. te.vl. circa med. tomo 1. prouenit nobis ex ſenſu. ſcđm vero naturam indiuidui eſt aliquis habitus cognoſcitiuus ſcđm inchoa-

choationē naturalē, inquantum vnus homo ex diſpoſitione organorū eſt magis aptus ad bene intelligendū, quàm alius, inquantū ad operationē intellectus indigemus virtutibus ſenſitiuis. In appetitiuis autē potētijs nō eſt aliqs habit' naturalis ſcd̄m inchoationē ex parte ipſius animæ quantū ad ipſam ſubſtantiā habitus, ſed ſolū quantum ad principia quædam ipſius: ſicut principia iuris cōmunis dicūtur eſſe ſeminalia virtutū. & hoc ideo, quia inclinatio ad obiecta propria, quæ videt̄ eſſe inchoatio habitus. non pertinet ad habitū, ſed magis pertinet ad ipſam rationē potentiarū, ſed ex parte corporis ſcd̄m naturam indiuidui ſunt aliqui habitus appetitiui ſecundū inchoationes naturales: ſunt enim quidam diſpoſiti ex propria corporis complexione ad caſtitatē, vel manſuetudinē, vel ad aliquid huiuſmodi.

AD primum ergo dicendum, quòd obiectio illa procedit de natura ſecundum quod diuiditur contra rationem & uoluntatem: cum tamen ipſa ratio & voluntas ad naturam hominis pertineant.

AD ſecundū dicendum, quòd aliquid etiam naturaliter poteſt ſuperaddi potentiæ, quod tamen ad ipſam potentiā pertinere non poteſt, ſicut in angelis non poteſt pertinere ad ipſam potentiam intellectiuam, quòd ſit per ſe cognoſcitiua omnium: quia oporteret ꝙ eſſet actus omniū: quod ſolius Dei eſt: id enim quo aliquid cognoſcitur, oportet eſſe actualem ſimilitudinē eius qđ cognoſcit̄. vnde ſequeretur, ſi potentia angeli per ſeipſam cognoſceret omnia ꝙ eſſet ſimilitudo & actus oīum. vnde oportet, ꝙ ſuperaddātur potētiæ intellectiuæ ipſius aliquæ ſpecies intelligibiles, quæ ſint ſimilitudines rerum intellectarū: quia per participationem diuinæ ſapientiæ, & non per eſſentiam propriam poſſunt intellectus eorum eſſe actu ea, quæ intelligūt. Et ſic patet, quòd non omne id quod pertinet ad habitum naturalem, poteſt ad potentiam pertinere.

AD tertium dicendum, quòd natura non ęqualiter ſe habet ad cauſandas omnes diuerſitates habituum: quia quidā poſſunt cauſari à natura, quidam non, vt * ſuprà dictum eſt: & ideo non ſequitur ſi aliqui ſint habitus naturales, quòd omnes ſint naturales. ad.2.arg.

ARTICVLVS II.

Vtrum aliquis habitus cauſetur ex actibus.

278

AD SECVNDVM ſic proceditur. Videtur, quòd nullus habitus poſſit ex actu cauſari. Habitus enim eſt qualitasſ quædam, vt * ſuprà dictum eſt. Omnis autem qualitas cauſatur in aliquo ſubiecto, inquantum eſt alicuius receptiuū, cùm igitur agens ex hoc quod agit, non recipiat aliquid, ſed magis ex ſe emittat, videtur quòd non poſſit aliquis habitus in agēte ex proprijs actibus generari.

Inf.q.63. arti.2. & mal.q 2. ar. 11. ad 4 & 6. & veri: q.1. ar. 9. co. & ad 10. & art. 11. ad 13.

* qō. 49. ar. 1.

¶ 2 Pręterea, Illud in quo cauſatur aliqua qualitas, mouetur ad qualitatem illam (ſicut patet in re calefacta vel infrigidata) quod autem producit actum cauſantem, qualitatem mouet; vt patet de calefaciente vel infrigidante. ſi igitur in aliquo cauſaretur habitus per actum ſui ipſius, ſequeretur quòd idem eſſet mouēs & motum, agens & patiens: quod eſt impoſſibile, vt dicitur in 3. * Phyſic. l.3.phyſi. tex.8.

¶ 3 Præterea, Effectus non poteſt eſſe nobilior ſua cauſa; ſed habitus eſt nobilior quàm actus præcedens habitum: quod patet ex hoc, ꝙ nobiliores actus reddit. Ergo habitus non poteſt cauſari ab actu præcedente habitum.

SED cōtra eſt, quòd Philoſophus in 2. * Eth, docet habit', virtutū & vitiorū ex actib' cauſari. l.2.eth.c. 1. & 2. to mo 5.

CONCLVSIO.

Ex multiplicatis actibus generatur quædam qualitas in potentia paſſiua & mota, quæ nominatur habitus.

RESPONDEO dicendum, quòd in agente quandoque eſt ſolum actiuum principium ſui actus, ſicut in igne eſt ſolū principium actiuum calefaciendi, & in tali agente non poteſt aliquis habitus cauſari ex proprio actu. & inde eſt, quòd res naturales nō poſſunt aliquid conſueſcere vel diſſueſcere, vt dicitur in 2. * Eth. Inuenitur autem aliquod agens: in quo eſt principiū actiuū & paſſiuū ſui actus, ſicut patet in actibus humanis. nam actus appetitiuæ uirtutis procedunt à vi appetitiua, ſecūdum quod mouetur à vi apprehenſiua repræſentante obiectum. & vlterius vis intellectiua ſecundum quod ratiocinatur de concluſionibus, habet ſicut principiū actiuum propoſitionem per ſe notā. Vnde ex talibus actibus poſſunt in agentibus aliqui habitus cauſari, non quidem quantū ad primū actiuum principiū, ſed quantū ad principiū actus, quod mouet motum: nam omne quod patitur & mouetur ab alio, diſponitur per actum agentis. Vnde ex multiplicatis actibus generatur quædam qualitas in potentia paſſiua & mota, quæ nominatur habitus: ſicut habitus uirtutū moralium cauſantur in appetitiuis potentijs, ſecundum quod mouentur à ratione: & habitus ſcientiarum cauſantur in intellectu, ſecundum quod mouetur à primis propoſitionibus.

l. 2. eth. 1. prin. to. 5.

AD primum ergo dicendū, quòd agens inquantum eſt agens, non recipit aliquid, ſed inquantum agit motum ab alio, ſic recipit aliquid à mouente; & ſic cauſatur habitus.

AD ſecundum dicendum, quòd idem ſecundum idem non poteſt eſſe mouens & motum: nihil aūt prohibet idē à ſeipſo moueri ſecundum diuerſa, vt in 8. * Phyſic. probatur. l. 8. te. 28. to. 2.

AD tertium dicendum, quòd actus præcedens habitum, inquātum procedit à principio actiuo, procedit à nobiliori principio, quàm ſit habitus generat⁹: ſicut ipſa ratio eſt nobilius principiū, quàm ſit habitus uirtutis moralis in vi appetitiua per actuū conſuetudines generatus: & intellectus principiorum eſt nobilius principiū, quàm ſcientia concluſionum.

ARTICVLVS III.

Vtrum per vnum actum poſſit generari habitus. 279

AD TERTIVM ſic proceditur. Videtur quod per vnū actum poſſit habitus generari. Demōſtratio enim act⁹ rationis eſt; ſed per vnam demonſtrationē cauſatur ſcientia, quæ eſt habitus concluſionis vnius. Ergo habitus poteſt cauſari ex uno actu. Inf. q. 71. art. 4. co. & 2. diſt. 17. q. 2. arti. 3. & veri. q. 1. arti. 9. ad 11. & 13.

¶ 2 Preterea, Sicut contingit actus creſcere per multiplicationem, ita contingit actum creſcere per intenſionem ſed multiplicatis actibus generatur habitus; ergo etiam, ſi multum intendatur unus actus, poterit eſſe cauſa generatiua habitus.

¶ 3 Præterea, Sanitas & ægritudo ſunt habitus quidā: ſed ex vno actu contingit hominem vel ſanari uel infirmari. Ergo unus actus poteſt habitum cauſare.

SED contra eſt, quod Philoſophus dicit in 1. * Ethic. quòd vna hirūdo ver nō facit, nec una dies: ita utique nec beatū, nec felicem vna dies, nec paucū tempus. ſed beatitudo eſt operatio ſecūdum habitum perfectæ uirtutis, vt dicitur in 1. * Ethic. Ergo habitus virtutis. & eadem ratione alius habit⁹ non cauſatur per vnum actum. l. 1. eth. c. 7. poſt me tom. 5. * l. 1. eth. c. 7. & 8. & 10. & c. 13. to. 5

CON-

CONCLVSIO.

Habitus uirtutis neceſſe eſt ex pluribus actibus cauſari, apprehenſiuarum uerò potentiarum habitus, nonnunquã uni co actu ſicut & habitus corporales, acquiruntur.

RESPONDEO dicendũ ꝙ ſicut iam * dictum eſt, habitus ꝑ actum generatur, inquantum potentia paſſiua mouetur ab aliquo principio actiuo. Ad hoc autẽ ꝙ aliqua qualitas cauſetur in paſſiuo, oportet ꝙ actiuum totaliter vincat paſſiuum. vnde videmus, ꝙ quia ignis non poteſt totaliter vincere ſuum combuſtibile, non ſtatim inflammat ipſum, ſed paulatim abijcit contrarias diſpoſitiones, ut ſic totaliter uincens ipſum, ſimilitudinem ſuam ipſi imprimat. Manifeſtum eſt autem, ꝙ principium actiuum, quod eſt ratio, non totaliter poteſt ſuperuincere appetitiuam potentiam in vno actu: eo quòd appetitiua potẽtia ſe hẽt diuerſimodè, & ad multa. iudicatur autem per rationem in actu uno aliquid appetendum ſecũdum determinatas rationes & circunſtantias. vnde ex hoc nõ totaliter vincitur appetitiua potẽtia, ut feratur in idem, ut in pluribus per modum naturæ, qđ pertinet ad habitum uirtutis. & ideo habitus uirtutis non poteſt cauſari per unum actum, ſed per multos. In apprehenſiuis autem potẽtijs conſiderandum eſt, quòd duplex eſt paſſiuum: unum quidem ipſe intellectus paſſibilis: aliud autem intellectus, quem uocat * Ariſtot. paſſiuum, qui eſt ratio particularis, id eſt uis cogitatiua cũ memoratiua & imaginatiua. Reſpectu igitur primi paſſiui poteſt eſſe aliquod actiuum, quod uno actu totaliter vincit potentiam ſui paſſiui, ſicut una propoſitio per ſe nota conuincit intellectum ad aſſentiendũ firmiter conclusioni, quod quidem non facit propoſitio probabilis. vñ ex multis actibus rationis oportet cauſari habitum opinatiuum etiam ex parte intellectus poſſibilis. Habitum autem ſcientiæ poſſibile eſt cauſari, ex uno rationis actu quã tum ad intellectum poſſibilem; ſed quantum ad inferiores uires apprehẽſiuas, neceſſarium eſt eoſdem actus pluries reiterari, ut aliquid firmiter memoriæ imprimatur. vnde Philoſophus in lib. * de memoria & reminiſcentia dicit, quòd meditatio cõfirmat memoriam. habitus autem corporales poſſibile eſt cauſari ex uno actu, ſi actiuũ fuerit magnæ uirtutis: ſicut quandoq; medicina fortis ſtatim inducit ſanitatem.

ar. ꝑced.

li. 3. de anima, te. 20. to. 2.

li. de memoria. c. 2. nõ procul à fin. tom 2.

¶ Et per hoc patet reſponſio ad obiecta.

ARTICVLVS IIII.

Vtrum aliqui habitus ſint hominibus infuſi à Deo.

AD QVARTVM ſic proceditur. Videtur, ꝙ nullus habitus hominibus infundatur à Deo: Deus enim æqualiter ſe habet ad omnes; ſi igitur quibuſdã infundit habitus aliquos, omnibus eos infundet. quod patet eſſe falſum.

1. diſt. 17. q. 1. ar. 3. co. & 3. d. 23. q̃. 3. ar. 2. ad 3. Et ueri. q. 12. ar. 1. ad 7.

¶ 2 Præterea, Deus operatur in omnibus ſecundum modum qui conuenit naturæ ipſorum: quia diuinæ prouidentiæ eſt, naturam ſaluare, ut dicit Dionyſ. 4. cap. * de diu. no. ſed habitus in homine naturaliter cauſantur ex actibus, vt † dictum eſt. Non ergo cauſat Deus in hominibus aliquos habitus abſque actibus.

* c. 4. par. 4. nõ multũ à fi e.

† ar. ꝑce.

¶ 3 Præterea, Si aliquis habitus à Deo infunditur, per illum habitum homo poteſt multos actus ꝑducere: ſed ex illis actibus cauſatur

tus non ſunt in genere quantitatis, ſed in genere qualitatis. Ergo circa eos augmẽtum eſſe nõ põt.

¶ 2 Præterea, Habitus eſt perfectio quædam, ut dicitur in 7. † Phyſi. ſed perfectio cum importet finem & terminum, non uidetur poſſe recipere magis & minus. Ergo habitus augeri non poteſt.

† tex. 17. & 18. tomo 2.

¶ 3 Præterea, In his quæ recipiunt magis & minus, contingit eſſe alterationem: alterari enim dicitur quod de minus calido fit magis calidum. ſed in habitibus non eſt alteratio, ut probatur in 7. * Phyſic. Ergo habitus augeri non poſſunt.

* li. 7. Phyſic. te 15. & 17. tomo. 2.

SED contra eſt, quod fides eſt quidam habitus, & tamen augetur. vñ diſcipuli Domino dicunt: Dñe adauge nobis fidem, ut habetur Luc. 17. Ergo habitus augent.

CONCLVSIO.

Habitus & diſpoſitiones, cùm dicantur ſecũdum ordinem ad aliquid & ſecundum ſe, & vt participantur à ſuis ſubiectis, intenſionem & remiſſionem, ſeu augmentum ſuſcipere poſſunt.

RESPONDEO dicendum, ꝙ augmentum, ſicut & alia ad quantitatem pertinentia, à quantitatibus corporalibus ad res ſpirituales & intellectuales transferuntur, propter cõnaturalitatem intellectus noſtri ad res corporales, quæ ſub imaginatione cadũt. Dicitur autem in quantitatibus corporeis aliquid magnum, ſecũdum quod ad debitam perfectionem quantitatis perducitur. vnde aliqua quantitas reputatur magna in homine, quæ non reputatur magna in elephante. vnde & in formis dicimus aliqd magnũ ex hoc, quod eſt perfectum. Et quia bonum habet rationem perfecti, propter hoc in his, quæ non mole magna ſunt, idem eſt eſſe maius, quod melius, vt Aug. dicit in 6. de *trin. Perfectio autem formæ dupliciter poteſt conſiderari. Vno modo, ſecundum ipſam formam, alio modo, ſecũdũ quod ſubiectum participat formã. Inquantum igitur attenditur perfectio formæ ſecundum ipſam formam, ſic non dicitur ipſa eſſe parua uel magna, puta magna, uel parua ſanitas, uel ſcientia. Inquã tum uerò attẽditur perfectio formæ ſecundũ participationẽ ſubiecti, dicitur magis & minus, puta magis uel minus album & ſanũ. Non autem iſta diſtinctio procedit ſecũdũ hoc, ꝙ forma habeat eſſe præter materiam aut ſubiectũ: ſed quia alia eſt cõſideratio eius ſecundum rationem ſpeciei ſuæ, & alia ſecũdum quod participatur in ſubiecto. Secũdum hoc igitur circa intenſionem & remiſſionẽ habituum & formarum fuerunt quatuor opiniones apud Philoſophos, ut * Simplicius narrat in cõmento prædicamentorum: Plotinus. n. & alij Platonici ponebant ipſas qualitates & habitus ſuſcipere magis & minus propter hoc, ꝙ materiales erant, & ex hoc habebant indeterminationem quãdam propter materię infinitatẽ. Alij uero in contrarium ponebãt, ꝙ ipſæ qualitates & habitus ſecũdum ſe non recipiebant magis & minus, ſed qualia dicuntur magis & minus ſecundum diuerſam participationem, puta ꝙ iuſtitia non dicatur magis & minus, ſed iuſtum: & hanc opinionem tãgit * Ariſt. in prædicamentis. Tertia fuit opinio Stoicorum media inter has: poſuerunt. n. quod aliqui habitus ſecundũ ſe recipiunt magis & minus, ſicuti artes: quidam autem non, ſicut virtutes. Quarta opinio fuit quorundam dicentiũ ꝙ qualitates & formę immateriales non recipiũt magis & minus, materiales autem recipiunt. Vt igitur huius rei ueritas manifeſtetur, conſiderandum eſt quòd illud, ſecũdum quod ſortitur aliquid

li. 6. de tr. c. 8. circa med. to. 3 Et li. 8. c. 1. tom. 3

in ꝑdica. qualit.

in ꝑdica. qualit. à medio illius to. 1.

quid ſpeciē, oportet eſſe fixum, & ſtans & quaſi indiuiſibile;quæ cunque.n.ad illud attingunt, ſub ſpecie continentur:quacunq; au tem recedunt ab illo uel in plus uel in minus, pertinent ad aliam ſpeciem uel perfectiorem,vel im perfectiorem unde Philoſo. dicit in 8.* Met.quòd ſpecies rerū ſunt,
li.8 met. ſicut numeri, in quibus additio,
tex.10.to vel diminutio uariat ſpeciem. Si
mo.3. igitur aliqua forma uel quæcunque res ſecundum ſeipſam,uel ſe cundum aliquid ſui ſortiatur rationem ſpeciei, neceſſe eſt quòd ſecundum ſe conſiderata habeat determinatam rationem,quæ neque in plus excedere,neq; in minus deficere poſſit: & huiuſmodi ſunt calor & albedo, & aliæ huiuſmodi qualitates, quæ non dicuntur in ordine ad aliud, & multo magis ſubſtantia, quæ eſt ꝑ ſe ens.Illa uerò, quæ recipiunt ſpeciem ex aliquo ad quod ordinantur, poſſunt ſecundum ſeipſa diuerſificari in plus uel in minus, & nihilominus ſunt eadem ſpecie propter unitatem eius, ad qđ ordinantur,ex quo recipiunt ſpeciem: ſicut motus ſecundum ſe eſt intenſior & remiſſior, & tamen remanet eadem ſpecies propter vnitatē termini, ex quo ſpecificatur.& idem poteſt conſiderari in ſanitate: nam corpus pertingit ad rationem ſanitatis,ſecū dum quod habet diſpoſitionē cō uenientem naturæ animalis, cui poſſunt diſpoſitiones diuerſæ cōuenientes eſſe: vnde poteſt uariari diſpoſitio in plus uel minus, & tamen ſemper remanet ſanitatis ratio. vnde Philoſophus dicit in 10.* Ethic. ꝙ ſanitas ipſa recipit
li.10.eth. magis & minus. non enim eadē
ca.3. pau eſt commenſuratio in omnibus,
lo poſt neque in uno & eodem ſemp;ſed
principiū remiſſa permanet ſanitas vſq; ad
tom.5. aliquid.huiuſmodi autem diuerſæ diſpoſitiones uel commenſurationes ſanitatis ſe habent ſecū dū excedens & exceſſum. vnde ſi nomen ſanitatis eſſet impoſitū ſoli perfectiſſimæ commēſurationi,tunc ipſa ſanitas nō diceretur maior uel minor.Sic igitur patet qualiter aliqua qualitas uel forma poſſit ſecūdum ſeipſam augeri uel minui,& qualiter non.

¶ Si uerò conſideremus qualitatem uel formam ſecundum participationem ſubiecti; ſic etiam inueniuntur quædam qualitates & formæ recipere magis & min⁹, & quædam non. huiuſmodi autē diuerſitatis cauſam * Simplicius in prædi.
aſſignat ex hoc,ꝙ ſubſtantia ſecū qualitat.
dum ſeipſam non poteſt recipere magis & minus, quia eſt ens per ſe.& ideo omnis forma, quæ ſubſtantialiter participatur in ſubiecto, caret intenſione & remiſſione;vnde in genere ſubſtātię nihil dicitur ſecundum magis & minus.Et qnia quantitas propinqua eſt ſubſtantiæ,& figura etiam cōſequitur quantitatem, inde eſt ꝙ neque etiam in iſtis dicitur aliqd ſecundum magis aut minus. Vnde Philoſophus dicit in 7.* Phy.ꝙ li.7.phyſ.
cùm aliquid accipit formā & fi- tex.15.to
guram,nō dicitur alterari,ſed ma mo.2.
gis fieri. Aliæ uero qualitates,q̄ ſunt magis diſtantes à ſubſtātia, & coniunguntur paſſionibus & actionibus, recipiūt magis & minus ſecundum participationem ſubiecti. Poteſt autem & magis explicari huiuſmodi diuerſitatis in iſto ar.
ratio: ut enim * dictum eſt, id à quo aliquid habet ſpeciem,oportet manere fixum,& ſtans indiuiſibili.duobus igitur modis poteſt contingere quod forma non participatur ſecundum magis & minus:vno modo, quia participans habet ſpeciem ſecundum ipſam, & inde eſt quòd nulla forma ſub ſtantialis participatur ſecundum magis & minus: & propter hoc Philoſophus dicit in 8.*Metap.ꝙ li.8. met.
ſicut numerus non habet magis tex.10.to
neque minus, ſic neque ſubſtan mo.3.
tia quæ eſt ſecundum ſpeciem,id eſt quantum ad participationem formæ

formæ ſpecificæ, ſed ſi quidē cum materia, id eſt, ſecundum materiales diſpoſitiones inuenitur magis & minus in ſubſtantia. Alio modo poteſt contingere ex hoc ꝙ ipſa indiuiſibilitas eſt de ratione formæ: vnde oportet quòd ſi aliquid participet formā, quòd participet illam ſecundum rationē indiuiſibilitatis, & inde eſt, quòd ſpecies numeri non dicuntur ſecundum magis & minus: quia vnaquæq; ſpecies in eis conſtituitur per indiuiſibilem unitatem. & eadem ratio eſt de ſpeciebus quantitatis continuæ, quæ ſecundū numeros accipiuntur, ut bicubitum & tricubitum, & de relationibus, ut duplum & triplum; & de figuris ut trigonum & tetragonum. & hanc rationem ponit Ariſt. in * prædicam. vbi aſſignās rationem quare figuræ non recipiunt magis & minus, dicit: Quæ quidem recipiunt trigoni rationem & circuli, & ſimiliter trigona, uel circuli ſunt, quia indiuiſibilitas eſt de ipſa eorum ratione. vnde quæcunque participant rationem eorum, oportet ꝙ indiuiſibiliter participent. Sic igitur patet quòd cùm habitus & diſpoſitiones dicantur ſecundnm ordinem ad aliquid, ut dicitur in 7. * Phyſ. dupliciter poteſt intenſio & remiſſio in habitibus & diſpoſitionibus conſiderari. Vno modo, ſecūdum ſe, prout dicitur maior uel minor ſanitas, uel maior uel minor ſcientia. quę ad plura uel pauciora ſe extendit. Alio modo ſecundum participationem ſubiecti prout ſcilicet æqualis ſcientia uel ſanitas magis recipitur in vno quàm in alio ſecundum diuerſam aptitudinem, uel ex natura, uel ex conſuetudine. nō enim habitus & diſpoſitio dat ſpeciem ſubiecto, neque iterum in ſui ratione includit indiuiſibilitatem. Quomodo autem circa uirtutem ſe habeat, * infrà dicetur.

in prædi. qual, poſt mediū illius, to. 1.

li. 7. phy. tex. 17. tomo. 2.

q. 66.

AD primum ergo dicendum, quòd ſicut nomen magnitudinis deriuatur à quantitatibus corporalibus ad intelligibiles perfectiones formarum, ita ēt & nomē augmenti, cuius terminus eſt magnū.

AD ſecundum dicendum, quòd habitus quidem perfectio eſt: non tamē talis perfectio, quæ ſit terminus ſui ſubiecti, puta dās ei eſſe ſpecificum. neque etiam ī ſui ratione terminum includit ſicut ſpecies numerorum. unde nihil prohibet quin recipiat magis & minus.

AD tertium dicendum, quòd alteratio primo quidē eſt in qualitatibus tertiæ ſpeciei: in qualitatibus uerò primæ ſpeciei poteſt eſſe alteratio per poſterius: facta a.n. alteratione ſecundum calidum & frigidum ſequitur animal alterari ſecundum ſanum & ægrum, & ſimiliter facta alteratione ſecūdū paſſiones appetitus ſenſitiui, uel ſecundum uires ſenſitiuas apprehenſiuas, ſequitur alteratio ſecundum ſcientiā & uirtutes, ut dicitur in 7. * Phyſic.

li. 7. phy. tex. 20. tomo. 2.

ARTICVLVS II.

Vtrum habitus augeantur per additionem. 282

AD SECVNDVM ſic ꝓceditur. Videtur quòd augmentum habituū fiat per additionem. Nomē enim augmenti, ut * dictum eſt, à quantitatibus corporalibus transfertur ad formas: ſed in quantitatibus corporalibus non fit augmentum ſine additione. vnde in 1. de † generatione dicitur, quòd augmētum eſt præexiſtenti magnitudini additamentum. Ergo & in habitibus non fit augmentum niſi per additionem.

Inf. q. 66. ar. 1. & 2. Et uer. q. 1. art. 11. & q. 5. ar. 3. & 10. ethi. li

* ar. 1.

† li. 1. de gen. tex. 31. to. 2.

¶ 2 Præterea, Habitus non augetur niſi aliquo agente: ſed omne agēs aliquid facit in ſubiecto patiente: ſicut calefaciens facit calorem in ipſo calefacto. Ergo non poteſt eſſe augmentum niſi aliqua fiat additio.

¶ 3 Præ-

¶ 3 Præterea, Sicut id quod nõ eſt album, eſt in potẽtia ad albũ, ita id quod eſt minus album, eſt in potentia ad magis album. Sed id quod non eſt album, non fit album niſi per aduẽtum albedinis; ergo id quod eſt minus album, non fit magis album niſi p̄ aliquam aliam albedinem ſuperuenientem.

li.4 phyſ. te. 24 to. 3. SED contra eſt, quod Philoſophus dicit in 4. * Phyſ. Ex calido fit magis calidum, nullo facto in materia calido, quod non eſſet calidum quando erat minus calidũ. Ergo pari ratione nec in alijs formis quæ augentur, eſt aliqua additio.

CONCLVSIO.

Habitus ſecundum ſubiecti participationem, qua uidelicet ſubiectum perfectius participat formam præexiſtẽtem augentur, ſed non per additionẽ formæ ad formam. Scientia tamen per additionem ſecundum ſeipſam aliquando aucta dicitur, quatenus ſe ad plura extendit.

RESPONDEO dicendum, ꝙ huius quæſtionis ſolutio depẽdet ex præmiſſa: dictum eſt enim art.1. huius qō. * ſuprà ꝙ augmentum & diminutio in formis, quæ intendũtur & remittuntur, accidit uno modo, non ex parte ipſius formæ ſecundum ſe conſideratæ, ſed ex diuerſa participatione ſubiecti. & ideo huiuſmodi augmentum habituũ & aliarum formarum non fit per additionem formæ ad formã, ſed fit per hoc, quòd ſubiectum magis uel minus perfectè participat unam & eãdem formam, & ſicut per agens, quod eſt actu, fit aliqd actu calidum quaſi de nouo incipiens participare formam, non ꝙ i.7. met. te.32. to. mo.3. fiat ipſa forma, ut probatur 7. * Metaph. ita per actionem intenſã ipſius agentis efficitur magis calidum, tanquam perfectius participans formam, non tanquã formæ aliquid addatur. ſi.n. per additionem intelligeretur huiuſmodi augmentum in formis, hoc nõ poſſet eſſe niſi uel ex parte ipſius formæ, uel ex parte ſubiecti; ſi autem ex parte ipſius formæ, iam * ar, p̄ced. dictũ eſt, ꝙ talis additio uel ſubtractio ſpeciem uariaret, ſicut uariatur ſpecies coloris, qñ de pallido fit albũ. Si uerò huiuſmodi additio intelligatur ex parte ſubiecti, hoc nõ poſſet eſſe niſi uel ꝗa aliqua pars ſubiecti recipit formam quam prius non habebat: vt ſi dicatur frigus creſcere in homine, qui prius frigebat in una parte, quando iam in pluribus partibus friget, uel ꝗa aliquod aliud ſubiectũ additur participans eandem formã: ſicut ſi calidum adiũgatur calido, uel album albo: ſed ſcd̃m utrunque iſtorum duorum modorum nõ dicitur aliquid magis album, uel calidum, ſed maius. ſed quia quædam accidentia augentur ſecundum ſeipſa, vt * ar. p̄ced. ſuprà dictum eſt; in quibuſdam eorum fieri poteſt augmentum p̄ additionẽ: augetur .n. motus per hoc ꝙ ei aliquid additur uel ſecũdum tẽpus in quo eſt, uel ſecũdũ uiã, per quam eſt; & tñ manet eadem ſpecies ꝑ unitatem termini. augetur ẽt nihilominus motus per intenſionẽ ſcd̃m participationem ſubiecti, inquãtum. ſ. idem motus põt magis uel minus expeditè aut promptè fieri. Similiter ẽt & ſcientia põt augeri ſcd̃m ſeipſam per additionem, ſicut cùm aliquis plures concluſiones geometriæ addiſcit, augetur in eo habitus eiuſdem ſcientiæ ſcd̃m ſpeciem. Augetur nihilominus ſcientia in aliquo ſcd̃m participationẽ ſubiecti per intenſionem, prout. ſ. expeditius & clarius vnus homo ſe hẽt alio in eiſdem concluſionibus conſiderandis. In habitibus aũt corporalibus non multũ videtur fieri augmentum per additio

nem, quia non dicitur animal ſanum ſimpliciter, aut pulchrum niſi ſecundum omnes partes ſuas ſit tale: quod autem ad perfectio rem commenſurationem perducatur, hoc contingit ſecundum tranſmutationem ſimpliciū qualitatum, quæ non augentur niſi ſecundum intenſionem ex parte ſubiecti participantis. Quomodo autem ſe habeat circa virtutes, * infra dicetur. q.66.ar.1

AD primum ergo dicendū, q etiam in magnitudine corporali contingit dupliciter augmentū. Vno modo, per additionem ſubiecti ad ſubiectum, ſicut eſt in augmento viuentium. Alio modo, p ſolam intenſionem abſque omni additione, ſicut eſt in his quæ rarè fiunt, ut dicitur in 4. * Phyſ. li.4.Phyſ. t.63.to.2

AD ſecundū dicēdum, quòd cauſa augens habitum, facit quidem ſemper aliquid in ſubiecto, non autem nouam formam: ſed facit, quòd ſubiectum perfectius participet formā præexiſtentem, aut q amplius ſe extendat.

AD tertium dicendum, quòd id quod nondum eſt album eſt in potentia ad formam ipſam, tanquam nondum habens formam, & ideo agens cauſat nouam formam in ſubiecto: ſed id quod eſt minus calidum aut albū, non eſt in potentia ad formam, cùm iam actu formam habeat, ſed eſt ī potentia ad perfectum participationis modum, & hoc conſequitur per actionem agentis.

ARTICVLVS III.

283 *Vtrum quilibet actus augeat habitum.*

AD TERTIVM ſic proceditur. Videtur, quòd quilibet actus augeat habitum. Multiplicata enim cauſa multiplicatur effectus: ſed actus sūt cauſa habituum aliquorum, vt * ſuprà dictū eſt. Ergo habitus augetur multiplicatis actibus. 4.di.12.q.2.ar.1, q.3 ad 1. * q.51.arti.2.

¶ 2 Præterea, De ſimilibus idē eſt iudicium: ſed oēs actus ab eodem habitu procedentes ſunt ſimiles, ut dicitur ī 2. Eth. * Ergo ſi aliqui actus augeāt habitū, quilibet actus augebit ipſum. li.2. ethi. ca.1. & 2. tom.5.

¶ 3 Præterea, Simile augetur ſuo ſimili: ſed quilibet actus eſt ſimilis habitui à quo procedit. Ergo quilibet actus auget habitum.

SED contra, Idem non eſt contrariorum cauſa: ſed ſicut dicitur in 2. * Ethic. aliqui actus ab habitu procedentes diminuunt ipsū, vtpote cùm negligenter fiunt. Ergo nō omnis actus habitū auget. li.2. ethi. c.2.to.5.

CONCLVSIO.

Actus quilibet ſi intenſioni habitus æquetur, & ei proportionetur, augere habitum, & perfectiorem reddere poteſt; ſecus uerò, ſi ab intenſione habitus deficiat, & negligenter fiat.

RESPONDEO dicendum, quòd ſimiles actus ſimiles habitus cauſant, ut dicitur in 2. * Eth. Similitudo autem & diſſimilitudo non ſolum attenditur ſecūdū qualitatem eādem uel diuerſam, ſed etiam ſecundum eundem uel diuerſum participationis modū. Eſt enim diſſimile non ſolum nigrum albo, ſed etiam minus album magis albo: nam etiam motus fit à minus albo in magis album, tanquam ex oppoſito in oppoſitum, ut dicitur in 5. * Phyſic. Quia verò vſus habituum in uoluntate hominis conſiſtit, ut ex * ſupradictis patet, ſicut cōtingit q aliquis habens habitum non utitur illo, uel ēt agit actum contrarium: ita etiam poteſt contingere q utitur habitu ſecūdum actū non reſpondentem proportionaliter itēſioni habitus. Si igitur intēſio actus proportionaliter æquetur intenſioni habitus, uel etiam ſuperexcedat, quilibet actus uel li.2. ethi. ca.1. & 2. to.5. li.5.phyſ. tex.52.tomo 3. *q.49: ar. 3 & q.50 art.5.

auget

auget habitũ, vel diſponit ad augmentum ipſius, ut loquamur de augmento habituum ad ſimilitudinem augmenti animalis: non enim quodlibet alimentum aſſũptũ actu auget animal, ſicut nec quælibet gutta cauat lapidẽ, ſed multiplicato alimento tãdem fit augmentum. Ita etiam multiplicatis actibus creſcit habitus. Si uerò intenſio actus proportionaliter deficiat ab intenſione habitus, talis actus nõ diſponit ad augmentum habitus, ſed magis ad diminutionem ipſius. Et per hoc patet reſponſio ad obiecta.

QVÆSTIO. LIII.

De corruptione & diminutione habituum, in tres articulos diuiſa.

DEINDE conſiderãdum eſt de diminutione & corruptione habituum.

¶ Et circa hoc quęruntur tria.

¶ Primo, vtrum habitus corrumpi poſſit.

¶ Secundo, utrum poſſit diminui.

¶ Tertio, de modo corruptionis & diminutionis.

ARTICVLVS PRIMVS.

Vtrum habitus corrumpi poſſit.

284 AD PRIMVM ſic proceditur. Videtur quòd habitus corrũpi non poſſit. Habitus enim ineſt ſicut natura quædam: unde operationes ſecundum habitum ſunt delectabiles. ſed natura non corrumpitur manẽte eo cuius eſt natura; ergo neq; habitus corrumpi poteſt manente ſubiecto. 1.q.89. arti.5.cor.

¶ 2 Præterea, Omnis corruptio formæ uel eſt per corruptionem ſubiecti, uel eſt à contrario: ſicut ægritudo corrumpitur corrupto animali, uel etiam ſuperueniente ſanitate: ſed ſcientia, quæ eſt quidam habitus, non poteſt corrumpi per corruptionẽ ſubiecti: quia intellectus qui eſt ſubiectũ eius, eſt ſubſtantia quædã, & non corrumpitur, ut dicitur in 1. * de anima. Et ſimiliter etiam non poteſt corrumpi à contrario: nã ſpecies intelligibiles non ſunt adinuicem contrariæ, ut dicitur in 7. * Meta. Ergo habitus ſcientię nullo modo corrumpi poteſt. li.1.de anima, te. 65.to.2. * li.7.meta.te. 52. tom.3.

¶ 3 Præterea, Omnis corruptio eſt per aliquem motum: ſed habitus ſcientiæ qui eſt in anima, non poteſt corrumpi per motum per ſe ipſius animæ: quia anima per ſe non mouetur, mouetur autem per accidens per motũ corporis: nulla autem traſmutatio corporalis uidetur poſſe corrumpere ſpecies intelligibiles exiſtentes in intellectu, cum intellectus ſit per ſe locus ſpecierum ſine corpore. vnde ponitur quòd nec per ſenium, nec per mortem corrũpuntur habit᷒; ergo ſcientia corrumpi non põt, & per conſequens nec habitus virtutis, qui ẽt eſt in anima rationali, & ſicut Philoſophus dicit in 1. * Ethic Virtutes ſunt permanentiores diſciplinis. li.1.ethi. ca.10. in med.to.5

SED contra eſt, quod Philoſ. dicit in lib. * de longitu. & breuitate uitæ, quòd ſciẽtiæ corruptio eſt obliuio & deceptio: peccando etiam aliquis habitum uirtutis amittit, & ex contrariis actibus uirtutes generantur & corrumpũtur, ut dicitur in 2. * Ethic. * c.2.non multũ à prin.to.2 * ca. 3.in fin.& ca. 1.& 2.tomo. 5.

CONCLVSIO.

Corrũpi contingit per ſe uel per accidens quoſcũque habitus, qui uel contrarium habent, uel in ſubiectis ſunt, quæ corrumpi poſſint.

RESPONDEO dicendũ, ꝙ ſecundum ſe dicitur aliqua forma

ma corrumpi per cõtrarium ſuũ:
per accidens autẽ, per corruptio-
nem ſui ſubiecti. Si igitur fuerit
aliquis habitus, cuius ſubiectum
eſt corruptibile, & cuius cauſa ha
bet contrarium, utroq; modo cor
rumpi poterit: ſicut patet de habi
tibus corporalibus, ſcilicet ſani-
tate & ægritudine. Illi uerò habi-
tus, quorum ſubiectum eſt incor
ruptibile, non poſſunt corrumpi
per accidens. Sunt tamen habitus
quidam, qui etſi principaliter sĩt
in ſubiecto incorruptibili, ſecun-
dario tamen ſunt in ſubiecto cor
ruptibili: ſicut habitus ſcientiæ,
qui principaliter eſt quidem in in
tellectu poſſibili, ſecundario au-
tem in viribus apprehenſiuis ſen
q. 50. ar. 3 ad 3 ſitiuis, vt * ſuprà dictum eſt & iõ
ex parte intellectus poſſibilis ha-
bitus ſcientiæ, non poteſt corrum
pi per accidens, ſed ſolum ex par-
te inferiorum virium ſẽſitiuarũ.
Eſt igitur conſiderandum, ſi poſ-
ſũt hmõi habitus per ſe corrũpi.
Si igitur fuerit aliquis habitus ꝗ
habeat aliquod contrariũ uel ex
parte ſua, uel ex parte ſuæ cauſæ,
poterit per ſe corrũpi: ſi uerò non
habet contrarium, non poterit ꝑ
ſe corrumpi. Manifeſtum eſt aũt,
ꝙ ſpecies intelligibilis in intelle-
ctu poſſibili exiſtens, non hẽt ali-
quid contrarium, neq; iterum in
intellectu agente, qui eſt cauſa
eius, poteſt aliquid eſſe cõtrariũ.
vnde ſi aliquis habitus ſit in intel
lectu poſſibili immediatè ab in-
tellectu agente cauſatus, talis ha
bitus eſt incorruptibilis & per ſe
& per accidens: huiuſmodi autẽ
ſunt habitus primorum principio
rum tam ſpeculabilium ꝗ̃ practi
corum, qui nulla obliuione uel
deceptione corrumpi poſſunt, ſi-
cut Philoſophus dicit in 6. * Ethi.
li. 6. ethi. c. 5. in fi. ne. to. 5. de prudentia, ꝙ non perditur per
obliuionem. Aliquis verò habi-
tus eſt ĩ intellectu poſſibili ex ra-
tione cauſatus, ſcilicet habitus cõ
cluſionum, qui dicitur ſcientia,
cuius cauſæ dupliciter poteſt ali-
quid contrarium eſſe. Vno modo,
ex parte ipſarum propoſitionum,
ex quibus ratio procedit: etenim
enuntiationi, quæ eſt, Bonum eſt
bonum, contraria eſt ea, quæ eſt,
Bonum non eſt bonum, ſecũdum
Philoſophum 2. * Periher. Alio li. 2. c. vl. tom. 1.
modo, quantum ad ipſum proceſ
ſum rationis, prout ſyllogiſmus
ſophiſticus opponitur ſyllogiſmo
dialectico, vel demonſtratiuo Sic
igitur patet, quòd per falſam ra-
tionem poteſt corrumpi habitus
veræ opinionis, aut etiam ſciẽtię.
vnde Philoſophus dicit, ꝙ decep-
tio eſt corruptio ſcientiæ, ſicut * in arg. ad oppoſitũ.
ſuprà dictum eſt. Virtutum vero
quædam ſunt intellectuales, quæ
ſunt in ipſa ratione, ut dicitur in * li. 6. eth. ca. 1. to. 5.
6. * Ethi. de quibus eſt eadem ra-
tio, quæ eſt de ſcientia, uel opinio
ne. Quædam uerò ſunt in parte
animæ appetitiua, quæ ſunt uir-
tutes morales. & eadem ratio eſt
de uitiis oppoſitis. Habitus autẽ
appetitiuæ partis cauſantur per
hoc, quòd ratio nata eſt appetiti-
uam partem mouere, vnde per iu
dicium rationis in contrariũ mo-
uentis quocunque modo, ſcilicet
ſiue ex ignorantia, ſiue ex paſſio
ne, uel etiam ex electione corrũ
pitur habitus uirtutis uel uitij.

AD primum ergo dicẽdum,
quòd ſicut dicitur in 7. * Ethi. ha li. 7. ethi. c. 10. non longe à fi ne, to. 5.
bitus ſimilitudinem habet natu-
ræ: deficit tamen ab ipſa, & ideo
cùm natura rei nullo modo remo
ueatur ab ipſa, habitus difficile
remouetur.

AD ſecundum dicendum, ꝙ
ètſi ſpeciebus intelligibilibus nõ
ſit aliquid cõtrarium enuntiatio-
nibus, tamẽ & proceſſui rationis
poteſt aliquid eſſe contrarium,
vt * dictum eſt. in cor. ar.

AD tertium dicendum, quòd
ſcientia non remouetur per mo-
tum corporalem quantum ad ip-
ſam radicem habitus, ſed ſolum
quantum ad impedimẽtũ actus,
inquantum intellectus indiget in
ſuo actu viribus ſenſitiuis, qui-

bus impedimentum affertur per corporalem tranſmutationẽ. Sed per intelligibilem motum rationis poteſt corrumpi habitus ſciẽtiæ etiam quantum ad ipſam radicem habitus. & ſimiliter ẽt põt corrumpi habitus uirtutis:tamen qđ dicitur uirtutes eſſe permanentiores diſciplinis, intelligendum eſt non ex parte ſubiecti uel cauſæ, ſed ex parte actus:nam uirtutum uſus eſt continuus per totã uitam, non autem uſus diſciplinarum.

ARTICVLVS II.

285 *Vtrum habitus poſſit diminui.*

AD SECVNDVM ſic pceditur. Videtur quòd habitus diminui non poſſit. Habitus enim eſt quædã qualitas & forma ſimplex:ſimplex autem aut totum habeť, aut totũ amittiť.ergo habitus etſi corrumpi poſſit, diminui non poteſt.

¶2 Præterea, Omne qđ cõuenit accidenti, conuenit eidem ſecundũ ſe uel de ratione ſui ſubiecti: habitus autem ſecundum ſeipsũ non intenditur & remittitur:alioquin ſequeretur quòd aliqua ſpecies de ſuis indiuiduis prędicaretur ſecundum magis & minus: ſi igitur ſecundum participationẽ ſubiecti diminui poſſit, ſequereť quòd aliquid accidat habitui proprium, quod non ſit cõe ei & ſubiecto. cuicunq; autem formæ cõuenit aliquid ptopriũ præter ſuũ ſubiectum, illa forma eſt ſeparabilis, vt dicitur in primo * de anima; ſequitur ergo quòd habitus ſit fotma ſeparabilis:quod eſt impoſſibile.

li. 1. de anima, te. 13. tom. 2

¶3 Prætetea, Ratio & natura habitus ſicut & cuislibet accidẽtis conſiſtit in concretione ad ſubiectum. vnde & quodlibet accidens diffinitur per ſuum ſubiectum. ſi igitur habitus ſecundum ſeipſum non intenditur neq; remittitur, neq; etiam ſecũdũ concretionem ſui ad ſubiectum, diminui poterit: & ita nullo modo diminuetur.

SED contra eſt, quòd cõtraria nata ſunt fieri circa idem; augmentum autem & diminutio ſũt contraria. cùm igitur habitus poſſit augeri, uidetur ꝙ etiam poſſit diminui.

CONCLVSIO.

Sicut contingit habitus augeri, & ita diminui ex his cauſis poſſunt, ex quibus corrumpuntur.

RESPONDEO dicendum, ꝙ habitus dupliciter diminuũtur ſicut & augentur, vt ex * ſupradictis patet. Et ſicut ex eadem cauſa augentur, ex qua generantur: ita ex eadem cauſa diminuũtur, ex qua corrumpuntur. Nam diminutio habitus eſt quædam uia ad corruptionem, ſicut econuerſo generatio habitus eſt quoddam fundamentum augmenti ipſius. q. 52. ar. 1

AD primum ergo dicẽdum, ꝙ habitus ſecundum ſe conſideratus eſt forma ſimplex, & ſcđm hoc non accidit ei diminutio, ſed ſecũdum diuerſum modum participandi, qui ptouenit indeterminatione potentiæ ipſius participantis, quæ. ſ. diuerſimodè poteſt vnam fotmam participare, uel q̃ poteſt ad plura uel ad pauciora extendi.

AD ſecundum dicẽdum, quòd ratio illa procederet ſi ipſa eſſentia habitus nullo modo diminueretur. hoc autem non ponimus, ſed quòd quædam diminutio eſſentiæ habitus nõn habet ptincipium ab habitu, ſed à participãte.

AD tertium dicendum, quòd quocunque modo ſignificetur accidens, habet dependentiã ad ſubiectum ſecũdum ſuam rationem, aliter tamen & aliter. Nam accñs ſignificatum in abſtracto importat habitudinem ad ſubiectum, quæ incipit ab accidente, & terminatur ad ſubiectum. nam albedo dicitur qua aliquid eſt album;

& ideo in diffinitione accidentis abſtracti non ponitur ſubiectum quaſi prima pars diffinitionis, quæ eſt genus, ſed quaſi ſecunda, quæ eſt differentia: dicimus enim ꝙ ſimitas eſt curuitas naſi; ſed in concretis incipit habitudo à ſubiecto, & terminatur ad accidens: dicitur.n. album quod habet albedinem. propter quod in diffinitione huiuſmodi accidētis ponitur ſubiectum tanquam genus, quod eſt prima pars diffinitionis: dicimus enim ꝙ ſimum eſt naſus curuus. Sic igitur id, quod conuenit accidentibus ex parte ſubiecti, nō autem ex ipſa ratione accidentis, nō attribuitur accidēti in abſtracto, ſed in concreto; & huiuſmodi eſt intenſio & remiſſio in quibuſdā accidentibus: vnde albedo non dicitur magis & minus, ſed album. & eadem ratio eſt in habitibus & aliis qualitatibus, niſi ꝙ quidam habitus augentur vel diminuunt̄ per quandam additionem, vt ex * ſupradictis patet. q.52.ar.2

ARTICVLVS III.

Vtrum habitus corrūpatur uel diminuatur per ſolam ceſſationem ab opere.

286

2.2.q.24. ar.10.& 1 diſt.17.q. 2.artic.5. cor.

AD TERTIVM ſic ꝓceditur. Videtur, quòd habitus non corrumpatur aut diminuatur per ſolam ceſſationem ab opere. Habitus.n. permanētiores ſunt q̄ paſſibiles qualitates, vt ex * ſupradictis apparet: ſed paſſibiles qualitates non corrumpuntur, neque diminuuntur per ceſſationem ab actu: non enim albedo diminuitur, ſi viſum non immutet, neq; calor ſi nō calefaciat. Ergo neque habitus diminuuntur, neque corrumpuntur ꝑ ceſſationem ab actu. * q.49. arti.2.

¶ 2 Præterea, Corruptio & diminutio ſunt quædam mutationes: ſed nihil mutat̄ abſq; aliqua cauſa mouente: cùm igitur ceſſatio ab actu nō importet aliquam cauſam mouentem, non videtur ꝙ per ceſſationem ab actu poſſit eſſe diminutio vel corruptio habitus.

¶ 3 Præterea, Habitus ſcientiæ & virtutis ſunt in anima intellectiua, quæ eſt ſupra tempus: ea verò quæ ſunt ſupra tempus, nō corrumpuntur neque diminuuntur per temporis diuturnitatem, ergo neq; huiuſmodi habitus corrumpuntur uel diminuuntur per temporis diuturnitatem, ſi diu aliqs abſque exercitio permaneat.

SED contra eſt, quod * Philoſophus in lib. de lōgitudine & breuitate uitæ dicit, ꝙ corruptio ſciētiæ non ſolum eſt deceptio, ſed ēt obliuio. & etiam in 8. † Ethi. dicitur, ꝙ multas amicitias inappellatio diſſoluit. & eadem ratione alii habitus uirtutum per ceſſationem ab actu diminuuntur, vel tolluntur. cap.2. nō multum à pri.10.a † lib 8. ethic.ca 5. nō lōgè à prin. to.5

CONCLVSIO.

Sicut ex actibus generatur & augetur habitus, ita ceſſare ab actu diminuit & tollit nōnunquam habitum.

RESPONDEO dicendum, ꝙ ſicut dicitur in 8. * Phyſ. aliqd poteſt eſſe mouens dupliciter. Vno modo per ſe, ꝙ.ſ. mouet ſecūdum rationem propriæ formæ, ſicut ignis calefacit. Alio modo per accidens, ſicut id, quod remouet prohibens, & hoc modo ceſſatio ab actu cauſat corruptionem, uel diminutionem habituum, inquantum.ſ. remouetur actus, qui prohibebat cauſas corrumpētes, vel diminuentes habitum: dictū eſt * enim, ꝙ habitus per ſe corrūpuntur uel diminuuntur ex contrario agente. vnde quorumcunque habituum contraria ſubcreſcunt per temporis tractum, quæ oportet ſubtrahi per actum ab habitu procedentem, hmōi habitus diminuuntur, uel etiam tollūtur li.8.phyſ. te.27. to mo.2. art.ꝓced.

totaliter per diuturnam ceſſationē ab actu, vt patet etiam in ſciētia & in virtute. Manifeſtum eſt enim, ꝙ habitus virtutis moralis facit hominem promptum ad eligendum medium in operationibus & paſſionibus. cùm autē aliquis nō vtitur habitu uirtutis ad moderandas paſſiones, vel operationes proprias, neceſſe eſt quòd proueniant multæ paſſiones & operationes præter modum virtutis ex inclinatione appetitus ſenſitiui & aliorū, quæ exterius mouent; vnde corrūpitur virtus vel diminuitur per ceſſationem ab actu. Similiter etiam eſt ex parte habituum intellectualium, ſecūdum quos eſt homo promptus ad rectè iudicandum de imaginatis. cùm igitur homo ceſſat ab vſu intellectualis habitus, inſurgūt imaginationes extraneæ & quandoque ad contrarium ducentes, ita ꝙ niſi per frequentem uſum intellectualis habitus quodammodo ſuccidantur vel comprimātur, redditur homo minus aptus ad rectè iudicandum, & quandoque totaliter diſponitur ad contrarium: & ſic per ceſſationem ab actu diminuitur, vel etiam corrumpitur intellectualis habitus.

AD primum ergo dicendū, ꝙ ita etiam calor per ceſſationem à calefaciendo corrumperetur, ſi per hoc increſceret frigidū quod eſt calidi corruptiuum.

AD ſecundum dicendum, ꝙ ceſſatio ab actu eſt mouens ad corruptionem vel diminutionē, ſicut remouens prohibens, vt * dictum eſt. (I cor. ar.)

AD tertium dicendum, ꝙ pars intellectiua animæ ſecundū ſe eſt ſuprà tempus: ſed pars ſenſitiua ſubiacet tempori, & ideo ꝑ temporis curſum tranſmutatur quantum ad paſſiones appetitiuę partis: & etiam quantum ad vires apprehenſiuas. vnde Philoſo. dicit in 4. Phyſico. * ꝙ tempus eſt cauſa obliuionis. (li. 4. Phy. te. 117. & 128. to 2.)

QVÆSTIO LIIII.

De diſtinctione habituum in quatuor articulos diuiſa.

DEINDE conſiderādum eſt de diſtinctione habituum:

¶ Et circa hoc quęruntur quatuor.

¶ Primo, vtrum multi habitus poſſint eſſe in una potentia.

¶ Secundo, utrum habitus diſtinguantur ſecundum obiecta.

¶ Tertio, vtrū habitus diſtinguatur ſecundum bonum & malum.

¶ Quarto utrum vnus habitus ex multis habitibus conſtituatur.

ARTICVLVS PRIMVS.

Vtrum multi habitus poſſint eſſe in una potentia.

287

AD PRIMVM ſic proceditur. Videtur quòd non poſſint eſſe multi habitus in vna potentia. Eorum enim quæ ſecundùm idem diſtinguuntur, multiplicato uno multiplicatur & aliud: ſed ſecundum idem potentiæ & habitus diſtinguuntur, ſcilicet ſecundū act' & obiecta: ſimiliter ergo multiplicantur. non ergo pñt eſſe multi habitus in una potentia. (2. 2. q. 47. ar. 5. cor. & 3. diſt. 33. q. 1. arti. 1. qō. 1. cor. & di. 35. q. 2. arti. 3 qō. 2. ad 3. Et veri. q. 15. arti. 2. ad 11. Et uir. q. 1. ar. 12 ad 4.)

¶ 2 Præterea, Potentia eſt virtus quædam ſimplex: ſed in uno ſubiecto ſimplici non poteſt eſſe diuerſitas accidentium: quia ſubiectum eſt cauſa accidentis; ab vno autem ſimplici nōn videtur procedere niſi unum. Ergo in vna potentia non poſſunt eſſe multi habitus.

¶ 3 Præterea, Sicut corpus formatur per figurā, ita potentia formatur per habitū: ſed unū corpus non pōt ſimul formari diuerſis figuris: ergo neq; una potentia pōt ſimul formari diuerſis habitibus.

Non

Non ergo plures habitus poſſunt ſimul eſſe in una potentia.

SED contra eſt, quod intellectus eſt una potentia, in qua tamen ſunt diuerſarum ſcientiarū habitus

CONCLVSIO.

Sicut unius potētiæ plures actus eſſe poſſunt: ita in una eadēq́; potentia plures habitus eſſe valent.

q.49.ar.4 RESPONDEO dicendum, ꝙ ſicut ſuprà dictum eſt,* habitꝰ ſunt diſpoſitiones quædam alicuius in potentia exiſtentis ad aliquid ſiue ad naturam, ſiue ad operationē, uel finē naturæ. Et de illis quidem habitibꝰ, qui ſunt diſpoſitiones ad naturam, manifeſtū eſt ꝙ pñt plures eſſe in uno ſubiecto, eo ꝙ unius ſubiecti poſſunt diuerſimodè partes accipi: ſecundum quarum diſpoſitionem habitur dūr: ſicut ſi accipiantur humani corporis partes humores, prout diſponuntur ſecundum naturam humanam, eſt habitus uel diſpoſitio ſanitatis. Si verò accipiant partes ſimiles, vt nerui, & oſſa, & carnes, earum diſpoſitio in ordine ad naturā eſt fortitudo, aut macies. Si uerò accipiantᷓ membra, ut manus & pes, & huiuſmodi, earum diſpoſitio naturæ conueniens eſt pulchritudo, & ſic ſunt plures habitus vel diſpoſitiones in eodem. Si uerò loquamur de habitibus, q ſunt diſpoſitiones ad opera q proprie pertinent ad potentias, ſic ēt contingit vnius potentiæ eſſe habitus plures, cuius ratio eſt, quia ſubiectum habitus eſt potētia paſſiua, ut ſuprà dictum eſt. * potentia. n. actiua tm̄ non eſt alicuius habitus ſubiectum, vt ex ſupradictis patet: * potentia autem paſſiua comparatur ad actum determinatū vnius ſpeciei, ſicut materia ad formam, eo quod ſicut materia determinatur ad vnam formam per unum agens, ita etiam potentia paſſiua à ratione unius obiecti actiui determinatur ad unum actum ſecūdum ſpeciem: vnde ſicut plura obiecta pñt mouere vnam potentiam paſſiuā, ita vna potentia paſſiua pōt eſſe ſubiectum diuerſorum actuum vel perfectionum ſecundum ſpeciē: habitus aūt ſunt quædam qualitates aut formæ inhærentes potētię, quibus inclinatur potentia ad determinationem actus ſecundū ſpeciem: vnde ad vnam potētiam poſſunt plures habitus pertinere, ſicut & plures actus ſpecie differentes.

q.51.ar.2 q.51.ar.2

AD primum ergo dicendum, ꝙ ſicut in rebus naturalibus diuerſitas ſpecierum eſt ſecundum formam, diuerſitas aūt generum eſt ſecundū materiam: vt dicitur in 5. Meta.* ea. n. ſunt diuerſa gñe quorum eſt materia diuerſa. Ita ēt diuerſitas obiectorum ſecundum genus facit diſtinctionē potentiarum. unde Philoſophus dicit in 6. Eth. † quòd ad ea q̄ ſunt genere altera, ſunt ēt animæ particulæ aliæ: diuerſitas verò obiectorum ſecundum ſpeciem facit diuerſitatem actuum ſecundū ſpeciem, & per conſequens habituū. Quæcunq; aūt ſunt diuerſa genere, ſunt ēt ſpecie diuerſa: ſed non conuertitur, & ideo diuerſarum potentiarum ſunt diuerſi actus ſpecie & diuerſi habitus: nō autē oportet quòd diuerſi habitus ſint diuerſarum potentiarum, ſed poſſunt eſſe plures vnius: & ſicut ſūt genera generum & ſpecies ſpecierum, ita ēt contingit eſſe diuerſas ſpecies habituum & potentiarū.

li.5. Met. tex.16.& 33 to.3. † lib. 6. eth ca.1. poſt me-diū to. 5.

AD ſecundum dicendum, ꝙ potentia etſi ſit quidē ſimplex ſecundum eſſentiam, eſt tñ multiplex virtute, ſecundum quod ad multos actus ſpecie differentes ſe extendit: & ideo nihil prohibet in una potentia eſſe multos habitus ſpecie differentes.

AD tertium dicendum, quòd corpus formatur per figurā ſicut per propriam terminationem, ha-

bitus autem non eſt terminatio potẽtiæ, ſed ẽ diſpoſitio ad actũ, ſicut ad vltimũ terminũ: & ideo nõ poſſent eſſe vnius potentiæ ſimul plures actus, niſi forte ſecundum quod vnus comprehenditur ſub alio, ſicut nec vnius corporis plures figuræ, niſi ſecundum qđ vna eſt in alia: ſicut trigonum in tetragono. non. n. poteſt intellectus ſimul multa actu intelligere: põt tñ ſimul habitu multa ſcire.

ARTICVLVS II.

288 *Vtrum habitus diſtinguantur ſecundum obiecta*

Inf. art. 3. cor. & q. 60. art 1. cor. & q. 63. art 4. co. & 5. eth. lec. 1 fin. Et 2. de anima lec. 16. fi.

AD SECVNDVM ſic proceditur. Videtur, ꝙ habitus non diſtinguãtur ſecundum obiecta. Contraria. n. ſunt ſpecie differentia, ſed idem habitus ſcientiæ eſt contrariorũ, ſicut medicina ſani & ægri: non ergo ſecundũ obiecta ſpecie differentia habitus diſtinguuntur.

¶ 2 Præterea, Diuerſæ ſcientiæ ſũt diuerſi habitus: ſed idẽ ſcibile ꝑtinet ad diuerſas ſcĩas, ſicut terram eſſe rotundam demonſtrat naturalis & aſtrologus, vt dicitẽ in 2. Phyſ. * Ergo habitus non diſtinguuntur ſecundum obiecta.

* li. 2. ph. tex. 17. to mo. 2.

¶ 3 Præterea, Eiuſdẽ actus eſt idem obiectum: ſed idẽ actus põt pertinere ad diuerſos habitus virtutum, ſi ad diuerſos fines referatur: ſicut dare pecuniã alicui, ſi ſit propter Deũ, pertinet ad charitatem: ſi verò ſit propter debitũ ſoluendum, pertinet ad iuſtitiam. ergo etiam idem obiectum põt ad diuerſos habitus pertinere. nõ ergo eſt diuerſitas habituum ſecundum diuerſitatem obiectorũ.

SED contra, Actus differunt ſpecie ſecundum diuerſitatẽ obiectorum, vt ſupra dictum eſt: * ſed habitus ſunt diſpoſitiones quædam ad actus: ergo etiam habitus diſtinguuntur ſecundum diuerſa obiecta.

q. 1. ar. 3. & q. 18.

CONCLVSIO.

Secundum tria habitus ſpecie diſtinguuntur, ſecundum principia actiua talium diſpoſitionum, ſecundum naturam, ſecundum obiecta ſpecie differentia.

RESPONDEO dicendũ, ꝙ habitus & eſt forma quædam, & eſt habitus: poteſt ergo diſtinctio habituum ſecundum ſpeciem attendi, aut ſecundum cõem modũ quo formæ ſpecie diſtinguuntur, aut ſecũdum proprium modum diſtinctionis habituũ. Diſtinguuntur ſiquidem formæ adinuicẽ ſecũdum diuerſa principia actiua, eo ꝙ omne agens facit ſimile ſecundum ſpeciem, habitus autem importat ordinem ad aliquid: oĩa autem, quæ dicuntur ſecundum ordinem ad aliquid, diſtinguũtur ſecundum diſtinctionem eorum, ad quæ dicuntur. Eſt autem habitus diſpoſitio quædam ad duo ordinata, ſ. ad naturam & operationem conſequẽtem naturam. Sic igitur ſecundum tria habitus ſpẽ diſtinguuntur. Vno quidem modo ſcđm principia actiua talium diſpoſitionũ: alio vero mõ, ſcđm naturã. tertio uero modo, ſecũdũ obiecta ſpecie differentia, vt per ſequentia explicabitur.

AD primum ergo dicẽdum, ꝙ in diſtinctione potẽtiarũ vel ẽt habituũ nõ eſt cõſiderãdũ ipſũ obiectũ materialiter, ſed ratio obiecti differẽs ſpecie vel ẽt gñe: quãuis aũt contraria ſpecie differant diuerſitate rerũ, tñ eadem ratio eſt cognoſcendi vtrunque: quia vnũ per aliud cognoſcitur. & ideo inquantum conueniunt in vna ratione cognoſcibilis pertinent ad vnum habitum cognoſcitiuum.

AD ſecundum dicendum, ꝙ terram eſſe rotundam per aliud medium demonſtrat naturalis, & per aliud aſtrologus. Aſtrologus enim

enim hoc demonſtrat per media
mathematica: ſicut per figutas e-
clipſium, vel per aliud huiuſmo-
di.naturalis verò hoc demonſtrat
per medium naturale:ſicut ꝑ mo
tum grauium ad medium, uel ꝑ
aliud huiuſmodi. Tota autem vir
tus demonſtrationis,quę eſt ſyllo
giſmus faciens ſcire,vt dicitur in
li.1. Poſt. 1.Poſter. * dependet ex medio:&
te.5.to.1. ideo diuerſa media ſunt ſicut di-
uerſa principia actina,ſecundum
quæ habitus ſcientiarum diuerſi-
ficantur.

AD tertium dicendum, quòd
ſicut Philoſophus dicit in 2.Phyſ.
* lib. 2. * & in 7.Ethi. † ita ſe habet finis
Phyſ.tex. in opetabilibus:ſicut principium
89. to.2. in demõſtratiuis, & iõ diuerſitas
†li.7 eth: finiũ diuerſificat uirtutes, ſicut&
c.8.à me- dinerſitas actiuorũ principiotũ.
dio, to.5. ſunt ẽt ipſi fines obiecta actuũ in
q.19. ar.1 teriorum: q maximè pertinẽt ad
& 2. virtutes,vt ex ſupradictis patet.*

ARTICVLVS III.

289 *Vtrum habirus diſtinguantur ſecundum bonum & malum.*

AD TERTIVM ſic
proceditur. Videtur, ꝙ
habitus non diſtinguãtur
ſecundum bonum & malum.Bo-
num enim & malum ſunt cõtra-
ria.ſed idem habitus eſt cõtrario-
ar.2.ad 1, rum:vt ſupra habitum eſt.† Ergo
habitus non diſtinguuntur ſecun
dum bonum & malum.

¶ 2 Præterea,Bonum conuerti-
tur cum ente,& ſic cùm ſit cõmu
ne omnibus, non poteſt ſumi vt
differentia alicuius ſpeciei: vt pa-
lib.4.non tet per Philoſophum in 4. Top. *
multũ re ſimiliter ẽt malum cùm ſit ptiua
motè à tio,& non ens, non põt eſſe alicu
princip. ius entis differentia. Non ergo ſe
cundum bonum & malũ poſſunt
habitus ſpecie diſtingui.

¶ 3 Præterea,Circa idem obie-
ctum contingit eſſe diuerſos ha-
bitus malos, ſicut circa concupi-
ſcentias intemperãtiam & inſen-
ſibilitatem:& ſimiliter etiam plu
res habitus bonos, ſ.virtutem hu
manam,& uirtutem heroicam,ſi
ue diuinam:vt patet per Philoſo-
phum in 7.Ethi.* Nõ ergo diſtin- li.7. ethi.
guuntur habitus ſecundum bo- c.1. circa
num & malum. prin, to.5

SED contra eſt, quod habitus
bonus contrariatur habitui ma-
lo,ſicut virtus vitio, ſed contra-
ria ſunt diuerſa ſecundum ſpe-
ciem. Ergo habitus differunt ſpe-
cie ſecundum differentiam bo-
ni & mali.

CONCLVSIO.

*Diſtinguuntur habitus prr bo-
num & malum prout diſpo-
nunt hominem in ordine ad
naturam, uel ad actum con-
uenientem, uel diſſonantem
naturæ, ſeu etiam in ordine
ad actum conuenientem natu
ræ ſuperiori, uel naturæ infe-
riori.*

RESPONDEO dicendũ,ꝙ
ſicut dictum eſt, * habitus ſpecie ar. pced.
diſtinguuntur non ſolum ſecun-
dum obiecta,& principia actiua,
ſed etiam in ordine ad naturam:
quod quidem contingit. dupliei-
ter Vno modo ſecundum conue-
nientiam ad naturam, vel etiam
ſecundum diſconuenientiam ab
ipſa,& hoc modo diſtinguunt̃ ſpe
cie habitus bonus & malus: nam
habitus bonus dicitur qui diſpo-
nit ad actum conuenientem na-
turæ agentis:habitus autem ma-
lus dicit̃,qui diſponit ad actũ nõ
conuenientem naturę:ſicut actus
virtutum naturæ humanæ cõue-
niunt eo quod ſunt ſecundum ra
tionem:actus verò vitiorũ cũ ſint
contra rationẽ,à natura humana
diſcordant:& ſic manifeſtum eſt,
quod ſecundum differentiam bo-
ni & mali habitus ſpecie diſtin-
guunt̃.Alio modo ſecundum na-
turã habitus diſtinguunt̃ ex eo,
quòd habitus vnus diſponit ad
actũ conuenientẽ naturæ inferio

ri, alius autem habitus diſponit ad actum conuenientem naturæ ſuperiori: & ſic uirtus humana, q̃ diſponit ad actum conuenientẽ naturæ humanæ, diſtinguitur à diuina virtute, vel heroica, quæ diſponit ad actum conuenientẽ cuidam ſuperiori naturæ.

AD primum ergo dicẽdum, ꝙ contrariorum poteſt eſſe unus habitus ſecundum ꝙ contraria conueniunt in una ratione: nunquã tamen contingit, quòd habitus cõtrarij ſint vnius ſpeciei; cõtrarietas.n.habituum eſt ſecũdũ cõtrarias rationes: & ita ſecundum bonum & malũ habitus diſtinguuntur, ſ. inquãtum vnus habitus eſt bonus & alius malus: non autem ex hoc quod vnꝰ eſt boni, & alius mali.

AD ſecundum dicendum, ꝙ bonum cõe omni enti non eſt differentia conſtituens ſpeciem alicuius habitus: ſed quoddam bonum determinatum, quod eſt ſecundum conueniẽtiam ad determinatam naturam, ſ. humanã: ſimiliter ẽt malum, quod eſt differentia conſtitutiua habitus, non eſt priuatio pura: ſed eſt aliquid determinatum repugnans determinatæ naturæ.

AD tertium dicendum: quòd plures habitus boni circa idẽ ſpecie diſtinguuntur ſecundum conuenientiam ad diuerſas naturas: vt dictum eſt. * plures uero habitus mali diſtinguunt̃ circa idem agendũ ſecũdũ diuerſas repugnãtias ad id qđ eſt ſecundũ naturã: ſicut vni uirtuti cõtrariant̃ diuerſa vitia circa eandem materiam. in cor.ar.

ARTICVLVS IIII.

Vtrum unus habitus ex multis habitibus conſtituatur.

200 Sup.q 23 ar.2.ad 1.

AD QVARTVM ſic proceditur. Videtur, quòd vnus habitus ex pluribus habitibus cõſtituatur: illud.n.cuius gñatio non ſimul perficit̃: ſed ſucceſſiuè uidet̃ cõſtitui ex pluribus partibꝰ. ſed gñatio habitus nõ eſt ſimul, ſed ſucceſſiue ex pluribus actibus: vt ſupra habitum ẽ. * ergo unus habitus conſtituitur ex pluribus habitibus. q.51.ar.2

¶ 2 Præterea, Ex partibus conſtituitur totum: ſed vni habitui aſſignantur multæ partes, ſicut Tullius * ponit multas partes fortitudinis & temperantiæ. & aliarum uirtutum. ergo vnus habitus conſtituitur ex pluribus. li.2. de inuentione in fol. 4. añ finem lib.

¶ 3 Præterea, De vna ſola cõcluſione põt ſcientia haberi actu & habitu: ſed multæ concluſiones pertinent ad vnam ſcientiam totam: ſicut ad geometriã vel arithmeticam. Ergo unus habitus conſtituitur ex multis.

SED contra, Habitus, cùm ſit qualitas quædam eſt forma ſimplex: ſed nullum ſimplex conſtituitur ex pluribus: ergo unus habitus non conſtituitur ex pluribꝰ habitibus.

CONCLVSIO.

Habitus eſt qualitas una ſimplex, non ex pluribus habitibus conſtituta: licet enim ad multa ſe extendat: id non fit niſi in ordine ad unũ, à quo habet unitatem.

RESPONDEO dicendũ, ꝙ habitus ad operationem ordinatus, de quo nunc principaliter intendimus, eſt perfectio quædam potentiæ: omnis autem perfectio proportionatur ſuo perfectibili. Vñ ſicut potẽtia cum ſit una, ad multa ſe extendit ſcđm ꝙ conueniunt in vno aliquo, id eſt in generali quadam ratione obiecti, ita etiam habitus ad multa ſe extendit ſecundum quod hñt ordinem ad aliquod unum; puta ad vnã ſpecialẽ rationẽ obiecti, uel vnã naturã, uel unum principiũ, vt ex ſupra dictis patet. * Si igit̃ conſideremus habitum ſecũdum q.52.ar.1. & 2.

ca,

ea, ad quę ſe extendit, ſic inuenimus in eo quandam multiplicitatem: ſed quia illa multiplicitas eſt ordinata ad aliquid vnum, ad quod principaliter reſpicit habitus, inde eſt quòd habitus eſt qualitas ſimplex non conſtituta ex pluribus habitibus, etiam ſi ad multa ſe extendat: nō enim vnus habitus ſe extendit ad multa, niſi in ordine ad vnum ex quo habet vnitatem.

AD primum ergo dicendum, quòd ſucceſſio in generatione habitus non contingit ex hoc, quòd pars eius generetur poſt partem, ſed ex eo quod ſubiectum non ſtatim conſequitur diſpoſitionē firmam, & difficile mobilem: & ex eo quòd primo imperfecte incipit eſſe in ſubiecto, & paulatim perficitur. ſicut etiam eſt de alijs qualitatibus.

AD ſecundum dicendum, ꝙ partes quæ ſingulis uirtutib⁹ cardinalibus aſſignantur, non ſunt partes integrales ex quibus conſtituatur totum, ſed partes ſubiectiuæ ſiue potentiales, vt infra patebit.* q. 57. art. 6. & 2. 2. q. 48.

AD tertium dicendum, quòd ille, qui in aliqua ſcientia acquirit per demonſtrationem ſcientiā concluſionis vnius, habet quidē habitum, ſed imperfecte; cùm verò acquirit per aliquam demonſtrationem ſcientiam concluſionis alterius, non aggeneratur in eo alius habitus, ſed habitus qui prius inerat fit perfectior, vtpote ad plura ſe extendens, eo quòd concluſiones & demonſtrationes vnius ſcientiæ ordinatæ ſunt, & vna deriuatur ex alia.

QVÆSTIO LV.

De virtutibus, quantum ad earum eſſentias, in quatuor articulos diuiſa.

CONSEQVENTER conſiderandum eſt de habitibus in ſpeciali. Et quia habitus, vt dictū eſt * diſtinguuntur per bonum & malum, primo dicendum eſt de habitibus bonis, qui ſunt virtutes: & alia eis adiuncta, ſcilicet dona, beatitudines & fructus. Secundo, de habitibus malis, ſcilicet de vitijs & peccatis. q. p̄c ar. 3

¶ Circa uirtutes autem quinque cōſideranda ſunt. Primo, de eſſentia uirtutis. Secundo, de ſubiecto eius. Tertio, de diuiſione uirtutum. Quarto de cauſa virtutis. Quinto, de quibuſdā propietatibus virtutis.

¶ Circa primum quęruntur quatuor.

¶ Primo, vtrum virtus humana ſit habitus.

¶ Secundo, vtrum ſit habitus operatiuus.

¶ Tertio, vtrum ſit habitus bonus.

¶ Quarto, de diffinitione virtutis.

ARTICVLVS I.

Vtrum virtus humana ſit habitus. 291

AD PRIMVM ſic proceditur. Videtur ꝙ virtus humana non ſit habitus. Virtus enim eſt ultimum potentiæ: vt dicitur in primo de cælo:* ſed vltimum uniuſcuiuſque reducitur ad genus illud, cuius eſt vltimum, ſicut punctum ad genus lineæ, ergo virtus non reducitur ad genus habitus.. Inf. q. 56. ar. 3. cor. Et 2. diſt. 27. art. 1. Et 3 diſt. 23. qō. 1. ar. 3. q. 1. & 3 & veri. q. 1. ar. 1. * l. 1. tex. 116.

¶ 2 Præterea, Auguſt. dicit in 2. de lib. arbit. * quòd virtus eſt bonus vſus lib. arbitrij; ſed vſus liberi arbitrij eſt actus. ergo virtus non eſt habitus, ſed actus. * l 2. d lib. arb. c 19. to. 1 & 1. retra c. 9.

¶ 3 Pręterea, Habitibus non meremur, ſed actibus: alioquin homo mereretur cōtinue, etiam dormiendo: ſed virtutibus meremur: ergo uirtutes non ſunt habitus, ſed actus.

¶ 4 Præ-

l. de mori. Eccle. c. 15. to. 1 & 22. c. l. 15. de ciuit. Dei, tomo 5. † l. 83 q. q. 30. pau o à prin. tomo 4.

¶ 4 Præterea, Auguſt. * dicit in lib. de moribus eccleſiæ, quòd virtus eſt ordo amoris: & in lib. 83. quæſt. dicit, † quòd ordinatio, quæ uirtus uocatur, eſt fruendis frui, & utendis vti: ordo autem ſeu ordinatio nominat uel actũ, vel relationem: ergo uirtus non eſt habitus, ſed actus vel relatio.

¶ 5 Præterea, Sicut inueniuntur virtutes humanæ, ita & uirtutes naturales: ſed virtutes naturales non ſunt habitus: ſed potentiæ quædam. Ergo etiam neque virtutes humanæ.

In prædi. qual: nõ procul à prin. to. 1

SED contra eſt, quod Philoſophus in lib. Prædicamentorum * ſcienriam & uirtutem ponit eſſe habitus.

CONCLVSIO.

Cùm virtus ſit perfectio potentia in ordine ad actum, neceſſario virtus eſt habitus.

RESPONDEO dicendum, quòd uirtus nominat quandam potentiæ perfectionem: vniuſcuiuſque enim perfectio præcipue conſideratur in ordine ad ſuum finem: finis autem potẽtiæ actus eſt: vnde potentia dicitur eſſe perfecta ſecundum quod determinatur ad ſuum actum. Sunt autem quædam potentiæ, quæ ſecũdum ſeipſas ſunt determinatę ad ſuos actus, ſicut potentiæ naturales actiuæ: & ideo huiuſmodi potentiæ naturales ſecundũ ſeipſas dicuntur uirtutes, potentiæ autem rationales, quæ ſunt propriæ hominis, non ſunt determinatæ ad unum, ſed ſe habent indeterminatè ad multa: determinantur autem ad actus per habitus, ſicut ex ſupradictis patet, * & ideo uirtutes humanæ habitus ſunt.

q.49.ar.3

AD primum ergo dicendũ, ꝙ quandoque virtus dicitur id ad quod eſt uirtus, ſcilicet vel obiectum uirtutis, vel actus eius. ſicut fides dicitur quandoque id quòd creditur, quandoque verò ipſum credere, quandoque autem ipſe habitus, quo creditur: vnde quando dicitur, quòd virtus eſt ultimum potentiæ, ſumitur virtus pro obiecto virtutis. id enim, in quod vltimo potẽtia poteſt, eſt id, ad quod dicitur virtus rei: ſicut ſi aliquis poteſt ferre cẽtum libras & nõ plus, virtus eius conſideratur ſedundum centum libras, non autem ſecundum 60. obiectio autem procedebat, ac ſi eſſentialiter virtus eſſet vltimũ potentiæ.

AD ſecundum dicendum, ꝙ bonus vſus liberi arbitrij dicitur eſſe virtus ſecundum eandem rationem: quia ſcilicet eſt id, ad qđ ordinatur virtus, ſicut ad propriũ actum: nihil eſt enim aliud actus virtutis, quàm bonus vſus liberi arbitrij.

AD tertium dicendum, quòd aliquo dicimur mereri dupliciter Vno modo ſicut ipſo merito, eo modo quo dicimur currere curſu: & hoc modo meremur actibus. Alio modo dicimur mereri aliquo ſicut principio merendi, ſicut dicimur currere potentia motiua: & ſic dicimur mereri virtutibus & habitibus.

AD quartum dicẽdum, quòd virtus dicitur ordo vel ordinatio amoris, ſicut id, ad quod eſt virtus: per virtutem enim ordinatur amor in nobis.

AD quintum dicẽdum, quòd potentiæ naturales ſunt de ſe determinatæ ad unum, non autem potentiæ rationales: & ideo non eſt ſimile, vt dictum eſt. * in cor. ar.

292

ARTICVLVS II.

Inf. q. 16. ar. 1. cor. & qõ. 71. ar. 1. ad 2 & 2. 2. q. 58. art. 1. co. & 3. d. 26. q. 2. ar. 1. cor.

Vtrum virtus humana ſit habitus operatiuus.

AD SECVNDVM ſic ꝓceditur. Videtur quòd non ſit de ratione virtutis humanæ, quòd ſit habitus operatiuus: dicit enim Tullius in 4. de Tuſculan. * quæſtionibus, quòd ſicut eſt ſanitas & pul-

*l. 4. inf. 6. fol. à pri. lib.

pulchritudo corporis, ita eſt virtus animæ: ſed ſanitas & pulchritudo non ſunt habitus operatiui. ergo neque etiam virtus.

¶ 2 Præterea, In rebus naturalibus inuenitur virtus non ſolum ad agere, ſed etiam ad eſſe: vt patet per Philoſophum in primo de cælo, quòd quædam habẽt virtutem, vt ſint ſemper; quædam verò non ad hoc, quòd ſint ſemper, ſed aliquo tempore determinato. ſed ſicut ſe habet uirtus naturalis in rebus naturalibus, ita ſe habet virtus humana in rationalibus. ergo etiam virtus humana non ſolum eſt ad agere, ſed etiam ad eſſe.

l. 7. Phy. tex. 17. tomo 2. ¶ 3 Præterea, Philoſophus dicit in 7. Phy * ꝙ uirtus eſt diſpoſitio perfecti ad optimum: optimũ autem ad quod hominem oportet diſponi per uirtutem, eſt ipſe Deus, vt probat Augu. in lib. 2. de moribus Eccleſiæ: * ad quem diſponitur anima per aſſimilationẽ ad ipſum. (l. 2. ex c. 3 & 6. & 14 habet tomo 1.) ergo uidetur quòd virtus dicatur qualitas quædam animæ in ordine ad Deum tanquam aſſimilatiua ad ipſum, non autẽ in ordine ad operationem, nõ igitur eſt habitus operatiuus.

l. 2. eth. c. 6. tom. 5. SED cõtra eſt, quòd Philoſophus dicit in 2. Ethic, * quòd uirtus uniuſcuiuſque rei eſt, quæ opus eius bonum reddit.

CONCLVSIO.

Virtus humana, cùm ſit perfectio potẽtię in ordine ad opus, oportet ipſam eſſe habitum operatiuum.

RESPONDEO dicẽdum, ꝙ uirtus ex ipſa ratione nominis importat quãdam perfectionem potentiæ, vt ſuprà dictum eſt: * (Ar. præc.) vnde cum duplex ſit potentia, ſcilicet potentia ad eſſe, & potentia ad agere, vtriuſque potentiæ perfectio virtus vocatur: ſed potentia ad eſſe ſe tenet ex parte materiæ, quæ eſt ens in potentia: potẽtia autem ad agere ſe tenet ex parte formæ, quæ eſt principium agendi, eo ꝙ unumquodque agit inquantũ eſt actu in cõſtitutione autẽ hominis corpus ſe tenet ſicut materia, anima verò ſicut forma: & quantũ quidem ad corpus homo communicat cum alijs animalibus, & ſimiliter quantũ ad vires, quæ ſunt animæ & corpori communes: ſolæ autẽ illæ uires, quæ ſunt propriæ animæ, ſcilicet rationales ſunt hominis tm̃, & iõ virtus humana, de qua loquimur non poteſt pertinere ad corpus: ſed tãtum ad id, quod eſt propriũ animæ, vnde virtus humana non importat ordinem ad eſſe, ſed magis ad agere: & ideo de ratione virtutis humanæ eſt, quod ſit habitus operatiuus.

AD primum ergo dicendum, quòd modus actionis ſequitur diſpoſitionem agentis. vnuſquodque enim quale eſt, talia operatur: & ideo cùm virtus ſit principium aliqualis operationis, oportet quòd in operante præexiſtat ſecundum virtutem aliquã conformis diſpoſitio: facit autem virtus operationem ordinatam, & ideo ipſa uirtus eſt quædam diſpoſitio ordinata in anima ſcd'm ſcilicet qđ propriæ potẽtiæ animæ ordinãtur aliqualiter adinuicẽ, & ad id quod eſt extra, & ideo virtus inquantum eſt conueniẽs diſpoſitio animæ, aſſimilatur ſanitati & pulchritudini, quæ ſunt debitæ diſpoſitiones corporis: ſed per hoc non excludit quin virtus etiã ſit operationis principium.

AD ſecundũ dicendum, quòd virtus, quæ eſt ad eſſe, nõ eſt propria hominis, ſed ſolum uirtus quæ eſt ad opera rationis, quæ ſunt propria hominis.

AD tertium dicendum, quòd cùm Dei ſubſtantia ſit eius actio, ſumma aſſimilatio hominis ad Deum eſt ſecũdum aliquam operationẽ. vnde, ſicut ſuprà * dictũ eſt, felicitas ſiue beatitudo ꝑ quã homo Deo maximè cõformatur, q. 3 ar. 2.

quæ

quæ eſt finis humanæ vitę, in operatione conſiſtit.

ARTICVLVS III.

Vtrum virtus humana ſit habitus bonus.

293 2.2.q 58. ar.3. cor. Et 1.diſt. 26.q.2.a. 1. cor.

AD TERTIVM ſic proceditur. Videtur quòd nō ſit de ratione virtutis, ꝙ ſit habitus bonus. Peccatum enim in malo ſemper ſumitur. ſed etiam peccati eſt aliqua virtus: ſecundum illud 1. ad Corinth. 15. Virtus peccati lex. ergo virtus non ſemper eſt habitus bonus.

¶ 2 Præterea, Virtus potentię reſpondet, ſed potentia non ſolū ſe habet ad bonum, ſed etiam ad malum: ſecundum illud Iſa. 5. Væ, qui potentes eſtis ad bibendū vinum, & viri fortes ad miſcendam ebrietatem. ergo etiam virtus ſe habet & ad bonum & ad malum.

¶ 3 Præterea, Secundum Apoſtolum 2. ad Corinth. 12 Virtus in infirmitate perficitur, ſed infirmitas eſt quoddam malum. ergo virtus non ſolum ſe habet ad bonum. ſed etiam ad malum.

SED contra eſt, quòd Augu. dicit in lib. * De moribus Eccleſiæ, Nemo autē dubitabit quòd virtus animam facit optimam. & Philoſophus dicit in 2. Ethic. † ꝙ virtus eſt quæ bonum facit habētem, & opus eius bonum reddit. (l. de moribus Eccl. c.6. in pr. tomo 1. † l.2. eth. c.6. to. 5.)

CONCLVSIO.

Virtus humana, quæ eſt habitus operatiuus, cùm diſponat hominē in ordine ad vltimū in quod poteſt, neceſſario bonus eſt habitus, & boni operatiuus.

RESPONDEO dicēdum, ꝙ ſicut ſuprà dictum eſt, * virtus importat perfectionem potentię, vnde virtus cuiuſlibet rei determinatur ad vltimum, in quod res poteſt, vt dicitur in primo de cælo. * Vltimum autem, in quod vnaquæque potentia poteſt, oportet quòd ſit bonum: nam omne malum defectum quendam importat. vnde Dio. dicit in 4. De diuin. * no. quòd omne malum eſt infirmum, & propter hoc oportet quòd uirtus cuiuſlibet rei dicatur in ordine ad bonum: vnde virtus humana, quæ eſt habitus operatiuus, eſt bonus habitus, & boni operatiuus. (ar.1. hui9 quæſt.) (l. 1. text. 116. to. 2.) (c.4. de diui. nom. par. 4 in medio, & clari9 interme. & finē.)

AD primum ergo dicendum, quòd ſicut perfectum, ita & bonum dicitur metaphoricè in malis. Dicitur enim & perfectus fur ſiue latro, & bonus fur ſiue latro: vt patet per Philoſophum in 5. Met. * ſecundum hoc ergo etiā virtus metaphoricè in malis dicitur. & ſic virtus peccati dicitur lex: inquantum ſcilicet per legē occaſionaliter eſt peccatum augmentatum, & quaſi ad maximū ſuum poſſe peruenit. (l. 5. Met. te. 21. t. 3.)

AD ſecundum dicendum, ꝙ malum ebrietatis & nimiæ potationis conſiſtit in defectu ordinis rationis: contingit aūt cum defectu rationis eſſe aliquam potentiam inferiorem perfectam ad id quod eſt ſui generis, etiam cum repugnātia uel defectu rationis, perfectio autē talis potētiæ cùm ſit cùm defectu rationis, non poſſet dici uirtus humana.

AD tertium dicendum, quòd tanto ratio perfectior eſſe oſtenditur, quanto infirmitates corporis & inferiorum partium magis pōt uincere ſeu tolerare: & ideo virtus humana, quæ rationi attribuitur, in infirmitate perfici dicitur: non quidem rationis, ſed in infirmitate corporis, & inferiorum partium.

ARTICVLVS IIII.

Vtrum uirtus conuenienter diffiniatur.

294 2.diſt.27. ar.2. & 3. d.23.q.1. ar 2.q. 3. Et ver.q. 1.ar. 2. p to. & art. 9.ad.1. & 10.ad 11.

AD QVARTVM ſic procedit. Videtur ꝙ non ſit conueniens diffinitio virtutis,

turis, quæ ſolet aſſignari, ſcilicet virtus eſt bona qualitas mentis, qua rectè uiuitur, qua nullus malè utitur, quam Deus in nobis ſine nobis operatur: virtus enim ē bonitas hominis: ipſa enim eſt q̄ bonum facit habentem, ſed bonitas non videtur eſſe bona. ſicut nec albedo eſt alba: igitur inconueniēter dicitur, quod uirtus eſt bona qualitas.

¶ 2 Præterea, Nulla differentia eſt cōmunior ſuo genere; cùm ſit generis diuiſiua. ſed bonum eſt communius quàm qualitas. conuertitur enim cum ente. ergo bonum non debet poni in diffinitione uirtutis vt differentia qualitatis.

l. 12. d̄ trini. c. 3. in pri. to. 5.

¶ 3 Præterea, Sicut Aug. dicit in 12. de trin. * Vbi primo occurrit aliquid quod non ſit nobis, pecoribusq́ue cōmune, illud ad mētem pertinet, ſed quædam virtutes ſunt etiam irrationabiliū partium, vt Philoſophus dicit in 3. Ethic. * non ergo omnis uirtus eſt bona qualitas mentis.

l. 3. eth. c. 10. in pri. to. 5.

¶ 4 Præterea, Rectitudo uidetur ad iuſtitiam pertinere. vnde ijdem dicuntur recti & iuſti. ſed iuſtitia eſt ſpecies uirtutis, inconuenienter. ergo ponitur rectum in diffinitione virtutis cùm dicitur, Qua rectè viuitur.

¶ 5 Præterea, Quicunque ſuperbit de aliquo, malè vtitur eo: ſed multi ſuperbiunt de virtute. dicit enim Auguſt * in regula, q̄ ſuperbia etiam bonis operibus inſidiatur, vt pereant: falſum eſt ergo, quòd nemo virtute malè utatur.

In regula 3. parū à principio, & habetur to. 1. de ver. Apoſ. ſer. 15.

¶ 6 Præterea, Homo per virtutem iuſtificatur. ſed Auguſt. * dicit ſuper illud Io. Maiora horū faciet, qui creauit te ſine te, nō iuſtificabit te ſine te. incōueniēter ergo dicitur, quòd uirtutē Deus in nobis ſine nobis operatur.

* Colligitur ex tr. 72. in Io. tom. 9.

S E D contra eſt, auctoritas Aug. † ex cuius verbis prædicta diffinitio colligitur, & præcipuè in ſecundo de libero arbitrio.

† li. 2. de li. arb. c. 18. & 19. to. 1.

CONCLVSIO.

Virtus eſt bona qualitas, ſeu habitus mentis, qua rectè viuitur, & qua nullus malè utitur: & quam Deus in nobis ſine nobis operatur.

RESPONDEO dicendū, q̄ iſta diffinitio perfectè complectitur totam rationem virtutis: perfecta enim ratio vniuſcuiuſque rei colligitur ex omnibus cauſis eius. Comprehendit autem prædicta diffinitio omnes cauſas uirtutis; cauſa nanque formalis virtutis, ſicut & cuiuſlibet rei accipitur ex eius genere & differentia, cùm dicitur bona qualitas: genus enim uirtutis qualitas eſt, differentia autem bonum: eſſet tamen conuenientior diffinitio, ſi loco qualitatis habitus poneref: qui eſt genus propinquum. virtus autem non habet materiam ex qua: ſicut nec alia accidentia, ſed habet materiam circa quam, & materiam in qua, ſcilicet ſubiectum: materia autem circa quā eſt obiectum virtutis, quod non potuit in prædicta diffinitione poni, eo quòd per obiectum determinatur uirtus ad ſpeciem: hic autem aſſignatur diffinitio virtutis in communi, vnde ponitur ſubiectum loco cauſæ materialis, cùm dicitur, quòd eſt bona qualitas mentis: finis autem uirtutis cùm ſit habitus operatiuus, eſt ipſa operatio.

Sed notandum, quòd habituū operatiuorū aliqui ſunt ſemper ad malum, ſicut habitus vitioſi; aliqui uero quandoque ad bonū, & quandoque ad malum: ſicut opinio ſe habet ad uerum & falſum: virtus autē eſt habitus ſemper ſe habens ad bonum, & ideo vt diſcernatur virtus ab his, quæ ſemper ſe habēt ad malum, dicitur, Qua rectè viuitur: vt autem diſcer-

diſcernatur ab his, quæ ſe habẽt quandoque ad bonum, quandoque ad malum, dicitur, Qua nullus malè utitur. Cauſa autem efficiens uitutis infuſæ, de qua diffinitio datur. Deus eſt, propter q̃d dicitur, Quam Deus in nobis ſine nobis operatur: quæ quidem particula ſi auferatur, reliquũ diffinitionis erit commune omnibus virtutibus & acquiſitis & infuſis.

AD primum ergo dicendum, quòd id quod primo cadit in intellectu, eſt ens: vnde unicuique apprehenſo à nobis attribuimus quòd ſit ens, & per conſequens quòd ſit unũ & bonum, quæ conuertũtur cum ente: vnde dicimus quòd eſſentia eſt ens & una & bona, & quòd unitas eſt ens & vna & bona: & ſimiliter de bonitate. non autem hoc habet locum in ſpecialibus formis, ſicut eſt albedo & ſanitas. non enim omne q̃d apprehendimus, ſub ratione albi & ſani apprehendimus: ſed tamẽ conſiderandum, quòd ſicut accidentia & formæ non ſubſiſtentes dicuntur entia, non quia ipſa habeant eſſe, ſed quia eis aliquid eſt; ita etiam dicuntur bona vel vna. non quidem aliqua alia bonitate, vel unitate, ſed quia eſt eis aliquid bonum uel unum, ſic igitur & uirtus dicit̃ bona, quia in ea aliquid eſt bonum.

AD ſecundum dicendum, ꝙ bonum quod ponitur in diffinitione uirtutis, non eſt bonum cõmune quod conuertitur cum ente, & eſt in plus quàm qualitas, ſed eſt bonum rationis: ſecũdum quod Dionyſ. dicit in 4. cap. de diui. no. * quòd bonum animę eſt ſecundum rationem eſſe.

ca. 4. p. 4. non multũ remotè ante finem.

AD tertium dicendum, quòd virtus non poteſt eſſe in irrationali parte animæ, niſi inquantum participat rationem: vt dicitur in 1. Ethic. † & ideo ratio ſiue mens eſt proprium ſubiectum virtutis humanæ.

† l 1. eth. c. vl. to. 5

AD quartum dicẽdum, quòd iuſtitiæ eſt propria rectitudo, quę conſtituitur circa res exteriores, quæ in uſum hominis ueniunt, quæ ſunt propria materia iuſtitiæ, vt infrà patebit: * ſed rectitudo quæ importat ordinem ad finem debitum, & ad legem diuinam, quæ eſt regula uoluntatis humanæ (vt ſupra dictum eſt †) communis eſt omni virtuti.

q. 60. art. 3. & 2. 2. qõ. 57. & 58.

† qõ. 19. ar. 4.

AD quintum dicẽdum, quòd virtute poteſt aliquis malè vti tã quam obiecto: puta cùm malè ſentit de uirtute, cùm odit eam, vel ſuperbit de ea, nõ autem tanquam principio vſus, ita ſcilicet quòd malus ſit actus uirtutis.

AD ſextum dicendum, quòd uirtus infuſa cauſatur in nobis à Deo ſine nobis agentibus, non tamen ſine nobis conſentientibus, & ſic eſt intelligendum quod dicitur, Quam Deus in nobis ſine nobis operatur. quæ verò per nos aguntur, Deus in nobis cauſat, non ſine nobis agentibus: ipſe enim operatur in omni uoluntate & natura.

QVÆSTIO. LVI.

De ſubiecto virtutis, in ſex articulos diuiſa.

DEINDE cõſiderandum eſt de ſubiecto uirtutis.

¶ Et circa hoc quæruntur ſex.

¶ Primo, vtrum virtus ſit in potentia animæ ſicut in ſubiecto.

¶ Secundo, vtrum una uirtus poſſit eſſe in pluribus potentijs.

¶ Tertio, vtrum intellectus poſſit eſſe ſubiectum uirtutis.

¶ Quarto, vtrum iraſcibilis & concupiſcibilis.

¶ Quinto, vtrum vires apprehenſiuæ ſenſitiuæ.

¶ Sexto, vtrum voluntas.

AR-

ARTICVLVS I.

295

Vtrum uirtus ſit in potentia animæ ſicut in ſubiecto.

Su.q.50. ar.1.Et 3. q.7. ar.2. cor.Et 3. diſ.33.q. 2.ar.4. Et ver.q.24. art.5.co. Et uer.q. 1.ar.3. Et opuſ. 43. cap.8. *li. 2. de lib.ar.ca. 18.& 19. to.1. †l.2.eth. c.6. to.5.

AD PRIMVM ſic proceditur. Videtur, quòd virtus non ſit in potentia animæ ſicut in ſubiecto. Dicit enim Auguſt.in 2.de li. arb. * quòd uirtus eſt qua rectè viuitur:uiuere autem non eſt per potentiam animæ,ſed per eius eſſentiam: ergo uirtus non eſt in potentia aīæ, ſed in eius eſſentia.

¶ 2 Pręterea, Philoſophus dicit in 2. Ethico. * Virtus eſt quæ bonum facit habentem, & opus eius bonum reddit:ſed ſicut opus conſtituitur per potētiam,ita habens virtutē conſtituit per eſſētiam animæ ergo uirtus non magis pertinet ad potentiam animę, quam ad eius eſſentiam.

q. præce. ar.4.& q. 49. ar.1.

¶ 3 Præterea, Potentia eſt in ſecunda ſpecie qualitatis: virtus autem eſt quædam qualitas, vt ſuprà dictum eſt: * qualitatis autem non eſt qualitas. ergo uirtus non eſt in potentia animæ ſicut in ſubiecto.

li. 1. tex. 116.to.2.

SED contra, Virtus eſt ultimum potentiæ,vt dicitur in 1. de cælo: * ſed ultimum eſt in eo, cuius eſt ultimū. ergo uirtus eſt in potentia animæ.

CONCLVSIO.

Virtus humana cùm ſit perfectio & habitus operatiuus, eſt in potentia animæ tanquā in proprio ſubiecto.

RESPONDEO dicendum, quòd virtutem pertinere ad potētiam animæ,ex tribus poteſt eſſe manifeſtum.Primo quidem ex ipſa ratione uirtutis, quæ importat perfectionem potentiæ:perfectio autē eſt in eo cuius eſt perfectio. Secundo ex eo, quòd eſt habitus

q.pc.ar.2

operatiuus,vt ſuprà dictum eſt:* omnis autem operatio eſt ab anima per aliquam potentiā. Tertio ex hoc,ꝙ diſponit ad optimū,optimū aūt eſt finis, q̃ vel eſt operatio rei, uel aliquid conſecutū per operationē à potētia ęgredientē, vnde uirtus humana eſt in potentia animæ,ſicut in ſubiecto.

AD primum ergo dicendum, quòd uiuere dupliciter ſumitur. Quandoque enim dicitur uiuere ipſum eſſe uiuētis, & ſic pertinet ad eſſentiam animæ, quæ eſt uiuenti eſſendi principium. Alio modo uiuere dicitur operatio uiuētis,& ſic uirtute rectè uiuitur inquantum per eam aliquis rectè operatur.

AD ſecundum dicendum, ꝙ bonum uel eſt finis,vel in ordine ad finem dicitur, & ideo cùm bonum operantis conſiſtat in operatione, hoc etiam ipſum quod uirtus operantem bonum facit, referrur ad operationem, & per conſequens ad potentiam.

AD tertium dicendum, quòd vnum accidēs dicitur eſſe in alio ſicut in ſubiecto, non quia accidens per ſeipſum poſſit ſuſtentare aliud accidens,ſed quia unum accidens inhæret ſubſtantiæ mediante alio accidēte,ut color corpori mediante ſuperficie,vnde ſuperficies dicitur eſſe ſubiectum coloris, & eo modo potentia animæ dicitur eſſe ſubiectū uirtutis.

ARTICVLVS II.

Vtrum vna uirtus poſſit eſſe in pluribus potentijs. 296

AD SECVNDVM ſic proceditur. Videtur, quòd vna uirtus poſſit eſſe in duabus potentijs: habitus enim cognoſcuntur per actus.ſed vnus actus progreditur diuerſimodè à diuerſis potentijs, ſicut ambulatio procedit à ratione vt dirigente, à uoluntate ſicut à mouente, & à potentia motiua ſicut ab exequente.ergo etiā vnus habit⁹ uirtutis pōt in pluribus eſſe potētijs. Inf.q.60. at.5, cor.

¶ 2 Pręterea, Philoſophus dicit in 2.Ethic:* quòd ad uirtutē, *l.2.eth. c.4.to.5.

tria

tria requiruntur, ſcilicet ſcite, velle, & immobiliter operari. ſed ſcite pertinet ad intellectũ, velle ad uolũtatem: ergo virtus poteſt eſſe in pluribus potentijs.

¶ 2 Præterea, Prudentia eſt in ratione, cum ſit recta ratio agibilium, vt dicitur in 6. Ethic. * eſt etiam in uoluntate, quia non poteſt eſſe cum uoluntate peruerſa, vt in eodem lib. * dicitur. ergo vna virtus poteſt eſſe in duabus potentijs.

l. 6. ethi. c. 5. to. 5.

*c. 12. in fin.

SED contra, Virtus eſt in potẽtia animæ ſicut in ſubiecto: ſed idem accidens non poteſt eſſe in pluribus ſubiectis: ergo una uirtus non poteſt eſſe in pluribus potentijs animæ.

CONCLVSIO.

Impoſſibile eſt unam virtutem eſſe in duabus potentijs, niſi illæ ordinem ad inuicem habeant in participatione illius virtutis.

RESPONDEO dicendum, quòd aliquid eſſe in duobus, cõtingit dupliciter. Vno modo ſic, quod ex æquo ſit in utroque: & ſic impoſſibile eſt vnam virtutem eſſe in duabus potentijs, quia diuerſitas potentiarum attenditur ſecundum generales conditiones obiectorum, diuerſitas autem habituum ſecundum ſpeciales. vnde vbicunque eſt diuerſitas potẽtiarum, eſt diuerſitas habituum, ſed non conuertitur. Alio modo poteſt eſſe aliquid in duobus vel pluribus, non ex æquo, ſed ordine quodam: & ſic vna uirtus pertinere poteſt ad plures potentias, ita quòd in vna ſit principaliter, & ſe extendat ad alias per modũ diffuſionis, vel modum diſpoſitionis, ſecundum quod una potẽtia mouetur ab alia, & ſecũdum quod unà potẽtia accipit ab alia.

AD primum ergo dicendum, quòd idem actus nõ poteſt æqualiter & eodem ordine pertinere ad diuerſas potentias, ſed ſecundum diuerſas rationes & diuerſo ordine.

AD ſecundum dicendum, quòd ſcire præexigitur ad uirtutẽ moralem inquantum virtus moralis operatur ſecundum rationem rectam. ſed eſſentialiter in appetendo virtus moralis conſiſtit.

AD tertium dicendum, quòd prudentia realiter eſt in ratione ſicut in ſubiecto: ſed præſupponit rectitudinem uolũtatis ſicut principium, vt infrà dicetur. * ar. ſeq. & q. 57. ar. 4

ARTICVLVS III.

Vtrum intellectus poſſit eſſe ſubiectum uirtutis. 297

AD TERTIVM ſic proceditur. Videtur quòd intellectus non ſit ſubiectum uirtutis. Dicit enim Auguſt. in lib. * de moribus Eccleſiæ, quòd omnis uirtus eſt amor. ſubiectum autẽ amoris non eſt intellectus, ſed ſolum vis appetitiua. ergo nulla uirtus eſt in intellectu.

l. 1. de mo. Eccle. c. 15. to. 1.

¶ 2 Præterea, Virtus ordinatur ad bonũ, ſicut ex ſupradictis patet. * bonum autem non eſt obiectum intellectus, ſed appetitiuæ virtutis. ergo ſubiectum virtutis non eſt intellectus, ſed appetitiua uirtus. q. 55. ar. 3

¶ 3 Præterea, Virtus eſt, quæ bonum facit habentem, vt Philoſophus dicit. * ſed habitus perficiens intellectum non facit bonũ habentẽ: non enim propter ſcientiam uel artem dicitur homo bonus. ergo intellectus non eſt ſubiectum uirtutis.

l. 2. ethic. c. 6. to. 5.

SED contra eſt, quod mens maximè dicitur intellectus: ſubiectum autem uirtutis eſt mẽs, vt patet ex diffinitione uirtutis ſuprà inducta. * ergo intellectus eſt ſubiectum uirtutis. q. pc. ar. 4

CONCLVSIO.

Cùm uirtus ſit quę ſimpliciter & actu bonum facit habentem, & opus eius bonum reddit; impoſſibile eſt intellectum eſſe ſubiectum virtutis ſimpliciter, niſi ſecundum ordinem ad uoluntatem, quæ virtutis ſimpliciter ſubiectū eſt.

RESPONDEO dicendum, quòd ſicut ſuprà dictum eſt,* virtus eſt habitus, quo aliquis bene vtitur. Dupliciter autem habitus aliquis ordinatur ad bonū actū. Vno modo, inquātum per huiuſmodi habitum acquiritur homini facultas ad bonum actum: ſicut per habitum Grammaticę habet homo facultatē rectè loquendi, non tamen Grammatica facit, vt homo ſemper rectè loquatur. poteſt enim Grammaticus barbarizare, aut ſolœciſmum facere, & eadem ratio eſt in alijs ſciētijs & artibus. Alio modo aliquis habitus non ſolum facit facultatem agendi, ſed etiam facit, quòd aliquis rectè facultate vtatur: ſicut iuſtitia nō ſolum facit, quòd homo ſit promptæ voluntatis ad iuſta operandum, ſed etiam facit vt iuſtè operetur. Et quia bonum ſicut & ens, non dicitur ſimpliciter aliquid ſecūdum id, quod eſt in potentia, ſed ſecundū id quod eſt in actu; ideo ab huiuſmodi habitibus ſimpliciter dicitur homo bonum operari, & eſſe bonus: puta quia eſt iuſtus vel temperatus: & eadem ratio eſt de ſimilibus. Et quia virtus eſt quæ bonum facit habētem, & opus eius bonum reddit, huiuſmodi habitus ſimpliciter dicuntur virtutes quia reddūt bonum opus in actu, & ſimpliciter faciunt bonum habentem. Primi verò habitus non ſimpliciter dicuntur virtutes: quia non reddunt bonum opus, niſi in quadā facultate, nec ſimpliciter faciunt bonum habentem: non enim dicitur ſimpliciter aliquis homo bonus ex hoc, quòd eſt ſciens vel artifex, ſed dicitur bonus ſolum ſecundum quid, puta bonus Grammaticus, aut bonus faber. & propter hoc plerunque ſciētia & ars cōtra uirtutem diuiditur. quandoque autem virtutes dicūtur, vt patet in 6. Ethico. * Subiectum igitur habitus, qui ſecundum quid dicitur virtus, poteſt eſſe intellectus non ſolum practicus, ſed etiam intellectus ſpeculatiuus abſq; omni ordine ad uolūtatem: ſic enim Philoſophus in 6. Ethicorum * ſcientiā, ſapientiam, & intellectum & etiam artem ponit eſſe intellectuales virtutes. Subiectum verò habitus, qui ſimpliciter dicitur uirtus, nō poteſt eſſe niſi uoluntas, vel aliqua potentia, ſecūdum quod eſt mota à uolūtate: cuius ratio eſt, quia uolūtas mouet omnes alias potentias, quæ aliqualiter ſunt rationales ad ſuos actus, vt ſuprà habitum eſt. * & ideo quòd homo actu bene agat, contingit ex hoc, quòd homo habet bonam voluntatem. vnde virtus, quæ bene facit agere in actu, non ſolum in facultate, oportet quòd vel ſit in ipſa voluntate, vel in aliqua potentia, ſecundum quod eſt à uolūtate mota: contingit autem intellectum à voluntate moueri, ſicut & alias potentias. conſiderat enī aliquis aliquid actu, eo q̄ vult. & ideo intellectus ſecundum quod habet ordinem ad uoluntatem, poteſt eſſe ſubiectū uirtutis ſimpliciter dictæ. & hoc modo intellectus ſpeculatiuus vel ratio, eſt ſubiectum fidei. mouetur enim intellectus ad aſſentiendum his quæ ſunt fidei ex imperio voluntatis: nullus enim credit niſi uolens: intellectus verò practicus eſt ſubiectū prudentię. cum enim prudentia ſit recta ratio agibiliū, requiritur ad prudentiam, quòd homo ſe bene habeat ad principia huius rationis agendorum, quæ

Margin notes: q.p̄c.ar.3 & 4. — l.6.eth.c. 3.& 4.to. 5. — l.6.eth.c. 3.4 6.& 7 tom.5. — q.9. ar.1.

quæ ſunt fines, ad quos bene ſe habet homo per rectitudinem voluntatis. ſicut ad principia ſpeculabilium per naturale lumen intellectus agentis. Et ideo ſicut ſubiectum ſcientiæ, quę eſt ratio recta ſpeculabilium, eſt intellectus ſpeculatiuus in ordine ad intellectum agẽtem, ita ſubiectum prudentiæ eſt intellectus practicus in ordine ad uoluntatem rectam.

AD primum ergo dicendum, quòd verbum Auguſt. intelligendum eſt de virtute ſimpliciter dicta, non quòd omnis talis virtus ſit ſimpliciter amor: ſed quia dependet aliqualiter ab amore inquantum dependet à voluntate, cuius prima affectio eſt amor, vt
q.25.ar.2 ſuprà dictum eſt.*

AD ſecundum dicendum, ꝙ bonum vniuſcuiuſque eſt finis eius. & ideo cùm verum ſit finis intellectus, cognoſcere verum eſt bonus actus intellectus: vnde habitus perficiens intellectum ad verũ cognoſcendũ, vel in ſpeculatiuis, vel in practicis dicĩ virtus.

AD tertium dicendum, quòd ratio illa procedit de virtute ſimpliciter dicta.

ARTICVLVS IIII.

298 *Vtrum iraſcibilis & concupiſcibilis ſint ſubiectum uirtutis.*

Inf. ar. 5. ad 1. & 2 diſ. 14. q. 2. ar. 2. ad 2. Et ver. 1. q. ar. 4. per to. & ar. 10. ad 5.

AD QVARTVM ſic proceditr. Videtur ꝙ iraſcibilis & concupiſcilis non poſſint eſſe ſubiectũ virtutis. Huiuſmodi. n. vires ſunt communes nobis & brutis, ſed nunc loquimur de virtute ſecũdum quod eſt propria homini: ſic enim dicitur virtus humana, non igitur humanæ virtutis poteſt eſſe ſubiectum iraſcibilis & concupiſcibilis, quę ſunt partes appetitus ſenſitiui,
p.p.q.81. ar.2. vt in primo dictum eſt.*

¶ 2 Præterea, Appetitus ſenſitiuus eſt vis vtens organo corporali: ſed bonum virtutis non poteſt eſſe in corpore hominis. Dicit enim Apoſtolus Roma. 7. Scio quòd non habitat in carne mea bonum. ergo appetitus ſenſitiuus non poteſt eſſe ſubiectũ virtutis.

¶ 3 Præterea, Auguſt. probat in lib. de moribus Eccleſiæ, * ꝙ virtus non eſt in corpore, ſed in l.1.c.5. tomo 1.
anima, eo quòd per animam corpus regitur. vnde quòd aliquis corpore bene vtatur, totum refertur ad animam. ſicut ſi mihi auriga obtemperans, equos quibus præeſt, rectè regit, hoc totum mihi debetur: ſed ſicut anima regit corpus, ita etiam ratio regit appetitum ſenſitiuum. ergo totũ rationali parti debetur, quòd iraſcibilis & cõcupiſcibilis rectè regantur. ſed virtus eſt qua rectè viuitur: vt ſuprà dictum eſt.* q.55.a.4.
uirtus igitur non eſt in iraſcibili & concupiſcibili, ſed ſolum in parte rationali.

¶ 4 Pręterea, Principalis actus uirtutis moralis ẽ electio, vt dicitur in 8. Ethicorum.* ſed electio l.8.eth.c.
non eſt actus iraſcibilis, ſed ra- 13.in fin.
tionis: vt ſuprà dictũ eſt. † ergo † q.13.
virtus moralis nõ eſt in iraſcibili ar.1.
& concupiſcibili, ſed in ratione.

SED contra eſt, quod fortitudo ponitur eſſe in iraſcibili: temperantia autem in concupiſcibili. vnde Philoſophus dicit in 3. Ethic.* quòd hæ virtutes ſunt l.3.eth.c.10.in pri.
irrationabilium partium. tomo 5.

CONCLVSIO.

In iraſcibili, & concupiſcibili, vt ſunt poteſtates appetitus ſenſitiui, nulla virtus eſt: ſed vt ſubordinantur rationi, neceſſe eſt in vtraque aliquam virtutem eſſe, quę quadam eſt illarum ad rationem ipſam, habitualis conformitas.

RESPONDEO dicendũ, ꝙ iraſcibilis & concupiſcibilis dupliciter conſiderari poſſunt. Vno modo ſecundum ſe, inquantum ſunt partes appetitus ſenſitiui, & hoc modo nõ competit eis, quòd ſint ſubiectum uirtutis. Alio modo

do

do poſſunt conſiderari inquantū participant rationem per hoc ꝙ natæ ſunt rationi obedire: & ſic iraſcibilis vel concupiſcibilis poteſt eſſe ſubiectum virtutis humanę. Sic enim eſt principiū humani actus inquantum participat rationem. & in his potentijs neceſſe eſt ponere virtutes. quòd enim in iraſcibili & concupiſcibili ſint aliquę uirtutes, patet. actus enim, qui progredit ab vna potentia ſecundum quod eſt ab alia mota, non poteſt eſſe perfectus niſi utraque potentia ſit bene diſpoſita ad actū: ſicut actus artificis nō poteſt eſſe congruus niſi etiam artifex ſit bene diſpoſitus ad agendum, & etiam ipſum inſtrumentum. In his igitur, circa quæ operatur iraſcibilis & concupiſcibilis, ſecundum quod ſunt à ratione motæ, neceſſe eſt vt aliquis habitus perficiens ad bene agendum, ſit non ſolum in ratione, ſed etiam in iraſcibili & cōcupiſcibili. Et, quia bona diſpoſitio potentiæ mouentis motæ attenditur ſecundum conformitatem ad potētiam mouentem: ideo virtus, quę eſt in iraſcibili & cōcupiſcibili, nihil aliud eſt quàm quædam habitualis conformitas iſtarum potentiarum ad rationem.

AD primum ergo dicendum, quòd iraſcibilis & concupiſcibilis ſecundum ſe cōſideratæ, prout ſunt partes appetitus ſenſitiui communes ſunt nobis & brutis: ſed ſecundum quod ſunt rationales per participationem, vt obedientes rationi, ſic ſunt propriæ hominis: & hoc modo poſſunt eſſe ſubiectum virtutis humanæ.

AD ſecundum dicendum, ꝙ ſicut caro hominis ex ſe quidem non habet bonum virtutis, fit tamen inſtrumētum virtuoſi actus inquantum mouente ratione mēbra noſtra exhibemus ad ſeruiendum iuſtitiæ. Ita etiam iraſcibilis & concupiſcibilis ex ſe quidem non habent bonum virtutis, ſed magis infectionem fomitis. inquantum verò conformantur rationi, ſic in eis aggeneratur bonū virtutis moralis.

AD tertium dicendum, quòd alia ratione regitur corpus ab anima & iraſcibilis & concupiſcibilis à ratione. corpus enim ad nutum obedit animæ abſque contradictione, in his in quibus natū eſt ab anima moueri. vnde Philoſophus dicit in 1. Polit. * ꝙ anima regit corpus deſpotico principatu, id eſt, ſicut dominus ſeruū: & ideo totus motus corporis refertur ad animam, & propter hoc in corpore non eſt uirtus, ſed ſolū in anima. Sed iraſcibilis & concupiſcibilis nō obediunt ad nutum rationi, ſed habent proprios motus ſuos, quibus interdum rationi repugnant vnde in eodem lib. Philoſoph. dicit, * quòd ratio regit iraſcibilem & concupiſcibilē principatu politico: quo ſcilicet reguntur liberi, qui habent in aliquibus propriam voluntatem. & propter hoc etiam oportet in iraſcibili & concupiſcibili eſſe aliquas virtutes, quibus bene diſponantur ad actum.

l. 1. Pol. c. 3 à med. tom. 5.

eo. 1. Pol. ca. 3. poſt me. to. 5.

AD quartum dicēdum, quòd in electione duo ſunt, ſcilicet intentio finis, quæ pertinet ad virtutem moralem: & præacceptio eius quod eſt ad finem, quod pertinet ad prudentiam, vt dicitur in 6. Ethicor * Quòd autem habeat rectam intētionem finis circa paſſiones animæ, hoc contingit ex bona diſpoſitione iraſcibilis & concupiſcibilis: & ideo virtutes morales circa paſſiones sūt in iraſcibili & concupiſcibili, ſed prudentia eſt in ratione.

l. 6. eth. c. 2. to. 5.

299

ARTICVLVS V.

Vtrum vires apprehenſiuæ ſenſitiuæ ſint ſubiectū virtutis.

Su. q. 50. ar 3. ad 3 Et 3. diſt. 33. qō. 2. ar. 4. q. 2 ad 6. Et ver. qō. 1 ar. 4 ad 6.

AD QVINTVM ſic proceditur. Videtur, quòd in virib⁹ ſenſitiuis apprehenſiuis, interius poſſit eſſe ali-

qua uirtus. Appetitus enim ſenſitiuus poteſt eſſe ſubiectũ uirtutis inquãtum obedit rationi: ſed uires ſenſitiuæ apprehẽſiuæ interius rationi obediunt, ad imperiũ enim rationis operatur & imaginatiua, & cogitatiua, & memoratiua: ergo in his viribus poteſt eſſe virtus.

¶ 2 Præterea, Sicut appetitus rationalis, qui eſt volũtas, in ſuo actu poteſt impediri vel etiam adiuuari per appetitũ ſenſitiuũ, ita etiam intellectus vel ratio poteſt impediri vel etiam iuuari per vires prædictas. ſicut ergo in viribus ſenſitiuis appetitiuis poteſt eſſe uirtus, ita etiam in apprehenſiuis.

¶ 3 Præterea, Prudentia eſt quædam virtus, cuius partem ponit Tullius memoriã in ſua Rhetorica. * ergo etiam in vi memoratiua poteſt eſſe aliqua virtus, & eadem ratione in alijs interioribus apprehenſiuis viribus.

l.2. de inuentione in fol. 4. ante fi. l.

SED contra eſt, quòd oẽs virtutes uel ſunt intellectuales, vel morales, vt dicitur in 2. Ethico. * morales autem virtutes omnes ſunt in parte appetitiua: intellectuales autem in intellectu, vel ratione: ſicut patet in 6. Ethic. * nulla ergo virtus eſt in viribus ſenſitiuis apprehenſiuis interius.

l.2. eth. c. 1. to. 5.

l.6. eth. c. 1. to. 5.

CONCLVSIO.

Cùm virtus ſit habitus perfectus, quo nõ niſi bonum opus operari contingit; in viribus apprehenſiuis non eſt virtus, qua verum cognoſcitur.

RESPONDEO dicendũ, ꝙ in viribus ſenſitiuis apprehenſiuis interius ponuntur aliqui habitus: quod patet ex hoc præcipuè, quod Philoſophus dicit in libr. de memoria, * quòd in memorando vnum poſt aliud, operatur cõſuetudo, quę eſt quaſi quędam natura: nihil autem eſt aliud habitus cõſuetudinalis quàm habitudo acquiſita per conſuetudinem, quæ eſt in modum naturæ. Vnde de uirtute dicit Tullius in ſua Rhetorica *, quòd eſt habitus in modum naturę rationi conſentaneus. In homine tamen id, qđ ex conſuetudine acquiritur in memoria & in alijs uiribus ſenſitiuis apprehenſiuis, non eſt habitus per ſe, ſed ad aliquid annexũ habitibus intellectiuæ partis, vt ſuprà dictum eſt: * ſed tamen ſi qui ſunt habitus in talibus viribus, virtutes dici non poſſunt: virtus enim eſt habitus perfectus, quo non contingit niſi bonum operari: vnde oportet, quòd virtus ſit in illa potentia, quæ eſt conſummatiua boni operis: cognitio autem ueri non conſumuiatĩ in uiribus ſenſitiuis apprehenſiuis. ſed huiuſmodi uires ſunt quaſi præparatoriæ ad cognitionem intellectiuam: & ideo in huiuſmodi uiribus non ſunt uirtutes, quibus cognoſcitur uerum, ſed magis in intellectu vel ratione.

l. de memoria c. 3. à med. to. 2.

l.2. de inuẽtione in fol. 4. ante finẽ lib.

ar. 2. hui⁹ q. & q. 50 ar. 4. ad 3

AD primum ergo dicendum, quòd appetitus ſenſitiuus ſe habet ad uoluntatem, quæ eſt appetitus rationis ſicut motus ab eo. & ideo opus appetitiuæ uirtutis conſummatur in appetitu ſenſitiuo: & propter hoc appetitus ſenſitiuus eſt ſubiectum uirtutis: virtutes autem ſenſitiuæ apprehenſiuæ magis ſe habent ut mouentes reſpectu intellectus, eo quòd phantaſmata ſe habent ad animam intellectiuam, ſicut colores ad uiſum; vt dicitur in 3. de anima, * & ideo opus cognitionis in intellectu terminatur: & propter hoc virtutes cognoſcitiuæ ſunt in ipſo intellectu, vel ratione. Et per hoc patet ſolutio ad SECVNDVM.

l. 3. de anima, te. 18. to. 2.

AD tertium dicendum, quòd memoria non ponitur pars prudẽtiæ. ſicut ſpecies eſt pars generis, quaſi ipſa memoria ſit quædam virtus per ſe: ſed quia vnum eorum

rum quæ requiruntur ad prudentiam, eſt bonitas memoriæ: vt ſic quodammodo ſe habeat per modum partis integralis.

ARTICVLVS VI.

300 *Vtrum voluntas poſſit eſſe ſubiectum virtutis.*

3.d.23.q. 1.ar.4. q. 1. cor. ad 2.& 3. & d.42.q.2. ar.4.q. 2. & 4. cor. Et vir. q. 1 ar. 5. ꝓ to.& art. 12. ad 2. & q.3.ar. 2. cor.

* l.3.d̄ anima, te. 42.to.2.

l.2.de inuentione in fol. 4. ante fi. l.

* l. 1.eth. c.vl. & l. 2. c.1.to. 5.

AD SEXTVM ſic proceditur. Videtur, quòd voluntas non ſit ſubiectum alicuius uirtutis. Ad id enim quod conuenit potentiæ, ex ipſa ratione potẽtiæ, nõ requirit̃ aliquis habit', ſed de ipſa rõne volũtatis cũ ſit in ratione, ſecundum Philoſophum in 3. de anima. * eſt quòd tendat in id quod eſt bonum ſecundum rationem: ad quod ordinatur omnis virtus: quia unumquodque naturaliter appetit proprium bonum. virtus enim eſt habitus per modum naturæ conſentaneus rationi: vt Tullius dicit in ſua Rhctorica. * ergo uoluntas non eſt ſubiectum uirtutis.

¶ 2 Præterea, Omnis virtus aut eſt intellectualis aut moralis: vt dicitur in 1. & 2. Ethicor. * ſed virtus intellectualis eſt ſicut in ſubiecto in intellectu & ratione, non autem in uoluntate: virtus autem moralis eſt ſicut in ſubiecto in iraſcibili & concupiſcibili, quæ ſunt irrationales per participationem. ergo nulla virtus eſt in uoluntate ſicut in ſubiecto.

¶ 3 Pręterea, Omnes actus humani, ad quos uirtutes ordinantur, ſunt uolũtarij: ſi igitur reſpectu aliquorũ humanorum actuũ ſit aliqua uirtus in uoluntate, pari ratione reſpectu omnium actuum humanorum erit virtus in uoluntate. aut ergo in nulla alia potẽtia erit aliqua virtus, aut ad eundem actum ordinabuntur duæ uirtutes: quod uidetur incõueniens: voluntas ergo nõ poteſt eſſe ſubiectum virtutis.

SED contra eſt, quod maior perfectio requiritur in mouente, quàm in moto: ſed uoluntas mouet iraſcibilem & concupiſcibilem: multo ergo magis debet eſſe virtus in uoluntare, quàm in iraſcibili & concupiſcibili.

CONCLVSIO.

Virtutes quæ ordinant affectum hominis in Deum vel in proximum, ſunt in voluntate ſicut in ſubiecto, vt charitas, iuſtitia, & huiuſmodi.

RESPONDEO dicendum, quòd cum per habitum perficiatur potentia ad agendum, ibi indiget potentia habitu perficiente ad bene agendum (qui quidem habitus eſt virtus) vbi ad hoc nõ ſufficit propria ratio põtẽtiæ. omnis autem potentiæ propria ratio attenditur in ordine ad obiectũ. vnde cùm, ſicut dictum eſt, obiectum uolũtatis ſit bonum rationis uoluntati proportionatum, quantum ad hoc non indiget uoluntas virtute perficiente. ſed ſi quod bonum immineat homini volendum, quod excedat proportionem uolentis, ſiue quantum ad totam ſpeciem humanam, ſicut bonum diuinum, quod tranſcendit limites humanæ naturæ, ſiue quantum ad indiuiduum ſicut bonum proximi, ibi uoluntas indiget virtute. & ideo huiuſmodi uirtutes, quæ ordinant affectũ hominis in Deum, vel in proximum, ſunt in uoluntate ſicut in ſubiecto, vt charitas, iuſtitia, & huiuſmodi.

AD primum ergo dicendum, quòd ratio illa habet locum de virtute, quæ ordinat ad bonum proprium ipſius uolentis, ſicut temperãtia & fortitudo, quę ſunt circa paſſiones humanas: & alia huiuſmodi, vt ex dictis patet. * In cor. ar tic.

AD ſecundum dicendum, ꝙ rationale per participationẽ non ſolum eſt iraſcibilis & concupi-

facit facultatem bene operandi; alio modo quia cum facultate facit etiam vſum bonum: & hoc ſicut ſuprà dictum eſt, † pertinet ſolum ad illos habitus, qui reſpiciunt partem appetitiuam: eo ꝙ vis appetitiua animæ eſt quæ facit vti omnibus potentijs & habitibus. Cùm igitur habitus intellectuales ſpeculatiui non perficiãt partẽ appetitiuã, nec aliquo modo ipſam reſpiciant, ſed ſolã intellectiuam, poſſunt quidem dici virtutes, inquantum faciunt facultatẽ bonæ operationis, quæ eſt conſideratio veri, hoc enim eſt bonum opus intellectus: non tamen dicuntur virtutes ſecundo modo, quaſi facientes bene vti potẽtia, ſeu habitu. Ex hoc enim, quòd aliquis habet habitũ ſcientiæ ſpeculatiuæ, non inclinatur ad vtendum, ſed fit potens ſpeculari verum in his, quorum habet ſcientiam, ſed quòd utatur ſcientia habita, hoc eſt mouente uolũtate. & ideo uirtus, quæ perficit uoluntatem (vt charitas vel iuſtitia) facit etiam bene vti huiuſmodi ſpeculatiuis habitibus. & ſecundum hoc etiam in actibus horum habituum poteſt eſſe meritum, ſi ex charitate fiant. ſicut Grego. dicit in 6. Moral. * quòd contemplatiua eſt maioris meriti, quàm actiua.

† q. 56. articulo 3.

li. 6. mor. c. 28. poſt mediũ & c. 26.

AD primum ergo dicendum, quòd duplex eſt opus, ſcilicet exterius & interius practicum. ergo vel operatiuum, quod diuiditur contra ſpeculatiuum, ſumitur ab opere exteriori ad quod non habet ordinẽ habitus ſpeculatiuus. ſed tamen habet ordinem ad interius opus intellectus, quod eſt ſpeculari verum: & ſecundũ hoc eſt habitus operatiuus.

AD ſecundum dicendum, ꝙ virtus eſt aliquorum dupliciter. Vno modo ſicut obiectorum. & ſic huiuſmodi virtutes ſpeculatiuæ non ſunt eorũ per quæ homo fit beatus, niſi forte ſcd̃m quod ly per, dicit cauſam efficientem vel obiectum completæ beatitudinis, quod eſt Deus, qđ eſt ſummum ſpeculabile, alio modo dicitur eſſe virtus aliquorum ſicut actuum. & hoc modo virtutes intellectuales ſunt eorum per q̃ homo fit beatus: tum quia actus harum virtutum poſſunt eſſe meritorij, ſicut dictum eſt, * tum etiam quia ſunt quædã inchoatio perfectę beatitudinis: quæ in cõtemplatione veri conſiſtit, ſicut ſuprà dictum eſt. †

In co. ar.

q. 3. ar. 8.

AD tertium dicendum, quòd ſcientia diuiditur contra virtutẽ ſecundo modo dictam, quæ pertinet ad vim appetitiuam.

ARTICVLVS II.

Vtrum ſint tãtum tres habitus intellectuales ſpeculatiui: ſcilicet ſapientia, ſcientia, & intellectus.

302

AD SECVNDVM ſic ꝓceditur. Videtur quod inconuenienter diſtinguãtur tres virtutes intellectuales ſpeculatiuæ, ſcilicet ſapientia, ſcientia & intellectus. Species enim non debet condiuidi generi: ſed ſapientia eſt quædã ſcientia, vt dicitur in 6. Ethico. * ergo ſapientia non debet condiuidi ſcientiæ in numero virtutum intellectualium.

Inf. q. 68. ar. 7. cor. & 2. 2. q. 4. ar. 8 corp. & q. 47. art. 5. co. & pri. prol. ar. 3 co. Et 3. contra c. 44. fin. Et vir. qõ. 1. ar. 12. co. & ar. 13. co.

¶ 2 Præterea, In diſtinctione potentiarum, habituum & actuũ quæ attenditur ſecundum obiecta, attenditur principaliter diſtinctio, quæ eſt ſecundum rationem formalem obiectorum, vt ex ſupradictis patet: † non ergo diuerſi habitus debent diſtingui ſecundum materiale obiectum, ſed ſecundum rationem formalẽ ipſius obiecti. Sed principium demonſtrationis eſt ratio ſciendi concluſiones, non ergo intellectus principiorum debet poni habitus alius aut alia virtus à ſcientia concluſionum.

* l. 6. eth. c. 7. to. 5.

† q. 54. articulo 2.

¶ 3 Præterea, Virt⁹ intellectiua

ſiderari ſimul cum concluſionibus, prout principia in concluſiones deducuntur. Conſiderare ergo hoc ſecũdo modo principia, pertinet ad ſcientiam, quæ conſiderat etiam concluſiones: ſed cõſiderare principia ſecundum ſeipſa, pertinet ad intellectum. Vnde ſi quis rectè conſideret, iſtæ tres uirtutes non ex æquo diſtinguuntur abinnicẽ, ſed ordine quodã, ſicut accidit in totis potentialibus, quorum una pars eſt perfectior altera: ſicut anima rationalis eſt pfectior quàm ſenſibilis, & ſenſibilis quàm uegetabilis. hoc.n. modo ſcientia dependet ab intellectu ſicut à principaliori: & utrunque dependet à ſapientia ſicut à principaliſſimo, quæ ſub ſe continet & intellectum & ſcientiam, vt de concluſionibus ſciẽtiarum diiudicans, & de principiis earundem.

q.55, ar.3 & 4.

AD tertium dicendum, quòd ſicut ſuprà dictum eſt, * habitus uirtutis determinatè ſe habet ad bonum: nullo antẽ modo ad malum. bonum aũt intellectus eſt verum: malum autem eius eſt falsũ: vnde ſoli illi habitus uirtutes intellectuales dicunt̃, quibus ſemp dicitur verum & nũquam falsũ: opinio verò & ſuſpicio poſſunt eſſe ueri & falſi, & ideo nõ ſunt intellectuales virtutes, vt dicitur in 6. Ethic. *

li.6.ethi. c.3. circa prin. to.5

303

ARTICVLVS III.

Vtrũ habitus intellectualis, qui eſt ars, ſit uirtus.

Inf.q.93. at.1. cor. Et.1.q.22 ar.2. cor. Et 2.2. q. 47. art. 5. cor. Et veri, q.5. at. 1. eo. & 1. eth. col.2 fi. & poſt princi. * li. 2. de lib. arb. c. 18. & 19. tom.1.

AD TERTIVM ſic proceditur. Videtur, quòd ars non ſit virtus intellectualis. Dicit enim Auguſtinus in libro De libero arbitrio, * quòd virtute nullus malè utitur: ſed arte aliquis malè utitur, poteſt .n. aliquis artifex ſecundum ſcientiam artis ſuæ malè operari: ergo ars non eſt uirtus.

¶ 2 Præterea, Virtutis non eſt virtus: artis autem eſt aliqua uirtus, ut dicitur in 6. Ethicorum. † ergo ars non eſt virtus.

† lib. 6. eth. c. 5. circa fin.

¶ 3 Præterea, Artes liberales ſunt excellentiores q̃ artes mechanicæ: ſed ſicut artes mechanicæ ſunt practicæ, ita artes liberales ſunt ſpeculatiuæ. ergo ſi ars eſſet virtus intellectualis, deberet uirtutibus ſpeculatiuis annumerari.

SED contra eſt, quod Philoſophus in 6. Ethic. * ponit artem eſſe uirtutem: nec tamen connumerat eam uirtutibus ſpeculatiuis, quarum ſubiectum ponit ſcientificam partem animæ.

* eo. lib. c. 3. & 4. tom. 5.

CONCLVSIO.

Sicut habitus ſpeculatiui, ſic & ars rationem virtutis eatenus tantum habet, quatenus facultatem bene oprrandi præſtat, non autem quaſi potentia ſeu habitu bene uti faciat.

RESPONDEO dicendum, q̃ ars nihil aliud eſt, quàm ratio recta aliquorum operum faciendorum: quorum tamen bonũ non conſiſtit in eo quòd appetitus humanus aliquo modo ſe habet, ſed in eo quòd ipſum opus quod fit, in ſe bonum eſt: non enim pertinet ad laudem artificis inquantũ artifex eſt, qua voluntate opus faciat, ſed quale ſit opus quod facit. Sic igitur ars, propriè loquendo, habitus operatiuus eſt, & tamen in aliquo conuenit cum habitibus ſpeculatiuis, quia etiã ad ipſos habitus ſpeculatiuos pertinet, qualiter ſe habeat res, quam conſiderant, non autem qualiter ſe habeat appetitus humanus ad illas: dummodo enim verum Geometra demonſtret, nõ refert qualiter ſe habeat ſecũdum appetitiuam partem, utrum ſit lætus, uel iratus, ſicut nec in artifice refert, vt dictum eſt. * Et ideo eo modo ars habet rationem virtutis ſicut

art. 1.

&

& habitus ſpeculatiui, in quantū ſcilicet nec ars nec habitus ſpeculatiuus faciūt bonum opus, quātum ad uſum, quod eſt proprium uirtutis perficientis appetitū, ſed ſolum quantum ad facultatem bene agendi.

AD primum ergo dicēdum, ꝙ cùm aliquis habens artem, operatur malum artificium, hoc non eſt opus artis, imo eſt contra artē, ſicut et cùm aliquis ſciēs uerū mētitur, hoc, quod dicit, nō eſt ſecūdum ſciam, ſed contra ſciētiā. Vnde ſicut ſcientia ſe habet ad bonū ſemper. ut dictum eſt, * ita & ars: & ſecundum hoc dicitur uirtus. In hoc tamen deficit à perfecta ratione uirtutis, quia non facit ipſum bonum uſum: ſed ad hoc aliquid aliud requiritur, quamuis bonus uſus ſine arte eſſe non poſſit.

ar. p̄ce. ad arg. 3.

AD ſecundum dicēdum, quòd quia ad hoc ut homo bene utatꝛ arte, quam habet, requiritur bona uoluntas, quæ perficitur per uirtutem moralem: ideo Philo. dicit, * quòd artis eſt uirtus, ſcilicet moralis, inquantum ad bonū uſum eius aliqua uirtus moralis requiritur. Manifeſtum eſt enim, ꝙ artifex per iuſtitiam, quæ facit uoluntatem rectam, inclinatur ut opus fidele faciat.

li. 6. ethi. c. 5. circa finē. to. 5.

AD tertium dicendum, quòd etiam in ipſis ſpeculabilibus eſt aliquid per modum cuiuſdā operis, puta conſtructio ſyllogiſmi, aut orationis congruæ, aut opus numerandi uel menſurandi: & ideo quicunq; ad huiuſmodi operationis habitus ſpeculatiui ordinantur, dicuntur per quandam ſimilitudinem artes, ſ. liberales, ad differentiam illarum artium quæ ordinantur ad opera per corpus exercita, quæ ſunt quodammodo ſeruiles, inquantum corpꝰ ſeruiliter ſubditur animæ, & homo ſecundum animam eſt liber. Illæ verò ſcientiæ, quæ ad nullū huiuſmodi opus ordinantur: ſimpliciter ſcientiæ dicuntur, nō aūt artes, nec oportet ſi liberales artes ſunt nobiliores, ꝙ magis eis conueniat ratio artis.

ARTICVLVS IIII.

Vtrum prudentia ſit uirtus diſtincta ab arte.

AD QVARTVM ſic proceditur. Videtur, ꝙ prudentia non ſit alia uirtus ab arte. Ars enim eſt ratio recta aliquorum operum: ſed diuerſa genera operum non faciunt ut aliquid amittat rationem artis, ſunt. n. diuerſæ artes circa opera ualde diuerſa: cùm igitur etiam prudentia ſit quædā ratio recta operum, uidetur quòd etiam ipſa debeat dici ars. 304

Inf. art. 5. ad 1. Et 2. 2. q. 47. arti. 4. ad 2.

¶ 2 Præterea, Prudentia magis conuenit cum arte, q̄ habitus ſpeculatiui: utrunque e. n. eorum eſt circa contingens aliter ſe habere: ut dicitur 6. Ethic. * Sed quidam habitus ſpeculatiui dicuntur artes. ergo multo magis prudentia debet dici ars.

li. 6. ethi. ca. 4. & 5.

¶ 3 Præterea, Ad prudentiam pertinet bene conſiliari: ut dicitur in 6. * Ethic. ſed etiam in quibuſdam artibus conſiliari contingit, ut dicitur in 3. Ethi. † ſicut in arte militari & gubernatiua, & medicinali. ergo prudentia ab arte non diſtinguitur.

li. 6. ethi. ca. 5. † lib. 3. ethic. c. 3. tom. 5.

SED contra eſt, quòd Philoſ. diſtinguit prudentiam ab arte in 6. Ethico. *

li. 6. ethi. c 3. to. 5.

CONCLVSIO.

Cùm prudentia recta agibilium ab homine exiſtens ratio, rectum hominis appetitum exigat, ars uerò ſit ratio factibilium non præſupponens appetitum rectum: oportet ipſam ab arte

arte diſtinctam uirtutem eſſe.

RESPONDEO dicendum, quòd ubi inuenitur diuerſa ratio uirtutis, ibi oportet uirtutes diſtingui. Dictum eſt autem ſupra,

ar.1.& q. 56.ar.3.

* quòd aliquis habitus habet rationem virtutis ex hoc ſolum, ꝙ facit facultatem boni operis, aliquis autem ex hoc quòd facit nõ ſolũ facultatẽ boni operis, ſed ẽt uſum: ars aũt facit ſolũ facultatẽ boni operis, quia nõ reſpicit appetitum: prudentia autem non ſolũ facit boni operis facultatem, ſed ẽt uſum: reſpicit enim appetitum tanquam præſupponens rectitudinem appetitus. Cuius differentię ratio eſt: quia ars eſt recta ratio factibilium, prudentia uerò eſt recta ratio agibilium. Differt autem facere & agere: quia ut dicitur in 9. Metaph.

li.9. met. tex.16.tomo.3.

* factio eſt actus tranſiens in exteriorem materiam, ſicut ædificare, ſecare, & huiuſmodi: agere autem eſt actꝰ permanens in ipſo agente, ſicut videre, velle, & huiuſmodi. Sic igitur hoc modo ſe habet prudentia ad huiuſmodi actus humanos, qui ſunt uſus potentiarum & habituum, ſicut ſe habet ars ad exteriores factiones, quia utraque eſt perfecta ratio reſpectu illorum, ad quæ comparatur: perfectio autem & rectitudo rationis in ſpeculatiuis, dependet ex principiis, ex quibus ratio ſyllogizat: ſicut dictum eſt,

*ar.2.ad2

* quòd ſciẽtia dependet ab intellectu, qui eſt habitus principiorum, & præſupponit ipſum: in humanis autem actibus ſe habent fines ſicut principia in ſpeculatiuis, ut dicitur in ſeptimo Ethicor

li.7. ethi. ca. 8.poſt mediũ & li. 6.ca.5. etiam à med.to.5

† & ideo ad prudentiam, quæ eſt recta ratio agibilium, requiritur quòd homo ſit bene diſpoſitus circa fines: quod quidem eſt per appetitum rectum, & ideo ad prudentiam requiritur moralis uirtus ꝑ quam fit appetitus rectus. bonũ autem artificialium non eſt bonum appetitus humani, ſed bonum ipſorum operum artificialium: & ideo ars non præſupponit appetitum rectum. & inde eſt, quod magis laudatur artifex, qui uolens peccat, quàm qui peccat nolens: magis autem contra prudentiam eſt, quòd aliquis peccet uolens quàm nolens: quia rectitudo uoluntatis eſt de ratione prudentiæ, non autem de ratione artis. Sic igitur patet: quòd prudentia eſt uirtus diſtincta ab arte.

AD primum ergo dicendũ, ꝙ diuerſa genera artificialium omnia ſunt extra hominẽ, & ideo non diuerſificatur ratio uirtutis: ſed prudentia eſt recta ratio ipſorum actuum humanorum, unde diuerſificatur ratio uirtutis, ut dictum eſt. * in cor.ar.

AD ſecundum dicendum, ꝙ prudentia magis conuenit cum arte, quàm habitus ſpeculatiui quantum ad ſubiectum & materiam, utrunque enim eſt in opinatiua parte animæ, & circa contingens aliter ſe habere: ſed ars magis conuenit cum habitibus ſpeculatiuis in ratione uirtutis, quàm cum prudentia: ut ex dictis patet. * art.ꝑced.

AD tertium dicendum, quòd prudentia eſt bene conſiliatiua de his, quæ pertinent ad totam vitam hominis, & ad vltimum finem uitæ humanę, ſed in artibus aliquibus eſt conſiliũ de his quæ pertinent ad fines proprios illarũ artium. vnde aliqui inquantum ſunt bene cõſiliatiui in rebus bellicis uel nauticis, dicuntur prudẽtes duces uel gubernatores, non autem prudentes ſimpliciter: ſed illi ſolum qui bene conſiliantur de his quæ conferunt ad totam uitam.

ARTI.

ARTICVLVS V.

Vtrum prudentia ſit uirtus neceſſaria homini.

305

2.2.q.51. ar.1.ad 3 Et uer.q. 1.ar.6.co.

AD QVINTVM ſic ꝓceditur. Videtur, quod prudentia non ſit uirtus neceſſaria ad bene viuendum. Sicut.n.ſe habet ars ad factibilia, quorum eſt ratio recta, ita ſe hẽt prudentia ad agibilia, ſecundum quæ vita hominis conſideratur: eſt enim eorum recta ratio prudẽtia: vt dicitur in 6. Ethi.* ſed ars non eſt neceſſaria in rebus factibilibus niſi ad hoc, quod fiant, nõ autem poſtquam ſunt factæ. ergo nec prudentia eſt neceſſaria homini ad bene viuendum poſtquã eſt uirtuoſus: ſed fortè ſolũ quantum ad hoc ut virtuoſus fiat.

li.6. ethi. c.5. to 5.

¶ 2 Præterea, Prudentia eſt per quam rectè conſiliamur: vt dicitur in 6. Ethic. * ſed homo poteſt ex bono conſilio agere, nõ ſolum proprio, ſed etiam alieno. ergo nõ eſt neceſſariũ ad bene viuendum, quòd ipſe homo habeat prudẽtiã, ſed ſufficit quòd prudentum conſilia ſequatur.

li.6. ethi. c.5.7.8.& 9 tom. 5.

¶ 3 Præterea, Virtus intellectualis eſt, ſecundum quam contingit ſemper dicere uerum, & nunquã falſum: ſed hoc non uidetur contingere ſecundum prudentiam, non enim eſt humanum, ꝙ in cõſiliando de agendis nunquam erretur: cum humana agibilia ſint contingentia aliter ſe habere. Vñ dicitur Sapien. 9. Cogitationes mortalium timidæ, & incertæ prouidentiæ noſtræ. ergo uidetur ꝙ prudentia non debeat poni intellectualis uirtus.

SED contra eſt, quòd Sapien. 8. connumerantur aliis uirtutibꝫ neceſſariis ad uitam humanam, cùm dicitur de diuina ſapientia, Sobrietatem & prudentiam docet iuſtitiã & uirtutẽ, quibus vtilius nihil eſt in hac uita hominibus.

CONCLVSIO.

Prudentia, cùm ſit uirtus dirigens hominem in finem, præſtans illi debita & conuenientia media; quam maximè neceſſaria eſt homini ad bene uiuendum.

RESPONDEO dicendũ, ꝙ prudentia eſt uirtus maxime neceſſaria ad uitam humanam, bene.n. uiuere conſiſtit in bene operari. Ad hoc autem ꝙ aliquis bene operetur, non ſolum requirit quid faciat, ſed etiam quomodo faciat, ut.ſ. ſecundũ electionem rectam operetur, non ſolum ex impetu, aut paſſione. Cùm autem electio ſit eorum, quæ ſunt ad finem, rectitudo electionis duo requirit, ſ. debitum finem, & id qđ conuenienter ordinatur ad debitum finem. Ad debitum autem finem homo conuenienter diſponitur per uirtutem, quæ perficit partem animæ appetitiuam, cuius obiectum eſt bonum & finis, ad id autem, quod conueniẽter in finem debitum ordinatur, oportet quòd homo directè diſponatur per habitum rationis: quia conſiliari & eligere quæ ſunt eorum quæ ſunt ad finem, sũt actus rationis, & ideo neceſſe eſt in ratione eſſe aliquam uirtutem intellectualem, per quam perficiatur ratio, ad hoc quod conuenienter ſe habeat ad ea, quæ ſunt ad finem, & hæc uirtus eſt prudẽtia. vnde prudentia eſt uirtus neceſſaria ad bene uiuendum.

AD primum ergo dicẽdum, ꝙ bonum artis conſideratur non in ipſo artifice, ſed magis in ipſo artificiato: cùm ars ſit ratio recta factibilium: factio enim in exteriorem materiam tranſiens non eſt perfectio facientis, ſed facti, ſicut motus eſt actus mobilis. Ars autem circa factibilia eſt: ſed prudentiæ

dentiæ bonum attenditur in ipſo agente, cuius perfectio eſt ipſum agere, eſt enim prudentia recta ratio agibilium: ut dictum eſt * & ideo ad artem non requiritur ꝙ artifex bene operetur, ſed ꝙ bonum opus faciat. requireretur autem magis quòd ipſum artificiatum bene operaretur, ſicut quòd cultellus bene incideret, vel ſerra bene ſecaret, ſi propriè horum eſſet agere, & non magis agi: qa non habent dominium ſui act*, & ideo ars non eſt neceſſaria ad bene uiuendum ipſi artifici: ſed ſolum ad faciendum ipſum artificiatum bonum, & ad conſeruãdum ipſum, prudentia autem eſt neceſſaria homini ad bene uiuendum, non ſolum ad hoc quòd fiat bonus. art. ꝑced.

AD ſecundum dicendum, ꝙ dum homo bonum operatur non ſecundum propriam rationẽ, ſed motus ex conſilio alterius: nondũ eſt omnino perfecta operatio ipſius, quantum ad rationem dirigentem & quantum ad appetitũ mouentem. vnde ſi bonum operetur, non tamen ſimpliciter bene, quod eſt bene uiuere.

AD tertium dicendum: quòd verum intellectus practici aliter accipitur, quàm uerum intellect* ſpeculatiui, ut dicitur in 6. Ethi.* nam uerum intellectus ſpeculatiui accipitur per conformitatem intellectus ad rem. Et quia intellectus non poteſt infallibiliter cõformari rebus in contingentibus, ſed ſolum in neceſſariis: ideo nullus habitus ſpeculatiuus contingentium eſt intellectualis virtus, ſed ſolùm eſt circa neceſſaria. Verum autem intellectus practici accipitur per conformitatẽ ad appetitum rectum: quæ quidem cõformitas in neceſſariis locum non habet, quæ uoluntate humana non fiunt, ſed ſolum in contingentibus quæ poſſunt à nobis fieri, ſiue ſint agibilia interiora, ſiue factibilia exteriora. & ideo circa ſola contingentia ponitur virtus intellectus practici, circa factibilia quidem ars, circa agibilia uerò prudentia. li. 6. ethi. c. 2. to. 5.

ARTICVLVS VI.

Vtrum eubulia, ſyneſis, & gnome ſint uirtutes adiunctæ prudentiæ. 306

AD SEXTVM ſic proceditur Videtur, quòd inconuenienter adiungantur prudẽtiæ eubulia, ſyneſis, & gnome. Eubulia. n. eſt habitus, quo bene conſiliamur: vt dicitur in 6. Ethic. * ſed bene conſiliari pertinet ad prudentiam, ut in eodem lib. dicitur. ergo eubulia non eſt uirtus adiuncta prudẽtiæ, ſed magis eſt ipſa prudentia. 1. qõ. 2. 2. ar. 1, ad 1. Et 2 2. q. 49. cor. fi. & q. 51. ꝑ to. & qo. 52. arr. 2. cor. Et 3, diſt. 33. q. 3 ar. 1. q. 3. & 4. Et ver. qõ. 2. ar. 12. ad 26. & q. 5 ar. 1. cor. *li. 6. eth. cap. 9.

¶ 2 Præterea, Ad ſuperiorem pertinet de inferioribus iudicare: illa ergo uirtus uidetur ſuprema, cuius eſt actus iudicium: ſed ſyneſis eſt bene iudicatiua. ergo ſyneſis non eſt uirtus adiuncta prudentiæ, ſed magis ipſa eſt principalis.

¶ 3 Præterea, Sicut diuerſa sũt ea de quibus eſt iudicandum, ita etiam diuerſa ſunt ea de quibus eſt conſiliandum: ſed circa omnia conſiliabilia ponitur uirtus una, ſcilicet eubulia. ergo ad bene iudicandum de agendis non oportet ponere præter ſyneſim aliam virtutem, ſ. gnomen.

¶ 4 Præterea, Tullius ponit in ſua Rhetorica * tres alias partes prudentiæ, ſ. memoriam præteritorum, intelligentiam præſentiũ, & prouidentiam futurorum, Macrobius etiã ponit ſuper ſomniũ Scipionis, † quaſdam alias partes prudentiæ, ſ. cautionem, docilitatem, & alia huiuſmodi. non videntur igitur ſolæ huiuſmodi virtutes prudentiæ adiungi. *li. 2. de inuentione in fol. 4. ante finem lib. † li. 1. in fol. 2. ante mediũ cap. 8.

SED cõtra eſt, auctoritas Philoſophi in 6. Eth.* qui has tres virtutes ponit prudentiæ adiunctas. * lib. 6. ethi. ca. 9. 10. & 11. tom. 5

CONCLVSIO.

Cùm prudentia ſit uirtus præceptiua, conuenienter ei tanquã principaliori, eubulia quę eſt conſiliatiua, cùm ſyneſis et gnome quæ uirtutes ſunt iudicatiuæ, adiunguntur.

RESPONDEO dicendum, quòd in omnibus potentiis ordinatis illa eſt principalior, quæ ad principaliorem actum ordinatur: circa agibilia autẽ humana tres actus rationis inueniuntur, quorum primus eſt conſiliari, ſecundus iudicare, tertius eſt præcipere. Primi autem duo reſpondent actibus intellectus ſpeculatiui, q̃ ſunt inquirere, & iudicare: nã cõſilium inquiſitio quædã eſt. Sed tertius actus eſt propriè practici intellectus, inquantum eſt operatiuus: nõ.n. ratio habet præcipere ea, quæ per hominem fieri nõ poſſunt. Manifeſtum eſt autẽ, quòd in his, quæ per hominem fiunt, principalis actus eſt præcipere, ad quem alii ordinantur: & ideo uirtuti, quæ eſt bene præceptiua, ſcilicet prudentiæ tanquam principaliori adiunguntur tanquam ſecũdariæ, eubulia, quæ eſt bene cõſiliatiua, & ſyneſis & gnome, quę ſunt partes iudicatiuæ, de quarũ diſtinctione dicetur. *

ad 3. arg. huius ar. AD primum ergo dicendum, ꝙ prudentia eſt bene cõſiliatiua, non quaſi bene conſiliari ſit imediatè actus eius: ſed quia hunc actum perficit mediante uirtute ſibi ſubiecta, quæ eſt eubulia.

AD ſecundum dicendum, ꝙ iudicium in agendis ad aliquid vlterius ordinatur: cõtingit.n. aliquem bene iudicare de aliquo agendo, & tamen non rectè exeq. ſed ultimum complementum eſt quando ratio iam bene præcipit de agendis.

AD tertium dicendum, quòd iudicium de vnaquaq; re, fit per propria principia eius: inquiſitio autem nondũ eſt per propria principia: quia his habitis non eſſet opus inquiſitione, ſed iã res eſſet inuẽta. & ideo una ſola virtus ordinatur ad bene conſiliandũ, duæ aũt virtutes ad bene iudicandũ: quia diſtinctio non eſt in communibus principiis, ſed in propriis. vnde & in ſpeculatiuis vna eſt dialectica inquiſitiua de omnibus: ſcientiæ autem demonſtratiuæ, q̃ ſunt iudicatiuę, ſunt diuerſæ de diuerſis. Diſtinguuntur autem ſyneſis & gnome ſecundum diuerſas regulas quibus iudicatur, nã ſyneſis eſt iudicatiua de agendis ſecundum communem legẽ, gnome autem ſecundum ipſam rationem naturalem in his, in quibus deficit lex communis: ſicut pleniꝰ infra patebit. *

AD quartum dicẽdum, quòd memoria, intelligentia, & prouidentia, ſimiliter etiam cautio & docilitas, & alia huiuſmodi, non ſunt virtutes diuerſæ à prudẽtia: ſed quodammodo comparantur ad ipſam ſicut partes integrales, inquantum omnia iſta requiruntur ad perfectionem prudentiæ: ſunt etiam & quædam partes ſubiectiuæ ſeu ſpecies prudẽtiæ: ſicut œconomica, regnatiua, & huiuſmodi: ſed prędicta tria ſunt quaſi partes potentiales prudentię: quia ordinantur ſicut ſecundariũ ad principale, & de his infrà dicetur. * 2.2.q.51. ar.4. 2.2.q.51.

QVÆSTIO. LVIII.

De diſtinctione uirtutum moralium ab intellectualibus in quinque articulos diuiſa.

DEINDE conſiderãdum eſt de uirtutibus moralibus.

¶ Et primò de diſtinctione earum à uirtutibus intellectualibus. Secundò, de diſtinctione earum ab inuicem ſecũdum propriam materiam.

teriâ. Tertiò, de diſtinctione principalium vel cardinaliũ ab alijs.

¶ Circa primum quęruntur quinque.

¶ Primo, vtrum omnis virtus ſit uirtus moralis.

¶ Secundo, utrum uirtus moralis diſtinguatur ab intellectuali.

¶ Tertio, vtrũ ſufficienter diuidatur virtus per intellectualem & moralem.

¶ Quarto, utrum moralis uirtus poſſit eſſe ſine intellectuali.

¶ Quinto, utrum econuerſo intellectualis virtus poſſit eſſe ſine morali.

ARTICVLVS PRIMVS.

Vtrum omnis uirtus ſit moralis.

307 Inf. qõ. 68 ar. 8. cor. Et 3. diſt. 23. q. 1 ar. 4. q. 2. co.

AD PRIMVM ſic proceditur. Videtur, quòd omnis virtus ſit moralis. Virtus enim moralis dicitᷣ a more, id eſt, cõſuetudine: ſed omniũ virtutũ actus conſueſcere poſſumus. ergo ois uirtus eſt moralis.

¶ 2 Præterea, Philoſophus dicit in 2. Ethic. * quòd uirtus moralis, eſt habitus electiuus in medietate rationis conſiſtens: ſed omnis uirtus videtur eſſe habitus electiuus: quia actus cuiuslibet virtutis poſſumus ex electione facere. omnis etiam uirtus aliqualiter in medio rationis conſiſtit: vt infrà patebit. † ergo omnis uirtus eſt moralis.

*lib. 2. ethi. ca. 6. poſt medium.

†q. 64. ar. 2. 3. 4.

¶ 3 Præterea, Tullius dicit in ſua Rhet. * quòd uirtus eſt habitus in modum naturæ rationi cõſentaneus: ſed cùm ois virtus humana ordinetur ad bonum hominis, oportet ꝙ ſit conſentanea rationi: cùm bonum hominis ſit ſecundum rationẽ eſſe: vt Dion. dicit. ergo ois uirtus eſt moralis.

*lib. 2. de inuentione in fol. 4. ante finem lib.

SED cõtra eſt, quod Philoſo. dicit in 1. Ethi. * Dicentes de moribus non dicimus, quoniam ſapiens vel intelligens, ſed quoniã mitis uel ſobrius. Sic igitur ſapiẽtia & intellectus non ſunt morales, quę tamen ſunt uirtutes, ſicut ſuprà dictum eſt: † non ergo omnis virtus eſt moralis.

*li. i. eth in fine li. tom. 5.

† q. pced art. 2.

CONCLVSIO.

Cùm per uirtutes morales homo ad actum inclinetur, hæc autem inclinatio appetitiuæ virtuti propriè conueniat: non omnis uirtus dicenda eſt moralis, ſed ea tantum quæ in vi appetitiua exiſtit.

RESPONDEO dicendum, quòd ad huiuſmodi euidentiam conſiderare oportet quid ſit mos, ſic enim ſcire poterimus quid ſit moralis uirtus. Mos autem duo ſignificat. Quandoque enim ſignificat conſuetudinem, ſicut dicitur Act. 15. Niſi circũcidamini ſecundum morem Moyſi, non poteritis ſalui fieri. Quandoque verò ſignificat inclinationem quandã naturalem, uel quaſi naturalem, ad aliquid agendum; vnde & etiã brutorum animalium dicunẽ aliqui mores, vnde dicitur 2. Mach. 11. quòd leonum more irruentes in hoſtes proſtrauerunt eos: & ſic accipitur mos in Pſalm. 67. vbi dicitur, Qui habitare facit vnius moris in domo. Et hę quidem duę ſignificationes in nullo diſtinguũtur apud Latinos quantum ad vocem, in Græco autem diſtinguuntur: nã ethos, quod apud nos morem ſignificat, quandoque habet primam longam. & ſcribitur per η Græcam literam: quandoq; habet primam correptam, & ſcribitur per ε. Dicitur autẽ uirtus moralis à more, ſecundum qđ mos ſignificat quandam inclinationẽ naturalem, uel quaſi naturalẽ ad aliquid agendum; & huic ſignificationi moris propinqua eſt alia ſignificatio, quæ ſignificat cõſuetudinem: nam cõſuetudo quodãmodo uertitur in naturam, & facit inclinationem ſimilem naturali. Manifeſtum eſt autem quòd incli-

inclinatio ad actum propriè conuenit appetitiuæ uirtuti, cuius ē mouere omnes potentias ad agēdum, ut ex ſupradictis patet. * & ideo nō omnis uirtus dicitur moralis, ſed ſolum illa, quæ eſt in vi appetitiua.

q.9.ar.1.

A D primum ergo dicēdum, quòd obiectio illa ꝓcedit de more ſecundum quod ſignificat conſuetudinem.

A D ſecundū dicēdum, quòd omnis actus uirtutis poteſt ex electione agi: ſed electionem rectā agit ſola uirtus quæ eſt in appetitiua parte animæ. Dictum eſt.n. ſupra,* ꝙ eligere eſt actus appetitiuæ partis. vñ habitus electiuus, qui.ſ.eſt electionis principiū, eſt ſolum ille qui perficit uim appetitiuam, quamuis etiam aliorum habituum actus ſub electione cadere poſſint.

*.q.13. ar.1.

A D tertium dicendum quòd natura eſt principium motus, ſicut dicitur in 2. Phyſic. * mouere autem ad agendum proprium eſt appetitiuæ partis: & ideo aſſimilari naturæ in conſentiendo rationi eſt poprrium virtutū, quæ ſunt in ui appetitiua.

* lib. 2. Phyſ. tex. 3. to. 2.

308

Inf. q. 62. ar. 2. & 3. diſ. 23. q. 1. ar. 3. q. 3. ad 4. Et veri. q. 14 ar. 3. ad 9 Et ver. q. 1. art. 12. cor. Et 1. eth. fin.

ARTICVLVS II.

Vtrum uirtus moralis diſtinguatur ab intellectuali.

AD SECVNDVM ſic proceditur. Videtur ꝙ virtus moralis ab ītellectuali non diſtinguatur. Dicit enim Aug. in lib. de ciuit. Dei, * ꝙ uirtus eſt ars rectè uiuendi: ſed ars eſt uirtus intellectualis. ergo virtus moralis ab intellectuali nō differt.

* li. 19 c. 1. paulo poſt prin. & li. 4. c. 21. & li. 15. cap. 3. tom. 5.

¶ 2 Præterea, Pleriſque in diffinitione virtutum moralium ponunt ſcientiam: ſicut quidam diffiniunt ꝙ perſeuerantia eſt ſcientia uel habitus eorum quibus eſt immanendum uel non immanendum, & ſanctitas eſt ſcientia faciens fideles & ſeruantes quæ ad Deum iuſta ſunt. ſcientia autem eſt uirtus intellectualis. ergo uirtus moralis non debet diſtingui ab intellectuali.

¶ 3 Præterea, Aug. dicit in 1. Soliloquiorum, * quod uirtus eſt recta & perfecta ratio: ſed hoc pertinet ad uirtutem intellectualem: vt patet in 6. Ethic. † ergo uirtus moralis non eſt diſtincta ab intellectuali.

li. 1. Soliloq. c. 6. à med. to. 5 † lib. 6. ethi. c. vlt.

¶ 4 Præterea, Nihil diſtinguitur ab eo quod in eius diffinitione ponitur: ſed uirtus intellectualis ponitur in diffinitione uirtutis moralis. Dicit enim Philoſophus in 2. Ethic. * ꝙ uirtus moralis eſt habitus electiuus exiſtens in medietate determinata ratione, prout ſapiens determinabit. huiuſmodi autem recta ratio determinans mediū virtutis moralis pertinet ad uirtutem intellectualem: ut dicitur in ſexto Ethic. * ergo uirtus moralis non diſtinguitur ab intellectuali.

li. 2. ethi. c. 6. à medio, to. 5. li. 6. ethi. c. v to. 5.

S E D contra eſt, quod dicitur in 1. Ethico. † vbi determinatur uirtus ſecundum differentiā hāc: dicimus.n. harum, has quidem intellectuales, has uerò morales.

† li. 1. et[illegible] c. vlt. [illegible] ne, to[illegible]

CONCLVSIO.

Vt intellectus diuerſus eſt ab appetitu, ita morales uirtutes ab intellectualibus diuerſas eſſe neceſſarium eſt.

R E S P O N D E O dicendum, quòd omnium humanorum operum principium primum rō eſt, & quæcunque alia principia humanorum operum inueniantur, quodammodo rationi obediunt, diuerſimodè tamen: nam quædā rationi obediunt omnino ad nutum abſque omni contradictione, ſicut corporis membra, ſi fuerint in ſua natura cōſiſtentia: ſtatim enim ad imperium rationis

manus

manus, aut pes mouetur ad opus.
li.1.Poli, ca.3 poſt me. to.5. vñ Philoſophus dicit in 1. Polit, * ꝙ anima regit corpus deſpotico principatu, id eſt, ſicut dominus
ſeruũ, qui ius contradicendi non
habet. Poſuerunt igitur quidam,
quòd omnia prĩcipia actiua, quæ
ſunt in homine, hoc modo ſe hñt
ad rationem. quod quidem ſi ue-
rum eſſet, ſufficeret quòd ratio eſ
ſet perfecta ad bene agendum. vñ
cùm uirtus ſit habitus, quo perfi-
cimur ad bene agendum, ſequere
tur quòd in ſola ratione eſſet, &
ſic nulla uirtus eſſet niſi intelle-
ctualis. Et hæc fuit opinio Socra-
tis, qui dixit omnes uirtutes eſſe
prudentias: ut dicitur in 6. Ethic.
li.6. ethi. c.vl. to.5. * vnde ponebat, quòd homo ſciẽ-
tia in eo exiſtente peccare nõ po-
terat: ſed quicunq; peccabat, pec-
cabat propter ignorantiam. Hoc
autem procedit ex ſuppoſitione
falſi. pars enim appetitiua obedit
rationi non omnino ad nutũ, ſed
cum aliqua contradictione. vnde
li.1. Poli. ca.3 poſt med.to.5 Philoſophus dicit in 1. Polit * ꝙ
ratio imperat appetitiuæ principa
tu Politico, quo. ſ. aliquis præeſt li
beris, qui habent ius in aliquo cõ
tradicendi: vnde Aug. dicit ſuper
Pſalm. † quòd interdum præcedit
† Pſ.118. ſuper illud, Concupiuit aĩa mea: circa finem concionis 8. ĩ illũ Pſal. tom.8. intellectus, & ſequiť tardus aut
nullus affectus: intantum ꝙ quã-
doque paſſionibus uel habitibus
appetitiuæ partis hoc agitur, ut
uſus rationis in particulari impe
diatur. & ſecundum hoc aliquali
ter uerum eſt, quòd Socrates di-
xit, * quòd ſcientia præſente non
peccatur: ſi tamen hæc extẽdatur
vſque ad uſum rationis in parti-
* lib. 6. ethi. cap. vlt. to. 5. culari eligibili. Sic igitur ad hoc
quòd homo bene agat, requiritur
quòd nõ ſolum ratio ſit bene diſ-
poſita per habitum uirtutis intel
lectualis, ſed etiam quòd uis ap-
petitiua ſit bene diſpoſita: per ha
bitum uirtutis moralis. Sicut igiť
appetitus diſtinguitur à ratione,
ita uirtus moralis diſtinguitur ab
intellectuali. vnde ſicut appeti-
tus eſt principium humani actus
ſecundum hoc, quòd participat
aliqualiter rationem, ita habitus
moralis habet rationem uirtutis
humanæ, inquantum rationi cõ-
formatur.

AD primum ergo dicẽdum, ꝙ
Aug. communiter accipit artem
pro qualibet recta ratione: & ſic
ſub arte includitur etiam pruden
tia. quæ ita eſt recta ratio agibi-
lium, ſicut ars eſt recta ratio fa-
ctibilium: & ſecundum hoc qđ
dicit, quòd virtus eſt ars rectè vi-
uendi, eſſentialiter conuenit pru-
dentiæ, participatiuè autem aliis
virtutibus, prout ſecundum pru-
dentiam diriguntur.

AD ſecundum dicendum, ꝙ
tales diffinitiones à quibuſcunq;
inueniantur datæ, proceſſerũt ex
opinione Socratica, & ſunt expo
nẽdæ eo modo quo de arte * p̃di- In ſol. ad
ctum eſt. Et ſimiliter dicendũ eſt 1.arg.p̃c.
ad TERTIVM.

AD quartum dicẽdum, quòd
recta ratio, quæ eſt ſecũdum pru-
dentiam, ponitur in diffinitione
virtutis moralis, non tanquã pars
eſſentiæ eius, ſed ſicut quiddam
participatum, in omnibus uirtuti
bus moralibus inquantum pru-
dentia dirigit omnes uirtutes mo
rales.

ARTICVLVS III.

Vtrũ ſufficienter virtus diuidatur per moralem & intellectualem.

AD TERTIVM ſic 309
procedítur. Videtur, quòd
uirtus humana non ſuffi-
cienter diuidatur per virtutẽ mo
ralem & intellectualem. Pruden-
tia. n. uidetur eſſe aliquid mediũ
inter virtutem moralem & intel-
lectualem: connumeratur enim
virtutibus intellectualibus in 6.
Ethi. * & etiam ab omnibus com lib.6. eth.
muniter cõnumeratur inter qua- c. 3. & 5.
tuor uirtutes cardinales, q̃ ſunt tom.5.
morales: ut infrà patebit. † non † q.61.

ergo ſufficienter diuiditur uirtus per intellectualem & moralem ſicut per immediata.

¶2 Præterea, Cōtinētia & perſeuerantia & ēt patiētia nō cōputātur īter virtutes itellectuales, nec ēt ſunt uirtutes morales: q̄a nō tenent medium in paſſionibus, ſed abundant in eis paſſiones: non ergo ſufficienter diuiditur uirtus p̄ intellectuales & morales.

¶3 Præterea, Fides, ſpes & charitas, quædam virtutes ſunt, non tamen ſunt virtutes intellectuales. hæ enim ſolum ſunt quinque, ſcilicet ſcientia, & ſapientia, intellectus, prudentia, & ars; ut dictum eſt, * nec etiam ſunt virtutes morales: quia non ſunt circa paſſiones, circa quas maximè eſt moralis uirtus. ergo uirtus non ſufficiēter diuiditur per intellectuales & morales.

q. 57. ar. 2 & 3.

SED contra eſt, quod Philo. dicit in ſecūdo Ethic. * duplicem eſſe uirtutē: hanc quidem intellectualem, illam autem moralem.

li. 2. ethi. c. 1. to. 5.

CONCLVSIO.

Cùm omnis uirtus humana ſit habitus, quo homo ad bene operandum, uel ſecundum intellectum, uel ſecundum appetitum perficitur, quæuis uirtus humana eſt uel itellectualis, quæ ad intellectum, uel moralis, quæ ad appetitum ſpectat.

RESPONDEO dicendum, quòd uirtus humana eſt quidam habitus perficiens hominem ad bene operandum; principium autem humanorum actum in homine non eſt niſi duplex, ſ. intellect⁹ ſiue ratio, & appetitus: hæc enim ſunt duo mouentia in homine, vt dicitur in 3. de anima. * Vnde oīs uirtus humana oportet quòd ſit perfectiua alicuius iſtorum principiorum. Si quidē igitur ſit perfectiua intellectus ſpeculatiui uel practici ad bonum hominis actū, erit uirtus intellectualis: ſi autē ſit p̄fectiua appetitiuę partis, erit uirtus moralis. vnde relinquitur q̄ omnis uirtus humana uel eſt intellectualis, uel moralis.

li. 3. de ani te. 48. & ſequētib⁹. to. 2.

AD primum ergo dicēdum, q̄ prudentia ſecūdum eſſentiam ſuam eſt intellectualis uirtus: ſed ſecūdum materiam conuenit cum virtutibus moralibus, eſt. n. recta rō agibilium, vt ſuprà dictum eſt: * & ſecundum hoc uirtutibus moralibus connumeratur.

q. 57. ar. 4

AD ſecundū dicēdum, quòd continentia & perſeuerantia nō ſunt perfectiones appetitiuæ uirtutis ſenſitiuæ: quod ex hoc patet, q̄ in continente & perſeuerāte ſuperabundant inordinatæ paſſiones. quod non eſſet, ſi appetitus ſenſitiuus eſſet perfectus aliquo habitu conformante ipſum rationi. Eſt autem cōtinentia ſeu perſeuerantia perfectio rationalis partis, quæ ſe tenet contra paſſiones ne deducatur: deficit tamē à ratione virtutis, quia uirtus intellectiua quæ facit rationem ſe bene habere circa moralia, p̄ſupponit appetitum rectum finis, ut rectè ſe habeat circa principia, id eſt fines ex quibus ratiocinatur: quod continenti & perſeueranti deeſt. Neq; ēt poteſt eſſe perfecta operatio, quæ à duabus potentiis procedit niſi vtraque potētia perficiatur per debitum habitum: ſicut nō ſequitur perfecta actio alicuius agentis per inſtrumentum, ſi inſtrumentum non ſit bene diſpoſitum, quātumcunque principale agens ſit perfectum. Vnde ſi appetitus ſenſitiuus quem mouet rationalis pars, non ſit perfectus, quantumcunque rationalis pars ſit perfecta, actio conſequens nō erit perfecta: unde nec principiū actionis erit uirtus. Et p̄p hoc cōtinētia à delectationibus & perſeuerantia à triſtitiis non ſunt uirtutes, ſed aliquid minus uirtute: vt Philoſ. dicit in 7. Ethic. *

li. 7. ethi. c. 1. to. 5.

AD

AD tertium dicendum, quòd fides, ſpes, & charitas ſunt ſupra virtutes humanas: ſunt enim uirtutes hominis prout eſt factus particeps diuinæ gratiæ.

ARTICVLVS IIII.

Vtrum moralis uirtus poſſit eſſe ſine intellectuali.

310 Inf. art. 5. cor.

AD QVARTVM ſic proceditur. Videtur, quòd virtus moralis poſſit eſſe ſine intellectuali. Virtus. n. moralis, ut dicit Tullius, * eſt habitus in modum naturæ rationi conſentaneus: ſed natura, etſi cõſentiat alicui ſuperiori rationi mouenti, non tamen oportet quòd illa rõ naturæ coniungatur in eodem: ſicut patet in rebus naturalibus ratione carentibus. ergo poteſt eſſe in homine virtus moralis in modum naturæ inclinans ad conſentiendum rationi, quamuis illius hominis ratio non ſit perfecta p uirtutem intellectualem.

*lib. 2. de inuentione in fo. 4. ante finem lib.

¶ 2 Præterea, Per uirtutem intellectualem homo conſequitur rationis uſum perfectũ: ſed quñq; contingit quòd aliqui in quibus non multum uiget uſus rationis, ſunt uirtuoſi & Deo accepti. ergo uidetur, ꝙ uirtus moralis poſſit eſſe ſine uirtute intellectuali.

¶ 3 Præterea, Virtus moralis facit inclinationem ad bene operandum: ſed quidam habent naturalem inclinationẽ ad bene operandum etiam abſque rationis iudicio, ergo uirtutes morales poſſunt eſſe ſine intellectuali.

SED contra eſt, quòd Greg. dicit in 22. Moralium. * quòd cęteræ uirtutes, niſi ea quæ appetũt, prudenter agant, uirtutes eſſe nequaquam poſſunt: ſed prudentia eſt uirtus intellectualis, ut ſuprà dictum eſt: * ergò uirtutes morales non poſſunt eſſe ſine intellectualibus.

li. 22. moral. c. 1. & li. 2. c. 33. à med.

q. 57. ar. 4

CONCLVSIO.

Virtus moralis ſine quibuſdam intellectualibus uirtutibus, ſ. ſine ſapientia, ſcientia & arte, non autem ſine prudentia & intellectu eſſe poteſt.

RESPONDEO dicendũ, ꝙ virtus moralis põt quidem eſſe ſine quibuſdam intellectualibus virtutib⁹, ſicut ſine ſapiẽtia, ſcia, & arte, nõ aũt põt eſſe ſine intellectu & prudẽtia. Sine prudẽtia quidẽ eſſe nõ põt moralis uirtus: q̃a moralis uirtus ẽ habitus electiu⁹, id eſt faciens bonã electionẽ. Ad hoc aũt ꝙ electio ſit bona, duo requiruntur: Primò, ut ſit debita intentio finis, & hoc fit per uirtutẽ moralem, quæ uim appetitiuã inclinat ad bonum conueniẽs rationi, qđ eſt finis debitus. Secũdò, ut hõ rectè accipiat ea, quæ ſunt ad finem, & hoc nõ poteſt eſſe niſi per rationem recte conſiliantẽ, iudicantẽ & præcipientem, quod pertinet ad prudentiam & ad uirtutes ſibi annexas, ut ſuprà dictũ eſt, * vñ virtus moralis ſine prudentia eſſe non poteſt, & per conſequens nec ſine intellectu: per intellectũ enim cognoſcuntur principia naturaliter nota, tam in ſpeculatiuis quàm in operatiuis. vnde ſicut recta ratio in ſpeculatiuis inquantum procedit ex principiis naturaliter cognitis præſupponit intellectum principiorum, ita etiam prudentia, quæ eſt recta ratio agibilium.

q. 57. ar. 4

AD primum ergo dicendum; ꝙ inclinatio naturæ in rebus carentibus ratione eſt abſq; electione, & ideo talis inclinatio non requirit ex neceſſitate rationẽ: ſed inclinatio virtutis moralis eſt cũ electione, & ideo ad ſuam perfectionem indiget, ꝙ ſit ratio perfecta per uirtutem intellectualem.

AD ſecundum dicendum, ꝙ in uirtuoſo non oportet quod vi-

uigeat uſus rationis quantum ad omnia, ſed ſolum quantum ad ea, quæ ſunt agenda ſecundum virtutẽ, & ſic uſus rationis uiget in omnibus uirtuoſis. vnde etiã qui uidentur ſimplices, eo ꝙ carent mũdana aſtutia, poſſunt eſſe prudentes ſecundum illud Matt. 10. Eſtote prudentes ſicut ſerpentes, & ſimplices ſicut columbæ.

AD tertium dicendum, quòd naturalis inclinatio ad bonũ uirtutis eſt quædam inchoatio uirtutis, non autem eſt virtus perfecta: huiuſmodi .n. inclinatio quanto eſt perfectior, tanto poteſt eſſe periculoſior niſi recta ratio adiungatur per quam fiat recta electio eorum, quæ conueniunt ad debitum finem: ſicut equus currens ſi ſit cæcus; tanto fortius impingit & læditur, quanto fortius currit: & ideo etſi virtus moralis non ſit ratio recta (vt Socrates dicebat) non tamen ſolum eſt ſecũdum rationem rectam, inquantum incli nat ad id, quod eſt ſecundum rationem rectam, vt Platonici poſuerunt: ſed etiam oportet ꝙ ſit cum ratione recta, ut Ariſto. dicit in 6. Ethic. * li. 6. ethi. c. vlt. parũ à medio. to. 5.

ARTICVLVS V.

311 *Vtrum intellectualis uirtus poſſit eſſe ſine morali.*

AD QVINTVM ſic ꝓceditur. Videtur quòd virtus intellectualis poſſit eſſe ſine virtute morali: perfectio enim prioris non dependet à perfectione poſterioris. ſed ratio eſt prior appetitu ſenſitiuo & mouens ipſum. ergo uirtus intellectualis, quę eſt perfectio rationis, non dependet à uirtute morali, quæ eſt perfectio appetitiuæ partis: poteſt ergo eſſe ſine ea.

¶ 2 Præterea, Moralia ſunt materia prudẽtiæ. ſicut factibilia ſũt materia artis: ſed ars poteſt eſſe ſine propria materia: ſicut faber ſine ferro. ergo & prudentia poteſt eſſe ſine uirtutibus moralibꝰ: quę tamen inter omnes intellectuales uirtutes maximè moralibus coniuncta uidetur.

¶ 3 Præterea, Prudentia eſt uirtus bene cõſiliatiua: ut dicitur in 6. Ethi. * ſed multi bene conſiliãtur, quibus tamen uirtutes morales deſiũt. ergo prudentia poteſt eſſe ſine uirtute morali. li. 6. ethi. c. 9. to. 5.

SED contra, Velle malum facere opponit̃ directe uirtuti morali; non autem opponitur alicui, quod ſine uirtute morali eſſe poteſt. opponitur autem prudentiæ, ꝙ uolens peccet, vt dicitur in 6. Ethic. * non ergo prudentia põt eſſe ſine uirtute morali. li. 6. ethi. c. 9. circa fin. to. 5.

CONCLVSIO.

Omnes uirtutes intellectuales, prudentia excepta, ſine morali uirtute eſſe poſſunt.

RESPONDEO dicendũ ꝙ aliæ uirtutes intellectuales ſine virtute morali eſſe poſſunt, ſed prudentia ſine uirtute morali eſſe non põt. cuius ratio eſt, quia prudentia eſt recta ratio agibiliũ, non autem ſolum in uniuerſali, ſed etiam in particulari, in quibus ſunt actiones: recta autem ratio præexigit principia, ex quibꝰ ratio procedit: oportet autẽ rationem circa particularia procedere non ſolum ex principiis uniuerſalibus, ſed ẽt ex principiis particularibus. Circa principia quidem vniuerſalia agibiliũ, homo rectè ſe habet per naturalem intellectũ principiorum per quem homo cognoſcit, quòd nullum malum eſt agendum: uel etiam per aliquam ſcientiam practicam, ſed hoc nõ ſufficit ad rectè ratiocinandũ circa particularia: contingit .n. quandoque, ꝙ huiuſmodi vniuerſale principium cognitum per intellectum vel ſcientiam corrumpitur in particulari per aliquam paſſionem,

pem, ſicut concupiſcenti, quando concupiſcentia uincit, uidet hoc eſſe bonum quod concupiſcit, licet ſit cõtra vniuerſale iudicium rationis: & ideo ſicut hõ diſponit ad rectè ſe habendum circa principia vniuerſalia per intellectum naturalem, uel per habitum ſcientiæ, ita ad hoc quòd rectè ſe habeat circa principia particularia agibilium, quæ ſunt fines, oportet ꝙ perficiatur per aliquos habitus ſecundũ quos fiat quodam modo homini connaturale rectè iudicare de fine, & hoc fit per virtutem moralem; uirtuoſus .n. rectè iudicat de fine uirtutis: quia qualis unuſquiſque eſt, talis finis videtur ei, vt dicitur in 3. Ethic.
li.3. ethi. * & ideo ad rectam rationem agi
c.4. to. 5. bilium, quæ eſt prudentia; requiritur ꝙ homo habeat virtutem moralem.

AD primum ergo dicẽdum, ꝙ ratio ſecundum quod eſt apprehenſiua finis, præcedit appetitũ finis, ſed appetitus finis præcedit rationem ratiocinantem ad eligendum ea quæ ſunt ad finem: quod pertinet ad prudentiam: ſicut etiam in ſpeculatiuis intellectus principiorum eſt principium rationis ſyllogizantis.

AD ſecundum dicendum, ꝙ principia artificialium non diiudicantur à nobis bene uel malè ſecundum diſpoſitionem appetitus noſtri, ſicut fines qui ſunt moralium principia, ſed ſolum ꝑ cõſiderationem rationis, & ideo ars non requirit uirtutem perficientem appetitũ ſicut requirit prudentia.

AD tertium dicendum, quòd prudentia non ſolum eſt bene cõſiliatiua: ſed etiam bene iudicatiua, & bene præceptiua, quod eſſe non poteſt niſi remoueatur impedimentum paſſionum corrumpẽtium iudicium & præceptum prudentiæ, & hoc per uirtutem moralem.

QVÆSTIO LIX.

De diſtinctione uirtutum moralium, ſecundum comparationem ad paſſiones, in quinque articulos diuiſa.

DEINDE conſiderãdum eſt de diſtinctione moralium uirtutum ad inuicem.

¶ Et quia uirtutes morales, q̃ ſunt circa paſſiones, diſtinguuntur ſecũdum diuerſitatem paſſionum, oportet primo conſiderare in communi comparationem uirtutis ad paſſionem. Secũdo, diſtinctionem moralium virtutum ſecũdum paſſiones.

¶ Circa primum quæruntur quinque.

¶ Primò, utrum uirtus moralis ſit paſſio.

¶ Secundo, utrum virtus moralis poſſit eſſe cum paſſione.

¶ Tertio, utrum poſſit eſſe cum triſtitia.

¶ Quarto, utrum omnis uirtus moralis ſit circa paſſiones.

¶ Quinto, utrum aliqua uirtus moralis poſſit eẽ ſine paſſione.

ARTICVLVS PRIMVS.

Vtrum virtus moralis ſit paſſio. 3.1.2

AD PRIMVM ſic proceditur. Videtur ꝙ virtus 3.dist.23.
moralis ſit paſſio. mediũ qō.1.ar.3
enim eſt eiuſdem gene- q.2.
ris cum extremis: ſed uirtus moralis eſt medium inter paſſiones: ergo uirtus moralis eſt paſſio.

¶ 2 Præterea, Virtus & uitium, cùm ſint contraria, ſunt in eodẽ genere: ſed quædam paſſiones vitia eſſe dicuntur: ut inuidia & ira. ergo etiam quædam paſſiones ſunt uirtutes.

¶ 3 Præterea, Miſericordia, quædam paſſio eſt: eſt enim triſtitia de alienis malis: vt ſupra dictũ eſt.
* hanc autẽ Cicero loquitur egre- q.35, ar.8

gius non dubitauit appellare uirtutem, vt Augu. dicit in 9. de ciu. Dei, † ergo paſſio pōt eſſe virtus moralis. lib. 9. c. 5. circa me diū, to. 5.

SED contra eſt, quod dicitur in 2. Ethic.* ꝙ paſſiones neq; uirtutes ſunt, neque malitiæ. * lib. 2. ethi. c. 5. tomo. 5.

CONCLVSIO.

Cùm uirtus moralis non ſit motus, ſed magis principium appetitus motus, habitus quidam exiſtens, cumq; ſolum ad bonū ſeſe habeat: impoſſibile eſt eam paſſionem eſſe.

RESPONDEO dicendum, ꝙ uirtus moralis nō pōt eſſe paſſio, & hoc patet triplici ratione. Primo quidē, quia paſſio eſt motus quidam appetitus ſenſitiui, vt ſupra dictum eſt: * uirtus autem moralis nō eſt motus aliquis, ſed magis principium appetitiui motus, habitus quidam exiſtens. Secūdo, quia paſſiones ex ſeipſis nō habent rōnem boni uel mali, bonum.n. uel malum hominis eſt ſecūdum rationē. vnde paſſiones ſecundum ſe conſideratę ſe habent & ad bonum & ad malū, ſecundū quod pñt conuenire rationi, uel non conuenire, nihil aūt tale pōt eſſe uirtus: cùm virtus ſolum ad bonum ſe habeat, vt ſuprà dictū eſt. * Tertio, quia dato ꝙ aliqua paſſio ſe habeat ad bonū ſolū, uel ad malum ſolū ſecundum aliquē modum, tamen motus paſſionis inquantum paſſio eſt. principium habet in ipſo appetitu & terminū in ratione, in cuius conformitatē appetitus tendit, motus aūt uirtutis eſt econuerſo principium hñs in ratione, & terminum in appetitu, ſcd̄m qd̄ à ratione moueť: vñ in diffinitione virtutis moralis dicitur in 2. Ethi.* ꝙ eſt habitus electiuus in medietate conſiſtēs, determinata ratione, prout ſapiens determinabit.

q. 22. ar. 3

q. 55. ar. 3

li. 2. ethi. c. 6. à medio, to, 5.

AD primum ergo dicendū, ꝙ uirtus ſcd̄m ſuā eſſentiam nō eſt medium inter paſſiones, ſed ſcd̄m ſuum effectum: quia. ſ. inter paſſiones medium conſtituit.

AD ſecundum dicēdum, quòd ſi uitiū dicať habitus ſcd̄m quem quis malè operatur, manifeſtū eſt ꝙ nulla paſſio eſt vitiū: ſi uero dicatur uitiū peccatū, qd̄ ē actus vitioſus, ſic nihil prohibet paſſionē eſſe uitiū, & econtrario concurrere ad actum virtutis, ſcd̄m quod paſſio uel cōtrariatur rationi, vel ſequitur actum rationis.

AD tertium dicendum, quòd miſericordia dicitur eſſe uirtus, id eſt, uirtutis actus ſecūdum qd̄ motus ille animi rationi ſeruit: qñ. ſ. ita præbetur miſericordia, vt iuſtitia conſeruetur, ſiue cùm indigenti tribuitur. ſiue cum ignoſcitur pœnitenti, vt Aug. dicit ibidem: * ſi tamen miſericordia dicatur aliquis habitus quo hō perficitur ad rationabiliter miſerendū; nihil prohibet miſericordiā ſic dictā eſſe uirtutem. Et eadem eſt ratio de ſimilibus paſſionibus. li. 9. de ciui. Dei, c. 5. in medio, to. 5.

ARTICVLVS II.

Vtrum virtus moralis poſſit eſſe cum paſſione.

315

AD SECVNDVM ſic proceditur. Videtur, ꝙ uirtus moralis cū paſſione eſſe non poſſit. Dicit.n. Philoſ. in 4. Top. * ꝙ mitis eſt qui nō patitur, patiēs aūt qui patitur, & nō deducitur: & eadem ratio eſt de oibus uirtutibus moralibus, ergo oīs virt⁹ moralis ē ſine paſſione. 1. q. ō. 95. ar. 2. ad 2. & 2. 2. q. 58. art. 9. & 4. di 14 q. 1. ar. 1. qō. 2. ad 3 * li. 4. Topi. c. 5. parū à principio.

¶ 2 Præterea, Virtus eſt quædā recta habitudo animæ, ſicut ſanitas, corporis: ut dicitur in 7. Phyſ. † vnde uirtus quædā ſanitas aīæ eſſe videtur: vt Tullius dicit in 4. de Tuſcul. quæſt. * paſſiones aūt animæ dicuntur morbi quidam animæ, ut in eodem lib. Tullius dicit. † Sanitas autem non compatitur ſecum morbum. ergo neque uirtus compatitur ſecum animę paſſionem. † li. 7. Phyſic. te. 17. * lib. 4. in fol. 6. à prin. lib. † li. 4. in fol. 3. à prin. li. & in ſequē.

¶ 3. Præ-

¶ 3 Præterea, Virtus moralis requirit perfectum uſum rationis ẽt in particularibus: ſed hic ẽt impeditur per paſſiones: dicit.n. Philoſ. in 6. Ethico.* ꝙ delectationes corrumpunt exiſtimationem prudentiæ: & Saluſtius dicit in Catilinario, † ꝙ non facile uerũ perſpicit animus, vbi illa officiunt, ſ. animi paſſiones: uirtus ergo moralis non poteſt eſſe cum paſſione.

*li. 6. eth. ca. 5. poſt med to. 5
† in cõiurat. Catilinæ in titulo, Cæſaris orõ, circa prĩcipium.

S E D contra eſt, quod Aug. dicit in 14. de ciuit Dei. * Si peruerſa eſt voluntas, peruerſos habebit hos motus, ſ. paſſionum: ſi autem recta eſt, non ſolum inculpabiles, verum etiam laudabiles erunt. ſed nullum laudabile excluditur per uirtutem moralem, uirtus ergo moralis non excludit paſſiones, ſed poteſt eſſe cum ipſis.

* li. 14. de ciui. Dei, c. 9. to. 5.

CONCLVSIO.

Si paſſiones dicantur inordinatæ affectiones, cùm morali virtute eſſe nequeunt, ſic ut poſt deliberationem eis conſentiatur: ſi uerò paſſiones dicãtur quicunque motus appetitus ſenſitiui, ſic ſecundum ꝙ sũt à ratione ordinatæ, cum morali uirtute eſſe poſſunt.

R E S P O N D E O dicendũ, ꝙ circa hoc fuit diſcordia inter Stoicos & Peripateticos: ſicut Auguſt. dicit in 9. de ciuit. Dei. * Stoici.n. poſuerunt, ꝙ paſſiones animæ nõ poſſunt eſſe in ſapiẽte, ſiue uirtuoſo: Peripatetici verò quorum ſectam Ariſt. inſtituit, ut Aug. dicit in 9. de ciuit. Dei, † poſuerunt ꝙ paſſiones ſimul cum virtute morali eſſe poſſunt, ſed ad medium reductæ. Hæc autem diuerſitas, ſicut Auguſ. * ibidem dicit, magis erat ſecundum verba, quàm ſecũdum rerum ſententias. Quia.n. Stoici non diſtinguebant inter appetitum intellectiuum, qui eſt voluntas, & inter appetitum ſenſitiuum, qui per iraſcibilẽ & concupiſcibilem diuiditur, non diſtinguebant in hoc paſſiones animæ ab aliis affectionib' humanis, quòd paſſiones animæ ſint motus appetitus ſenſitiui; aliæ uerò affectiones, quæ non ſunt paſſiones animæ, ſint motus appetitus intellectiui, qui dicitur uoluntas, ſicut Peripatetici diſtinxerunt: ſed ſolũ quantum ad hoc, ꝙ paſſiones eſſe dicebant quaſcunque affectiones rationi repugnantes, quę ſi ex deliberatione oriantur, in ſapiente ſeu in virtuoſo eſſe non poſſunt: * ſi autem ſubito oriantur, hoc in uirtuoſo poteſt accidere, eo ꝙ animi uiſa, quę appellant phantaſias, non eſt in poteſtate noſtra, vtrum aliquando incidant animo, & cùm veniunt ex terribilibus rebus, neceſſe eſt ut ſapiẽtis animũ moueant ita, ut pauliſper uel paueſcat metu, uel triſtitia contrahatur, tanquã his paſſionibus præueniẽtibus rationis officium: nec tamen approbant iſta, eiſq; conſentiunt. vt Auguſt. narrat in 9. * de ciu. Dei. ab Aul. Gell. † dictũ. Si igitur paſſiones dicantur inordinatæ affectiones, nõ poſſunt eſſe in uirtuoſo, ita ꝙ poſt deliberationem eis cõſentiatur, ut Stoici poſuerunt. Si uerò paſſiones dicantur quicunque motus appetitus sẽſitiui, ſic poſſunt eſſe in virtuoſo, ſecundũ, ꝙ ſunt à ratione ordinatæ. Vnde Ariſt. dicit in 2. * Ethic. ꝙ nòn bene quidam determinant uirtutes impaſſibilitates quaſdam & quietes: quoniã ſimpliciter dñt, ſed deberẽt dicere, ꝙ ſunt quietes à paſſionibus, q̃ ſunt vt non oportet, & quando non oportet.

* li. 9. de ciu. Dei, c. 4. to. 5.
† eo. li. 9. c. 4. nõ ꝓcul a prĩ. tom. 5.
* loco nunc dicto ante mediũ c.
* Vide Aulũ Gelliũ lib. 9. Noctiũ Atticarũ c. 1.
* li. 9. ca. 4. ante mediũ, to. 5.
† loco iã citato.
* li. 2. ethi. c. 3. paulo añ medium.

A D primum ergò dicẽdum, ꝙ Philoſophus exemplum illud inducit, ſicut & multa alia in libris logicalibus, non ſecundum opinionem propriam, ſed ſecundum opinionem aliorum: hęc autem fuit opinio Stoicorum, quòd virtutes eſſent ſine paſſionibus animæ. Quam Philoſophus excludit

*li. 2. eth. cap. 3.

in 2.* Ethic. dicens virtutes non eſſe impaſſibilitates. Poteſt tamē dici, ꝙ cùm dicitur ꝙ mitis non patitur, intelligendum eſt ſecundum paſſionem inordinatam.

li. 4. fo. 3. à principio li. & ſequent.

AD ſecundum dicendum, ꝙ ratio illa, & omnes ſimiles, quas * Tullius ad hoc inducit in libro de Tuſculanis quæſtionibus, procedunt de paſſionibus ſecundum quod ſignificant inordinatas affectiones.

AD tertium dicendum quod paſſio præueniens iudicium rationis, ſi in animo præualeat, ut ei conſentiatur, impedit conſilium & iudiciū rationis. ſi uerò ſequatur quaſi ex ratione imperata, ad iuuat ad exequendum imperium rationis.

ARTICVLVS III.

Vtrum uirtus moralis poſſit eſſe cùm triſtitia.

314

2. 2. q. 58. ar. 9. & 4. di. 14. q. 1 ar. 1. q. 2. ad 3.

AD TERTIVM ſic proceditur. Videtur, quòd virtus cum triſtitia eſſe non poſſit. Virtutes enim ſunt ſapientiæ effectus, ſecūdū illud Sapi. 8. Sobrietatem & iuſtitiam docet (ſcilicet diuina ſapientia) prudentiam & virtutem: ſed ſapientiæ conuictus non habet amaritudinem, ut poſtea ſubditur, ergo nec uirtutes cum triſtitia eſſe poſsūt.

¶ 2 Præterea, Triſtitia eſt impedimentum operationis, ut patet per Philoſo. in 7. & 10.* Ethic. ſed impedimentum bonæ operationis repugnat uirtuti; ergo triſtitia repugnat uirtuti.

* l. 7. Eth. c. vlt & 10 ethi. c. 4. & 5. to. 5.

¶ 3 Præterea, Triſtitia eſt quædam animi ægritudo, ut † Tullius eā nocat in 4. de Tuſculanis quæſtionibus: ſed ægritudo animæ cō trariatur uirtuti, quę eſt bona animæ habitudo: ergo triſtitia contrariatur uirtuti, nec poteſt ſimul eſſe cum ea.

† li. 4. fo, 3. à prin. li. & ſeq.

SED contra eſt, quòd Chriſtus fuit perfectus uirtute: ſed in eo fuit triſtitia. Dicit enim, ut habeť Mat. 26. Triſtis eſt anima mea uſque ad mortem. ergo triſtiria pōt eſſe cum virtute.

CONCLVSIO.

Cùm ſecundum uirtutem homo rationi conformetur, triſtitia moderata de his quæ rationi repugnant, poteſt & debet cū uirtute eſſe: ſed triſtitiam de his quæ uirtuti & rationi cōueniunt, impoſſibile eſt cum uirtute eſſe.

RESPONDEO dicendū, ꝙ ſicut Aug. dicit 14.* De ciu. Dei, Stoici uoluerunt pro tribus perturbationibus, in animo ſapiētis eſſe tres † eupathias, id eſt tres, bonas paſſiones, pro cupiditate ſcilicet * uoluptatem, pro lętitia gaudium, pro metu cautionem, pro triſtitia uero negauerunt poſſe aliquid eſſe in animo ſapiētis, duplici ratione.

*li. 14. de ciui. Dei, c. 8. to. 5.

† ἐυπαθείας.

* Cicero. Stoici βούλησιν appellāt: li. 4. Tuſ. q. nō procul à prī. libri.

¶ Primo quidem, quia triſtitia eſt de malo, quod iam accidit; nullum autem malum exiſtimāt poſſe accidere ſapienti; crediderunt enim ꝙ ſicut ſolum hominis bonum eſt uirtus; bona autem corporalia nulla bona hominis ſūt, ita ſolum inhoneſtum eſt hominis malum, quod in uirtuoſo eſſe non poteſt. Sed hoc irrationabiliter dicitur; cùm enim homo ſit ex anima & corpore compoſitus, id quod confert ad uitam corporis conſeruandam, aliquod bonū hominis eſt, non tamen maximum, quia eo poteſt homo malè uti, vñ & malum huic bono contrarium in ſapiente eſſe poteſt. & triſtitiā moderatam inducere. Præterea, Etſi uirtuoſus ſine graui peccato eſſe poſſit, nullus tamen inuenit qui abſq; leuibus peccatis uitam ducat, ſecundum illud 1. Ioan. 1. Si dixerimus quia peccatum nō habemus, ipſi nos ſeducimus. Tertio, quia uirtuoſus etſi peccatum non habeat, fortè quandoque habuit, & de hoc laudabiliter dolet, ſecundum illud 2. ad Corint. 7.

Quæ ſecūdum Deum triſtitia eſt, pœnitentiam in ſalutem ſtabilē operatur. Quarto, quia poteſt etiā dolere laudabiliter de peccato alterius, vnde eo modo quo uirtus moralis compatitur alias paſſiones ratione moderatas, compatitur etiam triſtitiam.

¶ Secundo mouebātur ex hoc quòd triſtitia eſt de præſenti malo; timor autem de malo futuro; ſicut delectatio de bono præſēti, deſiderium uerò de bono futuro. Poteſt autem hoc ad uirtutē pertinere, quòd aliquis bono habito fruatur, uel non habitum habere deſideret, vel quòd etiam malū futurum caueat: ſed quòd malò præſenti animus hominis ſubſternatur (quod fit per triſtitiam) omnino uidetur contrarium rationi, vnde cum uirtute eſſe non poteſt. Sed hoc irrationabiliter dicitur: eſt enim aliquod malum quod poteſt eſſe uirtuoſo præſens, vt * dictum eſt, quod quidem malum ratio deteſtatur. Vnde appetitus ſenſitiuus, in hoc ſequitur deteſtationē rationis, quòd de huiuſmodi malo triſtatur, moderatè tamen ſecundum rationis iudiciū: hoc autem pertinet ad uirtutem, vt appetitus ſenſitiuus rōi conformetur, vt * dictum eſt: vnde ad virtutem pertinet, quòd triſtetur moderatè in quibus triſtandum eſt, ſicut etiam philoſophus dicit in 2. † Ethic. Et hoc etiam vtile eſt ad fugiendum mala: ſicut eñ bona propter delectationem prōptius quæruntur, ita mala propter triſtitiam fortius fugiuntur. Sic igitur dicendum eſt, quòd triſtitia de his quæ conueniunt virtuti, nō poteſt ſimul eſſe cum virtute: quia virtus in proprijs delectatur; ſed de his, quæ quocunq; modo repugnant virtuti, uirtus moderatè triſtatur.

ar. præce.

ar. 1. hui' quæſt.

† l. 2. eth. c. 6. & 7. tomo 5.

AD primum ergo dicendum, quòd ex illa auctoritate habet. quòd de ſapientia ſapiens non triſtetur: triſtatur tamen de his quæ ſunt impeditiua ſapiētiæ, & ideo in beatis, in quibus nullum impedimētum ſapientiæ eſſe poteſt, triſtitia locum non habet.

AD ſecundū dicendum, quòd triſtitia, impedit operationem de qua triſtamur, ſed adiuuat ad ea promptius exequenda, per quæ triſtitia fugitur.

AD tertium dicendum, quòd triſtitia immoderata eſt animæ ægritudo: triſtitia autem moderata ad bonam habitudinem animæ pertinet, ſecundum ſtatum præſentis vitæ.

ARTICVLVS IIII.

Vtrum omnis virtus moralis ſit circa paſſiones. 315

AD QVARTVM ſic proceditur. Videtur quòd omnis uirtus moralis ſit circa paſſiones. Dicit enim Philoſophus in 2. * Ethic. quòd circa voluptates & triſtitias eſt moralis virtus; ſed delectatio & triſtitia ſunt paſſiones; vt † ſuprà dictum eſt. ergo omnis virtus moralis eſt circa paſſiones.

Inf. q. 60. ar. 4. cor.

l. 2. Ethi. cap. 3.

q. 31. ar. 1. & q. 35 ar. 1.

¶ 2 Præterea, Rationale per participationem eſt ſubiectū moralium uirtutum, vt dicitur in 1. * Ethic. ſed huiuſmodi pars animæ eſt in quā ſunt paſſiones, vt ſuprà dictum eſt: ergo omnis uirtus moralis eſt circa paſſiones.

l. 1. eth. c. vl. to. 5.

† qō. 22. ar. 3.

¶ 3 Præterea, In omni uirtute morali eſt inuenire aliquam paſſionem: aut ergo omnes ſunt circa paſſiones, aut nulla: ſed aliquę ſunt circa paſſiones, vt fortitudo & temperantia, vt dicitur in 3. * Ethi. ergo omnes virtutes morales ſunt circa paſſiones.

l. 3. eth. c. 6. & 10.

SED cōtra eſt, quòd iuſtitia, quæ eſt uirtus moralis, non eſt circa paſſiones, vt dicitur in 5. † Ethic.

† ex prioribus 4. capitu'is elicitur.

CONCLVSIO.

Cùm virtutum moralium quædā ipſas paſſiones ſeu motus appetitus ſenſitiui ordinent,

&

& moderētur, quædam ipſas voluntatis (quæ paſſionis ſubiectum non eſt) operationes: certum eſt non omnem virtutem moralem circa paſſiones eſſe.

RESPONDEO dicendum, quòd virtus moralis perficit appetitiuam partem animæ, ordinādo ipſam in bonum rationis, eſt autem rationis bonum, id quod eſt ſecundum rationem moderatum ſeu ordinatum: vnde circa omne id quod contingit ratione ordinari & moderari, contingit eſſe virtutem moralem. Ratio autem ordinat non ſolum paſſiones appetitus ſenſitiui, ſed etiam ordinat operationes appetitus intellectiui, qui eſt uoluntas, quæ non eſt ſubiectum paſſionis, vt * ſuprà dictum eſt: & ideo non omnis uirtus moralis eſt circa paſſiones, ſed quædam circa paſſiones, quædam circa operationes.

qō.22. & 23. ar.3.

AD primum ergo dicendum, quòd non omnis virtus moralis ē circa delectationes & triſtitias ſicut circa propriam materiam, ſed ſicut circa aliquid conſequēs proprium actum: omnis enim virtuoſus delectatur in actu virtutis, & triſtatur in contrario: unde * Philoſophus poſt præmiſſa verba ſubdit, ꝙ ſi uirtutes ſunt circa actus & paſſiones, omnem autem paſſionem & omnem actū ſequitur delectatio & triſtitia, etiam propter hoc virtus erit circa delectationes & triſtitias, ſcilicet, ſicut circa aliqd conſequēs.

l.2.eth.c. 3. non lō ge a prin.

AD ſecundum dicendum, ꝙ rationale per participationē non ſolū eſt appetitus ſenſitiuus, qui eſt ſubiectum paſſionum, ſed etiā voluntas, in qua non ſunt paſſiones, vt * dictum eſt.

In eo. ar.

AD tertium dicendum, quòd in quibuſdā virtutibus ſunt paſſiones ſicut in propria materia, in quibuſdam autem nōn: vnde non eſt eadem ratio de omnibus, vt † infra oſtendetur.

Ar. ſe. & q.60.a.2.

ARTICVLVS V.

Vtrum aliqua virtus moralis poſſit eſſe abſque paſſione. 316

Inf.q.60. ar.2. cor.

AD QVINTVM ſic proceditur. Videtur, quòd virtus moralis poſſit eſſe abſque paſſione: quāto enim uirtus moralis eſt perfectior, tanto magis ſuperat paſſiones, ergo in ſuo perfectiſſimo eſſe, eſt omnino abſq; paſſionibus.

¶ 2 Præterea, Tunc unumquodque eſt perfectum quando eſt remotum à ſuo contrario, & ab his quæ ad contrarium inclinant. ſed paſſiones inclinant ad peccatum, quod virtuti contrariatur: vnde Rom. 7. nominantur paſſiones peccatorum. ergo perfecta virtus eſt omnino abſque paſſione.

¶ 3 Præterea, Secundum virtutem Deo conformamur, vt patet per Aug. in lib. de moribus * Eccleſiæ: ſed Deus omnia operaī ſine paſſione. ergo uirtus perfectiſſima eſt abſq; omni paſſione.

c.6. to. 1.

SED contra eſt, quòd nullus eſt iuſtus qui non gaudet iuſta operatione, vt dicitur in 1. * Ethi. ſed gaudium eſt paſſio. ergo iuſtitia non poteſt eſſe ſine paſſione, & multo minus aliæ virtutes.

l.1.eth.c. 8 nōlōgè ante fin.

CONCLVSIO.

Virtutes morales quæ non ſunt circa paſſiones, ſed circa operationes, poſſunt eſſe ſine paſſionibus; aliæ non poſſunt.

RESPONDEO dicendū, ꝙ ſi paſſiones dicamus inordinatas affectiones, ſicut Stoici poſuerūt, ſic manifeſtum eſt, quod virtus perfecta eſt ſine paſſionibus: ſi verò paſſiones dicamus omnes motus appetitus ſenſitiui, ſic planū eſt, quòd virtutes morales, quæ ſunt circa paſſiones ſicut circā propriam materiā, ſine paſſionibus

bus eſſe non poſſunt: cuius ratio eſt, quia ſecundum hoc ſequeret quod uirtus moralis faceret appetitum ſenſitiuum omnino otioſum: nō autem ad uirtutem pertinet, quòd ea quæ ſunt ſubiecta rationi, à proprijs actibus vacent; ſed quòd exequantur imperium rationis, proprios actus agendo. Vnde ſicut uirtus mēbra corporis ordinat ad actus exteriores debitos, ita appetitum ſenſitiuū ad motus proprios ordinatos. Virtutes autem morales, quæ non ſunt circa paſſiones, ſed circa operationes, poſſunt eſſe ſine paſſionibus: & huiuſmodi virtus eſt iuſtitia, quia per eam applicatur voluntas ad proprium actum, qui non eſt paſſio. Sed tamen ad actū iuſtitiæ ſequitur gaudium, ad minus in uoluntate, quod eſt paſſio: & ſi hoc gaudium multiplicetur per iuſtitiæ perfectionē, fiet gaudij redundantia vſque ad appetitum ſenſitiuum, ſecūdum quod vires inferiores ſequuntur motū ſuperiorum, vt* ſuprà dictū eſt: & ſic per redundantiam huiuſmodi quanto magis fuerit perfecta; tanto magis paſſionem cauſat.

q. 17. art. 7. & q. 24 ar. 3. & q. prę. ar. 2.

AD primum ergo dicendum, quòd uirtus paſſiones inordinatas ſuperat, moderatas autem producit.

AD ſecundum dicendum, ꝙ paſſiones inordinatæ inducunt ad peccandum, non autem ſi ſint moderatæ.

AD tertium dicendum, quòd bonum in vnoquoque cōſideratur ſecundum conditionem ſuæ naturæ: in Deo autem & angelis non eſt appetitus ſenſitiuus ſicut in homine. Et ideo bona operatio Dei & angeli eſt omnino ſine paſſione, ſicut & ſine corpore: bona autem operatio hominis eſt cum paſſione, ſicut & cum corporis miniſterio.

QVÆSTIO LX.

De virtutum moralium ab inuicem diſtinctione, in quinque articulos diuiſa.

DEINDE conſiderandum eſt de diſtinctione virtutum moralium ab inuicē.

¶ Et circa hoc quæruntur quinq;

¶ Primo, vtrum ſit tantum vna virtus moralis.

¶ Secundo, vtrum diſtinguantur virtutes morales, quæ ſunt circa operationes, ab his quę ſunt circa paſſiones.

¶ Tertio, vtrum circa operationes ſit vna tantum moralis virtus.

¶ Quarto, vtrum circa diuerſas paſſiones ſint diuerſæ morales virtutes.

¶ Quinto, vtrum uirtutes morales diſtinguantur ſecundum diuerſa obiecta paſſionum.

ARTICVLVS I.

Vtrum ſit vna tantum virtus moralis. 317

AD PRIMVM ſic proceditur. Videtur, ꝙ ſit una tantum moralis virtus. Sicut enim in actibus moralibus directio pertinet ad rationē, quæ eſt ſubiectum intellectualiū virtutum, ita inclinatio pertinet ad vim appetitiuam quæ eſt ſubiectum moralium uirtutū: ſed vna eſt intellectualis virtus dirigens in omnibus moralibus actibus, ſcilicet prudentia: Ergo etiā vna tantum eſt moralis virtus inclinans in omnibus moralibus actibus.

3. diſt. 33. q. 1. ar. 1. q. 1.

¶ 2 Præterea, Habitus non diſtinguuntur ſecundum materialia obiecta, ſed ſecundum formales rationes obiectorum: formalis autem ratio boni ad quod ordinatur virtus moralis, eſt vna, ſcilicet modus rōnis: ergo videt ꝙ ſit vna tantum moralis uirtus.

¶ 3 Preterea, Moralia recipiūt ſpeciem à fine, vt* ſuprà dictum q. 1. ar. 3.

ctum eſt, ſed finis omnium virtutum moralium communis eſt vnus, ſcilicet felicitas: proprij autẽ & propinqui ſunt infiniti: non ſunt autem infinitæ virtutes morales, ergo uidetur quòd ſit una tantum.

SED contra eſt, quòd unus habitus non poteſt eſſe in diuerſis potentijs, vt * ſuprà dictũ eſt: q.56.ar.2 ſed ſubiectum virtutum moraliũ eſt pars appetitiua animæ, quæ per diuerſas potentias diſtinguitur, vt in primo * dictum eſt. ergo non poteſt eſſe vna tantum virtus moralis. p.p.q. 80. ar. 2.

CONCLVSIO.

Cum appetitiuę potentia ad quã moralis virtus pertinet obiectum ſit bonum appetibile; quod non vnius tantum eſt ſpeciei, etiam ipſas virtutes morales pro obiectorum diuerſitate plures eſſe oportet.

RESPONDEO dicẽdum, quod ſicut * ſuprà dictum eſt, virtutes morales ſunt habitus quidam appetitiuæ partis. habitus autem ſpecie differunt ſecũdum ſpeciales differentias obiectorũ, vt * ſuprà dictum eſt. ſpecies autem obiecti appetibilis ſicut & cuiuſlibet rei attenditur ſecundum formam ſpecificam, quæ eſt ab agente. Eſt autem conſiderandum, quòd materia patientis ſe habet ad agens dupliciter. Quandoque enim recipit formam agẽtis ſecundum eandem rationem, prout eſt in agẽte, ſicut eſt in omnib[us] agẽtibus uniuocis: & ſic neceſſe eſt, ꝙ ſi agẽs eſt unũ ſpecie, ꝙ materia recipiat formã vnius ſpeciei, ſicut ab igne non generat̃ vniuocè niſi aliquid exiſtens in ſpecie ignis. Aliquando verò materia recipit formam ab agente non ſecundum eandem rationẽ prout eſt in agente, ſicut patet in generantibus non uniuocis, vt animal generatur à ſole. & tunc formæ receptæ in materia ab eodem agente, non ſunt vnius ſpeciei, ſed diuerſificantur ſecundũ diuerſam proportionem materiæ ad recipiendum influxum agentis: ſicut videmus quòd ab una actione ſolis generantur per putrefactionem animalia diuerſarũ ſpecierum ſecundum diuerſam proportionem materiæ. Manifeſtum eſt autem, quòd in moralibus ratio eſt ſicut imperans & mouens; vis autem appetitiua ſicut imperata & mota, non autem appetitus recipit impreſſionem rationis quaſi vniuocè, quia non fit rationale per eſſentiam, ſed per participationem, vt dicitur in 1. * Eth. vnde appetibilia ſecundum motionem rationis conſtituuntur in diuerſis ſpeciebus, ſecundum quòd diuerſimodè ſe habent ad rationem, & ita ſequitur quòd uirtutes morales ſint diuerſæ ſecundum ſpeciem, & non vna tantum.

q.58.ar.1 q.54.ar.2 l.1.eth.c. vl.to. 5.

AD primum ergo dicendum, quòd obiectum rationis eſt verũ: eſt autem eadem ratio veri in omnibus moralibus, quæ ſunt contingentia agibilia. vnde eſt una ſola uirtus in eis dirigens, ſcilicet prudentia. Obiectum autem appetitiuæ virtutis eſt bonum appetibile, cuius eſt diuerſa ratio ſecũdum diuerſam habitudinem ad rationem dirigentem.

AD ſecundum dicendum, ꝙ illud formale eſt unum genere propter vnitatem agentis: ſed diuerſificatur ſpecie propter diuerſas habitudines recipientium; vt * ſuprà dictum eſt.

AD tertium dicendum, quòd moralia non habent ſpeciem à fine vltimo, ſed à finibus p̃ximis, qui quidem & ſi infiniti ſint numero, non tamen infiniti ſint ſpecie. in cor.ar.

AR-

ARTICVLVS II.

Vtrum virtutes morales, quæ ſunt circa operationes, diſtinguantur ab his, quæ ſunt circa paſſiones.

318

Vir.q.ar. 13.cor.

AD SECVNDVM ſic proceditur. Videtur, quòd virtutes morales non diſtinguantur abinuicem per hoc, quod quædam ſunt circa operationes, quædam circa paſſiones. Dicit enim Philoſoph.in 2. * Eth. quòd virtus moralis eſt circa delectationes & triſtitias optimorũ operatiua: ſed voluptates & triſtitiæ ſunt paſſiones quædam, vt * ſuprà dictum eſt. ergo eadem virtus quæ eſt circa paſſiones eſt etiam circa operationes, vtpote operatiua exiſtens.

(Margin: l.2.eth.c. 3. tom.5. — q.31 ar.1 & qõ.35. ar.1.)

¶ 2 Præterea, Paſſiones ſunt principia exteriorum operationum. ſi ergo aliquæ uirtutes rectificant paſſiones, oportet quòd etiam per conſequens rectificent operationes. eędem ergo virtutes morales ſunt circa paſſiones & operationes.

¶ 3 Præterea, Ad omnem operationẽ exteriorem mouetur appetitus ſenſitiuus bene uel malè: ſed motus appetitus ſenſitiui ſunt paſſiones: ergo eædem virtutes, quæ ſunt circa operationes ſunt circa paſſiones.

SED contra eſt, quòd Philoſophus * ponit iuſtitiam circa operationes, temperantiam autem & fortitudinem & manſuetudinem circa paſſiones quaſdam.

(Margin: li. 5 eth. in4 prioribus ca. Et 2. eth. c. 3. & 7. tomo 5.)

CONCLVSIO.

Tametſi aliquæ ſint ex moralibus virtutibus circa operationes & paſſiones, vt earũ productiuæ: quæ tamen circa operationes ſunt, ab his quæ circa paſſiones verſantur ſecundum obiectorum diuerſitatẽ diſtinguuntur.

RESPONDEO dicendum, quòd operatio & paſſio dupliciter põt comparari ad virtutẽ. Vno modo ſicut effectus: & hoc modo omnis moralis uirtus habet aliquas operationes bonas, quarum eſt productiua, & delectationem aliquam vel triſtitiam, quæ ſunt paſſiones, vt * ſuprà dictum eſt. Alio modo poteſt comparari operatio ad uirtutem moralem ſicut materia circa quam eſt. & ſecundum hoc oportet alias eſſe uirtutes morales circa operationes, & alias circa paſſiones. cuius ratio eſt, quia bonum & malũ in quibuſdam operationibus attẽditur ſecundum ſeipſas, qualitercunq; homo afficiatur ad eas inquantũ ſcilicet bonum in eis, & malum accipitur ſecundum rationẽ commenſurationis ad alterum: & in talibus oportet quòd ſit aliqua virtus directiua operationum ſecũdum ſeipſas, ſicut ſunt emptio & venditio. & huiuſmodi operationes in quibus attenditur ratio debiti vel indebiti ad alterum, & propter hoc iuſtitia & partes eius propriè ſunt circa operationes ſicut circa propriam materiam. In quibuſdam verò operationibus bonum & malum attenditur ſolum ſecundum commenſurationem ad operantem: & ideò oportet in his bonum & malum conſiderari, ſecundum quod homo bene vel malè afficitur circa huiuſmodi, & propter hoc oportet quòd uirtutes in talibus ſint principaliter circa interiores affectiones, quæ dicuntur animæ paſſiones, ſicut patet de temperantia, fortitudine, & alijs huiuſmodi. Contingit autem quòd in operationibus, quæ ſunt ad alterum, prætermittatur bonum virtutis propter inordinatam animi paſſionem, & tunc inquantum corrumpitur

(Margin: q.59.ar.4 ad 1.)

rumpitur commenſuratio exterioris operationis, eſt corruptio iuſtitiæ.inquantum autem corrũpitur commenſuratio interiorũ paſſionum,eſt corruptio alicuius alterius virtutis: ſicut cùm propter iram aliquis alium percutit, in ipſa percuſſione indebita corrumpitur iuſtitia, in immoderantia verò irę corrumpitur manſuetudo,& idem patet in alijs.

Et per hoc patet reſponſio ad obiecta. Nam prima ratio procedit de operatione, ſecundum qđ eſt effectus virtutis: aliæ duæ rationes procedunt ex hoc quòd ad idem concurrunt operatio & paſſio: ſed in quibuſdam virtus eſt principaliter circa operationem, in quibuſdam circa paſſionem ratione prædicta.* In iſto ar.

ARTICVLVS III.

319 *Vtrum circa operationes ſit tantum vna virtus moralis.*

AD TERTIVM ſic proceditur. Videtur quòd ſit vna tantum virtus moralis circa operationes. Rectitudo enim omnium operationum exteriorum uidetur ad iuſtitiã pertinere: ſed iuſtitia eſt vna virtus. ergo una ſola virtus eſt circa operationes.

¶ 2 Præterea,Operationes maximè differentes eſſe uidentur, quæ ordinãtur ad bonum vnius, & quæ ordinantur ad bonũ multitudinis. ſed iſta diuerſitas non diuerſificat uirtutes morales. Dicit enim Philoſophus in 5. * Eth. quòd iuſtitia legalis,quæ ordinat actus hominum ad commune bonum,non eſt aliud à virtute,quæ ordinat actus hominis ad vnum tãtum, niſi ſecundum rationem. ergo diuerſitas operationum nõ cauſat diuerſitatem uirtutũ moralium. l.5.eth.c. 1.circa finẽ præcipue to.5.

¶ 3 Præterea, Si ſunt diuerſæ virtutes morales circa diuerſas operationes,oporteret ꝙ ſecundũ diuerſitatẽ operationum eſſet diuerſitas uirtutum moralium. ſed hoc patet eſſe falſum:nã ad iuſtitiã pertinet in diuerſis generibus commutationũ rectitudinem ſtatuere: & etiam in diſtributionibus, vt patet in 5. * Ethic. non ergo diuerſæ virtutes ſunt diuerſarum operationum. l.5.eth.c. 2.tom.5.

SED contra eſt, quod religio eſt alia virtus à pietate, quarum tamen vtraque eſt circa operationes quaſdam.

CONCLVSIO.

Licet virtutes morales,quæ circa operationes ſunt,in quadã generali ratione iuſtitiæ conueniant;tamen ſecundũ ſpeciales diuerſas rationes ſunt diſtinguendæ plures ſpecies.

RESPONDEO dicẽdum, ꝙ omnes uirtutes morales quę ſunt circa operationes, conueniunt in quadã generali ratione iuſtitię, quæ attenditur ſcđm debitũ ad alterũ: diſtinguunť aũt ſcđm diuerſas ſpeciales rationes.cuiꝰ ratio eſt, quia in operationibus exterioribus ordo rõnis inſtituiť,ſicut * dictũ eſt,non ſcđm proportionẽ ad affectionẽ hominis, ſed ſcđm ipſam conueniẽtiam rei in ſeipſa, ſcđm quã conuenientiam accipitur ratio debiti,ex quo cõſtituitur ratio iuſtitiæ. Ad iuſtitiã enim pertinere videť, vt quis debitum reddat: vnde omnes hmõi virtutes,quę ſunt circa operationes,habent aliquo modo rationẽ iuſtitiæ: ſed debitũ non eſt unius rationis in omnibus; aliter enim debetur aliquid æquali, aliter ſuperiori,aliter minori, & aliter ex pacto,vel ex promiſſo, vel ex beneficio ſuſcepto: & ſecundũ has diuerſas rationes debiti ſumunť diuerſæ uirtutes; puta religio eſt per quã redditur debitum Deo, pietas eſt per quam redditur debitum parentibus vel patriæ,gratia eſt per quam redditur debitum benefactoribus: & ſic de alijs. ar. præ.

AD primum ergo dicendum, ꝙ iuſtitia propriè dicta eſt vna ſpecialis virtus, quæ attēdit perfectam rationem debiti, quod ſecundum æquiualentiam poteſt reſtitui: dicitur tamen & ampliato nomine iuſtitia ſecundum quãcunque debiti redditionẽ, & ſic non eſt una ſpecialis uirtus.

AD ſecundum dicendum, ꝙ iuſtitia quę intendit bonum commune, eſt alia virtus à iuſtitia, quæ ordinatur ad bonum priuatum alicuius. vnde & ius commune diſtinguit̃ à iure priuato. Et * Tullius ponit unam ſpecialẽ uirtutem, pietatem, quæ ordinat ad bonum patriæ: ſed iuſtitia ordinans hominem ad bonum commune, eſt generalis per imperiũ: quia omnes actus uirtutum ordinat ad finem ſuum, ſcilicet ad bonum commune; virtus autem ſecundum quod à tali iuſtitia imperatur, etiam iuſtitiæ nomẽ accipit: & ſic virtus à iuſtitia legali non differt niſi ratione, ſicut ſola ratione differt uirtus operans ſecundum ſeipſam, & virtus operans ad imperium alterius.

l. 2. de inuẽtione in f. 4. ante fi. lib.

AD tertium dicendum, quòd in omnibus operationibus ad iuſtitiam ſpecialem pertinentibus eſt eadem ratio debiti, & ideo eſt eadem uirtus iuſtitiæ, præcipuè quantum ad commutationes: for tè enim diſtributiua eſt alterius ſpeciei à commutatiua. ſed de hoc * infrà quæretur.

2. 2. q. 61. ar. 1.

ARTICVLVS IIII.

320

Vtrum circa diuerſas paſſiones diuerſæ ſint virtutes morales.

Inf. ar. 5. cor.

AD QVARTVM ſic proceditur. Videtur quòd circa diuerſas paſſiones nõ ſint diuerſæ uirtutes morales. Eorum enim quæ conueniunt in principio & fine, vnus eſt habit⁹: ſicut patet maximè in ſcientijs. ſed omnium paſſionum unum eſt principium, ſcilicet amor, & omnes ad eundem finem terminantur, ſcilicet delectationem, vel triſtitiam, vt * ſuprà habitũ eſt. ergo circa omnes paſſiones eſt vna tantum moralis virtus. q. 25. ar. 1 & 2.

¶ 2 Præterea, Si circa diuerſas paſſiones eſſent diuerſæ uirtutes morales, ſequeretur quòd tot eſſent uirtutes morales quot paſsiones; ſed hoc patet eſſe falſum: quia circa oppoſitas paſsiones eſt una & eadem virtus moralis, ſicut fortitudo circa timores & audacias, temperantia circa delectationes & triſtitias. non ergo oportet, vt circa diuerſas operationes ſint diuerſæ virtutes morales.

¶ 3 Præterea, Amor, concupiſcentia & delectatio ſunt paſſiones ſpecie differentes, vt * ſuprà habitum eſt: ſed circa omnes has eſt una uirtus, ſcilicet temperantia. ergo virtutes morales non ſunt diuerſæ circa diuerſas paſſiones. q. 23. ar. 4

SED contra eſt, quòd fortitudo eſt circa timores & audacias, temperantia circa concupiſcentias, manſuetudo circa iras, vt dicitur in 3. & 4 Ethic. * l. 3. eth. c. 6. & 10. & l. 4. c. 4 & 5. to. 5.

CONCLVSIO.

Impoſſibile eſt vnam & eandẽ virtutem moralem eſſe circa omnes paſſiones, quamuis circa paſſiones contrarias eandẽ contingat virtutem eſſe.

RESPONDEO dicendũ, ꝙ non poteſt dici quòd circa omnes paſsiones ſit una ſola virtus moralis. Sunt enim quædam paſſiones ad diuerſas potentias pertinentes: aliæ nanque pertinent ad iraſcibilem, aliæ ad concupiſcibilem, vt * ſupra dictum eſt. q. 23. ar. 1 Nec tamen oportet quòd omnis diuerſitas paſsionum ſufficiat ad virtutes morales diuerſificãdas. Primo quidem, quia quædam paſſiones ſunt quæ ſibi opponuntur ſecundũ contrarietatẽ, ſicut gaudiũ & triſtitia, timor & audacia,

&

& alia huiuſmodi;& circa huiuſmodi paſſiones ſic oppoſitas oportet eſſe unam & eandem virtutē: cùm enim virtus moralis in quadam medietate conſiſtat, mediū in contrarijs paſſionibus ſecundū eandem rationem inſtituitur, ſicut & in naturalibus idē eſt medium inter contraria, vt inter album & nigrum. Secundo, quia diuerſæ paſſiones inueniuntur ſecū dum eundem modum rationi repugnantes: puta ſecundum impulſum ad id quod eſt contra rationem, vel ſecundum retractionem ab eo quod eſt ſecundum rationem: & ideo diuerſæ paſſiones concupiſcibilis non pertinent ad diuerſas virtutes morales; quia eorum motus ſecundum quendā ordinem ſeinuicem conſequunt, vtpote ad idem ordinati, ſcilicet ad conſequendum bonum, vel ad fugiendum malum: ſicut ex amore procedit concupiſcentia, & ex cōcupiſcentia peruenitur ad delectationem. Et eadem ratio eſt de oppoſitis: quia ex odio ſequit fuga vel abominatio, quæ perducit ad triſtitiam. Sed paſſiones iraſcibilis non ſunt unius ordinis, ſed ad diuerſa ordinantur: nam audacia & timor ordinantur ad aliquod magnum periculū, ſpes & deſperatio ad aliquod bonum arduum: ira autem ad ſuperandū aliquod contrarium, quod nocumentum intulit & ideo circa has paſſiones diuerſæ uirtutes ordinantur, vtpote temperantia circa paſſiones concupiſcibilis, fortitudo circa timores & audacias, magnanimitas circa ſpem & deſperationem, manſuetudo circa iras.

AD primum ergo dicendum, quòd omnes paſſiones conueniūt in vno principio & fine communi, nō autem in vno proprio principio ſeu fine. vnde hoc non ſufficit ad vnitatem virtutis moralis.

AD ſecundum dicendum, ꝙ ſicut in naturalibus idem eſt principiū, quo receditur ab uno principio, & acceditur ad aliud, & in rationalibus eſt eadem ratio contrariorum: ita etiam virtus moralis, quæ in modum naturæ rationi conſentit, eſt eadem cōtrariarum paſſionum.

AD tertium dicendum, quòd illæ tres paſſiones ad idem obiectum ordinantur ſecundū quendam ordinem, vt * dictum eſt, & in cor.a.r. ideo ad eandem virtutem moralem pertinent.

ARTICVLVS V.

Vtrum uirtutes morales diſtinguantur ſecundum diuerſa obiecta paſſionum.

AD QVINTVM ſic proce- 321
ditur. Videtur quòd virtutes morales non diſtinguantur ſecundum obiecta paſſionum: ſicut enim ſunt obiecta paſſionum, ita ſunt obiecta operationum: ſed uirtutes morales, quæ ſunt circa operationes, non diſtinguuntur ſecundum obiecta operationum: ad eandem enim virtutem iuſtitiæ pertinet emere vel uendere domum, & equū: ergo etiam nec virtutes morales quæ ſunt circa paſſiones, diuerſificantur per obiecta paſſionum.

¶ 2 Præterea, Paſſiones ſunt quidam actus uel motus appetitus ſenſitiui: ſed maior diuerſitas requirit ad diuerſitatē habituū, quàm ad diuerſitatem actuum: diuerſa igitur obiecta, quæ non diuerſificant ſpeciem paſſionis, non diuerſificabunt ſpeciem virtutis moralis, ita ſcilicet quòd de omnibus delectationibus erit vna virtus moralis. & ſimiliter eſt de alijs.

¶ 3 Præterea, Magis & minus non diuerſificant ſpeciem: ſed diuerſa delectabilia non differunt niſi ſecundum magis & minus; ergo omnia delectabilia pertinēt ad unam ſpeciem virtutis, & eadem ratione omnia terribilia, & ſimiliter de alijs. non ergo virtus moralis

moralis diſtinguitur ſecundum obiecta paſsionum.

¶ 4 Præterea, Sicut uirtus eſt operatiua boni, ita eſt impeditiua mali: ſed circa concupiſcentias bonorum ſunt diuerſæ virtutes, ſicut temperantia circa concupiſcentias delectationum tactus, & eutrapelia circa delectationes ludi. ergo etiam circa timores malorum debent eſſe diuerſæ virtutes.

SED contra eſt, quòd caſtitas eſt circa delectabilia venereorũ, abſtinẽtia verò eſt circa delectabilia ciborum, & eutrapelia circa delectabilia ludorum.

CONCLVSIO.

Cùm ex ratione perfectio virtutis dependeat, rectè ſecũdum obiecta paſſionum, prout diuerſimodè ad rationem comparantur, diuerſæ virtutum moralium ſpecies diſtinguuntur.

RESPONDEO dicendum, quòd perfectio virtutis ex ratione dependet; perfectio autem paſſionis ex ipſo appetitu ſenſitiuo: vnde oportet quòd virtutes diuerſificentur ſecundum ordinem ad rationẽ, paſsiones autẽ ſecundũ ordinem ad appetitum. Obiecta igitur paſsionum ſecundum ꝙ diuerſimodè ordinantur ad appetitum ſenſitiuum, cauſant diuerſas paſsionum ſpecies: ſecundum verò quòd comparãtur ad rationẽ, cauſant diuerſas ſpecies uirtutũ. non eſt autem idem motus rationis & appetitus ſenſitiui. vnde nihil prohibet aliquam differentiã obiectorum cauſare diuerſitatẽ paſsionum, quę non cauſat diuerſitatem virtutum, ſicut quando vna uirtus eſt circa multas paſsiones, vt * dictum eſt: & aliquam etiam differentiam obiectorum cauſare diuerſitatem virtutum, quæ non cauſat diuerſitatem paſsionum, cùm circa vnam paſsionem puta delectationem, diuerſæ uirtutes ordinentur. Et quia diuerſæ paſsiones ad diuerſas potentias pertinentes ſemper pertinẽt ad diuerſas virtutes, vt * dictum eſt: ideo diuerſitas obiectorum quæ reſpicit diuerſitatẽ potentiarum ſemper diuerſificat ſpecies virtutum, puta quòd aliquid ſit bonum abſolute, & aliquid bonum cum aliqua arduitate. & quia ordine quodam ratio inferiores hominis partes regit, & etiam ſe ad exteriora extẽdit, & ideo etiam ſecundũ quod vnũ obiectum paſsionis apprehendit ſenſu vel imaginatione, aut etiã ratione, & ſecũdum etiam quod pertinet ad animam, corpus vel exteriores res diuerſam habitudinem habet ad rationem, & per conſequens natum eſt diuerſificare virtutes. bonum igitur hominis quod eſt obiectum amoris, concupiſcentiæ & delectationis, poteſt accipi vel ad ſenſum corporis pertinens, vel ad interiorẽ animæ apprehẽſionem: & hoc ſiue ordinetur ad bonum hominis in ſeipſo, vel quantum ad corpus vel quantum ad animam, ſiue ordinetur ad bonum hominis in ordine ad alios: & omnis talis diuerſitas propter diuerſum ordinẽ ad rationẽ diuerſificat virtutem. Sic igitur ſi conſideretur aliquod bonum, ſi quidem ſit per ſenſum tactus apprehenſum, & ad conſiſtẽtiam humanæ uitæ pertinens in indiuiduo, vel in ſpecie (ſicut ſũt delectabilia ciborum & venereorum) erit pertinens ad uirtutem temperantiæ: delectationes autẽ aliorum ſenſuum cùm non ſint vehementes, non præſtant aliquã difficultatem rationi, & ideo circa eas non ponitur aliqua uirtus, quę eſt circa difficile, ſicut & ars, vt dicitur in 2 * Ethic. bonum autem non ſenſu: ſed interiori uirtute apprehenſum, ad ipſum hominem pertinens ſecundum ſeipſum,

ar. præc.

ar. 2. & 4. huius q.

l. 2 eth. c. 3. ad fin. to 5.

ſum, eſt ſicut pecunia & honor, quorum pecunia ordinabilis eſt de ſe ad bonum corporis, honor autem conſiſtit in apprehenſione animæ. & hæc quidem bona conſiderari poſſunt vel abſolutè, ſecundum quod pertinent ad concupiſcibilem: vel cum arduitate quadam, ſecundum quod pertinent ad iraſcibilem. Quæ quidē diſtinctio non habet locum in bonis, quæ delectant tactum: quia huiuſmodi ſunt quędam infima, & competunt homini ſecundum quod conuenit cum brutis. Circa bonum igitur pecuniæ abſolutè ſumptū, ſecundum quod eſt obiectum cōcupiſcentiæ vel delectationis aut amoris, eſt liberalitas: circa bonum autem huiuſmodi cum arduitate ſumptum, ſecundum quod eſt obiectum ſpei, eſt magnificentia. Circa bonum uerò quod eſt honor, ſi quidem ſit abſolutè ſumptum, ſecundum ꝙ eſt obiectum amoris, ſic eſt quædam virtus, quæ vocatur philotimia, id eſt amor honoris: ſi verò cum arduitate conſideretur, ſecū dum quòd eſt obiectum ſpei, ſic eſt magnanimitas. Vnde liberalitas & philotimia uidentur eſſe in concupiſcibili; magnificentia verò & magnanimitas in iraſcibili. Bonum verò hominis in ordine ad alium non uidetur arduitatem habere: ſed accipitur vt abſolutè ſumptum, prout eſt obiectum paſſionum concupiſcibilis, quod quidem bonum poteſt eſſe alicui delectabile, ſecundum ꝗd præbet ſe alteri, vel in his quę ſeriò fiunt, id eſt in actionibus per rationem ordinatis ad debitum finem, vel in his quæ fiunt ludo, id eſt in actionibus ordinatis ad delectationem tantum, quæ nō eodem modo ſe habent ad rationē ſicut prima. In ſerijs autē ſe exhibet aliquis alteri dupliciter. Vno modo, vt delectabilem decentibus verbis & factis: & hoc perti- l.4 eth.c. 4.tom.5.
net ad quandam virtutem, quā * Ariſt. nominat amicitiam, & poteſt dici affabilitas. Alio modo præbet ſe aliquis alteri, vt manifeſtum, per dicta & facta: & hoc pertinet ad aliam virtutem, quā nominat veritatem. manifeſtatio enim propinquius accedit ad rationem quàm delectatio, & ſeria quàm iocoſa. vnde & circa delectationes ludorū eſt uirtus, quā * l.4.eth.c. 8.tom.5.
Philoſophus eutrapeliam nominat. Sic igitur patet, quòd ſecundum * Ariſt. ſunt decem uirtutes l.2.eth.c. 7.& li.4. eth.to.5.
morales circa paſſiones, ſcilicet fortitudo, temperantia, liberalitas, magnificentia, magnanimitas, philotimia, māſuetudo, amicitia, veritas, eutrapelia. & diſtinguuntur ſecundum diuerſas materias, vel ſecundum diuerſas paſſiones, vel ſecūdum diuerſa obiecta. Si igitur addatur iuſtitia, quæ eſt circa operationes, erunt omnes undecim.

AD primum ergo dicendum, ꝙ omnia obiecta eiuſdem operationis ſecundum ſpeciem, eandē habitudinem habent ad rationē: non autem omnia obiecta eiuſdem paſſionis ſecundum ſpeciē; quia operationes non repugnant rationi ſicut paſſiones.

AD ſecundum dicendum, ꝙ alia ratione diuerſificantur paſſiones, & alia virtutes, ſicut * dictum eſt. in cor. ar.

AD tertium dicendum, quòd magis & minus non diuerſificāt ſpeciem, niſi propter diuerſam habitudinem ad rationem.

AD quartum dicēdum, quòd bonum fortius eſt ad mouendū quàm malum: quia malum non agit niſi virtute boni, vt Dionyſ. dicit 4. c. * de diui. no. vnde malum nō facit difficultatem ratiōni, quæ requirat virtutem, niſi ſit excellens, quod videtur eſſe vnū in vno genere paſſionis. vnde circa iras non ponitur niſi vna virtus, ſcilicet maſuetudo & ſimiliter circa audacias una ſola: ſcilicet fortitudo. Sed bonum ingerit ca. 4 p.4. inter pri. & med.

difficulta-

difficultatem, quę requirit virtutem, etiam ſi non ſit excellens in genere talis paſſionis: & ideo circa concupiſcentias ponuntur diuerſæ virtutes morales, vt * dictum eſt. In co. ar.

QVÆST. LXI.

De uirtutibus cardinalibus, in quinque articulos diuiſa.

DEINDE conſiderādum eſt de virtutibus cardinalibus.

¶ Et circa hoc quæruntur quinque.

¶ Primo, vtrum virtutes morales debeant dici cardinales, vel principales.

¶ Secundo, de numero earum.

¶ Tertio, quæ ſint.

¶ Quarto, vtrum differant ab inuicem.

¶ Quinto, vtrum diuidantur cōuenienter in uirtutes politicas, & purgatorias, & purgati animi, & exemplares.

ARTICVLVS I.

Vtrum virtutes morales debeāt dici cardinales uel pricipales.

322

Inf. q.66. ar.4. cor. & 3 d.33 q.2. ar.5. q.2. & verit. qō. 1. ar.12. ad 24. & q.5 arti. 1. ad 2.4 & 11. * in poſt præ. c. de Simulta. tomo 1.

AD PRIMVM ſic proceditur. Videtur, quòd virtutes morales nō debeāt dici cardinales ſeu principales. Quę enim ex oppoſito diuiduntur, ſunt ſimul natura, vt dicitur in * Prædicamentis, & ſic unum non eſt altero principalius: ſed omnes uirtutes ex oppoſito diuidunt genus virtutis. ergo nullæ earū debēt dici pricipales.

¶ 2 Præterea, Finis principalior eſt his quæ ſunt ad finem: ſed virtutes theologicæ ſunt circa finem; virtutes autē morales ſunt circa ea quæ ſunt ad finem. ergo virtutes morales non debent dici principales ſeu cardinales, ſed magis theologicæ.

¶ 3 Præterea, Principalius eſt quod eſt per eſſentiam, quàm qđ eſt per participationem: ſed uirtutes intellectuales pertinent ad rationale per eſſentiam: virtutes autem morales pertinēt ad rationale per participationem, vt * ſuprà dictum eſt. ergo virtutes morales nō ſunt principales, ſed magis virtutes intellectuales. q. 58. art. 1. & 2.

SED contra eſt, quòd * Amb. dicit ſuper Lucam, exponēs illud Beati pauperes ſpiritu. Scimus virtutes eſſe quatuor cardinales, ſcilicet, temperantiā, iuſtitiam, prudentiam, fortitudinem. hę autem ſunt virtutes morales. ergo virtutes morales ſunt cardinales. l.5. in Lucam c. 6. tomo 5.

CONCLVSIO.

Morales virtutes, cùm appetitus rectitudinem ſolæ contineant, ſolæ cardinales, ſeu principales dicuntur.

RESPONDEO dicendum, quòd cùm ſimpliciter de uirtute loquimur, intelligimur loqui de virtute humana: virtus autem humana (vt * ſuprà dictū eſt) ſcđm perfectam rationem uirtutis dicitur, quæ requirit rectitudinem appetitus. Huiuſmodi enim virtus non ſolum facit facultatem bene agēdi, ſed ipſum etiā vſum boni operis cauſat. Sed ſecūdum imperfectam rationem uirtutis dicitur virtus, quæ non requirit rectitudinem appetitus, quia ſolùm facit facultatē bene agendi nō autē cauſat boni operis vſum. Conſtat autem ꝙ perfectum eſt principalius imperfecto. Et ideo virtutes quæ continent rectitudinem appetitus, dicuntur principales. hmōi aūt ſunt uirtutes morales; & inter intellectuales ſola prudentia, quę etiam quodam modo moralis eſt ſecundum materiam, vt ex * ſupradictis patet. vnde cōuenienter inter virtutes morales ponuntur illę quæ dicuntur principales, ſeu cardinales. q.56. ar.3 — q.58. ar.3 ad arg.5. & qō.57. art.4.

AD primum ergo dicendū, ꝙ quādo genus uniuocum diuiditur in ſuas ſpecies, tunc partes diuiſionis ex æquo ſe habent ſcđm rationem generis, licet ſecundū

naturâ rei una ſpecies ſit princi-
palior & perfectior alia: ſicut ho-
mo alijs animalibus. Sed quando
eſt diuiſio alicuius analogi, quod
dicitur de pluribus ſecũm prius
& poſterius, tunc nihil prohibet
vnum eſſe principalius altero, ẽt
ſecundum communem rationẽ:
ſicut ſubſtantia principalius dici
tur ens quàm accidẽs: & talis eſt
diuiſio virtutum in diuerſa gene
ra virtutum, eo quòd bonum ra-
tionis non ſecundum eundem or
dinem inuenitur in omnibus.

AD ſecundum dicendum, ꝙ
virtutes theologicæ ſunt ſupra
q. 58. ar. 3 ad 3. hominem, vt * ſuprà dictum eſt.
Vnde non propriè dicuntur vir-
tutes humanæ, ſed ſuperhuma-
næ vel diuinæ.

AD tertium dicendum, quòd
alię uirtutes intellectuales & pru
dentia, etſi ſint principaliores, q̃
morales, quãtum ad ſubiectum:
non tamen ſunt principaliores
quantum ad rationem virtutis,
quæ reſpicit bonum, quod eſt o-
biectum appetitus.

ARTICVLVS II.

323 *Vtrum ſint quatuor virtutes cardinales.*

Inf. q. 66. ar. 1. & 4. co. & 2. 2 prol & q. 123. a. 11. & q. 141. ar. 7. & 3. di. 33. qõ. 2. ar. 1. q. 3. Et ver. q 1. ar. 2. ad 25. & 26. & q. 5. ar. 1.

AD SECVNDVM ſic ꝓ-
ceditur. Videtur quòd
non ſint quatuor uirtu-
tes cardinales. Prudẽtia
enim eſt directiua aliarum virtu
tum moralium, vt ex * ſupradi-
ctis patet: ſed id quod eſt directi-
uũ aliorum principalius eſt. ergo
prudẽtia ſola ẽ uirt⁹ principalis.

¶ 2 Præterea, Virtutes princi-
pales ſunt aliquo modo morales:
ſed ad operationes morales ordi-
namur per rationem practicam
& appetitum rectum, vt dicitur
in 6. † Ethi. ergo ſolæ duæ virtu-
tes cardinales ſunt.

* q. 57. artic. 4. † l. 6. eth. c. 2. to. 5.

¶ 3 Præterea, Inter alias ẽt uir-
tutes vna eſt principalior altera:
ſed ad hoc, ꝙ virtus dicatur prin-
cipalis non requiritur quòd ſit
principalis reſpectu omnium, ſed
reſpectu quarundam. ergo vide-
tur quòd ſint multo plures prin-
cipales virtutes.

SED contra eſt, quod * Gre- l. 2. mor.
go. dicit in 2. Moral. quòd in qua- c. 36. cir-
tuor virtutibus tota bona operis ca princ.
ſtructura conſurgit.

CONCLVSIO.

*Quatuor ſunt virtutes morales
principales, ſeu cardinales
ſiue principia earum forma-
lia ſiue ſubiecta conſideren-
tur, prudentia ſcilicet, iuſti-
tia, temperãtia, & fortitudo.*

RESPONDEO dicendum,
quòd numerus aliquorum acci-
pi poteſt aut ſecundum principia
formalia, aut ſecundum ſubie-
cta, & utroque modo inueniunt
quatuor cardinales uirtutes: prin
cipium enim formale virtutis, de
qua nunc loquimur, eſt rationis
bonum, quod quidem dupliciter
poteſt conſiderari. Vno modo, ſe-
cundũ qđ in ipſa conſideratione
rationis cõſiſtit, & ſic erit vna vir
tus principalis, quæ dicitur pru-
dentia. Alio modo, ſecundum qđ
circa aliquid ponitur rationis or
do, & hoc vel circa operationes,
& ſic eſt iuſtitia, vel circa paſſio-
nes, & ſic neceſſe eſt eſſe duas vir
tutes: ordinem enim rationis ne-
ceſſe eſt ponere circa paſſiones,
conſiderata repugnãtia ipſarum
ad rationem, quæ quidem poteſt
eſſe dupliciter. Vno modo, ſecun
dum quod paſſio impellit ad ali-
quid contrarium rationi: & ſic
neceſſe eſt quòd paſſio reprima-
tur, & ab hoc denominatur tem-
perantia. Alio modo ſecundum
quod paſſio retrahit ab eo quod
ratio dictat, ſicut timor periculo-
rum vel laborum, & ſic neceſſe
eſt, quòd homo firmetur in eo qđ
eſt rationis, ne recedat; & ab hoc
denominatur fortitudo. Et ſimi-
liter ſecũdum ſubiecta idem nu-
merus inuenitur. Quadruplex. n.
inuenitur ſubiectũ hui⁹ virtutis,
de

de qua nunc loquimur, ſcilicet rationale per eſſentiã, quod prudentia perficit, & rationale per participationem, quod diuiditur in tria, id eſt in uoluntatem, quę eſt ſubiectum iuſtitiæ, & in concupiſcibilem, quæ eſt ſubiectum temperantiæ, & in iraſcibilem, quæ eſt ſubiectum fortitudinis.

AD primum ergo dicendũ, ꝙ prudẽtia eſt ſimpliciter principalior omnibus, ſed aliæ ponuntur principales unaquæque in ſuo genere.

AD ſecundum dicendum, ꝙ rationale per participationem diuiditur in tria, vt * dictum eſt. (in iſto ar.)

AD tertium dicendum, quòd omnes alię virtutes, quarum vna eſt principalior alia, reducuntur ad prædictas quatuor, & quantũ ad ſubiectum, & quantum ad rationes formales.

ARTICVLVS III.

Vtrum aliæ virtutes magis debeant dici principales, quàm iſtæ.

324

ar. priori & poſte. & locis ibi notatis. & 3. di. 33 q. 2. ar. 2. q. 4. * l 4. eth. c. 3.

AD TERTIVM ſic proceditur. Videtur, quòd aliæ uirtutes magis debeant dici principales, quàm iſtæ. Id enim quod eſt maximum in vnoquoque genere, videtur eſſe principalius: ſed magnanimitas operatur magnũ in omnibus virtutibus, vt dicitur in 4. * Ethi. ergo magnanimitas maximè debet dici principalis uirtus.

¶ 2 Præterea, Illud per quod aliæ virtutes firmantur, videtur eſſe maximè principalis virtus. ſed humilitas eſt huiuſmodi: dicit enim † Grego quòd qui cæteras uirtutes ſine humilitate congregat, quaſi paleas in ventum portat. ergo humilitas uidetur eſſe maximè principalis. († hom. 7. in euan. in fi. illi* & in pſa. 3. pœnit.)

¶ 3 Præterea, Illud videtur eſſe maximè principale quod eſt perfectiſſimum; ſed hoc pertinet ad patientiam, ſecundum illud Iacobi 1. Patientia opus perfectũ habet. ergo patientia debet poni principalis.

SED contra eſt, quòd * Tullius in ſua Rhetorica ad has quatuor omnes alias reducit. (l. 2. de inu. à med.)

CONCLVSIO.

Solę quatuor uirtutes morales, iuſtitia videlicet, temperantia, prudentia, & fortitudo, cardinales & principales omnium ſunt: tam propter earũ ſupra alias generalitatem, ꝙ propter materiæ principalitatem.

RESPONDEO dicendum, quòd, ſicut * ſuprà dictum eſt, huiuſmodi quatuor virtutes cardinales accipiũtur ſecundum quatuor formales rationes uirtutis, de qua loquimur. Quæ quidem in aliquibus actibus vel paſſionibus principaliter inueniuntur, ſicut bonum conſiſtens in conſideratione rationis, principaliter inuenitur in ipſo rationis imperio, non autem in conſilio, neque in iudicio, vt * ſuprà dictum eſt. Similiter autẽ bonum rationis prout ponitur in operationibus ſecũdum rationẽ recti & debiti, principaliter inuenitur in commutationibus vel diſtributionib⁹, quæ ſunt ad alterum cum æqualitate. bonũ autem refrenandi paſſiones principaliter inuenitur in paſſionib⁹, quas maximè difficile eſt reprimere, ſcilicet in delectationibus tactus: bonum autem firmitatis ad ſtãdum in bono rationis contra impetum paſſionum præcipuè inuenitur in periculis mortis, contra quæ difficillimum eſt ſtare. Sic igitur prędictas quatuor virtutes dupliciter cõſiderare poſſumus. Vno modo, ſecundũ communes rationes formales, & ſecũdum hoc dicuntur principales, quaſi generales ad omnes uirtutes, vt puta quòd omnis virtus, quæ facit bonum, in cõſideratione rationis, dicatur prudentia, & (ar. præc.; q. 57. ar. 5)

quòd omnis uirtus, quæ facit bonum debiri & recti in operationibus dicať iuſtitia, & omnis virtus, quæ cohiber paſſiones & deprimit, dicatur tēperantia: & omnis virtus, quæ facit firmitatem animi contra quaſcunque paſſiones, dicatur fortitudo. & ſic multi loquuntur de iſtis virtutibus, tam ſacri doctores quàm etiam philoſophi: & ſic aliæ uirtutes ſub ipſis cōtinentur. vnde ceſſant omnes obiectiones. Alio verò modo poſſunt accipi, ſecundum qđ iſtæ uirtutes denominātur ab eo quod eſt præcipuum in unaquaque materia. Et ſic ſunt ſpeciales virtutes contra alias diuiſæ: dicuntur tamen principales reſpectu aliarum propter principalitatem materiæ, puta quòd prudentia dicatur, quæ præceptiua eſt: iuſtitia, quæ eſt circa actiones debitas inter æquales: temperātia, quæ reprimit cōcupiſcentias delectationū tactus: fortitudo, quæ firmat contra pericula mortis. Et ſic etiā ceſſant obiectiones: quia aliæ virtutes poſſunt habere aliquas alias principalirates; ſed iſtę dicuntur principales ratione materiæ, vt * ſuprà dictum eſt.

* in iſtomet ar.

ARTICVLVS IIII.

325

Vtrum quatuor uirtutes cardinales differant ab inuicem.

Inf. q. 66. ar. 2. cor. & 2.2. q. 123. ar. 2. & 11 co. 2. q. 194. ar. 1. co. 1 & 3. d. 33 q. 1. ar. 1. q. 3. & veri q. 1. ar. 12. ad 13. & 26. & 2 eth. le. 8. co. 1. & 3 *l. 22. mora. c. 1. à med.

AD QVARTVM ſic proceditur. Videtur quòd quatuor prædictæ virtutes non ſint diuerſæ virtutes & ab inuicem diſtinctæ. Dicit enim * Greg. in 22. Moral. Prudentia vera non eſt, quæ iuſta & temperans & fortis non eſt: nec perfecta temperantia, quæ fortis, iuſta & prudens non eſt: nec fortitudo integra, quæ prudens, temperans & iuſta non eſt: nec vera iuſtitia, quæ prudens, & fortis, & temperans non eſt. Hoc autem non contingeret, ſi prædictæ quatuor virtutes eſſent ab inuicem diſtinctę: diuerſæ enim ſpecies eiuſdem generis non denominant ſe inuicem. Ergo prædictæ virtutes non ſunt ab inuicem diſtinctæ.

¶ 2 Præterea, Eorum quæ ab inuicem ſunt diſtincta, quod eſt vnius, non attribuitur alteri: ſed illud quod eſt temperantiæ, attribuiť fortitudini. Dicit enim Ambro. † in 1. li. de offi. Iure ea fortitudo uocatur, quando unuſquiſque ſeipſum uincit, nullis illecebris emollitur, atque inflectitur. De temperantia etiam * dicit, ꝙ modum vel ordinem ſeruat omnium, quæ vel agenda uel dicenda arbitramur. ergo videť quòd huiuſmodi virtutes non ſunt ab inuicem diſtinctæ.

† li. 1. ca. 35. paulò à pr. to. 1.

Idē Ambroſi. in nuit li. 1. offi. c. 43.

¶ 3 Præterea, † Philoſophus dicit in 2. Ethi. quòd ad virtutem hæc requiruntur. Primum quidē ſi ſciens, deinde ſi eligēs, & ſi eligēs ꝑ hoc, tertiū aūt ſi firmè & immobiliter habeat ſe, & opereť: ſed horum primum uidetur ad prudenriam pertinere, quæ eſt recta ratio agibilium. Secundum, ſcilicet eligere, ad temperātiam, vt aliquis non ex paſſione, ſed ex electione agat, paſſionibus refrænatis. Tertium, vt aliquis propter debitum finem operetur, rectitudinem quandam continet, quæ videtur ad iuſtitiam pertinere: aliud, ſcilicet firmitas & immobilitas pertinet ad fortitudinem. ergo quęlibet harum virtutum eſt generalis ad omnes virtutes. ergo non diſtinguuntur ab inuicē.

† l. 1 eth. c. 4. to. 5.

SED contra eſt, quòd * Aug. dicit in lib. de moribus Eccleſiæ, quòd quadripartita dicirur virtus ex ipſius amoris vario quodam affectu, & ſubiungit de prædictis quatuor virtutibus. prædictæ ergo quatuor uirtutes ſunt ab inuicem diſtinctæ.

l. 1. c. 15. tomo 1.

CONCLVSIO.

Quatuor uirtutes cardinales ſecundum quod earum unaquęque ad ſpecialem materiam

riam determinatur, ab inuicem ſunt diſtinctæ.

ar. præc.

RESPONDEO dicēdum, ꝙ ſicut * ſuprà dictũ eſt, prædictæ quatuor virtutes dupliciter à diuerſis accipiunt: quidā eñi accipiunt eas prout ſignificāt quaſdā generales cõditiones humani animi, quæ inueniuntur in omnibus virtutibus, ita ſcilicet ꝙ prudētia nihil ſit aliud, quàm quędam rectitudo diſcretionis in quibuſcũque actibus, vel materijs: iuſtitia verò ſit quædam rectitudo animi, per quam homo operatur qđ debet in quacunq; materia: tēperantia verò ſit quędam diſpoſitio animi, quæ modū quibuſcunque paſſionibus vel operationibus imponit, ne vltra debitum efferant: fortitudo verò ſit quædam diſpoſitio animæ, per quā firmetur in eo, quod eſt ſcđm rationē contra quoſcunque impetus paſſionum, vel operationum labores. Hæc autem quatuor ſic diſtincta non importāt diuerſitatē habituũ virtuoſorũ quantũ ad iuſtitiā, temperātiā, & fortitudinē: cuilibet enim virtuti morali ex hoc qđ eſt habitus, conuenit quædā firmitas, vt à contrario non moueatur: quod dictum eſt ad fortitudinem pertinere: ex hoc verò, quod eſt virtus habet ꝙ ordinet ad bonũ, in quo importatur ratio recti vel debiti, quod dicebat ad iuſtitiam pertinere: in hoc verò ꝙ eſt virtus moralis, rationem participans, habet quòd modū rationis in omnibus ſeruet, & vltra ſe non extendat, quod dicebat pertinere ad temperantiam: ſolum autem hoc quod eſt diſcretionem habere (quod attribuebatur prudentiæ) videt diſtingui ab alijs tribus, inquantũ hoc eſt ipſius rõnis per eſſentiā: alia verò tria important quandā participationem rationis per modū applicationis cuiuſdā ad paſſiones vel operationes. Sic igitur ſecundũ prædicta prudentia quidem eſſet virtus diſtincta ab alijs tribus: ſed aliæ tres nõ eſſent virtutes diſtinctę ab inuicem. Manifeſtum eſt eñi, ꝙ vna & eadē virtus, & eſt habitus, & eſt virtus, & eſt moralis. Alij verò & melius accipiunt has quatuor virtutes ſcđm quod determinātur ad materias ſpeciales: vnaquæque quidē illarũ ad unam materiam, in qua principaliter laudatur illa generalis conditio, à qua nomē virtutis accipitur, vt * ſuprà dictum eſt: & ſecundũ hoc manifeſtũ eſt, quòd prædictæ virtutes ſunt diuerſi habitus ſecundum diuerſitatem obiectorum diſtincti.

ar. præc.

AD primum ergo dicendum, quòd Greg. * loquit de prædictis quatuor virtutibus ſecundũ primam acceptionem. Vel poteſt dici, quòd iſtæ quatuor virtutes denominant abinuicem per redundantiam quādam: id enim quod eſt prudentiæ, redundat in alias virtutes, inquantum à prudentia dirigunt; vnaquæque verò aliarũ redundat in alias ea ratione, ꝙ qui poteſt, quod difficilius eſt, poteſt & id, quod minus eſt difficile: vnde qui poteſt refrænare concupiſcentias delectabilium ſecũdum tactum, ne modum excedat quod eſt difficillimum, ex hoc ipſo redditur habilior, vt refrænet audaciam in periculis mortis, ne vltra modum procedat, quod eſt longè facilius: & ſecundum hoc fortitudo dicit temperata. Tēperancia etiā dicitur fortis ex redũdansia fortitudinis in temperantiam inquantum ſcilicet ille qui per fortitudinem habet animum firmum contra pericula mortis, quod eſt difficillimum, eſt habilior vt retineat animi firmitatem contra impetus delectationum: quia, vt dicit * Tull. in 1. de off. Nõ eſt conſentaneũ, vt qui metu non frangat, eum frāgi cupiditate: nec, qui inuictum ſe à labore præſtiterit, vinci à voluptate.

loco cit. in arg. 1.

*l. 1. in c. cuius titulus eſt, Vera magnanimitas in duobus potiſſimũ ſita.

Et per hoc etiam patet reſponſio ad SECVNDVM. Sic enim temperãtia in omnibus modum ſeruat, & fortitudo contra illecebras voluptatum animum ſeruat inflexum, vel inquantum iſtæ virtutes denominãt quaſdam generales conditiones uirtutum, vel per redundantiam prædictam. *

In præc. ſolut.

AD tertium dicendum, quòd illæ quatuor generales uirtutum conditiones, quas ponit † Philoſophus, non ſunt propriæ prædictis virtutibus, ſed poſſunt eis appropriari ſecundum modum iã * dictum.

† l.2.eth. c.4. to. 5.

In co. ar.

ARTICVLVS V.

Vtrum virtutes cardinales conuenienter diuidantur in virtutes politicas, purgatorias, purgati animi & exemplares.

326

3.d.33.q.1.ar.4.ad 2.& d.34 q.1.ar.1. arg.6. & ad ei' ſo. & ver. q. 26. art.8. ad 2. & vir. qõ.5. ar.4. ad 7

AD QVINTVM ſic proceditur. Videtur quòd inconuenienter huiuſmodi quatuor virtutes diuidantur in uirtutes exemplares, purgati animi, purgatorias & politicas. Vt enim * Macrobius dicit in 1. ſuper ſomnium Scipionis, virtutes exemplares ſunt, quæ in ipſa diuina mente conſiſtunt: ſed Philoſophus in 10. † Eth. dicit, quòd ridiculum eſt Deo iuſtitiam, fortitudinem, temperantiam, & prudẽtiam attribuere. ergo uirtutes huiuſmodi non poſſunt eſſe exẽplares.

* li. 1. in ca.8. poſt med.

† lib. 10. eth. c. 8.

¶ 2 Præterea, Virtutes purgati animi dicuntur, quæ ſunt abſq; paſſionibus. Dicit enim ibidem * Macrobius. quòd temperantię & purgati animi eſt, terrenas cupiditates nõ reprimere, ſed penitus obliuiſci: fortitudinis autem paſſiones ignorare, non uincere. Dictum eſt autem † ſuprà, quòd huiuſmodi virtutes ſine paſſionibus eſſe non poſſunt. ergo huiuſmodi virtutes purgati animi, eſſe non poſſunt.

* l.1.c.8. poſt me.

† q 59. ar. 2. & 5.

¶ 3 Præterea, Virtutes * purgatorias dicit eſſe eorũ, qui quadam humanorũ fuga ſolis ſe inſerunt diuinis: ſed hoc uidetur eſſe uitioſum. Dicit enim Tullius in 1. de † offi. quòd qui deſpicere ſe dicũt ea quę pleriquè mirantr̃, ſcilicet imperia & magiſtratus, his nõ modò laudi, verùm etiam uitio dandum puto. ergo nõ ſunt aliquæ uirtutes purgatoriæ.

* paulo ante verbacitata.

† in loco ci. ar. pc. ad 1. arg.

¶ 4 Præterea, Virtutes politicas eſſe * dicit, quibus boni viri reipublicæ conſulunt, vrbeſque tuentur: ſed ad bonum commune ſola iuſtitia legalis ordinatur, vt Philoſophus dicit in 5. * Ethic. ergo aliæ virtutes non debent dici politicæ.

* Macro. loco cit. in arg. 2.

* l. 5. eth. cap. 1.

SED contra eſt, quòd † Macrobius ibidem dicit, Plotinus inter Philoſophiæ profeſſores cum Platone princeps, Quatuor ſunt, inquit, * quaternarũ genera virtutum: ex his primæ politicæ vocantur, ſecundæ purgatoriæ, tertiæ animi iam purgati, quartæ exemplares.

† l.1. Cõment. in Somniũ Scipionis c. 8. ante me. eſtan te me. l. 1

* Plotin' in l. dẽ virtutibus.

CONCLVSIO.

Cardinalium virtutum aliqua politica, alia purgatoria, aliqua purgati iam animi, & alia exemplares dicuntur.

RESPONDEO dicendũ, ꝙ ſicut * Aug. dicit in li. de moribus Eccleſiæ: Oportet ꝙ anima aliqd ſequaẽ ad hoc, vt ei poſſit virtus innaſci: & hoc Deus eſt, quẽ ſi ſequimur, bene uiuimus. Patet igiẽ ꝙ exemplar humanæ uirtutis in Deo præexiſtat, ſicut etiam in eo præexiſtũt omniũ rerũ rationes. † Sic igitur uirtus põt conſiderari, vel prout eſt exẽplariter in Deo, & ſic dicuntur uirtutes exemplares, ita ſcilicet, quòd ipſa diuina mens in Deo, dicatur prudentia; temperantia verò cõuerſio diuinæ intentionis ad ſeipſum, ſicut in nobis temperantia dicitur per hoc, quòd concupiſcibilis conformatur rationi: fortitudo autem Dei eſt eius immutabilitas:

* cap. 6 à me. to. 1.

† Confer hunc locum cũ Macro. l. 1. in Somniũ Scip. ca. 8 poſt med.

iuſtitia

Iuſtitia verò Dei eſt obſeruatio legis æternæ in ſuis operibus, ſicut † Plotinus dixit. Et quia homo ſecũdum ſuam naturam eſt animal politicum: uirtutes huiuſmodi, prout in homine exiſtunt, ſecundum conditionem ſuæ naturæ, politicę uocantur, prout. ſ. homo ſecundum has virtutes rectè ſe habet in rebus humanis gerendis: ſecundum quem modum hactenus de his virtutibus locuti ſumus. Sed quia ad hominem pertinet, ut ẽt ad diuina ſe trahat quantum poteſt, ut etiam Philoſophus dicit in 10. * Ethi. & hoc nobis in ſacra ſcriptura commendatur multipliciter (ſecundum illud Matth. 5. Eſtote perfecti, ſicut & Pater ueſter cæleſtis perfectus eſt) neceſſe eſt ponere quaſdam virtutes medias inter politicas, quæ ſunt uirtutes humanæ, & exẽplares, quæ ſunt virtutes diuinæ: quæ quidẽ virtutes diſtinguuntur ſecũdum diuerſitatem motus & termini, ita. ſ. quòd quædam ſunt virtutes tranſeuntium, & in diuinam ſimilitudinem tendentium: & hæ vocantur uirtutes purgatoriæ, ita ſcilicet, ꝙ prudentia omnia mundana diuinorum contemplatione deſpiciat, omnemque animæ cogitationem in diuina ſola dirigat: temperantia verò relinquat, inquantum natura patitur, q̃ corporis vſus requirit: fortitudinis autem eſt, vt anima non terreatur propter exceſſum à corpore & acceſſum ad ſuperna: iuſtitiæ uerò eſt, vt tota anima cõſentiat ad huiuſmodi propoſiti uiam. Quædam uerò ſunt uirtutes iam aſſequentium diuinam ſimilitudinẽ, quæ vocantur virtutes iam purgati animi, ita ſcilicet ꝙ prudentia, ſola diuina intueatur, temperantia terrenas cupiditates neſciat, fortitudo paſſiones ignoret, iuſtitia cum diuina mente perpetuo fœdere ſocietur, eam. ſ. imitãdo: quas quidẽ virtutes dicimus eſſe beatorum, uel aliquorum in hac uita perfectiſſimorum.

† vide in Macrob. loco citato in arg. Sed contra.

* li. 10. eth. c. 7. nõ lõgè à fine.

A D primum ergo dicẽdum, quòd Philoſophus loquiť de his uirtutibus ſecundum quod ſunt circa res humanas, puta iuſtitia circa emptiones vel venditiones, fortitudo autem circa timores, tẽperantia circa concupiſcentias: ſic enim ridiculum eſt, eas Deo attribuere.

A D ſecundum dicendum, ꝙ virtutes humanę ſunt circa paſſiones. ſ. virtutes hominum in hoc mundo conuerſantium: ſed uirtutes eorum qui plenam beatitudinem aſſequuntur, ſunt abſque paſſionibus. Vnde, * Plotinus dicit, ꝙ paſſiones, politicæ virtutes, molliunt id eſt, ad medium reducunt: ſecũdę (ſcilicet purgatoriæ) auferunt: tertiæ (quæ ſunt purgati animi) obliuiſcuntur: in quartis (ſcilicet exemplaribus) nefas eſt nominari; quamuis dici poſſit, ꝙ loquitur hic de paſſionibus, ſecundum quod ſignificãt aliquos inordinatos motus.

* vide in Macro. loco citato in argu. Sed contra.

A D tertium dicendum quod deſerere res humanas ubi neceſſitas imponitur, uitioſum eſt, alias eſt virtuoſum. vnde parum * ſuprà Tullius præmittit: His forſitã concedendum eſt rempublicã nõ capeſſentibus, qui excellenti ingenio, doctrinæ ſe dediderũt: & iis qui aut ualetudinis imbecillitate, aut aliqua grauiore cauſa impediti à republica receſſerunt, cũ eius adminiſtrãdę poteſtatẽ aliis laudemque concederẽt. Quod cõſonat ei, qđ * Aug. dicit 19. de Ciui. Dei, Otium ſanctum quærit charitas ueritatis: negotium iuſtum ſuſcipit neceſſitas charitatis: quam ſarcinam ſi nullus imponit, percipiendæ atque intuendæ, uacandũ eſt ueritati: ſi autem imponitur, ſuſcipienda eſt propter charitatis neceſſitatem.

* loco citato in argu. 3.

* lib. 19. de ciui. Dei. c. 19. non procul à medio.

A D quartum dicẽdum, quòd ſola iuſtitia legalis directè reſpicit bonum commune: ſed per imperium omnes alias uirtutes ad bonum

li.5.ethi. ca.1. poſt med. bonum commune trahit,ut in 5. * Ethi.dicit Philoſo. Eſt enim cõſiderandum, ꝙ ad politicas uirtutes ſecundum quod hic dicũtur, pertinet non ſolum bene operari ad cõe,ſed etiam bene operari ad partes cõis, ſ.ad domum uel aliquam ſingularem perſonam.

QVÆSTIO LXII.

De uirtutibus Theologicis, in quatuor articulos diuiſa.

DEinde conſiderandum eſt de uirtutibus Theologicis.

¶ Et circa hoc quæruntur quatuor.

¶ Primo,utrum ſint aliquæ uirtutes Theologicæ.

¶ Secundo, vtrum uirtutes Theologicę diſtinguantur ab intellectualibus & moralibus.

¶ Tertio,quot & quæ ſint.

¶ Quarto,de ordine earum.

ARTICVLVS PRIMVS.

Vtrum ſint aliquæ uirtutes theologicæ.

227 Inf.art.2. & 3. cor. & 3. diſt. 23.q.1.ar. 4.q. 3. & diſt.26.q. 2.ar.3. q. 1. cor. & uer. q. 1. art. 5. ad 12.& art. 12.cor.fi. AD PRIMVM ſic proceditur. Videtur, quòd non ſint aliquæ uirtutes theologicæ:ut enim dicitur in 6. * Ethic.virtus eſt diſpoſitio perfecti ad optimum. dico autem perfectum quod eſt diſpoſitum ſecũ dum naturam:ſed id quod eſt diuinum, eſt ſupra naturam hominis.ergo virtutes theologicæ non ſunt uirtutes hominis.

* lib. 7. Phy.text. 17. † q.61.ar ti.5. ¶ 2 Præterea, Virtutes theologicæ dicuntur quaſi uirtutes diuinæ:ſed uirtutes diuinæ ſunt exẽplares,ut † dictum eſt,quæ quidẽ non ſunt in nobis,ſed in Deo. ergo uirtutes theologicæ non ſunt uirtutes hominis.

¶ 3 Præterea, Virtutes theologicæ dicuntur quibus ordinamur in Deum, qui eſt primum principium & ultimus finis: ſed homo ex ipſa natura rationis & uolũtatis,habet ordinem ad primũ principium & ad ultimum finem. nõ ergo requiruntur aliqui habitus uirtutum theologicarum quibus ratio & voluntas ordinetur in Deum.

SED contra eſt, quod præcepta legis ſunt de actibus uirtutũ: ſed de actibus fidei,ſpei, & charitatis dantur præcepta in lege diuina.Dicitur.n.Eccle.2.Qui timetis Deum,credite illi. * Item,Spęrate in illum. Item,Diligite illũ. ergo fides, ſpes, & charitas ſunt virtutes in Deum ordinantes.sũt ergo theologicæ. * ibidem

CONCLVSIO.

Præter morales uirtutes,quibus homo iuuari poteſt ad naturalem finem conſequendum, ſunt aliæ uirtutes homini neceſſariò infuſæ, ad ſupernaturalem finem conſequendum, quæ theologicæ ſunt appellatæ.

RESPONDEO dicendum, quòd per uirtutem perficitur hõ ad actus, quibus in beatitudinẽ ordinatur,ut ex * ſupradictis patet.eſt autẽ duplex hominis beatitudo ſiue felicitas,ut † ſuprà dictum eſt. Vna quidem proportionata humanæ naturæ,ad quam.ſ. homo peruenire poteſt per principia ſuæ naturæ. Alia autẽ eſt beatitudo naturã hominis excedẽs, ad quam homo ſola diuina uirtute peruenire poteſt,ſecundũ quandam diuinitatis participationem, ſecundum quod dicitur.2. Pet. 1. ꝙ per Chriſtum facti ſumus conſortes diuinæ naturæ.Et quia huiuſmodi beatitudo proportionẽ humanæ naturæ excedit, principia naturalia hominis, ex quibus procedit ad bene agendum ſecundum ſuam proportionem, nõ ſufficiunt q. 3. art. 5.&qõ.4. ar.7.& q. 55. ar. 3. † q.3. ar. 2.ad 4.& ar.5.& q. 5.ar.5.

ficiunt ad ordinãdũ hominem in beatitudinem prædictam: unde oportet, ꝙ ſuperaddãtur homini diuinitus aliqua principia, per q̃ ita ordinetur ad beatitudinẽ ſupernaturalem, ſicut per principia naturalia ordinatur ad finem cõnaturalem: nõ tñ abſq; adiutorio diuino: & hmõi principia uirtutes dicuntur theologicæ, tũ quia habent Deum pro obiecto, inquãtum per eas rectè ordinamur in Deum, tum quia à ſolo Deo nobis infunduntur, tum quia ſola diuina reuelatione in ſacra ſcriptura hmõi uirtutes traduntur.

AD primum ergo dicendum, quòd aliqua natura põt attribui alicui rei dupliciter. Vno modo eſſentialiter, & ſic huiuſmodi uirtutes theologicæ excedunt hominis naturam. Alio modo participatiuè: ſicut lignum ignitum participat naturam ignis, & ſic quodammodo fit homo particeps diuinæ naturæ, ut * dictum eſt: & ſic iſtæ uirtutes conueniunt homini ſecundum naturam participatam. in cor. ar.

AD ſecundum dicendum, ꝙ iſtę uirtutes non dicũtur diuinę, ſicut quibus Deus ſit uirtuoſus: ſed ſicut quibus nos efficimur uirtuoſi à Deo, & in ordine ad Deũ. vñ nõ ſũt exẽplares, ſed exẽplatæ.

AD tertium dicendum, ꝙ ad Deum naturaliter ratio & uoluntas ordinaẽ, prout eſt naturæ prĩcipium & finis, ſecundum tñ ꝓportionem naturæ. Sed ad ipſum ſecũdum quod eſt obiectum beatitudinis ſupernaturalis, ratio & uoluntas ſecundum ſuam naturam non ordinantur ſufficienter.

328

Sup.q.58. ar.2.& 3. di.23.qõ. 1.ar.4. q. 3.ad 4. & ver.q. 14. ar.3.ad 9 & vir. q. 1. art. 12. cor.

ARTICVLVS II.

Vtrum uirtutes theologicæ diſtinguantur ab intellectualibus & moralibus.

AD SECVNDVM ſic proceditur. Videtur, ꝙ uirtutes theologicæ non diſtinguantur à moralibus & intellectualibus. Virtutes.n. theologicę, ſi ſunt in anima humana, oportet ꝙ perficiant ipſam uel ſecundum partem intellectiuã, vel ſecundum partem appetitiuã: ſed virtutes, quæ perficiunt partẽ intellectiuam, dicuntur intellectuales; uirtutes autem, quæ perficiũt partem appetitiuam, ſunt morales. ergo uirtutes theologicæ non diſtinguntur à uirtutibus moralibus & intellectualibus.

¶2 Præterea, Virtutes theologicæ dicuntur, quæ ordinãt nos ad Deũ: ſed inter intellectuales uirtutes eſt aliqua, quæ ordinat nos ad Deum, ſ. ſapientia, quæ eſt de diuinis, utpote cauſam altiſſimã conſiderans. ergo virtutes theologicę ab intellectualibus uirtutibus non diſtinguuntur.

¶3 Præterea,* Aug. in libro de moribus Eccleſiæ manifeſtat in quatuor uirtutibus cardinalib⁹, ꝙ ſunt ordo amoris: ſed amor eſt charitas, quę ponitur uirtus theologica. ergo uirtutes morales nõ diſtinguuntur à theologicis. li.1.c.15. tom.1.

SED contra, Id quod eſt ſupra naturam hominis, diſtinguiẽ ab eo quod eſt ſecundum naturã hominis: ſed virtutes theologicæ ſũt ſuper naturam hominis, cui ſecũdum naturam conueniunt uirtutes intellectuales & morales, ut ex * ſupradictis patet: ergo diſtinguuntur ab inuicem. q.58.ar.4 & 5.

CONCLVSIO.

Virtutes theologicæ diſtinguuntur ſpecie à uirtutibus moralibus et intellectualibus, quòd harum obiectum humanam non excedit rationem.

RESPONDEO dicendum, ꝙ ſicut * ſuprà dictum eſt, habit⁹ ſpecie diſtinguuntur ſecundũ formalem differentiam obiectorũ: obiectum autem theologicarum uirtutum eſt ipſe Deus, qui eſt ultimus rerũ finis, ꝓut noſtræ rõnis cogni- q.54.ar.2

cognitionem excedit: obiectum autem virtutum intellectualium & moralium eſt aliquid quod humana ratione comprehendi pōt. vnde virtutes theologicæ ſpeciē diſtinguuntur à moralibus & intellectualibus.

AD ptimum ergo dicēdum, ꝙ virtutes intellectuales & morales perficiunt intellectum & appetitum hominis ſecundum proportionem naturæ humanæ, ſed theologicæ ſupernaturaliter.

AD ſecundum dicendum, ꝙ ſapientia, quæ à Philoſopho ponitur intellectualis uirtus: conſiderat diuina ſecūdum quod ſunt inueſtigabilia ratione humana, ſed theologica uirtus eſt circa ea, ſecundum quod rationem humanā excedunt.

AD tertium dicendum, quòd licet charitas ſit amor, non tamē omnis amor eſt charitas. Cum ergo dicitur, ꝙ omnis uirtus eſt ordo amoris, poteſt intelligi uel de amore communiter dicto, uel de amore charitatis: ſi de amore cōmuniter dicto, ſic dicitur quælibet uirtus eſſe ordo amoris, inquantum ad quamlibet cardinalium virtutum requiritur ordinata affectio. omnis autem affectionis radix & principium eſt amor, vt * ſuprà dictum eſt. ſi autem intelligatur de amore charitatis, non datur per hoc intelligi, quòd quælibet alia uirtus eſſentialiter ſit charitas: ſed ꝙ omnes aliæ uirtutes aliqualiter à charitate dependeant, ut * infrà patebit.

q.25.ar.1 & 2. *q.63.ar. 2. & clarius 2. 2. q.23.ar.7 329 *2. prol. q.17.ar. 6 & 3.d.23 q.1.ar. 5. & di. 26. q.2.ar. 3. qō.1. Et vir. qō.1. arti. 5. ad 12. & art. 12. c. fi. & ad 10. Et 1. Cor. 13. lec 2. fin. & lec. 4. fin.

ARTICVLVS III.

Vtrum conuenienter fides, ſpes, & charitas ponantur uirtutes theologicæ.

AD TERTIVM ſic proceditur. Videtur, quòd inconuenienter ponanē tres virtutes theologicæ, fides, ſpes, & charitas. Virtutes. n. theologicæ ſe habent in ordine ad beatitudinē diuinam ſicut inclinatio naturæ ad finem cōnaturalem: ſed inter uirtutes ordinatas ad finem connaturalem ponitur vna ſola uirtus naturalis, ſ. intellectus principiorum, ergo debet poni una ſola uirtus theologica.

¶ 2 Præterea, Theologicæ uirtutes ſunt perfectiores uirtutibus intellectualibus ꝙ̃ moralibus: ſed īter intellectuales uirtutes fides non ponitur. ſed eſt aliquid minus virtute, cùm ſit cognitio imperfecta. ſimiliter etiam inter virtutes morales non ponitur ſpes, ſed eſt aliquid minus virtute, cū ſit paſſio. ergo multo minus debent poni uirtutes theologicæ.

¶ 3 Præterea, Virtutes theologicæ ordinant animam hominis ad Deum, ſed ad Deum non poteſt anima hominis ordinari niſi per intellectiuam partem, in qua eſt intellectus & uoluntas. ergo non debent eſſe niſi duę uirtutes theologicæ. una quæ perficiat intellectum, alia quæ perficiat uolūtatē.

SED contra eſt, quod Apoſto. dicit 1. ad Cor. 13. Nunc autē manent, fides, ſpes, charitas, tria hæc.

CONCLVSIO.

Tres ſunt Theologicæ uirtutes, quibus homo ſecundum intellectum & uoluntatem, ſequi ſuam ſupernaturalem beatitudinē poteſt, fides uidelicet, ſpes & charitas.

RESPONDEO dicendū, ꝙ ſicut * ſuprà dictum eſt, uirtutes theologicę hoc modo ordināt hominem ad beatitudinem ſupernaturalem, ſicut per naturalem inclinationem ordinatur homo in finem ſibi connaturalem, hoc aūt contingit ſecundum duo. Primo quidē, ſecundum rationē uel intellectum, inquantum continet prima pricipia uniuerſalia cognita nobis per naturale lumē intellectus, ex quibus procedit rō tā in

art. 1. huius qō.

in ſpeculandis,q̃ in agendis. Se-
cundo,per rectitudinem volunta
tis naturaliter tendentis in bonũ
rationis. Sed hæc duo deficiunt
ab ordine beatitudinis ſupernatu
ralis,ſecundum illud 1.ad Corin.
2.Oculus non uidit, & auris non
audiuit,& in cor hominis nõ aſcẽ
dit,quæ præparauit Deus diligen
tibus ſe.vnde oportuit,quòd quã
tum ad utrumq; aliquid homini
ſupernaturaliter adderetur ad or
dinandum ipſum in finem ſuper-
naturalem. Et primo quidẽ quan
tum ad intellectum,adduntur ho
mini quædam principia ſuperna-
turalia,quæ diuino lumine capiũ
tur: & hæc ſunt credibilia,de qui
bus eſt fides. Secundo verò eſt uo
luntas,quæ ordinatur in illũm fi-
nem: & quantum ad motum in-
tentionis in ipſum tendentem,ſi-
cut in id quod eſt poſſibile conſe
qui,quod pertinet ad ſpẽ,& quã-
tum ad vnionem quandam ſpiri-
tualem,per quam quodammodo
transformatur in illum finẽ,ꝙ
fit ꝑ charitatẽ:appetitus.n.uniuſ-
cuiuſq; rei naturaliter mouetur
& tendit in finem ſibi connatura
lem:& iſte motus ꝓuenit ex qua
dam conformitate rei ad ſuum
finem.

A D primum ergo dicẽdum,ꝙ
intellectus indiget ſpeciebus in-
telligibilibus per quas intelligat,
& ideo oportet, quòd in eo ponatᷣ
aliquis habitus naturalis ſuperad
ditus potentiæ.Sed ipſa natura vo
luntatis ſufficit ad naturalem or-
dinem in finem,ſiue quantum ad
intentionem finis, ſiue quantum
ad conformitatẽ ad ipſum: ſed in
ordine ad ea,quæ ſupra naturam
ſunt, ad nihil horum ſufficit na-
tura potentiæ,& ideo oportet fie
ri ſuperadditionẽ habitus ſuper-
naturalis quantum ad vtrunque.

A D ſecundum dicendum, ꝙ
fides,& ſpes imperfectionẽ quan
dam important, quia fides eſt de
his,quæ non uidentur, & ſpes de
his quæ non hñt: vnde habere fi-
dem,& ſpẽ de his, quæ ſubdũtur
humanæ poteſtati, deficit à ratio
ne virtutis,ſed habere fidẽ & ſpẽ
de his, quæ ſunt ſupra facultatẽ
naturæ humanæ,excedit oẽm vir
tutem homini proportionatam,
ſecundum illud 1.ad Corinth. 1.
Quod infirmum eſt Dei, fortius
eſt hominibus.

A D tertium dicendum, quòd
ad appetitum duo pertinent,ſcili
cet motus in finem,& conforma-
tio ad finem per amorem; & ſic
oportet, ꝙ in appetitu humano
duæ uirtutes theologicæ ponanť,
ſcilicet ſpes & charitas.

ARTICVLVS IIII.

*Vtrum fides ſit prior ſpe, & ſpes
charitate.* 330

A D QVARTVM ſic 2.2 qõ.4.
ꝓceditur. Videtur, quòd ar.7.& q.
non ſit hic ordo theologi 17.ar.7.&
carum uirtutum,ꝙ fides ſit prior 8.Et 3. d.
ſpe,& ſpes prior charitate. Radix 23. qõ. 2.
enim eſt prior eo quod eſt ex radi ar 3. q.1.
ce:ſed charitas eſt radix omnium & ar. 3.
uirtutum,ſecundũ illud ad Ephe. Et uer.q.
3. In charitate radicati & funda- 4.ar.5.
ti:ergo charitas eſt prior aliis.

¶ 2 Præterea, Aug.dicit in 1.de * li.1 ca.
doct.Chriſt.* Non põt aliquis di- 37. à me-
ligere quod eſſe non crediderit: dio illius
porrò ſi credit & dirigit bñ agen tom.3.
do,efficit,ut etiam ſperet: ergo ui
detur ꝙ fides pręcedat charitatẽ,
& charitas ſpem.

¶ 3 Præterea, Amor eſt princi-
pium omnis affectionis, vt ſuprà
dictum eſt:* ſed ſpes nominat * q.25. ar
quandã affectionẽ:eſt.n.quædam ti.2.
paſſio,ut ſuprà dictũ eſt. † ergo † q. 40.
charitas q̃ eſt amor,eſt prior ſpe.

S E D contra eſt ordo,quo Apo
ſtolus iſta enumerat,dicens. Nũc
aũt manẽt fides.ſpes,& charitas

CONCLVSIO.

*Tametſi ordine perfectionis cha-
ritas,quæ omnium uirtutum
forma eſt ac radix, prior ſit
ſpe & fide attamen ordine ge*

nera-

nerationis fides, ſpem, & ſpes charitatem antecedit.

RESPONDEO dicendũ, ꝙ duplex eſt ordo, ſ. generationis & perfectionis. Ordine quidem generationis quo materia eſt prior forma, & imperfectum perfecto: in uno & eodem fides præcedit ſpem, & ſpes charitatem ſecundũ actus: nam habitus ſimul infunduntur. Non. n. põt in aliquid motus appetitiuus tendere uel ſperã do uel amando, niſi ꝙ eſt apprehenſum ſenſu aut intellectu: per fidem autem apprehendit intellectus ea quæ ſperat & amat. Vnde oportet, quòd ordine generationis fides præcedat ſpem & charitatem. Similiter autem ex hoc homo aliquid amat, ꝙ apprehendit illud vt bonum ſuum: per hoc autem quòd homo ab aliquo ſperat ſe bonum conſequi poſſe, reputat ipſum in quo ſpem habet quoddam bonum ſuum: unde ex hoc ipſo quòd homo ſperat de aliquo, procedit ad amandum ipſũ: & ſic ordine generationis ſecundum actus ſpes præcedit charitatem. Ordine uerò perfectionis charitas præcedit fidem & ſpem: eo quòd tam fides quàm ſpes per charitatẽ formatur, & perfectionem uirtutis acquirit: ſic. n. charitas eſt mater omnium uirtutũ, & radix, inquantum eſt omnium virtutum forma, ut infrà dicetur. * q. 65. ar. 4 & 2. 2. q. 23. ar. 8.

¶ Et per hoc patet reſponſio ad PRIMVM.

AD ſecũdũ dicendum, quòd Aug. loquitur de ſpe, qua quis ſperat ex meritis iam habitis ſe ad beatitudinem peruenturum, qđ eſt ſpei formatæ, quæ ſequiť charitatem: poteſt autem aliquis ſperare antequam habeat charitatem, non ex meritis, quæ iã hẽt, ſed quæ ſperat ſe habiturum.

AD tertium dicendum, quòd ſicut ſuprà dictum eſt, * cùm de paſſionibus ageretur, ſpes reſpicit duo: unum quidem ſicut principale obiectum, ſ. bonum quod ſperatur: & reſpectu huius ſemper amor præcedit ſpem: nũquam. n. ſperatur aliquod bonum niſi deſideratum & amatum. Reſpicit ẽt ſpes illum, à quo ſe ſperat poſſe conſequi bonum: & reſpectu huius primo quidem ſpes præcedit amorem, quamuis poſtea ex ipſo amore ſpes augeatur: per hoc. n. ꝙ aliquis reputat per aliquem ſe poſſe conſequi aliquod bonum, incipit amare ipſum, & ex hoc ipſo ꝙ ipſum amat, poſtea fortius de eo ſperat. q. 40. ar. 7

QVÆSTIO LXIII.

De cauſa uirtutum, in quatuor articulos diuiſa.

DEINDE conſiderãdum eſt de cauſa uirtutum.

¶ Et circa hoc quæruntur quatuor.

¶ Primo, vtrum uirtus ſit in nobis à natura.

¶ Secundo, utrum aliqua uirtus cauſetur in nobis ex aſſuetudine operum.

¶ Tertio, vtrum aliquæ uirtutes morales ſint in nobis per infuſionem.

¶ Quarto, utrum virtus, quam acquirimus ex aſſuetudine operum, ſit eiuſdem ſpeciei cum uirtute infuſa.

331

ARTICVLVS PRIMVS.

Vtrum uirtus inſit nobis à natura.

Sup. q. 51 ar. 1. Et 2. 2. q. 47. arti, 15. Et 3 di. 33. qõ. 1. ar. 2. q. 1. & ver. q. 1. art. 8. & Gal. 5. co. 3. Et 2. Ethic. le. 1. co. 1

AD PRIMVM ſic proceditur. Videtur, quòd virtus ſit in nobis à natura. Dicit. n. Damaſ. in 3. lib. * Naturales ſunt uirtutes, & æqualiter inſunt omnibus. Et Antonius dicit in ſermo, ad Monachos. Si naturam uoluntas mutauerit, peruerſi-

* Dama. li. 3. orth. fid. c. 14. non procul à fin.

uetſitas eſt. Conditio ſeruetur, & uirtus eſt. Et Mar. 4. ſuper illud, Circuibat Ieſus, *&c. dicit gloſſ. † Docet naturales uirtutes, ſ. iuſtitiã, caſtitatẽ, humilitatẽ, quas naturaliter habet homo.

† Glo. ordin. ibi.

¶ 2 Præterea, Bonum uirtutis eſt ſecundum rationem eſſe: ut ex dictis patet: * ſed id quod eſt ſecundum rationem, eſt homini naturale, cùm ratio ſit hominis natura: ergo uirtus ineſt homini à natura.

* Q. 55. ar. 4. ad 2.

¶ 3 Præterea, Illud dicitur eſſe nobis naturale, quod nobis à natiuitate ineſt: ſed uirtutes quibuſdam à natiuitate inſunt. Dicitur enim Iob. 31. Ab infantia creuit mecum miſeratio, & de utero egreſſa eſt mecum; ergo uirtus ineſt homini à natura.

SED contra, Id quod ineſt homini à natura, eſt omnibus hominibus commune, & non tollitur per peccatum: quia etiam in dæmonibus bona naturalia manẽt, vt Dio.* dicit in 4. c. de di. no. ſed uirtus non ineſt omnibus hominibus, & abiicitur per peccatum, ergo non ineſt homini à natura.

ca. 4. par. 4. paulò à medio.

CONCLVSIO.

Virtutes in nobis ſunt à natura ſecundum aptitudinem & inchoationem, non autem ſecundum perfectionem: præter uirtutes theologicas, quæ ſunt totaliter ab extrinſeco.

RESPONDEO dicendum, quòd circa formas corporales, aliqui dixerunt: ꝙ ſunt totaliter ab intrinſeco, ſicut ponentes latitationem formarum: aliqui uerò ꝙ totaliter ſint ab extrinſeco, ſicut ponentes formas corporales eſſe ab aliqua cauſa ſeparata: aliq uerò, quòd partim ſint ab intrinſeco, inquantũ. ſ. preexiſtunt in materia in potentia: & partim ab extrinſeco, inquantum. ſ. reducunt ad actum per agens. Ita ẽt circa ſcientias & uirtutes aliqui quidẽ poſuerunt eas totaliter eſſe ab intrinſeco, ita .ſ. ꝙ oẽs uirtutes & ſcientiæ naturaliter præexiſtunt in aĩa: ſed per diſciplinã & exercitium impedimenta ſciẽtiæ & uirtutis tolluntur, q̃ adueniunt aĩæ ex corporis grauitate: ſicut cũ ferrum clarificatur per limationẽ, & hæc fuit opinio Platonicorũ. Alij uerò dixerunt, ꝙ ſunt totaliter ab extrinſeco, id eſt, ex influentia intelligentiæ agẽtis, ut ponit Auic. Alii uerò dixerunt, ꝙ ſecundum aptitudinem, ſcientiæ & uirtutes ſunt in nobis à natura, non autẽ ſcd̃m perfectionem, ut Philoſ. dicit in 2. Ethic. * & hoc uerius eſt. Ad cuius manifeſtationẽ oportet conſiderare, ꝙ aliquid dicitur alicui homini naturale dupliciter; Vno modo ex natura ſpeciei. Alio modo ex natura indiuidui. Et qa unumquodq; hẽt ſpeciẽ ſecundũ ſuam formam, indiuiduatur uerò ſecundum materiã, forma uerò hominis eſt anima rationalis, materia uerò corpus: ideo id qđ conuenit homini ſecundum animam rationalẽ, eſt ei naturale ſecundũ rationem ſpeciei: id uerò quod eſt ei naturale ſecũdum determinatam corporis complexionem, eſt ei naturale ſecundũ naturã indiuidui. Quod. n. eſt naturale homini ex parte corporis ſcd̃m ſpeciẽ, quodãmodo referẽ ad animam, inquantũ. ſ. tale corpus eſt tali aĩæ proportionatũ. Vtroq; autẽ mõ uirtus eſt homini naturalis ſcd̃m quandã inchoationẽ. Scd̃m quidẽ naturã ſpeciei, inquãtũ in rõne hoĩs inſunt naturaliter q̃dã principia naturaliter cognita, tã ſcibiliũ q̃ agẽdorũ, q̃ ſunt q̃dã ſeminaria intellectualiũ uirtutũ & moraliũ: & inquãtũ in uoluntate ineſt quidam naturalis appetitus boni, quod eſt ſecũdũ rationẽ. Secundum uerò naturã indiuidui, inqnãtũ ex corporis diſpõne aliq ſũt diſpoſiti, uel melius, uel peius ad quaſdã uirtutes: prout ſcilicet

li. 2. ethi. circa lib. prĩc. to. 5.

uires

vires quædam ſenſitiuæ actus ſūt quarundam partium corporis: ex quarum diſpoſitione adiuuantur uel impediuntur huiuſmodi vires in ſuis actibus. & per conſequens uires rationales, quib⁹ huiuſmodi ſēſitiuæ uires deſeruiūt: & ſecundum hoc unus hō habet naturalē aptitudinem ad ſciētiā, alius ad fortitudinem, alius ad tēperantiam. Et his modis tam uirtutes intellectuales q̃ morales ſecundum quandam aptitudinis inchoationem ſunt in nobis à natura, non autem conſummatio earum: quia natura determinat̃ ad vnum, conſummatio autem huiuſmodi uirtutum non eſt ſecundum unum modum actionis, ſed diuerſimodè ſecundum diuerſas materias, in quibus uirtutes operantur, & ſecundum diuerſas circunſtantias. Sic ergo patet, quòd virtutes in nobis ſunt à natura ſecundum aptitudinem, & inchoationem: non autem ſecundū perfectionem: præter uirtutes theologicas, quæ ſunt totaliter ab extrinſeco.

Et per hoc patet reſponſio ad obiecta. Nā primæ duæ rationes procedunt ſecundum quod ſemi
332 naria virtutum inſunt nobis à natura inquātū rationales ſumus. Tertia verò rō procedit ſecundū qd̄ ex naturali diſpoſitione corporis quam habet ex natiuitate, vnus habet aptitudinem ad miſerendū, alius ad tēperatè viuendū, alius ad aliam uirtutem.

Sup. q. 51 ar. 2 & 3. & inf. q. 65. art. 2. cor. & q. 92. art. 1. ad 1. & 2. di. 44. q. 2 ar. 1. ad 6 & 3. di. 33 q. 1. art. 2. q. 2. Et vi ri. q. 1. ar. 6.

ARTICVLVS II.

Vtrum aliqua uirtus cauſetur in nobis ex aſſuetudine operū.

AD SECVNDVM ſic proceditur. Videtur ꝙ virtutes in nobis cauſari nō poſſint ex aſſuetudine operum. quia ſuper illud Rom. 14. Omne quod non eſt ex fide, peccatum eſt. dicit gloſſ. Aug. * Omnis infidelium vita peccatum eſt, & nihil eſt bonū ſine ſummo bono: vbi deeſt cognitio veritatis, falſa eſt uirtus ētin optimis moribus: ſed fides non pōt acquiri ex operibus, ſed cauſatur in nobis à Deo ſcd̄m illud Epheſ. 2. Gratia eſtis ſaluati per fidem: ergo nulla virtus poteſt in nobis acquiri ex aſſuetudine operum.

* In li. ſēteiarū q̃ ſunt ex Augu. de ccr.ptæ. c. 106. to. 3

¶ 2 Præterea, Peccatū cùm contrarietur uirtuti, non compatitur ſecum virtutem, ſed hō non pōt vitare peccatum niſi per gratiam Dei: ſecundum illud Sap. 8. Didici ꝙ nō poſſum eſſe aliter continēs niſi Deus dederit: ergo nec uirtutes aliquæ pñt in nobis cauſari ex aſſuetudine operum, ſed ſolū dono Dei.

¶ 3 Præterea, Actus, qui ſunt ſine uirtute, deficiunt à perfectione uirtutis. ſed effectus nō poteſt eſſe perfectior cauſa: ergo uirtus non poteſt cauſari ex actibus præcedentibus uirtutem.

SED contra eſt, quòd Dio. * dicit 4. c. de di. no. ꝙ bonum eſt uirtuoſius q̃ malū. ſed ex malis actibus cauſantur habitus uitiorum: ergo multò magis ex bonis actibus pñt cauſari habitus uirtutū. Cap. 4. par. 4.

CONCLVSIO.

Cùm ex malis actibus habitus uitiorum cauſentur: multo magis ex bonis actibus habitus uirtutum cauſari poſſūt.

RESPONDEO dicendum, ꝙ de gñatione habituum ex actibus in generali * ſuprà dictū eſt: q. 51. ar. 2 nunc aūt ſpecialiter quantum ad & 3. & q. virtutē conſiderandū eſt, ꝙ ſicut 55. ar. 4 ſuprà dictum eſt, uirtus hominis perficit ipſum ad bonum: cùm autē ratio boni conſiſtat in mō, ſpē, & ordine (vt * Aug. dicit in lib. de natura boni) ſiue in numero, pondere, & menſura, vt dicitur Sap. 11. oportet ꝙ bonum hominis ſecundum aliquam regulam conſideretur: quæ quidem eſt duplex, vt * ſuprà dictum eſt, ſ. ratio humana, & lex diuina. Et quia lex

li. de natura boni, c. 3. & 4. to. 6.

* q. 19. arti. 4.

diuina eſt ſuperior regula, ideo ad plura ſe extendit, ita ꝙ quicquid regulatur ratione humana, regulatur etiam lege diuina, ſed non conuertitur. Virtus igitur hominis ordinata ad bonum, quod modificatur ſecundum regulam rationis humanæ pōt ex actibus humanis cauſari inquantum huiuſmodi actus procedunt à ratione, ſub cuius poteſtate & regula tale bonum conſiſtit: uirtus verò ordinans hominem ad bonum, ſecundum quod modificatur ꝑ legem diuinam & non per rationē humanā, non pōt cauſari ꝑ actus humanos, quorum principiū eſt ratio, ſed cauſatur ſolum in nobis per operationem diuinam. Et ideo huiuſmodi virtutē diffiniēs
li.2.de li. arb.c. 18. & 19.to.1 & tex. 3. in Pſ.118. tom.8. * Aug. poſuit in diffinitione uirtutis: Quam Deus in nobis ſine nobis operatur. Et de huiuſmodi ēt virtute PRIMA rō procedit.

AD ſecundū dicēdum, quòd uirtus diuinitus infuſa maximè ſi in ſua perfectione conſideretur, non compatitur ſecum aliqd peccatum mortale: ſed uirtus humanitus acquiſita, poteſt ſecum compati aliquem actum peccati, etiā mortalis: quia vſus habitus in nobis eſt noſtrę voluntati ſubiectus, vt * ſuprà dictum eſt. Non autem
q.44.ar.3 ī arg. Sed contr. per vnum actum peccati corrumpitur habitus virtutis acquiſitæ: habitui.n. non contrariatur directè actus, ſed habitus: & ideo licet ſine gratia homo nō poſſit peccatum mortale uitare, ita ꝙ nunquam peccet mortaliter: non tñ impeditur quin poſſit habitū uirtutis acquirere, per quam à malis operibus abſtineat, ut in pluribus, & præcipuè ab his quæ ſunt valde rationi contraria. Sunt etiā quædam peccata mortalia quæ homo ſine gratia nullo modo poteſt uitare, quæ.ſ. directè opponūtur uirtutibus theologicis, q̄ ex dono gratiæ ſunt in nobis: hoc tñ infrà manifeſtius fiet.

AD tertium dicēdum, quòd ſicut * dictum eſt, uirtutum acquiſitarum præexiſtunt in nobis quædam ſemina ſiue principia ſecundum naturā, quæ quidē principia ſunt nobiliora virtutibꝰ eorum uirtute acquiſitis: ſicut intellectus principiorum ſpeculabiliū eſt nobilior ſcientia concluſionū: & naturalis rectitudo rationis eſt nobilior rectificatione appetitus, quæ fit per participationem rationis, quæ quidem rectificatio pertinet ad virtutem moralem. Sic igitur actus humani inquantum procedunt ex altioribus principiis, poſſunt cauſare uirtutes acquiſitas humanas. ar.1.huiꝰ qō. & q. 51.ar. 1.

ARTICVLVS III.

Vtrum aliquæ virtutes morales ſint in nobis per infuſionem.

AD TERTIVM ſic ꝓceditur. Videtur, quod præter uirtutes theologicas nō ſint aliæ uirtutes nobis infuſę à Deo. Ea enim, quæ poſſunt fieri à cauſis ſecundis, non fiunt imediatè à Deo, niſi fortè aliquādo miraculosè: quia ut Dionyſ. dicit, Lex diuinitatis eſt vltima per media adducere: ſed uirtutes intellectuales & morales pñt in nobis cauſari per noſtros actus, ut * dictū eſt: nō ergo conuenieñter cauſantur in nobis per infuſionem. 333 Sup.q. 51 ar.3.& q. 55.art. 4. ad 6.& infra q. 65. ar.2. Et 3 di.33 q. 1 ar.2.q. 3. & 4.di.fi. in 17.q.1. ar.3. q.1. cor. Et virt, qō.1 ar. 10. * ar. ꝑce.

¶ 2 Præterea, In operibus Dei multo minus ē aliquid ſuperfluū q̄ in operibus naturę: ſed ad ordinandum nos. in bonum ſupernaturale ſufficiunt virtutes theologicæ; ergo non ſunt aliæ uirtutes ſupernaturales, quas oporteat in nobis cauſari à Deo.

¶ 3 Præterea, Natura non facit ꝑ duo quod poteſt facere per unū, & multo minus Deus: ſed Deus inſeruit animæ noſtræ ſemina virtutum, ut dicit glo. Heb 1. ergo nō oportet, ꝙ alias uirtutes in nobis per infuſionem cauſet.

SED contra eſt, quod dicitur Sapiē.8. Sobrietatem & iuſtitiam docet, prudentiam & uirtutem.

CONCLVSIO.

Non tantum theologicæ virtutes ſunt homini diuinitus infuſæ, ſed etiam quædã morales uirtutes, quibus nimirum homo in ultimum ſuum ſupernaturalem finem ſpeciali quadam ratione fertur.

RESPONDEO dicendum, ꝙ oportet effectus eſſe ſuis cauſis & principiis proportionatos: oẽs autem virtutes tam intellectuales q̃ morales, quæ ex noſtris actibus acquirunt, procedunt ex quibuſdam naturalibus principijs in nobis præexiſtentibus (vt * ſuprà dictum eſt) loco quorum naturalium principiorum conferuntur nobis à Deo virtutes theologicæ, quibus ordinamur ad finem ſupernaturalem, ſicut * ſuprà dictũ eſt. Vnde oportet, ꝙ his etiam uirtutibus theologicis proportionaliter reſpondeant alij habitus diuinitus cauſati in nobis, qui ſic ſe habeant ad uirtutes theologicas, ſicut ſe habent uirtutes morales & intellectuales ad principia naturalia uirtutum.

ar.1.hui' q.& q.51 ar.1.

* q.62. ar.3

AD primum ergo dicẽdum, quòd aliquæ quidẽ uirtutes morales & intellectuales põt cauſari in nobis ex noſtris actibus, tamen illæ non ſunt proportionatæ virtutibus theologicis, & ideo oportet alias eis ꝓportionatas immediatè à Deo cauſari.

AD ſecundum dicendum, ꝙ virtutes theologicæ ſufficienter nos ordinant in finem ſupernaturalem, ſecũdũ quandam inchoationem, quantum ſcilicet ad ipſũ Deum immediatè: ſed oportet ꝙ per alias uirtutes infuſas perficiatur anima circa alias res, in ordine tamen ad Deum.

AD tertium dicẽdum, quòd uirtus illorum principiorum naturaliter inditorum non ſe extendit ultra proportionẽ naturæ: & idẽo in ordine ad finem ſupernaturalem indiget homo perfici per alia principia ſuperaddita.

ARTICVLVS IIII.

Vtrum uirtus, quã acquirimus ex operũ aſſuetudine ſit eiuſdem ſpeciei cũ uirtute infuſa.

3 3 4

3.diſ. 33. q.1.art.2. q.4. & 4. diſ.14. q. 2.ar.2.ad 4. & diſt. 50. qõ. 1. ar.2. ad 4 & uir. q. 1. art. 10. ad 7 8. & 9. & q. 5. ar.4. cor.

AD QVARTVM ſic ꝓceditur. Videtur, quòd virtutes infuſæ nõ ſint alterius ſpeciei à uirtutibus acquiſitis. Virtus.n. acquiſita, & uirtus infuſa ſecũdum prędicta non vñr differre niſi ſecundum ordinem ad vltimum finem. ſed habitus & actus humani non recipiunt ſpeciem ab vltimo fine, ſed à proximo: nõ ergo virtutes morales uel intellectuales infuſæ differũt ſpecie ab acquiſitis.

¶ 2 Præterea, Habitus per actus cognoſcuntur: ſed idem eſt actus tẽperantiæ infuſæ & acquiſitæ, ſ. moderari cõcupiſcentias tactus: ergo non differunt ſpecie.

¶ 3 Præterea, Virtus acquiſita & uirtus infuſa differunt ſecundum illud quod eſt immediatè à Deo factũ, & à creatura: ſed idẽ eſt ſpecie homo, quem Deus formauit, & quem generat natura: & oculus, quem cæco nato dedit, & quem uirtus formatiua cauſat: ergo uidetur ꝙ eſt eadem ſpecie uirtus acquiſita & infuſa.

SED contra, Quælibet differẽtia in diffinitione poſita mutata diuerſificat ſpeciem: ſed in diffinitione virtutis infuſæ ponitur, Quam Deus in nobis ſine nobis operatur, vt * ſuprà dictum eſt: ergo uirtus acquiſita, cui hoc non conuenit, non eſt eiuſdem ſpeciei cum infuſa. q.55.ar.4

CONCLVSIO.

Cùm de uirtutibus infuſis rectè dicatur Deum eas in nobis ſine nobis operari, quod de acquiſitis dici non poteſt: uirtutes morales infuſas ab acquiſitis ſpecie diſtinctas eſſe, oportet.

RE-

RESPONDEO dicendum, ꝙ dupliciter habitus diſtinguunt̃ ſpecie. Vno modo, ſicut * prædictum eſt, ſecundũ ſpeciales & formales rationes obiectorum. obiectũ aũt uirtutis cuiuslibet eſt bonum cõſideratum in materia propria, ſicut temperantiæ obiectum eſt bonum delectabilium in concupiſcẽtiis tactus. cuius quidem obiecti formalis ratio eſt à rõne, quæ inſtituit modum in his concupiſcentiis: materiale autem eſt id quod eſt ex parte concupiſcentiarum. Manifeſtum eſt aũt, ꝙ alterius rationis eſt modus, qui imponitur in huiuſmodi concupiſcẽtiis ſecundum regulam rationis humanæ, & ſecundum regulam diuinam, puta in ſumptione ciborum ratione humana modus ſtatuitur, ut non noceat ualetudini corporis, nec impediat rationis actum: ſecundum autem regulã legis diuinę requiritur, ꝙ hõ caſtiget corpus ſuũ & ĩ ſeruitutẽ caſtigat per abſtinẽtiam cibi & potus, & aliorum huiuſmodi. Vnde manifeſtum eſt, ꝙ temperãtia infuſa & acquiſita differunr ſpecie: & eadem ratio eſt de aliis virtutib⁹. Alio modo habitus diſtinguũtur ſpecie ſecundum ea, ad quæ ordinantur. Non.n. eſt eadem ſpecie ſanitas hominis & equi, ꝓp diuerſas naturas ad quas ordinant̃. & eodem modo dicit * Philoſophus in 3. Polit. ꝙ diuerſæ ſunt uirtutes ciuium, ſecũdum quod bene ſe habent ad diuerſas politicas. Et per hunc etiam modum differunt ſpecie virtutes morales infuſæ, per quas homines bene ſe habent in ordine ad hoc, ꝙ ſint ciues ſanctorum & domeſtici Dei, & aliæ uirtutes acquiſitæ ſecundum quas hõb ſe bene habet in ordine ad res humanas.

q. 54. ar. 2

li. 3. poli. ex cap. 3. habetur, tom. 5.

AD primum ergo dicẽdum, ꝙ virtus infuſa & acquiſita non ſolum differunt ſecundum ordinẽ ad ultimum finem, ſed etiam ſecundum ordinem ad propria obiecta, ut * dictum eſt. in cor. ar.

AD ſecundum dicendum, ꝙ alia ratione modificat concupiſcentias delectabilium tactus tẽperantia acquiſita & temperantia infuſa, ut * dictum eſt: uñ non habent eundem actum. in cor. ar.

AD tertium dicendum, quòd oculum cæci nati Deus fecit ad eundem actum, ad quem formãtur alii oculi ſecundum naturã, & ideo fuit eiuſdem ſpeciei: & eadem ratio eſſet, ſi Deus uellet miraculoſè cauſare ĩ homine uirtutes quales acquiruntur ex actibus, ſed ita non eſt in propoſito, vt * dictum eſt. in cor. ar.

QVÆSTIO LXIIII.

De medio uirtutum in quatuor articulos diuiſa.

DEinde conſiderandum eſt de proprietatibus virtutũ. Et primo quidẽ de medio uirtutum. Secundo, de connexione virtutum. Tertio, de æqualitate earum. Quarto, de ipſarum duratione.

¶ Circa primum quæruntur quatuor.

¶ Primo, utrum uirtutes morales ſint in medio.

¶ Secundo, vtrum medium uirtutis ſit mediũ rei, uel rationis.

¶ Tertio, vtrum intellectuales virtutes conſiſtant in medio.

¶ Quarto, vtrum virtutes theologicæ conſiſtant in medio.

Inf. art. 4. ad 1. & 4 & 2. 2. q. 17. art. 5. ad 2. & q. 92. art. 1. cor. & 5. d ſt. 33. q. 1. ar. 3. q. 1. & vi. q. 1. ar. 1 & 2. eth lec. 7. col 2. fi.

ARTICVLVS PRIMVS.

Vtrum uirtutes morales ſint in medio.

AD PRIMVM ſic proceditur. Videtur, quòd virtus moralis non conſiſtat in medio. Vltimum enim repugnat medij rationi: ſed de ratione virtutis eſt ultimum, dicitur enim in 1, de * cœlo, ꝙ virtus

* li. 1. tex. 116. to. 3.

eſt ultimum potentiæ: ergo virtus moralis non conſiſtit in medio.

¶ 2 Præterea, Illud quod eſt maximum, non eſt medium, ſed quædam uirtutes morales tendunt in aliquod maximum, ſicut magnanimitas eſt circa maximos honores, & magnificentia circa maximos ſumptus, ut dicitur in 4. † Eth. ergo non omnis uirtus moralis eſt in medio.

† lib. 4. ethi. c. 2. & 8. tom. 5.

¶ 3 Præterea, Si de ratione uirtutis moralis ſit in medio eſſe, oportet ꝙ uirtus moralis non perficiatur, ſed magis corrumpatur per hoc quod tendit ad extremũ: ſed quædam uirtutes morales perficiuntur per hoc, ꝙ tendunt ad extremum, ſicut uirginitas, q̃ abſtinet ab omni delectabili uenereo, & ſic tenet extremum, & eſt perfectiſſima caſtitas: & dare omnia pauperibus eſt perfectiſſima miſericordia, uel liberalitas. ergo videtur, ꝙ non ſit de ratione uirtutis moralis eſſe in medio.

li. 2. ethi. ca. 6. post med. to. 5.

SED contra eſt, quòd * Philoſ. dicit in 2. Ethic. quòd uirtus moralis eſt habitus electiuus in medietate exiſtens.

CONCLVSIO.

Quia uirtutis moralis bonitas ex conformitate ad regulã rationis æſtimari debet, à qua recedere non contingit niſi uel per exceſſum uel per defectũ: rectè dicitur quæuis moralis uirtus in medio ſeu mediocritate conſiſtere.

q. 55. ar. 3

RESPONDEO dicendũ, ꝙ ſicut ex * ſupradictis patet, uirtus de ſui ratione ordinat hominem ad bonum: moralis autem uirtus propriè eſt perfectiua appetitiuæ partis animæ circa aliquam determinatam materiam. Menſura autem & regula appetitiui motus circa appetibilia eſt ipſa ratio, bonum autẽ cuiuslibet menſurati & regulati conſiſtit in hoc, ꝙ conformetur ſuę regulæ: ſicut bonũ in artificiatis eſt, ut ſequatur regulam artis. malum autem ꝑ conſequẽs in hmõi eſt per hoc, ꝙ aliquid diſcordat à ſua regula uel menſura. Quod quidem cõtingit vel per hoc ꝙ ſuperexcedit menſuram, uel per hoc ꝙ deficit ab ea, ſicut manifeſtè apparet in omnibus regulatis & menſuratis. Et ideo patet, ꝙ bonum virtutis moralis conſiſtit in adęquatione ad menſuram rationis. Manifeſtum eſt autem, ꝙ inter exceſſum & defectum medium eſt æqualitas ſiue conformitas. Vnde manifeſtè apparet, ꝙ uirtus moralis in medio conſiſtit.

AD primum ergo dicẽdum, ꝙ virtus moralis bonitatem hẽt ex regula rationis. pro materia autẽ habet paſſiones uel operationes. Si ergo comparetur virtus moralis ad rationem, ſic ſecundum id quod rationis eſt, habet rationem extremi unius, quod eſt conformitas: exceſſus verò & defectus hẽt rationem alterius extremi, quod eſt difformitas. Si uerò conſideret uirtus moralis ſecundum ſuã materiã, ſic hẽt rõnem medii inquãtum paſſionem reducit ad regulã rationis. vnde Philoſ. dicit in 2. * Ethic ꝙ uirtus ſecũdum ſubſtantiam medietas eſt, inquantũ regula virtutis ponitur circa propriã materiam: ſecundum optimũ aũt & bñ, eſt extremitas, ſ. ſecundum conformitatem rationis. li. 2. ethi. ca. 6. poſt me. to. 5.

AD ſecundum dicendum, ꝙ medium & extrema conſiderant in actionibus & paſſionibus ſecũdum diuerſas circunſtantias, vñ nihil prohibet in aliqua uirtute eſſe extremum ſecundum unam circunſtantiã, quod tamen eſt medium ſecundum alias circunſtantias per conformitatem ad rationem. Et ſic eſt in magnificentia & magnanimitate: nam ſi conſideretur quantitas abſoluta eius in qđ tẽdit magnificus & magnanim⁹, dicetur extremum & maximum: ſed

ſed ſi conſideretur hoc ipſum per comparationem ad alias circunſtantias, ſic hẽt rōnem medij, q̄a in hoc maximè tendũt huiuſmodi uirtutes ſecundum regulã rationis, id eſt, ubi oportet, & q̃n oportet, & pp qđ oportet Exceſſus aũt ſi in hoc maximum tẽdat, quando non oportet, uel vbi non oportet, uel pp quod non oportet: defectus autem eſt ſi non tendat in hoc maximũ ubi oportet, & quando oportet: & hoc eſt qđ Philoſophus dicit ĩ 4. Eth.* ꝙ magnanimus eſt quidem magnitudine extremus, eo autem ꝙ ut oportet, medius.

li.4. ethi. ca.3. paulò à prin. tom. 5.

¶ AD tertium dicendum, quòd eadem ratio eſt de uirginitate & paupertate, quæ eſt de magnanimitate: abſtinet .n. uirginitas ab omnibus uenereis, & paupertas ab omnibus diuitiis, pp qđ oportet, & ſecundum quod oportet, id eſt ſecundum mandatum Dei, & pp vitam æternam. Si autem hoc fiat ſecundum quod nõ oportet, id eſt, ſecundum aliquam ſuperſtitionem illicitam, uel etiam propter inanem gloriam, erit ſuperfluum: ſi autem non fiat quando oportet, uel ſecundum quod oportet, eſt uitium per defectum, ut patet in tranſgredientibus uotũ virginitatis, uel paupertatis.

336

ARTICVLVS II.

Vtrum medium uirtutis moralis ſit medium rei, uel rationis.

2.2.q.58. ar.10. & 3 di.33.q.1 ar.3.qõ.2 & 4.di.15 q.1.art.1. qõ.2. & mal. q.13 ar 2. cor. & uir. q. 1.ar.13.ad 11.12.13. & 17. & quol. 6. ar.10 * tex. 8. tom.3.

AD SECVNDVM ſic proceditur. Videtur ꝙ medium uirtutis moralis nõ ſit medium rationis, ſed medium rei. Bonum enim virtutis moralis conſiſtit in hoc, ꝙ eſt in medio: bonum autem, ut dicit in 6.* Met. eſt in rebus ipſis. ergo medium uirtutis moralis eſt medium rei.

¶2 Præterea, Ratio eſt uis apprehenſiua: ſed uirtus moralis nõ conſiſtit in medio apprehenſionũ, ſed magis in medio operationum & paſſionum, ergo medium uirtutis moralis non eſt medium rationis, ſed medium rei.

¶3 Præterea, Medium, quod accipitur ſecũdum proportionẽ arithmeticam uel geometricã, eſt medium rei: ſed tale eſt medium iuſtitiæ, ut dicitur in 5. † Ethi. ergo medium uirtutis moralis non eſt medium rationis, ſed rei. † c.3. & 4

SED contra eſt, quod Philoſophus dicit in 2. Ethi.* ꝙ virtus moralis in medio cõſiſtit quo ad nos determinata ratione. * lib.2. ethi.ca. 6. tom.5.

CONCLVSIO.

Medium, in quo moralis virtus conſiſtere dicitur, non eſt medium rationis quaſi in actu rationis conſiſtẽs ipſumq́; perficiens: ſed eſt in re ſecundum quandam conformitatem ad rationem rectam.

RESPONDEO dicendũ, ꝙ mediũ rationis dupliciter põt intelligi. Vno modo ſecundum qđ medium in ipſo actu rationis exiſtit, quaſi ipſe act⁹ rationis ad medium reducatur. & ſic quia uirtus moralis non perficit actum rationis, ſed actum virtutis appetitiuæ, mediũ uirtutis moralis non eſt mediũ rationis. Alio modo poteſt dici medium rationis id, qđ à ratione ponit ĩ aliqua materia, & ſic omne medium uirtutis moralis eſt medium rationis: quia ſicut * dictum eſt, uirtus moralis dicit conſiſtere in medio per conformitatẽ ad rationẽ rectã. Sed quandoque contingit, ꝙ mediũ rationis eſt etiam medium rei, & tunc oportet ꝙ uirtutis moralis medium ſit medium rei, ſicut eſt in iuſtitia. Quandoq; autem medium rationis non eſt mediũ rei, ſed accipit per comparationẽ ad nos, & ſic eſt medium in omnib⁹ aliis uirtutibus moralibus, cuius ratio eſt, quia iuſtitia eſt circa operationes, quæ conſiſtunt in rebus ar. pced.

exterioribus, in quibus rectū inſtitui debet ſimpliciter & ſecundum ſe, ut * ſuprà dictum eſt: & iō medium rationis in iuſtitia eſt idem

q.60.ar.2

cum medio rei, inquantum. ſ. iuſtitia dat vnicuiq; quod debet, & non plus nec minus. Aliæ uerò virtutes morales cōſiſtunt circa paſſiones interiores, in quibus nō poteſt rectum conſtitui eodem mō pp hoc, ꝙ homines diuerſimodè ſe habent ad paſſiones: & iō oportet, ꝙ rectitudo rationis in paſſionibus inſtituatur per reſpectū ad nos, qui afficimur ſecundum paſſiones. Et per hoc patet reſponſio ad obiecta. Nam primæ duæ rationes procedunt de medio rationis, ꝙ. ſ. inuenitur in ipſo actu rōnis: tertia uerò rō procedit de medio iuſtitiæ.

ARTICVLVS III.

537 *Vtrum uirtutes intellectuales cōſiſtant in medio.*

Inf.ar. 4. ad 1.& 2. & 3.di.33 q.1.ar. 3. q. 3. & vir. qō.1. ar-13.co. & ad 5.& 19.& q.4. ar.2.ad.7

AD TERTIVM ſic proceditur. Videtur, quod virtutes ītellectuales nō conſiſtant in medio. Virtutes enim morales conſiſtunt in medio, inquantum conformātur regulæ rationis: ſed uirtutes intellectuales ſunt in ipſa ratione, & ſic non uidentur habere ſuperiorem regulam: ergo uirtutes intellectuales non conſiſtunt in medio.

*c.6.to.5

¶ 2 Præterea, Medium uirtutis moralis determinaī à uirtute intellectuali. Dicitur. n, in 2. * Ethi. ꝙ uirtus cōſiſtit in medietate determinata ratione, prout ſapiens determinabit: ſi igiẽ uirtus intellectualis iterum conſiſtat in medio, oportet, ꝙ determinetur ſibi medium per aliquam aliam uirtutem, & ſic proceditur in infinitum in uirtutibus.

li.10.me. tex.22.& 23.to.3.

¶ 3 Præterea, Medium propriè eſt inter contraria, ut patet p Phil. in 10. * Metaph, ſed in intellectu non uidetur eſſe aliqua contrarietas, cùm ēt ipſa contraria ſecundū quod ſunt in intellectu, non ſint contraria, ſed ſimul intelligūtur: vt album & nigrum, & ſanum & ægrum: ergo in intellectualibus uirtutibus non eſt medium.

*li.6.eth. ca.3.& 4. to.5.

* 2.Ethi. cap.6.

SED contra eſt, quòd ars eſt uirtus intellectualis, ut dicitur in 6. * Ethi. & tñ artis eſt aliqđ medium, vt dicitur in 2. Ethic * ergo etiam uirtus intellectualis conſiſtit in medio.

CONCLVSIO.

Non ſolum uirtus moralis, ſed et intellectualis ſuam habet mēſuram, & ita per conformitatem ad ipſam accipitur in ipſa medium: unde in medio cōſiſtere dicitur.

RESPONDEO dicendū. ꝙ bonū alicuius rei conſiſtit in medio, ſecundum quod cōformatur regulæ uel menſuræ, quam cōtingit tranſcendere, & ab ea deficere, ſicut * dictum eſt. Virtus autē intellectualis ordinatur ad bonū ſicut & moralis, vt * ſuprà dictū eſt, unde ſecundum quod bonum uirtutis intellectualis ſe hēt ad menſuram, ſic ſe hēt ad rationem medii: bonum aūt uirtutis intellectualis eſt uerum, ſpeculatiuæ quidem uirtutis uerum abſolutè, ut in 6. * Ethi. dicitur: practicæ aūt uirtutis uerum ſecundum cōformitatem ad appetitū rectum: verum aūt intellectus noſtri abſolutè conſideratum eſt ſicut menſuratum à re: res. n. eſt menſura intellectus noſtri, ut dicitur in 10. * Met. ex eo. n. ꝙ res eſt uel non eſt, ueritas eſt in opinione & in oratione. Sic igitur bonum uirtutis intellectualis ſpeculatiuę conſiſtit in quodam medio per cōformitatem ad ipſam rem, ſecūdum quod dicit eſſe quod eſt, uel non eſſe quod non eſt, in quo rō ueri conſiſtit. Exceſſus autem eſt ſecū dū affirmationem falſam, per quā dicitur eſſe quod non eſt. Defect' autem accipitur ſcđm negationē falſam,

ar.1. hui* quæſt.

* q.36. arti.3.

li.6. ethi. c.2. to. 5.

li.10.me. tex.5. tomo 3.

falſam, per quam dicitur nõ eſſe quod eſt. Verum autem virtutis intellectualis practicæ comparatum quidem ad rem, hẽt rationẽ menſurati, & ſic eodem modo accipitur medium per conformitatem ad rem in uirtutibus intellectualibus practicis, ſicut in ſpeculatiuis: ſed reſpectu appetitus hẽt rationem regulę & menſuræ. Vñ idem medium, quod eſt uirtutis moralis, ẽt eſt ipſius prudentiæ, ſ. rectitudo rationis: ſed prudentiæ quidem eſt iſtud medium ut regulantis & menſurantis, uirtutis autem moralis ut mẽſuratæ & regulatæ. Similiter exceſſus & defectus accipitur diuerſimodè utrobique.

AD primum ergo dicendum, ꝙ ẽt uirtus intellectualis hẽt ſuã menſurã, ut * dictum eſt, & ꝑ conformitatem ad ipſam accipitur in ipſa medium.

*in cor. ar.

AD ſecũdũ dicendum, quòd non eſt neceſſe in infinitum procedere in uirtutibus: quia menſura & regula intellectualis uirtutis nõ eſt aliquod aliud genus uirtutis, ſed ipſa res.

AD tertium dicendum, quòd ipſæ res contrariæ non habent cõtrarietatem in anima: quia unum eſt ratio cognoſcendi alterum: & tamen in intellectu eſt contrarietas affirmationis & negationis, q̃ ſunt contraria, ut dicitur in fine * Perihermenias: quamuis. n. eſſe & non eſſe non ſint contraria, ſed contradictoriè oppoſita, ſi conſiderentĩ ipſa ſignificata prout ſunt in rebus, quia alterum eſt ens, & alterum eſt purè non ens; tamen ſi referantur ad actum animæ, utrunque ponit aliquid eſſe. vñ eſſe & non eſſe ſunt contradictoria: ſed opinio, qua opinamur ꝙ bonũ eſt bonum, eſt cõtraria opinioni, qua opinamur quòd bonũ nõ eſt bonum: & inter huiuſmodi cõtraria medium eſt uirtus intellectualis.

*li. 2. Perih. c. vl. tom. 1.

ARTICVLVS IIII.

Vtrum uirtutes theologicæ conſiſtant in medio.

338

AD QVARTVM ſic proceditur. Videtur, ꝙ virtus theologica cõſiſtat in medio. Bonum n. aliarũ uirtutum conſiſtit in medio: ſed virtus theologica excedit in bonitate alias uirtutes. ergo uirtus theologica multo magis eſt in medio.

¶ 2 Præterea, Medium uirtutis moralis accipitur quidem ſecundũ quod appetitus regulatur per rationem, intellectualis uerò ſecundum quod intellectus noſter menſuratur à re: ſed uirtus theologica & perficit intellectum & appetitum, vt * ſuprà dictum eſt: ergo etiam uirtus theologica cõſiſtit in medio.

2. 2. q. 17. ar. 5. ad 2 & 3. diſt. 33. q. 1. ar. 3. qõ. 4. & vir. q. 1. ar ti. 13. co. & ad 5. 19 ar. 2. & q. 2. ad 10 & 13. & Rom. 12. le. 1. cor. 4.

* qõ. 62. ar. 3.

¶ 3 Præterea, Spes, quę eſt uirtus theologica, medium eſt inter deſperationem & prę ſumptionẽ: ſimiliter etiam fides incedit media inter contrarias hæreſes, ut * Boetius dicit in lib. de duabus naturis: ꝙ enim confitemur in Chriſto vnam perſonam & duas naturas, mediũ eſt inter hæreſim Neſtorii, qui dicit duas perſonas & duas naturas: & hæreſim Eutychis, qui dicit vnam perſonam & unã naturam. ergo uirtus theologica conſiſtit in medio.

* nõ remotè à principio, ſed clarius à medio li.

SED contra, In omnibus, in quibus conſiſtit virtus in medio, contingit peccare per exceſſum, ſicut & per defectum: ſed circa Deum, qui eſt obiectum virtutis theologicæ, non contingit peccare ꝑ exceſſum: dicitur. n Eccl. 43. Benedicentes Deum exaltate illũ quantum poteſtis: maior. n. eſt omni laude. ergo uirtus theologica non conſiſtit in medio.

CONCLVSIO.

Non per ſe, ſed quaſi per accidẽs, ex parte noſtra uidelicet, uirtutes theologicæ in medio conſiſtere dicuntur.

RESPONDEO dicendũ, ꝙ, ſicut * dictum eſt, medium virtutis accipiẽ per conformitatem ad ſuam regulam, uel menſuram ſecundum quod cõtingit ipſam trãſcendere, uel ab ea deficere. Virtutis autem theologicæ duplex põt accipi menſura. Vna quidem. ſecundum ipſam rõnem uirtutis, & ſic menſura & regula uirtutis theologicæ eſt ipſe Deus: fides.n. noſtra regulatur ſecundum veritatem diuinã, charitas aũt ſecẽm bonitatem eius, ſpes aũt ſecundũ magnitudinem omnipotentiæ & pietatis eius. & iſta eſt mẽſura excedens omnem humanam facultatem: vnde nunquam poteſt homo tm̃ diligere Deum quantum diligi debet, nec tm̃ credere aut ſperare in ipſum quantum dẽt: vñ multo minus põt ibi eẽ exceſſus. & ſic bonum talis uirtutis nõ cõſiſtit in medio, ſed tanto eſt melius, quanto magis accedit ad ſũmũ. Alia verò regula uel menſura uirtutis theologicæ eſt ex parte noſtra: quia etſi non poſſumus ferri in Deum quantum debem⁹: debemus tamẽ ferri in ipſum credendo, ſperando, & amando ſecũdum menſuram noſtræ conditionis. vnde per accidẽs poteſt in virtute theologica conſiderari medium & extrema ex parte noſtra.

ar.1. hui⁹ quæſt.

AD primum ergo dicẽdum, ꝙ bonum virtutum intellectualiũ & moralium conſiſtit in medio ꝑ conformitatem ad regulã vel mẽſuram, quam tranſcendere cõtingit, quód nõ eſt in uirtutibus theologicis, per ſe loquendo, ut * dictum eſt.

In cor. ar.

AD ſecundum dicẽdum, quòd virtutes morales & intellectuales perficiunt intellectum & appetitum noſtrum in ordine ad menſuram & regulam creatam: uirtutes autem theologicæ in ordine ad menſuram & regulam increatam. vnde non eſt ſimilis ratio.

AD tertium dicendum quòd ſpes eſt media inter præſumptionem & deſperationem ex parte noſtra, inquãtum ſcilicet aliquis præſumere dicitur ex eo ꝙ ſperat à Deo bonum, quod excedit ſuam conditionem, uel non ſperat quod ſecundum ſuam conditionem ſperare poſſet: non autem poteſt eſſe ſuperabundantia ſpei ex parte Dei, cuius bonitas eſt infinita. Similiter etiã fides eſt media inter contrarias hæreſes, non per comparationem ad obiectũ, quod eſt Deus, cui non poteſt aliquis nimis credere, ſed inquantum ipſa opinio humana eſt media inter contrarias opiniones, vt ex * ſupradictis patet.

ar.2. & 3. ad 3.

QVÆSTIO LXV.

De connexione uirtutum, in quinque articulos diuiſa.

DEinde conſiderandum eſt de connexione uirtutum.

¶ Et circa hoc quæruntur quinque.

¶ Primo, vtrum virtutes morales ſint adinuicem connexæ.

¶ Secundo, utrum uirtutes morales poſſint eſſe ſine charitate.

¶ Tertio, vtrum charitas poſſit eſſe ſine eis.

¶ Quarto, vtrum fides & ſpes poſſint eſſe ſine charitate.

¶ Quinto, utrum charitas poſſit eſſe ſine eis.

339

ARTICVLVS PRIMVS.

Vtrum uirtutes morales ſint adinuicem connexæ.

Inf. q. 73. ar. 1. & 2. 2. q. 146. ar. 4. & 3. q. 85. ar. 6 cor. & 3. di. 35. ar. 1 & 2. & vir. qõ, 5. art. 2. & quol. 12. ar. 23. & 6. eth. fin. ca. 1. & 2. tom. 3.

AD PRIMVM ſic proceditur. Videtur, quòd virtutes morales non ſint ex neceſſitate connexæ: uirtutes.n. morales quandoq; cauſantur ex exercitio actuum, vt probatur in ſecundo * Ethicor. ſed homo poteſt exercitari in actibus alicuius uir-

virtutis ſine hoc, quòd exercitet in actibus alterius virtutis. ergo vna virtus moralis poteſt haberi ſine altera.

¶ 2 Præterea, Magnificentia & magnanimitas ſunt quædam virtutes morales: ſed aliquis poteſt habere alias uirtutes morales ſine hoc, quòd habeat magnificentiam & magnanimitatem. Dicit enim Philoſophus in 4. † Ethico. quòd inops non poteſt eſſe magnificus, qui tamen poteſt habere alias quaſdam uirtutes, & quòd ille qui paruis eſt dignus & his ſe dignificat, temperatus eſt, magnanimus autem non eſt. ergo virtutes morales non ſunt connexæ.

l 4. eth. c. 2. circa me. to. 5.

¶ 3 Præterea, Sicut virtutes morales perficiunt partem appetitiuam animæ, ita virtutes intellectuales perficiunt partem intellectiuã: ſed uirtutes intellectuales non ſunt connexæ: poteſt enĩ aliquis habere vnam ſciẽtiam ſine hoc, quòd habeat aliam. ergo etiam neque virtutes morales ſunt connexæ.

¶ 4 Præterea, Si virtutes morales ſint connexæ, hoc non eſt niſi quia connectuntur in prudentia: ſed hoc non ſufficit ad connexionem uirtutum moralium. videtur enim quòd aliquis poſſit eſſe prudẽs circa agibilia, quæ pertinent ad vnam virtutẽ ſine hoc, quòd ſit prudens in his, quæ pertinent ad aliam: ſicut etiam aliquis poteſt habere artem circa aliqua factibilia ſine ꝙ hoc, habeat artem circa alia. prudentia autem eſt recta ratio agibilium. ergo non eſt neceſſarium virtutes morales eſſe connexas.

*Am. in illud Lucæ 6. Beati pauperes ſpiri. circa fin. habetur li. 5. in Lucãm. 5. † tu. 6. de tric. 4. in pri to. 3. *l. 22. mora. c. 1. ad me. illi.

SED contra eſt, quod * Amb. dicit ſuper Lucam: Connexæ ſibi ſunt concatenatæque virtutes, vt qui unam habet, plures habere videatur. † Auguſt. etiam dicit in 6. de Tri. quòd virtutes, quæ ſunt in animo humano, nullo modo ſeparantur abinuicem. Et * Gre. dicit 22. Moralium, quòd vna virtus ſine alijs aut omnino nulla eſt, aut imperfecta. Et † Tull. dicit in 2. de Tuſcul. qõ. Si vnam virtutem confeſſus es te non habere, nullam neceſſe eſt te habiturum.

† l. 2. in f. 7. a pr. li. mmedio.

CONCLVSIO.

Virtutes morales perfectas neceſſe eſt adinuicem connexas eſſe, vt altera ſine altera eſſe non valeat.

RESPONDEO dicendũ, ꝙ virtus moralis poteſt accipi vel perfecta uel imperfecta. Imperfecta quidem moralis uirtus, vt tẽperãtia vel fortitudo, nihil aliud eſt, quàm aliqua inclinatio in nobis exiſtens ad opus aliquod de genere bonorum faciendum, ſiue talis inclinatio ſit in nobis à natura, ſiue ex aſſuetudine: & hoc modo accipiendo uirtutes morales, nõn ſunt connexę: videmus enim aliquem ex naturali complexione vel ex aliqua conſuetudine eſſe prõptum ad opera liberalitatis, qui tamen non eſt promptus ad opera caſtitatis: perfecta autem virtus moralis eſt habitus inclinãs in bonum opus bene agendum. & ſic accipiẽdo virtutes morales, dicendum eſt eas cõnexas eſſe, vt ferè ab omnibus ponitur. Cuius ratio duplex aſſignatur, ſecundum quod diuerſimodè aliqui virtutes cardinales diſtinguunt. Vt enim * dictum eſt, quidam diſtinguunt eas ſecũdum quaſdam generales conditiones virtutum: vtpote quòd diſcretio pertineat ad prudentiam, rectitudo ad iuſtitiã, moderantia ad temperantiam, firmitas animi ad fortitudinem; in quacunque materia iſta conſiderentur, & ſecundum hoc manifeſtè apparet ratio connexionis: non enim firmitas habet laudem virtutis ſi ſit ſine

q. 61. ar. 3 & 4.

ſine moderatione, vel rectitudine, aut diſcretione: & eadem ratio eſt de alijs. Et hanc rationem connexionis aſſignat Greg. 22.* Moralium, dicens, quòd virtutes, ſi ſint disiunctæ, non poſſunt eſſe perfectæ ſecundum rationem virtutis, quia nec prudẽtia uera eſt, quæ iuſta, temperans, & fortis, nõ eſt. & idem ſundit de alijs virtutibus. Et ſimilem rationem aſſignat* Auguſtinus in 6. De trin.* Alij uerò diſtinguunt prædictas virtutes ſecundum materias, & ſecundum hoc aſſignat ratio connexionis ab Ariſt. in 6.* Ethicor. quia ſicut † ſupra dictum eſt, nulla virtus moralis poteſt ſine prudentiã haberi, eo quòd proprium virtutis moralis eſt facere electionem rectam, cum ſit habitus electiuus. Ad rectam autem electionem nõ ſolum ſufficit inclinatio in debitum finem, quod eſt directè per habitum virtutis moralis, ſed etiam quòd aliquis directè eligat ea quæ ſunt ad finẽ, quod fit per prudentiã, quæ eſt cõſiliatiua, & iudicatiua, & præceptiua, eorum quæ ſunt ad finem. ſimiliter etiã prudentia non poteſt haberi niſi habeant virtutes morales, cùm prudentia ſit recta ratio agibiliũ, quæ ſicut ex principijs procedit ex finibus agibilium ad quos aliquis rectè ſe habet per virtutes morales. vnde ſicut ſciẽtia ſpeculatiua non poteſt haberi ſine intellectu principiorum, ita nec prudentia ſine virtutibus moralibus. ex quo manifeſtè ſequitur virtutes morales eſſe connexas.

l. 22. mo. ca. 1. poſt me. illi*.

l. 6. de tr. c. 4. circa prin. to. 3

l. 6. eth. c. vl. to. 5.

† qõ. 58. ar. 4.

AD primum ergo dicendum, quòd virtutum moralium quædam perficiunt hominem ſecundum communẽ ſtatum, ſcilicet quantũ ad ea quæ communiter in omni vita hominum occurrũt agenda. vnde oportet ꝙ homo ſimul exercitet circa materias omnium virtutũ moraliũ. & ſi quidẽ circa omnes exercitet bene operando, acquiret habitus omnium virtutum moraliũ: ſi autem exercitet bene operando circa vnam materiam, nõ autem circa aliam, puta bene ſe habendo circa iras, non autem circa concupiſcẽtias, acquiret quidẽ habitum aliquẽ ad refrænandum iras, qui tamen non habebit rationem virtutis ꝓp defectum prudentiæ, quæ circa concupiſcentias corrumpit: ſicut etiã naturales inclinationes non habent perfectam rationem virtutis, ſi prudentia deſit. Quædam verò virtutes morales ſunt, quæ perficiunt hominem ſecundum aliquem eminentem ſtatũ; ſicut magnificentia & magnanimitas. Et quia exercitium circa materias harum virtutum nõ occurit vnicuique communiter, poteſt aliquis habere virtutes morales ſine hoc, quòd habitus harum virtutum habeat actu, loquendo de virtutibus acquiſitis: ſed tamẽ acquiſitis alijs virtutibus habet iſtas uirtutes in potentia propinqua. cùm enim aliquis per exercitium adeptus eſt liberalitatẽ circa mediocres donationes & ſumptus, ſi ſuperueniat ei abundãtia pecuniarũ, modico exercitio acquiret magnificentię habitum: ſicut Geometer modico ſtudio acquirit ſcientiam alicuius concluſionis, quam nunquam conſiderauit: illud autem habere dicimur quod in promptu eſt vt habeamus ſecundum illud * Philoſophi in ſecundo Phyſi. Quod parum deeſt, quaſi nihil deeſſe videtur. Et per hoc patet reſponſio ad SECVNDVM.

l. 2. Phyſ. tex. 56. tomo 2.

AD tertium dicendum, quòd virtutes intellectuales ſunt circa diuerſas materias adinuicẽ nõ ordinatas. ſicut patet in diuerſis ſcijs & artibus, & ideo nõ inuenit in eis cõnexio, quæ inuenit in virtutibus moralibus exiſtẽtibus circa paſſiones & operationes, quæ manifeſte habẽt abinuicẽ ordinẽ: nam omnes paſſiones, à quibuſdam

dam primis procedentes, ſcilicet amore & odio, ad quaſdam alias terminantur, ſcilicet delectationem & triſtitiam. & ſimiliter omnes operationes, quę ſunt virtutis moralis materia, habent ordinē adinuicem & etiam ad paſſiones. & ideo tota materia moralium virtutum ſub vna ratione prudentiæ cadit. Habent tamen omnia intelligibilia ordinem ad prima principia. & ſecundum hoc omnes virtutes intellectuales dependent ab intellectu principiorum ſicut prudentia à virtutibus mo-

In co. ar.

ralibus, vt * dictum eſt. principia autem vniuerſalia quorū eſt intellectus principiorum, non depēdent à concluſionibus de quibus ſunt reliquæ intellectuales virtutes: ſicut morales dependēt à prudentia, eo quòd appetitus mouet quodammodo rationem, & ratio

q.9. ar.1. & qō.58. ar.5.ad 1.

appetitum, vt * ſuprà dictum eſt.

AD quartum dicēdum, quòd ea ad quæ inclināt uirtutes morales, ſe habent ad prudentiam ſicut principia, non autem factibilia ſe habent ad artē ſicut principia, ſed ſolum ſicut materia. manifeſtum eſt autem quòd etſi ratio poſſit eſſe recta in vna parte materiæ, & non in alia: nullo tamen modo poteſt dici ratio recta ſi ſit defectus cuiuſcunq; principij: ſicut ſi q̃s erraret circa hoc principium. Omne totum eſt maius ſua parte, non poſſet habere ſcientiam geometricam, quia oporteret multum recedere à veritate in ſequentibus. Et præterea agibilia ſunt ordinata adinuicē,

ad 3. arg. præcedē.

nō autem factibilia, vt * dictum eſt. & ideo defectus prudentię circa vnam partem agibilium induceret defectum etiam circa alia agibilia: quod in factibilibus nō contingit.

ARTICVLVS II.

Vtrum virtutes morales poſſint eſſe ſine charitate.

340

Inf.q.71. ar.4. cor. & 2.2. q. 23. ar. 7. & qō.51. ar.2. cor. q.108.ar. 2.ad 2. & veri. q. 24.art. 6. & vir. q. 2.ar.3.ad 1.& quodli.12. ar.2 23. fin. * l.2.eth. c. 1. & 2. to. 5.

AD SECVNDVM ſic proceditur. Videtur, quòd virtutes morales poſſint eſſe ſine charitate. Dicitur enim in lib. ſententiarum Proſperi, q̄ omnis virtus præter charitatem poteſt eſſe cōmunis bonis & malis: ſed charitas non poteſt eſſe niſi in bonis, vt dicitur ibidem. ergo alię virtutes poſſunt haberi ſine charitate.

¶ 2 Præterea, Virtutes morales poſſunt acquiri ex hactibus humanis, vt dicitur in ſecundo * Eth. ſed charitas non habetur niſi ex infuſione, ſecundum illud Rom. 5. Chatitas Dei diffuſa eſt in cordibus noſtris per Spiritum ſanctum qui datus eſt nobis. ergo aliæ virtutes poſſunt haberi ſine charitate.

¶ 3 Præterea, Virtutes morales connectuntur adinuicem, inquantum dependent à prudētia: ſed charitas non dependet à prudentia, imò prudentiam excedit, ſecundum illud Ephe. 3. Supereminentem ſcientiæ charitatem Chriſti. ergo virtutes morales nō connectuntur charitati, ſed ſine ea eſſe poſſunt.

SED contra eſt, quod dicitur 1. Ioann. 3. Qui non diligit, manet in morte: ſed per virtutes perficitur vita ſpiritualis; ipſæ enim ſunt, quibus rectè viuitur, vt Auguſt. dicit in 2. * de lib. arb. ergo non poſſunt eſſe ſine dilectione charitatis. li.2.de li. arb. c.18. & 19. tomo 1.

CONCLVSIO.

Virtutes illæ morales ſine charitate eſſe poſſunt, quæ per humanam induſtriā acquiruntur: non autem eæ, quæ humanis actibus acquiri nequeunt, ſed à Deo infunduntur.

RE-

RESPONDEO dicendũ, ꝙ sicut * ſuprà dictum eſt, virtutes morales prout ſunt operatiuæ boni in ordine ad finem, qui nõ excedit facultatem naturalem hominis, poſſunt per opera humana acquiri, & ſic acquiſitæ ſine charitate eſſe poſſunt: ſicut fuerunt in multis gentibus. Secũdum autem quod ſunt operatiuæ boni in ordine ad vltimum finẽ ſupernaturalem, ſic perfectè & verè habent rationem virtutis: & non poſſunt humanis actibus acquiri, ſed infunduntur à Deo, & huiuſmodi virtutes morales ſine charitate eſſe non poſſunt: dictũ eſt enim ſuprà, * quòd aliæ virtutes morales non poſſunt eſſe ſine prudentia: prudentia autem non poteſt eſſe ſine virtutibus moralibus, inquantum virtutes morales faciũt bene ſe habere ad quoſdam fines, ex quibus procedit ratio prudentiæ. Ad rectam autem rationem prudentiæ multo magis requiritur quòd homo bene ſe habeat circa vltimum finem, quod fit per charitatem, quàm circa alios fines, quod fit per virtutes morales: ſicut ratio recta in ſpeculatiuis maximè indiget primo principio indemõſtrabili, qđ eſt contradictoria non ſimul eſſe vera. Vnde manifeſtum fit, quòd nec prudentia infuſa poteſt eſſe ſine charitate, nec aliæ virtutes morales conſequenter, quæ ſine prudentia eſſe non poſſunt. Patet igitur ex dictis, quòd ſolæ virtutes infuſæ ſunt perfectæ, & ſimpliciter dicendæ virtutes; quia bene ordinant hominem ad finem vltimum ſimpliciter: aliæ verò virtutes, ſcilicet acquiſitæ ſunt ſecundum quid virtutes, non autem ſimpliciter: ordinant enim hominem bene reſpectu finis vltimi in aliquo genere, non autem reſpectu finis vltimi ſimpliciter. Vnde Rom. 14. ſuper illud, Omne quod non eſt ex fide, peccatum eſt, dicit † gloſ. Au. Vbi deeſt agnitio veritatis, falſa eſt virtus etiã in bonis moribus.

[Margin: q. 63. ar. 2. & 3. — ar. 1. huiꝰ q. & q. 58 ar. 4. — Habet ad Ro. 14 in glo. ordi. Sumit ex libr. Sen. quæ ſunt ex Aug. decerptæ c. 106. tomo 3.]

AD primum ergo dicendũ, ꝙ virtutes ibi accipiuntur ſecundũ imperfectam rationem uirtutis: alioquin ſi virtus moralis ſecundum perfectam rationem virtutis accipiatur, bonum facit habẽtem & per conſequens in malis eſſe non poteſt.

AD ſecundum dicendum, ꝙ ratio illa procedit de uirtutibus moralibus acquiſitis.

AD tertium dicendum, quòd etſi charitas excedat ſciẽtiam & prudentiam, tamen prudẽtia depẽdet a charitate, vt dictum eſt. * In co. ar. & per conſequens omnes virtutes morales infuſę.

ARTICVLVS III.

Vtrum charitas poſſit eſſe ſine alijs uirtutibus moralibus. 341

AD TERTIVM ſic proceditur. Videtur quòd charitas ſine alijs virtutibus moralibus haberi poſſit. Ad id enim ad quod ſufficit vnũ, indebitum eſt quòd plura ordinentur: ſed ſola charitas ſufficit ad omnia opera virtutis implenda: vt patet per id quod dicitur primæ ad Corinth. 13. Charitas patiens eſt, benigna eſt, &c. ergo videtur quod habita charitate, aliæ virtutes ſuperfluerent.

[Margin: Vir. q. 1. ar. 10. ad 4. & q. 2. ar. 3. ad 8. Et q. 5. ar. 1. cor. & quol. 12. ar. 23. fi.]

¶ 2 Præterea, Qui habet habitum virtutis, de facili operatur ea, quæ ſunt uirtutis, & ei ſecundum ſe placent. vnde & ſignum habitus eſt delectatio, quæ fit in opere, vt dicitur in 2. Ethic. * ſed multi habent charitatem abſque peccato mortali exiſtentes, qui tamen difficultatem in operibus virtutum patiũtur: neque eis ſecundum ſe placent ſed ſolum ſecundum quod referuntur ad charitatẽ. ergo multi habẽt charitatẽ qui non habent alias virtutes.

[Margin: l. 2. eth. c. 3. in prin. to. 5.]

¶ 3 Præterea, Charitas in omnibus ſanctis inuenitur: ſed quidam ſunt ſancti, qui tñ aliquibus

vir-

virtutibus carent. Dicit enim Beda, quòd ſancti magis humiliantur de virtutibus, quas non habent, quàm de uirtutibns, quas habent, glorientur. Ergo non eſt neceſſarium, quòd qui habet charitatem, omnes virtutes morales habeat.

SED contra eſt, quòd per charitatem tota lex impletur. Dicit enim Roma. 13. quòd qui diligit proximum, legem impleuit: ſed tota lex impleri non poteſt, niſi per omnes virtutes morales: quia lex præcipit de omnibus actibus virtutum: vt dicitur in 5. Ethic.* ergo qui habet charitatem, habet omnes virtutes morales. Augu.† etiam dicit in quadam epiſtola, quòd charitas includit in ſe omnes virtutes cardinales.

*l. 5. eth. c. 1. & 2. poſt mediũ, to. 5.
† Id hẽt Aug. ſer. 1. dñicę 4 poſt oct. epip. qui eſt ſerm. 46. de tẽpore, to. 10. & in trac. de 4. virtutib[9] charitatis, to. 9.

CONCLVSIO.

Cùm charitas ſit principiũ omnium bonorum operum, quæ hominem in finem vltimum dirigunt, neceſſario ſimul cũ ipſa omnes morales virtutes, quibus homo ſingula bonorũ operum genera perficiat, infunduntur.

RESPONDEO dicendum, quòd cum charitate ſimul infunduntur omnes virtutes morales. cuius ratio eſt: quia Deus non minus perfectè operatᷣ in operibus gratiæ, quàm in operibus naturę: ſic autẽ videmus in operibus naturæ, quòd non inuenitur principium aliquorum operum in aliquate, quin inueniantur in ea quæ ſunt neceſſaria ad huiuſmodi opera perficienda: ſicut in animalibus inueniunt organa, quibus perfici poſſunt opera, ad quæ peragenda anima habet poteſtatem. Manifeſtũ eſt autem, quòd charitas inquantum ordinat hominem ad finem vltimũ eſt principium omnium bonorum operũ quæ in finem ultimum ordinari poſſunt. vnde oportet quòd cum charitate ſimul infundantur omnes uirtutes morales, quibus homo perficit ſingula genera bonorum operum. & ſic patet, quòd virtutes morales infuſæ non ſolũ habent cõnexionem propter prudentiam, ſed etiam propter charitatem: & quòd qui amittit charitatem per peccatum mortale, amittit omnes virtutes morales infuſas.

AD primum ergo dicendum, quòd ad hoc, quòd actus inferioris potentiæ ſit perfectus, requiritur, quòd non ſolum adſit perfectio in ſuperiori potẽtia, ſed etiã in inferiori. Si enim principale agens debito modo ſe haberet, nõ ſequeretur actio perfecta, ſi inſtrumentum non eſſet bene diſpoſitum. vnde oportet ad hoc ꝙ homo bene operetur in his quæ ſunt ad finem, quòd non ſolum habeat virtutem, qua bene ſe habeat circa finem; ſed etiam virtutes, quibus bene ſe habeat circa ea, quæ ſunt ad finem, nam virtus quæ eſt circa finem, ſe habet vt principalis & motiua reſpectu earum quæ ſunt ad finẽ. & ideo cum charitate neceſſe eſt etiam habere alias uirtutes morales.

AD ſecundum dicendum, ꝙ quandoque contingit, quòd aliquis habens habitum, patitur difficultatẽ in operando, & per conſequens non ſentit delectationẽ & complacẽtiam in actu propter aliquod impedimentum extrinſecus ſuperueniens: ſicut ille, qui habet habitum ſcientiæ, patitur difficultatem in intelligendo ꝑꝑ ſomnolentiam, vel aliquam infirmitatem. Et ſimiliter habitus moralium virtutum infuſarum patiuntur interdum difficultatem in operando propter aliquas diſpoſitiones contrarias ex præcedentibus actibus relictas. quæ quidem difficultas non ita accidit in uirtutibus moralibus acquiſitis quia per exercitium actuum, quo acquiruntur, tollun-

tur

tut etiam cōtrariæ diſpoſitiones.
AD tertium dicendum, quòd
aliqui ſancti dicuntur aliquas
virtutes non habere inquantum
patiuntur difficultatem in acti-
Io co. ar. bus earum ratione iam dicta: *
quamuis habitus omnium virtu-
tum habeant.

ARTICVLVS IIII.

Vtrum fides & ſpes poſſint eſſe
242 *ſine charitate.*

Inf.q.71. AD QVARTVM ſic pro-
ar.4. cor. cedit. Videtur quòd fi-
des & ſpes nūquam ſint
ſine charitate. Cùm enim ſint vir
tutes theologicæ, digniores eſſe
videntur virtutibus moralibus e-
tiam infuſis: ſed virtutes morales
infuſæ non poſſunt eſſe ſine cha-
ritate, ergo neque fides & ſpes.

¶ 2 Præterea, Nullus credit ni
ſi volens: vt Auguſti. dicit ſuper
tra.26. in Ioan. * ſed charitas eſt in volun-
Ioan. ali- tate, ſicut perfectio eius, vt ſuprà
quantu- dictum eſt. † ergo fides nō poteſt
lum à pr. eſſe ſine charitate.

tom. 9. ¶ 3 Præterea, Auguſt. dicit in
† qō. 62. Enchiridio, * q; ſpes ſine amore
ar.3. eſſe non poteſt. amor autem eſt
*Ench.c. charitas. de hoc enim amore ibi
8. nō pro- loquitur: ergo ſpes non poteſt eſſe
cul a fi- ſine charitate.

ne, to. 3. SED contra eſt, quod Matth.
* inter 1. dicitur in gloſſ. * quod fides ge
linearis neraт ſpem, ſpes verò charitatem:
ibid. ſed generans eſt prius generato,
& poteſt eſſe ſine eo. ergo fides
poteſt eſſe ſine ſpe, & ſpes ſine
charitate.

CONCLVSIO.

Quamuis fides & ſpes, ſine cha-
ritate in hominibus aliquo
modo eſſe poſſint, virtutes ta
men perfectæ ſine illa eſſe non
poſſunt. 30

RESPONDEO dicendum,
quòd fides & ſpes ſicut & virtu-
tes morales, dupliciter conſide-
rari poſſunt. Vno modo ſecundū
inchoationem quādam. Alio mo
do ſecundum perfectum eſſe vir-
tutis. Cum enim virtus ordinetur
ad bonum opus agendum, virtus
quidem perfecta dicitur ex hoc,
quòd poteſt in opus perfectè bo-
num: quod quidem eſt, dum non
ſolum bonum eſt quod fit, ſed e-
tiam bene fit: alioquin ſi bonum
ſit quod fit, non autem bene fiat,
non erit perfectè bonum. Vnde
nec habitus, qui eſt talis operis
principium, habebit perfectè ra-
tionem virtutis. Sicut ſi aliquis
operetur iuſta, bonum quidem fa
cit, ſed non erit opus perfectæ vir
tutis, niſi hoc benefaciat, id eſt
ſecundum electionem rectam;
quod eſt per prudentiam, & ideo
iuſtitia ſine prudentia non poteſt
eſſe virtus perfecta. Sic igitur fi-
des & ſpes ſine charitate poſſunt
quidem aliqualiter eſſe: perfectæ
autem virtutis rationem ſine cha
ritate non habent. Cum enim fi-
dei opus ſit credere Deo, credere
autem ſit alicui propria volunta-
te aſſentire: ſi non debito modo
velit, nō erit fidei opus perfectū:
quòd autem debito modo velit,
hoc eſt, per charitatem, quæ perfi
cit volūtatem: omnis enim rectꝰ
motus voluntatis ex recto amo-
re procedit, vt Aug. dicit in 14 de
ciu. Dei, * Sic igitur fides eſt qui- l.14 de ci
dem ſine charitate, ſed non perfe- ui. Dei, c
cta virtus: ſicut temperantia vel 9. to. 5.
fortitudo ſine prudentia. Et ſimi-
liter dicendum eſt de ſpe: nam
actus ſpei eſt expectare futuram
beatitudinem à Deo, qui quidem
actus perfectus eſt, ſi fiat ex meri
tis quæ quis habet, quod non po-
teſt eſſe ſine charitate: ſi autem
hoc expectet ex meritis quę non-
dum habet, ſed proponit in futu-
rum acquirere, erit actus imper-
fectus, & hoc poteſt eſſe ſine cha
ritate. Et ideo fides & ſpes poſsūt
eſſe ſine charitate, ſed ſine chari-
tate propriè loquendo, virtutes
nō ſunt: nā ad rationē virtutis pe
tinet, vt non ſolum ſecundum ip-
ſam aliquod bonum operemur,
ſed

ſed etiam bene: vt dicitur in 2. Ethicor.* l.2.ethic. c.6.in pr. tom.5.

AD primum ergo dicendum, quòd uirtutes morales dependēt à prudentia: prudentia autem infuſa nec rationem prudentiæ habere poteſt abſque charitate, vtpote deficiente debita habitudine ad primum principium, quod eſt vltimus finis: fides autem & ſpes ſecūdum proprias rationes, nec à prudentia nec à charitate dependent. & ideo ſine charitate eſſe poſſunt: licet non ſint virtutes ſine charitate, vt dictum eſt.* In co. ar

AD ſecundum dicendum, ꝙ ratio illa procedit de fide, quæ habet perfectam rationem virtutis.

AD tertium dicendum, quòd Auguſt. loquitur ibi de ſpe ſecundum quod aliquis expectat futuram beatitudinē per merita quæ iam habet. quod non eſt ſine charitate.

ARTICVLVS V.

343 *Vtrum charitas poſſit eſſe ſine fide & ſpe.*

AD QVINTVM ſic proceditur. Videtur, quòd charitas poſſit eſſe ſine fide & ſpe. Charitas enim eſt amor Dei, ſed Deus poteſt à nobis amari naturaliter, etiam non præſuppoſita fide vel ſpe futuræ beatitudinis: ergo charitas poteſt eſſe ſine fide & ſpe.

¶ 2 Præterea, Charitas eſt radix omnium virtutum: ſecūdum illud Epheſ.3. In charitate radicati & fundati: ſed radix aliquando eſt ſine ramis: ergo charitas pōt eſſe aliquando ſine fide & ſpe & alijs virtutibus.

¶ 3 Preterea, In Chriſto fuit perfecta charitas: & ipſe tamen non habuit fidem & ſpem, quia fuit perfectus comprehenſor, vt infrà dicetur.* ergo charitas poteſt eſſe ſine fide & ſpe. p.3.q.7. ar.3.& 4. & q.9.ar.3.& q.15 ar.10.

SED contra eſt, quòd Apoſtolus dicit Hebr.11. Sine fide impoſſibile eſt placere Deo. quod maximè pertinet ad charitatem, vt patet ſecundum illud Prouerb.8. Ego diligentes me diligo. ſpes etiam eſt. quæ introducit ad charitatem: vt ſuprà dictum eſt.* ergo charitas non poteſt haberi ſine fide & ſpe. q.62.a...

CONCLVSIO.

Quia nulli cum Deo amicitia, quæ charitas dicitur, intercedere poteſt, niſi fidem habeat per quam credat aliquam eſſe ſocietatem & conuerſationem hominis cum Deo, & ſe ad hanc ſocietatem pertinere ſperet: fieri nullo modo poteſt, vt ſine fide & ſpe charitas exiſtat.

RESPONDEO dicendum, quòd charitas non ſolum ſignificat amorem Dei, ſed etiam amicitiam quandam ad ipſum: quæ quidem ſuper amorem addit mutuam redamationem cum quadā communicatione mutua, vt dicitur in 8. Ethic.* Et quòd hoc ad charitatem pertineat, patet per id quod dicitur 1.Ioa.4. Qui manet in charitate in Deo manet, & Deus in eo: & primæ ad Corinth. 1. dicitur, Fidelis Deus per quem uocati eſtis in ſocietatem filij eius. Hæc autem ſocietas hominis ad Deum, quæ eſt quædam familiaris conuerſatio cum ipſo, inchoatur quidem hic in præſenti per gratiā, perficiet aūt in futuro per gloriam: quorum vtrunque fide & ſpe tenetur. Vnde ſicut aliquis non poſſet cum aliquo amicitiam habere, ſi diſcrederet vel deſperaret ſe poſſe habere aliquā ſocietatem, vel familiatem conuerſationē cum ipſo: ita aliquis non poteſt habere amicitiam ad Deum, quæ eſt charitas, niſi fidem habeat, per quam credat huiuſmodi ſocietatē & conuerſatio- l.8.eth.c. 2.& 3. tomo 5.

nem

nem hominis cum Deo, & ſperet ſe ad hanc ſocietatem pertinere: & ſic charitas ſine fide & ſpe nullo modo eſſe poteſt.

AD primum ergo dicendum, quòd charitas non eſt qualiſcunque amor Dei: ſed amor Dei, quo diligitur vt beatitudinis obiectũ ad quod ordinamur per fidem & ſpem.

AD ſecundum dicendum, ꝙ charitas eſt radix fidei & ſpei, inquantum dat eis perfectionem virtutis: ſed fides & ſpes ſecundum rationem propriam præſupponuntur ad charitatem, vt ſuprà dictũ eſt, * & ſic charitas ſine eis eſſe non poteſt.

q.52.ar.4

AD tertium dicendum, quòd Chriſto defuit fides & ſpes, propter id quod eſt aliquid imperfectionis in eis: ſed loco fidei habuit apertam viſionem, & loco ſpei plenam comprehenſionem: & ſic fuit perfecta charitas in eo.

QVÆSTIO LXVI.

De æqualitate uirtutum, in ſex articulos diuiſa.

DEINDE conſiderandum eſt de qualitate virtutũ. ¶ Et circa hoc quærũtur ſex.

¶ Primo, vtrum virtus poſſit eſſe maior vel minor.

¶ Secundo, vtrum omnes virtutes ſimul in eodem exiſtentes ſint æquales.

¶ Tertio, de comparatione virtutum moralium ad intellectuales.

¶ Quarto, de comparatione virtutum moralium adinuicem.

¶ Quinto, de comparatione virtutum intellectualium adinuicem.

¶ Sexto, de comparatione virtutum theologicarum adinuicem.

ARTICVLVS I.

Vtrum uirtus poſſit eſſe maior vel minor. 344

AD PRIMVM ſic proceditur. Videtur, ꝙ virtus non poſſit eſſe maior vel minor. Dicitur enim in Apoc. 21. quòd latera ciuitatis Ieruſalem ſunt ęqualia: per hęc autem ſignificantur uirtutes: ut gloſſa dicit ibidem. * ergo omnes uirtutes ſunt æquales. non ergo poteſt eſſe virtus maior uirtute.

Inf.ar.2. cor. & q.73.art.2. ad 3. & q.112.ar.4. cor. Et 2.2.qō 5: ar.4 Et 3. di.36 ar.4 Et ma. q.2. ar.9. ad 8. Et uir.qō.5. ar.3.

¶ 2 Præterea, Omne illud, cuius ratio conſiſtit in maximo, nõ poteſt eſſe maius vel minus: ſed ratio virtutis conſiſtit in maximo: eſt enim uirtus ultimum potentiæ: vt Philoſophus dicit in 1. de cælo. * & Aug. in 2. de lib. arbit. † ait, quòd virtutes ſunt maxima bona: quibus nullus poteſt malè vti. ergo videtur quod virtus nòn poſſit eſſe maior neque minor.

* Glo. ordinar.ib. * l.1.tex. 116.to.2. † li.2. de li.arbi.c. 19.to.1.

¶ 3 Præterea, Quantitas effectus penſatur ſecundum virtutẽ agẽtis: ſed uirtutes ꝑfectæ, q̃ ſunt uirtutes infuſæ, ſunt à Deo, cuius uirtus eſt uniformis & infinita. ergo uidetur quòd uirtus nõ poſſit eſſe maior uirtute.

SED contra, Vbicunque poteſt eſſe augmentum & ſuperabũdantia, poteſt eſſe inęqualitas: ſed in uirtutibus inuenitur ſuperabũdantia & augmentum. Dicitur enim Matth. 5. Niſi abundauerit iuſtitia ueſtra plus quàm Scribarum & Phariſæorum, non intrabitis in regnum cælorum. Et Prou. 16. dicitur, In abundanti iuſtitia uirtus maxima eſt. Ergo uidetur quòd uirtus poſſit eſſe maior uel minor.

CONCLVSIO.

In virtutibus ſpecie diuerſis vna maior excellentiorque eſt alia: eiuſdem autem ſpeciei virtus,

virtus, maior vel minor ſecũdum ſeipſam dici non poteſt; ex parte ſubiecti verò conſiderata, maior & minor dicitur, ſiue ſecũdum diuerſa tempora in eodem, ſiue ſecundum diuerſos homines, quorum vnus alio melius eſt diſpoſitus.

RESPONDEO dicendum, quòd cum quęritur vtrum virtus vna poſſit eſſe maior alia, dupliciter intelligi poteſt quæſtio. Vno modo in virtutibus ſpecie differentibus, & ſic manifeſtum eſt, ꝙ vna virtus eſt alia maior: ſemper enim eſt potior cauſa ſuo effectu, & in effectibus tanto aliquid eſt potius, quanto eſt cauſæ propinquius. Manifeſtum eſt autem ex dictis, quòd cauſa & radix humani boni eſt ratio: & ideo prudentia, quæ perficit rationẽ, præfertur in bonitate alijs virtutibus moralibus perficientibus vim appetitiuam, inquantum participat rationem: & in his etiam tãto eſt vna altera melior, quanto magis ad rationem accedit. Vnde & iuſtitia, quæ eſt in voluntate præfertur alijs virtutibus moralibus: & fortitudo quæ eſt in iraſcibili, pfert temperantiæ, quæ eſt in concupiſcibili, quæ minus participat rationem: vt patet in 7. Ethico. † Alio modo poteſt intelligi quæſtio in uirtute eiuſdem ſpeciei, & ſic ſecundum ea quæ dicta ſunt ſuprà, * cùm de intẽtionibus habituum ageret: virtus poteſt dupliciter dici maior & minor, vno modo ſecũdum ſeipſam, alio modo ex parte participãtis ſubiecti. Si igitur ſecundum ſeipſam conſideretur, magnitudo vel paruitas eius attendit ſecundum ea, ad quæ ſe extendit: quicunque autẽ habet aliquam virtutẽ, puta temperantiam, habet ipſam quãtum ad omnia ad quæ ſe temperantia extendit. Quod de ſcientia & arte non contingit, non enim quicunq; eſt Grammaticus, ſcit omnia quæ ad Grammaticam pertinent: & ſecundum hoc bene dixerunt Stoici, vt Simplicius dicit * in commento Prædicamẽtorum, quòd virtus non recipit magis neque minus ſicut ſcientia vel ars, eo quòd ratio virtutis conſiſtit in maximo. Si verò conſideretur virtus ex parte ſubiecti participantis, ſic contingit virtutẽ eſſe maiorem vel minorem: ſiue ſecũdum diuerſa tempora in eodem, ſiue in diuerſis hominibus, quia ad attingendum medium virtutis, quod eſt ſecundum rationem rectam, vnus eſt melius diſpoſitus, quàm alius: uel propter maiorẽ aſſuetudinem, vel propter meliorem diſpoſitionem naturæ, vel propter perſpicacius iudicium rationis, aut etiam propter maius gratiæ donum: quod unicuique donatur ſecundum mẽſuram donationis Chriſti, vt dicit̃ ad Ephe. 4. Et in hoc deficiebant Stoici, æſtimantes nullum eſſe virtuoſum dicendum, niſi qui ſummè fuerit diſpoſitus ad virtutem: nõ enim exigit̃ ad rationem virtutis, ꝙ attingat rectæ rationis medium in indiuiſibili, ſicut Stoici putabãt, ſed ſufficit prope medium eſſe: vt in ſecundo Ethicor. * dicitur. Idem etiam indiuiſibile ſignum vnus propinquius & promptius attingit, quàm alius: ſicut etiam patet in ſagittatoribus trahentibus ad certum ſignum.

[Margin: 7. eth. c. 6 tomo 5. — q. 52. ar. 1 — In præd. qualitat. — l. 2. eth. c. 6. tom. 5.]

AD primum ergo dicendum, quòd æqualitas illa non ſolum eſt ſecundum quantitatem abſolutam, ſed eſt etiam ſecundum proportionem intelligenda: quia omnes virtutes proportionaliter creſcunt in homine, vt infrà dicetur. * ar. ſeq.

AD ſecundum dicendum, ꝙ illud ultimum quod pertinet ad virtutem, poteſt habere rationẽ magis vel minus boni ſecundum prædictos modos, cum non ſit vltimũ indiuiſibile, vt dictum eſt. * In co. ar.

AD tertium dicendum, quòd Deus non operatur ſecundum neceſſitatem naturæ: ſed ſecundum ordinem ſuæ ſapientiæ, ſecundũ quam diuerſam menſuram uirtutis hominibus largitur: ſecundum illud ad Epheſ. 4. Vnicuique veſtrum data eſt gratia, ſecundũ menſuram donationis Chriſti.

ARTICVLVS II.

Vtrum omnes virtutes ſimul in eodem exiſtentes ſint æquales.

345 Sup. ar. 1. ad 1. & inf. q. 73. ar. 2. ad 3 & 2. diſt. 42. qõ. 2. ar. 5. ad 6 Et 3. d. 36 art. 4. Et mal. q. 1. ar. 9. ad 8 Et vir. q. 5. ar. 3.

AD SECVNDVM ſic procedit. Videt, quod nõ omnes virtutes in vno & eodem ſint æqualiter intenſæ. Dicit enĩ Apoſtolus 1. ad Corinth. 7. Vnuſquiſque enim habet propriũ donum à Deo, alius quidẽ ſic, alius autem ſic: non eſſet autem vnum donum magis proprium alicui, quàm aliud, ſi omnes virtutes dono Dei infuſas quilibet æqualiter haberet: ergo videtur quod nõ omnes virtutes ſint æquales in vno & eodem.

¶ 2 Prętereа, Si omnes virtutes eſſent æquè intenſæ in uno & eodem, ſequeret quòd quicunq; excederet aliquem in una virtute, excederet ipſum in omnibus alijs virtutibus: ſed hoc patet eſſe falſum, quia diuerſi ſancti de diuerſis virtutibus præcipuè laudantur: ſicut Abraham de fide, Moyſes de manſuetudine, Iob de patientia: vnde de quolibet confeſſore cantatur in eccleſia, Nõ eſt inuentus ſimilis illi, qui conſeruaret legem excelſi: eo quòd quilibet habuit prærogatiuam alicuius virtutis. Non ergo omnes virtutes ſunt æquales in uno & eodem.

¶ 3 Prętereа, Quanto habitus eſt intenſior, tanto homo ſecundum ipſum delectabilius & prõptius operatur: ſed experimento patet, quòd unus homo delectabilius & promptius operatur actum vnius virtutis, quàm actũ alterius: non ergo omnes virtutes ſunt æquales in vno & eodẽ.

SED contra eſt, quòd Augu. dicit in 6. de trini. * quòd quicũque ſunt æquales in fortitudine, æquales ſunt in prudentia & tẽperantia, & ſic de alijs: hoc autẽ non eſſet niſi omnes virtutes vnius hominis eſſent æquales: ergo omnes virtutes unius hominis ſunt æquales. l. 6. de tr. c. 4. to. 3.

CONCLVSIO.

Virtutes omnes in eodem ſimul exiſtentes, quoad ſubiecti participationem æquales dicẽdæ ſunt quadam proportionis æqualitate, quatenus ſcilicet omnes æqualiter in homine creſcunt: quoad verò ſpeciei rationem, vnam alia maiorem eſſe, dubium non eſt.

RESPONDEO dicendũ, quod quantitas virtutum, ſicut ex dictis patet, * poteſt attendi dupliciter. ar. præc. Vno modo ſecundum rationem ſpeciei; & ſic non eſt dubiũ, quòd vna virtus vn us hominis ſit maior quàm alia, ſicut charitas fide & ſpe. Alio modo poteſt attendi ſecundum participationẽ ſubiecti, prout ſcilicet intenditur vel remittiẽ in ſubiecto: & ſecundum hoc omnes virtutes vnius hominis ſunt æquales quadam æqualitate proportionis inquantum æqualiter creſcunt in homine: ſicut digiti manus ſunt inæquales ſecundum quantitatem, ſed ſunt æquales ſecundum proportionem, cum proportionabiliter augeantẽ. Huiuſmodi autem æqualitatis oportet eodem modo rationem accipere ſicut & connexionis, æqualitas enim eſt quædã connexio virtutũ ſecundum quãtitatem. Dictum eſt autem ſuprà, * quòd ratio connexionis virtutũ dupliciter aſſignari poteſt. q. 65 ar. 1 Vno modo ſecundum intellectũ

eorum,

eorum, qui intelligunt per has quatuor virtutes quatuor conditiones generales virtutum: quarũ vna ſimul inuenitur cum alijs in qualibet materia, & ſic virtus in qualibet materia nõ poteſt æqualis dici, niſi habeat omnes iſtas conditiones æquales. Et hanc rõnem æqualitatis virtutum aſſignat Auguſtinus in 6. de trin.* dicens, Si dixeris æquales eſſe iſtos fortitudine, ſed illum præſtare prudentia, ſequit̃ quòd huius fortitudo minus prudens ſit, ac per hoc nec fortitudine æquales ſint, quando eſt illius fortitudo prudẽtior: atque ita de cæteris uirtutibus inuenies, ſi omnes eadem cõſideratione percurras. Alio modo aſſignata * eſt ratio connexionis virtutum ſecundum eos, qui intelligunt huiuſmodi virtutes habere materias determintas: & ſecundum hoc ratio connexionis virtutum moralium accipitur ex parte prudentiæ, & ex parte charitatis quantum ad virtutes infuſas: non autem ex parte inclinationis quæ eſt ex parte ſubiecti, vt ſupra dictum eſt. * Sic igit̃ & ratio æqualitatis uirtutum poteſt accipi ex parte prudentię quantũ ad id quod eſt formale in omnibus uirtutibus moralibus; exiſtente enim ratione æqualiter perfecta in vno & eodẽ, oportet quòd proportionaliter ſecundũ rationem rectam medium conſtituat̃ in qualibet materia virtutum. Quantum verò ad id quod eſt materiale in uirtutibus moralibus, ſcilicet inclinationem ipſam ad actum virtutis, poteſt eſſe vnus homo magis promptus ad actũ vnius uirtutis, quàm ad actum alterius: vel ex natura vel conſuetudine, vel etiam ex gratiæ dono.

l. 6. de tr. c. 4. circa prin to. 3

q. pc. ar. 4

q. 65. ar. 1 & 2.

AD primum ergo dicendum, quòd verbum Apoſtoli poteſt intelligi de donis gratiæ gratis datæ: quæ non ſunt communia omnibus, nec omnia æqualia in vno & eodem. Vel poteſt dici quòd refertur ad menſuram gratiæ gratum facientis: ſecundum quam vnus abundat in omnibus virtutibus plus quàm alius pp maiorem abundantiam prudentię, vel etiam charitatis, in qua connectuntur omnes virtutes infuſæ.

AD ſecundum dicendum, ꝙ vnus ſanctus laudatur præcipuè de una uirtute, & alius de alia propter excellentiorem promptitudinem ad actum vnius virtutis quàm ad actum alterius. Et ſecũdum hoc etiam patet reſponſio ad TERTIVM.

ARTICVLVS III.

Vtrum virtutes morales præmineant intellectualibus. 346

AD TERTIVM ſic proceditur. Videtur quòd virtutes morales pemineant intellectualibus. Qđ enim magis eſt neceſſarium & permanentius, eſt melius. ſed virtutes morales ſunt permanentiores etiam diſciplinis, quę ſunt virtutes intellectuales, & ſunt etiã magis neceſſariæ ad uitam humanam. ergo ſunt præferendę uirtutibus intellectualibus.

Sup. q. 61 ar. 1. ad 3 & inf. q. 68. artic. 7. & 8. eo ri. Et 2. 2. q. 23. ar. 6 ad 1. & q. 161. ar. 5. eor. Et 4. d. 33. q. 3. ar. 3. eor. Et vir. q. 1. ar. 12. eor.

¶ 2 Præterea, De rõne virtutis eſt, quòd bonum faciat habentem: ſed ſecundum virtutes morales dicit̃ homo bonus, non autem ſecundum uirtutes intellectuales; niſi fortè ſecundum ſolã prudentiam. ergo uirtus moralis eſt melior quàm virtus intellectualis.

¶ 3 Præterea, Finis eſt nobilior his quæ ſunt ad finem: ſed ſicut dicit in 6. Eth.* virtus moralis facit rectam intentionem finis, prudentia autem facit rectam electionem eorum quæ ſunt ad finem. ergo virtus moralis eſt nobilior prudẽtia, quæ eſt virtus intellectualis circa moralia.

l. 6. ethi. cap. 12. in me. to. 5.

SED contra, Virtus moralis eſt in rationali per participationem:

tionem: virtus autem intellectualis in rationali per eſſentiam, ſicut dicit in 1. Ethico. * ſed rationale per eſſentiam eſt nobilius, quàm rationale per participationem. ergo virtus intellectualis eſt nobilior virtute morali.

l.1.eth.c. vl.10. 5.

CONCLVSIO.

Quamuis habitibus moralibus ratio virtutis magis conueniat, quàm habitibus intellectualibus: tamen virtutes intellectuales, quæ perficiunt rationē, ſunt habitus ſimpliciter nobiliores, quàm morales virtutes, quæ appetitum perficiunt: quòd rationis quàm appetitus obiectum ſit nobilius.

RESPONDEO dicendū, ꝙ aliquid poteſt dici maius vel minus dupliciter. Vno modo, ſimpliciter. Alio modo, ſecūdum quid. Nihil enim prohibet aliquid eſſe melius ſimpliciter, vt philoſophari; quàm ditari: quòd tamen non eſt melius ſecundum quid, id eſt, neceſſitatem patienti. Simpliciter autem conſiderat unumquodq; quando conſideratur ſecundum propriam rationem ſpeciei: habet autem virtus ſpeciē ex obiecto, vt ex dictis patet. * Vnde ſimpliciter loquendo, illa uirtus nobilior eſt, quæ habet nobilius obiectum. Manifeſtum eſt autem ꝙ obiectum rationis eſt nobilius, quàm obiectum appetitus: ratio enim apprehendit aliquid in vniuerſali, ſed appetitus tēdit in res quæ habent eſſe particulare. Vnde ſimpliciter loquendo, uirtutes intellectuales, quæ perficiunt rationem, ſunt nobiliores, quàm morales, quæ perficiunt appetitum. Sed ſi conſideretur virtus in ordine ad actum, ſic uirtus moralis, quæ perficit appetitum, cuius eſt mouere alias potētias ad actū, vt ſuprà dictum eſt, * nobilior eſt. Et quia virtus dicit ex eo, quod eſt principiū alicuius actus, cùm ſit perfectio potentiæ: ſequit etiā quòd ratio virtutis magis compe tat virtutibus moralibus, quàm virtutibus intellectualibus, quāuis virtutes intellectuales ſint nobiliores habitus ſimpliciter.

q.60.ar.1

q.9.ar.1.

AD primum ergo dicendum, quòd uirtutes morales ſunt magis permanentes, quàm intellectuales propter exercitium earū in his, quæ pertinent ad uitam communem: ſed manifeſtum eſt, quòd obiecta diſciplinarum quæ ſunt neceſſaria, & ſemper eodem modo ſe habentia, ſunt permanētiora quàm obiecta uirtutū moralium, quæ ſunt quædam particularia agibilia: quod autem virtutes morales ſunt magis neceſſariæ ad vitam humanam, non oſtendit eas eſſe nobiliores ſimpliciter, ſed quo ad hoc, quinimo virtutes intellectuales ſpeculatiuæ ex hoc ipſo, quòd non ordinātur ad aliud, ſicut vtile ordinatur ad finē, ſunt digniores: hoc enim contingit quia ſecundū eas quodammodo inchoat in nobis beatitudo, quæ conſiſtit in cognitione veritatis: ſicut ſuprà dictum eſt. *

q.3.ar.6.

AD ſecundum dicendum, ꝙ ſecundum virtutes morales dicit homo bonus ſimpliciter, & non ſecundum intellectuales virtutes ea ratione: quia appetitus mouet alias potentias ad ſuum actū: vt ſuprà dictū eſt: * vnde per hoc etiam non probatur, niſi quòd virtus moralis ſit melior ſecundum quid.

q.9.ar.1. & q.56. ar.3.

AD tertium dicendum, quòd prudentia non ſolum dirigit virtutes morales in eligēdo ea, quæ ſunt ad finem, ſed etiam in præſtituendo finem. eſt autem finis vniuſcuiuſque virtutis moralis attingere medium in propria materia. quod quidem medium determinatur ſecundum rectam rationem

l.2.eth.c. 6.& 6.et. c.vl.to.5 tionem prudentiæ, vt dicitur in 2.& 6.Ethic. †

347

ARTICVLVS IIII.

Vtrum iuſtitia ſit præcipua inter uirtutes morales.

Sup.ar.1. co.& inf. q.63.ar.7 cor. & 2. 2.q.58.ar tic. 12.& qõ. 123. ar. 12. & qõ. 141. ar.8.Et 3. di.35.q.1 ar. 3.q.1. co.&4.d. 32.qõ. 1. ar.3. cor. Et vir. q. 5.a.3. co. 3.

AD QVARTVM ſic proceditur. Videtur quòd iuſtitia non ſit præcipua inter uirtutes morales. Maius.n. eſt dare alicui de proprio, quàm reddere alicui quod ei debetur, ſed primum pertinet ad liberalitatem, ſecundum autem ad iuſtitiam. ergo videtur ꝙ liberalitas ſit maior virtus quàm iuſtitia.

¶ 2 Præterea, Illud videtͬ eſſe maximum in unoquoq;, quod eſt perfectiſſimum in ipſo.ſed, ſicut dicitur Iacobi 1. Patientia opus perfectū habet. ergo videtͬ ꝙ patientia ſit maior quàm iuſtitia.

¶ 3 Præterea, Magnanimitas operatur magnum in omnibus virtutibus, vt dicitur in 4. Ethicorum. *ergo magnificat etiam ipſam iuſtitiam: eſt igitur maior quàm iuſtitia.

*l.4. c.3.

SED contra eſt, quod Philoſophus dicit in 5. Ethic. * quòd iuſtitia eſt præclariſſima uirtutum.

l.5.eth.c. 1. paulo ante finẽ to.5.

CONCLVSIO.

Iuſtitia cùm inter omnes uirtutes morales ſit rationi propinquior, quia in uoluntate conſiſtens, ordinat hominem non ſolum in ſeipſo, ſed etiam ad alterum: inter morales præſtãtiſſima eſt, quam in nobilitate fortitudo, & poſtea temperantia ſequitur.

RESPONDEO dicendū, ꝙ virtus aliqua ſecundum ſuã ſpeciẽ poteſt dici maior, vel minor, vel ſimpliciter, vel ſecundū quid. Simpliciter quidem dicitur maior, ſecundum quod in ea maius bonum rationis relucet, vt ſuprà dictum eſt:* & ſecundum hoc iuſtitia inter omnes virtutes morales præcellit tanquã ꝓpinquior rationi; quod patet & ex ſubiecto & ex obiecto. Ex ſubiecto quidem, quia eſt in uoluntate, ſicut in ſubiecto: voluntas autẽ eſt appetitus rõnalis, vt ex dictis patet. † Secundum autem obiectum ſiue materiam, quia eſt circa operationes, quibus homo ordinatur non ſolum in ſeipſo, ſed etiam ad alterum: vnde iuſtitia eſt præclariſſima virtutum, vt dicitur in 5.Eth.* Inter alias aũt virtutes morales, quę ſunt circa paſſiones, tanto in vnaquaque magis relucet rationis bonum, quãto circa maiora motus appetitiuus ſubditͬ rationi: maximum autem in his, quæ ad hominem pertinent, eſt vita, à qua oĩa alia dependent, & ideo fortitudo, quæ appetitiuum motum ſubdit rationi in his, quæ ad mortem & vitam pertinent, primum locum tenet inter virtutes morales, quæ ſunt circa paſſiones, tamẽ ordinatur infra iuſtitiam. Vnde Philoſo. dicit in 1.Rheror. * quòd neceſſe eſt maximas eſſe virtutes, quæ ſunt alijs honoratiſſimæ: ſi quidẽ eſt virtus potentia benefactiua: propter hoc fortes & iuſtos maximè honorant: hæc quidem in bello, ſcilicet fortitudo: hæc autem, ſcilicet iuſtitia & in bello & in pace vtilis eſt. Poſt fortitudinem autẽ ordinatur temperantia: quæ ſubijcit rationi appetitũ, circa ea quæ immediatè ordinantur ad vitam, vel in eodem ſecundum numerum, vel in eodem ſecundum ſpeciem, ſcilicet in cibis & venereis: & ſic iſtæ tres virtutes ſimul cum prudentia dicunͬ eſſe principales etiam dignitate. Secũdum quid autem dicitͬ aliqua virtus eſſe maior, ſecundum quod adminiculum vel ornamentum præbet principali virtuti: ſicut ſubſtantia eſt ſimpliciter dignior accidẽte, aliquod tamen accidẽs eſt ſecundum quid dignius ſubſtantia,

ar. 1. huius q.

P.p.q.80.

l.5.eth.c. 1. paulo ante finẽ to. 5.

l.1. Rhe. c.9. to.6.

ſtantia, inquantum perficit ſub-
ſtantiam in aliquo eſſe acciden-
tali.

AD primum ergo dicendum,
quòd actus liberalitatis oportet,
quòd fundetur ſuper actum iu-
ſtitiæ: non enim eſſet liberalis da
tio, ſi non de proprio daret, vt in
2. Politicorum dicit̃. vnde libera-
litas ſine iuſtitia eſſe non poſſet,
quæ ſecernit ſuum à non ſuo. iu-
ſtitia autem poteſt eſſe ſine libe-
ralitate. vnde iuſtitia ſimpliciter
eſt maior liberalitate tanquam
communior & fundamentum ip
ſius, liberalitas autem eſt ſecun-
dum quid maior, cùm ſit quidam
ornatus iuſtitiæ, & ſupplemen-
tum eius.

AD ſecundum dicendum, ꝙ
patientia dicit̃ habere opus perfe
ctum in tolerantia malorum, in
quibus non ſolum excludit iniu-
ſtam uindictam, quam etiam ex-
cludit iuſtitia, neq; ſolum odiũ,
quod facit charitas, neque ſolum
iram, quod facit mãſuetudo: ſed
etiam excludit triſtitiã in ordina
tam, quæ eſt radix omnium præ-
dictorum, & ideo in hoc eſt perfe
ctior & maior: quia in hac mate-
ria extirpat radicem. non autem
eſt ſimpliciter perfectior omni-
bus alijs virtutibus: quia fortitu-
do non ſolum ſuſtinet moleſtias
abſque perturbatione, quod eſt
patientiæ: ſed etiam ingerit ſe eis
cùm opus fuerit. vnde quicunq;
eſt fortis, eſt patiens: ſed non con-
uertitur. eſt autem patientia quę-
dam fortitudinis pars.

AD tertium dicendum, quòd
magnanimitas non poteſt eſſe ni-
ſi alijs virtutibus præexiſtẽtibus:
l. 4 eth. c. vt dicitur in 4 Ethic.* vnde com-
3. to. 5. paratur ád alias ſicut ornatus ea-
rum: & ſic ſecũdum quid eſt ma-
ior omnibus alijs, non tamen ſim
pliciter.

ARTICVLVS V.

*Vtrum ſapientia ſit maxima in-
ter uirtutes intellectuales.* 348

AD QVINTVM ſic pro- Su. q. 57.
ceditur. Videtur, quòd ar. 2. ad 2
ſapientia non ſit maxi- & inf. q.
ma inter virtutes intel- 68. ar. 7.
lectuales. Imperans enim maius cor. & 1.
eſt eo, cui imperat̃: ſed prudentia ethi. prĩ.
videtur imperare ſapientiæ. Dici- & li. 6. le.
tur enim 1 Ethico.* quòd quale 6. & 7.
diſciplinarũ debitum eſt eſſe in * l. 1. eth.
ciuitatibus, & quale vnumquod- c. 2.
que addiſcere, & vſque quo hæc
præordinat. ſcilicet politica, quæ
ad prudentiam pertinet, ut dicit̃
in 6. Ethic. † cùm igitur inter di † l. 6. eth.
ſciplinas etiam ſapientia conti- c. 8. to. 5.
neatur, videtur quòd prudentia
ſit maior quàm ſapientia.

¶ 2 Pręterea, De ratione vir-
tutis eſt, quòd ordinet hominem
ad felicitatem, eſt enim uirtus di
ſpoſitio perfecti ad optimum: vt
dicitur in 7. Phyſi.* ſed pruden- li. 7. Phy.
tia eſt recta ratio agibilium, per te. 17. t. 2.
quæ homo ad felicitatem perdu-
citur: ſapientia autem non conſi-
derat humanos actus, quibus ad
beatitudinẽ peruenit̃. ergo prudẽ
tia ẽ maior virtus quàm ſapiẽtia.

¶ 3 Præterea, Quanto cogni-
tio eſt perfectior, tanto videtur
eſſe maior: ſed perfectiorem co-
gnitionem habere poſſumus de
rebus humanis, de quibus eſt ſciẽ
tia, quàm de rebus diuinis, de q̃-
bus eſt ſapientia, vt diſtinguit Au
guſt. in 12. de trin.* Quia diuina
incomprehenſibilia ſunt ſecun- lib. 12. de
dum illud Iob. 36. Ecce Deus ma- tri. c. 14.
gnus uincens ſcientiam noſtram. to. 3.
ergo ſcientia eſt maior virtus
quàm ſapientia.

¶ 4 Præterea, Cognitio princi
piorum eſt dignior quàm cogni-
tio concluſionum: ſed ſapientia
concludit ex principijs indemon
ſtrabilibus, quorũ eſt intellectus,
ſicut & aliæ ſcientiæ. ergo intelle
ctus eſt maior virrtus q̃ ſapiẽtia.

SED contra eſt, quod Philoſo
phus

li.6.ethi. c.7. ante me.to.5.

phus dicit in 6. Ethic. * quòd ſapientia eſt ſicut caput inter uirtutes intellectuales

CONCLVSIO.

Sapientia, cùm altiſſimam cauſam quæ Deus eſt conſideret, vtque cauſa ſuperior de omnibus alijs virtutibus intellectualibus iudicet, eaſque omnes ordinet: inter virtutes intellectuales omnium maxima dici debet.

ar. 3. huius q.

RESPONDEO dicendum, quòd ſicut dictum eſt,* magnitudo vitrutis ſecundum ſuam ſpeciem conſideratur ex obiecto: obiectum autẽ ſapientię præcellit inter obiecta omnium uirtutũ intellectualium: conſiderat enim cauſam altiſſimã, quæ Deus eſt, vt dicitur in principio Metaphy.* Et quia per cauſam iudicatur de effectu, & per cauſam ſuperiorẽ de cauſis inferioribus, inde eſt ꝙ ſapientia habet iudicium de omnibus alijs virtutibus intellectualibus, & eius eſt ordinare omnes, & ipſa eſt quaſi architectonica reſpectu omnium.

l.1.meta. c.1. circa fi.to.3.

AD primum ergo dicendum, quòd cùm prudentia ſit circa res humanas, ſapiẽtia vero circa cauſam altiſſimam, impoſſibile eſt ꝙ prudentia ſit maior virtus quàm ſapientia, niſi vt dicitur in 6.Ethic.* maximum eorũ, quæ ſunt in mũdo, eſſet homo. Vnde dicendum eſt, ſicut in eo lib. dicitur, † quòd prudentia non imperat ipſi ſapientiæ, ſed potius econuerſo: quia ſpiritualis iudicat omnia, & ipſe à nemine iudicatur, vt dicitur 1. ad Corinth. 2. Non enim prudentia habet ſe intromittere de altiſſimis, quæ conſiderat ſapientia: ſed imperat de his, quæ ordinantur ad ſapientiam, ſcilicet quomodo homines debeant ad ſapientiam peruenire. vnde in hoc eſt prudẽtia ſeu politica miniſtra ſapientię, introducit enim ad eã præparans ei viam, ſicut oſtiarius ad regem.

l.6.eth.c.7. ante mediũ. † eo.li.6. & c.7.

AD ſecundum dicendum, ꝙ prudentia conſiderat ea quibus peruenitur ad felicitatẽ: ſed ſapientia conſiderat ipſum obiectũ felicitatis, quod eſt altiſſimũ intelligibile. Et ſi quidẽ eſſet perfecta cõſideratio ſapiẽtiæ reſpectu ſui obiecti, eſſet perfecta felicitas in actu ſapientiæ: ſed quia actus ſapientiæ in hac vita eſt imperfectus reſpectu principalis obiecti, quod eſt Deus: ideo actus ſapientiæ eſt quædã inchoatio ſeu participatio futuræ felicitatis. & ſic propinquius ſe habet ad felicitatem, quàm prudentia.

AD tertium dicendum, quòd ſicut Philoſoph. dicit in 1.de anima,* vna notitia præfertur alteri, aut ex eo, ꝙ eſt nobiliorũ, aut ꝓ certitudinẽ. Si igitur ſubiecta ſint æqualia in bonitate & nobilitate, illa quæ eſt certior, erit maior virtus: ſed illa quæ eſt minus certa de altioribus & maiorib' præfertur ei, quæ eſt magis certa de inferioribus rebus. unde Philoſophus dicit in 2. de cæl.* ꝙ magnũ eſt de rebus cæleſtibus aliquid poſſe cognoſcere, etiã debili & topica ratione. Et in 1. de partibus animalium † dicit, ꝙ amabile eſt magis paruum aliquid cognoſcere de rebus nobilioribus, quàm multa cognoſcere de reb' ignobilioribus. Sapiẽtia igitur ad quã pertinet Dei cognitio, homini maximè in ſtatu huius vitæ nõ poteſt perfectè aduenire, vt ſit quaſi eius poſſeſſio: ſed hoc ſolius Dei eſt: vt in 1. Metap.* ſed tamẽ illa modica cognitio, quæ per ſapientiam de Deo haberi poteſt, omni alij cognitioni præfertur.

lib. 1. de anima in pri. illius to. 2.

l.2.te.60. to.2.

† l.1.c.5. parum a pri.to.4.

l.1: met. ca.2. poſt me.to.3.

AD quartum dicẽdum, quòd veritas & cognitio principiorũ indemonſtrabiliũ dependet ex ratione terminorum. cognitio enim quid eſt totum, & quid eſt pars, ſtatim cognoſcitur quòd omne totũ eſt maius ſua parte. Cogno

ſcere autem rationem entis & nõ entis, & totius & partis, & aliorũ quæ conſequunť ad ens, ex quib' ſicut ex terminis conſtituuntur principia indemonſtrabilia, pertinet ad ſapientiam; quia ens commune eſt proprius effectus cauſæ altiſſimæ, ſcilicet Dei. Et ideo ſapientia non ſolum utiť principijs indemonſtrabilibus, quorum eſt intellectus, concludendo ex eis, ſicut etiam aliæ ſcientiæ: ſed etiã iudicando de eis, & diſputando contra negantes. Vnde ſequitur quòd ſapientia ſit maior virtus, quàm intellectus.

ARTICVLVS VI.

349 *Vtrum charitas ſit maxima inter uirtutes theologicas.*

2.2.q.23. ar.6.&q. 30. ar. 4. Et 3.diſt. 33.qõ. 2. ar.4 q.2. ad 3.&4. cõtra ca. 55.ad 13. & vir.q. 2.a 2. co. ſin. & ad 17. & ar. 5. cor. & ad 4. Et Co.3.l.3. co.1. fin.

AD SEXTVM ſic proceditur. Videtur quòd charitas non ſit maxima inter virtutes theologicas. Cum enim fides ſit in intellectu, ſpes autẽ & charitas in vi appetitiua, ut ſuprà dictum eſt: * videtur quòd fides comparetť ad ſpem & charitatem ſicut uirtus intellectualis ad moralem: ſed virtus intellectualis eſt maior morali, vt ex dictis patet: ergo fides eſt maior ſpe & charitate.

*q.62.ar. 3.

¶ 2 Præterea, Quod ſe habet ex additione ad aliud, videť eſſe maius eo: ſed ſpes, vt uideť, ſe habet ex additione ad charitatem: præſupponit enim ſpes amorem, vt Aug. dicit in Ench.* Addit eñ quendam motum protenſionis in rem amatam. ergo ſpes eſt maior charitate.

*cap. 8.

¶ 3 Præterea, Cauſa eſt potior effectu: ſed fides & ſpes ſunt cauſa charitatis. Diciť enim Matt. 1. in gloſſ. † ꝙ fides generat ſpem, & ſpes charitatem. ergo fides & ſpes ſunt maiores charitate.

gl.interlinearis, ſuper illud, Abrahã genuit. Iſaac.

SED contra eſt, quòd Apoſtolus dicit 1. ad Corinth. 13. Nunc autem manent ſpes, fides, charitas, tria hæc, maior autem horum eſt charitas.

CONCLVSIO.

Inter omnes theologicas uirtutes charitas, quæ propinquius Deum reſpicit quàm cæteræ, excellentiſſima eſt.

RESPONDEO dicendum, quòd ſicut ſuprà dictum eſt, * magnitudo virtutis ſcdm ſuam ſpeciem conſideratur ex obiecto. cum autem tres uirtutes theologicæ reſpiciant Deum ſicut proprium obiectum, non poteſt vna earũ dici maior altera ex hoc ꝙ ſit circa maius obiectum: ſed ex eo quòd vna ſe habet propinquiꝰ ad obiectum, quam alia: & hoc modo charitas eſt maior alijs, nã aliæ importanr in ſui rõne quandam diſtantiam ab obiecto. Eſt enim fides de non uiſis, ſpes autẽ de non habitis, ſed amor charitatis eſt de eo quod iam habeť: eſt enim amatum quodammodo in amante, & etiam amans per affectum trahitur ad unionem amati: propter quod dicitur 1. Ioan. 4. Qui manet in charitate, in Deo manet, & Deus in eo.

*ar. 3.

AD primum ergo dicendũ, ꝙ hoc modo non ſe habent fides & ſpes ad charitatem, ſicut prudentia ad virtutem moralem: & hoc propter duo. Primo quidem, quia virtutes theologicæ habent obiectum, quod eſt ſupra animam humanam: ſed prudentia & virtutes morales ſunt circa ea, quæ ſunt infra hominẽ: in his autem, quæ ſunt ſupra hominẽ, nobilior eſt dilectio, q̃ cognitio: perficiť eñ cognitio, ſecundũ quod cognita ſunt in cognoſcẽte, dilectio verò ſecundum quod diligens trahiť ad rem dilectã: id aũt quod eſt ſupra hominẽ, nobilius eſt in ſeipſo quàm ſit in homine, quia unumquodq; eſt in altero per modum eius in quo eſt: econuerſo autẽ eſt in his, quæ ſunt infra hominẽ.

Secun-

Secundo, quia prudentia modera tur motus appetitiuos ad morales uirtutes pertinentes: ſed fides non moderatur motum appetitiuum tendentem in Deum, qui ꝑtinet ad uirtutes theologicas, ſed ſolum oſtendit obiectum. motus autem appetitiuus in obiectum excedit cognitionem humanam, ſecundum illud ad Eph.3. Superuenientem ſcientiæ charitatem Chriſti.

AD ſecundum dicendum, ꝙ ſpes præſupponit amorẽ eius quod quis adipiſci ſe ſperat, q eſt amor concupiſcentiæ: quoquidem amore magis ſe amat qui concupiſcit bonum, q̃ aliquid aliud. charitas autem importat amorem amicitiæ, ad quã peruenitur ſpe, vt ſupra dictum eſt * q.62.ar.4

AD tertium dicendum, ꝙ cã perficiens eſt potior ſuo effectu, non autem cauſa diſponens: ſic enim calor ignis eſſet potior q̃ anima, ad quam diſponit materiam, quod patet eſſe falſum. ſic autem fides generat ſpem, & ſpes charitatem: ſecundũ. ſ. quod una diſponit ad alteram.

QVÆSTIO LXVII.

De uirtutum duratione poſt hãc uitam, in ſex articulos diuiſa.

DEINDE conſiderãdum eſt de duratione uirtutum poſt hanc uitam.

¶ Et circa hoc quæruntur ſex.

¶ Primo, vtrum uirtutes morales maneant poſt hanc uitam.
¶ Secundo, utrum uirtutes intellectuales.
¶ Tertio, vtrum fides.
¶ Quarto, utrum remaneat ſpes.
¶ Quinto, utrum maneat aliquid fidei, uel ſpei.
¶ Sexto, utrum maneat charitas.

ARTICVLVS PRIMVS.

Vtrũ uirtutes morales maneant poſt hanc uitam. 350

AD PRIMVM ſic proceditur. Videtur, quòd uirtutes morales non maneant poſt hanc uitam. Homines enim in ſtatu futuræ gloriæ erũt ſimiles angelis, ut dicitur Matth. 22. ſed ridiculũ eſt, in angelis ponere uirtutes morales: ut dicitur in 10. Eth. * ergo neque in hominibus poſt hanc uitam erunt uirtutes morales. Inf.ar.2. co. & ad primũ. & 3. & q.78. ar.6.co. Et 2.2.q. 52.art.3. ad 2 Et 3 di.33.q.1 ar.4. Et 4. di.14.q. 1.art.3 q. 3 Et uir. [illegible] * lib.10. c.8. to 1.

¶ 2 Præterea, Virtutes morales perficiunt hominem in uita actiua: ſed uita actiua nõ manet poſt hanc uitam. dicit.n. Grego. in 6 Moral. * Actiuæ uitæ opera cũ corpore tranſeunt. ergo uirtutes morales non manent poſt hanc vitam. † li.6 mo ra.ca.28. non procul à fine.

¶ 3 Præterea, Temperantia & fortitudo, quæ ſunt virtutes morales, ſunt irrationalium partiũ: vt Philoſophus dicit in 3. Ethic. * ſed irrationales partes animæ corrumpuntur corrupto corpore, eo ꝙ ſunt actus organorum corporalium. ergo videtur ꝙ uirtutes morales non maneant poſt hanc uitam. * c.10. in prin. to 5

SED contra eſt, quòd dicitur Sap.1. ꝙ iuſtitia perpetua eſt & immortalis.

CONCLVSIO.

Quamuis non remaneant morales uirtutes poſt hanc uitam quo ad illarum materiam (quia nullus ibi erit concupiſcẽtiæ aut rebus uenereis aut periculis, &c. locus) manebunt tamen in beatis quo ad illud, quod in ipſis rationis eſt.

RESPONDEO dicendum, quòd ſicut Auguſt. dicit in 14 de trinit.

lib.14.de tri.c.9.circa pri. tomo 3.

trinit. * Tullius poſuit poſt hanc uitam quatuor uirtutes cardinales non eſſe: ſed in alia uita homines eē beatos ſola cognitione naturæ (in qua nihil eſt melius, aut amabilius, ut Aug. dicit ibidē †) ea. ſ. natura, quæ creauit oēs naturas. Ipſe autē poſtea determinat huiuſmodi quatuor uirtutes in futura uita exiſtere, tñ alio modo.

† e. li. & cap. circa medium.

Ad cuius euidentiam ſciendū eſt, ꝙ in huiuſmodi uirtutibus aliqd eſt formale, & aliquid quaſi materiale. Materiale quidem eſt in eis uirtutibus inclinatio quædā partis appetitiuæ ad paſſiones uel operationes ſecundum modū aliquem: ſed quia iſte modus determinatur à ratione, ideo formale in omnibus uirtutibus eſt ipſe ordo rationis. Sic igitur dicendum eſt, ꝙ huiuſmodi uirtutes morales in futura uita nō manēt quātum ad id quod eſt materiale in eis: non. n. habebunt in futura uita locum concupiſcentiæ & delectationes ciborum & uenereorū, neque etiam timores & audaciæ circa pericula mortis, neq; etiam diſtributiones & cōicationes rerū quæ ueniunt in uſum præſentis vitæ. Sed quantum ad id quod eſt formale, remanebunt in beatis pfectiſſimæ poſt hanc vitam: inquātum rō uniuſcuiuſque rectiſſima erit circa ea, quę ad ipſum pertinent ſecundum ſtatum illum, & uis appetitiua omnino mouebit ſecūdum ordinem rationis in his quæ ad ſtatum illum pertinent.* Vnde Aug. * ibidem dicit, ꝙ prudentia ibi erit ſine vllo periculo erroris, fortitudo ſine moleſtia tolerandorum malorum, temperantia ſine repugnatione libidinum: ut prudentiæ ſit, nullum bonum Deo præponere, uel æquare, fortitudinis, ei firmiſſimè inhærere, temperantię, nullo defectu noxio delectari. De iuſtitia uerò manifeſtius eſt quem actum ibi habebit, ſ. eſſe ſubditum Deo: qa ēt in hac uita ad iuſtitiam pertinet eſſe ſubditum ſuperiori.

e. li. 14. c. 9. à medio, to. 3.

AD primum ergo dicēdum, ꝙ Philoſophus loquit ibi de huiuſmodi uirtutibus moralibus, quātum ad id quod materiale eſt in eis. ſicut de iuſtitia quantum ad cōmutationes & diſtributiones, de fortitudine quantum ad terribilia & pericula, de temperantia quantum ad concupiſcentias prauas.

Et ſimiliter dicendum eſt AD SECVNDVM: ea. n. quæ ſunt actiuæ uitæ materialiter ſe habent ad virtutes.

AD tertium dicendum, quòd ſtatus poſt hāc uitam eſt duplex. Vnus quidem ante reſurrectionē, qñ animæ erunt à corporibus ſeparatæ. Alius autem poſt reſurrectionē, qñ animæ iterato corporibus ſuis vnientur. In illo ergo reſurrectionis ſtatu erunt vires irrationales in organis corporis, ſicut & nunc ſunt: unde & poterit in iraſcibili eſſe fortitudo, & in concupiſcibili temperantia, inquantum utraq; uis perfectè erit diſpoſita ad obediendum rationi. Sed in ſtatu añ reſurrectionem partes irrationales nō erunt actu in anima, ſed ſolum radicaliter in eſſentia ipſius: vt in primo dictum eſt. Vnde nec hmōi uirtutes erunt in actu niſi in radice, ſcilicet in ratione & uoluntate, in quibus ſūt ſeminaria quædam harum uirtutum, ut dictum eſt. * ſed iuſtitia quæ eſt in uoluntate, etiā actu remanebit. vnde ſpecialiter de ea dictum eſt, † ꝙ eſt perpetua & immortalis: tñ ratione ſubiecti, quia uoluntas incorruptibilis eſt: tum etiam pp ſimilitudinem actus: ut prius dictum eſt. *

* p. p. qō. 77. art. 8.
† q. 63. ar ti. 1.
* in cor. art.

351

ARTICVLVS II.

Vtrū uirtutes intellectuales maneant poſt hanc uitam.

AD SECVNDVM ſic pceditur. Videtur, quòd virtutes intellectuales nō maneant poſt hanc uitam. Dicit

Inf. q. 93. ar. 6. ad 2 Et 2. di. 6 art. 4. ad tertiū, & diſt. 34. arti. 5. Et 3. contra c. 12. & ma. q 2. ar. 12. Et opuſc. 3. c. 118.

enim

enim Apoſt.1.ad Cor.13.ꝙ ſcientia deſtruetur. & rō eſt: quia ex parte cognoſcimus. ſed ſicut cognitio ſciētiæ eſt ex parte, ideſt, imperfecta; ita etiam cognitio aliarum uirtutum intellectualiū, quandiu hæc uita durat. ergo omnes uirtutes intellectuales poſt hanc uitam ceſſabunt.

¶ 2 Præterea, Philoſophus dicit in Prædicamentis, * ꝙ ſcientia cùm ſit habitus, eſt qualitas difficile mobilis: non.n. de facili amittitur niſi ex aliqua forti transmutatione uel ægritudine: ſed nulla eſt tanta trāſmutatio corporis humani ſicut per mortem. ergo ſciētia & aliæ uirtutes intellectuales non manent poſt hanc uitam.

* In p̄dicamento qualitatis, nō lōgè à prī. tom.1.

¶ 3 Præterea, Virtutes intellectuales perficiunt intellectū ad bene operandum proprium actū: ſed actus intellectus non uidetur eſſe poſt hanc uitā, eo ꝙ nihil intelligit anima ſine phantaſmate, ut dicitur in 3. de anima. * Phantaſmata aūt poſt hanc uitam non manent, cùm non ſint niſi in organis corporeis. ergo uirtutes intellectuales non manent poſt hāc uitam.

li.3 de anima tex. 30. to.2.

SED contra eſt, quod firmior eſt cognitio vniuerſalium & neceſſariorum, q̄ particularium & contingentium: ſed in homine remanet poſt hanc uitam cognitio particularium & contingentium, puta eorum, quæ quis fecit, uel paſſus eſt: ſecundum illud Luc. 16. Recordare quia recepiſti bona in uita tua, & Lazarus ſimiliter mala. ergo multo magis remanet cognitio vniuerſalium & neceſſariorum, quæ pertinet ad ſcientiā & ad alias uirtutes ītellectuales.

CONCLVSIO.

Virtutes intellectuales poſt hanc uitam in hominibus manent ſecundum id, quod eſt in ipſis formale. uidelicet intelligibiles ſpecies in intellectu ſeruantas: non manēt autem quo ad materiale, ſ. ipſa phātaſmata.

RESPONDEO dicendum, ꝙ ſicut in primo dictum eſt, * quidam poſuerunt ꝙ ſpecies intelligibiles non permanēt in intellectu poſſibili niſi quandiu actu intelligit. nec eſt aliqua conſeruatio ſpecierū ceſſante conſideratione actuali niſi in uiribus ſenſitiuis, q̄ ſunt actus corporalium organorū, ſ. imaginatiua & memoratiua: hmōi autē uires corrūpuntur corrupto corpore: & ideo ſecundum hoc ſcientia nullo modo poſt hāc vitam remanebit corpore corrupto, neq; aliqua alia intellectualis uirtus. Sed hæc opinio eſt contra ſententiā Ariſt. qui in 3. de aīa dicit, * ꝙ intellectus poſſibilis eſt in actu, cū ſit ſingula ſicut ſciēs, cùm tñ ſit in potentia ad conſiderandum in actu. Eſt etiam contra rationem, quia ſpecies Intelligibiles recipiunī in intellectu poſſibili immobiliter ſcd̄m modum recipientis. vn̄ & intellectus poſſibilis dicit̄ locus ſpecierū, quaſi ſpēs intelligibiles conſeruans. Sed phātaſmata, ad quæ reſpiciēdo hō intelligit in hac uita, applicando ad ipſa ſpecies ītelligibiles (vt in primo dictum eſt *) corrupto corpore corrumpuntur. Vnde quātum ad ipſa phātaſmata, quæ sūt quaſi materialia ī uirtutib' intellectualibus, uirtutes intellectuales deſtruuntur deſtructo corpore. Sed quantū ad ſpecies intelligibiles, quæ ſunt in intellectu poſſibili, virtutes intellectuales manēt: ſpecies aūt ſe habent in uirtutib' intellectualibus ſicut formales. Vn̄ ītellectuales uirtutes manēt poſt hanc uitam, quantum ad id quod eſt formale in eis, non autē quantum ad id quod eſt materiale: ſicut & de moralibus dictum eſt. *

p.p.q.79. ar.6.

li.3.de anim.tex. 8.tom.2.

p.p.q.85. ar.1.& 2.

Ar.p̄ced.

AD primum ergo dicēdum, ꝙ uerbum Apoſtoli eſt intelligendum quantū ad id, qd̄ eſt materiale in ſcientia, & quantū ad modū in

intelligendi: quia.ſ neque phantaſmata remanebũt deſtructo corpore, neque erit uſus ſcientiæ per conuerſionem ad phantaſmata.

AD ſecundum dicendum, ꝙ per ægritudinem corrumpitur habitus ſcientiæ quantum ad id, qđ eſt materiale in eo: ſcilicet quantum ad phantaſmata, non autem quantum ad ſpecies intelligibiles, quæ ſunt in intellectu poſſibili.

AD tertium dicendum: quòd anima, ſeparata poſt mortem hẽt alium modum intelligẽdi quàm per conuerſionem ad phantaſmata: vt in primo dictum eſt. * & ſic ſcientia manet: non tamen ſecundum eundem modum operandi, ſicut & de uirtutibus moralibus dictum eſt. †

* p.p. qõ. 89.ar. 1.

† ar. p̃ce.

ARTICVLVS III.

252

Vtrum fides maneat poſt hanc vitam.

Inf. art. 5. Et 2.2. q. 4. ar. 4. ad 1. & q. 18 art. 2. co. fi Et qõ. 7. ar. 3. ad tertiũ & 3. d. 31. ar. 1. q. 1. & 3 Et uer. q. 27. art. 5. ad ſextũ fi. Et uir. q. 5. art. 4. ad deci-mum.

AD TERTIVM ſic proceditur. Videtur, quod fides maneat poſt hanc vitã. Nobilior enim eſt fides, quàm ſcientia. ſed ſcientia manet poſt hanc uitam: ut dictum eſt. * ergo & fides.

* ar. p̃ce.

¶ 2 Præterea, Primæ ad Cor. 3. dicitur, Fundamentum aliud nemo poteſt ponere præter id quod poſitum eſt, quod eſt Chriſtus Ieſus, id eſt, fides Chriſti Ieſu ſed ſublato fundamenro nõ remanet id quod ſuperædificatur. ergo ſi fides non remanet poſt hãc uitam, nulla alia uirtus remaneret.

¶ 3 Præterea, Cognitio fidei & cognitio gloriæ differunt ſecundum perfectum & imperfectum, ſed cognitio imperfecta poteſt eſſe ſimul cũ cognitione perfecta: ſicut in angelo ſimul poteſt eſſe cognitio ueſpertina cum cognitione matutina, & aliquis hõ poteſt ſimul habere de eadem concluſione ſcientiam per ſyllogiſmum demonſtratiuum; & opinionem per ſyllogiſmum dialecticum. ergo etiam fides ſimul eſſe poteſt poſt hanc uitam cum cognitione gloriæ.

SED cõtra eſt, quòd Apoſtolus dicit 2 ad Corint. 5 Quamdiu ſumus in hoc corpore, peregrinamur à Domino: per fidem .n. ambulamus, & non per ſpeciem: ſed illi qui ſunt in gloria, non peregrinantur à Domino, ſed ſunt ei præſentes. ergo fides non manet poſt hanc uitam in gloria.

CONCLVSIO.

Cùm fides ſit qua quis credit qđ non uidet, beatus autem id uideat quo beatificatur, impoſſibile ſimpliciter eſt illam ſimul cum beatitudine in eodem permanere ſubiecto.

RESPONDEO dicendum, quòd oppoſitio eſt per ſe & propria cauſa, ꝙ unum oppoſitũ excludatur ab alio: inquantum ſcilicet in omnibus oppoſitis includiť oppoſitio affirmationis & negationis. Inuenitur autem in quibuſdam oppoſitio ſecundum contrarias formas, ſicut in coloribus album & nigrum: in quibuſdam autem ſecundũ perfectum & imperfectum, unde in alterationib. magis & minus accipiuntur vt cõtraria: ut cum de minus calido fit magis calidũ, ut dicitur in 5. Phyſico. * Et quia perfectum & imperfectum opponuntur, impoſſibile eſt, ꝙ ſimul ſecundum idem ſit perfectio & imperfectio. Eſt autẽ conſiderandum, quòd imperfectio quidem quandoque eſt de ratione rei, & pertinet ad ſpeciem ipſius, ſicut defectus rationis pertinet ad rationem ſpeciei equi vel bouis. Et quia unum & idem numero manens non poteſt transferri de una ſpecie in aliam, inde eſt quòd tali imperfectione ſublata, tollitur ſpecies rei: ſicut iam non

* li. 5. Phyſ. tex. 19. tomo 2.

eẽt bos vel equus, ſi eſſet rationalis. Quandoque uerò imperfectio non pertinet ad rationem ſpeciei, ſed accidit indiuiduo ſecundum aliquid aliud ſicut alicui homini quandoque accidit defectus rationis, inquantum impeditur in eo rationis uſus ꝓp ſomnum uel ebrietatem, uel aliquid huiuſmodi. Patet autem, ꝙ tali imperfectione remota, nihilominus ſubſtantia rei remanet. Manifeſtum eſt autem, ꝙ imperfectio cognitionis eſt de ratione fidei, ponitur enim in eius diffinitione: fides n. eſt ſubſtantia ſperandarum rerũ, argumentum non apparentium, vt dicitur ad Hebr. 11. Et Auguſt. dicit: *Quid eſt fides? credere qđ non uides. Quòd autem cognitio ſit ſine apparitione uel uiſione, hoc ad imperfectionem cognitionis pertinet: & ſic imperfectio cognitionis eſt de ratione fidei. Vnde manifeſtum eſt, quòd fides nõ poteſt eſſe perfecta cognitio eadẽ numero manens. Sed ulterius conſiderandum eſt, utrum ſimul poſſit eſſe cum cognitione perfecta: nihil enim prohibet aliquam cognitionem imperfectam ſimul eſſe aliquando cum cognitione perfecta. Eſt igitur conſiderandum, quod cognitio poteſt eſſe imperfecta tripliciter. Vno modo ex parte obiecti cognoſcibilis: alio modo ex parte medij: tertio mõ ex parte ſubiecti. Ex parte quidem obiecti cognoſcibilis differunt ſecũdum perfectum & imperfectum, cognitio matutina & veſpertina in angelis: nam cognitio matutina eſt de rebus, ſecundum quod habẽt eſſe in uerbo; cognitio autem veſpertina eſt de eis, ſecũdum quod habent eſſe in propria natura: qđ eſt imperfectum reſpectu primi eſſe. Ex parte uerò medii differũt ſecundum perfectum & imperfectum cognitio, quæ eſt de aliqua concluſione per medium demonſtratiuum & per medium ꝓrobabile. Ex parte verò ſubiecti differunt ſecundum perfectum & imperfectum opinio, fides & ſcientia: nam de ratione opinionis eſt ꝙ accipiatur unum cum formidine alterius oppoſiti, unde non habet firmam inhæſionem. de ratione uerò ſcientiæ eſt quòd habeat firmam inhæſionem cum viſione intellectiua, habet enim certitudinem procedentem ex intellectu principiorum: fides autem medio modo ſe habet; excedit enim opinionem in hoc, ꝙ habet firmam inhæſionem, deficit verò à ſcientia in eo, quòd non habet uiſionẽ. Manifeſtum eſt autem, quòd perfectum & imperfectum non pñt ſimul eſſe ſecũdum idem, ſed ea, quæ differunt ſecundum perfectũ & imperfectum, ſecundum aliqd idem poſſunt eſſe in aliquo alio eodem. Sic igitur cognitio perfecta & imperfecta ex parte obiecti nullo modo poſſunt eſſe de eodẽ obiecto. poſſunt tamen conuenire in eodem medio, & in eodem ſubiecto: nihil enim prohibet, ꝙ vnus homo ſimul & ſemel ꝑ vnũ & idem mediũ habeat cognitionem de duobus, quorum unũ eſt perfectum, & aliud imperfectum: ſicut de ſanitate & ægritudine, & bono & malo. Similiter etiam impoſſibile eſt, ꝙ cognitio perfecta & imperfecta ex parte medii conueniant in vno medio, ſed nihil ꝓhibet qn cõueniant in uno obiecto, & i vno ſubiecto: põt. n. unus hõ cognoſcere eadẽ concluſionẽ per medium probabile & demonſtratiuum. Et ſimiliter eſt impoſſibile, ꝙ cognitio perfecta & imperfecta ex parte ſubiecti ſint ſimul in eodem ſubiecto, fides autem in ſui ratione habet imperfectionẽ, quæ eſt ex parte ſubiecti, ut. ſ. credens non uideat id quod credit: beatitudo autem de ſui ratione habet perfectionem ex parte ſubiecti, ut. ſ. beat' videat id quo beatificatur, ut ſupra dictum eſt. * Vnde manifeſtum eſt, quòd impoſſibile eſt, ꝙ fides maneat ſimul

cum

Ser. 27. de verb. Apoſt. ĩ principio. to. 10

q 3. ar. 8.

cum beatitudine in eodem ſub-
iecto.

A D primum ergo dicẽdum, ꝙ fides eſt nobiliot quàm ſciẽtia ex parte obiecti: quia eius obiectum eſt ueritas prima: ſed ſcientia hẽt perfectiorem modum cognoſcendi, qui non repugnat perfectioni beatitudinis, ſ. uiſioni, ſicut repugnar ei modus fidei.

AD ſecundum dicẽdum, quòd fides eſt fundamentum quantum ad id quod haber de cognitione, & ideo quando perficietur cognitio, erit perfectius fundamentũ.

A D tertium pater ſolutio ex
Incor.ar. his, quæ * ſuprà dicta ſunt.

ARTICVLVS IIII.

Vtrum ſpes maneat poſt mortem in ſtatu gloria.

353
2.2.q.18. A D QVARTVM ſic
ar.2. Et 3 ꝓceditur. Videtur ꝙ ſpes
di.31 q.2 maneat poſt mortem in
ar.1.q.2. ſtatu gloriæ. Spes.n. nobi
Et uer. q. liori modo perficit appetitum hu
4.ar.4. manum, q̃ uirtutes morales: ſed
uirtutes morales manent poſthãc uitam: ut patet per Aug. in 14. de
* l.14. de tri.* ergo multo magis ſpes.
trin.ca.9. ¶ 2 Præterea, Spei opponit̃ timor,
tom.3. ſed timor manet poſt hãc uitã, & in beatis quidẽ timor filialis, qui manet in ſeculum, & in damnatis timor pœnarum. ergo ſpes pari ratione poteſt permanere.

¶ 3 Præterea, Sicut ſpes eſt futuri boni, ita & deſiderium. ſed in beatis eſt deſiderium futuri boni: & quantum ad gloriam corporis quam animæ beatorũ deſiderant:
lib. 12.c. vt dicit Aug. 12. ſuper Gen. * ad
35. ad me literam. & etiam quantum ad glo
diũ, to.3. riam animę. ſecundum illud Eccleſ. 24. Qui edunt me, adhuc eſurient: & qui bibunt me, adhuc ſitient. Et 1. Per. 1. dicitur, In quem deſiderant angeli proſpicere. ergo uidetur ꝙ poſſit eſſe ſpes poſt hãc vitam in beatis.

S E D contra eſt, quod Apoſt. dicit Rom. 8. Quod uidet quis, qd ſperat? ſed beati uident id qđ eſt obiectum ſpei, ſ. Deum: ergo non ſperant.

CONCLVSIO.

Cùm ſpes ſit qua id ſperamus quod non habemus, in patria uerò omne quod ſperauimus, iã habeamus, impoſſibile eſt poſt hanc uitam in ſtatu gloria ſpem permanere.

R E S P O N D E O dicendũ, ꝙ
ſicut dictum eſt: * id quod de ra- Ar.ꝑced.
tione ſui importat imperfectionẽ ſubiecti, non poteſt ſimul ſtare cũ ſubiecto oppoſita perfectione perfecto. Sicut patet ꝙ motus in ratione ſui importat imperfectionẽ, ſubiecti, eſt enim actus exiſtentis in potentia inquantum huiuſmodi: vnde quando illa potẽtia reducitur ad actum, iam ceſſat motus: non .n. adhuc albatur poſtquã iã aliquid factum eſt album. Spes autem importat motum quendã in id quod non habetur, vt pater ex his q̃ ſuprà đ paſſione ſpei dixi
mus, * & ideo quando habetur id q 40. art.
quod ſperatur, ſ. diuina fruitio, iã 1.& 2.
ſpes eſſe non poterit.

A D primum ergo dicendũ, ꝙ ſpes eſt nobilior uirtutibus moralibus quantum ad obiectum, qđ eſt Deus: ſed actus uirtutum moralium non repugnant perfectioni beatitudinis, ſicut actus ſpei: niſi fortè ratione materiæ, ſecundum quam non manent: non .n. virtus moralis perficit appetitum ſolum in id, quod nondum habetur, ſed etiam circa id qđ præſentialiter habetur.

A D ſecundũ dicẽdum, quòd
timor eſt duplex, ſeruilis & filia- 2.2.q.19.
lis, vt infrà dicetur. * Seruilis qui at.2.
dem eſt timor pœnę, qui non poterit eſſe in gloria nulla poſſibilitate ad pœnam remanẽte. Timor verò filialis habet duos actus, ſ. reuereri Deum, & quantũ ad hũc actum manet, & timere ſeparationem ab ipſo, & quantum ad hunc

actum non manet : ſeparari enim
à Deo habet rationem mali, nul-
lum autem malum ibi timetur:
ſecundum illud Prouerb. 1. Abun
dantia perfruetur malorum timo
re ſublato. Timor autem opponit
ſpei per oppoſitionem boni & ma
q 40. ar. 1 li, vt ſuprà dictum eſt. † & ideo ti-
mor qui remanet in gloria, nō op
ponitur ſpei, in damnatis autē ma
gis poteſt eſſe timor pœnæ, q̄ in
beatis ſpes gloriæ: quia in damna
tis erit ſucceſſio pœnarum, & ſic
remanet ibi ratio futuri, quod eſt
obiectum timoris : ſed gloria ſan
ctorum eſt abſque ſucceſſione ſe-
cundum quandam æternitatis
participationem, in qua non eſt
præteritum & futurum, ſed ſolū
præſens. Et tamen nec etiā in dā-
natis eſt propriè timor: nam ſicut
q. 13. ar. 1 ſuprà * dictum eſt, timor nunquā
eſt ſine aliqua ſpe euaſionis, quæ
omnino in damnatis non erit. vñ
nec timor niſi cōmuniter loquē-
do, ſecundum ꝙ quęlibet expe-
ctatio mali futuri dicitur timor.

AD tertium dicendum quod.
quantum ad gloriam animæ non
poteſt eſſe in beatis deſiderium.
ſecundum quod reſpicit futurum
q. 33 ar. 2 ratione iam dicta: * dicitur aūt
ibi eſſe eſuries & ſitis ꝑ remotio
nē faſtidij, & eadē ratione dicitur
eſſe deſiderium in angelis. Reſpe
ctu autem glorię corporis in ani-
mabus ſanctorum, poteſt quidē eſ
ſe deſiderium, non tamen ſpes, ꝓ
priè loquendo, neq; ſecundū qđ
ſpes eſt uirtus theologica: ſic.n.
eius obiectum eſt Deus, non autē
aliquod bonum creatum, neq; ſe
cundum quod cōiter ſumitur quia
obiectum ſpei eſt arduum : ut ſu-
q. 40. ar. 1 pra dictum eſt: * bonum autem
cuius iam ineuitabilem cauſam
habemus, non comparatur ad nos
in ratione ardui. vnde nō propriè
dicitur aliquis qui habet argentū
ſperare ſe habiturum aliquid, qđ
ſtatim in poteſtate eius eſt, ut e-
mat: & ſimiliter illi qui habent
gloriam animæ, non propriè dñr
ſperare gloriam corporis, ſed ſo
lum deſiderare.

ARTICVLVS V.

*Vtrum aliquid fidei uel ſpei re-
maneat in gloria.*

AD QVINTVM ſic 354
proceditur. Videtur, ꝙ 3. diſt. 31.
aliquid fidei: vel ſpei re- q. 2. art. 1.
maneat in gloria. Remoto enim q. 1. & 3.
quod eſt propriū, remanet id qđ Et uer. q.
eſt commune: ſicut dicitur in lib. 27. art. 5.
de cauſis, * ꝙ remoto rationali, ad 6. Et
remanet uiuum, & remoto uiuo, vir. qō. 5.
remanet ens, ſed in fide eſt ali- art. 4. ad
quid, quod habet eē cum beati- 10.
tudine, ſ. ipſa cognitio: aliquid au- * li. de ca
tem quod eſt ſibi propriū, ſ. ænig- uſis, pro-
ma. eſt. n. fides cognitio ænigma- poſ 1. ha-
tica. ergo remoto ænigmate fidei, betur in-
adhuc remanet ipſa cognitio fi- ter opera
dei. Ariſt. to-
¶ 2 Præterea, Fides eſt quoddā mo 3.
ſpirituale lumen animæ: ſecundū
illud Ephe. 1. illuminatos oculos
cordis ueſtri in agnitionem Dei,
ſed hoc lumen eſt imperfectū re-
ſpectu luminis gloriæ: de quo di-
citur in Pſal. 35. in lumine tuo ui-
debimus lumen. lumen autē im-
perfectum remanet super[illegible]ien-
te lumine perfecto: non. [illegible] nde-
la extinguitur claritate [illegible] ſu-
perueniente. ergo uidetur ꝙ ipſū
lumen fidei maneat cum lumine
gloriæ.

¶ 3 Præterea, Subſtantia habi-
tus non tollitur per hoc, quod ſub
trahitur materia: pōt. n. homo ha-
bitum liberalitatis retinere, etiā
amiſſa pecunia: ſed actum habere
non poteſt: obiectum autem fidei
eſt ueritas prima non uiſa. ergo
hoc remoto per quod uidetur ue-
ritas prima, adhuc poteſt remane-
re ipſe habitus fidei.

SED contra eſt, quòd fides eſt
quidam habitus ſimplex. ſim-
plex aūt uel totū tollitur, uel to-
tum remanet : cum igitur fides

non

non totaliter maneat, ſed euacue-
ar 3. hui' quęſt. tur (ut dictũ eſt *) uidetur quòd totaliter tollatur.

CONCLVSIO.

Nihil omnino ſpei remanere in gloria pŏt, fidei uerò aliquid remanet, non quidem numero uel ſpecie idem, ſed idem gene re, ipſa uidelicet cognitio.

RESPONDEO dicendũ, ꝙ quidam dixerunt, ꝙ ſpes totaliter tollitur: fides autē partim tollitur. ſ. quantum ad ænigma: & partim manet, ſ. quantum ad ſubſtantiam cognitionis; quod quidē ſi ſic intelligatur, ꝙ maneat non idem numero, ſed idē gñe, uerißimè dictum eſt: fides enim cum uiſione patriæ conuenit in genere, quod eſt cognitio: ſpes autem nō conuenit cum beatitudine in genere, cōparatur enim ſpes ad beatitudinis fruitionem, ſicut motus ad quietem in termino. Si autem intelligatur, ꝙ eadem numero cognitio, quę eſt fidei, maneat in patria; hoc eſt omnino impoſſibile: non enim remota differentia alicuius ſpeciei, remanet ſubſtantia generis eadem numero: ſicut remota differentia conſtitutiua albedinis, non remanet eadem ſubſtantia coloris numero, ut ſic idē color numero ſit quandoque albedo, quandoque uerò nigredo: non enim comparatur genus ad differentiam ſicut materia ad formam, ut remaneat ſubſtantia generis eadem numero, differentia remota: ſicut remanet eadem numero ſubſtantia materiæ, remota forma. Genus enim & differentia non ſunt partes ſpeciei, alioquin non prædicarentur de ſpecie: ſed ſicut ſpecies ſignificat totum, id eſt compoſitum ex materia & forma, in rebus materialibus, ita differentia ſignificat totum, & ſimiliter genus: ſed genus denominat totum ab eo quod eſt ſicut materia, differentia uerò ab eo qđ eſt ſicut forma, ſpecies verò ab utroque. Sicut in homine ſenſitiua natura materialiter ſe habet ad intellectiuam, animal autem dicitur quod habet naturam ſenſitiuam, rationale quod habet intellectiuam, homo verò quod habet vtrunque: & ſic idem totum ſignificatur per hæc tria, ſed nō ab eodem. vnde patet, quòd cùm differentia non ſit niſi deſignatiua generis, remota differentia, non pōt ſubſtantia generis eadem remanere, non enim remanet eadem animalitas, ſi ſit alia anima conſtituens animal. Vnde non poteſt eſſe, quòd eadē numero cognitio, q̄ prius fuit ænigmatica, poſtea fiat viſio aperta. Et ſic patet, quòd nihil idem numero uel ſpecie, quod eſt in fide remanet in patria, ſed ſolum idem genere.

AD primum ergo dicēdum, ꝙ remoto rationali, non remanet viuum idem numero, ſed idem genere: ut ex dictis patet. * Incor. ar.

AD ſecundum dicendum, ꝙ imperfectio luminis candelæ non opponitur perfectioni ſolaris luminis, quia non reſpiciunt idem ſubiectum: ſed imperfectio fidei & perfectio gloriæ opponūtur ad inuicem, & reſpiciunt idem ſubiectum: vnde non poſſunt eſſe ſimul, ſicut nec claritas aeris cum obſcuritate eius.

AD tertium dicendum, quòd ille qui amittit pecuniam, non amittit poſſibilitatem habendi pecuniam. & ideo conuenienter remanet habitus liberalitatis, ſed in ſtatu gloriæ nō ſolum actu tollitur obiectum fidei, quod eſt non uiſum, ſed etiam ſecundum poſſibilitatem propter beatitudinis ſtabilitatem: & ideo fruſtra talis habitus remaneret.

ARTICVLVS VI.

Vtrum remaneat charitas poſt hanc uitam in gloria.

355

Inf.q 111 ar.3.ad 2 & 3. diſt. 31.q.2.ar. 2. & ver. q.27 ar.5 ad 6. & vir.qõ.2. ar.12. ad 20. & 1. co.13. li. 3.co.1.

AD SEXTVM ſic proceditur. Videtur, quòd charitas non maneat poſt hanc vitam in gloria:quia vt dicitur 1.ad Corinth. 13. Cum uenerit quod perfectum eſt,euacuabit̃ quod ex parte eſt, id eſt quod eſt imperfectum.ſed charitas viæ eſt imperfecta:ergo euacuabitur adueniente perfectione gloriæ.

¶ 2 Præterea, Habitus & actus diſtinguuntur ſecũdum obiecta. ſed obiectum amoris eſt bonum apprehenſum.cùm ergo alia ſit apprehenſio præſentis uitæ, & alia apprehenſio futuræ uitæ, uidetur ꝙ non maneat eadem charitas utrobique.

¶ 3 Præterea, Eorum quæ ſunt vnius rationis imperfectum põt uenire ad æqualitatem perfectionis per continuum augmentum: ſed charitas uiæ nunquam poteſt peruenire ad æqualitatem charitatis patriæ,quantuncũq; augeatur. ergò uidetur ꝙ charitas uiæ non remaneat in patria.

SED contra eſt, quod Apoſto. dicit 1. ad Cor. 13. Charitas nunquam excidit.

CONCLVSIO.

Cùm charitas ſit uirtus perfecta,nullam in ſui ratione imperfectionem continens: eam in gloria permanere haud dubium eſt.

ar.3. hui⁹ quæſt.

RESPONDEO dicendum, ꝙ ſicut ſuprà dictum eſt,* quando imperfectio alicuius rei nõ eſt de ratione ſpeciei ipſius,nihil prohibet, idem numero quod prius fuit imperfectum,poſtea perfectũ eſſe:ſicut hõ per augmentum perficitur, & albedo per intenſionẽ. Charitas aũt eſt amor,de cuius ratione non eſt aliqua imperfectio: põt.n.eſſe & habiti & non habiti; & viſi & non viſi. vnde charitas nõ euacuatur per gloriæ ꝑfectionem,ſed eadem numero manet,

AD primum ergo dicendum, ꝙ imperfectio charitatis per accidens ſe hẽt ad ipſam:quia non eſt de ratione amoris imperfectio.remoto aũt eo, quod eſt per accidẽs nihilominus remanet ſubſtantia rei.vñ euacuata imꝑfectione charitatis,nõ euacuat̃ ipa charitas.

AD ſecũdũ dicendum, quòd charitas nõ hẽt ꝓ obiecto ipſam cognitionẽ:ſic.n.non eſſet eadem in uia & in patria, ſed habet pro obiecto ipſam rem cognitam, q̃ eſt eadem.ſ.ipſum Deum.

AD tertium dicendum, quòd charitas viæ per augmentum nõ põt peruenire ad æqualitatẽ charitatis patrię ꝑꝑ differentiã, quæ eſt ex parte cauſæ:uiſio.n. eſt quędã cã amoris:ut dicit̃ in 9.Ethi.* Deus aũt quãto perfectius cognoſcitur,tanto perfectius amatur. li. 9.ethi. ca.5.to.5.

QVÆSTIO LXVIII.

De donis,in octo articulos diuiſa.

COnſequenter conſiderãdũ eſt de donis.

¶Et circa hoc quæruntur octo.

¶Primo, utrum dona differant à virtutibus.

¶Secundo,de neceſſitate donorũ.

¶Tertio, vtrũ dona ſint habitus.

¶ Quarto, quæ & quot ſint.

¶ Quinto, utrum dona ſint connexa.

¶Sexto,utrum maneãt in patria.

¶Septimo, de comparatione eorum adinuicem.

¶Octauo, de comparatione eorũ ad uirtutes.

ARTICVLVS PRIMVS.

Vtrum dona differant à uirtutibus.

356

AD PRIMVM ſic proceditur. Videtur, quòd dona non diſtinguantur à uirtutibus. Dicit.n.Greg.in 1. Moral.* exponens illud Iob: Nati ſũt ei ſeptem filii, ſic dicit, ſeptem nobis naſcuntur filii, cùm per conceptionem bonæ cogitationis, ſãcti ſpiritus ſeptem in nobis uirtutes oriuntur. Et inducit illud qđ habetur Iſa. 11. Requieſcet ſuper eũ ſpiritus intellectus, &c. vbi enumerantur ſeptem Spiritus ſancti dona. Ergo ſeptem dona Spiritus ſancti ſunt uirtutes.

*li.1.Moral.c. 28. circa principium.

¶ 2 Præterea, Aug. dicit in lib. *de quæſtionibus Euangelii, exponens illud, qđ habetur Matt. 12. Tunc uadit, & aſſumit ſeptem alios ſpiritus, &c. Septem uitia ſũt contraria ſeptem uirtutibus Spiritus ſancti, id eſt, ſeptem donis: ſunt autem ſeptem vitia contraria uirtutibus cõiter dictis: ergo dona non diſtinguũtur à uirtutibus communiter dictis.

li.1.ca.8. circa mediũ. to.4.

¶ 3 Præterea, Quorum eſt diffinitio eadem, ipſa quoq; ſunt eadem: ſed diffinitio uirtutis conuenit donis, unumquodque.n. donũ eſt bona qualitas mentis, qua rectè viuitur, &c. ſimiliter diffinitio doni conuenit uirtutibus infuſis: eſt.n. donum datio irredibilis ſecundum Philoſ. Ergo uirtutes & dona non diſtinguuntur.

¶ 4 Præterea, Plures eorum, q̃ numerantur inter dona, ſunt uirtutes. nam ſicut ſuprà dictum eſt. * ſapientia & intellectus & ſciẽtia, ſunt uirtutes intellectuales, conſilium autem ad prudentiam pertinet, pietas autem ſpecies eſt iuſtitiæ, fortitudo autem quædã virtus eſt moralis: ergo videtur ꝙ dona & uirtutes nõ diſtinguant.

q.57.ar.1 & 2.

SED contra eſt, quod Grego. in 1. Moral. * diſtinguit ſeptẽ dona: quæ dicit ſignificari per ſeptẽ filios Iob, à trib⁹ uirtutibus theologicis, quas dicit ſignificari per tres filias Iob. & in 2. Moral. † diſtinguit eadẽ ſeptem dona à quatuor virtutibus cardinalibus, quę dicit ſignificari per quatuor angulos domus.

lib.1.Moral.c.28. †li.2.Moral.c. 36.

CONCLVSIO.

Virtutes à donis ſic diſtinguuntur, quòd dona ſunt quidam habitus hominem perficientes ad hoc, ut inſtinctum atq; motionem ſpiritusſancti promptè ſequatur: uirtutes autẽ ſunt habitus hominem perficientes ad hoc, vt imperium atq; motionem rationis promptè ſequatur.

RESPONDEO dicendum, ꝙ ſi loquamur de dono & uirtute ſecundum nominis rationẽ, ſic nullã oppoſitionẽ hñt adinuicẽ: nam ratio uirtutis ſumitur ſecundum quod perficit hominẽ ad bñ agendum, ut ſuprà dictum eſt, * rõ autem doni ſumitur ſecũdum comparationẽ ad cauſam, à qua eſt: nihil aũt prohibet, illud quod eſt ab alio, ut donum, eſſe perfectiuum alicuius ad bene operandũ, præſertim cum ſuprà diximus, * ꝙ uirtutes quædam nobis ſunt infuſæ à Deo. Vñ ſecundum hoc donũ à uirtute diſtingui non põt. Et ideo quidam poſuerunt, quòd dona non eſſent à uirtutib⁹ diſtinguenda: ſed eis remanet nõ minor difficultas, ut.ſ. rationẽ aſſignent quare quædam uirtutes dicantur dona, & non oẽs, & quare aliquæ computentur inter dona, quæ nõ computantur inter uirtutes, ut patet de timore. Vnde alij dixerunt dona à uirtutibus eſſe diſtinguenda, ſed non aſſignauerunt conuenientem diſtinctionis cauſam: quæ.ſ. ita cõis eſſet uirtutibus, ꝙ nullo modo donis, aut e conuerſo. Conſiderãtes.n. aliqui,

q.55.ar.3 & 4.

q.63.ar.3

quòd

quòd inter ſeptem dona quatuor
pertinēt ad rationē, ſ. ſapientia,
ſcientia;intellectus & conſilium,
& tria ad uim appetitiuam,ſ.for-
titudo, pietas, & timor, poſuerūt
ꝙ dona perficiebant liberum ar-
bitrium.ſecūdum quod eſt facul-
tas rationis: uirtutes uerò ſecun-
dum quod eſt facultas uolūtatis,
quia innenerunt duas ſolas uirtu
tes in ratione vel intellectu, ſ. fi-
dem & prudentiam:alias uerò in
vi appetitiua uel affectiua. Opor-
teret autem, ſi hæc diſtinctio eſſet
conueniens, ꝙ omnes uirtutes eſ
ſent in vi appetitiua, & omnia do
na in ratione. Quidam verò conſi
li.2.mor. derantes quod Gregor. dicit in 2.
ca.36. añ Mora. * ꝙ donum Spiritus ſan-
medium. cti, quod in mente ſibi ſubiecta
format prudētiam, temperantiā,
iuſtitiam, & fortitudinem, eandē
mentem munit contra ſingula tē
tamenta per ſeptem dona: dixe-
runt ꝙ nirtutes ordinantur ad bñ
operandum, dona uerò ad reſiſtē-
dum tentationibus. Sed nec iſta
diſtinctio ſufficit, quia etiam uir-
tutes tētationibus reſiſtunt indu-
centibus ad peccata, quæ contra-
riantur uirtutibus: unumquodq;
enim reſiſtit naturaliter ſuo con-
trario, qđ pręcipuè patet de cha-
ritate, de qua dicitur Cant. 8.
Aquæ multę non poterunt extin-
guere charitatem. Alij uerò conſi
derantes, ꝙ iſta dona tradūtur in
Scriptura, ſecundum quod fuerūt
in Chriſto, ut patet Iſa.11. dixerūt;
ꝙ uirtutes ordinātur ſimpliciter
ad bene operandum, ſed dona or-
dinantur ad hoc vt per ea confor-
memur Chriſto, præcipuè quantū
ad ea quæ paſſus eſt: quia in paſ-
ſione eius precipuè hmōi dona re
ſplenduerunt. Sed hoc etiam non
videtur eſſe ſufficiens: quia ipſe
Dñs præcipuè nos inducit ad ſui
conformitatem, ſecūdum humili
tatem & manſuetudinem Matth.
11. Diſcite à me, quia mitis ſum
& humilis corde. Et ſecundū cha
ritatem, Ioan.15. Diligatis inuicē
ſicut dilexi uos. Et hæ etiam uir-
tutes, præcipuè in paſſione Chri-
ſti reſplenduerunt. Et ideo ad di-
ſtinguendum dona à virtutibus,
debemus ſequi modum loquēdi
Scripturæ, in qua nobis tradūtur,
non quidem ſub nomine donorū,
ſed magis ſub nomine ſpirituū,
Sic.n.dicitur Iſa 11. Requieſcet
ſuper eum Spiritus ſapientiæ &
intellectus, &c. Ex quibus uerbis
manifeſtè datur intelligi, ꝙ iſta ſe
ptem enumerātur ibi, ſecundum
quod ſunt ī nobis ab inſpiratione
diuina: inſpiratio autē ſignificat
quandam motionem ab exterio-
ri. Eſt enim conſiderandum quòd
in homine eſt duplex principium
mouens, unum quidem interius,
quod eſt ratio: aliud autem exte-
rius, quod eſt Deus, ut ſuprà dictū q.9.ar.4.
eſt, * & et Philoſo. dicit hoc in c. &16.
† de bona fortuna. Manifeſtū eſt li.7.mor.
autem ꝙ omne quod mouetur, Eudemi-
neceſſe eſt proportionatum eſſe orū c.18.
motori: & hęc eſt perfectio mobi-
lis inquantum eſt mobile, diſpoſi
tio qua diſponitur ad hoc ꝙ be-
ne moueatur à ſuo motore. Quā-
to igitur mouens eſt altior, tanto
neceſſe eſt, ꝙ mobile perfectiori
diſpoſitione ei proportionetur: ſi-
cut uidemus, ꝙ perfectius opor-
tet eſſe diſcipulum diſpoſitū ad
hoc quòd altiorem doctrinam ca
piat à doctore. Manifeſtum eſt au
tem, quòd uirtutes humanæ perfi
ciunt hominem ſecundum quod
homo natus eſt moueri per ratio-
nem in his, quæ interius uel exte
rius agit: oportet igitur ineſſe ho
mini altiores perfectiones, ſecūdū
quas ſit diſpoſitus ad hoc, ꝙ diui
nitus moueatur: & iſtæ perfectio-
nes vocantur dona: non ſolum quia
infunduntur à Deo, ſed quia ſecū
dum ea homo diſponitur, ut effi-
ciatur promptè mobilis ab inſpi-
rōne diuina, ſicut dicitur Iſa. 50.
c. Dominus aperuit mihi aurem:
ego autem non contradico, re- li.7.mor.
trorſum non abii. Et Philoſophus Eudemi-
etiam dicit in cap. * de bona fortu orū c. 18

na, ꝙ his qui mouentur per inſtinctum diuinum, non expedit conſiliari ſecundum rationẽ humanam, ſed ꝙ ſequantur interiorem inſtinctum: quia mouenť à meliori principio, q̃ ſit rō humana: & hoc eſt quod quidã dñt, quòd dona perficiunt hoiem ad altiores actus, q̃ ſint actus uirtutum.

AD primum ergo dicẽdum, ꝙ hmõi dona nominantur qñq; uirtutes ſecundum cõem rationem uirtutis; hñt tamen aliquid ſuper ueniẽs rationi cõi virtutis, inquã tum ſunt quædam diuinæ uirtutes perficientes hominẽ, inquãtũ eſt à Deo motus: vnde & Philoſo. in 7. Ethic. * ſupra uirtutẽ cõem ponit quandam uirtutem heroicã uel diuinam, ſecundũ quam dicũtur aliqui diuini uiri.

li.7. ethi. c.1. to.5.

AD ſecundum dicendum, ꝙ uitia inquantum ſunt contra bonum rationis, contrariantur virtutibus; inquantum autem ſunt contra diuinum inſtinctum, contrariantur donis: idem.n. contrariatur Deo, & rationi, cuius lumẽ a Deo deriuatur.

AD tertium dicẽdum, quòd diffinitio illa datur de uirtute ſecundum cõem modum uirtutis. vnde ſi volumus diffinitionem reſtringere ad uirtutes prout diſtinguuntur à donis, dicemus quod hoc, ꝙ dicitur, Qua rectè viuitur, intelligendum eſt de rectitudine uitæ quæ accipitur ſecundũ regulam rationis. Similiter autem donum prout diſtinguitur à uirtute iuſuſa, põt dici id quod dať à Deo in ordine ad motionem ipſius: q. ſcilicet facit hominem bene ſequentem ſuos inſtinctus.

AD quartum dicendum, quòd ſapiẽtia dicitur intellectualis virtus, ſecundum quod procedit ex iudicio rationis, dicitur aũt donũ ſecundum quod operatur ex inſtinctu diuino. Et ſimiliter dicendum eſt de aliis.

ARTICVLVS II.

Vtrum dona ſint neceſſaria homini ad ſalutem.

AD SECVNDVM ſic proceditur. Videtur, quòd dona nõ ſint neceſſaria homini ad ſalutẽ. Dona.n. ordinanť ad quandam perfectionẽ vltra cõmunẽ perfectionem uirtutis, non aũt eſt homini neceſſarium ad ſalutem, ut hmõi perfectionẽ conſequatur, quæ eſt ultra cõem ſtatum uirrutis, quia hmõi perfectio non cadit ſub præcepto, ſed ſub conſilio. ergo dona non ſunt neceſſaria homini ad ſalutem. 357 Inf ar. 3. ad 1. & 3.

¶ 2 Præterea, Ad ſalutem hominis ſufficit, ꝙ hõ ſe bñ habeat & circa diuina, & circa humana: ſed ꝑ virtutes theologicas homo ſe habet bene circa diuina, ꝑ virtutes autem morales circa humana. Ergo dona non ſunt homini neceſſaria ad ſalutem.

¶ 3 Præterea, Greg. dicit in 2. Moral. * ꝙ Spiritus ſanctus dat ſapiẽtiam contra ſtultitiam, intellectũ contra hebetudinẽ, conſilium cõtra præcipitationem, fortitudinẽ contra timorem, ſcientiam cõtra ignorantiã, pietatẽ cõtra duritiã, humilitatem contra ſuperbiã: ſed ſufficiens remedium põt adhiberi ad omnia iſta tollenda per uirtutes. Ergo dona non ſunt neceſſaria homini ad ſalutem.

li.2. Mo. cap. 36.

SED contra, Inter dona ſummũ uidetur eſſe ſapientia, infimũ aũt timor: utrunq; aũt horum neceſſarium eſt ad ſalutẽ, quia de ſapiẽtia diciť Sap. 7. Neminẽ diligit Deus niſi eum, qui cũ ſapiẽtia inhabitat. Et de timore diciť Eccle. 1. Qui ſine timore eſt, nõ poterit iuſtificari. Ergo ẽt alia dona media ſunt neceſſaria ad ſalutem.

CONCLVSIO.

Dona ſpiritus ſãcti ſunt homini neceſſaria, ut iis à Deo ad finem ſupernaturalem conſequendũ efficaciter moueatur.

RE-

ar. pced. RESPONDEO dicendũ, quod ſicut dictum eſt, * dona ſunt quędam hominis perfectiones, quib' homo diſponitur ad hoc, quod bene ſequatur inſtinctum diuinũ. vnde in his, in quibus nõ ſufficit inſtinctus rationis, ſed eſt neceſſarius Spiritus ſancti inſtinctus, per conſequens eſt neceſſarium donum. Rõ autẽ hominis eſt perfecta dupliciter à Deo. Primò quidem naturali perfectione, ſecundum ſ. lumen naturale rationis. Alio autẽ modo quadam ſupernaturali perfectione per virtutes theologicas, vt dictum eſt * ſuprà. Et quamuis hæc ſecunda perfectio ſit maior q̃ prima, tamen prima perfectio perfectiori modo habetur ab homine, q̃ ſecunda: nam prima habetur ab homine quaſi plena poſſeſſio, ſecunda autem habeť quaſi imperfecta, imperfectè. n. diligimus & cognoſcimus Deum. Manifeſtum eſt autem, quod vnũquodque, quod perfectè hẽt naturã vel formam aliquam, aut uirtutẽ, põt per ſe ſecũdum illam operari, nõ tñ excluſa operatione Dei, qui in omni natura & volũtate interius operatur: ſed id, quod imperfectè habet naturam aliquam, uel formam, aut virtutem, non põt per ſe operari niſi ab altero moueatur. Sicut ſol, quia eſt perfectè lucid', per ſeipſum poteſt illuminare: luna aũt, in qua eſt imperfectè natura lucis, non illuminat niſi illuminata. Medicus ẽt qui perfectè nouit artem medicinæ, põt per ſe operari, ſed diſcipulus eius, q nõdum eſt plenè inſtructus, non poteſt per ſe operari, niſi ab eo inſtruatur. Sic igitur quantũ ad ea, quæ ſubſunt humanæ rationi in ordine. ſ. ad finem connaturalem homini, hõ põt operari per iudicium rationis: ſi tñ ẽt in hoc hõ adiuuetur à Deo per ſpecialẽ inſtinctum, hoc erit ſuperabundantis bonitatis. Vnde ſecundũ Philoſophos non quicunque habebat uirtutes morales acquiſitas, habebat uirtutes heroicas, uel diuinas: ſed in ordine ad finem ultimũ ſupernaturalem ad quẽ rõ mouet, ſecũdum quod eſt aliqualiter & imperfectè informata per uirtutes theologicas, non ſufficit ipſa motio rationis, niſi deſuper adſit inſtinctus & motio Spiritus ſancti, ſecundum illud Rom. 8. Qui ſpiritu Dei aguntur, hi filij Dei ſunt & hæredes. Et in Pſal. 142. dicit: Spiritus tuus bonus deducet me in terram rectã. quia. ſ. in hæreditatẽ illius terræ beatorũ nullus poteſt peruenire, niſi moueať & deducatur à Spiritu ſancto. Et ideo ad illum finem conſequendum neceſſarium eſt homini habere donum Spiritus ſancti.

62. q. ar. 1

AD primum ergo dicẽdum, quod dona excedunt cõem perfectionẽ virtutum, non quantum ad genus operum eo modo, quo conſilia pcedunt præcepta: ſed quantum ad modũ operandi, ſecũdũ quod mouetur homo ab altiori principio.

AD ſecundum dicendum, quod per uirtutes theologicas & morales non ita perficitur homo in ordine ad vltimum finem, quin ſẽper indigeat moueri quodam ſuperiori inſtinctu Spiritus ſancti, ratione iam * dicta. Incor. ar.

AD tertium dicendum, quòd rationi humanæ non ſunt omnia cognita, neq; omnia poſſibilia, ſiue accipiať ut perfecta perfectione naturali, ſiue accipiatur ut perfecta theologicis uirtutibus. Vñ non poteſt quantum ad omnia repellere ſtultitiam, & alia hmõi, de quibus ibi fit mentio. Sed ille, cuius ſcientiæ & poteſtati omnia ſubſũt, ſua motione ab omni ſtultitia & ignorantia & hebetudine & duritia, & cæteris huiuſmodi nos tutos reddit. Et ideo dona Spiritus ſancti, quæ faciunt nos bene ſequentes inſtinctum ipſius, dicũtur contra hmõi defectus dari.

ARTICVLVS III.

Vtrum dona Spiritus ſancti ſint habitus.

358

AD TERTIVM ſic ꝑceditur. Videtur, quod dona Spiritus ſancti non ſint habitus. Habitus.n.eſt qualitas in homine manens: eſt.n.qualitas difficile mobilis, ut dicitur in Prædicamentis: * ſed propriũ Chriſti eſt, quòd dona Spiritus ſancti in eo requieſcant, vt dicitur Iſa.11. Et Ioã.1. dicitur, Super quẽ videris Spiritum deſcendentem, & manentem ſuper eum, hic eſt qui baptizat. Quod e ponens Grego. in 2. Moral.* dicit, In cunctis fidelibus Spiritus ſanctus uenit, ſed in ſolo Mediatore ſemper ſingulariter ꝑmanet. ergo dona Spiritus ſancti non ſunt habitus.

* In ꝑdi. qualitatis nõ lõgè à prĩ. tom.1.

li.2.mor. c.41. poſt med. & 42.

¶ 2 Præterea, Dona Spiritus ſancti perficiunt hominem, ſecundũ quod agitur à Spiritu Dei, ſicut dictum eſt: * ſed inquantum hõ agitur à Spiritu Dei, ſe habet quodãmodo ut inſtrumentum reſpectu eius: non autem conuenit, ut inſtrumentum perficiatur per habitum, ſed principale agens. Ergo dona Spiritus ſancti non ſunt habitus.

ar.1.& 2.

¶ 3 Præterea, Sicut dona Spũs ſancti ſunt ex inſpiratione diuina, ita donum prophetiæ: ſed prophetia non eſt habitus, non.n. Spiritus prophetiæ adeſt prophetis ſemper, ut Greg. dicit in 1. Hom. Ezech. * ergo neque etiam dona Spiritus ſancti ſunt habitus.

Homil.1. in Ezec. aliquantulum à prĩcipio: & lib. 2. mor c.41

SED contra eſt, quod Dominus dicit diſcipulis, de Spiritu ſãcto loquens, Ioan. 14. Apud uos manebit & in vobis erit. Spiritus autem ſanctus non eſt in hominibus abſque donis eius. Ergo dona eius manent in hominibus, ergo non ſolum ſunt actus uel paſſiones, ſed etiam habitus permanentes.

CONCLVSIO.

Quia homo ſic à ſpirituſancto agitur, ut etiam ipſe agat, inquantum eſt liberi arbitrij; neceſſarium eſt dona ſpiritus ſancti habitus eſſe, quibus homo perficitur ad promptè ſpiritui ſancto obediendum.

RESPONDEO dicendum, ꝙ ſicut dictum eſt, * dona ſunt quędã perfectiones hominis, quibus diſponitur ad hoc, ꝙ homo bene ſequatur inſtinctum Spiritus ſancti. Manifeſtum eſt autem ex ſupra dictis, * ꝙ uirtutes morales perficiunt vim appetitiuam ſecundum quod participat aliqualiter rationem, inquãtum ſcilicet nata eſt moueri per imperium rationis. Hoc igitur modo dona Spiritus ſancti ſe habẽt ad homines in comparatione ad Spiritum ſanctũ, ſicut virtutes morales ſe habent ad uim appetitiuam in comparatione ad rationem: uirtutes autem morales habitus quidam ſunt, quibus vires appetitiuæ diſponuntur ad prompte obediendũ rationi: unde & dona Spiritus ſãcti ſunt quidam habitus quibus homo perficitur ad promptè obediendum Spiritui ſancto.

Art. 1.

q.58.art. 1.& q.56. art.4.

AD primum ergo dicẽdum, ꝙ Greg. * ibidem ſoluit, dicens, ꝙ in illis donis, ſine quibus ad uitã perueniri non poteſt, Spiritus ſanctus in electis omnibus ſemꝑ manet: ſed in aliis nõ ſemper manet. Septem autem dona ſunt neceſſaria ad ſalutem, ut dictum eſt, * vñ quantum ad ea ſpiritus ſanctus ſemper manet in ſanctis.

eo loco ĩ arg.1. citato.

ar.2. hu' quæſt.

AD ſecundum dicẽdum, quòd ratio illa procedit de inſtrumento, cuius non eſt agere, ſed ſolum agi: tale autem inſtrumentũ non eſt homo, ſed ſic agitur à Spiritu ſancto, quòd etiam agit inquantũ eſt liberi arbitrij, vnde indiget habitu.

AD

AD tertium dicendum, quòd prophetia eſt de donis, quæ ſunt ad manifeſtationem Spiritus, non autem ad neceſſitatem ſalutis. vñ non eſt ſimile.

ARTICVLVS IIII.

359 *Vtrum conuenienter ſeptem dona Spũs ſancti enumerentur.*

2.2.qō.8. ar.6.& 3. di.34.q.1 art. 2. & diſt. 35.q 2.ar.2. q. 3. & Iſa. 11.lec. 2. cor.2.

AD QVARTVM ſic ꝓceditur. Videturꝙ inconuenienter ſeptem dona Spiritus ſancti enumerentur. In illa.n.enumeratione ponuntur quatuor pertinẽtia ad virtutes intellectuales, ſ. ſapientia, intellectus, ſcientia & conſilium, quod pertinet ad prudentiã: nihil autem ibi ponitur quod pertineat ad artem, quę eſt quinta uirtus intellectualis: ſimiliter etiam ponitur aliquid pertinens ad iuſtitiã, ſcilicet pietas: & aliquid pertinẽs ad fortitudinem, ſ. fortitudinis donum, nihil autem ponitur ibi pertinens ad temperantiam: ergo inſufficienter enumerantur dona.

¶ 2 Præterea, Pietas pars eſt iuſtitiæ: ſed circa fortitudinem non ponitur aliqua pars eius, ſed ipſa fortitudo: ergo non debuit poni pietas, ſed ipſa iuſtitia.

¶ 3 Præterea, Virtutes theologicæ maximè ordinant nos ad Deũ: cùm ergo dona perficiant hominem ſecundum quod mouetur à Deo, uidetur ꝙ debuiſſent poni aliqua dona pertinentia ad theologicas uirtutes.

¶ 4 Præterea, Sicut Deus timetur, ita etiam amatur, & in ipſum aliquis ſperat, & de eo delectatur: amor autem ſpes & delectatio ſunt paſſiones condiuiſæ timori: ergo ſicut timor ponitur donum, ita & alia tria debent poni dona.

¶ 5 Præterea, Intellectui adiungitur ſapientia, quæ regit ipſum, fortitudini autem conſilium, pietati uerò ſcientia: ergo & timori debuit addi aliquod donum directiuum: inconuenienter ergo ſeptem dona Spiritus ſancti enumerantur.

SED in contrarium eſt auctoritas Scripturæ Iſa.11.

CONCLVSIO.

Septem ſunt Spiritusſancti dona, quibus homo tam in ratione quàm in appetitu perficitur ad uirtutum opera conſummanda; donum ſcilicet ſapientiæ, intellectus, conſilij, fortitudinis, ſcientiæ, pietatis, & timoris.

RESPONDEO dicendum, ꝙ ſicut dictum eſt,* dona ſũt quidam habitus perficientes hominẽ ad hoc, ꝙ prõptè ſequatur inſtinctum Spiritus ſancti, ſicut uirtutes morales perficiunt uires appetitiuas ad obediendum rationi: ſicut autem vires appetitiuæ natæ ſunt moueri per imperium rationis, ita omnes uires humanæ natę ſunt moueri per inſtinctũ Dei, ſicut à quadam ſuperiori potẽtia: & ideo in omnibus viribus hominis quæ poſſunt eſſe principia humanorum actuum, ſicut ſunt uirtutes, ita etiam ſunt dona, ſ. in ratione & in ui appetitiua: rõ autẽ eſt ſpeculatiua & practica, & in vtraque conſideratur apprehenſio ueritatis, quæ pertinet ad inuẽtionem & ad iudicium de veritate. Ad apprehenſionem igitur ueritatis perficitur ſpeculatiua ratio per intellectum: practica uerò per conſilium: ad rectè autem iudicandũ ſpeculatiua quidẽ ꝑ ſapientiã, practica verò ꝑ ſciam perficitur. Appetitiua autẽ uirtus in his quidem, quæ ſunt ad alterũ, perficitur per pietatem: in his aũt. quæ ſunt ad ſeipſum, perficitur ꝑ fortitudinẽ contra timorẽ periculorum: cõtra concupiſcẽtiã verò inordinatã delectabiliũ per timorem: ſecundum illud Prou. 16. In timore Dñi declinat oĩs à malo. Ar.ꝑced.

Et in Pſal. 118. Cōfige timore tuo carnes meas; à iudiciis enim tuis timui. Et ſic patet, ꝙ hæc dona extendunt ſe ad omnia, ad quæ ſe extendunt uirtutes tam intellectuales, ꝙ̄ morales.

AD primum ergo dicendū, ꝙ dona Spiritus ſancti perficiūt hominem in his, quæ pertinent ad bene uiuendum, ad quæ non ordinatur ars, ſed ad exteriora factibilia: eſt enim ars rō recta non agibilium, ſed factibilium, vt dicitur in 6. Ethi.* Poteſt tñ ēt dici, quòd quantum ad infuſionem donorū, ars pertinet ad Spiritum ſanctū, qui eſt principaliter mouens, non aūt ad homines, qui ſunt quædā organa eius dum ab eo mouētur. Temperantiæ aūt reſpondet quodāmodo donum timoris: ſicut.n. ad uirtutem temperātiæ pertinet ſecundum eius propriam rationem, ut aliquis recedat à delectationibus prauis propter bonū rationis, ita ad donum timoris pertinet, ꝙ aliquis recedat à delectationibus prauis pp Dei timorem.

li. 6. ethi. ca. 4. to. 5

AD ſecundum dicendum, ꝙ nomen iuſtitiæ imponitur à rectitudine rationis, & ideo nomē uirtutis eſt conuenientius ꝙ̄ nomen doni: ſed nomē pietatis importat reuerentiam, quam habemus ad patrem & ad patriam. Et quia pater omnium Deus eſt, etiam cultus Dei pietas nominat. vt Augu. dicit 10. de ciu. Dei.* Et ideo conuenienter donum quo aliquis pp reuerentiam Dei bonum operat ad omnes, pietas nominatur.

li. 10. c. 1. tom. 5.

AD tertium dicendum, ꝙ animus hominis non mouetur a Spiritu ſancto, niſi ei ſecundum aliquem modum uniatur: ſicut inſtrumentum non mouetur ab artifice, niſi per contactum. aut per aliquam aliam unionem. Prima antem unio hominis eſt per fidē, ſpem, & charitatem: vnde iſtæ virtutes præſupponuntur ad dona, ſicut radices quædam donorum. Vnde omnia dona pertinent ad has tres uirtutes, ſicut quædam deriuationes prędictarum uirtutum.

AD quartum dicēdum, quòd amor, ſpes & delectatio habent bonum pro obiecto, ſummum autem bonum Deus eſt: vnde nomina harum paſſionum transferuntur ad uirtutes theologicas, quibus anima coniungitur Deo. Timoris autem obiectum eſt malū, quod Deo nullo modo competit: vnde non importat coniunctionē ad Deum, ſed magis receſſum ab aliquibus rebus propter reuerentiam Dei: & ideo non eſt nomen uirtutis theologicæ, ſed doni qđ eminentius retrahit à malis, ꝙ̄ virtus moralis.

AD quintum dicendum, ꝙ per ſapientiam dirigitur & hominis intellectus & hominis affect⁹: & ideo ponuntur duo correſpondentia ſapientiæ, tanquam directiuo: ex parte quidem intellect⁹ donum intellectus, ex parte autē affectus donum timoris. Ratio.n. timendi Deum præcipuè ſumitur ex cōſideratione excellentiæ diuinæ, quam conſiderat ſapientia.

ARTICVLVS V.

Vtrum dona Spiritus ſancti ſint connexa. 360

AD QVINTVM ſic ꝓceditur. Videtur, quòd dona non ſint cōnexa. dicit enim Apoſt. 1. ad Cor. 12. Alii datur per ſpiritum ſermo ſapientiæ, alii ſermo ſcientię ſecundum eundē ſpiritū, ſed ſapiētiā & ſcientia inter dona Spiritus ſācti cōputantur. ergo dona Spiritus ſancti dantur diuerſis, & nō cōnectuntur ſibinuicem in eodem.

2. 2. q. 19. art. 9. co. Et 3. q. 7. ar. 5. ad 3 Et 3. diſt. 36. art. 3. Et uir. q. 5. ar. 2. ad 6. & 1. Co. 13. co. 3.

¶ 2 Præterea, Aug. dicit in 14. de trin.* ꝙ ſcientia non pollent fideles plurimi, quamuis polleāt ipſa fide. ſed fidem concomitatur aliquod de donis, ad minus donū timoris. ergo uidetur ꝙ dona non ſint de neceſſitate connexa in vno & eodem.

* li. 14. de Tri. ca. 1. à medio, tom. 3.

¶ 3 Præterea, Greg. in 1. Moral. † dicit, quòd minor eſt ſapiẽtia ſi intellectu careat, & valde inutilis eſt intellectus, ſi ex ſapiẽtia non ſubſiſtat: vtile eſt conſiliũ cui opus fortitudinis deeſt, & valde fortitudo deſtituiť, niſi per cõſilium fulciať: nulla eſt ſcientia, ſi vtilitatem pietatis non habet: & valde inutilis eſt pietas, ſi ſciæ diſcretione careat: timor quoque ipſe ſi non has uirtutes habuerit, nullum opus bonæ actionis ſurgit, ex quibus videtur quòd nnũ donum poſſit ſine alio haberi: nõ ergo dona Spiritus ſancti ſunt connexa.

l.1.Mora. c.32. circa med.

SED contra eſt, quòd ibidẽ * Greg. præmittit dicens, Illud in Iob filiorum conuiuio perſerutãdum uideť, quòd ſemetipſos inuicem paſcũt: per filios autem Iob, de quibus loquitur, ſignificantur dona Spiritus ſancti: ergo dona Spiritus ſancti ſunt connexa per hoc, quòd ſeinuicem reficiunt.

l.1. Mor. c.32. circa med. illius.

CONCLVSIO.

Sicut noſtra ratio per prudentiã perficitur, ita per charitatem Spiritus ſanctus in nobis habitat: vnde manifeſtum eſt dona Spiritus ſancti in charitate connexa eſſe, ſicuti virtutes morales in prudentia connectuntur.

RESPONDEO dicendum, quòd huius quæſtionis veritas de facili ex præmiſſis poteſt haberi: dictum * eſt enim ſuprà, quòd ſicut vires appetitiuæ diſponuntur per uirtutes morales in comparatione ad regimen rationis, ita omnes vires animæ diſponuť per dona in comparatione ad Spiritũ ſanctum mouentem. Spiritus autem ſanctus habitat in nobis per charitatem, ſecundum illud Ro. 5. Charitas Dei diffuſa eſt in cordibus noſtris per Spiritum ſanctum, qui datus eſt nobis: ſicut & ratio noſtra perficiť per prudentiam. Vnde ſicut virtutes morales connectuť ſibi inuicẽ in prudentia, ita dona Spiritus ſancti connectuť ſibi inuicem in charitate: ita ſcilicet, quòd qui charitatẽ habet, omnia dona Spiritus ſancti habet, quorum nullum ſine charitate haberi poteſt.

ar. 3. huius q.

AD primum ergo dicendum, quòd ſapientia & ſcĩa vno modo poſſunt conſiderari ſecundum ꝙ ſunt gratiæ gratis datæ: prout ſcilicet aliquis abundat in tm̃ in cognitione rerum diuinarum & humanarum, vt poſſit etiam fideles inſtruere & aduerſarios confundere: & ſic loquitur ibi Apoſtolus de ſapiẽtia & ſcĩa: vnde ſignãter fit mentio de ſermone ſapientiæ & ſciæ. Alio modo poſſunt accipi prout ſunt dona Spiritus ſancti, & ſic ſapientia & ſcĩa nihil aliud ſunt, quàm quædam perfectiones humanæ mentis, ſecundum quas diſponitur ad ſequendum inſtinctũ Spiritus ſancti in cognitione diuinorum & humanorum: & ſic patet, ꝙ huiuſmodi dona ſunt in omnibus habentibus charitatẽ.

AD ſecundũ dicendum, quòd Aug. loquiť de ſcientia, exponẽs prædictam auctoritatem Apoſtoli, vnde loquiť de ſcientia prædicto modo accepta, ſecundum qd' eſt gratia gratis data. Quod patet ex hoc, quod ſubdit: aliud enim eſt ſcire tãtummodo quid homo credere debeat ꝑp adipiſcendam vitam beatam, quæ non niſi æterna eſt: aliud autem eſt ſcire quẽadmodum hoc ipſum & pijs opituleť, & contra impios defendatur: quam proprio appellare vocabulo ſciam videtur Apoſtolus.

AD tertium dicendum, quòd ſicut uno modo connexio uirtutum cardinalium probať per hoc, quod una earum perficitur quodãmodo per aliam: vt ſuprà dictum eſt. * ita Gre. eodem modo q.65.ar.1

vult

vult probare cōnexionem donorum per hoc, quòd unū ſine alio non poteſt eſſe perfectum. Vnde
l. 1. Mor. c. 16. præmittit dicens, † Valde ſingula quælibet deſtituitur, ſi non una virtus alij uirtuti ſuffragetur. Nō ergo datur intelligi, quod unum donum poſſit eſſe ſine alio, ſed ꝙ intellectus ſi eſſet ſine ſapientia, non eſſet donum: ſicut temperantia, ſi eſſet ſine iuſtitia, non eſſet virtus.

ARTICVLVS VI.

Vtrum dona Spiritus ſancti remaneant in patria.

361
2.2.qō.8. ar 7 Et 3 q.7. ar.5. ad 3. Et 3. d.34.q.1. ar.3.&d. 35.qō.2. ar.2. q.3. &ar.4.q. 3. *l.2. Moral.c. 36. ante me.
AD SEXTVM ſic proceditur. Videtur quòd dona Spiritus ſancti non maneant in patria. Dicit enim Greg. in 2. Mora. * quòd Spiritus ſanctus contra ſingula tentamenta ſeptem donis erudit mentem: ſed in patria non erunt aliqua tentamenta, ſecundum illud Iſai. 11. Non nocebunt, & non occident in uniuerſo monte ſancto meo: ergo dona Spiritus ſancti non erunt in patria.

¶ 2 Preterea, Dona Spiritus ſancti ſunt habitus quidam, vt ſuprà dictum eſt.* Fruſtra autem
ar. 3. eſſent habitus, vbi actus eſſe non poſſunt: actus autem quorundā donorū in patria eſſe nō poſſunt.
li.1.Mor. c.32.non procul à princ. & c. 36. Dicit enim Grego. in 1. Moral.* quòd intellectus facit audita penetrare: & conſilium prohibet eſſe præcipitem, & fortitudo facit non metuere aduerſa: & pietas replet cordis viſcera operibus miſericordiæ. Hæc autem non competunt ſtatui patriæ. Ergo huiuſmodi dona non erunt in ſtatu gloriæ.

¶ 3 Præterea, Donorum quædam perficiunt hominem in vita contemplatiua, vt ſapientia & intellectus, quædam in vita actiua, vt
l 6.Mo. ca 28. ad fin. pietas & fortitudo: ſed actiua vita cum hac uita terminatur, vt Gregor. dicit in 6. Moral. ergo in ſtatu gloriæ non erunt omnia dona Spiritus ſancti.

SED contra eſt, quòd Ambr. dicit in lib. de Spiritu ſancto. * Ciuitas Dei illa Ieruſalem cæleſtis non meatu alicuius fluuij terreſtris abluitur, ſed ex vitæ fonte procedens Spiritus ſanctus, cuius nos breui ſatiamur hauſtu, in illis cæleſtibus ſpiritibus redundantius uidetur affluere pleno ſeptem uirtutum ſpiritualium feruens meatu. lī.1.c.20. parum à pri. to. 2.

CONCLVSIO.

Dona Spiritus ſancti quoad ipſorum materiam circa quam nunc verſantur, ipſa ſcilicet opera vitæ actiuæ, non remanebunt in patria: remanebūt autē, idq; perfectiſſimè, quantum ad eſſentiam donorum: quia tunc homo totaliter Deo ſubditus, Spiritus ſancti motionē perfectiſſimè ſequetur.

RESPONDEO dicendū, ꝙ de donis dupliciter poſſumus loqui. Vno modo quātum ad eſſentiam donorum, & ſic perfectiſſimè erunt in patria. ſicut patet per auctoritatem Ambroſij * inductam. Cuius ratio eſt: quia dona Spiritus ſancti perficiunt mentē humanam ad ſequendam motionem Spiritus ſancti; quod præcipuè erit in patria, quando Deus erit omnia in omnibus. vt dicitur 1. ad Corint. 15. & quando homo erit totaliter ſubditus Deo. alio modo poſſunt conſiderari quantum ad materiam circa quā operantur, & ſic in præſenti habent operationem circa aliquam materiam. circa quam non habebūt oprationem in ſtatu gloriæ: & & ſecundum hoc non manebunt in patria, ſicut ſuprà de virtutibus cardinalibus dictum eſt. * In argu. Sed con- q.67.ar.1

AD primum ergo dicendum, quòd

quòd Gregor. loquitur ibi de donis, ſecundum quod competunt ſtatui præſenti, ſic enim donis ꝓtégimur contra tentamenta malorum: ſed in ſtatu gloriæ ceſſantibus malis per dona Spiritus ſancti perficiemur in bono.

A D ſecundum dicendum, ꝙ Gregor. in ſingulis donis ponit aliquid, quod tranſit cum ſtatu præſenti, & aliquid quod permanet in futuro. Dicit enim quòd ſapientia mentem de æternorum ſpe & certitudine reficit, quorũ duorum ſpes tranſit, ſed certitudo remanet, & de intellectu dicit quòd in eo ꝙ audita penetrat, reficiendo cor, tenebras eius illuſtrat: quorum auditus tranſit, quia non docebit vir fratrem ſuum, vt dicitur Iere. 31. ſed illuſtratio mẽtis manebit. De conſilio autem dicit, * quòd prohibet eſſe præcipitem, quod eſt neceſſarium in præſenti: & iterum, quòd ratione animum replet, quod eſt neceſſarium etiam in futuro. De fortitudine verò dicit, quòd aduerſa nõ metuit, quod eſt neceſſarium in præſenti: & iterum, quòd confidẽtiæ cibos apponit, quod permanet etiam in futuro. De ſcientia verò unum tantum ponit, ſcilicet quòd ignorantiæ ieiunium ſuperat, quod pertinet ad ſtatum pręſentem: ſed quod addit, In uentre mentis, poteſt figuraliter intelligi repletio cognitionis, quę pertinet etiam ad ſtatum futurum. De pietate verò dicit, quòd cordis uiſcera miſericordię operibus replet, quod quidem ſecundum verba pertinet tantum ad ſtatum præſentem: ſed ipſe intimus affectus proximorum per uiſcera deſignatus, pertinet etiam ad futurum ſtatum, in quo pietas non exhibebit miſericordię opera, ſed congratulationis affectum. de timore verò dicit, quòd premit mẽtem, ne de pręſentibus ſuperbiat, quod pertinet ad ſtatum præſentem: & quòd de futuris cibos ſpei confortat, quod etiam pertinet ad ſtatum præſentem, quantum ad ſpem: ſed poteſt etiam ad ſtatum futurum pertinere, quãtum ad confortationem de rebus hic ſperatis, & ibi obtentis.

* Omnia hæc hẽt Grego. 2. Mo. c. 36.

A D tertium dicendum, quòd ratio illa procedit de donis quantum ad materiam: opera enim actiuæ vitæ non erunt materia donorum, ſed omnia habebũt actus ſuos circa ea, quæ pertinent ad vitam contemplatiuam, quæ eſt vita beata.

ARTICVLVS VII.

Vtrum dignitas donorum attendatur ſecundum enumerationem Iſaiæ 11. 562

A D SEPTIMVM ſic proceditur. Videtur, quòd dignitas donorum nõ attenditur ſecundum enumerationem, qua enumerantᷣ Iſaiæ 11. Illud enim uidetᷣ eſſe potiſſimum in donis, quod maximè Deus ab homine requirit: ſed maximè requirit Deus ab homine timorẽ. Dicitᷣ enim Deu. 10. Et nũc Iſrael quid dominus Deus tuus petit à te, niſi vt timeas dominum Deũ tuum? Et Malac. 1. dicitur: Si ego dominus, ubi timor meus? Ergo videtur quòd timor, qui enumeratur ultimo, non ſit infimum donorum, ſed maximum.

Iſa. 11. le. 2. cor. 2.

¶ 2 Præterea, Pietas videtur eſſe quoddam bonum uniuerſale. Dicit enim Apoſtolus 1. ad Timoth. 4. Quod pietas ad omnia vtilis eſt: ſed bonum uniuerſale præfertur particularibus bonis: ergo pietas, quæ penultimo enumeratur, videtur eſſe potiſſimum donorum.

¶ 3 Preterea, Scientia perficit iudicium hominis, conſilium autem ad inquiſitionem pertinet: ſed iudicium præeminet inquiſitioni: ergo ſcientia eſt potius donum, quàm conſilium, cùm tamẽ poſt enumeretur.

¶ 4 Præ-

¶ 4. Præterea, Fortitudo pertinet ad uim appetitiuam, ſcientia autem ad rationem: ſed ratio eſt eminentior quàm uis appetitiua: ergo & ſcientia eſt eminẽtius donum, quàm fortitudo, quæ tamẽ primo enumeratur: non ergo dignitas donorum attenditur ſecundum ordinem enumerationis eorum.

l. 1. ca. 9. non mul tum ꝓcul à pri. tô. 4. SED contra eſt, quod Auguſ. dicit in lib. de ſerm. * Domini in monte. Videtur mihi ſeptiformis operatio Spiritus ſancti, de qua Iſaias loquiť, his gradibus ſententiiſque congruere, de quibus fit mentio Matthe. 5. ſed intereſt ordinis: nam ibi, ſcilicet in Iſaia, numeratio ab excelſioribus cœpit, hic verò ab inferioribus.

CONCLVSIO.

Donorum dignitas, ordini qui apud Iſaiam eſt, reſpondet: idque partim ſimpliciter, quo modo ſapientia & intellectus omnibus præferuntur: partim ſecundum ordinem materiæ quo modo conſilium & fortitudo præferuntur ſcientiæ & pietati.

RESPONDEO dicẽdum, ꝙ dignitas donorum dupliciter pot attendi. Vno modo ſimpliciter, ſcilicet per comparationẽ ad proprios actus, prout procedũt à ſuis principijs: alio modo ſecundum quid, ſcilicet per comparationem ad materiam. Simpliciter autem loquendo de dignitate donorum eadẽ eſt ratio coparationis in ipſis, & in virtutibus: quia dona ad omnes actus potentiarum animę perficiũt hominem ad quos perficiunt virtutes, vt ſupra dictum eſt: * vnde ſicut virtutes intelle- ar. 3. huius q. ctuales praferunť virtutibus moralibus: & in ipſis virtutibus intellectualibus contẽplatiuæ præferunť actiuis, vt ſapientia intellectui, & ſcia prudentiæ & arti: ita tamen quòd ſapientia præfeiť intellectui, & intellectus ſciẽtiæ, ſicut prudẽtia & ſyneſis eubuliæ. Ita etiam in donis ſapiẽtia & intellectus, ſcientia & conſilium præferunť pietati & fortitudini & timori: in quibus etiam pietas præferť fortitudini, & fortitudo timori, ſicut iuſtitia fortitudini, & fortitudo tẽperantiæ: ſed quãtum ad materia fortitudo & conſilium præferunť ſcia & pietati, quia ſcilicet fortitudo & conſilium habent in arduis locum, pietas autẽ & etiam ſcientia in communibus. Sic igitur dignitas donorum ordini enumerationis reſpondet, partim quidem ſimpliciter ſecundum quod ſapiẽtia & intellectus omnibus præferunť: partim autem ſecundum ordinẽ materiæ, ſecundum quod conſilium & fortitudo præferantur ſcientiæ & pietati.

AD primum ergo dicendũ, ꝙ timor maximè requiritur quaſi primordium quoddam perfectionis donorum. Quia initium ſapiẽtiæ timor Domini: non ꝑ hoc ꝙ ſit cæteris dignius. prius enim eſt ſecundum ordinem generationis vt aliquis recedat à malo, quod fit per timorem, vt dicit Prou. 16. quam quòd operetur bonum, qđ fit per alia dona.

AD ſecundum dicendum, ꝙ pietas non comparatur in uerbis Apoſtoli omnibus donis Dei, ſed ſoli corporali exercitationi, de qua præmittit quòd ad modicũ vtilis eſt.

AD tertium dicendum, quòd ſcientia etſi præferatur conſilio ratione iudicij: tamen conſilium præfertur ratione materiæ: nam conſilium non habet locum niſi in arduis, vt dicitur in 3. Ethicor. l. 3. eth. c. 3. to. 5. ſed iudicium ſcientiæ in omnibus locum habet.

AD quartum dicendũ, quòd dona directiua, quæ pertinent ad ratio-

rationem, donis exequentibus, dignora ſunt, ſi conſiderenſ per cõparationem ad actus, prout egrediuntur à potentijs, ratio enim appetitiuæ præeminet. vt regulās regulato. ſed ratione materiæ adiungitur conſilium fortitudini, ſicut directiuum exequenti: & ſimiliter ſcientia pietati, quia ſcilicet conſilium & fortitudo in arduis locum habent: ſcientia autē & pietas etiam in communibus, & ideo conſilium ſimul cum fortitudine ratione materię numeratur ante ſcientiam & pietatem.

ARTICVLVS VIII.

Vtrum virtutes ſint præferendæ donis.

363

Inf.q.69. ar.1. ad 1 Et 2.2. q. 9.ar.1.ad 3.& 3.di. 34 q.1.a. 1. ad 5. & d.35.q.2. ar 3. q.2. ad 2. Et veri.q. 2. arti. 2.ad 17.

AD OCTAVVM ſic proceditur. Videtur, ꝙ virtutes ſint præferēdæ donis. Dicit enim Auguſtinus in 15. de trin. * de charitate loquens, Nullum eſt iſto Dei dono excellentius: ſolum eſt quod diuidit inter filios regni æterni, & filios perditionis æternæ, dantur & alia per Spiritum ſanctum munera, ſed ſine charitate nihil proſũt: ſed charitas, eſt uirtus: ergo virtus eſt potior donis Spiritus ſancti.

*li. 15.c. 18.in pri. tom.3.

¶ 2 Præterea, Ea, quæ ſunt priora naturaliter, videntur eſſe potiora, ſed virtutes ſunt priores donis Spiritus ſancti. Dicit enim Greg. in 2. Moral. † quod donum Spiritus ſancti in ſubiecta mente ante alia iuſtitiam, prudentiam, fortitudinē & temperantiam format, & ſic eandem mentem ſeptē mox virtutibus, id eſt donis temperat: ut contra ſtultitiam ſapientiam, contra hebetudinem intellectum: contra præcipitationem conſilium, contra timorem fortitudinem, cõtra ignorantiam ſciētiam, contra duritiam pietatem, contra ſuperbiam dat timorem; ergo virtutes ſunt potiores donis.

†l.2. Moral.c. 36. ante me.

¶ 3 Præterea, Virtutibus nullus malè vti põt, vt Augu. dicit, * donis autem poteſt aliquis malē vti. Dicit enim Gre in 1. Moral. † quòd hoſtiā noſtræ precis immolamus ne ſapiētia eleuet, ne intellectus dum ſubtiliter currit, oberret: ne cõſilium dum ſe multiplicat, confundat: ne fortitudo dum fiduciam præbet, præcipitet: ne ſcia dum nouit, & non diligit, inflet: ne pietas dum ſe infra rectitudinem inclinat, intorqueat: ne timor dum plus iuſto trepidat, in deſperationis foueam mergat. ergo uirtutes ſunt digniores donis Spiritus ſancti.

*l.2. de li. arb c. 19. to. 1.

†l.1. Moral.c. 35. circa me.

SED contra eſt, quòd dona dantur in adiutorium virtutum contra defectus, vt patet in auctoritate inducta. * & ſic uidetur ꝙ perficiant quod virtutes perficere non poſſunt. ſunt ergo dona potiora virtutibus.

*In arg. 2.

CONCLVSIO.

Quanquam omnes virtutes theologicę (quia per eas homo Spiritui ſancto mouenti vnitur) omnibus donis præferendę ſint: alijs tamen quibuſcũque virtutibus dona, quia vires animæ in comparatione ad Spiritum ſanctum mouentē perficiunt, ſunt potiora.

RESPONDEO dicendũ, ꝙ ſicut ex ſupradictis patet, * virtutes in tria genera diſtinguuntur. ſunt enim quædam uirtutes theologicæ, quædam intellectuales, quædam morales. Virtutes quidem theologicæ ſunt, qbus mens humana Deo coniungiſ, uirtutes autē intellectuales ſunt, quibus ratio ipſa perficiſ, virtutes autem morales ſunt quibus vires appetitiuæ perficiunſ ad obediēdum rõni. Dona autem Spiritus ſancti ſunt, quibus omnes uires animæ diſpo-

*qõ. 57. & 58. & 62.

diſponunt ad hoc, quòd ſubdant motioni diuinæ. Sic ergo eadem videtur eſſe comparatio donorũ ad virtutes theologicas, per quas homo vnitur ſpiritui ſancto mouenti, ſicut uirtutum moralium ad uirtutes intellectuales, per quas perficitur ratio, quæ eſt virtutum moralium motiua. Vnde ſicut virtutes intellectuales præferunt uirtutibus moralibus, & regulant eas: ita uirtutes theologicæ præferunt donis Spiritus ſancti, & regulant ea. Vnde Grego. dicit in 1. Moral. * quòd neque ad denarij perfectionem ſeptem filij, id eſt ſeptẽ dona perueniũt, niſi in fide, ſpe, & charitate fiat, omne quod agunt. Sed ſi comparemus dona ad alias virtutes intellectuales vel morales, dona præferuntur virtutibus, quia dona perficiunt vires animæ in comparatione ad Spiritum ſanctum mouentem, virtutes autem perficiunt vel ipſam rõnem vel alias vires in ordine ad rationem Manifeſtum eſt autem, quòd ad altiorem motorem oportet maiori perfectione mobile eſſe diſpoſitum. Vnde perfectiora ſunt dona virtutibus.

l.1. Mor. c. 28. circa med.

AD primum ergo dicendum, quòd charitas eſt virtus theologica, de qua concedimus, quòd ſit potior donis.

AD ſecundum dicendum, ꝙ aliqd eſt prius altero dupliciter. Vno modo ordine perfectionis & dignitatis, ſicut dilectio Dei eſt prior dilectione proximi: & hoc modo dona ſunt priora uirtutibꝰ intellectualibus & moralibus, poſteriora uerò uirtutibus theologicis. Alio modo ordine generationis ſeu diſpoſitionis, ſicut dilectio proximi præcedit dilectionẽ Dei, quantum ad actum: & ſic virtutes morales & intellectuales præcedunt dona, quia per hoc quòd homo bene ſe habet circa rationem propriam, diſponitur ad hoc quod ſe bene habeat in ordine ad Deum.

AD tertium dicendum, quòd ſapientia & intellectus & alia huiuſmodi, ſunt dona Spiritus sãcti, ſecundum quod per charitatem informant, quę non agit perperam: vt dicitur 1. ad Corinth. 14. & ideo ſapientia, & intellectu, & alijs huiuſmodi nullus male vtitur, ſecũdum quòd ſunt dona Spiritus ſancti, ſed ad hoc, ꝙ à charitatis perfectione non recedant, vnum ab altero adiuuatur: & hoc eſt quod Gregor. intendit dicere.

QVÆSTIO LXIX.

De beatitudinibus, in quatuor articulos diuiſa.

DEINDE conſiderandum eſt de beatitudinibus.

¶ Et circa hoc quæruntur quatuor.

¶ Primo, vtrum beatitudines à donis & virtutibus diſtinguantur.

¶ Secundo, de præmijs beatitudinum, vtrum pertineant ad hanc vitam.

¶ Tertio, de numero beatitudinum.

¶ Quarto, de conuenientia præmiorum quæ eis attribuuntur. 364

ARTICVLVS I.

Vtrum beatitudines diſtinguantur à uirtutibus & donis.

q.70 ar.2 c.& 3.di. 34 qõ. 1. arti. 4 & Iſa.11.le. 1.co.1.ſi. Et Mat.5 co.4.

AD PRIMVM ſic proceditur. Videtur, ꝙ beatitudines à uirtutibus & donis non diſtinguant. Augu. eñ in lib. de ſer. do. in monte, * attribuit beatitudines, in Matth. enumeratas, donis Spiritus ſancti. Ambr. † autem ſuper Lucam attribuit beatitudines ibi enumeratas quatuor virtutibus cardinalibus: ergo beatitudines non diſtinguũtur à virtutibus & donis.

* l.1.c.9. pau. poſt pri. l.10.4 † Ambl. 5. in Luc. ſuper illud Lu.6 Beati pauperes ſpiritu, circa ſi. to.5

¶ 2 Præ-

¶ 2 Præterea, Humanę voluntatis non eſt niſi duplex regula ſcilicet ratio, & lex æterna, vt ſuprà dictum eſt:* ſed uirtutes perficiunt hominem in ordine ad rationem, dona autem in ordine ad legem ęternam Spiritus ſancti, vt ex dictis patet: † ergo non pōt eſſe aliquid aliud pertinens ad rectitudinem voluntatis humanę pręter uirtutes & dona: non ergo beatitudines ab eis diſtinguuntur.

q.19.ar.4 · q.68.ar.1

¶ 3 Præterea, In enumeratione beatitudinem ponit̃ mititas & iuſtitia, & miſericordia, quæ dicunt̃ eſſe quędam virtutes: ergo beatitudines non diſtinguuntur à donis & virtutibus.

SED contra eſt, quod quędã enumerantur inter beatitudines, quæ nec ſunt virtutes, nec dona, ſicut paupertas & luctus & pax. differunt ergo beatitudines à virtutibus & à donis.

CONCLVSIO.

Beatitudines diſtinguuntur à virtutibus & donis, ſicut actus diſtinguuntur ab habitibus.

RESPONDEO dicendum, quòd ſicut ſuprà * dictũ eſt, beatitudo eſt ultimus finis humanæ vitę: dicit̃ enim aliquis iam finẽ habere propter ſpem finis obtinẽdi: vnde & Philoſophus dicit in 1. Ethico. * quòd pueri dicuntur beati pp ſpem. Et Apoſtolus dicit Roman. 8. Spe ſalui facti ſumus. Spes autem de fine conſequendo inſurgit ex hoc, quòd aliquid cõuenienter mouet̃ ad finem, & appropinquat ad ipſum: quod quidem fit per aliquam actionem. Ad finem autem beatitudinis mouet̃ aliquis, & appropinquat per operationes uirtutum, & præcipue per operationes donorum, ſi loquamur de beatitudine ęterna ad quam ratio non ſufficit, ſed in eã inducit Spũs ſanctus ad cuius obediẽtiam & ſequelã per dona perficimur, & ideo beatitudines diſtinguuntur quidem à virtutibus & donis: non ſicut habitus ab eis diſtincti, ſed ſicut actus diſtinguuntur ab habitibus.

q.2. & 3. · l.1.eth.c.9.ad fi.to mo. 5.

AD primum ergo dicendum, quòd Augu. & Ambr. attribuunt beatitudines donis & virtutibus ſicut actus attribuunt̃ habitibus: dona autem ſunt eminẽtiora virtutibus cardinalibus, vt ſuprà dictum eſt,* & ideo Ambroſ. exponens beatitudines turbis propoſitas, attribuit eas virtutibus cardinalibus. Auguſtinus autem exponens * beatitudines diſcipulis propoſitas in monte, tanquam perfectioribus, attribuit eas donis Spiritus ſancti.

q.68.ar.8 · * locis in arg.1. citatus.

AD ſecundum dicendum, ꝙ ratio illa probat, quòd non ſunt alij habitus rectificantes humanam uitam præter virtutes & dona.

AD tertium dicendum, quòd mititas accipitur pro actu manſuetudinis. Et ſimiliter dicẽdum eſt de iuſtitia & miſericordia. & quamuis hæc videantur eſſe virtutes, attribuuntur tamen donis: quia etiam dona perficiunt hominem circa omnia, circa quæ perficiunt virtutes, vt dictum eſt. * q.68.ar.4

ARTICVLVS II.

Vtrùm pręmia, quæ attribuuntur beatitudinibus, ad hanc uitam pertineant. 365

AD SECVNDVM ſic proceditur. Videtur, quòd pmia quę attribuunt̃ beatitudinibus: non pertineant ad hanc uitam. Dicunt̃ enim aliqui beati propter ſpem pręmiorum, vt dictum eſt: * ſed obiectum ſpei beatitudo eſt futura: ergo pręmia iſta pertinent ad vitam futuram.

2 2.qō 8. arti.7. Et Matth.5. co.5. · ar. præc.

¶ 2 Præterea, Luc.6. ponunt̃.

quę-

quædam pœnę per oppoſitum ad beatitudines, cùm dicitur, Væ uobis, qui eſtis ſaturati, quia eſurietis: væ uobis qui ridetis nunc, q̃a lugebitis & flebitis. ſed iſtæ pœnæ non intelliguntur in hac vita, quia freq̃nter homines in hac vita nõ puniunť: ſecundum illud Iob. 21. Ducũt in bonis dies ſuos. ergo nec præmia beatitudinum pertinent ad hanc uitam.

¶ 3 Præterea, Regnum cælorum quod poniť præmium paupertatis, eſt beatitudo cæleſtis: vt Auguſt. dicit 19. de ciui. Dei, plena etiam ſaturitas, non niſi in futura vita habeť: ſecundum illud Pſal. 16. Satiabor dum apparuerit gloria tua. viſio etiam Dei & manifeſtatio filiationis diuinæ ad vitam futuram pertinent: ſecundũ illud 1. Ioan. 3. Nunc filij Dei ſumus, & nondum apparuit quid erimus: ſcimus quoniam cùm apparuerit, ſimiles ei erimus: quoniam videbimus eum ſicuti eſt. Ergo præmia illa pertinent ad vitam futuram.

SED contra eſt, quod Aug. dicit in lib. de ſermone domini in
li.1.circa monte, * Iſta quidem in hac uita
fin. primi compleri poſſunt, ſicut completa
folij, apr. in Apoſtolis eſſe credimus: nam
li. & c.9. illa omnimoda & in angelicam
tomo 4. formam mutatio, quæ poſt hanc vitam promittitur, nullis verbis exponi poteſt.

CONCLVSIO.

Omnia quæ in beatitudinibus ponuntur tanquam præmia, poſſunt eſſe vel ipſa beatitudo perfecta, & ſic ad futuram vitam pertinent: vel aliqua beatitudinis inchoatio & ſic ad præſentem uitam ſpectãt.

RESPONDEO dicendum, quòd circa iſta præmia expoſitores ſacræ ſcripturæ, diuerſimodè ſunt locuti. Quidam enim omnia iſta præmia ad futuram beatitudinem pertinere dicũt. ſicut Ambroſ. ſuper Luc. * Auguſt. verò dicit ea ad præſentem vitam pertinere Chryſoſto. † autem in ſuis homilijs, quædam eorum dicit pertinere ad futuram vitã, quædam autem ad præſentem. Ad cuius euidentiam conſiderandum eſt, quòd ſpes futurę beatitudinis poteſt eſſe in nobis ꝑꝑ duo. Primo quidem ꝑꝑ aliquam præparationem vel diſpoſitionem ad futuram beatitudinẽ, quod eſt per modum meriti. Alio modo per quandam inchoationem imperfectam futuræ beatitudinis in viris ſanctis etiam in hac vita: aliter. n. habeť ſpes fructificationis arboris, cùm uireſcit frondibus, & aliter cùm iam primordia fructuũ incipiũt apparere. Sic igiť ea, quæ in beatitudinibus tanguně tanquam merita, ſunt quædam præparationes vel diſpoſitiones ad beatitudinem vel perfectam vel inchoatam: ea verò quæ ponuně tanquam pręmia, poſſunt eſſe vel ipſa beatitudo ꝑfecta, & ſic pertinent ad futuram vitam: vel aliqua inchoatio beatitudinis, ſicut eſt in uiris perfectis: & ſic pręmia pertinent ad præſentem uitam. Cùm enim aliquis incipit proficere in actibus uirtutum & donorum, poteſt ſperari de eo, quòd perueniet ad perfectionem viæ & ad perfectionem patriæ.

Amb. l. 5. in Lucã in c. cui° titulus ẽ, de beatitudinib°. to. 5.

† Chryſ. homil. 6. ex uarijs locis in Mat. to. 2

AD primum ergo dicendum, quòd ſpes eſt de futura beatitudine ſicut de ultimo fine: poteſt etiã eſſe & de auxilio gratiæ, ſicut de eo quod ducit ad finem: ſecundum illud Pſalm. 27. In Deo ſperauit cor meum & adiutus ſum.

AD ſecundum dicendum, ꝙ mali etſi interdum in hac vita tẽporales pœnas non patiantur, patiuntur tamen ſpirituales, vnde
Auguſtinus dicit in 1. Confeſſ. * li. 1. Cõf.
Iuſſiſti Domine, & ſic eſt, vt pœ- c. 12. in fi
na ſibi ſit inordinatus animus. ne to. 1.
Et philoſophus dicit in 9. Ethicorum.

† l. 9. eth. c. 4. nõ procul à fi. rum † De malis quòd contendit ipſorum anima, hoc quidem huc trahit, illud autẽ illuc. Et poſtea concludit, Si autem ſic miſerum eſt, malum eſſe, fugiendum eſt malitiã intenſe, & ſimiliter econ uerſo boni, etſi in hac uita quandoque non habeant corporalia præmia, nunquã tamen deficiunt à ſpiritualibus etiam in hac vita: ſecundum illud Matt. 9. & Marc. 10. Centuplum accipietis, etiam in hoc ſeculo.

AD tertium dicendum, quòd omnia illa præmia perfectè quidem conſummabuntur in uita futura, ſed interim etiam in hac vita quodammodo inchoant̃: nam regnum cælorum, vt Auguſt. dicit, poteſt intelligi perfectæ ſapientiæ initium: ſecundum quod incipit in eis ſpiritus regnare. Poſſeſſio etiam terræ ſignificat affectum bonum animæ quieſcentis per deſiderium in ſtabilitate hæreditatis perpetuæ per terram ſignificatæ. Conſolantur autem in hac uita per Spiritum ſanctum, qui paracletus, id eſt, conſolator dicit, participando. Saturant̃ etiã in hac uita illo cibo, de quo Dominus dicit, Meus cibus eſt vt faciam voluntatem Patris mei. In hac etiam vita conſequunt̃ homines miſericordiam Dei. In hac etiam vita purgato oculo per donum intellectus, Deus quodammodo uideri poteſt. Similiter etiã in hac uita qui motus ſuos pacificant ad ſimilitudinem Dei accedentes, filij Dei nominantur, tamen hæc perfectius erunt in patria.

ARTICVLVS III.

266 *Vtrum conuenienter enumerentur beatitudines.*

3. d. 34. q. 1. ar. 4. AD TERTIVM ſic proceditur. Videtur quòd inconuenienter enumerẽtur beatitudines. Attribuuntur enim beatitudines donis, vt dictum eſt: * donorum autem quædam pertinent ad uitam contemplatiuam, ſcilicet ſapientia & intellectus: nulla autẽ beatitudo ponitur in actu contemplationis, ſed omnes in his, quæ pertinẽt ad uitam actiuam: ergo inſufficienter beatitudines enumerantur.

* ar. 1. huius q.

¶ 2 Præterea, Ad uitam actiuam non ſolum pertinent dona exequentia, ſed etiam quædam dona dirigentia, vt ſcientia & cõſilium: nihil autem ponit̃ inter beatitudines, quod directè ad actum ſciæ uel conſilij pertinere videatur. ergo inſufficienter beatitudines enumerantur.

¶ 3 Præterea, Inter dona exequentia in uita actiua timor ponitur ad paupertatem pertinere: pietas autem videtur pertinere ad beatitudinem miſericordiæ, nihil autem ponitur directè ad fortitudinem pertinens: ergo inſufficienter enumerantur beatitudines.

¶ 4 Præterea, In ſacra ſcriptura tanguntur multæ aliæ beatitudines: ſicut Iob. 5. dicit̃, Beatus homo qui corripit̃ à Deo, Et in Pſal. 1. dicit̃, Beatus vir qui non abijt in conſilio impiorum. Et Prouer. 3. Beatus vir qui inuenit ſapientiam: ergo inſufficienter beatitudines enumerantur.

SED contra videtur, ꝙ ſuperfluè enumerentur, ſunt enim ſeptem dona Spiritus ſancti: beatitudines autem octo.

¶ 6 Præterea, Luc. 6. ponunt̃ quatuor tm̃ beatitudines: ſuperfluè ergo enumerantur ſeptem vel octo in Matth.

CONCLVSIO.

Conuenienti quodã numero expreſſæ fuerunt beatitudines actibus uirtutum & donis reſpondentes, Matth cap. 5.

RESPONDEO dicendum, quòd beatitudines iſtæ conuenien-

nientiſſimè enumerantur. Ad cuius euidentiam eſt conſiderandũ, quòd triplicem beatitudinem aliqui poſuerunt:quidam enim poſuerunt beatitudinem in vita voluptuoſa, quidã in vita actiua, quidam verò in vita contemplatiua. Hæ autem tres beatitudines diuerſimodè ſe habent ad beatitudinem futuram, cuius ſpe dicimur hic beati. Nam beatitudo voluptuoſa, quia falſa eſt & rationi contraria, impedimentum eſt beatitudinis futuræ. Beatitudo verò actiuæ vitæ diſpoſitiua eſt ad beatitudinem futuram. Beatitudo autem contemplatiua ſi ſit perfecta, eſt eſſentialiter ipſa futura beatitudo: ſi autem eſt imperfecta, eſt quædam inchoatio eius: Et ideo dominus primò quidem poſuit quaſdã beatitudines quaſi remouentes impedimẽtum voluptuoſæ beatitudinis. Conſiſtit enim voluptuoſa vita in duobus Primò quidem in affluentia exteriorũ bonorũ, ſiue ſint diuitiæ, ſiue ſint honores: à quib' quidẽ retrahitur homo per uirtutẽ, ſic vt moderatè eis:vtatur: per donum autem excellentiori modo, vt ſcilicet homo totaliter ea contemnat. Vnde prima beatitudo ponitur, Matth. 5. Beati pauperes ſpiritu, quod poteſt referri vel ad contemptum diuitiarum, vel ad contemptum bonorum: quod fit per humilitatem. Secundò verò voluptuoſa vita conſiſtit in ſequẽdo proprias paſſiones, ſiue iraſcibilis, ſiue cõcupiſcibilis. A ſequela autem paſſionum iraſcibilis, retrahit virtus, ne homo in eis ſuperfluat, ſecundum regulam rationis: donum autem excellentiori modo, vt ſcilicet homo ſecundum voluntatem diuinam totaliter ab eis trãquillius reddatur. Vnde ſecũda beatitudo ponitur, Beati mites. A ſequela verò paſſionum concupiſcibilis retrahit virtus, moderatè huiuſmodi paſſionibus vtendo: donũ verò eas, ſi neceſſe fuerit, totaliter abijciẽdo: quinimo ſi neceſſariũ fuerit, voluntarium luctum aſſumendo Vnde tertia beatitudo ponitur, Beati qui lugent.

¶ Actiua uerò uita in his conſiſtit præcipuè, quæ proximis exhibemus, uel ſub ratione debiti, vel ſub ratione ſpontanei beneficij: & ad primum quidem nos uirtus diſponit, vt ea quæ debemus proximis, non recuſemus exhibere: quod pertinet ad iuſtitiam. Donũ autem ad hoc ipſum abundãtiori quodam affectu nos inducit, vt ſcilicet feruenti deſiderio opera iuſtitiæ impleamus, ſicut feruenti deſiderio eſuriens & ſitiẽs cupit cibum vel potum. Vnde quarta beatitudo ponitur, Beati qui eſuriunt, & ſitiunt iuſtitiam. Circa ſpontanea verò dona nos perficit virtus, ut illis donemus, quibus ratio dictat eſſe donandum, puta amicis, aut alijs nobis coniunctis: quod pertinet ad virtutem liberalitatis: ſed donum propter Dei reuerentiam ſolum neceſſitatem conſiderat in his qbus gratuita beneficia præſtat. vnde dicitur Lucæ 14. Cùm facis prandium aut cœnam, noli vocare amicos, aut fratres tuos, &c. ſed voca pauperes & debiles, &c. quod propriè eſt miſereri. Et ideo quinta beatitudo ponitur, Beati miſericordes. Ea uerò quæ ad contemplatiuam uitam pertinent, uel ſunt ipſa beatitudo finalis, vel aliqua inchoatio eius, & ideo non ponuntur in beatitudinibus tanquam merita, ſed tanquam præmia: ponuntur autem tanquam merita effectus actiuæ vitę, quibus homo diſponitur ad contemplatiuam uitam: effectus autem actiuæ vitæ quantum ad virtutes & dona, quibus homo perficitur in ſeipſo, eſt munditia cordis, vt ſcilicet mens hominis paſſionibus non inquinetur. Vnde ſexta beatitudo ponitur, Beati mundo corde. Quantum verò ad vir-

virtutes & dona, quibus homo perficitur, in cõparatione ad proximum, effectus actiuæ uitæ eſt pax, ſecundum illud Iſa. 30. Opus iuſtitiæ pax. Et ideo ſeptima beatitudo ponitur, Beati pacifici.

A D primum ergo dicendum, quòd actus donorum pertinentiũ ad uitam actiuam exprimuntur in ipſis meritis: ſed actus donorũ pertinẽtiũ ad uitã cõtemplatiuã, in co. ar. exprimuntur in premijs rõne iam * dicta: videre enim Deum reſpondet dono intellectus, & conformari Deo quadam filiatione adoptiua, pertinet ad donum ſapientiæ.

A D ſecundum dicendum, ꝙ in his, quæ pertinent ad actiuam uitam, cognitio non quæritur ꝑꝑ ſeipſam, ſed propter operationẽ, l. 2. ethi. c. 2. to. 5. vt etiam Philoſophus dicit in 2. * Ethicorum. Et ideo quia beatitudo aliquid ultimum importat, non computantur inter beatitudines actus donorum dirigentiũ in uita actiua, quos ſcilicet eliciunt, ſicut conſiliari eſt actus cõſilii, & iudicare eſt actus ſciẽ, ſed magis attribuunť eis actᵘ operatiui in quibᵘ diriguntur, ſicut ſciæ lugere, & conſilio miſereri.

A D tertium dicendum, quòd in attributione beatitudinum ad dona, poſſunt duo conſiderari. Quorum unum eſt conformitas materiæ: & ſecundum hoc primæ omnes quinque beatitudines poſſunt attribui ſcientiæ & conſilio tanquam dirigentibus: ſed inter dona exequentia diſtribuuntur, ita ſcilicet quòd eſuries & ſitis iuſtitiæ, & etiã miſericordia pertineant ad pietatem, quæ perficit hominem in his, quæ ſunt ad alterum: mititas autem ad fortitudinem. Dicit enim * Amb. ſuper Lucam, quod fortitudinis eſt irã vincere, indignationem cohibere: eſt enim fortitudo circa paſſiones iraſcibilis: paupertas verò & luctus pertinent ad donum timoris, quo homo ſe retrahit à cupiditatibus & delectationibus mũdi. Alio modo poſſumus in his beatitudinibus conſiderare motiua ipſarum, & ſic quantum ad aliqua eorum oportet aliter attribuere: præcipuè enim ad manſuetudinẽ mouet reuerentia ad Deũ, quæ pertinet ad pietatẽ: ad lugẽdum autem mouet præcipuè ſciẽtia, per quam homo cognoſcit defectus ſuos, & rerum mundanarum: ſecundum illud Eccleſ. 1. Qui addit ſcientiam, addit & dolorem. Ad eſuriendum autem iuſtitiæ opera præcipuè mouet animi fortitudo: ad miſerandum verò præcipuè mouet conſilium Dei, ſecundum illud Daniel. 4. Conſilium meum regi placeat: peccata tua eleemoſynis redime, & iniquitates tuas miſericordijs pauperum. Et hunc modum attributionis ſequitur Auguſtinus in libr. * de ſermone Domini in monte. l. 1. ca. 9. tom. 4.

* Am. in ſuo li. 5. ſuper Lucam e. cuius titulᵘ eſt, De ſermo. Ieſu & beatitudinibᵘ proborũ. to. 5.

A D quartum dicendũ, quòd neceſſe eſt beatitudines omnes quæ in ſacra ſcriptura ponuntur, ad has reduci: vel quãtum ad merita, vel quãtum ad præmia: quia neceſſe eſt quòd omnes pertineãt aliquo modo ad uitam actiuam, vel ad uitam contemplatiuam: vnde quod dicitur, Beatus vir qui corripitur à Domino, pertinet ad beatitudinem luctus: quòd uerò dicitur, Beatus vir qui non abijt in conſilio impiorum, pertinet ad munditiam cordis: quod uerò dicitur. Beatus vir qui inuenit ſapiẽtiam, pertinet ad præmium ſeptimæ beatitudinis. Et idem patet de omnibus alijs, quæ poſſunt induci.

A D quintum dicendum, ꝙ octaua beatitudo eſt quædam confirmatio & manifeſtatio omnium præcedentium: ex hoc enĩ quòd aliquis eſt confirmatus in paupertate ſpiritus & mititate, & alijs ſequentibus, prouenit, quòd ab his bonis propter nullam perſecutionem recedit: vnde octa-

octaua beatitudo quodammodo ad ſeptem præcedentes pertinet.

AD ſextum dicendum, quòd Lucas narrat ſermonem Domini factum eſſe ad turbas: vnde beatitudines enumerantur ab eo ſecundum capacitatem turbarum, quæ ſolam uoluptuoſam & temporalem & terrenam beatitudinem nouerunt: unde Dominus per quatuor beatitudines quatuor excludit, quæ ad prædictam beatitudinem pertinere videtur. Quorum primum eſt abundantia bonorum exteriorum, quod excludit per hoc, quod dicit, Beati pauperes. Secundum eſt, quòd ſit bene homini quantum ad corpus in cibis & potibus, & alijs huiuſmodi: & hoc excludit per ſecundum quod ponit: Beati qui eſuritis. Tertium eſt, quòd ſit homini bene quantum ad cordis iucunditatem: & hoc excludit tertio dicens, Beati qui nunc fletis. Quartum eſt exterior hominum fauor: & hoc excludit quarto, dicens, Beati eritis cũ vos oderint hoïes. Et ſicut * Amb. dicit, paupertas pertinet ad temperantiam, quæ illecebroſa non quærit: eſuries ad iuſtitiam, quia qui eſurit, compatitur, & compatiendo largitur: fletus ad prudentiam, cuius eſt flere occidua: pati odium hominum ad fortitudinem.

l.5.in Lu. in c. cui⁹ titulus ẽ de beatitudinib⁹ non remotè à fine. to.5.

ARTICVLVS IIII.

Vtrum præmia beatitudinũ conuenienter enumerentur.

367 3.diſ. 34. q.1. ar.4.

AD QVARTVM ſic proceditur. Videtur quòd præmia beatitudinum inconueniẽter enumerentur. In regno enim cælorum, quod eſt uita æterna, bona omnia continentur: poſito ergo regno cælorum, non oportuit alia præmia ponere.

¶ 2 Præterea, Regnum cælorum ponitur pro præmio, & in prima beatitudine, & in octaua. Ergo eadem ratione debuit poni in omnibus.

¶ 3 Præterea, In beatitudinibus proceditur aſcendendo, ſicut Auguſt. * dicit in præmijs autem videtur procedi deſcendendo, nã poſſeſſio terræ eſt minus quàm regnum cælorum. Ergo inconuenienter huiuſmodi præmia aſſignantur.

l.1.de ſer. dñi ĩ mõte, c.9. nõ remotè à pri. to. 4.

SED contra eſt, auctoritas ipſius Domini, præmia huiuſmodi proponentis.

CONCLVSIO.

Quoniam in beatitudinum enumeratis præmijs, euangeliſta conuenientiã ad merita, quibus præmia tribuuntur, obſeruauit: beatitudinum præmia conuenientiſſimè expreſſa eſſe fatendum eſt.

RESPONDEO dicendum, quod præmia iſta conuenientiſſimè aſſignantur, conſiderata conditione beatitudinum ſecũdum tres beatitudines * ſuprà aſſignatas: tres enim primę beatitudines accipiuntur per retractionem ab his, in quibus voluptuoſa beatitudo conſiſtit, quam homo deſiderat quærens id quod naturaliter deſideratur, non vbi quærere debet, ſcilicet in Deo, ſed in rebus temporalibus & caducis: & ideo præmia trium primarũ beatitudinum accipiuntur ſecundũ ea quæ in beatitudine terrena aliqui quærunt: quærunt enim homines in rebus exterioribus, ſcilicet diuitijs & honoribus excellẽtiam quandam & abundantiam, quorum vtrunque importat regnum cælorum, per quod homo conſequitur excellentiam & abũdãtiam bonorum in Deo, & ideo regnum cælorum Dominus pauperibus

art.præc.

peribus ſpiritu repromiſit. Quærunt autem homines feroces & immites per litigia & bella ſecuritatem ſibi acquirere, inimicos ſuos deſtruendo: vnde Dominus repromiſit mitibus ſecuram & quietam poſſeſſionem terræ uiuentium, per quam ſignificatur ſoliditas æternorum bonorum. Quęrunt autem homines in concupiſcentijs & delectationibus mũdi habere conſolationem cõtra pręſentis vitæ labores, & ideo Dominus conſolationem vitæ lugentibus repromittit. Alię uerò duæ beatitudines pertinent ad opera actiuæ beatitudinis, quæ sũt opera virtutum ordiantium hominem ad proximum, à quibus operibus aliqui retrahuntur propter inordinatum amorem proprij boni: & ideo Dominus attribuit illa præmia his beatitudinibus, ꝑ quæ homines ab eis diſcedũt. Diſcedũt enim aliqui ab operibus iuſtitiæ, non reddentes debitum, ſed potius aliena rapientes, ut bonis temporalibus impleantur, & ideo Dominus eſurientibus iuſtitiam, ſaturnitatẽ repromiſit. Diſcedunt etiam aliqui ab operibus miſericordiæ, ne ſe immiſceat miſerijs alienis, & iõ Dominus miſericordibus repromittit miſericordiam, per quam ab omni miſeria liberentur. Aliæ verò duæ ultimæ beatitudines pertinent ad contemplatiuam felicitatem ſeu beatitudinem, & ideo ſecundum conuenientiam diſpoſitionum, quæ ponuntur in merito, præmia redduntur: nam munditia oculi diſponit ad clarè videndum, vnde mundis corde diuina uiſio repromittitur. Conſtituere verò pacem, vel in ſeipſo vel inter alios manifeſtat hominem eſſe Dei imitatorem, qui eſt Deus unitatis & pacis: & ideo pro præmijs redditur ei glorię diuinę filiationis, quæ eſt in perfecta cõiunctione ad Deum per ſapientiam conſummatam.

AD primum ergo dicendum, quòd ſicut, * Chryſoſt. dicit, omnia præmia iſta vnum ſint in re, ſcilicet beatitudo æterna, quam intellectus humanus non capit: & ideo oportuit quòd per diuerſa bona nobis nota, deſcriberetur obſeruata conuenientia ad merita, quibus præmia attribuuntur.

ho. 15. in Mat. antemediũ, & homi. 6. ex uarijs locis in Matt. to. 2.

AD ſecundum dicendum, ꝙ ſicut octaua beatitudo eſt firmitas quædam omnium beatitudinum, ita debentur ſibi omnium beatitudinum præmia, & ideo redit ad caput, vt intelligantur ſibi conſequenter omnia præmia attribui. Vel ſecundum * Ambr. pauperibus ſpiritu repromittitur regnum cælorum, quantum ad gloriam animę, ſed paſſis perſecutionem in corpore quantum ad gloriam corporis.

l. 5. in Lu. in ca. cuius ti. eſt de beatitudinib'. to. 5.

AD tertium dicendum, quòd etiam præmia ſecũdum additionem ſe habent adinuicem: nam plus eſt poſſidere terram regni cęlorum quàm ſimpliciter habere: multa enim habemus, quæ non firmiter & pacificè poſſidemus. Plus eſt etiam conſolari in regno quàm habere & poſſidere; multa enim cum dolore poſſidemus. Plus eſt etiam ſaturari, quàm ſimpliciter conſolari: nam ſaturitas abundantiam conſolationis importat. Miſericordia verò excedit ſaturitatem, vt plus ſcilicet homo accipiat, quàm meruerit, vel deſiderare potuerit. Adhuc autem maius eſt Deum videre, ſicut maior eſt qui in curia regis non ſolum prandet, ſed etiam faciẽ regis videt, ſummam autem dignitatem in domo regia filius regis habet.

QVÆSTIO. LXX.

De fructibus Spiritus ſancti, in quatuor articulos diuiſa.

DEINDE conſiderãdum eſt de fructibus.

¶ Et circa hoc quæruntur quatuor.

¶ Primo, vtrum fructus Spiritus ſancti ſint actus.

¶ Secundo, vtrum differant à beatitudinibus.

¶ Tettio, de eorum numero.

¶ Quarto, de oppoſitione eorum ad opera carnis.

ARTICVLVS I.

Vtrum fructus Spiritus ſancti (quos Apoſtolus nominat ad Galat. 5.) ſint actus.

368

Gal. 5. le. 5. co. 1. & 2.

AD PRIMVM ſic proceditur. Videtur, quòd fructus Spititus ſancti, quos Apoſtolus nominat ad Gal. 5. non ſint actus. Id enim cuius eſt alius fructus, non debet dici fructus, ſic enim in infinitum iretur: ſed actuum noſtrorum eſt aliquis fructus. Dicitur enim Sap. 4. Bonorum laborum glorioſus eſt fructus. Et Ioan 4. Qui metit, mercedem accipit, & fructum congregat in uitam æternam. Ergo ipſi actus noſtri non dicuntur fructus.

lib. 10. de tri. c. 10. paulo à pr. to. 3.

¶ 2 Præterea, Sicut Aug. dicit in 10. * de trin. Fruimur cognitis in quibus uoluntas ipſa delectata conquieſcit: ſed uoluntas noſtra non debet conquieſcere in actibus noſtris propter ſe. Ergo actus noſtri fructus dici non debent.

q. 55. ar. 1

¶ 3 Præterea, Inter fructus Spiritus ſancti enumerantur ab Apoſtolo aliquæ uirtutes, ſcilicet charitas, manſuetudo, fides, & caſtitas: virtutes autẽ non ſunt actus, ſed habitus, vt * ſuprà dictũ eſt. Ergo fructus non ſunt actus.

SED contra eſt, quod dicitur Matth. 12. Ex fructu arbor cognoſcitur, id eſt, ex operibus ſuis homo, vt ibi exponitur à ſanctis. Ergo ipſi actus humani dicuntur fructus.

CONCLVSIO.

Spiritus ſancti fructus, inquantum ab homine, non quidem ſecundum facultatem ſuæ rationis, ſed ſecũdum altiorem vim, quæ Spiritus ſancti virtus eſt, procedunt: actus humani dici poſſunt.

RESPONDEO dicẽdum, quod nomen fructus à corporalibus ad ſpiritualia eſt trãſlatum. Dicitur autẽ in corporalibus fructus id, quod ex planta producitur, cùm ad perfectionem peruenerit, & quãdam in ſe ſuauitatem habet. Qui quidem fructus ad duo comparari poteſt, ſcilicet ad arborem producentem ipſum, & ad hominem, qui fructum ex arbore adipiſcitur: ſecundum hoc igitur nomen fructus in rebus ſpiritualibus dupliciter accipere poſſum*. Vno modo, vt dicatur fructus hominis quaſi arboris id, quod ab eo producitur. Alio modo, vt dicatur fructus hominis id, quod homo adipiſcitur: non autem omne id, quod adipiſcitur homo, habet rationẽ fructus, ſed id quod eſt ultimum, delectationem habens: habet enim homo agrum & arborem, quæ fructus non dicuntur, ſed ſolum id quod eſt vltimũ, quod ſcilicet ex agro & arbore homo intendit habere: & ſecundum hoc fructus hominis dicitẽ vltimus hominis finis, quo debet frui Si autem dicatur fructus hominis id quod ex homine producitur. ſic ipſi actus humani fructus dicuntur: operatio enim eſt, actus ſecundus operantis, & delectationem habet ſi ſit conueniẽs operanti. Si igitur operatio hominis procedat ab homine ſecundũ facultatem ſuæ rationis, ſic dicitẽ

eſſe

eſſe fructus rationis: ſi verò procedat ab homine ſecundũ altiorem uirtutem, quæ eſt virtus Spiritus ſancti, ſic dicit̃ eſſe operatio hominis fructus Spiritus ſancti quaſi cuiuſdam diuini ſeminis. Dicitur in 1. Ioann. 3. Omnis qui natus eſt ex Deo, peccatum non facit, quoniam ſemen ipſius in eo manet.

AD primum ergo dicendum, ꝙ cum fructus habeat quodammodo rationem ultimi & finis: nihil prohibet alicuius fructus eſſe alium fructum: ſicut finis ad finem ordinatur: opera igitur noſtra inquãtum ſunt effectus quidam Spiritus ſancti in nobis operantis, habent rationem fructus: ſed inquantum ordinantur ad finem vitæ æternæ, ſic magis habent rationem florum: vnde dicitur Eccleſ. 24. Flores mei fructus honoris & honeſtatis.

AD ſecundum dicendum, ꝙ cum dicitur uoluntas in aliquo propter ſe delectari, poteſt intelligi dupliciter. Vno modo ſecundũ quod ly propter, dicit cauſam finalem: & ſic propter ſe non delectatur aliquis niſi in vltimo fine. Alio modo ſecundum quod deſignat cauſam formalem: & ſic ꝑꝑ ſe aliquis poteſt delectari in omni eo, quod delectabile eſt ſecundum ſuam formam: ſicut patet, quòd infirmus delectatur in ſanitate propter ſe, ſicut in fine: in medicina autem ſuaui non ſicut in fine, ſed ſicut in habente ſaporem delectabilem: in medicina autem auſtera nullo modo propter ſe, ſed ſolum propter aliud. Sic igitur dicendum eſt ꝙ in Deo delectari debet homo propter ſe, ſicut propter vltimum finem: in actibus autem virtuoſis nõ ſicut propter finem, ſed propter honeſtatem, quam continet delectabile in uirtuoſis: vnde Ambroſ. dicit * quòd opera uirtutum dicuntur fructus: quia ſuos poſſeſſores ſancta & ſyncera delectatione reficiunt.

in lib. de Paradiſo ca. 13. id innuit, tomo 4.

AD tertium dicendum, quòd nomina uirtutum ſumuntur quandoque pro actibus earum: ſicut Auguſtinus dicit, † quòd fides eſt credere quod non uides: & charitas eſt motus animi ad diligendum Deum & proximum: & hoc modo ſumuntur nomina virtutum in enumeratione fructuum.

† Ser. 27. de verb. Apoſt. habetur 1. pars huius. Secũda verò l. 3. de do. Chriſt. c. 10. to. 3. & in Enchiri. c. 8.

369

ARTICVLVS II.

Vtrum fructus à beatitudinibus differant.

Gal. 5. le. 9. co. 3.

AD SECVNDVM ſic proceditur. Videtur, quòd fructus à beatitudinibus non differant: beatitudines enim attribuuntur donis, vt ſuprà dictum eſt: * ſed dona perficiunt hominem, ſecundum quod mouetur à Spiritu ſancto: ergo beatitudines ipſæ ſunt fructus Spiritus ſancti. *q. 69. ar. 3*

¶ 2 Præterea, Sicut ſe habet fructus vitæ æternæ ad beatitudinem futuram, quæ eſt rei, ita ſe habent fructus præſentis vitæ ad beatitudinem præſentis vitę, quę eſt ſpei: ſed fructus vitæ æternæ eſt ipſa beatitudo futura. Ergo fructus uitæ præſentis ſunt ipſæ beatitudines.

¶ 3 Præterea, De ratione fructus eſt, quòd ſit quiddam vltimum & delectabile: ſed hoc pertinet ad rationem beatitudinis, vt ſuprà dictum eſt: * ergo eadem ratio eſt fructus & beatitudinis. Ergo non debent abinuicem diſtingui. *q. 3. & 4. ar. 1.*

SED contra, Quorum ſpecies ſunt diuerſæ, ipſa quoque ſunt diuerſa: ſed in diuerſas partes diuidũtur & fructus & beatitudines, vt patet per numerationẽ vtrorumque: ergo fructus differunt à beatitudinibus.

cari per duodecim fructus, de quibus dicitur Apoc. vlt. Ex utraque parte fluminis lignum vitæ afferens fructus duodecim. Quia verò fructus dicitur quod ex aliquo principio procedit, ſicut ex ſemine, uel radice, attendenda eſt diſtinctio horum fructuum ſecũdum diuerſum proceſſum Spiritus ſancti ĩ nobis: qui quidẽ proceſſus attenditur ſecundum hoc, vt in primo mens hominis in ſeipſa ordinetur, ſecundò verò ordinetur ad ea quæ ſunt iuxta, tertiò uerò ad ea quæ ſunt infra. Tunc autem bene mens hominis diſponitur in ſeipſa, quando mens hominis bene ſe habet in bonis & in malis: prima autem diſpoſitio mentis humanæ ad bonum eſt p amorem, qui eſt prima affectio & omnium affectionum radix ut ſu-
q.25.ar.1 & 2. prà dictum eſt:* & ideo inter fructus Spiritus primo ponitur charitas: in qua ſpecialiter Spiritus ſanctus datur ſicut in propria ſimilitudine, cùm & ipſe ſit amor. Vnde dicitur Rom. 5. Charitas Dei diffuſa eſt in cordibus noſtris per Spiritum ſanctum, qui datus eſt nobis. Ad amorem autem charitatis ex neceſſitate ſequitͬ gaudiũ: omnis enim amans gaudet ex cõiunctione amati: charitas autẽ sẽper habet præſentem Deum quẽ amat, ſecũdum illud 1. Ioã 4. Qui manet in charitate, in Deo manet, & Deus in eo. Vnde ſequela charitatis eſt gaudium, perfectio autem gaudij eſt pax quantũ ad duo. Primò quidem, quantum ad quietem ab exterioribus conturbantibus: non enim poteſt perfectè gaudere de bono amato, q in eius fruitione ab aliis perturbatur. Et iterum, qui perfectè cor habet in uno pacatũ, à nullo alio moleſtari poteſt, cùm alia quaſi nihil reputet. vñ dicitur in Pſalm. 118. Pax multa diligẽtibus legem tuam, & non eſt illis ſcandalum: quia. ſ. ab exterioribus non perturbantur quin Deo fruantur. Secundò, quantum ad ſedationem deſiderij fluctuantis: non enim pfectè gaudet de aliquo, cui nõ ſufficit id, de quo gaudet. Hæc autẽ duo importat pax, ſ. ut neque ab exterioribus perturbemur, & vt deſideria noſtra conquieſcant in uno: unde poſt charitatem & gaudium tertio ponitur pax. In malis autem bene ſe habet mẽs quãtum ad duo. Primò quidẽ, ut non perturbetur mens per imminentiam malorum, quod pertinet ad patientiam. Secundò, ut non perturbetur in dilatione bonorum, quod pertinet ad longanimitatẽ: nã carere bono habet rationẽ mali, ut dicitur in 5.* Eth. li.5. ethi. ca.1. & 3 circa fin. tom.5.

¶ Ad id autem quod eſt iuxta hominem, ſ. proximũ, bene diſponitur mens hominis: primò quidem, quantum ad uoluntatem benefaciendi; & ad hoc pertinet bonitas. Secundo, quantum ad beneficentiæ executionem; & ad hoc pertinet benignitas: dicuntur. n. benigni, quos bonus ignis amoris feruere facit ad benefaciendum proximis. Tertiò quantũ ad hoc, ꝙ æquanimiter tolerentur mala ab eis illata; & ad hoc ptinet mãſuetudo, quæ cohibet iras. Quartò quantum ad hoc, ꝙ non ſolum per iram proximis non noceam', ſed etiam neque per fraudem vel per dolum; & ad hoc pertinet fides, ſi pro fidelitate ſumatur: ſed ſi ſumatur pro fide, qua creditur in Deum, ſic per hanc ordinatur homo ad id, quod ſupra ſe eſt, ut ſcilicet homo intellectum ſuum Deo ſubiiciat, & per conſequens omnia quæ ipſius ſunt.

¶ Sed ad id quod infra eſt, bene diſponitur homo, primò quidẽ quantum ad exteriores actiones per modeſtiam, quæ in omnibus dictis & factis modum obſeruat. Quantum ad interiores concupiſcentias per continentiam & caſtitatem, ſiue hæc duo diſtinguantur per hoc, ꝙ caſtitas refrenat hominem ab illicitis, cõtinentia vero

rò à licitis; ſiue per hoc, ꝙ continens patitur concupiſcentias, ſed non deducitur: caſtus autem neque patitur, neque deducitur.

AD primum ergo dicendum, quòd ſanctificatio fit per omnes uirtutes, per quas etiam peccata tolluntur. vnde fructus ibi ſingulariter nominatur propter virtutem generis, quod in multas ſpẽs diuiditur, ſecundũ quas dicuntur multi fructus.

AD ſecundum dicendum, ꝙ fructus centeſimus, ſexageſimus, & trigeſimus non diuerſificantur ſecũdum diuerſas ſpecies uirtuoſorum actuum, ſed ſecundum diuerſos perfectionis gradus etiam vnius uirtutis, ſicut continentia coniugalis dicitur ſignificari per fructum trigeſimum, continẽtia uidualis per ſexageſimum; uirginalis autem per centeſimum. Et aliis etiã modis ſancti diſtinguũt tres euangelicos fructus ſecundũ tres gradus uirtutis, & ponuntur tres gradus, quia cuiuslibet rei perfectio attenditur ſecundum principium, medium, & finem.

AD tertium dicendum: quòd hoc ipsũ, quod eſt in triſtitiis non perturbari rationem delectabilis habet, & fides etiam ſi accipiatur prout eſt fundamentum, hẽt quãdam rationem ultimi & delectabilis, ſecundum quod cõtinet certitudinem. Vnde gl. exponit, fides id eſt, de inuiſibilibus certitudo.

AD quartum dicẽdum, quòd ſicut* Auguſt. dicit ſuper epiſtolã ad Gal. Apoſtolus non hoc ita ſuſcepit; vt doceret quot ſunt uel opera carnis, uel fructus ſpiritus, ſed vt oſtẽderet in quo genere illa uitanda, illa uerò ſectanda ſit. Vnde potuiſſent uel plures, uel ẽt pauciores fructus enumerari, & tamen omnes donorum & uirtutum actus pñt ſecundum quandã conuenientiã ad hæc reduci: ſecũdum qđ oẽs virtutes & dona neceſſe eſt ꝙ ordinent mentem aliquo prædictorum modorum. Vnde & actus ſapientiæ & quorumcunque donorum ordinantiũ ad bonum, reducuntur ad charitatẽ, gaudium. & pacẽ. Ideo tñ potius hæc, q̃ alia enumerauit: quia hìc enumerata magis important uel fruitionem bonorum, uel ſedationem malorum: quod uidetur ad rationem fructus pertinere.

*in expoſitione c. 5. ad Gal. aliquantulum ante finẽ, to. 4

ARTICVLVS IIII.

Vtrum fructus Spiritus ſancti cõtrarientur operibus carnis.

AD QVARTVM ſic ꝓcedit. Videtur, quòd fructus non contrarientur operibus carnis, quæ Apoſtolus enumerat: contraria enim ſunt in eodem genere, ſed opera carnis non dicuntur fructus. Ergo fructus Spiritus eis non contrariantur. 371 Gal. 5. le. 6. fin.

¶ 2 Præterea, Vnum uni eſt contrarium: ſed plura enumerat Apoſtolus opera carnis, quàm fructus Spiritus. Ergo fructus Spiritus & opera carnis non contrariantur.

¶ 3 Præterea, Inter fructus ſpiritus primo ponuntur charitas, & gaudium, & pax, quibus non correſpondent ea, quæ primo enumerantur inter opera carnis, quæ sũt fornicatio, immunditia, & impudicitia. Ergo fructus ſpiritus, non contrariantur operibus carnis.

SED contra eſt, qđ Apoſtolus dicit ibidem, ꝙ caro concupiſcit aduerſus ſpiritum, & ſpiritus aduerſus carnem.

CONCLVSIO.

Secundum communem rationẽ contrariantur fructus Spiritus ſancti operibus carnis, & ſi ſecundum rationes proprias aliter ſit: nihilominus ſingulis Spiritus ſancti fructibus opera carnis adaptari poſſunt.

RESPONDEO dicendũ, ꝙ opera carnis & fructus ſpiritus

poſſūt accipi dupliciter. Vno modo, ſecundum communem rationem, & hoc modo in cōi fructus Spiritus ſancti contrariantur operibus carnis: Spiritus .n. ſanctus mouet humanam mentem ad id, quod eſt ſecundum rationē, uel potius ad id, quod eſt ſupra rationem: appetitus autem carnis, qui eſt appetitus ſenſitiuus, trahit ad bona ſenſibilia, quæ ſūt infra hominem. Vnde ſicut motus ſurſū & motus deorſum contrariantur in naturalibus, ita in operibus humanis contrariantur opera carnis fructibus ſpiritus. Alio modo pñt conſiderari ſecundū proprias rationes ſingulorum fructuū enumeratorum, & operum carnis, & ſic non oportet, ꝙ ſingula ſingulis contraponantur; quia ſicut * dictum eſt, Apoſtolus non intendit enumerare omnia opera ſpiritualia, nec omnia opera carnalia. Sed tamen ſecundum quandam adaptationem Aug. * ſuper epiſtolam ad Gala. contraponit ſingulis operib' carnis ſingulos fructus: ſicut fornicationi, quæ eſt amor explendæ libidinis à legitimo connubio ſolutus, opponitur charitas, per quam anima coniūgitur Deo, in qua etiam eſt uera caſtitas. Immunditiæ autem ſunt omnes perturbationes de illa fornicatione conceptæ, quibus gaudium tranquillitatis opponitur. Idolorum aūt ſeruitus, per quam bellum eſt geſtum aduerſus Euāgelium Dei, opponitur paci. Contra veneficia autem, inimicitias & contentiones, animoſitates, æmulationes, & diſſenſiones opponuntur longanimitas ad ſuſtinendum mala hominum, inter quos viuimus, & ad curandum benignitas, & ad ignoſcendum bonitas. hæreſibus autem opponitur fides, inuidiæ manſuetudo, ebrietatibus & comeſſationibus continentia.

[art. præc.] [loco citato ar. pc. ad 4.]

AD primum ergo dicēdum, ꝙ id quod precedit ab arbore contra naturam arboris, non dicitur eſſe fructus eius, ſed magis corruptio quædam. Et quia virtutum opera ſunt connaturalia rationi, opera uero uitiorum ſunt contra rationem, ideo opera virtutū fructus dicuntur, non autem opera vitiorum.

AD ſecundū dicēdum, quòd bonum contingit uno modo, malum verò omnifariam, vt * Dion. dicit 4. c. de diui. no. vnde & vni virtuti plura vitia opponuntur, & propter hoc non eſt mirum, ſi plura ponuntur opera carnis, q̄ fructus ſpiritus.

[c. 4. pa. 4 iter med. & finem.]

Ad tertium patet ſolutio ex * dictis. [1 cor. art.]

QVÆSTIO LXXI.

De uitijs, & peccatis ſecundum ſe, in ſex articulos diuiſa.

CONſequenter conſiderandum eſt de vitiis & peccatis.

¶ Circa quę ſex conſideranda occurrunt. Primò quidem, de ipſis vitiis & peccatis ſecundum ſe. Secundò, de diſtinctione eorum. Tertiò, de comparatione eorum adinuicem. Quartò, de ſubiecto peccati. Quintò, de cauſa eius. Sextò, de effectu ipſius.

¶ Circa primum quæruntur ſex.

¶ Primo, vtrum vitium contrarietur virtuti.

¶ Secundo, utrum uitium ſit contra naturam.

¶ Tertio, quid ſit peius, vtrum vitium, vel actus vitioſus.

¶ Quarto, utrum actus vitioſus poſſit eſſe ſimul cum virtute.

¶ Quinto, vtrum in omni peccato ſit aliquis actus.

¶ Sex-

¶ Sexto, de diffinitione peccati, quam Auguſt. ponit 22. contra Fauſtum, peccatum eſt dictũ, vel factum, uel concupitũ, contra legem æternam.

ARTICVLVS PRIMVS.

Vtrum uitium contrarietur uirtuti.

Sup.q.68 ar.1. ad 2 & uer.q. 14.art. 6. ad 2. & uir. quæ 1. arti. 1. ad 1. & 5 & quęſ.2 ar.13. co. * tex. 17.

AD PRIMVM ſic proceditur. Videtur, ꝙ vitium nõ contrarietur virtuti. Vni enim unum eſt contrarium, ut probatur in 10. * Metaphy. ſed virtuti contrariantur peccatum & malitia; non ergo cõtrariatur ei uitium: quia uitium dicitur etiam ſi ſit indebita diſpoſitio mẽbrorum corporalium, uel quarumcumque rerum.

¶ 2 Præterea, Virtus nominat quandam perfectionem potentię: ſed uitium nihil nominat ad potentiam pertinens. Ergo uitium non contrariatur uirtuti.

li.4.ĩ fol. 6. à prin. lib.

¶ 3 Præterea, * Tullius dicit in 4. de Tuſc. quæſtionibus, quòd uirtus eſt quædam ſanitas animæ: ſanitati autem opponitur ægritudo uel morbus magis quàm vitium: ergo uirtuti non contrariatur vitium.

* circa fi. 4. ratioci nationis, tom. 7.
* qõ. 55. ar. 3. & 4.

SED contra eſt, quod dicit * Auguſt. in lib. de perfectione iuſtitiæ, quòd uitium eſt qualitas ſecũdum quam malus eſt animus: virtus autem eſt qualitas, quæ facit bonum habentem, ut ex * ſupradictis patet. Ergo uitium contrariatur virtuti.

CONCLVSIO.

Virtuti ſecundum quod ordinatur ad bonum, peccatum ipſũ contrariatur: ut uerò bonitas quædam eſt, ei oppoſita eſt malitia: uitium autem uirtuti cõtrarium eſt ſecũdum propriã rationem uirtutis.

RESPONDEO dicendum, quòd circa uirtutem duo poſſumus conſiderare, ſ. ipſam eſſentiã virtutis, & id ad quod eſt uirtus. In eſſentia quidem uirtutis aliquid conſiderari poteſt directè, & aliquid ex conſequenti. Directè quidem uirtus importat diſpoſitionem quandam alicuius cõuenienter ſe habentis ſecundum modum ſuæ naturæ. Vnde Philoſo. dicit in 7. * Phyſ. ꝙ uirtus eſt diſpoſitio perfecti ad optimũ: dico autem perfecti, quod eſt diſpoſitum ſecundum naturam. Ex cõſequenti autem ſequitur, ꝙ uirtus ſit bonitas quædam: in hoc. n. conſiſtit uniuſcuiuſque rei bonitas, ꝙ conuenienter ſe habet ſecũdum modum ſuæ naturæ Id autẽ ad quod uirtus ordinaf, eſt actus bonus, ut ex * ſupradictis patet. Secundum hoc igitur tria inueniuntur opponi uirtuti, quorum vnum eſt peccatum, quod opponitur ſibi ex parte eius, ad quod virtus ordinatur: nam peccatum ꝓpriè nominat actum inordinatũ, ſicut actus uirtutis eſt actus ordinatus & debitus: ſecũdum autem quod ad rationem virtutis conſequitur, quòd ſit bonitas quędam, opponitur virtuti malitia: ſed ſecundum id quod directè eſt de ratione uirtutis, opponitur uirtuti vitium: uitium enim vniuſcuiuſque rei eſſe videtur, quòd non ſit diſpoſita ſecundum quod conuenit ſuæ naturæ. Vnde Augu. dicit in 3. * de lib. arb. Quod perfectioni naturæ deeſſe perſpexeris, id voca uitium.

lib.7.tex. 17.to.2.
q.56.ar.3
li.3. de libe.ar.ca. 14 in fine, to.1.

AD primum ergo dicendũ, ꝙ illa tria non contrariantur uirtuti ſecundum idem: ſed peccatum quidem contrariatur ſecundũ qđ uirtus eſt operatiua boni: malitia autem ſecundum quod eſt bonitas quædam: uitium autem propriè ſecundum quod eſt uirtus.

AD ſecundũ dicendum, quòd uirtus non ſolum importat perfectionem potentiæ, quæ eſt principium

pium

pium agendi: ſed etiam importat debitam diſpoſitionem eius, cuius eſt uirtus; & hoc ideo, quia vnumquodque operatur ſecundũ quod actu eſt. Requiritur ergo, ꝙ aliquid ſit in ſe bene diſpoſitum. quod debet eſſe boni operatiuũ, & ſecundum hoc uirtuti uitium opponitur.

AD tertium dicẽdum, quòd ſicut * Tull. dicit in 4. de Tul. qõ. morbi & ægrotationes partes ſũt vitioſitatis: in corporibus .n. morbum appellat totius corporis corruptionem: puta febrem, uel aliquid huiuſmodi: ægrotationẽ uero morbum cum imbecillitate, vitium autem, cum partes corporis inter ſe diſſident. Et quamuis in corpore quandoque ſit morbus ſine ægrotatione: puta cùm aliquis eſt interius malè diſpoſitus, non tamen exterius prępeditur à ſolitis operationibus. i animo tamẽ, vt * ipſe dicit, hæc duo non pñt, niſi cogitatione ſeccrni. Neceſſe eſt enim, quòd quandocunque aliquis interius eſt malè diſpoſitus habens inordinatum affectum, ꝙ ex hoc imbecillis reddatur ad debitas operationes excreendas: qa unaquæque arbor ex ſuo fructu cognoſcitur, id eſt homo ex opere, ut dicitur Matt. 12. Sed uitium animi (vt Tull. † ibidem dicit) eſt habitus, aut affectio animi in tota vita inconſtans, & à ſeipſa diſſentiens; quod quidem inuenitur etiam abſque morbo uel ægrotatione, utpote cùm aliquis ex infirmitate uel ex paſſione peccat. Vñ in plus ſe habet uitiũ, quàm ægrotatio uel morbus: ſicut etiam uirtus in plus ſe habet, quàm ſanitas: nam ſanitas etiam quædã uirtus ponitur in 7. * Phyſic. & ideo virtuti conuenientius opponitur uitium, quàm ægrotatio, uel morbus.

li. 4. non multũ remotè añ med. lib.

* li. 4. Tuſcul. q. in f, 6. a prĩ. lib.

† eo: lib. nõ remotè añ medium.

* lib. 7. Phyſ. tex. 17. to. 2.

ARTICVLVS II.

Vtrum uitium ſit contra naturam.

373

AD SECVNDVM ſic proceditur. Videtur, quòd vitium non ſit contra naturam. Vitium enim contrariatur virtuti, ut * dictum eſt ſed uirtutes non ſunt in nobis â natura: ſed cauſantur in nobis per infuſionem aut ab aſſuetudine, vt † dictum eſt. Ergo uitia non ſunt cõtra naturam.

¶ 2 Præterea, Ea quæ ſunt contra naturam, non poſſunt aſſuefieri, ſicut lapis nunquam aſſueſcit ferri ſurſum, ut dicitur in 2. * Ethic. ſed aliqui aſſuefiũt ad vitia. Ergo uitia non ſunt contra naturam.

¶ 3 Præterea, Nihil quod eſt cõtra naturam, inuenitur in habentibus illam naturam, ut in pluribus: ſed uitia inueniuntur in hominibus ut in pluribus: quia, ſicut dicitur Matth. 7 Lata eſt uia, quæ ducit ad perditionẽ, & multi uadunt per eam. Ergo uitium nõ eſt contra naturam.

¶ 4 Præterea, Peccatum comparatur ad uitium ſicut actus ad habitum, ut ex † ſupradictis patet: ſed peccatum diffinitur eſſe dictum uel factum uel concupitum contra legem Dei, ut patet ꝑ * Auguſt. 22. contra Fauſtum: lex autem Dei eſt ſupra naturam. Magis ergo dicendum eſt, quòd vitiũ ſit contra legem, quàm ꝙ ſit contra naturam.

SED contra eſt, quod Auguſt. † dicit in 3. de liber. arbit. Omne uitium eo ipſo quod uitium eſt, contra naturam eſt.

CONCLVSIO.

Quoniam per animam rationalem homo ſpeciem ſortitur, eatenus contra hominis naturã uitium eſt, quatenus ordinem rationis excludit.

2. 2. q. 154 art. 12. & 4. diſ. 41 ar. 3. q. 1. ad 1. & mal. q. 14. ar 2. ad 8 & q. 15. ar. 1. ad 7. & Ro. 1. le. 8. co. 1. fin. & Gal. 5. le. 6. col. 2. princi. & co. 3.

* ar. 1.

† q. 63. arti. 2. & 3

* lib. 2. in prin.

art. 1.

ca. 27. in pri. to. 5.

† lib. 3. c. 13. paulo añ finem; tom. 1.

R E-

RESPONDEO dicendum, ꝙ ſicut * dictum eſt uitium uirtuti contrariatur: uirtus autem uniuſcuiuſque rei cõſiſtit in hoc, ꝙ ſit bene diſpoſita ſecundum cõuenientiam ſuæ naturæ, ut * ſupra dictum eſt. Vnde oportet, ꝙ in qualibet re uitium dicatur ex hoc, ꝙ eſt diſpoſita contra id qđ conuenit ſuæ naturę: unde & de hoc unaquæq; res vituperatur: à vitio autem nomen vituperationis detractum creditur, vt * Aug. dicit in 3. de libe. arbit.

ar. p̄ced.

art. 1.

li 3. de libe. arb. c. 13. & 14. tom. 1.

¶ Sed cõſiderandum eſt, quòd natura uniuſcuiuſque rei potiſſimè eſt forma, ſecundum quã res ſpẽ ſortitur, homo autẽ in ſpẽ cõſtituitur per animam rationalẽ: & ideo id quod eſt contra ordinẽ rationis, propriè eſt contra naturam hominis, inquantum eſt hõ: quod autem eſt ſecũdum rationẽ, eſt ſecundum naturam hominis inquantum eſt homo. Bonum aũt hominis eſt ſecundum rationem eſſe, & malum hominis eſt præter rationem eſſe, ut * Diony. dicit 4. c. de diu. no. Vnde uirtus humana, quæ hominem facit bonũ, & opus ipſius bonum reddit, intantum eſt ſecundum naturam hoĩs inquantum conuenit rationi: uitium aũt intantum eſt contra naturam hominis, inquantum eſt cõtra ordinem rationis.

ca. 4. p. 4. non multũ remotè à fine.

AD primum ergo dicẽdum, ꝙ virtutes etſi non cauſentur à natura ſecundum ſuum eſſe perfectum: tamen inclinant ad id, qđ eſt ſecũdum naturam, id eſt, ſecũdum ordinem rationis. Dicit. n. * Tull. ĩ Rhet. ſua, ꝙ virtus ẽ habitꝰ in modum naturæ rationi conſentaneus; & hoc modo uirtꝰ dicitur eſſe ſecundum naturam, & ꝑ contrarium intelligitur, ꝙ uitium ſit contra naturam.

lib. 2. de Inuentione in fol. 4. ante fine. u. lib.

AD ſecundum dicendum, ꝙ Philoſo. ibi loquitur de his quæ ſunt contra naturam, ſecundum quod eſſe contra naturam opponitur ei quod eſt eſſe à natura: nõ autem ſecundum quod eſſe contra naturam opponitur ei qđ eſt eſſe ſecundum naturam, eo modo quo virtutes dicũtur eſſe ſcđm naturam, inquantum inclinãt ad id quod naturæ conuenit.

AD tertiũm dicẽdum, quòd in homine eſt duplex natura, ſ. rationalis, & ſenſitiua: Et quia ꝑ operationem ſenſus homo peruenit ad actus rationis, ideo plures ſequuntur inclinationes naturæ ſenſitiuæ, q̃ ordinem rationis: plures. n. ſunt qui aſſequuntur principium rei, q̃ qui ad conſummationem perueniunt: ex hoc autem vitia & peccata in hominibus proueniunt, ꝙ ſequuntur inclinationem naturæ ſenſitiuæ contra ordinem rationis.

AD quartum dicendum, quòd quicquid eſt contra rationẽ artificiati, eſt etiam contra naturã artis, qua artificiatum producitur: lex autem æterna comparatur ad ordinem rationis humanæ, ſicut ars ad artificiatum. Vnde eiuſdẽ rationis eſt, ꝙ uitium & peccatũ ſit cõtra ordinem rationis humanæ, & ꝙ ſit contra legem æternã. Vnde * Aug. dicit in 3. de lib. ar. ꝙ à Deo hñt oẽs naturæ ꝙ naturæ ſunt: & intãtum ſunt vitioſæ, inquantũ ab eius, qua factæ ſunt, arte diſcedunt.

* li. 3. de libe. arb. ca. 15. in prin. to. 1

ARTICVLVS III.

Vtrum uitium ſit peius quàm actus uitioſus.

AD TERTIVM ſic proceditur. Videtur, quòd vitium, (ideſt, habitus malus) ſit peius q̃ peccatum, id eſt actus malus. Sicut enim bonum, quod eſt diuturnius, eſt melius, ita malum quod eſt diuturnius, eſt peius: ſed habitus uitioſus eſt diuturnior, quàm actus uitioſi, qui ſtatim tranſeunt. Ergo habitus uitioſus eſt peior quàm actus uitioſus.

Sup. ar. 1. cor. & mal q. 2. ar. 2. ad 9 & ar. 5. ad 8.

¶ 2 Præterea, Plura mala ſunt

magis

magis fugienda, q̃ vnum malum: ſed habitus malus virtualiter eſt cauſa multorũ malorum actuũ. Ergo habitus uitioſus eſt peior q̃ actus uitioſus.

¶ 3 Præterea, Cauſa eſt potior q̃ effectus: ſed habitus perficit actũ tam in bonitate, q̃ in malitia. Ergo habitus eſt potior actu, & ĩ bonitate & in malitia.

SED contra, Pro actu uitioſo aliquis iuſtè punitur, non autem pro habitu vitioſo, ſi nõ procedat ad actum. Ergo actus uitioſus eſt peior q̃ habitus uitioſus.

CONCLVSIO.

Quia propter bonitatem uel malitiam ipſius actus, dicitur habitus bonus uel malus (ex eo ſcilicet quòd ad actum bonũ uel malum inclinet) idcirco ſimpliciter loquẽdo, actus mali habitibus malis ſunt peiores.

RESPONDEO dicendum, quòd habitus medio modo ſe habet inter potentiam & actum. Manifeſtum eſt autem, ꝙ actus ĩ bono & malo præeminet potẽtię,
li.9. met. te.19.to.3 vt dicitur in 9 Meta.* melius eſt enim bene agere, q̃ poſſe bene agere, & ſimiliter vituperabilius eſt male agere, q̃ poſſe male agere. Vnde etiam ſequitur, ꝙ habitus in bonitate & in malitia medium gradum obtineat inter potentiam & actum: ut. ſ. ſicut habitus bonus uel malus præeminet in bonitate uel malitia potentiæ, ita etiam ſubdatur actui. Quod ẽt ex hoc apparet, ꝙ habitus non dicitur bonus uel mal⁹, niſi ex hoc, ꝙ inclinat ad actum bonum uel malum. Vnde propter bonitatem vel malitiam actus dicitur habitus bonus uel malus; & ſic potior eſt actus in bonitate uel malitia, quàm habitus: quia propter quod vnumquodque tale, & illud magis eſt.

AD primum ergo dicendũ, ꝙ nihil prohibet, aliquid eſſe ſimpliciter altero potius, quod tamẽ ſecundum quid ab eo deficit: ſimpliciter. n. potius iudicatur quod præeminet, quantum ad id quod per ſe conſideratur in vtroq;: ſecundum quid autem quod præeminet ſecundum id quod per accidens ſe habet ad utrunque. * Oſtenſum eſt autem ex ipſa ratione actus & habitus, ꝙ actus eſt potior in bonitate & malitia q̃ habitus: ꝙ autem habitus ſit diuturnior q̃ actus, accidit ex eo, ꝙ vtrũque inuenitur in tali natura, quæ non poteſt ſemper agere, & cuius actio eſt in motu tranſeunte. Vñ ſimpliciter actus eſt potior tam in bonitate, q̃ ĩ malitia, ſed habitus eſt potior ſecundum quid. in cor. ar.

AD ſecundum dicendum, ꝙ habitus non eſt ſimpliciter plures actus. ſed ſecundum quid, id eſt virtute. vnde ex hoc non põt concludi, ꝙ habitus ſit ſimpliciter potior ĩ bonitate uel malitia, quàm actus.

AD tertium dicendum, quòd habitus eſt cauſa actus in genere cauſæ efficientis: ſed actus eſt cã habitus in genere cauſæ finalis, ſecundum quam conſideratur rõ boni & mali; & ideo in bonitate & malitia act⁹ p̃eminet habitui.

ARTICVLVS IIII.

Vtrum peccatum ſimul poſſit eſſe cum virtute. 375

Sup.q 63 ar.2. ad 2 & infr.q. 73.art. 1. ad 2.& q. 77.art. 2. ad 3.& 2. 2.q.24.ar ti. 12. & mal.q. 2. art. 9. ad 13.& vir. q.1. ar. 1. ad 5.

AD QVARTVM ſic ꝓceditur. Videtur quòd actus vitioſus, ſiue peccatum, nõ poſſit ſimul eſſe cum virtute. Contraria enim nõ poſſunt eſſe ſimul in eodem. Sed peccatum quodammodo contrariatur uirtuti, vt * dictum eſt. Ergo peccatum non poteſt ſimul eſſe cum virtute. * ar.1.huius quęſ.

¶ 2 Præterea, Peccatũ eſt peius q̃ vitium, id eſt, actus malus, q̃ habitus malus: ſed vitium non põt ſimul eſſe in eodem cum virtute. Ergo neque peccatum.

¶ 3 Præ-

¶ 3 Præterea, Sicut peccatũ accidit in rebus uoluntariis, ita & ĩ rebus naturalibus, ut dicitur in 2. † Phyſi. ſed nunquam in reb⁹ naturalibus accidit peccatum, niſi ꝑ aliquam corruptionem uirtutis naturalis: ſicut monſtra accidunt corrupto aliquo principio in ſemine, ut dicitur in 2. * Phyſ. Ergo etiam in rebus uoluntariis nõ accidit peccatum niſi corrupta aliqua uirtute animæ. & ſic peccatũ & uirtus non poſſunt eſſe in eodem.

† lib. 2. Phyſ. tex. 82. to. 2.
* eod. li. & te. nũc dicto.

SED cõtra eſt, quod Philoſophus dicit in 2. Ethi. * quòd ꝑ cõtraria uirtus generatur & corrũpit: ſed unus actus uirtuoſus non cauſat uirtutem, ut † ſuprà habitum eſt. Ergo neque unus actus peccati tollit uirtutem: Poſſunt ergo ſimul in eodem eſſe.

* 2. eth. c. 3. in fi. & 1 & 2.
† q. 51. ar ti. 3.

CONCLVSIO.

Mortale peccatum non poteſt ſimul eſſe cum uirtutibus infuſis ſicut cum acquiſitis, ueniale tamen uitium cum utriſq; eſſe poteſt.

RESPONDEO dicendum, quòd peccatum cõparatur ad uirtutem ſicut actus malus ad habitum bonum, aliter autem ſe hẽt habitus in anima, & forma in re naturali: forma enim naturalis ex neceſſitate producit operationẽ ſibi conuenientem, unde non põt eſſe ſimul cum forma naturali actus formæ contrariæ, ſicut nõ poteſt eſſe cum calore actus infrigidationis, neque ſimul cùm leuitate motus deſcenſionis, niſi fortè ex uiolentia exterioris mouẽtis: ſed habitus in anima non ex neceſſitate producit ſuam operationem, ſed homo utitur eo cùm uoluerit, vnde ſimul habitu in hoĩe exiſtente, poteſt non uti habitu, aut agere contrarium actum, & ſic poteſt habens uirtutem procedere ad actum peccati: actus uerò peccati ſi comparetur ad ipsã uirtutem, prout eſt habitus quidam, non poteſt ipſam corrumpere, ſi ſit unus tantum: ſicut. n. non generatur habitus ꝑ unum actũ, ita nec per vnum actum corrumpitur, ut. * ſuprà dictum eſt. Sed ſi cõparetur actus peccati ad cãm uirtutum, ſic poſſibile eſt, q; per vnum actum peccati aliquæ uirtutes corrumpantur: quodlibet enim peccatum mortale contrariatur charitati, quæ eſt radix omnium uirtutum infuſarũ, in quãtum ſunt uirtutes: & ideo ꝑ unũ actum peccati mortalis excluſa charitate, excluduntur per conſequens omnes uirtutes infuſæ, inquantum ſunt uirtutes; & hoc dico propter fidem & ſpẽ, quarũ habitus remanẽt informes poſt peccatum mortale, & ſic non ſunt virtutes, ſed peccatum ueniale, qđ non contrariatur charitati, nec excludit ipſam, per conſequens etiam non excludit alias uirtutes: uirtutes verò acquiſitæ non tolluntur per unum actum cuiuſcunque peccati, Sic igitur peccatum mortale non poteſt ſimul eſſe cum uirtutibus infuſis, poteſt tamen ſimul eſſe cum uirtutibus acquiſitis: peccatum uerò ueniale poteſt ſimul eſſe & cum uirtutibus infuſis, & cum acquiſitis.

* q. 63. ar. 2 ad 2.

AD primum ergo dicẽdum, ꝙ peccatum non contrariatur uirtuti ſecundum ſe, ſed ſecũdum ſuũ actum. & ideo peccatum non poteſt ſimul eſſe cum actu uirtutis: poteſt tamen ſimul eſſe cum habitu.

AD ſecundum dicendum, ꝙ uitium directè contrariatur uirtuti, ſicut & peccatum actui uirtuoſo, & ideo uitium excludit virtutem, ſicut peccatum excludit actum uirtutis.

AD tertium dicendum, quòd virtutes naturales agũt ex neceſſitate, & ideo integra exiſtẽte uirtute, nunquam peccatum poteſt in

in actu inueniri: ſed virtutes animæ non producũt actus ex neceſſitate, vnde non eſt ſimilis ratio.

ARTICVLVS V.

Vtrum in quolibet peccato ſit aliquis actus.

376
2.2.q. 54. ar.2.ad 2. & qõ.79. ar.3.& 2. di.35. ar. 3. & diſt. 41.q.2.ar ti.1.ad 4. & po. q. 1.ar.6 ad 9.& q.21. ar.1.ad 6 & mal.q. 2.ar.1.
* li. 3. ca. 18.ro.1.& lib. de uera reli. c. 14.

AD QVINTVM ſic proceditur. Videtur, quod in quolibet peccato ſit aliquis actus. Sicut.n. meritum comparatur ad virtutem, ita peccatũ ad vitium comparatur: ſed meritum nõ poteſt eſſe abſque aliquo actu. Ergo nec peccatum põt eſſe abſque aliquo actu.

¶ 2 Præterea,* Aug. dicit in lib. de libe. arb. quòd omne peccatũ adeo eſt voluntarium, quod ſi nõ ſit voluntarium, non eſt peccatũ: ſed non poteſt eſſe aliquid voluntarium niſi per actum volũtatis. Ergo omne peccatum habet aliquem actum.

¶ 3 Præterea, Si peccatum eſſet abſque aliquo actu, ſequeretur, ꝙ ex hoc ipſo, ꝙ aliquis ceſſat ab actu debito peccaret: ſed continuè aliquis ceſſat ab actu debito, ille ſcilicet, qui nunquam actum debitum operatur: ergo ſequeretur, ꝙ continuè peccaret, quod eſt falſum. Non ergo eſt aliquod peccatum abſque actu.

SED contra, eſt quod dicitur Iacob.4. Scienti bonum facere & non facienti peccatum eſt illi: ſed non facere non importat aliquẽ actum. Ergo peccatum poteſt eſſe abſque actu.

CONCLVSIO.

Cùm per accidens interdum & præter intentionem, ex cauſa, uel occaſionis circunſtantia, peccatum omiſsionis ſequi contingat: iudicium autem de rebus ſecundum illud quod eſt per accidens, ferri non debeat: uerius dici poteſt aliquod peccatum abſque omni actu eſſe poſſe.

RESPONDEO dicendum, ꝙ quæſtio iſta principaliter mouetur propter peccatum omiſſionis, de quo aliqui diuerſimodè opinantur. Quidam enim dicunt, quòd in omni peccato omiſſionis eſt aliquis actus, vel interior, vel exterior. Interior quidem, ſicut cùm aliquis vult non ire ad eccleſiam, quando ire tenetur. Exterior autem, ſicut cùm aliquis illa hora, qua ad eccleſiam ire tenet, vel etiã antè, occupat ſe talibus, quibus ab eundo ad eccleſiã impeditur. Et hoc quodammodo videtur in primum redire. Qui n. vult aliquid, cũ quo aliud ſimul eſſe non poteſt, ex conſequenti vult illo carere: niſi fortè nõ perpendat, quod per hoc, quòd vult facere, impeditur ab eo, quod facere tenetur, in quo caſu poſſet per negligentiam culpabilis iudicari. Alii verò dicunt, quòd in peccato omiſſionis non requiritur aliquis actus: ipſum enim non facere, quod quis facere tenetur, peccatum eſt.

¶ Vtraque autem opinio ſecũdum aliquid ueritatem habet. Si enim intelligatur in peccato omiſſionis illud ſolum, quod per ſe pertinet ad rationem peccati, ſic quandoq; omiſſionis peccatum eſt cũ actu interiori: ut cũ aliquis vult non ire ad eccleſiam. Quandoque verò abſque omni actu uel interiori uel exteriori: ſicut cùm aliquis hora, qua tenetur ire ad eccleſiam, nihil cogitat de eundo, uel non eundo ad eccleſiam. Si verò in peccato omiſſionis intelligãtur etiã cauſæ uel occaſiones omittendi, ſic neceſſe eſt in peccato omiſſionis aliquem actum eſſe: non enim eſt peccatum omiſſionis, niſi cùm aliquis prætermit-

tit quòd peccatum poteſt facere & non facere:ꝙ autē aliquis declinet ad non faciēdum illud qđ poteſt facere & non facere, nō eſt niſi ex aliqua cauſa uel occaſione coniuncta uel præcedente: & ſi quidem cauſa illa non ſit in poteſtate hominis, omiſſio non hēt rationem peccati, ſicut cùm aliquis propter infirmitatem prætermittit ad eccleſiam ire. Si uero cā vel occaſio omittendi ſubiaceat uoluntati, omiſſio habet rationē peccati, & tunc ſemper oportet ꝙ iſta cauſa inquantum eſt uolūtaria, habeat aliquem actum ad minus interiorem uolūtatis. Qui quidem actus quandoq; directè fertur in ipſam omiſſionem, puta cùm aliquis vult non ire ad eccleſiam, uitans laborem; & tunc talis actus per ſe pertinet ad omiſſionem. uoluntas .n. cuiuſcunque peccati per ſe pertinet ad peccatū illud, eo ꝙ uoluntarium eſt de ratione peccati. Quandoque autem actus uoluntatis directè fertur in aliud, per quod homo impedit̄ ab actu debito; ſiue illud in quod fertur uoluntas, ſit coniunctum omiſſioni, puta cùm aliquis vult ludere quando ad eccleſiam deberet ire: ſiue etiam ſit præcedēs, puta cùm aliquis vult diu uigilare de ſero, ex quo ſequitur, ꝙ nō uadat hora matutinali ad eccleſiā; & tunc actus iſte interior uel exterior per accidens ſe habet ad omiſſionem, quia omiſſio ſequitur præter intentionem. Hoc autem dicimus per accidens eſſe, quod eſt præter intentionem, ut patet in 2. Phyſic. Vnde manifeſtum eſt, quòd tunc peccatum omiſſionis habet quidem aliquem actum cōiunctum, uel præcedentem, qui tamen per accidens ſe hēt ad peccatum omiſſionis: iudicium autē de rebus dandum eſt ſecundum illud quod eſt per ſe, & non ſecūdum illud quod eſt per accidens. Vnde verius dici poteſt, ꝙ aliqđ peccatum poſſit eſſe abſq; omni actu: alioquin etiam ad eſſentiā aliorum peccatorum actualium pertinerent actus & occaſiones circunſtantes.

AD primum ergo dicēdum, ꝙ plura requiruntur ad bonū quàm ad malum, eo ꝙ bonum contingit ex tota integra cauſa, malum autem ex ſingularibus defectib⁹, vt Dion. dicit 4. cap. de diuin. no. Et ideo peccatum poteſt contingere, ſiue aliquis faciat quod non debet, ſiue non faciendo quod debet: ſed meritum non poteſt eſſe niſi aliquis faciat uoluntariè qđ debet, & ideo meritum nō poteſt eſſe ſine actu, ſed peccatū poteſt eſſe ſine actu. cap. 4. de di. no. in parte 4. à medio.

AD ſecundum dicendum, ꝙ aliquid dicitur voluntarium, non ſolū quia cadit ſuper ipſum act⁹ voluntatis, ſed quia in poteſtate noſtra eſt vt fiat, uel non fiat, ut dicitur in 3. * Ethic. vnde etiam ipſum non uelle poteſt dici uolūtarium, inquantum in poteſtate hominis eſt uelle & non uelle. li. 3. ethi. c. 5. to. 5.

AD tertium dicendum, quòd peccatum omiſſionis contrariatur præcepto affirmatiuo, quod obligat ſemper, ſed non ad ſemper: & ideo ſolum pro tempore illo aliquis ceſſando ab actu peccat, pro quo præceptum affirmatiuū obligat.

ARTICVLVS VI.

Vtrum conuenienter diffiniatur peccatum, eſſe dictum uel factum, uel concupitum contra legem æternam.

AD SEXTVM ſic proceditur. Videtur, ꝙ incōuenienter diffiniatur peccatum cùm dicitur: Peccatum eſt dictum uel factum, uel concupitum contra legē æternā. Dictū.n. uel factū, uel concupitū importat aliquē actū: ſed non oē peccatum importat aliquē actum, ut *dictū eſt. Ergo hæc diffinitio non includit omne peccatum 377 Inf. q. 76. ar. 2. ad 1. & 2. diſt. 35. art. 2. co. & ad 3. & mal. q. 2. ar. 1. c. & ad 2 * ar. pce.

† lib. de duab⁹ animabus ca. 11. in prin. to. 6 Et 1. retract. ca. 15. to. 1.

¶ 2 Præterea, † Auguſt. dicit in lib. de duabus animabus; Peccatum eſt uoluntas retinendi uel conſequendi quod iuſtitia uetat: ſed uoluntas ſub concupiſcentia comprehenditur, ſecundum quod concupiſcentia largo modo ſumitur pro omni appetitu: ergo ſuffeciſſet dicere, Peccatum eſt concupitum contra legem æternam, nec oportuit addere dictum uel factum.

* q. 1 art. 3. & q. 18 ar. 4. & 6. & qō. 20 ar. 1. & 2. * lib. 1. de lib. arb. c. 16. & ul. ante mediū, to. 1. † lib. 83. q. qō. 30. parum à prin. to. 4

¶ 3 Præterea, Peccatum propriè conſiſtere uidetur in auerſione à fine: nam bonum & malum principaliter conſiderantur ſecundum finem, ut ex * ſupradictis patet. vnde & * Auguſt. in 1. de libe. arbit. per comparationem ad finem definit peccatum dicens, quòd peccare nihil eſt aliud quàm neglectis rebus æternis temporalia ſectari. Et in † lib. 83. q. dicit, quòd omnis humana peruerſitas eſt uti fruēdis, & frui utendis. ſed in præmiſſa diffinitione nulla fit mentio de auerſione à debito fine. Ergo inſufficienter diffinitur peccatum.

¶ 4 Præterea, Ex hoc dicitur aliquid eſſe prohibitum, quia legi contrariatur: ſed non omnia peccata ſunt mala, quia prohibita; ſed quædam ſunt prohibita, quia mala. Non ergo in communi diffinitione peccati debuit poni quòd ſit contra legem Dei.

ar. 1. hui⁹ queſt.

¶ 5 Præterea, Peccatum ſignificat malum hominis actum, ut ex * dictis patet: ſed malum hominis eſt contra rationem eſſe, vt Dion. dicit 4. cap de diuin. nom. Ergo potius debuit dici, ꝙ peccatum ſit contra rationem, quàm quòd peccatum ſit contra legem æternam.

lib. 22. cōtra Fauſtum. ca. 27. in prī. tom. 6.

IN contrarium ſufficit auctoritas * Aug.

CONCLVSIO.

Cùm peccatum nihil aliud ſit ꝙ actus humanus malus, rectè à B. Auguſtino definitur eſſe dictum, uel factum, uel concupitum contra legem æternam.

RESPONDEO dicendum, quòd ſicut ex * dictis patet, peccatum nihil aliud eſt quàm actus humanus malus. quòd autem aliquis actus ſit humanus, habet ex hoc quòd eſt uoluntarius, ſicut ex * ſupradictis patet, ſiue ſit uoluntarius quaſi a uoluntate elicitus, ut ipſum velle uel eligere: ſiue quaſi à uoluntate imperatus, vt exteriores actus uel locutionis, uel operationis. Habet autem actus humanus, quòd ſit malus ex eo, quòd caret debita commenſuratione: omnis autem commenſuratio cuiuſcunq; rei attenditur per comparationē ad aliquam regulam, à qua ſi diuertat, incommenſurata erit. Regula autem uoluntatis humanæ eſt duplex. Vna propinqua & homogenea, ſcilicet ipſa humana ratio. Alia uerò eſt prima regula, ſcilicet lex æterna, quæ eſt quaſi ratio Dei. Et ideo * Auguſt. in diffinitione peccati poſuit duo: unum, quod pertinet ad ſubſtantiam actus humani, quod eſt quaſi materiale in peccato, cùm dixit, Dictum uel factum uel concupitum: aliud autem quod pertinet ad rationem mali, quod eſt quaſi formale in peccato, cùm dixit, Cōtra legem æternam.

* ar. 1. huius q̄ſt.

q. 1. ar. 1.

loco ſ ar. Sed contra, citato.

AD primum ergo dicēdum, ꝙ affirmatio & negatio reducuntur ad idem genus: ſicut in diuinis genitum & ingenitum ad relationem, vt * Auguſtinus dicit in 5. de trinita. & ideo pro eodem eſt accipiendum. Dictum & non dictum, factum & non factum.

lib. 5. de tri. c. 3. 6. 7. 8. to. 3.

AD ſecundū dicēdum, quòd prima cauſa peccati eſt in voluntate, quæ imperat omnes actus vo-

voluntarios in quibus ſolum inuenitur peccatum, & ideo Augu. quandoque per ſolam uoluntatē diffinit peccatum. ſed quia etiam ipſi exteriores actus pertinent ad ſubſtantiam peccati, cùm ſint ſecundum ſe mali, vt * dictum eſt, neceſſe fuit, quòd in diffinitione peccati poneretur etiam aliquid pertinens ad exteriores actus.

in cor. & qō. 18. & 20.

AD tertium dicendum quòd lex æterna primo & principaliter ordinat hominem ad finem, conſequenter autē facit hominē bene ſe habere circa ea, quæ ſunt ad finem: & ideo in hoc quod dicit, contra legem æternam, tangit auerſionem à fine, & omnes alias inordinationes.

AD quartum dicendum, quòd cùm dicitur, quòd non omne peccatum ideo eſt malum quia eſt ꝓhibitum: intelligitur de prohibitione facta per ius poſitiuum. Si autem referatur ad ius naturale, quod continetur primo quidem in lege æterna, ſecūdario uerò in naturali iudicatorio rationis humanæ. tunc omne peccatū eſt malum, quia prohibitum: ex hoc .n. ipſo quod eſt inordinatum, iuri naturali repugnat.

AD quintum dicēdum, quòd à theologis conſideratur peccatum præcipuè ſecundū quod eſt offenſa contra Deum, à Philoſopho autem morali ſecundum quod contrariatur rationi: & ideo Auguſt. * conuenientius diffinit peccatū ex hoc, ꝙ eſt contra legem æternam, quàm ex hoc eſt contra rationem, præcipuè cùm per legem æternam regulemur in multis, q̃ excedunt rationem humanam, ſi cut in his quæ ſunt fidei.

* li. 1 de lib. arb. c. 16. to. 1.

QVÆSTIO LXXII.

De peccatorū diſtinctione, in nouē articulos diuiſa.

DEinde conſiderandum eſt de diſtinctione peccatorū uel uitiorum.

¶ Et circa hoc quæruntur nouem.

¶ Primo, vtrum peccata diſtinguātur ſpecie ſecundum obiecta.
¶ Secundo, de diſtinctione peccatorum ſpiritualiū & carnaliū.
¶ Tertio, utrum ſecundum cās.
¶ Quarto, vtrum ſecundum eos in quos peccatur.
¶ Quinto, utrum ſecūdum diuerſitatem reatus.
¶ Sexto, vtrum ſecundum omiſſionem & commiſſionem.
¶ Septimo, utrum ſecundum diuerſum proceſſum peccati.
¶ Octauo, vtrum ſecundum abūdantiam & defectum.
¶ Nono, utrum ſecundum diuerſas circunſtantias.

ARTICVLVS PRIMVS,

Vtrum peccata differant ſpecie ſecundum obiecta.

378

AD PRIMVM ſic proceditur. Videtur, quòd peccata non differant ſpecie ſecundum obiecta. Actus .n. humani præcipuè dicuntur boni uel mali per comparationem ad finem, ut * ſuprà oſtenſum eſt. Cū igitur peccatum nihil aliud ſit q̃ actus hominis malus, ſicut † dictum eſt, uidetur ꝙ ſecundum fines peccata debeant diſtingui ſpecie magis, q̃ ſecundum obiecta.

Inf. ar. 3. & 4. c. & ar. 5. ad 1. & 2. 2. ꝑ. & qō. 39. ar. 2. co. & 2. d. 42 q. 2. ar. 2. q. 1. ad 2. & q. 2. c. & mal. q. 2. ar. 6. co. & qō. 14 ar. 3. cor. & Pſ. 50. cap. 2.

* q. 1. ar. 3. & q. 18 ar. 4. & 6.

† q. 71. ar. 1.

¶ 2 Præterea, Malū cùm ſit priuatio, diſtinguitur ſpecie ſecundū diuerſas ſpecies oppoſitorum: ſed peccatum eſt quoddam malum in genere humanorum actuum. Ergo peccata magis diſtinguūtur ſpecie ſecundum oppoſita, quàm ſecundum obiecta.

¶ 3 Præterea, Si peccata ſpecie differant ſecundum obiecta, impoſſibile eſſet idem peccatum ſpecie circa diuerſa obiecta inueniri: ſed inueniuntur aliqua huiuſmodi peccata: nam ſuperbia eſt in rebus ſpiritualibus: & in corpora libus

* li.34. c. 8. in pri. & lib.33. ca.19. libus, vt * Gregor. dicit in lib. 34. Moral. Auaritia etiam eſt circa diuerſa genera rerum. Ergo peccata non diſtinguuntur ſpecie ſecundum obiecta.

SED contra eſt, quod peccatum eſt dictum uel factum, vel concupitum cõtra legem Dei: ſed dicta uel facta uel concupita diſtinguuntur ſpecie ſecundum diuerſa obiecta: quia actus per obiecta diſtinguuntur, ut ſuprà dictum eſt. * Ergo etiam peccata ſecundum obiecta ſpecie diſtinguuntur.

q.18.ar.2 & qō 54. ar.2.

CONCLVSIO.

Quoniam actus humanus uolũtarij, ſecundum quos attenditur ſpecifica peccatorum diſtinctio, ſpecie per obiecta diſtinguuntur: etiam peccata ſpecie per obiecta diſtingui neceſſarium eſt.

RESPONDEO dicendum, ꝙ ſicut dictum eſt,* ad rationem peccati duo concurrunt, ſ. actus voluntarius, & inordinatio eius: quæ eſt per receſſum à lege Dei. Horum autem duorum unum ꝑ ſe comparatur ad peccantem, qui intendit talem actum uoluntariũ exercere in tali materia: illud autem, ſ. inordinatio actus, per accidens ſe habet ad intentionem peccantis: nullus enim intendens ad malum operatur, ut Diony * dicit 4. c. de diu. no. Manifeſtum eſt autem, ꝙ unumquodque conſequitur ſpeciem ſecundũ illud qđ eſt per ſe, non autem ſecũdum id quod eſt per accidẽs: quia ea quæ ſunt per accidẽs, ſunt extra rationem ſpeciei. Et ideo peccata ſpecie diſtinguuntur ex parte actuũ voluntariorum magis, quàm ex parte inordinationis in peccato exiſtentis: actus autem uoluntarii diſtinguuntur ſpecie ſecundũ obiecta, ut in ſuperioribus *oſtenſum eſt. Vnde ſequitur, ꝙ peccata, propriè diſtinguantur ſpecie ſecundum obiecta.

q. pcedẽti ar.6.

c.4. par. 4 illi' paulo à principio, & etiam declinando ad finem.

q.18.ar.2

AD primum ergo dicendũ, ꝙ finis principaliter habet rationẽ boni, & ideo cõparatᷣ ad actũ uoluntatis, q. eſt primordialis in omni peccato, ſicut obiectum. Vnde in idem redit, ꝙ peccata differant ſecundum obiecta uel ſecundum fines.

AD ſecundũ dicendum, quòd peccatum non eſt pura priuatio, ſed ẽ actus debito ordine priuat': & ideo peccata magis diſtinguuntur ſpecie ſecundũ obiecta actuũ, q̃ ſecundum oppoſita, quamuis etiam ſi diſtinguantur ſecundum oppoſitas uirtutes, in idem redit: uirtutes. n. diſtinguuntur ſpecie ſecundum obiecta, ut * ſuprà dictum eſt. q 60.ar.5

AD tertium dicẽdum, quòd nihil prohibet in diuerſis reb' ſpecie uel genere differentibus, inuenire unam formalem rationẽ obiecti, à qua peccatum ſpeciem recipit: & hoc modo ſuperbia circa diuerſas res excellentiam quærit, auaritia uerò abundantiam eorũ quæ uſui humano accõmodãt.

ARTICVLVS II.

Vtrum conuenienter diſtinguantur peccata ſpiritualia à carnalibus.

379

AD SECVNDVM ſic proceditur. Videtur, quòd inconuenienter diſtinguãtur peccata ſpiritualia à carnalibus. Dicit ñ. Apoſt. ad Gal. 5. Manifeſta ſunt opera carnis, quæ ſunt fornicatio, immunditia, impudicitia, luxuria, idolorum ſeruitus, veneficia, &c. ex quo videtur ꝙ omnia peccatorum genera ſunt opera carnis: ſed peccata carnalia dicuntur opera carnis; ergo non ſunt diſtinguenda peccata carnalia à ſpiritualibus.

Inf.q.73. ar.5. cor. & 2. 2. q. 118.ar. 6. cor. & 1. Cor.6.le. 3. cor. 3. fin. & 2. Cor. 7. cor.1.

¶ 2 Præterea, Quicunque peccat ſecundum carnem ambulat, ſecundum illud Rom. 8. Si ſecun-

dum carnem vixeritis, moriemini: ſi autem ſpiritu facta carnis mortificaueritis, viuetis. Sed viuere uel ambulare ſecundum carnem, videtur pertinere ad rationem peccati carnalis: ergo oĩa peccata ſunt carnalia. Non ergo ſunt diſtinguenda peccata carnalia à ſpiritualibus.

¶ 3 Præterea, Superior pars animæ, quę eſt mens uel ratio, ſpiritus nominatur: ſecundum illud Epheſ. 4. Renouamini ſpiritu mẽtis ueſtræ: ubi ſpiritus pro ratione ponitur, ut ibi * gloſ. dicit: Sed omne peccatum, quod ſecundum carnem cõmittitur, à rõne deriuatur per conſenſum: quia ſuperioris rõnis eſt conſentire in actum peccati, vt * infrà dicetur. Ergo eadẽ peccata ſunt carnalia & ſpiritualia; non ergo ſunt diſtinguẽda abinuicem.

in gl. ordin. & interlin. ib.

*q. 74. ar. 7.

¶ 4 Præterea, Si aliqua peccata ſpecialiter ſint carnalia, hoc potiſſimè intelligendum uidetur de illis peccatis, quibus in corpus ſuũ peccat aliquis: ſed ſicut Apoſt. dicit 1. ad Corin. 6. Omne peccatum quodcunque fecerit homo, extra corpus eſt: qui autem fornicatur, in corpus ſuum peccat: ergo ſola fornicatio eſſet peccatum carnale, cum tamen Apoſt. ad Epheſ. 5 etiam auaritiam carnalibus peccatis annumeret.

SED cõtra eſt, quod * Grego. 31. Moral. dicit, ꝙ ſeptem capitalium uitiorum quinque ſunt ſpiritualia, & duo carnalia.

li. 31. Moral. ca. 31 à medio.

CONCLVSIO.

Quoniã ex obiectis ſiue finibus, peccata ſpeciẽ recipiunt: conuenit ut peccata illa, quę in ſpirituali delectatione perficiuntur, ſpiritualia uocentur, quæ uerò in delectatione carnali, carnalia.

RESPONDEO dicendum quòd ſicut * dictum eſt, peccata recipiunt ſpeciem ex obiectis: oẽ autem peccatum conſiſtit in appetitu alicuius commutabilis boni, quod inordinatè appetitur, & ꝑ conſequens in eo iam habito inordinatè aliquis delectatur. Vt autem ex * ſuperioribus patet, duplex eſt delectatio; Vna quidem animalis, quæ conſummatur ĩ ſola apprehenſione alicuius rei ad uotum habitæ, & hæc etiam põt dici delectatio ſpiritualis: ſicut cũ aliquis delectatur in laude humana, uel in aliquo huiuſmodi. Alia verò delectatio eſt corporalis, ſiue naturalis, ꝗ in ipſo tactu corporali perficitur, quæ põt etiã dici delectatio carnalis. Sic igitur illa peccata, quæ perficiũtur in delectatione ſpirituali, uocant̃ peccata ſpiritualia: illa uerò quæ perficiuntur in delectatione carnali, uocantur peccata carnalia: ſicut gula, quæ perficitur in delectatione ciborum, & luxuria, quæ perficitur in delectatione uenereorũ; vnde & Apoſt. dicit 2. ad Corin. 7. Emundemus nos ab omni inquinamento carnis & ſpiritus.

ar. ꝑced.

q. 31. ar. 3

AD primum ergo dicẽdum, ꝙ ſicut * glo. ibidem dicit, illa uitia dñr opera carnis, nõ quia in uoluptate carnis perficiantur: ſed caro ſumitur ibi pro homine, qui dũ ſecundum ſe uiuit, ſecũdum carnem uiuere dicitur, ut ẽt * Aug. dicit 14. de ci. Dei. Et huius rõ eſt ex hoc, ꝙ omnis rõnis humanę defectus ex ſenſu carnali aliquomõ initium habet.

ex Aug. ſumit̃ loco mox dicendo.

li. 14. c. 2. non procul à fine, & c. 3. à med. tomo 5.

¶ Et per hoc etiam patet reſpõſio ad SECVNDVM.

AD tertium dicẽdum, quòd in peccatis etiam carnalibus eſt aliquis actus ſpiritualis. ſ. actus rationis; ſed finis horum peccatorum, à quo denominantur, eſt delectatio carnis.

AD quartum dicendum, quòd ſicut glo. ibidem dicit, ſpecialiter in fornicationis peccato ſeruit anima corpori, intantum ut nihil

aliud

aliud in ipſo momento cogitate homini liceat: delectatio autẽ gu læ etſi ſit carnalis, non ita abſorbet rationem. Vel põt dici, ꝙ in hoc peccato etiam quædam iniuria fit corpori, dũ inordinatè maculatur, & ideo per hoc ſolũ peccatum dicitur ſpecialiter homo ĩ corpus peccare: auaritia verò, ꝗ carnalibus peccatis connumeraṫ, pro adulterio ponitur, quod eſt iniuſta uſurpatio uxoris alienæ. Vel poteſt dici, ꝙ res in qua delectatur auarus, corporale quoddã eſt, & quantum ad hoc connumeraṫ peccatis carnalibus: ſed ipſa delectatio non pertinet ad carnẽ, ſed
li.31.Mo. ca.31. ad ſpiritum: & ideo * Greg. dicit ꝙ eſt ſpirituale peccatum.

ARTICVLVS III.

Vtrum peccata diſtinguãtur ſpecie ſecundum cauſas.

380
2-2.q.pl.& 2.diſt.22. q.1.art.1. cor.

AD TERTIVM ſic proceditur. Videtur, quòd peccata diſtinguantur ſpecie ſecundũ cauſas. Ab eodem.n. habet res ſpeciem, à quo habet eſſe: ſed peccata habent eſſe ex ſuis cauſis; ergo ab eis etiam ſpeciem ſortiuntur. Differunt ergo ſpecie ſecundum diuerſitatem cauſarũ.

¶ 2 Præterea, Inter alias cauſas minus uidetur pertinere ad ſpẽm cauſa materialis: ſed obiectum ĩ peccato eſt ſicut cauſa materialis. cùm ergo ſecundum obiecta peccata ſpecie diſtinguantur, uidetur, quòd peccata multo magis ſecundum alias cauſas diſtinguantur ſpecie.

Pſal. 79. tom.8. ¶ 3 Præterea, * Auguſt. ſuper illud Pſalm. Incenſa igni & ſuffoſſa, dicit ꝙ omne peccatum eſt ex timore malè humiliante, uel ex amore malè inflammante. Dicitur .n. 1. Ioan. 2. ꝙ omne quod eſt in mundo, aut eſt concupiſcẽtia carnis, aut eſt concupiſcentia oculorum, aut ſuperbia uitæ. dicitur autem aliquid eſſe in mũdo propter peccatum, ſecundum quod mundi nomine amatores mundi ſignificantur, ut * Aug dicit ſuper Ioan. * Grego. etiam 31. Moral. diſtinguit omnia peccata ſecundum ſeptem uitia capitalia. omnes autem huiuſmodi diuiſiones reſpiciunt cauſas peccatorũ. ergo uidetur ꝙ peccata differant ſpecie ſecundum diuerſitatẽ cauſarum.

Aug. tra. 2. in Ioã. in me. & añ to. 9. * Gre. 31. Mor. c. 31

SED contra eſt, quia ſecundũ hoc omnia peccata eſſent unius ſpeciei, cùm ex una cauſa cauſentur. Dicitur.n. Eccleſ. 10. ꝙ initiũ omnis peccati eſt ſuperbia. Et. 1. ad Tim. vltimo, ꝙ radix omnium malorum eſt cupiditas. Manifeſtũ eſt autẽ eſſe diuerſas ſpecies peccatorum: non ergo peccata diſtinguuntur ſpecie ſecundum diuerſitates cauſarum.

CONCLVSIO.

Diſtinguuntur peccata ſpecie, nõ ſecundum diuerſas cauſas actiuas uel motiuas: ſed ſecundum diuerſos fines, quos ſibi peccantes præſtituunt, à quibus ut obiectis, eorum uoluntas mouetur.

RESPONDEO dicendum, ꝙ cùm quatuor ſint cauſarũ gña, diuerſimodè diuerſis attribuunṫ: cauſa.n. formalis & materialis reſpiciunt propriè ſubſtantiam rei, & ideo ſubſtantiæ ſecũdum formam & materiam ſpecie & genere diſtinguuntur. Agens autem & finis reſpiciunt directè motũ & operationem: & ideo motus & operationes ſecundum huiuſmodi cauſas ſpecie diſtinguuntur, diuerſimodè tamen. Nam principia actiua naturalia ſunt determinata ſemper ad eoſdẽ actus, & ideo diuerſæ ſpecies in actibus naturalibus attendũtur non ſolũ ſcd̃m obiecta, ꝗ ſunt fines uel termini, ſed ẽt ſcd̃m pĩcipia actiua: ſicut calefacere & infrigidare diſtĩguũtur ſpecie ſcd̃m calidũ & frigidũ.

dum carnem vixeritis, moriemini: ſi autem ſpiritu facta carnis mortificaueritis, uiuetis. Sed uiuere uel ambulare ſecundum carnem, uidetur pertinere ad rationem peccati carnalis: ergo oīa peccata ſunt carnalia. Non ergo ſunt diſtinguenda peccata carnalia à ſpiritualibus.

¶ 3 Præterea, Superior pars animæ, quę eſt mens uel ratio, ſpiritus nominatur: ſecundum illud Epheſ. 4. Renouamini ſpiritu mētis ueſtræ: ubi ſpiritus pro ratione ponitur, ut ibi * gloſ. dicit: Sed omne peccatum, quod ſecundum carnem cōmittitur, à rōne deriuatur per conſenſum: quia ſuperioris rōnis eſt conſentire in actum peccati, vt * infrà dicetur. Ergo eadē peccata ſunt carnalia & ſpiritualia; non ergo ſunt diſtinguēda abinuicem.

in gl. ordin. & interlin. ib.

* qō. 74. ar. 7.

¶ 4 Præterea, Si aliqua peccata ſpecialiter ſint carnalia, hoc potiſſimè intelligendum uidetur de illis peccatis, quibus in corpus ſuū peccat aliquis: ſed ſicut Apoſt. dicit 1. ad Corin. 6. Omne peccatum quodcunque fecerit homo, extra corpus eſt: qui autem fornicatur, in corpus ſuum peccat: ergo ſola fornicatio eſſet peccatum carnale, cum tamen Apoſt. ad Epheſ. 5 etiam auaritiam carnalibus peccatis annumeret.

SED cōtra eſt, quod * Grego. 31. Moral. dicit, ꝙ ſeptem capitalium uitiorum quinque ſunt ſpiritualia, & duo carnalia

li. 31. Moral. ca. 31 a medio.

CONCLVSIO.

Quoniā ex obiectis ſiue finibus, peccata ſpeciē recipiunt: conuenit ut peccata illa, quę in ſpirituali delectatione perficiuntur, ſpiritualia uocentur, quæ uerò in delectatione carnali, carnalia.

RESPONDEO dicendum quòd ſicut * dictum eſt, peccata recipiunt ſpeciem ex obiectis: oē autem peccatum conſiſtit in appetitu alicuius commutabilis boni, quod inordinatè appetitur, & ꝑ conſequens in eo iam habito inordinatè aliquis delectatur. Vt autem ex * ſuperioribus patet, duplex eſt delectatio; Vna quidem animalis, quæ conſummatur i ſola apprehenſione alicuius rei ad uotum habitæ, & hæc etiam pōt dici delectatio ſpiritualis: ſicut cū aliquis delectatur in laude humana, uel in aliquo huiuſmodi. Alia verò delectatio eſt corporalis, ſiue naturalis, q̄ in ipſo tactu corporali perficitur, quæ pōt etiā dici delectatio carnalis. Sic igitur illa peccata, quæ perficiūtur in delectatione ſpirituali, uocanť peccata ſpiritualia: illa uerò quæ perficiuntur in delectatione carnali, uocantur peccata carnalia: ſicut gula, quæ perficitur in delectatione ciborum, & luxuria, quæ perficitur in delectatione uenereorū; vnde & Apoſt. dicit 2. ad Corin. 7. Emundemus nos ab omni inquinamento carnis & ſpiritus.

ar. ꝑced.

q. 31. ar. 3

AD primum ergo dicēdum, ꝙ ſicut * glo. ibidem dicit, illa uitia dñr opera carnis, nō quia in uoluptate carnis perficiantur: ſed caro ſumitur ibi pro homine, qui dū ſecundum ſe uiuit, ſecūdum carnem uiuere dicitur, ut ēt * Aug. dicit 14. de ci. Dei. Et huius rō eſt ex hoc, ꝙ omnis rōnis humanę defectus ex ſenſu carnali aliquomō initium habet.

ex Aug. ſumiť loco mox dicendo.

li. 14. c. 2. non procul à fine, & c. 3. à med. to mo 5.

¶ Et per hoc etiam patet reſpōſio ad SECVNDVM.

AD tertium dicēdum, quòd in peccatis etiam carnalibus eſt aliquis actus ſpiritualis. ſ. actus rationis; ſed finis horum peccatorum, à quo denominantur, eſt delectatio carnis.

AD quartum dicendum, quòd ſicut glo. ibidem dicit, ſpecialiter in fornicatione peccato ſeruit anima corpori, intantum ut nihil

aliud

aliud in ipſo momento cogitare homini liceat: delectatio autē gulæ etſi ſit carnalis, non ita abſorbet rationem. Vel pōt dici, ꝙ in hoc peccato etiam quædam iniuria fit corpori, dū inordinatè maculatur, & ideo per hoc ſolū peccatum dicitur ſpecialiter homo ī corpus peccare: auaritia verò, ꝗ carnalibus peccatis connumeraſ, pro adulterio ponitur, quod eſt iniuſta uſurpatio uxoris alienæ. Vel poteſt dici, ꝙ res in qua delectatur auarus, corporale quoddā eſt, & quantum ad hoc connumeraſ peccatis carnalibus: ſed ipſa delectatio non pertinet ad carnē, ſed

li.31.Mo. ca.31. ad ſpiritum: & ideo * Greg. dicit ꝙ eſt ſpirituale peccatum.

ARTICVLVS III.

Vtrum peccata diſtinguātur ſpecie ſecundum cauſas.

380

2-2.,pl.& 2.diſt.22. q.1.art.1. cor.

AD TERTIVM ſic proceditur. Videtur, quòd peccata diſtinguantur ſpecie ſecundū cauſas. Ab eodem.n. habet res ſpeciem, à quo habet eſſe: ſed peccata habent eſſe ex ſuis cauſis; ergo ab eis etiam ſpeciem ſortiuntur. Differunt ergo ſpecie ſecundum diuerſitatem cauſarū.

¶ 2 Præterea, Inter alias cauſas minus uidetur pertinere ad ſpēm cauſa materialis: ſed obiectum ī peccato eſt ſicut cauſa materialis. cùm ergo ſecundum obiecta peccata ſpecie diſtinguantur, uidetur, quòd peccata multo magis ſecundum alias cauſas diſtinguantur ſpecie,

Pſal. 79. tom.8. ¶ 3 Præterea, * Auguſt. ſuper illud Pſalm. Incenſa igni & ſuffoſſa, dicit ꝙ omne peccatum eſt ex timore malè humiliante, uel ex amore malè inflammante. Dicitur .n. 1. Ioan. 2. ꝙ omne quod eſt in mundo, aut eſt concupiſcētia carnis, aut eſt concupiſcentia oculorum, aut ſuperbia uitæ. dicitur autem aliquid eſſe in mūdo propter peccatum, ſecundum quod mundi nomine amatores mundi ſignificantur, ut * Aug dicit ſuper Ioan. * Grego. etiam 31. Moral. diſtinguit omnia peccata ſecundum ſeptem uitia capitalia. omnes autem huiuſmodi diuiſiones reſpiciunt cauſas peccatorū. ergo uidetur ꝙ peccata differant ſpecie ſecundum diuerſitatē cauſarum.

Aug. tra. 2. in Ioã. in me. & añ to. 9. * Gre.31. Mor.c.31

SED contra eſt, quia ſecundū hoc omnia peccata eſſent unius ſpeciei, cùm ex una cauſa cauſentur. Dicitur.n. Eccleſ. 10. ꝙ initiū omnis peccati eſt ſuperbia. Et. 1. ad Tim. vltimo, ꝙ radix omnium malorum eſt cupiditas. Manifeſtū eſt autē eſſe diuerſas ſpecies peccatorum: non ergo peccata diſtinguuntur ſpecie ſecundum diuerſitates cauſarum.

CONCLVSIO.

Diſtinguuntur peccata ſpecie, nō ſecundum diuerſas cauſas actiuas uel motiuas: ſed ſecundum diuerſos fines, quos ſibi peccantes præſtituunt, à quibus ut obiectis, eorum uoluntas mouetur.

RESPONDEO dicendum, ꝙ cùm quatuor ſint cauſarū gñā, diuerſimodè diuerſis attribuunſ: cauſa.n. formalis & materialis reſpiciunt propriè ſubſtantiam rei, & ideo ſubſtantiæ ſecūdum formam & materiam ſpecie & genere diſtinguuntur. Agens autem & finis reſpiciunt directè motū & operationem: & ideo motus & operationes ſecundum huiuſmodi cauſas ſpecie diſtinguuntur, diuerſimodè tamen. Nam principia actiua naturalia ſunt determinata ſemper ad eoſdē actus, & ideo diuerſæ ſpecies in actibus naturalibus attendūtur non ſolū ſcd̄m obiecta, ꝗ ſunt fines uel termini, ſed ēt ſcd̄m pricipia actiua: ſicut calefacere & infrigidare diſtiguūtur ſpecie ſcd̄m calidū & frigidū.

Sed principia actiua in actibus voluntariis, cuiuſmodi ſunt actus peccatorum, non ſe habent ex neceſſitate ad unum: & ideo ex vno principio actiuo uel motiuo poſſunt diuerſæ ſpecies peccatorum procedere. Sicut ex timore malè humiliāte poteſt procedere quod homo furetur, & ꝙ occidat, & ꝙ deſerat gregem ſibi commiſſum; & hæc eadem poſſunt procedere ex amore. Vnde manifeſtum eſt, quòd peccata non differāt ſpecie ſecundum diuerſas cauſas actiuas uel motiuas, ſed ſolum ſecundum diuerſitatem cauſæ finalis: finis autem eſt obiectum uoluntatis, * oſtenſum eſt.n. ſuprà, ꝙ actus humani habent ſpeciem ex fine.

q.1. ar. 3. & qō. 18. ar.4. & 6.

AD primum ergo dicēdum, ꝙ principia actiua in actibus uoluntariis, cùm nōn ſint determinata ad unum, non ſufficiunt ad producendum humanos actus, niſi determinetur uoluntas ad unum ꝑ intentionem finis, ut patet per * Philoſophum in 9. Metap. & ideo à fine perficitur eſſe & ſpecies peccati.

li. 9. met. tex. 15. & 16. to. 3.

AD ſecundum dicendum, ꝙ obiecta, ſecundum quod comparantur ad actus exteriores, habēt rationē materię circa quam: ſed ſecundum quod comparantur ad actum interiorem uoluntatis, habent rationem finium, & ex hoc habent quòd dent ſpeciem actui. Quamuis etiam ſecundum quod ſunt materia circa quam, habeāt rationem terminorum, à quibus motus ſpecificantur, ut dicitur in 5. * Phyſic. & in 10. Ethic. ſed tamen etiam termini motus dāt ſpeciem motibus, in quantum habēt rationem finis.

li. 5. Phyſ. tex. 4. & 10 eth. c. 4 to. 2. & 5.

AD tertium dicendum, quòd illæ diuiſiones peccatorum non dantur ad diſtinguendas ſpēs peccatorum, ſed ad manifeſtandas diuerſas cauſas eorum.

ARTICVLVS IIII.

Vtrum peccatum conuenienter diſtinguatur in peccatum in Deum, in ſeipſum, & in proximum. 381

AD QVARTVM ſic ꝓceditur. Videtur, quòd inconuenięter peccatum diſtinguatur per peccatū quod eſt in Deum, in proximum, & in ſeipſum. Illud enim quod eſt commune omni peccato, non debet poni quaſi pars in diuiſione peccati: ſed commune eſt omni peccato, quòd ſit contra Deum: ponitur.n. in diffinitione peccati, ꝙ ſit cōtra legem Dei, ut * ſuprà dictum eſt. non ergo peccatū in Deum debet poni quaſi pars in diuiſione peccatorum.

2. diſt. 42. qō. 2. ar. 2 q. 2. & pſ. 25. cor. 2.

q.71. ar. 6

¶ 2 Præterea, Omnis diuiſio debet fieri per oppoſita: ſed iſta tria genera peccatorum non ſunt oppoſita; quicunque.n. peccat in proximum, peccat in ſeipſum & in Deum. non ergo peccatum conuenienter diuiditur ſecd̄m hæc tria.

¶ 3 Præterea, Ea quæ ſunt extrinſecus, non cōferunt ſpeciem: ſed Deus & proximus ſunt extra nos. Ergo per hæc non diſtinguuntur peccata ſecūdum ſpeciem; inconuenienter igitur ſecundū hæc tria peccatum diuiditur.

SED contra eſt, quod Iſidorus in lib. de ſummo bono diſtinguēs peccata dicit, quòd homo dicitur peccare in ſe, in Deum, & in proximum.

CONCLVSIO.

Cùm omnia peccata ſint actiones inordinatæ, cōtra eum qui in homine eſſe deberet, ordinem, ad Deum, ad ſeipſum, uel ad proximum; rectè peccata in peccatum in Deum, in ſeipſum, & in proximum diſtinguuntur.

RESPONDEO dicendum, ꝙ ſicut * ſuprà dictū ē, peccatū eſt q.71. ar. 6

actus

actus inordinatus: triplex autem ordo in homine debet eſſe. Vnus quidem ſecundũ comparationẽ ad regulam rationis, prout ſcilicet omnes actiones & paſſiones noſtræ debent ſecundum regulã rationis commenſurari. Alius autem ordo eſt per comparationem ad regulam diuinæ legis, per quã homo in omnibus dirigi debet. Et ſi quidem homo naturaliter eſſet animal ſolitariũ, hic duplex ordo ſufficeret: ſed quia homo eſt naturaliter animal politicum & ſociale, vt probať in 1. * Politic. ideo neceſſe eſt, quòd ſit tertius ordo, quo homo ordineť ad alios homines, quibus conuiuere debet. Horum autem ordinum primus continet ſecundum, & excedit ipſum: quæcunque enim continentur ſub ordine rationis, cõtinentur ſub ordine ipſius Dei: ſed quædam continentur ſub ordine ipſius Dei, quæ excedunt rationẽ humanam, ſicut ea, quæ ſunt fidei, & quæ debentur ſoli Deo. Vnde qui in talibus peccat, diciť in Deum peccare, ſicut hæreticus, & ſacrilegus, & blaſphemus. Similiter etiam ſecundus ordo includit tertium, & excedit ipſum; quia in omnibus, in quibus ordinamur ad proximum, oportet nos dirigi ſecundum regulam rationis: ſed in quibuſdam dirigimur ſecundum rationem quantum ad nos tantum, non autem quantum ad proximum, & quando in his peccatur, dicitur homo peccare in ſeipſum, ſicut patet de guloſo, luxurioſo & prodigo: quando vero peccat homo in his quibus ad proximum ordinať, dicitur peccare in proximum, ſicut patet de fure & homicida. Sunt autem diuerſa, quibus homo ordinatur ad Deum, ad proximum, & ad ſeipſum. vnde hæc diſtinctio peccatorum eſt ſecundũ diuerſas peccatorũ ſpecies: nam & virtutes, quibus peccata opponunť ſecundum hanc differentiam, ſpecie

l. 1. Pol. c. 2. tom. 5.

diſtinguuntur. Manifeſtum eſt enim ex * dictis, quòd uirtutibus theologicis homo ordinatur ad Deũ: temperantia verò & fortitudinę ad ſeipſum, iuſtitia autem ad proximum. ex q. 64.

AD primum ergo dicendũ, ꝙ peccare in Deum, ſecundũ quod ordo qui eſt ad Deum, includit omnem humanum ordinem, cõmune eſt omni peccato: ſed quantum ad id, quòd ordo Dei excedit alios duos ordines, ſic peccatum in Deum eſt ſpeciale genus peccati.

AD ſecundũ dicendum, quòd quãdo aliqua quorum unum includit alterum abinuicem diſtinguuntur, intelligitur fieri diſtinctio non ſecundum illud, quod vnum continetur in altero, ſed ſecundum illud, quod vnum excedit alterum, ſicut patet in diuiſione numerorum & figurarum: non enim triangulus diuiditur cõtra quadratum, ſecundũ quod continetur in eo, ſed ſecundum quod exceditur ab eo. Et ſimiliter eſt dicendum de ternario & quaternario.

AD tertium dicendum, quòd Deus & proximus quamuis ſint exteriora reſpectu ipſius peccantis, non tamen ſunt extranea reſpectu actus peccati, ſed comparantur ad ipſum ſicut propria obiecta ipſius.

ARTICVLVS V. 382

Vtrum diuiſio peccatorum, quæ eſt ſecundum reatum, diuerſificet ſpeciem.

Inf. q. 88. ar. 1. & 2. & 2. d. 17 q. 2. ar. 5. cor. & 2. d. 42. q. 1. ar. 3. & 4. d. 16. q. 3. ar. 2. q. 4. ad 5. & 3 contra c. 139. ſi. & 147.

AD QVINTVM ſic proceditur. Videtur, quod diuiſio peccatorũ, quæ eſt ſecundum reatum, diuerſificet ſpeciem, puta cùm diuiditur ſecundum veniale & mortale. Ea enim quæ in infinitum differunt, non poſſunt eſſe vnius ſpeciei, nec etiam vnius generis: ſed veniale & mortale peccatum differunt in infinitum: veniali enim debe-

debetur pœna temporalis mortali pœna æterna, menſura autem pœnæ reſpondet quantitati culpæ, ſecundum illud Deutero. 25. Pro menſura delicti erit & plagarum modus. Ergo veniale & mortale non ſunt vnius generis, nec dicẽdum quòd ſint unius ſpeciei.

¶ 2 Præterea, Quędam peccata ſunt mortalia ex genere, ſicut homicidium & adulterium: quędam vero ex ſuo genere ſunt peccata venialia, ſicut uerbum otioſum, & riſus ſuperfluus: ergò peccatum veniale & mortale ſpecie differunt.

¶ 3 Prętcrea, Sicut ſe habet actus uirtuoſus ad præmium, ita ſe habet peccatum ad pœnam: ſed præmium eſt finis uirtuoſi actus; ergo & pœna eſt finis peccati: ſed peccata diſtinguuntur ſpecie ſecundum fines, vt * dictum eſt: ergo etiam diſtinguuntur ſpecie ſecundum rearum pœnæ. ar.1.ad 1.

SED contra, ea quæ conſtituunt ſpeciem, ſunt priora, ſicut differenriæ ſpecificæ: ſed pœna ſequitur culpam, ſicut effectus ejus. Ergo peccata non differunt ſpecie ſecundum reatum pœnæ.

CONCLVSIO.

Cùm in peccatis reatus per accidens ſint ex parte ipſius peccantis: non poteſt differentia venialis & mortalis peccati, vel alia quacũq; penes reatũ ſumpta, peccatorum ſpecies diſtinguere.

RESPONDEO dicendum, quòd eorum quæ ſpecie differũt, duplex differẽtia inuenitur. Vna quidem, quę conſtituit diuerſitatem ſpecierum, & talis differentia nũquam inuenitur niſi in ſpeciebus diuerſis: ſicut rationale & irrõnale. animatũ & inanimatũ. Alia aũt differentia eſt conſequẽs diuerſitatẽ ſpeciei, & talis differentia etſi in aliquibus conſequatur diuerſitatem ſpeciei: in alijs tamen poteſt inueniri in alia ſpecie, ſicut album & nigrum conſequuntur diuerſiratem ſpeciei corui & cygni: tamen inuenitur huiuſmodi differentia in eadem hominis ſpecie. Dicendum eſt ergo, quòd differẽtia venialis & mortalis peccati, vel quæcunque alia differentia quæ ſumitur penes reatum, non poteſt eſſe differentia conſtituens diuerſiratẽ ſpeciei: nunquam enim id quod eſt per accidẽs, conſtituit ſpeciẽ, id autem quod eſt præter intentionem agentis, eſt per accidens, vt patet in 2. * Phyſ. Manifeſtum eſt autem, quòd pœna eſt præter inrentionem peccantis: vnde per accidens ſe habet ad peccatum ex parte ipſius peccantis. Ordinatur tamen ad peccatum ab exteriori, ſcilicet ex iuſtitia iudicantis, qui ſecundum diuerſas conditiones peccatorum diuerſas pœnas infligit: vnde differentia, quæ eſt ex reatu pœnę, poteſt conſequi diuerſam ſpeciem peccatorũ, non autem conſtituit diuerſitarẽ ſpeciei: differentia autem peccati uenialis & morralis conſequitur diuerſitatem inordinationis, quæ complet rationem peccati. Duplex enim eſt inordinatio, vna per ſubtractionem principij ordinis: alia qua etiam ſaluaro principio ordinis: fit inordinatio circa ea quæ ſunt poſt principiũ: ſicut in corpore animalis quandoque quidem inordinatio complexionis procedit vſque ad deſtructionem principij vitalis, & hæc eſt mors. Quandoq; verò ſaluo principio viræ fit deordinatio quædã in humoribus: & tunc eſt ægritudo. Principium autem actus toti ordinis in moralibus eſt finis vltimus, qui ita ſe habet in operatiuis, ſicut principium indemõſtrabile in ſpeculatiuis, vt dicitur in 7. * Eth. vnde quãdo anima deordinatur

l.2.te.50. to.2.

l.7. ethic. ca.8. poſt me. to.5.

dinatur per peccatum vſque ad auerſionem ab ultimo fine, ſcilicet Deo, cui vnimur per charitatem, tunc eſt peccatum mortale; quando uerò fit deordinatio citra auerſionem à Deo, tunc eſt peccatum veniale. Sicut enim in corporibus deordinatio mortis, quæ eſt per remotionem principij uitæ, eſt irreparabilis ſecũdum naturam: inordinatio autem ęgritudinis reparari poteſt, propter id quod ſaluatur principium vitæ: ſimiliter eſt in his quæ pertinent ad animam. Nam in ſpeculatiuis, qui errat circa principia, imperſuaſibilis eſt: qui autem errat ſaluatis principijs, per ipſa principia reuocari poteſt. Et ſimiliter in operatiuis, qui peccando auertit ab ultimo fine, quantum eſt ex natura peccati, habet lapſum irreparabilem: & ideo dicitur peccare mortaliter, æternaliter puniendus: qui verò peccat citra auerſionem à Deo, ex ipſa ratione peccati reparabiliter deordinatur, quia ſaluatur principium: & ideo dicitur peccare venialiter; quia ſcilicet non ita peccat vt mereatur interminabilem pœnam.

AD primum ergo dicendum, quòd peccatum mortale & veniale differunt in infinitum ex parte auerſionis: non autem ex parte conuerſionis, per quam reſpicit obiectum, vnde peccatum ſpeciẽ habet. Vnde nihil prohibet in eadem ſpecie inueniri aliquod peccatum mortale & veniale: ſicut primus motus in genere adulterij eſt peccatum veniale, & uerbũ otioſum, quod plerumque eſt veniale, poteſt etiam eſſe mortale.

AD ſecundum dicendum, quòd ex hoc, quòd inuenitur aliquod peccatum mortale ex genere, & aliquod peccatum ueniale ex genere, ſequitur quòd talis differentia cõſequatur diuerſitatem peccatorum ſecundum ſpeciem, non autem quòd cauſet eam. Talis autem differentia poteſt inueniri etiam in his quæ ſunt eiuſdem ſpeciei, vt * dictum eſt. in eo. ar.

AD tertium dicendum, quòd præmium eſt de intentione merẽtis, vel uirtuosè agentis: ſed pœna non eſt de intentione peccantis, ſed magis eſt contra voluntatẽ ipſius; vnde non eſt ſimilis rõ.

ARTICVLVS VI.

Vtrum peccatum commiſſionis & omiſſionis differant ſpecie. 383

AD SEXTVM ſic proceditur. Videtur quòd peccatum cõmiſſionis & omiſſionis ſpecie differant. Delictum enim contra peccatum diuiditur Eph. 2. vbi dicit, Cùm eſſetis mortui delictis & peccatis veſtris. Et exponit ibi * gloſ. Delictis, id eſt, dimittendo quæ iubentur, & peccatis, ſcilicet agendo prohibita. Ex quo patet, quòd per delictum intelligitur peccatũ omiſſionis: per peccatum, peccatum commiſſionis: differunt ergo ſpecie, cùm ex oppoſito diuidantur tanquam diuerſæ ſpecies. 2. d. 42. q. 2. ar. 2. — Gl. interlin. ibid.

¶ 2 Præterea, Peccato per ſe cõuenit, quòd ſit contra legem Dei: ponitur enim in eius diffinitione, vt ex * ſupradictis patet: ſed in lege Dei alia ſunt præcepta affirmatiua, contra quæ eſt peccatum omiſſionis: & alia præcepta negatiua, contra quæ eſt peccatũ commiſſionis. Ergo peccatum omiſſionis, & peccatum commiſſionis differunt ſpecie. q. 71. ar. 6

¶ 3 Præterea, Omiſſio & commiſſio differunt, ſicut affirmatio & negatio: ſed affirmatio & negatio non poſſunt eſſe unius ſpeciei, quia negatio non habet ſpeciem: non entis enim non ſunt ſpecies, neque differentiæ, vt * Philoſophus dicit. Ergo omiſſio & commiſſio non poſſunt eſſe vnius ſpeciei. l. 4. phyſ te. 67. c. 2.

SED contra, In eadem ſpecie peccati inuenitur omiſſio & commiſſio: auarus enim & aliena rapit, quod eſt peccatũ commiſſionis,

nis, & ſua nō dat, quibus dare debet, quod eſt peccatū omiſſionis; ergo omiſſio & commiſſio non differunt ſpecie.

CONCLVSIO.

Quoniam commiſſionis & omiſſionis peccata ex eodem motiuo procedunt, atque ad finem eundem ordinantur (auarus enim & rapit & non dat quæ dare debet quò pecuniam accumulet) conſtat illa, ſi obiecta vnde propria & formalis peccatorum diſtinctio ſumenda eſt, ſpectetur, non differre ſpecie; differunt autem largius de ſpecie loquendo materialiter.

RESPONDEO dicendum, quòd in peccatis inuenitur duplex differentia: vna materialis, & alia formalis. Materialis quidē attenditur ſecundum naturalem ſpeciem actuum peccati: formalis autem ſecundum ordinem ad vnum finem proprium, quod eſt obiectum proprium. Vnde inueniuntur aliqui actus materialiter ſpecie differentes, qui tamen formaliter ſunt in eadem ſpecie peccati: quia ad idem ordinātur; ſicut ad eandem ſpeciem homicidij pertinet iugulatio, lapidatio, & perforatio, quamuis actus ſint ſpecie differentes ſecundum ſpeciē naturæ. Sic ergo ſi loquamur de ſpecie peccati omiſſionis, & commiſſionis materialiter, differunt ſpecie: largè tamen loquendo de ſpecie, ſecundum quod negatio vel priuatio ſpeciem habere poteſt. Si autem loquamur de ſpecie peccati omiſſionis & commiſſionis formaliter, ſic non differunt ſpecie: quia ad idem ordinātur, & ex eodem motiuo procedunt. Auarus enim ad congregādum pecuniam & rapit, & non dat ea, quæ dare debet: & ſimiliter guloſus ad ſatisfaciendum gulæ, & ſuperflua comedit, & ieiunia debita prætermittit: & idem eſt videre in cæteris. Semper enim in rebus negatio fundatur ſuper aliqua affirmatione, quę eſt quodammodo cauſa eius: vnde etiā in rebus naturalibus eiuſdem rationis eſt, quòd ignis calefaciat, & quòd non infrigidet.

AD primum ergo dicendum, quòd illa diuiſio, quæ eſt per cōmiſſionem & omiſſionem, non eſt ſecundum diuerſas ſpecies formales, ſed materiales tātum, vt * dictum eſt. In co.ar.

AD ſecundum dicendum, ꝙ neceſſarium fuit in lege Dei proponi diuerſa præcepta affirmatiua & negatiua, vt gradatim homines introducerentur ad uirtutem, prius quidem abſtinendo à malo, ad quod inducimur per præcepta negatiua, & poſtmodū faciendo bonū, ad qđ inducimur ꝑ pręcepta affirmatiua. Et ſic p̄cepta affirmatiua & negatiua non pertinēt ad diuerſas virtutes, ſed ad diuerſos gradus uirtutis, & per conſequens non oportet, ꝙ contrarientur diuerſis peccatis ſecundum ſpeciem. Peccatum etiam non habet ſpeciem ex parte auerſionis: quia ſecundum hoc eſt negatio vel priuatio: ſed ex parte conuerſionis, ſecundum qđ eſt actus quidam. Vnde ſecundū diuerſa præcepta legis non diuerſificantur peccata ſecundum ſpeciem.

AD tertium dicendum, quòd obiectio illa procedit de materiali diuerſitate ſpeciei. Sciendū eſt tamen, quòd negatio, etſi propriè non ſit in ſpecie, conſtituitur tamen in ſpecie per reductionem ad aliquam affirmationem quam ſequitur.

AR-

ARTICVLVS VII.

Vtrum conuenienter diuidatur peccatum in peccatum cordis, oris, & operis.

384 Infr. qō. 100.ar.5. &6.co.& 2.2.prol. & 2.diſt. 42. qō.2. ar.2.q. 1. * l.12. de tri c. 12. circa me diū to. 3.

AD SEPTIMVM ſic proceditur. Videtur, quod inconueniēter diuidatur peccatum, in peccatum cordis, oris & operis. Aug. enim in 12. * de trini. ponit tres gradus peccati, quorum primus eſt, cùm carnalis ſenſus illecebram quandam ingerit, quod eſt peccatum cogitationis. Secūdus gradus eſt quando ſola cogitationis delectatione aliquis contentus eſt. Tertius gradus eſt, quando faciendum diſcernitur per conſenſum, ſed tria hæc pertinent ad peccatum cordis: ergo incōuenienter peccatū cordis ponitur quaſi unum genus peccati.

† l.4 moral. c. 27. à med.

¶ 2 Præterea, † Gregor. in 4. Moral. ponit quatuor gradus peccati, quorum primus eſt culpa latens in corde: ſecundus, cùm exterius publicatur: tertius eſt, cùm conſuetudine roboratur: quartus eſt, cùm vſque ad præſumptionē diuinę miſericordię, vel ad deſperationem homo procedit, vbi non diſtinguitur peccatum operis à peccato oris: & additur duo alij peccatorum gradus; ergo incōueniens fuit prima diuiſio.

¶ 3 Prętereà, Non poteſt eſſe peccatum in ore, vel in opere, niſi fiat prius in corde: ergo iſta peccata ſpecie non differunt, non ergo debent contra ſe inuicem diuidi.

*in illud Ezechie. 43. Cum compleueris expiationē to. 5.

SED contra eſt, quod *Hiero. dicit ſuper Ezechi. tria ſunt generalia delicta, quibus humanum ſubiacet genus: aut enim cogitatione, aut ſermone, aut opere peccamus.

CONCLVSIO.

Quoduis peccatum diuiditur in peccatum cordis, oris, & operis: non ſicut in diuerſas ſpecies completas, nam conſummatio peccati eſt in opere: ſed ſecundum diuerſos gradus eiuſdem peccati ſecundum ſpeciem.

RESPONDEO dicendum, quod aliqua inueniuntur differre ſpecie dupliciter. Vno modo ex eo, quod utrunque habet ſpeciem completam, ſicut equus & bos differunt ſpecie. Alio modo, ſecundum diuerſos gradus in aliqua generatione, vel motu accipiuntur diuerſæ ſpecies: ſicut ædificatio eſt completa generatio domus: collocatio autem fundamēti, & erectio parietis, ſunt ſpecies incompletæ, vt patet per * Philoſophū in 10. Ethic & idem etiam poteſt dici in generationibus animalium. l.10 eth. c 4. to.5. Sic igitur peccatum diuiditur per hæc tria, ſcilicet peccatum oris, cordis & operis, non ſicut per diuerſas ſpecies completas: nam conſummatio peccati eſt in opere, vnde peccatum operis habet ſpeciem completam. Sed prima inchoatio eius eſt quaſi fundatio in corde. Secundus autem gradus eius eſt in ore, ſecundum quod homo prorumpit facilè ad manifeſtandum conceptū cordis. Tertius autem gradus iā eſt in conſummatione operis. Et ſic hæc tria differunt ſecundum diuerſos gradus peccati: patet tamen, quod hæc tria pertinent ad vnam perfectam peccati ſpeciē, cùm ab eodem motiuo procedāt: iracundus enim ex hoc quòd appetit uindictam, primo quidem perturbatur in corde, ſecundo in verba contumelioſa prorumpit, tertiò verò procedit vſque ad facta iniurioſa: & idem patet in luxuria, & in quolibet alio peccato.

AD primum ergo dicendum, quòd omne peccatum cordis cō-

uenit.

uenit in ratione occulti, & ſecundum hoc ponitur vnus gradus, qui tamen per tres gradus diſtinguitur, ſcilicet cogitationis, delectationis, & conſenſus.

AD ſecundum dicendum, ꝙ peccatum oris, & operis conueniunt in manifeſtatione, & propter hoc ea * Greg. ſub uno computat: * Hiero. autem diſtinguit ea, quia in peccato oris eſt manifeſtatio tantum & principaliter intenta, in peccato uerò operis eſt principaliter expletio interioris conceptus cordis, ſed manifeſtatio eſt ex conſequenti: conſuetudo verò & deſperatio ſunt gradus conſequentes poſt ſpeciem perfectam peccati, ſicut adoleſcētia & iuuentus poſt perfectam hominis generationem.

* loco in argu.
* loco in argu. Sed contra ei taio.

AD tertium dicendum, quòd peccatum cordis & oris non diſtinguuntur à peccato operis, quñ ſimul cum eo coniunguntur, ſed prout quodlibet horum per ſe inuenitur, ſicut etiam pars motus non diſtinguitur à toto motu, quñ motus eſt continuus: ſed ſolum quando motus ſiſtit in medio.

ARTICVLVS VIII.

Vtrum ſuperabundantia & defectus diuerſificent ſpecies peccatorum.

385
Mal. q. 2. ar. 6. co. & qō. 14. ar. 3.

AD OCTAVVM ſic proceditur. Videtur, quòd ſuperabundantia & defectus non diuerſificēt ſpecies peccatorum: Superabundantia enim & defectus differunt ſecundum magis & minus: ſed magis & minus non diuerſificant ſpeciem. ergo ſuperabundantia & defectus non diuerſificant ſpeciem peccatorum.

¶ 2 Preterea, Sicut peccatum in agibilibus eſt ex hoc, quòd receditur à rectitudine rationis, ita falſitas in ſpeculatiuis eſt ex hoc quòd receditur à veritate rei: ſed non diuerſificatur ſpecies falſitatis ex hoc, quòd aliquis dicit plus vel minus eſſe, quàm ſit in re. ergo etiam non diuerſificatur ſpecies peccati ex hoc, quòd recedit à rectitudine rationis in plus vel minus.

¶ 3 Præterea, Ex duabus ſpeciebus non conſtituitur una ſpecies, vt * Porphyrius dicit: ſed ſuperabundantia & defectus uniuntur in uno peccato; ſunt enim ſimul quidam illiberales & prodigi, quorum duorum illiberalitas eſt peccatum ſecundum defectū; prodigalitas autem ſecundum ſuperabundantiam. Ergo ſuperabūdantia & defectus non diuerſificant ſpeciem peccatorum.

Ariſto. 1. met. tex. 37.

SED contra, Contraria differunt ſecundū ſpeciem: nam contrarietas eſt differentia ſecundū formam, vt dicitur in 10 * Meta. ſed vitia quæ differunt ſecūdum ſuperabundantiam & defectum, ſunt contraria, ſicut illiberalitas prodigalitati. ergo differunt ſecūdum ſpeciem.

l. 10. me. tex. 13. & 14. to. 3.

CONCLVSIO.

Peccata ſecundum ſuperabundantiam & defectum ſunt non ſolum à ſeinuicem ſecundum ſpeciem diuerſa, verum etiam contraria: cùm ex diuerſis, iiſq; contrarijs obiectis motiuis cauſentur, à quibus ſpecificantur actus peccati.

RESPONDEO dicendū, ꝙ cum in peccato ſint duo, ſcilicet ipſe actus, & inordinatio eius, prout receditur ab ordine rationis & legis diuinæ: ſpecies peccati attenditur non ex parte inordinationis, quæ eſt præter intentionem peccantis, vt * ſuprà dictum eſt; ſed magis ex parte ipſius act⁹, ſecundum quod terminatur ad obiectum in quod fertur intētio peccantis. Et ideo vbicunque occurrit diuerſum motiuum inclinans intentionem ad peccādum, ibi eſt diuerſa ſpecies peccati. Ma-

ar. 1. hui⁹ quæſt.

niſeſtum

nifeſtum eſt autem, quòd non eſt idem motiuum ad peccandum in peccatis, quæ ſunt ſecundum ſuperabundantiam, & in peccatis quæ ſunt ſecundum defectum, quinimo ſunt contraria motiua: ſicut motiuum in peccato intemperantiæ eſt amor delectationũ corporalium, motiuum autem in peccato inſenſibilitatis eſt odiũ earum. Vnde huiuſmodi peccata non ſolum differunt ſpecie, ſed etiam ſunt ſibi inuicem contraria.

AD primum ergo dicendum, quòd magis & minus, etſi nõ ſint cauſa diuerſitatis ſpecici, conſequuntur tamen quandoque ſpecies differentes prout proueniũt ex diuerſis formis: ſicut ſi dicatᷣ, quòd ignis eſt leuior aëre; vnde * Philoſophus dicit in 8. Ethi. quòd qui poſuerunt non eſſe diuerſas ſpecies amicitiarum propter hoc, quòd dicuntur ſecundum magis & minus non ſufficienti crediderunt ſigno: & hoc modo ſuperexcedere rationem & deficere ab ea, pertinet ad diuerſa peccata ſecundum ſpeciem inquantum cõſequuntur diuerſa motiua.

l.8.eth.c. 1.in fine. to 5.

AD ſecundum dicendum, ꝙ intentio peccantis non eſt vt recedat à ratione, & ideo nõ efficitur eiuſdem rationis peccatũ ſuperabundantiæ & defectus propter receſſum ab eadem rationis rectitudine: ſed quandoque ille qui dicit falſum, intendit veritatem occultare. vnde quantum ad hoc, non refert utrum dicat vel plus vel minus: ſi tamen recedere a veritate non ſit præter intẽtionem, tunc manifeſtum eſt, quòd ex diuerſis cauſis aliquis mouetur ad dicẽdũ plus vel minus: & ſcd̃m hoc diuerſa eſt ratio falſitatis: ſicut patet de iactatore, qui ſuperexcedit dicendo falſum, quærens gloriam, & de deceptore, qui diminuit euadens debiti ſolutionẽ: vnde & quædam falſæ opiniones ſunt ſibi inuicem contrariæ.

AD tertium dicendum, quòd prodigus & illiberalis poteſt eſſe aliquis ſecundum diuerſa, vt ſcilicet ſit aliquis illiberalis in accipiendo quæ non debet, & prodigus in dando quæ non debet: nihil autem prohibet contraria ineſſe eidem ſecundum diuerſa.

ARTICVLVS IX.

Vtrum peccata diuerſificentur ſpecie ſecundum diuerſas circunſtantias. 386

AD NONVM ſic proceditur. Videtur, quòd vitia & peccata diuerſificentᷣ ſpecie ſecundum diuerſas circũſtantias: quia, vt dicit * Dion. 4. cap. de diui. no. malum contingit ex ſingularibus defectibus: ſingulares autem defectus ſunt corruptiones ſingularum circunſtantiarum, ergo ex ſingulis circunſtantiis corruptis ſingulæ ſpecies peccatorum conſequuntur.

2.2.q.53. ar.2.ad 3 & qõ.92. ar.2. co. & q.148. ar.4.ad 1 2. & 3.& 3.diſt.36. arti.5. & ma.q.2. ar.6.&q. 14.ar.3. * c.4. in pa.4.poſt mc. illi*.

¶ 2 Pręterea, Peccata ſunt quedam actus humani. ſed actus humani interdum accipiunt ſpeciẽ à circunſtãtijs, vt ſuprà habitum eſt: * ergo peccata differunt ſpecie, ſecundum quod diuerſæ circunſtantiæ corrumpuntur.

* qõ.18. art.10.

¶ 3 Præterea, Diuerſæ ſpecies gulæ aſſignantur ſecundum particulas, quæ in hoc uerſiculo cõtinẽtur, Prępropere, lautè, nimis, ardenter, ſtudioſè: hæc autẽ pertinent ad diuerſas circunſtãtias: nam præproperè eſt antequam òportet: nimis plus quàm oportet, & idem patet in alijs: ergo ſpecies peccati diuerſificantur ſecundum diuerſas circunſtantias.

SED contra eſt, quod Phil. dicit in 3. & 4. Eth. * ꝙ ſingula vitia peccant agendo pluſquã oportet, & qñ non oportet, & ſimiliter ſecundũ omnes alias circunſtãtias: non ergo ſecundum hoc diuerſificantur peccatorum ſpecies.

l.3.eth.c. 7. & li.4. c.1. to.5.

CON-

CONCLVSIO.

Peccati circumſtantiæ non diſtinguunt peccata ſecundum ſpeciem, niſi ex diuerſis motiuis proueniant.

RESPONDEO dicendũ, ꝙ ſicut dictum eſt, * vbi occurrit aliud motiuum ad peccandum, ibi eſt alia peccati ſpecies: quia motiuum ad peccandum eſt finis & obiectum. Contingit autem quandoq; quòd in corruptionibus diuerſarum circunſtãtiarum eſt idem motiuum: ſicut illiberalis ab eodem motiuo habet, quòd accipiat quando non oportet, & vbi non oportet, & plus quàm oportet, & ſimiliter de alijs circunſtantijs: hoc enim facit propter inordinatum appetitum pecuniæ congregandæ. Et in talibus diuerſarum circunſtantiarum corruptiones non diuerſificant ſpecies peccatorum, ſed pertinẽt ad unã & eandem peccati ſpeciem. Quãdoq; verò cõtingit, ꝙ corruptiones diuerſarũ circũſtantiarũ proueniunt à diuerſis motiuis: puta quòd aliquis præproperè comedat, poteſt prouenire ex hoc, ꝙ homo non poteſt ferre dilationẽ cibi propter facilem conſumptionem humiditatis: quòd verò appetat immoderatum cibum, poteſt contingere propter virtutem naturæ potentem ad conuertendum multum cibum: quòd autẽ aliquis appetat cibos delicioſos, contingit propter appetitum delectationis, quę eſt in cibo. Vnde in talibus diuerſarum circũſtantiarum corruptiones inducũt diuerſas peccati ſpecies. ar. præc.

AD primum ergo dicendũ, ꝙ malum in quantum huiuſmodi, priuatio eſt, & ideo diuerſificatur ſpecie ſecundum ea, quæ priuantur, ſicut & cæteræ priuationes: ſed peccatum non ſortitur ſpeciem ex parte priuationis vel auerſionis, vt ſuprà dictum eſt,* ſed ex conuerſione ad obiectum actus. ar. 1. huius q.

AD ſecundum dicendum, ꝙ circunſtantia nunquam transfert actũ in aliam ſpeciem, niſi quando eſt aliud motiuum.

AD tertium dicendum, quòd in diuerſis ſpeciebus gulæ diuerſa ſunt motiua: ſicut dictum eſt.* In co. ar.

QVÆSTIO LXXIII.

De comparatione peccatorũ adinuicem, in decem articulos diuiſa.

DEINDE conſiderandum eſt de comparatione peccatorum adinuicem.

¶ Et circa hoc quæruntur decem.

¶ Primo, vtrum omnia peccata & vitia ſint connexa.

¶ Secundo, vtrum omnia ſint paria.

¶ Tertio, vtrũ grauitas peccatorũ attendatur ſecundum obiecta.

¶ Quarto, vtrum ſecundum dignitatem virtutum, quibus peccata opponuntur.

¶ Quinto, vtrum peccata carnalia ſint grauiora, quam ſpiritualia.

¶ Sexto, vtrum ſecundum cauſas peccatorum attendatur grauitas peccatorum.

¶ Septimo, vtrum ſecundum circunſtantias.

¶ Octauo, vtrum ſecundum quãtitatem nocumenti.

¶ Nono, vtrum ſecundum conditionem perſonæ, in quam peccatur.

¶ Decimo, vtrum propter magnitudinem perſonæ peccantis aggrauetur peccatum.

ARTICVLVS I.

Vtrum omnia peccata ſint connexa.

387 1. qō. 86. ar. 3. & 3. di. 36. ar. 5. Et 4. d. 15. qō. 1. ar. 3. q. 1. cor. & di. 16. qō. 2. ar. 1. q. 2. co. & di. 18 qō. 2. ar. 5. q. 3. ad 1. * Amb l. de para. c. 8 ãte me diũ, to. 4.

AD PRIMVM ſic proceditur. Videtur, ꝙ omnia peccata ſint connexa. Dicitur enim Iacobi 2. Quicunque totam legem ſeruauerit, offendat autem in uno, factus eſt omnium reus: ſed idẽ eſt, eſſe reum omnium mandarorũ legis, quod habere omnia peccata: quia ſicut * Ambroſ. dicit, peccatum eſt tranſgreſſio legis diuinæ, & cæleſtium inobedientia mandatorum: ergo quicunq; peccat in uno peccato, ſubiicitur omnibus peccatis.

¶ 2 Præterea, Quodlibet peccatum excludit virtutem ſibi oppoſitam: ſed qui caret vna virtute, caret omnibus, vt patet ex † ſupradictis. ergo qui peccat vno peccato, priuatur omnibus virtutibus: ſed qui caret virtute, habet vitium ſibi oppoſitum. Ergo qui habet unum peccatum, habet omnia peccata. (q. 65. ar. 1)

¶ 3 Prætere a, Virtutes omnes ſunt connexæ, quæ conueniunt in uno principio, vt * ſuprà habitum eſt: ſed ſicut virtutes conueniunt in uno principio, ita & peccata; quia ſicut amor Dei, qui facit ciuitatem Dei, eſt principium & radix omnium virtutum; ita amor ſui, qui facit ciuitatem Babylonis, eſt radix omnium peccatorum, vt patet per Auguſt. 14. * de ciuit. Dei. Ergo etiam omnia vitia & peccata ſunt connexa, ita vt qui vnum habet, habeat oĩa. (q 65 ar. 1 & 2.) (l. 14. c 28. & vl. to. 5)

SED contra, Quædam uitia ſunt ſibi inuicem contraria, vt patet per Philoſophũ in 2. * Ethi. Sed impoſſibile eſt contraria ſimul ineſſe eidem. Ergo impoſſibile eſt omnia peccata & vitia ſibi eſſe inuicem connexa. (* l. 2. eth. c. 8. to 5.)

CONCLVSIO.

Quum uitia quædam ſeu peccata, ſibi inuicem ſint contraria, quæ ſimul eidem ineſſe nõ poſſunt: fieri non poteſt vt omnia peccata ſint connexa.

RESPONDEO dicendũ, ꝙ aliter ſe habet intentio agentis ſecundum virtutem ad ſequendum rationem, aliter intẽtio peccantis ad diuertendum à ratione: Cuiuſlibet enim agentis ſecundum uirtutem intentio eſt, vt ipſius rationis regulam ſequatur: & ideo omnium virtutum intentio in idem tendit, & propter hoc omnes virtutes habent connexionem adinuicem in ratione rectà agibilium, quæ eſt prudentia, ſicut * ſuprà dictum eſt. Sed intentio peccantis nõ eſt ad hoc, quòd recedat ab eo, quod eſt ſecũdum rationem, ſed potius quòd tendat in aliquod bonum appetibile, à quo ſpeciem ſortitur. Huiuſmodi autem bona, in quæ tendit intentio peccantis à ratione recedens, ſunt diuerſa, nullam connexionem habentia adinuicem: imo etiam interdum ſunt cõtraria. Cum igitur vitia & peccata ſpeciem habeant ſecundum illud ad quod conuertuntur; manifeſtũ eſt, quòd ſecundum illud, quod perficit ſpeciem peccatorum, nullam connexionem habent peccata adinuicem: non enim peccatũ committitur in accedendo à multitudine ad unitatem, ſicut accidit in virtutibus, quæ ſunt connexæ, ſed potius in recedendo ab vnitate ad multitudinem. (q. 65. ar. 1)

AD primum ergo dicendũ, ꝙ Iacobus loquitur de peccato nõ ex parte conuerſionis, ſecundum quod peccata diſtinguuntur, ſicut * dictum eſt: ſed loquitur de eis ex parte auerſionis, inquantũ ſcilicet homo peccando recedit à legis mandato: omnia autem legis mandata ſunt ab vno & eodẽ, vt ipſe ibidem dicit: & ideo idem Deus contemnitur in omni peccato. Et ex hac parte dicit, quòd qui (In co. ar. & qō. 72. ar. 1.)

qui offendit in uno, factus eſt omnium reus: quia ſcilicet uno peccato peccando incurrit pœnæ reatum ex hoc quòd cõtemnit Deũ, ex cuius cõtemptu prouenit omnium peccatorum reatus.

q.71.ar.4 AD ſecundum dicendum, q̃ ſicut * ſuprà dictum eſt, non per quemlibet actũ peccati tollitur virtus oppoſita: nam peccatum ueniale uirtutẽ nõ tollit: peccatũ autem mortale tollit uirtutẽ infuſam, inquantum auertit à Deo. Sed unus actus peccati etiã mortalis non tollit habitum virtutis acquiſitæ: ſed ſi multiplicentur actus, intantum quòd generetur contrarius habitus, excludit̃ habitus uirtutis acquiſitæ, qua excluſa excluditur prudentia: quia q.58.ar.4 & q.65. ar.1. cùm homo agit cõtra prudentiã, ſine qua nulla uirtus moralis eſſe poteſt, vt * ſuprà habitum eſt: & ideo per conſequens excludũtur omnes uirtutes morales quantum ad perfectum, & formale eſſe uirtutis, quod habent ſecundũ quod participant prudentiam, remanent tamen inclinationes ad actus uirtutum nõ habentes rationem uirtutis. Sed non ſequit̃, quòd propter hoc homo incurrat omnia vitia vel peccata. Primo quidem, quia uni virtuti plura vitia opponuntur, ita quòd uirtus poteſt priuari per unum eorum, etiam ſi alterum eorum non adſit. Secundo, quia peccatum directè opponitur virtuti, quantum q.71.ar.1 ad inclinationem virtutis ad actum, vt * ſuprà dictum eſt: vnde remanentibus aliquibus inclinationibus virtuoſis, non poteſt dici quòd homo habeat vitia vel peccata oppoſita.

AD tertium dicendum, quòd amor Dei eſt congregatiuus inquantum affectũ hominis à multis ducit in unum, & ideo virtutes quæ ex amore Dei cauſantur, connexionem habent: ſed amor ſui diſgregat affectum hominis in diuerſa, prout ſcilicet homo ſe amat appetendo ſibi bona temporalia, quæ ſunt varia & diuerſa: & ideo uitia & peccata, quæ cauſantur ex amore ſui, non ſunt connexa.

ARTICVLVS II.

Vtrum omnia peccata ſint paria. 388

2.diſt.42. q.2. ar.5. & 3. contra c. 139 & mal. q. 2. ar 9. & Matt. 11. co. 2.

AD SECVNDVM ſic proceditur. Videtur, quòd oĩa peccata ſint paria. Hoc enim peccare eſt facere qđ nõ licet. ſed facere quæ nõ licet. vno & eodem modo in oĩbus reprehenditur; ergo peccare uno & eodem modo reprehenditur: non ergo vnum peccatum eſt alio grauius.

¶ 2 Præterea, Omne pecatum conſiſtit in hoc, quòd homo trãſgreditur regulam rationis, quæ ita ſe habet ad actus humanos, ſicut regula linearis in corporalibus rebus. Ergo peccare ſimile eſt ei quod eſt lineas tranſilire: ſed lineas trãſilire eſt æqualiter, & uno modo etiam ſi aliquis longius recedat vel propinqui⁹ ſtet, quia priuationes non recipiunt magis vel minus; ergo omnia peccata ſunt æqualia.

¶ 3 Præterea, Peccata virtutibus opponuntur: ſed omnes virtutes æquales ſunt, vt Tull. dicit in Paradoxis. Ergo omnia peccata ſunt paria. in paradoxo 3. cuius tit. eſt, oĩa æqualia eſſe vitia.

SED cõtra eſt, quòd dominus dicit ad Pilatum Ioan. 19. Qui tradidit me tibi, maius peccatum habet: & tamen cõſtat quòd Pilatus aliquod peccatum habuit. Ergo vnum peccatum eſt maius alio.

CONCLVSIO.

Cùm per peccata non prorſus omni rationis bono priuemur, ſed nunc magis, nunc minus, à rationis rectitudine nos recedere contingat: peccata omnia paria eſſe dici non poteſt.

RE-

RESPONDEO dicendum, quòd opinio Stoicorũ fuit, quã * Tullius proſequitur in paradoxis quòd omnia peccata ſunt patria: & ex hoc etiã deriuatus eſt quorundam hæreticorum error, qui ponentes omnia peccata eſſe paria, dicunt etiam omnes pœnas inferni eſſe pares. Et quantum ex verbis Tullij perſpici poteſt, Stoici ducebantur ex hoc, quòd conſiderabant peccatum ex parte priuationis tantum, prout ſcilicet eſt receſſus à ratione: vnde ſimpliciter æſtimantes, quòd nulla priuatio ſuſciperet magis & minus, poſuerunt omnia peccata eſſe paria. Sed ſi quis diligenter cõſideret, inueniet duplex priuationum genus. Eſt enim quædã ſimplex & pura priuatio, quæ conſiſtit quaſi in corruptum eſſe, ſicut mors eſt priuatio uitæ, & tenebra eſt priuatio luminis; & tales priuationes non recipiunt magis & minus, quia nihil reſiduum eſt de habitu oppoſito; vnde non minus eſt mortuus aliquis primo die mortis, & tertio vel quarto, q̃ poſt annum, quãdò iam cadauer fuerit reſolutum: & ſimiliter nõ eſt magis tenebroſa domus, ſi lucerna ſit operta pluribus velaminibus, quàm ſi ſit operta vno ſolo velamine totum lumen intercludente. Eſt autem alia priuatio non ſimplex, ſed aliquid retinens de habitu oppoſito, quæ quidem priuatio magis conſiſtit in corrũpi, quàm in corruptum eſſe: ſicut ægritudo, quæ priuat debitã commenſurationem humorum, ita tamen quod aliquid eius remaneat, alioquin nõ remaneret animal viuum: & ſimile eſt de turpitudine, & alijs huiuſmodi. Huiuſmodi autem priuationes recipiũt magis & minus ex parte eius, qđ remanet de habitu cõtrario: multum enim refert ad ægritudinem vel turpitudinem, vtrum plus vel minus à debita commenſuratione humorum vel membrorũ recedatur. Et ſimiliter dicendum eſſe de vitijs & peccatis: ſic enim in eis priuatur debita commenſuratio rationis, vt non totaliter ordo rationis tollatur, alioquin malũ ſi ſit integrum, deſtruit ſeipſum, vt * dicitur in 4. Ethic: non enim poſſet remanere ſubſtantia actus vel affectio agentis, niſi aliquid remaneret de ordine rationis. Et ideo multum intereſt ad grauitatem peccati vtrum plus vel minꝰ recedatur à rectitudine rationis. Et ſecundum hoc dicendum eſt, quòd non omnia peccata ſunt paria.

Margin: ĩ paradoxo 3. cui ti. eſt, æqualia eſſe uitia.

Margin: l. 4. ethic. c. 5. ante me. to. 5.

AD primum ergo dicendum, quòd peccata committere non licet, propter aliquam deordinationem, quam habent: vnde illa quæ maiorem deordinationem continent, ſunt magis illicita, & per conſequens grauiora peccata.

AD ſecundum dicendum, ꝙ ratio illa procedit de peccato ac ſi eſſet priuatio pura.

AD tertium dicendum, quòd virtutes ſunt æquales proportionaliter in uno & eodem: tamen vna uirtus præcedit aliam dignitate ſecundum ſuam ſpeciem: vnus etiam homo eſt alio uirtuoſior in eadem ſpecie virtutis, vt * ſuprà habitum eſt. Et tamen ſi virtutes eſſent pares, nõ ſequeretur vitia eſſe paria: quia uirtutes habent connexionem, non autem vitia ſeu peccata.

Margin: q. 66. ar. 1 & 2.

ARTICVLVS III.

Vtrum grauitas peccatorum varietur ſecundum obiecta. 389

AD TERTIVM ſic proditur. Videtur, quòd peccatorum grauitas non uarietur ſecundũ obiecta. Grauitas enim peccati pertinet ad modum vel qualitatem ipſius peccati: ſed obiectum eſt materia ipſius peccati, ergo ſecundum diuerſa obiecta peccatorum grauitas non uariatur.

Margin: Inf. ar. 4. 5. & 9. co. & q. 74. ar. 9. cor. & 2. 2. q. 74. art. 2. ad 1. & ma. q. 2. ar. 2. ad 6

¶ 2 Prætetea, Grauitas pecca-

 ti eſt

ti eſt intenſio malitiæ ipſius: peccatum autem non habet rationē malitiæ ex parte conuerſionis ad propriū obiectū, quod eſt quoddam bonum appetibile: ſed magis ex parte auerſionis. Ergo grauitas peccatorum non variatur ſecundum diuerſa obiecta.

¶ 3 Præterea, Peccata quæ habent diuerſa obiecta, ſunt diuerſorum generum: ſed ea quæ ſunt diuerſorum generum, non ſunt comparabilia, vt probatur in 7. Phy.* Ergo vnum peccatum non eſt grauius altero ſecundum diuerſitatem obiectorum.

l.7. phyſ. te 30.31. 32.10.2.

SED contra, Peccata recipiūt ſpeciē ex obiectis, vt ex * ſupradictis patet: ſed aliquorum peccatorum unum eſt grauius altero ſecūdum ſuam ſpeciem, ſicut homicidium furto: ergo grauitas peccatorum differt ſecundum obiecta.

ar. præc.

CONCLVSIO.

Cùm peccata ex obiectis ſpeciem habeāt, ex iiſdem quoque eorum variari grauitatem neceſſarium eſt.

RESPONDEO dicendum, quòd ſicut ex * ſupradictis patet, grauitas peccatorum differt eo modo, quo una ægritudo eſt alia grauior: ſicut enim bonum ſanitatis conſiſtit in quadam commēſuratione humorū, per conuenientiam ad naturam animalis, ita bonum uirtutis conſiſtit in quadam commenſuratione humani actus ſecundum conuenientiam ad regulam rationis. Manifeſtum eſt autem, quòd tanto eſt grauior ægritudo, quanto töllitur debita humorū commenſuratio per cōmenſurationem prioris principij: ſicut ægritudo, quæ prouenit in corpore humano ex corde (quod eſt principiū vitæ) vel ex aliquo quod appropinquat cordi, periculoſior eſt. Vnde oportet etiam, ꝙ peccatum ſit tanto grauius, quanto deordinatio cōtingit circa aliquod principium, quod eſt prius in ordine rationis: ratio autem ordinat omnia in agibilibus ex fine, & ideo quanto peccatum cōtingit in actibus humanis ex altiori fine, tanto peccatum eſt grauius; obiecta autem actuum ſunt fines eorum, vt ex * ſupradictis patet: & ideo ſecundum diuerſitatem obiectorum attenditur diuerſitas grauitatis in peccatis: ſicut patet, quòd res exteriores ordinantur ad hominem ſicut ad finem: homo autem ordinatur vlterius in Deum ſicut in finem. Vnde peccatū quod eſt circa ipſam ſubſtantiam hominis, ſicut homicidium, eſt grauius peccato, quod eſt circa res exteriores, ſicut furtum: & adhuc eſt grauius peccatum quod immediatè contra Deum committitur: ſicut infidelitas, blaſphemia, & huiuſmodi: & in ordine quorumlibet horum peccatorum vnum peccatū eſt grauius altero, ſecundum q̄d eſt circa aliquid principalius vel minus principale. Et quia peccata habent ſpeciem ex obiectis, differentia grauitatis, quæ attendit̄ penes obiecta, eſt prima & principalis quaſi conſequēs ſpeciem.

ar. præc. q.72.ar.3 ad 2.

AD primum ergo dicendum, quòd obiectum, etſi ſit materia circa quam terminatur actus, habet tamen rationem finis, ſecundum quod intentio agentis fertur in ipſum, vt * ſuprà dictum eſt. forma autem actus moralis dependet ex fine, vt ex ſuperioribus * patet.

q.72.ar.3 ad 2. q.præ.ar. 6.& q.18 ar.6.

AD ſecundum dicendum, ꝙ ex ipſa indebita conuerſione ad aliquod bonum cōmutabile ſequitur auerſio ab incommutabili bono, in qua perficitur ratio mali: & ideo oportet, quod ſecundum diuerſitatem eorum, quæ pertinent ad cōuerſionem, ſequatur diuerſa grauitas malitiæ in peccatis.

AD tertium dicendum, quòd omnia obiecta humanorū actuū

habent

habent ordinem ad inuicem, & ideo omnes actus humani quodammodo conueniunt in uno genere, ſecundum quod ordinãtur ad ultimum finem: & ideo nihil prohibet omnia peccata eſſe comparabilia.

ARTICVLVS IIII.

390 *Vtrum grauitas peccatorum differat ſecundum dignitatem virtutum, quibus opponuntur.*

2.2.q.20. ar.3.& q. 116.ar.2. co.& qõ. 119 ar.3. co.&ina. q.2.ar.10

AD QVARTVM ſic proceditur. Videtur quòd grauitas peccatorum non differat ſecundum dignitatem uirtutum, quibus peccata opponuntur, vt ſcilicet maiori uirtuti grauius peccatum opponatur, quia, vt dicitur Prouer. 15. In abundanti iuſtitia uirtus maxima eſt: ſicut autem dicit Dominus Matth. 5. Abundans iuſtitia cohibet iram, quæ eſt minus peccatum quàm homicidium, quod cohibet minor iuſtitia. Ergo maximæ virtuti opponitur minimũ peccatum.

l.2.eth.c. 3.circa fi. to. 5.

¶ 2 Præterea, In 2. Ethic*. dicitur quòd virtus eſt circa difficile & bonũ. ex quo videtur, quòd maior virtus ſit circa magis difficile: ſed minus eſt peccatum, ſi homo deficiat in magis difficili, quàm ſi deficiat in minus difficili: Ergo maiori virtuti minus peccatum opponitur.

¶ 3 Præterea, Charitas eſt maior virtus, quàm fides & ſpes: vt dicitur 1 ad Corinth. 13. Odium autem, quod opponitur charitati, eſt minus peccatum, quàm infidelitas vel deſperatio, quę opponuntur fidei & ſpei. Ergo maiori virtuti opponitur minus peccatũ.

l.8.eth.c. 10. parũ à pr.to.5.

SED contra eſt, quòd philoſophus dicit in 8. Ethic. *quòd peſſimum optimo contrarium eſt: optimum autem in moralibus eſt maxima uirtus, peſſimum autem grauiſſimũ peccatum. Ergo maximæ virtuti opponitur grauiſſimum peccatum.

CONCLVSIO.

Cùm ſicut peccati grauitas, ita & virtutis dignitas ex obiecto unde utrumque ſpeciem ſortitur, attendatur: maiori virtuti maius ex parte obiecti uitium opponi oportet, quanquam etiam minora vitia, ut à maiori virtute cohibentur, ei oppoſita eſſe, dici poteſt.

RESPONDEO dicendum, quòd virtuti opponitur aliquod peccatũ, vno quidem modo principaliter & directè, quod ſcilicet eſt circa idem obiectũ, nam contraria circa idem ſunt: & hoc modo oportet, quòd maiori virtuti opponatur grauius peccatum: ſicut enim ex parte obiecti attenditur maior grauitas peccati, ita etiam maior dignitas virtutis: vtrunque enim ex obiecto ſpeciẽ ſortitur, vt ex ſupradictis patet.* q.60.ar.1
Vnde oportet, quòd maximę virtuti directè contrarietur maximum peccatum, quaſi maximè ab eo diſtans in eodem genere. Alio modo poteſt conſiderari oppoſitio virtutis ad peccatum ſecũdum quandam extenſionem virtutis cohibentis peccatum: quanto enim fuerit virtus maior, tanto magis elongat hominem à peccato ſibi contrario, ita quòd non ſolum ipſum peccatum, ſed etiã inducẽtia ad peccatum cohibet. Et ſic manifeſtum eſt, quòd quanto aliqua virtus fuerit maior, tanto etiã minora peccata cohibet: ſicut etiam ſanitas quanto fuerit maior, tanto etiam minores diſcrepantias excludit. Et per hunc modũ maiori uirtuti minus peccatum opponitur ex parte effectus*.

AD primum ergo dicendum, quòd ratio illa procedit de oppoſitione, quæ attenditur ſecũdum co-

cohibitionẽ peccati: ſic enim abũdans iuſtitia etiam minora peccata cohibet.

AD ſecundum dicendum, ꝙ maiori virtuti, quæ eſt circa bonum magis difficile, contrariatur directè peccatũ, quod eſt circa malum magis difficile: vtrobique enim inuenitur quædã eminentia ex hoc quòd oſtẽditur voluntas procliuior in bonum vel in malum ex hoc, quòd difficultate non uincitur.

AD tertium dicendum, quòd charitas non eſt quicunq; amor, ſed amor Dei: vnde non opponit ei quodcunq; odium directè. ſed odium Dei: quod eſt grauiſſimũ peccatorum.

ARTICVLVS V.

Vtrum peccata carnalia ſint minoris culpæ, quàm ſpiritualia.

591 2. 2. quõ. 154. ar. 3. & 4. d. 9. ar. 3. q. 5. co. & diſ. 33. q. 1. a. 3. q. 2. ad 3. Et uer. q. 25. ar. 6 ad 2. Et Iſa. 1. lec. 6. fi.

AD QVINTVM ſic proceditur. Videtur, quòd peccata carnalia non ſint minoris culpæ, quàm peccata ſpiritualia. Adulterium enim grauius peccatum eſt, quàm furtum, Dicitur enim Prouer. 6. Non grandis eſt culpæ cùm quis furatus fuerit qui autem adulter eſt propter cordis inopiam perdet animam ſuã: ſed furtum pertinet ad auaritiã quæ eſt peccatum ſpirituale: adulterium aũt ad luxuriam, quæ eſt peccatum carnale. Ergo peccata carnalia ſunt maioris culpæ.

¶ 2 Præterea, Auguſt dicit ſuper Leuit. quòd diabolus maximè gaudet de peccato luxuriæ & idololatriæ: ſed de maiori culpa magis gaudet: ergo cùm luxuria ſit peccatũ carnale, videt ꝙ peccata carnalia ſint maximæ culpæ.

¶ 3 Præterea, Philoſophus probat in 7. Eth.† ꝙ incontinens cõcupiſcentiæ eſt turpior, quàm incontinens iræ: ſed ira eſt peccatũ ſpirituale ſecundum Gre. 31 Moralium:* concupiſcentia autem pertinet ad peccata carnalia. ergo peccatum carnale eſt grauius, quàm peccatum ſpirituale.

† l. 7. eth. c. 6.

* lib. 31. Mo. c. 31.

SED contra eſt, quod Greg.* dicit, quòd peccata carnalia ſunt minoris culpæ & maioris infamiæ, quàm ſpiritualia.

* l. 33. Mo. ca. 11. parum ante med. habetur in ſentẽtia.

CONCLVSIO.

Cùm peccata carnalia vt huiuſmodi, in corpus propriũ, quod ordine charitatis minus quã ipſe Deus & proximus in quos per peccata ſpiritalia peccatur, diligi debet, committãtur: maioris eſſe culpæ ſpiritalia quàm carnalia peccata, tametſi hæc quàm illa maioris ſint infamiæ, manifeſtum eſt.

RESPONDEO dicendũ, ꝙ peccata ſpiritualia ſunt maioris culpæ, quàm peccata carnalia: quod non eſt ſic intelligendum, quaſi quodlibet pecatũ ſpirituale ſit maioris culpæ quolibet peccato carnali, ſed quia conſiderata hac ſola differentia ſpiritualitatis & carnalitatis grauiora ſũt, quàm cætera peccata, cæteris paribus. Cuius ratio triplex poteſt aſſignari. Prima quidem ex parte ſubiecti: nam peccata ſpiritualia pertinẽt ad ſpiritum, cuius eſt cõuerti ad Deum, & ab eo auerti: peccata verò carnalia conſummãtur in delectatione carnalis appetitus, ad quẽ principaliter pertinet ad bonum corporale cõuerti. Et ideo peccatum carnale inquantum huiuſmodi, habet plus de conuerſione, propter quod etiam eſt maioris adhæſionis: ſed peccatum ſpirituale habet plus d̃ auerſione: ex qua procedit ratio culpæ: & ideo peccatum ſpirituale inquantum huiuſmodi, eſt maioris culpæ. Secũda rõ põtſumi ex parte eius, in quẽ peccať: nã peccatum carnale inquantum huiuſmodi, eſt in corpus proprium: qđ eſt

eſt minus diligẽdum, ſecundum ordinem charitatis, quàm Deus & proximus, in quos peccat per peccata ſpiritualia: & ideo peccata ſpiritualia inquantum huiuſmodi, ſunt maioris culpæ. Tertia ratio põt ſumi ex parte motiui, quia quanto eſt grauius impulſiuum ad peccandum, tanto homo minus peccat, vt infrà dicetur. * peccata autem carnalia habẽt vehementius impulſiuum, id eſt, ipſam concupiſcentiam carnis nobis innatam: & ideo peccata ſpiritualia inquantum huiuſmodi, ſunt maioris culpæ.

ar. ſeq.

AD primum ergo dicendum, quòd adulterium non ſolum pertinet ad peccatum luxuriæ, ſed etiam pertinet ad peccatum iniuſtitiæ: & quantum ad hoc poteſt ad auaritiã reduci: vt glo. dicit ad Eph. 5. * ſup illud, Omnis fornicator aut immundus aut auarus: & tunc grauius eſt adulteriũ, quàm furtum, quanto homini charior eſt uxor, quàm res poſſeſſa.

Eſt gloſſ. Hierony. in hũc locũ, to. 9.

AD ſecundum dicendum, quòd diabolus dicitur maximè gaudere de peccato luxuriæ, quia eſt maximæ adhærentiæ, & difficile ab eo homo poteſt eripi: inſatiabilis eſt enim delectabilis appetit*, vt philoſophus dicit in 3. Ethic. *

l. 3. eth. c. 12 to. 5.

AD tertium dicendum, quòd ſicut Philoſoph. dicit, † Turpius eſt eſſe incontinentem concupiſcentiæ, quàm incontinentẽ iræ; quia minus participat de ratione: & ſecundum hoc etiam dicit in 3. Ethic. * quòd peccata intemperantiæ ſunt maximè exprobrabilia, quia ſunt circa illas delectationes, quæ ſunt communes nobis & brutis: unde quodammodo per iſta peccata homo brutalis redditur: & inde eſt, quòd ſicut Greg. † dicit, ſunt maioris infamiæ.

† l. 7. eth. cap. 6.

l. 3. eth. c. 10. nõ procul à fin. to. 5.

† loco citato ĩ argum. Sed contra.

ARTICVLVS VI.

Vtrum grauitas peccatorum attendatur ſecundum cauſam peccati. 392

AD SEXTVM ſic proceditur. Videtur quòd grauitas peccatorum non attendatur ſecundum peccati cauſam. Quanto enim peccati cauſa fuerit maior, tanto vehementius mouet ad peccandum, & ita difficilius poteſt ei reſiſti: ſed peccatũ diminuitur ex hoc, quòd ei difficilius reſiſtiť: hoc enim pertinet ad infirmitatem peccantis, vt nõ facilẽ reſiſtat peccato: peccatum autem quod eſt ex infirmitate, leuius iudicatur. non ergo peccatũ habet grauitatẽ ex parte ſuę cãæ.

2. 2. q. 148 ar 3. cor. & 2. d. 33 in expoſi. lit. Et Malo. q. 2. ar ti 1. & 10 cor.

¶ 2 Preterea, Concupiſcentia eſt generalis quædam cauſa peccati: vnde dicit gloſſ. ſuper illud Rom. 7. * Nam concupiſcentiam neſciebam, & c. Bona eſt lex, quæ dum concupiſcentiam prohibet, omne malum prohibet; ſed quanto homo fuerit victus maiori cõcupiſcentia, tanto eſt minus peccatum: grauitas ergo peccati diminuitur ex magnitudine cauſæ.

ex Aug. in lib. de ſpiritu & litera, c. 4. tom. 3.

¶ 3 Præterea, Sicut rectitudo rationis eſt cauſa uirtuoſi actus; ita defectus rationis uidetur eſſe cauſa peccati: ſed defectus rationis quanto fuerit maior, tanto eſt minus peccatum: intantum quòd q caret uſu rationis, omnino excuſetur à peccato: & qui ex ignorantia peccat, leuius peccat. Ergo grauitas peccati non augetur ex magnitudine cauſæ.

SED cõtra, Multiplicata cauſa, multiplicatur effectus: ergo ſi cauſa peccati maior fuerit, peccatum erit grauius.

CONCLVSIO.

Peccatorum grauitas ſecũdum peccati cauſas attendẽda eſt, non tamen eodem modo: ſecundum enim voluntatem, & finalem cauſam uariatur

peccati magnitudo, diminuitur autem peccatum ex cauſis quæ uel iudicium rationis, uel liberum uoluntatis motũ diminuunt.

RESPONDEO dicendũ, ꝙ in genere peccati, ſicut & in quolibet alio genere poteſt accipi duplex cauſa. Vna, quæ eſt per ſe & propria cauſa peccati, quę eſt ipſa uoluntas peccandi: comparatur enim ad actum peccati, ſicut arbor ad fructum, ut dicitur in glo. ſuper illud Matth. 7.* Non poteſt arbor bona fructus malos facere. Et huiuſmodi cauſa quanto fuerit maior, tanto peccatũ erit grauius: quanto enim uoluntas fuerit maior ad peccandum, tanto homo grauius peccat. Aliæ uerò cauſæ peccati accipiuntur quaſi extrinſecæ & remotæ, ex quibus ſcilicet uolũtas inclinatur ad peccandum. Et in his cauſis eſt diſtinguendum. Quædam enim harum inducunt uoluntatē ad peccandum, ſecundum ipſam naturam uoluntatis, ſicut finis, quod eſt proprium obiectum uoluntatis: & ex tali cauſa augetur peccatum: grauius enim peccat cuius uoluntas intentione peioris finis inclinatur ad peccandum. Aliæ uerò cauſæ ſunt, quæ inclinant uoluntatem ad peccandum præter naturam & ordinem ipſius voluntatis, quæ nata eſt moueri liberè ex ſeipſa ſecundum iudiciũ rationis: unde cauſæ, quæ diminuunt iudicium rationis, ſicut ignorantia, vel quę diminuunt liberum motum uoluntatis, ſicut infirmitas uel uiolentia, aut metus, aut aliquid huiuſmodi, diminuunt peccatum, ſicut & diminuunt uoluntarium: intantum ꝙ ſi actus ſit omnino inuolũtarius, non habet rationem peccati.

Eſt Aug. li. 1. contra Iul. c 8. añ mediũ, to. 7.

AD primum ergo dicendũ, ꝙ obiectio illa ꝓcedit de cauſa mouente extrinſeca, quæ diminuit voluntarium: cuius quidem cauſæ augmentum diminuit peccatum, ut dictum eſt.* in cor. ar.

AD ſecundum dicendum, ꝙ ſi ſub concupiſcentia includatur etiam ipſe motus uoluntatis: ſic ubi eſt maior concupiſcentia, eſt maius peccatum. Si uerò concupiſcentia dicatur paſſio quædam, quæ eſt motus uis concupiſcibilis, ſic maior concupiſcentia præcedens iudicium rationis & motum uoluntatis diminuit peccatum: quia qui maiori concupiſcentia ſtimulatus peccat, cadit ex grauiori tentatione: unde minus ei imputatur. Si uerò concupiſcentia ſic ſumpta ſequatur iudicium rationis, & motum uoluntatis, ſic ubi eſt maior concupiſcentia, eſt maius peccatum; inſurgit enim interdum maior concupiſcentiæ motus ex hoc ꝙ uoluntas ineffrænatè tendit in ſuũ obiectum.

AD tertium dicendum: quòd ratio illa procedit de cauſa, quæ cauſat inuoluntariũ. & hæc diminuit peccatum, ut dictum eſt.* in cor. ar.

ARTICVLVS VII.

Vtrum circunſtantia aggrauet peccatum. 393

AD SEPTIMVM ſic ꝓceditur. Videtur, quòd circunſtantia non aggrauet peccatum. Peccatum enim hēt grauitatē ex ſua ſpē, circunſtantia aũt non dat ſpeciē peccato, cùm ſit quoddam accidens eius: ergo grauitas peccati nõ cõſideratur ex circunſtantia.

¶2 Præterea, Aut circunſtantia eſt mala aut non; ſi circunſtantia mala eſt, ipſa ꝑ ſe cauſat quandã ſpeciē mali. ſi verò nõ ſit mala, nõ hēt vñ augeat malũ: ergo circũſtãtia nullo modo auget peccatum.

¶3 Præterea, Malitia peccati eſt ex parte auerſionis: ſed circunſtãtiæ conſequuntur peccatũ ex parte conuerſionis: ergo non augent malitiam peccati.

SED

SED contra eſt, quod ignorantia circunſtantiæ diminuit peccatum; qui enim peccat ex ignorantia circunſtantiæ, meretur ueniã: ut dicitur in 3. Ethic.* hoc autem non eſſet niſi circunſtantia aggrauaret peccatum. ergo circunſtantia peccatum aggrauat.

li. 3 ethi. ca. 1 poſt med. to. 5

CONCLVSIO.

Cùm unumquodque ex eodẽ natum ſit augeri, ex quo cauſatur, & ex circunſtantijs peccatum cauſetur: ex eiſdẽ quoque peccatum aggrauari neceſſarium eſt.

RESPONDEO dicendũ, ꝙ vnumquodque ex eodem natum eſt augeri, ex quo cauſatur, ſicut Philoſo. dicit de habitu uirtutis in 2. Ethic.* Manifeſtum eſt aũt, ꝙ peccatum cauſatur ex defectu alicuius circunſtantiæ: ex hoc.n. receditur ab ordine rationis, ꝙ aliquis in operando non obſeruat debitas circunſtantias. Vnde manifeſtum eſt, ꝙ peccatum natũ eſt aggrauari per circunſtantiam. Sed hoc quidem contingit tripliciter. Vno quidem modo inquantum circunſtantia transfert in aliud genus peccati: ſicut peccatũ fornicationis conſiſtit in hoc, ꝙ homo accedit ad non ſuam: ſi autem addatur hæc circunſtantia, vt illa ad quam accedit, ſit alterius uxor, trãsfertur iam in aliud genus peccati, ſ. in iniuſtitiam, inquantum homo uſurpat rem alterius. & ſecundum hoc adulteriũ eſt grauius peccatum, ꝙ fornicatio. Aliquando verò circunſtãtia non aggrauat peccatum quaſi trahẽs in aliud genus peccati, ſed ſolùm quia multiplicat rationẽ peccati: ſicut ſi prodigus det quando non debet, & cui non debet, multiplicius peccat eodẽ genere peccati, quàm ſi ſolum det cui nõ debet: & ex hoc ipſo peccatum fit grauius: ſicut etiam ęgritudo eſt grauior, quæ plures partes corporis inficit. Vnde & Tullius dicit in * Paradoxis, ꝙ in patris uita uiolanda, multa peccantur: uiolatur enim is qui procreauit, qui aluit, qui erudiuit, qui in ſede ac domo atque in rempublicam collocauit. Tertio modo circunſtantia aggrauat peccatum ex eo, quòd auget deformitatem prouenientem ex alia circunſtãtia, ſicut accipere alienum conſtituit peccatum furti: ſi autem addatur hæc circũſtantia, ut multum accipiat de alieno, erit peccatum grauius, quã uis accipere multum uel parum, de ſe nõ dicat rationem boni uel mali.

li. 2. ethi. c. 1. & 2. tom. 5.

In Parad. 3. cuiuſti tulus eſt, æqualia eſſe peccata.

AD primum ergo dicendum, ꝙ aliqua circunſtantia dat ſpeciẽ actui morali: ut ſuprà habitum eſt.* & tamen circunſtãtia, quæ non dat ſpeciem, poteſt aggrauare peccatum: quia ſicut bonitas rei non ſolum pẽſatur ex ſua ſpecie, ſed etiam ex aliquo accidente: ita malitia actus non ſolum pẽſatur ex ſpecie actus, ſed etiam ex circunſtantia.

q. 18. ar. 10.

AD ſecundum dicendum, ꝙ vtroque modo circunſtantia poteſt aggrauare peccatum; ſi enim ſit mala, non tamen propter hoc oportet, ꝙ conſtituat ſpeciem peccati: poteſt enim addere rationẽ malitiæ in eadem ſpecie: ut dictũ eſt.* ſi autem non ſit mala, poteſt aggrauare peccatum in ordine ad malitiam alterius circunſtantiæ.

In cor. ar.

AD tertium dicendum, quòd rõ debet ordinare actum non ſolum quantum ad obiectum, ſed etiam quantum ad omnes circunſtantias, & ideo auerſio quædam à regula rationis attenditur, ſecũdum corruptionẽ cuiuslibet circunſtantiæ, puta ſi aliquis operetur quando non debet, uel ubi nõ debet. & huiuſmodi auerſio ſufficit ad rationem mali. hanc autem auerſionem à regula rationis. ſequitur

ARTICVLVS VIII.

Vtrum grauitas peccati augeatur ſecundum maius nocumentum.

394 1.2.q. 34. ar.4. & q. 73.art. 3. co. & q. 74.art. 2. cor. & q. 145.ar.4. Et mal. q.2.ar.10. cor. * q.20. ar.5.

AD OCTAVVM ſic proceditur. Videtur, ꝙ grauitas peccati nõ augeatur ſecundum maius nocumentum. Nocumentum enim eſt quidã euentus conſequens actum peccati: ſed euentus ſequens non addit ad bonitatem uel malitiam actus: ut ſupra dictum eſt. * ergo peccatum nõ aggrauatur propter maius nocumentum.

¶ 2 Præterea, Nocumentũ maximè inuenitur in peccatis, quæ ſunt contra proximum: quia ſibiipſi nemo vult nocere: Deo autẽ nemo poteſt nocere ſecundum illud Iob.35. Si multiplicatæ fuerint iniquitates tuæ, quid facies contra illum? homini, qui eſt ſimilis tibi, nocebit impietas tua? ſi ergo peccatũ aggrauaretur propter maius nocumentum, ſequeretur ꝙ peccatum quo quis peccat in proximum, eſſet grauius peccato, quo quis peccat in Deũ vel in ſeipſum.

¶ 3 Præterea, Maius nocumẽtũ infertur alicui cùm priuatur uita gratiæ, q̃ cùm priuatur uita naturæ, quia uita gratiæ eſt melior q̃ vita naturæ, intantum ꝙ homo debet vitam naturæ contemnere, ne amittat uitam gratiæ: ſed homo qui inducit aliquam mulierem ad fornicandum, quantũ eſt de ſe, priuat eam uita gratiæ, inducens eam ad peccatum mortale. ſi ergo peccatum eſſet grauius propter maius nocumentum, ſequeretur ꝙ ſimplex fornicator grauius peccaret, quàm homicida. quod eſt manifeſtè falſum: nõ ergo peccatum eſt grauius propter maius nocumentum.

Lib.3. de lib. arbit. ca.14. circa finem tom.1.

SED contra eſt, quod Auguſ. dicit in 3. de lib. arb. * Quia uitiũ naturæ aduerſatur, tantum additur malitiæ uitiorum, quantum integritas naturarum minuitur: ſed diminutio integritatis naturæ eſt nocumentũ ergo tanto grauius eſt peccatum, quanto maius eſt nocumentum.

CONCLVSIO.

Nocumentum omne ſi uel præuiſum & intentum, uel ſaltem per ſe ſequutum ex actu peccati fuerit, directè ipſum peccatum aggrauat: nõ ſic ſi præuiſum quidem fuerit, ſed non intentum: & multo minus ſi nec intentum nec præuiſum, per accidens ad peccatum ſeſe habeat.

RESPONDEO dicendum, quòd nocumentum tripliciter ſe habere poteſt ad peccatum. Quandoque enim nocumentum quod prouenit ex peccato, eſt præuiſũ & intentũ: ſicut cùm aliquis aliquid operatur animo nocendi alteri, ut homicida uel fur: & tunc directè quantitas nocumenti adauget grauitatem peccati, quia tunc nocumentum eſt per ſe obiectum peccati. Quandoque autem nocumentum eſt præuiſum, ſed non intentum: ſicut cùm aliquis tranſiens per agrum, vt compendioſius uadat ad fornicandum, infert nocumentum his, quę ſunt ſeminata in agro ſcienter, licet non animo nocendi: & ſic etiam quãtitas nocumenti aggrauat peccatum, ſed indirectè: inquantum ſcilicet ex uoluntate multum inclinata ad peccandum procedit, ꝙ aliquis non prætermittat facere damnum ſibi uel alii, quod ſimpliciter non uellet. Quandoque autem nocumentum nec eſt præuiſum nec intentum: & tunc ſi ꝑ accidens ſe habeat ad peccatum, non aggrauat peccatum directè, ſed propter negligentiam conſideran-

derandi nocumenta, quæ conſequi poſſent, imputantur homini ad pœnam mala, quæ eueniunt præter eius intentionem, ſi dabat operam rei illicitæ Si verò nocumentum per ſe ſequatur ex actu peccati, licet non ſit intentũ, nec præuiſum, directè peccatum aggrauat: quia quæcunq; per ſe cõſequuntur ad peccatum, pertinẽt quodammodo ad ipſam peccati ſpeciem. Puta ſi aliquis publicè fornicetur, ſequitur ſcandalum plurimorum; quod quamuis ipſe non intẽdat, nec fortè præuideat, directè per hoc aggrauatur peccatum. Aliter tamen uidetur ſe habere circa nocumentum pœnale, quod incurrit ipſe, qui peccat. Huiuſmodi autem nocumentum ſi per accidens ſe habeat ad actũ peccati, & non ſit præuiſum, nec intentum, non aggrauat peccatũ, neque ſequitur maiorem grauitatem peccati: ſicut ſi aliquis currens ad occidendum, impingat & lædat ſibi pedem. Si uerò tale nocumentum per ſe conſequatur ad actum peccati: licet fortè nec ſit præuiſum nec intentum, tunc maius nocumentum non facit grauius peccatum: ſed ecõuerſo grauius peccatũ inducit grauius nocumentum: ſicut aliquis infidelis qui nihil audiuit de pœnis inferni, grauiorem pœnam in inferno patietur pro peccato homicidii, quàm pro peccato furti: quia enim hoc nec intendit, nec præuidit, non aggrauatur ex hoc peccatum. ſicut contingit circa fidelẽ, qui ex hoc ipſo uidetur peccare grauius, quòd maiores pœnas cõtemnit, ut impleat uoluntatem peccati, ſed grauitas huiuſmodi nocumẽti ſolum cauſatur ex grauitate peccati.

AD primum ergo dicẽdum, ꝙ ſicut etiam ſupra dictum eſt,* cũ de bonitate & malitia exteriorũ actuum ageretur, euentus ſequẽs ſi ſit preuiſus & intentus, addit ad bonitatem uel malitiã actus. q.20.ar.5

AD ſecundum dicendum, ꝙ quamuis nocumentum aggrauet peccatum, non tamen ſequitur, quòd ex ſolo nocumento peccatum aggrauetur: quinimo peccatum per ſe eſt grauius propter inordinationem, ut ſuprà dictum eſt. * vnde & ipſum nocumentum aggrauat peccatum, inquantum facit actum eſſe magis inordinatum. Vnde non ſequitur, ꝙ ſi nocumentum maximè habeat locum in peccatis quæ ſunt contra proximum, quòd illa peccata ſunt grauiſſima: quia multo maior inordinatio inuenitur in peccatis, quæ ſunt contra Deum, & in quibuſdam eorum quæ ſunt contra ipſum. Et tamen poteſt dici, quòd etſi Deo nullus posſit nocere, quantum ad eius ſubſtantiam: poteſt tamen nocumentum attentare in his, quę Dei ſunt, ſicut extirpando fidem, violando ſacra: quæ ſunt peccata grauisſima. Sibi etiam aliquis quandoque ſcienter & uiolenter infert nocumentum: ſicut patet in his, qui ſe interimunt, licet finaliter hoc referant ad aliquod bonum apparens: puta ad hoc quòd liberentur ab aliqua anguſtia. *ar. 3.huius q̃ſt.

AD tertium dicendum, quòd illa ratio non ſequitur propter duo. Primo quidem quia homicida intendit directè nocumentum proximi: fornicator autem, qui prouocat mulierem, non intendit nocumentum, ſed delectationem. Secundo, quia homicida eſt per ſe & ſufficiens cauſa corporalis mortis: ſpiritualis autem mortis nullus poteſt eſſe alteri cauſa per ſe ſufficiens: quia nullus ſpiritualiter moritur, niſi propria uoluntate peccando.

ARTI-

ARTICVLVS IX.

Vtrum peccatum aggrauetur ſecundum conditionem perſonæ, in quam peccatur.

395 AD NONVM ſic proceditur. Videtur, quòd propter conditionem perſonæ, in quam peccatur, peccatum non aggrauetur. Si.n. hoc eſſet, maximè aggrauaretur ex hoc, φ aliquis peccat in aliquem uirum iuſtum & ſanctum: ſed ex hoc nō aggrauatur peccatum, minus.n. læditur ex iniuria illata uirtuoſus qui æquanimiter tolerat, q̃ alii qui etiam interius ſcandalizati lędnntur: ergo conditio perſonæ, in quam peccat, nō aggrauat peccatum.

2.2.q.61. ar.2. ad 3 & art. 8. co. & qō. 65.ar.4. Et 3.q.80 ar.5. cor. Et 1. diſt. 20.art. 2. cor. Et opuſ 3. ca. 238. fi. Et Pſ.12. co. 1. Et Ro.2 le.2.co.1. Et 1. Co. 10. lec. 7. co.2. fin. & 3.

¶2 Præterea, Si condirio perſonæ aggrauaret peccatum, maximè aggrauaretur ex propinquitate: quia ſicut Tullius dicit in Paradoxis: *in ſeruo necando ſemel peccatur, in patris uita uiolanda, multa peccantur. Sed propinquitas perſonæ, in quam peccatur, nō uidetur aggrauare peccatū: quia vnuſquiſque ſibiipſi maximè eſt propinquus. & tamen minus peccat qui aliquod damnum ſibi infert, quàm ſi inferret alteri: puta ſi occideret equum ſuum, quàm ſi occideret equum alterius, ut patet per Philoſophum in 5. Ethi. † Ergo propinquitas perſonæ non aggrauat peccatum.

* In Par. 3. cuius titulus ē, æqualia eē vitia, à med. illius.

† lib.5. ethi, c. vlt. à med. tomo 5.

¶3 Præterea, Conditio perſonæ peccantis præcipuè aggrauat peccatum ratione dignitatis uel ſciētiæ, ſecūdum illud Sap. 6. Potētes potenter tormenta patientur. Et Luc. 12. Seruus ſciens uoluntatē domini, & non faciens, plagis uapulabit multis. Ergo pari ratione ex parte perſonæ in quam peccat magis aggrauaret peccatum dignitas, aut ſcientia perſonæ, in quam peccatur: ſed non uidetur grauius peccare qui facit iniuriā perſonæ ditiori, uel potentiori, q̃ alicui pauperi: quia nōn eſt perſonarum acceptio apud Deum, ſecundum cuius iudicium grauitas peccati penſatur. Ergo conditio perſonæ, in quam peccatur, non aggrauat peccatum.

SED contra eſt, φ in ſacra ſcriptura ſpecialiter vituperatur peccatum, quod contra ſeruos Dei cōmittitur: ſicut dicitur 3. Reg. 19. Altaria tua deſtruxerunt & prophetas tuos occiderunt gladio. Vituperatur etiam maximè peccatum commiſſū in perſonas propinquas, ſecundum illud Micheę 7. Filius contumeliam facit patri, filia conſurgit aduerſus matrem ſuam. Vituperatur etiam ſpecialiter peccatum, quod committitur in perſonas in dignitate conſtitutas; ut patet Iob 34. Qui dicit regi Apoſtata, q uocat duces impios. Ergo conditio perſonæ, in quam peccatur, aggrauat peccatum.

CONCLVSIO.

Quum perſona, in quam peccatur, ſit quodammodo obiectū peccati, neceſſe eſt aggrauari peccatum ſecundum perſonæ, in quam peccatur, conditionē, & dignitatem.

RESPONDEO dicendum, quòd perſona, in quam peccatur, eſt quodammodo obiectum peccati. Dictum eſt autem ſupra * φ prima grauitas peccati attendit ex parte obiecti; ex quo quidem tanto attenditur maior grauitas in peccato, quanto obiectum eius eſt principalior finis: fines autem principales humanorum actuum ſunt Deus, ipſe homo, & proximus: quicquid enim facimus, propter aliquod horum facimus; quā uis etiam horum trium vnū ſub altero ordinetur. Poteſt igitur ex parte horum triū conſiderari maior uel minor grauitas in pecato

* ar.3. huius quæſt.

ſecundum

ſecundum conditionem perſonę, in quam peccatur. Primo quidem ex parte Dei: cui tanto magis aliquis homo coniungitur, quanto eſt uirtuoſior uel Deo ſacratior: & ideo iniuria tali perſonæ illata magis redundat in Deum, ſecundũ illud Zac.2. Qui uos tetigerit, tangit pupillam oculi mei. Vnde peccatũ fit grauius ex hoc quòd peccatur in perſonam magis Deo coniunctam, uel ratione uirtutis, vel ratione officii. Ex parte etiam ſuiipſius manifeſtum eſt, ꝙ tanto aliquis grauius peccat, quanto aliquis magis in coniunctam perſonam, ſeu naturali neceſſitudine, ſeu beneficijs, ſeu quacunque coniunctione peccauerit: quia videtur in ſeipſum magis peccare: & pro tanto grauius peccat, ſecundum illud Eccl.14. Qui ſibi nequã eſt, cui bonus erit? Ex parte uero proximi tanto grauius peccatur, quanto peccatum plures tangit: & ideo peccatum quod fit in perſonam publicam, puta regem uel principem, qui gerit perſonam totius multitudinis, eſt grauius quã peccatum quod comittitur contra unam perſonam priuatam: vñ ſpecialiter dicitur Exod. 22. Principi populi tui non maledices. Et ſimiliter iniuria, quæ fit alicui famoſæ perſonę, uidetᷣ eſſe grauior ex hoc, ꝙ in ſcandalum & in tribulationem plurimorũ redundat.

AD primum ergo dicendũ, ꝙ ille, qui infert iniuriam uirtuoſo, quantum eſt in ſe, turbat eum & interius & exterius: ſed ꝙ iſte interius non turbetur, contingit ex eius bonitate, quę non diminuit peccatum iniuriantis.

AD ſecundũ dicendum, quòd nocumentum quod quis ſibiipſi infert in his, quæ ſubſunt dominio propriæ uoluntatis, ſicut in reb⁹ poſſeſſis habet minus de peccato, q̃ ſi alteri inferatur: quia ꝓpria uolũtate hoc agit: ſed in his, quæ non ſubduntur dominio volũtatis (ſicut ſunt naturalia & ſpiritualia bona) eſt grauius peccatum nocumentum ſibiipſi inferre: grauius enim peccat qui occidit ſeipſum, q̃ qui occidit alterũ. Sed quia res propinquorum noſtrorum non ſubduntur voluntatis noſtræ dominio, non procedit ratio, quantum ad nocumenta rebus illorum illata, ꝙ circa ea minus peccetur, niſi fortè velint vel ratum habeant.

AD tertium dicẽdum, quòd non eſt acceptio perſonarum, ſi Deus grauius punit peccantẽ contra excellentiores perſonas: hoc enim fit propter hoc, quòd hoc redundat in plurium nocumentum.

ARTICVLVS X.

Vtrum magnitudo perſonæ peccantis aggrauet peccatum.

AD DECIMVM ſic ꝓceditur. Videtur, quod magnitudo perſonæ peccãtis non aggrauet peccatum. Homo enim maximè redditur magnus ex hoc, ꝙ Deo adhæret: ſecũdum illud Eccl.25. Quàm magn⁹ eſt qui inuenit ſapientiam & ſciẽtiam: ſed non eſt ſuper timentem Dominum. Sed quãto aliquis magis Deo adhæret, tanto minus imputatur ei aliquid ad peccatum. Dicitur enim 2.Paral.30. Domin⁹ bonus propitiabitur cũctis qui in toto corde requirunt Dominum Deum patrum ſuorum: & non imputabitur eis, ꝙ minus ſanctificati ſunt. Ergo peccatum nõ aggrauatur ex magnitudine perſonæ peccantis. 396 Inf.q.89. ar.3.& 5. cor. & q. 102.ar.3. ad 11. Et 2.2.q.100 ar.1.ad 7. Et Mal. q.7 ar.10 ad 5. Et Pſ.24.co. 4.

¶ 2 Præterea, Non eſt perſonarum acceptio apud Deum, ut dicitur Rom.2. Ergo non magis punit pro vno & eodem peccato unum, quàm alium: non ergo aggrauatur peccatum ex magnitudine perſonæ peccantis.

¶ 3 Præterea, Nullus debet ex bono incommodum reportare: reportaret

portaret autem, ſi id quod agit, magis ei imputaretur ad culpam: ergo propter magnitudinem perſonæ peccantis non aggrauatur peccatum.

SED contra eſt, quod Iſid. dicit in 2. de ſummo bono,* Tanto maius cognoſcitur peccatum eſſe, quanto maior qui peccat habetur.

Lib. 2. de ſummo bono ca. 19. in fin.

CONCLVSIO.

Quælibet peccantis perſonæ magnitudo propter eam quæ de maioribus acceptis beneficijs committitur, ingratitudinem, maiuſque aliorum ſcandalū auget peccatum ex deliberata uoluntate commiſſum: ea autem quæ ſecundum uirtutem accipitur magnitudo, peccatum ex ſurreptione & humana fragilitate ortum, diminuit.

RESPONDEO dicendum, ꝙ duplex eſt peccatum. Quoddā enim ex ſurreptione proueniens propter infirmitatē humanæ naturæ, & tale peccatum minus imputatur ei qui eſt maior in uirtute, eo ꝙ minus negligit huiuſmodi peccata reprimere: quæ tamen omnino ſubterfugere infirmitas humana non ſinit. Alia uerò peccata ſunt ex deliberatione procedentia, & iſta peccata tanto magis alicui imputantur, quàto maior eſt. Et hoc pōt eſſe ꝓpter quatuor. Primo quidem, quia facilius pñt reſiſtere peccato maiores: puta qui excedunt in ſcientia & uirtute: vnde Dñs dicit Luc. 12. ꝙ ſeruus ſciens volūtatem domini ſui, & non faciens, plagis uapulabit multis. Secundo propter ingratitudinem, quia omne bonum, quo aliquis magnificatur, eſt Dei beneficium, cui homo fit ingratus peccando, & quātum ad hoc quælibet maioritas etiam in temporalib⁹ bonis peccatum aggrauat: ſecundum illud Sap. 6. Potentes potenter tormenta patientur. Tertio propter ſpecialem repugnantiam actus peccati ad magnitudinem perſonæ: ſicut ſi princeps iuſtitiam uiolet, qui ponitur iuſtitię cuſtos, & ſi ſacerdos fornicetur, q̃ caſtitatem uouit. Quarto propter exemplum ſiue ſcandalum: quia vt Grego.* dicit in paſtorali, in exemplum culpa vehementer extēditur, quando pro reuerentia gradus peccator honoratur: ad plurium etiam notitiam perueniunt peccata magnorum, & magis homines ea indignè ferunt. Par. 1. c. 2. à medio.

AD primum ergo dicēdum, ꝙ auctoritas illa loquitur de his, q̃ per ſurreptionem infirmitatis humanæ negligenter aguntur.

AD ſecundū dicēdum, quòd Deus non accipit perſonas, ſi maiores plures punit: quia ipſorum maioritas facit ad grauitatē peccati, vt dictum eſt.* in cor. ar.

AD tertium dicendum, quòd homo magnus non reportat incōmodum ex bono, quod habet, ſed ex malo uſu illius.

QVÆSTIO LXXIIII.

De ſubiecto peccatorum, in decem articulos diuiſa.

DEINDE conſiderādum eſt de ſubiecto uitiorū. ſiue peccatorum.

¶ Et circa hoc quæruntur decem.

¶ Primo, vtrum uoluntas poſſit eſſe ſubiectum peccati.

¶ Secundo, utrum uoluntas ſola ſit peccati ſubiectum.

¶ Tertio, vtrum ſenſualitas poſſit eſſe ſubiectum peccati.

¶ Quarto, utrum poſſit eſſe ſubiectum peccati mortalis.

¶ Quinto, vtrum ratio poſſit eſſe ſubiectum peccati.

¶ Sex-

¶ Sexto, vtrum delectatio moroſa, uel non moroſa ſit in ratione inferiori, ſicut in ſubiecto.

¶ Septimo, utrum peccatum conſenſus in actum ſit in ſuperiori ratione, ſicut in ſubiecto.

¶ Octauo, utrum ratio inferior poſſit eſſe ſubiectum peccati mortalis.

¶ Nono, vtrum ratio ſuperior poſſit eſſe ſubiectum peccati uenialis.

¶ Decimo, vtrum in ratione ſuperiori poſſit eſſe peccatum ueniale circa proprium obiectū.

ARTICVLVS PRIMVS.

397 *Vtrum uoluntas ſit ſubiectum peccati.*

4.q.18.q.1.ar.2. q.1 ad 2. & 3. contra c. 109. fi. Et mal.q. 7.ar.1. ad 16. Et Matth.15.co. 4 & 5.

AD PRIMVM ſic proceditur. Videtur, quòd voluntas non poſſit eſſe ſubiectum peccati. Dicit.n.Dion. in 4. c. de diuin.no. * quòd malum eſt præter uoluntatem & intentionem: ſed peccatum habet rationem mali: ergo peccatū non poteſt eſſe in uoluntate.

* c 4.p.4. aliquantulum añ fin. Aug. lib. 3. de li.arb. c. 17. to. 1.

¶ 2 Præterea, Voluntas eſt boni uel apparentis boni, ex hoc autem quòd uoluntas vult bonum, non peccat: hoc autem quòd vult apparens bonum quod non eſt uere bonum, magis pertinere uidetur ad defectum uirtutis apprehẽſiuæ, q̃ ad defectum uoluntatis Ergo peccatum nullo modo eſt in uoluntate.

¶ 3 Præterea, Non poteſt eſſe idem ſubiectum peccati, & cauſa efficiens: quia cauſa efficiens & materialis non incidunt in idē: vt dicitur in ſecundo Phyſicorū. * Sed uoluntas eſt cauſa efficiēs peccati. Prima enim cauſa peccandi eſt uoluntas, ut Auguſt. dicit in lib. † de duabus animabus. Ergo non eſt ſubiectum peccati.

* lib. 2. Phyſ.tex. 70. † c.10. & 11.to. 6.

SED cōtra eſt, quod Aug. dicit in lib. * Retractationum, ꝙ uoluntas eſt qua peccatur, & rectè uiuitur.

* li. 1. Retra.ca. 9 circa mediū. to.1

CONCLVSIO.

Cùm neceſſe ſit morales quoſcūque actus (quia in exteriorem materiam non tranſeunt) in ſuo eſſe principio ſicut in ſubiecto, talis autem actus peccatum ſit: rectè uoluntas, ſicut peccati principium, ita et eiuſdem ſubiectum eſſe dicitur.

RESPONDEO dicendum, quòd peccatum quidam actus eſt, ſicut ſuprà dictum eſt. * Actuum autem quidam tranſeũt in exteriorem materiam, ut urere & ſecare: & huiuſmodi actus habent pro materia & ſubiecto id, in quod tranſit actio, ſicut Philoſophus dicit in tertio Phyſicorum, † quod motus eſt actus mobilis à mouente. quidam verò actus ſunt non tranſeuntes in exteriorem materiam, ſed manentes in agente: ſicut appetere & cognoſcere: & tales actus ſunt omnes actus morales, ſiue ſint actus uirtutum, ſiue peccatorum. Vnde oportet quòd proprium ſubiectum actus peccati ſit potentia, quæ eſt principium actus. Cum autem proprium ſit actuum moralium, quòd ſint uoluntarij (ut ſuprà habitum eſt *) ſequitur quòd uoluntas, quæ eſt principium actuū uoluntariorum ſiue bonorum, ſiue malorum, quæ ſunt peccata, ſit principium peccatorum, & ideo ſequitur ꝙ peccatum ſit in uoluntate ſicut in ſubiecto.

* q.71.ar.1 & 6. † li.3. Phy. text. 18. tom.2. * q.1.art.1. q.18.ar.6

AD primum ergo dicendum, quòd malū dicitur eſſe pręter uoluntatem, quia uoluntas non

tendit

tendit in ipſum ſub ratione mali: ſed quia aliquod malum eſt apparens bonum, ideo uolunras aliquando appetit aliquod malum; & ſecũdum hoc peccatum eſt in voluntate.

AD ſecundum dicendum, ꝙ ſi defectus apprehenſiuæ uirtutis nullo modo ſubiaceret uoluntati: non eſſet peccatum nec in uoluntate nec in apprehenſiua uirtute: ſicut patet in his qui habent ignorãtiam inuincibilem: & ideo relinquitur, quòd etiam defectus apprehenſiuæ uirrutis ſubiacens uoluntati deputetur in peccatum.

AD tertium dicendum quòd ratio illa procedit in cauſis efficienribus, quarum actiones tranſeunt in materiam exteriorem, & quæ non mouent ſe, ſed alia: cuius contrarium eſt in uoluntate: vnde ratio non ſequitur.

ARTICVLVS II.

Vtrum ſola uoluntas ſit ſubiectum peccati.

398
Inf. ar. 3. cor. & q. 83. art. 1. cor. Et 2. diſt. 44. in expo. lit. ad 2. Et mal. q. 2. ar 2. & 3.

AD SECVNDVM ſic proceditur. Videtur, quòd ſola uoluntas ſit ſubiectũ peccati. Dicit enim Auguſ in lib. de duabus animabus, * ꝙ non niſi uolunrate peccatur: ſed peccatum eſt ſicut in ſubiecto in porentia qua peccatur; ergo ſola uolũtas eſt ſubiectum peccati.

* c. 10. à med. to. 6

¶ 2 Præterea, Peccatũ eſt quoddam malum cõtra rationem, ſed bonum & malum ad rarionẽ pertinens eſt obiectum ſolius uoluntatis: ergo ſola uoluntas eſt ſubiectum peccati.

¶ 3 Præterea, Omne peccatum eſt actus uolunrarius. quia, ut dicit Augu. in lib. de lib. arb. † Peccatum adeo eſt uoluntarium, ꝙ ſi non ſit voluntarium, non eſt peccatum: ſed actus aliarum vlrium non ſunt voluntarii, niſi in quantum illæ vires mouentur à uoluntate. hoc autẽ nõ ſufficit ad hoc quòd ſint ſubiectum peccati, quia ſecũdum hoc etiam membra exteriora, quæ mouentur à uoluntate, eſſent ſubiectum peccati: quod patet eſſe falſum. Ergo ſola voluntas eſt ſubiectum peccati.

† li. 3. de li. arb. c. 17, & 18. to. 1. & de ver. reli. c 14 & 1. retrac. c. 9 tom. 1.

SED contra, Peccatum virtuti contrariatur, contraria autem ſunt circa idem, ſed aliæ etiam vires animæ præter uoluntatem ſunt ſubiecta uirrutum, ut ſuprà dictum eſt. * Ergo non ſola uolũtas eſt ſubiectum peccati. q. 56.

CONCLVSIO.

Quũ idem ſit actus uoluntarij principium & ſubiectum: conſequitur non ſolam uoluntatem, quæ principium eſt actus uoluntarij eliciti, uerum etiã alias potentias, quæ actus uoluntarij imperati principium eſſe poſſunt, peccati ſubiectum eſſe.

RESPONDEO dicendum, ꝙ ſicut ex prædictis patet, * omne quod eſt principium uoluntarij actus, eſt ſubiectum peccati: actus autem uoluntarii dicuntur non ſolum illi, qui eliciuntur à uoluntate, ſed etiam illi, qui à voluntate imperantur, vt ſupra dictum eſt, * cum de voluntario ageretur. Vnde non ſolum uolũtas poteſt eſſe ſubiectum peccati, ſed omnes illæ potentiæ quæ poſſunt moueri ad ſuos actus, uel ab eis reprimi per uoluntatem: & eædẽ etiam potentiæ ſunt ſubiecta habituum moralium bonorum uel malorum, quia eiuſdem eſt actus & habitus. art. pced. q. 5. ar. 4.

AD primum ergo dicendũ, ꝙ non peccatur niſi uolũtate, ſicut primo mouente, aliis autem potẽtiis peccatur, ſicut ab ea motis.

AD ſecundum dicendum, ꝙ bonum

bonum & malum pertinēt ad voluntatem ſicut per ſe obiecta ipſius:ſed aliç potentiæ habent aliquod determinatum bonū & malum,ratione cuius poteſt in eis eſſe & uirtus & uitium & peccatū, ſecundum quod participant uolūtate & ratione.

AD tertium dicēdum, quòd membra corporis non ſunt principia actuum,ſed ſolum organa. vnde & comparātur ad animam mouentem, ſicut ſeruus qui agitur & non agit:potentiæ autē appetitiuæ interiores comparantur ad rationem quaſi liberæ,quia agunt quodammodo & aguntur, ut patet per id quod dicitur 1. Politic.* Et præterea actus exteriorum membrorum ſunt actiones in exteriorem materiam tranſeūtes, ſicut patet de percuſſione in peccato homicidij:& propter hoc non eſt ſimilis ratio.

li.1.Poli. c.3.à mc. tom.5.

ARTICVLVS III.

Vtrum in ſenſualitate poſſit eſſe peccatum.

399

2.diſ. 24. q 3. ar.2. & diſ 31. q 2.ar. 1. ad 4. & ueri. q.15 arti. 5. & mal. q.7. ar.6.

AD TERTIVM ſic proceditur. Videtur, quòd in ſenſualitate non poſſit eſſe peccatum. Peccatum enim eſt proprium homini, qui ex ſuis actibus laudatur uel uituperatur: ſed ſenſualitas eſt cōis nobis & brutis:ergo in ſenſualitate nō poteſt eſſe peccatum.

¶ 2 Præterea, Nullus peccat in eo quod uitare non poteſt, ſicut Aug.*dicit in li.de lib.arb.ſed homo non poteſt uitare quin actus ſenſualitatis ſit inordinatus. Eſt enim ſenſualitas perpetuæ corruptionis quandiu in hac mortali uita uiuimus. vnde per ſerpētem ſignificatur,ut Auguſ.dicit 12. de trin.† Ergo inordinatio motus ſēſualitatis non eſt peccatum.

* lib.3 c. 18. paulo poſt prin. tom.1.

† li. 12.d trin.c. 12 & 13.to.3

¶ 3 Præterea,Illud quod homo ipſe non facit, non imputatur ei ad peccatum: ſed hoc ſolum uidemur noſipſi facere,quod cum deliberatione rationis facimus, ut Philoſ.dicit In 9.Ethi. * ergo motus ſenſualitatis qui eſt ſine deliberatione rationis non imputatur homini ad peccatum.

li.9. ca.*. circa me diū,to.5.

SED contra eſt, quod dicitur Rom. 7. Non enim quod uolo bonum,hoc ago, ſed quod odi malum, illud facio; quod exponit Auguſt. * de malo concupiſcentiæ, quod conſtat eſſe motū quendam ſenſualitatis.Ergo in ſenſualitate eſt aliquod peccatum.

li.3. contra Iulianum, ca. 26.to.7. & de verb.apoſt. ſer.12.

CONCLVSIO.

Quum in ſenſualitate poſſit eſſe actus inordinatus, & aliquo modo uoluntarius: in ea peccatum eſſe poteſt.

RESPONDEO dicendum, quòd ſicut ſuprà dictum eſt,* peccatum poteſt inueniri in qualibet potentia, cuius actus poteſt eſſe uolūtarius & inordinatus in quo conſiſtit ratio peccati. Manifeſtū eſt autem,quod actus ſenſualitatis poteſt eſſe uoluntarius inquātum ſenſualitas, id eſt appetitus ſenſitiuus, nata eſt à uolūtate moueri. vnde relinquitur q in ſenſualitate poſſit eſſe peccatum.

ar.1.& 2.

AD primum ergo dicēdum, q aliquę uires ſenſitiuæ partis, etſi ſint communes nobis & brutis, tamen in nobis habent aliquam excellentiam ex hoc, q rationi iūguntur,ſicut nos præ aliis animalibus habemus in parte ſenſitiua cogitatiuam & reminiſcentiam, vt in 1.dictum eſt.* Et per hunc modum etiam appetitus ſenſitiuus in nobis prę aliis animalibus habet quandam excellentiam, ſ. quod natus eſt obedire rationi:& quantum ad hoc poteſt eſſe principium actus uoluntarii,& p conſequens ſubiectum peccati.

p.p.q 78. ar. 4.

AD ſecundū dicēdum, quòd perpetua corruptio ſenſualitatis eſt intelligenda, quantum ad fomitem, qui nunquā totaliter tollitur in hac uita:tranſit enim peccatum

catū originale reatu, & remanet actu. Sed talis corruptio fomitis non impedit quin hō rationabili uoluntate poſſit reprimere ſingulos motus inordinatos ſenſualitatis ſi præſentiat, puta diuertendo cogitationem ad aliū. Sed dū homo cogitationem ad aliud diuertit, pōt ēt circa illud aliquis inordinatus motus inſurgere: ſicut cū aliquis transfert cogitationē ſuā à delectationibus carnis uolēs cōcupiſcentiæ motus uitare, ad ſpeculationem ſcientiæ inſurgit qñque aliquis motus inanis gloriæ impræmeditatus. Et ideo non pōt homo uitare omnes huiuſmodi motus propter corruptionē prædictam: ſed hoc ſolum ſufficit ad rationem peccati uoluntarii, ꝙ poſſit uitare ſingulos.

AD tertium dicendum, quod illud quod homo facit ſine deliberatione rationis, non perfectè ipſe facit: quia nihil operatur ibi id quod eſt principale in homine, Vnde nō eſt perfectè actus humanus, & per conſequens non poteſt eſſe pfectè actus uirtutis uel peccati, ſed aliquid imperfectum in genere horum. Vnde talis motus ſenſualitatis rationem præueniēs eſt peccatum ueniale, quod eſt quiddam imperfectum in genere peccati.

ARTICVLVS IIII.

400 Sup.q.ar. 3.ad 3.& inf.q. 89. ar.5. cor. & 2. diſt. 24.qō. 3. ar 1. 2.ad 3.† & 6.q. 25.art. 5. & mal.q. 7.ar.6. & quol. 4. ar.22.co.

Vtrum in ſenſualitate poſſit eſſe peccatum mortale.

AD QVARTVM ſic proceditur. Videtur, quòd in ſenſualitate poſſit eſſe peccatum mortale: actus enim ex obiecto cognoſcitur: ſed circa obiecta ſenſualitatis contingit peccare mortaliter, ſicut circa delectabilia carnis. Ergo actus ſenſualitatis poteſt eſſe peccatum mortale, & ita in ſenſualitate peccatum mortale inuenitur.

¶ 2 Præterea, Peccatum mortale contrariatur uirtuti, ſed uirtus poteſt eſſe in ſenſualitate: temperātia n. & fortitudo ſunt uirtutes irrationabilium partium, ut * Philoſo. dicit in 3. Ethic Ergo in ſenſualitate poteſt eſſe peccatū mortale, cùm contraria ſint nata fieri circa idem. (* lib.3.ethi.c.10.ī princ. tomo.5.)

¶ 3 Præterea, Veniale peccatū eſt diſpoſitio ad mortale: ſed diſpoſitio & habitus ſunt in eodem: cùm igitur veniale peccatum ſit in ſenſualitate, ut † dictum eſt, ēt mortale peccatum eſſe poterit in eodem. († ar.3.ad 3.)

SED contra eſt, quod * Aug. dicit in lib. retractationum, & habetur in glo. Rom, 7. inordinatus concupiſcentiæ motus, qui eſt peccatum ſenſualitatis, poteſt etiam eſſe in his, qui ſunt in gratia, in quibus tamen peccatum mortale non inuenitur. Ergo inordinatus motus ſenſualitatis non eſt peccatum mortale. (* lib.1.retra. c.13. & 15. aliquantulū à priſ. tom.1.)

CONCLVSIO.

Quoniam peccatum mortale auerſionem ab ultimo fine includit, ſoliuſq; rationis eſt ab ultimo fine actum auertere, ſicut etiam in eundem conuertere: fieri non poteſt, ut in ſenſualitate peccatū mortale ſit.

RESPONDEO dicendum, quòd ſicut inordinatio corrumpens principium uitæ corporalis, cauſat corporalem mortem, ita ēt inordinatio corrumpens principium ſpiritualis uitæ, quod eſt finis ultimus, cauſat mortem ſpiritualē peccati mortalis, vt * ſuprà dictum eſt. Ordinare autem aliquid in finem, non eſt ſenſualitatis, ſed ſolum rationis; inordinatio autem à fine non eſt niſi eius, cuius eſt ordinare in finem. Vnde peccatū mortale non pōt eſſe in ſenſualitate, ſed ſolum in rōne. (*q.2.ar.)

AD primum ergo dicendū, ꝙ actus ſenſualitatis pōt concurre

ſe ad peccatum mortale, ſed tñ actus peccati mortalis non habet, ꝙ ſit peccatum mortale ex eo, ꝙ eſt ſenſualitatis: ſed ex eo ꝙ eſt rationis, cuius eſt ordinare in finē: Et ideo peccatū mortale non attribuitur ſenſualitati, ſed rationi.

AD ſecundum dicendum, ꝙ actus uirtutis non perficitur per id, quod eſt ſenſualitatis tātū, ſed magis per id quod eſt rationis & uoluntatis, cuius eſt eligere: nam actus uirtutis moralis non eſt ſine electione. Vnde ſemper cum actu uirtutis moralis: quæ perficit uim appetitiuam, eſt etiā act⁹ prudentiæ, quę perficit uim rationalem: & idem eſt ēt de peccato ad 1. arg. pcedens. mortali, ſicut * dictum eſt.

AD tertium dicendum, quòd diſpoſitio tripliciter ſe habet ad id, ad quod diſponit. Quandoque enim eſt idem & ī eodē: ſicut ſciētia inchoata dicitur eſſe diſpoſitio ad ſcientiam perfectam. Quādoque autē eſt in eodem, ſed non idem: ſicut calor eſt diſpoſitio ad formam ignis. Quandoque uerò nec idem nec in eodem: ſicut in his, quæ habent ordinem adinuicem, ut ex uno perueniatur in aliud, ſicut bonitas imaginationis eſt diſpoſitio ad ſciētiam, quæ eſt in intellectu, & hoc modo ueniale peccatum quod eſt in ſenſualitate, poteſt eſſe diſpoſitio ad peccatum mortale, quod eſt in rōne.

ARTICVLVS V.

Vtrum peccatum poſſit eſſe in ratione.

401 Inf. ar. 6. cor. & 2. di. 24. q̄. 2. & uer. q. 17. art. 2 cor.

AD QVINTVM ſic proceditur. Videtur, quòd peccatum non poſſit eſſe in ratione. Cuiuslibet enim potētiæ peccatum eſt aliquis defectus ipſius: ſed defectus rationis non eſt peccatum, ſed magis excuſat peccatum, excuſatur. n. aliquis à peccato ꝑ ignorantiā: ergo in ratione non poteſt eſſe peccatum.

¶ 2 Præterea. Primum ſubiectū peccati eſt uoluntas, vt dictū eſt: * ſed ratio præcedit uoluntatem, Ar. 1. & 2 cùm ſit directiua ipſius: ergo peccatum eſſe non poteſt in ratione.

¶ 3 Preterea, Non poteſt eē peccatum niſi circa ea, quæ ſunt in nobis: ſed pefectio & defectus rationis non eſt eorum, quę ſunt in nobis. quidam. n. ſunt naturaliter ratione deficientes, uel ratione ſolertes. Ergo in ratione non eſt peccatum.

SED cōtra eſt, quod Aug. * dicit in lib. 12. de trin. ꝙ peccatum eſt in ratione inferiori, & in ratione ſuperiori. lib. 12. c. 12. to. 3.

CONCLVSIO.

Pro duplici rationis munere, bifariam in ratione peccatum eſſe contingit: uno quidem modo dum illud, quod poteſt ac debet ſcire, non cognoſcit: altero autem, dum inordinatos inferiorū uirium actus uel imperat, uel etiam poſt deliberationem non coercet.

RESPONDEO dicendum, quòd peccatum cuiuslibet potentiæ conſiſtit in actu ipſius, ſicut ex dictis * patet. Ar. 1. 2. & 3. Habet autem rō duplicem actum. Vnum quidem ſecundum ſe in comparatione ad proprium obiectum, quod eſt cognoſcere aliquod uerum. Alius aūt actus rationis eſt, inquantum eſt directiua aliarum uiriū. Vtroque igitur mō contingit eſſe peccatum in ratione. Et primo quidē inquantum errat in cognitione ueri: quod quidem tunc imputatur ei ad peccatum, qn̄ hēt ignorantiam uel errorem circa id, qđ pōt & debet ſcire. Secundo, quando inordinatos actus inferiorum uirium uel imperat, uel etiam poſt deliberationem non coercet.

AD primum ergo dicendum, quòd ratio illa procedit de defectu rationis, qui pertinet ad

 actum

actum proprium reſpectu proprij obiecti, & hoc quando eſt defect' cognitionis eius, quod quis non poteſt ſcire: tunc enim talis defectus rationis non eſt peccatū, ſed excuſat à peccato: ſicut patet in his, quæ per furioſos committuntur. Si uero ſit defectus rationis circa id quod homo poteſt, & dēt ſcire, non omnino homo excuſatur à peccato: ſed ipſe defectus imputatur ei ad peccatum. Defectus autem qui eſt ſolum in dirigendo alias uires, ſemper imputatur ei ad peccatum: quia huic defectui occurrere poteſt per proprium actum.

Q.17. ar. 1. A D ſecundū dicendum, quòd ſicut ſuprà dictum eſt, * cùm de actibus uolūtatis & rationis ageretur, uoluntas quodāmodo mouet & præcedit rationem, & ratio quodammodo voluntatem: unde & motus voluntatis dici poteſt rationalis, & actus rationis poteſt dici uoluntarius. Et ſecundū hoc in ratione inuenitur peccatum, uel prout eſt defectus eius uolunrarius, uel prout actus rationis eſt principium actus volūtatis.

Ad 1. arg. Ad tertium patet reſponſio ex dictis. *

ARTICVLVS VI.

Vtrum peccatum moroſę delectationis ſit in ratione.

402

Inf. q. 88. ar. 5. ad 2. Et 2. diſt. 24. qō. 3. art. 4. Et uer. q. 15. ar. 4. cor. * q. 31. arti. 1

A D SEXTVM ſic proceditur. Videtur, quòd peccatum moroſæ delectationis non ſit in ratione. Delectatio enim importat motum appetitiuę uirtutis, ut ſuprà * dictum eſt. Sed uis appetitiua diſtinguitur à ratione, quæ eſt uis apprehenſiua. Ergo delectatio moroſa non eſt in ratione.

¶ 2 Preterea, Ex obiectis cognoſci poteſt ad quam potentiam actus pertineat, per quem potētia ordinatur ad obiectum: ſed delectatio quandoque eſt moroſa circa bona ſenſibilia, & non circa bona rationis: ergo peccatum delectationis moroſæ non eſt in rōne.

¶ 3 Præterea, Moroſum dicitur aliquid propter diuturnitatem temporis: ſed diuturnitas tēporis non eſt ratio, quòd aliquis actus ptineat ad aliquam potentiam: ergo delectatio moroſa non pertinet ad rationem.

S E D contra eſt, quòd Aug. * dicit 12. de tri. quod conſenſus illecebræ ſi ſola cogitatione delectationis contentus eſt, ſic habendum exiſtimo, uelut cibum vetitū mulier ſola comederit: per mulierē autem intelligitur ratio inferior, ſicut ibidē ipſe exponit: ergo peccatum moroſæ delectationis eſt in ratione. li. 12. c. 12 parū ante mediū tom. 3.

CONCLVSIO.

Quoniam quandoque fit, ut ratio, paſſionis motum inſurgentem, tametſi inordinatū eſſe prius animaduerterit, non reprimat, uerum circa eum libenter immoretur: conuenienter moroſæ delectationis (quæ ſic à mora, quam ratio in ea reprimenda facit, nominatur) peccatum in rōne cōſtituitur.

R E S P O N D E O dicendum quòd ſicut iam dictum eſt, * peccatū contingit eſſe in ratione, quandoque quidem inquantum eſt directiua humanorum actuum. Manifeſtum eſt autem, quòd ratio non ſolū eſt directiua exteriorū actuū, ſed etiam interiorum paſſionum: & ideo quādo deficit ratio in directione interiorum paſſionum: dicitur eſſe peccatum in ratione, ſicut etiam quando deficit in directione exteriorum actuum. Deficit autem in directione paſſionum interiorum dupliciter. Vno modo, quando imperat illicitas paſſiones, ſicut quando homo ex deliberatione prouocat ſibi motū Ar. 5. huius qō.

irę,

iræ, nel concupiſcentiæ. Alio mō, quando non reprimit illicitū paſſionis motum: ſicut cùm aliquis poſtquam deliberauit, ꝙ motus paſſionis inſurgens eſt inordinatus, nihilominuus circa ipſum immoratur, & ipſum non expellit: & ſecundum hoc dicitur peccatū delectationis moroſæ eſſe in ratione.

AD primum ergo dicendū, ꝙ delectatio quidem eſt in ui appetitiua, ſicut in proximo principio, ſed in rōne eſt ſicut in primo motiuo: ſecundum hoc quod ſuprà dictum eſt,* quòd actiones, quæ non tranſeunt in exteriorem materiam, ſunt ſicut in ſubiecto in ſuis principiis.

Ar. 1. huius qō.

AD ſecundū dicendum, quòd ratio actum proprium illicitum habet circa proprium obiectum: ſed directionem habet circa omnia obiecta inferiorum virium, quæ per rationem dirigi poſſunt, & ſecundum hoc etiam delectatio circa ſenſibilia obiecta pertinet ad rationem.

AD tertium dicēdum, quòd delectatio dicitur moroſa, nō ex mora temporis: ſed ex eo, ꝙ ratio deliberās circa eam immoratur, nec tamen eam repellit: tenens, & uoluens libenter, quæ ſtatim vt attigerunt animum, reſpui debuerunt, ut Auguſt. * dicit 12. de trinit.

ib. 12. de tri. c. 12. parum à med. to. 3

40 ;

ARTICVLVS VII.

Vtrum peccatum conſenſus in actum ſit in ratione ſuperiori.

Sup. q. 15 ar. 4 Et infra pſenti q ar 8. ad 1. Et 2 di. 24. q. 3 ar. 1. & 4. Et ver. q. 15, art. 3. & 5. Et mal. q. 15 ar. 2. ad 9. * Q. 15. ar ti, 1.

AD SEPTIMVM ſic proceditur. Videtur, quòd peccatum conſenſus in actum non ſit in ratione ſuperiori. Conſentire enim eſt actus appetitiuæ uirtutis: ut ſuprà habitum eſt: * ſed ratio eſt uis apprehenſiua: ergo peccatum conſenſus in actum non eſt in ratione ſuperiori.

¶ 2 Præterea, Ratio ſuperior intendit rationibus æternis inſpiciendis & conſulendis, ut Auguſ. † dicit 12. de trinit. ſed quandoque conſentitur in actum non cō ſultis rationibus æternis: non. n. ſemper homo cogitat de rebus diuinis, quando cōſentit in aliquē actum: ergo peccatum conſenſus in actum, non ſemper eſt in ratione ſuperiori.

† lib. 12. de trin. c. 7. in fine. tom. 3.

¶ 3 Præterea, Sicut per rationes æternas poteſt homo regulare actus exteriores: ita etiam interiores delectationes, uel alias paſſiones. Sed conſenſus in delectationem abſque hoc, quòd opere ſtatuatur implendum, eſt rationis inferioris, ut dicit Aug. 12. de trinit. * Ergo etiam cōſenſus in actum peccati, debet interdum attribui rationi inferiori.

* lib. 12. de trin c. 12 āñ me diū, to. 3.

¶ 4 Præterea, Sicut ratio ſuperior excedit inferiorem, ita ratio excedit uim imaginatiuam: ſed quandoq; procedit homo in actū per apprehenſionem virtutis imaginatiuæ abſque omni deliberatione rationis, ſicut cùm aliquis ex impræmeditato mouet manū aut pedem: ergo etiam quandoq; poteſt ratio inferior conſentire in actum peccati abſque ratione ſuperiori.

SED contra eſt, quod Aug. dicit 12. de trinit. * Si in conſenſione malè utendi rebus, quæ p ſenſum corporis ſentiūtur, ita decernitur quodcunque peccatum, ut ſi poteſtas ſit, etiam corpore compleatur, intelligenda eſt mulier cibum illicitū uiro dediſſe: p quē ſuperior ratio ſignificatur. Ergo ad rationem ſuperiorem pertinet conſentire in actum peccati.

li. 12. c2. 12. imed. tom. 3.

CONCLVSIO.

Cenſenſus in actum, quia cōſummatio eſt finiſq; peccati, propriè in ſuperiori ratione ut in cauſa ſuprema, penes quam

ſupremum eſt iudicium, ponitur: conſenſus uerò in delectationem, quia præambulum tãtum eſt, quod ad actum inducit, rationi inferiori quæ iudicium inferius habet, tribuitur: quamuis & de delectatione ſuperior rõ iudicare poſſit.

RESPONDEO dicendum, ꝙ conſenſus importat iudicium quoddam de eo, in quod conſentitur: ſicut.n rõ ſpeculatiua iudicat & ſententiat de rebus intelligibilibus, ita rõ practica iudicat & ſententiat de agendis. Eſt aũt conſiderandum, ꝙ in omni iudicio ultima ſententia pertinet ad ſupremum iudicatorium: ſicut uidemus in ſpeculatiuis, ꝙ ultima ſententia de aliqua propoſitione datur per reſolutionem ad prima principia, quamdiu. n. remanet aliquod principium altius, adhuc per ipſũ põt examinari id, de quo quæritur: vnde adhuc eſt ſuſpenſum iudicium, quaſi nondum data finali ſentẽtia. Manifeſtum eſt autem, ꝙ actus humani regulari põt ex regula rationis humanæ, q̃ ſumitur ex rebus creatis, quas naturaliter homo cognoſcit: & ulterius ex regula legis diuinæ, ut ſuprà dictum eſt.* Vnde cum regula legis diuinæ ſit ſuperior, conſequens eſt ut ultima ſententia, per quam iudicium finaliter terminatur, pertineat ad rationem ſuperiorem, quæ intendit rationibus æternis. Cùm aũt de pluribus occurrit iudicandum, finale iudiciũ eſt de eo, quod ultimo occurrit: in actibus aũt humanis ultimo occurrit ipſe actus, præambulum autem eſt ipſa delectatio, quę inducit ad actum. Et ideo ad rationẽ ſuperiorem propriè pertinet conſenſus in actum, ad rationẽ uerò inferiorem, quæ habet inferius iudiciũ, pertinet iudicium præambulũ, quod eſt de delectatione: quis etiam & de delectatione ſuperior rõ iudicare poſſit, quia quicquid iudicio ſubdiť inferioris, ſubditur ēt iudicio ſuperioris, ſed non conuertitur.

*q. 19. ar. 4.

AD primum ergo dicẽdum, ꝙ cõſentire eſt actus appetitiuæ virtutis nõ abſolutè, ſed conſequens ad actũ rõnis deliberantis & iudicãtis: ut ſuprà dictũ eſt.* in hoc.n. terminatur conſenſus, quia uolũtas tẽdit in id qđ eſt iã ratione iudicatũ: vñ conſenſus põt attribui & uoluntati & rationi. q. 15. ar. 3

AD ſecundũ dicẽdum, quòd ex hoc ipſo, ꝙ rõ ſuperior nõ dirigit actus humanos ſecundum legẽ diuinã, impediẽs actum peccati, dicitur ipſa conſentire, ſiue cogitet de lege æterna, ſiue nõ. Cùm enim cogitat de lege Dei actu, eã contemnit: cùm uerò nõ cogitat, eã negligit per modũ amiſſionis cuiuſdã. Vnde oibus modis cõſẽſus in actũ peccati procedit ex ſuperiori rõne: quia, ut Auguſ. dicit 12. de tri.* non põt peccatum efficaciter perpetrandum mente decerni, niſi illa mẽtis intẽtio penes quã sũma poteſtas eſt: mẽbra in opus mouẽdi uel ab opere cohibẽdi malę actioni cedat aut ſeruiat. loco cita to in arg. circa me dium ca. 12. to. 3.

AD tertium dicẽdum, ꝙ rõ ſuperior ꝑ cõſiderationẽ legis æternæ ſicut põt dirigere uel cohibere actũ exteriorẽ, ita ēt delectationẽ interiorẽ, ſed tñ antequam ad iudicium ſuperioris rationis deueniať, ſtatim vt ſenſualitas proponit delectationẽ, inferior rõ ꝑ rationes tẽporales deliberans, quãq; huiuſmodi delectationem acceptat, & tunc conſenſus in delectationẽ, pertinet ad inferiorẽ rõnẽ. Si uerò ēt conſideratis rõnibus æternis, hõ in eodẽ conſenſu perſeueret: iam talis conſenſus ad ſuperiorem rationem pertinebit.

AD quartum dicendum, quòd apprehenſio uirtutis imaginatiuę eſt ſubita, & ſine deliberatione: & ideo poteſt aliquẽ actum cauſare, antequam ſuperior uel inferior

rior ratio etiam habeat tẽpus deliberandi: ſed iudicium rationis inferioris eſt cum deliberatione, quæ indiget tempore: in quo etiã ratio ſuperior deliberare poteſt. Vnde ſi non cohibeat ab actu peccati per ſuam deliberationẽ, meritò illi imputatur.

ARTICVLVS VIII.

Vtrum cõſenſus in delectationẽ, ſit peccatum mortale.

404 ADOCTAVVM ſic proceditur. Videtur, ꝙ conſenſus in delectationem, non ſit peccatum mortale. Conſẽtire enim in delectationem, pertinet ad rationem inferiorem, cuius non eſt intendere rationibus æternis, uel legi diuinæ, & ꝑ conſequens nec ab eis auerti: ſed omne peccatum mortale, eſt ꝑ auerſionem à lege diuina, ut patet per diffinitionem Auguſt. * de peccato mortali datam, quæ ſupra poſita eſt: † ergo conſenſus in delectationem, non eſt peccatũ mortale.

1.2.q.154 art.4. co. & q. 180. ar.7. Et 2 di.24.q.3 ar 4. Et ueri.q.15 arti.4. Et mal.q.15 arti.2. ad 16 & 17. Et quol. 12.ar. 33. * Au. 22. cõtra Fa. cap.27.in pri. tom. 6.& li. 1. de li.arb. c 16.to.1. † q.71.ar ti.6.

¶ 2 Præterea, Conſentire in aliquid, non eſt malum, niſi quia illud eſt malum, in quod conſentitur: ſed propter quod unumquodque, & illud magis, uel ſaltem nõ minus: non ergo illud in quod cõſẽtitur, poteſt eſſe minus malum, q̃ conſenſus. Sed delectatio ſine opere, non eſt peccatum mortale, ſed ueniale tantum: ergo nec conſenſus in delectationem, eſt peccatum mortale.

¶ 3 Præterea, Delectationes differunt in bonitate & malitia ſecundum differẽtiam operationũ: ut dicit Philoſophus in 10. Ethic. * Sed alia operatio eſt interior cogitatio, & alia, actus exterior, puta fornicationis: ergo delectatio conſequens actum interioris cogitationis, tantum differt à delectatione fornicationis in bonitate, uel malitia, quantum differt cogitatio interior ab actu exteriori: & per conſequens etiam eodẽ modo differt conſentire in vtrunque. Sed cogitatio interior non eſt peccatum mortale, nec etiam conſenſus in cogitationem. Ergo per conſequens nec conſenſus in delectationem.

* lib. 10. eth c 3.4 & 5.to.5.

¶ 4 Præterea, Exterior actus fornicationis uel adulterij, non eſt peccatum mortale ratione delectationis (quæ etiam inuenitur in actu matrimoniali) ſed ratione inordinationis ipſius actus: ſed ille qui conſentit in delectationem, non propter hoc cõſentit in deordinationem actus: ergo non uidetur mortaliter peccare.

¶ 5 Præterea, Peccatum homicidii eſt grauius q̃ ſimplicis fornicationis: ſed cõſentire in delectationem, quæ conſequitur cogitationem de homicidio, non eſt peccatũ mortale: ergo multo minus conſentire in delectationem, quæ conſequitur cogitationem de fornicatione; eſt peccatum mortale.

¶ 6 Præterea, Oratio dominica quotidie dicitur pro remiſſione venialium, ut Aug. dicit: * ſed cõ ſenſum in delectationem Auguſ. docet eſſe abolendum per orationem Dominicam. Dicit.n. in 12. de trin † ꝙ hoc eſt longe minus peccatum, q̃ ſi opere ſtatuatur implendum: & ideo de talibus quoque cogitationibus venia petẽda eſt, pectuſque per cutiendum atque dicendum, Dimitte nobis debita noſtra. Ergo conſenſus in delectationem eſt peccatum ueniale.

Ench, ca. 78. ĩ prin. tom. 3. † li.12.c. 12. à medio, to.3.

SED contra eſt, ꝙ Auguſt. † poſt pauca ſubdit, Totus homo dãnabitur, niſi hæc, quę ſine uoluntate operandi, ſed tamen cum voluntate animum talibus oblectãdi ſolius cogitationis ſentiuntur eſſe peccata, per Mediatoris gratiam remittantur. Sed nullus dãnatur niſi pro peccato mortali: ergo conſenſus in delectationem, eſt peccatum mortale.

† li.12.c. 12. de tri, non lõgè à fi. to. 3.

CONCLVSIO.

Sicut non quæuis delectatio, ita nec in quamuis delectationẽ conſenſus, peccatum eſt mortale: uerùm in eam tantummodo, quæ peccati ſecundum ſe mortalis actum pro obiecto habet: nam ſi ipſam cogitationem pro obiecto habeat, aliter erit dicendum.

RESPONDEO dicendum, ꝙ circa hoc aliqui diuerſimodè opinati ſunt. Quidam enim dixerunt, ꝙ conſenſus in delectationem non eſt peccatũ mortale, ſed veniale tantũ. Alii uerò dixerunt, ꝙ eſt peccatum mortale, & hæc opinio eſt cõior & ueriſimilior.

Eſt enim conſiderandum, quòd cum omnis delectatio conſequatur aliquam operationem, ut dicitur in 10. Ethi.* & iterum cùm omnis delectatio habeat aliquod obiectum: delectatio quælibet poteſt comparari ad duo, ſ. ad operationem, quam conſequitur, & ad obiectum, in quo quis delectatur. Contingit autem, ꝙ aliqua operatio ſit obiectum delectationis, ſicut & aliqua alia res: quia ipſa operatio poteſt accipi vt bonum & finis ĩ quo quis delectatus requieſcit. Et quandoque quidem ipſamet operatio, quam conſequitur delectatio, eſt obiectum delectationis. inquantum ſcilicet uis appetitiua, cuius eſt delectari, reflectitur in ipſam operationẽ, ſicut in quoddam bonum: puta cùm aliquis cogitat & delectatur de hoc ipſo, quod cogitat, inquantũ ſua cogitatio placet. Quandoque uerò delectatio cõſequens vnam operationem (puta cogitationem aliquam) habet pro obiecto aliam operationem quaſi rem cogitatã: & tunc talis delectatio procedit ex inclinatione appetitus, nõ quidem in cogitationem, ſed in operationem cogitatam. Sic igitur aliquis de fornicatione cogitãs, de duobus poteſt delectari. Vno modo de ipſa cogitatione, alio modo de ipſa fornicatione cogitata. Delectatio autem de cogitatione ipſa ſequitur inclinationem affectus in cogitationem ipſam. Cogitatio autem ipſa ſecundum ſe nõ eſt peccatum mortale, imò quandoque eſt ueniale tantum; puta cùm aliquis inutiliter cogitat de ea: quandoque autem ſine peccato omnino, puta cùm aliquis vtiliter de ea cogitat, ſicut cùm vult de ea prædicare uel diſputare. Et ideo per cõſequens affect⁹ & delectatio quæ ſic eſt de cogitatione fornicationis, non eſt de genere peccati mortalis, ſed quandoq; eſt peccatũ ueniale, quandoq; nullum: vñ nec conſenſus in tãlẽ delectationem eſt peccatum mortale. Et ſecundum hoc prima opinio habet ueritatem. Quòd autem aliquis cogitans de fornicatione delectetur de ipſo actu cogitato, hoc contingit ex hoc, ꝙ affectio eius inclinata eſt in hunc actum. Vnde ꝙ aliquis conſentiat in talem delectationem, hoc nihil aliud eſt, q̃ ꝙ ipſe conſentiat in hoc, ꝙ affect⁹ ſuus ſit inclinatus in fornicationem: nullus. n. delectatur niſi in eo, quod eſt conforme appetitui eius. Quòd autem aliquis ex deliberatione eligat, ꝙ affectus ſuus conformetur his, quæ ſecundum ſe ſunt peccata mortalia, eſt peccatum mortale. Vnde talis cõſenſus in delectationem peccati mortalis eſt peccatum mortale, ut ſecunda opinio ponit.

li. 10. eth. c. 4. à medio, to. 5.

AD primum ergo dicendum, quòd conſenſus in delectationẽ poteſt eſſe non ſolum rationis inferioris, ſed etiam ſuperioris, ut dictum eſt: * & tamen ipſa ratio inferior põt auerti à rationib⁹ æternis, q̃a etſi nõ itẽdit eis, ut ſecundũ eas regulas, qđ eſt propriũ ſuperioris rõnis, intendit tñ eis, vt ſcđm eas regulata. Et hoc mõ ab eis ſe auertens, poteſt peccare mor- ar. 7. pce.

mor-

mortaliter: nam & actus inferiorum uirium, & etiam exteriorũ membrorum poſſunt eſſe peccatã mortalia, ſecundum quod deficit ordinatio ſuperioris rationis regulantis eos ſecundum rationes æternas.

AD ſecundũ dicendum, quòd conſenſus in peccatum, quod eſt ueniale ex genere, eſt ueniale peccatum: & ſecundum hoc poteſt concludi, quòd conſenſus in delectationem, quæ eſt de ipſa vana cogitatione fornicationis, eſt peccatũ ueniale: ſed delectatio quæ eſt in ipſo actu fornicationis, de genere ſuo eſt peccatum mortale: ſed quod ante conſenſum ſit veniale peccatum tantum, hoc eſt per accidens, ſcilicet propter imperfectionem actus: quæ quidem imperfectio tollit per cõſenſum deliberatum ſuperuenientẽ: vnde ex hoc adducitur in ſuam naturam, vt ſit peccatum mortale.

AD tertium dicendum, quòd ratio illa procedit de delectatione, quæ habet cogitationem pro obiecto.

AD quartum dicendũ, quòd delectatio, quæ habet actum exteriorem pro obiecto, non poteſt eſſe abſque complacentia exterioris actus ſecundum ſe, etiam ſi non ſtatuatur implẽdum propter prohibitionem alicuius ſuperioris: vnde actus fit inordinatus, & per conſequens delectatio erit inordinata.

AD quintum dicendum, ꝙ etiam conſenſus in delectationẽ quæ procedit ex complacentia actus homicidij cogitati, eſt peccatum mortale: non autem conſenſus in delectationem, quæ procedit ex complacentia cogitationis de homicidio.

AD ſextum dicendum, quòd oratio Dominica non ſolum cõtra peccata uenialia dicenda eſt, ſed etiam contra mortalia.

ARTICVLVS IX.

Vtrum in ſuperiori ratione poſſit eſſe peccatum veniale, ſecũdum quod eſt directiua inferiorum uirium.

405

AD NONVM ſic proceditur. Videtur quòd in ſuperiori ratione non poſſit eſſe peccatum veniale, ſecũdum quod eſt directiua inferiorum virium, id eſt ſecundum quod conſentit in actum peccati. Dicit. n. Augu. in 12. de trin. * quòd ratio ſuperior inhæret rationibus æternis: ſed peccare mortaliter eſt per auerſionem à rationibus æternis: ergo uidetur quòd in ſuperiori ratione non poſſit eſſe peccatum, niſi peccatum mortale. Inf. ar 10 & locis ibidẽ inductis. li. 12. c. 7. à ſi. to. 3.

¶ 2 Præterea, Superior ratio ſe habet in uita ſpirituali tanquã principium, ſicut & cor in vita corporali: ſed infirmitates cordis ſunt mortales: ergo peccata ſuperioris rationis ſunt mortalia.

¶ 3 Præterea, Peccatum veniale fit mortale, ſi fiat ex contẽptu: ſed hoc non videtur eſſe ſine contemptu, quòd aliquis ex deliberatione peccet etiam uenialiter: cùm ergo conſenſus rationis ſuperioris ſemper ſit cum deliberatione legis diuinæ, videtur ꝙ non poſſit eſſe ſine peccato mortali propter contemptum diuinæ legis.

SED contra, Conſenſus in actum peccati pertinet ad rationẽ ſuperiorem, vt ſuprà dictum eſt: * ſed conſenſus in actum peccati venialis eſt peccatum veniale: ergo in ſuperiori ratione poteſt eſſe peccatum veniale. art. 7. huius q.

CONCLVSIO.

In ratione ſuperiori, cùm conſentire contingat in actum venialis peccati, poteſt eſſe veniale peccatum.

RE-

RESPONDEO dicendum, quod ſicut Aug. dicit in 12. de tri. nit. * ratio ſuperior inhæret rationibus æternis conſpiciendis, aut conſulendis. Conſpiciendis quidem, ſecundum quod earum veritatem ſpeculatur. Conſulendis autem, ſecundum quod per rationes æternas de alijs iudicat & ordinat: ad qđ pertinet, quod deliberando per rationes æternas conſentit in aliquem actum, vel diſſentit ab eo. Contingit autem quòd inordinatio actus, in quem conſentit, non contrariatur rationibus æternis: quia non eſt cum auerſione à fine ultimo, ſicut cõtrariatur actus peccati mortalis: ſed eſt præter eas, ſicut actus peccati venialis. Vnde quando ratio ſuperior in actum peccati venialis conſentit, non auertitur à rationibus æternis: vnde non peccat mortaliter, ſed venialiter. Et per hoc patet reſponſio ad PRIMVM.

l. 12. c. 7. in fi. to. 3.

AD ſecundum dicendum, ꝙ duplex eſt infirmitas cordis. Vna, quæ eſt in ipſa ſubſtantia cordis, & immutat naturalem complexionem ipſius, & talis infirmitas ſemper eſt mortalis. Alia eſt autē infirmitas cordis propter aliquā inordinationem vel motus eius, vel alicuius eorum, quæ circunſtāt cor: & talis infirmitas nõ ſemper eſt mortalis. Et ſimiliter in ratione ſuperiori ſemper eſt peccatum mortale quando tollitur totaliter ipſa ordinatio rationis ſuperioris ad proprium obiectum, quod eſt rationis æternæ: ſed quādo eſt inordinatio circa hoc, non eſt peccatum mortale, ſed veniale.

AD tertium dicendum, quòd deliberatus conſenſus in peccatum, non ſemper pertinet ad cõtemptum legis diuinæ, ſed ſolum quando peccatū legi diuinæ contrariatur.

ARTICVLVS X.

Vtrum in ratione ſuperiori poſſit eſſe peccatum veniale ſecundum ſeipſam.

405

AD DECIMVM ſic proceditur. Videtur quòd in ſuperiori rōne nō poſſit eſſe peccatum veniale, ſecundum ſeipſam, id eſt ſecūdum quod inſpicit rationes æternas. Actus.n. potentiæ non inuenitur eſſe deficiens niſi per hoc, quòd inordinatè ſe habet circa ſuum obiectū: ſed obiectum ſuperioris rationis ſunt æternæ rationes, à quibus deordinari non eſt ſine peccato mortali: ergo in ſuperiori ratione non poteſt eſſe peccatum veniale ſecundum ſeipſam.

2. q. 24 q. 3. ar. 5. Et ver. q. 15. art. 5. Et ma. ar. 1. ad 12. & 17. & ar. 5. ad 17. & ar. 5.

¶ 2 Præterea, Cùm ratio ſit vis deliberatiua, actus rationis ſemper eſt cū deliberatione: ſed omnis inordinatus motus in his, quæ Dei ſunt, ſi ſit cum deliberatione, eſt peccatum mortale: ergo in ratione ſuperiori ſecundum ſe ipſam, nunquam eſt peccatum veniale.

¶ 3 Præterea, Contingit quandoque, quòd peccatum ex ſurreptione, eſt peccatum veniale: peccatum autē ex deliberatione eſt peccatum mortale per hoc, quòd ratio deliberans recurrit ad aliquod maius bonum, contra quod homo agēs grauius peccat. Sicut cùm de actu delectabili inordinato ratio deliberat quod eſt contra legem Dei, grauius peccat cõſentiendo quàm ſi ſolum conſideraret quod eſt contra uirtutē moralem: ſed ratio ſuperior non poteſt recurrere ad aliquod altius, q̃ ſit ſuum obiectum: ergo ſi motus ex ſurreptione non ſit peccatum mortale, neque etiā deliberatio ſuperueniens faciet ipſum eſſe peccatum mortale, quod patet eſſe falſum: non ergo in ratione ſuperiori ſecundum ſeipſam poteſt eſſe peccatum veniale.

SED

SED contra, Motus ſurreptitius infidelitatis eſt peccatum veniale: ſed pertinet ad ſuperiorem rationem ſecundum ſeipſam: ergo in ratione ſuperiori poteſt eſſe peccatum veniale ſecundum ſeipſam.

CONCLVSIO.

Poteſt in ſuperiori ratione veniale peccatum ſecundum ſeipſam eſſe, ſi ſit abſque deliberatione conſenſus in mortale crimen, ſed in his, quæ ad inferiores attinent vires, ſemper mortale peccatū eſt, ſi ſit conſenſus in mortale ex genere, veniale autem, ſi ſit ex ſuo genere veniale.

RESPONDEO dicendū, ꝙ ratio ſuperior aliter fertur in ſuū obiectum, atque aliter in obiecta inferiorum viriū, quæ per ipſam diriguntur. In obiecta enim inferiorum uirium non fertur niſi inquantum de eis conſulit rationes æternas, vnde non fertur in ea niſi per modum deliberationis, deliberatus autem conſenſus in his, quæ ex genere ſuo ſunt mortalia eſt mortale peccatum: & ideo ratio ſuperior ſemper mortaliter peccat, ſi actus inferiorum uiriū in quos conſentit, ſint peccata mortalia. Sed circa propriū obiectum habet duos actus, ſcilicet ſimplicem intuitum, & deliberationem, ſecundum quod etiam de proprio obiecto conſulit rationes æternas: ſecundum autē ſimplicem intuitum poteſt aliquem inordinatum motum habere circa diuina, puta cum quis patitur ſubitū infidelitatis motū. Et quāuis infidelitas ſecundum ſuum genus ſit peccatum mortale, tamen ſubitus motus infidelitatis eſt peccatum ueniale, quia peccatū mortale non eſt niſi cōtra legē Dei. Poteſt autē aliquod horum, quę pertinēt ad fidē, ſubito rationi occurrere, ſub quadam alia ratione, antequā ſuper hoc cōſulatur, vel conſuli poſſit ratio æterna, id eſt lex Dei: puta cum quis reſurrectionem mortuorum ſubito apprehendit, vt impoſſibilem ſecundum naturam, & ſimul apprehēdendo remittitur, antequā tempus habeat deliberandi, quod hoc eſt nobis tradrtum, vt credendum ſecundum legem diuinam. Si uerò poſt hanc deliberationē motus infidelitatis maneat, eſt peccatum mortale: Et ideo circa proprium obiectū, etſi ſit peccatum mortale ex genere, poteſt, ratio ſuperior peccare venialiter in ſubitis motibus, vel etiā mortaliter per deliberatum conſenſum: in his autem, quæ pertinent ad inferiores vires, ſemper peccat mortaliter in his, quę ſunt peccata mortalia ex ſuo genere, nō autem in his, quæ ſecundum ſuum genus ſunt venialia peccata.

AD primum ergo dicendum, quòd peccatum, quod eſt contra rationes æternas, etſi ſit peccatū mortale ex genere, poteſt tamen eſſe peccatū veniale propter imperfectionem actus ſubiti, vt dictum eſt.* In cor.ar.

AD ſecundum dicendum, ꝙ in operatiuis ad rationem ad quā pertinet deliberatio, pertinet etiā ſimplex intuitus eorum, ex quibus deliberatiò procedit, ſicut etiam in ſpeculatiuis ad rationem pertinet & ſyllogizare & propoſitiones formare, & ideo etiam ratio poteſt habere ſubitum motum.

AD tertium dicendum, quòd vna & eadem res poteſt diuerſas conſiderationes habere: quarum vna eſt altera altior: ſicut Deum eſſe, poteſt conſiderari vel inquātum eſt cognoſcibile rōne humana, vel inquātum creditur reuelatione diuina, quæ eſt conſide

ratio

ratio altior:& ideo quamuis obiectū rationis ſuperioris ſit quiddam ſecundum naturam rei altiſſimum:tamen poteſt etiam reduci in quandam altiorem conſiderationem:& hac ratione,quòd in motu ſubito non erat peccatū mortale, per deliberationem reducentem in altiorem cōſiderationem fit peccatum mortale, ſi-
In co. ar. cut ſuprà expoſitum eſt.*

QVÆSTIO. LXXV.

De cauſis peccatorum in generali,in quatuor articulos diuiſa.

DEINDE conſiderandum eſt de cauſis peccatorum. ¶ Et primo in generali. Secundo, in ſpeciali.

¶ Circa primum quęruntur quatuor.

¶ Primo, vtrùm peccatū habeat cauſam.

¶ Secundo, vtrū habeat cauſam interiorem.

¶ Tertio, vtrum habeat cauſam exteriorem.

¶ Quarto, vtrum peccatum ſit cauſa peccati.

ARTICVLVS I.

Vtrum peccatum habeat cauſam.

407
Inf. ar.2. & 4. cor. &ad 1.& q.77.ar.4 cor. Et 2. di.35. ar. 1. co. *qō. 71. ar.6 † ca. 4.p. 4.ante fi.

AD PRIMVM ſic proceditur. Videtur, ꝙ peccatum non habeat cauſam. Peccatum enim habet rationem mali,vt dictū eſt. * ſed malum non habet cauſam vt Dion.dicit 4. cap. † de diui. nom. ergo peccatum non habet cauſam.

¶ 2 Præterea, Cauſa eſt,ad quā de neceſſitate ſequitur aliud: ſed quod eſt ex neceſſitate, nō uidetur eſſe peccatum,eo quòd omne peccatum eſt uoluntarium . ergo peccatum non habet cauſam.

¶ 3 Præterea, Si peccatum habet cauſam,aut habet pro cauſa bonum aut malum: non autem bonum,quia bonum non facit ni ſi bonum: non enim poteſt arbor bona fructus malos facere,ut dicitur Matth.7 ſimiliter autē nec malum poteſt eſſe cauſa peccati, quia malum pœnæ ſequitur ad peccatum ; malum autem culpæ eſt idem quod peccatum . Peccatum igitur non habet cauſam.

SED contra, Omne quod fit, habet cauſam, quia vt dicitur Iob 5.Nihil in terra ſine cauſa fit: ſed peccatum fit ; eſt enim dictū vel factum vel concupitum contra legem Dei:ergo peccatum habet cauſam.

CONCLVSIO.

Peccatum, cùm ſit quidā actus inordinatus,ex parte actus habet cauſam per ſe illius productiuam, quę ex parte inordinationis actus eſt illius per accidens cauſa , prout præter agentis intentionem euenit.

RESPONDEO dicendū, ꝙ peccatum eſt quidam actus inordinatus; ex parte igitur actus poteſt habere per ſe cauſam,ſicut & quilibet alius actus : ex parte autē inordinationis habet cauſam eo modo quo negatio vel priuatio poteſt habere cauſam. Negationis autem alicuius poteſt duplex cauſa aſſignari.Primo quidē defectus cauſæ affirmationis, id eſt,ipſius cauſæ negatio eſt cauſa negationis ſecūdum ſeipſam, ad remotionem enim cauſæ ſequitē remotio effectus:ſicut obſcuritatis cauſa eſt abſentia ſolis. Alio modo cauſa affirmationis ad quā ſequitur negatio,eſt per accidens cauſa negationis conſequentis: ſicut ignis cauſando calorem ex principali intentione, conſequenter cauſat priuationem frigiditatis,

tis, quorum primum poteſt ſufficere ad ſimplicem negationem. Sed cùm inordinatio peccati & quodlibet malum nō ſit ſimplex negatio, ſed priuatio eius, quod aliquid natum eſt, & debet haberi, neceſſe eſt, quòd talis inordinatio habeat cauſam agentem per accidens. Quod enim natum eſt ineſſe & debet, nunquam abeſſet niſi propter cauſam aliquam impedientem. Et ſecundum hoc cōſueuit dici, quòd malum, quòd in quadam priuatione conſiſtit, habet cauſam deficientem, vel agētem per accidēs, omnis autē cauſa per accidens reducitur ad cauſam per ſe. Cùm igitur peccatum ex parte inordinationis habeat cauſam agentem per accidens, ex parte autem actus habeat cauſam agentem per ſe, ſequitur ꝙ inordinatio peccati conſequatur ex ipſa cauſa actus. Sic igitur voluntas carens directione regulæ rationis & legis diuinæ intendēs aliquod bonū commutabile, cauſat actum quidem peccati per ſe, ſed inordinationem actus per accidens & præter intentionē; prouenit enim defectus ordinis in actu ex defectu directionis in voluntate.

AD primum ergo dicendum, quòd peccatum non ſolum ſignificat ipſam priuationē boni, quæ eſt inordinatio: ſed ſignificat actum ſub tali priuatione, quæ habet rationem mali, quod quidem qualiter habeat cauſam dictum eſt. * In co. ar.

AD ſecundum dicendum, ꝙ ſi illa diffinitio cauſæ, vniuerſaliter debeat verificari, oportet vt intelligatur de cauſa ſufficienti, & non impedita. contingit enim aliquid eſſe cauſam ſufficientem alterius, & tamen non ex neceſſitate ſequitur effectus propter aliquod impedimentum ſuperueniens: alioquin ſequeretur, quòd omnia ex neceſſitate, contingerent, vt patet in 6. Metaphy. * Sic igitur etſi peccatum habeat cauſam, non tamen ſequitur, quòd ſit neceſſaria: quia effectus poteſt impediri.

l.6. Met. te.5.to.3.

AD tertium dicendum, quòd ſicut dictum eſt, * voluntas ſine adhibitione regulæ rationis, vel legis diuinæ, eſt cauſa peccati: hoc autem quod eſt non adhibere regulam rationis, vel legis diuinæ, ſecundum ſe non habet rationem mali, nec pœnæ nec culpæ, antequam applicetur ad actū; vnde ſecundum hoc peccati primi non eſt cauſa malum, ſed bonum aliquod cum abſentia alicuius alterius boni. In co. ar

ARTICVLVS II.

Vtrum peccatum habeat cauſam interiorem. 408

AD SECVNDVM ſic proceditur. Videtur quòd peccatum non habeat cauſam interiorem. Id enim quod eſt interius alicui rei, ſemper adeſt ei. ſi igitur peccatū habeat cauſam interiorem, ſemper homo peccaret, cùm poſita cā ponatur effectus. Inf. ar. 3. co.

¶ 2 Præterea, Idem non eſt cauſa ſui ipſius, ſed interiores motus hominis ſunt peccatum, ergo nō ſunt cauſa peccati.

¶ 3 Præterea, Quicquid eſt intra hominē, aut eſt naturale, aut voluntarium, ſed id quod eſt naturale, non poteſt eſſe peccati cauſa, quia peccatum eſt contra naturam, vt dicit Damaſ. * quod autem eſt voluntarium, ſi ſit inordinatum, iam eſt peccatum. non ergo aliquid intrinſecum poteſt eſſe cauſa primi peccati. * l.2. c.4. & 30. & 14 c. 21.

SED contra eſt, quòd Augu. * dicit, quòd uoluntas eſt cauſa peccati. * libr. de duab⁹ animabus ca. 10. & 11. to. 6. & 1. retr. c 9. to.1. & l. 3. de li. arb. c. 17.

CONCLVSIO.

Intellectus & voluntas cauſæ ſunt interiores actus peccati im-

immediata: mediata verò interiores ſunt imaginatio, ſeu apprehenſio & appetitus ſenſitiuus.

RESPONDEO dicendum, quòd ſicut iam dictum eſt, * per ſe cauſam peccati oportet accipere ex parte ipſius actus: actus autem humani poteſt accipi cauſa interior & mediata & immediata. Immediata quidem cauſa humani actus eſt ratio & voluntas: ſecundum quam homo eſt liber arbitrio, cauſa autem remota eſt apprehenſio ſenſitiuæ partis, & etiam appetitus ſenſitiuus. Sicut enim ex iudicio rationis uoluntas mouetur ad aliquid ſecundũ rationem: ita etiam ex apprehenſione ſenſus, appetitus ſenſitiuus in aliquid inclinatur: quæ quidẽ inclinatio interdum trahit uoluntatem & rationem, ſicut infra patebit. * Sic igitũ duplex cauſa peccati interior poteſt aſſignari, vna proxima ex parte rationis & voluntatis, alia verò remota ex parte imaginationis, vel apetitus ſenſitiui. Sed quia ſuprà dictum eſt;* quòd cauſa peccati eſt aliquod bonum apparens, motiuum cum defectu debiti motiui, ſcilicet regulæ rationis, vel legis diuinæ, ipſum motiuum, quod eſt apparens bonum, pertinet ad apprehenſionem ſenſus & appetitum: ipſa autem abſentia debitæ regulæ pertinet ad rationem, quæ nata eſt huiuſmodi regulam conſiderare, ſed ipſa perfectio volũtarij actus peccati pertinet ad uoluntatem, ita quòd ipſe uoluntatis actus præmiſſis ſuppoſitis, iã eſt quodam peccatum.

[ar. præc.] [q.77.ar.1] [ar. 1. huius q.]

AD primum ergo dicendum, quòd id quod eſt intrinſecum ſicut potentia naturalis, ſemper ineſt: id autem, quod eſt intrinſecũ, ſicut actus interior appetitiuæ, vel apprehenſiuæ uirtutis, non ſemper ineſt; ipſa autem potentia voluntatis eſt cauſa peccati in potentia, ſed reducitur in actũ per motus præcedentes, & ſenſitiuæ partis primo, & rationis conſequenter: ex hoc enim quod aliqd proponitur vt appetibile ſecundum ſenſum, & appetitus ſenſitiuus inclinatur in illud, ratio interdum ceſſat à cõſideratione regulæ debitæ: & ſic voluntas producit actum peccati. Quia igitur motus præcedentes non ſemper ſunt in actu, neq; peccatum ſemper eſt in actu.

AD ſecundum dicendum, ꝙ non omnes motus interiores ſunt de ſubſtantia peccati, quod conſiſtit principaliter in actu voluntatis, ſed quidam præcedũt, & quidam conſequũtur ipſum peccatum.

AD tertium dicendum, quòd illud quod eſt cauſa peccati, ſicut potentia producens actum, eſt naturale: motus etiam ſenſitiuę partis, ex quo ſequitur peccatũ, interdum eſt naturalis, ſicut cum propter appetitũ cibi aliquis peccat. Sed efficitur peccatum innaturale ex hoc ipſo, quòd deficit regula naturalis: quam homo ſecundum naturam ſuam debet attendere.

ARTICVLVS III.

Vtrum peccatum habeat cauſam exteriorem. 409

AD TERTIVM ſic proditur. Videtur, quòd peccatum non habeat cauſam exteriorem. Peccatum enim eſt actus uoluntarius. Voluntaria autem ſunt eorum, quæ ſunt in nobis, & ita non habent exteriorem cauſam. ergo peccatum non habet exteriorem cauſam.

[Inf.q.80. ar.1.& 3. Et 1.quæ. 115. ar 4. co. Et 2.2 q.73.ar.3 cor. & ad 2. Et qõ. 115.ar.2. ad 1.& 2. Et ma. q. 3. ar. 3.p to. & 4 cor.]

¶ 2 Præterea, Sicut natura eſt principium interius, ita etiam voluntas: ſed peccatum in rebus naturalibus nunquam accidit niſi ex aliqua interiori cauſa, vtputa monſtruoſi partus proueniunt ex corru-

corruptione alicuius principij interioris: ergo neq; in moralibus poteſt contingere peccatum niſi ex interiori cauſa: nõ ergo habet peccatum cauſam exteriorem

¶ 3 Preterea, Multiplicata cauſa multiplicatur effectus, ſed quãto plura ſunt & maiora, exterius inducentia ad peccandum, tanto minus id quod quis inordinatè agit, ei imputatur ad peccatum: ergo nihil exterius eſt cauſa peccati.

SED contra eſt, quod dicitur Num. 31. Nonne iſtæ ſunt, quę deceperunt filios Iſrael, & præuaricari vos fecerunt in Domino ſuper peccato Phogor? ergo aliquid exterius poteſt eſſe cauſa faciens peccare.

CONCLVSIO.

Poteſt aliquid exterius (vt homo vel dæmon peccatum perſuadens & exteriora bona appetitũ ſenſitiuum mouentia) cauſa eſſe peccati, non tamen ad peccandum ſufficiẽter inducens.

art.præc. RESPONDEO dicendũ, quod ſicut ſupra dictum eſt, * cauſa interior peccati eſt & volũtas vt perficiens actum peccati, & ratio quãtum ad carentiam debitæ regulæ, & appetitus ſenſitiuus inclinans. Sic ergo aliquid extrinſecũ tripliciter poſſet eſſe cauſa peccati, vel quia moueret immediatè ipſam uoluntatem, vel quia moueret rationem, vel quia moueret appetitum ſenſitiuum, uolun- q. 9. ar. 6. tatem autem, vt ſuprà dictũ eſt, * & qõ. 10. interius mouere non poteſt niſi ar. 4. Deus, qui nõ poteſt eſſe cauſa pec- † qõ. 79. cati, vt infrà oſtendetur. † Vn- ar. 1. de relinquitur, quòd nihil exterius poteſt eſſe cauſa peccati, niſi vel inquantum mouet rationem ſicut homo vel dæmon perſuadens peccatum: vel ſicut mouens appetitum ſenſitiuum, ſicut aliqua ſenſibilia exteriora mouent appetitum ſenſitiuum. Sed neque perſuaſio exterior in rebus agendis ex neceſſitate mouet rationem, neque etiam res exterius propoſitæ ex neceſſitate mouẽt appetitum ſenſitiuum, niſi fortè aliquo modo diſpoſitum, & tamen etiam appetitus ſenſitiuus non ex neceſſitate mouet rationem & uoluntatem. Vnde aliquid exterius poteſt eſſe aliqua cauſa mouens ad peccandum, non tamen ſufficienter ad peccandum inducens: ſed cauſa ſufficienter complens peccatum eſt ſola uoluntas.

AD primum ergo dicendum, quòd ex hoc ipſo, quòd exteriora mouentia ad peccandum, non ſufficienter & ex neceſſitate inducunt: ſequitur quòd remaneat in nobis peccare, & non peccare.

AD ſecundum dicendum, quòd per hoc quòd ponitur interior cauſa peccati, non excluditur exterior: non enim id quod eſt exterius, eſt cauſa peccati niſi mediante cauſa interiori, vt dictum eſt. * In co. ar.

AD tertium dicendum, quòd multiplicatis exterioribus cauſis inclinantibus ad peccãdum, multiplicantur actus peccati: quia plures ex illis cauſis, & pluries inclinant ad actus peccati, ſed tamen minuitur ratio culpæ, quæ conſiſtit in hoc, quòd aliquid ſit uoluntarium & in nobis. 410

ARTICVLVS IIII.

Vtrum peccatum ſit cauſa peccati.

AD QVARTVM ſic procedit. Videtur quòd peccatum non ſit cauſa peccati. Sunt enim quatuor genera cauſarum, quorũ nullum poteſt ad hoc congruere, quòd peccatũ ſit

Inf. q. 84. Et 2. d. 36 ar. 1. & d. 42. q. 2. articu. 1. 2. 3. & 5. cor. Et ma. q. 8. ar. 1. co 10. Et Ro. 1. l. 7. co. 5 fin.

quatuor genera cauſarum peccatum poteſt dici cauſa peccati, vt dictum eſt.* In co. ar.

AD ſecundum dicendum, ꝙ peccatum eſt imperfectum imperfectione morali ex parte inordinationis, ſed ex parte actus poteſt habere perfectionem naturę. & ſecundum hoc poteſt eſſe cauſa peccati.

AD tertium dicendum, quòd non omnis cauſa peccati eſt peccatum. vnde non oportet quòd procedatur in infinitum: ſed poteſt perueniri ad aliquod peccatum, cuius cauſa non eſt aliud peccatum.

QVÆST. LXXVI.

De cauſis peccati in ſpeciali, in quatuor articulos diuiſa.

DEINDE conſiderandum eſt de cauſis peccati in ſpeciali.

¶ Et primo de cauſis interioribus peccati. Secundo de exterioribus. Tertio, de peccatis, quæ ſunt cauſa aliorum peccatorum.

¶ Prima autem conſideratio ſecũdum præmiſſa erit tripartita: nam primo agetur de ignorantia, quæ eſt cauſa peccati ex parte rationis.

¶ Secundo, de infirmitate ſeu paſſione, quæ eſt cauſa peccati ex parte appetitus ſenſitiui.

¶ Tertio, de malitia, quæ eſt cauſa peccati ex parte uoluntatis.

¶ Circa primum quęruntur quatuor.

¶ Primo, vtrum ignorãtia ſit cauſa peccati.

¶ Secundo, vtrum ignorantia ſit peccatum.

¶ Tertio, vtrum totaliter à peccato excuſet.

¶ Quarto, vtrum diminuat peccatum.

ARTICVLVS I.

Vtrum ignorantia poſſit eſſe cauſa peccati. 411 Inf. ar.3. cor. Et 2. di.42.ar. 1. cor. & ad tertium. Et ma.qõ.3. ar.3.& p to.& q.7. cor. fi. & ad ſextũ.

AD PRIMVM ſic proceditur. Videtur, ꝙ ignorantia nõ poſſit eſſe cauſa peccati: quia quod nõ eſt, nullius eſt cauſa. ſed ignorantia eſt non ens, cùm ſit priuatio quædam ſcientiæ. ergo ignorantia non eſt cauſa peccati.

¶ 2 Præterea, Cauſæ peccati ſunt accipiendæ ex parte conuerſionis: vt ex ſupradictis patet.* q.75.ar.1 ſed ignorantia videtur reſpicere auerſionem. ergo non debet poni cauſa peccati.

¶ 3 Præterea, Omne peccatũ in voluntate conſiſtit: vt ſuprà dictum eſt:* q 74.ar.1 ſed voluntas non fertur niſi in aliquod cognitũ: quia bonum apprehenſum eſt obiectũ voluntatis. ergo ignorantia non poteſt eſſe cauſa peccati.

SED cõtra eſt, quòd Auguſt. dicit in li.* de natura & gratia, quòd quidam per ignorantiam peccant. l.de natura & gra. c. 63. ante mediũ to.7.Et l. 3.de l.ar. c.18. to.3

CONCLVSIO.

Non quæuis ignorantia peccatis cauſa eſt peccati, ſed illa tantum, quæ tollit ſcientiam prohibentem actum peccati.

RESPONDEO dicendum, quòd ſecundum Philoſophum in 8.Phyſic.* cauſa mouens eſt duplex, vna per ſe, & alia per accidens. *l.8.tex. 27.to.2. Per ſe quidem eſt, quæ propria uirtute mouet, ſicut generãs eſt cauſa mouens grauia & leuia. Per accidens autem ſicut remouens prohibens, vel ſicut ipſa remotio prohibentis: & hoc modo ignorãtia poteſt eſſe cauſa actus peccati, eſt enim priuatio ſcientiæ perficientis rationẽ, quæ prohibet actum peccati inquantum dirigit actus humanos. Conſiderandum eſt autem, quòd ratio ſecundum duplicem ſcientiam eſt humanorum actuum directiua,

ſcilicet ſecundum ſciētiam vniuerſalem & particularem: conferens enim de agendis vtitur quodam ſyllogiſmo, cuius concluſio eſt iudicium, ſeu electio, vel operatio, actiones autem in ſingularibus ſunt. vnde concluſio ſyllogiſmi operatiui eſt ſingularis: ſingularis autem propoſitio non cōcluditur ex uniuerſali niſi mediante aliqua propoſitione ſingulari. ſicut homo prohibetur ab actu patricidij per hoc, quòd ſcit patrem non eſſe occidendum, & per hoc quòd ſcit hunc eſſe patrem; utriuſque ergo ignorantia poteſt cauſare parricidij actum, ſcilicet, & vniuerſalis principij, quod eſt quædam regula rationis, & ſingularis circunſtātiæ. vnde patet, quòd nō quælibet ignorantia peccātis eſt cauſa peccati, ſed illa tantum, quæ tollit ſcientiam prohibentem actum peccati. vnde ſi voluntas alicuius eſſet ſic diſpoſita, quòd non prohiberetur ab actu parricidij, etiam ſi patrem agnoſceret, ignorantia patris nō eſt huic cauſa peccati, ſed concomitāter ſe habet ad peccatum: & ideo talis non peccat propter ignorātiam, ſed peccat ignorans ſecundum Philoſophum in 3. Ethic.*

c. 1. à medio to. 5

AD primum ergo dicendum, quòd non ens non poteſt eſſe alicuius cauſa per ſe: poteſt tamen eſſe cauſa per accidēs, ſicut remotio prohibentis.

AD ſecundum dicendum, quod ſicut ſcientia, quam tollit ignorantia, reſpicit peccatum ex parte conuerſionis: ita etiā ignorantia ex parte conuerſionis eſt cauſa peccati, vt remouens prohibens.

AD tertium dicendum, quòd in illud quod eſt quātum ad omnia ignotum, non poteſt ferri voluntas, ſed ſi aliquid eſt ſecundū aliquid notum, & ſecundum aliquid ignotum, poteſt uoluntas illud uelle, & hoc modo ignorantia eſt cauſa peccati: ſicut cùm aliquis ſcit hunc, quem occidit, eſſe hominem, ſed neſcit eum eſſe patrem: vel cùm aliquis ſcit aliquē actum eſſe delectabilem, neſcit tamen eum eſſe peccatum.

ARTICVLVS II.

Vtrum ignorantia ſit peccatum. 412

Inf. q. 54. ar. 4. ad 5 & q. 105. ar. 2. ad 9 & 2. 2. q. 53. art. 2. ad 2. Et 2 d. 42. q. 2. ar. 2. q. 1. ad 3. Et mal. q. 3. art. 7. co. & ad 1. 7. & 11. & quoli. 1. ar. 19. co. 1.

AD SECVNDVM ſic proceditur. Videtur, quòd ignorantia non ſit peccatum. Peccatum enim eſt dictum vel factum vel concupitum contra legem Dei, vt ſupra habitum eſt: * ſed ignorantia non importat aliquem actum neque interiorem, neque exteriorem. ergo ignorantia non eſt peccatum.

*q. 71. ar. 6.

¶ 2 Præterea, Peccatum directius opponitur gratiæ quàm ſcientiæ: ſed priuatio gratiæ non eſt peccatū, ſed magis pœna quędam conſequens peccatum. ergo ignorantia, quę eſt priuatio ſcientiæ, non eſt peccatum.

¶ 3 Præterea, Si ignorantia eſt peccatum, hoc non eſt niſi inquantum eſt uoluntaria: ſed ſi ignorātia ſit peccatum inquantū eſt uoluntaria, videtur peccatum in ipſo actu voluntatis conſiſtere magis, quàm in ignorantia. ergo in ignorantia non erit peccatum, ſed magis aliquid conſequens ad peccatum.

¶ 4 Præterea, Omne peccatum per pœnitentiam tollitur: nec aliquod peccatum tranſiens reatu remanet actu niſi ſolum originale: ignorantia autem non tollitur per pœnitentiam, ſed adhuc remanet actu, omni reatu per pœnitentiam remoto. ergo ignorantia non eſt peccatum niſi fortè ſit originale.

¶ 5 Præterea, Si ipſa ignorantia ſit peccatum, quandiu remaneret ignorantia in homine, tandiu actu peccaret: ſed continuè manet ignorantia in ignorante. ergo ignorans cōtinuè peccaret: quod patet eſſe falſum, quia ſic igno-

ignorantia eſſet grauiſſimum. nõ ergo ignorantia eſt peccatum.

SED contra, Nihil meretur pœnam niſi peccatum: ſed ignorantia meretur pœnam, ſecundũ illud 1. ad Corint. 14 Si quis ignorat, ignorabitur. ergo ignorantia eſt peccatum.

CONCLVSIO.

Ignorantia quæ ſtudio ſuperari non poteſt (atque ob id inuincibilis dici ſolet) nullum eſt peccatum, ſed tantummodo vincibilis, ſi ſit eorũ quæ quis ſcire tenetur: non illorum quę ſcire non tenetur.

RESPONDEO dicendum, quòd ignorantia in hoc à neſcientia differt, quòd neſcientia dicit ſimplicem ſcientiæ negationem. vnde cuicunq; deeſt aliquarum rerum ſcientia, poteſt dici neſcire illas: ſecundum quem modum Diony. in angelis neſcientiam ponit 7. cap. cal Hierarch. *ignorantia uerò importat ſcientiæ priuationem, dum ſcilicet alicui deeſt ſcientia eorum, quæ aptus natus eſt ſcire. Horum autem quædam aliquis ſcire tenetur, illa ſcilicet ſine quorum ſcientia non poteſt debitum actum rectè exercere. vnde omnes tenentur ſcire communiter ea, quæ sũt fidei, & vniuerſalia iuris pręcepta, ſinguli autem ea, quæ ad eorum ſtatum vel officium ſpectant. Quædam verò ſunt, quæ etſi aliquis natus eſt ſcire, non tamen ea ſcire tenetur: ſicut theoremata geometrię & cõtingẽtia particularia niſi in caſu, Manifeſtum eſt autem, ꝙ quicunque negligit habere vel facere id, qđ tenetur habere, vel facere, peccat peccato omiſſionis. vnde propter negligentiam ignorantia eorum, quę aliquis ſcire tenetur, eſt peccatum, non autem imputatur homini ad negligentiam, ſi neſciat ea, quæ ſcire non poteſt:

c. 7. đ cęl. Hierar. à medio: et c. 6 eccl. Hier. declinando ad fin.

vnde horum ignorantia inuincibilis dicitur: quia ſtudio ſuperari non poteſt, & propter hoc talis ignorantia, cùm non ſit uoluntaria, eo quod non eſt in poteſtate noſtra eam repellere, non eſt peccatum. Ex quo patet, quòd nulla ignorantia inuincibilis eſt peccatum, ignorantia autem uincibilis eſt peccatum ſi ſit eorum, quæ aliquis ſcire tenetur: non autem ſi ſit eorum, quæ quis ſcire non tenetur.

AD primum ergo dicendum, quòd ſicut ſuprà dictum eſt; *in hoc, quod dicitur dictum vel factum vel concupitum, ſunt intelligendæ etiam negationes oppoſitæ: ſecundum quod omiſſio habet rationem peccati, & ita negligentia ſecundum quam ignorantia eſt peccatum, continetur ſub prædicta diffinitione peccati, inquantum prætermittitur aliquid quod debuit dici vel fieri, vel cõcupiſci ad ſcientiam debitam acquirendam. q. 71. ar. 6 ad 1.

AD ſecundum dicendum, ꝙ priuatio gratiæ etſi ſecundum ſe non ſit peccatum, tamen ratione negligentiæ ptæparandi ſe ad gratiam poteſt habere rationem peccati, ſicut & ignorantia, & tamen quantum ad hoc eſt diſſimile: quia homo poteſt aliquã ſcientiã acquirere per ſuos actus: gratia uero non acquiritur ex noſtris actibus, ſed ex Dei munere.

AD tertium dicendum, quòd ſicut in peccato tranſgreſſionis peccatum non conſiſtit in ſolo actu uolũtatis, ſed etiam in actu volito, qui eſt imperatus à uoluntate: ita in peccato omiſſionis, nõ ſolum actus uoluntatis eſt peccatum, ſed etiam ipſa omiſſio: inquantum eſt aliqualiter voluntaria: & hoc modo ipſa negligentia ſciendi vel etiam ipſa inconſideratio eſt peccatum.

AD quartum dicendum, ꝙ licet tranſeunte reatu per pœnitentiam remaneat ignorantia, ſe-

adhuc remanet in eius ſcientia aliquid, per quod cognoſcit illud eſſe actum peccati: puta ſi aliquis percutiens aliquem, ſciat quidẽ ipſum eſſe hominem (quod ſuffi cit ad rationem peccati) non tamen ſcit eum eſſe patrem, quod eſt circunſtantia conſtituens nouam ſpeciem peccati; vel fortè neſcit, quòd ille ſe defendens repercutiat eum, quod ſi ſciret, non percuteret: quod non pertinet ad rationem peccati, vnde licet talis propter ignorantiam peccet, non tamen totaliter excuſatur à peccato: quia adhuc remanet ei cognitio peccati. Alio modo poteſt hoc contingere ex parte ipſius ignorãtiæ: quia ſcilicet ipſa ignorantia eſt uoluntaria, vel directè, ſicut cùm aliquis ſtudiosè vult neſcire aliqua vt liberius peccet. vel indirectè: ſicut cùm aliquis propter laborem vel propter alias occupationes negligit addiſcere id, per quod à peccato retraheretur: talis enim negligentia facit ignorantiam ipſam eſſe uoluntariam & peccatum, dummodo ſit eorum, quæ quis ſcire tenetur, & poteſt. & ideo talis ignorantia nõ totaliter excuſat à peccato. Si verò ſit talis ignorantia, quæ omnino ſit inuoluntaria, ſiue quia eſt inuincibilis, ſiue quia eſt eius qđ quis ſcire non tenetur, talis ignorãtia omnino excuſat à peccato.

A D primum ergo dicendum, quòd non omnis ignorantia cauſat inuoluntarium, ſicut ſuprà dictum eſt.* vnde non omnis igno rãtia totaliter excuſat à peccato. q.6. ar.8.

A D ſecundum dicendum, ꝙ inquantum remanet in ignorante de uoluntario, intantum remanet de intentione peccati: & ſecũdum hoc non erit per accidens peccatum.

A D tertium dicendum, quòd ſi eſſet talis ignorantia quæ totaliter vſum rationis excluderet, omnino à peccato excuſaret, ſicut patet in furioſis & amentibus: nõ autem ſemper ignorãtia cauſans peccatum eſt talis, & ideo non sẽper totaliter excuſat à peccato.

ARTICVLVS IIII.

Vtrum ignorantia diminuat peccatum. 414

A D QVARTVM ſic proceditur. Videtur quòd ignorantia nõ diminuit peccatum. Illud enim quod eſt commune in omni peccato, non diminuit peccatum: ſed ignorantia eſt communis in omni peccato. Dicit enim Philoſophus in 3. Ethi.* quòd omnis malus eſt ignorans. ergo ingorantia non diminuit peccatum. Sup.ar.3. & locis ibidẽ annotatis. l.3.eth.c. 1. à med. to. 5.

¶ 2 Præterea, Peccatum additũ peccato facit maius peccatum: ſed ipſa ignorantia eſt peccatum, vt dictum eſt.* ergo non diminuit peccatum. ar.2.

¶ 3 Præterea, Non eſt eiuſdẽ aggrauare & diminuere peccatũ, ſed ignorantia aggrauat peccatum: quoniam ſuper illud Apoſt. Rom. 2. Ignoras quoniam benignitas Dei, &c. dicit Ambr. Grauiſſimè peccas ſi ignoras. ergo ignorantia non diminuit peccatum.

¶ 4 Præterea, Si aliqua ignorãtia diminuit peccatum, hoc maximè videtur de illa, quæ totaliter tollit vſum rationis: ſed huiuſmodi ignorantia non minuit peccatum, ſed magis auget. Dicit enim Philoſophus in 3. Ethic.* ꝙ ebrius meretur duplices maledictiones: ergo ignorantia non minuit peccatum. l.3.eth.c. 5.ãte me dio to. 5.

S E D contra, Quicquid eſt ratio remiſſionis peccati, alleuiat peccatum: ſed ignorantia eſt huiuſmodi, vt patet 1. ad Timoth. 1. Miſericordiam conſecutus ſum, quia ignorãs feci: ergo ignorãtia diminuit vel alleuiat peccatum.

C O N C L V S I O.

Ignorantia peccãtis, ſicut ipſum uoluntariũ, ita etiam ipſum

peccatum vel auget, vel diminuit: illa ſiquidem ignorantia, quæ directè & per ſe uoluntaria eſt, peccatum auget: Quæ verò indirectè tãtum vel per accidens uoluntaria eſt, ipſum diminuit.

RESPONDEO dicendũ, ꝙ quia omne peccatum eſt uoluntarium, intantum ignorantia poteſt diminuere peccatum, inquãtum diminuit uoluntarium: ſi autem uoluntarium non diminuat, nullo modo diminuet peccatũ. Manifeſtum eſt autẽ, quòd ignorantia, quæ totaliter à peccato excuſat, quia totaliter uoluntarium tollit, peccatũ non minuit, ſed oĩno aufert. Ignorantia verò q̃ non eſt cauſa peccati, ſed cõcomitanter ſe habet ad peccatum: nec minuit peccatum, nec auget. Illa igitur ſola ignorantia poteſt peccatum minuere, quæ eſt cauſa peccati: & tamẽ totaliter à peccato non excuſat. Contingit autem quandoque, quòd talis ignorantia directè & per ſe eſt voluntaria: ſicut cum aliquis ſua ſponte neſcit aliquid, vt liberius peccet: & talis ignorantia videtur augere uoluntarium & peccatum, ex intentione enim uolũtatis ad peccandum prouenit, quòd aliqs vult ſubire ignorantiæ damnum propter libertatẽ peccandi. Quandoque verò ignorantia, quæ eſt cauſa peccati, non eſt directè uoluntaria, ſed indirectè vel per accidens: puta cùm aliquis nõ vult laborare in ſtudio, ex quo ſequitᷓ eum eſſe ignorantem: vel cùm aliquis vult bibere vinum immoderatè, ex quo ſequitur eũ inebriari, & diſcretione carere: & talis ignorantia diminuit uoluntariũ, & per conſequens peccatũ. Cùm enim aliquid non cognoſcitur eſſe peccatum, nõ poteſt dici, quòd voluntas directè & per ſe feratur in peccatum, ſed per accidens: vnde ibi eſt minor contemptus, & per conſequens minus peccatũ.

AD primum ergo dicendum, quòd ignorantia, ſecundum quã omnis malus eſt ignorans, non eſt cauſa peccati, ſed aliquid cõſequẽs ad cauſam, ſcilicet ad paſſionem vel habitum inclinãtem in peccatum.

AD ſecundum dicendum, ꝙ peccatum peccato additum facit plura peccata, non tamen facit ſemper maius peccatũ: quia fortè non coincidunt in idem peccatum: ſed ſunt plura. Et poteſt cõtingere ſi primum diminuat ſecundum, quòd ambo ſimul non habeant tantam grauitatẽ, quantam unum ſolum haberet: ſicut homicidium grauius peccatum eſt ſi ſit à ſobrio homine factum, quàm ſi fiat ab ebrio homine, quamuis hæc ſint duo peccata: quia ebrietas plus diminuit de ratione ſequentis peccati, quàm ſit ſua grauitas.

AD tertium dicendum, quòd uerbum Ambroſii poteſt intelligi de ignorantia ſimpliciter affectata, vel poteſt intelligi in genere peccati ingratitudinis: in qua ſummus gradus eſt, quòd homo etiam beneficia nõ recognoſcat, vel poteſt intelligi de ignorantia infidelitatis, quæ fundamentum ſpiritualis ædificij ſubuertit.

AD quartum dicendũ, quòd ebrius meretur quidem duplices maledictiones propter duo peccata, quæ committit, ſcilicet ebrietatem, & aliud peccatum, quod ex ebrietate ſequitur: tamẽ ebrietas ratione ignorantiæ adiunctæ diminuit ſequens peccatum, & fortè plus, quàm ſit grauitas ipſius ebrietatis, vt dictũ eſt. * Vel poteſt dici, quod illud verbum inducitur ſecundum ordinationem cuiuſdam Pythaci legiſlatoris, qui ſtatuit, ebrios ſi percuſſerint, amplius puniendos: non ad veniam reſpiciens, quam ebrij ar. 2. huius q.

debent

debent magis habere, ſed ad vtilitatem: quia pluries iniuriantur ebrij, quàm ſobrij, vt patet per Philoſophũ in 2. Politicorum. *

lib.2.Pol. circa fin. illius t. 5

QVÆSTIO. LXXVII.

De cauſa peccati ex parte appetitus ſenſitiui. in octo articulos diuiſa.

DEINDE conſiderandum eſt, de cauſa peccati ex parte appetitus ſenſitiui, vtrũ paſſio animæ ſit cauſa peccati.

¶ Et circa hoc quæruntur octo.

¶ Primo, vtrum paſſio appetitus ſenſitiui poſſit mouere vel inclinare uoluntatem.

¶ Secundo, vtrum poſſit ſuperare rationem, contra eius ſcientiam.

¶ Tertio, vtrum peccatum quod ex paſſione prouenit, ſit peccatum ex infirmitate.

¶ Quarto, vtrum hæc paſſio, quæ eſt amor ſui, ſit cauſa omnis peccati.

¶ Quinto, de illis tribus cauſis quæ ponuntur 1. Ioann. 3. cõcupiſcentia oculorum, concupiſcentia carnis; & ſuperbia uitæ.

¶ Sexto, vtrum paſſio, quæ eſt cã peccati, diminuat ipſum.

¶ Septimo, vtrum totaliter excuſet.

415 ¶ Octauo, vtrum peccatũ, quod ex paſſione eſt, poſſit eſſe mortale.

Sup. q 9. ar.2.&.q. 10. ar. 3. Et 2.2.q. 156.ar. 1. cor. Et 3. q.46.ar.7. ad 3. Et ve.qõ. 5. ar.10. co. & qõ.23. ar.9.ad 3 & 6.

ARTICVLVS I.

Vtrum voluntas moueatur à paſſione appetitus ſenſitiui.

AD PRIMVM ſic proceditur. Videtur quòd uoluntas non moueatur à paſſione appetitus ſenſitiui. Nulla enim potentia paſſiua mouetur, niſi à ſuo obiecto: uoluntas autẽ eſt potentia paſſiua & actiua ſimul, inquantum eſt mouens & mota, ſicut Philoſophus dicit in 3. * de anima, vniuerſaliter de vi appetitiua: cùm ergo obiectum voluntatis nõ ſit paſſio appetitus ſenſitiui, ſed magis bonum rationis, videtur quòd paſſio appetitus ſenſitiui non moueat uoluntatem. l.3.de animate.54.

¶ 2 Præterea, Superior motor non mouetur ab inferiori: ſicut anima non mouetur à corpore. ſed uoluntas, quæ eſt appetitus rationis, comparatur ad appetitum ſenſitiuum, ſicut motor ſuperior ad inferiorem. Dicit enim Philoſophus in 3. de anim. † quòd appetitus rationis mouet appetitũ ſenſitiuum, ſicut in corporibus cæleſtibus ſphæra mouet ſphærã. Ergo uoluntas non poteſt moueri à paſſione appetitus ſenſitiui. l. 3. de anima te. 57.to.2.

¶ 3 Præterea, Nullum immateriale poteſt moueri ab aliquo materiali: ſed uoluntas eſt potentia quædam immaterialis: non enim vtitur organo corporali cùm ſit in ratione, vt dicitur in 3. de anima.* Appetitus autẽ ſenſitiuus eſt vis materialis, vtpote fundata in organo corporali. Ergo paſſio appetitus ſenſitiui non poteſt mouere appetitum intellectiuum. l. 3 . . . nima te. 42. to.2.

SED contra eſt, quod dicitur Daniel. 13. Concupiſcentia ſubuertit cor tuum.

CONCLVSIO.

Paſſiones appetitus ſenſitiui, ipſam uoluntatem (cum immaterialis ſit potentia) non niſi indirectè, (eam videlicet à propria functione diſtrahendo, vel rectum rationis iudicium impediendo) voluntatẽ trahere, & ad malum impellere poſſunt.

RESPONDEO dicendum, quòd paſſio appetitus ſenſitiui non poteſt directè trahere, aut mo-

mouete voluntatem, ſed indirectè poteſt: & hoc dupliciter. Vno quidem modo ſecundum quandam abſtractionem. Cum enim omnes potentiæ animæ in una eſſentia animæ radicentur, neceſſe eſt, quòd quando vna potentia intenditur in ſuo actu, altera in ſuo actu remittatur, vel etiam totaliter in ſuo actu impediatur: tũ quia omnis virtus ad plura diſperſa fit minor: vnde econtrario qñ intenditur circa unum, minus poteſt ad alia diſpergi, tum quia in operibus animæ requiritur quædam intẽtio; quæ dum vehementer applicatur ad unum, non poteſt alteri vehementer attendere: Et ſecundum hunc modum per quandam diſtractionem, quando motus appetitus ſenſitiui fortificatur ſecundum quamcunque paſſionẽ; neceſſe eſt, quòd remittatur vel totaliter impediat̃ motus proprius appetitus rationalis, qui eſt uoluntas. Alio modo ex parte obiecti uolũtatis, quod eſt bonum ratione apprehenſum: impeditur enim iudicium & apprehenſio rationis propter vehementem & inordinatam apprehenſionem imaginationis & iudicium virtutis æſtimatiuæ, vt patet in amentibus. Manifeſtum eſt autem, quòd paſſionem appetitus ſenſitiui ſequitur imaginationis apprehenſio, & iudicium æſtimatiuæ, ſicut etiam diſpoſitionem linguę ſequitur iudicium guſtus: vnde videmus, quod homines in aliqua paſſione exiſtentes non facilè imaginationem auertunt ab his, circa quæ afficiuntur. Vnde per conſequens iudicium rationis plerunque ſequitur paſſionẽ appetitus ſenſitiui: & per conſequens motus voluntatis, qui natus eſt ſemper ſequi iudicium rationis.

AD primum ergo dicendum, quòd per paſſionẽ appetitus ſenſitiui fit aliqua immutatio circa iudicium de obiecto voluntatis, ſicut dictum eſt, * quamuis ipſa paſſio appetitus ſenſitiui non ſit directè uoluntatis obiectum. In co. ar.

AD ſecundum dicendum, ꝙ ſuperius non mouetur ab inferiori directè, ſed indirectè quodammodo moueri poteſt, ſicut dictum eſt.* In co. ar.

Et ſimiliter dicendum eſt ad TERTIVM.

ARTICVLVS. II.

Vtrũ ratio poſſit ſuperari à paſſione contra ſuam ſcientiam. 416

AD SECVNDVM ſic proceditur. Videtur quòd ratio non poſſit ſuperari à paſſione contra ſuam ſcientiam. Fortius enim non vincitur à debiliori: ſed ſcientia ꝑ ſuam certitudinem eſt fortiſſimum eorum, quæ in nobis ſunt: ergo non poteſt ſuperari à paſſione, quę eſt debilis & cito tranſiẽs. Mal. q. 3. ar. 9.

¶ 2 Præterea, Voluntas non eſt niſi boni vel apparentis boni; ſed cum paſſio trahit volũtatem in id, quod eſt vere bonum, non inclinat rationem contra ſcientiam: cùm autem trahit eam in id, quod eſt apparens bonum & non exiſtens, trahit eam in id, qđ rationi uidetur. hoc autem eſt in ſcientia rationis, quod ei videtur. ergo paſſio nunquam inclinat rationem contra ſuam ſcientiam. Si dicatur quòd trahit rationem ſcientem aliquid in uniuerſali, vt contrarium iudicet in particulari: contra, Vniuerſalis & particularis propoſitio ſi opponantur, opponuntur ſecundũ contradictionem: ſicut, Omnis homo, & non omnis homo: ſed duæ opiniones quæ ſunt contradictoriæ, ſunt contrariæ: vt dicitur in 2. Perihermenias.* ſi igitur aliquis ſciens aliquid in vniuerſali, iudicaret oppoſitum in ſingulari, ſequeret̃ quod haberet ſimul contrarias opiniones, quòd eſt impoſſibile. l. 2. Peri. c. vl.

¶ 3 Præterea, Quicunque ſcit vniuerſale: ſcit etiã particulare, quod

quod nouit ſub vniuerſali contineri: ſicut qui ſcit omnem mulã eſſe ſterilem, ſcit hoc animal eſſe ſterile, dummodo ipſum ſciat eſſe mulam: ut patet per id quod dicitur in 1. Poſteriorum. * ſed ille qui ſcit aliquid in vniuerſali: puta nullam fornicationem eſſe faciendam, ſcit hoc particulare ſub vniuerſali contineri, puta hunc actum eſſe fornicarium. ergo uidetur quod etiam in particulari ſciat.

li. 1. Poſt. c. 1. nõ lõgè à prĩ. tom. 1.

¶ 4 Præterea, Ea quæ ſunt in voce, ſunt ſigna intellectus animæ, ſecundum Philoſophũm.* ſed homo in paſſione exiſtens frequenter confitetur id quod eligit eſſe malum etiam in particulari. ergo etiam in particulari habet ſcientiam: ſic igitur uidetur ꝙ paſſiones non poſſint trahere rationem contra ſcientiam uniuerſalem, quia non põt eſſe, ꝙ habeat ſcientiam vniuerſalem, & æſtimet oppoſitum in particulari.

li. 1. Peri her. ĩ prĩ. tom. 1.

SED contra eſt, qđ dicit Apoſtolus Rom. 7. Video aliam legem in membris meis repugnãtem legi mentis meæ, & captiuantẽ me in lege peccati: lex autem, quæ ẽ in membris, eſt concupiſcẽtia, de qua ſuprà locutus fuerat: cùm igitur concupiſcentia ſit paſſio quædam, videtur ꝙ paſſio trahat rationem etiam contra hoc, quod ſcit.

CONCLVSIO.

Poſſunt ſæpenumero paſſiones appetitus ſenſitiui rationem & eius uniuerſalem ſcientiã impedire: uel per modum diſtractionis, uel ad contrarium impellendo, uel aliquam corporalem trãſmutationem cauſando, ex qua uel totaliter impediatur, uel ex parte ſaltem ligetur rationis uſus.

RESPONDEO dicendum, quòd opinio Socratis fuit, vt Philoſophus dicit in 7. Ethic. * quòd ſcientia nunquam poſſet ſuperari à paſſione. vnde ponebat omnes virtutes eſſe ſcientias, & oĩa peccata eſſe ignorantias, in quo quidem aliqualiter rectè ſapiebat: quia cùm uoluntas ſit boni, vel apparentis boni, nunquam uoluntas in malũ mouetur, niſi id qđ non eſt bonum, aliqualiter rationi bonũ appareat: & propter hoc voluntas nunquam in malũ tenderet, niſi cum aliqua ignorantia uel errore rationis. Vnde dicitur Prouerb. 14. Errant qui operantur malum. Sed quia experimento patet, quòd multi agunt cõtra ea, quorum ſcientiam habent, & hoc etiam auctoritate diuina confirmatur, ſecundum illud Luc. 12. Seruus qui cognouit uoluntatem domini ſui, & non fecit, plagis uapulabit multis, & Iacob. 4. dicitur, Scienti bonum facere, & non facienti, peccatum eſt illi: nõ ſimpliciter uerum dixit, ſed oportet diſtinguere, ut Philoſoph⁹ tradit in 7. Ethi. * Cùm enim ad rectè agendum homo dirigatur duplici ſcientia, ſ. vniuerſali & particulari: vtriuſque defectus ſufficit ad hoc, ꝙ impediatur rectitudo uoluntatis & operis, ut ſuprà dictum eſt. * Contingit ergo ꝙ aliquis habeat ſcientiam in uniuerſali, puta nullam fornicationem eſſe faciendam: ſed tamen nõ cognoſcat in particulari hunc actũ, qui eſt fornicatio, non eſſe faciendum: & hoc ſufficit ad hoc, quòd voluntas non ſequatur uniuerſalem ſcientiam rationis. Et iterũ conſiderandũ eſt, quòd nihil prohibet aliquid ſciri ĩ habitu, quod tamen actu non conſideratur. Poteſt igitur contingere, quòd aliqs etiam rectam ſcientiam habeat in ſingulari, & non ſolum in vniuerſali, ſed tamen in actu nõ conſideret: & tunc non uidetur difficile, ꝙ præter id quod actu non conſi-

li. 7 ethi. c. 2. in prĩcip. to. 5.

li. 7. ethi. c. 3. to. 5.

Q. 76. ar. 1

conſiderat, homo agat. Quod aũt homo non conſideret in particulari id quod habitualiter ſcit, quã doque quidem contingit ex ſolo defectu intentionis, puta cùm homo ſciens Geometriam, non intẽdit ad cõſiderandum Geometriæ concluſiones, quas ſtatim in promptu habet conſiderare. Quandoq; autem homo non conſiderat id quod habet in habitu propter aliquod impedimentũ ſuperueniẽs, puta propter aliquam occupationem exteriorem, uel propter aliquam infirmitatem corporalem; & hoc modo ille, qui eſt in paſſione conſtitutus, non conſiderat in particulari id, quod ſcit ĩ uniuerſali, inquantum paſſio impedit talem conſiderationem. Impedit autem tripliciter. Primò quidem per quandam diſtractionem, ſicut ſuprà expoſitum eſt. * Secundò per contrarietatem: quia plerunque paſſio inclinat ad contrarium huius, quod ſcientia uniuerſalis habet. Tertiò, per quandam immutationem corporalem, ex qua rõ quodammodo ligatur, ne liberè in actum exeat: ſicut & ſomnus vel ebrietas quadã corporali trãſmutatione facta, ligat uſum rationis. Et ꝙ hoc contingat in paſſionibus, patet ex hoc, ꝙ aliquando cùm paſſiones multum intenduntur, homo amittit totaliter uſum rationis: multi enim propter abũdantiam amoris & iræ ſunt in inſaniam conuerſi. Et per hunc modum paſſio trahit rationem ad iudicandum in particulari, contra ſcientiam, quam habet in uniuerſali.

Art. ſec.

A D primum ergo dicẽdum, ꝙ ſcientia uniuerſalis, quæ eſt certiſſima, non habet principalitatẽ in operatione: ſed magis ſcientia particularis, eo quod operationes ſunt circa ſingularia. vnde nõ eſt mirum ſi in operabilibus paſſio agit contra ſcientiam uniuerſalẽ abſente conſideratione in particulari.

A D ſecundũ dicẽdum, quòd hoc ipſum quòd rationi uideatur in particulari aliquid bonũ, quod non eſt bonum, contingit ex aliqua paſſione: & tamen hoc particulare iudicium eſt cõtra uniuerſalem ſcientiam rationis.

A D tertium dicendum, quod non poſſet contingere quòd aliqs haberet ſimul in actu ſcientiam aut opinionem ueram de uniuerſali affirmatiuo, & opinionẽ falſam de particulari negatiuo, aut econuerſo: ſed bene poteſt contingere, quòd aliquis habeat ueram ſcientiam habitualiter de vniuerſali affirmatiuo, & falſam opinionem in actu de particulari negatiuo: actus.n. directè non contrariatur habitui, ſed actui.

A D quartum dicendum, quòd ille qui habet ſcientiam in uniuerſali, propter paſſionem impeditur, ne poſſit ſub illa uniuerſali ſumere, & ad concluſionem peruenire: ſed aſſumit ſub alia uniuerſali, quam ſuggerit inclinatio paſſionis, & ſub ea concludit. vnde * Philoſophus dicit in 7. Ethi. ꝙ ſyllogiſmus incontinentis habet quatuor propoſitiones: duas vniuerſales, quarum una eſt rationis, puta nullam fornicationem eſſe committendam. alia eſt paſſionis, puta delectationem eſſe ſectandam. Paſſio igitur ligat rationem ne aſſumat & cõcludat ſub prima. vnde ea durante aſſumit & concludit ſub ſecunda.

li. 7. ethi. c. 3. to. 5.

A D quintum dicẽdum, quòd ſicut ebrius quandoque proferre poteſt uerba ſignificantia profundas ſententias, quas tamen mente diiudicare non poteſt ebrietate prohibente, ita in paſſione exiſtens etſi ore proferat hoc non eſſe faciendum, tamen interius hoc animo ſentit, quod ſit faciendũ, vt dicitur in 7. * Ethic.

l. 7. ethi. c. 3. à medio, to. 5.

A R-

ARTICVLVS III.

Vtrum peccatũ, quod eſt ex paſſione, debeat dici ex infirmitate.

417 Inf. q. 85. ar. 3. ad 4 & 2. diſt. 22. q. 2 arti. 2. ad 5. & in ex. li. ſi & 4. diſ. 19. q. 2. ar. 3. q. 1. ad 2. & ma. q. 3. ar. 8. ad 5 & art. 9. 10. 11. & 12 cor. & Pſ. 9. co. 3.

AD TERTIVM ſic ꝓceditur. Videtur, quod peccatũ, quod eſt ex paſſione, non debeat dici ex infirmitate: paſſio enim eſt quidam uehemens motus appetitus ſenſitiui, vt * dictum eſt: uehementia autẽ motus magis atteſtatur fortitudini quàm infirmitati. ergo peccatum quod eſt ex paſſione, non debet dici ex infirmitate.

* ar. 1. huius quæſ.

¶ 2 Præterea, Infirmitas hominis maximè attenditur ſecũdum illud quod eſt in eo fragilius, hoc autem eſt caro. vnde dicitur in Pſalmo 77. Recordatus eſt, quia caro ſunt. ergo magis debet dici peccatũ ex infirmitate, quod eſt ex aliquo corporis defectu, ꝙ̃ qđ eſt ex animæ paſſione.

¶ 3 Preterea, Ad ea non uidetur homo eſſe infirmus, quę eius uoluntati ſubduntur: ſed facere uel non facere ea, ad quæ paſſio inclinat, hominis uoluntati ſubditur, ſecundum illud Geneſ. 4. Subter te erit appetitus tuus, & tu dominaberis illius. ergo peccatum quod eſt ex paſſione, non eſt ex infirmitate.

li. 4. in 3. fo, à pric. lib. & ſequentib.

SED cõtra eſt, quod * Tullius in 4. lib. de Tuſcul. quæſtionibus paſſiones animæ ægritudines uocat. ægritudines autem alio nomine infirmitates dicuntur: ergo peccatum, quod eſt ex paſſione, debet dici ex infirmitate.

CONCLVSIO.

Cùm paſſiones ſint quædam animæ ægritudines rationis regulam impedientes, quæcunque peccata ex paſſione procedũt, quaſi ex illius infirmitate procedere dicuntur.

RESPONDEO dicendum, ꝙ cauſa peccati propria eſt ex parte animæ, in qua principaliter eſt peccatum. poteſt autem dici infirmitas in anima ad ſimilitudinẽ infirmitatis corporis. dicitur aũt corpus hominis eſſe infirmũ, quã do debilitatur uel impeditur in executione propriæ operationis propter aliquam inordinationem partium corporis, ita. ſ. quòd humores & membra hominis non ſuddantur uirtuti regitiuæ & motiuæ corporis: vnde & membrum dicitut eſſe infirmum, quãdo nõ poteſt perficere operationem mẽbri ſani, ſicut oculus quando nõ poteſt clarè uidere, ut * dicit Philoſophus in 10. de hiſtoriis animalium. vnde & infirmitas animæ dicitur, qñ impeditur anima ĩ ꝓpria operatione propter inordinationem partium ipſius. ſicut autẽ partes corporis dicuntur eſſe inordinatæ, qñ non ſequuntur ordinẽ naturæ, ita & partes animæ dicuntur eſſe inordinatæ, quando non ſubduntur ordini rationis: ratio enim eſt uis regitiua partium animæ. Sic ergo quando extra ordinem rationis uis concupiſcibilis aut iraſcibilis aliqua paſſione afficitur, & per hoc impedimentum præſtatur modo prædicto debitæ actioni hominis, dicitur peccatũ eſſe ex infirmitate. vnde & * Philoſ. in 7. Ethi. cõparat incontinentem paralytico, cuius partes mouentur in contrarium eius, quod ipſe diſponit.

li. 10. c. 1. non procul à pri. tom. 4.

* li 7. eth. c. 8. circa pri. 10. 5.

AD primum ergo dicendũ, ꝙ ſicut quãto fuerit motus fortior in corpore præter ordinem naturę, tanto eſt maior infirmitas; ita quãto fuerit motus fortior paſſionis præter ordinem rationis, tanto eſt maior infirmitas animæ.

AD ſecundum dicendum, ꝙ peccatum principaliter conſiſtit in actu uoluntatis, qui non impeditur per corporis infirmitatem: poteſt. n. qui ẽ corpore infirmus, promptam habere uoluntatem

ad

tit ſibi bonum, reducitur ad amorem ſui, ſicut ad cauſam, ut iam * dictum eſt. *in cor. ar.

AD tertium dicēdum, quòd aliquis dicitur amare & illud bonum quod optat ſibi, & ſe cui bonum optat. Amor igitur, ſecūdū quod dicitur eius eſſe quod optatur, puta quòd aliquis dicitur amare uinum uel pecuniam, recipit pro cauſa timorem, qui pertinet ad fugam mali: omne. n. peccatum prouenit uel ex inordinato appetitu alicuius boni, uel ex inordinata fuga alicuius mali: ſed utrunq; horum reducitur ad amorem ſui; propter hoc.n.homo vel appetit bona, uel fugit mala, quia amat ſeipſum.

AD quartum dicendum, quòd amicus eſt quaſi alter ipſe, & iō quòd peccatur propter amorem amici, videtur propter amorē ſui peccari.

ARTICVLVS V.

Vtrū conuenienter ponantur cauſæ peccatorum concupiſcentia carnis, concupiſcentia oculorum, & ſuperbia uitæ.

419 Inf.q.108 ar.3.ad 4 & 2. diſt. 42.q.2.artic. 1. & mal.q. 8. art. 1. ad 23.

AD QVINTVM ſic proceditur. Videtur, quòd inconuenienter ponantur cauſæ peccatorum eſſe concupiſcētia carnis, cōcupiſcētia oculorum, & ſuperbia uitæ: quia ſecūdum Apoſt. 1. ad Tim. vlt. Radix oīum malorū eſt cupiditas, ſed ſuperbia vitæ ſub cupiditate non continetur, ergo nō debet poni inter cauſas peccatorum.

¶2 Præterea, Concupiſcentia carnis maximè ex uiſione oculorum excitatur, ſecundum illud Danie.13. Species decepit te. ergo non debet diuidi concupiſcentia oculorum contra concupiſcentiā carnis.

q.30.ar.2 ¶3 Præterea, Concupiſcētia eſt delectabilis appetitus, vt * ſuprà habitum eſt: delectationes autem contingunt non ſolum ſecūdum viſum, ſed etiam ſecundum alios ſenſus. ergo deberet etiam poni concupiſcentia auditus & aliorū ſenſuum.

¶4 Præterea, Sicut homo inducitur ad peccandum ex inordinata concupiſcentia boni, ita etiam ex inordinata fuga mali, vt * dictum eſt. ar.4.ad3. ſed nihil hic enumeratur pertinens ad fugam mali; ergo inſufficienter cauſę peccatorū tanguntur.

SED contra eſt, quod dicitur 1.Ioan.2. Omne quod eſt in mundo, aut eſt concupiſcētia carnis, aut eſt concupiſcētia oculorum, aut ſuperbia uitæ. In mundo autē dicitur aliquid eſſe propter peccatum. vnde & ibidem dicitur, ꝙ totus mundus in maligno poſitus eſt. ergo prædicta tria ſunt cauſæ peccatorum.

CONCLVSIO.

Quum triplex ſit inordinatus appetitus boni, qui cauſa eſt omnis peccati, tres etiam eſſe peccatorum cauſas, concupiſcentiam carnis, concupiſcentiam oculorum & ſuperbiam uitæ fatendum eſt.

RESPONDEO dicendum, quòd ſicut iam * dictum eſt, inordinatus amor ſui eſt cauſa omnis peccati: ar.4.hui⁹ quæſt. in amore autem ſui includitur inordinatus appetitus boni: unuſquiſque enim appetit bonum ei quem amat. Vnde manifeſtum eſt, quòd inordinatus appetitus boni eſt cauſa omnis peccati. bonum autem dupliciter eſt obiectum ſenſibilis appetitus, in quo ſunt animæ paſſiones, quæ ſunt cauſa peccati. Vno modo abſolutè, ſecundum quod eſt obiectum concupiſcibilis. Alio modo, ſub ratione ardui, prout eſt obie-

q.23.ar.1 obiectum iraſcibilis,ut* ſuprà di
& q.30. ctum eſt: Eſt autem duplex cōcu
ar.3. piſcētia. ſicut ſuprà habitum eſt.
Vna quidē naturalis, quæ eſt eo-
rū, quibus natura corporis ſuſten
tatur,ſiue quantum ad conſerua
tionem indiuidui, ſicut cibus &
potus,& alia huiuſmodi:ſiue quā
tum ad conſeruationem ſpeciei ,
ſicut in venereis. & horum inor-
dinatus appetitus dicitur concu-
piſcentia carnis. Alia eſt concupi
ſcentia animalis,eorum.ſ. quæ p
ſenſum carnis ſuſtētationem,aut
delectationem non affetunt, ſed
ſunt delectabilia secūdum appre-
henſionem imaginationis,aut ali
cuius huiuſmodi acceptationis,
ſicut ſunt pecunia, ornat⁹ ueſtiū,
& alia huiuſmodi. & hæc quidē
animalis concupiſcentia uocatur
concupiſcentia oculorum,ſiue in
telligatur concupiſcentia oculi,
id eſt ipſius viſionis. quæ fit per
oculos, vt referatur ad curioſita-
li.10.cōf. tem.ſecundum quod * Aug.expo
c.35.pa- nit in 10. Confeſſ.ſiue referat̄ ad
rū à prin. concupiſcentiam rerum, quę ex-
tom.1. terius oculis proponuntur, ut re-
feratur ad cupiditatem, ſecundū
quod ab aliis exponitur. Appeti-
tus autem inordinatus boni ar-
dui pertinet ad ſuperbiam uitæ:
nam ſuperbia eſt appetitus inor-
q.84,ar.2 dinatus excellentiæ,ut * inferius
& 2.2.q. dicetur. Et ſic patet, quòd ad iſta
162.ar.1. tria reduci poſſunt omnes paſſio-
nes,quę ſunt cauſa peccati: nam
ad duo prima reducuntur omnes
paſſiones concupiſcibilis, ad ter-
tium autem omnes paſſiones ira-
ſcibilis, quod ideo non diuiditur
in duo, quia omnes paſſiones ira-
ſcibilis naturaliter conformātur
concupiſcentiæ animali.

AD primum ergo dicendū, ꝙ
ſecundum quod cupiditas impor
tat uniuerſaliter appetitum cuiuſ
libet boni, ſic etiam ſuperbia vi-
tę continetur ſub cupiditate.quo
autem cupiditas ſecūdum qđ eſt
ſpeciale uitiū, quod auaritia no-
minatur, ſit radix omnium pecca
torum, *infrà dicetur. q.84.ar.1

AD ſecundū dicendum, quòd
concupiſcentia oculorum non di
citur hìc cōcupiſcentia omnium
rerum,quæ uideri oculis poſſunt:
ſed ſolum earum in quibus non
quæritur delectatio carnis, quæ
eſt ſecundum tactum, ſed ſolū de
lectatio oculi, id eſt cuiuſcunq;
apprehenſiuæ uirtutis.

AD tertium dicendum, quòd
ſenſus uiſus eſt excellētior inter
omnes alios ſenſus,& ad plura ſe
extendens,vt dicitur in 1.* Meta- li.1.Met.
phyſi. & ideo nomen eius tranſ- circa pri.
fertur ad omnes alios ſenſus, & tom.3.
etiam ad omnes interiores appre
henſiones,ut * Augu. dicit in lib. * Ser.33.
de verbis Domini. à med.to

AD quartum dicendum,quòd mo 10.
fuga mali cauſat̄ ex appetitu bo-
ni,ut ſuprà dictum eſt.& ideo po
nuntur ſolum paſſiones inclinan
tes ad bonum tanquam cauſę ea
rum, quæ faciunt inordinatè fu-
gam mali.

ARTICVLVS VI.

*Vtrum peccatum alleuietur pro
pter paſſionem.* 420

AD SEXTVM ſic pro- Sup.q.23
ceditur. Videtur, quòd ar.3.ad 3
peccatum non alleuietur & qō. 47.
propter paſſionem.Augmentū.n. ar.2. cor.
cauſę auget effectum: ſi.n.calidū & uer. q.
diſſoluit,magis calidū magis diſ- 26.art. 7.
ſoluit. ſed paſſio eſt cauſa pecca- &mal.q.
ti.ut * habitum eſt; ergo quanto 3. ar. 11.
eſt intenſior paſſio, tanto eſt ma- * ar.pce.
ius peccatum. paſſio igitur nō mi
nuit peccatum,ſed auget.

¶ 2 Præterea,Sicut ſe habet paſ
ſio bona ad meritum,ita ſe habet
mala paſſio ad peccatum: ſed bo-
na paſſio auget meritum:tāto .n.
aliquis magis uidet̄ mereri,quan
to ex maiori miſericordia paupe-
ri ſubuēit.ergo ēt mala paſſio ma
gis aggrauat peccatū q̄ alleuiet.

¶ 3 Præterea, Quanto intēſiori
uoluntate aliquis facit peccatū,
tanto

tâte grauius uidetur peccare: ſed paſſio impellens uoluntatē, facit eā uehemētius ferri in actū peccati. ergo paſſio aggrauat peccatū.

SED contra, Paſſio ipſa concupiſcentiæ uocatur tentatio carnis: ſed quanto aliquis maiori tētatione proſternitur, tanto minus peccat, ut patet per * Auguſ. ergo paſſio diminuit peccatum.

* inuitur lib. 14 de ciu. Dei, c.12. in fine, to.5.

CONCLVSIO.

Paſſiones antegreſſę actum peccati, quo ſunt uehementiores, eo magis peccatum minuunt: uerum econtrario ſubſequentes peccati actum paſſiones, eo augent magis, quo vehementiores.

RESPONDEO dicendum, ꝙ peccatum eſſentialiter cōſiſtit in actu liberi arb. qđ eſt facultas voluntatis & rōnis: paſſio aūt eſt motus appetitus ſenſitiui: appetitus aūt sēſitiuus pōt ſe habere ad lib. arb. & antecedenter & conſequenter. Antecedenter quidē, ſecundū quod paſſio appetitus ſenſitiui trahit vel inclinat rationē, vel voluntatē, ut * ſuprà dictum eſt. Conſequenter aūt, ſcđm quod motus ſuperiorum virium, ſi ſit vehementes, redūdant in inferiores: non enim poteſt uoluntas intensè moueri in aliquid, quin excitetur aliqua paſſio i appetitu sēſitiuo. Si igitur accipitur paſſio ſecundū quod p̄cedit actū peccati, ſic neceſſe eſt ꝙ diminuat peccatū: actus. n, intantū eſt peccatum, inquantum eſt uolūtarium & in nobis exiſtēs. eſſe autem aliquid in nobis dicit̃ per rōnem & uolūtatē: vnde quanto rō & uoluntas ex ſe aliquid agunt non ex impulſu paſſionis, magis eſt uoluntariū & in nobis exiſtens, & ſcđm hoc paſſio minuit peccatum, inquantum minuit voluntarium: paſſio autem conſequens non diminuit peccatū ſed magis auget, uel potius eſt ſignū magnitudinis eius, inquantum. ſ. demonſtrat intenſiōnem voluntatis ad actum peccati. & ſic uerum eſt, ꝙ quanto aliquis maiori libidine uel concupiſcentia peccat, tanto magis peccat.

ar.1.& 2. huius q. & q. 10. ar.3.

AD primum ergo dicendum, quòd paſſio eſt cauſa peccati ex parte conuerſionis: grauitas autē peccati magis attenditur ex parte auerſionis, quæ quidem ex conuerſione ſequitur per accidens, id ē pręter intentionē peccātis: cauſæ autem per accidens augmentatæ non augmentant effectus, ſed ſolum cauſæ per ſe.

AD ſecundum dicendum, ꝙ bona paſſio conſequens iudiciū rationis augmentat meritum: ſi autem pręcedat (ut ſcilicet homo magis ex paſſione, q̃ ex iudicio rōnis moueatur ad bene agendum) talis paſſio diminuit bonitatem & laudem actus

AD tertium dicendum, quòd etſi motus uoluntatis ſit intēſior ex paſſione incitatus, non tamen ita eſt voluntatis proprius, ſicut ſi ſola ratione moueretur ad peccandum.

ARTICVLVS VII.

Vtrum paſſio totaliter excuſet à peccato.

421 Inf.ar. 8. ad 3. & mal.q. 3. ar.10.cor.

AD SETPIMVM ſic proceditur. Videtur, ꝙ paſſio totaliter excuſet à peccato. Quicquid enim cauſat inuolūtarium, excuſat totaliter à peccato: ſed cōcupiſcētia carnis quæ eſt quędam paſſio, cauſat inuolūtariū, ſcđm illud Gal. 5. Caro concupiſcit aduerſus ſpiritum, ut nō quæcunque vultis, illa faciatis. ergo paſſio totaliter excuſat à peccato.

¶ 2 Præterea, Paſſio cauſat ignorantiam quandam in particulari, vt dictum eſt: ſed ignorantia particularis totaliter excuſat à peccato, ſicut * ſuprà habitum eſt: ergo paſſio totaliter excuſat à peccato.

ar.2.hui⁹ q.& q.76 ar.3.

¶ 3 Præ-

ria: eſſet autem ſimile, ſi eſſet uoluntaria, ſicut de ebrietate * dictum eſt, quæ eſt quædam corporalis infirmitas.

mcor. at.

ARTICVLVS VIII.

Vtrum peccatum, quod eſt ex paſſione, poſſit eſſe mortale.

422
Mal. q. 3. art. 10 & 3. eth. le. 17.

AD OCTAVVM ſic proceditur. Videtur, quod peccatum, quod eſt ex paſſione, non poſſit eſſe mortale. Veniale. n. peccatum diuiditur contra mortale: ſed peccatum, quod eſt ex infirmitate, eſt ueniale, cũ habeat in ſe cauſam ueniæ. cum igitur peccatum quod eſt ex paſſione, ſit ex infirmitate, uidetur ꝙ non poſſit eſſe mortale.

¶ 2 Præterea, Cauſa [redacted] eſt potior effectu, ſed paſſio non poteſt eſſe peccatum mortale: non. n. in ſenſualitate eſt peccatum mortale, ut * ſuprà habitũ eſt. ergo peccatum, quod eſt ex paſſione, non poteſt eſſe mortale. q. 74. ar. 4

¶ 3 Prętetea, Paſſio abducit à ratione, ut ex * dictis patet: ſed rationis eſt conuerti ad Deum vel auerti à Deo, in quo conſiſtit rõ peccati mortalis peccatum ergo, quod eſt ex paſſione, non poteſt eſſe mortale. ar. 1. & 2. huius q.

SED contra eſt, quod Apoſt. dicit Rom. 7. ꝙ paſſiones peccatorum operantur in membris noſtris ad fructificãdum morti. hoc autem eſt proprium mortalis peccati, ꝙ fructificet morti. ergo peccatum, quod eſt ex paſſione, poteſt eſſe mortale.

CONCLVSIO.

Peccatum ex paſſione procedens poteſt nonnunquam mortale eſſe; cùm quis ex paſſione ad actum exteriorem peccati procedit.

RESPONDEO dicendum, quòd peccatum mortale, ut * ſuprà dictum eſt, conſiſtit in auerſione ab ultimo fine, qui eſt Deus. quæ quidem auerſio pertinet ad rationem deliberantem, cuius ẽt eſt ordinare in finem. hoc igitur ſolummodo poteſt contingere, ꝙ inclinatio animę in aliquid quod contrariatur ultimo fini, non ſit peccatum mortale, quia ratio deliberans non poteſt occurrere, qđ cõtingit in ſubitis motibus. Cùm autem ex paſſione aliquis procedit ad actum peccati, vel ad conſenſum deliberatum, hoc non fit ſubitò. vnde ratio deliberans poteſt hic occurrere: poteſt enim excludere uel ſaltem impedire paſsionem, vt * dictum eſt. unde ſi non occurrat, eſt peccatũ mortale: ſicut uidemus, ꝙ multa homicidia & multa adulteria per paſſionem committuntur. q. 72. ar. 5 ar 7 hui' quæſt.

AD primum ergo dicendum, quòd veniale dicitur tripliciter. Vno modo, ex cauſa; quia. ſ. habet aliquam cauſam veniæ, quæ diminuit peccatum: & ſic peccatũ ex infirmitate uel ignorantia dicitur veniale Alio modo, ex euẽtu, ſicut omne peccatum per pœnitentiam fit ueniale, id eſt ueniã conſequitur. Tertio modo dicitur ueniale ex genere, ſicut uerbum otioſum. & hoc ſolum ueniale opponitur mortali, obiectio autem procedit de primo.

AD ſecundum dicendum, ꝙ paſsio eſt cauſa peccati ex parte conuerſionis. Quòd autẽ ſit mortale, eſt ex parte auerſionis, quæ per accidens ſequitur ad conuerſionem, ut * dictum eſt, unde ratio non ſequitur. ar. 6. ad 1

AD tertium dicẽdum, ꝙ ratio non ſemper in ſuo actu totaliter à paſsione impeditur, unde remanet ei liberum arbitrium, ut poſſit auerti, uel conuerti ad Deum. ſi autem totaliter tolleretur vſus rationis, iam non eſſet peccatum nec mortale nec ueniale.

QVÆSTIO LXXVIII.

De cauſa peccati, quæ eſt malitia, in quatuor articulos diuiſa.

DEinde conſiderandum eſt de cauſa peccati, quę eſt ex parte voluntatis, quæ dicitur malitia.

¶ Et circa hoc quæruntur quatuor.

¶ Primo, utrum aliquis poſſit ex certa malitia, ſeu induſtria peccare.

¶ Secundo, vtrum quicunq; peccat ex habitu, peccet ex certa malitia.

¶ Tertio, vtrum quicunque peccat ex certa malitia, peccet ex habitu.

¶ Quarto, utrum ille qui peccat ex certa malitia, grauius peccet, quàm ille, qui peccat ex paſſione.

423

2.2.q.161 ar.2.cor. & 3.q.88 at 4.cor. & 2.diſt. 7.q.1.at. 2. co. & mal.q.2. ar. 8. ad 4.& q. 3. ar. 2. per to. & ar. 14.cor.& ad 7.& 8. & ad Ro. 2. lec. 1. cor. 3.

*li.3.eth. c.1.à me. tom.5. c 4 ĩ par. 4. illius paulo à princip. & declinãdo ad finem.

ARTICVLVS PRIMVS.

Vtrum aliquis peccet ex certa malitia.

AD PRIMVM ſic proceditur. Videtur, quòd nullus peccet ex iduſtria ſiue ex certa malitia. Ignorantia enim opponitur induſtriæ ſeu certæ malitiæ: ſed omnis malus eſt ignorans ſecũdum * Philoſophũ, & Prouerb.14 dicitur, Errant qui operantur malũ: ergo nullus peccat ex certa malitia.

¶ 2 Præterea, † Dion. dicit 4.c. de diu.no. quòd nullus intendens ad malum operatur: ſed hoc uidetur eſſe peccare ex malitia, intendere malum in peccando. qđ enim eſt præter intentionem, eſt quaſi per accidens, & non denominat actum. ergo nullus ex malitia peccat.

¶ 3 Præterea, Malitia ipſa peccatum eſt. ſi igitur malitia ſit cã peccati, ſequetur, quòd peccatũ ſit cauſa peccati in infinitũ, quod eſt inconueniens. nullus igitur ex malitia peccat.

SED contra eſt, quod dicitur Iob.34. Quaſi de induſtria receſſerunt à Deo, & uias eius intelligere noluerũt. ſed recedere à Deo eſt peccare; ergo aliqui peccãt ex induſtria ſeu ex certa malitia.

CONCLVSIO.

Dicuntur nonnunquam homines ex certa malitia peccare, quando ex certa ſcientia peccatum eligunt.

RESPONDEO dicendum, quòd homo ſicut & quælibet alia res naturaliter habet appetitum boni, unde quòd ad malum eius appetitus declinet, contingit ex aliqua corruptione, ſeu inordinatione in aliquo principiorum hominis: ſic enim in actionibus rerũ naturalium peccatum inuenitur. principia autem humanorum actuum ſunt intellectus & appetitus tam rationalis, qui dicitur voluntas, q̃ ſenſitiuus. Peccatũ igitur in humanis actibus cõtingit quandoque ſicut ex defectu intellectus, puta cùm aliquis per ignorantiam peccat; & ex defectu appetitus ſenſitiui, ſicut cũm aliquis ex paſſione peccat. Ita etiã ex defectu uolũtatis, qui eſt inordinatio ipſius. Eſt autem uoluntas inordinata, quando minus bonum magis amat. conſequens autem eſt, ut aliquis eligat pati detrimentum in bono minus amato ad hoc ꝙ potiatur bono magis amato: ſicut cùm homo vult pati abſciſſionem membri etiam ſciẽter, ut conſeruet uitam, quam magis amat. Ita per hũc modum qñ aliqua inordinata uoluntas aliquod bonum temporale plus amat (puta diuitias uel uoluptatẽ) q̃ ordinem rationis, uel legis diuinæ,

uinæ,uel charitatem Dei,uel aliquid huiuſmodi; ſequitur ꝙ uelit diſpendium pati in aliquo ſpiritualium bonorum . ut potiatur aliquo temporali bono. nihil autem eſt aliud malum quàm priuatio alicuius boni:& ſecundũ hoc aliquis ſcienter vult aliquod malum ſpirituale, quod eſt malũ ſimpliciter,per quod bonum ſpirituale priuatur,ut bono temporali potiatur. Vnde dicitur ex certa malitia uel induſtria peccare quaſi ſcienter malum eligens.

AD primum ergo dicendum, ꝙ ignorantia quandoque quidẽ excludit ſcientiam : qua aliquis ſimpliciter ſcit hoc eſſe malum quod agitur: & tunc dicitur ex ignorantia peccare.quandoq; autem excludit ſcientiam qua homo ſcit hoc nunc eſſe malum, ſicut cũ ex paſſione peccatur. quãdoque autem excludit ſcientiã, qua aliquis ſcit hoc malum non ſuſtinendum eſſe propter conſecutionem illius boni, ſcit tamen ſimpliciter hoc eſſe malum:& ſic dicitur ignorare qui ex certa malitia peccat.

AD ſecundum dicendum, ꝙ malum non poteſt eſſe ſecundũ ſe intentum ab aliquo, poteſt tamen eſſe intentum ad uitandum aliud malum, uel ad conſequendum aliud bonum,ut * dictũ eſt, (cor.att.) & in tali caſu aliquis eligeret cõſequi bonum per ſe intentũ abſq; hoc,ꝙ pateretur detrimentũ alterius boni : ſicut aliquis laſciuus vellet frui delectatione abſque offenſa Dei : ſed duobus propoſitis magis uult peccando incurrere offenſam Dei, quàm delectatione priuetur.

AD tertium dicendum, quòd malitia,ex qua aliquis dicĩ peccare,poteſt intelligi malitia habitualis:ſecũdũ quod habitus malus à * Philoſopho nominatur (li.3.ethi. c.1. to. 5.) malitia, ſicut habitus bonus nominatur uirtus & ſecundum hoc aliquis dicitur ex malitia peccare,quia peccat ex inclinatione habitꝰ. Põt ẽt intelligi malitia actualis,ſiue ipſa mali electio malitia nominetur: & ſic dicitur aliquis ex malitia peccare inquantũ ex mali electione peccat, ſiue etiam malitia dicatur aliqua præcedens culpa,ex qua oĩr ſubſequẽs culpa:ſicut cũ aliqs impugnat fraternã gratiã ex inuidia : & tunc idẽ nõ eſt cã ſuiipſius.ſed actus interior eſt cã actus exterioris,& vnũ peccatũ eſt cã alterius: non tñ in infinitũ; quia eſt deuenire ad aliquod primũ peccatum,quod non cauſatur ex aliquo priori peccato,ut ex * ſupradictis patet. (q.75.ar.4)

ARTICVLVS II.

Vtrum quicunque peccat ex habitu,peccet ex certa malitia.

424 (Inf.ar.3. & Ro. 1, lec.8.c.3.)

AD SECVNDVM ſic ꝓceditur. Videtur, ꝙ non oĩs, qui peccat ex habitu peccet ex certa malitia. Peccatũ enim quod eſt ex certa malitia,videtur eſſe grauiſſimum. ſed qñq; hõ aliqđ leue peccatũ committit ex habitu:ſicut cùm dicit uerbũ otioſum.non ergo oẽ peccatũ qđ eſt ex habitu,eſt ex certa malitia.

¶ 2 Præterea, Actus ex habitu procedentes ſunt ſimiles actibus, ex quibus habitus generantur,vt dicitur in 2.* Eth.ſed actus præcedentes habitum uitioſum nõ ſũt ex certa malitia. ergo etiam peccata,quæ ſunt ex habitu, nõ ſunt ex certa malitia. (li.2.ethi. c.1. & 2. tom.5.)

¶ 3 Præterea, In his, quæ aliqs ex certa malitia committit, gaudet poſtquam commiſit, ſecundũ illud Prouerb.2. Qui lætantur cũ malè fecerint, & exultant in rebus peſſimis.& hoc ideo,quia vnicuiq; eſt delectabile cùm conſequitur id, quod intendit,& qui operatur quod eſt ei quodãmodo cõnaturale ſecundum habitum:ſed illi qui peccant ex habitu , poſt peccatum commiſſum dolent:pœnitudine enim replentur praui,

id eſt, habentes habitum vitioſū, vt dicitur in 9. * Ethic. ergo peccata quæ ſunt ex habitu, non ſũt ex certa malitia.

li. 9. ethi. c. 4. decli nādo ad fin. to. 5.

SED contra Peccatum ex certa malitia dicitur eſſe, quod eſt ex electione mali. ſed unicuique eſt eligibile id, ad quod inclinatur per proprium habitum, ut dicitur in 6. * Eth. de habitu uirtuoſo. ergo peccatum quod eſt ex habitu, eſt ex certa malitia.

li. 6 ethi. c. 2. to. 5.

CONCLVSIO.

Cùm habitus ſit confirmata & quaſi naturalis, ipſius uoluntatis ad malum conuerſio, ſecundum quam uoluntati conforme eſt malum eligere, peccantes ex habitu; peccare ex certa malitia eſt manifeſtũ.

RESPONDEO dicendũ, ꝙ non eſt idem peccare habentem habitum, & peccare ex habitu. Vti enim habitu non eſt neceſſarium, ſed ſubiacet voluntati habentis: unde & habitus diffinitur eſſe, quo quis utitur cùm uoluerit. & ideo ſicut poteſt cõtingere, quòd aliquis habens habitum vitioſum, prorumpat in actum virtutis. eo quòd ratio non totaliter corrumpitur per malum habitũ, ſed aliquid eius integrum manet, ex quo prouenit, quòd peccator aliqua operatur, de genere bonorum: ita etiam poteſt contingere, quòd aliquis habens habitum vitioſum, interdum non ex habitu operetur, ſed ex paſſione inſurgẽte, uel etiam ex ignorantia: ſed quandocunque utitur habitu uitioſo, neceſſe eſt ꝙ ex certa malitia peccet, quia unicuique habenti habitum eſt per ſe diligibile id quod eſt ei conueniens ſecũdum proprium habitum: quia ſic fit ei quodammodo connaturale, ſecũdum quod conſuetudo & habitus uertitur in naturam. hoc autẽ quod eſt alicui conueniens ſecundum habitum uitioſum, eſt id qđ excludit bonum ſpirituale; ex quo ſequitur, quòd homo eligat malum ſpirituale, vt adipiſcatur bonum, quod eſt ei ſecundũ habitum conueniens: & hoc eſt ex certa malitia peccare. Vnde manifeſtum eſt, ꝙ quicunque peccat ex habitu, peccet ex certa malitia.

AD primum ergo dicendum, quòd peccata uenialia non excludunt bonum ſpirituale, quod eſt gratia Dei, uel charitas. vnde non dicuntur mala ſimpliciter, ſed ſecundum quid, & propter hoc nec habitus ipſorum poſſunt dici ſimpliciter mali, ſed ſecundũ quid.

AD ſecundũ dicẽdum, quòd actus qui procedũt ex habitibus, ſunt ſimiles ſecundum ſpeciem actibus, ex quibus habitus generãtur: differunt tamen ab eis ſicut perfectum ab imperfecto: & talis eſt differentia peccati, quod committitur ex certa malitia ad peccatum, quod committitur ex aliqua paſſione.

AD tertium dicẽdum, quòd ille, qui peccat ex habitu, ſemper gaudet de hoc, ꝙ ex habitu operatur quandiu habitu utitur: ſed quia poteſt habitu non uti, ſed ꝑ rationem, quæ non eſt totaliter corrupta, aliquid aliud meditari, poteſt contingere, ꝙ nõ utens habitu doleat de hoc quod per habitum commiſit: plerunque tamen tales pœnitẽt de peccato, nõ q̄a eis peccatum ſecũdum ſe diſpliceat, ſed ꝑꝑ aliquod incõmodũ, quod ex peccato incurrunt.

ARTICVLVS III.

Vtrum ille, qui peccat ex certa malitia, peccet ex habitu. 425

Sup. ar. 2. & Ro. 1. le. 8. cor. 3. * lib. 5. eth c. 9. à med.

AD TERTIVM ſic proceditur. Videtur, quòd quicunque peccat ex certa malitia, peccet ex habitu. Dicit enim * Philoſ. in 5. Ethi. quòd non

non eſt cuiuſlibet iniuſta facere, qualiter iniuſtus facit, ſ. ex electione, ſed ſolum habentis habitum: ſed peccare ex certa malitia eſt peccare ex electione mali, ut † dictum eſt. ergo peccare ex certa malitia non eſt niſi habentis habitum.

† ar. 1. huius qõ.

¶ 2 Præterea, * Origenes dicit in 1. Periarchon, ꝙ non ad ſubitũ quis euacuatur, aut deficit, ſed paulatim per partes defluere neceſſe eſt. ſed maximus defluxus eſſe uidetur, vt aliquis ex certa malitia peccet; ergo non ſtatim à principio, ſed per multam conſuetudinem, ex qua habitus generari poteſt, aliquis ad hoc deuenit, vt ex certa malitia peccet.

* li. 1. c. 3 circa fin. tom. 4.

¶ 3 Præterea, Quandocunque aliquis ex certa malitia peccat, oportet ꝙ ipſa voluntas de ſe inclinetur ad malũ quod eligit, ſed ex natura potentiæ non inclinatᷣ homo ad malũ, ſed magis ad bonum. ergo oportet ſi eligit malũ, ꝙ hoc ſit ex aliquo ſuperueniẽti, quod eſt paſſio uel habitus. ſed quando aliquis peccat ex paſſione, non peccat ex certa malitia, ſed ex infirmitate, ut * dictũ eſt. ergo quandocunque aliquis peccat ex certa malitia, oportet quòd peccet ex habitu.

q. p̃c. ar. 3

SED contra, Sicut ſe habet habitus bonus ad electionem boni, ita habitus malus ad electionem mali: ſed quandoque aliquis non habens habitum uirtutis, eligit id quod eſt bonum ſecundum uirtutem. ergo etiam quandoq; aliquis non habens habitum vitioſum, poteſt eligere malum, quod eſt ex certa malitia peccare.

CONCLVSIO.

Tum ipſorum angelorum, tum primus primi hominis lapſus, palam demonſtrant, non ſemper qui ex certa malitia peccant, etiã ex habitu peccare.

RESPONDEO dicendum ꝙ uoluntas aliter ſe habet ad bonum, & aliter ad malum: ex natura.n. ſuæ potentiæ inclinatur ad bonum rationis ſicut ad propriũ obiectum; unde & omne peccatũ dicitur eſſe contra naturam; ꝙ ergo in aliquod malum volũtas eligendo inclinetur, oportet quòd aliunde contingat. Et quandoq; quidem contingit ex defectu rationis, ſicut cum aliquis ex ignorantia peccat. Quandoq; autẽ ex impulſu appetitus ſenſitiui, ſicut cum peccat ex paſſione: ſed neutrum horum eſt ex certa malitia peccare, ſed tũc ſolũ ex certa malitia aliquis peccat, qñ ipſa uoluntas ex ſeipſa mouetur ad malum, quod põt contingere dupliciter. Vno quidem mõ, per hoc ꝙ hõ habet aliquam diſpoſitionem corruptam inclinantem ad malum, ita ꝙ ſecũdũ illam diſpoſitionem fit homini quaſi conueniens & ſimile aliquod malũ. & in hoc ratione conuenientiæ tendit voluntas quaſi in bonum: qa unumquodque ſcd'm ſe tendit in id, quod ſibi eſt conueniens, talis aũt diſpoſitio corrupta uel eſt aliquis habitus acquiſitus ex conſuetudine, quæ uertitur in naturam, uel eſt aliqua ægritudinalis habitudo ex parte corporis, ſicut aliquis habẽs quaſdã naturales inclinationes ad aliqua peccata pp corruptionẽ naturæ in ipſo. Alio modo contingit, ꝙ voluntas per ſe tendit in aliquod malum per remotionem alicuius prohibentis, puta ſi aliquis prohibeat peccare, non quia peccatum ei ſecundum ſe diſplicet, ſed pp ſpem uitæ æternæ, vel propter timorem gehennæ: remota ſpe per deſperationem, uel timore per præſumptionẽ, ſequitᷣ quòd ex certa malitia quaſi abſque fræno peccet. Sic igitur patet, ꝙ peccatũ, quod eſt ex certa malitia, ſemper præſupponit in homine aliquam inordinationem, quæ tamen non ſemper eſt habitus, vñ

non eſt neceſſarium, quòd quicũque peccat ex certa malitia, peccet ex habitu.

AD primum ergo dicendũ, ꝙ operari qualiter iniuſtus operat, non ſolum eſt operari iniuſta ex certa malitia, ſed etiam delectabiliter & ſine graui reniſu rationis, quod non eſt niſi eius, qui habet habitum.

AD ſecundum dicendum, ꝙ non ſtatim hoc aliquis labitur, ꝙ ex certa malitia peccet: ſed præſupponitur aliquid. quod tamen
1 cor.art. non ſemper eſt habitus, ut * dictum eſt.

AD tertium dicendum, quòd illud per quod uoluntas inclinatur ad malum, non ſemper habitus eſt, nel paſſio, ſed qđ dã aliud,
cor. ar. vt * dictum eſt.

AD quartum dicendum. quòd non eſt ſimilis ratio de electione boni, & de electione mali: q̃a malum nunquam eſt ſine bono naturæ, ſed bonum poteſt eſſe ſine malo culpæ perfectæ.

ARTICVLVS IIII.

Vtrum ille, qui peccat ex certa malitia, grauius peccet, q̃ qui ex paſſione.

426
Sup.q.47 ar.2.co. & 52. q. 73.ar. 3. cor & 2. di.7.q.1. ar.2.cor. fi.& ma. q.3.ar 13 & quol.2 ar.15.co. * lib.7.ethi c.8. à med.to.5

AD QVARTVM ſic ꝓceditur. Videtur, quòd ille q̃ peccat ex certa malitia, non peccet grauius, quàm ille qui peccat ex paſſione. Ignorãtia.n. excuſat peccatum uel in to to uel in parte: ſed maior eſt ignorantia in eo qui peccat ex certa malitia, quàm in eo qui peccat ex paſſione; nam ille qui peccat ex certa malitia, patitur ignorantiã principij, quæ eſt maxima, ut * Philoſ. dicit in 7. Ethi. habet enim malam exiſtimationem de fine, qui eſt principium in operatiuis. ergo magis excuſatur à peccato qui peccat ex certa malitia, q̃ ille qui peccat ex paſſione.

¶ 2 Præterea, Quanto aliquis habet maius impellens ad peccandũ, tanto minus peccat, ſicut patet de eo, qui maiori impetu paſſionis deiicitur in peccatum: ſed ille qui peccat ex certa malitia, impellitur ab habitu, cuius eſt fortior impulſio, q̃ paſſionis. ergo ille q̃ peccat ex habitũ, minus peccat, q̃ ille qui peccat ex paſſione.

¶ 3 Præterea, Peccare ex certa malitia eſt peccare ex electione mali: ſed ille qui peccat ex paſſione, ẽt eligit malum; ergo non minus peccat, quàm ille qui peccat ex certa malitia.

SED cõtra eſt, quod peccatũ, quod ex induſtria committitur, ex hoc ipſo grauiorem pœnam meretur, ſecũdum illud Iob 34. Quaſi impios percuſſit eos in loco uidentium, qui quaſi de induſtria receſſerunt ab eo: ſed pœna non augetur niſi ꝓꝑ grauitatem culpæ. ergo peccatum ex hoc aggrauatur, ꝙ eſt ex induſtria, ſeu certa malitia.

CONCLVSIO.

Peccãtes ex malitia, cùm ipſum eorum peccatum ſit maximè uoluntarium, ac diuturnius, & in deteriori ſint diſpoſitione, quàm peccantes ex paſſione, grauius quoque his peccare dicuntur.

RESPONDEO dicendũ, ꝙ peccatum, quod eſt ex certa malitia, eſt grauius peccato, quod eſt ex paſſione, triplici ratione. Primò quidem, quia cùm peccatum principaliter in uoluntate conſiſtat, quanto motus peccati eſt magis proprius uoluntati, tanto peccatum eſt grauius, cæteris parib⁹: cùm autem ex certa malitia peccatur, motus peccati eſt magis ꝓprius uoluntati, quæ ex ſeipſa in malum mouetur, quàm quando ex paſſione peccat, quaſi ex quodam extrinſeco impulſa ad peccãdum. vnde peccatum ex hoc ipſo, quod

quod eſt ex malitia, aggrauatur, & tanto magis, quanto fuerit uehementior malitia: ex eo uerò, ꝙ eſt ex paſsione, diminuitur tanto magis, quanto paſſio fuerit magis uehemens. Secundò, quia paſſio, quæ inclinat voluntatem ad peccandum, citò tranſit, & ſic homo citò redit ad bonum propoſitum pœnitēs de peccato: ſed habitus, quo homo ex malitia peccat, eſt qualitas permanens, & ideo q ex malitia peccat, diuturni⁹ peccat. vnde Philoſ. in 7.* Ethi. comparat intemperatum, qui peccat ex malitia, infirmo, qui continuè laborat, incontinentem aūt qui peccat ex paſſione, ei q laborat interpolatè. Tertio, quia ille, qui peccat ex certa malitia, eſt malè diſpoſitus quantum ad ipſum finem, qui eſt principium in operabilibus. & ſic eius defectus eſt periculoſior q̄ eius, qui ex paſſione peccat, cuius propoſitum tendit in bonum finem, licet hoc propoſitum interrumpatur ad horam propter paſſionem. Semper autem defectus principij eſt peſſimus. vnde manifeſtum eſt, ꝙ grauius eſt peccatū quod eſt ex malitia, quàm quod eſt ex paſſione.

li.7.ethi. c.8.10. 5.

A D primum ergo dicēdum, ꝙ ignorantia electionis de qua obiectio procedit, neque excuſat, neque diminuit peccatum, ut * ſuprà dictum eſt. vnde neque maior ignorantia talis facit eſſe minus peccatum.

q 76.ar.4

A D ſecundū dicendum, quòd impulſio, quæ eſt ex paſſione, eſt quaſi ex exteriori defectu reſpectu uoluntatis: ſed per habitū inclinatur uoluntas quaſi ab interiori, vnde non eſt ſimilis ratio.

A D tertium dicendum, quod aliud eſt peccare eligentem, & aliud peccare ex electione: ille.n. q peccat ex paſsione, peccat quidē eligens, non tamen ex electione; quia electio non eſt in eo primum peccati principium, ſed inducitur ex paſſione ad eligēdum id, quod extra paſſionem exiſtēs non eligeret: ſed ille qui peccat ex certa malitia, ſecundum ſe eligit malum eo modo quo * dictū eſt: & ideo electio, quæ eſt in ipſo, eſt principiū peccati, & ꝑ hoc dicitur ex electione peccare.

ar.2.& 3. hui⁹ q̄ſt.

QVÆSTIO LXXIX.

De cauſis exterioribus peccati, in quatuor articulos diuiſa.

DEINDE conſiderādum eſt de cauſis exterioribus peccati. Et primò, ex parte Dei. Secundò, ex parte diaboli. Tertiò, ex parte hominis.

¶ Circa primum quęruntur quatuor.

¶ Primo, vtrum Deus ſit cauſa peccati.

¶ Secundo, utrum actus peccati ſit à Deo.

¶ Tertio, vtrum Deus ſit cauſa excęcationis & obdurationis.

¶ Quarto, vtrum hæc ordinētur ad ſalutem eorum, qui excæcātur, uel obdurantur.

ARTICVLVS PRIMVS,

Vtrum Deus ſit cauſa peccati. 427

A D PRIMVM ſic proceditur. Videtur, quòd Deus ſit cauſa peccati. Dicit enim Apoſtolus Rom. 1. de quibuſdam: Tradidit eos Deus in reprobum ſenſum, ut faciāt ea quæ non conueniunt. Et * gloſſ. ibidem dicit, quòd Deus operatur in cordibus hominum, inclinando uoluntates eorum in quodcūque uoluerit, ſiue in bonum, ſiue in malum: ſed facere quæ nō conueniunt, & inclinari ſecundū voluntatem ad malum, eſt peccatum; ergo Deus hominibus eſt cā peccati.

Inf.q.80. ar.1. cor. & mal.q. 3.ar.1.

* eſt glo. Augu. in lib. de natura & gratia c. 21. to. 7.

¶2 Præterea, Sap. 14. dicitur, Creaturę Dei in odium factæ sūt, & in tentationem animæ hominum. ſed tentatio ſolet dici prouocatio ad peccandum. cùm ergo creaturæ nō ſint factæ niſi à Deo (ut in primo * habitum eſt) uidetur ꝙ Deus ſit cauſa peccati prouocans hominem ad peccandū. p.p.q.44. ar.1.

¶3 Præterea, Quicquid eſt cauſa cauſæ, ē cauſa effectus. ſed Deꝰ eſt cauſa liberi arbi. qđ eſt cauſa peccati; ergo Deus eſt cā peccati.

¶4 Præterea, Omne malū opponitur bono, ſed non repugnat diuinæ bonitati, ꝙ ipſe ſit cauſa mali pœnæ: de iſto .n. malo dicitur Iſaiæ 45. quòd Deus eſt creās malum. Et Amos 3. Si eſt malum in ciuitate quod Deus nō fecerit. ergo ēt diuinæ bonitati non repugnat, ꝙ Deus ſit cauſa culpę.

SED contra, Sap. 11. dicitur, Nihil odiſti eorum, quæ feciſti: odit aūt Deus peccatum, ſecūdum illud Sap. 14. Odio eſt Deo impius & impietas eius. ergo Deus non eſt cauſa peccati.

CONCLVSIO.

Cùm Deus omnium ultimus finis & bonum exiſtens omnia ad ſeipſum dirigat & conuertat, nec alicui quicquam debeat, non poteſt alicui directè uel indirectè cauſa peccati eē.

RESPONDEO dicendum, ꝙ homo dupliciter eſt cauſa peccati, uel ſui, uel alterius. Vno modo directè, inclinando. ſ. uoluntatem ſuam, uel alterius ad peccandum. Alio modo indirectè, dū. ſ. non retrahit aliquos à peccato. vnde Ezech. 3. ſpeculatori dicitur: Si non dixeris impio, Morte morieris, ſanguinem eius de manu tua requiram. Deus autem nō pōteſt eſſe directè cauſa peccati, vel ſui, vel alterius: quia omne peccatum eſt per receſſum ab ordine, qui eſt in Deum, ſicut in finem. Deus autē omnia inclinat & conuertit in ſeipſum, ſicut in vltimū finem, ſicut * Dionyſ. dicit 1. ca. de diuinis nom. vnde impoſſibile eſt, quòd ſit ſibi vel alijs cauſa diſcedendi ab ordine, qui eſt in ipſum. vnde non poteſt directè eſſe cauſa peccati, ſimiliter etiā neque indirectè: contingit enim quod Deus aliquibus non præbet auxilium ad euitandum peccata, quòd ſi præberet, non peccarent, ſed hoc totum facit ſecundum ordinem ſuæ ſapientię & iuſtitiæ, cùm ipſe ſit ſapientia & iuſtitia. vnde non imputatur ei, ꝙ alius peccet ſicut cauſæ peccati: ſicut gubernator non dicitur cauſa ſubmerſionis nauis ex hoc, ꝙ non gubernat nauem, niſi quādo ſubtrahit gubernationem, potens & debens gubernare. Et ſic patet, ꝙ Deus nullo mō eſt cā peccati. c.1. declinādo ad fin.

AD primum ergo dicēdum, ꝙ quantum ad uerba Apoſtoli, ex ipſo textu patet ſolutio: ſi enim Deus tradit aliquos in reprobum ſenſum, iam ergo reprobum ſenſum habent ad faciendum ea, quæ non conueniunt; dicitur ergo tradere eos in reprobum ſenſum, inquantum non prohibet eos, quin ſuum ſenſum reprobum ſequantur, ſicut dicimur exponere illos quos non tuemur. Quod autem * Auguſt dicit in lib. de gratia & libero arbit. vnde ſumpta eſt gloſſ. quòd Deus inclinat uolūtates hominum in bonum & malum, ſic intelligendū eſt, ꝙ in bonum quidem directè inclinat uoluntatem: in malum autem, inquantum non prohibet, ſicut * dictum eſt; & tamen hoc etiam contingit ex merito præcedentis peccati. li. de natura & gra. c. 21. non procul à fin. tom. 7. *I cor. ar.

AD ſecundū dicendum, quòd cùm dicitur, Creaturæ Dei factæ ſunt in odium & in tentationem animæ hominum hæc præpoſitio In, non ponitur cauſaliter, ſed conſecutiuè: non enim Deus fecit crea-

creaturas ad malum hominum, ſed hoc conſecutum eſt propter inſipiētiam hominum. vnde ſubditur, Et in muſcipulam pedibus inſipientium, qui ſcilicet per ſuā inſipientiam utūtur creaturis ad aliud, quàm ad quod facta ſunt.

AD tertium dicendum, quòd effectus cauſæ mediæ procedens ab ea, ſecundum quod ſubditur ordini cauſæ primæ, reducitur etiam in cauſam primā: ſed ſi procedat à cauſa media, ſecundum quod exit ordinem cauſæ primæ, non reducitur in cauſam primā: ſicut ſi miniſter faciat aliqd contra mandatum domini, hoc non reducitur in dominum ſicut in cauſam. Et ſimiliter peccatum, quod lib. arbtriū cōmittit cōtra præceptum Dei, non reducitur in Deum ſicut in cauſam.

428 AD quartum dicendum, ꝙ pœna opponitur bono eius qui punitur, qui priuatur quocunque bono: ſed culpa opponitur bono ordinis, qui eſt in Deum: vnde directè opponitur bonitati diuinæ, & propter hoc non eſt ſimilis ratio de culpa & pœna.

Inf. q 80. ar. 1. cor. & 1 diſt. 40. qō. 4. ar. 2. & d. 42. qō 2. ar. 1. & 2. d. 37 q. 2. & di. 44. q. 1. ar. 1. & 3. con. c. 162. & mal. q 3. arti. 2 & Ro. 11. le. 5 co. 4.

ARTICVLVS II.

Vtrum actus peccati ſit à Deo.

AD SECVNDVM ſic proceditur. Videtur quòd actus peccati non ſit à Deo. Dicit enim Auguſtinus in libro * de perfectione iuſtitiæ, quòd actus peccati non eſt res aliqua: omne autem quod à Deo eſt, eſt res aliqua. ergo actus peccati non eſt à Deo.

* non lōgè à pri. lib. eſt in reſpōſ. ratiocinationis 4. to. 7.

¶ 2 Præterea, Homo non dicitur eſſe cauſa peccati, niſi quia homo eſt cauſa actus peccati: nullus enim intendens ad malum, operatur, vt † Dio. dicit 4. cap. de di. no. ſed Deus non eſt cauſa peccati, vt * dictum eſt: ergo Deus non eſt cauſa actus peccati.

† c. 4. in p. 4 illius not lōgè à princ. * ar præ.

¶ 3 Præterea, Aliqui actus ſecundum ſuam ſpeciem ſunt mali, & peccata, vt ex † ſupradictis patet: ſed quicquid eſt cauſa alicuius, eſt cauſa eius quod conuenit ei ſecundum ſuam ſpeciem. ſi ergo Deus eſſet cauſa actus peccati, ſequeretur quòd eſſet cauſa peccati: ſed hoc non eſt verum, vt * oſtenſum eſt: ergo Deus non eſt cauſa actus peccati.

† qō. 18. ar. 2. & 8. * ar. 1. huius q.

SED contra, Actus peccati eſt quidā motus lib. arbitrij: ſed volūtas Dei eſt cauſa omnium motionum, vt † Auguſt. dicit 3. de tri. ergo voluntas Dei eſt cauſa actus peccati.

† l. 3. c. 4. & c. 9. in fi. to. 3.

CONCLVSIO.

Cùm actus peccati ſit ens, neceſſario eſt à Deo, ſed defectus eſt à cauſa creata.

RESPONDEO dicendū, ꝙ actus peccati & eſt ens & eſt act⁹, & ex vtroque habet quòd ſit à Deo: omne enim ens quocunque modo ſit, oportet quòd deriuetur à primo ente, vt patet per * Dio. 5 cap. de di. no. omnis autē actio cauſatur ab aliquo exiſtente in actu: quia nihil agit, niſi ſecundū quod eſt actu. omne autem ens actu reducitur in primum actū, ſcilicet Deum, ſicut in cauſam, qui eſt per ſuam eſſentiam actus, vnde relinquitur quòd Deus ſit cauſa omnis actionis, inquantū eſt actio. ſed peccatum nominat ens & actionem cum quodā defectu. defectus aūt ille eſt ex cauſa creata ſcilicet lib. arbitrio, inquātum deficit ab ordine primi agentis, ſcilicet Dei. vnde defectus iſte non reducitur in Deum ſicut in cauſam: ſed in lib. arb ſicut defectus claudicationis reducitur in tibiam curuam, ſicut in cauſam, non autem in uirtutem motiuā, à qua tamen cauſatur quicquid eſt motionis in claudicatione. & ſcdm hoc Deus eſt cauſa actus pecca-

* c. 5. vſque ad med.

peccati: non eſt tamen cauſa peccati: quia non eſt cauſa huius ꝙ actus ſit cum defectu.

AD primum ergo dicendum, quòd Augu. nominat ibi rem id quod eſt res ſimpliciter, ſcilicet ſubſtantiam: ſic enim actus peccati non eſt res.

AD ſecundum dicendum, ꝙ in hominem ſicut in cauſam reducitur non ſolum actus, ſed etiã ipſe defectus: quia ſcilicet non ſubditur ei cui debet ſubdi, licet hoc ipſe non intendat principaliter, & ideo homo eſt cauſa peccati: ſed Deus ſic eſt cauſa actus, ꝙ nullo modo eſt cauſa defectus concomitantis actum, & ideo nõ eſt cauſa peccati.

q 72.ar.1

AD tertium dicendum, quòd ſicut* dictum eſt ſuprà, actus & habitus non recipiunt ſpeciem ex ipſa priuatione, in qua conſiſtit ratio mali, ſed ex aliquo obiecto, cui coniungitur talis priuatio, & ſic ipſe defectus, qui dicitur non eſſe à Deo, pertinet ad ſpeciem actus conſequenter, & non quaſi differentia ſpecifica.

ARTICVLVS III.

429

q.23.ar.3 & 2.2.q. 15.art. 1. & 1.d.40 q.4.ar. 2. & 3.contra c. 162 & ver. q. 24.ar. 10. co. & Io. 12. lec.6. cor. 2. & Ro.1. le. 7.co.4.& c 9.le.3. cor.7. & 1.Cor. 4. co.2. fi. *qõ.3 in me. to.4.

Vtrum Deus ſit cauſa excæcationis & indurationis.

AD TERTIVM ſic proceditur. Videtur, quòd Deus non ſit cauſa excæcationis & indurationis. Dicit enim* Auguſt. lib. 83. quæſt. quòd Deus non eſt cauſa eius, quod homo ſit deterior, ſed per excæcationem & obdurationem fit homo deterior. ergo Deus non eſt cauſa excæcationis & obdurationis.

¶ 2 Præterea, Fulgentius dicit, quòd Deus nõ eſt vltor illius rei, cuius eſt actor: ſed Deus eſt vltor cordis obdurati, ſecundum illud Eccl. 3. Cor durum malè habebit in nouiſſimo. ergo Deus nõ eſt cauſa obdurationis.

¶ 3 Præterea, Idem effectus nõ attribuitur cauſis contrarijs, ſed cauſa excæcationis dicitur eſſe malitia hominis, ſecundum illud Sap. 2. Excæcauit enim eos malitia eorum. Et etiam diabolus ſecundum illud 2. ad Corin. 4. Deus huius ſeculi excæcauit mentes infidelium. quæ quidem cauſæ videntur eſſe contrariæ Deo. ergo Deus non eſt cauſa excæcationis & obdurationis.

SED contra eſt, quod dicitur Iſa. 6. Excæca cor populi huius, & aures eius aggraua. Et Roma. 9. dicitur, Cuius vult miſeretur, & quem vult indurat.

CONCLVSIO.

Deus eſt cauſa excæcationis & obdurationis, non malitiam inſerendo, ſed gratiam ſuam ſubtrahendo.

RESPONDEO dicendũ, ꝙ excæcatio & obduratio duo important. Quorum vnum eſt motus animi humani inhærentis malo, & auerſi à diuino lumine. & quãtum ad hoc Deus non eſt cauſa excæcationis & obdurationis, ſicut non eſt cauſa peccati. Aliud autem eſt ſubſtractio gratiæ, ex qua ſequitur, quòd mens diuinitus non illuminetur ad rectè viuendũ, & cor hominis non emolliatur ad rectè viuendũ, & quantum ad hoc Deus eſt cauſa excæcationis & obdurationis. Eſt autem conſiderandum, quòd Deus eſt cauſa uniuerſalis illuminationis animarum, ſecundum illud Io. 1. Erat lux vera, quę illuminat omnem hominem venientem in hunc mundum, ſicut ſol eſt vniuerſalis cauſa illuminationis corporum; aliter tamen & aliter. Nam ſol agit illuminando per neceſſitatem naturæ: Deus autem agit uoluntariè per ordinem ſuæ ſapientiæ. Sol autem, licet quantum eſt de ſe, omnia corpora illuminet; ſi quod tamen impedimẽtum inueniat in aliquo corpore,

1 relin-

relinquit illud tenebroſum, ſicut patet de domo, cuius feneſtræ ſunt clauſæ: ſed tamen illius obſcurationis nullo modo cauſa eſt ſol; non enim ſuo iudicio agit vt lumen interius nō immittat, ſed cauſa ei' eſt ſolū ille qui claudit feneſtram. Deus autem proprio iudicio lumen gratiæ non inmittit illis, in quibus obſtaculum inuenit. vnde cauſa ſubſtractionis gratiæ eſt non ſolum ille, qui ponit obſtaculum gratiæ, ſed etiam Deus, qui ſuo iudicio gratiam non apponit. & per hunc modum Deus eſt cauſa excæcationis & aggrauationis aurium, & obdurationis cordis, quæ quidem diſtinguuntur ſecundum effectus gratiæ, quæ & perficit intellectū dono ſapientiæ, & affectum emollit igne charitatis. Et quia ad cognitionem intellectus maximè deſeruiunt duo ſenſus, ſcilicet viſus & auditus, quorum unus deſeruit inuentioni, ſcilicet viſus, alius diſciplinæ, ſcilicet auditus: ideo quantum ad uiſum ponitur excæcatio, quantum ad auditum aurium aggrauatio, quantum ad affectum, obduratio.

AD primum ergo dicendum, quòd cùm excæcatio & induratio ex parte ſubſtractionis gratię ſint quædam pœnæ, ex hac parte eis homo nō fit deterior, ſed deterior factus per culpam, hæc incurrit, ſicut & cæteras pœnas.

AD ſecundum dicendum, ꝙ obiectio illa procedit de obduratione ſecundum quod eſt culpa.

AD tertium dicendum, quod malitia eſt cauſa excæcationis meritoria, ſicut culpa eſt cauſa pœnæ, & hoc etiam modo diabolus excęcare dicitur, inquantum inducit ad culpam.

ARTICVLVS IIII.

Vtrum excæcatio & obduratio ſemper ordinentur ad ſalutē eius, qui excæcatur, & obduratur. 430

AD QVARTVM ſic proceditur. Videtur quòd excęcatio & obduratio ſemper ordinentur ad ſalutem eius, qui excæcatur & obduratur. Dicit enim * Auguſt. in Ench. quòd Deus cùm ſit ſummè bonus, nullo modo permitteret fieri aliquod malum, niſi poſſet ex quolibet malo elicere bonū; multo igitur magis ordinat ad bonum illud malum, cuius ipſe eſt cauſa: ſed excæcationis & obdurationis Deus eſt cauſa, vt * dictum eſt; ergo hæc ordinantur ad ſalutem eius qui excæcatur vel obduratur.

Ench. ca. 11. circa pri. to. 3.

art. præc.

¶ 2 Præterea, Sap. 1. dicitur, quòd Deus nō delectatur in perditione impiorum; videretur autem in perditione eorum delectari, ſi eorum excæcationem in bonum eorum non conuerteret; ſicut medicus uideretur delectari afflictione infirmi, ſi medicinam amaram, quā infirmo propinat, ad eius ſanitatem non ordinaret. ergo Deus excæcationem cōuertit in bonum excæcatorum.

¶ 3 Præterea, Deus non eſt perſonarum acceptor, vt dicitur Act. 10. Sed quorundam excæcationem ordinat ad eorum ſalutē, ſicut quorundam Iudæorum, qui excęcati ſunt: vt Chriſto non crederent, & non credentes occiderent, & poſtmodum compuncti conuerterentur. ſicut de quibuſdam legitur Act. 2. vt patet per * Aug. in lib. de quę ſtionibus Euangelij. ergo Deus omnium excęcationē conuertit in eorum ſalutē.

in li. 3. q. ex Matt ca. 13. in me. to. 4.

SED contra, Non ſunt faciēda mala ut ueniant bona, vt dicit Ro. 3. ſed excæcatio eſt malum; ergo Deus non excæcat aliquos propter eorum bonum.

CON-

CONCLVSIO.

Excæcatio cùm ſit diſpoſitio ad peccatum: nulli ex ſe ad ſalutem datur, ſed ad damnationem: excæcatio autem ex diuina miſericordia nonnullis eſt ad ſalutem, vt in peccatū lapſi humiliter pœnitentiam agant, & ad Deum conuertantur.

RESPONDEO dicendū, ꝙ excæcatio eſt quoddam præambulum ad peccatum: peccatum autem ad duo ordinatur, ad unū quidem per ſe, ſcilicet ad damnationem: ad aliud autem ex diuina miſericordia, vel prouidentia, ſcilicet ad ſanationem, inquantū Deus permittit aliquos cadere in peccatum, vt peccatū ſuum agnoſcentes, humilientur & conuertantur, ſicut * Auguſt. dicit in li. de natura & gratia. vnde & excæcatio ex ſui natura ordinatur ad damnationem eius, qui excæcat (propter quod ponitur etiam reprobationis effectus) ſed ex diuina miſericordia excæcatio ad tēpus ordinatur medicinaliter ad ſalutem eorum qui excæcantur, ſed hæc miſericordia non omnibus impenditur excæcatis, ſed prædeſtinatis ſolùm, quibus omnia cooperantur in bonum, ſicut dicitur Rom. 8. vnde quantum ad quoſdam, excæcatio ordinatur ad ſanationem: quantum autem ad alios, ad damnationem, vt * Aug. dicit in 3. de quæſt. Euangelij.

ex ca. 22. & 35. t. 7.

in l. q. ex Mat. c. 14 to 4.

AD primum ergo dicendum, quòd omnia mala, quæ Deus facit vel permittit fieri, ordinantur in aliquod bonum, non tamen ſemper in bonum eius in quo eſt malum: ſed quandoque ad bonū alterius, vel etiam totius uniuerſi, ſicut culpam tyrannorum ordinat in bonum martyrum, & pœnam damnatorū ordinat ad gloriam iuſtitiæ ſuæ.

AD ſecundum dicendum, ꝙ Deus non delectatur in perditione hominum, quantum ad ipſam perditionem, ſed ratione ſuæ iuſtitiæ, vel propter bonum quod inde prouenit.

AD tertium dicendum, quòd hoc, quòd Deus aliquorum excæcationem ordinat in eorum ſalutem, miſericordiæ eſt: quòd autē excæcatio aliorum ordinetur ad eorum damnationem, iuſtitię eſt: quòd autem miſericordiam quibuſdam impendit, & non omnibus, non facit perſonarum acceptionem in Deo, ſicut in primo * dictum eſt.

p. p. q. 23. ar. 5. ad 3.

AD quartum dicēdum, quòd mala culpæ non ſunt facienda vt veniāt bona: ſed mala pœnę ſunt inferenda propter bonum.

QVÆST. LXXX.

De cauſa peccati, ex parte diaboli, in quatuor articulos diuiſa.

DEINDE conſiderandum eſt de cauſa peccati ex parte diaboli.

¶ Et circa hoc quæruntur quatuor.

¶ Primo, vtrum diabolus ſit directè cauſa peccati.

¶ Secundo, vtrum diabolus inducat ad peccandum, interius perſuadendo.

¶ Tertio, vtrum poſſit neceſſitatem peccandi inducere.

¶ Quarto, vtrum omnia peccatā ex diaboli ſuggeſtione proueniant.

ARTICVLVS I.

431

Vtrum diabolus ſit homini directè cauſa peccandi.

Su. q. 75. ar. 3. & 3.

AD PRIMVM ſic proceditur. Videtur, ꝙ diabolus ſit homini directè cauſa peccandi: peccatum enim directè in affectu conſiſtit.

q. 1. ar. 7. & ma. q. 3. ar. 3. & 4. & quo. 3. a. 8. co.

Au. 4. de tri. c. 12. circa pri. to 3. † c. 5. act. circa pri. illi* to. 2. * ex li. 1. c. 5. & l. 2 c. 42.

ſiſtit. ſed * Aug. dicit 4. de trinit. quod diabolus ſuæ ſocietati malignos affectus inſpirat. Et † Beda ſuper Act. dicit, quòd diabolus animam in affectum malitiæ trahit. & * Iſid dicit in lib. de ſummo bono, quòd diabolus corda hominum occultis cupiditatibus replet. ergo diabolus directè eſt cauſa peccati.

† l. 2. cõtra Ioui. nõ longè à pr. to. 3.

¶ 2 Præterea, † Hiero. dicit, ꝙ ſicut Deus eſt perfector boni; ita diabolus eſt perfector mali: ſed Deus eſt directe cauſa bonorum noſtrorum; ergo diabolus eſt directè cauſa peccatorum noſtrorũ.

l. 7. mor. eudemio rũ c. 18.

¶ 3 Præterea, * Philoſophus dicit in quodam c. Ethicæ Eudemicæ, quòd oportet eſſe quoddã principium extrinſecum humani conſilij: conſilium autem humanum non ſolum eſt de bonis, ſed etiam de malis. ergo ſicut Deus mouet ad conſilium bonum, & per hoc directè eſt cauſa boni, ita diabolus mouet hominẽ ad conſilium malum, & per hoc ſequitur, quòd diabolus directè ſit cauſa peccati.

l. 1. c. 11. circa pri. to. 1. & l. 3. c. 18.

SED cõtra eſt, quòd * Augu. probat in 1. & 3. de libero arb. ꝙ nulla alia re fit mens hominis ſerua libidinis niſi propria uoluntate., ſed homo non fit ſeruus libidinis, niſi per peccatũ, ergo cauſa peccati non poteſt eſſe diabolus, ſed ſola propria uoluntas.

CONCLVSIO.

Cùm eatenus ſolum peccati cauſa eſſe diabolus poſſit, quatenus appetibile aliquod ſenſui proponit, vel rationi perſuadere nititur, liberam verò hominis uoluntatem non neceſſario moueat: non poteſt diabolus directè vel ſufficiẽter cauſa eſſe homini peccandi.

RESPONDEO dicendum, quòd peccatum actus quidam eſt: vnde hoc modo poteſt eſſe aliqd directè cauſa peccati, per quem modum aliquis directè eſt cauſa alicuius actus, quod quidem non contingit niſi per hoc, quod proprium principiũ illius actus mouet ad agendum: proprium autẽ principium actus peccati eſt uoluntas, quia omne peccatum eſt uoluntarium: vnde nihil poteſt directè eſſe cauſa peccati, niſi qđ poteſt mouere voluntatem ad agendum. Voluntas autem, ſicut * ſuprà dictum eſt, à duobus moueri poteſt. q. 9. a. 1. 4. & 5. Vno modo ab obiecto, ſicut dicitur, quòd appetibile apprehenſum mouet appetitum. Alio modo ab eo, quòd interius inclinat uoluntatem ad uolendũ. hoc autem non eſt niſi uel ipſa voluntas, vel Deus, vt * ſuprà oſtenſum eſt. q. 9. ar. 3. 4. 5. & 6. Deus autem non poteſt eſſe cauſa peccati, vt * dictũ eſt. * qõ. 79. ar. 1. Relinquit ergo quòd ex hac parte ſola voluntas hominis ſit directè cauſa peccati eius. Ex parte autem obiecti poteſt intelligi, quod aliquid moueat voluntatẽ tripliciter. Vno modo, ipſum obiectum propoſitum, ſicut dicimus, quod cibus excitat deſideriũ hominis ad comedendum. Alio modo, ille qui proponit vel offert huiuſmodi obiectum. Tertio modo, ille qui perſuadet obiectum propoſitum habere rationem boni, quia & hic aliqualiter proponit proprium obiectum voluntati, quod eſt rationis bonum, verum, vel apparens. Primo igitur modo res ſenſibiles exterius apparentes mouent uoluntatem hominis ad peccandum: ſecũdo autem & tertio modo vel diabolus, vel etiam homo poteſt incitare ad peccandum, vel offerendo aliquid appetibile ſenſui, vel perſuadendo rationi. Sed nullo iſtorũ trium modorum poteſt aliquid eſſe directa cauſa peccati: quia volun:as non ex neceſſitate mouetur ab aliquo obiecto niſi ab ultimo fine, vt * ſuprà dictum eſt. vnde non eſt ſufficiens cauſa peccati, neque res exte-

* qõ. 10. ar. 2. & p. p. q. 106. ar. 2. & q. 105. ar. 4.

exte-

exterius oblata, neque ille, qui eam proponit, neque ille qui perſuadet. vnde ſequitur, quòd diabolus non ſit cauſa peccati directè vel ſufficienter, ſed ſolum per modum perſuadentis, vel proponentis appetibile.

AD primum ergo dicendum, quòd omnes illæ auctoritates, & ſi quæ ſimiles inueniantur, ſunt referendæ ad hoc, quòd diabolus ſuggerendo, vel aliqua appetibilia proponendo inducit ad affectum peccati.

AD ſecundum dicendum, quòd ſimilitudo illa eſt attendenda quantum ad hoc, quòd diabolus quodammodo eſt cauſa peccatorum noſtrorum, ſicut Deus eſt aliquo modo cauſa bonorum noſtrorum: non tamen attenditur quantum ad modum cauſandi; nam Deus cauſat bona interius mouendo uoluntatem, quod diabolo conuenire non poteſt.

AD tertium dicendum, quòd Deus eſt vniuerſale principium omnis interioris motus humani: ſed quòd determinetur ad malũ conſilium voluntas humana, hoc directè quidem eſt ex uoluntate humana, & à diabolo per modũ perſuadentis vel appetibilia proponentis.

ARTICVLVS II.

Vtrum diabolus poßit inducere ad peccandum interius inſtigando.

432 Mal. q. 3. ar. 4. & q. 15. ar. 11. & quoli. 3. ar. 8. c.

AD SECVNDVM ſic proceditur. Videtur quòd diabolus non poſſit inducere ad peccandum interius inſtigando. Interiores enim motus animæ ſunt quædam opera vitæ: ſed nullum opus vitæ poteſt eſſe niſi à principio intrinſeco, nec etiam opus animæ vegetabilis, quod eſt infimum inter opera uitæ. ergo diabolus ſecundum interiores motus non poteſt hominem inſtigare ad malum.

¶ 2 Præterea, Omnes interiores motus ſecundum ordinem naturæ à ſenſibus exterioribus oriũtur. ſed præter ordinem naturæ aliquid operari eſt ſolius Dei, vt in primo * dictum eſt. ergo diabolus non poteſt in interioribus motibus hominis aliquid operari, niſi ſecundum ea: quæ in exterioribus ſenſibus apparent. * p. p. q. 110. ar. 4.

¶ 3 Præterea, Interiores actus animæ ſunt intelligere & imaginari: ſed quantum ad neutrum horum poteſt diabolus aliquid operari; quia, vt in primo habitũ eſt, diabolus non imprimit in intellectum humanum: in phantaſiam etiam uidetur, quòd imprimere non poſſit, quia formæ imaginatæ tanquam magis ſpirituales ſunt digniores, quàm formæ, quæ ſunt in materia ſenſibili, quas tamen diabolus imprimere non poteſt, vt * patet ex his, quæ in primo habita ſunt: ergo diabolus non poteſt ſecundum interiores motus inducere hominem ad peccatum. * p. p. q. 110. ar. 2.

SED contra eſt, quia ſecundũ hoc nunquam tentaret hominẽ niſi viſibiliter apparendo; quod patet eſſe falſum.

CONCLVSIO.

Quum ipſi phantaſiæ imaginarias quaſdam formas offerre, & in appetitu ſenſitiuo paſſiones concitare diabolus poſſit, etiam interius inſtigando ad peccandum inducere poteſt.

RESPONDEO dicendum, quòd interior pars animæ eſt intellectiua & ſenſitiua, intellectiua autem continet intellectum & uoluntatem: & de uoluntate quidem iam * dictũ eſt quomodo ad eam diabolus ſe habet. Intellectus autem per ſe quidem mouetur ab aliquo illuminante ipſum ad cognitionem veritatis: quòd diabolus circa hominem nõ intẽdit, ſed magis obtenebrat rationẽ art. præc.

eius

eius ad conſentiendum peccato: quæ quidem obtenebratio prouenit ex phantaſia & appetitu ſenſitiuo. Vnde tota interior operatio diaboli eſſe videtur circa phantaſiam & appetitum ſenſitiuum, quorum utrunque commouendo poteſt inducere ad peccatum: poteſt enim operari ad hoc, quòd imaginationi aliquæ formæ imaginariæ præſententur. poteſt etiã facere, quòd appetitus ſenſitiuus cõcitetur ad aliquam paſſionẽ. * Dictum eſt enim in 1. li. quòd natura corporalis ſpirituali naturaliter obedit ad motum localem: vnde & diabolus omnia illa cauſare poteſt, quæ ex motu locali corporum inferiorum prouenire poſſent, niſi virtute diuina reprimatur. Quòd autem aliquæ formæ repræſententur imaginationi, ſequitur quandoque ad motũ localem: dicit enim * Philoſoph. in lib. de ſomno & uigilia, quòd cùm animal dormierit deſcendẽte plurimo ſanguine ad principiũ ſenſitiuum, ſimul deſcendũt motus, ſiue impreſſiones relictę ex ſenſibilium motionibus, quæ in ſenſibilibus ſpeciebus conſeruantur, & mouẽt principium apprehenſiuum, ita quòd apparent ac ſi tunc principium ſenſitiuum à rebus ipſis exterioribus immutaretur: vnde talis motus localis ſpirituum vel humorum procurari poteſt à dęmonibus, ſiue dormiãt, ſiue uigilẽt homines: & ſic ſequitur quod homo aliqua imaginetur. Similiter etiam appetit[9] ſenſitiuus concitatur ad aliquas paſſiones ſecũdum quendam determinatum motum cordis & ſpirituum: vnde ad hoc etiam diabolus poteſt cooperari. Et ex hoc, ꝙ paſſiones aliquæ concitantur in appetitu ſenſitiuo, ſequitur ꝙ & motum ſiue intenſionem ſenſibilem prædicto modo reductam ad principium apprehenſiuum magis homo percipiat: quia vt * philoſophus in eodem li. dicit, amantes modica ſimilitudine in apprehenſionem rei amatæ mouentur. Cõtingit etiam ex hoc, quòd paſſio eſt concitata, vt id quod proponitur imaginationi, iudicetur proſequendum: quia ei qui à paſſione detinetur, videtͬ eſſe bonũ id, ad quod per paſſionem inclinatur. Et per hunc modum interius diabolus inducit ad peccandum.

*p. p. qõ. 110. ar. 3.

*in l. de ſomnijs, c. 3. paulo ante me. to. 2.

*l. de ſõniis c. 2. à me. to. 2.

AD primum ergo dicendum, quòd opera vitæ ſemper, etſi ſint ab aliquo principio intrinſeco, tamen ad ea poteſt cooperari aliquod exterius agens, ſicut etiam ad opera animæ vegetabilis operatur calor exterior, vt facilius digeratur cibus.

AD ſecundum dicendum, ꝙ huiuſmodi apparitio formarum imaginabilium non eſt omnino præter ordinem naturæ, nec eſt per ſolum imperium, ſed per motum localem, vt * dictum eſt. Vnde patet reſponſio ad TERTIVM; quia formę illæ ſunt à ſenſibus acceptæ primordialiter.

*in co. ar.

ARTICVLVS III.

Vtrum diabolus poſſit neceſſitatem inferre ad peccandum.

435

AD TERTIVM ſic proceditur. Videtur quòd diabolus poſſit neceſſitatem inferre ad peccandum. Poteſtas enim maior poteſt neceſſitatem inferre minori: ſed de diabolo dicitur Iob. 41. Non eſt poteſtas ſuper terram, quæ ei valeat comparari. ergo poteſt homini terreno neceſſitatem inferre ad peccandum.

Ma. q. 3. ar. 3 ad 9 & ar. 4. c. & qõ. 16. ar. 11. ad 10. & ar. 12. ad 10.

¶ 2 Præterea, Ratio hominis non poteſt moueri niſi ſecũdum ea, quæ exterius ſenſibus proponuntur & imaginationi repræſentant: quia omnis noſtra cognitio ortum habet à ſenſu: & non eſt intelligere ſine phantaſmate, vt dicitur in lib. de anima. ſed diabolus poteſt mouere imaginationem hominis (vt dictum * eſt) & etiam

*art. præc.

etiam exteriores ſenſus. Dicit enim † Aug. in lib. 83. quæſt. quòd ſerpit hoc malum, ſcilicet quod eſt à diabolo, per omnes aditus ſenſibiles dat ſe figuris, accommodat ſe coloribus, adhæret ſonis, infundit ſe ſaporibus; ergo poteſt rationem hominis ex neceſſitate inclinare ad peccandum.

† li. 83. q. q. 12. circa princ. to. 5.

¶ 3 Præterea, Secundum * Auguſtin. nonnullum peccatum eſt, cum caro concupiſcit aduerſus ſpiritum: ſed concupiſcentiã carnis diabolus poteſt cauſare, ſicut & cæteras paſſiones eo modo quo * ſuprà dictum eſt. ergo ex neceſſitate poteſt inducere ad peccandum.

l. 19. de ci. dei ca. 4. ante me. illius tomo 5.

* ar. præ.

SED contra eſt, quòd dicitur 1. Pet. vlt. Aduerſarius veſter diabolus tanquam leo rugiens, circuit quærens quem deuoret, cui reſiſtite fortes in fide. fruſtra autem talis admonitio daretur, ſi homo ei ex neceſſitate ſuccumberet. non ergo poteſt homini neceſſitatem inducere ad peccandum.

CONCLVSIO.

Quũ fruſtra B. Petrus nos admoneret, vt diabolo reſiſteremus, falſumq; diceret B. Iacobus, reſiſtite diabolo & fugiet à uobis, ſi homo tentationi eius neceſſariò ſuccumberet: fieri non poteſt, vt diabolus homini neceſſitatem ad peccandum inferat.

RESPONDEO dicendum, quòd diabolus propria uirtute, niſi refrænetur à Deo, poteſt aliquẽ inducere ex neceſſitate ad faciendum aliquem actum, qui de ſuo genere peccatum eſt: non autem poteſt inducere neceſſitatem peccandi. quod patet ex hoc, quòd homo motiuo ad peccandum nõ reſiſtit niſi per rationem, cuius vſum totaliter impedire poteſt mouendo imaginationem & appetitum ſenſitiuum, ſicut in arreptitijs patet: ſed tunc ratione ſic ligata quicquid homo agat, nõ imputatur ei ad peccatum; ſed ſi ratio non ſit totaliter ligata, ex ea parte qua eſt libera, poteſt reſiſtere peccato, ſicut * ſuprà dictum eſt. Vnde manifeſtum eſt, quòd diabolus nullo modo poteſt neceſſitatem inducere homini ad peccandum. q. 77. ar. 7

AD primum ergo dicendum, quòd non quælibet poteſtas maior homine, poteſt mouere voluntatem hominis, ſed ſolus Deus, vt ſuprà habitum eſt.* q. 9. ar. 6.

AD ſecundum dicendum, quòd illud quod eſt apprehenſum per ſenſum vel imaginationem, non ex neceſſitate mouet volũtatem, ſi homo habeat vſum rationis, nec ſemper huiuſmodi apprehenſio ligat rationem.

AD tertium dicendum, quòd concupiſcentia carnis contra ſpiritum, quando ratio ei actualiter reſiſtit, non eſt peccatum, ſed materia exercendæ uirtutis. quòd autem ratio ei non reſiſtat, non eſt in poteſtate diaboli, & ideo non poteſt inducere neceſſitatem peccati.

ARTICVLVS IIII.

Vtrum omnia peccata hominũ ſint ex ſuggeſtione diaboli. 434

p. p q. 63. ar. 2. co. & q. 114. ar. 3. & 3. q. 8. ar. 7. ad 2. & mal. q 3. ar. 5.

AD QVARTVM ſic procedit. Videtur quòd omnia peccata hominũ ſint ex ſuggeſtione diaboli. Dicit. n * Dion. 4. c. de di. no. quod multitudo dæmonum cauſa eſt omnium malorum & ſibi & alijs. *c. 4. par.

¶ 2 Præterea, Quicunque peccat mortaliter, efficitur ſeruus diaboli, ſecundum illud Ioann. 8. Qui facit peccatum, ſeruus eſt peccati, ſed ei aliquis in ſeruitutem addicitur, à quo eſt ſuperatus,

tus, vt dicitur 2. Pet. 2. ergo quicũque facit peccatum, ſuperatus eſt à diabolo.

† hoc habet formaliter Anſel. li. 2. cur Deꝰ homo. c. 21. circa mediũ. Gre. l. 9. mo c. 36. habetur ad ſenſũ & l. 4. c. 9

¶ 3 Præterea, † Greg. dicit, ꝙ peccatum diaboli eſt irreparabile, quia cecidit nullo ſuggerẽte. ſi igitur aliqui homines peccarẽt per liberũ arb. nullo ſuggerente, eorum peccatũ eſſet irremediabile; quod patet eſſe falſum. ergo omnia peccata humana à diabolo ſuggeruntur.

* cap. 82. hic liber eſt inter opera Anguſ. to. 3.

SED contra eſt, quod dicitur in li. * de eccleſiaſticis dogmatibus. Non omnes cogitationes noſtræ malæ à diabolo excitantur: ſed aliquoties ex noſtri arbitrij motu emergunt.

CONCLVSIO.

Eſt quidem dæmon occaſio omnium peccatorum, cùm primum hominem ad peccandũ induxerit, vnde tota infecta eſt humana natura & procliuis ad peccandum facta. non tamen ſingula peccata ex illius ſuggeſtione fiunt.

RESPONDEO dicendum, quòd occaſionaliter quidem & indirectè diabolus eſt cauſa omnium peccatorum noſtrorum, inquantum induxit primum hominem ad peccandum, ex cuius peccato intãtum vitiata eſt humana natura, vt omnes ad peccandum procliues ſimus: ſicut diceretur eſſe cauſa combuſtionis lignorũ qui ligna ſiccaret; ex quo ſequeretur, quòd facile incenderentur. Directè autem non eſt cauſa omnium peccatorum humanorum, ita quòd ſingula peccata perſuadeat. Quod Origenes * probat ex hoc, quia etiam ſi diabolus non eſſet, homines haberent appetitũ ciborum, & venereorum, & ſimilium: qui poſſet eſſe inordinatus niſi ratione ordinaretur, quod ſubiacet libero arbitrio.

l. 3. peria. cap. 2.

AD primum ergo dicendũ, ꝙ multitudo dæmonum eſt cauſa omnium malorum noſtrorũ ſecundum primam originem, vt* dictum eſt. in cor. ar.

AD ſecundùm dicendum, ꝙ nõ ſolum fit ſeruus alicuius, qui ab eo ſuperatur, ſed etiam qui ei voluntàriè ſe ſubijcit; & hoc modo fit ſeruus diaboli, qui motu proprio peccat.

AD tertium dicendum, quòd peccatum diaboli fuit irremediabile, quia nec aliquo ſuggerente peccauit, nec habuit aliquã pronitatem ad peccandum ex præcedẽti ſuggeſtione cauſatam: quod de nullo hominis peccato dici poteſt.

QVÆSTIO. LXXXI.

De cauſa peccati ex parte hominis, in quinque articulos diuiſa.

DEINDE conſiderandum eſt de cauſa peccati ex parte hominis. Cùm autem homo ſit cauſa peccati, alteri homini exterius ſuggerendo, ſicut & diabolus habet quendam ſpecialem modum cauſandi peccatum in alterum per originem: vnde de peccato originali dicẽdum eſt.

¶ Et circa hoc tria conſideranda occurrũt. Primo, de eius traductione. Secundo, de eius eſſentia. Tertio, de eius ſubiecto.

¶ Et circa primum quęruntur quinque.

¶ Primo, vtrum primum peccatũ hominis deriuetur per originem in poſteros.

¶ Secundo, vtrum omnia alia peccata primi parentis, vel etiã aliorum parentum per originem in poſteros deriuentur.

¶ Tertio, vtrum peccatum originale deriuetur ad omnes, qui ex Adam per uiam ſeminis generantur.

¶ Quarto, vtrum deriuaretur ad illos, qui miraculosè ex ali-

qua parte humani corporis formarentur.

¶ Quinto, vtrum ſi fœmina peccaſſet, viro non peccante, traduceret originale peccatū.

ARTICVLVS I.

Vtrum primum peccatum primi parentis traducatur per originem in poſteros.

435 3.qō. 19. ar.4.ad 1 & 2.d 33 q.1.ar.1. & 4. contra c. 50. 51. & 52. & ma. q. 4.ar.1. & opu. 3.c. 201.202. 203. & 204. & Ro. 5. le. 3. co. 3.

AD PRIMVM ſic proceditur. Videtur, ꝙ primū peccatum primi parentis nō traducatᷣ ad alios per originem. Dicitur enim Eze. 18. Filius non portabit iniquitatē patris: portaret autem, ſi ab eo iniquitatem traheret: ergo nullꝰ trahit ab aliquo parētum per originem aliquod peccatum.

¶ 2 Præterea, Accidens non traducitur per originem niſi traducto ſubiecto, eo quòd accidens non tranſit de ſubiecto in ſubiectum: ſed anima rationalis, quæ eſt ſubiectum culpæ, non traducitur per originem, vt in primo * oſtenſum eſt: ergo neque aliqua culpa per originem traduci pōt. q.118. ar. 2.

¶ 3 Præterea, Omne illud qđ traducitᷣ per originē humanā cauſatᷣ ex ſemine: ſed ſemen non pōt cauſare peccatū, eo ꝙ caret rationali parte animæ, quæ ſola pōt eſſe cauſa peccati: ergo nullum peccatum poteſt trahi per originem.

¶ 4 Præterea, Quòd eſt perfectius in natura, virtuoſius eſt ad agendum: ſed caro perfecta non poteſt inficere animā ſibi vnitā, alioquin anima non poſſet emundari à culpa originali, dum eſt carni unita; ergo multo minus ſemen poteſt inficere animam.

¶ 5 Præterea, * Philoſop. dicit in 3. Eth. ꝙ propter naturā turpes nullus increpat, ſed eos, qui propter deſidiam & negligentiam: dicūtur autem natura turpes, qui habent turpitudinem ex ſua origine: ergo nihil quod eſt per originē, eſt increpabile, neq; peccatū. l.3.eth.c. 5. à med.

SED contra eſt, quod Apoſtolus dicit Ro. 5. Per vnum hominē peccatum in hunc modum intrauit, quod non poteſt intelligi per modū imitationis, vel incitationis, vel propter hoc quod dicitur Sap. 2. Inuidia diaboli mors intrauit in orbem terrarum: reſtat ergo, quòd per originem à primo homine peccatum in mundum intrauit.

CONCLVSIO.

Quemadmodum originalis iuſtitia, quæ erat quoddam donum gratiæ, toti humanæ naturæ diuinitus in primo parēte collatum, ſimul cum natura ipſa in poſteros traducta fuiſſet, ſi ille in ſua innocentia perſtitiſſet: ſic primum eiuſdem primi parentis peccatum, quo tota natura humana infecta eſt, ſimul cum natura in poſteros per originem tranſit ac deriuatur.

RESPONDEO dicendum, quòd ſecundū fidē catholicā eſt tenendū, quòd primum peccatū primi hominis originaliter tranſit in poſteros, propter quod etiā pueri mox nati deferuntᷣ ad baptiſmum tanquā ab aliqua infectione culpæ abluendi, contrarium eſt autem hæreſis Pelagianæ, vt patet per * Auguſtin. in plurimis ſuis libris. Ad inueſtigandum autem qualiter peccatum primi parentis originaliter poſſit tranſire in poſteros, diuerſi diuerſis vijs proceſſerunt. Quidam enim conſiderantes, quòd peccati ſubiectū eſt anima rationalis, poſuerunt, ꝙ cū ſemine rationalis anima traducatur, vt ſic ex infecta anima infectæ animæ deriuari videanᷣ. Alij uerò hoc repudiātes tanquā erroneum, conati ſunt oſtendere quomodo culpa animæ parentis traducitur in prolem, etiā ſi anima nō traducatur, per hoc ꝙ corporis defectus traducuntur à parente

l. 1. retra. c.9. ad fi. to.1.li. 3. cōtra Iulian. c.1. à me. to. 7. De bo. perſeu. c. 11. & 12. to.7.

rente in prolem: ſicut leproſus generat leproſum, & podagricus podagricum, propter aliquam corruptionem ſeminis, licet talis corruptio non dicatur lepra vel podagra. Cùm autē corpus ſit proportionatum animæ, & defectus animæ redundent in corpus, & econuerſo ſimili modo dicitur, quòd culpabilis defectus animę per traductionem ſeminis in prolē deriuatur, quamuis ſemen actualiter non ſit culpæ ſubiectum. Sed omnes huiuſmodi viæ inſufficientes ſunt: quia dato, quòd aliqui defectus corporales à parente tranſeant in prolem per originem, & etiam aliqui defectus animæ ex conſequenti propter corporis indiſpoſitionem (ſicut interdum ex fatuis fatui generantur) tamen hoc ipſum, quod eſt ex origine aliquem defectum habere, videtur excludere rationem culpæ, de cuius ratione eſt, quòd ſit voluntaria. Vnde etiam poſito, quòd anima rationalis traduceret, ex hoc ipſo quòd infectio animæ prolis non eſſet in eius voluntate, amitteret rationem culpæ obligantis ad pœnam, quia vt * Philoſophus dicit in 3. Ethic. nullus improperabit cæco nato, ſed magis miſerebitur. Et ideo alia uia procedendum eſt dicendo, quòd omnes homines, qui naſcūtur ex Adā, poſſunt conſiderari vt unus homo, inquantum conueniunt in natura, quā à primo parente accipiūt, ſecundum quod in ciuilibus omnes homines qui ſunt vnius communitatis, reputantur quaſi vnū corpus, & tota communitas quaſi unus homo. ſicut etiam * Porphyrius dicit, quòd participatione ſpeciei plures homines ſunt vnus homo. Sic igitur multi homines ex Adam deriuati ſunt tāquam multa membra unius corporis: actus autem vnius membri corporalis, puta manus, non eſt voluntarius uoluntate ipſius manus, ſed voluntate animæ, quæ primò mouet membrum. vnde homicidium, quod manus committit, non imputaretur manui ad peccatum, ſi conſideraretur manus ſecundum ſe vt diuiſa à corpore, ſed imputatur ei inquantū eſt aliquid hominis, quod mouetur à primo principio motiuo hominis. Sic igitur inordinatio, quæ eſt in iſto homine ex Adam generato, nō eſt uoluntaria volūtate ipſius, ſed uoluntate primi parentis, qui mouet motione generationis oēs, qui ex eius origine deriuantur ſicut uoluntas animæ mouet omnia membra ad actum. Vnde peccatum, quod ſic à primo parente in poſteros deriuatur, dicitur originale: ſicut peccatum quod ab anima deriuat̄ ad mēbra corporis, dicitur actuale. Et ſicut peccatum actuale quod per membrū aliquod committit̄ non eſt peccatum illius membri, niſi inquantum illud membrum eſt aliqd ipſius hominis, propter quod uocatur peccatum humanum: ita peccatum originale nō eſt peccatum huius perſonæ, niſi inquantū hæc perſona recipit naturā à primo parēte: vnde & vocatur peccatū naturæ, ſecūdum illud Epheſ. 2. Eramus natura filij iræ.

In prædicabil c. de ſpecie, à me. illius to. 1.

AD primum ergo dicendū, q̄ filius dicit̄ nō portare peccatū patris, quia nō punit̄ pro peccato patris, niſi ſit particeps culpæ: & ſic eſt in propoſito. deriuatur enim per originem culpa à patre in filium, ſicut & peccatum actuale per imitationem.

AD ſecundū dicendū, q̄ etſi anima nō traducat̄, q̄a virtus ſeminis non pōt cauſare animā rationalē: mouet tñ ad ipſam diſpoſitiuè. vnde per uirtutē ſeminis traducit̄ humaua natura à parēte in prolem. & ſimul cum natura naturæ infectio: ex hoc enim ſit iſte qui naſcitur, conſors culpæ primi parētis, quòd naturam ab eo ſortitur per quandam generatiuam motionem.

AD tertium dicendum, quòd etſi culpa non ſit actu in ſemine, eſt tamen ibi uirtute humanæ naturæ, quã cõcomitatͬ talis culpa.

AD quartum dicendũ, quòd ſemen eſt principium generationis, quæ eſt proprius actus naturæ, eius propagationi deſeruiens, & ideo magis inficitur anima ꝑ ſemen quàm per carnem iam perfectam, quæ iam determinata eſt ad perſonam.

AD quintum dicendum, ꝙ illud quod eſt per originem, non eſt increpabile ſi cõſideretur iſte qui naſcitur ſecundum ſe: ſed ſi conſideretur prout refertur ad aliquod principium, ſic poteſt eſſe ei increpabile; ſicut aliquis qui naſcitur, patitur ignominiam generis ex culpa alicuius progenitorũ cauſatam.

ARTICVLVS II.

Vtrum etiam alia peccata primi parentis, uel proximorum parentum traducantur in poſteros.

436 AD SECVNDVM ſic ꝓceditur. Videtur quod

2.diſ. 20. etiam alia peccata uel ip

q.2.ar. 3. ſius primi parentis, uel

ad 1. & proximorum parentum traducan

d.32.q.1. tur in poſteros: pœna enim nun-

ar.1.& 4. quam debetur niſi culpæ, ſed ali-

contra c. qui puniũtur iudicio diuino pro

32.ad 13. peccato proximorum parentum,

&mal.q. ſecundum illud Exod.20. Ego ſũ

4.ar.8. Deus zelotes, uiſitans iniquitatẽ patrum in filios in tertiã & quartam generationem. Iudicio etiam humano in crimine læſæ maieſtatis filii exhęredãtur pro peccato parentũ. Ergo etiã culpa proximorum parentum trãſit ad poſteros.

¶ 2 Præterea, Magis poteſt transferre in alterum id quod hẽt aliquis à ſeipſo, q̃ id quod habet ex alio. Sicut ignis magis põt calefacere, q̃ aqua calefacta. Sed homo transfert in prolem per originem peccatum, quod habet ab Adam. Ergo multo magis peccatũ quod ipſe commiſit.

¶ 3 Præterea, Ideo contrahim⁹ à primo parente peccatum originale, quia in eo fuimus, ſicut in principio naturæ, quam ipſe corrupit: ſed ſimiliter fuimus in proximis parentibus, ſicut in quibuſdam naturæ principiis, quæ etſi ſit corrupta, poteſt adhuc magis corrumpi per peccatum, ſecundũ illud Apocal. vltim. Qui in ſordibus eſt, ſordeſcat adhuc. Ergo filij contrahunt peccata proximorum parentum per originem, ſicut & primi parentis.

SED contra, Bonum eſt magis diffuſiuũ ſui, q̃ malum: ſed merita proximorũ parentũ non traducuntur ad poſteros. ergo peccata.

CONCLVSIO.

Quia ſolum primum primi hominis peccatum ipſam hominis naturam uitiauit (unde & peccatum naturæ & originis uocatur) cętera uerò eiuſdem, ſicut & omnia aliorum hominum peccata, ſolam perſonam uitiant, non naturam (unde & purè perſonalia vocantur) rectè ſolum primum primi hominis peccatum in poſteros traduci dicitur.

RESPONDEO dicendũ, ꝙ *Aug. hanc quæſtionem mouet in Enchiri. & inſolutam relinqͭ: Enchi. c.

ſed ſi aliquis diligenter attẽdat, 46. & 47.

impoſſibile eſt ꝙ aliqua peccata tom.3.

proximorum parentum, uel etiã primi parentis præter primum ꝑ originem traducantur. Cuius ratio eſt, quia homo generat ſibi idem in ſpecie, non autem ſecundum indiuiduum. & ideo ea, quæ directè pertinent ad indiuiduum (ſicut perſonales actus, & quæ ad eos pertinent) non traducuntur à parentibus in filios; non.n Grammaticus traducit in filium ſcientiam Grammaticę, quam proprio ſtudio

ſtudio acquiſiuit. Sed ea, quæ pertinent ad naturam ſpeciei, traducuntur à parentibus in filios, niſi ſit defectus naturæ: ſicut oculatus generat oculatum niſi natura deficiat: & ſi natura ſit fortis, etiam aliqua accidentia indiuidualia propagantur in filios, pertinentia ad diſpoſitionem naturæ, ſicut uelocitas corporis, bonitas ingenij, & alia huiuſmodi: nullo autem modo ea, quæ ſunt purè perſonalia, vt * dictum eſt. Sicut autem ad perſonam pertinet aliquid ſecundum ſeipſam & aliquid ex dono gratiæ, ita etiam ad naturam poteſt aliquid pertinere ſecundum ſeipſam, ſcilicet quòd cauſatur ex principijs eius, & aliquid ex dono gratiæ: & hoc modo iuſtitia originalis (ſicut in primo * dictum eſt) erat quoddam donum gratiæ toti humanæ naturæ diuinitus collatũ in primo parente, quod quidem primus homo amiſit per primum peccatum. Vnde ſicut illa originalis iuſtitia traducta fuiſſet in poſteros ſimul cum natura, ita etiam inordinatio oppoſita. Sed alia peccata actualia vel primi parentis: vel aliorum non corrumpunt naturam quantum ad id qđ naturæ eſt, ſed ſolum quantũ ad id quod perſonæ eſt, id eſt ſecundum pronitatem ad actum: vnde alia peccata non traducuntur.

In iſto ar.

q. 100. articu. 1.

AD primum ergo dicendum, quòd pœna ſpirituali (ſicut * Auguſt. dicit in epiſtola ad Auitum) nunquam puniuntur filij pro parentibus, niſi communicent in culpa, vel per originem, vel per imitationem: quia omnes animæ immediatè ſunt Dei, vt dicitur Ezech. 18. ſed pœna corporali interdum iudicio diuino, vel humano puniuntur filij pro parẽtibus, inquantum filius eſt aliquid patris ſecundum corpus.

epi. 75. ad Auitum to. 2.

AD ſecundum dicendum, ꝙ illud qđ habet aliquis ex ſe, magis poteſt traducere, dummodo ſit traducibile: ſed peccata actualia proximorum parentum non ſunt traducibilia, quia ſunt purè perſonalia, vt * dictum eſt.

In co. ar.

AD tertium dicendum, quòd primũ peccatum corrũpit naturã humanam corruptione ad naturam pertinente: alia verò peccata corrumpũt eam corruptione pertinente ad ſolam perſonam.

ARTICVLVS III.

Vtrum peccatum primi parentis tranſeat per originem in omnes homines. 437

AD TERTIVM ſic proceditur. Videtur quòd peccatum primi parentis, non tranſeat per originem in omnes homines: mors enim eſt pœna conſequens originale peccatũ. Sed non omnes qui procedunt ſeminaliter ex Adam, morientur: illi enim qui viui reperientur in aduentum Domini, nũquam morientur, vt videtur per hoc quod dicitur 1. Theſſal. 4. Nos qui viuimus, non præueniemus in aduentu Domini eos, qui dormierunt. Ergo illi non contrahunt originale peccatum.

1. q. 100. ar. 1. cor. & 3. q. 31 ar. 8. & q. 52. art. 7. ad 2. & q. 68. art. 9. cor. & 2. d. 31. q. 1. ar. 2. & 3. d. 3. q. 4. ar. 2. & 4. contra c. 50. & 52. & ma. q. 4. ar. 6. & quo. 6. a. 7. & Ro. 5. le. 3. fi.

¶ 2 Præterea, Nullus dat alteri quod ipſe non habet: ſed homo baptizatus non habet peccatum originale: ergo non traducit ipſum in prolem.

¶ 3 Præterea, Donum Chriſti eſt maius quàm peccatũ Adæ, vt Apoſtolus dicit Rom. 5. Sed donũ Chriſti non tranſit in omnes homines: ergo nec peccatum Adæ.

SED cõtra eſt, quòd Apoſt. dicit Ro. 5. Mors in omnes pertranſit, in quo omnes peccauerunt.

CONCLVSIO.

Omnes homines præter ſolũ Chriſtum ex Adam per originem procedentes (quia dubiũ non eſt quin Chriſto redemptore ſinguli indigeant) originale peccatum ex Adam contra-

xiſſe: ſaltem in potentia (propter B. Virginem) ſi non omnes actu, firmiter credendum eſt.

RESPONDEO dicendum, quòd ſecundum fidem catholicã firmiter eſt tenendum, quòd omnes homines præter ſolum Chriſtum ex Adam deriuati, peccatũ originale ex Adam contrahunt, alioquin non omnes indigerent redemptione, quæ eſt per Chriſtũ, quod eſt erroneum. Ratio autem ſumi poteſt ex hoc, quòd * ſuprà dictum eſt, ſcilicet quod ſic ex peccato primi parẽtis traducitur culpa originalis in poſteros, ſicut à uoluntate animæ per motionẽ membrorum, traducitur peccatũ actuale ad membra corporis: manifeſtum eſt autem, quod peccatũ actuale traduci poteſt ad omnia membra, quæ nata ſunt moueri à uoluntate. Vnde & culpa originalis traducitur ad omnes illos, qui mouẽtur ab Adam motione generationis.

ar. 1. huius q.

AD primum ergo dicendum, quòd probabilius & conuenientius tenetur, quòd omnes illi qui in aduentu Domini reperientur, morientur, & poſt modicum reſurgent, vt in tertio plenius dicetur. Si tamen hoc verum ſit, quod alij dicunt, quòd illi nunquam morientur (ſicut *Hiero. narrat diuerſorum opiniones in quadã epiſtola ad Minerium, De reſurrectione carnis) dicendũ eſt ad argumentum, quòd illi etſi non moriantur, eſt tamen in eis reatus mortis: ſed pœna auferẽ à Deo, qui etiam peccatorum actualiũ pœnas condonare poteſt.

* incipit hæc epi. In ipſo pſectionis, &c. tomo 3.

AD ſecundum dicendum, ꝙ peccatum originale per baptiſmũ aufertur reatu, inquantum anima recuperat gratiam quantum ad mentem, remanet tamen peccatum originale actu quantum ad fomitem, qui eſt inordinatio partium inferiorum animæ, & ipſius corporis ſecundum quod homo generat, & nõ ſecundum mẽtem, & ideo baptizati traducũt peccatum originale: non enim parentes generant inquantum ſunt renouati per baptiſmum, ſed inquantum retinent adhuc aliquid de uetuſtate primi peccati.

AD tertium dicendum, quòd ſicut peccatum Adæ traducitur in omnes, qui ab Adam corporaliter generantur, ita gratia Chriſti traducitur in omnes, qui ab eo ſpiritualiter generantur per fidẽ & baptiſmum, & non ſolum ad remouendam culpam primi parẽtis, ſed etiam ad remouendum peccata actualia, & ad introducendum in gloriam.

ARTICVLVS IIII.

Vtrum ſi aliquis ex humana carne formaretur miraculoſè, contraheret originale peccatum.

438

AD QVARTVM ſic proceditur. Videtur, quòd ſi aliquis formaretur ex carne humana miraculosè, cõtraheret originale peccatũ. dicit.n quædam glo. Ge. 3. ꝙ in lumbis Adæ fuit tota poſteritas corrupta: quia non eſt ſeparata prius in loco vitæ, ſed poſtea in loco exilij. ſed ſi aliquis homo ſic formaretur, ſicut dictum eſt, caro eius ſeparareẽ in loco exilij: ergo cõtraheret originale peccatũ.

2. d. 31. q. 1. ar. 2. ad 3. & d. 33 q. 1. ar. 1. ad 4. & 3 di. 2. q. 1. ad 2. q. 2. ad 2. & mal. q. 4. ar. 7.

¶ 2 Præterea, Peccatũ originale cauſatur in nobis inquantum anima inficitur ex carne: ſed caro tota hominis eſt infecta. ergo ex quacũque parte carnis homo formaretur, anima eius inficereẽ infectione originalis peccati.

¶ 3 Pręterea, Peccatum originale à primo parente peruenir in omnes, inquantum omnes in eo peccante fuerunt: ſed illi qui ex carne humana formarentur, in Adam fuiſſent. Ergo peccatum originale contraherent.

SED contra eſt, quia non fuiſſent

ſent in Adam ſecundum ſeminalem rationem, quod ſolum cauſat traductionem peccati originalis, vt * Auguſt. dicit 10. ſuper Geneſ. ad literam. l. 10. c. 19 & 20. to. 3.

CONCLVSIO.

Cùm originale peccatum deriuetur in poſteros per motum generationis ab ipſo primo parente: fieri non poteſt, vt ſi quis miraculoſe ex humana carne formaretur, peccatum originale contraheret.

RESPONDEO dicendũ, ꝙ ſicut iam * dictum eſt, peccatum originale à primo parente traducitur in poſteros; inquantum mouentur ab ipſo per generationẽ, ſicut membra mouentur ab anima ad peccatum actuale. non autem eſt motio ad generationem niſi per uirtutem actiuam in generatione; vnde illi ſoli peccatũ originale cõtrahunt, qui ab Adã deſcendunt, per uirtutem actiuã in generatione originaliter ab Adam deriuatam, quod eſt ſecundum ſeminalem rationem ab eo deſcendere: nam ratio ſeminalis nihil aliud eſt, quàm vis actiua in generatione. Si autem aliquis formaretur virtute diuina ex carne humana, manifeſtum eſt, quòd vis actiua non deriuaretur ab Adam: vnde nõ contraheret peccatum originale. Sicut nec actus manus pertineret ad peccatum humanum, ſi manus non moueretur à uolũtate hominis, ſed ab aliquo extrinſeco mouente. ar. 1. & 3. huius q.

AD primum ergo dicendum, quòd Adam non fuit in loco exilij niſi poſt peccatum. vnde non propter locum exilij, ſed propter peccatum traducitur originalis culpa ad omnes, ad quos actiua eius generatio peruenit.

AD ſecundum dicendum, quòd caro nõ inficit animam, niſi inquantum eſt principiũ actiuũ in generatione, vt * dictum eſt, In cor. & 1. ar.

AD tertium dicendum, quòd ille qui formaretur ex carne humana, fuiſſet in Adam ſecundum corpulentam ſubſtantiam, ſed nõ ſecundum ſeminalem rationem, vt * dictum eſt, & ideo non contraheret originale peccatum. In co. ar.

ARTICVLVS V.

Vtrum ſi Adam non peccaſſet, Eua peccante, filij originale peccatum contraherent. 439

AD QVINTVM ſic proceditur. Videtur, quòd ſi Adam nõ peccaſſet, Eua peccante, filij originale peccatũ contraherẽt: peccatum enim originale à parentibus cõtrahimus, inquantum in eis fuimus, ſecundum illud Apoſtoli Roman. 5. In quo omnes peccauerunt. ſed ſicut homo præexiſtit in patre ſuo, ita in matre. ergo ex peccato matris homo peccatũ originale contraheret, ſicut & ex peccato patris. 2. d. 31. q. 1. ar. 2. ad 4. & 4. d. 1. q. 2. ar. 2. q. 2. ad 1. & ma. q. 4. ar 7. ad 4. & 5 & Ro. 5. le. 3. co. 4 & 1. cor. 15. lec. 3. co. 2. me.

¶ 2 Præterea, Si Eua peccaſſet Adã non peccante, filii paſſibiles & mortales naſcerent: mater enim dat materiam in generatione, vt dicit * Philoſophus in 2. de generatione animaliũ. mors autem & omnis paſſibilitas prouenit ex neceſſitate materiæ: ſed paſſibilitas & neceſſitas moriendi ſunt pœna peccati originalis. ergo ſi Eua peccaſſet, Adã nõ peccãte, filij cõtraherent originale peccatũ. * l. 2. c. 1. to. 4.

¶ 3 Præterea, * Dam. dicit in l. 3. quòd Spiritus ſanctus præuenit in virginem, de qua Chriſtus erat abſque peccato originali naſciturus, purgãs eam: ſed illa purgatio non fuiſſet neceſſaria, ſi infectio originalis peccati nõ contraheretur ex matre. ergo infectio originalis peccati ex matre trahitur, & ſic Eua peccante, eius filij peccatum originale contraherent, etiam ſi Adam non peccaſſet. l. 3. orth. fidei c. 2. & 12.

SED contra eſt, quòd Apoſtolus dicit Rom. 5. Per vnum hominem peccatum in hunc mun-

dum intrauit: magis autem fuiſſet dicendum, quòd per duos intraſſet, cùm ambo peccauerint, vel potius per mulierem, quæ primò peccauit, ſi fœmina peccatũ originale in prolem trãſmitteret. nõ ergo peccatũ originale deriuatur in filios à matre, ſed à patre.

CONCLVSIO.

Quoniam peccatum originale à patre (qui actiuum in generatione principium eſt) non à matre quæ materiam tantummodo, ſecundum philoſophos, miniſtrat, contrahitur: Ideo ſi Eua peccante Adam non peccaſſet, non fuiſſet originale peccatum traductum in poſteros: econuerſo autem eſſet ſi Adam & non Eua peccaſſet.

RESPONDEO dicendũ, ꝙ huius dubitationis ſolutio ex * præmiſſis patet: dictũ eſt.n. † ſuprà, quòd peccatum originale à primo parente traducitur, inquãtum ipſe mouet ad generationẽ natorũ. vnde * dictũ eſt, quòd ſi materialiter tantum aliquis ex carne humana generaretur, originale peccatum non contraheret. Manifeſtum eſt autem ſecũdum doctrinam Philoſophorum: quod principiũ actiuũ in generatione eſt à patre, materiam autem mater miniſtrat. vnde peccatum originale non contrahitur à matre, ſed à patre, & ſecundũ hoc ſi Adã non peccante, Eua peccaſſet, filij originale peccatum non contraherent: econuerſo autem eſſet, ſi Adam peccaſſet, & Eua non.

ar.1. 3.& 4.hui' q. † ar.1.huius queſ. * ar.4.huius q. Ari.l.2.d generat. aialium c.1. to. 4.

AD primum ergo dicendũ, ꝙ in patre præexiſtit filius ſicut in principio actiuo, ſed in matre ſicut in principio materiali & paſſiuo. vnde non eſt ſimilis ratio.

AD ſecundum dicendum, ꝙ quibuſdã videtur, ꝙ Eua peccante, ſi Adam non peccaſſet, filij eſſent immunes à culpa: paterẽtur tamen neceſſitatem moriendi, & alias paſſibilitates prouenientes ex neceſſitate materiæ, quam mater miniſtrat, non ſub ratione pœnæ, ſed ſicut quoſdam naturales defectus. Sed hoc nõ videtur conueniens. immortalitas enim & impaſſibilitas primi ſtatus non erat ex conditione materię, vt in primo * dictum eſt, ſed ex originali iuſtitia, per quã corpus ſubdebatur animæ quandiu anima eſſet ſubiecta Deo. defectus autẽ originalis iuſtitiæ eſt peccatum originale. Si igitur Adam nõ peccante peccatũ originale non trãſfunderetur in poſteros propter peccatum Euæ, manifeſtũ eſt ꝙ in filijs non eſſet defectus originalis iuſtitiæ; vnde nõ eſſet in eis paſſibilitas vel neceſſitas moriendi.

p.p.q. 97. ar.1.& 2.

AD tertium dicendum, quòd illa purgatio præueniens in beata virgine, non requirebatur ad auferendam transfuſionem originalis peccati: ſed quia oportebat, ut mater Dei maxima puritate niteret; non enim eſt aliquid dignè receptaculum Dei niſi ſit mũdum, ſecundum illud Pſalm. 93. Domũ tuam Domine decet ſanctitudo.

QVÆSTIO LXXXII.

De originali peccato quantum ad ſuam eſſentiam, in quatuor articulos diuiſa.

DEINDE conſiderandum eſt de peccato originali quantum ad ſuam eſſentiam.

¶ Et circa hoc quæruntur quatuor.

¶ Primo, vtrum originale peccatum ſit habitus.

¶ Secundo, vtrum ſit unum tantum in vno homine.

¶ Tertio, vtrum ſit concupiſcentia.

¶ Quarto, vtrum æqualiter ſit in omnibus.

AR-

ARTICVLVS PRIMVS.

Vtrum originale peccatum ſit habitus.

440

1 d.5.q.1 ar.1. c. & di.7.q. 1. ar.1.ad 2 & 2.d.30 qō 1.ar.3 ad 2. & uer.q.20 art. 1. ad 2.& mal. q.4.ar.2. * c 2.& 3 & 26.

AD PRIMVM ſic proceditur. Videtur, quòd originale peccatum non ſit habitus: originale.n.peccatum eſt carentia originalis iuſtitiæ, vt * Anſel. dicit in lib. de conceptu uirginali. & ſic originale peccatū eſt quædam priuatio. ſed priuatio opponitur habitui; ergo originale peccatum non eſt habitus.

¶ 2 Præterea, Actuale peccatū habet plus de ratione culpæ, q̃ originale, inquantum habet plus de ratione uoluntarij: ſed habitus actualis peccati non habet rationem culpæ, alioquin ſequererur, quòd homo dormiens culpabiliter peccaret. ergo nullus habitus originalis habet rationem culpæ.

¶ 3 Præterea, In malis actus ſēper præcedit habitum: nullus .n. habitus malus eſt infuſus, ſed acquiſitus; ſed originale peccatum non præcedit aliquis actus: ergo originale peccatum non eſt habitus.

* habet ex ſerm. 45.de tēpore, to. 10 & ex li.6. contra Iul.c. 7.tom.7.

SED contra eſt, quod * Aug. dicit in lib.de baptiſmo puerorū, ꝙ ſecundum peccatum originale paruuli ſunt concupiſcibiles, etſi non ſint actu concupiſcentes: ſed habilitas dicitur ſecūdum aliquē habitum; ergo peccatum originale eſt habitus.

CONCLVSIO.

Originale peccatum eſt habitus, non quidem ſicut ſcientia, ſed ſicut quędam inordinata naturæ diſpoſitio & languor conſequens originalis iuſtitiæ priuationem.

q.50.ar.1

RESPONDEO dicendum, ꝙ ſicut * ſuprà dictum eſt, duplex eſt habitus. Vnus quidem quo inclinatur potentia ad agendum, ſicut ſcientiæ & uirtutes dicuntur habitus; & hoc modo peccatum originale non eſt habitus. Alio modo dicitur habitus diſpoſitio alicuius naturæ ex multis compoſitæ, ſecundum quam bene ſe hēt uel malè ad aliquid, & præcipuè cùm talis diſpoſitio fuerit quaſi in naturam verſa, vt patet de ægritudine & ſanitate. & hoc modo peccatum originale eſt habitus: eſt enim quædam inordinata diſpoſitio ꝓueniēs ex diſſolutione illius harmonię, in qua cōſiſtebat ratio originalis iuſtitiæ, ſicut etiā ægritudo corporalis eſt quædam inordinata diſpoſitio corporis ſecundum quam ſoluitur æqualitas, in qua conſiſtit ratio ſanitatis: unde peccatum originale languor naturæ dicitur.

AD primum ergo dicendū, ꝙ ſicut ęgritudo corporalis habet aliquid de priuatione inquātum tollitur æqualitas ſanitatis, & aliqd habet poſitiuè, ſ. ipſos humores inordinatè diſpoſitos, ita etiā peccatum originale habet priuationem originalis iuſtitię, & cùm hoc inordinatam diſpoſitionem partium animæ. vnde non eſt priuatio pura, ſed eſt quidam habitus corruptus.

AD ſecundū dicēdum, quòd actuale peccatum eſt inordinatio quædam actus: originale verò cū ſit peccatum naturæ, eſt quædam inordinata diſpoſitio ipſius naturæ, quæ habet rationem culpæ, inquantum deriuatur ex primo parente, ut * dictum eſt. huiuſmodi autem diſpoſitio naturæ inordinata habet rationem habitus: ſed inordinata diſpoſitio actus non habet rationem habitus; & propter hoc peccatum originale poteſt eſſe habitus. non autem peccatum actuale. q. p̄ced. art.1.

AD tertium dicēdum, quòd obiectio illa procedit de habitu, quo potētia inclinatur in actum: talis autem habitus non eſt peccatum

catum originale. Quamuis etiã ex peccato originali ſequatur aliqua inclinatio in actum inordinatum, non directè, ſed indirectè, ſ. per remotionem prohibentis, id eſt, originalis iuſtitiæ, quæ prohibebat inordinatos motus, ſicut ẽt ex ęgritudine corporali indirectè ſequitur inclinatio ad motus corporales inordinatos, nec debet dici, quòd peccatũ originale ſit habitus infuſus, aut acquiſitus per actum niſi primi parentis: nõ aũt huius perſonæ, ſed per uitiatã originem innatus.

ARTICVLVS II.

Vtrum in uno homine ſint multa originalia peccata.

441 AD SECVNDVM ſic pceditur. Videtur, quòd in uno homine ſint multa originalia peccata. Dicitur enim in Pſal. 50. Ecce.n. in iniquitatibus conceptus ſum, & in peccatis concepit me mater mea: ſed peccatũ in quo homo concipitur, eſt originale; ergo plura peccata originalia ſunt in uno homine.

2.d.33.q. 1.ar.1. & ma.qõ.4. ar.1. cor. fin. & ar. 2.prin. & ar.8.ad1. & Pſ. 31. co. 2. & Ro.4. le. 1.co.4.& c.5.le. 3. co. 3. fi.

¶ 2 Præterea, Vnus & idem habitus non inclinat ad cõtraria: habitus.n. inclinat per modum naturæ, quæ tendit in vnum: ſed peccatum originale etiam in uno homine inclinat ad diuerſa peccata & contraria: ergo peccatum originale non eſt unus habitus, ſed plures.

¶ 3 Præterea, Peccatum originale inficit omnes animæ partes, ſed diuerſæ partes animæ ſunt diuerſa ſubiecta peccati, ut ex* præmiſſis patet. cùm igitur unũ peccatum non poſſit eſſe in diuerſis ſubiectis, uidetur, quod peccatum originale non ſit unum, ſed multa. q.74.

SED contra eſt, quod dicitur Ioan. 1. Ecce agnus Dei, ecce qui tollit peccatum mundi, quod ſingulariter dicitur, quia peccatum mundi, quod eſt peccatum originale, eſt unũ, ut gl.* ibid. exponit. Glo. ordinaria ib.

CONCLVSIO.

Eſt unum ſecundum ſpeciem & proportionem in omnibus hominibus originale peccatum: diuerſum autem numero in diuerſis hominibus, in uno autem homine non eſt niſi vnum numero.

RESPONDEO dicendũ, quod in uno homine eſt vnum peccatũ originale, cuius ratio dupliciter accipi poteſt. Vno modo, ex parte cauſæ peccati originalis: * dictũ eſt, n. ſuprà, quod ſolum primum peccatum primi parentis in poſteros traducitur. vnde peccatum originale in uno homine eſt unum numero, & in omnibus hominibus eſt unum proportione, in reſpectũ ſcilicet ad primum principium. Alio modo poteſt accipi ratio eius ex ipſa eſſentia originalis peccati: in omni.n. inordinata diſpoſitione unitas ſpeciei conſideratur ex parte cauſæ, unitas autem ſecũdum numerum ex parte ſubiecti, ſicut patet in ęgritudine corporali: ſunt.n. diuerſæ ægritudines ſpecie. quæ ex diuerſis cauſis procedunt, puta ex ſuperabundantia calidi uel frigidi, uel ex læſione pulmonis, uel hepatis: una autẽ ægritudo ſecũdum ſpeciem in vno homine non eſt, niſi una numero. Cauſa autem huius corruptæ diſpoſitionis, quæ dicitur originale peccatum: eſt una tantum, ſ. priuatio originalis iuſtitiæ per quã ſublata eſt ſubiectio humanæ mẽtis ad Deum. Et ideo peccatum originale eſt unũ ſpecie, & in vno homine non poteſt eſſe niſi vnum numero: in diuerſis autem hominibus eſt unum ſpecie & proportione, diuerſum autem numero. q.81.ar.2

AD primum ergo dicendũ, quod pluraliter dicitur in peccatis ſecundum illum morẽ diuinæ ſcripturę, quo frequẽter ponitur pluralis

ralis numerus pro ſingulari, ſicut Mat.2. Defuncti ſunt qui quærebant animam pueri: uel quia in peccato originali uirtualiter præexiſtunt omnia peccata actualia, ſicut in quodam principio: vnde eſt multiplex uirtute, uel quia in peccato primi parentis, quod per originem traducitur, fuerunt plures deformitates, ſ. ſuperbiæ, inobedientiæ, gulæ, & alia huiuſmodi; uel quia multæ partes animæ inficiuntur per peccatū originale.

AD ſecundum dicendum, ꝙ vnus habitus non poteſt inclinare per ſe & directè, id eſt, per propriā formam ad contraria, ſed indirectè & per accidens, ſ. per remotionem prohibentis, ſicut ſoluta harmonia corporis mixti, elementa tendunt in loca contraria, & ſimiliter ſoluta harmonia originalis iuſtitiæ, diuerſæ animæ potentiæ in diuerſa feruntur.

AD tertium dicendum, quòd peccatum originale inficit diuerſas partes animæ ſecundū quod ſunt partes vnius totius, ſicut & iuſtitia originalis continebat omnes animæ partes in unum, & iō eſt unum tm̄ peccatū originale, ſicut & eſt una febris in uno homine, quamuis diuerſæ partes corporis grauentur.

442
3 qō. 23. ar. 3. co. & 2. diſt. 30. qō 1 artic. 3. co. & ad 4. & ī ex. li. & diſ. 31, qō 2. ar. 1, ad. 3 & di. 32. q. 1. ar. 1. ad 1. 3. & 4. & ma. q. 3. ar. 7. cor. fi. & q. 4. ar. 2. & per to. & arti. 4. ad 2. & art. 6. ad 16.

ARTICVLVS III.

Vtrum originale peccatum ſit concupiſcentia.

AD TERTIVM ſic proceditur. Videtur, quòd peccatum originale non ſit concupiſcentia: omne. n. peccatum eſt contra naturam, ut dicit * Damaſ. in 2. li. ſed concupiſcentia eſt ſecundum naturam; eſt. n. proprius actus uirtutis concupiſcibilis, quæ eſt potentia naturalis: ergo concupiſcentia non eſt peccatum originale.

* li. 2. c. 4. & 30.

¶ 2 Præterea, Per peccatū originale ſunt in nobis paſſiones peccatorum, ut patet per Apoſt. Rom. 7. ſed multæ aliæ ſunt paſſiones præter concupiſcentiam, ut † ſuprà habitum eſt. ergo peccatum originale non magis eſt concupiſcentia, q̄ aliqua alia paſſio. † qō. 23. ar. 4.

¶ 3 Præterea, Per peccatū originale deordinātur omnes animæ partes, vt * dictum eſt: ſed intellectus eſt ſupremus īter animę partes, ut patet per † Philoſophū in 10. Ethi. ergo peccatum originale magis eſt ignorantia, q̄ concupiſcentia.

* ar. pce. ad 1. † lib. 10. c. 7. to. 5

SED contra eſt, quod * Aug. dicit in lib. Retractationum: Concupiſcentia eſt reatus originalis peccati.

* lib. 1 c. 15. non multum procul à prin. to. 1

CONCLVSIO.

Cùm originale peccatum iuſtitiæ originali opponatur, nihil aliud formaliter eſt quàm iuſtitiæ originalis ꝑ quam Deo voluntas ſubdebatur, priuatio: materialiter uerò, aliarū animæ uirium ad bonum cōmutabile inordinata conuerſio, quæ communi nomine concupiſcentia dici poteſt.

RESPONDEO dicendū, ꝙ vnumquodq; habet ſpeciē à ſua forma: dictum eſt autem † ſuprà quòd ſpecies peccati originalis ſumitur ex ſua cauſa. unde oportet, quòd id quod eſt formale in originali peccato, accipiatur ex parte cauſæ peccati originalis. Oppoſitorum autem oppoſitę ſunt cauſæ: eſt igitur attēdenda cauſa originalis peccati ex cauſa originalis iuſtitiæ, q̄ ei opponitur: tota autem ordinatio originalis iuſtitiæ ex hoc eſt, quòd uolūtas hominis erat Deo ſubiecta, quæ quidem ſubiectio primo & principaliter erat ꝑ uoluntatem, cuius eſt mouere oēs alias partes in finem, vt * ſuprà dictū eſt; vñ ex auerſione

† ar. pre.

q. 9. ar. 1.

ne

ne uoluntatis à Deo cōſecuta eſt inordinatio in omnibus aliis animę uiribus. ſic ergo priuatio originalis iuſtitiæ, per quam uoluntas ſubdebatur Deo, eſt formale in peccato originali: omnis autē alia inordinatio virium animæ ſe habet in peccato originali, ſicut quiddam materiale. inordinatio autem aliarum uirium animę præcipuè in hoc attenditur, quòd inordinatè conuertuntur ad bonum commutabile: quæ quidem inordinatio cōmuni nomine poteſt dici concupiſcentia. Et ita peccatum originale materialiter quidem eſt concupiſcētia, formaliter uerò eſt defectus originalis iuſtitię.

AD primum ergo dicendū, ꝙ quia in homine cōcupiſcibilis naturaliter regitur ratione, intantū concupiſcere eſt homini naturale, inquantum eſt ſecundum rationis ordinem. cōcupiſcentia autem quæ tranſcendit limites rationis, ineſt homini contra naturam, & talis eſt concupiſcentia originalis peccati.

q.25.ar.1 AD ſecundum dicendum, ꝙ ſicut * ſupra dictum eſt, paſſiones iraſcibilis ad paſſiones concupiſcibilis reducūtur ſicut ad principaliores, inter quas concupiſcētia vehementius mouet, & magis ſentitur, ut * ſuprà habitum eſt. (q.25.ar.2 ad.1) & ideo concupiſcentiæ attribuitur tanquam principaliori, & in qua quodāmodo omnes aliæ paſſiones includuntur.

AD tertium dicendum, quòd ſicut in bonis intellectus & ratio principalitatem habent, ita econuerſo in malis inferior pars animæ principalior inuenitur, quæ obnubilat & trahit rationem, ut * ſuprà dictum eſt: (*q.10.ar.2) pp hoc peccatum originale magis dicitur eſſe concupiſcentia, quàm ignorantia, licet etiam ignorantia inter defectus materiales peccati originalis contineatur.

ARTICVLVS IIII.

Vtrum peccatum originale ſit æqualiter in omnibus.

AD QVARTVM ſic procedit. Videtur quòd peccatum originale non ſit æqualiter in omnibus: eſt enim peccatum originale concupiſcentia inordinata, vt * dictum eſt. ſed nō omnes æqualiter ſunt proni ad concupiſcendum. ergo peccatum originale non eſt æqualiter in omnibus. 2.d.32.q 1.art.3. *ar. pce.

¶ 2 Præterea, Peccatum originale eſt quædā inordinata diſpoſitio aiæ, ſicut ægritudo eſt q̄dam inordinata diſpoſitio corporis: ſed ægritudo recipit magis & minus. ergo peccatum originale recipit magis & minus.

¶ 3 Prẹterea, * Augu. dicit in lib. de nup. & concupiſcētia, ꝙ libido trāſmittit originale peccatum in prolem: ſed contingit eſſe maiorē libidinem unius in actu generationis, quàm alterius. ergo peccatū originale poteſt eſſe maius in uno, quàm in alio. (li de nu. & cōcu. c.23. circa princ. & ca.24. tom.7.)

SED contra eſt, quia peccatū originale eſt peccatum naturæ, vt * dictum eſt: ſed natura æqualiter eſt in omnibus; ergo & peccatum originale. (q. præce. ar.2.)

CONCLVSIO.

Originale peccatum cum ſit priuatio originalis iuſtitiæ, in omnibus oppoſitum habitum penitus tollens, non magis in uno quàm in alio eſſe poteſt.

RESPONDEO dicendum, ꝙ in originali peccato ſunt duo, quorum unum eſt defectus originalis iuſtitiæ: aliud autem eſt relatio huius defectus ad peccatū primi parentis, à quo per uitiatā originem deducitur. Quantum autem

autem ad primum, peccatũ originale non recipit magis & minus: quia totum donum originalis iuſtitiæ eſt ſublatum; priuationes autem totaliter aliquid priuantes, ut mors & tenebræ, non recipiunt magis & minus, ſicut * ſuprà dictum eſt. Similiter etiam nec quantum ad ſecũdum; æqualiter enim omnes relationem habẽt ad primum principium uitiatæ originis, ex quo peccatum originale recipit rationem culpæ: relationes enim non recipiunt magis & minus. vnde manifeſtum eſt, quòd peccatum originale nõ poteſt eſſe magis in uno, quàm in alio.

q.73.ar.2

AD primum ergo dicendum, quòd ſoluto vinculo originalis iuſtitiæ, ſub quo quodam ordine omnes uires animæ continebantur, vnaquæque uis animæ tẽdit in ſuum proprium motum, & tanto uehementius, quãto fuerit fortior. cõtingit autem uires aliquas animę eſſe fortiores in uno q̃ in alio propter diuerſas corporis cõplexiones. quòd ergo unus homo ſit pronior ad cõcupiſcendũ q̃ alter, non eſt ratione peccati originalis, cùm in omnibus æqualiter ſoluatur uinculum originalis iuſtitiæ, & æqualiter in omnib⁹ partes inferiores animę ſibi relinquãtur: ſed accidit hoc ex diuerſa diſpoſitione potentiarum, ſicut * dictum eſt.

I iſtamet ſolutiõe.

AD ſecundũ dicẽdum, quòd ægritudo corporalis non habet in omnibus æqualem cauſam etiã ſi ſit eiuſdem ſpeciei. puta ſi ſit febris ex cholera putrefacta, poteſt eſſe maior uel minor putrefactio, & ꝓpinquior uel remotior à principio uitę: ſed cã originalis peccati in omnibus eſt æqualis, vnde non eſt ſimile.

AD tertium dicẽdum, ꝙ libido, quæ tranſmittit peccatum originale in prolem, non eſt libido actualis: quia dato, quòd uirtute diuina concederetur, quòd nullã inordinatam libidinẽ in actu generationis ſentiret, adhuc tranſmitteret in prolem originale peccatum: ſed libido illa eſt intelligenda habitualiter, ſecundum quod appetitus ſenſitiuus nõ continetur ſub ratione ſoluto uinculo originalis iuſtitiæ: & talis libido in omnibus eſt æqualis.

QVÆSTIO LXXXIII.

De ſubiecto originalis peccati, in quatuor articulos diuiſa.

DEinde conſiderandum eſt de ſubiecto originalis peccati.

¶ Et circa hoc quæruntur quatuor.

¶ Primo, utrum ſubiectum originalis peccati per prius ſit caro uel anima.

¶ Secundo, ſi anima, utrum per eſſentiam, aut per potentias ſuas.

¶ Tertio, vtrũ uoluntas per prius ſit ſubiectum peccati originalis, quàm aliæ potentiæ animæ.

¶ Quarto, utrum aliquæ potentię animæ ſint ſpecialiter infectæ, ſcilicet generatiua, uis concupiſcibilis, & ſenſus tactus.

444

ARTICVLVS PRIMVS.

Vtrum originale peccatum ſit magis in carne, quàm in anima.

2.d.18.q.2.ar.1.ad 3.&di.30 q.1.ar.2. ad 4. & di.31.q.1 ar.1.ad 2 & 4 &q.2.a.1.pto tũ.& ver. q.25.ar.6 co.& qõ. 27.art.6. ad 2. & ma.q.4 ar.3 & 4 & Ro.5 l.3.co.2 & 3.

AD PRIMVM ſic proceditur. Videtur, quòd peccatum originale magis ſit in carne, quàm in anima: repugnantia enim carnis ad mentẽ ex corruptione originalis peccati procedit, ſed radix huius repugnantię in in carne conſiſtit. Dicit

Dicit enim Apoſtolus ad Rom. 7. Video aliam legem in membris meis repugnantem legi mentis meæ: ergo originale peccatum in carne principaliter conſiſtit.

¶ 2 Præterea, Vnumquodq; potius eſt in cauſa, q̄ in effectu, ſicut calor magis eſt in igne calefaciente, quàm in aqua calefacta: ſed anima inficitur infectione originalis peccati per ſemen carnale; ergo peccatum originale maius eſt in carne q̄ in anima.

¶ 3 Præterea, Peccatum originale ex primo parente contrahitur, prout in eo fuimus ſecũdum rationem ſeminalem: ſic autem nõ fuit ibi anima, ſed ſola caro; ergo originale peccatum nõn eſt in anima, ſed in carne.

¶ 4 Præterea, Anima rationalis creata à Deo corpori infunditur: ſi igitur anima per peccatum originale inficeretur, conſequens eſſet, quòd ex ſua creatione uel infuſione inquinaretur, & ſic Deus eſſet cauſa peccati, qui eſt actor creationis & infuſionis.

¶ 5 Præterea, Nullus ſapiens liquorem pretioſum vaſi infecto infunderet, ex quo ſciret ipſum liquorem inficí: ſed anima rationalis eſt pretioſior omni liquore: ſi ergo anima ex corporis vnione inficí poſſet infectione originalis culpæ, Deus qui ipſa ſapiẽtia eſt, nũquam animam tali corpori infunderet, infundit autem, non ergo inquinatur ex carne: ſic igitur peccatum originale nõ eſt in anima, ſed in carne.

SED contra eſt, quòd idem eſt ſubiectum virtutis & uitii ſiue peccati, quod contrariatur uirtuti: ſed caro non poteſt eſſe ſubiectum uirtutis; dicit enim Apoſtolus ad Rom 7. Scio quòd non habitat in me hoc eſt in carne mea, bonum. ergo caro non poreſt eſſe ſubiectum originalis peccati, ſed ſolum anima.

CONCLVSIO.

Cùm originale peccatum ſit quædam culpa, nõ niſi in anima, quæ ſola uirtutis uitijque ſubiectum eſt, vt in ſubiecto eſſe poteſt: in Adam uerò ut in principali cauſa: in ſemine verò & carne ut inſtrumento.

RESPONDEO dicendum, ꝙ aliquid poteſt eſſe in aliquo dupliciter; vno modo ſicut in cauſa uel principali uel inſtrumentali, alio modo ſicut in ſubiecto. Peccatum ergo originale omniũ hominum fuit quidem in ipſo Adã ſicut in prima cauſa principali, ſecũdum illud Apoſt. Ro. 5. In quo oẽs peccauerunt. In ſemine autẽ corporali eſt peccatum originale ſicut in cauſa inſtrumentali, eo ꝙ per uirtutem actiuã ſeminis traducitur peccatum originale in ꝓlem ſimul cum natura humana. Sed ſicut in ſubiecto peccatũ originale nullo modo poteſt eſſe in carne, ſed ſolum in anima. Cuius ratio eſt, quia ſicut * ſuprà dictũ eſt, hoc modo ex uoluntate primi parentis peccatum originale traducitur in poſteros per quandam generatiuam motionem, ſicut à uoluntate alicuius hominis deriuatur peccatum actuale ad alias partes eius. In qua quidem deriuatione poteſt attendi, ꝙ quicqd prouenit ex motione uoluntatis peccati ad quamcunq; partẽ hominis, quæ quocunque mõ poteſt eſſe particeps peccati, vel per modum ſubiecti, uel per modum inſtrumenti, habet rationem culpę, ſicut ex uoluntate gulæ prouenit concupiſcentia cibi ad concupiſcibilẽ, & ſumptio cibi ad manus & os, quę inquantum mouentur à uoluntate ad peccandum, ſunt inſtrumenta peccati. Quod uerò vlterius deriuatur ad uim nutritiuam, & ad interiora mẽbra, quæ q. 81. ar. 1

non

non ſunt nata moueri à uolũtate, non hẽt rationem culpæ. Si igitur cùm anima poſſit eſſe ſubiectum culpæ, caro aũt de ſe non habeat ꝙ ſit ſubiectum culpę, quicquid ꝑuenit de corruptione primi peccati ad animam, habet rationem culpæ: quod autẽ peruenit ad carnem, non habet rationem culpæ, ſed pœnę. Sic igit̃ anima eſt ſubiectum peccati originalis, non autem caro.

lib. 1. retrac. c. 26 declinando ad finem to 1 AD primum ergo dicendum, ꝙ ſicut * Aug. dicit in lib. Retractationum, Apoſt. loquitur ibi de homine iam redempto, qui liberatus eſt à culpa, ſed ſubiacet pœnæ ratione cuius peccatum dicitur habitare in carne: vnde ex hoc nõ ſequitur ꝙ caro ſit ſubiectum culpæ, ſed ſolum pœnæ.

AD ſecundum dicendum, ꝙ peccatum originale cauſatur ex ſemine, ſicut ex cã inſtrumẽtali: non autem oportet, ꝙ aliquid ſit principalius in cauſa inſtrumentali q̃ in effectu, ſed ſolum in cauſa principali; & hoc modo peccatum originale potiori modo fuit in Adam in quo fuit ſecũdũ rationem actualis peccati.

AD tertium dicendum, quòd anima huius hominis non fuit ſecundũ ſeminalẽ rationẽ in Adã peccãte ſicut in principio effectiuo, ſed ſicut in principio diſpoſitiuo, eo quod ſemen corporale, qđ ex Adam traducitur ſua uirtute non efficit animam rationalẽ, ſed ad eam diſponit.

AD quartum dicendum, quòd infectio originalis peccati nullo modo cauſatur à Deo, ſed ex ſolo peccato primi parentis per carnalem generationem. & ideo cùm creatio importet reſpectum animæ ad ſolum Deum, non põt dici, ꝙ anima ex ſua creatione inquinetur. Sed infuſio importat reſpectum & ad Deum infundẽtẽ, & ad carnem, cui infunditur anima, & iõ habito reſpectu ad Deũ infundentem, non põt dici quòd anima per infuſionẽ maculetur: ſed ſolum habito reſpectu ad corpus cui infunditur.

AD quintum dicẽdum, quòd bonum cõe præfertur bono ſingulari: vnde Deus ſcđm ſuam ſapiẽtiam non prętermittit uniuerſalem ordinem rerum, qui eſt ut tali corpori talis anima infundatur vt uitetur ſingularis infectio huius animę, præſertim cùm natura animæ hoc habeat, ut eſſe non incipiat niſi in corpore, ut in prima habitũ eſt. * Melius eſt aũt ei ſic eſſe ſcđm naturam q̃ nullo modo eſſe: præſertim cùm poſſit ꝑ gratiam damnationem euadere. p.p.q.118 ar.3.

ARTICVLVS II.

Vtrum peccatum originale ſit per prius in eſſentia animæ, q̃ in potentijs. 445

AD SECVNDVM ſic ꝓceditur. Videtur, ꝙ peccatum originale non ſit ꝑ prius in eſſentia animæ, q̃ in potẽtijs: anima. n. nata eſt eſſe ſubiectũ peccati quantũ ad id quod põt à uolũtate moueri: ſed aĩa non mouetur à voluntate ſcđm ſuã eſſẽtiã, ſed ſolũ ſcđm potentias: ergo peccatũ originale nõ eſt in anima ſcđm ſuam eſſentiam: ſed ſolum ſecundum potentias. Inf. ar. 3. c. Et 2. d. 31. q. 2. ar tic. 1. & ver. q. 25. ar. 6. cor. & qõ. 27. ar. 6. ad 2 & mal. q. 4. ar. 4.

¶ 2 Præterea, Peccatum originale opponitur originali iuſtitiæ, ſed originalis iuſtitia erat in aliqua potẽtia aĩæ, quæ eſt ſubiectũ virtutis: ergo & peccatum originale eſt magis in potentia animę, q̃ in eius eſſentia.

¶ 3 Præterea. Sicut à carne peccatũ originale deriuatur ad aiam, ita ab eſſentia animæ deriuatur ad potentias: ſed peccatum originale magis eſt in anima, q̃ in carne: ergo etiam magis eſt in potentiis animæ, q̃ in eius eſſentia.

¶ 4 Præterea, Peccatum originale dicitur eſſe concupiſcentia, ut dictum eſt: * ſed concupiſcentia eſt in potentiis animæ: ergo & peccatum originale. q. 82. ar. 3

SED

SED contra eſt, quòd peccatum originale dicitur eſſe peccatum naturale, ut ſuprà dictũ eſt:* anima autem eſt forma & natura corporis ſecũdum eſſentiam ſuã, & non ſecũdum potentias, ut in primo habitum eſt: † ergo anima eſt ſubiectum originalis peccati principaliter ſecundum ſuam eſſentiam.

q 81. ar. 1

p. P q. 76. ar. 1.

CONCLVSIO.

Cùm anima ſit, quam primò ut generationis terminum origo attingit ſecundum ſuam eſſentiam, peccati originalis primum obiectum eſt.

RESPONDEO dicendum, quòd illud animæ eſt principaliter ſubiectum alicuius peccati, ad quod primò pertinet cauſa motiua illius peccati; ſicut ſi cauſa motiua ad peccandum ſit delectatio ſenſus, quæ pertinet ad uim concupiſcibilem, ſicut obiectum proprium eius, ſequitur, quòd vis cõcupiſcibilis ſit proprium ſubiectũ illius peccati. Manifeſtum eſt autem, quòd peccatũ originàle cauſatur per originem: vnde illud animæ, quod primò attingitur ab origine hominis, eſt primum ſubiectum originalis peccati. Attingit autem origo animam ut terminum generationis, ſecundum quod eſt forma corporis: qđ quidem conuenit ei ſecundum eſſentiam propriam, ut in primo habitum eſt.* vnde anima ſecundum eſſentiam eſt primum ſubiectum originalis peccati.

p. p. q. 76. ar. 1.

AD primum ergo dicẽdum, ꝙ ſicut motio voluntatis alicuius propriè peruenit ad potentias animæ, non autem ad animæ eſſentiam, ita motio uoluntatis primi generantis per uiam generationis peruenit primò ad animæ eſſentiam, ut dictum eſt.*

in cor. ar.

AD ſecundũ dicendum, quòd etiam originalis iuſtitia, pertinebat primordialiter ad eſſentiam animæ. erat enim donum diuinitus datum humanæ naturæ, quã per prius reſpicit eſſentia animæ, quàm potẽtiæ: potentiæ enim magis uidentur pertinere ad perſonam, inquantũ ſunt principia perſonalium actuum, vnde ſunt propria ſubiecta peccatorum actualium, quæ ſunt peccata perſonalia.

AD tertium dicẽdum, quòd corpus comparatur ad animam ſicut materia ad formam, quæ etſi ſit poſterior ordine generationis, eſt tamen prior ordine pfectionis & naturæ: eſſentia autem animæ comparatur ad potentias ſicut ſubiecta ad accidentia propria, quæ ſunt poſteriora ſubiecto, & ordine generationis & etiam perfectionis. vnde non eſt ſimilis ratio.

AD quartum dicendum, quòd concupiſcentia ſe habet materialiter & ex conſequenti in peccato originali, ut ſuprà dictum eſt.* q. 82. ar. 3

ARTICVLVS III.

Vtrum peccatum originale per prius inficiat uoluntatem q̃ alias potentias.

446

AD TERTIVM ſic proceditur. Videtur, quòd peccatum originale nõ p prius inficiat uoluntatem quàm alias potentias: omne enim peccatum principaliter pertinet ad potentiam, per cuius actum cauſatur: ſed peccatum originalè cauſatur per actum generatiuæ potentię: ergo inter cæteras potentias animæ uidetur magis pertinere ad generatiuam potentiam.

Inf. art 4. ad 1. Et 2 diſ. 30. q. 1. art. 3. cor. & ad 4. Et ver. q 25. art. 6. co. & q. 27. art. 6. ad 2. & mal. q. 4. ar. 5.

¶ 2 Præterea, Peccatum originale per ſemen carnale traducitur: ſed alię vires animæ propinquiores ſunt carni, quàm uoluntas: ſicut patet de omnibus ſenſitiuis, quæ utuntur organo corporali: ergo in eis magis eſt peccatũ originale

originale, quàm in uoluntate.

¶ 3 Præterea, Intellectus eſt prior voluntate: non enim eſt uoluntas niſi de bono intellecto: ſi ergo peccatum originale inficit omnes potentias animæ, uidetur quòd per prius inficiat intellectũ tanquam priorem.

SED cõtra eſt, quòd iuſtitia originalis per prius reſpicit uoluntatẽ: eſt enim rectitudo uoluntatis, ut Anſel. dicit in lib. * de conceptu virginali: ergo peccatum originale, quod ei opponitur, per prius reſpicit uoluntatem. c.3. à medio illi*.

CONCLVSIO.

Quoniam prima merendi ac demerendi radix, eſt uoluntas: ideo peccatum originale ſecundum eam quam ad actũ habet, inclinationem, conſideratum, immediatè poſt eſſentiã animæ, quæ primum eius eſt ſubiectum, uoluntatem reſpicit.

RESPONDEO dicendum, quòd in infectione peccati originalis duo eſt conſiderare: primo quidem inhærentiam eius ad ſubiectum. Et ſecundũ hoc primo reſpicit eſſentiam animæ, ut dictũ eſt: * deinde oportet conſiderare inclinationem eius ad actũ: & hoc modo reſpicit potentias animæ. Oportet ergo quòd illã per prius reſpiciat, quæ primam inclinationem habet ad peccandũ: hæc autem eſt uoluntas: ut ex ſupradictis patet. * Vnde peccatũ originale per prius reſpicit uoluntatem. ar. pced. q.74. ar.1 & 2.

AD primum ergo dicẽdum, quòd peccatum originale nõ cauſatur in homine per potentiam generatiuam prolis, ſed per actum potẽtiæ generatiuæ parentis, unde nõ oportet, quòd ſua potentia generatiua ſit primum ſubiectum originalis peccati.

AD ſecundũ dicendum, quòd peccatum originale habet duplicem proceſſum, vnum quidem à carne ad animam: alium uerò ab eſſentia animæ ad potentias. primus quidem proceſſus eſt ſecũdũ ordinem generationis; ſecundus autem ſecũdum ordinem perfectionis. Et ideo quamuis aliæ potentiæ, ſcilicet ſenſitiuæ, propinquiores ſint carni, quia tamẽ uoluntas eſt propinquior eſſentiæ animæ tanquam ſuperior potentia, primò peruenit ad ipſam infectio originalis peccati.

AD tertium dicendum, quòd intellectus quodammodo præcedit uoluntatem, inquantum proponit ei ſuum obiectum: alio uerò modo uoluntas præcedit intellectum ſecundũ ordinem motionis ad actum, quæ quidem motio pertinet ad peccatum.

ARTICVLVS IIII.

Vtrum præfatæ potentiæ ſint magis infectæ quàm aliæ.

AD QVARTVM ſic proceditur. Videtur, quòd prædictæ potẽtiæ non ſint magis infectæ, quàm aliæ. Infectio enim originalis peccati magis uidetur pertinere ad illã animæ partem quæ prius poteſt eſſe ſubiectum peccati: hæc autẽ eſt rationalis pars & præcipuè uoluntas. ergo ipſa eſt magis infecta per peccatum originale. 447 2.diſ.24. q.2.ar.5. ad 5. & diſt.31.q. 1.ar.2. & 4.diſ.31. qõ.1.ar.1 ad 1. Et ver.q.25. ar.6. cor. Et ma.q. 4 ar.2.ad 12.& ar. 5. ad 1

¶ 2 Præterea, Nulla vis animæ inficitur per culpam, niſi inquantum poteſt obedire rationi. generatiua autem non poteſt obedire; vt dicitur in 1.Eth. * ergo generatiua non eſt maximè infecta per originale peccatum. * li.1. ca. vlti.

¶ 3 Præterea, Viſus inter alios ſenſus eſt ſpiritualior & propinquior rationi, inquantum plures differentias rerum oſtendit: ut dicitur in primo Metaph. * ſed infectio culpæ primò eſt in ratione. er- * li.1 circa prin.

go viſus magis eſt infectus, quàm tactus.

* li 14. c. 16. 18. & 19. & 20. tom. 5. SED contra eſt, quod Auguſ. dicit in 14. de ciui. Dei.* quod infectio originalis culpæ maximè apparet in motu genitalium mẽbrorum, qui rationi non ſubdĩt; ſed illa membra deſeruiunt generatiuæ uirtuti in commixtione ſexuum, in qua eſt delectatio ſcd̃m tactum, quæ maximè concupiſcẽtiam mouet. ergo infectio originalis peccati maximè pertinet ad iſta tria, ſ. potentiam generatiuã, uim concupiſcibilem, & ſenſum tactus.

CONCLVSIO.

Quanquam omnes animæ potentiæ originali peccato ſunt infectæ: uis tamẽ generatiua, uis concupiſcibilis, & ſenſus tactus, quia ad illum actum, per quem corruptio traducitur, concurrunt, ſunt cæteris potentijs magis infectæ.

RESPONDEO dicendũ. ꝙ illa corruptio præcipuè infectio nominari ſolet, quæ nata eſt in aliud transferri: vnde & morbi cõtagioſi (ſicut lepra & ſcabies, & huiuſmodi) infectiones dicũtur. *
q. 81. ar. 1 Corruptio autem originalis peccati traducitur per actum generationis, ſicut ſuprà dictum eſt. * Vnde potentiæ, quę ad huiuſmodi actum concurrunt, maximè dicuntur eſſe infectæ: huiuſmodi autem actus deſeruit generatiuę, inquantum ad generationem ordinatur. Habet aũt in ſe delectationem tactus, quę eſt maximũ obiectum concupiſcibilis, & ideo cùm omnes partes animæ dicantur eſſe corruptæ per peccatum originale, ſpecialiter tres prędictæ dñr eſſe corruptæ & infectæ.

AD primum ergo dicendum, ꝙ peccatum originale ex ea parte, qua inclinat in peccata actualia, præcipuè pertinet ad uoluntatem, vt dictũ eſt: * ſed ex ea parte qua traducitur in prolem pertinet propinquè ad potentias prædictas, ad uoluntatem autem remotè. q. 82. ar. 3 ad 2. & ar. 3.

AD ſecundum dicendum, ꝙ infectio actualis culpæ non pertinet niſi ad potentias quæ mouentur à uoluntate peccantis: ſed infectio originalis culpæ non deriuatur à uoluntate eius, qui ipſam contrahit, ſed per originem naturæ, cui deſeruit potentia generatiua: & ideo in ea eſt infectio originalis peccati.

AD tertium dicendum, quòd viſus non pertinet ad actum generationis niſi ſecũdum diſpoſitionem remotam: ptout. ſ. per uiſum apparet ſpecies cõcupiſcibilis: ſed delectatio perficitur in tactu: & ideo talis infectio magis attribuitur tactui, quàm uiſui.

QVÆSTIO LXXXIIII.

De cauſa peccati, ſecundũ quod unum peccatum alterius peccati cauſa eſt, in quatuor articulos diuiſa.

DEinde conſiderandum eſt de cauſa peccati, ſecũdum quod unum peccatum eſt cauſa alterius.

¶ Et circa hoc quæruntur quatuor.

¶ Primo, vtrum cupiditas ſit radix omnium peccatorum.
¶ Secundo, vtrum ſuperbia ſit initium omnis peccati.
¶ Tertio, vtrum præter ſuperbiã & auaritiam debeant dici capitalia uitia aliqua ſpecialia peccata.
¶ Quarto, quot & quę ſint capitalia uitia.

ARTICVLVS PRIMVS.

Vtrum cupiditas ſit radix omnium peccatorum.

448 Inf.ar. 2. c.fi.&ar. 3.ad 1.& ar.4.ad 4. Et 2.2. q. 119,ar.2. ad. 1. Et mal.q. 8. ar.1.ad 1. & qō.13. ar.1.ad.5 Et Ro. 7. lc. 2.col. 2. Et 1. Corin.11 lec.4.col. 1.fi. Et 1. Ethic. 6. col.6.

AD PRIMVM ſic proceditur. Videtur, quòd cupiditas non ſit radix omnium peccatorum. cupiditas.n. quæ eſt immoderatus appetitus diuitiarum, opponitur uirtuti liberalitatis: ſed liberalitas non eſt radix omnium uirtutum. ergo cupiditas nō eſt radix omnium peccatorum.

¶ 2 Præterea, Appetitus eorũ, quæ ſunt ad finem, procedit ex appetitu finis: ſed diuitię quarum appetitus eſt cupiditas, non appetuntur niſi vt vtiles ad aliquem finem: ſicut dicitur in 1.Ethic. ergo cupiditas non eſt radix omnis peccati: ſed procedit ex alia priori radice.

¶ 3 Præterea. Frequenter inuenitur, ꝙ auaritia quæ cupiditas nominatur, oritur ex aliis peccatis: puta cùm quis appetit pecuniam propter ambitionem, uel vt ſatisfaciat gulæ: non ergo eſt radix omnium peccatorum.

SED contra eſt, quod dicit Apoſ.1.ad Tim.vlt. Radix omniũ malorum eſt cupiditas.

CONCLVSIO.

Quoniam diuitijs iuuatur homo ad fouenda quæcunq; peccati deſideria, eaq́ perficienda: ideo cupiditas, etiam ſecũdum quod eſt ſpeciale peccatum, inordinatum amorem diuitiarum ſignificans, omniũ malorum radix dici debet.

RESPONDEO dicendũ, ꝙ ſecundum quoſdam cupiditas tripliciter dicitur. Vno modo prout eſt appetitus inordinatus diuitiarum, & ſic eſt ſpeciale peccatum. Alio modo ſecundũ quod ſignificat inordinatum appetitũ cuiuſcunq; boni temporalis: & ſic eſt genus omnis peccati: nam in omni peccato eſt inordinata conuerſio ad cōmutabile bonum, ut dictum eſt.* Tertio mō ſumitur, prout ſignificat quandã inclinationẽ naturæ corruptæ ad bona corruptibilia inordinate appetenda: & ſic dñt cupiditatem eſſe radicem omnium peccatorum ad ſimilitudinem radicis arboris, quæ ex terra trahit alimentũ: ſic.n. ex amore rerum temporalium oẽ peccatũ procedit. Et hæc quidem quanuis uera ſint, non tamen uidẽtur eſſe ſecundum intentionem Apoſtoli: qui dixit, cupiditatem eſſe radicem omnium peccatorũ, manifeſtè.n. ibi loquitur contra eos, qui cùm uelint diuites fieri, incidunt in tentationes, & laqueũ diaboli, eo ꝙ radix omnium malorũ eſt cupiditas. Vnde manifeſtũ eſt, quòd loquitur de cupiditate, ſecũdum quod eſt appetitus inordinatus diuitiarum: & ſcd̃m hoc dicendum eſt, ꝙ cupiditas ſcd̃m qd̃ eſt ſpeciale peccatum, dicitur radix omnium peccatorum ad ſimilitudinem radicis arboris, quæ alimentum præſtat toti arbori. Videmus.n. ꝙ per diuitias hō acquirit facultatem perpetrandi quodcunque peccatum, & adhibendi deſiderium cuiuſcunque peccati: eo ꝙ ad habenda quæcunq; temporalia bona, poteſt homo per pecuniam iuuari: ſecundum quod dicitur Eccl.10. Pecunię obediunt omnia. Et ſecundum hoc, patet, ꝙ cupiditas diuitiarum eſt radix omnium peccatorum.

q 72.ar.1 & qō.71. ar.6.

AD primum ergo dicendũ, ꝙ non ab eodem oritur uirtus & peccatum. oritur.n. peccatum ex appetitu cōmutabilis boni: & ideo appetitus illius boni, quod iuuat ad conſequenda omnia temporalia bona, radix peccatorum dicitur, uirtus autem oritur ex appetitu incommutabilis boni, & ideo charitas, quæ eſt amor Dei, ponitur radix uirtutũ, ſcd̃m illud Ephe 3.

In charitate radicati & fundati.

AD ſecundum dicendum, ꝙ appetitus pecuniarum dicitur eſſe radix peccatorum, nō quidem quia diuitiæ propter ſe quærātur tanquam ultimus finis: ſed quia multum quæruntur, ut utiles ad omnem temporalem finem. & qa vniuerſale bonum eſt appetibilius, quàm aliquod particulare bonum, ideo magis mouet appetitum. ꝙ quædam bona ſingularia, quæ ſimul cum multis alijs ꝑ pecuniam haberi poſſunt.

AD tertium dicendum, quòd ſicut in reb⁹ naturalibus nō quæritur quid ſemper fiat, ſed quid in pluribus accidit, eo ꝙ natura corruptibilium rerum impediri pōt, vt non ſemper eodem modo operetur, ita etiam in moralibus conſideratur, quod ut in pluribus eſt, non autem quod ſemper eſt, eo ꝙ voluntas non ex neceſſitate operatur. non igitur dicitur auaritia radix omnium malorum, quin interdum aliquod aliud malum ſit radix eius: ſed qa ex ipſa frequentius alia mala oriuntur ratione prædicta. * ī cor. art.

ARTICVLVS II.

Vtrum ſuperbia ſit initium omnis peccati.

449

2.2.q.162 ar.2.& arti.5.ad 1. & arti. 7. ad 1. Et 2 di.42.q.2 ar.1.ad 7 & 4.d.17 q.2.ar. 1. q. 1. cor. Et Ro. 1. le.8.co. 4 fin.& c.7 le.2.co.2 Et 1.Cor. 11.lec. 4. co. 1. fin. * Ar. p̄c.

AD SECVNDVM ſic proceditur. Videtur, ꝙ ſuperbia nō ſit initium omnis peccati; radix enim ē quoddam principium arboris: & ita videtur idem eſſe radix & initium peccati: ſed cupiditas eſt radix omnis peccati, ut dictum eſt: * ergo ipſa etiam eſt initium omnis peccati: non autem ſuperbia.

¶ 2 Præterea, Eccl[illegible]o. dicitur, Initium ſuperbię hominis eſt apoſtatare à Deo: ſed apoſtaſia à Deo eſt quoddam peccatum: ergo aliquod peccatum eſt initium ſuperbiæ, ergo & ipſa non eſt initium omnis peccati.

¶ 3 Præterea. Illud uidetur eſſe initium omnis peccati, quòd facit omnia peccata: ſed hoc eſt inordinatus amor ſui, qui facit ciuitatem Babylonis, ut Augu. dicit in 14. de ciu. Dei: * ergo amor ſui eſt initium omnis peccati, nō aūt ſuperbia. * lib. 14. ci. Dei c.vl.to.5.

SED contra eſt, quòd dicitur Eccleſ. 10. Initium omnis peccati ſuperbia.

CONCLVSIO.

Quoniam inordinatè ſi homo ad temporalia cōuertens, ſemper ſingularem quandam perfectionem & excellentiam tanquam finem (qui licet ultimus in exequutione, primus tamē eſt in intentione) deſiderat: rectè ex hac parte ſuperbia, quæ inordinatus eſt propriæ excellentiæ appetitus, initium omnis peccati ponitur.

RESPONDEO dicendum, quod quidam dicunt ſuperbiam dici tripliciter. Vno modo ſecundum quod ſuperbia ſignificat inordinatum appetitum propriæ excellentiæ, & ſic eſt ſpeciale peccatum. Alio modo, ſecundum quod importat quendam actualem cōtemptum Dei quantum ad hunc effectum, qui eſt non ſubdi eius præcepto: & ſic dicunt ꝙ eſt generale peccatum. Tertio modo, ſecundum quod importat quandam inclinationem ad huiuſmodi cōtemptum ex corruptione naturæ: & ſic dicunt quòd eſt initiū omnis peccati. Et differt à cupiditate: quia cupiditas reſpicit peccatum ex parte conuerſionis ad bonum commutabile, ex quo peccatum quodammodo nutritur & fouetur; & propter hoc cupiditas dicitur radix. ſed ſuperbia reſpicit peccatum ex parte auerſionis à Deo: cuius præcepto homo ſubdi recuſat. & ideo uocatur initiū: quia

quia ex parte auerſionis incipit
ratio mali. Et hæc quidem quam-
uis uera ſint, tamen non ſunt ſe-
cũdum intentionem ſapientis, q
dicit. Initium omnis peccati eſt
ſuperbia: manifeſtè.n. loquitur de
ſuperbia: ſecundum quòd eſt in-
ordinatus appetitus propriæ ex-
cellentiæ, ut patet per hoc quod
ſubdit: Sedes ducum ſuperborum
deſtruxit Deus. & de hac materia
loquitur ibi ferè in toto capitulo.
Et ideo dicendum eſt, quòd ſuper
bia etiam ſecundum quod eſt ſpe
ciale peccatum, eſt initium om-
nis peccati. Conſiderandum eſt
enim quòd in actibus uolũtariis,
cuiuſmodi ſunt peccata, duplex
ordo inuenitur, ſcilicet intentio-
nis & executionis. In primo qui-
dem ordine habet rationem prin
cipii & finis, ut ſuprà multoties
q. 1. ar. 1. dictum eſt. * Finis autem in om-
ad 1. & ar nibus bonis temporalibus acqui-
ti. 3. ad 2. rendis eſt, ut homo per illa quan
& qõ. 20. dam perfectionem ſingularem, &
ar. 1. ad 2 excellentiam habeat, & ideo ex
& qõ. 57. hac parte ſuperbia, quæ eſt appeti
ar. 4. & q. tus excellentiæ, ponitur initium
65. art. 1. omnis peccati. Sed ex parte execu
tionis eſt primum id quod præbet
opportũnitatem adimplendi om-
nia deſideria peccati, quod habet
rationem radicis. ſ. diuitię. & ideo
ex hac parte auaritia ponitur eſſe
radix omnium malorum, ut dictũ
ar. pced. eſt. * Et per hoc patet reſponſio
ad PRIMVM.

AD ſecundũ ergo dicẽdum, ꝙ
apoſtatare à Deo dicit̃ eſſe initiũ
ſuperbiæ ex parte auerſionis. ex
hoc.n. quòd homo non vult ſub-
di Deo: ſequitur. quòd inordina-
tè uelit propriam excellẽtiam in
rebus temporalibus: & ſic apoſta-
ſia à Deo non ſumitur ibi quaſi
ſpeciale peccatum, ſed magis, ut
quædam conditio generalis om-
nis peccati, quæ eſt auerſio ab in-
commutabili bono. Vel poteſt di-
ci, ꝙ apoſtatare à Deo, dicitur eſ-
ſe initium ſuperbiæ, quia eſt pri-
ma ſuperbiæ ſpecies: ad ſuperbiã
enim pertinet cuiq; ſuperiori nol
le ſubiici, & præcipuè nolle ſubdi
Deo: ex quo contingit ꝙ hõ ſupra
ſeipſum indebitè extollatur, quã
tum ad alias ſuperbiæ ſpecies.

AD tertium dicendum, quòd
in hoc homo ſe amat, ꝙ ſui excel
lentiã vult: idem .n. eſt ſe amare
quod ſibi uelle bonũ; unde ad idẽ
pertinet, ꝙ ponatur initiũ oĩs pec
cati ſuperbia, uel amor proprius.

ARTICVLVS III.

Vtrum præter ſuperbiam, & aua ritiam ſint alia peccata ſpecialia, quæ dici debeant capitalia. 450

AD TERTIVM ſic pro- Inf. ar. 4.
ceditur. Videtur, quòd & locis
præter ſuperbiam & aua ibi cita-
ritiam non ſint quædam alia pec- tis.
cata ſpecialia; quæ dicantur capi-
talia: ita .n. ſe uidetur habere ca-
put ad aĩalia, ſicut radix ad plan-
tas, ut dicitur in 2. de anima, * nã *li. 2. de
radices ſunt ori ſimiles: ſi igit̃ cu ani. text.
piditas dicitur radix omnium ma 38 to. 2.
lorũ, uidetur ꝙ ipſa ſola debeat
dici vitiũ capitale, & nullũ aliud
peccatum.

¶ 2 Preterea, Caput habet quẽ-
dam ordinem ad alia membra, in-
quantum à capite in omnia mẽ-
bra diffunditur quodãmodo ſen-
ſus & motus: ſed peccatum dici-
tur per priuationem ordinis: ergo
peccatum non habet rationẽ capi
tis: & ita non debent poni aliqua
capitalia peccata.

¶ 3 Præterea, Capitalia crimina
dicuntur, quæ capite plectuntur:
ſed tali pœna puniuntur quædam
peccata in ſingulis generibus: er-
go uitia capitalia non ſunt ali-
qua determinata ſecundum ſpe-
ciem.

SED contra eſt, quòd Grego li. 31. Mo
31. Moral. * enumerat quædam ral. c. 31.
ſpecialia uitia, quæ dicit eſſe ca-
pitalia.

CONCLVSIO.

Non tantum auaritia & ſuperbia capitalia uitia ſunt, uti radices, ſed multa alia, quæcunque ſcilicet dirigunt homines in alia peccata, ueluti duces exercituum.

RESPONDEO dicendum, quòd capitale dicitur à capite. caput autē propriè quidē eſt quoddam membrum animalis, qd' eſt principium & directiuum totius animalis: vnde metaphoricè omne principium directiuum, caput vocatur, & etiā homines, q alios dirigunt & gubernant, capitalia aliorum eſſe dicuntur. Dicitur ergo uitium capitale uno modo à capite propriè dicto, & ſecūdum hoc peccatum capitale dicit̄ peccatum: quod capitis pœna punitur: ſed ſic nunc non intēdimus de capitalibus peccatis, ſed ſecūdum quod alio mō dicitur peccatum capitale, prout metaphoricè ſignat principiū, uel directiuum aliorum. Et ſic dicitur vitium capitale, ex quo alia uitia oriuntur: & præcipuè ſecundum originem cauſæ finalis, quæ eſt formalis origo, vt ſuprà dictum eſt: * & ideo vitium capitale non ſolū eſt principium aliorum, ſed etiam eſt directiuum, & quodammodo ductiuum aliorum. Semper.n. ars uel habitus, ad quem pertinet finis, principatur & imperat circa ea, quæ ſunt ad finem: Vnde Grego. 31. Mor. * huiuſmodi uitia capitalia ducibus exercituum cōparat.

q.18.ar.6 & qō.72. art. 6. & 75.art.1.

* 31. Moral.c. 31.

AD primum ergo dicendū, q capitale dicitur denominatiuè à capite: quod quidem eſt per quandam deriuationem uel participationem capitis: ſicut habens aliquam proprietatem capitis, & nō ſicut ſimpliciter caput. Et ideo capitalia uitia dicuntur non ſolū illa, quæ habent rationem primæ originis: ſicut auaritia, quæ dicitur radix, & ſuperbia quæ dicitur initium, ſed etiam illa, quæ habēt rationem originis propinquæ reſpectu plurium peccatorum.

AD ſecundum dicendum, q peccatum caret ordine ex parte auerſionis, ex hac.n. parte habet rationem mali: malum autem ſecūdum Auguſ. in lib. * de natura boni, eſt priuatio modi, ſpeciei & ordinis. Sed ex parte conuerſionis reſpicit quoddam bonum: & ideo ex hac parte dicitur habere ordinem.

c.4. circa prin.to.6

AD tertium dicendum, quòd illa ratio procedit de capitali peccato ſecūdum quod dicitur à reatu pœnæ: ſic autem hic non loquimur.

ARTICVLVS IIII.

Vtrum conuenienter dicantur ſeptem uitia capitalia.

451

AD QVARTVM ſic proceditur. Videtur quòd non ſit dicendum, ſeptem eſſe uitia capitalia, quæ ſunt inanis gloria, inuidia, ira, auaritia, triſtitia, gula, luxuria. peccata.n. uirtutibus opponuntur: uirtutes autē principales ſunt quatuor, ut ſuprà dictum eſt: * ergo & uitia principalia ſiue capitalia nō ſunt niſi quatuor.

2.diſt.42. q.2.ar.3. Et mal. q.8.ar. 1.

*q.61.ar. 2.

¶ 2 Præterea, Paſſiones animæ ſunt quædam cauſæ peccati, vt ſuprà dictum eſt: * ſed paſſiones animæ principales ſunt quatuor, de quarum duabus nulla fit mentio inter prædicta peccata, ſcilicet de ſpe & timore: enumerātur autem aliqua uitia, ad quæ pertinet delectatio & triſtitia: nam delectatio pertinet ad gulam & luxuriam, triſtitia uero ad accidiā, & inuidiam: ergo inconueniēter enumerantur principalia peccata.

q.77.

¶ 3 Præterea, Ira non eſt principalis paſſio: non ergo debuit poni inter principalia uitia.

¶ 4 Præterea, Sicut cupiditas ſiue auaritia eſt radix peccati, ita ſuperbia eſt peccati initium, vt

ſuprà

.1.&2 hui' q̄ſt. ſuprà dictum eſt: * ſed auaritia ponitur unũ de ſeptem uitiis capitalibus; ergo ſuperbia inter uitia capitalia enumeranda eſſet.

¶ 5 Præterea, Quædam peccata committuntur, quæ ex nullo horum cauſari poſſunt: ſicut cùm aliquis errat ex ignorantia, uel cùm aliquis ex aliqua bona intẽtione committit aliquod peccatũ: puta cùm aliquis furatur, ut det eleemoſynam. Ergo inſufficienter capitalia uitia enumerantur.

SED in contrariũ eſt auctoritas Greg. ſic enumerantis 31. Moralium.* li.31.Moral.c.31.

CONCLVSIO.

Illa uitia dicũtur capitalia, quorum fines, habent quaſdam principales & primarias appetitum mouẽdi rationes, pro quarum rationum ſeptuplici diſtinctione, & ipſa capitalia uitia in ſeptem numero diſtinguuntur: quæ ſunt ſuperbia, auaritia, luxuria, inuidia, gula, ira & acedia.

Ar.p̄ce. RESPONDEO dicendum, quòd ſicut dictum eſt, uitia capitalia dicuntur, ex quibus alia oriuntur, præcipuè ſecundum rationem cauſæ finalis. Huiuſmodi autem origo põt attendi dupliciter. Vno quidem modo ſecundũ conditionem peccãtis: qui ſic diſpoſitus eſt, ut maximè afficiatur ad unum finem, ex quo ut plurimum ĩ alia peccata procedat: ſed iſte modus originis ſub arte cadere nõ poteſt, eo quòd infinitæ ſũt particulares hominum diſpoſitiones. Alio modo ſcd̃m naturalem habitudinem ipſorum finiũ adinuicẽ, & ſcd̃m hoc in pluribus vnũ uitium ex alio oritur: vñ iſte modus originis ſub arte cadere põt. Scd̃m hoc ergo illa uitia capitalia dñr, quorum fines habẽt quaſdã primarias rões mouẽdi appetitũ. & ſcd̃m harũ rationũ diſtinctionẽ diſtinguuntur capitalia vitia. Mouet aũt aliquid appetitum dupliciter. Vno mõ directè & per ſe, & hoc modo bonũ mouet appetitum ad proſequendum, malum aũt ſcd̃m eandẽ rõnem ad fugiendũ: alio mõ indirectè & quaſi ꝑ aliud: ſicut aliquis aliquod malũ proſequitur propter aliquod bonum adiunctũ, uel aliquod bonũ fugit propter aliquod malum adiunctum. Bonum autem hominis eſt triplex, eſt enim primò quoddã bonum animæ; quod.ſ. ex ſola apprehenſione rationem appetibilitatis habet, ſicut excellentia laudis uel honoris. & hoc bonum inordinatè proſequitur inanis gloria. Aliud eſt bonum corporis: & hoc uel pertinet ad conſeruationem indiuidui: ſicut cibus & potus. & hoc bonũ inordinatè proſequitur gula. Aut ad cõſeruationẽ ſpeciei ſicut coitus, & ad hoc ordinatur luxuria. Tertium bonũ eſt exterius, ſ. diuitiæ, & ad hoc ordinatur auaritia. Et eadem quatuor uitia inordinatè fugiũt quatuor mala contraria. Vel aliter, bonum præcipuè mouet appetitũ, ex hoc, ꝙ participat aliquid de ꝓprietate felicitatis, quã naturaliter oẽs appetunt. De cuius rõne eſt primò quædã perfectio. nam felicitas eſt perfectum bonum, ad qd' pertinet excellẽtia uel claritas, quam appetit ſuperbia, uel inanis gloria. Secundo de ratione eius eſt ſufficientia, quam appetit auaritia, in diuitiis eã promittentibus. Tertio eſt de conditione eius delectatio, ſine qua felicitas eſſe nõ põt: ut dicitur in 1. & 10. Ethicor.* & hanc appetunt gula & luxuria. Quòd autem aliquis bonum fugiat propter aliqd' malum coniũctum, hoc contingit dupliciter: q̃a aut hoc eſt reſpectu boni proprii, & ſic eſt accidia, q̃ triſtatur de bono ſpirituali ꝑ laborem corporalem adiunctu. Aut

li,1.ca.7. & ſeq.li. 10.c.6.7. & 8.

eſt de bono alieno: & hoc ſi ſit ſine inſurrectione, pertinet ad inuidiam, quę triſtatur de bono alieno, inquantum eſt impeditiuum propriæ excellentiæ. Aut eſt cum quadam inſurrectione ad uindictam: & ſic eſt ira. Et ad eadem vitia pertinet proſecutio mali oppoſiti.

AD primum ergo dicẽdum, ꝙ non eſt eadẽ ratio originis in uirtutibus & uitiis: nã uirtutes cauſantur per ordinem appetitus ad rationem, uel etiam ad bonum incommutabile, quod eſt Deus: uitia autem oriũtur ex appetitu boni commutabilis. Vnde non oportet ꝙ principalia uitia opponantur principalibus uirtutibus.

AD ſecundũ dicendum, quòd timor & ſpes ſunt paſſiones iraſcibilis: omnes autem paſſiones iraſcibilis oriũtur ex paſſionibus cõcupiſcibilis, quæ etiam omnes ordinantur quodammodo ad delectationem & triſtitiam. Et ideo delectatio & triſtitia principaliter connumerantur in peccatis capitalibus tanquam principaliſſimæ paſſiones: ut ſuprà habitum
q.25.ar.4 eſt. *

AD tertium dicẽdum, quòd ira, licet non ſit principalis paſſio: quia tamen habet ſpecialem rationem appetitiui motus, prout aliquis impugnat bonum alterius ſub ratione honeſti, id eſt, iuſti vindicatiui, ideo diſtinguitur ab aliis capitalibus uitiis.

AD quartum dicendum, quòd ſuperbia dicitur eſſe initium omnis peccati ſecundum rationem
ar.2.hui⁹ finis, ut dictum eſt: * & ſecũdũ
quęſt. eandem rationem accipitur principalitas uitiorum capitalium.
Et ideo ſupetbia non quaſi vniuerſale uitium connumeratur aliis, ſed magis ponitur uelut regina quædam omnium uitiorum, ſi
li.31.Mo cut Gregor. * dicit: auaritia au-
ral.c.31. tem dicitur radix ſecundum a-
* ar.1.hu liam rationem, ſicut ſuprà di-
ius qõ. ctum eſt. *

AD quintum dicendum, quòd iſta uitia dicuntur capitalia, quia ex eis ut frequentius alia oriuntur. unde nihil prohibet aliqua peccata interdum ex aliis cauſis oriri. Poteſt tamen dici, quòd omnia peccata quę ex ignorãtia proueniunt, poſſunt reduci ad acciđiam, ad quam pertinet negligẽtia, qua aliquis recuſat bona ſpiritualia acquirere propter laborẽ. Ignorantia enim, quæ poteſt eſſe cauſa peccati, ex negligentia prouenit: ut ſuprà dictum eſt. * q.76.ar.2
Quòd autem aliquis committat aliquod peccatum ex bona inten tione, uidetur ad ignorantiã pertinere, inquãtum ſignorat, quòd non ſunt facienda mala, ut ueniant bona.

QVÆSTIO LXXXV.

De effectibus peccati, in ſex articulos diuiſa.

DEinde conſiderandum eſt de effectibus peccati.

¶ Et primò quidem, de corruptione boni naturæ. Secundo, de malitia animæ. Tertio de reatu pœnæ

¶ Circa primum quęruntur ſex:

¶ Primo, utrum bonum naturæ diminuatur per peccatũ.

¶ Secundo, vtrum totaliter tolli poſſit.

¶ Tertio, de quatuor vulneribus, quę Beda ponit, quibus natura humana vulnerata eſt propter peccatum.

¶ Quarto, utrum priuatio modi ſpeciei & ordinis ſint effect⁹ peccati.

¶ Quinto, utrum mors & alii defectus corporales ſint effectus peccati.

¶ Sexto, vtrum ſint aliquo modo homini naturales.

AR-

ARTICVLVS I.

Vtrum peccatum diminuat bonum naturæ.

452

1.q.48.a.4. Et 2.d.3.q.4 ar.1.ad 5. & d.30.q.1 ar.1.ad 2. Et 3.diſt.20. at. 1. q.1.ad 2. Et 3.contra c. 12. Et ma. q. 2.ar.11.

AD PRIMVM ſic proceditur. Videtur quod peccatum non diminuat bonum naturæ Peccatum enim hominis non eſt grauius q̃ peccatum dęmonis: ſed bona naturalia in dæmonibus manẽt integra poſt peccatũ, vt Diony. dicit 4 de diui.nom. * ergo peccatum etiam bonũ naturæ humanæ non diminuit.

* c.4.p.4. parum à medio.

¶ 2 Præterea, Transmutato poſteriori nõ trãſmutatur prius: manet enim ſubſtantia eadẽ trãſmutatis accidentibus: ſed natura præexiſtit actioni uoluntariæ: ergo facta deordinatione circa actionem uoluntariam per peccatum non tranſmutatur propter hoc natura, ita quòd bonum naturæ diminuatur.

¶ 3 Præterea, Peccatum eſt actus quidam, diminutio autem eſt paſſio: nullum autem agens ex hoc ipſo, quod agit, patitur; poteſt autem contingere, quòd in vnum agat, & ab alia patiatur: ergo ille qui peccat, per peccatum non diminuit bonum ſuæ naturæ.

¶ 4 Præterea, Nullum accidens agit in ſuum ſubiectum: quia quod patitur, eſt potentia ens: qđ autem ſubiicitur accidenti, iam eſt actu ens ſecundum accidens illud: ſed peccatum eſt in bono naturæ ſicut accidẽs in ſubiecto: ergo peccatum non diminuit bonum naturæ: diminuere enim quoddam agere eſt.

SED contra eſt, quòd ſicut dicitur Luc. 10 Homo deſcendens à Hieruſalem in Iericho, id eſt, in defectum peccati, expoliatur gratuitis, & vulneratur in naturalibus, vt Beda exponit: * ergo peccatum diminuit bonum naturæ.

* Habeť in glo. ordina. ſup iſtũ locũ, Lu. 10.

CONCLVSIO.

Inter naturę bona, aliud (vtpote originalis iuſtitia) in totũ ſublatum eſt per peccatum: aliud (cuiuſmodi ſunt principia naturæ ex quibus ipſa natura conſtituitur, & proprietates ex his cauſatæ; vt ſunt potentiæ animæ & ſimilia) nec ſublatum eſt nec diminutũ per peccatum: aliud denique (cuiuſmodi eſt ipſa naturalis inclinatio ad uirtutẽ) ſublatum quidem nõ eſt, verùm valde diminutum per peccatum.

RESPONDEO dicendũ, q̃ bonum naturæ humanæ poteſt tripliciter dici. Primò ipſa principia naturæ, ex quibus ipſa natura conſtituitur; & proprietates ex his cauſatæ, ſicut potentiæ animæ, & alia huiuſmodi. Secũdò, quia homo à natura habet inclinationem ad uirtutem, vt ſuprà habitum eſt; * ipſa inclinatio ad virtutem eſt quoddam bonum naturæ. Tertio modo poteſt dici bonum naturæ donũ originalis iuſtitiæ, quod fuit in primo homine collatum toti humanæ naturæ. Primum igitur bonũ naturę, nec tollitur, nec diminuitur per peccatum. Tertium verò bonum naturæ totaliter eſt ablatũ per peccatum primi parentis. Sed medium bonum naturæ, ſcilicet ipſa naturalis inclinatio ad virtutem, diminuitur per peccatum: per actus enim humanos fit quędam inclinatio ad ſimiles actus, vt ſuprà habitum eſt: * oportet autem, quòd ex hoc, quòd aliqd inclinatur ad unum contrarium, diminuatur inclinatio eius ad aliud. vnde cùm peccatum ſit cõtrariũ virtuti; ex hoc ipſo quòd

* q.63.ar.1

* q.51.ar.2 & 3.

homo

homo peccat, diminuitur bonum naturæ, quod eſt inclinatio ad virtutem.

AD primum ergo dicendum, quòd Dion. loquitur de bono primo naturæ, quod eſt eſſe, viuere & intelligere: vt patet eius verba intuenti.

AD ſecundum dicendum, quòd natura etſi ſit prior quàm voluntaria actio, tamen habet inclinationem ad quandam voluntariam actionem: vnde ipſa natura ſecundum ſe nõ variatur propter variationem voluntariæ actionis: ſed ipſa inclinatio variatur ex illa parte, quæ ordinatur ad Deum.

AD tertium dicendum, quòd actio uoluntaria procedit ex diuerſis potentijs, quarum una eſt actiua, & alia paſſiua: & ex hoc contingit, quòd per actiones voluntarias cauſatur aliquid, vel aufertur ab homine ſic agente: vt
q.51.ar.2 ſuprà dictum eſt, * cùm de generatione habituum ageretur.

AD quartum dicẽdum, quòd accidens non agit effectiuè in ſubiectum: agit tamen formaliter in ipſum eo modo loquendi quo dicitur, ꝙ albedo facit album: & ſic nihil prohibet, quòd peccatũ diminuat bonum naturæ: eo tamen modo quo eſt ipſa diminutio boni naturæ, inquantum pertinet ad inordinationem actus: ſed quantum ad inordinationem agentis, oportet dicere, quòd talis inordinatio cauſatur per hoc, quòd in actibus animæ aliquid eſt actiuum, & aliquid paſſiuum: ſicut ſenſibile mouet appetitum ſenſitiuũ, & appetitus ſenſitiuus inclinat rationem & uoluntatẽ,
q.77.ar.1 & qõ.80. ar.1. vt ſupra dictum eſt: * & ex hoc cauſatur inordinatio nõ quidem ita, quòd accidens agat in propriũ ſubiectum, ſed ſecundum quod obiectum agit in potentiam, & vna potentia agit in aliam, & deordinat ipſam.

ARTICVLVS II.

Vtrum totum bonum humanæ naturæ poſſit auferri per peccatum. 453

AD SECVNDVM ſic ꝓceditur. Videtur quòd totum bonum humanæ naturæ poſſit per peccatum auferri; bonum enim naturæ humanæ finitum eſt, cùm & ipſa natura humana ſit finita: ſed quodlibet finitum totaliter conſumitur, facta cõtinua ablatione: cùm ergo bonum naturæ continuè per peccatum diminui poſſit, videtur quòd poſſit quandoque totaliter conſumi.

Inf.q.93. ar.6. ad 1 Et 1.q.48 ar.4. Et 2. di.6.ar.4. ad 3. & d. 34. art. 5. Et 3. contra c. 12. Et ma.q. 2. art. 12. & 3. contra c. 118.

¶ 2 Præterea, Eorũ quæ ſunt vnius naturæ, ſimilis eſt ratio de toto & de partibus: ſicut patet in aëre, & in aqua, & carne, & omnibus corporibus ſimilium partium: ſed bonum naturæ eſt totaliter vniforme: cùm igitur pars eius poſſit auferri per peccatum, totum etiam per peccatum auferri poſſe uidetur.

¶ 3 Præterea, Bonum naturæ, quod per peccatum minuitur, eſt habilitas ad virtutem: ſed in quibuſdam pp peccatum habilitas prædicta totaliter tollitur: vt patet in damnatis, qui reparari ad virtutem non poſſunt, ſicut nec cæcus ad viſum: ergo peccatum poteſt totaliter tollere bonum naturæ.

SED contra eſt, quòd Auguſt. dicit in Enchir. * quòd malum non eſt niſi in bono: ſed malum culpæ non poteſt eſſe in bono virtutis, vel gratiæ, quia eſt ei contrarium: ergo oportet quòd ſit in bono naturæ: non ergo totaliter tollit ipſum. Enchi. c. 13. & 14. & 19. to. 3.

CONCLVSIO.

Quemadmodum per peccatum fieri non poteſt, vt homo deſinat eſſe rationalis: ita bonum

na-

natura, quod eſt naturalis inclinatio ad uirtutem, homini conueniens ex hoc ipſo quòd rationalis eſt, non poteſt per peccatum ab eo in totum auferri.

RESPONDEO dicendum, quòd ſicut dictum eſt * bonum naturæ, quod per peccatum diminuitur, eſt naturalis inclinatio ad virtutem, quæ quidem conuenit homini ex ipſo quod rationalis eſt: ex hoc enim habet quòd ſecũdum rationem operetur: quod eſt agere ſecũdum virtutem: per peccatum autem nõ poteſt totaliter ab homine tolli; quòd ſit rationalis: quia iam non eſſet capax peccati: vnde non eſt poſſibile, quòd prædictum naturæ bonum totaliter tollatur. Cũm autem inueniatur huiuſmodi bonum continuè diminui per peccatum, quidam ad huius manifeſtationẽ vſi ſunt quodam exemplo, in quo inuenitur aliquod finitum in infinitũ diminui, tamen nunquam totaliter conſumi. Dicit enim Philoſophus in 1. Phyſic. * quòd ſi ab aliqua magnitudine finita continuè auferatur aliquid ſecundum eandem quantitatẽ totaliter tandem conſumetur, puta ſi à quacunque quantitate finita ſemper ſubtraxero menſuram palmi. Si verò fiat ſubtractio ſecundum eandem proportionem, & nõ ſecundum eandem quantitatem, poterit in infinitum ſubtrahi, puta ſi quantitas diuidatur in duas partes, & à dimidio ſubtrahatur dimidium, ita poterit in infinitũ procedi: ita tamen quòd ſemper quod poſterius ſubtrahitur, erit minus eo, quod prius ſubtrahebatur. Sed hoc in propoſito non habet locum: non enim ſequens peccatum minus diminuit bonum naturæ quàm præcedens, ſed fortè magis, ſi ſit grauius. Et ideo aliter eſt dicendum, quòd prædicta inclinatio intelligitur vt media inter duo: fundatur enim ſicut in radice in natura rationali, & tendit in bonum uirtutis ſicut in terminum & finem. Dupliciter igitur poteſt intelligi eius diminutio: vno modo ex parte radicis, alio modo ex parte termini: primò quidem modo non diminuitur per peccatum, eo quòd peccatum non diminuit ipſam naturam, vt ſuprà dictum eſt: * ſed diminuitur ſecundo modo, inquantum ſcilicet ponitur impedimentum pertingendi ad terminum. Si autem primo modo diminueretur, oporteret quòd quandoque totaliter conſumeretur, natura rationali totaliter conſumpta. Sed quia diminuitur ex parte impedimenti, quod apponitur ne pertingat ad terminum: manifeſtum eſt quòd diminui quidem poteſt in infinitum, quia in infinitum poſſunt impedimenta apponi, ſecundum quod homo poteſt in infinitum addere peccatum peccato: non tamen poteſt totaliter conſumi, quia ſemper manet radix talis inclinationis: ſicut patet de diaphano corpore, quod quidem habet inclinationem ad ſuſceptionem lucis ex hoc ipſo, quòd eſt diaphanum: diminuitur autem hæc inclinatio vel habilitas ex parte nebularum ſuperuenientium, cũm tamen ſemper maneat in radice naturæ.

art. præc.

l. 1. Phyſ. te. 37. to. 2.

ar. præc.

AD primum ergo dicendũ, quòd obiectio illa procedit, quando fit diminutio per ſubtractionẽ: hic autem fit diminutio per appoſitionem impedimenti, quod neq; tollit, neque diminuit radicem inclinationis, vt dictum eſt * In corp.

AD ſecundum dicendum, quòd inclinatio naturalis eſt quidem tota uniformis: ſed tamen habet reſpectum & ad principium, & ad terminum: ſecundum quam diuerſitatem quodammodo diminuitur, & quodammodo non diminuitur.

AD

AD tertium dicendum, quòd etiam in damnatis manet naturalis inclinatio ad virtutem, alioquin non eſſet in eis remorſus conſcientiæ: ſed quòd non reducatur in actum, contingit quia deeſt gratia ſecundum diuinam iuſtitiam. Sicut etiam in cæco remanet aptitudo ad videndum in ipſa radice naturæ, inquantum eſt animal naturaliter habens viſum: ſed non reducitur in actum, quia deeſt cauſa, quæ reducere poſſit formando organum, quod requiritur ad videndum.

ARTICVLVS III.

Vtrum conuenienter ponantur vulnera naturæ ex peccato conſequentia. infirmitas, ignorantia, malitia, & concupi-
454 *ſcentia.*

Inf. ar. 5. c. Et ma. q. 2. ar. 11 co. fin. Et Gal. 3. lc. 7.

AD TERTIVM ſic proceditur. Videtur quòd inconuenienter ponantur vulnera naturæ eſſe ex peccato conſequentia, ſcilicet infirmitas, ignorantia, malitia, & concupiſcentia: non enim idem eſt effectus & cauſa eiuſdem: ſed iſta ponuntur cauſæ peccatotum, vt ex ſupradictis patet: * ergo non debent poni inter effectus peccati.

qō. 76. & 77. art. 3. & qō. 78. ar. 5.

¶ 2 Præterea, Malitia nominatur quoddam peccatum: non ergo debet poni inter effectus peccati.

¶ 3 Præterea, Concupiſcentia eſt quiddam naturale, cùm ſit actus uirtutis concupiſcibilis: ſed illud quod eſt naturale, non debet poni vulnus naturæ: ergo cõcupiſcentia non debet poni vulnus naturæ.

q. 77. ar. 3 ¶ 4 Præterea, Dictum eſt, * ꝙ
* c. 67. à idem eſt peccare ex infirmitate &
me. to. 7. ex paſſione: ſed concupiſcentia
& l. 1. re- paſſio quædam eſt: ergo non de-
tra. c. 9. à bet contra infirmitatem diuidi.
me. to. 1. ¶ 5 Præterea, Aug. * in lib. de natura & gratia ponit duo pœnalia animæ peccanti, ſcilicet ignorantiam & difficultatem; ex quibus oritur error & cruciatus. quæ quidem quatuor non cõcordant iſtis quatuor: ergo videtur quòd alterum eorum inſufficienter ponatur.

IN contrarium autem eſt auctoritas Bedæ. † loco citato art. 1. huius q. argu. ſed contra.

CONCLVSIO.

Quatuor ſunt potentiæ animæ, quæ vt virtutum, ita & vitiorum ſubiecta eſſe poſſunt: pro quarũ debito ordine per peccatum deſtitutarum (quæ deſtitutio uulneratio naturæ dicitur) numero, quatuor naturæ vulnera (ignorantia in intellectu, malitia in uoluntate, infirmitas in iraſcibili, & concupiſcentia in concupiſcibili) conuenienter enumerantur.

RESPONDEO dicendũ, ꝙ per iuſtitiam originalem perfectè ratio continebat inferiores animæ vires, & ipſa ratio à Deo perficiebatur ei ſubiecta: hæc autem originalis iuſtitia ſubtracta eſt per peccatum primi parentis, ſicut iam dictum eſt: * & ideo q. 81. ar. 2 oẽs vires animæ remanent quodammodo deſtitutæ proprio ordine, quo naturaliter ordinantur ad uirtutem: & ipſa deſtitutio vulneratio dicitur naturæ. Sunt aũt quatuor potẽtiæ animæ, quæ poſſunt eſſe ſubiecta virtutum, vt ſuprà dictum eſt, * ſcilicet ratio. q. 61. ar. 2 & q. 57. in qua eſt prudentia: uolũtas, in qua eſt iuſtitia: iraſcibilis, in qua eſt fortitudo: concupiſcibilis, in qua eſt temperantia. Inquãtum ergo ratio deſtituitur ſuo ordine ad verum, eſt uulnus ignorantiæ: inquantum verò uolũtas deſti-

deſtituitur ordine ad bonum, eſt vulnus malitiæ: inquantum verò iraſcibilis deſtituitur ſuo ordine ad arduũ, eſt vulnus infirmitatis: inquantum vero concupiſcentia deſtituitur ordine ad delectabile moderatum ratione, eſt uulnus concupiſcentiæ. Sic igitur iſta quatuor ſunt uulnera inflicta toti humanæ naturæ ex peccato primi parentis. Sed quia inclinatio ad bonum uirtutis in unoquoque diminuitur per peccatum actuale, vt ex dictis patet, * etiam iſta ſũt quatuor vulnera ex alijs peccatis conſequentia, inquantum ſcilicet per peccatum & ratio hebetatur præcipuè in agendis, & volũtas induratur ad bonum, & maior difficultas benè agendi accreſcit, & cõcupiſcentia magis exardeſcit.

ar. 1. & 2.

A D primum ergo dicendũ, ꝙ nihil prohibet, id quod eſt effectus vnius peccati, eſſe alterius peccati cauſam: ex hoc enim ꝙ aia deordinatᷓ per peccatũ præcedẽs, facilius inclinatᷓ ad peccãdũ.

A D ſecundum dicendum, ꝙ malitia non ſumitur hic pro peccato, ſed pro quadam pronitate voluntatis ad malum, ſecundum quod dicitur Geneſ. 6. Proni ſunt ſenſus hominis ad malũ ab adoleſcentia ſua.

A D tertium dicendum, quòd ſicut ſupra dictum eſt, * concupiſcentia in tantum eſt naturalis homini, inquantum ſubditur rationi, quòd autem excedat limites rationis, hoc eſt homini contra naturam.

q. 72. ar. 3 ad 1.

A D quartum dicendum, ꝙ infirmitas communiter poteſt dici omnis paſſio, inquantum debilitat robur animæ & impedit rationem. ſed Beda * accepit infirmitatem ſtrictè, ſecundum quod opponitur fortitudini, quæ pertinet ad iraſcibilem.

loco citato in arg. ſed contra.

A D quintum dicendum, ꝙ difficultas, quæ ponitur ab Augu. includit iſta tria, quæ pertinent ad appetitiuas potentias, ſcilicet malitiam, infirmitatem, & cõcupiſcentiam. Ex his enim tribus contingit, quòd aliquis non facilè tendit in bonum: error autem & dolor ſunt vulnera conſequentia: ex hoc enim aliquis dolet, quòd infirmatur circa ea, quæ concupiſcit.

ARTICVLVS IIII.

Vtrum priuatio modi, ſpeciei & ordinis ſit effectus peccati. 455

A D QVARTVM ſic proceditur. Videtur, quòd priuatio modi, ſpeciei, & ordinis non ſit effectus peccati. dicit enim Aug. * in lib. de natura boni, quòd vbi hæc tria magna ſunt, magnum bonũ eſt, vbi parua paruum, vbi nulla nullum. Sed peccatum non annullat bonum naturæ. Ergo non priuat modum, ſpeciem & ordinẽ.

Vir. q. 1. art. 8. ad 12.

c. 3. circa fin. to. 6.

¶ 2 Preterea, Nihil eſt cauſa ſui ipſius: ſed peccatum eſt priuatio modi, ſpeciei & ordinis, vt Aug. * dicit in lib. de natura boni: ergo priuatio modi, ſpeciei & ordinis non eſt effectus peccati.

ex c. 36. & 37. to. 6.

¶ 3 Præterea, Diuerſa peccata diuerſos habent effectus: ſed modus, ſpecies & ordo cum ſint quædam diuerſa; diuerſas priuationes habere uidentur: ergo per diuerſa peccata priuantur, non ergo eſt effectus cuiuſlibet peccati priuatio modi, ſpeciei & ordinis.

SED cõtra eſt, quòd peccatũ eſt in anima ſicut infirmitas in corpore, ſecundum illud Pſal. 6. Miſerere mei Domine, quoniam infirmus ſum: ſed infirmitas priuat modum, ſpeciem & ordinem ipſius corporis: ergo peccatum priuat modum, ſpeciem & ordinem animæ.

CONCLVSIO.

Qualicunque bono quomodocunque priuet originale peccatũ, ſeu actuale, eo ipſo priuat modo, ſpecie & ordine.

RE-

RESPONDEO dicendum, quod ſicut in primo dictum eſt,* modus, ſpecies & ordo conſequũtur vnumquodq; bonum creatũ inquantum huiuſmodi, & etiam vnumquodque ens: omne enim eſſe & bonum conſideratur per aliquam formam, ſecũdum quã ſumitur ſpecies: forma autem vniuſcuiuſque rei, qualiſcunque ſit ſiue ſubſtantialis, ſiue accidẽtalis eſt ſecundum aliquam menſuram, vnde & in 8. Metaph. * dicitur, quod formæ rerum ſunt ſicut numeri: & ex hoc habet modum quendam, qui menſuram reſpicit, ex forma verò ſua unũquodque ordinatur ad aliud. Sic igitur ſecundum diuerſos gradus bonorum ſunt diuerſi gradus modi, ſpeciei & ordinis. Eſt ergo quoddam bonum pertinens ad ipſam ſubſtantiam naturæ: qđ habet ſuum modum, ſpeciem & ordinẽ, & illud nec priuatur nec diminuitur per peccatum. Eſt etiã quoddã bonum naturalis inclinationis: & hoc etiã habet ſuũ modũ ſpeciem & ordinẽ: & hoc diminuitur per peccatum, vt dictum eſt, * ſed non totaliter tollitur. Eſt etiam quoddam bonum virtutis & gratiæ: quod etiam habet ſuũ modum, ſpeciem & ordinẽ, & hoc totaliter tollitur per peccatum mortale. Eſt etiam quoddam bonum, quod eſt ipſe actus ordinatus, quod etiam habet ſuũ modum, ſpeciem & ordinem, & huius priuatio eſt eſſentialiter ipſum peccatũ. Et ſic patet qualiter peccatum eſt priuatio modi, & ſpeciei & ordinis, & priuat vel diminuit modum, ſpeciem, & ordinem.

p. p. q. 5. ar. 5.

l. 8. Met. tex. 10. t. 3.

Ar. 2. huius q.

¶ Vnde patet reſponſio ad duo PRIMA.

AD tertium dicendum, quòd modus, ſpecies & ordo ſe conſequunt, ſicut ex dictis patet: * vnde ſimul priuanẽ & diminuũtur.

In co. ar.

ARTICVLVS V.

Vtrum mors & alij corporales defectus ſint effectus peccati. 456

AD QVINTVM ſic proceditur. Videtur, ꝙ mors & alij corporales defectus non ſint effectus peccati: ſi enim cauſa fuerit æqualis, & effectus erit æqualis, ſed huiuſmodi defectus, nõn ſunt æquales in omnibus, ſed in quibuſdam huiuſmodi defectus magis abundant, cùm tamen peccatum originale ſit in omnibus æquale, ſicut dictum eſt, * cuius videntur huiuſmodi defectus maximè eſſe effectus: ergo mors & huiuſmodi defectus non ſunt effectus peccati.

2. 2. q. 164 Et 2 diſt. 30. qõ. 1. ar. 1. Et 3. d. 16. q. 1. ar. 1. & 4. prol. pri. Et d. 4. q. 2. ar. 1. q. 3. Et 4. cõtra c. 52. Et ma. q. 5. ar. 4. & opu. 3. c. 197. 198. 199. 241. 242. Et Ro. 5. le. 3. co. 5. Et Heb. 9. ſi. *q. 82. ar. 4.

¶ 2 Præterea, Remota cauſa, remouetur effectus: ſed remoto omni peccato per baptiſmũ, vel pœnitentiam, non remouentur huiuſmodi defectus: ergo non ſunt effectus peccati.

¶ 3 Præterea, Peccatum actuale habet plus de ratione culpæ, ꝗ originale: ſed peccatum actuale non tranſmutat naturam corporis ad aliquem defectum: ergo multo minus peccatum originale, non ergo mors & alij defectus corporales ſunt effectus peccati.

SED contra eſt, quod Apoſtolus dicit Rom. 5. Per vnum hominem peccatum in hũc mundum intrauit, & per peccatum mors.

CONCLVSIO.

Mors cæterique in humana natura corporales defectus (cùm ſint præter intentionem peccãtis) per ſe effectus peccati primi parentis dici nequeunt: ſed per accidens tantum, prout remouens prohibens, cauſe nomen ſortitur, quia ſcilicet per peccatũ primi parẽtis ſub

ſublata eſt originalis iuſtitia, qua omnem deordinationem & defectum prohibebat.

RESPONDEO dicendum, quòd aliquid eſt cauſa alterius dupliciter, uno modo quidẽ per ſe, alio modo per accidens. Per ſe quidem eſt cauſa alterius quod ſecundum virtutem ſuæ naturę vel formæ, producit effectum: vnde ſequitur, quòd effectus ſit per ſe intentus à cauſa. vnde, cum mors, & huiuſmodi defectus ſint præter intentionem peccantis, manifeſtum eſt quòd peccatum non eſt per ſe cauſa iſtorum defectuum. Per accidens autem aliquid eſt cauſa alterius ſi ſit cauſa remouens prohibens, ſicut di-

l.8.Ph.te. 32.to.2. citur in 8. Phyſic. * quòd diuellẽs columnam, per accidens mouet lapidem columnæ ſuperpoſitum, & hoc modo peccatum primi parentis eſt cauſa mortis, & omniũ huiuſmodi defectuum in natura humana: inquantum per peccatum primi parentis ſublata eſt originalis iuſtitia, per quam non ſolum inferiores animę uires cõtinebantur ſub ratione abſque omni deordinatione, ſed totum corpus continebatur ſub anima abſque omni defectu, vt in primo

P.p.q.97. habitum eſt. * Et ideo ſubtracta hac originali iuſtitia per peccatũ primi parentis, ſicut uulnerata eſt humana natura quantum ad animam, per deordinationem po

Ar. præc. & qõ.83. ar.3. tentiarum, vt ſuprà dictum eſt: * ita etiam eſt corruptibilis effecta per deordinationem ipſius corporis: ſubtractio autem originalis iuſtitiæ habet rationem pœnæ, ſicut etiam ſubtractio gratię. Vnde etiam mors & omnes defectus corporales cõſequentes ſunt quædam pœnę orignalis peccati: & quamuis huiuſmodi defectus non ſint intenti à peccante, ſunt tamen ordinati ſecundum iuſtitiam Dei punientis.

AD primum ergo dicendum, quòd æqualitas cauſę per ſe cauſat æqualem effectum. augmentata eñ vel diminuta cauſa per ſe, augetur vel diminuitur effectus. Sed æqualitas cauſæ remouentis prohibens non oſtendit æqualitatem effectuum: ſi quis eñi æquali impulſu diuellat duas columnas, non ſequitur quòd lapides ſuperpoſiti ęqualiter moueãtur: ſed ille velocius mouebitur, qui grauior erit ſecundum proprietatem ſuæ naturæ, cui relinquitur remoto prohibente. Sic igitur remota originali iuſtitia, natura corporis humani relicta eſt ſibi, & ſecundum hoc ſecundum diuerſitatem naturalis complexionis quorundam corpora pluribus defectibus ſubiacent, quorundam verò paucioribus, quamuis exiſtente originali peccato æquali.

AD ſecundum dicendum, ꝙ culpa originalis & actualis remouetur ab eodem, à quo etiam remouẽtur & huiuſmodi defectus: ſecundum illud Apoſtoli Roma. 8. Viuificabit mortalia corpora veſtra per inhabitãtem ſpiritum eius in vobis. Sed vtrumque fit ſecundum ordinem diuinæ ſapiẽtiæ congruo tempore: oportet eñ ꝙ ad immortalitatem & impaſſibilitatẽ gloriæ; quæ in Chriſto inchoata eſt & per Chriſtum nobis acquiſita, perueniamus conformati prius paſſionibus eius: vnde oportet, ꝙ ad tempus eius paſſibilitas in noſtris corporibus remaneat ad impaſſibilitatẽ gloriæ promerendam conformiter Chriſto.

AD tertium dicendum, quòd in peccato actuali duo poſſumus conſiderare, ſcilicet ipſam ſubſtãtiã actus, & rationem culpæ: ex parte quidẽ ſubſtantię actus põt peccatũ actuale aliquem defectũ corporalem cauſare, ſicut ex ſuperfluo cibo aliqui infirmantur & moriuntur: ſed ex parte culpæ priuat gratiam quæ datur homini

mini ad rectificandum animæ actus, non autem ad cohibendũ defectus corporales, ſicut originalis iuſtitia cohibebat. Et ideo peccatum actuale non cauſat huiuſmodi defectus, ſicut originale.

ARTICVLVS VI.

Vtrũ mors & alij defectus ſint naturales homini.

475

2.d.30.q.1.ar.1.corol. fi. & ad 1. Et 3 d.16.q.1 ar.1.ad 3 Et ma.q.5.ar.5. Et Ro.5.le.3.col.6. Et He.9.fin.

AD SEXTVM ſic proceditur. Videtur quòd mors & huiuſmodi defectus ſint homini naturales: corruptibile enim & incorruptibile differunt genere, vt dicitur in 10. Metaph.* Sed homo eſt eiuſdem generis cum alijs animalibus, quæ ſunt naturaliter corruptibilia. Ergo homo eſt naturaliter corruptibilis.

*l.10.te.26.to.3.

¶ 2 Præterea, Omne quod eſt compoſitum ex contrarijs eſt naturaliter corruptibile, quaſi habens in ſe cauſam corruptionis ſuæ: ſed corpus humanum eſt huiuſmodi: ergo eſt naturaliter corruptibile.

¶ 3 Præterea, Calidum naturaliter conſumit humidum, vita autem hominis conſeruatur per calidum & humidũ: cùm igitur operationes vitæ expleantur per actum caloris naturalis, vt dicit in 2. de anima,* videtur quòd mors & huiuſmodi defectus ſint homini naturales.

l.2. de anima te.50.to.2.

SED contra, Quicquid eſt homini naturale, Deus in homine fecit: ſed Deus mortem nõ fecit, vt dicitur Sap. 1. ergo mors non eſt homini naturalis.

¶ 4 Præterea, Id quod eſt ſecundum naturam, non poteſt dici pœna nec malum, quia vnicuique rei eſt conueniens id quod eſt ei naturale: ſed mors & huiuſmodi defectus ſunt pœna peccati originalis, vt ſupra dictũ eſt * Ergo non ſunt homini naturales.

art.præc.

¶ 5 Præterea, Materia proportionatur formæ; & quælibet res ſuo fini: finis autem hominis eſt beatitudo perpetua, vt ſupra dictum eſt,* forma etiam humani corporis eſt anima rationalis, quę eſt incorruptibilis, vt in 1. habitũ eſt: † ergo corpus humanum eſt naturaliter incorruptibile.

In procemio li. & q.5.ar.5. † p.p.qõ.75.ar.6.

CONCLVSIO.

Quanquam mors, aliique corporales defectus ſint citra naturam particularem: ſunt tamen ſecũdum naturam vniuerſalem homini naturales, non quidem à parte formæ, ſed materiæ.

RESPONDEO dicendum, quòd de vnaquaque re corruptibili dupliciter loqui poſſumus: vno modo ſecundum naturam vniuerſalẽ, alio modo ſecũdm naturã particularẽ. Natura quidẽ particularis eſt propria virtus actiua & conſeruatiua uniuſcuiuſque rei. Et ſecundum hanc omnis corruptio & defectus eſt contra naturam, vt dicitur in 2. de cęl. quia huiuſmodi virtus intendit eſſe, & conſeruationẽ eius cuius eſt. Natura verò vniuerſalis, eſt virtus actiua in aliquo uniuerſali principio naturæ, puta in aliquo cæleſtium corporum, vel alicuius ſuperioris ſubſtantiæ, ſecũdum quod etiam Deus à quibuſdam dicitur natura naturãs: quæ quidem virtus intendit bonum & conſeruationem vniuerſi, ad quod exigitur alternatio generationis & corruptionis in rebus. Et ſecundum hoc corruptiones & defectus rerum ſunt naturales, non quidem ſecundum inclinationem formæ: quæ eſt principiũ eſſendi & perfectionis, ſed ſecundum inclinationem materiæ, quę proportionaliter attribuitur tali formæ ſecundum diſtributionem vniuer-

vniuerſalis agētis. Et quāuis oīs forma tendat ad perpetuum eſſe quantum poteſt: nulla tamen forma rei corruptibilis poteſt aſſequi perpetuitatem ſui præter animam rationalem, eo quòd ipſa non eſt ſubiecta omnino materię corporali, ſicut aliæ formæ: quinimo habet propriam operationem immaterialem, vt in primo habitum eſt. * Vnde ex parte ſuę formæ naturalior eſt homini incorruptio, quàm alijs rebus corruptibilibus: ſed quia & ipſa habet materiam ex contrarijs compoſitam ex inclinatione materiæ ſequitur corruptibilitas in toto: & ſecundum hoc homo eſt naturaliter corruptibilis ſecūdum naturam materiæ ſibi relictæ, ſed non ſecundum naturam formæ.

q.75.ar.1 ad 4.

¶ Tres autem primæ rationes procedunt ex parte materiæ, aliæ vero tres ex parte formæ, vnde ad earum ſolutionem conſiderādum eſt, quòd forma hominis, quæ eſt anima rationalis, ſecundum ſuam incorruptibilitatem proportionata eſt ſuo fini, qui eſt beatitudo perpetua: ſed corpus humanum, quod eſt corruptibile ſecundum ſuam naturam conſideratum, quodammodo proportionatum eſt ſuæ formæ, & quodammodo non. Duplex enī conditio poteſt attendi in aliqua materia: vna ſcilicet quam agens eligit, alia, quæ non eſt ab agente electa, ſed eſt ſecundum cōditionem naturalem materiæ. Sicut faber ad faciendum cultellum eligit materiam duram & ductilē, quæ ſubtiliari poſſit, vt ſit apta inciſioni, & ſecundum hanc conditionem ferrum eſt materia proportionata cultello: ſed hoc quòd ferrum ſit frangibile & rubiginē contrahens, conſequit ex naturali diſpoſitione ferri, nec hoc eligit artifex in ferro, ſed magis repudiaret ſi poſſet. Vnde hæc diſpoſitio materię non eſt proportionata intentioni artificis, nec intentioni artis. Similiter corpus humanum eſt materia electa à natura quantum ad hoc, quòd eſt temperatæ complexionis, vt poſſit eſſe conuenientiſſimum organum tactus, & aliarum uirtutum ſenſitiuarum & motiuarum: ſed ꝙ ſit corruptibile, hoc eſt ex conditione materiæ, nec eſt electum à natura: quin potius natura eligeret materiam incorruptibilem, ſi poſſet. Sed Deus, cui ſubiacet omnis natura, in ipſa inſtitutione hominis suppleuit defectum naturæ, & dono iuſtitiæ originalis dedit corpori incorruptibilitatem quandam, vt in primo dictū eſt: * & ſecundum hoc dicitur, quòd Deus mortem non fecit, & quod mors eſt pœna peccati. p.p.q.97. ar.1.

¶ Vnde patet reſpōſio ad obiecta.

QVÆSTIO. LXXXVI.

De macula peccati, in duos articulos diuiſa.

DEINDE conſiderandum eſt de macula peccati.

¶ Et circa hoc quęruntur duo.

¶ Primo, vtrum macula animæ ſit effectus peccati.

¶ Secundo, vtrum remaneat in anima poſt actum peccati.

ARTICVLVS I.

Vtrum peccatum cauſet aliquā maculam in anima.

458

AD PRIMVM ſic proceditur. Videtur, ꝙ peccatum nō cauſet aliquam maculam in anima. Natura enim ſuperior non poteſt inquinari ex contactu naturæ inferioris, unde radius ſolaris non inquinatur per tactum corporū fœtidorum, vt Auguſtinus dicit in lib. * contra quinque hæreſes: ſed anima humana eſt multo ſuperioris naturæ, quàm res commutabiles ad quas peccando cōuertitur: ergo ex eis maculam nō contrahit peccando.

Inf q. 89. ar 1. Et 2. 2. qō. 87. ar. 6 co. Et 4. d. 18 q 1. ar. 2. q. 1. co.

* cap. 5. à me. eſt in to. 6.

¶ 2 Præterea, Peccatum eſt principaliter in voluntate, vt ſuprà dictum eſt:† q.74. ar. 1 & 2. voluntas autem eſt in ratione, vt dicitur in 3. de anima.* *tex. 42. co.2. Sed ratio ſiue intellect⁹ non maculatur ex conſideratione quarumcūque rerum, ſed magis perficitur: ergo nec voluntas ex peccato maculatur.

¶ 3 Præterea, Si peccatum maculam cauſat, aut macula illa eſt aliquid poſitiuè, aut eſt priuatio pura. ſi ſit aliquid poſitiuè, nō poteſt eſſe niſi diſpoſitio vel habitus: nihil enim videť ex actu cauſari, diſpoſitio autem & habitus non eſt: contingit enim remota diſpoſitione vel habitu, adhuc remanere maculam, vt patet in eo qui peccauit mortaliter prodigalitate, & poſtea trāſmutatur mortaliter peccando in habitum vitij oppoſiti, non ergo macula ponit aliquid poſitiue in anima. Similiter etiam nec eſt priuatio pura: quia omnia peccata eueniunt ex parte auerſionis & priuationis gratiæ: ſequeretur ergo, quòd omnium peccatorum eſſet una macula. ergo macula nō eſt effectus peccati.

SED contra eſt, quòd dicitur Eccleſ. 47. Salomoni dediſti maculam in gloria tua: & Epheſ. 5. vt exhiberet ſibi glorioſam eccleſiā non habentem maculam aut rugam. & vtrobique loquitur de macula peccati. Ergo macula eſt effectus peccati.

CONCLVSIO.

Carentia nitoris, quem ex lumine rationis, & ex gratia Dei anima pij hominis habet, macula peccati metaphoricè dicitur.

RESPONDEO dicendum, quòd macula propriè dicitur in corporalibus, quādo aliquod corpus nitidum perdit ſuum nitorē ex contactu alterius corporis, ſicut veſtis & aurum, & argētum, aut aliud huiuſmodi. In rebus autem ſpiritualibus ad ſimilitudinem huius oportet maculam dici. Habet autem anima hominis duplicem nitorem. vnum quidē ex refulgentia luminis naturalis rationis, per quam dirigitur in ſuis actibus, alium verò ex refulgentia diuini luminis, ſcilicet ſapientiæ & gratiæ, per quam etiā homo perficitur ad bene & decēter agendū. Eſt autē quaſi quidā animæ tactus, quando inhæret aliquibus rebus per amorē; cùm autem peccat, adhæret rebus aliquibus contra lumen rationis & diuinę legis, vt ex ſupradictis patet.* q.71. ar.6 vnde ipſum detrimentū nitoris ex tali cōtactu proueniens, macula animæ metaphoricè vocatur.

AD primum ergo dicendum, quòd anima non inquinatur ex rebus inferioribus virtute earū, quaſi agentibus eis in animā: ſed magis econuerſo anima ſua actione ſe inquinat inordinatè eis inhærendo contra lumen rationis & diuinæ legis.

AD ſecundum dicendum, q actio intellectus perficitur ſcd̄m q̄d res intelligibiles ſunt in intellectu per modū ipſius intellect⁹: & ideo intellect⁹ ex eis nō inficitur, ſed magis perficitur: ſed act⁹ voluntatis cōſiſtit in motu ad ipſas res: ita quòd amor rei amatæ animā conglutinat, & ex hoc anima maculatur qn̄ inordinatè inhæret: ſecundum illud Oſeæ 9. Facti ſunt abominabiles ſicut ea, quę dilexerunt.

AD tertium dicendum, quòd macula non eſt aliquid poſitiuè in anima; nec ſignificat priuationem ſolam, ſed ſignificat priuationem quandā nitoris animę in ordine ad ſuam cauſam, quæ eſt peccatum: & ideo diuerſa peccata diuerſas maculas inducunt, & eſt ſimile de vmbra, quæ eſt priuatio luminis ex obiecto alicuius

corporis: & ſecundum diuerſitatem corporum obiectorum diuerſificantur vmbræ.

ARTICVLVS II.

Vtrum macula maneat in anima poſt actum peccati.

459 Inf.q.87. art. 6.co. & ad 1.

AD SECVNDVM ſic proceditur. Videtur quod macula non maneat in anima poſt actum peccati: nihil enim manet in anima poſt actum niſi habitus vel diſpoſitio: ſed macula non eſt habitus vel diſpoſitio, vt ſuprà habitum eſt.* ergo macula non manet in anima poſt actum peccati. ar. præc.

¶ 2 Præterea, Hoc modo ſe habet macula ad peccatum ſicut vmbra ad corpus, vt ſuprà dictũ eſt: * ſed tranſeunte corpore nõ manet vmbra. ergo & tranſeunte actu peccati, non manet macula. ar.1. ad 3

¶ 3 Prӕterea, Omnis effectus dependet ex ſua cauſa: cauſa autem maculæ eſt actus peccati. ergo remoto actu peccati, non remanet macula in anima.

SED contra eſt, quòd dicitur Ioſue 22. An parum eſt uobis, q᷒ peccaſtis in Beelphegor, & vſque in præſentem diem macula huius ſceleris in uobis permanet?

CONCLVSIO.

Quum macula denotet nitoris defectum quendam, propter receſſum à lumine rationis vel diuinæ legis: certum eſt eam in anima remanere, donec per contrarium motum ad lumen rationis legiſque diuinę (quod fit per gratiam) homo redeat.

RESPONDEO dicendum, quod macula peccati remanet in anima etiam trãſeunte actu peccati. cuius ratio eſt: quia macula, ſicut dictum eſt,* importat quendam defectum nitoris propter receſſum à lumine rationis, vel diuinæ legis: & ideo quãdiu homo manet extra huiuſmodi lumen, manet in eo macula peccati: ſed poſtquam redit ad lumen rationis & ad lumen diuinum, quod fit per gratiam, tunc macula ceſſat. Licet autem ceſſet actus peccati, quo homo diſceſſit à lumine rationis vel legis diuinæ, non tamen ſtatim homo ad illud redit in quo fuerat, ſed requiritur aliquis motus uoluntatis contrarius primo motui, ſicut ſi aliquis ſit diſtans alicui per aliquem motum, non ſtatim ceſſante motu, fit ei propinquus, ſed oportet ꝙ appropinquet rediẽs per motum contrarium. art.præc.

AD primum ergo dicendum, quòd poſt actum peccati nihil poſitiuè remanet in anima niſi diſpoſitio vel habitus: remanet tamen aliquid priuatiuè, ſcilicet priuatio coniunctionis ad diuinũ lumen.

AD ſecundum dicendum, ꝙ tranſeunte obſtaculo corporis, remanet corpus diaphanum in æquali propinquitate & habitudine ad corpus illuminans: & ideo ſtatim umbra tranſit. ſed remoto actu peccati, non remanet anima in eadem habitudine ad Deum: vnde non eſt ſimilis ratio.

AD tertium dicendum, quòd actus peccati facit diſtantiam à Deo: quam quidẽ diſtantiam ſequitur defectus nitoris hoc modo, ſicut motus localis facit localem diſtantiam. Vnde ſicut ceſſante motu locali, non tollitur diſtãtia localis: ita ne ceſſante actu peccati, tollitur macula.

QVÆSTIO LXXXVII.

De reatu pœnę, in octo articulos diuiſa.

DEINDE conſiderandũ eſt de reatu pœnæ. Et primò de ipſo reatu. Secundò

de mortali & veniali peccato, quæ diſtinguuntur ſecundum reatum.

¶ Et circa primum quæruntur octo.

¶ Primo, vtrum reatus pœnæ ſit effectus peccati.

¶ Secundo, vtrum peccatum poſſit eſſe pœna alteri⁹ peccati.

¶ Tertio, vtrum aliquod peccatū faciat reum æterna pœna.

¶ Quarto, vtrum faciat reum pœna infinita ſecundum quantitatem.

¶ Quinto, an omne peccatum faciat reum æterna & infinita pœna.

¶ Sexto, vtrum reatus pœnæ poſſit remanere poſt peccatum.

¶ Septimo, vtrum omnis pœna inferatꝰ pro aliquo peccato.

¶ Octauo, vtrum vnus ſit reus pœnæ pro peccato alterius.

ARTICVLVS I.

460 *Vtrum reatus pœnę ſit effectus peccati.*

2. di. 3. q. 1. a. 2. co. & di. 22. q. 1. ar. 1. co. & diſ. 42. qō. 1. ar. 2. cor. & in expo. l. le. 1. ad 3. & 4.

AD PRIMVM ſic proceditur. Videtur quòd reatus pœnæ nō ſit effectus peccati: quod enim per accidens ſe habet ad aliquid, non videtur eſſe proprius effectus eius: ſed reatus pœnæ per accidens ſe habet ad peccatum: cùm ſit præter intētionem peccantis. ergo reatus pœnæ non eſt effectus peccati.

¶ 2 Præterea, Malum non eſt cauſa boni: ſed pœna bona eſt, cùm ſit iuſta & à Deo: ergo non eſt effectus peccati, quod eſt malum.

¶ 3 Pręterea, Aug. dicit in 1. Confeſſ.* quòd omnis inordinatus animus ſibi ipſi eſt pœna, ſed pęna non cauſat reatum alterius pœnæ: quia ſic iretur in infinitū. ergo peccatum non cauſat reatum pœnæ.

li. 1. Cōf. c. 12. in fine, to. 1.

SED contra eſt, quod dicitur Rom. 2. Tribulatio & anguſtia in animam omnem operantis malum: ſed operari malum eſt peccare ergo peccatum inducit pœnā, quæ nomine tribulationis & anguſtiæ deſignatur.

CONCLVSIO.

Cùm peccans agat contra ordinem rationis legiſq; humanæ & diuinæ, neceſſario eo ipſo quòd peccat, aliquem pœnæ reatum incurrit.

RESPONDEO dicendum, ꝙ ex rebus naturalibus ad res humanas deriuatur, vt id quod contra aliquid inſurgit, ab eo detrimentum patiatur. videmus enim in rebus naturalibus, quòd vnū contrarium vehementius agit, altero contrario ſuperueniente: ꝓpter quod aquæ calefactæ magis congelantur, vt dicitur in 2 Meteororum. vnde in hominibus hoc ex naturali inclinatione inuenitur, vt vnuſquiſque deprimat eum, qui contra ipſum inſurgit. Manifeſtum eſt autem, quòd quæcunque continentur ſub aliquo ordine, ſunt quodammodo vnum in ordine ad principium ordinis. vnde quicquid contra ordinem aliquem inſurgit, conſequens eſt vt ab eo ordine & principe ordinis deprimatur. Cùm autem peccatum ſit actus inordinatus, manifeſtum eſt, quòd quicunque peccat, contra aliquem ordinem agit. & ideo ab ipſo ordine conſequens eſt quòd deprimatur, quæ quidem depreſſio pœna eſt. Vnde ſecundum tres ordines, quibus ſubditur humana voluntas, triplici pœna poteſt homo puniri. Primo quidem enim ſubditur humana natura ordini propriæ rationis. Secundo, ordini exterioris hominis gubernātis, vel ſpiritualiter vel temporaliter, politicè ſeu œconomicè. Tertiò ſubditur vniuerſali ordini diuini regiminis. Quilibet autem horum ordinum per peccatum peruertitur: dum ille qui peccat agit & cōtra ra-

rationem, & contra legem humanam, & contra legem diuinam. vnde triplicem pœnam incurrit: vnam quidem à ſeipſo, quæ eſt conſcientiæ remorſus, aliam verò ab homine, tertiã verò à Deo.

AD primum ergo dicendũ, ꝙ pœna conſequitur peccatum inquantum malum eſt ratione ſuæ inordinationis: vnde ſicut malũ eſt per accidens in actu peccãtis præter intentionẽ ipſius, ita & reatus pœnæ.

AD ſecundum dicendum, ꝙ pœna quidem iuſta eſſe poteſt, & à Deo & ab homine inflicta vnde ipſa pœna non eſt effectus peccati directè, ſed ſolum diſpoſitiuè. Sed peccatum facit hominẽ eſſe reum pœnæ, quod eſt malũ. Dicit enim Diony. 4 cap. de diui.
ca. 4. p. 4. parũ ante med. no. * quòd puniri nõ eſt malum, ſed fieri pœna dignum: vnde reatus pœnæ directè punitur effectus peccati.

AD tertium dicendum, quòd pœna illa inordinati animi debetur peccato ex hoc, quòd ordinẽ rationis peruertit: fit autem reus alterius pœnæ per hoc, quòd peruertit ordinem legis diuinæ vel humanæ.

ARTICVLVS II.

Vtrum peccatum poſſit eſſe pœna peccati.

461

2.2 q. 36. ar. 2 ad 4 Et 1. diſt. 46. art. 2. ad 4 Et 2 d. 36. art. 3. Et ma. q. 1 ar. 4. ad 1. Et Ro. 1 lc. 7. co, 5 fi. * l. 10. et c. vl. † q 82. to mo 4.

AD SECVNDVM ſic proceditur. Videtur quòd peccatum non poſſit eſſe pœna peccati. pœnæ enim ſunt inductæ, vt per eas homines reducantur ad bonum virtutis: vt patet per Philoſophum in 10. Ethic. * ſed per peccatum non reducitur homo in bonum virtutis, ſed in oppoſitum. Ergo peccatum non eſt pœna peccati.

¶ 2 Præterea, Pœnæ iuſtæ ſũt à Deo, vt patet per Auguſtinum in lib. 83. quæſt. † peccatum autẽ non eſt à Deo, & eſt iniuſtũ: non ergo peccatum poteſt eſſe pœna peccati.

¶ 3 Præterea, De ratione pœnæ eſt quòd ſit contra voluntatẽ: ſed peccatum eſt à voluntate: vt ex ſupradictis patet. * Ergo peccatum non poteſt eſſe pœna peccati. q. 74. art. 1 & 2.

SED contra eſt, quod Grego. dicit ſuper Ezech † quòd quædam peccata ſunt pœna peccati. Hom. 11. à med. & l. 25. Moral. c. 13.

CONCLVSIO.

Tametſi peccatum vnum, alterius peccati pœna nõ ſit, cùm ea contra voluntatem, peccatum autem à uoluntate procedat, eſt nihilominus varijs modis unum peccatum alterius pœna per accidens.

RESPONDEO dicendũ, ꝙ de peccato dupliciter loqui poſſumus: per ſe ſcilicet & per accidens. Per ſe quidem nullo modo peccatum poteſt eſſe pœna peccati: peccatum enim per ſe conſideratur ſecũdum quod egreditur à voluntate: ſic .n. habet rationẽ culpæ: de ratione autem pœnæ eſt, quòd ſit contra uoluntatem, vt in 1. habitum eſt. * Vnde manifeſtum eſt, ꝙ peccatum, per ſe loquendo, nullo modo poteſt eſſe pœna peccati. Per accidens autem peccatũ p.p q. 48. ar. 5.
poteſt etiam eſſe pœna peccati tripliciter. Primò quidem ex parte cauſæ, quæ eſt remotio prohibentis: ſunt enim cauſæ inclinantes ad peccatum, paſſiones, tentatio diaboli, & alia huiuſmodi, quæ quidem cauſæ impediuntur per auxilium diuinæ gratiæ, quæ ſubtrahitur per peccatum. Vnde cùm ipſa ſubtractio gratiæ ſit quædam pœna & a Deo, vt ſupra dictũ eſt * ſequitur quòd per ac- q. 79. ar 3
cidens etiam peccatum, quod ex hoc ſequitur, pœna dicatur, & hoc modo loquitur. Apoſtolus

Roman. 1. dicens, Propter quod tradidit eos Deus in deſideria cordis eorum, quæ ſunt animæ paſſiones: quia ſcilicet deſerti homines ab auxilio diuinæ gratiæ vincuntur à paſſionibus: & hoc modo ſemper peccatum dicitur eſſe pœna præcedentis peccati. Alio modo ex parte ſubſtantiæ actus, quæ afflictionem inducit, ſiue ſit actus interior, vt patet in ipſa ira & inuidia: ſiue actus exterior, vt patet cũ aliq̃ graui labore opprimunt̃, & damno, vt expleăt actũ peccati, ſcd̃m illud Sap. 5. Laſſati ſumus in via iniquitatis. Tertio modo, ex parte effectus: vt ſcilicet aliquod peccatum dicatur pœna reſpectu effectus conſequẽtis, ſed his duobus vltimis modis vnum peccatum non ſolum eſt pœna præcedentis peccati, ſed etiam ſui.

AD primum ergo dicendum, quòd hoc etiam quòd aliqui puniuntur à Deo, dum permittit eos in aliqua peccata profluere, ad bonum uirtutis ordinatur, quandoque quidem etiam ipſorũ qui peccant: cùm ſcilicet poſt peccatum humiliores & cautiores reſurgunt: ſemper autem eſt ad emendationem aliorum, qui videntes aliquos ruere de peccato in peccatum, magis reformidant peccare. In alijs autem duobus modis manifeſtum eſt, quòd pœna ordinatur ad emendationem: quia hoc ipſum, quòd homo laborem & detrimentum patitur in peccando, natum eſt retrahere homines à peccato.

AD ſecundum dicendum, quòd ratio illa procedit de peccato ſecundum ſe. Et ſimiliter dicẽdum eſt ad TERTIVM.

ARTICVLVS III.

Vtrum aliquod peccatum inducat reatum æternæ pœnæ.

AD TERTIVM ſic proceditur. Videtur quòd nullum peccatum inducat reatum æternæ pœnæ. Pœna enim iuſta adæquatur culpę, iuſtitia enim æqualitas eſt: vnde dicitur Iſa. 27. In menſura cõtra menſuram cum abiecta fuerit, iudicabit eam: ſed peccatum eſt temporale. Ergo non inducit reatum pœnæ æternæ.

Inf. ar. 5. Et 3. q. 86 ar. 4. Et 2 di. 42. q. 1 ar. 5. Et 3 diſ. 19. in ar. 3. Et 4 di. 46. q. 1 ar. 3. Et 3 cõt. c. 147 & 144. Et l. 4 c. 93. Et opu. 3 c. 185. & 188. & Roma. 2. le. 2. c. 1.

¶ 2 Præterea, Pœnę medicinę quædã ſunt, vt dicitur in 2. Eth. * ſed nulla medicina debet eſſe infinita, quia ordinatur ad finem: quod autem ordinatur ad finem, non eſt infinitum, vt Philoſophus dicit in 1. Polit. † ergo nulla pœna debet eſſe infinita.

* l. 2. eth. c. 3. ante me. to. 5.
† l. 1. Pol. cap. 60. à me. to. 5.

¶ 3 Præterea, Nullus ſapiens facit aliquid niſi propter ſe in ipſo delectetur: ſed Deus non delectatur in perditione hominum: vt dicitur Sap. 1. ergo non puniet homines pœna ſempiterna.

¶ 4 Præterea, Nihil quod eſt per accidens eſt infinitum: ſed pęna eſt per accidens: non eſt enim ſecundum naturam eius, qui punitur. Ergo non poteſt in infinitum durare.

SED contra eſt, quod dicitur Matth. 25. Ibunt hi in ſupplicium æternum. Et Marc. 3. dicitur, Qui autem blaſphemauerit in Spiritum ſanctum, non habebit remiſſionem in æternum, ſed erit reus æterni delicti.

CONCLVSIO.

Quæcunque peccata charitatẽ tollunt, pœnæ æternæ reatum inducunt.

RESPONDEO dicendum, quòd ſicut ſupra dictũ eſt, * peccatum ex hoc inducit reatum pœnæ, quòd peruertit aliquem ordinem; manente autem cauſa, manet effectus, vnde quamdiu per-

Ar. 1 huius q.

neceſſitas ordinis remanet, neceſſe eſt quòd remaneat reatus pœnæ. Peruertit autem aliquis ordinẽ quandoq; quidem reparabiliter, quandoque autem irreparabiliter. ſemper enim defectus, quo ſubtrahitur principium, irreparabilis eſt: ſi autem ſaluetur principium, eius uirtute alij defectus reparari poſſunt. ſicut ſi corrumpatur principium viſiuum, nõ poteſt fieri viſionis reparatio, niſi ſola virtute diuina: ſi verò ſaluo principio viſiuo, aliqua impedimenta adueniant viſioni, reparari poſſunt per naturam vel per artem. Cuiuſlibet autem ordinis eſt aliquod principium, per quod aliqs fit particeps illius ordinis. & ideo ſi per peccatum corrumpatur principium ordinis quo voluntas hominis ſubdit Deo, erit inordinatio quantum eſt de ſe irreparabilis: etſi reparari poſſit virtute diuina. principium autem huius ordinis eſt ultimus finis, cui homo inhæret per charitatẽ: & ideo quæcunque peccata auertunt à Deo, charitatem auferentia: quantum eſt de ſe, inducunt reatum æternæ pœnæ.

AD primum ergo dicendum, quòd pœna peccato proportionatur ſecundum acerbitatem tam in iudicio diuino, quàm in humano: ſed ſicut Auguſt. dicit 21. de ciuit. Dei.* In nullo iudicio requiritur, vt pœna adæquetur culpæ ſecundum durationem: non enim quia adulterium vel homicidium in momento committit, propter hoc momentanea pœna punitur: ſed quandoque quidem perpetuo carcere vel exilio: quãdoque etiã morte, in qua nõ cõſideratur occiſionis mora, ſed potius, quòd in perpetuum auferat à ſocietate viuentium: & ſic repræſentat ſuo modo æternitatem pœnæ inflictæ diuinitus. Iuſtum tamen eſt ſecundum Gregor.* quòd qui in ſuo æterno peccauit contra Deum, in æterno Dei puniatur. Dicitur autem aliquis in ſuo æterno peccaſſe non ſolum ſecundum cõtinuationem actus in tota hominis vita durãtis, ſed quia ex hoc ipſo, ꝙ finem in peccato cõſtituit, voluntatem habet in æternum peccandi. Vnde dicit Gre. 4. Mor.* quòd iniqui voluiſſent ſine fine viuere, vt ſine fine potuiſſent in iniquitatibus permanere.

l.21.c.11 to.5.

l.4. dial. c.44.

l.4.dia.c. 4. habet in ſententia.

AD ſecundum dicendum, quòd pęna, quę etiam ſecundum leges humanas infligitur, non ſemper eſt medicinalis ei, qui punitur, ſed ſolum alijs: ſicut cùm latro ſuſpenditur nõ vt ipſe emẽdetur, ſed propter alios vt ſaltem metu pœnæ peccare deſiſtant: ſecundum illud Prouerb. 19. Peſtilente flagellato, ſtultus ſapiẽtior erit. Sic igitur & æternæ pœnę reproborum à Deo inflictæ ſunt medicinales his, qui conſideratione pœnarum abſtinent à peccatis: ſecundum illud Pſalm. 59. Dediſti metuentibus te ſignificationem, vt fugiant à facie arcus, vt liberentur dilecti tui.

AD tertium dicendum, quòd Deus non delectatur in pœnis propter ipſas: ſed delectatur in ordine ſuæ iuſtitiæ, quæ hæc requirit.

AD quartum dicẽdum, quòd pœna etſi per accidens ordinetur ad naturam: per ſe tamẽ ordinatur ad priuationem ordinis & ad Dei iuſtitiam. & ideo durante inordinatione ſemper durat pœna.

ARTICVLVS IIII.

Vtrum peccato debeatur pœna infinita ſecundum quantitatem. 463

AD QVARTVM ſic proceditur. Videtur, quòd peccato debeat pœna infinita ſecũdum quantitatẽ. Dicit enim Ier. 10. Corripe me Domine: veruntamen in iudicio, & non in furore tuo, ne fortè ad nihilum redi-

redigas me: ira autem Dei vel furor metaphoricè ſignificar vindictam diuinæ iuſtitiæ. redigi autē in nihilum eſt pœna infinita, ſicut & ex nihilo aliquid facere eſt virtutis infinitæ. ergo ſecundum vindictam diuinam peccatum punitur pœna infinita ſecundum quantitatem.

¶ 2 Præterea, Quantitati culpę reſpondet quantitas pœnæ: ſecundum illud Deuter. 25. Pro menſura peccati erit & plagarum modus. ſed peccatum, quod contra Deum committitur, eſt infinitū. tāto enim grauius eſt peccatum, quanto maior eſt perſona contra quam peccatur: ſicut grauius peccatum eſt percutere principem, quàm percutere hominem priuatum. Dei autem magnitudo eſt infinita. ergo pœna infinita debetur pro peccato, quod contra Deum committitur.

¶ 3 Præterea, Dupliciter eſt aliquid infinitum, duratione ſcilicet & quantitate: ſed duratione eſt pœna infinita. Ergo & quantitate.

SED contra eſt, quia ſecundum hoc omnium peccatorum mortalium pęnę eſſent æquales; non enim eſt infinitum infinito maius.

CONCLVSIO.

Sicuti peccatum ex parte auerſionis ab infinito bono, infinitum eſt, finitum autē ex parte conuerſionis ad bonū creatum & commutabile: ſic & pœna peccato correſpondens partim finita, partim infinita dici debet.

RESPONDEO dicendum, quòd pœna proportionatur peccato. In peccato autem duo ſunt, Quorum unum eſt auerſio ab incommutabili bono, quod eſt infinitum: vnde ex hac parte peccatū eſt infinitum. Aliud, quod eſt in peccato, eſt inordinata conuerſio ad commutabile bonum: & ex hac parte peccatum eſt finitum, tum quia ipſum bonum commutabile eſt finitū: tum etiam quia ipſa conuerſio eſt finita: nō enim poſſunt eſſe actus creaturæ infiniti. Ex parte igitur auerſionis reſpondet peccato pœna damni, quæ etiam eſt infinita: eſt enim amiſſio infiniti boni, ſcilicet Dei. Ex parte autem inordinatæ conuerſionis reſpondet ei pœna ſenſus, quæ etiam eſt finita.

AD primum ergo dicendū, ꝙ omnino redigi in nihilum eum, qui peccat, non conuenit diuinæ iuſtitiæ, quia repugnat perpetuitati pœnæ, quæ eſt ſecundum diuinam iuſtitiam, vt dictum eſt:* arti. 3. & in iſto.
ſed in nihilum redigi dicitur, qui ſpiritualibus bonis priuatur, ſecundum illud 1. Corinthior. 13. Si non habuero charitatem, nihil ſum.

AD ſecundum dicendum, ꝙ ratio illa procedit de peccato ex parte auerſionis. ſic enim homo contra Deum peccat.

AD tertium dicendum, quòd duratio pœnæ reſpōdet durationi culpæ, non quidem ex parte actus, ſed ex parte maculæ, qua durante manet reatus pœnæ, ſed acerbitas pœnæ reſpondet grauitati culpæ: culpa autem, quæ eſt irreparabilis, de ſe habet quòd perpetuò duret: & ideo debetur ei pœna æterna. non autem ex parte conuerſionis habet infinitatem: & ideo non debetur ei ex hac parte pœna infinita ſecundū quantitatem.

ARTICVLVS V.

Vtrum omne peccatum inducat reatum pœnæ æternæ. 464

AD QVINTVM ſic proceditur. Sup. ar. 3.
Videtur, ꝙ omne peccatum inducat reatū pœnæ æternæ. Pœna enim vt dictū eſt,* proportionaẽ culpæ: ſed ar. præc.

pœna æterna differt à temporali in infinitum: nullum autem peccatum differre uidetur ab altero in infinitum, cùm omne peccatũ ſit humanus actus, qui infinitus eſſe non poteſt. cùm ergo alicui peccato debeatur pœna æterna, ſicut dictum eſt, * uidetur ꝙ nulli peccato debeatur pœna temporalis tantum.

ar.3.hui⁹ quæſt.

¶2 Præterea, Peccatum originale eſt minimum peccatorum: vñ & Aug. dicit in Enchir. * ꝙ mitiſſima pœna eſt eorum, qui pro ſolo peccato originali puniũtur: ſed peccato originali debetur pœna perpetua: nunquam enim uidebunt regnum Dei pueri, qui ſine baptiſmo deceſſerunt cum originali peccato, ut patet per id quod Dominus dicit Ioã. 3 Niſi quis renatus fuerit denuo, non poteſt uidere regnum Dei. Ergo multò magis omnium aliorum peccatorũ pœna erit æterna.

Ench ca. 93 in medio to. 3.

¶3 Præterea, Peccato non debetur maior pœna ex hoc, ꝙ alteri peccato adiungitur, cùm utrunq; peccatum ſuam habeat pœnam taxatam ſecundum diuinam iuſtitiam: ſed peccato ueniali debetur pœna æterna, ſi cùm mortali peccato inueniatur in aliquo dãnato: quia in inferno nulla poteſt eſſe remiſſio: ergo peccato ueniali ſimpliciter debetur pœna æterna: nulli ergo peccato debetur pœna temporalis.

SED contra eſt, quod Grego. dicit in 4. dialogorum, * quod quędam leuiores culpæ poſt hãc uitam remittuntur: non ergo omnia peccata, æterna pœna puniuntur.

li.4. Dia. cap. 39.

CONCLVSIO.

His tãtum peccatis æterna pœna debetur, quæ contrariantur charitati: his uerò, quæ præter ordinem charitatis ſunt, temporalis tantum.

RESPONDEO dicendum, ꝙ ſicut ſuprà dictum eſt, * Peccatum cauſat reatum pœnæ ęternę, inquantum irreparabiliter repugnat ordini diuinæ iuſtitiæ, per hoc ſcilicet quòd cõtrariatur ipſi principio ordinis, quod eſt ultimus finis: manifeſtum eſt autem, quòd in quibuſdam peccatis eſt quidem aliqua inordinatio, non tamen per contrarietatem ad ultimum finem, ſed ſolum circa ea, quæ ſunt ad finem, inquantũ plus uel minus debitè eis intenditur, ſaluato tamẽ ordine ad ultimũ finem: puta cùm homo etſi nimis ad aliquam rem temporalem afficiatur, non tamen pro ea uellet Deum offendere, aliquid contra præceptum eius faciendo. vnde huiuſmodi peccatis non debetur æterna pœna, ſed temporalis.

ar.1.& 3. hui⁹ q 6.

AD primum ergo dicendũ, ꝙ peccata non differunt in infinitũ ex parte conuerſionis ad bonum commutabile, in qua cõſiſtit ſubſtantia actus, differunt autem in infinitum ex parte auerſionis: nã quædam peccata committuntur per auerſionem ab ultimo fine: quędam uerò per inordinationẽ circa ea, quæ ſunt ad finem: finis autem ultimus ab his, quæ ſunt ad finem, in infinitum differt.

AD ſecundum dicendum, ꝙ peccato originali non debetur pęna æterna ratione ſuæ grauitatis, ſed ratione conditionis ſubiecti, ſcilicet hominis, qui ſine gratia inuenitur, per quam ſolum fit remiſſio pœnæ. Et ſimiliter dicendum eſt ad TERTIVM, de ueniali peccato. Aeternitas.n. pœnæ non reſpondet quantitati culpæ, ſed irremiſſibilitati ipſius, ut dictum * eſt.

ar.3.hui⁹ quæſt.

ARTI-

ARTICVLVS VI.

Vtrum reatus pœnæ remaneat poſt peccatum.

465 AD SEXTVM ſic proceditur. Videtur quòd reatus pœnæ non remaneat poſt peccatum. Remota enim cauſa remouetur effectus: ſed peccatū eſt cauſa reatus pœnæ. ergo remoto peccato. ceſſat reatus pœnæ.

2.diſt.42. q.1.ar.2. Et 4. diſt. 14.qō. 2. ar.3.q.2. ad primū Et uer.q. 28.art.2. ad 2.

¶ 2 Præterea, Peccatum remouetur per hoc, ꝙ homo ad virtutē redit: ſed uirtuoſo non debetur pœna, ſed magis præmium. Ergo remoto peccato, non remanet reatus pœnæ.

¶ 3 Præterea, Pœnæ ſunt medicinæ: ut dicitur in 2. Ethic. * ſed poſtquam aliquis iam eſt ab infirmitate curatus, non adhibetur ſibi medicina. Ergo remoto peccato, non remanet debitum pœnæ.

c.3. ante med.to.5

SED contra eſt, quod dicitur 2. Reg. 12. ꝙ Dauid dixit ad Nathan: Peccaui domino. Dixitque Nathan ad Dauid: Dominus quoque tranſtulit peccatum tuum, non morieris: ueruntamen quia blaſphemare feciſti inimicos nomen domini, filius qui natus eſt tibi, morte morietur. Punitur ergo aliquis à Deo, etiam poſtquā ei peccatum dimittitur: & ſic reatus pœnæ remanet peccato remoto.

CONCLVSIO.

Remota macula culpæ remanet reatus, non pœnę ſimpliciter, ſed ſatisfactorię.

RESPONDEO dicendum, ꝙ in peccato duo poſſunt conſiderari, ſ. actus culpæ, & macula ſequens. Planum eſt autem, ꝙ ceſſāte actu peccati, remanet reatus in omnibus peccatis actualibus. actus enim peccati facit hominē reum pœnæ, inquantum trāſgreditur odinem diuinæ iuſtitiæ, ad quem non redit niſi per quādam recompēſationem pœnæ, quæ ad æqualitatem iuſtitiæ reducit: ut ſcilicet qui plus uoluntati ſuæ indulſit, quàm debuit, contra mandatū Dei agens, ſecūdum ordinem diuinæ iuſtitiæ aliquid cōtra illud, quod uellet ſpontaneus uel inuitus patiatur: quod etiam in iniuriis hominibus factis obſeruatur, vt per recompēſationem pœnę reintegretur æqualitas iuſtitiæ, vnde patet quòd ceſſāte actu peccati uel iniuriæ illatæ, adhuc remanet debitum pœnæ. Sed ſi loquamur de ablatione peccati, quātum ad maculam; ſic manifeſtum eſt, ꝙ macula peccati ab anima auferri non poteſt, niſi per hoc ꝙ anima Deo coniungitur per cuius diſtantiam detrimentum proprii nitoris incurrebat, quod eſt macula, ut ſupra dictum eſt. * Coniungitur autem Deo homo ꝑ uoluntatem. unde macula peccati ab homine tolli nō poteſt, niſi uoluntas hominis ordinem diuinæ iuſtitiæ acceptet, ut. ſ. vel ipſe ſibi pœnam ſpontaneus aſſumat in recompenſationem culpæ præteritę, uel etiam à Deo illatam patiēter ſuſtineat, utroque .n. mō pœna rationem ſatisfactionis habet. Pœna autem ſatisfactoria diminuit aliquid de ratione pœnæ: eſt enim de ratione pœnæ, ꝙ ſit contra uoluntatem: pœna autem ſatisfactoria etſi ſecundum abſolutam conſiderationem ſit contra uoluntatem, non tamen ut nunc: & per hoc eſt uolūtaria: unde ſimpliciter eſt uoluntaria, ſecundum quid autem inuolūtaria, ſicut patet ex his quæ ſupra de uoluntario & inuoluntario dicta ſunt. * Dicendum eſt ergo, quòd remota macula culpæ, poteſt quidem remanere reatus non pœnæ ſimpliciter, ſed ſatisfactoriæ. q.86.ar.1 q.6.ar.6.

AD primum ergo dicendū, ꝙ ſicut ceſſante actu peccati remanet macula, ut ſupra dictum eſt, * ita etiam poteſt remanere reatus: q.86.ar.2

ceſſante

ceſſante uerò macula, non remanet reatus ſecundum eandem rationem, ut dictum eſt. *

In cor. ar. AD ſecundum dicendum, ꝙ uirtuoſo non debetur pœna ſimpliciter: poteſt tamen ſibi deberi pœna ut ſatisfactoria: quia hoc ipſū ad uirtutem pertinet, ut ſatiſfaciat pro his, in quibus offendit uel Deum, uel hominem.

AD tertium dicendum, quòd remota macula, ſanatum eſt uulnus peccati quantum ad uoluntatem. Requiritur autem adhuc pœna ad ſanationem aliarum uiriū animæ, quæ per peccatum præcedens deordinatæ fuerunt, ut. ſ. ꝑ contraria curentur. Requiritur et ad reſtituendum æqualitatem iuſtitiæ, & ad amouendum ſcandalum aliorum: ut ædificentur in pœna, qui sūt ſcādalizati culpa: ut patet ex exēplo dē Dauid inducto.†

† In arg. Sed contra.

ARTICVLVS VII.

Vtrum omnis pœna ſit propter aliquam culpam.

466

3. q. 14. arti. 1. ad 3. Et 2. diſt. 30. q. 1 arti. 2. & diſ. 36. ar. 4. Et 4. d. 15 q. 1. art. 4 q. 2. ad 3. Et 3. contrac. 141. Et ma. q. 1. arti. 4. cor.

AD SEPTIMVM ſic ꝓceditur. Videtur, quòd non omnis pœna ſit propter aliquam culpam. Dicit. n. Io. 9 de cæco nato: Neq; hic peccauit, neq; parentes eius, ut naſceretur cæcus. Et ſimiliter uidemus quòd multi pueri etiā baptizati graues pœnas patiuntur, utputa febres, dæmonū oppreſſiones, & multa huiuſmodi, cum tñ in eis non ſit peccatum, poſtquā sūt baptizati, & antequā ſint baptizati, non eſt in eis plus de peccato, ꝙ̄ in aliis pueris, q hæc nō patiuntur. nō ergo omnis pœna pro peccato eſt.

¶ 2 Præterea. Eiuſdem rationis eſſe uidetur ꝙ peccatores proſperentur, & ꝙ aliqui innocentes puniantur: vtrunque autem in reb' humanis frequenter inuenimus: dicitur. n. de iniquis in Pſal. 72. In labore hominum non ſunt, & cū hominibus nō flagellabuntur Et Iob 21. Impii uiuunt, ſubleuati ſunt, confortatiq; diuitiis. Et Abacuc 1. dicitur. Quare reſpicis contemptores, & taces conculcante impio iuſtiorem ſe. non ergo omnis pœna infligitur pro culpa.

¶ 3 Præterea, De Chriſto dicitur in 1. Pet. 2. ꝙ peccatum non fecit, nec inuentus eſt dolus in ore eius & tñ ibidē dicitur, ꝙ paſſus eſt ꝓ nobis. ergo non ſemper pœna à Deo diſpenſatur pro culpa.

SED contra eſt quod dicitur Iob. 4 Quis unquam innocēs periit, aut quando recti deleti sūt: quin potius uidi eos qui operātur iniquitatē flante Deo, periiſſe. Et Aug. * dicit in 1. Retractationū, ꝙ omnis pœna iuſta eſt, & ꝓ peccato aliquo impenditur. li. 1. retr. c. 9. decli nando ad fin to. 1.

CONCLVSIO.

Quamuis pœna ſiue ſimpliciter, ſiue ſatisfactoria, propter aliquam culpam eſt ſiue originalē, ſiue actualem, propriā, uel alterius.

RESPONDEO dicendū, ꝙ ſicut iam dictum eſt, * pœna pōt dupliciter cōſiderari, ſimpliciter, & inquantum ſatisfactoria. Pœna quidem ſatisfactoria eſt quodam modo uoluntaria. & quia contingit eos, qui differunt in reatu pœnæ eſſe unum ſecūdm uoluntatem vnione amoris: inde eſt quòd interdum aliquis, qui non peccauit, pœnam uoluntarius ꝓ alio portat: ſicut etiam in rebus humanis uidemus, quòd aliquis in ſe transfert alterius debitum. Si verò loquamur de pœna ſimpliciter, ſecundum quod habet rationem pœnæ, ſic ſemper habet ordinem ad culpam propriam, ſed quandoq; quidē ad culpā actualem: puta qñ aliquis uel à Deo, uel ab homine pro peccato commiſſo punitur. Quandoq; verò ad culpam originalem: & hoc quidē vel principaliter, uel cōſequēter. ar. p̄ced.

Prin-

Principaliter quidem pœna originalis peccati eſt, quod natura humana ſibi relinquitur deſtituta auxilio originalis iuſtitiæ: ſed ad hoc conſequũtur omnes pœnalitates, quæ ex defectu naturæ hominibus contingunt.

¶ Sciendum tamen eſt, ꝙ quandoque aliquid videtur eſſe pœnale, quod tamen non habet ſimpliciter rationem pœnæ. Pœna.n. eſt ſpecies mali, ut in.1.dictũ eſt,

p.p.q.48. ar.5.

* malum autem eſt priuatio boni: cùm autem ſint plura hominis bona, ſ.animæ, corporis & exteriorum rerum, contingit interdũ, quòd homo patiatur detrimentũ in minori bono, ut augeatur in maiori, ſicut cùm patitur detrimentum pecuniæ propter ſanitatem corporis, uel in vtroque horũ ꝑpter ſalutem animæ, & propter gloriam Dei. & tunc tale detrimẽtum non eſt ſimpliciter malum hominis, ſed ſecundum quid. vñ non habet ſimpliciter rationem pœnæ, ſed medicinæ. Nam & medici auſteras potiones propinant infirmis, ut conferant ſanitatem. & quia huiuſmodi nõ propriè habent rationem pœnæ, nõ reducũtur ad culpam ſicut ad cauſam, niſi pro tanto: quia hoc ipsũ qđ oportet humanæ naturę medicinas pœnales adhibere eſt ex corruptione naturę quæ eſt pœna originalis peccati. In ſtatu enim Innocentiæ non oportuiſſet aliquẽ ad profectum uirtutis inducere ꝑ pœnalia exercitia: unde hoc ipsũ, quod eſt pœnale, in talibus reducitur ad originalem culpam, ſicut ad cauſam.

AD primum ergo dicendũ, ꝙ huiuſmodi defectus eorum, qui naſcuntur, uel etiam puerorum, ſunt effectus & pœnæ originalis peccati, ut dictum eſt,

in cor. arti. & qõ. 85.ar.5.

* & manẽt etiam poſt baptiſmum ꝑ cauſã ſuperius dictam: & ꝙ non ſint æqualiter in omnibus, contingit ꝑpter naturæ diuerſitatem, quæ ſibi relinquitur: vt ſupra dictum eſt.

q 82. art 4.ad.1.

* Ordinantur tamen huiuſmodi defectus ſecundum diuinã prouidentiam ad ſalutem hominum, uel eorum, qui patiuntur, uel aliorum, qui pœnis admonentur, & etiam ad gloriam Dei.

AD ſecundũ dicẽdum, quòd bona tẽporalia & corporalia ſunt quidem aliqua bona hominis, ſed parua; bona verò ſpiritualia ſunt magna hominis bona. Pertinet igitur ad diuinã iuſtitiam, ut virtuoſis det ſpiritualia bona, & de temporalibus bonis uel malis tãtum det eis, quantum ſufficit ad virtutem. Vt enim Dio. dicit 8. ca. de diuin. nom.

c.8. inter medium & fin.

* Diuinę iuſtitiæ eſt non emoliri optimorum fortitudinem materialium donationibus. aliis uerò hoc ipſum, quòd tẽporalia dantur, in malum ſpiritualium cedit. vnde in Pſalm. 71. concluditur, Ideo tenuit eos ſuperbia.

467

AD tertium dicendum, quòd Chriſtus pœnam ſuſtinuit ſatisfactoriam, non pro ſuis, ſed pro noſtris peccatis.

2.2.qõ. 108.ar.4. cor & ad 1. Et 2. d. 33.q.1.arti. & 4.di. 46.q 1.arti.2.q. 3. cor. & q. 2.ar.2. q. 2.ad 3 Et mal.q 4. arti.1.ad 19 & ar. 8.ad 6. 7. 8 9 12 & 15.& q.5 art.4. co. & quol. 12.ar.24. ad 1. Et Pſ. 18. fi. Et Iſa. 14 cor. 3. fi. Et Ioã.9. cor. 1. fi. & cor. 3. princ.

ARTICVLVS VIII.

Vtrum aliquis puniatur pro peccato alterius

AD OCTAVVM ſic ꝓceditur. Videtur, quòd aliquis puniatur pro peccato alterius. Dicitur enim Exo. 20. Ego ſum Deus zelotes, uiſitãs iniquitatem patrum in filios in tertiam & quartam generationẽ, his qui oderunt me, & Matth. 23. dicitur, Vt ueniat ſuper uos omnis ſanguis iuſtus, qui effuſus eſt ſuper terram.

¶ 2 Præterea, Iuſtitia humana deriuatur à iuſtitia diuina: ſed ſecũdum iuſtitiam humanam aliquãdo filii puniuntur pro parentib9, ſicut patet in crimine læſæ maieſtatis. ergo etiam ſecundum diuinam iuſtitiam unus punitur pro peccato alterius

¶ 3 Præterea, Si dicatur filius non

puniri

puniri pro peccato patris, ſed pro peccato proprio, inquantum imitatur malitiam paternam, nõ magis hoc diceretur de filiis, ꝙ̄ de extraneis: qui ſimili pœna puniũtur his, quorum peccata imitantur. non ergo uidetur, ꝙ filii pro peccatis propriis puniantur, ſed pro peccatis parentum.

SED contra eſt, quòd dicitur Ezech. 18. Filius non portabit iniquitatem patris.

CONCLVSIO.

Pœnarum alia eſt ſatisfactoria, quam alius pro alio uoluntariè aſſumit: alia medicinalis, quam Deus uel homo infligit ad medicinam, etiam pro alterius peccato: alia denique eſt, quæ merè pęna eſt, qua pro ſuo quiſque peccato tantũmodo punitur.

RESPONDEO dicendum, quòd ſi loquamur de pœna ſatiſfactoria, quę uoluntariè aſſumitur, contingit, quod unus portet pœnam alterius inquantum ſunt quodammodo unum, ſicut iã dictum eſt.* Si autem loquamur de pœna pro peccato inflicta, inquãtum habet rationem pœnæ, ſic ſolum unuſquiſq; pro peccato ſuo punitur: quia actus peccati aliq̃d perſonale eſt. Si autẽ loquamur d̃ pœna, quæ hẽt rationem medicinæ, ſic contingit ꝙ unus punitur pro peccato alterius. Dictũ eſt. n. * quòd detrimẽta corporalium rerum uel etiam ipſius corporis sũt quędam pœnales medicinæ ordinatæ ad ſalutem animæ. vnde nihil prohibet talibus pœnis aliquẽ puniri pro peccato alterius, vel à Deo, uel ab homine: utpote filios pro patribus, & ſubditos pro dominis: inquantum ſunt quædam res eorum. ita tamen quòd ſi filius uel ſubditus eſt particeps culpæ, huiuſmodi pœnalis defectus habet rationem pœnæ quantum ad utrunque, ſ. eum, qui punitur, & eum pro quo punitur. Si uerò non ſit particeps culpæ, habet rationem pœnæ quantum ad eum, pro quo punitur: quantum uerò ad eum, qui punitur, rationẽ medicinæ tantum, niſi per accidens inquantum peccato alterius conſentit, ordinatur enim ei ad bonũ animæ ſi patienter ſuſtineat.* Pœnæ uerò ſpirituales non ſunt medicinales tantum; quia bonũ animæ non ordinatur ad aliud melius bonum. vnde in bonis animæ nullus patitur detrimentum ſine culpa propria, & propter hoc etiã talibus pœnis, ut dicit Hieron. in epiſtola ad Auitum, unus non punitur pro alio: quia quantum ad animam, filius non eſt res patris. vñ & huius cauſam dñs aſſignans dicit Ezech. 18. Omnes animæ meę ſunt.

ar. 7. | ar. 7 huius quæſt. | * Alias non habetur ly tãtum.

AD primum ergo dicẽdum, ꝙ vtrunque dictum uidetur eſſe referendum ad pœnas temporales vel corporales, inquantum filii ſunt quædam res parẽtum, & ſucceſſores prędeceſſorum: uel ſi referantur ad pęnas ſpirituales, hoc dicitur propter imitationem culpæ. vnde in Exod. additur: His qui oderunt me. Et in Matth. dicitur. Et uos implete menſuram patrũ veſtrorum. Dicit autem puniri peccata patrum in filiis: quia filii in peccatis parentum nutriti, proniores ſunt ad peccandum, tum propter conſuetudinem, tum etiã propter exemplum patrum, quaſi auctoritatẽ ſequentes, ſunt etiam maiori pœna digni, ſi pœnas patrum uidentes, correcti non ſunt. Ideo autem addidit, in tertiam & quartam generationem: quia tantum conſueuerunt homines uiuere, ut tertiam & quartam generationem uideant: & ſic mutuo uidere poſſunt & filii peccata parentum ad imitandum, & patres pœnas filiorum ad dolendum.

AD ſecundum dicendum, ꝙ pœnæ illæ ſunt corporales & tẽ-

porales

porales quas iuſtitia humana vni pro peccato alterius infligit: & ſunt remedia quædam uel medicinæ contra culpas ſequentes, ut vel ipſi qui puniũtur, uel alij cohibeantur à ſimilibus culpis.

AD tertium dicẽdum, quòd magis debent puniri pro peccatis aliorum propinqui, ꝙ̃ extranei, tũ quia pœna propinquorum quodã modo redundat in illos qui peccauerunt, ut dictum eſt, * inquantum filius eſt quędam res patris. Tum ẽt quia & domeſtica exempla & domeſticæ pęnæ magis mouent. vnde quando aliquis nutritus eſt in peccatis parentum, uehementius ea ſequitur, & ſi ex eorum pœnis non eſt deterritus, obſtinatior uidetur: vnde & eſt maiori pœna dignus.

*ĩ cor. ar.

QVÆSTIO LXXXVIII.

De peccato ueniali & mortali, in ſex articulos diuiſa.

DEinde quia peccatum ueniale & mortale diſtinguũtur ſecundum reatum, cõſiderandum eſt de eis. Et primo conſiderandum eſt de ueniali per comparationem ad mortale. Secũdo, de ueniali ſecundum ſe.

¶Circa primum quęruntur ſex.

¶Primo, utrum veniale peccatum conuenienter diuidatur contra mortale.

¶Secundo, vtrum diſtinguantur genere.

¶Tertio, vtrum ueniale peccatum ſit diſpoſitio ad mortale.

¶Quarto, vtrum ueniale peccatum poſſit fieri mortale.

¶Quinto, utrum circunſtantia aggrauans poſſit de ueniali peccato facere mortale.

¶Sexto, vtrum peccatum mortale poſſit fieri ueniale.

ARTICVLVS PRIMVS.

Vtrum ueniale peccatum conuenienter diuidatur contra mortale.

468

AD PRIMVM ſic proceditur. Videtur, quòd ueniale peccatum non cõuenienter diuidatur contra mortale. Dicit enim * Aug. 22. lib. contra Fauſtum: Peccatum eſt dictũ, vel factum, uel concupitum contra legem ęternam: ſed eſſe contra legem æternam, dat peccato, quòd ſit mortale. ergo omne peccatum eſt mortale; non ergo peccatum ueniale diuiditur contra mortale.

2. diſ. 42. q. 1. ar. 3. & 3. contra e. 139 ſi. & 143. §. 1. & mal. qõ. 7 ar. 1.
* li. 22. c. 27. in pri. tom. ●.

¶2 Pręterea, Apoſtolus dicit 1. Corinth. 10. Siue manducatis, ſiue bibitis, ſiue aliquid aliud facitis, omnia in gloriam Dei facite; ſed contra hoc præceptum facit quicunque peccat: non enim peccatum fit propter gloriã Dei. cùm ergo facere contra præceptũ ſit peccatum mortale, uidetur ꝙ quicunque peccat, mortaliter peccet.

¶3 Præterea, Quicunque amore alicui rei inhæret, inhæret ei uel ſicut fruens, uel ſicut utens: vt patet per Augu. in 1. de doct. * Chriſtiana: ſed nullus peccans inhæret bono commutabili, quaſi vtens, non enim refert ipſum ad bonum, quod nos beatos facit: qđ propriè eſt uti, vt Auguſ. dicit ibidẽ. ergo quicunque peccat, fruitur bono commutabili: ſed frui rebus utendis eſt humana peruerſitas: ut Auguſt. dicit in lib. 83. * quæſt. cùm ergo peruerſitas peccatum mortale nominetur, uidetur ꝙ quicunque peccat, mortaliter peccet.

li. 1 ex c. 3. & 4 habetur to. 3.

li. 83. qõ. q. 30. non procul à prin. tomo 4.

¶4 Præterea, Quicunque accedit ad unum terminum, ex hoc ipſo recedit ab alio: ſed quicunque peccat, accedit ad bonum commutabile: ergo recedit à bono incom-

cõmurabili. ergo peccat mortaliter: non ergo conuenienter peccatum ueniale contra mortale diuiditur.

Hom.41. in Io. to. 9. Et Enchi.c.64. SED contra eſt, quod Auguſ. dicit in Homil.7.ſuper Ioan. * ꝙ crimen eſt, quod damnationẽ meretur: ueniale autem eſt quod non meretur damnationem. Sed crimen nominat peccatum mortale. ergo ueniale peccatum conuenienter diuiditur contra mortale.

CONCLVSIO.

Peccatum omne, aut mortale, ſiue contra ordinem charitatis eſt, aut ueniale eſt, & præter illum ordinem, & ex ſe dignũ uenia.

RESPONDEO dicendum, quòd aliqua ſecundum quod propriè accipiuntur, non uidentur eſſe oppoſita: quæ ſi metaphoricè accipiãtur, opponi inueniũtur: ſicut ridere non opponitur ei quod eſt areſcere, ſed ſecundum quod ridere metaphoricè de prato dicit, propter eius floritionem & uirorem: opponitur ei quod eſt areſcere. Similiter ſi mortale propriè accipiatur prout referrur ad mortẽ corporalem, non uidetur oppoſitionem habere cum ueniali, nec ad idem genus pertinere. Sed ſi mortale accipiatur metaphoricè ſecundum quod dicitur in peccatis, mortale opponitur ei quod eſt ueniale. Cum enim peccatum ſit quædam infirmitas animæ, ut ſupra habitum eſt, * peccatum aliquod mortale dicitur ad ſimilitudinem morbi, qui dicitur mortalis, ex eo quòd inducit defectum irreparabilem per deſtitutionem alicuius principii, ut dictum eſt.* Principium autem ſpiritualis uitæ, quę eſt ſecũdum uirtutem, eſt ordo ad ultimum finem, ut ſupra dictum eſt, † qui quidem ſi deſtitutus fuerit, reparari non poteſt per aliquod principium intrinſecũ, ſed ſolum per uirtutem diuinam, ut ſupra dictum eſt, * quia inordinationes eorum, quæ ſunt ad finem, reparantur ex fine, ſicut error qui accidit circa concluſiones per ueritatem principiorum. Defectus ergo ordinis vltimi finis nõ poteſt per aliquid aliud reparari, quod ſit principalius: ſicut nec error, qui eſt circa principia, & ideo huiuſmodi peccata dicuntur mortalia quaſi irreparabilia. Peccata autem, quæ habent inordinationem circa ea, quæ ſunt ad finem, conſeruato ordine ad ultimum finem, reparabilia ſunt, & hæc dicuntur uenialia. Tũc enim peccatum ueniam habet, quando reatus pœnæ tollitur, qui ceſſat ceſſante peccato ut dictum eſt. * Secundum hoc ergo mortale & ueniale opponuntur ſicut reparabile & irreparabile, & hoc dico ꝑ principium interius, non autem per comparationem ad uirtutem diuinam: quæ omnem morbũ & corporalem & ſpiritualem poteſt reparare: & propter hoc ueniale peccatum conueniẽter diuiditur contra mortale.

q.71.at.1. ad.3. qõ. 72.art. 5. & qõ.74. ar.9. ad 2

* q.72.arti.5.

† q.72.arti.5. & q. 87.ar.3.

q.87.ar.1

q.87 ar.6

AD primum ergo dicẽdum, ꝙ diuiſio peccati in ueniale & mortale non eſt diuiſio generis in ſpecies, quæ ęqualiter participant rationem generis, ſed analogi in ea de quibus prædicatur ſecundum prius & poſterius: & ideo perfecta ratio peccati, quam Auguſt. * ponit, conuenit peccato mortali. Peccatum autem ueniale dicitur peccatum ſecundũ rationem imperfectam, & in ordine ad peccatum mortale: ſicut accidens dicitur ens in ordine ad ſubſtantiam, ſecũdũ imperfectam rationẽ entis, nõ enim eſt contra legem: qa uenialiter peccans nõ facit quod lex prohibet, nec prætermittit id ad quod lex per præceptum obligat: ſed facit pręter legem: quia non obſeruat modũ rationis quẽ lex intendit.

loco in ar.citato.

AD

AD ſecundũ dicendum, quòd illud præceptum Apoſtoli eſt affirmatiuum: unde non obligat ad ſemper, & ſic non facit cõtra hoc præceptum quicunque non actu refert in gloriam Dei omne, quod facit. Sufficit ergo, ꝙ aliquis habitualiter referat ſe & omnia ſua in Deum ad hoc, ꝙ non ſemper mortaliter peccet, cum aliquem actũ non refert in gloriam Dei actualiter. Veniale autem peccatum non excludit habitualem ordinationẽ actus humani in gloriam Dei, ſed ſolum actualem: quia non excludit charitatem quę habitualiter ordinat in Deũ: vnde non ſequitꝰ, ꝙ ille qui peccat venialiter, peccet mortaliter.

AD tertium dicendum, quòd ille qui peccat uenialiter, inhæret bono temporali, non ut fruens, quia non conſtituit in eo finem, ſed ut vtens, referens in Deum nõ actu, ſed habitu.

AD quartum dicendum, quòd bonum commutabile non accipitur, vt terminus contrapoſitus incommutabili bono, niſi quando conſtituitur in eo finis: quod .n. eſt ad finem, non habet rationem termini.

469 ARTICVLVS II.

Sup.q.72 ar.5.& 2. di.24.q.3 arti.6.ad ſextũ. & diſ.42. q. 1. arti.4. co. & 4. diſ. 16. q. 3 ar.2. q. 4 ad quintum. Et ma. q. 2. art. 8.co. & q.7 ar. 3.& opu. 3. c. 178. * Q. 18. ar.2.&8. *Vtrum peccatum mortale & ueniale differant genere.*

AD SECVNDVM ſic proceditur. Videtur, ꝙ peccatum ueniale & mortale non differant genere, ſ. quòd aliquod ſit peccatum mortale ex genere, & aliquod ueniale ex genere. Bonum enim & malum ex genere in actibus humanis accipitur per comparationem ad materiam, ſiue ad obiectum, ut ſupra dictum eſt: *ſed ſecundum quodlibet obiectum uel materiam contingit peccare mortaliter & uenialiter: quodlibet enim bonum commutabile poteſt homo diligere, uel infra Deum, quod eſt peccare uenialiter, uel ſupra Deum, quod eſt peccare mortaliter. Ergo peccatum ueniale & mortale nõ differunt genere.

¶ 2 Præterea, Sicut dictum eſt ſupra, † peccatum mortale dicitꝰ quod eſt irreparabile, peccatum autem ueniale quod eſt reparabile: ſed eſſe irreparabile conuenit peccato, quod fit ex malitia, quod ſecũdum quoſdam irremiſſibile dicitur: eſſe autem reparabile cõuenit peccato, quod fit per infirmitatem uel ignorantiam, quod dicitur remiſſibile: ergò peccatũ mortale & ueniale differunt ſicut peccatum, quod eſt ex malitia cõmiſſum, uel ex infirmitate & ignorantia: ſed ſecundum hoc non differunt peccata genere, ſed cauſa: vt ſupra dictum eſt. * Ergo peccatum ueniale & mortale non differunt genere. † Ar 56. Q. 76 77. & 78.

¶ 3 Præterea, Suprà dictum eſt, † ꝙ ſubiti motus tam ſenſualitatis ꝗ rationis ſunt peccata uenialia: ſed ſubiti motus inueniuntur in quolibet peccati genere. Ergo non ſunt peccata uenialia ex genere. † Q. 74. ar.3.ad 3 & ar.10.

SED cõtra eſt, ꝙ Aug.* in ſermone de purgatorio, enumerat quædam genera peccatorum uenialium & quædam genera peccatorum mortalium. In ſer. 4. de anim. defunctorum: & eſt ſerm. 41. in ordine 10.

CONCLVSIO.

Peccatum ueniale et mortale differunt genere ex obiectis: ſed quia actus morales non modò ex obiecto, uerùm etiam ex diſpoſitione agentis rationem boni & mali recipiunt, contingit ueniale ex genere, eſſe mortale ex parte agentis, propter malam eius intentionem: & mortale ex genere eſſe ueniale, propter imperfectionẽ actus quando ſubitus eſt, & non ratione deliberatus. 10.

RE-

RESPONDEO dicendũ, ꝙ peccatũ veniale à uenia dicitur. Poteſt igitur aliqđ peccatum dici ueniale uno modo, quia eſt ueniam cõſecutum, & ſic dicit Ambroſ. * ꝙ omne peccatum per pœnitentiam fit ueniale: & hoc dicitur ueniale ex euentu. Alio modo dicitur ueniale, quia non hẽt in ſe, vnde veniam non conſequatur, uel totaliter, uel in parte: in parte quidem ſicut cùm habet in ſe aliquid diminuens culpam, ut cùm fit ex infirmitate, uel ignorantia, & hoc dicitur ueniale ex cauſa. In toto autem ex eo, ꝙ non tollit ordinem ad ultimum finẽ. vnde non meretur pœnam æternã ſed temporalem: & de hoc veniali ad præſens intendimus: de primis enim duobus cõſtat, quòd non habent genus aliquod determinatum. Sed veniale tertio modo dictum poteſt habere genus determinatum: ita ꝙ aliquod peccatum dicatur veniale ex genere, & aliquod mortale ex genere, ſcđm quod genus uel ſpecies actus determinatur ex obiecto. Cùm.n. voluntas fertur in aliquid, quod ſecundum ſe repugnat charitati ꝑ quam homo ordinatur in ultimũ finem, illud peccatum ex ſuo obiecto, habet ꝙ ſit mortale: unũ eſt mortale ex genere, ſiue ſit cõtra dilectionẽ Dei, ſicut blaſphemia, periurium, & huiuſmodi: ſiue cõtra dilectionem proximi, ſicut homicidium, adulterium & ſimilia: vñ huiuſmodi ſunt peccata mortalia ex ſuo genere. Quandoq; uero voluntas peccãtis fertur in id, quod in ſe continet quandam inordinationem, non tñ cõtrariatur dilectioni Dei & proximi, ſicut verbum otioſum, riſus ſuperfluꝰ, & alia huiuſmodi, & talia ſunt peccata uenialia ex ſuo genere, vt ſupra dictũ eſt. Sed quia actus morales recipiunt rationem boni & mali, nõ ſolũm ex obiecto, ſed ẽt ex aliqua diſpoſitione agẽtis, vt ſupra habitum eſt, * contingit quandoq; ꝙ idꝰ, quod eſt peccatũ veniale ex genere ratione ſui obiecti, fit mortale ex parte agẽtis, vel quia in eo conſtituit finem ultimum, uel quia ordinat ipsũ ad aliquid, quod eſt peccatum mortale ex genere, puta cum aliquis ordinat uerbum otioſum ad adulterium committendum. Similiter etiam ex parte agentis contingit, ꝙ aliquod peccatum, quod ex ſuo genere eſt mortale, fit ueniale propter hoc. ſ. ꝙ actus eſt imperfectus, id eſt, non deliberatus ratione, quę eſt principium propriũ mali actus: ſicut ſuprà dictũ eſt, * de ſubitis motibus infidelitatis.

In lib. de para. c. 14 à me. to. 4 & refert 4. ſent. di. 17. parag. A

Q. 78. art. 4. & q. 77 ar. 6

Q. 74. ar. 10.

AD primum ergo dicendum, quod ex hoc ipſo quòd aliquis eligit id, qđ repugnat diuinæ charitati, conuincitur præferre illud charitati diuinæ: & ꝑ conſequẽs plus amare ipſum q̃ Deum. & iõ aliqua peccata ex genere, quæ de ſe repugnant charitati, habent ꝙ aliquid diligatur ſupra Deum. & ſic ſunt ex genere ſuo mortalia. 470

AD ſecundum dicendum, ꝙ ratio illa procedit de peccato ueniali ex cauſa.

AD tertium dicendum, quod ratio illa procedit de peccato qđ eſt ueniale propter imperfectionem actus.

ARTICVLVS III.

Vtrum peccatum ueniale ſit diſpoſitio ad mortale.

2. 2. q. 24. ar. 10. co. fin. & qõ. 186. ar. 9. cor. & 1. di. 17. q. 2 art. 5. co. fi. Et 2. diſtin. 42. q. 1 ar. 3. Et uer. q. 26. arti. 6. ad 16. Et ma. q. 7. ar. 1. ad 7. & ar. 3. co. & ad 1. & 3. & art. 6. ad 5. & q. 14. ar. 2. co.

AD TERTIVM ſic proceditur. Videtur, quòd peccatum ueniale non ſit diſpoſitio ad mortale: unum.n. oppoſitum nõ diſponit ad aliud: ſed peccatum ueniale & mortale ex oppoſito diuiduntur, ut dictũ eſt. * Ergo peccatum ueniale non eſt diſpoſitio ad mortale.

* ar. 1. huius qõ.

¶ 2 Præterea, Actus diſponit ad aliquid ſimile in ſpecie ſibi. vñ in 2. Ethi. † dicitur quòd ex ſimilibus actibus generantur ſimiles diſpoſitiones & habitus. ſed pec-

† l. 2. c. 1. & 2. to. 5. ar. 2. huiꝰ quæſt.

catum mortale & ueniale diffe-runt genere ſeu ſpecie, ut dictum eſt: * ergo peccatum ueniale non diſponit ad mortale.

ar.1.huius q.

¶ 3 Præterea, Si peccatum dicatur ueniale quod diſponit ad mortale, oportebit, ꝙ quæcunq; diſponunt ad mortale peccatum, ſint peccata venialia, ſed omnia bona opera diſponunt ad peccatū mortale: dicit.n. Augu. * in regula, ꝙ ſuperbia bonis operibus inſidiatur, ut pereant. ergo etiam bona opera erunt peccata uenialia: quod eſt inconueniens.

In reg.3. nō lōge à prin. to.1

SED contra eſt, quod dicitur Eccl.19. Qui ſpernit minima, paulatim defluit: ſed ille, qu peccat uenialiter, uidetur minima ſpernere: ergo paulatim diſponitur ad hoc, ꝙ totaliter defluat ꝑ peccatum mortale.

CONCLVSIO.

Veniale & mortale peccatū cùm differant ſpecie, non poteſt ueniale diſpoſitio eſſe ad mortale, niſi fortè ex diſpoſitione agentis, & indirectè, per modū remouentis prohibens.

RESPONDEO dicendū, ꝙ diſponens eſt quodāmodo cauſa. vnde ſecundum duplicem modū cauſæ eſt duplex diſpoſitionis modus. Eſt.n. cauſa quædam mouens directè ad effectum, ſicut calidum calefacit. Eſt etiam eā indirectè mouens: remouendo prohibens: ſicut remouens columnam dicitur remouere lapidem ſuperpoſitum. & ſecundum hoc actus peccati dupliciter ad aliquid diſponit. Vno quidem modo directè, & ſic diſponit ad actum ſimilem ſecundum ſpeciem. Et hoc modo primò & per ſe peccatum ueniale ex genere non diſponit ad mortale ex genere, cùm differant ſpecie, ſed per hunc modum peccatū ueniale poteſt diſponere ꝑ quandam conſequentiam ad peccatū, quod eſt mortale ex parte agētis: augmētata.n. diſpoſitione uel habitu per actus peccatorum venialium, intantum poteſt libido peccandi creſcere, quòd ille qui peccat, finem ſuum conſtituet in peccato ueniali. Nam unicuiq; habēti habitum, inquantum huiuſmodi finis eſt operatio ſecūdum habitum: & ſic multoties peccando venialiter diſponetur ad peccatū mortale. Alio modo actus humanus diſponit ad aliquid remouendo prohibens, & hoc modo peccatum veniale ex genere poteſt diſponere ad mortale peccatum ex genere. qui .n. peccat uenialiter ex genere, prætermittit aliquē ordinem: & ex hoc, ꝙ conſueſcit voluntatem ſuam in minoribus debito ordini nō ſubiicere, diſponit ad hoc, ꝙ ēt uoluntatem ſuā nō ſubiiciat ordini ultimi finis, eligendo id, quod eſt peccatum mortale ex genere.

AD primum ergo dicēdum, ꝙ peccatum ueniale & mortale nō diuiduntur ex oppoſito: ſicut duæ ſpecies unius generis, vt dictum eſt, * ſed ſicut accidens cōtra ſubſtantiam diuiditur. vnde ſicut accidēs poteſt eſſe diſpoſitio ad formam ſubſtantialem, ita & ueniale peccatum ad mortale. ar.1. ad 1

AD ſecundum dicendum, ꝙ peccatum veniale non eſt ſimile mortali in ſpecie: eſt tamen ſimile ei in genere, inquantum utrunque importat defectum debiti ordinis, licet aliter & aliter, ut dictum eſt. * ar.1.& 2. huius q.

AD tertium dicendum, quòd opus bonum non eſt per ſe diſpoſitio ad mortale peccatum, poteſt tamen eſſe materia, uel occaſio peccati mortalis per accidens, ſed peccatum ueniale per ſe diſponit ad mortale, ut dictum eſt. * In cor. ar

ARTI-

ARTICVLVS IIII.

Vtrum peccatum ueniale poſſit fieri mortale.

471 AD QVARTVM ſic proceditur. Videtur, quod peccatū ueniale poſſit fieri mortale. Dicit.n. Auguſ. * exponens illud Ioan. Qui incredulus eſt Filio, non uidebit uitam, peccata minima, id eſt uenialia, ſi negligantur, occidunt: ſed ex hoc dicitur peccatum mortale, quia ſpiritualiter occidit animam; ergo peccatū ueniale pōt fieri mortale.

Sup. ar. 2. co. & 2. di. 24. q. 3 arti. 7. & mal. q. 7. arti. 3 & Pſ. 19. co 10.
* trac. 12. in Ioā. nō procul à fine: id habet to. 9. Et ſer. 88 de tēpore, to. 10.

¶ 2 Preterea, Motus ſenſualitatis añ conſenſum rationis eſt peccatum ueniale, poſt conſenſū uerò eſt peccatum mortale, ut ſupra dictum eſt; † ergo peccatum ueniale poteſt fieri mortale.

† q. 74. arti. 4. & arti. 8. ad 2.

¶ 3 Præterea, Peccatum ueniale & mortale differunt ſicut morbus curabilis & incurabilis, ut dictum eſt: * ſed morbus curabilis pōt fieri incurabilis: ergo peccatū ueniale poteſt fieri mortale.

* ar. 1. huius quæſ.

¶ 4 Præterea, Diſpoſitio pōt fieri habitus. ſed peccatum ueniale eſt diſpoſitio ad mortale, ut dictū eſt: † ergo ueniale peccatum pōt fieri mortale.

† ar. pċe.

SED contra, Ea quæ differūt in infinitum, non transſmutantur in inuicem: ſed peccatum mortale & ueniale differunt in infinitū, vt ex prædictis patet. ergo ueniale non poteſt fieri mortale.

CONCLVSIO.

Licet nunquam fieri poſſit, ut vnus idemq́ʒ actus primùm ueniale ſit, ac deinde mortale peccatum, neque etiam ut uel omnia totius mundi uenialia, uni peccato mortali æquiualeant: tamen cōtingere poteſt, ut actus uenialis per aliquā mutationē mortale fiat. aut multa uenialia ad unū mortale diſponant.

RESPONDEO dicendū, ꝙ peccatum ueniale fieri mortale, pōt tripliciter intelligi. Vno mō ſic, ꝙ idem actus numero primò ſit peccatū ueniale, & poſtea mortale, & hoc eſſe non poteſt: quia peccatum principaliter cōſiſtit in actu uoluntatis, ſicut & quilibet actus moralis, vnde non dicitur unus actus moraliter, ſi uoluntas mutetur, quamuis ēt actio ſecundum naturam ſit cōtinua. Si autē voluntas nō mutetur, non pōt eſſe ꝙ de ueniali fiat mortale. Alio modo pōt intelligi ut id, quod eſt ueniale ex genere, fiat mortale, & hoc quidē poſſibile eſt: inquantū cōſtituitur in eo finis, uel inquātum refertur ad mortale peccatū, ſicut ad finem, ut dictum eſt. * Tertio mō poteſt intelligi ita, ꝙ multa uenialia peccata cōſtituāt unum peccatum mortale: ꝙ ſi ſic intelligatur, ꝙ ex multis peccatis uenialibus integraliter conſtituatur unum peccatum mortale, falſum eſt: non.n. omnia peccata uenialia de mundo pñt habere tm̄ de reatu quantum unum peccatū mortale, quod patet ex parte durationis: quia peccatum mortale hēt reatum pœnæ æternæ: peccatum autem ueniale reatum pœnæ temporalis, ut dictum eſt. * Patet etiam ex parte pœnæ damni: quia peccatum mortale meretur carētiam uiſionis diuinæ, cui nulla alia pœna comparari poteſt, ut Chryſoſt. dicit. * Patet etiam ex parte pœnę ſenſus, quantum ad uermem conſcientiæ: licet fortè quantum ad pœnam ignis nō ſint improportionabiles pœnæ. Si uerò intelligatur, ꝙ multa peccata uenialia faciunt unum mortale diſpoſitiuè, ſic uerum eſt, ſicut ſupra oſtenſum eſt, * ſecundū duos modos diſpoſitionis, quo peccatū ueniale diſponat ad mortale.

ar. 2. hui⁹ quæſt.
ar. 2. hui⁹ quæſt.
Hom. 47. ad Po. Anthio. to. 5 & ho. 24. in Mat.
arti. 3. huius qō.

AD primum ergo dicendū, ꝙ Aug. loquitur in illo ſenſu, quòd multa peccata uenialia diſpoſitiuè cauſant mortale.

AD ſecundũ dicendum, quòd ille idem motus ſenſualitatis, qui præceſſit conſenſum rationis, nunquam fit peccatum mortale: ſed ipſe actus rationis conſentientis.

AD tertium dicendum, quòd morbus corporalis non eſt actus, ſed diſpoſitio quædã permanens: vnde eadem manens poteſt mutari. ſed peccatum ueniale eſt actus tranſiens, qui reſumi non poteſt, & quantum ad hoc nõ eſt ſimile.

AD quartum dicẽdum, quòd diſpoſitio, quæ fit habitus, eſt ſicut imperfectum in eadẽ ſpecie: ſicut imperfecta ſcientia, dũ perficitur, fit habitus: ſed ueniale peccatum eſt diſpoſitio alterius generis: ſicut accidens ad formã ſubſtantialem, in quam nunquam mutatur.

ARTICVLVS V.

Vtrum circunſtantia poſſit facere de ueniali mortale.

472 AD QVINTVM ſic proceditur. Videtur, quòd circunſtantia poſſit de ueniali peccato facere mortale. Dicit enim * Auguſt. in ſermone de purgatorio, quod ſi diu teneatur iracundia, & ebrietas ſi aſſidua ſit, tranſcunt in numerum peccatorum mortalium. ſed ira & ebrietas nõ ſunt ex ſuo genere peccata mortalia, ſed uenialia, alioquin ſemper eſſent mortalia. ergo circunſtantia facit peccatum ueniale eſſe mortale.

2.2.q.110 ar.4. ad 5 & 4. diſt. 16.q.3.a. qõ. 4. & mal.q 2. ar.8.& q. 7.art.4. p to.& art. 7.cor.pri. * in ſer. 4. de aïabus def. vel de ſãctis, paulò à pric. & ſer.41. tom.10. † litera circa fin.

¶ 2 Præterea, † Magiſter dicit 24 diſt.2.lib.ſent. quòd delectatio ſi ſit moroſa, eſt peccatum mortale: ſi autem nõ ſit moroſa, eſt peccatum ueniale. ſed moroſitas eſt quædam circunſtantia; ergo circũſtantia facit de peccato veniali mortale.

¶ 3 Præterea, Plus differt malum & bonum, q̃ ueniale peccatum & mortale, quorum utrunq; eſt in genere mali. ſed circunſtantia facit de actu bono malum, ſicut patet cùm quis dat eleemoſynam propter inanem gloriam. ergo multo magis poteſt facere de peccato veniali mortale.

SED contra eſt, ꝙ cùm circunſtantia ſit accidens, quãtitas eius non poteſt excedere quantitatem ipſius actus, quam habet ex ſuo genere: ſemper enim ſubiectum præeminet accidenti. ſi igitur actus ex ſuo genere ſit peccatum ueniale, non poterit per circunſtantiam fieri peccatum mortale, cùm peccatum mortale in infinitum quodammodo excedat quãtitatem uenialis, ut ex * dictis patet. ar.pce.in arg. Sed contra.

CONCLVSIO.

Quoniam ueniale ex genere, ſpecie differt à mortali ex genere; fieri nullo modo poteſt, ut circunſtantia faciat de ueniali mortale, niſi quando illa circunſtantia eſt quædã moralis actus differentia ſpecifica, nouam peccati ſpeciem conſtituens.

RESPONDEO dicendum, quod ſicut * ſuprà dictum eſt, cũ de circunſtantiis ageretur, circũſtantia inquãtum huiuſmodi, eſt accidens moralis actus: contingit tamen circunſtantiam accipi ut differentiam ſpecificam actus moralis, & tunc amittit rationem circunſtantię, & conſtituit ſpeciem moralis actus. hoc autem contingit in peccatis quando circunſtantia addit deformitatem alterius generis: ſicut cùm aliquis accedit ad non ſuam, eſt actus deformis d formitate oppoſita caſtitati, ſed ſi accedat ad non ſuam, quæ eſt alterius uxor, additur deformitas oppoſita iuſtitiæ, contra quam eſt vt aliquis uſurpet rem alienam. & ſecundum hoc huiuſmodi circunſtantia conſtituit nouam ſpeciem peccati, quæ dicitur adulterium.

q.7.ar. 1. & q. 18. ar.10.

rium. impoſsibile eſt autē, quòd circunſtantia de peccato ueniali faciat mortale, niſi afferat deformitatem alterius generis. Dictū
ar. 1. eſt* enim quòd peccatum ueniale habet deformitatem per hoc, quòd importat deordinationem circa ea, quæ ſunt ad finem. peccatum autem mortale habet deformitatem per hoc, quòd importat deordinationem reſpectu ultimi finis. vnde manifeſtum eſt, ꝙ circunſtantia nō poteſt de ueniali peccato facere mortale manēs circunſtantia: ſed ſolum tunc, qñ transfert in aliam ſpeciem, & fit quodammodo differentia ſpecifica moralis actus.

AD primum ergo dicēdum, ꝙ diuturnitas non eſt circunſtantia trahens in aliam ſpeciem, ſimiliter nec frequentia uel aſſiduitas, niſi fortè per accidens ex aliquo ſuperuenienti. Non enim aliquid acquirit nouam ſpeciem ex hoc, quod multiplicatur vel protelatur, niſi fortè in actu protelato vel multiplicato ſuperueniat aliquid, quod uariet ſpeciem, puta inobedientia, uel contemptus, vel aliquid huiuſmodi. Dicēdū eſt ergo, quòd cùm ira ſit motus animi ad nocendum proximo, ſi ſit tale nocumentum, in quod tendit motus iræ, quod ex genere ſuo ſit peccatum mortale, ſicut homicidium, uel furtum, talis ira ex gñe ſuo eſt peccatum mortale: ſed ꝙ ſit peccatū ueniale, habet ex imperfectione actus. inquantum eſt motus ſubitus ſenſualitatis: ſi uerò ſit diuturna, redit ad naturam ſui generis per conſenſum rationis. Si uerò nocumētum, in quod tendit motus iræ, eſſet ueniale ex genere ſuo, puta cùm aliquis in hoc iraſcitur contra aliquem, ꝙ vult ei dicere aliquod uerbum leue & iocoſum, quod modicum contriſtet, non erit ira peccatum mortale, quantūcunq; ſit diuturna, niſi fortè per accidens, puta ſi ex hoc graue ſcandalū oriatur, vel ꝓpter aliquid huiuſmodi.

¶ De ebrietate uerò dicendum eſt, ꝙ ſcd'm ſuam rationem hēt, ꝙ ſit peccatum mortale: ꝙ.n. homo abſq; neceſsitate reddat ſe impotentem ad vtendum ratione, per quā hō in Deū ordinatur, & multa peccata occurrentia uitat, ex ſola uoluptate uini, expreſsè contrariatur virtuti: ſed ꝙ ſit peccatum ueniale, contingit propter ignorantiam quandam uel infirmitatē, puta cum hō neſcit uirtutem uini aut propriam debilitatem, unde non putat ſe inebriari: tunc.n. non imputatur ei ebrietas ad peccatū, ſed ſolum ſuperabundantia potus. Sed quando frequēter inebriatur, non poteſt per hāc ignorātiam excuſari, quin uideat voluntas eius eligere magis pati ebrietatem, q̄ abſtinere à uino ſuperfluo, unde redit peccatum ad ſuam naturam.

AD ſecundum dicendum, ꝙ delectatio moroſa non dicitur eſſe peccatum mortale, niſi in his, quæ ex ſuo genere ſunt peccata mortalia: In quibus ſi delectatio non moroſa ſit peccatū ueniale, eſt ex imperfectione actus, ſicut
& de ira * dictum eſt. dicitur.n. ar. 1. huius quæſt.
ira diuturna & delectatio moroſa p̄p approbationē rationis deliberantis.

AD tertium dicendum, quòd circunſtantia non facit de bono actu malum, niſi conſtituens ſpe
ciem peccati, ut * ſuprà etiam ha q. 18. art.
bitum eſt. 10. & 11.

ARTICVLVS VI.

Vtrum peccatum mortale poſsit fieri ueniale.

AD SEXTVM ſic proceditur. Videtur, ꝙ pecca- 473
tū mortale poſsit fieri ueniale. Aequaliter.n. diſtat peccatum ueniale a mortali, & ecōtrario: ſed peccatū ueniale fit mortale, ut * dictū eſt. ergo & peccatū mortale poteſt fieri ueniale. Mal q. 7. arti. 2. ad 18. & ar. 3 ad 9. * ar. 4. & 5.

¶ 2 Præterea, peccatum ueniale

le & mortale ponuntur differre ſecundum hoc, ꝙ peccans mortaliter diligit creaturam plusquàm Deum, peccans autem uenialiter diligit creaturam infrà Deum. cõtingit autem, ꝙ aliquis cõmittẽs id, quod eſt ex genere ſuo peccatum mortale, diligat creaturam infrà Deũ: puta ſi aliquis neſciẽs fornicationem ſimplicẽ eſſe peccatum mortale, & contrariam diuino amori, fornicetur, ita tamen ꝙ propter diuinum amorem paratus eſſet fornicationem prætermittere, ſi ſciret fornicando ſe cõtra diuinum amorem agere: ergo peccabit ueniali ter. & ſic peccatum mortale poteſt ueniale fieri.

ar. ꝑced. arg. 3. ¶ 3 Præterea, Sicut * dictũ eſt, plus differt bonum à malo, quàm ueniale à mortali. ſed actus q eſt de ſe malus, poteſt fieri bonus: ſicut homicidium poteſt fieri actus iuſtitiæ, ſicut patet in iudice, qui occidit latronem. ergo multo magis peccatum mortale poteſt fieri ueniale.

SED contra eſt, quòd æternũ nunquam poteſt fieri temporale: ſed peccatũ mortale meretur pœnam ęternam: peccatum autẽ ueniale temporalem pœnam. ergo peccatum mortale nunquam poteſt fieri ueniale.

CONCLVSIO.

Licet ueniale peccatum per additionem mortalis deformitatis, tanquam circunſtantia ſpeciem peccati mutantis, fiat mortale: tamen mortale peccatum per acceſſionem uenialis deformitatis non fit ueniale, ſed grauius mortale. Dici tamen poteſt mortale ex genere, fieri ueniale ex imperfectione actus.

RESPONDEO dicendum, quòd ueniale & mortale differũt ſicut perfectum & imperfectũ in genere peccati, ut dictum eſt * . ar. 1. ad 1. im perfectum autem per aliquã additionem poteſt ad perfectionem uenire: vnde & ueniale per hoc quòd additur ei deformitas pertinens ad genus peccati mortalis, efficitur mortale: ſicut cũ aliquis dicit uerbum otioſum, ut fornicetur. Sed id quod eſt perfectum, non poteſt fieri imperfectum per additionem. & ideo peccatũ mortale non fit ueniale per hoc, quòd additur ei aliqua deformitas pertinens ad genus peccati uenialis: nõ. n. diminuiť peccatũ eius q fornicať, ut dicat uerbũ otioſum, ſed magis aggrauatur propter deformitatem adiunctam.

¶ Põt tñ id quod eſt ex genere mortale, eſſe ueniale propter imperfectionẽ actus, quia non perfectè pringit ad rationẽ actus moralis, cùm non ſit deliberatus, ſed ſubitus, ut ex * dictis patet. & hoc ſit per ſubtractionem, quandã, ſ. deliberatæ rõnis, & quia à ratione deliberata hẽt ſpeciem moralis actus, inde eſt ꝙ per talẽ ſubtractionem ſoluitur ſpecies. ar. 2. hui⁹ quæſt.

AD primum ergo dicendũ, ꝙ ueniale differt à mortali, ſicut imperfectũ à perfecto, ut puer à uiro. fit autem ex puero uir: ſed nõ conuertitur. Vnde rõ non cogit.

AD ſecundũ dicendum, quòd ſi ſit talis ignorãtia q̃ peccatũ omnino excuſet, ſicut eſt furioſi uel amentis, tunc ex tali ignorantia fornicationem cõmittens, nec ueniali ter, nec mortaliter peccat. Si uerò ſit ignorãtia nõ inuincibilis, tũc ignorãtia ipſa ẽ peccatũ, & cõtinet in ſe defectũ diuini amoris, Inquãtũ negligit hõ addiſcere ea, per quæ põt ſe in diuino amore conſeruare.

AD tertium dicendum, quòd ſicut * Aug. dicit in lib. cõtra Mẽdacium. Ea q̃ ſunt ſecũdum ſe mala, nullo fine bene fieri pñt: homicidiũ aũt eſt occiſio innocentis; & hoc nullo mõ bene fieri poteſt. Sed iudex, qui occidit latronem, vel miles, qui occidit hoſtem reipublicæ, ca. 7. ante med. habetur hic liber, tomo 4.

publicæ,

publicę, nō appellanť homicidæ, vt * Aug.dicit in lib.de libe.arbi.

lib. 1. ca, 4.& 5.to. 1.

QVÆSTIO LXXXIX.

De peccato ueniali ſecundum ſe, in ſex articulos diuiſa.

DEinde conſiderandum eſt de peccato ueniali ſecundum ſe.

¶ Et circa hoc quæruntur ſex.

¶ Primo, vtrum peccatum ueniale cauſet maculam in anima.

¶ Secundo, de diſtinctione peccati uenialis, prout figuratur per lignum fœnum, & ſtipulam. 1. Corinth.3.

¶ Tertio, vtrum homo in ſtatu innocentiæ potuerit peccare ve nialiter.

¶ Quarto, vtrum angelus bonus uel malus poſſit peccare uenialiter.

¶ Quinto, utrum primi motus infidelium ſint peccata uenialia.

¶ Sexto, utrum ueniale poſſit eſſe in aliquo ſimul cum ſolo peccato originali.

474 ARTICVLVS PRIMVS.

Vtrum peccatum ueniale cauſet maculam in anima.

3.q.87.arti.2.ad 3. & 4. diſt. 36.qō. 2. ar.1.q. 2. ad 3.&q. 2.ad 3.& q.1. ad 1. & ar.2.q. 1.& mal. q.7.ar.11. cor.& Pſ. 34 cor.2.

AD PRIMVM ſic proceditur. Videtur, quòd peccatum ueniale cauſet maculam in anima. Dicit.n. Aug, * in lib.de pœnitentia, ꝙ peccata uenialia, ſi multiplicentur, decorem noſtrum ita exterminant, vt à cæleſtis ſponſi amplexibus non ſeparent: ſed nihil aliud eſt macula, quàm detrimentum decoris. Ergo peccata uenialia cauſāt maculam in anima.

* li.ď medicina pęni.c.2. añ me.to. 9. & ſer. de ſāctis.41. tom.10.

¶ 2 Præterea, Peccatum mortale cauſat maculam in anima ꝑꝑ inordinationem actus, & affectus ipſius peccantis: ſed in peccato ueniali eſt quædam deordinatio actus & affectus. Ergo peccatum ueniale cauſat maculā in anima.

¶ 3 Præterea, Macula aīæ cauſatur ex contactu rei temporalis per amorem, ut * ſuprà dictū eſt: ſed in peccato ueniali anima inordinato amore contingit rem tēporalem. Ergo peccatum ueniale inducit maculam in anima. q.86.ar.1

SED contra eſt, quòd dicitur Epheſ.5. vt exhiberet ipſe ſibi glorioſam eccleſiam non habentem maculam, aut rugam. * Gloſ. id eſt, aliquod peccatum criminale. Ergo proprium peccati mortalis eſſe uidetur ꝙ maculam in anima cauſet.

* glo.interlinearis ibid.

CONCLVSIO.

Peccatum ueniale, cùm non tollat habitum charitatis, neque aliarum uirtutū, ſed magis impediat actus illarum, non inducit maculā in aīa, niſi in quantū nitorem, qui eſt ex uirtutum actibus, impedit.

RESPONDEO dicendum, ꝙ ſicut ex * dictis patet, macula importat detrimētum nitoris ex aliquo contactu, ſicut in corporalibus patet, ex quibus per ſimilitudinem nomen maculæ ad animam transfertur. Sicut autem in corpore eſt duplex nitor, unus q̄dē ex intrinſeca diſpoſitione mēbrorum & coloris: alius autem ex exteriori claritate ſuperueniēte, ita etiam in anima eſt duplex nitor; Vnus quidem habitualis quaſi intrinſecus. Alius autem actualis quaſi exterior fulgor. Peccatū autem ueniale impedit quidem nitorem actualem non tamen habitualem: quia non excludit neque diminuit habitum charitatis & aliarum uirtutum, ut * infrà patebit, ſed ſolum impedit earū actū. macula aūt importat aliqd manens in re maculata. vnde magis uidetur pertinere ad detrimētū habitualis nitoris q̄ actualis. vndè. propriè loquendo peccatū ueniale nō cauſat maculā in aīa. q.86.ar.1 2.2.q.24. ar.10.

ARTICVLVS VI.

Vtrum reatus pœnæ remaneat poſt peccatum.

465 AD SEXTVM ſic pro-
1.diſt.42. cedit. Videtur quòd rea-
q.1.ar. 2. tus pœnæ non remaneat
Et 4. diſt. poſt peccatum. Remota enim cã
14.qō. 2. remouetur effectus: ſed peccatũ
ar.3.q. 2. eſt cauſa reatus pœnæ. ergo remo
ad primũ to peccato. ceſſat reatus pœnæ.
Et iter.q. ¶ 2 Præterea, Peccatum remo
28.art. 2. uetur per hoc, ꝙ homo ad uirtutẽ
ad 2. redit: ſed uirtuoſo non debet pœna, ſed magis præmium. Ergo remoto peccato, non remanet reatus pœnæ.

¶ 3 Præterea, Pœnæ ſunt medi
c. 3. ante cinæ: ut dicitur in 2. Ethic. * ſed
med.to.5 poſtquam aliquis iam eſt ab infirmitate curatus, non adhibetur ſibi medicina. Ergo remoto peccato, non remanet debitum pœnæ.

SED contra eſt, quod dicitur 2. Reg. 12. ꝙ Dauid dixit ad Nathan: Peccaui domino. Dixitque Nathan ad Dauid: Dominus quoque tranſtulit peccatum tuum, non morieris: ueruntamen quia blaſphemare feciſti inimicos nomen domini, filius qui natus eſt tibi, morte morietur. Punitur ergo aliquis à Deo, etiam poſtquã ei peccatum dimittitur: & ſic reatus pœnæ remanet peccato remoto.

CONCLVSIO.

Remota macula culpæ remanet reatus, non pœnę ſimpliciter, ſed ſatisfactorię.

RESPONDEO dicendum, ꝙ in peccato duo poſſunt conſiderari, ſ. actus culpæ, & macula ſequens. Planum eſt autem, ꝙ ceſſãte actu peccati, remanet reatus in omnibus peccatis actualibus. actus enim peccati facit hominẽ reum pœnæ, inquantum trãſgreditur odinem diuinæ iuſtitiæ, ad quem non redit niſi per quãdam recompẽſationem pœnæ, quæ ad æqualitatem iuſtitiæ reducit: ut ſcilicet qui plus uoluntati ſuæ indulſit, q̃ debuit, contra mandatũ Dei agens, ſecũdum ordinem diuinæ iuſtitiæ aliquid cõtra illud, quod uellet ſpontaneus uel inuitus patiatur: quod etiam in iniuriis hominibus factis obſeruatur, vt per recompenſationem pœnę reintegretur æqualitas iuſtitiæ, vnde patet quòd ceſſãte actu peccati uel iniuriæ illatæ, adhuc remanet debitum pœnæ. Sed ſi loquamur đ ablatione peccati, quã tum ad maculam; ſic manifeſtum eſt, ꝙ macula peccati ab anima auferri non poteſt, niſi per hoc ꝙ anima Deo coniungitur per cuius diſtantiam detrimentum proprii
nitoris incurrebat, quod eſt ma- q.86.ar.1
cula, ut ſupra dictum eſt. * Coniungitur autem Deo homo ꝑ uoluntatem. unde macula peccati ab homine tolli nõ poteſt, niſi uoluntas hominis ordinem diuinæ iuſtitiæ acceptet, ut. ſ. uel ipſe ſibi pœnam ſpontaneus aſſumat in recompenſationem culpæ præteritę, uel etiam à Deo illatam patiẽter ſuſtineat, utroque .n. mõ pœna rationem ſatisfactionis habet. Pœna autem ſatisfactoria diminuit aliquid de ratione pœnæ: eſt enim de ratione pœnæ, ꝙ ſit contra uoluntatem: pœna autem ſatisfactoria etſi ſecundum abſolutam conſiderationem ſit contra uoluntatem, non tamen ut nunc: & per hoc eſt uolũtaria: unde ſimpliciter eſt uoluntaria, ſecundum quid autem inuolũtaria, ſicut patet ex his quæ ſupra de uoluntario & inuoluntario dicta ſunt.
* Dicendum eſt ergo, quòd remo q.6.ar. 6.
ta macula culpæ, poteſt quidem remanere reatus non pœnæ ſimpliciter, ſed ſatisfactoriæ.

AD primum ergo dicendũ, ꝙ
ſicut ceſſante actu peccati rema-
net macula, ut ſupra dictum eſt, * q.86.ar.2
ita etiam poteſt remanere reatus:

ceſſante

ceſſante uerò macula, non remanet reatus ſecundum eandem rationem, ut dictum eſt. *

in cor. ar. AD ſecundum dicendum, ꝙ uirtuoſo non debetur pœna ſimpliciter: poteſt tamen ſibi deberi pœna ut ſatiſfactoria: quia hoc ipſũ ad uirtutem pertinet, ut ſatiſfaciat pro his, in quibus offendit uel Deum, uel hominem.

AD tertium dicendum, quòd remota macula, ſanatum eſt uulnus peccati quantum ad uoluntatem. Requiritur autem adhuc pœna ad ſanationem aliarum uiriũ animæ, quæ per peccatum præcedens deordinatæ fuerunt, ut. ſ. ꝑ contraria curentur. Requiritur ẽt ad reſtituendum æqualitatem iuſtitiæ, & ad amouendum ſcandalum aliorum: ut ædificentur in pœna, qui ſũt ſcãdalizati culpa: ut patet ex exẽplo đ Dauid inducto. †

† In arg. Sed contra.

ARTICVLVS VII.

Vtrum omnis pœna ſit propter aliquam culpam.

466

3. q. 14. ar ti. 1. ad 3. Et 2. diſt. 30. q. 1 ar ti. 2. & di. 36. ar. 4. Et 4. d. 15 q. 1. art. 4 q. 2. ad 3. Et 3. contrac. 141. Et ma. q. 1. arti. 4. cor.

AD SEPTIMVM ſic ꝑceditur. Videtur, quòd non omnis pœna ſit propter aliquam culpam. Dicit. n. Io. 9 de cęco nato: Neq; hic peccauit, neq; parentes eius, ut naſceretur cæcus. Et ſimiliter uidemus quòd multi pueri etiã baptizati graues pœnas patiuntur, utpute febres, dęmonũ oppreſſiones, & multa huiuſmodi, cum tñ in eis non ſit peccatum, poſtquã ſũt baptizati, & antequã ſint baptizati, non eſt in eis plus de peccato, ꝙ̃ in aliis pueris, q hæc nõ patiuntur. nõ ergo omnis pœna pro peccato eſt.

¶ 2 Præterea. Eiuſdem rationis eſſe uidetur ꝙ peccatores proſperentur, & ꝙ aliqui innocentes puniantur: vtrunque autem in rebꝰ humanis frequenter inuenimus: dicitur. n. de iniquis in Pſal. 72. In labore hominum non ſunt, & cũ hominibus nõ flagellabuntur Et Iob 21. Impii uiuunt, ſubleuati ſunt, confortatiq; diuitiis. Et Abacuc 1. dicitur. Quare reſpicis contemptores, & taces conculcante impio iuſtiorem ſe. non ergo omnis pœna infligitur pro culpa.

¶ 3 Præterea, De Chriſto dicitur in 1. Pet 2. ꝙ peccatum non fecit, nec inuentus eſt dolus in ore eius & tñ ibidẽ dicitur, ꝙ paſſus eſt ꝑ nobis. ergo non ſemper pœna à Deo diſpenſatur pro culpa.

SED contra eſt quod dicitur Iob. 4 Quis unquam innocẽs periit, aut quando recti deleti ſũt: quin potius uidi eos qui operãtur iniquitatẽ flante Deo, periiſſe. Et Aug. * dicit in 1. Retractationũ, ꝙ omnis pœna iuſta eſt, & ꝓ peccato aliquo impenditur. li. 1. retr. c. 9. declinando ad fin to. 1.

CONCLVSIO.

Quæuis pœna ſiue ſimpliciter, ſiue ſatiſfactoria, propter aliquam culpam eſt ſiue originalẽ, ſiue actualem, propriã, uel alterius.

RESPONDEO dicendũ, ꝙ ſicut iam dictum eſt, * pœna põt dupliciter cõſiderari, ſimpliciter, & inquantum ſatiſfactoria. Pęna quidem ſatiſfactoria eſt quodam modo uoluntaria. & quia contingit eos, qui differunt in reatu pœnæ eſſe unum ſecũm uoluntatem vnione amoris: inde eſt quòd interdum aliquis, qui non peccauit, pœnam uoluntarius ꝓ alio portat: ſicut etiam in rebus humanis uidemus, quòd aliquis in ſe transfert alterius debitum. Si uerò loquamur de pœna ſimpliciter, ſecundum quod habet rationem pœnæ, ſic ſemper habet ordinem ad culpam propriam, ſed quandoq; quidẽ ad culpã actualem: puta qñ aliquis uel à Deo, uel ab homine pro peccato commiſſo punitur. Quandoq; verò ad culpam originalem: & hoc quidẽ vel principaliter, uel cõſequẽter. ar. pced.

Prin-

Principaliter quidem pœna originalis peccati eſt, quod natura humana ſibi relinquitur deſtituta auxilio originalis iuſtitiæ: ſed ad hoc conſequũtur omnes pœnalitates, quæ ex defectu naturæ hominibus contingunt.

¶ Sciendum tamen eſt, ꝙ quandoque aliquid videtur eſſe pœnale, quod tamen non habet ſimpliciter rationem pœnæ. Pœna.n. eſt ſpecies mali, ut in 1. dictũ eſt, * malum autem eſt priuatio boni: cùm autem ſint plura hominis bona, ſ. animæ, corporis & exteriorum rerum, contingit interdũ, quòd homo patiatur detrimentũ in minori bono, ut augeatur in maiori, ſicut cùm patitur detrimentum pecuniæ propter ſanitatem corporis, uel in vtroque horũ ꝑpter ſalutem animæ, & propter gloriam Dei. & tunc tale detrimẽtum non eſt ſimpliciter malum hominis, ſed ſecundum quid. vñ non habet ſimpliciter rationem pœnæ, ſed medicinæ Nam & medici auſteras potiones propinant infirmis, ut conferant ſanitatem. & quia huiuſmodi nõ propriè habent rationem pœnæ, nõ reducũtur ad culpam ſicut ad cauſam, niſi pro tanto: quia hoc ipsũ qđ oportet humanæ naturę medicinas pœnales adhibere eſt ex corruptione naturę quæ eſt pœna originalis peccati. In ſtatu enim innocentiæ non oportuiſſet aliquẽ ad profectum uirtutis inducere ꝑ pœnalia exercitia: unde hoc ipsũ, quod eſt pœnale, in talibus reducitur ad originalem culpam, ſicut ad cauſam.

p.p.q. 48. ar. 5.

AD primum ergo dicendũ, ꝙ huiuſmodi defectus eorum, qui naſcuntur, uel etiam puerorum, ſunt effectus & pœnæ originalis peccati, ut dictum eſt, * & manẽt etiam poſt baptiſmum ꝑꝑ cauſã ſuperius dictam: & ꝙ non ſint æqualiter in omnibus, contingit ꝑpter naturæ diuerſitatem, quæ ſibi relinquitur: vt ſupra dictum eſt. * Ordinantur tamen huiuſmodi defectus ſecundum diuinã prouidentiam ad ſalutem hominum, uel eorum, qui patiuntur, uel aliorum, qui pœnis admonentur, & etiam ad gloriam Dei.

in cor. arti. & qõ. 85. ar. 5.

q 82. art 4. ad. 1.

AD ſecundũ dicẽdum, quòd bona tẽporalia & corporalia ſunt quidem aliqua bona hominis, ſed parua; bona verò ſpiritualia ſunt magna hominis bona. Pertinet igitur ad diuinã iuſtitiam, ut virtuoſis det ſpiritualia bona, & de temporalibus bonis uel malis tãtum det eis, quantum ſufficit ad virtutem. Vt enim Dio. dicit 8. ca. de diuin. nom. * Diuinę iuſtitiæ eſt non emolliri optimorum fortitudinem materialium donationibus. aliis uerò hoc ipſum, quòd tẽporalia dantur, in malum ſpiritualium cedit. vnde in Pſalm. 71. concluditur. Ideo tenuit eos ſuperbia.

c. 8. inter medium & fin.

467 AD tertium dicendum, quòd Chriſtus pœnam ſuſtinuit ſatisfactoriam, non pro ſuis, ſed pro noſtris peccatis.

2. 2. qõ. 108. ar. 4. cor & ad 1. Et 2. d. 33. q. 1. arti. & 4. di. 46. q 1. arti. 2. q. 3. cor. & q. 2. ar. 2. q. 2. ad 3 Et mal. q 4. arti. 1. ad 19 & ar. 8. ad 6. 7. 8 9 12 & 15. & q. 5 art. 4. co. & quol. 12. ar. 24. ad 1. Et Pſ. 18. fi. Et Iſa. 14 cor. 3. fi. Et Ioã. 9. cor. 1. fi. & cor. 3. princ.

ARTICVLVS VIII.

Vtrum aliquis puniatur pro peccato alterius

AD OCTAVVM ſic ꝓceditur. Videtur, quòd aliquis puniatur pro peccato alterius. Dicitur enim Exo. 20. Ego ſum Deus zelotes, uiſitãs iniquitatem patrum in filios in tertiam & quartam generationẽ, his qui oderunt me, & Matth. 23. dicitur, Vt ueniat ſuper uos omnis ſanguis iuſtus, qui effuſus eſt ſuper terram.

¶ 2 Præterea, Iuſtitia humana deriuatur à iuſtitia diuina: ſed ſecũdum iuſtitiam humanam aliquãdo filii puniuntur pro parentib⁹, ſicut patet in crimine læſæ maieſtatis. ergo etiam ſecundum diuinam iuſtitiam unus punitur pro peccato alterius.

¶ 3 Præterea, Si dicatur filius non

puniri pro peccato patris, ſed pro peccato proprio, inquantum imitatur malitiam paternam, nō magis hoc diceretur de filiis, q̄ de extraneis: qui ſimili pœna puniſitur his, quorum peccata imitantur. non ergo uidetur, ꝙ filii pro peccatis propriis puniantur, ſed pro peccatis parentum.

SED contra eſt, quòd dicitur Ezech. 18. Filius non portabit iniquitatem patris.

CONCLVSIO.

Pœnarum alia eſt ſatisfactoria, quam alius pro alio uoluntariè aſſumit: alia medicinalis, quam Deus uel homo infligit ad medicinam, etiam pro alterius peccato: alia denique eſt, quæ merè pœna eſt, qua pro ſuo quiſque peccato tantūmodo punitur.

RESPONDEO dicendum, quòd ſi loquamur de pœna ſatiſfactoria, quę uoluntariè aſſumitur, contingit, quòd unus portet pœnam alterius inquantum ſunt quodammodo unum, ſicut iā dictum eſt.* Si autem loquamur de pœna pro peccato inflicta, inquātum habet rationem pœnæ, ſic ſolum unuſquiſq; pro peccato ſuo punitur: quia actus peccati aliqd perſonale eſt. Si autē loquamur d̄ pœna, quæ hēt rationem medicinæ, ſic contingit ꝙ unus punitur pro peccato alterius. Dictū eſt. n. * quòd detrimēta corporalium rerum uel etiam ipſius corporis ſūt quędam pœnales medicinæ ordinatæ ad ſalutem animæ. vnde nihil prohibet talibus pœnis aliquē puniri pro peccato alterius, uel à Deo, uel ab homine: utpote filios pro patribus, & ſubditos pro dominis; inquantum ſunt quædam res eorum. ita tamen quòd ſi filius uel ſubditus eſt particeps culpæ, huiuſmodi pœnalis defectus habet rationem pœnæ quantum ad utrunque, ſ. eum, qui punitur, & eum pro quo punitur. Si uerò non ſit particeps culpæ, habet rationem pœnæ quantum ad eum, pro quo punitur: quantum uerò ad eum, qui punitur, rationē medicinæ tantum, niſi per accidens inquantum peccato alterius conſentit, ordinatur enim ei ad bonū animæ ſi patienter ſuſtineat.* Pœnæ uerò ſpirituales non ſunt medicinales tantum; quia bonū animæ non ordinatur ad aliud melius bonum. vnde in bonis animæ nullus patitur detrimentum ſine culpa propria, & propter hoc etiā talibus pœnis, ut dicit Hieron. in epiſtola ad Auitum, unus non punitur pro alio: quia quantum ad animam, filius non eſt res patris. vn̄ & huius cauſam dn̄s aſſignans dicit Ezech. 18. Omnes animæ meę ſunt.

ar. 7.

ar. 7 hui9 quæſt.

* Alias non habetur ſy tātum.

AD primum ergo dicēdum, ꝙ vtrunque dictum uidetur eſſe referendum ad pœnas temporales vel corporales, inquantum filii ſunt quædam res parētum, & ſucceſſores prędeceſſorum: uel ſi referantur ad pęnas ſpirituales, hoc dicitur propter imitationem culpæ. vnde in Exod. additur: His qui oderunt me. Et in Matth. dicitur. Et uos implete menſuram patrū veſtrorum. Dicit autem puniri peccata patrum in filiis: quia filii in peccatis parentum nutriti, proniores ſunt ad peccandum, tum propter conſuetudinem, tum etiā propter exemplum patrum, quaſi auctoritatē ſequentes, ſunt etiam maiori pœna digni, ſi pœnas patrum uidentes, correcti non ſunt. Ideo autem addidit, in tertiam & quartam generationem: quia tantum conſueuerunt homines uiuere, ut tertiam & quartam generationem uideant: & ſic mutuo uidere poſſunt & filii peccata parentum ad imitandum, & patres pœnas filiorum ad dolendum.

AD ſecundum dicendum, ꝙ pœnæ illæ ſunt corporales & temporales

porales

porales quas iuſtitia humana vni pro peccato alterius infligit: & ſunt remedia quædam uel medicinæ contra culpas ſequentes, ut vel ipſi qui puniūtur, uel alij cohibeantur à ſimilibus culpis.

AD tertium dicēdum, quòd magis debent puniri pro peccatis aliorum propinqui, q̄ extranei, tū quia pœna propinquorum quodā modo redundat in illos qui peccauerunt, ut dictum eſt, * inquantum filius eſt quędam res patris. Tum ēt quia & domeſtica exempla & domeſticæ pęnæ magis mouent. vnde quando aliquis nutritus eſt in peccatis parentum, uehementius ea ſequitur, & ſi ex eorum pœnis non eſt deterritus, obſtinatior uidetur: vnde & eſt maiori pœna dignus.

*i cor. ar.

QVÆSTIO LXXXVIII.

De peccato ueniali & mortali, in ſex articulos diuiſa.

DEinde quia peccatum ueniale & mortale diſtinguūtur ſecundum reatum, cōſiderandum eſt de eis. Et primo conſiderandum eſt de ueniali per comparationem ad mortale. Secūdo, de ueniali ſecundum ſe.

¶ Circa primum quęruntur ſex.

¶ Primo, utrum veniale peccatum conuenienter diuidatur contra mortale.

¶ Secundo, vtrum diſtinguantur genere.

¶ Tertio, vtrum ueniale peccatum ſit diſpoſitio ad mortale.

¶ Quarto, utrum ueniale peccatum poſſit fieri mortale.

¶ Quinto, utrum circunſtantia aggrauans poſſit de ueniali peccato facere mortale.

¶ Sexto, vtrum peccatum mortale poſſit fieri ueniale.

ARTICVLVS PRIMVS.

Vtrum ueniale peccatum conuenienter diuidatur contra mortale.

468

AD PRIMVM ſic proceditur. Videtur, quòd ueniale peccatum non cō uenienter diuidatur contra mortale. Dicit enim * Aug. 22. lib. contra Fauſtum: Peccatum eſt dictū, vel factum, uel concupitum contra legem ęternam: ſed eſſe contra legem æternam, dat peccato, quòd ſit mortale. ergo omne peccatum eſt mortale; non ergo peccatum ueniale diuiditur contra mortale.

2. diſ. 42. q. 1. ar. 3. & 3. contra c. 139 ſi. & 143. §. 1. & mal. q. 7 ar. 1.
* li. 22. c. 27. in pri. tom. 6.

¶ 2 Pręterea, Apoſtolus dicit 1. Corinth. 10. Siue manducatis, ſiue bibitis, ſiue aliquid aliud facitis, omnia in gloriam Dei facite; ſed contra hoc præceptum facit quicunque peccat: non enim peccatum ſit propter gloriā Dei. cùm ergo facere contra præceptū ſit peccatum mortale, uidetur q᷑ quicunque peccat, mortaliter peccet.

¶ 3 Præterea, Quicunque amore alicui rei inhæret, inhæret ei uel ſicut fruens, uel ſicut utens: vt patet per Augu. in 1. de doct. * Chriſtiana: ſed nullus peccans inhæret bono commutabili, quaſi vtens, non enim refert ipſum ad bonum, quod nos beatos facit: q̄d propriè eſt uti, vt Auguſ. dicit ibidē. ergo quicunque peccat, fruitur bono commutabili: ſed frui rebus utendis eſt humana peruerſitas: ut Auguſt. dicit in lib. 83. * quæſt. cùm ergo peruerſitas peccatum mortale nominetur, uidetur q᷑ quicunque peccat, mortaliter peccet.

li. 1 ex c. 3. & 4 habetur to. 3.
li. 83. qō, q. 30. non procul à prin. tomo 4.

¶ 4 Præterea, Quicunque accedit ad unum terminum, ex hoc ipſo recedit ab alio: ſed quicunque peccat, accedit ad bonum commutabile: ergo recedit à bono incom-

cõmutabili. ergo peccat mortaliter:non ergo conuenienter peccatum ueniale contra mortale diuiditur.

Hom.41. in Io. to. 9. Et Enchi. c.64.

SED contra eſt,quod Auguſ. dicit in Homil.7.ſuper Ioan. * ꝙ crimen eſt,quod damnationẽ meretur:veniale autem eſt quod non meretur damnationem. Sed crimen nominat peccatum mortale. ergo ueniale peccatum conuenienter diuiditur contra mortale.

CONCLVSIO.

Peccatum omne,aut mortale,ſiue contra ordinem charitatis eſt.aut ueniale eſt, & prater illum ordinem,& ex ſe dignũ uenia.

RESPONDEO dicendum, quòd aliqua ſecundum quod ꝓpriè accipiuntur,non uidentur eſſe oppoſita:quæ ſi metaphoricè accipiãtur,opponi inueniũtur:ſicut ridere non opponitur ei quod eſt areſcere, ſed ſecundum quod ridere metaphoricè de prato dicit, propter eius floritionem & uirorem:opponitur ei quod eſt areſcere.Similiter ſi mortale propriè accipiatur prout refertur ad mortẽ corporalem, non uidetur oppoſitionem habere cum ueniali, nec ad idem genus pertinere. Sed ſi mortale accipiatur metaphoricè ſecundum quod dicitur in peccatis,mortale opponitur ei quod eſt veniale. Cum enim peccatum ſit quædam infirmitas animæ,ut ſupra habitum eſt, * peccatum aliquod mortale dicitur ad ſimilitudinem morbi,qui dicitur mortalis,ex eo quòd inducit defectum irreparabilem per deſtitutionem alicuius principii,ut dictum eſt.* Principium autem ſpiritualis uitæ,quę eſt ſecũdum uirtutem,eſt ordo ad ultimum finem,ut ſupra dictum eſt,† qui quidem ſi deſtitutus fuerit, reparari non poteſt per aliquod principium intrinſecũ,ſed ſolum per uirtutem diuinam,ut ſupra dictum eſt, * quia inordinationes eorum, quæ ſunt ad finem,reparantur ex fine,ſicut error qui accidit circa concluſiones per ueritatem principiorum. Defectus ergo ordinis vltimi finis nõ poteſt per aliquid aliud reparari,quod ſit principalius:ſicut nec error, qui eſt circa principia, & ideo huiuſmodi peccata dicuntur mortalia quaſi irreparabi[illegible]a. Peccata autem,quæ habent inordinationem circa ea, quæ ſunt ad finem, conſeruato ordine ad ultimum finem,reparabilia ſunt, & hæc dicuntur venialia. Tũc enim peccatum ueniam habet,quando reatus pœnæ tollitur. qui ceſſat ceſſante peccato ut dictum eſt. * Secundum hoc ergo mortale & ueniale opponuntur ſicut reparabile & irreparabile,& hoc dico ꝑ principium interius, non autem per comparationem ad uirtutem diuinam: quæ omnem morbũ & corporalem & ſpiritualem poteſt reparare: & propter hoc ueniale peccatum conueniẽter diuiditur contra mortale.

q.71.art.1. ad.3. qõ. 72.art. 5. & qõ.74. ar.9. ad 2

* q.72.arti.5.

† q.72.arti.5. & q. 87.ar.3.

q.87.a.1

q.87 ar.6

AD primum ergo dicẽdum, ꝙ diuiſio peccati in ueniale & mortale non eſt diuiſio generis in ſpecies,quæ ęqualiter participant rationem generis,ſed analogi in ea de quibus prædicatur ſecundum prius & poſterius:& ideo perfecta ratio peccati,quam Auguſt. * poſuit,conuenit peccato mortali. Peccatum autem ueniale dicitur peccatum ſecundũ rationem imperfectam,& in ordine ad peccatum mortale:ſicut accidens dicitur ens in ordine ab ſubſtantiam, ſecũdũ imperfectam rationẽ entis,nõ enim eſt contra legem: qa uenialiter peccans nõ facit quod lex prohibet, nec prætermittit id ad quod lex per præceptum obligat:ſed facit pręter legem: quia non obſeruat modũ rationis quę lex intendit.

loco in ar.citato.

AD ſecundũ dicendum, quòd illud præceptum Apoſtoli eſt affirmatiuum: unde non obligat ad ſemper, & ſic non facit cõtra hoc præceptum quicunque non actu refert in gloriam Dei omne, quod facit. Sufficit ergo, ꝙ aliquis habitualiter referat ſe & omnia ſua in Deum ad hoc, ꝙ non ſemper mortaliter peccet, cum aliquem actũ non refert in gloriam Dei actualiter. Veniale autem peccatum non excludit habitualem ordinationẽ actus humani in gloriam Dei, ſed ſolum actualem: quia non excludit charitatem quę habitualiter ordinat in Deũ. vnde non ſequit̃, ꝙ ille qui peccat venialiter, peccet mortaliter.

AD tertium dicendum, quòd ille qui peccat venialiter, inhæret bono temporali, non ut fruens, quia non conſtituit in eo finem, ſed ut vtens, referens in Deum nõ actu, ſed habitu.

AD quartum dicendum, quòd bonum commutabile non accipitur, vt terminus contrapoſitus incommutabili bono, niſi quando conſtituitur in eo finis: quod enim eſt ad finem, non habet rationem termini.

469

ARTICVLVS II.

Sup. q. 72 ar. 5. & 2. di. 24. q. 3 arti. 6. ad ſextũ. & diſ. 42. q. 1. arti. 4. co. & 4. diſ. 16. q. 3 ar. 2. q. 4 ad quintum. Et ma. q. 2. art. 8. co. & q. 7 ar. 3. & opu. 3. c. 178. * Q. 18. 1. 2. & 8.

Vtrum peccatum mortale & veniale differant genere.

AD SECVNDVM ſic proceditur. Videtur, ꝙ peccatum ueniale & mortale non differant genere, ſ. quòd aliquod ſit peccatum mortale ex genere, & aliquod ueniale ex genere. Bonum enim & malum ex genere in actibus humanis accipitur per comparationem ad materiam, ſiue ad obiectum, ut ſupra dictum eſt: *ſed ſecundum quodlibet obiectum uel materiam contingit peccare mortaliter & venialiter: quodlibet enim bonum commutabile poteſt homo diligere, vel infra Deum, quod eſt peccare venialiter, uel ſupra Deum, quod eſt peccare mortaliter. Ergo peccatum ueniale & mortale nõ differunt genere.

¶ 2 Præterea, Sicut dictum eſt ſupra, † peccatum mortale dicit̃ quod eſt irreparabile, peccatum autem ueniale quod eſt reparabile: ſed eſſe irreparabile conuenit peccato, quod fit ex malitia, quod ſecũdum quoſdam irremiſſibile dicitur: eſſe autem reparabile cõuenit peccato, quod fit per infirmitatem uel ignorantiam, quod dicitur remiſſibile: ergo peccatũ mortale & ueniale differunt ſicut peccatum, quod eſt ex malitia cõmiſſum, uel ex infirmitate & ignorantia: ſed ſecundum hoc non differunt peccata genere, ſed cauſa: vt ſupra dictum eſt. * Ergo peccatum ueniale & mortale non differunt genere.

† Ar. 5.

Q. 76 77. & 78.

¶ 3 Præterea, Suprà dictum eſt, † ꝙ ſubiti motus tam ſenſualitatis quam rationis ſunt peccata uenialia: ſed ſubiti motus inueniuntur in quolibet peccati genere. Ergo non ſunt peccata uenialia ex genere.

† Q. 74. ar. 3. ad 3 & ar. 10.

SED cõtra eſt, ꝙ Aug.* in ſermone de purgatorio, enumerat quædam genera peccatorum uenialium & quædam genera peccatorum mortalium.

In ſer. 4. de anim. defunctorum: & eſt ſerm. 41. in ordine 10.

CONCLVSIO.

Peccatum ueniale et mortale differunt genere ex obiectis: ſed quia actus morales non modò ex obiecto, uerùm etiam ex diſpoſitione agentis rationem boni & mali recipiunt, contingit ueniale ex genere, eſſe mortale ex parte agentis, propter malam eius intentionem: & mortale ex genere eſſe ueniale, propter imperfectionẽ actus quando ſubitus eſt, & non ratione deliberatus.

RE-

RESPONDEO dicendũ, ꝙ peccatũ veniale à uenia dicitur. Poteſt igitur aliqđ peccatum dici ueniale uno modo, quia eſt ueniam cõſecutum, & ſic dicit Ambroſ. * ꝙ omne peccatum per pœnitentiam fit ueniale: & hoc dicitur ueniale ex euentu. Alio modo dicitur ueniale, quia non hēt in ſe, vnde veniam non conſequatur, uel totaliter, uel in parte: in parte quidem ſicut cùm habet in ſe aliquid diminuens culpam, ut cùm ſit ex infirmitate, uel ignorantia, & hoc dicitur ueniale ex cauſa. In toto autem ex eo, ꝙ non tollit ordinem ad ultimum finē. vnde non meretur pœnam æternã ſed temporalem: & de hoc veniali ad præſens intendimus: de primis enim duobus cõſtat, quòd non habent genus aliquod determinatum. Sed veniale tertio modo dictum poteſt habere genus determinatum: ita ꝙ aliquod peccatum dicatur veniale ex genere, & aliquod mortale ex genere, ſcđm quod genus uel ſpecies actus determinatur ex obiecto. Cùm.n. voluntas fertur in aliquid, quod ſecundum ſe repugnat charitati p. quam homo ordinatur in ultimũ finem, illud peccatum ex ſuo obiecto, habet ꝙ ſit mortale: ũn eſt mortale ex genere, ſiue ſit cõtra dilectionē Dei, ſicut blaſphemia, periurium, & huiuſmodi: ſiue cõtra dilectionem proximi, ſicut homicidium, adulterium & ſimilia: vñ huiuſmodi ſunt peccata mortalia ex ſuo genere. Quandoq; uero voluntas peccãtis fertur in id, quod in ſe continet quandam inordinationem, non tñ cõtrariatur dilectioni Dei & proximi, ſicut verbum otioſum, riſus ſuperflu⁹, & alia huiuſmodi, & talia ſunt peccata uenialia ex ſuo genere, vt ſupra dictũ eſt. Sed quia actus morales recipiuut rationem boni & mali, nõ ſolum ex obiecto, ſed ẽt ex aliqua diſpoſitione agẽtis, vt ſupra habitum eſt, * contingit quandoq; ꝙ id⁹, quod eſt peccatũ veniale ex genere ratione ſui obiecti, ſit mortale ex parte agẽtis, vel quia in eo conſtituit finem ultimum, uel quia ordinat ipsũ ad aliquid, quod eſt peccatum mortale ex genere, puta cùm aliquis ordinat uerbum otioſum ad adulterium committendum. Similiter etiam ex parte agentis contingit, ꝙ aliquod peccatum, quod ex ſuo genere eſt mortale, ſit ueniale propter hoc. ſ. ꝙ actus eſt imperfectus, id eſt, non deliberatus ratione, quę eſt principium propriũ mali actus: ſicut ſuprà dictũ eſt, * de ſubitis motibus infidelitatis.

In lib. de para. c. 14 à me. to. 4 & refert 4. ſent. di. 17. parag. A

Q. 78. art. 4. & q. 77 ar. 6

Q. 74. ar. 10.

AD primum ergo dicendum, quòd ex hoc ipſo quòd aliquis eligit id, qđ repugnat diuinæ charitati, conuincitur præferre illud charitati diuinæ: & p conſequẽs plus amare ipſum q̃ Deum. & iõ aliqua peccata ex genere, quæ de ſe repugnant charitati, habent ꝙ aliquid diligatur ſupra Deum. & ſic ſunt ex genere ſuo mortalia. 470

AD ſecundum dicendum, ꝙ ratio illa procedit de peccato ueniali ex cauſa.

AD tertium dicendum, quòd ratio illa procedit de peccato qđ eſt ueniale propter imperfectionem actus.

2. 2. q. 24. ar. 10. co. fin. & qõ. 186. ar. 9. cor. & 1. di. 17. q. 2 art. 5. co. ſi. Et 2. diſtin. 42. q. 1 ar. 3. Et uer. q. 26. arti. 6. ad 16. Et ma. q. 7 ar. 1. ad 7. & ar. 3. co. & ad 1. & 3. & art. 6. ad 5. & q. 14. ar. 2. co.

ARTICVLVS III.

Vtrum peccatum ueniale ſit diſpoſitio ad mortale.

AD TERTIVM ſic proceditur. Videtur, quòd peccatum ueniale non ſit diſpoſitio ad mortale: unum. n. oppoſitum nõ diſponit ad aliud: ſed peccatum ueniale & mortale ex oppoſito diuiduntur, ut dictũ eſt. * Ergo peccatum ueniale non eſt diſpoſitio ad mortale.

¶ 2 Præterea, Actus diſponit ad aliquid ſimile in ſpecie ſibi. vñ in 2. Ethi. † dicitur quòd ex ſimilibus actibus generantur ſimiles diſpoſitiones & habitus. ſed pec catum

** ar. 1. huius qõ. † l. 2. c. 1. & 2. to. 5. ar. 2. hui⁹ quæſt.*

catum mortale & ueniale differunt genere ſeu ſpecie, ut dictum eſt: * ergo peccatum ueniale non diſponit ad mortale.

ar.1.huius q.

¶ 3 Præterea, Si peccatum dicatur ueniale quod diſponit ad mortale, oportebit, ꝙ quæcunq; diſponunt ad mortale peccatum, ſint peccata venialia, ſed omnia bona opera diſponunt ad peccatū mortale: dicit.n. Augu. * in regula, ꝙ ſuperbia bonis operibus inſidiatur, ut pereant. ergo etiam bona opera erunt peccata uenialia: quod eſt inconueniens.

In reg.3. nō lōge à prin. to.1

SED contra eſt, quod dicitur Eccl. 18. Qui ſpernit minima, paulatim defluit: ſed ille, qu peccat ueniāliter, uidetur minima ſpernere: ergo paulatim diſponitur ad hoc, ꝙ totaliter defluat ꝑ peccatum mortale.

CONCLVSIO.

Veniale & mortale peccatū cùm differant ſpecie, non poteſt ueniale diſpoſitio eſſe ad mortale, niſi fortè ex diſpoſitione agentis, & indirectè, per modū remouentis prohibens.

RESPONDEO dicendū, ꝙ diſponens eſt quodāmodo cauſa. vnde ſecundum duplicem modū cauſæ eſt duplex diſpoſitionis modus. Eſt.n. cauſa quædam mouens directè ad effectum, ſicut calidum calefacit. Eſt etiam cā indirectè mouens: remouendo prohibens: ſicut remouens columnam dicitur remouere lapidem ſuperpoſitum & ſecundum hoc actus peccati dupliciter ad aliquid diſponit. Vno quidem modo directè, & ſic diſponit ad actum ſimilem ſecundum ſpeciem. Et hoc modo primò & per ſe peccatum ueniale ex genere non diſponit ad mortale ex genere, cùm differant ſpecie, ſed per hunc modum peccatū ueniale poteſt diſponere ꝑ quandam conſequentiam ad peccatū, quod eſt mortale ex parte agētis: augmētata.n. diſpoſitione uel habitu per actus peccatorum venialium, intantum poteſt libido peccandi creſcere, quòd ille qui peccat, ſinem ſuum conſtituet in peccato ueniali. Nam unicuiq; habēti habitum, inquantum huiuſmodi finis eſt operatio ſecūdum habitum: & ſic multoties peccando venialiter diſponetur ad peccatū mortale. Alio modo actus humanus diſponit ad aliquid remouendo prohibens, & hoc modo peccatum veniale ex genere poteſt diſponere ad mortale peccatum ex genere. qui .n. peccat uenialiter ex genere, prætermittit aliquē ordinem: & ex hoc, ꝙ conſueſcit voluntatem ſuam in minoribus debito ordini nō ſubiicere, diſponit ad hoc, ꝙ ēt uoluntatem ſuā nō ſubiiciat ordini ultimi finis, eligendo id, quod eſt peccatum mortale ex genere.

AD primum ergo dicēdum, ꝙ peccatum ueniale & mortale nō diuiduntur ex oppoſito: ſicut duæ ſpecies unius generis, vt dictum eſt, * ſed ſicut accidens cōtta ſubſtantiam diuiditur. vnde ſicut accidēs poteſt eſſe diſpoſitiō ad formam ſubſtantialem, ita & ueniale peccatum ad mortale.

ar.1. ad 1

AD ſecundum dicendum, ꝙ peccatum veniale non eſt ſimile mortali in ſpecie: eſt tamen ſimile ei in genere, inquantum utrunque importat defectum debiti ordinis, licet aliter & aliter, ut dictum eſt. *

ar.1.& 2 huius q.

AD tertium dicendum, quòd opus bonum non eſt per ſe diſpoſitio ad mortale peccatum, poteſt tamen eſſe materia, uel occaſio peccati mortalis per accidens, ſed peccatum ueniale per ſe diſponit ad mortale, ut dictum eſt. *

In cor. ar

ARTI-

ARTICVLVS IIII.

Vtrum peccatum ueniale poſſit fieri mortale.

471 AD QVARTVM ſic proceditur. Videtur, quod
Sup.ar.2. co. & 2. di.24.q.3 arti. 7. & mal. q. 7. arti.3 & Pſ.19 co 10. peccatũ ueniale poſſit fieri mortale. Dicit.n. Auguſ. * exponens illud Ioan. Qui incredulus eſt Filio, non uidebit uitam, peccata minima, id eſt uenialia, ſi negligantur, occidunt: ſed ex hoc dicitur peccatum mortale, quia ſpiritualiter occidit animam; ergo peccatũ ueniale põt fieri mortale.

* trac.12. in Ioã.nõ procul à fine: id habet to. 9. Et ſer. 88 de tẽpore, to. 10.

¶ 2 Preterea, Motùs ſenſualitatis añ conſenſum rationis eſt peccatum ueniale, poſt conſenſũ uerò eſt peccatum mortale, ut ſupra dictnm eſt; † ergo peccatum ueniale poteſt fieri mortale.

† q.74.arti.4.& arti.8. ad 2.

¶ 3 Præterea, Peccatunt ueniale & mortale differunt ſicut morbus curabilis & incurabilis, ut dictum eſt: * ſed morbus curabilis põt fieri incurabilis: ergo peccatũ ueniale poteſt fieri mortale.

* ar.1.huius quæſ.

¶ 4 Præterea, Diſpoſitio põt fieri habitus. ſed peccatum ueniale eſt diſpoſitio ad mortale, ut dictũ eſt: † ergo ueniale peccatum põt fieri mortale.

† ar. pcc.

SED contra, Ea quæ differũt in infinitum, non tranſmutantur in inuicem: ſed peccatum mortale & ueniale differunt in infinitũ, vt ex prædictis patet. ergo ueniale non poteſt fieri mortale.

CONCLVSIO.

Licet nunquam fieri poſſi t, ut vnus idemq́; actus primùm ueniale ſit, ac deinde mortale peccatum, neque etiam ut uel omnia totius mundi uenialia, uni peccato mortali ęquiualeant: tamen cõtingere poteſt, ut actus uenialis per aliquã mutationẽ mortale fiat. aut multa uenialia ad unũ mortale diſponant.

RESPONDEO dicendũ, ꝙ peccatum ueniale fieri mortale, põt tripliciter intelligi. Vno mõ ſic, ꝙ idem actus numero primò ſit peccatũ ueniale, & poſtea mortale, & hoc eſſę non poteſt: quia peccatum principaliter cõſiſtit in actu uoluntatis, ſicut & quilibet actus moralis, vnde non dicitur unus actus moraliter, ſi uoluntas mutetur, quamuis ẽt actio ſecundum naturam ſit cotinua. Si autẽ voluntas nõ mutetur, non põt eſſe ꝙ de ueniali fiat mortale. Alio modo põt intelligi ut id, quod eſt ueniale ex genere, fiat mortale, & hoc quidẽ poſſibile eſt: inquantũ cõſtituitur in eo finis, uel inquãtum refertur ad mortalę peccatũ, ſicut ad finem, ut dictum eſt. * Tertio mõ poteſt intelligi ita, ꝙ multa uenialia peccata cõſtituãt unum peccatum mortale: ꝙ ſi ſic intelligatur, ꝙ ex multis peccatis uenialibus integraliter conſtituatur unum peccatum mortale, falſum eſt: non.n. omnia peccata uenialia de mundo pñt habere tm̃ de reatu quantum unum peccatũ mortale, quod patet ex parte durationis: quia peccatum mortale hẽt reatum pœnæ æternæ: peccatum autem ueniale reatum pœnæ temporalis, ut dictum eſt. * Patet etiam ex parte pœnæ damni: quia peccatum mortale meretur carẽtiam uiſionis diuinæ, cui nulla alia pœna comparari poteſt, ut Chryſoſt. dicit. * Patet etiam ex parte pœnę ſenſus, quantum ad uermem conſcientiæ: licet fortè quantum ad pœnam ignis nõ ſint improportionabiles pœnæ. Si uerò intelligatur, ꝙ multa peccata uenialia faciunt unum mortale diſpoſitiuè, ſic uerum eſt, ſicut ſupra oſtenſum eſt, * ſecundũ duos modos diſpoſitionis, quo peccatũ ueniale diſponat ad mortale.

ar.2.hui' quæſt.

ar 2.hui' quæſt.

Hom. 47. ad Po. Anthio. to. 5 & ho. 24. in Mat.

arti. 3. huius qõ.

AD primum ergo dicendũ, ꝙ Aug. loquitur in illo ſenſu, quòd multa peccata uenialia diſpoſitiuè cauſant mortale.

AD ſecundū dicendum, quòd ille idem motus ſenſualitatis, qui præceſſit conſenſum rationis, nunquam fit peccatum mortale: ſed ipſe actus rationis conſentientis.

AD tertium dicendum, quòd morbus corporalis non eſt actus, ſed diſpoſitio quædā permanens: vnde eadem manens poteſt mutari. ſed peccatum ueniale eſt actus tranſiens, qui reſumi non poteſt, & quantum ad hoc nō eſt ſimile.

AD quartum dicēdum, quòd diſpoſitio, quæ fit habitus, eſt ſicut imperfectum in eadē ſpecie: ſicut imperfecta ſcientia, dū perficitur, fit habitus: ſed ueniale peccatum eſt diſpoſitio alterius generis: ſicut accidens ad formā ſubſtantialem, in quam nunquam mutatur.

ARTICVLVS V.

Vtrum circunſtantia poſsit facere de ueniali mortale.

472

2.2.q.110 ar.4. ad 5 & 4. diſt. 16.q.3.a. qō. 4. & mal.q 2. ar.8.& q. 7.art.4. p to.& art. 7.cor.pri.

* in ſer. 4. de aīabus def. vel de sāctis, paulò à pric. & ſer.41. tom.10.

† litera circa fin.

AD QVINTVM ſic proceditur. Videtur, quòd circunſtantia poſſit de ueniali peccato facere mortale. Dicit enim * Auguſt. in ſermone de purgatorio, quod ſi diu teneatur iracuudia, & ebrietas ſi aſſidua ſit, tranſeunt in numerum peccatorum mortalium. ſed ira & ebrietas nō ſunt ex ſuo genere peccata mortalia, ſed uenialia, alioquin ſemper eſſent mortalia. ergo circunſtantia facit peccatum ueniale eſſe mortale.

¶ 2 Præterea, † Magiſter dicit 24 diſt. 2. lib. ſent. quòd delectatio ſi ſit moroſa, eſt peccatum mortale: ſi autem nō ſit moroſa, eſt peccatum ueniale. ſed moroſitas eſt quædam circunſtantia; ergo circūſtantia facit de peccato veniali mortale.

¶ 3 Præterea, Plus differūt malum & bonum, q̄ ueniale peccatum & mortale, quorum utrunq; eſt in genere mali. ſed circunſtantia facit de actu bono malum, ſicut patet cùm quis dat eleemoſynam propter inanem gloriam. ergo multo magis poteſt facere de peccato veniali mortale.

SED contra eſt, q̄ cùm circunſtantia ſit accidens, quātitas eius non poteſt excedere quantitatem ipſius actus, quam habet ex ſuo genere: ſemper enim ſubiectum præeminet accidenti. ſi igitur actus ex ſuo genere ſit peccatum ueniale, non poterit per circunſtantiam fieri peccatum mortale, cùm peccatum mortale in infinitum quodammodo excedat quātitatem uenialis, ut ex * dictis patet.

ar.pce.in arg. Sed contra.

CONCLVSIO.

Quoniam ueniale ex genere, ſpecie differt à mortali ex genere; fieri nullo modo poteſt, ut circunſtantia faciat de ueniali mortale, niſi quando illa circunſtantia eſt quædā moralis actus differentia ſpecifica, nouam peccati ſpeciem conſtituens.

RESPONDEO dicendum, quod ſicut * ſuprà dictum eſt, cū de circunſtantiis ageretur, circūſtantia inquātum huiuſmodi, eſt accidens moralis actus: contingit tamen circunſtantiam accipi ut differentiam ſpecificam actus moralis, & tunc amittit rationem circunſtantiæ, & conſtituit ſpeciem moralis actus. hoc autem contingit in peccatis quando circunſtantia addit deformitatem alterius generis: ſicut cùm aliquis accedit ad non ſuam, eſt actus deformis deformitate oppoſita caſtitati, ſed ſi accedat ad non ſuam, quæ eſt alterius uxor, additur deformitas oppoſita iuſtitiæ, contra quam eſt vt aliquis uſurpet rem alienam. & ſecundum hoc huiuſmodi circunſtantia conſtituit nouam ſpeciem peccati, quæ dicitur adulterium.

q.7.ar. 1. & q. 18. ar.10.

rium. impoſsibile eſt autē, quòd circunſtantia de peccato ueniali faciat mortale, niſi afferat deformitatem alterius generis. Dictū eſt* enim quòd peccatum ueniale habet deformitatem per hoc, quòd importat deordinationem circa ea, quæ ſunt ad finem. peccatum autem mortale habet deformitatem per hoc, quòd importat deordinationem reſpectu ultimi finis. vnde manifeſtum eſt, ꝙ circunſtantia nō poteſt de ueniali peccato facere mortale manēs circunſtantia: ſed ſolum tunc, qñ transfert in aliam ſpeciem, & fit quodammodo differentia ſpecifica moralis actus. ar. 1.

AD primum ergo dicēdum, ꝙ diuturnitas non eſt circunſtantia trahens in aliam ſpeciem, ſimiliter nec frequentia uel aſſiduitas, niſi fortè per accidens ex aliquo ſuperueniente. Non enim aliquid acquirit nouam ſpeciem ex hoc, quod multiplicatur vel protelatur, niſi fortè in actu protelato vel multiplicato ſuperueniat aliquid, quod uariet ſpeciem, puta inobedientia, uel contemptus, vel aliquid huiuſmodi. Dicēdū eſt ergo, quòd cùm ira ſit motus animi ad nocendum proximo, ſi ſit tale nocumentum, in quod tendit motus iræ, quod ex genere ſuo ſit peccatum mortale, ſicut homicidium, uel furtum, talis ira ex gñe ſuo eſt peccatum mortale: ſed ꝙ ſit peccatū ueniale, habet ex imperfectione actus. inquantum eſt motus ſubitus ſenſualitatis: ſi uerò ſit diuturna, redit ad naturam ſui generis per conſenſum rationis. Si uerò nocumētum, in quod tendit motus iræ, eſſet ueniale ex genere ſuo, puta cùm aliquis in hoc iraſcitur contra aliquem, ꝙ vult ei dicere aliquod uerbum leue & iocoſum, quod modicum ipſum contriſtet, non eſſet ira peccatum mortale, quantūcunq; ſit diuturna, niſi fortè per accidens, puta ſi ex hoc graue ſcandalū oriatur, vel ꝓpter aliquid huiuſmodi. ¶ De ebrietate uerò dicendum eſt, ꝙ ſcd̄m ſuam rationem hēt, ꝙ ſit peccatum mortale: ꝙ.n. homo abſq; neceſsitate reddat ſe impotentem ad vtendum ratione, per quā hō in Deū ordinatur, & multa peccata occurrentia uitat, ex ſola uoluptate uini, expreſsè contrariatur virtuti: ſed ꝙ ſit peccatum ueniale, contingit propter ignorantiam quandam uel infirmitatē, puta cum hō neſcit uirtutem uini aut propriam debilitatem, unde non putat ſe inebriari: tunc.n. non imputatur ei ebrietas ad peccatū, ſed ſolum ſuperabundantia potus. Sed quando frequēter inebriatur, non poteſt per hāc ignorātiam excuſari, quin uideatur voluntas eius eligere magis pati ebrietatem, q̄ abſtinere à uino ſuperfluo, unde redit peccatum ad ſuam naturam.

AD ſecundum dicendum, ꝙ delectatio moroſa non dicitur eſſe peccatum mortale, niſi in his, quæ ex ſuo genere ſunt peccata mortalia: In quibus ſi delectatio non moroſa ſit peccatū ueniale, eſt ex imperfectione actus, ſicut & de ira * dictum eſt. dicitur.n. ira diuturna & delectatio moroſa ꝑ approbationē rationis deliberantis. ar. 1. huius quæſt.

AD tertium dicendum, quòd circunſtantia non facit de bonō actu malum, niſi conſtituens ſpeciem peccati, ut * ſuprà etiam habitum eſt. q. 18. art. 10. & 11.

ARTICVLVS VI.

Vtrum peccatum mortale poſſit fieri ueniale.

AD SEXTVM ſic proceditur. Videtur, ꝙ peccatū mortale poſſit fieri veniale. Aequaliter n. diſtat peccatum ueniale à mortali, & econtrario: ſed peccatū ueniale fit mortale, ut * dictū eſt. ergo & peccatū mortale poteſt fieri ueniale. 473 Mal q. 7. arti. 2. ad 18. & ar. 3 ad 9. * ar. 4. & 5.

¶ 2 Præterea, peccatum uenia-

publicę, nō appellant homicidæ, vt * Aug. dicit in lib. de libe. arbi. lib. 1. ca. 4. & 5. to. 1.

QVÆSTIO LXXXIX.

De peccato ueniali ſecundum ſe, in ſex articulos diuiſa.

DEinde conſiderandum eſt de peccato ueniali ſecundum ſe.

¶ Et circa hoc quæruntur ſex.

¶ Primo, vtrum peccatum veniale cauſet maculam in anima.

¶ Secundo, de diſtinctione peccati uenialis, prout figuratur per lignum fœnum, & ſtipulam. 1. Corinth. 3.

¶ Tertio, vtrum homo in ſtatu innocentiæ potuerit peccare venialiter.

¶ Quarto, vtrum angelus bonus uel malus poſſit peccare uenialiter.

¶ Quinto, utrum primi motus infidelium ſint peccata uenialia.

¶ Sexto, utrum ueniale poſſit eſſe in aliquo ſimul cum ſolo peccato originali.

474 ARTICVLVS PRIMVS.

Vtrum peccatum ueniale cauſet maculam in anima.

3. q. 87. arti. 2. ad 3. & 4. diſt. 36. qō. 2. ar. 1. q. 2. ad 3. & q. 2. ad 3. & q. 1. ad 1. & ar. 2. q. 1. & mal. q. 7. ar. 11. cor. & Pſ. 34 cor. 2. * li. đ medicina pęni. c. 2. an me. to. 9. & ſer. de ſāctis. 41. tom. 10.

AD PRIMVM ſic proceditur. Videtur, quòd peccatum ueniale cauſet maculam in anima. Dicit. n. Aug, * in lib. de pœnitentia, ꝙ peccata uenialia, ſi multiplicentur, decorem noſtrum ita exterminant, vt à cæleſtis ſponſi amplexibus non ſeparent: ſed nihil aliud eſt macula, quàm detrimentum decoris. Ergo peccata uenialia cauſāt maculam in anima.

¶ 2 Præterea, Peccatum mortale cauſat maculam in anima pp inordinationem actus, & affectus ipſius peccantis: ſed in peccato ueniali eſt quædam deordinatio actus & affectus. Ergo peccatum ueniale cauſat maculā in anima.

¶ 3 Præterea, Macula aīæ cauſatur ex contactu rei temporalis per amorem, ut * ſuprà dictū eſt: q. 86. ar. 1 ſed in peccato ueniali anima inordinato amore contingit rem tēporalem. Ergo peccatum ueniale inducit maculam in anima.

SED contra eſt, quòd dicitur Epheſ. 5. vt exhiberet ipſe ſibi glorioſam eccleſiam non habentem maculam, aut rugam. * Gloſ. id eſt, aliquod peccatum criminale. * glo. interlinea, ris ibid. Ergo proprium peccati mortalis eſſe uidetur ꝙ maculam in anima cauſet.

CONCLVSIO.

Peccatum ueniale, cùm non tollat habitum charitatis, neque aliarum uirtutū, ſed magis impediat actus illarum, non inducit maculā in aīa, niſi in quantū nitorem, qui eſt ex virtutum actibus, impedit.

RESPONDEO dicendum, ꝙ ſicut ex * dictis patet, macula q. 86. ar. 1 importat detrimētum nitoris ex aliquo contactu, ſicut in corporalibus patet, ex quibus per ſimilitudinem nomen maculæ ad animam transfertur. Sicut autem in corpore eſt duplex nitor, unus q̄dē ex intrinſeca diſpoſitione mēbrorum & coloris: alius autem ex exteriori claritate ſuperueniēte, ita etiam in anima eſt duplex nitor; Vnus quidem habitualis quaſi intrinſecus. Alius autem actualis quaſi exterior fulgor. Peccatū autem ueniale impedit quidem nitorem actualem non tamen habitualem: quia non excludit neque diminuit habitum charitatis & aliarum uirtutum, ut * infrà 2. 2. q. 24. ar. 10. patebit, ſed ſolum impedit earū actū. macula aūt importat aliq̄d manens in re maculata. vnde magis videtur pertinere ad detrimētū habitualis nitoris q̄ actualis. vndè propriè loquendo peccatū veniale nō cauſat maculā in aīa.

Et ſi alicubi dicatur maculam inducere, hoc eſt ſecūdum quid, inquantum impedit nitorem, q eſt ex actibus uirtutum.

AD primum ergo dicendũ, ꝙ Augu. loquitur in eo caſu, in quo multa peccata uenialia diſpoſitiuè inducunt ad mortale. aliter autem non ſeparatent ab amplexu cæleſtis ſponſi.

AD ſecundũ dicēdum, quòd inordinatio actus in peccato mortali corrumpit habitum uirtutis, non autem in peccato ueniali.

AD tertium dicendum, quòd in peccato mortali anima per animam contingit rem temporalem quaſi finem: & per hoc totaliter impeditur influxus ſplēdoris gratiæ, qui prouenit in eos, qui Deo adhærent vt ultimo fini per charitatem: ſed in peccato ueniali nõ adhæret hõ creaturæ, tanquã fini vltimo, vnde non eſt ſimile.

ARTICVLVS II.

Vtrum conuenienter peccata uenialia per lignum, fœnum, & ſtipulam deſignentur.

47 5 AD SECVNDVM ſic proceditur. Videtur, ꝙ incõuenienter peccata venialia per lignum, fœnum, & ſtipulam deſignentur. Lignum.n. fœnum & ſtipula dicuntur ſuper ædificari ſpirituali fundamento: ſed peccata uenialia ſunt præter ſpirituale ædificium, ſicut etiam quælibet falſæ opiniones ſunt p̄ter ſcientiam. Ergo peccata venialia non conuenienter deſignã tur per lignum, fœnũ, & ſtipulã.

4.di.21.q. ar.2.q. 2. ar 1. cor. &q.2.co. & diſ.46. q.2.ar. 3. q.3.ad 3.

¶ 2 Præterea, Ille qui ædificat lignum, fœnum, & ſtipulam, ſic ſaluus erit quaſi per ignem: ſed quandoq; ille qui committit peccata uenialia, non erit ſaluus ēt per ignem, puta cùm peccata uenialia inueniuntur in eo, qui decedit cum peccato mortali. Ergo inconuenienter per lignum, fœnum, & ſtipulam peccata uenialia deſignantur.

¶ 3 Præterea, Secundum Apoſtolũ alij ſunt qui ædificant aurum, argētum, lapides pretioſos, id eſt, amorem Dei & proximi, & bona opera: & alij qui ædificant lignũ, fœnum, & ſtipulam. ſed peccata uenialia committunt etiam illi, qui diligunt Deum & proximũ, & bona opera faciunt, dicitur n. 1. Ioan 2. Si dixerimus quia peccatum non habemus, noſipſos ſeducimus Ergo non conueniēter deſignantur peccata uenialia ꝑ iſta tria.

¶ 4 Præterea, Multo plures differentię & gradus ſunt peccatorũ uenialium q̃ tres, ergo incõueniēter ſub his tribus comprehēdunt.

SED contra eſt, quòd Apoſt. 1. ad Cor. 3. dicit de eo qui ſuperædificat lignum, fœnum, & ſtipulam, ꝙ ſaluus erit quaſi per ignē, & ſic patietur pœnã, ſed non ęternam; reatus autem pœnæ temporalis propriè pertinet ad peccatũ ueniale, ut * dictum eſt. Ergo ꝑ illa tria ſignificantur peccata uenialia. q.87. ar 5 & qõ 88. ar.2.

CONCLVSIO.

Venialia peccata rectè Apoſtolus ligno, fœnõ & ſtipula comparauit: quoniam tria iſta leuia ſunt, celeriterq́; igne abſumũtur, licet alia alijs celerius: vnde quòd peccatorum uenialiũ alia alijs citius purgantur, oſtenditur.

RESPONDEO dicendum, ꝙ quidã intellexerunt fundamentũ eſſe fidē informem, ſuper quã aliqui ædificant bona opera, q̃ figurantur ꝑ aurũ, argentũ, & lapides pretioſos: quidã uerò peccata ēt mortalia, q̃ figurant̃ ſcd̃m eos, ꝑ lignũ, fęnũ, & ſtipulã. Sed hanc expoſitionē iprobat * Aug. in lib. de fi. & oper. qa ut Apoſ. dicit ad Gal. 5. Qui opa carnis facit, regnũ Dei nõ cõſequet̃, qđ eſt ſaluũ fieri. Apoſtolus aũt dicit, ꝙ ille qui ædi- c.15.to.4

ædificat lignum, fœnum, & ſtipulam, ſaluus erit quaſi per ignem. Vnde non poteſt intelligi, quòd per lignum, fœnum, & ſtipulam peccata mortalia deſignentur. Dicunt ergo quidam, quòd per lignum, fœnum, & ſtipulam ſignificantur opera bona, quę ſuperædificantur quidem ſpirituali ædificio, ſed tamen commiſcent ſe eis peccata venialia, ſicut cùm aliquis habet curam rei familiaris, quod bonum eſt, commiſcet ſe ſuperfluus amor vel vxoris, vel filiorum, vel poſſeſſionũ: ſub Deo tamen, ita ſcilicet quòd pro his homo nihil vellet facere contra Deum. Sed hoc iterum non videtᷣ conuenienter dici. Manifeſtum eſt enim, quòd omnia opera bona referuntur ad charitatem Dei & proximi. vnde pertinent ad aurum, argentum, & lapides pretioſos; non ergo ad lignum, fęnum, & ſtipulam.

¶ Et ideo dicendum eſt, quòd ipſa peccata uenialia, quæ admiſcent ſe procurantibus terrena, ſignificantur per lignum, fęnum, & ſtipulam: ſicut enim huiuſmodi congregantur in domo, & non pertinent ad ſubſtantiam ædificij, & poſſunt comburi ædificio remanente, ita etiam peccata venialia multiplicãtur in homine, manente ſpirituali ædificio, & pro iſtis patitur ignem, vel temporalis tribulationis in hac uita, vel purgatorij poſt hanc vitam, & tamen ſalutem conſequitur æternam.

AD primum ergo dicendũ, ꝙ peccata venialia non dicuntur ſuperædificari ſpirituali fundamẽto, quaſi directè ſupra ipſum poſita, ſed quia ponuntur iuxta ipſum: ſicut accipitur Pſal. 136. Super flumina Babylonis, id eſt iuxta, quia peccata venialia nõ deſtruunt ſpirituale ædificium, vt * dictum eſt. In co. a.

AD ſecundum dicendum, ꝙ non dicitur de quocunque ædificante lignum, fœnum, & ſtipulam, quod ſaluus ſit quaſi per ignem: ſed ſolum de eo, qui ædificat ſupra fundamentum, quod quidem non eſt fides informis, vt quidam ęſtimabant, ſed fides formata charitate, ſecundum illud Epheſ. 3. In charitate radicati & fundati. Ille ergo qui decedit cũ peccato mortali & uenialibus, habet quidem lignum, fœnum, & ſtipulam, ſed non ſunt ſuperædificata ſupra fundamentum ſpirituale, & ideo non erit ſaluus, ſic quaſi per ignem.

AD tertium dicendum, quod illi, qui ſunt abſtracti à cura temporalium rerum, etſi aliquando venialiter peccent, tamen leuia peccata venialia committunt, & frequentiſſimè per feruorem charitatis purgantur: vnde tales non ſuperædificant venialia, quia in eis modicum manẽt, ſed peccata venialia ipſorum, qui circa terrena occupantur, diutius manent; quia non ita frequenter recurrere poſſunt ad huiuſmodi peccata venialia delenda per charitatis feruorem.

AD quartum dicendum, ꝙ ſicut * Philoſophus dicit in 1. de cælo: Omnia tribus includuntur, ſcilicet principio, medio, & fine, & ſecundum hoc omnes gradus venialium peccatorum ad tria reducuntur, ſcilicet ad lignum, qđ diutius manet in igne: ad ſtipulam, quæ citiſſimè expeditur: ad fœnum, quod medio modo ſe habet: ſecundum enim quod peccata venialia ſunt maioris vel minoris adhærentiæ, vel grauitatis, citius vel tardius per ignem purgantur. l.1.de cælo, tex.2.

476

ARTICVLVS III.

Vtrum homo in ſtatu innocẽtia potuerit peccare venialiter. 2.d.21.q. 2.ar.3 & 3.diſ 34. ar.4. ad 4 & ma. q. 2.ar.8 ad 1. & q. 7. ar.2.

AD TERTIVM ſic proceditur. Videtur, quòd homo in ſtatu innocẽtię potue-

potuerit peccare venialiter: quia ſuper illud 1. ad Timoth. 2. Adam non eſt ſeductus. dicit * gloſſ. Inexpertus diuinæ ſeueritatis in eo falli potuit, vt crederet veniale eſſe commiſſum. Sed hoc nõ crediſſet niſi venialiter peccare potuiſſet. ergo venialiter peccare potuit non peccando mortaliter.

eſt gloſſ. Aug. 14. de ci. Dei c. 11. in fine to. 5.

l. 11. c. 5. in pr. to. 3

¶ 2 Prȩterea, † Auguſt. dicit 11. ſuper Gen. ad literam: Non eſt arbitrandum, quòd eſſet hominẽ deiecturus tentator, niſi præceſſiſſet in anima hominis quædam elatio comprimenda: elatio autẽ deiectionem præcedens, quæ facta eſt per peccatum mortale, nõ potuit eſſe niſi peccatum veniale. Similiter etiam in eodẽ Aug. * dicit, quòd virum ſolicitauit aliqua experiendi cupiditas cùm mulierem vidiſſet; ſumpto vetito pomo, non eſſe mortuam: videtur etiã fuiſſe in Eua aliquis infidelitatis motus in hoc, quòd de uerbis domini dubitauit, vt patet per hoc quod dixit, Ne fortè moriamur, vt habetur Geneſ. 3. Hæc autem uidentur uenialia peccata. Ergo homo potuit venialiter peccare antequam mortaliter peccaret.

li. 11. circa fi. illi° to. 3.

¶ 3 Prȩterea, Peccatum mortale magis opponitur integritati primi ſtatus, quàm peccatum veniale. Sed homo potuit peccare mortaliter non obſtante integritate primi ſtatus. Ergo etiam potuit peccare venialiter.

SED cõtra eſt, quod cuilibet peccato debetur aliqua pœna: ſed nihil pœnale eſſe potuit in ſtatu innocentiæ, vt * Auguſt. dicit 14. de ciuit. Dei. ergo non potuit peccare aliquo peccato, quo non eijceretur ab illo integritatis ſtatu: ſed peccatum veniale non mutat ſtatum hominis. Ergo non potuit peccare venialiter.

l 14. c. 10 to. 5.

CONCLVSIO.

Quia non committitur veniale peccatum niſi ex hoc, quòd corpus animæ, & ſenſualitas rationi non perfectè ſubijcitur, & talis imperfectio perdurante innocentiæ ſtatu non erat: propterea non potuit homo in ſtatu innocentiæ venialiter peccare antequam peccaret mortaliter.

RESPONDEO dicendum, quòd communiter ponitur, quòd homo in ſtatu innocentiæ non potuit uenialiter peccare. hoc etiam non eſt ſic intelligendum, quaſi id quod nobis eſt ueniale, ſi ipſe committeret, eſſet ibi mortale pp altitudinẽ ſui ſtatus. Dignitas. n. perſonæ eſt quædam circunſtantia aggrauans peccatum: non tamen transfert in aliam ſpeciem, niſi fortè ſuperueniẽte deformitate inobedientiæ, vel voti, vel alicuius huiuſmodi. Quod in propoſito dici non poteſt. vnde id quod eſt de ſe ueniale, non potuit trãſferri in mortale, propter dignitatem primi ſtatus. ſic ergo intelligendum eſt, quòd non potuit peccare uenialiter, quia non potuit eſſe, vt committeret aliqd quod eſſet de ſe peccatum ueniale, antequã integritatẽ primiſtat° amitteret peccando mortaliter.

¶ Cuius ratio eſt, quia peccatũ veniale in nobis contingit, vel propter imperfectionẽ actus: ſicut ſubiti motus in genere peccatorum mortaliũ, vel propter inordinationem exiſtentem circa ea, quæ ſunt ad finem, ſeruato debito ordine ad finem. utrunque autem horũ contingit propter quẽdam defectum ordinis ex eo, ꝙ inferius non continetur firmiter ſub ſuperiori: quòd enim in nobis inſurgat ſubitus motus ſenſualitatis, contingit ex hoc, ꝙ ſenſualitas non eſt omnino ſubdita rationi. Quòd verò inſurgat ſubitus motus in ratione ipſa, prouenit in nobis ex hoc, quòd ipſa executio actus rationis non ſubditur

ditur deliberationi, quæ eſt ex altiori bono. vt ſuprà dictum eſt. * Quòd vero humanus animus inordinetur circa ea, quæ ſunt ad finem, ſeruato debito ordine ad finem, prouenit ex hoc, quòd ea, quæ ſunt ad finem, non ordinantur infallibiliter ſub fine, qui tenet ſummum locum quaſi principium in appetibilibus, vt ſuprà dictum eſt. * In ſtatu autem innocentiæ, vt in primo habitum eſt. † erat infallibilis ordinis firmitas, vt ſemper inferius contineretur ſub ſuperiori, quandiu ſummum hominis contineretur ſub Deo: vt etiam Auguſt. dicit 14. de ciu. Dei, * & ideo oportebat quòd inordinatio in homine non eſſet, niſi inciperet ab hoc, quòd ſummum hominis non ſubderet Deo: quod fit per peccatum mortale. Ex quo patet, quòd homo in ſtatu innocentiæ non potuit peccare, uenialiter, antequã peccaret mortaliter.

qõ 74. ar. 10. — q 72. ar. 5 — † p. p. qõ. 95. ar. 1. — l. 14. c. 10 tomo 5.

A D primum ergo dicendũ, ꝙ veniale non ſumitur ibi ſecundũ quod nunc de ueniali loquimur: ſed dicitur ueniale, quod eſt facilè remiſſibile.

A D ſecundum dicendum, ꝙ illa elatio, quæ præceſſit in animo hominis, fuit primum hominis peccatum mortale: dicitur autem præceſſiſſe deiectionem eius in exteriorem actum peccati. Huiuſmodi autem elationem ſubſecuta eſt, & experiendi cupiditas in viro, & dubitatio in muliere: quæ ex hoc ſolo in quandam aliã elationem prorupit, quòd præcepti mentionem à ſerpente audiuit, quaſi nollet ſub præcepto cõtineri.

A D tertium dicendum, quòd peccatum mortale intantum opponitur integritati primi ſtatus, quòd corrumpit ipſum: quod peccatum ueniale facere nõ poteſt: & quia nõ poteſt ſimul eſſe quæcunq; inordinatio cùm integritate primi ſtatus, conſequens eſt quòd primus homo non potuerit peccare venialiter antequam peccaret mortaliter.

ARTICVLVS IIII.

Vtrum angelus bonus vel malus poſſit peccare venialiter.

AD QVARTVM ſic proceditur. Videtur, quòd angelus bonus uel malus poſſit peccare uenialiter. Homo enim cùm angelis conuenit in ſuperiori animæ parte, quæ mens uocatur, ſecundum illud Gregor. in Homil. * Homo intelligit cum angelis. Sed homo ſecundum ſuperiorem partem animæ poteſt peccare venialiter. Ergo & angelus.

477 mal. q. 7. ar. 9.

In Hom. aſc. par. l. poſt pri. eſt hom. 29. in eu.

¶ 2 Præterea, Quicunque poteſt quod eſt plus, poteſt etiam quod eſt minus: ſed angelus potuit diligere bonum creatũ plus quàm Deum, quod fecit peccando mortaliter. Ergo etiam potuit bonum creatum diligere infra Deum inordinatè, uenialiter peccando.

¶ 3 Præterea, Angeli mali uidentur aliqua facere, quæ ſunt ex genere ſuo venialia peccata: prouocando homines ad riſum, & ad alias huiuſmodi leuitates: ſed circunſtantia perſonæ non facit de veniali mortale, vt dictum eſt, * niſi ſpeciali prohibitione ſuperueniente, quod non eſt in propoſito. Ergo angelus poteſt peccare uenialiter.

q. 88. ar. 5

SED contra eſt, quòd maior eſt perfectio angeli, quàm perfectio hominis in primo ſtatu: ſed homo in primo ſtatu non potuit peccare venialiter: ergo multo minus angelus.

CONCLVSIO.

Quoniam boni Angeli in gratia confirmati ſunt, nullo modò peccare poſſunt: mali autem & in malitia ſua obſtinati, (quia quicquid eligunt, ad finem

finem indebitum eligunt, nimirum ad ſuperbiam ſuam) non ueníaliter, ſed mortaliter in omnibus quæcunque propria voluntate agunt, peccāt

RESPONDEO dicendum, quòd intellectus angeli, ſicut in primo dictum eſt,* nõ eſt diſcurſiuus: vt ſcilicet procedat à principijs in concluſiones, ſeorſum vtrunque intelligens ſicut in nobis contingit, vnde oportet quòd quandocunque conſiderat concluſiones, conſideret eas prout ſunt in principijs. In appetibilibus autem ſicut multoties dictum eſt, fines ſunt ſicut principia: ea verò, quæ ſunt ad finem, ſunt ſicut cõcluſiones. vnde mēs angeli non fertur in ea, quæ ſunt ad finem, niſi ſecundum quod ſtāt ſub ordine finis: propter hoc ex natura ſua habent, quòd non poſſit in eis eſſe deordinatio circa ea, quæ ſunt ad finem, niſi ſimul ſit deordinatio circa finem ipſum, qđ eſt per peccatum mortale. Sed angeli boni non mouentur in ea, quæ ſunt ad finem, niſi in ordine ad finem debitum, qui eſt Deus, & propter hoc omnes corū actus ſunt actus charitatis: & ſic in eis non poteſt eſſe peccatum ueniale. angeli uerò mali in nihil mouentur niſi in ordine ad finem peccati ſuperbię ipſorum: & ideo in omnibus peccant mortaliter quæcunque propria uolūtate agunt. Secus autem eſt de appetitu naturalis boni, qui eſt in eis: vt in primo dictum eſt. *

q.58 ar.3

p.p. q 93. ar 1. ad 3 & ar. 4. & q. 64. art. 2. ad 5. † In cor. & p p. q. 59. art. 1. ad 1.

AD primum ergo dicendum, quòd homo conuenit quidem cū angelis in mente, ſiue in intellectu: ſed differt in modo intelligēdi, vt dictum eſt. †

AD ſecundum dicendum, ꝙ angelus non potuit minus diligere creaturam, quàm Deum, niſi ſimul referens eam in Deum, ſicut in vltimum finem, vel aliquē finem inordinatum ratione iam dicta. *

in co. ar.

AD tertium dicendum, quòd omnia illa, quæ uidentur eſſe venialia, dæmones procurant, vt homines ad ſui familiaritatem attrahant, & ſic deducāt in eos peccatum mortale. vnde in omnibus mortaliter peccant propter intentionem finis.

ARTICVLVS V.

Vtrum primi motus ſenſualitatis in infidelibus ſint peccata mortalia.

478

2.2.q.158 ar.2. ad 3 & 2 d. 14 q. 3. ar. 2. co. & 3. d. 23 q. 1. a. 3. q. 2. ad 3. & 4. di. 33 qō. 1. ar. 3. q 2. ad 3. & ver. q 26. art. 6. ad 16. Et malo. qō. 7. art. 8. & quo. 4. a. 21. & R. 8. prin.

AD QVINTVM ſic proceditur. Videtur, ꝙ primi motus ſenſualitatis in infidelibus ſint peccata mortalia. Dicit enim Apoſtolus ad Ro. 8. quòd nihil eſt damnationis his, qui ſunt in Chriſto Ieſu, qui non ſecundum carnem ambulant: & loquitur ibi de concupiſcentia ſenſualitatis, vt ex præmiſſis apparet. Hæc ergo cauſa eſt quare concupiſcere non ſit damnabile his, qui non ſecundum carnem ambulant, conſentiendo ſcilicet cōcupiſcentiæ, quia ſunt in Chriſto Ieſu. Sed infideles non ſunt in Chriſto Ieſu, ergo in infidelib⁹ eſt damnabile: primi igitur motus infidelium ſunt peccata mortalia.

¶ 2 Præterea, Anſelmus dicit in libro de gratia & li. arb. * Qui non ſunt in Chriſto, ſentientes carnem ſequūtur damnationem, etiam ſi non ſecundum carnem ambulant: ſed damnatio non debetur niſi peccato mortali. ergo cùm homo ſentiat carnem ſecundum primum motum concupiſcentię, videtur quòd primus motus concupiſcentiæ in infidelibus ſit peccatum mortale.

In lib. de cōcordia gra. & li. arb. à medio.

¶ 3 Præterea, Anſelmus dicit in eodem libro, Sic eſt factus homo, vt concupiſcentiam ſentire non deberet: hoc autem debitum

videtur

videtur homini remiſſum per gratiam baptiſmalem, quam infideles non habent: ergo quandocunque infidelis concupiſcit, etiam ſi non conſentiat, peccat mortaliter contra debitum faciens.

SED contra eſt, quod dicitur Actor. 10. Nõ eſt perſonarum acceptor Deus. Quod ergo vni nõ imputat ad damnationem, nec alteri: ſed primos motus fidelibus nõ imputat ad damnationem: ergo etiam nec infidelibus.

CONCLVSIO.

Quum ſenſualitas non ſit ſubiectum peccati mortalis, nec ſine conſenſu rationis fiat culpa mortalis: cõſequens eſt primos motus, tam fideliũ quàm infideliũ, niſi eis conſentiant, non eſſe peccata mortalia.

RESPONDEO dicendũ, ꝙ irrationabiliter dicitur, quòd primi motus infidelium ſint peccata mortalia, ſi eis non conſentiant. & hoc patet dupliciter. Primò quidem, quia ipſa ſenſualitas non poteſt eſſe ſubiectũ peccati mortalis, vt ſuprà eſt habitum. * [q. 74 ar. 4] eſt autem eadem natura ſenſualitatis in infidelibus, & fidelibus. vnde nõ poteſt eſſe, quòd ſolus motus ſenſualitatis in infidelibus ſit peccatum mortale. Alio modo ex ſtatu ipſius peccantis: nunquã enim dignitas perſonæ diminuit peccatũ, ſed magis auget, vt ex * [q. 73. ar. 10.] ſuprà dictis patet. vnde nec peccatum eſt minus in fideli, quàm in infideli, ſed multo maius. Nã & infidelium peccata magis merentur veniam propter ignorantiam, ſecundum illud 1. ad Tim. 1. Miſericordiam Dei conſecutus ſum, quia ignorans feci in incredulitate mea. & peccata fidelium aggrauantur propter gratię ſacramenta, ſecundum illud Heb. 10. Quanto magis putatis deteriora mereri ſupplicia, qui ſanguinem Teſtamenti, in quo ſanctificatus eſt, pollutum duxerit?

AD primum ergo dicendũ, ꝙ Apoſtolus loquitur de damnatione debita peccato originali, quæ aufertur per gratiam Ieſu Chriſti, quamuis maneat concupiſcẽtiæ fomes. vnde hoc quod fideles concupiſcunt, non eſt in eis ſignũ damnationis originalis peccati, ſicut eſt in infidelibus. Et hoc etiam modo intelligendum eſt * [poſitum in arg. 2.] dictum Anſelmi. Vnde patet ſolutio ad SECVNDVM.

AD tertium dicendum, quòd illud debitum non concupiſcendi erat per originalem iuſtitiam: vnde id quod opponitur tali debito, non pertinet ad peccatum actuale, ſed ad peccatum originale.

ARTICVLVS VI.

Vtrum peccatum veniale poſſit eſſe in aliquo cum ſolo originali.

479

[3 qõ. 90. ar. 4. ad 3 & 2. diſt. 28. ar. 3. ad 5. & d. 42. qõ. 1. ar. 5. ad 7 & 4 d. 45 q. 1. ar. 3. ad 5. & ver. q. 24. ar. 12. ad 2. & q. 38 ar 3. ad. 4 & ma. q. 5. ar. 2. ad 8. & q 7. ar. 10 ad 8.]

AD SEXTVM ſic proceditur. Videtur, ꝙ peccatũ veniale poſſit eſſe in aliquo cum ſolo originali. Diſpoſitio enim præcedit habitum: ſed veniale eſt diſpoſitio ad mortale, vt * [qõ. 88. ar. 3.] ſuprà dictum eſt. ergo veniale in infideli, cui non remittitur originale, inuenitur ante mortale, & ſic quandoque infideles habẽt peccata venialia cum originali ſine mortalibus.

¶ 2 Præterea, Minus habet de connexione & conuenientia veniale cum mortali, quàm mortale peccatum cum mortali: ſed infidelis ſubiectus originali peccato, poteſt committere unum peccatum mortale, & non aliud. Ergo poteſt committere peccatum veniale, & non mortale.

¶ 3 Pręterea, Determinari poteſt tempus in quo puer primò poteſt eſſe actor peccati actualis, ad quod tempus cùm peruenerit, poteſt

teſt ad minus per aliquod breue ſpatium ſtare, quin peccet mortaliter, quia hoc etiam in maximis ſceleratis contingit. In illo autē ſpatio quantuncunque breui poteſt peccare venialiter. Ergo peccatum veniale poteſt eſſe in aliquo cum originali peccato abſq; mortali.

SED contra eſt, quia pro peccato originali puniuntur homines in limbo puerorum, vbi non eſt pęna ſenſus, vt* infrà dicet. In infernò autem detruduntur homines propter ſolum peccatū mortale. Ergo non erit locus, in quo poſſit puniri ille, qui habet peccatum ueniale cum originali ſolo.

In 3.part. ſ d non ... imple- uit.

CONCLVSIO.

Cùm defectus ætatis, prohibens rationis uſum, à mortali excuſet, multo magis à veniali excuſare credendus eſt: vnde fieri non poteſt, vt peccatū veniale in aliquo ſit cum ſolo originali, abſque mortali.

RESPONDEO dicendum, quòd impoſſibile eſt, quòd peccatum veniale ſit in aliquo cū originali peccato abſque mortali. Cuius ratio eſt, quia antequā ad annos diſcretionis perueniat, defectus ætatis prohibens vſum rationis, excuſat eū à peccato mortali: vnde multo magis excuſat eū à peccato veniali, ſi cōmittat aliquid quod ſit ex genere ſuo tale: cum verò vſum rationis habere inceperit, nō omnino excuſat à culpa venialis & mortalis peccati: ſed primū, quod tūc homini occurrit cogitandū, eſt deliberare de ſeipſo, & ſi quidem ſeipſum ordinauerit ad debitum finem, per gratiam conſequetur remiſſionē originalis peccati. Si uerò non ordinet ſeipſum ad debitum finē, ſecundum quod in illa ætate eſt capax diſcretionis, peccabit mortaliter, nō faciens quod in ſe eſt, & ex tunc non erit in eo peccatū veniale ſine mortali, niſi poſtquam totum fuerit ſibi per gratiam remiſſum.

AD primum ergo dicendum, quòd ueniale non eſt diſpoſitio ex neceſſitate præcedens mortale, ſed contingenter: ſicut quandoque labor diſponit ad febrem, non autem ſicut calor diſponit ad formam ignis.

AD ſecundum dicendum, quod non impeditur, peccatum veniale eſſe ſimul cum ſolo originali propter diſtantiam eius vel conuenientiam, ſed propter defectū vſus rationis, vt* dictum eſt. In co.ar.

AD tertium dicendum, quòd ab alijs peccatis mortalibus poteſt puer incipiens habere vſum rationis, per aliquod tempus abſtinere: ſed à peccato omiſſionis prædictæ nō liberatur, niſi quàm citò poteſt, ſe conuertat ad Deū. Primum enim quod occurrit homini diſcretionem habenti eſt, quod de ſeipſo cogitet, ad quem alia ordinet ſicut ad finem. Finis enim eſt prior in intētione, & ideo hoc eſt tempus pro quo obligatur ex Dei præcepto affirmatiuo, quo Dominus dicit, Conuertimini ad me, & ego conuertar ad vos, Zachariæ primo.

QVÆSTIO XC.

De legibus in quatuor articulos diuiſa.

CONSEQVENTER cōſiderandum eſt de principijs exterioribus actuum. Principium autem exterius ad malum inclinans eſt diabolus, de cuius tētatione in primo* dictū eſt. Principium autem exterius mouens ad bonum eſt Deus, qui & nos inſtruit per legem, & iuuat per gratiam. p p.q.114 at.2.&3.

¶ Vnde primò de lege, ſecundò de gratia dicendum eſt.

¶ Circa legem autem primò oportet conſiderare de ipſa lege in cōi, ſecundò de partibus eius.

¶ Cir-

¶ Circa legem autem in communi tria occurrunt conſideranda. Primò quidem de eſſentia ipſius, Secundò, de differentia legũ. Tertiò, de effectibus legis.

¶ Circa primum quæruntur quatuor.

¶ Primo, vtrum lex ſit aliquid rationis.

¶ Secundo, de fine legis.

¶ Tertio, de cauſa eius.

¶ Quarto, de promulgatione ipſius.

ARTICVLVS I.

Vtrum lex ſit aliquid rationis.

480
Inf. q.91. AD PRIMVM ſic proce
ar.1. cor. ditur. Videtur, ꝙ lex nõ
& qõ.92. non ſit aliquid rationis.
ar.1. cor. Dicit enim Apoſtolus
& qõ.14. ad Rom.7. Video aliam legem in
ar.1. cor. membris meis. &c. ſed nihil qđ
eſt rationis, eſt in membris, quia ratio non vtitur organo corporali. Ergo lex non eſt aliquid rationis.

¶ 2 Præterea, In ratione non eſt niſi potentia habitus & actus: ſed lex non eſt ipſa potẽtia rationis, ſimiliter etiam nõ eſt aliquis habitus rationis quia habitus ra-
quæſ. 57. tionis ſunt virtutes intellectuales, de quibus * ſuprà dictum eſt. nec etiam actus rationis eſt: quia ceſsãte rationis actu lex ceſſaret, puta in dormientibus. Ergo lex non eſt aliquid rationis.

¶ 3 Præterea, Lex mouet eos, qui ſubijciuntur legi ad rectè agendum: ſed mouere ad agendũ
q.9. ar.1. propriè pertinet ad uoluntatem,
vt patet ex * præmiſſis. ergo lex
non pertinet ad rationem, ſed ma
in digeſ. gis ad voluntatem, ſecundum qđ
vet. li. 1. etiam † Iuriſperitus dicit: Qđ
ti.4. le.1. placuit principi, legis habet vigo-
in prin. rem.

SED contra eſt, quòd ad legẽ
q.17. ar.1 pertinet præcipere & prohibere: ſed imperare eſt rationis: vt * ſuprà habitum eſt. Ergo lex eſt aliquid rationis.

CONCLVSIO.

Cùm lex ſit quadam regula, & humanorum actuum menſura, neceſſariò ad ipſam rationem ſpectat.

RESPONDEO dicendum, quòd lex quædam regula eſt & menſura actuum, ſecundum quã inducitur aliquis ad agendum, vel ab agendo retrahitur. Dicitur enim lex à ligando, quia obligat ad agendum. Regula autem & menſura humanorum actuũ eſt ratio, quæ eſt principium primũ actuum humanorũ, vt ex * prædi
ctis patet. Rationis enim eſt ordi- q.66. ar.1
nare ad finem, qui eſt primum principium in agendis ſecũdum Philoſophum. In vnoquoque autem genere, id qđ eſt principium, eſt menſura & regula illius generis: ſicut unitas in genere numeri, & motus primus in genere motuum: vnde relinquitur, quòd lex ſit aliquid pertinens ad rõnẽ.

AD primum ergo dicendum, quòd cùm lex ſit regula quædam & menſura, dicitur dupliciter eſſe in aliquo. Vno modo ſicut in menſurante & regulante: & quia hoc eſt proprium rationis, ideo per hunc modum lex eſt in ratione ſola. Alio modo ſicut in regulato & menſurato: & ſic lex eſt in omnibus, quæ inclinantur in aliquid ex aliqua lege: ita ꝙ quælibet inclinatio proueniens ex aliqua lege, poteſt dici lex nõ eſſentialiter, ſed quaſi participatiuè. & hoc modo inclinatio ipſa membrorum ad concupiſcendũ, lex membrorum uocatur.

AD ſecundum dicendum, ꝙ ſicut in actibus exterioribus eſt conſiderare operationem & operatum, puta ædificationem & ędificatum, ita in operibus rationis eſt conſiderare ipſum actum rationis, qui eſt intelligere & ratiocinari, & aliqđ per huiuſmodi actũ cõſtitutũ, qđ quidẽ in ſpeculatiua ratione primò qdẽ eſt diffi

nitio:

nitio:ſecundò,enuntiatio : tertiò verò ſyllogiſmus, vel argumentatio. Et quia ratio etiam practica vtitur quodam ſyllogiſmo in ope-
q.13.ar.3 rabilibus,vt * ſuprà habitum eſt,
& q.77. ſecundum quod Philoſophus do-
ar.2.ad 4 cet in 7.* Ethic.ideo eſt inuenire
* l.7.eth. aliquid in ratione practica,quod
c.3. to.5. ita ſe habeat ad operationes, ſicut ſe habet propoſitio in ratione ſpeculatiua ad concluſiones. & huiuſmodi propoſitiones vniuerſales rationis practicæ ordinatæ ad actiones habent rationem legis, quæ quidem propoſitiones aliquando actualiter conſiderantur, aliquando verò habitualiter à ratione tenentur.

AD tertium dicendum, quòd ratio habet vim mouendi à uolun-
q.17.ar.1 tate, vt ſuprà dictũ eſt. * Ex hoc enim, quòd aliquis vult finem, ratio imperat de his, quæ ſunt ad finem: ſed voluntas de his quæ imperantur ad hoc,quòd legis rationem habeat, oportet quod ſit aliqua ratione regulata: & hoc modo intelligitur, quòd uolũtas principis habet vigorem legis: alioquin voluntas principis magis eſſet iniquitas,quàm lex.

ARTICVLVS II.

Vtrum lex ordinetur ſemper ad bonum commune.

481

Inf.q.91. ar.1. cor. & art.4. ad 3.&q. 96. ar.1. 2.3.4. & 6. cor. & 2.2.q.58. ar.5.cor. & 3 q.70 ar.2. ad 2 & 3. cõt. c 103.co. 1.fin.

AD SECVNDVM ſic proceditur. Videtur quòd lex non ordinetur ſemper ad bonum commune, ſicut ad finem: ad legem enim pertinet præcipere & prohibere: ſed præcepta ordinantur ad quædam ſingularia bona. Non ergo ſemper finis legis eſt bonum commune.

¶ 2 Præterea, Lex dirigit hominem ad agedum: ſed actus humani ſunt in particularibus. Ergo & lex ad aliquod particulare bonum ordinatur.

¶ 3 Præterea, Iſidorus dicit in libro Etymologiarum: Si ratione lex conſtat, lex erit omne quod ratione conſtiterit: ſed ratione conſiſtit non ſolum quod ordinatur ad bonũ commune, ſed etiã quod ordinatur ad priuatum bonum vnius,ergo.

SED contra eſt, quod * Iſido- li. 5.c.21.
rus dicit in 5.Etymologiarum, quod lex eſt nullo priuato commodo, ſed pro communi vtilitate ciuium conſcripta.

CONCLVSIO.

Cùm lex ſit regula humanorum actuum, quorum vltimus finis eſt beatitudo, & quidem communis: neceſſe eſt, eam ſemper ad bonum commune ordinari.

RESPONDEO dicendum, quòd ſicut dictum eſt, * lex perti- art.præc.
net ad id, quod eſt principium humanorum actuum, ex eo quod eſt regula & menſura. Sicut autẽ ratio eſt principium humanorũ actuum, ita etiam in ipſa ratione eſt aliquid quod eſt principium reſpectu omnium aliorum: vnde ad hoc oportet, quòd principaliter & maximè pertineat lex: primum autem principium in operatiuis, quorum eſt ratio practica, eſt finis vltimus. Eſt autem vltimus finis humanæ uitæ felicitas,vel beatitudo,ut * ſuprà ha- q 2. ar.5.
bitum eſt. vnde oportet,quòd lex & 7. & q.
maximè reſpiciat ordinem qui 1.ar.6. &
eſt in beatitudine. Rurſus cum 7.
omnis pars ordinetur ad totum, ſicut imperfectum ad perfectum, vnus autem homo eſt pars communitatis perfectæ: neceſſe eſt, quòd lex propriè reſpiciat ordinem ad felicitatem communem. vnde & Philoſophus in præmiſſa diffinitione legalium mentionẽ facit & de felicitate & communione politica. Dicit enim in 5.* lib.5.c.1.
Ethic, quòd legalia iuſta dicimus tomo 5.
factiua,

factiua, & conſeruatiua felicitatis, & particularium ipſius politica communicatione. Perfecta eñ communitas, ciuitas eſt, vt dicit in primo * politicæ. In quolibet autem genere id, quod maximè dicitur, eſt principium aliorum, & alia dicuntur ſecundum ordinem ad ſeipſum: ſicut ignis qui eſt maximè calidus, eſt cauſa caliditatis in corporibus mixtis, quæ in tantũ dicuntur calida, inquantum participant de igne. vnde oportet, quòd cum lex maximè dicatur ſecundum ordinem ad bonum commune, quodcunque aliud præceptum de particulari opere non habeat rationem legis, niſi ſecundum ordinem ad bonum commune. & ideo omnis lex ad bonum commune ordinatur. l. 1. polit. c. 1. to. 5.

AD primum ergo dicendũ, ꝙ præceptum importat applicationem legis ad ea, quæ ex lege regulantur. ordo autem ad bonum commune, qui pertinet ad legẽ, eſt applicabilis ad ſingulares fines. & ſecundum hoc etiam de particularibus quibuſdam præcepta dantur.

AD ſecundum dicendum, ꝙ operationes quidem ſunt in particularibus: ſed illa particularia referri poſſunt ad bonum commune, non quidem communitate generis vel ſpeciei, ſed cõmunitate cauſæ finalis, ſecundum quod bonum commune dicitur finis communis.

AD tertium dicendum, quòd ſicut nihil conſtat firmiter ſecundum rationem ſpeculatiuam, niſi per reſolutionẽ ad prima principia indemonſtrabilia: ita firmiter nihil cõſtat per rationem practicam, niſi per ordinationem ad vltimum finem, qui eſt bonum commune. quod autem hoc modo ratione conſtat, legis rationẽ habet.

ARTICVLVS III.

Vtrum ratio cuiuſlibet ſit factiua legis. 482

AD TERTIVM ſic pceditur. Videtur quòd cuiuſlibet ratio ſit factiua legis. Dicit enim Apoſtolus ad Rom. 2. quod cùm gentes, quæ legem non habent, naturaliter ea quæ legis ſunt, faciunt, ipſi ſibi ſunt lex. hoc autem communiter de omnibus dicit. Ergo quilibet poteſt facere ſibi legem. Inf. q. 92. ar. 2. ad 3 & q. 95. ar. 4 cor. & q. 96. ar. 1. & 4. eo. & 2. 2 q. 50 ar. 1. ad 3 & q. 57. art. 2. cor. & q. 60. ar. 6. cor. & q. 67. ar. 1 cor.

¶ 2 Præterea, Sicut * Philoſophus dicit in libro ſecundo Ethi. intentio legiſlatoris eſt, vt inducat hominem ad virtutem: ſed quilibet homo poteſt alium inducere ad uirtutem. Ergo cuiuſlibet hominis ratio eſt factiua legis. * l. 2. c. 1. à me. t. 5

¶ 3 Præterea, Sicut princeps ciuitatis eſt ciuitatis gubernator, ita quilibet paterfamilias eſt gubernator domus: ſed princeps ciuitatis poteſt in ciuitate legem facere. Ergo quilibet paterfamilias poteſt in ſua domo facere legem.

SED contra eſt, quod * Iſidorus dicit in lib. Etym. & habetur in decretis * diſt. 2. Lex eſt conſtitutio populi, ſecundum quam maiores natu ſimul cum plebibus aliquid ſanxerunt. Non eſt ergo cuiuſlibet facere legem. li. 5. c. 10. diſt. 2. ca. Lex.

CONCLVSIO.

Cùm lex ordinet hominem in bonum commune, non cuiuſlibet ratio facere poteſt legem, ſed multitudinis, vel principis vicem multitudinis gerentis.

RESPONDEO dicendum, quòd lex propriè primò & principaliter reſpicit ordinem ad bonũ commune. ordinare autẽ aliquid in bonum commune eſt vel totius multitudinis, vel alicuius ge-

rentis uicem totius multitudinis, & ideo condere legem uel pertinet ad totam multitudinē, vel pertinet ad perſonam publicam, quæ totius multitudinis curam habet, quia & in omnibus alijs ordinare in finem eſt eius, cuius eſt proprius ille finis.

AD primum ergo dicendum, quòd ſicut * ſuprà dictum eſt, lex eſt in aliquo non ſolum ſicut in regulante, ſed etiam participatiuè, ſicut in regulato. & hoc modo vnuſquiſque ſibi eſt lex inquantum participat ordinem alicuius regulātis. vnde & ibidem ſubdit: Qui oſtendunt opus legis ſcriptū in cordibus ſuis.

ar. 1. ad 1

AD ſecundum dicendum, ꝙ perſona priuata non poteſt inducere efficaciter ad virtutem: poteſt enim ſolum mouere; ſed ſi ſua motio non recipiatur, non habet vim coactiuam, quam debet habere lex ad hoc, quòd efficaciter inducat ad uirtutem, vt *Philoſophus dicit in 10 Ethico. hanc autem uirtutem coactiuam habet multitudo, uel perſona publica, ad quam pertinet pœnas infligere, vt* infra dicetur, & ideo ſolius eius eſt leges facere.

l. 10. eth. c. vl. to. 5.

*q. 93. ar. 2. ad 3. & clarius 2. 2. q. 64. ar 3.

AD tertium dicendum, quòd ſicut homo eſt pars domus, ita domus eſt pars ciuitatis: ciuitas autem eſt communitas perfecta, vt dicitur in primo † Politico. & iō ſicut bonum unius hominis non eſt ultimus finis, ſed ad commune bonum ordinatur, ita etiam & bonum unius domus ordinatur ad bonum unius ciuitatis, quæ eſt communitas perfecta. vnde ille qui gubernat aliquam familiā poteſt quidem facere aliqua præcepta, vel ſtatuta; non tamen quæ propriè habeant rationem legis.

† 1. Poli. c. 1. & 2. to. 5.

ARTICVLVS IIII.

Vtrum promulgatio ſit de ratione legis.

483

AD QVARTVM ſic proditur. Videtur, quòd promulgatio non ſit de ratione legis. Lex enim naturalis maximè habet rationē legis: ſed lex naturalis non indiget promulgatione. Ergo nō eſt de ratione legis, quòd promulgetur.

2. d. 24. q. 3. ar. 3. cor. & ad 1. & 4. di. 3. ar. 5. q. 3. cor.

¶ 2 Præterea, Ad legē pertinet propriè obligare ad aliquid faciēdum, vel non faciendum: ſed nō ſolum obligantur ad implendam legem illi, coram quibus promulgatur lex, ſed etiam alij. Ergo promulgatio nō eſt de ratione legis.

¶ 3 Præterea, Obligatio legis extenditur etiam in futurum: quia leges futuris negotijs neceſſitatē imponunt, vt * iura dicunt. ſed promulgatio fit ad præſentes: ergo promulgatio non eſt de neceſſitate legis.

In C. l. 1 tit. 17. de legi. le 7. * diſ. 4. c. In iſtis tēporalib', circa pri.

SED cōtra eſt, quod dicitur in* Decretis quarta diſtinctione, ꝙ leges inſtituunt̄ cū promulgāt̄.

CONCLVSIO.

Cùm lex per modū regulæ, quæ ijs quibus imponitur applicari debet, conſtituatur: eam, vt obligandi vim habeat, promulgari, & ad eorum qui legi ſubijciuntur, notitiam deduci, oportet.

RESPONDEO dicendum, ꝙ ſicut * dictū eſt, lex imponitur aliis per modū regulæ & mēſuræ. Regula autē & mēſura imponit̄ per hoc, ꝙ applicatur his, quæ regulantur & menſurantur. vnde ad hoc, ꝙ lex uirtutē obligandi obtineat, quod eſt proprium legis, oportet, quòd applicetur hominibus, qui ſecūdum eam regulari debent. talis autem applicatio fit per hoc, ꝙ in notitiam eorum deducitur ex ipſa promulgatione, unde promulgatio ipſa neceſſaria eſt ad hoc, quòd lex habeat ſuam uirtutē. Et ſic ex quatuor prædictis poteſt colligi diffinitio legis, quæ nihil eſt aliud, q̄

ar. 1. huius q.

quæ-

quædam rationis ordinatio ad bonũ commune ab eo qui curam cõmunitatis habet, promulgata.

AD primum ergo dicendum, quòd promulgatio legis naturæ eſt ex hoc ipſo, quòd Deus eam mentibus hominum inſeruit naturaliter cognoſcendam.

AD ſecundũ dicendum, quòd illi, coram quibus lex non promulgatur, obligantur ad legem obſeruandam, inquantum in eorum notitiam deuenit per alios, vel deuenire poteſt promulgatione facta.

AD tertium dicendum, quòd promulgatio præſens in futurum extenditur per firmitatem Scripturæ, quæ quodammodo ſemper eam promulgat. vnde * Iſidorus dicit in 2. Etymologiarum, quòd lex à legendo uocata eſt, quia ſcripta eſt.

l. 2. c. 10. parum à prin.

QVÆSTIO XCI.

De legum diuerſitate, in ſex articulos diuiſa.

DEINDE conſiderãdum eſt de diuerſitate legum. ¶ Et circa hoc quæruntur ſex.

¶ Primo, vtrũ ſit aliqua lex æterna.

¶ Secundò, vtrum ſit aliqua lex naturalis.

¶ Tertio, vtrum ſit aliqua lex humana.

¶ Quarto, vtrum ſit aliqua lex diuina.

¶ Quinto, vtrum ſit una tantum vel plures.

484

¶ Sexto, vtrum ſit aliqua lex peccati.

ARTICVLVS I.

Vtrum ſit aliqua lex æterna.

Inf. q. 93. art. 1. per totũ, & ar. 3. & 4. ca. a. 5. ad 3. & 4. di. 33. qõ. 1. ar. 1. & 3. contrà c. 115. & Ro. 8. co. 3. ſ.

AD PRIMVM ſic proceditur. Videtur, ꝙ non ſit aliqua lex æterna. Omnis enim lex aliquibus imponitur: ſed nõ fuit ab æterno cui aliqua lex poſſet imponi, ſol' enim Deus fuit ab æterno: ergo nulla lex eſt æterna.

¶ 2 Præterea, Promulgatio eſt de ratione legis: ſed promulgatio non potuit eſſe ab æterno, qa non erat ab æterno cui promulgaretur; ergo nulla lex poteſt eſſe æterna.

¶ 3 Præterea, Lex importat ordinem ad finem: ſed nihil eſt æternum quod ordinetur ad finem, ſolus enim vltimus finis eſt æternus: ergo nulla lex eſt æterna.

SED contra eſt quod * Aug. dicit in 1. de libero arbi. Lex quæ ſumma ratio nominatur, non poteſt cuipiam intelligenti non incommutabilis æternaque videri. * l. 1. c. 6. parum à med.

CONCLVSIO.

Eſt aliqua lex æterna, ratio videlicet gubernatiua totius vniuerſi in mente diuina exiſtens.

RESPONDEO dicendum, ꝙ ſicut * ſuprà dictum eſt, nihil eſt aliud lex, quàm dictamen practicæ rationis in principe, qui gubernat aliquam communitatem perfectam, manifeſtum eſt autẽ, ſuppoſito, quòd mundus diuina prouidentia regatur, vt in 1. * habitum eſt, quòd tota communitas uniuerſi gubernatur ratione diuina, & ideo ipſa ratio gubernationis rerum in Deo ſicut in principe uniuerſitatis exiſtẽs, legis habet rationem: & quia diuina ratio nihil concipit ex tempore, ſed habet æternum conceptum, vt dicitur Prou. 8. inde eſt, quòd huiuſmodi legem oportet dicere æternam.

qõ. præc. p. p. q. 22. ar. 1. & 2.

AD primum ergo dicendũ, ꝙ ea, quæ in ſeipſis non ſunt, apud Deum exiſtunt inquantum ſunt ab ipſo cognita & præordinata, ſecundum illud Ro. 4. Qui uocat ea quæ nõ ſunt tanquã ea quę ſunt. ſic igitur æternus diuinæ legis conceptus habet rationem legis æternæ, ſecundum quod à Deo ordinatur ad gubernationem rerum ab ipſo præcognitarum

AD ſecundum dicendum, ꝙ promulgatio fit & uerbo & ſcripto. & utroque modo lex ęterna habet promulgationem ex parte Dei promulgantis: quia & verbũ diuinum eſt æternum, & ſcriptura libri uitæ eſt æterna. ſed ex parte creaturæ audiẽtis aut inſpiciẽtis non poteſt eſſe promulgatio æterna.

AD tertium dicendum, quod lex importat ordinem ad finem actiuè, inquantũ ſcilicet per eam ordinantur aliqua in finem: non autem paſſiuè, id eſt, quòd ipſa lex ordinetur ad finem, niſi per accidens in gubernante, cuius finis eſt extra ipſum, ad quem etiã etiam neceſſe eſt, vt lex eius ordinetur: ſed finis diuinæ gubernationis eſt ipſe Deus: nec eius lex eſt aliud ab ipſo: vnde lex æterna non ordinatur in alium finem.

ARTICVLVS II.

Vtrum ſit in nobis aliqua lex naturalis.

485

Inf. q. 96. ar. 2. ad. 3 & qõ. 97. ar. 1. ad 1 & 4. diſt. 33. qõ. 1. ar. 1. cor. 3. fin.

* l 1. c. 6. nõ ꝓcul à fi. to. 1.

AD SECVNDVM ſic proceditur. Videtur quòd non ſit in nobis aliqua lex naturalis. Sufficiẽter enim homo gubernatur per legẽ æternam dicit enim * Auguſt. in primo de lib. arb. quòd lex æterna eſt, qua iuſtum eſt, vt omnia ſint ordinatiſſima. ſed natura nõ abundat in ſuperfluis, ſicut nec deficit in neceſſarijs. ergo non eſt homini aliqua lex naturalis.

¶ 2 Præterea, Per legem ordinatur homo in ſuis actibus ad finem, vt † ſuprà habitum eſt. ſed ordinatio humanorum actuum ad finem non eſt per naturam, ſicut accidit in creaturis irrationabilibus, quæ ſolo appetitu naturali agunt propter finem. ſed agit homo propter finem per rationẽ & uoluntatem; ergo non eſt aliquâ lex homini naturalis.

q. præce. ar. 2.

¶ 3 Præterea, Quanto aliquis eſt liberior, tanto minus eſt ſub lege: ſed homo eſt liberior omnibus alijs animalibus propter lib. arbitriũ quod p̃ alijs animalibus habet. cùm igitur alia animalia non ſubdantur legi naturali, nec homo alicui legi naturali ſubdeť.

SED contra eſt, quod Ro. 2. ſuper illud, Cùm gentes, quæ legem non habent naturaliter ea quæ legis ſunt, faciunt. dicit * gloſſ. quòd ſi non habent legem ſcriptam, habent tamen legẽ naturalem, qua quilibet intelligit, & ſibi conſcius eſt quid ſit bonũ & quid malum.

glo. ordi. ibid.

CONCLVSIO.

Eſt in hominibus lex quædam naturalis, participatio videlicet legis æternæ, ſecundum quam bonum & malum diſcernunt.

RESPONDEO dicendũ, ꝙ ſicut * ſupra dictum eſt, lex cùm ſit regula & menſura, dupliciter poteſt eſſe in aliquo. vno modo, ſicut in regulante & mẽſurante: alio modo, ſicut in regulato & menſurato: quia inquantum participat aliquid de regula vel menſura, ſic regulatur vel menſurať. vnde cùm omnia, quæ diuinæ ꝓuidentiæ ſubduntur, à lege æterna regulentur & menſurentur, vt ex * dictis patet. manifeſtum eſt, quòd omnia participant aliqualiter legem æternam, inquantum ſcilicet ex impreſſione eius habent inclinationes in proprios actus & fines. Inter cætera autẽ rationalis creatura excellentiori quodam modo diuinæ prouidentiæ ſubiacet, inquantum & ipſa ſit prouidentiæ particeps, ſibi ipſi & aliis prouidens. vnde & in ipſa participať ratio æterna, per quã habet naturalem inclinationem ad debitum actum & finem. Et talis participatio legis æternæ in rationali creatura lex naturalis dicitur.

q. 90. ar. 1 ad 1

ar. præc.

dicit.vñ cùm Pſal.4.dixiſſet,ſacrificate ſacrificiũ iuſtitiæ.quaſi quibuſdã quærẽtibus,quę ſunt iuſtitiæ opera,ſubiungit: Multi dicũt quis oſtendit nobis bona ? Cui quæſtioni reſpõdens dicit:Signatum eſt ſuper nos lumen vultus tui,Domine. quaſi lumen rationis naturalis, quo diſcernimus quid ſit bonum & quid malum. quod pertinet ad naturalem legem,nihil aliud ſit,quàm impreſſio diuini luminis in nobis.vnde patet,quòd lex naturalis nihil aliud eſt, quàm participatio legis æternæ in rationali creatura.

A D primum ergo dicendum, quòd ratio illa procederet, ſi lex naturalis eſſet aliquid diuerſum à lege æterna, non autem eſt niſi quædam participatio eius, vt * dictum eſt.

in cor. ar.

A D ſecundum dicendum, ꝙ omnis operatio rationis & voluntatis deriuatur in nobis ab eo qđ eſt ſecũdum naturam, vt * ſuprà habitum eſt. nam omnis ratiocinatio deriuatur à principijs naturaliter notis, & omnis appetitus eorum, quæ ſunt ad finem, deriuatur à naturali appetitu vltimi finis:& ſic etiam oportet, ꝙ prima directio actuum noſtrorũ ad finem fiat per legem naturalem.

q.10 ar.1

A D tertium dicendum, quòd etiam animalia irrationalia participant rationem æternam ſuo modo,ſicut & rationalis creatura : ſed quia rationalis creatura participat eam intellectualiter & rationaliter, ideo participatio legis æternæ in creatura rationali propriè lex uocatur : nam lex eſt aliquid rationis, vt * ſuprà dictũ eſt. in creatura autem irrationali non participatur rationaliter: vnde non poteſt dici lex niſi per ſimilitudinem.

q.præ.ar. primo.

ARTICVLVS III.

Vtrum ſit aliqua lex humana. 486

A D TERTIVM ſic proceditur. Videtur, quòd non ſit aliqua lex humana. Lex enim naturalis eſt participatio legis æternæ, vt * dictum eſt, ſed per legem æternam omnia ſunt ordinatiſſima, vt † Augu.dicit in 1.de libet.arb.ergo lex naturalis ſufficit ad omnia humana ordinanda, non eſt ergo neceſſarium quòd ſit aliqua lex humana.

¶ 2 Præterea, Lex habet rationem mẽſuræ, vt * dictum eſt: ſed ratio humana non eſt. mẽſura rerum, ſed potius econuerſo, vt in 10. † Metaphyſic.dicitur ergo ex ratione humana nulla lex procedere poteſt.

¶ 3 Preterea, Menſura debet eſſe certiſſima, vt dicitur in 10. * Metaphy. ſed dictamen humanæ rationis de rebus gerendis eſt incertum, ſecundum illud Sapien. 9.Cogitationes mortalium timidæ, & incertæ prouidẽtiæ noſtrę. ergo ex ratione humana nulla lex procedere poteſt.

Inf.q.95. ar.1.& 2. di.9.ar.2. co.col.2. & ad5.& 3.diſ. 40. arti.2. & ar.8.cor. & Ro.8. co. & fi. & 3.d.37 ar.2. q.2. c. 1. & 2. Met. le.5 co. 1. fi. * ar.præ. † l.1.c.6. * q.præc. ar.1. † te.5.li. 10. Met. to.3. * tex. 3.

S E D contra eſt, quòd † Aug. in 1.de lib.arbi. ponit duas leges: vnam æternam, & aliam temporalem,quam dicit eſſe humanã.

† l. 1.c.6. à me. vſque ad finẽ.to.1.

C O N C L V S I O.

Præter æternam & naturalem legem eſt lex quędam ab hominibus inuenta, ſecundum quam in particulari diſponũtur quę in lege naturę continentur.

R E S P O N D E O dicendum, quòd ſicut * ſuprà dictũ eſt, lex eſt quoddam dictamen practicæ rationis.Similis autem proceſſus eſſe inuenitur rationis practicæ & ſpeculatiuæ: vtraque enim ex quibuſdam principiis ad quaſdã

q.90.ar.1

q. 90. ar. 1. ad 2. concluſiones procedit, vt * ſuperius habitum eſt. Secundum hoc ergo dicendum eſt, quòd ſicut in ratione ſpeculatiua ex principijs indemõſtrabilibus naturaliter cognitis producuntur cõcluſiones diuerſarum ſcientiarum, quarũ cognitio non eſt nobis naturaliter indita, ſed per induſtriam rationis inuenta: ita etiam ex præceptis legis naturalis quaſi ex quibuſdam principijs communibus & indemonſtrabilibus, neceſſe eſt, quòd ratio humana procedat ad aliqua magis particulariter diſponenda. & iſtæ particulares diſpoſitiones adinuẽtæ ſecundum rationem humanam, dicuntur leges humanæ, obſeruatis alijs conditionibus, quæ pertinent
q. præce. per totã. ad rationem legis, vt * ſuprà dictum eſt. Vnde * Tullius dicit in
* Tullius l. 2. de Inuen. in f. ante fi. lib. ſua Rhet. quòd initium iuris eſt à natura profectum, deinde quædam in conſuetudinem ex vtilitate rationis venerunt, poſtea res à natura profectas, & à conſuetudine probatas, legum metus & religio ſanxit.

AD primum ergo dicendum, quòd ratio humana non poteſt participare ad plenum dictamen rationis diuinæ, ſed ſuo modo & imperfectè. Et ideo ſicut ex parte rationis ſpeculatiuæ per naturalem participationem diuinæ ſapientię ineſt nobis cognitio quorundam communium principiorum, non autem cuiuſlibet veritatis propria cognitio, ſicut in diuina ſapientia cõtinetur: ita etiã ex parte rationis practicæ naturaliter homo participat legem æternam ſecundum quædam cõmunia principia, non autem ſecundum particulares directiones ſingulorum, quæ tamen in æterna lege continentur, & ideo neceſſe eſt vlterius, quòd ratio humana procedat ad particulares quaſdam legum ſanctiones.

AD ſecundum dicendum, quòd ratio humana ſecũdum ſe non eſt regula rerum: ſed principia ei naturaliter indita ſunt regulæ quædam generales & menſuræ omnium eorum, quæ ſunt per hominem agenda, quorum ratio naturalis eſt regula & menſura, licet non ſit menſura eorũ, quæ ſunt à natura.

AD tertium dicendum, quòd ratio practica eſt circa operabilia, quæ ſunt ſingularia & contingentia, non autem circa neceſſaria, ſicut ratio ſpeculatiua. & ideo leges humanæ non poſſunt illã infallibilitatem habere, quã habent concluſiones demonſtratiuæ ſcientiarum. Nec oportet, ꝙ omnis menſura ſit omnino infallibilis & certa, ſed ſecundum qđ eſt poſſibile in genere ſuo.

ARTICVLVS IIII.

Vtrum fuerit neceſſarium eſſe aliquam legem diuinam. 487

AD QVARTVM ſic proceditur. Videtur, quòd non fuerit neceſſarium 1. q. 1. ar. 1. & 3. q. 60. art. 5.
eſſe aliquam legem diuiuam. ad 3. & 3
Quia, vt * dictum eſt, lex natura- di. 37. ar.
lis eſt quædam participatio legis 1. & Ro.
æternæ in nobis: ſed lex æterna 8 co. 3. fi.
eſt lex diuina, vt † dictum eſt: er- * ar. 2.
go non oportet, quòd præter legẽ † ar. 1.
naturalem & leges humanas ab ea deriuatas ſit aliqua alia lex diuina.

¶ 2 Præterea, Eccle. 15. dicit, quòd Deus dimiſit hominem in manu conſilij ſui: conſilium autẽ eſt actus rationis, vt * ſuprà habi q. 14. ar. 2
tum eſt. Ergo homo dimiſſus eſt gubernationi ſuæ rationis: ſed dictamen rationis humanæ eſt lex humana, vt * dictum eſt: ergo nõ art. præc.
oportet, quòd homo aliqua lege diuina gubernetur.

¶ 3 Præterea, Natura humana eſt ſufficientior irrationalibus creaturis: ſed irrationales creaturæ non habent aliquam legem diuinã præter inclinationem naturalem eis inditam: ergo multo minus creatura rationalis debet habere

habere aliquam legem diuinam præter naturalem legem.

SED contra eſt, quòd Dauid expetit legem à Deo ſibi poni, dicens 118. Pſal. Legem pone mihi, Domine, in via iuſtificationum tuarum.

CONCLVSIO.

Præter naturalem & humanā legem, diuina quædam lex neceſſaria fuit, per quam homo in ſupernaturalem ſuum finem, qui eſt æterna beatitudo ordinaretur, atque infallibiliter dirigeretur.

RESPONDEO dicendum, quòd præter legem naturalem & legem humanam neceſſariū fuit ad directionem humanæ uitæ habere legem diuinam. & hoc propter quatuor rationes. Primò quidem, quia per legem dirigitur homo ad act* proprios in ordine ad vltimum finem & ſi quidem homo ordinaretur tantum ad finē, qui non excederet proportionem naturalis facultatis hominis, nō oporteret, quòd homo haberet aliquid directiuum ex parte rationis ſupra legem naturalem, & legem humanitus poſitam, quæ ab ea deriuatur: ſed quia homo ordinatur ad finem beatitudinis æternæ, quæ excedit proportionē naturalis facultatis humanę (vt * ſuprà habitum eſt) ideo neceſſarium fuit, vt ſupra legem naturalem humanam dirigeretur etiā ad ſuum finem lege diuinitus data. Secundo, quia propter incertitudinem humani iudicij, præcipuè de rebus contingentibus & particularibus, contingit de actibus humanis diuerſorum eſſe diuerſa iudicia, ex quibus etiam diuerſæ & contrariæ leges procedunt. vt ergo homo abſque omni dubitatione ſcire poſſit quid ei ſit agendum, & quid vitandum, neceſſariū fuit, vt in actibus propriis dirigeretur per legem diuinitus datam, de qua cōſtat quòd non poteſt errare. Tertiò, quia de his poteſt homo legem facere, de quibus poteſt iudicare. iudicium autem hominis eſſe nō poteſt de interioribus motibus qui latent, ſed ſolum de exterioribus actibus, qui apparēt: & tamen ad perfectionem virtutis requiritur, ꝙ in vtriſque actibus homo rectus exiſtat. & ideo lex humana non potuit cohibere & ordinare ſufficienter interiores actus: ſed neceſſarium fuit, quòd ad hoc ſuperueniret lex diuina. Quartò, quia ſicut * Auguſt. dicit in 1. de lib. arbit. Lex humana non poteſt omnia, quæ malè fiunt, punire vel prohibere: quia dum auferre vellet omnia mala, ſequeretur quòd etiam multa bona tollerentur, & impediretur vtilitas boni communis, quod eſt neceſſarium ad conuerſationem humanam. vt ergo nullum malum improhibitū & impunitum remaneat neceſſarium fuit ſuperuenire legem diuinam, per quam omnia peccata prohibentur. Et iſtæ quatuor cauſæ tanguntur in Pſal. 18 vbi dicitur, Lex Domini immaculata, id eſt, nullam peccati turpitudinem permittens: Conuertens animas. quia non ſolum exteriores actus, ſed etiam interiores dirigit: Teſtimonium Domini fidele, propter certitudinem veritatis & rectitudinis: Sapientiam præſtans paruulis, inquantum ordinat hominē ad ſupernaturalē finē & diuinū.

q. 5. ar. 5.

lib. 1. c. 6. circa fin. præcipuè to. 2.

AD primum ergo dicendum, quòd per naturalem legem participatur lex æterna ſecundū proportionem capacitatis humanæ naturæ: ſed oportet vt altiori modo dirigatur homo in vltimum finem ſupernaturalem, & ideo ſuperadditur lex diuinitus data, per qam lex æterna participatur altiori modo.

AD ſecundum dicendum, ꝙ conſilium eſt inquiſitio quædam:

vnde oportet, quòd procedat ex aliquibus principijs. Nec ſufficit, quòd procedat ex principijs naturaliter inditis, quæ ſunt præcepta legis naturę propter prędicta; ſed oportet, quòd ſuperaddantur quædam alia principia, ſcilicet præcepta legis diuinæ.

AD tertium dicendum, quòd creaturæ irrationales non ordinãtur ad altiorem finem, quàm ſit finis qui eſt proportionatus naturali virtuti ipſarum, & ideo nõ eſt ſimilis ratio.

ARTICVLVS V.

Vtrum lex diuina ſit vna tantum.

438

Inf. quæ. 107. ar. 1. & Gal. 3. le. 2. c. 1. fin.

AD QVINTVM ſic proceditur. Videtur, ꝙ lex diuina ſit vna tantũ: vnius enim regis in vno regno eſt una lex: ſed totum humanum genus comparatur ad Deum, ſicut ad unum regem, ſecundum illud Pſalm. 46. Rex omnis terræ Deus eſt: ergo eſt vna tantum lex diuina.

¶ 2 Præterea, Lex omnis ordinatur ad finem, quem legiſlator intẽdit in eis, quibus legem fert: ſed unum & idẽ eſt, quod Deus intendit in omnibus hominibus, ſecundum illud 1 ad Tim. 2. Vult omnes homines ſaluos fieri, & ad agnitionem veritatis uenire: ergo una tantum eſt lex diuina.

¶ 3 Præterea, Lex diuina propinquior eſſe videtur legi æternæ, quæ eſt una, quàm lex naturalis, quanto altior eſt reuelatio gratiæ, quàm cognitio naturæ: ſed lex naturalis eſt una omniũ hominum: ergo multo magis lex diuina.

SED contra eſt, quod Apoſtolus dicit ad Heb. 7. Tranſlato ſacerdotio, neceſſe eſt vt legis trãſlatio fiat. ſed ſacerdotium eſt duplex, vt ibidem dicitur, ſcilicet ſacerdotiũ Leuiticũ, & ſacerdotiũ Chriſti. ergo etiã duplex eſt lex diuina, ſ. lex vetus & lex noua.

CONCLVSIO.

Sicuti eundem dicimus hominẽ puerum & virum, ſic veterẽ legẽ & legẽ nouã, tantum vnam eſſe legem diuinam (ſecundum imperfectum & perfectum diuiſam) dicimus.

RESPONDEO dicendũ, ꝙ ſicut in * primo dictum eſt, diſtinctio eſt cauſa numeri. Dupliciter, autem inueniuntur aliqua diſtingui. Vno modo, ſicut ea quæ ſunt omnino ſpecie diuerſa, vt equus & bos. Alio modo, ſicut perfectum & imperfectum in eadem ſpecie, ſicut puer & vir: & hoc modo lex diuina diſtinguiẽ in legẽ veterem & legẽ nouam. Vnde Apoſtolus ad Galat 3 comparat ſtatum veteris legis ſtatui puerili exiſtenti ſub pædagogo: ſtatum autem nouę legis comparat ſtatui viri perfecti, qui iã non eſt ſub pædagogo. Attenditur autem perfectio & imperfectio legis ſecundum tria, quæ ad legẽ pertinent, vt * ſuprà dictum eſt. Primo enim ad legẽ pertinet, vt ordinetur ad bonũ commune ſicut ad finem, vt * ſuprà dictum eſt. Quod quidem poteſt eſſe duplex, ſcilicet bonũ ſenſibile & terrenum: & ad tale bonũ ordinabat directè lex vetus, vnde ſtatim Exod. 3. in principio legis inuitaẽ populus ad regnum terrenum Chananæorum. Et iterum bonũ intelligibile & cæleſte: & ad hoc ordinat lex noua, vnde ſtatim Chriſtus ad regnum cælorum in ſuæ prædicationis principio inuitauit, dicens, Pœnitentiam agite, appropinquabit enim regnum cælorum, Matth. 4. Et ideo Auguſtinus * dicit in 4. contra Fauſtum, quòd temporalium rerum promiſſiones in teſtamento veteri continentur, & ideo uetus appellatur. ſed æternæ vitæ promiſſio ad nouũ pertinet teſtamentũ. Secũdo ad legẽ pertinet dirigere hu-

p. p. q. 30. ar. 2.

q. 90. ar. 2. 3. & 4.

q. 90. ar. 2

l. 4. c. 2. in pri. to. 6.

humanos actus ſecundum ordinem iuſtitiæ, in quo etiam ſuperabundat lex noua legi ueteri, interiores actus animi ordinando, ſecundum illud Mat. 5. Niſi abundauerit iuſtitia ueſtra pluſquam Scribarum & Phariſæorum, non intrabitis in regnum cælorum: & ideo dicitur, ꝙ lex uetus cohibet manum, lex noua animum. Tertio ad legē pertinet inducere homines ad obſeruantias mandatorum, & hoc quidem lex uetus faciebat timore pœnarum: lex aũt noua facit hoc per amorem, q in cordibus noſtris infunditur ꝑ gratiam Chriſti, quæ in lege noua cõfertur, ſed in lege ueteri figurabatur: & ideo dicit * Auguſt. contra Adamantium Manichæi diſcipulum, ꝙ breuis differenria eſt legis & euangelij timor & amor.

c. 17. iter principiũ & med. tom. 6.

A D primum ergo dicendũ, ꝙ ſicut paterfamilias in domo alia mandata proponit pueris, & adultis: ita etiam unus rex Deus in uno ſuo regno aliam legem dedit hominibus adhuc imperfectis exiſtentibus, & aliam perfectiorē iam manuductis per priorem legem ad maiorem capacitatem diuinorum.

A D ſecundum dicendum, ꝙ ſalus hominum non poterat eſſe niſi per Chriſtum, ſecũdum illud Act. 4 Non eſt aliud nomen datũ hominibus, in quo oporteat nos ſaluos fieri: & ideo lex perfectè omnes ad ſalutem inducens dari non potuit, niſi poſt Chriſti aduētũ: antea uerò dari oportuit populo, ex quo Chriſtus erat naſciturus, legem præparatoriam ad Chriſti ſuſceptionem, in qua quædam rudimenta ſalutaris iuſtitiæ continentur.

A D tertium dicēdum, quòd lex naturalis dirigit hominem ſecundum quædam præcepta communia, in quibus conueniunt tã perfecti quàm imperfecti: & ideo eſt una omnium. Sed lex diuina dirigit hominem etiam in particularibus quibuſdam, ad quæ nõ ſimiliter ſe habent perfecti & imperfecti: & ideo oportuit legem diuinam eſſe duplicem, ſicut * iã dictum eſt. In corp. art.

ARTICVLVS VI.

Vtrum ſit aliqua lex fomitis.

489

A D SEXTVM ſic proceditur. Videtur quòd non ſit aliqua lex fomitis. Dicit. n. Iſidorus in 2. Ethymo. quòd lex in ratione conſiſtit: fomes autem non conſiſtit in ratione, ſed magis à ratione deuiat: ergo fomes non habet rationem legis. Inf. q. 91. ar. 5 ad 1. & Ro. 7. le. 4. c. 1. fin. & ca. 8. c. 3. fin. * lib. 5. Ethym. c. 3.

¶ 2 Præterea. Omnis lex obligatoria eſt, ita ꝙ qui eam nõ ſeruant, tranſgreſſores dicuntur: ſed fomes non conſtituit aliquē tranſgreſſorem ex hoc, quòd ipſum nõ ſequitur, ſed magis tranſgreſſor redditur, ſi quis ipſum ſequatur: ergo fomes non habet rationem legis.

¶ 3 Præterea, Lex ordinatur ad bonum commune, ut * ſuprà habitum eſt: ſed fomes non inclinat ad bonum commune, ſed magis ad bonum priuatum: ergo fomes non habet rationem legis. q 90. ar. 2

S E D contra eſt. quod Apoſt. dicit Rom. 7. Video aliam legem in membris meis, repugnantē legi mentis meę.

CONCLVSIO.

Ipſa ſenſualitatis inordinata inclinatio ex deſtitutione originalis iuſtitiæ proueniens, lex carnis ſeu lex fomitis dicitur, legiſq; rationem habet, inquãtum eſt pœnalis, & ex lege diuina hominem propria dignitate deſtitutum conſequens.

R E S P O N D E O dicendum, quòd ſicut * ſuprà dictum eſt, lex eſſentialiter inuenitur in regulante q. 90. ar. 1

lante & menſurante, participatiuè autem in eo, quod mẽſuratur & regulatur: ita ꝙ omnis inclinatio uel ordinatio, quæ inuenitur in his quæ ſubiecta ſunt legi, participatiuè dicitur lex, ut ex * ſupradictis patet. Poteſt autem in his, quæ ſubduntur legi, aliqua inclinatio inueniri dupliciter à legiſlatore. Vno modo inquantũ directè ſuos inclinat ſubditos ad aliquid, & interdum ad diuerſos actus: ſecundum quem modum poteſt dici, ꝙ alia eſt lex militum, & alia eſt lex mercatorum. Alio modo, indirectè. inquantum. ſ. per hoc, quòd legiſlator deſtituit aliquẽ ſibi ſubditum aliqua dignitate, ſequitur ꝙ tranſeat in alium ordinẽ, & quaſi in aliam legem: puta ſi miles ex militia deſtituatur, tranſibit in legem ruſticorum, uel mercatorum. Sic igitur ſub Deo legiſlatore diuerſæ creaturæ diuerſas habent naturales inclinationes, ita ut quod uni eſt quodãmodo lex, alteri ſit contra legem: vt ſi dicam ꝙ furibundum eſſe, eſt quodammodo lex canis: eſt autem contra legem ouis, uel alterius manſueti animalis. Eſt ergo hominis lex, quam ſortitur ex ordinatione diuina ſecundũ propriã conditionem, ut ſecũdum rõnem operetur: quæ quidem lex fuit tã ualida in primo ſtatu, ut nihil uel pter rationem, uel contra rationẽ poſſet ſubrepere homini: ſed dũ homo à Deo receſſit, incurrit in hoc, ꝙ feratur ſecundum impetũ ſenſualitatis: & unicuique etiam particulariter hoc contingit, quãto magis à ratione receſſerit, ut ſic quodammodo beſtiis aſſimiletur, quæ ſenſualitatis impetu ferũtur, ſcd'm illud Pſ. 48. Homo cùm in honore eſſet, non intellexit, comparatus eſt iumentis inſipiẽtibus, & ſimilis factus eſt illis. Sic igitur ipſa ſenſualitatis inclinatio, quæ fomes dicitur, in aliis quidẽ animalibus ſimpliciter habet rationem legis, illo tamen modo, quo in talibus lex dici poteſt ſecundũ directam inclinationem legis. In hominibus autem ſecundum hoc non habet rationem legis, ſed magis ẽ deuiatio à lege rationis: ſed inquantum per diuinam iuſtitiã homo deſtituitur originali iuſtitia, & uigore rationis, ipſe impetus ſenſualitatis, qui eũ ducit hẽt rationem legis inquantum ẽ pœnalis, & ex lege diuina conſequẽs hominem deſtitutum propria dignitate.

In margin: ar. 2. huius q. & qõ. pced.

AD primum ergo dicendũ, ꝙ ratio illa procedit de fomite ſecũdum ſe conſiderato, prout inclinat ad malum: ſic enim non hẽt rationem legis, ut * dictum eſt, ſed ſecundum quod ſequitur ex diuinæ legis iuſtitia: tanquã ſi diceretur lex eſſe ꝙ aliquis nobilis propter ſuam culpam ad ſeruilia opera induci permitteretur.

In margin: ĩ cor. ar.

AD ſecundũ dicendum, quòd obiectio illa procedit de eo, ꝙ eſt lex quaſi regula & menſura: ſic enim deuiantes à lege tranſgreſſores conſtituuntur: ſic autem fomes non eſt lex, ſed per quandam participationem, ut ſuprà * dictum eſt.

In margin: ĩ cor. art. & q. 90. ar. 1.

AD tertium dicendum, quòd ratio illa procedit de fomite quãtum ad inclinationem propriam, non autem quantum ad ſuã originem: & tamen ſi conſideretur inclinatio ſenſualitatis prout eſt in aliis animalibus, ſic ordinatur ad bonum cõe, id eſt, ad conſeruationem naturæ in ſpecie uel indiuiduo. & hoc eſt etiam in homine, prout ſenſualitas ſubditur rationi: ſed fomes dicitur, ſecũdum quod exit rationis ordinem.

QVÆSTIO XCII.

De effectibus legis, in duos articulos diuiſa.

DEinde conſiderandum eſt de effectibus legis.

¶ Et

¶ Et circa hoc quæruntur duo.

¶ Primo, vtrum effectus legis ſit homines facere bonos.

¶ Secundo, utrum effectus legis ſint imperare, uetare, permittere, & punire, ſicut legiſperitus dicit.

ARTICVLVS PRIMVS.

490 *Vtrum effectus legis ſit facere homines bonos.*

Inf. art. 1. ad 4. & 3. contra c. 116 §. 2. & 3. & 4. & Ro. 19. 2. fin.

AD PRIMVM ſic proceditur. Videtur, quòd legis effectus non ſit facere homines bonos. Homines.n. ſunt boni per uirtutem; uirtus.n eſt, q̃ bonum facit habentem, ut dicitur in 2 * Ethi. Sed uirtus eſt homini à ſolo Deo, ipſe enim eã facit in nobis ſine nobis, ut † ſuprà dictum eſt in diffinitione uirtutis; ergo legis non eſt homines facere bonos.

* lib. 2. ethi. ca. 6. I pri. to. 5. ñ q. 35. arti. 4.

¶ 2 Præterea, Lex non prodeſt homini niſi legi obediat: ſed hoc ipſum ꝙ hõ obedit legi, eſt ex bonitate: ergo bonitas præexigitur ĩ homine ad legem; non igitur lex facit bonos homines.

¶ 3 Præterea, Lex ordinatur ad bonum cõe, ut * ſuprà dictum eſt: ſed quidam bene ſe habent ĩ his, quæ ad cõe pertinẽt, qui tñ in propriis non bene ſe habent: non ergo ad legem pertinet, ꝙ faciat homines bonos. q. 90. ar. 2

¶ 4 Præterea, Quædam leges ſunt tyrannicæ, ut * Philoſophus dicit in ſua politica: ſed tyrannus non intendit ad bonitatem ſubditorum, ſed ſolum ad propriã utilitatem: nõ ergo legis eſt facere homines bonos. li. 1. ca. 9. & c. 13. & li. 2. ca. 8. tom. 5.

SED contra eſt, quòd * Philoſophus dicit in 2. Eth. ꝙ uoluntas cuiuslibet legiſlatoris hæc eſt vt faciat homines bonos. li. 2. c. 1. circa pri.

CONCLVSIO.

Sicut principis eſt bene imperare, ſic ſubditorũ propria uirtus, qua eos bonos facit, eſt bene obedire, ad quod lex inducit: unde proprius legis effectus eſt, homines uel ſecundũ quid, uel ſimpliciter bonos efficere.

RESPONDEO dicendum, ꝙ ſicut * ſuprà dictum. lex nihil aliud eſt q̃ dictamen rationis in præſidente, quo ſubditi gubernantur: cuiuslibet autem ſubditi uirtus eſt, ut bene ſubdatur ei, à quo gubernatur: ſicut uirtus iraſcibilis & cõcupiſcibilis in hoc cõſiſtit, ꝙ ſint bene obedientes rationi: & per hunc modũ virtus cuiuſlibet ſubiecti eſt, ut bene ſubijciatur principanti, ut * Philoſo. dicit in 1. Politicæ. Ad hoc autem ordinatur vnaquæq; lex, ut obediatur ei à ſubditis: vnde manifeſtũ eſt, ꝙ hoc ſit proprium legis inducere ſubiectos ad propriam ipſorũ virtutem. Cùm igitur uirtus ſit q̃ facit bonum habentẽ, ſequitꝰ q̃ proprius effectus legis ſit bonos facere eos, quibus datur uel ſimpliciter, uel ſcd̃m quid. Si.n. intentio ferentis legem tendat in uerũ bonum quod eſt bonum cõe ſecũdum iuſtitiam diuinam regulatũ: ſequitur ꝙ per legẽ homines fiãt boni ſimpliciter. Si uerò intentio legiſlatoris feratur ad id qđ non eſt bonum ſimpliciter, ſed utile uel delectabile ſibi, uel repugnãs iuſtitiç diuinæ: tunc lex nõ bonos facit homines ſimpliciter, ſed ſecundum quid. ſ. in ordine ad tale regimen. Sic aũt bonum inuenitur ẽt in per ſe malis, ſicut aliquis dicitur bonus latro, quia operatur accommodè ad finem.

q. 90. ar. 1 & 4. — li. 1. ex c. ult. to. 5.

AD primum ergo dicendũ, ꝙ duplex eſt uirtus, ut ex * ſupradictis patet, ſcilicet acquiſita & infuſa. Ad vtramq; autẽ aliquid ope- q. 61. & 62.

operatur operum aſſuetudo, ſed diuerſimode. Nā uirtutem quidē acquiſitam cauſat: ad uirtutē autem infuſam diſponit, & eam iam habitam conſeruat & promouet. & quia lex ad hoc datur, ut dirigat actus humanos, inquantum actus humani operantur ad uirtutem, intantum lex facit homines bonos. vnde & * Philoſoph. dicit in 2. Polit. ꝙ legiſlatores aſſuefacientes faciunt bonos.

li. 2. ca. 6. parū ante fin.

AD ſecundū dicēdum, quòd nō ſemper aliquis obedit legi ex bonitate perfecta uirtutis: ſed quandoque quidē ex timore pœnæ, quandoque autem ex ſolo dictamine rationis, quod eſt quoddam principium uirtutis, ut * ſuprà habitum eſt.

q. 63. art. 1. & 2.

AD tertium dicendum, ꝙ bonitas cuiuslibet partis conſideratur in proportione ad ſuum totū. vnde & Auguſt dicit in 3 Confeſ. quòd turpis eſt omnis pars quæ ſuo toti non congruit. Cùm igitur quilibet homo ſit pars ciuitatis, impoſſibile eſt, quòd aliquis homo ſit bonus, niſi ſit bene proportionatus bono communi, nec totum poteſt bene exiſtere, niſi ex partibus ſibi proportionatis. Vnde impoſſibile eſt, quòd bonum cōmune ciuitatis bene ſe habeat, niſi eiues ſint uirtuoſi, ad minus illi, quibus conuenit principari. ſufficit autem quantum ad bonū communitatis, quòd alii intantū ſint uirtuoſi, quòd principū mandatis obediant. Et ideo * Philoſophus dicit in 3 Polit. quòd eadem eſt uirtus principis, & boni uiri: non autem eadem eſt uirtus cuiuſcunq; ciuis, & boni uiri.

3. confeſ. c. 8. paulo à pri. to. 1

li 3. poli. c. 3. to. 5.

AD quartum dicendum, quòd lex tyrannica, cùm non ſit ſecundum rationem, non eſt ſimpliciter lex: ſed magis eſt quædam peruerſitas legis. Et tamen inquantum habet aliquid de ratione legis, intendit ad hoc, ꝙ ciues ſint boni: non enim habet de ratione legis niſi ſecundum hoc, ꝙ eſt dictamen alicuius præſidentis in ſubditis, & ad hoc tendit, ut ſubditi legi ſint bene obediētes, quod eſt eos eſſe bonos, nō ſimpliciter, ſed in ordine ad tale regimen.

ARTICVLVS II.

Vtrum legis actus conuenienter aſſignentur.

AD SECVNDVM ſic proceditur. Videtur, ꝙ legis actus non ſint conuenienter aſſignati in hoc quod dicitur, ꝙ legis actus eſt imperare, uetare, permittere, & punire. Lex enim omnis præceptum commune eſt, ut * legiſconſultus dicit. ſed idem eſt imperare quod præcipere: ergo alia tria ſuperfluunt. 491

in digeſto vet li. 1. tit. 3. in princ.

¶ 2 Præterea, Effectus legis eſt, ut inducat ſubditos ad bonum, ſicut * ſuprà dictum eſt: ſed cōſiliū eſt de meliori bono, q̄ præceptū. ergo magis pertinet ad legem cōſulere, q̄ præcipere.

ar. p̄ced.

¶ 3 Præterea, Sicut homo aliqs incitatur ad bonum per pœnas, ita etiam & per præmia; ergo ſicut punire ponitur effectus legis, ita etiam & præmiare.

¶ 4 Præterea, Intentio legiſlatoris eſt, ut homines faciat bonos, ſicut * ſupra dictum eſt: ſed ille q̄ ſolo metu pœnarum obedit legi, non eſt bonus; nam timore ſeruili, qui eſt timor pœnarum, etſi bonum aliquis faciat, non tamen aliquid benefacit. vt * Aug. dicit: nō ergo uidetur eſſe proprium legis, ꝙ puniat.

ar. p̄ced

enchi. ca. 21. to. 3.

SED contra, eſt quod * Iſidorus dicit in 5. Etymol. Omnis lex aut permittit aliquid, ut uir fortis præmium petat: aut uetat, ut ſacrarum uirginum nuptias nulli liceat petere; aut punit, ut qui cædem fecerit, capite plectatur.

* lib. 5. etym. c. 19. in prin.

CON-

CONCLVSIO.

Secundum tres humanorum actuum, quos lex dirigit, differentias, tres etiam nominãtur legis actus: imperat ſiquidem lex actus uirtuoſos, prohibet uitioſos, permittit indifferentes: quartus autẽ legis actus, qui eſt punire, ſecundum hoc ſumitur, per quod lex ad obediendum inducit, quod eſt timor pœnæ.

RESPONDEO dicendum, ꝙ ſicut enuntiatio eſt rationis dictamen per modum enuntiandi, ita etiam lex per modum præcipiendi. Rationis autem proprium eſt, ut ex aliquo ad aliquid inducat. vnde ſicut in demonſtratiuis ſcientiis ratio inducit, ut aſſentiatur concluſioni per quædam principia, ita etiam inducit, ut aſſentiatur legis præcepto per aliquid. Præcepta autem legis ſunt de actibus humanis, in quibus lex dirigit,
q.90.ar.1 & 91. ar. 4. ut * ſuprà dictum eſt. Sunt autem tres differentiæ humanorum actuum. Nam (ſicut * ſuprà
*q.18.ar. 5. & 8. dictum eſt) quidam actus ſunt boni ex genere, qui ſunt actus uirtutum: & reſpectu horum ponitur legis actus præcipere uel impera
li.5.c.1.a med.&c. 2.tom.5. re. Præcipit.n.lex omnes actus virtutum, ut dicitur in 5. * Ethicor. Quidam uerò ſunt actus mali ex genere, ſicut actus uitioſi: & reſpectu horum lex habet prohibere. Quidã uerò ex genere ſuo ſunt actus indifferentes, & reſpectu horum lex habet permittere. & poſſunt etiam indifferentes dici omnes illi actus, qui ſunt uel parum boni, uel parum mali. Id autem, per quod inducit lex ad hoc, ꝙ ſibi obediatur, eſt timor pœnæ: & quantum ad hoc, ponitur legis effectus punire.

AD primum ergo dicẽdum, ꝙ ſicut ceſſare à malo habet quãdã rationem boni, ita etiam prohibitio hẽt quandam rationem præcepti. & ſecũdum hoc largè accipiendo præceptum uniuerſaliter, lex præceptum dicitur.

AD ſecundum dicendum, ꝙ conſulere non eſt proprius actus legis: ſed poteſt pertinere etiam ad perſonam priuatam, cuius nõ eſt condere legem. vnde etiã Apoſto. 1. ad Cor. 7. cùm conſiliũ quoddam daret, dixit: Ego dico, nõ Dominus. & ideo non ponitur inter effectus legis.

AD tertium dicendum, quòd etiam præmiare poteſt ad quemlibet pertinere, ſed punire non pertinet niſi ad miniſtrum legis, cuius auctoritate pœna infertur: & ideo præmiare non ponitur actus legis, ſed ſolum punire.

AD quartum dicẽdum, quòd per hoc ꝙ aliquis incipit aſſueſieri ad uitandum mala, & ad implẽdum bona propter metum pœnæ, perducitur quandoque ad hoc, ꝙ delectabiliter & ex propria uolũtate hoc faciat. & ſecundum hoc lex ẽt puniendo perducit ad hoc, ꝙ homines ſint boni.

QVÆSTIO XCIII.

De lege æterna in ſex articulos diuiſa.

DEinde conſiderandum eſt de ſingulis.

¶ Et primo, de lege æterna. Secundo, de lege naturali. Tertio de lege humana. Quarto, de lege ueteri. Quinto, de lege noua, quę eſt lex Euangelij.

¶ De ſexta autem lege, quę eſt lex fomitis, ſufficiat quod dictum eſt, cùm de peccato originali ageretur.

¶ Circa primum quæruntur ſex.

¶ Primo, quid ſit lex æterna.

¶ Se-

¶ Secundo, vtrum ſit omnibus nota.

¶ Tertio, vtrum omnis lex ab ea deriuetur.

¶ Quarto, utrum neceſſaria ſubij ciantur legi æternæ.

¶ Quinto, utrum contingentia naturalia ſubijciantur legi æternæ.

¶ Sexto, vtrum omnes res humanæ ei ſubijciantur.

ARTICVLVS PRIMVS.

Vtrum lex æterna ſit ſumma ratio in Deo exiſtens.

AD PRIMVM ſic proceditur. Videtur, quòd
492 lex æterna non ſit ſumma
Sup.q.91 ar.1.& infra præsẽti q. art.3 & 4. cor. & ar.5 ad 3.& 4.di. 33.qõ.1. ar.1.& 3. cõt e rr5
ratio in Deo exiſtens. Lex.n.æterna eſt una tantum: ſed rationes rerum in mente diuina ſunt plures. Dicit.n.Aug.in lib. 83.q. ꝙ Deus ſingula fecit proprijs rationibus. ergo lex æterna non uidetur eſſe idem, ꝙ ratio in mente diuina exiſtens.

* qõ. 46. poſt me. tom.4.
¶ 2 Præterea, De ratione legis eſt, ꝙ uerbo promulgetur, ut † ſupra dictum eſt: ſed uerbum in diuinis dicitur perſonaliter (ut in primo * habitum eſt.) ratio autẽ dicitur eſſentialiter. non igitur idem eſt lex æterna quòd ratio diuina.
† q.90.arti.4.
* p.p.qõ. 14.ar.1

¶ 3 Præterea, † Auguſ.dicit in lib.de uera religione: Apparet ſupra mentem noſtram legem eſſe, quæ ueritas dicitur. lex autẽ ſupra mentem noſtram exiſtens eſt lex æterna; ergo veritas eſt lex æterna: ſed non eſt eadem ratio ueritatis & rõnis; ergo lex æterna nõ eſt idem quod ratio ſumma.
† cap.30. in fine & 31.in pri. tom.1.

SED contra eſt, quòd Aug.* dicit in 1.de lib arb. ꝙ lex æterna eſt ſumma rõ, cui ſemper obtẽperandum eſt.
* li.1.ca. 6. circa medium tom.1.

CONCLVSIO.

Diuina ſapientia ratio, ſicut ex eo quod cuncta per eam creata ſint, artis, uel exemplaris, uel ideæ rationem habet: ita etiam ex eo quòd ad debitum finem cuncta per eam moueãtur, rationem æternę legis habere dicenda eſt.

RESPONDEO dicendum, ꝙ ſicut in quolibet artifice præexiſtit ratio eorum, quæ conſtituũtur per artem, ita etiam in quolibet gubernante oportet, ꝙ præexiſtat ratio ordinis eorum, quæ agẽda ſunt per eos, qui gubernationi ſubduntur. & ſicut ratio rerũ fiendarum per artem uocatur ars uel exemplar rerum artificiatarũ, ita etiam ratio gubernãtis actus ſubditorum rationem legis obtinet, ſeruatis aliis, quæ * ſupra eſſe diximus de legis ratione. Deus autem per ſuam ſapientiam conditor eſt uniuerſarum rerũ, ad quas comparatur, ſicut artifex ad artificiata, ut in primo * habitum eſt. Eſt etiam gubernator omnium actuũ & motionum, quæ inueniũtur in ſingulis creaturis, ut etiam in primo * habitum eſt. Vnde ſicut rõ diuinæ ſapientiæ inquantum per eam cuncta ſunt creata, rõnẽ habet artis, uel exemplaris, uel ideæ: ita rõ diuinæ ſapientiæ mouentis oĩa ad debitum finẽ obtinet rõnẽ legis. Et ſcd̃m hoc lex æterna nihil aliud eſt, q̃ rõ diuinæ ſapiẽtiæ, ſcd̃m quod eſt directiua omnium actuum & motionum.
q.90. per totam.
p.p.q.14. ar.8.
* p.p, qõ. 103.ar.5.

AD primum ergo dicendum, ꝙ Aug.loquitur ibi de rationibus idealibus, quæ reſpiciũt proprias naturas ſingularum rerum, & iõ in eis inuenitur quædã diſtinctio & pluralitas ſecundum diuerſos reſpectus ad res, ut in primo * habitum eſt: ſed lex dicitur directiua actuum in ordine ad bonum cõe, ut ſuprà dictũ ẽ. † Ea aũt quæ ſunt in ſcipſis diuerſa, conſiderãtur, ut unũ, ſcd̃m qđ ordinanẽ ad aliquod cõe, & ideo lex ęterna eſt una, quæ eſt ratio huius ordinis.
p.p.q.15. ar.2.& 3.
† q.90.arti.2.

AD

AD ſecundum dicendum, ꝙ circa verbum quodcunq; duo poſſunt conſiderari.ſ. ipſum verbum. & ea quæ uerbo exprimũtur, uerbum.n.vocale eſt quiddam ab ore hominis prolatum:ſed hoc verbo exprimuntur, quæ uerbis humanis ſignificantur, & eadem rõ eſt de uerbo hominis mentali, qđ nihil eſt aliud, quàm quiddã mente conceptum, quo homo exprimit mentaliter ea, de quibus cogitat. Sic igitur in diuinis ipſum uerbum, quod eſt conceptio paterni intellectus, perſonaliter dicit̃: ſed omnia quæcunq; ſunt in ſciẽtia patris, ſiue eſſentialia, ſiue perſonalia, ſiue etiam Dei opera exprimuntur hoc uerbo, ut patet ꝑ * Aug. in 15. de Tri. & inter cætera, quæ hoc uerbo exprimuntur, etiam ipſa lex æterna uerbo ipſo exprimitur. Nec tamen propter hoc ſequitur, quòd lex æterna ꝑſonaliter in diuinis dicatur, apꝓpriatur tamen filio propter conuenientiam, quam habet ratio ad uerbum.

lib. 15. ca. 14. tom. 3.

AD tertium dicendum, quòd ratio intellectus diuini aliter ſe habet ad res, q̃ ratio humani intellectus. Intellectus enim human' eſt menſuratus à rebus, ut ſ. conceptus hominis non ſit uerus ꝓpter ſeipſum, ſed dicitur uerus ex hoc, ꝙ conſonat rebus. ex hoc.n. ꝙ res eſt uel non eſt: opinio uera uel falſa eſt. Intellectus uero diuinus eſt menſura rerum: quia vnaquæq; res intantum habet de ueritate, inquantum imitatur intellectum diuinum, ut in primo * dictum eſt. & ideo intellectus diuinus eſt uerus ſecundum ſe. vnde ratio eius eſt ipſa ueritas.

p. p. q. 16. at. 1.

ARTICVLVS II.

Vtrum lex æterna ſit omnibus nota.

493

Sup. q. 19. ar. 4. ad 3 & ar. 5. & 6.

AD SECVNDVM ſic ꝓceditur. Videtur, ꝙ lex æterna non ſit omnibus nota. Quia, ut dicit Apoſtol' 1. ad Corin. 2. Quæ ſunt Dei, nemo nouit niſi ſpiritus Dei, ſed lex æterna eſt quędam ratio in mente diuina exiſtens. ergo omnibus eſt ignota, niſi ſoli Deo.

¶ 2 Pręterea, Sicut * Aug. dicit in lib. de lib. arb. Lex ęterna eſt, qua iuſtum eſt, ut omnia ſint ordinatiſſima: ſed non oẽs cognoſcunt qualiter omnia ſint ordinatiſſima; ergo non omnes cognoſcunt legem æternam. lib. 1. c. circa tom. 1

¶ 3 Præterea, * Auguſ. dicit in li. de uera relig. ꝙ lex æterna eſt, de qua homines iudicare nõ poſſunt. ſed ſicut in 1. Ethi. * dicitur, vnuſquiſq; benè iudicat quæ cognoſcit ergo lex æterna non eſt nobis nota. ca. 31. nõ longè à fine, to. 1. * li. 1. ethi. ca. 3. à med.

SED contra eſt. quod † Augu. dicit in lib. de liber. arb. ꝙ æternæ legis notio nobis impreſſa eſt. † li. 1. c 6 non procul à fin. tom. 1.

CONCLVSIO.

Quamuis æternam legem, prout in ſeipſa eſt & in mente diuina, ſolus Deus, & beati qui Deum per eſſentiam uident, cognoſcant: tamen omnes rationis participes, cùm aliquid ueritatis, ut minimùm principiorum naturalium notitiã habeant, etiam legis æternæ, quæ eſt ueritas incommutabilis, aliquam notitiam habere cenſentur.

RESPONDEO dicendũ, ꝙ dupliciter aliquid cognoſci poteſt. Vno modo in ſeipſo, alio modo in ſuo effectu, in quo aliqua ſimilitudo eius inuenitur: ſicut aliquis non uidens ſolem in ſua ſubſtantia, cognoſcit ipſum in ſua irradiatione. Sic igitur dicendũ eſt, quòd legem æternam nullus poteſt cognoſcere, ſecundum quod in ſeipſa eſt niſi ſolus Deus, & beati, qui Deum per eſſentiam uident: ſed oĩs creatura rõnalis ipſã cogno-

cognoſcit ſecūdum aliquam eius irradiationem uel maiorem, uel minorem. omnis enim cognitio veritatis eſt quædam irradiatio, & participatio legis æternæ, quæ eſt ueritas incommutabilis, vt * Aug. dicit in lib. de uera religione. Veritatem autem omnes aliqualiter cognoſcunt, ad minus q̃tum ad principia communia legis naturalis; in aliis uerò quidā plus, & quidam minus participāt de cognitione ueritatis, & ſecundū hoc ēt plus uel minus cognoſcunt legem æternam.

cap.18. circa ptinc. & ca. 31. tom.1.

AD primum ergo dicendū, ꝙ ea quæ ſunt Dei, in ſeipſis quidē cognoſci à nobis nō poſſunt: ſed tamen in effectibus ſuis nobis manifeſtātur, ſecūdum illud Rom. 1. Inuiſibilia Dei per ea, quæ facta ſunt, intellecta conſpiciuntur.

AD ſecundū dicēdum, quòd legem æternam etſi unuſquiſque cognoſcat pro ſua capacitate ſecūdum modum prædictum: nullus tamen eā comprehendere poteſt. Nō enim totaliter manifeſtari poteſt per ſuos effectus, & ideo non oportet, ꝙ quicunque cognoſcit legem æternam ſecundum modū prædictum, cognoſcat totum ordinem rerum, quo omnia ſunt ordinatiſſima.

AD tertium dicendum, quòd iudicare de aliquo poteſt intelligi dupliciter. Vno modo, ſicut vis cognitiua diiudicat de ꝓprio obiecto, ſecundū illud Iob 12. Nōnne auris uerba diiudicat. & fauces comedentis ſaporem? & ſecūdum iſtum modum iudicii * Philoſophus dicit, ꝙ unuſquiſque bene diiudicat quæ cognoſcit, iudicando ſcilicet an ſit uerum quod proponitur. Alio modo ſecundum quod ſuperior iudicat de inferiori quodam practico iudicio, an ſ. ita debeat eſſe uel nō ita. & ſic nullus poteſt iudicare de lege æterna.

li.1. ethi. c.3. à medio.

ARTICVLVS III.

Vtrum omnis lex à lege æterna deriuetur.

AD TERTIVM ſic proceditur. Videtur, quòd nō omnis lex à lege æterna deriuetur. Eſt enim quædā lex fomitis, ut * ſuprà dictum eſt: ipſa autem non deriuatur à lege diuina, quæ eſt lex æterna. ad ipſam enim pertinet prudentia carnis, d' qua Apoſtolus dicit ad Rom. 8. ꝙ legi Dei non poteſt eſſe ſubiecta. ergo non omnis lex procedit à lege æterna.

q.91.ar.6

¶ 2 Præterea, à lege æterna nihil iniquum procedere poteſt: quia ſicut * dictum eſt, lex æterna eſt ſecundum quam iuſtum eſt, ut omnia ſint ordinatiſſima; ſed quę dam leges ſunt iniquæ, ſecundū illud Iſa. 10. Vę qui condunt leges iniquas. ergo non omnis lex procedit à lege æterna.

art. pced. arg. 2.

¶ 3 Præterea, * Aug. dicit in 1. de lib. arb. ꝙ lex quæ populo regēdo ſcribitur, rectè multa permittit quæ per diuinam prouidentiā uindicantur: ſed ratio diuinæ ꝓuidentiæ eſt lex æterna, ut * dictum eſt; ergo nec etiam omnis lex recta procedit à lege æterna.

li.1.ca.5. circa fin. tom.1.

ar.1.hui' quæſt.

SED contra eſt, ꝙ Prouer. 8. diuina Sapientia dicit, Per me reges regnant, & legum conditores iuſta decernunt. ratio autem diuinę ſapientiæ eſt lex æterna, ut * ſuprà dictum eſt. ergo omnes leges à lege ęterna procedunt.

ar.1.hui' quæſt.

CONCLVSIO.

Quoniam teſte B Auguſtino, in temporali lege nihil eſt iuſtū ac legitimum quod non ſit ex lege æterna profectum: certum eſt omnes leges, inquantū participant de ratione recta, intātum à lege æterna deriuari.

RE-

q.90. art. 1.2.& 3. RESPONDEO dicendum, quòd ſicut* ſuprà dictum eſt, lex importat rationem quandam directiuam actuum ad finem. In omnibus autem mouētibus ordinatis, oportet, ꝙ uirtus ſecundi mouentis deriuetur à uirtute mouētis primi: quia mouens ſecūdum non mouet niſi inquantum mouetur à primo. unde in omnibus gubernantibus idem uidemus, ꝙ rō gubernationis à primo gubernante ad ſecūdos deriuatur: ſicut rō eorum, quæ ſunt agenda in ciuitate, deriuatur à rege per præceptū in inferiores adminiſtratores. Et in artificialibus etiam rō artificialium actuum deriuatur ab architectore ad inferiores artifices, qui manu operantur. Cùm ergo lex æterna ſit rō gubernationis in ſupremo gubernante, neceſſe eſt, ꝙ omnes rōnes gubernationis, q̃ ſunt in inferioribus gubernantibus, à lege æterna deriuentur. Huiuſmodi aūt rationes inferiorum gubernantium ſunt quæcunque aliæ leges præter æternam: unde omnes leges inquantū participāt de ratione recta, intantum deriuātur à lege æterna. Et propter hoc
lib.1 c.5. & 6.to.1. * Aug dicit in 1. de lib. arb. quòd in temporali lege nihil eſt iuſtum ac legitimum, quod non ex lege æterna homines ſibi deriuauerūt.

AD primum ergo dicēdum, ꝙ fomes hēt rationem legis in homine, inquantum eſt pœna conſequens diuinam iuſtitiam, & ſecūdum hoc manifeſtum eſt, ꝙ deriuatur à lege æterna. Inquantum uerò inclinat ad peccatum, ſic cōtrariatur legi Dei, & non habet ra-
q.91.ar.6 tionem legis, ut ex * ſupradictis patet.

AD ſecundum dicendum, ꝙ lex humana intantum hēt rationem legis, inquantum eſt ſecūdū rationem rectam. & ſecundū hoc manifeſtum eſt, ꝙ à lege æterna deriuatur: inquantum uerò à ratione recedit, ſic dicitur lex iniqua: & ſic non habet rationem legis, ſed magis uiolentiæ cuiuſdā. Et tñ in ipſa lege iniqua inquantum ſeruatur aliquid de ſimilitudine legis propter ordinem poteſtatis eius, qui legem fecerit: ſecūdum hoc ēt deriuatur à lege æterna. Omnis.n. poteſtas à dño Deo eſt, ut dicitur Rom.13.

AD tertium dicendum, quòd lex humana dicitur aliqua permittere, non quaſi approbans, ſed quaſi ea dirigere non potens. multa aūt diriguntur lege diuina, q̃ dirigi non pñt humana: plura n. ſubduntur cauſæ ſuperiori q̃ inferiori: unde hoc ipſum, ꝙ lex humana non ſe intromittit de his, q̃ dirigere non pōt, ex ordine legis æternæ prouenit. Secus aūt eſſet ſi approbaret ea, quæ lex æterna reprobat. vnde ex hoc non habetur, ꝙ lex humana non deriuetur à lege æterna ſed ꝙ nō perfectè eam aſſequi poſſit.

ARTICVLVS IIII.

Vtrum neceſſaria et æterna ſubijciantur legi æternæ.

495

AD QVARTVM ſic proceditur. Videtur, quòd neceſſaria & æterna ſubijciantur legi æternæ. Omne.n. quod rationabile eſt, rationi ſubditur: ſed uoluntas diuina eſt rationabilis, cùm ſit iuſta; ergo rationi ſubditur. ſed lex æterna eſt ratio diuina: ergo uoluntas Dei ſubditur legi æternæ. uoluntas autem Dei eſt aliquid æternum. ergo etiam æterna & neceſſaria legi æternæ ſubduntur. 1.q.22.arti.2.ad 3. &ar 4 ad 3. & qō. 103. ar 1. ad 3. &2.2.q.49.arti.6.co.

¶ 2 Præterea, Quicquid ſubiicitur regi, ſubiicitur legi regis. Filius autem (ut dicitur 1. ad Corin. 15.) ſubiectus erit Deo & patri cùm tradiderit ei regnum. Ergo Filius qui eſt æternus, ſubiicitur legi æternæ.

¶ 3 Præterea, Lex æterna eſt rō diuinæ prouidētiæ: ſed multa neceſſaria ſubduntur diuinæ prouidentiæ,

dentiæ,ſicut permanentia ſubſtātiarum incorporalium & corporum cęleſtiū.ergo legi æternæ ſubduntur etiam neceſſaria.

SED contra, Ea quæ ſunt neceſſaria, impoſſibile eſt aliter ſe habere, unde cohibitione non indigēt:ſed imponitur homini lex, q.90.ar.5 ad 2.&q. 92.ar.2. vt cohibeatur à malis,ut ex * ſupra dictis patet.ergo ea quæ ſunt neceſſaria,legi non ſubduntur.

CONCLVSIO.

Quum lex æterna ſit diuinæ gubernationis ratio;omnia creata ſiue contingentia ſiue neceſſaria illi ſubiecta ſunt.

ar.1.hui' quæſt. RESPONDEO dicendum, ꝙ ſicut * ſuprà dictum eſt, lex æterna eſt rō diuinæ gubernationis. Quęcunq; ergo diuinę gubernationi ſubduntur, ſubiiciuntur etiam legi æternæ: quæ uerò gubernationi ęternæ non ſubdūtur, neque legi æternę ſubduntur. Horum autem diſtinctio attendi pōt ex his,quæ circa nos ſunt. humanę.n.gubernationi ſubduntur ea. quæ per homines fieri poſſunt: q̄ verò ad naturam hominis pertinent,non ſubduntur gubernationi humanę,ſ. ꝙ homo habeat animam uel manum,aut pedes. Sic igitur legi æternę ſubduntur omnia,quę ſunt in rebus à Deo creatis,ſiue ſint contingētia, ſiue ſint neceſſaria.ea uerò, quę pertinent ad naturam uel eſſentiam diuinā legi æternæ non ſubduntur, ſed ſunt realiter ipſa lex æterna.

AD primum ergo dicendū, ꝙ de uoluntate Dei dupliciter poſſumus loqui. Vno modo, quantum ad ipſam uoluntatem. & ſic cùm voluntas Dei ſit ipſa eſſentia ei', non ſubditur gubernationi diuinæ,neque legi æternæ: ſed idem eſt quod lex ęterna. Alio mō poſſumus loqui de uoluntate diuina,quantū ad ipſa quę Deus vult circa creaturas,quę quidem ſubiecta ſunt legi ęternę,inquantum horum ratio eſt in diuina ſapientia. & ratione horum volūtas Dei dicitur rationabilis: alioquin ratione ſuiipſius magis eſt dicenda ipſa ratio.

AD ſecundū dicendum, quòd Filius Dei nō eſt à Deo factus,ſed naturaliter ab ipſo genitus, & iō non ſubditur diuinæ prouidentię aut legi æternæ, ſed magis ipſe ē lex ęterna per quandam ap̄ppriationem,ut patet per * Aug in lib. de uera relig. Dicitur autem eſſe ſubiectus Patri ratione humanæ naturę, ſecundum quam ēt Pater dicitur eſſe maior eo. Tertium eō cedimus, quia procedit de neceſſariis creatis. c.31.videtur eē to. 1.

AD tertium dicendum, quòd ſicut * Philoſophus dicit in 5. Metaph. quædam neceſſaria habent cauſam ſuæ neceſſitatis. & ſic hoc ipſum ꝙ impoſſibile eſt ea aliter ſe habere, habent ab alio: & hoc ipſum eſt cohibitio quædam efficaciſſima. Nam quæcunque cohibentur in cōi, intantū cohiberi dicuntur,inquantum non pn̄t aliter facere,q̄ de eis diſponatur. *li.5.tex. 16.to. 3.

496

ARTICVLVS V.

Vtrum naturalia contingentia ſubſint legi æternæ.

1.q.22 ar 2.&1.diſ. 39.q.2.ar. 2.co.& 3. cōtr.c.71. ſi.72.&73 & ver. q. 5.ar.3. & 4. & opu. 3.ca.132. uſq; 36. & opu.15 c.12. vſq; 16 & Iob 11.cor.6.

AD QVINTVM ſic proceditur. Videtur, quòd naturalia contingentia non ſubſint legi æternæ. Promulgatio enim eſt de ratione legis,ut * ſuprà dictum eſt. ſed promulgatio non poteſt fieri niſi ad creaturas rationales, quibus poteſt aliquid denuntiari.ergo ſolę creaturæ rationales ſubſunt legi æternæ, non ergo naturalia contingentia. * qō. 90. ar.4.

¶ 2 Præterea, Ea q̄ obediunt rationi, participant aliqualiter ratione,ut dicitur in 1. † Ethic. Lex autem æterna eſt ratio ſumma, vt * ſuprà dictum eſt. cùm igitur naturalia contingentia non participent † lib.1.ethi.c.vlt. tom.5. * ar.1.huius qō.

cipêt aliqualiter rône, ſed penitus ſint irrationabilta, uidetur quòd non ſubſint legi æternæ.

¶ 3 Præterea, Lex æterna eſt eſficaciſſima: ſed in naturalibus cõtingentibus accidit defectus. non ergo ſubſunt legi æternæ.

SED contra eſt, quod dicitur Prou. 8. Qñ circundabat mari terminum ſuum, & legem ponebat aquis, ne tranſirent fines ſuos.

CONCLVSIO.

Cùm Deus omnibus rebus naturalibus quoſdam inſtinctus, quibus in ſuos fines ferantur, impreſſerit: etiam naturalia contingentia æterna legi ſubeſſe perſpicuum eſt.

RESPONDEO dicendum, ꝙ aliter eſt de lege hominis dicendum, & aliter de lege æterna, quæ eſt lex Dei. Lex.n. hominis non ſe extẽdit niſi ad creaturas rõnales, quæ homini ſubiiciuntur. Cuius rõ eſt, quia lex eſt directiua actuũ qui conueniunt ſubiectis gubernationi alicuius. unde nullus propriè loquendo, ſuis actibus legẽ imponit. Quæcunque autem agũtur circa uſum rerum irrõnalium homini ſubditarum, aguntur per actum ipſius hominis mouentis huiuſmodi res. nam huiuſmodi irrõnales creaturæ non agunt ſeipſas, ſed ab aliis agunt, vt * ſuprà habitum eſt: & ideo rebus irrationalibus hõ legem imponere non poteſt quantumcunque ei ſubiiciantur. rebus autem rõnalibus ſibi ſubiectis poteſt imponere legẽ, inquantum ſuo præcepto uel denuntiatione quæcunq; imprimit menti earum quandam regulam, quæ eſt principium agendi. Sicut autem homo imprimit denuntiãdo quoddam interius principium actuum homini ſibi ſubiecto, ita etiam Deus imprimit toti naturę principia propriorum actuum. & ideo per hunc modum Deus dicitur præcipere toti naturæ, ſecundum illud Pſal. 148. Præceptum poſuit & non præteribit. & per hanc etiam rationem omnes motus & actiones totius naturæ, legi æternę ſubduntur. Vnde alio modo creaturæ irrõnales ſubduntur legi æternę, inquantum mouentur a diuina prouidentia, non autem per intellectum diuini præcepti, ſicut creaturæ rõnales.

q. 1. ar. 2.

AD primum ergo dicendum, ꝙ hoc modo ſe habet impreſſio actiui principij intrinſeci, quãtum ad res naturales, ſicut ſe hẽt promulgatio legis quantum ad homines: quia per legis promulgationem imprimitur hominibus quoddam directiuum principiũ humanorum actuum, ut * dictum eſt. in cor. ar.

AD ſecundũ dicendum, quòd creaturę irrationales non participant ratione humana, nec ei obediunt: participant tamen per modum obedientiæ ratione diuina. Ad plura enim ſe extendit uirtus rationis diuinæ, quàm uirtus rationis humanę. Et ſicut membra corporis humani mouentur ad imperium rationis, non tamen participant ratione (quia non habent aliquam apprehenſionem ordinatam ad rationem) ita etiam creaturę irrationales mouentur à Deo, nec tamen propter hoc ſunt rationales.

AD tertium dicendum, quòd defectus qui accidunt in rebus naturalibus, quamuis ſint pręter ordinem cauſarum particularium, non tamen ſunt præter ordinem cauſarum uniuerſalium, & pręcipuè cauſæ primę, quę Deus eſt: cuius prouidentiam nihil ſubterfugere poteſt, ut in primo * dictum eſt. Et quia lex æterna eſt ratio diuinæ prouidentię (ut * dictum eſt) ideo defectus rerum naturalium legi æternę ſubduntur. p. p. q. 22. ar. 2. * ar. 2. huius qõ.

ARTICVLVS VI.

Vtrum omnes res humanæ ſubijciantur legi æternæ.

497

1.q.22. arti.2.co.& ad 2. & 1. di.39.q.2 art.2. co. & ad 5.& & 3 co.c. 1. 64 90. 111.&112 & uer. q. 5.ar.5. & opuſ.3.c. 143.

AD SEXTVM ſic proceditur. Videtur quòd non omnes res humanę ſubiiciantur legi æternæ, Dicit enim Apoſt.ad Gal.5. Si Spiritu Dei ducimini,non eſtis ſub lege:ſed uiri iuſti,q ſunt filii Dei per adoptionem,Spiritu Dei aguntur, ſecundum illud Ro.8. Qui Spiritu Dei aguntur, hi filii Dei ſunt.ergo nõ omnes homines ſunt ſub lege æterna.

¶ 2 Præterea, Apoſto.dicit ad Rom. 8. Prudentia carnis inimica eſt Deo;legi.n. Dei ſubiecta non eſt.ſed multi homines ſunt,in quibus prudentia carni dominatur. ergo legi ęternæ, quæ eſt lex Dei, non ſubiiciũtur omnes homines.

*li.1.c.6 circa mediũ,to. 1.

¶ 3 Pręterea, * Aug.dicit in 1. de lib.arb.ꝙ lex æterna eſt,qua mali miſeriam, boni uitam beatã merentur.ſed homines iã beati, uel iam damnati nõ ſunt in ſtatu merendi. ergo non ſubſunt legi æternæ.

† li.19.c. 22. circa fin. to. 5.

SED contra eſt, quòd † Aug. dicit 19.de ciu.Dei, Nullo modo aliquid legibus ſummi Creatoris ordinationiq; ſubtrahitur, à quo pax uniuerſitatis adminiſtratur.

CONCLVSIO.

Res omnes humanæ, æternæ legi ſubijciuntur,tametſi aliter homines boni,aliter mali homines gubernentur.

RESPONDEO dicendũ,ꝙ duplex eſt modus, quo aliquid ſubditur legi æternæ, ut ex * ſupradictis patet. (ar. ꝑced.) Vno modo, inquãtum participatur lex æterna per modum cognitionis. Alio modo, per modum actionis & paſſionis, inquantũ participatur ꝑ modum interioris principij motiui & hoc ſcđo mõ ſubduntur legi æternæ irrationales creaturæ, ut * dictũ eſt. (ar. ꝑced.) Sed quia rõnalis natura cum eo,quod eſt cõe omnibus creaturis,hẽt aliquid ſibi propriũ inquãtum eſt rõnalis, iõ ſcđm vtrunq; modũ legi æternæ ſubditur: quia & notionem legis æternæ aliquo modo hẽt,ut * ſuprà dictum eſt. (ar.2 hui9 quæſt.) & iterum unicuiq; rõnali creaturæ ineſt naturalis inclinatio ad id quod eſt conſonũ legi ęternæ. Sumus.n. innati ad habẽdum uirtutes,ut dicitur in 2. * Ethi. (circa pri. li 2.ethi.) Vterq; tñ modus imperfectus quidẽ eſt, & quodãmodo corruptus in malis,in quibus & inclinatio naturalis ad uirtutem deprauatur ꝑ habitum uitioſum: & iterũ ipſa naturalis cognitio boni in eis obtenebratur per paſſiones & habitus peccatorum. In bonis aũt uterq; modus inuenitur perfectior: quia & ſupra cognitionem naturalem boni ſuperadditur eis ;cognitio fidei & ſapientię:& ſupra naturalẽ inclinationem ad bonũ ſuperadditur eis interius motiuũ gratiæ & uirtutis. Sic igitur boni perfectè ſubſunt legi æternę,tanquam ſemper ſcđm eam agentes: mali autem ſubſunt quidem legi æternæ,imperfectè quidem quantum ad actiones ipſorum,prout imperfectè cognoſcunt, & imperfectè inclinantur ad bonũ:ſed quãtum deficit ex parte actionis, ſupplet ex parte paſſionis,prout.ſ.intantũ patiuntur quòd lex ęterna dictat de eis,inquantum deficiunt facere quod legi æternę conuenit. vñ Aug.dicit in 1 * de lib. arbit. Iuſtos ſub æterna lege agere exiſtimo.& in † lib.de catechizãdis rudibus dicit,ꝙ Deus ex iuſta miſeria animarum ſe deſerentiũ cõuenientiſſimis legibus inferiores partes creaturę ſuæ nouit ordinare.

* c.6.circa med. tom.1. † c.18. inter finem & me. tomo 4.

AD primum ergo dicendum, ꝙ illud uerbũ Apoſtoli põt intelligi dupliciter,Vno mõ, ut eſſe ſub lege intelligatur ille, qui nolens obli-

obligationem legis ſubditur quaſi cuidam ponderi unde * gloſſ. ibidem dicit. ꝙ ſub lege eſt, qui timore ſupplicii quod lex minat̃, non amore iuſtitiæ à malo opere abſtinet & hoc modo ſpirituales uiri non ſunt ſub lege, quia per charitatem, quã Spiritus ſanctus cordibus eorum infundit, uoluntarie id quod legis eſt, implent. Alio modo poteſt etiam intelligi inquantum hominis opera, qui Spiritu ſancto agitur, magis dicũtur eſſe opera Spiritus ſancti, q̃ ipſius hominis. vnde cùm Spiritus ſanctus non ſit ſub lege, ſicut nec Filius (ut * ſuprà dictum eſt) ſequitur ꝙ huiuſmodi opera inquãtum ſunt Spiritus S. non ſint ſub lege. & huic atteſtatur quod Apo. dicit 2. ad Cor. 3. Vbi Spiritus domini, ibi libertas.

glo. ordi. ibi. & ſumitur ex Aug.

ar. 4. ad 2.

AD ſecundum dicendum, ꝙ prudentia carnis non poteſt ſubijci legi Dei ex parte actionis: quia inclinat ad actiones contrarias legi diuinæ. ſubiicitur tamen legi Dei ex parte paſſionis: quia meretur pati pœnam, ſecũdum legem diuinæ iuſtitiæ. Nihilominus tamen in nullo homine ita prudentia carnis dominatur, quòd totũ bonum naturæ corrumpatur, & ideo remanet in homine inclinatio ad agendum ea, quę ſunt legis æternę. Habitum eſt. n. * ſuprà, ꝙ peccatum non tollit totum bonum naturæ.

q. 85. ar. 2

AD tertium dicendum, quòd idem eſt per quod aliquid conſeruatur in fine, & per quod mouetur ad finem: ſicut corpus graue grauitate quieſcit in loco inferiori, per quam etiam ad locum ipſũ mouetur Et ſic dicendum eſt, ꝙ ſicut ſecundum legem æternam aliqui merẽtur beatitudinem uel miſeriam, ita per eandem legem in beatitudine uel miſeria conſeruantur, & ſecundum hoc beati & damnati ſubſunt legi æternæ.

QVÆSTIO XCIIII.

De lege naturali, in ſex articulos diuiſa.

DEinde conſiderandum eſt de lege naturali.

¶ Et circa hoc quæruntur ſex.

¶ Primo, quid ſit lex naturalis.
¶ Secundo, quæ ſint præcepta legis naturalis.
¶ Tertio, vtrum omnes actus uirtutum ſint de lege naturæ.
¶ Quarto, vtrum lex naturalis ſit vna apud omnes.
¶ Quinto, utrum ſit mutabilis.
¶ Sexto, utrum poſſit à mente hominis deleri.

ARTICVLVS PRIMVS.

Vtrum lex naturalis ſit habitus

498

AD PRIMVM ſic proceditur. Videtur, quòd lex naturalis ſit habitus. Quia ut * Philoſophus dicit in 2. Ethic. tria ſunt in anima, potẽtia, habitꝰ, & paſſio: ſed naturalis lex non eſt aliqua potentiarum aĩæ, nec aliqua paſſionum, ut patet enumerando per ſingula. ergo lex naturalis eſt habitus.

li. 2. c. 5.

¶ 2 Præterea, Baſilius dicit, ꝙ conſcientia ſiue ſyndereſis eſt lex intellectus noſtri, quod nõ poteſt intelligi niſi de lege naturali: ſed ſyndereſis eſt habitus quidam, ut in primo * habitum eſt. ergo lex naturalis eſt habitus.

p. p. q. 79. ar. 12.

¶ 3 Præterea, Lex naturalis ſẽper in homine manet. ut * infrà patebit: ſed non ſemper ratio hominis, ad quam lex pertinet, cogitat de naturali lege. ergo lex naturalis non eſt actus, ſed habitus.

ar. 5. huiꝰ queſt.

SED contra, eſt quod * Aug. dicit in lib. de bono coniugali, ꝙ

c. 21. paulò à prin. tom 6.

habitus eſt.quo aliquid agitur cũ opus eſt:ſed naturalis lex non eſt huiuſmodi;eſt.n.in paruulis & dãnatis,qui per eam agere non pñt. ergo lex naturalis nõ eſt habitus.

CONCLVSIO.

Lex naturalis propriè non eſt habitus aliquis ſed impropriè,catenus dicitur habitus, quatenus continet aliqua præcepta, quæ habitu in ipſa ratione ſunt.

RESPONDEO dicendum, ꝙ aliquid poteſt dici eſſe habitus dupliciter. Vno modo, propriè & eſſentialiter, & ſic lex naturalis non eſt habitus. Dictum eſt enim
q.90.ar.1 ad.2 * ſuprà, ꝙ lex naturalis eſt aliqd per rationem conſtitutum: ſicut ẽt propoſitio eſt quoddam opus rationis, non eſt autem idem ꝙ quis agit, & quo quis agit: aliquis enim per habitum Grammaticæ agit orationem congruam. Cùm igitur habitus ſit quo quis agit, non poteſt eſſe, quòd lex aliqua ſit habitus propriè & eſſentialiter. Alio modo poteſt dici habitus id, quod habitu tenetur, ſicut dicitur fides id, quod fide tenetur: & hoc modo quia præcepta legis naturalis quandoque conſiderantur in actu à ratione, quãdoq; aũt ſunt in ea habitualiter tantum: ſecundum hunc modum poteſt dici, ꝙ lex naturalis ſit habitus. Sicut ẽt principia indemonſtrabilia in ſpeculatiuis nõ ſunt ipſi habitus principiorum, ſed ſunt ptincipia; quorum eſt habitus.

AD primum ergo dicendũ, ꝙ Philoſophus intendit ibi inueſtigare genus uirtutis, & cùm manifeſtum ſit, ꝙ uirtus ſit quoddam principium actus, illa tantum ponit quæ ſunt principia humanorũ actuum, ſ. potentias, habitus, & paſſiones: præter hæc autem tria ſunt quædam alia in anima, ſicut quidam actus: ut uelle eſt in uoluntate, & etiam cognita ſunt in cognoſcente, & proprietates naturales animæ inſunt ei, ut immortalitas, & alia huiuſmodi.

AD ſecundum dicendum, ꝙ ſynderesis dicitur lex intellectus noſtri, inquãtum eſt habitus continens præcepta legis naturalis, quæ ſunt prima principia operum humanorum.

AD tertium dicendum, quod ratio illa concludit quòd lex naturalis habitualiter tenetur: & hoc concedimus.

¶ Ad id uerò, qđ in contrariũ, obiicit, dicendũ: ꝙ eo, quod habitualiter ineſt, quandoque aliquis vti non poteſt propter aliquod impedimentum: ſicut homo non poteſt uti habitu ſcientiæ propter ſomnum: & ſimiliter puer non poteſt uti habitu intellectus principiorum, vel etiam lege naturali, quæ ei habitualiter ineſt propter defectum ætatis.

ARTICVLVS II.

Vtrum lex naturalis contineat plura præcepta, uel unum tantum. 499

AD SECVNDVM ſic proceditur. Videtur, ꝙ lex naturalis non contineat plura præcepta, ſed unum tantũ. Lex .n. continetur in genere præcepti. vt * ſuprà habitum eſt: ſi igitur eſſent multa pręcepta legis naturalis, ſequeretur ꝙ etiam eſſent multæ leges naturales. qõ. 90. & 92.ar.2.

¶ 2 Præterea, Lex naturalis cõſequitur hominis naturã ſed humana natura eſt una ſecũdum totum, licet ſit multiplex ſecundũ partes. Aut ergo eſt unum præceptum tantum legis naturæ propter unitatẽ totius, aut ſunt multa ſecundum multitudinem partium naturæ humanæ: & ſic oportebit ꝙ etiam ea quæ ſunt de inclinatione concupiſcibilis, pertineant ad legem naturalem.

¶ 3 Præterea, Lex eſt aliquid ad rationem pertinẽs, ut * ſuprà dictũ eſt: q 90.ar.1

eſt:ſed ratio in homine eſt una tã tum ergo ſolum unum præceptũ eſt legis naturalis.

SED contra eſt, quia ſic ſe habent præcepta legis naturalis in homine quantum ad operabilia, ſicut ſe habent prima principia in demonſtratiuis:ſed prima principia indemonſtrabilia ſunt plura, ergo etiam præcepta legis naturæ sũt plura.

CONCLVSIO.

Licet multa in ſeipſis ſint legis naturę præcepta, ad unum tamen primum præceptum quo bonum proſequendum, & malum uitandum eſſe decernitur, referri ſingula poſſunt.

q.90.ar.1 ad 2.&q. 91,ar.3. RESPONDEO dicendum, quòd ſicut * ſuprà dictũ eſt, præcepta legis naturæ hoc modo ſe habent ad rationem practicam, ſicut principia prima demonſtrationum ſe habent ad rationem ſpeculatiuam:utraque.n. ſunt quædam principia per ſe nota. dicitur autem aliquid per ſe notum dupliciter. Vno modo, ſecundum ſe; alio modo, quo ad nos. Secũdum ſe quidem quælibet propoſitio dicitur per ſe nota, cuius prædicatũ eſt de ratione ſubiecti: contingit tñ ꝙ ignoranti diffinitionem ſubiecti talis propoſitio non erit per ſe nota, ſicut iſta propoſitio. Homo eſt rationale, eſt per ſe nota ſecundum ſui naturam, quia qui dicit hominem, dicit rationale, & tamen ignorãti quid ſit homo, hæc propoſitio non eſt per ſe nota. Et inde eſt, ꝙ ſicut dicit * Boet. in lib. de hebdomad. quædam ſunt dignitates uel propoſitiones per ſe notæ communiter omnibus:& huiuſmodi ſunt illæ propoſitiones, quarum termini ſunt omnibus noti:ut, Omne totum eſt maius ſua parte:&, Quæ uni & eidẽ ſunt æqualia, ſibiinuicem ſunt æqualia. Quædam uerò propoſitiones ſunt per ſe notæ ſolis ſapientibus qui terminos propoſitionũ intelligunt quid ſignificent: ſicut intelligenti, ꝙ angelus nõ eſt corpus, per ſe notum eſt, quòd nõ eſt circunſcriptiuè in loco, quod nõ eſt manifeſtum rudibus. qui hoc non capiunt: In his autem, quæ in apprehenſione hominum cadunt, quidam ordo inuenitur. Nam illud quod primò cadit in apprehenſione, eſt ens, cuius intellectus includitur ĩ omnibus quæcunque quis apprehendit. Et ideo primum principium indemonſtrabile eſt, ꝙ non eſt ſimul affirmare & negare, quod fundatur ſupra rationem entis & non entis: & ſuper hoc principio omnia alia fundantur, ut dicitur in 4. * Meta. Si cut autem ens eſt primum quod cadit in apprehẽſione ſimpliciter, ita bonum eſt primũ quod cadit ĩ apprehenſione practicæ rationis, quæ ordinatur ad opus. Omne.n. agens agit propter finem, qui habet rationem boni: & ideo primũ principium in ratione practica ẽ quod fundatur ſupra rationẽ boni, quę eſt, bonum eſt quod omnia appetunt. Hoc eſt ergo primũ præceptum legis, ꝙ bonum eſt faciendum & proſequendũ, & malum uitandum: & ſuper hoc fundantur omnia alia præcepta legis naturæ, ut. ſ. omnia illa facienda uel uitanda pertineant ad præcepta legis naturæ, quæ ratio practi ca naturaliter apprehẽdit eſſe bona humana: quia uerò bonũ hẽt rationem finis, malum autem rationem contrarii: inde eſt, ꝙ omnia illa, ad quæ homo hẽt naturalem inclinationem, rõ naturaliter apprehendit ut bona, & per conſequens, ut opere proſequenda, & contraria eorũ ut mala & uitãda. ſecundũ igitur ordinem inclinationũ naturalium eſt ordo præceptorũ legis naturæ. Ineſt.n. primò inclinatio homini ad bonum ſecundum naturam, in qua cõicat cum omnibus ſubſtãtiis, put ſcili-

Marginal notes: in lib. An oẽ quod eſt, bonũ ſit, circa priin. — l.4.à tex. 9. p multos tex.

eſt quælibet ſubſtãtia appetit cõſeruationem ſui eſſe ſecundũ ſuã naturam: & ſecundum hanc inclinationem pertinent ad legem naturalem ea, per quæ uita hominis conſeruatur, & contrarium impeditur. Secundò ineſt homini inclinatio ad aliqua magis ſpecialia ſecundum naturã, in qua communicat cum cęteris animalibus: & ſecundum hoc dicuntur ea eſſe de lege naturali, quæ natura omnia animalia docuit: ut eſt commixtiò maris & fœminæ, & educatio liberorum, & ſimilia. Tertio modo ineſt homini inclinatio ad bonum ſecundum naturam rationis, quę eſt ſibi propria: ſicut homo habet naturalem inclinationem ad hoc, quòd ueritatem cognoſcat de Deo, & ad hoc, quòd in ſocietate uiuat: & ſecundum hoc ad legem naturalẽ pertinent ea, quæ ad huiuſmodi inclinationẽ ſpectant, utpote ꝙ homo ignorantiam uitet, ꝙ alios nõ offendat cum quibus debet conuerſari, & cętera hmõi:, quæ ad hoc ſpectant.

A D primum ergo dicẽdum, ꝙ omnia iſta præcepta legis naturę inquantum referuntur ad unum primum præceptum, habẽt rationem unius legis naturalis.

A D ſecundum dicendum, ꝙ omnes huiuſmodi inclinationes quarumcunque partium naturæ humanæ (puta concupiſcibilis & iraſcibilis) ſecundum quod regulantur ratione, pertinent ad legẽ naturalem, & reducuntur ad vnum primum præceptum, ut * dictum eſt. & ſecundum hoc sũt multa præcepta legis naturę in ſe ipſis, quæ tamen communicant in una radice. In cor. ar.

A D tertium dicendum, quòd rõ etſi in ſe una ſit, tamen eſt ordinatiua omnium quæ ad homines ſpectant: & ſecundum hoc ſub lege rationis continentur omnia ea quæ ratione regulari poſſunt.

ARTICVLVS III.

Vtrum omnes actus uirtutum ſint de lege natura. 500

A D TERTIVM ſic proceditur. Videtur, ꝙ non omnes actus uirtutũ ſint de lege naturæ. Quia ut ſuprà * dictum eſt, de ratione legis eſt, vt ordinetur ad bonum commune. ſed quidam uirtutum actus ordinantur ad bonum priuatum alicuius, vt patet pręcipuè in actibus temperantię. non ergo omnes actus uirtutum legi ſubduntur naturali. 4. diſt. 3. q. 1. ar. 3. q. 1. ad 4. * q. 90. ar ti. 2.

¶ 2 Præterea, Omnia peccata aliquibus uirtuoſis actibus opponuntur. ſi igitur omnes actus uirtutũ ſint de lege naturæ, uidetur ex conſequenti, ꝙ omnia peccata ſint contra naturam, quod tamen ſpecialiter de quibuſdam peccatis dicitur.

¶ 3 Præterea, In his quæ ſunt ſecundum naturam, omnes conueniunt, ſed in actibus uirtutum non oẽs conueniunt: aliquid enim eſt virtuoſum vni, quod eſt alteri uitioſum. ergo non omnes actus virtutũ sũt de lege naturæ.

S E D contra eſt, ꝙ * Dam. dicit in 3. li. ꝙ uirtutes ſunt naturales. ergo & actus virtuoſi ſubiacẽt legi naturæ. li. 3. orth. fid ca. 14. non procul à fine

C O N C L V S I O.

Cùm naturaliter hoc unicuique propria ratio dictet, ut uirtuosè agat: fatendum quidem eſt omnes uirtutum actus, ſecundum generalem quandam rationem, qua ut uirtuoſi ſunt, conſiderantur, ad natura legem pertinere: non omnes autẽ ut ſecundum ſeipſos in proprijs ſpeciebus conſiderantur.

R E S P O N D E O dicendũ, ꝙ de actibus ui rtuoſis dupliciter loqui poſſumus. Vno modo inquantum ſunt virtuoſi, alio modo inquãtum ſunt tales actus in proprijs

prijs ſpeciebus conſiderati. Si igitur loquamur de actibus virtutũ inquantum ſunt virtuoſi, ſic omnes actus virtuoſi pertinent ad legem naturæ. * dictum eſt enim quòd ad legem naturæ pertinet omne illud, ad quod homo inclinatur ſecundum ſuam naturam. Inclinatur autem unumquodq; naturaliter ad operationem ſibi conuenientem, ſecundũ ſuam formam ſicut ignis ad calefaciendum. vnde cùm anima rationalis ſit propria forma hominis, naturalis inclinatio ineſt cuilibet homini ad hoc, quòd agat ſecundum rationem: & hoc eſt agere ſecundum uirtutem. vnde ſecundum hoc omnes actus virtutum ſunt de lege naturali: dictat enim hoc naturaliter vnicuique propria ratio, vt uirtuosè agat. ſed ſi loquamur de actibus virtuoſis ſecundum ſeipſos (prout ſcilicet in proprijs ſpeciebus conſiderantur) ſic non omnes actus uirtuoſi ſunt de lege naturę: multa enim ſecundum virtutẽ fiunt, ad quæ natura non primo inclinat, ſed per rationis inquiſitionem ea homines adinuenerũt quaſi vtilia ad bene uiuendum. ar. præc.

AD primum ergo dicendũ, ꝙ temperantia eſt circa concupiſcẽtias naturales cibi & potus & venereorum, quæ quidem ordinantur ad bonum commune naturæ. ſicut & alia legalia ordinantur ad bonum commune morale.

AD ſecundum dicendum, ꝙ natura hominis poteſt dici vel illa quæ eſt propria hominis: & ſecundum hoc omnia peccata inquantum ſunt contra rationem, ſunt etiam cõtra naturam: vt patet per Dam. in 2. lib. * vel iſta, quæ eſt cõmunis homini & alijs animalibus: & ſecundũ hoc quędam ſpecialia peccata dicuntur eſſe contra naturam: ſicut contra commixtionem maris & fœminę, quę eſt naturalis omnibus animalibus, eſt concubitus maſculorum, quod ſpecialiter dicitur vitium contra naturam. l.2. orth. fidei, ca. 30. & ca. 31.

AD tertium dicendum, quòd ratio illa procedit de actibus ſecũdum ſeipſos conſideratis. ſic n. propter diuerſas hominum conditiones contingit, quòd aliqui actus ſunt alijs vitioſi tanquam eis proportionati & conuenietes: qui tamen ſunt aliis vitioſi tanquam eis non proportionati.

ARTICVLVS IIII.

Vtrum lex naturæ ſit una apud omnes. 501

AD QVARTVM ſic proceditur. Videtur, quòd lex naturæ non ſit vna apud omnes. Dicitur enim in decretis, diſt. 1. * quòd ius naturale eſt quod in Lege & in Euangelio continetur. ſed hoc non eſt commune omnibus, quia vt dicitur Roman. 10. Non omnes obediunt Euangelio ergo lex naturalis non eſt vna apud omnes. 3.d.37.a. 3 co. Et 4 d.33.q.1. ar.1. cor. & art. 2. ad 1. * di.1. in pri. illi*.

¶ 2 Præterea, Quæ ſunt ſecundum legem, iuſta eſſe dicuntur, vt dicitur in 5. Ethic. † ſed in eodem lib. dicitur, quòd nihil eſt ita iuſtum apud omnes, quin apud aliquos diuerſificetur: ergo etiã lex naturalis nõ eſt apud omnes eadem † l.5 eth. c.2. à me. & c 1. & 7.to.5.

¶ 3 Præterea, Ad legem naturæ pertinet id, ad quod homo ſecundum naturam ſuam inclinat, vt ſupra dictum eſt: * ſed diuerſi homines naturaliter ad diuerſa inclinantur, alij quidẽ ad concupiſcẽtiam voluptatum, alij ad deſideria honorũ, alii ad alia: ergo nõ eſt una lex nãlis apud omnes. Ar. 2.huius q.

SED contra eſt, quod Iſidorus dicit in lib. Etymologiarum. * Ius naturale eſt commune omni nationi. l.5.cap 4.

CONCLVSIO.

Vna eſt apud omnes lex naturæ quo ad prima principia omnibus communia, & ſecundũ rectitudinem, & ſecundum notu-

notitiam;licet quo ad propria aliqua ex communibus deducta, eadem apud omnes non ſit.

RESPONDEO dicendum, quòd ſicut ſupra dictum eſt, * ad legē naturæ pertinēt ea, ad quæ homo naturaliter inclinatur: inter quæ homini propriū eſt, vt inclinetur ad agendum ſecundum rationem. ad rationem autē pertinet ex communibus ad propria procedere: vt patet ex primo Phyſicorum. * Aliter tamē circa hoc ſe habet ratio ſpeculatiua, & aliter practica. Quia enim ratio ſpeculatiua præcipuè negotiatur circa neceſſaria; quę impoſſibile eſt aliter ſe habere: abſque aliquo defectu inuenitur veritas in concluſionibus proprijs, ſicut & in principijs cōmunibus. Sed ratio practica negotiatur circa contingentia, in quibus ſunt operationes humanę:& ideo ſi in communibus ſit aliqua neceſſitas, * quanto magis ad propria deſcenditur, tanto magis inuenitſ defectus. Sic igitur in ſpeculatiuis eſt eadem veritas apud omnes tam in principijs, quàm in concluſionibus: licet veritas non apud omnes cognoſcatur in concluſionibus, ſed ſolum in principijs, quæ dicuntur cōmunes conceptiones. In operatiuis autē non eſt eadem veritas vel rectitudo practica apud omnes quātum ad propria, ſed ſolum quantum ad communia: & apud illos, apud quos eſt eadem rectitudo in proprijs, non eſt æqualiter omnibus nota Sic igitur patet, quòd quantum ad communia principia rationis ſiue ſpeculatiuæ, ſiue practicæ, eſt eadem veritas ſeu rectitudo apud omnes & æqualiter nota. Quantum verò ad proprias concluſiones rationis ſpeculatiuæ eſt eadē veritas apud omnes, non tamen æqualiter omnibus nota. Apud omnes enim verum eſt, quòd triangulus habet tres angulos æquales duobus rectis: quamuis hoc non ſit omnibus nōtum: ſed quantum ad proprias concluſiones rationis practicæ. nec eſt eadem veritas ſeu rectitudo apud omnes: nec etiam apud quos eſt eadem, eſt æqualiter nota. Apud omnes enim hoc rectū eſt & uerum, vt ſecundum rationem agatur. Ex hoc autem principio ſequitur quaſi cōcluſio propria, quòd depoſita ſint reddēda: & hoc quidem vt in pluribus verum eſt, ſed poteſt in aliquo caſu contingere, quòd ſit damnoſum, & per conſequens irrationabile, ſi depoſita reddantur, puta ſi aliquis petat ad impugnandam patriam: & hoc tāto magis inuenitſ deficere, quanto magis ad particularia deſcenditur, puta ſi dicatſ quòd depoſita ſunt reddenda cū tali cautione vel tali modo. Quāto enim plures cōditiones particulares apponuntur, tanto pluribus modis poterit deficere, vt nō ſit rectū vel in reddendo, vel non reddendo. Sic igitur dicendum eſt, quòd lex naturæ quantum ad prima principia communia, eſt eadem apud omnes & ſecūdum rectitudinem & ſecundum notitiam: ſed quantum ad quædam propria, quæ ſunt quaſi concluſiones principiorum communiū, eſt eadem apud omnes etiam vt in pluribus & ſecundum rectitudinem, & ſecundum notitiā: ſed vt in paucioribus poteſt deficere, & quantum ad rectitudinē, propter aliqua particularia impedimenta (ſicut etiam naturæ generabiles & corruptibiles deficiunt vt in paucioribus propter impedimenta) & etiā quantum ad notitiam, & hoc propter hoc quòd aliqui habent deprauatam rationem ex paſſione, ſeu ex mala cōſuetudine, ſeu ex mala habitudine naturæ. Sicut apud Germanos olim latrocinium non reputabatſ iniquum

ar. 2. huius q.

l. 1. Phyſ. text. 2. 3. & 4. to. 2.

Aliàs veritas.

iniquum (cùm tamen ſit expreſsè contra legem naturæ) vt refert Iulius Cæſar in lib. de bello Gallico. *

l.6. d bello Gallico, parũ à med.

A D primum ergo dicendũ, ꝙ verbum illud non eſt ſic intelligendum, quaſi omnia, quæ in lege & in Euangelio continentur, ſint de lege naturæ: cùm multa tradantur ibi ſupra naturam: ſed ea quæ ſunt de lege naturæ, plenariè ibi traduntur. unde cùm dixiſſet Gratianus, * quòd ius naturale eſt quod in lege & in Euãgelio continetur, ſtatim explicando ſubiũxit, quiſque iubetur alij facere quod ſibi vult fieri.

* loco in arg. citato.

A D ſecundũ dicendum, quòd verbum Philoſophi eſt intelligendum de his quæ ſunt naturaliter iuſta, non ſicut principia communia, ſed ſicut quædam concluſiones ex his deriuatæ, quæ vt in pluribus habent rectitudinem, & vt in paucioribus deficiunt.

A D tertium dicendum, quòd ſicut ratio ĩ homine dominatur, & imperat aliis potẽtiis, ita oportet, quòd omnes inclinationes naturales ad alias potentias pertinẽtes ordinentur ſecundum rationem. vnde hoc eſt apud omnes communiter rectum, vt ſecundũ rationem dirigantur omnes hominum inclinationes.

ARTICVLVS V.

502 Sup.at.4. co. & ad ſecũm. & inf. q 79. art. 1. ad primum. Et 3 d 37 ar.3 cor. Et 4.d.33 q 1. ar. 1. co. & ar. 2. ad 1.

Vtrum lex naturæ mutari poſſit.

A D QVINTVM ſic proceditur. Videtur, ꝙ lex naturæ mutari poſſit. Quia ſuper illud Eccleſiaſt. 17. Addidit eis diſciplinam & legem vitæ, vt dicit gloſ. * legem literæ quantũ ad correctionem legis naturalis ſcribi voluit: ſed illud quod corrigitur, mutatur: ergo lex naturalis poteſt mutari.

* Glo. ordin. ibid

¶ 2 Præterea, Contra legem naturalem eſt occiſio innocentis, & etiam adulterium & furtum: ſed iſta inueniuntur eſſe mutata à Deo: puta cùm Deus præcepit Abrahæ, ꝙ occideret filium innocentem: vt habetur Gen. 22. Et cum præcepit Iudæis, vt mutuata Aegyptiorum vaſa ſubriperent: vt habetur Exod. 12. Et cùm præcepit Oſee, vt uxorem fornicariã acciperet: vt habetur Oſee 1. ergo lex naturalis poteſt mutari.

¶ 3 Præterea, Iſidorus dicit in lib. Etymologiarum * quòd cõmunis omnium poſſeſſio & vna libertas eſt de iure naturali: ſed hæc videmus eſſe mutata per leges humanas. ergo videtur, quòd lex naturalis ſit mutabilis. l.5. c.4

S E D contra eſt, quod dicitur in Decretis diſtin. 5. * Naturale ius ab exordio rationalis creaturæ nec variatur tempore, ſed immutabile permanet. Di. 5. circa pri.

CONCLVSIO.

Lex naturæ quãuis ſit immutabilis quo ad communia legis naturæ præcepta, quia nihil ei ſubtrahi poteſt: mutabilis tamen dicitur eſſe, dum multa ei vtilia ſuperaddi poſſũt, & nonnulla propria ſubtrahi, quæ legis obſeruãtiam pro temporum varietate, impedire poſſent.

R E S P O N D E O dicendum, quòd lex naturalis poteſt intelligi mutari dupliciter. Vno modo per hoc, quòd aliquid ei addatur, & ſic nihil prohibet legem naturalem mutari: multa enim ſupra legem naturalẽ ſuperaddita ſunt ad humanam vitam vtilia, tam per legem diuinam, quàm etiam per leges humanas. Alio modo poteſt intelligi mutatio legis naturalis per modũ ſubtractionis: vt ſcilicet aliquid deſinat eſſe de lege naturali quod prius fuit ſecũ-

dum

dum legẽ naturalem, & ſic quantum ad prima principia legis naturæ, lex naturæ eſt omnino immutabilis. Quantum autem ad ſecunda præcepta, quæ diximus eſſe quaſi quaſdã proprias cõcluſiones propinquas primis principijs, ſic lex naturalis non immutatur, quin vt in pluribus ſit rectum ſemper quod lex naturalis habet: poteſt tamen mutari, & in aliquo particulari, & in paucioribus propter aliquas ſpeciales cauſas impedientes obſeruantiam talium præceptorum, vt ſupra dictum eſt. * (a tr. præc.)

A D primum ergo dicendũ, ꝙ lex ſcripta dicitur eſſe data ad correctionem legis naturalis: vel quia per legem ſcriptam ſupple tum eſt, quod legi naturę deerat, vel quia lex naturæ in aliquorũ cordibus quãtum ad aliqua corrupta erat intantum, vt exiſt. marent eſſe bona, quæ naturaliter ſunt mala: & talis corruptio correctione indigebat.

A D ſecundum dicendum, ꝙ naturali morte moriũtur omnes communiter tam nocẽtes, quàm innocentes, quæ quidem naturalis mors diuina poteſtate inducitẽ propter peccatum originale: ſecundum illud 1. Regum 2. Dominus mortificat, & uiuificat. & iõ abſque aliqua iniuſtitia ſecundũ mandatũ Dei poteſt infligi mors cuicunque homini, vel nocenti, vel innocenti. Similiter etiam adulterium eſt concubitus cum vxore aliena, quæ quidem eſt ei deputata ſecundum legem Dei diuinitus traditam: vnde ad quãcunque mulierẽ aliquis accedat ex mãdato diuino, nõ eſt adulteriũ, nec fornicatio. Et eadẽ ratio eſt de furto, quod eſt acceptio rei alienæ. quicquid enim accipit aliquis ex mandato Dei, qui eſt dominus vniuerſorum, non accipit abſque voluntate domini: quod eſt furari. Nec ſolum in rebus humanis quicquid à Deo mãdatur, hoc ipſo eſt debitum, ſed etiam in rebus naturalibus quicquid à Deo fit, eſt naturale quodammodo: vt in primo dictum eſt. * (p.p.q.105 ar.6.ad 1)

A D tertium dicendum, quòd aliquid dicitur eſſe de iure naturali dupliciter. Vno modo, quia ad hoc natura inclinat: ſicut non eſſe iniuriam alteri faciendam. Alio modo, quia natura nõ inducit contrarium: ſicut poſſemus dicere, quòd hominem eſſe nudum eſt de iure naturali: quia natura non dedit ei ueſtitum, ſed ars adinuenit. & hoc modo communis omnium poſſeſſio & omniũ una libertas, dicitur eſſe de iure naturali: quia ſcilicet diſtinctio poſſeſſionum & ſeruitus non ſunt inductæ à natura, ſed per hominum rationem ad vtilitatem humanæ vitæ. & ſic etiam in hoc lex naturæ non eſt mutata niſi per additionem.

ARTICVLVS VI.

Vtrum lex naturæ poſſit à corde hominis aboleri. 103

A D SEXTVM ſic proceditur. Videtur quòd lex naturæ poſſit à corde hominis aboleri. Quia Ro. 2. ſuper illud Cùm Gentes quę legem non habent, &c. dicit gloſ. * quòd in interiori homine per gratiam innouato, lex iuſtitiæ inſcribitur, quam deleuerat culpa: ſed lex iuſtitiæ eſt lex naturæ ergo lex naturæ poteſt deleri. (Inf q.99. ar.2.ad 2) (Glo ord. ibidem.)

¶ 2 Præterea, Lex gratiæ eſt efficacior quàm lex naturæ: ſed lex gratiæ deletur per culpam. ergo multo magis lex naturæ poteſt deleri.

¶ 3 Præterea, Illud quod lege ſtatuitur, Inducitur quaſi iuſtũ: ſed multa ſunt ab hominibus ſtatuta contra legem naturæ. ergo lex naturæ poteſt à cordibus hominum aboleri.

S E D contra eſt, quod Augu. dicit

l.2.c.4 in pri. to.1. dicit in 2. Conf. * Lex tua ſcripta eſt in cordibus hominum, quam nec ulla quidem delet iniquitas: ſed lex ſcripta in cordibus hominum eſt lex naturalis ergo lex naturalis deleri non poteſt.

CONCLVSIO.

Non poteſt lex naturæ, quo ad eius communia & uniuerſalia omnibus nota principia, ex cordibus hominum aboleri, ſed quo ad particularia quædam, & vt in paucioribus.

ar.4.& 5. RESPONDEO dicendũ, quod ſicut ſupra dictum eſt, * ad legẽ naturalem pertinent primo quidem quædam præcepta communiſſima, quæ ſunt omnibus nota. quædam autem ſecundaria præcepta magis propria: quæ ſunt quaſi concluſiones propinquæ principijs. Quantum ergo ad illa principia communia lex naturalis nullo modo poteſt à cordibus hominũ deleri in uniuerſali, deletur tamen in particulari operabili, ſecundum quod ratio impeditur applicare commune principium ad particulare operabile propter concupiſcentiam vel aliquam aliam paſſionem, vt ſupra q.77.ar.2 dictum eſt. * Quantum verò ad alia præcepta ſecundaria poteſt lex naturalis deleri de cordibus hominum: vel propter malas perſuaſiones (eo modo quo etiam in ſpeculatiuis errores contingũt circa concluſiones neceſſarias) vel etiam propter prauas conſuetudines & habitus corruptos: ſicut apud quoſdam non reputabãtur latrocinia peccata, vel etiam vitia contra naturam, vt etiam Apoſt. dicit ad Rom. 1.

AD primum ergo dicendum, quòd culpa delet legem naturæ in particulari: non autem in vniuerſali: niſi fortè quantum ad ſecunda præcepta legis naturæ eo modo quo dictum eſt.

AD ſecundum dicendum, quod gratia etſi ſit efficacior quàm natura: tamẽ natura eſſentialior eſt homini, & ideo magis permanẽs.

AD tertium dicendum, quòd ratio illa procedit de ſecundis præceptis legis naturæ: cõtra quę aliqui legiſlatores ſtatuta aliqua fecerunt, quæ ſunt iniqua.

QVÆSTIO XCV.

De lege humana, in quatuor articulos diuiſa.

DEINDE conſiderandum eſt de lege humana. Et primo quidem de ipſa lege ſecundum ſe. Secundo, de poteſtate eius. Tertio, de eius mutabilitate.

¶ Et circa primum quæruntur quatuor.
¶ Primo, de vtilitate ipſius.
¶ Secundo, de origine eius.
¶ Tertio, de qualitate ipſius.
¶ Quarto, de diuiſione eiuſdem.

ARTICVLVS I.

Vtrũ fuerit vtile aliquas leges poni ab hominibus.

AD PRIMVM ſic proceditur. Videtur quòd non fuerit vtile aliquas leges poni ab hominibus. Intentio enim cuiuſlibet legis eſt, vt per eam homines fiant boni: ſicut ſuprà dictum eſt: * ſed homines magis inducuntur ad bonum uoluntarij per monitiones, quàm coacti per leges: ergo non fuit neceſſarium leges ponere. 504 Sup. q. 91 ar.3. Et 2 d.9 ar.3. co. 2. & ad 5. Et 2 di.40. ar. 2. * qō. 92. ar. 1.

¶ 2 Præterea, Sicut dicit Philoſophus in 5. Ethic. † Ad indicẽ confugiunt homines ſicut ad iuſtum animatum: ſed iuſtitia animata eſt melior, quàm inanimata, quæ legibus continetur ergo melius fuiſſet, vt executio iuſtitiæ committeretur arbitrio iudicum, lib.5.c.4 circa me to. 5.

cum, quàm quòd ſuper hoc lex aliqua conderetur.

¶ 3 Prǣterea, Lex omnis directiua eſt actuum humanorum, vt ex ſupradictis patet:* ſed cū humani actus conſiſtant in ſingularibus, quæ ſunt infinita, non poſſunt ea, quæ ad directionem humanorum actuum pertinent, ſufficienter conſiderari, niſi ab aliquo ſapiente, qui inſpiciat ſingula: ergo melius fuiſſet arbitrio ſapientum dirigi actus humanos, ǭ aliqua lege poſita: ergo non fuit neceſſarium leges humanas ponere.

q. 90. ar. 1. & 2.

SED cōtra eſt, quòd Iſidorus dicit in lib. † Etymologia. Factæ ſunt leges, vt earum metu humana coërceretur audacia, tutaque ſit inter improbos innocentia: & in ipſis improbis formidato ſupplicio refrenetur nocendi facultas: ſed hæc ſunt neceſſaria maximè humano generi: ergo neceſſarium fuit ponere leges humanas.

l. 5. c. 20.

CONCLVSIO.

Neceſſarium fuit ad quietam & pacificam hominum vitā, aliquas ab hominibus leges imponi, quibus homines improbi metu pœnæ à vitijs cohiberentur, & uirtutem aſſequi poſſent.

RESPONDEO dicendum, quòd ſicut ex ſupradictis patet,* homini naturaliter ineſt quædā aptitudo ad uirtutē: ſed ipſa virtutis perfectio neceſſe eſt, quòd homini aduenīat per aliquam diſciplinam: ſicut etiam videmus, quòd per aliquam induſtriā ſubuenitur homini in ſuis neceſſitatibus puta in cibo & veſtitu, quorum initia quædam habet à natura, ſcilicet rationem & manus: non autem ipſum complementum, ſicut cætera animalia, quibus natura dedit ſufficienter tegumentum & cibum. Ad hanc autem diſciplinam non de facili inuenitur homo ſibi ſufficiens: quia perfectio uirtutis præcipuè conſiſtit in retrahēdo hominem ab indebitis delectationibus: ad quas præcipuè homines ſunt proni, & maximè iuuenes, circa quos eſt efficacior diſciplina: & ideo oportet quòd huiuſmodi diſciplinam, per quam ad uirtutē perueniatur, homines ab alio ſortiantur: & quidem quantum ad illos iuuenes qui ſunt proni ad actus virtutum ex bona diſpoſitione naturę, vel conſuetudine, vel magis diuino munere ſufficit diſciplina paterna, quæ eſt per monitiones. Sed quia inueniūtur quidam proterui & ad uitia proni, qui verbis de facili moueri nō poſſunt, neceſſarium fuit, quòd per vim vel metum cohiberētur à malo: vt ſaltem ſic male facere deſiſtentes & alijs quietam uitā redderēt, & ipſi tandem per hmōi aſſuetudinem ad hoc perducerentur, quòd uoluntariè facerēt quæ prius metu implebant, & ſic fierent uirtuoſi. Huiuſmodi autem diſciplina cogens metu pœnæ, eſt diſciplina legum vnde neceſſariū fuit ad pacem hominū & virtutē, quòd leges ponerentur: quia ſicut Philoſophus dicit in 1. Politicæ:* ſicut homo, ſi ſit perfectus virtute, eſt optimum animaliū: ſic, ſi ſit ſeparatus à lege & iuſtitia, eſt peſſimum omnium: quia homo habet arma rationis ad expellendas concupiſcentias & ſæuitias, quæ non habēt alia animalia.

q. 63. ar. 1

l. 1. Pol. c. 2. in fi. il lius, to. 5

AD primum ergo dicendum, ꝙ homines bene diſpoſiti melius inducuntur ad uirtutem monitionibus uolūtarijs, quàm coactione: ſed quidam male diſpoſiti non ducuntur ad uirtutem, niſi cogantur.

AD ſecundum dicendum, ꝙ ſicut Philoſophus dicit 1. Rhet.* Melius eſt omnia ordinari lege, quàm

* l. 1. Rh. c. 1. inter princi. & me. to. 6.

quàm dimittere iudicum arbitrio:& hoc propter tria. Primo quidem, quia facilius eſt inuenire paucos ſapientes, qui ſufficiant ad rectas leges ponendas, quàm multos, qui requirerentur ad rectè iudicandum de ſingulis. Secũdo, quia illi qui leges ponunt, ex multo tempore conſiderant quid lege ferendum ſit: ſed iudicia de ſingularibus factis fiũt ex caſibus ſubitò exortis. Facilius autem ex multis conſideratis poteſt homo videre quid rectum ſit, q̃ ſolũ ex aliquo vno facto. Tertio, quia legiſlatores iudicant in uniuerſali & de futuris:ſed homines iudicijs præſidentes iudicant de præſentibus. ad quæ afficiuntur amore vel odio, aut aliqua cupiditate: & ſic eorũ deprauatur iudicium. Quia ergo iuſtitia animata iudicis non inuenitur in multis:& quia flexibilis eſt:ideo neceſſarium fuit in quibuſcunq; eſt poſſibile legem determinare qd iudicandum ſit,& pauciſſima arbitrio hominum cõmittere.

AD tertium dicendum,quòd quædam ſingularia,quæ non poſſunt lege comprehendi, neceſſe eſt committere iudicibus. vt ibidem Philoſophus dicit. * puta de eo quod eſt factum eſſe, vel non eſſe, & de alijs huiuſmodi. l.1.Rh.c. 1. añ me. to.6.

ARTICVLVS II.

Vtrum omnis lex humanitus à lege naturali deriuetur.

505 3. contra c.123.co. 2.

AD SECVNDVM ſic proceditur. Videtur quòd non omnis lex humanitus poſita, à lege naturali deriuetur. Dicit enim Philoſophus in 5. Ethicorum. * quod iuſtum legale eſt,quod principio quidem nihil differt, vtrum ſic vel aliter fiat. Sed in his quæ oriũtur ex lege naturali, differt utrũ ſic uel aliter fiat: ergo ea, q̃ ſunt legibus humanis ſtatuta, non omnia deriuantur à lege naturæ. l.5.eth.c. 7. in pri. to 5.

¶ 2 Præterea, Ius poſitiuum diuiditur contra ius naturale: vt patet per Iſidorum in lib. * Etymo. & per Philoſophum in 5. Ethic. † ſed ea, quæ deriuantur à principijs communibus legis naturæ, (ſicut concluſiones) pertinẽt ad legem naturæ, vt ſupra dictum eſt: * ergo ea, quæ ſunt de lege humana, non deriuantur à lege naturæ. l.5.ca.4. †l.5.eth. c.7.to.5. *q.præc. ar.3.&4.

¶ 3 Præterea, Lex naturæ eſt eadem apud omnes. Dicit enim Philoſophus in 5. Ethicorum. † quòd naturale ius eſt quod vbiq; habet eandem potentiam: ſi igitur leges humanæ à naturali lege deriuarentur, ſequeretur etiã quòd ipſę eſſent eædem apud omnes: quod patet eſſe falſum. lib.5 c.7. to.5.

¶ 4 Præterea, Eorum quæ à lege naturali deriuantur, poteſt aliqua ratio aſſignari: ſed non omnium quæ à maioribus lege ſtatuta ſunt, ratio reddi poteſt, vt Iuriſperitus dicit: ergo non omnes leges humanæ deriuantur à lege naturali.

SED contra eſt, quòd Tull. dicit in ſua Rheto. * Res à natura profectas & à conſuetudine probatas legum metus & religio ſanxit. l.2.de inuẽtione ī fo.4.ante fi. libri.

CONCLVSIO.

Cùm in rebus humanis aliquid, ex eo quod ad rationis regulam ſit conforme, iuſtum dicatur; lex verò non ſit quæ iuſta non fuerit: neceſſum eſt à lege naturali: quæ prima eſt rationis regula, omnẽ humanam legem deriuari.

RESPONDEO dicendum, quòd ſicut Auguſt. dicit in 1. de lib. arbi. * Non uidetur eſſe lex. quę iuſta non fuerit: vnde inquãtum habet de iuſtitia, in tantũ habet de virtute legis: in rebus aũt huma- lib.1.c.5. paul.poſt pr.to.1.

humanis dicitur eſſe aliquid iuſtum ex eo, quòd eſt rectum ſecũdum regulam rationis. Rationis autem prima regula eſt lex naturæ, ut ex ſupradictis patet:* vnde omnis lex humanitus poſita intãtũ habet de ratione legis, inquantum à lege naturæ deriuatur. Si verò in aliquo à lege naturali diſcordet, iam non erit lex, ſed legis corruptio.

q. pced. ar. 2.

Sed ſciendum eſt, ꝙ à lege naturali dupliciter poteſt aliquid deriuari. Vno modo, ſicut concluſiones ex principiis. alio modo, ſicut determinationes quædam aliquorum communium. Primus quidẽ modus ſimilis eſt ei, quo in ſcientiis & principiis concluſiones demonſtratiuæ producuntur, ſecundo uerò modo ſimile eſt, ꝙ in artibus formę communes determinantur ad aliquid ſpeciale: ſicut artifex formam communem domus neceſſe eſt quòd determinet ad hanc uel illam domus figurã. Deriuantur ergo quædam à principiis communibus legis naturæ per modum concluſionum: ſicut hoc quod eſt non eſſe occidendũ, vt concluſio quædam deriuari poteſt ab eo, qđ eſt, nulli eſſe facien dum malum. Quædam uerò per modũ determinationis: ſicut lex naturæ hẽt, ꝙ ille qui peccat, puniatur: ſed quòd tali pœna uel tali puniatur, hoc eſt quædam determinatio legis naturæ. Vtraque igitur inueniuntur in lege humana poſita: ſed ea, quæ ſunt primi modi, continentur in lege humana, non tanquam ſint ſolum lege poſita, ſed habent ẽt aliquid vigoris ex lege naturali: ſed ea, quæ ſunt ſecundi modi, ex ſola lege humana uigorem habent.

A D primum ergo dicendũ, ꝙ Philoſophus loquitur de illis, quę ſunt lege poſita per determinationem uel ſpecificationem quandã præceptorum legis naturæ.

A D ſecundũ dicẽdum, quòd ratio illa procedit de his, quæ deriuantur à lege naturæ tanquam concluſiones.

A D tertium dicẽdum, quòd principia communia legis naturæ non eodem modo applicari poſſunt omnibus propter multam varietatem rerum humanarum: & ex hoc prouenit diuerſitas legis poſitiuæ apud diuerſos.

AD quartum dicendum, quòd verbum illud Iuriſperiti intelligendum eſt in his, quæ introducta ſunt à maioribus circa particulares determinationes legis naturalis, ad quas quidem determinationes ſe habet expertorum & prudentum iudicium, ſicut ad q̃dam principia: inquantum. ſ. ſtatim uident quid congruentius ſit particulariter determinandũ: unde Philoſophus dicit in 6. Ethic. * ꝙ in talibus oportet attendere expertorum, & ſeniorum, uel prudentum indemonſtrabilibus enũtiationibus & opinionibus nõ minus, quàm demonſtrationibus.

li. 6. ethi. c. 11. ad fi nẽ tom. 5

ARTICVLVS III.

Vtrum Iſidorus conuenienter qualitatem legis poſitiuę deſcribat. 506

A D TERTIVM ſic proceditur. Videtur, quòd Iſidorus * inconueniẽter qualitatem legis poſitiuæ deſcribat, dicens. Erit lex honeſta, iuſta, poſſibilis ſecundum naturam, ſecũdum conſuetudinem patriæ, loco temporique conueniens, neceſſaria, utilis, manifeſta quoque, ne aliquid per obſcuritatẽ in captione contineat, nullo priuato commodo. ſed pro communi utilitate ciuium ſcripta. Supra enim in tribus conditionibus qualitatem legis explicauerat dicens, Lex erit omne, quod ratione conſtiterit dũtaxat, quod religioni cõgruat, quod diſciplinæ conueniat, quod ſaluti proficiat. Ergo ſuperflue poſt-

li. 5. c. 21.

poſtmodum cõditiones legis multiplicat.

¶ 2 Præterea, Iuſtitia eſt pars honeſtatis, vt Tullius dicit in 1. de offi.* ergo poſtquam dixerat Honeſta, ſuperfluè additur Iuſta.

li. 1. in c. cuius titulus eſt de 4. virtutibus.

¶ 3 Præterea, Lex ſcripta ſecundum Iſidorum † contra conſuetudinem diuiditur: non ergo debuit in diffinitione legis poni, quòd eſſet ſecundum conſuetudinem patriæ.

† li. 2. ca. 10. & l. 5. c. 3.

¶ 4 Præterea, Neceſſarium dupliciter dicitur, ſcilicet id quod eſt neceſſarium ſimpliciter, quod impoſſibile eſt aliter ſe habere: & huiuſmodi neceſſarium non ſubiacet humano iudicio. vnde talis neceſſitas ad legem humanam non pertinet. Eſt etiam aliquid neceſſarium propter finem: & talis neceſſitas idem eſt, quod vtilitas, ergo ſuperfluè utrunque ponitur neceſſaria & vtilis.

SED contra eſt auctoritas ipſius Iſidori.*

* loco in arg. 1. citato.

CONCLVSIO.

Omnem humanam ſeu poſitiuã legem neceſſe eſt iuſtam, honeſtam, poſſibilem ſecundum naturam, ſecundum patriæ conſuetudinem, loco temporique conuenientem, neceſſariã, vtilem, manifeſtam, & pro communi ciuiũ vtilitate ſcriptam eſſe.

RESPONDEO dicendũ, ꝙ vniuſcuiuſque rei, quæ eſt propter finem, neceſſe eſt, quòd forma determinetur ſecũdum proportionem ad finem: ſicut forma ſerræ talis eſt qualis conuenit ſectioni: vt patet in 2. Phyſ.* quælibet etiam res recta & menſurata, oportet quod habeat formã proportionatã ſuæ regulæ & menſuræ. Lex autem humana utrunque habet: quia & eſt aliquid ordinatum ad finem, & eſt quædã regula uel menſura regulata vel menſurata quadam ſuperiori mẽſura, quæ quidem eſt duplex. ſcilicet diuina lex, & lex naturæ, vt ex ſupradictis patet * Finis autẽ humanæ legis eſt utilitas hominum: ſicut etiam Iuriſperitus dicit.† Et ideo Iſidorus in cõditione legis, primo quidem tria poſuit. ſcilicet quòd religioni congruat, inquãtum ſcilicet eſt proportionata legi diuinæ: quòd diſciplinæ conueniat, inquantum eſt proportionata legi naturæ: ꝙ ſaluti proficiat, inquantum eſt proportionata utilitati humanæ. & ad hæc tria omnes aliæ conditiones, quas poſtea ponit, reducũtur. Nam quod dicitur, Honeſta, refertur ad hoc, quòd religioni congruat. Quòd autem ſubditur, Iuſta: poſſibilis ſecundum naturam, ſecundum conſuetudinem patriæ, loco temporique conueniens: additur ad hoc, quòd conueniat diſciplinæ. Attenditur enĩ humana diſciplina primùm quidem quantum ad ordinem rationis: qui importatur in hoc, ꝙ dicitur iuſta. ſecundò quantum ad facultatem agentium: debet enim eſſe diſciplina conueniens vnicuiq; ſecũdum ſuã poſſibilitatem obſeruata etiam poſſibilitate naturæ: non enim eadem ſunt imponenda pueris, quæ imponuntur viris perfectis. Et ſecundum humanam conſuetudinem: non enĩ poteſt homo ſolus in ſocietate viuere, aliorum morem non gerẽs. Tertiò quantum ad debitas circunſtantias dicit, Loco temporique conueniens. quod uerò ſubditur, Neceſſaria, vtilis, &c. refertur ad hoc, quòd expediat ſaluti: vt neceſſitas referatur ad remotionem malorum, vtilitas ad cõſecutionem bonorum, manifeſtatio vero ad cauendum nocumentum, quòd ex ipſa lege poſſet prouenire. Et quia ſicut ſuprà dictum eſt, * lex ordinatur ad bonum commune, hoc ipſum in vltima parte determinationis oſtẽditur.

l. 2. Phyſ. tex. 88. tomo 2.

At. præc. & q̃. 91. ar. 2. 3. & 4. & q̃. 93. ar. 3.

† In dig. veteri l. 1 ti. 3. lege 2. & 24.

q. 90. ar. 2.

ditur. Et per hoc patet reſponſio ad obiecta.

ARTICVLVS IIII.

Vtrum Iſidorus conuenienter ponat diuiſionem humanarum
507 *legum.*

AD QVARTVM ſic proceditur. Videtur, quòd inconuenienter Iſidorus * diuiſionem legum humanarum ponat, ſiue iuris humani. Sub hoc enim iure comprehendit ius gentium, quod ideo ſic nominatur (vt ipſe dicit) † quia eo omnes ferè gentes vtuntur: ſed ſicut ipſe dicit, * ius naturale eſt quod eſt commune omnium nationum. Ergo ius gentiũ non continetur ſub iure poſitiuo humano, ſed magis ſub iure naturali.

l. 5. c. 4.
l. 5. c. 6. in fine.
* l. 5. c. 4. in princ.

¶ 2 Prǽterea, Ea quæ habent eandem vim, non videntur formaliter differre, ſed ſolum materialiter: ſed leges, plebiſcita, ſenatuſconſulta, & alia huiuſmodi quæ ponit, omnia habent eandẽ vim: ergo videtur, quòd non differant niſi materialiter. Sed talis diſtinctio in arte non eſt curanda, cùm poſſit eſſe in infinitum: ergo inconuenienter huiuſmodi diuiſio humanarum legum introducitur.

¶ 3 Præterea, Sicut in ciuitate ſunt principes, ſacerdotes & milites: ita etiam ſunt & alia hominum officia. Ergo videtur, ꝙ ſicut ponitur quoddam ius militare & ius publicum, quod conſiſtit in ſacerdotibus & magiſtratibus, ita etiam debeant poni alia iura, ad alia officia ciuitatis pertinentia.

¶ 4 Præterea, Ea, quę ſunt per accidens, ſunt prætermittenda: ſed accidit legi, vt ab hoc vel ab alio homine feratur: ergo inconuenienter ponitur diuiſio legum humanarum ex nominibus legiſlatorũ: vt ſ. quædam dicatur Cornelia, quædã Falcidia, &c. *

* In dig. nono li. 10. tit. 8. & ſeq & l. 9. tit. 9. Et in C. l. 6. li. 49.

IN contrarium Auctoritas Iſidori ſufficiat. †

† loco in arg. 1. citato.

CONCLVSIO.

Lex humana, ut à lege natura deriuatur, diuiditur in ius gentium & ius ciuile: vt verò ordinatur ad bonum commune, diuiditur ſecũdum varietatem miniſtrorũm, vt in militum, principum & ſacerdotum legem; vel ſecundũ varietatem regiminum. vel eorum, de quibus leges feruntur: vel denique ſecundum nomina illorum, qui legem inſtituerunt.

RESPONDEO dicendum, quòd unumquodque poteſt per ſe diuidi ſecundum id, quod in eius ratione continetur. Sicut in ratione animalis continetur aĩa quæ eſt rationalis, uel irrationalis: & ideo animal propriè, & per ſe diuiditur ſecundum rationale & irrationale, non autem ſecundum album & nigrum, quæ ſunt omnino præter rationẽ eius. Sunt autem multa de ratione legis, humanæ, ſecundum quorum quodlibet lex humana, propriè & per ſe diuidi poteſt. Eſt enim primò de ratione legis humanæ, quòd ſit deriuata à lege naturæ: vt ex dictis patet, * & ſecũdum hoc diuiditur ius poſitiuũ in ius gentiũ & ius ciuile, ſecundum duos modos, quibus aliquid deriuatur à lege naturæ: vt ſuprà dictũ eſt. * Nam ad ius gentium pertinent ea, quæ deriuantur ex lege naturæ, ſicut concluſiones ex principiis: vt iuſtæ emptiones, venditiones, & alia huiuſmodi: ſine quibus homines adinuicem cõuiuere non poſſunt, quod eſt de lege naturæ: quia homo eſt naturaliter animal ſociale, vt probatur in primo Politicæ. * Quæ vero deriuantur à lege naturę per modum parti-

ar. 2. huius q.
ar. 2. huius q.
l 2. Pol. c. 2. to. 5.

particularis determinationis, pertinent ad ius ciuile, ſecundum quod quælibet ciuitas aliquid ſibi accommodè determinat.

¶ Secundo eſt de ratione legis humanæ, quòd ordinetur ad bonum commune ciuitatis. Et ſecũdum hoc lex humana diuidi poteſt ſecundum diuerſitatem eorum, qui ſpecialiter dant operam ad bonum commune: ſicut ſacerdotes pro populo Deum orantes, principes populorum gubernantes, & milites pro ſalute populi pugnantes: & ideo iſtis hominibus ſpecialia quædam iura aptantur.

¶ 90. ar. 3 ¶ Tertiò eſt de ratione legis humanæ, vt inſtituatur à gubernante communitatem ciuitatis: ſicut ſuprà dictum eſt. * Et ſecũdum hoc diſtinguuntur leges humanæ ſecundum diuerſa regimina ciuitatũ: quorum unum ſecũdm

l. 3. Polit. c. 10. to 5 Philoſophum in 3. Politicæ * eſt regnum, quando ſcilicet ciuitas gubernatur ab uno: & ſecundum hoc accipiuntur conſtitutiones principum. Aliud verò regimen eſt ariſtocratia, id eſt principatus optimorum, vel optimatum: & ſecundum hoc ſumuntur reſponſa prudentum, & etiam ſenatuſconſulta. Aliud regimen eſt oligarchia, id eſt principatus paucorum diuitum & potentum: & ſecundum hoc ſumitur ius prætorium, quod etiam honorarium dicitur. Aliud autem regimen eſt populi quod nominatur democratia: & ſecundum hoc ſumuntur plebiſcita. Aliud autem eſt tyrannicum, quod eſt omnino corruptum: vnde ex hoc non ſumitur aliqua lex. Eſt etiam aliquod regimen ex iſtis commixtum quod eſt optimum: & ſecundum hoc ſumitur lex, quam maiores natu ſimul cum plebibus ſanxerunt:

l. 2. c. 10. in prin. vt Iſidorus dicit. *

¶ Quartò verò de ratione legis humanæ eſt, quòd ſit directiua humanorum actuum: & ſecundũ hoc ſecũdum diuerſa, de quibus leges feruntur: diſtinguuntur leges, quæ interdum ab actoribus nominãtur: ſicut diſtinguitur lex Iulia de adulteriis, lex Cornelia de ſicariis, & ſic de aliis, non propter actores: ſed propter res, de quibus ſunt.

AD primum ergo dicendũ, quod ius gentium eſt quidem aliquo modo naturale homini, ſecũdũ quod eſt rationale: inquantum deriuatur à lege naturali per modum concluſionis, quæ non eſt multum remota à principiis: vnde de facili in huiuſmodi homines conſenſerunt. Diſtinguitur tamen à lege naturali, maximè ab eo quod eſt omnibus animalibus commune.

¶ Ad alia patet reſponſio ex his, quæ dicta ſunt. * In co. ar.

QVÆSTIO XCVI.

De poteſtate legis humanæ, in ſex articulos diuiſa.

DEINDE conſiderãdum eſt de poteſtate legis humanæ.

¶ Et circa hoc quæruntur ſex.

¶ Primo, vtrum humana lex debeat poni in communi.

¶ Secundo, utrum lex humana debeat omnia uitia cohibere.

¶ Tertio, vtrum omnium virtutum actus habet ordinare.

¶ Quarto, vtrum imponat homini neceſſitatem quantum ad forum conſcientiæ.

¶ Quinto, vtrum omnes homines legi humanæ ſubdantur.

¶ Sexto, vtrum his qui ſunt ſub lege, liceat agere præter verba legis.

ARTICVLVS I.

Vtrum lex humana debeat poni in communi magis, quàm in particulari.

508

Inf.q.96. ar.6. ad 2 & 2. 2.q. 147.ar.3. & 4. cor. *l.5. c.7. to.5.

AD PRIMVM ſic proceditur. Videtur quòd lex humana non debeat poni in communi, ſed magis in particulari. Dicit enim Philoſophus in 5. Eth.* ꝙ legalia ſunt, quæ cũque in ſingularibus legẽ ponunt, & etiam ſententialia, quæ ſunt etiam ſingularia: quia de ſingularibus actibus ſẽtẽtiæ feruntur: ergo lex non ſolum ponitur in communi, ſed etiam in ſingulari.

q.90.ar.1

¶ 2 Præterea, Lex eſt directiua humanorum actuum, vt ſuprà dictum eſt: * ſed humani actus in ſingularibus conſiſtunt. ergo lex humana non debet in uniuerſali ferri, ſed magis in ſingulari.

q 90.ar.1 †l.10.te. 3.tom.3.

¶ 3 Præterea, Lex eſt regula & menſura humanorum actuũ, vt ſuprà dictum eſt: * ſed menſura debet eſſe certiſſima, vt dicitur in 10. Metaph. † cùm ergo in actibus humanis non poſſit eſſe aliquod uniuerſale ita certum, q̃n in particularib⁹ deficiat: videtur, ꝙ neceſſe ſit leges nõ in vniuerſali, ſed in ſingularibus poni.

In dig. veteri. l.1. titulo 3. le. 3. 4. & 5.

SED contra eſt, quod Iuriſperitus dicit, * quòd iura conſtitui oportet in his, quæ ſepius accidunt: ex his autem, quæ forrè vno caſu accidere poſſunt, iura non conſtituuntur.

CONCLVSIO.

Cùm lex humana ad commune bonum ordinetur, in communi magis, quàm in particulari poni debet, & ſecundũ perſonas, & negotia, & tempora.

RESPONDEO dicendũ, ꝙ quia unumquodque quod eſt ꝓpter finem, neceſſe eſt quod ſit fini proportionatum: finis autem legis eſt bonum commune. quia, vt Iſidorus dicit in lib. Erymologia. * nullo priuato commodo, ſed pro communi vtilitate ciuiũ lex debet eſſe conſcripta. Vnde oportet leges humanas eſſe proportionatas ad bonum commune: bonum autem commune cõſtat ex multis: & ideo oportet, ꝙ lex ad multa reſpiciat, & ſecundum perſonas, & ſecundum negotia, & ſecundũ tempora. Conſtituitur enim communitas ciuitatis ex multis perſonis: & eius bonum per multiplices actiones procuratur: nec ad hoc inſtituiť, quòd aliquo tempore modico duret, ſed quòd omni tempore perſeueret per ciuium ſucceſſionẽ: vt Auguſt. dicit in 2. de ciu. Dei.* — l. -. c. 21. — Ex l. 2. c. 21. Et li. 22. ca. 6. habetur, to. 5.

AD primum ergo dicendũ, ꝙ Philoſophus in 5. Ethic. † ponit tres ſpecies iuris legalis, quod eſt ius poſitiuum: ſunt enim quędam, quæ ſimpliciter in communi ponuntur: & hæ ſunt leges communes: & quantum ad huiuſmodi dicit, quòd legale eſt q̃d ex principio quidem nihil differt ſic, vel aliter: quando autem ponitur, differt, puta, quòd captiui ſtatuto pretio redimantur. Quædam verò ſunt, quæ ſunt communia quãtum ad aliquid, & ſingularia quantum ad aliquid: & huiuſmodi dicuntur priuilegia: quaſi leges priuatæ, quia reſpiciunt ſingulares perſonas, & tamen poteſtas eorum extenditur ad multa negotia: & quãtum ad hoc ſubdit: Adhuc quęcunque in ſingularibus legem ponunt. Dicuntur etiam quædam legalia, non quia ſint leges, ſed propter applicationẽ legum communiũ ad aliqua particularia facta: ſicut ſunt ſententiæ, quæ pro iure habentur: & quantum ad hoc ſubdit: Et ſententialia. — †l.5.eth. c.7. to.5.

AD ſecundũ dicẽdum, quòd illud quod eſt directiuum, oportet eſſe plurium directiuum: vnde in 10. Metaph. * Philoſophus dicit, — l.10. Me. te.4. to 3

dicit, quòd omnia quæ ſunt uni' generis, mẽſurantur áliquo vno, quod eſt primum in genere illo. ſi enim eſſent tot regulæ vel menſuræ: quot ſunt menſurata vel regulata, ceſſaret vtique vtilitas regulæ vel menſuræ, quæ eſt, vt ex vno multa poſſint cognoſci: & ita nulla eſſet utilitas legis, ſi non ſe extenderet niſi ad unum ſingularem actum. Ad ſingulares enim actus dirigendos dantur ſingularia præcepra prudentium: ſed lex eſt præceptum commune, vt ſuprà dictum eſt. *

q. 90. ar. 2. & ar. 3. ad 3.

AD tertium dicendum, quòd non eſt eadem certitudo quærenda in omnibus, vt in 1. Ethic.* dicitur: vnde in rebus contingentibus (ſicut ſunt naturalia & res humanæ) ſufficit talis certitudo, vt aliquid ſit uerum, vt in pluribus, licet interdũ deficiat in paucioribus.

*l. 1. eth. c. 3. in pr. & ca. 7. à me. to. 5.

509

ARTICVLVS II.

Vtrum ad legem humanã pertineat omnia vitia cohibere.

Su. q. 91. art. 4. co. fi. & qõ. 93. art. 3. ad 3. & inf. q. 89. ar. 1. cor. Et 2. 2. q. 69. art 2. ad 1. & q. 77. art. 1. ad 1. & q. 78. art. 1. ad 4. Et mal. q. 3. ar. 4. ad 6. Et quol. 2. art. 10. ad 1. & 2. Et Iob 11 cor. 1. fin.

AD SECVNDVM ſic ꝓceditur. Videtur quòd ad legem humanã pertineat omnia vitia cohibere. Dicit enim Iſidorus in lib. * Etymologiarum, quòd leges ſunt factæ, vt earum metu coërceatur audacia. Non autem ſufficienter coërceretur, niſi quælibet mala cohiberentur per legem: ergo lex humana debet quælibet mala cohibere.

*l 1. c. 20

¶ 2 Prærerea, Intentio legiſlatoris eſt ciues facere virtuoſos: ſed non poteſt aliquis eſſe virtuoſus niſi ab omnibus uitijs compeſcatur: ergo ad legem humanam pertinet omnia uitia cõpeſcere.

¶ 3 Prærerea, Lex humana à lege naturali deriuatur, vt ſuprà dictum eſt: * ſed omnia uitia repugnant legi naturæ: ergo lex humana oĩa uitia debet cohibere.

*q 91. ar. 1. & 3. & q 93. ar. 3

SED contra eſt, quod dicitur in 1. de lib. arbit † Videtur mihi legem iſtam, quæ populo regendo ſcribitur, rectè iſta permittere & diuinam prouidentiam vindicare: ſed diuina prouidentia non vindicat niſi vitia: ergo rectè lex humana permittit aliqua uitia, non cohibendo ipſa.

† l. 1. c 5. to. 1.

CONCLVSIO.

Quoniam ſecundum Sapientis ſententiam, qui nimium emũgit, elicit ſanguinẽ: non poteſt humana lex, quæ promiſcuæ ponitur multitudini, & pleroſque habet imperfectos, omnia vitia cohibere, ſed grauiora tantùm, ſine quorum prohibitione ſocietas humana ſeruari non poſſet.

RESPONDEO dicendũ, ꝙ ſicut iam dictum eſt, * lex poniĩ vt quædam regula vel menſura humanorum actuum: menſura autem debet eſſe homogenea mẽſurato, vt dicitur in 10. Metaph * diuerſa enim diuerſis menſurantur. vnde oportet, quòd etiam leges imponantur hominibus ſecũdum eorum conditionẽ: quia, vt Iſidorus dicit, * lex debet eſſe poſſibilis & ſecundum naturam & ſecundum conſuetudinẽ patriæ. Poteſtas autẽ ſiue facultas operãdi ex interiori habitu ſeu diſpoſitione procedit, nõ enim idem eſt poſſibile ei, qui non habet habitũ virtutis, & uirtuoſo: ſicut etiam nõ eſt idem poſſibile puero & viro perfecto: & propter hoc nõ ponitur eadem lex pueris, quæ ponitur adultis, multa enim pueris permittuntur, quæ in adultis lege puniuntur, vel etiam vituperantur: & ſimiliter multa ſunt permittenda hominibus non perfectis uirtute, quæ non eſſent toleranda in hominibus uirtuoſis. Lex autem humana poniĩ multitudini hominum, in qua maior pars eſt hominum non perfectorũ

art. præc.

l. 10. Me. te. 3. & 4. to. 3.

li. 2. c. 21.

virtute:

virtute: & ideo lege humana non
prohibenrur omnia vitia, à qui-
bus virtuoſi abſtinent: ſed ſolum
grauiora, à quibus poſſibile eſt
maiorem partẽ multitudinis ab-
ſtinere: & præcipuè quæ ſunt in
nocumentū aliorū, ſine quorum,
ꝓhibitione ſocietas humana cō-
ſeruari nō poſſet: ſicut prohiben-
tur lege humana homicidia, &
furta, & huiuſmodi.

AD primum ergo dicendū, ꝙ
audacia pertinere uidetur ad in-
uaſionem aliorū: vnde præcipuè
pertinet ad illa peccata, quibus
iniuria proximis irrogatur: quę
lege humana prohibentur: vt di-
in co. ar. ctum eſt. *

AD ſecundum dicendum, ꝙ
lex humana intēdit homines in-
ducere ad virtutem, non ſubitò,
ſed gradatim, & ideo non ſtatim
multitudini imperfectorum im-
ponit ea, quæ ſunt iam virtuoſo-
rum: vt ſcilicet ab omnibus ma-
lis abſtineāt: alioquin imperfecti
huiuſmodi præcepta ferre nō va-
lentes, in deteriora mala prorum
perent: ſicut dicitur Prouerb. 30.
Qui nimis emūgit, elicit ſangui-
nem. & Matt. 9. Quod ſi vinū no-
uum (id eſt præcepta perfectæ vi-
tæ) mittatᷓ in utres veteres (id eſt
in homines imperfectos) vtres rū-
puntur, & uinum effunditur, id
eſt, præcepta contemnuntur, &
homines ex contemptu ad peiora
mala prorumpunt.

AD tertium dicendum, quòd
lex naturalis eſt quædam partici-
patio legis æternæ in nobis: lex
autē humana deficit à lege æter-
na. Dicit enim Aug. in 1. de lib. ar
lib. 1. c. 5. bit.* Lex iſta quæ regendis ciui-
circa fin. tatibus fertur, multa cōcedit, at-
to. 1. que impunita relinquit, quæ per
diuinam prouidentiam vindican
tur: neque enim quia non omnia
facit, ideo quę facit, improbanda
ſunt: vnde etiā lex humana non
omnia poteſt prohibere, quę pro-
hibet lex naturæ.

ARTICVLVS III.

Vtrum lex humana præcipiat
actus omnium virtutum. 510

AD TERTIVM ſic pro Su. q. 93.
ceditur. Videtur, quòd ar. 3. ad 3
lex humana non præci- & inf. q.
piat actus omnium uirtutum. A- 100. ar. 2.
ctibus enim uirtutum opponunt cor.
actus uitioſi: ſed lex humana nō
prohibet omnia vitia, vt dictum
eſt: * ergo etiam non præcipit a- art. præc.
ctus omnium uirtutum.

¶ 2 Præterea, Actus uirtutis
à uirtute procedit: ſed virtus eſt
finis legis, & ita quod eſt ex vir-
tute, ſub præcepto legis cadere
non pōt: ergo lex humana non
præcipit actus omnium uirtutū.

¶ 3 Preterea, Lex humana or
dinatur ad bonum commune, vt
dictum eſt: * ſed quidā actus vir- q. 90. ar. 2
tutum non ordinantur ad bonū
commune, ſed ad bonū priuatū:
ergo lex non præcipit actus om-
nium virtutum.

SED contra eſt, quòd Philoſ.
dicit in 5. Eth.* ꝙ pręcipit lex for l. 5. eth. c.
tis opera facere, & quæ tempera- 1. poſt me
ti, & quæ manſueti. Similiter au diū to. 5.
tem ſecundum alias uirtutes &
malitias: hæc quidem iubēs, hæc
autem prohibens.

CONCLVSIO.

Non quoſcunque uirtutū actus
lex humana præcipit, ſed illos
dumtaxat, per quos homo ad
bonum commune ordinatur.

RESPONDEO dicendū, ꝙ
ſpecies uirtutū diſtinguuntur ſe-
cundum obiecta, vt ex ſuprà di-
ctis patet: * omnia autē obiecta q. 54. art
virtutū referri poſſunt, vel ad bo 1. ad 1. &
nū priuatū alicuius perſonæ: vel ar. 2.
ad bonū cōmune multitudinis:
ſicut ea, quæ ſunt fortitudinis, po
teſt aliquis exequi uel ꝓp conſer
uationē ciuitatis, vel ad conſer-
uandū ius amici ſui. & ſimile eſt
in alijs. Lex autē, vt dictū eſt, * or q. 90. ar. 2
dinatur ad bonū cōmune: & ideo
nulla uirtus eſt, de cuius actibus
lex

lex præcipere non poſſit, non tñ de omnibus actibus omnium uirtutũ lex humana præcipit, ſed ſolũ de illis, qui ordinabiles ſunt ad bonũ commune vel immediate. ſicut cùm aliqua directè propter bonum commune fiunt vel mediatè, ſicut cùm aliqua ordinantur à legiſlatore, pertinentia ad bonam diſciplinam, per quam ciues informãtur, vt cõmune bonum iuſtitiæ & pacis cõſeruent.

A D primum ergo dicendũ, ꝙ lex humana nõ prohibet omnes actus uitioſos ſecundum obligationẽ præcepti, ſicut nec præcipit oẽs actus uirtuoſos, prohibet tñ aliquos actus ſingulorum vitiorum, ſicut etiam præcipit quoſdã actus ſingularum virtutum.

A D ſcd̃m dicendũ, ꝙ aliquis actus dicitur eſſe uirtutis dupliciter. Vno modo ex eo, ꝙ homo operat̃ uirtuoſa: ſicut act' virtutis iuſtitiæ eſt faecere recta, & actus fortitudinis facere fortia: & ſic lex præcipit aliquos actus uirtutum. Alio modo dicit̃ actus uirtutis, quia aliquis operatur uirtuoſa eo modo quo virtuoſus operatur. & talis actus ſemper procedit à virtute: nec cadit ſub pręcepto legis: ſed eſt finis ad quem legiſlator ducere intendit.

A D tertium dicendum, quòd non eſt aliqua virtus cuius actus non ſint ordinabiles ad bonum
In co. ar. commune, vt dictũ eſt, * vel mediatè, vel immediatè.

ARTICVLVS IIII.

Vtrum lex humana imponat homini neceſſitatem in foro conſcientiæ.

ſ I I
2.2.q.60.
ar.5. ad 1

A D QVARTVM ſic proceditur. Videtur, ꝙ lex humana non imponat homini neceſſitatẽ in foro conſciẽtiæ. Inferior eñ poteſtas non poteſt imponere legem in iudicio ſuperioris poteſtatis: ſed poteſtas humana, quę fert legem humanam, eſt infra poteſtatẽ diuinam. ergo lex humana non poteſt imponere legẽ quantũ ad iudiciũ diuinum, quod eſt iudicium conſcientiæ.

¶ 2 Præterea, Iudicium conſcientiæ maximè dependet ex diuinis mandatis: ſed quandoque diuina mandata euacuantur per leges humanas: ſecundum illud Matt. 15. Irritum feciſtis mandatum Dei propter traditiones ueſtras. ergo lex humana non imponit homini neceſſitatem quantũ ad conſcientiam.

¶ 3 Præterea, Leges humanę frequẽter ingerunt calumniam, & iniuriam hominibus, ſecundũ illud Iſa. 10. Væ qui condunt leges, iniquas, & ſcribẽtes, iniuſtitias ſcripſerunt, vt opprimerẽt in iudicio pauperes, & vim faecerent cauſæ humilium populi mei: ſed licitum eſt unicuiq; oppreſſionẽ & uiolentiam euitare. Ergo leges humanæ non imponunt neceſſitatem homini, quantum ad conſcientiam.

S E D contra eſt, quod dicitur 1. Pet. 2. Hæc eſt gratia, ſi propter conſcientiam ſuſtineat quis triſtitias, patiens iniuſtè.

C O N C L V S I O.

Iuſtæ leges hamanæ obligant homines in foro conſcientiæ, ratione legis æternæ à qua deriuantur.

R E S P O N D E O dicendũ, ꝙ leges poſitæ humanitus, ſunt iuſtæ, uel iniuſtæ. Si quidem iuſtæ ſint, habent vim obligandi in foro cõſcientię à lege ęterna, à qua deriuantur, ſecundum illud Prouerb. 8. Per me reges regnant, & legũ conditores iuſta decernunt. Dicuntur autem leges iuſtę & ex fine, quando ſcilicet ordinantur ad bonum cõe: & ex actore, quãdo ſcilicet lex lata non excedit poteſtatem ferentis: & ex forma, quando ſcilicet ſecundum æqua

litatem proportionis imponũtur ſubditis onera in ordine ad bonũ commune. cùm enim unus homo ſit pars multitudinis, quilibet homo hoc ipſum quod eſt, & quod habet, eſt multitudinis: ſicut & quęlibet pars id quod eſt, eſt totius. vnde & natura aliqđ detrimentum infert parti, vt ſaluet totum. Et ſecundùm hoc leges huiuſmodi onera proportionabiliter inferẽtes, iuſtæ ſunt, & obligant in foro conſcientiæ, & ſunt leges legales. iniuſtæ autem ſunt leges dupliciter. Vno modo per contrarietatem ad bonũ humanum econtrario prædictis. Vel ex fine, ſicut cùm aliquis præſidens, leges imponit oneroſas ſubditis, non pertinẽtes ad vtilitatem communem, ſed magis ad propriam cupiditatem vel gloriam. vel etiam ex auctore, ſicut cùm aliquis legem fert vltra ſibi commiſſam poteſtatem. Vel etiã ex forma, puta cum inæqualiter onera multitudini diſpẽſantur, etiam ſi ordinentur ad bonũm commune. Et huiuſmodi magis ſunt violentiæ, quàm leges: quia ſicut Aug dicit in li. de lib. arb.* lex eſſe non videtur, quę iuſta nõ fuerit; vnde tales leges non obligant in foro conſcientiæ, niſi fortè propter uitandum ſcandalum, vel turbationem, propter quod etiã homo iuri ſuo debet cedere, ſecundum illud Matth. 5. Qui angariauerit te mille paſſus, vade cum eo alia duo, & qui abſtulerit tibi tunicam, da ei & palliũ.

lib. 1. c. 5. parum à pri. to. 1.

¶ Alio modo leges poſſunt eſſe iniuſtæ per contrarietatem ad bonum diuinum, ſicut leges tyrannorum inducentes ad idololatriam vel ad quodcunque aliud, quod ſit contra legem diuinam. & tales leges nullo modo licet obſeruare: quia ſicut dicitur Act. 4. Obedire oportet Deo magis, quàm hominibus.

AD primum ergo dicendum, ꝙ ſicut Apoſtolus dicit ad Rom. 13. Oĩs poteſtas humana à Deo eſt: & ideo qui poteſtati reſiſtit in his, quæ ad poteſtatis ordinem pertinẽt, Dei ordinationi reſiſtit: & ſecundum hoc efficitur reus quantum ad conſcientiam.

AD ſecundum dicendum, ꝙ ratio illa procedit de legibus humanis, quæ ordinantur contra Dei mandatum, & ad hoc ordo poteſtatis non ſe extendit. vnde in talibus legi humanæ non eſt parendum.

AD tertium dicendum, quòd ratio illa procedit de lege, quæ infert grauamen iniuſtum ſubditis, ad quod etiã ordo poteſtatis diuinitus conceſſus non ſe extendit. vnde nec in talibus homo obligatur, vt obediat legi, ſi ſine ſcãdalo, vel maiori detrimento reſiſtere poſſit.

ARTICVLVS V. 512

Vtrum omnes ſubijciantur legi.

AD QVINTVM ſic proceditur. Videtur, quòd non omnes legi ſubijciantũ. illi enim ſoli ſubijciuntur legi, quibus lex ponitur: ſed Apoſtolus dicit 1. ad Timot. 1. ꝙ iuſto non eſt lex poſita: ergo iuſti nõ ſubijciunt̃ legi humanæ.

¶ 2 Præterea, Vrbanus papa dicit, & habetur in Decretis 19. q.* Qui lege priuata ducitur, nulla ratio exigit, vt publica conſtringatur. Lege autem priuata Spiritus ſancti, ducuntur omnes uiri ſpirituales, qui ſunt filii Dei: ſecundum illud Roman. 8. Qui Spiritu Dei agũtur, hi filii Dei ſunt. Ergo non omnes homines legi humanæ ſubiiciuntur.

19. q 2 c. duæ ſunt à med. illius.

¶ 3 Præterea, Iuriſperitus dicit,* quòd princeps legibus ſolutus eſt: qui autem eſt ſolutus à lege, non ſubditur legi. ergo non omnes ſubiecti ſunt legi.

In dig. veteri. li. 1. tit. 3. lege 30.

SED contra eſt quod Apoſt. dicit Roman. 13. omnis anima poteſtatib⁹ ſublimiorib⁹ ſubdita ſit:

ſit: ſed non videtur eſſe ſubditus poteſtati qui non ſubiicitur legi, quam fert poteſtas: ergo omnes homines debẽt eſſe legi ſubiecti.

CONCLVSIO.

Quicunq; poteſtati ſubiecti ſunt, legi etiam ſubÿciuntur: non tamen omnes aliquo pœnę timore legibus ſubditi ſunt, ſed ſoli mali.

q.90.ar.1 RESPONDEO dicendũ, ꝙ ſicut ex * ſupradictis patet, lex ďſui rõne duo habet. Primò quidẽ, quòd eſt regula humanorũ actuũ. Secundò, ꝙ habet uim coactiuã. Dupliciter ergo aliquis homo poteſt eſſe legi ſubiectus. Vno modo, ſicut regulatũ regulæ: & hoc mõ oẽs illi, q̃ ſubdunť põati ſubdunť legi, quã fert poteſtas. Quòd autẽ aliquis poteſtati non ſubdatur, poteſt contingere dupliciter. Vno mõ, quia eſt ſimpliciter abſolutus ab eius ſubiectione: unde illi qui ſunt de una ciuitate uel rę gno, non ſubduntur legibus principis alterius ciuitatis, uel regni, ſicut nec eius dominio. Alio modo, ſecundum quod regitur ſuperiori lege: puta ſi aliquis ſubiect' ſit proconſuli, regulari debet eius mandato, non tamen in his, quæ diſpenſantur ei ab imperatore: quantum enim ad illa, non aſtringitur mandato inferioris, cum ſuperiori mandato dirigatur. & ſecundum hoc contingit, ꝙ aliquis ſimpliciter ſubiectus legi ſecundum aliqua, legi non aſtringitur. ſecũdum quæ regitur ſuperiori lege. Alio uerò modo dicitur aliqs ſubiectus legi ſicut coactum cogenti. & hoc modo homines uirtuoſi & iuſti non ſubduntur legi, ſed ſoli mali: quod enim eſt coactum & uiolentum, eſt contrariũ uoluntati. uoluntas autem bonorum conſonat legi, à qua malorũ uoluntas diſcordat: & ideo ſecundum hoc boni non ſunt ſub lege, ſed ſolum mali.

AD primum ergo dicendum, ꝙ ratio illa procedit de ſubiectione quæ eſt per modũ coactionis, ſic enim iuſto non eſt lex poſita, quia ipſi ſibi ſunt lex, dum oſtendunt opus legis ſcriptum in cordibus ſuis, ſicut Apoſtolus ad Rom.2. dicit. vnde in eos nõ habet lex uim coactiuam, ſicut habet in iniuſtos.

AD ſecundum dicendum, ꝙ lex Spiritus ſancti eſt ſuperior omni lege humanitus poſita, & iõ uiri ſpirituales ſcd̃m hoc, ꝙ lege Spiritus ſancti ducuntur, nõ ſubduntur legi, quantum ad ea, quæ repugnant ductioni Spiritus ſancti: ſed tamẽ hoc ipſum eſt de ductu Spiritus ſãcti, ꝙ homines ſpirituales legibus humanis ſubdantur, ſecundum illud 1 Pet.2. Subiecti eſtote omni humanæ creaturæ propter Deum.

AD tertium dicendum, quòd princeps dicitur eſſe ſolutus à lege quãtum ad uim coactiuam legis: nullus enim propriè cogitur à ſeipſo: lex autem non hẽt uim coactiuam, niſi ex principis poteſtate. Sic igitur princeps dicitur eſſe ſolutus à lege, quia nullus in ipſum poteſt iudicium condemnationis ferre, ſi contra legem agat: unde ſuper illud Pſal.50. Tibi ſoli peccaui, &c. dicit glo. ꝙ rex non habet hominem, qui ſua facta diiudicet: ſed quantũ ad uim directiuam legis, princeps ſubditur legi propria uoluntate, ſecundum quod * dicitur extra de conſtitutionibus, capite, cùm omnes. Quod quiſque iuris in alterũ ſtatuit, ipſe eodem iure uti debet. & Sapientis dicit auctoritas: Patere legem quam ipſe tuleris. Improperatur etiam his à Domino, Qui dicunt & non faciunt, & qui aliis onera grauia imponunt, & ipſi nec digito uolunt ea mouere, ut dicitur Matth.23 Vnde quantum ad Dei iudicium, Princeps nõ eſt ſolu-

* ĩ decre-li, 1. tit 2. c. Cũoẽs. à medio.

ſolutus à lege quantũ ad uim directiuam eius; ſed debet uoluntarius non coactus legem implere. Eſt etiam princeps ſupra legem, inquātum ſi expediens fuerit, poteſt legem mutare, & in ea diſpēſare pro loco & tempore.

ARTICVLVS VI.

Vtrum ei qui ſubditur legi, liceat præter uerba legis agere.

513

Inf.q.97. at.3.ad 1 & 2. 2. q. 60 art. 5, ad 2.& 3. q.120.ar. 1. & qō. 147.ar. 4. cor. & 3. di.33. q.3 ar.4. q.5. cor. & ad 5. & diſt. 37 arti.4. co.ſi.&4. di.15.q.3 ar.2. q.1. & 4. cor. *c.31.nō longè à fine,to.1.

AD SEXTVM ſic proceditur. Videtur, ꝙ non liceat ei qui ſubditur legi, præter verba legis agere. Dicit.n.Aug.in lib. de uera religione.* In tēporalibus legibus quāuis homines iudicent de his cùm eas inſtituunt, tñ qñ ſunt inſtitutæ & firmatę, non licebit de ipſis iudicare, ſed ſecundum ipſas: ſed ſi aliquis prætermittat verba legis, dicens ſe intentionem legislatoris ſeruare, uidetur iudicare de lege. ergo non licet ei, qui ſubdit̃ legi, ut prætermittat uerba legis, vt intētionem legislatoris ſeruet.

¶ 2 Præterea, Ad eum ſolũ pertinet leges interpretari, cuius eſt condere leges: ſed omnium ſubditorum legi non eſt leges condere. ergo eorum non eſt interpretari legislatoris intentionem, ſed ſemper ſecundum uerba legis agere debent.

¶ 3 Præterea, Omnis ſapiens intentionem ſuam uerbis nouit explicare: ſed illi, qui leges condiderunt, reputari debent ſapientes. Dicit.n.Sapientia Prou.8. Per me reges regnant, & legum conditores iuſta decernunt. ergo de intentione legislatoris non eſt iudicandum, niſi per uerba legis.

lib. 4. de tri. circa mediũ illius. Et lib.12

SED contra eſt, quod Hilarius dicit in 4. de trin. * Intelligentia dictorum ex cauſis eſt aſſumenda dicendi: quia non ſermoni res, ſed rei debet eſſe ſermo ſubiectus. ergo magis eſt attēdendum ad cām quæ mouit legislatorem, quàm ad ipſa uerba legis.

CONCLVSIO.

Semper ei qui legi ſubditur, verba legis ſeruāda ſunt, niſi adſit periculum publici boni; qđ ſi ſubitum ſit non patiens tantam moram ut ad ſuperiorē recurri poſſit, præter uerba legis agere licet.

RESPONDEO dicendum, ꝙ ſicut ſuprà dictum eſt.* omnis lex ordinatur ad cōem hominum ſalutem, & intātum obtinet uim & rationem legis: ſecundum uerò quòd ab hoc deficit, uirtutem obligandi non hēt. vnde Iuriſperitus dicit, * ꝙ nulla rō iuris aut æquitatis benignitas patitur, ut q ſalubriter pro ſalute hominũ introducuntur, ea nos duriori interpretatione contra ipſorum commodum perducamus ad ſeueritatem. Contingit autem multotiēs, quod aliquid obſeruari cōi ſaluti eſt vtile vt in pluribus, quod tamen aliquibus caſibus eſt maximè nociuum. Quia igitur legislator nō poteſt omnes ſingulares caſus intueri, proponit legem ſecũdum ea, quę in pluribus accidũt, ferens intentionem ſuam ad cōmunem utilitatem. Vnde ſi emergat caſus, in quo obſeruatio talis legis ſit damnoſa cōi ſaluti, nō eſt obſeruanda: ſicut ſi in ciuitate obſeſſa ſtatuatur lex, quòd portæ ciuitatis maneāt clauſæ, hoc eſt utile cōi ſaluti, ut in pluribus. Si tamen contingat caſus, ꝙ hoſtes inſequantur aliquos ciues, per quos ciuitas conſeruatur, damnoſiſſimum eſſet ciuitati, niſi eis portæ aperirentur: & ideo in tali caſu eſſent portæ aperiendæ contra uerba legis, ut ſeruaretur utilitas cōmunis, quam legislator intendit. Sed tamen hoc eſt conſiderandũ, ꝙ ſi obſeruatio legis ſecundũ uerba non habeat ſubitum periculũ, cui oporteat ſtatim occurri, non pertineat ad quemlibet, vt interprete-

q.90.ar.2

In digeſ. vet.lib.1. tit.3. leg. 24.

pretetur quid ſit utile ciuitati, & quid inutile ciuitati, ſed hoc ſolũ pertinet ad principes, qui propter huiuſmodi caſus habent auctoritatem in legibus diſpẽſandi. Si uerò ſit ſubitum periculum, nõ patiens tantam moram, ut ad ſuperiorem recurri poſſit, ipſa neceſſitas diſpenſationem habet annexam: quia neceſſitas non ſubditur legi.

AD primum ergo dicendũ, ꝙ ille, qui in caſu neceſſitatis agit præter uerba legis, non iudicat de ipſa lege, ſed iudicat de caſu ſingulari, in quo uidet uerba legis obſeruanda non eſſe.

AD ſecundũ dicendum, quòd ille qui ſequitur intentionem legislatoris, non interpretatur legẽ ſimpliciter; ſed in caſu, in quo manifeſtum eſt per euidẽtiam documenti legislatorem aliud intendiſſe. Si enim dubium ſit, dẽt uel ſecundum uerba legis agere, uel ſuperiorem conſulere.

AD tertium dicendum, quòd nullius hominis ſapientia tanta eſt, ut posſit omnes ſingulares caſus excogitare: & ideo non poteſt ſufficienter per uerba ſua exprimere ea quæ conueniunt ad finẽ intentum: & ſi poſſet legislator omnes caſus conſiderare, non oporteret, ut omnes exprimeret ꝓpter confuſionem uitandam: ſed legem ferre deberet ſecundum ea quæ in pluribus accidunt.

QVÆSTIO XCVII.

De legum mutatione in quatuor articulos diuiſa.

DEinde conſiderandum eſt de mutatione legum.

¶ Et circa hoc quæruntur quatuor

¶ Primo, vtrum lex humana ſit mutabilis.

¶ Secundo, vtrum ſemper debeat mutari quando aliquid melius occurrerit.

¶ Tertio, vtrum per conſuetudinem aboleatur: & utrum cõſuetudo obtineat uim legis?

¶ Quarto, vtrum uſus legis humanæ per diſpẽſationem rectorum immutari debeat.

ARTICVLVS PRIMVS.

Vtrum lex humana debeat mutari aliquo modo.

514

AD PRIMVM ſic proceditur. Videtur, quòd lex humana nullo modo debeat mutari. Lex.n. humana deriuatur à lege naturali, ut ſuprà dictum eſt: * ſed lex naturalis immobilis permanet: ergo & lex humana debet ĩmobilis permanere.

Sup. q. 96 at. 5. ad 3 & ar. 6 ꝑ to. & int. q. 104. ar. 3. ad 2.
* q 95. artic 2.

¶2 Præterea, Sicut Philoſophus dicit in 5. Ethi. † Menſura maximè debet eſſe permanens: ſed lex humana eſt menſura humanorũ actuum, ut ſuprà dictum eſt. * ergo debet immobiliter permanere.

† li. 5. eth. c. 5. to. 5.
* q. 90. ar. 1. & 95. ar. 4.

¶3 Præterea, De ratione legis eſt, ꝙ ſit iuſta & recta, ut ſuprà dictum eſt: † ſed illud quod ſemel eſt rectum, ſemper eſt rectum: ergo illud quod eſt ſemel lex, ſemper debet eſſe lex.

† q. 95. ar. 2.

SED contra eſt, ꝙ Augu. * dicit in 1 de lib. arb. Lex temporalis quamuis iuſta ſit, commutari tñ per tempora iuſtè poteſt.

* li. 1. c 6 circa medium præcipuè, to. 1.

CONCLVSIO.

Cùm lex humana ſit rationis dictamen, quo humani diriguntur actus, contingit leges mutari, dum imperfectis perfectionis aliquid ſuperadditur pro hominum, ac temporum uarijs conditionibus.

RESPONDEO dicendum, quòd ſicut ſuprà dictũ eſt, * lex humana ẽ quoddã dictamẽ rõnis

q. 90. ar. 1 & qõ. 91. ar. 3.

quo

quo diliguntur humani actus: & ſecundum hoc duplex cauſa põt eſſe, quòd lex humana iuſtè mutetur. Vna quidem ex parte rationis; alia verò ex parte hominum: quorum actus lege regulantur.

Ex parte quidẽ rationis: quia humanæ rationi naturale eſſe videtur, vt gradatim ab imperfecto ad perfectum perueniat: vnde videmus in ſcientiis ſpeculatiuis, ꝙ qui primò Philoſophati ſunt, quædam imperfecta tradiderunt, quę poſtmodũ per poſteriores ſunt trãdita magis perfectè: ita etiam & in operabilibus. Nam primi ꝗ intenderunt inuenire aliquid vtile communitati hominum, non valentes omnia ex ſeipſis conſiderare, inſtituerunt quædam imperfecta in multis deficientia: quæ poſteriores mutauerunt, inſtituẽtes aliqua quæ ĩ paucioribus deficere poſſunt à communi vtilitate. Ex parte verò hominum quorum actus lege regulantur, lex rectè mutari poteſt propter mutationem conditionum hominum, quibus ſecundum diuerſas eorũ conditiones diuerſa expediunt; ſicut Auguſt. ponit exemplum in 1. de lib. arbit. * ꝙ ſi populus ſit bene moderatus & grauis, communiſq; utilitatis diligentiſſimus cuſtos, rectè lex fertur, qua tali populo liceat creare ſibi magiſtratus, per quos reſpublica adminiſtretur. Porrò ſi paulatim idem populus deprauatus habeat venale ſuffragium, & regimen flagitioſis ſceleratiſq; committat, rectè adimitur populo talis poteſtas dandi honores, & ad paucorum bonorũ redit arbitrium.

li. 1. ca. 6. paulo à prin to. 1

A D primum ergo dicẽdum, ꝙ naturalis lex eſt participatio quædam legis æternæ, ut ſuprà dictũ eſt: * & ideo immobilis perſeuerat, quod habet ex immobilitate & perfectione diuinę rationis inſtituentis naturam: ſed ratio humana mutabilis eſt & imperfecta. & ideo eius lex mutabilis eſt. Et præterea lex naturalis cõtinet quædam uniuerſalia præcepta, ꝙ ſemper manent: lex uerò poſita ab homine, continet præcepta quædã particularia ſecundum diuerſos caſus qui emergunt.

q 93. ar. 3

A D ſecundum dicendum, ꝙ menſura debet eſſe permanẽs quãtum eſt poſſibile: ſed in rebus mutabilibus non poteſt eſſe aliquid omnino ĩmutabiliter permanẽs, & ideo lex humana non põt eſſe omnino immutabilis.

A D tertium dicendum, quòd rectum in rebus corporalibus dicitur abſolutè: & ideo ſemꝑ quãtum eſt de ſe manet rectum: ſed rectitudo legis dicitur in ordine ad utilitatem communem: cui nõ ſemper proportionatur una eadẽq; res: ſicut ſuprà dictum eſt: * & iõ talis rectitudo mutatur. In cor. ar.

ARTICVLVS II.

Vtrum lex humana ſemper ſit mutanda quando occurit aliquid melius.

515

A D SECVNDVM ſic procedit. Videtur quòd ſemper lex humana, quãdo aliqd melius occurrit ſit mutanda. Leges. n. humanæ ſunt adinuentæ per rationem humanã: ſicut etiam aliæ artes: ſed in aliis artibus mutatur id quod prius tenebatur, ſi aliquid melius occurrat: ergo idem eſt ẽt faciendũ in legibus humanis.

¶ 2 Præterea, Ex his quæ præterita ſunt, prouidere poſſumus de futuris ſed niſi leges humanę mutatæ fuiſſent ſuperuenientib' melioribus adinuentionibus, multa inconuenientia ſequerẽtur: eo ꝙ leges antiquæ inueniũt multas ruditates cõtinere: ergo uidetur, ꝙ leges ſint mutandæ quotieſcunq; aliquid melius occurrit ſtatuẽdũ.

¶ 3 Præterea, Leges humanæ circa actus ſingulares hominũ ſtatuun-

tuuntur: in ſingularibus aũt perfectam cognitionem adipiſci nõ poſſumus, niſi per experientiam, quæ tempore indiget: vt dicitur ĩ 2.Ethic.* ergo uidetur, ꝙ p ſucceſſionẽ temporis poſſit aliquid melius occurrere ſtatuendum. li.2.ethi. in princ. li.tom. 5.

SED contra eſt, quod dicitur in Decretis, diſt.12.* Ridiculum eſt & ſatis abominabile dedecus, vt traditiones, quas antiquitus à patribus ſuſcepimus, infringi patiamur. di.12.ca. Ridiculũ eſt.

CONCLVSIO.

Quoniam mutatio legis communi ſaluti detrimentum adferre ſolet, non ſemper lex mutanda eſt, quando aliquid melius occurrit, niſi adſit euidens neceſſitas, aut maxima reipublicæ utilitas.

RESPONDEO dicendũ, ꝙ ſicut dictum eſt,* lex humana intantum rectè mutatur, inquantũ per eius mutationem cõi utilitati prouidetur. Habet aũt ipſa legis mutatio quantum in ſe eſt, detrimentum quoddam cõis ſalutis: quia ad obſeruantiam legum plurimum ualet conſuetudo, in tãtũ ꝙ ea quæ contra cõem conſuetudinem fiunt, ẽt ſi ſint leuiora, de ſe grauiora vñr: unde qñ mutatur lex, diminuitur vis cõſtrictiua legis, inquantum tollitur conſuetudo, & ideo nunquam dẽt mutari lex humana, niſi ex aliqua parte tm̃ recõpenſentur cõi ſaluti, quãtum ex iſta parte derogatur. Qđ quidem cõtingit uel ex hoc quod aliqua maxima & euidentiſſima utilitas ex nouo ſtatuto prouenit: uel ex eo ꝙ eſt maxima neceſſitas, ex eo quòd lex conſueta aut manifeſtam iniquitatem cõtinet, aut eius obſeruatio eſt plurimũ nociua: vnde dicitur à Iuriſperito, ꝙ in rebus nouis conſtituẽdis euidens debet eſſe utilitas, ut rectè recedatur ab eo iure, qđ diu æquum viſum eſt. ar. p̃ced.

AD primum ergo dicendũ, ꝙ ea quæ ſunt artis, habent efficaciã ex ſola ratione: & ideo ubicunq; melioratio occurrit, eſt mutandũ qđ prius tenebatur: ſed leges hñt maximã uirtutem ex conſuetudine: ut Philoſophus dicit in 2.Poli.* & iõ non ſunt de facili mutãdæ. li.2.ca. 6. parum ante fin. to 5.

AD ſecundum dicendum, ꝙ rõ illa concludit ꝙ leges ſunt mutãdæ: non tm̃ pro quacunq; melioratione, ſed pro magna vtilitate vel neceſſitate: ut dictum eſt.* & ſimiliter dicendum eſt ad TERTIVM. In cor. ar.

ARTICVLVS III.

Vtrum conſuetudo poſſit obtinere uim legis.

516

AD TERTIVM ſic prõceditur. Videtur, ꝙ cõſuetudo non poſſit obtinere uim legis, nec legem amouere. Lex. n. humana deriuatur à lege naturæ & à lege diuina, ut ex ſupradictis patet:* ſed conſuetudo hominũ non põt mutare legẽ naturæ, nec legem diuinam: ergo ẽt nec legem humanam immutare poteſt. 2.2.q. 79. ar.2.ad 2 & q.100. ar.2. cor. Et quol.2 art.8. co. princ & quo 9.ar. 15.col. 2. & 3. *q.93.ar. 3.& q. 95 ar.2.

¶ 2 Præterea, Ex multis malis non poteſt fieri unum bonũ: ſed ille qui incipit primò cõtra legem agere, male facit: ergo multiplicatis ſimilibus actibus, non efficitur aliquod bonum; lex autem eſt quoddam bonum, cùm ſit regula humanorum actuum: ergo p conſuetudinem nõ põt remoueri lex: vt ipſa conſuetudo uim legis obtineat.

¶ 3 Præterea, Ferre leges pertinet ad publicas perſonas, ad quas pertinet regere cõitatem, unde priuatæ perſonæ legẽ facere nõ poſſunt: ſed conſuetudo inualeſcit p actus priuatarum perſonarũ: ergo cõſuetudo non põt obtinere uim legis,

legis, per quam lex remoueatur.

SED contra eſt, quod Augu. dicit in epiſtola ad Caſulanum: * Mos populi Dei & inſtituta maiorum pro lege ſunt tenenda: & ſicut præuaricatores legum diuinarum, ita & contemptores conſuetudinum eccleſiaſticarũ coercendi ſunt.

circa pri. illius: & eſt epiſt. 86.tom.2

CONCLVSIO.

Cùm unuſquiſq; hoc eligere uideatur ut bonum, quod opere implet, certum eſt non per uerba tantummodo, ſed etiã per opera ſeu actus, maximè multiplicatos (qui conſuetudinem efficiunt) legem cauſari, vt rectè conſuetudo, uim legis habere dicatur.

RESPONDEO dicendũ, ꝙ omnis lex proficiſcitur à ratione & uoluntate legiſlatoris. Lex quidem diuina & naturalis à rationabili Dei voluntate; lex autẽ humana à voluntate hominis ratione regulata. Sicut autem ratio & voluntas hominis manifeſtantur verbo in rebus agendis: ita etiam manifeſtantur facto: hoc enim vnuſquiſque eligere uidetur vt bonum, quod opere implet: manifeſtum eſt autẽ quod uerbo humano poteſt & mutari lex, & etiam exponi: inquantum manifeſtat interiorem motum & cõceptum rationis humanę: unde etiam & ꝑ actus maximè multiplicatos. qui conſuetudinem efficiunt, mutari poteſt lex, & exponi: & ẽt aliquid cauſari. quod legis uirtutem obtineat: inquantum ſcilicet per exteriores actus multiplicatos interior uoluntatis motus & rationis conceptus efficaciſſimè declarat̃. Cùm. n. aliquid multoties fit, uidetur ex deliberato rationis iudicio prouenire, & ſecundũ hoc cõſuetudo & hẽt uim legis, & legẽ abolet. & eſt legũ interpretatrix.

AD primum ergo dicendum, ꝙ lex naturalis & diuina procedit à uoluntate diuina: ut dictum eſt. * vnde non poteſt mutari per conſuetudinem procedẽtem à voluntate hominis, ſed ſolum ꝑ auctoritatem diuinam mutari poſſet: & inde eſt ꝙ nulla conſuetudo uim legis obtinere poteſt contra legem diuinam, uel legem naturalem. Dicit enim Iſido, in ſynonymis, uſus auctoritati cedat: prauũ uſum lex & ratio uincat. in cor.ar

AD ſecundum dicendum, ꝙ ſicut ſuprà dictum eſt, * leges humanæ in aliquibus caſibus deficiunt: unde poſſibile eſt quãdoq; præter legem agere. in caſu .ſ. in quo deficit lex: & tamẽ actus nõ erit malus: & cũ tales caſus multiplicantur propter aliquam mutationem hominum, tũc manifeſtatur per conſuetudinem, ꝙ lex vlterius non eſt utilis: ſicut etiam manifeſtaretur, ſi lex cõtraria verbo promulgaretur. Si autẽ adhuc maneat ratio eadem, propter quã prima lex utilis erat, non conſuetudo legem, ſed lex conſuetudinẽ uincit: niſi fortè propter hoc ſolũ inutilis lex uideatur: quoniã non eſt poſſibilis ſecundum conſuetudinem patrię, quæ erat una de cõditionibus legis: difficile enim eſt conſuetudinem multitudinis remouere. q.96.ar.6

AD tertium dicendum, quòd multitudo, in qua conſuetudo introducitur, duplicis conditionis eſſe poteſt. Si enim ſit libera multitudo, quæ poſſit ſibi legem facere, plus eſt conſenſus totius multitudinis ad aliquid obſeruandum, quod conſuetudo manifeſtat, q̃ auctoritas principis, qui non hẽt poteſtatem condendi legem, niſi inquantum gerit perſonam multitudinis. vnde licet ſingulæ perſonæ non poſſint condere legem, tamen totus populus condere legem poteſt. Si uerò multitudo nõ habeat liberam poteſtatem cõdẽdi ſibi legem, uel legem à ſuperio

ri

ri poteſtate poſitam remouendi: tamē ipſa conſuetudo in tali multitudine præualens, obtinet vim legis, inquantum per eos toleratur, ad quos pertinet multitudini legem imponere: ex hoc.n.ipſo videntur approbare quod conſuetudo introduxit.

ARTICVLVS IIII.

Vtrum rectores multitudinis poſſint in legibus humanis diſpenſare.

517 Sup.q.96. ar.6. cor. Et inf. q. 100.ar. 8. co.& 2.2. q.88. art. 10. co. & ad 2.&q. 89.arr. 9. & q. 147. ar 4. cor. & ad 1.& 3.diſt.37. ar.4.& 4. di.15.q.3. ar 2.q 1. & diſ 27. q.3.ar. 3. ad 4.& 3. contra c. 125.fi. * lib.5.etym.c.21 † lib.1.ethi c.2.in fi.to.5.

AD QVARTVM ſic proceditur. Videtur, quòd rectores multitudinis non poſſunt in legibus humanis diſpēſare. Lex enim ſtatuta eſt pro cōmuni vtilitate, vt Iſid.dicit: * ſed commune bonum non debet intermitti pro priuato cōmodo alicuius perſonæ; quia ut dicit Philoſophus in 1.Ethic. † Bonum gentis diuinius eſt quàm bonū vnius hominis. ergo uidetur ꝙ non debeat diſpenſari cum aliquo, ut cōtra legem communem agat.

¶ 2 Præterea, Illis, q́ ſuper alios conſtituuntur, præcipitur Deute. 1. Ita paruum audietis vt magnū: nec accipietis cuiuſquam perſonam, quia Dei iudicium eſt. Sed concedere alicui quod communiter denegatur omnibus, uidetur eſſe acceptio perſonarū. ergo hujuſmodi diſpenſationes facere rectores multitudinis non pñt, cum hoc ſit contra præceptum legis diuinæ.

¶ 3 Præterea, Lex humana ſi ſit recta, oportet ꝙ conſonet legi naturali, & legi diuinæ: aliter .n. non congrueret religioni, nec cōueniret diſciplinæ. quod requiritur ad legem: ut Iſid.dicit.* ſed in lege naturali & diuina nullus homo poteſt diſpenſare. ergo nec ēt in lege humana.

* li.5.c.3. in fine.

SED contra eſt, quod dicit Apoſt. 1.ad Corint.9. Diſpenſatio mihi credita eſt.

CONCLVSIO.

Ad multitudinis rectores legum diſpenſatio ſpectat, dummodo prudenter, & non ſine cauſa fiat.

RESPONDEO dicendum, ꝙ diſpenſatio proprie importat cōmenſurationem alicuius cōis ad ſingula: vnde etiam gubernator familię dicitur diſpēſator inquantum vnicuique de familia cū pondere & menſura diſtribuit & operationes & neceſſaria vitę. Sic igitur & in quacunque multitudine ex eo dicitur aliquis diſpēſare, quia ordinat qualiter aliqđ cōe præceptum ſit a ſingulis adimplendum. Contingit autem quandoque. quòd aliquod pręceptum, quod eſt ad commodum multitudinis ut in pluribus, non eſt cōueniens huic perſonæ, uel in hoc caſu: quia uel per hoc impediretur aliquid melius, uel etiam induceretur aliquod malum: ſicut ex ſupradictis patet. * Periculoſū autē eſſet, ut hoc iudicio cuiuslibet cō q.96.ar.6 mitteretur: niſi fortè propter euidens & ſubitum periculum: ut ſupra dictum eſt: * q.96.ar.6 & ideo ille qui habet regere multitudinem, hēt poteſtatem diſpēſandi in lege humana, quæ ſuæ auctoritati innititur, ut ſcilicet in perſonis uel in caſibus, in quibus lex deficit, licētiam tribuat, ut præceptum legis non ſeruetur. Si autem abſq; hac ratione pro ſola uoluntate licentiam tribuat, nō erit fidelis in diſpenſatione, aut erit imprudens: infidelis quidem, ſi non habet intētionem ad bonum commune: imprudens autem, ſi rationem diſpēſandi ignoret: propter quod Dominus dicit Luc.12. Quis putas eſt fidelis diſpenſator & prudens, quem conſtituit dominus ſuper familiam ſuam?

AD primum ergo dicendum, quòd quando cum aliquo diſpenſatur,

ſatur, ut legem communem non ſeruet: non debet fieri in præiudicium boni communis, ſed ea intentione, ut ad bonum commune proficiat.

AD ſecundũ dicendum, quòd non eſt acceptio perſonarum, ſi non ſeruentur æqualia in perſonis inæqualibus. unde quando cõditio alicuius perſonæ requirit rationabiliter, ut in ea aliquid ſpecialiter obſeruetur, non eſt perſonarum acceptio, ſi ſibi aliqua ſpecialis gratia fiat.

AD tertium dicendum, quòd lex naturalis inquantum cõtinet præcepta communia, quę nunquã fallunt, diſpenſationem recipere non poteſt. ĩ aliis uerò præceptis, quæ ſunt quaſi concluſiones præceptorum communium, quandoque per hominem diſpenſatur, puta, quod mutuum non reddatur proditori patriæ, uel aliquid huiuſmodi: ad legem autem diuinã ita ſe habet quilibet homo, ſicut perſona priuata ad legem publicam, cui ſubiicitur. vnde ſicut in lege humana publica non poteſt diſpẽſare, niſi ille à quo lex auctoritatem habet, uel is, cui ipſe commiſerit, ita in pręceptis iuris diuini, quæ ſunt à Deo, nullus poteſt diſpenſare niſi Deus, uel is, cui ipſe ſpecialiter committeret.

QVÆSTIO XCVIII.

De lege ueteri in ſex articulos diuiſa.

CONſequenter conſiderandum eſt de lege ueteri.

¶ Et primo de ipſa lege. Secundo de pręceptis eius.

¶ Circa primum quæruntur ſex.

¶ Primo, vtrum lex uetus ſit bona.

¶ Secundo, utrum ſit à Deo.

¶ Tertio, vtrum ſit à Deo mediãtibus angelis.

¶ Quarto, utrum data ſit omnibus.

¶ Quinto, utrum omnes obliget.

¶ Sexto, vtrum congruo tempore fuerit data.

ARTICVLVS PRIMVS.

Vtrum lex uetus fuerit bona.

AD PRIMVM ſic proceditur. Videtur, quòd lex uetus nõ fuerit bona. 518 Inf. ar. 2. ad 1. & 2. Dicitur enim Ezech. 20. Dedi eis præcepta non bona, & iudicia in quibus non viuent, ſed lex nõ dicitur bona niſi propter bonitatẽ præceptorum, quæ continet. ergo lex uetus non fuit bona. & Ro. 7. le. 2. & 3. & Gal. 3. le. 7. & 8.

¶ 2 Præterea, Ad bonitatem legis pertinet: ut communi ſaluti proficiat: ſicut Iſid. dicit: *ſed lex uetus non fuit ſalutifera, ſed magis mortifera & nociua. Li. 5. c. 21. in fine. Dicit. n. Apoſ. Rom. 7. Sine lege peccatum mortuum erat: ego autem uiuebam ſine lege aliquãdo, ſed cùm ueniſſet mandatum, peccatum reuixit: ego autem mortuus ſum: & Rom. 5. Lex ſubintrauit, ut abundaret delictũ. ergo lex uetus non fuit bona.

¶ 3 Præterea, Ad bonitatem legis pertinet, quòd ſit poſſibilis ad obſeruandum. & ſecundũ naturã, & ſecundum humanam conſuetudinem: ſed hoc non habuit lex vetus. dicit n. Petrus Act. 15. Quid tentatis imponere iugum ſuper ceruicem diſcipulorum, qđ neq; nos neque patres noſtri portare potuimus? ergo uidetur ꝙ lex uetus non fuerit bona.

SED contra, eſt quod Apoſtolus dicit Rom. 7. Itaq; lex quidẽ ſancta eſt, & mãdatum ſanctũ & iuſtum & bonum.

CON-

CONCLVSIO.

Lex uetus, cùm fuerit ſecūdum rectam rationem tradita, ut ea homines à concupiſcentijs & peccatis abſtinerent, bona fuit, quanquam non ſecundū perfectam bonitatis rationē, quia nihil ad perfectum adduxit lex.

RESPONDEO dicendum, quod abſque omni dubio lex uetus bona fuit. Sicut.n.doctrina oſtenditur eſſe uera ex hoc ꝙ conſonat rationi rectæ, ita etiam lex aliqua oſtēditur eſſe bona ex hoc, ꝙ conſonat rationi. Lex autem uetus rationi conſonabat: quia concupiſcentiam reprimebat, quæ rationi aduerſatur, ut patet in illo mandato, Non concupiſces rem proximi tui, quod ponitur Exod. 20. Ipſa etiam omnia peccata prohibebat, quę ſunt contra rōnem. vnde manifeſtum eſt, quòd bona erat, & hæc eſt rō Apoſtoli Rom. 7. Condelector, inquit, legi Dei ſecundum interiorem hominem. & iterum, Conſentio legi; quoniam bona eſt. Sed notandum eſt, quòd bonum diuerſos gradus habet, ut Dionyſ. dicit 4 cap. de diui. no. * Eſt enim aliquod bonum perfectum, & aliquod bonum imperfectum. Perfecta quidem bonitas eſt in his, quę ad finem ordinantur, quando aliquid eſt tale, quod per ſe eſt ſufficiens inducere ad finem. Imperfectum autem bonū eſt quod operatur aliquid ad hoc, ꝙ perueniatur ad finem, nō tamē ſufficit ad hoc quod ad finem ꝑducat; ſicut medicina perfectè bona eſt, quæ hominem ſanat; imperfecta autem eſt, quæ hominē adiuuat, ſed tamen ſanare non pōt. Eſt autem ſciendum, ꝙ eſt alius finis legis humanæ, & alius legis diuinæ. Legis .n. humanæ finis, eſt temporalis trāquillitas ciuitatis: ad quem finem peruenit lex cohi-

c. 4. par. 4 à medio.

bendo exteriores actus, quātum ad illa mala quæ pñt perturbare pacificum ſtatum ciuitatis. Finis autem legis diuinæ eſt perducere hominem ad finem felicitatis æternæ, qui quidem finis impeditur per quodcunq; peccatum: & non ſolū per actus exteriores, ſed etiam per interiores, & ideo illud quod ſufficit ad perfectionem legis humanæ (ut .ſ. peccata prohibeat, & pœnam apponat) non ſufficit ad perfectionem legis diuinę: ſed oportet, quòd hominem totaliter faciant idoneum ad participationem felicitatis æternę, quod quidem fieri non poteſt niſi per gratiam Spiritus ſancti; per quam diffunditur charitas in cordibus noſtris: quæ legē adimplet. Gratia enim Dei uita ęterna: vt dicitur Rom. 6 hanc autem gratiam lex uetus conferre non potuit, reſeruabatur enim hoc Chriſto: quia ut dicitur Ioan. 1. Lex ꝑ Moyſen data eſt: gratia & ueritas per Ieſum Chriſtum facta eſt: & inde eſt, ꝙ lex uetus bona quidē eſt, ſed imperfecta: ſecūdum illud Heb. 7. Nihil ad perfectum adduxit lex.

AD primum ergo dicendū, ꝙ Dominus loquitur ibi de præceptis cæremonialibus, quę quidē dicuntur non bona, quia gratiam non conferebant, per quam homines à peccato mundarentur, cùm tamen per huiuſmodi ſe peccatores oſtenderent, unde ſignāter dicitur; * Et iudicia in quibus non uiuent, id eſt, per quæ uitam gratię obtinere nō poſſunt; & poſtea ſubditur. Et pollui eos in muneribus ſuis, id eſt, pollutos oſtendi, cùm offerrent omne quod aperit vuluam propter delicta ſua. Ezec. 20.

AD ſecundū dicendum, quòd lex dicitur occidiſſe, non quidem effectiuè, ſed occaſionaliter ex ſua imperfectione, inquantum .ſ. gratiam non conferebat, ꝑ quam homines implere poſſent qđ mandabat, uel uitare quod uetabat, &

ſic occaſio iſta non erat data', ſed ſumpta ab hominibus.vnde & Apoſtolus ibidem dicit, Occaſione accepta peccatum per mãdatum ſeduxit me,& per illud occidit. Ex hac etiam ratione dicitur, ꝙ lex ſubintrauit ut abundaret deli ctum,ut ly vt, teneatur conſecuti uè,non cauſaliter, inquantum .ſ. homines accipientes occaſionem à lege,abundantius peccauerũt: tum quia grauius fuit peccatum poſt legis prohibitionem: tum ẽt quia concupiſcentia creuit. magis.n.concupiſcimus quod nobis prohibetur.

AD tertium dicendum, quòd iugum legis ſeruari non poterat ſine gratia adiuuante, quam lex non dabat.Dicitur.n.Rom.9. Nõ eſt uolentis neque currentis, ſcilicet uelle & currere in præceptis Dei,ſed miſerentis Dei. vnde in Pſal.118.dicitur; Viam mandatorum tuorum cucurri,cùm dilataſti cor meum.ſ.per donum gratiæ & charitatis.

ARTICVLVS II.

Vtrum lex uetus fuerit à Deo.

519 AD SECVNDVM ſic procedit. Videtur quòd lex uetus nõ fuerit à Deo:
Inf.q.106 ar.2.ad 3. &ar.4.ad 3. & qõ. 107 art.1 co.fi.Et 3 q.42.ar.4 ad 2. — dicitur.n. Deut. 32. Dei perfecta ſunt opera: ſed lex fuit imperfecta, ut ſuprà dictum eſt: * ergo lex uetus non fuit à Deo.

*ar. p̃ce. & qõ.91. ar.5. — ¶ 2 Præterea, Eccleſ. 3. dicitur, Didici,quòd omnia opera,quæ fecit Deus,perſeuerent in æternũ: ſed lex uetus non pſeuerat in æternũ.dicit.n.Apoſtolus ad Hebr. 7.Reprobatio fit quidem præcedẽtis mandati propter infirmitatem eius & inutilitatem ergo lex uetus non fuit à Deo.

¶ 3 Præterea, Ad ſapientem legiſlatorem pertinet non ſolũ mala auferre,ſed etiã occaſiones malorum: ſed uetus lex fuit occaſio peccati,ut ſuprà dictum eſt. * ergo ad Deum cui nullus eſt ſimi- *ar.p̃cc.
lis in legiſlatoribus (ut dicit Iob 36.) non pertinebat legem talem dare.

¶ 4 Præterea, Primæ ad Tim. 2. dicitur, ꝙ Deus vult omnes hõmines ſaluos fieri: ſed lex vetus non ſufficiebat ad ſalutem hominum: vt ſuprà dictum eſt:* ergo ad Deũ nõ pertinebat talem legem dare. lex ergo uetus non eſt a Deo. art.p̃ced.

SED contra eſt. quod Dominus dicit Matt.15.loquens Iudęis quibus erat lex uetus data: Irritũ feciſtis mandatũ Dei propter traditiones ueſtras. & paulo añ præmittitur.Honora patrẽ tuũ & matrem tuam,quod manifeſtè in lege ueteri continetur. ergo lex uetus eſt à Deo.

CONCLVSIO.

Lex uetus quoniam hominẽ ad Chriſtum adducebat,per quẽ diabolus eijciendus erat, non à diabolo,ſed à Deo data eſt.

RESPONDEO dicendũ,ꝙ lex uetus à bono Deo data eſt, q̃ eſt pater domini noſtri Ieſu Chriſti.lex. n.uetus homines ordinabat ad Chriſtum dupliciter. Vno quidem modo, teſtimoniũ Chriſto prohibendo.vñ ipſe dicit Luc. vlt.Oportet impleri omnia,q̃ ſcripta ſunt in lege & in Pſalm. & in Prophetis de me.& Ioan.5.Si crederetis Moyſi, crederetis forſitan & mihi: de me .n. ille ſcripſit. Alio modo per modum cuiuſdã diſpoſitionis: dum retrahens homines à cultu idololatriæ,concludebat eos ſub cultu unius Dei, à quo ſaluandum erat humanũ genus per Chriſtum.vnde Apoſtolus dicit ad Gal.3.Priuſquam ueniret fides,ſub lege cuſtodiebamur cõcluſi in eam fidem, quæ reuelanda erat. Manifeſtum eſt autem,ꝙ eiuſdem eſt diſponere ad finem, & ad finem perducere. & dico: Eiuſdem per ſe,uel per ſuos ſubditos. Non.n.diabolus legem tuliſſet,per quam homines adducerẽtur ad Chriſtum, per quem erat cijcien-

eiiciendus: ſecundum illud Matt. 12. Si Satanas Satanam eiicit, diuiſum eſt regnum eius: & ideo ab eodem Deo, à quo facta eſt ſalus hominum per gratiã Chriſti, lex uetus data eſt.

AD primum ergo dicendum, quòd nihil prohibet aliquid non eſſe perfectum ſimpliciter, quod tamen eſt perfectum ſecundum tempus: ſicut dicitur aliquis puer perfectus, non ſimpliciter, ſed ſecundum temporis conditionem; ita etiam præcepta, quæ pueris dãtur, ſunt quidem perfecta ſecundum conditionem eorum, quibus dantur, etſi non ſint perfecta ſimpliciter: & talia fuerunt præcepta legis. vnde Apoſtolus dicit ad Gala. 3. Lex pædagogus noſter fuit in Chriſto.

AD ſecundũ dicendum, quòd opera Dei perſeuerant in æternum, quæ ſic Deus fecit, vt in ęternum perſeuerent: & hęc sũt ea, quę ſunt perfecta. lex autem uetus reprobatur tempore perfectionis gratiæ, non tanquam mala, ſed tanquam infirma & inutilis pro iſto tempore: quia, ut ſub dit, Nihil ad perfectum adduxit lex. vnde ad Gal. 3. dicit Apoſtolus, Vbi uenit fides, iam non ſum' ſub pædagogo.

AD tertium dicendum, quòd ſicut ſuprà dictum eſt, * Deus aliquando permittit aliquos cadere in peccatum, ut exinde humilientur: ita etiam uoluit talem legem date, quam ſuis uiribus homines implere non poſſent: vt ſic dum homines pręſumentes de ſe, peccatores ſe inuenirent, humiliati recurrerent ad auxiliũ gratiæ. (q 79. ar. 4)

AD quartum dicendum, quòd quamuis lex uetus non ſufficeret ad ſaluandum homines: tamen aderat aliud auxilium à Deo hominibus, ſimul cum lege, per qđ ſaluari poterant, ſcilicet fides Mediatoris, per quam iuſtificati ſunt antiqui patres, ſicut etiam nos iuſtificamur: & ſic Deus non deficiebat hominibus, quin daret eis ſalutis auxilia.

ARTICVLVS III.

Vtrum lex uetus data fuerit per angelos. 520

AD TERTIVM ſic proceditur. Videtur, quòd lex uetus non fuerit data per angelos, ſed imediatè à Deo, angelus enim nuntius dicitur: & ſic nomen angeli miniſterium importat, nõ dominium: ſecundum illud Pſalm. 102. Benedicite Domino omnes angeli eius, miniſtri eius: ſed uetus lex à Domino tradita eſſe perhibetur. dicitur enim Exod. 20. Locutuſque eſt Dominus ſermones hos. & poſtea ſubditur, Ego enim ſum Dominus Deus tuus. & idem modus loquẽdi frequenter reperitur in Exod. & in libris conſequentibus legem. ergo lex eſt immediatè data à Deo. (Inf. ar. 6. argumento ꝑ ver. Et Iſa. 6. co. 3. Et Gal. 3. le. 7. co. 2. Et col. 2. lec. 4. co. 2. ſi. Et Heb. 1 c. 2. & c. 2 ſi & c. 5.)

¶ 2 Præterea, Sicut dicitur Ioã. 1. Lex per Moyſen data eſt: ſed Moyſes imediatè accepit à Deo: dicitur enim Exod 33. Loquebatur Dominus ad Moyſen facie ad faciem: ſicut loqui ſolet amicus ad amicum ſuum. ergo lex uetus immediatè data eſt à Deo.

¶ 3 Pręterea, Ad ſolum principem pertinet legem ferre; ut ſuprà dictum eſt: * ſed ſolus Deus eſt princeps ſalutis animarum, angeli uerò ſunt adminiſtratorij ſpiritus: ut dicitur ad Heb. 1. ergo lex uetus ꝑ angelos dari non debuit, cùm ordinaretur ad animarum ſalutem. (q. 90. ar. 3)

SED contra eſt, qđ dicit Apoſ. ad Gal. 3. Lex data eſt per angelos in manu mediatoris: & Actuũ 7. dicit Stephanus, Accepiſtis legem in diſpoſitione angelorum.

CONCLVSIO.

Sicut conueniens fuit nouam legem tanquam perfectiorẽ ueteri, dari hominibus immediatè à Deo, ita decuit ueterem angelico miniſterio hominibus reuelari.

RESPONDEO dicendum, quòd lex data eſt à Deo per angelos, & præter rationem generalẽ, quam Dion. aſſignat in 4. c. cæleſ. hier. * quòd diuina debent deferri ad homines mediantibus angelis, ſpecialis ratio eſt quare legẽ ueterẽ per angelos dari oportuit. Dictum eſt enim, * quòd lex uetus imperfecta erat, ſed diſponebat ad ſalutem perfectam generis humani, quæ futura erat per Chriſtum. Sic autem uidetur in omnibus poteſtatibus & artibus ordinatis, ꝙ ille, qui eſt ſuperior, principalem & perfectum actum operatur per ſe ipſum: ea uerò, quæ diſponunt ad perfectionem vltimam, operatur per ſuos miniſtros ſicut nauifactor compaginat nauẽ per ſeipſum, ſed præparat materiam per artifices ſubminiſtrantes: & ideo cōueniens fuit, ut lex perfecta noui teſtamenti daretur immediatè per ipſum Deum hominem factum: lex autem uetus per miniſtros Dei. ſ. per angelos daretur hominibus. Et per hunc modum Apoſtolus 1. ad Heb. probat eminentiam nouæ legis ad ueterem: quia in nouo teſtamento locutus eſt nobis Deus ĩ filio ſuo: in ueteri autem teſtamẽto eſt ſermo factus per angelos.

c. 4. ante medium.

Ar. 1. huius qō.

AD primum ergo dicendũ, ꝙ ſicut Greg. dicit * ĩ principio moralium, angelus qui Moyſi apparuiſſe deſcribitur, modò angelus, modò dominus memoratur, angelus uidelicet propter hoc, quòd exterius loquendo ſeruiebat: dominus autem dicitur, quia interius præſidens loquendi efficaciã miniſtrabat: & inde eſt etiam ꝙ quaſi ex perſona domini angelus loquebatur.

In pfat. ĩ Iob ca. 2. añ mediũ

AD ſecundum dicendum, ꝙ ſicut Aug. dicit 12. ſuper Gen. ad literam in Exod. * dicitur: Locutus eſt dominus Moyſi facie ad faciem. & paulo poſt ſubditur Oſtẽde mihi gloriam tuam. Sentiebat ergo quod uidebat, & quod nō uidebat deſiderabat, non ergo uidebat ipſam Dei eſſentiã: & ita non immediatè ab eo inſtruebatur. Quod ergo dicitur, ꝙ loquebatur ei facie ad faciem, ſecundum opinionem populi loquitur Scriptura, qui putabat Moyſen ore ad os loqui cum Deo, cùm per ſubiectam creaturam, id eſt, per angelum & nubem ei loqueretur & appareret. Vel per uiſionem faciei intelligitur quædam eminens cōtemplatio & familiaris infra eſſẽtiæ diuinæ uiſionem.

li. 12. cap. 27 paulo poſt prin. tom. 3.

AD tertium dicendum, quòd ſolius principis eſt ſua auctoritate legem inſtituere: ſed quandoq; legem inſtitutam per alios promulgat. & ita Deus ſua auctoritate inſtituit legem, ſed per angelos promulgauit.

ARTICVLVS IIII.

Vtrum lex uetus dari debuerit ſoli populo Iudæorum. 521

AD QVARTVM ſic ꝓceditur. Videtur, quòd lex uetus non debuit dari ſoli populo Iudæorum. Lex .n. uetus diſponebat ad ſalutẽ, quæ futura erat per Chriſtum: ut dictũ eſt. * ſed ſalus illa non erat futura ſolum in Iudæis, ſed in omnibus gentibus: ſecundũ illud Eſa. 49. Parum eſt ut ſis mihi ſeruus ad ſuſcitandas tribus Iacob, & fæces Iſrael conuertendas: dedi te in lucem Gentium, ut ſis ſalus mea vſq; ad extremum terræ. ergo lex uetus dari debuit omnibus gentibus, & non uni populo tantum.

Inf ar. 5. co. & 3 diſt. 25. q. 2. ar. 2. q. 2. ad 3.

* ar. pce.

¶ 2 Præ-

¶ 2 Præterea, Sicut dicitur Act. 10. Non eſt perſonarum acceptor Deus, ſed in omni gēte, qui timet Deū, & facit iuſtitiam, acceptus ē illi. nō ergo magis vni populo, ꝗ aliis viam ſalutis debuit aperire.

ar. p̄ced. ¶ 3 Præterea, Lex data eſt per angelos: ſicut iam dictum eſt. * ſed miniſteria angelorum Deus non ſolum Iudæis, ſed omnibus gentibus ſemper exhibuit. dicitur enim Eccleſ. 17. In unamquanq; gentem præpoſuit rectorem: omnibus etiam gentibus temporalia bona largitur, quæ minus ſunt curæ Deo ꝗ ſpiritualia bona. ergo etiam legem omnibus populis debuit dare.

SED contra, eſt quod dicitur Rom. 3. Quid ergo amplius Iudæo? multum quidem per omnē modum: primùm quidem, quia credita ſunt illis eloquia Dei: & in Pſal. 149. dicitur, Non fecit taliter omni nationi, & iudicia ſua non manifeſtauit eis.

CONCLVSIO.

Quoniam promiſſiones de Chriſto, Iudæorum patribus factæ ſunt, & decebat eum populū ex quo Chriſtus naſciturus erat, quadam ſpeciali præ reliquis nationibus ſanctitate pollere, ſolo Iudæorum populo lex uetus dari debuit.

RESPONDEO dicendū, ꝙ poſſet una ratio aſſignari, quare potius populo Iudæorum data ſit lex, ꝗ aliis populis: quia aliis populis ad idololatriā declinantib⁹ ſolus populus Iudæorum in cultu vnius Dei remāſit: & ideo alij populi indigni erant legem recipere, ne ſanctum canib⁹ daretur. Sed iſta ratio conueniens non uidetur: quia populus ille ēt poſt legem latā ad idololatriam declinauit, quod grauius fuit, ut patet Exod. 33. & Amos 5. Nunquid hoſtias & ſacrificium obtuliſtis mihi in deſerto 40. annis domus Iſrael, & portaſtis tabernaculū Moloch Dei ueſtri, & imaginem idolorū ueſtrorum, ſidus Dei ueſtri, quæ feciſtis uobis? Expreſsè etiā dicitur Deut. 9. Scito, ꝙ non propter iuſtitias tuas dominus Deus tuus dedit tibi terram hanc in poſſeſſionem, cùm duriſſimæ ceruicis ſis populus: ſed ratio ibi præmittitur, ut compleret uerbum ſuum Dominus, quod ſub iuramēto pollicitus eſt patribus tuis Abrahā, Iſaac, & Iacob. quæ autē promiſſio eis ſit facta, oſtendit Apoſtolus ad Galat. 3. dicens, Abrahæ dictæ ſunt promiſſiones, & ſemini eius. non dicit ſeminibus, quaſi ī multis, ſed quaſi in vno, & ſemini tuo qui eſt Chriſtus. Deus igitur & legem & alia beneficia ſpecialia illi populo exhibuit, propter ꝓmiſſionem eorum Patribus factam: vt ex eis Chriſtus naſceretur. decebat enim, ut ille popul⁹, ex quo Chriſtus naſciturus erat, quadā ſpeciali ſanctificatione polleret: ſecūdum illud quod dicitur Leu. 19 Sancti eritis: quia ego ſanctus ſum. Nec etiam fuit propter meritum ipſius Abrahæ, vt talis promiſſio ei fieret: vt. ſ. Chriſtus ex eius ſemine naſcerer̄: ſed ex gratuita Dei electione & uocatione. vnde dicitur Iſa. 41. Qui ſuſcitauit ab Oriente iuſtum uocauit eum, ut ſequeretur ſe. Sic ergo patet, ꝙ ex ſola gratuita electione Patres promiſsionem acceperūt, & populus ex eis progenitus legem accepit: ſecundū illud Deut. 4. Audiſtis uerba illius de medio ignis, quia dilexit Patres. & elegit ſemen eorum poſt illos. Si autem rurſus quæratur, quare hunc populū elegit, ut ex eo Chriſtus naſceretur, & non alium: conueniet reſponſio Aug. * quam dicit ſup Ioan. Quare hunc trahat, & illum non trahat, noli uelle diiudicare, ſi non uis errare. Trac. 26. in Io. paulo poſt pri. to. 9

AD primum ergo dicendum,

quòd quamuis ſalus futura per Chriſtum eſſet omnibus gentibus præparata : tñ oportebat ex uno populo Chriſtum naſci, qui pro-pter hoc ꝑ aliis prærogatiuas habuit, ſecundum illud Roman. 9. Quorum.ſ. Iudæorum, eſt adoptio filiorum Dei & teſtamentum, & legislatio. quorum patres ex quibus Chriſtus eſt ſecundũ carnem.

AD ſecundum dicendum, ꝙ acceptio perſonarum locum hẽt in his, quæ ex debito dantur. In his uerò, quæ ex gratuita uoluntate conferuntur, acceptio perſonarum locum non habet: non enim eſt perſonarum acceptor qui ex liberalitate de ſuo dat uni, & non alteri : ſed ſi eſſet diſpenſator bonorum cõium, & nõ diſtribueret æqualiter ſecũdum merita perſorum, eſſet perſonarum acceptor. Salutaria autem beneficia Deus humano generi cõfert ex ſua gratia: vnde non eſt perſonarum acceptor, ſi quibuſdam præ aliis confe rat. vnde Aug. dicit in lib. de præ
ca.*8.non deſtinatione ſanctorum: *Omnes
multum quos Deus docet, miſericordia
aň mediũ docet; quos aũt nõ docet, iudicio
to.7. non docet: hoc n. uenit ex damnatione humani generis pro peccato primi parentis.

AD tertium dicendum, quòd beneficia gratiæ ſubtrahuntur homini ꝑꝑ culpã : ſed beneficia naturalia non ſubtrahuntur, inter quæ ſunt miniſteria angelorum : quę ipſe naturarum ordo requirit, ut. ſ. per media gubernẽtur infima, & ẽt corporalia ſubſidia, q̃ non ſolum hominibus, ſed ẽt iumentis Deus adminiſtrat: ſecũdũ illud Pſal. 35. Homines & iumenta ſaluabis domine.

522
ARTICVLVS V.

2.2.q.85. ar.4 ad 1. & 3.d. 25 q.2. ar 2. q.2. ad 3. & Ro. 2. le.3 co.2.

Vtrum omnes homines obligabãtur ſeruare legem ueterem.

AD QVINTVM ſic proceditur. Videtur, quòd omnes homines obligabantur ad obſeruandam ueterem legem. Quicunque. n. ſubditur regi, oportet ꝙ ſubdatur legi ipſius: ſed uetus lex eſt data à Deo, qui eſt rex omnis terræ, ut in Pſal. 46. dicitur. ergo omnes habitantes terram, tenebantur ad obſeruantiam legis.

¶ 2 Præterea, Iudæi ſaluari nõ poterant, niſi legem veterem obſeruarent: dicitur. n. Deut. 27. Maledictus qui non permanet in ſermonibus legis huius, nec eos opere perficit. ſi igitur alii homines ſine obſeruãtia legis ueteris potuiſſent ſaluari, peior fuiſſet conditio Iudæorum, q̃ aliorum hominum.

¶ 3 Præterea, Gentiles ad ritũ Iudaicum, & ad obſeruantias legis admittebantur. dicitur enim Exod. 12. Si quis peregrinorum in ueſtram uoluerit trãſire coloniã, & facere Phaſe domini, circuncidetur prius omne maſculinũ genus: & tunc ritè celebrabit, eritq; ſimul ſicut indigena terræ. Fruſtra autem ad obſeruantias legales fuiſſent extranei admiſſi ex ordinatione diuina, ſi abſque legalibus obſeruantiis ſaluari potuiſſent. ergo nullus ſaluari poterat, niſi legem obſeruaret.

SED contra eſt, quod Dion. dicit 9. cap. cæl. hierarch. * quòd ca 9.poſt
multi Gentilium per angelos ſũt medium
reducti in Deum: ſed cõſtat quòd illius.
Gentiles legem non obſeruabãt. ergo abſque obſeruantia legis potuerunt aliqui ſaluari.

CONCLVSIO.

Quoniam lex uetus ad legẽ naturę, quædam Iudæis propria ſuperaddebat; populus Iudaicus ad omnia legis ueteris præcepta, reliquæ autem nationes ad ea tantummodo quæ natura legem concernebant, obligabantur.

RESPONDEO dicendũ, ꝙ lex uetus manifeſtabat præcepta legis naturæ, & ſuperaddebat q̃dã propria pręcepta: quantum igitur

ad

ad illa, quę lex uetus continebat
de lege naturæ, omnes tenebãtur
ad obſeruantiam ueteris legis:nõ
quia erant de ueteri lege, ſed qa
erant de lege naturæ. ſed quantũ
ad illa quę lex uetus ſuperadde-
bat, non tenebantur aliqui ad ob-
ſeruantiam ueteris legis, niſi ſo-
lus populus Iudæorum. Cuius rõ
ar. p̃ced. eſt: quia lex uetus, ſicut dictũ eſt,
* data eſt populo Iudæorum, ut
quandam prærogatiuam ſanctita
tis obtineret propter reuerentiam
Chriſti qui ex illo populo naſcitu
rus erat. quæcunq; autem ſtatuũ-
tur ad ſpecialem aliquorum ſan-
ctificationem, non obligant niſi
illos, ſicut ad quædam obligãtur
clerici, qui mancipantur diuino
miniſterio, ad quæ laici non obli
gantur: ſimiliter & religioſi ad
quædam perfectionis opera obli-
gantur ex ſua profeſſione, ad quę
ſeculares non obligantur: & ſimi
liter ad quædam ſpecialia obliga
batur populus ille, ad quæ alii po
puli non obligabantur. vnde dicit
Deut. 18. Perfectus eris, & abſque
macula coram Domino Deo tuo.
& propter hoc etiam quadã pro-
feſſione utebantur: ut patet Deu-
ter. 26. Profiteor hodie coram Do-
mino Deo tuo, &c.

AD primum ergo dicẽdum, ꝙ
quicunque ſubduntur regi, obli-
gantur ad legem eius obſeruan-
dam, quam omnibus communi-
ter ꝓponit: ſed ſi inſtituat aliqua
obſeruãda à ſuis familiaribus mi
niſtris, ad hæc cæteri non obligan
tur.

AD ſecundum dicendum, ꝙ
homo quanto Deo magis coniun
gitur, tanto efficitur melioris con
ditionis: & ideo quanto populus
Iudęorum erat aſtrictus magis ad
diuinum cultum, dignior aliis po
pulis erat. vnde dicitur Deut. 4.
Quæ eſt alia gens ſic inclyta, ut
habeat cæremonias, iuſtaq; iudi-
cia, & uniuerſam legem. & ſimili
ter etiam quantũ ad hoc ſunt me
lioris conditionis clerici, q̃ laici,
& religioſi, quàm ſeculares.

AD tertium dicendum, quòd
Gentiles perfectius & ſecurius ſa
lutem conſequebantur ſub obſer
uantiis legis, quàm ſub ſola lege
naturali: & ideo ad eas admitte-
bantur. Sicut etiam nunc laici trã
ſeunt ad clericatum, & ſeculares
ad religionem, quamuis abſque
hoc poſſint ſaluari.

ARTICVLVS VI.

Vtrum lex uetus conuenienter data fuerit tempore Moyſi. 523

AD SEXTVM ſic proce- 3.q.70.ar
ditur. Videtur, ꝙ lex ve ti.2 ad 2.
tus non conuenienter fue &4 di 1.
rit data tempore Moyſi. Lex enim q 3.ar. 2.
uetus diſponebat ad ſalutẽ, quæ q. 4 cor.
erat futura per Chriſtum: ſicut di Et Gal. 3.
ctum eſt. * ſed ſtatim homo poſt le. 7. co. 2.
peccatum indiguit huiuſmodi ſa- * ar. 1. hu
lutis remedio. ergo ſtatim poſt ius qõ.
peccatum lex uetus debuit dari.

¶ 2 Præterea, Lex uetus data ẽ
propter ſanctificationem eorum,
ex quibus Chriſtus naſciturus e-
rat, ſed Abrahæ incepit fieri pro-
miſſio de ſemine, quod eſt Chri-
ſtus: vt habetur Geneſ. 12. ergo ſta
tim tempore Abrahæ debuit lex
dari.

¶ 3 Præterea, Sicut Chriſtus nõ
eſt natus ex aliis deſcẽdẽtibus ex
Noe, niſi ex Abrahã, cui facta eſt
promiſſio: ita ẽt non eſt natus ex
aliis filiis Abrahę, niſi ex Dauid,
cui eſt promiſſio renouata: ſecun-
dum illud 2 Reg. 23. dixit uir, cui
conſtitutum eſt de Chriſto Dei Ia
cob. ergo lex uetus debuit dari
poſt Dauid, ſicut data eſt poſt A-
braham.

SED contra eſt, quòd Apoſ. di
cit ad Gal. 3. ꝙ lex ꝓp tranſgreſſio
nẽ poſita eſt, donec ueniret ſemẽ
cui ꝓmiſerat ordinata p̲ angelos
ĩ manu mediatoris, id eſt, ordina-
biliter data, ut glo. * dicit. ergo cõ Glo. ordĩ
gruum fuit, ut lex uetus illo tem naria ibi
poris ordine traderetur. dem.

CONCLVSIO.

Decuit tempore Moyſi legem ueterem hominibus dari, quo homines infirmitatem ſuã agnoſcerent, & perfectius ad diuinam gratiam ſuſcipiendam præpararentur.

RESPONDEO dicendum, quòd conuenientiſſimè lex uetus data fuit tempore Moyſi. Cuius ratio poteſt accipi ex duobus, ſecundum quod quælibet lex duobus generibus hominũ imponitͬ. Imponitur enim quibuſdam duris & ſuperbis, qui per legem cõpeſcuntur & domantur. Imponitur etiam bonis, qui per legem inſtructi adiuuantur ad implẽdum quod intendunt. Conueniens igitur fuit tali tempore legem ueterem dari ad ſuperbiam hominũ conuincendam. de duobus enim homo ſuperbiebat, ſ. de ſciẽtia & de potentia. de ſcientia quidem, quaſi ratio naturalis ei poſſit ſufficere ad ſalutem. Et ideo, vt de hoc eius ſuperbia conuinceretur, permiſſus eſt homo regimini ſuæ rationis abſque adminiculo legis ſcriptæ: & experimẽto hõ diſcere potuit, quod patiebatur rationis defectum per hoc, ꝙ homines uſque ad idololatriã & turpiſſima vitia circa tempora Abrahæ ſunt prolapſi. & ideo poſt hæc tempora fuit neceſſarium legem ſcriptam dari in remediũ humanæ ignorantiæ, quia per legem eſt cognitio peccati, ut dicitur Rom. 5. Sed poſtquam homo eſt inſtructus per legem, conuicta eſt eius ſuperbia de infirmitate, dum implere non poterat quod cognoſcebat: & ideo ſicut Apoſtolus cõcludit ad Roma. 8. quod impoſſibile erat legi, in qua infirmabatur per carnem, miſit Deus filium ſuum, vt iuſtificatio legis impleretur in nobis. Ex parte verò bonorum lex data eſt in auxilium, quod quidẽ tunc maximè populo neceſſariũ fuit, quando lex naturalis obſcurari incipiebat propter exuperantiam peccatorum. Oportebat.n. huiuſmodi auxilium quodam ordine dari, vt ꝑ imperfecta ad perfectionẽ manu ducerentͬ. & ideo inter legem naturæ & legem gratiæ oportuit legem ueterẽ dari.

AD primum ergo dicendũ, ꝙ ſtatim poſt peccatum primi hominis non competebat legem ueterem dari: tum quia nõdum homo recognoſcebat ſe ea indigere de ſua ratione confiſus, tum quia adhuc dictamen legis naturæ nõdũ erat obtenebratum per conſuetudinem peccandi.

AD ſecundũ dicendum, quòd lex non debet dari niſi populo. eſt enim præceptum cõe, ut dictũ eſt. * & ideo tempore Abrahæ data ſunt quædam familiaria præcepta & quaſi domeſtica Dei ad homines, ſed poſtmodum multiplicatis eius poſteris, intãtum quòd populus eſſet, & liberatis eis à ſeruitute, lex conuenienter potuit dari nam ſerui non ſunt pars populi, uel ciuitatis cui legem dari competit: ut Philoſophus dicit in 3. Politicę * q.90.ar.2 & 3. & q. 96.art. 1. ad 2. li.3.c.3.à medio tomo 5.

AD tertium dicendum, quòd quia legem oportebat alicui populo dari non ſolum illi ex quibꝰ eſt Chriſtus natus, legem acceperunt, ſed totus populus conſignatus ſignaculo circunciſionis, quę fuit ſignum promiſſionis Abrahæ factæ & ab eo creditæ: ut dicit Apoſtolus Rom 4. & ideo etiã ante Dauid oportuit legem dari tali populo iam collecto.

QVÆSTIO XCIX.

De præceptis ueteris legis, in ſex articulos diuiſa.

DEinde conſiderandum eſt de pręceptis ueteris legis.

¶Et primo, de diſtinctiõe ipſorũ. Scdo de ſinglis gñibus diſtinctis.

¶Circa

¶ Circa primum quæruntur ſex.

¶ Primo, vtrum legis veteris ſint plura præcepta, vel vnum tantum.

¶ Secundo, vtrum lex vetus cōtineat aliqua pręcepta moralia.

¶ Tertio, vtrum præter moralia contineat cæremonialia.

¶ Quarto, vtrum contineat præter hæc iudicialia.

¶ Quinto, vtrum præter iſta tria contineat aliquā alia.

¶ Sexto, de modo quo lex inducebat ad obſeruantiam prędictorum.

ARTICVLVS I.

524 *Vtrum in lege veteri contineatur ſolum vnum pręceptum.*

AD PRIMVM ſic procedi tur. Videtur quòd in lege veteri non contineatur niſi vnum præceptum. Lex.n. nihil aliud eſt quàm præceptum:

q. 90. ar. 2. & 3. vt ſuprà habitum eſt:* ſed lex vetus eſt una: ergo non continet niſi unum præceptum.

¶ 2 Præterea, Apoſtolus dicit Romano. 13. Si quod eſt aliud mandatum, in hoc verbo inſtauratur, Diliges proximum tuum ſicut teipſum: ſed iſtud mandatū eſt vnum. ergo lex vetus non cōtinet niſi vnum mandatum.

¶ 3 Præterea, Matt. 7. dicitur, Omnia quæcunque vultis, vt faciāt vobis homines, & vos facite illis: hæc eſt enim lex & prophetæ: ſed tota lex vetus continetur in lege & prophetis: ergo lex vetus non habet niſi unum præceptum.

SED contra eſt quod Apoſtolus dicit ad Epheſ. 2. Legem mandatorum decretis euacuans. & loquitur de lege veteri, vt patet per

Eſt gloſſ. Ambr. in hunc locū, to. 5. gloſſ.* ibidem ergo lex vetus cōtinet in ſe multa mandata.

CONCLVSIO.

Vnum tātum præceptum eſt veteris legis relatione ad vnum legis finem, qui eſt charitas Dei & proximi, plura verò ſecūdum diuerſitatem eorū, quę ad finem ordinantur.

RESPONDEO dicendū, quòd præceptum legis cùm ſit obligatorium, eſt de aliquo quod fieri debet. quòd autem aliquid debeat fieri, hoc prouenit ex neceſſitate alicuius finis. vnde manifeſtum eſt, quòd de ratione præcepti eſt, quòd importet ordinem ad finem, inquantum ſcilicet illud præcipitur, quod eſt neceſſarium, vel expediens ad finem. Contingit autem ad vnum finē multa eſſe neceſſaria vel expediētia. & ſecundùm hoc poſſunt de diuerſis rebus dari diuerſa præcepta, inquantum ordinantur ad vnum finem. Vnde dicēdum eſt, quòd omnia præcepta legis veteris ſunt unum ſecundùm ordinē ad vnum finem: ſunt tamen multa ſecundum diuerſitatem eorū quæ ordinantur ad illum finem.

AD primum ergo dicendum, quòd lex vetus dicitur eſſe una ſecundùm ordinē ad finem vnū: & tamen continet diuerſa præcepta ſecundum diſtinctionem eorum, quæ ordinant ad finem. Sicut etiam ars ædificatiua eſt una ſecundum unitatem finis, quia tendit ad ædificationem domus: tamen continet diuerſa præcepta ſecundum diuerſos actus ad hoc ordinatos.

AD ſecundum dicendum, quòd ſicut Apoſtolus dicit 1. ad Tim. 1. Finis præcepti charitas eſt: ad hoc enim omnis lex tēdit, vt amicitiam conſtituat, vel hominum adinuicem, vel hominis ad Deū: & ideo tota lex impletur in hoc vno mādato, Diliges proximum tuū ſicut te ipſum, ſicut in quodā fine mandatorum omnium. In dilectio-

dilectione enim proximi includitur etiam Dei dilectio, quando proximus diligitur propter Deũ, vnde Apoſtolus hoc unum pręcept ũ poſuit pro duobus, quę ſunt de dilectione Dei & proximi, de quibus dicit Dominus Matth. 22. In his duobus mandatis pendet omnis lex & prophetę.

AD tertium dicendum, quòd ſicut dicitur in 9. Eth. * amicabilia, quę ſunt ad alterũ, venerunt ex amicabilibus, quę ſunt homini ad ſeipſum: dum ſcilicet homo ita ſe habet ad alterum ſicut ad ſe. & ideo in hoc qđ dicitur, Omnia quæcunque vultis, vt faciant vobis homines, & vos facite illis, explicatur quędam regula dilectionis proximi quæ etiam implicitè cõtinetur in hoc, qđ dicitur, Diliges proximum tuum ſicut teipſum vnde eſt quędam explicatio iſtius mandati.

l. 9. eth. c. 8 non remotè à pri. to. 5.

ARTICVLVS II.

525

Vtrum lex vetus contineat præcepta moralia.

Su. q. 98. art 5. co. & inf. pſen. q. ar. 3. ad 2. & ar. 4. co. Et Pſ. 18. co. 7. 8. & 9. *q. 91. ar. 4. & 5. & q. pręce. ar. 5.

AD SECVNDVM ſic proceditur. Videtur quòd lex vetus non contineat pręcepta moralia. Lex enim vetus diſtinguitur à lege naturę, vt ſuprà habitũ eſt: * ſed pręcepta moralia pertinent ad legem naturę. ergo non pertinent ad legem veterem.

¶ 2 Præterea, Ibi ſubuenire debuit homini lex diuina, ubi deficit ratio humana: ſicut patet in his, quę ad fidem pertinent, quę ſunt ſupra rationem: ſed ad pręcepta moralia ratio hominis ſufficere videtur. Ergo pręcepta moralia non ſunt de lege veteri, quę eſt lex diuina.

¶ 3 Præterea, Lex vetus dicitũ litera occidens, vt patet 2. ad Corin. 3. ſed pręcepta moralia non occidunt, ſed viuificant: ſecundũ illud Pſalm. 118 In ęternum non obliuiſcar iuſtificationes tuas, qa in ipſis uiuificaſti me. ergo pręcepta moralia non pertinent ad veterem legem.

SED cõtra eſt, quòd dicitur Eccleſiaſt. 17. Addidit illis diſciplinam, & legem vitę hęreditauit eos: diſciplina autem pertinet ad mores. Dicit enim gloſſ. * ad Heb. 12. ſuper illud, Omnis diſciplina, &c. diſciplina eſt eruditio morum per difficilia. ergo lex à Deo data pręcepta moralia continebat.

Gl. ordinaria ib.

CONCLVSIO.

Oportuit in veteri lege ad populi ſanctificationem, dari de virtutum actibus præcepta, & hæc ſunt præcepta moralia.

RESPONDEO dicendum, ꝙ lex vetus continebat præcepta quędam moralia, vt patet Exod. 20. Non occides, Non furtum facies. & hoc irrationabiliter: nam ſicut intẽtio principalis legis humanę eſt, vt faciat amicitiam hominum adinuicẽ, ita intentio diuinę legis eſt, vt conſtituat principaliter amicitiã hominis ad Deũ. cùm autem ſimilitudo ſit ratio amoris (ſecundum illud Eccleſiaſt. Omne animal diligit ſimile ſibi) impoſſibile eſt eſſe amicitiã hominis ad Dnum, qui eſt optimus, niſi homines efficiantur boni. vnde dicitur Leuiti. 19. Sancti eritis, qm̃ egò ſanctus ſum. Bonitas autem hominis eſt virtus quę facit bonum habentem, & ideo oportuit pręcepta legis veteris etiam de actibus virtutum dari, & hęc ſunt moralia legis pręcepta.

AD primum ergo dicendum, ꝙ lex vetus diſtinguitur à lege naturę: non tanquam ab ea omnino aliena, ſed tanquã ei aliqd ſuperaddens. Sicut enim gratia pręſupponit naturam, ita oportet quòd lex diuina pręſupponat legem naturalem.

AD ſecundũ dicẽdum, quòd egi diuinę cõueniens erat, vt nõ ſolum

ſolum prouideret homini in his, ad quę ratio non poteſt, ſed etiã in his, circa quę contingit rationem hominis impediri. Ratio autem hominis circa pręcepta moralia quantum ad ipſa communiſſima pręcepta legis naturę nõ poterat errare in uniuerſali, ſed tñ propter conſuetudinẽ peccandi obſcurabatur in particularibꝰ agendis. Circa alia uero pręcepta moralia, quę ſunt quaſi concluſiones deductę ex communibus princip's legis naturę, multorũ ratio oberrabat: ita vt quędam quę ſunt ſecũdũ ſe mala, ratio multorum licita iudicaret. vnde oportuit contra utrunque defectum homini ſubueniri per auctoritatem legis diuinę. Sicut etiam inter credenda nobis proponuntur non ſolum ea ad quę ratio attingere non poteſt (vt Deum eſſe trinum) ſed etiam ea ad quę ratio recta pertingere poteſt, vt Deum eſſe unum, ad excludendum rationis humanæ errorem, qui accidebat in multis.

AD tertium dicendũ, ꝙ ſicut Aug. probat in lib. de ſpiritu & lit. *ẽt litera legis, quantũ ad præ- c.14. to.3
cepta moralia, occidere dicitur occaſionaliter, inquantum ſcilicet pręcipit quod bonum eſt, nõ
526 prębens auxilium gratię ad implendum.

Inf. ar.4. & 5. cor. & q.101. ar.1.co.et q.103.ar. 1.co.&ad 3. & qõ. 104.ar 4. & 2.2. q. 122.ar.1. ad 2. & quo. 2.ar ti.8.co.et quoli. 4. ar.13.co. *q.1.ar.3

ARTICVLVS III.

Vtrum lex vetus contineat præcepta cæremonialia pręter moralia.

AD TERTIVM ſic proceditur. Videtur, quòd lex uetus nõ contineat pręcepta cęremonialia pręter moralia. Omnis enim lex, quę hominibus datur, eſt directiua humanorũ actuum: actus autem humani morales dicuntur: vt ſuprà dictum eſt. * ergo videtus quòd in lege veteri hominibus data non debeant contineri niſi pręcepta moralia.

¶ 2 Pręterea, Pręcepta, quę dicuntur cęremonialia, videtur ad diuinum cultum pertinere: ſed diuinus cultus eſt actus uirtutis, ſcilicet religionis, quę vt Tullius dicit in ſua Rhetor. † diuinę naturę cultum cęremoniamque af- l.2.de in-
fert. cùm igitur pręcepta mora- uen. in ſi
lia ſint de actibus uirtutum (vt 4 ante h.
dictum eſt *) uidetur quòd pręce lib.
pta cęremonialia non ſint diſtin- * ar.præ.
guenda à moralibus.

¶ 3 Præterea, Pręcepta cęremonialia eſſe videntur, quę ſignratiuè aliquid ſignificant. ſed, ſicut Auguſt. dicit in 2. de doctrina Chriſt. † Verba inter homines obtinuerunt principatum ſignifi lib.2.c.3.
candi. ergo nulla neceſſitas fuit Et 14. de
vt in lege continerẽtur pręcepta tri. c. 5. à
cęremonialia de aliquibus acti- me. to.3.
bus figuratiuis.

SED contra eſt, quòd dicitur Deuter. 4 Decem verba quę ſcripſit in duabus tabulis lapideis, mihique mandauit in illo tempore, vt docerẽ uos cæremonias, & iudicia, quę facere deberetis. Sed decem pręcepta legis ſunt moralia ergo pręter pręcepta moralia ſunt etiam alia pręcepta cęremonialia.

CONCLVSIO.

Cùm per veterem legem ordinaretur homo in Deum, quod fit non ſolum interioribus, ſed & exterioribus actibus, neceſſarium fuit in eo dari præter moralia, alia cęremonialia præcepta, quibus Deo debitus exhiberetur cultus.

RESPONDEO dicendũ, ꝙ ſicut dictũ eſt, * lex diuina prin- art. pręc.
cipaliter inſtituitur ad ordinandum homines ad Deum: lex autem humana principaliter ad ordinandum homines ad inuicem, & ideo leges humanæ non curauerũt aliquid inſtituere de cultu diuino, niſi in ordine ad bonum commune hominum, & pp hoc

hoc etiam multa confinxerunt circa res diuinas ſecūdum quod videbatur eis expediens ad informandos mores hominum: ſicut patet in ritu Gentilium. ſed lex diuina econuerſo homines adinuicem ordinauit, ſecundum quod conueniebat ordini, qui eſt in Deum, quem principaliter intendebat. Ordinatur autem homo in Deum non ſolum per interiores actus mentis (qui ſunt, credere, ſperare, & amare) ſed etiam per quædā exteriora opera, quibus homo diuinam ſeruitutem profitetur Et iſta opera dicuntur ad cultū Dei pertinere, qui quidem cultus cæremonia uocatur, quaſi munia: id eſt dona Cereris, quæ dicebatur Dea frugum, eo quod prima ex frugib' oblationes Deo offerebantur. Siue, vt Maximus Valerius refert, * nomen cæremoniæ introductum eſt ad ſignificandum cultum diuinum apud Latinos à quodam oppido iuxta Romam, quod Cære uocabatur: eo quòd Roma capta à Gallis, illic ſacra Romanorū oblata ſunt, & reuerendiſſimè habita. Sic igitur illa præcepta, quę in lege pertinent ad cultum Dei, ſpecialiter cęremonialia dicuntur

li. 1. c. 1. parum à medio, ī tit de L. Furio Bibaculo.

AD primum ergo dicendum, quòd humani actus ſe extendūt etiam ad cultum diuinū: & ideo etiam de his continet præcepta lex vetus hominibus data.

AD ſecundum dicendum, quod ſicut ſuprà dictum eſt, * præcepta legis naturę communia ſunt, & indigent determinatione. Determinantur autem & per legem humanam, & per legem diuinam. Et ſicut ipſæ determinationes, quæ fiunt per legem humanam, non dicuntur eſſe de lege naturæ, ſed de iure poſitiuo, ita ipſæ determinationes præceptorum legis naturæ, quæ fiunt per legem diuinam, diſtinguuntur à præceptis moralibus, quæ pertinent ad legem naturæ. Colere ergo Deū, cùm ſit actus virtutis, pertinet ad præceptum morale. ſed determinatio huius præcepti (vt ſcilicet colatur talibus hoſtijs, & talibus muneribus) hoc pertinet ad præcepta cæremonialia, & ideo præcepta cæremonialia diſtinguuntur à pręceptis moralibus.

q. 94 ar. 4

AD tertium dicēdum, quòd ſicut Dionyſ dicit primo c. Cęl. hierar. * diuina hominibus manifeſtari non poſſunt, niſi ſub aliquibus ſimilitudinibus ſenſibilibus: ipſę autem ſimilitudines magis mouent animum quando nō ſolum verbo exprimuntur, ſed etiam ſenſui offeruntur: & ideo diuina traduntur in ſcripturis, non ſolum per ſimilitudines verbo expreſſas (ſicut patet in Metaphoricis locutionibus) ſed etiam per ſimilitudines rerum, quæ viſui proponuntur, quod pertinet ad præcepta cæremonialia.

ca. 1. poſt me. illi*.

ARTICVLVS IIII. 527

Vtrum præter præcepta moralia & cæremonialia, ſint etiam præcepta iudicialia.

AD QVARTVM ſic proceditur. Videtur quòd præter præcepta moralia & cæremonialia nō ſint aliqua præcepta iudicialia in veteri lege. Dicit enim Auguſt. * contra Fauſtum, quòd in lege veteri ſunt præcepta vitæ agendæ, & præcepta uitæ ſignificādæ: ſed præcepta uitæ agendæ ſunt moralia: præcepta autem uitæ ſignificandæ ſunt cæremonialia. ergo præter hæc duo genera præceptorum non ſunt ponenda in lege alia præcepta iudicialia.

¶ 2 Præterea, Super illud Pſal. 118 A iudiciis tuis non declinaui, dicit gloſſ † id eſt ab his, quæ conſtituiſti regulam viuēdi: ſed regula uiuendi pertinet ad præcepta moralia. ergo præcepta iudicialia non ſunt diſtinguenda à moralibus.

Inf. ar. 5. co. & q. 101. ar. 1. co. & qō. 103 ar. 1. co. & qō. 104 ar. 1. & 2. 2. q. 87 art. 1. co. & qō. 122. ar. 1. ad 2. Et 3 contra c. 128. & quoli. 2. arr. 8. co. & q. 4 ar. 1. co.

* l. 6. c. 2. Et li. 19. c. 18 & l. 10. c 2. to. 6.

† eſt glo. Caſſiod. in hunc locum.

¶ 3 Præ-

¶ 3 Præterea, Iudicium uidetur eſſe actus Iuſtitiæ: ſecundũ illud Pſal. 93. Quoadusque iuſtitia conuertatur in iudicium, ſed actus iuſtitiæ ſicut & actus cæterarum virtutum pertinet ad præcepta moralia. ergo præcepta moralia includunt in ſe iudicialia, & ſic non debent ab eis diſtingui.

SED contra eſt, quod dicitur *Deuteronom. 6. Hęc ſunt præcepta & cæremoniæ atque iudicia, præcepta autem antonomaſticè dicuntur moralia: ergo præter præcepta moralia & cæremonialia ſunt etiam iudicialia.

CONCLVSIO.

Præter moralia & cæremonialia legis præcepta, ſuperaddita sũt iudicialia, veluti quædam iuſtitiæ inter homines ſeruandæ determinationes.

RESPONDEO dicendum, ar.2. & 3. quòd ſicut * dictum eſt, ad legẽ diuinam pertinet, vt ordinet homines adinuicem & ad Deum: vtrunque autem horum in communi quidem pertinet ad dictamẽ legis naturę, ad quod referũtur moralia præcepta, ſed oportet quòd determinetur vtrunq; per legẽ diuinam vel humanam: quia principia naturaliter nota ſunt communia tam in ſpeculatiuis, quàm in actiuis. Sicut igitur determinatio communis præcepti de cultu diuino fit per pręcepta cæremonialia, ſic & determinatio communis præcepti de iuſtitia obſeruanda inter homines determinatur per præcepta iudicialia: & ſecundum hoc oportet tria præcepta legis veteris ponere, ſcilicet moralia, quæ ſunt de dictamine legis naturę: cæremonialia, quæ ſunt determinationes cultus diuini: & iudicialia, quę ſunt determinationes iuſtitię inter homines obſeruandæ, vnde cùm Apoſtolus Rom. 7. dixiſſet, quòd lex eſt ſancta; ſubiungit, quòd mandatum eſt iuſtum & bonum, & ſanctum. iuſtũ quidem quantum ad iudicialia, ſanctum quantum ad cęremonialia (nam ſanctum dicitur quod eſt Deo dicatũ) bonum, id eſt honeſtum quantum ad moralia.

AD primum ergo dicendũ, ꝙ tam pręcepta moralia quàm etiã iudicialia, pertinent ad directionem vitę humanæ; & ideo utraque continentur ſub uno membro illorum, quę ponit Auguſt. ſcilicet ſub pręceptis vitæ agendæ.

AD ſecundum dicendum, quòd iudicium ſignificat executionem iuſtitiæ, quę quidem eſt ſecundum applicationem rationis ad aliqua particularia determinatè. vnde pręcepta iudicialia communicant in aliquo cum moralibus, inquantum ſcilicet à ratione deriuãtur. Et in aliquo cum cęremonialibus, inquãtum ſcilicet ſunt quædam determinationes communium pręceptorum. & ideo quandoque ſub iudicijs comprehenduntur pręcepta iudicialia & moralia, ſicut dicitur Deu 5 Audi Iſraël cęremonias, atque iudicia. Quandoque verò iudicialia & cęremonialia, ſicut dicitur Leuit 18. Facietis iudicia mea, & pręcepta mea ſeruabitis. vbi pręcepta ad moralia referuntur, iudicia verò ad iudicialia & cęremonialia.

AD tertium dicendum, quòd actus iuſtitiæ in generali pertinet ad pręcepta moralia: ſed determinatio eius in ſpeciali pertinet ad pręcepta iudicialia.

528

ARTICVLVS V.

Vtrum aliqua alia præcepta cõtineantur in lege veteri præter moralia, iudicialia, & ceremonialia.

Sup.ar.4. cor. & quol. 2. art.8 co. & Gal. 5. lec. 3. co. 2.&Heb. 7. lect. 2. co.2.

AD QVINTVM ſic proceditur. Videtur, quòd aliqua alia præcepta cõtineantur in lege veteri præter moralia, iudicialia, & cæremonialia. Iudicialia enim præcepta pertinent ad actum iuſtitiæ, quæ eſt hominis ad hominẽ: cęremonialia verò pertinent ad actum religionis, qua Deus colitur. Sed præter has ſunt multæ aliæ uirtutes, ſcilicet temperantia, fortitudo, liberalitas, & aliæ plures, vt * ſuprà dictum eſt. ergo præter prædicta oportet plura alia in lege ueteri contineri. q.60.ar.5

¶ 2 Pręterea, Deuterono.11. dicitur, Ama Dominum Deum tuum, & obſerua eius præcepta, & cęremonias, & iudicia atque mandata. Sed præcepta pertinent ad moralia, vt * dictum eſt. ergo præter moralia, iudicialia, & cæremonialia adhuc alia continentur in lege, quæ dicuntur mandata. ar.prę.ad 2.& in argum.Sed contra.

¶ 3 Præterea, Deuteron.6. dicitur, Cuſtodi præcepta Domini Dei tui, & teſtimonia, & cæremonias, quas tibi præcepi. ergo præter omnia pręcepta adhuc in lege teſtimonia continentur.

¶ 4 Pręterea, In Pſalm.118. dicitur, In ęternum non obliuiſcar iuſtificationes tuas.* gloſſ. id eſt legem. ergo præcepta legis veteris non ſolum ſunt moralia, cære monialia, & iudicialia, ſed etiã iuſtificationes. glo.interlinearis ibid.

SED contra eſt, quod dicitur Deut.6 Hæc ſunt præcepta, cæremoniæ, atque iudiica, quæ mandauit Dominus Deus vobis: & hæc ponuntur in principio legis. ergo omnia præcepta legis ſub his comprehenduntur.

CONCLVSIO.

Quæuis legis pręcepta vel moralia, vel cæremonialia, vel iudicialia ſunt: ſi quæ verò alia in ea reperiantur, ad hæc reducuntur, vel ad præceptorũ obſeruationem ſpectant.

RESPONDEO dicendum, quòd in lege ponuntur aliqua tanquam præcepta, aliqua uerò tanquam ad præceptorum impletionem ordinata. Præcepta quidẽ ſunt de his, quæ ſunt agenda, ad quorum impletionẽ ex duobus homo inducitur, ſcilicet ex auctoritate pręcipientis, & ex utilitate impletionis, quę quidem eſt conſecutio alicuius boni utilis, delectabilis vel honeſti, aut fuga alicuius mali contrarij. Oportuit igitur in veteri lege proponi quædam, quæ auctoritatem Dei præcipientis indicarent, ſicut illud Deut.6. Audi Iſrael, Domin' Deus tuus Deus unus eſt, & illud Geneſ.1. In principio creauit Deus cælum & terram; & huiuſmodi dicuntur teſtimonia. Oportuit etiã, ꝙ in lege proponerẽtur quædam præmia obſeruantium legem, & pœnæ tranſgredientiũ, vt patet Deuter.28. Si audieris vocem Domini Dei tui, faciet te excelſiorem cũctis gẽtibus, &c. & huiuſmodi dicuntur iuſtificationes, ſecundum quod Deus aliquos iuſtè punit vel præmiat. Ipſa autem agenda ſub pręcepto nõ cadunt, niſi inquantum habent aliquam debiti rationem. Eſt autem duplex debitum. vnum quidem ſecũdum regulam rationis, aliud autem ſecundum regulam legis determinantis, ſicut * Philoſophus in 5. Ethic. diſtinguit duplex iuſtum, ſcilicet morale & legale. Debitum autem morale eſt duplex: dictat enim ratio aliquid faciendum, vel tãquàm neceſſarium, l.5.eth.c. 7.to.5.

rium, ſine quò non poteſt eſſe ordo uirtutis, vel tanquam vtile ad hoc, quòd ordo uirtutis melius conſeruetur. & ſecundum hoc quædam moralium præciſè præcipiuntur, vel prohibentur in lege: ſicut, Non occides, Non furtum facies. & hæc propriè dicuntur præcepta. Quædam verò præcipiuntur, vel prohibentur, non quaſi præciſè debita, ſed propter melius. & iſta poſſunt dici mandata: quia quandam inductionẽ habent, & perſuaſionem, ſicut illud Exod. 22. Si pignus acceperis veſtimentum à proximo tuo, ante ſolis occaſum reddas ei: & aliqua ſimilia. vnde * Hieron. dicit, ꝙ in præceptis eſt iuſtitia, in mãdatis verò charitas. Debitum autem ex determinatione legis in rebus quidem humanis pertinet ad iudicialia, in rebus autem diuinis ad cęremonialia: quamuis etiam ea quæ pertinent ad pœnã vel præmia, dici poſſint teſtimonia, inquantum ſunt proteſtationes quædam diuinæ iuſtitiæ. omnia verò præcepta legis poſſunt dici iuſtificationes, inquantum ſunt quædam executiones legalis iuſtitiæ. Poſſunt etiam aliter mandata à pręceptis diſtingui, vt præcepta dicantur quæ Deus per ſeipſum iuſſit: mandata autem, quæ per alios mãdauit, vt ipſum nomen ſonare videtur. Ex quibus omnibus apparet, quòd omnia legis præcepta continentur ſub moralibus, cæremonialibus, & iudicialibus: alia verò non habent rationem præceptorum, ſed ordinantur ad præceptorum obſeruationem, vt * dictum eſt.

in procœmio in Marcũ à medio reperies in glo. ordinaria.

in iſto ar.

AD primum ergo dicendũ, ꝙ ſola iuſtitia inter alias virtutes importat rationẽ debiti, & ideo moralia intantum ſunt lege determinabilia, inquantum pertinent ad iuſtitiam, cuius etiam quædam pars eſt religio, vt * Tullius dicit. vnde iuſtum legale nõ poteſt eſſe aliquod præter cæremonialia & iudicialia præcepta. Ad alia patet reſpõſio per ea quæ dicta ſunt.

* li. 2. de inu. in f. 4. ante fi. lib.

ARTICVLVS VI.

Vtrum lex vetus debuerit inducere ad obſeruationem præceptorũ per temporales promiſſiones, & comminationes. 529

AD SEXTVM ſic proceditur. Videtur ꝙ lex vetus nõ debuerit inducere ad obſeruantiam præceptorum per temporales promiſſiones & comminationes. Intentio enim legis diuinę eſt, vt homines Deo ſubdat per timorem & amorem. vnde dicitur Deu. 10. Et nũc Iſrael, quid Dominus Deus tuus petit à te, niſi vt timeas Dominum Deũ tuum, & ambules in uiis eius, & diligas eum? Sed cupiditas rerũ temporalium abducit à Deo. dicit enim * Aug. in lib. 83. Queſt. quòd uenenum charitatis eſt cupiditas. ergo promiſſiones & cõminationes temporales videntur cõtrariari intẽtioni legiſlatoris. quod facilè legẽ reprobabilẽ facit, vt patet per † Phil. in 7 Polit.

Su. q. 91. art. 5. co. & inf. q. 107. ar. 1. ad 2. & 3. d. 4. ar. 2. co. & ar. 4. & Ro. 8. lect. 3. cor. 2. & c. 10. col. 2. & 2. Cor. 11. le. 6. co. 2

* qõ 36. non procul à prin. to. 4.

l. 7. c. 2. à me. to. 5.

¶ 2 Præterea, Lex diuina eſt excellentior quàm lex humana: videmus autem in ſciẽtijs, quòd quanto aliqua eſt altior, tãto per altiora media procedit. ergo cum lex humana procedat ad inducẽdũ homines per temporales comminationes & promiſſiones, lex diuina non debuit ex his procedere, ſed per aliqua maiora.

¶ 3 Præterea, Id non poteſt eſſe pręmium iuſtitię, vel pęna culpę, quod ęqualiter euenit & bonis & malis: ſed ſicut dicitur Eccleſ. 9. Vniuerſa ęquè eueniunt iuſto & impio, bono & malo, mũdo & immundo, ĩmolãti victimas & ſacrificia cõtemnẽti. ergo tẽporalia bona, vel mala nõ cõuenienter ponunt̃ vt pœna vel pręmia mandatorum legis diuinæ.

SED contra eſt, quod dicitur Iſa. primo, Si uolueritis, & audieritis

ritis me, bona terrę commedetis: quod ſi nolueritis, & me ad iracundiam prouocaueritis, gladius deuorabit uos.

CONCLVSIO.

Congruit veteri legi, ut per temporales promiſſiones & comminationes, manu duceret homines ad Deum, qui temporalibus & terrenis affecti erant.

RESPONDEO dicendũ, ꝙ ſicut in ſcientijs ſpeculatiuis inducuntur homines ad aſſentiendum concluſionibus per media ſyllogiſtica, ita etiam in quibuſlibet legibus homines inducuntur ad obſeruantias præceptorũ per pœnas & pręmia. videmus autem in ſcientijs ſpeculatiuis, quòd media proponuntur auditori ſecundum eius cõditionem. Vnde ſicut oportet ordinatè in ſcientiis procedere, vt ex notioribus diſciplina incipiat; ita etiã oportet eum, qui vult inducere hominem ad obſeruantiam pręceptorum, vt ex illis eum mouere incipiat, quę ſunt in eius affectu: ſicut pueri prouocantur ad aliquid faciẽdum aliquibus puerilibus munuſculis. Dictum eſt autem * ſuprà, quòd lex vetus diſponebat ad Chriſtum, ſicut imperfectum ad perfectum. vnde dabatur populo adhuc imperfecto in cõparatione ad perfectionem, quę erat futura per Chriſtũ. & ideo populus ille comparatur puero ſub pædagogo exiſtenti, vt patet Galat. 3. Perfectio autem hominis eſt, vt contemptis temporalibus, ſpiritualibus inhęreat, vt patet per illud quod Apoſtol⁹ dicit Philip. 3. Quæ quidem retro ſunt obliuiſcens, ad ea quę priora ſunt, me extendo: quicunque ergo perfecti ſumus, hoc ſentiamus. Imperfectorum autem eſt, ꝙ temporalia bona deſiderent. in ordine tamen ad Deum: peruerſorum autem eſt, ꝙ in temporalibus bonis finem conſtituant. Vnde legi veteri conueniebat: vt per temporalia, quę erant in affectu hominum imperfectorum, manuduceret homines ad De[um].

q. 98 ar. 1 & 2. ad 1 & ar. 3.

AD primum ergo dicendum, quòd cupiditas, qua homo conſtituit finem in temporalibus bonis, eſt charitatis venenum: ſed conſecutio temporalium bonorum, quę homo deſiderat in ordine ad Deum, eſt quędam via inducẽs imperfectos ad Dei amorem, ſecundum illud Pſal. 48. Cõfitebitur tibi, cùm benefeceris illi.

AD ſecundum dicendum, ꝙ lex humana inducit homines ex temporalibus præmiis uel pœnis per homines inducendis: lex verò diuina ex pręmijs vel pœnis exhibendis per Deum, & in hoc procedit per media altiora.

AD tertium dicendum, quòd ſicut patet hiſtorias veteris teſtamenti reuoluenti, communis ſtatus populi ſemper ſub lege in proſperitate fuit, quandiu legem obſeruabant, & ſtatim declinantes à pręceptis legis diuinę, in multas aduerſitates incidebant. Sed aliquę perſonę particulares etiam iuſtitiam legis obſeruantes, in aliquas aduerſitates incidebant. vel quia iam erant ſpirituales effecti, vt per hoc magis ab effectu temporalium abſtraherentur, & eorum virtus probata redderetur, aut quia opera legis exterius implentes, cor totũ habebãt in temporalibus defixũ, & à Deo elongatum: ſecundum quod dicitur Iſa. 29. Populus hic labijs me honorat, cor autem eorum longè eſt à me.

QVÆ-

QVÆSTIO C.

De præceptis moralibus veteris legis, in duodecim articulos diuiſa.

DEINDE conſiderãdum eſt de ſingulis generibus pręceptorũ ueteris legis. Et primo de præceptis moralibus. Secundo de cęremonialibus. Tertio, de iudicialibus.

¶ Circa primum quærũtur duodecim.

¶ Primo, vtrum omnia præcepta moralia veteris legis ſint de lege naturæ.

¶ Secundo, vtrum præcepra moralia ueteris legis ſint de actibus omnium uirtutum.

¶ Tertio, vtrum omnia præcepta moralia ueteris legis reducantur ad decem præcepta decalogi.

¶ Quarto, de diſtinctione præceptorum decalogi.

¶ Quinto, de numero eorum.

¶ Sexto, de ordine.

¶ Septimo, de modo tradẽdi ipſa.

¶ Octauo, vtrum ſint diſpenſabilia.

¶ Nono, vtrum modus obſeruandi virtutem cadat ſub præcepto.

¶ Decimo, vtrum modus charitatis cadat ſub præcepto.

¶ Vndecimo, de diſtinctione aliorũ præceptorum moralium.

¶ Duodecimo, vtrum præcepta moralia ueteris legis iuſtificent.

ARTICVLVS I.

530 *Vtrum omnia præcepta moralia pertineant ad legem naturę.*

Su. q. 49. at. 3. ad 2 & art. 4. co. & inf. q. 104. ar. 1. cor. Et Mat. 13. c. 11.

AD PRIMVM ſic proceditur. Videtur, ꝙ non omnia pręcepra moralia pertineanr ad legem naturæ. Dicitur enim Eccle. 17. Addidit illis diſciplinam, & legem vitæ hæreditauit illos. ſed diſciplina diuiditur contra legem naturæ, eo quòd lex naturalis non addiſcitur, ſed ex naturali inſtinctu habetur. ergo non omnia pręcepta moralia ſunt de lege naturæ.

¶ 2 Præterea, Lex diuina perfectior eſt quàm lex humana: ſed lex humana ſuperaddit aliqua ad bonos mores pertinentia his, quæ ſunt de lege naturæ; quod patet ex hoc, quòd lex naturæ eſt eadem apud omnes: huiuſmodi autem motum inſtituta ſunr diuerſa apud diuerſos. ergo multo fortius diuina lex aliqua ad bonos mores pertinẽria debuit addere ſupra legem naturæ.

¶ 3 Prærerea, Sicut ratię naturalis inducit ad aliquos bonos mores, ira & fides. vnde etiam dicitur ad Galat. 5. quòd fides per dilectionem operatur. ſed fides non continetur ſub lege naturæ: quia ea quæ ſunr fidei, ſunt ſupra rationem naturalẽ. ergo non omnia præcepta moralia legis diuinæ pertinent ad legem naturæ.

SED contra eſt, quod dicit Apoſt. Rom. 2. Quòd gentes, quæ legem non habent naturaliter ea quæ legis ſunt, faciunt. quod oportet intelligi de his quæ pertinent ad bonos mores. ergo omnia moralia præcepta legis ſunt de legẽ naturæ.

CONCLVSIO.

Præcepta moralia, cùm de his ſint quę, quatenus ad bonos mores pertinent, humanæ rationi conueniunt, cuius iudicium à ratione naturali aliquo modo deriuatur; neceſſe eſt illa omnia ad legem naturæ aliquo modo pertinere.

RESPONDEO dicendũ, ꝙ præcepta moralia à cæremonialibus & iudicialibus ſunt diſtincta. Moralia enim ſunt de illis quæ ſecundum ſe ad bonos mores pertinent. cùm autem huma-

ni mores dicãtur in ordine ad rationem, quæ eſt proprium principium humanorum actuum, illi mores dicuntur boni, qui rationi congruunt: mali autem, qui à ratione diſcordãt. Sicut autem omne iudicium rationis ſpeculatiuæ procedit à naturali cognitione primorum principiorum, ita etiam omne iudicium rationis practicæ procedit ex quibuſdam principijs naturaliter cognitis, vt * ſuprà dictum eſt: ex quibus diuerſimodè procedi poteſt ad iudicandum de diuerſis. Quædam enim ſunt in humanis actibus adeò explicita, quòd ſtatim cum modica conſideratione poſſunt approbari vel reprobari per illa communia & prima principia. Quædam verò ſunt, ad quorũ iudicium requiritur multa conſideratio diuerſarum circunſtantiarum: quas conſiderare diligenter non eſt cuiuſlibet, ſed ſapientum: ſicut conſiderare particulares concluſiones ſcientiarum nõ pertinet ad omnes, ſed ad ſolos philoſophos. Quędam verò ſunt, ad quæ diiudicanda indiget homo adiuuari per inſtructionem diuinam, ſicut eſt circa credenda. Sic igitur patet, quòd cùm moralia præcepta ſint de his, quæ pertinẽt ad bonos mores, hęc autem ſunt, quę rationi conueniũt, omne autem rationis humanę iudicium aliqualiter à naturali ratione deriuatur, neceſſe ęſt, ꝙ oĩa pręcepta moralia pertineant ad legem naturę, ſed diuerſimodè. Quædam enim ſunt, quæ ſtatim per ſe ratio naturalis cuiuſlibet hominis diiudicat eſſe facienda, vel non facienda (ſicut, Honora patrem tuum & matrem: &, Non occides, Non furtum facies, & huiuſmodi) ſunt abſolutè de lege naturę. Quædam verò ſunt, quę ſubtiliori conſideratione rõnis à ſapientibus iudicantur eſſe obſeruanda: & iſta ſic ſunt de lege naturæ, vt tamen indigeant diſciplina, qua minores à ſapientibus inſtruantur, ſicut illud, Coram cano capite conſurge, & honora perſonam ſenis, & alia huiuſmodi. Quædam verò ſunt, ad quę iudicanda ratio humana indiget inſtructione diuina, per quam erudimur de diuinis: ſicut eſt illud, Non facies tibi ſculptile, neque omnẽ ſimilitudinẽ, Nõ aſſumes nomen Dei tui in vanũ.

q. 94. ar. 1. 2. 4. & 6.

¶ Et per hoc patet reſponſio ad obiecta.

ARTICVLVS II.

Vtrum præcepta moralia legis ſint de omnibus actibus virtutum.

531

AD SECVNDVM ſic proceditur. Videtur quod præcepta moralia legis nõ ſint de omnibus actibus virtutum. Obſeruatio enim præceptorum veteris legis iuſtificatio nominatur, ſecundum illud Pſal. 118. Iuſtificationes tuas cuſtodiam. ſed iuſtificatio eſt executio iuſtitiæ: ergo præcepta moralia non ſunt niſi de actibus iuſtitiæ.

Su. q. 49. ar. 3. ad 2 & art. 4. co. & inf. q. 104. ar. 1. cor. & Mar. 23. c. 11.

¶ 2 Præterea, Id quod cadit ſub pręcepto, habet rationem debiti: ſed ratio debiti non pertinet ad alias virtutes niſi ad ſolam iuſtitiam, cuius proprius actus eſt reddere vnicuique debitum. ergo pręcepta legis moralia nõ ſũt de actibus aliarum uirtutum, ſed ſolum de actibus iuſtitiæ.

¶ 3 Præterea, Omnis lex ponitur propter bonum commune, vt dicit † Iſido. ſed inter virtutes ſola iuſtitia reſpicit bonum commune, vt * Philoſophus dicit in 5. Eth. ergo præcepta moralia ſunt ſolum de actibus iuſtitiæ.

lib. 5. ety. c. 21.
** l. 5. eth. c. 1. & 2. & 21 t. 5.*

SED contra eſt, quod † Amb. dicit, ꝙ peccatũ eſt trãſgreſſio legis diuinæ, & cæleſtiũ inobedientia mãdatorũ: ſed peccata cõtrariantur omnibus actibus virtutũ. ergo lex diuina habet ordinare de actibus omnium virtutum.

† in li. de para. c. 8. ante me. 10. 4.

CON-

CONCLVSIO.

Moralia præcepta, cùm ordinẽt rationem humanam ad Deum, cumq́; per omnium virtutũ actus id contingat, ſunt de omnium uirtutum actibus, licet quidam ſine quibus ordo virtutis poteſt obſeruari, ſub conſilij admonitione tantummodo cadant.

RESPONDEO dicendum, quòd cùm præcepta legis ordinẽtur ad bonum commune (ſicut * ſuprà habitum eſt) neceſſe eſt, ꝙ præcepta legis diuerſificentur ſecũdum diuerſos modos communitatum. vnde * Philoſophus in ſua politica docet, quòd alias leges oportet ſtatuere in ciuitate quæ regitur rege, & alias in ea, quæ regitur per populum, vel per aliquos potentes de ciuitate. Eſt autem alius modus communitatis, ad quam ordinatur lex humana, & ad quã ordinat̃ lex diuina. Lex enim humana ordinatur ad communitatem ciuilem, quę eſt hominum ad inuicem. Homines autem ordinãtur ad inuicem per exteriores actus, quibus homines ſibi inuicem communicant: huiuſmodi autem communicatio pertinet ad rationem iuſtitiæ; quę eſt propriè directiua communitatis humanæ, & ideo lex humana non proponit pręcepta niſi de actibus iuſtitiæ, & ſi præcipiat actus aliarum uirtutũ, hoc nõ eſt niſi inquantum aſſumunt rationem iuſtitię, vt patet per * philoſophum in 5. Eth. Sed cõmunitas, ad quam ordinat lex diuina, eſt hominũ ad Deum, vel in præſenti, vel in futura vita: & ideo lex diuina præcepta proponit de omnibus illis per quæ homines bene ordinẽtur ad communicationem cum Deo: homo autem Deo coniungitur ratione, ſiue mente, in qua eſt Dei imago: & ideo lex diuina præcepta proponit de omnibus illis, per quę ratio hominis bene ordinata eſt. hoc autem cõtingit per actus omniũ uirtutũ. nam uirtutes intellectuales ordinant bene actus rationis in ſeipſis: virtutes autem morales ordinant bene actus rationis circa interiores paſſiones, & exteriores operationes. & ideo manifeſtum eſt, quòd lex diuina conuenienter proponit præcepta de actibus omnium virtutum: ita tamen ꝙ quædam, ſine quibus ordo uirtutis, qui eſt ordo rationis, obſeruari nõ poteſt, cadunt ſub obligatione præcepti; quædam vero, quæ pertinent ad bene eſſe virtutis perfectæ, cadunt ſub admonitione conſilij.

q.90.ar.2

l.3.c.5.6. & 9.to.5.

l.5 eth.c. 1. circa medi. & deinceps to. 5.

AD primum ergo dicendũ, ꝙ adimpletio mandatorum legis etiam quæ ſunt de actibus aliarũ virtutum, habet rationem iuſtificationis, inquantum iuſtum eſt, vt homo obediat Deo, vel etiam inquantum iuſtum eſt, quòd omnia, quæ ſunt hominis, rationi ſubdantur.

AD ſecundum dicendum, ꝙ, iuſtitia, propriè dicta attendit debitum unius hominis ad alium; ſed in omnibus alijs virtutibus attenditur debitum inferiorum virium ad rationem: & ſecũdum rationem huius debiti * philoſophus aſſignat in 5. Eth. quandam iuſtitiam metaphoricam.

l.5.eth.c. vl. to.5.

AD tertium patet reſponſio per ea quæ dicta ſunt de diuerſitate communitatis.

532

ARTICVLVS III.

Vtrum omnia præcepta moralia veteris legis reducantur ad decem præcepta decalogi.

Inf.ar.12 & 2.2 q. 122. ar.6. & 9 ad 2 & 3. d.37 ar.2.q.1. co.& 3.p totum & mal.q.14 art 2. ad 14.& quolib.7.ar.17 ad 8.

AD TERTIVM ſic proceditur, Videtur, ꝙ non omnia pręcepta moralia veteris legis reducantur ad decẽ præcepta decalogi prima

 enim

eſt & principalia legis præcepta ſũt, Diliges Dñm Deum tuum & diliges proximum tuum, vt habetur Matth. 22. ſed iſta duo non continentur in præceptis decalogi ergo non omnia præcepta moralia cõrinentur in præceptis decalogi.

¶ 2 Præterea, Præcepta moralia non reducuntur ad præcepta cæremonialia, ſed potius econuerſo: ſed inter pręcepta decalogi eſt unum cæremoniale, ſcilicet, Memento vt diem ſabbati ſanctifices. ergo præcepta moralia nõ reducuntut ad omnia pręcepta decalogi.

¶ 3 Preterea, Præcepta moralia ſunt de omnibus actibus uirtutum, ſed inter præcepta decalogi ponuntur ſola præcepta pertinentia ad actus iuſtitiæ, vt patet diſcurrenti per ſingula. ergo præcepta decalogi nõ continent omnia præcepta moralia.

SED contra eſt, quod Matth. 5 ſuper illud, Beati eſtis cùm maledixerint, &c. dicit* gloſſ. quòd Moyſes decem præcepta proponens, poſtea per partes explicat. ergo omnia præcepta legis ſunt quædam partes præceptorum decalogi.

glo. ord. in hoc loco.

CONCLVSIO.

Omnia moralia legis pręcepta ad decem decalogi aliqua ratione reduci poſſunt.

RESPONDEO dicendum, quòd præcepta decalogi ab alijs præceptis legis differunt in hoc, quòd præcepta decalogi per ſeipſum Deus dicitur populo propoſuiſſe, alia verò præcepta propoſuit populo per Moſen. Illa ergo præcepta ad decalogum pertinẽt, quorum notitiam homo habet per ſeipſum à Deo. huiuſmodi verò ſunt illa, quæ ſtatim ex principijs communibus primis cognoſci poſſunt modica conſideratione; & iterum illa, quæ ſtatim ex fide diuinitus infuſa innoteſcũt. Inter præcepta ergo decalogi nõ computantur duo genera præceptorum, illa ſcilicet quæ ſunt prima & communia, quorum nõ oportet aliquam editionem eſſe, niſi quòd ſunt ſcripta in ratione naturali quaſi per ſe nota: ſicut quòd homo nulli debet malefacere, & alia huiuſmodi. & iterum illa, quæ per diligentem inquiſitionem ſapientum inueniuntur rationi conuenire: hæc enim proueniunt à Deo ad populum mediante diſciplina ſapientũ. Vtraque tamen horum præceptorum continentur in præceptis decalogi, ſed diuerſimodè. nam illa quę ſunt prima & communia, continentur in eis ſicut principia in concluſionibus proximis. illa verò quę per ſapientes cognoſcuntur, continentur in eis ecõuerſo, ſicut concluſiones in principijs.

AD primum ergo dicendũ, quòd illa duo præcepta ſunt prima & communia præcepta legis naturæ, quæ ſunt per ſe nota rationi humanæ vel per naturam, vel per fidem, & ideo omnia præcepta decalogi ad illa duo referuntur ſicut concluſiones ad principia communia.

AD ſecundum dicendum, quòd præceptum de obſeruatione ſabbati eſt ſecundum aliquid morale, inquantũ ſcilicet per hoc præcipitur, quòd homo aliquo tempore uacet rebus diuinis, ſecundum illud Pſal. 48. Vacate & videte quoniam ego ſum Deus. & ſecũdum hoc inter præcepta decalogi computatur, non autem quantum ad taxationem temporis, quia ſecundum hoc eſt cæremoniale.

AD tertium dicendum, quòd ratio debiti in alijs uirtutibus eſt magis latens, quàm in iuſtitia, & ideo præcepta de actibus aliarũ virtutum non ſunt ita nota populo ſicut præcepta de actibus iuſtitiæ. & propter hoc actus iuſtitiæ ſpecialiter cadunt ſub præceptis

ptis decalogi, quæ ſunt prima legis elementa.

ARTICVLVS IIII.

Vtrum præcepta decalogi conuenienter diſtinguantur.

533 Inf. ar. 5. & 3. d. 17 in exp. li. prin.

AD QVARTVM ſic proceditur. Videtur, quod inconuenienter præcepta decalogi diſtinguantur. Latria enim eſt alia virtus à fide: ſed præcepta dantur de actibus virtutum. & hoc quod dicitur in principio decalogi, Non habebis deos alienos coram me, pertinet ad fidem. quod autem ſubditur, Non facies ſculptibile, &c. pertinet ad latriam; ergo ſunt duo præcepta, & non vnum, ſicut * Aug. dicit.

qõ. 71. in Exo. to. 4

¶ 2 Præcepta affirmatiua in lege diſtinguũtur à negatiuis; ſicut, Honora patrem & matrem. &, Non occides. ſed hoc quod dicitur, Ego ſum Dominus Deus tuuus, eſt affirmatiuũ. Quod autẽ ſubditur, Non habebis deos alienos coram me, eſt negatiuum. ergo ſunt duo præcepta, & non cõtinentur ſub vno, vt * Aug. ponit.

qõ. 71. in Exo. to. 4

¶ 3 Præterea, Apoſt. ad Rom. 7 dicit, Concupiſcentiam neſciebam, niſi lex diceret, Non concupiſces. & ſic uidetur quòd hoc præceptum, Non concupiſces, ſit vnum præceptum: non ergo debuit diſtingui in duo.

qõ. 71. in Exo. to 4

SED contra eſt, auctoritas * Aug. in glo. ſuper Exod. vbi ponit tria pręcepta pertinentia ad Deũ, & ſeptem ad proximum.

CONCLVSIO.

Præceptorum decalogi tria ad Deum hominem ordinãt, ſeptem verò reliqua ad proximum.

in f. 167. in fin. & 168.

RESPONDEO dicendũ, quod præcepta decalogi diuerſimodè à diuerſis diſtinguuntur. * Eſitius enim Leuit. 26. ſuper illud, Decẽ mulieres in uno clibano coquũt panes. dicit præceptum de obſeruatione ſabbati non eſſe de decẽ præceptis: quia non eſt obſeruandum ſecundum literam ſecundũ omne tempus. Diſtinguit tamen quatuor præcepta pertinentia ad Deum, vt primum ſit, Ego ſum Dominus Deus tuus: ſecundum ſit, Non habebis deos alienos coram me. & ſic etiam diſtinguit hæc duo * Hiero. Oſeæ 10. ſuper illud, Propter duas iniquitates tuas. Tertium verò præceptum eſſe dicit, Non facies tibi ſculptile. Quartum verò, Non aſſumes nomen Dei tui in vanum. Pertinentia verò ad proximum dicit eſſe ſex, vt primum ſit, Honora patrem & matrem tuam. Secundũ, Non occides. Tertiũ, Non mœchaberis. Quartum, Non furtum facies. Quintum, Non falſum teſtimonium dices. Sextum, Non concupiſces.

Hier hoc loco, Oſeæ 10. to mo 6.

¶ Sed primò hoc videtur incõueniens, quòd præceptum de obſeruatione ſabbati præceptis decalogi interponatur, ſi nullo modo ad decalogum pertineat. Secũdò, quia cùm ſcriptum ſit Matth. 7. Nemo poteſt duobus dominis ſeruire, eiuſdem rationis eſſe videtur, & ſub eodem præcepto cadere, Ego ſum Dominus Deus tuus, & nõ habebis deos alienos. vnde * Origenes diſtinguens etiã quatuor præcepta ordinantia ad Deũ, ponit iſta duo pro vno præcepto: ſecundum verò ponit, Non facies ſculptile. tertium verò, Nõ aſſumes nomẽ Dei tui in uanũ. quartum, Memento, vt diem ſabbati ſanctifices. Alia verò ſex ponit, ſicut * Eſitius. Sed quia facere ſculptile vel ſimilitudinem nõ eſt prohibitũ, niſi ſecundum hoc, vt non colantur pro dijs (nam in tabernaculo Deus præcepit fieri imaginem Seraphim, vt dicitur Exod. 25.) conuenientius * Aug. ponit ſub vno præcepto, Non habebis deos alienos, & non facies ſculptile. Similiter etiam cõcupiſcentia vxoris alienæ ad commixtionem pertinet ad concupiſcẽ-

ho. 8 ſuper Exo. to. 2.

loco dicto ĩ pri. corp.

qõ. 71. in in Exod. to. 4.

tiam carnis. Concupiſcentiæ autem aliarum rerum, quæ deſiderantur ad poſſidēdum, pertinent ad concupiſcentiam oculorum. vnde etiam * Auguſt. ponit duo præcepta de non concupiſcendo rem alienam, & vxorem alienā: & ſic ponit tria præcepta in ordine ad Deum, & ſeptem in ordine ad proximum. & hoe melius eſt.

qō. 71. in Exo. to. 4

AD primum ergo dicendum, quòd latria non eſt niſi quædam proteſtatio fidei: vnde non ſunt alia præcepta danda de latria, & alia de fide; potius tamē ſunt aliqua præcepta danda de latria, q̄ de fide, quia præceptū fidei præſupponitur ad præcepta decalogi, ſicut præceptum dilectionis. Sicut enim prima præcepta communia legis naturæ ſunt per ſe nota habenti rationem naturalem, & promulgatione non indigēt; ita etiam & hoc, quod eſt credere in Deum, eſt primum & per ſe notum ei qui habet fidem. Accedentem enim ad Deum oportet credere, quia eſt, vt dicitur ad Heb. 11. & ideo non indiget alia promulgatione, niſi infuſione fidei.

AD ſecundum dicendum, ꝙ præcepta affirmatiua diſtinguuntur à negatiuis, quando vnū non comprehenditur in alio, ſicut in honoratione parentum nō includitur, quòd nullus homo occidatur, nec econuerſo. & propter hoc dant diuerſa præcepta ſuper hoc. Sed quando affirmatiuum comprehēditur ſub negatiuo, vel ecōuerſo; non dantur ſuper hoc diuerſa præcepta, ſicut non datur aliud præceptum de hoc, quod eſt, Nō furtū facies, & de hoc qđ eſt conſeruare rem alienam, vel reſtituere eam. & eadem ratione non ſunt diuerſa præcepta de credendo in Deum, & de hoc, quòd non credatur in alienos deos.

AD tertium dicendum, quòd omnis concupiſcentia conuenit in vna communi ratione. & ideo Apoſtolus ſingulariter de mandato concupiſcendi loquitur: quia tamen in ſpeciali diuerſæ ſunt rationes concupiſcendi, ideo * Auguſt. diſtinguit diuerſa præcepta de non concupiſcendo; differunt enim ſpecie concupiſcentiæ ſecundum diuerſitatem actionum vel concupiſcibilium, vt † Philoſophus dicit in 10. Eth.

qō. 71. in Exo. t. 4.

† l. 10 eth. c. 3. à me. & c. 5.

ARTICVLVS V.

Vtrum præcepta decalogi conuenienter enumerentur.

534

3. diſt. 37. ar. 2. q. 2. & 3. contra, cap. 120. ſi. & 124.

AD QVINTVM ſic proceditur. Videtur, quòd inconuenienter præcepta decalogi enumerentur. Peccatum enim, vt * Ambr. dicit, eſt tranſgreſſio legis diuinæ, & cæleſtium inobedientia mandatorum. ſed peccata diſtinguuntur per hoc, ꝙ homo peccat vel in Deum, vel in proximū, vel in ſeipſum. cùm igitur in præceptis decalogi non ponantur aliqua præcepta ordinantia hominē ad ſeipſum, ſed ſolum ordinantia ipſum ad Deum & proximum, videtur quòd inſufficiēs ſit enumeratio præceptorum decalogi.

* Am. in l. d̄ para. c. 8. ante me. to. 4.

¶ 2 Præterea, Sicut ad cultū Dei pertinebat obſeruatio ſabbati, ita etiam obſeruatio aliarum ſolennitatum, & immolatio ſacrificiorum: ſed inter præcepta decalogi eſt unum pertinens ad obſeruantiam ſabbati; ergo etiā debent eſſe aliqua pertinentia ad alias ſolennitates, & ad ritum ſacrificiorum.

¶ 3 Præterea, Sicut cōtra Deū peccare contingit peierando, ita etiam blaſphemando, vel aliàs contra doctrinam diuinam mentiendo. ſed ponitur unum præceptum prohibens periurium, cùm dicitur, Non aſſumes nomen Dei tui in uanū. ergo peccatum blaſphemiæ, & falſæ doctrinæ debēt aliquo præcepto decalogi prohiberi.

¶ 4 Præterea, Sicut homo naturalem

turalem dilectionem habet ad parentes, ita etiam ad filios. mandatum etiã charitatis ad omnes proximos extenditur: ſed præcepta decalogi ordinantur ad charitatem, ſecundum illud 1. Tim. 1. Finis præcepti charitas eſt. ergo ſicut ponitur quoddam præceptũ pertinens ad parentes, ita etiam debuerunt poni aliqua præcepta pertinentia ad filios, & alios proximos.

¶ 5 Præterea, in quolibet genere peccati contingit peccare corde & opere: ſed in quibuſdam generibus peccatorum, ſcilicet in furto & adulterio ſeorſum ꝓhibetur peccatum operis, cùm dicitur, Non mœchaberis, Non furtum facies & ſcorſum peccatum cordis, cùm dicitur, Non concupiſces rem proximi tui: &, Non cõcupiſces vxorem proximi tui. ergo etiã idẽ debuit poni in peccato homicidij & falſi teſtimonij.

¶ 6 Præterea, Sicut contingit peccatum prouenire ex inordinatione concupiſcibilis, ita etiam ex inordinatione iraſcibilis. ſed quibuſdã pręceptis prohibetur inordinata concupiſcentia. cùm dicitur, Non concupiſces. ergo etiam aliqua præcepta in decalogo debuerunt poni, per quę prohiberetur inordinatio iraſcibilis: nõ ergo videt̃, ꝙ conuenienter decem præcepta decalogi enumerentur.

SED cõtra eſt, quòd dicitur Deut. 4 Oſtendit vobis pactum ſuũ quod præcepit, vt faceretis, & decem uerba, quæ ſcripſit in duabus tabulis lapideis.

CONCLVSIO.

Conuenienti quodã numero tradita ſunt hominibus in ueteri lege decem præcepta, quibus in Deum, & proximum diſponerentur.

RESPONDEO dicendũ, ꝙ ſicut * ſuprà dictũ eſt, ſicut præcepta legis humanæ ordinãt hominẽ ad quandã communitatẽ humanã, ita præcepta legis diuinæ ordinãt hominẽ ad quandã communitatẽ ſeu rempublicã hominũ ſub Deo. Ad hoc autẽ, ꝙ aliqs in aliqua cõmunitate bene commoretur, duo requirunt̃: quorum primum eſt, vt bene ſe habeat ad eũ, qui præeſt cõmunitati. Aliud autẽ eſt, vt homo bene ſe habeat ad alios communitatis cõſocios & comparticipes. oportet igitur, quòd in lege diuina primò ferantur quædam præcepta ordinantia hominem ad Deum, & inde alia quædam præcepta ordinantia hominem ad alios proximos ſimul conuenientes ſub Deo. Principi autem communitatis tria debet homo: primò, fidelitatem; ſecundò, reuerentiam; tertiò, famulatum. Fidelitas quidem ad dominum in hoc cõſiſtit, vt honorem principatus ad alium non deferat & quantum ad hoc, accipitur primum præceptum cùm dicitur, Non habebis deos alienos. Reuerentia autẽ ad Dominũ requirit̃, vt nihil iniurioſum in eũ committat̃. & quantũ ad hoc, accipit̃ ſecũdum præceptũ, quod eſt, Non aſſumes nomẽ Domini Dei tui in vanũ. Famulatus autẽ debetur domino in recõpenſationẽ beneficiorum, quæ ab ipſo percipiunt ſubditi: & ad hoc pertinet tertiũ pręceptum de ſanctificatione ſabbati in memoriam creationis rerum. Ad proximos autem aliquis bene ſe habet & ſpecialiter, & generaliter. Specialiter quidẽ quantum ad illos, quorũ eſt debitor, vt eis debitũ reddat & quantum ad hoc, accipitur præceptum de honoratione parentum. Generaliter autem quantum ad omnes, vt nulli nocumentum inferatur, neque opere, neque ore, neque corde. Opere quidem infertur nocumentũ proximo, quandoq; quidem in propriã perſonam, quantum

* ar. 2. huius q.

 tum

tum ad conſiſtentiam perſonæ,& hoc prohibetur per hoc qđ dicit, Non occides. Quandoque autem in perſonam coniunctam,quantū ad propagationem prolis. & hoc prohibetur cùm dicitur,Non mœchaberis. Quandoque autem in rem poſſeſſam, quæ ordinatur ad vtrunque;& quantum ad hoc dicitur,Non furtū facies. Nocumentum autem oris prohibetur cùm dicitur,Non loqueris contra proximum tuum falſum teſtimoniū. Nocumentum autem cordis prohibetur cùm dicitur, Non concupiſces. Et ſecundum hanc etiam differētiam poſſent diſtingui tria præcepta ordinantia in Deū,quorum primum pertinet ad opus: vnde ibi dicitur, Non facies ſculptile. Secundum ad os: unde dicitur, Non aſſumes nomen Dei tui in uanum. Tertium pertinet ad cor: quia in sāctificatione ſabbati, ſecundum quod eſt morale præceptum, præcipitur quies cordis in Deum.uel ſecundum * Auguſt. per primum præceptum reueremur unitatem primi principii. per ſecundum ueritatem diuinam.per tertium eius bonitatem, qua ſanctificamur,& in qua quieſcimus ſicut in fine.

in pſ. 32. concione 1. parum añ med. to. 8. & li. q. in exo. q. 72. to. 4

AD primū ergo poteſt reſponderi dupliciter: primò quidē, qa præcepta decalogi referuntur ad præcepta dilectionis. Fuit autem dandū præceptum homini đ dilectione Dei & proximi: quia quantum ad hoc,lex naturalis obſcurata erat propter peccatum,non autem quantum ad dilectionē ſuiipſius:quia quantum ad hoc, lex naturalis uigebat, uel quia etiam dilectio ſuiipſius includitur in dilectione Dei & proximi. In hoc enim homo uere ſe diligit, qꝑ ſe ordinat in Deum: & ideo in præceptis decalogi ponuntur ſolum præcepta pertinētia ad proximū, & ad Deum. Aliter põt dici, qđ præcepta decalogi ſunt illa, ą immediatè populus recipit à Deo: vnde dicitur Deut. 10. Scripſit in tabulis iuxta id quod prius ſcripſerat,uerba decem, quæ locutus eſt ad uos Dominus.vnde oportet præcepta decalogi talia eſſe, quæ ſtatim in mēte populi cadere pŏſt. præceptū autem habet rationem debiti.qꝑ autem hõ ex neceſſitate debeat aliquid Deo uel proximo, hoc de facili cadit in conceptione hominis,& præcipuè fidelis: ſed qꝑ aliquid ex neceſſitate ſit debitum homini de his, quæ pertinēt ad ſeipſum,& non ad alium, hoc non ita in promptu apparet: uidetur enim primo aſpectu,quòd quilibet ſit liber in his quæ ad ipſum pertinent. & ideo præcepta quibus prohibentur inordinationes hominis ad ſeipſum: perueniunt ad populum mediante inſtructione ſapientum:unde non pertinēt ad decalogum.

AD ſecundū dicendum, quòd omnes ſolennitates legis ueteris ſunt inſtitutæ in commemorationem alicuius diuini beneficii vel præteriti commemorati. uel futuri præfigurati:& ſimiliter propter hoc omnia ſacrificia offerebantur.inter omnia autem beneficia Dei commemoranda primum & præcipuum erat beneficium creationis,quod cōmemoratur in ſanctificatione ſabbati. vnde Exod. 20.pro ratione huius præcepti ponitur. Sex.n.diebus fecit Deus cælum & terram, &c. Inter omnia autem futura beneficia, quę erāt præfiguranda, præcipuum & finale erat quies mentis in Deo, uel in præſenti per gratiam,uel in futuro per gloriam,quæ etiam figurabatur per obſeruantiam ſabbati. vnde dicitur Iſa. 58. Si auerteris à ſabbato pedem tuum, facere uoluntatem tuam in die ſancto meo, & uocaueris ſabbatum delicatum & ſanctū Domini glorioſum,Hæc.n.beneficia primò & principaliter ſunt in mente hominum maximè fidelium:aliæ vero ſolennitates celebrantur pp

aliqua

aliqua particularia beneficia tẽporaliter tranſeuntia, ſicut celebratio Phaſe propter beneficium præteritæ liberationis ex Aegypto, & propter futuram paſſionẽ Chriſti, quę tẽporaliter tranſiuit, inducens nos in quietem ſabbati ſpiritualis, & ideo prętermiſſis omnibus aliis ſolennitatibus & ſacrificiis đ ſolo ſabbato fiebat mẽtio inter præcepta decalogi.

AD tertium dicendum, quòd ſicut Apoſtolus dicit ad Heb. 6. Homines per maiorem ſe iurant, & omnis controuerſię eorum finis ad confirmationẽ eſt iuramentum. & ideo quia iuramẽtum eſt omnibus commune, propter hoc prohibitio inordinationis circa iuramentum ſpecialiter præcepto decalogi prohibetur: peccatũ uerò falſæ doctrinæ non pertinet niſi ad paucos. vnde non oportebat, vt de hoc fieret mentio inter præcepta decalogi, quamuis ẽt quantum ad aliquẽ intellectũ in hoc, quod dicitur, Non aſſumes nomẽ Dei tui in uanum, prohiberetur falſitas doctrinę: una.n. gloſſa exponit, Non dices Chriſtum eſſe creaturam.

AD quartum dicẽdum, quòd ſtatim ratio naturalis homini dictat, ꝙ nulli iniuriam faciat: & iõ præcepta decalogi prohib. ẽtia nocumentum extendunt ſe ad omnes: ſed ratio naturalis nõ ſtatim dictat quòd aliquid ſit pro alio faciendum, niſi cui homo aliquid debet, debitum autem filii ad patrem adeo eſt manifeſtum, quòd nulla tergiuerſatione poteſt negari, eo quòd pater eſt principiũ generationis & eſſe, & inſuꝑ educationis & doctrinæ: & ideo non ponitur ſub pręcepto decalogi, ut aliquod beneficium uel obſequium alicui impendatur, niſi parentib⁹. parentes autem non uidentur eſſe debitores filiis propter aliqua beneficia ſuſcepta, ſed potius ecõuerſo. Filius etiam eſt aliquid patris, & patres amant filios ut aliquid ipſorũ, ſicut dicit * Philoſophus in 8. Ethic. vnde eiſdem rationibus non ponũtur aliqua præcepta decalogi pertinẽtia ad amorem filiorum, ſicut neque etiam aliqua ordinantia hominem ad ſeipſum. li. 8. ethi. c 12. non longè à princ. tomo 5.

AD quintum dicẽdum, quòd delectatio adulterij & utilitas diuitiarum ſunt propter ſeipſa appetibilia inquantum habent rõnẽ boni delectabilis uel utilis: & ꝑꝑ hoc oportuit in eis prohiberi non ſolũ opus, ſed ẽt concupiſcentiã; ſed homicidium & falſitas ſunt ſecundum ſeipſa horribilia, quia proximus & ueritas naturaliter amantur, & non deſiderantur niſi propter aliud, & ideo non oportuit circa peccatum homicidii & falſi teſtimonii prohibere peccatum cordis, ſed ſolum operis.

AD ſextum dicendum, quòd ſicut * ſuprà dictum eſt, omnes paſſiones iraſcibilis deriuantur à paſſionibus concupiſcibilis: & ideo in præceptis decalogi, quæ ſunt quaſi prima elementa legis, non erat mentio facienda de paſſionibus iraſcibilis, ſed ſolum de paſſionibus concupiſcibilis. q. 23. ar. 1

ARTICVLVS VI.

Vtrum conuenienter ordinentur decem præcepta decalogi.

AD SEXTVM ſic proceditur. Videtur, quòd inconuenienter ordinentur decem præcepta decalogi. Dilectio enim proximi uidetur eſſe præuia ad dilectionem Dei: quia proximus eſt nobis magis notus quàm Deus, ſecundum illud. 1. Ioan. 3. Qui fratrem ſuum quem videt, non diligit, Deum quem non uidet, quomodo poteſt diligere? ſed tria prima præcepta pertinent ad dilectionem Dei: ſeptẽ uerò alia ad dilectionem proximi. ergò inconueniẽter præcepta decalogi ordinantur. 525 3 dist 37 ar 2 q 3

¶ 2 Præ-

¶ 2 Præterea, Per præcepta affirmatiua imperantur actus uirtutum: per præcepta uerò negatiua prohibentur actus vitiorum. Sed ſecundum Boetium in commẽto Prædicamentorum, prius ſunt extirpanda uitia, q̃ inſerantur uirtutes. ergo inter præcepta pertinẽtia ad proximum, primò ponẽda fuerunt præcepta negatiua, quàm affirmatiua.

¶ 3 Præterea, Præcepta legis dãtur de actibus hominũ, ſed prior eſt actus cordis, q̃ oris uel exterioris operis. ergo inconuenienti ordine præcepta de non concupiſcendo, quæ pertinent ad cor, ultimò ponuntur.

SED contra eſt, quod Apoſ. dicit Rom. 13. Quę à Deo ſunt, ordinata ſunt. ſed præcepta decalogi
ar. 3. huius qõ. ſunt immediatè data à Deo, ut * dictum eſt. ergo conuenientem ordinem habent.

CONCLVSIO.

Debito & conuenienti ordine decem decalogi præcepta diſpoſita ſunt.

RESPONDEO dicendum,
ar. 3. & 5. ad 1. arg. ꝙ ſicut * dictum eſt, præcepta decalogi dantur de his, quę ſtatim in promptu mens hominis ſuſcipit. Manifeſtum eſt autem, ꝙ tanto aliquid magis à ratione ſuſcipitur, quanto contrarium eſt grauius, & magis repugnans rationi. Manifeſtum eſt autem, ꝙ cum rationis ordo à fine incipiat, maximè eſt contra rationem, ut homo inordinatè habeat ſe circa finem. Finis autem humanæ uitæ & ſocietatis eſt Deus: & ideo primò oportuit ꝑ præcepta decalogi hominem ordinare ad Deum, cùm eius contrarium ſit grauiſſimum: ſicut etiam in exercitu, qui ordinatur ad ducem, ſicut ad finẽ primum eſt ꝙ miles ſubdatur duci: & huius contrariũ eſt grauiſſimum. ſcd̃m uerò, ut alijs coordinetur. Inter ipſa autem, per quæ ordinamur in Deũ, Primum occurrit, ꝙ hõ fideliter ei ſubdatur, nullam participationem cum inimicis habens. Scd̃m autem eſt, ꝙ ei reuerentiam exhibeat. Tertium autẽ eſt, ꝙ ẽt famulatum impẽdat: ma iuſq; peccatum eſt in exercitu, ſi miles infideliter agens. cum hoſte pactum habeat, q̃ ſi aliquam irreuerentiam faciat duci. & hoc eſt ẽt grauius, q̃ ſi in aliquo obſequio ducis deficiens inueniatur. In pręceptis autem ordinantibus ad proximum manifeſtum eſt, ꝙ magis repugnat rationi, & grauius peccatum eſt, ſi hõ non ſeruet ordinem debitũ ad perſonas, quibus eſt magis debitor. & ideo inter præcepta ordinantia ad proximum primò ponitur præceptũ pertinens ad parentes. Inter alia verò precepta etiam apparet ordo ſecundum ordinem grauitatis peccatorum. Grauius eſt enim & magis rationi repugnans peccare opere q̃ ore. & ore q̃ corde. & inter peccata operis grauius eſt homicidium, per quod tollitur uita hominis iam exiſtẽtis, quàm adulterium, per quod impeditur certitudo prolis naſcituræ: & adulterium grauius eſt quàm furtum, quod pertinet ad bona exteriora.

AD primum ergo dicẽdum, ꝙ quamuis ſecundum uiam ſenſus proximus ſit magis notus, quàm Deus, tamẽ dilectio Dei eſt ratio dilectionis proximi, ut infrà patebit: & ideo præcepta ordinãtia ad Deum fuerunt præordinanda.

AD ſecundũ dicendum, quòd ſicut Deus eſt uniuerſale principium eſſendi omnibus, ita & pater eſt principium quoddam eſſendi filio, & ideo conuenienter poſt præcepta pertinentia ad Deũ, ponitur pręceptum pertinens ad parentes. ratio autem procedit, qñ affirmatiua & negatiua pertinẽt ad idem genus operis, quamuis ẽt & in hoc non habeat omnimodã efficaciã. Etſi.n. in executione o-

peris prius extirpāda ſint uitia, ꝗ inſerendæ uirtutes (ſecundum illud Pſa. 33 Declina à malo, & fac bonum & Eſa. 1. Quieſcite agere peruerſè, diſcite bene facere) tñ in cognitione prior ē uirtus ꝗ peccatum: quia per rectum cognoſcitur obliquũ, ut dicitur in primo de anima. per legem autem cognitio peccati habetur, ut Rom. 5 dicitur. & ſecundum hoc præceptũ affirmatiuum debuiſſet primò poni. Sed non eſt iſta rō ordinis: ſed quæ * ſuprà poſita eſt, quia in ꝑceptis pertinentibus ad Deũ, quæ ſunt primæ tabulę, ultimò ponitur præceptum affirmatiuum: quia eius tranſgreſſio minorem reatũ inducit.

in cor. ar.

AD tertium dicendum, quòd etſi peccatum cordis ſit prius in executione, tñ eius prohibitio poſterius cadit in ratione.

ARTICVLVS VII.

Vtrum pręcepta decalogi conuenienter tradantur.

536 3. diſt. 27. ar. 2. q. 1.

AD SEPTIMVM ſic proceditur. Videtur, ꝙ pręcepta decalogi inconuenienter tradantur. Præcepta enim affirmatiua ordinant ad actus virtutum: præcepta autem negatiua abſtrahunt ab actibus uitiorum: ſed circa quamlibet materiã opponuntur ſibi uirtutes & uitia; ergo in qualibet materia, de qua ordinat præceptum decalogi, debuit poni præceptum affirmatiuum & negatiuum. inconuenienter igitur ponuntur quædam affirmatiua, & quædam negatiua.

¶ 2 Præterea, Iſidorus dicit, ꝙ omnis lex ratione conſtat: ſed omnia præcepta decalogi pertinẽt ad legem diuinam. ergo in omnibus debuit rō aſſignari, & non ſolum in primo & tertio præcepto.

¶ 3 Præterea, Per obſeruantiã præceptorũ meretur aliquis præmia à Deo: ſed diuinæ promiſſiones ſunt de pręmiis præceptorũ. ergo promiſſio debuit poni in omnibus præceptis, & nõ ſolum in primo & quarto.

¶ 4 Præterea, Lex uetus dicitur lex timoris, inquantum per comminationes pœnarum inducebat ad obſeruationes pręceptorũ. ſed oĩa pręcepta decalogi pertinẽt ad legem ueterẽ: ergo in omnibus debuit poni cõminatio pœnæ, & nõ ſolum in primo & ſecundo.

¶ 5 Pręterea, Omnia præcepta Dei ſunt in memoriã retinẽda: dicitur.n. Prou. 3. Deſcribe ea in tabulis cordis tui inconueniẽter ergo in ſolo tertio præcepto fit mẽtio de memoria: & ita vñr præcepta decalogi inconueniẽter tradita eſſe.

SED contra eſt, quod dicitur Sap. 11. ꝙ Deus oĩa fecit in numero, põdere, & mẽſura; multo magis ergo in ꝑceptis ſuę legis congruũ modum tradendi ſeruauit.

CONCLVSIO.

Conuenientiſſimè tradita ſunt decem legis pręcepta, cùm ex diuina proceſſerint ſapientia.

RESPONDEO dicendũ, ꝙ in ꝑceptis diuinæ legis maxima ſapientia cõtinetur. vnde dicitur Deut. 4. hæc eſt noſtra ſapientia & intellectus corã populis. Sapiẽtis aũt eſt oĩa debito modo & ordine diſponere; & ideo manifeſtum eſſe debet, ꝙ præcepta legis conuenienti modo ſunt tradita.

AD primum ergo dicendũ, ꝙ ſemper affirmationẽ ſequitur negatio oppoſiti, non aũt ſemper ad negationem unius oppoſiti, ſequitur affirmatio alterius: ſequit̃.n. ſi eſt album, non eſt nigrum: non tamen ſequitur, ſi non eſt nigrũ, ergo eſt album; quia ad plura ſeſe extendit negatio, ꝗ affirmatio. & inde eſt etiam, ꝙ non eſſe faciendam iniuriam (quod pertinet ad præcepta negatiua) ad plures perſonas ſe extendit ſecundũ primũ di-

dictamen rationis, quàm eſſe de-
bitum ut alteri obſequium uel be
neficium impendatur. Ineſt autē
primo dictamen rationis, ꝙ homo
debitor eſt beneficij uel obſequij
exhibendi illis, à quibus benefi-
cia accepit, ſi nondum recompen-
ſauit. Duo ſunt autem. quorum
beneficiis ſufficienter nullus re-
compenſare poteſt, ſ. Deus & pa-
ter, ut dicitur in 8. * Ethico. & iō
ſola duo præcepta affirmatiua po
nuntur unum de honotatione pa-
rētum, aliud de celebratione ſab-
bati in commemotationem diui-
ni beneficii.

* li. 8. ethi. ca. ulti. à med. to. 5

AD ſecundum dicendum, ꝙ
illa præcepta, quæ ſunt purè mo-
ralia habent manifeſtam rationē,
vnde nō oportuit, ꝙ in eis aliqua
ratio adderetur: ſed quibuſdam
præceptis additur cæremoniale
determinatiuum præcepti mota-
lis cōmunis, ſicut in primo præce
pto, Non facies ſculptile. & in ter
tio præcepto determinatur dies
ſabbati, & ideo utrobique opor-
tuit rationem aſſignari.

AD tertium dicendum, quòd
homines ut plurimum actus ſuos
ad aliquam utilitatem otdinant,
& ideo in illis ptæceptis neceſſe
fuit promiſſionem prēmii appone-
re. ex quibus uidebatur nulla uti
litas ſequi, uel aliqua utilitas im-
pediti: quia uerò parentes ſunt iā
in recedendo, ab eis non expecta-
tur utilitas, & ideo ptæcepto de
honore patentum additur ptomiſ
ſio. Similiter etiam in ptęcepto de
prohibitione idololatriæ: quia p
hoc uidebatur impediri apparens
vtilitas, quā homines ctedunt ſe
poſſe conſequi per pactum cū dæ-
monibus initum.

AD quartum dicēdum, quòd
pœnæ præcipuè neceſſariæ ſunt
contra illos, qui ſunt proni ad ma
lum, ut dicitur in 10. * Ethico. &
ideo illis ſolis præceptis legis ad-
ditur cōminatio pœnarum, in q-
bus erat pronitas ad malum: erāt
autem homines proni ad idolola
triam ptopter generalem conſue-
tudinem gentium. Et ſimiliter
ſunt etiam homines proni ad per
iurium propter frequentiam iura
menti. & iō primis duobus præce-
ptis adiungitur comminatio.

li. 10. eth c. vl. to. 5.

AD quintum dicēdum, quòd
præceptum de ſabbato ponitur vt
commemoratiuum beneficii præ-
teriti, & ideo ſpecialiter in eo
fit mentio de memoria. Vel quia
præceptum de ſabbato habet de-
terminationem adiunctam, quæ
non eſt de lege naturæ: & iō hoc
præceptum ſpeciali admonitione
indiguit.

ARTICVLVS VIII.

*Vtrum præcepta decalogi ſint diſ-
penſabilia.*

AD OCTAVVM ſic ꝓ- 537
ceditur. Videtur, quòd
præcepta decalogi ſint
diſpenſabilia. Præcepta enim de-
calogi ſunt de iure naturali: ſed
ius naturale in aliquibus deficit,
& mutabile ē ſicut & natura hu-
mana, ut * Philoſophus dicit in
5. Ethic. defectus autem legis in
aliquibus patticularibus caſibus
eſt ratio diſpenſandi, ut † ſuprà
dictum eſt. ergo in præceptis de-
calogi poteſt fieri diſpenſatio.

Sup q. 99 art. 5. co. & 2. 2. q. 104 ar. 4. ad 2 & 1. di. 47. ar. 4 cor. & 3. diſt. 37. ar. 4. & 4. diſ. 17. q. 3. ar. 1. q. 5. & mal. q. 3. ar. 1. ad 7. & q. 15. art. 1. ad 8.

* li 5. eth. c. 7. to. 5.

† q. 96 ar. 6. & q. 97 ar. 4.

¶ 2 Præterea, Sicut ſe habet ho
mo ad legem humanam, ita ſe ha
bet Deus ad legem datam diuini
tus: ſed homo poteſt diſpēſare in
ptæceptis legis, quæ hō ſtatuit. er-
go cùm ptæcepta decalogi ſint in-
ſtituta à Deo, uidetur quòd Deus
in eis poſſit diſpenſare. ſed præla-
ti uice Dei funguntur in terris.
Dicit n Apoſt. 2. ad Corin. 2. Nam
& ego ſiquid donaui, ꝓpter vos
donaui in perſona Chriſti; ergo ēt
& pręlati poſſunt in præceptis de
calogi diſpenſare.

¶ 3 Præterea, Inter præcepta
decalogi cōtinetur ptohibitio ho
micidii: ſed in iſto pręcepto uide-
tur diſpenſari per homines: puta

cùm ſecundum præceptum legis humanæ homines licitè occidantur, puta malefactores, uel hoſtes. ergo præcepta decalogi ſunt diſpenſabilia.

¶ 4 Præterea, Obſeruatio ſabbati continetur inter præcepta decalogi: ſed in hoc præcepto fuit diſpenſatum, Dicitur.n.1.Machab.2. Et cogitauerunt in die illa dicẽtes, Omnis homo quicunque uenerit ad nos in bello die ſabbatorum, pugnemus aduerſus eum. ergo pręcepta decalogi ſunt diſpenſabilia.

SED contra eſt, quod dicitur Iſa.24 Quidam reprehenduntur de hoc, ꝙ mutauerunt ius, diſſipauerunt fœdus ſempiternum. quod maximè uidetur intelligendum de præceptis decalogi. ergo præcepta decalogi mutari per diſpenſationem non poſſunt.

CONCLVSIO.

Cùm decem præcepta diſponant homines ad bonum ſimpliciter & ad proximum in hoc eodẽ ordine, indiſpenſabilia ſimpliciter ſunt.

q.96.ar.6 & qõ.97. ar.4. RESPONDEO dicendũ, ꝙ ſicut * ſuprà dictum eſt, tunc in pręceptis debet fieri diſpenſatio, quando occurrit aliquis particularis caſus, in quo ſi uerbum legis obſeruaretur, contrariaretur intentioni legislatoris. Intentio autem legislatoris cuiuslibet ordinatur primò quidem & principaliter ad bonum commune, ſecundò autem ad ordinem iuſtitię & uirtutis, ſecundum quem bonum commune conſeruatur, & ad ipſum peruenitur. Si qua ergo præcepta dentur, quæ contineant ipſam conſeruationem boni communis, uel ipſum ordinẽ iuſtitię & uirtutis, huiuſmodi præcepta continent intentionem legislatoris, ideo indiſpenſabilia ſunt: puta ſi poneretur hoc præceptum in aliqua communitate, quòd nullus deſtrueret rempublicam, neq; proderet ciuitatem hoſtibus, ſiue quòd nullus faceret aliquid iniuſtè uel malè, huiuſmodi præcepta eſſent indiſpẽſabilia. Sed ſi aliqua alia præcepta traderentur ordinata ad iſta præcepta, quibus determinantur aliqui ſpeciales modi, in talibus præceptis diſpenſatio poſſet fieri, inquantum per omiſſionem huiuſmodi præceptorum in aliquibus caſibus nõ fieret pręiudicium primis præceptis, quæ continent intentionem legislatoris: puta ſi ad conſeruationem reipublicæ ſtatueretur in aliqua ciuitate, ꝙ de ſingulis uicis aliqui uigilarent ad cuſtodiam ciuitatis obſeſſæ, poſſet cum aliquibus diſpenſari propter aliquam maiorẽ vtilitatem. Præcepta autem decalogi continent ipſam intentionẽ legislatoris, ſ. Dei: nam præcepta primæ tabulæ, quæ ordinant ad Deum, continent ipſum ordinem ad bonum cõmune & finale, qđ Deus eſt. Præcepta autem ſecundæ tabulæ continent ordinem iuſtitiæ inter homines obſeruandę, vt ſcilicet nulli fiat indebitũ, & cuilibet reddatur debitum: ſecundum hanc enim rationem ſunt intelligenda præcepta decalogi, & ideo præcepta decalogi ſunt omnino indiſpenſabilia.

AD primum ergo dicendũ, ꝙ Philoſophus nõ loquitur de iuſto naturali, quod continet ipſum ordinem iuſtitiæ: hoc enim nunquã deficit, ſ. iuſtitiam eſſe ſeruandã; ſed loquitur quantum ad determinatos modos obſeruationis iuſtitiæ, qui in aliquibus fallunt.

AD ſecundum dicendum, ꝙ ſicut Apoſtolus dicit 2. ad Timot. 2. Deus fidelis permanet, negare ſeipſum non poteſt. Negaret autẽ ſeipſum, ſi ordinem ſuæ iuſtitiæ auferret, cùm ipſe ſit ipſa ſua iuſtitia. & ideo in hoc Deus diſpenſare non poteſt, ut homini liceat

non

non ordinatè ſe habere ad Deum, vel nõ ſubdi ordini iuſtitiæ eius, & in his, ſecundum quæ homines adinuicem ordinantur.

AD tertium dicendum, quòd occiſio hominis prohibetur in decalogo, ſecundum quod habet rationem indebiti: ſic.n. præceptum continet ipſam rationem iuſtitię. lex autem humana hoc concedere non põt, ꝙ licitè homo indebitè occidatur: ſed malefactores occidi, uel hoſtes reipublicæ, hoc nõ eſt indebitum. vnde hoc non contrariatur pręcepto decalogi, nec talis occiſio eſt homicidium, qđ præcepto decalogi prohibetur, vt * Auguſt. dicit in 1. de lib. arb. Et
li.1.ca.4. ſimiliter ſi alicui auferatur quod
tom.1. ſuum erat, ſi debitum eſt ꝙ ipſũ amittat, hoc nõ eſt furtum uel rapina, quæ præcepto decalogi prohibentur. Et ideo qñ filii Iſrael præcepto Dei tulerunt Aegyptiorum ſpolia, non fuit furtum, quia hoc eis debebat ex ſententia Dei. Similiter & Abraham cùm cõſenſit occidere filium, non conſenſit in homicidium, quia debitũ erat eum occidi per mandatum Dei, qui eſt dñs uitę & mortis. Ipſe.n. eſt qui pœnam mortis infligit omnibus hominibus iuſtis & iniuſtis pro peccato primi parentis: cuius ſententiæ ſi homo ſit executor auctoritate diuina, non erit homicida, ſicut nec Deus. Et ſimiliter etiam Oſee accedens ad uxorem fornicariam, uel mulierem adulteram, nõ eſt mœchatus, nec fornicatus, quia acceſſit ad eam quæ ſua erat ſecundum mandatũ diuinum, qui eſt actor inſtitutionis matrimonii. Sic igitur præcepta ipſa decalogi quantum ad rationẽ iuſtitię, quam cõtinent, immutabilia ſunt: ſed quantum ad aliquam determinationem ꝑ applicationem ad ſingulares actus (ut.ſ. hoc. vel illud ſit homicidiũ, furtum uel adulterium, aut non) hoc quidem eſt mutabile qñq; ſolà auctoritate diuina in his.ſ. q̃ à ſolo Deo ſunt inſtituta, ſicut in matrimonio & in aliis huiuſmodi: qñq; et auctoritate humana, ſicut in his, quæ ſunt commiſſa hominum iuriſdictioni. quãtũ.n. ad hoc, homines gerunt uicem Dei, non autem quantum ad omnia.

AD quartum dicendum, quòd illa excogitatio magis fuit interpretatio præcepti, q̃ diſpenſatio. Non.n. intelligitur uiolare ſabbatum qui facit opus, quod eſt neceſſarium ad ſalutem humanam, ſicut Dominus probat Mat. 12.

ARTICVLVS IX.

Vtrũ modus uirtutis cadat ſub præcepto legis.

AD NONVM ſic proceditur. Videtur, quod modus uirtutis cadat ſub ꝑcepto legis. Eſt enim modus uirtutis, ut aliquis iuſtè operetur iuſta, & fortiter fortia, & ſimiliter de aliis uirtutibus. Sed Deute. 16. præcipitur, iuſtè quod iuſtum eſt exequeris. ergo modus uirtutis cadit ſub præcepto. 538 Sup.q.96. ar.3.ad 2 & 2.2. q. 44.art. 4. ad 1.&arti.8.co.& 2 diſt.28. art. 3.co. & 4.di.15 q.3.ar. 4. q 1. ad 3. & mal.q. 2.ar.5.ad 7.

¶ 2 Præterea, illud maximè cadit ſub pręcepto, quod eſt de intẽtione legiſlatoris. Sed intentio legiſlatoris ad hoc fertur principaliter, ut homines faciat virtuoſos, ſicut dicitur in 2.* Ethi. Virtuoſi autẽ eſt uirtuoſe agere. ergo modus uirtutis cadit ſub pręcepto. * lib.2.ethi.ca 1 à me. & li. 1.cap.9. à med.&c. 13. circa pri. to. 5.

¶ 3 Præterea, Modus uirtutis propriè eſſe uidetur, ut aliquis voluntariè & delectabiliter operet. Sed hoc cadit ſub præcepto legis diuinę: dicitur.n. in Pſal. 7. Seruite domino in lætitia. & 2. ad Corinth. 9. Non ex triſtitia, aut ex neceſſitate, hilarem enim datorem diligit Deus. vbi † glo. dicit, Quicquid boni facis, cũ hilaritate fac, & tunc bene facis: ſi autem cum triſtitia facis, ſic directè, nõ tu facis: ergo modus uirtutis cadit ſub præcepto legis. † gl. ord. ibi, & dicitur eſſe Aug.

SED contra, Nullus poteſt ope

rari eo modo quo operatur uirtuoſus, niſi habeat habitum virtutis, ut patet per * Philoſophũ in 2. & 5. Eth c. Quicunque autem tranſgreditur præceptũ legis, meretur pœnam. ſequeretur ergo, ꝙ ille qui non habet habitum uirtutis, quicquid faceret, mereretur pœnam: hoc autem eſt contra intentionem legis, quę intendit hominem aſſuefaciendo ad bona opera inducere ad virtutem: nõ ergo modus uirtutis cadit ſub præcepto.

* lib. 2. ethi cap 4 tom. 5.

CONCLVSIO.

Modus uirtutis reſpiciens intellectum et uoluntatem hominis, ſub legis diuinæ præceptis cadit, non autem modus reſpiciens habitum.

RESPONDEO dicendum, quòd ſicut * ſuprà dictum, eſt p̃ceptũm legis habet uim coactiuam. illud ergo directè cadit ſub pręcepto legis, ad quod lex cogit: coactio autem legis eſt per metũ pœnæ, ut dicitur 10. * Ethi. Nam illud propriè cadit ſub pręcepto legis, pro quo pœna legis infligitur. ad inſtituendam autem pœnam aliter ſe habet lex diuina, & aliter lex humana Non enim pœna legis infligitur, niſi pro illis de quibus legislator habet iudicare: quia ex iudicio lex punit: homo autem, qui eſt legiſlator humanę, non habet iudicare, niſi de exterioribus actibus: quia homines uident ea, quæ parent: ut dicitur 1. Reg 16. ſed ſolius Dei qui eſt lator legis diuinæ, eſt iudicare de interioribus motibus uoluntatum: ſecundum illud Pſal. 7. Scrutans corda & renes Deus.

q. 90 ar. 3 ad 2.

li. 10. eth. c. vl. to. 5.

Secundum hoc igitur dicendũ eſt, ꝙ modus uirtutis quãtum ad aliquid reſpicitur à lege humana & diuina: quantum ad aliquid autem à lege diuina, ſed non à lege humana: quantum ad aliquid uerò, nec à lege humana, nec à lege diuina. Modus aũt uirtutis in tribus conſiſtit ſecundum Philoſ. in 2. Ethi. * quorum primũ eſt ſi aliquis operetur ſciens: hoc aũt diiudicatur, & à lege diuina, & à lege humana, qđ .n. aliquis facit ignorans, ꝑ accidens facit. vnde ſcd' m ignorantiã, aliqua diiudicãtur ad pœnam, uel ad ueniam tam ſecũdum legem humanam, q̃ ſecundum legem diuinam. Secundum autem eſt, vt aliquis operetur uolens uel eligens, & ꝑꝑ hoc eligẽs: in quo importatur duplex motus interior, ſ. uoluntatis, & intentionis, de quibus ſuprà dictum eſt: *. & iſta duo non diiudicat lex humana, ſed ſolum diuina. Lex .n. humana non punit eum, qui vult occidere, & non occidit: punit autem eum lex diuina, ſecundum illud Matth. 5. Qui iraſcitur fratri ſuo, reus erit iudicio. Tertiũ autẽ, vt firmiter & immobiliter habeat & operetur, & iſta firmitas ꝓpriè pertinet ad habitum: ut. ſ. aliquis ex habitu radicato operetur, & quãtum ad hoc modus virtutis nõ cadit ſub p̃cepto, neq; legis diuinę, neque legis humanę; neque .n. ab homine, neque à Deo punitur tanquam præcepti tranſgreſſor, qui debitum parentibus honorem impendit, quamuis non habeat habitum pietatis.

li. 2. eth c. 4. to. 5

q. 8 & 12.

AD primum ergo dicendum, ꝙ modus faciẽdi actum iuſtitiæ, qui cadit ſub pręcepto eſt, ut fiat aliquid ſecũdum ordinem iuris: non autem, quòd fiat ex habitu iuſtitię.

AD ſecundũ dicendum, quòd intentio legiſlatoris eſt de duobus, de uno quidem ad quod intẽdit per pręcepta legis inducere: & hoc eſt uirtus. Aliud autem eſt de quo intendit pręceptum ferre: & hoc eſt quod ducit uel diſponit ad uirtutem. ſ. actus uirtutis. Nõ enim idem eſt finis pręcepti, & id de quo pręceptũ dat: ſicut neq; in

aliis

allis rebus idem eſt finis & quod
eſt ad finem.

A D tertium dicendum, quòd
operari ſine triſtitia opus uirtutis
cadir ſub præcepto legis diuinæ;
quia quicunque cum triſtitia ope
ratur, non uolens operatur: ſed de
lectabiliter operari ſiue cum læti
tia; uel hilaritate quodammodo
cadit ſub præcepto, ſcilicet ſecun
dũ quod ſequitur delectatio ex di
lectione Dei & proximi, quæ ca-
dit ſub præcepto: cùm amor ſit cã
delectationis & quodãmodo nõ,
ſecundum quod delectatio con-
ſequitur habitum. Delectatio.n.
operis eſt ſignum habitus genera
ti, ut dicitur in 2. Ethico. * Poteſt
li.2.ethi. enim aliquis actus eſſe delectabi
c.3. ĩ pri. lis, uel propter finem, uel propter
tom.5. conuenientiam habitus.

ARTICVLVS X.

Vtrum modus charitatis cadat ſub præcepto diuinæ legis.

539 A D DECIMVM ſic pro-
2.2 q. 44. ceditur. Videtur quòd
arti.1. ad modus charitatis cadat
primum. ſub pręcepto diuinæ legis. Dici-
Et.3 diſ. tur enim Matth. 19. Si uis ad uitã
27.q.3.ar ingredi, ſerua mandata: ex quo vi
ti.4.& di. detur quòd obſeruatio mandato-
37.art.6. rum ſufficiat ad introducẽdũ ad
Et ver.q. uitã. Sed opera bona nõ ſufficiũt
25. art. 7. ad introducendum in uitam, niſi
ad 8.&q. ex charitate fiant. Dicitur enim
24 ar. 12. 1. ad Cor. 13. Si diſtribuero in ci-
ad 16. Et bos pauperum omnes facultates
mal.q. 2. meas, & ſi tradidero corpus meũ
ar.5.ad . ita ut ardeam, charitatem autem
Et opuſ. non habuero: nihil mihi prodeſt.
27.c.6. Ergo modus charitatis eſt in præ-
cepto.

¶ 2 Præterea, Ad modum chari
tatis propriè pertinet, ut omnia
fiant propter Deum: ſed iſtud ca-
dit ſub præcepto. Dicit.n. Apoſto-
lus prime ad Corinth. 10. Omnia
in gloriam Dei facite. Ergo mo-
dus charitatis cadit ſub pcepto.

¶ 3 Præterea, Si modus charita
tis non cadat ſub pręcepto, ergo
aliquis poteſt implere præcepta le
gis, non habens charitatem: ſed
quod põt fieri ſine charitate, põt
fieri ſine gratia, quæ ſemper adiũ
cta eſt charitati: ergo aliquis põt
implere præcepta legis ſine gra-
tia; hoc eſt autem Pelagiani erro-
ris, ut patet per Aug. * in lib. de hæ De hære-
reſibus. Ergo modus charitatis ſibus ad
eſt in præcepto. Qđ vult

S E D contrà eſt, quia quicun- Deum c.
que non ſeruat præceptum, pec- 88. to.6.
cat mortaliter: ſi igĩ modus cha-
ritatis cadat ſub præcepto, ſequi-
tur ꝙ quicunque operatur aliqđ,
& non ex charitate, peccet morta
liter. Sed quicunque non habet
charitatem, operatur non ex cha-
ritate. ergo ſequitur, ꝙ quicunq;
non habet charitatẽ, peccet mor-
taliter in omni opere quod facit,
quantumcunque ſit de genere bo
norum: quod eſt inconueniens.

CONCLVSIO.

Modus charitatis cadit ſub illo diuinæ legis præcepto, quod ſpecialiter de dilectione Dei & proximi datur, non autẽ ſub cæteris præceptis: unde hoc præcepto, honora patrem, non prę cipitur ut honoretur pater ex charitate, ſed ſolum, ut honoretur pater.

R E S P O N D E O dicendũ, ꝙ
circa hoc fuerunt contrariæ opi-
niones. Quidam enim dixerunt
abſolute modum charitatis eſſe
ſub præcepto: nec eſt impoſſibile
obſeruare hoc præceptum chari-
tatem non habenti, quia poteſt ſe
diſponere ad hoc, quòd charitas
ei infundatur à Deo: nec, quando
cunque aliquis non habens chari
tatem facit aliquid de genere bo
norum, peccat mortaliter: q̃a hoc
eſt præceptum affirmatiuum, ut
ex

ex charitate operetur:& non obligat ad ſemper,ſed pro tempore illo quo aliquis habet charitatem. Alij verò dixerũt, ꝙ omnino modus charitatis non cadit ſub præcepto. Vtriq; autem quantum ad aliquid, uerum dixerunt. Actus enim charitatis dupliciter cõſiderari poteſt. Vno modo ſecundum quod eſt quidam actus per ſe, & hoc modo cadit ſub pręcepto legis,quod de hoc ſpecialiter dat.ſ. Diliges Dominum Deum tuum, & diliges proximũ tuum,& quãtum ad hoc,primi uerũ dixerunt. Non enim eſt impoſſibile hoc p̄ceptum obſeruare, quod eſt de actu charitatis: quia homo poteſt ſe diſponere ad charitatem habendam,& quando habuerit eam.poteſt ea vti. Alio modo poteſt cõſiderari actus charitatis. ſecũdum quod eſt modus actuum aliarum virtutum, hoc eſt ſecũdum quod actus aliarum uirtutum ordinantur ad charitatem. quæ eſt finis p̄cepti,vt dicitur 1.ad Tim.1.Dictũ
q,12.ar.4 eſt enim ſupra, * ꝙ intentio finis eſt quidam modus formalis actus ordinati in finem. Et hoc modo uerum eſt,quod ſecundi dixerũt, ꝙ modus charitatis nõ cadit ſub præcepto:hoc eſt dictum,quòd in hoc præcepto,Honora patrem, nõ includitur,quòd honoretur pater ex charitate, ſed ſolum quòd honoretur pater: vnde qui honorat patrem,licet non habeat charitatem,non efficitur tranſgreſſor huius præcepti, etſi ſit tranſgreſſor præcepti, quod eſt de actu charitatis:propter quam tranſgreſſionem meretur pœnam.

AD primum ergo dicendum, ꝙ Dominus non dixit. Si vis ad uitam ingredi, ſerua unum mandatum, ſed ſerua omnia mandata: inter quę ẽt continetur mandatum de dilectione Dei & proximi.

AD ſecundum dicendum, ꝙ ſub pręcepto charitatis continetur,ut diligatur Deus ex toto corde:ad quod pertinet,ut omnia referantur in Deum, & ideo præceptum charitatis implere homo non poteſt, niſi etiam omnia referantur in Deum. Sic ergo qui honorat parentes, tenetur ex charitate honorare nõ ex ui huius præcepti,quod eſt, Honora parentes: ſed ex ui huius præcepti, Diliges Dominũ Deum tuum ex toto corde tuo. Et cùm iſta ſint duo præcepta affirmatiua non obligãtia ad ſemper, poſſunt pro diuerſis temporibus obligare:& ita poteſt contingere,quòd aliquis implẽs præceptum de honoratione parentũ, non tunc tranſgrediatur pręceptũ de omiſſione modi charitatis.

AD tertium dicendum,quòd obſeruare omnia pręcepta legis homo non poteſt, niſi impleat p̄ceptum charitatis, quod non fit ſine gratia:& ideo impoſſibile eſt ꝙ Pelagius dixit, hominẽ implere legem ſine gratia.

ARTICVLVS XI.

Vtrum conuenienter diſtinguantur alia moralia pracepta legis præter decalogum.

540

AD VNDECIMVM ſic proceditur. Videtur,ꝙ inconuenienter diſtinguãtur alia moralia præcepta legis præter decalogum. Quia,ut Dominus dicit Matth.22. in duobus præceptis charitatis pendet omnis lex & prophetę; ſed hæc duo præcepta explicantur per decem præcepta decalogi:ergo non oportet alia p̄cepta moralia tradere. Sup.ar.3. & locis ibidẽ annotatis.

¶ 2 Præterea,Præcepta moralia à iudicialibus & cęremonialibus diſtinguuntur, vt * dictũ eſt: q.p̄ce.ar. 2.3.& 4. ſed determinationes cõium præceptorum moralium pertinẽt ad iudicialia & cæremonialia præcepta, cõia aũt pręcepta moralia ſub decalogo continentur: uel ẽt decalogo præſupponuntur,ut * di- ar 3 huius qó.

ctum

-ctum eſt: ergo inconuenienter traduntur alia præcepta moralia pręter decalogum.

¶ 3 Præterea, Præcepta moralia ſunt de actibus omnium virtutũ, vt * ſuprà dictum eſt. Sicut igitur in lege ponuntur præcepta moralia præter decalogum pertinentia ad latriam, liberalitatem, & miſericordiam, & caſtitatem; ita etiã deberẽt poni aliqua præcepta pertinentia ad alias virtutes, puta ad fortitudinẽ, ſobrietatẽ, & alia huiuſmodi; quod tñ non inuenitur. Non ergo conuenienter diſtinguũtur in lege alia præcepta moralia præter decalogum.

ar. 2. huius qõ.

SED contra eſt, quod in Pſal. 18. dicitur, Lex Domini immaculata conuertens animas: ſed per alia etiam moralia, quæ decalogo ſuperadduntur, homo conſeruatᷓ abſque macula peccati, & anima eius ad Deum conuertitur: ergo ad legem pertinebat etiã alia ꝑcepta moralia tradere.

CONCLVSIO.

Cùm ad bonos mores quędã pertineant, quorum ratio non ſtatim cuilibet populari, ſed ſolũ ſapientibus eſt manifeſta; conuenienter illa ad decalogum (ad quem ſecundum aliquã rationem reducũtur) ſuperaddita ſunt.

q. pce. ar. 3. & 4.

RESPONDEO dicendum, ꝙ ſicut ex * dictis patet, ꝑcepta iudicialia & cæremonialia ex ſola inſtitutione uim habent: quia antequam inſtituerentur, non uidebatur referre, vtrum ſic vel aliter fieret: ſed præcepta moralia ex ipſo dictamine naturalis rationis efficaciam habent, etiã ſi nunquam in lege ſtatuantur. Horum aũt triplex eſt gradus: nam quædã ſunt cõiſſima, & adeo manifeſta, ꝙ editione nõ indigent, ſicut mãdata de dilectione Dei & proximi, & alia huiuſmodi (ut * ſuprà dictũ eſt) quæ ſunt quaſi fines ꝑceptorum: vnde in eis nullus poteſt errare ſecundum iudiciũ rationis. Quædam verò ſunt magis determinata, quorum rationem ſtatim quilibet etiam popularis põt de facili uidere: & tñ quia in paucioribus circa huiuſmodi contingit iudicium humanum peruerti, huiuſmodi editione indigẽt: & hæc ſunt pręcepta decalogi. Quædam verò ſunt, quorum rõ nõ eſt adeo cuilibet manifeſta, ſed ſolũ ſapientibus: & iſta ſunt præcepta moralia ſuperaddita decalogo, tradita à Deo populo per Moyſen & Aaron. Sed quia ea quæ ſunt manifeſta, ſunt principia cognoſcendi eorum, q̃ non ſunt manifeſta: alia præcepta moralia ſuperaddita decalogo reducuntur ad præcepta decalogi per modũ cuiuſdam additionis ad ipſa. Nam in primo præcepto decalogi prohibetur cultus alienorum deorũ; cui ſuperadduntur alia præcepta prohibitiua eorum, quæ ordinantur in cultum idolorum, ſicut habetur Deut. 18. Non inueniatur in te qui luſtret filium ſuum, aut filiam ſuam: ducẽs per ignem, nec ſit maleficus, atque incantator; nec Pythones conſulat, neq; diuinos, & quærat à mortuis ueritatem. Secundum autem præceptũ prohibet periurium. ſuperadditur autem ei prohibitio blaſphemiæ, Leui. 14. & prohibitio falſæ doctrinæ, Deut. 13. Tertio verò pręcepto ſuperaddũtur omnia cęremonialia. Quartò autem pręcepto de honore parẽtum ſuperadditur ꝑceptum de honoratione ſenum, ſecundum illud Leuit. 19. Coram cano capite conſurge, & honora perſonam ſenis: & uniuerſaliter omnia pręcepta inducentia ad reuerentiam exhibendam maioribus, uel ad beneficia exhibenda uel ęqualibus uel minoribus. Quinto autem pręcepto, quod eſt de prohibitione homicidii, addit̃ prohibitio odij, & cuiuslibet violationis contra proximum, ſicut

ar. 1. & 3. & qõ. 94. ar. 4.

illud

illud Leu. 19. Non ſtabis cōtra ſanguinē proximi tui: & ēt prohibitio odij fratris, ſecundum illud, Ne oderis fratrem tuum in corde tuo. Præcepto autem ſexto, quod eſt de prohibitione adulterii, ſuperadditur præceptum de ꝓhibitione meretricij, ſecundum illud Deut. 24. Nō erit meretrix de filiabus Iſrael, neq; fornicator de filiis Iſrael, & iterum prohibitio uitii contra naturam, ſecundum illud Leu. 18. Cū maſculo non cō miſceberis, cum omni pecore non coibis. Septimo aūt præcepto de prohibitione furti adiungitur ꝑceptū de prohibitione uſuræ, ſecūdum illud Deut. 18. Non fœneraberis fratri tuo ad uſuram; & prohibitio fraudis, ſecundum illud Deut. 25. Non habebis in ſaculo diuerſa pondera: & uniuerſaliter oīa q̄ ad prohibitionē calumniæ, & rapinæ pertinent. Octauo uerò præcepto, qđ eſt de prohibitione falſi teſtimonii, additur ꝓhibitio falſi iudicii, ſecūdum illud Exo. 23. Nec in iudicio plurimorū acquieſce ſententiæ, ut à ueritate deuies: & prohibitio mendacij, ſicut illi ſubditur. Mendacium fugies: & prohibitio detractionis, ſcđm illud Leu. 19. Non eris criminator & ſuſurro in populis. Aliis autem duobus præceptis nulla alia adiūgūtur, quia ꝑ ea vniuerſaliter oīs mala concupiſcentia prohibetur.

AD primum ergo dicendū, ꝙ ad dilectionē Dei & proximi ordinantur quædam præcepta decalogi ſecundum manifeſtam rationem debiti: alia verò ſecundum rationem magis occultam.

AD ſecundū dicendum, quòd præcepta cęremonialia & iudicialia ſunt determinatiua ꝑceptorū decalogi ex ui inſtitutionis, nō autem ex ui naturalis inſtinctus, ſicut ꝑcepta moralia ſuperaddita.

AD tertium dicendum, quòd præcepta legis ordinantur ad bonum cōe, ut * ſupra dictum eſt. & quia uirtutes ordinantes ad aliū, q.90.ar.2

directè pertinent ad bonum cōe, & ſimiliter uirt⁹ caſtitatis inquātum actus gnationis deſeruit bono cōi ſpeciei: ideo de iſtis uirtutibus directè danť præcepta decalogi & ſuperaddita. De actu autē fortitudinis datur præceptū ꝓponendum per duces exhortātes in bello, quod pro bono cōi ſuſcipiť, vt patet Deut. 20. ubi mandatur ſacerdoti, Nolite metuere, nolite cedere. Similiter ēt actus gulæ ꝓhibendus cōmmititur monitioni paternæ, qa cōtrariatur bono domeſtico. Vnde dicitur Deut. 21. ex perſona parentum, Monita noſtra audire contēnit, commeſſationibus uacat & luxuriç atque conuiuiis.

ARTICVLVS XII.

Vtrum præcepta moralia ueteris legis iuſtificarent.

541

AD DVODECIMVM ſic proceditur. Videtur, ꝙ præcepta moralia ueteris legis iuſtificarent. Dicit enim Apoſt. Rom. 2. Non enim auditores legis iuſti ſunt apud Deū, ſed factores legis iuſtificabuntur. Sed factores legis dñr qui implent ꝑcepta legis; ergo ꝑcepta legis adimpleta iuſtificabant. Sup.q.98 arti.1. & inf.q.103 ar.2. & 3. diſ.40. arti.3.

¶ 2 Præterea, Leuit. 18. dicitur, Cuſtodite leges meas atque iudicia, quę faciēs hō uiuet in eis: ſed uita ſpiritualis hominis eſt ꝑ iuſtitiam. ergo pręcepta legis adimpleta iuſtificabant.

¶ 3 Præterea, Lex diuina efficacior eſt q̄ lex humana: ſed lex humana iuſtificat, eſt.n.q̄dā iuſtitia in hoc, ꝙ ꝑcepta legis adimpleńť: ergo pręcepta legis iuſtificabant.

SED contra eſt, quod Apoſ. dicit 2. ad Cor. 3. Litera occidit: qđ ſecundum * Aug. in lib. de ſpiritu & litera, intelligitur ēt de præceptis moralibus: ergo præcepta moralia non iuſtificabant. lib. de ſpiri. & lit. c.14. to.3

CONCLVSIO.

Præcepta legis moralia, propriè non iuſtificabant, efficiendo uidelicet iuſtitiam, qua ex iniuſto quiſpiam fit iuſtus apud Deum: ſed impropriè, eam uidelicet ſignificando, & ad eam diſponendo.

RESPONDEO dicendũ, ꝙ ſicut ſanum propriè & primò dicitur, quod habet ſanitatem, ꝑ poſterius autem, quod ſignificat ſanitatem, uel quod conſeruat ſanitatem: ita iuſtificatio primò & ꝓpriè dicitur ipſa factio iuſtitiæ, ſecũdariò uerò & quaſi impropriè poteſt dici iuſtificatio ſignificatio iuſtitiæ, uel diſpoſitio ad iuſtitiã: quibus duobus modis manifeſtũ eſt, quòd præcepta legis iuſtificabant, inquantum. ſ. diſponebãt homines ad gratiam Chriſti iuſtificantem. quam etiã ſignificabãt: quia ſicut dicit * Aug. cõtra Fauſtum, Etiam uita illius populi prophetica erat, & Chriſti figuratiua. Sed ſi loquamur đ iuſtificatio ne propriè dicta, ſic conſiderãdũ eſt, quòd iuſtitia poteſt accipi ꝓut eſt in habitu, uel prout eſt in actu: & ſecundum hoc iuſtificatio dupliciter dicitur. Vno quidẽ modo, ſecundum quod homo fit iuſtus adipiſcens habitum iuſtitiæ. Alio uerò modo, ſecundum quod opera iuſtitiæ operatur, ut ſecundum hoc iuſtificatio nihil aliud ſit, quàm iuſtitiæ executio. Iuſtitia autem, ſicut & aliæ uirtutes, poteſt accipi & acquiſita, & infuſa, ut ex * ſupradictis patet. Acquiſita quidem cauſatur ex operibus, ſed infuſa cauſatur ab ipſo Deo per eius gratiam: & hæc eſt vera iuſtitia, de qua nunc loquimur, ſecundum quam aliquis dicitur iuſtus apud Deum, ſecundum illud Rom. 4. Si Abraham ex operibus legis iuſtificatus eſt, hẽt gloriam, ſed non apud Deum.

li. 22. ca. 24. in pri. tom. 6.

q. 63. ar. 4

Hæc igitur iuſtitia cauſari non poterat per præcepta moralia, q̃ ſunt de actibus humanis, & ſecundum hoc præcepta moralia iuſtificare non poterant, iuſtitiam cauſando. Si uerò accipiatur iuſtificatio pro executione iuſtitię: ſic præcepta moralia iuſtificabant, inquantum continebant id quod eſt ſecundum ſe iuſtum: Sed ſacramenta illa ueteris legis gratiam nõ cõferebant, ſicut cõferunt ſacramẽta nouæ legis, quæ propter hoc iuſtificare dicuntur. Si uero accipiatur iuſtificatio pro executione iuſtitiæ, ſic omnia præcepta legis iuſtificabant, aliter tñ & aliter. Nã præcepta cæremonialia continebant quidem iuſtitiam ſecũdum ſe in generali, prout. ſ. exhibebantur in cultu Dei, in ſpeciali uerò non continebant ſecundum ſe iuſtitiam niſi ex ſola determinatione legis diuinæ. Et ideo de huiuſmodi præceptis dicitur, ꝙ non iuſtificabant niſi ex deuotione & obedientia facientium. Præcepta verò moralia & iudicialia continebant id, quod erat ſecundum ſe iuſtum uel in generali, uel etiã in ſpeciali. Sed moralia pręcepta continebant id quod eſt ſecundũ ſe iuſtum, ſecundum iuſtitiam generalem, quæ eſt omnis uirtus, ut dicitur in 5. * Ethic. Præcepta uerò iudicialia pertinebant ad iuſtitiam ſpecialem, quæ conſiſtit circa contractus humanæ uitę, qui ſunt inter homines adinuicem.

li. 5. ethi. c. 1. to. 5.

AD primum ergo dicendũ, ꝙ Apoſtolus accipit ibi iuſtificationem pro executione iuſtitiæ.

AD ſecundum dicendum, ꝙ homo faciens præcepta legis, dicitur uiuere in eis, quia non incurrebat pœnam mortis, quã lex trãſgreſſoribus infligebat: in quo ſenſu inducit hoc Apoſt. ad Gal. 3.

AD tertium dicendum, quòd pręcepta legis humanæ iuſtificãt iuſtitia acquiſita, de qua nõ quæritur ad præſens, ſed ſolum de iuſtitia, quæ eſt apud Deum.

QVÆ-

QVÆSTIO CI.

De præceptis cæremonialibus ſecundum ſe, in quatuor articulos diuiſa.

CONſequenter conſiderandum eſt de præceptis cæremonialibus.

¶ Et primò, de ipſis ſecundum ſe.
Secundò, de cauſa eorum.
Tertiò de duratione ipſorum.

¶ Circa primum quęruntur quatuor.

¶ Primo, quæ ſit ratio præceptorum cæremonialium.
¶ Secundo utrum ſint figuralia.
¶ Tertio, vtrum debuerint eſſe multa.
¶ Quarto, de diſtinctione ipſorum.

ARTICVLVS PRIMVS.

Vtrum ratio præceptorum cęremonialium in hoc conſiſtat, ꝙ pertinent ad cultum Dei.

542
Sup.q.99 arti. 3.& inf.q.104 ar.1.& q. 108.ar.2. cor. & 2. 2. q. 122. ar.1.ad 2 & quo.2. ar.8.c. & quo.4.ar. 11.

AD PRIMVM ſic proceditur. Videtur, quòd ratio præceptorum cæremonialium non in hoc conſiſtat, quòd pertinent ad cultum Dei. In lege enim ueteri dãtur Iudæis quædam præcepta de abſtinentia ciborum; ut patet Leu. 11. & etiã de abſtinendo ab aliquibus ueſtimentis, ſecundum illud Leu. 19. Veſtem, quæ ex duobus texta eſt, non indueris: & iterum quod præcipitur Numeri 15. Vt faciant ſibi fimbrias per angulos palliorum. Sed huiuſmodi nõ ſunt præcepta moralia, quia non manent in noua lege: nec ẽt iudicialia, quia nõ pertinent ad iudicium faciẽdum inter homines; ergo ſunt cęremonialia. Sed in nullo pertinere vñr ad cultum Dei: ergo non eſt cęremonialium præceptorum rõ, ꝙ ptineant ad cultum Dei.

¶ 2 Præterea, Dicunt quidã, ꝙ præcepta cæremonialia dñr illa, q̃ pertinent ad ſolẽnitates: quaſi dicerentur à cęreis, qui in ſolennitatibus accenduntᷣ: ſed multa alia ſunt pertinentia ad cultum Dei pter ſolẽnitates: ergo uidetur ꝙ legis præcepta cæremonialia non ea ratione dicãtur, quia pertinẽt ad cultum Dei.

¶ 3 Præterea, Secundum quoſdam præcepta cæremonialia dicũtur quaſi normæ, id eſt, regulæ ſalutis. Nam chere in Græco idẽ eſt quod ſalue. Sed omnia præcepta legis ſunt regulæ ſalutis, & nõ ſolum illa, quæ pertinẽt ad Dei cultum; ergo nõ ſolum illa præcepta dñr cæremonialia, quę pertinent ad culrum Dei.

¶ 4 Præterea, Rabbi Moyſes dicit, ꝙ præcepta cęremonialia dñr, quorum ratio non eſt manifeſta: ſed multa pertinentia ad cultum Dei hñt rõnem manifeſtam, ſicut ſabbati obſeruatio, & celebratio Phaſe, ſcenopegiæ, & multorum aliorum, quorum ratio aſſignatur in lege: ergo cæremonialia nõ ſũt quæ pertinent ad cultum Dei.

SED contra eſt, quod dicitur Exo. 18. Eſto populo in his, quę ad Deũ pertinẽt, oſtendaſq; populo cæremonias & ritum colendi.

CONCLVSIO.

Quum cæremonialibus præceptis proprium ſit, ut moralia pręcepta in ordine ad Deum determinent: certum eſt ea propriè cæremonialia dici oportere, quæ ad Dei cultum pertinent.

RESPONDEO dicendum, q.99.ar.4
ꝙ ſicut * ſuprà dictũ eſt, cæremonialia præcepta determinant præcepta moralia in ordine ad Deũ, ſicut iudicialia determinant præcepta moralia in ordine ad proximum.

mum.Homo autem ordinatur ad Deum per debitum cultum,& iō cæremonialia propriè dicũtur q̃ ad cultum Dei pertinent. Rō aũt q.99.ar.3. huius nominis poſita eſt * ſuprà, ubi præcepta cæremonialia ab aliis ſunt diſtincta.

A D primum ergo dicendum, ꝙ ad cultum Dei pertinent nō ſolum ſacrificia & alia huiuſmodi, quæ immediatè ad Deum ordinari vñr, ſed etiam debita præparatio colentium Deum ad cultum ipſius,ſicut etiam in aliis, quęcũque ſunt pręparatoria ad finē, cadunt ſub ſcientia,quę eſt de fine. Huiuſmodi autem præcepta, quæ dantur in lege de veſtibus & cibis colentium Deum, & aliis huiuſmodi, pertinent ad quandam præparationem ipſorum miniſtrãtium,ut ſint idonei ad cultũ Dei: ſicut etiam ſpecialibus obſeruantiis aliqui utuntur,qui ſunt in miniſterio regis:unde ēt ſub præceptis cæremonialibus cōtinētur.

A D Secundum dicendũ, ꝙ illa expoſitio nominis non uidetur eſſe multum conueniens, pręſertim cùm non multum inueniatur in lege, ꝙ in ſolennitatibus cerei accenderentur, ſed in ipſo etiam candelabro lucernæ cum oleo oliuarum præparabãtur,ut patet Leuit.24. Nihilominus tñ pōr dici, ꝙ in ſolēnitatibus omnia alia, q̃ pertinebant ad cultum Dei, diligentius obſeruabantur, & ſcd̃m hoc in obſeruatione ſolēnitatum omnia cæremonialia includũtur.

A D tertium dicendum, quòd nec illa expoſitio nominis uidetur eſſe multum conueniens: nomen.n. cęremoniæ nō eſt Græcũ, ſed Latinum.Poteſt dici tamē, ꝙ cum ſalus hominis ſit à Deo, pręcipuè illa pręcepta vñr eſſe ſalutis regulæ,quę hominem ordinãt ad Deũ,& ſic cęremonialia dñr q̃ ad cultum Dei pertinent

A D quartum dicẽdum, quòd illa rō cæremonialium eſt quodãmodo probabilis, non quia ex eo dicantur cæremonialia, quia eorum rō non eſt manifeſta,ſed hoc eſt quoddã conſequens: quia.n. pręcepta ad cultum Dei pertinentia oportet eſſe figuralia,ut * infrà dicetur:inde eſt, quòd eorum ar.ſeq. rō non eſt adeo manifeſta.

ARTICVLVS II.

Vtrum præcepta cæremonialia ſint figuralia.

A D SECVNDVM ſic ꝓceditur. Videtur, quòd 543
præcepta cęremonialia non ſint figuralia. Pertinet enim ad officium cuiuslibet doctoris, vt ſic pronunciet vt de facili intelligi poſſit,ſicut * Augu.dicit in 4. de doctrina Chriſtiana:& hoc maximè uidetur eſſe neceſſarium in legiſlatione, quia pręcepta legis populo proponuntur,unde lex debet eſſe manifeſta,ut † Iſid.dicit. Si igitur præcepta cęremonialia data ſint in alicuius rei figuram, videtur inconuenienter tradidiſſe hmōi præcepta Moyſes, non exponens quid figurarent.

Inf.q.103 ar.1.cor. & q.104, ar.2.& locis ibidē citatis.

* lib.4.c. 4.& c.10. tom.3.

† li.5.ca. 21.

¶ 2 Pręterea, Ea q̃ in cultũ Dei aguñt,maximè debent honeſtatē habere:ſed facere aliqua facta ad aliqua repręsētãda,uidet̃ eē theatricum,ſiue poeticum.In theatris enim repręſentabantur olim per aliqua quæ ibi gerebantur, quędã aliorum facta. Ergo videtur ꝙ huiuſmodi non debeant fieri ad cultum Dei.Sed cęremonialia ordinantur ad cultum Dei,ut * dictum eſt: ergo cęremonialia non debent eſſe figuralia. ar. ꝓced.

¶ 3 Præterea,* Auguſt. dicit in Ench. ꝙ Deus maximè colitur fide,ſpe,& charitate: ſed pręcepta, quę dantur de fide,ſpe,& charitate,non ſunt figuralia. ergo pręcepta cęremonialia non debent eſſe figuralia. Enchi. c. 3.in prin. tom.3.

¶ 4 Præterea, Dominus dicit Ioan.4.Spiritus eſt Deus, & eos q adorant eum, in ſpiritu & ueritate:

te adorare oportet: ſed figura nõ eſt ipſa ueritas, imò contra ſe inui cem diuiduntur: ergo cęremonia lia, quę pertinẽt ad cultum Dei, non debent eſſe figuralia.

SED contra eſt, quod Apoſ. dicit ad Col. 2. Nemo iudicet uos in cibo, aut in potu, aut in parte diei feſti, aut Neomeniæ, aut ſabbatorum, quę ſunt umbra futurorum.

CONCLVSIO.

Quum tradenda hominibus nõ ſint diuina myſteria, niſi ſecũdum eorum capacitatem, ne contemnant quod capere non poſſunt: rectè cæremonialia ueteris legis præcepta ſub ſenſibilium figurarum uelamine rudi illi populo tradita ſunt.

RESPONDEO dicendũ, ꝙ ſicut iam * dictum eſt, præcepta cęremonialia dñr, quæ ordinãtur ad cultum Dei. Eſt autem duplex cultus Dei, interior & exterior. Cùm .n. homo ſit compoſitus ex anima & corpore, vtrunq; debet applicari ad colendum Deum, ut ſcilicet anima colat interiori cultu, & corpus exteriori: unde dicitur in Pſal. 83. Cor meum & caro mea exultauerũt in Deũ uiuũ. Et ſicut corpus ordinatur in Deũ per animam, ita cultus exterior ordinatur ad interiorem cultum. Conſiſtit autem interior cultus in hoc, ꝙ anima coniungatur Deo ꝑ intellectum & affectum, & ideo ſecundũ quod diuerſimodè intellectus & affectus colentis Deum, Deo rectè coniungit, ſecundum hoc diuerſimodè exteriores act^a hominis ad cultum Dei applicantur. In ſtatu .n. futurę beatitudinis intellectus humanus ipſam diuinam ueritatem in ſeipſa intuebitur. & ideo exterior cultus non conſiſtet in aliqua figura, ſed ſolum in laude Dei, quę procedit

ar. pced.

ex interiori cognitione & affectione, ſecundum illud Iſa. 15. Gaudiũ & lętitia inuenietur in ea, gratiarum actio & uox laudis. In ſtatu autem pręſentis uitæ non poſſumus diuinam ueritatem in ſeipſa intueri: ſed oportet, ꝙ radius diuinę ueritatis nobis illuceſcat ſub aliquibus ſenſibilibus figuris, ſicut * Dio. dicit 1. c. Cęl. hierar. diuerſimodè tñ ſecd'm diuerſum ſtatum cognitionis humanę. In ueteri .n. lege neque ipſa diuina ueritas in ſeipſa manifeſta erat, neq; etiam adhuc propalata erat uia ad hoc perueniendi, ſicut Apoſ. dicit ad Heb. 7. Et ideo oportebat exteriorem cultum ueteris legis nõ ſolum eſſe figuratiuum futurę ueritatis manifeſtãdę in patria, ſed etiam eſſe figuratiuum Chriſti, q eſt uia ducens ad illam patrię ueritatem. Sed in ſtatu nouæ legis hæc uia iam eſt reuelata: unde hanc præfigurari non oportet ſicut futuram, ſed cõmemorari oportet per modum pteriti, uel pſentis, ſed ſolũ oportet pręfigurari futurã ueritatẽ glorię nondũ reuelatã: & hoc eſt qđ Apoſt. dicit ad Heb. 10. Vmbram hñt lex futurorũ bonorũ nõ ipſam imaginem rerũ. Vmbra .n. minus eſt ꝙ imago. tanquam imago pertineat ad nouam legẽ, umbra uerò ad ueterem.

c. 1. circa medium

AD primum ergo dicẽdum, ꝙ diuina non ſunt reuelanda hominibus, niſi ſecundum eorũ capacitatem, alioquin daretur in eis pcipitii materia, dum contemnerẽt quę capere non poſſent. Ertò utilius fuit, ut ſub quodam figurarũ uelamine diuina myſteria rudi populo traderenť, ut ſic ſaltẽ ea implicitè cognoſcerent, dũ illis figuris deſeruirent ad honorem Dei.

AD ſecundũ dicendum, quòd ſicut poetica non capiuntur à ratione humana propter defectum ueritatis, qui eſt in eis, ita etiam ratio humana perfectè capere non poteſt diuina propter excedentem ipſorum ueritatẽ, & ideo

vtrobique opus eſt repræſentatione per ſenſibiles figuras.

AD tertium dicendum, quòd Augu. ibi loquitur de cultu interiore, ad quem tamen ordinari oportet exteriorem cultum, ut * dictum eſt. in cor. ar.

Et ſimiliter dicendum eſt ad QVARTVM, quia per Chriſtum homines plenius ad ſpiritualem Dei cultum ſunt introducti.

ARTICVLVS III.

Vtrum debuerint eſſe multa cæremonialia præcepta.

544 4 dis. q. 1. ar. 5. q. 2. ad 2. & Ro. 5. lec. 6. c. 3.

AD TERTIVM ſic proceditur. Videtur, quòd non debuerint eſſe multa cæremonialia præcepta. Ea enim quæ ſunt ad finem, debent eſſe fini proportionata: ſed cæremonialia præcepta, ſicut * dictum eſt, ordinantur ad cultum Dei, & in figuram Chriſti. (* ar. 1. & 2.) Eſt autem unus Deus, à quo omnia, & unus Dñs Ieſus Chriſtus, per quem omnia, vt dicitur 1. ad Cor. 8. Ergo cæremonialia non debuerunt multiplicari.

¶ 2 Præterea, Multitudo cæremonialiũ præceptorum tranſgreſſionis erat occaſio: ſecundũ illud quod dicit Petrus Act. 15. Quid tentatis Deum, imponere iugum ſuper ceruicem diſcipulorũ, quod neque nos, neq; patres noſtri portare potuimus? Sed tranſgreſſio diuinorum præceptorum cõtrariatur humanæ ſaluti: cũ igitur lex omnis debeat ſaluti cõgruere hominum, ut * Iſid. dicit, (l. 5. etym. c. 3. & 21.) uidetur ꝙ nõ debuerint multa præcepta cæremonialia dari.

¶ 3 Præterea, Præcepta cæremonialia pertinebant ad cultũ Dei exteriorem & corporalem, ut * dictum eſt: (ar. ꝑced.) ſed huiuſmodi cultum corporalẽ lex debebat diminuere, quia ordinabat ad Chriſtũ, qui docuit homines Deum colere in ſpiritu & ueritate, ut habeť Ioã. 4. Non ergo debuerunt multa præcepta cæremonialia dari.

SED contra eſt, quòd dicitur Oſeę 8. Scribam eis multiplices leges intus: & Iob 11. Vt oſtenderet tibi ſecreta ſapiẽtiæ, ꝙ multiplex ſit lex eius.

CONCLVSIO.

Vt & in malis idololatriæ ſeruitus, ad quam procliues omnino erant, reprimeretur & in bonis Dei amor incrementa ſuſciperet, dum mens eorum frequentius in Deum referretur: multa in ueteri lege cæremonialia eſſe præcepta cõgruũ erat.

RESPONDEO dicendũ, ꝙ ſicut * ſuprà dictũ eſt, (q. 90. ar. 2 & 3. & q. 96. ar. 1.) omnis lex alicui populo datur. In populo autem duo genera hominum continentur, quidam proni ad malum, qui ſunt per præcepta legis coercendi, ut * ſuprà dictum eſt: (* q. 95. arti. 1.) quidam habentes inclinationem ad bonum, uel ex natura, uel ex conſuetudine, uel ẽt ex gratia: & tales ſunt per legis præceptum inſtruendi, & in melius promouendi. Quantum igitur ad utrunq; genus hominum, expediebat pręcepta cæremonialia in ueteri lege multiplicari. Erant .n. in illo populo aliqui ad idololatriã proni, & ideo neceſſe erat, ut ab idololatrię cultu per ꝑcepta cæremonialia reuocarentur ad cultum Dei: & q̃a multipliciter homines idololatrię deſeruiebant, oportebat econtrario multa inſtitui ad ſingula reprimenda: & iterum multa talibus imponi, ut quaſi onerati ex his, quæ ad cultum Dei impenderent, non uacaret idololatriæ deſeruire. Ex parte uerò eorum, qui erant proni ad bonum, etiam neceſſaria fuit multiplicatio cęremonialium ꝑceptorũ, tũ quia per hoc diuerſimodè mẽs eorũ referebatur in Deum & magis aſſi-

aſſiduè. tum etiam, quia myſterium Chriſti, quod per huiuſmodi cæremonialia figurabatur, multiplices vtilitates attulit mundo, & multa circa ipſum conſideranda erant, quæ oportuit per diuerſa cæremonialia figurari.

AD primum ergo dicendum, quòd quando id quod ordinatur ad finem, eſt ſufficiens ad ducendum in finem, tunc ſufficit unũ ad unum finem: ſicut vna medicina ſi ſit efficax, ſufficit quandoque ad ſanitatem inducẽdam: & tunc non oportet multiplicari medicinam, ſed propter debilitatem & imperfectionem eius, quod eſt ad finem, oportet eam multiplicari, ſicut multa adhibẽtur remedia infirmo, quãdo vnũ non ſufficit ad ſanandum. Cęremoniæ autem veteris legis inualidæ, & imperfectæ erãt ad repræſentandum Chriſti myſterium, quod eſt ſuperexcellẽs, & ad ſubiungẽdum mentes hominũ Deo: vnde Apoſtolus dicit ad Hebr. 7. Reprobatio fit precedentis mandati propter infirmitatem & inutilitatem: nihil enim ad perfectũ adduxit lex, & ideo oportuit huiuſmodi cęremonias multiplicari.

AD ſecundũ dicẽdum, quòd ſapientis legiſlatoris eſt minores tranſgreſſiones permittere, vt maiores caueantur, & ideo vt caueretur tranſgreſſio idololatriæ & ſuperbię, quę in Iudęorum cordibus naſceretur, ſi omnia precepta legis implerent, non propter hoc pretermiſit Deus multa cęremonialia præcepta tradere, quia de facili ſumebant ex hoc tranſgrediendi occaſionem.

AD tertium dicendum, quòd vetus lex in multis diminuit corporalem cultum, propter quod ſtatuit, quòd non in omni loco ſacrificia offerrentur, neque à quibuſlibet, & multa huiuſmodi ſtatuit ad diminutionem exterioris cultus: ſicut etiam Rabbi Moyſes Aegyptius dicit. Oportebat tamen non ita attenuare corporalẽ cultum Dei, vt homines ad cultũ dæmonum declinarent.

ARTICVLVS IIII.

Vtrum cæremoniæ veteris legis conuenienter diuidantur in ſacrificia, ſacramenta, ſacra, & obſeruantias. 545

AD QVARTVM ſic proceditur. Videtur, quòd cęremonię veteris legis inconuenienter diuidantur in ſacrificia, ſacramenta, ſacra, & obſeruantias. Cæremonię enim veteris legis figurabant Chriſtum. ſed hoc ſolum fiebat per ſacrificia, per quę figurabatur ſacrificium, quo Chriſtus ſe obtulit oblationem & hoſtiam Deo, vt dicitur ad Ephe. 5. Ergo ſola ſacrificia erant cęremonialia. Col. 2. le. 4. princ.

¶ 2 Preterea, Vetus lex ordinabatur ad nouam: ſed in noua lege ipſum ſacrificium eſt ſacramentum altaris. ergo in veteri lege non debuerunt diſtingui ſacramenta contra ſacrificia.

¶ 3 Preterea, Sacrum dicitur, quod eſt Deo dicatum, ſecũdum quem modum tabernaculum & vaſa eius ſactificari dicebantur: ſed omnia cæremonialia erant ordinata ad cultum Dei, vt * dictum eſt; ergo cæremonialia omnia ſacra erant; nõ ergo vna pars cęremonialium debet ſacra nominari. ar. 1. huius q.

¶ 4 Preterea, obſeruantię ab obſeruando dicuntur: ſed omnia precepta legis obſeruari debebãt. Dicitur enim Deut. 8. Obſerua, & caue nequando obliuiſcaris Domini Dei tui, & negligas mandata eius, atque iudicia & cæremonias. non ergo obſeruantiæ debẽt poni vna pars cęremonialium.

¶ 5 Preterea, Solennitates inter cæremonialia computantur, cùm ſint in umbram futuri, vt patet ad Col. 2. ſimiliter etiam oblationes

tiones & munera, vt patet per Apoſtolum ad Hebr. 9. quæ tamen ſub nullo horum contineri videntur ergo incõueniens eſt prędicta diſtinctio cæremonialium.

SED contra eſt, quod in veteri lege ſingula prædicta cæremoniæ uocantur: ſacrificia enim dicuntur cæremoniæ, Nume. 15. Offerat uitulum & ſacrificia eius ad libamenta, vt ceremoniæ eius poſtulant. De ſacramento etiam ordinis dicitur Leuit. 7. Hæc eſt vnctio Aaron & filiorum eius in cæremoniis. De ſacris etiam dicitur Exo. 38. hæc ſunt inſtrumenta tabernaculi teſtimonij in cęremoniis Leuitarum. De obſeruantiis etiam dicitur 3. Reg. 9. Si auerſi fueritis, non ſequentes me, nec obſeruantes cæremonias, quas propoſui vobis.

CONCLVSIO.

Ceremoniæ veteris legis ſũt, aut ſacrificia, in quibus Dei cultus ſpecialiter conſiſtit: aut ſacra, quę ad diuini cultus inſtrumenta pertinent, aut ſacramenta, quæ ad populi vel ſacerdotum ſanctificationem ſpectant: vel denique obſeruãtiæ, quibus diſtinguuntur colentes Deum à non colẽtibus.

RESPONDEO dicendum, quòd ſicut * ſuprà dictum eſt, cæremonialia præcepta ordinantur ad cultum Dei. In quo quidem cultu conſiderari poſſunt & ipſe cultus, & colentes, & inſtrumenta colendi. Ipſe autem cultus ſpecialiter cõſiſtit in ſacrificiis, quæ in Dei reuerentiam offeruntur. Inſtrumenta autem colendi pertinent ad ſacra, ſicut eſt tabernaculum, & vaſa, & alia huiuſmodi. Ex parte autem colentiũ duo poſſunt conſiderari, ſcilicet eorũ inſtitutio ad cultum diuinum, quod fit per quandam conſecrationem vel populi vel miniſtrorum, & ad hoc pertinent ſacramẽta; & iterum eorum ſingularis conuerſatio, per quam diſtinguũtur ab his, qui Deum non colunt. & ad hoc pertinent obſeruantię, puta in cibis, & ueſtimentis, & aliis huiuſmodi.

* ar. 1. & 2. huius q.

AD primum ergo dicendũ, ꝙ ſacrificia offerri oportebat & in aliquibus locis, & per aliquos homines: & totum hoc ad cultum Dei pertinet: vnde ſicut per ſacrificia ſignificatur Chriſtus immolatus, ita etiam per ſacramẽta & ſacra illorum figurabãtur ſacramenta & ſacra nouæ legis, & per eorum obſeruantias figurabatur conuerſatio populi nouæ legis, quæ omnia ad Chriſtum pertinent.

AD ſecundũ dicendum, quòd ſacrificium nouæ legis, id eſt, Eucharistia, continet ipſum Chriſtũ, qui eſt ſanctificationis auctor: ſanctificauit enim per ſuum ſanguinem populum, vt dicitur ad Heb. vlt. & ideo hoc ſacrificium etiam ſacramẽtum eſt. ſed ſacrificia veteris legis non continebãt Chriſtum, ſed ipſum figurabant, & ideo non dicuntur ſacramẽta. ſed ad hoc deſignãdum ſeorſum erant quædam ſacramenta in veteri lege, quæ erant figuræ futuræ conſecrationis, quamuis etiã quibuſdã conſecrationibus quædam ſacrificia adiungerentur.

AD tertium dicendum, quòd etiam ſacrificia & ſacramenta erant, ſed quædam erant quæ erãt ſacra, vtpote ad cultum Dei dicata, nec tamen erãt ſacrificia, nec ſacramenta, & ideo retinebãt ſibi commune nomen ſacrorum.

AD quartum dicendũ, quòd ea quæ pertinebant ad conuerſationẽ populi Deum colentis, retinebant ſibi commune nomẽ obſeruantiarum inquantum à præmiſſis deficiebanr. Non enim dicebãtur ſacra, quia non habebãt immediatum reſpectum ad cultum

tum Dei, ſicut tabernaculum & vaſa eius. ſed per quandam conſequentiam erant cęremonialia, inquantum pertinebant ad quādam idoneitatem populi colentis Deum.

AD quintum dicendum, ꝙ ſicut ſacrificia offerebātur in determinato loco, ita etiam offerebantur in determinatis temporibus, vnde etiam ſolennitates inter ſacra computari uidentur. Oblationes autē & munera computantur cū ſacrificijs, quia Deo offerebantur. vnde Apoſtolus dicit ad Heb. 5. Omnis pontifex ex hominibus aſſumptus pro hominibus conſtituitur in his, quæ ſunt ad Deum, vt offerat dona & ſacrificia pro peccatis.

QVÆSTIO CII.

De cæremonialium pręceptorum cauſis, in ſex articulos diuiſa.

DEINDE conſiderādum eſt de cauſis cæremonialium præceptorum.

¶ Et circa hoc quęruntur ſex.

¶ Primo, vtrum pręcepta cęremonialia habeant cauſam.

¶ Secundo, vtrum habeant cauſam literalem, vel ſolum figuralem.

¶ Tertio, de cauſis ſacrificiorū.

¶ Quarto, de cauſis ſacramentorum.

¶ Quinto, de cauſis ſacrorum.

¶ Sexto, de cauſis obſeruantiarū.

ARTICVLVS I.

Vtrum cæremonialia pręcepta habeant cauſam.

546 Ro.4. le. 1. col. 2. & 3.

AD PRIMVM ſic proceditur. Videtur, ꝙ cęremonialia pręcepta non habeant cauſam. Quia ſuper illud Epheſ. 2. Legem mandatorum decretis euacuans, dicit* gloſ. id eſt, euacuans legem veterem, quantum ad carnales obſeruantias, decretis, id eſt, præceptis euangelicis, quæ ex ratione ſunt. Sed ſi obſeruantiæ veteris legis ex ratione erant, fruſtra euacuarētur per rationabilia decreta nouæ legis: non ergo cæremoniales obſeruantiæ veteris legis habebant aliquam rationem.

gl. interlinearis ib.

¶ 2 Præterea, Vetus lex ſucceſſit legi naturæ: ſed in lege naturę fuit aliquod pręceptum qđ nullam rationem habebat, niſi vt hominis obedientia probaretur, ſicut * Aug. dicit. 8. ſuper Gen. ad literam de prohibitione ligni vitæ: ergo etiam in veteri lege aliqua præcepta danda erant, in q̃bus hoīs obediētia probaret̃, quę de ſe nullam rationem haberēt.

l.8.c.6.& c.13.to.3

¶ 3 Præterea, Opera hominis dicuntur moralia ſecundum qđ ſunt à ratione: ſi igitur cæremonialium præceptorum ſit aliqua ratio, non differrent à moralibus præceptis: videtur ergo quòd cæremonialia præcepta non habeāt aliquam cauſam, ratio enim præcepti ex aliqua cauſa ſumitur.

SED cōtra eſt, quòd dicitur in Pſal. 17. Præceptum Domini lucidum illuminans oculos. Sed cęremonialia ſunt præcepta Dei; ergo ſunt lucida, quod non eſſet, niſi haberēt rationabilem cauſam.

CONCLVSIO.

Quoniam Apoſtolo teſte, quæ à Deo ſunt, ordinata ſunt: neceſſe eſt cæremonialia præcepta ad aliquem finem ordinari, ex quo rationabiles eorū̃ cauſæ aſſignari poſſint.

RESPONDEO dicendum, quòd cùm ſapientis ſit ordinare ſecundum * Philoſophum in 1. Met. ea quę ex diuina ſapientia procedūt, oportet eſſe ordinata, vt Apoſt. dicit ad Ro. 13. Ad hoc autē quòd aliqua ſint ordinata, duo requiruntur. Primò quidem, quòd aliqua ordinentur ad debitum finē, qui eſt principium totiue

l. 1. Met. c.2. to. 3.

tiue

tius ordinis in rebus agendis: ea enim, quæ caſu eueniunt, præter intentionem finis, vel quæ nõ ſerio fiunt, ſed ludo, dicimus eſſe inordinata. Secundò oportet, ꝙ id, quod eſt ad finem, ſit proportionatum fini: & ex hoc ſequitur, quòd ratio eorum, quæ ſunt ad finem, ſumitur ex fine: ſicut ratio diſpoſitionis ſerræ ſumitur ex ſectione, quæ eſt finis eius, vt
l.2. phyſ. text. 88. to.2. dicitur in ſecundo * Phyſ. Manifeſtum eſt autem, quòd præcepta cęremonialia, ſicut & omnia alia præcepta legis, ſunt ex diuina ſapientia inſtituta. vnde dicit Deu. 4 Hæc eſt ſapientia veſtra & intellectus coram populis. Vnde neceſſe eſt dicere, quòd præcepta cæremonialia ſint ordinata ad aliquem finem, ex quo eorum rationabiles cauſæ aſſignari poſſint.

AD primum ergo dicendũ, ꝙ obſeruantię veteris legis poſſunt dici ſine ratione, quãtum ad hoc, quòd ipſa facta in ſui natura rationem nõ habebant: puta quòd veſtis nõ conficeretur ex lana & lino. Poterant tamen habere rationem ex ordine ad aliud, inquãtum ſcilicet uel aliquid per hoc figurabatur, vel aliquid excludebatur: ſed decreta nouæ legis, quæ præcipuè conſiſtunt in fide & dilectione Dei, ex ipſa natura actus rationabilia ſunt.

AD ſecundum dicendum, ꝙ prohibitio ligni ſcientiæ boni & mali non fuit propter hoc, quòd illud lignũ eſſet naturaliter malum: ſed tamen ipſa prohibitio habuit aliquam rationem ex ordine ad aliud, inquãtum ſcilicet per hoc aliquid figurabatur: & ſic etiam cæremonialia pręcepta veteris legis habent rationem in ordine ad aliud.

AD tertium dicendum, quòd præcepta moralia ſecundum ſuã naturam habẽt rationabiles cauſas, ſicut, Non occides, Non furtũ facies: ſed præcepta cæremonialia habent rationabiles cauſas ex ordine ad aliud, vt * dictum eſt. in eo. ar.

ARTICVLVS II.

Vtrum præcepta cæremonialia habeant cauſam literalem, vel figuralem tantum.

AD SECVNDVM ſic proceditur. Videtur quòd præcepta cæremonialia non habeant cauſam literalem, ſed figuralem tantum. 547 Ro.4 le. 2. col. 2. & 3. Inter præcepta enim cæremonialia præcipua erant circuncifio & immolatio agni paſchalis: ſed vtrunque iſtorum nõ habebat niſi cauſam figuralem; quia utrunque iſtorũ datum eſt in ſignum. Dicitur enĩ Gen. 17. Circuncidetis carnem præputij veſtri, vt ſit in ſignum fœderis inter me & uos. & de celebratione Phaſe dicitur Exo. 13. Erit quaſi ſignum in manu tua, & quaſi monumentum ante oculos tuos. Ergo multo magis alia cæremonialia nõ habent niſi cauſam figuralem.

¶ 2 Præterea. Effectus proportionatur ſuæ cauſæ, ſed omnia cæremonialia ſunt figuralia, vt * ſuprà dictum eſt Ergo non habẽt niſi cauſam figuralem. q. præce. ar. 2.

¶ 3 Præterea, Illud quod de ſe eſt indifferens, vtrum ſic vel non ſic fiat, non uidetur habere aliquam literalem cauſam: ſed quædam ſunt in præceptis cæremonialibus, quæ non videntur differre, vtrum ſic uel ſic fiant: ſicut eſt de numero animalium offerendorum, & alijs huiuſmodi particularibus circunſtantijs. Ergo præcepta ueteris legis non habent rationem literalem.

SED contra, Sicut præcepta cæremonialia figurabant Chriſtum, ita etiam hiſtoriæ veteris teſtamenti. Dicitur enim 1. ad Cor. 10. quòd omnia in figuram con-

contingebant illis: ſed in hiſtoriis veteris teſtamenti præter intellectum myſticum ſeu figuralem, eſt etiam intellectus literalis. Ergo etiam præcepta cæremonialia præter cauſas figurales habebant etiam cauſas literales.

CONCLVSIO.

Cùm ex fine rationem eorū quæ ſunt ad finem deſumere oporteat, cæremoniarum veteris legis: vt ad cultum Dei ſpectant, literalis ratio ſuſcipienda eſt: vt verò Chriſtum figurant, myſtica ratio requirenda eſt.

RESPONDEO dicendū, ꝙ ſicut ſuprà dictum eſt,* ratio eorum quæ ſunt ad finem, oportet quòd à fine ſumatur. finis autem præceptorum cæremonialium eſt duplex. Ordinabātur enim ad cultum Dei pro tempore illo, & ad figurandum Chriſtum, ſicut etiā verba prophetarum ſic reſpiciebant præſens tempus, quòd etiā in figura futuri dicebantur, vt Hieronymus dicit ſuper Oſee. Sic igitur rationes præceptorum cæremonialium ueteris legis dupliciter accipi poſſunt. Vno modo ex ratione cultus diuini, qui erat pro tempore illo obſeruandus, & rationes illæ ſunt literales, ſiue pertineant ad uitandum idololatriæ cultum, ſiue ad rememoranda aliqua Dei beneficia, ſiue ad inſinuandam excellentiam diuinam, vel etiam ad deſignandam diſpoſitionem mentis, quæ tunc requirebatur, in colentibus Deū. Alio modo poſſunt eorum rationes aſſignari, ſecundùm quod ordinātur ad figurandum Chriſtū: & ſic habent rationes figurales & myſticas, ſiue accipiantur ex ipſo Chriſto & eccleſia, qđ pertinet ad allegoriam: ſiue ad mores

art. præc.

populi Chriſtiani, quod pertinet ad moralitatem: ſiue ad ſtatum futuræ gloriæ, prout in eam introducimur per Chriſtum, quod pertinet ad anagogiam.

AD primum ergo dicendū, ꝙ ſicut intellectus metaphoricæ locutionis in ſcripturis eſt literalis, quia uerba ad hoc proferuntur, vt hoc ſignificēt, ita etiam ſignificationes cæremoniarū legis, quæ ſunt commemoratiuæ beneficiorum Dei, propter quæ inſtituta ſunt, vel aliorum huiuſmodi quæ ad illum ſtatum pertinebant, non tranſcendunt ordinem literalium cauſarum. vnde oportet quòd aſſignetur cauſa celebrationis Phaſe, quod eſt ſignum liberationis ex Aegypto: & quod circūciſio eſt ſignum pacti, quod Deus habuit cum Abraham, qđ pertinet ad cauſam literalem.

AD ſecundum dicendum, ꝙ ratio illa procederet, ſi cæremonialia præcepta eſſent data ſolū ad figurandum futurum: non autem ad præſentialiter Deum colendum.

AD tertium dicēdum, quòd ſicut in legibus humanis dictum eſt,* quòd in vniuerſali habeant rationem, non autem quantum ad particulares conditiones, ſed hæc ſunt ex arbitrio inſtituentiū: ita etiam multæ particulares determinationes in cæremoniis veteris legis non habent aliquam cauſam literalem, ſed ſolam figuralem: in communi verò habent etiam cauſam literalem. q.96.ar.1

ARTICVLVS III.

Vtrum poſſit aſſignari conueniēs ratio cæremoniarum quæ ad ſacrificia pertinent. 548

AD TERTIVM ſic proceditur. Videtur quòd non poſſit cōueniens ratio aſſignari cæremoniarum, quæ ad ſacrificia pertinent. ea enim quæ in ſacrificium offerebantur, ſunt illa, quæ ſunt neceſſaria ad ſuſtentandam

Iſa.1 le.4 fi. & Pſa. 26. co 2. & Hebr. 10 lec 1. co.3.4.& 5.

tandam humanam uitam: ſicut animalia quædam & panes quidam, ſed Deus tali ſuſtentamento non indiget: ſecundum illud Pſal. 49. Nunquid mãducabo carnes taurorum, aut ſanguinem hircorum potabo? Ergo inconuenienter huiuſmodi ſacrificia Deo offerebantur.

¶ 2 Præterea, In ſacrificium diuinum non offerebatur niſi de tribus generibus animalium quadrupedũ, ſcilicet, de genere boũ, ouium, & caprarũ: & de auibus, communiter quidem turtur, & columba. Specialiter autem in emundatione leproſi fiebat ſacrificiũ de paſſeribus: multa autem animalia alia ſunt his nobiliora. Cùm igitur omne quod eſt optimum, Deo ſit exhibendum: uidetur quòd non ſolum de iſtis rebus fuerint Deo ſacrificia offerenda.

¶ 3 Præterea, Sicut homo à Deo habet dominium uolatiliũ & beſtiarum: ita etiam piſcium. Inconuenienter igitur piſces à diuino ſacrificio excludebantur.

¶ 4 Præterea, Indifferenter offerri mandabantur turtures & columbæ. Sicut igitur mandabãtur offerri pulli columbarum, ita & pulli turturum.

¶ 5 Præterea, Deus eſt actor vitæ, non ſolum hominum, ſed etiam animalium: vt patet per id quod dicitur Gen. 1. Mors autem opponitur vitæ. Non ergo debuerunt Deo offerri animalia occiſa, ſed magis animalia viuentia: præcipuè quia etiam Apoſt. monet Rom. 12. Vt exhibeamus corpora noſtra hoſtiam uiuẽtem, ſanctam, Deo placentem.

¶ 6 Preterea, Si animalia Deo in ſacrificium non offerebantur, niſi occiſa: nulla uidetur eſſe differentia qualiter occidantur. Inconuenienter igitur determinatur modus immolationis, præcipuè in auibus: vt patet Leuit. 1.

¶ 7 Præterea, Omnis defectus animalis via eſt ad corruptionẽ & mortem. Si igitur animalia occiſa Deo offerebantur, inconueniens fuit prohibere oblationem animalis imperfecti, puta claudi, aut cæci, aut aliter maculoſi.

¶ 8 Præterea, Illi qui offerunt hoſtias Deo, debent de his participare: ſecundum illud Apoſtolí 1. Cor. 10. Nonne qui edunt hoſtias, participes ſunt altaris? Incõuenienter igitur quædam partes hoſtiarum offerentibus ſubtrahebantur, ſcilicet ſanguis & adeps.

¶ 9 Præterea, Sicut holocauſta offerebãtur in honorem Dei, ita etiam hoſtiæ pacificæ, & hoſtiæ pro peccato: ſed nullum animal fœminini ſexus offerebatur Deo in holocauſtum. Fiebant tamen holocauſta tam de quadrupedibus, quàm de auibus. Ergo inconuenienter in hoſtijs pacificis & pro peccato offerebantur animalia fœminini ſexus, & tñ in hoſtijs pacificis nõ offerebant aues.

¶ 10 Præterea, Omnes hoſtiæ pacificæ unius generis eſſe uidẽtur. Non ergo debuit poni iſta differentia, quòd quorundam pacificorum carnes non poſſent veſci in craſtino, quorundam autem poſſent: vt mandatur Leuit. 7.

¶ 11 Præterea, Omnia peccata in hoc conueniunt, quòd à Deo auertunt. Ergo pro omnibus peccatis in Dei reconciliationem, vnũ genꝰ ſacrificij debuit offerri.

¶ 12 Præterea, Omnia animalia quæ offerebãtur in ſacrificiũ, vno modo offerebantur, ſcilicet occiſa, non uidetur ergo conueniens, quòd de terra naſcẽtibus diuerſimodè fiebat oblatio: nunc enim offerebantur ſpicæ, nunc ſimila, nunc panis, quandoque quidem coctus in clibano, quandoque in ſartagine, quandoque in craticula.

¶ 13 Præterea, Omnia, quæ in vſum noſtrum ueniunt, à Deo recognoſcere debemus. Inconuenienter ergo præter animalia ſolum

lum hæc Deo offerebātur, panis, vinum, oleum, thus, ſal.

¶ 14 Præterea, Sacrificia corporalia exprimunt interius ſacrificium cordis, quo homo ſpiritū ſuum offert Deo: ſed in interiori ſacrificio plus eſt de dulcedine, quam repræſentat mel: quàm de mordacitate, quam repræſentat ſal. Dicitur enim Eccl. 24. Spirit' meus ſuper mel dulcis. Ergo inconuenienter prohibebatur in ſacrificio apponi mel & fermentū, quod etiam facit panem ſapidū, & præcipiebatur ibi apponi ſal, quod eſt mordicatiuum, & thus quod habet ſaporem amarum. Videtur ergo, quòd ea quæ pertinēt ad cæremonias ſacrificiorum, nō habeant rationabilem cauſam.

SED contra eſt, quòd dicitur Leuit. 1. Oblata omnia adolebit ſacerdos ſuper altare in holocauſtum, & odorem ſuauiſſimū Domino. Sed ſicut dicitur Sap. 7. Neminem diligit Deus, niſi qui cū ſapiētia inhabitat: ex quo poteſt accipi, q' quicquid eſt, Deo acceptum eſt cum ſapientia. Ergo illæ cæremoniæ ſacrificiorum cū ſapientia erant velut habentes rationabiles cauſas.

CONCLVSIO.

Omnium ſacrificiorum, vt ad cultum Dei ordinentur, cauſa ſuſcipitur, vel vt his mens hominis ordinaretur in Deū, vel vt ab idololatria remoueretur: vt verò Chriſtum figurabant cauſa fuit figuratio volūtaria paſſionis & immolationis Chriſti.

RESPONDEO dicendum, quòd ſicut ſupra dictum eſt, † cæremoniæ ueteris legis duplicem cauſam habebant, unam ſcilicet literalem, ſecundum quod ordinabātur ad cultum Dei: aliā verò figuralem, ſiue myſticam, ſecundum quod ordinabantur ad figurandum Chriſtum. Et ex vtraque parte poteſt conuenienter aſſignari cauſa cæremoniarū, quæ ad ſacrificia pertinebant: ſecundum enim quod ſacrificia ordinabantur ad cultum Dei, cauſa ſacrificiorū dupliciter accipi poteſt. Vno modo, ſecundum q' per ſacrificia repræſentabatur ordinatio mentis in Deum, ad quā excitabatur ſacrificium offerens. Ad rectā aūt ordinationē mentis in Deum pertinet, quòd omnia, quæ homo habet, recognoſcat à Deo tanquam à primo principio, & ordinet in Deum tanquam in vltimum finem, & hoc repræſentabatur in oblationibus & ſacrificijs: ſecundum quod homo ex rebus ſuis quaſi in recognitionem, quòd haberet ea à Deo, in honorem Dei ea offerebat: ſecundum quod dixit Dauid 1. Paral. 29. Tua ſunt omnia, & quæ de manu tua accepimus, dedimus tibi. & ideo in oblatione ſacrificiorum proteſtabatur homo, ꝙ Deus eſſet primum principium creationis rerum, & ultimus finis, ad quem eſſent omnia referenda. Et quia pertinet ad rectā ordinationem mentis in Deum, vt mens humana non recognoſcat alium primū actorē rerum, niſi ſolum Deū, neque in aliquo alio finem ſuum conſtituat: propter hoc prohibebatur in lege offerri ſacrificium alicui alteri, niſi Deo, ſecundum illud Exod. 22. Qui immolat dijs, occidetur, præter Dño ſoli. & ideo de cauſa cæremoniarū circa ſacrificia pōt aſſignari ratio. Alio modo, ex hoc, ꝙ per huiuſmodi homines retrahebantur à ſacrificijs idolorum: vnde etiam præcepta de ſacrificijs non fuerunt data populo Iudæorum, niſi poſtquam declinauit ad idololatriā adorando vitulum conflatilē, quaſi huiuſmodi ſacrifi-

art. præc.

ſacrifi-

ſacrificia ſint inſtituta, vt populus ad ſacrificandum promptus huiuſmodi ſacrificia magis Deo quàm idolis offerret. vnde dicit Ierem. 7. Non ſum locutus cum patribus ueſtris, & non præcepi eis in die, qua eduxi eos de terra Aegypti, de verbo holocauſtomatum & victimarum. Inter omnia autem dona, quæ Deus humano generi iam per peccatum lapſo dedit, præcipuum eſt, quòd dedit filium ſuum: vnde dicitur Ioan. 3. Sic Deus dilexit mundum, vt filium ſuum unigenitum daret, vt omnis qui credit in ipſum, non pereat, ſed habeat uitam æternam Et ideo potiſſimum ſacrificium eſt, quo ipſe Chriſtus ſeipſum obtulit Deo in odorem ſuauitatis, vt dicitur ad Epheſ. 5. & propter hoc omnia alia ſacrificia offerebãtur in veteri lege, vt hoc vnum ſingulare & præcipuum ſacrificium figuraretur tanquam perfectum per imperfecta: vnde Apoſtolus dicit ad Heb. 10. quòd ſacerdos veteris legis eaſdem ſæpe offerebat hoſtias, quæ nunquã poſſunt auferre peccata. Chriſtus autem pro peccatis obtulit vnã in ſempiternum. Et quia ex figurato ſumitur rõ figuræ, ideo rationes ſacrificiorum figuralium veteris legis ſunt ſumendæ ex vero ſacrificio Chriſti.

AD primum ergo dicendum, quòd Deus non volebat huiuſmodi ſacrificia ſibi offerri propter ipſas res, quæ offerebantur quaſi eis indigeret. vnde dicitur Iſa. 1. Holocauſta arietum & adipem pinguium, & ſanguinem vitulorum, & hircorum, & agnorũ nolui. ſed uolebat ea ſibi offerri, vt * ſuprà dictum eſt, tum ad excludendam idololatriam, tum ad ſignificandum debitum ordinem mentis humanæ in Deum, tum etiam ad figurãdum myſterium redemptionis humanæ per Chriſtum. art. præc.

AD ſecundum dicendum, ꝙ quantum ad omnia prædicta ratio conueniens fuit quare iſta animalia offerebantur Deo in ſacrificium, & non alia. Primò quidem ad excludendam idololatriam: quia omnia alia animalia offerebant idololatræ dijs ſuis, vel eis ad maleficia vtebantur, iſta autẽ animalia apud Aegyptios cum quibus conuerſati erant, abominabilia erant ad occidendum, vnde ea non offerebãt in ſacrificium dijs ſuis. vnde dicitur Exod. 8. Abominationes Aegyptiorum immolabimus Domino Deo noſtro: oues enim colebant, hircos venerabantur: quia in eorum figura dæmones apparebant. Bobus etiam vtebantur ad agriculturam, quam inter res ſacras habebant. Secundò hoc conueniens erat ad prædictam ordinationẽ mentis in Deũ & hoc dupliciter. Primò quidẽ, quia huiuſmodi animalia maximè ſunt, per quæ ſuſtentatur humana vita: & cum hoc mundiſſima ſunt, & mundiſſimum habẽt nutrimentum: alia verò animalia vel ſunt ſilueſtria, & nõ ſunt cõmuniter hominum vſui deputata: vel ſi ſunt domeſtica, immundum habent nutrimentum, vt porcus, & gallina: ſolum autem id quod eſt purum, Deo eſt attribuendum. Huiuſmodi autẽ aues ſpecialiter offerebantur, quia habentur in copia in terra promiſſionis. Secundò, quia per immolationem huiuſmodi animalium puritas mentis deſignatur: quia, vt * dicitur in gl. Leu. 1. Vitulum offerimus, cùm carnis ſuperbiam vincimus: agnum, cùm irrationales motus corrigimus: hœdum, cùm laſciuiam ſuperamus: turturem, cùm caſtitatem ſeruamus: panes azymos, cùm in azymis ſynceritatis epulamur. In columba verò manifeſtum eſt, quòd ſignificatur caſtitas & ſimplicitas mentis. Tertiò verò conueniens fuit, hæc animalia offerri in figuram Chriſti: quia vt in eadem gl. ordin. parum à pri. comment. ad 1. c. Leui.

glo.

gloſſ. dicitur, Chriſtus in uitulo offertur propter uirtutē crucis, in agno propter innocētiam, in ariete propter principatum, in hirco propter ſimilitudinem carnis peccati. In turture & columba duarum naturarum coniunctio monſtrabatur: vel in turture caſtitas, in columba charitas ſignificabatur: in ſimilagine aſperſio credentium per aquam baptiſmi figurabatur.

AD tertium dicendum, quòd piſces, qui in aqua viuunt, magis ſunt alieni ab homine, quàm cætera animalia, quæ uiuunt in aëre, ſicut & homo, & iterum piſces ex aqua extracti ſtatim moriuntur, vnde non poterant in tēplo offerri ſicut alia animalia.

AD quartum dicēdum, quòd in turturibus meliores ſunt maiores quàm pulli: in columbis autem econuerſo: & ideo vt Rabbi Moyſes dicit, mandantur offerri turtures & pulli columbarum: quia omne quod eſt optimum. Deo eſt attribuendum.

AD quintum dicendum, ꝙ animalia in ſacrificium oblata occidebantur, quia veniunt in vſum hominis occiſa, ſecundum quod à Deo dantur homini ad eſum, & ideo etiam igni cremabātur: quia per ignem decocta fiunt apta humano vſui. Similiter etiā per occiſionem animalium ſignificatur deſtructio peccatorum, & quòd homines erant digni occiſione pro peccatis ſuis, ac ſi illa animalia loco eorum occiderentur, ad ſignificandam expiationē peccatorum. Per occiſionem etiam huiuſmodi animalium ſignificabatur occiſio Chriſti.

AD ſextum dicendum, quòd ſpecialis modus occidendi animalia immolata determinabat in lege ad excludēdum alios modos, quibus idololatræ animalia idolis immolabant. Vel etiam, vt Rabbi Moyſes dicit, lex elegit genus occiſionis, quo animalia minus affligebātur occiſa, per quod etiam excludebatur & immiſericordia offerentium, & deterioratio animalium occiſorum.

AD ſeptimum dicendum, ꝙ quia animalia maculoſa ſolent haberi contemptui etiam apud homines, ideo prohibitum eſt, ne Deo in ſacrificium offerrentur, propter quod etiam prohibitum erat, ne mercedem proſtibuli, aut pretiū carnis in domū Dei offerrent, & eadē etiā ratione nō offerebāt animalia ante ſeptimū diē: quia talia animalia erant quaſi abortiua, nondum plenè cōſiſtentia propter teneritudinem.

AD octauum dicendum, ꝙ triplex erat ſacrificiorum genus: quoddam erat, quod totum comburebatur; & hoc dicebatur holocauſtum, quaſi totum incenſum: huiuſmodi enim ſacrificium offerebatur Deo ſpecialiter ad reuerētiam maieſtatis ipſius, & amorem bonitatis eius, & conueniebat perfectionis ſtatui in impletione cōſiliorum, & ideo totum comburebatur, vt ſicut totum animal reſolutum in uaporem ſurſum aſcendebat, ita etiam ſignificaretur totum hominē & omnia quæ ipſius ſunt, Dei dominio eſſe ſubiecta, & ei eſſe offerenda. Aliud autem erat ſacrificiū pro peccato, quod offerebatur Deo ex neceſſitate remiſſionis peccati: & conueniebat ſtatui pœnitentium in ſatisfactione peccatorū, quod diuidebat in duas partes. Nam una pars eius comburebat: altera verò cedebat in uſum ſacerdotum, ad ſignificandum, ꝙ expiatio peccatorū fit à Deo per miniſterium ſacerdotum, niſi qñ offerebatur ſacrificium pro peccatò populi, vel ſpecialiter pro peccato ſacerdotis: tunc enim totum comburebatur: nō enim debebant in uſum ſacerdotum venire ea, quæ pro peccato eorum offerebantur, vt nihil peccati in eis remaneret: & quia hoc non eſſet ſatisfa-

ſatisfactio pro peccato: ſi enim cederet in vſum eorum, pro quorum peccatis offerebatur, idem eſſe uideretur, ac ſi non offerretur. Tertium verò ſacrificium uocabatur hoſtia pacifica, quæ offerebatur Deo vel pro gratiarum actione, vel pro ſalute, & ꝓſperitate offerentium ex debito beneficij, vel accipiendi, vel accepti. Et conuenit ſtatui proficientium in impletione mandatorum. & iſta diuidebantur in tres partes. Nam una pars incendebatur ad honorem Dei, alia pars cedebat in uſum ſacerdotum, tertia verò pars in vſum offerentium, ad ſignificandum, quòd ſalus hominis procedit à Deo dirigentibus miniſtris Dei, & cooperantibus ipſis hominibus qui ſaluantur.

¶ Hoc autem generaliter obſeruabatur, ꝙ ſanguis, & adeps non veniebant neque in vſum ſacerdotum, neque in vſum offerẽtium: ſed ſanguis effundebatur ad crepidinem altaris in honorẽ Dei, adeps verò adurebatur in igne. Cuius ratio vna quidẽ fuit ad excludendam idololatriam. Idololatræ enim bibebãt de ſanguine uictimarũ, & comedebant adipes, ſecundum illud Deu. 32. De quorum victimis comedebãt adipes, & bibebant uinum libaminum. Secunda ratio eſt ad informationem humanæ vitæ. Prohibebatur enim eis vſus ſanguinis ad hoc quòd horrerent humani ſanguinis effuſionem: vnde dicitur Geneſ. 9. Carnem cum ſanguine non comedetis: ſanguinẽ enim animarum ueſtrarũ requiram. Eſus verò adipum prohibebatur eis ad vitandam laſciuiam: vnde dicitur Ezechi. 34. Quod craſſum erat occidebatis. Tertia verò ratio eſt propter reuerẽtiam diuinam: quia ſanguis eſt maximè neceſſarius ad vitã, ratione cuius dicitur anima eſſe in ſanguine: adeps autem abundantiam nutrimenti demonſtrat, & ideo vt oſtenderetur, ꝙ à Deo nobis eſt & uita, & omnis bonorum ſufficientia ad honorẽ Dei effundebatur ſanguis, & adurebatur adeps. Quarta ratio eſt: q̃a per hoc figurabatur effuſio ſanguinis Chriſti, & pinguedo charitatis eius, per quam ſe obtulit Deo pro nobis. De hoſtiis autem pacificis in vſum ſacerdotis cedebat pectuſculũ, & armus dexter, ad excludendum quandam diuinationis ſpeciem, quæ uocatur ſpatulamãtia: quia ſcilicet in ſpatulis animalium immolatorum diuinabant, & ſimiliter in oſſe pectoris: & ideo iſta offerentibus ſubtrahebantur. Per hoc etiam ſignificabatur, quod ſacerdoti erat neceſſaria ſapientia cordis ad inſtruendum populum, quod ſignificabatur per pectus, quod eſt tegumentum cordis. & etiam fortitudo ad ſuſtentandum defectus, quæ ſignificatur per armum dextrum.

AD nonum dicendum, quòd quia holocauſtum erat perfectiſſimum inter ſacrificia, ideo non offerebatur in holocauſtum niſi maſculus, nam fœmina eſt animal imperfectum. Oblatio autẽ turturum & columbarum erat propter paupertatem offerentiũ: quia maiora animalia offerre nõ poterant. & quia hoſtiæ pacificæ gratis offerebantur, & nullus eas offerre cogebatur, niſi ſpõtaneus: ideo huiuſmodi aues non offerebantur inter hoſtias pacificas: ſed inter holocauſta & hoſtias pro peccato, quas quandoque oportebat offerre. Aues etiam huiuſmodi propter altitudinem uolatus congruunt perfectioni holocauſtorum, & etiam hoſtiis pro peccato: quia habent gemitum pro cantu.

AD decimum dicendum, ꝙ inter omnia ſacrificia holocauſtum erat præcipuum: quia totũ comburebatur in honorem Dei: & nihil ex eo comedebatur. Se-

cundum verò locum in ſanctitate tenebat hoſtia ꝓ peccato, quæ comedebatur ſolum in atrio à ſacerdotibus in ipſa die ſacrificij. Tertium verò gradum tenebant hoſtiæ pacificæ pro gratiarum actione, quæ comedebantur ipſo die, ſed vbique in Ieruſalē. Quartum vero locum tenebant hoſtiæ pacificæ ex voto, quarum carnes poterant etiam in craſtino comedi. Et eſt ratio huius ordinis: quia maximè obligatur homo Deo propter eius maieſtatem, ſecũdò propter offenſam cõmiſſam, tertiò propter beneficia iam ſuſcepta, quartò propter beneficia ſperata.

AD vndecimũ dicendum, ꝙ peccata aggrauantur ex ſtatu peccãtis, vt ſupra dictũ eſt.* & idẽ alia hoſtia mãdabatur offerri pro peccato ſacerdotis & principis, vel alterius priuatæ perſonæ. Eſt autem attendẽdum, vt Rabbi Moyſes dicit, quòd quanto grauius erat peccatum, tãto vilior ſpecies animalis offerebatur pro eo. vnde capra, quòd eſt viliſſimum animal, offerebatur pro idololatria, quod eſt grauiſſimum peccatum: pro ignorantia verò ſacerdotis, offerebatur vitulus: pro negligentia autem principis, hircus.

q.73. art. 10.

AD duodecimũ dicendum, ꝙ lex in ſacrificijs prouidere uoluit paupertati offerentium: vt qui non poſſet habere animal quadrupes, ſaltem offerret auem: quã qui habere non poſſet, ſaltem offerret panem: & ſi hunc habere nõ poſſet; ſaltem offerret farinã, vel ſpicas. Cauſa verò figuralis eſt, quia panis ſignificat Chriſtũ qui eſt panis viuus, vt dicitur Io. 6. Qui quidem erat uelut in ſpica pro ſtatu legis naturæ in fide patrum: erat autem ſicut ſimila in doctrina legis prophetarum: erat autem ſicut panis formatus poſt humanitatẽ aſſumptam, coctus igne, id eſt, formatus Spiritu ſancto in clibano vteri Virginalis, qui etiam fuit coctus in ſartagine per labores quos in mundo ſuſtinebat: in cruce verò quaſi in craticula aduſtus.

AD decimũtertiũ dicendũ, ꝙ ea quæ in uſum hominis ueniũt de terræ naſcentibus, vel ſunt in cibum, & de eis offerebatur panis: vel ſunt in potum, & de his offerebatur vinum: vel ſunt in condimentum, & de his offerebatur oleum & ſal: vel ſunt in medicamentum, & de his offerebatur thus, quod eſt aromaticum & conſolidatiuum. Per panem autem figuratur caro Chriſti: per vinum autem ſanguis eius, per quẽ redempti ſumus: oleum figurat gratiam Chriſti, ſal ſcientiam, thus orationem.

AD decimum quartum dicendum: quòd mel non offerebatur in ſacrificijs Dei, tum quia conſueuerat offerri in ſacrificijs idolorum, tum etiam ad excludendam omnem carnalem dulcedinem & uoluptatem ab his, qui Deo ſacrificare intendunt. Fermentum uerò non offerebatur ad excludendam corruptionem: & fortè etiam in ſacrificijs idolorum ſolitum erat offerri. Sal autem offerebat, quia impedit corruptionem putredinis, ſacrificia autem Dei debent eſſe incorrupta: & etiam quia in ſale ſignificatur diſcretio ſapiæ, vel etiã mortificatio carnis. Thus autem offerebatur Deo, ad deſignandam deuotionem mentis, quæ eſt neceſſaria offerentibus, & etiam ad deſignandum odorem bonæ famæ. Nã thus & pingue eſt, & odoriferum: & quia ſacrificium zelotypiæ non procedebat ex deuotione, ſed magis ex ſuſpicione, ideo in eo non offerebatur thus.

ARTICVLVS IIII.

Vtrum aſſignari poſſit certa ratio cæremoniarum, quæ ad ſa
549 *cra pertinent.*

AD QVARTVM ſic proceditur. Videtur, ꝙ cæremoniarũ veteris leg. quæ ad ſacra pertinent, ſufficiens ratio aſſignari non poſſit. dicit enĩ Paulus Act. 17. Deus qui fecit mũdũ & omnia quæ in eo ſunt: hic cæli & terræ cùm ſit dominus, non in manufactis templis habitat. inconuenienter igitur ad cultum Dei tabernaculum vel templum in lege veteri eſt inſtitutũ.

¶ 2 Præterea, Status veteris legis non fuit immutatus niſi per Chriſtum: ſed tabernaculum deſignabat ſtatum veteris legis. Nõ ergo debuit mutari per ædificationem alicuius templi.

¶ 3 Pręterea, Diuina lex præcipuè debet homines inducere ad diuinum cultum: ſed ad augmentum diuini cultus pertinet, quòd fiant multa altaria & multa templa; ſicut patet in noua lege. Ergo uidetur quòd etiam in veteri lege nõ debuit eſſe ſolum vnum templum, aut unum tabernaculum, ſed multa.

¶ 4. Præterea, Tabernaculum ſeu templum ad cultum Dei ordinabatur: ſed in Deo præcipuè oportet uenerari vnitatem & ſimplicitatem. Non uidetur igitur fuiſſę conueniens, vt tabernaculum ſeu templum per quædam vela diſtingueretur.

¶ 5 Præterea, Virtus primi mouentis, quæ eſt Deus primò appaſet in parte Orientis, à qua parte incipit primus motus: ſed tabernaculum fuit inſtitutum ad Dei adorationem. Ergo debebat eſſe diſpoſitum magis verſus Orientem, quàm uerſus Occidentem.

¶ 6 Pręterea, Exod. 20. Dominus præcepit, vt non facerẽt ſculptile neque aliquam ſimilitudinem: inconuenienter igitur in tabernaculo vel in templo fuerunt ſculptę imagines Cherubim, ſimiliter etiam & arca, & propitiatorium, & candelabrum, & menſa, & duplex altare ſine rationabili cauſa ibi fuiſſe uidentur.

¶ 7 Præterea, Dominus pręcepit Exod. 20. Altare de terra facietis mihi: & iterum. Non aſcendes ad altare meum per gradus: inconuenienter igitur mandatur poſtmodum altare fieri de lignis auro vel ære contextis, & tantæ altitudinis, vt ad illud niſi per gradus aſcendi non poſſit. Dicit enim Exod. 27. Facies altare de lignis ſethim, quod habebit quinque cubitos in longitudine, & totidem in latitudine, & tres cubitos in altitudine, & operies illud ære. & Exod. 30. dicitur: Facies altare ad adolendum thymiamata de lignis ſethim, veſtieſque illud auro puriſſimo.

¶ 8 Pręterea, In operibus Dei nihil debet eſſe ſuperfluum: quia nec in operibus naturæ aliquid ſuperfluum inuenitur: ſed vni tabernaculo vel domui ſufficit vnũ operimentum. inconueniẽter igitur tabernaculo fuerunt appoſita multa tegumenta, ſcilicet cortinæ, ſaga cilicina, pelles arietum rubricatæ, & pelles hyacinthinę.

¶ 9 Pręterea, Conſecratio exterior interiorem ſanctitatem ſignificat: cuius ſubiectum eſt anima: inconuenienter igitur tabernaculum & eius vaſa conſecrabantur, cùm eſſent quædam corpora inanimata.

¶ 10 Præterea, In Pſal. 33 dicit, Benedicam dominum in omni tempore, ſemper laus eius in ore meo. ſed ſolemnitates inſtituuntur ad laudandum Deum. Non ergo fuit conueniens, vt aliqui certi dies ſtatuerentur ad ſolennitates peragendas: ſic igitur uidetur quòd cæremoniæ ſacrorũ conuenientes cauſas non haberent.

SED contra eſt, quod Apoſtolus

ſtolus dicit ad Heb. 8. ꝙ illi, qui offerunt ſecundum legem munera, exẽplari & umbræ deſeruiunt cæleſtium, ſicut reſponſum eſt Moyſi * cùm cõſummaret taber- (Exod. 25. in fine.) naculum: Vide, inquit, omnia facito ſecundum exemplar quod ti bi in monte monſtratum eſt: ſed valde rationabile eſt, quòd imaginem cæleſtium repræſentat. ergo cæremoniæ ſacrorum rationabilem cauſam habebant.

CONCLVSIO.

Quum totus exterior Dei cultus, ad hoc præcipuè ordinetur, vt Deum homines reuereantur: ſpecialia quædam tẽpora, ſpeciale tabernaculum, ſpecialia vaſa & ſpeciales miniſtros, ad cultum Dei ordinari oportuit.

RESPONDEO dicendũ, ꝙ totus exterior cultus Dei ad hoc præcipuè ordinatur, vt homines Deum in reuerentia habeant. Habet autẽ hoc humanus affectus, vt ea quæ communia ſunt, & nõ diſtincta ab alijs, minus reuereatur; ea verò quæ habent aliquam excellẽtiæ diſcretionem, ab alijs magis admiretur & reuereatur. Et inde etiam hominum conſuetudo inoleuit, vt reges & principes, quos oportet in reuerentia haberi à ſubditis, & precioſioribus veſtibus ornentur, & etiã ampliores & pulchriores habitationes poſſideant. Et propter hoc oportuit, vt aliqua ſpecialia tpa, & ſpãle tabernaculũ, & ſpãlia vaſa & ſpeciales miniſtri ad cultũ Dei ordinarentur: vt per hoc animi hominum ad maiorem Dei reuerentiam adducerentur.

(ar. 2. huius q.) ¶ Similiter etiam ſtatus veteris legis, ſicut dictũ eſt, * inſtitutus erat ad figurandum myſterium Chriſti. Oportet autem eſſe aliquid determinatum id, per qđ aliquid figurari debet: vt ſcilicet eius aliquam ſimilitudinem repræſentet. & ideo oportuit aliquã ſpecialia obſeruari in his, quæ pertinent ad cultum Dei.

AD primum ergo dicendũ, ꝙ cultus Dei duo reſpicit, ſcilicet Deum, qui colitur, & homines colentes: ipſe igitur Deus qui colitur, nullo corporali loco claudi tur: vnde propter ipſum nõ oportuit ſpeciale tabernaculum fieri aut templũ. Sed homines ipſum colentes corporales ſunt, & propter eos oportuit ſpeciale tabernaculum vel templum inſtrui ad cultum Dei propter duo. Primò quidem, vt ad huiuſmodi locum conuenientes cum hac cogitatione, quòd deputaretur ad colẽdum Deum, cum maiori reuerentia accederẽt. Secundò, vt per diſpoſitionem talis templi vel tabernaculi ſignificarentur aliqua pertinentia ad excellentiam diuinitatis vel humanitatis Chriſti. & hoc eſt quod Salomon dicit 3. Reg. 8. Si cælum & cæli cælorũ te capere non poſſunt, quãto magis domus hæc, quam ædificaui tibi? & poſtea ſubdit, Sint oculi tui aperti ſuper domum hanc, de qua dixiſti, Erit nomen meũ ibi, vt exaudias deprecationem ſerui tui, & populi tui Iſrael. Ex quo patet, quòd domus ſanctuarij nõ eſt inſtituta ad hoc quòd Deum capiat, quaſi localiter inhabitantem: ſed ad hoc quòd nomen Dei inhabitet ibi, id eſt, vt notitia Dei ibi manifeſtetur per aliqua, quæ ibi fiebant vel dicebantur: & ꝙ propter reuerentiam loci orationes fierent ibi magis exaudibiles ex deuotione orantium. (De templis & eccleſiis rõ.)

AD ſecundum dicendum, ꝙ ſtatus veteris legis non fuit immutatus ante Chriſtum quãtum ad impletionem legis, quæ facta eſt ſolum per Chriſtum: eſt tamẽ immutatus quantum ad conditionem populi, qui erat ſub lege: (Templũ & tabernaculũ.)

nam primò populus fuit in deſerto non habens certam manſionẽ, poſtmodum autem habuerũt varia bella cum finitimis gentibus. Vltimo autem tempore Dauid regis & Salomonis populus ille habuit quietiſſimum ſtatum. & tũc primò ædificatum fuit templum in loco quem deſignauerat Abraham ex diuina demonſtratione, ad immolandum. Dicitur enim Gen. 22. quòd Dominus mandauit Abrahę, vt offerret filiũ ſuum in holocauſtum ſuper unum mõtium, quem monſtrauero tibi: & poſtea dicit quòd appellauit nomen illius loci, Dominus videt. quaſi ſecundum Dei præuiſionẽ eſſet locus ille electus ad cultum diuinum: propter quod dicitur Deut. 12. Ad locum quem elegerit dominus Deus veſter, venietis, & offeretis holocauſta & victimas veſtras.

¶ Locus autem ille deſignari non debuit per ædificationẽ templi ante tempus prædictum, propter tres rationes, quas Rabbi Moyſes * aſſignat. Prima eſt, ne Gentes appropriarent ſibi locum illum. Secunda eſt, ne Gentes ipſum deſtruerent. Tertia verò ratio eſt, ne quælibet tribus vellet habere locum illum in ſorte ſua; & propter hoc orirentur lites & iurgia. & ideo non fuit ædificatũ templum, donec haberent regẽ, per quem poſſet huiuſmodi iurgium cõpeſci. antea verò ad cultum Dei erat ordinatũ tabernaculũ portatile per diuerſa loca, quaſi nondum exiſtente determinato loco diuini cultus. Et hæc eſt rõ literalis diuerſitatis tabernaculi & templi. Ratio autem figuralis eſſe poteſt: quia per hæc duo ſignificatur duplex ſtatus. Per tabernaculum enim, quod eſt mutabile, ſignificatur ſtatus præſentis uitæ mutabilis. Per templũ verò, quod erat fixũ & ſtãs, ſignificatur ſtatus futuræ vitæ, quæ omnino immutabilis eſt, & propter hoc in ædificatione templi dicitur, quod nõ eſt auditus ſonitus mallei uel ſecuris, ad ſignificandum, quod omnis perturbationis tumultus longe erit à ſtatu futuro. Vel per tabernaculũ ſignificatur ſtatus veteris legis. Per templum autẽ à Salomone conſtructũ, ſtatus nouæ legis. vnde ad conſtructionem tabernaculi ſoli Iudæi ſunt operati: ad ædificationẽ vero tẽpli cooperati ſunt etiam Gentiles, ſcilicet, Tyrij & Sidonij.

In l. Dux errantiũ.

AD tertium dicendum, quòd ratio vnitatis templi vel tabernaculi poteſt eſſe & literalis & figuralis: literalis quidem eſt ratio ad excluſionem idololatrię: quia Gentiles diuerſis dijs diuerſa tẽpla conſtituebant, & ideo vt firmaretur in animis hominum fides unitatis diuinę, uoluit Deus, vt in vno loco tantum ſibi ſacrificium offerretur, & iterum vt per hoc oſtenderet, quòd corporalis cultus non propter ſe erat ei acceptus. & ideo compeſcebantur, ne paſſim, & ubique ſacrificia offerrent. Sed cultus nouæ legis, in cuius ſacrificio ſpiritualis gratia cõtinetur, eſt ſecundum ſe Deo acceptus: & ideo multiplicatio altarium & templorũ acceptatur in noua lege. Quantum verò ad ea, quæ pertinebant ad ſpiritualẽ cultum Dei, qui conſiſtit in doctrina legis & prophetarum, erãt etiam in veteri lege diuerſa loca deputata, in quibus conueniebãt ad laudem Dei, quæ dicebantur ſynagogæ, ſicut & nunc dicuntur eccleſiæ, in quibus populus Chriſtianus ad laudem Dei congregatur, & ſic eccleſia noſtra ſuccedit in locum & templi & ſynagogæ: quia ipſum ſacrificium eccleſiæ ſpirituale eſt: vnde nõ diſtinguiẽ apud nos locus ſacrificij à loco doctrinæ. Ratio autem figuralis eſſe poteſt, quia per hoc ſignificabatur vnitas eccleſiæ vel militantis, vel triumphantis.

De altari.

AD quartum dicendũ, quòd ſicut

De uelo tabernaculi, & tabernaculo.

ſicut in vnitate templi vel taber-
naculi repræſentabať vnitas Dei
vel vnitas eccleſiæ; ita etiam in
diſtinctione tabernaculi vel tem
pli repræſentabatur diſtinctio eo
rum, quæ Deo ſunt ſubiecta, ex
quibus in Dei venerationem cō-
ſurgimus. Diſtinguebatur autem
tabernaculum in duas partes: in
vnam, quæ vocabatur ſancta ſan
ctorum, quę erat Occidentalis: &
aliam, quæ vocabať ſancta, quæ
erat ad Orientē: & iterum ante ta
bernaculū erat atrium. Hæc igiť
diſtinctio duplicem habet ratio-
nem: unam quidem ſecundum
quod tabernaculū ordinatur ad
cultum Dei: ſic enim diuerſæ par
tes mundi in diſtinctione taber-
naculi figurabantur: nam pars il-
la quæ ſancta ſanctorū diciť, figu
rabatur ſeculū altius, qđ eſt ſpiri-
tualiū ſubſtantiarū. Pars verò illa
quæ diciť ſancta, exprimebat mū
dum corporalē: & ideo Sancta à
ſanctis ſanctorū diſtinguebatur
quodā velo, quod quatuor colo-
ribus erat diſtinctum: per quos
quatuor elemēta deſignanť, ſcili
cet byſſo, per quod deſignatur ter
ra, quia byſſus, id eſt, linum de
terra naſcitur: purpura, per quā
ſignificatur aqua, fiebat em̄ pur-
pureus color ex quibuſdam con-
chis, quæ inueniuntur in mari:
hyacintho, per quem ſignificatur
aer, quia habet aereum colorem:
& cocco bis tincto, per quem de-
ſignatur ignis. Et hoc ideo quia
materia quatuor elementorum
eſt impedimentum, per quod ve-
lantur nobis incorporales ſubſtā
tiæ: & ideo in interius tabernacu
lum, id eſt, in ſancta ſanctorū ſo-
lus Summus ſacerdos, & ſemel
in anno introibat, vt deſignareť
ꝙ hæc eſt finalis ꝑfectio hoīs vt
ad illud ſeculū introducať: in ta-
bernaculū uerò exteri⁹, id eſt, in
ſancta introibāt ſacerdotes quo-
tidie: non autem populus, qui ſo-
lum ad atrium accedebat, quia
ipſa corporalia populus percipe-
re poteſt, ad interiores autem eo-
rum rationes ſoli Sapientes * per
conſiderationem attingere poſ-
ſunt. Secundum verò rationem
figuralem per exterius taberna-
culum, quod dicitur Sancta, ſi-
gnificatur ſtatus veteris legis, vt
Apoſtol. dicit ad Hebr. 9. quia ad
illud tabernaculum ſemper in-
troibant Sacerdotes ſacrificiorū
officia conſummantes. Per inte-
rius verò tabernaculum, quod di
citur Sancta ſanctorum, ſignifica
tur vel cæleſtis gloria, vel etiam
ſtatus ſpiritualis nouæ legis, qui
eſt quędam inchoatio futurę glo
riæ, in quem ſtatum nos Chriſtus
introduxit, quod figurabatur per
hoc, quòd ſummus Sacerdos ſe-
mel in anno ſolus in Sancta ſan-
ctorum introibat. velum autem
figurabat ſpiritualium occulta-
tionem ſacrificiorum in veteri-
bus ſacrificiis, quod uelum qua-
tuor coloribus erat ornatum: byſ
ſo quidem ad deſignandam car-
nis puritatem: purpura autem ad
figurandum paſſiones, quas ſan-
cti ſuſtinuerunt pro Deo: cocco
bis tincto ad ſignificandam chari
tatem geminam Dei & proximi:
hyacintho autem ſignificabatur
cæleſtis meditatio. Ad ſtatum
autem veteris legis aliter ſe ha-
bebat populus, & aliter ſacer-
dotes: nam populus ipſa corpora-
lia ſacrificia conſiderabat: quæ
in atrio offerebantur, ſacerdotes
verò rationem ſacrificiorum cōſi
derabant, habentes fidem magis
explicitam de myſterijs Chriſti:
& ideo intrabant in exterius ta-
bernaculum, quod etiam quodā
velo diſtinguebatur ab atrio: qa
quædam erant velata populo cir
ca myſterium Chriſti, quæ ſacer-
dotibus erant nota: non tñ erāt
eis plenè reuelata, ſicut poſtea in
nouo teſtamēto, vt habeť Eph. 3.

Aliàs, Sacerdotes

AD quintum dicendum, ꝙ
adoratio ad occidentem fuit in-
troducta in lege, ad excludendā
idololatriā: nam omnes Gentiles

De loco adorationis.

in reuerentiam ſolis adorabant ad Orientē: vnde dicitur Ezech. 8. quòd quidā habebant dorſa contra templum Domini, & facies, ad Orientem, & adorabanr ad ortū Solis: vnde ad hoc excludendū tabernaculū habebat Sancta Sanctorum ad Occidentem, vt verſus Occidenrem adorarent. Ratio etiam figuralis eſſe poteſt: q̃a totus ſtatus prioris tabernaculi ordinabatur ad ſignificandū mortem Chriſti, quæ figuratur per Occaſum, ſecundum illud Pſal. 67. Qui aſcendit ſuper Occaſum, Dominus nomen illi.

De his q̄ erant in tabernaculo.

AD ſextum dicendum, quòd eorum, quæ in tabernaculo continebantur, ratio reddi poteſt & literalis & figuralis. Literalis quidem per relationem ad cultum diuinum. Et quia dictum eſt, * quòd per tabernaculum interius, quod dicebatur Sancta ſanctorum, ſignificabatur ſeculum altius ſpiritualium ſubſtantiarum: ideo in illo tabernaculo tria continebant, ſcilicet arca teſtamenti, in qua erat urna aurea habens manna, & virga Aaron, quæ fronduerat, & tabulæ, in quibus erant ſcripta decem præcepta legis. Hæc autē arca ſita erat inter duos cherubim, qui ſe mutuis vultibus reſpiciebāt: & ſuper arcam erat quædam tabula lapidea: quæ dicebat propitiatorium ſuper alas cherubim: quaſi ab ipſis Cherubim portaretur. ac ſi imaginaretur, quòd illa tabula eſſet ſedes Dei: vnde & propitiatorium dicebatur, quaſi exinde populo propitiaretur ad preces ſummi ſacerdotis: & ideo quaſi portabatur à cherubim, quaſi Deo obſequentibus: arca verò teſtamenti erat tanquam ſcabellum ſedentis ſupra propitiatorium. Per hæc autē tria deſignantur tria, quę ſunt in illo altiori ſeculo, ſcilicet Deus q̄ ſuper omnia eſt, & incomprehenſibilis omni creaturæ: & propter hoc nulla ſimilitudo eius ponebatur, ad repræſentādam eius inuiſibilitatē: ſed ponebatur quędā figura ſedis eius: quia ſ. creatura comprehenſibilis eſt, quæ eſt ſubiecta Deo, ſicut ſedes ſedenti. Sunt etiam in illo altiori ſeculo ſpirituales ſubſtātiæ, quæ angeli dicūtur: & hi ſignificantur per duos cherubim, mutuo ſe reſpicientes, ad deſignandā concordiā eorum adinuicem: ſecundum illud Iob. 25. Qui facit concordiā in ſublimibus. Et propter hoc etiam non fuit unus tantū cherubim, vt deſignaretur multitudo cæleſtiū ſpirituū, & excluderetur cultus eorum ab his, quibus præceptum erat, vt ſolum unum Deum colerent. Sunt etiā in illo intelligibili ſeculo rationes omnium eorum, quæ in hoc ſeculo perficiuntur quodāmodo clauſæ: ſicut rationes effectuum clauduntur in ſuis cauſis, & rationes artificiatorum in artifice, & hoc ſignificabatur per arcā, in qua repræſentabātur per tria ibi contenta tria, quæ ſūt potiſſima in rebus humanis, ſcilicet ſapientia, quæ repræſentabat per tabulas teſtamenti: poteſtas regiminis, quæ repræſentabatur per virgā Aaron: vita, quæ repræſentabatur per manna, quod fuit ſuſtentamentum vitæ. Vel per hæc tria ſignificabantur tria Dei attributa, ſ. ſapientia in tabulis, potentia in virga, bonitas in manna: tū propter dulcedinē, tum quia ex Dei miſericordia eſt populo ſuo datum: & ideo in memoriam diuinæ miſericordiæ conſeruabatur: & hæc tria etiā figurata ſunt in viſione Iſaiæ. Vidit enim Dominum ſedentem ſuper ſolium excelſum & eleuatum, & Seraphim aſſiſtētes, & domum impleri à gloria Dei: vnde & Seraphim dicebant, Plena eſt omnis terra gloria eius: & ſic ſimilitudines Seraphim non ponebantur ad cultum, quod prohibebatur primo legis præcepto, ſed in ſignum miniſterii, vt dictum eſt.*

In ſolut. 4. arg. p̄c.

In iſta ſolu. huius arg.

¶ In

¶ In exteriori verò tabernaculo, quod ſignificabat præſens ſeculum, continebantur etiam tria, ſ. altare thymiamatis, quod directè erat contra arcam: menſa autem propoſitionis, ſuper quam 12. panes apponebantur, erat poſita ex parte Aquilonari: candelabrũ verò ex parte Auſtrali. Quæ tria uidentur reſpondere tribus, q̃ erant in arca clauſa: ſed magis manifeſtè eadem repræſentabant: oportet enim rationes rerum ad manifeſtiorem demonſtrationem perduci, quàm ſint in mente diuina & angelorum ad hoc, quòd homines ſapientes eas cognoſcere poſſint: qui ſignificantur per ſacerdotes ingredientes tabernaculum. In candelabro igitur deſignabatur ſicut in ſigno ſenſibili ſapientia, quę intelligibilibus uerbis exprimebatur in tabulis. Per altare verò thymiamatis ſignificabatur officium ſacerdotum, quorũ erat populum ad Deum reducere: & hoc etiam ſignificabatur per uirgam: nam in illo altari incendebatur thymiama boni odoris: per quod ſignificabatur ſanctitas populi acceptabilis Deo. Dicitur.n. Apoc.7. quòd per fumum aromatum ſignificantur iuſtificationes ſanctorum. Conuenienter autem ſacerdotalis dignitas ĩ arca ſignificabatur per uirgam, in exteriori verò tabernaculo per altare thymiamatis: quia ſacerdos mediator eſt inter Deum & populum, regens populum per poteſtatem diuinam, quam uirga ſignificat, & fructum ſui regiminis, ſ. ſanctitatem populi Deo offert, quaſi in altari thymiamatis. Per menſam autem ſignificatur temporale nutrimentum uitæ, ſicut & per mãna: ſed hoc eſt cõmunius & groſſius nutrimentum, illud autẽ ſuauius & ſubtilius. Couuenientet autem cãdelabrum ponebatur ex parte Auſtrali: menſa autem ex parte Aquilonari: quia Auſtralis pars eſt dextera pars mundi. Aquilonaris autem ſiniſtra, ut dicitur in 2. de cęl. & mun. * ſapientia autem pertinet ad dextram, ſicut & cętera ſpiritualia bona: temporale autem nutrimentum ad ſiniſtram, ſecundum illud Prouer. 3. In ſiniſtra illius diuitię & gloria. Poteſtas autem ſacerdotalis media eſt inter temporalia & ſpiritualem ſapientiam, quia per eam & ſpiritualis ſapientia, & temporalia diſpenſantur.

lib. 2. de cęlo. tex. 15. to. 2.

¶ Poteſt autem & horum alia ratio aſſignari magis literalis. In arca enim continebantur tabulæ legis, ad tollendam legis obliuionem: unde dicitur Exod. 24. Dabo tibi duas tabulas lapideas, & legem ac mandata, quæ ſcripſi, ut doceas filios Iſrael. Virga uerò Aaron ponebatur ibi ad comprimendam diſſenſionem populi de ſacerdotio Aaron: unde dicitur Numeri 17. Refer uirgam Aarõ in tabernaculum teſtimonii, ut reſeruetur in ſignum rebellium filiorum Iſrael. Manna autem conſeruabatur in arca ad commemorandum beneficium, quod Dominus præſtitit filiis Iſrael in deſerto: unde dicitur Exod. 16. Imple Gomor ex eo, & cuſtodiatur in futuras retro generationes, vt norint panes, quibus alui uos in ſolitudine. Cãdelabrum uerò erat inſtitutum ad honorificentiam tabernaculi: pertinet enim ad magnificentiam domus, quòd ſit bene luminoſa. Habebat autem candelabrum ſeptem calamos, ut Ioſephus dicit, * ad ſignificandum ſeptẽ planetas quibus totus mundus illuminatur: & ideo ponebatur candelabrum ex parte Auſtrali: quia ex illa parte eſt nobis planetarum curſus. Altare uerò thymiamatis erat inſtitutum: ut iugiter in tabernaculo eſſet fumus boni odoris: tum propter venerationem tabernaculi, tum etiam in remedium fœtoris quem oportebat accidere ex effuſione ſanguinis & occiſione animalium.

li. 3. antiquitũ c. 7. & 10.

Et

Ea enim, quæ ſunt fœtida, deſpiciuntur quaſi vilia: quæ uerò ſũt boni odoris, homines magis appretiantur. Menſa autem apponebatur ad ſignificandum, ꝙ ſacerdotes templo ſeruientes, in templo victum habere debebant: vñ duodecim panes ſuperpoſitos menſę, in memoriam duodecim tribuũ, ſolis ſacerdotibus edere licitum erat: ut habetur Matth. 12. Menſa autem non ponebatur directè in medio ante propitiatoriũ, ad excludendum ritum idololatrię: nã Gentiles in ſacris Lunę ponebãt menſam coram idolo Lunæ. vnde dicitur Ierem. 7. Mulieres cõſpergunt adipem ut faciant placentas reginæ cæli. In atrio uerò extra tabernaculum continebatur altare holocauſtorum, in quo offerebantur Deo ſacrificia de his, q̃ erant à populo poſſeſſa: & ideo in atrio poterat eſſe populus, q huiuſmodi Deo offerebat per manus ſacerdotum: ſed ad interius altare, in quo ipſa deuotio & ſanctitas populi offerebatur, non poterãt accedere niſi Sacerdotes, quorũ erat Deo offerre populum. Eſt aũt hoc altare extra tabernaculum in atrio conſtitutum ad remouẽdum cultum idololatriæ: nam Gentiles infra templa altaria conſtituebãt ad immolandum idolis.

¶Figuralis uerò ratio omnium horum aſſignari poteſt ex relatione tabernaculi ad Chriſtum, qui figurabatur. Eſt autem conſiderãdum, ꝙ ad deſignandam imperfectionem legalium figuratum diuerſæ figuræ fuerunt inſtitutæ in templo ad ſignificandum Chriſtũ. Ipſe. n. ſignificatur per propitiatoriũ, quia ipſe ẽ propitiatio ꝓ peccatis noſtris, ut dicitur primæ Ioãnis ſecundo. Et conueniẽter hoc propitiatoriũ, à cherubim portabatur: quia de eo ſcriptum eſt, Adorent eum omnes angeli Dei: vt habetur Heb. 1. Ipſe etiam ſignificatur per arcam: quia ſicut arca erat conſtructa de lignis ſethim, ita corpus Chriſti de membris puriſſimis conſtabat. Erat autem deaurata: quia Chriſtus fuit plenus ſapientia & charitate, quæ ꝑ aurũ ſignificatur. Intra arcã autẽ erat urna aurea, id eſt, ſancta anima habens manna, id eſt, omnem plenitudinem ſanctitatis & diuinitatis. Erat etiam in arca uirga, id eſt, poteſtas ſacerdotalis: quia ipſe eſt factus ſacerdos in æternũ. Erant etiam ibi tabulæ teſtamenti ad deſignandum, ꝙ ipſe Chriſtus eſt legis dator. Ipſe etiã Chriſtus ſignificatur per candelabrũ: quia ipſe dicit, ego ſum lux mundi. Per ſeptem lucernas ſeptẽ dona ſancti Spiritus. Ipſe etiã ſignificatur per menſam: quia ipſe eſt ſpiritualis cibus: ſecundum illud Ioann. 6. Ego ſum panis viuus. Duodecim. n. panes ſignificabant duodecim Apoſtolos, uel doctrinam eorum. Siue per candelabrũ & menſam poteſt ſignificari doctrina & fides eccleſiæ, quæ etiã illuminat & ſpiritualiter reficit. Ipſe etiam Chriſtus ſignificatur ꝑ duplex altare, ſ. holocauſtorum & thymiamatis: quia per ipſũ oportet nos Deo offerre omnia uirtutum opera: ſiue illa, quibus carnem affligimus, quæ offeruntur quaſi in altari holocauſtorum; ſiue illa, quæ maiore mentis perfectione, per ſpiritualia perfectorũ deſideria Deo offeruntur in Chriſto quaſi in altari thymiamatis: ſecundum illud ad Heb. vlt. Per ipſum ergo offeramus hoſtiam laudis ſemper Deo.

AD ſeptimũ dicendum, quòd Dominus præcepit altare cõſtrui ad ſacrificia & munera offerenda in honorem Dei, & ſuſtentationẽ miniſtrorum, qui tabernaculo deſeruiebant. De conſtructione autem altaris datur à Domino duplex præceptum. Vnum quidem in principio legis Exo. 20. vbi Dominus mandauit, quòd facerent altare de terra, uel ſaltem de lapidibus non ſectis, & iterum quòd

non facerent altare excelſum, ad quod oporteret per gradus aſcendere: & hoc ad deteſtandum idololatriæ cultum: Gentiles .n. idolis conſtruebant altaria ornata & ſublimia, in quibus credebant aliquid ſanctitatis & numinis eſſe: propter quod etiã Dominus mãdauit Deut. 16. Non plantabis lucũ & omnem arborem iuxta altare Domini Dei tui. Idololatræ.n. conſueuerunt ſub arboribus ſacrificare, propter amœnitatem & vmbroſitatem.

De altarium uaria conſtructiõe

¶ Quorum etiam præceptorum ratio figuralis fuit; quia in Chriſto, qui eſt noſtrum altare debemus confiteri ueram carnis naturam quãtum ad humanitatẽ, qđ eſt altare de terra facere: & quantum ad diuinitatem debemus in eo confiteri patris æqualitatem, quod eſt non aſcendere per gradus ad altare. Nec etiam iuxta Chriſtum debemus admittere doctrinam Gentilium ad laſciuiam prouocãtem. Sed facto tabernaculo ad honorem Dei, non erant timendæ huiuſmodi occaſiones idololatriæ. & ideo Dominus mandauit, quòd fieret altare holocauſtorum de ære, quod eſſet omni populo conſpicuum, & altare thymiamatis de auro, quod ſoli Sacerdotes uidebant. Nec erat tanta precioſitas æris, ut per eius copiã populus ad aliquam idololatriã prouocaretur. Sed quia Exod. 20. ponitur pro ratione huius præcepti, Non aſcendes per gradus ad altare meum, id quod ſubditur, Ne reueletur turpitudo tua, conſiderandum eſt, quòd hoc ẽt fuit inſtitutum ad excludendam idololatriam: nã in ſacris Priapi ſua pudenda Gentiles populo denudabant, poſtmodum autem indiſtus eſt ſacerdotibus feminalium uſus ad tegmen pudendorum & iõ ſine periculo inſtitui poterat tãta altaris altitudo, vt per aliquos gradus ligneos non ſtantes, ſed portatiles in hora ſacrificii ſacerdotes ad altare aſcenderent ſacrificia offerentes.

AD octauum dicendum, quòd corpus tabernaculi cõſtabat ex quibuſdã tabulis in longitudinẽ erectis, q̃ quidẽ interius tegebantur quibuſdã cortinis ex quatuor coloribus uariatis. ſ. de byſſo retorta & hyacintho, ac purpura, coccoq́ bis tincto, ſed hmõi cortinę tegebãt ſolũ latera tabernaculi. In tecto autem tabernaculi erat operimentum unũ de pellibus hyacinthinis: & ſuper hoc aliud de pellibus arietum rubricatis: & deſuք tertium de quibuſdã ſagis cilicinis. q̃ nõ tm̃ operiebãt tectum tabernaculi, ſed ẽt deſcẽdebãt vſq; ad terram, & tegebant tabulas tabernaculi exterius. Horum autẽ operimentorum rõ literalis in cõi erat ornatus, & protectio tabernaculi, ut in reuerẽtia haberetur. In ſpeciali uerò ſecũdum quoſdã ք cortinas deſignabat̃ cęlũ ſydereũ, qđ eſt diuerſis ſtellis uariatũ: ք ſaga aquæ, q̃ ſunt ſupra firmamẽtũ: ք pelles rubricatas cęlũ empyreũ, in quo ſunt angeli: ք pelles hyacinthinas cęlũ ſanctæ trinitatis.

¶ Figuralis aũt rõ horũ eſt, quia ք tabulas, ex quibus conſtruebat̃ tabernaculum, ſignificantur Chriſti fideles, ex quib9 cõſtruit̃ eccleſia. Tegebantur aũt interius tabulæ cortinis quadricoloribus, quia fideles interius ornantur quatuor virtutibus: nã in byſſo retorta (ut gloſſa dicit*) ſignificatur caro caſtitate renitens: in hyacintho mẽs ſuperna cupiens: in purpura, caro paſſionibus ſubiacens: in cocco bis tincto, mens inter paſſiones Dei & ꝓximi dilectione ꝑfulgẽs. Per operimẽta uerò tecti deſignãtur ꝑlati & doctores, in quibus dꝫ renitere cæleſtis cõuerſatio, qđ ſignificatur ք pelles hyacinthinas, prõptitudo ad martyriũ, qđ ſignificãt pelles rubricatę: auſteritas vitę & tolerãtia aduerſorũ, q̃ ſignificant̃ ք ſaga cilicina, q̃ erant expoſita uentis & pluuiis, ut gl. dicit.*

De operimẽtis tabernaculi.

Glo. ord. Exod. 26. & dicitur eẽ Bedæ.

Gloſſ. ordin. loco nunc dicto.

AD nonum dicendum, quòd ſanctificatio tabernaculi & uaſorum eius habebat cauſam literalem, ut in maiori reuerentia haberetur, quaſi per huiuſmodi conſecrationem diuino cultui deputatum.

¶ Figuralis autem ratio eſt, quia per huiuſmodi ſanctificationem ſignificatur ſpiritualis ſanctificatio uiuētis tabernaculi ſ. fideliū, ex quibus conſtituitur eccleſia Chriſti.

De feſtiuitatibus & ſolēnitatib' uariis.

AD decimum, dicendum, ꝙ in ueteri lege erant ſeptem ſolennitates temporales, & una continua: vt poteſt colligi Nume. 28. & 29. Erat enim quaſi continuum feſtum, quia quotidie mane & ueſpere immolabatur agnus, & per illud continuum feſtum iugis ſacrificii repræſentabatur perpetuitas diuinę beatitudinis. Feſtorum autem temporalium primū erat, quod iterabatur qualibet ſeptimana, & hęc erat ſolennitas ſabbati, quod celebratur in memoriam creationis rerum, ut ſupra

q.100.ar.5.

dictum eſt.* Alia autem ſolennitas iterabatur quolibet menſe. ſ. feſtum Neomeniæ: quod celebrabatur ad commemorandum opus diuinę gubernationis. Nam hæc inferiora præcipuè uariantur ſecundum motum Lunę: & ideo celebrabatur hoc feſtum in nouitate Lunæ, non autem in eius plenitudine, ad euitandum idololatrarū cultum, qui in tali tēpore, Lunæ ſacrificabant. Hæc duo beneficia ſunt communia toti humano generi, & ideo frequentius iterabantur. alia uerò quinque feſta celebrabantur ſemel in anno, & recolebantur in eis beneficia ſpecialiter illi populo exhibita. Celebrabatur enim feſtum Phaſe primo menſe, ad commemorandum liberationis beneficium ex Aegypto. Celebrabatur autem feſtum Pēteceoſtes poſt quinquagita dies, ad recolēdū beneficiū legis datæ. alia uerò tria feſta celebrabātur in menſe ſeptimo, qui quaſi totus apud eos erat ſolennis, ſicut & ſeptimus dies. In prima enim die menſis ſeptimi erat feſtum tubarum, in memoriam liberationis Iſaac, quando Abraham inuenit arietem hærentem cornibus, quē repræſentabant per cornua, quibus buccinabant. Erat autem feſtum tubarum quaſi quædam inuitatio, ut præpararent ſe ad ſequens feſtum quod celebrabatur decimo die: & hoc erat feſtum expiationis in memoriam illius beneficij, quo Deus propitiatus eſt peccato populi de adoratione uituli ad preces Moyſi.

¶ Poſt hoc aūt celebrabatur feſtum ſcenopegiæ, id eſt, tabernaculorum ſeptem diebus, ad commemorandum beneficium diuinæ protectionis, & deductionis ꝑ deſertum: vbi in tabernaculis habitauerunt. vnde in hoc feſto debebant habere fructū arboris pulcherrimæ, id eſt, citrum & lignū denſarum frondium, id eſt, myrtum, quę ſunt odorifera, & ſpatulas palmarum, & ſalices de torrēte quæ diu retinent ſuum uirorē: & hæc inueniuntur in terra promiſſionis, ad ſignificādum, quòd per aridam terram deſerti eos deduxerat Deus ad terram delicioſam. Octauo autem die celebrabatur aliud feſtum, ſ. cœtus atq; collectæ, in quo colligebantur à populo ea, quæ erant neceſſaria ad expenſas cultus diuini: & ſignificabatur adunatio populi, & pax præſtita in terra promiſſionis.

¶ Figuralis autem ratio horū feſtorum eſt. quia per iuge ſacrificium agni figuratur perpetuitas Chriſti qui eſt agnus Dei, ſecundum illud Heb. vlt. Ieſus Chriſtus heri & hodie, ipſe & in ſecula. Per ſabbatum autem deſignatur ſpiritualis requies nobis data per Chriſtum, ut habetur ad Hebr. 4. Per Neomeniam autem, quæ eſt incenſio nouæ Lunæ, ſignificatur illuminatio primitiuę eccleſiæ ꝑ Chri-

Chriſtum eo prædicante & miracula faciente. Per feſtum autem Pentecoſtes ſignificatur deſceſus Spiritus ſancti in Apoſtolos. Per feſtum autem tubarum ſignificatur prædicatio Apoſtolorum. Per feſtum autem expiationis ſignificatur emundatio à peccatis populi Chriſtiani. Per feſtum autem tabernaculorum peregrinatio eorum in hoc mundo in quo ambulant in uirtutibus proficiendo. Per feſtum autem cœtus atq; collectæ ſignificatur cōgregatio fidelium in regno cęlorum: ideò iſtud feſtum dicebatur ſanctiſſimum eſſe. Et hæc tria feſta erant continua adinuicem: quia oportet expiatos à uitiis proficere in uirtute quouſque perueniant ad Dei uiſionem, ut dicitur in Pſ. 83.

ARTICVLVS V.

Vtrum ſacramentorum ueteris legis conueniens cauſa eſſe poſſit.

550 AD QVINTVM ſic proceditur. Videtur, quòd ſacramentorum ueteris legis conueniens cauſa eſſe nō poſſit. Ea.n. quæ ad cultum diuinum fiunt, non debent eſſe ſimilia his, quæ idololatrę obſeruabant: Vnde dicitur Deut. 22. Non facies ſimiliter Domino Deo tuo: omnes enim abominationes quibus aduerſatur Dominus, fecerunt diis ſuis. Sed cultores idolorū in cultu eorum, cultris ſe incidebant uſque ad effuſionem ſanguinis. Dicitur.n. 3. Reg. 18. quòd incidebāt ſe iuxta ritum ſuum cultris & lanceolis, donec perfunderentur ſanguine: propter qđ Dominus mandauit Deu. 14. Non uos incidetis, nec facietis caluitium ſuper mortuo, quoniam populus ſanctus es Domino Deo tuo, & te elegit, ut ſis ei in populum peculiarem de cunctis gentibus quæ ſunt, &c. Inconuenienter igitur circunciſio erat inſtituta in lege.

¶ 2 Præterea, Ea quæ in cultū diuinum fiunt, debent honeſtatē & grauitatem habere: ſecundum illud Pſal. 34. In populo graui laudabo te: ſed ad leuitatem quandam pertinere uidetur ut homines feſtinanter comedant, inconueniēter igitur preceptū eſt Exo. 12. ut comederent feſtinanter agnum paſchalem: & alia etiam circa eius comeſtionem ſunt inſtituta, quæ uidentur omnino irrationabilia eſſe.

¶ 3 Præterea, Sacramenta ueteris legis figuræ fuerunt ſacramētorum nouæ legis: ſed per agnum paſchalem ſignificatur ſacramentum Euchariſtiæ: ſecundum illud 1. ad Corin. 5. Paſcha noſtrum immolatus eſt Chriſtus, Ergo etiam debuerunt eſſe aliqua ſacramenta in lege quæ præfigurarent alia ſacramenta nouę legis: ſicut confirmationem, & extremā unctionem, & matrimonium, & alia ſacramenta.

¶ 4 Præterea, Purificatio nō poteſt conuenienter fieri niſi ab aliquibus immunditiis: ſed quātum ad Deum nullum corporale reputatur immūdum, quia omne corpus creatura Dei ē, & omnis creatura Dei bona, & nihil reiiciēdū quod cum gratiarum actione percipitur, ut dicitur 1. ad Timor. 4. Inconueniēter igitur purificabantur propter contactum hominis mortui, uel propter alicuius huiuſmodi corporalis infectionis.

¶ 5 Præterea, Eccle. 34. dicitur, Ab immundo quid mundabitur? Sed cinis uitulæ rufę, quæ comburebatur, immundus erat: quia immundum reddebat. Dicitur enim Num. 19. ꝙ ſacerdos, qui immolabat eam, commaculatus erat vſq; ad veſperum. Similiter & ille qui eam comburebat, & etiam ille, ꝗ eius cineres colligebat. ergo inconuenienter præceptum ibi fuit, ut per huiuſmodi cinerem ibi aſperſum

ſum

ſum immundi purificarentur.

¶ 6 Preterea, Peccata non ſunt aliquid corporale, quod poſſit deferri de loco ad locum, neq; etiã per aliquid immũdum poteſt homo à peccato mundari: inconuenienter igitur ad expiationẽ peccatorum populi, ſacerdos ſup vnũ hircorum confitebatur peccata filiorũ Iſrael, ut portaret ea in deſertum. per alium autem, quo utebantur ad purificationes, ſimul cum uitulo comburentes extrã caſtra immundi reddebantur, ita ꝙ oportebat eos lauare ueſtimenta & carnem aqua.

¶ 7 Præterea, illud quod iã eſt mundatum, non oportet iterũ mũdari: inconuenienter igitur mundata lepra hominis uel etiã eius domus, alia purificatio adhibebatur: ut habetur Leuit. 14.

¶ 8 Preterea, Spiritualis immũditia non poteſt per corporalem aquam uel pilorum raſurã emundari: irrationabile igitur uidetur, quod Dominus præcepit Exo. 30. vt fieret labium ęneum cum baſi ſua ad lauãdum manus & pedes ſacerdotum, qui ingreſſuri erant tabernaculum: & quod præcipitur Num. 8. ꝙ Leuitę abſtergerent aqua luſtrationis, & raderent oẽs pilos carnis ſuæ.

¶ 9 Præterea, Quod maius eſt, non poteſt ſanctificari per illud, quod minus eſt: inconuenienter igitur per quandam unctionẽ corporalem, & corporalia ſacrificia, & oblationes corporales fiebat ĩ lege conſecratio maiorum & minorum ſacerdotum, ut habetᷣ Leuit. 8. & Leuitarum, ut habetur Num. 8.

¶ 10 Præterea, Sicut dicitur 1. Reg. 16. Homines uident ea, quæ patent, Deus autem intuetur cor: ſed ea quę exterius patent in homine, eſt corporalis diſpoſitio & indumenta: inconuenienter igitur ſacerdotibus maioribus & minoribus quędam ſpecialia ueſtimenta deputabãtur: de quibus habetur Exod. 28. & ſine ratione uidetur quòd prohiberetur aliqs à ſacerdotio propter corporales defectus, ſecundum quod dicitur Leuit. 21. Homo de ſemine tuo ꝑ familias, qui habuerit maculam, non offeret panes Deo ſuo, ſi cęcus fuerit vel claudus, &c. Sic igitur uidetur ꝙ ſacramenta ueteris legis irrationabilia fuerint.

SED contra eſt, quod dicitur Leuit. 20. Ego ſum Dominus qui ſanctifico uos. Sed à Deo nihil ſine ratione fit: dicitur enim ĩ Pſal. 103. Omnia in ſapientia feciſti. Ergo in ſacramentis ueteris legis q̃ ordinabantur ad hominum ſãctificationem, nihil erat ſine rationabili cauſa.

CONCLVSIO.

Omniũ ſacramentorum ueteris legis erant rationabiles cauſę, & literales, quatenus ad cultum Dei pro tempore illo ordinabantur, & figurales, quatenus ordinabantur ad figurandum Chriſtum.

RESPONDEO dicendum, quòd ſicut ſupra dictum eſt, * ſacramenta propriè dicuntur illa, q̃ adhibebantur Dei cultoribus ad quandam conſecrationem, ꝑ quã ſcilicet deputabantur quodãmodo ad cultum Dei. Cultus autem Dei generali quidem modo pertinebat ad totum populum: ſed ſpeciali modo pertinebat ad Sacerdotes & Leuitas, qui erant miniſtri cultus diuini: & ideo in iſtis ſacramentis ueteris legis, quędam pertinebant communiter ad totũ populum, quædam autem ſpecialiter ad miniſtros: & circa utroſq; tria erant neceſſaria. Quorum primum eſt inſtitutio in ſtatu colendi Deum: & hęc quidem inſtitutio communiter quantum ad omnes fiebat per circunciſionem, ſine

q. 101. ar. 4.

ſine qua nullus admittebatur ad aliquid legalium: quantum uerò ad ſacerdotes, per ſacerdotum cõſecrationem. Secundò requirebatur uſus eorum, quę pertinēt ad diuinum cultum, & ſic quantum ad populũ erat eſus paſchalis conuiuij, ad quem nullus incircunciſus admittebatur: ut patet Exod. 12. & quãtum ad ſacerdotes oblatio victimarũ, & eſus panum propoſitionis, & aliorum, quę erant ſacerdotum uſibus deputata. Tertiò requirebatur remotio eorũ ꝑ quę aliqui impediebantur à cultu diuino: ſ. immunditiarũ: & ſic quantũ ad populum erant inſtitutę quædã purificationes à quibuſdam exterioribus immũditiis. & ẽt expiationes à peccatis. Quantũ uerò ad Sacerdotes & Leuitas erat inſtituta ablutio manuum & pedum, & raſio pilorum. Et hæc omnia habebant rationabiles cauſas, & literales, ſecundum quod ordinabantur ad cultum Dei pro tempore illo, & figurales, ſecundum quod ordinabantur ad figurandum Chriſtum, ut patebit per ſingula diſcurrenti.

AD primum ergo dicendum, quòd literalis ratio circũciſionis principalis quidem fuit ad proteſtationẽ fidei unius Dei. Et quia Abraham fuit primus, qui ſe ab infidelibus ſeparauit, exiẽs de domo ſua & de cognatione ſua, iõ ipſe primus circunciſionem accepit: & hanc cauſam aſſignat Apoſtolus ad Rom. 4. Signum accepit circũciſionis ſignaculum iuſtitię fidei, quæ eſt in pręputio: quia. ſ. in hoc legitur Abrahę fides reputata ad iuſtitiam, ꝙ cõtra ſpem in ſpem credidit, ſ. contra ſpem naturæ in ſpem gratiæ, ut fieret pater multarum gentium: cùm ipſe eſſet ſenex, & uxor ſua eſſet anus & ſterilis. Et ut hæc proteſtatio & imitatio fidei Abrahę firmaretur in cordibus Iudæorum, acceperũt ſignum in carne ſua, cuius obliuiſci non poſſent: vnde dicitur Gen. 17. Erit pactum meũ in carne ueſtra ĩ fœdus æternum. Ideò autem fiebat octaua die, quia antea puer eſt ualde tenellus, & poſſet ex hoc grauiter lædi, & reputatur adhuc quaſi quiddã non ſolidatũ: vnde ẽt nec animalia offerebantur ante octauum diem. Ideò uerò non magis tardabatur, ne propter dolorem aliqui ſignũ circunciſionis refugerent, & ne parẽtes ẽt, quorum amor increſcit ad filios poſt frequentem conuerſationem & eorum augmentum eos circunciſioni ſubtraherent. Secunda rõ eſſe potuit ad debilitationem concupiſcentiæ in mẽbro illo. Tertia rõ eſt in ſugillationem ſacrorum Veneris & Priapi: in quibus illa pars corporis honorabatur. Dñs aũt non prohibuit niſi inciſionem, quæ in cultũ idolorum fiebat: cui non erat ſimilis prędicta circunciſio.

Circunciſionis rõ.

¶ Figuralis uerò rõ circunciſionis erat, quia figurabatur oblatio corruptionis fienda ꝑ Chriſtum; quę perfectè complebitur in octaua ætate, quæ eſt ætas reſurgentium. Et quia oĩs corruptio culpæ & pœnæ prouenit in nos per carnalem originẽ ex peccato primi parentis: ideo talis circunciſio fiebat in mẽbro generationis, vnde Apoſto. dicit ad Col 2. Circunciſi eſtis in Chriſto circunſione nõ manu facta in expoliatione corporis carnis: ſed in circunciſione Domini noſtri Ieſu Chriſti.

AD ſecundum dicendum, ꝙ literalis rõ conuiuij paſcalis fuit in commemorationem beneficij, quo Deus eduxit eos de Aegypto, vnde per huiuſmodi conuiuij celebrationem profitebãt ſe ad illum populum pertinere, quẽ Deus ſibi aſſumpſerat ex Aegypto. Quando.n. fuerunt ex Aegypto liberati, præceptũ eſt eis, ut ſãguine agni linirent ſuper liminaria domorum, quaſi proteſtantes ſe recedere à ritibus Aegyptiorum, qui arietem colebant: unde

De eſu & comeſtio ne agni.

&

& liberati ſunt per ſanguinis agni aſperſionem uel linitionem in poſtibus domorum, à periculo exterminij, quod imminebat Aegyptiis. In illo autem exitu eorum de Aegypto duo fuerunt, ſ. feſtinãtia ad egrediendum: impellebant enim eos Aegyptii, ut exirent uelociter, ut habetur Exo. 12. Imminebatq; periculum ei, qui non feſtinaret exire, cum multitudine, ne remanens occideretur ab Aegyptiis. Feſtinantia autem deſignabatur dupliciter. Vno quidem modo per ea, quæ comedebant: pceptum enim eis erat, ꝙ comederent panes azymos, in huius ſignũ quòd non poterant fermẽtari, cogentibus exire Aegyptiis: & quòd comederent aſſum igni; ſic enim velocius præparabatur: & quòd os non comminuerent ex eo, qa in feſtinantia non uacat oſſa frangere. Alio modo quantum ad modum comedendi: dicitur enim, Renes ueſtros accingetis, calceamenta habebitis in pedibus, tenẽtes baculos in manibus, & comedetis feſtinanter: quod manifeſtè deſignat homines exiſtentes in promptu itineris. Ad idem etiam pertinet quod eis præcipitur: In vna domo comedetis, neque feretis de carnibus eius foras: quia. ſ. propter feſtinantiam non uacabat inuicem mittere xenia. Amaritudo autem: quam paſſi fuerant in Aegypto, ſignificabatur per lactucas agreſtes.

Figuralis autem ratio patet, qa per immolationem agni paſchalis ſignificabatur immolatio Chriſti, ſecundum illud 1. ad Corint. 5. Paſcha noſtrum immolatus eſt Chriſtus. Sanguis uerò agni liberans ab exterminatore, linitis ſuperliminaribus domorum, ſignificat fidem paſſionis Chriſti in corde & ore fidelium, per quam liberamur à peccato & morte, ſecundum illud 1. Pet. 1. Redempti eſtis pretioſo ſanguine agni immaculati. comedebãtur autem carnes illæ ad ſignificandum eſum corporis Chriſti in ſacramento. Erant autem aſſæ igni, ad ſignificãdam paſſionem uel charitatem Chriſti. Comedebantur autem cum azymis panibus; ad ſignificandam puram conuerſationem fidelium ſumentium corpus Chriſti: ſecundũ illud 1. ad Corint. 5. Epulemur in azymis ſinceritatis & ueritatis. Lactucæ autem agreſtes addebantur, in ſignum pœnitentiæ peccatorum, quæ neceſſaria eſt ſumentibus corpus Chriſti. Renes autẽ accingendi ſunt cingulo caſtitatis: calceamenta autem pedũ ſũt exempla mortuorum patrum: baculi autem habendi in manibus ſignificant paſtoralem cuſtodiam. Præcipitur autem, quòd in vna domo agnus paſchalis comedatur, id eſt, in eccleſia catholicorũ, non in conuenticulis hæreticorum.

AD tertium dicendum, quòd quædã ſacramẽta nouæ legis habuerunt in ueteri lege ſacramẽta figuralia ſibi correſpondentia: nã circũciſioni reſpõdet baptiſmus, qui eſt fidei ſacramentum: unde dicitur ad Col. 2. Circũciſi eſtis in circunciſione Domini noſtri Ieſu Chriſti, cõſepulti ei in baptiſmo. Conuiuio verò agni paſchalis reſpondet in noua lege ſacramentũ Euchariſtiæ. Omnibus autem purificationibus ueteris legis reſpõdet in noua lege ſacramentũ pœnitentiæ. Conſecrationi autẽ pontificis & ſacerdotum reſpondet ſacramentum ordinis. Sacramẽto autem confirmationis, quod eſt ſacramẽtum plenitudinis gratiæ, non poteſt reſpondere in ueteri lege aliquod ſacramentũ: quia nõ dum aduenerat tempus plenitudinis, eo quòd neminem ad perfectum adduxit lex. Similiter autẽ & ſacramẽto extremę unctionis, quod eſt quædam immediata præparatio ad introitum gloriæ, cuius aditus nondum parebat in veteri lege, pretio nondum ſoluto. Matrimonium autem fuit quidẽ

in ueteri lege, prout erat in officium naturæ, non autem prout eſt ſacramentum coniunctionis Chriſti & eccleſię, quæ nondum erat facta. vnde & in ueteri lege dabatur libellus repudii, quod eſt contra ſacramenti rationem.

De variis immunditiis, & earũ rationabili purificatione.

*i cor. ar.

AD quartum dicẽdum, quòd ſicut dictum eſt, * purificationes ueteris legis ordinabantur ad remouendum impedimenta cultus diuini. Qui quidem eſt duplex, ſ. ſpiritualis, qui conſiſtit in deuotione mentis ad Deum: & corporalis, qui conſiſtit in ſacrificiis & oblationibus, & aliis huiuſmodi. A cultu autẽ ſpirituali impediuntur homines per peccata, quibus homines pollui dicebantur: ſicut per idololatriam & homicidium, per adulteria & inceſtus. Et ab iſtis pollutionibus purificabãtur homines per aliqua ſacrificia, vel communiter oblata pro tota multitudine, uel etiam pro peccatis ſingulorum. Non quòd ſacrificia illa carnalia haberent ex ſe ipſis virtutem expiandi peccatum, ſed quia ſignificabant expiationem peccatorum futuram per Chriſtũ: cuius participes erant etiam antiqui, proteſtantes fidem redemptoris in figuris ſacrificiorum. A cultu uero exteriori impediebantur homines per quaſdam immunditias corporales, quæ quidem primo conſiderabantur in hominibus, & conſequenter etiã in aliis animalibus, & in ueſtimentis, & domibus, & uaſis. In hominibus quidem immũditia reputabatur, partim quidem ex ipſis hominibus: partim autem ex contactu rerum immundarum. Ex ipſis autem hominibus immũdum reputabatur omne illud quod corruptionem aliquam iam habebat, uel erat corruptioni expoſitum: & ideo quia mors eſt corruptio quædam, cadauer hominis reputabatur immundum. Similiter ẽt quia lepra ex corruptione humorum contingit, qui etiã exterius erumpunt, & alios inficiũt, leproſi etiam reputabahtur immundi. Similiter etiam mulieres patientes ſanguinis fluxum, ſiue per infirmitatem menſtrui, ſiue etiam per naturam, uel temporibus mẽſtruis, uel etiam tempore conceptionis, & eadem ratione uiri reputabantur immundi, fluxum ſeminis patientes, uel per infirmitatem, uel per pollutionem nocturnam, uel etiam per coitum. Nam omnis humiditas prædictis modis ab homine egrediens, quandam immundam infectionem habet. Inerat etiam hominibus immunditia quædam ex contactu quarumcunque rerum immundarum.

¶ Iſtarum autem immunditiarum erat ratio & literalis, & figuralis. Literalis quidem propter reuerentiam eorum, quæ ad diuinũ cultum pertinentium quia homines pretioſas res contingere non ſolent, cùm fuerint immundi: tũ etiam vt ex raro acceſſu ad ſacra, ea magis uenerarentur. Cùm.n. omnes huiuſmodi immunditias raro aliquis cauere poſſit, contingebat, quòd raro poterant homines accedere ad attingendum ea, quæ pertinebant ad diuinum cultum, & ſic quando accedebãt, cũ maiori reuerentia & humilitate mentis accedebant. Erat autem in quibuſdam horum ratio literalis, ut homines non reformidarẽt accedere ad diuinum cultũ, quaſi refugientes conſortium leproſorum, & ſimilium infirmorũ, quorum morbus abominabilis erat & cõtagioſus. In quibuſdam etiam ratio erat ad uitandum idololatriæ cultum: quia Gentiles in ritu ſuorum ſacrificiorum vtebantur quandoque & humano ſanguine & ſemine. Omnes autem huiuſmodi immunditię corporales purificabantur uel per ſolam aſperſionem aquę, uel quæ maiores erant per aliquod ſacrificium ad expiandum peccatum, ex quo

tales infirmitates contingebant.

¶ Ratio autẽ figuralis harũ immunditiarum fuit, quia per huiuſmodi exteriores immunditias figurabantur diuerſa peccata. Nã immunditia cadaueris cuiuſcunque ſignificat immunditiam peccati, quod eſt mors animæ. Immũditia autem lepræ ſignificat immunditiam hæreticæ doctrinæ: tũ quia hæretica doctrina contagioſa eſt, ſicut & lepra: tum quia nulla etiam falſa doctrina eſt, quæ vera falſis non admiſceat, ſicut etiã in ſuperficie corporis leproſi apparet quædam diſtinctio quatundam maculatum ab alia carne integra. Per immunditiam autem mulieris ſanguifluæ deſignatur immunditia idololatriæ, propter immolationum cruorem: per immunditiã verò uiri ſeminiflui deſignatur immunditia uanæ locutionis: eo ꝙ ſemen eſt verbũ Dei. Per immunditiam uerò coitus & mulieris parientis deſignatur immunditia peccati originalis: Per immunditiam verò mulieris mẽſtruatę deſignatur imunditia mẽtis per uoluptates emollitę. Vniuerſaliter uerò ꝑ immunditiam contactus rei immundæ deſignatur immunditia cõſenſus in peccatum alterius, ſecundum illud 2. ad Corint. 6. Exite de medio eorum, & ſeparamini, & immundũ ne tetigeritis. Huiuſmodi autem immunditia contactus deriuabatur etiam ad res inanimatas: quicquid. n. quocunque modo tangebat immundus, immũdum erat. In quo lex attenuauit ſuperſtitionem Gentilium, qui non ſolum per contactum immundi dicebãt immũditiam contrahi, ſed etiam per collocutionem, aut per aſpectum, vt * Rabbi Moyſes dicit de muliere menſtruata. (In l. Dux errantiũ.) Per hoc autẽ myſticè ſignificabatur id quod dicit Sap. 14. Similiter odio sũt Deo impius & impietas eius. Erat aũt & immunditia quædã ipſarum rerũ inanimatarum ſcdm ſe: ſicut erat immũditia lepræ in domo & in veſtimentis. Sicut. n. morbus lepræ accidit in hominibus ex humore corrupto putrefaciente carnẽ & corrumpente, ita etiam propter aliquam corruptionem & exceſſum humiditatis uel ſiccitatis fit quandoque aliqua corroſio in lapidibus domus uel etiam in veſtimentis. Et iõ hanc corruptionem uocabat lex lepram, ex qua domus, uel ueſtis immunda iudicaretur: tum quia omnis corruptio ad immunditiam pertinebat, ut dictum eſt: * tum etiam qa circa huiuſmodi corruptionem Gentiles deos penates colebant, (In iſtam et ſolut.) & iõ lex præcepit huiuſmodi domus, in quibus fuerit talis corruptio perſeuerans deſtrui: & ueſtes cõburi, ad tollendam idololatriæ occaſionem. Erat etiam & quædam immunditia uaſorum, de qua dicitur Num. 19. Vas, quod non habuit cooperculum & ligaturam deſuper, immundum erit. Cuius immunditię cauſa eſt, quia in talia uaſa de facili poterat aliquid immundum cadere: unde poterãt immundari. Erat etiam hoc præceptum ad declinãdam idololatriã. Credebant enim idololatræ, quòd ſi mures aut lacertæ uel aliquid huiuſmodi, quæ immolabant idolis, caderent in uaſa uel in aquas, ꝙ eſſent diis gratioſa. Adhuc etiã aliquæ mulierculæ uaſa dimittũt diſcooperta in obſequium nocturnorum numinum, quæ Ianas uocant. Harum autem immunditiarum ratio eſt figuralis, quia per lepram domus ſignificatur imunditia congregationis hæreticorũ: per lepram verò in ueſte linea ſignificatur peruerſitas morum ex amaritudine mentis: per lepram verò ueſtis laneæ, ſignificatur peruerſitas adulatorum. Per lepram in ſtamine ſignificantur uitia animæ: per lepram uerò in ſubtegmine ſignificantur peccata carnalia: ſicut enim ſtamen eſt in ſubtegmine, ita anima in corpore.

Per uás autem, qđ non habet cooperculum nec ligaturam, ſignificatur homo qui non habet aliqđ uelamen taciturnitatis, & qui nõ conſtringitur aliqua cenſura diſciplinę.

Sacrificium vaccę ruffæ & cineris.

* Ad 4. argu. præcedens.

AD quintum dicẽdum, quòd ſicut dictum eſt,* duplex erat immunditia in lege. Vna quidem ꝑ aliquam corruptionem mẽtis uel corporis: & hęc etiam immunditia maior erat. Alia uerò erat immunditia ex ſolo contactu rei immundæ: & hæc minor erat, & faciliori ritu expiabatur: nam immũditia prima expiabatur per ſacrificia pro peccato (quia omnis corruptio procedit ex peccato, & peccatum ſignificat) ſed ſecunda immunditia expiabatur per ſolam aſperſionẽ aquæ cuiuſdã: de qua quidem aqua expiationis habet Num. 19. Mandatur .n. ibi à Dño, ꝙ accipiant vaccam rufam in memoriam peccati, quod commiſerunt in adoratione vituli. Et dicitur uacca magis, q̃ vitulus: quia ſic Dñs ſynagogam vocare cõſueuit, ſecũdum illud Oſeę 5. Sicut vacca laſciuiẽs declinauit Iſrael. Et hoc fortè ideo, quia uaccas in morem Aegyptii coluerunt: ſecũdum illud Oſeæ 10. Vaccas Bethauen coluerunt. Et in deteſtationẽ peccati idololatriæ immolabatur extra caſtra: & vbicunq; ſacrificiũ fiebat pro expiatione multitudinis peccatorũ, cremabatur extra caſtra totum. Et ut ſignificaretur per hoc ſacrificium emundari populus ab uniuerſitate peccatorũ, intingebat ſacerdos digitũ in ſanguine eius, & aſpergebat cõtra fores Sanctuarij ſeptem vicibus: q̃a ſeptenarius numerus vniuerſitatem ſignificat. Et ipſa etiam aſperſio ſanguinis pertinebat ad deteſtationem idololatriæ, in qua ſanguis immolatitius non effundebatur, ſed congregabatur, & circa ipſum homines comedebant in honorẽ idolorũ. Cõburebať aũt in igne, vel q̃a Deus Moyſi in igne apparuit, & in igne data eſt lex: vel quia per hoc gnificabatur, ꝙ idololatria totaliter erat extirpãda, & omne quod ad idololatriã pertinebat, ſicut uacca cremabatur cum pelle & carnibus, ſanguine & fimo flammæ traditis, adiũgebatur etiam in combuſtione lignum cedrinum, hyſſopus, coccuſque bis tinctus, ad ſignificandum, quòd ſicut ligna cedrina nõ de facili putreſcunt, & coccus bis tinctus non amittit colorem, & hyſſopus retinet etiam odorem, poſtquam fuerit deſiccatus: ita etiam hoc ſacrificium erat in cõſeruationem ipſius populi & honeſtatis & deuotionis ipſius: vnde dicitur de cineribus uaccæ, ut ſint multitudini filiorũ Iſrael in cuſtodiam. Vel ſecundum Ioſephum, quatuor elementa ſignificata ſunt (igni enim apponebatur cedrus, ſignificans terram ꝑꝑ ſui terreſtreitatem: hyſſopus ſignificans aerem ꝑꝑ odorem: coccus ſignificans aquam eadem ratione: qua ẽt purpura ꝑꝑ tincturas, quæ ex aquis ſumuntur) vt per hoc exprimeretur, quòd illud ſacrificiũ offerebatur creatori quatuor elementorum. Et quia huiuſmodi ſacrificium offerebatur pro peccato idololatriæ, in eius deteſtationẽ, & comburẽs, & cineres colligẽs, & ille q aſpergit aquas, in quibus cinis ponebatur, ĩmundi reputabãtur: vt per hoc oſtenderetur, ꝙ quicquid quocunq; mõ ad idololatriã pertinet, quaſi ĩmundũ eſt abiiciendũ. Ab hac aũt ĩmunditia purificabantur per ſolã ueſtimentorum ablutionẽ. Nec indigebant aqua aſpergi ꝑꝑ hmõi immunditiã: quia ſic eſſet proceſſus in infinitum. Ille .n. q aſpergebat aquã, ĩmundus fiebat: & ſic ſi ipſe ſeipſum aſpergeret, ĩmundus remaneret. Si aũt alius cũ aſpergeret, ille immundus eſſet: & ſimiliter ille qui illum aſpergeret, & ſic in infinitum.

Figuralis autem ratio huius ſacrificij eſt, quia per uaccā rufam ſignificatur Chriſtus ſecundū infirmitatem aſſumptam, quam fœmininus ſexus deſignat: ſanguinē aūt paſſionis eius deſignat vaccæ color: Erat aūt uacca rufa ætatis integræ, quia omnis operatio Chriſti eſt perfecta, in qua nulla erat macula, nec portauit iugum peccati. Præcipitur autem adduci ad Moyſen: quia imputabant ei tranſgreſſionem Moſaicæ legis in violatione ſabbati. Præcipitur aūt tradi Eleazaro ſacerdoti: q̄a Chriſtus occidendus in manus ſacerdotum traditus eſt. Immolat̄ aūt extra caſtra, quia extra portā Chriſtus paſſus eſt. Intingit aūt ſacerdos digitum in ſanguine eius, q̄a per diſcretionem, quam digitus ſignificat, myſteriū paſſionis Chriſti eſt conſiderandū & imitandū. Aſpergitur autem contra tabernaculum (per quod ſynagoga deſignatur) vel ad cōdemnationem Iudæorum non credentiū, uel ad purificationem credentiū. Et hoc ſeptem vicibus, uel ꝑꝑ ſeptem dona Spiritus ſancti, uel propter ſeptem dies, in quibus oē tempus intelligitur. Sunt aūt omnia quæ ad Chriſti incarnationē pertinēt, igne cremanda, id eſt, ſpiritualiter intelligenda: nam per pellem & carnem exterior Chriſti operatio ſignificatur, per ſanguinē ſubtilis & interna uirtus exteriora facta uerificans: per fimū laſſitudo, ſitis, & omnia huiuſmodi ad infirmitatem pertinentia. Addun tur autem tria, ſ. cedrus, quod ſignificat altitudinem ſpei, uel contemplationis: hyſſopus, quod ſignificat humilitatem uel fidem: coccus bis tinctus, quod ſignificat geminā charitatē; per hæc. n. debemus Chriſto paſſo adhærere. Iſte aūt cinis combuſtionis colligitur à uiro mundo: quia reliq̄æ paſſionis peruenerunt ad gētiles, qui non fuerunt culpabiles in Chriſti morte. Apponuntur autē cineres in aqua ad expiandū, q̄a ex paſſione Chriſti baptiſmus ſortitus virtutē emundandi peccata. Sacerdos qui immolabat & comburebat uaccam, & ille qui cōburebat, & qui colligebat cineres, imūdus erat, & ēt qui aſpergebat aquā, uel quia Iudæi ſunt facti immundi ex occiſione Chriſti, per quam noſtra peccata expiātur: & hoc uſq; ad ueſperum, id eſt, vſq; ad finē mundi qñ reliquiæ Iſrael conuertentur: uel quia illi q̄ tractant ſancta, intendentes ad emūdationem aliorum, ipſi ēt aliquas immunditias contrahunt (ut Gregor. dicit in Paſtorali) & hoc uſq; ad ueſperum, id eſt, uſq; ad finem præſentis uitæ.

AD ſextum dicendum, quòd ſicut dictum eſt, * immunditia q̄ ex corruptione proueniebat uel mentis uel corporis, expiabatur per ſacrificia pro peccato. Offerebantur aūt ſpecialia, ſacrificia, ꝓ peccatis ſingulorū: ſed quia aliq̄ negligentes erant circa expiationem huiuſmodi peccatorū & immunditiarum, uel etiam propter ignorantiam ab expiatione huiuſmodi deſiſtebant, inſtitutum fuit vt ſemel in anno decima die ſeptimi menſis fieret ſacrificiū expiationis pro toto populo. Et quia ſicut Apoſtolus dicit ad Heb. 7. Lex conſtituit homines ſacerdotes infirmitatem habentes, oportebat ꝙ ſacerdos prius offerret ꝓ ſeipſo uitulum pro peccato in cōmemorationē peccati, quod Aaron fecerat in conflatione vituli aurei: & arietem in holocauſtum, per quod ſignificabatur, ꝙ ſacerdotis prælatio (quam aries deſignat, qui eſt dux gregis) erat ordinanda ad honorem Dei. Deinde autem offerebat pro populo duos hircos: quorum unus immolabatur ad expiandum peccatum multitudinis: hircus enim animal fœtidum eſt, & de pilis eius fiunt uestimenta pungentia: ut per hoc ſignificaretur fœtor & immundi-

De vituli & arietis & hirci ſacrificijs.

* ad 4. art. gu. huius art.

tia aculei peccatorum. Huius autem hirci immolati ſanguis inferebatur ſimul etiam cum ſanguine uituli in Sancta ſanctorum: & aſpergebatur ex eo totũ Sanctuarium, ad ſignificandum quòd tabernaculum emũdabatur ab immunditiis filiorum Iſrael. Corpus uerò hirci & vituli, quæ immolata ſunt pro peccato, oportebat comburi, ad oſtendendam cõſum mationem peccatorum. Non autẽ in altari: quia ibi non comburebãtur totaliter niſi holocauſta: vnde mandatum erat, ut comburerentur extra caſtra in deteſtationem peccati: hoc.n, fiebat quandocunque immolabatur ſacrificium pro aliquo graui peccato, uel ꝓ multitudine peccatorum. Alter uerò hircus emittebatur in deſertum: non quidem vt offerretur dęmonibus, quos colebãt Gẽtiles in deſertis (quia eis nihil licebat immolari) ſed ad ſignificãdum effectum illius ſacrificii immolati: & ideo ſacerdos imponebat manum ſuper caput eius, confitens peccata filiorum Iſrael, ac ſi ille hircus deportaret ea in deſertum, ubi à beſtiis comederet, quaſi portans pœnam pro peccatis populi. Dicebatur autem portare peccata populi, vel quia in eius emiſſione ſignificabatur remiſſio peccatorum populi; vel quia colligabatur ſuper caput eius aliqua ſchedula, ubi erant ſcripta peccata.

¶ Ratio autem figuralis horũ erat, quia Chriſtus ſignificatur & per uitulum ꝓꝑ uirtutem, & per arietem quia ipſe eſt dux fideliũ, & per hircum propter ſimilitudinem carnis peccati: & ipſe Chriſtus eſt immolatus pro peccatis, & ſacerdotum, & populi: quia ꝑ eius paſſionem & maiores & minores à peccato mundantur. Sanguis autẽ vituli & hirci infertur ĩ Sancta per Pontificem: quia per ſanguinem paſſionis Chriſti patet nobis introitus in regnum cælorum. Comburuntur aũt eorũ corpora extra caſtra: quia extra portã Chriſtus paſſus eſt: vt Apoſt. dicit ad Heb. vlt. Per hircum autem ꝙ emittebatur, põt ſignificari uel ipſa diuinitas Chriſti, quæ in ſolitudinẽ abiit, homine Chriſto patiente: nõ quidem locum mutãs, ſed uirtutẽ cohibẽs: uel ſignificatᷓ concupiſcẽtia mala, quã debemꝰ à nobis abiicere, uirtuoſos autẽ motus Dño immolare. De immũditia uerò eorum qui hmôi ſacrificia cõburebãt, eadẽ rõ eſt, quæ ĩ ſacrificio uitulæ rufæ dicta eſt. * * ad 5. argu. præcedens.

De lepro ſorum emundatione.

AD ſeptimũ dicẽdum, quòd per ritum legis leproſus non emũdabatur à macula lepræ: ſed emũdatus oſtendebatur. Et hoc ſignificatur Leuit 14. cùm dicitur de ſacerdote. Cùm inuenerit leprã eſſe emundatam, præcipiet ei qui purificatur. Iam ergo lepra mũdata erat: ſed purificari dicebatur, inquantum iudicio ſacerdotis reſtituebatur conſortio hominum & cultui diuino. Contingebat tamẽ quandoque, ut diuino miraculo per ritum legis corporalis mũdaretur lepra: quando ſacerdos decipiebatur in iudicio. hmôi autẽ purificatio leproſi dupliciter fiebar. nam primò iudicabatur eſſe mundus, ſecundò aũt reſtituebatur tanquam mundus conſortio hominum & cultui diuino, ſ. poſt ſeptem dies. In prima autem purificatione offerebat pro ſe leproſꝰ mundandus duos paſſeres uiuos, & lignum cedrinum, & uermiculum & hyſſopum, hoc modo ut filo coccineo ligarentur, paſſer & hyſſopus ſimul cum ligno cedrino: ita. ſ. ꝙ lignum cedrinum eſſet quaſi manubriũ aſperſorij: hyſſopus uerò & paſſer erãt id quod de aſperſorio tingebatur in ſanguine alterius paſſeris immolati in aqs viuis. Hęc aũt quatuor offerebat contra quatuor defectus lepręnã: contra putredinem offerebatur cedrus, ꝙ eſt arbor imputribilis: contra fœtorẽ hyſſopus, quę eſt her-

ba odorifera: contra inſenſibilitatē paſſer viuus: cōtra turpitudinē coloris uermiculus, qui hēt viuū * colorē. Paſſer uerò viuus aduolare admittebatur in agrum: quia leproſus reſtituebatur priſtinę libertati. In octauo uerò die admittebatur ad cultum diuinum & reſtituebatur conſortio hominum. Primò tñ raſis pilis totius corporis & lotis veſtimentis, eo ꝙ lepra pilos corrodit & ueſtimenta coinquinat & fœtida reddit. Et poſtmodū ſacrificiū offerebatur ꝓ delicto eius: quia lepra plerunq; inducitur pro peccato. De ſanguine autem ſacrificii tingebatur extremum auriculæ eius qui erat mūdandus & pollices manus dextræ & pedis, quia in iſtis partibus primùm lepra dignoſcitur & ſentit. Adhibebantur ēt huic ritui tres liquores, ſ. ſanguis contra ſanguinis corruptionem: oleum ad deſignandam ſanationem morbi: aqua uiua ad emundandam ſpurcitiam.

al. uermiculum.

¶ Figuralis aūt ratio erat, quia per duos paſſeres ſignificantur diuinitas & humanitas Chriſti. Quorum unus, ſ. humanitas, īmolatur in uaſe fictili ſuper aquas viuentes: quia per paſſionē Chriſti aquæ baptiſmi conſecrantur. Alius autem, ſ. impaſſibilis diuinitas, viuus remanebat: quia diuinitas mori nō poteſt: unde & euolabat, quia paſſione aſtringi non poterat. Hic autem paſſer viuus ſimul cum ligno cedrino & cocco, uermiculo & hyſſopo, id eſt, fide, ſpe & charitate (ut ſuprà dictum eſt *) mittitur in aquam ad aſpergendum: quia in fide Dei & hominis baptizamur. Lauat autē homo per aquam baptiſmi & lachrymarum ueſtimēta ſua, id eſt, opera, & omnes pilos, id eſt cogitationes. Tingitur aūt extremum auriculę dextræ eius, qui mundatur de ſanguine & de oleo, ut eius auditū muniat contra corrumpētia uerba. Pollices autem manus

ar. 4. ad 4.

dextrę & pedis tingunt, vt ſit eius actio ſancta. Alia verò, ꝗ ad hanc purificationem pertinent, uel ēt aliarum imunditiarū, non habent aliquid ſpeciale præter alia ſacrificia pro peccatis, uel ꝓ delictis.

AD octauum & nonū dicēdū, ꝙ ſicut populus inſtituebatur ad cultum Dei per circuncisionē, ita miniſter per aliquā ſpecialē purificationē uel conſecrationē: unde & ſeparari ab aliis præcipiuntur, quaſi ſpecialiter ad miniſterium cultus diuini ꝑ aliis deputati. Et totū quod circa eos fiebat in eorū cōſecratione uel inſtitutione, ad hoc pertinebat, ut oſtēderetur eos habere quandā prærogatiuā puritatis, & uirtutis, & dignitatis. Et ideo in inſtitutione miniſtrorū tria fiebāt. primò .n. purificabātur, ſecundò ordinabantur & cōſecrabātur. tertiò applicabātur ad uſum miniſterij. Purificabātur quidem cōiter oēs per ablutionē aquæ, & per quædā ſacrificia; ſpecialiter aūt Leuitæ radebant oēs pilos carnis ſuæ, ut habetur Leui. 8. Conſecratio uerò circa pontifices & ſacerdotes hoc ordine fiebat. primò .n. poſtquam abluti erant, induebantur quibuſdam veſtimentis ſpecialibus pertinentibus ad deſignandam dignitatem ipſorum. Specialiter autem pontifex oleo vnctionis in capite ungebatur, ut deſignaretur, ꝙ ab ipſo diffundebatur poteſtas conſecrandi ad alios, ſicut oleum à capite deriuatur ad inferiora: ut habeē in Pſal. 132. Sicut unguentum in capite, quod deſcendit in barbā, barbā Aaron. Leuitæ uerò nō habebant aliam conſecrationem, niſi ꝙ offerebantur Dño à filijs Iſrael per manus Pontificis, qui orabat pro eis. Minorum uerò ſacerdotum ſolæ manus conſecrabantur, quæ erant applicandæ ad ſacrificia. Et de ſanguine animalis immolatitij tingebatur extremū auriculæ dextrę ipſorum, & pollices pedis aut manus dextræ, ut ſci-

ſcilicet eſſent obedięntes legi Dei in oblatione ſacrificiorum: quod ſignificatur in intinctione auris dextræ. & ꝙ eſſent ſoliciti & prōpti in executione ſacrificiorum, quod ſignificatur in intinctione pedis & manus dextræ. Aſpergebantur etiam ipſi & ueſtimenta eorum ſanguine animalis immolati in memoriam sãguinis agni: per quem fuerunt liberati in Aegypto. Offerebantur autem in eorum conſecratione huiuſmodi ſacrificia. Vitulus pro peccato, in memoriã remiſſionis peccati Aaron circa conflationem vituli. Aries in holocauſtum, in memoriã oblationis Abrahæ, cuius obedientiam Pontifex imitari debebat. Aries ēt conſecrationis, qui erat quaſi hoſtia pacifica, in memoriam liberationis de Aegypto per ſanguinem agni. Caniſtrũ aũt panum in memoriam mãnæ præſtiti populo. Pertinebat aũt ad applicationem miniſterij, ꝙ imponebantur ſuper manus eorũ adeps arietis, & torta panis vnius, & armus dexter, vt oſtenderetur, ꝙ acciperent poteſtatem huiuſmodi offerendi Dño. Leuitę uerò applicabantur ad miniſterium ꝑ hoc, ꝙ intromittebãtur in tabernaculum fœderis, quaſi ad miniſtrandum circa uaſa Sanctuarij.

¶ Figuralis verò horum ratio erat: quia illi qui ſunt conſecrandi ad ſpirituale miniſteriũ Chriſti debent primò purificari ꝑ aquam baptiſmi & lacrymarũ in fide paſſionis Chriſti: quod eſt expiatiuũ & purgatiuum ſacrificium. Et debent radere omnes pilos carnis, id eſt, oẽs prauas cogitationes. debent ēt ornari uirtutibus, & cõſecrari oleo Spiritus ſancti, & aſperſione ſanguinis Chriſti. Et ſic debent eſſe intenti ad exequẽda ſpiritualia miniſteria.

De ornamẽtis variis miniſtrorum Dei.

*In ſolu. arg. 8. & ar 4. huius qõ.

AD decimum dicendũ, quòd ſicut iam dictum eſt, * intentio legis erat inducere ad reuerentiã diuini cultus, & hoc dupliciter. Vno modo excludendo à cultu diuino omne id quod poterat eſſe contemptibile: alio modo apponendo ad cultum diuinum omne illud, quod uidebatur ad honorificentiam pertinere. Et ſi hoc quidem obſeruabatur in tabernaculo & uaſis eius & animalib⁹ immolãdis, multo magis hoc obſeruandum erat in ipſis miniſtris. Et ideo ad remouendum contẽptum miniſtrorum, præceptũ fuit vt non haberent maculam vel defectum corporalem: quia huiuſmodi homines ſolent apud alios in contemptu haberi. Propter qđ ēt inſtitutum fuit, ut non ſparſim ex quolibet gñe ad Dei miniſterium applicarentur, ſed ex certa proſapia ſecundum generis ſucceſſionem, ut ex hoc clariores & nobiliores haberentur. Ad hoc autem ꝙ in reuerentia haberentur, adhibebatur eis ſpecialis ornatus ueſtium, & ſpecialis conſecratio. Et hęc eſt in communi cauſa ornatus ueſtium.

¶ In ſpeciali aũt ſciendum eſt, ꝙ Pontifex habebat octo ornamẽta. Primò .n. habebat ueſtem lineam. Secundò habebat tunicam hyacinthinam: in cuius extremitate uerſus pedes ponebantur ꝑ circuitum tintinabula quædam & mala punica facta ex hyacintho, & purpura, coccoq; bis tincto. Tertiò habebat ſuperhumerale, qđ tegebat humeros, & anteriorẽ partẽ vſq; ad cingulũ: qđ erat ex auro & hyacintho, & purpura, coccoq; bis tincto, & byſſo retorta. & ſuper humeros habebat duos onychinos: in quibus erãt ſculpta noĩa filiorũ Iſrael. Quartũ erat rationale, ex eadẽ materia factum quod erat quadratum & ponebaẽ in pectore, & coniungebatur ſuperhumerali. Et in hoc rationali erãt duodecim lapides pretioſi diſtincti ꝑ quatuor ordines: in quibus ēt ſculpta erant noĩa filiorũ Iſrael, quaſi ad deſignandum, ꝙ ferret onus totius populi. per hoc

quòd habebat nomina eorum in humeris, & ꝙ iugiter debebat de eorum ſalute cogitare, per hoc, ꝙ portabat eos in pectore, quaſi in corde habens. In quo etiã rõnali mandauit Dñs poni doctrinam & ueritatem: quia quædam pertinentia ad ueritatẽ iuſtitiæ & doctrinæ ſcribebantur in illo rationali. Iudæi tamen fabulantur, ꝙ in rationali erat lapis, qui ſecundum diuerſos colores mutabatur ſecundum diuerſa, quæ debebãt accidere filiis Iſrael: & hoc uocãt ueritatem & doctrinam. Quintũ erat baltheus, id eſt, cingulus quidam factus ex prædictis quatuor coloribus. Sextum erat tiara, id eſt, mitra quædam de byſſo. Septimum autem erat lamina aurea, pendẽs in fronte eius, in qua erat ſcriptum nomen Domini. Octauum autem erant femoralia linea, vt operirent carnem turpitudinis ſuæ quando accederent ad Sanctuarium vel ad altare. Ex iſtis autem octo ornamentis minores ſacerdotes habebat quatuor, ſcilicet tunicam lineam, femoralia, baltheum & tiaram.

¶ Horum ornamentorum quidam rationem literalem aſſignãt, dicentes, ꝙ in iſtis ornamentis deſignabatur diſpoſitio orbis terrarũ, quaſi Põtifex proteſtaretur ſe eſſe miniſtrum creatoris mundi. vnde ẽt Sap. 18. dicitur, ꝙ in veſte Aaron erat deſcriptus orbis terrarum. Nam femoralia linea figurabant terram ex qua linum naſcitur: balthei circunuolutio ſignificabat Oceanum, qui circuncingit terram. Tunica hyacinthina ſuo colore ſignificabat aerem: per cuius tintinabula ſignificabantur tonitrua, ꝑ mala granata coruſcationes. Superhumerale uerò ſignificabat ſua uarietate cælum ſidereũ: duo onychini duo hemiſpheria, uel Solẽ & Lunã. Duodecim gẽmæ in pectore, duodecim ſigna in Zodiaco, quæ dicebantur poſita in rõnali: quia in cęleſtibus sũt rões terrenorum, ſecundũ illud Iob. 38 Nunquid noſti ordinẽ cæli, & ponis rationem eius in terra? Cidaris autem uel tiara ſignificabat cęlum empyreum: lamina aurea Deum omnibus præſidẽtẽ.

¶ Figuralis uerò rõ manifeſta eſt. Nã maculæ, vel defectus corporales, à quibus debebant ſacerdotes eſſe immunes, ſignificant diuerſa vitia & peccata, quibus debẽt carere. Prohibetur enim eſſe cæcus, id eſt, ne ſit ignorans. Ne ſit claudus, id eſt, inſtabilis, & ad diuerſa ſe inclinans. Ne ſit paruo, vel grandi, uel torto naſo, id eſt, ne per defectum diſcretionis, vel in plus vel in minus excedat, aut ẽt aliqua praua exerceat. per naſum. n. diſcretio deſignatur: quia eſt diſcretiuꝰ odoris. Ne ſit fracto pede uel manu, id eſt, ne amittat uirtutem bene operandi uel procedendi in uirtutẽ. Repudiatur ẽt. ſi habeat gibbum uel ante, uel retro: per quẽ ſignificatur ſuperfluus amor terrenorum. Si eſt lippus, id eſt, per carnalem affectum eius ingenium obſcuratur: cõtingit. n. lippitudo ex fluxu humorũ. Repudiatur ẽt ſi habeat albuginem ĩ oculo, id eſt, præſumptionẽ candoris iuſtitiæ in ſua cogitatione. Repudiatur ẽt ſi habeat iugem ſcabiem, id eſt, petulantiam carnis. Et ſi habuerit impetiginẽ: quę ſine dolore corpus occupat, & mẽbrorum decorem fædat: per quam auaritia deſignatur. Et etiã ſi ſit hernioſus, uel ponderoſus: qui ſcilicet geſtat pondus turpitudinis in corde, licet non exerceat in opere.

¶ Per ornamenta verò deſignãtur uirtutes miniſtrorũ Dei. Sunt autem quatuor, quę ſunt neceſſariæ omnibus miniſtris, ſ. caſtitas, quæ ſignificatur per femoralia. Puritas uerò uitæ, quæ ſignificatẽ per lineam tunicam. Moderatio diſcretionis, quæ ſignificatur per cingulum. Et rectitudo intentionis, quæ ſignificatur per tiaram

Pro-

protegentem caput. Sed præ his Pontifices debent quatuor habere. Primò quidem iugem Dei memoriam in contemplatione: & hoc ſignificat lamina aurea habens nomen Dei in fronte. Secundo, quod ſupportent infirmitates populi: quod ſignificat ſuperhumerale. Tertiò, quod habeant populum in corde & in uiſceribus per ſolicitudinem charitatis: qđ ſignificatur per rationale. Quartò, quòd habeant conuerſationē cęleſtem per opera perfectionis: quod ſignificatur per tunicā hyacinthinam. Vnde & tunicæ hyacinthinæ adiunguntur in extremitate tintinabula aurea: p quæ ſignificatur doctrina diuinorū, quæ debet coniungi cæleſti conuerſationi Pontificis. Adiunguntur etiam mala punica, per quæ ſignificatur unitas fidei & concordia in bonis moribus: quia ſic coniuncta debet eſſe eius doctrina; vt per eam fidei & pacis vnitas non rumpatur.

ARTICVLVS VI.

Vtrum fuerit aliqua rationabilis cauſa obſeruantiarum cæremonialium.

AD SEXTVM ſic proceditur. Videtur ꝙ obſeruantiarū cæremonialiū nulla fuerit rationabilis cauſa. Quia vt Apoſtolus dicit 1. ad Timoth. 4. Omnis creatura Dei eſt bona; & nihil reijciendum quod cum gratiarum actione percipitur. Inconueniēter igitur prohibiti ſūt ab eſu quorundam ciborum tanquam immundorum: vt patet Leuit. 11.

¶ 2 Præterea, Sicut animalia dantur in cibum hominis, ita etiā & herbæ. vnde dicitur Geneſ. 9. Quaſi olera virentia dedi uobis omnem carnem. Sed in herbis, Lex non diſtinxit aliquas immūdas: cùm tamen aliquæ illarum ſint maximè nocinę, vtputa venenoſæ. ergo videtur quòd nec de animalibus aliqua debuerint prohiberi tanquam immunda.

¶ 3 Pręterea, Si materia eſt immunda, ex qua aliquid generaţ, pari ratione videtur quòd id, qđ generatur ex ea, ſit immundum. Sed ex ſanguine generatur caro. Cum igitur non omnes carnes prohiberentur tanquam immundæ, pari ratione nec ſanguis debuit prohiberi quaſi immundus aut adeps, qui ex ſanguine generatur.

¶ 4 Præterea, Dominus dicit Matth. 10. eos non eſſe timendos qui occidunt corpus, quia poſt mortem non habent quid faciāt: quod non eſſet verum, ſi in nocumētum homini cederet quid ex eo fieret: multo igitur minus pertinet ad animal iā occiſum qualiter eius carnes decoquantur: irrationabile igitur videtur eſſe qđ dicitur Exod 23. Non coques hędum in lacte matris ſuæ.

¶ 5 Præterea, Ea, quæ ſunt primitiua in hominibus & animalibus, tanquam perfectiora præcipiuntur Domino offerri: inconuenienter igitur præcipitur Leuit. 19 Quando ingreſſi fueritis terram, & plantaueritis in eā ligna pomifera, auferetis præputia eorum, id eſt, prima germina, & immunda erunt vobis, nec edetis ex eis.

¶ 6 Pręterea, Veſtimentum extra corpus hominis eſt: non igitur debuerunt quædam ſpecialia veſtimenta Iudæis interdici: puta quod dicitur Leuit. 19. Veſtem, quæ ex duobus texta eſt, non indueris: & Deut. 22. Non induetur mulier veſte virili, & vir non induetur veſte fœminea. & infrà, Non indueris veſtimento, quod ex lana linoque contextum eſt.

¶ 7 Præterea, Memoria mandatorum Dei nō pertinet ad corpus, ſed ad cor: inconuenienter igitur præcipitur Deut. 6. quòd ligarent

garent præcepta Dei quaſi ſignū in manu ſua, & quòd ſcriberentur in limine oſtiorum, & quòd per angulos palliorum facerent fimbrias in quibus ponerent vittas hyacinthinas in memoriam mandatorum Dei: vt habetur Nume. 15.

¶ 8 Præterea, Apoſtolus dicit 1. ad Cor. 6. quòd nō eſt cura Deo de bobus, & per conſequens neq; de alijs animalibus irrationalibus; inconuenienter igitur præcipitur Deut. 22. Si ambulaueris per viam, & inueneris nidū auis, non tenebis matrem cum filijs Deut. 25. Non alligabis os bouis triturantis. & Leuit. 19. Iumenta tua nō facies coire cum alterius generis animantibus.

¶ 9 Præterea, Inter plantas nō fiebat diſcretio mundorum ab immundis. Ergo multo minus circa culturam plantarum debuit aliqua diſcretio adhiberi. ergo inconuenienter præcipitur Leui. 19. Agrum non ſeres diuerſo ſemine, & Deut. 22. Non ſeres vineam tuam altero ſemine, & nō arabis in boue ſimul & aſino.

¶ 10 Præterea, Ea quæ ſunt inanimata, maxime uidentur hominum poteſtati eſſe ſubiecta: incōueniēter igitur arcetur homo ab argento & auro, ex quibus fabricata ſunt idola, & ab alijs, quę in idolorum domibus inueniuntur præcepto legis, quod habetur Deu. 7. Ridiculū etiam videtur eſſe præceptum quod habetur Deut. 23. Vt egeſtiones humo operirent fodientes in terra.

¶ 11 Præterea, Pietas maximè in ſacerdotibus requiritur: ſed ad pietatem pertinere videtur, quòd aliquis funeribus amicorum interſit. vnde etiam de hoc Tobias laudatur, vt habetur Tob. 1. Similiter etiam quandoque ad pietatem pertinet, quòd aliquis in vxorem accipiat meretricem: quia per hoc eā à peccato & infamia liberat. ergo uidetur quòd hæc inconuenienter prohibeantur ſacerdotibus, Leuit. 21.

SED contra eſt, quod dicitur Deu. 18. Tu autē à Domino Deo tuo aliter inſtitutus es: ex quo poteſt accipi, quòd huiuſmodi obſeruantiæ ſunt inſtitutæ à Deo ad quandam ſpecialem illius populi prærogatiuam. Non ergo ſunt irrationabiles, aut ſine cauſa.

CONCLVSIO.

Omnium obſeruantiarum veteris legis requirenda eſt ratio, vel ſecundum relationem ad cultum diuinum, vel vt referuntur ad vitam Chriſtianorum.

RESPONDEO dicendum, quòd populus Iudæorum (vt ſuprà dictum eſt †) ſpecialiter erat deputatus ad cultum diuinum, & inter eos ſpecialiter ſacerdotes. Et ſicut aliæ res quę applicantur ad cultum diuinum, aliquam ſpecialitatem debent habere, quæ pertineat ad honorificentiam diuini cultus: ita etiam & in conuerſatione illius populi, & præcipuè ſacerdotum debuerunt eſſe aliqua ſpecialia congruentia ad cultū diuinū vel ſpiritualem vel corporalem. Cultus autem legis figurabat myſterium Chriſti: vnde omnia eorum geſta figurabāt ea quę ad Chriſtum pertinent, ſecundum illud 1. Corin. 10. Omnia in figuram contingebant illis: & ideo rationes harum obſeruātiarum dupliciter aſſignari poſſunt. Vno modo ſecundum congruentiam ad diuinum cultum. Alio modo ſecūdum quod figurāt aliquid circa Chriſtianorum vitam.

† art. præc. ad 8.

AD primum ergo dicendum, quòd ſicut ſuprà dictum eſt, * duplex pollutio vel immūditia obſeruabatur in lege. Vna quidem culpæ, per quam polluebatur anima. alia autem corruptionis cuiuſdam, per quam quodammodo in-

* a. 5. ad 4. arg.

De quorūdā animaliū & ciborum in veteri lege prohibitione.

inquinatur corpus. Loquendo igitur de prima immunditia, nulla genera ciborum immunda ſunt, vel hominem inquinare poſſunt ſecundum ſuam naturam. vnde dicitur Matth. 15. Non quod intrat in os, coinquinat hominem. Sed quæ procedunt de ore, hæc coinquinant hominem & exponitur hoc de peccatis. Poſſunt tamen aliqui cibi per accidens inquinare animam: inquantum ſcilicet contra obedientiam, vel uotum, vel ex nimia concupiſcentia comeduntur, vel inquātum præbent fomētum luxuriç, propter quod aliqui à vino & carnibus abſtinent. Secundum autē corporalem immunditiam, quæ eſt corruptionis cuiuſdā, aliquæ animalium carnes immunditiā habent: vel quia ex rebus immundis nutriuntur, ſicut porcus: aut immundæ conuerſantur, ſicut quædam animalia ſub terra habitantia, ſicut talpæ, & mures, & alia huiuſmodi. vnde etiam quendam fœtorē contrahunt: vel quia eorum carnes propter ſuperfluā humiditatem, vel ſiccitatem corruptos humores in corporibus humanis generant: & ideo prohibitæ ſunt eis carnes animalium habentium ſoleas, id eſt, vngulam continuam, non fiſſam, propter eorum terreſtreitatem. Et ſimiliter ſunt eis prohibitæ carnes animalium habentium multas fiſſuras in pedibus: quia ſunt nimis cholerica & aduſta: ſicut carnes leonis & huiuſmodi. Et eadem ratione prohibitæ ſunt eis aues quædam rapaces, quę ſunt nimię ſiccitatis, & quædam aues aquaticæ propter exceſſum humiditatis. Similiter etiam quidā piſces non habentes pennulas & ſquamas, vt anguillæ, & huiuſmodi, propter exceſſum humiditatis. Sunt autem eis conceſſa ad eſum animalia ruminantia & findentia vngulam: quia habent humores benè digeſtos, & ſunt mediæ complexionis: quia nec ſunt nimis humida, quod ſignificant vngulę: neque ſunt nimis terreſtria, cùm non habeant vngulam continuam, ſed fiſſam. In piſcibus etiam conceſſi ſunt eis piſces ſicciores: quod ſignificatur per hoc, quod habent ſquamas & pinnulas: per hoc enim efficitur temperata complexio humida piſciū. In auibus etiam ſunt eis conceſſæ magis temperatæ: ſicut gallinæ, perdices, & aliæ huiuſmodi. Alia ratio fuit in deteſtationem idololatriæ: nam Gentiles & pręcipuè Aegyptij, inter quos erant nutriti, huiuſmodi animalia prohibita idolis immolabant, vel eis ad maleficia vtebātur. Animalia verò quæ Iudæis ſunt conceſſa ad eſum, non comedebant, ſed ea tanquam deos colebant, vel propter aliam cauſam ab eis abſtinebant: vt ſuprà dictum eſt.* ar. 3. ad 8 Tertia ratio eſt ad tollendam nimiam diligentiam circa cibaria, & ideo conceduntur illa animalia quæ de facili & in promptu haberi poſſunt. Generaliter tamē prohibitus eſt eis eſus omnis ſanguinis & adipis cuiuſlibet animalis. ſanguinis quidem tum ad vitandam crudelitatem, vt deteſtarentur humanum ſanguinem effundere: ſicut ſuprà dictū eſt;* ar. 3. ad 8 arg. tum etiam ad vitandum idololatriæ ritum: quia eorum conſuetudo erat, vt circa ſanguinem cōgregatum adunarentur ad comedendum in honorem idolorum: quibus reputabāt ſanguinem acceptiſſimum eſſe. Et ideo Dominus mandauit, quòd ſanguis effunderetur, & quòd puluere operiretur. Et propter hoc etiam prohibitum eſt eis comedere animalia ſuffocata vel ſtrangulata: quia ſanguis eorum non ſeparatur à carne, vel quia in tali morte animalia multū affligunt: & Dominus uoluit eos à crudelitate ꝓhibere etiā circa animalia bruta: vt ꝑ hoc magis recederēt à crudelitate

tate, hoīs, habentes exercitiū pietatis etiam circa beſtias. Adipis etiam eſus prohibitus eſt eis: tum quia idololatræ comedebant illum in honorem deorum ſuorū: tum etiam quia cremabatur in honorem Dei: tum etiam quia ſanguis & adeps non generant bonum nutrimētum: quod pro cauſa inducit Rabbi Moyſes. Cauſa autem prohibitionis eſus neruorum exprimitur Gene. 32. ubi dicitur, quòd non comedunt filij Iſrael neruum, eo quòd tetigerit neruum femoris Iacob, & obſtupuerit.

In l. Dux errantiū.

¶ Figuralis autem ratio horū eſt: quia per omnia huiuſmodi animalia prohibita deſignātur aliqua peccata, in quorum figuram illa animalia prohibebantur. vnde dicit Auguſtinus in lib. cōtra Fauſtum. * Si de porco & agno requiratur, vtrunque natura mundū eſt, quia omnis creatura Dei bona eſt: quadam verò ſignificatione agnus mundus, porcus immundus eſt tanquam ſi ſtultum & ſapientem diceres: vtrunque hoc verbum natura vocis & literarum & ſyllabarum, ex quibus cōſtat, mundum eſt: ſignificatione autem unum eſt mundum, & aliud immundum. Animal enim quod ruminat, & vngulam findit, mundum eſt ſignificatione: quia fiſſio ungulæ ſignificat diſtinctionem duorum teſtamentorum, vel patris & filij, vel duarum naturarum in Chriſto, vel diſcretionem boni & mali. Ruminatio autem ſignificat meditationem ſcripturarum, & ſanum intellectum earum. Cuicunque autem horum alterum deeſt, ſpiritualiter immundus eſt. Similiter etiam in piſcibus illi qui habent ſquamas & pēnulas, ſignificatione mundi ſunt: quia per pennulas ſignificatur vita ſublimis, vel contemplatio: per ſquamas autem ſignificatur aſpera vita, quorum vtrūque neceſſarium eſt ad munditiam ſpiritualem. In auibus autem ſpecialia quædam genera prohibentur. In aquila enim quæ altè volat, prohibetur ſuperbia. In gryphe autem, qui equis & hominibus infeſtus eſt, crudelitas potentū prohibetur. In Haliæto autem, qui paſcitur minutis auibus, ſignificantur illi qui ſunt pauperibus moleſti. In miluo autem, qui maximè inſidijs vtitur, deſignantur fraudulenti. In uulture autem, qui ſequitur exercitum, expectans comedere cadauera mortuorum, ſignificantur illi qui mortes & ſeditiones hominum affectant, vt inde lucrentur. Per animalia cornini generis, ſignificantur illi, qui ſunt voluptatibus denigrati, vel qui ſunt expertes bonæ affectionis: quia coruus ſemel emiſſus ab arca non eſt reuerſus. Per ſtruthionem, qui cùm ſit auis, volare non poteſt, ſed ſemper eſt circa terrā: ſignificantur Deo militantes & ſe negotijs ſecularibus implicantes. Nycticorax, quæ nocte acuti eſt viſus, in die autem nō uidet: ſignificat eos qui in temporalibus ſunt aſtuti, in ſpiritualibus hebetes. Larus autem, qui & volat in aere, & natat in aqua, ſignificat eos, qui & circuncifionem & baptiſmum venerantur: vel ſignificat eos, qui per contemplationem volare uolunt, & tamen viuunt in aquis voluptatum. Accipiter verò, qui deſeruit hominibus ad prædam, ſignificat eos qui miniſtrant potentibus ad deprædandum pauperes. Per bubonem, qui in nocte uictum quærit, de die autem latet, ſignificantur luxurioſi, qui occultari quærunt nocturnis operibus, quæ agunt. Mergulus autem, cuius natura eſt, vt ſub undis diutius immoretur, ſignificat guloſos, qui in aqs deliciarum ſe immergunt. Ibis verò auis eſt in Aphrica habens longum roſtrum, quæ ſerpētibus paſcitur, & fortè eſt idem quod ciconia:

lib. 6. c. 7. circa princ. to. 6.

ciconia: & ſignificat inuidos, qui de malis aliorum, quaſi de ſerpẽtibus reficiuntur. Cygnus autem eſt coloris candidi, & longũ collum habet, qui ex profunditate terræ vel aquæ cibum trahit, & poteſt ſignificare homines, qui per exteriorem iuſtitiæ candorẽ lucra terrena quærunt. Onocrotalus autem auis eſt in partibus Orientis longo roſtro, quæ in faucibus habet quoſdam folliculos, in quibus primò cibum reponit, & poſt horam in ventrem mittit: & ſignificat auaros, qui immoderata ſolicitudine neceſſaria vitæ cõgregant. Porphyrio autẽ præter modum aliarũ auium habet unũ pedem latum ad natandum, aliũ fiſſum ad ambulandum: quia & in aqua natat, vt anates, & in terra ambulat, vt perdices, ſolo morſu bibit, omnem cibum aqua tingẽs: & ſignificat eos qui nihil ad alterius arbitrium facere volũt, ſed ſolum quod fuerit tinctum aqua propriæ uoluntatis. Per herodionem, qui uulgariter falco dicitur, ſignificantur illi, quorũ pedes ſunt veloces ad effũdendũ ſanguinem. Caladrion * autem, quæ eſt auis garrula, ſignificat loquaces. Vpupa autem, quæ nidificat in ſtercoribus, & fœtenti paſcitur fimo, & gemitum in cãtu ſimulat, ſignificat triſtitiam ſeculi, quæ in hominibus immundis mortem operatur. Per ueſpertilionẽ autẽ quæ circa terram uolitat, ſignificantur illi qui ſeculari ſcientia præditi, ſola terrena ſapiunt. Circa uolatilia autem & quadrupedia, illa ſola conceduntur eis, quæ poſteriora crura habent longiora, vt ſalire poſſint: alia uerò quæ terræ magis adhærent, prohibentur: quia illi qui abutuntur doctrina quatuor euãgeliſtarum, vt per eam in altum non ſubleuentur immundi reputantur. In ſanguine verò & adipe & neruo intelligitur prohiberi crudelitas & uoluptas & fortitudo ad peccandum.

* al. Caradrion.

AD ſecundum dicendum, quod eſus plantarum & aliorum terrænaſcẽtium fuit apud homines etiam ante diluuiũ: ſed eſus carnium videtur eſſe poſt diluuium, introductus. Dicitur enim Geneſis octauo: Quaſi olera virentia, dedi uobis omnem carnẽ. & hoc ideo, quia eſus terrænaſcentium magis pertinet ad quandam ſimplicitatem vitæ, eſus autem carnium ad quaſdam delicias & curioſitatem uiuendi. ſponte enim terra herbam germinat, vel cum modico ſtudio huiuſmodi terrænaſcentia in magna copia procurantur; oportet autem cum magno ſtudio animalia nutrire, vel etiam capere: & ideo uolens Dominus populum ſuum reducere ad ſimpliciorem victum, multa in genere animalium eis prohibuit, non autem in genere terrænaſcentium. Vel etiam quia animalia immolabantur idolis, non autem terrænaſcentia.

AD tertium patet reſponſio ex dictis.

AD quartum dicẽdum, quòd etſi hœdus occiſus non ſentiat, qualiter carnes eius coquantur, tamen in animo decoquentis ad quandam crudelitatem pertinere uidetur, ſi lac matris, quod datum eſt ei pro nutrimento, adhibeatur ad cõſumptionem carniũ ipſius. Vel poteſt dici, quòd Gentiles in ſolennitatibus idolorum taliter carnes hœdi decoquebant ad immolandum vel ad comedẽdum. & ideo Exod. 23. poſtquam prædictum fuerat de ſolennitatibus celebrãdis in lege, ſubditur, Non coques hœdum in lacte matris ſuæ.

¶ Figuralis autem ratio huius prohibitionis eſt, quia præfigurabatur quòd Chriſtus, qui eſt hœdus propter ſimilitudinem carnis peccati, non erat à Iudæis coquẽdus, id eſt, occidendus in lacte matris, id eſt, in tẽpore infantiæ:

vel ſignificatur quòd hœdus, id eſt, peccator non eſt coquendus in lacte matris, id eſt, non eſt blanditijs deliniendus.

AD quintum dicendum, quòd Gētiles fructus primitiuos, quos fortunatos æſtimabant, dijs ſuis offerebant, vel etiā comburebant eos ad quędam magica facienda. & ideo præceptum eſt eis, vt fructus trium primorum annorum immundos reputarent. In tribus enim annis ferè omnes arbores terræ illius fructum producunt: quæ ſcilicet uel ſeminando, vel inſerendo, vel plantando coluntur. Rarò autem contingit, quòd oſſa fructuum arboris vel ſeminalatētia ſeminentur: hæc enim tardius facerent fructum. ſed lex reſpexit ad id quod frequētius fit. Poma autem quarti anni, tanquam primitiæ mundorum fructuum, Deo offerebantur. Quinto autem anno & deinceps comedebantur.

¶ Figuralis autem ratio eſt, quia per hoc præfiguratur, quòd poſt tres ſtatus legis (quorum vnus eſt ab Abraham, vſque ad Dauid: ſecundus, vſque ad tranſmigrationem Babylonis: tertius vſque ad Chriſtum) erat Chriſtus Deo offerendus, qui eſt fructus legis: vel quia primordia noſtrorum operum debent eſſe nobis ſuſpecta, propter imperfectionem.

AD ſextum dicendum, quòd ſicut dicit Eccl. 19. Amictus corporis enuntiat de homine. Et ideo voluit Dominus, vt populus eius diſtingueretur ab alijs populis: non ſolum ſigno circunciſionis, quod erat in carne, ſed etiam certa habitus diſtinctione. Et ideo prohibitum fuit eis, ne induerētur veſtimento ex lana & lino cōtexto: & ne mulier indueretur veſte virili, aut econuerſo, propter duo. Primò quidem ad uitandum idolatriæ cultū: Huiuſmodi enim varijs veſtibus ex diuerſis contextis Gentiles in cultu ſuorū deorum utebantur, & etiam in cultu Martis mulieres vtebātur armis virorum: in cultu autem Veneris econuerſo uiri utebant uestibus mulierum. Alia rō eſt ad declinādum luxuriam: nam per commixtiones uarias in ueſtimētis, omnis inordinata cōmixtio coitus excluditur. Quòd autem mulier induatur ueſte uirili, aut ecōuerſo, incentiuum eſt cōcupiſcentię, & occaſionem libidini præſtat.

¶ Figuralis autē ratio eſt: quia in ueſtimento contexto ex lana & lino interdicit cōiūctio ſimplicitatis & innocentiæ, quæ figuratur per lanam, & ſubtilitatis & malitię, quę figuratur per linum, prohibetur etiam, quòd mulier non vſurpet ſibi doctrinam vel alia virorum officia, vel ne uir declinet ad mollities mulierum.

AD ſeptimum dicendum, quòd ſicut Hierony. dicit ſuper Matt. * Dominus iuſſit, vt in quatuor angulis palliorū hyacinthinas fimbrias facerēt, ad populum Iſrael dignoſcendum ab aliis populis: vnde per hoc ſe eſſe Iudæos profitebantur. & ideo per aſpectum huius ſigni inducebantur in memoriam ſuæ legis. Quod autem dicitur, Ligabis ea in manu tua, & erūt ſemper ante oculos tuos, Phariſæi malè interpretabantur, ſcribentes in membranis decalogum Moyſi, & ligabant in fronte quaſi coronam, vt ante oculos moueretur: cùm tamen intētio Domini mandantis fuerit, vt ſignarentur in manu, id eſt, in operatione, & eſſent ante oculos, id eſt, in meditatione. In hyacinthinis autem uittis, quæ pallijs inſerebantur, ſignificatur cæleſtis intentio, quæ omnibus operibus noſtris debet adiungi. Poteſt tamen dici, quòd quia populus ille carnalis erat, & duræ ceruicis, oportuit etiam per huiuſmodi ſenſibilia eos ad legis obſeruantiam excitari.

Matt. 23. ſuper illud: magnificāt fimbrias ſuas &c.

AD octauum dicendum, quòd affectus hominis eſt duplex. Vnus quidem ſecundum rationē: alius verò ſecundum paſſionem. Secundum igitur affectum rationis nō refert quid homo circa bruta animalia agat: quia omnia ſunt ſubiecta eius poteſtati à Deo: ſecundum illud Pſal. 8. Omnia ſubieciſti ſub pedibus eius. & ſecundum hoc Apoſtolus dicit, quòd nō eſt cura Deo de bobus: quia Deus non requirit ab homine quid circa boues agat, vel circa alia animalia. Quantum verò ad affectū paſſionis mouet affectus hoīs ēt circa alia animalia: quia eīn paſſio miſericordiæ conſurgit ex afflictionibus aliorum, contingit autem etiam bruta animalia pœnas ſentire, poteſt in homine cōſurgere miſericordiæ affectus ēt circa afflictiones animaliū. Proximum autem eſt, vt qui exercetur in affectu miſericordiæ circa animalia, magis ex hoc diſponatur ad affectum miſericordiæ circa homines. vnde dicitur Prouer. 12. Nouit iuſtus animas iumentorū ſuorum: viſcera autem impiorū crudelia. Et ideo, vt Dominus populum Iudaicum ad crudelitatē pronum ad miſericordiam reuocaret, voluit eos exercere ad miſericordiā etiam circa bruta animalia, prohibens quædam circa animalia fieri, quæ ad crudelitatem quandam pertinere uidētur: & ideo prohibuit ne coqueretur hœdus in lacte matris, & quòd non alligaretur os boui trituranti, & quòd non occideretur mater cum filijs. Quamuis etiā dici poſſit, quòd hæc prohibita ſunt eis in deteſtationem idololatriç: nam Aegyptij nefarium reputabant, vt boues triturantes de frugibus comederent, aliqui etiam malefici vtebantur matre auis incubante & pullis eius ſimul captis, ad fœcunditatem & fortunā circa nutritionem filiorum: & quia etiā in augurijs reputabatur hoc eſſe fortunatum, quòd inueniretur mater incubans filijs. Circa commixtionem vero animaliū diuerſæ ſpeciei, ratio literalis potuit eſſe triplex. Vna quidem ad deteſtationem idololatriæ Aegyptiorum qui diuerſis cōmixtionibus vtebantur in ſeruitium planetarum: qui ſecundum diuerſas coniunctiones habēt diuerſos effectus, vt ſuper diuerſas ſpecies rerum. Alia ratio eſt ad excludēdum concubitus cōtra naturam. Tertia ratio eſt ad tollēdam vniuerſaliter occaſionem concupiſcentiæ. Animalia enim diuerſarum ſpecierum non commiſcentur de facili adinuicem, niſi hoc per homines procuretur: & in aſpectu coitus animalium excitatur homini concupiſcentiæ motus: vnde & in traditionibus Iudæorū præceptum inuenitur (vt Rabbi Moyſes dicit) vt hoīes auertant oculos ab animalibus coeūtibus.

Li. qui dicitur Doctor dubiorū & in l. Dux errantiū.

Figuralis autem horum ratio eſt: quia boui triturāti, id eſt, prędicatori deferenti ſegetes doctrinę, nō ſunt neceſſaria victus ſubtrahenda: vt Apoſtolus dicit 1. ad Corin. 9. Matrē etiā nō ſimul debemus tenere cum filijs: quia in quibuſdam retinendi ſunt ſpirituales ſenſus quaſi filij, & dimittenda eſt literalis obſeruātia quaſi mater: ſicut in omnibus cæremonijs legis. Prohibetur etiam, quòd iumenta, id eſt, populares homines non faciamus coire, id eſt, coniunctionem habere cum alterius generis animantibus, id eſt, cum Gentibus vel Iudæis.

AD nonum dicendum, quòd omnes illę commixtiones in agricultura ſunt prohibitæ ad literā, in deteſtationem idololatriæ: quia Aegyptij in venerationem ſtellarū diuerſas commixtiones faciebāt, & in ſeminibus & in animalibus, & in ueſtib⁹ repræſentātes diuerſas coniūctiones ſtellarum. Vel oēs hmōi commixtiones uariæ prohibent̄ ad deteſtationem

ebitus contra naturam. Habent tamen figuralem rationem: quia quod dicitur, Non ſeres vineam tuam altero ſemine, eſt ſpiritualiter intelligendum, quòd in eccleſia, quæ eſt ſpiritualis vinea, non eſt ſeminanda aliena doctrina: & ſimiliter ager, id eſt, eccleſia, non eſt ſeminandus diuerſo ſemine, id eſt, catholica doctrina & hæretica. Non eſt etiam ſimul arandum in boue & aſino: quia fatuus ſapienti in prædicatione non eſt ſociandus: quia vnus impedit alium.

Deeſt ſolutio 10. argum.

AD vndecimum dicendum, quòd malefici & ſacerdotes idolorum utebantur in ſuis ritibus oſſibus vel carnibus hominum mortuorum: & ideo ad extirpandum idololatriæ cultum præcepit Dominus, vt ſacerdotes minores, qui per tempora certa miniſtrabant in ſanctuario, non inquinarentur in mortibus, niſi valde propinquorum, ſcilicet patris & matris: & huiuſmodi coniunctarum perſonarum. Pontifex autē ſemper debebat eſſe paratus ad miniſterium Sanctuarij: & ideo totaliter prohibitus erat ei acceſſus ad mortuos quantumcunq; propinquos. Præceptum etiam erat eis ne ducerent vxorem meretricem ac repudiatam, ſed virginē, tum propter reuerentiam ſacerdotum: quorum dignitas quodāmodo ex tali coniugio diminui videretur. tum etiam propter filios, quibus eſſet ad ignominiam turpitudo matris; quod maximè tunc erat vitandum quando ſacerdotij dignitas ſecundum ſucceſſionem generis conferebatur. Præceptum etiam erat eis, vt nō raderent caput nec barbam, nec in carnibus ſuis facerent inciſuram, ad remouēdum idololatriæ ritum. Nam ſacerdotes Gentiliū radebant caput & barbam, vnde dicitur Baruch ſexto: Sacerdotes ſedent habentes tunicas ſciſſas, & capita & barbā raſam: & etiā in cultu idolorum incidebant ſe cultris & lanceolis, vt dicitur tertio Regum decimo octauo. vnde contraria præcepta ſunt ſacerdotibus veteris legis.

Spiritualis autem ratio horum eſt: quia ſacerdotes omnino debent eſſe immunes ab operibus mortuis, quæ ſunt opera peccati; & etiam non debent radere caput, id eſt, deponere ſapientiam; neque deponere barbam, id eſt, ſapientiæ perfectionem; neque etiā ſcindere veſtimenta, aut incidere carnes, vt ſcilicet vitium ſchiſmatis non incurrant.

QVÆSTIO CIII.

De duratione cæremonialium præceptorum, in quatuor articulos diuiſa.

DEINDE conſiderandum eſt de duratione cæremonialium præceptorum.

¶ Et circa hoc quęruntur quatuor.

¶ Primo, vtrum præcepta cæremonialia fuerint ante legē.

¶ Secundo, vtrum in lege aliquā virtutem habuerint iuſtificandi.

¶ Tertio, vtrum ceſſauerint Chriſto veniente.

¶ Quarto, vtrum ſit peccatū mortale obſeruare ea poſt Chriſtum.

ARTICVLVS I.

Vtrū cæremonia legis fuerint ante legem.

552

AD PRIMVM ſic proceditur. Videtur, ꝙ cęremoniæ legis fuerint ante legem. Sacrificia eñ & holocauſta pertinent ad cæremonias ueteris legis: vt ſuprà dictum eſt: * ſed ſacrificia & holocauſta fuerunt ante legem. Dicitur Hebræ 7. co. 2. ſ. q. 102. ar. 3.

tur

tur enim Geneſ. 4. quòd Cain obtulit de fructibus terræ munera Domino: Abel autem obtulit de primogenitis gregis ſui, & de adipibus eorum: Noe etiam obtulit holocauſta Domino, vt dicitur Geneſ. 8. & Abraham ſimiliter, vt dicitur Geneſ. 22. Ergo cæremoniæ veteris legis fuerunt ante legem.

¶ 2 Præterea, Ad cæremonia ſacramentorum pertinet conſtructio altaris & eius inunctio: ſed iſta fuerunt ante legem: legitur enim Gen. 13. quòd Abraham ędificauit altare Domino: & de Iacob dicitur Gen. 28. quòd tulit lapidem, & erexit in titulum, fundens oleum deſuper. Ergo cæremonię legales fuerunt ante legē.

¶ 3 Præterea, Inter ſacramenta legalia primum dicitur fuiſſe circuncifio: ſed circuncifio fuit ante legem, vt patet Geneſ. 17. Similiter etiam ſacerdotium fuit ante legem. Dicitur enim Geneſ. 14. quòd Melchiſedec erat ſacerdos Dei ſummi. Ergo cæremoniæ ſacramentorum fuerunt ante legem.

¶ 4 Præterea, Diſcretio mundorum animalium ab immundis pertinet ad cæremonias obſeruātiarum: vt ſuprà dictum eſt.* Sed talis diſtinctio fuit ante legem: dicitur. n. Gen. 7. Ex omnibus mūdis animalibus tolle ſeptena & ſeptena, de animantibus uerò immundis duo & duo. Ergo cæremoniæ legales fuerunt ante legem.

q. 101. ar. 4. & 102. ar. 6.

SED contra eſt, quod dicitur Deuter. 6. Hæc ſunt præcepta & cæremoniæ, quæ mandauit Dominus Deus noſter, vt docerem vos: non autem indiguiſſet ſuper his doceri, ſi prius prædictæ cæremoniæ fuiſſent: ergo cæremonię legis non fuerunt ante legem.

CONCLVSIO.

Fuerūt etiam ante legem à ſanctis patribus cęremonia ad debitum Deo cultum exhibēdum instituta, ſed non erant cæremonię legis, quia non erāt per aliquam legiſlationē inſtituta.

RESPONDEO dicendum, quòd ſicut ex dictis patet,* cæremoniæ legis ad duo ordinabanſ, ſcilicet ad cultum Dei, & ad figurandum Christum. Quicunque autem colit Deum, oportet quòd per aliqua determinata eum colat, quæ ad exteriorem cultum pertinent. Determinatio autem diuini cultus pertinet ad cæremonias: ſicut etiam determinatio eorum, per quæ ordinamur ad proximum, pertinet ad præcepta iudicialia: vt ſuprà dictum. eſt.* Et ideo ſicut inter homines communiter erant aliqua iudicialia, non tamen ex auctoritate legis diuinæ inſtituta, ſed ratione hominum ordinata: ita etiam erant quædam cæremoniæ, non quidem ex auctoritate alicuius legis determinatæ, ſed ſolum ſecundum uoluntatem & deuotionem hominum Deum colētium. Sed quia etiam ante legem fuerunt quidam uiri præcipui prophetico ſpiritu pollentes, credendum eſt quòd ex instinctu diuino, quaſi ex quadam priuata lege inducerentur ad aliquem certum modum colendi Deū, qui & conueniens eſſet interiori cultui, & etiam congrueret ad ſignificādum Chriſti myſteria, quæ figurabantur etiam per alia eorum geſta, ſecundum illud 1. ad Cor. 10. omnia in figuram contingebant illis. Fuerunt igitur ante legem quædam cæremonię, non tamen cæremoniæ legis, quia non erant per aliquam legiſlationem inſtitutæ.

q. 102. ar. 2.

q. 99. ar. 4

AD primum ergo dicendū, ꝙ huiuſmodi oblationes & ſacrificia, & holocauſta offerebant antiqui ante legem ex quadam deuotione

uotione propriæ uoluntatis, ſecũdum quod eis videbatur conueniens, vt in rebus, quas à Deo acceperant, quas in reuerentiam diuinam offerrent, proteſtarentur ſe colere Deum, qui eſt omnium principium & finis.

AD ſecundum dicendum, ꝙ etiam ſacra quædam inſtituerũt, quia uidebatur eis conueniens, vt in reuerẽtiam diuinam eſſent aliqua loca ab alijs diſtincta diuino cultui mancipata.

AD tertium dicendum, quòd ſacramentum circuncisionis pręcepto diuino fuit ſtatutum ante legem. vnde non poteſt dici ſacramentum legis quaſi in lege inſtitutum: ſed ſolum quaſi in lege obſeruatum. & hoc eſt quod Dominus dicit Ioan. 7. Circuncisio non ex Moyſe eſt, ſed ex patribus eius. Sacerdotium etiam erat ante legem apud colẽtes Deum ſecundum humanam determinationem. qui hanc dignitatem primogenitis attribuebant.

AD quartum dicẽdum, quòd diſtinctio mundorum animaliũ & immundorum non fuit ante legem quantum ad eſum, cùm dictum ſit Gen. 9. Omne quod mouetur, & viuit, erit vobis in cibũ: ſed ſolum quãtum ad ſacrificiorum oblationem, quia de quibuſdam determinatis animalibus ſacrificia offerebant. Si tamen quãtum ad eſum, erat aliqua animalium diſcretio, hoc non erat: quia eſus illorum reputaretur illicitus, cùm nulla lege eſſet ꝓhibitus, ſed propter abominationem vel conſuetudinem, ſicut & nũc videmus, quòd aliqua cibaria ſunt in aliquibus terris abominabilia, quæ in alijs comeduntur.

ARTICVLVS II.

Vtrum cæremonię veteris legis habuerint virtutẽ iuſtificandi tempore legis. Su. q. 98. ar. 1. & q. 100. art. 12. Et 3. di. 40. ar. 3.

AD SECVNDVM ſic proceditur. Videtur quòd cæremoniæ ueteris legis habebant uirtutem iuſtificandi tempore legis. Expiatio enim à peccato & conſecratio hominis ad iuſtificationem pertinent. ſed Exo. 29. dicitur, quòd per aſperſionem ſanguinis & inunctionẽ olei conſecrabantur ſacerdotes & ueſtes eorum. & Leui. 16. dicitur, quòd ſacerdos per aſperſionem ſanguinis uituli expiabat Sanctuarium ab immunditijs filiorum Iſrael, & à præuaricationibus eorum atque peccatis. ergo cæremoniæ ueteris legis habebant uirtutem iuſtificandi.

¶ 2 Præterea, Id per quod homo placet Deo, ad iuſtitiam pertinet, ſecundum illud Pſal. 10. Iuſtus Dominus, & iuſtitias dilexit. ſed per cæremonias aliqui Deo placebant, ſecundum illud Leuit. 10. Quomodo potui placere Domino in cæremonijs mente lugubri. ergo cæremoniæ veteris legis habebant uirtutem iuſtificandi.

¶ 3 Præterea, ea quæ ſunt diuini cultus, magis pertinent ad animam quàm ad corpus, ſecundum illud Pſalm. 18. Lex Domini immaculata conuertens animas. ſed per cæremonias veteris legis mundabatur leproſus, vt dicitur Leuit. 14 Ergo multo magis cæremoniæ ueteris legis poterant mundare animam iuſtificando.

SED contra eſt, quod Apoſtolus dicit Galat. 2. Si data eſſet lex, quæ poſſet iuſtificare, Chriſtus gratis mortuus eſſet, id eſt, ſine cauſa. Sed hoc eſt inconueniens. Ergo cæremoniæ veteris legis non iuſtificabãt.

CON-

CONCLVSIO.

Ceremoniæ in veteri lege non iuſtificabant niſi à nõnullis corporalibus immunditijs; à peccatis autem fide Chriſti adiuncta, vt interioris iuſtificationis proteſtationes.

RESPONDEO dicendum, quòd ſicut ſuprà dictum eſt, * in ueteri lege duplex immunditia obſeruabatur. Vna quidem ſpiritualis, quæ eſt immũditia culpę: alia uerò corporalis, quæ tollebat idoneitatem ad cultum diuinum, ſicut leproſus dicebatur immundus, vel ille qui tangebat aliquod morticinium, & ſic immunditia nihil aliud erat, quàm irregularitas quædam. Ab hac igitur immunditia cæremoniæ ueteris legis habebant virtutẽ emũdandi: quia huiuſmodi cæremoniæ erant quadam remedia adhibita ex ordinatione legis ad tollendas prædictas immũditias ex ſtatuto legis inductas. Et iõ Apoſtolus dicit ad Hebr. 9. quòd ſanguis hircorum & taurorum & cinis vitulæ aſperſus inquinatos ſanctificat ad emũdationem carnis. Et ſicut iſta immunditia quæ per huiuſmodi cæremonias emũdabatur, erat magis carnis quàm mentis: ita etiam ipſæ cæremoniæ iuſtitiæ carnis dicuntur ab ipſo Apoſtolo parum ſuprà. Iuſtitijs inquit carnis vſq; ad tempus correctionis impoſitis. Ab immũditia verò mentis, quæ eſt immũditia culpæ, non habebant uirtutem expiandi: & hoc ideo, quia expiatio à peccatis nũquam fieri potuit, niſi per Chriſtum, qui tollit peccata mundi, vt dicitur Ioã. 1. Et quia myſterium incarnationis & paſſionis Chriſti nondum erat realiter peractum, veteris legis cæremoniæ non poterant in ſe continere realiter virtutem profluentem à Chriſto incarnato & paſſo, ſicut continent ſacramenta nouæ legis: & ideo non poterant à peccato mundare, ſicut Apoſtolus dicit ad Hebr. 10. quòd impoſſibile eſt ſanguine taurorũ aut hircorum auferri peccata. Et hoc eſt quod Galat. 4. Apoſtolus vocat eã egena & infirma elemẽta: infirma quidem, quia non poſſunt à peccato mundare: ſed hæc infirmitas prouenit ex eo, quòd ſunt egena, id eſt, eò quòd non continent in ſe gratiam. Poterat autem mens fidelium tempore legis per fidem coniungi Chriſto incarnato & paſſo, & ita ex fide Chriſti iuſtificabantur, cuius fidei quædam proteſtatio erat huiuſmodi cæremoniarum obſeruatio, inquantum erãt figura Chriſti. Et ideo pro peccatis offerebantur ſacrificia quædam in veteri lege: non quia ipſa ſacrificia à peccato emundarent, ſed quia erant quædam proteſtationes fidei, quæ à peccato mundabant: & hoc etiam ipſa lex innuit ex modo loquendi. Dicitur enim Leuit. 4. & 5. quòd in oblatione hoſtiarũ pro peccato orabit pro eo ſacerdos, & dimittetur ei: quaſi peccatum dimittatur non vi ſacrificiorum, ſed ex fide & deuotione offerentium. Sciendum eſt tamen, quòd hoc ipſum, quòd veteris legis cæremoniæ à corporalibus immunditijs expiabant, erat in figura expiationis à peccatis, quæ fit per Chriſtum. Sic igitur patet quòd cæremoniæ in ſtatu veteris legis non habebant virtutem iuſtificandi.

q. 102. ar. 5. ad 4. pcipuè.

AD primum ergo dicendum, quòd illa (Exod 29.) ſanctificatio ſacerdotis, & filiorum eius & veſtium ipſorum vel quorumcunq; aliorum per aſperſionem ſanguinis, nihil aliud erat, q̃ deputatio ad diuinũ cultum, & remotio impedimentorũ ad emundationem carnis: & Apoſtolus dicit in præfigurationẽ illius ſanctificationis, qua Ieſus per ſuũ ſanguinẽ ſan-

ſtificauit populum. Hęc ergo expiatio ad remotionem huiuſmodi corporalium immunditiarum referenda eſt, non ad remotionē culpæ. vnde etiam ſanctuarium expiari dicitur, quod culpæ ſubiectum eſſe non poterat.

AD ſecundum dicendum, ꝙ ſacerdotes placebant Deo in cęremonijs propter obedientiam, & deuotionem, & fidem rei pręfiguratę, non autem propter ipſas res ſecundum ſe conſideratas.

AD tertium dicendum, quòd cæremoniæ illæ, quæ erant inſtitutæ in emundatione leproſi, nō ordinabantur ad tollendam immūditiam infirmitatis lepræ: qđ patet ex hoc, quòd nō adhibebantur huiuſmodi cæremonię niſi iā emundato. vnde dicitur Leuit. 14. quòd ſacerdos egreſſus de caſtris cùm inuenerit lepram eſſe mundatam, præcipiet ei, qui purificatur, vt offerat, &c. Ex quo patet, quòd ſacerdos cōſtituebatur index lepræ mundatæ, non autem emundandæ. Adhibebantur autem huiuſmodi cæremoniæ ad tollendam immunditiam irregularitatis. Dicunt tamen, ꝙ quandoque ſi contingeret ſacerdotem errare in iudicando, miraculosè leproſus mundabatur à Deo uirtute diuina; non autem virtute ſacrificiorum: ſicut etiam miraculosè mulieris adulterę cō
554 putreſcebat femur bibitis aquis, in quibus ſacerdos maledicta congeſſerat, vt habetur Num. 5.

2.2.q.86. ar.4. ad 1 Et 2.d.44 q.2.ar.2. ad 3. & 4 d.1.q.2. ar.5.q.1. & 2.& d. 2.q.1.ar. 4.q.3.co. Et quol. 2.a.8.co. Et Ro.14 co.1. & 2

ARTICVLVS III.

Vtrum cæremoniæ veteris legis ceſſauerint in aduentu Chriſti.

AD TERTIVM ſic proceditur. Videtur, ꝙ cæremoniæ ueteris legis non ceſſauerint in Chriſti aduētu. Dicitur enim Baruch 5. Hic eſt liber mandatorum Dei, & lex, quæ eſt in æternum: ſed ad legem pertinebant legis cæremoniæ. Ergo legis cæremoniæ in æternum duraturæ erant.

¶ 2 Prętерea, Oblatio mundati leproſi ad legis cęremonias ꝑtinebat: ſed etiam in Euangelio, præcipitur leproſo emundato, vt huiuſmodi oblationes offerat: ergo cæremoniæ ueteris legis non ceſſauerunt Chriſto ueniente.

¶ 3 Prętерea, Manente cauſa, manet effectus: ſed cæremoniæ veteris legis habebant quaſdam rationabiles cauſas, inquantum ordinabantur ad diuinum cultū, etiam præter hoc, quòd ordinabantur in figuram Chriſti: ergo cæremoniæ ueteris legis ceſſare non debuerunt.

¶ 4 Prętерea, Circunciſio erat inſtituta in ſignum fidei Abrahę; obſeruatio autem ſabbati ad recolēdum beneficium creationis, & aliæ ſolennitates legis ad recolendum alia beneficia Dei: vt ſuprà dictum eſt. * ſed fides Abrahæ eſt ſemper imitanda etiam à nobis, & beneficium creationis, & alia Dei beneficia ſemper ſunt recolenda. ergo ad minus circunciſio & ſolennitates legis ceſſare non debuerunt. q. præ.ar. 4. ad 10.

SED contra eſt, quod Apoſtolus dicit ad Col. 2. Nemo uos iudicet in cibo, aut in potu, aut in parte diei feſti, aut neomeniæ, aut ſabbatorum, quæ ſunt umbra futurorum. & ad Heb. 8. dicitur, ꝙ dicendo nouum teſtamentum veterauit prius: quod autē antiquatur & ſeneſcit, propè interitum eſt.

CONCLVSIO.

Sicuti in aduētu Chriſti inchoatum tantummodo eſt humanæ redemptionis myſterium, quod per ueteris legis cæremonias ſignificabatur, in paſſione verò conſummatum: ſic et ipſę cæremonię in aduentu

Chriſti

Chriſti ceſſare quidem cœperunt, in paſſione verò conueniens fuit, vt finem acciperent.

RESPONDEO dicendũ, ꝙ omnia pręcepta cæremonialia veteris legis ad cultum Dei ſunt ordinata, vt ſuprà dictum eſt: * exterior autem cultus proportionari debet interiori cultui, qui conſiſtit in fide, ſpe, & charitate: vnde ſecundum diuerſitatem interioris cultus debuit diuerſificari exterior cultus. Poteſt autem triplex ſtatus diſtingui interioris cultus. Vnus quidem, ſecundum quem habetur fides & ſpes, & de bonis cæleſtibus, & de his, p quæ in cęleſtia introducimur: de vtriſque quidem ſicut de quibuſdam futuris. & talis fuit ſtatus fidei & ſpei in ueteri lege. Alius autem eſt ſtatus interioris cultus, in quo habetur fides & ſpes de cæleſtibus bonis, ſicut de quibuſdã futuris, ſed dę his, per quæ introducimur in cæleſtia, ſicut de pręſentibus, vel præteritis: & iſte eſt ſtatus nouæ legis. Tertius autem ſtatus eſt, in quo utraque habentur, vt præſentia, & nihil creditur vt abſens, neque ſperatur vt futurum: & iſte eſt ſtatus beatorum. In illo ergo ſtatu beatorum nihil erit figurale ad diuinum cultum pertinens: ſed ſolum gratiarũ actio, & vox laudis. Et ideo dicitur Apoc. 21. de ciuitate beatorum, Templum non uidi in ea Dominus. n Deus omnipotẽs templum illius eſt, & agnus. Pari igitur ratione cæremonię primi ſtatus, per quas figurabatur & ſecũdus & tertius, veniente ſecũdo ſtatu ceſſare debuerunt, & aliæ cæremoniæ induci, quæ conuenirent ſtatui cultus diuini pro tempore illo, in quo bona cæleſtia ſunt futura; beneficia autem Dei, per quæ ad cæleſtia introducimur ſunt præſentia.

q. 101. ar. 1. & 2.

AD primum ergo dicendũ, ꝙ lex vetus dicitur eſſe in æternum ſecundum moralia quidem ſimpliciter & abſolutè; ſecundum cęremonialia verò quantum ad veritatem per ea figuratam.

AD ſecundũ dicendum, quòd myſterium redemptionis humani generis completum fuit in paſſione Chriſti vnde tũc Dominus dixit, Conſummatum eſt, vt habetur Ioann 19 & ideo tunc totaliter debuerũt ceſſare legalia, quaſi iam veritate eorum cõſummata, in cuius ſignum in paſſione Chriſti velum templi legitur eſſe ſciſſum Matt. 27. & ideo ante paſſionem Chriſti Chriſto prædicante & miracula faciente currebãt ſimul Lex & Euangelium: quia iam myſterium Chriſti erat inchoatum, ſed nondum conſummatum. & propter hoc mandauit Chriſtus Dominus ante paſſionẽ leproſo, vt legales cæremonias obſeruaret.

AD tertium dicendum, quòd rationes literales cęremoniarum ſuprà aſſignatæ referuntur ad diuinum cultum, qui quidem cultus erat in fide uenturi, & ideo iã veniente eo qui uenturus erat, & cultus ille ceſſat, & omnes rationes ad hunc cultum ordinatæ.

AD quartum dicendum, quòd fides Abrahæ fuit commendata in hoc, quòd credidit diuinę promiſſioni de futuro ſemine, in quo benedicerentur omnes gentes, & ideo quandiu hoc erat futurum, oportebat proteſtari fidem Abrahæ in circunciſione: ſed poſtquã iam hoc eſt perfectum, oportet idem alio ſigno declarari, ſcilicet baptiſmo, qui in hoc circunciſioni ſuccedit, ſecundum illud Apoſto ad Col. 2. Circunciſi eſtis circunciſione non manu facta in expoliatione corporis carnis, ſed in circunciſione Domini noſtri Ieſu Chriſti, conſepulti ei in baptiſmo. Sabbatum autem, quod ſignificabat primam creationem,

mutatur in diem dominicum, in quo commemoratur noua creatura inchoata in reſurrectione Chriſti: & ſimiliter aliis ſolennitatibus ueteris legis nouæ ſolennitates ſuccedunt: quia beneficia illi populo exhibita ſignificāt beneficia nobis cōceſſa per Chriſtum. Vnde feſto Phaſe ſuccedit feſtum paſſionis Chriſti & reſurrectionis. Feſto Pentecoſtes, in quo fuit data lex uetus, ſuccedit feſtum Pentecoſtes, in quo fuit data lex ſpiritus vitæ. Feſto Neomeniæ ſuccedit feſtū beatæ Virginis, in qua primò apparuit illuminatio Solis, id eſt, Chriſti per copiam gratiæ. Feſto tubarum ſuccedunt feſta Apoſtolorū. Feſto expiationis ſuccedunt feſta Martyrum & Confeſſorum. Feſto tabernaculorum ſuccedit feſtum conſecrationis eccleſiæ. Feſto cętus atque collectæ ſuccedit feſtum angelorum, vel etiam feſtum omnium ſanctorum.

ARTICVLVS IIII.

Vtrum poſt paſſionem Chriſti legalia poſſint ſeruari ſine peccato mortali.

555

Inf. q. 104 art. 3. co. & 2. 2. q. 87. ar. 1. cor. poſt med. & q. 93. ar. 1. & q. 94. ar. 3. ad 5 & 4. di. 1. q 2. ar 5. q. 3. & 4. & Rom. 14 co. 2. & Gal. 2. co. 2. & 3 & c. 5. co. 1. & 2 & co. 2. fi.

AD QVARTVM ſic proceditur. Videtur, quòd poſt paſſionem Chriſti legalia poſſint ſine peccato mortali obſeruari. Non eſt enim credendum, quòd Apoſtoli poſt acceptū Spiritum ſanctum mortaliter peccauerint: eius enim plenitudine ſunt induti virtute ex alto, vt dicitur Lucæ vlt. Sed Apoſtoli poſt aduentum Spiritus ſancti legalia obſeruauerunt. Dicitur enim Act. 16. quòd Paulus circuncidit Timotheum: & Act. 21. dicitur quòd Paulus ſecundū conſilium Iacobi, aſſumptis viris purificatus cum eis intrauit in templum, annuntiās expletionem dierū purificationis, donec offerretur pro unoquoque eorum oblatio. Ergo ſine peccato mortali poſſunt poſt Chriſti paſſionem legalia obſeruari.

¶ 2 Præterea, Vitare conſortia Gentilium ad cæremonias legis pertinebat: ſed hoc obſeruauit primus paſtor eccleſiæ. Dicitur enim ad Galat. 2. quòd cùm ueniſſent quidam Antiochiam, ſubtrahebat & ſegregabat ſe Petrus à Gētilibus. ergo abſque peccato poſt paſſionem Chriſti legis cæremoniæ obſeruari poſſunt.

¶ 3 Prçterea, Præcepta Apoſtolorum non induxerunt homines ad peccatum: ſed ex decreto Apoſtolorum ſtatutum fuit, quòd Gentiles quædam de cęremoniis legis obſeruarent. Dicitur enim Act. 15. Viſum eſt Spiritui ſancto & nobis, nihil ultra imponere oneris uobis, quàm hæc neceſſaria, vt abſtineatis vos ab immolatis ſimulacrorum, & ſanguine, & ſuffocato, & fornicatione. Ergo abſque peccato cæremonię legales poſſunt poſt Chriſti paſſionem obſeruari.

SED contra eſt, quòd Apoſtolus dicit ad Galat. 5. Si circuncidamini, Chriſtus nihil uobis proderit. ſed nihil excludit fructum Chriſti, niſi peccatum mortale: ergo circuncidi, & alias cęremonias obſeruare poſt paſſionem Chriſti, eſt peccatum mortale.

CONCLVSIO.

Sicuti homines mortuos ſeruari aliquamdiu ante ſepulturā contingit: ita legalia (quæ ut uiua poſt Chriſti paſſionē ſeruari ſine peccato mortali non poterant rectè ut mortua, à paſſione Chriſti, ad euangelij diuulgationem ſeruata ſunt, ut cum honore mortua mater ſynagoga ſepeliretur.

RE-

RESPONDEO dicendum, quòd omnes cæremoniæ ſunt quędam proteſtationes fidei, in qua conſiſtit interior Dei cultus. ſic autem fidem interiorem poteſt homo proteſtari factis, ſicut & verbis, & in vtraque proteſtatione ſi aliquid homo falſum proteſtatur, peccat mortaliter. Quamuis autem ſit eadem fides quā habemus de Chriſto, & quam antiqui patres habuerunt; tamen quia ipſi præceſſerunt Chriſtum, nos autem ſequimur, eadem fides diuerſis verbis ſignificatur à nobis & ab eis: nā ab eis dicebatur, Ecce virgo cōcipiet & pariet filium, quæ ſunt verba futuri tēpis. Nos autem idem repræſentamus per verba præteriti temporis, dicentes quòd concepit & peperit. & ſimiliter cæremonię ueteris legis ſignificabant Chriſtum vt naſciturum & paſſurum: noſtra autem ſacramenta ſignificant ipſum vt natum & paſſum. Sicut igitur peccaret mortaliter, qui nunc ſuam fidem proteſtando, diceret Chriſtum naſciturū, quod antiqui piè & veraciter dicebant: ita etiam peccaret mortaliter, ſiquis nūc cęremonias obſeruaret, quas antiqui piè & fideliter obſeruabant. Et hoc eſt quod * Auguſtinus dicit contra Fauſtum, Iam non promittitur naſciturus, paſſurus, reſurrecturus, quod illa ſacramēta quodammodo perſonabant: ſed annuntiatur, quòd natus ſit, paſſus ſit, reſurrexerit, quòd hęc ſacramenta, quæ à Chriſtianis aguntur, iam perſonant.

l.19 c. 16 à med. il lius, to.6

AD primum ergo dicendum, quòd circa hoc diuerſimode ſenſiſſe videntur Hieron. & Auguſtinus.* Hieronymus enim diſtinxit duo tempora, vnum tempus ante paſſionem Chriſti, in quo legalia non erant mortua, quaſi non habentia uim obligatoriam, aut expiatiuam pro ſuo modo, nec etiam mortifera: quia non peccabant ea obſeruantes. Statim autem poſt paſſionē Chriſti inceperunt eſſe non ſolum mortua, id eſt, non habentia uirtutē & obligationem, ſed etiam mortifera, ita ſcilicet quòd peccabant mortaliter, quicunque ea obſeruabant. vnde dicebat, quòd Apoſtoli nunquam legalia obſeruauerunt poſt paſſionem ſecundum veritatem, ſed ſolum quadam pia ſimulatione, ne ſcilicet ſcandalizarent Iudæos, & eorum conuerſionem impedirēt: quæ quidem ſimulatio ſic intelligenda eſt, non quidem ita, quod illos actus, ſecundum rei ueritatem non facerent, ſed quia non faciebant tanquam legis cęremonias obſeruantes: ſicut ſi quis pelliculam virilis membri abſcinderet propter ſanitatem, non cauſa legalis circunciſionis obſeruandę. Sed quia indecens videtur, quòd Apoſtoli ea occultarent propter ſcandalum, quę pertinent ad veritatē vitę & doctrinę, & quòd ſimulatione vterentur in his, quę pertinent ad ſalutem fidelium: ideo conuenientius * Auguſtinus diſtinxit tria tempora: Vnum quidem ante Chriſti paſſionem, in quo legalia neque erāt mortifera, neq; mortua. Aliud autem poſt tempus Euangelij diuulgati, in quo legalia ſunt mortua & mortifera. Tertium autem eſt tempus medium, ſcilicet à paſſione Chriſti vſq; ad diuulgationē Euangelij. In quo legalia quidem fuerūt mortua, quia neq; vim aliquā habebāt, neq; aliquis ea obſeruare tenebať: nō tamē fuerunt mortifera, q̃a illi qui conuerſi erant ad Chriſtū ex Iudęis, poterant illa legalia licitè obſeruare, dummodo nō ſic ponerent ſpem in eis, quòd ea reputarent ſibi neceſſaria ad ſalutē, quaſi ſine legalibus fides Chriſti iuſtificare non poſſet. His autē qui conuertebantur ex gen

* in epiſ. quę incipit, Tres ſimul ep. to. 3 inter opera Hie. Et in Epiſt. de Petro reprehē. & Augu. ad Hie. epiſ. 19.

ep. 19. tomo 2.

tilitate ad Chriſtum, non inerat cauſa vt ea obſeruarent: & ideo Paulus circuncidit Timotheum, qui ex matre Iudęa genitus erat: Titum autem, qui ex Gentilibus natus erat, circuncidere noluit. Ideo autem noluit Spiritus ſanctus, vt ſtatim inhiberet his, qui ex Iudæis conuertebantur, obſeruatio legalium, ſicut inhibebatur his, qui ex Gentilibus cõuertebant, gentilitatis ritus, vt quædam differentia inter hos ritus, oſtenderetur. Nam gentilitatis ritus repudiabatur tãquam omnino illicitus, & à Deo ſemper prohibitus. Ritus autem legis ceſſabat tanquam impletus per Chriſti paſſionem, vtpote à Deo in figuram Chriſti inſtitutus.

AD ſecundũ dicẽdum, quòd ſecundum * Hieron. Petrus ſimulatoriè ſe à Gentilibus ſubtrahebat, vt uitaret Iudæorum ſcandalum, quorum erat Apoſtolus, vnde in hoc nullo modo peccauit: ſed Paulus eum ſimiliter ſimulatoriè reprehendit, vt uitaret ſcandalum Gentilium, quorum erat Apoſtolus. Sed * Auguſtinus hoc improbat: quia Paulus in canonica ſcriptura, ſcilicet Galat. 2. in qua nefas eſt credere aliquid falſum eſſe, dicit, quòd Petrus reprehenſibilis erat; vnde verum eſt quòd Petrus peccauit, & Paulus uerè eum non ſimulatoriè reprehendit. Non autem peccauit Petrus in hoc, ꝙ ad tempus legalia obſeruabat: quia hoc ſibi licebat tanquam ex Iudæis conuerſo: ſed peccabat in hoc, quòd circa legalium obſeruantiam nimiam diligentiam adhibebat, ne ſcandalizaret Iudæos, ita quòd ex hoc ſequebatur gentilium ſcandalum.

loco citato ad. 1. atg.

in epi. 19 tom 2.

AD tertium dicẽdum, quòd quidam dixerunt quòd illa prohibitio Apoſtolorum non eſt intelligenda ad literam, ſed ſecundum ſpiritualem intellectum, vt ſcilicet in prohibitione ſanguinis intelligatur prohibitio homicidij, in prohibitione ſuffocati intelligatur prohibitio uiolentię & rapinæ, in prohibitione immolatorum intelligitur prohibitio idololatriæ: fornicatio autem prohibetur tanquam per ſe malum: hanc opinionem accipiũt ex quibuſdam gloſſis, quæ huiuſmodi præcepta myſticè exponunt. Sed quia homicidium & rapina etiã apud Gentiles reputabantur illicita, non oportuiſſet ſuper hoc ſpeciale mandatum dari his, qui erant ex gentilitate, conuerſi ad Chriſtum. Vnde alij dicunt, quòd ad literam illa comeſtibilia fuerunt prohibita, non propter obſeruantiam legaliũ, ſed propter gulam comprimẽdam: vnde dicit * Hieronymus ſuper illud Ezech. 44. Omne morticinium, &c. condemnat ſacerdotes, qui in cibis & cæteris huiuſmodi hæc cupiditate gulæ non cuſtodiunt. Sed quia ſunt quædam cibaria magis delicata & gulam prouocantia, non videtur ratio quare fuerunt hæc magis quàm alia prohibita. Et ideo dicendum ſecundum tertiã opinionem, quòd ad literam iſta ſunt prohibita non ad obſeruandum cæremonias legis, ſed ad hoc, quòd poſſet coaleſcere vnio Gentilium & Iudæorum inſimul habitantium. Iudęis enim propter antiquam conſuetudinẽ, ſanguis & ſuffocatum erant abominabilia. Comeſtio autem immolatorum ſimulacris poterat in Iudæis aggenerare circa Gentiles ſuſpicionem reditus ad idolotriam. & ideo iſta fuerunt ꝓhibita pro tempore illo, in quo de nouo oportebat conuenire in vnum Gentiles & Iudæos. Procedente autem tempore, ceſſante cauſa ceſſat effectus, manifeſtata Euangelicæ doctrinæ ueritate, in qua Dominus docet, quod nihil quod per os intrat, coinquinat hominem, ut dicitur Matth. 15. & ꝙ nihil eſt reiiciendum quod cum gratia-

circa fin. cõment. ad c. 44. to. 5.

gratiarum actione percipitur, ut primę ad Timoth.4. dicitur. Fornicatio autem prohibetur ſpecialiter, quia Gentiles non reputabant eam eſſe peccatum.

QVÆSTIO CIIII.

De præceptis iudicialibus in quatuor articulos diuiſa.

Conſequenter conſiderandum eſt de præceptis iudicialibus.

¶ Et primo conſiderandum de ipſis in communi, Secundo, de rationibus eorum.

¶ Et circa primum quæruntur quatuor.

¶ Primo, quę ſunt iudicialia præcepta.
¶ Secundo, utrum ſint figuralia.
¶ Tertio, de duratione eorum.
¶ Quarto. de diſtinctione eorũ.

ARTICVLVS PRIMVS.

Vtrum ratio pręceptorum iudicialium conſiſtat in hoc, quòd ſunt ordinantia ad proximũ.

556 Sup.q.99. ar.4.& locis ibi inductis.

Ad primvm ſic proceditur. Videtur, quòd ratio præceptorum iudicialium non conſiſtat in hoc, ꝙ ſunt ordinantia ad proximum. Iudicialia enim præcepta à iudicio dicuntur. ſed multa ſunt alia, quibus homo ad proximum ordinatur, quæ non pertinent ad ordinationem iudiciorum. nõ ergo præcepta iudicialia dicuntur quibus homo ordinatur ad proximum.

¶ 2 Præterea, Præcepta iudicialia à moralibus diſtinguuntur, vt * ſuprà dictũ eſt. (q.99.ar.4) Sed multa pręcepta moralia ſunt, quibus homo ordinatur ad proximum, ſicut patet in ſeptem præceptis ſecundæ tabulę: non ergo præcepta iudicialia dicuntur ex hoc, ꝙ ad proximum ordinant.

¶ 3 Præterea, ſicut ſe habẽt præcepta cęremonialia ad Deũ, ita ſe habent iudicialia pręcepta ad proximũ: ut *ſuprà dictum eſt. (q.99.ar.4 & q.101. ar.1.) ſed inter pręcepta cæremonialia ſunt quędam quę pertinent ad ſeipsũ: ſicut obſeruantiæ ciborum & ueſtimentorum, de quibus * ſuprà dictum eſt. (* q.102. ar.6.) Ergo præcepta iudicialia non ex hoc dicuntur, ꝙ ordinent hominem ad proximum.

SED contra eſt, quod dicitur Ezech. 18. Inter cætera bona opera uiti iuſti ſi iudicium uerum fecerit inter uirum & virum: ſed iudicialia præcepta à iudicio dicuntur. Ergo pręcepta iudicialia uidentur dici illa, quę pertinent ad ordinationem hominum adinuicem.

CONCLVSIO.

Iudicialia præcepta dicũtur, quibus ex inſtitutione uel diuina uel humana uim obligãdi habentibus, homines ad inuicem ordinantur.

RESPONDEO dicendum, quòd ſicut ex * ſuprà dictis patet, (q.95.ar.2 & qõ.99. ar.3.& 4.) præceptorum cuiuſcunque legis, quædam habent vim obligandi ex ipſo dictamine rationis, qa naturalis ratio dictat hoc eſſe debitum fieri uel uitari: & huiuſmodi præcepta dicuntur moralia, eo ꝙ à ratione dicũtur mores humani. Alia uerò pręcepta ſunt, quæ non habent uim obligandi ex ipſo dictamine rationis: quia ſ. in ſe conſiderata non habent abſolutè rationem debiti, uel indebiti, ſed habent uim obligandi ex aliqua inſtitutione diuina, uel humana: & huiuſmodi ſunt determinationes quædam moralium præceptorum Si igitur determinentur moralia præcepta per inſtitutionem diuinam in his, per quæ ordinatur

tur homo ad Deum, talia dicētur præcepta cæremonialia: ſi autem in his, quæ pertinent ad ordinatio nem hominum adinuicem, talia dicentur præcepta iudicialia. In duobus ergo conſiſtit rō iud cialium præceptorum, ſ. ut pertineāt ad ordinationē hoīum ad inuicē, & ut non habeant uim obligandi ex ſola rōne, ſed ex inſtitutione.

AD primum ergo dicendū, ꝙ iudicia exercentur officio aliquorum principum, qui habent poteſtatem iudicandi. Ad principem autem pertinet non ſolum ordinare de his, quæ ueniunt in litigiū, ſed etiam de uoluntariis contractibus, qui inter homines fiunt, & de omnibus pertinentibus ad populi cōitatem & regimen: vnde præcepta iudicialia non ſolū ſunt illa, quę pertinent ad lites iudiciorum, ſed ēt quæcunque pertinent ad ordinationem hominum adinuicem, quæ ſubeſt ordinationi principis tanquam ſupremi iudicis.

AD ſecundum dicendū, quòd rō illa procedit de præceptis ordinantibus ad proximum, quæ hñt uim obligādi ex ſolo dictamine rationis.

AD tertium dicendum, ꝙ ēt in his, quæ ordinant ad Deū, quædam ſunt moralia, quæ ipſa ratio fide informata dictat, ſicut Deū eſſe amandum & colendū. Quædam uerò ſunt cęremonialia, quę non habent vim obligationis, niſi ex inſtitutione diuina. Ad Deum autem pertinent non ſolum ſacrificia oblata Deo: ſed etiam quæcunque pertinent ad idoneitatem offerentium, & Deum colentiū. Homines.n. ordinantur in Deum ſicut in finem, & ideo ad cultum Dei pertinet, & per conſequēs ad cæremonialia præcepta, quòd homo habeat quandam idoneitatē reſpectu cultus diuini: ſed homo nō ordinatur ad proximum ſicut in finem, ut oporteat eum diſponi in ſeipſo in ordine ad proximū. Hæc enim eſt comparatio ſeruorum ad dominos, qui id qđ ſunt, dominorum ſunt, ſecundum *Philoſophum in 1. Polit. & ideo non ſunt aliqua pręcepta iudicialia ordinantia hominem in ſeipſo: ſed omnia talia ſunt moralia, quia rō quæ eſt ptincipium moralium, ſe habet in homine reſpectu eorum quæ ad ipſum pertinēt, ſicut princeps uel iudex in ciuitate. Sciendum tamen ꝙ quia ordo hominis ad proximum magis ſubiacet rationi, q̃ ordo hominis ad Deum, plura pręcepta moralia inueniuntur, per quæ ordinatur homo ad proximum, q̃ per quæ ordinatur homo ad Deum, & propter hoc ēt oportuit plura eſſe cæremonialia in lege, q̃ iudicialia. li. 1. Poli. c. 3. parū ante medium.

ARTICVLVS II.

Vtrum præcepta iudicialia aliquid figurent. 557

Inf. art. 3. cor. & 2. 2. q. 87. ar ti. 7. cor.

AD SECVNDVM ſic procedit. Videtur quòd præcepta iudicialia non figurent aliquid. Hoc.n. uidetur eſſe proprium cæremonialium præceptorum, ꝙ ſint in figuram alicuius rei inſtituta: ſi igitur etiam præcepta iudicialia aliquid figurent, non erit differentia inter iudicialia, & cæremonialia pcepta.

¶ 2 Præterea, Sicut illi populo Iudæorum data ſunt quædam iudicialia præcepta, ita etiam aliis populis gentilium: ſed iudicialia pręcepta aliorum populorum nō figurant aliquid, ſed ordinant qđ fieri debeat: ergo uidetur ꝙ neq; præcepta iudicialia ueteris legis aliquid figurarent.

¶ 3 Præterea, Ea, quæ ad cultū diuinum pertinent, figuris quibuſdam tradi oportuit: quia ea q̃ Dei ſunt, ſupra noſtram rationem ſunt, vt * ſuprà dictum eſt. Sed ea, quæ ſunt proximorum, nō excedunt rationem noſtram: ergo per iudicialia, q̃ ad proximum nos ordināt, nō oportuit aliqđ figurari. q. 101. ar. 2. ad 2. præcipuè.

SED

SED contra eſt. quòd Exod. 21. iudicialia præcepta allegoricè & moraliter exponuntur.

CONCLVSIO.

Quamuis iudicialia ueteris legis præcepta non ad figurandũ aliquid, ſed ad ordinandum illius populi ſtatum ſecundum iuſtitiam & æquitatem inſtituta ſint: aliquid tamen ex conſequenti & per accidens figurabant, prout totus illius populi ſtatus figuralis erat.

RESPONDEO dicendum, ꝙ dupliciter contingit aliquod p̃ceptum eſſe figurale. Vno modo, primò & per ſe, quia.ſ. principaliter eſt inſtitutum ad aliquid figurandum, & hoc modo præcepta cæremonialia ſunt figuralia; ad hoc.n. ſunt inſtituta, ut aliquid figurent pertinens ad cultũ Dei, & ad myſteriũ Chriſti. Quædã uerò præcepta ſunt figuralia nõ primò & per ſe, ſed ex conſequenti; & hoc modo præcepta iudicialia ueteris legis ſunt figuralia: nõ.n. ſunt inſtituta ad aliquid figurandum, ſed ad ordinandum ſtatum illius populi ſecundum iuſtitiam & æquitatem: ſed ex conſequenti aliquid figurabant, inquantum ſcilicet totus ſtatus illius populi, qui per huiuſmodi præcepta diſponebatur, figuralis erat, ſecũdũ illud 1. ad Corint. 10 Omnia in figuram contingebant illis.

AD primum ergo dicendum. quòd præcepta cęremonialia alio modo ſunt figuralia q̃ iudicialia, vt * dictum eſt.

in cor. ar.

AD ſecundum dicendum, ꝙ populus Iudæorum ad hoc electꝰ erat à Deo, quòd ex eo Chriſtus naſceretur, & ideo oportuit totũ illius populi ſtatum eſſe propheticum & figuralem, ut * Auguſt. dicit contra Fauſtum, & propter hoc etiam iudicialia illi populo tradita magis ſũt figuralia, quàm iudicia aliis populis tradita: ſicut etiam bella & geſta illius populi exponuntur myſticè, non autem bella uel geſta Aſſyriorũ uel Romanorum, quamuis longè clariora ſecundum homines fuerint.

li. 22. ca. 24. ĩ prin. c. tom. 6.

AD tertium dicendum, quòd ordo ad proximum in populo illo ſecundum ſe conſideratus, peruius erat rationi: ſed ſecundum quod referebatur ad cultum Dei, ſuperabat rationem, & ex hac parte erat figuralis.

ARTICVLVS. III.

Vtrum pręcepta iudicialia ueteris legis perpetuam obligationem habeant.

558

AD TERTIVM ſic ꝑceditur. Videtur, quòd pręcepta iudicialia ueteris legis perpetuam obligationem habeant. Præcepta.n. iudicialia pertinent ad uirtutem iuſtitię: nam iudicium dicitur iuſtitiæ executio. Iuſtitia autem eſt perpetua & immortalis, ut dicitur Sapient. 1. Ergo obligatio præceptorum iudicialium eſt perpetua.

Inf. q. 108 ar. 1. cor. & arti. 2. cor. & ad 4. & 2. 2. q. 62. art. 3. ad 1. & q. 81. ar. 1. cor. & 4. di. 15. q. 1 ar. 5. q. 2. ad 5. & quoli. 2. ar. 8. cor. & quol. 4 ar. 13. co. & Heb. 7. lc. 2. co. 2

¶2 Præterea, Inſtitutio diuina eſt ſtabilior quàm inſtitutio humana: ſed pręcepta iudicialia humanarum legum habent perpetuam obligationem. Ergo multo magis pręcepta iudicialia legis diuinæ.

¶3 Præterea, Apoſtolus dicit ad Heb. 7. quòd reprobatio fit præcedentis mandati propter infirmitatem ipſius & inutilitatẽ: quod quidem uerum eſt de mãdato cæremoniali, quod non poterat facere perfectum iuxta conſcientiam ſeruientem ſolũmodo in cibis & in potibus, & uariis baptiſmatibꝰ & iuſtitiis carnis, ut Apoſtolus dicit ad Hebr. 9. Sed p̃cepta iudicialia erãt vtilia & efficacia ad id ad

quod

quod ordinabantur, ſcilicet ad iuſtitiam & æquitatem inter hoĩes conſtituendam. Ergo præcepta iudicialia veteris legis non reprobātur, ſed adhuc efficaciam habent.

SED contra eſt, quod Apoſtolus dicit ad Heb. 7. quòd translato ſacerdotio neceſſe eſt, ut legis trãslatio fiat: ſed ſacerdotium eſt translatum ab Aaron ad Chriſtũ: Ergo & tota lex eſt trãslata, nõ ergo iudicialia præcepta adhuc obligationem habent.

CONCLVSIO.

Iudicialia veteris legis præcepta Chriſto ueniente (per quẽ Eccleſiæ ſtatus mutabatur) euacuata ſunt: ita tamen ut ab Eccleſię prępoſitis eorũ obſeruatio etiam nunc præcipi poſſet: aliud eſt de cęremonialibus præceptis.

RESPONDEO dicendũ, ꝙ iudicialia pręcepta non habuerũt perpetuam obligationem, ſed sũt euacuata per aduentum Chriſti, aliter tamẽ quàm cæremonialia: nam cæremonialia adeò ſunt euacuata, ut non ſolum ſint mortua, ſed etiam mortifera obſeruantibus poſt Chriſtum, maximè poſt Euangeliũ diuulgatum: præcepta autem iudicialia ſunt quidẽ mortua, quia non habent uim obligãdi: non tamen ſunt mortifera, quia ſi quis princeps ordinaret in regno ſuo illa iudicialia obſeruari, non peccaret, niſi fortè hoc modo obſeruarentur uel obſeruari mandarentur, tanquã habentia uim obligandi ex ueteris legis inſtitutione: talis. n. intentio obſeruandi eſſet mortifera: & huius differentiæ ratio poteſt accipi ex præmiſſis.

ar. pced. * Dictum eſt enim, ꝙ pręcepta cęremonialia ſunt figuralia primò & per ſe, tanquam inſtituta principaliter ad figuranda Chriſti myſteria ut futura: & ideo ipſa obſeruatio eorum præiudicat fidei ueritati, ſecundum quam cõfitemur illa myſteria iam eſſe completa. Præcepta autem iudicialia nõ sũt inſtituta ad figurãdum, ſed ad diſponendum ſtatũ illius populi, qui ordinabatur ad Chriſtum, & ideo mutato ſtatu illius populi, Chriſto iam ueniente, iudicialia præcepta obligationem amiſerunt. Lex enim fuit pædagogus ducens ad Chriſtum, ut dicitur ad Galat. 3. quia tamen huiuſmodi iudicialia præcepta non ordinantur ad figurandum, ſed ad aliquid fiendum: ipſa eorum obſeruatio abſolutè non præiudicat fidei ueritati, ſed intentio obſeruandi tanquam ex obligatione legis pręiudicat ueritati fidei, quia per hoc haberetur, quòd ſtatus prioris populi adhuc duraret, & quòd Chriſtus nõdum ueniſſet.

AD primũ ergo dicendum, ꝙ iuſtitia quidem perpetuò eſt obſeruanda: ſed determinatio eorũ quæ ſunt iuſta ſecundũ inſtitutionem humanam uel diuinã, oportet quòd varietur ſecũdum diuerſum hominum ſtatum.

AD ſecundum dicendum, ꝙ præcepta iudicialia ab hominib⁹ inſtituta habent perpetuam obligationem manente illo ſtatu regiminis: ſed ſi ciuitas, uel gens ad aliud regimen deueniat, oportet leges mutari: non. n. eædem leges conueniũt in democratia, quæ eſt poteſtas populi, & in oligarchia, quæ eſt poteſtas diuitum, ut patet per * Philoſophũ in ſua politica: & ideo & mutato ſtatu illius populi oportuit præcepta iudicialia mutari. li. 3. c. 5. 6 & 9. to. 5

AD tertium dicendum, quòd illa præcepta iudicialia diſponebant populum ad iuſtitiam & æquitatem ſecundum quod conueniebat illi ſtatui: ſed poſt Chriſtũ ſtatum illius populi oportuit mutari, ut iam in Chriſto non eſſet diſcretio Gentilis & Iudæi, ſicut antea

antea erat, & propter hoc oportuit etiam præcepta iudicialia mutari.

ARTICVLVS IIII.

Vtrum præcepta iudicialia poſſint habere aliquam certam diuiſionem.

AD QVARTVM ſic proceditur. Videtur, quòd præcepta iudicialia non poſsint habere aliquam certam diuiſionem, Pręcepta.n.iudicialia ordināt homines adinuicem: ſed ea, quę inter homines ordinari oportet, in uſum eorum uenientia, non cadunt ſub certa diſtinctione, cùm ſint infinita: ergo p̄cepta iudicialia non p̄ſſit habere certam diſtinctionem.

¶ 2 Præterea, Præcepta iudicialia sūt determinationes moraliū: ſed moralia præcepta non uidentur habere aliquam diſtinctionē, niſi ſecundum quod reducuntur ad præcepta decalogi: ergo pręcepta iudicialia non habēt aliquam certam diſtinctionem.

¶ 3 Præterea, Præcepta cæremonialia, quia certā diſtinctionē habent, eorum diſtinctio in lege innuitur, dum quædam uocātur ſacrificia, quædam obſeruantiæ: ſed nulla diſtinctio innuitur in lege præceptorum iudicialium. Ergo uidetur ꝙ non habeant certā diſtinctionem.

SED cōtra, Vbi eſt ordo, oportet quòd ſit diſtinctio: ſed rō ordinis maximè pertinet ad pręcepta iudicialia, per quæ populus ille ordinabatur. Ergo maximè debent habere diſtinctionem certā.

CONCLVSIO.

Quoniam legis utilitatem confuſio auferre conſueuit: certo aliquo modo (nempe ſecundum quadruplicem ordinē, qui inter homines inuenitur) iudicialia ueteris legis præcepta diſtinguenda eſſe, fatendum eſt.

RESPONDEO dicendū, ꝙ cum lex ſit quaſi quædam ars humanæ uitæ inſtituendæ, uel ordinandę, ſicut in unaquaque arte ē certa diſtinctio regularum artis: ita oportet in qualibet lege cē certam diſtinctionem præceptorum; aliter.n.ipſa confuſio utilitatē legis auferret: & ideo dicendum eſt ꝙ pręcepta iudicialia ueteris legis, per quæ homines adinuicem ordinabantur, diſtinctionē habēt ſecundum diſtinctionem ordinationis humanæ. Quadruplex autē ordo in aliquo populo inueniri poteſt. Vnus quidem principum populi ad ſubditos: alius autē ſubditorum adinuicem: tertius autę eorum, qui ſunt de populo ad extraneos: quartus autem ad domeſticos, ſicut patris ad filium, uxoris ad uirum, & domini ad ſeruū. & ſecundum iſtos quatuor ordines diſtingui poſſunt præcepta iudicialia ueteris legis. Dantur autem quædam præcepta de inſtitutione principum, & officio eorū, & de reuerentia eis exhibenda: & hæc eſt una pars iudicialium præceptorum. Dantur etiam quædā præcepta pertinentia ad conciues adinuicem, puta circa emptiones & uenditiones, & iudicia & pœnas: & hæc eſt ſecunda pars iudicialium præceptorum. Dantur ēt quædam præcepta pertinentia ad extraneos, puta de bellis cōtra hoſtes, & de ſuſceptione peregrinorum, & aduenarum: & hæc eſt tertia pars iudicialium præceptorū. Dantur etiam in lege quędā præcepta pertinentia ad domeſticam conuerſationem, ſicut de ſeruis, & uxoribus, & filiis. & hæc eſt quarta pars iudicialium præceptorum.

AD primum ergo dicendum, quòd ea, quæ pertinent ad ordinationem

tionem hominum adinuicē, ſunt quidem numero infinita: ſed tamen reduci poſſunt ad aliqua certa ſecundum differentiam ordinationis humanę. ut * dictum eſt.

In cor. ar.

AD ſecūdum dicēdum, quòd pręcepta decalogi ſunt prima ī genere moralium, ut * ſuprà dictū eſt: & ideo conuenienter alia præcepta moralia ſecūdum ea diſtinguuntur. Sed præcepta iudicialia & cæremonialia habent aliam rationem obligationis, non quidem ex ratione naturali, ſed ex ſola inſtitutione; & ideo diſtinctionis eorum alia eſt ratio.

q.100.ar. 3.

AD tertium dicendum, quòd ex ipſis rebus. quæ per præcepta iudicialia ordinantur in lege, innuit lex diſtinctionem iudicialium pręceptorum.

QVÆSTIO CV.

De iudicialium præceptorum ratione, in quatuor articulos diuiſa.

DEinde conſiderandum eſt de ratione iudicialium pręceptorum.

¶ Et circa hoc quæruntur quatuor.

¶ Primo, de ratione præceptorum iudicialium, quę pertinēt ad principes.

¶ Secundo, de his, quæ pertinent ad conuictum hominum adinuicem.

¶ Tertio, de his, quæ pertinēt ad extraneos,

¶ Quarto, de his, quæ pertinēt ad domeſticam conuerſationē.

ARTICVLVS PRIMVS.

Vtrum conuenienter lex uetus de principibus ordinauerit.

560
li.3.ca.4. non procul à prī. tom.5.

AD PRIMVM ſic proceditur. Videtur, quòd inconuenienter lex uetus de principibus ordinauerit. Quia, vt * Philoſophus dicit in 3. Politic. ordinatio populi præcipuè dependet ex maximo principatu: ſed in lege non inuenitur qualiter debeat inſtitui ſupremus princeps, Inuenitur autem de inferioribus principibus: primò quidem Exod. 18. Proinde de omni plebe uiros ſapientes, &c. & Num. 11. Congrega mihi 70. uiros de ſenioribus Iſrael. & Deut. 1. Date ex uobis uiros ſapientes, & gnaros, &c. ergo inſufficienter lex uetus principes populi ordinauit.

¶2 Præterea, Optimi eſt optima adducere, ut Plato dicit: ſed optima ordinatio ciuitatis uel populi cuiuſcunque eſt, ut gubernetur ꝑ regem: quia huiuſmodi regnum maximè repræſentat diuinum regimen, quo unus Deus mundum gubernat à principio. Igitur lex debuit regem populo inſtituere, & non permittere hoc eorum arbitrio, ſicut permittitur Deut 17, Cùm dixeris, conſtituam ſuꝑ me regem, eum conſtitues, &c.

¶3 Præterea, Sicut dicitur Mat. 12. Omne regnum in ſeipſum diuiſum deſolabitur: quod etiam experimēto paruit in populo Iudæorum, in quo fuit diuiſio regni deſtructionis cauſa: ſed lex præcipuè debet intendere ea, quæ pertinent ad communem ſalutem populi: ergo debuit in lege prohiberi diuiſio regni in duos reges, nec etiam debuit hoc auctoritate diuina introduci, ſicut legitur introductum auctoritate Domini ꝑ Ahiam Silonitem prophetam. 3. Reg. 11.

¶4 Præterea, Sicut ſacerdotes inſtituuntur ad utilitatem populi in his, quæ ad Deum pertinent, vt patet Heb. 5. ita principes etiam inſtituuntur ad utilitatem populi in rebus humanis: ſed ſacerdotibus & Leuitis, qui ſunt in lege, deputantur aliqua ex quibus uiuere debeant, ſicut decimæ & primitię, & multa alia huiuſmodi: ergo ſimiliter principib' populi debuerunt aliqua ordinari, unde ſuſten-

ſtentarentur, & præcipuè cùm inhibita ſit eis munerum acceptio, vt patet Exod. 23. Non accipietis munera, quæ excæcant etiam prudentes, & ſubuertunt uerba iuſtorum.

¶ 5 Præterea, Sicut regnum eſt optimum regimē, ita tyrannis eſt peſſima corruptio regiminis: ſed Dominus regem inſtituendo, inſtituit ius tyrannicum. Dicitur.n. 1. Regum 8. Hoc erit ius regis, qui imperaturus eſt uobis. filios ueſtros tollet, &c. Ergo inconuenienter fuit prouiſum per legem circa principum ordinationem.

SED contra eſt, quòd populus Iſrael de plenitudine ordinationis commendatur Numeri 24. Quàm pulchra ſunt tabernacula tua Iacob, & tentoria tua Iſrael. Sed pulchritudo ordinationis populi dependet ex principibus bene inſtitutis: ergo per legem populus fuit circa principes bene inſtitutus.

CONCLVSIO.

Cùm in eo regno in quo unus uirtute conſpicuus, cæteris omnibus, etiam inferioribus principibus præeſt, et in quo ad principatum omnes uirtute conſpicui, etiam populares eligi poſſunt, & eligendi ius habent ſit optima principum ordinatio, cumq́; huiuſmodi fuerit ueteris legis de principibus inſtitutum: certum eſt eam de principibus conuenienter ordinaſſe.

RESPONDEO dicendum, quòd circa bonam ordinationem principum in aliqua ciuitate uel gente duo ſunt attendenda, quorum unum eſt, ut omnes aliquā partem habeant in principatu: per hoc enim conſeruatur pax populi, & omnes talem ordinationem amant & cuſtodiunt, vt dicitur in ſecundo Politi. Aliud eſt quod attenditur ſecundum ſpeciem regiminis uel ordinationis principatuum, cuius cùm ſint diuerſæ ſpecies, ut * Philoſophus tradit in 3. Politico. præcipuè tamen eſt unum regimen, in quo vnus principatur ſecundum virtutem: & ariſtocratia, id eſt, poteſtas optimorum, in qua aliqui pauci principantur ſecūdum uirtutem. Vnde optima ordinatio principum eſt in aliqua ciuitate uel regno, in quo unus præficitur ſecundum uirtutem qui omnibus præſit: & ſub ipſo ſunt aliqui principantes ſecundum uirtutem; & tamen talis principatus ad omnes pertinet, tum quia ex omnibus eligi poſſunt, tum quia etiam ab omnibus eliguntur. Talis enim eſt optima politia bene commixta ex regno, inquantum unus præeſt: & ariſtocratia, inquātum multi principantur ſecundū uirtutem: & ex democratia, id eſt, poteſtate populi, inquantum ex popularibus poſſunt eligi principes: & ad populum pertinet electio principum: & hoc fuit inſtitutum ſecundum legem diuinam. Nam Moyſes & eius ſucceſſores gubernabant populum quaſi ſingulariter omnibus principantes: quod eſt quædam ſpecies regni. Eligebantur aūt ſeptuaginta duo Seniores ſecundum uirtutem. Dicitur enim Deuter. 1. Tuli de ueſtris tribubus viros ſapientes & nobiles, & cōſtitui eos principes: & hoc erat ariſtocraticum. Sed democraticū erat, ꝙ iſti de omni populo eligebātur. Dicitur.n. Exod. 18. Prouide de oī plebe uiros ſapientes, &c. & ēt ꝙ populus eos eligebat: vñ dicitur Deut. 1. Date ex uobis uiros ſapientes, &c. Vñ patet, qđ optima fuit ordinatio principum, quam lex inſtituit.

* 1.3. c 4 tom. 5.

AD primum ergo dicēdū, ꝙ populus ille ſub ſpeciali cura Dei regebatur. vnde dicitur Deu. 7. Te

elegit

elegit Dominus Deus tuus, ut ſis ei populus peculiaris. & ideo inſtitutionem ſummi principis Dominus ſibi reſeruauit. & hoc eſt quod Moyſes petiuit Nume. 27. Prouideat Dominus Deus ſpirituum omnis carnis hominem, q ſit ſuper multitudinem hanc: & ſic ex Dei ordinatione inſtitutus eſt Ioſue in principatu poſt Moyſen, & de ſingulis iudicibus q poſt Ioſue fuerunt, legitur, quòd Deus ſuſcitauit populo ſaluatorem, & ꝙ Spiritus Domini ſuit in eis, ut patet Iudicum 2. Et ideo etiam electionem Regis non cōmiſit Dominus populo, ſed ſibi reſeruauit, ut patet Deut. 17. Eum conſtitues regem, quē Dominus Deus tuus elegerit.

AD ſecundum dicendum, ꝙ regnum eſt optimum regimē populi, ſi non corrumpatur: ſed propter magnam poteſtatem quæ regi conceditur, de facili regimē degenerat in tyrannidem, niſi ſit perfecta uirtus eius, cui talis poteſtas conceditur: quia non eſt niſi uirtuoſi bene ferre bonas fortunas, vt Philoſophus dicit in 10. Ethic. perfecta autem virtus in paucis inuenitur, & præcipuè Iudæi crudeles erant, & ad auaritiam proni, ꝑ quę uitia maximè homines in tyrannidem decidunt. Et ideo Dominus à principio eis regem non inſtituit cum plena poteſtate: ſed iudicem & gubernatorem in eorum cuſtodiam: ſed poſtea regem ad petitionem populi quaſi indignatus conceſſit, ut patet per hoc quod dixit ad Samuelem 1. Reg. 8. Non te abiecerunt, ſed me, ne regnem ſuper eos. Inſtituit tamen à principio circa regem inſtituendum primò quidem modum eligendi, in quo duo determinauit, vt ſcilicet in eius electione expectarent iudicium Domini, & ut non facerent regem alterius gentis; quia tales reges ſolent parum affici ad gentem, cui præficiūtur. & per conſequens non curare de eis. Secundo ordinauit circa reges inſtitutos qualiter deberent ſe habere quantum ad ſeipſos, ut ſcilicet non multiplicarent currus & equos, neque vxores, neque etiā immenſas diuitias; quia ex cupiditate horum principes ad tyrannidem declinant, & iuſtitiam derelinquunt. Inſtituit etiam qualiter ſe deberent habere ad Deum, vt ſcilicet ſemper legerent & cogitarent de lege Dei, & ſemper eſſent in Dei timore & obedientia. Inſtituit etiam qualiter ſe haberent ad ſubditos ſuos, ut. ſ. non ſuperbè eos contemnerent: aut opprimerent, neque etiam à iuſtitia declinarent.

AD tertium dicendum, quòd diuiſio regni & multitudo regū magis eſt populo illi data in pœnam pro multis diſſenſionibus eorum, quas maximè contra regem Dauid iuſtum mouerāt, quàm ad eorum profectū. vñ dicit Oſee 13. Dabo tibi regem in furore meo. & Oſee 8. Ipſi regnauerunt, & nō ex me: principes extiterunt, & nō cognoui.

AD quartum dicendum, quòd ſacerdotes per ſucceſſionem originis ſacris deputabantur, & hoc ideo vt in maiori reuerentia haberentur, ſi non quilibet ex populo poſſet ſacerdos fieri, quorū honor cedebat in reuerentiā diuini cultus; & ideo oportuit ut eis ſpecialia quædam deputarentur tam in decimis, q̃ in primitijs, quàm ēt in oblationibus & ſacrificijs, ex quibus uiuerent. Sed principes, ſicut* dictum eſt: aſſumebantur ex toto populo, & ideo habebant certas poſſeſſiones proprias, ex quib⁹ viuere poterant, & pręcipuę cum Dominus prohiberet etiam in lege ne ſuperabundarent diuitijs, aut magnifico apparatu: tū quia non erat facile quin ex his in ſuperbiam & tyrannidem erigerentur: tum etiā quia ſi principes non erant multum diuites, & erat laborioſus principatus, & ſolicitudine *in cor. ar.*

dine

dine plenus, non multum affecta-batur à popularib⁹, & ſic tollebatͣ ſeditionis materia.

AD quintum dicẽdum, quòd illud ius nõ debebatur regi ex inſtitutione diuina, ſed magis prænũtiabatur vſurpatio regum, qui ſibi ius iniquum conſtituũt in tyrannidem degenerantes, & ſubditos deprædãtes. & hoc patet per hoc, quod in fine ſubdit, Voſque eritis ei ſerui. quod propriè pertinet ad tyrannidem: quia tyranni ſuis ſubditis principantur ut ſeruis. Vnde hoc dicebat Samuel ad terrendum eos ne regem peterẽt: ſequitur enim, Noluit autem audire populus uocem Samuelis.

¶ Poteſt tamen contingere, ꝙ bonus rex abſq; tyrannide filios tollat, & conſtituat tribunos & cẽturiones, & multa accipiat à ſubditis ſuis propter commune bonũ procurandum.

ARTICVLVS II.

Vtrum conuenienter fuerint tradita præcepta iudicialia quantum ad popularium conuictum.

AD SECVNDVM ſic ꝓceditur. Videtur, quòd inconuenientẽr fuerint tradita præcepta iudicialia quãtum ad popularium conuictum. Non enim poſſunt homines pacificè vi uere adinuicem ſi vnus accipiat ea, quæ ſunt alterius ſed hoc videtur eſſe inductum in lege: dicitur n. Deut. 23. Ingreſſus uineam proximi tui comede vuas quantum tibi placuerit. Ergo lex uetus non conuenienter prouidebat hominum paci.

¶ 2 Præterea, Ex hoc maximè multę ciuitates & regna deſtructur, ꝙ poſſeſſiones ad mulieres ꝑueniunt, ut * Philoſ dicit in 2. Polit. ſed hoc fuit introductũ in ueteri lege. Dicitur. n Num. 27. Homo cùm mortuus fuerit abſq; filio, ad filiam eius tranſibit hæreditas. Ergo non conuenienter prouidit lex ſaluti populi.

li. 2. ca. 7. nõ med. tom. 5.

¶ 3 Præterea, Societas hominũ maximè conſeruatur per hoc, ꝙ hoĩes emendo & uendendo ſibi-inuicem, res ſuas commutant, quibus indigent, ut dicitur in 1. * Polit. ſed lex uetus abſtulit uirtutẽ uenditionis: mandauit. n ꝙ poſſeſſio uendita reuerteretur ad uenditorẽ in quinquageſimo anno Iubilæi, ut patet Leuit. 25. Inconuenienter igitur lex populum illum circa hoc inſtituit.

li. 1. ca. 5. & 7. to. 5.

¶ 4 Præterea, Neceſſitatibus hominum maximè expedit, ut homines ſint prompti ad mutuum concedendum, quę quidem promptitudo tollitur per hoc, ꝙ creditores accepta non reddunt. vnde dicitur Eccleſ. 29. Multi non cauſa nequitiæ nõ fœnerati ſunt. ſed fraudari gratis timuerunt. hoc autem induxit lex, primò quidem: quia mandauit Deuter. 15. Cui debetur aliquid ab amico, uel proximo, ac fratre ſuo, repetere non poterit: quia annus remiſſionis eſt Domini. & Exo. 22. dicitur, quòd ſi præſente dño animal mutuatũ mortuum fuerit, reddere non tenetur. Secundò, quia aufertur ei ſecuritas, quę habetur ꝑ pignus: dicitur. n. Deut. 24 Cùm repetes à proximo tuo rem aliquam quam debet tibi, non ingredieris domũ eius, ut pignus auferas, & iterum, Non pernoctabit apud te pignus, ſed ſtatim reddes ei. Ergo inſufficienter fuit ordinatum in lege de mutuis.

¶ 5 Pręterea, Ex defraudatione depoſiti maximum periculum imminet, & ideo eſt maxima cautela adhibenda. vnde etiam dicitur 2. Macha. 3. ꝙ ſacerdotes inuocabant eum de cælo, qui de depoſitis legem poſuit, ut his qui depoſuerant ea, ſalua cuſtodirent: ſed in præceptis ueteris legis parua cautela circa depoſita adhibetur. Dici-

Dicitur n. Exod. 22. quòd in amiſſione depoſiti ſtatur iuramento eius apud quem fuit depoſitum. Ergo non fuit circa hoc legis ordinatio conueniens.

¶ 6 Preterea Sicut aliquis mercenatius locat operas ſuas, ita ēt aliqui locant domum, uel quæcũque alia huiuſmodi: ſed nõ eſt neceſſarium, ut ſtatim pretium locatę domus conductor exhibeat: ergo ēt nimis durum fuit quod præcipitur Leuit. 19. Non morabitur opus mercenarii tui apud tè uſq; mane.

¶ 7 Præterea, Cùm frequenter immineat iudiciorũ neceſſitas, facilis dēt eſſe acceſſus ad iudicem: inconuenienter igitur ſtatuit lex Deutero. 17. ut irent ad unum locum expetituri iudicium de ſuis dubiis.

¶ 8 Preterea, Poſſibile eſt non ſolum duos, ſed ēt tres uel plures concordare ad mentiendum: incõuenienter igitur dicitur Deut. 19. In ore duorum uel trium teſtium ſtabit omne uerbum.

¶ 9 Pretetea, Pœna dēt taxari ſecundum quantitatē culpæ, vnde dicitur ēt Deut. 25. Pro menſura peccati erit & plagarum mòdus: ſed quibuſdã æqualibus culpis lex ſtatuit inæquales pœnas. Dicitur. n. Exo. 22. ꝙ teſtituet fur quinque boues pro uno boue, & quatuor oues pro una oue, quædam ēt non multum grauia peccata graui pœna puniuntur, ſicut Num. 15. lapidatus eſt, qui collegerat ligna in ſabbato. Filius etiam proteruus propter parua delicta, quia. ſ. comeſſationibus uacabat & conuiuijs, mandatur lapidari Deut. 21. Igitur inconuenienter in lege ſunt inſtitutæ pœnæ.

¶ 10 Præterea, Sicut * Auguſ. dicit 21. de ciuitate Dei. octo gña pœnarum in legibus eſſe ſcribit Tullius: Damnum, uincula, uerbera, talionem, ignominiam, exiliũ; mortem, ſeruitutem. Ex quibus aliqua ſunt in lege ſtatuta. Dãnũ quidē, ſicut cùm fur cõdēnabatur ad quintuplum uel quadruplum. Vincula verò, ſicut Num. 15. mandatur de quodam, ꝙ in carcerem includatᷣ. Verbera uerò ſicut Deu. 25. Si eum q peccauit, dignum uiderint plagis, proſternent, & corã ſe faciēt uerberari. Ignominiã ēt inferebat illi, q nolebat accipere uxorem fratris ſui defuncti, quæ tollebat calciamentum illius, & ſpuebat in faciem illius. Mortē ēt inferebat, ut patet ēt Leui. 20. Qui maledixerit patri ſuo aut matri, morte moriatur. Pœnam ēt talionis lex induxit, dicēs. Exo. 21. Oculũ pro oculo, dentem pro dente. Incõueniens igitur videtur quòd alias duas pœnas, ſ. exilium & ſeruiturem lex uetus non inflixit.

li. 21. c. 11 circa prĩcipiũ tomo. 5.

¶ 11 Præterea, Pœna non debeᷣ niſi culpę, ſed bruta animalia nõ pñt habere culpam: ergo inconuenienter eis infligitur pœna, Exod. 21. Bos lapidibus obruetur, q occiderit uirum aut mulierem. & Leui. 20. dicitur, Mulier, q̃ ſuccubuerit cuilibet iumēto, ſimul interficiatur cum eo. Sic igitur uidetur, ꝙ inconuenienter ea q̃ pertinent ad conuictum hominum adinuicem, fuerint in lege ueteri ordinata.

¶ 12 Præterea, Dñs mandauit Exo. 21. ꝙ homicidium morte hominis puniretur: ſed mors bruti animalis multo minus reputatur, q̃ occiſio hominis; ergo non põt ſufficienter recompēſari pœna homicidii per occiſionem bruti animalis. Inconuenienter igitur mãdatur Deut. 21. ꝙ quando inuentum fuerit cadauer occiſi hominis, & ignorabitur cędis reus, ſeniores propinquioris ciuitatis tollant uitulam de armento, quæ nõ traxit iugum, nec terrã ſcidit uomere, & ducent eam ad uallem aſperam atque ſaxoſam, quæ nũquam arata eſt, nec ſementa recepit, & cędēt in ea ceruices uitulę.

SED contra eſt, quod pro ſpeciali

ciali beneficio commemoratur in Pſa'm.147. Non fecit taliter omni nationi, & iudicia ſua non manifeſtauit eis.

CONCLVSIO.

Quoniam circa omnem communicationem hominum ad inuicem, tam quæ principum auctoritate, quàm quæ propria priuatarum perſonarum uoluntate fit, lex ſufficienter prouidit, conuenienter iudicialia præcepta ad popularium cõuictum tradita eſſe certũ eſt.

RESPONDEO dicendum, quòd ſicut * Auguſt. in 2. de ciu. Dei introducit à Tullio dictum. Populus ẽ cœtus multitudinis iuris cõſenſu, & utilitatis cõione ſociatus: unde ad rationem populi pertinet, ut cõicatio hominũ adinuicem iuſtis præceptis legis ordinetur. Eſt autem duplex cõicatio hominum adinuicem. Vna quidẽ, quæ fit auctoritate principum. Alia autem fit propria uoluntate priuatarum perſonarum. Et quia uoluntate uniuſcuiuſque diſponi poteſt, quod eius ſubditur poteſtati, ideo auctoritate principũ, quibus ſubiecti ſunt homines, oportet ꝙ iudicia inter homines exerceantur, & pœnæ malefactorib' inferantur. Poteſtati uerò priuatarum perſonarum ſubduntur res poſſeſſæ, & ideo propria auctoritate in his poſſunt ſibiinuicẽ communicare. puta emendo, uendendo, donando, & aliis huiuſmodi modis. Circa utranque autem cõmunicationem lex ſufficienter ordinauit. Statuit.n. iudices, ut patet Deu.16. Iudices & magiſtros cõſtitues in omnibus portis eius, vt iudicent populũ iuſto iudicio. Inſtituit etiam iuſtum iudicij ordinem, vbi dicitur Deut.1. Quod iuſtum eſt iudicate, ſiue ciuis ille ſit, ſiue peregrinus, nulla erit ꝑſonarum diſtantia. Suſtulit etiam occaſionem iniuſti iudicii, acceptionem munerum iudicibus prohibendo, ut patet Exo.23. & Deu.16. Inſtituit etiam numerum teſtium duorum vel trium, vt patet Deut.17. & 19. Inſtituit etiam certas pœnas pro diuerſis delictis, ut poſt dicetur. † Sed circa res poſſeſſ s optimum eſt, ſicut dicit * Philoſophus in 2. Polit. ꝙ poſſeſſiones ſint diſtinctæ, & uſus ſit partim communis, partim autem per uoluntatem poſſeſſorum communicetur, & hęc tria fuerunt in lege ſtatuta. Primò enim ipſę poſſeſſiones diuiſæ erant in ſingulos: dicitur Num 34. Ego dedi uobis terram in poſſeſſionem, quam ſorte diuidetis uobis. Et quia per poſſeſſionum irregularitatem plures ciuitates deſtruuntur, ut * Philo. dicit in 2. Polit. ideo circa poſſeſſiones regulandas triplex remedium lex adhibuit. Vnum quidẽ, vt ſecundum numerum hominũ æqualiter diuiderentur. vnde dicitur Numeri trenteſimoquarto. Pluribus dabitis latiorem, & paucioribus anguſtiorem. Aliud remedium eſt, vt poſſeſſiones non in perpetuum alienentur, ſed certo tempore ad ſuos poſſeſſores reuertantur, ut non confundantur ſortes poſſeſſionum. Tertium remedium eſt ad huiuſmodi confuſionem tollendam, ut proximi ſuccedant morientibus. Primo quidem gradu filius. Secundo autem filia. Tertio fratres. Quarto patrui. Quinto quicunque propinqui. Et ad diſtinctionem ſortium conſeruandam ulterius lex ſtatuit, ut mulieres, quæ ſunt hęredes, nuberent ſuæ tribus hominibus, ut habetur Num.36.

¶ Secundo uerò inſtituit lex, vt quantũ ad aliqua uſus rerum eſſet communis, & quantum ad cæteram: præceptum eſt.n. Deute.20.

li.2.c.21. & lib.19. c.21. to.5

† in ſolu. ad 10. argum.

* li.2.c.3 tom.5.

li.2.ca.7. añ med. tom.5.

Non uidebis bouem & ouem fratris tui errātem, & prætcribis, ſed educes fratri tuo: & ſimiliter de aliis. ſecundo quantum ad fructū. Concedebatur.n.cōiter quantum ad omnes, ut ingreſſus in uineam amici licitè comedere poſſet, dū tamen extra non deferret. Quantū ad pauperes uerò ſpecialiter, vt eis relinquerent manipuli obliti, & fructus, & racemi remanentes, ut habetur Leuit 19. & Deut. 24. & etiam communicabātur ea, quæ naſcebantur in ſeptimo anno, ut habet Exod. 23 & Leuit. 25.

¶ Tertio, uerò ſtatuit lex communicationem factam per eos q ſunt rerum domini, unam partē gratuitam; vnde dicitur Deut 14. Anno tertio ſeparabis aliam decimam, venientq; Leuites & peregrinus, & pupillus, & uidua, & comedent, & ſaturabuntur. Aliam uerò cum recompenſatione utilitatis: ſicut per uenditionē, & emptionem, & locationem, & conductionem, & per mutuum, & iterum per depoſitum: de quibus omnibus inueniuntur ordinationes certæ in lege. Vnde patet ꝙ lex uetus ſufficiēter ordinauit cōuictum illius populi.

AD primū ergo dicendum, ꝙ ſicut Apoſt dicit Ro. 13. Qui diligit proximum, legem impleuit: quia ſcilicet omnia præcepta legis, præcipuè ordinata ad proximum, ad hunc finem ordinari uidentur, ut homines ſeinuicem diligant: ex dilectione autem procedit, ꝙ homines ſibiinuicem bona communicent: quia dicitur 1. Ioā. 3. Qui viderit fratrem ſuum neceſſitatem patientem, & clauſerit viſcera ſua ab eo, quomodo charitas Dei manet in illo? & ideo intēdebat lex homines aſſuefacere, vt facilè ſibiinuicem bona ſua communicarent, ſicut & Apoſto. 1. ad Tim. 6. diuitibus mādat facilè tribuere & cōicare. Non autem facile cōicatiuus eſt qui non ſuſtinet, quòd proximus aliquid modicū de ſuo accipiat abſq; magno ſui detrimēto. Et ideo lex ordinauit, vt liceret intrantem in uineā proximi racemos ibi comedere: non autem extra deferre, ne ex hoc daretur occaſio grauis damni inferēdi, ex quo pax perturbaretur, quæ inter diſciplinatos non perturbatur ex modicorum acceptione: ſed magis amicitia confirmatur, & aſſueſiunt homines ad aliquid facilè communicandum.

Vineā ingredientibus racemos & vuam comedere licitū erat nō autē extra deferre.

AD ſecundum dicendum, ꝙ lex non ſtatuit quòd mulieres ſuccederēt in bonis paternis, niſi ex defectu filiorum maſculorum. Tunc autem neceſſarium erat, ut ſucceſſio mulieribus concederetur in conſolationem patris, cui graue fuiſſet ſi eius hæreditas omnino ad extraneos tranſiret. Adhibuit tñ circa hoc lex cautelā debitam, præcipiens ut mulieres ſuccedentes in hæreditate paterna nuberent ſuæ tribus hominibus, ad hoc ꝙ ſortes tribuum non confunderentur, ut habet Nu. vl.

Mulieres non ſuccedūt in hæreditatem.

De alienatione domorū & poſſeſſionum.

AD tertium dicendum, quòd ſicut * Philoſ. dicit in 2. Polit. Regulatio poſſeſſionum multum cōfert ad conſeruationem ciuitatis, vel gentis: unde ſicut ipſe † dicit, apud quaſdam Gentilium ciuitates ſtatutum fuit, ut nullus poſſeſſionem uendere poſſet, niſi pro manifeſto detrimento. Si.n. paſſim poſſeſſiones uendantur, poteſt contingere, quòd omnes poſſeſſiones ad paucos deueniant, & ita neceſſe erit ciuitatem uel regionem habitatoribus euacuari. Et ideo lex uetus ad huiuſmodi periculum remouendum ſic ordinauit, ꝙ & neceſſitatibus hominū ſubueniretur, concedens poſſeſſionum uēditionem uſque ad certum tempus: & tamen periculum remouit, præcipiens ut certo tempore poſſeſſio uendita ad uendentē rediret. Et hoc inſtituit, ut ſortes non confunderentur, ſed ſemper remaneret eadem diſtinctio determinata in tribubus. Quia uerò

* lib. 2. c. 5. tom. 5.

† li. 2. Polit. c. 5. añ med. to. 5

rò domus urbanę non erant ſorte diſtinctæ, ideo conceſſit, ꝙ in perpetuum uēdi poſſent, ſicut & mobilia bona. Non enim erat ſtatutus numerus domorum ciuitatis, ſicut erat certa menſura poſſeſſionis, ad quam non addebatur. Poterat autem aliquid addi ad numerum domorum ciuitatis. Domus uerò, quæ non erant in urbe, ſed in uilla, muros non habentes, in perpetuum uendi non poterāt: quia huiuſmodi domus non conſtruuntur niſi ad cultum, & ad cuſtodiam poſſeſſionum, & ideo lex congruè ſtatuit ius circa vtrunque.

in ſolut. ad 1. arg. AD quartum dicendum, quòd ſicut * dictum eſt, intentio legis erat aſſuefacere homines ſuis pręceptis ad hoc, ꝙ ſibiinuicem de facili in neceſſitatibus ſubuenirēt: quia hoc maximè eſt amicitię fomentum. Et hanc quidem facilitatem ſubueniendi non ſolum ſtatuit in his quę gratis & abſolutè donantur, ſed etiam in his quæ mutuo conceduntur: quia huiuſmodi ſubuentio frequentior eſt, & pluribus neceſſaria. Huiuſmodi autem ſubuentionis facilitatē multipliciter inſtituit. Primò quidē, ut faciles ſe præberent ad mutuum exhibendum, nec ab hoc retraherentur anno remiſſionis appropinquāte, ut habeť Deut. 15. Secūdò, ne eum, cui mutuū cōcederent, grauarent uel uſuris, uel etiam aliqua pignora omnino uitę neceſſaria accipiendo: & ſi accepta fuerint, quòd ſtatim reſtituerentur. Dicitur enim Deu. 23. Non fœnerabetis fratri tuo ad vſuram: & 24 Non accipies loco pignoris inferiorem & ſuperiorem molam, quia animam ſuam appoſuit tibi: & Exod. 22. dicitur, Si pignus à proximo tuo acceperis veſtimentum, ante ſolis occaſū reddes ei. Tertiò, vt non importunè exigerent. vnde dicitur Exo. 23. Si pecuniam mutuam dederis populo meo pauperi, qui habitat tecum, non urgebis eum quaſi exactor, & Propter hoc etiam mandatur Deut 24 Cùm repetes à proximo tuo rem aliquam, quam dēt tibi, nō ingredieris in domū eius, vt pignus auferas, ſed ſtabis foris, & ille tibi proferet quod habuerit: tum quia domus eſt tutiſſimum vniuſcuiuſque receptaculum: unde moleſtum homini eſt, ut in domo ſua inuadatur: tū etiam quia non concedit creditori, ut accipiat pignus quod uoluerit, ſed magis debitori, ut det quo minus indiguerit. Quartò inſtituit, ꝙ in ſeptimo anno debita penitus remitterentur. Probabile enim erat, ut illi qui cōmodè reddere poſſent, ante ſeptimum annū redderent, & gratis mutuantem non defraudarent. Si autem omnino impotentes eſſent, eadem ratione eis erat debitum remittendum ea dilectione, qua etiā erat eis de nouo dandum propter indigētiam. Circa animalia uerò mutuata hęc lex ſtatuit, ut propter negligentiam eius, cui mutuata ſunt ſi in ipſius abſentia moriantur uel debilitentur, reddere ea compellatur. Si uerò eo præſente, & diligēter cuſtodiente, mortua fuerint uel debilitata, non cogebať reſtituere. & maximè ſi erant mercede conducta, quia ita etiā potuiſſēt mori, & debilitari apud mutuantem, & ita ſi conſeruatio nem animalis conſequeretur, iā aliquod lucrū reportaret ex mutuo, & non eſſet gratuitum mutuum. Et maximè hoc obſeruandum erat, quando animalia erant mercede conducta: quia tunc habebat certum pretium pro uſu animalium, unde nihil accreſcere debebat per reſtitutionem animalium niſi propter negligentiā cuſtodientis. Si autē non eſſent mercede conducta, potuiſſet habere aliquam æquitatem, ut ſaltem tātum reſtitueret, quantum uſus animalis mortui, uel debilitati cōduci potuiſſet.

De depoſitis ſeruãdis & reddẽdis

AD quintum dicendũ, quòd hæc differentia eſt inter mutuum & depoſitum, quia mutuum traditur in vtilitatẽ eius, cui tradiť: ſed depoſitum traditur in utilitatem deponentis, & ideo magis arctabatur aliquis in aliquibus caſibus ad reſtituendum mutuum, q̃ ad reſtituendum depoſitum. Depoſitum. n. perdi poterat dupliciter. Vno modo, ex cauſa ineuitabili uel naturali: puta ſi eſſet mortuũ uel debilitatum animal depoſitũ. uel extrinſeca: puta ſi eſſet captũ ab hoſtibus, uel ſi eſſet comeſtum à beſtia: in quo tñ caſu tenebatur deferre ad dominum animalis id, qđ de animali occiſo ſupererat. in aliis autem * ſupradictis caſibus nihil reddere tenebatur: ſed ſolum ad expurgandam ſuſpitionem fraudis tenebatur iuramentum præſtare. Alio modo poterat perdi ex cauſa euitabili, puta per furtum, & tunc propter negligentiam cuſtodis reddere tenebatur. Sed, ſicut * dictum eſt, ille q̃ mutuo accipiebat animal, tenebatur reddere, etiam ſi debilitatũ, aut mortuum fuiſſet ĩ eius abſentia: de minori. n. negligentia tenebať q̃ depoſitarius, qui nõ tenebatur niſi de furto.

In iſta ſolut.

ad 4. arg.

De cura reddẽdæ mercedis

AD ſextum dicendum, quòd mercenatii, q̃ locant operas ſuas, pauperes ſunt de laboribus ſuis victum quærentes quotidianum, & ideo lex prouidè ordinauit, ut ſtatim eis merces ſolueretur, ne victus eis deficeret. Sed illi q̃ locant alias res, diuites eſſe conſueuerunt, nec ita indigent locationis pretio ad ſuum uictum quotidianum, & ideo non eſt eadem rõ in utroque.

De iudiciorũ appellationibus.

AD ſeptimum dicendũ, quòd iudices ad hoc inter homines cõſtituuntur, ꝙ determinent quod ambiguum inter homines circa iuſtitiam eſſe poteſt. Dupliciter ẽt aliquid poteſt eſſe ambiguũ. Vno modo apud ſimplices: & ad hoc dubium tollendũ mandatur Deu. 16. vt iudices & magiſtri cõſtituerentur ꝑ ſingulas tribus, ut iudicarent populum iuſto iudicio. Alio modo contingit aliquid eſſe dubiũ ẽt apud peritos; & iõ ad hoc dubium tollendum cõſtituit lex, vt oẽs recurrerent ad locum principalẽ à Deo electũ, in quo & ſũmus Sacerdos eſſet, qui determinaret dubia circa cæremonias diuini cultus, & ſummus iudex populi, q̃ determinaret quę pertinẽt ad iudicia hominum: ſicut ẽt nũc per appellationem uel per conſultationẽ cauſæ ab inferioribus iudicibus ad ſuperiores deferũtur. Vnde dicitur Deut. 17. Si difficile & ambiguum apud te iudiciũ ꝑſpexeris, & iudicium intra portas tuas uideris uerba uariari, aſcende ad locum, quem elegerit Dñs, ueniesq́ue ad ſacerdotes Leuitici gñis, & ad iudicẽ qui fuerit ĩ illo tp̃e. Hmõi aũt ambigua iudicia non frequenter emergebãt, vnde ex hoc populus non grauabatur.

De teſtibus.

AD octauũ dicendum, quòd in negotiis humanis non põt haberi demonſtratiua probatio & infallibilis, ſed ſufficit aliqua coniecturalis probabilitas, ſecũdum quam Rhetor perſuadet. & iõ licet ſit poſſibile duos aut tres teſtes in mendacium conuenire, nõ tñ eſt facile nec probabile, ꝙ conueniant, & ideo accipitur eorum teſtimonium tanquã uerũ, & præcipuè ſi in ſuo teſtimonio non vacillent, uel aliàs ſuſpecti non fuerint. Et ad hoc ẽt ꝙ non de facili à ueritate teſtes declinarent, inſtituit lex, ut teſtes diligẽtiſſimè examinarentur, & grauiter punirẽtur qui inuenirentur mendaces, vt habetur Deut. 19. Fuit aũt aliqua rõ huiuſmodi numeri determinandi ad ſignificandam Infallibilem ueritatem perſonarum diuinarum, quæ quandoque numerantur duę, quia Spiritus ſanctus eſt nexus duorum: quandoque ex primuntur tres, ut * Auguſtinus dicit ſuper illud Ioann. 8. In lege veſtra

tra. 36. in Ioan. de clinando ad ſi, to. 9 & li. 1. de tri. c. 8. à me. to. 3.

veſtra ſcriptum eſt, quia duorum hominum teſtimonium uerũ eſt.

De pœnis ĩ quouis iudicio infligendis.

AD nonum dicendum, quòd non ſolum propter grauitatẽ culpæ, ſed etiam propter alias cauſas grauis pœna infligitur. Primò quidem propter quantitatem peccati: quia maiori peccato cæteris paribus pœna grauior debetur. Secundò propter peccati conſuetudinem: quia à peccatis conſuetis non faciliter homines abſtrahuntur, niſi per graues pœnas. Tertiò propter multam concupiſcentiã uel delectationem in peccato: ab his.n. nõ de facili homines abſtrahuntur, niſi propter graues pœnas. Quartò ꝓꝑ facilitatem committendi peccatum, & iacendi in ipſo: huiuſmodi.n. peccata quando manifeſtantur, ſunt magis punienda ad aliorum terrorem. Circa ipſã ẽt quantitatẽ peccati quadruplex gradus eſt attendẽdus ẽt circa unum & idem factum. Quorum primus eſt, qñ inuoluntarius peccatum committit: tunc enim ſi omnino eſt inuoluntarius, totaliter excuſatur à pœna. Dicitur enim Deu.22. ꝙ puella, quæ opprimitur in agro, non eſt rea mortis, quia clamauit, & nullus affuit q liberaret eam. Si uerò aliquo mõ fuerit uoluntarius, ſed tñ ex infirmitate peccat (puta cùm quis peccat ex paſſione) minuitur peccatum: & pœna ſecundum ueritatẽ iudicij diminui debet, niſi fortè ꝓꝑ cõem utilitatẽ pœna aggrauetur ad abſtrahendum homines ab huiuſmodi peccatis, ſicut * dictũ eſt. *in iſtamet ſolutione.* Secundus gradus eſt, quando quis per ignorantiam peccauit, & tunc aliquo modo reus reputabatur ꝓꝑ negligentiam addiſcendi: ſed tñ nõ puniebatur per iudices, ſed expiabat peccatum ſuum per ſacrificia. vnde dicitur Leui.4. Anima quæ peccauerit per ignorãtiam, &c. ſed hoc intelligendum eſt de ignorantia facti: non autem de ignorantia præcepti diuini, ꝙ omnes ſcire tenebantur. Tertius gradus eſt, quando aliquis ex ſuperbia peccabat, id eſt ex certa electione uel ex certa malitia, & tunc puniebatur ſecundum quantitatem delicti. Quartus autem gradus eſt, quando peccabat per proteruiam & pertinaciã: & tunc quaſi rebellis & deſtructor ordinationis legis omnino occidẽdus erat. Secundum hoc dicendũ eſt, ꝙ in pœna furti conſiderabatur ſecundum legem id quod frequẽter accidere poterat, & ideo pro furto aliarum rerum, quæ de facili cuſtodiri poſſunt à furibus, non reddebat fur niſi duplum. Oues autem non de facili poſſunt cuſtodiri à furto, quia paſcuntur in agris, & ideo frequentius contingebat, ꝙ oues furto ſubtraherentur. vnde lex maiorem pœnã appoſuit, ut. ſ. quatuor oues pro vna oue rederentur. Adhuc autẽ boues difficilius cuſtodiuntur, qa habentur in agris, & non ita paſcuntur gregatim ſicut oues. & ideo adhuc hic maiorem pœnam appoſuit: ut. ſ. quinque boues ꝓ vno boue redderentur. & hoc dico, niſi fortè idem animal inuentum fuerit uiuens apud eum: qa tunc ſolum duplum reſtituebat, ſicut & in cæteris furtis: poterat enim haberi præſumptio, ꝙ cogitaret reſtituere, ex quo viuum ſeruaſſet. Vel poteſt dici ſecundum * gloſſam, ꝙ bos hẽt quinq; vtilitates: quia immolatur, arat, paſcit carnibus, lac dat, & corium ẽt diuerſis vſibus miniſtrat: & iõ pro uno boue quinque boues reddebantur. *gloſ. ordina. in prin. 22. c. Exod.* Ouis ẽt hẽt quatuor vtilitates. imolatur, paſcit, lac dat, & lanam miniſtrat. Filius autem contumax non, quia comedebat & bibebat, occidebatur: ſed ꝓꝑ cõtumaciam & rebelliõẽ, quæ ſẽper morte puniebatur, ut dictum eſt. Ille uerò qui colligebat ligna in ſabbato, lapidatus fuit tanquã legis uiolator, quæ ſabbatum obſeruari præcipiebat in commemorationem fidei nouitatis

q.100.ar. 5. in cor. et ad 2.ar gum.

mundi, ſicut * ſuprà dictum eſt. vnde occiſus fuit tanquam infidelis.

AD decimum dicendũ, quòd lex vetus pœnam mortis inflixit in grauioribus criminibus, ſcilicet in his quæ contra Deum peccantur, & in homicidio, & in furto hominum, & in irreuerẽtia ad parentes, & in adulterio, & in inceſtibus. In furto aliarum rerum adhibuit pœnã dãni: in percuſſuris aũt & mutilationibus induxit pœnã talionis, & ſimiliter in peccato falſi teſtimonij. In aliis autẽ minoribus culpis induxit pœnã flagellationis uel ignominiæ. Pœnã aũt ſeruitutis induxit in duobus caſibus. In uno quidem, quando ſeptimo anno remiſſionis ille qui erat ſeruus, nolebat beneficio legis uti, ut liber exiret, unde pro pœna ei infligebatur, ut in perpetuum ſeruus remaneret. Secundo infligebatur furi, quando non habebat quod poſſet reſtituere, ſicut habetur Exo. viceſimoſecundo. Pœnam aũt exilij uniuerſaliter lex non ſtatuit, quia in ſolo populo illo Deus colebatur, omnibus aliis populis per idololatriam corruptis: vnde ſi quis à populo illo uniuerſaliter excluſus eſſet, daretur ei occaſio idololatriæ: & iõ 1. Regum uiceſimo ſexto dicitur, quòd Dauid dixit ad Saul, Maledicti ſunt, qui eiecerunt me hodie, ut non habitem in hæreditate Dñi, dicentes, Vade, ſerui diis alienis. Erat tamen aliquod particulare exilium: dicitur. n. Deute. 19. Quòd qui percuſſerit proximum ſuum neſciens, & qui nullũ contra ipſum habuiſſe odium cõprobatur, ad unam urbium refugij confugiebat, & ibi manebat vſque ad mortem ſummi Sacerdotis: tunc n. ei licebat ad domũ ſuam redire; quia in uniuerſali damno populi conſueuerunt particulares iræ ſedari, & ita proximi defuncti non ſic proni erãt ad eius occiſionem.

AD vndecimum dicendum, ꝙ homines animalia bruta mandabantur occidi non propter aliquam ipſorũ naturam, ſed in pœnam dominorum: qui talia animalia non cuſtodierant ab huiuſmodi peccatis. & ideo magis puniebatur dñs, ſi bos cornupeta fuerat ab heri & nudiuſtertius (in quo caſu poterat occurri periculo) quàm ſi ſubito cornupeta efficeretur. Vel occidebãtur animalia in deteſtationem peccati, & ne ex eorum aſpectu aliquis horror hominibus incuteretur.

AD duodecimum dicendũ, ꝙ rõ literalis iſtius mandati fuit, vt Rabbi Moyſes dicit, quia frequẽter interfector eſt de ciuitate propinquiori. vñ occiſio vitulę fiebat ad explorandũ homicidiũ occultũ, quod quidẽ fiebat ꝑ tria. Quorũ unũ eſt, ꝙ ſeniores ciuitatis iurabãt nihil ſe prætermiſiſſe in cuſtodia uiarũ. Aliud eſt, quia ille, cuius erat uitula, damnificabatur in occiſione animalis, & ſi prius manifeſtaretur homicidium, aĩal non occideretᷣ. tertiũ eſt, quia locus in quo occidebatur uitula, remanebat incultus, & ideo ad euitandum utrunque damnum homines ciuitatis de facili manifeſtarent homicidam, ſi ſcirent; & raro poterat eſſe quin aliqua uerba, uel indicia ſuper hoc facta eſſent. Vel hoc fiebat ad terrorem in deteſtationem homicidii. Per occiſionem enim uitulę, quæ eſt animal utile & fortitudine plenũ pręcipuè antequam laboret ſub iugo, ſignificabatur quòd quicunque homicidium feciſſet, quamuis eſſet utilis, & fortis, occidendus erat, & morte crudeli, quod ceruicis cõciſio ſignificabat, & ꝙ tanquam uilis & abiectus à cõſortio hominum excludendus erat, quod ſignificabatur per hoc, ꝙ vitula occiſa in loco aſpero & inculto relinquebatur, in putredinem conuertenda. Myſticè autem per uitulã de armẽto ſignificatᷣ caro

Chriſti quæ nõ traxit iugũ, quia non fecit peccatum, nec terram ſcidit uomere, id eſt, ſeditionis maculam non admiſit. Per hoc enim quòd in valle inculta occidebatur, ſignificabatur deſpecta mors Chriſti, per quam purgantur omnia peccata, & diabolus eſſe homicidij auctor oſtenditur.

ARTICVLVS III.

Vtrum iudicialia præcepta ſint conuenienter tradita quantũ
562 *ad extraneos.*

AD TERTIVM ſic pceditur. Videtur quòd iudicialia præcepta non ſint conuenienter tradita quantum ad extraneos. Dicit enim Petrus Actuum decimo: In ueritate cõperi, quoniam non eſt acceptor perſonarum Deus: ſed in omni gente qui timet Deum, & operatur iuſtitiam, acceptus eſt illi: ſed illi qui ſunt Deo accepti, nõ ſunt ab eccleſia Dei excludendi: incõuenienter igitur mandatur Deu. viceſimotertio, quòd Ammonites & Moabites etiam poſt decimam generationẽ non intrabunt in eccleſiam Domini in æternũ: econtrario autem ibidem præcipitur de quibuſdam gentibus, Non abominaberis Idumæum, quia frater tuus eſt: nec Aegyptium, quia aduena fuiſti in terra eius.

¶ 2 Præterea, Ea, quæ nõ ſunt in poteſtate noſtra, non merentur aliquam pœnam: ſed quod homo ſit eunuchus vel ex ſcorto natus, non eſt in poteſtate eius. ergo inconuenienter mandat Deu. viceſimotertio, quòd eunuchus & ex ſcorto natus non ingrediatur eccleſiam Domini.

¶ 3 Præterea, Lex uetus miſericorditer mandauit, vt aduenæ non affligantur. Dicitur enim Exod. 22. Aduenam non contriſtabis neque affliges eum: aduenæ enim & ipſi fuiſtis in terra Aegypti. & 23. Peregrino moleſtus nõ eris: ſcitis enim aduenarum animas, quia & ipſi peregrini fuiſtis in terra Aegypti. ſed ad afflictionem alicuius pertinet, quòd vſuris opprimatur: inconuenienter igitur lex permiſit Deut 23. vt alienis ad vſuram pecuniam mutuarent.

¶ 4 Præterea, Multo magis appropinquãt nobis homines quàm arbores: ſed his quæ ſunt nobis magis propinqua, magis debem⁹ affectum & effectum dilectionis impendere, ſecundum illud Eccleſ. 13. Omne animal diligit ſimile ſibi: ſic & omnis homo proximum ſibi. inconuenienter igitur Dominus Deut. viceſimo mandauit, quòd de ciuitatibus hoſtium captis omnes interficerent, & tamen arbores fructiferas non ſuccideret.

¶ 5 Præterea bonum commũe ſecundum virtutem eſt bono priuato præferẽdum ab unoquoque: ſed in bello quod committitur contra hoſtes, quæritur bonum commune: inconuenienter igitur mandatur Deut. 20. quòd imminente prælio aliqui domũ remittantur: puta qui ædificauit domum nouam, qui plantauit vineam, vel qui deſpõdit vxorem.

¶ 6 Præterea, Ex culpa non debet quis commodum reportare: ſed quòd homo ſit formidoloſus, & corde pauidus, culpabile eſt: contrariũ enim eſt virtuti fortitudinis. inconuenienter igitur à labore prælij excuſabantur formidoloſi, & pauidum cor habentes.

SED contra eſt, quod Sapientia diuina dicit Prouerb. 8. Recti ſunt omnes ſermones mei, non eſt in eis prauum quid, neq; peruerſum.

CON-

CONCLVSIO.

Quoniam cum extraneis non hoſtibus pacificè agere, & cum hoſtibus bellum iuſtè inire ſuſceptum cum firma de Deo fiducia fortiter exequi, victoriaq́; moderatè vti lex præcipiebat: conuenienter iudicialia præcepta quo ad extraneos tradita ſunt.

RESPONDEO dicendum, quòd cum extraneis poteſt eſſe hominum conuerſatio dupliciter. Vno modo pacificè: alio modo hoſtiliter. & quantũ ad vtrunque modum ordinandũ, lex conuenientia præcepta continebat. Tripliciter enim offerebatur Iudæis occaſio, vt cum extraneis pacificè communicarẽt. Primò quidem, quãdo extranei per terram eorum tranſitum faciebant quaſi peregrini. Alio modò, quando in terram eorum adueniebãt ad inhabitandum ſicut aduenæ: & quantum ad vtrumque lex miſericordię præcepta propoſuit. Nã Exod. viceſimoſecundo dicitur, Aduenam non contriſtabis. & viceſimotertio dicitur, Peregrino moleſtus non eris. Tertiò verò, quando aliqui extranei totaliter in eorum conſortium & ritũ admitti volebant. Et in his quidam ordo attendebatur: non enim ſtatim recipiebantur quaſi ciues, ſicut etiam apud quoſdam Gentilium ſtatutum erat, vt non reputarentur ciues niſi qui ex auo vel atauo ciues exiſterent, vt * Philoſophus dicit in 3 Polit. & hoc iõ, quia ſi ſtatim extranei aduenientes reciperentur ad tractandum ea quæ ſunt populi, poſſent multa pericula contingere, dum extranei non habentes adhuc amorem firmatum ad bonum publicum, aliqua contra populum attentarent. & ideo lex ſtatuit, vt de quibuſdam Gentibus habentibus aliquam affinitatem ad Iudæos, ſcilicet de Aegyptijs, apud quos nati fuerant & nutriti, & de Idumæis filijs Eſau fratris Iacob in tertia generatione reciperentur in cõſortium populi. Quidã uerò quia hoſtiliter ſe ad eos habuerant (ſicut Ammonitæ & Moabitæ) nunquam in conſortium populi admitterẽtur. Amalecitæ autem, qui magis eis fuerant aduerſati, & cum eis nullũ cognationis habebant conſortiũ, quaſi hoſtes perpetuí haberẽtur. Dicitur enim Exod. 17. Bellũ Dei erit contra Amalec a generatione in generationẽ. Similiter etiã quantum ad hoſtilẽ communicationẽ cũ extraneis lex conuenientia præcepta tradidit. Nam primò quidem inſtituit, vt bellum iuſtè iniretur. Mandatur enim Deute. 20. quòd quando accederent ad expugnandam ciuitatem, offerrent ei primò pacem. Secundo inſtituit, vt fortiter bellum inceptũ exequerentur, habentes de Deo fiduciam. & ad hoc melius obſeruandum inſtituit, quòd imminẽte prælio ſacerdos eos confortaret, promittendo auxilium Dei. Tertiò mandauit, vt impedimenta prælij remouerentur, remittendo quoſdam ad domum, qui poſſent impedimenta pręſtare. Quartò inſtituit, vt victoria moderatè vterentur parcendo mulieribus & paruulis, & etiam ligna fructifera regionis non incidendo.

lib. 3. c. 1. interme. & fi. to. 5

AD primum ergo dicendũ, quòd homines nullius gentis excluſit lex à cultu Dei, & ab his quæ pertinent ad animæ ſalutem. Dicitur enim Exo. 12. Si quis peregrinorũ in ueſtram uoluerit tranſire coloniam, & facere Phaſe Domini, circuncidetur prius omne maſculinum eius, & tũc ritè celebrabit, eritque ſimul ſicut indigena terræ. Sed in temporalibus quãtum ad ea, quæ pertinebãt ad communita-

in co. ar. nitatem populi, non ſtatim quilibet admittebãt, ratione * ſupradicta: ſed quidam in tertia generatione, ſcilicet Aegyptij & Idumęi Alij verò perpetuo excludebãt in deteſtationẽ culpæ præteritæ, ſicut Moabitæ, & Ammonitæ, & Amalecitæ. Sicut em̃ punit vnus homo propter peccatũ quod commiſit, vt alij videntes timeant, & peccare deſiſtant, ita etiam propter aliquod peccatũ gens vel ciuitas poteſt puniri, vt alij à ſimili peccato abſtineant. Poterat tñ diſpenſatiuè aliquis in collegium populi admitti ꝑ aliquẽ virtutis actũ, ſicut Iudith 14 dicitur, ꝙ Achior dux filiorum Ammon appoſitus eſt ad populum Iſrael, & omnis ſucceſſio generis eius. Et ſimiliter Ruth. Moabitis, quę mulier uirtutis erat, licet poſſit dici, ꝙ illa prohibitio extendebãt ad viros, nõ ad mulieres, quibus nõ competit ſimpliciter eſſe ciues.

l. 3. c. 3. à me. to. 5. AD ſecundũ dicẽdum, quòd ſicut * Philoſoph. dicit in 3. Polit. dupliciter aliquis dicitur eſſe ciuis. Vno modo ſimpliciter, & alio modo ſecundum quid. Simpliciter quidem ciuis eſt qui poteſt agere ea quæ ſunt ciuium, puta dare conſilium, vel iudicium in populo, ſecundum quid autem ciuis dici poteſt quicunque ciuitatem inhabitat, etiam uiles perſonæ & pueri & ſenes, qui non ſunt idonei ad hoc, ꝙ habeant poteſtatem in his, quæ pertinent ad commune. Ideo ergo ſpurij propter vtilitatem originis excludebãt ab eccleſia, id eſt à collegio populi, vſque ad decimam generationem: & ſimiliter eunuchi, quibus nõ poterat competere honor, qui patribus debebatur, & præcipuè in populo Iudæorum, in quo Dei cultus conſeruabatur per carnis generationem. Nam etiam apud Gentiles qui multos filios genuerant, aliquo inſigni honore donabantur, ſicut * Philoſophus dicit in 2. Polit. tamen quantum ad ea, lib. 2. c. 7. circa me.

quæ ad gratiã Dei pertinebãt, eunuchi ab alijs non ſeparabãt, ſicut nec aduenæ, vt * dictũ eſt. Dicitur enim Iſa. 56. Nõ dicat filius aduenæ qui adhæret Domino dicẽs, Separatione diuidet me Dñs à populo ſuo: & non dicat eunuchus, Ecce ego lignum aridum. in co. ar. & ad 1. arg.

AD tertium dicendum, quòd accipere vſuras ab alienis non erat ſecundum intẽtionem legis: ſed ex quadam permiſſione propter pronitatem Iudęorum ad auaritiam, & vt magis pacificè ſe haberent ad extraneos, à quibus lucrabantur.

AD quartum dicẽdum, quòd circa ciuitates hoſtium quædam diſtinctio adhibebatur: quædam enim erant remotæ non de numero illarum vrbium, quæ eis erant repromiſſæ, & in talibus vrbibus expugnatis occidebantur maſculi, qui pugnauerant contra populum Dei, mulieribus autẽ & infantibus parcebatur. Sed in ciuitatibus uicinis, quæ erant eis repromiſſæ, omnes mandabantur interfici propter iniquitates eorũ priores, ad quas puniendas Dominus populum Iſrael diuinæ iuſtitiæ executorem mittebat. Dicitur enim Deut. 9. Quia illæ egerunt impiè, introeunte te deletæ ſunt. Ligna autẽ fructifera mãdabãt reſeruari ꝑ vtilitatẽ ipſius populi, cuius dominio ciuitas & eius territoriũ erat ſubijciendum.

AD quintum dicendum, ꝙ nouus ædificator domus, aut plãtator vineæ, vel deſponſator vxoris excludebantur à prælio propter duo. Primò quidem, quia ea quæ homo de nouo habet, vel ſtatim paratus eſt ad habendum, magis ſolet amare, & per conſequẽs eorum amiſſionem timere. vnde probabile erat, quòd ex tali amore magis mortem timerent, & ſic minus fortes eſſent ad pugnandum. Secundò, quia ſicut * Philoſoph. dicit in 2. Phyſic. infortunium videtur, qñ aliquis appropinquat l. 2. Phyſ. te. 55. to mo. 2.

pinquat ad aliquod bonum habendum, ſi poſtea impediatur ab illo, & ideo ne propinqui remanētes magis contriſtarentur de morte talium, qui bonis ſibi paratis potiti non fuerunt, & etiam populus conſiderans hoc horreret, huiuſmodi homines à mortis periculo ſunt ſequeſtrati per ſubtractionem à prælio.

AD ſextum dicendum, quòd timidi remittebantur ad domū, non vt ipſi ex hoc commodum conſequerentur, ſed ne populus ex eorum præſentia incommodum conſequeretur, dum per eorum timorem & fugam etiam alij ad timendum & fugiendum prouocarentur.

ARTICVLVS IIII.

Vtrum conuenienter lex vetus præcepta ediderit circa domeſticas perſonas. 563

AD QVARTVM ſic proceditur. Videtur, quòd inconuenienter lex vetus præcepta ediderit circa perſonas domeſticas. Seruus enim id quod eſt, domini eſt, vt * Philoſoph. dicit in 1. Polit. ſed id quod eſt alienius, perpetuò eius eſſe debet. ergo inconuenienter lex mandauit Exod. 21. quòd ſerui ſeptimo anno liberi abſcederent.

l. 1. Pol. c. 3. parum ante me. 10. 5.

¶ 2 Preterea, Sicut animal aliquod, vt aſinus aut bos, eſt poſſeſſio domini, ita etiam ſeruus. ſed de animalibus præcipitur Deut. 22. quòd reſtituantur dn̄is ſuis, ſi errare inueniantur: inconuenienter ergo mandat Deut. 23. Nō tradas ſeruum domino ſuo, qui ad te confugerit.

¶ 3 Præterea, Lex diuina debet magis ad miſericordiam prouocare quàm etiam lex humana: ſed ſecūdum leges humanas grauiter puniuntur qui nimis aſpere affligunt ſeruos, aut ancillas. aſperrima autem videtur eſſe afflictio, ex qua ſequitur mors: incōuenienter igitur ſtatuitur Exod. 21. quòd qui percuſſerit ſeruum ſuum, vel ancillam virga, ſi vno die ſuperuixerit, non ſubiacebit pœnæ, quia pecunia illius eſt.

¶ 4 Præterea, Alius eſt principatus domini ad ſeruum, & patris ad filium, vt dicitur in primo & tertio * Polit. ſed hoc ad principatum domini ad ſeruum pertinet, vt aliquis ſeruum vel ancillā vendere poſſit. inconuenienter igitur lex permiſit, quòd aliquis venderet filiam ſuam in famulā vel ancillam. l. 1. c. 4. to mo 5.

¶ 5 Præterea, Pater habet ſui filii poteſtatem: ſed eius eſt punire exceſſus, qui habet poteſtatē ſuper peccantem: incōuenienter igitur mandatur Deut. 21. quòd pater ducat filium ſuum ad ſeniores ciuitatis puniendum.

¶ 6 Præterea, Dominus prohibuit Deut. 7. vt cum alienigenis non ſociarent coniugia, & coniūcta etiam ſepararent, vt patet 1. Eſd. 10. inconuenienter igitur Deut. 21. conceditur eis, vt captiuas alienigenarū ducere poſſint vxores.

¶ 7 Præterea, Dominus in vxoribus ducendis quoſdam conſanguinitatis & affinitatis gradus præcepit eſſe vitandos, vt patet Leuit. 18. inconuenienter igitur mandatur. Deut. 25. quòd ſi aliquis eſſet mortuus abſque liberis, vxorem ipſius frater eius acciperet.

¶ 8 Præterea, Inter virum & vxorem ſicut eſt maxima familiaritas, ita debet eſſe fides firmiſſima: ſed hoc non poteſt eſſe, ſi matrimonium diſſolubile fuerit. inconuenienter igitur Dominus permiſit Deut. 24. quòd aliquis poſſet vxorem dimittere ſcripto libello repudij, & ꝙ etiam vlterius eam recuperare non poſſet.

¶ 9 Præterea, Sicut vxor poteſt frangere fidem marito, ita etiam ſeruus domino, & filius patri: ſed

ſed ad inueſtigandam iniuriam ſerui in dominum, vel filii in patrem non eſt inſtitutum in lege aliquod ſacrificiū: ſuperfluè igitur uidetur inſtitui ſacrificium zelotypiæ ad inueſtigandum uxoris adulterium, Num. 5. ſic igitur inconuenienter uidentur eſſe tradita in lege præcepta iudicialia circa perſonas domeſticas.

SED côtra eſt, quòd dicitur in Pſal. 18. Iudicia domini vera iuſtificata in ſemetipſa.

CONCLVSIO.

De domeſticis perſonis, quæ ſunt vel ſeruus & dominus, vel vir & uxor, vel denique pater & filius, rectè conuenienterque ad humanæ uitæ conſeruationem lex uetus præcepta edidit.

RESPONDEO dicendum, quòd communio domeſticarum perſonarum adinuicem, vt * Philoſophus dicit in 1. Polit. eſt ſecūdum quotidianos actus, qui ordinantur ad neceſſitatem vitæ. Vita autem hominis conſeruatur dupliciter. Vno modo, quantum ad indiuiduum, prout ſcilicet homo idem numero uiuit, & ad talem vitæ conſeruationem opitulanī hominis exteriora bona, ex quibus homo habet victum, & veſtitum, & alia huiuſmodi neceſſaria vitæ, in quibus adminiſtrandis indiget homo ſeruis. Alio modo conſeruatur vita hominis ſecundum ſpeciem per generationem, ad quam indiget homo vxore, vt ex ea generet filium. Sic igitur in domeſtica communione ſunt tres combinationes, ſcilicet domini ad ſeruum, viri ad vxorē, patris ad filium. Et quantum ad omnia iſta lex vetus conuenientia præcepta tradidit: nam quantum ad ſeruos, inſtituit: vt modeſtè tractarentur, & quantum ad labores, ne ſcilicet immoderatis laboribus affligerētur vnde Deu. 5. Dominus mandauit, vt in die ſabbati requieſceret ſeruus & ancilla tua ſicut & tu. Iterum quantum ad pœnas infligendas: impoſuit enim mutilatoribus ſeruorū, vt dimitterent eos liberos, ſicut habetur Exod. vigeſimoprimo, & ſimile etiam ſtatuit in ancilla, quam in vxorē aliquis duxerit. Statuit etiam ſpecialiter circa ſeruos qui erant ex populo, vt ſeptimo anno liberi egrederentur cū omnibus quę apportauerant, etiā veſtimentis, vt habetur Exod. 21. Mandatur etiam inſuper Deut. 15. vt ei detur viaticum.

l. 1. c. 1. à me. to. 5.

¶ Circa vxores verò ſtatuitur in lege quantum ad vxores ducendas, vt ſcilicet ducant vxores ſuę tribus, ſicut habetur Numeri vltimo, & hoc ideo, ne ſortes tribuum confundantur. Et quòd aliquis in vxorem ducat vxorem fratris defuncti ſine liberis, vt habetur Deut. 25. & hoc ideo, vt ille qui non potuit habere ſucceſſores ſecundum carnis originem, ſaltem habeat per quandam adoptionem, & ſic non totaliter memoria defuncti deleatur, Prohibuit etiam quaſdam perſonas, ne in coniugium ducerentur, ſcilicet alienigenas propter periculū ſeductionis, & propinquas propter reuerentiam naturalem, quæ eis debetur. Statuit etiam qualiter vxores iam ductæ tractari deberent, vt ſcilicet non leuiter infamarentur. vnde mandatur puniri ille qui falsò crimen imponit vxori, vt habetur Deuter. 22. & quòd etiā propter vxoris odiū filius detrimentum non pateretur, vt habetur Deut. 21. & etiā quòd propter odium vxorem non affligeret. ſed potius ſcripto libello eam dimitteret, vt patet Deuter. 24. Et vt etiam maior dilectio inter coniuges à principio cōtrahatur, præcipitur, quòd cùm aliquis nuper

nuper vxorem acceperit, nihil ei publicæ neceſſitatis iniungatur, vt liberè poſſit lætari cum vxore ſua.

¶ Circa filios autem inſtituit, vt patres eis diſciplinam adhiberent, inſtituendo eos in fide. vnde dicitur Exod. 12. Cùm dixerint vobis filij veſtri, Quæ eſt iſta religio? dicetis eis: Victima trãſitus Domini eſt. & quòd etiã inſtruerent eos in moribus. vnde dicitur Deute. 21. quòd patres dicere debent, Monita noſtra audire contẽnit, comeſſationibus vacat, & luxutiæ, atque conuiuijs.

AD primum ergo dicendũ, ꝙ quia filij Iſrael erant à Domino de ſeruitute liberati: & per hoc diuinæ ſeruituti addicti, noluit Dominus vt in perpetuum ſerui eſſent. vnde dicitur Leui. 25. Si paupertate compulſus vendiderit ſe tibi frater tuus, non eum opprimes ſeruitute famulorum: ſed quaſi mercenarius & colonus erit: mei enim ſunt ſerui, & ego eduxi eos de terra Aegypti, vt nõ veneant conditione ſeruorum, & ideo quia ſimpliciter ſerui non erant, ſed ſecundum quid, finito tempore dimittebantur liberi.

AD ſecundũ dicendum, quòd mandatum illud intelligitur de ſeruo, qui à Domino quæritur ad occidendum, vel ad aliquod peccati miniſterium.

AD tertium dicendum, quòd circa læſiones ſeruis illatas, lex conſideraſſe videtur, vtrum ſit certa vel incerta: ſi enim læſio certa eſſet, lex pœnam adhibuit: pro mutilatione quidem amiſſionem ſerui, qui mãdabatur libertati donandus: pro morte autem homicidij pœnam, cùm ſeruus in manu Domini verberantis moreretur. Si verò læſio nõ eſſet certa, ſed aliquam apparentiam haberet, lex nullam pœnam infligebat in proprio ſeruo: puta cùm percuſſus ſeruus non ſtatim moriebatur, ſed poſt aliquos dies. Incertum enim erat, vtrum ex percuſſione mortuus eſſet, q̃a ſi percuſſiſſet liberum hominem, ita tamen quòd ſtatim non moreretur, ſed ſuper baculum ſuum ambularet: non erat homicidij reus, qui percuſſerat, etiam ſi poſtea moreretur: tenebatur tamen ad impenſas ſoluendas, quas percuſſus in medicos fecerat. Sed hoc in ſeruo proprio locum non habebat, quia quicquid ſeruus habebat, & etiam ipſa perſona ſerui, erat quædam poſſeſſio domini, & ideo pro cauſa aſſignatur, quare non ſubiaceat pœnæ pecuniariæ, quia pecunia illius eſt.

AD quartum dicẽdum, quòd ſicut dictum * eſt, nullus Iudæus poterat poſſidere Iudæum, quaſi ſimpliciter ſeruum: ſed erat ſeruus ſecundum quid, quaſi mercenarius vſque ad tempus, & per hunc modum permittebat lex, quòd paupertate cogente aliquis filium uel filiam venderet. & hoc etiã verba ipſius legis oſtendunt: dicit enim, Si quis vendiderit filium ſuam in famulam, non egredietur ſicut exire ancillæ conſueuerunt. Per hunc etiam modum non ſolum filium ſuum, ſed etiã ſeipſum aliquis vendere poterat magis quaſi mercenariũ, quàm quaſi ſeruum: ſecundum illud Leuit. 25. Si paupertate compulſus vendiderit ſe tibi frater tuus, nõ eum opprimes ſeruitute famulorum: ſed quaſi mercenarius & colonus erit. in ſolut. 1. arg.

AD quintum dicendum, ꝙ ſicut Philoſophus dicit in decimo Ethic. * principatus paternus habet ſolum admonendi poteſtatem: non autem habet vim coactiuam, per quam rebelles & cõtumaces comprimi poſſunt, & iõ in hoc caſu lex mandabat, vt filius contumax à principibus ciuitatis puniretur. l. 10. c. vl. ante me. to. 5.

AD ſextum dicendum, quòd Dominus alienigenas prohibuit in matrimonium duci propter periculum

periculum ſeductionis, ne inducerentur in idololatriam. & ſpecialiter hoc prohibuit de illis gẽtibus, quæ in vicino habitabant, de quibus erat magis probabile, quòd ſuos ritus retinerent. Si qua vero idololatriæ cultum dimittere ueller, & ad Legis cultum ſe transferre, poterat in matrimoniũ duci, ſicut patet de Ruth, quam duxit Booz in vxorem. vnde ipſa dixerat ſocrui ſuæ, Populus tuus populus meus, Deus tu° Deus meus, vt habetur Ruth primo. & ideo captiua non aliter permittebatur in uxorẽ duci, niſi prius raſa ceſarie, & circunciſis unguibus, & depoſita veſte, in qua capta eſt, & fleret patrem & matrem. per quæ ſignificatur idololatriæ perpetua abiectio.

AD ſeptimum dicendum, ꝙ ſicut Chryſoſt. dicit ſuper Matth. quia immitigabile malum erat mors apud Iudæos, qui omnia ꝓ præſenti uita faciebant, ſtatutum fuit, vt defuncto filius naſceret ex fratre, quod erat quędam mortis mitigatio. Nón autem alius quàm frater vel propinquus iubebatur accipere uxorem defuncti: quia non ita crederetur qui ex tali coniunctione erat naſciturus eſſe eius filius qui obiit: & iterum extraneus non ita haberet neceſſitatem ſtatuere domũ eius qui obierat, ſicut frater, cui etiam ex cognatione hoc facere iuſtum erat. Ex quo patet, quòd frater in accipiendo vxorem fratris ſui, perſona fratris ſui defuncti fungebatur.

AD octauum dicẽdum, quòd lex permiſit repudiũ uxoris, non quia ſimpliciter iuſtum eſſet, ſed propter duritiam Iudæorum, vt Dominus dicit Matthæi 19. ſed de hoc oportet plenius tractari, cùm de matrimonio agetur.

AD nonum dicendum, quòd vxores fidem matrimonij frangunt per adulterium, & de facili propter delectationem, & latenter, quia oculus adulteri obſeruat caliginem, vt dicitur Iob. 24. Non autem eſt ſimilis ratio de filio ad patrem, vel de ſeruo ad dominum: quia talis infidelitas nõ procedit ex tali concupiſcentia delectationis, ſed magis ex malitia, quæ non poteſt ita latere ſicut infidelitas mulieris adulterę.

QVÆSTIO CVI.

De lege Euangelica, quæ lex noua dicitur, ſecundum ſe, in quatuor articulos diuiſa.

CONSEQVENTER conſiderandum eſt de lege Euangelij, quæ dicitur lex noua.

¶ Et primò, de ipſa ſecundum ſe. Secundò de ipſa per comparationem ad legem veterem. Tertiò, de his, quæ in lege noua continentur.

¶ Circa primum quęruntur quatuor.

¶ Primo, qualis ſit, vtrum ſcilicet ſit ſcripta vel indita.

¶ Secundo, de virtute eius, vtrũ ſufficeet.

¶ Tertio, de principio eius, vtrũ debuerit dari à principio mundi.

¶ Quarto, de termino eius, vtrũ ſcilicet ſit duratura vſque ad finem, an debeat ei alia lex ſuccedere.

ARTICVLVS I.

Vtrum lex noua ſit lex ſcripta. 564

AD PRIMVM ſic proceditur. Videtur, ꝙ lex noua ſit lex ſcripta. Lex. n. noua eſt ipſum Euangelium: ſed Euangelium eſt deſcriptum, Ioan. 20. Hæc autem ſcripta ſunt vt credatis. ergo lex noua eſt lex ſcripta.

¶ 2 Præterea, Lex indita ẽ lex naturæ, ſecundum illud Rom. 2. Naturaliter ea quæ legis ſunt, faciunt

Inf. ar. 2. & 3. cor. & q. 107. ar 1. ad 2. & 3. & q. 108. ar. 1. cor. & ad 1 & quo. 4 art. 13. co.

ciunt qui habent opus legis ſcriptum in cordib⁹ ſuis. ſi igitur lex Euangelii eſſet lex indita, nõ differret à lege naturæ.

¶ 3 Præterea, Lex Euãgelij propria eſt eorum, qui ſunt ĩ ſtatu noui teſtamenti: ſed lex indita communis eſt & eis qui ſunt in nouo teſtamento, & eis qui ſunt in ueteri teſtamento. Dicitur. n. Sapien. ſeptimo, quòd diuina ſapientia ꝑ nationes in animas ſanctas ſe trãſfert, amicos Dei, & prophetas conſtituit. ergo lex noua non eſt lex indita.

SED contra eſt, quod lex noua eſt lex noui teſtamenti, ſed lex noui teſtamenti eſt indita in corde. Apoſtolus enim ad Heb. octauo dicit inducens auctoritatem, quæ habetur Ierem. 31. Ecce dies uenient, dicit Dominus, & cõſummabo ſuper Domum Iſrael, & ſuper domum Iuda teſtamentũ nouum. & exponens quod ſit hoc teſtamentum, dicit, Quia hoc eſt teſtamentum quod diſponã domui Iſrael, dabo leges meas in mentes eorum, & in corda eorum ſuperſcribam eas. ergo lex noua eſt lex indita.

CONCLVSIO.

Lex noua principaliter ipſa gratia eſt Spiritus ſancti in corde fidelium ſcripta; ſecundariò autem eſt lex ſcripta, prout in ea traduntur illa, quæ uel ad gratiam diſponunt, uel ad uſum ipſius gratiæ ſpectant.

RESPONDEO dicendum, quòd vnaquæque res illud uidetur eſſe quod in ea eſt potiſſimũ, vt * Philoſophus dicit in 9. Ethi. id autem quod eſt potiſſimum in lege noui teſtamenti, & in quo tota uirtus eius conſiſtit, eſt gratia Spiritus ſancti, quæ datur per fidem Chriſti, & ideo principaliter lex noua eſt ipſa gratia Spiritus

li. 9. ethi. c. 4. ante me. to. 5.

ſancti, quæ datur Chriſti fidelib⁹ & hoc manifeſtè apparet per Apoſtolum, qui ad Ro. 3. dicit, Vbi eſt ergo gloriatio tua? Excluſa eſt per quam legem? factorum? non, ſed per legem fidei: ipſam enim ſi dei gratiam legem appellat. & expreſſius ad Rom. 8. dicitur, Lex ſpiritus uitæ in Chriſto Ieſu liberauit me à lege peccati & mortis, vnde & * Aug. dicit in lib. de ſpiritu & litera, Quòd ſicut lex factorum ſcripta ſunt in tabulis lapideis, ita lex fidei ſcripta eſt in cordibus fidelium, & alibi * dicit in eodem lib. Quæ ſunt leges Dei ab ipſo Deo ſcriptæ in cordibus, niſi ipſa præſentia Spiritus ſancti? Habet tñ lex noua quædã ſicut diſpoſitiua ad gratiam Spiritus ſancti, & ad vſũ hui⁹ gratię pertinentia, quæ ſunt quaſi ſecundaria ĩ lege noua, de quibus oportuit inſtrui fideles Chriſti & uerbis & ſcriptis, tam circa credẽda, quàm circa agenda. Et ideo dicendũ eſt, quod principaliter lex noua eſt lex indita, ſecundariò autẽ eſt lex ſcripta.

ca. 17. & 26. to. 3.

eo. lib. c. 21. in pri.

AD primum ergo dicendum, ꝙ in ſcriptura Euangelii non continentur niſi ea, quæ pertinent ad gratiam Spiritus ſancti, uel ſicut diſpoſitiua, uel ſicut ordinatiua ad uſum huius gratię, ſicut diſpoſitiuà quidem quantum ad intellectum ꝑ fidem, per quam datur Spiritus ſancti gratia, continẽtur in Euangelio ea, quæ pertinẽt ad manifeſtandam diuinitatem, uel humanitatem Chriſti. ſecundum affectum uerò continentur in Euangelio ea, quæ pertinent ad cõtemptum mũdi, per quem homo fit capax Spiritus ſancti gratię. Mũdus enim, id eſt, amatores mũdi, non poteſt capere Spiritum ſanctũ, ut habetur. Io. 4 Vſus uerò ſpiritualis gratię eſt in operibus virtutum, ad quę multipliciter ſcriptura noui teſtamenti homines exhortatur.

AD ſecundum dicendum, ꝙ dupliciter eſt aliquid inditū homini. Vno modo pertinens ad naturam humanam: & ſic lex naturalis eſt lex indita homini. Alio modo eſt aliquid inditum homini, quaſi ſuperadditum per gratiæ donum: & hoc modo lex noua eſt indita homini non ſolum indicans quid ſit faciendum, ſed etiam adiuuans ad implendum.

AD tertium dicēdum, quòd nullus vnquam habuit gratiam Spiritus ſancti niſi per fidē Chriſti explicitam vel implicitā. Per fidem autem Chriſti pertinet homo ad nouum teſtamentum. vnde quibuſcunque fuit lex gratiæ indita, ſecundum hoc ad nouum teſtamentum pertinebant.

ARTICVLVS II.

Vtrum lex noua iuſtificet.

565 AD SECVNDVM ſic proceditur. Videtur quòd lex noua non iuſtificet. Nullus enim iuſtificatur, niſi legi Dei obediat, ſecundum illud ad Heb. 5. Factus eſt, ſcilicet Chriſtus omnibus obtemperātibus ſibi cauſa ſalutis æternæ: ſed Euangelium nō ſemper hoc operatur, quòd homines ei obediant. Dicitur enim Rom. 10. Non omnes obediunt Euangelio. ergo lex noua non iuſtificat.

¶ 2 Preterea, Apoſtolus probat ad Rom. quòd lex vetus non iuſtificabat, quia ea adueniente præuaricatio creuit. Dicitur enī ad Rom. 4. Lex iram operatꝰ: vbi enim non eſt lex, nec præuaricatio: ſed multo magis lex noua p̄uaricationē addidit: maiori em pęna eſt dignus, qui poſt legē nouam datam adhuc peccat, ſecundū illud Hebr. 10. Irritam quis faciēs legē Moyſi, ſine vlla miſeratione duobus: vel tribus teſtibus moritꝰ, quāto magis putatis deteriora mereri ſupplicia, qui filium Dei conculcauerit, &c. ergo lex noua non iuſtificat ſicut nec vetus.

¶ 3 Præterea, Iuſtificare eſt ꝓprius effectus Dei, ſecundum illud ad Rom. 8. Deus eſt qui iuſtificat: ſed lex vetus fuit à Deo, ſicut & lex noua. ergo lex noua non magis iuſtificat quàm lex vetus.

SED contra eſt, quod Apoſt. dicit ad Ro. 1. Non erubeſco Euāgelium: virtus enim Dei eſt in ſalutem omni credenti. non autem eſt ſalus niſi iuſtificatis: ergo lex Euangelij iuſtificat.

CONCLVSIO.

Lex euangelica, cùm ſit ipſa Spiritus ſancti gratia; neceſſariò hominem iuſtificat, non autē ea quæ ſcriptis tradūtur, ipſum hominem iuſtificare poſſunt.

RESPONDEO dicendum, quòd ſicut * dictum eſt, ad legē Euangelij duo pertinent. Vnum quidem principaliter, ſcilicet ipſa gratia Spiritus ſancti interius data; & quantum ad hoc, noua lex iuſtificat. vnde * Auguſt. dicit in lib. de ſpiritu & litera. Ibi ſcilicet in veteri teſtamento lex extrinſecus eſt poſita, quia iniuſti terrerentur; hic, ſcilicet in nouo teſtamento intrinſecus data eſt, qua iuſtificarentur. Aliud pertinet ad legem Euangelij ſecundario, ſcilicet documenta fidei, & præcepta ordinantia affectum humanum, & humanos actus. Et quantum ad hoc, lex noua non iuſtificat. vnde Apoſtolus dicit 2. ad Cor. 3. Litera occidit ſpiritus autem viuificat. & Aug. * exponit in lib. de ſpiritu & litera, ꝙ per literam intelligitur quælibet ſcriptura extra homin[illegible] exiſtens, etiā moralium [illegible]torū, qualia continentꝰ in Euāgelio. vnde etiā litera Euāgelij occideret, niſi adeſſet interius gratia fidei ſanans.

art. præc. in cor. & ad 1. arg.

c. 17. circa princ. to. 3.

ca. 14. & 17. to. 3.

AD primum ergo dicendū, ꝙ illa obiectio procedit de lege noua, non quantum ad id, quod eſt principale in ipſa, ſed quantum ad id, quod eſt ſecũdariũ in ipſa, ſcilicet quantum ad documenta & præcepta exterius homini propoſita, vel ſcripto vel verbo.

AD ſecundum dicendum, ꝙ gratia noui teſtamenti etſi adiuuet hominem ad non peccandū: non tamen ita confirmat in bono, vt homo peccare non poſſit: hoc enim pertinet ad ſtatum gloriæ, & ideo ſi quis poſt acceptam gratiam noui teſtamẽti peccauerit, maiori pœna eſt dignus tanquam maioribus beneficijs ingratus, & auxilio ſibi dato non vtẽs. nec tamen propter hoc dicitur, ꝙ lex noua irā operatur, quia quantum eſt de ſe, ſufficiens auxilium dat ad non peccandum.

AD tertium dicendum, quòd legem nouam & veterem vnus Deus dedit, ſed aliter & aliter. nā legem ueterem dedit ſcriptam in tabulis lapideis: legem autem nouam dedit ſcriptam in tabulis cordis carnalibus, vt Apoſtolus

ca. 18. in pti. to. 3. dicit 2. ad Cor. 3. Proinde ſicut * Aug. dicit in lib. de ſpiritu & lit. litterā iſtam extra hominē ſcriptam, & miniſtrationem mortis, & miniſtrationem damnationis Apoſtolus appellat: hanc autem, ſcilicet noui teſtamẽti legem miniſtrationem ſpiritus, & miniſtrationem iuſtitiæ dicit: quia per donum Spiritus operamur iuſtitiā, & à præuaricationis damnatione liberamur.

ARTICVLVS III.

Vtrum lex noua debuerit dari à principio mundi.

566 Su. q. 91. at. 5. ad 2 & 5.

AD TERTIVM ſic proceditur. Videtur quòd lex noua debuerit dari à principio mundi. Non enim eſt perſonarum acceptio apud Deū, vt dicitur ad Roma. 2. ſed omnes homines peccauerunt, & egent gratia Dei, vt dicitur ad Rom. 3. ergo à principio mundi lex Euangelij dari debuit, vt omnibus per eam ſubueniretur.

¶ 2 Præterea, Sicut in diuerſis locis ſunt diuerſi homines, ita etiam in diuerſis temporibus: ſed Deus qui vult omnes homines ſaluos fieri (vt dicitur 1. ad Tim. 2.) mandauit Euangelium prædicari in omnibus locis, vt patet Matth vlt. & Marc. vlt. ergo omnibus temporibus debuit adeſſe lex Euangelij, ita quòd à principio mundi daretur.

¶ 3 Præterea, Magis eſt neceſſaria homini ſalus ſpiritualis, quæ eſt æterna, quàm ſalus corporalis, quæ eſt temporalis: ſed Deus ab initio mundi prouidit homini ea, quæ ſunt neceſſaria ad ſalutem corporalem, tradens eius poteſtati omnia, quæ erant propter hominem creata, vt patet Gen. 1. ergo etiam lex noua, quæ maximè eſt neceſſaria ad ſalutē ſpiritualem, debuit hominibus à principio mundi dari.

SED contra eſt, quod Apoſtolus dicit 1. ad Cor. 15. Non prius quod ſpirituale eſt, ſed quod animale: ſed lex noua eſt maximè ſpiritualis, ergo lex noua non debuit dari à principio mundi.

CONCLVSIO.

Lex noua cùm ſit lex gratiæ, imò principaliter ipſa Spiritus ſancti gratia, dari abundanter non debuit, antequam peccati impedimētum, conſummata per Chriſtum redemptione, tolleretur.

RESPONDEO dicendū, ꝙ triplex ratio poteſt aſſignari quare lex noua nō debuit dari à principio mundi. Quarum prima eſt, quia lex noua, ſicut * dictum eſt, princi- ar. 1 huius q.

principaliter eſt gratia Spiritus ſancti, quæ abundanter dari nõ debuit, antequam impedimentũ peccati ab humano genere tolleretur conſummata redemptione per Chriſtum. vnde dicitur Ioa. 7. Nõdum erat Spiritus datus, quia Ieſus nondum erat glorificatus. Et hanc rationem manifeſtè aſſignat Apoſtolus, ad Roman. 8. vbi poſtquam præmiſerat de lege Spiritus vitæ, ſubiungit: Deus filium ſuum mittens in ſimilitudinem carnis peccati, de peccato damnauit peccatum in carne, vt iuſtificatio legis impleretur in nobis. Secunda ratio poteſt aſſignari ex perfectione legis nouæ. Non eñ aliquid ad perfectum adducitur ſtatim à principio: ſed quodam temporali ſucceſſionis ordine, ſicut aliquis prius fit puer, & poſtmodum vir. Et hanc rationem aſſignat Apoſtolus ad Galat. 3. lex pædagogus noſter fuit in Chriſto, vt ex fide iuſtificemur: at ubi venit fides, iam non ſumus ſub pædagogo. Tertia ratio ſumitur ex hoc, ꝙ lex noua eſt lex gratiæ. & ideo primò oportuit, quod homo relinqueretur ſibi in ſtatu veteris legis, vt in peccatum cadendo ſuam infirmitatem cognoſcens, recognoſceret ſe gratia indigere. Et hanc rationem aſſignat Apoſtolus ad Rom. 5. dicens, Lex ſubintrauit vt abundaret delictum: vbi autem abundauit delictum, ſuperabundauit & gratia.

AD primum ergo dicendũ, ꝙ humanum genus propter peccatum primi parentis meruit priuari auxilio gratiæ, & ideo quibuſcunque non datur, hoc eſt ex iuſtitia: quibuſcunque autem dat, hoc eſt ex gratia, vt Aug. dicit in lib. de perfectione iuſtitiæ. vnde non eſt acceptio perſonarum apud Deũ ex hoc, quòd non omnibus à principio mundi legem gratiæ propoſuit, quæ erat debito ordine proponẽda, vt * dictum eſt. In co. ar.

AD ſecundũ dicendum, quòd diuerſitas locorum non variat diuerſum ſtatum humani generis, qui variatur per temporis ſucceſſionẽ, & ideo omnibus locis proponitur lex noua, non autem omnibus temporibus, licet omni tẽpore fuerint aliqui ad nouum teſtamentum pertinẽtes, vt ſuprà * dictum eſt. ar. 1. ad 3

AD tertium dicendum, quòd ea quæ pertinent ad ſalutem corporalẽ, deſeruiunt homini quantum ad naturam, quę non tollitur per peccatum: ſed ea quę pertinent ad ſpiritualem ſalutem, ordinantur ad gratiam, quæ amittitur per peccatum. & ideo non eſt ſimilis ratio de utriſque.

ARTICVLVS IIII.

Vtrum lex noua ſit duratura vſque ad finem mundi. 567

AD QVARTVM ſic ꝓceditur. Videtur, quod lex noua non ſit duratura uſque ad finem mundi. Quia vt Apoſt. dicit 1. ad Cor. 13. Cùm venerit quod perfectum eſt, euacuabitur quod ex parte eſt. Sed lex noua ex parte eſt: dicit enim Apoſtolus ibidem, Ex parte cognoſcimus, & ex parte prophetamus. ergo lex noua euacuanda eſt, alio perfectiori ſtatu ſuccedente.

¶ 2 Præterea, Dominus Ioan. 16. promiſit diſcipulis ſuis in aduentu Spiritus ſancti paracleti cognitionem omnis veritatis: ſed nondum eccleſia omnem veritatem cognoſcit in ſtatu noui teſtamenti: ergo expectandus eſt alius ſtatus, in quo per Spiritum ſanctum omnis veritas manifeſtetur.

¶ 3 Preterea, Sicut pater eſt alius à filio, & filius à patre, ita Spiritus ſanctus à patre & filio. ſed fuit quidam ſtatus conueniẽs perſonæ patris, ſcilicet ſtatus veteris legis, in quo homines generationi intẽdebant. ſimiliter etiã

eſt alius ſtatus conueniens perſonæ filij, ſcilicet ſtatus nouę legis, in quo clerici intendentes ſapientiæ, quæ appropriatur Filio principantur. ergo erit ſtatus tertius Spiritus ſancti, in quo ſpirituales viri principabuntur.

¶ 4 Præterea, Dominus dicit Matth. 24. Prædicabitur hoc Euãgelium regni in vniuerſo orbe, & tunc veniet conſummatio: ſed Euangelium Chriſti iamdiu eſt prędicatum in vniuerſo orbe, nec tamen adhuc venit conſummatio: ergo Euangelium Chriſti nõ eſt Euangelium regni, ſed futurũ eſt aliud Euãgelium Spiritus ſancti quaſi alia lex.

SED contra eſt, quod Dominus dicit Matth. 24. Dico vobis, quia nõ pręteribit generatio hęc, donec omnia fiant. quod * Chryſoſt. exponit de generatione fidelium Chriſti: ergo ſtatus fideliũ Chriſti manebit vſque ad conſummationem ſeculi.

ho. 78. in Mat. non remotè à pri. to 2.

CONCLVSIO.

Lex noua cùm omnibus modis perfecta ſit, nulla alia lex ei ſuccedet, ſed vſque ad ſeculi conſummationem eſt duratura.

RESPONDEO dicendum, quòd ſtatus mundi variari poteſt dupliciter. Vno modo ſecundum diuerſitatem legis. Et ſic huic ſtatui nouæ legis nullus alius ſtatus ſuccedet: ſucceſſit enim ſtatus nouæ legis ſtatui veteris legis tanquam perfectior imperfectiori. nullus autem ſtatus præſentis vitę poteſt eſſe perfectior, quàm ſtatus nouæ legis. Nihil enim poteſt eſſe propinquius fini vltimo, quã quod immediatè in finem vltimũ introducit. hoc autem facit noua lex. vnde Apoſt. dicit ad Hebr. 10. Habentes itaque fratres fiduciã in introitu ſanctorũ in ſanguine Chriſti: quã initiauit nobis viam nouã, accedamus. Vnde non poteſt eſſe aliquis perfectior ſtatus præſentis vitæ quàm ſtatus nouæ legis: quia tãto eſt vnumquodq; perfectius quanto eſt vltimo fini propinquius. Alio modo ſtatus hominũ variari poteſt, ſecundũ q̃d homines diuerſimodè ſe habent ad eandem legẽ vel perfectius, vel minus perfectè, & ſic ſtatus veteris legis frequenter fuit mutatus, cùm quandoque leges optimè cuſtodirent, quandoq; autem omnino prætermitterentur. Sic etiã & ſtatus nouæ legis diuerſificatur ſecundum diuerſa loca, & tempora, & perſonas, inquantum gratia Spiritus ſancti perfectius vel minus perfectè ab aliquibus habetur: non eſt tamen expectandum ꝙ ſit aliquis ſtatus futurus, in quo perfectius gratia Spiritus ſancti habeatur, quàm hactenus habita fuerit, & maximè ab Apoſtolis qui primitias Spiritus acceperunt, id eſt, & tpe prius, & cęteris abundantius, vt gl. dicit Ro. 8.

AD primum ergo dicendum, quòd ſicut * Dion. dicit in Eccle. hierar. triplex eſt hominũ ſtatus. Primus quidem veteris legis. Secundus nouæ legis. Tertius ſtatus ſuccedit nõ in hac vita, ſed in futura, ſcilicet in patria: Sed ſicut primus ſtatus eſt figuralis & imperfectus reſpectu ſtatus Euangelij, ita hic ſtatus eſt figuralis & imperfectus reſpectu ſtatus patriæ, quo ueniente, iſte ſtatus euacuatur, ſicut dicĩ 1. ad Cor. 13. Videmus nunc per ſpeculũ in ænigmate: tunc autem facie ad faciẽ.

c. 5. Eccl. hier. p. 1.

AD ſecundum dicendum, ꝙ ſicut * Aug. dicit in lib. cõtra Fauſtum, Montanus & Priſcilla poſuerunt, ꝙ promiſſio Dñi de Spiritu ſancto dando non fuit cõpleta in Apoſtolis, ſed in eis. Et ſimiliter Manichæi poſuerunt, ꝙ fuit completa in Manichæo, quem dicebant eſſe Spiritum paracletum & ideo vtrique non recipiebant

* in l. 19. de hæreſibus ad Qđ. vult Deũ. cap. 26. to 6. l. 19. cõtra Fau. c. 31 Et de vtili. credẽ di. c. 3.

actus

actus Apoſtolorum, in quibus manifeſtè oſtenditur, quòd illa promiſſio fuit in Apoſtolis completa, ſicut Dominus iteratò eis promiſit Act. 1. Baptizabimini in Spiritu ſancto non poſt multos hos dies, quod impletum legitur Act. 2. Sed iſtę varietates excludũtur per hoc, quod dicitur Ioan. 7. Nõdum erat Spiritus datus: quia nondum Ieſus erat glorificatus. Ex quo datur intelligi, quòd ſtatim glorificato Chriſto in reſurrectione & aſcenſione fuit Spiritus ſanctus datus. Et per hoc etiã excluditur quorumcunque vanitas, qui dicerent eſſe expectandum aliud tempus, ſcilicet Spiritus ſancti.

¶ Docuit autem Spiritus ſanctus Apoſtolos omnem veritatẽ de his, quæ pertinent ad neceſſitatem ſalutis, ſcilicet de credendis & de agendis: non tamen docuit eos de omnibus futuris euentibus: hoc enim ad eos non pertinebat ſecundum illud Act. 1. Nõ eſt veſtrũ noſſe tempora vel momenta, quæ Pater poſuit in poteſtate ſua.

AD tertium dicendum, quòd lex vetus non ſolum fuit Patris, ſed etiam Filij, quia Chriſtus in veteri lege figurabatur. vnde Dominus dicit Ioan. 5. Si crederetis Moyſi, crederetis forſitan & mihi: de me enim ille ſcripſit. Similiter etiam lex noua non ſolum eſt Chriſti, ſed etiam Spiritus ſancti, ſecundum illud Rom. 8. Lex ſpiritus vitæ in Chriſto Ieſu, &c. vnde non eſt expectanda alia lex quæ ſit Spiritus ſancti.

AD quartum dicendũ, quòd cùm Chriſtus ſtatim in principio Euangelicæ prædicationis dixerit: Appropinquauit regnum cælorum, ſtultiſſimum eſt dicere, quòd Euangelium Chriſti nõ ſit Euangelium regni. Sed prædicatio Euangelij Chriſti poteſt intelligi dupliciter. Vno modo, quantum ad diuulgationem notitiæ Chriſti, & ſic prædicatum fuit Euangeliũ in vniuerſo orbe, etiam tempore Apoſtolorum, vt Chryſ. dicit. Et ſecundum hoc quod additur, Et tunc erit conſummatio, intelligitur hoc de deſtructione Ieruſalem, de qua tunc ad literã loquebatur. Alio modo poteſt intelligi prædicatio Euangelij in vniuerſo orbe cũ pleno effectu, ita ſcilicet quòd in qualibet gente fundetur eccleſia: & ita, ſicut dicit * Aug. in epiſtola ad Euſich. nondum eſt prædicatum Euangelium in vniuerſo orbe, ſed hoc facto veniet conſummatio mundi.

* eſt epiſt. 78. parũ ante me. & epiſt. 80. à me. to. 2.

QVÆSTIO CVII.

De comparatione legis nouæ ad veterem in quatuor articulos diuiſa.

DEINDE conſiderandum eſt de comparatione legis nouæ ad legem veterem.

¶ Et circa hoc quæruntur quatuor.

¶ Primo, vtrum lex noua ſit alia à lege veteri.

¶ Secundo, vtrum lex noua impleat veterem.

¶ Tertio, vtrum lex noua contineatur in veteri.

¶ Quarto, quæ ſit grauior, vtrum lex noua, vel vetus.

ARTICVLVS I.

Vtrum lex noua ſit alia à lege veteri. 568

AD PRIMVM ſic proceditur. Videtur, quòd lex noua non ſit alia à lege ueteri. Vtraque enim lex datur fidem Dei habentibus; quia ſine fide eſt impoſſibile placere Deo, vt dicitur Heb. 11. ſed eadem fides eſt antiquorum & modernorum, vt dicitur in glo. Matth. 12. ergo etiam eſt eadem lex.

Su. q. 51. arti. 5. & Gal. 1. le. 2. col. 1. fin.

¶ 2 Preterea, * Augu. dicit in lib.

* c. 17. inter prin. c. & me. to. 6.

lib. contra Adamantium Manichæi diſcipulũ, quòd breuis differentia legis & Euangelij eſt timor & amor. ſed ſecundum hæc duo, noua lex & vetus diuerſificari non poſſunt: quia etiam in ueteri lege proponuntur præcepta charitatis Leui. 19. Diliges ꝓximum tuum. & Deut. 6. Diliges Dominum Deum tuum. Similiter etiam diuerſificari nõ poſſunt per aliam differentiã, quã * Aug. assignat cõtra Fauſtũ, ꝙ vetus teſtamentũ habuit promiſſa temporalia, nouum teſtamentũ habet promiſſa ſpiritualia & æterna: q a etiam in nouo teſtamento promittuntur aliqua promiſſa temporalia, ſecundum illud Mar. 10. Accipietis cẽties tantum in tempore hoc, domos, & fratres, &c. Et in ueteri teſtamento ſperabantur promiſſa ſpiritualia & æterna, ſecundum illud ad Heb. 11. Nunc autem meliorem patriam appetunt, id eſt, cæleſtẽ: qđ dicit de antiquis patribus. ergo videt ꝙ noua lex nõ ſit alia à ueteri.

l. 4. ca. 2. to. 6.

¶ 3 Præterea, Apoſtolus uidet diſtinguere utranque legem ad Ro. 3. veterem legem appellans legem factorum, legem verò nouam appellans legem fidei: ſed lex vetus fuit etiam fidei, ſecundum illud Heb. 11. Omnes teſtimonio fidei probati ſunt: quod dicit de Patribus ueteris teſtamenti. Similiter etiam lex noua eſt lex factorum. Dicitur enim Mat. 5. Benefacite his qui oderũt uos, & Luc. 22. Hoc facite in meam commemorationem. ergo lex noua non eſt alia à lege ueteri.

SED contra eſt, quod Apoſtolus dicit ad Hebr. 7. Tranſlato ſacerdotio, neceſſe eſt vt legis trãſlatio fiat: ſed aliud eſt ſacerdotiũ noui & ueteris teſtamẽti, vt ibidẽ Apoſt. probat. ergo eſt ẽt alia lex.

CONCLVSIO.

Cùm lex noua, lex charitatis ſit & propinquius ad Deum ducat quàm vetus, quę puerorũ pædagogus eſt, ab inuicem diſtinguuntur, licèt non ſpecie: quia ad eundem finem, nempe vt homines Deo ſubdantur, vtraque tendit.

RESPONDEO dicendũ, ꝙ ſicut * ſuprà dictũ eſt, omnis lex ordinat conuerſationẽ humanã in ordine ad aliquẽ finẽ: ea aũt q̃ ordinantͭ ad finẽ ſcđm rõnẽ finis, dupliciter diuerſificari poſſunt. Vno modo, quia ordinantur ad diuerſos fines, & hæc eſt diuerſitas ſpeciei, maximè ſi ſit finis ꝓximus. Alio modo, ſecundũ propinquitatem ad finem, vel diſtantiam ab ipſo, ſicut patet ꝙ motus differunt ſpecie ſecundum quod ordinãtur ad diuerſos terminos: ſecundum verò quod vna pars motus eſt propinquior termino quàm alia, attenditur differentia in motu ſecundum perfectum & imperfectum. Sic ergo duæ leges diſtingui poſſunt dupliciter. Vno modo, quaſi omnino diuerſæ, vtpote ordinatæ ad diuerſos fines, ſicut lex ciuitatis, quæ eſſet ordinata ad hoc, quòd populus dominaretur, eſſet ſpecie differens ab illa lege, quæ eſſet ad hoc ordinata, quod optimates ciuitatis dominarentur. Alio modo duæ leges diſtingui poſſunt ſecundum quod una propinquius ordinat ad finem, alia uerò remotius: puta in una & eadem ciuitate dicitͬ alia lex, quę imponitur uiris perfectis, qui ſtatim poſſunt exequi ea, quæ pertinent ad bonum cõmune: & alia lex datur de diſciplina puerorum, qui ſunt inſtruẽdi, qualiter poſtmodum opera virorum exequantur. Dicẽdum eſt ergo, quòd ſecundũ primum modum lex noua non eſt alia à lege veteri, quia vtriuſque eſt vnus finis, ſcilicet vt homines ſubdantͬ Deo. eſt autem unus Deus & noui & veteris teſtamenti, ſecundũ

q. 90. a. 2.

illud

illud Ro.3. Vnus Deus eſt qui iuſtificat circunciſionem ex fide, & præputium per fidem. Alio modo lex noua eſt alia à veteri; qa lex vetus eſt quaſi pædagogus puerorum, vt Apoſt dicit ad Galat. 3. lex aũt noua eſt lex perfectionis, quia eſt lex charitatis, de qua Apoſtolus dicit ad Col. 3. quod eſt vinculum perfectionis.

AD primum ergo dicendum, quòd vnitas fidei vtriuſque teſtamenti atteſtatur vnitati finis: dictum eſt enim * ſuprà, quòd obiectum theologicarum virtutum, inter quas ē fides, eſt finis vltim⁹: ſed tñ fides habet aliũ ſtatũ in ueteri & in noua lege: nã qđ illi credebãt futurũ, nos credim⁹ factũ. (q.62. art. 1. & 2.)

AD ſecundum dicendum, quòd omnes differentiæ, quæ aſſignantur inter nouam legem & veterẽ, accipiuntur ſecundum perfectũ & imperfectum. præcepta enim legis cuiuſlibet dãtur de actibus virtutum: ad operãda autem virtutum opera aliter inclinantur imperfecti, qui nondum habent virtutis habitũ, & aliter illi qui ſunt per habitum virtutis perfecti. Illi autem, qui nondum habent habitum virtutis, inclinant̃ ad agendum virtutis opera ex aliqua cauſa extrinſeca, puta ex comminatione pœnarum, uel ex promiſſione aliquarum extrinſecarum remunerationum, puta honoris, uel diuitiarum, uel alicuius huiuſmodi. & ideo lex uetus quæ dabatur imperfectis, id eſt nondum conſecutis gratiam ſpiritualem, dicebatur lex timoris, inquantum inducebat ad obſeruationem præceptorũ per cõminationem quarundam pœnarum, & dicitur habere temporalia quædam promiſſa. Illi autem qui habent uirtutem, inclinantur ad uirtutis opera agenda propter amorem uirtutis, non propter aliquam pœnam aut remunerationem extrinſecam. & ideo lex noua, cuius principalitas conſiſtit in ipſa ſpirituali gratia indita cordibus, dicitur lex amoris, & dicitur habere promiſſa ſpiritualia & æterna, quæ ſunt obiecta uirtutis præcipuè charitatis: & ita per ſe in ea inclinantur non quaſi in extranea, ſed quaſi in propria. Et propter hoc etiam lex uetus dicitur cohibere manum, non animum: quia qui timore pœnæ ab aliquo peccato abſtinet, non ſimpliciter eius uoluntas à peccato recedit, ſicut recedit uoluntas eius, qui amore iuſtitiæ abſtinet à peccato, & propter hoc lex noua, quæ eſt lex amoris, dicitur animũ cohibere. Fuerunt tamen aliqui in ſtatu ueteris teſtamenti habentes charitatem & gratiam Spiritus ſancti, qui principaliter expectabant promiſſiones ſpirituales & æternas: & ſecundum hoc pertinebant ad legem nouam. Similiter etiam in nouo teſtamẽto ſunt aliqui carnales nondum pertingentes ad perfectionem nouæ legis, quos oportuit etiam in nouo teſtamento induci ad uirtutis opera per timorem pœnarum & per aliqua temporalia promiſſa: lex autem uetus etſi præcepta charitatis daret, non tamen per eam dabatur Spiritus ſanctus ꝑ quem diffunditur charitas in cordibus noſtris, ut dicitur Ro. 5.

AD tertium dicendum, quòd ſicut * ſuprà dictũ eſt, lex noua dicitur lex fidei inquantũ eius principalitas conſiſtit in ipſa gratia, quę interius datur credẽtib⁹, vñ dicitur gratia fidei. Hẽt aũt ſecundario aliqua facta & moralia, & ſacramẽtalia: ſed in his nõ cõſiſtit principalitas legis nouæ, ſicut principalitas ueteris legis in eis conſiſtebat. Illi aũt qui in ueteri teſtamẽto Deo fuerunt accepti per fidem, ſecundũ hoc ad nouum teſtamentũ pertinebant: nõ eñ iuſtificabant̃ niſi ꝑ fidẽ Chriſti, qui eſt actor noui teſtamẽti. vnde & de Moyſe dicit Apoſt. ad (q. præce. a.1. & 2.)

Hebr. 11. quòd maiores diuitias æſtimabat theſauro Aegyptiorũ improperium Chriſti.

ARTICVLVS II.

Vtrum lex noua legem ueterem impleat.

569

2.2.q.104 ar.6.ad 2 & 2. d.9. ar.8. ad 4 & 4.d.44 q.2. ar.2. ad 3. & Ro.3.fi 2 & Eph.2. lec.5. co. 2.fi.

AD SECVNDVM ſic ꝓceditur. Videtur ꝙ lex noua legem ueterem nõ impleat. Impletio enim cõtrariatur euacuationi. ſed lex noua euacuat, vel excludit obſeruantias legis ueteris. Dicit enim Apoſtolus ad Gal. 5. Si circuncidamini, Chriſtus nihil vobis proderit. ergo lex noua non eſt impletiua veteris legis.

¶ 2 Præterea, Contrarium nõ eſt impletiuum ſui contrarij: ſed Dominus in lege noua propoſuit quædam præcepta contraria præceptis veteris legis Dicitur enim Matt. 5. Audiſtis quia dictum eſt antiquis, Quicunque dimiſerit vxorem ſuam, det ei libellum repudij: ego autem dico uobis, quicunque dimiſerit uxorem ſuam, facit eam mœchari. & idem conſequenter patet in prohibitione iuramẽti, & etiã in prohibitione talionis, & in odio inimicorum. Similiter etiã videtur Dominus excluſiſſe præcepta ueteris legis de diſcretione ciborum, Matth. 15. dicens, Non quod intrat in os, coinquinat hominem; ergo lex noua non eſt impletiua veteris.

¶ 3 Præterea, Quicunque cõtra legem agit, non implet legẽ. ſed Chriſtus in aliquibus cõtra legem fecit: tetigit enim leproſum, vt dicitur Mat. 8. quod erat contra legem. Similiter etiam videtur ſabbatum pluries violaſſe. vnde de eo dicebant Iudæi Ioan. 9. Nõ eſt hic homo à Deo, qui ſabbatũ non cuſtodit. ergo Chriſtus non impleuit legem, & ita lex noua data à Chriſto non eſt veteris impletiua.

¶ 4 Præterea, In veteri lege continebãtur præcepta moralia, cæremonialia, & iudicialia, vt * ſuprà dictum eſt. ſed Dominus Matth. 5. ubi quantum ad aliqua legem impleuit, nullam mentionem uidetur facere de iudicialibus & cæremonialibus. ergo uidetur quòd lex noua non ſit totaliter ueteris impletiua. q.99.ar.4

SED contra eſt, quod Dominus dicit Mat. 5. Non veni ſoluere legem, ſed adimplere: & poſtea ſubdit, Iota vnum, aut vnus apex non præteribit à lege, donec omnia fiant.

CONCLVSIO.

Lex noua quatenus exhibet q̃d vetus promittebat & figurabat, eam implet; Chriſti quoque tum opere, cùm ille legẽ veterem ſeruauit; tum doctrina, cùm ille eã expoſuit, perfectioniſq́ꝫ. conſilia ſuperaddidit, lex uetus impleta eſt.

RESPONDEO dicendum, quòd ſicut * dictum eſt, lex noua comparatur ad veterem, ſicut perfectum ad imperfectum. omne autem perfectũ adimplet id, quod imperfecto deeſt, & ſecundum hoc lex noua adimplet veterem legem, inquantum ſupplet illud quod veteri legi deerat. In veteri autem lege duo poſſunt conſiderari, ſcilicet finis. & præcepta contenta in lege. Finis verò cuiuſlibet legis eſt, vt homines efficiantur iuſti & virtuoſi, vt * ſuprà dictũ eſt. vnde & finis veteris legis erat iuſtificatio hominum, quã quidẽ lex efficere non poterat, ſed figurabat quibuſdã cæremonialibus factis, & ꝓmittebat verbis: & quantũ ad hoc, lex noua implet veterem legem iuſtificando per uirtutẽ paſſionis Chriſti. & hoc eſt quod Apoſtolus dicit ad Rom. 8. quòd impoſſibile art.præc. q.92.ar.1

erat legi; Deus filium ſuum mittens in ſimilitudinem carnis peccati, damnauit peccatũ in carne, ut iuſtificatio legis impleretur in nobis. Et quantum ad hoc, lex noua exhibet quod lex uetus promittebat, ſecundũ illud 2. ad Cor. 1. Quotquot promiſſiones Dei ſũt in illo eſt, id eſt in Chriſto. & iterum quantum ad hoc complet ẽt q̃d uetus lex figurabat. vnde ad Col. 2. dicitur de cęremonialibus, ꝙ erant umbra futurorum; corp⁹ autem Chriſti, id eſt ueritas pertinet ad Chriſtum. vnde lex noua dicitur lex ueritatis: lex autẽ uetus umbræ uel figuræ. Præcepta verò ueteris legis adimpleuit Chriſtus & opere & doctrina. opere quidem, quia circuncidi uoluit, & alia obſeruare, quæ erant tempore illo obſeruanda, ſecundum illud Gal 4. factum ſub lege. Suã autẽ doctrina adimpleuit præcepta legis tripliciter. Primò quidem, uerum intellectum legis exprimendo, ſicut patet in homicidio & adulterio. in quorum prohibitione Scribæ & Phariſæi non intelligebant niſi exteriorem actum prohibitum. vnde Dominus legẽ adimpleuit oſtendendo etiam interiores actus peccatorum cadere ſub prohibitione. Secundò adimpleuit Dominus pręcepta legis ordinando quomodo tutius obſeruaretur quod lex uetus ſtatuerat, ſicut lex uetus ſtatuerat, vt homo non peieraret. & hoc tutius obſeruatur, ſi omnino à iuramento abſtineat, niſi in cauſa neceſſitatis. Tertiò adimpleuit Dominus præcepta legis, ſuperaddẽdo quędam perfectionis cõſilia, ut patet Mat. 19. vbi dicenti ſe obſeruaſſe pręcepta ueteris legis, dicit, Vnum tibi deeſt, ſi uis perfectus eſſe, uade, & uende omnia quæ habes, &c.

AD primum ergo dicendum. ꝙ lex noua non euacuat obſeruãtiam ueteris legis, niſi quantum ad cæremonialia, ut * ſuprà dictũ eſt: hæc autem erãt in figuram futuri. (q. 103. ar. 3 & 4.) vnde ex hoc ipſo quòd cæremonialia præcepta ſunt impleta, perfectis his quæ figurabantur, non ſunt vlterius obſeruanda: quia ſi obſeruarentur, adhuc ſignificaretur aliquid ut futurum, & non impletum: ſicut etiam promiſſio futuri doni locum iam non hẽt, promiſſione iam impleta per doni exhibitionem, & per hunc modum cæremoniæ legis tolluntur cùm implentur.

AD ſecundum dicendum, ꝙ ſicut * Auguſt. dicit contra Fauſtum, Præcepta illa Domini non ſunt contraria præceptis ueteris legis: quod enim Dominus præcepit de vxore dimittenda, non eſt contrarium ei quod lex pręcepit: neque enim ait lex, Qui uoluerit dimittat uxorem, cui eſſet cõtrarium non dimittere: ſed utique nolebat dimitti vxorem à uiro, q. hanc interpoſuit moram, ut in diſſidium animus præceps libelli cõſcriptione refractus abſiſteret. vñ Dominus ad hoc confirmandum, vt non facilè uxor dimittatur, ſolam cauſam fornicationis excepit. Et idem etiam dicẽdum eſt in prohibitione iuramenti, ſicut * dictum eſt, & idem etiam patet ĩ prohibitione talionis. Taxauit. n. modum uindictæ lex, ut non procederetur ad immoderatam uindictam, à qua Dominus perfecti⁹ remouit eum, quem monuit omnino à uindicta abſtinere. Circa odium uerò inimicorum remouit falſum Phariſæorum intellectũ, nos monens, ut perſona odio non haberetur, ſed culpa. Circa diſcretionem uerò ciborum, quæ cæremonialis erat, Dominus non mãdauit, ut tunc non obſeruarentur: ſed oſtendit, ꝙ nulli cibi ſecundũ ſuam naturam erant immundi; ſed ſolum ſecundum figuram, ut ſuprà dictum eſt. *

li. 19. c. 16. & 18. & 26. t. 6.

in ſ. cor. arti.

q. 102. ar. 6. ad. 1.

AD tertium dicendum, quòd tactus leproſi erat prohibitus in ueteri lege, quia ex hoc incurrebat homo quandam irregularitatis

tis

q 102. a. 5 -tis immũditiam, ſicut & ex tactu mortui, ut * ſuprà dictum eſt: ſed Dñs qui erat mũdator leproſi, immunditiam incurrere non poterat. Per ea autem quæ fecit in ſabbato, ſabbatum non ſoluit ſecundum rei ueritatem, ſicut ipſe Matth. in Euangelio oſtẽdit: tum quia operabatur miracula uirtute diuina, quę ſemper operatur in rebus: tum quia ſalutis humanæ opera faciebat, cum Phariſæi etiã ſaluti animalium in die ſabbati prouiderent; tum etiam quia rõne neceſſitatis diſcipulos excuſauit, in ſabbato ſpicas colligentes. Sed uidebatur ſoluere ſecundum ſuperſtitioſum intellectum Phariſæorum, qui credebant etiam à ſalubribus operibus eſſe in die ſabbati abſtinendum, quod erat contra intentionem legis.

AD quartum dicendum, quòd cæremonialia præcepta legis non commemorantur Matth. 5. quia eorum obſeruantia totaliter excluditur p impletionem, ut * dictum eſt. De iudicialibus uerò pceptis commemorauit præceptũ talionis, ut quod de hoc diceret, de omnibus aliis eſſet intelligendum, in quo quidem pręcepto docuit legis intentionem nõ eſſe ad hoc, ꝙ pœna talionis quęreretur propter liuorem uindictæ, quem ipſe excludit monẽs, ꝙ hõ dẽt eſſe paratus etiam maiores iniurias ſuſtinere, ſed ſolum propter amorem iuſtitię, quod adhuc in noua lege remanet.

ad 1. arg. & in cor. ar.

ARTICVLVS III.

Vtrum lex noua in lege ueteri cõtineatur.

570 Gal. 1. le. 2. co. 1. ſi.

AD TERTIVM ſic pceditur. Videtur, quòd lex noua in lege ueteri non contineatur. Lex. n. noua præcipuè in fide conſiſtit. vñ dicitur lex fidei, ut patet Rom. 4. ſed multa credenda traduntur in noua lege, quę in ueteri lege non continentur: ergo lex noua non continetur in ueteri.

¶ 2 Præterea, Quædam * gloſſ. dicit Matth. 5. ſuper illud, Qui ſolu erit unum de mandatis iſtis minimis: ꝙ mandata legis ſunt minora, in Euangelio uerò ſunt mãdata maiora: maius autem nõ poteſt contineri in minori. ergo lex noua non continetur in ueteri.

Chryſ. hom. 10. i Matth. in imperfecto opere declinat do ad fin tom. 2.

¶ 3 Præterea, Quod continetur in altero, ſimul habetur habito illo: ſi igitur lex noua contineretur in ueteri, ſequeretur, ꝙ habita ueteri lege, habeatur & noua: ſuperfluum igitur fuit habita ueteri lege iterum dari nouam: non ergo noua lex continetur in ueteri.

SED contra eſt, quod dicitur Ezech. 1. Rota erat in rota, id eſt nouum teſtamentum in ueteri, ut Greg. exponit. *

Hom. 4. i Ezec. 12 rũ à medio

CONCLVSIO.

Quoniam omnia nouę legis pręcepta in ueteri implicitè aut ſub figura latebant, rectè dicitur noua lex in ueteri ut frumentum in ſpica, aut arbor in ſemine contineri.

RESPONDEO dicendũ, ꝙ aliquid continetur in alio dupliciter. Vno modo in actu, ſicut locatum in loco. Alio modo uirtute, ſicut effectus in cauſa, uel complementum in completo: ſicut genus cõtinet ſpecies poteſtate, & ſicut tota arbor continetur in ſemine. & per hunc modum noua lex cõtinetur in ueteri. Dictum eſt n. * ꝙ noua lex comparatur ad ueterem, ſicut perfectum ad imperfectum. vnde Chryſoſtomus exponens illud qđ habetur Marci 4. Vltro terra fructificat, primum herbam, deinde ſpicam, deinde plenum frumentum in ſpica: ſic dicit primo herbam fructificat in lege naturæ, poſtmodum ſpicam in lege

ar. 1. in cor. & ad 2.

lege Moyſi, poſtea plenum frumētum in Euangelio. Sic igitur eſt lex noua in ueteri, ſicut fructus in ſpica.

AD primum ergo dicendum, quòd omnia, quæ credēda tradūtur in nouo teſtamento explicitè & apertè, traduntur credenda in ueteri teſtamento, ſed implicitè & ſub figura: & Secundum hoc ēt quantum ad credenda lex noua continetur in ueteri.

AD ſecundum dicendum, ꝙ præcepta nouæ legis dicuntur eſſe maiora, ꝗ præcepta ueteris legis, quantum ad explicitam manifeſtationem: ſed quantum ad ipſam ſubſtantiam præceptorū noui teſtamenti, omnia continētur ī ueteri teſtamento. vnde Augu. dicit contra Fauſtum, * ꝙ penè omnia, quæ monuit uel præcepit Dominus, ubi adiungebat. Ego autē dico uobis. inueniuntur etiam in illis ueteribus libris: ſed quia nō intelligebāt homicidium niſi ꝑemptionē corporis humani, aperuit Dominus omnem iniquū motum ad nocendum fratri in homicidij genere deputari. & quātum ad huiuſmodi manifeſtationes ꝓcepta nouę legis dicuntur maiora præceptis ueteris legis. Nihil tñ prohibet maius in minori uirtute contineri, ſicut arbor continetur in ſemine.

li.19.c.28 in pri. & cā. 23. ſimul to.6

AD tertium dicendum, quòd illud quod implicitè datum eſt, oportet explicari. & ideo poſt ueterem legem latam oportuit etiā nouam legem dari.

571 3.diſt.40. ar.4.q. 3. Et quol. 4.arti.13. cor. & Mat.11.

ARTICVLVS IIII.

Vtrum lex noua ſit grauior ꝗ uetus.

*Ho.10. ī Matth in opere imperfecto. declinando ad fi. tom.2.

AD QVARTVM ſic proceditur. Videtur, quòd lex noua ſit grauior, quā lex uetus. Matth. enim 5. ſuper illud, Qui ſoluerit unum de mādatis his minimis, dicit Chryſoſtomus. * Mandata Moyſi in actu facilia ſunt: ut, Non occides, Non adulterabis: mandata Chriſti autem ſcilicet. Non iraſcaris, Non concupiſcas, in actu difficilia ſunt. ergo lex noua eſt grauior, quàm uetus.

¶ 2 Præterea, Facilius eſt terrena proſperitate uti, quàm tribulationes perpeti. ſed in ueteri teſtamento obſeruationem ueteris legis conſequebatur proſperitas temporalis, ut patet Deut. viceſimo octauo. Obſeruatores autem nouæ legis conſequitur multiplex aduerſitas: prout dicitur ſecundæ Corint. 6. Exhibeamus noſmetipſos ſicut Dei miniſtros in multa patientia, in tribulationibus, in neceſſitatibus, ī anguſtiis, &c. ergo lex noua eſt grauior, ꝗ lex uetus.

¶ 3 Præterea, Quod ſe habet ex additione ad alterum, uidetur eſſe difficilius: ſed lex noua ſe habet ex additione ad ueterem. nā lex uetus prohibuit periuriū, lex noua etiam iuramentum: lex uetus prohibuit diſſidium uxoris ſine libello repudii, lex autē noua omnino diſſidium prohibuit, ut patet Matth. 5. ſecundum expoſitionem Aug. ergo lex noua eſt grauior quàm uetus.

SED contra eſt, quòd dicitur Matth 11. Venite ad me omnes, qui laboratis & onerati eſtis. qđ exponens Hilarius * dicit, legis difficultatibus laborantes, & peccatis ſeculi oneratos ad ſe aduocat, & poſtmodum de iugo Euangelii ſubdit. Iugum enim meum ſuaue eſt, & onus meum leue. ergo lex noua eſt leuior, quàm uetus. Canone 11.ī Mat. non procul à fine illius.

CONCLVSIO.

Lex uetus eſt noua grauior, ipſa præceptorum multitudine & numeroſitate; ſed quantū ad expreſſam cohibitionē interiorū motuum, quę difficillima eſt, lex noua grauior ē ueteri.

RE-

RESPONDEO dicendum, quòd circa opera uirtutis, de quibus præcepta legis dantur: duplex difficultas attendi poteſt. Vna quidem ex parte exteriorum operũ, quæ ex ſeipſis quandam difficultatem habent & grauitatem: & quãtum ad hoc lex vetus eſt multo grauior, quàm noua. quia ad plures actus exteriores obligabat lex uetus in multiplicibus cęremoniis, quàm lex noua, quæ præter præcepta legis naturæ pauciſſima ſuperaddidit in doctrina Chriſti & Apoſtolorũ: licet aliqua ſint poſtmodum ſuperaddita ex inſtitutione ſanctorum patrum, in quibus etiam Auguſt. * dicit eẽ moderationem attendendam, ne cõuerſatio fidelium oneroſa reddatur. Dicit .n. ad inquiſitiones Ianuarii de quibuſdam, quòd ipſã religionem noſtram, quam ĩ maniſeſtiſsimis & pauciſſimis celebrationum ſacramentis Dei voluit miſericordia eſſe liberam, ſeruilibus premunt oneribus: adeo vt tolerabilior ſit conditio Iudęorum, qui legalibus ſacramentis, non humanis præſumptionibus ſubiiciuntur. Alia autem difficultas eſt circa opera uirtutum in interioribus actibus, puta quòd aliquis opus uirtutis exerceat promptè & delectabiliter, & circa hoc difficilè eſt uirt⁹, hoc enim non habenti uirtutẽ eſt ualde difficile, ſed per uirtutem redditur facile. Et quantum ad hoc præcepta nouæ legis, ſunt grauiora præceptis ueteris legis: quia in noua lege prohibentur interiores motus animi, qui expreſsè in ueteri lege non prohibebantur in omnibus: etſi in aliquibus prohiberentur, in quibus tamen prohibẽdis pœna non apponebatur. hoc autem eſt difficillimum non habenti uirturem: ſicut etiã Philoſ. dicit in 5. Ethic. * quòd operari ea, quæ iuſtus operatur, facile eſt: ſed operari ea eo modo quo iuſt⁹ operatur, ſcilicet delectabiliter & promptè, eſt difficile non habenti iuſtitiam. & ſic etiam dicitur 1. Ioan. 5. quòd mandata eius grauia non ſunt: quod exponens Auguſt. dicit, * quòd non ſunt grauia amanti, ſed non amanti ſunt grauia.

Aug. epi. 19. ca. 19. circa fin. tom. 2.

li. 5. ethi. c. 9. declinãdo ad fi. to. 5.

AD primũ ergo dicendum, ꝙ auctoritas illa loquitur expreſſe de difficultate nouæ legis quantũ ad expreſſam cohibitionem interiorum motuum.

AD ſecũdum dicẽdum, quòd aduerſitates quas patiuntur obſeruatores nouæ legis, non ſunt ab ipſa lege impoſitæ, ſed tñ propter amorem, in quo ipſa lex conſiſtit, faciliter tolerantur: quia ſicut Auguſt. dicit in lib. de uerbis Domini, * omnia ſæua & immania, & facilia & prope nulla efficit amor.

AD tertium dicendum, quòd illæ additiones ad præcepta ueteris legis, ad hoc ordinantur, ut facilius impletur quod uetus lex mandabat: ſicut Augu. dicit. † & ideo per hoc non oſtẽditur, quòd noua lex ſit grauior: ſed magis ꝙ ſit facilior.

* In trac. de laudi. charitatis, nõ ꝓcul à pri. tom. 9. & de natu. ra & gra ca. 69.

* Ser. 9. à med. to. 10. idem hẽt ĩ ſer. 48. de tẽpore, paulò añ fin. tom. 10. † Ex lib. 1. de ſer. dom. in monte, c. 30. 31. & 34. to. 4.

QVÆSTIO CVIII.

De his quæ continẽtur in lege noua, in quatuor articulos diuiſa.

DEinde conſiderandum eſt de his, quæ continentur in lege noua.

¶ Et circa hoc quæruntur quatuor.

¶ Primo, utrum lex noua debeat aliqua opera exteriora pręcipere uel prohibere.

¶ Secundo, utrum ſufficienter ſe habeat in exterioribus actibus præcipiendis, uel prohibendis.

¶ Tertio, utrum conuenienter inſtituat

ſtituat homines quantũ ad actus interiores.

¶Quarto, utrum conuenienter ſuperaddat conſilia præceptis.

ARTICVLVS PRIMVS.

Vtrum lex noua aliquos exteriores actus debeat præcipere vel prohibere.

572

& 34.to. 4.Inf.ar. 4,Er quo li.4. arti. 13.cor.

AD PRIMVM ſic proceditur. Videtur, quòd lex noua nullos exteriores actus debeat præcipere, uel ꝓhibere. Lex enim noua eſt Euangelium regni ſecundũ illud Mar. 24. Prædicabitur hoc Euangelium regni in uniuerſo orbe: ſed regnũ Dei non conſiſtit in exterioribus actibus, ſed ſolum in interiorib⁹, ſecũdum illud Luc. 17. Regnum Dei intra uos eſt. & Rom. 14. Non eſt regnum Dei eſca & potus, ſed iuſtitia, & pax, & gaudium in Spiritu ſancto. ergo lex noua non debet præcipere, uel prohibere aliquos exteriores actus.

¶2 Præterea, Lex noua eſt lex Spiritus, ut dicitur Rom. 8. ſed vbi Spiritus Domini, ibi libertas, ut dicitur 2. ad Corinth. 3. Non eſt autem libertas, ubi homo obligatur ad aliqua opera exteriora facienda, uel uitanda, ergo lex noua non continet aliqua præcepta uel prohibitiones exteriorum actuum.

¶3 Præterea, Omnes exteriores actus pertinere intelliguntur ad manum, ſicut interiores actus pertinent ad animum: ſed hæc ponitur differentia inter nouam legem & ueterem, quòd uetus lex cohibet manum, ſed lex noua cohibet animum. ergo in lege noua non debẽt poni prohibitiones, & præcepta exteriorum actuũ, ſed ſolum interiorum.

SED contra eſt. quòd per legem nouam efficiuntur homines filii lucis: vnde dicitur Ioan. 12. Credite in lucem, ut filii lucis ſitis. ſed filios lucis decet opera lucis facere, & opera tenebrarum abiicere: ſecundum illud Eph. 5. Eratis aliquando tenebræ, nũc autem lux in Domino, vt filii lucis ambulate. ergo lex noua quædã exteriora opera debuit prohibere, & quædam præcipere.

CONCLVSIO.

Decuit in lege noua exteriores actus ſacramentales inſtitui ad gratiæ ſuſceptionem, & exteriores actus uirtutum præcipi, & uitiorum prohiberi, ut gratia iuſtificati, Chriſto interius in nobis operanti cooperemur, ad promerendã uitã æternam.

RESPONDEO dicẽdũ, ꝙ ſicut ſuprà dictũ eſt, *principalitas legis nouæ, eſt gratia Spiritus ſancti quæ manifeſtatur in fide ꝑ dilectionem operante. hanc autem gratiam conſequuntur homines per Dei filium hominẽ factũ: cuius humanitatem Deus repleuit gratia, & exinde eſt ad nos deriuata. vnde dicitur Ioan. 1. Verbum caro factum eſt. & poſtea ſubditur, Plenum gratiæ & ueritatis: & infrà, De plenitudine eius nos omnes accepimus, & gratiam pro gratia. vnde ſubditur, Quòd gratia & ueritas per Ieſum Chriſtũ facta eſt. Et ideo conuenit ut per aliqua exteriora ſenſibilia gratia à uerbo incarnato profluens, in nos deducatur: & ex gratia interiori, per quam caro ſpiritui ſubditur, exteriora quædam opera ſenſibilia producantur. Sic igitur exteriora opera dupliciter ad gratiam pertinere poſſunt. Vno modo ſicut inducẽtia aliqualiter ad gratiam, & talia ſunt opera ſacramentorum, quæ in noua lege ſũt inſtituta: ſicut baptiſmus, euchariſtia.

q.106.ar. 1, & 2.

riſtia, & alia huiuſmodi. Alia uerò ſunt opera exteriora, quæ ex inſtinctu gratiæ producuntur: & in his eſt quædam differentia attendenda. Quedam enim habent neceſſariam conuenientiam, uel cõtrarietatem ad interiorem gratiã, quæ in fide per dilectionem operante conſiſtit, & huiuſmodi exteriora opera ſunt præcepta, uel prohibita in lege noua, ſicut præcepta eſt confeſſio fidei, & prohibita negatio. Dicitur. n. Matt. 10. Qui confitebitur me coram hominibus, confitebor & ego eũ coram Patre meo: qui autem negauerit me coram hominibus, negabo & ego eum coram Patre meo. Alia uerò ſunt opera, quæ non habent neceſſariam contrarietatem uel conuenientiam ad fidem per dilectionem operantem. & talia opera non ſunt in noua lege præcepta uel prohibita ex ipſa prima legis inſtitutione: ſed relicta ſunt à legiſlatore, ſcilicet Chriſto, unicuique, ſecũdum quod aliquis alicuius curam gerere debet: & ſic vnicuique liberum eſt circa talia determinare quid ſibi expediat facere uel uitare, & cuicunque præſidenti circa talia ordinare ſuis ſubditis quid ſit in talibus faciẽdum, uel uitandum. unde etiam quantum ad hoc dicitur lex Euãgelii, lex libertatis: nam lex uetus multa determinabat, & pauca relinquebat hominum libertati determinanda.

AD primum ergo dicendum, quòd regnum Dei in interioribus actibus cõſiſtit principaliter, ſed ex conſequenti etiam ad regnum Dei pertinent omnia illa, ſine quibus interiores actus eſſe non poſſunt. Sicut ſi regnum Dei eſt interior iuſtitia & pax & gaudiũ ſpirituale, neceſſe eſt quòd omnes exteriores actus, qui repugnant iuſtitiæ, aut paci, aut gaudio ſpirituali, repugnẽt etiam regno Dei. & ideo ſunt in Euangelio regni prohibendi. illa uerò quæ indifferenter ſe habẽt reſpectu horũ, ꝑta comedere hos, uel illos cibos, in his non eſt regnum Dei. vnde Apoſt. præmittit, Non eſt regnum Dei eſca & potus.

AD ſecundũ dicẽdum, quòd ſecũdum Philoſo. in 1. Meta. * liber eſt, qui ſui cauſa eſt. ille ergo liberè aliquid agit, ꝙ ex ſeipſo agit: quod autẽ hõ agit ex habitu ſuę naturę cõuenienti, ex ſeipſo agit: quia habitus inclinat in modũ naturæ. ſi uerò habitus eſſet naturæ repugnans, hõ non ageret, ſecundum quod eſt ipſe, ſed ſecundum aliquã corruptionẽ ſibi ſuperuenientem. Quia igitur gratia Spiritus ſancti eſt ſicut interior habitus nobis infuſus, inclinans nos ad rectè operandum, facit nos liberè operari eã, quę conueniunt gratiæ, & uitare ea, quæ gratiæ repugnant. Sic igitur lex noua dicitur lex libertatis dupliciter. Vno modo, qa nõ arctat nos ad facienda, uel uitanda aliqua, niſi quæ de ſe ſunt uel neceſſaria, vel repugnantia ſaluti, quæ cadunt ſub præcepto, uel prohibitione legis. Secundò, quia huiuſmodi pręcepta uel prohibitiones facit nos liberè implere, inquantum ex interiori inſtinctu gratiæ ea implemus, & propter hæc duo, lex noua dicitur lex ꝑfectæ libertatis Iacob. 1.

li. 1. Met. ca. 2. poſt me. to. 3.

AD tertium dicendum, quòd lex noua prohibendo animum ab inordinatis motibus oportet etiã ꝙ cohibeat manum ab inordinatis actibus, qui ſunt effectus inferiorum motuum.

ARTICVLVS II.

Vtrum lex noua ſufficienter exteriores actus ordinauerit. 573

Inf. ar. 4. Et quol. 4. art. 11. cor.

AD SECVNDVM ſic procedit. Videtur quòd lex noua ſufficienter exteriores actus ordinauerit. Ad legem enim nouam præcipuè pertinere uidetur fides per dilectionẽ operans: ſecundum illud ad Gal. 5. In Chriſto Ieſu neq; circũciſio ali-

aliquid ualet, neque præputium, ſed fides quæ per dilectionē operatur: ſed lex noua explicauit quędam credenda, quę non erant in ueteri lege explicita: ſicut de fide trinitatis. ergo ēt debuit ſuperaddere aliqua exteriora opera moralia, quæ non erant in ueteri lege determinata.

¶ 2 Præterea, In ueteri lege nō ſolum ſunt inſtituta ſacramenta, ſed etiam aliqua ſacra, ut ſupra-
q.101.ar. dictum eſt: * ſed in noua lege et-
4. & qō. ſi ſint inſtituta aliqua ſacramen-
102.ar.4. ta, nulla tamen ſacra inſtituta à Deo uidentur, puta q̄ pertineant uel ad ſanctificationem alicujus tēpli uel uaſorū, uel ēt ad aliquā ſolennitatem celebrandam. ergo lex noua inſufficienter exteriora opera ordinauit.

¶ 3 Præterea, In ueteri lege, ſicut erant quædam obſeruantiæ ptinentes ad Dei miniſtros, ita etiā erant quædam obſeruantiæ pertinentes ad populum, ut ſupradictū
q.101.ar. eſt, * cùm de cæremonialibus ue-
4. & 102. teris legis ageretur: ſed ī noua le-
ar.5.& 6, ge uidentur aliquæ obſeruantiæ eſſe datæ miniſtris Dei, ut patet Matth. 10. Nolite poſſidere aurum neq; argentum neque pecunias ī zonis ueſtris, & cætera quæ ibi ſequuntur, & quæ dicuntur Luc. 9, & 10. ergo etiam debuerunt aliquæ obſeruantię inſtitui in noua lege ad populum fidelem pertinentes.

¶ 4 Pręterea, In ueteri lege pręter moralia & cæremonialia fuerūt quędam iudicialia præcepta: ſed in lege noua non tradunt aliqua iudicialia præcepta. ergo lex noua inſufficienter exteriora opera ordinauit.

SED contra eſt, quod Dominus dicit Matth. 7. Omnis qui audit uerba mea hæc, & facit ea, aſſimilabitur uiro ſapienti, qui ędificauit domū ſuam ſupra petram. ſed ſapiens ædificator nihil omittit eorum, quæ ſunt neceſſaria ad ædificium. ergo in verbis Chriſti ſufficienter ſunt omnia poſita, q̄ pertinent ad ſalutem humanam.

CONCLVSIO.

Lex noua, exteriores actus ſacramentales & morales, qui de ſe ad rationem uirtutis pertinent, præcipiendo uel prohibendo ſufficienter determinauit. Cæterorum uerò actuum exteriorum, quoſdam ſingulorum hominum, quoſdam eccleſiæ præſulum reliquit arbitrio.

RESPONDEO dicendū, q̄ ſicut dictū eſt, * lex noua in exte art.p̄ced.
rioribus illa ſolum præcipere debuit, uel prohibere, p quæ in gratiā introducimur, uel quæ pertinēt ad rectum gratię uſum ex neceſſitate, & quia gratiā ex nobis conſequi non poſſumus, ſed per Chriſtum ſolum; ideo ſacramēta, per quæ gratiam conſequimur, ipſe Dñs inſtituit per ſeipſum. ſ. baptiſmum, euchariſtiam, ordinē miniſtrorum nouæ legis, inſtituendo Apoſtolos, & ſeptuaginta duos diſcipulos, & pœnitentiam, & matrimonium indiuiſibile: cōfirmationem ēt promiſit p Spiritus ſancti miſſionem. ex eius etiam inſtitutione Apoſtoli legūtur oleo infirmos ungendo ſanaſſe, ut habet Marc. 6. quę ſunt nouæ legis ſacramenta. Rectus autem gratiæ uſus eſt per opera charitatis, quæ quidē ſecundum quod ſunt de neceſſitate uirtutis, pertinēt ad præcepta moralia, q̄ ēt in ueteri lege tradebantur. vnde quantum ad hoc lex noua ſuper ueterē addere nō debuit circa exteriora agēda. Determinatio aūt prędictorum operum, in ordine ad cultum Dei ptinet ad præcepta cæremonialia legis; in ordine uerò ad proximum ad iudicialia, vt ſupra dictum eſt.
* & iō quia iſtę determinationes q.99,ar.4
nō ſunt ſecundū ſe de neceſſitate interioris gratiæ, in qua lex conſiſtit; idcirco nō cadunt ſub p̄cepto

nouæ

nouæ legis, ſed relinquuntur humano arbitrio, quædam quidem quantum ad ſubditos, quę ſcilicet pertinent ſigillatim ad unum quemque: quædam uerò ad prælatos temporales, uel ſpirituales, quæ. ſ. pertinent ad utilitatem cõmunem. Sic igitur lex noua nulla alia exteriora opera determinare debuit, præcipiendo, uel prohibendo, niſi ſacramenta & moralia pręcepta, quæ de ſe pertinent ad rationem uirtutis, puta nõ eſſe occidẽdum, non eſſę furandum, & alia huiuſmodi.

AD primum ergo dicendum, ꝙ eá, quæ ſunt fidei, ſunt ſupra rationem humanam. unde in ea nõ poſſumus peruenire niſi per gratiam: & ideo abundantiori gratia ſuperueniente opotuit plura credenda explicari. Sed ad opera virtutum dirigimur per rationem naturalem, quæ eſt regula quædam operationis humanę, ut ſuprà dictum eſt: * & ideo in his nõ oportuit aliqua ꝑcepta dari vltra moralia legis præcepta, quæ ſunt de dictamine rationis.

q. 19 ar. 4 & q. 63. art. 2.

AD ſecũdum dicẽdum, quòd in ſacramentis nouæ legis datur gratia, quæ non eſt niſi à Chriſto: & ideo oportuit quòd ab ipſo inſtitutionem haberent. Sed in ſacris non datur aliqua gratia, puta in conſecratione templi, uel altaris, uel aliorum huiuſmodi, aut etiam in ipſa celebritate ſolennitatum: & ideo quia talia ſecundũ ſeipſa non pertinent ad neceſſitatem interioris gratiæ, Dominus fidelibus inſtituenda reliquit pro ſuo arbitrio.

AD tertium dicendum, quòd illa præcepta Dominus dedit Apoſtolis non tamquam cæremoniales obſeruantias, ſed tanquã moralia inſtituta, & poſſunt intelligi dupliciter. Vno modo ſecundũ Aug. lib de conſenſu Euangeliſtarum, * vt non ſint præcepta, ſed conceſſiones: conceſſit enim eis ut poſſent pergere ad prædicationis officium ſine pera & baculo, & aliis huiuſmodi, tanquam habentes poteſtatem neceſſaria uitæ accipiendi ab illis, quibus prædicabant. vnde ſubdit, Dignus eſt enim operarius cibo ſuo; non autem peccat, ſed ſupererogat, qui ſua portat, ex quibus uiuat in ꝑdicationis officio, non accipiens ſũptum ab his, quibus Euangelium prædicat: ſicut Paulus fecit. Alio modo poſſunt intelligi ſecũdum aliorum ſanctorum expoſitionẽ, vt ſint quædam ſtatuta temporalia Apoſtolis data pro illo tempore quo mittebantur ad prædicandum in Iudæam ante Chriſti paſſionem. Indigebant enim diſcipuli quaſi adhuc paruuli ſub Chriſti cura exiſtẽtes, accipere aliqua ſpecialia inſtituta à Chriſto, ſicut quilibet ſubditi à ſuis prælatis: ꝑcipuè, quia erant paulatim exercitandi, ut temporalium ſolicitudinem abdicarent: per quod reddebantur idonei ad hoc, ꝙ Euangelium per uniuerſum orbẽ prædicarent. Nec eſt mirum ſi adhuc durante ſtatu ueteris legis, & nõdum perfectam libertatem Spiritus conſecutis, quoſdam determinatos modos uiuendi ĩſtituit, quæ quidem ſtatuta imminente paſſione remouit tanquam diſcipulis iam per ea ſufficienter exercitatis: unde Luc. 22 dixit, Quando miſi uos ſine ſacculo, & pera, & calceamentis, nunquid defuit aliquid uobis? at illi dixerunt, Nihil. dixit ergo eis, Sed nunc q. habet ſacculum, tollat ſimiliter & peram: iam enim imminebat tempus perfectæ libertatis, ut totaliter ſuo dimitterentur arbitrio in his quæ ſecundum ſe non pertinent ad neceſſitatem uirtutis.

In li. 2. c. 30. to. 4.

AD quartum dicendum, ꝙ iudicialia etiam ſecundũ ſe conſiderata non ſunt dę neceſſitate virtutis quantum ad talem determinationem, ſed ſolum quantum ad communem rationem iuſtitię, & ideo iudicialia præcepta reliquit

quit Dominus diſponenda his, q curam aliorum erāt habituri, uel ſpiritualem, uel temporalem. Sed circa iudicialia præcepta ueteris legis quædam explanauit propter malum intellectum Phariſæorū: vt infra dicetur. *

97. ſeq ad 2.

ARTICVLVS III.

574 *Vtrum lex noua hominem circa interiores actus ſufficiēter ordinauerit.*

AD TERTIVM ſic proceditur. Videtur, quòd circa interiores actus lex noua inſufficienter hominem ordinauerit. Sunt enim decem præcepta decalogi ordinantia hominem ad Deum & proximum: ſed Dominus ſolum circa tria illorū aliquid adimpleuit, ſ. circa prohibitionem homicidii, & circa prohibitionem adulterii, & circa prohibitionem periurij. ergo uidetur quòd inſufficienter hominem ordinauerit, adimpletionem aliorū præceptorum prætermittens.

¶ 2 Pręterea, Dominus nihil ordinauit in Euāgelio de iudicialibus præceptis niſi circa repudiū vxoris, & circa pœnam talionis, & circa perſecutionem inimicorum. ſed multa ſunt alia iudicialia præcepta ueteris legis, ut * ſuprà dictum eſt. ergo quantum ad hoc, inſufficienter uitam hominū ordinauit.

q. 104. ar. 4. & qō. 105. ar. 1. 2. 3. & 4.

¶ 3 Præterea, In ueteri lege præter præcepta moralia & iudicialia, erant quædam cæremonialia, circa quę Dominus nihil ordinauit. ergo uidetur inſufficienter ordinaſſe.

¶ 4 Præterea, Ad interiorē bonā mentis diſpoſitionē pertinet, vt nullum bonum opus hō faciat propter quemcunq; temporalē finem: ſed multa ſunt alia temporalia bona, q̄ fauor human⁹, multa ēt ſunt alia bona opera, quàm ieiunium, eleemoſyna, & oratio: ergo inconueniens fuit, quod Dominus docuit ſolū circa hæc tria opera gloriā fauoris humani vitari, & nihil aliud terrenorū bonorū.

¶ 5 Præterea, Naturaliter homini inditum eſt, ut ſolicitetur circa ea, quæ ſunt ſibi neceſſaria ad uiuendum, in qua ēt ſolicitudine alia animalia cum homine cōueniunt. unde dicitur Prouer. 6. Vade ad formicam ò piger, & conſidera uiam eius: quæ cum non habeat pręceptorem, uel ducem, parat in ęſtate cibum ſibi, & cōgregat ī meſſe quod comedat, ſed omne præceptum quod datur contra inclinationem naturæ, eſt iniquum, utpote contra legem naturalem exiſtens. ergo inconuenienter uidetur Dn̄s prohibuiſſe ſolicitudinem victus & ueſtitus.

¶ 6 Præterea, Nullus actus uirtutis eſt prohibendus: ſed iudiciū eſt actus iuſtitiæ. ſecundum illud Pſal. 93. Quouſq; iuſtitia conuertatur in iudicium. ergo inconuenienter uidetur Dn̄s iudiciū prohibuiſſe, & ita uidetur lex noua inſufficienter hominem ordinaſſe circa interiores actus.

SED contra eſt, quod Auguſ. dicit in lib. de ſermone Dn̄i in mōte. * Conſiderandum eſt, q̄a cùm dixit, Qui audit uerba mea, hæc ſatis ſignificat ſermonem iſtū dn̄i omnibus præceptis, quibus Chriſtiana uita formatur, eſſe perfectum.

li. 1. circa prin. & li. 2. c. 40. to mo. 4.

CONCLVSIO.

Cùm B. Auguſtino teſte uel unicus ſermo quo Dominus in monte propoſuit, totam Chriſtianæ uitæ informationem cōtineat, perfecteq́; interiores hominis motus ordinet, nouam legem ſufficienter hominem circa actus interiores ordinaſſe dicendum eſt.

In argu. Sed contra.

RESPONDEO dicendum, quòd ſicut ex inducta auctoritate Auguſtini * apparet ſermo quē Dominus in monte propoſuit, totam informationem Chriſtianæ uitæ continet, in quo perfectè interiores motus hominis ordinantur. Nam poſt declaratum beatitudinis finem, commendata apoſtolica dignitate, per quos erat doctrina Euangelica promulganda, ordinat interiores hominis motus: primò quidem quātū ad ſeipſum, & deinde quantum ad proximum. Quantum aūt ad ſeipſum dupliciter ſecundū duos interiores hominis motus circa agenda: quæ ſunt voluntas de agendis, & intentio de fine. vnde primò ordinat hominis uoluntatem ſecundum diuerſa legis precepta: vt. ſ. abſtineat aliquis nō ſolum ab exterioribus operibus, q̄ ſunt ſecundum ſe mala, ſed etiā ab interioribus, & ab occaſionib⁹ malorum. Deinde ordinat intētionem hominis dicens, ꝙ in bonis, quæ agimus, neque quæramus humanam gloriam, neque mundanas diuitias, quod eſt theſaurizare in terra. Conſequenter autem ordinat interiorem hominis motum quo ad proximum: ut. ſ. eum non temerariè, aut iniūſte iudicemus, aut præſumptuosè, neque in ſic ſimus apud proximum remiſſi, ut eis ſacra cōmittamus, ſi ſint indigni. Vltimò aūt docet modū adimplendi Euangelicam doctrinam, ſ. implorando diuinum auxilium, & conatum apponēdo ad ingrediendum per anguſtam portam perfectæ uirtutis, & cautelā adhibendo ne à ſeductoribus corrumpamur, & quod obſeruatio mandatorum eius eſt neceſſaria ad uirtutem: non autem ſufficit ſola confeſſio fidei, uel miraculorum operatio, uel ſolus auditus.

AD primum ergo dicendum, ꝙ Dn̄s circa illa legis præcepta adimpletionem appoſuit: in quibus Scribæ & Phariſæi non rectū intellectum habebant, & hoc cōtingebat præcipuè circa tria præcepta decalogi. Nam circa prohibitionem adulterii & homicidii æſtimabant ſolum exteriorē actū prohiberi: non autem interiorem appetitum, quod magis credebāt circa homicidium & adulterium q̄ circa furtū, uel falſum teſtimonium: quia motus iræ in homicidium tendens, & concupiſcentiæ motus tendens in adulterium, uidentur aliqualiter nobis à natura ineſſe: non autem appetitus iurādi, uel falſum teſtimonium dicendi. Circa periurium uerò habebāt falſum intellectum, credentes ꝑiurium quidem eſſe peccatum, iuramentum autem per ſe eſſe appetendum, & frequentandum, quia videtur ad Dei reuerentiam pertinere. & ideo Dominus oſtēdit iuramentum non eſſe appetēdum, tanquam bonum: ſed melius eſſe abſque iuramento loqui, niſi neceſſitas cogat.

AD ſecundum dicendum, ꝙ circa iudicialia præcepta dupliciter Scribæ & Phariſæi errabant. Primò quidem, quia quædā quæ in lege Moyſi erant tradita, tanquam promiſſiones, æſtimabant eſſe per ſe iuſta, ſ. repudium uxoris, & uſuras accipere ab extraneis. & ideo Dominus prohibuit vxoris repudium Matth. 5. & uſurarum acceptionem, Luc. 6. dicēs, Date mutuum; nihil inde ſperantes. Alio modo errabant credentes quædam, quæ lex uetus inſtituerat facienda propter iuſtitiam, eſſe exequenda ex appetitu uindictæ, uel ex cupiditate temporaliū rerum, vel ex odio inimicorum: & hoc in tribus præceptis. Appetitum. n. vindictæ credebant eſſe licitum propter præceptum datum de pœna talionis; quod quidem fuit datum, ut iuſtitia ſeruaretur, non ut homo vindictam quæreret. & ideo Dominus ad hoc remouendum docet animum hominis ſic debere eſſe præparatum, ut ſi

neceſſe ſit, et paratus ſit plura ſuſtinere. Motum autem cupiditatis æſtimabant eſſe licitum ꝓpter præcepta iudicialia, in quib' mandabatur reſtitutio rei ablatæ fieri, et cum aliqua additione (ut ſupra dictum eſt *) & hoc quidem lex mandauit propter iuſtitiã obſeruandam; non ut daret cupiditati locum: & ideo Dominus docet vt ex cupiditate noſtra non repetamus, ſed ſimus parati, ſi neceſſe fuerit etiam ampliora dare. motũ uerò odii credebant eſſe licitum propter præcepta legis data de hoſtium interfectione. quod quidẽ lex ſtatuit propter iuſtitiam implendam (ut ſupra dictum eſt *) non propter odia exaturanda: & ideo Dominus docet, ut ad inimicos dilectionem habeamus, & parati ſimus, ſi neceſſe fuerit etiam benefacere: hæc enim præcepta ſecundum præparationẽ animi ſũt accipienda, ut Aug. * exponit.

q. 105. ar. 2. ad 9.

q. 105. ar. 3.

lib. 1. de ſer. dom. in monte ca. 34. 35. & 36.

AD tertium dicendum, quòd præcepta moralia omnino in noua lege remanere debebant: quia ſecundum ſe pertinent ad rationẽ uirtutis, præcepta autem iudicialia non remanebant ex neceſſitate ſecundum modum quem lex determinauit: ſed relinquebatur arbitrio hominum, utrum ſic uel aliter eſſet determinandum, & idõ conuenienter Dominus circa hęc duo genera præceptorum nos ordinauit. Præceptorum autem cæremonialium obſeruatio totaliter per rei impletionem tollebat: & ideo circa huiuſmodi præcepta in illa communi doctrina nihil ordinauit. Oſtendit tamen alibi, ꝙ totus corporalis cultus, qui erat determinatus in lege, erat in ſpiritualem comutãdus: ut patet Ioan. 4. ubi dixit, Venit hora quãdo neque in monte hoc, neque in Hieroſolymis adorabitis Patrem: ſed ueri adoratores adorabunt Patrem in ſpiritu & ueritate.

AD quartum dicendum, quòd oẽs res mundanæ ad tria reducũtur, ſ. ad honores, diuitias & delitias: ſecundum illud 1. Iohan. 2. Omne quod eſt in mundo, concupiſcentia carnis eſt, quod pertinet ad delitias carnis: & concupiſcentia oculorum, quod pertinet ad diuitias: & ſuperbia uitæ, qđ pertinet ad ambitũ gloriæ & honoris. Superfluas autem carnis delitias lex non promiſit, ſed magis prohibuit: repromiſit autem celſitudinem honoris & abundantiam diuitiarum. Dicitur. n. Deuter. 28. Si audieris vocẽ Dñi Dei tui, faciet te excelſiorem cunctis gentibus, quantum ad primũ: & poſt pauca ſubdit, Abundare faciet te omnibus bonis, quantum ad ſecundũ. Quæ quidem promiſſa ſic prauè intelligebant Iudæi, ut propterea eſſet Deo ſeruiendũ ſicut ꝑ finẽ: & ideo Dñs hoc remouit, oſtendens primò ꝙ opera uirtutũ non ſunt facienda propter humanam gloriam: & ponit tria opera, ad quæ omnia alia reducuntur. Nã omnia, quæ aliquis facit ad refrę nandum ſeipſum in ſuis concupiſcentiis, reducũtur ad ieiunium: quæcunque uerò fiunt propter dilectionem proximi, reducuntur ad eleemoſynam: quæcunque uerò ꝑ cultum Dei fiunt, reducuntur ad orationem. Ponit autẽ hæc tria ſpecialiter quaſi ꝑcipua: & ꝑ quę hoĩes maximẽ ſolent gloriã uenari. Secundò docuit, ꝙ nõ debemus finem conſtituere in diuitiis, cũ dixit, Nolite theſaurizare uobis theſauros in terra.

AD quintum dicendũ, quòd Dñs ſolicitudinẽ neceſſariam nõ prohibuit, ſed ſolicitudinem inordinatam. Eſt aũt quadruplex ordinatio ſolicitudinis uitanda circa temporalia. Primò quidem, ut in eis finem non conſtituamus, neq; Deo ſeruiamus ꝑ neceſſaria uictus & veſtitus. vnde dicit, Nolite theſaurizare vobis, &c. Secundò, ut non ſic ſolicitemur de tẽporalibus cum deſperatione diuini auxilij. vnde Dñs dicit, Scit Pa-

ter ueſtet ꝙ his omnibus indigetis. Tertiò, ne ſit ſolicitudo pręſũptuoſa: ut. ſ. homo confidat ſe neceſſaria uitæ per ſuam ſolicitudinem poſſe procurare abſq; diuino auxilio, quod Dñs remouet ꝑ hoc, Quòd homo non poteſt aliquid adiiceere ad ſtaturam ſuam. Quartò per hoc, quòd homo ſolicitudinis tempus pręoccupat: qa ſcilicet de hoc ſolicitus ęſt nunc: quod non pertinet ad curam præſentis temporis, ſed ad curam futuri. vnde dicit, Nolite ſoliciti eſſe in craſtinum.

AD ſextum dicendum, quòd Dominus non prohibet iudicium iuſtitiæ, ſine quo non poſſent ſancta ſubtrahi ab indignis: ſed prohibet iudicium inordinatum, ut * dictum eſt. in cor. ar.

ARTICVLVS IIII.

Vtrum conuenienter in lege noua, conſilia quædam determinata ſint propoſita.

575 3. contra c. 230. & quoli. 5. ar. 19 cor. * q. 14. ar. 2

AD QVARTVM ſic proceditur. Videtur quòd inconueniēter in lege noua, conſilia quędam determinata ſint propoſita. Conſilia n. dantur de rebus expedientibus ad finē: vt ſupra dictum eſt, * cùm de conſilio ageretur; ſed non eadem omnibus expediunt. ergo non ſunt aliqua conſilia determinata, omnibus proponenda.

¶ 2 Præterea, Conſilia dantur de meliori bono: ſed non ſunt determinati gradus melioris boni. ergo non debent aliqua determinata conſilia dari.

¶ 3 Præterea, Conſilia pertinēt ad perfectionem uitæ, ſed obediētia pertinet ad perfectionē uitæ. ergo inconuenienter de ea conſilium non datur in Euangelio.

¶ 4 Præterea, Multa ad perfectionem uitæ pertinentia inter præcepta ponuntur: ſicut hoc quod dicitur, Diligite inimicos ueſtros. & præcepta etiam quæ dedit Dominus Apoſtolis Matth. 10. ergo ineõuenienter traduntur conſilia in noua lege: tum quia nõ omnia ponuntur, tum ēt quia à præceptis non diſtinguuntur.

SED contra Conſilia ſapiētis amici magnam afferunt utilitatē ſecundũ illud Prouerb. 27. Vnguēto & uariis odoribus delectatur cor: & bonis amici cõſiliis anima dulcoratur: ſed Chriſtus maximè eſt ſapiens & amicus. ergo eius cõſilia maximam utilitatem continent, & conuenientia ſunt.

CONCLVSIO.

Cùm lex noua, lex libertatis ſit, & conſilium in libera opinione eius, cui datur, relictum ſit, conuenienter in noua lege conſilia, quibus melius & expeditius homines beatitudinem conſequerentur, propoſita sũt.

RESPONDEO dicendum, quòd hęc eſt differentia inter conſilium & præceptum, quòd præceptum importat neceſſitatem, conſilium autem in optione ponitur eius, cui datur: & ideo conuenienter in lege noua, quæ eſt lex libertatis, ſupra præcepta ſunt addita conſilia, non autem in ueteri lege, quæ erat lex ſeruitutis. Oportet igitur, ꝙ pręcepta nouæ legis intelligantur eſſe data de his, q̃ ſunt neceſſaria ad conſeqnēdum finē æternæ beatitudinis, in quē lex noua immediatè introducit. Conſilia uerò oportet eſſe de illis, per quæ melius & expeditius poteſt homo conſequi finem prædictum. Eſt autem homo conſtitutus inter res mundi huius, & ſpiritualia bona, in quibus ęterna beatitudo conſiſtit, ita quòd quanto plus inhæret vni eorum, tãto plus recedit ab altero, & econuerſo.

Qui

Qui ergo totaliter inhæret rebus huius mundi, ut in eis finem conſtituat, habens eas quaſi rationes & regulas ſuorum operum, totaliter excidit à ſpiritualib⁹ bonis: & ideo huiuſmodi inordinatio tollitur per præcepta. Sed ꝙ homo totaliter ea, quæ ſunt mundi, abiiciat, nõ eſt neceſſarium ad perueniẽdum in finem prædictũ: quia poteſt homo utens rebus huius mundi, dummodo in eis finẽ non conſtituat, ad beatitudinem æternam peruenire, ſed expediti⁹ perueniet, totaliter bona huius mundi abdicando, & ideo de hoc dãtur conſilia Euãgelii. Bona aũt huius mundi, quæ pertinent ad uſum humanæ uitę, in tribus conſiſtunt, ſ. in diuitiis exteriorũ bonorum, quæ pertinent ad concupiſcentiam oculorum: & in delitiis carnis, quæ pertinent ad concupiſcentiam carnis: & in honoribus, quæ pertinent ad ſuperbiam vitę, ſicut patet 1. Ioan. 2. Hæc aũt tria totaliter derelinquere, ſecundũ quod poſſibile eſt, pertinet ad cõſilia Euangelica. In quibus etiam tribus fundatur omnis religio, q̃ ſtatum perfectionis profitetur: nã diuitiæ abdicantur per paupertatem, delitiæ carnis per perpetuam caſtitatem, ſuperbia uitæ per obedientiæ ſeruitutem. Hęc autẽ ſimpliciter obſeruata pertinẽt ad cõſilia ſimpliciter propoſita: ſed obſeruatio uniuſcuiuſque eorum in aliquo ſpeciali caſu pertinet ad conſilium ſecundum quid. ſ. in caſu illo: puta cùm hõ dat aliquam eleemoſynã pauperi, qñ dare non tenetur, conſilium ſequitur quantum ad factum illud. Similiter ẽt qñ aliquo tp̃e determinato à delectationibus carnis abſtinet ut orationibus uacet, conſiliũ ſequitur pro tempore illo. Similiter ẽt qñ aliquis non ſequitur uoluntatem ſuam in aliquo facto, quod licitè poſſet facere, conſilium ſequitur in illo caſu, puta ſi benefaciat inimicis ſuis quando nõ tenetur, uel ſi offenſam remittat, cuius iuſtè poſſet exigere uindictam: & ſic etiam omnia conſilia particularia ad illa tria generalia & perfecta reducuntur.

AD primum ergo dicendum, ꝙ prædicta conſilia quantum eſt de ſe, ſunt omnibus expedientia: ſed ex indiſpoſitione aliquorum contingit, ꝙ alicui expedientia non ſunt, quia eorum affectus ad hęc non inclinatur: & ideo Dominus cõſilia Euangelica proponẽs ſemper facit mentionem de idoneitate hominum ad obſeruantiã conſiliorum: dans enim conſiliũ perpetuæ paupertatis Matthæ. 19. præmittit, Si uis perfectus eſſe: & poſtea ſubdit, Vade, & uende omnia quæ habes. Similiter dans cõſilium perpetuæ caſtitatis cum dixit. Sunt eunuchi, qui caſtrauerũt ſeipſos propter regnum cælorum: ſtatim ſubdit, Qui poteſt capere capiat. Et ſimiliter Apoſtolus 1. ad Cor. 7, præmiſſo conſilio uirginitatis dicit, Porrò hoc ad utilitatẽ ueſtram dico, non ut laqueum uobis iniiciam.

AD ſecũdum dicẽdum, quòd meliora bona particulariter ĩ ſingulis ſunt indeterminata: ſed illa quę ſunt ſimpliciter & abſolutè meliora bona in uniuerſali, ſunt determinata: ad quæ etiã omnia illa particularia reducuntur: ut dictum eſt. * in cor. ar.

AD tertium dicendum, quòd etiam conſilium obedientię Dominus intelligitur dediſſe in hoc, quod dixit: Et ſequatur me. quẽ ſequimur non ſolũ ĩmitando opera, ſed etiam obediendo mandatis ipſius: ſecũdum illud Ioan. 10. Oues meæ uocem meam audiũt, & ſequuntur me.

AD quartum dicendum, ꝙ ea, quę de uera dilectione inimicorum, & ſimilibus Dñs dicit Matt. 4. & Luc. 6. ſi referantur ad præparationem animi, ſunt de neceſſitate ſalutis: ut. ſ. homo ſit paratus benefacere inimicis, & alia huiuſmodi

iuſmodi facere, cũ neceſſitas hoc requirat, & ideo inter præcepta ponuntur. Sed vt aliquis inimicis hoc exhibeat prompte in actu, vbi ſpecialis neceſſitas non occurrit, pertinet ad conſilia particularia,
I cor. art. vt dictum eſt. * Illa autem q̃ ponuntur Matth. 10. & Luc. 9, & 10. fuerunt quædam præcepta diſciplinæ pro tempore illo, uel cõceſſiones quędam, ut ſupra dictum
art. 2. ad 3. arg. eſt, * & ideo non inducuntur tan quam conſilia.

QVÆSTIO CIX.

De exteriori principio humanorum actuum. ſ. de gratia Dei, in decem articulos diuiſa.

Conſequenter conſiderandum eſt de exteriori principio humanorum actuũ, ſcilicet de Deo, prout ab ipſo per gratiam adiuuamur ad rectè agẽdum. Et primo, conſiderandũ eſt de gratia Dei. Secundo, de cauſa eius. Tertio, de eius effectibus.

¶ Prima autem conſideratio erit tripartita. Nam primo conſiderabitur de neceſſitate gratiæ.

Secundo, de ipſa gratia, quantũ ad eius eſſentiam. Tertio, de eius diuiſione.

¶ Circa primum quæruntur decem.

¶ Primo, utrum abſque gratia poſſit homo aliquod uerum cognoſcere.

¶ Secundo, utrum abſque gratia Dei poſſit homo aliquod bonum facere uel uelle.

¶ Tertio, utrum homo abſq; gratia poſſit Deum diligere ſuper omnia.

¶ Quarto vtrum abſq; gratia poſſit per ſua naturalia, præcepta legis obſeruare.

¶ Quinto, utrũ abſque gratia poſſit mereri uitam æternam.

¶ Sexto, vtrum homo poſſit ſe ad gratiã præparare ſine gratia.

¶ Septimo, utrũ abſq; gratia poſſit reſurgere à peccato.

¶ Octauo, utrum abſq; gratia poſſit homo uitare peccatum.

¶ Nono, utrum homo gratiã conſecutus poſſit abſque alio diuino auxilio bonum facere, & uitare peccatum.

¶ Decimo, utrum poſſit perſeuerarè in bono per ſeipſum.

ARTICVLVS PRIMVS.

Vtrum homo ſine gratia aliquid uerum cognoſcere poſſit.

576

Ad primum ſic proceditur. Videtur, quòd homo ſine gratia nullum verum cognoſcere poſſit: Inf. ar. 21 ad 3. Et 2 di. 28. ar. 3.
quia ſuper illud 1. Corinth. 12. Nemo poteſt dicere Dominus Ieſus, niſi in Spiritu ſancto. dicit gloſſ.
Ambroſ. * Omne uerum à quocũ que dicatur, à Spiritu ſancto eſt; ſed Spiritus ſanctus habitat in nobis per gratiam. ergo ueritatẽ cognoſcere nõ poſſum' ſine gratia. *Amb. ſuper hunc locũ Pauli. tom. 5.

¶ 2 Præterea, Auguſt. dicit in primo Soliloquiorum * ꝙ diſciplinarũ certiſſima talia ſunt, qualia illa quæ à ſole illuſtrantur, ut uideri poſſint: Deus autem ipſe eſt, qui illuſtrat. Ratio autem ita eſt in mentibus, ut in oculis eſt aſpectus: mentis autem oculi ſũt ſenſus animæ. ſed ſenſus corporis quantumcunq; ſit purus, non põt aliquod uiſibile videre ſine ſolis illuſtratione, ergo humana mens quantumcunque ſit perfecta, non põt ratiocinando ueritatẽ cognoſcere abſq; illuſtratione diuina, q̃ ad auxilium gratiæ pertinet. * li. 1. c. 6 circa pri. tom. 1.

¶ 3 Præterea, humana mẽs nõ poteſt ueritatẽ intelligere niſi cogitando: ut patet per Augu. 14. de trinit. * ſed Apoſt. dicit 2. ad Corinth. 3. Non ſufficientes ſumus aliquid cogitare à nobis, quaſi ex nobis. ergo homo non poteſt cogno- li. 14. c. 7 tom. 3.

gno-

gnoſcere ueritatem per ſeipſum ſine auxilio gratiæ.

SED contra eſt, quod Augu. dicit in primo Retractationum,* Non approbo, quod in oratione dixi, Deus qui non niſi mundos verum ſcire uoluiſti: reſponderi enim poteſt, multos etiam nõ mũdos multa ſcire uera, ſed per gratiam homo mundus efficitur, ſecundum illud Pſal. 50. Cor mundum crea in me Deus, & ſpiritũ rectum innoua ĩ uiſceribus meis. ergo ſine gratia poteſt homo per ſeipſum ueritatem cognoſcere.

li. 1. retra. c. 4 id dixerat li. 1 Soliloq. c. 2. ĩ pri. tom. 1.

CONCLVSIO.

Cùm homo naturaliter ſit rationalis & intellectualis naturę, eum quoque naturales ueritates abſque ſupernaturali dono gratiæ cognoſcere poſſe cõſtat.

RESPONDEO dicendum quòd cognoſcere ueritatẽ eſt vſus quidã vel actus intellectualis luminis: quia ſecundum Apoſtolũ ad Ephe. 5. Omne quod manifeſtatur, lumen eſt, uſus autem quilibet quendam motum importat, largè accipiẽdo motum, ſecundũ quod intelligere & uelle motus quidam eſſe dicuntur, ut patet ꝑ Philoſ. in 3 de anima.* Videmus autem in corporalibus, quòd ad motum non ſolum requiritur ipſa forma, quæ eſt principium motus uel actionis, ſed etiam requiritur motio primi mouentis. Primũ aũt mouens in ordine corporaliũ eſt corpus cęleſte. vnde quantumcunque ignis habeat calorem ꝑfectum, non alteraret niſi ꝑ motionem corporis cęleſtis. Manifeſtum eſt aũt, quòd ſicut motus omnes corporales reducunt̃ in motum cęleſtis corporis, ſicut in primum mouens corporale, ita omnes motus tam corporales, q̃ ſpirituales reducuntur in primũ mouẽs ſimpliciter, quod eſt Deus, & ideo quantumcunque natura aliqua corporalis uel ſpiritualis ponatur perfecta, non põt in ſuum actum procedere niſi moueatur à Deo, quæ quidem motio eſt ſecũdum ſuæ prouidentiæ rationẽ, nõ ſecundum neceſſitatem naturæ: ſicut motio corporis cęleſtis. non ſolum autem à Deo eſt omnis motio, ſicut à primo mouente, ſed ẽt ab ipſo eſt omnis formalis perfectio, ſicut à primo actu. Sic igitur actio intellectus & cuiuſcunque entis creati depẽdet à Deo inquãtum ad duo. Vno modo, inquantum ab ipſo habet perfectionem ſiue formam, per quam agit: alio modo inquantum ab ipſo moueẽ ad agendum. Vnaquæque autem forma indita rebus creatis à Deo habet efficaciam reſpectu alicui' actus determinati, in quem põt ſecundum ſuam proprietatem, vltra autem non poteſt niſi per aliquam formã ſuperadditam: ſicut aqua non poteſt calefacere, niſi calefacta ab igne. Sic igitur intellectus humanus habet aliquam formam, ſ. ipſum intelligibile lumẽ, quod eſt de ſe ſufficiens ad quædam intelligibilia cognoſcẽda: ad ea. ſ. in quorum notitiam per ſenſibilia poſſumus deuenire: altiora uerò intelligibilia intellectus humanus cognoſcere non põt niſi fortiori lumine perficiatur: ſicut lumine fidei, uel prophetiæ: quod dicitur lumẽ gratiæ, inquãtum eſt naturæ ſuperadditum. Sic igitur dicendum eſt, ꝙ ad cognitionem cuiuſcunque ueri, homo indiget auxilio diuino, ut intellectus à Deo moueatur ad ſuum actum: nõ autem indiget ad cognoſcendam ueritatẽ in omnibus noua illuſtratione ſuperaddita naturali illuſtrationi: ſed in quibuſdã, quæ excedunt naturalem cognitionem, & tamen quandoq; Deus miraculoſe per ſuam gratiam aliquos inſtruit de his, quæ per naturalem rationem cognoſci poſſũt: ſicut & quandoque miraculoſe fa-

li. 3. d̃ aĩa tex. 28. tomo 2.

facit quædam, quæ natura facere poteſt.

AD primum ergo dicendum. quòd omne uerum à quocunque dicatur, eſt à Spiritu ſancto, ſicut ab infundente naturale lumen, & mouente ad intelligendum & loquendum ueritatem, non autē ſicut ab inhabitante per gratiā gratum facientem: vel ſicut largiēte aliquod habituale donum naturæ ſuperadditum. Sed hoc ſolū eſt in quibuſdam ueris cognoſcēdis & loquendis: & maximè in illis, quę pertinent ad fidem, de q̄bus Apoſtolus loquebatur.

AD ſecundum dicendum, ꝙ ſol corporalis illuſtrat exterius, ſed ſol intelligibilis, qui eſt Deus illuſtrat interius: unde ipſum lumen naturale animæ inditum eſt illuſtratio Dei, qua illuſtramur ab ipſo ad cognoſcendum ea, quę pertinent ad naturalem cognitionem, & ad hoc nō requiritur alia illuſtratio, ſed ſolum ad illa, quæ naturalem cognitionē excedunt.

li.14.c.7. tom.3.

577

AD tertium dicendum, quòd ſemper indigemus diuino auxilio ad cogitandum quodcunque, inquantum ipſum mouet intellectum ad agendum: actu enim intelligere aliquid, eſt cogitare: ut patet per Aug. 14. de trinit. *

Inf. art 6. co. & diſ. 28 ar.1. & diſ.39. in expo. lit. & 4. di.17 q.1. ar.2. q.2. ad 1. & 3. Et veri. qō. 24. art. 1. ad 2. 6. & ad 9. & ar.14. per to. & qō. 26. art.6. ad 12. Et quo.1. ar. 7. ca.2. & quo.5. a. 2. Et 1. Cor. 12. co. 2. † q 1. ar. 2. & q.13. ar.6.

ARTICVLVS II.

Vtrum homo poſſit uelle & facere bonum abſque gratia.

AD SECVNDVM ſic ꝓceditur. Videtur ꝙ homo poſſit uelle & facere bonum abſq; gratia. illud enim eſt in hominis poteſtate, cuius ipſe ē dominus: ſed homo eſt dominus ſuorum actuum, & maximè eius quod eſt uelle: ut ſupra dictū eſt. † ergo homo poteſt uelle & facere bonum per ſeipſum abſque auxilio gratiæ.

¶ 2 Præterea, Vnumquodque poteſt magis in id quod eſt ſibi ſecundum naturam, quàm in id q̄d eſt ſibi præter naturam. ſed peccatum eſt contra naturam (vt Dam. dicit in 2. lib. *) opus autem uirtutis eſt homini ſecundum naturam; ut ſupra dictum eſt, † cùm igitur homo ꝑ ſeipſum poſſit peccare, uidetur quòd multo magis per ſeipſum poſſit bonum uelle & facere.

* ca.30. † qō. 71. ar. 1.

¶ 3 Præterea, Bonum intellectus eſt uerum, ut Philoſophus dicit in 6. Ethic.* ſed intellectus poteſt cognoſcere uerum per ſeipſum, ſicut & quęlibet alia res poteſt ſuam naturalem operationē per ſe facere: ergo multo magis homo poteſt per ſeipſum facere, & uelle bonum.

* lib.6. ethi. ca. 2. tom.5.

SED contra eſt, quod Apoſtolus dicit Rom. 9. Non eſt uolentis ſcilicet uelle, neque currentis, ſcilicet currere: ſed miſerentis Dei. Et Auguſt. dicit in libro de correctione † & gratia quòd ſine gratia nullum prorſus ſiue cogitādo ſiue uolendo & amando, ſiue agēdo, faciunt homines bonum.

† ca.2. in pric. to.7.

CONCLVSIO.

Indiguit homo in ſtatu naturæ integræ gratuito quodam auxilio, ut bonum non naturale, ſed ſupernaturale uellet & operaretur, at in ſtatu naturæ lapſæ quanquam particulare aliquod bonum uelle & operari poſſet, neceſſaria tamē ei diuina gratia fuit, ut eius natura ſanaretur, & bonum meritorium operaretur, & uellet.

RESPONDEO dicendum, quòd natura hoīs pōt dupliciter conſiderari, uno modo in ſui integritate: ſicut fuit in primo parēte ante peccatum. alio mō, ſecundum quod eſt corrupta in nobis

poſt

poſt peccatum primi parentis. ſecundum autem vtrunq; ſtatũ natura humana indiget auxilio diuino ad faciendum vel volendũ quodcunque bonũ, ſicut primo mouente: vt dictum eſt *. Sed in ſtatu naturæ integræ quantũ ad ſufficientiam operatiuæ virtutis poterat homo per ſua naturalia velle, & operari bonum ſuę naturæ proportionatum, quale eſt bonum virtutis acquiſitæ, non aũt bonum ſuperexcedens, quale eſt bonum virtutis infuſæ: ſed in ſtatu naturæ corruptæ etiam deficit homo ad hoc, quòd ſecundũ ſuã naturam poteſt, vt non poſſit totum huiuſmodi bonum implere per ſua naturalia. Quia tamen natura humana per peccatum non eſt totaliter corrupta, vt ſcilicet toto bono naturę priuetur, poteſt quidẽ etiã in ſtatu naturæ corruptæ per virtutẽ ſuę naturæ aliqđ bonum particulare agere (ſicut ędificare domos, plantare vineas, & alia huiuſmodi) non tamẽ totum bonum ſibi connaturale, ita ꝙ in nullo deficiat: ſicut homo infirmus poteſt per ſeipſum aliquem motum habere, non tamẽ perfecte poteſt moueri motu hominis ſani, niſi ſanetur auxilio medicinæ. Sic igitur virtute gratuita ſuperaddita uirtuti naturæ indiget homo in ſtatu naturæ integrę quantum ad vnum, ſcilicet ad operandum & volendum bonum ſupernaturale. Sed in ſtatu naturæ corruptæ quantũ ad duo, ſcilicet vt ſanetur, & vlterius, vt bonũ ſupernaturalis virtutis operetur: quod eſt meritorium. Vlterius autem in vtroque ſtatu indiget homo auxilio diuino, vt ab ipſo moueatur ad bene agendũ.

art. præc.

AD PRIMVM ergo dicendum, ꝙ homo eſt dominus ſuorũ actuũ & volẽdi & nõ volendi, ꝑꝑ deliberationẽ rationis, quæ poteſt flecti ad vnã partem vel ad aliã: ſed ꝙ deliberet, vel non deliberet, & ſi huiuſmodi etiam ſit dominus, oportet ꝙ hoc ſit per deliberationem præcedentem, & cũ hoc non procedat in infinitum, oportet ꝙ finaliter deueniat ad hoc, quòd lib. arb. hominis moueatur ab aliquo exteriori principio, quod eſt ſupra mentem humanam, ſcilicet à Deo: vt etiam philoſophus * probat in capitulo de bona fortuna, vnde mens hominis etiam ſani nõ ita habet dominium ſui actus, quin indigeat moueri à Deo: & multo magis liberum arb. hominis infirmi poſt peccatum, per quod impeditur à bono per corruptionem naturæ.

l. 7. Mor. Eudemiorũ, c. 18.

AD SECVNDVM dicendum, ꝙ peccare nihil aliud eſt ꝗ̃ deficere à bono, quod conuenit alicui ſecundum ſuam naturam: vnaquæque autem res creata, ſicut eſſe non habet niſi ab alio, & in ſe conſiderata nihil eſt, ita indiget conſeruari in bono ſuæ naturæ conuenienti ab alio: poteſt enim per ſe ipſam deficere à bono, ſicut & per ſeipſam poteſt deficere in non eſſe, niſi diuinitus conſeruaretur.

AD TERTIVM dicendũ, ꝙ etiam verum non poteſt homo cognoſcere ſine auxilio diuino, ſicut ſupra dictum eſt *: & tamẽ magis eſt natura humana corrupta per peccatum quantũ ad appetitum boni, quàm quantum ad cognitionem veri.

ar. 1. huius q.

ARTICVLVS III.

Vtrum homo poſſit diligere Deũ ſuper omnia, ex ſolis naturalibus, ſine gratia. 578

1. qõ. 60. ar. 5. & 2. di. 3. q. 4. & 3. d. 29 arg. 3. & veri. q. 2. art. 2. ad 16. & q. 4 ar. 1. ad 9. Et quo. 1. ar. 8.

AD TERTIVM ſic ꝓceditur. Videtur, ꝙ homo non poſſit diligere Deum ſuper omnia ex ſolis naturalibus ſine gratia. Diligere enim Deum ſuper omnia, eſt proprius & principalis charitatis actus. Sed charitatẽ homo non

non poteſt habere per ſeipſum, quia charitas Dei diffuſa eſt in cordibus noſtris per Spiritum ſanctum, qui datus eſt nobis, vt dicitur Rom. 5. ergo homo ex ſolis naturalibus non poteſt Deum diligere ſuper omnia.

¶ 2 Præterea Nulla natura poteſt ſupra ſeipſam. Sed diligere aliquid plus quàm ſe, eſt tendere in aliqđ ſupra ſeipsū. ergo nullā natura creata pōt Deū diligere ſupra ſeipsā ſine auxilio gratiæ.

¶ 3 Præterea, Deo, cùm ſit ſummum bonum, debetur ſummus amor, qui eſt, vt ſuper omnia diligatur. Sed ad ſummum amorem Deo impendendum, qui ei à nobis debetur, homo non ſufficit ſine gratia, alioquin fruſtra adderetur gratia. ergo homo non poteſt ſine gratia, ex ſolis naturalibus diligere Deum ſuper omnia.

SED contra, Primùs homo in ſolis naturalibus conſtitutus fuit (vt à quibuſdam ponitur) in quo ſtatu manifeſtū eſt, quòd aliqualiter Deum dilexit. Sed non dilexit Deum æqualiter ſibi vel minus ſe: quia ſecundum hoc peccaſſet. ergo dilexit Deum ſupra ſe, ergo homo ex ſolis naturalibus Deum poteſt diligere plus, quàm ſe, & ſuper omnia.

CONCLVSIO.

Homo in ſtatu naturæ integrę nō indiguit diuinæ gratię gratuito auxilio uiribus naturalibus ſuperaddito ad Deum ſuper omnia naturaliter diligendum, quanquam Dei ad hoc mouentis auxilio ei opus eſſet: at in ſtatu naturæ corruptæ indiget ad hoc gratia ipſam naturam interius ſanante.

RESPONDEO dicendum, quòd ſicut ſupra dictum eſt * in primo (in quo etiam circa naturalem dilectionem angelorum diuerſæ opiniones ſunt poſitæ) homo in ſtatu naturæ integræ poterat operari uirtute ſuæ naturæ bonum, quod eſt ſibi connaturale abſque ſuperadditione gratuiti doni, licet non abſque auxilio Dei mouentis: diligere autē Deū ſuper omnia, eſt quiddam connaturale homini, & etiā cuilibet creaturæ non ſolū rationali, ſed irrationali, & etiā inanimatæ ſecundū modū amoris, qui vnicuique creaturæ competere poteſt. Cuius ratio eſt, quia vnicuique naturale eſt ꝙ appetat & amet aliquid, ſecundum quod aptum natum eſt eſſe. Sic igitur agit unumquodque prout aptū natū eſt eſſe, vt dicit̃ in 2. Phyſ. * manifeſtum eſt autem quòd bonum partis eſt propter bonum totius. vnde naturali appetitu, vel amore vnaquæque res particularis amat bonum ſuum proprium ꝑꝑ bonum cōmune totius vniuerſi, qđ eſt Deus: vnde & Dio. * dicit in lib. de di. no. ꝙ Deus conuertit oīa ad amorē ſui ipſius. vnde homo in ſtatu naturæ integrę dilectionem ſui ipſius referebat ad amorem Dei, ſicut ad finem: & ſimiliter dilectionem omniū aliarum rerum: & ita Deum diligebat plus quàm ſeipſum & ſuper omnia. Sed in ſtatu naturæ corruptę homo ab hoc deficit ſecundùm appetitum uolūtatis rationalis, quæ propter corruptionem naturæ ſequitur bonum priuatum, niſi ſanetur per gratiam Dei. Et ideo dicendum eſt, quòd homo in ſtatu naturę integræ nō indigebat dono gratiæ ſuperadditę naturalibus bonis ad diligēdum Deū naturaliter ſuper omnia, licet indigeret auxilio Dei ad hoc eum mouentis: ſed in ſtatu naturæ corruptæ indiget homo etiam ad hoc auxilio gratiæ naturam ſanantis.

AD primū ergo dicendum, ꝙ charitas diligit Deū ſuper oīa eminētius, ꝗ natura: natura.n. diligit

Deum

1. 1 q. 60. ar. 5.

l. 2. Phyſ. te: 78. to. 2.

ca. 4 p 4 inter medium & princip.

Deũ ſuper oĩa, prout eſt principiũ & finis naturalis boni: charitas aũt ſcd̃m qđ eſt obiectũ beatitudinis, & ſcd̃m quod homo habet quandam ſocietatẽ ſpiritualem cum Deo, addit etiam charitas ſupernaturalẽ dilectionem Dei, promptitudinẽ quandã & delectationem, ſicut habitus quilibet virtutis addit ſupra actũ bonũ, q fit ex ſola naturali ratione homi nis virtutis habitũ non habentis.

AD ſecundum dicendum, ꝙ cum dicit, ꝙ nulla natura põt ſupra ſeipſam, non eſt intelligendũ, ꝙ nõ poſſit ferri in aliquod obiectũ qđ eſt ſupra ſe: manifeſtũ eſt enim, ꝙ intellectus noſter naturali cognitione poteſt aliqua cognoſcere, quę ſunt ſupra ſeipſum vt patet in naturali cognitione Dei: ſed illud intelligendũ eſt, ꝙ natura nõ põt in actũ excedentẽ ꝓportionẽ ſuæ virtutis: talis aũt actus nõ eſt diligere Deum ſuper oĩa: hoc enĩ eſt naturale cuilibet

In co. ar. naturæ creatæ: vt dictum eſt. *

AD tertium dicendum, quòd amor dicit ſũmus, nõ ſolũ quantũ ad gradũ dilectionis, ſed etiã quantũ ad rationẽ diligẽdi & dilectionis modũ: & ſcd̃m hoc ſummus gradus dilectionis eſt quo charitas diligit Deum, vt beatificantem, ſicut dictum eſt. * — ar. 1. huius q.

ARTICVLVS IIII.

Vtrum homo ſine gratia per ſua naturalia legis præcepta implere poſſit.

579

Inf. ar. 5. ad 1. & 2 Et 2. diſt. 28. art. 3. & diſ. 41. in expo. lit. ad 5. Et uerit. q. 24 art. 14.

AD QVARTVM ſic ꝓceditur. Videtur, quòd homo ſine gratia per ſua naturalia poſſit pręcepta legis implere. Dicit enim Apoſtolus ad Rom. 2. Quòd gentes, quæ legem non habent, naturaliter ea quæ legis ſunt, faciunt: ſed illud qđ naturaliter homo facit ꝑ ſeipſum, poteſt facere abſque gratia. ergo homo poteſt legis præcepta facere abſque gratia.

¶ 2 Præterea, Hieron. dicit in expoſitione catholicæ fidei, * illos eſſe maledicẽdos, qui Deum præcepiſſe homini aliquid impoſſibile dicunt: ſed impoſſibile eſt homini, quod per ſeipſum implere non poteſt. ergo homo poteſt implere omnia præcepta legis per ſeipſum. — * Ad Damaſ. non procul à fin. to. 2.

¶ 3 Præterea, Inter oĩa præcepta legis maximum eſt illud, Diliges Dñm Deũ tuũ ex toto corde tuo, vt patet Matt. 22. ſed hoc mandatũ poteſt homo implere ex ſolis naturalibus, diligendo Deũ ſuper omnia: vt ſupra dictũ eſt. * — ar. præc. — ergo omnia mandata legis poteſt homo implere ſine gratia.

SED contra eſt, qđ Aug. * dicit in lib. de hæreſibus, hoc pertinere ad hæreſim Pelagianorũ: vt credãt ſine gratia hominẽ poſſe facere omnia diuina mandata. — In lib. de hęreſib*, c. 88. non procul à pri. to. 6.

CONCLVSIO.

Potuit homo in ſtatu naturæ integræ omnia mandata legis ſeruare, quantum ad ipſam operum ſubſtantiam, non autẽ in ſtatu naturæ corruptæ: ſed quantum ad modum agendi, vt ſcilicet ea ex charitate operari poſſet, indiguit homo in utroque ſtatu diuina gratia.

RESPONDEO dicendũ, ꝙ implere mandata legis cõtingit dupliciter. Vno modo quantũ ad ſubſtantiã operũ, put ſcilicet homo operat iuſta & fortia, & alia virtutis opera. & hoc mõ homo in ſtatu naturæ integræ potuit omnia mandata legis implere, alioquin homo non potuiſſet in ſtatũ illo non peccare: cũm nihil aliud ſit peccare, quàm tranſgredi diuina mandata, ſed in ſtatu naturæ corruptæ non põt homo implere oĩa mandata diuina ſine gratia ſanãte. Alio mõ poſſũt impleri mãdata legis nõ ſolũ quantum

tum ad ſubſtantiam operis, ſed etiã quantũ ad modũ agendi, vt ſcilicet ex charitate fiant, & ſic neque in ſtatu naturę integræ, neque in ſtatu naturæ corruptæ põt homo implere abſque gratia legis mandata. vnde Aug. in libro de correptione & gratia †: cum dixiſſet, ꝙ ſine gratia nullũ prorſus bonum homines faciũt, ſubdit: Non ſolum vt monſtrante ipſa quid faciendum ſit, ſciant: verum etiam, vt præſtante ipſa, faciant cum dilectione quod ſciũt. indigent inſuper in vtroque ſtatu, auxilio Dei mouentis ad mãdata implenda, vt dictum eſt *.

c. 2. circa prin. to. 7

Ar. 1. 2. & 3.

AD PRIMVM ergo dicendum, ꝙ ſicut Aug. dicit in lib. de ſpiritu & littera *. non moueat ꝙ naturaliter dixit eos quæ legis ſunt, facere: hoc enim agit Spiritus gratiæ, vt imaginem Dei, in qua naturaliter facti ſumus, inſtauret in nobis.

ca. 26. & 27. in pr. to. 3.

AD SECVNDVM dicendum, ꝙ illud, quod poſſumus cũ auxilio diuino, non eſt nobis omnino impoſſibile, ſecundũ illud Philoſophi in tertio Ethic. * quę per amicos poſſumus aliqualiter nos poſſumus. vnde Hiero. † ibidem confitetur ſic noſtrum liberum eſſe arbitrium, vt dicamus nos ſemper indigere Dei auxilio.

l. 3. Ethi. c. 3. poſt me. to. 5. † loco citato in arg. * ar. 3. huius q.

AD tertium dicendum, quòd præceptum de dilectione Dei nõ poteſt homo implere ex puris naturalibus, ſcd̃m qđ ex charitate implet̃, vt ex ſupradictis patet *.

ſõo Infr. qõ. 114. ar. 2. Et 1. qõ. 62. art. 4. co. Et 1. d. 14 q. 2. ar 2. & q. 3. & 2. d. 24. qõ. 1. ar. 4. & d. 26. art. 5. & di. 29. ar. 1. & 3 cõt. c. 147 & 150. & q. 1. ar. 7. co.

ARTICVLVS V.

Vtrum homo poſſit mereri vitã æternam ſine gratia.

AD QVINTVM ſic ꝓceditur. Videtur ꝙ homo poſſit mereri vitam æternam ſine gratia. Dicit enim Dominus Matth. 19. Si vis ad vitam ingredi, ſerua mandata: ex quo videtur ꝙ ingredi in vitam æternam, ſit conſtitutum in hominis voluntate. Sed id, quod in noſtra volũtate conſtitutum eſt, per nos ipſos poſſumus; ergo videtur ꝙ homo per ſeipſum poſſit vitam æternam mereri.

¶ 2 Prętere a, Vita æterna eſt merces, vel præmium, quæ hominibus redditur à Deo, ſecundum illud Matt. 5. Merces veſtra multa eſt in cælis: ſed merces vel p̃miũ redditũ à Deo homini ſcd̃m opera eius ſcd̃m illud Pſal. 61. Tu reddes vnicuiq; ſcd̃m opera eius: cũ igitur homo ſit dominus ſuorum operum, videtur ꝙ in eius poteſtate conſtitutum ſit ad vitã æternam peruenire.

¶ 3 Præterea, Vita æterna eſt vltimus finis vitæ humanæ: ſed quælibet res naturalis per ſua naturalia poteſt conſequi finẽ ſuũ: ergo multo magis homo, qui eſt altioris naturæ, per ſua naturalia poteſt peruenire ad vitam æternã abſque aliqua gratia.

SED CONTRA eſt, quod Apoſtolus dicit ad Rom. 6. Gratia Dei, vita æterna: quod ideo dicitur, ſicut gloſſa ibidem dicit *, vt intelligeremus Deum ad vitam æternã pro ſua miſeratione nos perducere.

Eſt Aug. in lib. de gra. & l. arbi. c. 9. circa me diũ to. 7.

CONCLVSIO.

Cum vita æterna ſit finis vltimus hominis, naturalem eius virtutem excedens, non poteſt per ſua naturalia ipſum ſine diuina gratia auxilio cõſequi, vel mereri.

RESPONDEO dicendum, ꝙ actus perducentes ad finem, oportet eſſe fini proportionatos. Nullus autem actus excedit portionem principij actiui. Et ideo videmus in rebus naturalibus, ꝙ nulla res põt perficere effectũ per ſuam operationẽ, qui excedat virtutem actiuã, ſed ſolũ põt producere per operationẽ ſuã effectum ſuæ virtutis proportionatũ. Vita aũt æterna eſt finis excedens proportionẽ naturæ humanæ, vt ex ſupradictis patet *. Et ideo homo per

q. 5. ar. 5.

per ſua naturalia non pōt producere opera meritoria proportionata vitæ æternæ, ſed ad hoc exigitur altior virtus, quæ eſt virtus gratiæ. Et ideo ſine gratia homo non poteſt mereri vitam æternā. poteſt tñ facere opera perducentia ad bonum aliquod homini cō naturale: ſicut laborare in agro, bibere, mādu care, & habere amicum, & alia huiuſmodi, vt Aug.* dicit in tertia reſponſione contra Pelagianos.

l.3. hypo noſticō, to. 7. aliquantulū à pr. l.

A D primum ergo dicendū, ꝙ homo ſua voluntate facit opera meritoria vitæ æternæ: ſed ſicut Aug. in eo lib. dicit *, ad hoc exigitur ꝙ voluntas hominis præparetur à Deo per gratiam.

iſto eo. loco nūc dicto: & li. 1. retrac. c. 15. to. 1

A D ſecundum dicendum, ꝙ ſicut Gloſ. † dicit Rom. 6. ſuper illud, Gratia Dei, vita æterna. certum eſt vitam æternā bonis operibus reddi: ſed ipſa opera, quibus redditur, ad Dei gratiam pertinent; cum etiam ſupradictum ſit *, ꝙ ad implendum mandata legis ſecundū debitum modum per quem eorum impletio eſt meritoria, requiritur gratia.

† Eſt Auguſti. de gra. & li. arb. c. 8.

* ar. præ.

A D tertium dicendū, ꝙ obiectio illa procedit de fine homini connaturali. natura aūt humana ex hoc ipſo, ꝙ nobilior eſt, poteſt ad altiorem finem perduci, ſaltē auxilio gratiæ, ad quem inferiores naturæ nullo modo pertingere poſſunt: ſicut homo eſt melius diſpoſitus ad ſanitatem, qui aliquibus auxilijs medicinæ poteſt ſanitatem conſequi: quàm ille qui nullo modo, vt Philoſophus introducit in 2. de cælo *.

* l. 2. tex 64. & 65 to. 2.

581

1. q. 61. a. 2, ad 3. Et 2. d. 5. q. 2 ar. 1 & d. 28. art. 4. Et ver. q. 24. ar. 15. Et quol. 1. ar. 7. Et ad Hebr. 12. lec. 3. col. 13.

ARTICVLVS VI.

Vtrum homo poſſit ſeipſum ad gratiam præparare per ſeipſum abſque exteriori auxilio gratiæ.

AD SEXTVM ſic proceditur. Videtur quòd homo poſſit ſeipſum ad gratiā præparare per ſeipſum abſque exteriori auxilio gratiæ. Nihil enim imponitur homini ꝗd ſit ei impoſſibile, vt ſupradictum eſt *: ſed Zachar. 1. dicitur, conuertimini ad me, & ego cōuertar ad vos: nihil aūt ē aliud ſe ad gratiā ꝑparare ꝗ ad Deū cōuerti: ergo videtur ꝙ homo per ſeipſum poſſit ſe ad gratiam præparare abſq; auxilio gratiæ.

ar. 4 ar.

¶ 2 Præterea. Homo ſe ad gratiā præparat faciendo quod in ſe eſt: quia ſi homo facit quod in ſe eſt, Deus ei nō denegat gratiā. Dicitur enim Matth. 7. ꝙ Deus dat ſpiritū bonū petentibus ſe. Sed illud in nobis eſſe dicitur quod eſt in noſtra poteſtate; ergo videtur quòd in noſtra poteſtate ſit conſtitutum, vt nos ad gratiam præparemus.

¶ 3 Præterea, Si homo indiget gratia ad hoc, quod præparet ſe ad gratiā, pari ratione indigebit gratia ad hoc, ꝙ præparet ſe ad illam gratiam, & ſic procederetur in infinitū, quod eſt inconueniēs: ergo uidetur ſtandum in primo, vt ſcilicet homo ſine gratia poſſit ſe ad gratiam præparare.

¶ 4 Præterea, Prouer. 16. dicit, quòd hominis eſt præparare animum: ſed illud dicitur eſſe hominis, quod per ſeipſum poteſt: ergo videtur ꝙ homo per ſeipſum ſe poſſit ad gratiam præparare.

SED cōtra eſt, quòd dicitur Ioann. 6. Nemo poteſt uenire ad me, niſi Pater qui miſit me, traxerit eum: ſi autē homo ſeipſum præparare poſſet, non oporteret, quod ab alio traheretur: ergo homo non poteſt ſe ad gratiam præparare abſque auxilio gratiæ.

CONCLVSIO.

Non poteſt homo per ſeipſum præparari ad diuinæ gratiæ lumen ſuſcipiendum, ſed gratuito Dei interius mouentis bonumq́; propoſitum inſpirātis, auxilio indiget: ad meritoriè

toriè verò operandum, & dignè Deo fruendum, indiget habituali gratia ipſius dono, quod huius tanti operis principium ſit.

RESPONDEO dicendũ, ꝙ duplex eſt præparatio uoluntatis humanæ ad bonum. Vna quidē, qua præparatur ad bene operandum, & ad Deo fruendum: & talis præparatio uoluntatis non poteſt fieri ſine habituali gratiæ dono, quòd ſit principiũ operis meritorij, vt dictum eſt. * Alio modo poteſt intelligi præparatio uoluntatis humanæ ad conſequendum ipſum gratiæ habitualis donum. ad hoc autem, quod præparet ſe homo ad ſuſceptionem huius doni, non oportet præſupponere aliquod aliud donum habituale in anima: quia ſic procederetur in infinitum: ſed oportet præſupponi aliquod auxiliũ gratuitum Dei, interius animã mouentis, ſiue inſpirantis bonum propoſitũ. His enim duobus modis indigemus auxilio diuino, vt ſupra dictum eſt, * Quòd autem ad hoc indigeamus auxilio Dei mouentis manifeſtum eſt. Neceſſe eſt enim cùm omne agens agat propter finem, quòd omnis cauſa conuertat ſuos effectus ad ſuum finem: & ideo cùm ſecundum ordinem agentium ſiue mouentiũ, ſit ordo finium, neceſſe eſt quòd ad ultimum finem conuertatur homo per motionem primi mouentis, ad finem autem proximũ per motionem alicuius inferiorũ mouẽtium: ſicut animus militis conuertitur ad quærendum victoriam ex motione ducis exercitus, ad ſequẽdum autem vexillum alicuius aciei ex motione Tribuni. Sic igitur cùm Deus ſit primum mouens ſimpliciter, ex eius motione eſt, quòd omnia in ipſum conuertantur ſecundum communem intentionem boni, per quam unumquodque intendit aſſimilari Deo ſecundum ſuũ modum. Vnde Dion. in lib. de di. no. dicit, * quòd Deus conuertit omnia ad ſeipſum, ſed homines iuſtos conuertit ad ſeipſum ſicut ad ſpecialem finem, quem intendunt, & cui cupiunt adhærere ſicut bono proprio, ſecundum illud Pſal. 72. Mihi adhærere Deo bonũ eſt. Et ideo quod homo conuertatur ad Deũ, hoc non poteſt eſſe niſi Deo ipſum conuertente; hoc autẽ eſt præparare ſe ad gratiam quaſi ad Deum cõuerti. Sicut ille qui habet oculum auerſum à lumine ſolis, per hoc ſe præparat ad recipiendum lumen ſolis, quòd oculos ſuos conuertit verſus ſolem. Vnde patet, quòd homo non poteſt ſe præparare ad lumen gratiæ ſuſcipiendum niſi per auxilium gratuitum Dei interius mouentis.

art. præc. | ar. 2. & 3. | ca. 4. p. 1. inter pri. & me. & cap. 2.

AD primum ergo dicendũ, ꝙ conuerſio hominis ad Deum fit quidem per lib. arb. & ſecundum hoc homini præcipitur, quòd ſe ad Deum conuertat: ſed li. arb. ad Deum conuerti non poteſt, niſi Deo ipſum ad ſe conuertente. ſecundum illud Ierem. 31. Conuerte me, & conuertar: quia tu Dominus Deus meus. Et Threnorũ vltimo, Conuerte nos Domine ad te, & conuertemur.

AD ſecundũ dicendum, quòd nihil homo poteſt facere niſi à Deo moueatur, ſecundum illud Ioan 15. Sine me nihil poteſtis facere: & ideo cùm dicitur homo facere quod in ſe eſt, dicitur, hoc eſt in poteſtate hominis ſecundũ quod eſt motus à Deo.

AD tertium dicendum, quòd illa obiectio procedit de gratia habituali, ad quam requiritur aliqua præparatio: quia omnis forma requirit ſuſceptibile diſpoſitum: ſed hoc, ꝙ homo moueaſ à Deo, nõ præexigit aliquã aliã motionẽ, cũ Deus ſit primũ mouẽs, vñ non oportet abire in infinitũ.

AD

AD quartum dicédum, quòd hominis eſt præparare animum: quia hoc facit per li arb.ſed tamē hoc nō facit ſine auxilio Dei mouentis, & ad ſe attrahentis, vt dictum eſt.* in co. ar.

ARTICVLVS VII.

Vtrum homo poſſit reſurgere à peccato ſine auxilio gratiæ.

582

Infr. qō. 113. ar.2. & qō.11. ar.2.c. Et ſecunda ſecundę. q.137.ar. 5.ad 3. & 3. qō.36. ar.3. c.Et 2.d.20.q. 2.ar.3.ad 5.&d.28. ar.2. cor. Et 3.ccn. c. 157.& 1.4. c.72. pr. Et ve. q.24.ar.1 ad 10. & 12.& qō. 28.ar.2. * qō. 71. ar. 1.

AD SEPTIMVM ſic proceditur. Videtur, ꝙ homo poſſit reſurgere a peccato ſine auxilio gratiæ. Illud enim quod præexigitur ad gratiam fit ſine gratia: ſed reſurgere à peccato præexigitur ad illuminationem gratiæ. Dicitur.n. ad Eph.5. Exurge à mortuis:& illuminabit te Chriſtus: ergo homo poteſt reſurgere a peccato ſine gratia.

¶ 2 Præterea, Peccatū uirtuti opponitur, ſicut morbus ſanitati; vt ſupra dictum eſt: * ſed homo per uirtutem naturæ poteſt reſurgere de ægritudine ad ſanitatem ſine auxilio exterioris medicinæ propter hoc, ꝙ intus manet principium vitæ à quo procedit operatio naturalis; ergo videtur, ꝙ homo ſimili ratione poſſit reparari per ſeipſum, redeundo de ſtatu peccati ad ſtatum iuſtitiæ abſque auxilio exterioris gratiæ.

¶ 3 Præterea, Qualibet res naturalis poteſt redire ad actum conuenientem ſuæ naturæ: ſicut aqua calefacta per ſeipſam redit ad naturalem frigiditatem, & lapis ſurſum proiectus per ſeipſum redit ad ſuum motum naturalē: ſed peccatum eſt quidam actus contra naturam, vt patet per Damaſ.in 2.lib. ergo videtur quòd homo poſſit per ſeipſum redire de peccato ad ſtatum iuſtitiæ. Li. 2. orth. fidei. ca. 30.

SED contra eſt, quod Apoſt. dicit ad Gal.2. Si data eſt lex, quę pōt iuſtificare, ergo Chriſtus gratis mortuus eſt, id eſt, ſine cauſa: pari ergo ratione ſi homo habet naturam per quam poteſt iuſtificari, Chriſtus gratis, id eſt, ſine cā mortuus eſt. Sed hoc eſt inconueniens dicere: ergo non poteſt per ſeipſum iuſtificari, id eſt, redire de ſtatu culpæ ad ſtatum iuſtitię.

CONCLVSIO.

Quum naturalis in homine ratio non ſit ſufficiens principiū ſanitatis ſpiritalis, ſed ipſa gratia, quæ tollitur per peccatum: fieri non poteſt ut per ſeipſum homo ſine auxilio gratiæ à peccatis reſurgat, hoc eſt, ad ea quæ peccando amiſit, reparetur.

RESPONDEO dicendū, ꝙ homo nullo modo pōt reſurgere à peccato per ſeipſum ſine auxilio gratiæ. Cùm enim peccatū trāſiens actu remaneat reatu (vt ſupra dictū eſt *) nō eſt idē reſurgere à peccato, qđ ceſſare ab actu peccati: ſed reſurgere à peccato eſt reparari hominem ad ea quæ peccādo amiſit. q:87 ar.6 Incurrit autē homo triplex detrimentū peccādo, vt ex ſupradictis patet,* ſ. maculā, corruptionē nãlis boni, & reatū pœnæ. q. 85. 86. 87. Maculā quidē incurrit inquantū priuat̃ decore gratię ex deformitate peccati. Bonū autem naturæ corrumpit̃ inquantū natura hominis deordinat̃ uoluntate hominis Deo nō ſubiecta: hoc. n. ordine ſublato, conſequēs eſt, vt tota natura hominis peccātis inordinata remaneat. Reatus verò pœnę eſt, per quē homo peccādo mortaliter meretur damnationē æternā. Manifeſtū eſt autē de ſingulis horū triū, ꝙ nō poſſunt reparari niſi per Deū. Cùm enī decor gratiæ proueniat ex illuſtratione diuini luminis, non pōt talis decor in anima reparari niſi Deo denuò illuſtrāte: vnde requiritur habituale donū quod eſt gratiæ lumen. Similiter ordo naturæ reparari nō pōt, vt ſcilicet voluntas hominis Deo ſubijciatur, niſi

Deo uoluntatem hominis ad ſe art.præc. trahente:ſicut dictum eſt.* Similiter etiam reatus pœnæ æternæ remitti non poteſt, niſi à Deo, in quem eſt offenſa cõmiſſa, & qui eſt hominũ iudex: & ideo requiritur auxilium gratiæ ad hoc ꝙ homo à peccato reſurgat, & quãtum ad habituale donũ, & quantũ ad interiorem Dei motionem.

AD primũ ergo dicendum, ꝙ illud indicitur homini, quod pertinet ad actũ liberi arb. qui requiritur in hoc, ꝙ homo à peccato reſurgat: & iõ cũ dicit, Exurge, & illuminabit te Chriſtus, nõ eſt intelligendum, ꝙ tota exurrectio à peccato præcedat illuminationẽ gratiæ; ſed quia cùm homo per lib. arb. à Deo motum ſurgere conatur à peccato, recipit lumẽ gratiæ iuſtificantis.

AD ſecundum dicendum, ꝙ naturalis ratio non eſt ſufficiens principium huius ſanitatis, quæ eſt in homine per gratiam iuſtificãtem, ſed huius principium eſt gratia, quæ tollitur per peccatũ: & ideo non poteſt homo per ſeipſũ reparari, ſed indiget ut denuo ei lumen gratiæ infundatur: ſicut ſi corpori mortuo reſuſcitãdo denuo infunderetur anima.

AD tertium dicẽdum, quòd quando natura eſt integra, per ſeipſam poteſt reparari ad id, quod eſt ſibi conueniens & proportionatum: ſed ad id, quod ſuperexcedit ſuam proportionem, reparari non poteſt ſine exteriori auxilio. Sic igiť humana natura defluens per actum peccati, quia non manet integra, ſed corrumpitur (ut ſupra dictum * eſt) non poteſt ꝑ
Qõ.83. ſeipſam reparari, neque etiam ad bonum ſibi connaturale, & multo minus ad bonum ſupernaturale iuſtitiæ.

ARTICVLVS VIII.

Vtrum homo ſine gratia poſſit non peccare.

AD OCTAVVM ſic proceditur. Videtur, quòd homo ſine gratia poſſit non peccare. Nullus enim peccat in eo quod uitare non poteſt: ut Auguſ. dicit in li. de duabus animabus * & de lib. arbi. ſi ergo hõ exiſtens in peccato mortali, non poſſit uitare peccatum, videtur quòd peccando non peccet, quod eſt inconueniens.

ſup.q.63. ar.2.ad 2. Et 3.con. c.160. Et uer.q.22. ar.5. ad 7 & qõ 24. arti.1. ad 10. & 12. & art.12. per to Et 1. Co.12. col.2.fin. & co. 4. Et Hebr. 10.lec. 3. co.1.

¶ 2 Præterea, Ad hoc corripitur homo, ut non peccet. ſi igitur homo in peccato mortali exiſtẽs, non põt nõ peccare, videtur ꝙ fruſtra ei correptio adhibeatur: quod eſt inconueniens.

¶ 3 Præterea, Eccleſ. 15. dicitur. Ante hominem uita & mors, bonum & malum, quod placuerit ei, dabitur illi: ſed aliquis peccando non deſinit eſſe homo. ergo adhuc in eius poteſtate eſt eligere bonum uel malum, & ita poteſt homo ſine gratia uitare peccatum.

* lib. de duab⁹ animabus c. 10. & 11. tom. 6. & li. 3 de li. arb. c. 18. tom. 1.

SED contra eſt, quod Auguſ. dicit in lib. * de perfectione iuſtitiæ, Quiſquis ne[illegible]t nos orare debere, ne intremus in tẽtationem, negat autem hoc, quod contẽdit ad nõ peccandum gratiæ Dei adiutorium non eſſe homini neceſſarium, ſed ſola lege accepta humanam ſufficere uoluntatem, ab auribus omnium remouendum & ore omnium anathematizandum eſſe non dubito.

* in fi. li. tom. 7.

CONCLVSIO.

Homo in ſtatu innocentiæ (quia eius natura perfectè ſana erat) cum ſolo auxilio generali, omnia & ſingula peccata tam uenialia quàm mortalia uitare potuit. In ſtatu autem naturæ corruptæ, mortalia & ſingula et omnia, uenialia autem ſingula, ſed non omnia uitare poteſt, ſi eſt natura per gra-

gratiam infuſam reparata: aliàs .n. ne mortalia quidem omnia (præſertim tempore longo) uitare poteſt.

RESPONDEO dicendum, ꝙ de homine dupliciter loq poſſumus. Vno modo ſecundum ſtatum naturæ integræ. Alio modo ſecundũ ſtatum naturæ corruptę. Secũdum ſtatum quidem naturæ integrę etiam ſine gratia habituali poterat homo non peccare nec mortaliter nec uenialiter: q̄a peccare nihil aliud eſt, quàm recedere ab eo, quod eſt ſecundum naturam, quod vitare homo poterat in ſtatu naturæ integræ: non tamen hoc poterat ſine auxilio Dei in bono conſeruãtis, quo ſubſtracto etiam ipſa natura in nihilum decideret. In ſtatu autem naturæ corruptę indiget homo gratia habituali ſanante naturam ad hoc, ꝙ omnino à peccato abſtineat: quæ quidem ſanatio primò fit in præſenti vita ſecundum mẽtem appetitu carnali nondum omnino reparato. Vnde Apoſtolus ad Rom. 7 in perſona hominis reparati, dicit, Ego ipſe mente ſeruio legi Dei, carne autẽ legi peccati. In quo quidẽ ſtatu poteſt homo abſtinere ab omni peccato mortali, quod in ratione conſiſtit, vt
Q.74. ar. 4 ſupra habitum eſt.* non autem poteſt homo abſtinere ab omni peccato ueniali, propter corruptionem inferioris appetitus ſenſualitatis, cuius motus ſingulos quidem ratio reprimere poteſt (& ex hoc habent rationem peccati & uoluntarij) non autẽ omnes; quia dum vni reſiſtere nititur, fortaſſis alius inſurgit; & etiã quia ratio non ſemper poteſt eſſe peruigil ad huiuſmodi motus vi-
In iſto a. tandos, vt ſupra dictum * eſt. Similiter etiam antequam hominis ratio, in qua eſt peccatũ mortale, reparetur per gratiam iuſtificantem, poteſt ſingula peccata mortalia vitare, & ſecundum ali-

quod tempus, quia non eſt neceſſe, quòd continuò peccet in actu, ſed quòd diu maneat abſque peccato mortali eſſe non poteſt. vnde & Greg.* dicit ſuper Ezech. ꝙ Ho. 11. in Ezechie. poſt me. & li. 25. mo. c. 13. ante me. peccatum quod mox per pœnitẽtiam non deletur, ſuo põdere ad aliud trahit. Et huius ratio eſt q̄a ſicut rationi ſubdi debet inferior appetitus, ita etiam ratio ſubdi debet Deo, & in ipſo conſtituere finem ſuæ uoluntatis. Per finem autem oportet, quòd regulentur omnes actus humani, ſicut per rationis iudicium regulari debent motus inferioris appetitus. Sicut ergo inferiori appetitu non totaliter ſubiecto rationi, non poteſt eſſe quin contingant inordinati motus in appetitu ſenſitiuo: ita etiam ratione hominis non totaliter exiſtente ſubiecta Deo, cõſequens eſt, vt contingant multę inordinationes in ipſis actibus rationis. Cùm enim homo non habet cor ſuum firmatum in Deo, vt pro nullo bono conſequendo, vel malo vitando ab eo ſeparari vellet, occurrunt multa propter quæ conſequenda vel uitãda homo recedit à Deo, contemnendo præcepta ipſius, & ita peccat mortaliter, præcipuè quia in repentinis homo operatur ſecundum finem præconceptum, & ſecũdum habitum præexiſtentem, vt Phil. dicit in 3.* Ethico. lib. 3. c. 8. non multũ remotè à fine. to. 5. quamuis ex præmeditatione rationis homo poſſit aliquid agere præter ordinem finis præconcepti, & præter inclinationem habitus. Sed quia homo non poteſt ſemper eſſe in tali præmeditatione, non poteſt cõtingere, vt diu permaneat quin operetur ſecundum conſequentiã uoluntatis deordinatæ à Deo, niſi citò per gratiam ad debitum ordinem reparetur.

AD primum ergo dicendum, quòd homo poteſt uitare ſingulos actus peccati, non tamen omnes niſi per gratiam, vt dictum eſt. Et tamẽ quia ex eius defectu

eſt, quòd homo ſe ad gratiam habendam nõ præparet, propter hoc à peccato non excuſatur, quòd ſine gratia peccatum vitare non poteſt.

AD ſecundum dicendum, ꝙ correptio utilis eſt, vt ex dolore correptionis uoluntas regenerationis oriatur. ſi tamen qui corripitur, filius eſt promiſſionis, vt ſtrepitu correptionis forinſecus inſonante aut flagellante, Deus in illo intrinſecus occulta inſpiratione operetur & velle: vt Auguſt. dicit in lib. * de correptione & gratia. Ideo ergo neceſſaria eſt correptio: quia uoluntas hominis requiritur ad hoc, quòd à peccato abſtineat, ſed tamen correptio non eſt ſufficiens ſine Dei auxilio. vnde Eccl. 7. Conſidera opera Dei, quòd nemo poſſit corrigere, quem ille deſpexerit.

c. 6. paulo à prin. to. 7.

AD tertium dicendum, quòd ſicut Augu. * dicit in Hyponoſticon, verbum illud intelligitur de homine ſecundum ſtatum naturæ integræ, quando nondum erat ſeruus peccati, vnde poterat peccare & non peccare, nunc etiam quodcunque vult homo, datur ei, ſed hoc quòd bonum velit, habet ex auxilio gratiæ.

in l. 3. paulo à pri. to. 3.

ARTICVLVS IX.

Vtrum ille, qui iam conſecutus eſt gratiam, per ſeipſum poſſit operari bonum & vitare peccatum abſque auxilio gratia.

584

Pſ. 45. c. 2

AD NONVM ſic proceditur. Videtur, ꝙ ille qui iã conſecutus eſt gratiam, per ſeipſum poſſit operari bonũ & vitare peccatum abſque alio auxilio gratiæ. Vnumquodque enim aut fruſtra eſt, aut imperfectum, ſi nõ implet illud ad quod datur. Sed gratia ad hoc datur nobis, vt poſſimus bonum facere, & vitare peccatum ſi igitur per gratiam hoc homo non poteſt, videtur quòd vel gratia ſit fruſtrà data, vel ſit imperfecta.

¶ 2 Præterea, Per gratiam ipſe Spiritus ſanctus in nobis habitat ſecundum illud 1. ad Corinth. 3. Neſcitis quia templũ Dei eſtis, & Spiritus Dei habitat in uobis? Sed Spiritus ſanctus cùm ſit omnipotens, ſufficiens eſt, vt nos inducat ad bene operandum, & vt nos à peccato cuſtodiat: ergo homo gratiam conſecutus poteſt utrunque prædictorum abſque alio auxilio gratiæ.

¶ 3 Præterea, Si homo conſecutus gratiam, adhuc alio auxilio gratiæ indiget ad hoc, quòd rectè uiuat, & à peccato abſtineat, pari ratione etſi illud aliud auxilium gratiæ conſecutus fuerit, adhuc alio auxilio gratiæ indigebit: procedetur ergo in infinitũ: quod eſt inconueniens. Ergo ille, qui eſt in gratia, non indiget alio auxilio gratiæ ad hoc quòd bene operetur, & à peccato abſtineat.

SED contra eſt, quod Aug. dicit in li. * de natura & gratia, ꝙ ſicut oculus corporis pleniſſimè ſanus niſi candore lucis adiutus, non poteſt cernere, ſic & homo perfectiſſimè etiam iuſtificatus, niſi æterna luce iuſtitiæ diuinitus adiuuetur, rectè non poteſt viuere. Sed iuſtificatio fit per gratiam: ſecundum illud Rom. 3. Iuſtificati gratis per gratiam ipſius. Ergo etiam homo iam habẽs gratiam, indiget alio auxilio gratiæ ad hoc, quòd rectè uiuat.

c. 26. circa fi. to. 7

CONCLVSIO.

Cùm nullum agens ſecundum, agat niſi in uirtute primi, ſitque caro ſpiritui perpetuò rebellis: non poteſt homo licet iã gratiam conſequutus, per ſeipſum operari bonum & vitare peccatũ abſque nouo auxilio Dei ipſum mouentis, dirigentis, & protegẽtis, quamuis

uis alia habitualis gratia, ad hoc ei neceſſaria non ſit.

RESPONDEO dicendũ, ꝙ ſicut ſupra * dictum eſt, homo ad rectè uiuendum dupliciter auxilio Dei indiget. Vno quidem modo quantum ad aliquod habituale donũ, per quod natura humana corrupta ſanetur, & etiam ſanata eleuetur ad operanda opera meritoria uitę æternę, quæ excedunt proportionem naturæ. Alio modo indiget homo auxilio gratiæ, vt à Deo moueatur ad agendum.

Ar 2. huius q.

¶ Quantum igitur ad primum auxilij modum homo in gratia exiſtens, non indiget alio auxilio gratiæ quaſi aliquo alio habitu infuſo: indiget tamẽ auxilio gratiæ ſecundum alium modum, vt ſcilicet à Deo moueatur ad rectè agendum: & hoc propter duo. Primò quidem ratione generali propter hoc, quod ſicut ſupra dictũ eſt,* nulla res creata põt in quẽcunque actum prodire niſi virtute motionis diuinæ. Secundò, ratione ſpeciali propter conditionem ſtatus humanæ naturæ: quæ quidem licet per gratiã ſanetur quantum ad mentem, remanet tamen in ea corruptio & infectio quantum ad carnem per quam ſeruit legi peccati, vt dicitur ad Rom.7. Remanet etiam quædam ignorantiæ obſcuritas in intellectu, ſecundum quam (vt etiam dicitur Rom. 8) quid oremus ſicut oportet, neſcimus. Propter varios enim rerum euẽtus, & quia etiam noſipſos non perfectè cognoſcimus, non poſſumus ad plenum ſcire quid nobis expediat: ſecundum illud Sap.9: Cogitationes mortalium timidæ, & incertæ prouidentiæ noſtræ. Et ideo neceſſe eſt nobis, vt à Deo dirigamur & protegamur, qui omnia nouit, & omnia põteſt. Et propter hoc etiã renatis in filios Dei per gratiam conuenit dicere, Et ne nos inducas in tentationem: &, Fiat uoluntas tua ſicut in cælo & in terra, &c. quæ in oratione Dominica continentur ad hoc pertinentia.

ar. 1. huius q.

AD primum ergo dicendũ, ꝙ donum habitualis gratiæ non ad hoc datur nobis, vt per ipſum nõ indigeamus ulterius diuino auxilio: indiget enim quęlibet creatura, vt à Deo conſeruetur in bono, quod ab eo accepit. Et ideo ſi poſt acceptam gratiam homo adhuc indiget diuino auxilio, non poteſt concludi, quòd gratia ſit in uanũ data, vel quòd ſit imperfecta: quia etiam in ſtatu gloriæ quando gratia erit omnino perfecta, homo diuino auxilio indigebit. Hic autem aliqualiter gratia imperfecta eſt, inquantum hominem non totaliter ſanat: vt dictum eſt.* in cor. ar.

AD ſecundũ dicendum, quòd operatio Spiritus ſancti, quæ nos mouet & protegit, non circunſcribitur per effectum habitualis doni quod in nobis cauſat: ſed præter hunc effectum nos mouet & protegit ſimul cum Patre & Filio.

AD tertium dicendum, quòd ratio illa concludit, quòd homo non indigeat alia habituali gratia.

ARTICVLVS X.

Vtrum homo in gratia conſtitutus indigeat auxilio gratiæ ad perſeuerandum.

AD DECIMVM ſic proceditur. Videtur quòd homo in gratia conſtitutus nõ indigeat auxilio gratiæ ad perſeuerandum. Perſeuerantia enim eſt aliquid minus virtute, ſicut & continentia, vt patet per Phil. in 7. Eth.* Sed homo nõ indiget alio auxilio gratię ad habendũ uirtutes, ex quo eſt iuſtificatus ꝑ gratiã. Ergo multo minus

Infr. qõ. 114 ar.2. c. Et 2. 2. q. 138. ar. 4. Et 2. d. 29. in expo. lit. ad 2. Et 3. cõtra c. 155 Et ver. q. 24. ar. 13. per to. & q 27. ar. 5 ad 3. Et Pſ. 31. co. 6. Et lo. 7 lc. 2. c. pr. * li. 7. ex c. 7 & 8. colligit. to. 5.

minus indiget auxilio gratiæ ad habendum perſeuerantiam.

¶ 2 Præterea, Omnes virtutes ſimul infunduntur. Sed perſeuerantia ponitur quædam uirtus. Ergo uidetur quòd ſimul cũ gratia infuſis alijs uirtutibus perſeuerantia detur.

¶ 3 Prẹterea, Sicut Apoſ. dicit ad Rom. 5. plus reſtitutum eſt homini per donum Chriſti, quàm amiſerit per peccatum Adæ. Sed Adam accepit, vnde poſſet perſeuerare. ergo multo magis nobis reſtituitur per gratiam Chriſti vt perſeuerare poſſimus: & ita homo non indiget gratia ad perſeuerandum.

c. 2. parũ ante me. & lib. de corref. & grat c. 12. to. 7. SED contra eſt, quod Auguſ. dicit in lib. de perſeuerantia.* Cur perſeuerantia poſcit à Deo, ſi non datur à Deo? an & iſta irriſoria petitio eſt, cùm id ab eo petitur quo ſcitur, non ipſum dare, ſed ipſo non dante eſſe in hominis poteſtate? Sed perſeuerantia petitur etiã ab illis, qui ſunt per gratiam ſanctificati: quod intelligitur cùm dicimus, ſanctificetur nomen tuũ: vt ibidem Aug. confirmat per uerba Cypriani. † ergo homo etiam in gratia conſtitutus indiget, vt ei perſeuerantia à Deo detur.

† eiuſdẽ l. de perſeuerantia, c. 2. à me. to 7.

CONCLVSIO.

Indiget homo in gratia conſtitutus, ad hoc vt vſque ad finẽ vitæ ſuæ in bono perſeueret, non quidem habituali diuinæ gratiæ dono, ſed ſpeciali quodam diuino auxilio, contra tentationum impulſus, illum protegente.

RESPONDEO dicendũ, ꝙ perſeuerantia tripliciter dicitur. Quandoque enim ſignificat habitum mentis, per quem homo firmiter ſtat, ne remoueatur ab eo quod eſt ſecundum virtutem per triſtitias irruẽtes, vt ſic ſe habeat perſeuerantia ad triſtitias, ſicut continentia ad concupiſcẽtias & delectationes, vt Philoſoph. dicit in 7. Eth. l. 7. c. 7. to mo 5.

¶ Alio modo poteſt dici perſeuerantia habitus quidam, ſecundum quem homo habet propoſitum perſeuerandi in bono uſque in finem. Et utroque iſtorum modorum perſeuerantia ſimul cum gratia infunditur, ſicut & continentia & cæteræ uirtutes.

¶ Alio modo dicitur perſeuerantia continuatio quædam boni uſque ad finem vitæ. Et ad talem perſeuerantiam habendam, homo in gratia conſtitutus non quidem indiget aliqua alia habituali gratia, ſed diuino auxilio ipſum dirigẽte & protegente cõtra tentationum impulſus, ſicut ex præcedẽti quęſtione apparet.* Et ideo poſtquam aliquis eſt iuſtificatus per gratiam, neceſſe habet à Deo petere prædictum perſeuerantiæ donum, vt ſcilicet cuſtodiatur à malo vſque ad finem vitæ: multis enim datur gratia, quibus non datur perſeuerare in gratia. ? at. præc.

AD primum ergo dicendum, quòd obiectio illa procedit de primo modo perſeuerantiæ, ſicut & ſecunda obiectio procedit de ſecundo. Vnde patet ſolutiò ad SECVNDVM.

AD tertium dicendum, quòd ſicut Augu. dicit in li. de natura & gratia.* homo in primo ſtatu accepit donum, per quod perſeuerare poſſet, non autem accepit, vt perſeueraret: nunc autem per gratiam Chriſti multi accipiunt & donum gratiæ quo perſeuerare poſſunt, & ulterius eis datur, quod perſeuerent. Et ſic donum Chriſti eſt maius quàm delictum Adæ. Et tamen facilius homo per gratiæ donum perſeuerare poterat in ſtatu innocentiæ, in quo nulla erat rebellio carnis ad Spiritum, quàm nunc poſſimus, quando reparatio gratiæ Chriſti etſi ſit ca. 48. Et in lib. de correct. & gra. c. 12. to. 7.

inchoata

inchoata quantum ad mentem, nondum tamen eſt conſummata quantum ad carnem. quod erit in patria: vt homo non ſolũ perſeuerare poterit, ſed etiam peccare non poterit.

QVÆSTIO CX.

De gratia Dei quantum ad eius eſſentiam, in quatuor articulos diuiſa.

DEINDE conſiderandum eſt de gratia Dei quantũ ad eius eſſentiam.

¶ Et circa hoc quęruntur quatuor.

¶ Primo, vtrum gratia ponat aliquid in anima.

¶ Secundo, vtrum gratia ſit qualitas.

¶ Tertio, vtrum gratia differat à uirtute infuſa.

¶ Quarto, de ſubiecto gratiæ.

ARTICVLVS I.

Vtrum gratia ponat aliquid in anima.

586 AD PRIMVM ſic proceditur. Videtur quòd gratia non ponat aliquid in anima, Sicut enim homo dicitur habere gratiam Dei, ita etiã gratiam hominis: vnde dicitur Gen. 39. quòd Dominus dedit Ioſeph gratiam in conſpectu principis carceris. Sed per hoc, quòd homo dicitur habere gratiam hominis, nihil ponitur in eo, qui gratiam alterius habet, ſed in eo cuius gratiam habet, ponitur acceptatio quædam: ergo per hoc quod homo habere gratiã Dei dicitur, nihil ponitur in anima, ſed ſolũ ſignificatur acceptatio diuina.

2.d 26.a. 1. Et 3. cõtra c. 155 Et ver.q. 27. ar. 1.

¶ 2 Præterea, Sicut anima uiuificat corpus, ita Deus viuificat animam: vnde dicitur Deu. 30. ipſe eſt uita tua. Sed anima uiuificat corpus immediatè: ergo etiã nihil cadit medium inter Deum & animam. Non ergo gratia ponit aliquid creatum in anima.

¶ 3 Præterea, Ad Rom. 1. ſuper illud, Gratia uobis & pax, dicit gloſ.* Gratia, id eſt remiſſio peccatorum. Sed remiſſio peccatorũ non ponit in anima aliquid, ſed ſolum in Deo non imputante peccatum: ſecundum illud Pſal. 31. Beatus vir, cui nõ imputauit Dominus peccatum. Ergo nec gratia ponit aliquid in anima.

Gl. interlinearis in hoc loco.

SED cõtra, Lux ponit aliquid in illuminato. Sed gratia eſt quædam lux animæ, vnde Auguſt. dicit in lib. de natura & gratia.* Præuaricatorem legis diuinæ lux deſerit veritatis, qua deſert⁹ vtique fit cæcus: ergo gratia ponit aliquid in anima.

ca. 22. in pri. to. 7.

CONCLVSIO.

Quum diligere ſit velle alteri bonum, Deique uoluntas, rerum ſit cauſa: certum eſt gratiam ſeu dilectionẽ Dei, ſemper aliquid (nempe id quod ei vult) in anima eius quem diligit efficere.

RESPONDEO dicendum, quòd ſecũdum communem modum loquendi, tripliciter gratia accipi conſueuit. Vno modo pro dilectione alicuius: ſicut conſueuimus dicere, quòd iſte miles habet gratiam regis, id eſt, rex habet eum gratũ Secundo ſumitur pro aliquo dono gratis dato: ſicut conſueuimus dicere, Hanc gratiam facio tibi. Tertio modo ſumitur pro recompenſatione beneficij gratis dati: ſecundum quod dicimur agere gratias beneficiorum. Quorum trium ſecundum dependet ex primo: ex amore enim quo aliquis habet alium gratum procedit quòd aliquid ei gratis impendat. Ex ſecundo autem procedit tertium: quia ex beneficijs gratis exhibitis gratiarum actio conſurgit. Quantum igitur

ad duo vltima, manifeſtum eſt, ꝙ gratia aliquid ponit in eo qui gratiam accipit. Primò quidem ipſum donum gratis datum: ſecundò huius doni recognitionem. Sed, quantum ad primum eſt differentia attendenda circa gratiā Dei, & gratiā hominis: quia eñ bonum creaturæ prouenit ex uoluntate diuina, ideo ex dilectione Dei, qua uult creaturæ bonū, profluit aliquod bonum in creatura. Voluntas autem hominis mouetur ex bono præexiſtēte in rebus: & inde eſt, quòd dilectio hominis non cauſat totaliter rei bonitatem, ſed præſupponit ipſam vel in parte, vel in toto. Patet igitur, quòd quamlibet Dei dilectionem ſequitur aliquod bonum in creatura cauſatum, quandoque tamen * dilectioni æternæ coæternum. Et ſecundum huiuſmodi boni differentiam differens conſideratur dilectio Dei ad creaturam. Vna quidem communis, ſecundum quam diligit omnia, quæ ſunt, vt dicitur Sapient. 11. ſecundum quam eſſe naturale rebus creatis largitur. Alia autem dilectio eſt ſpecialis, ſecundum quam trahit creaturā rationalem ſupra conditionem naturæ ad participationem diuini boni: & ſecundum hanc dilectionem dicitur aliquem diligere ſimpliciter: quia ſecundum hanc dilectionem vult Deus ſimpliciter creaturę bonum æternū, quod eſt ipſe. Sic igitur per hoc, quod dicitur homo gratiam Dei habere, ſignificatur quiddam ſupernaturale in homine à Deo ꝓueniens. Quandoque tamen gratia Dei dicitur ipſa æterna Dei dilectio: ſecundum quod dicitur etiam gratia prędeſtinationis, inquantum Deus gratuitò, & non ex meritis aliquos prædeſtinauit ſiue elegit. Dicitur enim ad Eph. 1. Prædeſtinauit nos in adoptionem filiorum, in laudem gloriæ gratiæ ſuæ.

Aliàs nō tamen.

AD primū ergo dicendum, ꝙ etiam in hoc, quòd dicitur aliquis habere gratiam hominis, intelligitur in aliquo eſſe aliquid, quod ſit homini gratum, ſicut & in hoc, quòd dicitur aliquis gratiam Dei habere. Sed tamen differenter: nam illud, quod eſt homini gratum, in alio homine pręſupponitur eius dilectioni: cauſatur autem ex dilectione diuina, qđ eſt in homine Deo gratum, vt dictum eſt. * In co. ar.

AD ſecundum dicendum, ꝙ Deus eſt vita animæ per modum cauſæ efficientis: ſed anima eſt vita corporis per modum cauſæ formalis. Inter formā autem & materiam non cadit aliquod mediū, quia forma per ſeipſam informat materiam, vel ſubiectum. Sed agens informat ſubiectum, non per ſuam ſubſtantiā, ſed per formam, quam cauſat in materia.

AD tertium dicendum, quòd Augu. dicit in l. Retractationū, * Vbi dixi, gratiā eſſe in remiſſionem peccatorum, pacem uerò in reconciliationem Dei: nō ſic accipiendum eſt, ac ſi pax ipſa & reconciliatio non pertineant ad gratiam generalem, ſed quòd ſpecialiter gratiæ nomine remiſſionem ſignificauerit peccatorum. Non ergo ſola remiſſio peccatorum ad gratiam pertinet: ſed etiā multa alia Dei dona. Et ideo remiſſio peccatorum non fit ſine aliquo effectu diuinitus in nobis cauſato, vt infrà patebit.*

li. 1. c 25. poſt medium, to. 1.

q. 113. ar. 2.

ARTICVLVS II.

Vtrum gratia ſit qualitas animæ.

AD SECVNDVM ſic proceditur. Videtur quòd gratia nō ſit qualitas animæ. Nulla enim qualitas agit in ſuū ſubiectum, quia actio qualitatis non eſt abſque actione ſubiecti: & ſic oporteret, quòd ſubiectum age-

587 2. diſ. 26. ar. 2.

ageret in ſeipſum. Sed gratia agit in animam iuſtificando ipſam. ergo gratia non eſt qualitas.

¶ 2 Præterea, Subſtantia eſt nobilior qualitate. Sed gratia eſt nobilior, quàm natura animæ: multa enim poſſumus per gratiã, ad quæ natura non ſufficit, vt ſuprà dictum eſt. * Ergo gratia non eſt qualitas.

q. 109. ar. 1. 2. & 3.

¶ 3 Præterea, Nulla qualitas remanet, poſtquam deſinit eſſe in ſubiecto. Sed gratia remanet, nõ enim corrumpitur, quia ſic in nihilum redigeretur, ſicut ex nihilo creatur: vnde & dicitur noua creatura ad Galat. vlt. ergo gratia non eſt qualitas.

SED cõtra eſt, quòd ſuper illud Pſal. 103. Vt exhilaret faciem in oleo, dicit gloſſ. * quòd gratia eſt nitor animæ, ſanctum conciliãs amorem. Sed nitor animæ eſt quædam qualitas, ſicut & pulchritudo corporis: ergo gratia eſt quædam qualitas.

Eſt Aug. in hunc locũ Pſa. 103.

CONCLVSIO.

Præter auxilium ſpeciale, quo Deus hominem mouet ad bene agendum, ponendus etiam eſt in anima iuſtificatorum, habitus gratiæ ſeu qualitas quædam ſupernaturalis: vt ſuauiter & promptè ab ipſo ad æternum bonum conſequẽdum moueantur.

RESPONDEO dicendum, quòd ſicut iam dictum eſt, * in eo, qui dicitur gratiam Dei habere, ſignificatur eſſe quidam effectus gratuitæ Dei uoluntatis. Dictum eſt autem ſuprà, * quòd dupliciter ex gratuita Dei uoluntate homo adiuuatur. Vno modo inquantum anima hominis mouetur à Deo ad aliquid cognoſcendum, uel uolendum, vel agẽdum. Et hoc modo ipſe gratuitus effectus in homine non eſt qualitas, ſed motus quidam animæ: actus enim mouentis in moto eſt motus, vt dicitur in 3. Phyſico. * Alio modo adiuuatur homo ex gratuita Dei uolũtate, ſecundum quod aliquod habituale donum à Deo animæ infunditur. Et hoc ideo, quia non eſt cõueniens, quòd Deus minus prouideat his, quos diligit ad ſupernaturale bonum habendũ, quàm creaturis, quas diligit ad bonum naturale habendum. Creaturis autem naturalibus ſic prouidet, vt non ſolum moueat eas ad actus naturales, ſed etiam largiatur eis formas, & virtutes quaſdam, quæ ſunt principia actuũ, vt ſecundum ſeipſas inclinentur ad huiuſmodi motus. Et ſic motus quibus à Deo mouentur, fiũt creaturis connaturales & faciles, ſecundum illud Sapien. 8. Et diſponit omnia ſuauiter. Multo igitur magis illis, quos mouet ad conſequendum bonum ſupernaturale æternum, infundit aliquas formas, ſeu qualitates ſupernaturales, ſecundũ quas ſuauiter & promptè ab ipſo moueantur ad bonum æternum conſequendum. Et ſic donum gratiæ qualitas quædam eſt.

ar. 1. huius q.

q. 109. ar. 1.

l. 3. Phyſ. te. 18. to. 2.

AD primum ergo dicendum, quòd gratia ſecundum quod eſt qualitas, dicitur agere in animã, non per modum cauſę efficiẽtis, ſed per modum cauſæ formalis: ſicut albedo facit album, & iuſtitia iuſtum.

AD ſecundum dicendum, ꝙ omnis ſubſtantia, uel eſt ipſa natura rei, cuius eſt ſubſtantia, vel eſt pars naturæ: ſecundum quem modum materia vel forma ſubſtantia dicitur. Et quia gratia eſt ſupra naturam humanam, nõ poteſt eſſe, quòd ſit ſubſtantia, aut forma ſubſtantialis: ſed eſt forma accidentalis ipſius animæ. Id enim, quod ſubſtantialiter eſt in Deo, accidẽtaliter fit in aĩa par-

ticipante diuinam bonitatem, vt de ſcientia patet. Secundum hoc ergo quia anima imperfectè participat diuinam bonitatem, ipſa participatio diuinæ bonitatis, quæ eſt gratia, imperfectiori modo, habet eſſe in anima, quàm anima in ſeipſa ſubſiſtat. eſt tamen nobilior, quàm natura animæ, inquantum eſt expreſſio vel participatio diuinæ bonitatis, nō autem quantum ad modum eſſendi.

A D tertium dicēdum, quòd ſicut dicit Boëtius, accidentis eſſe eſt ineſſe. Vnde omne accidens non dicitur ens quaſi ipſum eſſe habeat, ſed quia eo aliquid eſt. vnde & magis dicitur eſſe entis, quàm ens, vt dicitur in 7. Meta. * Et quia eius eſt fieri vel corrumpi, cuius eſt eſſe: ideo propriè loquendo nullum accidens neque fit, neque corrumpitur, ſed dicitur fieri uel corrumpi, ſecundum quod ſubiectum incipit, uel deſinit eſſe in actu ſecundū illud accidens. Et ſecundum hoc etiam gratia dicitur creari, ex eo quòd homines ſecundum ipſam creantur, id eſt, in nouo eſſe cōſtituuntur ex nihilo, id eſt non ex meritis, ſecundū illud ad Epheſ. 2. Creati in Chriſto Ieſu in operibus bonis.

l. 7. Met. tex. 2. habetur ēt ex li. 12. tc. 3. to. 3

ARTICVLVS III.

588 *Vtrum gratia ſit idem quod virtus.*

3. q. 7. ar. 1. cor. & q. 62. arti. 2. cor. Et 2. diſt. 26. art. 4. & 6. Et 4. d. 1. q. 1. art. 4. q. 5 Et ve. qō. 27. art 2. * c. 14 circa fi. & c. 32. to. 3.

A D TERTIVM ſic proceditur. Videtur quòd gratia ſit idem quod uirtus. Dicit enim Auguſt.* quòd gratia operans eſt fides, quæ per dilectionem operatur: vt habetur in lib. de Spiritu & litera. Sed fides quę per dilectionem operatur, eſt virtus. Ergo gratia eſt uirtus.

¶ 2 Pręterea, Cuicunque conuenit diffinitio, conuenit & diffinitum. Sed diffinitiones de uirtute datæ ſiue à ſanctis ſiue à Philoſophis, conueniunt gratiæ: ipſa enim bonum facit habentem, & opus eius bonum reddit: ipſa etiā eſt bona qualitas mentis, qua recte uiuitur, &c. Ergo gratia eſt virtus.

¶ 3 Præterea, Gratia eſt qualitas quædam. Sed manifeſtū eſt, quòd nō eſt in quarta ſpecie qualitatis, quæ eſt forma & circa aliquid conſtans figura: quia non pertinet ad corpus. neque etiam in tertia eſt, quia non eſt paſſio, vel paſſibilis qualitas, quæ eſt in parte animæ ſenſitiua, vt probatur in 7. Phyſic. * ipſa autem gratia principaliter eſt in mente; neque iterum eſt in ſecunda ſpecie, quæ eſt potentia vel impotentia naturalis. quia gratia eſt ſupra naturam, & non ſe habet ad bonum & malum, ſicut potentia naturalis. ergo relinquitur, quòd ſit in prima ſpecie, quæ eſt habitus uel diſpoſitio. Habitus autem mentis ſunt uirtutes: quia etiam ipſa ſcientia quodammodo eſt virtus, vt ſuprà dictum eſt. * Ergo gratia eſt idem quod virtus.

l. 7. Phy. à text. 14. vſque ad 20. to. 2.

q. 56. art. 4. Et qō. 57. ar. 2.

SED contra, Si gratia eſt virtus, maximè uidetur quòd ſit aliqua trium theologicarum uirtutum. Sed gratia non eſt fides, vel ſpes, quia hæc poſſunt eſſe ſine gratia gratum faciente: neque etiam charitas, quia gratia præuenit charitatem, vt Aug. dicit in li. de prædeſtinatione ſanctorum. * Ergo gratia non eſt virtus.

In l. 2. & eſt lib de bono perſeuerantiæ, c. 14. nō remotè à prin. to. 7.

CONCLVSIO.

Vt naturale lumen rationis aliquid eſt præter virtutes acquiſitas; ita ſupernaturale gratiæ lumen ſiue donum, eſt aliquid præter uirtutes infuſas, quibus homo perficitur ad ambulandum, ſecundum quod congruit diuinæ gratię lumini.

RESPONDEO dicendum, quòd

ꝙ quidam poſuerunt idẽ eſſe gratiam & uirtutem ſecundum eſſẽtiam, ſed differre, ſolum ſecundũ rationem, ut gratia dicatur, ſecũdum quod facit hominẽ Deo gratum, uel ſecundum quod gratis datur, uirtus autem ſecundũ qđ perficit ad benè operandum. Et hoc uidetur ſenſiſſe Magiſter ĩ 2. Senten. diſtinct. 26. * Sed ſi quis rectè conſideret rationem uirtutis, hoc ſtare non poteſt: quia ut Philoſophus dicit in 7. Phyſico. * uirtus eſt quædam diſpoſitio perfecti, dico autem perfectum, qđ eſt diſpoſitum ſecundum naturã. Ex quo patet, quòd uirtus uniuſcuiuſque rei dicitur in ordine ad aliquam naturam præexiſtentem; quando ſcilicet unumquodq; ſic eſt diſpoſitum, ſecundum quod congruit ſuę naturę. Manifeſtum eſt autem, quòd uirtutes acquiſitæ per actus humanos, de quibus ſuprà dictum eſt, * ſunt diſpoſitiones, quibus homo conuenienter diſponitur in ordine ad naturam, qua homo eſt. Virtutes autẽ infuſæ diſponunt hominem altiori modo, & ad altiorem finem. vñ etiam oportet, quòd in ordine ad aliquam altiorem naturam, hoc eſt in ordine ad naturam diuinã participatam, quæ dicitur lumen gratiæ; ſecundum quod dicitur 2. Pet. 1. Maxima & pretioſa uobis ꝑmiſſa donauit, ut per hoc efficiamini diuinę conſortes naturæ: & ſecundum acceptionem huiuſmodi naturæ dicimur regenerari in filios Dei. Sicut igitur lumen naturale rationis eſt aliquid pręter uirtutes acquiſitas, quę dicuntur in ordine ad ipſum lumen naturale, ita etiam ipſum lumen gratiæ, quod eſt participatio diuinæ naturę, eſt aliquid præter uirtutes infuſas, quæ à lumine illo deriuãtur, & ad illud lumen ordinãtur. Vnde Apoſtolus dicit ad Epheſ. 5. Eratis aliquando tenebrę, nũc autem lux in Domino, ut filii lucis ambulate. Sicut enim uirtutes acquiſitę perficiunt hominẽ ad ambulandum ſecundum quod congruit lumini naturali rationis, ita uirtutes infuſæ perficiunt hominem ad ambulandum, ſecundum quod congruit lumini gratiæ.

li. 2. Sent. diſtin. 26. — li. 7. te. 17 & 18. tomo. 2. — q. 55. & aliis.

AD primum ergo dicendum, quòd Auguſt. nominat fidem per dilectionem operantem gratiam; quia actus fidei per dilectionem operantis eſt primus actus, ĩ quo gratia gratum faciens manifeſtatur.

AD ſecundum dicendum, ꝙ bonũ poſitum in diffinitione uirtutis dicitur ſecundum conueniẽtiam ad aliquam naturam præexiſtentem, uel eſſentialem, uel participatam, ſic autem bonum non attribuitur gratiæ, ſed ſicut radici bonitatis in homine: ut dictum eſt, * in cor. art.

AD tertium dicendum, quòd gratia reducitur ad primam ſpeciem qualitatis. Nec tamen eſt idem quod uirtus, ſed habitudo quędam, quæ præſupponitur uirtutibus infuſis, ſicut earum principium & radix.

589

ARTICVLVS IIII.

Vtrum gratia ſit in eſſentia animę ſicut in ſubiecto, an in aliqua potentiarum.

3. q. 7. ar. 2. co. & q 62. ar. 2 cor. Et 2. diſti. 26. arti 3. Et uer. q. 27 ar. 6.

AD QVARTVM ſic proceditur. Videtur quòd gratia non ſit in eſſentia animæ ſicut in ſubiecto, ſed in aliqua potentiarum. Dicit. n. Aug. in Hyponoſticon, * quòd gratia comparatur ad uoluntatem, ſiue ad lib. arbit. ſicut ſeſſor ad equũ. Sed uoluntas ſiue liberũ arb. eſt potentia quædam: ut in primo dictum eſt. † ergo gratia eſt in potentia animæ ſicut in ſubiecto.

¶ 2 Præterea, Ex gratia incipiunt merita hominis: ut Auguſt. dicit. * ſed meritum conſiſtit in actu, qui ex aliqua potentia procedit.

* li. 3. parũ à me. tom. 7. † p. p. q. 83. ar. 2. * li. dẽ cor. & gra. c. 6. circa prin. to. 7 & li. 1. ad Simp q 2 & de gra. & lib. arbi. c. 6.

cedit.ergo uidetur, quòd gratia ſit perfectio alicuius potentiæ animæ.

¶ 3 Præterea, Si eſſentia animæ ſit proprium ſubiectum gratiç oportet ꝙ anima, inquantum habet eſſentiam, ſit capax gratiç. Sed hoc eſt falſum:quia ſic ſequeretur, quòd omnis anima eſſet gratiæ capax. Non ergo eſſentia animæ eſt proprium ſubiectum gratiæ.

¶ 4 Præterea, Eſſentia animæ eſt prior potentiis eius. Priùs autem pōt intelligi ſine poſteriori. ergo ſequetur, ꝙ gratia poſſit intelligi in anima, nulla parte uel potentia animæ intellecta, ſcilicet,neque uoluntate, neque intellectu, neque aliquo huiuſmodi, quod eſt inconueniens.

SED contra eſt, quod per gratiam regeneramur in filios Dei. Sed generatio per prius terminatur ad eſſentiam,quàm ad potentias:ergo gratia per prius eſt in eſſentia animæ, q̃ in potentiis.

CONCLVSIO.

Quia omnis perfectio potentiæ animç habet rationem uirtutis:gratia autem non eſt uirtus,ſed aliquid uirtute prius: neceſſarium eſt non potentiā ullam,ſed eſſentiam ipſam animæ ſubiectum gratiæ eſſe.

RESPONDEO dicendum, quòd iſta quæſtio ex præcedenti dependet. ex ar. p̄c. *Si enim gratia ſit idē quod uirtus,neceſſe eſt quòd ſit ī potentia animæ ſicut in ſubiecto: nam potentia animæ eſt propriū ſubiectum uirtutis, ut ſuprà dictum eſt. q.56.ar.1 *Si autem gratia differt à uirtute,non poteſt dici,ꝙ potentia animæ ſit gratiæ ſubiectum: quia omnis perfectio potentiç animæ habet rationem uirtutis,ut qō 55. & 56.ar.1. ſuprà dictum eſt.*Vnde relinquitur,ꝙ gratia ſicut eſt prius uirtute,ita habeat ſubiectum prius potentiis animæ: ita ſcilicet ꝙ ſit in eſſentia animæ. Sicut.n.per potentiam intellectiuam homo participat cognitionem diuinam per uirtutem fidei, & ſecundum potētiā uoluntatis amorem diuinum per uirtutem charitatis:ita etiam per naturam animæ participat ſecundum quandam ſimilitudinem naturam diuinam per quandam regenerationem,ſiue recreationē.

AD primū ergo dicendum, ꝙ ſicut ab eſſentia animæ effluunt eius potentiæ, quæ ſunt operum principia; ita etiam ab ipſa gratia effluunt virtutes in potentias animę,per quas potentiæ mouentur ad actus. Et ſecundum hoc gratia comparatur ad uoluntatē, ut mouens ad motum,quæ eſt comparatio ſeſſoris ad equum:non autem ſicut accidens ad ſubiectū.

¶ Et per hoc etiam patet ſolutio ad SECVNDVM. eſt enim gratia principium meritorii operis mediātib[9] virtutib[9]:ſicut eſſētia animæ eſt principium operum vitæ mediantibus potentiis.

AD tertium dicendum, quòd anima eſt ſubiectum gratiç ſecundū quod eſt in ſpecie intellectualis,uel rationalis naturæ: non autem conſtituitur anima in ſpecie per aliquam potentiam, cùm potentiæ ſint proprietates naturales animæ ſpeciem conſequentes. Et ideo anima ſecūdum ſuam eſſentiam differt ſpecie ab aliis animabus,ſcilicet brutorum animaliū, & plantarum.Et propter hoc non ſequitur, ſi eſſentia humanæ animæ ſit ſubiectū gratiæ,quòd quælibet anima poſſit eſſe gratiç ſubiectum:hoc enim conuenit eſſentiç animæ, inquantum eſt talis ſpeciei.

AD quartum dicendū, quòd cùm potentiæ animæ ſint naturales proprietates ſpeciē conſequentes,anima non pōt ſine his eſſe. Dato aūt ꝙ ſine his eſſet, adhuc

tamen

tamen anima diceretur ſecūdum ſpeciem ſuam intellectualis uel rationalis: non quia actu haberet has potentias: ſed propter ſpeciē talis eſſentię, ex qua natæ ſunt huiuſmodi potentię effluere.

QVÆSTIO CXI.

De diuiſione gratiæ, in quinque articulos diuiſa.

DEinde conſiderandum eſt de diuiſione gratiæ.

¶ Et circa hoc quæruntur quinque.

¶ Primo, utrum conuenienter diuidatur gratia per gratiā gratis datam, & gratiā gratum facientem.

¶ Secundo, de diuiſione gratię gratum facientis, per operationem & cooperantem.

¶ Tertio, de diuiſione eiuſdē per gratiam prævenientem & ſubſequentem.

¶ Quarto, de diuiſione gratiæ gratis datæ.

¶ Quinto, de comparatione gratię gratum facientis, & gratis datæ.

590

3.q.7.ar.7.[cor. & ad 1.&q.62.art.1.cor. & 3. contra c. 154. fi. & uer.q.27. ar. 1& 5. cor. & opuſ.3. ca. 221. Et Pſ.24.co. 5. Et Ro. 1.le.3.co. 2.Et Eph. 1.le.2.co. 1. *.q. 110. ar.1.

ARTICVLVS PRIMVS.

Vtrum gratia conuenienter diuidatur per gratiā gratum facientē, & gratiā gratis datā.

AD PRIMVM ſic proceditur. Videtur, quòd gratia non conuenienter diuidatur per gratiā gratum facientem, & gratiam gratis datam. Gratia enim eſt quoddam donum Dei, ut ex ſupradictis patet. Homo autem ideo non eſt Deo gratus, quia aliquid eſt ei datum à Deo, ſed potius econuerſo: ideo n. aliquid datur alicui gratis à Deo, quia eſt hō gratus ei, Ergo nulla eſt gratia gratum faciens.

¶ 2 Præterea, Quæcunque non dantur ex meritis præcedētibus, dantur gratis. Sed etiam ipſum bonum naturæ datur homini abſq; merito præcedenti: quia natura præſupponitur ad meritum. Ergo ipſa natura eſt etiam gratis data à Deo. natura autem diuiditur cōtra gratiam. Inconuenienter igitur hoc, quod eſt gratis datum, ponitur ut gratiæ differentia: quia inuenitur etiam extra gratię genus.

¶ 3 Præterea, Omnis diuiſio debet eſſe per oppoſita. Sed etiam ipſa gratia gratum faciens, per quā iuſtificamur, gratis nobis à Deo conceditur; ſecūdum illud Rom. 3. Iuſtificati gratis per gratiam ipſius. Ergo gratia gratum faciēs non debet diuidi contra gratiam gratis datam.

SED cōtra eſt, quòd Apoſtolus utrunque attribuit gratię, ſcilicet & gratum facere, & eſſe gratis datum. Dicit.n. quantum ad primum ad Epheſ.1. Gratificauit nos in dilecto filio ſuo. Quantum verò ad ſecundum dicitur ad Ro. 2. Si autem gratia, iam non ex operibus, alioquin gratia iam non eſt gratia. Poteſt ergo diſtingui gratia, quæ uel habet unum tantum, uel utrunque.

CONCLVSIO.

Cùm gratia ſit, per quam homines ordinantur, & reducuntur in Deū (quòd ordine quodam fit) conuenienter diuiditur in gratiam gratum faciētem, per quam homo per ſeipſum Deo coniungitur: & gratis datam, per quam unus hō alteri ad ſalutē cooperatur.

RESPONDEO dicendū, ꝙ ſicut Apoſtolus dicit ad Rōm. 13. Quæ à Deo ſunt, ordinata ſunt. In hoc autem ordo rerum cōſiſtit, ꝙ quædam per alia in Deum

reda-

reducuntur, ut Dion. dicit in lib. c. 4. & 8. cœl. hierar.* Cùm igitur gratia ad &7. ame. hoc ordinetur vt homo reducatur in Deum, ordine quodam hoc agitur, ut ſcilicet quidam ꝑ alios in Deum reducantur. Secundum hoc igitur duplex eſt gratia. Vna quidem per quam ipſe homo Deo coniungitur, quæ uocatur gratia gratum faciens. Alia uerò per quã vnus homo cooperatur alteri ad hoc, quòd ad Deum reducatur. Huiuſmodi autem donum uocat̃ gratia gratis data: quia ſupra facultatem naturæ & ſupra meritũ perſonæ homini conceditur. Sed quia non datur ad hoc, ut homo ipſe per eam iuſtificetur, ſed potius ut ad iuſtificationẽ alterius cooperetur; ideo non uocatur gratum faciens. Et de hac dicit Apoſ. 1. ad Corin. 12. Vnicuiq; dat̃ manifeſtatio ſpiritus ad utilitatem ſcilicet aliorum.

AD primum ergo dicendum, ꝙ gratia non dicitur facere gratũ effectiuè, ſed formaliter, ſcilicet quia per hãc homo iuſtificatur & dignus efficitur uocari Deo gratus, ſecũdũ quod dicitur ad Col. 1. Dignos nos fecit in partem ſortis ſanctorum in lumine.

AD ſecũdum dicẽdum, quòd gratia ſecundum quod gratis datur, excludit rationem debiti. Poteſt autem intelligi duplex debitum. Vnum quidem ex merito prouenient, quod refertur ad perſonam, cuius eſt agere meritoria opera, ſecundũ illud ad Rom. 4. Ei qui operatur, merces imputatur ſecundũ debitum, non ſecundum gratiam. Aliud eſt debitum ſecundum conditionem naturæ: puta ſi dicamus debitum eſſe homini, quòd habeat rationem, & alia quæ ad humanam pertinent naturam. Neutro autem modo dicitur debitum propter hoc, quòd Deus creaturæ obligetur, ſed potius inquantum creatura debet ſubiici Deo, ut in ea diuina ordinatio impleatur. quæ quidem eſt, vt talis natura, tales conditiones uel proprietates habeat, & ꝙ talia operãs, talia cõſequat̃. Dona igit̃ naturalia carent primo debito: nõ autem carent ſecundo debito. ſed dona ſupernaturalia vtroque debito carent: & ideo ſpecialius ſibi nomen gratiæ uendicant.

AD tertium dicendum, quòd gratia gratum faciens addit aliquid ſuper rationem gratiæ gratis datæ, quod etiam ad rationem gratiæ pertinet: quia. ſ. hominem gratum facit Deo. & ideo gratia gratis data, quæ hoc non facit, retinet ſibi nomen commune, ſicut in pluribus aliis contingit. Et ſic opponũtur duæ partes diuiſionis, ſicut gratum faciens, & non faciens gratum.

ARTICVLVS II.

Vtrum gratia conuenienter diuidatur per operantem & cooperantem.

591

AD SECVNDVM ſic ꝓceditur. Videtur quòd gratia inconuenienter diuidatur per operantem & cooperantem. Gratia.n. accidens quoddam eſt: ut ſuprà dictum eſt.* Sed accidens non poteſt agere in ſubiectum: ergo nulla gratia debet dici operans. Inf. art 3. c. Et 2. di. 26. art. 5. Et uer. q. 27 art. 5. ad 1. & 2, Et 2. Cor. 6. co. le. fin.

¶ 2 Præterea, Si gratia aliquid operetur in nobis, maximè operatur in nobis iuſtificationem. Sed hoc non ſola gratia operatur in nobis: dicit enim Aug. ſuper illud Ioan 14. * Opera quç ego facio, & ipſe faciet. Qui creauit te ſine te, non iuſtificabit te ſine te. Ergo nulla gratia debet dici ſimpliciter operans. * q. 110. ar. 2. Colligit ex tract. 72. in Io. poſt med. tom. 9. Et de verbis apoſt. ſer. 15.

¶ 3 Præterea, Cooperari alicui, videtur pertinere ad inferius agens, non autem ad principalius. Sed gratia principalius operatur in nobis, quàm liberum arbit. ſecundum illud Rom. 9. Nõ eſt currentis

rentis neque uolentis, ſed miſerẽtis Dei Ergo gratia non debet dici cooperans.

¶ 4 Præterea, Diuiſio debet dari per oppoſita: Sed operari & cooperari non ſunt oppoſita: idem.n. poteſt operari & cooperari. Ergo inconuenienter diuiditur gratia per operantem & cooperantem.

SED contra eſt, quod Augu. dicit in lib. de grat. & lib. arb. * Cooperando Deus in nobis perficit quod operando incepit: quia ipſe, ut uelimus, operatur icipiẽs, qui uolentibus cooperatur perficiens. Sed operationes Dei, quibus mouet nos ad bonum, ad gratiam pertinent: ergo conuenienter gratia diuiditur per operãtem & cooperantem.

li. de gra. & li. arb. c. 17. aliquantulũ à prin. tom. 7.

CONCLVSIO.

Quum illam diuiſionẽ, quæ gratia ſecũdum diuerſos effectus in operantem & cooperantem diſtinguitur, Apoſtolus ad Philippenſes innuat his uerbis, Deus eſt qui operatur in uobis & uelle & perficere; rectè gratiam ita diuidi manifeſtum eſt.

RESPONDEO dicendũ, ꝙ ſicut ſuprà dictũ eſt, * gratia dupliciter poteſt intelligi. Vno modo diuinum auxiliũ quo nos mouet ad benè uolendum & agendum. Alio modo habituale donũ nobis diuinitus inditum. Vtroq; autem modo gratia dicta conuenienter diuiditur per operantem & cooperantem. Operatio.n. alicuius effectus non attribuitur mobili, ſed mouenti. In illo ergo effectu, in quo mens noſtra eſt mota & non mouens, ſolus autẽ Deus mouẽs, operatio Deo attribuitur: & ſecundum hoc dicitur gratia operans. In illo autem effectu, in quo mens noſtra, & mouet & mouetur, operatio nõ ſolum attribuitur Deo, ſed etiam animæ: & ſecũdum hoc dicitur gratia cooperãs. Eſt autem in nobis duplex actus. Primus quidem interior uoluntatis: Et quantum ad iſtum actum uoluntas ſe habet ut mota, Deus autem ut mouens: & præſertim cùm uoluntas incipit bonum uelle, quę prius malum uolebat. Et ideo ſecundum ꝙ Deus mouet humanam mentem ad hunc actum, dicitur gratia operans.

q. 109. & q. 110. ar. 2.

¶ Alius autem actus eſt exterior, qui cùm à uoluntate imperetur (ut ſuprà dictum eſt * conſequens eſt, quòd ad hunc actũ operatio attribuatur uoluntati. Et quia etiam ad hunc actũ Deus nos adiuuat, & interius confirmãdo uoluntatem, ut ad actum perueniat, & exterius facultatem operandi præbendo, reſpectu huiuſmodi actus dicitur gratia cooperans. Vñ poſt præmiſſa uerba ſubdit Aug. * Vt autem uelimus operatur, cũ autem uolumus, ut perficiamus, nobis cooperatur. Si igitur gratia accipiatur pro gratuita Dei motione; qua mouet nos ad bonum meritorium, conuenienter diuiditur gratia per operantem & cooperantem. Si uero accipiatur gratia, pro habituali dono, sic eſt duplex gratię effectus, ſicut & cuiuſlibet alterius formæ. Quorum primus eſt eſſe, ſecũdus eſt operatio: ſicut caloris operatio eſt facere calidum, & exterior calefactio. Sic igitur habitualis gratia inquantũ animam ſanat, uel iuſtificat, ſiue gratam Deo facit, dicitur gratia operans: inquãtum uerò eſt principium operis meritorii, quod ex libero arbitrio procedit, dicitur cooperans.

q. 17. ar. 9 p̃cipuè.

Eodẽ lib. de gra. & li. arb ca. 17. to. 7.

AD primum ergo dicendũ, ꝙ ſecundum quod gratia eſt quædã qualitas accidentalis, non agit in animam effectiuè, ſed formaliter: ſicut albedo dicitur facere albã ſuperficiem.

AD ſecundum dicendum, ꝙ Deus non ſine nobis nos iuſtificat:

cat;

cat:quia per motum liberi arbit. dum iuſtificamur, Dei iuſtitiæ cõ ſentimus. Ille tamen motus nõ ē cauſa gratiæ, ſed effectus, unde to ta operatio pertinet ad gratiam.

AD TERTIVM dicendũ, quòd cooperari dicitur aliquis alicui non ſolum ſicut ſecundariũ agens principali agenti, ſed ſicut adiuuans ad præſuppoſitum finē. homo autem per gratiam operantem adiuuatur à Deo ut bonum uelit. Et ideo præſuppoſito iam fine, conſequens eſt ut gratia nobis cooperetur.

AD quartum dicendum, ꝙ gratia operans & cooperans eſt, eadē gratia: ſed diſtinguitur ſecundum diuerſos effectus, ut ex ſupra dictis patet.* in cor. ar.

ARTICVLVS III.

Vtrum gratia conuenienter diuidatur in præuenientem & ſubſequentem.

592 2. diſ. 26. art. 5. Et ver. q 27, ar. 5. ad 6 Et Pſ. 22. fi. li. Et 2. Cor. 6. c. in fin.

AD TERTIVM ſic pceditur. Videtur, ꝙ gratia inconuenienter diuidatur in præuenientem & ſubſequentem. Gratia enim eſt diuinæ dilectionis effectus. Sed Dei dilectio nunquam eſt ſubſequens, ſed ſemper præueniens ſecundum illud 1. Ioan 4. Non quaſi nos dileximus Deum, ſed quia ipſe prior dilexit nos: ergo gratia non debet poni præueniens & ſubſequens.

¶ 2 Præterea, Gratia gratum faciens eſt una tantum in homine, cùm ſit ſufficiens: ſecundum illud 2 ad Corinth. 12. Sufficit tibi gratia mea. Sed idem non poteſt eſſe prius & poſterius: ergo gratia inconuenienter diuiditur in præuenientem & ſubſequentem.

¶ 3 Præterea, Gratia cognoſcitur per effectus. Sed infiniti ſunt effectus gratiæ, quorum unus præcedit alium: ergo ſi penes hos gratia deberet diuidi in præuenientem & ſubſequentem, uidetur ꝙ infinitæ eſſent ſpecies gratiæ: infinita autem relinquuntur à qualibet arte. Non ergo gratia conuenienter diuiditur in præuenientē & ſubſequentem.

SED contra eſt, quòd gratia Dei ex eius miſericordia prouenit. Sed vtrunque in Pſal. 58. legitur, Miſericordia eius præueniet me. & iterum, Miſericordia eius ſubſequetur me: ergo gratia conuenienter diuiditur in præuenientem & ſubſequentem.

CONCLVSIO.

Propter effectuum gratiæ multiplicitatem, qui diuerſorum comparatione, nunc priores, nunc poſteriores dici poſſunt: rectè in præuenientem & ſubſequentem gratia diuiditur.

RESPONDEO dicendum, quòd ſicut gratia diuiditur ī operantem & cooperantem ſecundũ diuerſos effectus, ita etiam in pꝛuenientem & ſubſequentem, qualitercunque gratia accipiatur. Sūt autem quinque effectus gratię in nobis, quorum primus eſt, ut anima ſanetur: ſecundus, ut bonũ uelit: tertius eſt, ut bonum quod vult, efficaciter operetur: quartus eſt, ut in bono perſeueret: quintus eſt, ut ad gloriam perueniat. Et ideo gratia ſecundum quod cauſat in nobis primum effectum, uocatur preueniens reſpectu ſecundi effectus: & prout cauſat in nobis ſecundum, uocatur ſubſequēs reſpectu primi effectus. Et ſicut vnus effectus eſt poſterior uno effectu, & prior alio, ita gratia poteſt dici præueniens & ſubſequēs ſecundum eundem effectum reſpectu diuerſorum. & hoc eſt qd' Auguſt. dicit in lib. de natura ca. 31. parũ à princ. tom. 7.

&

& gratia: Prænenit ut ſanemur, ſubſequitur, ut ſanati uegetemur: præuenit ut uocemur, ſubſequitur ut glorificemur.

AD PRIMVM ergo dicendum, quòd dilectio Dei nominat aliquid æternum, & ideo nunquã poteſt dici niſi præueniens. Sed gratia ſignificat effectum temporalem, qui poteſt præcedere aliqd, & ad aliquid ſubſequi: & ideo gratia poteſt dici præueniens & ſubſequens.

AD SECVNDVM dicendum, quòd gratia non diuerſificatur per hoc, quod eſt præueniens & ſubſequens ſecundum eſſentiam, ſed ſolum ſecundum effectũ ſicut & de operante & cooperante dictum eſt. Quia etiam ſecundum quod gratia ſubſequens ad gloriam pertinet, non eſt alia numero à gratia præueniente, per quam nunc iuſtificamur. Sicut enim charitas uiæ non euacuatur, ſed perficitur in patria, ita etiam & de lumine gratiæ eſt dicendum. quia neutrum in ſui ratione imperfectionem importat.

AD TERTIVM dicendũ, quòd quamuis effectus gratię poſſint eſſe infiniti numero, ſicut ſunt infiniti actus humani: tamẽ omnes reducuntur ad aliqua determinata in ſpecie, & præterea omnes conueniunt in hoc, quòd vnus alium præcedit.

ARTICVLVS IIII.

Vtrum gratia gratis data conuenienter ab Apoſtolos diuidatur.

593

3. contra ea.154. & 1.cor.12. le.2.

AD QVARTVM ſic proceditur. Videtur, quòd gratia gratis data incõuenienter ab Apoſtolo diſtinguatur. Omne enim donum, quod nobis à Deo gratis datur, poteſt dici gratia gratis data. Sed infinita ſunt dona, quæ nobis gratis à Deo conceduntur tam in bonis animæ, q̃ in bonis corporis, quæ tamen nos Deo gratos non faciunt: ergo gratiæ gratis datæ non poſſunt comprehendi ſub aliqua certa diuiſione.

¶2 Præterea, Gratia gratis data diſtinguitur cõtra gratiam gratum facientem: ſed fides pertinet ad gratiam gratum facientem: quia per ipſam iuſtificamur ſecundum illud Rom.5. Iuſtificati igitur ex fide, &c. Ergo inconuenienter ponitur fides inter gratias gratis datas, præſertim cum aliæ uirtutes ibi non ponantur, ut ſpes & charitas.

¶3 Præterea, Operatio ſanitatum, & loqui diuerſa genera linguarum, miracula quædam ſunt, iterpretatio etiam ſermonum ad ſapientiam, uel ſcientiam pertinet, ſecundum illud Dan.1. Pueris his dedit Deus ſcientiam & diſciplinam in omni libro & ſapiẽtia: ergo inconuenienter diuiditur gratia ſanitatũ & genera linguarum contra operationem uirtutum, & interpretatio ſermonũ contra ſermonem ſapientiæ, & ſcientiæ.

¶4 Præterea, Sicut ſapientia & ſcientia ſunt quędam dona Spiritus ſancti, ita etiam intellectus, conſilium, pietas, & fortitudo, & timor, ut * ſupradictum eſt. Ergo hæc etiam debent poni inter gratias gratis datas. q 48. ar.4

SED contra eſt, quod Apoſtolus dicit 1. ad Corinth. 12. Alij per ſpiritum datur ſermo ſapientiæ: alij autem ſermo ſcientiæ ſecundum eundem ſpiritum: alteri fides in eodem ſpiritu; alij gratia ſanitatum: alii operatio uirtutum, alii prophetia, alii diſcretio ſpirituum, alii genera linguarum, alii interpretatio ſermonum.

CON-

CONCLVSIO.

Rectè diuidit Apoſtolus dona gratiæ gratis datæ: aliæ enim ad perfectionem cognitionis, vt fides, ſermo ſapientiæ ac ſermo ſcientiæ: aliæ ad doctrinæ confirmationem, ut gratia ſanitatum, operatio uirtutum, prophetia, diſcretio ſpirituum: aliæ ad pronuntiandi facultatem ſpectāt, ut genera linguarum, & ſermonum interpretatio.

RESPONDEO dicendum, quòd ſicut * ſuprà dictum eſt, gratia gratis data ordinatur ad hoc, quòd homo alteri cooperetur, ut reducatur ad Deum: homo autē ad hoc operari non poteſt interius mouendo (hoc enim ſolius Dei eſt) ſed ſolum exterius docendo vel perſuadendo. Et ideo gratia gratis data illa ſub ſe cōtinet quibus homo indiget ad hoc, ꝙ alterum inſtruat in rebus diuinis, q̄ ſunt ſupra rationem. art. 1. huius qō.

Ad hoc autem tria requirūtur. Primò quidem, quòd homo ſit ſortitus plenitudinem cognitionis diuinorum, ut ex hoc inſtruere alios poſſit. Secundò, ut poſſit confirmare uel probare ea, quę dicit; aliàs non eſſet efficax eius doctrina. Tertio, ut ea quę concipit, poſſit conuenienter auditoribus proferre.

¶ Quantum igitur ad primum tria ſunt neceſſaria, ſicut etiā apparet in magiſterio humano. Oportet enim quòd ille, qui debet alium inſtruere in aliqua ſciētia, primò quidem ut principia illius ſcientiæ ſint ei certiſſima: & quātum ad hoc ponitur fides, quæ eſt certitudo de rebus inuiſibilibus, quę ſupponuntur ut principia in catholica doctrina Secundo oportet, quòd doctor rectè ſe habeat circa principales cōcluſiones ſciētię, & ſic ponitur ſermo ſapientię, quæ eſt cognitio diuinorum. Tertiò oportet, ut etiam abundet exēplis & cognitione effectuum, per quos interdum oportet manifeſtare cauſas: quantum ad hoc ponitur ſermo ſcientię quæ eſt cognitio rerum humanarum, quia inuiſibilia Dei per ea quæ facta ſunt, intellecta conſpiciuntur. Confirmatio autem in his quæ ſubduntur rationi, eſt per argumenta. In his aūt quæ ſunt ſupra rationem diuinit reuelata, cōfirmatio eſt ꝑ ea, quæ ſunt diuinæ uirtuti propria: & hoc dupliciter. Vno quidē modo, ut doctor ſacrę doctrinæ faciat quæ ſolus Deus facere pōt in operibus miraculoſis. Siue ſint ad ſalutem corporum: & quātum ad hoc, ponitur gratia ſanitatum. Siue ordinentur ad ſolam diuinæ poteſtatis manifeſtationem, ſicut quòd ſol ſtet, aut tenebreſcat, ꝙ marę diuidatur: & quantum ad hoc, ponitur operatio uirtutum. Secundò, vt poſſit manifeſtare ea, quæ ſolius Dei eſt ſcire, & hęc ſūt contingentia futura: & quantum ad hoc, ponitur prophetia, & etiā occulta cordium: & quantum ad hoc, ponitur diſcretio ſpirituum. Facultas autem pronuntiandi poteſt attendi uel quantum ad idioma, in quo aliquis poſſit intelligi, & ſecundum hoc ponuntur genera linguarum. Vel quantum ad ſēſum eorum quæ ſunt proferēda: & quantum ad hoc ponitur interpretatio ſermonum.

AD primum ergo dicendum, quòd (ſicut * ſuprà dictum eſt) nō omnia beneficia, quæ nobis diuinitus conceduntur, gratiæ gratis datæ dicūtur: ſed ſolum illa, quæ excedunt facultatem naturæ; ſicut ꝙ piſcator abundet ſermone ſapientiæ & ſciētiæ, & aliis huiuſmodi. Et talia ponuntur hic ſub gratia gratis data. art. 1. huius qō.

AD ſecundū dicēdum, quòd fides nō numeratur hic inter gratias

tias gratis datas, ſecundum quod eſt quædam uirtus iuſtificans hominem in ſeipſo: ſed ſecundum hoc, ꝙ importat quandam ſupereminentem certitudinem fidei, ex qua homo fit idoneus ad inſtruẽdum alios de his quæ ad fidem pertinent. Spes autem & charitas pertinent ad uim appetitiuam, ſecundum quod per eam homo in Deum ordinatur.

AD tertium dicendum, quòd gratia ſanitatum diſtinguitur à generali operatione uirtutum, quia habet ſpecialem rationem inducendi ad fidem, ad quam aliquis magis promptus redditur ꝑ beneficium corporalis ſanitatis, quam per fidei virtutem aſſequitur. Similiter etiam loqui uariis linguis, & interpretari ſermones, habent ſpeciales quaſdam rationes mouendi ad fidem, & ideo ponuntur ſpeciales gratiæ gratis datæ.

AD quartum dicendum, quòd ſapientia & ſcientia non computantur inter gratias gratis datas, ſecundum quod enumerantur inter dona Spiritus ſancti, prout ſcilicet mẽs hominis eſt bene mobilis per Spiritum ſanctum ad ea, quæ ſunt ſapientiæ & ſcientiæ: ſic enim ſunt dona Spiritus ſancti, ut * ſuprà dictum eſt. Sed computantur inter gratias gratis datas ſecundum quod important quandam abundantiam ſcientiæ & ſapientiæ, ut homo poſſit non ſolum in ſeipſo rectè ſapere de diuinis, ſed etiam alios inſtruere, & contradicentes reuincere. Et ideo inter gratias gratis datas ſignificantur primò * ſermo ſapientiæ & ſermo ſcientię: quia vt * Auguſt. dicit 14. de trinita. aliud eſt ſcire tantummodo quid homo credere debeat propter adipiſcendam uitam beatam: aliud eſt ſcire quemadmodum hoc ipſũ & piis opituletur, & contra impios defendatur.

q. 68. ar. 1 & 4.

Aliàs, ſignificanter ponitur.

* lib. 14. c. 1. à medio, to. 3.

ARTICVLVS V.

Vtrum gratia gratis data ſit dignior, quàm gratia gratum faciens.

594

Sup. q. 7. ar. 7. ad 1.

AD QVINTVM ſic proceditur. Videtur quòd gratia gratis data ſit dignior quàm gratia gratũ faciẽs. Bonum enim gentis eſt melius ꝗ bonum unius, ut * philoſophus dicit in 1. Ethic. Sed gratia gratum faciens ordinatur ſolum ad bonũ vnius hominis: gratia autem gratis data ordinatur ad bonum commune totius eccleſiæ, ut * ſuprà dictum eſt; ergo gratia gratis data eſt dignior quam gratia gratũ faciens.

li. 1. ethi. c. 2. in fi.

ar. 1. & 4. huius q.

¶ 2 Præterea, Maioris uirtutis eſt, ꝙ aliquid poſſit agere in aliud quàm quod ſolum in ſeipſo perficiatur: ſicut maior eſt claritas corporis, quod poteſt etiam alia corpora illuminare, quàm eius qđ ita in ſe lucet, quòd alia illuminare non poteſt. propter quod ẽt * Philoſophus dicit in 5. Ethicor. quòd iuſtitia eſt præclariſſima virtutum, per quam homo rectè ſe habet etiam ad alios. Sed per gratiam gratum facientẽ homo perficitur in ſeipſo: per gratiam autẽ gratis datam homo operatur ad perfectionem aliorum: ergo gratia gratis data eſt dignior, ꝗ gratia gratum faciens.

li. 5. ethi. ca. 1. poſt medium tom. 5.

¶ 3 Præterea, Id quod eſt proprium meliorum, dignius eſt ꝗ id quod eſt commune omnium, ſicut ratiocinari, quod eſt propriũ hominis, dignius eſt, quàm ſentire, quod eſt commune omnibus animalibus. Sed gratia gratum faciens eſt communis omnibus mẽbris eccleſiæ: gratia autem gratis data eſt proprium donum digniorum membrorum eccleſiæ: ergo gratia gratis data eſt dignior ꝗ gratia gratum faciens.

SED contra eſt, quod Apoſt. 1. ad Corinth. 12. enumeratis gra-

tiis gratis datis, ſubdit, Adhuc excellentiorem uiam uobis demonſtro. Et ſicut per ſubſequentia patet, loquitur de charitate, quę pertinet ad gratiam gratum facientē: ergo gratia gratum faciens excellentior eſt, q̃ gratia gratis data.

CONCLVSIO.

Gratia gratum faciens, cùm immediatè hominem Deo coniūgat, gratis autem data (ut gratia prophetia, aut miraculorum, &c.) ad hoc ſolum prapararet atque diſponat: multo excellentior, nobilior, & dignior eſt, quauis gratia gratis data.

RESPONDEO dicendum, quòd unaquæquæ uirtus tāto excellentior eſt, quanto ad altius bonum ordinatur. Semper autem finis potior eſt his, quæ ſunt ad finem: gratia enim gratum faciens ordinat hominem immediate ad coniunctionem vltimi finis: gratiæ autem gratis datæ ordināt hominem ad quædam præparatoria finis ultimi: ſicut per prophetiam & miracula, & alia huiuſmodi homines inducuntur ad hoc, q̃ vltimo fini coniungantur. Et iō gratia gratum faciens eſt multo excellentior, q̃ gratia gratis data.

AD primum ergo dicendum, quòd ſicut * Philoſophus dicit in
l.12.met. t.52.to.3. 12. Met. bonum multitudinis, ſicut exercitus, eſt duplex. Vnum quidem, quod eſt in ipſa multitudine, puta ordo exercitus: aliud autem eſt, quod eſt ſeparatum à multitudine ſicut bonum ducis. Et hoc melius eſt: quia ad hoc etiā illud aliud ordinatur. Gratia autem gratis data ordinatur ad bonum commune eccleſiæ, quod eſt ordo eccleſiaſticus: ſed gratia gratum faciens ordinatur ad bonum commune ſeparatum, quod eſt ipſe Deus. Et ideo gratia gratum faciens eſt nobilior.

AD ſecūdum dicēdum, quòd ſi gratia gratis data poſſet hoc agere in altero quod homo per gratiam gratum facientem conſequitur, ſequeretur quòd gratia gratis data eſſet nobilior: ſicut excellentior eſt claritas ſolis illuminātis, quàm corporis illuminati. Sed per gratiam gratis datam homo non poteſt cauſare in alio cōiunctionem ad Deum, quam ipſe habet per gratiam gratum facientem: ſed cauſat quaſdam diſpoſitiones ad hoc. Et ideo non oportet, quòd gratia gratis data ſit excellentior: ſicut nec in igne calor manifeſtatiuus ſpeciei eius, per quam agit ad inducendum calorem in alia eſt nobilior, q̃ forma ſubſtantialis ipſius.

AD tertium dicendum, quòd ſentire ordinatur ad ratiocinari ſicut ad finem, & ideo ratiocinari eſt nobilius. Hic autem eſt econuerſo: quia id quod eſt proprium ordinatur ad id quod eſt commune, ſicut ad finem. Vnde non eſt ſimile.

QVÆSTIO CXII.

De cauſa gratiæ, in quinque articulos diuiſa.

DEinde conſiderandum eſt de cauſa gratiæ.

¶ Et circa hoc quæruntur quinque.

¶ Primo, utrum ſolus Deus ſit cauſa efficiens gratiæ.

¶ Secundo, vtrum requiratur aliqua diſpoſitio ad gratiam ex parte recipientis ipſam per actum liberi arbitrii.

¶ Tertio, utrum talis diſpoſitio poſſit eſſe neceſſitas ad gratiam.

¶ Quarto,

¶ Quarto, utrum gratia ſit æqualis in omnibus.
¶ Quinto, utrum aliquis poſſit ſcire ſe habere gratiam,

ARTICVLVS PRIMVS.

Vtrum ſolus Deus ſit cauſa gratiæ.

595 Sup.q.109 ar.7. cor. & 3.q.62 ar.1. cor. &ad 3.& 1.diſt.16. ar.4.& 4. di.14.q.2 ar.2.&vẽ ri.qõ 27. arti.3.& Eph.2.le. 3.cor.2.

AD PRIMVM ſic proceditur. Videtur, quòd non ſolus Deus ſit cauſa gratiæ. Dicitur enim Ioã. 1. Gratia & ueritas ꝑ Ieſum Christum facta eſt. Sed in nomine Ieſu Chriſti intelligitur non ſolum natura diuina aſſumens, ſed etiã natura creata aſſumpta. Ergo aliqua creatura poteſt eſſe cauſa gratiæ.

¶ 2 Præterea, Iſta differentia ponitur inter ſacramenta nouæ legis & ueteris, quòd ſacramenta nouæ legis cauſant gratiam, quam ſacraméta ueteris legis ſolum ſignificant. Sed ſacramenta nouæ legis ſunt quædam uiſibilia elementa. Ergo non ſolus Deꝰ eſt cauſa gratiæ.

¶ 3 Præterea, Secundum Dion. in lib. Cæle.hierar. angeli purgãt & illuminant, & perficiunt, & angelos inferiores, & etiam homines. Sed rationalis creatura purgatur, illuminatur, & perficitur per gratiam. Ergo non ſolus Deus eſt cauſa gratię.

SED contra eſt, quòd in Pſal. 83. dicitur, Gratiam & gloriam dabit Dominus.

CONCLVSIO.

Cùm gratia omnem naturę creatæ facultatẽ excedat, eo quòd nihil aliud ſit quàm participatio quædam diuinæ naturæ quæ omnem aliam naturam excedit: à nullo niſi à Deo cauſari poteſt.

RESPONDEO dicendum, quòd nulla res poteſt agere ultra ſuam ſpeciem: quia ſemper oportet quòd cauſa porior ſit effectu. Donum autem gratiæ excedit omnem facultatem naturæ creatæ, cùm nihil aliud ſit quàm quędam participatio diuinæ naturę, quæ excedit oẽm aliã naturã, & ideo impoſſibile eſt, quòd aliqua creatura gratiam cauſet. Sic enim neceſſe eſt, quòd ſolus Deus deificet communicando conſortium diuinæ naturæ per quãdam ſimilitudinis participationem; ſicut impoſſibile eſt, quòd aliquid igniat niſi ſolus ignis.

AD primũ ergo dicendum, ꝙ humanitas Chriſti eſt ſicut quoddam organum diuinitatis eius, vt Damaſce. dicit in 3.* lib. li.3.c.15. Inſtrumentum autem non agit actionẽ agentis principalis propria uirtute, ſed uirtute principalis agentis & ideo humanitas Chriſti nõ cauſat gratiam propria uirtute, ſed uirtute diuinitatis adiunctæ, ex qua actiões humanitatis Chriſti ſunt ſalutares.

AD ſecundum dicendum, ꝙ ſicut in ipſa perſona Chriſti humanitas cauſat ſalutem noſtram per gratiam uirtute diuina principaliter operante, ita etiam in ſacramentis nouæ legis, quæ deriuantur à Chriſto, cauſatur gratia inſtrumentaliter quidem per ipſa ſacramenta, ſed principaliter per uirtutem Spiritus ſancti in ſacramentis operantis, ſecundum illud Ioan. 3. Niſi quis renatus fuerit ex aqua & ſpiritu sãcto, &c.

AD tertium dicendum, quòd angelus purgat, illuminat, & perficit angelum, uel hominem per *c.7.cæl. modum inſtructionis cuiuſdam, hic.à me. non autem iuſtificando per gra- habetur tiam. Vnde * Dion. dicit 7.c.de di. & ex c.7. no ꝙ hmõi purgatio, illuminatio de di. no.

& perfectio nihil eſt aliud quàm diuinæ ſcientię aſſumptio.

ARTICVLVS II.

Vtrum requiratur aliqua præparatio et diſpoſitio ad gratiam ex parte hominis.

596 Inf.q.113 ar.3. cor. & 7. cor. & 2.2.q. 24.ar.10. ad 3.& 4. diſt.17.q. 1.ar.2.q. 2.& 1.& ar.3.q.1. & Pſa.2. col.5.& Hebr.12. lec.3.col. 2.

AD SECVNDVM ſic ꝓceditur. Videtur quod non requiratur aliqua ꝑparatio ſiue diſpoſitio ad gratiã ex parte hominis. Quia ut Apoſt. dicit Rom.4. ei qui operatur, merces non imputatur ſecundum gratiam, ſed ſecundum debitum. Sed præparatio hominis per liberum arbitrium non eſt niſi per aliquã operationem. ergo tolleretur ratio gloriæ.

¶ 2 Præterea, Ille qui in peccato progreditur, non ſe pręparat ad gratiam habendam. Sed aliquib' in peccato progredientibus data eſt gratia, ſicut patet de Paulo, qui gratiam conſecutus eſt dum eſſet ſpirans minarum, & cædis in diſcipulos Domini, ut dicitur Act. 9. Ergo nulla præparatio ad gratiã requiritur ex parte hominis.

¶ 3 Præterea, Agens infinitæ uirtutis non requirit diſpoſitionem in materia, cùm nec ipſam materiam requirat, ſicut in creatione apparet, cui collatio gratiæ comparatur, quæ dicitur noua creatura ad Galat. vlti. Sed ſolus Deus, qui eſt infinitæ uirtutis, gratiam cauſat, vt * dictum eſt. (ar. p̃ced.) Ergo nulla pręparatio requiritur ex parte hominis ad gratiã conſequendam.

SED contra eſt, quod dicitur Amos 4. Prępara te in occurſum Dei tui Iſrael. & 1. Regum 8. dicitur, Pręparate corda ueſtra Domino.

CONCLVSIO.

Ad gratiam, ut quoddam habituale donum animæ eſt, aliqua ex parte hominis præparatio neceſſaria eſt (ſic .n. forma quædam eſt, quæ non niſi in materia diſpoſita eſſe poteſt.) Non autem ut gratia auxilium Dei animam ad bonum mouentis denotat. Sic.n. quæcunque præparatio in homine eſſe poteſt, ad illud mouentis Dei auxiliũ ſequitur.

RESPONDEO dicendũ, ꝙ ſicut * ſuprà dictum eſt, gratia dicitur dupliciter. Quandoque quidem ipſum habituale donum Dei, quandoque autem auxiliũ Dei mouentis animam ad bonũ. (q̃o. 109. 110. & 111. ar. 2.) Primò igitur modo accipiẽdo gratiam, præexigitur ad gratiam aliqua gratiæ præparatio, quia nulla forma poteſt eſſe niſi in materia diſpoſita. Sed ſi loquamur de gratia ſecundum quod ſignificat auxilium Dei mouentis ad bonum, ſic nulla præparatio requiritur ex parte hominis quaſi præueniens diuinum auxilium, ſed potius q̃cunque præparatio in homine eſſe poteſt, eſt ex auxilio Dei mouentis animam ad bonum. Et ſecundum hoc ipſe bonus motus liberi arbit. quo quis pręparatur ad donum gratiæ ſuſcipiendum, eſt actus liberi arb. moti à Deo. Et quantum ad hoc dicitur homo ſe præparare ſecundum illud Prou. 16. hominis eſt pręparare animũ. Et eſt principaliter à Deo mouente liberum arbitrium. Et ſecundũ hoc dicitur à Deo uoluntas hominis pręparari, & à Domino greſſus hominis dirigi.

AD primum ergo dicendum, quòd præparatio hominis ad gratiam habẽdam quędam eſt ſimul cum ipſa infuſione gratię. Et talis

lis operatio eſt quidem merito-ria, ſed non gratiæ, quæ iam habetur, ſed gloriæ quæ nondum habetur. Eſt autem alia præparatio gratiæ imperfecta, quę aliquãdo præcedit donum gratiæ gratum faciẽtis, quę tamen eſt à Deo mouente. Sed iſta non ſufficit ad meritũ, nondum homine per gratiam iuſtificato: quia nullum meritum poteſt eſſe niſi ex gratia, ut * infrà dicetur. q. 14. ar. 2

AD ſecundum dicendum, ꝙ cùm homo ad gratiam ſe præparare non poſſit, niſi Deo eum præueniente & mouente ad bonũ, non refert utrum ſubitò uel paulatim aliquis ad perfectam præparationem perueniat: dicitur enim Eccle. 11. Facilè eſt in oculis Dei ſubitò honeſtare pauperem. Contingit autem quãdoque, quòd Deus mouet hominem ad aliquod bonum, non tamen perfectum: & talis præparatio præcedit gratiã. Sed quandoque ſtatim perfectè mouet ipſum ad bonum, & ſubitò gratiam homo accipit, ſecundum illud Ioan. 6. Omnis qui audit à Patre & didicit, uenit ad me. Et ita contigit Paulo, quia ſubitò cùm eſſet in progreſſu peccati, ꝑfectè motum eſt cor eius à Deo, audiendo, & addiſcendo, & ueniẽdo, & ideo ſubitò eſt gratiam eõ ſecutus.

AD tertium dicendum, quòd agens infinitæ uirtutis non exigit materiam uel diſpoſitionem materiæ, quaſi præſuppoſitam ex alterius cauſæ actione: ſed tamen oportet, quòd ſecundum conditionem rei cauſandæ in ipſa re cauſet & materiam & diſpoſitionem debitam ad formam. Et ſimiliter ad hoc, quòd Deus gratiam infundat animę nulla præparatio exigitur, quam ipſe non faciat.

ARTICVLVS. III.

Vtrum neceſſariò detur gratia ſe præparanti ad gratiam, uel facienti quod in ſe eſt.

AD TERTIVM ſic proceditur. Videtur, quòd ex neceſſitate detur gratia ſe præparanti ad gratiam, uel facienti quod in ſe eſt. Quia ſuper illud Rom. 5. Iuſtificati ex fide pacem habeamus, &c. dicit gloſſ. Deus recipit eum qui ad ſe confugit, aliter eſſet in eo iniquitas. Sed impoſſibile eſt in Deo iniquitatem eſſe: ergo eſt impoſſibile, ꝙ Deus non recipiat eum qui ad ſe confugit, ex neceſſitate igitur gratiam aſſequitur. 597 4 di. 17. q. 1. ar. 2. q. 3. per to. & q. 2. ar. 5. q. 1. c. & di. 20. ar. 1. q. 1. c.

¶ 2 Præterea, * Anſel. dicit in lib. de caſu diaboli, quòd iſta eſt cauſa quare Deus non concedit diabolo gratiam, quia ipſe nõ uoluit accipere, nec paratus fuit. Sed remota cauſa neceſſe eſt remoueri effectum: ergo ſi aliquis uelit accipere gratiam, neceſſe eſt, ꝙ ei detur. * Anſel. c. 3.

¶ 3 Præterea, Bonum eſt communicatiuum ſui, ut patet per * Dion. in 4. cap de diu. no. Sed bonum gratiæ eſt melius quàm bonum naturæ. Cùm igitur forma naturalis ex neceſſitate adueniat materiæ diſpoſitę, uidetur quòd multo magis gratia ex neceſſitate detur præparanti ſe ad gratiã. c. 4. ſ prī. illius.

SED contra eſt, quòd comparatur ad Deum, ſicut lutum ad figulum, ſecundum illud Hierem. 18. Sicut lutum in manu figuli, ſic vos in manu mea. Sed lutum non ex neceſſitate accipit formam à figulo quantumcunque ſit prępara tum. Ergo neque homo recipit ex neceſſitate gratiã à Deo, quantũcunque ſe præparet.

CONCLVSIO.

Hominis quod in ſe eſt facientis præparationem ad gratiam, infuſio gratiæ neceſſariò ſiue infallibiliter ſequitur, prout ipſa præparatio à mouẽte Deo eſt, cuius intentio deficere non poteſt: non autem prout eſt à-

ctus liberi arbitrij, cuius facultatem gratia excedit.

11. Ꝑced. RESPONDEO dicendum, ꝙ ſicut * ſuprà dictum eſt, præparatio hominis ad gratiā eſt à Deo ſicut à mouente, à libero autem arbitrio ſicut à moto.

¶ Poteſt igitur præparatio dupliciter conſiderari. Vno quidem modo, ſecundum quod eſt à libero arbitrio. & ſecundum hoc nullam neceſſitatem habet ad gratię conſequutionem: quia donū gratiæ excedit omnem præparationem uirtutis humanę. Alio modo poteſt conſiderari ſecundum quod eſt à Deo mouente, & tunc habet neceſſitatem ad id, ad qđ ordinatur à Deo, non quidē coactionis, ſed infallibilitatis: quia intentio Dei deficere non poteſt; ſecundum quod Auguſt. dicit in lib. de prædeſtinatione ſanctorū, quòd per beneficia Dei certisſimè liberantur quicunque liberantur. Vnde ſi ex intentione Dei mouētis eſt quòd homo cuius cor mouet, gratiam conſequatur, infallibiliter ipſam conſequitur: ſecū dum illud Ioan. 6. Omnis qui audit à Patre, & didicit, uenit ad me.

AD primum ergo dicendum, quòd gloſſ. illa loquitur de illo, qui confugit ad Deum per actum meritorium liberi arbitrii iā per gratiam informati: quem ſi non reciperet, eſſet contra iuſtitiam, quam ipſe ſtatuit. Vel ſi referatur ad motum liberi arbitrii ante gratiam, loquitur ſecundum quod ipſum confugiū hominis ad Deū eſt per motionem diuinam, quam iuſtum eſt non deficere.

AD ſecundū dicēdum, quòd defectus gratiæ prima cauſa eſt ex nobis: ſed collationis gratiæ prima cauſa eſt à Deo, ſecundum illud Oſee 13. Perditio tua ex te Iſrael, tantummodo in me auxilium tuum.

AD tertium dicendum, quòd etiam in rebus naturalibus diſpoſitio materiæ nō ex neceſſitate conſequitur formam, niſi per uirtutem agentis, qui diſpoſitionem cauſat.

ARTICVLVS IIII.

Vtrùm gratia ſit maior in uno, quàm in alio.

AD QVARTVM ſic proceditur. Videtur, quòd gratia nō ſit maior in uno ꝗ̄ in alio: gratia enim cauſatur in nobis ex dilectione diuina, ut * dictum eſt. Sed Sap. 6. dicitur, Puſillum & magnum ipſe fecit, & ęqualiter eſt illi cura de omnib⁹: ergo omnes æqualiter gratiam ab eo conſequuntur. 598 Sup q. 61 ar. 2. ad 1. & 2. 1. q. 4 ar. 4. ad 3. * q6. 110. ar. 1.

¶ 2 Præterea, Ea quæ in ſummo dicuntur, non recipiunt magis & minus. Sed gratia in ſummo dicitur: quia coniungit ultimo fini. ergo non recipit magis & minus: non eſt ergo maior in uno quàm in alio.

¶ 3 Præterea, Gratia eſt uita animæ, ut * ſuprà dictum eſt. Sed uiuere non dicitur ſecūdum magis & minus: ergo etiam neque gratia. q. 110 ar. 4 & ar. 3 ad 2.

SED contra eſt, quod dicitur ad Eph. 4. Vnicuique data eſt gratia ſecundū menſuram donationis Chriſti. Quod autem menſuratè datur, non omnibus æqualiter datur: ergo non omnes æqualem gratiam habent.

CONCLVSIO.

Gratia gratum faciens maior in uno quàm in alio eſt, non ex parte finis (qualibet enim gratia unit cor īmediatè ultimo fini) ſed ex parte ſubiecti magis diſpoſiti: quia. ſ. pleniorem maioremq́; gratiam accipit homo magis prȩparatus.

RESPONDEO dicendum, quòd ſicut * ſuprà dictum eſt, habitus duplicem magnitudinē habere * q. 52. a. 1. & 2.

bere poteſt. Vnam ex parte finis uel obiecti, ſecundum quod dicitur una uirtus alia nobilior, inquantum ad maius bonum ordinatur. Aliam uerò ex parte ſubiecti, quod magis uel minus participat habitum inhærentem. Secundum igitur primam magnitudinem gratia gratum faciens nō poteſt eſſe maior & minor: quia gratia ſecundum ſui rationem coniungit hominem ſummo bono, quod eſt Deus. Sed ex parte ſubiecti gratia poteſt ſuſcipere magis uel minus, prout ſcilicet vnus perfectius illuſtratur à lumine gratię quàm alius. Cuius diuerſitatis ratio quidem eſt aliqua ex parte præparantis ſe ad gratiam: qui. n. magis ſe ad gratiam præparat, pleniorem gratiam accipit. Sed ex hac parte non poteſt accipi prima rō huius diuerſitatis: quia præparatio ad gratiam non eſt hominis niſi inquantum liberum arbitriū eius præparatur à Deo. Vnde prima cauſa huius diuerſitatis accipienda eſt ex parte ipſius Dei, qui diuerſimodè ſuę gratiæ dona diſpenſat ad hoc, quòd ex diuerſis gradibus pulchritudo & perfectio eccleſiæ conſurgat, ſicut etiã diuerſos gradus rerum inſtituit, ut eſſet uniuerſum perfectum. Vnde Apoſt. ad Ephe. 4. poſtquam dixerat, Vnicuique data eſt gratia ſecundum menſuram donationis Chriſti, enumeratis diuerſis gratiis, ſubiungit, Ad conſummationem ſanctorum in ædificationem corporis Chriſti.

AD primum ergo dicendum, quòd cura diuina dupliciter conſiderari poteſt. Vno modo, quantũ ad ipſum diuinum actum, qui eſt ſimplex & vniformis. Et ſecundũ hoc æqualiter ſe hẽt eius cura ad oẽs, quia. ſ. uno actu ſimplici & maiora & minora diſpenſat. Alio mō pōt conſiderari ex parte eorũ, q̃ in creaturis ex diuina cura proueniũt. Et ſcd̃m hoc inuenit̃ inæqualitas, inquantum. ſ. Deus ſua cura quibuſdam maiora, quibuſdam minora prouidet dona.

AD ſecundum dicendum, ꝙ rō illa procedit ſecundum primũ modum magnitudinis gratiæ: nō enim pōt gratia ſecũdum hoc maior eſſe, ꝙ ad maius bonum ordinet: ſed ex eo ꝙ magis uel minus ordinat ad idẽ bonum magis uel minus participandum. Poteſt. n. eſſe diuerſitas intentionis & remiſſionis ſcd̃m participationẽ ſubiecti, & in ipſa gratia, & in finali gloria.

AD tertium dicendum, ꝙ uita naturalis pertinet ad ſubſtãtiam hominis, & ideo nō recipit magis & minus. Sed uitam gratiæ participat hō accidentaliter, & iō eam pōt hō magis uel minus habere.

ARTICVLVS V.

Vtrum homo poſſit ſcire ſe habere gratiam.

599

AD QVINTVM ſic proceditur. Videtur, ꝙ homo poſſit ſcire ſe habere gratiã. Gratia enim eſt in anima per ſui eſſentiam. Sed certiſſima cognitio animę eſt eorum quæ ſunt in anima per ſui eſſentiam, ut patet per * Aug. 12. ſuper Gen. ad literam; ergo gratia certiſſimè poteſt cognoſci ab eo, qui gratiam habet.

1. diſt. 16. art. 2. ad 5. & 4. di. 21. q. 2. arti. 2. cor.
* li. 12. ſuper gen. ex c. 25. habetur tom. 3.

¶ 2 Prętcrea, Sicut ſcientia eſt donum Dei, ita & gratia. Sed qui à Deo ſcientiã accipit, ſcit ſe ſciẽtiam habere, ſecundum illud Sap. 7. Dñs dedit mihi horum, quę ſũt ueram ſcientiam: ergo pari ratione qui accipit gratiam à Deo, ſcit ſe gratiam habere.

¶ 3 Præterea, Lumẽ eſt magis cognoſcibile q̃ tenebra, quia ſcd̃m Apoſt. ad Eph. 5. oẽ qđ manifeſtatur, lumen eſt. Sed peccatũ qđ eſt ſpiritualis tenebra, per certitudinẽ pōt ſciri ab eo, qui hẽt peccatum: ergo multo magis gratia, q̃ eſt ſpirituale lumen.

¶ 4 Præterea, Apoſt. dicit. 1. ad Cor. 2. Nos autem non ſpiritum

huius mundi accepimus, ſed Spiritum, qui à Deo eſt, ut ſciamus q̃ à Deo donata ſunt nobis. Sed gratia eſt primum donum Dei: ergo homo qui accipit gratiam per Spiritum ſanctum, per eundem Spiritum ſcit gratiam eſſe ſibi datam.

¶ 3 Præterea, Gen. 22. ex perſona Domini dicitur ad Abraham, Nunc cognoui quòd timeas Dominum, id eſt cognoſcere te feci. Loquitur autem ibi de timore caſto, qui non eſt ſine gratia: ergo homo poteſt cognoſcere ſe habere gratiam.

SED contra eſt, quod dicitur Eccle 9. quòd nemo ſcit vtrum ſit dignus odio vel amore. Sed gratia gratum faciens facit hominē dignum Dei amore. Ergo nullus poteſt ſcire vtrum habeat gratiā gratum facientem.

CONCLVSIO.

Tametſi ſignis & coniecturis (inquantum ſcilicet homo nullius ſibi conſcius peccati mortalis percipit ſe delectari in Deo & contemnere res mundanas) ſcire aliquo modo quis poſſit ſe habere gratiā: tamen id certò, niſi ei reueletur, ſcire non poteſt.

RESPONDEO dicendum, quòd tripliciter aliquid cognoſci poteſt, Vno modo per reuelationem. Et hoc modo poteſt aliquis ſcire ſe habere gratiam: reuelat enim Deus hoc aliquando aliquibus ex ſpeciali priuilegio, ut ſecuritatis gaudium etiam in hac vita in eis incipiat, & confidentius & fortius magnifica opera proſequātur, & mala præſentis uitę ſuſtineant. ſicut Paulo dictum eſt 2. ad Cor. 12 Sufficit tibi gratia mea. Alio modo homo cognoſcit aliq̃d per ſeipſum, & hoc certitudinaliter. Et ſic nullus poteſt ſcire ſe habere gratiam: certitudo.n. non poteſt haberi de aliquo, niſi poſſit dijudicari per proprium principium; ſic enim certitudo habetur de concluſionibus demonſtratiuis per indemonſtrabilia uniuerſalia principia. Nullus autem poſſet ſcire ſe habere ſcientiā alicuius concluſionis, ſi principiū ignoraret. Principium autem gratiæ & obiectum eius eſt ipſe Deus, q̃ propter ſui excellentiam eſt nobis ignotus, ſecundum illud Iob 36. Ecce Deus magnus uincens ſcientiam noſtram. Et ideo eius præſentia in nobis & abſentia p̃ certitudinem cognoſci nō poteſt, ſecundum illud Iob 9. Si uenerit ad me, non uidebo eum: ſi autem abierit, non intelligam. Et ideo homo non poteſt per certitudinē diiudicare, utrum ipſe habeat gratiam, ſecundum illud 1. ad Corin. 4. Sed neque meipſum iudico: qui autem iudicat me, Dominus eſt. Tertio modo cognoſcitur aliquid coniecturaliter per aliqua ſigna. Et hoc modo aliquis cognoſcere poteſt ſe habere gratiam inquantum ſcilicet percipit ſe delectari in Deo, & contemnere res mundanas, & inquantum homo non eſt conſcius ſibi alicuius peccati mortalis. Secundum quem modū poteſt intelligi quod habetur Apocaly. 2. Vincenti dabo manna abſconditum, quod nemo nouit, niſi qui accipit: quia ſcilicet ille, qui accipit * per quandam experientiam dulcedinis nouit, quam non experitur ille qui nō accipit. Iſta tamen cognitio imperfecta eſt. Vnde Apoſtolus dicit 1. ad Corin. 4. Nihil mihi conſcius ſum, ſed non in hoc iuſtificatus ſum: quia ut dicitur in Pſal. 18. Delicta quis intelligit? ab occultis, &c.

* Aliàs accipit gratiam.

AD primum ergo dicendū, q̃ illa q̃ ſunt per eſſentiam ſui in anima, cognoſcuntur experimentali cognitione, inquantū hō experitur p̃ actus principia intrinſeca: ſicut uoluntatem percipimus uolēdo, & uitam in operibus uitæ.

AD

AD ſecundum dicendum, quod de ratione ſcientiæ eſt, quòd homo certitudinem habeat de his, quorum habet ſcientiam: & ſimiliter de ratione fidei eſt, quòd homo ſit certus de his, quorum habet fidem. Et hoc ideo, quia certitudo pertinet ad perfectionem intellectus, in quo prædicta dona exiſtunt: & ideo quicunque habet ſcientiam uel fidem, certus eſt ſe habere. Non eſt autem ſimilis ratio de gratia & charitate, & alijs huiuſmodi, quæ perficiunt vim appetitiuam.

AD tertium dicendum, quòd peccatum habet pro principio & pro obiecto bonum commutabile, quod nobis eſt notum. Obiectum autem vel finis gratiæ eſt nobis ignotum propter ſui luminis immenſitatem ſecundum illud 1. ad Timoth. vlt. Lucem habitat inacceſſibilem.

AD quartum dicẽdum, quòd Apoſtolus ibi loquitur de donis gloriæ, quæ ſunt nobis data in ſpe, quæ certiſſimè cognoſcimus per fidem, licet nõ cognoſcamus per certitudinem nos habere gratiam, per quam nos poſſimus ea promereri. Vel poteſt dici, quòd loquitur de notitia priuilegiata, quæ eſt per reuelationem. vnde ſubdit, Nobis autem reuelauit Deus per Spiritum ſanctum.

AD quintum dicendum, quod illud uerbũ Abrahæ dictum, poteſt referri ad notitiam experimẽtalem, quæ eſt per exhibitionem operis. In opere enim illo quod fecerat Abraham, cognoſcere potuit experimentaliter ſe Dei timorem habere.

¶ Vel poteſt hoc etiam ad reuelationem referri.

QVÆSTIO CXIII.

De effectibus gratiæ, in decem articulos diuiſa.

DEINDE conſiderandum eſt de effectibus gratiæ. Et primo de iuſtificatione impij, quæ eſt effectus gratiæ operantis. Secundo, de merito, quod eſt effectus gratiæ cooperantis.

¶ Circa primum quærũtur decem.

¶ Primo, quid ſit iuſtificatio impij.

¶ Secundo, vtrum ad eam requiratur gratiæ infuſio.

¶ Tertio, vtrum ad eam requiratur aliquis motus liberi arbitrij.

¶ Quarto, vtrum ad iuſtificationem impii requiratur motus fidei.

¶ Quinto, vtrum ad eam requiratur motus liberi arbitrij contra peccatum.

¶ Sexto, vtrum præmiſſis ſit connumeranda remiſſio peccatorum.

¶ Septimo, vtrum in iuſtificatione impij ſit ordo temporis, aut ſit ſubitò.

¶ Octauo, de naturali ordine eorum quæ ad iuſtificationem concurrunt.

¶ Nono, vtrum iuſtificatio impij ſit maximum opus Dei.

¶ Decimo, vtrum iuſtificatio impij ſit miraculoſa.

ARTICVLVS I.

Vtrum iuſtificatio impij ſit remiſſio peccatorum. 600

AD PRIMVM ſic proceditur. Videtur quòd iuſtificatio impij non ſit remiſſio peccatorũ. Peccatum enim nõ ſolum iuſtitiæ opponitur, ſed omnibus uirtutibus, vt ex * ſupradictis patet. Sed iuſtificatio ſignificat motum quendam ad iuſtitiam: nõ ergo omnis peccati remiſſio eſt iuſtificatio, cùm omnis motus ſit de contrario in cõtrarium.

Inf. at. 6 ad 1 & 4 d. 17. q. 1. ar. 1. q. 1. & veri. q. 28. ar. 1. *q. 71. ar. 1.

¶ 2 Præterea, Vnumquodque debet nominari ab eo quod eſt potiſſimum in ipſo, vt dicitur in 2.* de anima. Sed remiſſio peccatorum præcipuè fit per fidem, ſecundum

1. 2. te. 49. to. 2.

cundum illud Act.15.Fide purificans corda eorum,& per charitatem, ſecundum illud Prouerb. 10.Vniuerſa delicta operit charitas.Magis ergo remiſſio peccatorum debuit denominari à fide, vel à charitate quàm à iuſtitia.

¶ 3 Præterea,Remiſſio peccatorum idem eſſe videtur quod vocatio:vocatur enim qui diſtat. Diſtat autem aliquis à Deo per peccatum, Sed uocatio iuſtificationem præcedit, ſecũdum illud Roman.8. Quos uocauit, hos & iuſtificauit: ergo iuſtificatio non eſt remiſſio peccatorum.

SED contra eſt, quod Roma. 8.ſuper illud, Quos vocauit, hos & iuſtificauit,dicit *gloſ. remiſſione peccatorum. ergo remiſſio peccatorum eſt iuſtificatio. gl.interl. ibidem.

CONCLVSIO.

Ea iuſtificatio quæ fit per modũ ſimplicis mutationis, non eſt remiſſio peccatorum, ſed ſolũ iuſtitiæ acquiſitio. Quæ uerò dicitur impij iuſtificatio (de qua hic ſolũ ſermo eſt) cùm per modum motus de contrario in contrarium fiat, eſt remiſſio peccatorum cum acquiſitione iuſtitię.

RESPONDEO dicendum, quòd iuſtificatio paſſiuè accepta importat motum ad iuſtitiam,ſicut & calefactio motum ad calorem. Cùm autem iuſtitia de ſui ratione importet quandam rectitudinem ordinis,dupliciter accipi poteſt. vno modo, ſecundum quod importat ordinem rectum in ipſo actu hominis.Et ſecundũ hoc iuſtitia ponitur virtus quædam,ſiue ſit particularis iuſtitia, quæ ordinat actum hominis ſecundum rectitudinem in comparatione ad alium ſingularem hominem, ſiue ſit iuſtitia legalis, quæ ordinat ſecundum rectitudinem actus hominis in comparatione ad bonũ commune multitudinis,vt patet in 5.* Eth. Alio modo dicitur iuſtitia prout importat rectitudinem quandam ordinis in ipſa interiori diſpoſitione hominis, prout ſcilicet ſupremum hominis ſubditur Deo, & inferiores uires animæ ſubdũtur ſupremæ,ſcilicet rationi.Et hanc etiam diſpoſitionem uocat *Philoſophus in 5. Ethic. iuſtitiã metaphoricè dictam.Hæc autem iuſtitia in homine poteſt fieri dupliciter. Vno quidem modo per motum ſimplicis generationis, qui eſt ex priuatione ad formam. Et hoc modo iuſtificatio poſſet cõpetere etiam ei, qui non eſſet in peccato, dum huiuſmodi iuſtitiã à Deo acciperet,ſicut Adam dicitur accepiſſe originalem iuſtitiã. Alio modo poteſt fieri huiuſmodi iuſtitia in homine ſecundum rationem motus, qui eſt de contrario in contrarium: & ſecundũ hoc iuſtificatio importat trãſmutationem quandam de ſtatu iniuſtitię ad ſtatum iuſtitiæ prędictę. Et hoc modo loquimur hic de iuſtificatione impij ſecũdum illud Apoſt.ad Rom.4. Ei qui non operatur, credẽti autem in eum qui iuſtificat impium, &c. Et quia motus denominatur magis à termino ad quem, quàm à termino à quo, ideo huiuſmodi tranſmutatio, qua aliquis tranſmutatur à ſtatu iniuſtitiæ per remiſſionẽ peccati, ſortitur nomen à termino ad quem,& uocatur iuſtificatio impij. l.5.eth.c. 1.to.5. l.5.eth.c. vl.to.5.

AD primum ergo dicendum, quòd omne peccatum ſecundum quod importat quandam inordinationem mentis non ſubditæ Deo, iniuſtitia poteſt dici prædictæ iuſtitiæ contraria, ſecundum illud 1.Io.3. Omnis qui facit peccatum, & iniquitatem facit, & peccatum eſt iniquitas: & ſecundum hoc remotio cuiuſlibet peccati dicitur iuſtificatio.

AD

AD ſecundum dicendum, ꝙ fides & charitas dicunt ordinem ſpecialem mentis humanæ ad Deum ſecundum intellectũ vel affectum: ſed iuſtitia importat generaliter totam rectitudinem ordinis. Et ideo magis denominatur huiuſmodi tranſmutatio à iuſtitia quàm à charitate vel fide.

AD tertium dicendum, quòd vocatio refertur ad auxiliũ Dei interius mouentis & excitantis mentem ad deſerendum peccatum. Quæ quidem motio Dei nõ eſt ipſa remiſſio peccati, ſed cauſa eius.

ARTICVLVS II.

601 *Vtrum ad remiſſionem culpæ, quæ eſt iuſtificatio impij, requiratur gratiæ infuſio.*

4.d.17.q. 1.ar.3.q. 1.& veri. q.28. ar. 8.

AD SECVNDVM ſic proceditur. Videtur quòd ad remiſſionem culpæ, quæ eſt iuſtificatio impij, non requiratur gratiæ infuſio. Poteſt enim aliquis remoueri ab uno contrario ſine hoc quod perducatur ad alterum, ſi contraria ſint mediata: Sed ſtatus culpæ & ſtatus gratiæ ſunt contraria mediata: eſt enim medius ſtatus innocentiæ in quo homo nec gratiam habet nec culpam. Ergo poteſt alicui remitti culpa ſine hoc, quòd perducatur ad gratiam.

¶ 2 Præterea, Remiſſio culpæ conſiſtit in reputatione diuina, ſecundum illud Pſal. 31. Beatus vir cui non imputauit Dominus peccatum. Sed infuſio gratiæ ponit etiam aliquid in nobis, vt * q.110. ar. 1.arg.3. ſuprà habitum eſt: ergo infuſio gratiæ non requiritur ad remiſſionem culpæ.

¶ 3 Præterea, Nullus ſubijcitur ſimul duobus contrarijs. Sed quædam peccata ſunt contraria, ſicut prodigalitas & illiberalitas: ergo qui ſubijcitur peccato prodigalitatis, non ſimul ſubijcitur peccato illiberalitatis. Poteſt tamen contingere, ꝙ prius ei ſubijciebatur; ergo peccando vitio prodigalitatis liberatur à peccato illiberalitatis, & ſic remittitur aliquod peccatum ſine gratia.

SED contra eſt, quòd dicitur Rom.3. Iuſtificati gratis per gratiam ipſius.

CONCLVSIO.

Quũ iuſtitia Dei repugnet pœnam dimittere vigẽte culpa, nullius autem hominis qualis modò naſcitur, reatus pœnæ abſque gratia tolli queat: ad culpæ quoq; hominis qualis modò naſcitur, remiſſionẽ, gratię infuſionem requiri manifeſtum eſt.

RESPONDEO dicendum, quòd homo peccando Deum offendit ſicut ex * ſupradictis patet. q.71.ar.6 & 72. & 73. Offenſa autem nõ remittitur alicui niſi per hoc, quòd animus offenſi pacatur offendenti. Et iõ ſecundum hoc peccatum nobis remitti dicitur, quòd Deus nobis pacatur. Quæ quidem pax conſiſtit in dilectione, qua Deus diligit nos. Dilectio autem Dei quantum eſt ex parte actus diuini, eſt æterna & immutabilis, ſed quantum eſt ad effectum quem nobis imprimit, quandoque interrumpitur, prout ſcilicet ab ipſo quandoque deficimus, & quandoque iterum recuperamus. Effectus autem diuinæ dilectionis in nobis, qui per peccatum tollitur eſt gratia, qua homo fit dign' uitæ æternæ, à qua peccatum mortale excludit. Et ideo non poſſet intelligi remiſſio culpæ, ſi non adeſſet infuſio gratiæ.

AD primum ergò dicendũ, ꝙ plus requiritur ad hoc, quòd offendẽti remittatur offenſa, quàm ad hoc, quòd ſimpliciter aliquis nõ offendens non habeatur odio. Poteſt enim apud homines cõtingere, quòd vnus homo aliquem alium nec diligat nec odiat: ſed ſi eum offendat, quod ei dimittat offen-

offenſam, hoc non pōt cōtingere
abſq; ſpeciali beneuolētia. Bene-
uolētia autē Dei ad hominē repa
rari dicitur per donum gratiæ: &
ideo licet homo antequā peccet,
potuerit eſſe ſine gratia & ſine
culpa, tamen poſt peccatum non
poteſt eſſe ſine culpa, niſi gratiam
habeat.

AD ſecundum dicendum, ꝙ
ſicut dilectio Dei non ſolum cō-
ſiſtit in actu voluntatis diuinæ,
ſed etiam importat quēdam gra-
q.110.ar. 1. tiæ effectum (vt * ſuprà dictum
eſt) ita etiam & hoc, quod eſt
Deum non imputare peccatum
homini, importat quendam effe-
ctum in ipſo, cui peccatum non
imputatur: quòd enim alicui nō
imputetur peccatum à Deo, ex di
uina dilectione procedit.

AD tertium dicēdum, quòd
l.1. c. 26. ſicut * Auguſt dicit in lib. de nu-
in fi. to. 7 ptijs & concupiſcentia. Si à pec-
cato deſiſtere, hoc eſſet non habe
re peccatū, ſufficeret, vt hoc mo-
neret Scriptura, Fili peccaſti, non
adijcias iterum. Hoc autem non
ſufficit, ſed additur: Et de priſti-
nis deprecare, vt tibi remittātur;
tranſit enim peccatum actu, & re
q.87.ar.6 manet reatu, vt * ſuprà dictum
eſt: & ideo cùm aliquis à peccato
vnius uitij tranſit in peccatum
contrarij vitij, deſinit quidem ha-
bere actum præteriti, ſed non
deſinit habere reatum. Vnde ſi-
602 mul habet reatum utriuſque pec
Inf. ar. 4. cati: non enim peccata ſunt ſi-
5.&6.co. bi contraria ex parte auerſionis
& 3.q.86 à Deo, ex qua parte peccatum
ar.6.ad 1 reatum habet.

& 2.d.27 at.2. ad 7 & 4.d.17 q.1. ar.3. q.2. & veri.q. ō.28 ar.3.& 4. eo. & Io. 4. le 2. co 2. & Eph. 5. le. 5. fi.

ARTICVLVS III.

Vtrum ad iuſtificationem impÿ requiratur motus liberi arbitrÿ.

AD TERTIVM ſic pce-
ditur. Videtur quòd ad
iuſtificationem impij nō
requiratur motus liberi arbitrij.
Videmus enim quòd per ſacra-
mentum baptiſmi iuſtificantur
pueri abſq; motu liberi arbitrij,
& etiam interdum adulti. Dicit
enim * Augu. in 4. Confeſſ. quòd l.4.c.4. parum ante
cùm quidam ſuus amicus labora me. to.1.
ret febribus: iacuit diu ſine ſen-
ſu in ſudore lethali, & dum de-
ſperaretur, baptizatus eſt neſciēs,
& renatus eſt: quod fit per gratiā
iuſtificantem. Sed Deus potentiā
ſuam non alligauit ſacramentis:
ergo etiám poteſt iuſtificare ho-
minem ſine ſacramentis, abſque
omni motu liberi arbitrij.

¶ 2 Pręterea, In dormiendo
homo non habet vſum rationis,
ſine quo non poteſt eſſe motus li-
beri arbitrij: ſed Salomon in dor-
miendo conſecutus eſt à Deo do-
num ſapiētiæ, vt habetur 3. Reg.
3. & 2. Paral. 1. Ergo etiam pari ra
tione donum, gratiæ iuſtificantis
quandoque datur homini à Deo
abſque motu liberi arbitrij.

¶ 3 Pręterea, Per eandem cau
ſam gratia producitur in eſſe, &
conſeruatur. Dicit enim † Augu. l. 8. c. 10. nō pcul à fi. & c. 12. to. 3.
8. ſuper Gen. ad literam, quod ita
ſe debet homo ad Deum conuer-
tere, vt ab illo ſemper fiat iuſtus.
Sed abſque motu liberi arbitrij
gratia in homine conſeruatur: er
go abſque motu lib. arb. poteſt a
principio infundi.

SED contra eſt, quod dicitur
Ioan. 6. Omnis qui audit à Patre
& didicit, venit ad me. Sed diſce-
re non eſt ſine motu liberi arbi-
trij, addiſcens enim conſentit do
cēti: ergo nullus venit ad Deum
per gratiam iuſtificantem abſq;
motu liberi arbitrij.

CONCLVSIO.

Cùm impÿ iuſtificatio fiat Deo illum ad iuſtitiam mouente, cumque Deus ſingula ſecundum propriam cuiuſque naturam moueat: ad impÿ (ſi modò rationis vſum habuerit) iuſtificationem liberi arbitrÿ

bitrij motum, quo gratiæ donum acceptet, requiri dicendum eſt.

RESPONDEO dicendũ, ꝙ iuſtificatio impij fit Deo mouente hominẽ ad iuſtitiam: ipſe em̃ eſt qui iuſtificat impiũ, vt dicitur Rom. 3. Deus autem mouet omnia ſecundum modum uniuſcuiuſque: ſicut in naturalibus videmus, quòd aliter mouentur ab ipſo grauia, & aliter leuia ꝓpter diuerſam naturam vtriuſque. Vnde & hominem ad iuſtitiam mouet ſecundum conditionem naturæ humanæ. Homo autem ſecundum propriam naturam habet, quòd ſit liberi arbitrij, & iõ in eo qui habet vſum liberi arbitrij nõ fit motio à Deo ad iuſtitiã abſque motu liberi arbit. ſed ita infundit donum gratiæ iuſtificantis, quòd etiam ſimul cùm hoc mouet liberum arbit. ad donum gratiæ acceptandum in his, qui ſunt huius motionis capaces.

AD primum ergo dicendũ, ꝙ pueri non ſunt capaces motus liberi arbitrij, & ideo mouentur à Deo ad iuſtitiam per ſolam informationem animæ ipſorum. Hoc autem non fit ſine ſacramento: quia ſicut peccatum originale, à quo iuſtificantur, non propria voluntate ad eos peruenit: ſed per carnalem originem, ita etiã per ſpiritualẽ regenerationẽ à Chriſto in eos gratia deriuatur. Et eadem ratio eſt de furioſis & amentibus, qui nunquam vſum liberi arbitrij habuerunt. Sed ſi quis aliquando habuit vſum lib. arb. & poſtmodum eo careat, vel per infirmitatem, vel per ſomnum, nõ conſequitur gratiam iuſtificantẽ per baptiſmum exterius adhibitum, aut per aliquod aliud ſacramentum, niſi prius habuerit ſacramentum in propoſito: quod ſine uſu lib. arb. non contingit. Et hoc modo ille, de quo loquitur Auguſtinus, renatus fuit: quia & prius & poſtea baptiſmum acceptauit.

AD ſecundum dicendum, ꝙ etiam Salomon dormiendo non meruit ſapientiam, nec accepit: ſed in ſomno declaratum eſt ei, quòd propter præcedens deſiderium ei à Deo ſapientia infunderetur. Vnde ex eius perſona dicitur Sapientiæ 7. Optaui, & datus eſt mihi ſenſus. Vel poteſt dici, ꝙ ille ſomnus non fuit naturalis, ſed ſomnus Prophetiæ, ſecundũ quod dicitur Num. 12. Si quis fuerit inter vos ꝓpheta Domini per ſomnium, aut in uiſione loquar ad eum. in quo caſu aliquis vſum liberi arbit. habet. Et tamen ſciendum eſt, quòd non eſt eadem ratio de dono ſapientiæ & de dono gratiæ iuſtificantis. nam donum gratiæ iuſtificantis præcipuè ordinat hominem ad bonum, quod eſt obiectum uoluntatis, & ideo ad ipſum mouet homo per motum uoluntatis, qui eſt motus liberi arbit. ſed ſapientia perficit intellectum, qui præcedit uoluntatem. Vnde abſque completo motu liberi arbit. poteſt intellectus, dono ſapientiæ illuminari: ſicut etiã uidemus, quòd in dormiendo aliqua hominibus reuelantur: ſicut dicitur Iob. 33. Quando irruit ſopor ſuper homines, & dormiunt in lectulo, tunc aperit aures uirorum: & erudiens eos, inſtruit diſciplinam.

AD tertium dicendum, quòd in infuſione gratiæ iuſtificantis eſt quædam tranſmutatio animę humanæ, & ideo requiritur motus proprius animæ humanæ, vt anima moueatur ſecundum modum ſuum. Sed conſeruatio gratiæ eſt abſque tranſmutatione. vnde non requiritur aliquis motus ex parte animæ, ſed ſola continuatio influxus diuini.

AR-

ARTICVLVS IIII.

Vtrum ad iuſtificationem impij requiratur motus fidei.

603

ſ.q. 86.a. 6.ad 1 & 3.& 2.di. 26. art.4. ad 4. & 3 d. 30. ar. 5.ad 3. & 4 d.17.q. 1.ar.3.q. 3. Et ver. q.28. art. 4.

AD QVARTVM ſic proceditur. Videtur, quod ad iuſtificationem impij non requiratur motus fidei. Sicut enim per fidem iuſtificatur homo, ita etiam & per quędam alia, ſcilicet per timorem: de quo dicitur Eccl.1. Timor Domini expellit peccatum: nam qui ſine timore eſt, non poterit iuſtificari. & iterum per charitatem, ſecundum illud Luc. 7. Dimiſſa ſunt ei peccata multa, quoniam dilexit multum. & iterum per humilitatem ſecundum illud Iac.4. Deus ſuperbis reſiſtit: humilibus autem dat gratiam. & iterum per miſericordiam: ſecundum illud Prou.15. Per miſericordiam & fidem purgantur peccata. Non ergo magis motus fidei requiritur ad iuſtificationem impij, quàm motus prædictarum uirtutum.

¶ 2 Præterea, Actus fidei non requiritur ad iuſtificationem, niſi inquantum per fidem homo cognoſcit Deum: ſed etiam alijs modis poteſt homo Deum cognoſcere, ſcilicet per cognitionem naturalem, & per donum ſapientiæ: ergo non requiritur actus fidei ad iuſtificationem impij.

¶ 3 Præterea, Diuerſi ſunt articuli fidei: ſi igitur actus fidei requiratur ad iuſtificationem impij, videtur quòd oporteret hominem, quando primò iuſtificatur, [de o]mnibus articulis fidei cogitare: ſed hoc videtur inconueniens, cum talis cogitatio longā temporis moram requirat. Ergo uidetur quòd actus fidei non requiratur ad iuſtificationem impij.

SED contra eſt, quod dicitur Rom. 5. Iuſtificati igitur ex fide, pacem habeamus ad Deum.

CONCLVSIO.

Cùm ad impij iuſtificationem, mentis in Deum conuerſio requiratur, prima autem eius conuerſio in Deum, fiat per fidem: fidei motum ad impij iuſtificationem requiri manifeſtum eſt.

RESPONDEO dicendum, quòd ſicut dictum eſt,* motus liberi arbi. requiritur ad iuſtificationem impij, ſecundum quod mens hominis mouetur à Deo. Deus aūt mouet animam hominis, conuertēdo eam ad ſeipſum, vt dicit in Pſa.84. ſecundum aliā literam, Deus tu conuertens uiuificabis nos: & ideo ad iuſtificationem impij requirit motus mētis, quo conuertit in Deum. Prima autem conuerſio in Deum fit per fidem, ſecundum illud ad Hebr. 11. Accedentem ad Deum oportet credere, quia eſt. Et ideo motus fidei requiritur ad iuſtificationem impij. art. præc.

AD primum ergo dicendum, quòd motus fidei non eſt perfectus, niſi ſit charitate informat⁹: unde ſimul in iuſtificatione impij cum motu fidei eſt etiam motus charitatis. mouetur autem liberum arb. in Deum ad hoc, ꝙ ei ſe ſubijciat: unde etiam concurrit actus timoris filialis, & actus humilitatis. Contingit enim unū & eundem actum lib.arb. diuerſarum uirtutum eſſe, ſecundum quod una imperat, & alia imperatur: ptout ſcilicet actus eſt ordinabilis ad diuerſos fines. Actus autem miſericordię operatur circa peccatum per modum ſatisfactionis: & ſic ſequitur iuſtificationem uel per modum præparationis, inquantum miſericordes miſericordiam conſequuntur: & ſic etiam poteſt præcedere iuſtificationem, vel etiam ad iuſtificationem cōcurrere ſimul cū prædictis virtutibus, ſecūdum quòd

miſericordia includitur in dilectione proximi.

AD ſecundũ dicendum, quòd per cognitionem naturalem homo non conuertitur in Deum, inquantum eſt obiectum beatitudinis & iuſtificationis cauſa. vnde talis cognitio non ſufficit ad iuſtificationem. Donum autem ſapientiæ præſupponit cognitionem fidei: vt ex ſupradictis * patet.

q. 68. ar. 2. & ar. 4. ad 3.

AD tertium dicendum, quòd ſicut Apoſt. dicit ad Rom. 4. Credenti in eum, qui iuſtificat impium, reputabitur fides eius ad iuſtitiam, ſecundum propoſitum gratiæ Dei. Ex quo patet, quòd in iuſtificatione impij requiritur actus fidei, quantum ad hoc, quòd homo credat Deum eſſe iuſtificatorem hominum per myſterium Chriſti.

ARTICVLVS V.

Vtrum ad iuſtificationem impij requiratur motus liberi arb. in peccatum.

604

Inf. ar. 7. ad 1. & 2. & qõ. 88. ar. 2. cor. & 4. diſt. 17. q. 1. a. 3. q. 4. Et 3. contra G. 158. Et ver. q. 28. ar. 5.

AD QVINTVM ſic proceditur. Videtur ꝙ ad iuſtificationem impij, nõ requiratur motus liberi arbit. in peccatum. Sola enim charitas ſufficit ad deletionem peccati: ſecũdum illud Prou. 10. Vniuerſa delicta operit charitas: ſed charitatis obiectum non eſt peccatum: ergo non requiritur ad iuſtificationẽ impij motus liberi arbit. in peccatum.

¶ 2 Præterea, Qui in anteriora tendit, ad poſteriora reſpicere non debet: ſecundum illud Apo. ad Philiph. 3. Quæ quidem retro ſunt, obliuiſcens, ad ea verò quæ ſunt priora, extendens meipſum, ad deſtinatum perſequor brauiũ ſupernæ vocationis. Sed tendenti in iuſtitiam retrorſum ſunt peccata præterita: ergo eorum debet obliuiſci, nec in ea ſe debet extendere per motum lib. arbitrij.

¶ 3 Præterea, In iuſtificatione impij non remittitur unũ peccatum ſine alio; impium enim eſt à Deo dimidiam ſperare ueniã: ſi igitur in iuſtificatione impij oporter liberum arbi. moueri contra peccatum, oporteret quòd de omnibus peccatis ſuis cogitaret; quod uidetur inconueniẽs, tum quia requireretur magnum tempus ad huiuſmodi cogitationem, tum etiam quia peccatorũ quorum eſt homo oblitus, veniã habere non poſſet. Ergo motus liberi arb. in peccatum non requiritur ad iuſtificationem impij.

SED contra eſt, quod dicitur in Pſal. 31. Dixi confitebor aduerſum me iniuſtitiam meam Domino, & tu remiſiſti impietatẽ peccati mei.

CONCLVSIO.

Quum iuſtificatio impij tranſmutatio quædam ſit de peccato ad iuſtitiam: neceſſarius eſt in eius iuſtificatione (ſi rationis vſum habet liberi arbitrij motus, non ſolum quo per deſiderium & amorem animus eius ad iuſtitiam accedit, verùm etiam quo per odium à peccato recedit.

RESPONDEO dicendum, quòd ſicut * ſuprà dictum eſt, iuſtificatio impij eſt quidam motus, quo humana mens mouetur à Deo à ſtatu peccati in ſtatũ iuſtitiæ; oportet igit̃ quòd humana mẽs ſe habeat ad utrunq; extremorum ſecundum motum liberi arb. ſicut ſe habet corpus localiter motum ab aliquo mouente ad duos terminos motus. Manifeſtum eſt autem in motu locali corporum, ꝙ corpus motum recedit à termino à quo, & accedit ad terminũ ad quem: vnde oportet quòd mens humana, dum iuſtificatur, per motum liberi arbi. rece-

ar. 1. huius q.

recedat à peccato, & accedat ad iuſtitiam: receſſus autem & acceſſus in motu liberi arbit. accipitur ſecundum deteſtationem & deſiderium. Dicit enim * Aug. ſuper Ioan. exponēs illud, Mercenarius autem fugit: Affectiones noſtræ motus animorum ſunt, lætitia, animi diffuſio; timor, animi fuga eſt: progrederis animo, cùm appetis; fugis animo, cū metuis. Oportet igitur quòd in iuſtificatione impij ſit motus liberi arbit. duplex. Vnus, quo per deſiderium tendat in Dei iuſtitiam: & alius, quo deteſtetur peccatum.

* tra.46.in Io.nō pcul à fi to.9.

AD primum ergo dicendū, ꝙ ad eandem virtutem pertinet ꝓſequi vnum oppoſitorum, & refugere aliud: & ideo ſicut ad charitatem pertinet diligere Deum, ita etiam deteſtari peccata, per quæ anima ſeparatur à Deo.

AD ſecundum dicendum, ꝙ ad poſteriora non debet homo regredi per amorem: ſed quantum ad hoc, debet ea obliuiſci, vt ad ea non afficiatur: debet tamē eorum recordari per conſiderationem, vt ea deteſtetur; ſic enim ab eis recedit.

AD tertium dicendum, quòd in tempore præcedente iuſtificationem oportet, quòd homo ſingula peccata quæ commiſit, deteſtetur, quorum memoriā habet. & ex tali conſideratione præcedenti ſubſequitur in anima quidam motus deteſtantis vniuerſaliter omnia peccata commiſſa, inter quæ etiam includuntur peccata obliuioni tradita: quia homo in ſtatu illo eſt ſic diſpoſitus, vt etiam de his quæ non meminit, cōtereretur, ſi memoriæ adeſſent: & iſte motus concurrit ad iuſtificationem.

ARTICVLVS VI.

Vtrum remiſſio peccatorum debeat numerari inter ea, quæ requiruntur ad iuſtificationem impij.

AD SEXTVM ſic proceditur. Videtur, ꝙ remiſſio peccatorū non debeat numerari inter ea, quæ requiruntur ad iuſtificationem impij. Subſtantia enim rei non connumeratur his, quæ ad rem requiruntur: ſicut homo nō debet cōnumerari animæ & corpori. ſed ipſa iuſtificatio impij eſt remiſſio peccatorū, vt * dictum eſt: ergo remiſſio peccatorum non debet computari inter ea, quæ ad iuſtificationem impij requiruntur.

3.q.86.2. 6.ad 1.& 2.& q.18 ar.2. cor. & 4.d.17 q.1. ar.3. q.5.co.& 4.cont.c. 72. & ve. q.28.ar.6 &Io.4.fi. & Eph.5. lect.5. fi. * ar.1.

¶ 2 Præterea, Idem eſt gratiæ infuſio, & culpæ remiſſio, ſicut idem eſt illuminatio, & tenebrarum expulſio, ſed idem non debet connumerari ſibi ipſi: vnum enim multitudini opponitur; ergo non debet culpæ remiſſio cōnumerari infuſioni gratiæ.

¶ 3 Præterea, Remiſſio peccatorum conſequitur ad motum liberi arbitrij in Deum & in peccatum, ſicut effectus ad cauſam: per fidem enim & contritionem remittuntur peccata. ſed effectus non debet connumerari ſuæ cauſæ, quia ea quæ connumerantur, quaſi adinuicem condiuiſa ſunt ſimul natura: ergo remiſſio culpæ non debet connumerari alijs, quæ requiruntur ad iuſtificationem impij.

SED contra eſt, quòd in enumeratione eorum, quæ requiruntur ad rem, non debet prætermitti finis, qui eſt potiſſimū in vnoquoque: ſed remiſſio peccatorum eſt finis in iuſtificatione impij. Dicitur enim Iſa. 27. Iſte eſt omnis fructus, vt auferatur peccatū eius: ergo remiſſio peccatorum debet connumerari inter ea, quæ requiruntur ad iuſtificationem impij.

CONCLVSIO.

Cùm inter alia, quę ad motum requiruntur, pertineat ipſius mo-

motus cõſummatio: rectè peccatorum remiſſio (quæ ſe ſe habet in iuſtificatione tanquam eius conſummatio) ijs annumeratur, quæ ad impij iuſtificationem pertinent.

RESPONDEO dicendũ, quòd quatuor enumerantur, quæ requiruntur ad iuſtificationem impij, ſcilicet gratiæ infuſio, motus liberi arbitrij in Deum per fidẽ, & motus liberi arbitrij in peccatum, & remiſſio culpæ: cuius ratio eſt, quia ſicut * dictum eſt, iuſtificatio eſt quidam motus, quo anima mouetur à Deo à ſtatu culpæ in ſtatum iuſtitiæ: in quolibet autem motu, quo aliquid ab altero mouetur, tria requiruntur. Primo quidem, motio ipſius mouentis. Secundo, motus mobilis. Tertio, conſummatio motus, ſiue peruentio ad finem. Ex parte igitur motionis diuinæ accipitur gratiæ infuſio: ex parte uerò liberi arbitrij moti accipiuntur duo motus ipſius ſecũdum receſſum à termino à quo, & acceſſum ad terminum ad quem. Conſummatio autem ſiue peruentio ad terminum huius motus importatur per remiſſionem culpæ: in hoc enim iuſtificatio conſummatur.

ar. 1. huius q.

AD primum ergo dicendũ, quòd iuſtificatio impij dicitur eſſe ipſa remiſſio peccatorum ſecundum quod omnis motus accipit ſpeciẽ à termino: tamen ad terminum conſequendum multa alia requiruntur, vt ex ſupradictis * patet.

art. præc.

AD ſecundum dicendum, quòd gratiæ infuſio & remiſſio culpæ dupliciter conſiderari poſſunt. Vno modo, ſecundum ipſam ſubſtantiam actus; & ſic idem ſunt: eodem enim actu Deus & largitur gratiam, & remittit culpam. Alio modo poſſunt conſiderari ex parte obiectorum: & ſic differunt ſecundum differentiam culpæ quæ tollitur, & gratiæ quæ infunditur, ſicut etiam in rebus naturalibus generatio & corruptio differunt: quanuis generatio vnius ſit corruptio alterius.

AD tertium dicendum, quòd iſta non eſt connumeratio ſecundum diuiſionem generis in ſpecies, in qua oportet, quòd connumerata ſint ſimul: ſed ſecundũ differentiam eorum, quæ requiruntur ad completionem alicuius. in qua quidem enumeratione aliquid poteſt eſſe prius & aliquid poſterius: quia principiorũ & partium rei compoſitæ poteſt eſſe aliquid alio prius.

ARTICVLVS VII.

Vtrum iuſtificatio impij fiat in inſtanti, vel ſucceſſiuè. 606

AD SEPTIMVM ſic proceditur. Videtur, quòd iuſtificatio impij non fiat in inſtanti, ſed ſucceſſiuè: quia vt * dictum eſt, ad iuſtificationem impij requiritur motus liberi arbitrij. Actus autem liberi arb. eſt eligere, qui præexigit deliberationẽ conſilij, vt † dictum eſt. Cùm igitur deliberatio diſcurſum quendam importet, qui ſucceſſionem quandam habet, videtur quòd iuſtificatio impij ſit ſucceſſiua.

Inf. ar. 8. co. & 4. d. 5. q. 2. ar. 2. q. 5. ad 1. & d. 17. q. 1. ar. 5. q. 3. & ver. q. 26. ar. 3. ad 12. & q. 28. ar. 3 ad 10. & 19. ar. 9.
* ar. 3. 5. & 6.
† qō. 13. ar. 1.

¶ 2 Præterea, Motus liberi arbi. non eſt abſque actuali conſideratione: ſed impoſſibile eſt ſimul multa intelligere in actu, vt in primo* dictum eſt. cùm igitur ad iuſtificationem impij requiratur motus liberi arb. in diuerſa, ſcilicet in Deum & in peccatum, videtur quòd iuſtificatio impij nõ poſſit eſſe in inſtanti.

* p. p. qō. 85. ar. 4.

¶ 3 Præterea, Forma quæ ſuſcipit magis & minus, ſucceſſiuè recipitur in ſubiecto, ſicut patet de albedine & nigredine: ſed gratia ſuſcipit magis & minus, vt * ſuprà dictum eſt, ergo non recipitur ſubitò in ſubiecto. cùm igitur ad iuſtificationem impij requiratur

* q. 114. ar. 4.

ratur gratiæ infuſio, videtur ꝙ iuſtificatio impij non poſſit eſſe in inſtanti.

¶ 4 Præterea. Motus liberi arbitrij, qui ad iuſtificationem impij concurrit, eſt meritorius: & ita oportet quòd procedat à gratia, ſine qua nullum eſt meritũ, vt * infrà dicetur ſed prius eſt aliquid conſequi formam, quàm ſecundum formam operari. ergo prius infunditur gratia, & poſtea liberum arbitrium mouetur in Deum, & in deteſtationem peccati: non ergo iuſtificatio eſt tota ſimul.

q. 114. ar. 2.

¶ 5 Præterea, Si gratia infundatur animæ, oportet dare aliquod inſtãs, in quo primo animæ inſit; ſimiliter ſi culpa remittitur, oportet ultimum inſtans dare in quo homo culpæ ſubiaceat. Sed non poteſt eſſe idem inſtans, quia ſic oppoſita ſimul ineſſent eidem: ergo oportet eſſe duo inſtantia ſibi ſuccedẽtia, inter quæ, ſecundũ * Philoſophum in 6. Phyſ. oportet eſſe tempus medium: nõ ergo iuſtificatio fit tota ſimul, ſed ſucceſſiuè.

l. 6. phyſ. te. 2. to. 2

SED contra eſt, quòd iuſtificatio impij fit per gratiam Spiritus ſancti iuſtificantis: ſed Spiritus ſanctus ſubitò aduenit mentibus hominum, ſecundum illud Act. 2. Factus eſt repentè de cælo ſonus tanquam aduenientis ſpiritus uehementis, vbi dicit * gloſ. quòd neſcit tarda molimina Spiritus ſancti gratia: ergo iuſtificatio impij non eſt ſucceſſiua, ſed inſtantanea.

ex gloſſ. Ambroſ. in illud Lucæ ca. 1. Abijt ĩ mõtana cum feſtinatione to. 5.

CONCLVSIO.

Cùm à Deo (cui reſiſtere nihil poteſt) impij iuſtificatio fiat, ideo autem aliquid in tempore fiat, quia patiens agenti reſiſtit: ipſam impij iuſtificationem (pro infuſione gratiæ, quę in inſtanti fit, acceptam) in inſtanti fieri certum eſt.

RESPONDEO dicendum, quòd tota iuſtificatio impij originaliter conſiſtit in gratiæ infuſione. Per eam enim & liberũ arbitrium mouetur, & culpa remittitur: gratiæ autem infuſio fit in inſtanti abſque ſucceſſione. Cuius ratio eſt, quia quòd aliqua forma non ſubitò imprimatur ſubiecto, contingit ex hoc, ꝙ ſubiectum non eſt diſpoſitum, & agẽs indiget tempore ad hoc, quòd ſubiectũ diſponat: & ideo videmus quòd ſtatim cùm materia eſt diſpoſita per alterationem præcedẽtem forma ſubſtantialis acquirĩt materiæ: & eadem ratione quia diaphanum eſt ſecundum ſe diſpoſitum ad lumen recipiẽdum, ſubitò illuminatur à corpore lucido in actu. * Dictum eſt autem ſuprà, quòd Deus ad hoc quòd gratiam infundat animæ, non requirit aliquam diſpoſitionem niſi quam ipſe facit. Facit autem huiuſmodi diſpoſitionem ſufficientem ad ſuſceptionem gratię, quandoque quidem ſubitò, quãdoque autem paulatim & ſucceſſiuè, vt * ſuprà dictum eſt. Quòd enim agens naturale non ſubitò poſſit diſponere materiam, cõtingit ex hoc, ꝙ eſt aliqua proportio eius, quòd in materia reſiſtit ad uirtutem agentis; & propter hoc videmus, quòd quanto uirtus agentis fuerit fortior, tanto materia citius diſponitur. Cùm igitur virtus diuina ſit infinita, poteſt quamcunq; materiam creatam ſubitò diſponere ad formam, & multo magis liberum arbitrium hominis, cuius motus poteſt eſſe inſtantaneus ſecũdum naturam. Sic igitur iuſtificatio impij fit à Deo in inſtanti.

q. 112. ar. 2.

q. 112. ar. 2. ad 2.

AD primum ergo dicendum, quòd motus liberi arbitrij, qui concurrit ad iuſtificationem impij, eſt conſenſus ad deteſtandũ pecca-

peccatum, & ad accedendum ad Deum, qui quidem conſenſus ſubitò fit. Contingit autem quandoque quòd præcedit aliqua deliberatio, quæ non eſt de ſubſtantia iuſtificationis, ſed via in iuſtificationem: ſicut motus localis eſt uia ad illuminationem, & alteratio ad generationem.

p.p.q.85. ar.4.

AD ſecundum dicendum, ꝙ ſicut in primo * dictum eſt, nihil prohibet duo ſimul intelligere actu, ſecundum quod ſunt quodammodo vnum: ſicut ſimul intelligimus ſubiectum & prædicatum, inquantum uniuntur in ordine affirmationis unius. Et per eundem modum liberum arbitrium poteſt in duo ſimul moueri, ſecundum quod vnum ordinatur in aliud: motus autem liberi arbitrij in peccatum, ordinatur ad motum liberi arbitrij in Deum: propter hoc enim homo deteſtatur peccatum, quia eſt cõtra Deum, cui uult adhærere. Et ideo liberum arbitrium in iuſtificatione impij ſimul deteſtatur peccatum, & cõuertit ſe ad Deũ: ſicut etiam corpus ſimul recedẽdo ab uno loco accedit ad aliũ.

AD tertium dicendum, quòd non eſt ratio quare forma ſubitò in materia non recipiatur, quia magis & minus poteſt ineſſe: ſic enim lumen nõ ſubitò reciperetur in aere qui poteſt magis & minus illuminari: ſed ratio eſt accipienda ex parte diſpoſitionis materię uel ſubiecti, vt * dictũ ẽ.

in co. ar.

AD quartum dicẽdum, quòd in eodem inſtanti in quo forma acquiritur, incipit res operari ſecundum formam: ſicut ignis ſtatim cùm eſt generatus, mouetur ſurſum, & ſi motus eius eſſet inſtantaneus, in eodem inſtanti cõpleretur. Motus autem lib. arbit. qui eſt uelle, non eſt ſucceſſiuus, ſed inſtantaneus. & ideo non oportet quòd iuſtificatio impij ſit ſucceſſiua.

AD quintum dicendum, ꝙ ſucceſſio duorum oppoſitorum in eodem ſubiecto aliter eſt cõſideranda in his, quæ ſubiacent tẽpori, & aliter in his quæ ſunt ſupra tempus. In his enim quæ ſubiacent tempori, non eſt dare vltimũ inſtans, in quo forma prior ſubiecto inſit. eſt autem dare ultimum tempus, & primũ inſtans, in quo forma ſubſequens inſit materiæ vel ſubiecto. Cuius ratio eſt, quia in tempore non poteſt accipi ante unũ inſtans aliud inſtans præcedens immediatè, eo ꝙ inſtantia non conſequenter ſe habeant in tempore, ſicut nec pũcta in linea (vt probatur in 6. * Phyſ.) ſed tẽpus terminatur ad inſtans, & ideo in toto tẽpore præcedẽti, quo aliquid mouetur ad vnam formã, ſubeſt formæ oppoſitæ, & ultimo inſtanti illius temporis, quod eſt primũ inſtãs ſequẽtis tpis, habet formã, quæ eſt terminus motus. Sed in his quę ſunt ſupra tempus, aliter ſe habet: ſi qua enim ſucceſſio ſit ibi affectuum, vel intellectualium conceptionum (puta in angelis, talis ſucceſſio non menſuratur tẽpore continuo, ſed tempore diſcreto, ſicut & ipſa quæ menſurantur, non ſunt continua, vt in primo * habitum eſt. Vnde in talibus eſt dandum vltimum inſtans, in quo primum fuit. & primum inſtans, in quo eſt id quod ſequitur. Nec oportet eſſe tempus medium: quia non eſt ibi cõtinuitas temporis quæ hoc requirebat. Mens autem humana quæ iuſtificatur, ſecundum ſe quidem eſt ſupra tempus, ſed per accidens ſubditur tempori, inquantum ſcilicet intelligit cum continuo, & tempore ſecundum phantaſmata, in quibus ſpecies intelligibiles conſiderat, vt in primo * dictum eſt. Et ideo iudicandum eſt ſecundum hoc de eius mutatione ſecundum conditionem motuum temporaliũ, vt ſcilicet dicamus quòd non eſt

l.6.phy.à pri.li.per decẽ tex. to.2.

p.p.q.53. ar.2.&3.

p.p.q.85. ar.1.&2.

dare vltimum inſtans, in quo cul pa infuit, ſed ultimum tempus. eſt autem dare primum inſtans, in quo gratia ineſt: in toto autẽ tempore præcedẽti inerat culpa.

ARTICVLVS VIII.

Vtrum gratię infuſio ſit prima ordine naturæ inter ea quæ requiruntur ad iuſtificationem impij.

607
4.d.17.q.1.ar.4.q.1 & q.2.ar.5.q.1.ad 2 & ver. q.29.a.7.

AD OCTAVVM ſic proceditur. Videtur, quòd gratiæ infuſio non ſit prima ordine naturæ inter ea, quæ requiruntur ad iuſtificationem impij. Prius enim eſt recedere à malo, quàm accedere ad bonum, ſecundum illud Pſal. 30. Declina à malo, & fac bonum. Sed remiſſio culpæ pertinet ad receſſum à malo. infuſio autem gratiæ pertinet ad proſecutionem boni: ergo naturaliter prius eſt remiſſio culpæ quàm infuſio gratiæ.

¶ 2 Præterea, Diſpoſitio præcedit naturaliter formam ad quã diſponit: ſed motus liberi arb. eſt quædam diſpoſitio ad ſuſceptionem gratiæ: ergo naturaliter pręcedit infuſionem gratiæ.

¶ 3 Præterea, Peccatum impedit animam ne liberè tendat in Deum, ſed prius eſt remouere id quod prohibet motũ, quàm motus ſequatur: ergo prius eſt naturaliter remiſſio culpæ, & motus liberi arbitrij in Deum, quàm infuſio gratiæ.

SED contra, Cauſa eſt prior naturaliter ſuo effectu: ſed gratię infuſio cauſa eſt omnium aliorũ quæ requiruntur ad iuſtificationem impij, vt * ſuprà dictum eſt. ergo eſt naturaliter prior. ar. præc.

CONCLVSIO.

Cùm ipſius mouentis actio primum naturaliter locum in quolibet motu teneat, ad eam verò ſpectet infuſio gratiæ: rectè hæc, inter ea quæ ad impij iuſtificationem requiruntur, prima ordine naturæ ponitur.

RESPONDEO dicendũ, ꝙ prædicta quatuor quæ requiruntur ad iuſtificationem impij, tempore quidem ſunt ſimul: quia iuſtificatio impij nõ eſt ſucceſſiua, vt * dictum eſt, ſed ordine naturæ vnum eorum eſt prius altero. ar. præc.
& inter ea naturali ordine primũ eſt gratiæ infuſio, ſecundum motus liberi arb. in Deum, tertium eſt motus lib. arb. in peccatum, quartum uerò eſt remiſſio culpę. Cuius ratio eſt: quia in quolibet motu naturaliter primũ eſt motio ipſius mouentis; ſecundum autẽ eſt diſpoſitio materiæ, ſiue motus ipſi⁹ mobilis: vltimũ verò eſt finis vel terminus motus, ad quẽ terminatur motio mouẽtis. Ipſa igitur Dei mouentis motio eſt gratiæ infuſio, vt dictum eſt * ſuprà: motus autem vel diſpoſitio mobilis eſt duplex motus liberi arb. terminus autem vel finis motus eſt remiſſio culpæ, vt ex * ſupradictis patet. Et ideo naturali ordine primum in iuſtificatione impij eſt gratiæ infuſio, ſecundum eſt motus lib. arb. in Deum: tertium uerò eſt motus liberi arbi. in peccatum. Propter hoc enĩ ille qui iuſtificat, deteſtatur peccatum, quia eſt contra Deum: vnde motus liberi arb. in Deũ pręcedit naturaliter motum liberi arb. in peccatum, cùm ſit cauſa & ratio eius. quartum verò & vltimũ eſt remiſſio culpæ, ad quam tota iſta tranſmutatio ordinatur ſicut ad finem, vt * dictum eſt. ar. 6. huius q. ar. 6. huius q. ar. 1. & 6. huius q.

AD primum ergo dicendũ, ꝙ receſſus à termino, & acceſſus ad terminum dupliciter conſiderari poſſunt. Vno modo, ex parte mobilis, & ſic naturaliter receſſus à termino præcedit acceſſum

ad

ad terminũ: prius em̃ eſt in ſubiecto mobili oppoſitum quod abijcitur, & poſtmodum eſt id, quod per motum aſſequitur mobile. Sed ex parte agentis eſt econuerſo: agens enim per formam quæ in eo præexiſtit, agit ad remouendum contrarium: ſicut ſol per ſuã lucem agit ad remouendum tenebras. Et ideo ex parte ſolis pri⁹ eſt illuminare, quàm tenebras remouere: ex parte autem aeris illuminandi prius eſt purgari à tenebris, quàm conſequi lumen ordine naturæ, licet vtrunque ſit ſimul tempore. Et quia infuſio gratiæ & remiſſio culpæ dicuntur ex parte Dei iuſtificantis, ideo ordine naturæ prior eſt gratiæ infuſio, quàm culpæ remiſſio. Sed ſi ſumantur ea quæ ſunt ex parte hominis iuſtificati, eſt ecõuerſo: nam prius eſt ordine naturæ liberatio à culpa, quàm conſequutio gratiæ iuſtificantis. Vel poteſt dici, quòd termini iuſtificationis ſunt culpa ſicut à quo, & iuſtitia ſicut ad quẽ: gratia verò eſt cauſa remiſſionis culpæ & adeptionis iuſtitiæ.

AD ſecundum dicendum, ꝙ diſpoſitio ſubiecti præcedit ſuſceptionem formæ ordine naturæ, ſequitur tamen actionem agentis, per quam etiam ipſum ſubiectum diſponitur, & ideo motus liberi arb. naturæ ordine præcedit conſecutionem gratiæ, ſequitur autem gratiæ infuſionem.

AD tertium dicendum, quòd ſicut * Philoſ. dicit in 2. Phyſic. in motibus animi omnino præcedit motus in principium ſpeculationis, vel in finem actionis, ſed in exteriorib⁹ motibus remotio impedimenti præcedit aſſecutionẽ finis: & quia motus liberi arbit. eſt motus animi, prius naturæ ordine mouetur in Deum ſicut in finem, quàm ad remouendum impedimentum peccati. l. 2. te. 89. to. 2.

ARTICVLVS IX.

Vtrum iuſtificatio impij ſit maximum opus Dei.

608

AD NONVM ſic proceditur. Videtur quòd iuſtificatio impij nõ ſit maximum opus Dei. Per iuſtificationem enim impij conſequitur aliquis gratiam viæ, ſed per glorificationem conſequitur aliquis gratiam patriæ, quæ maior eſt. ergo glorificatio angelorum vel hominũ eſt maius opus, quàm iuſtificatio impij. 3 q. 43. 2. 4 ad 2. & 4 d. 17. q. 1. ar. 5. q. 1. ad 1. & d 46 q. 2. ar. 1 q. 3. ad 2. & Io. 14. le. 4. co. 1.

¶ 2 Præterea, Iuſtificatio impij ordinatur ad bonũ particulare vnius hominis: ſed bonum vniuerſi eſt maius quàm bonum vnius hominis, vt patet in 1.* Eth. ergo maius opus eſt creatio cæli & terræ, quàm iuſtificatio impij. l. 1. eth c. 2 in fine to. 5.

¶ 3 Præterea, Maius eſt ex nihilo aliquid facere, & ubi nihil cooperatur agenti, quàm ex aliquo facere aliquid cum aliqua cooperatione patiẽtis: ſed in opere creationis ex nihilo fit aliqd, vnde nihil poteſt cooperari agenti, ſed in iuſtificatione impij De⁹ ex aliquo aliquid facit, id eſt, ex impio iuſtũ, & eſt ibi aliqua cooperatio ex parte hominis: quia eſt ibi motus lib. arb vt dictum eſt. ergo iuſtificatio impij non eſt maximum opus Dei. ar. 3. huius q.

SED contra eſt, quòd in Pſal. 144: dicitur, Miſerationes eius ſuper omnia opera eius: & in collecta, dicitur, Deus qui omnipotentiam tuam parcendo maximè & miſerando manifeſtas. & * Aug. dicit exponens illud Io. 14 Maiora horũ faciet, quòd maius opus eſt, vt ex impio iuſtus fiat, quàm creare cælum & terram. tra. 72. in Ioa. poſt med. illi⁹ to. 9.

CONCLVSIO.

Quatenus impij iuſtificatio terminatur ad bonum æternum diuinæ participationis, quod

eſt

eſt maximum bonum, eatenus ipſum quoque iuſtificationis opus, maximum eſſe certum eſt.

RESPONDEO dicendum, quòd opus aliquod poteſt dici magnum dupliciter. Vno modo ex parte modi agendi, & ſic maximum opus eſt creationis, in quo ex nihilo fit aliquid. Alio modo poteſt dici opus magnum propter magnitudinem eius quod fit, & ſecundum hoc maius opus eſt iuſtificatio impij, quæ terminatur ad bonum æternum diuinæ participationis quàm creatio cæli & terræ, quæ terminatur ad bonum

tra.72.in Io. à me. illius, t.9

naturæ mutabilis: & ideo * Aug. cùm dixiſſet, quòd maius eſt, ꝙ ex impio fiat iuſtus, quàm creare cælum & terram, ſubiungit, Cælum enim & terra tranſibit, prædeſtinatorum autem ſalus & iuſtificatio permanebit. Sed ſciendum eſt, quòd aliquid magnum dicitur dupliciter. Vno modo, ſecundum quantitatem abſolutã: & hoc modo donum gloriæ eſt maius, quàm donum gratiæ iuſtificantis impium: & ſecundum hoc glorificatio iuſtorum eſt maius opus, quàm iuſtificatio impij. Alio modo dicitur aliquid magnum quãtitate proportionis: ſicut dicit̃ mons paruus, & miliũ magnum: & hoc modo donum gratiæ impium iuſtificantis eſt maius, quàm donum gloriæ beatificantis iuſtum: quia plus excedit donum gratiæ dignitatem impij, qui erat dignus pœna quàm donum gloriæ dignitatem iuſti, qui ex hoc ipſo, quòd iuſtificatus, eſt dignus gloria. & ideo * Augu.

tra 72. in Io. nõ procul à fin. to.9.

dicit ibidem. Iudicet qui poteſt, vtrum maius ſit iuſtos angelos creare, quàm impios iuſtificare, certè ſi æqualis eſt utrunque potentiæ, hoc maioris eſt miſericordiæ. Et per hoc patet reſponſio ad PRIMVM.

AD ſecundũ dicendum, quòd bonum vniuerſi eſt maius, quàm bonum particulare vnius, ſi accipiat̃ vtrunq; in eodẽ genere: ſed bonum gratię vnius maius eſt, ꝙ̃ bonum naturę totius vniuerſi.

AD tertium dicẽdum, quòd ratio illa procedit ex parte modi agendi, ſecundum quem creatio eſt maximum opus Dei.

ARTICVLVS X.

Vtrum iuſtificatio impij ſit miraculoſa. 609

Infr. qõ. 105. ar.7. ad 1. & 3 q 44. ar.3 ad 1. & 3 & 2. d.28 q.1. ar.3. ad 2. & 4. d.17. q.1. ar.5 q 1. & po. q.6 ar.2. ad 6

AD DECIMVM ſic proceditur. Videtur, quòd iuſtificatio impij ſit opus miraculoſum. Opera enim miraculoſa ſunt maiora non miraculoſis. ſed iuſtificatio impij eſt maius opus, quàm alia opera miraculoſa, vt patet per * Aug. in auctoritate adducta ergo iuſtificatio impij eſt opus miraculoſum.

* ar. præ. in argu. Sed cõt.

¶ 2 Præterea, Motus voluntatis ita eſt in anima ſicut inclinatio naturalis in rebus naturalibus: ſed quando Deus aliquid operatur in rebus naturalibus cõtra inclinationẽ naturæ, eſt opus miraculoſum: ſicut cùm illuminat cæcum, vel ſuſcitat mortuũ. voluntas autem impij tendit in malum, Cùm igitur Deus iuſtificando hominem moueat eum in bonum, videtur quòd iuſtificatio impij ſit miraculoſa.

¶ 3 Præterea, Sicut ſapientia eſt donum Dei, ita & iuſtitia: ſed miraculoſum eſt, quòd aliquis ſubitò ſine ſtudio ſapientiam aſſequatur à Deo. ergo miraculoſum eſt, quòd aliquis impius iuſtificetur à Deo.

SED contra, Opera miraculoſa ſunt ſupra potentiam naturalem, ſed iuſtificatio impij non eſt ſupra potentiam naturalem. Dicit enim * Aug. in lib. de prædeſ. ſanctorum, quòd poſſe habere fidem, ſicut poſſe habere charitatem, naturæ eſt hominum: habere autem fidem, quemadmodum habere charitatem, gratiæ eſt fidelium.

c.5. nõ procul à fin. to.7.

delium. Ergo iuſtificatio impij non eſt miraculoſa.

CONCLVSIO.

Opus iuſtificationis, prout à ſolo Deo fieri poteſt, atque interdum præter communem naturæ curſum fit, dum ſcilicet ſic hominem gratia præuenit, vt ſtatim quandã perfectionem iuſtitię aſſequatur: miraculoſum dici poteſt.

RESPONDEO dicendum, ꝙ in operibus miraculoſis tria conſueuerunt inueniri, quorum vnum eſt ex parte potentiæ agentis: quia ſola diuina uirtute fieri poſſunt, & ideo ſunt ſimpliciter
p. par. q. mira, quaſi habentia cauſam oc-
105.ar.7. cultam, vt in primo * dictum eſt,
& 8 & q. & ſecũdum hoc tam iuſtificatio
110.ar.4. impij quàm creatio mundi, & vniuerſaliter omne opus, quod à ſolo Deo fieri poteſt, miraculoſum dici poteſt. Secundo in quibuſdam miraculoſis operibus inuenitur quod forma inducta eſt ſupra naturalẽ potentiã talis materiæ: ſicut in ſuſcitatione mortui, vita eſt ſupra naturalem potẽtiam talis corporis. Et quantum ad hoc, iuſtificatio impij non eſt miraculoſa, quia naturaliter anima eſt gratiæ capax; eo enim ip-
loco cita ſo, ꝙ facta eſt ad imaginẽ Dei,
to in arg. capax eſt Dei per gratiam, vt *
Sed con. Aug. dicit. Tertio modo in operibus miraculoſis inuenitur aliqd præter ſolitum & conſuetum ordinem cauſandi effectum: ſicut cùm aliquis infirmus ſanitatem perfectam aſſequitur ſubitò præter ſolitum curſum ſanationis, quæ fit à natura vel arte: & quantũ ad hoc, iuſtificatio impij quandoque eſt miraculoſa, & quãdoque non. Eſt enim iſte communis & conſuetus curſus iuſtificationis, vt Deo mouente interius animam, homo cõuertatur ad Deũ, primò quidẽ conuerſione imperfecta, vt poſtmodũ ad perfectam deueniat: quia charitas inchoata meretur augeri, vt aucta mereaẽ perfici, ſicut * Aug. dicit. Quan- trac. 5 in
doq; verò tam uehemẽter Deus epi. Io. an
animam mouet, vt ſtatim quan- te med.
dam perfectionẽ iuſtitiæ aſſequa to. 9.
tur (ſicut fuit in cõuerſione Pauli) adhibita etiã exterius miraculoſa proſtratione, & ideo conuerſio Pauli tanquã miraculoſa in eccleſia commemoratur celebriter.

AD primum ergo dicendũ, ꝙ quædam miraculoſa opera eſſe ſunt minora, quàm iuſtificatio impij quantum ad bonum quod fit: ſunt tamen pręter conſuetum ordinem taliũ effectuũ, & ideo plus habent de ratione miraculi.

AD ſecundum dicendum, ꝙ non quandocunque res naturalis mouetur cõtra ſuam inclinationem, eſt opus miraculoſum (alioquin miraculoſum eſſet, ꝙ aqua calefieret vel ꝙ lapis ſurſum ꝓijceretur) ſed quandoque hoc fit præter ordinem propriæ cauſæ quæ nata eſt facere hoc. Iuſtificare autem impium nulla alia cauſa põt niſi Deus, ſicut nec aquam calefacere niſi ignis. Et ideo iuſtificatio impij à Deo, quantum ad hoc non eſt miraculoſa.

AD tertium dicendum, quòd ſapientiam & ſcientiam homo natus eſt acquirere à Deo per ꝓprium ingeniũ & ſtudiũ, & ideo quando præter hunc modum homo ſapiens vel ſciens efficitur, eſt miraculoſum. ſed gratiam iuſtificantem non eſt homo natus acquirere per ſuam operationẽ, ſed Deo operante, Vnde non eſt ſimile.

QVÆSTIO CXIIII.

De merito, quod eſt effectus gratiæ cooperantis, in decem articulos diuiſa.

DEINDE conſiderandum eſt de merito, quod eſt effectus gratiæ cooperãtis. ¶ Et circa hoc quærũtur decem.

¶ Primo, vtrum homo poſſit aliquid mereri à Deo.

¶ Secundo, vtrū aliquis ſine gratia poſſit mereri vitam æternam.

¶ Tertio, vtrum aliquis per gratiam poſſit mereri vitam æternam ex condigno.

¶ Quarto vtrum gratia ſit principium merendi, mediāte charitate principaliter.

¶ Quinto, vtrum homo poſſit ſibi mereri primam gratiam.

¶ Sexto, vtrum homo poſſit eam mereri alij.

¶ Septimo, vtrum poſſit ſibi aliquis mereri reparationem poſt lapſum.

¶ Octauo, vtrum poſſit ſibi aliquis mereri augmentū gratiæ vel charitatis.

¶ Nono, vtrum poſſit ſibi mereri finalem perſeuerantiam.

¶ Decimo, vtrum bona temporalia cadant ſub merito.

ARTICVLVS I.

610 *Vtrum homo poſſit aliquid mereri à Deo.*

Su.q.21. ar.4.& 2. d. 5.q.2. ar.1.&d. 28. art.4. & Heb.6 le.3. co.2

AD PRIMVM ſic proceditur. Videtur quòd homo nō poſſit aliquid mereri à Deo. Nullus enim videtur mercedem mereri ex hoc, quod reddit alteri quod debet: ſed per omnia bona quæ facimus, non poſſumus ſufficienter recompenſare Deo quod debemus, quin ſemper amplius debeamus, vt etiam * Philoſoph. dicit in 8.Eth. vnde & Luc.17.dicitur, Cùm omnia quæ præcepta ſunt feceritis, dicite, ſerui inutiles ſumus; quod debuimus facere, fecimus. ergo homo non poteſt aliquid mereri à Deo.

l.8.c. vlt. poſt me. me. to.5.

¶ 2 Præterea, Ex eo ꝙ aliquis ſibi proficit, nihil uidetur mereri apud eum cui nihil proficit: ſed homo bene operando ſibi proficit vel alteri homini, non autem Deo. Dicitur enim Iob.35. Si iuſtè egeris, quid donabis ei, aut quid de manu tua accipiet? ergo homo non poteſt aliquid à Deo mereri.

¶ 3 Præterea, Quicunq; apud aliquem aliquid meretur; conſtituit eum ſibi debitorem: debitū enim eſt, vt aliquis merenti mercedem rependat: ſed Deus nulli eſt debitor. vnde dicitur Rom.10 Quis prior dedit ei, & retribuetur ei? ergo nullus à Deo poteſt aliquid mereri.

SED contra eſt, quod dicitur Ier.31. Eſt merces operi tuo. ſed merces dicitur quod pro merito redditur: ergo uidetur quod homo poſſit à Deo mereri.

CONCLVSIO.

Poteſt homo apud Deū aliquid mereri, non quidem ſecundū abſolutam iuſtitiæ rationem, ſed ſecundum diuinæ ordinationis quandam præſuppoſitionem, prout ſcilicet id tanquam mercedem conſequitur homo per ſuam operationem, ad quod ei Deus operādi virtutem deputauit.

RESPONDEO dicendū, ꝙ meritum & merces ad idem referuntur. Id enim merces dicitur, quod alicui recompenſatur pro retributione operis vel laboris, quaſi quoddam pretium ipſius: vnde ſicut reddere iuſtum pretium pro re accepta ab aliquo, eſt actus iuſtitiæ, ita etiam recōpenſare mercedem operis, vel laboris, eſt actus iuſtitię. Iuſtitia autem æqualitas quædam eſt, vt patet per * Philoſophum in 5. Ethi. & ideo ſimpliciter eſt iuſtitia inter eos, quorum eſt ſimpliciter æqualitas: eorum verò quorum non eſt ſimpliciter æqualitas, nō eſt ſimpliciter iuſtitia, ſed quidam iuſtitię modus poteſt eſſe: ſicut dicitur quoddam ius paternum ſiue dominatiuum, vt in eodem

l.5.ethic. in prioribus 4.ca. to. 5.

fi 5.ethi. c.6. to 5. dem libro * Philoſophus dicit: & propter hoc in his in quibus eſt ſimpliciter iuſtum, eſt etiam ſimpliciter ratio meriti & mercedis. in quibus autem eſt ſecundũ quid iuſtum & non ſimpliciter, in his etiam nõ ſimpliciter eſt ratio meriti, ſed ſecundum quid, inquantum ſaluatur ibi iuſtitiæ ratio: ſic enim & filius meretur aliquid à patre, & ſeruus à domino. Manifeſtum eſt autem, quòd inter Deũ & hominem eſt maxima inæqualitas (in infinitum enim diſtant) & totum quod eſt hominis bonum, eſt à Deo: unde non poteſt hominis à Deo eſſe iuſtitia ſecundum abſolutam æqualitatem, ſed ſecundum proportionem quandam, inquantum ſcilicet uterque operatur ſecundum modum ſuũ. Modus autem & menſura humanæ uirtutis homini eſt à Deo, & ideo meritum hominis apud Deũ eſſe non poteſt niſi ſecundum prę ſuppoſitionem diuinæ ordinationis: ita ſcilicet ut id homo conſequatur à Deo per ſuam operationem, quaſi mercedem, ad quod Deus ei uirtutem operandi deputauit. Sicut etiam res naturales hoc conſequũtur per proprios motus & operationes, ad quod à Deo ſunt ordinatæ: Differenter tamen, quia creatura rationalis ſeipſam mouet ad agendum per liberum arbi. vnde ſua actio habet rationem meriti: quod non eſt in aliis creaturis.

AD primum ergo dicendũ, ꝙ homo inquantum propria uoluntate facit illud quod debet meretur: alioquin actus iuſtitiæ, quo quis reddit debitum, non eſſet meritorius.

AD ſecundum dicendum, ꝙ Deus ex bonis noſtris non quærit utilitatem; ſed gloriam, id eſt manifeſtationem ſuæ bonitatis, quod etiam ex ſuis operibus quęrit. Ex hoc autem, quod eum colimus, nihil ei accreſcit, ſed nobis: & ideo meremur aliquid à Deo, non quaſi ex noſtris operibus aliquid ei accreſcat, ſed inquantum propter eius gloriam operamur.

AD tertium dicendum, quòd quia actio noſtra non habet rationem meriti niſi ex præſuppoſitione diuinæ ordinationis, nõ ſequitur quod Deus efficiatur ſimpliciter debitor nobis, ſed ſibiipſi, inquantum debitum eſt, ut ſua ordinatio impleatur.

ARTICVLVS II.

Vtrum aliquis ſine gratia poſſit mereri uitam æternam. 611

AD SECVNDVM ſic proceditur. Videtur quod aliquis ſine gratia poſſit mereri uitam æternam. Illud enim homo à Deo meretur, ad quod diuinitus ordinatur: ſicut dictũ eſt. * Sed homo ſecundum ſuam naturam ordinatur ad beatitudinem ſicut ad finem, vnde etiam naturaliter appetit eſſe beatus. ergo homo per ſua naturalia abſque gratia mereri poteſt beatitudinem, quæ eſt uita æterna.

Su.q.109 ar.5.& locis ibi in ductis.

* ar.1.huius qõ ꝛ.

¶ 2 Prętерea, Idem opus quanto eſt minus debitum, tanto eſt magis meritorium: ſed minus debitum, eſt bonum quod fit ab eo, qui minoribus beneficiis eſt præuentus. Cùm igitur ille, qui habet ſolum bona naturalia, minora beneficia ſit conſecutus à Deo, quàm ille qui cum naturalibus habet gratuita: uidetur quòd eius opera ſint apud Deum magis meritoria: & ita ſi ille qui habet gratiam, poteſt mereri aliquo modo uitam æternam, multo magis ille qui non habet.

¶ 3 Præterea, Miſericordia & liberalitas Dei in infinitum excedit miſericordiam & liberalitatem humanam: ſed unus homo poteſt apud alium mereri, etiam

ſi nunquam ſuam gratiam ante habuerit:ergo uidetur quòd multo magis homo abſque gratia uitam æternam poſſit à Deo mereri.

SED contra eſt,quòd Apoſtolus dicit Rom. 6. Gratia Dei, uita æterna.

CONCLVSIO.

Cum uita æterna omnem naturæ facultatem excedat, non, poteſt homo neque in ſtatu naturæ integræ; neque in ſtatu naturæ corruptę ipſam abſque gratia, & diuina reconciliatione à Deo promereri.

RESPONDEO dicendum, quòd hominis ſine gratia duplex ſtatus conſiderari poteſt, ſicut * ſupra dictum eſt. Vnus quidem naturæ integræ, qualis fuit in Adam ante peccatum. Alius autem naturæ corruptæ, ſicut eſt in nobis ante reparationem gratiæ. Si ergo loquamur de homine quo ad primum ſtatum, ſic una ratione non poteſt homo mereri abſque gratia uitam æternam per pura naturalia: quia ſcilicet meritum hominis dependet ex præordinatione diuinà. Actus autem cuiuſcunque rei non ordinatur diuinitus ad aliquid excedēs proportionem uirtutis, quæ eſt principium actus: hoc enim eſt ex inſtitutione diuinæ prouidentię, ut nihil agat ultra ſuam uirtutem. Vita autem ęterna eſt quoddam bonum excedens proportionem naturę creatæ: quia etiam excedit cognitionem. & deſiderium eius, ſecundum illud 1. ad Cor. 2. Nec oculus uidit, nec auris audiuit,nec in cor hominis aſcēdit. Et inde ē quòd nulla natura creata eſt ſufficiens principium actus meritorii uitæ ęternæ, niſi ſuperaddatur aliquod ſupernaturale donum,quod gratia dicitur.

q.109.ar. 2.

Si uerò loquamur de homine ſub peccato exiſtente, additur cum hoc ſecunda ratio propter impedimentum peccati. Cùm enim peccatum ſit quædam Dei offenſa excludens à uita æterna (ut patet p * ſupradicta) nullus in ſtatu peccati exiſtens poteſt uitam æternā mereri, niſi prius Deo reconcilietur dimiſſo peccato, quod fit per gratiam:peccatori enim non debetur uita, ſed mors, ſecundum illud Rom..6. Stipendia peccati mors.

q 71.ar.6 & q̄.73. & 87. & q.113.ar.2

AD primum ergo dicendum, quòd Deus ordinauit humanam naturam ad finē uitæ æternæ conſequendum, non propria uirtute, ſed per auxilium gratię. Et hoc modo eius actus poteſt eſſe meritorius uitæ æternæ.

AD ſecundū dicēdum, quòd homo ſine gratia non poteſt habere ęquale opus operi quod ex gratia procedit: quia quanto eſt perfectius principium actionis,tanto eſt perfectior actio. Sequeretur autem ratio ſuppoſita æqualitate operationis vtrobique.

AD tertium dicendum, quòd quantum ad primam rationem inductam diſſimiliter ſe habet in Deo & in homine:nam homo uirtutem benefaciendi habet à Deo, non autem ab homine: & ideo à Deo non poteſt homo aliquid mereri niſi per donum eius, quod Apoſtolus ſignanter exprimit dicens, Quis prior dedit ei, & retribuetur illi? Sed ab homine poteſt quis mereri antequam ab eo acceperit per id qđ accepit à Deo. Sed quantum ad ſecundam rationem ſumptam ex impedimento peccati,ſimile eſt de homine, & de Deo;quia etiam homo ab alio mereri non poteſt, quem offendit prius, niſi ei ſatisfaciens reconcilietur.

AR-

ARTICVLVS III.

Vtrum homo in gratia conſtitutus poſſit mereri uitam æternam ex condigno.

612

3.q.48.arti.1. cor. & 2. diſt. 27.art. 3. & arti.5. co. & 3. diſ.4 qō. 3.ar.1 ad 1.& 5. & Ro.4 co. 3.& co 6 fin.& co. 8.le 4. in fin.

AD TERTIVM ſic prȯceditur. Videtur, quȯd homo in gratia conſtitutus nō poſſit mereri uitā æternam ex condigno. Dicit enim Apoſtolus ad Rom. octauo. Non ſunt condignæ paſſiones huius temporis ad futuram gloriā, quæ reuelabitur in nobis. Sed inter alia opera meritoria maximè uidentur eſſe meritoriæ ſanctorū paſſiones. ergo nulla opera hominum ſunt meritoria uitæ æternæ ex condigno.

¶ 2 Præterea, Super illud Roman.6. Gratia Dei, uita æterna: dicit * gloſſ. Poſſet rectè diceſic, Stipendium iuſtitiæ uita æterna: ſed maluit dicere, gratia Dei, uita æterna, ut intelligeremus Deum ad æternam uitam ꝓ ſua miſeratione nos perducere, non meritis noſtris. Sed id quod ex condigno quis meretur, non ex miſeratione, ſed ex merito accipit. ergo uidetur quȯd homo non poſſit per gratiam mereri uitam æternam ex condigno.

* Eſt Auguſ.in li. de gra.& lib.arb.c. 9. añ mediū to. 7.

¶ 3 Præterea, Illud meritum uidetur eſſe condignum, quod æquatur mercedi. Sed nullus actus pręſentis uitę poteſt ęquari uitæ æternæ, quæ cognitionem & deſiderium noſtrum excedit, excedit etiam charitatem uel dilectionem uiæ, ſicut & excedit naturam. ergo homo non poteſt per gratiam mereri uitam ęternā ex condigno.

SED contra, Id quod redditur ſecundum iuſtum iudicium, uidetur eſſe merces condigna. Sed uita æterna redditur à Deo ſecundum iudicium iuſtitiæ, ſecundum illud ſecundæ ad Timoth.4. In reliquo repoſita eſt mihi corona iuſtitiæ, quam reddet mihi Dominus in illa die iuſtus iudex. ergo homo meretur uitam æternā ex condigno.

CONCLVSIO.

Opus hominis iuſti, ut ab inhabitantis Spiritus ſancti (cuius infinita eſt dignitas) gratia procedit, uitę ęternæ meritorium eſt ex condigno: non autem de condigno meretur, ut à libero eius arbitrio procedit, propter maximam inæqualitatem: licet congruum ſit ut homini ſecundum ſuam uirtutem operanti, Deus ſecundum uirtutis ſuæ excellentiā recompenſet.

RESPONDEO dicendum, quȯd opus meritorium hominis dupliciter conſiderari poteſt. Vno modo, ſecundum quod prȯcedit ex libero arbitrio. Alio modo, ſecundum quod procedit ex gratia Spiritus ſancti. Si conſideretur ſecundum ſubſtantiam operis, & ſecundum quod procedit ex libero arbit. ſic non poteſt ibi eſſe condignitas propter maximā inæqualitatem, ſed eſt ibi cōgruitas propter quandam æqualitatē proportionis. Videtur enim congruum, ut homini operanti ſecundum ſuam uirtutem, Deus recompenſet, ſecundum excellentiam ſuæ uirtutis. Si autem loquamur de opere meritorio, ſecundum quod procedit ex gratia Spiritus ſancti, ſic eſt meritorium uitæ æternæ ex condigno. Sic enim ualor meriti attenditur ſecundum uirtutem Spiritus ſancti mouētis nos in uitam æternam, ſecundum illud Ioan.4. Fiet in eo fons aquæ ſalientis in uitam æternam. Attēditur etiam pretium operis ſecundum

dum dignitatem gratiæ, per quam homo conſors factus diuinæ naturæ, adoptatur in filium Dei, cui debetur hæreditas ex ipſo iure adoptionis, ſecundum illud Rom. 8. Si filii, & hæredes:

AD primum ergo dicendum, ꝙ Apoſtolus loquitur de paſſionibus ſanctorum ſecundum eorum ſubſtantiam.

AD ſecundum dicendum, ꝙ uerbum illius gloſſ. intelligendum eſt quantum ad primã cauſam perueniendi ad uitam æternam, quæ eſt miſeratio Dei: meritum autem noſtrum eſt cauſa ſubſequens.

AD tertium dicendum, quòd gratia Spiritus ſancti, quam in præſenti habemus, etſi non ſit æqualitas gloriȩ in actu, eſt tamẽ æqualis in uirtute: ſicut ſemen arborum, in quo eſt uirtus ad totam arborem. Et ſimiliter per gratiam inhabitat hominem Spiritus ſanctus, qui eſt ſufficiẽs cauſa uitæ æternæ. unde & dicitur eſſe pignus hæreditatis noſtrȩ 2. ad Corinth. 1.

ARTICVLVS IIII.

61 ; *Vtrum gratia ſit principium meriti principalius per charitatem, quàm per alias uirtutes.*

2. 2. q. 182 art. 2. co. & 3. diſt. 30. art 5. Et 4. diſt. 20. art 2. q. 3. & di. 49. q. 1. ar. 4. q. 4. Et po. q. 6. ar ri. 9 cor. Et Ro 8 le. 5 prin. & Heb. 6. le. 3. co. 2 princ. * q. 55. ar. 2.

AD QVARTVM ſic proceditur. Videtur quòd gratia non ſit principium meriti principalius per charitatem quàm per alias uirtutes. Merces enim operi debetur ſecundum illud Matth. uigeſimo. Voca operarios, & redde illis mercedem ſuam. Sed quælibet uirtus eſt principium alicuius operis: eſt enim uirtus habitus operatiuus, vt ſuprà habitum eſt. * Ergo quælibet uirtus eſt æqualiter principium merendi.

¶ 2 Præterea, Apoſtolus dicit 1. ad Corinth. 3. Vnuſquiſque propriam mercedem accipiet ſecundum proprium laborem. Sed charitas magis diminuit laborem quàm augeat: quia, ſicut Auguſtinus † dicit in libro de uerbis domin. omnia ſęua & immania facilia & propè nulla facit amor. Ergo charitas nõ eſt principalius principium merendi, quàm alia uirtus.

† Aug in Serm. 9. à med. Et Ser 48. de tempore, parũ ante finem, tom. 10.

¶ 3 Præterea, Illa uirtus uidetur principalius eſſe principium merendi, cuius actus ſunt maximè meritorij. Sed maximè meritorii uidentur eſſe actus fidei & patientiæ, ſiue fortitudinis: ſicut patet in martyribus, qui pro fide patienter, & fortiter uſque ad mortem certauerunt. Ergo aliæ uirtutes principalius ſunt principium merendi, quàm charitas.

SED contra eſt, quòd Dominus Ioan. decimoquatto dicit, Si quis diligit me, diligetur à patre meo: & ego diligam eum, & manifeſtabo ei meipſum. Sed in manifeſta Dei cognitione conſiſtit uita æterna, ſecundum illud Ioan. 17. Hæc eſt uita ȩterna, vt cognoſcant te ſolum Deum uerum & uiuum. Ergo meritum uitæ æternæ maximè reſidet penes charitatem.

CONCLVSIO.

Gratia principalius per charitatem (ex qua opus maximè fit voluntarium, & præcipuè ad beatitudinem ordinatur) quàm per alias uirtutes, operis meritorij principium exiſtit.

RESPONDEO dicendũ, ꝙ ſicut ex dictis * accipi poteſt, humanus actus habet rationem me- ar. 1 huꝰ quęſt.

rendi

rendi ex duobus. Primò quidem & principaliter ex diuina ordinatione, ſecundum quod actus dicitur eſſe meritorius illius boni, ad quod homo diuinitus ordinatur. Secundò uerò ex parte liberi arbitrii: inquantum ſcilicet homo habet præcæteris creaturis, ut per ſe agat uoluntariè agens. Et quantum ad utrunque principalitas meriti penes charitatem conſiſtit. Primò enim conſiderandum eſt quòd uita æterna in Dei fruitione conſiſtit: motus autem humanæ mentis ad fruitionem diuini boni eſt proprius actus chatitatis, per quem omnes actus aliarum uirtutum ordinantur in hunc finem, ſecundum quod aliæ uirtutes imperantur à charitate. Et ideo meritum uitæ ęternæ primò pertinet ad charitatem: ad alias autem uirtutes ſecundario, ſecundum quod eorum actus à charitate imperantur. Similiter etiam manifeſtum eſt, quòd id quod ex amore facimus, maximè uoluntariè facimus: unde etiam ſecũdum quod ad rationem meriti requiritur, quòd ſit uoluntarium. principaliter meritum charitati attribuitur.

A D primum ergo dicendum, quòd charitas inquantum habet ultimum finem pro obiecto, mouet alias uirtutes ad operandum: ſemper enim habitus ad quem pertinet finis, imperat habitus, ad quos pertinent ea, quę ſunt ad finem, ut ex ſupradictis patet. *

q.9.ar.1.

A D ſecundum dicendum, ꝙ opus aliquod poteſt eſſe laborioſum & difficile dupliciter. Vno modo ex magnitudine operis, & ſic magnitudo laboris pertinet ad augmentum meriti: & ſic charitas non diminuit laborem, imò facit aggredi opera maxima: magna enim operatur ſi eſt, ut Gregorius dicit in quadam homilia. * Alio modo ex defectu ipſius operantis: vnicuique enim eſt laborioſum & difficile quod non prompta uoluntate facit: & talis labor diminuit meritum, & à charitate tollitur.

In hom. Pẽt. & eſt io. in Euan. non procul à pri. illius

A D tertium dicendum, quòd fidei actus non eſt meritorius, niſi fides per dilectionem operetur: vt dicitur ad Galat. 5. Similiter etiam actus patientiæ & fortitudinis non eſt meritorius, niſi aliquis ex charitate hæc operetur: ſecundum illud primæ ad Corinthios decimotertio, Si tradidero corpus meum, ita ut ardeam, charitatem autem nõ habuero, nihil mihi prodeſt.

ARTICVLVS V.

Vtrum homo poſſit ſibi mereri primam gratiam. 614

AD QVINTVM ſic proceditur. Videtur, quòd homo poſſit ſibi mereri primam gratiam. Quia, ut Auguſtinus dicit, * fides meretur iuſtificationem: iuſtificatur autẽ homo per primam gratiam. ergo homo poteſt mereri ſibi primam gratiam.

3.q.2.ar. 11.co. Et 2.d:ſt.17. ar.4.6. Et 3.di.19.c. 1.art.1.q. 1 co.2. & 3. contra c. 149. & 150. Et uer.q.19. ar.6. & 7. cor. Et Io an 10. le. 4.co.2. Et Eph 2.le. 2.cor.2. * In Præfatione Pſ.31.to.8

¶ 2 Præterea, Deus non dat gratiam niſi dignis: ſed non dicitur aliquis dignus aliquo bono, niſi qui ipſum promeruit ex condigno. ergo aliquis ex condigno poteſt mereri primam gratiam.

¶ 3 Præterea, Apud homines aliquis poteſt promereri donum iam acceptum: ſicut qui accepit equum à domino, meretur ipſum bene utendo eo in ſeruitio domini: ſed Deus liberalior eſt, quàm homo. ergo multo magis primam gratiam iam ſuſceptam poteſt homo promereri à Deo ꝑ ſubſequẽtia opera.

S E D contra eſt, quod ratio gratiæ repugnat mercedi operũ, ſecundum illud Rom. quarto.

Ei,

recedat à peccato, & accedat ad iuſtitiam: receſſus autem & acceſſus in motu liberi arbit. accipitur ſecundum deteſtationem & deſiderium. Dicit enim * Aug. ſuper Ioan. exponẽs illud, Mercenarius autem fugit: Affectiones noſtræ motus animorum ſunt, lætitia, animi diffuſio; timor, animi fuga eſt: progrederis animo, cùm appetis; fugis animo, cũ metuis. Oportet igitur quòd in iuſtificatione impij ſit motus liberi arbit. duplex. Vnus, quo per deſiderium tendat in Dei iuſtitiam: & alius, quo deteſtetur peccatum.

tra. 46. in Io. nõ procul à fi. 10. 9.

AD primum ergo dicendũ, quod ad eandem virtutem pertinet proſequi vnum oppoſitorum, & refugere aliud: & ideo ſicut ad charitatem pertinet diligere Deum, ita etiam deteſtari peccata, per quæ anima ſeparatur à Deo.

AD ſecundum dicendum, quod ad poſteriora non debet homo regredi per amorem: ſed quantum ad hoc, debet ea obliuiſci, vt ad ea non afficiatur: debet tamẽ eorum recordari per conſiderationem, vt ea deteſtetur; ſic enim ab eis recedit.

AD tertium dicendum, quòd in tempore præcedente iuſtificationem oportet, quòd homo ſingula peccata quæ commiſit, deteſtetur, quorum memoriã habet. & ex tali conſideratione præcedenti ſubſequitur in anima quidam motus deteſtantis vniuerſaliter omnia peccata commiſſa, inter quæ etiam includuntur peccata obliuioni tradita: quia homo in ſtatu illo eſt ſic diſpoſitus, vt etiam de his quæ non meminit, cõtereretur, ſi memoriæ adeſſent: & iſte motus concurrit ad iuſtificationem.

ARTICVLVS VI.

Vtrùm remiſſio peccatorum debeat numerari inter ea, quæ requiruntur ad iuſtificationem impij.

AD SEXTVM ſic proceditur. Videtur, quod remiſſio peccatorũm non debeat numerari inter ea, quæ requiruntur ad iuſtificationem impij. Subſtantia enim rei non connumeratur his, quæ ad rem requiruntur: ſicut homo nõ debet cõnumerari animæ & corpori. ſed ipſa iuſtificatio impij eſt remiſſio peccatorũ, vt * dictum eſt: ergo remiſſio peccatorum non debet computari inter ea, quæ ad iuſtificationem impij requiruntur.

3. q. 86. a. 6. ad 1. & 2. & q. 88 ar. 2. cor. & 4. d. 17 q. 1. ar. 3. q. 5. co. & 4. cont. c. 72. & ve. q. 28. ar. 6 & Io. 4. ſi. & Eph. 5. lect. 5. ſi. * ar. 1.

¶ 2 Præterea, Idem eſt gratiæ infuſio, & culpæ remiſſio, ſicut idem eſt illuminatio, & tenebrarum expulſio, ſed idem non debet connumerari ſibi ipſi: vnum enim multitudini opponitur; ergo non debet culpæ remiſſio cõnumerari infuſioni gratiæ.

¶ 3 Præterea, Remiſſio peccatorum conſequitur ad motum liberi arbitrij in Deum & in peccatum, ſicut effectus ad cauſam: per fidem enim & contritionem remittuntur peccata. ſed effectus non debet connumerari ſuæ cauſæ, quia ea quæ connumerantur, quaſi adinuicem condiuiſa ſunt ſimul natura: ergo remiſſio culpæ non debet connumerari alijs, quæ requiruntur ad iuſtificationem impij.

SED contra eſt, quòd in enumeratione eorum, quæ requiruntur ad rem, non debet prætermitti finis, qui eſt potiſſimũ in vnoquoque: ſed remiſſio peccatorum eſt finis in iuſtificatione impij. Dicitur enim Iſa. 27. Iſte eſt omnis fructus, vt auferatur peccatũ eius: ergo remiſſio peccatorum debet connumerari inter ea, quæ requiruntur ad iuſtificationem impij.

CONCLVSIO.

Cùm inter alia, quę ad motum requiruntur, pertineat ipſius mo-

motus cõſummatio:rectè peccatorum remiſſio (quæ ſe ſe habet in iuſtificatione tanquam eius conſummatio) ijs annumeratur, quæ ad impij iuſtificationem pertinent.

RESPONDEO dicendũ, quòd quatuor enumerantur, quæ requiruntur ad iuſtificationem impij, ſcilicet gratiæ infuſio, motus liberi arbitrij in Deum per fidẽ, & motus liberi arbitrij in peccatum, & remiſſio culpæ: cuius ratio eſt, quia ſicut * dictum eſt, iuſtificatio eſt quidam motus, quo anima mouetur à Deo à ſtatu culpæ in ſtatum iuſtitiæ: in quolibet autem motu, quo aliquid ab altero mouetur, tria requiruntur. Primò quidem, motio ipſius mouentis. Secundo, motus mobilis. Tertio, conſummatio motus, ſiue peruentio ad finem. Ex parte igitur motionis diuinæ accipitur gratiæ infuſio: ex parte uerò liberi arbitrij moti accipiuntur duo motus ipſius ſecũdum receſſum à termino à quo, & acceſſum ad terminum ad quem. Conſummatio autem ſiue peruentio ad terminum huius motus importatur per remiſſionem culpæ: in hoc enim iuſtificatio conſummatur.

ar. 1. huius q.

AD primum ergo dicendũ, quòd iuſtificatio impij dicitur eſſe ipſa remiſſio peccatorum ſecundum quod omnis motus accipit ſpeciẽ à termino: tamen ad terminum conſequendum multa alia requiruntur, vt ex ſupradictis * patet.

art. præc.

AD ſecundum dicendum, quòd gratiæ infuſio & remiſſio culpæ dupliciter conſiderari poſſunt. Vno modo, ſecundum ipſam ſubſtantiam actus; & ſic idem ſunt: eodem enim actu Deus & largitur gratiam, & remittit culpam. Alio modo poſſunt conſiderari ex parte obiectorum: & ſic differunt ſecundum differentiam culpæ quæ tollitur, & gratiæ quę infunditur, ſicut etiam in rebus naturalibus generatio & corruptio differunt: quamuis generatio vnius ſit corruptio alterius.

AD tertium dicendum, quòd iſta non eſt connumeratio ſecundum diuiſionem generis in ſpecies, in qua oportet, quòd connumerata ſint ſimul: ſed ſecundũ differentiam eorum, quæ requiruntur ad completionem alicuius. in qua quidem enumeratione aliquid poteſt eſſe prius & aliquid poſterius: quia principiorũ & partium rei compoſitæ poteſt eſſe aliquid alio prius.

ARTICVLVS VII.

Vtrum iuſtificatio impij fiat in inſtanti, vel ſucceſſiuè. 606

AD SEPTIMVM ſic proceditur. Videtur, quòd iuſtificatio impij non fiat in inſtanti, ſed ſucceſſiuè: quia vt * dictum eſt, ad iuſtificationem impij requiritur motus liberi arbitrij. Actus autem liberi arb. eſt eligere, qui præexigit deliberationẽ conſilij, vt † dictum eſt. Cùm igitur deliberatio diſcurſum quendam importet, qui ſucceſſionem quandam habet, videtur quòd iuſtificatio impij ſit ſucceſſiua.

Inf. ar. 8. co. & 4. d. 5. q. 2. ar. 2. q. 5. ad 1. & d. 17. q. 1. ar. 5. q. 3. & ver. q. 26. ar. 3. ad 12. & q. 28. ar. 3 ad 10. & 19. ar. 9.

* ar. 3. 5. & 6.

† qō. 13. ar. 1.

¶ 2 Præterea, Motus liberi arbi. non eſt abſque actuali conſideratione: ſed impoſſibile eſt ſimul multa intelligere in actu, vt in primo * dictum eſt. cùm igitur ad iuſtificationem impij requiratur motus liberi arb. in diuerſa, ſcilicet in Deum & in peccatum, videtur quòd iuſtificatio impij nõ poſſit eſſe in inſtanti.

* p. p. qō. 85. ar. 4.

¶ 3 Præterea, Forma quæ ſuſcipit magis & minus, ſucceſſiuè recipitur in ſubiecto, ſicut patet de albedine & nigredine: ſed gratia ſuſcipit magis & minus, vt * ſuprà dictum eſt, ergo non recipitur ſubitò in ſubiecto. cùm igitur ad iuſtificationem impij requiratur

* q. 114. ar. 4.

ratur gratiæ infuſio, videtur ꝙ iuſtificatio impij non poſſit eſſe in inſtanti.

¶ 4 Præterea. Motus liberi arbitrij, qui ad iuſtificationem impij concurrit, eſt meritorius: & ita oportet quòd procedat à gratia, ſine qua nullum eſt meritũ, vt * infrà dicetur ſed prius eſt aliquid conſequi formam, quàm ſecundum formam operari. ergo prius infunditur gratia, & poſtea liberum arbitrium mouetur in Deum, & in deteſtationem peccati: non ergo iuſtificatio eſt tota ſimul.

q. 114. ar. 2.

¶ 5 Præterea, Si gratia infunditur animæ, oportet dare aliquod inſtãs, in quo primo animæ inſit; ſimiliter ſi culpa remittitur, oportet ultimum inſtans dare in quo homo culpæ ſubiaceat. Sed non poteſt eſſe idem inſtans, quia ſic oppoſita ſimul ineſſent eidem: ergo oportet eſſe duo inſtantia ſibi ſuccedẽtia, inter quæ, ſecundũ * Philoſophum in 6. Phyſ. oportet eſſe tempus medium: nõ ergo iuſtificatio fit tota ſimul, ſed ſucceſſiuè.

l. 6. phyſ. te. 2. to. 2

SED contra eſt, quòd iuſtificatio impij fit per gratiam Spiritus ſancti iuſtificantis: ſed Spiritus ſanctus ſubitò aduenit mentibus hominum, ſecundum illud Act. 2. Factus eſt repentè de cælo ſonus tanquam aduenientis ſpiritus uehementis, vbi dicit * gloſ. quòd neſcit tarda molimina Spiritus ſancti gratia: ergo iuſtificatio impij non eſt ſucceſſiua, ſed inſtantanea.

ex gloſſ. Ambroſ. in illud Lucæ ca. 1. Abijt ĩ mõtana cum feſtinatione to. 5.

CONCLVSIO.

Cùm à Deo (cui reſiſtere nihil poteſt) impij iuſtificatio fiat, ideo autem aliquid in tempore fiat, quia patiens agenti reſiſtit: ipſam impij iuſtificationem (pro infuſione gratiæ, quę in inſtanti fit, acceptam) in inſtanti fieri certum eſt.

RESPONDEO dicendum, quòd tota iuſtificatio impij originaliter conſiſtit in gratiæ infuſione. Per eam enim & liberũ arbitrium mouetur, & culpa remittitur: gratiæ autem infuſio fit in inſtanti abſque ſucceſſione. Cuius ratio eſt, quia quòd aliqua forma non ſubitò imprimatur ſubiecto, contingit ex hoc, ꝙ ſubiectum non eſt diſpoſitum, & agẽs indiget tempore ad hoc, quòd ſubiectũ diſponat: & ideo videmus quòd ſtatim cùm materia eſt diſpoſita per alterationem præcedẽtem forma ſubſtantialis acquirĩ materiæ: & eadem ratione quia diaphanum eſt ſecundum ſe diſpoſitum ad lumen recipiẽdum, ſubitò illuminatur à corpore lucido in actu.* Dictum eſt autem ſuprà, quòd Deus ad hoc quòd gratiam infundat animæ, non requirit aliquam diſpoſitionem niſi quam ipſe facit. Facit autem huiuſmodi diſpoſitionem ſufficientem ad ſuſceptionem gratię, quandoque quidem ſubito, quãdoque autem paulatim & ſucceſſiuè, vt * ſuprà dictum eſt. Quòd enim agens naturale non ſubitò poſſit diſponere materiam, cõtingit ex hoc, ꝙ eſt aliqua proportio eius, quòd in materia reſiſtit ad uirtutem agentis; & propter hoc videmus, quòd quanto uirtus agentis fuerit fortior, tanto materia citius diſponitur. Cùm igitur virtus diuina ſit infinita, poteſt quamcunq; materiam creatam ſubitò diſponere ad formam, & multo magis liberum arbitrium hominis, cuius motus poteſt eſſe inſtantaneus ſecũdum naturam. Sic igitur iuſtificatio impij fit à Deo in inſtanti.

q. 112. ar. 2.

q. 112. ar. 2. ad 2.

AD primum ergo dicendum, quòd motus liberi arbitrij, qui concurrit ad iuſtificationem impij, eſt conſenſus ad deteſtandũ pecca-

peccatum, & ad accedendum ad Deum, qui quidem conſenſus ſubitò fit. Contingit autem quandoque quòd præcedit aliqua deliberatio, quæ non eſt de ſubſtantia iuſtificationis, ſed via in iuſtificationem: ſicut motus localis eſt uia ad illuminationem, & alteratio ad generationem.

A D ſecundum dicendum, ꝙ ſicut in primo * dictum eſt, nihil prohibet duo ſimul intelligere actu, ſecundum quod ſunt quodammodo vnum: ſicut ſimul intelligimus ſubiectum & prædicatum, inquantum uniuntur in ordine affirmationis unius. Et per eundem modum liberum arbitrium poteſt in duo ſimul moueri, ſecundum quod vnum ordinatur in aliud: motus autem liberi arbitrij in peccatum, ordinatur ad motum liberi arbitrij in Deum: propter hoc enim homo deteſtatur peccatum, quia eſt cōtra Deum, cui uult adhærere. Et ideo liberum arbitrium in iuſtificatione impij ſimul deteſtatur peccatum, & cōuertit ſe ad Deū: ſicut etiam corpus ſimul recedēdo ab uno loco accedit ad aliū.

p.p.q.85. ar.4.

A D tertium dicendum, quòd non eſt ratio quare forma ſubitò in materia non recipiatur, quia magis & minus poteſt ineſſe: ſic enim lumen nō ſubitò reciperetur in aere qui poteſt magis & minus illuminari: ſed ratio eſt accipienda ex parte diſpoſitionis materię uel ſubiecti, vt * dictū ē.

in co. ar.

A D quartum dicēdum, quòd in eodem inſtanti in quo forma acquiritur, incipit res operari ſecundum formam: ſicut ignis ſtatim cùm eſt generatus, mouetur ſurſum, & ſi motus eius eſſet inſtantaneus, in eodem inſtanti cōpleretur. Motus autem lib. arbit. qui eſt uelle, non eſt ſucceſſiuus, ſed inſtantaneus. & ideo non oportet quòd iuſtificatio impii ſit ſucceſſiua.

A D quintum dicendum, ꝙ ſucceſſio duorum oppoſitorum in eodem ſubiecto aliter eſt cōſideranda in his, quæ ſubiacent tēpori, & aliter in his quæ ſunt ſupra tempus. In his enim quæ ſubiacent tempori, non eſt dare vltimū inſtans, in quo forma prior ſubiecto ineſt. eſt autem dare ultimum tempus, & primū inſtans, in quo forma ſubſequens ineſt materiæ vel ſubiecto. Cuius ratio eſt, quia in tempore non poteſt accipi ante unū inſtans aliud inſtans præcedens immediatè, eo ꝙ inſtantia non conſequenter ſe habeant in tempore, ſicut nec pūcta in linea (vt probatur in 6. * Phyſ.) ſed tēpus terminaſ ad inſtans, & ideo in toto tēpore præcedēti, quo aliquid mouetur ad vnam formā, ſubeſt formæ oppoſitæ, & ultimo inſtanti illius temporis, quod eſt primū inſtās ſequētis tpis, habet formā, quæ eſt terminus motus. Sed in his quę ſunt ſupra tempus, aliter ſe habet: ſi qua enim ſucceſſio fit ibi affectuum, vel intellectualium conceptionum (puta in angelis, talis ſucceſſio non menſuratur tēpore continuo, ſed tempore diſcreto, ſicut & ipſa quæ menſurantur, non ſunt continua, vt in primo * habitum eſt. Vnde in talibus eſt dandum vltimum inſtans, in quo primum fuit. & primum inſtans, in quo eſt id quod ſequitur. Nec oportet eſſe tempus medium: quia non eſt ibi cōtinuitas temporis quæ hoc requirebat. Mens autem humana quæ iuſtificatur, ſecundum ſe quidem eſt ſupra tempus, ſed per accidens ſubditur tempori, inquantum ſcilicet intelligit cum continuo, & tempore ſecundum phantaſmata, in quibus ſpecies intelligibiles conſiderat, vt in primo * dictum eſt. Et ideo iudicandum eſt ſecundum hoc de eius mutatione ſecundum conditionem motuum temporaliū, vt ſcilicet dicamus quòd non eſt

l.6.phy.3. pri.li.per decē tex. to.2.

p.p.q.53. ar.2.& 3.

p.p.q.85. ar.1.& 2.

dare vltimum inſtans, in quo cul pa infuit, ſed ultimum tempus. eſt autem dare primum inſtans, in quo gratia ineſt: in toto autē tempore præcedēti inerat culpa.

ARTICVLVS VIII.

Vtrum gratię infuſio ſit prima ordine natura inter ea qua requiruntur ad iuſtificationem impij.

607 4.d.17.q. 1.ar.4.q.1 & q.2.ar. 5.q.1. ad 2 & ver. q.29.a.7.

AD OCTAVVM ſic proceditur. Videtur, quòd gratiæ infuſio non ſit prima ordine naturæ inter ea, quæ requiruntur ad iuſtificationem impij. Prius enim eſt recedere à malo, quàm accedere ad bonum, ſecundum illud Pſal.30. Declina à malo, & fac bonum. Sed remiſſio culpæ pertinet ad receſſum à malo. infuſio autem gratiæ pertinet ad proſecutionem boni: ergo naturaliter prius eſt remiſſio culpæ quàm infuſio gratiæ.

¶ 2 Præterea, Diſpoſitio præcedit naturaliter formam ad quā diſponit: ſed motus liberi arb. eſt quædam diſpoſitio ad ſuſceptionem gratiæ: ergo naturaliter pręcedit infuſionem gratiæ.

¶ 3 Præterea, Peccatum impedit animam ne liberè tendat in Deum, ſed prius eſt remouere id quod prohibet motū, quàm motus ſequatur: ergo prius eſt naturaliter remiſſio culpæ, & motus liberi arbitrij in Deum, quàm infuſio gratiæ.

SED contra, Cauſa eſt prior naturaliter ſuo effectu: ſed gratię infuſio cauſa eſt omnium aliorū quæ requiruntur ad iuſtificationem impij, vt * ſuprà dictum eſt. ergo eſt naturaliter prior. ar. præc.

CONCLVSIO.

Cùm ipſius mouentis actio primum naturaliter locum in quolibet motu teneat, ad eam verò ſpectet infuſio gratiæ: rectè hæc, inter ea quæ ad impij iuſtificationem requiruntur, prima ordine naturæ ponitur.

RESPONDEO dicendū, ꝙ prædicta quatuor quæ requiruntur ad iuſtificationem impij, tempore quidem ſunt ſimul: quia iuſtificatio impij nō eſt ſucceſſiua, vt * dictum eſt, ſed ordine naturæ vnum eorum eſt prius altero. ar. præc.
& inter ea naturali ordine primū eſt gratiæ infuſio, ſecundum motus liberi arb. in Deum, tertium eſt motus lib. arb. in peccatum, quartum uerò eſt remiſſio culpę. Cuius ratio eſt: quia in quolibet motu naturaliter primū eſt motio ipſius mouentis; ſecundum autē eſt diſpoſitio materiæ, ſiue motus ipſi' mobilis: vltimū verò eſt finis vel terminus motus, ad quē terminatur motio mouētis. Ipſa igitur Dei mouentis motio eſt gratiæ infuſio, vt dictum eſt * ſuprà: motus autem vel diſpoſitio mobilis eſt duplex motus liberi arb. terminus autem vel finis motus eſt remiſſio culpæ, vt ex * ſupradictis patet. Et ideo naturali ordine primum in iuſtificatione impij eſt gratiæ infuſio, ſecundum eſt motus lib. arb. in Deum: tertium uerò eſt motus liberi arbi. in peccatum. Propter hoc enim ille qui iuſtificatur, deteſtatur peccatum, quia eſt contra Deum: vnde motus liberi arb. in Deū pręcedit naturaliter motum liberi arb. in peccatum, cùm ſit cauſa & ratio eius. quartum verò & vltimū eſt remiſſio culpæ, ad quam tota iſta tranſmutatio ordinatur ſicut ad finem, vt * dictum eſt. ar. 6. huius q. ar. 6. huius q.

AD primum ergo dicendū, ꝙ receſſus à termino, & acceſſus ad terminum dupliciter conſiderari poſſunt. Vno modo, ex parte mobilis, & ſic naturaliter receſſus à termino præcedit acceſſum ad ar. 1. & 6 huius q.

ad terminũ: prius eñ eſt in ſubiecto mobili oppoſitum quod abijcitur, & poſtmodum eſt id, quod per motum aſſequitur mobile. Sed ex parte agentis eſt econuerſo: agens enim per formam quæ in eo præexiſtit, agit ad remouendum contrarium: ſicut ſol per ſuã lucem agit ad remouendum tenebras. Et ideo ex parte ſolis pri⁹ eſt illuminare, quàm tenebras remouere: ex parte autem aeris illuminandi prius eſt purgari à tenebris, quàm conſequi lumen ordine naturæ, licet vtrunque ſit ſimul tempore. Et quia infuſio gratiæ & remiſſio culpæ dicuntur ex parte Dei iuſtificantis, ideo ordine naturæ prior eſt gratiæ infuſio, quàm culpæ remiſſio. Sed ſi ſumantur ea quæ ſunt ex parte hominis iuſtificati, eſt ecõuerſo: nam prius eſt ordine naturæ liberatio à culpa, quàm conſecutio gratiæ iuſtificantis. Vel poteſt dici, quòd termini iuſtificationis ſunt culpa ſicut à quo, & iuſtitia ſicut ad quẽ: gratia verò eſt cauſa remiſſionis culpæ & adeptionis iuſtitiæ.

AD ſecundum dicendum, ꝙ diſpoſitio ſubiecti præcedit ſuſceptionem formæ ordine naturæ, ſequitur tamen actionem agentis, per quam etiam ipſum ſubiectum diſponitur, & ideo motus liberi arb. ordine naturæ præcedit conſecutionem gratiæ, ſequitur autem gratiæ infuſionem.

AD tertium dicendum, quòd ſicut * Philoſ. dicit in 2. Phyſic. in
l.2.te.89. to.2. motibus animi omnino præcedit motus in principium ſpeculationis, vel in finem actionis, ſed in exteriorib⁹ motibus remotio impedimenti præcedit aſſecutionẽ finis: & quia motus liberi arbit. eſt motus animi, prius naturæ ordine mouetur in Deum ſicut in finem, quàm ad remouendum impedimentum peccati.

ARTICVLVS IX.

Vtrum iuſtificatio impij ſit maximum opus Dei.

608

AD NONVM ſic proceditur. Videtur quòd iuſtificatio impij nõ ſit maximum opus Dei. Per iuſtificationem enim impij conſequitur aliquis gratiam viæ, ſed per glorificationem conſequitur aliquis gratiam patriæ, quæ maior eſt. ergo glorificatio angelorum vel hominũ eſt maius opus, quàm iuſtificatio impij. 3 q.43.2. 4 ad 2.& 4 d.17.q. 1.ar. 5.q. 1.ad 1.& d 46 q.2. ar.1 q.3. ad 2. & Io.14.le. 4.co.1.

¶ 2 Præterea, Iuſtificatio impij ordinatur ad bonũ particulare vnius hominis: ſed bonum vniuerſi eſt maius quàm bonum vnius hominis, vt patet in 1.* Eth. ergo maius opus eſt creatio cæli & terræ, quàm iuſtificatio impij. l.1.eth c. 2 in fine to.5.

¶ 3 Preterea, Maius eſt ex nihilo aliquid facere, & ubi nihil cooperatur agenti, quàm ex aliquo facere aliquid cum aliqua cooperatione patiẽtis: ſed in opere creationis ex nihilo fit aliqd, vnde nihil poteſt cooperari agenti, ſed in iuſtificatione impij De⁹ ex aliquo aliquid facit, id eſt, ex impio iuſtũ, & eſt ibi aliqua cooperatio ex parte hominis: quia eſt ibi motus lib. arb vt dictum eſt. ergo iuſtificatio impij non eſt maximum opus Dei. ar. 3. huius q.

SED contra eſt, quòd in Pſal. 144: dicitur, Miſerationes eius ſuper omnia opera eius: & in collecta, dicitur, Deus qui omnipotentiam tuam parcendo maximè & miſerando manifeſtas. & * Aug. dicit exponens illud Io. 14 Maiora horũ faciet, quòd maius opus eſt, vt ex impio iuſtus fiat, quàm create cælum & terram. tra. 72. in Ioa. poſt med. illi⁹ to.9.

CONCLVSIO.

Quatenus impij iuſtificatio terminatur ad bonum æternum diuinæ participationis, quod

eſt maximum bonum, eatenus ipſum quoque iuſtificationis opus, maximum eſſe certum eſt.

RESPONDEO dicendum, quòd opus aliquod poteſt dici magnum dupliciter. Vno modo ex parte modi agendi, & ſic maximum opus eſt creationis, in quo ex nihilo fit aliquid. Alio modo poteſt dici opus magnum propter magnitudinem eius quod fit, & ſecundum hoc maius opus eſt iuſtificatio impij, quæ terminatur ad bonum æternum diuinæ participationis quàm creatio cæli & terræ, quæ terminatur ad bonum naturæ mutabilis: & ideo * Aug. cùm dixiſſet, quòd maius eſt, ꝙ ex impio fiat iuſtus, quàm creare cælum & terram, ſubiungit. Cælum enim & terra tranſibit, prædeſtinatorum autem ſalus & iuſtificatio permanebit. Sed ſciendum eſt, quòd aliquid magnum dicitur dupliciter. Vno modo, ſecundum quantitatem abſolutã: & hoc modo donum gloriæ eſt maius, quàm donum gratiæ iuſtificantis impium: & ſecundum hoc glorificatio iuſtorum eſt maius opus, quàm iuſtificatio impij. Alio modo dicitur aliquid magnum quãtitate proportionis: ſicut dicit mons paruus, & miliũ magnum: & hoc modo donum gratiæ impium iuſtificantis eſt maius, quàm donum gloriæ beatificantis iuſtum: quia plus excedit donum gratiæ dignitatem impij, qui erat dignus pœna quàm donum gloriæ dignitatem iuſti, qui ex hoc ipſo, quòd iuſtificat', eſt dignus gloria. & ideo * Augu. dicit ibidem. Iudicet qui poteſt, vtrum maius ſit iuſtos angelos creare, quàm impios iuſtificare, certè ſi æqualis eſt utrunque potentiæ, hoc maioris eſt miſericordiæ. Et per hoc patet reſponſio ad PRIMVM.

tra. 72. in Io. à me. illius, t. 9

tra. 72. in Io. nõ ꝓcul à fin. to. 9.

AD ſecundũ dicendum, quòd bonum vniuerſi eſt maius, quàm bonum particulare vnius, ſi accipiat vtrunq; in eodẽ genere: ſed bonum gratię vnius maius eſt, ꝙ bonum naturę totius vniuerſi.

AD tertium dicẽdum, quòd ratio illa procedit ex parte modi agendi, ſecundum quem creatio eſt maximum opus Dei.

ARTICVLVS X.

Vtrum iuſtificatio impij ſit miraculoſa. 609

AD DECIMVM ſic proceditur. Videtur, quòd iuſtificatio impij ſit opus miraculoſum Opera enim miraculoſa ſunt maiora non miraculoſis. ſed iuſtificatio impij eſt maius opus, quàm alia opera miraculoſa, vt patet per * Aug. in auctoritate adducta ergo iuſtificatio impij eſt opus miraculoſum.

Infr. qõ. 105. ar. 7. ad 1. & 3 q 44. ar. 3 ad 1. & 3 & 2. d. 28 q. 1. ar. 3. ad 2. & 4. d. 17. q. 1. ar. 5 q 1. & po. q. 6 ar. 2. ad 6 * ar. præ. in argu. Sed cõt.

¶ 2 Præterea, Motus voluntatis ita eſt in anima ſicut inclinatio naturalis in rebus naturalibus: ſed quando Deus aliquid operatur in rebus naturalibus cõtra inclinationẽ naturæ, eſt opus miraculoſum: ſicut cùm illuminat cæcum, vel ſuſcitat mortuũ. voluntas autem impij tendit in malum, Cùm igitur Deus iuſtificando hominem moueat eum in bonum, videtur quòd iuſtificatio impij ſit miraculoſa.

¶ 3 Præterea, Sicut ſapientia eſt donum Dei, ita & iuſtitia: ſed miraculoſum eſt, quòd aliquis ſubitò ſine ſtudio ſapientiam aſſequatur à Deo. ergo miraculoſum eſt, quòd aliquis impius iuſtificetur à Deo.

SED contra, Opera miraculoſa ſunt ſupra potentiam naturalem, ſed iuſtificatio impij non eſt ſupra potentiam naturalem. Dicit enim * Aug. in lib. de prædeſ. ſanctorum, quòd poſſe habere fidem, ſicut poſſe habere charitatem, naturæ eſt hominum: habere autem fidem, quemadmodum habere charitatem, gratiæ eſt fidelium.

c. 5. nõ ꝓcul à fin. to. 7.

delium. Ergo iuſtificatio impij non eſt miraculoſa.

CONCLVSIO.

Opus iuſtificationis, prout à ſolo Deo fieri poteſt, atque interdum præter communem naturæ curſum fit, dum ſcilicet ſic hominem gratia præuenit, vt ſtatim quandã perfectionem iuſtitiæ aſſequatur: miraculoſum dici poteſt.

RESPONDEO dicendum, ꝙ in operibus miraculoſis tria conſueuerunt inueniri, quorum vnum eſt ex parte potentiæ agentis: quia ſola diuina uirtute fieri poſſunt, & ideo ſunt ſimpliciter mira, quaſi habentia cauſam occultam, vt in primo * dictum eſt, & ſecũdum hoc tam iuſtificatio impij quàm creatio mundi, & vniuerſaliter omne opus, quod à ſolo Deo fieri poteſt, miraculoſum dici poteſt. Secundo in quibuſdam miraculoſis operibus inuenitur quod forma inducta eſt ſupra naturalẽ potentiã talis materiæ: ſicut in ſuſcitatione mortui, vita eſt ſupra naturalem potẽtiam talis corporis. Et quantum ad hoc, iuſtificatio impij non eſt miraculoſa, quia naturaliter anima eſt gratiæ capax; eo enim ipſo, ꝙ facta eſt ad imaginẽ Dei, capax eſt Dei per gratiam, vt * Aug. dicit. Tertio modo in operibus miraculoſis inuenitur aliqd præter ſolitum & conſuetum ordinem cauſandi effectum: ſicut cùm aliquis infirmus ſanitatem perfectam aſſequitur ſubitò præter ſolitum curſum ſanationis, quæ fit à natura vel arte: & quantũ ad hoc, iuſtificatio impij quandoque eſt miraculoſa, & quãdoque non. Eſt enim iſte communis & conſuetus curſus iuſtificationis, vt Deo mouente interius animam, homo cõuertatur ad Deũ, primò qñdẽ conuerſione imperfecta, vt poſtmodũ ad perfectam deueniat: quia charitas inchoata meretur augeri, vt aucta mereatur perfici, ſicut * Aug. dicit. Quandoq; verò tam uehemẽter Deus animam mouet, vt ſtatim quandam perfectionẽ iuſtitiæ aſſequatur (ſicut fuit in cõuerſione Pauli) adhibita etiã exterius miraculoſa proſtratione, & ideo conuerſio Pauli tanquã miraculoſa in eccleſia commemoratur celebriter.

p. par. q. 105. ar. 7. & 8 & q. 110. ar. 4.

loco citato in arg. Sed con.

trac. 5 in epi. Io. ante med. to. 9.

AD primum ergo dicendũ, ꝙ quædam miraculoſa opera etſi ſint minora, quàm iuſtificatio impij quantum ad bonum quod fit: ſunt tamen præter conſuetum ordinem taliũ effectuũ, & ideo plus habent de ratione miraculi.

AD ſecundum dicendum, ꝙ non quandocunque res naturalis mouetur cõtra ſuam inclinationem, eſt opus miraculoſum (alioquin miraculoſum eſſet, ꝙ aqua calefieret vel ꝙ lapis ſurſum proijceretur) ſed quandoque hoc fit præter ordinem propriæ cauſæ quæ nata eſt facere hoc. Iuſtificare autem impium nulla alia cauſa põt niſi Deus, ſicut nec aquam calefacere niſi ignis. Et ideo iuſtificatio impij à Deo, quantum ad hoc non eſt miraculoſa.

AD tertium dicendum, quòd ſapientiam & ſcientiam homo natus eſt acquirere à Deo per proprium ingeniũ & ſtudiũ, & ideo quando præter hunc modum homo ſapiens vel ſciens efficitur, eſt miraculoſum. ſed gratiam iuſtificantem non eſt homo natus acquirere per ſuam operationẽ, ſed Deo operante. Vnde non eſt ſimile.

QVÆSTIO CXIIII.

De merito, quod eſt effectus gratiæ cooperantis, in decem articulos diuiſa.

DEINDE conſiderandum eſt de merito, quod eſt effectus gratiæ cooperãtis.

¶ Et circa hoc quærũtur decem.

 ¶ Pri-

¶ Primo, vtrum homo poſſit aliquid mereri à Deo.

¶ Secundo, vtrũ aliquis ſine gratia poſſit mereri vitam æternam.

¶ Tertio, vtrum aliquis per gratiam poſſit mereri vitam æternam ex condigno.

¶ Quarto vtrum gratia ſit principium merendi, mediãte charitate principaliter.

¶ Quinto, vtrum homo poſſit ſibi mereri primam gratiam.

¶ Sexto, vtrum homo poſſit eam mereri alij.

¶ Septimo, vtrum poſſit ſibi aliquis mereri reparationem poſt lapſum.

¶ Octauo, vtrum poſſit ſibi aliquis mereri augmentũ gratiæ vel charitatis.

¶ Nono, vtrum poſſit ſibi mereri finalem perſeuerantiam.

¶ Decimo, vtrum bona temporalia cadant ſub merito.

ARTICVLVS I.

610 *Vtrum homo poſſit aliquid mereri à Deo.*

Su.q.21. ar.4.& 2. d.5.q.2. ar.1.&d. 28. art.4. & Heb.6 le.3. co.2

AD PRIMVM ſic proceditur. Videtur quòd homo nõ poſſit aliquid mereri à Deo. Nullus enim videtur mercedem mereri ex hoc, quod reddit alteri quod debet: ſed per omnia bona quæ facimus, non poſſumus ſufficienter recompenſare Deo quod debemus, quin ſemper amplius debeamus, vt etiam * Philoſoph. dicit in 8.Eth. vnde & Luc.17.dicitur, Cùm omnia quæ præcepta ſunt feceritis, dicite, ſerui inutiles ſumus; quod debuimus facere, fecimus. ergo homo non poteſt aliquid mereri à Deo.

l.8.c. vlt. poſt me. me. to.5.

¶ 2 Prȩterea, Ex eo ꝙ aliquis ſibi proficit, nihil uidetur mereri apud eum cui nihil proficit: ſed homo bene operando ſibi proficit vel alteri homini, non autem Deo. Dicitur enim Iob.35. Si iuſtè egeris, quid donabis ei, aut quid de manu tua accipiet? ergo homo non poteſt aliquid à Deo mereri.

¶ 3 Prȩterea, Quicunq; apud aliquem aliquid meretur; conſtituit eum ſibi debitorem: debitũ enim eſt, vt aliquis merenti mercedem rependat: ſed Deus nulli eſt debitor. vnde dicitur Rom.10 Quis prior dedit ei, & retribuetur ei? ergo nullus à Deo poteſt aliquid mereri.

SED contra eſt, quod dicitur Ier.31. Eſt merces operi tuo. ſed merces dicitur quod pro merito redditur: ergo uidetur quod homo poſſit à Deo mereri.

CONCLVSIO.

Poteſt homo apud Deũ aliquid mereri, non quidem ſecundũ abſolutam iuſtitiæ rationem, ſed ſecundum diuinæ ordinationis quandam præſuppoſitionem, prout ſcilicet id tanquam mercedem conſequitur homo per ſuam operationem, ad quod ei Deus operãdi virtutem deputauit.

RESPONDEO dicendũ, ꝙ meritum & merces ad idem referuntur. Id enim merces dicitur, quod alicui recompenſatur pro retributione operis vel laboris, quaſi quoddam pretium ipſius: vnde ſicut reddere iuſtum pretium pro re accepta ab aliquo, eſt actus iuſtitiæ, ita etiam recõpenſare mercedem operis, vel laboris, eſt actus iuſtitię. Iuſtitia autem æqualitas quædam eſt, vt patet per * Philoſophum in 5. Ethi. & ideo ſimpliciter eſt iuſtitia inter eos, quorum eſt ſimpliciter æqualitas: eorum verò quorum non eſt ſimpliciter æqualitas, nõ eſt ſimpliciter iuſtitia, ſed quidam iuſtitię modus poteſt eſſe: ſicut dicitur quoddam ius paternum ſiue dominatiuum, vt in eodem

l.5.ethic. in prioribus 4.ca. to.5.

li. 5. ethi. c. 6. to 5. dem libro * Philoſophus dicit: & propter hoc in his in quibus eſt ſimpliciter iuſtum, eſt etiam ſimpliciter ratio meriti & mercedis. in quibus autem eſt ſecundũquid iuſtum & non ſimpliciter, in his etiam nõ ſimpliciter eſt ratio meriti, ſed ſecundum quid, inquantum ſaluatur ibi iuſtitiæ ratio: ſic enim & filius meretur aliquid à patre, & ſeruus à domino. Manifeſtum eſt autem, quòd inter Deũ & hominem eſt maxima inæqualitas (in infinitum enim diſtant) & totum quod eſt hominis bonum, eſt à Deo: unde non poteſt hominis à Deo eſſe iuſtitia ſecundum abſolutam æqualitatem, ſed ſecundum proportionem quandam, inquantum ſcilicet uterque operatur ſecundum modum ſuũ. Modus autem & menſura humanæ uirtutis homini eſt à Deo, & ideo meritum hominis apud Deũ eſſe non poteſt niſi ſecundum prę ſuppoſitionem diuinæ ordinationis: ita ſcilicet ut id homo conſequatur à Deo per ſuam operationem, quaſi mercedem, ad quod Deus ei uirtutem operandi deputauit. Sicut etiam res naturales hoc conſequũtur per proprios motus & operationes, ad quod à Deo ſunt ordinatæ: Differenter tamen, quia creatura rationalis ſeipſam mouet ad agendum per liberum arbi. vnde ſua actio habet rationem meriti: quod non eſt in aliis creaturis.

AD primum ergo dicendũ, ꝙ homo inquantum propria uoluntate facit illud quod debet meretur: alioquin actus iuſtitiæ, quo quis reddit debitum, non eſſet meritorius.

AD ſecundum dicendum, ꝙ Deus ex bonis noſtris non quærit utilitatem; ſed gloriam, id eſt manifeſtationem ſuæ bonitatis, quod etiam ex ſuis operibus quę rit. Ex hoc autem, quod eum colimus, nihil ei accreſcit, ſed nobis: & ideo meremur aliquid à Deo, non quaſi ex noſtris operibus aliquid ei accreſcat, ſed inquantum propter eius gloriam operamur.

AD tertium dicendum, quòd quia actio noſtra non habet rationem meriti niſi ex præſuppoſitione diuinæ ordinationis, nõ ſequitur quod Deus efficiatur ſimpliciter debitor nobis, ſed ſibiipſi, inquantum debitum eſt, ut ſua ordinatio impleatur.

ARTICVLVS II.

Vtrum aliquis ſine gratia poſſit mereri uitam æternam. 611

AD SECVNDVM ſic proceditur. Videtur quod aliquis ſine gratia poſſit mereri uitam æternam. Illud.n. homo à Deo meretur, ad quod diuinitus ordinatur: ſicut dictũ eſt. * Sed homo ſecundum ſuam naturam ordinatur ad beatitudinem ſicut ad finem, vnde etiam naturaliter appetit eſſe beatus. ergo homo per ſua naturalia abſque gratia mereri poteſt beatitudinem, quæ eſt uita æterna. Su.q.109 ar.5.& locis ibi inductis. * ar.1.huius qõ.

¶ 2 Pręterea, Idem opus quanto eſt minus debitum, tanto eſt magis meritorium: ſed minus debitum, eſt bonum quod fit ab eo, qui minoribus beneficiis eſt præuentus. Cùm igitur ille, qui habet ſolum bona naturalia, minora beneficia ſit conſecutus à Deo, quàm ille qui cum naturalibus habet gratuita: uidetur quòd eius opera ſint apud Deum magis meritoria: & ita ſi ille qui habet gratiam, poteſt mereri aliquo modo uitam æternam, multo magis ille qui non habet.

¶ 3 Præterea, Miſericordia & liberalitas Dei in infinitum excedit miſericordiam & liberalitatem humanam: ſed unus homo poteſt apud alium mereri, etiam

ſi nunquam ſuam gratiam ante habuerit:ergo uidetur quòd multo magis homo abſque gratia uitam æternam poſſit à Deo mereri.

SED contra eſt, quòd Apoſtolus dicit Rom. 6. Gratia Dei, uita æterna.

CONCLVSIO.

Cum uita æterna omnem naturæ facultatem excedat, non poteſt homo neque in ſtatu naturæ integræ; neque in ſtatu naturæ corruptę ipſam abſque gratia, & diuina reconciliatione à Deo promereri.

RESPONDEO dicendum, quòd hominis ſine gratia duplex ſtatus conſiderari poteſt, ſicut * ſupra dictum eſt. q.109.ar.2. Vnus quidem naturæ integræ, qualis fuit in Adam ante peccatum. Alius autem naturæ corruptæ, ſicut eſt in nobis ante reparationem gratiæ. Si ergo loquamur de homine quo ad primum ſtatum, ſic una ratione non poteſt homo mereri abſque gratia uitam æternam per pura naturalia: quia ſcilicet meritum hominis dependet ex præordinatione diuinà. Actus autem cuiuſcunque rei non ordinatur diuinitus ad aliquid excedēs proportionem uirtutis, quæ eſt principium actus: hoc enim eſt ex inſtitutione diuinæ prouidentię, ut nihil agat ultra ſuam uirtutem. Vita autem ęterna eſt quoddam bonum excedens proportionem naturę creatæ: quia etiam excedit cognitionem, & deſiderium eius, ſecundum illud 1. ad Cor. 2. Nec oculus uidit, nec auris audiuit, nec in cor hominis aſcēdit. Et inde ē quòd nulla natura creata eſt ſufficiens principium actus meritorii uitæ ęternæ, niſi ſuperaddatur aliquod ſupernaturale donum, quod gratia dicitur. Si uerò loquamur de homine ſub peccato exiſtente, additur cum hoc ſecunda ratio propter impedimentum peccati. Cùm enim peccatum ſit quædam Dei offenſa excludens à uita æterna (ut patet ꝑ * ſupradicta) nullus in ſtatu peccati exiſtens poteſt uitam æternā mereri, niſi prius Deo reconcilietur dimiſſo peccato, quod fit per gratiam: peccatori enim non debetur uita, ſed mors, ſecundum illud Rom. 6. Stipendia peccati mors. q.71.ar.6 & qō.73. & 87. & q.113.ar.2

AD primum ergo dicendum, quòd Deus ordinauit humanam naturam ad finē uitæ æternæ conſequendum, non propria uirtute, ſed per auxilium gratię. Et hoc modo eius actus poteſt eſſe meritorius uitæ æternæ.

AD ſecundū dicēdum, quòd homo ſine gratia non poteſt habere ęquale opus operi quod ex gratia procedit: quia quanto eſt perfectius principium actionis, tanto eſt perfectior actio. Sequeretur autem ratio ſuppoſita æqualitate operationis vtrobique.

AD tertium dicendum, quòd quantum ad primam rationem inductam diſſimiliter ſe habet in Deo & in homine: nam homo uirtutem benefaciendi habet à Deo, non autem ab homine: & ideo à Deo non poteſt homo aliquid mereri niſi per donum eius, quod Apoſtolus ſignanter exprimit dicens, Quis prior dedit ei, & retribuetur illi? Sed ab homine poteſt quis mereri antequam ab eo acceperit per id qđ accepit à Deo. Sed quantum ad ſecundam rationem ſumptam ex impedimento peccati, ſimile eſt de homine, & de Deo; quia etiam homo ab alio mereri non poteſt, quem offendit prius, niſi ei ſatiſfaciens reconcilietur.

AR.

ARTICVLVS III.

Vtrum homo in gratia conſtitutus poſſit mereri uitam æternam ex condigno.

612

3.q.48.arti.1. cor. & 2. diſt. 27.art. 3. & arti.5. co. & 3. diſ.4 qō. 3.ar.1 ad 1.& 5. & Ro.4 co. 3.& co 6 fin.& co. 8.le 4. in fin.

AD TERTIVM ſic proceditur. Videtur, quòd homo in gratia conſtitutus nō poſſit mereri uitā æternam ex condigno. Dicit enim Apoſtolus ad Rom. octauo. Non ſunt condignæ paſſiones huius temporis ad futuram gloriā, quæ reuelabitur in nobis. Sed inter alia opera meritoria maximè uidentur eſſe meritoriæ ſanctorū paſſiones. ergo nulla opera hominum ſunt meritoria uitæ æternæ ex condigno.

¶ 2 Præterea, Super illud Roman.6. Gratia Dei, uita æterna: dicit * gloſſ. Poſſet rectè dicere, Stipendium iuſtitiæ uita æterna: ſed maluit dicere, gratia Dei, uita æterna, ut intelligeremus Deum ad æternam uitam ꝑ ſua miſeratione nos perducere, non meritis noſtris. Sed id quod ex condigno quis meretur, non ex miſeratione, ſed ex merito accipit. ergo uidetur quòd homo non poſſit per gratiam mereri uitam æternam ex condigno.

* Eſt Auguſ.in li. de gra.& lib.arb.c. 9. añ mediū to. 7.

¶ 3 Præterea, Illud meritum uidetur eſſe condignum, quod æquatur mercedi. Sed nullus actus præſentis uitę poteſt ęquari uitæ æternæ, quæ cognitionem & deſiderium noſtrum excedit, excedit etiam charitatem uel dilectionem uiæ, ſicut & excedit naturam. ergo homo non poteſt per gratiam mereri uitam ęternā ex condigno.

SED contra, Id quod redditur ſecundum iuſtum iudicium, uidetur eſſe merces condigna. Sed uita æterna redditur à Deo ſecundum iudicium iuſtitiæ, ſecundum illud ſecundæ ad Timoth.4. In reliquo repoſita eſt mihi corona iuſtitiæ, quam reddet mihi Dominus in illa die iuſtus iudex. ergo homo meretur uitam æternā ex condigno.

CONCLVSIO.

Opus hominis iuſti, ut ab inhabitantis Spiritus ſancti (cuius infinita eſt dignitas) gratia procedit, uitę ęternæ meritorium eſt ex condigno: non autem de condigno meretur, ut à libero eius arbitrio procedit, propter maximam inæqualitatem: licet congruum ſit ut homini ſecundum ſuam uirtutem operanti, Deus ſecundum uirtutis ſuæ excellentiā recompenſet.

RESPONDEO dicendum, quòd opus meritorium hominis dupliciter conſiderari poteſt. Vno modo, ſecundum quod procedit ex libero arbitrio. Alio modo, ſecundum quod procedit ex gratia Spiritus ſancti. Si conſideretur ſecundum ſubſtantiam operis, & ſecundum quod procedit ex libero arbit. ſic non poteſt ibi eſſe condignitas propter maximā inæqualitatem, ſed eſt ibi cōgruitas propter quandam æqualitatē proportionis. Videtur enim congruum, ut homini operanti ſecundum ſuam uirtutem, Deus recompenſet, ſecundum excellentiam ſuæ uirtutis. Si autem loquamur de opere meritorio, ſecundum quod procedit ex gratia Spiritus ſancti, ſic eſt meritorium uitæ æternæ ex condigno. Sic enim ualor meriti attenditur ſecundum uirtutem Spiritus ſancti mouētis nos in uitam æternam, ſecundum illud Ioan.4. Fiet in eo fons aquæ ſalientis in uitam æternam. Attēditur etiam pretium operis ſecun

dum

rendi ex duobus. Primò quidem & principaliter ex diuina ordinatione, ſecundum quod actus dicitur eſſe meritorius illius boni, ad quod homo diuinitus ordinatur. Secundò uerò ex parte liberi arbitrii: inquantum ſcilicet homo habet præ cæteris creaturis, ut per ſe agat uoluntariè agens. Et quantum ad utrunque principalitas meriti penes charitatem conſiſtit. Primò enim conſiderandum eſt quòd uita æterna in Dei fruitione conſiſtit: motus autem humanæ mentis ad fruitionem diuini boni eſt proprius actus charitatis, per quem omnes actus aliarum uirtutum ordinantur in hunc finem, ſecundum quod aliæ uirtutes imperantur à charitate. Et ideo meritum uitæ æternæ primò pertinet ad charitatem: ad alias autem uirtutes ſecundario, ſecundum quod eorum actus à charitate imperantur. Similiter etiam manifeſtum eſt, quòd id quod ex amore facimus, maximè uoluntariè facimus: unde etiam ſecũdum quod ad rationem meriti requiritur, quòd ſit uoluntarium. principaliter meritum charitati attribuitur.

A D primum ergo dicendum, quòd charitas inquantum habet ultimum finem pro obiecto, mouet alias uirtutes ad operandum: ſemper enim habitus ad quem pertinet finis, imperat habitus, ad quos pertinent ea, quę ſunt ad finem, ut ex ſupradictis patet. *

q.9.ar.1.

A D ſecundum dicendum, ꝙ opus aliquod poteſt eſſe laborioſum & difficile dupliciter. Vno modo ex magnitudine operis, & ſic magnitudo laboris pertinet ad augmentum meriti: & ſic charitas non diminuit laborem, imò facit aggredi opera maxima: magna enim operatur ſi eſt, ut Gregorius dicit in quadam homilia. * Alio modo ex defectu ipſius operantis: vnicuique enim eſt laborioſum & difficile quod non prompta uoluntate facit: & talis labor diminuit meritum, & à charitate tollitur.

In hom. Pēt. & eſt 30. in Euan. non procul à pri. illius

A D tertium dicendum, quòd fidei actus non eſt meritorius, niſi fides per dilectionem operetur: vt dicitur ad Galat. 5. Similiter etiam actus patientiæ & fortitudinis non eſt meritorius, niſi aliquis ex charitate hæc operetur: ſecundum illud primæ ad Corinthios decimotertio, Si tradidero corpus meum, ita ut ardeam, charitatem autem nõ habuero, nihil mihi prodeſt.

ARTICVLVS. V.

Vtrum homo poſſit ſibi mereri primam gratiam.

614

A D QVINTVM ſic procedítur. Videtur, quòd homo poſſit ſibi mereri primam gratiam. Quia, ut Auguſtinus dicit, * fides meretur iuſtificationem: iuſtificatur autẽ homo per primam gratiam. ergo homo poteſt mereri ſibi primam gratiam.

3.q.2.ar. 11.co. Et 2.diſt.17. ar.4.6. Et 3.di.19.c. 1.art.1.q. 1 co.2. & 3. contra c. 149. & 150. Et uer.q.29. ar.6.&7. cor. Et Io an 10. le. 4.co.2. Et Eph 2.le. 2.cor.2.

¶ 2 Præterea, Deus non dat gratiam niſi dignis: ſed non dicitur aliquis dignus aliquo bono, niſi qui ipſum promeruit ex condigno. ergo aliquis ex condigno poteſt mereri primam gratiam.

¶ 3 Præterea, Apud homines aliquis poteſt promereri donum iam acceptum: ſicut qui accepit equum à domino, meretur ipſum bene utendo eo in ſeruitio domini. ſed Deus liberalior eſt, quàm homo. ergo multo magis primam gratiam iam ſuſceptam poteſt homo promereri à Deo p ſubſequẽtia opera.

* In Præfatione Pſ.31.to.8

S E D contra eſt, quod ratio gratiæ repugnat mercedi operũ, ſecundum illud Rom. quarto.

Ei, qui operatur, merces non imputatur ſecūdum gratiam, ſed ſecundum debitum: ſed illud meretur homo quod imputatur ſibi ſecundum debitum, quaſi merces operum eius: ergo primam gratiam non poteſt homo mereri.

CONCLVSIO.

Quum neque operibus antecedētibus poſſit ſibi homo primam gratiam mereri (quia ſcilicet cum dono gratiæ nullam habēt proportionem) neque operibus conſequentibus, eo quod gratia non ſit eorum finis, ſed principium: nullum hominem primam ſibi gratiam mereri poſſe dici debet.

RESPONDEO dicendum, quòd donum gratiæ conſiderari poteſt dupliciter. Vno modo ſecundum rationem gratuiti doni, & ſic manifeſtum eſt, quòd omne meritum repugnat gratię: quia vt ad Rom. undecimo Apoſtolus dicit, Si autem gratia, iam non ex operibus. Alio modo pōt conſiderari ſecundum naturam ipſius rei, quę donatur, & ſic etiam non poteſt cadere ſub merito nō habentis gratiam, tum quia excedit proportionem naturæ, tum etiam quia ante gratiam in ſtatu peccati homo habet impedimentum promerendi gratiam, ſcilicet ipſum peccatum. Poſtquam autem iam aliquis habet gratiam, non poteſt gratia iam habita ſub merito cadere: quia merces eſt terminus operis: gratia uerò eſt principiū cuiuslibet boni operis: in nobis, ut ſupra dictum eſt. * Si uerò aliud donum gratuitum aliquis mereatur uirtute gratiæ præcedentis, iam non erit prima. qō. 109 per totā.

Vnde manifeſtum eſt quòd nullus poteſt ſibi mereri primam gratiam.

AD primum ergo dicendum, quòd ſicut Auguſt. dicit in libris Retractat. * Ipſe aliquando in hoc fuit deceptus, quòd credidit initium fidei eſſe ex nobis, ſed conſummationem nobis dari ex Deo: quod ipſe ibidem retractat, & ad hunc ſenſum uidetur pertinere, quòd fides iuſtificationem mereatur. Sed ſi ſupponamus, ſicut * fidei ueritas habet, quòd initium fidei ſit in nobis à Deo, iam ēt ipſe actus fidei conſequitur primam gratiam, & ita non poteſt eſſe meritorius primæ gratiæ. per fidem igitur iuſtificatur homo, non quaſi homo credendo mereatur iuſtificationem, ſed quia dum iuſtificatur credit: eo quòd motus fidei requiritur ad iuſtificationem impii, ut ſuprà dictum eſt. * li. 1. c. 23. poſt mediū to. 1. * Alias rei. q. pce. ar.

AD ſecundum dicendum, quòd Deus non dat gratiam niſi dignis, non tamen ita quòd prius digni fuerint, ſed quia ipſe per gratiam eos facit dignos, qui ſolus poteſt facere mundum de immundo cōceptum ſemine.

AD tertium dicendum, quòd omne bonum opus hominis procedit à prima gratia ſicut à principio, non autem procedit à quocūque humano dono. Et ideo non eſt ſimilis ratio de dono gratiæ, & de dono humano. 615

ARTICVLVS VI.

Vtrum homo poſſit alteri mereri primam gratiam.

AD SEXTVM ſic proceditur. Videtur, quòd homo poſſit alteri mereri primam gratiam: quia Matth. 9. ſuper illud, Videns Ieſus fidem illorum, &c. dicit gloſ. * Quantum valet apud Deum fides propria, apud quem ſic ualuit aliena

2. diſ. 27. ar. 6. & 3. diſ. 19. q. 1. ar. 2. q. 1. cor. & ar. 5. q. 3. ad 5. & 4. di. 45. qō. 2. ar. 1. q. 1. cor. & 1. Timot. 4 le. 2. fi. * Glo. ordinaria ibid.

aliena, ut intus & extra ſanaret hominem: ſed interior ſanatio hominis eſt per primam gratiam: ergo homo poteſt alteri mereri primam gratiam.

¶ 2 Præterea, Orationes iuſtorum non ſunt vacuæ, ſed efficaces; ſecundum illud Iacob. vlt. Multum valet deprecatio iuſti aſſidua: ſed ibidem præmittitur, Orate pro inuicem, ut ſaluemini: cùm igitur ſalus hominis non poſſit eſſe niſi per gratiam, uidetur ꝙ unus homo poſſit alteri mereri primam gratiam.

¶ 3 Præterea, Lucæ 16. dicitur, Facite uobis amicos de mammona iniquitatis, vt cùm defeceritis, recipiant vos in æterna tabernacula; ſed nullus recipitur in æterna tabernacula, niſi per gratiam, per quam ſolam aliquis meretur uitam æternam, ut ſuprà dictum eſt: * ergo unus homo poteſt alteri acquirere merendo primam gratiam. ar.2. huius qō. & q. 109. ar.5.

SED contra eſt, quod dicitur Ier. 15. Si ſteterit Moyſes & Samuel coram me, non eſt anima mea ad populum iſtum: qui tamē fuerunt maximi meriti apud Deū. Videtur ergo ꝙ nullus poſſit alteri mereri primam gratiam.

CONCLVSIO.

Quum ideo ſolum humanis operibus meritum condigni tribuatur, quia ex Dei motione & gratia ſiunt, quæ ſoli Chriſto tanquam capiti eccleſiæ ſit data eſt, ut non tantum ſibi, ſed etiam alijs uitam æternam promereri poſſet: ideo ſolus Chriſtus de condigno primam gratiam mereri alteri potuit.

RESPONDEO dicendum, quòd ſicut ex ſupradictis patet, * opus noſtrū habet rationem meriti ex duobus. Primò quidem ex ui motionis diuinæ, & ſic meretur aliquis ex condigno. Alio modo habet rationem meriti, ſecundum quod procedit ex libero arbitrio inquanrū uoluntariè aliquid facimus: & ex hac parte eſt meritum congrui, quia congruū eſt, ut dum hō bene utitur ſua virtute, Deus ſecundum ſuperexcellentem uirtutem excellētius operetur. Ex quo patet, ꝙ merito condigni nullus poteſt mereri alteri primam gratiam niſi ſolus Chriſtus: quia vnuſquiſq; noſtrum mouetur à Deo per donum gratię, vt ipſe ad uitam ęternam perueniat: & ideo meritum condigni ultra hanc motionē non ſe extēdit. Sed anima Chriſti mota eſt à Deo per gratiam, non ſolum vt ipſe perueniret ad gloriam vitæ æternæ, ſed ēt ut alios in eā adduceret, inquātum eſt caput eccleſiæ, & auctor ſalutis humanæ: ſecundum illud ad Heb. 2. Qui multos filios in gloriam adduxerat, auctorē ſalutis, &c. Sed merito congrui pōt aliqs alteri mereri primam gratiam. Quia. n. hō in gratia conſtitutus implet Dei voluntatē, congruum eſt ſecundum amicitiæ proportionē, ut Deus impleat hoīs uoluntatē in ſaluatione alterius: licet qñque poſſit habere impedimentum ex parte illius, cuius aliquis ſanctus iuſtificationem deſiderat. Et in hoc caſu loquitur auctoritas Ierem. vlt. adducta. ar. 1. & 4

AD primum ergo dicendum, ꝙ fides aliorum ualet alii ad ſalutem merito congrui, non merito condigni.

AD ſecundum dicendum, ꝙ impetratio orationis innititur miſericordiæ; meritum autem condigni innititur iuſtitiæ: & ideo multa orando impetrat homo ex diuina miſericordia, quæ tamen non meretur ſecūdum iuſtitiam: ſecundum illud Danielis nono. Neque enim in iuſtificationibus

noſtris

noſtris proſternimus preces ante faciem tuam, ſed in miſerationibus tuis multis.

AD tertium dicendum, quòd pauperes eleemoſynas recipientes dicuntur recipere alios in æterna tabernacula, uel impetrando eis ueniam, orando, uel merendo per alia bona ex congruo, uel etiã materialiter loquendo: quia per ipſa opera miſericordiæ, quę quis in pauperes exercet, meretur recipi in æterna tabernacula.

ARTICVLVS VII.

Vtrum homo poſsit ſibi mereri reparationem poſt lapſum.

616 2.diſt.27. ar.4 ad3. Et Heb.6 lc.3.co.2 AD SEPTIMVM ſic proceditur. Videtur, quòd aliquis poſſit ſibi mereri reparationem poſt lapſum. Illud enim quod iuſtè à Deo petitur, homo uidetur poſſe mereri: ſed nihil iuſtius à Deo petitur, (ut Auguſt dicit) quàm quòd reparetur poſt lapſum, ſecundum illud Pſ. 70. Cùm defecerit virtus mea, ne derelinquas me, Domine. Ergo homo poteſt mereri, vt reparetur poſt lapſum.

¶ 2 Præterea, Multo magis homini proſunt opera ſua, quàm proſint alii: ſed homo poteſt aliquo modo alteri mereri reparationem poſt lapſum, ſicut & primam gratiã: ergo multo magis ſibi mereri poteſt, ut reparetur poſt lapſum.

¶ 3 Præterea. Homo: qui aliquando fuit in gratia per bona opera quæ fecit, meruit ſibi vitam æternam, ut ex ſupradictis patet: † ſed ad uitam æternam non poteſt quis peruenire niſi reparetur per gratiam: ergo uidetur quòd ſibi meruit reparationem per gratiam.
ar.2.hu° qõ. & q. 109.ar.5.

SED contra eſt, quod dicitur Ezech. decimoctauo. Si auerterit ſe iuſtus à iuſtitia ſua, & fecerit iniquitatem, omnes iuſtitiæ eius, quas fecerat, non recordabũtur: ergo nihil ualebunt ei præcedentia merita ad hoc, quòd reſurgat, non ergo aliquis poteſt ſibi mereri reparationem poſt lapſum futurum.

CONCLVSIO.

Nullo modo poteſt aliquis ſibi mereri reparationem poſt lapſum, ſed hoc ſola Dei miſeratione obtinere ualet.

RESPONDEO dicendum, quòd nullus poteſt ſibi mereri reparationem poſt lapſum futurum neque merito condigni, neque merito congrui. Merito quidem condigni hoc ſibi mereri non poteſt: quia ratio huius meriti dependet ex motione diuinæ gratię, quæ quidem motio interrumpitur per ſequens peccatum: vnde omnia beneficia, quę poſtmodum aliquis à Deo conſequitur, quibus reparatur, non cadũt ſub merito: tanquam motione prioris gratiæ uſque ad hæc non ſe extendente. Meritum etiam congrui, quo quis alteri primam gratiam meretur, impeditur ne conſequatur effectum propter impedimentum peccati in eo, cui quis meretur: multo igitur magis impeditur talis meriti efficacia per impedimentum, quod eſt & in eo q meretur & in eo cui meretur: hic enim utrunque in unam perſonã concurrit: & ideo nullo modo aliquis poteſt ſibi mereri reparationem poſt lapſum.

AD primum ergo dicendum, quòd deſiderium, quo quis deſiderat reparationem poſt lapſum, iuſtum dicitur, & ſimiliter oratio quia tendit ad iuſtitiam: non tamen ita quòd iuſtitiæ innitatur per modum meriti, ſed ſolum miſericordiæ.

AD

AD ſecũdum dicẽdum, quòd aliquis poteſt alteri mereri ex cõgruo primam gratiam: quia non eſt ibi impedimentum ſaltem ex parte merentis, quod inuenitur dum aliquis poſt meritum gratiæ à iuſtitia recedit.

AD tertium dicendum, quòd quidam dixerunt, quòd nullus meretur abſolutè uitam ęternam niſi per actum finalis gratiæ: ſed ſolum ſub conditione ſi perſeuerat. Sed hoc irrationabiliter dicitur, quia quandoque actus vltimæ gratiæ non eſt magis meritorius, ſed minus quàm actus præcedentes propter ægritudinis oppreſſionem. Vnde dicendum, quòd quilibet actus charitatis meretur abſolutè uitam æternã: ſed per peccatum ſequens ponitur impedimentum pręcedenti merito, ut non ſortiatur effectum: ſicut etiam cauſæ naturales deficiunt à ſuis effectibus propter ſuperueniens impedimentum.

ARTICVLVS VIII.

Vtrum homo poſſit mereri augmentum gratię uel charitatis.

617
2.diſt.27. ar.5.& 4. di.20.ar. 2.q.3.co.

AD OCTAVVM ſic proceditur. Videtur, quòd homo non poſſit mereri augmentum gratiæ uel charitatis. Cum enim aliquis receperit præmium quod meruit, non debetur ei alia merces: ſicut de quibuſdam dicitur Matth. 6. Receperunt mercedem ſuam. ſi igitur aliquis meretur augmentum charitatis vel gratię, ſequeretur quòd gratia augmentata non poſſet vlterius expectare aliud præmium: quod eſt inconueniens.

¶ 2 Præterea, Nihil agit vltra ſuam ſpeciem: ſed principium meriti eſt gratia, uel charitas, ut ex ſupradictis patet, * ergo nullus poteſt maiorem gratiam uel charitatem mereri, q̃ habeat. ar.2.& 4.

¶ 3 Præterea. Id quod cadit ſub merito, meretur homo per quemlibet actum à gratia uel charitate procedentem: ſicut per quemlibet talem actum meretur homo uitam æternam. ſi igitur augmẽtum gratiæ uel charitatis cadat ſub merito, uidetur ꝙ per quemlibet actum charitate informatum aliquis mereatur augmentum charitatis: ſed id quod homo meretur, infallibiliter à Deo conſequitur, niſi impediatur per peccatum ſequens. Dicitur enim ſecundę ad Timoth. primo. Scio cui credidi: & certus ſum, quia potens eſt depoſitum meum ſeruare. Sic ergo ſequeretur quòd per quemlibet actum meritoriũ gratia uel charitas augeretur. qđ uidetur inconueniens: cùm quãdoque actus meritorii non ſint multum feruentes, ita ꝙ ſufficiãt ad charitatis augmentum. Non ergo augmentum charitatis cadit ſub merito.

SED contra eſt, quod Aug. * dicit ſuper epiſt. Ioan quòd charitas meretur augeri, ut aucta mereatur & perfici: ergo augmentum charitatis uel gratiæ cadit ſub merito. trac.5.ãmed.to.9

CONCLVSIO.

Quum per idem & ipſum finem & progreſſum ad finem conſequamur, iuſtus autem homo per opera ſua bona, quatenus mouente Deo facta sũt, vitam æternam de condigno mereatur, ipſum etiam gratiæ & charitatis augmentum mereri dicendum eſt.

RESPONDEO dicendum, quòd ſicut ſuprà dictum eſt, * illud ar.6. & 7. huiꝰ qõ.

lud cadit ſub merito condigni, ad quod motio gratiæ ſe extendit: motio autem alicuius mouentis non ſolum ſe extendit ad ultimũ terminum motus, ſed etiam ad totum progreſſum in motu: terminus autem motus gratiæ eſt vita æterna, progreſſus autem in hoc motu eſt ſecundum augmentum charitatis uel gratię, ſecundum illud Prouer. quarto. Iuſtorum ſemita quaſi lux ſplendens procedit & creſcit uſq; ad perfectum diem, qui eſt dies gloriæ. Sic igitur augmentũ gratiæ cadit ſub merito condigni.

AD primum ergo dicendum, quòd præmium eſt terminus meriti. Eſt autem duplex terminus motus, ſcilicet vltimus & medius, qui eſt & principium & terminus, & talis terminus eſt merces augmenti. Merces autem fauoris humani eſt ſicut vltimus terminus his, qui finem in hoc conſtituunt: vnde tales nullam aliam mercedem recipiunt.

AD ſecundum dicendum, ꝙ augmentum gratiæ non eſt ſupra uirtutem preexiſtentis gratiæ, licet ſit ſupra quantitatem ipſius: ſicut arbor etſi ſit ſupra quantitatem ſeminis, non eſt tamen ſupra uirtutem ipſius.

AD tertium dicendum, quòd quolibet actu meritorio meretur homo augmentum gratiæ, ſicut & gratiæ conſummationem quæ eſt uita æterna. Sed ſicut uita æterna non ſtatim redditur, ſed ſuo tempore; ita nec gratia ſtatim augetur, ſed ſuo tempore: cùm ſcilicet aliquis ſufficienter fuerit diſpoſitus ad gratię augmentum.

ARTICVLVS. IX.

Vtrum homo poſſit perſeuerantiam mereri.

618

AD NONVM ſic proceditur. Videtur quòd aliquis poſſit perſeuerantiam mereri. Illud enim quod homo obtinet petendo, poteſt cadere ſub merito habentis gratiã: ſed perſeuerantiam petendo homines à Deo obtinent, alioquin fruſtra peteretur à Deo in petitionibus orationis dominicæ, ut Auguſt. exponit * in libro de bono perſeuerantiæ. ergo perſeuerantia poteſt cadere ſub merito habentis gratiam. 4. diſt. 45. q. 2. ar. 1. q. 1. cor. c. 2. & 17. in princ. tom. 7.

¶ 2 Præterea, Magis eſt non poſſe peccare, quàm non peccare: ſed non poſſe peccare cadit ſub merito; meretur enim aliquis vitam æternam, de cuius ratione eſt impeccabilitas. Ergo multo magis poteſt aliquis mereri, ut non peccet, quod eſt perſeuerare.

¶ 3 Præterea, Maius eſt augmentum gratiæ, quàm perſeuerantia in gratia, quam quis habet: ſed homo poteſt mereri augmentum gratiæ, ut ſuprà dictum eſt: * ergo multo magis poteſt mereri perſeuerantiam in gratia, quam quis habet. art. præc.

SED contra eſt, quòd omne quod quis meretur à Deo, conſequitur, niſi impediatur per peccatum: ſed multi habent opera meritoria, qui non conſequuntur perſeuerantiam, nec poteſt dici quòd hoc fiat propter impedimentum peccati, quia hoc ipſum quod eſt peccare, opponitur perſeuerantiæ: ita quòd ſi aliquis perſeuerantiam mereretur, Deus non permitteret aliquem cadere in peccatum. Non igitur perſeuerantia cadit ſub merito.

CON-

CONCLVSIO.

Cùm perſeuerantia uię non ſit effectus gratiæ, ſed cauſa potius & principium, eo quod ſit quædam conſeruatio & cõtinua creatio gratiæ: manifeſtum eſt nos perſeuerantiam uiæ non mereri, ſed illam ſolum quę perſeuerantia gloriæ dicitur.

RESPONDEO dicendũ, ꝙ cùm homo naturaliter habeat liberum arb. flexibile ab bonum & ad malũ, dupliciter poteſt aliquis perſeuerantiam in bono obtinere à Deo. Vno quidem modo per hoc, quod liberum arbi. determinatur ad bonum per gratiam conſummatam: quod erit in gloria. Alio modo ex parte motionis diuinę, quę hominem inclinat ad bonum uſque ad finem. Sicut autem ex dictis patet, * illud cadit ſub humano merito, quod comparatur ad motum liberi arb. directi à Deo mouente ſicut terminus, non autem id quod comparatur ad prædictum motum, ſicut principium. Vnde patet quòd perſeuerantia gloriæ, quæ eſt terminus prædicti motus, cadit ſub merito. Perſeuerantia autem uiæ non cadit ſub merito, quia dependet ſolũ ex motione diuina, quæ eſt principium omnis meriti: ſed Deus gratis perſeuerantiæ bonũ largitur cuicunq; illud largitur. (ar. 6. 7. & 8.)

AD primum ergo dicendum, quòd etiam ea, quæ nõ meremur, orando impetramus: nam & peccatores Deus audit, peccatorum ueniam petentes, quam non merentur: vt patet per Auguſt. ſuper illud Ioan. * Scimus quia peccatores Deus non exaudit: alioquin fruſtra dixiſſet publicanus, Deus propitius eſto mihi peccatori: ut dicitur Lucæ 18. Et ſimiliter perſeuerantiæ donum aliquis petendo à Deo impetrat uel ſibi, vel alij, quãuis ſub merito non cadat. (Trac. 44. in Euãg. Ioã. poſt mediũ illius, to. 9.)

AD ſecundum dicendum, ꝙ perſeuerantia, quæ erit in gloria, comparatur ad motum liberi arb. meritorium, ſicut terminus, non autem perſeuerantia uiæ ratione prædicta. † (In iſto ar. & ar. 8.)

Et ſimiliter dicendum eſt ad TERTIVM de augmento gratiæ: ut per prædicta patet. * (* In cor. & ad arg.)

ARTICVLVS X.

Vtrum temporalia bona cadant ſub merito.

AD DECIMVM ſic procedi tur. Videtur, ꝙ tẽporalia bona cadant ſub merito. Illud enim quod promittitur aliquibus, vt prę mium iuſtitiæ, cadit ſub merito: ſed tẽporalia bona promiſſa ſunt in lege ueteri, ſicut merces iuſtitiæ, ut patet Deut. 28. Ergo uidetur ꝙ bona tẽporalia cadant ſub merito. (619 2. 2. q. 122 ar. 5. ad 4.)

¶ 2 Præterea, Illud uidetur ſub merito cadere, quod Deus alicui retribuit pro aliquo ſeruitio quod fecit: ſed Deus aliquando recompenſat hominibus pro ſeruitio ſibi facto aliqua bona temporalia. Dicit enim Exod. 1. Et quia timuerunt obſtetrices Deum, ædificauit illis domos. vbi gloſſ. Grego. * dicit, ꝙ benignitatis earũ merces potuit in ęterna vita retribui: ſed culpa mendacii terrenam recompenſationem accepit. & Eze. 29. dicitur, Rex Babylonis ſeruire fecit exercitum ſuum ſeruitute magna aduerſus Tyrum, & merces non eſt reddita ei. & poſtea ſubdit, Erit merces exercitui illius, & dedi ei terram Aegypti pro eo, quòd laborauerit mihi. Ergo bona temporalia cadunt ſub merito. (li. 18. Moral c. 2. à medio.)

¶ 3 Præterea, Sicut bonum ſe habet ad meritum, ita malum ſe habet ad demeritum: ſed propter demeritum peccati aliqui puniuntur à Deo temporalibus pœnis: ſicut patet de Sodomitis, Gen. 19. Ergo & bona temporalia cadunt ſub merito.

SED contra eſt, quòd illa, quæ cadunt ſub merito, non ſimiliter ſe habent ad omnes. Sed bonà temporalia & mala ſimiliter ſe habent ad bonos & malos: ſecundum illud Eccleſ. 9 Vniuerſa æquè eueniunt iuſto & impio, bono & malo, mundo & immundo, immolanti victimas & ſacrificia contemnenti. Ergo bona temporalia non cadunt ſub merito.

CONCLVSIO.

Temporalia bona, prout ad opera virtutum quibus in vitã æternam perducimur vtilia ſunt, ſicuti ſimpliciter bona dici poſſunt, ita etiam ſimpliciter ac directè ſub merito cadunt: prout verò ſecundum ſe conſiderantur, ſicuti ſimpliciter bona hominis non ſunt, ita non ſimpliciter cadunt ſub merito, ſed ſecundum quid.

RESPONDEO dicendum, quòd illud, quod ſub merito cadit, eſt præmiũ, vel merces, quod habet rationem alicuius boni. Bonum autem hominis eſt duplex: vnum ſimpliciter, aliud ſecundũ quid. Bonũ hĩs ſimpliciter eſt vltimus finis eius: ſcd̃m illud Pſ. 72. Mihi autem adhærere Deo, bonum eſt: & per conſequens omnia illa, quæ ordinantur vt ducentia ad hunc finem, & talia ſimpliciter cadunt ſub merito. Bonum autem ſecundum quid, & non ſimpliciter hominis eſt quod eſt bonum ei, vt nunc: vel quod ei eſt ſecundum quid bonum, & huiuſmodi non cadunt ſub merito ſimpliciter, ſed ſecundum quid. Secundum hoc ergo dicendum eſt, quòd ſi temporalia bona conſiderentur prout ſunt utilia ad opera virtutum quibus perducimur in uitã æternam, ſecundum hoc directè & ſimpliciter cadunt ſub merito, ſicut & augmentum gratiæ, & omnia illa, quibus homo adiuuatur ad perueniendum in beatitudinem poſt primam gratiam: tantum enim dat Deus viris iuſtis de bonis temporalibus & etiam de malis, quantum eis expedit ad perueniendum ad vitam æternam: & in tantum ſunt ſimpliciter bona huiuſmodi temporalia. Vnde dicitur in Pſalm. 33. Timentes autem Dominum non minuentur omni bono. & alibi, Non vidi iuſtum derelictum, &c. pſalm. 36.

Si autem conſiderentur huiuſmodi temporalia bona ſecũdum ſe, ſic non ſunt ſimpliciter bona hominis, ſed ſecundum quid: & ita non ſimpliciter cadunt ſub merito, ſed ſecundum quid: inquantum ſcilicet homines mouentur à Deo ad aliqua temporaliter agenda, in quibus ſuum própoſitum conſequuntur Deo fauente: vt ſicut vita æterna eſt ſimpliciter præmium operum iuſtitiæ per relationem ad motionẽ diuinam (ſicut ſupra dictũ eſt *) ita temporalia bona in ſe conſiderata habeant rationem mercedis habito reſpectu ad motionem diuinam, qua uoluntates hominum mouentur ad hæc proſequenda: licet interdum in his non habeant homines rectam intentionem. (ar. 1. 3. & 6. huius quaſ.)

AD primum ergo dicendum, quòd ſicut Auguſtinus dicit cõtra Fauſtum lib. 4. * In illis temporalibus promiſſis figuræ fuerunt futurorum ſpiritualiũ, quæ implentur in nobis. Carnalis enim populus promiſſis uitæ præſentis inhærebat: & illorum non tantum lingua, ſed etiam vita prophetica fuit. (lib. 4. c. 2. circa prĩ. to. 6.)

AD ſecundum dicendum, quòd

illæ retributiones dicuntur eſſe diuinitus factæ ſecundum comparationem ad diuinam motionem, non autem ſecundum reſpectum ad malitiam uoluntatis, præcipuè quantum ad regem Babylonis, qui non impugnauit Tyrum, quaſi volēs Deo ſeruire: ſed potius vt ſibi dominium vſurparet Similiter etiam obſtetrices licet habuerint bonam voluntatem quantum ad liberationem puerorum, nō tamen fuit earum recta uoluntas quantum ad hoc. quòd mendacium confinxerunt.

AD tertium dicendum, quòd temporalia mala infliguntur in pœnam impijs, inquantum per ea non adiuuantur ad conſecutionem vitæ æternę. Iuſtis autem qui per huiuſmodi mala iuuantur non ſunt pœnæ, ſed magis medicinæ, vt ſupra dictum eſt * q 85. ar. 7 & 8.

AD quartum dicendum, ꝙ omnia æquè eueniunt bonis & malis quantum ad ipſam ſubſtantiam bonorum uel malorum temporalium; ſed non quantum ad finem: quia boni per huiuſmodi manuducuntur ad beatitudinem, non autem mali. Et hæc de moralibus in communi dicta ſufficiant.

PRIMÆ SECVNDÆ SVMMÆ Theologiæ Sancti Thomæ Aquinatis Romæ denuo recognitæ, & in ædibus Populi Romani impreſſæ

FINIS.

1009.731

REGESTVM.

† †† A B C D E F G H I K L M N O P Q R S T V X Y Z

Aa Bb Cc Dd Ee Ff Gg Hh Ii Kk Ll Mm Nn Oo Pp Qq Rr Sſ Tt Vu Xx Yy Zz

Aaa Bbb Ccc Ddd Eee Fff Ggg Hhh

Omnia folia, præter †† & Hhh ſemifolia

M. D. LXXXVI.

054

Digitized by Google

Digitized by Google